THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM.

THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM
COMPLECTENS

SELECTISSIMA CLARISSIMORUM VIRORUM OPUSCULA,

IN QUIBUS

VETERUM HEBRÆORUM MORES

LEGES, INSTITUTA, RITUS SACRI, ET CIVILES ILLUSTRANTUR:

OPUS

Ad illustrationem utriusque Testamenti, & ad Philologiam sacram, & profanam utilissimum, maximeque necessarium.

VOLUMEN DECIMUMQUARTUM.

AUTORE

BLASIO UGOLINO.

VENETIIS

MDCCLII.

APUD JOANNEM GABRIELEM HERTHZ, ET SEBASTIANUM COLETTI.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

EMINENTISSIMO PRINCIPI

JOACHINO PORTOCARRERO

CARDINALI

FERDINANDI VI.

Hiſpaniarum Regis

AD BENEDICTUM XIV. P. O. M.

LEGATO.

BLASIUS UGOLINUS

FELICITATEM.

M*Aximæ a me agendæ, habendæque ſunt gratiæ*, EMINENTISSIME PRINCEPS, *V. C. mihique amiciſſimo Franciſco Benalio, quod ejus opera factum ſit, ut* ANTI-

QUI-

QUITATIBUS SACRIS, *quas edendas, illustrandasque suscepi, ex Tuis auspiciis plurimum compararetur præsidii, & dignitatis. Nihil enim illustrius, atque honorificentius contingere unquam mihi potuit, quam ut hæc mea studia, licet vetustate, præstantia, utilitate, & divina origine celebrentur, Tibi præcipue commendarentur, qui ab omni laude, & omnium gentium prædicatione commendaris. Nulla Tibi, ut tantam gloriam comparares, vel a natura, vel a fortuna, vel a disciplina præsidia defuere. Genere natus es, vetustate, opibus, imperiis, legationibus, præfecturis, rerum gestarum vel varietate, vel magnitudine, non in Hispania solum, sed in universa fere Europa clarissimo, nobilissimoque, ut Tibi aliunde quærendi non fuerint, a quibus ad gloriam excitarere. Domi aderant Majorum imagines, qui Te diu noctuque admonerent. Adfuit Tibi puero patruus Cardinalis, Vir omnium seculorum memoria celebrandus, a quo virtutum omnium exempla, quæ posses imitari, nulla defuere. Recensebat Tibi quotidie Patrum, & Avorum res gestas, quo Te domesticum decus admoneret. Celebra-*

brabat in primis Tuorum militarem gloriam, qua bellis Arabicis, Gallicis, & Belgicis vel Legati vel Imperatores claruere. Sua quoque in commemoranda Majorum gloria, in patriam referebat promerita, quibus Hispaniæ in tanta rerum perturbatione, & animorum dissensione salus, & incolumitas parta sit. Memorabat quanta fide CAROLO II. *quanto studio, & constantia* PHILIPPO V. *Regibus affuerit, ut sua qua pollebat gratia, & autoritate, confirmaretur illi regnum, quod ex testamento, atque hæreditario jure debebatur. Cum ex tantarum rerum perpetua commemoratione admonerere, Patruo præeunte, & muniente viam, & sua & Avorum, quæ adhuc extabant, impressa vestigia commonstrante, factum est, ut demesticum gloriæ patrimonium non tuerere solum, sed etiam cumulares. Prætereo quæ abs Te vel regiarum copiarum Tribuno, vel Legato gesta sunt; Illa vero, quæ abs Te Siciliæ, & Apuliæ Prorege gesta sunt, nullo modo præterire possum. Tanta enim felicitate, & prudentia utrique Siciliæ præfuisti, ut Tibi abeunti publice ab omnibus civitatibus maximæ,*

& im-

& immortales pro tuis maximis, & immortalibus promeritis actæ, habitæque sint gratiæ. Extant adhuc, extabuntque ad omnium hominum, omniumque seculorum memoriam sempiternam, Tuæ beneficentiæ, liberalitatis, prudentiæ, æquitatis, justitiæ, & pietatis monumenta. Quæ Cardinalis, quæ FERDINANDI VI. *Hispaniarum Regis Legatus Romæ gesseris, & geras, omnium judicio, & laude celebrantur. Prædicatur in primis sapientia, pietas, & humanitas, qua complecteris omnes, præsertim eos, qui a probitate, & doctrina commendantur. Liberalitas, & munificentia plane regia in literas, & omnes artes, quæ liberales appellantur, præ ceteris celebratur. Utinam* ANTIQUITATIBUS *quoque* SACRIS *Tua adsint præsidia, quæ ceteris Literis affuere! Vale.*

BLA-

BLASIUS UGOLINUS
LECTORI.

MEchiltha, & *Siphra*, duos vetustissimos, & eruditissimos, alterum in *Exodum*, & alterum in *Leviticum* commentarios, nunc primum a nobis ex Hebraico Latine redditos, in hoc volumine Tibi exhibemus: Uterque Eruditorum omnium judicio tantopere celebratus est, ut philologiæ sacræ thesaurus, & promtuarium habeatur. De autore *Mechiltha* varie sentiunt Judæi. Scriptor *Schalsch Hakkabalah* fol. 32. censet a R. Azai, nomine R. Akibæ inceptum, & a R. Ismaele fuisse absolutum; R. *Abraham ben Deor* in *Cabala* a R. Hoschaja, & R. *Menachem* in præfatione libri sui צרה לדרך a Raf scriptum esse contendunt. De autore *Siphra* pariter dissentiunt Judæi. R. *Maimonides* in præfatione יד החזקה, *Abarbanel* in præfat. ad נחלת אבות, & Rabi *Menachem* in præfat. צרה לדרך & autor libri שבילי אמונה tribuunt celeberrimo Raf, qui fuit discipulus R. Chajæ, & R. Judæ sancti. Rabi *Abraham Zacut* in *Juchasin* pag. 60. R. *David Ganz* in *Zemach* p. 44. & R. *Aharon aben Chajim* in præfat. ad suum commentarium קרבן אהרן autorem esse volunt R. Jehudam bar Elai, qui Adriano Imperatore Tiberiade claruit, aut R. Akibam ben Joseph. Autor הליכות עולם a Rabi Ismaele sacerdote magno scriptum esse contendit. *Siphra*, si Deus vitam, & otium dabit, in supplementis cum uberrimo & eruditissimo commentario R. *Aharon aben Chajim*, qui קרבן אהרן inscribitur, iterum dabimus. Difficile dictu est, quantum operæ in his commentariis emendandis impenderimus, ut ab omni labe, qua miserum in modum deturpati erant, prodirent emundati; *Mekiltha* & *Siphra* proxime *Siphri* vetustissimus & eruditissimus in *Numeros*, & *Deuteronomium* commentarius nunc primum a nobis ex Hebraico Latine redditus consequentur,

IN-

INDEX
OPUSCULORUM,

Quæ in hoc volumine continentur.

ME-

MECHILTHA

Commentarius antiquissimus, & eruditissimus in *Exodum*.

NUNC PRIMUM A
BLASIO UGOLINO
Ex Hebraico Latine redditus.

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר שומע אני שהיה הדבר לאהרן ולמשה. כשהוא אומר ויהי ביום דבר יהוה אל משה. למשה היה הדבר ולא לאהרן אם כן מה תלמוד לומר אל משה ואל אהרן אלא מלמד שכשם שהיה משה כלל לדברות. כך היה אהרן כלל לדברות. ומפני מה לא היה מדבר עמו מפני כבודו של משה. נמצא ממעט אהרן מכל הדברות שבתורה חוץ משלשה מקומות מפני שאיפשר. דבר אחר אל משה ואל אהרן למה נאמר לפי שהוא אומר ויאמר יהוה אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה. אין לי אלא משה דיין לפרעה אהרן מנין תלמוד לומר אל משה ואל אהרן, הקיש אהרן למשה מה משה

ET dixit Dominus ad Mosen & Aharon. Exod. XII. 1. Crederem allocutionem factam fuisse ad Aharon, & Mosen? Quando vero dicit: *Et fuit in die, in quo loquutus est Dominus ad Mosen*; Mosi facta est allocutio, non vero Aharon; si ita est; cur dictum est? *Ad Mosen & Aharon*? Docemur, sicut Moses comprehendebatur in allocutionibus, ita pariter Aharon; Qua de causa cum eo non loquebatur? propter decus Mosis; deprehenditur exclusus Aharon ab omnibus allocutionibus, exceptis tribus locis (sc. *Levit.* x. 8. *Numer.* XVIII. 1. ibid. vers. 8.) eo quod possibile est. Alia expositio. *Ad Mosen & Aharon*; cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* VII. 3. *Et dixit Dominus ad Mosen, vide, dedi te Deum Pharaoni*; Non probo nisi de Mose, quod esset judex Pharaonis, Aharon unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ad Mosen & Aharon*; Æqui-

היה דיין לפרעה. אף אהרן היה דיין לפרעה, מה משה היה אומר דבריו ולא ירא אף אהרן אומר דבריו ולא ירא, דבר אחר אל משה ואל אהרן. שומע אני כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה. כשהוא אומר הוא אהרן ומשה מגיד ששניהם שקולין זה כזה. כיוצא בזה אתה אומר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. שומע אני כל הקודם במקרא קודם במעשה כשהוא אומר ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים, מגיד ששניהם שקולין כאחד זה כזה. כיוצא בדבר אתה אומר אנכי האל אלהי אביך. אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. שומע אני כל הקודם בדבר הוא חשוב מחברו כשהוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב ואף בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם מגיד ששניהם שקולין כאחד. כיוצא בדבר אתה אומר כבד את אביך ואת אמך. כשהוא אומר איש אמו ואביו תיראו מגיד ששניהם שקולין זה כזה. בארץ מצרים חוץ לכרך או אינו אלא תוך הכרך. כשהוא אומר ויאמר אליו משה בצאתי את העיר והלא דברים קל וחומר ומה תפלה הקלה לא התפלל אלא חוץ לעיר. דבר חמור לא כל שכן ומפני מה לא נדבר עמו תוך הכרך. מפני שהיתה מלאה שיקוצים וגילולים ועד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות. משנבחרה ארץ ישרא׳ יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלם היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות משנבחרה ירושלם יצאת ארץ ישראל שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך כי אם במקום אשר יבחר עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלם ראויה לשכינה. משנבחר בית עולמים. יצאת ירושלם שנאמר כי בחר יהוה בציון ואומר זאת מנוחתי עדי עד. עד שלא נבחר אהרן היו כל ישראל כשרים לכהונה משנבחר אהרן יצאו כל ישראל שנאמר ברית מלח עולם היא.

Æquiparatur Aharon Moſi; ſicut Moſe erat judex Pharaonis, ita pariter Aharon erat judex Pharaonis. Sicut Moſe loquebatur, & non timebat, ita pariter Aharon. Alia expoſitio: *ad Moſen & Abaron*. Crederem, quod qui præcedit in textu, præcedat quoque in actione? Quando vero dicit *Exod.* VI. 25. *Ipſe Abaron & Moſe*. Oſtendit, quod ambo inter ſe pares eſſent. Huic ſimile tu dicis *Geneſ.* I. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram*. Crederem, quod qui præcedit in textu, quoque in opere? Quando vero dicit *Geneſ.* V. 1. *In die quo fecit Dominus Deus terram & cœlum*; Oſtendit, quod ambo inter ſe paria ſint. Huic ſimile tu dicis *Exod.* III. 6. *Ego ſum Dominus Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaach, & Deus Jacob*. Crederem quod qui præcedit in textu, præcedat ſit præſtantior ſocio ſuo? Quando vero dicit *Levit.* XXVII. 47. *Et recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Jacob, atque etiam fœderis mei, quod pepigi cum Iſaach, atque etiam fœderis mei, quod pepigi cum Abraham*; Oſtendit, quod ſint inter ſe pares. Huic ſimile tu dicis *Exod.* XXX. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Quando vero dicit *Levit.* XIX. 3. *Unuſquiſque matrem ſuam, & patrem ſuum timebit*. Oſtendit, quod ambo ſint inter ſe pares. *In terra Ægypti*; Extra civitatem; Aut dicam intra civitatem; Quando vero dicit *Exod.* IX. 29. *Et dixit illi, quando egreſſus fuero de civitate*. Ecce argumentum a minori ad majus. Si oratio, quæ eſt levis, non recitatur niſi extra civitatem, allocutio quæ eſt gravis, nonne multo magis? Et qua de cauſa non locutus eſt cum eo intra civitatem? Quia plena erat opprobriis & abominationibus; Priuſquam electa eſſet terra Iſrael, omnes terræ legitimæ erant pro allocutionibus, poſtquam electa eſt terra Iſrael, excluſæ ſunt omnes terræ. Priuſquam electa eſſet Hieroſolyma, univerſa terra Iſrael legitima erat pro ſacrificiis, poſtquam electa eſt Hieroſolyma, excluſa eſt terra Iſrael, ſicuti dictum eſt *Deut.* XII. 13. *Cave ne offeras holocauſta tua, niſi in loco, quam elegerit Dominus*. Priuſquam electa eſſet domus ſeculorum, Hieroſolyma digna erat, ubi habitaret Divinitas, poſtquam electa eſt domus ſeculorum, excluſa eſt Hieruſalem; Dictum eſt enim *Pſalm.* CXXXII. *Quia elegit Dominus Sion*. Pariterque ibid. dictum eſt. *Hæc eſt requies mea in æternum*. Priuſquam electus eſt Aharon legitimi erant omnes Iſraelitæ, poſt-

quam

לפני יהוה ואומר והיתה לו ולזרעו אחריו. עד שלא נבחר דוד היו כל ישראל כשרין למלכות. משנבחר דוד יצאו כל ישראל שנאמר הלא לכם לדעת כי יהוה אלהי ישראל נתן את הממלכה לדוד וגו׳. אם תאמר. דן אני את הנביאים שנדבר עמהם בחוצה לארץ אף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ. לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות שנאמר כה אמר יהוה קול ברמה נשמע וגו׳ כה אמר יהוה מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה ויש תקוה לאחריתך נאם יהוה וגו׳. ואף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ ובזכות אבות נדבר עמהם אלא במקום טהור של מים. שנאמר ואני הייתי על יד הנהר הגדול היא חדקל ואומר היה היה דבר יהוה וגו׳ ויש אומרים נדבר עמו בארץ ונדבר עמו בחוצה לארץ שנאמר היה היה דבר יהוה היה שנדבר עמו בארץ. היה שנדבר עמו חוצה לארץ רבי אלעזר בן צדוק אומר הרי הוא אומר קום צא אל הבקעה. מגיד שהבקעה כשרה. תדע שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה וגו׳ וכי מלפני יהוה הוא בורח והלא כבר נאמר אנא אלך מרוחך וגו׳ אם אסק שמים שם אתה וגו׳ אשא כנפי שחר. גם שם ידך תנחני וגו׳ עיני יהוה המה משוטטות בכל הארץ בכל מקום עיני יהוה צופות רעים וטובים. אם יחתרו בשאול. אם יחבאו בראש הכרמל. אם ילכו בשבי. אין חשך ואין צלמות אלא אמר יונה אלך בחוצה לארץ מקום שאין השכינה שורה ונגלית שהגוים קרובים לתשובה הן שלא לחייב את ישראל. משל לעבד כהן שברח מרבו אמר אלך לבית הקברות מקום שאין רבי יכול לבא אחריו.

quam electus est Aharon, exclusi sunt omnes Israelitæ; dictum est enim *Num.* XVIII. 19. *Pactum salis in perpetuum illud coram Domino*; pariterque dictum est Ibid. XXV. 13. *Et erit illi & semini ejus post eum.* Priusquam electus est David, omnes Israelitæ legitimi erant pro regno, postquam electus est David, omnes Israelitæ exclusi sunt; dictum est enim I. *Paralip.* XIII. *Scitis quod Dominus Deus Israel dederit regnum Davidi &c.* Si dicas; Ego argumentabor a Prophetis, cum quibus loquutus est extra terram. Non loquutus est cum illis nisi propter merita patrum; dictum est enim *Jerem.* XXXI. 15. *Sic dicit Dominus; Vox in Rama audita est &c. Sic dicit Dominus; cohibe vocem tuam a fletu, & oculos tuos a lachrymis &c. Et est spes fini tuo, ait Dominus &c.* Et quamvis locutus sit cum illis, & propter merita patrum, tamen non locutus est cum illis nisi in loco puro aquarum; Dictum est enim *Dan.* VIII. *Et ego eram super flumen Hulai*. Pariterque dictum est; Ibid. X. *Et ego eram super ripam magni fluminis, quod est Hidekel*. Et similiter dictum est *Ezech.* I. *Et fuit verbum Domini &c.* Et alii dicunt, quod cum eo locutus sit tam in terra, quam extra terram. Dictum est enim; *Cum esset, fuit sermo Domini; Cum esset*; locutus est cum eo in terra; *fuit*; quod locutus est cum eo extra terram. R. Elieser ben Sadoch dicit; ecce dictum est *Ezech.* III. *Surge, & vade ad vallem*. Ostendit quod vallis sit idonea. Scito, quod Divinitas non revelatur extra terram; Dictum est enim *Jon.* I. *Et surrexit Jona, ut fugeret ad Tarschischa &c.* Quid? num e conspectu Domini fugiebat? Atqui jam dictum est *Psalm.* CXXXVIII. *Quo ibo a spiritu tuo? &c. Si adscendero in cœlum, ibi tu es; si portabo alas auroræ, ibi quoque tua manus ducet me &c.* Et similiter dictum est *Prov.* XV. *Oculi Domini ipsi se extendunt in omnem terram. In omni loco oculi Domini contemplantur malos & bonos*. Pariterque dictum est *Amos* IX. *Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli &c. Et si abierint in captivitatem*; Non est obscuritas neque tenebræ. Verum dicebat Jona; abibo extra terram, ubi non habitat Divinitas, neque revelatur; quia Ethnici sunt proximi pœnitentiæ, ne Israelitæ fiant rei. Hoc simile est servo sacerdotis, qui fugit a domino suo; Dicit, vadam ad domum sepulchrorum, quo meus dominus me insequi non potest. Dicit illi ejus dominus; est mihi, qui sit tibi similis.

אמר לו רבו יש לי כיוצא בך. כך אמר
יונה אלך לי בחוצה לארץ מקום שאין
השכינה נגלית שהגוים קרובין לתשובה
הן שלא לחייב את ישרﭏ אמר לו הקדוש
ברוך הוא יש לי שלוחין כיוצא בך שנאמר
ויהוה הטיל רוח גדולה ﭏ הים. נמצאת
אתה אומר שלשה בנים הם אחד תבע
כבוד האב וכבוד הבן ואחד תבע כבוד
האב ולא כבוד הבן. ואחד תבע כבוד
הבן ולא כבוד האב ירמיה תבע כבוד
האב וכבוד הבן שנאמר נחנו פשענו ומרינו
לכך נכפלה נבואתו שנאמר ועוד יוסיף
עליהם דברים. ﭏיהו תבע כבוד האב ולא
כבוד הבן שנאמר קנא קנאתי ליהוה
צבאות וגו׳ ומה נאמר ויאמר לך שוב
לדרכך מדברה דמשק וגו׳ ואת יהוא בן נמשי
תמשח למלך על ישרﭏ ואת ﭏישע בן שפט
תמשח לנביא תחתיך שאין תלמוד לומר
לנביא תחתיך ﭏא שאי אפשי בנבואתך.
יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב
שנאמר ויהי דבר יהוה ﭏ יונה שנית
לאמר. שנית נדבר עמו לא שלישית.
רבי יונתן אומר לא הלך יונה ﭏא לאבד
עצמו בים שנאמר ויאמר ﭏיהם שאוני
והטילוני ﭏ הים. וכן תמצא האבות
והנביאים היו נותנין עצמם על ישראל
כמשה מה הוא אומר ועתה אם תשא
חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר
כתבת. אם ככה את עושה לי הרגני נא
הרוג אם מצאתי חן בעיניך וﭏ אראה
ברעתי. בדוד מהו אומר אנכי חטאתי
ואני העויתי. וﭏה הצאן מה עשו תהי נא
ידך בי וגו׳ הא בכל מקום אתה מוצא
האבות והנביאים נתנו נפשם על ישרﭏ.

לאמר צא ואמור ﭏיהם מיד דברי רבי
ישמעﭏ שנאמר ויצא ודבר רבי ﭏעזר
אומר צא ואמור ﭏיהם והשיבני דבר
שנאמר וישב משה את דברי העם ﭏ
יהוה ואומר האיש לבוש הבדים אשר
קסת הסופר במתניו וגו׳ ואומר התשלח

Ita dicit Jona; Ibo extra terram, ubi Divinitas non revelatur, quia Ethnici proximi sunt pœnitentiæ, ne fiant rei Israelitæ. Dixit illi Deus; Sunt mihi legati tibi similes; dictum est enim *Jon.* I. *Et Dominus effudit ventum magnum in mare*. Deprehenditur, quod dicas, quod sint tres prophetæ; Unus defendit honorem patris, & filii, & alius defendit honorem patris, non autem honorem filii, & alter defendit honorem filii, non autem honorem patris; *Jeremias* defendit honorem patris & filii; dictum est enim *Thren.* III. *Nos peccavimus, & rebelles fuimus*. Idcirco duplicata est ejus prophetia; dictum est enim *Jerem.* XXXVI. *Atque etiam addidit his sermones*. Elias defendit honorem patris, & non defendit honorem filii. Dictum est enim I. *Reg.* XIX. *Zelo zelatus sum Domino exercituum &c.* Et quid dictum est? ibid. *Et dixit; Vade & revertere in viam tuam ad dextram Damasci &c. Et Jehu filium Nimsi unges regem super Israel, & Elisæum filium Saphat unges prophetam tua vice*. Neque enim necesse erat, ut diceretur; *prophetam tua vice*. Sed hoc significabat. Non est amplius mea voluntas in tua prophetia. Jona defendit honorem filii, & non defendit honorem patris; dictum est enim *Jon.* III. *Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo dicens*. Secunda vice non tertia cum eo locutus est. Rabi Jonathan dicit; Non abiit Jona ad mare nisi ad perdendum se ipsum; dictum est enim ibid. I. *Et dixit ad eos; Tollite me, & projicite in mare*; & similiter tu invenis, quod Patres, & prophetæ traderent se ipsos pro Israele. De Mose quid dictum est *Ex.* XXXII. *Et nunc si ignoscas peccato eorum, si minus, dele me de libro tuo, quem scripsisti*. Et *Num.* XI. *Si ita mihi facias, interficias me, quæso, interficiendo in conspectu tuo, & non videbo malum meum*. De David quid dictum est 2. *Sam.* XXIV. *Ecce ego peccavi, & inique egi; Et oves istæ quid fecerunt? Sit, quæso, manus tua in me, & in domum patris mei*. Ecce ubique tu invenis, quod patres & prophetæ dederint animas suas pro Israele.

Dicens; egredere, & alloquere ad illos; statim: Verba R. Ismaelis. Dictum est enim; *Exod.* XXXIV. *Et egressus locutus est*. R. Elieser dicit; *egredere, & alloquere ad illos*; & refer mihi responsum; dictum est enim Ibid. XIX. *Et respondit Mose verba populi Domino*. Et similiter dictum est *Ezech.* IX. *Et vocavit virum indutum lino, habentem in latere suo atramentarium scriptoris*. Pa-

ברקים וילכו . ויאמרו לך הננו . שלוחי
הקדוש ברוך הוא לא בשלוחי בשר ודם
ששלוחי בשר ודם צריכים לחזור אצל
שולחיהם אבל לפניך אינו כן לא התשלח
ברקים וילכו וישובו לא נאמר אלא
וילכו. ויאמרו. בכל מקום שהן מהלכין
נמצאים לפניך . ואומר עשינו שליחותך ,
לקיים מה שנאמר הלא את השמים ואת
הארץ אני מלא. כשהקדוש ברוך הוא
גוזר גזרות טובות ורעות על ישראל על
הטובה מחזירים לפניו ועל הרעה אין
מחזירים לפניו שנאמר והנה ששה אנשים
באים מדרך שער העליון וגו' וכתוב אלהי
ישרא' נעלה מעל הכרובים ואומר ויאמר
יהוה לו עבור בתוך העיר וגו' ולאלה אמר
באזני ונאמר זקן ובחור ובתולה וטף ונשים
וגו'. ויאמר אלהים טמאו את הבית הזה
וגו' יבאו אלו ועשו שליחותן אלו שנצטוו
על הרעה לא למדנו שהחזירו שליחותן ,
וזה שנצטווה על הטובה למדנו שהחזיר
שליחותו שנאמר והנה איש לבוש הבדים
וגו' שמעון בן עזאי אומר לאמר בקו
שאתה שומע בו בו למד רבי עקיבא
אומר לאמר צא ואמר להם שבזכותם
היה מדבר עמי שכל חמש ושלשים שנה
שהיה כועס על ישראל לא היה מדבר
עמו שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי
המלחמה למות ויאמר יהוה אלי לאמר
אמר רבי שמעון בן עזאי איני כמשיב על
דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו . ולא
עם משה בלבד היה מדבר בזכות ישראל
אלא עם הנביאים כלם לא דבר אלא
בזכות ישראל שנאמר ואשב שבעת ימים
משמים בתוכם . וכתיב ויהי מקצה שבעת
ימים ויהי דבר יהוה וגו' ויהי דבר יהוה
אל ירמיהו וגו' . וכן אתה מוצא בברוך
בן נריה שהיה מתרעם לפני המקום אמרתי
אוי נא לי כי יסף יהוה יגון על מכאובי ,

Pariterque dictum est *Job.* XXXVIII. *Si mittes fulgura*, *& ibunt*, *& dicent tibi: Ecce nos*; Legati Dei S. B. non sunt sicut legati terreni, quia necesse est, ut revertantur ad illos, a quibus missi sunt; Sed coram te non ita est; sed, *Si mittes fulgura*, *& ibunt*; & revertentur non dictum est, sed; *& ibunt*, *& dicent*; quocunque eant, deprehenduntur coram te, & dicunt; fecimus legationem tuam, ad confirmandum quod dictum est *Genes.* XXIII. *Jam cœlos & terram ego impleo*. Quando Deus S. B. decernit decreta bona aut mala super Israel, propter bonum ad ejus conspectum redeunt, & propter malum non redeunt; dictum est enim *Ezech.* IX. *Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris &c.* Et scriptum est ibid. *Et Deus Israel adscendit super Cherubim*; & dictum est. *Et dixit Dominus mihi*, *transi per mediam civitatem &c. Et istis dixit in auribus meis*. Et pariter dictum est. *Senem*, *adolescentem*, *& virginem*, *& pueros*, *& mulieres &c. Et dixit Deus contaminate domum hanc &c.* Egressi sunt isti, & fecerunt suam legationem; illi, qui propter malum jussi sunt, ignoramus, quod redierint post eorum legationem; Et iste qui jussus est propter bonum, scimus, quod redierit post suam legationem, ex eo quod dictum est; *Et ecce vir indutus lino &c.* Dicit Simeon ben Azai: *Dicens*; ea voce qua audis, doce. R. Akiba dicit; *dicens*, *egredere*, *& loquere ad illos*; quod propter eorum meritum ille mecum loquitur; quia cunctis octo & triginta annis quibus iratus fuit Israeli, cum eo non est loquutus; dictum est enim *Deut.* II. *Et fuit*, *quando omnes viri belli mortui sunt; & locutus est Dominus mihi dicens*. Dicit Rabi Simeon ben Azai: ego non ero quasi respondens ad verba mei præceptoris, sed quasi addens ad ejus verba; Non solum cum Mose loquebatur propter meritum Israelis, sed etiam cum omnibus prophetis non est loquutus nisi propter meritum Israelis, uti dictum est *Ezech.* III. 15. *Et steti septem diebus stupens in medio eorum*. Et scriptum est ibid, vers. 16. *Et fuit in fine septem dierum*, *& fuit verbum Domini &c.* Et similiter scriptum est *Jerem.* XLII. 7. *Et fuit verbum Domini ad Jeremiam*. Et similiter tu deprehendis in Baruch filio Neria, qui querebatur coram Domino Ibid. XLV. 3. *Dixi*; *Va nunc mihi*, *quoniam addidit Dominus mæstitiam dolori meo*. Ego sum dissimilis omnibus discipulis prophetarum. Josue mi-

נשתניתי אני מתלמידי הנביאים יהושע שמש משה ושרתה עליו רוח הקדש, אלישע שמש אליהו ושרתה עליו רוח הקדש מה נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים. יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי וגו׳ ואין מנוחה אלא נבואה שנאמר ותנח עליהם הרוח. נחה רוח יהוה על אליהו ועל אלישע ונחה עליו רוח יהוה בא וראה מה המקום משיבו כה תאמר אליו כה אמר יהוה הנה אשר בניתי אני הורס ואתה מבקש לך גדולות ואין גדולות אלא נבואה שנאמר ספרה נא לי את כל הגדולות וגו׳ קרא אלי ואענך ואגידה לך גדולות ובצורות ולא ידעתם ברוך בן נריה. אם אין כרם אין סייג אם אין צאן אין רועה מפני מה כי הנני מביא רעה על כל בשר ונתתי נפשך כשלל. אל המקום אשר תלך שם. הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכות של ישראל,

פרשה א

החדש הזה לכם וגו׳. רבי ישמעאל אומר משה הראה את החדש לישראל כזה היו רואים וקובעים את החדש לדורות רבי עקיבא אומר זה אחד מכל דברים שנתקשה משה והראהו המקום את כלן באצבע כיוצא בדבר אתה אומר וזה לכם הטמא. וזה מעשה המנורה. ויש אומרים אף בשחיטה נתקשה משה שנאמר וזה הדבר אשר תעשה את המזבח. רבי שמעון בן יוחאי אומר והלא כל הדברות שנדבר עם משה לא נדבר אלא ביום. החדש הזה הראהו בלילה וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו החדש בלילה רבי אלעזר אומר נדבר עמו ביום עם חשכה והראו החדש בחשכה החדש הזה זה ניסן אתה אומר זה ניסן או אינו אלא אחד מחדשי

miniſtravit Moſi & habitavit ſuper illo Spiritus Sanctus, Eliſæus miniſtravit Eliæ, & habitavit ſuper illo Spiritus Sanctus; cur ego ſum diſſimilis omnibus diſcipulis prophetarum? Eo quod dictum eſt ibid. *Laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni;* Requies non deſignat niſi prophetiam; Dictum eſt enim *Num.* XI. 26. *Et requievit ſuper ipſis ſpiritus*. Pariterque ſcriptum eſt: *Et requievit ſpiritus Domini ſuper Eliam, & Eliſæum*. Et ſimiliter ſcriptum eſt *Iſai.* XI. 2. *Et requieſcet ſuper eo ſpiritus Domini*. Veni & vide, quid reſpondit illi Deus. *Sic dices ad eum; ſic dicit Dominus;* Ecce, quod ædificavi, ego deſtruo; & tu quæres tibi grandia? Non ſignificant גדולות niſi prophetiam; dictum eſt enim 2. *Reg.* VII. 6. *Narra mihi quæſo, omnia magnalia &c.* Pariterque ſcriptum eſt: *Invoca me, & ego reſpondebo tibi, & narrabo tibi magnalia*. Dixit Baruch filius Neria; ſi non ſit vinea, non erit ſepes, ſi non ſint oves, non erit paſtor; qua de cauſa? Quia dictum eſt *Jerem.* l. c. *Ecce ego adduco malum ſuper omnem carnem, & dabo animam tuam in ſpolium in loco, quo perrexeris*. Hinc igitur ubique tu deprehendis, quod prophetæ non prophetarent niſi propter meritum Iſraelis.

SECTIO I.

Menſis iſte vobis. R. Iſmael dicit; Moſe oſtendit Iſraeli novilunium, eique dixit; Huic ſimile videbitis, & ſtatuetis novilunium generationibus. R. Akiba dicit; Hoc eſt unum ex tribus, quæ difficilia fuerunt Moſi, & Deus digito ſuo illi oſtendit. Huic ſimile tu dicis; *& hoc vobis immundum. Lev.* XI. *Et hoc eſt opus candelabri. Num.* VIII. 4. Et alii dicunt, quod Moſe difficultatem invenit in mactatione; Dictum eſt enim *Exod.* XXIX. 38. *Hoc eſt quod facies in altari*. Rabi Simeon ben Jochai dicit; Nonne omnes allocutiones, quas locutus eſt cum Moſe, interdiu locutus eſt? Hoc novilunium noctu illi oſtendit; quomodo igitur cum eo locutus eſt interdiu? Noctu illi oſtendit novilunium; R. Elieſer dicit; Interdiu cum illo prope tenebras locutus eſt, & in tenebris oſtendit illi novilunium. *Menſis iſte*. Hic eſt Niſan; tu dicis eſſe Niſan; at ego dicam non eſſe niſi aliquem ex reliquis anni menſibus; Quando vero dicit *Exod.* XXIII. 16. *Et feſtum collectionis juxta exitum anni*. Pariterque dictum eſt Ibid. XXXIV. 22. *Et fe-*

השנה כשהוא אומר חג האסיף בצאת
השנה וחג האסיף תקופת השנה אמרת
צא וראה אי זה חדש שיש בו אסיף
ותקופה ושנה יוצאה בו וקרוי שביעי אי
אתה מוצא אלא תשרי לאחר שלמדת
ששביעי זה תשרי ראשון זה ניסן ואף על
פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר בחדש
הראשון הוא חדש ניסן. ראש חדשים
מגיד שניסן ראש לחדשים. ומנין אף
למלכים תלמוד לומר הוא החדש השני
למלוך שלמה על ישרא׳. ומנין אף לרגלים
תלמוד לומר חג המצות וחג השבועות וחג
הסכות. נמצינו למדין שניסן ראש לחדשים
למלכים ולרגלים. רבי נתן ורבי יצחק אומר
אף לשכירות בתים ולא לשנים ולא
לשמטים ויבלות. ולא לנטיעה ולא
לירקות שנאמר מקץ שבע שנים במועד
שנת השמיטה שלשה עשר בבא כל
ישראל וגו׳ ואומר וחג האסיף תקופת
השנה זה הוא האמור לך לא לשנים
ולא לשמטים ויובלות לנטיעה ולירקות.
לכם. לא מנה בו אדם הרשון או אינו
אלא לכם ולא לגוים אמור כשהוא
אומר נמצינו למדין שישראל מונין ללבנה
והגוים לחמה. לא דייש לישראל אחד
לשלשים יום מגביהים עיניהם לאביהם
שבשמים וכשהחמה לוקה סימן רע לגוים
שהם מונים לחמה וכשהלבנה לוקה סימן
רע לשונאיהם של ישראל שהם מונים
ללבנה. רבי אומר כשהחמה לוקה במזרח
סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע
ליושבי מערב. רבי יוסי אומר כשהמזלות
לוקים במזרח סימן רע ליושבי מזרח
במערב סימן רע ליושבי מערב רבי יונתן

stum collectionis ad anni circuitum. Dixisti, exi & vide, quinam sit mensis, in quo sit collectio, & *Tekupha*, sc. Æquinoctium, & in quo sit exitus anni, & appelletur septimus, tu non deprehendes nisi Tisri; Postquam percepisti, quod septimus sit Tisri, primus erit Nisan; quamvis non sit rei demonstratio, est tamen monimentum; quando dictum est *Esth.* III. 7. *Mense primo (ille est mensis Nisan,) principium mensium*. Ostendit, quod Nisan sit principium mensium. Unde probatur etiam pro regibus? Ex eo quod dictum est I. *Reg.* VI. I. *Ipse est mensis secundus regni Salomonis super Israel*. Et unde probatur etiam pro festis? Ex eo quod dictum est *Deuter.* XVI. *Festum azymorum, & festum hebdomadarum, & festum tabernaculorum*. Deprehenditur, quod percipiamus Nisan fuisse principium mensium regibus, & festis. Rabi Nathan, & Rabi Isaach dicunt etiam pro locandis domibus, non autem pro annis Sabbathicis, & Jubilæis, & plantatione, & oleribus; dictum est enim Ibid. XXXI. 10. *A fine septem annorum tempore anni remissionis &c. Quando venerit universus Israel &c.* Pariterque dictum est *Exod.* XXXIIII. 16. *Et festum collectionis ad anni circuitum*. Hoc est, quod tibi dixi; non autem pro annis, neque pro anni Sabbathicis, neque pro Jubilæis, neque pro plantatione, & oleribus. *Mensis iste vobis*; Non numeravit in illo primus homo; Tu dicis; *vobis*; & non numeravit in illo primus homo; & ego dicam, *vobis*, non autem Ethnicis; Quando vero dicit; *primus ille vobis*; intelligitur, quod dictum sit *vobis*, non autem Ethnicis. Quid dicendum erat iterum *vobis*? Quod in illo non numeraverit primus homo. Deprehenditur, quod percipiamus, quod Israel numeret ad lunam, & Ethnici ad solem; Non est igitur satis, ut tricesimo quoque die Israelitæ elevent oculos suos ad eorum patrem, qui est in cœlis; Quando sol obscuratur, est malum signum Ethnicis, qui numerant ad solem, & quando luna obscuratur, est malum signum inimicis Israelitarum, qui numerant juxta motum lunæ. Rabi dicit; quando sol obscuratur ad orientem, est malum signum iis, qui habitant in oriente; si in occidente, est malum signum iis, qui habitant in occidente. R. Jose dicit. Quando stellæ obscurantur in oriente, est malum signum iis, qui habitant in oriente, si in occidente, est malum signum iis, qui habitant in occidente. R. Jonathan dicit;

אומר אלו נתנו לגוים שנאמר כה אמר יהוה אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו.

פרשה ב

ראש חדשים. שומע אני מיעוט חדשים שנים מנין לשאר חדשים תלמוד לומר לחדשי השנה. ראשון הוא למה נאמר לפי שהוא אומר שמור את חדש האביב וגו' שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח שיבא אביב בזמנו הא כיצד עבר את אדר שיבא אביב בזמנו. הרי שעברו את אדר ולא בא אביב בזמנו שומעני שיעברו ראש חדש ניסן היה רבי שמעון אומר הא אם אמרת כן נמצאת אתה עושה ניסן שני ואמרה תורה ראשון הוא לכם: רבי נתן אומר שמור את חדש. חדש הסמוך לאביב אתה מעבר ואי זה זה הוי אומר זה אדר אבל לא שמענו מכמה מעבר. כשהוא אומר שמור את חדש חדש אתה מעבר והדין נותן הואיל וחדש מתעבר ושנה מתעברת מה החדש אחד ממנויו אף שנה אחד ממנויה. אי מה חדש אחד מלא בו אף שנה מלא בה. תלמוד לומר שמור. את חדש חדש אתה מעבר ואי אתה מעבר אחד מלא בה אי מה שנה משנים עשר בה אף חדש משנים עשר בו תלמוד לומר ובחמשה עשר יום לחדש חג שבעת ימים יום לחדש אתה מעבר ואי אתה מעבר אחד משנים עשר בו. ורבי יצחק אומר הא אם אמרת כן כבר הלבנה באמצע הרקיע הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון הואיל והחדש מתעבר והשנה מתעברת מה החדש אחד ממנויו אף השנה אחד ממנויה מה חדש אין תוספת עבורו אלא בסוף אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף רבי ירמיה אומר הואיל וטומאה מעכבת ואביב מעכב מה טומאה אין פחות משלשים יום אף אביב אין פחות משלשים יום. או אפילו כי חל אביב ובא תלמוד

cit; Utraque collocata sunt pro ethnicis; Dictum est enim *Jerem.* x. 2. *Sic dicit Dominus: Consuetudinem gentium non addiscetis, & ab signis cœlorum nolite metuere.*

SECTIO II.

PRincipium *mensium*. Crederem minorem numerum mensium fuisse duos? Unde probatur pro ceteris mensibus? Ex eo quod dictum est: *Mensibus anni. Primus ille vobis.* Cur dictum est *Deuter.* XVI. I. *Observa mensem novarum frugum.* Observa, ut Pascha sit in Abib, sc. in vere, & Abib in Paschate; ut veniat Abib tempore suo; quomodo? Intercala mensem Adar, ut Abib adveniat tempore suo; si intercalarunt mensem Adar, & ver non advenisset tempore suo, crederem fuisse intercalandum mensem Nisan? Dicit R. Simeon; si ita dicis, deprehenditur, quod facias duos Nisan; at lex dicit; *Primus ille vobis.* R. Nathan dicit; *Observa mensem; mensem* qui sit proximus Abib, tu potes intercalare; & quinam est? Hic est Adar; sed nondum audivimus, quantum sit intercalandus; Quando vero dicit; *Observa mensem*; mensem tu intercalabis; & argumento probari poterat; Quando intercalatur mensis, intercalatur etiam annus; sicut mensis intercalatur ex uno ex ejus enumeratis, ita pariter annus; aut dicam, sicut mensis tricesima sui parte intercalatur, ita pariter annus tricesima sui parte erit intercalandus. Idcirco dictum est; *Observa mensem*; Mensem tu in illo intercalabis, at partem tricesimam in illo non intercalabis. Aut dicam; sicut annus duodecima sui parte, ita pariter mensis. Idcirco dictum est *Deut.* XVI. *Et die quintadecima mensis festum septem dierum.* Diem mensi tu potes intercalare, at non potes intercalare ejus duodecimam partem. R. Isaach dicit; si ita dicis; jam luna esset in medio firmamenti; Hinc tu non potes dicere juxta postremam rationem, sed juxta primam; quandoquidem & mensis intercalatur, & annus intercalatur, sicut mensis intercalatur ex uno de ejus enumeratis, ita pariter annus; Sicut in mense non fit augmentum intercalationis nisi in fine, ita pariter & in anno. R. Jeremia dicit; & immundities impediebat, & Abib impediebat; sicut immundities non erat minor triginta diebus, ita pariter Abib; Vel si incidat, & adveniat Abib? Idcirco dictum est *Exod.* XIII. 10. *Et observabis hoc sta-*

לומר ושמרת את החקה הזאת במועדה במועדה אתה מוסיף. ואי אתה גורע.

ראשון הוא לכם לחדשי השנה שלא יעשה ניסן אחר. רבי יאשיה אומר מנין שאין מעברים את השנה אלא בבית דין הגדול שבירושלם תלמוד לומר ראשון הוא לכם. דברו אל כל עדת בני ישראל וגו'.

פרשה ג

דברו אל כל עדת בני ישראל רבי ישמעאל אומר וכי שניהם מדברים היו והלא כבר נאמר ואתה תדבר אל בני ישראל לאמר. ומה תלמוד לומר דברו אלא כשהיה משה מדבר היה אהרן מרכין אזנו לשמוע באימה ומעלה עליו הכתוב כאלו שומע מפי הקדוש ברוך הוא. רבי אחי בר רבי יאשיה אומר וכי שניהם מדברים היו והלא כבר נאמר ואתה תדבר אל כל ישראל ומה תלמוד לומר דברו אלא כיון שמשה מדבר היה אהרן מימינו ואלעזר משמאלו. ואיתמר מימינו של אהרן והדבור יוצא מביניהם כאלו השלשה מדברים. רבי שמעון בן יוחאי אומר משה היה חולק כבוד לאהרן ואומר למדנו והדבור יוצא מבניהם. ואהרן היה חולק כבוד למשה ואומר לו למדני והדבור יוצא מבניהם כאלו שניהם מדברים.

דברו אל כל עדת בני ישראל. הדבור הזה בראש חדש. ולקיחה בעשור. ושחיטה בארבעה עשר. אתה אומר הדבור היה בראש חדש ולקיחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר או אינו אלא הדבור ולקיחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר תלמוד לומר החדש הזה לכם דברו אימתי היה הדבור בראש חדש הא אין עליך כלשון האחרון אלא כלשון הראשון הדבור בראש חדש ולקיחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר רבי אחא בר רבי יאשיה אומר הדבור בראש חדש ולקיחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר. אתה אומר כן או אינו אלא הדבור ולקיחה בראש חדש ושחיטה בארבעה עשר תלמוד לומר דברו אל כל

statutum tempore suo. Tempore suo tu addes, non minues.

Primus ille vobis mensibus anni; ne fiat alter Nisan. R. Josia dicit; unde probatur, quod non intercalaretur annus nisi in magno Synhedrio Hierosolymitamo? Ex eo quod dictum est; *Primus ille vobis. Loquimini ad universam congregationem filiorum Israel.*

SECTIO III.

Loquimini ad universam congregationem filiorum Israel. R. Ismael dicit. Quid? ambo ne loquebantur? Atqui dictum est *Exod.* XXXI. *Et tu loqueris ad filios Israel, dicens*; Cur igitur dictum est; *Loquimini?* Quando Mose loquebatur, Aharon inclinabat aurem suam, ut audiret cum magno *timore*, eique imputat textus æque ac audiret ab ore Dei S. B. R. Achi ben R. Josia dicit. Quid? ambone loquebantur? Atqui jam dictum est; *& tu loqueris ad universam congregationem filiorum Israel.* Et cur dictum est; *Loquimini?* Quando Mose loquebatur, Aharon adstabat ad ejus dextram, & Eleazar ad ejus sinistram, & Ithamar ad dextram Aharon; & allocutio ex medio eorum exibat, & videbatur, quod tres simul loquerentur. R. Simeon ben Jochai dicit; Mose impertibat honorem Aharon; eique dicebat; me doce, & allocutio de medio ipsorum exibat, & videbatur, quod ambo loquerentur.

Loquimini ad universam congregationem filiorum Israel. Allocutio hæc facta fuit in principio mensis; & agnus captus est die decima, & mactatio peracta fuit quartadecima; Tu dicis allocutionem factam fuisse in principio mensis, & agnum captum die decima, & mactationem fuisse peractam quartadecima; At ego dicam allocutionem fuisse factam, & agnum captum decima mensis, & mactationem fuisse peractam quartadecima; Idcirco dictum est; *Mensis iste vobis; loquimini.* Quando peracta fuit allocutio? in principio mensis; Hinc igitur potes dicere juxta postremam, non juxta primam rationem; sc. allocutionem factam fuisse in principio mensis, & agnum fuisse captum in die decima, & decimaquarta fuisse peractam mactationem. R. Acha bar Josia dicit; Allocutio facta fuit in principio mensis, & agnus captus est die decima, & quartadecima peracta fuit mactatio. Tu ita dicis; at ego dicam allocutionem, & acceptionem factam fuisse in principio mensis, & quartadecima die per-

עדת בני ישראל שאין תלמוד לומר אלא להפסיק הענין הא אין לך לדון כלשון האחרון אלא כראשון הדבור בראש חדש ולקיחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר. רבי יוסי הגלילי אומר הדבור בראש חדש ולקיחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר. אתה אומר כן או אינו אלא הדבור בראש חדש ולקיחה ושחיטה בעשור תלמוד לומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום אם אמרת כן עקרת את כל הכתוב, הא אין עליך לדון וגו'.

בעשור לחדש הזה ויקחו אין לי אלא עשירי שהוא כשר ללקיחה ארבעה עשר מנין אמרת קל וחומר ומה עשירי שאינו כשר לשחיטה כשר ללקיחה. ארבעה עשר שהוא כשר לשחיטה אינו דין שיהא כשר ללקיחה. שלשה עשר מנין אמרת קל וחומר ומה אם עשירי שאינו קרוב לשחיטה כשר ללקיחה שלשה עשר שהוא קרוב לשחיטה אינו דין שיהא כשר ללקיחה והה לאחד עשר לשנים עשר.

בעשור לחדש להוציא פסח דורות. שפסח מצרים מקחו מבעשור. ופסח דורות מקחו כל זמן. ויקחו להם וכי כלן היו לוקחין אלא לעשות שלוחו של אדם כמותו מכאן אמרו שלוחו של אדם כמותו איש שה לבית אבות בכלל שה גדי וטלה שנאמר שה כשבים ושה עזים. שומע אני שה אחד לכלן תלמוד לומר שה לבית אבות אין לבית אבות אלא למשפחות שנאמר למשפחותם לבית אבותם. והרי שהיו עשר משפחות לבית אב אחד שומע אני שה אחד לכלם. תלמוד לומר שה לבית אבות.

ואם ימעט הבית מהיות משה בא הכתוב ללמדך שלעולם נמנין על הפסח ומושכין ידיהם ממנו עד שישחט בלבד

actam fuisse mactationem. Idcirco dictum est. *Loquimini ad universam congregationem Israel*; Quod non erat necesse ut diceretur; sed dictum est ad distinguendum sensus; ecce tibi non licet explicare juxta extremam, sed juxta primam rationem; Allocutio peracta fuit in principio mensis, & acceptio die decima, & decimaquarta peracta fuit mactatio. R. Jose Galilæus dicit; Allocutio facta fuit in principio mensis, & acceptio die decima, & quartadecima mactatio. Tu ita dicis; at ego dictum, allocutionem factam fuisse in principio mensis, & acceptionem & mactationem die quartadecima. Idcirco dicam est; *Et erit vobis in custodiam usque ad diem quartamdecimam*; Si ita dixisses, destruxisses id omne, quod scriptum est; Hinc tibi non licet argumentari.

In decimo mensis hujus tollent; Non probo nisi de die decima, quod sit legitima pro acceptione, quartadecima unde probatur? Dixisti? ex argumento a minori ad majus; Si decima, quæ non est legitima pro mactatione, est legitima pro acceptione, quartadecima, quæ est legitima pro mactatione non erit legitima pro acceptione? Tertiadecima unde probatur? dixisti? Ex argumento a minori ad majus; Si decima, quæ non est proxima mactationi, est legitima pro acceptione, tertiadecima quæ est proxima mactationi, non erit æquum ut sit legitima pro acceptione? Et hoc valet pro undecima, & duodecima.

In decimo mensis; ad excludendum Pascha generationum; quia sacrificium Paschale Ægypti captum fuit die decima; & sacrificium Paschale generationum omni tempore capi poterat. *Et tollent sibi*; Num omnes tollebant? Sed ut viri legatus reputetur sicut ipsemet; Hinc dixerunt; quod viri legatus sicut ipsemet reputetur. *Unusquisque agnum pro domo patrum*; In agno includitur hœdus, & agnus; dictum est enim *Deut.* XIV. *Agnum de agnis, & agnum de capris*. Ego crederem unum agnum pro omnibus? Idcirco dictum est; *Agnum pro domo patrum*; Domus patrum non significat nisi familias; dictum est enim *Num.* I. 2. *Per eorum familias, & domum suorum patrum*. Si ergo fuerint decem familiæ uni domui patris, crederem fuisse mactandum unum agnum pro omnibus? Idcirco dictum est; *agnum pro domo patrum*.

Et si fuerit parva familia pro agno. Venit textus ad te docendum, quod semper poterant numerari super sacrificium Paschale, pariterque poterant ab

eo

שלא יניח את הפסח כמורת שהוא רבי יהודה אומר בלבד שלא יהא שם אחד מחבורה הראשונה שלא לעשות עיקר טפלה וטפלה עיקר.

ולקח הוא ושכנו. רבי עקיבא אומר מנין אתה אומר שאם רצה אדם לעשות פסחו יחידי שהוא רשאי שנאמר ולקח הוא ושכנו. רבי ישמעאל אומר מנין אתה אומר שאם ירצה אדם למנות אחרים על פסחו שהוא רשאי שנאמר ולקח הוא ושכנו. שומע אני שכנו שבגגו. או אינו אלא שכנו שבשדה תלמוד לומר הקרוב אל ביתו דבר הכתוב בהווה. רבי שמעון בן יוחאי אומר שכנו מכל מקום.

במכסת נפשות. אין מכסה אלא מנין. שישחטנו למנויו ואם שחטו שלא למנויין עבר על מצוה. שומע אני שיהא כשר. תלמוד לומר איש לפי אכלו תכוסו. שנה עליו הכתוב לפסול דבר אחר במכסת נפשות למה נאמר לפי שנאמר איש. אין לי אלא איש. אשה טומטום ואנדרוגינוס מנין. תלמוד לומר במכסת נפשות ריבה משמע מביא את אלו ומביא את החולה ואת הקטן שאינן יכולין לאכול כזית. תלמוד לומר איש לפי אכלו. יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית שאין שוחטין עליהן. תכוסו על השה. רבי יאשיה אומר לשון סורסי הוא זה כאדם שאומר לחברו כוס לי טלה זה. על השה. רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך שנמנים על הפסח ומושכים את ידיהם ממנו עד שישחט ובלבד שלא יניח הפסח כמות שהוא רבי יצחק אומר במי הענין מדבר בחי.

פרשה ד

שה בכלל שה גדי וטלה שנאמר שה כשבים ושה עזים. תמים להוציא בעל מום. זכר. להוציא טומטום ואנדרוגינוס

eo removere manus suas, antequam fuisset mactatum, dummodo non relinqueretur sacrificium Paschale sicut erat, i. e. *sine comedentibus*. R. Jehuda dicit; dummodo ibi esset unus de prima societate; ne principale fieret accessorium, & accessorium principale.

Et tollet ipse, & ejus vicinus. Rabi Akiba dicit; unde tu probas, quod dicis, quod si quis solus vellet facere sacrificium Paschale, liceret? Ex eo quod dictum est. *Et tollet ipse, & ejus vicinus*. R. Ismael dicit; Unde tu probas, quod dicis, quod siquis vellet numerare alios super suum sacrificium Paschale, liceret? Ex eo quod dictum est; *Et tollet ipse, & ejus vicinus*. Crederem ejus vicinum, qui sit sub ejus tecto? Aut dicam ejus vicinum, qui sit in agro? Idcirco dictum est; *vicinus domui suæ*. Loquitur textus juxta consuetudinem. R. Simeon ben Jochai dicit; *ejus vicinus*; omnimode.

Juxta numerum animarum. Non est summa nisi enumeratio, quod mactare debeat suis enumeratis, si non mactasset suis enumeratis, violabat præceptum; Crederem fuisse legitimum? Idcirco dictum est; *Virum juxta cibum suum computabitis*; Repetit textus ad reprobandum. Alia expositio; *Juxta numerum animarum*; cur dictum est? Quia dictcm est; *Virum*. Non probo nisi de viro; mulier, obstructus Androgynus; unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Juxta numerum animarum*. Includit; Quoniam isti includuntur, crederem posse includere vel ægrotum, vel puerum, qui non possint comedere quantitatem olivæ? Idcirco dictum est; *Virum juxta cibum suum*. Excluduntur ægrotus, & puer, qui non possunt comedere olivæ quantitatem, pro quibus non mactabatur. *Computabitis super agno*. R. Josia dicit; תכוסו est phrasis Syriaca; quasi vir qui dicat socio suo; macta mihi hunc agnum. *Super agno*. R. Ismael dicit; Venit textus ad te docendum, quod poterant enumerari super sacrificio Paschali, poterantque ab eo retrahere manus suas, priusquam mactaretur, dummodo non relinqueretur sacrificium Paschale sicut erat. Rabi Isaach dicit; de quo agitur? de animali vivo.

SECTIO IV.

Agnum. Includitur hœdus & agnus; dictum est enim *Deuter*. XIV. *Agnum de agnis, & agnum de capris*. *Perfectum*. Ad excludendum vitiatum,

ונקבה. בן שנה אין לי אלא בן שנה כל
שנתו מנין. הירה רבי ישמעאל אומר קל
וחומר ומה אם עולה חמורה כשרה לבא
כל שנתה כבת שנתה. פסח שהוא קל
אינו דין שיוכשר כל שנתו כבן שנתו. רבי
יוסי הגללי אומר ומה איל שתחלתו פסול
סופו כשר. שה שתחלתו כשר אינו דין
שיהא סופו כשר. מן הכשבים ומן העזים.
מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. אתה
אומר כן או אינו אלא שיביא משניהם
כאחת תלמוד לומר ואם מן הצאן קרבנו
מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. והרי
דברים קל וחומר ומה אם עולה חמורה
כשרה להביא מן אחד. פסח שהוא קל
אינו דין שיוכשר לבא ממין אחד. מה
תלמוד לומר מן הכבשים ומן העזים מזה
בפני עצמו ומזה בפני עצמו.

והיה לכם להביא פסח דורש שלא
יבוא אלא מן הכשבים ומן העזים דברי
רבי אליעזר רבי יאשיה אומר תקחו למה
נאמר לפי שנאמר וזבחת פסח ליהוה
אלהיך צאן ובקר צאן לפסח ובקר לחגינה.
אתה אומר כן או אינו אלא אחד זה ואחד
זה בפסח, ומה אני מקיים שה תמים זכר
פסח מצרים. אבל פסח דורות יביא מזה
ומזה. תלמוד לומר מן הכבשים ומן העזים
תקחו. ומה תלמוד לומר תקחו שלא יביא
פסח דורות אלא מן הכבשים ומן העזים
דברי רבי יאשיה. רבי נתן אומר צאן
לפסח ובקר לחגיגה. אתה אומר כן או
אינו אלא אחד זה ואחד זה בפסח. ומה
אני מקיים שה תמים זכר פסח מצרים.
אבל פסח דורות יביא מזה ומזה תלמוד
לומר ועבדה את העבודה הזאת בחדש
הזה. כעבודה שעבדת במצרים. כך עשה
לדורות דברי רבי יונתן. רבי אליעזר אומר

Masculum, Ad excludendum obstructum, & androgynum, & fœminam: *Anniculum*. Non probo nisi de anniculo, pro integro suo anno unde probatur? Rabi Ismael dicit; ex argumento a minori ad majus; Si holocaustum quod est grave, potest legitime adduci tam integro suo anno, quam si fuerit filius anni, sacrificium Paschale, quod est leve, non erit æquum ut possit legitime adduci tam integro suo anno, quam si fuerit filius anni? R. Jose Galilæus dicit; Si arietis, cujus principium est illegitimum, finis est legitimus, agni, cujus principium est legitimum, non erit æquum, ut finis sit legitimus. *De agnis, & capris*. Ex hoc seorsim, & de illo seorsim; Tu ita dicis; At ego dicam, quod de utrisque simul adducat? Idcirco dictum est *Levit.* I. 10. *Sin autem de ovibus sacrificium suum;* Ex hoc seorsim, & de illo seorsim. Ecce argumentum a minori ad majus; Si holocaustum, quod est grave, non potest legitime adduci nisi ex una specie, Pascha, quost est leve, non erit æquum, ut legitime adducatur ex una specie? Idcirco dictum est, *De agnis, & hœdis*; Ex hoc seorsim, & ex illo seorsim.

Et erit vobis. Ad includendum sacrificium Paschale generationum, quod non adduceretur nisi de agnis, & hœdis; Verba R. Elieser. R. Josia dicit; *Tolletis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XVI. 2. *Et immolabis Pascha Domino Deo tuo oves, & boves*. Oves in sacrificium Paschale, & boves in sacrificium solennitatis. Tu ita dicis; At ego dicam utrumque in sacrificium Paschale. At quomodo explicabo; *agnum perfectum, masculum*? Pro sacrificio Paschali Ægypti; At sacrificium Paschale generationum ex utroque poterit adduci. Idcirco dictum est. *De agnis & hœdis tollite*. Quod non erat necesse ut diceretur; *Tollite*; cur dictum est; *tollite*? Ne adducat Pascha generationum nisi de agnis, & hœdis. Verba R. Josia. R. Nathan dicit; Oves pro sacrificio Paschali, & boves in sacrificium solennitatis. Tu ita dicis; At ego dicam utrnmque in sacrificium Paschale: Quomodo explicabo; *agnum, perfectum, masculum?* pro sacrificio Paschali Ægypti; Sed pro sacrificio Paschali generationum ex utroque poterit adducere. Idcirco dictum est *Exod.* XIII. 5. *Et ministrabis hoc ministerium in mense isto*. Juxta ministerium, quod ministrasti in Ægypto, facies in generationibus. Verba R. Jonathan. R. Elieser dicit: Oves in sacrificium Paschale, & boves in

צאן לפסח ובקר לחגיגה אהוה אומר כן או אינו אלא אחד זה ואחד זה בפסח. ומה אני מקיים שה תמים וגו' פסח מצרים אבל פסח דורות יביא מזה ומזה. תלמוד לומר ושמרתם את הדבר הזה הרי פסח דורות אמור אם כן מה תלמוד לומר וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר צאן לפסח ובקר לחגיגה. רבי עקיבא אומר כתוב אחד אומר וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר וכתוב אחד אומר מן הכשבים ומן העזים תקחו כיצד יתקיימו שני מקראות הללו אמרת זו מדה בתורה שני כתובים זה כנגד זה וסותרין זה על ידי זה עד שיתקיימו במקומן יבא כתוב שלישי ויכריע ביניהן תלמוד לומר משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח. צאן לפסח ולא בקר לפסח. רבי ישמעאל אומר בחגיגה הבאה בפסח הכתוב מדבר. אתה אומר כן או אינו מדבר אלא בפני עצמו כשהוא אומר שה תמים זכר הרי פסח עצמו אמור ומה תלמוד לומר וזבחת פסח ליהוה בחגיגה הבאה בפסח הכתוב מדבר. רבי אומר בזבח הבא מן הבקר כמן הצאן הכתוב מדבר. ואי זה זה שלמים מכאן אמרו מותר שלמים לשלמים ומותר פסח לשלמים.

פרשה ה

והיה לכם למשמרת. מפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים. היה רבי מתיא בן חרש אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים. הגיע שבועתו שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם שיגאל את בניו ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו' ערום מכל מצות. נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצות. דם פסח ודם מילה ושיתעסקו בם כדי שיגאלו שנאמר ואעבר

in ſacrificium ſolennitatis. Tu ita dicis; At ego dicam utrumque in ſacrificium Paſchale. Quomodo explicabo; *agnum perfectum? &c.* pro ſacrificio Paſchali Ægypti; at ſacrificium Paſchale generationum ex utroque poterat adduci. Idcirco dictum eſt *Exod.* XII. *Et obſervabitis hoc*. Ecce memoratur Paſcha generationum; ſi ita eſt, cur dictum eſt: *Et immolabis Paſcha Domino Deo tuo oves & boves?* Oves in ſacrificium Paſchale, & boves in ſacrificium ſolennitatis. R. Akiba dicit, alter textus dicit; *Et immolabis Paſcha Domino Deo tuo oves & boves*. Et alter dicit; *De agnis, & hœdis tollite:* Quomodo conciliantur hi duo textus? Dixiſti? Hæc eſt conſuetudo legis; Duo textus ſibi invicem adverſantur, & ſe invicem deſtruunt, donec in locis ſuis confirmentur, veniet tertius, & illos conciliabit; Idcirco dictum eſt ibid. *Attrahite, & tollite vobis oves pro familiis veſtris, & mactate ſacrificum Paſchale*. Oves in ſacrificium Paſchale, non autem boves in ſacrificium Paſchale. R. Iſmael dicit; De ſacrificio ſolennitatis, quod in Paſchate adducebatur, textus loquitur; Tu ita dicis; at ego dicam, quod non loquatur niſi de ipſo ſacrificio Paſchali. Quando autem dicit; *agnum, perfectum, maſculum*; Ecce ipſum ſacrificium Paſchale dictum eſt; Cur dictum eſt; *Et immolabis ſacrificium Paſchale Domino?* De ſacrificio ſolennitatis, quod in Paſchate afferebatur, textus loquitur. Rabi dicit; De ſacrificio quod affertur tam de bobus, quam de ovibus, textus loquitur; Quodnam hoc eſt? Hoc eſt ſacrificium pacificorum; Hinc dixerunt; reſiduum de pacificis in ſacrificia pacifica, & reſiduum ſacrificii Paſchalis in ſacrificia pacifica.

SECTIO V.

Et erit vobis in cuſtodiam. Qua de cauſa acceptio agni præceſſit quatriduum mactationem? Dicit R. Matthia ben Charaſe; dictum eſt *Ezech.* XVI. 8. *Et tranſivi ſuper te, & vidi te, & ecce tempus tuum tempus amorum*. Advenit tempus juramenti, quod juravit Deus S. B. Abraham, quo redimerentur ejus filii; & non erant occupati in ullo præcepto, cujus cauſa mereri poſſent redemtionem; dictum eſt enim ibid. *Ubera tua intumuerant, & coma tua floruerat, & tu oras nuda &c.* Nuda ab omnibus præceptis. Dedit illis Deus S. B. duo præcepta, ſc. ſanguinem ſacrificii Paſchalis, & ſanguinem

עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו׳. ואומר גם אתה בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. לכך הקדים הכתוב לקיחתו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים. שאין נוטלין שכר אלא על ידי מעשה. רבי אליעזר הקפר ברבי אומר וכי לא היה בידם של ישראל ארבעה מצות שאין כל העולם כדאי בהן. שלא נחשדו על העריות. ולא על לשון הרע ולא שנו את שמם. ולא שנו את לשונם. ומנין שלא נחשדו על העריות שנאמר ויצא בן אשה הישראלית להודיע שבחן של ישראל שלא היה ביניהם אלא זה ופרסמו ופרטו הכתוב. ועליהם מפורש בקבלה גן נעול אחותי כלה גן נעול אלו הזכרים. גל נעול מעין חתום אלו הנקבות. ורבי נתן אומר גן נעול אלו הנשואות. גל נעול מעין חתום אלו הארוסות. דבר אחר גן נעול גל נעול אלו שתי ביאות ומנין שלא נחשדו על לשון הרע והיו אוהבין זה את זה תלמוד לומר ושאלה אשה משכנתה כבר היה בידם שנים עשר חדש ואי אתה מוצא אחד מהם שהלשין על חבירו. ומנין שלא שנו שמם כשם שמייחסן בירידתן שנאמר ראובן שמעון לוי ויהודה כך מיחסן בעלייתן שנאמר ויתילדו על משפחותם לבית אבותם וגו׳ ואומר המלאך הגואל אותי. ומנין שלא שנו את לשונם שנאמר כי פי המדבר אליכם ואומר ויאמרו אלהי העברים נקרה עלינו וגו׳ ואומר ויבא הפליט ויגד לאברם העברי. ומפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים לפי שהיו ישראל שטופין בעבודה זרה במצרים ועבודה זרה שקולה כנגד כל המצות שנאמר והיה אם

nem circumcisionis, ut in illis attenderent, ut redimi possent; dictum est enim ibid. *Et transivi super te, & vidi te involutam in sanguinibus tuis &c.* Et similiter dictum est *Zachar.* IX. 11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, ubi non erant aquæ.* Ideoque textus anteponit acceptionem agni Paschalis ejus mactationi per quatriduum; ut non acciperent mercedem nisi propter opus. Rabi Eliesер Caphar bar Rabi dicit; Quid? Nonne erant Israelitis quatuor præcepta, quorum causa universus mundus ipsis non æquivalet? Non erant suspecti de adulterio, neque de maledicto, neque sibi mutaverunt nomen, neque linguam mutarunt; Quod de adulteriis non essent suspecti, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXIV. 10. *Et egressus est filius Israelitidis.* Ad demonstrandam laudem Israelis, quod inter eos iste unus fuerit deprehensus, & textus illum publicavit, & celebravit; Et de illis explicatur in traditione *Cantic.* IV. 12. *Hortus conclusus soror mea sponsa; Hortus conclusus.* Isti sunt mares. *Fons conclusus, fons signatus.* Istæ sunt fœminæ. R. Nathan dicit: *Hortus conclusus.* Istæ sunt nuptæ. *Hortus conclusus, fons conclusus;* Hæ sunt desponsatæ. Alia expositio: *Hortus conclusus, fons conclusus;* Hi sunt duo congressus. Et unde probatur, quod non essent suspecti de maledicto, & quod se mutuo amore prosequerentur? Ex eo quod dictum est *Exod.* III. 22. *Et postulabit mulier a vicina sua.* Hoc præceptum duodecimo ante mense acceperant; & nemo inventus est, qui socium suum accusaret; Et unde probatur, quod nomen non mutarint? Ex eo quod dictum est de eorum genealogiis, quando descenderunt in Ægyptum *Ex.* I. 1. *Ruben, Simeon, Levi, Juda;* Ejusmodi etiam fuit eorum genealogia in eorum adscensu; dictum est enim *Num.* I. *Et generationes ejus apud familias eorum juxta domum patrum suorum.* Pariterque dictum est *Genes.* XLVIII. 16. *Angelus qui redimit me.* Et unde probatur, quod non mutarint linguam? Ex eo quod dictum est ibid. XLV. 12. *Quod os meum loquatur ad vos.* Pariterque dictum est *Exod.* V. 3. *Et dixerunt; Deus Hebræorum obviam factus est nobis.* Similiter dictum est *Genes.* XIV. 13. *Et venit, qui evaserat, & nunciavit Abraham Hebræo.* At qua de causa antecessit acceptio agni Paschalis quatriduum ejus mactationem? Quia Israelitæ immersi erant in Idololatria in Ægypto, & Idololatria

מעיני העדה נעשתה בשגגה. יחד הכתוב מצוה הזאת ואמרה ענין בפני עצמו ואי זה זה עבודה זרה. אתה אומר עבודה זרה או אינו אלא אחת מכל מצות האמורות בתורה סתם. כשהוא אומר וכי תשגו ולא תעשו וגו׳ באו כל המצות ללמד על מצוה אחת ומנין לעובר על כל מצות שהוא פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה שנאמר לעברך בברית יהוה אלהיך ואין ברית אלא תורה שנאמר אלה דברי הברית וגו׳ אמר להם משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות. רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו׳ וכי יש לך אדם שהוא מתבשר בשורה טובה ואינו שמח שנאמר יולד לך בן זכר שמח שמחהו. רבו מוציאו לחירות ואינו שמח אם כן למה נאמר ולא שמעו אל משה אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה שנאמר ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגילולי מצרים אל תטמאו ואומר וימרו בי בית ישראל במדבר. הלא הוא דכתיב וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום על בני ישראל. צום לפרוש מעבודה זרה והיה לכם למשמרת למה נאמר לפי שנאמר משכו וקחו לכם צאן וגו׳ אמרו לו ישראל למשה רבינו הן נזבח את תועבת מצרים וגו׳ אמר להן מן הנס שהוא עושה לכם במשיכתו אתם יודעים בשחיטתו. והיה לכם למשמרת שחטוהו בארבעה עשר ושמרוהו עד ארבעה עשר. אתה אומר שמרהו עד ארבעה עשר ושחטהו בארבעה עשר או שומרהו עד ארבעה עשר ומשכהו ושחטהו בארבעה עשר תלמוד לומר בראשון בארבעה עשר יום. קבעו הכתוב חובה הא אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון שמרהו עד ארבעה עשר ושחטהו בארבעה עשר.

tria comparatur omnibus præceptis; dictum est enim *Num.* xv. 24. *Et erit, si ab oculis congregationis factum fuerit per errorem &c.* Specificat textus hoc præceptum, & seorsim proponit; Quodnam hoc est? Idololatria. Tu dicis Idololatria, at ego dicam aliquod ex omnibus præceptis in lege memoratis. Quando autem dicit ibid. *Quando errabitis, & non facietis &c.* Veniunt omnia præcepta ad docendum de uno præcepto; & unde probatur, quod violans omnia præcepta ab se projiciat jugum, & abneget fœdus, & perverse explicet legem? Ex eo quod dictum est *Deuter.* xxix. 12. *Ut transeas in fœdus Domini Dei tui.* Fœdus non est nisi lex; Dictum est enim ibid. xxviii. *Hæc sunt verba fœderis &c.* Illis dixit; Retrahite manus vestras ab Idololatria, & adhærete præceptis. R. Jehuda ben Bethera dicit; Dictum est *Exod.* vi. 9. *Et non auscultarunt Mosi propter angustiam spiritus &c.* Quid? Estne tibi vir, cui bonus nuncius nunciatur, & non lætetur? Dictum est enim *Jerem.* xx. 16. *Natus est tibi filius masculus, lætificando lætificavit eum.* Ejus dominus educit illum in libertatem, & non lætatur? Si ita est, cur dictum est; *& non auscultarunt Mosi?* Quia molestum illis erat, ut se ab Idololatria separarent; Dictum est enim *Ezech.* xx. 7. *Et dixi ad illos; Unusquisque opprobria oculorum suorum abjicite, & in abbominationibus Ægypti nolite pollui.* Pariterque dictum est ibid. *Et rebellavit mihi domus Israel in deserto.* Hoc est quod dictum est *Exod.* viii. *Et locutus est Dominus ad Mosen & Aharon, & præcepit de filiis Israel;* & præcepit, ut se ab Idololatria separarent: *Et erit vobis in custodiam.* Cur dictum est? Quia dictum est. *Attrahite & tollite vobis oves &c.* Dixerunt Israelitæ Mosi, præceptor noster; *Immolabimus abbominationem Ægyptiorum &c.* Respondit illis: Ex miraculo, quod faciet vobis in attrahendo, scietis in mactando. *Et erit vobis in custodiam;* Mactate die quartadecima, & custodite usque ad quartamdecimam; Tu dicis; custodite usque ad quartamdecimam, & mactate in quartadecima; Aut dicam; custodite usque ad quartamdecimam, & attrahite & mactate in quartadecima. Idcirco dictum est; *in primo.* In quartadecima statuit textus ex debito; Non tibi licet explicare juxta ultimum, sed juxta primum sensum; Custodi usque ad quartamdecimam, & macta in quartadecima.

Et

והיה לכם למשמרת מגיד הכתוב שהי׳
מבקרין אותו ארבעה ימים קודם לשחיטה
מכאן אתה דן על התמיד. נאמר שמירה
בפסח ונאמרה שמירה בתמיד מה שמירה
האמורה בפסח מבקרים אותו ארבעה ימים
קודם שחיטה אף שמירה האמורה בתמיד
מבקרים אותו ארבעה ימים קודם שחיטה
מכאן אתה דן על התמיד נאמר שמירה
ובפסח נאמר שמירה מה שמירה האמורה
בפסח טכין אותו ארבעה ימים קודם
שחיטתו אף שמירה האמורה בתמיד
מבקרין אותו ארבעה ימים קודם לשחיטתן,
מכאן אמרו אין פוחתים מששה טלאים
המבוקרין מלשכת הטלאים כדי לשבת
ולשני ימים טובים של ראש השנה ומוסיפין
לעולם. והיה לכם למשמרת להוציא פסח
דורות שפסח מצרים מקחו בעשור ופסח
דורות מקחו בכל זמן. ושחטו אותו. וכי
כלן שוחטין אותו אלא לעשות שלוחו של
אדם כמותו. מכאן אמרו שלוחו של אדם
כמותו. ושחטו אותו בין בחול בין בשבת.
ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר
מלאכות חוץ משחיטת הפסח או אף
בשחיטת פסח הא מה אני מקיים ושחטו
אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת.
או אף בשבת. תלמוד לומר ויעשו בני
ישראל את הפסח. במועדו. ואפילו בשבת,
דברי רבי יאשיה. אמר לו רבי נתן ועדיין
לא שמענו. גם לו רבי יאשיה הרי הוא
אומר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את
קרבני לחמי וגו׳ אם ללמד על התמיד
שתדחה את השבת. והלא כבר נאמר
וביום השבת שני כבשים בני שנה ומה
תלמוד לומר במועדו אלא להקיש ולדון
גזרה שוה נאמר כאן במועדו ונאמר להלן
במועדו מה כאן דוחה שבת אף להלן

Et erit vobis in custodiam. Ostendit textus, quod visitarent quatriduum ante mactationem; Hinc tu exponis de sacrificio jugi; Memoratur custodia in sacrificio Paschali, pariterque memoratur custodia in sacrificio jugi; sicut in custodia memorata in sacrificio Paschali visitabant quatriduum ante ejus mactationem, ita pariter in custodia memorata in sacrificio jugi visitabant quatriduum ante ejus mactationem. Hinc dixerunt; Non erant pauciores sex agnis exploratis in conclavi agnorum pro Sabbatho, & duobus diebus festis principii anni, & semper addebant. *Et erit vobis in custodiam*; ad excludendum sacrificium Paschale generationum; quia sacrificium Paschale Ægypti sumendum fuit die decima, at sacrificium Paschale generationum omni tempore sumi poterat. *Et mactabunt illum*; Quid? omnesne mactabant? Sed ut consideraretur viri legatus sicut ipsemet; Hinc dixerunt; Legatus viri est sicut ipsemet. *Et mactabunt illum*; tam die profano, quam in Sabbatho. Quomodo ego explicabo, quod dictum est *Exod.* XXXI. 14. *Qui profanaverit illud, morte morietur*? In reliquis operibus, excepta mactatione sacrificii Paschalis; aut dicam vel propter mactationem sacrificii Paschalis. Quomodo explicabo, quod dictum est; *& mactabunt illum*? Reliquis omnibus diebus, excepto Sabbatho; Aut etiam in Sabbatho? Idcirco dictum est *Num.* IX. 2. *Et facient filii Israel Pascha in tempore suo*. Vel in Sabbatho. Verba R. Josiæ. Dixit illi R. Nathan; Nondum audivimus. Dixit illi R. Josia; ecce dictum est *Num.* XXVIII. 2. *Præcipe filiis Israel, & dices ad eos; sacrificium meum, panem meum &c.* Si venit ad docendum, quod sacrificium juge pellat Sabbathum, jam dictum est ibid. vers. 9. *Et in die Sabbathi duos agnos anniculos*; Quid dicendum erat; *in tempore suo? &c.* Nisi ad æquiparandum & ad probandum a pari; Dictum est hic; *in tempore suo*; pariterque dictum est alibi *sc. in sacrificio jugi; in tempore suo*; sicut hic pellit sabbathum, ita pariter illo loco pellit Sabbathum. *Et mactabunt illum omnis cœtus congregationis Israel*; Unde tu probas, quod dicas, quod si non fuerit Israeli nisi unum sacrificium Paschale, omnes illo uno debito satisfaciant? Ex eo quod dictum est; *& mactabunt illum &c.* Hinc dixerunt, quod sacrificium Paschale mactaretur a tribus classibus; dictum est enim; *Cœtus, & congregatio, & Israel*. *Inter vesperas*; Crede-

דוחה שבת. ושחטו אותו כל קהל עדת
ישראל מניין אתה אומר שאם אין להם
לישראל אלא פסח אחד שכולן יוצאין בו ידי
חובתן תלמוד לומר ושחטו אותו וגו'.
ושחטו אותו וגו'. מכאן אמרו הפסח נשחט
בשלש כתות קהל ועדה וישראל. בין
הערבים. שומע אני עם דמדומי חמה
תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך
תלמוד לומר כבא השמש אי כבא השמש.
ובשלת ואכלת. תלמוד לומר מועד צאתך
הפסיק הענין ובשלת ואכלת משחשכה.
רבי אומר הרי הוא אומר שם תזבח את
הפסח בערב שומע אני כשמועו. תלמוד
לומר מועד צאתך ממצרים. אימתי יצאו
לו ממצרים משש שעות ולמעלה וכן הוא
אומר ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו'. רבי
נתן אומר מניין ראיה לבין הערבים שהוא
משש שעות ולמעלה אף על פי שאין
ראיה לדבר זכר לדבר. קדשו עליה מלחמה.
קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי פנה היום
כי ינטו צללי ערב. רבי שמעון בן יוחאי
אומר בא הכתוב להשית ראשון אחרון
ואחרון ראשון. מועד צאתך ממצרים
לשחיטתו. כבוא השמש לצלייתו. בערב
לאכילתו. בן בתירא אומר בין הערבים
שחטהו תן ערב לשחיטתו תן ערב לאכילתו.

פרשה ו

ולקחו מן הדם שומע אני בין ביד בין
בכלי תלמוד לומר אשר בסף מגיד הכתוב
שעוקר וחוקק בצד האסקופה ושוחט בתוכה
ואין סף אלא אסקופה שנאמר בתתם סיפם
את ספיי. וכתיב וינועו אמות הספים דברי
רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אין סף אלא
כלי שנאמר והספים והמזמרות והמזרקות
והכפות וגו'. ונתנו על שתי המזוזות ועל
המשקוף מבפנים אתה אומר מבפנים או
אינו אלא מבחוץ. תלמוד לומר וראיתי את
הדם הנראה לי ולא הנראה לאחרים דברי
רבי שמעון רבי נתן אומר בפנים. אתה
אומר בפנים או אינו אלא מבחוץ. תלמוד
לומר והיה הדם לכם לאות לכם לאות
ולא לאחרים לאות. רבי יצחק אומר לעולם
מבחוץ כדי שיהו המצרים רואין ומיעיהן
מתחתכין.

ונתנו על שתי המזוזות וגו'. שומע אני

derem, quando rubet sol? Idcirco dictum est; *Deut.* XVI. *in vespera*; *Si in vespera*, crederem post obortas tenebras? Idcirco dictum est ibid. *Quando occidit sol*; Si *quando occidit sol*; eodem tempore coques, & edes. Idcirco dictum est ibid. *Tempore exitus tui ex Ægypto*. Distinguitur sensus: & coques, & edes post obortas tenebras. Rabi dicit; ecce ibi dictum est ibid. *Immolabis sacrificium Paschale in vespera*; Crederem juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Tempore exitus tui ex Ægypto*. Quando egressi sunt illi de Ægypto? ab sexta hora & supra. Atque ita dictum est *Exod.* XII. 41. *Et fuit in ipso illo die egressi sunt &c.* R. Nathan dicit, unde probatur, quod tempus inter vesperas sit tempus ab sexta hora & supra? Quamvis non sit demonstratio, est tamen monimentum; dictum est enim *Jerem.* VI. 4. *Parate super eam bellum, surgite, & adscendemus in meridie; væ nobis, quia declinavit dies, & umbræ seri vesperi se extenderunt*. Rabi Simeon ben Jochai dicit; Venit textus ad statuendum primum ultimum, & ultimum primum. *In tempore exitus tui ex Ægypto* ad mactationem; *Quando occidit sol*; ad assationem; *In vespera*; ad comestionem. Ben Bethera dicit; *Inter vesperas mactabunt*; Assigna alteram vesperam ejus mactationi, & alteram ejus comestioni.

SECTIO VI.

Et *sument de sanguine*. Crederem tam manu, quam vase? Idcirco dictum est; *Qui est in limine*; ostendit textus, quod evelleret, & exsculperet prope posteam, & intra illum mactaret; Non est סף nisi limen; Dictum est enim *Ezech.* XLIII. 8. *Cum ponerent limen suum prope limen meum*. Pariterque scriptum est *Isai.* VI. 4. *Et commota sunt fulcimina liminum*. Verba Rabi Ismaelis. R. Akiba dicit; Non est סף nisi vas; Dictum est enim 1. *Reg.* VII. 10. *Et phialas, & psalteria, crateres, & pateras &c. Et dabunt super duos postes, & superliminare*; intus; tu dicis intus; at ego dicam foris. Idcirco dictum est; *& videbo sanguinem*; qui a me videatur, non autem ab aliis; verba R. Simeonis. R. Nathan dicit; intus; Tu dicis intus; at ego dicam, foris; Idcirco dictum est; *& erit sanguis vobis in signum*; *vobis* in signum, non autem aliis in signum. R. Isaach dicit; semper foris, ut Ægyptii viderent, & eorum viscera liquefierent.

Et dabunt super duos postes &c. Crede-

אם הקדים זה לזה לא יצא. תלמוד לומר והנעתם אל המשקוף וגו׳ הא אם הקדים זה לזה יצא. נמצינו למדין שלש מזבחות היו להם במצרים המשקוף ושתי המזוזות. רבי שמעון אומר ארבעה היו הסף והמשקוף ושתי המזוזות. על הבתים אשר יאכלו אותו בהם אין לי אלא על הבתים אשר יאכלו אותו בהם בתים שהיו ישנים בהם מניין תלמוד לומר על הבתים אשר אתם שם מכל מקום.

ואכלו את הבשר בשר לא גידים ולא עצמות ולא קרנים ולא טלפים. בלילה הזה. שומע אני כל הלילה תלמוד לומר לא תותירו ממנו עד בקר אני אקרא והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו. עד בקר למה נאמר. לא בא הכתוב אלא ליתן תחום לבקרו של בקר. ואי זה זה עמוד השחר. מכאן אמרו אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואיברין מצותן עד שיעלה עמוד השחר. כל הנאכלים ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. ומפני מה אמרו עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה ולעשות סייג לתורה. ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה שהיו אומרים הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה. רבי אליעזר אומר נאמר כאן לילה ונאמר להלן לילה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות.

צלי אש. ולא צלי שפוד ולא צלי אסכלה. ולא צלי התנור אלא צלי אש הצלוי מן החי או אינו אלא כמבושל תלמוד לומר כי אם צלי אש. הא מה תלמוד לומר צלי אש הצלוי מן החי. צלי אש על מצות ומרורים יאכלוהו. הוסיף לו הכתוב שתי מצות חוץ מן המצוה האמורה בגופו ואי זה זה ועצם לא תשברו בו. צלי אש ומצות מגיד הכתוב שמצות הפסח מצה צלי ומרור. צלי אש ומצות ומניין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח תלמוד לומר

derem, ſi hoc illud præcederet, debito ſatisfacit? Deprehenditur, quod percipiamus, tria fuiſſe illis altaria in Ægypto, ſuperliminare, & duos poſtes; R. Simeon dicit, quatuor, limen, ſuperliminare, & duos poſtes. *Super domibus, in quibus illum comedent*; non probo niſi *ſuper domibus, in quibus illum comedent*, pro iis qui in illis dormiebant, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Super domibus, in quibus vos fueritis*; omnimode.

Et comedent carnem; carnem; non autem nervos, & oſſa, & cornua, & ungulas. *In nocte iſta*. Crederem tota nocte? Idcirco dictum eſt; *Non relinquetis ex eo quidquam uſque ad mane*. Ego legam; *Et quod reſiduum de illo erit uſque ad mane, igne comburetis*; Cur igitur dicit; *uſque ad mane*? Non venit textus, niſi ad ſtatuendum terminum tempori matutino temporis matutini; & quinam hic eſt? Eſt columna auroræ. Hinc dixerunt; comeſtio ſacrificii Paſchalis, & comeſtio ſacrificiorum, & adolitio adipum & membrorum ex præcepto erat uſque ad tempus, quo adſcenderet columna auroræ; Quæ interdiu comedebantur, eorum præceptum erat uſque ad tempus, quo adſcenderet columna auroræ. At quare dixerunt, uſque ad mediam noctem? Ut removeretur homo a peccato, atque legi fieret ſepes; & ad confirmanda verba virorum ſynagogæ magnæ, qui dixerunt; Cautis eſtote in judicio & conſtituite diſcipulos multos, & facite ſepem legi. R. Elieſer dicit; dictum eſt hic, *in nocte*, pariterque dictum eſt *Exod.* XII. 12. *in nocte*, ſicut ibi uſque ad mediam noctem, ita pariter hoc loco uſque ad mediam noctem.

Aſſatum igne; non autem aſſatum veru, neque aſſatum craticula, neque aſſatum furno, ſed *aſſatum igne*; aſſatum ex crudo; tu dicis aſſatum ex crudo; at ego dicam aſſatum ex cocto. Idcirco dictum eſt; *ſed ſolum aſſatum igne*. Cur igitur dictum eſt; *aſſatum igne*? aſſatum ex crudo: *Aſſatum igne ſuper azyma, & herbas amaras comedent illum*. Addit illi textus duo præcepta præter præceptum memoratum in ejus corpore; Quodnam eſt? *Et os non frangetis in eo*. *Aſſatum igne, & azyma*; Oſtendit textus, quod præceptum Paſchale contineat azyma, aſſatum, & herbas amaras. *Aſſatum igne, & azyma*; Unde probatur, quod dicis, quod ſi illis deſint azyma, & herbæ amaræ, ſacrificio Paſchali debito ſatisfaciant? Ex eo quod dictum eſt; *Comedent*

יאכלוהו . אין לי אלא בזמן שאין להם מצה ומרור יוצאין ידי חובתן בפסח . יכול כך אם אין להם פסח אין יוצאין במצה ומרור , הרי אתה דן הואיל והפסח מצות עשה . מצה ומרור מצות עשה . הא למדת כמו שאם אין להם מצות ומרור יוצאין ידי חובתן בפסח כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ומרור . דבר אחר על מצות ומרורים יאכלוהו מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שבע ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שבע.

אל תאכלו ממנו נא אין נא אלא חי ובשל מבושל לחייב על החי ועל המבושל. אתה אומר לחייב על החי ועל המבושל או אינו אלא לחייב על המבושל ביותר תלמוד לומר כי אם צלי אש . הא מה תלמוד לומר ובשל מבושל לחייב על החי ועל המבושל. ובשל מבשל במים אין לי אלא מים שאר כל המשקין מנין . היה רבי ישמעאל אומר אמרת קל וחומר הוא אם מים שאינן מפיגין טעמן הרי הן אסורין בבישול שאר המשקין שהן מפיגין טעמן דין הוא שיהו אסורין בבישול . רבי עקיבא אומר אין לי אלא מים שאר כל משקין מנין תלמוד לומר ובשל מבשל להביא שאר המשקין. רבי אומר אני אקרא אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש. ומה תלמוד לומר נא ובשל מבושל שיכול אין לי אלא בשעה שהוא באכול צלי . ובשעה שהוא נא ומבושל מבעוד יום . ובשל אין בשל אלא צלי שנאמר ובשלת ואכלת. ואומר ויבשלו את הפסח באש כמשפט והקדשים בשלו בסירות ובדודים ובצלחות ויריצו לכל בני העם. מכאן היה רבי יאשיה אומר הנודר מן המבושל אסור בצלי. כי אם צלי אש למה

medent illum. Non probo niſi pro tempore, quo illis deſunt azyma, & herbæ amaræ, quod ſacrificio Paſchali debito ſatisfaciant; Crederem, vel ſi deeſſet ſacrificium Paſchale, quod azymis, & herbis amaris debito non ſatisfacerent? Ecce tibi argumentum; Sacrificium Paſchale eſt præceptum affirmativum; azymum & herba amara eſt præceptum affirmativum; ſi percepiſti, quod ſi deſint illis azyma & herbæ amaræ, ſacrificio Paſchali debito ſatisfaciant, ita pariter, ſi deſit illis ſacrificium Paſchale, azymis & herbis amaris debito ſatisfacient. Alia expoſitio; *ſuper azyma & herbas amaras comedent illum*. Hinc dixerunt; Sacrificium Paſchale cum ſaturi eſſent, comedebatur, ſed azyma & herbæ amaræ non erant comedenda, poſtquam eſſent ſaturi.

Non comedetis ex eo crudum; נא non ſignificat niſi crudum; *Et elixando elixatum*; Ut reus ſit tam pro crudo, quam pro elixato. Tu dicis; quod reus ſit tam pro crudo, quam pro elixato; at ego dicam, quod non ſit reus niſi pro eo, quod ſit percoctum. Idcirco dictum eſt; *Sed ſolum aſſatum igne*. Cur igitur dictum eſt; *& elixando elixatum?* Ut reus ſit tam pro crudo, quam pro elixato. *Et elixando elixatum aquis*; Non probo niſi de aquis, de ceteris liquoribus unde probatur? R. Iſmael dicit; dixiſti? argumento a minori ad majus; Si aquæ, quæ non debilitant eorum guſtum, interdictæ ſunt, ceteri liquores, qui debilitant eorum guſtum, æquum eſt, ut vetiti ſint in elixato. R. Akiba dicit; Non probo niſi de aquis, reliqui liquores unde probantur? Ex eo quod dictum eſt; *Et elixando elixatum*; ad includendos ceteros liquores. Rabi dicit; Ego legam; *Non comederis ex eo niſi aſſatum igne*; at cur dictum eſt; *crudum & elixando elixatum?* Quia ego poteram dicere; non probo niſi de tempore, quo edendum erat aſſatum; quo tempore eſſet crudum & elixatum interdiu unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Et elixando elixatum*. Ut ſit reus vel interdiu. ובשלת. Non ſignificat בשל niſi aſſatum; dictum eſt enim *Deut.* XVI. ובשלת *Et coques & comedes*. Et ſimiliter dictum eſt 2. *Paralip.* XXXV. 13. *Et coxerunt ſacrificium Paſchale ſuper ignem juxta inſtitutum, & ſanctitates coxerunt in lebetibus, cacabis, & ollis, & diſtribuerunt omnibus filiis populi*. Hinc dicebat R. Joſia; qui ſe vovet ex cocto, vetitum eſt illi aſſatum. *Sed ſolum aſſatum igne*; cur dictum eſt? dicerem, quod conveniens erat,

נאמר. הייתי אומר הראוי לשלוק ישלוק הראוי לצלי יצלה תלמוד לומר כי אם צלי אש תוך ובר דברי רבי עקיבא. רבי אומר מקולס. לא תותירו ממנו עד בקר הא אם תותירו עבר על מצוה שומע אני יהא כשר תלמוד לומר לא תותירו ממנו עד בקר אני אקרא והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו. עד בקר למה נאמר לא בא הכתוב ליתן תחום לבוקרו של בקר דבר אחר מה תלמוד לומר עד בקר מגיד שאינו נשרף עד אור ששה עשר. רבי ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה היא ומה תלמוד לומר עד בקר לא אם חל אור ששה עשר להיות בשבת מגיד שאינו נשרף לא עד אור שבעה עשר. רבי יונתן אומר אינו צריך ומה אם במקום שכל אוכל נפש דוחה יום טוב אין שריפת נותר דוחה יום טוב. מקום שאין מקצת אוכל נפש דוחה את השבת אינו דין שלא תהא שריפת נותר דוחה אותו ומה תלמוד לומר עד בקר בא הכתוב ליתן תחום לבקרו של בקר. רבי יצחק אומר אינו צריך ומה אם חמץ שהוא בבל יראה ובבל ימצא אין שריפתו דוחה יום טוב. נותר שאינו בבל יראה ובבל ימצא אינו דין שלא ידחה יום טוב לשרפו ומה תלמוד לומר עד בקר לענין שאמרנו.

פרשת ז

וככה תאכלו אותו. כיוצאי דרכים. רבי יוסי הגלילי אומר בא הכתוב ללמדנו דרך ארץ מן התורה. על יוצאי דרכים שיהיו מזורזין. ואכלתם אותו בחפזון: זה חפזון מצרים. אתה אומר כן או אינו לא חפזון ישראל כשהוא אומר ולכל בני ישראל לא יחרץ הרי חפזון ישראל אמור. הא מה אני מקיים ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון מצרים. רבי יהושע אומר ואכלתם אותו

erat, ut elixaretur, elixabatur, quod conveniens erat, ut aſſaretur, aſſabatur? Idcirco dictum eſt; *Sed ſolum aſſatum igne*, tam internum quam externum; verba R. Akiba. Rabi dicit; agnus erat galeatus. *Non relinquetis ex eo reſiduum uſque ad mane*; Si reliquiſſet, violaſſet præceptum. Crederem fuiſſe legitimum? Idcirco dictum eſt. *Non relinquetis ex eo reſiduum uſque ad mane*. Ego legam; *& quod reſiduum erit ex eo uſque ad mane, igne comburetis; uſque ad mane* cur dictum eſt? Venit textus ad aſſignandum terminum tempori matutino temporis matutini. Alia expoſitio: Quid dicendum erat; *uſque ad mane*? Oſtendit, quod non combureretur niſi tempore matutino diei decimæ ſextæ. Rabi Iſmael dicit; Non eſt neceſſe; Jam enim dictum eſt; *Omne opus non fiet in eis*; Combuſtio erat ſpecies operis; & cur dictum eſt; *uſque ad mane*? Oſtendit; ſi incidat tempus matutinum diei decimæ ſextæ in ſabbathum, non comburebatur niſi tempore matutino diei decimæ ſeptimæ. R. Jonathan dicit; Non eſt neceſſe; Si ubi quicumque cibus animæ pellit diem feſtum, combuſtio reſidui non pellit diem feſtum, ubi pars cibi animæ non pellit ſabbathum, non erit æquum, ut combuſtio reſidui non pellat Sabbathum? Cur igitur dictum eſt; *uſque ad mane*? ad ſtatuendum terminum tempori matutino temporis matutini. R. Iſaach dicit; Non eſt neceſſe; Si in fermentato, quod prohibetur præcepto; *non apparebit, & non invenietur*: combuſtio non pellit diem feſtum, reſiduum, quod non prohibetur præcepto, *non apparebit, & non invenietur*, non erit æquum, ut ejus combuſtio non pellat diem feſtum? Et cur dictum eſt; *uſque ad mane*? Ea de cauſa quam diximus.

SECTIO VII.

Et *ſic comedetis illum*; uti ſolent itinerantes. R. Joſe Galilæus dicit; venit textus ad nos docendum hominum conſuetudinem ex lege, quod itinerantes ſint diligentes. *Et comedetis illum feſtinanter*; Hæc eſt feſtinatio Ægyptiorum; Tu ita dicis; at ego dicam non eſſe hanc niſi feſtinationem Iſraelitarum; Quando vero dicit *Exod.* XI. 7. *Et omnibus filiis Iſrael non acuet*; Ecce memoratur feſtinatio Iſraelis? Quomodo ego explicabo; *Et comedetis illum feſtinanter*? Hæc eſt feſtinatio Ægyptiorum. R. Jehoſua dicit; *& comedetis illum feſtinanter*; Hæc eſt feſtina-

בחפזון זה חפזון ישראל. אתה אומר כן או
אינו אלא חפזון מצרים כשהוא אומר כי
גורשו ממצרים הרי חפזון מצרים אמור.
ומה תלמוד לומר בחפזון חפזון ישראל. אבא
חנן משום רבי אלעזר אומר זה חפזון שכינה
אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר.
קול דודי הנה זה בא וגומר. ואומר הנה
זה עומד אחר כתלנו יכול אף לעתיד לבא
יהא חפזון שנאמר כי לא בחפזון תצאו
ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם יהוה
וגומר פסח הוא ליהוה שיהו כל מעשיהם
לשם שמים וגומר ועברתי בארץ מצרים.
רבי יהודה אומר כמלך שעובר ממקום
למקום. דבר אחר נותן אני עברתי במצרים
אין עברה אלא זעם שנאמר ישלח בם חרון
אפו עברה וזעם וצרה ואומר הנה יום בא
אכזרי ועברה וחרון ואף וגו׳. והכתי שומע
אני על ידי מלאך או על ידי שליח.
תלמוד לומר ויהוה הכה כל בכור לא על
ידי מלאך ולא על ידי שליח.

והכתי כל בכור אפילו ממקומות אחרים
ובכורי מצרים אפילו הם במקומות אחרים
מניין תלמוד לומר למכה מצרים בבכוריהם
וגומר בכורי חם וכוש מניין תלמוד לומר
ויך כל בכור במצרים וגו׳ ראשית אונים
באהלי חם. מאדם ועד בהמה מי שהתחיל
בעבירה תחלה ממנו התחלת הפורענות
כיוצא בדבר אתה אומר וימח את כל
היקום אשר על פני האדמה וגומר. כיוצא
בדבר אתה אומר ואכבדה בפרעה ובכל
חילו. כיוצא בדבר אתה אומר הכה תכה
את יושבי העיר ההיא וגו׳. כיוצא בדבר
אתה אומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה. אף
כאן אתה אומר והכתי כל בכור שהתחיל
תחלה בעבירה והלא דברים קל וחומר
ומה אם מדת פורענות מעוטה מי שהתחיל

natio Israelis; Tu ita dicis; at ego dicam hanc non esse nisi festinationem Ægyptiorum; Quando vero dicit Ibid. XII. 39. *Quod ejecti sunt ab Ægypto*. Ecce memoratur festinatio Ægyptiorum; & cur dictum est *festinanter*? dicendum est de festinatione Israelis. Aba Chanen nomine R. Eliefer dicit; hæc est festinatio Divinitatis; quamvis non sit rei demonstratio, est tamen monimentum; dictum est enim *Cantic.* II. 8. *Vox dilecti mei, ecce ipse venit &c.* Pariterque dictum est: *Ecce ille stat post nostros parietes*. Crederem vel in tempore futuro veniet festinanter? Idcirco dictum est *Isai.* LII. 12. *Quod non festinanter exibitis, nec in fuga properabitis, præcedit enim vos Dominus &c. Pascha illud Domino*; ut omnia ejus opera sint nomine Paschatis &c. *Et transibo in terram Ægypti*; R. Jehuda dicit; Simile est regi, qui transit de loco in locum. Alia expositio; ego do meam iram in Ægyptum; Non est עברה nisi ira; Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 49. *Immisit in eos iram furoris sui, iram, indignationem, & tribulationem*. Pariterque dictum *Isai.* XIII. 9. *Ecce dies Domini venit, crudelis, & ira, & indignatio, & furor &c. Et percutiam*; Crederem manu Angeli, aut manu legati? Idcirco dictum est; *Et Dominus percussit omne primogenitum*; Non manu Angeli, neque manu legati.

Et percutiam omne primogenitum; vel in aliis locis; & primogeniti Ægyptiorum, vel si fuerint in aliis locis, unde probantur? Ex eo quod dictum est *Psal.* CXXXVI. 10. *Qui percussit Ægyptum in primogenitis suis &c.* Primogeniti Cham, atque Æthiopiæ unde probantur? Ex eo quod dictum est *Psal.* LXXVIII. *Et percussit omne primogenitum in Ægypto &c. principium roborum in tabernaculis Cham. Ab homine usque ad pecus*; Qui incepit in peccato, ab eo initium factum est in supplicio; Huic simile dictum est *Genes.* VII. 23. *Et delevit omnem substantiam quæ erat super faciem terræ &c.* Huic simile tu dicis; *Et glorificabor in Pharaone, & in universo ejus exercitu*. Huic simile tu dicis *Deut.* XIII. 15. *Percutiendo percutiam habitatores civitatis illius*. Huic simile tu dicis *Num.* V. 27. *Intumescet ejus venter, & putrescet ejus femur*. Ita quoque hic dicis; *Et percutiam omne primogenitum*; Quod prius peccavit; & ecce argumentum a minori ad majus; si in mensura supplicii, quæ est minor, qui primus peccavit, primum vapulat, multo magis in mensura boni, quæ est major. *Et*

in

בעבירה לוקה תחלה קל וחומר למדת טובה שמרובה. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה שפטים משונים זה מזה, צלם של אבן היה נימוח. ושל עץ היה נרקב ושל מתכת היה נעשה חרדה שנאמר ומצרים מקברים. ויש אומרים של אבן נרקבת ושל עץ נמסית. רבי נתן אומר שפטים שפוט שופטי שפטים נרקבים נבקקים נגרעים נשרפים נמצינו למדין שעבודה זרה לוקה בארבעה דרכים ועובדיה בשלשה במכה בהשחתה ובמגפה. אני יהוה מה שאי איפשר לבשר ודם לומר כן אני יהוה בשבועה אני נפרע מהם קל ותומר ומה מדת פורענות מעוטה אמר הקדוש ברוך הוא לעשות ועשה מדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה.

והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לי לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות על הבתים למה נאמר והלא כבר נאמר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. אין לי אלא בתים שיאכלו בהם בתים שהיו יושבים בהם מנין תלמוד לומר מן הבתים אשר אתם שם. מכל מקום וראיתי את הדם היה רבי ישמעאל אומר והלא הכל גלוי לפניו ידע מה בחשוכה ונהורא עמיה שריה. ואומר גם חשך לא יחשיך ממך ומה תלמוד לומר וראיתי את הדם. אלא בשכר מצוה שאתם עושים אני נגלה וחס עליכם שנאמר ופסחתי עליכם. אין פסיחה אלא חיים שנאמר כצפרים עופות כן יגן יהוה צבאות על ירושלם גנון והציל פסוח והמליט. וראיתי את הדם רואה אני דם עקדתו של יצחק שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה וגו׳ ולהלן הוא אומר ובהשחית ראה יהוה וינחם וגו׳ מה ראה דם עקדתו של יצחק. ופסחתי עליכם, רבי יאשיה אומר אל תקרי ופסחתי אלא ופסעתי שהקדוש ברוך הוא מדלג על בתי בני ישראל במצרים שנאמר קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים ואומר הנה זה עומד אחר כתלנו וגו׳. רבי יונתן אומר ופסחתי עליכם עליכם אני חס ואני אני חס על המצרים הרי שהיה מצרי בתוך ביתו

in omnibus Diis Ægypti faciam judicium; Ego Dominus; Dii inter ſe differebant; Imago lapidea deſtruebatur, imago lignea marceſcebat, & imago ænea liquefiebat; dictum eſt enim *Num.* XXXIII. 4. *Et Ægyptii ſepeliebant*. Et alii dicunt; Imago lapidea marceſcebat, & lignea liquefiebat. R. Nathan dicit; multi judices marceſcebant, findebantur, abſcindebantur, comburebantur; Deprehenditur, quod doceamur, quod Idololatria quatuor, & ejus miniſtri tribus modis puniantur, ſc. plaga, corruptione, & clade: *Ego Dominus*; quod mortali non licet dicere. *Ego Dominus*; tum juramento ego de illis ulciſcar; argumento a minori ad majus; ſi in menſura ſupplicii, quæ eſt minor, dicit Deus S. B. quod faciet, & facit; in menſura boni, quæ eſt major, quanto magis?

Et erit ſanguis vobis in ſignum. Vobis in ſignum; non mihi in ſignum; *vobis in ſignum*; non aliis in ſignum; *In ſignum ſuper domibus*; Cur dictum eſt? Cum jam dictum ſit; *Super domibus, in quibus illum comedent*. Non probo niſi de domibus in quibus comedebant; de domibus, in quibus habitabant, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Ex domibus, in quibus fueritis*; omnimode: *Et videbo ſanguinem*. R. Iſmael dicit; Atqui omnia aperta ſunt in ejus conſpectu. Dictum eſt enim *Dan.* II. 22. *Novit, quod eſt in tenebris, & lux cum eo habitat*. Pariterque dictum eſt *Pſal.* CXXXIX. 12. *Et tenebræ non obſcurabunt tibi*; Cur igitur dictum eſt; *Et videbo ſanguinem*? propter retributionem præcepti, quod vos facitis, ego me revelabo, & miſerebor veſtri; Dictum eſt enim; *& tranſibo ſuper vos*; Tranſitus non eſt niſi vita; Dictum eſt enim *Iſai.* XXXI. 5. *Sicut aves volantes, ſic proteget Dominus exercituum ſuper Hieruſalem, protegens, & liberans, tranſiens, & ſalvans. Et videbo ſanguinem*. Ego videbo ſanguinem ſacrificii Iſaach (*qui erat typus Jeſu Chriſti Servatoris.*) dictum eſt enim *Geneſ.* XXII. 7. *Et vocavit Abraham nomen loci illius*; יי׳ יראה *Deus videbit*; Et illic ſc. I. *Paral.* XXI. 16. *Et in deſtruendo, vidit Dominus, & pœnituit*. Quid vidit? ſanguinem ſacrificii Iſaach. *Et tranſibo ſuper vos*. Rabi Joſia dicit; ne legas ופסחתי ſed ופסעתי, quia Dominus tranſiliebat ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto; dictum eſt enim *Cantic.* II. 8. *Vox dilecti mei; ecce iſte venit ſaliens in montibus*. Pariterque dictum eſt: *Ecce ille ſtat poſt noſtros parietes &c.*

Rabi

של ישראל שומע אני ינצל תלמוד לומר
ופסחתי עליכם אני חס ולא על
המצרים הרי שהיה ישראל בבית המצרים
שומע אני ילקה בגללו תלמוד לומר ולא
יהיה בכם נגף בכם אינו הווה אבל הווה
על המצרים . דבר אחר בהכותי בארץ
מצרים. אינו הווה אבל הווה לאחר זמן.
והיה היום הזה לכם לזכרון וגו׳ תלמוד
לומר והיה היום הזה לכם לזכרון. יום
שהוא לך לזכרון אתה חוגג . אבל לא
שמענו איזהו כשהוא אומר ויאמר משה
אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם
ממצרים וגו׳ עדין הדבר שקול כשהוא
אומר ויסעו מרעמסס. בחדש הראשון
בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת
הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה אימתי
אכלו בני ישראל את הפסח בלילי יום טוב
והם לא יצאו אלא ביום טוב עצמו.
וחגתם אותו חג ליהוה אין לי אלא יום
טוב ראשון שהוא טעון חגיגה יום טוב
האחרון מנין תלמוד לומר ששת ימים
תאכל מצות. וביום השביעי עצרת ליהוה
אלהיך. אין לי אלא יום טוב ראשון ואחרון
שהם טעונים חגיגה חולו של מועד מנין
הרי אתה דן הואיל ויום טוב הראשון
ואחרון קרויין מקרא קדש. וחולו של מועד
קרוי מקרא קדש. אם למדת על יום טוב
הראשון ואחרון שהוא מקרא קדש הרי
הן טעונין חגיגה חולו של מועד שהוא
קרוי מקרא קדש דין הוא שיטען חגיגה.
ועוד קל וחומר ומה אם יום טוב הראשון
ואחרון שאין לפניהם ולאחריהם מקודשין
הרי הן טעונין חגיגה חולו של מועד שהוא
מקודש לפניו ולאחריו דין הוא שיהא טעון

Rabi Jonathan dicit. *Et transibo super vos*. Vestri miserebor, at Ægyptiorum non miserebor; si fuisset Ægyptius in domo Israelitæ, ego crederem potuisse servari? Idcirco dictum est; *Et transibo super vos*; vestri miserebor, at Ægyptiorum non miserebor; Crederem si fuisset Israelita in domo Ægyptii, ejus causa puniri potuisse? Idcirco dictum est; *Et non erit in vobis clades*. In vobis non erit, at erit in Ægyptiis. Alia expositio. Cum percutiam terram Ægypti non erit, sed esse poterit in posterum. *Et erit dies iste vobis in memoriam &c.* Dictum est: *Et erit dies iste vobis in memoriam*. Diem, qui erit tibi in memoriam, festum & solennem ages; At nondum audivimus, quinam esset; quando vero dicit. *Et locutus est Mose ad populum; memento hujus diei, in quo egressus es ex Ægypto*. Hactenus res est dubia; Quando vero dicit *Num.* XXXIII. 3. *Profecti sunt de Ramesses mense primo quintodecimo mensis primi, postridie Paschatis egressi sunt filii Israel manu excelsa*. Quando comederunt Israelitæ sacrificium Paschale? In vespera diei festi, & ipsi non sunt egressi nisi ipso die festo. *Et celebrabitis illum diem festum Domino*. Non probo nisi de primo die festi, in quo esset offerendum sacrificium solennitatis, de novissimo unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* XVI. 8. *Sex diebus azyma comedes, & in die septima collectio Domino Deo tuo*. Non probo nisi de primo & novissimo die, in quibus offerendum erat sacrificium festi, in feriis festi unde probatur? Ecce tibi argumentum; In primo, & novissimo die, qui vocantur convocatio sanctitatis, offerendum erat sacrificium solennitatis; in feria festi, quæ vocatur convocatio sanctitatis, erit æquum ut offeratur sacrificium solennitatis. Et præterea est argumentum a minori ad majus; Si in primo & novissimo die, quos neque antecedebant, neque consequebantur dies sancti, offerendum erat sacrificium solennitatis, in feria festi, quam antecedebant, & consequebantur dies sancti, non erit æquum ut offerendum sit sacrificium solennitatis? R. Jose Galilæus dicit; *Septem diebus celebrabis solennitatem Domino Deo tuo*; ad includendum septem dies Paschatis, quod in iis sit offerendum sacrificium solennitatis; At dicam, quod non loquatur nisi de ipsa solennitate. Quando vero dicit; *Et celebrabitis illum diem festum Domino*; Ecce jam dicta est solennitas; Quomodo ego explicabo; *Septem*

חגיגה. רבי יוסי הגלילי אומר שבעת ימים תחוג ליהוה אלהיך להביא שבעת ימי הפסח. שיטענו חגיגה או אינו מדבר אלא בחג. כשהוא אומר וחגתם אותו חג ליהוה הרי חג אמור. ומה אני מקיים שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה. לדורותיכם שומע אני מיעוט דורות שנים תלמוד לומר חקת עולם תחגהו.

פרשה ח

שבעת ימים מצות תאכלו שומע אני כל מצות במשמע תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ לא אמרתי אלא דבר הבא לידי מצה וחמץ. ואי זה זה אלו חמשת המינין ואלו הם החטים והשעורים והכוסמים ושבולת שועל ושיפון יצאו האורז והדוחן והפרגין והקטניות והשומשמין שאין באין לידי חמץ ומצה אלא לידי סרחון.

שבעת ימים מצות תאכלו. שומע אני אף מעשה קדרה כמשמע תלמוד לומר לחם שבעת ימים עם יום טוב הראשון אתה אומר כן או אינו אלא חוץ ליום טוב הראשון תלמוד לומר עד יום האחד ועשרים. או עד יום האחד ועשרים אוציא סמוך לעשרים תלמוד לומר שבעת ימים מצות תאכלו לעשות הראשון חובה ושאר הימים רשות אתה אומר לעשות הראשון חובה ושאר הימים רשות או אינו אלא לעשות הראשון רשות ושאר הימים חובה תלמוד לומר בראשון בארבעה עשר יום לחדש הכתוב קבעו חובה. הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כראשון לעשות הראשון חובה ושאר כל הימים רשות. כתוב אחד אומר שבעת ימים מצות תאכלו וכתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות כיצד יתקיימו שני מקראות הללו השביעי היה בכלל היה ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה שבעה רשות אף כל רשות או מה השביעי רשות אף לילה הראשונה רשות תלמוד לומר בראשון

ptem diebus celebrabis solennitatem Domino tuo? Ad includendum septem dies Paschatis, quod in iis sit offerendum sacrificium solennitatis. *In generationibus vestris*; quod observetur in generationibus; Aut *in generationibus vestris*; Ego crederem minorem numerum fuisse duas generationes? Idcirco dictum est; *statutum perpetuum*; *solennitatem celebrabitis*.

SECTIO VIII.

Septem diebus azyma comedetis; Crederem omnia genera azymorum comprehendi? Idcirco dictum est. *Non comedes super eo fermentatum*; Non dixi nisi de eo, quod sit azymum, & fermentet; & quodnam est? Sunt quinque species, sc. tritica, hordea, & spelta, & avena, & secale; Excluduntur oryza, millium, papaver, legumina, & sesamum, quæ non fermentant, neque fiunt azyma, sed corrumpuntur.

Septem diebus azyma comedetis. Crederem vel coctum in olla juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Panem*. *Septem diebus*; Cum die primo festi; tu ita dicis; at ego dicam, vel excepto primo die festi? Idcirco dictum est; *Usque ad diem vigesimum primum*; Si *usque ad diem vigesimum primum*; excludam diem vigesimo proximum; Idcirco dictum est: *Septem diebus azyma camedetis*; ut primus sit ex debito, & reliqui ex arbitrio; At ego dicam primum ex arbitrio, & reliquos ex debito; Idcirco dictum est; *in primo in quartodecimo die mensis*. Textus ex debito statuit; Hinc tibi non licet dicere juxta ultimam sed juxta primam rationem; ut primus sit ex debito, & reliqui & arbitrio. Alter textus dicit; *Septem diebus azyma comedetis*, & alter *Deuter.* XVI. dicit. *Sex diebus comedes azyma*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Hic septimus erat in genere, & de genere exiit ad docendum de genere; sicut septimus est ex arbitrio, ita pariter reliqui omnes ex arbitrio; aut dicam; sicut septimus est ex arbitrio, ita pariter prima vespera erit ex arbitrio. Idcirco dictum est; *In primo in quartodecimo*; Textus ex debito constituit; Hinc tibi dicere non licet juxta ultimam, sed juxta primam rationem; Septimus erat in genere, & exiit ex genere ad docendum de genere, sicut septimus ex arbitrio, ita pariter reliqui omnes ex arbitrio. Alia expositio; Alter textus dicit; *sex*, & alter *septem*. Quomodo conciliantur hi duo textus?

Sex

בארבעה עשר יום לחרש . הכתוב קבוע
חובה הא אין עליך לומר כלשון האחרון
אלא כלשון הראשון השביעי היה בכלל
ויצא מן הכלל ללמד על הכלל מה שביעי
רשורת אף כלן רשורת. דבר אחר כתוב
אחד אומר שבעה כיצד יתקיימו שני
מקראות הללו אלא ששה מן החרש שבעה
מן הישן . אך ביום הראשון מערב יום
טוב אתה אומר מערב יום טוב או אינו
אלא ביום טוב עצמו. תלמוד לומר לא
תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את
הפסח ועריין חמץ קיים. דברי רבי ישמעאל
רבי יונתן אומר אינו צריך הרי כבר נאמר
כל מלאכה לא יעשה בהם שריפה מעין
מלאכה היא מה תלמוד לומר תשביתו
שאור מערב יום טוב. רבי יוסי הגללי
אומר תשביתו שאור מבתיכם מבערב יום
טוב אתה אומר כן . או אינו אלא ביום
טוב עצמו תלמוד לומר אך חלק רבי יוסי
אומר תשביתו שאור מבתיכם בשריפה.
אתה אומר בשריפה או אינו אלא בכל
דבר . הרי אתה דן . נותר אסור באכילה
וחמץ אסור באכילה. מה נותר בשריפה
אף חמץ בשריפה. אם למדת נותר שאינו
אלא בשריפה אף חמץ לא יהא אלא
בשריפה נבלה תוכיח שהיא אסורה
באכילה ואינה בשרפה . היא תוכיח על
חמץ אף על פי שהוא אסור באכילה לא
יהא בשריפה אמורת הפרש נותר אסור
בהנאה וחמץ אסור בהנאה. אם למדת
על נותר שאינו אלא בשריפה אף חמץ
לא יהא אלא בשריפה. והרי שור הנסקל
יוכיח שהוא אסור בהנאה ואינו בשריפה
הוא יוכיח על חמץ. אף על פי שהוא
אסור בהנאה לא יהא בשרפה. אמורת
הפרש נותר חייבין עלין כרת. וחמץ חייבין

Sex ex frumento novo, & septem ex veteri. *Tantummodo in primo die*; in vigilia festi; Aut dicam in ipso primo die festo. Idcirco dictum est *Exod.* XXIII. *Non mactabis super fermentatum sanguinem mei sacrificii*. Non mactabis sacrificium Paschale, dum adhuc extat fermentatum. Verba R. Ismaelis. R. Jonathan dicit; non est necesse, cum jam dictum sit; *Nullum opus fiet in iis*; combustio est species operis; Cur dictum est: *Cessare facietis fermentum*? a vigilia festi. R. Jose Galilæus dicit; *Cessare facietis fermentum a domibus vestris*; a vigilia festi; tu ita dicis; at ego dicam a primo die ipsius festi. Idcirco dictum est אך. Divide *diem*. R. Jose dicit: *Cessare facietis fermentum a domibus vestris*; combustione. Tu dicis combustione; at ego dicam vel quavis alia ratione. Ecce tibi argumentum. Residuum esu interdictum est, pariterque fermentatum esu interdictum est; sicut residuum comburitur, ita pariter fermentatum; Sicut percepisti, quod residuum non aboletur nisi combustione, ita pariter fermentatum non erit abolendum nisi combustione: Cadaver probet, quod esu interdictum est, & tamen non comburitur, ipsum probet de fermentato, quod quamvis sit esu interdictum, tamen non erit comburendum. Dixisti? distinguo. Residuum usu interdictum est, pariterque fermentatum usu interdictum est; sicut percepisti de residuo, quod non aboletur nisi combustione, ita pariter fermentatum non erit abolendum nisi combustione. At ecce bos lapidandus probet, qui quamvis usu sit interdictus, tamen non comburitur, ipse probat de fermentato, quod quamvis sit usu interdictum, tamen non erat comburendum. Dixisti? distinguo; Pro residuo est pœna excidii, pariterque pro fermentato est pœna excidii; si percepisti de residuo, quod non aboletur nisi combustione, ita pariter fermentatum non erit abolendum nisi combustione. At ecce adeps bovis lapidandi probat, in quo licet sit pœna excidii, tamen non comburitur, ipse probet de fermentato, in quo licet sit pœna excidii, tamen non erat comburendum. Dixisti? Explicetur res quatuor rationibus conjunctis ab re quatuor rationibus conjunctis. Residuum interdictu est esu, & usu, & in eo est pœna excidii, & tempus efficit ejus interdictum, pariterque fermentatum interdictum est esu, & usu, & in eo est pœna excidii, & tempus efficit ejus interdictum; Non dicas, quod cadaver pro-

עליו כרת. אם למדת על נותר שאינו אלא
בשריפה אף חמץ לא יהא אלא בשריפה
והרי חלב של שור הנסקל יוכיח. שחייבין
עליו כרת ואינו בשריפה הוא יוכיח על
חמץ שאף על פי שחייבין עליו כרת לא
יהא בשריפה. אמרת ארוך ארבעה לשונות
כאחת מארבעה לשונות כאחת. נותר אסור
באכילה ובהנאה וחייבין עליו כרת. והזמן
גרם. וחמץ אסור באכילה. ואסור בהנאה
וחייבין עליו כרת והזמן גרם. ואל תאמר
נבלה תוכיח שאף על פי שאסורה באכילה
אינה אסורה בהנאה. ולא שור הנסקל
יוכיח שאף על פי שהוא אסור בהנאה
אין חייבין עליו כרת. ולא חלב שור
הנסקל יוכיח שאף על פי שחייבין עליו
כרת אין הזמן גורם אלא אלמוד דבר מדבר
וארוך דבר מדבר אלמוד דבר שהוא שוה
בארבעה דרכים מדבר ששוה בארבעה
דרכים ואל אלמוד דבר שהוא שוה בארבעה
דרכים מדבר שאינו שוה לא בדרך אחד
ולא בשנים דרכים ולא בשלשה דרכים
אם למדת על נותר שאינו אלא בשריפה.
אף חמץ לא יהיה אלא בשריפה. אמר
רבי יהודה בן בתירה סבור אתה שאתה
מחמיר עליו ואינך אלא מקל הא אם לא
מצא לו אור ישב לו ולא ישרוף אלא
בלשון הזה הוי אומר עד שלא תגיע
שעת הביעור מצות כילוי בשריפה.
משהגיעה שעת הביעור מצות כילויו בכל
דבר. רבי אומר בדבר שהוא בבל יראה
ובל ימצא ואי זהו דבר שהוא בל יראה
ובל ימצא. אין אתה מוצא אלא בשריפה.
כי כל אוכל חמץ ונכרתה. שומע אני כל
חמץ במשמע. תלמוד לומר לא תאכל
עליו חמץ לא אמרתי אלא דבר שהוא
בא לידי חמץ ומצה ואי זה הוא זהו
מחמשת המינין. החטים והשעורים
והכוסמים שבלת שועל שיפון יצאו האורז
והדוחן והפרגון והשומשמים שאין באין
לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון. ונכרתה
אין הכרתה אלא הפסקה. הנפש ההיא
מזידה דברי רבי עקיבא מישראל שומע
אני תכרת מישראל. והלך לה לעם אחר
תלמוד לומר מלפני יהוה בכל מקום שהוא
רשותי. מיום הראשון עד יום השביעי.
ענשו שבעה ואזהרתו לעולם שהיה בדין
הואיל והחלב חייב עליו כרת אם למדת
על החלב שעשה ענשו כאזהרתו יכול אף
על החמץ יעשה ענשו כאזהרתו תלמוד

probet, quod quamvis esu, non est tamen usu interdictum; neque probet bos lapidandus, qui quamvis sit usu interdictus, tamen in eo non est pœna excidii; neque adeps cadaveris probet, in quo licet sit pœna excidii, tamen tempus non efficit interdictum. Probetur res ab re, & explicetur res ab re; probatur res, quæ sit æqualis quatuor rationibus, ab re quæ sit æqualis quatuor rationibus, at non probetur res, quæ sit æqualis quatuor rationibus, ab re quæ non sit æqualis nisi una, aut duabus, aut tribus rationibus. Si percepisti de residuo, quod non aboleatur nisi combustione, ita pariter fermentatum non erit abolendum nisi combustione. Dicit R. Jehuda ben Bethera; tu ita credis ad aggravandum fermentatum, tamen nihil aliud facis, nisi ut illud alleves; Si desit ignis, non comburet? Non debes ita dicere, priusquam adveniat tempus remotionis; Præceptum ejus consumtionis est, ut comburatur. Postquam advenit tempus remotionis, præceptum est, ut quovis modo absumatur. Rabi dicit; ea ratione, ut observetur præceptum; *Non apparebit; & non invenietur.* Et quænam est ratio, qua possit observari præceptum; *Non apparebit; & non invenietur?* Est combustio. Quia omnis, qui comedit fermentatum, *excidetur*. Crederem quodvis fermentatum juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Non comedetur super eo fermentatum*. Non dixi nisi de re, quæ fermentare, & azyma fieri possit; Et quænam est? Est una ex quinque speciebus, sc. frumenta & hordea, & spelta, & avena, & secale, excluduntur oryza, millium, papaver, & sesamum, quæ neque fermentare, neque azyma fieri possunt, sed corrumpuntur. *Et excidetur*; הכרת non est nisi excidium; *Anima illa*; quæ ex industria operetur; verba R. Akiba; *Ex Israel*; Ego crederem, quod excideretur ex Israel, & abiret ad aliam gentem? Idcirco dictum est; *De conspectu Domini*. Ex omni loco, ubi est potestas mea. *Ab die primo usque ad diem septimum*; Ejus pœna septem diebus, & ejus præmonitio in perpetuum. Et probari potest argumento; Quoniam pro adipe reus est excidii, si percepisti de adipe, in quo ejus præmonitio æque consideratur ac ejus pœna, crederem, quod etiam in fermentato consideranda esset ejus præmonitio, ac ejus pœna? Idcirco dictum est. *Ab die primo usque ad diem septimum*; quod ejus pœna sit septem diebus, & præmonitio in per-

pe-

לומר מיום הראשון עד יום השביעי שענשו שבעה ואזהרתו לעולם. עונש שמענו אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר כל מחמצת לא תאכלו.

פרשה ט

ביום הראשון מקרא קדש. כבדהו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה אין לי אלא יום טוב הראשון והאחרון שהם קרויין מקרא קדש חולו של מועד מנין תלמוד לומר אלה מועדי יהוה אשר תקראו אותם מקראי קדש. כל מלאכה לא יעשה אין לי אלא יום טוב האחרון שהוא אסור בעשיית מלאכה יום טוב הראשון מנין תלמוד לומר ביום הראשון מקרא קדש. אין לי אלא יום טוב הראשון והאחרון שהן אסורין בעשיית מלאכה שנאמר ביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש. חולו של מועד מנין תלמוד לומר את חג המצות תשמור מכל מקום דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אינו צריך אם יום טוב הראשון והאחרון שאין קדושה לא לפניהם ולא לאחריהם הרי הן אסורין במלאכה חולו של מועד שיש קדושה לפניו ולאחריו אינו דין שיאסר במלאכה ששה ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהם ולאחריהם ומותרים במלאכה הם יוכיחו על חולו של מועד שאף על פי שיש לו קדושה לפניו ולאחריו מותר במלאכה. לא אם אמרת בששת ימי בראשית שאין בהן קרבן מוסף. לכך מותרין במלאכה. תאמר בחולו של מועד שיש בו קרבן מוסף. לכך יהא אסור במלאכה. והרי ראשי חדשים שיש בהן קרבן מוסף ומותרין במלאכה הם יוכיחו על חולו של מועד שאף על פי שיש בו קרבן מוסף יהא מותר במלאכה. לא אם אמרת בראשי חדשים שאין קרויין מקרא קדש לכך מותרין במלאכה. תאמר בחולו של מועד שהוא קרוי מקרא קדש יהא אסור במלאכה. הא למדנו על חולו של מועד שהוא אסור במלאכה.

כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי

petuum. Pœnam audivimus, præmonitionem nondum audivimus. Idcirco dictum est: Omne fermentatum non comedetis.

SECTIO IX.

IN *die primo convocatio sanctitatis*: Honora illum cibo, potu, & vestitu mundo; Non probo nisi de primo die festi, & ultimo, qui appellantur convocatio sanctitatis, de feriis intermediis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXIII. 2. *Hæ sunt solennitates Domini, quas vocabitis convocationes sanctitatis. Nullum opus fiet.* Non probo nisi de ultimo die festo, in quo interdictum est omne opus, de primo unde probatur? Ex eo quod dictum est. *In die primo convocatio sanctitatis.* Non probo nisi de die primo & ultimo, quod iis omne opus sit interdictum, de quibus dictum est. *In die primo convocatio sanctitatis; & in die septimo convocatio sanctitatis.* De feriis intermediis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIII. *Solennitatem azymorum observabis:* Omnimode: Verba R. Josia. R. Jonathan dicit; Non est necesse; Si in die festo primo & ultimo, quos non præcedit, neque consequitur sanctitas, interdictum est opus, in feriis intermediis, quas præcedit, & consequitur sanctitas, non erit æquum, ut sit interdictum opus? Sex dies hebdomadæ probent, quos quamvis præcedat & consequatur sanctitas, tamen in iis permissum est opus, ipsi probent de feriis intermediis, quas licet præcedat & consequatur sanctitas, tamen in iis permissum erit opus. Minime; si dixisti de sex diebus hebdomadæ, in quibus cum non sit sacrificium addititium, ea de causa permissum erit opus; Dices de feriis intermediis, in quibus cum sit sacrificium addititium, idcirco erit opus interdictum? At ecce novilunia, in quibus licet offerretur sacrificium additiium, tamen opus erat permissum, ipsa probent de feriis intermediis, in quibus licet offerretur sacrificium addititium, tamen opus erit permissum. Minime; si dixisti de noviluniis, quæ non appellabantur convocatio sanctitatis, idcirco permissum erat opus, dices de feriis intermediis, quæ vocantur convocatio sanctitatis; idcirco interdictum erit opus? Ecce percepimus, quod in feriis intermediis opus esset interdictum.

Nullum opus fiet in illis. Tu non facies, & non faciet tuus socius, & non faciet Ethnicus tuum opus; Tu ita di-

מלאכתך . אתה אומר כן או אינו לא
תעשה אתה ולא חברך . ויעשה גוי
מלאכתך תלמוד לומר ששת ימים תעשה
מלאכה וגו' הא למרת וכל מלאכה לא
יעשה בהם . לא תעשה אתה ולא יעשה
חברך ולא יעשה הגוי מלאכתך דברי רבי
יאשיה . רבי יונתן אומר אינו צריך והלא
כבר נאמר זכור את יום השבת לקדשו .
והלא דברים קל וחומר ומה אם שבת
חמורה אינו מוזהר על מלאכת גוי
במלאכתך תלמוד לומר כל מלאכה לא
יעשה בהם אין לי אלא יום טוב הקל
אתה מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך
שבת חמורה מנין קל וחומר אם יום טוב
הקל שאתה מוזהר על מלאכת חברך
במלאכתך . שבת חמורה דין הוא שאתה
מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך .

אך אשר יאכל לכל נפש . כל אוכל
נפש דוחה יום טוב . ואין כל עבודה דוחה
יום טוב שהיה בדין . ומה אם במקום שאין
מקצת אוכל נפש דוחה שבת מקצת עבודה
דוחה את השבת מקום שכל אוכל נפש
דוחה יום טוב אינו דין שכל עבודה דוחה
יום טוב . תלמוד לומר אך אשר יאכל לכל
נפש . כל אוכל נפש דוחה יום טוב ואין
כל עבודה דוחה יום טוב . ויהא מקצת
אוכל נפש דוחה שבת . והדין נותן ומה
אם במקום שאין כל עבודה דוחה יום טוב
כל אוכל נפש דוחה יום טוב במקום
שמקצת עבודה דוחה שבת אינו דין שיהא
מקצת אוכל נפש דוחה שבת תלמוד לומר
אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו וגו'
אך אשר יאכל מקצת עבודה דוחה שבת
ואין מקצת אוכל נפש דוחה את השבת ,
אך אשר יאכל לכל נפש וגו' שומע אני
אף נפשות בהמה ונפשות אחרים במשמע
תלמוד לומר לכם . לכם ולא לבהמה .
לכם ולא לאחרים . דברי רבי ישמעאל .
רבי יוסי הגלילי אומר אך אשר יאכל לכל
נפש אף נפשות בהמה במשמע' משמע
מביא נפשות בהמה . ומביא נפשות

dicis ; At ego dicam ; non facies tu , neque tuus ſocius , ſed faciet Ethnicus tuum opus . Idcirco dictum eſt *Exod.* xx. 9. *Sex diebus facies opus &c.* Ecce percepiſti : *Nullum opus fiet in illis.* Tu non facies , neque tuus ſocius faciet , neque Ethnicus faciet tuum opus. Verba R. Joſia . R. Jonathan dicit ; non eſt neceſſe ; cum jam dictum ſit Ibid. verſ. 8. *Memento ut diem Sabbathi ſanctifices.* Ecce argumentum a minori ad majus . Si in Sabbatho , quod eſt grave , non præmoneris de opere Ethnici in opere tuo; In die feſto , qui eſt levis , æquum eſt, ut non præmonearis de opere Ethnici in opere tuo . Idcirco dictum eſt ; *Nullum opus fiet in illis* . Non probo niſi de die feſto , qui eſt levis ; de Sabbatho , quod eſt grave , unde probatur ? A minori ad majus ; Si in die feſto , qui eſt levis , præmoneris de opere ſocii tui in opere tuo , in Sabbatho , quod eſt grave , æquum eſt , ut præmonearis de opere ſocii tui in opere tuo.

Tantummodo illud , quod comedetur ab omni anima . Omnis cibus animæ pellit diem feſtum, at omne miniſterium non pellit diem feſtum . Quod probatur argumento : Si ubi pars cibi animæ non pellit ſabbathum , pars miniſterii pellebat ſabbathum , hic ubi omnis cibus animæ pellit diem feſtum , non erit æquum, ut omne miniſterium pellat diem feſtum ? Idcirco dictum eſt . *Tantummodo illud , quod comedetur ab omni anima* . Cibus animæ pellit diem feſtum , at omne miniſterium non pellit diem feſtum. Quod pars cibi animæ pellat ſabbathum, probari poteſt argumento ; Si ubi omne miniſterium non pellit diem feſtum, omnis cibus animæ pellit diem feſtum , hic ubi pars miniſterii pellit ſabbathum , non erit æquum , ut pars cibi animæ pellat ſabbathum ? Idcirco dictum eſt: *Tantummodo illud , quod comedetur ab omni anima . Illud ſolum . Tantummodo illud quod comedetur* ; pars miniſterii pellit ſabbathum, at pars cibi animæ non pellit ſabbathum . *Tantummodo illud , quod comedetur ab omni anima &c.* Crederem etiam comprehendi animas beſtiæ , & alias animas? Idcirco dictum eſt ; *vobis* ; non beſtiis ; *vobis* , non aliis . Verba R. Iſmaelis . R. Joſe Galilæus dicit; *Tantummodo illud , quod comedetur , ab omni anima* . Ego crederem vel animas beſtiæ comprehendi? Ex ſenſu literali comprehenduntur vel animæ beſtiæ , & animæ aliorum. Idcirco dictum eſt ; *tantummodo* ; Diſtinguo . R. Akiba dicit . *Tantum-*

אחרים תלמוד לומר אך חלק. רבי עקיבא אומר אך אשר יאכל לכל נפש אף נפש בהמה במשמע. משמע מביא נפש בהמה ומביא נפשות אחרים תלמוד לומר לכם. לכם ולא לאחרים מה ראית לחלוק שאתה מוזהר על הבהמה ואי אתה מוזהר על הגוי. ושמרתם את המצות שמרהו עד שלא תביאהו לידי פסול. מכאן אמרו תפח תלטוש בצונן שאור ישרף והאכלו פטור. סידוק ישרף והאכלו חייב מיתה. אי זהו שאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה. דברי רבי יהודה וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב מיתה. אי זהו שאור כל שהכסיפו פניו כארם שעמדו שערותיו.

ושמרתם את המצות רבי יאשיה אומר אל תקרי כן אלא ושמרתם את המצות כדרך שאין מחמיצין את המצוה כך אין מחמיצין את המצוה. אלא אם בא מצוה לידך עשה אותה מיד. כי בעצם היום הזה מגיד שלא יצאו אלא ביום. הוצאתי את צבאותיכם אלו צבאות ישראל אתה אומר כן או אינו אלא צבאות מלאכי השרת אמור. הא מה תלמוד לומר הוצאתי את צבאותיכם אלו צבאות ישראל ושמרתם את היום הזה. למה נאמר והלא כבר נאמר כל מלאכה לא יעשה בהם. אין לי אלא דברים שהם משום מלאכה דברים שהם משות שבות מנין. תלמוד לומר ושמרתם את היום הזה להביא דברים שהן משום שבות. ואף חולו של מועד יהא משום שבות אסור והדין נותן הואיל ויום הראשון ויום האחרון קרויין מקרא קודש וחולו של מועד קרוי מקרא קדש ויום טוב הראשון והאחרון הרי הן אסורין משום שבות. חולו של מועד שהוא קרוי מקרא קדש אינו דין שיהא אסור משום שבות תלמוד לומר ביום הראשון שבתון.

tummodo illud, quod comedetur ab omni anima. Crederem vel animas beſtiæ comprehendi? Ex ſenſu literali includam animam beſtiæ, & animas aliorum? Idcirco dictum eſt; *vobis; vobis*, at non aliis. Quid vidiſti, ut diſtingueres? Quia tu præmoneris de beſtia, at non præmoneris de Ethnico. *Et obſervabitis azyma*. Obſervabis azyma, ne eo deveniant, ut fiant interdicta. Hinc dixerunt; Si intumeſcat *paſta*, inſpergenda eſt aqua frigida: שאור comburendum eſt, & qui de eo comedit, liber eſt: סידוק comburendum eſt, & qui de eo comedit, reus eſt mortis. Quid eſt שאור? Quod habet quaſi cornua locuſtarum; סידוק; quod ejus fiſſura inter ſe commixtæ ſint; Verba R. Jehuda. At ſapientes dicunt; *Qui de alterutro comedat, reus eſt mortis*; Quodnam eſt שאור? Illud eſt, cujus facies palleſcat inſtar hominis, cujus erecti ſtant capilli.

Et obſervabitis azyma. R. Joſia dicit; ne legas מצות ſed מצות ſicut non fermentandum eſt azymum, ita pariter non eſt fermentandum præceptum. Si tibi faciendum eſt præceptum, fac ſtatim. *Quia in ipſo die iſto*. Oſtendit, quod non ſint egreſſi niſi interdiu. *Eduxi exercitus veſtros*. Hi ſunt exercitus Iſraelis; tu ita dicis; at ego dicam fuiſſe exercitus Angelorum miniſterii; Quando vero dicit; *Egreſſi ſunt omnes exercitus Domini*; Ecce memorantur exercitus Angelorum miniſterii. Cur igitur dictum eſt; *eduxi exercitus veſtros*? Iſti ſunt exercitus Iſraelis. *Et obſervabitis diem iſtum*. Cur dictum eſt? Cum jam dictum ſit; *Nullum opus fiet in illis*. Non probo niſi de rebus, quæ opus ſpectabant, de rebus quæ ſpectabant quietem, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Et obſervabitis diem iſtum*; ad includenda illa, quæ ſpectant quietem; Vel in feriis intermediis fuiſſe interdictum quod ſpectat ad quietem, argumento probari poteſt; Quoniam dies primus & ultimus appellantur convocatio ſanctitatis, & feriæ intermediæ vocantur convocatio ſanctitatis, ſi in primo & ultimo die feſto interdicantur opera, quæ ſpectant quietem, in feriis intermediis, quæ appellantur convocatio ſanctitatis non erit æquum, ut interdicta ſint opera quæ ſpectant ad quietem? Idcirco dictum eſt. *In die primo requies*.

SE-

פרשה י

בראשון בארבעה עשר יום הכתב קבעו חובה עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מה תלמוד לומר לפי שהוא אומר שבעת ימים מצות תאכלו אין לי אלא ימים לילות מניין תלמוד לומר עד יום האחד ועשרים לרבות את הלילות.

שבעת ימים שאור לא ימצא. אין לי אלא בל ימצא ובל יראה. מנין תלמוד לומר לא יראה שאור בכל גבולך אין לי אלא שאור שהוא בבל יראה ובבל ימצא חמץ מניין תלמוד לומר לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור. הקיש שאור לחמץ וחמץ לשאור. מה זה בבל יראה ובבל ימצא אף זה בבל יראה ובבל ימצא מה זה מחמשת המינין אף זה מחמשת המינין. בבתיכם למה נאמר לפי שנאמר בכל גבולך שומע אני כמשמעו תלמוד לומר בבתיכם מה בתיכם ברשותכם אף גבולך ברשותך. יצאו חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף על פי שיכול לבערו אבל אינו ברשותו יצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל וחמץ שנפלה עליו מפולת אף על פי שהוא ברשותו. אינו יכול לבערו אתה אומר לכך בא אי לא בא אלא ללמדך בבתים שבעה ובגבולין לעולם. תלמוד לומר לא יראה לך שאור בכל גבולך ונומר. מה בתים שבעה אף בגבולים שבעה. כי כל אוכל מחמצת למה נאמר לפי שנאמר כי כל אוכל חמץ אין לי אלא חמץ שחייבים עליו כרת שאור מנין תלמוד לומר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה שלא יאמר יש לי בדין. מה אם חמץ שאינו מחמיץ אחרים חייבין עליו כרת שאור שהוא מחמיץ לאחרים אינו דין שחייבין עליו כרת. לא

SECTIO X.

IN *mense primo in quartadecima die*. Textus ex debito statuit usque ad vigesimum primum diem mensis. *In vespera*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Septem diebus azyma comedetis*. Non probo nisi de diebus, de noctibus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Usque ad diem vigesimumprimum*. Ad includendas etiam noctes.

Septem diebus fermentum non invenietur. Non probo nisi quod *non invenietur*. *Non apparebit*; unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Deuter.* XVI. *Non apparebit fermentum in universo termino tuo*. Non probo nisi de fermento quod prohibeatur præcepto; *Non invenietur*, *non apparebit*; de fermentato unde probatur? Ex eo quod dictum est; Ibid. *Non apparebit tibi fermentatum*, *& non apparebit tibi fermentum*. Comparatur fermentum fermentato, & fermentatum fermento; sicut hoc prohibetur præcepto; *Non apparebit*, *& non invenietur*; Ita pariter illud prohibetur præcepto; *Non apparebit*, *& non invenietur*; Sicut hoc ex quinque speciebus, ita pariter illud ex quinque speciebus. *In domibus vestris*; Sicut domus vestræ sunt domus, quæ sint in vestra potestate; ita pariter terminus tuus est terminus, qui sit in vestra potestate; excluditur fermentatum Israelitæ, quod sit in potestate alienigenæ, quamvis removere posset, tamen non est in ejus potestate. Excluditur fermentatum alienigenæ, quod sit in potestate Israelitæ, & fermentatum, quod illi ceciderit super aliquod ædificium, quamvis sit in ejus potestate, tamen non potest removere. Tu dicis, quod ea de causa venerit, at ego dicam, quod non venerit nisi ad te docendum, in domibus septem diebus, & in terminis in perpetuum. Idcirco dictum est. *Non apparebit tibi fermentum in universo termino tuo &c.* Sicut in domibus septem diebus, ita pariter in terminis: *Quia omnis qui comederit de fermentato*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Quia omnis qui comedit fermentatum*. Non probo nisi de fermentato, cujus causa teneantur excidio; de fermento unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Quia omnis, qui comederit de fermentato, & excidetur*; Ne diceretur; Est mihi argumentum; Si pro fermentato, quod alia non fermentat, tenentur excidio, pro fermento, quod alia fermentat, non erit æquum ut teneantur excidio? Minime; si dixisti de fer-

אם אמרת בחמץ שהוא ראוי לאכילה
לפיכך יהו חייבין עליו כרת. תאמר בשאור
שאינו ראוי לאכילה לפיכך יהו חייבין
עליו כרת. תלמוד לומר כי כל אוכל
מחמצת ונכרתה. אקרא אני את השאור
קל וחומר לחמץ מה השאור שאינו ראוי
לאכילה חייבין עליו כרת. חמץ ראוי
לאכילה דין הוא שחייבין עליו כרת. לא
אם אמרת בשאור שהוא מחמיץ לאחרים
לכך חייבין עליו כרת. תאמר בחמץ שאינו
מחמיץ לאחרים לא חייבין עליו כרת.
תלמוד לומר כי כל אוכל חמץ ונכרתה.
כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו'. עד
שיאמרו שני כתובין ואם לא לא שמענו.
ונכרתה אין הכרתה אלא הפסק. הנפש
ההיא מזידה דברי רבי עקיבא מעדת
ישראל שומע אני מעדת ישראל תכרת תלך
לה לעם אחר תלמוד לומר מלפני. אני
יהוה בכל מקום שהוא רשותי. בגר
ובאזרח הארץ. לפי שהוא מעשה בישראל.
צריך להביא הגרים אף בכל שהוא מעשה
בישראל. כל מחמצת לא תאכלו. למה
נאמר לפי שנאמר כי כל אוכל חמץ
ונכרתה. כי כל אוכל מחמצת ונכרתה
אין לי אלא אלו תערובתן מנין תלמוד לומר
כל מחמצת לא תאכלו. בכל מושבותיכם
תאכלו מצות למה נאמר לפי שנאמר
ואכלת לפני יהוה אלהיך מעשר דגנך
תירשך ויצהרך הרי שהעלה מעשר שני
לירושלם שומע אני יצא בה ידי חובתו
משום מצה. תלמוד בכל מושבותיכם יצא
זה שאינו נאכל בכל מקום. ומנין שלא
יצא לא בלחם הפנים ולא בשירי מנחות
ולא בחלות תודה ולא ברקיקי נזיר ולא
בבכורים. תלמוד לומר בכל מושבותיכם
תאכלו מצות יצאו אלו שאינן נאכלין בכל

fermentato, quod cum sit idoneum comeditur, idcirco illius causa tenentur excidio, dices de fermento, quod cum non sit idoneum ut comedatur; idcirco ejus causa non tenentur excidio? Idcirco dictum est. *Quia omnis qui comederit de fermentato, & excidetur*. Ego legam de fermento, & probabo argumento a minori ad majus ex fermentato; Si fermentum non est conveniens ut comedatur, illius causa tenentur excidio, pro fermentato, quod est idoneum ut comedatur erit æquum, ut teneantur excidio. Minime: si dixisti de fermento, quod alia fermentat, atque ea de causa tenentur excidio, dices de fermentato, quod alia non fermentat, ideoque ejus causa non erunt rei excidio? Idcirco dictum est; *Quia omnis, qui comedit fermentatum, & excidetur. Quia omnis, qui comederit de fermento, & excidetur &c.* Si non dixissent duo textus, non audiveramus. *Et excidetur*; Nost est הכרתה nisi excidium. *Anima si ex contumacia peccaverit*; verba R. Akiba; *De cœtu Israel*. Crederem, quod de cœtu Israel excidatur; abibit ad aliam gentem; Idcirco dictum est; *Coram me; Ego Dominus*; in omni loco, ubi sit mea potestas. *In advena, atque indigena terræ*. Quia factum contigit in Israel; includendi sunt proselyti vel in aliis actionibus Israelis. *Omne fermentatum non comedetis*; Cur dictum est? quia dictum est; *Quia omnis, qui comedit fermentatum, & excidetur: Quia omnis, qui comederit de fermento, & excidetur*. Non probo nisi de istis, eorum commixtiones unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Omne fermentatum non comedetis. In cunctis habitationibus vestris comedetis azyma*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XIV. *Et comedes coram Domino Deo tuo decimam frumenti tui, musti tui, & olei tui*. Ecce adducebatur decima secunda Hierosolymam. Crederem, quod satisfaceret debito suo azymis? Idcirco dictum est; *In cunctis habitationibus vestris*; Excluditur hæc, qua in omni loco non comeditur. Et unde probatur, quod non satisfaciat debita pane facierum, neque reliquiis munerum, neque placentis sacrificii Eucharistici, neque laganis Nazyræi, neque primitivis? Ex eo quod dictum est; *In cunctis habitationibus vestris comedetis azyma*. Excluduntur hæc, quæ non comeduntur in cunctis habitationibus vestris. Crederem hæc excludenda, & includenda lagana, & pastas melle conditas, crustula, & placentas coctas in patella, &

pla-

מושבותיכם. משמע מוציא אני את זו ומביא האספגנין והדובשנין והאסקריטין וחלות משרת ואשישה תלמוד לומר לחם עוני דברי רבי ישמעאל וחכמים אומרים יוצא בם ובמעשר שני. ומה תלמוד לומר לחם עוני שלא ילוש לא ביין לא בשמן ולא בשאר המשקים אבל מקטף הוא מכלן. רבי אליעזר אומר יוצא בם ובמעשר שני. ומה תלמוד לומר לחם עוני. אלא מה לחמו של עני כל השנה אשתו לשה והוא מסיק בתנור אף כאן היא לשה והוא מסיק. רבי יוסי אומר הרי הוא אומר שבעת ימים תאכלו מצות שומע אני אף מעשר שני במשמע תלמוד לומר לחם עוני. יצא זה שאינו נאכל אלא בשמחה.

פרשה יא

ויקרא משה לכל זקני ישראל מלמד שעשאן בית דין. ויאמר אליהם הדבר יצא מפי משה לישראל. דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר הדבר מפי משה לאמר לזקנים והזקנים לכל ישראל. נגם לו רבי יאשיה אחד זה ואחד זה מה נשתנה הדבר הזה מכל הדברות שבתורה שכולן היו מפי משה לאמר לישראל אף כאן הדבר מפי משה לאמר לכל ישראל ומה תלמוד לומר ויאמר אליהם אלא שמשה חלק כבוד לזקנים וכן הקדוש ברוך הוא אמר למשה משה חלק כבוד לזקנים שנאמר לך ואספת את זקני ישראל וגו׳ וכתיב וילך משה ואהרן. ויאספו את כל זקני ישראל.

משכו וקחו לכם. משכו מי שיש לו. וקחו מי שאין לו. רבי יוסי הגלילי אומר משכו מעבודה זרה והדבקו במצוה. רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמד על כל העולין למנין על הפסח ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחט ובלבד שיניח את הפסח כל שהוא. רבי יצחק אומר בא הפסח ללמדך על בהמה דקה שהיא נקנית במשיכה ושחטו את הפסח מצוה שישחטנו לשמו. אבל שחטו שלא לשמו עבר על מצוה שומע אני יוכשר תלמוד לומר משכו

placentas frixas? Idcirco dictum est; *panem paupertatis*; verba R. Ismael; At sapientes dicunt; cum his satisfacit debito, & cum secunda decima; Cur dictum est, *panem paupertatis?* Ne subigat vino, neque oleo, neque aliis liquoribus; sed ex his omnibus licet adspergere. R. Eliezer dicit satisfacit debito cum istis & cum secunda decima; cur igitur dictum est; *panem paupertatis?* Nisi quod panem pauperis toto anno uxor subigit, & maritus calefacit furnum, in hoc pariter ipsa subiget, & maritus calefaciet furnum. R. Jose dicit; dictum est: *Septem diebus comedetis azyma*. Ego crederem vel decimam secundam comprehendi? Idcirco dictum est; *panem paupertatis*: excluditur hæc, quæ non comedebatur nisi cum lætitia.

SECTIO XI.

ET *vocavit Mose omnes seniores Israel*; docemur, quod fecerit ex his synhedrium; *& dixit ad eos*; Allocutio exiit ex ore Mosis ad Israel; Verba R. Josia. R. Jonathan dicit; Allocutio exiit ex ore Mosis ad seniores, & a senioribus ad omnes Israelitas. Dixit illi R. Josia; tam hæc quam illa cur dissimilis est omnibus allocutionibus legis? Quia ceteræ omnes fuerunt ex ore Mosis dicendo ad omnes Israelitas; hic quoque allocutio exiit ab ore Mosis dicendo ad omnes Israelitas; & cur dictum est; *& dixit ad eos?* Nisi quod Moses impertivit honorem senioribus, ita pariter Deus S. B. dixit Mosi; Mose impartire honorem senioribus; dictum est enim *Exod.* III. 16. *Vade, & congrega seniores Israel*. Pariterque dictum est ibid. IV. 29. *Venerunt Mose & Aharon, & congregaverunt omnes seniores Israel*.

Trahite, & sumite vobis. *Trahite*; qui habet; *& sumite*; qui non habet. R. Jose Galilæus dicit; *Trahite*; ex Idololatria; & adhærete præceptis. R. Ismael dicit; Venit textus ad docendum de omnibus iis, qui annumerabantur super sacrificio Paschali, & qui poterant ab eo manus suas retrahere, priusquam mactaretur, dummodo non relinqueretur sacrificium Paschale, sicut erat, *i. e. sine comedentibus*. R. Isaach dicit; venit sacrificium Paschale ad te docendum, quod animal parvum attrahendo acquireretur. *Et mactate sacrificium Paschale*; præceptum est, ut nomine suo mactaretur; Si non suo nomine mactasset, violabat præceptum; Crederem fuisse legitimum? Idcirco dictum

וקחו לכם. שנה עליו הכתוב לפסול. מכאן אמרו כל הזבחים שלא נזבחו לשמן כשרין אלא שלא עלו לשום חובה לבעלים חוץ מן הפסח ומן החטאת. ולקחתם לכם אגודת אזוב מכאן אתה למד כל לקיחות שבתורה שאינן אלא אגודות הואיל ונאמרו כל הלקיחות שבתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא אגודת איזוב פורט אני כל לקיחות שבתורה שאינם אלא אגודות. אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב רומי. ולא אזוב כחלית ולא אזוב מדברית ולא כל אזוב שיש עליו שם ללוי.

וטבלתם בדם שיהא בדם כדי טבילה אשר בסף מגיד הכתוב שעוקה חוצץ בצד האסקופה ושוחט בתוכה. סף אלא אסקופה שנאמר בתתם את ספם תחת ספי וגומר. וכתוב וינועו אמות הספים דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אין סף אלא כלי שנאמר והספים והמזמרות. והגעתם אל המשקוף מבפנים אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ תלמוד לומר וראיתי את הדם הנראה לי ולא לאחרים. דברי רבי ישמעאל. רבי יונתן אומר מבפנים. אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ תלמוד לומר והיה הדם לכם. לכם לאות ולא לאחרים לאות. רבי יצחק אומר לא כי אלא מבחוץ. כדי שיהו המצרים רואים ומעיהם מתחתכים והגעתם אל המשקוף שומע אני אם הקדים זה לזה לא יצא תלמוד לומר ונתנו על שתי המזוזות וגומר הא אם הקדים זה לזה יצא נמצינו למדין שלשה מזבחות היו לאבותינו המשקוף ושתי מזוזות וכו׳ מן הדם אשר בסף. למה נאמר והלא כבר נאמר וטבלתם בדם אשר בסף. לפי שהוא אומר ולקחו מן הדם שומע אני טבילה אחת בכולם תלמוד לומר והגעתם אל המשקוף על כל הגעה טבילה.

ואתם לא תצאו מגיד משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק

ctum est; *Trabite, & sumite vobis*. Repetit textus, ut fiat illegitimum. Hinc dixerunt; omnia sacrificia, quæ non suo nomine mactata essent, erant legitima, sed non proderant dominis, excepto Paschate, & sacrificio pro peccato; *& sumetis vobis fasciculum hyssopi*; Hinc addiscis, quod omnes acceptiones legis fasciculo fieri debeant; quando omnes acceptiones legis simpliciter dictæ sint, & textus in earum aliqua peculiariter exponat, quod fieri non debeat nisi fasciculo hyssopi, ita ego peculiariter exponam omnes legis acceptiones non fuisse faciendas nisi fasciculo hyssopi; *Hyssopi*, non autem hyssopi Græci; neque hyssopi Romani, neque hyssopi Chechalith, neque hyssopi sylvestris, neque cujusque hyssopi, qui cognomen habeat.

Et immergetis in sanguine; ut satis sit in sanguine, quo immergi possit. *Qui est in limine*. Ostendit textus factam fuisse foveam prope limen, & intra illam mactasse; Non est סף nisi limen. Dictum est enim *Ezech.* XLIII. 8. *Qui posuerunt limen suum juxta limen meum*. Pariterque scriptum est *Isai.* VI. 4. *Et commota sunt fulcimina liminum*; Verba R. Ismaelis. R. Akiba dicit סף non est nisi vas; dictum est enim I. *Reg.* VII. *Phialas & psalteria*. *Et admovebitis ad superliminare*; intus; tu dicis intus; at ego dicam foris; Idcirco dictum est; *Et videbo sanguinem*; Ut mihi videatur, non aliis; verba Rabi Ismaelis. R. Jonathan dicit; intus; tu dicis intus; at ego dicam foris. Idcirco dictum est; *Et erit sanguis vobis; vobis in signum*: non aliis in signum. R. Isaach dicit; non erat nisi foris, ut videntibus Ægyptiis eorum viscera liquefierent. *Et admovebitis ad superliminare*; Crederem si hoc illud præcederet, quod non satisfaceret debito; Idcirco dictum est; *& dabunt super duos postes &c.* Ecce si hoc illud præcedat, satisfecit debito suo. Deprehenditur, quod percipiamus tria fuisse altaria patribus nostris, superliminare, & duos postes &c. *De sanguine, qui est in limine*. Cur dictum est? Cum jam dictum sit; *Et immergetis in sanguine, qui est in limine*; Quia dictum est; *& sumetis de sanguine*. Crederem unam immersionem pro omnibus? Idcirco dictum est; *Et admovebitis ad superliminare*; pro singula admotione requirebatur immersio.

Et vos non egrediemini; Ostendit, quod quando data sit potestas exterminatori destruendi, non sit discrimen in-

ter

לרשע. שנאמר לך עמי בא בחדריך. וסגור דלתך בעדך וגו׳. ואומר הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע. ואומר והיה בעבור כבודי. ואומר ואתם לא תצאו וגו׳ ללמדך כשתצא לדרך, הכנס בכי טוב. וצא בכי טוב. וכן אתה מוצא באבות הראשונים נהגו בדרך ארץ וישכם אברהם בבקר. וישכם יעקב בבקר. וישכם משה בבקר. וישכם יהושע בבקר. וישכם שמואל לקראת שאול בבקר והלא דברים קל וחומר והלא אבות ונביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. וכן הוא אומר תשת חשך ויהי לילה. ואומר הכפירים שואגים לטרף ואומר תתן להם ילקוטון וגו׳ ואומר תזרח השמש יאספון וגומר מכאן ואילך יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב: ואומר מה רבו מעשיך יהוה וגומר ועבר יהוה לנגוף את מצרים וגומר רבי יהודה אומר כמלך שהוא עובר ממקום למקום, וראה את הדם היה רבי ישמעאל אומר והלא הכל גלוי וידוע לפניו שנאמר ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שריה ואמר גם חשך לא יחשיך ממך. ומה תלמוד לומר וראה את הדם אלא לשכר מצות שהם עושים הוא נגלה עליהם וחס עליהם שנאמר ופסח יהוה על הפתח ואין פסיחה אלא חיים. שנאמר כצפרים עפות כן יגן יהוה על ירושלם גנון והציל פסוח והמליט.

וראה את הדם רואה הוא דם עקדתו של יצחק שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה וכתב ובהשחית כעם ראה מה ראה ראה דם עקדתו של יצחק

ter justum & impium; Dictum est enim *Isai.* XXVI. 20. *Vade, populus meus, ingredere tua cubicula, & claude ostium tuum tibi &c.* Pariterque scriptum est *Ezech.* XXI. 3. *Ecce ego contra te, & educam gladium meum a vagina sua, & destruam in te justum, & impium.* Et similiter dictum est *Exod.* XXXIII. 22. *Cumque transibit gloria mea.* Et dictum est: *Et vos non egrediemini &c.* Ut doceare, quando exis in viam, ingredere (in urbem) cum sole, & egredere cum sole. Similiter tu invenis in patribus primis, quod hoc observarint juxta consuetudinem terræ; Dictum est enim *Genes.* XXII. *Et surrexit Abraham mane.* Ibid. XXVIII. 18. *Et surrexit Jacob mane.* *Exod.* XXXIV. 4. *Et surrexit Mose mane;* & *Jos.* III. 1. *Et surrexit Josue mane.* Et 1. *Sam.* XV. 12. *Et surrexit Samuel mane, & occurrit Saul.* Ecce argumentum a minori ad majus; si patres & prophetæ, qui iverunt ad faciendam voluntatem illius, qui dixit, & fuit mundus, observarunt consuetudinem terræ, reliqui homines quanto magis. Similitudinis causa dictum est *Psal.* CIII. 20. *Posuisti tenebras, & fuit nox.* Pariterque dictum est ibid. *Catuli leonum rugiunt propter rapinam.* Et dictum est ibid. *Dabis illis, & colligent &c.* Et dictum est ibid. *Lucebit sol, & congregabuntur.* Hinc & in posterum. *Exibit homo ad opus suum, & ad ministerium suum, usque ad vesperam.* Et dictum est ibid. *Quam magnifica sunt opera tua Domine &c. Et transibit Dominus ad percutiendum Ægyptum &c.* R. Jehuda dicit instar regis, qui transit de loco ad locum; *& videbit sanguinem.* R. Ismael dicit; Nonne omnia aperta, & nota sunt in conspectu ejus? Dictum est enim *Dan.* II. 22. *Novit, quod est in tenebris, & lux cum illo habitat;* Pariterque dictum est *Psalm.* CXXXIX. *Quia tenebræ non obscurabuntur tibi;* Quid igitur dicendum erat; *& videbo sanguinem?* ob mercedem præceptorum, quæ facient, ipse revelabitur illis, & miserebitur; Dictum est enim: *Et transibit Dominus super ostium;* פסיחה non est nisi vita; dictum est enim *Isai.* XXXI. 5. *Sicut aves volantes, sic proteget Dominus execitum Hierusalem, protegens, & liberans transiens & salvans,*

Et videbit sanguinem. Videbit sanguinem sacrificii Isaach; Dictum est enim *Genes.* XXII. *Et vocavit Abraham nomen loci illius; Deus videbit.* Pariterque scriptum est 1. *Paralip.* XXI. *Et in plaga populi vidit.* Quid vidit? sanguinem sacrificii Isaach; Dictum est enim

שנאמר ﭏהים יראה לו השה לעולה. ופסח יהוה על הפתח. והלא דברים קל וחומר ומה אם דם פסח מצרים הקל שאינו ﭏא לשעה ואינו נוהג ביום ובלילה ואינו נוהג לדורות נאמר בו ולא יתן המשחית מזוזה שהיא חמורה שיש בה עשרה שמות מיוחדין ונוהגין ביום ובלילה ונוהגת לדורות על אחת כמה וכמה שלא יתן המשחית ﭏא מי גרם עונותינו שנאמר כי עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין ﭏהיכם. וחטאתיכם הסתירו מכם פנים משמוע. ושמרתם את הדבר הזה. להביא פסח דורות שלא יביא ﭏא מן הכבשים ומן העזים. דברי רבי ﭏיעזר לחוק לך ולבניך למה נאמר לפי שהוא אומר ולקחו מן הדם שומע אני אף הנשים במשמעו תלמוד לומר לחק לך ולבניך. האנשים ולא הנשים.

פרשה יב

והיה כי תבואו ﭏ הארץ. תלה הכתוב לעבודה זו. מביאתן לארץ ולהלן. כאשר דבר. והיכן דבר והבאתי אתכם ﭏ הארץ וגומר. כיוצא בדבר אתה אומר הוא אשר דבר יהוה שבתון והיכן דבר והיה ביום הששי וגומר כיוצא בדבר אתה אומר הוא אשר דבר יהוה בקרובי אקדש וגו׳ והיכן דבר ונועדתי שמה לבני ישרﭏ וגו׳ כיוצא בדבר אתה אומר פחדכם ומוראכם יתן יהוה כאשר דבר והיכן דבר את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם וגומר. כיוצא בדבר אתה אומר כי ירחיב יהוה ﭏהיך את גבולך וגו׳. כאשר דבר לך והיכן דבר. כי אוריש גוים מפניך וגומר ושתי את גבלך מים סוף וגומר כיוצא בדבר יהוה ﭏהיך ברכך כאשר דבר לך והיכן דבר ברוך תהיה מכל העמים כיוצא

enim *Genes.* XXII. *Deus videt illi agnum in holocaustum. Et transibit Dominus super ostium.* Ecce argumentum a minori ad majus. Si de sanguine sacrificii Paschalis, qui est levis, quia non fuit nisi eo tempore, neque observatus est neque interdiu neque noctu, neque observatur in generationibus, dictum est; & non permittet ingredi exterminatorem; Mesusa, quæ est gravis, in qua sunt decem nomina Dei specialia, & observatur tam interdiu quam noctu, & observatur in generationibus, quanto magis non sinet ingredi exterminatorem? At quænam est causa? Nostra peccata; Dictum est enim *Isai.* LIX. 2. *Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt a vobis faciem audientis. Et observabitis hoc.* Ad includendum Pascha generationum, in quo non erit adducendum nisi ex agnis & hœdis. Verba R. Elieser. *Statutum tibi, & filiis tuis.* Cur dictum est? Quia dictum est; *Et sument de sanguine;* Crederem vel mulieres juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *statutum tibi, & filiis tuis;* Viris, non mulieribus.

SECTIO XII.

Et erit, quando venietis in terram. Suspendit textus hoc ministerium post ingressum in terram & ulterius; *Sicut locutus est;* Et ubi locutus est? Dictum est *Exod.* VI. 8. *Et adducam vos in terram.* Huic simile tu dicis; Dictum est *Exod.* XXXIII. *Hoc est, quod locutus est Dominus; Requies:* Et ubi locutus est? Dictum est ibi. *Et erit in die sexto &c.* Huic simile tu dicis; Dictum est *Levit.* IX. 3. *Hoc est quod locutus est Dominus; In proximis meis sanctificabor.* Et ubi locutus est? *Exod.* XXIX. 43. *Et illic me aggregabo filiis Israel &c.* Huic simile tu dicis. Dictum est *Deut.* XI. 25. *Formidinem vestram, & timorem vestrum dabit Dominus, sicut locutus est.* Et ubi locutus est? *Exod.* XXIII. 27. *Timorem meum mittam ante te, & obstupefaciam omnem populum.* Huic simile tu dicis; Dictum est *Deut.* XII. *Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos &c. Sicut locutus est tibi.* Et ubi locutus est? *Exod.* XXIII. 30. *Quia ejiciam gentes ante te &c. Et ponam terminos tuos a mari rubro &c.* Huic simile tu dicis *Deut.* VII. *Dominus Deus tuus benedixit tibi, sicut locutus est tibi:* Et ubi locutus est? Ibid. *Et benedictus eris præ* om-

בדבר אתה אומר ויהוה האמירך היום
והיכן דבר את יהוה האמרת היום. כיוצא
בדבר אתה אומר ולתתך עליון וגומר.
והיכן דבר ונתנך יהוה לראש ולא לזנב.
ואומר והייתם לי קדושים וגומר כיוצא
בדבר אתה אומר שמעו שמים והאזיני
ארץ כי יהוה דבר והיכן דבר האזינו
השמים ואדברה. כיוצא בדבר אתה אומר
ונגלה כבוד יהוה וראו כל בשר יחדיו כי
פי יהוה דבר והיכן דבר ראו עתה כי אני
הוא. כיוצא בדבר אתה אומר ואם
תמאנו ומריתם וגומר. והיכן דבר והבאתי
עליכם חרב נוקמת וגומר. כיוצא בדבר
אתה אומר בלע המות לנצח וגו׳ והיכן
דבר אני אמית ואחיה וגומר. כיוצא בדבר
אתה אומר אז תתענג על יהוה וגומר
והיכן דבר ירכיבהו על במותי ארץ וגומר.
כיוצא בדבר הנה באה ונהייתה נאם
יהוה הוא היום אשר וגומר והיכן דבר
אשכיר חצי מדם. כיוצא בדבר אתה
אומר וישבו איש תחת גפנו וגומר והיכן
דבר ונתתי שלום בארץ. כיוצא בדבר
אתה אומר ולא יהיה שריד וגומר והיכן
דבר וירד מיעקב והאביד שריד וגו׳. כיוצא
בדבר אתה אומר ויהוה פקד את שרה
וגו׳ והיכן דבר אבל שרה אשתך וגומר.
כיוצא בדבר אתה אומר ויעש יהוה לשרה
וגומר והיכן דבר ביום ההוא כרת יהוה
את אברם ברית וגומר. כיוצא בדבר
אתה אומר ומכרתי את בניכם ואת
בנותיכם וגו׳ והיכן דבר ויאמר ארור כנען
וגומר כיוצא בדבר אתה אומר ויהוה אמר
לכם לא וגו׳ והיכן דבר כי אשר ראיתם
וגומר. כיוצא בדבר אתה אומר זאב וטלה

omnibus populis. Huic ſimile tu dicis; *Deut.* XXVI. 18. *Dominus te exaltavit hodie &c.* Et ubi locutus eſt? Ibid. verſ. 17. *Et Dominum exaltaſti hodie*. Huic ſimile tu dicis; *Deut.* XXVIII. 1. *Faciet te excelſiorem &c.* Et ubi locutus eſt? Ibid. verſ. 13. *Conſtituet te Dominus in caput, & non in caudam*. Et ſimiliter dictum eſt *Levit.* X. *Et eritis mihi ſancti*. Huic ſimile tu dicis *Iſai.* I. 2. *Audite cœli, & auribus percipe terra, quia Dominus locutus eſt*. Et ubi locutus eſt? *Deut.* XXXII. 1. *Audite cœli quæ loquor*. Huic ſimile tu dicis *Iſai.* XL. 5. *Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum eſt*. Et ubi locutus eſt? *Deut.* XXXII. 39. *Videte, quod ego ego ille ſum*. Huic ſimile tu dicis *Iſai.* I. 20. *Quod ſi renueritis, & me ad iracundiam provocaveritis &c. Quia os Domini locutum eſt*, *Levit.* XXVI. 25. *Et inducam contra vos gladium ultorem*. Huic ſimile tu dicis *Iſai.* XXVI. 8. *Præcipitavit mortem in ſempiternum &c. Quia Dominus locutus eſt*. Et ubi locutus eſt? *Deut.* XXXII. 39. *Ego occidam, & ego vivere faciam*; Huic ſimile tu dicis *Iſai.* LVIII. *Tunc delectaberis cum Domino &c.* Et ubi locutus eſt? *Deut.* XXXII. *Adducet illum ſuper altitudines terræ*. Simile huic tu dicis *Ezech.* XXXIX. 8. *Ecce venit; & locutus eſt Dominus; hæc eſt dies &c.* Et ubi locutus eſt? *Deut.* XXXII. 42. *Inebriabo ſagittas meas ſanguine*. Huic ſimile tu dicis *Mich.* IV. 4. *Et ſtabit unuſquiſque ſub vite ſua*. Et ubi locutus eſt? *Levit.* XXVI. 6. *Et dabo pacem in terra*. Huic ſimile tu dicis *Abd.* I. 18. *Et non erunt reliquiæ &c.* Et ubi locutus eſt? *Num.* XXIV. 19. *De Jacob erit qui dominetur, & perdet reliquias &c.* Huic ſimile tu dicis *Geneſ.* XXI. 1. *Viſitavit Dominus Saram &c.* Et ubi locutus eſt? Ibid. XVII. 15. *Saram uxorem tuam &c.* Huic ſimile tu dicis *Geneſ.* XXI. *Et fecit Dominus Saræ &c.* Et ubi locutus eſt? Ibid. XV. 18. *In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abrabam &c.* Huic ſimile tu dicis *Joel.* III. 8. *Et vendam filios veſtros, & filias veſtras &c.* Et ubi locutus eſt? *Geneſ.* IX. 25. *Et ait: Maledictus Chanaan &c.* Huic ſimile tu dicis *Deut.* XVII. *Et Dominus dicit vobis*; non &c. Et ubi locutus eſt? *Exod.* XIV. *Quos vidiſtis &c.* Huic ſimile tu dicis *Iſai.* LXV. 25. *Lupus & agnus paſcentur ſimul*; & ubi locutus eſt? *Levit.* XXVI. 6. *Auferam malam beſtiam de terra*. Huic ſimile tu dicis 1. *Reg.* XI. 2. *De gentibus, de quibus dixit Dominus*.

Et

ירעו כאחד והיכן דבר והשבתי חיה רעה
מן הארץ. כיוצא בדבר אתה אומר מן
הגוים אשר אמר יהוה והיכן דבר לא
תתחתן בם כיוצא בדבר אתה אומר אז
אמר שלמה יהוה וכו׳ והיכן דבר כי בענן
אראה על הכפורת. כיוצא בדבר אתה
אומר והיו לי אמר יהוה והיכן דבר והייתם
לי סגלה. כיוצא בדבר אתה אומר והיה
כל אשר יקרא בשם וגו׳ והיכן דבר וראו
כל עמי הארץ כיוצא בו וגם מהם אקח
לכהנים הלוים אמר יהוה והיכן אמר
הנסתרות ליהוה אלהינו וגו׳ אף כאן אתה
אומר והיה כי תבואו אל הארץ וגו׳ תלה
הכתוב לעבודה הזאת מביאתן לארץ
ולהלן. והיה כי יאמרו אליכם בניכם בשורה
רעה נתבשרו ישראל באותה שעה שסוף
התורה עתידה להשתכח ויש אומרים
בשורה טובה נתבשרו ישראל באותה שעה.
שהן עתידין לראות בנים ובני בנים להם
שנאמר ויקד העם וישתחו וגו׳ למה
השתחוו משום שנאמר וחמושים עלו בני
ישראל אחד מחמשה ויש אומרים אחד
מחמשים ויש אומרים אחד מחמש מאות
עלו. רבי נהוראי אומר העבודה ולא
אחד מחמש מאות עלו שנאמר רבבה
כצמח השדה נתתיך וגו׳ וכתיב ובני ישראל
פרו וישרצו שהיתה אשה אחת יולדת
ששה בנים בכרס אחד. ואתה אומר אחד
מחמש מאות עלו. ואימתי מתו בשלשת
ימי אפלה כתיב לא ראו איש את אחיו
שהיו קוברין מיתיהן והודו ושבחו שלא
ראו אויבים ושמחו במפלתם.

ואמרתם זבח פסח הוא ליהוה. רבי
יוסי הגלילי אומר ראויין היו שונאיהם של
ישראל כליה במצרים עד שגמר אחד מהם
את פסחו. ואמרתם זבח פסח הוא. ללמדך
שכל מי ששומע הנסים האל שעשה הקדוש
ברוך הוא לישראל במצרים צריך לשבח
ונומר ויספר משה לחתנו ונומר ויחד יתרו
וילכו ויעשו ליתן שכר להליכה ושכר
לעשייה ויעש: וכי כבר עשו אלא משקבלו

Et ubi locutus est? *Deut.* VII. 3. *Nec sociabis cum eis conjugia*. Huic simile tu dicis I. *Reg.* VI. 11. *Tum locutus est Salomoni Dominus, dicens &c.* Et ubi locutus est? *Levit.* XVI. *Quia cum nube apparebo super propitiatorium*. Huic simile tu dicis *Malach.* III. 17. *Et erunt mihi, dixit Dominus &c.* Et ubi locutus est? *Exod.* XVIII. 5. *Et eritis mihi thesaurus*. Huic simile tu dicis *Joel* II. *Et erit omnis qui invocaverit nomen &c.* Et ubi locutus est? *Deut.* XXVIII. 10. *Et videbunt omnes populi terræ*. Huic simile tu dicis *Isai.* LXVI. 21. *Et assumam ex eis in sacerdotes & Levitas.* Et ubi locutus est? *Deuter.* XXIX. 29. *Abscondita Domino Deo nostro &c.* Hic quoque tu dicis. *Et erit, quando veneris in terram &c.* Suspendit textus hoc ministerium ab eorum adventu in terram & in posterum. *Et erit cum dicent vobis filii vestri*. Malus nuncius nunciatus tum est Israelitis, quod tandem legem oblivifcerentur; & alii dicunt; bonus nuncius tum nunciatus est Israelitis, quod visuri essent filios, & filios filiorum; dictum est enim; *Et inclinavit populus & adorarunt*. Cur adorarunt? Quia dictum est *Exod.* XIII. 18. וחושים *Et una ex quinque partibus adscenderunt filii Israel*. *Una ex quinque partibus*; & alii dicunt una ex quinquaginta, & alii una ex quingentis partibus adscenderunt. R. Nehorai dicit; Per sacrificium; ne una quidem ex quingentis partibus adscendit; dictum est enim *Ezech.* XVI. 7. *Multiplicatam quasi germen agri dedi te*. Et similiter scriptum est *Exod.* I. 7. *Et filii Israel creverunt, & multiplicati sunt*; Eo quod mulier uno partu sex filios pareret; & tu dicis; una ex quingentis partibus adscendit; Et quando mortui sunt? In tribus diebus tenebrarum; Scriptum est enim Ibid. X. 23. *Non videbat vir fratrem suum*; Quod sepelierunt suos mortuos, & laudarunt, & lætati sunt, quod non viderunt hostes, ut eorum calamitate lætarentur.

Et dicetis sacrificium Paschatis illud Domino. R. Jose Galilæus dicit; digni erant hostes Israelis excidio in Ægypto, donec unusquisque perfecit suum sacrificium Paschale; *Et dicetis sacrificium Paschatis illud*. Ut doceare, quod quisque qui audiret hæc miracula, quæ fecit Deus S. B. Israeli in Ægypto, laudare illum deberet; Dictum est enim *Exod.* XVIII. 8. *Narravit Mose socero suo &c. Et lætatus est Jethro; & iverunt & fecerunt*; Ut merces daretur tam pro eundo, quam pro faciendo.

Et

עליהם לעשורת מעלה עליהם כאן עשו ונומר כאשר צוה יהוה להודיעך שבחן שבשם שאמרו להם משה ואהרן כן עשו . דבר אחר מה תלמוד לומר כן . אלא אף משה ואהרן עשו כן.

פרשה יג

ויהי בחצי הלילה יוצרו חלקו. למה נאמר לפי שנאמר ויאמר משה כה אמר יהוה כחצות הלילה אני יוצא ונומר וכי אפשר לבשר ודם לעמוד על חצירה של לילה. אלא אם כן יוצרו חלקו. רבי יהודה בן בתירה אומר היודע שעותיו ועתותיו הוא חלקו . רבי אליעזר אומר נאמר כאן לילה ונאמר להלן חצות מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות . ויהוה הכה כל בכור. שומעני על ידי מלאך או על ידי שליח תלמוד לומר והכתי כל בכור לא על ידי מלאך ולא על ידי שילח. ויהוה הכה כל בכור בארץ מצרים. אפילו ממקומות אחרים. ובכורי מצרים שהן במקומות אחרים מנין תלמוד לומר למכה מצרים ונומר בכורי חם כוש ופוט ולוד מנין תלמוד לומר ויך כל בכור במצרים ונומר . מבכור פרעה היושב על כסאו בא הכתוב ללמדך על פרעה שהוא בכור או לא בא אלא ללמד על בנו שהוא בכור כשהוא אומר היושב על כסאו הרי בנו אמור מה תלמוד לומר מבכור פרעה בא הכתוב ללמדך שהוא בכור והוא נשתייר מכל הבכורות ועליו הכתוב אומר ואולם בעבור זאת העמדתיך. בעל צפון. נשתייר מכל היראות בשביל לפתות לבן של מצרים עליהם הוא אומר משגיא לגוים ויאבדם. עד בכור השבי . וכי שבויים מה חטאו

Et fecerunt. Quid? *fecerunt* jam? Sed postquam in se receperunt, ut facerent, reputatum est illis æque ac si fecissent &c. *Sicut præcepit Dominus*; Ut tibi innotescat eorum laus; quod fecerint, sicut dixerat illis Mose & Aharon. Alia expositio. Cur dictum est; *sic*? Quia Mose & Aharon pariter sic fecerunt.

SECTIO XIII.

Et fuit in media nocte. Ejus creator illam divisit. Cur dictum est? quia dictum est *Exod.* XII. 4. *Et ait Mose: sic dicit Dominus: Circa mediam noctem ego egredior*. Quid? possibile est homini cognoscere momentum mediæ noctis? Sed dicendum est: ejus creator illam divisit. R. Jehuda ben Bethera dicit; Qui cognoscit ejus tempora, & ejus momenta, ille divisit. R. Eliezer dicit; Dictum est hic *nocte*, pariterque illic sc. *Exod.* XII. 8. dictum est *media nocte*; sicut hic usque ad mediam noctem, ita pariter illic usque ad mediam noctem. *Et Dominus percussit omne primogenitum in terra Ægypti*; Crederem per manum Angeli, aut per manum legati? Idcirco ibid. dictum est. *Et percutiam omne primogenitum*. Ego, non Angelus, ego, non legatus. Vel si essent in aliis locis; Primogenita Ægyptiorum vel si fuissent in aliis locis, unde probantur? Ex eo quod dictum est; *Psalm.* CXXXVII. 10. *Qui percussit primogenitos*. De primogenitis Cham, Æthiopiæ, Puth, & Lud unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psalm.* LXXVII. *Et percussit omne primogenitum in Ægypto*. *A primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat*; Venit textus ad docendum, quod Pharao esset primogenitus; aut non venit ad docendum, nisi quod ejus filius esset primogenitus; quando vero dicit; *qui in solio ejus sedebat*; Ecce dictum est de ejus filio; Quid dicendum erat; *a primogenito Pharaonis?* Venit textus ad te docendum, quod ipse esset primogenitus, & ipse reliquus esset ex omnibus primogenitis; & de illo scriptum est *Exod.* IX. 16. *Idcirco autem constitui te &c.* Baal-Zephon reliquus fuit ex omnibus Idolis, ut deciperet cor Ægyptiorum; de iis scriptum est *Job.* XII. 23. *Decipit gentes, & perdit eas. Usque ad primogenitum captivitatis*. Quid? num captivi peccarunt? Sed hac de causa, ne dicerent captivi; Nostra Idololatria adducit super illos supplicium; Potens est nostra Idololatria, quæ nos servavit;

אלא שלא יהו השבויין אומר יראתינו הביאה עליו את הפורענות. קשה יראתן שעמדה על עצמן. קשה יראתינו שלא שלטה בנו הפורענות ללמדך שכל גזירות שהיה פרעה גוזר על ישראל היו השבויין שמחין בהם שנאמר שמח לאד לא ינקה וכתיב בנפול אויבך אל תשמח וכתיב בן אדם יען אשר אמרת צר על ירושלם האח וגו׳ וכתיב לכן כה אמר יהוה צבאות הנני אליך צור והעלתי עליך גוים רבים כהעלות הים לגליו ולא שבויים בלבד אלא אפילו עבדים ושפחות שנאמר עד בכור השפחה. וכל בכור בהמה וכי בהמה מה חטאת אלא שלא יאמרו המצרים יראתנו הביאה עלינו את הפורענות, קשה יראתינו שעמדה לעצמה. קשה יראתינו שלא שלטה בה פורענות.

ויקם פרעה שומע אני בשלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלשה שעות. תלמוד לומר לילה אי לילה. שומע אני על ידי שרים ושרות תלמוד לומר הוא וכל עבדיו מגיד שפרעה מחזר על בתי עבדיו. ועל כל בתי ישראל ומעמידין אחד אחד ממקומו.

ותהי צעקה גדולה. כענין שנאמר והיתה צעקה גדולה כי אין בית אשר אין שם מת, רבי נתן אומר וכי לא היו שם בתים אשר אין שם בכורות אלא כיון שהיה הבכור מת לאחד מהן היו עושין לו איקונין ומעמידו בביתו, ואותו היום נשחקות ונידקות ונזרות. והיה אותו היום קשה להן כיום הקבורה ולא עוד אלא שהיו המצרים מקוברים בבתיהם והיו כלבים באין לשם ומחטטין ומוציאין את בכורות מותוך בוכיהן ומתעתעין בהם. והיה אותו היום קשה להם כיום הקבורה.

ויקרא למשה ולאהרן מגיד שהיה פרעה מחזר ושואל בכל ארץ מצרים היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי. ויאמר קומו צאו. אמר לו משה מוזהרין אנו שלא לצאת אלא בפרהסיא שנאמר ואתם לא תצאו וגו׳. דבר אחר ויקרא למשה ולאהרן למה נאמר לפי שהית אומר לו פרעה לך

vit; potens est nostra Idololatria, quod in nobis supplicia non sunt dominata; ut doceare, quod pro omnibus decretis, quæ decernebat Pharao contra Israel, captivi lætarentur; dictum est enim *Prover.* XVII. 5. *Qui lætatur ruina, non absolvetur*. Pariterque scriptum est ibid. XXIV. 17. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas*. Et similiter scriptum est *Ezech.* XXVI. 2. *Fili hominis; pro eo quod dixit Tyrus de Hierusalem; euge &c. Propterea sic dicit Dominus Deus exercituum. Ecce ego contra te, Tyre, & adscendere faciam gentes multas, ut ascendere facit mare fluctus suos.* Non solum captivi, sed etiam servi & ancillæ; dictum est enim: *Usque ad primogenitum ancillæ. Et omne primogenitum bestiæ*. Quid? peccavitne bestia? Sed ne dicerent Ægyptii; nostrum Idolum adduxit hoc malum super nos; Potens est nostrum idolum, quod adduxit hoc supplicium super nos; potens est nostrum Idolum, quod se ipsum servavit; potens est nostrum Idolum in quod non dominatum est malum.

Et surrexit Pharao; Ego crederem tertia diei hora? Quod esset regum consuetudo, ut tertia diei hora surgerent. Idcirco dictum est; *noctu*; si noctu, crederem per principes, & matronas? Idcirco dictum est: *Ipse, & omnes servi ejus*; Ostendit, quod Pharao circumiret domos suorum servorum, & omnes domos Israelitarum, & omnes de loco suo excitabat.

Et fuit clamor magnus. Sicuti dictum est *Exod.* XI. 6. *Eritque clamor magnus; Nulla erit domus, in qua non esset mortuus*. R. Nathan dicit; quid? Nulla erat domus, in qua non esset primogenitus? Si cui moreretur primogenitus, efformabant ejus imaginem, & collocabant in domibus; & in illo die conterebatur, & minuebatur, & delebatur; & ille dies fuit illis funestus, sicut dies sepulturæ; neque hoc satis fuit; sed præterea Ægyptii sepulti erant in suis domibus, & canes advenientes effoderunt, & eduxerunt primogenitos de suis sepulchris, & illis illudebant, & ille dies fuit eis funestus, sicut dies sepulturæ.

Et vocavit Mosen & Aharon; Ostendit quod Pharao circumiret, & inquiret in universa terra Ægypti, ubi habitaret Mose, & Aharon; *& dixit; surgite exite*. Dixit illi Mose; Nos moniti sumus, ne exeamus nisi palam; dictum est enim: *Et vos non exibitis* &c. Alia expositio; *Et vocavit Mosen & Aharon*; Cur dictum est? Quia Pharaø

מעלי ויאמר משה כן דברת יפה דברת ובזמננו דברת. לא אוסיף עוד ראות פניך אלא וירדו כל עבדיך אלה. שאין תלמוד לומר זה אלא שסופך עתיד להיות בראשם ולירד בראשונה אלא מלמד שמשה חלק כבוד למלכות וכן הקדוש ברוך הוא אמר לו חלוק כבוד למלכות שנאמר וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום אל פרעה. צום לחלק כבוד למלכות שכן מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות שנאמר אלהים יענה את שלום פרעה וכן יעקב חלק כבוד למלכות שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה. ובן אליהו חלק כבוד למלכות שנאמר וישנס מתניו וירץ לקראת אחאב. וכן חנניה מישאל ועזריה חלקו כבוד למלכות שנאמר באדין נפקין שדרך מישך וגומר כד קרב נבוכדנצר לתרע אתון נורא ענה ואמר שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו וכן דניאל חלק כבוד למלכות שנאמר וכמקרביה לגובא לדניאל בקל עציב זעיק וגו׳ אדין דניאל עם מלכא וגומר. ויאמר קומו צאו אני אמרתי מי ומי ההולכים ואתם אמרתם בנערינו ובזקנינו נלך קומו צאו מתוך עמי. אני אמרתי רק צאנכם ובקרכם יוצג. ואתם אמרתם גם אתה תתן בידינו וגו׳ קחו מה שדברתם ולכו. וברכתם גם אותי והתפללו עלי שתכלה מעלי הפורענות.

ותחזק מצרים על העם מגיד שהיו טורדין אותם לצאת בבהלה. כי אמרו כלנו מתים. אמרו ולא כמדת משה. משה אמר ומת כל בכור בארץ מצרים. והיו סבורין שכל מי שיש לו ארבעה או חמשה בנים אין מת אלא הבכור שבהם והם לא היו יודעין שנשותיהן חשודות בעריות וכולן בכורים מרווקים אחריהם הן עשו בסתר והקדוש ברוך הוא פרסם אותם. והרי דברים קל וחומר ומה אם מדת פורענות מועטת העושה בסתר הקדוש ברוך הוא

rao dixerat: *Exod.* x. 28. *Recede a me.* Et respondit Mose; recte & opportune locutus es; non addam ut videam amplius faciem tuam. *Descendentque omnes servi tui isti ad me.* Ibid. xi. 8. neque erat dicendum: *isti*; sed id significabat, quod tuus finis sit futurus in eorum capite, & descendat in principio; Docemur, quod Mose impartivit honora regno; & similiter Deus S. B. dixit illi: Impartire honorem regno; dictum est enim *Exod.* vi. *Et looutus est Dominus ad Mosen & Aharon; & praecepit de Pharaone.* Praecepit, ut imperti-retur honor regno. Similiter invenimus quod Joseph impertiverit honorem regno; dictum est enim *Genes.* xli. 16. *Deus respondebit pacem Pharaoni.* Et similiter Jacob impertivit honorem regno; dictum est enim ibid. xlviii. 2. *Qui confortatus sedit super lecto.* Pariter Elias impertivit honorem regno; dictum est enim 1. *Reg.* xix. *Et praecinxit suos lumbos, & occurrit Achabo.* Et similiter Chananja, Misael, & Azarja impertiverunt honorem regnum; Dictum est enim *Dan.* iii. 93. *Tum egressi sunt Sadrach, Mesach &c. Quando accessit Nabucdenezar ad ostium fornacis ignis, clamavit & dixit; Sadrach, Mesach, & Abedenago servi Dei altissimi egredimini, & venite.* Et similiter Daniel impertivit honorem regno; dictum est enim ibid. vi. 20. *Quando accessit ad fornacem, ad Danielem voce moesta exclamavit* &c. *Tum Daniel cum rege* &c. Et dixit; *surgite, exite*: ego dixi, qui sint illi, qui ire debent; & vos dixistis; *cum nostris senibus, & nostris juvenibus ibimus. Surgite & exite de medio populi mei.* Ego dixi; *Oves tantum vestrae & boves remaneant.* Et dixistis; *Tu dabis in manum nostram.* Sumite, quod dixistis, & abite. *Atque etiam mihi benedicetis*; Orate pro me, ut in me cesset calmitas.

Et corroboratus est Aegyptus contra populum. Ostendit, quod defatigarent, ut festinanter exiret; Dicentes: *omnes moriemur.* Dixerunt, quod non dixerat Mose; Mose enim dixerat: *Ee morietur omne primogenitum in terra Aegypti*; Et ipsi putabant; si quis haberet quatuor aut quinque filios, non moreretur nisi primogenitus; at illi ignorabant, suas uxores fuisse adulterii suspectas, & omnes ex aliis viris natis fuisse primogenitos. Ipsi clam egerunt, at Deus S. B. manifestavit; argumento a minori ad majus; si in mensura supplicii, quae est minor, quod clam factum est, Deus S. B. manifestat. In mensu-

מפרסמו. מדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה.

וישא העם את בצקו טרם יחמץ. מגיד שלשו את העיסה ולא הספיקו לחמצה. וכן אתה מוצא לעתיד לבא דכתיב כולם מנאפים כמו תנור בוערה מאופה ישבות בעיר מלוש בצק עד חומצתו. וכתיב יום מלכנו החלו שרים חמת מיין וגומר. משארותם אלו שיירי מצה ומרור אתה אומר כן או אינו אלא שירי פסחים כשהוא אומר לא תותירו ממנו עד בקר הרי שירי פסח אמור ומה אני מקיים משארותם צרורות בשמלותם אלו שיירי מצה ומרור. צרורות בשמלותם על שכמם רבי נתן אומר לא היתה שם בהמה. והרי כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם. וצאן ובקר ומה תלמוד לומר על שכמם. אלא שהיו מחבבין את המצוה. ובני ישראל עשו וכי מה אמר להם משה במצרים הרי הוא אומר דבר נא באזני העם וכן עשו וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות שאין תלמוד לומר ושמלות אלא הכסות היתה חביבה עליהם יותר מכסף וזהב ויהוה נתן כמשמעו דברי רבי ישמעאל לא הספיקו לומר השאילני עד שהוא נותן לו. רבי יוסי הגלילי אומר האמינו בם שהיו אומרים ומה באפלה לא עשו עכשיו הן נחשדין רבי אליעזר בן יעקב אומר רוח הקדש שרתה עליהם והוא אומר השאילני כליך המונח במקום פלוני והוא מוציא ונותן לו. ואין חן אלא רוח הקדש שנאמר ונתתי על בית דוד רוח חן ועל ירושלם רוח חן וגומר רבי נתן אומר אינו צריך כך אלא וישאילום מה שלא שאלום היו משאילים אותם היה אומר תן לי חפץ פלוני והיה אומר לו טול לך ואחר

fura boni, quæ est major, quanto magis?

Et portavit populus pastam suam, priusquam fermentaret. Ostendit; quod subegerint pastam, neque satis fuit temporis, ut fermentaret. Et huic simile tu invenis in tempore futuro; Dictum est enim *Ose.* VII. 4. *Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente, cesset sollicitans subigere pastam, donec fermentet.* Pariterque ibid. scriptum est. *Dies regis nostri: fecerunt ægrotare principes utre vini.* משארותם Hæ sunt reliquiæ azymi, & herbarum amararum. Tu ita dicis; at ego dicam fuisse reliquias sacrificii Paschalis; Quando vero dicit. *Non relinquetis ex eo residuum usque ad mane.* Ecce jam dictum est de reliquiis sacrificii Paschalis: Quomodo ego explicabo; *reliquias eorum ligatas in suis vestibus*? Hæ sunt reliquiæ azymi, & herbarum amararum. *Ligatas in suis vestibus super humeros suos.* R. Nathan dicit. Quid? Nonne erant ibi jumenta? Atqui dictum est; *sed & vulgus promiscuum multum adscendit cum eis, oves, & boves.* Cur igitur dictum est: *super humeros suos*? Quia amabant præcepta. *Et filii Israel fecerunt.* Quidnam illis dixerat Mose in in Ægypto? In Ægypto dictum est *Exod.* XI. *Loquero, quæso, in auribus populi.* Et sic fecerunt: *Et petierunt ab Ægyptiis vasa argentea, & aurea, & vestes*; Neque dicendum erat *vestes*; sed vestes erant chariores argento, & auro. *Et Dominus dedit*; juxta ejus sensum literalem; verba R. Ismaelis. Non cessabant dicere; commodate nobis, & illi dabant. R. Jose Galilæus dicit. Fidem illis habuerunt, dicentes; si in diebus tenebrarum non fecerunt, nunc erunt nobis suspecti? R. Elieser ben Jacob dicit; Spiritus sanctus habitavit in illis; & aliquis dicebat: commoda mihi tuum vas, quod in tali loco repositum est; & ille educebat, & dabat: חן non significat nisi Spiritum sanctum, seu Propheticum; dictum est enim *Zachar.* XII. 10. *Et dabo super domum David spiritum gratiæ, & super Hierusalem spiritum gratiæ.* R. Nathan dicit: Non est necesse; cum jam dictum est; *& commodarunt illi*; Quod non petebant, commodabant; si quis dicebat; rem hujusmodi mihi commoda; respondebat; sume; & alius similiter: *Et spoliarunt Ægyptum.* Docetur, quod eorum Idololatria liquefieret, aboleretur, & ad ejus prin-

ci-

כיוצא וינצלו את מצרים מלמד שעבודה
זרה שלהם נתכת ובטלה וחזרה לתחלתה
ומנין שביזת הים גדולה מזו. שנאמר
ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים. בעדי
זו מצרים. עדיים זו ביזת הים. ואומר
כנפי יונה נחפה בכסף. ביזת מצרים
ואברותיה בירקרק חרוץ זו ביזת הים.
תורי זהב נעשה לך. זו ביזת הים. עם
נקודות הכסף. זו ביזת מצרים.

פרשה יד

ויסעו בני ישראל מרעמסס לסכות מאה
ועשרים פרסה מהלך ארבע מיל פרסה
הולך קולו של משה מהלך ארבעים יום
ואל תתמה שהרי כתוב ויאמר יהוה אל משה
ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם והיה
לאבק וגו׳ והרי דברים קל וחומר ומה אם
אבק שאין דרכו להלך הולך מהלך ארבעים
יום קל וחומר לקול שדרכו להלך כהרף
עין. נסעו בני ישראל מרעמסס לסכות.
לקיים מה שנאמר ואשא אתכם על כנפי
נשרים וגו׳ סוכותה סוכות ממש דכתיב
ויעקב נסע סוכותה דברי רבי אליעזר וחכמים
אומרים אין סוכות אלא מקום שנאמר
ויסעו מסוכות ויחנו באיתם מה איתם
מקום אף סוכות מקום. רבי עקיבא אומר
אין סוכות אלא ענני כבוד שנאמר וברא
יהוה על מכון הר ציון ועל מקראיה ענן
יומם ונגה אש להבה לילה. כי על כל
כבוד חופה. אין לי אלא לשעבר. לעתיד
לבא מנין תלמוד לומר וסוכה תהיה לצל
יומם מחורב וגו׳ ואומר ופדויי יהוה ישובון
רבי נחמיה אומר סוכותה לפי שצריך למד
מתחלתו נותן לו הא בסופו. כשש מאות
אלף. כששים ריבוא דברי רבי ישמעאל
שנאמר הנה מטתו שלשלמה ששים
גבורים סביב וגו׳ של מי השלום שלו וששים
רבוא גבורים מגבורי ישראל. כלם אחזי
חרב מלומדי מלחמה וגו׳ על כן יאמר
בספר מלחמות יהוה. וכתיב יעלזו חסידים

cipium restitueretur; & unde probatur, quod præda maris fuerit hac major? Ex eo quod dictum est *Ezech.* XVI. 7. *Multiplicasti, & grandis effecta es, & venisti cum ornamento ornamentorum. Cum ornamento*; Hæc est Ægyptus. *Ornamentorum*; Hæc est præda maris. Et similiter dictum est *Psal.* LXVII. *Pennæ columbæ tectæ argento*. Hæc est præda Ægypti. *Murenulas aureas faciemus tibi. Cantic.* I. 10. *Cum cuspidibus argenteis*. Ibid. Hæc est præda Ægypti.

SECTIO XIV.

ET *profecti sunt filii Israel de Ramesses in Succoth*; centum & viginti Parsas. Quatuor milliaria in singulas Parsas. Diffundebatur vox Mosis iter quadraginta dierum. Ne mireris; dictum est enim *Exod.* IX. 8. *Et dixit Dominus ad Mosen & Aharon. Tollite plenas manus fuliginis* &c. *Et erit in pulverem* &c. Ecce argumentum a minori ad majus; si pulvis, quæ non solet diffundi diffusa est iter quadraginta dierum; multo magis vox, quæ momento solet diffundi. *Profecti sunt filii Israel de Ramesses in Succoth*. Ad confirmandum quod dictum est *Exod.* XIX. 4. *Et portavi vos super alas aquilarum* &c. סוכתה simpliciter significat tabernacula; scriptum est enim *Genes.* XXXIII. 17. *Et Jacob profectus est Succoth*. Verba R. Eliesar. At sapientes dicunt. סוכות non est nisi nomen loci; Dictum est enim *Num.* XXXIII. 6. *Et de Succoth venerunt in Etham, & castrametati sunt in Etham*. Sicut Etham est locus, ita pariter Succoth. R. Akiba dicit. Non est Succoth nisi nubes gloriæ; dictum est enim *Isai.* IV. 5. *Et creabit Dominus super basem montis Sion, & super convocatos suos nubem diei, & splendorem ignis, & flammam noctis; quia super omnem gloriam thalamus*. Non probo nisi tempore præterito, de futuro unde probatur? Ex eo quod dictum est ibid. *Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu* &c. & similiter dictum est Ibid. XXXV. 9. *Et redemti Domini revertentur*. R. Nehemia dicit. סוכותה; Quia necesse est Lamed in principio, apponitur He in fine. *Circiter sex centum millia*. Quasi sexaginta myriades; verba R. Ismaelis; dictum est enim *Cantic.* III. 7. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt* &c. Cujus est pax; & sexaginta my-

בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם. ואומר לאסור מלכיהם בזיקים. ואומר לעשות בהם משפט כתוב הדר וגו׳ לבד מטף לבד נשים וקטנים. רבי יוחנן אומר לבד מטף. לבד מנשים טף וזקנים וגם ערב רב וגו׳ מאה ועשרים ריבוא דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר מאתים וארבעים ריבוא. רבי נתן אומר מאתים וששים ריבוא וצאן ובקר. עליהם אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. עם יצאתן ממצרים אני ממלאן כסף וזהב.

ויאפו את הבצק. מגיד שלשו את העיסה ולא הספיק לחמצה עד שנגאלו וכן לעתיד לבא ישבות מעיר וגו׳ יום מלכנו וגו׳ עוגות אין עוגות אלא חררה שנאמר ועוגות שעורים תאכל וכתיב אף עשי לי משם עוגה קטנה. נס גדול נעשה להם בחררה שאכלו ממנה לחם עד שירד המן. כי גורשו ממצרים שומע אני מאליהם שנאמר ולא יכלו להתמהמה עד שנגאלו. וגם צדה לא עשו להם להודיע הקדוש ברוך הוא שבחן של ישראל עד שלא אמרו למשה היאך נצא למדבר ואין לנו צדה לדרך אלא האמינו והלכו אחר משה ועליהם מפורש בקבלה הלוך וקראת באזני ירושלם מה שכר נטלו קדש ישראל ליהוה לכך נאמר ומושב בני ישראל וגו׳ כתוב אחד אומר שלשים שנה וארבע מאות שנה וכתוב אחד אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. כיצד יתקיימו שני מקראות הללו. שלשים שנה עד שלא נולד יצחק נגזרה גזרה בין הבתרים. רבי אומר כתוב אחד אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות

myriades fortium ex fortibus Israelis; *Omnes præcincti gladio, & ad bellum docti*. Idcirco dicitur in libro bellorum Domini. Et scriptum est *Psal.* CXLIX. 5. *Exultabunt sancti in gloria, cantent super lecto, exaltationes Dei in gutture eorum*. Et similiter dictum est ibid. *Ad alligandos reges in compedibus*; Pariterque dictum est. *Ad faciendum in illis judicium conscriptum; gloria* &c. *Excepto* טף: Exceptis mulieribus & pueris. R. Jochanan dicit. *Excepto* טף. Exceptis mulieribus pueris, & senibus. *Atque etiam vulgus promiscuum* &c. Centum & viginti myriades; Verba R. Ismael; R. Akiba dicit; ducentum & quadraginta myriades. R. Nathan dicit; ducentum & sexaginta myriades. *Et oves & boves*. De illis dixit Deus S. B. ad Abraham *Genes.* XV. 14. *Et posthæc egredientur cum magna substantia*. Quando egredientur de Ægypto, ego implebo argento & auro.

Et coxerunt pastam. Ostendit, quod coxerint pastam; neque fuit tempus fermentandi, donec liberati sint; & sic erit in tempore futuro. Dictum est enim *Ose.* VII. 4. *Cessabit sollicitans* &c. *Dies regis nostri*. עגות; non designat עגות nisi placentas; dictum est enim *Ezech.* IV. 12. *Et* עוגת *placentam hordeaceam comedes*. Et similiter scriptum est 1. *Reg.* XVII. 13. *Tantum fac mihi ex eo* עגה *placentam parvam*. Miraculum magnum factum est illis in placenta, quod ex ea comederunt panem, donec descendit Manna. *Quod expulsi fuerunt de Ægypto*. Ego crederem sponte discessisse? Idcirco dictum est: *morari non potuerunt*; donec redemti fuerunt; *Et cibum sibi non fecerunt*; Ut Deus S. B. significaret laudem Israelis, qui non dixerunt Mosi; quomodo ibimus in desertum, cum nobis non sit cibus in itinere? Sed fidem habuerunt, & secuti sunt Mosen; & de illis exponitur quod dictum est *Jerem.* II. 2. *Vade & clama in auribus Hierusalem; Recordor &c. Quam mercedem receperunt? Sanctus Israel Domino*. Idcirco dictum est; *Habitatio filiorum Israel* &c. Alter textus dicit; *quod quadringentorum & triginta annorum*; & alter dicit *Genes.* XV. 13. *Et affligent quadringentis annis*. Quomodo concilianter hi duo textus? Triginta annis ante nativitatem Isaach decretum fuit decretum in fœdere animalium concisorum. Rabi dicit: Alter textus dicit; *Et subjicient eos servituti, & affligent quadrigentis annis*: & alter dicit ibid. vers. 16. *Generatione autem quarta re-*

שנה וכתוב אחד אומר ודור רביעי ישובו הנה. כיצד יתקיימו שני כתובין אלו אמר הקדוש ברוך הוא אם עושין תשובה אני גואלם לדורות ואם לאו אני גואלם לשנים.

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובארץ כנען ובארץ גושן שלשים שנה וארבע מאות שנה וזה אחד מן הדברים שכתבו לתלמי המלך כיוצא בו כתבו אלהים ברא בראשית. אעשה אדם בצלם ובדמות זכר ונקוביו ברא ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי הנה ארדה ואבלה שם שעתם. ותצחק שרה בקרוביה לאמר כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו אבוס. ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא אדם לא חמור אחד מהם נשאתי. אשר חלק יהוה אלהיך אותם להאיר לכל העמים. אשר לא צויתי לאומות לעבדם וכתבו לו ואת צעירת הרגלים. ומושב בני ישראל וגו' ויהי מקץ שלשים שנה מגיד שמכיון שהזמן הגיע לא עכבן הכתוב כהרף עין בחמשה עשר בניסן באו מלאכי השרת לאברהם לבשרו. בחמשה עשר בניסן נגזרה גזרה בין הבתרים שנאמר ויהי מקץ קץ אחד לכולן ויהי בעצם היום הזה יצאו. וכן אתה מוצא כל זמן שישראל משועבדין כביכול שכינה עמהם שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וכשנגאלו מה הוא אומר וכעצם השמים לטוהר ונאמר בכל צרתם לו צר. אין לי אלא צרת ציבור צרת יחיד מנין תלמוד לומר יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה ואומר ויקח אדוני יוסף אותו. ואומר ויהי יהוה את יוסף ואומר מפני עמך אשר פדית ממצרים גוי אלהיו. רבי אליעזר אומר עבודה זרה עברה עם ישראל בים שנאמר ועבר בים צרה והכה בים גלים ואי זה זה צלמו של מיכה רבי עקיבא אומר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כביכול אמרו ישראל לפני הקדוש

vertentur huc. Quomodo conciliantur hi duo textus? Dixit Deus S. B. Si pœnitentiam agent, ego redimam in generationibus, ſi minus, annis.

Et habitatio filiorum Iſrael, qui manſerunt in Ægypto; & in terra Chanaan, & in terra Goſen, fuit quadringentorum triginta annorum; & hoc eſt unum ex iis, quæ ſcripſerunt Ptolemæo regi: Huic ſimile ſcripſerunt *Geneſ.* I. I. *Deus creavit in principio. Faciam hominem in ſimilitudine, & imagine.* Ibid. *Maſculum & ejus foramina illi creavit.* Ibid. *Et perfecit in die ſexto, & quievit in die ſeptimo.* Ibid. *Eja deſcendam & confundam illic eorum linguam.* Ibid. XI. *Et riſit Sara cum conſanguineis ſuis.* Ibid. XVIII. 12. *Quia in furore ſuo occiderunt bovem, & in voluntate ſua ſuffoderunt præſepe. Et accepi Moſe uxorem ſuam, & filios ſuos, & impoſuit portatori hominis.* Exod. IV. *Et deſiderium ex eorum nemine accepi.* Num. XXVI. *Quod impartivit Dominus Deus tuus, ut lucerent omnibus populis:* Deut. IV. 19. *Quod non præcepi gentibus, ut illis ſervirent.* Ibid. XVII. 3. *Et illi ſcripſerunt, & paginam a pedibus. Et habitatio filiorum Iſrael* &c. *Et fuit a fine quadrigentorum & triginta annorum.* Oſtendit; quando advenit tempus ne momento quidem retinuit textus; Quintodecimo die Niſan venerunt Angeli ad Abraham, ut illi nuntiarent, & quintodecimo Niſan decretum fuit decretum in fœdere animalium conciſorum; dictum eſt enim: *Et fuit a fine*; finis unus pro omnibus; *Et fuit ipſo illo die; egreſſi ſunt.* Et ſimiliter tu deprehendis, toto tempore, quo ſerviit Iſrael, Divinitas cum illo fuit; Dictum eſt enim *Exod.* XXIV. 10. *Et viderunt Deum Iſrael, & ſub pedibus ejus.* Poſtquam redemti ſunt, quid dictum eſt de illis? *Et quaſi cœlum, cum ſerenum eſt.* Ibid. Et ſimiliter dictum eſt *Iſai.* LXII. *In omni eorum tribulatione ipſis tribulatio.* Non probo niſi de afflictione cœtus, de afflictione privati unde probatur? Ex eo qaod dictum eſt *Pſal.* XCI. *me vocabit, & ego reſpondebo illi, cum ipſo ſum in tribulatione.* Et pariter dictum eſt *Geneſ.* XXXIX. 20. *Et cæpit dominus Joſeph ipſum.* Pariterque dictum eſt ibid. *Fuit autem Dominus cum Joſeph.* Et ſimiliter dictum eſt I. *Paral.* XVII. 21. *Qui redemiſti ab Ægypto gentem, & ejus Deum.* R. Elieſer dicit. Idololatria tranſivit mare cum Iſraele; dictum eſt enim *Zachar.* X. *Et tranſivit per mare æmula & percuſſit in mare undas.* Et

quæ-

ברוך הוא עצמך וכן אתה מוצא בכל מקום שגלו שכינה עמהם. גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר הנגלה נגלתי אל בית אביך בהיותם במצרים. גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהן שנאמר ושמתי כסאי בעילם. גלו לאדום שכינה עמהם. שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשעתידין לחזור כביכול שכינה עמהן. שנאמר ושב יהוה אלהיך אינו אומר והשיב אלא ושב ואומר אתי מלבנון כלה וכי מלבנון הוא בא והלא ללבנון היא עולה כביכול אני ואת ללבנון עולים. ליל שמורים הוא ליהוה. בו נגאלו ובו עתידים ליגאל. דברי רבי יהושע שנאמר הוא הלילה הזה ליהוה רבי אליעזר אומר בו נגאלו לעתיד לבא אין נגאלים אלא בתשרי נגאלין שנאמר תקעו בחדש שופר וגומר ומה תלמוד לומר הוא הלילה הזה ליהוה אלא הוא הלילה הזה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו אברהם אני גואל את בניך לעתיד לבא וכשהגיע הקץ לא עכבו הקדוש ברוך הוא כהרף עין. שמורים לכל בני ישראל מגיד שכל ישראל צריכין להשתמר בו.

פרשה טו

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן. יש פרשיות כולל בתחלה ופורט בסוף. פורט בתחלה וכולל בסוף ואתם תהיו לי ממלכת כהנים פרט ואלה הדברים אשר תדבר

quænam hæc est? hæc fuit imago Michæ. R. Akiba dicit: nisi scriptum esset in textu, dicere non possemus. Quasi dicerent Israelitæ, coram Deo S. B. te ipsum redemisti. Pariterque tu invenis quod in omnibus locis, ubi exularunt, Divinitas fuit cum illis. Abducti sunt in exilium in Ægyptum; & Divinitas fuit cum illis. Dictum est enim I. *Sam.* II. 25. *Si revelando revelatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto*. Abducti sunt in captivitatem Babylonem; & Divinitas fuit cum illis. Dictum est enim *Isai.* XLIII. 14. *Propter vos missus sum in Babylonem*. Abducti sunt captivi in Elam, & Divinitas fuit cum illis; dictum est enim *Jerem.* XLIX. 38. *Et ponam solium meum in Elam*. Abducti sunt captivi in Idumæam, & Divinitas fuit cum illis, dictum est enim *Isai.* LXIII. *Qui est iste, qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bosra?* Et quando erunt reversuri, Divinitas, quasi erit cum illis. dictum est enim *Deut.* XXX. 9. *Revertetur enim Dominus*; non enim dicit; & reverti faciet, sed *revertetur*. Et similiter dictum est *Cantic.* IV. 8. *Veni de Libano sponsa mea*. Quid? Num de Libano illa veniet? Immo ad Libanum illa ibit. Quasi dicat: *Ego & tu ad Libanum adscendamus*. *Nox ista observabilis Domino*. In illa redemti sunt, & in illa erunt redimendi; verba R. Jehosua; dictum est enim; *Nox ista Domino*. R. Elieser dicit: In illa redemti sunt, sed tempore futuro non redimentur nisi in mense Tisri; Dictum est enim *Psal.* LXXXI. 4. *Buccinate in Neomenia tuba*. Qua de causa? *Quia statutum in Israel est illud, & judicium Deo Jacob*. Ibid. Cur igitur dictum est; *Nox ista Domino?* Nisi quod hæc est illa nox, in qua dixit Deus S. B. ad Abraham patrem nostrum; Ego liberabo tempore futuro filios suos; & quando advenit tempus, non retinuit Deus S. B. ne momento quidem. *Observabilis cunctis filiis Israel*. Ostendit, quod in illa omnes filii Israel custodiendi fuerint.

SECTIO XV.

Et locutus est Dominus ad Mosen & Aharon. Sunt sectiones, in quibus est generale in principio, & particulare in fine, & particulare in principio, & generale in fine; *Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale*. *Exod.* XIX. 4. Est particulare. *Ista sunt quæ dices*. *Num.* XIX.

כלל זאת חקת התורה כלל ויקחו אליך
פרה אדומה פרט, זאת חקת הפסח כלל.
כל בן נכר פרט. כלל ופרט אין בכלל
אלא מה שבפרט. זאת חקת הפסח בפסח
מצרים ובפסח דורות הכתוב מדבר דברי
רבי יאשיה רבי יונתן אומר בפסח מצרים
הכתוב מדבר. אין לי אלא פסח מצרים
פסח דורות מנין תלמוד לומר ככל חקתיו
ובכל משפטיו נס לו רבי יאשיה בפסח
מצרים ובפסח דורות הכתוב מדבר ומה
תלמוד לומר בכל חוקותיו ובכל משפטיו
אלא בא הכתוב ללמד דברים המחוסרים
בו רבי איסי בן עקיבא אומר חוקה
האמורה בפסח אינה אלא גופה. כל בן
נכר לא יאכל בו. אחד ישראל משומד
ואחד גוי במשמע. שנאמר וכל בן נכר
וכל עבד איש. אין לי אלא עבד איש.
אשה וקטן מנין תלמוד לומר מקנת כסף
מכל מקום. ומלתה אותו רבו. רבי אומר
מגיד שמילת עבדיו מעכבתו לאכל בפסח.
אין לי אלא מילת עבדים מילת זכרים
מנין הרי אתה דן נאמר כאן אז. ונאמר
להלן אז מה להלן מילת זכרים אף כאן
מילת זכרים. אי מה להלן מילת עבדיו
אף כאן מילת עבדיו. רבי אליעזר אומר
אין מילת עבדיו מעכבתו לאכל בפסח
ומה תלמוד לומר ומלתה אותו. הרי שהיו
לפניו עבדים וערלים מנין אתה אומר
שאם רצה למולן ולהאכילן רשאי תלמוד
לומר ומלתה אותו אז יאכל בו רבו מצינו
שהוא רשאי לקיים לו ערלים עבדים.
שנאמר וינפש בן אמתך והגר. רבי אליעזר
אומר אינו רשאי לקיים לו עבדים ערלים.
שנאמר וינפש בן אמתך והגר. רבי אליעזר

XIX. Eſt generale: *Hoc eſt ſtatutum legis*. Eſt generale. *Et ſument tibi vaccam ruffam*. Eſt particulare. *Hoc eſt ſtatutum Paſchatis*. Eſt generale. *Omnis alienigena &c.* Eſt particulare; generale, & particulare; Non eſt in generali, niſi quod eſt in particulari. *Hoc eſt ſtatutum Paſchatis*. De Paſchate Ægypti, & de Paſchate generationum textus loquitur; verba R. Joſia; R. Jonathan dicit; de Paſchate Ægypti textus loquitur; Non probo niſi de Paſchate Ægypti, de Paſchate generationum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Num.* IX. 3. *Juxta omnia ejus ſtatuta, & juxta omnia ejus judicia facietis illud*. Reſpondit illi R. Joſia; de Paſchate Ægypti, & de Paſchate generationum textus loquitur. Et qua de cauſa dictum eſt: *Et juxta omnia ejus ſtatuta, & juxta omnia ejus judicia?* Venit textus ad docendum ea, quæ ibi non ſunt explicata. R. Iſi ben Akibæ dicit; Statutum quod expreſſum eſt in Paſchate, non agit niſi de eo, quod ſpectat ad corpus ſacrificii Paſchalis. *Omnis alienigena non comedet de eo*; Tam Iſraelita Apoſtata, quam gentilis comprehenditur; Dictum eſt enim; *& omnis alienigena; & omnis ſervus*. Non probo niſi de ſervo, de muliere, & puero unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Aquiſitio argenti;* omnimode. *Et circumcides illum*. Loquitur de Domino. Rabi dicit; oſtendit, quod circumciſio ſui ſervi illum impediat a comeſtione Paſchatis. Non probo niſi de circumciſione ſervorum, de circumciſione maſculorum unde probatur? Eſt tibi argumentum; Dictum eſt hic אז *tum*, pariterque dictum eſt illic (ſc. de Proſelyto in hoc ipſo capite) אז *tum*, ſicut ibi agitur de circumciſione ſuorum maſculorum, ita pariter hic; aut ſicut hic de circumciſione ſuorum ſervorum, ita pariter illic. R. Elieſer dicit; circumciſio ſuorum ſervorum non impedit illum a comeſtione Paſchatis. Cur igitur dictum eſt; *& circumcides illum*. Si in ejus conſpectu fuerint ſervi incircumciſi, unde tu dicis, quod ſi velit eos circumcidere, & facere ut comedant, ſit illi permiſſum? Ex eo quod dictum eſt; *Et circumcides illum; tum comedet de eo*. Deprehenditur, quod liceat ei alere ſervos incircumciſos; Dictum eſt enim *Exod.* XXIII. 12. *Et requieſcet filius ancillæ tuæ, & advena*. Ut tibi dicat, quod ſi dominus emerit in vigilia Sabbathi prope tenebras, neque fuerit tempus circumcidendi, priuſquam oboriantur tenebræ. Idcirco dictum eſt; *& requieſcet filius* an-

או אינו רשאי לקיים לו עבדים ערלים שנאמר ומלתה אותו אז יאכל בו. אם כן מה תלמוד לומר וינפש בן אמתך והגר. לומר לך הרי שלקחו רבו ערב שבת עם חשכה ולא הספיק למולו. עד שיחשיך לכך נאמר וינפש בן אמתך והגר. דבר אחר ומלתה אותו. אז יאכל בו. להביא את שנתקיימה בו מצות מילה אפילו שעה אחת אפילו שחזר הבשר. וחפה העטרה. אינו מעכבו לאכל בפסח ולא בתרומה על זה נמנו רבו׳ כלוד ואמרו אין חוצץ לטומאה תושב זה הגר. שכיר זה הגוי רבי אליעזר אומר תושב ושכיר למה נאמר לדון מן הפסח בתרומה לפסול בה הערל עד שלא יאמר יש לי בדין ומה פסח הקל. פסל בו את הערל. תרומה חמורה אינו דין שיפסול בה את הערל. לא אם אמרת בפסח שמיעט בו הכתוב זמן אכילתו. לאכליו לכך פסל בו. את הערל. תאמר בתרומה שריבה זמן אכילתה לאוכליה אינו דין שנפסול בה את הערל תלמוד לומר תושב ושכיר בפסח נאמר תושב ושכיר בתרומה. ואפנה להקיש ולדון ג״ש נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה. מה להלן פוסל בו את הערל אף כאן פוסל בו את הערל. רבי יצחק אומר תושב ושכיר למה נאמר והלא כבר נאמר כל בן נכר לא יאכל בו. אבל אם היה ערבי מהיל ונבעוני כשר שומע אני יוכשר לאכל בפסח תלמוד לומר תושב ושכיר.

בבית אחד יאכל בחבורה אחד הכתוב מדבר. אתה אומר בחבורה אחד או אינו לא בבית אחד כמשמעו. כשהוא אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם שומע אני שהוא נאכל בבתים הרבה הא מה תלמוד לומר בבית אחד יאכל ובחבורה אחד. ומה אני מקיים על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. מכאן אמרו הפסח נאכל בשני מקומות אין נאכל בשני חבורות רבי שמעון בן יוחאי אומר בשני מקומות כיצד

ancillæ tuæ, & advena. Alia expoſitio: *Et circumcides illum, tum comedet de eo;* Ad includendum illum, in quo fuerit obſervatum præceptum circumciſionis, vel una hora, vel ſi caro reſtituta fuerit, & operuerit glandem, quod illum non impediat a comeſtione Paſchatis, & ſeparationis; Idcirco ſe numerarunt ſapientes in Lud, & dixerunt; non eſt diſcrimen pro immunditia. *Inquilinus;* hic eſt proſelytus inquilinus; *Mercenarius;* hic eſt gentilis; R. Elieſer dicit: *Inquilinus & mercenarius*, cur dictum eſt? Ut probetur ex ſacrificio Paſchali de ſeparatione, ut excludatur incircumciſus; quia priuſquam dictum eſſet, erat argumentum; Si a Paſchate, quod eſt leve, excluditur incircumciſus a ſeparatione, quæ eſt gravis, non erit æquum, ut excludatur incircumciſus? Minime; ſi dixiſti de Paſchate, cui textus diminuit tempus comedendi ſuis comedentibus; idcirco excluditur incircumciſus, dicas de ſeparatione, cui textus amplificat tempus comedendi ſuis comedentibus, idcirco non erit æquum ut excludatur incircumciſus? Idcirco dictum eſt; *Inquilinus, & mercenarius*, in ſacrificio Paſchali; Memoratur *inquilinus & mercenarius* in ſeparatione; Convertam ad confirmandum, & ad probandum a pari: Dictum eſt; *Inquilinus & mercenarius* in ſacrificio Paſchali, pariterque memoratur inquilinus, & mercenarius in ſeparatione; ſicut illic excluditur incircumciſus, ita pariter hoc loco. R. Iſaach dicit: *Inquilinus, & mercenarius;* cur dictum eſt? Cum jam dictum ſit; *Et omnis alienigena non comedet de eo*. Sed ex hoc putabam, quod ſi eſſet Arabs circumciſus, aut Gabaonita circumciſus, putabam, inquam, quod eſſet legitimus ad comedendum ſacrificium Paſchale. Idcirco dictum eſt; *Inquilinus & mercenarius*.

In domo una comedetur. In una ſocietate textus loquitur. Tu dicis in una ſocietate; At ego dicam in una domo, juxta ſenſum literalem; Quando vero dicit; *Super domibus, in quibus comedent illud;* Ego crederem licuiſſe comedi in multis domibus; Cur igitur dictum eſt; *In domo una comedetur?* In una ſocietate; & quomodo illud explico: *Et ſuper domibus, in quibus comedent illud?* Hinc dixerunt ſapientes; Sacrificium Paſchale poterat comedi in duobus locis, at non poterant comedi in duabus ſocietatibus. R. Simeon ben Jochai dicit; in duobus locis, quomodo? Si eſſent in una domo & finderetur contignatio, & foris egrederentur; ſi eſſent in atrio, & deſcende-

היו בבית אחר ובקעה הקורה עליהם יוצאין לחוץ היו בחצר וירדו גשמים עליהם ונכנסו בתוך הבית. נמצא אוכלין אותו בשני מקומות. לא תוציא מן הבית וגומר חוץ לחבורה אתה אומר חוצה חוץ לחבורה או אינו ﭏא חוץ לבית תלמוד לומר חוצה חוץ לאבילתו. הא אם מוציא עבר על מצוה שומע אני יהא כשר. והדין נותן הואיל ושלמים קדשים קלים והפסח קדשים קלים. אם למדת על שלמים אם הוציאן לחוץ פסלן אבל אף הפסח אם הוציאו לחוץ פסלו יאכל הא מה תלמוד לומר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה חוץ לחבורה. לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. בבשר הכתוב מדבר. אתה אומר בבשר או אחד בשר ואחד עצם פסל. תלמוד לומר לא תוציא מן הבית וגומר בבשר הכתוב מדבר ועצם לא תשברו בו. למה נאמר והלא כבר נאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה לפי שנאמר ואכלו את הבשר. הבשר שחוצה לעצם אתה אומר הבשר שחוצה לעצם או אינו ﭏא הבשר שבתוך העצם. הא מה אני מקיים ועצם לא תשברו בו עצם שיש בו בשר. או עצם שאין בו בשר תלמוד לומר ועצם לא תשברו בו. עצם שיש בו בשר. בו ולא בשאר קדשים שהיה בדין ומה אם פסח הקל הרי הוא עובר עליו משום ועצם לא תשברו בו קדשים חמורים אינו דין שיהא עובר עליהם משום בל תשמרו בו הא מה תלמוד לומר בו. בו ולא בשאר קדשים. כל עדת ישרﭏ למה נאמר לפי שהוא אומר משכו וקחו לכם צאן כשם שפסח מצרים אינו כשר ﭏא למשפחה. אף פסח דורות אינו כשר ﭏא למשפחה. תלמוד לומר כל עדת ישרﭏ מגיד שפסח בא בערבובי.

וכי יגור אתך גר. שומע אני שנתגייר יעשה פסח מיד. תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר רבי שמעון אומר הרי שנתגייר בין שני פסחים. שומע אני יעשה פסח שני. תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ מה אזרח עד שלא עשה את הראשון. יעשה

derent pluviæ, & ingrederentur domum; Hinc deprehenditur, quod in duobus locis comederent. *Nec efferas ex domo &c.* Extra societatem, aut dicam extra domum; Idcirco dictum est; *foris;* sc. quod efferatur ex illis, qui comedunt; Si igitur extulisset, violabat præceptum; ego crederem fuisse legitimum; & est argumentum; Pacifica sunt sanctitates leves, & Pascha est sanctitas levis; si percepisti de pacificis, quod si efferantur, sint illegitima, ita pariter Pascha, si efferatur, erit illegitimum; Quid est quod dictum est: *Non efferes ex domo de carne foris?* Extra societatem. *Non efferes ex domo de carne foris;* De carne textus loquitur; tu dicis quod de carne textus loquatur; at ego dicam, quod tam caro, quam os faciat illegitimum; Idcirco dictum est: *Non efferes ex domo &c.* de carne textus loquitur. *Et os non frangetis in eo.* Cur dictum est? Cum jam dictum sit; *Et comedent carnem in hac nocte;* Cur dictum est; *& comedent carnem in hac nocte?* Carnem, quæ sit extra os; tu ita dicis, at ego dicam carnem, quæ sit intra os. Quomodo illud explicabo: *Et os non frangetis in eo?* Os in quo non sit caro, at os, quod intus habeat carnem, mihi frangere licebit; Idcirco dictum est; *Et os non frangetis in eo;* vel os, in quo sit caro. *In eo;* at non in reliquis sanctitatibus; & erat argumentum; Si in Paschate, quod est leve, violat præceptum; *& os non frangetis in eo;* in sanctitatibus, quæ sunt graves, non erit æquum, ut violet præceptum; *& os non frangetis in eo?* Idcirco dictum est: *in eo;* in eo; at non in reliquis sanctitatibus. *Omnis congregatio Israel;* cur dictum est? Quia dictum est; *Attrahite, & sumite vobis oves;* Sicut sacrificium Paschale Ægypti non erat legitimum nisi in familiis, ita pariter sacrificium Paschale generationum. Idcirco dictum est: *Omnis congregatio Israel.* Ostendit, quod sacrificium Paschale generationum promiscue afferretur.

Quod si quis peregrinabitur tecum peregrinus; Ego crederem quod statim ac fit proselytus, afferre deberet sacrificium Paschale? Idcirco dictum est; *& erit sicut civis terræ;* sicut civis die quartadecima, ita pariter proselytus die quartadecima. R. Simeon dicit; si fieret proselytus inter duo Paschata, crederem, quod deberet afferre sacrificium Paschale? Idcirco dictum est; *sicut civis terræ;* Sicut civis celebrabat secundum Pascha, quando legitime poterat pri-

את השני. כך גר כל שלא עשה את הראשון יעשה השני המול לו כל זכר מגיד שמילת זכרים מעכבתו מלאכל בפסח אין לי אלא מילת זכרים מילת עבדים מנין הרי אתה דן נאמר כאן ונאמר להלן מה להלן מילת עבדים אף כאן מילת עבדים. אי מה להלן מילת זכרים אף כאן מילת זכרים דברי רבי ישמעאל רבי יונתן אומר אין מילת זכרים מעכבתו מלאכול בפסח ומה תלמוד לומר המול לו כל זכר תקרים מצות מילה למצות הפסח. רבי נתן אומר שאין תלמוד לומר המול לו אלא להביא את העבד שטבל לפני רבו ויצא לבן חורין. מעשה בבלוריא שטבלו מקצת שפחותיה לפניה ומקצת לאחריה יובא מעשה לפני חכמים ואמרו את שטבלו לפניה בנות חורין לאחריה משועבדות ואף על פי כן שמשוה עד יום מותה.

כל ערל לא יאכל בו למה נאמר והלא כבר נאמר כל בן נכר לא יאכל בו אצל ישראל ערל שומע אני יהא כשר לאכל פסח תלמוד לומר כל ערל לא יאכל בו.

תורה אחת יהיה לאזרח. למה נאמר והלא כבר נאמר והיה כאזרח הארץ. ומה תלמוד לומר תורה אחת יהיה לאזרח לפי שהוא אומר וכי יגור אתך גר אין לי אלא פסח שהשוה בו הגר לאזרח שאר כל מצות שבתורה מנין תלמוד לומר תורה אחת יהיה לאזרח בא הכתוב והשווה את הגר לאזרח בכל מצות שבתורה.

פרשה יז

וידבר יהוה וגומר קדש לי כל בכור. הא אחת משלשה עשר מדות שהתורה

primum facere, & non fecit, ita pariter Proſelytus. *Circumcidetur ipſi omne maſculinum ejus;* Oſtendit quod circumciſio ſuorum maſculorum eum impediret a comeſtione Paſchatis; Non probo niſi de circumciſione ſuorum maſculorum, de circumciſione ſuorum ſervorum unde probatur? Ecce tibi argumentum. Dictum eſt hic *tum*, & dictum eſt illic *tum*, ſicut illic de circumciſione ſervorum agitur, ita pariter hoc loco; aut dicam ſicut illic de circumciſione maſculorum agitur, ita pariter hoc loco; verba R. Iſmaelis. R. Jonathan dicit; Circumciſio maſculorum non impediebat illum a comeſtione Paſchatis; Cur igitur dictum eſt; *Circumcidetur ipſi omne maſculinum ejus?* Quia ſi obſervare deberet duo præcepta, præceptum Paſchatis, & præceptum circumciſionis, ignorabam, quodnam præcederet; Quando vero dicit; *Circumcidetur ipſi omne maſculinum ejus;* Præcedat præceptum circumciſionis præceptum Paſchatis. R. Nathan dicit; Non erat neceſſe, ut diceretur; *Circumcidetur ipſi omne maſculinum ejus;* niſi ad includendum ſervum, qui ante ſuum dominum ſe contuliſſet ad lavacrum, quod libertate donetur. Narratur hiſtoria de Chaloria; De ejus ancillis pars ante eam ſe contulit ad lavacrum, & pars poſt eam; Conſulti ſunt ſapientes, & dixerunt; quæ ante illam laverunt, liberæ ſunt, quæ poſt illam, erunt ancillæ; tamen voluerunt illi miniſtrare uſque ad diem ſuæ mortis.

Omnis incircumciſus non comedet de eo; Cur dictum eſt? Cum jam dictum ſit; *Omnis alienigena non comedet de eo.* At Iſraelitam incircumciſum ego crederem potuiſſe comedere de ſacrificio Paſchali? Idcirco dictum eſt; *Omnis incircumciſus non comedet de eo.*

Lex una erit civi. Cur dictum eſt? Cum jam dictum ſit; *& erit ſicut civis terræ;* Cur igitur dictum eſt; *Lex una erit civi?* Quia dictum eſt; *Et quando peregrinabitur tecum peregrinus;* non probo niſi de ſacrificio Paſchali, in quo æquiparatur peregrinus civi, in reliquis omnibus præceptis legis, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Lex una erit civi.* Venit textus ad æquiparandum peregrinum civi in omnibus præceptis legis.

SECTIO XVI.

Et locutus eſt Dominus ad Moſen ſanctifica mihi omne primogenitum. Eſt unus ex tredecim modis, quibus lex ex-

נדרשת בהם. בכלל שהוא צריך לפורטו פרט שהוא צריך לכללו. קדש לי כל בכור פטר רחם וגו׳ כלל אחד זכרים ואחד נקבות. כל הבכור אשר יולד וגו׳. פרט יצאו נקבות ממשמע אני אקרא את הכלל. מה תלמוד לומר את הפרט שאם אני קורא את הכלל אבל לא את הפרט שומע אני כל שיולד ראשון בין זכר בין נקבה יהיה בכור תלמוד לומר כל הבכור זכרים אבל לא נקבות. אני אקרא את הפרט. מה תלמוד לומר את הכלל. אם קורא אני את הפרט ולא את הכלל שומעני כל שהוא זכר בין שהוא פותח רחם ובין שאינו פותח רחם יהיה בכור תלמוד לומר קדש לי כל בכור עד שיהא זכר ופותח רחם לקיים מה שנאמר כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר באדם ובבהמה את שיש לו באדם יש לו בבהמה יצאו הלוים שאין להם באדם אין להם בבהמה. דבר אחר הקיש בכור אדם לבכור בהמה ובכור בהמה לבכור אדם מה הבהמה הנפלים פוטרים בו הבכורה אף האדם הנפלים פוטרים בו את הבכורה. ומה בכור אדם אתה רשאי ליתנו לו בכל מקום שירצה אף בכור בהמה אתה רשאי ליתנו לו בכל מקום שירצה לפי שהוא אומר והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם שומע אני אפילו הוא במקום רחוק יהיה עליו חובה להביאו לבית הבחירה תלמוד לומר באדם ובבהמה הקיש בכור אדם לבכור בהמה מה בכור אדם נותנו לכהן בכל מקום שירצה אף בכור בהמה נותנו לכהן בכל מקום שירצה ומה בכור אדם מטפל לו שלשים יום אף בכור בהמה מטפל לו שלשים יום. לי הוא. למה נאמר לפי שהוא אומר הזכר תקדיש הקדישו שתקבל שכר או אם הקדישו

explicatur, generali, quod opus habeat particulari, & particulari, quod opus habeat generali. *Sanctifica mihi omne primogenitum, aperturam omnis vulvæ &c.* generale, tam mares, quam fœminas: *Omne primogenitum, quod nascetur &c. Deut.* XV. particulare; ex sensu literali excluduntur fœminæ. Cum legissem generale, cur dicendum erat particulare? Quia si legissem tantum generale, & non particulare, crederem, quod omne, quod primum natum esset, sive esset masculum, sive fœmina, fuisse primogenitum? Idcirco dictum est *Deut.* l. c. *Omne primogenitum &c.* Mares, non fœminæ. Ego legam particulare, quid legendum erat generale? Si legissem particulare, & non generale, ego crederem omne masculinum, sive aperiret, sive non aperiret vulvam, fuisse primogenitum? Idcirco dictum est. *Sanctifica mihi omne primogenitum &c.* Ut sit masculum, ut aperiat vulvam; ut confirmetur quod dictum est *Exod.* XXXIV. *Omnem aperturam vulvæ, & omne de tuis armentis masculum. In homine & in bestia;* Qui debet pro homine, debet etiam pro bestia, excluduntur Levitæ, qui cum non teneantur pro homine, non tenentur pro bestia. Alia expositio. Æquiparetur primogenitum hominis primogenito bestiæ, & primogenitum bestiæ primogenito hominis, sicut in bestia abortus liberat a primogenitura, ita pariter in homine; Sicut primogenitum hominis potes dare sacerdoti in quo tibi libuerit loco, ita pariter primogenitum bestiæ in quo loco tibi libuerit, poteris dare sacerdoti. Cur dictum est *Deut.* XII. *Et adducetis illuc holocausta vestra, & sacrificia vestra &c. & primogenita?* Ego crederem, vel si longius abesset, adducere deberet ad domum electam? Idcirco dictum est; *De homine, & de bestia:* Æquiparatur primogenitum hominis primogenito bestiæ, sicut primogenitum hominis dat sacerdoti in quo libuerit loco, ita pariter primogenitum bestiæ in quo libuerit loco, dare poterit sacerdoti; & sicut alere debet primogenitum hominis triginta diebus, ita pariter alere debet primogenitum bestiæ triginta diebus. *Meum est illud;* cur dictum est? Quia dictum est *Deuter.* XV. *Masculum sanctificabis.* Sanctifica, ut mercedem recipias; Ego crederem, si sanctificasset, fuisse sanctum, si minus, non fuisse sanctum? Idcirco dictum est; *Meum est illud;* omnimode; Cur igitur dictum est: *Sanctificabis masculum?* sanctifica, ut recipias mercedem. Huic simile tu deprehen-

מקודש. ואם לא הקדישו אינו מקודש תלמוד לומר לי הוא. מכל מקום. הא מה תלמוד לומר הזכר תקדיש הקדישו לקבל שכר. כיוצא בואתה תצוה אומר וביער עליה הכהן. למה נאמר והלא כבר נאמר ולבנון אין די בער הא מה תלמוד לומר וביער עליה הכהן שתקבל שכר כיוצא בו ואת הכבש האחד למה נאמר והלא כבר נאמר וחייתו אין די עולה. והא מה תלמוד לומר את הכבש האחד. למה נאמר לקבל שכר. כיוצא בו ועשו לי מקדש. למה נאמר והלא כבר נאמר את השמים ואת הארץ אני מלא. הא מה תלמוד לומר ועשו לי מקדש. כדי לקבל שכר על העשייה. כבר שבתו תלמידים ביבנה ולא שבת שם רבי יהושע וכשבאו תלמידיו אצלו אמר להם מה דברים היה לכם ביבנה אמרו לו אחריך רבי אמר להם ומי שבת שם אמרו לו רבי אלעזר בן עזריה. ולא חדש לכם דבר אמרו לו כלל זה דרש אתם נצבים היום כולכם טפכם נשיכם. וכי טף היה יודע להבין בין טוב לרע אלא ליתן שכר למביאיהם לרבות שכר עושי רצונו. לקיים מה שנאמר יהוה חפץ למען צדקו וגו׳ אמר להם אי זה דבר חדש יתר על זה הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלציך. אין הדור יתום. שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו אמרו לו רבי עוד כלל זה דרש לכן הנה ימים באים נאם יהוה לא יאמר עוד חי יהוה וגו׳ למה הדבר דומה לאחד שהיה מתאוה לבנים ונולדה לו בת נודר כחייה חזר ונולד לו בן. הניח הבת והיה נודר בחיי הבן. רבי שמעון בן יוחאי אומר למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך

hendis. *Et accendet super illa sacerdos ligna*. *Levit.* VI. 9. Cur dictum est? Atqui dictum est *Isai.* XL. 16. *Et Libanus non sufficiet ad succendendum*? Cur igitur dictum est; *Et accendet super illa sacerdos*? Ut recipiat mercedem. Huic simile dictum est *Num.* XXVIII. 4. *Et agnum unum facis*. Cur dictum est *Isai.* XL. 16. *Et animalia ejus non sufficient ad holocaustum*. Cur igitur dictum est; *Agnum unum facies*? Ut recipiat mercedem. Huic simile dictum est *Exod.* XXV. 8. *Et facient mihi sanctuarium*. Atqui dictum est *Jerem.* XXIII. *Cœlum & terram ego impleo*. Cur igitur dictum est. *Et facient mihi sanctuarium*? Ut propter opus recipiat mercedem. Jam sabbathum egerunt discipuli in Jabne, ne cum iis sabbathum celebrarit eo loco magister Rabi Jehosua; quando ejus discipuli ad eum venerunt, dixit illis, quid audistis in Jabne? Responderunt illi, post te Rabi. Dixit illis; quis illic sabbathum egit? Responderunt; R. Eleazar ben Azaria, & vobis nihil novi dixerit. Responderunt; Hunc textum exposuit. *Vos hic vos omne adstatis hodie; pueri & uxores vestræ. Deut.* XXIX. 10. Quid? Num pueri cognoscebant discrimen inter bonum & malum? Sed tantum fuit, ut daretur merces iis, qui deduxerunt; ad multiplicandam mercedem iis, qui faciunt ejus voluntatem; ad confirmandum quod dictum est *Isai.* XLII. 21. *Et Dominus voluit, ut sanctificaret eum &c.* Dixit illis; Quid hoc majus novi dicere potuit? Ego septuaginta circiter annos natus sum, & nunquam dignus fuit, qui hoc dicerem, nisi hodie; Et tu benedictus sis Abraham pater noster, quod Eleazar ben Azaria egressus sit de tuis lumbis; Non est orta hæc generatio, in qua natus est Eleazar ben Azaria. Illi dixerunt; Rabi, hunc textum etiam exposuit. *Ecce dies venient, dicit Dominus &c. Et non dicetur amplius; Vivat Dominus &c. Jerem.* XXIII. 5. Cuinam hoc est simile? Est simile illi, qui desiderat filios, & nascitur illi filia; vovet in ejus vita; iterum nascitur illi filius; deserit filiam, & vovet in vita filii. R. Simeon ben Jochai dicit; Cuinam hoc simile est? Est simile incedenti per viam, cui ocurrit lupus; salvatur, & narrat factum lupi; Ocurrit illi Leo, & salvatur, & narrat factum leonis. Huic simile exposuit. *Et vocavit nomen loci Beth-El. Genes.* XXVIII. 19. Abrogatum est primum nomen, & conservatum est secundum. Huic simile ex-

ברוך ופגע בו זאב ניצל והיה מספר מעשה זאב. פגע בו ארי וניצל הימנו הניח מעשה זאב והיה מספר מעשה ארי. כיוצא בו דרש ויקרא שם המקום בית ﭏ. עבר שם הראשון ונתקיים השני כיוצא בו דרש ולא יקרא עוד שמך אברם עבר שם הראשון ונתקיים השני. כיוצא בו דרש שרי אשתך עבר שם הראשון נתקיים השני כיוצא בו דרש ולא יקרא שמך עוד יעקב וגו׳ עבר הראשון נתקיים השני נתוסף לו יצחק לא נשתנה שמו שנקרא מפי הקדוש ברוך הוא ושלשה הם שנקראו מפי הקדוש ברוך הוא יצחק ושלמה ויאשיה. ויצחק מהו אומר אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת שמו יצחק. בשלמה מהו אומר כי שלמה יהיה שמו. ביאשיהו מהו אומר הנה בן נולד לבית דוד יאשיה שמו וגו׳ ויש אומרים אף ישמעﭏ בגוים. מצינו שמותיהן של צדיקים ומעשיהם גלויים למקום עד שלא נוצרו שנאמר בטרם אצרך בבטן וגו׳ מצינו שמותיהן של צדיקים שמותיהן של רשעים מנין תלמוד לומר זורו רשעים מרחם וגו׳ ויאמר משה ﭏ העם וגו׳ אין לי ﭏא שמזכירים יציאת מצרים בימים בלילות מנין שנאמר למען תזכור את יום צאתך וגו׳. ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות כדברי בן זומא וחכמים אומרים ימי חייך בעולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח.

אמר להם בן זומא עתידים ישרﭏ שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבוא שנאמר לכן הנה ימים באים נאם יהוה לא יאמר עוד חי יהוה אשר העלה את ישראל ממצרים כי אם חי יהוה אשר העלה את ישרﭏ מארץ צפון רבי נתן אומר אשר העלה ואשר הביא שמזכירים יציאת מצרים לעתיד לבא ומנין שאומרים ברוך אתה יהוה ﭏהינו וﭏהי אבותינו ﭏהי אברהם ﭏהי יצחק וﭏהי יעקב שנאמר ויאמר עוד ﭏהים ﭏ משה כה תאמר ﭏ בני ישרﭏ וגו׳

posuit; *Non ultra vocabitur nomen tuum Abraham*. *Genes*. XVII. 5. Abrogatum est primum nomen, & conservatum est secundum; Huic simile exposuit; *Et non vocabitur amplius nomen ejus Sarai, sed Sara &c.* Ibid. vers. 15. Abrogatum est primum, & conservatum est secundum. Huic simile exposuit; *Et non vocabitur amplius nomen tuum Jacob &c.* Ibid. XXXII. 28. Abrogatum est primum, & conservatum est secundum. Et addidit; Non fuit mutatum nomen Isaach, qui sic appellatus fuit ab ore Dei; Tres vero fuerunt, qui nominati sunt ab ore Dei Isaach, Salomon, & Josias; De Isaach quid dictum est? *Sara uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Isaach*. *Genes*. XVII. 19. De Salomone quid dictum est? *Quod Salomon erit nomen ejus*. I. *Par*. XXII. De Josia quid dictum est? *Ecce filius natus est domui David, Josia ejus nomen*. I. *Reg*. XIII. 2. Et nonnulli dicunt etiam Ismael inter gentiles; Invenimus nomina justorum & eorum opera manifesta Deo, priusquam crearentur; dictum est enim *Jerem*. I. 3. *Priusquam te formarem in utero, novi te*; Invenimus nomina justorum, de nominibus impiorum unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal*. LVIII. 4. *Dispersi sunt impii ab utero &c. Et locutus est Dominus ad populum &c.* Non probo commemorandum esse exitum ab Ægypto nisi interdiu, noctu unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut*. XVI. 3. *Ut memineris diei egressionis tuæ &c. omnibus diebus vitæ tuæ*; diebus; *diebus vitæ tuæ*; noctibus, juxta verba ben Zoma. At sapientes dicunt; *diebus vitæ tuæ*; in hoc seculo; *omnibus diebus vitæ tuæ*; ad includendum seculum Messiæ.

Dixit illis. Ben Zoma; Non sunt commemoraturi Israelitæ exitum Ægypti diebus futuris; dictum est enim *Jerem*. XVI. 14. *Propterea ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ultra; vivat Dominus; qui fecit adscendere filios Israel de Ægypto; sed solum; vivat Dominus, qui fecit adscendere filios Israel de terra Aquilonis*. R. Nathan dicit; *qui fecit adscendere, & qui duxit*; quod sit memorandus exitus ab Ægypto tempore futuro; & unde probatur, quod dicetur; Benedictus tu Domine, Deus noster, & Deus patrum nostrorum, Deus Abraham, Deus Isaach, & Deus Jacob? Ex eo quod dictum est *Exod*. III. 15. *Dixitque iterum Deus ad Mosen: Sic dices filiis Israel &c.* Et unde probatur benedicendum esse super cibo?

Ex

ומנין שאין מברכין על המזון שנאמר
ואכלת ושבעת וברכת זו ברכה ראשונה.
על הארץ זו ברכה שנייה. הטובה זו
ירושלם שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון
אשר נתן לך שנמלם כל טוב. רבי חייא
בר נחמני אמר משום רבי ישמעאל הרי
הוא אומר ואכלת ושבעת מה זה מחוסר
אשר נתן לך. בין מדה טובה למדה
פורענות אין לי אלא ברכת המזון שהוא
טעון ברכה לאחריו. לפניו מנין היה רבי
ישמעאל אומר קל וחומר מה בשאכל לשובע
טעון ברכה כשהוא תאב לא כל שכן:
רבי נתן אומר הרי הוא אומר כבואכם את
העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה
לאכול כי לא יאכלו העם עד בואו כי
הוא יברך הזבח וגו׳. רבי יצחק אומר
ועבדתם את יהוה וברך את לחמך ואת
מימיך. אימתי הוא לחמך עד שלא
אכלתו. אין לי אלא אכילת מזון שטעון
ברכה לפניו ולאחריו. תורה מנין רבי
ישמעאל אומר קל וחומר ומה אם מזון
שהוא חיי שעה טעון ברכה לפניו ולאחריו.
תורה שיש בה עולם הבא. דין הוא
שתטעון ברכה לפניה ולאחריה. רבי יהודה
בן בתירה אומר הרי הוא אומר ואכלת
ושבעת מה זה מחוסר טובה אלא זו תורה
דכתיב כי לקח טוב וגו׳ רבי חנינא בן
אחי רבי יהושע אומר כי שם יהוה אקרא
זה המברך. הבו גודל לאלהינו אלו העונים
אחריו. ומה הן הן עונין אחריו ברוך יהוה
המבורך לעולם. וכשהוא קורא בשמו יהו
עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד. וכן גדלו ליהוה אתי ונרוממה שמו
יחדו. רבי אומר זכר צדיק לברכה כשהוא
מזכיר את הצדיק צדיק חי העולמים

Ex eo quod dictum est *Deut.* VIII. 10. *Et comedes, & satiaberis, & benedices:* Hæc est prima benedictio; *Super terra;* Hæc est secunda benedictio; *Bona.* Hæc est Hierusalem; dictum est enim Ibid. III. 25. *Et montem bonum, hic est Libanus. Quam dedit tibi;* Quod tibi retribuit omne bonum. R. Chjiah bar Nachmani dicit nomine R. Ismael; Ecce dictum est; *& comedes, & satiaberis;* Quid dicendum erat; *quam dedit tibi?* Ut sit benedicendum tam in bono, quam in malo. Non probo nisi quod benedicendum sit post cibum, ante cibum unde probatur? Dicit Rabi Ismael argumento a minori ad majus. Si quando comedit ad satietatem, debet benedicere, quando desiderat, nonne multo magis? R. Nathan dicit; Dictum est 1. *Sam.* IX. 13. *Quando venietis in urbem, sic invenietis, antequam adscendat in excelsum ad vescendum, quia non comedet populus, donec ille veniat, quia ipse benedicet sacrificio &c.* R. Isaach dicit; Dictum est *Exod.* XXIII. 25. *Et servietis Domino, & benedicet pani tuo, & aquis tuis.* Quandonam est tuus panis? Antequam comedas; Non probo nisi de cibo, quod sit benedicendum ante &, post; De lectione legis une probatur? R. Ismael dicit, argumento a minori ad majus; Si in cibo, qui est vita momentanea, benedicendum est ante & post, in lege, in qua est vita æterna, erit æquum, ut sit benedicendum ante & post. R. Jehuda ben Bethera dicit: Ecce dictum est; *Et comedes, & satiaberis;* Quid boni deest, ut dicat; *quam dedit tibi?* Sed hæc est lex; dictum est enim *Prov.* IV. 2. *Quia doctrinam bonam dedi vobis &c.* R. Chanina filius fratris Rabi Jehosua dicit: *Quia nomen Domini invocabo. Deut.* XXXII. 3. Hæc est benedictio. *Date magnificentiam Deo nostro;* Hi sunt, qui post illum respondent; Et quid post illum respondent? *Benedictus sit Dominus, benedictus sit in seculum, & in seculum seculi.* Quando benedicit nomine Dei, post illum respondebunt. Benedictum sit nomen honoris sui imperii in seculum, & in seculum seculi. Et similiter dictum est *Psal.* XXXIV. 4. *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus simul nomen ejus.* Rabi dicit. *Memoria justi in benedictionem. Prov.* X. 7. Quando nominat justum, justum, & viventem per omnia secula; Dictum est enim *Psalm.* CXLV. *Justus est Dominus in omnibus viis ejus; In benedictionem; amen. Non comedatur fermentatum;* Ut consideretur tam qui dat ad co-

שנאמר צדיק יהוה בכל דרכיו וגו' לברכה אמן. לא יאכל חמץ. לעשות את המאכיל כאוכל. או אינו אלא לאסרו בהנאה כשהוא אומר לא תאכל עליו חמץ למדנו שאסור בהנאה. הא מה תלמוד לא יאכל חמץ לעשות את המאכיל כאוכל דברי רבי יאשיה. רבי יצחק אומר אינו צריך. ומה אם שרצים קלים עשה בהם את המאכיל כאוכל. חמץ שהוא חמור אינו דין שנעשה כזאת המאכיל כאוכל. הא מה תלמוד לומר לא יאכל חמץ לא בא הכתוב אלא לאסרו בהנאה רבי יוסי הגלילי אומר לא יאכל חמץ היום מגיד שלא אכלו ישראל מצה במצרים אלא יום אחד בלבד.

היום אתם יוצאים בחדש האביב שאין תלמוד לומר חדש האביב אלא חדש שהוא כשר. לא חמה קשה ולא גשמים וכן הוא אומר מושב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. שאין תלמוד לומר בכושרות מה תלמוד לומר בכושרות אלא חדש שהוא כשר לכם. לא חמה קשה ולא גשמים. רבי נתן אומר בכושרות אלו בוכים ואלו שוחקים שבמצרים בוכים שנאמר ומצרים מקברים וישראל משוררים שנאמר קול רנה וישועה באהלי צדיקים וגו' שהקדוש ברוך הוא מתרומם על מצרים. רבי נתן אומר בכושרות. במעשה הכשרות שלהם רבי אומר במראות הצובאות. רבי אלעזר בן עזריה אומר בזכות אברהם אבינו הוציאם ממצרים שנאמר כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ואומר ויוציא עמו בששון ברנה. רבי שמעון בן ייחאי אומר בזכות המילה הוציאם הקדוש ברוך הוא שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו' דבר אחר בזריזות עצמו יצאו ממצרים שנאמר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וגו'.

comedendum, quam qui comedit; Aut dicam non esse dictum nisi, nisi ad interdictum, & ad usum; Quando vero dicit; *Non comedes super eo fermentatum*; Docemur usum esse interdictum. Cur igitur dictum est; *Non comedetur fermentatum*? Ut consideretur tam qui dat ad comedendum, quam qui comedit; verba R. Josia. R. Isaach dicit; Non est necesse; si enim in iis, quæ serpunt, quæ sunt levia, consideratur tam qui dat ad comedendum quam qui comedit, in fermentato quod est grave, non erit æquum, ut consideretur tam qui dat ad comedendum, quam qui comedit? Idcirco dictum est; *Non comedetur fermentatum*. Venit textus ad prohibendum usum. Rabi Jose Galilæus dicit; *Non comedetur fermentatum hodie*: Ostendit, quod non comederint in Ægypto Israelitæ azyma, nisi uno tantum die.

Hodie vos exitis in mense Abib. Quod non erat necesse ut diceretur; in mense Abib; sed mensis qui erat idoneus; Sol non erat molestus, neque pluviæ; Dictum est enim *Psal.* LXVIII. 7. *Qui facit habitare unicos in domo, & educit vinctos cum catenis*. Non dicendum erat, *cum catenis*; sed significat mensem, qui erat idoneus vobis; neque sol erat molestus, neque pluviæ. R. Nathan dicit; בכושרות, i. e. בכו שרות, hi flebant, & illi ridebant; Quod Ægyptii flerent, dictum est *Numer.* XXXIII. 4. *Et Ægyptii sepeliebant*; & Israelitæ cantabant; dictum est enim *Psal.* CXVIII. 16. *Vox cantici, & salutis in tabernaculis justorum, dextera Domini exaltata*. Quia Deus S. B. se exaltavit super Ægyptios. R. Nathan dicit בכושרות; propter opus bonarum fœminarum, quæ inter illos erant. Rabi dicit; speculis militantium. R. Eleazar ben Azaria dicit; propter meritum Abrahami patris nostri eduxit de Ægypto. Dictum est enim *Psalm.* CV. 42. *Quoniam memor fuit verbi sui sancti, quod habuit ad Abraham puerum suum &c.* Et posthæc dicit. *Et eduxit populum suum cum exultatione, & cantico &c.* R. Simeon ben Jochai dicit; propter meritum circumcisionis eduxit Deus S. B. dictum est enim *Ezech.* XVI. 6. *Transivi super te, & te vidi involutam in sanguinibus tuis &c.* Alia expositio; Festinanter exierunt Israelitæ de Ægypto; dictum est enim *Exod.* XII. *Quia in manu forti eduxit vos Dominus de terra Ægypti*. Alia expositio; Ipsi summa alacritate exierunt; dictum est enim Ibid. *Sic autem comedetis; renes vestros accingetis*. Alia expositio; *Qui facit habi-*

דבר אחר מושיב יחידים ביתה מוציא
אסירים בכושרות אך סוררים שכנו צחיחה
סוררים היו אלא שנוהג עמהם כהכשרות.
וכן הוא אומר ואומר אלהיכם איש שקוצי
עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו
ואומר לשפוך חמתי עליהם להפיצם
במדבר. ואמר וימרו בי ולא אבו לשמוע
לי איש שקוצי עיניו לא השליכו ואת
גלולי מצרים לא עזבו. ואעש למען שמי
לבלתי החל לעיני הגוים אשר המה בתוכם
אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם
מארץ מצרים אך סוררים היו אלא שנוהג
עמהם בהכשרות. היום אתם יוצאים שאין
תלמוד לומר בחדש האביב מגיד שהשנה
שיצאו ישראל ממצרים אינה צריכה לעבר.

פרשה יז

והיה כי יביאך יהוה אל ארץ הכנעני
בארץ שבעה עממים הכתוב מדבר אתה
אומר או אינו אלא בארץ חמשה עממין
הכתוב מדבר. אתה אומר. נאמר כאן
ביאה ונאמר לחלן ביאה מה להלן בארץ
חמשה עממין שהן שבעה במקום אחד
הכתוב מדבר אף כאן חמשה עממין שהן
שבעה הכתוב מדבר. רבי יוסי הגלילי
אומר אשר נשבע לאבותיך לתת לך למה
נאמר לפי שהוא אומר ולקחת מראשית
כל פרי האדמה שומע אני כל הפירות
במשמע הרי אתה דן נאמר כאן שבועה
ונאמר להלן שבועה מה להלן בארץ
חמשה עממים שהם שבעה במקום אחד
אף כאן בארץ חמשה עממין שהן שבעה
במקום אחד. רבי יאשיה אומר נאמר כאן
ארץ זבת חלב ודבש ונאמר להלן ארץ
זבת חלב ודבש. מה להלן בארץ חמשה
עממים שהן שבעה במקום אחד אף כאן
בארץ חמשה עממין שהן שבעה במקום
אחד. אשר נשבע לאבותיך. והיכן נשבע
לאבותיך. באברהם הוא אומר ביום ההוא
כרת יהוה את אברהם ברית. ביצחק מה
הוא אומר גור בארץ הזאת ביעקב הוא

bitare unicos in Domo, & educit vinctos cum catenis; ſolum perverſi habitant in ariditate; erant perverſi; ſed Deus cum illis pietate uſus eſt. Et ſimiliter dictum eſt *Ezech. xx. 7. Et dixi vobis; Unuſquiſque opprobrium de oculis ſuis abjicite, & in opprobriis Ægyptiorum nolite pollui*. Et pariter dictum eſt ibid. *Ne effunderem iram meam ſuper illos in deſerto*. Et ſimiliter dictum eſt ibid. *Et rebellarunt adverſus me, & me audire noluerunt*; Nemo projecit opprobria ab oculis ſuis, & opprobria Ægyptiorum non deſeruit. *Et feci propter nomen meum, ut non profanaretur coram gentibus*; Quæ erant inter eos, quibus notus factus ſum coram illis, ut educerem de terra Ægypti; Ecce tantum perverſi hujuſmodi erant; ſed adverſus illos miſericordia uſus eſt. *Hodie vos exitis de Ægypto*. Neque neceſſe eſt, ut diceretur; *menſe Abib*. Oſtendit, quod annus, quo profecti ſunt Iſraelitæ de Ægypto, non fuerit intercalandus.

SECTIO XVII.

ET *erit, quando adduxerit te Dominus in terram Chanaan*. De terra ſeptem populorum textus loquitur; tu ita dicis; at ego dicam quod non loquatur niſi de terra quinque populorum; Tu ita dicis. Dictum eſt hic *adventus*, pariterque dictum eſt *Deuter. adventus*: ſicut ibi deſignat terram quinque populorum, qui ſunt ſeptem, ita pariter hoc loco de terra quinque populorum, qui ſunt ſeptem, textus loquitur. R. Joſe Galilæus dicit; *de qua juravit Dominus patribus tuis, ut dares tibi; Deut.* ibid. Cur dictum eſt; *& ſumes de primitiis omnium fructuum terræ?* Ego crederem comprehendi omnes fructus? Ecce tibi argumentum; Dictum eſt hic; *juravit*, pariterque dictum eſt illic, ſc. *Deut.* l. c. *juravit*; ſicut illic agitur de terra quinque populorum, qui ſunt ſeptem in uno loco, ita pariter hoc loco. R. Joſia dicit; dictum eſt hic; *terram fluentem lacte & melle*; pariterque illic dictum eſt; *terram fluentem melle & lacte*; Sicut illic agitur de terra quinque populorum, qui ſunt ſeptem in loco uno, ita pariter hoc loco. *De qua juravit patribus tuis*; Et ubi juravit patribus tuis? De Abraham quid dictum eſt? *Geneſ.* xv. 18. *Pepigit Dominus fœdus cum Abrahamo*. De Iſaach quid dictum eſt? *Et peregrinare in hac terra*. Ibid. xxvi. 3. De Ja-

אומר הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו׳ ועבדת את העבודה הזאת כעבודה שעבדת במצרים כך עשה לדרות דברי רבי נתן.

שבעת ימים תאכלו מצות. שומע אני כל מצה במשמעו תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ לא אמרתי לא דברים שבאים לידי מצה וחמץ. ואי זה זה חמשת המינין החטים והשעורים והכוסמים ושבולת שועל ושיפון יצאו אורז ודוחן והפרגן והשומשמין והקטניות שאין באין לידי מצה וחמץ לא לידי סרחון.

שבעת ימים תאכלו מצות. לעשות הראשון חובה ושאר הימים רשות או אינו לא לעשות הראשון רשות והאחרון חובה תלמוד לומר בראשון בארבעה עשר יום בערב הכתוב קבעו חובה הא אין עליך לומר כלשון האחרון לא כלשון הראשון. שבעת ימים תאכל מצות. כתוב אחד אומר שבעת ימים וכתוב אחד אומר ששת ימים כיצד יתקיימו שני כתובים לו השביעי הזה היה בכלל יצא מן הכלל ללמד על הכלל. מה שביעי רשות אף כולן רשות. אי מה שביעי רשות אף לילה הראשון רשות. תלמוד לומר בארבעה עשר הכתוב קבעו חובה. הא אין עליך לומר כלשון האחרון לא כלשון הראשון לילה. הראשון חובה ושאר כל הימים רשות. השביעי הזה מן הכלל יצא וכו׳ כתוב אחד אומר ששת ימים וכתוב אחד אומר שבעת ימים כיצד יתקיימו שני מקראות הללו לא ששה מן החדש ושבעה מן הישן. וביום השביעי חג ליהוה. למה נאמר לפי שהוא אומר וחגתם אותו חג ליהוה אין לך לא יום טוב הראשון שהוא מעין חגיגה. יום טוב האחרון מנין תלמוד לומר שבעת ימים תאכל מצות אין לי לא יום טוב ראשון ואחרון שהן טעונין חגיגה. חולו של מועד מנין הרי אתה דן הואיל ויום טוב הראשון והאחרון קרויין מקרא קדש. וחולו של מועד קרוי מקרא קדש אם למדת של יום טוב הראשון והאחרון שהם קרויים

Jacob quid dictum est? *Terram in qua dormis &c.* Ibid. XXVIII. 13. *Et facies hoc ministerium*; sicut ministerium quod fecisti in Ægypto, facies in generationibus; Verba R. Nathan.

Septem diebus comedetis azyma; Crederem quævis azyma juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Non comedes super eo fermentatum*; Non dixi nisi de iis, quæ fermentant, & azyma fieri possunt; & quænam sunt? Hæ sunt quinque species, triticum, hordeum, spelta, avena, & secale; excluduntur oryza, millium, papaver, & sesamum, & legumina, quæ non fermentant, neque azyma fiunt, sed corrumpuntur.

Septem diebus comedetis azyma; Ut dies primus sit ex debito, & reliqui & arbitrio; aut dicam, ut primus sit ex arbitrio, & ultimus ex debito. Idcirco dictum est; *in primo in die quartadecima vespera*. Textus statuit ex debito; Hinc dicere tibi non licet juxta ultimam, sed juxta primam rationem. *Septem diebus comedetis azyma*; Alter textus dicit; *septem diebus*; & alter dicit; *sex diebus*. *Deut.* XVI. Quomodo conciliantur hi duo textus? Hic septimus erat inclusus in genere, & exiit de genere, ut doceret de toto genere; Sicut septimus est ex arbitrio, ita pariter reliqui omnes ex arbitrio. Idcirco dictum est; *In quartadecima*; Deus statuit ex debito; Hinc tibi dicere non licet juxta ultimam, sed juxta primam rationem; Prima nox est ex debito, & reliqui sex dies ex arbitrio. Hic septimus exiit ex genere &c. Alter textus dicit; *sex diebus*; & alter dicit; *septem diebus*. Quomodo conciliantur hi duo textus? *Sex diebus* ex novo frumento, & *septem* ex veteri. *Et in die septimo solennitas Domino*; Cur dictum est? quia dictum est *Levit.* XXIII. *Et celebrabitis hanc solennitatem Domino*. Non probo nisi de primo die, quo debebat afferre sacrificium festi, de die ultimo unde probatur? Ex eo quod dictum est; *septem diebus comedes azyma*; Non probo afferendum fuisse sacrificium festi, nisi in die primo & ultimo solennitatis; de feriis intermediis unde probatur? Ecce tibi argumentum. Primus & ultimus dies festi vocantur convocatio sanctitatis, & feriæ intermediæ vocantur convocatio sanctitatis; si percepisti, die primo & ultimo festi, qui vocantur convocatio sanctitatis, afferendum fuisse sacrificium solennitatis, in feriis quoque intermediis, quæ vocantur convocatio sanctitatis, erit æquum, ut esset afferendum sacrificium solenni-

ta-

מקרא קרש שהם טעונים חגיגה חולו של
מוער קרוי מקרא קרש רין הוא שיטעון
חגיגה. ועור קל וחומר ומה אם יום טוב
ראשון ואחרון שאין קרושה לא לפניהם
ולא לאחריהם הן טעונין חגיגה חולו של
מוער שיש קרושה לפניו ולאחריו רין הוא
שיטעון חגיגה. רבר אחר את יום טוב
הראשון והאחרון שאין קרושה לפניו
ולאחריו ואין טעונין חגינה לפניהם
ולאחריהם הרי הן טעונין חגיגה חולו של
מוער שהוא טעון חגינה לפניו ולאחריו
לא רין הוא שיטעון חגיגה. או כל זמן
שיש חגינה יש מצה. כל זמן שאין חגינה
אין מצה. תלמור לומר מצות יאכל. מצות
יאכל למה נאמר לפי שלא למרנו על
החמץ שהוא אסור משש שעות ולמעלה
מנין שהוא אסור משש שעות ולמעלה
תלמור לומר מצות יאכל מכאן היה רבי
יהורה אומר בשלשה פרקים בורקין את
החמץ. אור ארבעה עשר. ובארבעה
עשר בשחרית. ובשעת הביעור.

ולא יראה לך חמץ הקיש חמץ לשאור
ושאור לחמץ מה זה בבל יראה אף זה
בבל יראה. מה זה בבל ימצא אף זה
בבל ימצא. מה זה מחמשת המינין אף
זה מחמשת המינין. בכל גבולך למה נאמר
בבתים שומע כשמועו תלמור לומר בכל
גבולך מה גבולך ברשותך אף ביתך ברשותך
יצא חמצו של ישרﭏ שהוא ברשות נכרי
אף על פי שהוא יכול לבערו. אבל אינו
ברשותו. יצא חמצו של נכרי שהוא
ברשות ישרﭏ וחמץ שנפלה עליו מפולת
אף על פי שהוא ברשותו אבל אינו יכול
לבערו. אתה אומר לכך בא. או אינו בא
ﭏ ללמר בגבולין שבעה ובבתים לעולם
תלמור לומר לא יראה לך שאור וגומר
מה בגבולין שבעה אף בבתים שבעה.

והגרת לבנך. שומע אני מראש חרש
תלמור לומר ביום ההוא אי ביום ההוא
יכול מבעור יום תלמור לומר בעבור זה
בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. על
שולחנך בעבור זה. למה נאמר לפי שהוא
אומר מה העבורה הזאת לכם. ﭏ זה בן
רשע הוא שהוציא את עצמו מן הכלל

tatis. Et præterea probatur argumento a minori ad majus; Si primus & ultimus dies festi, quos non præcedit, neque consequitur sanctitas, requirunt sacrificium solennitatis, feriæ intermediæ, quas præcedit, & consequitur sanctitas, non erit æquum, ut requirerent sacrificium solennitatis? Aut dicam; quo tempore est sacrificium solennitatis, erit azymum; & quo tempore est azymum, erit sacrificium solennitatis. Idcirco dictum est: *Azymum comedetur*; *Azymum comedetur*; cur dictum est? Quia non perceperamus Azymum fuisse interdictum ab sexta hora & supra; unde probatur interdictum esse ab sexta hora & infra? Ex eo quod dictum est; *Azymum comedetur*. Hinc dixit Rabi Jehuda; Tribus temporibus inquiritur fermentatum, vespera ante diem quartamdecimam, in tempore matutino quartæ decimæ, & in tempore remotionis.

Et non apparebit tibi fermentatum. Æquiparatur fermentatum fermento; sicut hoc interdictum est præcepto. *Non apparebit*; Ita pariter & illud; sicut hoc intedicitur præcepto; *Non invenietur*; ita pariter illud: sicut hoc ex quinque speciebus; ita pariter & illud. *In omni termino tuo*. Cur dictum est; *in domibus*? Crederem juxta ejus sensum literalem? Idcirco dictum est; *in omni termino tuo*; sicut *in termino tuo* designat quod sit in tua potestate; ita pariter *in domo tua*, quod sit in tua potestate: excluditur fermentatum Israelitæ, quod sit in potestate alienigenæ, quam vis possit removere; tamen non est in ejus potestate; excluditur fermentatum alienigenæ, quod sit in potestate Israelitæ, & fermentatum, super quod ceciderit ruina; quod quamvis sit in ejus potestate, tamen non potest removere; Tu dicis, quod ea de causa veniat textus; at ego dicam, quod non veniat nisi ad docendum, sc. in terminis septem diebus, & in domibus in perpetuum. Idcirco dictum est: *Non apparebit tibi fermentum* &c. Sicut in terminis septem diebus, ita pariter in diebus septem diebus.

Et narrabis filio tuo. Crederem a principio mensis? Idcirco dictum est; *In die ipso*; si in die ipso; crederem interdiu? Ideo dictum est. *Idcirco*. Quo tempore tibi apponuntur azymum, & herbæ amaræ in tua mensa. *Idcirco*; cur dictum est? Quia dictum est; *Quid est hic ritus vobis*? Hic est filius impii, qui removit seipsum a generali: & quia removit seipsum a ge-

אף אתה הוציאהו מן הכלל בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים לי ולא לך ולפי שהוצאת את עצמך מן הכלל אלו היית שם לא היית נגאל.

והיה לך לאות וגו׳ כרך אחד של ארבע פרשיות. והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש מה מה בראש ארבע טוטפות אף ביד ארבע טטפות תלמוד לומר ומה לך לאות על ידך כרך אחד של ארבע פרשיות. יכול כשם שביד כרך אחד כך בראש כרך אחד והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש. מה ביד כרך אחד. אף בראש כרך אחד. תלמוד לומר לטוטפות לטוטפות הרי ארבע טוטפות אמורות. או יעשה ארבעה כיסין של ארבע פרשיות. תלמוד לומר ולזכרון בין עיניך כיס אחד של ארבע פרשיות:

על ידכה על גובה של יד או אינו אלא על יד כמשמעו. והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש. מה בראש על גובה של ראש. אף ביד על גובה של יד. רבי אליעזר אומר על ידך על גובה של יד. אתה אומר על גובה של יד. או אינו אלא על יד כמשמעו. תלמוד לומר והיה לך לאות על ידכה לך לאות ואינה אות לאחרים. רבי יצחק אומר על גובה של יד. או אינו אלא על ידכה כמשמעו. תלמוד לומר ושמתם את דברי אלה על לבבכם לא אמרתי אלא דבר שהוא מכוון כנגד הלב. ואי זהו מכוון כנגד הלב. זה גובה של יד. על ידכה זה שמאל. אתה אומר זה שמאל. או אינו אלא ימין אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר. שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וגו׳ ואומר ידה ליתד תשלחנה וגו׳ הא אינו יד בכל מקום אלא שמאל. רבי יונתן אומר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בימין אף כתיבה בימין. אבא יוסי אומר מצינו שהימין קרויה יד. אף על

nerali, tu quoque remove illum a generali, dicens: *& hoc fecit Dominus mihi in exitu meo ab Ægypto*; mihi, non tibi; Quia te removisti ab generali, si ibi fuisses, non fuisses redemtus.

Et erit tibi in signum &c. volumen quatuor sectionum; & probatur contra argumento; Quandoquidem dixit lex; Pone Thephilin in manu, & pone Thephilin in capite; sicut in capite quatuor domunculæ, ita pariter in manu; Idcirco dictum est; *& erit tibi in signum super manum tuam*; volumen unum quatuor sectionum; Crederem, sicut unum erat in manu volumen, ita quoque unum fuisse in capite? Et erat argumentum. Quandoquidem dicit lex; Pone Thephilin in manu, pone Thephilin in capite; sicut in manu volumen unum, ita pariter in capite. Idcirco dictum est; *In frontalia, in frontalia*; Ecce quatuor frontalia memorata sunt. Aut faciat quatuor domunculas quatuor sectionum? Idcirco dictum est: *In memoriam inter oculos tuos*. Erit una domuncula quæ contineat quatuor sectiones.

Super manum tuam. Super summitate manus; Aut dicam super manum simpliciter. Et est argumentum. Quandoquidem dicit lex; Pone Thephilin in manu, pone Thephilin in capite; sicut in capite, in summitate capitis, ita pariter in manu, in summitate manus. R. Eliesér dicit; *super manum tuam*; in summitate manus; Tu dicis in summitate manus; At ego non dicam nisi super manum juxta sensum literalem. Idcirco dictum est; *Et erit tibi in signum super manum tuam*; Tibi signum, at non erit aliis signum. R. Isaac dicit; in summitate manus. At ego non dicam nisi super manum tuam, juxta sensum literalem. Idcirco dictum est *Deut. XI. 18. Et ponite verba mea hæc in cordibus vestris*. Non dixi nisi de re, quæ recta sit collocata e regione cordis. Et quodnam est, quod recta situm est e regione cordis? Hæc est summitas manus. *Super manum tuam*; Hæc est sinistra. Tu dicis sinistram; Aut non est nisi dextra; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen monimentum; Dictum est enim *Isai. XLVIII. 13. Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mensa est cœlos* &c. Et similiter dictum est; *Judic. V. 26. Manum suam misit ad clavum* &c. Ecce non est manus in omni loco nisi sinistra. R. Jonathan dicit; *Et ligabitis, & scribetis*; sicut li-

ga-

פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר וישלח ישראל את יד ימינו. ומה תלמוד לומר על ידכה להביא את הגידם שיהא נותן בימין.

והיה לך לאות על ידך כל זמן של יד ביד. תן את של ראש בראש. מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן. נותן של יד. ואחר כך נותן של ראש. וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואחר כך של יד. בין עיניך על גובה של ראש. אתה אומר גובה של ראש או אינו אלא בין עיניך כשמועו תלמוד לומר בנים אתם ליהוה אלהיכם וגו׳ מה בעיניכם האמור להלן על גובה של ראש אף בין עיניך גובה של ראש. רבי יהודה אומר הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש. מה ביד מקום שהוא ראוי להטמא בנגע אף בראש מקום שהוא ראוי ליטמא בנגע אחד. למען תהיה תורת יהוה בפיך. למה נאמר לפי שנאמר והיה לך לאות שומע אני אף הנשים במשמע והדין נותן. הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות עשה אם למדת על מזוזה שהיא נוהגת בנשים כבאנשים יכול אף תפילין נהגו בנשים כבאנשים תלמוד לומר למען תהיה תורת יהוה בפיך לא אמרתי אלא בם שהוא חייב בתלמוד תורה. מכאן אמרו הכל חייבין בתלמוד תורה חוץ מנשים ועבדים. מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין. אשתו של יונה היתה עולה לרגלים. טבי עבדו של רבן גמליאל היה מניח תפילין. ולזכרון בין עיניך. למען תהיה תורת יהוה בפיך. מכאן אמרו המניח תפילין כאלו קורא בתורה וכל הקורא בתורה פטור מן התפילין. ושמרת את

gatio dextera, ita pariter & ſcriptio. Aba Joſe dicit; deprehendimus, quod dextera vocetur manus: Quamvis nonſit rei demonſtratio, eſt tamen monimentum; dictum eſt enim *Geneſ.* XLVIII. 14. *Et extendit manum dexteram*. Et cur dictum eſt? *ſuper manum tuam?* Ad includendum nervum ejus, quod ponatur in dextera.

Et erit tibi in ſignum ſuper manum tuam. Quo tempore induis phylacteria manus, indne quoque phylacteria capitis. Hinc dixerunt, præceptum eſt de Thephilin, quando induuntur, prius induuntur philacteria manus, & poſt illa phylacteria capitis; & quando exuit, exuit prius phylacteria capitis, & deinde exuit phylacteria manus. *Inter oculos tuos*; in ſummitate capitis. Tu dicis in ſummitate capitis; At ego dicam *inter oculos tuos* juxta ſenſum literalem? Idcirco dictum eſt: *Filii vos Domino Deo veſtro* &c. ſicut *in oculis veſtris* eo loco dictum explicandum eſt in ſummitate capitis, ita pariter *inter oculos tuos* hic dictum explicandum eſt de ſummitate capitis. R. Jehuda dicit; Quoniam dixit lex; pone Thephilin in manu, & pone Thephilin in capite; ſicut in manu, in loco ſc. qui lepra pollui poſſit; ita pariter in capite, in loco ſc. qui lepra pollui poſſit. *Ut ſit lex Domini in ore tuo*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *& erit tibi in ſignum*; Crederem poſſe comprehendi vel fœminas juxta ſenſum literalem? Et eſt argumentum. Quoniam Meſuſa eſt præceptum affirmativum, & Thephilin pariter præceptum affirmativum: ſi percepiſti de Meſuſa, quod obſervatur tam a viris, quam a fœminis, crederem etiam Thephilin obſervanda eſſe tam a viris, quam a fœminis? Idcirco dictum eſt: *Ut ſit lex Domini in ore tuo*: Non dixi niſi de iis, qui debent addiſcere legem. Hinc dixerunt; omnes tenentur addiſcere legem, exceptis fœminis, & ſervis. Michol filia Chuſi induebat Thephilin; uxor Jonæ adſcendebat Hieroſolymam ad ſolennitates; Tabi ſervus Raban Gamalielis induebat phylacteria; *In memoriam inter oculos tuos*. *Ut ſit lex Domini in ore tuo*. Hinc dixerunt; qui induit phylacteria æquiparatur illi, qui legit in lege: & qui legit in lege, liber eſt a Thephilin. *Et cuſtodies ſtatuta hæc tempore ſuo*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt; *& cuſtodies ſtatutum*, *& erit tibi in ſignum ſuper manum tuam*; Crederem vel pueros comprehendi? Et eſt argumentum; Quoniam Meſuſa eſt præ-

החקה הזאת למועדה למה נאמר לפי שנאמר ושמרת את החקה והיה לך לאות על ידך. שומע אני אף הקטנים. והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה. ותפילין מצות עשה. אם למדת על מזוזה. שהוא נוהג בקטנים כבגדולים יכול אף תפילין ינהגו בקטנים כגדולים. תלמוד לומר ושמרת את החוקה הזאת לא אמרתי אלא במי שיודע לשמור תפילין מכאן אמרו קטן היודע לשמור תפילין הרי הוא עושה לו תפילין.

ושמרת את החקה הזאת. זו חוקת תפילין אתה אומר או אינו אלא חוקת המצות אמרת במי הענין מדבר בתפילין מימים ימימה למה נאמר לפי שהוא אומר והיה לך לאות שומע אני אף הלילות במשמע. והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות עשה. אם למדת על מזוזה שנוהגת בלילות כבימים יכול אף תפילין נוהגין בלילות כבימים תלמוד לומר מימים ימימה בימים אתה נותן ולא בלילות. דבר אחר מימים ימימה למה נאמר לפי שהוא אומר והיה לך לאות שומע אני אף שבתות וימים טובים במשמע והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות עשה אם למדת על מזוזה שנוהגת בשבתות ובימים טובים יכול אף תפילין יהגו בשבתות ובימים טובים תלמוד לומר מימים ימימה. יצאו שבתות וימים טובים. רבי יאשיה אומר מימים ימימה. הואיל ומזוזה מצות עשה. ותפילין מצות עשה. אם למדת על מזוזה שנוהגת בשבתות ובימים טובים. יכול אף תפילין כן. תלמוד לומר מימים ימימה. דבר אחר מימים ימימה. יש ימים שאתה נותן ויש ימים שאין אתה נותן יצאו שבתות וימים טובים. רבי יצחק אומר הואיל ושבת קרויה אות. ותפילין קרויין אות. לא יתן אות בתוך אות או יתן אות לתוך אות. אמרת תדחה שבת שחייבין עליה כרת ומיתה בית דין. לתפילין שאינם חייבין עליו לא כרת ולא מיתת בית דין. דבר אחר מימים ימימה מגיד שאדם צריך לבדוק את התפילין אחת לשנים עשר חדש נאמר

ceptum affirmativum, & Thephilin pariter præceptum affirmativum; si percepisti de Mesusa, quod observetur tam a pueris, quam a viris; crederem vel Thephilin observanda esse tam a pueris, quam a viris? Idcirco dictum est; *Et custodies statutum hoc*; non dixi nisi de illo, qui sciat custodire Thephilin. Hinc dixerunt; Si puer sciat custodire Thephilin, facienda sunt illi Thephilin.

Et custodies statutum hoc. Hoc est statutum Thephilin; Tu ita dicis; At ego dicam non esse nisi statutum azymorum. Dixisti? De quo agitur? De Thephilin. מימים ימימה Cur dictum est? Quia dictum est; *& erit tibi in signum*; Crederem vel noctes comprehendi juxta sensum literalem? Et est argumentum. Quoniam Mesusa est præceptum affirmativum; si percepisti de Mesusa, quod observatur tam noctu quam interdiu, crederem vel Thephilin observanda esse tam noctu quam interdiu? Idcirco dictum est; מימים ימימה; Diebus tu indues, non noctibus; Alia expositio. מימים ימימה Cur dictum est? Quia dictum est; *Et erit tibi in signum*; Crederem vel in Sabbathis, & diebus festis juxta sensum literalem? Et est argumentum; Quoniam Mesusa est præceptum affirmativum, & Thephilin pariter præceptum affirmativum; si percepisti de Mesusa, quod observetur Sabbathis, & diebus festis, crederem vel Thephilin observanda esse in Sabbathis, & diebus festis? Idcirco dictum est מימים ימימה Excluduntur Sabbatha, & dies festi. R. Josia dicit, מימים ימימה. Quoniam Mesusa est præceptum affirmativum, & Thephilin pariter præceptum affirmativum; Si percepisti de Mesusa, quæ observatur in Sabbathis & diebus festis crederem vel Thephilin? Idcirco dictum est; מימים ימימה. Alia expositio. מימים ימימה. Sunt dies, in quibus indues, & sunt dies, in quibus non indues; excluduntur Sabbatha, & dies festi. R. Isaach dicit; Quoniam Sabbathum vocatur signum; Non dandum est signum intra signum; aut dandum est signum intra signum. Dixisti? Depellatur Sabbathum, cujus causa tenentur excidio, & morte a Synedrio inflicta, a Thephilin, quorum causa non tenentur excidio, neque morte a Synedrio inflicta. Alia expositio. מימים ימימה. Ostendit, quod quisque debeat explorare Thephilin semel duodecimo mense quotannis; Dictum est hic מימים ימימה & dictum est *Levit.* xxv. 29. ימים *erit* re-

כאן מימים ימימה. ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו. מה ימים האמור להלן אין פחות משנים עשר חדש אף ימים האמורים כאן אין פחות מי״ב חדש דברי בית הלל בית שמאי אומרים אינו צריך לבדקן עולמית. שמאי הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימה.

פרשה יח

והיה כי יביאך יהוה אל ארץ הכנעני זכה כנען שנקרא הארץ על שמו וכי מה עשה כנען אלא כיון ששמע כנען שישראל נכנסין לארץ עמד ופנה מפניהם אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה פנית מפני בני אני אקרא הארץ על שמך ואתן לך ארץ יפה כארצך ואי זו זו אפריקא. וכן הוא אומר וכנען ילד את צידון בכורו ואת חת. וכתיב ויענו בני חת וגו׳. שמענו אדוני וגו׳ אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם כבדתם את ידידי. אף אני אקרא הארץ על שמכם. ואתן לכם ארץ יפה כארצכם כאשר נשבע לך והיכן נשבע לו והבאתי אתכם אל הארץ וגו׳ כאשר נשבע לאבותיך. והיכן נשבע באברהם הוא כתיב ביום ההוא כרת יהוה את אברהם וגומר ביצחק כתיב גור בארץ הזאת וגומר. ביעקב כתיב הארץ אשר אתה שוכב עליה. ונתנה לך שלא תהא בעיניך כירושת אבות. אלא תהיה בעיניך כאלו היום נתונה לך. והעברת כל פטר רחם. אין העברה אלא הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו. שמעון בן עזאי אומר והעברת מה תלמוד לומר לפי שהוא אומר כל אשר יעבור תחת השבט שומע אני אף היתום במשמע. והדין נותן ומה אם בעל מום שאינו כשר לגבי מזבח נכנס להתעשר לדיר. יתום שהוא כשר לגבי מזבח לא יהא נכנס לדיר להתעשר. והרי הלקוח יוכיח שהוא כשר על גבי המזבח ואינו נכנס לדיר להתעשר הוא יוכיח על היתום אף על פי שהוא כשר על גבי המזבח לא יהא נכנס לדיר להתעשר. לא אם אמרת בלקוח שאינו נולד ברשותו. לכך אינו נכנס לדיר להתעשר. תאמר ביתום שנולד ברשותו לכך יהא נכנס לדיר להתעשר. לא זכיתי מן הדין. נאמר כאן עבודה ונאמר להלן עבודה מה להלן אין קדושה חלה עליו אלא בחיי אמו. אף עבודה האמורה כאן דין הוא שלא תהא קדושה חלה אלא בחיי אמו. אי מה כאן זכרים

redemtio ejus; ficut ימים ibi dictum non continet fpatium minus duodecim menfibus, ita pariter hoc loco; Verba Scholæ Hillel; Schola Schammai dicit; In perpetuum non eft neceffe ea explorare. Schammai fenior dicebat; Hæc funt Thephilin patris matris meæ.

SECTIO XVIII.

Et erit quando adduxerit Dominus in terran Chanaam. Dignus factus eft Chanaam, ut terra ejus nomine vocaretur. Et quid fecit Chanaam? Poftquam audivit Chanaam quod Ifrael ingrederetur in terram, furgens declinavit ab eorum facie. Dixit illi Deus S. B. Tu declinafti faciem tuam a meis filiis; ego terram nomine tuo vocabo, & tibi dabo terram bonam, ficut eft terra hæc tua; & quænam hæc eft? Africa. Sic enim dictum eft *Genef*. x. 15. *Chanaam autem genuit Sidonem primogenitum fuum, & Herbæum*. Et fimiliter fcriptum eft *Genef*. XXIII. 5. *Refponderunt filii Keth &c. Audi nos Domine* &c. Dixit illis Deus S. B. Vos honoraftis dilectum meum, & ego vocabo terram nomine veftro; Et dabo vobis terram bonam, ficut eft terra veftra. *Sicut juravi tibi*: Et ubi juravit illi? Dictum eft; *Et adducam in terram* &c. *ficut juravi patribus tuis*; Et ubi juravit? De Abraham fcriptum eft *Genef*. xv. 18. *In die illo pepigit Dominus fœdus cum Abrbamo &c.* De Ifaach fcriptum eft ibid. XXVI. 3. *Et peregrinare in hac terra* &c. De Jacob fcriptum eft Ibid. XXVIII. 13. *Terra in qua dormis*. *Et dedi tibi*; ne fit in oculis tuis quafi hæreditas patrum, fed erit in oculis tuis, quafi hodie data fit tibi: *Et feparabis omne, quod aperit vulvam*. Non eft העברה nifi feparatio; fic enim dictum eft *Num*. XXVII. 8. *Et feparabitis hæreditatem ejus filiæ fuæ*. Simeon ben Azai dicit; *Et feparabis*; cur dictum eft? Quia dictum eft *Levit*. XXVII. 32. *Omne, quod tranfierit fub virga*. Crederem vel pupillum juxta fenfum literalem? Et probari poteft argumento. Si vitiatum, quod non eft legitimum, ut offeratur fuper altare, introducitur in caulam, ut decimetur, pupillus, qui eft legitimus, ut offeratur fuper altare, uno introducetur in caulam, ut decimetur? Ecce emtus probet, qui quamvis legitimus fit, ut offeratur fuper altare, tamen non introducitur in caulam, ut decimetur, ipfe probet de pupillo, qui quamvis legitimus fit,

אף להלן זכרים תלמוד לומר כל אשר יעבור אחד זכרים ואחד נקבות במשמע. כל פטר שגר בהמה אין פטר שגר בהמה אלא ששגרתו אמו. יהא פטור מן הבכורה והבא אחריו אינו בכור אשר יהיה לך להוציא את המוכר עובר בהמתו לגוי אשר יולד במשמע מוציא אני את המוכר עובר בהמתו לגוי ומביא אני את הלוקח עובר בהמתו של גוי. תלמוד לומר אשר יולד בבקרך ובצאנך להוציא את הלוקח עובר בהמתו של גוי. הזכרים ליהוה מכאן היה רבי יוסי הגלילי אומר רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהם כאחת שניהם לכהן שנאמר הזכרים ליהוה וחכמים אומרים אי איפשר אלא אחד לו ואחד לכהן. כל פטר חמור תפדה בשה בשה ולא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטרפה, ולא בגוי ולא בכלאים ופטר חמור. תפדה בשה למה נאמר לפי שנאמר אך פדה תפדה. שומע אני כל בכור בהמה טמאה במשמע תלמוד לומר ופטר חמור תפדה בשה חמור אתה פודה ואי אתה פודה כל בכור בהמה טמאה. דבר אחר כל פטר חמור תפדה בשה. יכול כל פטר חמור אתה פודה בשה ושאר בהמה טמאה בכסות וכלים תלמוד לומר אך אם כן מה תלמוד לומר פדה תפדה אם אינו ענין שפודין בהמה טמאה תנהו ענין שמקדישין בהמה טמאה לבדק הבית ופודין אותה מהקדש הבית אם לא תפדה וערפתו מכאן אמרו מצות פדייה קודמת למצות עריפה. דבר אחר אם לא תפדה וערפתו אם אין אתה פודהו עורפהו הואיל ואבדת נכסי כהן אף נכסיך יאבדו ומנין שאסור בהנאה נאמר כאן עריפה ונאמר להלן עריפה. מה להלן אסור בהנאה אף

sit, ut offeratur super altare, tamen non ingreditur in caulam, ut decimetur. Minime; si dixisti de empto, qui non est natus in ejus potestate, idcirco non introducitur in caulam, ut decimetur, dices de pupillo, qui natus est in ejus potestate, idcirco erit introducendus in caulam, ut decimetur? Non probavi argumento. Dictum est hic ministerium, pariterque dictum est illic ministerium; sicut illic non cadit in illud sanctitas nisi vivente matre, ita pariter hoc loco. Aut dicam; sicut illic mares, ita pariter hoc loco. Idcirco dictum est; *Omne quod transierit*: Tam mares quam fœminæ includuntur; *Omnem aperturam, quam emiserit bestia*; Non est apertura, quam emiserit bestia, nisi illa, quam emiserit ejus mater; *Quod fuerit tibi*. Ad excludendam animantem emptam, quæ gravida facta sit a pecude gentilis. At ego includam emptam, quæ gravida facta sit a pecude gentilis: Idcirco dictum est; *quod natum sit in bobus & ovibus tuis*. Ad excludendam emptam quæ gravida facta sit a pecude gentilis. *Mares Domino*. Hinc dixit R. Jose Galilæus: Ovis, quæ non pepererit primogenitum, & pariat duos masculos, & ambo simul educant capita sua, ambo cedunt sacerdoti; dictum est enim: *Mares Domino*. At sapientes dicunt; non est possibile; sed ipsi alter, & alter sacerdoti cedet. *Omnem aperturam asini redimes ove*. Ove, non vitulo, neque fera, neque mactato, neque discerpto, neque Coi, neque vasis. *Et aperturam asini redemes ove*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Tantummodo redimendo redimes*. Crederem omne primogenitum bestiæ immundæ juxta sensum literalem? Idcirco dictum est. *Et aperturam asini redimes ove*. Primogenitum asini tu redimes, at non debes redimere omne primogenitum bestiæ immundæ. Alia expositio. *Omnem aperturam asini redimes ove*. Crederem, quod omnem aperturam asini redimeres ove, & reliquorum animantium immundorum redimeres vestibus & vasis? Idcirco dictum est: *Tantummodo*. Si ita est. Cur dictum est; *redimendo redimes?* Si non potest explicari pro redemtione bestiæ immundæ, explicetur, quod sanctificetur bestia immunda instaurationi domus, *sc. templi*, & redimatur sanctitate domus. *Si non redemeris; & decollabitur*. Hinc dixerunt; præceptum redemtionis præcedit præceptum decollationis. Alia expositio; *Si non redemeris, & decollabitur*, Si tu non redemeris,

כאן אסור בהנאה. כל בכור אדם בבניך
למה נאמר לפי שהוא אומר ופדוייו מבן
חדש תפדה כלל בערכך כסף חמשת
שקלים פרט כלל ופרט אין בכלל לא מה
שבפרט ובשהוא אומר כל בכור אדם
בבניך תפדה חזר וכלל או כלל בכלל
הראשון אמרת לאו. לא כלל ופרט וכלל
אי אתה דן לא כעין הפרט מה הפרט
מפורש בנכסים המטלטלים שאין להם
אחריות וגופן ממון אף אני איני מרבה
לא נכסים שאין להם אחריות. מכאן
אמרו בכל מקום פודין בכורי אדם חוץ
מעבדים ושטרות וקרקעות והקדשות. כל
בכור אדם בבניך ותפדה הרי שהיו לו
בכורות מחמש נשים מניין שחייב לפדות
את כלן תלמוד לומר כל בכור אדם בבניך
תפדה וכל בכור בני אפדה מנין אם לא
פדאו אביו יפדה את עצמו תלמוד לומר
כל בכור בני אפדה רבי יוסי הגלילי אומר
הואיל ואמרה תורה פדה את בנך ולמד
את בנך תורה אם למדת על תלמוד
תורה שאם לא למדו אביו הוא מלמד
לעצמו כך אם לא פדאו אביו הוא פודה
את עצמו. לא אם אמרת בתלמוד
תורה שהוא שקול כנגד הכל. שאם לא
למדו אביו הוא מלמד לעצמו כך אם
לא פדאו אביו הוא פודה את עצמו.
לא אם אמרת בתלמוד תורה שהוא
שקול כנגד הכל. שאם לא למדו אביו
הוא מלמד לעצמו. תאמר בפריה שאינה
שקולה כנגד הכל לכך אם לא פדאו אביו
הוא לא יפדה את עצמו. והרי המילה
תוכיח שאינה שקולה כנגד הכל. ואם לא
מלו אביו הוא מל את עצמו. כך אם לא
פדאו אביו הוא יפדה את עצמו לא
אמרת במילה שחייבין עליה כרת. שאם
לא מלו אביו הוא מל את עצמו תאמר
בפריה שאין חייבין עליה כרת. לכך אם

ris, decollabitur. Quoniam perduntur facultates sacerdotis, tuæ quoque facultates perdentur; & unde probatur, quod ejus usus interdicatur? Dictum est hic decollatio, pariter in vitula decollanda memoratur decollatio: sicut illic interdicitur usus, ita pariter hoc loco. *Omne primogenitum hominis in filiis tuis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Num.* XVIII. 16. *Et redemtos ejus ætate mensis redimes*. Generale; *In æstimatione tua argento quinque siclorum*. Particulare, generale & particulare; non est in generali, nisi quod est in particulari. Quando vero dicit. *Omne primogenitum hominis in fillis tuis redimes*; Iterum generale, aut generale in primo generali. Dixisti? minime; sed generale, & particulare, & generale, tu non potes explicare nisi in sensu particulari; Quid particulare exponit? bona mobilia, quæ cautione de futuro damno non tenentur, quorum substantia est pecunia; ego quoque non includam, nisi facultates, quæ cautione de futuro damno non tenentur. Hinc dixerunt; omnibus redimunt primogenita hominis, exceptis servis, & scripturis, & fundis, & sactificatis: *Omne primogenitum hominis in filiis tuis redimes*; si illi sint primogeniti ex quinque uxoribus, unde probatur, quod debeat omnes redimere? Ex eo quod dictum est: *Omne primogenitum hominis in filiis tuis redimes*. *Et omne primogenitum filiorum meorum redimam*. Unde probatur, si pater non redimat, quod seipsum redimere debeat? Ex eo quod dictum est; *Et omne primogenitum filiorum meorum redimam*. R. Jose Galilæus dicit; quoniam dicit lex; redime filium tuum, & doce filium tuum legem; si percepisti de doctrina legis; si non docuerit pater, debeat per se addiscere, ita pariter, si non redemerit pater, debebit seipsum redimere. Minime: si dixisti de doctrina legis, quæ omnibus æquivalet, si non docuerit pater, quod debeat per se addiscere; dices de redemtione, quæ omnibus non æquivalet? Idcirco si non redemerit pater, non debeat seipsum redimere. Sed circumcisio probet, quæ omnibus non æquivalet, si non circumciderit pater, debet seipsum circumcidere; ita pariter si non redemerit pater, debebit seipsum redimere; Minime; si dixisti de circumcisione, cujus causa tenetur excidio; si non circumciderit pater, seipsum circumcidet; dices de redemtione, cujus causa non tenetur excidio? Idcirco, si non redemerit pater, non debet seipsum redime-

לא פראו אביו הוא לא יפדה
את עצמו אמרת הפרש ואדון בנין אב
מבין שלשתן לא הרי מילה כהרי תלמוד.
ולא הרי תלמוד כהרי מילה. ולא זה וזה
כהרי פרייה ולא הרי פרייה כהרי זה וזה
הצד השוה שבהן שהוא מצות האב על
הבן אם לא עשה אביו יעשה הוא לעצמו
אף כל שהוא מצות האב על הבן אם לא
יעשה לו אביו הוא יעשה לעצמו מכאן
אמרו מן התורה חייב אדם למול את בנו
ולפדותו. וללמדו תורה. וללמדו אומנות,
ולהשיאו אשה רבי עקיבא אומר אף ללמדו
שייט. רבי אומר אף ישוב מדינה.

והיה כי ישאלך בנך מחר. יש מחר
עכשיו. ויש מחר לאתר זמן. מה זאת הרי
מחר לאחר זמן. מחר יהיה האות הזה
האות הזה הרי מחר עכשיו. מחר יאמרו
בניכם לבנינו הרי מחר לאחר זמן. מה
העדות החקים והמשפטים נמצאת אומר
ארבעה בנים הם. אחד חכם. ואחד רשע.
ואחד תם. ואחד שאינו יודע שאול. חכם מה
הוא אומר מה העדות החקים והמשפטים
אשר צוה יהוה אלהינו אותנו אף אתה
פתח לו בהלכות הפסח אין מפטירין אחר
הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר מה העבודה
הזאת לכם לכם ולא לו ולפי שהוציא
את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר אף אתה
הקהה את שיניו ואומר לו בעבור זה עשה
יהוה לי בצאתי ממצרים לי ולא לך אלו
היית שם לא היית נגאל. תם מה הוא
אומר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד
הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים.
ושאינו יודע לשאל את פתח לו שנאמר
והגדת לבנך ביום ההוא וגו'. דבר אחר
מה העדות רבי אליעזר אומר מנין אתה
אומר שאם היתה חבורה של חכמים או
של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות
פסח עד חצות לכך נאמר מה העדות וגו'
ויהי כי הקשה פקעה לשלחנו שומע אני
מאליו. תלמוד לומר ויחזק יהוה את לב
פרעה. ויהרג יהוה כל בכור. מכאן אמרו
זובחין בכורי בהמה כנגד בכורי בהמה
ופודין בכורי אדם כנגד בכורי אדם והיה

mere. Dixisti? distinguo; & explicetur constitutio principii ex tribus rationibus; non est circumcisio sicut doctrina, neque doctrina sicut circumcisio; neque utraque sicut redemtio, neque redemtio sicut hæc & illa; paritas quæ inter illas intercedit hæc est, quod præceptum incumbat patri pro filio, si non faciet pater, faciet sibimetipsi; Hinc dixerunt, ex lege debet pater circumcidere filium, redimere, & docere legem, & docere artes, & ducere illi uxorem; Rabi Akiba dicit; debet etiam docere natationem. Rabi dicit; ut in provincia constituat.

Et erit, quando te interrogaverit filius tuus cras; Est dies crastina pro illo tempore, pariterque est dies crastina in posterum. *Quid est hoc?* Ecce dies crastina in posterum; *& erit signum hoc;* Ecce dies crastina pro eo tempore. *Cras dicent filii vestri filiis nostris:* Ecce dies crastina in posterum. *Quid hæc narratio statutorum, & judiciorum?* Deprehenditur, quod dicas, quatuor esse filios; unus est sapiens, alter impius, alius perfectus, & alter qui nescit interrogare. Sapiens quid dicit? *Quid est hæc narratio statutorum, & judiciorum, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis?* Tu quoque explica illi constitutiones Paschatis; non dimittunt post Pascha cum bellariis.

Impius quid dicit? *Quinam est hic ritus vobis?* vobis, non illi; & quia se eduxit ab generali, & abnegavit fundamentum; tu pariter colliga ejus dentes, & dic illi; *Propterea fecit Dominus mihi in exitu meo de Ægypto;* mihi, non tibi; Si ibi tu fuisses, non esses redemtus. Perfectus quid dicit? *Quid est hoc? & dices illi: In manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto de domo servitutis.* Et qui nescit interrogare expone illi. Dictum est enim; *Et narrabis filio tuo in die illo &c.* Alia expositio. *Quæ testimonia?* Rabi Eliéser dicit: Unde tu dicis, quod si fuerit societas sapientum, aut discipulorum debeant vacare constitutionibus Paschatis usque ad mediam noctem; Idcirco dictum est; *Quæ testimonia?* &c. *Et fuit cum roboratus esset Pharao, ut non dimitteret nos.* Crederem sponte? Idcirco dictum est; *Et roboravit Dominus cor Pharaonis; & occidit Dominus omne primogenitum.* Hinc dixerunt; immolantur primogenita animantium pro primogenitis animantium, & redimuntur primogeniti hominis pro primogenitis hominis. *Et erit in signum &c.* In quatuor locis memoratur Para-

לאות וגו' בארבעה מקומות מזכירין פרשה תפילין קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצורת ארבע פרשיות של יד הם כרך אחד ארבעה פרשיות של ראש הם ארבעה טוטפת ואלו הן קדש לי. והיה כי יביאך. שמע. והיה אם שמוע. כותבן כסדרן. ואם לא כותבן כסדרן. הרי אלו יגנזו.

חסלת מסכתא דפסחא

פרשת ויהי בשלח

ויהי בשלח אין שלוח בכל מקום שלא לווי שנאמר ואברהם הולך עמהם לשלחם וישלחם יצחק הפה שאמר גם ארת ישראל לא אשלח. הוא שאמר אנכי אשלח אתכם ואת טפכם. מה שכר נטלו על כך לא תתעב מצרי. הפה שאמר לא ידעתי את יהוה היא שאמר אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים. מה שכר נטלו על כך ביום ההוא יהיה מזבח ליהוה בתוך ארץ מצרים. ומצבה אצל גבולה ליהוה. הפה שאמר מי יהוה אשר אשמע בקולו. הוא הפה שאמר יהוה הצדיק ואני ועמי הרשעים. על כן נתן להם מקום קבורה שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ. ולא נחם אלהים. אין נחום זה שלא נהוג. וכן הוא אומר נחית כצאן עמך וגו' וכתיב וינחם בענן יומם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא קרוב הוא הדבר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. כי קרוב הוא קרוב הדרך לשוב למצרים שנאמר דרך שלשת ימים נלך במדבר. דבר אחר כי קרוב הוא. קרובה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך השבעה לי באלהים אם תשקור לי ולניני ולנכדי ועדיין נכדו קיים. דבר אחר כי קרוב הוא קרובה השבועה מלחמה ראשונה לשנייה. דבר אחר כי קרוב הוא בקרוב ירשו כנעניים את הארץ שנאמר ודור רביעי ישובו הנה. לא הביאן הקדוש

rascha Thepilin; *Sanctifica mihi*; *Et erit quando adduxerit te*; *Audi*, *& erit*, *si audieris*. Hinc dixerunt, præceptum esse, ut quatuor sectiones Thephilin manus sint volumen unum, & quatuor sectiones capitis sint quatuor frontalia; Et sunt; *Sanctifica mihi*; *& erit*, *quando adduxerit te*; *Audi*, *& erit si audieris*; Juxta ordinem suum describuntur, si non essent descripta juxta ordinem suum, abscondebantur.

Desinit tractatus Paschatis.

SECTIO: *Et fuit cum dimitteret*,

ET *fuit cum dimitteret*, שלוח ubique non est nisi deductio. Dictum est enim *Genes.* XVIII. 16. *Et Abbram simul grediebatur*, *deducens eos*; & similiter dictum est ibid. XXVI. 31. *Et deduxit eos Isaacb*. Os quod dixit; *Et etiam Israel non dimittam*. *Exod.* V. 2. Ipsum est quod dixit. *Ego dimittam vos & parvulos vestros*. Ibid. VIII. 28. Quam mercedem hac de re accepit? *Non abominaberis Ægyptium*. *Deut.* XXIII. 8. Os quod dixit; *Non cognovi Dominum*. *Exod.* V. 2. Ipsum est, quod dixit. *Fugiamus a conspectu Israel*; *Dominus enim pugnat pro eis contra Ægyptios*. *Exod.* XIV. 25. Quam mercedem hac de re accepit? *In die illa erit altare Domino in medio terræ Ægypti*, *& statua juxta terminum ejus Domino*. *Isai.* XIX. 19. Os quod dixit. *Quis est Dominus*, *cujus vocem ego audiam?* *Exod.* V. 2. Ipsum est quod dixit: *Dominus justus*, *& ego & populus meus impii*, Idcirco dedit illi locum sepulturæ; Idcirco dictum est *Exod.* XV. 12. *Extendisti dexteram tuam*, *& absorbuit eos terra*. *Non duxit eos Deus*. Non est נחום nisi quod commune & vulgare est. Et similiter dictum est *Psal.* LXXVII. 25. *Deduxisti sicut oves populum tuum* &c. Et pariter scriptum est Ibid. LXXVIII. 14. *Et deduxit eos in nube diei*. *Per viam Philistim*, *quia vicina erat*; Vicina erat illi, quod dixit Deus S. B. a Mosi. Quando tu educes populum de Ægypto, servient Idolis super monte isto *Quia vicina erat*, vicinum erat via ad revertendum in Ægyptum; dictum est enim *Exod.* XIII. 27. *Viam trium dierum pergemus in deserto*. Alia expositio. *Quia vicina erat*; vicina erat juramentum, quod juravit Abraham Abimelecho; *Jura ergo per Deum*, *si mentiaris mihi*, *& filio meo*, *& nepoti meo*, & adhuc nepos ejus conservatur. Alia expositio: *Quia vicina erat*; vicinum erat juramentum

ברוך הוא דרך פשוטה לארץ ישראל אלא דרך המדבר אמר הקדוש ברוך הוא אם אני מביא עכשיו את ישראל לארץ מיד מחזיקים אדם בשדהו ואדם בכרמו. והן בטלים מן התורה אלא אקיפם במדבר ארבעים שנה שיהיו אוכלין מן ושותין מי הבאר. והתורה נבללת בגופן מכאן היה רבי שמעון אומר לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן. ושוין להם אוכלי תרומה. דבר אחר כי קרוב הוא לא הביאן המקום בפישוטן אלא כיון ששמעו כנעניים שישראל נכנסו עמדו ושרפו כל הזרעים וקצצו כל האילנות וסתרו את הבנינים וסתמו את המעינות אמר הקדוש ברוך הוא לא הבטחתים לאבותם שהכניסן לארץ חריבה אלא מלאה כל טוב שנאמר ובתים מלאים כל טוב אלא הריני מקיפן במדבר ארבעים שנה עד שיעמדו כנעניים ויתקנו מה שקלקלו. דבר אחר כי אמר אלהים וגו׳ זו מלחמת עמלק שנאמר וירד המעלקי וגו׳. דבר אחר כי אמר אלהים זו מלחמת בני אפרים שנאמר אלה בני אפרים שותלח וכתיב בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב וגו׳. מפני שלא שמרו ברית האלהים ובתורתו מאנו ללכת. עברו על הקץ ועל השבועה דבר אחר שלא יראו עצמות אחיהם מושלכים בפלשת ויחזרו להם. דבר אחר כי אמר אלהים כדי שלא יחזרו לאחוריהם והרי דברים קל וחומר. ומה אם כשהקיפם דרך עמוקה אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה אלו באין בפשוטה על אחת כמה וכמה ויסב אלהים את העם כדי לעשות נסים וגבורות במן ובשליו ובבאר. רבי אליעזר אומר כדי ליגעם שנאמר ענה בדרך כחי קצר ימי וגו׳. המדבר כדי לצרפן

tum belli primi ſecundo. Alia expoſitio: *Quia vicina erat*: prope erat, ut hæreditarent Chananæi terram; dictum eſt enim *Geneſ.* xv. 16. *Generatione autem quarta revertentur huc*. Non deduxit Deus S. B. per viam communem in terram Iſrael, ſed per viam deſerti; Dixit enim Deus S. B. ſi modo deducam Iſrael in terram; ſtatim unuſquiſque apprehendet agrum ſuum, & vineam ſuam, & ceſſabunt a lege; ſed circumducam per deſertum quadraginta annis, ut comedant Manna, & bibant aquas fontis, & lex in eorum corpore comprehendatur. Hinc dicit R. Simeon; Non data eſt lex ad differendum, ſed ad comedendum Manna; eique ſimiles ſunt cibi ſeparationis. Alia expoſitio: *Quia vicina erat*; Non deduxit eos Deus juxta eorum conſuetudinem; ſed poſtquam audierunt Chananæi, quod adventarent Iſraelitæ, ſurgentes combuſſerunt omnia ſemina, ſucciderunt omnes arbores, & deſtruxerunt ædificia; & obſtruxerunt fontes, & ciſternas. Dixit Deus S. B. Non facta eſt ſpes patribus, ut ingrederentur in terram deſertam, ſed plenam omnium bonorum. Dictum eſt enim *Deut.* VII. II. *Domos plenas omnium bonorum*. Sed ecce ego circumducam per deſertum quadraginta annis, donec conſtituantur Chananæi, & componant, quod corruperunt. Alia expoſitio. *Quia dicit Deus &c.* Hoc eſt bellum Amalek; Dictum eſt enim *Numer.* XIV. 45. *Et deſcendit Amalek &c.* Alia expoſitio; *Quia dicit Deus*. Hoc eſt bellum filiorum Ephraim. Dictum eſt enim *Numer.* XXVI. 38. *Et iſti ſunt filii Ephraim Schutelah*. Et ſimiliter ſcriptum eſt *Pſal.* LXXVIII. 9. *Et filii Ephraim intendentes, & mittentes arcum, converſi ſunt in die belli*. Quia non cuſtodierunt fœdus Dei, & in ejus lege renuerunt incedere; tranſgreſſi ſunt contra finem, & juramentum. Alia expoſitio: Ne viderent oſſa fratrum ſuorum, qui interfecti ſunt in Philiſtim, & reverterentur. Alia expoſitio; *Quia dicit Deus*: ne reverterentur; & ecce argumentum a minori ad majus; Si quando circumducti ſunt per viam profundam; dixerunt: *Conſtituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum*. *Num.* XIV. 4. Iſti qui incedebant via communi, quanto magis! *Et circumduxit Deus populum*. Ut faceret prodigia & miracula in Manna, in coturnicibus, & in fonte. R. Elieſer dicit; ut illos defatigaret, dictum eſt enim *Pſal.* CII. 24. *Reſpondit ei in via virtutis ſuæ; paucitatem dierum meorum &c.*

De-

שנאמר המוליכך במדבר הגדול והנורא.
ים סוף כדי לנסותם שנאמר אבותינו
במצרים לא השכילו נפלאותיך וגו' רבי
יהושע אומר דרך כדי ליתן להם את
התורה שנאמר בכל הדרך אשר צוה
יהוה אלהינו אתכם תלכו ואומר כי נר מצוה
ותורה אור. המדבר כדי להאכילם את
המן שנאמר המאכילך מן במדבר וגומר.
ים סוף כדי לעשות להם נסים ונפלאות.
שנאמר שכחו אל מושיעם עושה גדולות
וגו' ואומר ויגער בים סוף ויחרב ויוליכם
בתהומות כמדבר. וחמושים אין חמושים
אלא מזויינין שנאמר וחמושים עלו בני
ישראל. ואתם תעברו חמושים. וכתיב
ויעברו ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה
חלוצים ארבעים אלף חלוצי צבא דבר
אחר וחמשים עלו אחד מחמשה. ויש
אומרים אחד מחמשים. ויש אומרים אחד
מחמש מאות. רבי נהוראי אומר העבודה
לא אחד מחמש מאות עלו שנאמר רבבה
כצמח השדה נתתיך. וכתיב ובני ישראל
פרו וישרצו וירבו ויעצמו שהיתה האשה
יולדת ששה בכרס אחד. ואתה אומר אחד
מחמש מאות עלו העבודה לא אחד
מחמש מאות עלו אלא שמתו הרבה
מישראל במצרים. ואימתי מתו בשלשת ימי
אפלה שנאמר לא ראו איש את אחיו
שהיו קוברים מתיהם והודו ושבחו להקדוש
ברוך הוא שלא ראו אויביהם וששו
במפלתם. ויקח משה את עצמות יוסף
עמו להודיע חכמתו וחסידותו של משה.
שכל ישראל עוסקין בבזה ומשה עוסק
במצות עצמות יוסף. עליו הכתוב אומר
חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט.
ומשה מהיכן היה יודע היכן היה קבור
יוסף אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו

Deſerti; ut eos purgaret. Dictum eſt enim *Deut.* VIII. 15. *Et ductor tuus fuit in deſerto magno, atque terribili. Maris Supb*; ut eos probaret; dictum eſt enim *Pſalm.* CVI. 7. *Patres noſtri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua &c.* Rabi Jehoſua dicit; *per viam*, ut daret illis legem. Dictum eſt enim *Deuter.* V. 33. *Per omnem viam, quam præcepit Dominus Deus veſter, ut incederetis.* Et ſimiliter dictum eſt *Prov.* VI. 23. *Quia præceptum lucerna eſt, & lex lux. Deſerti*; ut eos cibaret Manna; dictum eſt enim *Deut.* VIII. 16. *Et cibavit te in deſerto. Maris Supb*, ut faceret illis prodigia, & miracula; dictum eſt enim *Pſal.* CVI. 21. *Obliti ſunt Deum, qui ſalvavit eos, qui fecit magnalia.* Pariterque dictum eſt ibid. verſ. IX. *Increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt, & deduxit eos in abyſſis ſicut in deſerto.* Et חמושים non ſignificat חמושים niſi præparatos; dictum eſt enim *Exod.* XIII. *Et una ex quinque partibus adſcendit. Et vos tranſibitis* חמושים. Et ſimiliter ſcriptum eſt *Joſ.* IV. 12. *Filii quoque Ruben & Gad & dimidia tribus Manaſſe armati, quadraginta millia armatorum exercitus.* Alia expoſitio; *Et* חמשים *adſcenderunt*; una ex quinta parte; & alii dicunt; una pars ex quinquaginta; & alii dicunt; una ex quingentis partibus. Rabi Nehorai dicit; per ſacrificium; ne una quidem ex quingentis partibus adſcendit; ſcriptum eſt enim *Exod.* I. 6. *Porro filii Iſrael fœcundi facti ſunt, & procrearunt, & multiplicati ſunt, & prævaluerunt*; Eo quod mulier uno partu ſex filios pareret. Et quando mortui ſunt? tribus diebus tenebrarum; ſcriptum enim *Exod.* X. *Non videbat vir fratrem ſuum.* Quod ſepelierunt ſuos mortuos; & gratias egerunt, & laudarunt Deum S. B. quod non vidiſſent hoſtes ut eorum calamitate lætarentur. *Et accepit Moſe oſſa Joſeph ſecum.* Ad demonſtrandam ſapientiam Moſis; quod cum omnes Iſraelitæ occupati eſſent in præda, Moſe occupatus fuit in præcepto oſſium Joſephi. De eo ſcriptum eſt *Prov.* X. 8. *Sapiens corde præcepta ſuſcipit; ſtultus cæditur labiis.* Moſe unde cognovit, ubi eſſet ſepulchrum Joſeph? Dixerunt: Sarach filia Aſſer, quæ ſuperfuit ex ea generatione, moſtravit Moſi ſepulchrum Joſeph; Dixit illi, in hoc loco fecerunt arcam æneam Ægyptii, & immerſerunt in Nilum. Venit & ſtetit ſuper Nilo, accepit lapillum, & in medium ejus projecit, & clamavit; Joſeph, Joſeph. Advenit juramentum, quod juravit Deus

הדור והיא הראתה למשה קבר יוסף
אמרה לו במקום הזה שמוהו עשו לו
מצרים ארון של מתכת ושקעהו בתוך
נילוס. בא ועמד על נילוס נטל צרור וזרק
לתוכו וזעק ואמר יוסף יוסף הגיעה
השבועה שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם
אבינו שהוא גֹ֗ל את בניו תן כבוד ליהוה
ﭏהי ישרﭏ וﭏ תעכב את גאולתך כי בגללך
אנו מעוכבים. ואם לאו נקיים אנחנו
משבועתך. מיד צף ארונו של יוסף ונטלו
משה. וﭏ תתמה בדבר הזה הרי הוא
אומר ויהי האחד מפיל את הקורה והברזל
נפל למים ויצעק ויאמר אהה יהוה והוא
שאול. והרי דברים קל וחומר ומה ﭏישע
תלמידו של ﭏיהו הציף הברזל. קל וחומר
למשה רבו של ﭏיהו. רבי נתן אומר
בקיפוסולין של מצרים היה קבור יוסף
ללמדך שבמדה שהאדם מודד בה מודדים
לו. מרים המתינה למשה שעה אחת
שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לדעה.
והמקום עכב לה במדבר הארון והשכינה
והכהנים והלוים וכל ישרﭏ שבעת ימים
עם ענני כבוד. שנאמר והעם לא נסע עד
האסף מרים. יוסף זכה לקבור את אביו
שאין באחיו גדול ממנו. שנאמר ויעל
יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב
גם פרשים מי לנו גדול כיוסף שלא
נתעסק בו ﭏא משה. משה נתעסק בעצמות
יוסף שאין בישרﭏ גדול ממנו שנאמר ויקח
משה את עצמות יוסף עמו מי לנו גדול
כמשה שלא נתעסק בו ﭏא שכינה שנאמר
ויקבור אותו בגיא. ולא עוד שעם יעקב
עלו עבדי פרעה וזקני ביתו ועם יוסף
הארון והשכינה והכהנים והלוים וכל ישרﭏ
ושבעה ענני כבוד. ולא עוד ﭏא שהיה
מהלך ארונו של יוסף עם ארון חי העולמים

S. B. Abrahamo patri nostro, quod liberaret filios suos; Da gloriam Domino Deo Israel; neque moreris tuam redemtionem, quia tui causa nos moramur; si minus, liberi erimus ab tuo juramento; Statim natavit ejus arca, eamque recepit Mose. Ne de hoc mireris; dictum est enim 2. *Reg.* VI. 5. *Accidit autem, ut cum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam; exclamavit ille, & ait; heu, heu, Domine mihi, & hoc ipsum mutuo acceperam.* Ecce argumentum a minori ad majus; Si Elisæus discipulus Eliæ fecit supernatare ferrum; quanto magis Mose præceptor Eliæ! R. Nathan dicit; In arcis Ægyptiorum sepultus fuit Joseph; ut doceare, quod ea mensura qua quis metitur, illi metiantur; Mirjam, quæ expectavit Mosen una hora, dictum est *Exod.* II. 4. *Stabat autem soror ejus a longe ad sciendum;* Et Deus detinuit ejus causa in deserto arcam, & Divinitatem, & sacerdotes, & Levitas, & omnem Israelem septem diebus cum nubibus gloriæ; Dictum est enim *Num.* XII. 15. *Et populus non est profectus, donec recepta est Mirjam.* Joseph meruit sepelire patrem suum; quod nemo inter fratres suos illo esset major; Dictum est enim *Genes.* L. 7. *Et adscendit Joseph ad sepeliendum patrem suum;* Et scriptum est ibid. *Et fecit pariter secum adscendere currum, & equos* Quis nobis major est Josepho, cui non præstitit operam nisi Mose, qui occupatus fuit in ossibus Joseph, quia nemo in Israele nobis erat illo major. Dictum est enim: *Et accepit Mose ossa Joseph secum;* Quis nobis est major Mose? In quo nemo fuit occupatus, nisi Divinitas. Dictum est enim *Deut.* XXXIV. 6. *Et sepelivit eum in valle.* Non hoc tantum, sed cum Jacob adscenderunt servi Pharaonis, & seniores suæ domus, & cum Josepho arca, & Divinitas, & sacerdotes, & Levitæ, & universus Israel, & septem nubes gloriæ; Non hoc tantum; sed incessit arca Joseph cum arca vitæ æternæ; Et prætereuntes, & adstantes dicebant; Quæ est præstantia duarum istarum arcarum? & illi respondebant: Hæc est arca mortui, & illa est arca vitæ æternæ; & illi dicebant; Qua de causa incedit arca mortui cum arca vitæ æternæ? Respondebant illi; quod positum est in hac arca observavit, quod scriptum est in eo, quod positum est in illa arca, scriptum est; *Ego sum Dominus Deus tuus;* Et de Josepho scriptum est. *Sub Deo ego;* In eo quod positum

est

והיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של
שני ארונות הללו והם אומרים להם זה
ארונו של מת וזה ארונו של חי העולמים
ואומרים להם מה טיבו של מת להלוך עם
ארון חי העולמים. ואומרים להם המונח
בארון זה קיים מה שכתוב במונח בארון
זה במונח בארון זה כתיב אנכי יהוה
אלהיך וביוסף כתיב התחת אלהים אני במונח
בארון זה כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים
וביוסף כתיב את האלהים אני ירא. לא
תשא. וביוסף כתיב חי פרעה. זכור את
יום השבת. וביוסף כתיב וטבוח טבח והכן
ואין הכן אלא ערב שבת כתיב הכא והכן
וכתיב התם והיה ביום הששי והכינו. כבד
את אביך. וביוסף כתיב ויאמר ישראל אל
יוסף הלא אחיך רועים בשכם. לך ואשלחך
אליהם ויאמר לו הנני. יודע היה שאחיו
שונאים אותו ולא רצה לעבור על דברי
אביו. לא תרצח לא רצח לפוטיפר. לא
תנאף לא נאף לאשת פוטיפר. לא תגנוב
לא גנב פרעה שנאמר וילקט יוסף את
כל הכסף וגו׳. לא תענה ברעך. ויוסף
לא הגיד לאביו מה שעשו לו אחיו. והרי
דברים קל וחומר ומה דבר של אמת
לא ענה. של שקר על אחת כמה
וכמה. לא תחמד שלא חמד אשת
פוטיפר. כתיב לא תשנא. וביוסף אומר
וינחם אותם וידבר על לבם. כתיב
לא תקום ולא תטור. וכתיב ואתם
חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה.
וחי אחיך עמך. ויכלכל יוסף את אביו.
כי השבע השביע השביעם שישבעו לבניהם.
רבי נתן אומר מפני מה השביע את
אחיו ולא השביע את בניו אמר אם
אני משביע את בני אין המצרים מניחים

est in illa arca, scriptum est; *Non erit tibi Deus alius*; & de Josepho scriptum est. *Deum ego timeo*. *Non jurabis*. Et de Joseph scriptum est; *Vivat Pharao*. *Memento diei Sabbathi*; & de Joseph scriptum est *Genes*. XLIII. 16. *Macta mactationem*, *& præpara*; Non designat הכן nisi vesperam Sabbathi; scriptum est hic והכן pariterque scriptum est *Exod*. XVI. 5. *Die autem sexto præparent*. *Honora patrem tuum*; & de Joseph scriptum est *Genes*. XXXVII. 13. Dixit Israel ad Joseph; *Fratres tui pascunt oves in Sichem*; *Vade*, *& mittam te ad eos*; *& respondit ei*; *præsto sum*. Cognovit, quod esset odio fratribus suis; at noluit transgredi verba patris sui. *Non occides*; Non occidit Putiphar. *Non mœchaberis*; Non mœchatus est cum uxore Putiphar. *Non furaberis*; Non furatus est Pharaoni; Dictum est enim *Genes*. XLVII. 14. *Et congregavit Joseph omnem pecuniam*. *Non loqueris contra proximum tuum*; Et Joseph non aperuit patri suo, quid sibi fecerint ejus fratres. Ecce argumentum a minori ad majus; rem, quæ vera erat, non aperuit; falsam quanto magis! *Non concupisces*: Non concupivit uxorem Putiphar. Scriptum est; *Non odio habebis*. Et de Joseph dictum est *Genes*. L. 21. *Et consolatus est eos*, *& locutus est ad cor eorum*. Scriptum est; *Non ulcisceris*, *non servabis odium*. Et similiter scriptum est Ibid. *Vos cogitastis de me malum*, *Deus cogitavit bonum*. *Et vivat frater tuus tecum*; Et nutrivit Joseph patrem suum; Et jurejurando adjuravit adjuratos, qui jurarunt filiis suis. R. Nathan dicit; cur adjuravit fratres suos, & non adjuravit filios suos? Dixit; si ego adjurabo filios meos, Ægyptii non permittent illis; & si dicent; Pater noster fecit statim adscendere patrem suum; Respondebunt illis; Pater vester rex fuit. Idcirco adjuravit fratres suos, & non filios suos; Dixit illis: Joseph pater ejus sponte descendit; & ego invitum feci adscendere: Quod me adjuravit; adjuro ego vos ut me restituatis in locum, unde surripuistis; & sic fecerunt; Dictum est enim *Jos*. XXIV. 32. *Ossa quoque Joseph*, *quæ tulerant filii Israel de Ægypto*, *sepelierunt in Sichem in portione agri*, *quem emerat Jacob de filiis Hemor patris Sichem centum nummis*. *Et fuit filiis Joseph in hæreditatem*. *Visitando visitabit vos Deus*; Visitavit vos in Ægypto, visitabit vos in mari Suph; Visitavit vos in mari; visitabit vos in deserto; visitabit vos in flumine Arnon; visitabit vos in hoc seculo, visitabit vos in

אותם. ואם אומרים אבינו העלה את
אביו מיד הם אומרים להם אביכם
מלך היה לפיכך השביע את אחיו ולא
השביע בניו. אמר להם יוסף אביו ירד
לרצונו. ואני העלתיו על כרחי. כי הוא
השביעני. משביע אני עליכם ממקום
שנגנבתוני שם תחזירוני וכן עשו לו. שנאמר
ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל
ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה
אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם
במאה קשיטה ויהי לבני יוסף לנחלה. פקד
יפקוד אלהים אתכם. פקד אתכם במצרים
יפקוד אתכם בים סוף. פקד אתכם על
הים. יפקוד אתכם במדבר. פקד אתכם
במדבר יפקוד אתכם על נחלי ארנון. פקד
אתכם בעולם הזה יפקוד אתכם בעולם
הבא. והעליתם את עצמותי מזה אתכם
שומע אני מיד תלמוד לומר אתכם כשתהיו
עולים ומנין שאף עצמות שאר השבטים
העלו עמם שנאמר מזה אתכם. ויסעו
מסכות ויחנו באיתם. מה איתם מקום אף
סוכות מקום. רבי עקיבא אומר אין סוכות
אלא ענני כבוד שנאמר וברא יהוה על
מכון הר ציון וכתיב כי על כל כבוד חופה
אין לי אלא לשעבר לעתיד לבא מנין
תלמוד לומר וסוכה תהיה לצל יומם ואומר
ופדויי יהוה ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת
עולם על ראשם. ויהוה הולך לפניהם יומם
נמצאת אומר שבעה ענגים הם ויהוה הולך
לפניהם יומם וגו׳ ועננך בעמוד ענן. ועננך
עומד עליהם ובעמוד ענן. ובהאריך הענן
ובהעלות הענן ואם לא יעלה הענן כי ענן
יהוה על המשכן. שבעה עננים ארבע
מארבע רוחותיהם אחד למעלה ואחד
למטה אחד שהיה מהלך לפניהם כל הנמוך
מגביהו וכל הגבוה משפילו שנאמר כל גיא
ינשא וכל הר וגבעה ישפלו. והיה העקב
למישור והרכסים לבקעה והיה מכה נחשים
ועקרבים לפניהם מכבד ומרבץ לפניהם.
רבי יהודה אומר שלשה עשר עננים היו

in ſeculo futuro; *Et facietis hinc adſcendere vos oſſa mea*; crederem ſtatim? Idcirco dictum eſt; *Vos*; Quando adſcendent; & unde probatur, quod etiam oſſa reliquarum tribuum cum illis adſcenderint? Ex eo quod dictum eſt; *Hinc vos*. *Et profecti ſunt a Succoth, & caſtrametati ſunt in Etham*; Sicut Etham eſt locus, ita pariter Succoth eſt locus; R. Akiba dicat; סוכות non deſignat niſi nubes gloriæ; Dictum eſt enim *Iſai.* IV. 5. *Et creabit Dominus ſuper baſim montis Sion*; Et ſimiliter ſcriptum eſt ibid. *Quia ſuper omnem gloriam thalamus*. Non probo niſi de tempore præterito, de futuro unde probatur? Ex eo quod dictum eſt ibid. *Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æſtu*. Pariterque dictum eſt ibid. XXXV. 10. *Et redemti Domini revertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia ſempiterna ſuper caput eorum*. *Dominus autem præcedebat eos interdiu*; Deprehenditur, quod dicas, ſeptem fuiſſe nubes; *& Dominus præcedebat eos interdiu &c.* & dictum eſt; *& nubes tua in columna nubis*; Et dictum eſt *Num.* XIV. 14. *Et nubes tua ſtet ſuper eos, & in columna nubis*. Et dictum eſt ibid. IX. 19. *Cum vero longum protraxerit nubes*. Et ſcriptum eſt *Numer.* XL. 36. *Et quum adſcenderet nubes*. Pariterque dictum eſt ibid. *Si non adſcendebat nubes*: *Quia nubes Domini ſuper tabernaculum*. Septem erant nubes; quatuor ad quatuor eorum latera; una deſuper, & altera infra, & altera, qua præcedebat eos; Omne depreſſum, exaltabatur, & omne excelſum deprimebatur; Dictum eſt enim *Iſai.* XL. 4. *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa & aſpera in vias planas*. Et percutiebat ſerpentes, & ſcorpiones coram illis; Everrebat, & conſpergebat coram illis. R. Jehuda dicit; tredecim erant nubes, duæ ad ſingula latera, duæ deſuper, totidemque infra, & altera, quæ illos præcedebat. Rabi Joſia dicit; quatuor erant; Altera ante eos, & altera poſt eos, altera deſuper, & altera infra. Rabi dicit; duæ erant; Dictum eſt; *Et Dominus præcedebat eos interdiu*; Ad te docendum, quod ea menſura, qua quis metitur, metiantur illi. Abraham deduxit Angelos miniſterii; Dictum eſt enim *Geneſ.* XVIII. 16. *Et Abraham ſimul gradiebatur deducens eos*. Et Deus deduxit filios ejus in deſerto quadraginta annis; Dictum eſt enim *Exod.* XII. 21. *Dominus autem præcedebat eos interdiu in columna nubis*. De Abraham patre

שנים לכל רוח ורוח שנים מלמעלה ושנים מלמטה. ואחר שהיה מהלך לפניהם. רבי יאשיה אומר ארבעה אחר לפניהם ואחד לאחריהם אחד למעלה ואחד למטה. רבי אומר שנים ויהוה הולך לפניהם יומם ללמדך שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו אברהם לווה מלאכי השרת שנאמר ואברהם הולך עמם לשלחם והמקום לווה את בניו במדבר ארבעים שנה שנאמר ויהוה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן. באברהם אבינו אומר ואקחה פת לחם והקדוש ברוך הוא הוריד את המן ארבעים שנה הנני ממטיר. באברהם אומר יוקח נא מעט מים והקדוש ברוך הוא העלה לבניו באר במדבר. שנאמר אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. באברהם הוא אומר ואל הבקר רץ אברהם והקדוש ברוך הוא הגיז שלו לבניו שנאמר ורוח נסע מאת יהוה ויגז שלוים מן הים. באברהם הוא אומר והשענו תחת העץ. והקדוש ברוך הוא פרש לבניו שבעה ענני כבוד. שנאמר פרש ענן למסך ואש להאיר לילה. באברהם הוא כתיב והוא עומד עליהם והקדוש ברוך הוא הגין על בני בניו במצרים שלא ינגפו. שנאמר ופסח יהוה על הפתח. ויהוה הולך לפניהם יומם אפשר לומר כן והלא כבר נאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא יהוה. וכתיב וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש מלא כל הארץ כבודו. ואומר הנה כבוד יהוה אלהי ישראל בא מדרך הקרים. וקולו בקול מים רבים. והארץ האירה מכבודו. ומה תלמוד לומר ויהוה הולך לפניהם יומם אמר רבי אנטונינוס למלך שהוא דן על הבימה ומחשיך והיו בניו מחשיכין אצלו אחר שנפטר מן הבימה הוא היה נוטל את הפנס ומאיר לבניו. והיו גדולי מלכות קרובין אצלו ואומרים לו אנו נוטלין את הפנס ונאיר לבניך. והוא אומר לא מפני שאין לי מי שיטול את הפנס ויאור לבני אלא הרי אני מודיע לכם חבתם של בני שתהיו נוהגים עמהם בכבוד. וכן הודיע הקדוש ברוך הוא חבתן של ישראל לאומות העולם שהוא בעצמו הלך לפניהם שיהיו נוהגים עמהם בכבוד ולא דיין שאינם עושים אלא שממיתים אותם מיתות חמורות משונות זו מזו. ולעניך כן הוא אומר

tre nostro dictum est Ibid. vers. 5. *Et accepit bucellam panis*. Et Deus S. B. demisit mannam quadraginta annis; Dictum est enim *Num.* XVI. 4. *Ecce ego pluam vobis panem*. De Abraham dictum est *Genes.* XVIII. *Et capiam, quæso, parum aquæ*. Et Deus S. B. fecit ascendere filiis suis fontem in deserto. Dictum est enim, *Num.* XXI. 10. *Tunc cecinit Israel canticum istud; Adscende putee*. De Abrahamo dictum est *Genes.* XVIII. 7. *Et ad armentum cucurrit Abraham*. Et Deus S. B. adduxit coturnices filiis suis; Dictum est enim *Num.* XI. 31. *Et ventus egrediens a Domino, & abripuit coturnices a mari*. De Abraham dictum est *Genes.* XVIII. *Et requiescite sub arbore*. Et Deus S. B. expandit filiis ejus septem nubes gloriæ. Dictum est enim *Psal.* CIV. 39. *Expandit nubem in protectionem, & ignem ut luceret nocte*. De Abraham dictum est *Genes.* XVIII. 8. *Et posuit coram eis*. Et Deus S. B. comprehendit filios filiorum suorum in Ægypto, ne percuterentur. Dictum est enim *Num.* XII. 23. *Et transibit Dominus super portam*. *Et Dominus præcedebat eos interdiu*. Non potest ita dici; Cum jam dictum sit *Jerem.* XXIII. 24. *Nunquid non cœlum, & terram ego impleo? Dicit Dominus*. Et similiter scriptum est *Isai.* VI. 3. *Et clamabat alter ad alterum, & dicebat: Sanctus, Sanctus, Sanctus, plena est omnis terra gloria ejus*. Et pariter dictum est *Ezech.* IX. 3. *Et gloria Domini Dei Israel venit de via orientis*. Paritercue dictum est Ibid. XLIII. 2. *Et vox erat ei quasi vox aquarum multarum, & terra splendebat a gloria ejus*. Et cur dictum est: *Et Dominus præcedebat eos interdiu?* Dicit R. Antigonus; simile est regi, qui judicat in suggesto, & obortis tenebris, ejus filii prope eum in obscuritate manent, postquam discessit a suggesto; ipse sumit laternam, & lucem præbet filiis suis. Magnates regni ad illum accedentes dicunt, nos accipiemus laternam, & lucem præbebimus filiis tuis; & ille respondit, non quod mihi non sit qui accipiat laternam, & lucem præbeat meis filiis; sed ut vobis ostendam amorem meorum filiorum; ut cum illis observent honorem. Similiter Deus S. B. ostendit amorem Israelis nationibus mundi, quod ipsemet incesserit ante eorum faciem, ut cum illis observarent honorem; Neque hoc satis est; sed si non facerent, moriebantur variis inter se mortibus, & hac de causa dictum est *Joel* III. 2. *Et congregabo omnes gentes in vallem judicii, & ju-*

di-

וקבצתי את כל הגוים אל עמק יהושפט ונשפטתי אותם שם על עמי. ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים ואת ארצי חלקו יכול על עבודה זרה ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים. תלמוד לומר על עמי ונחלתי ישראל ואומר ומצרים לשמה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם. באותה שעה ויהודה לעולם תשב וירושלם לדור ודור. ואומר ונקתי דמם לא נקתי ויהוה שוכן בציון. אימתי ויהוה שוכן בציון ונקתי דמם לא נקתי. לא ימיש עמוד הענן מגיד הכתוב שעדיין עמוד הענן קיים היה עמוד האש צומח דבר אחר לא ימיש בא הכתוב ללמדך דרך ארץ מן התורה על ערבי שבתות עד שעמוד הענן קיים היה עמוד האש צומח.

פרשה א

וידבר יהוה אל משה לאמר דבר אל בני ישראל וישובו. רבי שמעון בן יוחאי אומר כל מקום שהוא אומר לאמר ואמרת אליהם הרי זה לדורות וכל מקום שאינו אומר לאמר ואמרת אליהם הרי זה לשעה רבי אומר אפילו בכל מקום שאינו אומר לאמר ואמרת אליהם הרי זה לדורות חוץ משלשה מקומות. וישובו ויחנו לפני פי החירות. מה חירות הללו לא היו משופעות אלא גדודיות ולא היו תרוטות אלא מוקפות. ולא היו עגולות אלא מרובעות ולא היו מעשה אדם אלא מעשה שמים ועינים היו להם לפותחות כמן זכר וכמן נקבה היו דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר החירות מצד זה ומגדול מצד זה הים לפניהם ומצרים לאחריהם. דבר אחר פי החירות אין חירות אלא מקום חירותן של ישראל מקום מובחר להם מקום עבודה זרה שלהם לשעבר היתה נקראת פיתום שנאמר ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס. חזרו להם להקראת פי החירות שהיא מאחרת לעובדיה. ויסעו בני ישראל מרעמסס לסוכות ומסכות

dicabo illas de populo meo & hæreditate mea Iſrael, quos diſperſerunt in nationibus, & terram meam diviſerunt. Crederem de Idololatria, adulteriis, & effuſione ſanguinum? Idcirco dictum eſt: *De populo meo, & hæreditate mea Iſrael.* Et dictum eſt ibid. 19. *Ægyptus in deſolationem erit, & Idumæa in deſertum perditionis, pro eo quod inique egerint in filios Juda, & effuderint ſanguinem innocentem in terra Judæorum. Atque eo tempore Judæa in æternum habitabitur, & Hieruſalem in generationem & generationem.* Et dictum eſt ibid. *Et mundabo ſanguinem eorum, quem non mundaveram. Nunquam defuit columna nubis.* Oſtendit, quod quandiu conſervata eſt columna nubis, pariter columna ignis vegetavit. Alia expoſitio. *Nunquam defuit*; venit textus ad te docendum juxta terræ conſuetudinem ex lege de veſperis Sabbathorum; quandiu conſervata eſt columna nubis, columna quoque ignis vegetavit.

SECTIO I.

ET *dixit Deus ad Moſen dicendo; Alloquere ad filios Iſrael; & revertantur.* R. Simeon ben Jochai dicit; ubicunque dicitur; *dicendo, & dices ad eos*; intelligitur pro generationibus; Ubicunque non dicitur, *dicendo, & dices ad eos*, intelligitur pro eo tempore. Rabi dicit, vel ubicunque non dicitur; *dicendo, & dices ad eos*, intelligitur pro generationibus, exceptis tribus locis; ſc. *Et revertantur, & caſtrametentur ante faciem Chiroth.* Quid Chiroth! Non erant declives, ſed eminentes; Non erant confuſæ, ſed rotundæ; non erant rotundæ, ſed quadratæ; neque erant opus hominis, ſed opus cœlorum, & habebant oculos, ut aperirent; ſicut mas, & fœmina erant; verba R. Elieſer. R. Elieſer dicit; Chiroth erant ex hoc, & Migdol ab illo latere, mare ante eorum faciem, & Ægyptii ad eorum dorſum. Alia expoſitio; פי החירות non eſt חירות niſi locus libertatis Iſraelitarum, locus illis electus, locus eorum Idololatriæ; Olim Pithom appellabatur; dictum eſt enim Exod. I. 11. *Et ædificavit urbes repoſitorias Pharaoni Pithom & Rameſſes*; Atque iterum vocata fuit פי חירות quia morabatur ejus opus. Et profecti ſunt filii Iſrael de Rameſſes ad Sucoth, & de Sucoth ad Etham, & de Etham contra faciem Chiroth. Die quinto diſceſſerunt de Ægypto, & profecti ſunt Rameſſes, & die ſexto & in Sabbatho ibi quie-

לאיתם ומאיתם לפני פי החירות. יום חמישי נסעו ממצרים. ובאו עד רעמסס וביום ששי ובשבת שבתו שם ובאחד בשבת שהוא רביעי לנסיעתן התחילו ישראל מתקנין כליהם ומציעין בהמתם לצאת אמרו להם האקטורין הגיעה פירות זימיה שלכם לחזור למצרים שנאמר דרך שלשת ימים. אמרו להם ישראל כשיצאו ברשות פרעה יצאנו שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה. אמרו להם האקטורין רוצין ולא רוצין סופכם לקיים דברי מלכות עמדו עליהם ישראל הכו מהם הרגו מהם פצעו מהם הלכו והגידו לפרעה. אמר להם משה חזרו לאחריכם שלא יאמר פרעה שאתם בורחין תקע משה קרן עד שהזרו לפני פי החירות. כיון שתקע התחילו מחוסרי אמנה תולשין שעריהן ומקרעין בגדיהם. עד שאמר להם משה מפי הגבורה נאמר לי שאתם בני חורין לפיכך נאמר וישובו ויחנו בין מגדול ובין הים. ושם היה גרולתן של מצריים שם היה מקוסם מרומם של מצריים. שם כנס יוסף את הכסף ואת הזהב שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף וגו׳ לפני בעל צפון. בעל צפון נשתייר מכל היראות שלהן. נכחו תחנו על הים בשביל לפתות לב של מצרים להטעותם שהוא הציל את עצמו ועליו הוא אומר משגיא לגוים ויאבדם ונומר.

ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ. אין נבוכים אלא מטורפים. שנאמר מה נאנחה בהמה נבוכה וגו׳. דבר אחר נבוכים אין נבוכין אלא מעורבבין שנאמר והמלך והמן ישבו לשתות וגו׳. ואמר פרעה לא ידע מה אמר משה הטען ולא היה יודע להיכן מוליכן שנאמר נבוכים. אין נבוכים אלא משה שנאמר עלה אל הר העברים הזה הר נבו. דבר אחר ואמר פרעה לא ידע מה אמר עתידין ישראל לבכות במדבר שנאמר ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו. דבר אחר ואמר פרעה לא ידע אמר עתידין ישראל לנפל במדבר שנאמר במדבר הזה יפלו פגריכם

quieverunt; & post Sabbathum, qui dies erat quartus eorum profectionis, inceperunt Israelitæ præparare vasa sua, & pecora, ut egrederentur. Dixerunt illis Octuriones sc. præfecti militares; advenit tempus destinatum ut revertamini in Ægyptum; dictum est enim *Exod.* VIII. 27. *Viam trium dierum*. Responderunt illis Israelitæ; Quando egressi sunt de potestate Pharaonis; Eximus; Dictum est enim *Num.* XXXIII. 3. *Altera die Paschatis profecti sunt filii Israel manu excelsa*. Dicebant illis Octoriones; sive velitis sive nolitis, finis vester erit, ut observentur verba regni; surrexerunt contra illos Israelitæ, percusserunt, occiderunt, vulnerarunt: abeuntes nunciarunt Pharaoni. Dixit illis Mose; Revertimini, ne dicat Pharao, quod fugeritis; insonuit Mose cornu; usque dum reverterentur ante faciem Chiroth; Quando insonuit, inceperunt deficientes fidei evellere crines suos, & lacerare vestes suas, donec illis dixerit Mose ex ore Dei; dictum est mihi, quod vos estis filiis libertatis; idcirco dictum est; *Et revertantur, & castrametentur inter Migdol & mare;* Et ibi erat magnificentia Ægyptiorum, ibi erat eorum decus, ibi erat locus eorum celsitudinis; Ibi reposuit Joseph argentum & aurum; Dictum est enim *Gen.* XLVII. 14. *Et congregavit omne argentum &c. E regione Baal-Sephon*. Baal-Sephon solus superfuit ex omnibus eorum Idolis; *In conspectu ejus castra ponetis juxta mare;* Ut frangeretur cor Ægyptiorum ad seducendum illos, ut seipsum in profundum projiceret. Et de hoc dictum est *Job.* XII. 23. *Qui multiplicat gentes, & perdit eas*.

Et dicet Pharao de filiis Israel. Confusi sunt in terra. Non significat נבוכים nisi percussos; dictum est enim *Joel.* I. 18. *Quid ingemuit animal, ingemuerunt &c.* Alia expositio; נבוכים non significat נבוכין nisi commixtos. Dictum est enim *Esth.* VII. *Et rex & Aman sederunt ad bibendum; & dicet Pharao*: Ignorabat quod diceret, Mose decepit, & nescivit, quo deduceret illos; dictum est enim; *confusi sunt*; non designat נבוכים nisi Mosen; dictum est enim *Deuter.* XXXII. 49. *Ascende in montem istum Abarim, montem Nebo*. Alia expositio: *Et dicet Pharao;* Ignorabat quod diceret; futurum erat, ut lugerent Israelitæ in deserto; dictum est enim *Num.* XIV. 1. *Et elevavit omnis congregatio, & dederunt vocem suam, & fleverunt*. Alia expositio: *& dicet Pharao;* Ignorabat, quod diceret; futurum erat, quod Israe-

סגר עליהם המדבר כיון שראו ישראל את הים סוער הפכו פניהם למדבר והקדוש ברוך הוא זמן להם חיות רעות ולא היו מניחות אותם לעבור שנאמר סגר עליהם המדבר. ואין סגירה אלא חיה רעה. שנאמר אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני. כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי ואף קדמך מלכא חבולא לא עבדת.

וחזקתי את לב פרעה שהיה לבו חלוק אם ירדף אם לא ירדף. ואכבדה בפרעה ובכל חילו פרעה התחיל בעבירה שנאמר כל הבן הילוד. ממנו התחילה הפורענות טבע הוא וכל חילו כיוצא בו וימח את כל היקום מי שהתחיל וכו' כיוצא בו את האנשים אשר פתח הבית מי שהתחיל בעבירה בו וגו' אף כאן אתה אומר ואכבדה בפרעה וגו' מי שהתחיל בעבירה והרי דברים קל וחומר ומה מדה פורענות מעוטה מי שהתחיל בעבירה וגומר מדה לא כל שכן. דבר אחר ואכבדה בפרעה מגיד הכתוב שכשהמקום פורע מן האומות שמו מתגדל בעולם שנאמר ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פלטים אל הגוים תרשיש פול ולוד מושכי קשת וכתיב כה אמר יהוה יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים אנשי מדה עליך יעבורו ולך יהיו אחריך ילכו בזיקים יעבורו ואליך ישתחוו ואליך יתפללו בך ואין עוד אפס אלהים. ואחריו מה הוא אומר אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע. וכתוב אחד אומר ונשפטתי אתו בדבר ובדם ובגשם שוטף ואבני אלגביש אש ונפרית וגו' ואחר כך והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יהוה. וכתיב ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון וגומר. ואומר שמה שבר רשפי קשת מגן וחרב ומלחמה סלה. נודע ביהודה אלהים בישראל קדוש שמו. ולכך

litæ caderent in deserto; dictum est enim ibid. vers. 29. *In deserto isto cadent cadavera vestra*. *Conclusit eos desertum*. Quando viderunt Israelitæ mare clausum. Converterunt facies suas ad desertum, & Deus S. B. paravit illis feras malas, & illæ non sinent transire; dictum est enim; *Conclusit eos desertum*; Non est conclusio, nisi fera mala. Dictum est enim *Dan.* VI. 22. *Deus meus misit Angelum suum, & conclusit os leonum, & non nocuerunt mihi. Eo quod coram me fuit, ut inveniretur mihi, atque etiam coram te rex, quod damnum non fecit.*

Et roborabo cor Pharaonis; ut ejus animus sit incertus, utrum persequatur, an non. *Et glorificabor in Pharaone, & in toto exercitu ejus*. Pharao incepit in peccato; Dictum est enim *Ex.* I. 22. *Quicquid masculini sexus natum fuerit*. Ab eo incepit pœna. *Projecit ipsum, & ejus exercitum*; Huic simile dictum est *Genes.* VII. 23. *Et delevit omnem substantiam*. Qui incepit &c. Huic simile dictum est Ibid. XIX. 11. *Et viros, qui erant ad ostium domus*; Qui incepit in peccato &c. Ecce argumentum a minori ad majus; Si in mensura pœnarum, quæ minor est, qui incepit &c. in mensura boni, quæ major est, quanto magis! Alia expositio: *& glorificabor in Pharaone*. Ostendit textus, quod quando Deus ultionem sumit de nationibus, ejus nomen magnificatur in mundo; Dictum est enim *Isai.* LXVI. 19. *Et ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui salvati sunt ad gentes Tharsis, Phul, & Lud, ad insulas longe &c.* Et similiter scriptum est Ibid. XLV. 14. *Et sic dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt, post te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur; tantum in te est Deus*. Et postea quid scriptum est? *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator*. Ibid. vers. 15. Textus dicit; *& judicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis, & ignem & sulphur pluam super eum*. *Ezech.* XXXVIII. 22. Et posthæc dictum est; *& magnificabor, & sanctificabor, & notus ero in oculis multarum gentium, & scient: quia ego Dominus*. Et scriptum est *Psalm.* LXXVI. 3. *Et factus est in pace locus ejus, & habitatio ejus in Sion*. Et dictum est ibid. *Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum. Notus in Judæa Deus, in Israel sanctum nomen ejus*. Idcirco scriptum

כתיב וידעו מצרים לשעבר לא היו יודעין אבל כאן וידעו מצרים כי אני יהוה.

ויעשו כן להודיע חכמתם של ישראל שלא אמרו היאך נחזור לאחורינו שלא לשבור לב טף ונשים שעמם. דבר אחר ויעשו כן אמרו רוצים או לא רוצים אין לנו לעשות אלא דברי בן עמרם. ויוגד למלך מצרים מי הגיד לו האקטוריך שלו. ויש אומרים דורכיות היו לו. ויש אומרים עמלק הגיד לו. כי ברח העם. וכי בורחים היו והלא כבר נאמר ממחרת הפסח יצאו ישרא ביד רמה ומה תלמוד לומר כי ברח העם. אלא מתוך שהכו את האקטוריך שלו הלכו והגידו לפרעה אמרו לו ראה ישראל הכו ממנו פצעו ממנו ולא מיחה אדם בידם אין להם לא מושל ולא שר בעניין שנאמר מלך אין לארבה ויצא וחצץ כולו. ויהפך לבב פרעה וגו׳ לשעבר ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש ועכשיו ויהפך לבב פרעה ועבדיו ויאמרו מה זאת עשינו וגו׳ אמרו אלו לקינו ולא שלחנו כדי הוא. או לא לקינו גשלחנו ולא היו נוטלין ממונינו כדי הוא לנו. אלא לקינו ושלחנו ונטלו ממונינו.

משל למה הדבר דומה לאחד שאמר לעבדו צא והבא לי דג מן השוק יצא והביא לו דג מן השוק מבאיש. אמר לו בגזירה או תאכל הדג או תלקה מאה מכות או תתן לי מאה מנה אמר לו הריני אוכל התחיל לאכול לא הספיק לגמור עד שאמר הריני לוקה. לקה ששים. לא הספיק לגמור עד שאמר הריני נותן מאה מנה. נמצא אוכל את הדג ולוקה ונותן מאה מנה. כך נעשה למצרים לקו ושילחו וניטל ממונם. דבר אחר ויהפך מגיד הכתוב שכשיצאו ישראל ממצרים בטלה מלכותם של מצרים שנאמר מימי ורדה והשכבה את ערלים עכשיו יהו אומות העולם

ptum eſt : *Scientque Ægyptii* ; Olim non cognoſcebant; ſed hoc loco; *Scientque Ægyptii, quod ego Dominus*.

Et ſic fecerunt. Ad demonſtrandam ſapientiam Iſrael ; qui non dixerunt ; Quomodo retro revertemur, ut frangatur cor parvulorum, & mulierum, quæ ſunt cum illis. Alia expoſitio : *Et ſic fecerunt* ; ſi velimus, aut nolimus; Nobis non licet facere niſi voluntatem filii Amram. *Et innotuit regi Ægyptii* ; Quis illi ſignificavit ? Ejus Octorio ; & alii dicunt ; ſpeculæ, ſeu exploratores illi fuerunt. Et alii dicunt ; Amalek illi ſignificavit: *Quod fugiſſet populus*. Quid? num fugerunt ? Atqui dictum eſt *Num.* XXXIII. 3. *Altera die Paſchatis egreſſi ſunt filii Iſrael manu excelſa*. At cur dictum eſt : *Quod fugiſſet populus?* Sed quia percuſſerunt ejus octoriones, euntes nunciarunt Pharaoni dicentes. Vide; Iſrael percuſſit, occidit, vulneravit nos; & nemo coercet manuum eorum, non eſt illis neque dominus, neque princeps ; ſicuti dictum eſt *Prov.* XXX. 27. *Regem locuſta non habet, & egreditur univerſa per turmas ſuas. Et verſum eſt cor Pharaonis &c.* In tempus præteritum; & dixerunt ſervi Pharaoni, quandiu erit nobis in offendiculum? & nunc; *verſum eſt cor Pharaonis, & ſervorum ejus* ; Et dixerunt; *Quid hoc fecimus? &c.* Dixerunt illi ; percuſſi ſumus , & non dimiſimus , ut ſatis ſit ; aut non percuſſi ſumus , & dimiſimus , & illi non acceperunt opes noſtras, ut ſatis ſit nobis; Sed percuſſi ſumus , & dimiſimus, & acceperunt res noſtras.

Cuinam eſt ſimile ? ſimile illi , qui dicit ſervo ſuo, egredere, & affer mihi piſcem de foro ; abit , & affert illi piſcem de foro peſſimum . Dicit illi ; ex decreto aut comede piſcem , aut vapula centum verberibus , aut da mihi centum minas . Reſpondet illi ; Ecce comedam ; incipit comedere , nondum abſoluta comeſtione dicit ; Ecce ego vapulabo ; vapulat ſexaginta verberibus ; nondum abſoluta verberatione dicit ; Ecce dabo centum minas; Deprehenditur , quod comedat piſcem , quod vapulet, & quod det centum minas; Sic factum eſt Ægyptiis ; vapularunt, dimiſerunt , & direptæ ſunt eorum opes . Alia expoſitio: *Et verſum eſt* ; oſtendit textus, quod egredientibus Iſraelitis abolitum eſt regnum Ægyptiorum ; Dictum eſt enim *Ezech.* XXXII. 19. *Quo pulchrior es ; deſcende, & dormi cum incircumciſis ?* Nunc nationes mundi graves ſunt nobis quaſi jugum , dicendo ; ſi illi, qui erant ſub eorum poteſtate, di-

מקישורת עלינו כזנב לומר מה אלו שהיו ברשותם הניחו והלכו להם היך אנו שולחים לארם נהרים ולארם צובה להעלות להם מס ולהביא להם עבדים לכך ויהפך לבב פרעה ללמדך שהיה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו. והיו לו שלטונים מסוף העולם ועד סופו. בשביל כבודן של ישראל עליו הוא אומר שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו. שמו ארון לביתו מושל בכל קנינו. וכן אתה מוצא שכל אומה ולשון ששלטה על ישראל שולטה מסוף העולם ועד סופו בשביל כבוד ישראל במלכי אשור מהו אומר ותמצא כקן ידי לחיל העמים. ובאסוף ביצים עזובות. כל הארץ אני אספתי ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף. במלכות בבל מה הוא אומר והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו את נבוכדנצר מלך בבל. ואשר לא יתן צוארו בעול מלך בבל. במלכות מדי מהו אומר באדין דריוש מלכא כתב לכל עממיא אומיא ולשניא די דיירין בכל ארעא שלמכון ישגא וגו'. במלכות יון מהו אומר חזה הוית בחזו ליליא וארו חיוא אחרי כנמר ולה גפין ארבע דעוף על גבה וגו' ושלטן יהב. במלכות רביעית מהו אומר כן אמר חיותא רביעתא מלכות פלינא תהוי בארעא די תשנא בכל מלכותא ותיכול ארעא ותדושינה ותדקינה. הא למדת שכל אומה ואומה ששעבדה בהם בישראל שלטה מסוף העולם ועד סופו. בשביל כבוד ישראל. דבר אחר ויהפך אמרו לו בשבילם היתה באה טובה עלינו בתמיהם. רבי יוסי הגלילי אומר.

משל למה הדבר דומה לאדם שנפל לו בית כור בירושה ומכרה בדבר מועט הלך הלוקח ופתח בה מעינות ונטע בה גנות ופרדסין והתחילה מוכר ליחנק על שנתן ירושתו בדבר מועט. כך נעשה למצרים ששלחו ולא ידעו מה שלחו. עליהם מפורש בקבלה שלחיך פרדס רמונים. דבר אחר רבי שמעון בן יוחאי אומר משל למה הדבר דומה לאחד שנפלה לו פלטרית במדינת הים בירושה ומכרה בדבר מועט

missi sunt, & abierunt, quomodo mittemus nos in Mesopotamiam, & Aram Soboeam, ut inde faciamus adscendere, & adducant sibi servos? Idcirco: *versum est cor Pharaonis*; Ad te docendum, quod Pharao dominatus sit a fine usque ad finem mundi; & quod fuerint illi domini, qui dominarentur a fine usque ad finem mundi propter honorem Israelis; Qua de re dictum est *Psal.* cv. 20. *Misit rex, & solvit eum, princeps populorum, & dimisit eum; Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ*. Et sic deprehendis, quod quævis natio, & lingua, quæ dominata sit Israeli, dominata quoque fuerit a fine usque ad finem mundi, propter honorem Israelis. De regibus Assyriæ quid dictum est? *Isai.* x. 14. *Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum, & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt; sic universam terram ego congregavi, & non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret*. De regno Babel quid dictum est? *Jerem.* XXVII. 7. *Gens autem & regnum, quod non servierit Nebuchdnezari regi Babyloniæ*. De regno Mediæ quid scriptum est? *Tunc Darius rex, scripsit universis populis, tribubus, & linguis habitantibus in universa terra*. *Dan.* VI. 25. De regno Græciæ quid dictum est? *Et fuit quasi in media nocte; Et bestia erat post me quasi pardus, & alas habebat quasi avis quatuor super se &c. Et potestas data est ei*. Ibid. VII. 6. De regno quarto quid dictum est? *Et sic ait; bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam*. Ibid. VII. 23. Hinc percipis, quod omnes & singulæ nationes, quæ imperarunt Israelitis, dominatæ sint a fine usque ad finem mundi propter honorem Israelis. Alia expositio: *& versum est*. Dixerunt illi, eorum causa advenit nobis bonum? Cum admiratione: R. Jose Galilæus dicit.

Cuinam simile est! Simile homini, cui cessit in hæreditatem spatium Cor, & parvo pretio vendit; Abit emptor, & aperit ibi fontes, & plantat viridaria, & hortos, & incipit venditor se strangulare, quod parvo pretio dederit hæreditatem suam. Sic factum est Israelitis, qui dimiserunt, & nescierunt, quid dimiserint. De illis in traditione exponitur. *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum*. *Cantic.* IV. 13. Alia expositio: R. Simeon ben Jochai dicit: Cuinam est simile? Simile homini, cui cessit

והלך הלוקח והפרה ומצא בה אוצרות כסף ואוצרות זהב ואבנים טובות ומרגליות. התחיל המוכר ליחנק כך עשו מצרים ששלחו ולא ידעו מה שלחו דכתיב ויאמרו מה זאת עשינו וגומר. ויאסור את רכבו הוא בידו אסרו. דרך מלכים להיות עומדים ואחריהם מציעין להם תשמיש המרכבה ואוסרין אותה. אבל פרעה הרשע הוא בידו אסרו והציע תשמישי רכבו וכיון שראו גדולי מלכות עמדו כולם ואסרו מרכבותיהם והציעו לעצמן. ארבעה אסרו בשמחה אברהם אסר בשמחה שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ולא היו לו כמה עבדים אלא לכבוד המקום. יוסף אסר בשמחה שנאמר ויאסור מרכבתו ולא היו לו כמה עבדים אלא לכבוד אביו. בלעם אסר בשמחה שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו. פרעה אסר בשמחה שנאמר ויאסור את רכבו. תבוא חובשה של אברהם שהלך לעשות רצון המקום ותעמוד על חובשה של בלעם שהלך לקלל את ישראל. תבוא אסרה של יוסף שאסר לילך לקראת אביו ותעמוד על אסרה של פרעה הרשע שהלך לרדוף את ישראל. דבר אחר רבי שמעון בן יוחאי אומר תבא חרב יד דכתיב באברהם ויקח את המאכלת לשחוט את בנו. ותעמד על חרב יד שעשה פרעה הרשע לילך לרדוף אחרי ישראל שנאמר אריק חרבי תורישמו ידי. ואת עמו לקח עמו שלקחן בדברים. אמר להם דרך בני מלכים להיות מנהיגין בסוף וחיילותיהם מקדימין לפניהם אבל אני אקדים לפניכם שנאמר ופרעה הקריב. דרך בני מלכים כל העם בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש אני אשווה אתכם בבזה. שנאמר אחלק שלל. ועוד

sit palatium in provincia maritima in hæreditatem, & vendit parvo pretio; Et abiens emtor illum colit & frugiferum reddit, & ibi invenit thesauros auri & argenti, & lapides pretiosos, & margaritas; incipit venditor se suspendere; Sic fecerunt Ægyptii, qui dimiserunt, & nescierunt, quid dimitterent; quia scriptum est; *dicentes: quid hoc fecimus? &c. Et junxit ipsemet currum;* Manu sua vinxit. Juxta morem regum, qui habent columnas, & post eas sternunt ministerium currus, & jungunt illum: Sed Pharao impius manu sua junxit, & paravit ministeria currus sui; Et quando viderunt magnates regni, surgentes junxerunt currus suos, & sibimet straverunt. Quatuor ligarunt cum lætitia; Abraham vinxit cum lætitia; dictum est enim *Genes.* XXII. 3. *Et surgens Abraham mane stravit asinum suum;* Nonne illi erant plurimi servi? Sed hoc fecit propter honorem Dei. Joseph vinxit cum lætitia; Dictum est enim Ibid. XLVI. 29. *& junxit Joseph currum suum.* Nonne illi erant plurimi servi? Sed hoc fecit propter honorem patris. Balam vinxit cum lætitia; Dictum est enim *Num.* XXII. 21. *Et surgens Balam mane stravit asinam suam.* Pharao junxit cum lætitia; Dictum est enim; *Et junxit currum suum.* Veniat ligatio Abraham, qui profectus est ad faciendam voluntatem Dei, & consistat contra ligationem Balam, qui profectus est ad maledicendum Israel; Veniat ligatio Joseph, qui junxit, ut proficisceretur obviam patri suo, & consistat contra ligationem Pharaonis impii, qui profectus est ad persequendum Israel. Alia expositio; R. Simeon ben Jochai dicit; Veniat gladius manus; scriptum est enim de Abrahamo *Genes.* XXII. 10. *Et arripuit gladium, ut mactaret filium suum;* & consistat contra gladium manus, quem fecit Pharao impius, ut proficisceretur ad insequendum Israel; dictum est enim *Exod.* XV. 9. *Evaginabo gladium meum, & perdet eos manus mea. Et populum suum assumsit secum;* verbis sibi conciliavit; Dixit illis; consuetudo filiorum regum est, ut soleant consistere in fine, & eorum exercitus illos præcedant; At ego vos præcedam; dictum est enim: *Pharao autem appropinquabat.* Consuetudo filiorum regum est, ut universus populus prædatur, & ponant prædam in conspectu ejus, sc. *regis;* Et ipse primus accipiat partem; At ego vos æquiparabo in præda. Dictum est enim *Exod.* XV. 9. *Dividam spolia.* Et præterea vobis aperiam the-

sau-

שאני אפתח לכם אוצרות כסף ואוצרות
זהב ואבנים טובות ומרגליות ואתן לכם .
לכך ואת עמו לקח עמו בדברים ויקח שש
מאות רכב בחור. משל מי היו הבהמות
שהיו טוענין המרכבות. אם תאמר משל
מצרים היו והלא כבר נאמר וימת כל
מקנה מצרים. ואם תאמר משל פרעה היו
והלא כבר נאמר הנה יד יהוה הויה
במקנך אשר בשדה ואם תאמר משל ישרﭏ
היו והלא כבר נאמר וגם מקנינו ילך עמנו
לא תשאר פרסה. ﭏא של מי היו של
הירא את דבר יהוה נמצינו למדין המקנה
שהניס הירא את דבר יהוה. הם היו
תקלה לישרﭏ. מכאן היה רבי שמעון אומר
טוב שבגוים הרוג טוב שבנחשים רצץ את
מוחו רבן שמעון בן גמליﭏ אמר בא וראה
עושרה וגדלה של מלכות חייבת זו ואין
נומרין אחרת בטלה שכולן רצות ביום
ובלילה וכנגדן של מצרים כולהון עומדות
בטילות. ושלישים על כולו אין שלישים
ﭏא גבורים שנאמר שלישים קרואים לבושי
רוכבי סוסים כלם. דבר אחר ושלישים על
כולו שהיו משוללים בזיין . רבן שמעון
בן גמליﭏ אמר זה השלישי שעל המרכבה
לשעבר לא היו ﭏא שנים שהיו מריצים
המרכבה ופרעה הוסיף עליהם אחר בשביל
למהר לרדוף אחרי ישרﭏ . רבי אנטונינוס
אומר שלשה היו הוסיף עליהם עוד אחד
והיו ארבעה. דבר אחר ושלישים שלשה
על כל אחד ואחד . ויש אומרים שלש
מאות על כל אחד ואחד. ומנין היה פרעה
יודע כמה מתו מישרﭏ בשלשת ימי אפלה
וכמה היוצאים ממצרים הוסיף עליהם
טומסין ולפי הטומסין הוסיף עליהם חיילים.
כיוצא בדבר דרש רבי ירמיה מאי דכתיב
ויצא ﭏיהם זרח הכושי בחיל אלף ﭏפים
ומרכבות שלש מאות מנין היה יודע כמה
היו ﭏא לפי מרכבות הוציא עליהם חיילים
דבר אחר ושלישים על כלו. על מנת
לכלות לשעבר כל הבן הילוד. אבל כאן
ושלישים על כלו על מנת לכלות שנאמר
אריק חרבי תורישמו ידי.

ſauros argenti, & auri, & lapidum pretioſorum, & margaritam, & dabo vobis. Idcirco dictum eſt; *Et populum ſuum aſſumſit ſecum*; verbis. *Tulitque ſexcentos currus electos*. Cujuſnam erant animantes, qui curribus erant neceſſarii? Si dicas fuiſſe Ægyptiorum; atqui jam dictum eſt *Exod.* IX. 6. *Omnis grex Ægyptiorum*. Si dicas Pharaonis; Atqui jam dictum eſt ibid. verſ. 3. *In grege tuo, qui in agro eſt*. Si dicas Iſraelis; Atqui jam dictum eſt ibid. x. 26. *Et etiam grex noſter ibit nobiſcum, haud reliqua manebit ungula*. Cujuſnam erat? illius, qui timet verbum Domini; Deprehenditur, quod percipiamus gregem ejus, qui fugit ab eis qui timet verbum Domini: illi ſunt offendiculum Iſrael. Hinc dicebat R. Simeon; Melius quod eſt in gentibus, occiſum eſt, & melius quod in ſerpentibus contuſum eſt ejus cerebrum. Raban Simeon ben Gamalielis dicit; Veni & vide opes, & magnificentiam regni hujus impii; & ne dicamus unam abolitam fuiſſe, quia omnes numerabantur die, & nocte, & contra illas Ægyptiorum omnes conſtiterunt abolitæ. *Et* שלישים *ſuper omnes*. Non ſignificat שלישים niſi fortes; Dictum eſt enim *Ezech.* XXIII. 23. *Duces celebres, indutos, adſcenſores equorum omnes*. Alia expoſitio. *Et* שלישים *ſuper omnes*; quod eſſent prædatores in armis. Raban Simeon ben Gamaliel dicit; hic eſt tertius, qui erat ſuper curru; olim non erant niſi duo, qui equitarent ſuper curru, at Pharao alterum adjunxit, ut eſſet ſollicitus ad inſequendum Iſrael. Rabi Antigonus dicit; tres erant, & præterea alter adjunctus eſt, & erant quatuor; Alia expoſitio: *Et* שלשים tres ſuper ſingulos currus; & alii dicunt trecentos ſuper ſingulos; Et unde cognoſcebat Pharao, quot mortui eſſent ex Iſrael tribus diebus tenebrarum, & quot egreſſi eſſent de Ægypto? Addidit ſuper illos membranas, & juxta membranas addidit milites contra illos. Huic ſimile expoſuit R. Jeremia; Quid ſcriptum eſt: 2. *Paral.* XIV. 9. *Egreſſus eſt autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu ſuo, decies centena millia, & curribus trecentis*? Et unde cognovit quot eſſent? Niſi quod juxta numerum curruum eduxit milites contra illos. Alia expoſitio: *Et* שלשים *ſuper omnes*: Ad perdendum olim *omnem filium natum*; Sed hoc loco, ubi dictum eſt; *&* שלשים *ſuper omnes*; Ad perdendum; Dictum eſt enim: *Evaginabo gladium meum, & perdet eos manus mea*.

ויחזק לב פרעה. שהיה לבו חלוק. אם ירדוף ואם לא ירדוף אחרי בני ישראל. להודיע שבחן של ישראל שאלו היתה אומה אחרת לא היה פרעה רודף אחריהם. ובני ישראל יוצאים ביד רמה. מגיד הכתוב שכשהיו המצרים רודפים אחרי ישראל היו מנאצים ומחרפים ומגדפים. אבל ישראל מרוממים ומשבחים ונותנים שיר שבח וגדולה תהלה תפארת למי שהמלחמה שלו. כענין שנאמר רוממות אל בגרונם במקום חרב פיפיות בידם. רומה על השמים אלהים. ואומר יהוה אלהים אתה ארוממך ואודה את שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן. ובני ישראל יוצאים ביד רמה. בריש גלים. דבר אחר שהיה ידן של ישראל רמה על מצרים.

פרשה ב

וירדפו מצרים אחריהם. מגיד שלא נכשל אחד מהם בדרך. שמא ינחשו ויחזרו להם לאחוריהם. וכן מצינו שהגוים מנחשים שנאמר כי הגוים ההם אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו וכתיב וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם. ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב וזקני מדין נחשו והזרו לאחוריהם וישיגו אותם חונים על הים וגו׳ ופרעה הקריב. הוא הקריב הפורענות לבא עליו כיון שראה פרעה שנשארו בעל צפון אמר בעל צפון הסכים על גזרתי. אני חשבתי לאבדם במים. ובעל צפון הסכים על גזרתי. התחיל מזבח ומקטר ומשתחוה לעבודה זרה שלו לכך נאמר ופרעה הקריב. לזבח ולקטר דבר אחר ופרעה הקריב. קרב עצמו ומיהר ללכת ולרדוף אחריהם. מה שהלכו ישראל בשלשה ימים. הלכו האקטורים ביום ומחצה ומה שהלכו האקטורים ביום ומחצה הלך פרעה ביום אחד לכך נאמר ופרעה הקריב.

Et roborabo cor Pharaonis; Ut ejus animus sit incertus, utrum insequatur an non insequatur filios Israel. Ad demonstrandam laudem Israelis, quod si fuisset alia gens, Pharao non esset illam insequutus. *Et filii Israel egressi sunt manu excelsa*. Ostendit textus, quod quando Ægyptii insecuti sunt Israelem, spernerent, & probris, & contumeliis afficerent. At Israelitæ exaltabant, celebrabant, & dabant canticum, laudem, & magnificentiam, celebritatem, & gloriam illi, cujus est bellum; sicuti dictum est *Psal.* CXLIX. 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum: exaltatio super cœlos Dei*. Pariterque dictum est *Isai.* XXV. 1. *Domine Deus meus tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo, quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles; amen*. *Et filii Israel egressi sunt manu excelsa*. In principio palam. Alia expositio: Quod manus Israelis esset excelsa super Ægyptios.

SECTIO II.

Et persequuti sunt eos Ægyptii. Ostendit, quod non impingerent in eos in via. Fortasse augurabantur, & revertebantur. Et sic deprehendimus, quod gentes augurarentur. Dictum est enim *Deut.* XVIII. 14. *Gentes istæ, quarum possidebis terram, augures, & divinos audiant*. Et similiter scriptum est *Num.* XXII. 7. *Perrexeruntque seniores Moab, & seniores Madian, habentes divinationes in manibus suis &c. Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio &c.* Et seniores Madian augurati sunt, & reversi sunt, & pervenerunt illi hospites ad mare &c. *Et Pharao appropinquabat*; Ipsi appropinquabant supplicia, quæ illum opprimerent; Quando vidit Pharao, quod superfuisset Baal-Sephon; Dixit; Baal-Sephon anticipavit super meo decreto. Ego statui illos perdendos in aquis, & Baal-Sephon anticipavit super meo decreto; Incepit construere altare, & adolevit, & adoravit suam Idololatriam; Idcirco dictum est; *Et Pharao appropinquabat*; ad sacrificandum, & adolendum; alia expositio: Et Pharao appropinquabat seipsum ad perdendum & ad persequendum illos; quantum spatii incesserunt Israelitæ tribus diebus, tantum incesserunt soctoriones uno die cum dimidio; & quantum spatii incesserunt soctoriones uno die cum dimidio, tantum incessit Pharao uno die. Idcirco dictum est; *Et Pharao appropinquabat*.

ויִשאו בני ישראל את עיניהם כיון שהכו ישראל האיקטוריז יודעיז שסופן לרדוף אחריהם. והנה מצרים נוסע אחריהם אין כתיב כאן אלא נוסע. מגיד שנעשו כולן תורמיות תורמיות כאיש אחד מכאן למדין מלכיות להיות מנהיגות תורמיות תורמיות.

וייראו מאד וגו׳ תפסו להם אומנות אבותם. אימנות אברהם יצחק ויעקב. באברהם אומר בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח ויקרא בשם יהוה. ויטע אשל בבאר שבע וגו׳ ביצחק הוא אומר ויצחק בא מבא באר לחי רואי. וכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה אין שיחה אלא תפלה שנאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי. וכתיב אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד וגו׳ ביעקב מהו אומר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש אין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי. וכתיב יפגעו נא ביהוה צבאות לבלתי בואו הכלים הנותרים בית יהוה. וכן הוא אומר אל תראי תולעת יעקב מתי ישראל מה תולעת אינה מכה את הארז אלא בפה. כך אין להם לישראל אלא תפלה. ואומר ואני הנה נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי. וכי בחרבו ובקשתו לקחה. אלא לומר לך חרבי זו תפלה בקשתי זו בקשה. וכן הוא אומר גור אריה יהודה. ואומר וזאת ליהודה. וכן ירמיה אמר ארור הגבר אשר יבטח באדם ובתפלה מהו אומר ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו. מבטחן של ישראל בשעה שמתפללין לו והוא קרוב להם שנאמר קרוב יהוה לכל קראיו. וכן

Et sustulerunt filii Israel oculos suos; Postquam Israelitæ percusserunt octoriones, cognoverunt, quod eorum finis esset, ut illi se insequerentur. *Et ecce Ægyptii proficiscendo proficiscebantur post eos*. Non scriptum est nisi; *proficiscemur*. Ostendit quod omnes multitudines factæ sint quasi vir unus. Hinc discimus, quod regna futurum sit, ut deducant.

Et timuerunt valde &c. Statim apprehenderunt fidem patrum suorum, fidem Abraam, Isaach, & Jacob. De Abraham dictum est *Genes.* XII. 8. *Beth-El ab occidente, & Ai ab oriente, & ædificavit ibi altare, & invocavit nomen Domini. Et plantavit nemus in Bersabee.* Ibid. XXI. 33. De Isaach dictum est Ibid. XXIV. 62. *Et Isaach deambulabat per viam quæ ducit ad partem cujus nomen est viventis & videntis*. Et similiter scriptum est Ibid. vers. 63. *Et egressus fuerat Isaach ad meditandum in agro*; Non est שיחה nisi oratio; Dictum est enim *Psal.* LV. 18. *Vespere, mane, & meridie meditabor, & annunciabo; & exaudiet vocem meam*. Et scriptum est Ibid. CXLII. 3. *Effundam in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntiabo*. Et similiter scriptum est Ibid. CII. *Oratio pauperis, cum anxius fuerit, & in conspectu Domini &c.* De Jacob dictum est *Genes.* XXVIII. 11. *Cumque venisset ad quendam locum, & vellet in eo requiescere post solis occasum*. Non est פגיעה nisi oratio; Dictum est enim *Jerem.* VII. 16. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem, & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te*. Et similiter scriptum est Ibid. XXVII. 17. *Occurrant, quæso, Domino exercituum ut non veniant vasa, quæ derelicta fuerant, domus Domini*. Pariterque dictum est *Isai.* XLI. 14. *Noli timere, vermis Jacob, qui mortui estis & Israel*; Sicut vermis non percutit nisi ore; sic Israeli non est nisi oratio. Et dictum est *Gen.* XLVIII. 22. *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo*. Num suo gladio & arcu accepit? Sed tibi dicitur, quod τὸ *gladio meo* significet orationem, & τὸ *arcu meo* petitionem. Et similiter dictum est Ibid. XLIX. 9. *Catulus leonis Juda*. Et dictum est; *& hoc Judæ*. Et similiter *Jeremia* dicit XVII. 8. *Maledictus homo, qui confidit in homine*. De oratione quid dictum est? *Benedictus homo, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus*. Ibid. vers. 7. Ex fidu-

אמר דוד לגוליית אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואני בא אליך בשם יהוה צבאות אלהי ישראל וכתיב אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יהוה אלהינו נזכיר. המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד. יהוה הושיע המלך יעננו ביום קראני. וכן הוא אומר ויקרא אסא בשם יהוה אלהיו ויאמר יהוה אין עמך לעזור בין רב למעט. עזרנו אלהי ישענו כי עליך נשעננו ובשמך באנו אל ההמון הזה. יהוה אלהינו אל יעצר עמך אנוש. במשה מהו אומר. וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וגו׳. וירדו אבותינו מצרימה ונצעק אל יהוה וישמע קולנו. אמר להם משה אתם מתגאים על מה שהוריש לכם אביכם. יצחק דכתיב הקול קול יעקב. וישמע יהוה את קול ישראל ואלו מתגאים על מה שהוריש להם אבינו יצחק. דכתיב והידים ידי עשו. ועל חרבך תחיה הרא הוא דכתיב ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך. שאינו בטוחים אלא בחרב אבל ישראל תפשו להם אומנות אבותיהם אומנות אברהם יצחק ויעקב שנאמר ויראו מצרים ויצעקו בני ישראל אל יהוה ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים. מאחר שנתנו שאור בעיסה באו אל משה ואמרו לו הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים. וכי מה אמרו ישראל למשה במצרים הרי הוא אומר ויפגעו את משה ואת אהרן ויאמרו אליהם ירא יהוה עליכם וישפוט. היינו מצערים על שעבור מצרים מיתת אחינו באפלה קשה לנו משעבודנו במצרים היינו מצטערים על מיתת אחינו באפילה מיתתנו במדבר קשה לנו ממיתת אחינו באפילה. שאחינו נספדו ונקברו ואנחנו תהיה נבלתינו

fiducia Israelis, quando illum obsecrant, propinquus est illis; dictum est enim *Psal.* CXLV. 18. *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum*. Et sic dixit David ad Goliath 2. *Sam.* XVII. 45. *Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo; ego autem venio ad te nomine Domini exercituum, Dei Israel*. Pariterque scriptum est *Psal.* XX. 8. *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini nostri invocabimus. Ipsi autem obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus. Domine salvum fac regem, & exaudi nos in die, in qua invocaverimus te*. Et similiter dictum est 2. *Paral.* XIV. 11. *Et invocavit Asa in nomine Domini Dei sui; & ait; Domine non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris an in pluribus; Adjuva nos Domine Deus noster; in te enim & in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem; Domine Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo*. Et de Mose quid dictum est? *Et misit Mose nuntios de Cades ad regem Edom &c. Quomodo descenderint patres nostri in Ægyptum, & quomodo clamaverimus ad Dominum, & exaudierit nos*. *Num.* XX. 14. Dixit illis Mose; Vos superbitis de hæreditate, quam vobis reliquit pater vester Isaach; scriptum est enim *Genes.* XXVII. 22. *Vox quidem, vox Jacob est. Et exaudivit Dominus vocem Israel*. Et nos superbimus de hæreditate, quam nobis reliquit pater noster Isaach; scriptum est enim ibid. *Sed manus, manus sunt Esau. Et in gladio tuo vives*; Hoc est quod scriptum est; *Num.* XX. 18. *Cui respondit Edom; Non transibis, ne forte in gladio egrediar in occursum tui*. Qui non confidebant nisi in gladio. At Israelitæ apprehenderunt fidem patrum suorum, fidem Abraham, Isaach, & Jacob; Dictum est enim *Ex.* XIV. 10. *Et viderunt Ægyptios, & clamaverunt ad Dominum; & dixerunt ad Mosen; An propterea quod non erant nobis sepulchra in Ægypto?* Postquam dederunt fermentum in pasta, adierunt Mosen, dicentes; Hoc est, de quo locuti sumus ad te in Ægypto. Et quid dixerunt Israelitæ Mosi in Ægypto? Ecce dictum est *Exod.* V. 20. *Et occurrerunt Mosi & Aharon; & dixerunt illis: Videat Dominus super vos, & judicet*; sc. nos affligimur de servitute Ægyptiorum; mors fratrum nostrorum in tenebris molesta est nobis: nostra mors in deserto molestior est nobis morte fratrum nostrorum in tenebris; quia fratres nostri luctu, & sepultura honesta-

מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה. מיד אמר להם משה אל תיראו וגו' הרי משה מזרז להודיע חכמתו של משה היאך היה עומד ומפייס לכל אותם האלפים והרבבות והיו נשמעין לו. עליו מפורש בקבלה והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים. אשר וגו'. התיצבו וראו וגו' אמרו לו ישראל אימתי אמר להם משה היום השרתה שכינה עליהם רוח הקדש שאין יציבה בכל מקום אלא רוח הקדש שנאמר ראיתי את יהוה נצב על המזבח ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים ובצעם בראש כלם ואחריתם בחרב אהרוג. ואומר ויבא לו ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ואומר קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצוונו ואומר ותתצב אחותו מרחוק ששרתה עליו רוח הקודש. באותה שעה היו ישראל דומים ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע והיה נחש נושף בה אם תכנס לפנים הרי הנחש. ואם תצא לחוץ הרי הנץ. כך היו ישראל באותה שעה הים סוגר ושונא רודף. מיד נתנו עיניהם בתפלה עליהם מפורש בקבלה יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה וגו' ונאמר כי קולך ערב ומראך נאוה. כי קולך ערב בתפלה. ומראך נאוה בתלמוד תורה. דבר אחר כי קולך ערב בתפלה. ומראך נאוה במעשה הטוב. דבר אחר התיצבו וראו את ישועת יהוה אמרו לו אימתי אמר להם למחר אמרו לו משה רבינו אין בנו כח לסבול התפלל משה באותה שעה והראה לו הקדוש ברוך הוא תורמיות תורמיות של מלאכי השרת ועומדים עליהם כענין שנאמר וישכם משרת איש האלהים וגו' ויראו והנה חיל סביבות העיר סוס ורכב ויאמר נערו אליו אהה ארוני איכה נעשה ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אתם ויתפלל אלישע ויאמר פקח נא את עיניו ויראה ויפקח יהוה את עיני הנער וירא והנה

ti sunt; at nostra cadavera projecta erunt ad siccitatem in die, & ad gelu in nocte. Statim dixit illis Mose; *Ne timeatis &c.* Ecce Mose se excitavit ad demonstrandam sapientiam suam, & quomodo surgens sedaverit tam multa millia hominum, & tantam multitudinem, & illi paruerint. De illo exponitur in traditione. *Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis &c. Eccles.* VII. 20. *State & videte &c.* Dixerunt illi Israelitæ, quando? Respondit illis Mose: hodie habitabit Divinitas super illos, spiritus sanctus; Quia יציבה non designat omni in loco, nisi Spiritum sanctum, dictum est enim *Amos* IX. I. *Vidi Dominum stantem super altare; & dixit; Percute cardinem, & commoveantur superliminaria; avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam.* Et similiter dictum est I. *Sam.* III. 10. *Et venit Dominus, & stetit, & vocavit, sicut vocaverat secundo: Samuel, Samuel.* Et dictum est *Deut.* XXXI. 14. *Voca Jehosua, & state in tabernaculo conventus, & præcipiam ei.* Et similiter dictum est *Exod.* II. 4. *Et stetit soror ejus procul;* Quod super illo habitavit Spiritus sanctus. Eo tempore similes fuerunt Israelitæ columbæ, quæ fugiens de conspectu accipitris, & ingreditur in foramen petræ, & ibi sibilat serpens; si intro ingrediatur, ecce serpens, si foris egrediatur, ecce accipiter; Sic erant Israelitæ eo tempore; mare claudebat, & hostis insequebatur. Statim dederunt oculos suos in orationem; & de illis exponitur in traditione. *Columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ &c. Cantic.* II. 14. Et dictum est ibid. *Quia vox tua dulcis, & facies tua decora. Quia vox tua dulcis:* in oratione. *Et facies tua decora.* In opere bono. Alia expositio: *State & videte liberationem Domini.* Dixerunt illi: quando? Mane. Dixerunt illi; Mose magister noster; Non est in nobis vis ad portandum. Et oravit Mose eo tempore, & ostendit illi Deus S. B. multitudines multitudines Angelorum ministerii, illis insistentes, sicuti dictum est 2. *Reg.* VI. 15. *Consurgens autem diluculo minister vir Dei &c. Et vidit; & ecce exercitus in circuitu civitatis, & equus, & currus; & dixit: Heu, heu, heu Domine mi quid faciemus? At ille respondit: Noli timere; plures enim nobiscum sunt, quam cum illis; & oravit Elisæus, & dixit: Domine aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum* igneo-

ההר מלא סוסים אש סביבות אלישע. כך התפלל משה באותה שעה הראה לו המקום תורמיות תורמיות של מלאכי השרת עומדים עליהם. וכן הוא אומר מנגה נגדו עביו עברו ברד וגחלי אש. עבים כנגד תורמיות שלהם. ברד כנגד בלסטראות שלהם. גחלים כנגד טרמנסנה שלהם. אש כנגד הנפש שלהם. ירעם מן שמים. כנגד אנפרת תריסין ושפעת עקלגסין שלהם. ועליון יתן קולו כנגד צחצוח חרבות שלהם. וישלח חציו ויפיצם כנגד חצים שלהם. וברקים ויהומם כנגד צוחה שלהם. דבר אחר ישלח חציו. שהיו חצים של פרעה מפזרים אותם לישראל וברקים מכנסין אותם. ויהומם הממם וערבבם נטל מנפות שלהם ולא היו יודעים מה היו עושים. דבר אחר אין הממה אלא מגפה שנאמר והמם מהומה גדולה כי אשר ראיתם את מצרים בשלשה מקומות הזהיר המקום לישראל שלא לחזור למצרים שנאמר כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. ואמר לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד. ואומר בדרך אשר אמרתי לך. בשלשתם חזרו שם ובשלשתם נפלו הראשונה בימי סנחריב שנאמר הוי היורדים למצרים לעזרה. השנית בימי יוחנן בן קרח שנאמר והיתה חרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים והחרב אשר אתם דואגים ממנו שם ידבק אחריכם מצרים ושם תמותו. והשלשה בימי טורגינוס בשלשתן חזרו ובשלשתן נפלו הדא הוא דכתיב אפרים יונה פותח אין לב וגו׳. ארבעה כיתין נעשו עוד על הים אחת אומרת ליפול אל הים ואחת אומרת לשוב למצרים ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדו ואחת אומרת נצווח כנגדן. זאת שאמרה ליפול אל הים נאמר להם התיצבו וראו את ישועת יהוה. זו שאמרה נעשה מלחמה כנגדו. נאמר להם

igneorum in circuitu Elisæi. Sic oravit Mose; eo tempore ostendit illi Deus multitudines multitudines Angelorum ministerii illis insistentium. Et sic dictum est *Psal.* XVIII. 13. *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando, & carbones ignis*. *Nubes* contra eorum multitudinem. *Grando* contra eorum balistas. *Carbones* contra eorum turmas. *Ignis* contra eorum animam. *Et intonuit de cœlo. Dominus* contra peribolum clypeorum, & multitudinem eorum vexillorum. *Et altissimus dedit vocem suam*; contra splendorem eorum gladiorum. *Et misit sagittas suas*; contra eorum sagittas. Alia expositio: *Et misit sagittas suas*; quod sagittæ Pharaonis dispergebantur Israeli, & fulgura illos penetrabant. *Et conturbavit*; Conturbavit, & confudit illos; & abstulit eorum tibialia ferrea; & illi nesciebant, quid facerent. Alia expositio: Non est הממה nisi percussio; Dictum est enim *Deut.* VII. 23. *Et conturbabit eos conturbatione magna: Nam quos vidistis Ægyptios:* Tribus locis monet Deus Israelem, ne redeat in Ægyptum. Dictum est enim: *Nam quos vidistis Ægyptios hodie, non adjicietis videre eos usque in æternum*; & dictum est. *Non adjicietis reverti per hanc viam in æternum*. Et dictum est *Deut.* XXVIII. 61. *Per hanc viam, quam dixi tibi*. Ter admoniti sunt, & ter corruerunt. Primum temporibus Senacherib; dictum est enim. *Ose.* VII. 10. *Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor*. Secundo temporibus Jochanan filii Chore; dictum est enim. *Jerem.* XLII. 16. *Gladius quem formidatis, ibi comprehendat in terra Ægypti, pro qua estis soliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini*. Et tertio temporibus Tarquinii. Ter admoniti sunt, & ter corruerunt; Hoc est quod dictum est *Isai.* XXXI. 1. *Væ qui descendunt in Ægyptum in auxilium*. Quatuor classes præterea factæ sunt in mari; altera dicebat, ut projiceretur in mare; altera dicebat, ut reverteretur in Ægyptum; altera dicebat, ut adversum illum bellum gereretur, & altera dicebat, ut vinceretur contra illos. Quæ dicebat, ut projiceretur in mare; dictum est illis. *State & videte liberationem Domini*; Quæ dicebat redeundum esse in Ægyptum; dictum est illis; *Nam quos vidistis Ægyptios*. Quæ dicebat, geratur bellum adversum illum; dictum est illis. *Dominus belligerabit pro vobis*. Quæ dicebat, vincendum est contra illos, dictum est illis. *Et vos taciti eritis; Domi-*

יהוה ילחם לכם לא לשעה זו בלבד ילחם לכם אלא לעולם ילחם כנגדן של אויביכם. רבי מאיר אומר יהוה ילחם לכם כשתהיו עומדים ושותקין יהוה ילחם לכם קל וחומר כשתהיו נותנין לו שבח. רבי מאיר אומר יהוה ילחם לכם הוא יעשה לכם נסים וגבורות. ואתם תהיו עומדין ושותקין. אמרו ישראל למשה רבינו משה מה עלינו לעשות. אמר להם אתם תהיו מפארים ומרוממים ונותנין שיר ושבח וגדולה ותפארת למי שהמלחמות שלו שאמר רוממות אל בגרונם ואמר רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך. ואומר יהוה אלהים אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן. באותה שעה פתחו ישראל פיהם ואמרו שירה אשירה ליהוה כי גאה גאה.

פרשה ג

ויאמר יהוה אל משה מה תצעק אלי. רבי יהושע אומר אמר הקדוש ברוך הוא למשה. משה אין להם לישראל אלא ליסע. רבי אליעזר אומר אמר הקדוש ברוך למשה משה בני נתונים בצרה. הים סוגר. ושונא רודף ואתה עומד ומרבה בתפלה. מה תצעק אלי שהיה אומר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה יש שעה להאריך. ויש שעה לקצר. אל נא רפא נא לה. הרי זה לקצר. ואתנפל לפני יהוה הרי זה להאריך: רבי אליעזר אומר לאדם הראשון שהוא יחידי עשיתי לו יבשה שנאמר ויאמר אלהים יקוו המים. ולעדת קדושים אלו איני עושה יבשה דאמר רבי ישמעאל אומר מה תצעק אלי בזכות ירושלם אני אקרע להם את הים שנאמר עורי עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלם עיר הקדש כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא. ואומר עורי

minus belligerabit pro vobis ; Non illo tantum tempore, sed semper pugnabit contra inimicos vestros. R. Meir dicit. *Dominus belligerabit pro vobis*, quando stantes silebitis; *Dominus belligerabit pro vobis ;* Multo magis, quando illi dabitis laudem. R. Meir dicit. *Dominus belligerabit pro vobis ;* Ille faciet vobis miracula & prodigia ; & vos stantes silebitis; Dixerunt Israelitæ Mosi; Magister noster, Mose, quid nobis faciendum est? Respondit illis. Vos glorificate, & exaltate, & date canticum, & laudem, & magnificentiam, & gloriam illi, cujus est bellum; Dictum est enim *Psal.* CXLIX. 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum.* Et præterea dictum est Ibid. LVII. 6. *Exaltare super cœlos Deus, & in omnem terram gloria tua.* Et dictum est *Isai.* XXV. 1. *Domine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo, quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles: amen.* Tunc Israel aperuit os suum, & dixerunt ; *Canticum cantabo Domino ;* quia excelsus factus est.

SECTIO III.

Et *dixit Dominus ad Mosem ; Quid clamas ad me.* R. Jehosua dicit ; Deus S. B. dixit ad Mosen; Mose; Israel non debet nisi proficisci. R. Elieser dicit; Deus S. B. dixit ad Mosen; Mose, filii mei positi sunt in tribulatione ; Mare claudit, & hostis insequitur ; at tu stans multiplica orationem ; *Quid clamas ad me*; Quia dicebat Deus S. B. Mosi; Mose est tempus producendi, & est tempus abbreviandi. Dictum est *Num.* XII. 13. *Deus, obsecro, sana eam.* Hoc est ad abbreviandum. *Et procidi ante Dominum. Deut.* IX. 18. Hoc est ad producendum. R. Elieser dicit; Primo homini, quia erat solus, feci aridam ; Dictum est enim *Genes.* I. 9. *Et dixit Deus. Congregantur aquæ.* Et congregationi sanctorum istorum non feci aridam; Dicit R. Ismael ; *Quid clamas ad me?* Propter merita Hierusalem ego indurabo mare, dictum est enim *Isai.* LII. 1. *Consurge consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Hierusalem, civitas sancta, quia non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus & immundus.* Et præterea dictum est Ibid. LI. 9. *Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini, consurge, sicut in diebus antiquis, in generationibus seculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem ?* Numquid non tu

sic-

עורי לבשי עוז זרוע יהודה עורי כימי קדם דורות עולמים הלא את היא המחצבת רהב. מחוללת תנין הלא את היא המחרבת ים מי תהום רבה השמה מעמקי ים דרך לעבור נאולים. דבר אחר בשביל הבטחה שהבטיחנו אברהם אביכם אני אקרע לכם את הים. שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה. רמז לו פרוץ את הים. רבי יהודה בן בתירה אומר אמר לו הקדוש ברוך הוא כבר עשיתי הבטחה שהבטחת אברהם אביכם שנאמר וישם את הים לחרבה.

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים רבי שמעון בן יוחאי אומר כבר חמה ולבנה מעידין בהם שקרעתי להם את הים שנאמר כי כה אמר יהוה נותן שמש לאור יומם חוקות ירח וכוכבים לאור לילה רוגע הים ויהמו גליו יהוה צבאות שמו. רבי בנאה אומר בזכות מצוה שעשה אברהם אני אקרע להם את הים שנאמר ויבקע את עצי העולה וכתיב הכא ויבקעו המים. רבי שמעון התימני אומר בזכות המילה אני אקרע את הים שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי אמרת אי זו ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה הוי אומר זו מילה. רבי אבשלום הזקן אומר משל למה הדבר דומה לאדם שכעס על בנו וטרדו מביתו נכנס אוהבו לבקשו הימינו ולהחזירו לביתו אמר לו כלום אתה מבקש ממני אלא מפני בני כבר נתרצתי לבני. כך אמר לו המקום מה תצעק אלי כבר אני מרוצה עליהם. רבי אומר אמש היית אומר ומאז באתי אל פרעה וגו׳. ועכשיו אתה עומד ומרבה בתפלה. מה תצעק אלי. דבר אחר רבי אומר דבר אל בני ישראל ויסעו. יסיעו דברים שהיו דוברים מלבם. אמש היו אומרים המבלי אין קברים. ועכשיו אתה עומד ומרבה בתפלה. מה תצעק אלי וגו׳ יסיעו דברים מלבם. וחכמים אומרים למען שמו עשה עמהם שנאמר למעני למעני אעשה וגו׳ וכתיב בוקע מים מפניהם. מפני מה לעשות לו שם עולם רבי אומר כדי היא האמנה שהאמינו בי שאקרע להם את הים שנאמר וישובו ויחנו וגו׳. רבי אלעזר בן עזריה אומר בזכות אברהם אביהם אני קורע להם את הים שנאמר כי זכר את דבר קדשו וגו׳ וכתיב ויוציא עמו בששון וגו׳. רבי אליעזר בן יהודה איש ברתותא

ſiccaſti mare , aquam abyſſi vehementis , qui poſuiſti profundum maris viam , ut tranſirent liberati? Alia expoſitio: Propter fiduciam , qua confidit Abraham pater veſter ego vobis induravi mare ; Dictum eſt enim *Geneſ.* XXVIII. 14. *Eritque ſemen tuum quaſi pulvis terræ ; Dilataberis ad occidentem & orientem .* Indicatur illi perruptio maris . R. Jehuda ben Bethera dicit; Dixit illi Deus S. B. Jam feci fiduciam ; qua confidit Abraham pater veſter . Dictum eſt enim *Exod.* XIV. 21. *Poſuitque mare in ſiccitatem .*

Et filii Iſrael ingrediantur in medium maris per aridam . R. Simeon ben Jochai dicit; Jam ſol & luna illis teſtificati ſunt, quod illis mare induraverim; Dictum eſt enim *Jerem.* XXXI. 35. *Quia ſic dicit Dominus ; qui dat ſolem in lumine diei, ordinem lunæ, & ſtellarum in lumine noctis , qui turbat mare , & ſonant fluctus ejus , Dominus exercituum nomen illi .* Benat dicit : propter meritum præcepti, quod fecit Abraham , ego indurabo illis mare ; dictum eſt enim *Geneſ.* XVII. 3. *Cumque concidiſſet ligna in holocauſtum :* Et præterea ſcriptum eſt *Exod.* XIV. 21. *Et fiſſæ ſunt aquæ.* R. Simeon Athimini dicit ; propter meritum circumciſionis , ego indurabo mare ; dictum eſt enim *Jer.* XXXIII. 20. *Si irritum poteſt fieri pactum meum cum die , & pactum meum cum nocte , ut non ſit dies , & nox in tempore ſuo .* Quodnam eſt pactum quod obſervatur tam die , quam nocte ? Reſpondet ; hæc eſt circumciſio . R. Abſalom ſenior dicit; Cuinam eſt ſimile ? Eſt ſimile homini , qui indignatus filio ſuo , ejicit de domo ſua , ingreditur ejus amicus ad quærendum illum , & reſtituit illum in domum ſuam; omnia tu potes a me petere , ſed propter meum filium complacui de meo filio . Sic dixit Deus S. B. *Quid clamas ad me?* Jam mihi de illis complacui. Rabi dicit ; Heri veſpera dixi ; *Et ab eo tempore ingreſſus ſum ad Pharaonem &c. Exod.* V. 23. Et nunc multiplicas orationem . *Quid clamas ad me ?* Alia expoſitio . Rabi dicit : *Alloquere ad filios Iſrael ; ut proficiſcantur. Proficiſcantur .* Proficiſcantur verba , quæ dicebant in ſuo corde heri . *An præterea quod non erant nobis ſepulchra?* Et nunc tu ſtans multiplicas orationem . *Quid clamas ad me ? Proficiſcantur* verba de corde eorum . Et ſapientes dicunt ; ut nomen ſibi faceret cum illis; Dictum eſt enim; *Mihi, mihi faciam ;* Et pariter ſcriptum eſt *Iſai.* LXIII. 12. *Qui dedit aquas an*

te

אומר בזכות השבטים אני קורע להם את
הים שנאמר נקבת במטיו ראש פרזיו וגו'.
מהו אומר לגוזר ים סוף לגזרים. שמעיה
אומר כדי היא האמנה שהאמין בי אברהם
אביהם שאקרע להם את הים. שנאמר
ויאמן העם וישמעו וגו'. שמעון איש קטרון
אומר בזכות עצמות של יוסף אני קורע
להם את הים שנאמר ויעזוב בגדו אצלה
וגו'. וכתיב הים ראה וינס. רבי נתן אומר
משום אבא יוסי המחוזי והלא כבר
הכתבתי בכל ביתי נאמן הוא. אתה
ברשותי והים ברשותי ואני עשיתיך עליו
גזבר רבי חנניה בן חלניסי אומר והלא
כבר הכתבתי. אח לצרה יולד. אח אני
לישרﭏ בשעת צרתן אחים ﭏו ישרﭏ למען
אחי ורעי וגו'. רבי שמעון בן יהודה אומר
מה תצעק ﭏי כבר צעקתם קדמה לצעקתך
שנאמר ויראו מאד ויצעקו בני ישרﭏ ﭏ
יהוה. רבי אחא אומר מה תצעק ﭏי
בשבילך אני עושה אמר הקדוש ברוך הוא
אלולי צעקתך כבר אבדתי אותם מן העולם
על עבודה זרה שביניהם שנאמר ועבר בים
צרה ואין צרה ﭏא עבודה זרה שנאמר
והמסכה צרה כהתכנס. ואומר ואשה ﭏ
אחותה לא תקח לצרור. ועל צעקתך אני
משיב את חמתי שנאמר ויאמר להשמידם
לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב
חמתו מהשחית לכך נאמר מה תצעק ﭏי
דבר ﭏ בני ישרﭏ ויסעו מפני צעקתך
נוסעין. רבי ﭏיעזר המודעי אומר מה
תצעק ﭏי. על בני ישרﭏ. אינו צריך צווי.
על בני ועל פועל ידי תצווני והלא כבר
מוכנים הם לפני משׁשׁת ימי בראשית.
שנאמר אם ימושו החקים האלה מלפני אני

te eos; Qua de causa? *Ut faceret sibi nomen sempiternum*. Rabi dicit; propter fidem, quam mihi habuerunt, indurabo illis mare; Dictum est enim *Exod.* XIV. 2. *Ut revertantur, & castrametentur &c.* R. Eliezer ben Azaria dicit: propter meritum Abrahami eorum patris, ego indurabo illis mare? Dictum est enim *Psalm.* CXLV. *Quoniam memor fui verbi sancti sui &c.* Et similiter scriptum est ibid. *Et eduxit populum suum in exultatione &c.* R. Eliezer ben Jehuda vir de Rathuta dicit; propter meritum tribuum ego indurabo illis mare; dictum est enim *Habac.* III. 14. *Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus &c.* Quid dictum est? *Qui divisit mare Supb in divisiones*. *Psalm.* CXXXVI. 13. Semaja dicit; propter fidem, quam mihi habuit Abraham, indurabo illis mare. Dictum est enim *Exod.* IV. 31. *Et credidit populus; & audierunt &c.* Simeon vir Cateron dicit; propter merita ossium Joseph ego illis indurabo mare; dictum est enim *Genes.* XXXIX. 15. *Reliquit vestem, quam tenebam &c.* Et scriptum est; *Mare vidit, & fugit*. R. Nathan dicit nomine Aba Jose Amachazi; Atqui ego descriptus sum in tota domo mea fidelis; Tu in potestate mea, & mare in potestate mea, & ego super illo te feci thesaurarium. Rabi Chananjah ben Chalnisi dicit; Atqui jam descriptus sum frater natus ad tribulationem; Frater ego Israeli in tempore tribulationis fratrum; Isti sunt Israelitæ; *Propter fratres meos, & proximos meos &c.* *Psalm.* CXXII. 8. R. Simeon ben Jehuda dicit: *Quid clamas ad me?* Jam clamarunt ante ad clamorem tuum. Dictum est enim; *Et timuerunt valde, & clamaverunt filii Israel ad Dominum*. R. Acha dicit. *Quid clamas ad me?* Tui causa ego feci, dicit Deus S. B. si non fuisset clamor tuus, jam ego perdidissem illos de mundo propter Idololatriam, quæ inter illos est; dictum est enim *Zachar.* X. 11. *Et transibit in maris freto*. צרה non est nisi Idololatria; dictum est enim *Isai.* XXVIII. 20. *Et pallium breve utrumque operire non potest*. Et dictum est *Levit.* XVIII. 18. *Mulierem cum sorore sua non accipies ad affligendam eam*. Et ad clamorem tuum ego revocavi iram meam; *Et dixit ut disperderet eos, si non Mose electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus*. *Psal.* CVI. 23. Ad avertendum ejus iram a destructione. Idcirco dictum est; *Quid clamas ad me? Alloquere ad filios Israel; & proficiscantur*. Propter tuum clamorem proficiscentur.

יהוה גם ארת ישראל לא ישבותו מהיורת
גוי מלפני כל הימים. אחרים אומרים דבר
גדול עשו ישראל כדי היא האמונה
שהאמינו בי שאקרע להם את הים שלא
אמרו למשה היאך אנו יוצאים במדבר
שאין בידינו מחיה לדרך לא האמינו והלכו
אחרי משה עליהם מפורש בקבלה. הלוך
וקראת באזני ירושלם לאמר זכרתי לך חסד
נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר
בארץ לא זרועה מה שכר נטלו על כך
קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתו כל
אוכליו יאשמו רעה תבא עליהם נאם
יהוה. רבי יוסי הגלילי אומר כשנכנסו
ישראל לים כבר הר המוריה נעקר ממקומו
ומזבחו של יצחק הבנוי עליו ומערכתו
הערוכה עליו ויצחק כאלו עקוד עליו ונתון
על המזבח ואברהם כאלו פשט ידו. ולקח
ארת המאכלת לשחוט ארת בנו שנאמר
וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת
לשחוט את בנו אמר המקום למשה משה
בני נתונים בצרה. והים סוגר. ושונא
רודף. ואתה עומד ומאריך בתפלה. אמר
לפניו ומה בידי לעשות אמר ליה הרם את
מטך ונטה את ידך על הים וגו׳ ואתה
תהא מרומם ומשבח ונותן שיר ושבח
והודאה וגדולה ותפארת והוד והלל למי
שהמלחמות שלו.

פרשה ד

ואתה הרם את מטך. עשרה נסים נעשו
לישראל על הים. נבקע הים. נעשה כמין
כיפא שנאמר נקבת במטיו ראש פרזיו
יסערו להפיצני. נחלק לשנים עשר גזרים
שנאמר נטה ארת ידך על הים ובקעהו

tur. R. Eliezer Amodi dicit; *Quid clamas ad me?* De filiis Israel, non opus est præcepto; De filio meo, & de operario præcepi; & ecce præparati sunt coram me ab sex diebus creationis; dictum est enim *Jerem.* XXXI. 36. *Si defecerint leges istæ coram me; dicit Dominus; tunc & semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me omnibus diebus.* Alii dicunt: Rem magnam fecerunt Israelitæ, ut propter eorum fidem, quam mihi habuerunt, finderem illis mare; quia non dixerunt Mosi; quomodo nos egrediemur in desertum, cum nobis non sit alimentum in via? Sed crediderunt, & abierunt post Mosen; De illis exponitur in traditione. *Vade & clama in auribus Hierusalem, dicens: Hæc dicit Dominus; recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra, quæ non seminatur. Jerem.* II. 2. Quam mercedem propter hanc rem acceperunt? *Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus, omnes, qui devorant eum, delinquunt, mala venient super eos; dicit Dominus.* Ibid. Rabi Jose Galilæus dicit: Quando ingressi sunt Israelitæ in mare; tum mons Moria evulsus est de loco suo, & altare Isaach super illo exstructum est, & ordinata est strues, & Isaach quasi ligatus super illo, & impositus altari, & Abraham quasi extendens manum suam, & sumens gladium ad immolandum filium suum; Dictum est enim *Genes.* XII. 10. *Extenditque Abraham manum suam. Et arripuit gladium, ut immolaret filium suum.* Dixit Deus ad Mosen; Mose, filii mei positi sunt in tribulatione; & mare claudit, & hostis insequitur; tu autem stans sis prolixus in oratione. Respondit coram illo; Numquid mihi potestas est hoc facere? Dixit illi; *Extolle virgam tuam, & inclina manum tuam super mare &c.* Et tu exaltabis, & laudabis, & dabis canticum, & laudem, & confessionem, & magnificentiam, & gloriam, & gratiarum actionem, & celebritatem illi cujus est bellum.

SECTIO IV.

ET *extolle virgam tuam.* Decem miracula facta sunt Israeli super mare; Discissum est mare; factum est quasi fornix; dictum est enim *Habac.* III. 13. *Percussisti caput de domo impii, denudasti fundamentum ejus usque ad collum.* Divisum fuit in duodecim partes. Dictum est enim; *Inclina manum tuam su-*

per

נעשה הים יבשה שנאמר ובני ישראל הלכו
ביבשה. נעשה כמן טיט שנאמר דרכת
בים סוסיך חומר מים רבים. נעשה פרורין
שנאמר אתה פוררת בעזך ים. נעשה
סלעים סלעים שנאמר שברת ראשי תנינים
על המים. נעשה גזרים גזרים שנאמר
לגוזר ים סוף לגזרים. נעשה ערימות
ערימות שנאמר וברוח אפיך נערמו מים
נעשו כמו נד שנאמר נצבו כמו נד נוזלים
הוציא להם מתוקי מתוך מלוחים שנאמר
ויצא נוזלים מסלע ויורד כנהרות מים.
הקפיא להם את הים לשני חלקים ונעשה
כמן כלים של זכוכית שנאמר קפאו
תהומות בלב ים. ויסע מלאך האלהים
ההולך רבי יהודה אומר הרי זה מקרא
עשיר במקומות הרבה. משל למה הדבר
דומה לאחד שהיה מהלך בדרך והיה מנהיג
את בנו לפניו באו לסטים לשבותו מלפניו.
נטלו מלפניו ונתנו לאחריו. בא הזאב
מאחריו נטלו מאחריו ונתנו מלפניו. באו
לסטים מלפניו והאבים מאחריו נטלו ונתנו
על זרועותיו. התחיל הבן מצטער מפני
החמה. פרש עליו אביו בגדו. רעב האכילהו
צמא השקהו כך עשה הקדוש ברוך הוא
ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי
ולא ידעו כי רפאתים. התחיל הבן מצטער
מפני החמה פרש עליו בגדו שנאמר פרש
ענן למסך ואש להאיר לילה. הרעיב
האכילו. שנאמר הנני ממטיר לכם לחם
מן השמים. הצמא השקהו מים שנאמר
ויוציא נוזלים מסלע ואין נוזלים אלא מים
חיים שנאמר מעין גנים באר מים חיים
ונוזלים וגו׳ ואומר שתה מים מבורך ונוזלים
מתוך בארך. שאל רבי נתן את רבי שמעון
בן יוחאי וימצאה מלאך יהוה אתה מוצא
מלאך יהוה בכל מקום ויאמר לה מלאך

per mare, & finde illud. Factum est mare aridum. Dictum est enim. *Et ingrediantur filii Israel in medium maris per aridam*. Factum est quasi lutum; Dictum est enim *Habac.* III. 14. 15. *Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum*. Factum est contritum; dictum est enim *Psal.* LXXIV. 13. *Tu confirmasti in virtute tua mare*. Stratum fuit lapidibus; Dictum est enim Ibid. *Contribulasti capita draconum in aquis*. Factum est in partes. Dictum est enim *Psal.* CXXXVI. 13. *Qui divisit mare Suph in divisiones*. Factum est in acervos; Dictum est enim *Exod.* XV. 8. *Et in vento iracundiæ tuæ factæ sunt aquæ acervi acervi*. Factum est quasi uter; Dictum est enim Ibid. *Steterunt quasi uter aquæ fluentes*. Egrediebantur aquæ dulces de medio salsarum. Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 16. *Et eduxit aquam de petra, & deduxit tanquam flumina aquas*. Condensavit illis mare in duas partes, & factum est quasi vasa vitrea; Dictum est enim ibid. *Congelatæ sunt abyssi in corde maris*. *Et profectus est Angelus Domini, qui præcedebat*. R. Jehuda dicit: Hic textus predicatur in multis locis. Cuinam est simile? simile est homini, qui incedit per viam, & ex sua consuetudine præ se deducit filium suum, veniunt latrones, ut in ejus conspectu quiescant, deducit de conspectu suo, & post se collocat; Venit lupus post se, & deducit, & collocat in conspectu suo; veniunt latrones ante conspectum suum, & lupi post se, sumit, & imponit brachio suo; Incipit filius dolere pro æstu; extendit super illum pater vestem suam; esurit, illum cibat; sitit, potat illum: Sic fecit Deus S. B. *Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, & nescierunt quod curarem eos*. *Ose.* XI. 3. Incepit filius dolere pro æstu; extendit super illo vestem suam; Dictum est enim *Psal.* CV. 39. *Expandit nubem in protectionem eorum. Et ignem ut luceret eis per noctem*. Esuriit, & cibavit. Dictum est enim *Exod.* XVI. 34. *Ego pluam vobis panem de cœlo*. Sitiit, & potavit aquis. Dictum est enim *Psalm.* LXXVIII. 16. *Et eduxit aquam de petra*. Non sunt נוזלים nisi aquæ vivæ. Dictum est enim *Cantic.* IV. 15. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, & fluentium &c.* Et similiter dictum est *Prov.* IV. 15. *Bibi aquam de cisterna tua, & fluenta de puteo tuo*. Quæsivit R. Nathan a R. Simeone ben Jochai; Dictum est *Genes.* XVI. 7. *Cumque eam invenisset Angelus Domini*. Tu in-

יהוה וירא מלאך יהוה וכאן אומר ויסע מלאך האלהים אמר לו אין אלהים בכל מקום אלא דיין מגיד הכתוב שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים. ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל. ויהי הענן והחשך הענן אל ישראל והחשך אל מצרים. ישראל באורה ומצרים באפלה שנאמר לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים. וכן אתה מוצא לעתיד לבא קומי אורי כי בא אורך וכבוד יהוה עליך זרח מפני מה כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח יהוה וכבודו עליך יראה. ולא עוד אלא מי שהוא נתון באפלה רואה מי שהוא באורה.

שהיו מצרים שרויים באפלה רואים את ישראל באורה אוכלים ושותים ושמחים והיו מזרקים בהם בחצים ובאבני בליסטרא והיה הענן והמלאך מגין עליהם שנאמר אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד. ואומר מגיני וקרן ישעי משגבי ומנוסי מושיעי מחמס תושיעני ואומר מגן הוא לכל החוסים בו. ולא קרב זה אל זה כל הלילה. מגיד הכתוב שהיה המצרי עומד ולא היה יכול לישב יושב ולא היה יכול לעמוד. פורק אינו יכול לטעון. טוען אינו יכול לפרוק. מפני שהוא מש באפלה שנאמר וימש חשך. דבר אחר ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ולא קרב מחנה מצרים למחנה ישראל ולא מחנה ישראל למחנה מצרים.

ויט משה את ידו על הים. התחיל הים עומד כנגדו אמר לו הקרוש ברוא שיבקע ולא קבל עליו הראהו המטה ולא קבל עליו.

משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו שתי גנות זו לפנים מזו מכר הפנימי ובא הלוקח ליכנס לגן הפנימי ולא הניחו השומר. אמר לו הלוקח לשומר בשם

invenis ubique Angelum Domini; *Et dixit illi Angelus Domini; & vidit Angelum Domini;* Et hic dictum est. *Et profectus est Angelus Domini;* Respondit illi; Non est ubique אלהים nisi judex; Ostendit textus, quod Israelitæ ea hora erant adducendi in judicium; utrum essent salvandi, an perdendi cum Ægyptiis. *Et venit inter castra Ægyptiorum, & castra Israelitarum. Et fuit nubes, & tenebræ;* nubes Israeli, & tenebræ Ægyptiis. Israel in luce, & Ægyptii in tenebris; Dictum est enim *Exod.* x. 23. *Non videbat vir fratrem suum, nec movit se de loco suo, in quo erat;* tribus diebus. Et sic tu deprehendis in tempus futurum *Isai.* LX. I. *Quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* Qua de causa? Quia dictum est ibid. *Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.* Neque hoc satis erat; sed qui erat in tenebris videbat illum, qui erat in luce; quia Ægyptii qui videbant in tenebris, videbant Israelitas in luce comedentes, & bibentes, & lætantes, & spargebant in illos sagittas & lapides & balistas; & nubes & Angelus protegebant illos; Dictum est enim *Genes.* xv. I. *Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Et dictum est 2. *Sam.* XXII. 3. *Scutum meum, & cornu salutis meæ, elevator meus, & refugium meum, salvator meus de iniquitate liberabis me.* Et similiter dictum est ibid. verſ. 31. *Scutum est omnium sperantium in se. Neque appropinquavit hæc ad illam* (turmam) *tota nocte.* Ostendit textus, quod Ægyptius si stabat, non posset sedere, si sedebat, non posset stare; si non erat onustus, non poterat se onerare, si erat onustus, non poterat se exonerare; quia contrectabat in tenebris; Dictum est enim *Ex.* x. 21. *Et palpabit tenebras.* Alia expositio. *Neque appropinquabat hæc ad illam* (turmam) *tota nocte.* Neque appropinquabant castra Ægyptiorum ad castra Israelitarum, neque castra Israelitarum ad castra Ægyptiorum.

Et inclinavit Mose Manum saam super mare. Incepit mare consistere coram eo; Dixit illi Mose; nomine Dei S. B. finderetur. At non paruit: Ostendit illi virgam; & non paruit.

Cuinam simile est? simile regi; qui habet duos hortos, alterum altero interiorem, vendit interiorem; & venit emtor, ut ingrediatur in hortum interiorem, & custos non permittit. Dicit em-

המלך ולא קבל עליו. הראהו את הטבעת ולא קבל עליו עד שניהג הלוקח את המלך בעצמו ובא. כיון שבא המלך התחיל השומר בורח. אמר לו כל היום הייתי אומר לו בשם המלך ולא קבלת ועכשו מפני מה אתה בורח אמר לו לא מפניך אני בורח אלא מפני המלך. כך עמד משה על הים. אמר לו משה בשם הקדוש ברוך הוא שיקבע ולא קבל עליו הראהו המטה ולא קבל עליו עד שנגלה הקדוש ברוך הוא עליו בכבודו וכיון שנגלה הקדוש ברוך הוא בכבודו ובגבורתו התחיל הים בורח שנאמר הים ראה וינס. אמר לו משה כל היום הייתי אומר לך בשם הקדוש ברוך הוא ולא קבלת עליך עכשו מפני מה אתה בורח מה לך הים כי תנוס. אמר לו לא מפניך בן עמרם אני בורח אלא מפני ארון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים.

ויולך יהוה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה בעזה שברוחות ואי זו זו רוח קדים וכן אתה מוצא שלא נפרע המקום מאנשי דור המבול ומאנשי סדום אלא ברוח קדים עזה שנאמר מנשמת אלוה יאבדו ומרוח אפו יכלו. מנשמת אלוה יאבדו זה דור המבול. ומרוח אפו יכלו זה אנשי סדום וכן אתה מוצא באנשי מגדל שלא נפרע המקום מהם אלא ברוח קדים שנאמר ומשם הפיצם יהוה על פני כל הארץ. ואין הפצה אלא רוח קדים שנאמר ברוח קדים אפיצם וכן אתה מוצא במצרים שנאמר ויהוה ניהג רוח קדים בארץ. וכן את מוצא בשבט יהודה ובנימין שלא נפרע המקום מהם כי אם ברוח קדים שנאמר כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח יהוה ממדבר עולה ויבש מקורו ויחרב מעינו הוא ישסה אוצר כל כלי חמדה. וכן את מוצא בעשרת השבטים שלא נפרע המקום מהם אלא ברוח קדים שנאמר ברוח קדים אפיצם. וכן את מוצא בצור שלא נפרע מהם אלא ברוח קדים שנאמר ורוח קדים שברך בלב ימים. וכן את מוצא שאין הקדוש ברוך הוא עתיד ליפרע ממלכות העליזה אלא ברוח קדים שנאמר ברוח קדים תשבר וגו׳. וכן את משה שאין הקדוש ברוך הוא עתיד ליפרע מן הרשעים בגהינם אלא ברוח קדים

emtor cuſtodi nomine regis, & non paret; oſtendit illi annulum, & non paret, donec adducat emtor regem ſecum, & veniat; Quando venit rex, incipit cuſtos fugere; Dicit illi, toto die tibi dixi nomine regis, & non paruiſti, & modo qua de cauſa fugis? Reſpondit illi; non tui cauſa ego fugio, ſed propter regem. Sic conſtitit Moſe ſuper mare. Dixit illi Moſe Dei nomine S. B., ut finderetur; & non paruit; oſtendit illi virgam, & non paruit, donec apparuit Deus S. B. ſupet illud in gloria ſua; & quando apparuit Deus S. B. ſuper illud in gloria, & fortitudine ſua, incepit mare fugere; Dictum eſt enim; *Mare vidit, & fugit*. Dixit illi Moſe; toto die tibi dixi nomine Dei S. B. & noluiſti parere; nunc quare fugis? *Quid eſt tibi mare, quod fugiſti?* Reſpondit illi, non tui cauſa, fili Amram, ego fugio, ſed: *A facie Domini commota eſt terra a facie Dei Jacob. Qui convertit petram in ſtagna aquarum & rupes in fontes aquarum*. *Pſal.* CXVI.

Reduxit Dominus mare vento orientali vehementi tota nocte; vehementiſſimo, qui ſit in ventis; & quinam eſt? Ventus orientalis. Et ſic tu deprehendis, quod Deus non punierit homines generationis diluvii, & homines Sodomæ niſi vento orientali vehementi: Dictum eſt enim *Job* IV. 9. *Flante Deo periiſſe, & ſpiritu iræ ejus eſſe conſumtos. Flante Deo periiſſe*; hæc eſt generatio diluvii. *Et ſpiritu iræ ejus eſſe conſumtos*; hi ſunt homines Sodomæ. Et ſimiliter deprehendis in hominibus turris, quod non punierit Deus niſi vento orientali; Dictum eſt enim *Geneſ.* XI. 9. *Et inde diſperſit eos Dominus ſuper faciem univerſæ terræ*. Et הפצה non deſignat niſi ventum orientalem. Dictum eſt enim: *Et Dominus adduxit ventum orientalem in terram*. Et pariter tu deprehendis, quod Deus non punierit tribum Juda, & Benjamin niſi vento orientali; Dictum eſt enim *Oſe.* XIII. 15. *Quia ipſe inter fratres dividet, adducet ventum Dominus de deſerto adſcendentem, & ſiccabit venas ejus, & deſolabit fontem ejus, & ipſe diripiet theſaurum omnis vaſis deſiderabilis*. Pariterque tu deprehendis in decem tribubus, quod non punierit Deus, niſi vento orientali; Dictum eſt enim *Jerem.* XVIII. 17: *Vento orientali diſperdam eos*; Et ſic deprehendis de Tyro, quod non punierit niſi vento orientali; Dictum eſt enim *Ezech.* XXVII. 26. *Ventus orientalis contrivit te in cordes maris*. Et ſimiliter deprehendis, quod tempore futuro non pu-

שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה גם היא
למלך הוכן העמיק הרחיב מדורתה אש
ועצים הרבה נשמת יהוה כנחל גפרית
בוערה בה ואומר הנה ברוחו הקשה ביום
הקרים. אף כאן אתה אומר ויולך יהוה
את הים ברוח קרים עזה. בעזה שברוחות
ואי זו זו רוח קרים. וישם את הים לחרבה
עשאן כמין חרבה שנאמר ויבקעו המים.
כל מים שבעולם נחרבו ומנין אתה אומר
המים שבבורות ושבשיחין ושבמערות ושבכד
ושבכוס ושבחבית ושבצלוחית מנין שנאמר
ויבקעו המים. וחלא כבר נאמר וישם את
הים לחרבה הא למדת שכל מים שבעולם
נתרבו כל מים שבעולם נבקעו. ומנין אתה
אומר אף המים העליונים שבשמים
ושבתחתונים ושבתהומות נבקעו שנאמר
ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו אף
ירגזו תהומות. ראוך מים אלו מים שעברו
ישראל שנחרבו בדבר הקדוש ברוך הוא
שנאמר הים ראה וינס. ראוך מים יחילו
אלו העליונים. אף ירגזו תהומות אלו
התחתונים. וכן הוא אומר זורמו מים
עבות קול נתנו שחקים אלו העליונים. אף
חציך יתהלכו אלו התחתונים ואומר נתן
תהום קולו וגו'. וכשחזרו למקומם כל מים
שהיה בעולם חזרו שנאמר וישובו המים
מלמד שכל מים שבעולם חזרו להם
למקומם.

פרשה ה

ויבאו בני ישרא. רבי מאיר אומר בלשון
אחד ורבי יהודה אומר בלשון אחר. רבי
מאיר אומר בלשון אחד כשעמדו שבטים
על הים זה אומר אני יורד תחלה לים

puniet regnum Aliza nisi vento orientali. Dictum est enim: *Et vento orientali confringes*. Et sic deprehendis, quod Deus S. B. non puniet tempore futurum impios in eorum inferno, nisi vento orientali; Dictum est enim *Isai.* XXX 33. *Præparata est enim ab heri Thopheth, a rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimenta ejus ignis, & ligna multa; flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.* Pariterque dictum est Ibid. XXVII. 8. *Meditatus est in spiritu suo duro in die æstus.* Hic quoque tu dicis; *& reduxit Dominus mare vento orientali vehementi;* vehementissimo, qui sit in ventis; & quinam est? orientalis. *Posuitque mare in siccitatem*. Fecit illud quasi siccum; Dictum est enim; *& fissæ sunt aquæ;* omnes aquæ quæ sunt in mundo, siccatæ sunt; & unde dicis aquas quæ fuerunt in puteis, & in fossis, & in cavernis, & in situlis, & in urceis, & in doliis, & in ampullis, unde probatur? ex eo quod dictum est. *Et fissæ sunt aquæ*. Atqui jam dictum est; *Posuitque mare in siccitatem*. Ecce doceris; quod aquæ omnes, quæ sunt in mundo, siccatæ sunt. Et unde probas vel superiores, quæ sunt in cœlis, & inferiores, quæ sunt in abyssis, fuisse siccatas? Ex eo quod dictum est *Psal.* LXXVII. 17. *Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt etiam abyssi. Viderunt te aquæ.* Hæ sunt aquæ, quas transierunt Israelitæ, quæ fissæ sunt propter verbum Dei S. B. Dictum est enim. *Mare vidit & fugit. Viderunt te aquæ, & timuerunt:* Hæ sunt aquæ superiores. *Et turbatæ sunt etiam abyssi:* Hæ sunt aquæ inferiores. Et similiter dictum est Ibid. *Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes:* Hæ sunt aquæ superiores. *Etenim sagittæ tuæ transeunt;* Hæ sunt inferiores. Pariterque dictum est *Habac.* I. c. *Dedit abyssus vocem suam* &c. Et quaudo restitutæ sunt in locum suum, omnes aquæ, quæ sunt in mundo, restitutæ sunt; Dictum est enim: *& steterunt aquæ;* ad docendum, quod omnes aquæ, quæ sunt in mundo, restitutæ fuerint in locum suum.

SECTIO V.

ET *ingressi sunt filii Israel*. R. Meir dicit, uno modo, & Rabi dicit alio modo. R. Meir dicit; quando constiterunt tribus super mare. Hæc dicebat; ego prima descendam in mare; & illa dicebat; ego prima descendam

וזה אומר אני יורד תחלה לים מתוך שהיו עומדין וצווחין. קפץ שבטו של בנימן וירד לים תחלה שנאמר שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה רגמתם שרי זבלון שרי נפתלי צוה אלהיך עוזך עזה אלהים זו פעלת לנו. אל תקרי רדם אלא רד ים התחילו שרי יהודה מרגמין אותם באבנים שנאמר שרי יהודה רגמתם.

משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן נכנס לחדרו בלילה אמר לקטן העמידני עם הנץ החמה ואמר לגדול העמידני בשלש שעות בא קטן להעמידו עם הנץ החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא בשלש שעות ביום והקטן אומר לו אמר לי עם הנץ החמה מתוך שהיו עומדין צווחין נגער אביהם אמר להם בני שניכם לא כוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח שכרכם. כך אמר הקדוש ברוך הוא מה מה שכר יטלו בני בנימן שירדו לים תחלה. שרת שכינה בחלקו שנאמר בנימן זאב יטרף ואומר לבנימן אמר ידיד יהוה ישכון לבטח עליו וגו׳. ומה שכר נטלו שבטו של יהודה שהיו רוגמין אותם זכו למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם. ואין רגמה אלא למלכות שנאמר באדין אמר בלשאצר והלבישו לדניאל ארגונא והמניכא דדהבה על צואריה והכריזו עלוהי די להוו שליט תלתא במלכותא שרי זבולון ושרי נפתלי בא ולמד שכשם שהקדוש ברוך הוא נסים על ידי שבט יהודה ובנימין על הים כך עשה להם לישראל נסים על ידי שרי זבולון ונפתלי על ידי דבורה שנאמר ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא צוה יהוה אלהי ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני זבולון ומבני נפתלי

dam in mare; eo quod stantes clamabant. Desiderabat tribus Benjamin descendere prima in mare; dictum est enim *Psal.* LXVIII. 28. *Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Juda, duces eorum, principes Zabulon, principes Nephtali. Manda, Deus, virtuti tuæ, confirma hoc Deus, quod operatus est in nobis.* Non appellabis רודם sed רד ים sc. descendens in mare; In principio *principes Juda* lapidarunt lapidibus; Dictum est enim; *Principes Juda* רגמתם.

Cuinam hoc est simile? Simile regi terreno, qui habet duos filios, alterum majorennem, & alterum minorennem. Ingrediens noctu in conclave dicit minorenni; assiste mihi usque ad splendorem solis; & majorenni dicit; assiste mihi tribus horis: venit minorennis, ut illi assistat usque ad splendorem solis, & non permittit majorennis, eique dicit; Nonne mihi dixit tribus horis diei? Et minorennis illi dicit; mihi dixit usque ad splendorem solis; Dum stantes exclamant. Commovetur eorum pater, & illis dicit; mei filii ambo non intendistis nisi ad meum honorem, ego quoque non abbreviabo mercedem vestram. Sic dixit Deus S. B. Quam mercedem acceperunt filii Benjamin, qui primi descenderunt iu mare? Habitavit Divinitas in ejus portione. Dictnm est enim *Genes.* XLIX. 27. *Benjamin lupus rapax*; Et pariter dictum est *Deut.* XXXIII. 12. *Et ad Benjamin dixit: Dilectus Domini habitavit super eo confidenter* &c. Et quam mercedem accepit tribus Juda, qui illos lapidarunt? meruit regnum; dictum est enim *Psal.* l. c. *Principes Juda duces eorum.* Non est רגמה nisi regnum; Dictum est enim *Dan.* V. V9. *Tunc dicente Balthasar, indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo ejus, & prædicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo. Principes Zabulon, & principes Nephtali.* Veni & disce, quod sicut fecit Deus S. B' miracula per tribum Juda & Benjamin super mare, ita quoque fecerit miracula Israelitis per principes Zabulon, & Nephtali per manum Deboræ; Dictum est enim *Judic.* IV. *Et misit, & vocavit Barac filium Abinoam de Cedes Nephtali, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel: vade & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia hominum de filiis Zabulon, & de filii Nephtali.* Et similiter dictum est. *Ego autem adducam ad te in torrente Cison Sisaram principem* excer-

ואומר ומשכתי אליך בנחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואומר זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה. ורבי יהודה אומר בלשון אחר.

ויבאו בני ישראל בתוך הים. כיון שעמדו שבטים לים זה אומר אין אני יורד תחלה לים וזה אומר אין אני יורד תחלה לים שנאמר סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל מתוך שהיו עומדין ונוטלין עצה קפץ נחשון בן עמינדב ונפל לים. עליו הכתוב אומר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש ואומר טבעתי ביון מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושבלת מים שטפתני. ואומר אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר פיה מיד אמר המקום למשה ידידי טובעים בים והים סוגר. ושונא רודף ואתה עומד ומרבה בתפלה. אמר לפניו רבונו של עולם ומה בידי לעשות אמר ליה ואתה הרם את מטך ומה אמרו משה וישראל על הים יהוה ימלוך וגו׳. אמר המקום מי שהמליכני על הים אעשהו מלך על ישראל וזה היה משה. כבר היה רבי טרפון וזקנים יושבין בצלו של שובך של יבנה ונשאלה שאלה זו לפניהם וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט להוריע זכותן של צדיקים כמה מסייעתן שלא ירד יריד האהוב הזה עם הערביים לא היו ממיתים אותו מריח גמלים ועיטרן אלא זמן לו הקדוש ברוך הוא שקים מלאים בשמים וכלי ריחנין טובים שלא ימות מריח הגמלים ומריח העטרן אמר לו למדתנו רבינו שעל זכות יוסף היה. אמרו לו רבינו השותה מים לצמאו כיצד הוא מברך אמר להם בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת חי העולמים. אמרו לו למדתנו רבינו. השותה מים לצמאו כיצד מברך למדנו רבינו באי זו זכות זכה יהודה למלכות. אמר להם רבי טרפון אמרו אתם אמרו בזכות שאמר מה בצע כי נהרוג את אחינו שהצילו ממיתה אמר להם דייה להצלה שתעמוד ותכפר

excercitus Jabin. Pariterque dictum est ibid. v. 18. *Zabulon vero & Nephtali obtulerunt animas suas morti in regione Mesona*. Et R. Jehuda alio modo dicit.

Et ingressi sunt filii Israel in medio mare. Quando steterunt tribus in meri, altera dicebat; ego non descendam prima in mare; & altera dicebat; ego non descendam prima in mare; dictum est enim *Ose.* XI. 12. *Circumdedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israel*. Eo quod steterunt, & acceperunt consilium, exsiliit Nachson filius Aminadab, & cecidit in mare; De illo scriptum est *Psal.* LXIX. 1. *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam*. Pariterque dictum est ibid. *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Et similiter dictum est ibid. vers. 16. *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum; neque urgeat super me puteus os suum*. Statim dixit Deus Mosi; Dilecti mei imerguntur in mare; & mare claudit, & inimicus insequitur; At tu stans multiplica orationem. Dixit coram Domino mundi; nunquid in mea potestate est hoc facere? Respondit illi *Et tu extolle virgam tuam*. Et quid dixerunt Mose & Israel super mare? *Dominus regnabit* &c. *Exod.* XV. 18. Dixit Deus; Qui fecit me regnare in mare, faciam regem super Israel; & hic est Mose: Jam R. Tarphon, & senes consederunt in umbra columbarii Jebna, & quærendo hoc quæsivit coram illis; Dictum est *Genes.* XXXVII. 25. *Et cameli eorum portabant casiam, resinam, & balsamum*. Ad ostendendum meritum justorum; quanta auxilia petierunt; descendendo descendit dilectus ille cum Arabibus; illum non interfecerunt præ odore camelorum, & picis, sed præparavit illi Deus S. B. saccos plenos aromatum & omnium odorum bonorum, ne moreretur præ odore camelorum, & picis. Dixit illi; Docuisti nos magister noster de merito Joseph; Dixerunt illi; qui dat aquas bibendas sitienti, quomodo benedicet? Respondit illis: Qui creat animas multas, & indigentiam ad omne, quod creavit vitam æternam: Docuisti nos magister noster de benedictione, qua benedicet, qui dat sitienti bibendas aquas; doce nos, præceptor noster, quo merito acquisivit Juda regnum. Respondit R. Tarphon; Dicite vos: Dicitis; propter meritum quod dictum est *Genes.* loc. cit. *Quæ utilitas erit nobis*, quan-

על המכירה שנתן עצה למכרו ולא להשיבו אל אביו. אם כן בזכות שאמר ויכר יהודה אמר להם דייה להודאה שתכפר על הביאה. אם כן בזכות מה. בזכות שאמר ישב נא עבדך תחת הנער. אמר להם מצינו בכל מקום שהערב משלם. אמרו לו רבי באי זו זכות זכה למלכות אמר להם כשעמדו שבטים על הים זה אומר אני יורד תחלה וזה אומר אני יורד תחלה שנאמר סבבוני בכחש אפרים וגו'. מתוך שהיו נוטלין עצה זו ואלו קפץ נחשון בן עמינדב ושבטו אחריו לתוך גלי הים. לפיכך זכה למלכות שנאמר בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז היתה יהודה לקדשו לכך ישראל ממשלותיו. אמר להם הקדוש ברוך הוא מי שקדש שמי על הים יבא וימשול על ישראל והודו לו הזקנים לרבי טרפון. והמים להם חומה. עשאן כמין חומה: מימינם זו מזוזה. ומשמאלם זו תפילין.

ויהי באשמורת הבקר. אתה מוצא שתפלות הצדיקים נשמעים בבקר. בקרו של אברהם מנין שנאמר וישכם אברהם בבקר וגו'. בקרו של יצחק מנין שנאמר וילכו שניהם יחדו ושניהם השכימו בבקר. בקרו של יעקב מנין שנאמר וישכם יעקב בבקר. בקרו של משה מנין שנאמר וישכם משה בבקר וגו'. בקרו של יהושע מנין שנאמר וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים בקרו של שמואל מנין שנאמר וישכם שמואל לקראת שאול בבקר. בקרים של נביאים העתידים לעמוד מנין שנאמר יהוה בקר תשמע קולי בקר אערוך לך ואצפה בקרו של עולם מנין שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך. וכן אתה מוצא שאין הקדוש ברוך הוא עתיד ליפרע מן הרשעים בגיהנם לעתיד לבא אלא לבקרים שנאמר

quando interfecerimus fratrem nostrum? Quod eum servaverit a morte. Respondit illis, satis erat, ut servaret; eo quod stans expiatus sit de ejus venditione; dederat enim consilium vendendi, non vero restituendi suo patri. Si ita est; propter meritum, quod dictum est; *& cognovit Juda &c.* Dixit illis; Satis erat gratiarum actio; quod de adductione expiaretur. Si ita est; quonam merito? præpara meritum, quod dictum est Ibid. XLIV. 33. *Nunc ergo remaneat servus tuus in loco pueri.* Respondit illis; ubique, invenimus, quod fidejussor solvat. Dixerunt illi, Magister; Doce nos, quo merito acquisivit regnum; Respondit illis; quando steterunt tribus super mare; altera dicebat; Ego prima descendam, & altera dicebat, ego prima descendam; dictum est enim *Ose.* XI. 2. *Colligata est iniquitas Ephraim &c.* Dum inter se capiebant consilium, exsiliit Nachson filius Aminadab, & tribus post eum in medios fluctus maris; Idcirco meruit regnum; Dictum est enim *Psal.* CXIV. 1. *In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob da populo barbaro; fuit Juda in ejus sanctificationem, & Israel potestas ejus.* Dixit illis Deus S. B. Qui sanctificavit hodie nomen meum, veniat, & dominetur Israeli; & assensi sunt senes R. Tarphoni. *Et aquæ illis erant murus.* Factæ sunt sicut murus. *A dextra ipsorum.* Hæc est Mesusa; *Et a sinistra ipsorum.* Hæc sunt Thephilin.

Et fuit in vigilia matutina; Tu deprehendis, quod preces justorum tempore matutino exaudiantur. Tempus matutinum Abrahami unde probatur? Ex eo quod dictum est *Genes.* XXI. 14. *Et surrexit Abraham mane &c.* Tempus matutinum Isaach unde probatur? Ex eo quod dictum est Ibid. XXVI. 31. *Et iverunt ambo simul, ambo surgentes mane.* Tempus matutinum Jacob unde probatur? Ex eo quod dictum est Ibid. XXVIII. 18. *Et surrexit Jacob mane.* Tempus matutinum Mosis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXXIV. 4. *Et surrexit Mose mane.* Tempus matutinum Josue unde probatur? Ex eo quod dictum est *Jos.* III. 1. *Et surrexit Josue mane, & profectæ sunt tribus.* Tempus matutinum Samuelis unde probatur? Ex eo quod dictum est 1. *Sam.* XV. 11. *Et consurgens Samuel obviam ivit Saul mane.* Tempora matutina prophetarum, qui futuri erant, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal.* V. 4. *Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam; Mane* ad-

לבקרים אצמית כל רשעי ארץ להכרית מעיר יהוה כל פועלי און. אף ירושלם לעתיד לבא כל בקר ובקר דינה יוציא לאור שנאמר יהוה צדיק בקרבה לא יעשה עולה. בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר ולא יודע עול בושת. דבר אחר ויהי באשמורת הבקר זה היה עם הנץ החמה. וישקף יהוה אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן וגו׳. הקדוש ברוך הוא רופא הוא לכל באי העולם שנאמר כי אני יהוה רופאך. ואמר רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושע. ואומר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם בא וראה רפואתו של הקדוש ברוך הוא אינה כרפואת בשר ודם במה שהוא מכה אינו מרפא אלא מכה באזמל ומרפא ברטייה. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא במה שהוא מכה הוא מרפא. וכשהכה את איוב לא הכהו אלא בסערה שנאמר אשר בסערה ישופני והרבה פצעי חנם. כשרפאהו לא רפאהו אלא בסערה שנאמר ויען יהוה את איוב מן הסערה ורפאהו. וכשהגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לא הגלם אלא בעבים שנאמר איכה יעיב באפו יהוה את בת ציון וכשהוא מכנסן אינו מכנסן אלא בעבים שנאמר מי אלה כעב תעופנה וכיונים אל ארובותיהם. וכשפזרן לא פזרן אלא כיונים שנאמר ופלטו פליטיהם והיו אל ההרים כיוני הגאיות כלם הומות איש בעונו. וכשמחזירן אינו מחזירן אלא כיונים שנאמר וכיונים אל ארובותיהם. וכשהוא מברך את ישראל אינו מברכן אלא בהשקפה שנאמר השקיפה ממעון קדשך

adstabo tibi & videbo. Tempora matutina mundi unde probantur? Ex eo quod dictum est *Thr.* III. 23. *Novi diluculo, quia multa est fides tua*. Et similiter tu deprehendis, quod Deus S. B. non sit puniturus impios in eorum inferno in tempore futuro, nisi temporibus matutinis; Dictum est enim *Psal.* CI. 8. *In matutinis interficiam omnes peccatores terræ, ut disperdam de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Etiam Hierusalem in tempore futuro; *Mane mane judicium suum dabit in lucem*. Dictum est enim *Sophon.* III. 5. *Dominus justus in medio ejus, non faciet iniquitatem, mane mane judicium suum dabit in lucem, non abscondetur; nescivit autem iniquus confusionem*. Alia expositio: *Et fuit in vigilia matutina;* Hoc erat, cum splendesceret sol. *Et respexit Dominus in exercitum Ægyptiorum in columna ignis, & nubis &c.* Deus S. B. medetur omnibus qui veniunt in mundum; Dictum est enim; *Exod.* XV. 26. *Quia ego Dominus sanans te*. Et dictum est *Psalm.* VI. 3. *Medere mihi Domine, & convalescam, salva me, & salvabor*. Et similiter dictum est *Jerem.* III. 22. *Convertimini filii convertentes, & sanabo aversiones vestras*. Veni & vide sanationem Dei S. B. ipse non sanat, sicut sanat homo terrenus; Hic non sanat, eo quo percutit, sed percutit novacula, & sanat emplastro. At Deus S. B. non ita facit, sed quo percutit, sanat; Et quando percutit inimicum, non percutit nisi turbine. Dictum est enim *Job.* IX. 7. *In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa*. Et quando eum sanat, non sanat nisi turbine; Dictum est enim *Job* XL. 1. *Respondens autem Dominus de turbine dixit;* Respondit de turbine, & sanavit eum. Et quando apparet D. S. B. Israeli, non apparet nisi in nubibus. Dictum est enim *Thren.* II. 1. *Quomodo obtexit caligine, in furore suo Dominus filiam Sion?* Et quando ingreditur, non ingreditur nisi in nubibus; Dictum est enim *Isai.* LX. 8. *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?* Et quando dispergit, non dispergit nisi more columbarum; Dictum est enim *Ezech.* VII. 16. *Et salvabuntur, qui fugerint ex eis, & erunt in montibus quasi columbæ convallium, omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua;* Et quando restituentur, non restituentur nisi more columbarum; Dictum est enim *Isai.* LX. 8. *Et quasi columbæ ad fenestras suas*. Et quando be-

מן השמים וברך את עמך ישראל וכשנפרע ממצרים לא נפרע אלא בהשקפה שנאמר וישקף יהוה אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם וגו'. שהיה עמוד יורד ועושה אותו כטיט ועמוד אש מרתיחו וטלפות סוסיו משתמטות הזכר מלמעלה והנקבה מלמטה שנאמר הלמו עקבי סוס מדהרות דהרות אביריו.

ויהם את מחנה מצרים הממן ערבבן נטל סנניות שלחם ולא היו יודעים מה הם עושין. דבר אחר ויהם את מחנה מצרים. אין הממה אלא מגפה שנאמר והמם מהומה גדולה עד השמדם. ויסר את אופן מרכבותיו וינהגהו רבי יהודה אומר מחמת האש של מעלה נשרפו הגלגלים של מטה והיו מטות ומרכבות רצות ונכנסות בעל כרחן שהיו טעונות כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובות ומרגליות כדי שיטלו ישראל את הבזה. רבי נחמיה אומר מקול רעם של מעלן נתזו צנורות מלמטן שנאמר קול רעמך כגלגל האירו ברקיו תבל והיו מוטות ומרכבות רצות מעצמן ונכנסות בעל כרחן. לשעבר היו הפרדות מושכות המרכבות ועכשיו מרכבות מושכות את הפרדות. וינהגהו בכבדות רבי יהודה אומר במדה שמדדו בה מדד להם דכתיב תכבד העבודה לכך נאמר וינהגהו בכבדות.

ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל הרשעים והטפשים שבהם היו אומרים מפני דווין וכסופים הללו אנו בורחין. הפקחים שבהם היו אומרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים. אמרו מי שעשה להם נסים במצרים הוא עושה להם על הים נסים. רבי יוסי אומר מנין אתה אומר במכות שהיו לוקים אלו על הים כך היו אלו שבמצרים לוקין והיו רואין אלו את אלו לכך נאמר ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים ולא

benedicit Israeli, non benedicit nisi respiciendo; Dictum est enim *Deuter.* XXVI. 15. *Respice de habitaculo sanctitatis tuæ, de cœlo, & benedic populo tuo Israel*. Et quando punit Ægyptios, non punit nisi respiciendo. Dictum est enim: *& respexit Dominus in castra Ægyptiorum in columna ignis, & nubis, & perturbavit &c.* Quia columna descendebat, & reddebat quasi lutum, & columna ignis fervorem excitabat, & findebantur ungulæ equorum; masculus supra, & infra fœmina; dictum est enim *Judic.* V. 22. *Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & præceps ruentibus fortissimis hostium.*

Et perturbavit castra Ægyptiorum; perturbatæ sunt eorum tubæ; sumebat eorum saccos; & nesciebant, quid facerent. Alia expositio: *Et perturbavit castra Ægyptiorum;* Non est המםה nisi conturbatio. Dictum est enim *Deut.* VII. 23. *Et conturbabit eos conturbatione magna, donec exterminentur*. *Et detraxit rotas currum ejus, deduxitque eum graviter*. R. Jehuda dicit; propter ignem superiorem combustæ sunt rotæ lecti; & lecti, & currus deferebantur, & violenter demergebantur, quia onusti erant vasis argenteis, & aureis, & lapidibus pretiosis, & margaritis, ut Israelitæ sunerent prædam. R. Nehemia dicit; a voce tonitrus superioris diffundebantur canales inferiores; dictum est enim *Psal.* LXXVII. 19. *Vox tonitrus tui in rota: Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ*. Et lecti & currus sponte decurrebant, & violenter demergebantur; olim equi attrahebant currus, & nunc currus attrahebant equos. *Deduxitque eum graviter*. R. Jehuda dicit; qua mensura metiti sunt, mensuratum est illis; Scriptum est enim *Exod.* v. 9. *Grave reddes opus*. Idcirco dictum est: *Deduxitque eum graviter*.

Et dixit Ægyptius; fugiam a conspectu Israel. Impii & fatui inter eos dicebant; Propter istos dolentes & viles nos fugimus. Prudentes inter eos dicebant: *Fugiam a conspectu Israel, quia Dominus belligerat pro eis in Ægypto*. Dixerunt; Qui fecit illis miracula in Ægypto, faciet quoque miracula super mare. Rabi Jose dicit; Unde tu dicis; quod iisdem plagis, quibus vapulabant super mare, vapularint in Ægypto, & inter se respexerint? Idcirco dictum est; *Et dixit Ægyptius; fugiam a conspectu Israel, quia Dominus belligerat pro eis in Ægypto*. Non solum in Ægypto, sed in omnibus, qui affligunt Israelitas in generationibus; dictum est enim

במצרים בלבד אלא בכל המצרין להם לישראל שנאמר ויך צריו אחור חרפת עולם נתן למו ואומר כמעט אויביהם אכניע ואומר לשבור אשור וגו׳. ואומר וסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים כך היא מדה מהלכת על פני הדורות שנאמר זאת העצה היעוצה על הארץ וזאת היד הנטויה לכל הגוים מפני מה כי יהוה צבאות יעץ ומי יפר וידו הנטויה מי ישיבנה: הא לא במצרים בלבד אלא בכל המצרים להם לדורות לכך נאמר כי יהוה נלחם להם במצרים.

פרשה ו

ויאמר יהוה אל משה נטה את ידך על הים אין הים עומד לנגדך ולא ישנה בדבורך וישובו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו יחזור עליהם הגלגל ויחזיר עליהם זדונם שבמחשבה שחשבו מצרים לאבד את ישראל בה אני דנן. הם חשבו לאבד את בני במים איני נפרע מהם אלא במים שנאמר בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל. חופר גומץ בו יפול ופורץ גדר ישכנו נחש. מסיע אבנים יעצב בהם ובוקע עצים יסכן בם. ואומר ישוב עמלו בראשו. ואומר כורה שחת בו יפול וגו׳. וכן שלמה המלך עליו השלום אומר מפרי פי איש תשבע בטנו וגמול אדם ישיב לו. וכן ישעיה הנביא עליו השלום אומר כעל גמולות כעל ישלם חמה לצריו גמול לאויביו לאיים גמול ישלם. ואומר ומדותי פעולתם וגו׳. וכן ירמיה הנביא אומר גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי

Psal. LXXVIII. 66. *Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.* Et dictum est Ibid. LXXXI. 15. *Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliarem.* Et similiter dictum est *Isai.* XIV. 25. *Ut conteram Assyriam &c.* Paritérque dictum est Ibid. XI. 13. *Et auferetur zelus Ephraim, & hostes Juda peribunt. Ephraim non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraim.* Sic erat conditio, qua procedat super faciem generationum; Dictum est enim *Isai.* XIV. 26. *Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, & hæc est manus extensa super universas gentes: Dominus enim exercituum decrevit; quis poterit infirmare? Et manus ejus extensa, & quis avertet eam?* Ecce non solum in Ægypto, sed in omnibus, qui affligunt illos, sc. Israelitas, in generationibus. Idcirco dictum est: *Quia Dominus belligerat pro eis in Ægypto.*

SECTIO VI.

D*Ixitque Dominus ad Mose: Inclina manum tuam super mare.* Non consistet mare contra te, neque mutabitur a verbo tuo. *Ut revertantur aquæ super Ægyptios, super currus ejus, & super equites ejus;* Revertetur super illos rota, & revertetur super eos arrogantia, qua cogitando cogitarunt Ægyptii perdere Israelitas; In hoc ego illos judicabo; Illi cogitarunt perdere meos filios aquis; & ego non puniam illos nisi aquis. Dictum est enim *Psal.* VII. 16. *Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foveam, quam fecit.* Et similiter dictum est *Ecclesiast.* X. 8. *Qui fodit foveam, incidit in eam; & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.* Pariterque dictum est *Psal. Et convertetur dolor ejus in caput ejus.* Et similiter Salomon rex, super quo sit pax, dicit *Prov.* XII. 14. *De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & juxta opera manuum suarum retribuetur ei.* Pariterque *Isaia* Propheta, super quo sit pax, dicit LIX. 18. *Sicut ad vindicta quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis: insulis vicem reddet.* Et similiter *Jeremia* Propheta dicit XXXII. 19. *Magnus consilio & incomprehensibilis cogitatu, cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinventionum ejus.* Et dictum

מעלליו. וכן הוא אומר השמיעו על בבל רבים כל דורכי קשת חנו עליה סביב אל יהי לה פליטה שלמו לה כפעלה ככל אשר עשתה עשו לה כי אל יהוה זדה ואל קדוש ישראל. וכן יתרו אמר למשה עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר שנתגדל שמו בעולם שבדבר שחשבו מצרים לאבד את ישראל בו בדבר נפרע מהם שנאמר כי בדבר אשר זדו עליהם:

ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו אין איתנו אלא תקפו שנאמר איתן מושבך. רבי נתן אומר איתן לשון קשה שנאמר הנני מביא עליכם גוי ממרחק בית ישראל נאם יהוה גוי איתן הוא גוי מעולם הוא. ומצרים נסים לקראתו ללמדך שכל מקום ומקום שהיו מצרים נסים היה הים רץ כנגדו. משל למה הדבר דומה ליונה שברחה מבן נץ ונכנס לטרקלין של מלך פתח לה המלך חלון מזרחית יצאה היונה והלכה לה נכנס בן נץ אחריה נעל המלך אחריה את כל החלונות התחיל המלך מורה בו בחצים כך כשעלה האחרון שבישראל מן הים ירד ראשון שבמצרים לתוך הים התחילו מלאכי השרת לזרוק בהם חצים ואבני אלגביש אש ונפרית כענין שנאמר ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגו׳ אמטיר עליו ועל אגפיו ועל עמים רבים אשר אתו:

וינער יהוה את מצרים כאדם שמנער את הקדרה התחתון שלה עומד למעלה ועליון יורד למטה. דבר אחר וינער יהוה את מצרים נתן להם כח נערות כדי לקבל את הפורענות. דבר אחר וינער יהוה את מצרים. מסרם בידי מלאכים נערים ובידי מלאכים אכזרים שנאמר ומלאך אכזרי אשלח בם ואומר תמות בנוער נפשם וגו׳. וישובו המים ויכסו את הרכב אף לפרעה דברי רבי יהודה שנאמר מרכבות פרעה וחילו וגו׳ רבי נחמיה אומר חוץ

est ibid. L. 29. *Annunciate in Babylonem plurimis, omnibus qui tendunt arcum; consistite adversus eam per gyrum; & nullus evadat: reddite ei secundum opus suum; juxta omnia quæ fecit, facite illi, quia contra Dominum erecta est, adversus sanctum Israel.* Et sic Jethro dixit ad Mosen *Exod.* XVIII. 11. *Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes Deos;* Notus mihi erat olim, at nunc magis notus, quia magnificavit nomen suum in mundo; qui ipsa re, qua cogitarunt Ægyptii perdere Israelitas, perdidit illos; Dictum est enim Ibid. *Qua in re impie egerunt contra illos.*

Et inclinavit Mose manum suam super mare, reversumque est mare, tempore auroræ ad fortitudinem suam. Non est איתנו nisi fortitudo; Dictum est enim *Num.* XXIV. 22. *Usque dum captivum ducat te.* R. Nathan dicit; איתן non significat nisi robur; Dictum est enim *Jerem.* V. 15. *Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, domus Israel, ait Dominus, gentem robustam, gentem antiquam. At Ægyptii fugiebant in occursum ejus;* ut doceare, quod quocunque fugerent Ægyptii, mare decurreret contra illos. Cuinam est simile? simile est columbæ, quæ fugiat a filio accipitris, & ingrediatur in triclinium regis; aperit illi rex fenestram orientalem; egreditur columba, & abit, ingreditur filius accipitris post eam, & claudit post eam rex omnes fenestras; incipit rex illam sagittis appetere. Sic quando novissimus ex Israele adscendit de mari, descendit primus de Ægyptiis in mare; inceperunt Angeli ministerii spargere contra illos sagittas, & lapides, grandinem, ignem, & sulphur; sicuti dictum est *Ezech.* XXXVIII. 22. *Et judicabo eum peste & sanguine &c. Pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo.*

Et excussit Dominus Ægyptios. Sicut homo qui excutit ollam; ejus inferior pars adscendit supra, & superior infra descendit. Alia expositio: *& excussit Dominus Ægyptios.* Dedit illis facultatem se ultro citroque commovendi, ut reciperent pœnas. Alia expositio: *& excussit Dominus Ægyptios.* Tradidit in manus Angelorum juvenum, & in manus Angelorum crudelium; Dictum est enim *Prov.* XVII. 11. *Angelus autem crudelis mittetur contra eum;* Pariterque dictum est *Job* XXXVI. 14. *Morietur in pueritia anima eorum. Et revertentes aquæ operuerunt currum;* etiam Pharaonis; verba R. Jehuda; dictum est enim;

Cur-

מפרעה עליו הכתוב אומר בעבור זאת העמדתיך. ויש אומרים באחרונה ירד פרעה וטבע שנאמר כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם את מי הים והיו מלאכי השרת תמהים לומר בני אדם עובדים עבודה זרה מהלכין בים ביבשה בתוך הים ומניין שאף הים נתמלא עליהם חמה שנאמר והמים להם חומה אל תקרי חומה אלא חמה. מי גרם להם לישראל להנצל. מימינם ומשמאלם. מימינם בזכות התורה שעתידין לקבל שנאמר מימינו אש דת למו. ומשמאלם זו תפלה. דבר אחר מימינם ומשמאלם. מימינם זו מזוזה שעתידין ישרﭏ לעשות. ומשמאלם זו תפילין דרש פפוס לססתי ברכבי פרעה רכב פרעה על סוס זכר כביכול נגלה הקדוש ברוך הוא על סוס זכר שנאמר דרכת בים סוסיך וגו׳ רכב פרעה על סוס נקבה שיכולה לסבול טורח הדרך ולרוץ אורח יותר מזכר כביכול נגלה הקדוש ברוך הוא על סוס נקבה שנאמר לסוסתי ברכבי פרעה אמר לו רבי עקיבא דייך פפוס אמר לו ומה אתה מקיים לסוסתי ברכבי פרעה. לסוסתי כתיב אמר הקדוש ברוך הוא כשם ששׂשתי על המצרים לאבדם כך כמעט ששתי על ישרﭏ לאבדם ומי גרם להם שינצלו מימינם ומשמאלם. דרש פפוס והוא כאחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש. דן יחידי לכל באי העולם ואין מי ישיב על דבריו אמר לו רבי עקיבא דייך פפוס אמר רבי פפוס ומה אתה מקיים והוא באחד ומי ישיבנו אמר ליה אין להשיב על דברי מי שאמר והיה העולם ﭏ דן הכל באמת והכל בדין דרש רבי פפוס הן האדם היה כאחד ממנו כאחד ממלאכי השרת. אמר רבי עקיבא דייך פפוס אמר ליה פפוס ומה

Currus Pharaonis & exercitum ejus &c. R. Nehemia dicit; excepto curru Pharaonis; De illo dicit textus: *Propter hoc constitui te.* Et alii dicunt; novissimus descendit Pharao, & demersus est; dictum est enim: *Quoniam ingressi sunt equi Pharaonis cum curribus ejus & equitibus ejus in mare, & redire fecit Dominus super eos aquas maris.* Angeli ministerii mirabantur, dicendo: Filii hominis, qui ministrarunt ministerium Idololatriæ, incedunt per mare in arida in medio maris: Et unde probatur, quod etiam mare repletum fuerit æstu contra illos? Dictum est enim: *& aquæ illis erunt murus.* Ne dicas חומה, sed חמה sc. æstus. Quæ causa fuit, ut salvaretur Israel? *A dextra ipsorum, & a sinistra ipsorum. A dextra ipsorum;* propter meritum legis, quam erant accepturi; dictum est enim *Deut.* XXXIII. 2. *A dextra sua de medio ignis legem dedit eis. Et a sinistra ipsorum.* Hæc est oratio. Alia expositio: *A dextra ipsorum, & a sinistra ipsorum. A dextra ipsorum;* hæc est Mesusa; quam facturi erant Israelitæ. *Et a sinistra ipsorum.* Hæc sunt Thephilin. Exponit Pappus illud *Cantic.* I. 8. *Equitatui meo in curribus Pharaonis.* Equitavit Pharao super equo masculo; Ex textu constat, quod Deus S. B. apparuerit super equo masculo; Dictum est enim *Habac.* III. 15. *Viam fecisti in mari equis tuis.* Equitavit Pharao super equa, ut posset perferre laborem itineris, & discurrere viam velocius quam masculus; ex textu constat, quod apparuerit Deus S. B. super equa; Dictum est enim. *Equitatui meo in curribus Pharaonis.* Dixit illi R. Akiba; Satis sit tibi Pappe; Dixit illi; Quomodo tu explicabis לסוסתי *in curribus Pharaonis?* לססתי scriptum est: Dixit Deus S. B. sicut jubilavi contra Ægyptios, ut eos perderem, sic parum absuit, quin jubilarem contra Israelitas, ut illos perderem. Et quæ fuit causa, ut salvarentur? *A dextra ipsorum, & a sinistra ipsorum.* Exposuit Pappus illud quod dictum est *Job* XXXIII. 13. *Ipse enim solus est, & quis avertere potest cogitationem ejus? & anima ejus quodcunque voluit, hoc fecit.* Judicium peculiare omnibus, qui veniunt in mundum; & nemo est, qui possit respondere ejus verbis. Respondit illi R. Akiba. Satis sit tibi Pappe. Dixit R. Pappus; quomodo tu explicabis; *Ipse enim solus est, & quis avertere potest?* Respondit illi; nemo est qui possit respondere verbis illius, qui dicit; Et fuit mundus: Sed omne judicat in ve-

אתה מקיים הן האדם היה כאחד ממנו
אלא הקדוש ברוך הוא נותן לפניו שני
דרכים אחד של מות ואחד של חיים ובחר
לו דרך המות. דרש רבי פפוס וימירו את
כבודם בתבנית שור אוכל עשב. שומע אני
בשור של מעלה תלמוד לומר אוכל עשב
אמר לו רבי עקיבא דייך פפוס . אמר לו
מה אתה מקיים וימירו את כבודם בתבנית
שור אוכל עשב כשור של מטה יכול בשור
של ימות השנה תלמוד לומר אוכל עשב.
אין לך מנוול ומשוקץ יותר מן השור בשעה
שהיא אוכל עשב.

ויושע יהוה ביום ההוא כצפור שהוא
נתונה ביד אדם שאם יכבוש ידו מעט הוא
חונקה שנאמר הפח נשבר ואנחנו נמלטנו
ואומר עזרנו בשם יהוה עושה שמים וארץ
ברוך יהוה שלא נתננו טרף וגו' והאדם
שהוא שומט את העובר ממעי הפרה
שנאמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו
גוי מקרב גוי שאין תלמוד לומר לו גוי
מקרב גוי אלא כאדם שהוא שומט את
העובר ממעי הפרה ואומר ואתכם לקח
יהוה ויוציא אתכם מכור הברזל וגו'. וירא
ישראל את מצרים מת על שפת הים. מפני
ארבע דברים ראו ישראל את המצרים מתים
כדי שלא יהו אומרים כשם שעלינו מן
הים מצד זה כך המצרים עלו מן הים
מצד אחר. וכדי שלא יהו אומרים המצריים
כשם שאברנו בים כך אבדו ישראל בים.
וכדי שיקחו את ישראל הבזה שהיו המצרים
טעונים כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות
וכדי שיהיו ישראל נותנים עיניהם בהם
ומכירים אותם מתים ומוכיחין בהם שנאמר
אוכיחך ואערכה לפניך. ותרא אויבתי
ותכסה בושה כתיב מת על שפת הים כי

veritate, & omnia in justitia. Exposuit R. Pappus. *En Adam quasi unus ex nobis. Genes.* III. 22. Quasi unus ex Angelis ministerii. Respondit R. Akiba; satis sit sibi Pappe. Dixit illi Pappus; Quomodo tu explicabis: *En Adam quasi unus ex nobis?* Hoc significat, quod Deus S. B. ostenderit illi duas vias, alteram mortis, & alteram vitæ, & elegit sibi viam mortis. Exposuit R. Pappus. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis herbam. Psal.* CVI. Crederem bovem superiorem? Idcirco dictum est; *comedentis herbam.* Respondit illi R. Akiba: Satis tibi sit Pappe: Dixit illi; quomodo tu explicabis; *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis herbam?* De bove inferiori. Crederem de bove dierum anni? Idcirco dictum est: *comedentis herbam.* Non est tibi inquinatius, & detestabilius bove comedente herbam.

Et liberavit Dominus eo die Israel. Sicut avis, quæ posita sit in manu hominis, si parum comprimat manum suam, strangulatur; dictum est enim *Psal.* CXXIV. 7. *Laqueus contritus est & nos liberati sumus.* Et dictum est Ibid. *Adjutorium nostrum in nomine Domini qui fecit cœlum & terram. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum &c.* Sicut homo qui excidit fœtum de utero vaccæ. Dictum est enim *Deut.* IV. 34. *Vel an miraculum fecerit Deus, veniendo ad capiendum sibi gentem de medio gentis?* Neque necesse erat ut diceretur; *sibi gentem de medio gentis;* sed sicut homo, qui excidit fœtum de utero vaccæ. Et dictum est ibid. vers. 20. *Vos autem tulit Dominus, eduxitque vos de fornace ferrea &c. Viditque Israel Ægyptios mortuos super littus maris.* Propter quatuor res viderunt Israelitæ mortuos Ægyptios; ut dicerent; Sicut nos ex hoc latere de mari adscendimus, ita pariter ex illo latere Ægyptii de mari adscenderunt; & ne dicerent Ægyptii; sicut nos in mari periimus, ita pariter in mari perierunt Israelitæ; atque ut Israelitæ caperent prædam; quia Ægyptii onusti erant argento, & auro, & lapidibus pretiosiis, & margaritis; atque ut Israelitæ converterent oculos suos in illos, & scirent illos esse mortuos, & de illis arguerent; Dictum est enim *Psal.* L. 21. *Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Et aspiciet inimica mea & operietur confusione. Mich.* VII. 10. Scriptum est, *mortuos super litus maris.* Quid? num erant mortui? Sed erant mor-

מתים היו אלא מתים ולא מתים כענין
שנאמר ויחי בצאת נפשה כי מתה וכי
מתה היתה אלא מתה ולא מתה ותרא
אויבתי ותכסה בושה האומרה אלי איו יהוה
אלהיך עיני תראינה בה עתה תהיה למרמס
כטיט חוצות. דבר אחר וירא ישראל את
מצרים מת מיתות משונות מתות חמורות
זו מזו לפי שהביא עליהם במה מיתות.
בים רבי יוסי הגלילי אומר מנין שלקו
המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו
חמשים מכות במצרים מה הוא אומר
ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע וגו׳ ועל
הים מהו אומר וירא ישראל את היד
הגדולה וגו׳ כמה לקו באצבע עשר מכות
אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל
הים לקו חמשים מכות רבי אלעזר אומר
מנין אתה אומר שכל מכה ומכה שלקו
המצרים במצרים היתה של ארבע מכות
וגו׳ רבי עקיבא אומר מנין אתה אומר
שכל מכה ומכה שלקו המצרים במצרים
היתה של חמש מכות ועל הים לקו מאתים
וחמשים מכות ויראו העם את יהוה לשעבר
במצרים לא היו יראים יהוה אבל כאן
ויראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה
עבדו. אם במשה האמינו קל וחומר ביהוה
בא זה ללמדך שכל מי שמאמין ברועה
נאמן כאלו מאמין במאמר מי שאמר והיה
העולם. כיוצא בדבר אתה אומר וידבר
העם באלהים ובמשה. אם באלהים דברו קל
וחומר במשה. אלא זה בא ללמדך שכל
מי שמדבר ברועה נאמן כאלו מדבר במי
שאמר והיה העולם. גדולה האמונה
שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העולם
שבשכר שהאמינו ישראל ביהוה שרתה
עליהם רוח הקדש ויאמרו שירה שנאמר
ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו. ונאמר אז
ישיר משה ובני ישראל וכן אתה מוצא שלא
ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם
הבא. אלא בזכות אמנה שהאמין ביהוה
שנאמר והאמין ביהוה ויחשבה לו צדקה.

אז ישיר משה ובני ישראל רבי נחמיה
אומר כל המקבל עליו מצוה אחת באמנה
כדאי הוא שתשרה עליו רוח הקודש שכן

mortui, & non mortui; sicuti dictum est *Genes.* xxxv. 18. *Et fuit, egrediente anima, quia mortua est.* Quid num erat mortua? Sed erat mortua, & non mortua: *Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione; quæ dicit ad me; ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbant in eam; nunc erit in conculcationem; ut lutum platearum.* Alia expositio. *Viditque Israel Ægyptios mortuos super litus maris;* mortibus variis, mortibus inter se gravissimis; quia adduxit super eos varia genera mortum in mari. R. Jose Galilæus dicit; unde probatur, quod Ægyptii percussi fuerint in Ægypto decem plagis, & super mare quinquaginta? Ex eo quod dictum est *Exod.* VIII. 19. *Et dixerunt harioli ad Pharaonem: digitus &c.* Et super mare quid dictum est? *Et vidit Israel manum magnam. &c.* Quot plagis percussi sunt in digito? decem; dic nunc, quod in Ægypto percussi fuerint decem plagis, & super mare, quinquaginta. R. Eliezer dicit; unde tu dicis, quod unaquæque plaga, quibus in Ægypto percussi fuerunt Ægyptii, continuerit quatuor plagas? &c. Rabi Akiba dicit; unde tu dicis, quod unaquæque plaga, qua in Ægypto percussi sunt Ægyptii, continuerit quinque plagas, & super mare percussi fuerint ducentum & quinquaginta plagis? *Et timuerunt populus Dominum.* Olim in Ægypto non timuerunt Dominum; Sed hoc loco; *Et timuerunt populus Dominum; & crediderunt in Domino, & in Mose servo ejus.* Si in Mose crediderunt, multo magis in Domino. Hoc venit ad te docendum, quod qui credit pastori bono, quasi credat illi, qui dixit, & fuit mundus. Magna est fides, qua crediderunt Israelitæ illi, qui dixit, & fuit mundus; postquam crediderunt Israelitæ in Domino, habitavit super illis Spiritus sanctus, & dixerunt canticum; dictum est enim: *Et crediderunt in Domino, & in Mose servo ejus.* Et dictum est: *Tunc cecinit Mose, & filii Israel;* Et similiter tu deprehendis; quod non hæreditaverit Abraham pater noster hunc mundum, & mundum futurum, nisi propter meritum fidei, qua credidit in Domino; Dictum est enim *Genes.* xv. 6. *Et credidit in Domino, & imputavit illud ei justitiam.*

Tunc cecinit Mose, & filii Israel. R. Nehemia dicit; qui recipit super se unum præceptum certa fide, habitat super eo Spiritus sanctus; quod deprehenditur in patribus nostris, quia post-

quam

מצינו באבותינו שבשכר שהאמינו אבותינו ביהוה זכו ושרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו. ונאמר אז ישיר משה ובני ישרﭏ וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא ﭏא בזכות אמנה שהאמין ביהוה שנאמר והאמין ביהוה ויחשבה לו צדקה שכן מצינו במשה ובדוד ובדבורה שאמרו שירה ושרת עליהם רוח הקדש. וכן אתה מוצא שלא נגאלו ישרﭏ ממצרים ﭏא בשכר האמנה שנאמר ויאמן העם וכן הוא אומר אמונים נוצר יהוה מזכיר אמונות אבות. ואהרן וחור תמכו בידם. זה השער ליהוה צדיקים יבואו בו בבעלי אמנה מהו אומר ויבא גוי צדיק שומר אמונים. שער זה כל בעלי אמונה נכנסין בו. טוב להודות ליהוה ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור כי שמחתני יהוה בפעליך במעשה ידך ארנן מי גרם לבא לידי שמחה זו שכר אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכלו לילה שכך נאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות. וכן יהושפט וישכימו בבקר ויצאו ﭏ מדבר תקוע ובצאתם עמד יהושפט ויאמר שמעוני יהודה ויושבי ירושלם האמינו ביהוה ﭏהיכם ותאמנו האמינו בנביאיו והצליחו. וכתיב עיניך הלא לאמונה וצדיק באמונתו יחיה. וכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך וכן אתה מוצא שאין הגליות מתכנסות ﭏא בשכר אמנה שנאמר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש וגו׳ וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי באמונה הא גדולה אמונה לפני הקדוש ברוך הוא שבשכר אמונה שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה. ויאמינו ביהוה

quam crediderunt patres nostri in Domino, digni habiti sunt, ut super illis habitaret Spiritus sanctus; dictum est enim: *Et crediderunt in Domino, & in Mose servo ejus*. Et dictum est: *Tunc cecinit Mose, & filii Israel*; Et similiter dictum est, quod non hæreditaverit Abraham pater noster hunc mundum, & mundum futurum, nisi propter meritum fidei, qua credidit in Domino; dictum est enim *Genes.* xv. 6. *Et credidit in Domino, & imputavit illud ei justitiam*. Et sic deprehendimus in Mose, & in Davide, & in Debora, quod dixerint canticum, & habitaverit super illis Spiritus sanctus. Et sic tu deprehendis, quod non sint liberati Israelitæ ex Ægypto, nisi propter mercedem fidei; dictum est enim; *& credidit populus*; & similiter dictum est *Psalm.* xxxi. 24. *Fideles custodit Dominus*. Commemoratur fides patrum. Et dictum est *Exod.* xvii. 12. *Aharon autem & Hur sustentabant manus ejus*. Et similiter dictum est *Psal.* cxviii. 20. *Hæc porta Domini; justi intrabunt in eam*. De credentibus quid dictum est? *Et ingredietur gens justa custodiens fidem*. *Isai.* xxvi. 2. In hanc portam omnes credentes ingrediuntur. *Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo, Altissime: Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, & fidem tuam per noctes; In decachordo psalterio, cum cantico in cithara; quia delectasti me, Domine, in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo*. *Psal.* xci. 1. Quæ causa fuit, ut lætaretur? Hæc est merces fidei, qua in hoc mundo crediderunt patres nostri; qua confiderunt in nocte; quod ita dictum est: *Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, & fidem tuam per noctes*. Et similiter Josaphath, uti dictum est 2. *Paral.* xx. 20. *Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue, profectisque eis stans Josaphat in medio eorum, dixit: Audite me, viri Juda, & omnes habitatores Hierusalem: Credite in Domino Deo vestro, & securi eritis, credite prophetis ejus, & prosperabimini*. Et præterea scriptum est *Jerem.* v. 3. *Domine, oculi tui respiciunt fidem*. Et *Habac.* ii. 4. *Justus autem in fide vivit*. Pariterque scriptum est *Thren.* iii. 23. *Novi diluculo; multa est fides tua*. Et sic tu deprehendes, quod apparitiones non veniant nisi propter mercedem fidei: Dictum est enim *Cantic.* iv. 8. *Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni, coronaberis de capite &c. Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in fide*.

quam

ובמשה עבדו. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו וכן הוא אומר ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו.

חסלת מסכתא לאלהא תושבחתא

פרשת השירה

אז ישיר משה. אז ישיר ישראל לשעבר ויש אומרים לעתיד לבא. אז הוחל. אז אמר. אז ישיר ישראל. אז ידבר יהושע. אז אמר דוד. אז אמר שלמה הרי אלו לשעבר. אז לעתיד לבא אז תראי ונהרת. אז יבקע כשחר. אז ידלג כאיל פסח. אז תפקחנה. אז תשמח בתולה. אז ימלא שחוק פינו. אז יאמרו בגוים. הרי אלו לעתיד. דבר אחר אז שר משה אין כתיב כאן לא אז ישיר משה נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה. משה ובני ישראל משה שקול כנגד כל ישראל וישראל שקולין כמשה בשעה שאמרו שירה. דבר אחר משה ובני ישראל מגיד שאמר משה שירה כנגד כל ישראל. את השירה הזאת וכי שירה אחת היא והלא עשר שירות הן. הראשונה שנאמרה במצרים שנאמר השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש חג וגו'. השנייה על הים שנאמר אז ישיר משה. השלישית על הבאר שנאמר אז ישיר ישראל. הרביעית שאמר משה שנאמר ויהי ככלות משה לדבר את כל דברי השירה הזאת. החמישית שאמר יהושע שנאמר אז ידבר יהושע לפני יהוה ביום תת יהוה וגו'. הששי שאמרה דבורה וברק שנאמר ותשר דבורה וברק בן אבינועם. השביעית שאמר דוד שנאמר וידבר דוד ליהוה את דברי השירה הזאת. השמינית שאמר שלמה

fide. Ose. II. 19. Magna est fides coram Deo S. B. quia propter mercedem fidei habitavit super illis Spiritus sanctus. *Et dixerunt canticum. Et crediderunt Domino, & in Mose servo ejus. Tunc cecinit Mose, & filii Israel canticum hoc Domino: & crediderunt in Domino, & in Mose servo ejus*; & sic dictum est. *Et crediderunt in verbis ejus, & cantarunt laudem ejus. Psal.* CVI. 12.

Absolutus est tractatus: Deo sit laus.

SECTIO CANTICI.

T*Unc cecinit Mose. Tunc cecinit Israel*. In tempus præteritum. Et alii dicunt, in tempus futurum. *Tunc incepit; tunc dixit; tunc cecinit Israel; tunc locutus est Josue; tunc dixit David; tunc dixit Salomon*; Ecce hæc omnia in tempus præteritum. *Tunc* in tempus futurum. *Tunc timebis, & curres. Isai.* IX. 5. *Tunc erumpet quasi mane. Isai.* LVIII. 8. *Tunc saliet sicut cervus claudus*. Ibid. XXXV. 6. *Tunc aperientur*, Ibid. vers. 5. *Tunc lætabitur virgo. Jerem.* XXXI. 13. *Tunc replebitur gaudio os nostrum, Psal.* CXXVI. 2. *Tunc dicent in gentibus*. Ecce in tempus futurum. Alia expositio: *Tunc cecinit Mose*; Non est scriptum hoc loco nisi; *tunc cecinit Mose*; Deprehenditur, quod doceamur resurrectionem mortuorum ex lege. *Mose & filii Israel*; Mose æquiparatur universo Israeli, & universus Israel æquiparatur Mosi tempore, quo dixerunt canticum. Alia expositio; *Mose & filii Israel*; ostendit, quod Mose dixerit canticum ex adverso universi Israelis. *Canticum hoc*; Quid? unum canticum? At decem sunt cantica; Primum dictum fuit in Ægypto; Dictum est enim *Isai.* XXX. 29. *Canticum hoc erit vobis sicut non sanctificatæ solennitatis*; Secundum super mare. Dictum est enim. *Tunc cecinit Mose*. Tertium super fonte. Dictum est enim: *Tunc cecinit Israel. Num.* XXI. 18. Quartum, quod dixit Mose: *Et fuit, cum absolvisset Mose loqui omnia verba cantici hujus. Deut.* XXXI. 19. Quintum quod dixit Josue; dictum est enim *Jos.* X. 12. *Tunc locutus est Josue Domino, in die, qua tradidit Dominus &c.* Sextum, quod dixit Debora, & Barach; dictum est enim *Judic.* V. 1. *Et cecinerunt Debbora & Barach filius Abinoem*. Septimum, quod dixit David; dictum est enim 2. *Sam.* XXII. 1. *Et dixit David Domino verba cantici hujus*. Octavum, quod dixit Salomon; di-

מזמור שיר חנכת הבית לדוד. וכי דוד
בנאו והלא שלמה בנאו שנאמר ויבן שלמה
את הבית ומה תלמוד לומר מזמור שיר
חנכת הבית לדוד אלא לפי שנתן דוד נפשו
עליו לבנותו נקרא על שמו. וכן הוא
אומר זכור יהוה לדוד את כל ענותו אשר
נשבע ליהוה נדר לאביר יעקב אם אבא
באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי עד
אמצא מקום ליהוה משכנות לאביר יעקב
הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער
ואם כן מה הוא אומר ראה ביתך דוד.
הא לפי שנתן דוד נפשו עליה נקראת על
שמו וכן אתה מוצא שכל דבר שאדם
נותן עליו נקרא על שמו. בשלשה דברים
נתן נפשו משה עליהם ונקראו על שמו.
נתן נפשו על התורה ונקראת על שמו
שנאמר זכרו תורת משה עבדי והלא תורת
אלהים היא שנאמר תורת יהוה תמימה
משיבת נפש. הא מה תלמוד לומר תורת
משה עבדי לפי שנתן נפשו עליה נקראת
על שמו והיכן מצינו שמסר נפשו על
התורה שנאמר ויהי שם עם יהוה. ואומר
ואשב בהר וגו׳ הא לפי שנתן נפשו על
התורה נקראת על שמו. נתן נפשו על
ישראל נקראו על שמו שנאמר לך רד כי
שחת עמך. והלא עם יהוה הם שנאמר
והם עמך ונחלתך ואומר באמור להם עם
יהוה אלה ומארצו יצאו הא מה תלמוד
לומר לך רד כי שחת עמך לפי שנתן נפשו
עליהם נקראו על שמו. והיכן מצינו שנתן
נפשו עליהם שנאמר ויהי בימים ההם
ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם.
וכתיב ויפן כה וכה. הא לפי שנתן נפשו
עליהם נקראו על שמו. נתן נפשו על
הדיינין ונקראו על שמו שנאמר שופטים
ושוטרים תתן לך בכל שעריך. והלא

dictum est enim *Psal.* xxx. 1. *Psalmus cantici in dedicatione domus David*. Quid? Davidne ædificavit? Nonne Salomon ædificavit? Dictum est enim 1. *Reg.* vi. 14. *Et ædificavit Salomon domum*; & cur dictum est; *Psalmus cantici in dedicatione domus David*? Quia dedit animam suam, ut ædificaretur, ejus nomine appellata fuit. Et similiter dictum est *Psal.* cxxxii. 1. *Memento Domine David*, *&* *omnis mansuetudinis ejus*, *sicut juravit Domino*, *votum vovit Deo Jacob*; *si introivero in tabernacula domus meæ*, *si adscendero in lectum strati mei*, *donec inveniam locum Domino*, *tabernaculum Deo Jacob*: *Ecce audivimus eam in Ephratha*, *invenimus eam in campis sylvæ*. Si ita est, cur dictum est: *Vidit domum suam David*. Quia super eam dedit David animam suam, suo nomine appellata est. Et similiter, tu deprehendis omnia, pro quibus quis dederit animam suam, suo nomine appellari. Pro tribus rebus dedit animam suam Mose, & suo nomine appellatæ sunt; Dedit animam suam pro lege, & suo nomine appellata est; Dictum est enim *Malach.* iv. 4. *Mementote legis Mosis servi mei*. Atqui lex Dei est; Dictum enim *Psal.* xix. 8. *Lex Domini immaculata convertens animam*. At cur dictum est; *legis Mosis servi mei*? Quia dedit pro ea animam suam, suo nomine appellata est; & ubi invenimus, quod pro lege tradiderit animam suam? *Fuitque ibi cum Deo &c.* Et similiter dictum est *Deut.* ix. 9. *Et stetit in monte*. Quia dedit animam suam pro lege, nomine suo appellata est. Dedit animam suam pro Israel, nomine suo appellatus est; dictum est enim *Exod.* xxxii. 7. *Vade*, *&* *descende*, *peccavit populus tuus*; quia dedit animam suam pro illis, suo nomine appellati sunt; Atqui populus Dei erat; Dictum est enim *Deut.* ix. 26. *Populum tuum*, *&* *hæreditatem tuam*. Et similiter dictum est *Ezech.* xxxvi. 20. *Populus Domini iste est*, *&* *de terra ejus egressi sunt*; Cur dictum est. *Vade*, *&* *descende*, *peccavit populus tuus*? Quia dedit animam suam pro illis, suo nomine appellati sunt; Et ubi invenimus, quod pro illis dederit animam suam? Dictum est *Exod.* ii. 11. *Et fuit in illis diebus*, *adultus Mose egressus ad fratres suos*, *&* *vidit angustiam animæ ipsorum*. Pariterque scriptum est. Ibid. vers. 12. *Et cum respexisset huc atque illuc*. Quia dedit animam suam pro illis, suo nomine appellati sunt. Dedit animam suam pro judi-

המשפט לאלהים הוא. מה תלמוד לומר
תתן לך אלא מתוך שנתן נפשו עליהם
נקראו על שמו. ומנין שנתן נפשו עליהם
שנאמר ויצא ביום השני וגו' ויאמר מי
שמך לאיש שר ושופט עלינו. וישמע פרעה
וגו'. ולכהן מדין שבע בנות ויבואו הרועים
ויגרשום. מדיינין ברח ולדיינין חזר. צדקת
יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל. הא לפי
שנתן נפשו עליהם נקראו על שמו.
התשיעית שאמר יהושפט שנאמר ויועץ
יהושפט ויעמד משוררים ליהוה מהללים
בהדרת קדש בצאתו לפני החלוץ אומר
הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו. ומה
נשתנית הודיה זו מכל הודיות שבתורה
שבכל הודיות שבתורה נאמר הודו ליהוה
כי טוב כי לעולם חסדו. ובזו לא נאמר
אלא כביכול לא היתה שמחה לפניו על
אבדן של רשעים לא היתה שמחה במרום
קל וחומר על הצדיקים שאחד שקול בכל
העולם כולו שנאמר וצדיק יסוד עולם.
העשירית לעתיד לבא שנאמר שירו ליהוה
שיר חדש תהלתו מקצה ארץ אמרו גאל
יהוה עבדו יעקב. כל השירות כולן קרואות
בלשון נקבה כשם שהנקבה יולדת כך
התשועות שעברו היו אחריהם שעבוד.
אבל התשועה העתידה להיות אין אחריה
שעבוד לכך קרואה בלשון זכר. שנאמר
שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי
כל גבר ידיו על חלציו שכשם שהזכר
אינו יולד כך התשועה העתידה לבא לא
יהא אחריה שעבוד שנאמר ישראל נושע
ביהוה תשועת עולמים לא תבושו ולא
תכלמו עד עולמי עד. ליהוה ליהוה.
אמרוה ולא לבשר ודם כמו שנאמר להלן

judicibus, suo nomine appellati sunt; Dictum est enim *Deut.* XVI. 18. *Judices & exactores dabis tibi in omnibus portis tuis.* Atqui judicium Dei erat. Cur dictum est; *dabis tibi?* Sed quia dedit animam suam pro illis, suo nomine appellati sunt. Et unde probatur, quod pro illis dederit animam suam? Ex eo quod dictum est *Exod.* II. 13. *Egressus die secundo &c.* Et respondit: *Quis posuit te in virum principem ac judicem super nos? Audiensque Pharao &c. Sacerdoti vero Madian septem erant filiæ. At venientes pastores expulerunt eas.* Ibid. vers. 16. Madianitas fugavit, & judices restituit. *Justitiam Domini fecit, & judicia ejus cum Israel. Deut.* XXXIII. 21. Septimum canticum, quod dixit Josaphat; dictum est enim 2. *Paral.* XX. *Deditque consilium Josaphat, & statuit cantores Domino, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent; Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus;* Cur diversa est hæc laudatio ab ceteris omnibus laudationibus, quæ sunt in lege? Quia in omnibus laudationibus legis, dictum est; *Confitemini Domino, quia bonus, quia in æternum misericordia ejus;* At in hac non dictum est: Quasi diceret, quod non sit lætitia in conspectu ejus propter perditionem impiorum; Si propter mortem impiorum non est lætitia in cœlo, multo magis propter justos, quorum unus universo mundo æquiparatur; Dictum est enim *Prov.* X. 25. *Justus autem fundamentum mundi.* Decimum canticum in tempus futurum. Dictum est enim. *Cantate Domino canticum novum, & laudate usque ad extrema terræ;* Dicite: *redemit Dominus servum suum Jacob. Isai.* XLVIII. 20. Omnia cantica genere fœminino appellantur; sicut fœmina parit, ita pariter in liberationibus præteritis fuit post eas servitus; sed in liberatione futura non erit post eam servitus; ideoque genere masculino appellatur. Dictum est enim *Jerem.* XXX. 6. *Interrogate & videte, si generat masculus; quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum?* sicut masculus non parit, ita pariter liberatio in tempus futurum non erit post servitutem; Dictum est enim *Isai.* XLV. 17. *Israel salvatus es in Domino salute æterna: non confundemini, & non erubescetis usque in seculum seculi. Domino:* Domino dictum est, non carni, & sanguini; sicuti dictum est 1. *Sam.* XVIII. 7. *Egressæ sunt mulieres cantantes, chorosque*

ותצאנה כל הנשים המשחקות וגו׳ אבל
כאן ליהוה אמרוה ולא לבשר ודם. ויאמרו
לאמר רבי נחמיה אומר שרת רוח הקדש
על ישראל ואמרו שירה. והשירה שהיו
אומרים כבני אדם הקורא את שמע. רבי
עקיבא אומר כבני אדם שהיו קוראין את
ההלל. רבי אליעזר בן תדאי אומר משה
היה פותח בדבריו תחלה וישראל עונין
אחריו וגומרין עמו. משה היה פותח
ואומר אשירה ליהוה כי גאה גאה וישראל
אומר סוס ורכבו רמה בים. משה היה
אומר עזי וזמרת יה וישראל עונין אחריו
ויהי לי לישועה. משה היה פותח יהוה
איש מלחמה. וישראל עונין אחריו וגומרין
עמו יהוה איש מלחמה יהוה שמו. אשירה
ליהוה. נאה גדולה ליהוה נאה גבורה
ליהוה. וכן דוד אמר לך יהוה הגדולה
והגבורה והתפארת והנצח וההוד. אשירה
ליהוה כי גאה גאה. מלך בשר ודם שנכנס
למדינה והיו הכל מקלסין לפניו שהוא גבור
והוא חלש. שהוא עשיר והוא עני.
שהוא חכם והוא טפש. שהוא רחמני
והוא אכזרי. שהוא נאמן ואין נאמן.
מכל המדות הללו הכל מחניפין לו אבל
מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא כל
מה שמקלסין אותו יותר הוא מקלוסו.
אשירה ליהוה שהוא גבור. שנאמר האל
הגדול הגבור והנורא ואומר יהוה עזוז
וגבור יהוה גבור מלחמה. ואומר יהוה
כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה
אף יצריח על אויביו יתגבר. ואומר מאין
כמוך יהוה גדול אתה וגדול שמך בגבורה.
אשירה ליהוה שהוא עשיר שנאמר הן
ליהוה אלהיך השמים וגו׳. ואומר ליהוה
הארץ ומלואה וגו׳ ואומר אשר לו הים
והוא עשהו. ואומר לי הכסף ולי הזהב
וגו׳ ואומר הן הנפשות לי הנה כנפש האב
ונפש הבן לי הנה הנפש החוטאת היא
תמות.

que ducentes. Sed hoc loco Domino dictum est, non carni & sanguini. *Et dixerunt dicendo*. R. Nehemia dicit. Habitavit Spiritus sanctus super Israel; *& dixerunt canticum*; & canticum, quod dixerunt, juxta morem hominis, qui legit *Audi*. R. Akiba dicit; juxta morem hominum, qui recitant Hallel. R. Elieser ben Thadai; Mose incipiebat verba a principio, & Israel respondebant post eum, & cum eo absolvebant. Mose incipiebat, & dicebat, *Cantabo Domino, qui excellendo excelluit*. Et Israelitæ dicebant; *Equum & equitem ejus projecit in mare*. Mose dicebat, *Fortitudo mea, & gloria Deus*. Et Israelitæ respondebant post eum. *Et fuit mihi in liberationem*. Mose incipiebat, *Dominus vir belli*; & Israelitæ respondebant post eum, & cum eo absolvebant; *Dominus vir belli; Dominus nomen ejus. Cantabo Domino*; excellentia magna Domino, excellentia fortis Domino; Et sic David dicit 1. *Psal.* XXIX. 11. *Tibi est, Domine, magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & laus. Cantabo Domino: quia excellendo excelluit*. Regem terrenum, qui ingreditur in provinciam, omnes in ejus conspectu laudant, sive fortis, sive infirmus, sive dives, sive pauper, sive sapiens, sive stultus, sive misericors, sive crudelis, sive fidelis, sive infidus; ex omnibus speciebus omnes illi adulantur; sed qui dixit, & fuit mundus; non ita se res habet; sed omnes qui illum celebrant, sunt majores sua laude. *Cantabo Domino*, quia fortis est. Dictum est enim *Isai.* XXXII. 18. *Deus magnus, potens. & terribilis*. Pariterque dictum est *Psal.* XXIV. 8. *Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio*. Et similiter dictum est: *Isai.* XLII. 13. *Dominus sicut fortis egreditur; sicut vir præliator, suscitabit zelum, vociferabitur, & clamabit*. Et similiter dictum est *Jerem.* X. 6. *Non est similis tui, Domine, magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Cantabo Domino*; quia fortis est. Dictum est enim, *Non est sicut tu Domine, Deus magne tu; & magnum est nomen tuum in potentia*. Pariterque dictum est, *Psal.* XXIV. 1. *Domini est terra & plenitudo ejus* &c. Et similiter dictum est *Psal.* XCV. 5. *Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud*. Et pariter dictum est *Hag.* II. 6. *Meum est argentum, & meum est aurum* &c. Et dictum est *Ezech.* XVIII. 4. *Ecce omnes animæ meæ sunt, ut anima patris, ita & anima filii mea est; anima quæ peccaverit, ipsa morietur*.

Can-

אשירה ליהוה כי הוא חכם שנאמר כי
יהוה יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. ואומר
יהיב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי
בינה. ואומר מי לא ייראך מלך הגוים כי
בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך
אשירה ליהוה שהוא רחמן שנאמר יהוה
יהוה יי רחום וחנון וגו׳ ואומר כי יי רחום
יהוה וגו׳ ואומר זכור רחמיך יהוה וגו׳ ואומר
טוב יהוה לכל וגו׳ ואומר ליהוה ﭏהינו
הרחמים והסליחות שהוא דיין שנאמר כי
המשפט לﭏהים הוא. ואומר ﭏהים נצב
בעדת יי ואומר הצור תמים פעלו וגו׳.
אשירה ליהוה שהוא נאמן שנאמר האל
הנאמן וגו׳ ואומר יי אמונה ואין עול וגו׳.
הא לו נאה גדולה וגבורה ותפארת:
אשירה ליהוה. שהוא נאה שהוא הדור
שהוא משובח ואין כערכו שנאמר כי מי
בשחק יערוך ליהוה ידמה ליהוה בבני ﭏים.
ואומר יי נערץ בסוד קדושים רבה. ואומר
יהוה ﭏהי צבאות מי כמוך חסין יה. מהו
צבאות אות הוא בתוך צבא שלו. וכן
הוא אומר ואתא מרבבות קדש את
הוא בתוך רבבות קדש שלך. וכן דוד אמר
אין כמוך בﭏהים יהוה ואין כמעשך וכן
הוא אומר דודי צח ואדום ואומר ראשו
כתם פז ואומר עיניו כיונים על אפיקי מים
ואומר לחייו כערוגת הבושם ידיו גלילי זהב
ואומר שוקיו עמודי שש. רבי יוסי הגלילי
אומר הרי הוא אומר מפי עוללים ויונקים
יסדת עז. מפי עוללים ﭏו שבמעי אמן
שנאמר או בנפל טמון לא אהיה וגו׳.

Cantabo Domino, quia sapiens est; Dictum est enim *Prov.* II. 6. *Quia Dominus dat sapientiam, & ex ore ejus prudentia & scientia*. Et dictum est *Dan.* II. 2. *Dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam*. Pariterque dictum est *Jerem.* X. 7. *Quis non timebit te rex gentium? tuum est enim decus inter cunctos sapientes gentium & in universis regnis eorum nullus est similis tibi: Cantabo Domino*; quia est misericors. Dictum est enim *Exod.* XXXIV. 6. *Dominator, Domine Deus misericors & clemens* &c. Et similiter dictum est *Deut.* 18. 31. *Quia Deus misericors Dominus* &c. Pariterque dictum est *Psal.* XXV. 6. *Reminiscere miserationum tuarum*. Pariter dictum est *Psal.* CXLV. 9. *Bonus Dominus omnibus* &c. Et similiter dictum est *Dan.* IX. 9. *Tibi autem Domino Deo nostro misericordiæ*. Quia est judex. Dictum est enim *Deut.* X. 17. *Quia judicium Deo est*. Dictum est etiam *Psal.* LXXXII. 1. *Deus sedit in congregatione deorum*. Et dictum est *Deut.* XXXII. 4. *Dei perfecta sunt opera* &c. *Cantabo Domino*; quia fidelis est; Dictum est enim *Deut.* VII. 9. *Deus fidelis* &c. Pariterque dictum est ibid. XXXII. 4. *Deus fidelis, & absque ulla iniquitate*. Ecce sit illi excellentia, magnificentia, & fortitudo, & gloria. *Cantabo Domino*, quia est bonus, quia est beneficus, quia est laudabilis, & nihil est illi comparandum; Dictum est enim *Psal.* LXXXIX. 7. *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei?* Et dictum est ibid. *Deus roborabitur in fundamento sanctorum multorum*. Et dictum est *Psal.* LXXXXIV. 9. *Domine Deus excercituum quis similis tibi?* Quid צבאות? Signum in medio ejus exercitu; Et similiter dictum est *Deut.* XXXIII. 2. *Et venit ex myriadibus sanctorum*. In medio multitudinis sanctitatis suæ. Et sic David dicit *Psal.* LXXXVI. 8. *Non est similis tui in diis, Domine, & non est secundum opera tua*. Et similiter dictum est *Cantic.* V. 10. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*. Pariterque dictum est. *Caput ejus aurum optimum* &c. Et dictum est *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum &c.* Et dictum est: *Genæ illius sicut areolæ aromatum, manus illius tornatiles aureæ:* & dictum est: *Crura illius columnæ marmoreæ*. R. Jose Galilæus dicit; ecce dictum est *Psal.* VIII. 3. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem*. *Ex ore infantium*; Sunt illi, qui erant in utero matrum suarum. Dictum est enim

ויונקים אלו שיונקים משדי אמן שנאמר אספו עוללים ויונקי שדים. רבי אומר עוללים אלו עוללים שבחוץ שנאמר להכרית עולל מחוץ ואומר עוללים שאלו לחם. יונקים אלו שעל שדי אמן שנאמר ויונקי שדים אלו ואלו פתחו פיהם ואמרו שירה לפני המקום שנאמר אשירה ליהוה וגו׳ רבי מאיר אומר אף עוברין שבמעי אמן פתחו פיהן ואמרו שירה לפני המקום שנאמר במקהלות ברכו אלהים וגו׳ ולא ישראל בלבד אמרו שירה לפני המקום אלא אף מלאכי השרת שנאמר יהוה אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים.

פרשה ב

כי גאה גאה. גאני וגאתיו. גאני במצרים שנאמר בני בכורי ישראל וגאתיו. במצרים שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבא בהר יהוה אל צור ישראל. דבר אחר כי גאה גאה. גאני וגאתיו. גאני על הים שנאמר ויסע מלאך האלהים אף אני גאתיו על הים ושרתי לפניו שירה שנאמר אשירה ליהוה כי גאה גאה דבר אחר כי גאה גאה ועתיד להתגאות שנאמר כי יום ליהוה צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא ושפל. ואומר ועל כל ארזי הלבנון הרמים והנשאים. ועל כל אניות תרשיש ועל כל שכיות החמדה. ועל כל מגדל גבוה. ושח גבהות אדם ושפל רום אנשים. והאלילים כליל יחלוף. דבר אחר כי גאה גאה מתגאה הוא על המתגאים שבמה שאומות העולם מתגאים לפניו בו הוא נפרע מהם שכן הוא אומר בדור המבול שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל,

nim *Job* III. 16. *Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem* &c. Et lactentes sunt qui lactabant de uberibus matrum suarum. Dictum est enim *Joel* II. 16. *Congregate parvulos & sugentes ubera*. Rabi dicit: עוללים sunt parvuli foris; dictum est enim *Jerem.* IX. 21. *Disperdite parvulos de foris*; Et dictum est *Thren.* IV. 4. *Parvuli petierunt panem*. Lactentes sunt; qui lactabant de uberibus matrum suarum. Dictum est enim *Joel* l. c. *Et sugentes ubera*: Utrique aperverunt ora sua, & dixerunt canticum coram Deo; Dictum est enim *Cantabo Domino*. Rabi Meir dicit, vel fœtus, qui erant in utero matrum suarum aperverunt ora sua, & dixerunt canticum coram Deo. Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 27. *In ecclesiis benedicite Domino* &c. Non solum Israelitæ dixerunt canticum coram Deo, sed etiam Angeli ministerii; Dictum est enim *Psal.* VIII. I. *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum super universam terram; quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos*.

SECTIO II.

Quia exaltando exaltavit. Exaltatus sum, & exaltavi illum. Exaltatus sum in Ægypto: Dictum est enim *Exod.* IV. *Filius meus primogenitus Israel*; & exaltavi illum: In Ægypto dictum est enim *Isai.* XXX. 29. *Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis, & lætitia cordis, sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini, ad fortem Israel*. Alia expositio; *Exaltando exaltavit*; exaltatus sum, & exaltavi illum. Exaltatus sum super mare; Dictum est enim; *Et profectus est Angelus Domini*. Ego quoque exaltavi illum super mare, & cecini coram illo canticum; dictum est enim; *Cantabo Domino, quia exaltando exaltavit*. Alia expositio; *exaltando exaltavit*, & in posterum exaltabit; Dictum est enim *Isai.* II. 12. *Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum & super omnem arrogantem & humiliabitur*. Pariterque dictum est ibid. *Et super omnes cedros Libani sublimes & erectas*. *Et super omnes naves Tharsis, & super omne quod visu pulchrum est. Et super omnem turrim excelsam. Et incurvabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Et idola penitus conterentur*. Alia expositio; *Quia exaltando exaltavit*; Ipse exaltatus est super superbos qui in eo, quo nationes mundi coram illo superbierunt, ul-

ואומר ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון . ישאו בתוף וכנור וישמחו וגו׳. מה נאמר שם מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו. אמרו לא טפת גשמים הוא אין אנו צריכין לו לא ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה אמר להם הקדוש ברוך הוא שוטים בטובה שהשפעתי לכם אתם מתגאים בה לפני בה אני נפרע מכם שנאמר ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה. רבי יוסי בן דורמסקית אומר הם נתנו עיניהם העליונים בתחתונה כדי לעשות תאותם והקדוש ברוך הוא פתח עליהם מעינות מלמעלה ומלמטה לאבדם שנאמר ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום וארובות השמים נפתחו . וכן אתה מוצא באנשי מגדל ובאנשי דור הפלגה שבמה שנתגאו לפניו בו נפרע מהם שנאמר ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו השמימה וגו׳ הבה נרדה וגו׳ ויפץ יהוה משם וכן את מוצא באנשי סדום שבמה שנתגאו לפניו בו נפרע מהם שנאמר ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש. מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו ואומר לא הדריכוהו בני שחץ ולא עדה עליו שחל , ואומר נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה . אמרו הסדומיים אין אנו צריכין שיבא אדם אצלנו הרי מזון יוצא מאצלנו וכסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות יוצאות מאצלנו בואו ונשכח רגל מארצנו. אמר להם הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם בטובה שהשפעתי לכם אתם מתגאים. אתם אמרתם נשכח תורת רגל מארצנו אף אני אשכח אתכם מן העולם שנאמר פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו ואומר ישליו אוהלים לשודדים ובוטחים למרגיזי ל. מי גרם

ultus est de illis; quia sic dictum est de generatione diluvii *Job* XXI. 10. *Bos eorum concepit, & non abortivit, vacca peperit, & non est privata fœtu suo*. Et dictum est ibid. *Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus. Tenent tympanum*, & *cytharam*, *& gaudent* &c. Quid dictum est ibi? *Quis est omnipotens ut serviamus ei, & quid nobis prodest, si oraverimus illum?* Dixerunt; Quia non est gutta aquarum, nos illo non indigemus. Sed *& vapor adscendebat de terra, & adaquabat omnem faciem terræ Genes*. 2. 6. Dixit illis Deus S. B. Stulti; Bonis, quibus vos affluere feci, superbistis coram me, his de vobis ulciscar: dictum est enim *Genes*. VII. 12. *Fuitque pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus*. R. Jose ben Duramschit dicit; illi dederunt oculos suos superiores in partem inferiorem, ut eorum desiderium facerent; at Deus S. B. aperuit illis fontes superiores, & inferiores ut perderet eos; Dictum est enim *Genes*. VII. 11. *Ipso die rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & fenestræ cœli apertæ sunt*: Et similiter tu dephrendis in viris turris, & in in viris generationis divisionis, qui in eo, quo superbierunt, de illis ultus est; Dictum est enim *Genes*. 4. *Dixerunt; Veni ædificemus nobis civitatem, & turrim, cujus summitas cœlum usque pertingat* &c. *Veni descendamus* &c. *Dispersit eos Dominus inde*. Et similiter tu deprehendis de viris Sodomæ, de quibus in eo, quo superbierunt coram illo, ultus est: dictum est enim *Job* XXVIII. 6. *Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est. Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum*. Et dictum est; *Non calcaverunt eam filii institorum, non pertransivit per eam leæna*. Et dictum est; *Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis*. Dixerunt Sodomæi; nos non opus habemus, ut nemo veniat apud nos; ecce apud nos producitur alimentum, & apud nos producitur aurum, argentum, lapides pretiosi, & margaritæ; venite; oblivioni detur lex pedis ab terris nostris. Respondit illis D. S. B. stultissimi omnium, qui in mundo sunt; bonis, quibus vos affluere feci, superbistis; vos dicitis; oblivioni detur lex pedis ab terris nostris, ego quoque vos oblivioni dabo a mundo. Dictum est enim. *Job* l. c. *Dividit torrens a populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis, & invios*. Et dictum est ibid.

XII. 6.

להם לאשר הביא אורה בידו וכן הוא אומר ותגבהנה ותעשנה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי. וכתיב ואומר הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה. ולכן ויד עני ואביון לא החזיקה. וכן הוא אומר לפני שחרת יהוה את סדום ואת עמורה. כגן יהוה כארץ מצרים. ואחר מה כתוב ותשקן את אביהן יין בלילה הוא וכי מאין היה להם במערה אלא שזמן להם הקדוש ברוך הוא כענין שנאמר והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. אם כן זימן הקדוש ברוך הוא למכעיסיו קל וחומר לעושי רצונו. וכן אתה מוצא במצריים שבמה שנתגאו לפניו בו נפרע מהם שנאמר ויקח שש מאות רכב בחור וכתיב מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו׳. וכן בסיסרא שבמה שנתגאה לפניו בו נפרע ממנו שנאמר ויזעק סיסרא את כל רכבו תשע מאות רכב וגו׳ וכתיב מן שמים נלחמו הכבבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא. וכן אתה מוצא בשמשון הגבור במה שנתגאה בו נפרע שנאמר ויאמר שמשון ל אביו וגו׳ אותה קח לי כי היא ישרה בעיני ואומר ואביו ואמו לא ידעו כי מיהוה וגו׳ וכתיב ויאחזהו פלשתים ויורידהו עזתה. רבי יהודה אומר תחלת קלקלו בעזה היא ולכך לא היה ענשו אלא בעזה. וכמו כן בא באבשלום במה שנתגאה בו נפרע ממנו שנאמר וכאבשלום לא היה איש יפה וגו׳. ובגלחו את ראשו וגו׳. רבי יהודה אומר נזיר עולם היה והיה מגלח לשנים עשר חדש שנאמר ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום וגו׳. רבי יוסי הגלילי אומר נזיר ימים היה והיה מגלח אחת לשלשים יום שנאמר מקץ ימים לימים וגו׳. רבי אומר

XII. 6. *Abundant tabernacula prædonum & audacter provocant Deum*. Quid fecit illis, *ut adduceret Deus in suam potestatem?* Et similiter dictum est *Ezech.* XVI. 50. *Et elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas, sicut vidisti*. Et scriptum est ibid. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius*. Et idcirco: *Et manum egeno & pauperi non porrigebant*. Et similiter dictum est *Genes.* XIII. 10. *Antequam subverteret Dominus Sodomam, & Gomorrham, sicut paradisus Domini, & sicut terra Ægypti*. Et postea scriptum est? *Dederuntque itaque patri suo bibere vinum nocte illa* Ibid. XIX. 33. Unde illis fuit vinum in spelunca? Sed præparavit illis Deus S. B. sicuti dictum est *Joel* III. 18. *Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem*. Si ita est; si præparavit Deus S. B. eis, qui illum ad iracundiam provocant, multo magis eis, qui faciunt suam voluntatem. Et sic tu deprehendis in Ægyptiis; de quibus in eo, quo superbierunt coram illo, ultus est; dictum est enim: *Tulitque sexcentos currus electos*. Et scriptum est, *Currus Pharaonis, & exercitum ejus projecit in mare*. Et sic de Sisara in eo, quo coram illo superbiit, ultus est; dictum est enim *Judic.* IV. 13. *Et congregavit Sisara nongentos falcatos currus* &c. & scriptum est ibid. V. 20. *De cœlo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine & cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt*. E similiter tu deprehendis in Samsone forti, de quo in eo quo superbiit, ultus est: Dictum est enim ibid. XIV. 2. *Et dixit Samson patri suo* &c. *Ipsam accipe mihi, quia placuit oculis meis. Parentes autem ejus nesciebant, quod res a Domino fieret* &c. & scriptum est ibid. XIV. 21. *Quem cum apprehendissent Philistim, adduxerunt Gazam*. R. Jehuda dicit; In principio devastavit Gazam, ideoque non punierunt nisi in Gaza. Et huic simile contigit Absalom, de quo in eo, quo superbiit, ultus est; dictum est enim 2. *Sam.* XIV. 25. *Porro sicut Absalom vir non erat pulcher* &c. *Et in tondenda cæsarie sua*. R. Jehuda dicit; Nazyræus perpetuus erat Absalom, duodecimo quoque mense tondebatur; dictum est enim ibid. XV. 29. *A fine quadraginta annorum dixit Absalom* &c. R. Jose Galilæus dicit: Nazyræus dierum erat, & tondebatur semel tricesimo quoque die; Dictum est enim Ibid. XIV. 29. *A fine dierum in die* &c. Rabi

כל ערב שבת היה מגלח שכן דרך בני מלכים לגלח בכל ערב שבת מה היה בסופו ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד וגו' וכן בסנחריב במה שנתגאה בו נפרע ממנו שנאמר ביד מלאכיך חרפת יהוה וגו' ואומר אני קרתי ושתיתי מים וגו' ואומר ויצא מלאך יהוה ויך במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף. אמרו הגדול שבהם היה ממונה על מאה ושמונים וחמשה אלף והקטן שבהם אין פחות משני אלפים שנאמר ואיך תשיב את פני פחת אחד מעבדי ארוני הקטנים וגו' וזה הדבר אשר דבר יהוה אליו את מי חרפת וגו' וכתיב עוד היום בנוב לעמוד. וכן בנבוכדנצר במה שנתגאה בו נפרע ממנו שנאמר ואתה אמרת בלבביך ואומר אעלה על במתי אב מהו אומר אחריך אך אל שאול תורד. וכן בצור ובמלכה במה שנתגאה בו נפרע מהם שנאמר צור את אמרת אני כלילת יופי ובמלכה מהו אומר ותתן לבך וגו' וכתיב על צור הנני אליך צור ובמלכה נאמר מותי ערלים תמות הא למדת במה שנתגאו אומות העולם בו נפרע מהם שנאמר כי גאה גאה. סוס ורכבו רמה בים וכי סוס אחד הוא ורכבו אחד הוא והלא כבר נאמר ויקח שש מאות רכב בחור. אלא כשישראל עושין רצונו של מקום אויביהן אין עומדין לפניהם אלא כסוס אחד ורכבו. כיוצא בו אתה אומר כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב. וכי סוס אחד הוא ורכב אחד הוא אלא כשישראל עושין רצונו של מקום וכו' סוס ורוכבו. מגיד שהסוס קשור ברכבו ורכבו קשור בסוס עולים ויורדים לתהום ואין נפרדים זה מזה. משל לאדם שזרק שני כלים לאויר ונפרדים הן מיד זה מזה אבל כאן סוס ורוכבו יחד רמה ירה. כתוב אחד אומר רמה בים וכתוב אחד אומר ירה בים. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו רמה שהיו עולין למרום ירה שהיו יורדים

bi dicit; singulis vesperis Sabbathi tondebatur, quia consuetudo filiorum regum erat, ut singulis vesperis Sabbathi tonderentur; Quis fuit ejus finis? *Accidit autem ut occurreret Absolom servis David & Absalom equitabat super mulo*. 2. *Sam.* XVIII. 9. Et similiter de Senacharib in eo, quo superbiit, ultus est; dictum est enim 2. *Reg.* XIX. 23. *Per manum nunciorum tuorum exprobrasti Domino* &c. & dictum est. *Ego succidi & bibi aquas* &c. & dictum est: *Venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia*. Dixerunt: major inter illos præfuit centum octoginta quinque millibus, & minor inter illos ad minimum præfuit duobus millibus; dictum est enim Ibid. XVIII. 24. *Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de servis Domini mei minimis* &c. *Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo. Cui exprobasti* &c. & scriptum est *Isai.* 10. 32. *Adhuc dies est, ut in Nobe stetur*. Et similiter de Nebuchdnezaro in eo, quo superbiit, ultus est; dictum est enim *Isai.* XIV. 13. *Tu dicebas in corde tuo* &c. & dictum est: *Adscendam super altitudinem nubium*. Quid dictum est? *Veruntamen ad infernum detraberis*. Et sic de Tyro, & regno ejus in eo, quo superbiit, ultus est; Dictum est enim *Ezech.* XXVII. 3. *O Tyre tu dixisti perfecti decoris ego sum*; Et de ejus regno quid dictum est? *Et dabis cor tuum* &c. Ibid. XXVIII. 3. Et scriptum est de Tyro *Ezech.* XXI. 3. *Et ego ad te, Tyre*, Et de suo regno scriptum est ibi vers. 10. *Morte incircumcisorum morieris*. Doceris, quo de gentibus mundi; & in eo, quo superbierunt, ultus est; Dictum est enim; *quia exaltando exaltavit; equum, & equitem ejus projecit in mare*. Quid unum equus, & eques unus erat? Atqui dictum est. *Tulitque sexcentos currus electos*. Sed quando Israel facit voluntatem Dei, ejus hostes non consistunt contra illum, nisi equo, & equite uno: Hujusmodi simile tu dicis. *Quia egredieris ad bellum contra inimicum tuum, & videris equum, & currum. Deut.* XXI. Quid? num equus, & eques unus erat? Sed quando Israel facit voluntatem Dei &c. *equum, & equitem ejus*; Ostendit, quod equus equiti, & eques equo esset alligatus; adscendebant in altum, & descendebant in abyssum, neque hinc inde abstrahebant. Simile est homini, qui spargit duo vasa in aerem, & hinc inde abstrahuntur. Verum hoc loco equum & equitem simul projiciendo projecit.

Al-

לתהום דבר אחר וכן אתה מוצא שאין הקדוש ברוך הוא עתיד ליפרע מן המלכיות לעתיד לבא עד שיפרע משריהן תחלה שנאמר והיה ביום ההוא יפקוד יהוה על צבא המרום וגו׳ ואומר איך נפלת משמים הילל שחר. ואחר כך נגדעת לארץ חולש על הגוים ואומר כי הנה רותה בשמים חרבי ואחר כך והנה על אדום תרד. סוס ורוכבו הקדוש ברוך הוא מביא סוס ורכבו ומעמידין בדין ואומר לסוס למה רצת אחר בני והוא אומר מצרי הריצני בעל כרחי שנאמר וירדפו מצרים וגו׳ ואומר למצרי למה רצת אחרי בני והוא אומר הסוס הריצני על כרחי שנאמר כי בא סוס פרעה וגו׳ מה עשה המקום מרכיב את האדם על הסוס ודן אותם יחד שנאמר סוס ורוכבו רמה בים. שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש בשעה שאדם מת והגוף כלה הקדוש ברוך הוא מעמידו בדין אמר לו עד שתשאלני על הגוף שהוא טמא שאלני על הנשמה שהיא טהורה אמר לו משל למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה וכו׳ איסי בן שמאי אומר נאמר כאן סוס סתום ונאמר להלן סוס מפורש שנאמר אכה כל סוס בתמהון ורוכבו בשגעון ועל בית יהודה אפקח את עיני ועל סוס העמים אכה בעורון. ואומר וזאת תהיה המגפה אשר ינוף יהוה וגו׳ ואומר וכן תהיה המגפה הסוס והפרד והגמל והחמור. מה מפורש מכה בחמשים מכות. אף סתום בחמשים מכות:

פרשה ג

עזי וזמרת יה אין עזי אלא תורה שנאמר יהוה עז לעמו יתן ואומר ועז מלך משפט אהב. דבר אחר אין עזי אלא מלכות שנאמר יהוה בעזך ישמח מלך ואומר יהוה עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי:

Alter textus dicit; רמה *projecit in mare*, & alter dicit ירה *dejecit in mare*. Quomodo conciliantur hi duo textus? רמה, quod adscenderent in altum; ירה quod descenderent in abyssum. Alia expositio: & similiter tu deprehendis, quod Deus in tempore futuro non ulciscetur de regnis, donec ulciscatur de eorum habitationibus; dictum est enim *Isai.* XXIV. 21. *Et erit in die illa: visitabit Dominus super militiam cœli* &c. & dictum est Ibid. XIV. 12. *Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris?* Et posthæc: *Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes*. Et dictum est Ibid. XXXIV. 5. *Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus*. Et posthæc. *Ecce super Idunæum descendet*. *Equum & equitem ejus*; Deus S. B. adducit equum & equitem, & statuit in judicio; & dicit equo; cur cucurristi post meos filios? Ille respondit; Ægyptius me vel invitum currere coegit; dictum est enim; *Et insecuti sunt Ægyptii* &c. & dicit Ægyptio; cur cucurristi post meos filios? Respondit; equus me vel invitum currere fecit; dictum est enim; *Quia venit equus Pharaonis* &c. Quid fecit Deus S. B.? Imposuit hominem equo, & simul ipsos judicavit; dictum est enim; *equum, & equitem ejus dejecit in mare*. Quæsivit Antoninus a præceptore nostro sancto; quando homo moritur, & corpus absumitur, Deus S. B. constituit in judicio: dicit illi postquam interrogasti me de corpore, quod est impurum, interroga me de anima, quæ est pura; Respondit illi. Simile est regi terrestri, qui habeat hortum pulchrum &c. Issi ben Schamai dicit; dictum est hic סוס *equus* simpliciter, & dictum est *Zachar.* XII. 4. explicite. *Percutiam omnem equum in stuporem, & adscensorem ejus in amentiam, & super domum Juda aperiam oculos meos, & omnem equum populorum percutiam cæcitate*. Et dictum est ibid. XIII. 12. *Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus* &c. Et dictum est ibid. 15. *Et sic erit ruina equi & muli, & cameli & asini*; Sicut explicite percussit quinquaginta plagis, ita pariter simpliciter, quinquaginta plagis.

SECTIO III.

Fortitudo mea, & gloria Deus. Non est עזי nisi lex; Dictum est enim *Psal.* XXIX. 11. *Dominus virtutem populo suo dabit*; & dictum est *Psal.* XXI. 2. *Et virtus regis judicium diligit*. Alia expositio, non est עזי nisi regnum;

דבר אחר עזי עזר וסומך אתה לכל באי העולם אבל לי יותר. עשאני אימרה ועשיתיו אימרה. עשאני אימרה דכתיב ויהוה האמירך היום. אף אני עשיתיו אימרה שנאמר את יהוה האמרת היום והרי כל אומות שבעולם אומרים שבחו של הקדוש ברוך הוא אבל שלי נעים ונאה לפניו יותר משלהם שנאמר ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על משיח אלהי יעקב וגו׳ נעים זמירות ישראל אומרים שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד. ורוח הקדש צווחת ואומר אשריך ישראל מי כמוך. ישראל אומרים מי כיהוה אלהינו בכל קראנו אליו. ורוח הקדש צווחת אומרת ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. וישראל אומרים כי תפארת עזמו אתה וגו׳. ורוח הקדש צווחת ואומרת ישראל אשר בך אתפאר. ויהי לי לישועה. ישועה אתה לכל באי העולם אבל לי ביותר. דבר אחר ויהי לי לישועה היה לי לשעבר ויהיה לי לעתיד לבוא. זה אלי ואנוהו. רבי אליעזר אומר מנין אתה אומר שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים שנאמר בהם וביד הנביאים אדמה וכתיב נפתחו השמים ואראה מראות אלהים.

משל למלך בשר ודם שבא למדינה ועליו צפירה מקיפתו וגבורים מימינו ומשמאלו וחיילות מלפניו ומלאחריו הכל שואלין אי זהו המלך מפני שהוא בשר ודם כמותם אבל כשנגלה הקדוש ברוך הוא על הים לא שאל אחד מהם לשאול אי זהו

gnum; dictum est enim *Psal.* xxi. 2. *Domine in fortitudine tua lætabitur rex.* Et dictum est 1. *Sam.* ii. 10. *Et dabit imperium regi suo*. Alia expositio; non est עזי nisi potentia; dictum est enim *Jerem.* xv. 19. *Domine fortitudo mea*, *& robur meum*; & dictum est *Psal.* xxviii. 7. *Domine adjutor meus*, *& protector meus*, *in ipso speravit cor meum*, *& adjutus sum*. Alia expositio; עזי auxilium & præsidium tu omni venienti in mundum, sed mihi magis. Fecit me exaltatum, & ego feci illum exaltatum. Fecit me exaltatum; scriptum est enim *Deut.* xxvi. 18. *Dominus quoque magnificavit te hodie*. Ego quoque illum feci exaltatum; dictum est enim ibid. vers. 17. *Domino magnitudinem tribuisti hodie*. Ecce omnes gentes mundi dixerunt; Laudemus Deum S. B.; sed meæ laudes sunt suaviores & jucundiores quam earum laudes in ejus conspectu; Dictum est enim 2. *Sam.* xxiii. 1. *Hæc autem sunt verba David novissima; Dixit David filius Isai dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob* &c. *egregius psaltes Israel*, dicentis; *Audi Israel Dominus Deus noster Dominus unus*. Et spiritus sanctus exclamabat, & dicebat; Beatus tu Israel, quis similis tibi? Israel dicebat: Quis sicut Dominus Deus noster in omnibus invocantibus eum? Et spiritus sanctus exclamabat & dicebat *Quænam est gens magna*, *cui Deus sit propinquus? Deut.* iv. 7. Israel dicebat. *Quia gloria virtutis eorum tu es* &c. *Psal.* lxxxix. 18. Et spiritus sanctus exclamabat & dicebat; Israel, quia in te gloriabor. *Isai.* xlix. 3. *Et fuit mihi in salutem*. Salus tu es omnibus venientibus in mundum, sed mihi magis. Alia expositio: *Et fuit mihi in salutem*. Fuit mihi in tempore præterito, & erit mihi in futuro. *Iste est Deus meus*, *& glorificabo eum*. R. Elieser dicit; unde tu dicis, quod ancilla viderit magis in mari, quam viderit Ezechiel, & reliqui omnes Prophetæ? etenim dictum est de illis *Ose.* xii. 10. *Et in manu Prophetarum assimiliatus sum*. Et scriptum est *Ezech.* i. 1. *Et aperti sunt cœli*, *& vidi visiones Dei*.

Simile est regi terrestri, qui abit in provinciam; Impositum est illi diadema & fortes ad ejus dexteram, & sinistram, & exercitus præcedit, & sequitur; & omnes postulant; quis est iste rex? Quia est caro & sanguis, sicut illi sunt. Sed quando apparuit Deus S. B. super mare, nemo ex iis quæsivit quinam esset iste rex, sed quan-

המלך אבל כשראוהו הכירוהו ופתחו כלן
ואמרו זה אלי ואנוהו. רבי ישמעאל אומר
וכי אפשר להנוות קונו לא אתנאה לפניו
במצות אעשה לולב נאה סוכה נאה ציצית
נאה תפלה נאה. אבא שאול אומר נדמה
לו מה הוא רחום וחנון אף אתה רחום
וחנון. רבי יוסי הגלילי אומר נוינו ושבחו
להקדוש ברוך הוא בפני כל אומות העולם
רבי יוסי בן דורמסקית אומר אעשה לפניו
מקדש נאה ואין נאה לא בית המקדש
שנאמר ואת נוהו השמו. ואומר חזה ציון
קרית מועדינו. עיניך תראינה ירושלם נוה
שאנן. רבי עקיבא אומר אדבר בנבואתו
שבחו של הקדוש ברוך הוא שאמר והיה
העולם שהרי אומות העולם שואלין את
ישראל מה דודך מדוד שככה השבעתנו שכך
אתם מתים לעולם עליו. וכן אתם נהרגין
עליו שנאמר על בן עלמות אהבוך. אהבוך.
אהבוך עד מות. וכתיב כי עליך הורגנו כל
היום הרי אתם נאים הרי אתם גבורים
בואו והתערבו עמנו. וישראל אומרים להם
מכירין אתם אותו נאמר לכם מקצת שבחו
דודי צח ואדום. כיון ששומעין שכך שבחו
אומרים לישראל נלכה עמהם שנאמר אנה
הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך
ונבקשנו עמך וישראל אומרים להם אין לכם
חלק בו לא דודי לי ואני לו וגו׳ אני
אני לדודי ודודי לי. הרועה בששנים.
והחכמים אומרים ﭏונו עד שאבוא עמו
לבית מקדשו.

משל למלך שהלך בנו למדינת הים
ויצא אחריו ועמד עליו. הלך למדינה
אחרת ויצא אחריו ועמד עליו. כך ישראל
כשירדו למצרים שכינה עמהם. שנאמר
אנכי ארד עמך מצרימה. עלו. עלה שכינה
עמהם שנאמר ואנכי אעלך וגו׳. ירדו לים
שכינה עמהם שנאמר ויסע מלאך האלהים

do viderunt illum, statim agnoverunt, & aperverunt ora, & dixerunt. *Iste est Deus meus, & laudabo eum*. R. Ismael dicit; Quid? num est possibile laudare Aquisitorem suum? sed decorabor coram eo præceptis. Faciam fasciculum pulchrum, tabernaculum pulchrum, fimbrias pulchras, orationem pulchram. Aba Saul dicit Assimilemur illi; sicut ille est misericors, & gratificans; tu quoque sis misericors, & gratificans. R. Jose Galilæus dicit: exaltate & laudate Deum S. B. in conspectu omnium gentium mundi. R. Jose ben Dormaschit dicit. Faciam coram eo sanctuarium pulchrum; etenim נאה non est nisi sanctuarium; Dictum est enim *Psal*. LXXIX. 7. *Et locum ejus desolaverunt*. Et dictum est *Isai*. XXXIII. 20. *Respice Sion civitatem solennitatis nostræ. Oculi tui videbunt Hierusalem habitationem opulentam*. R. Akiba dicit; Loquar in ejus prophetia; laudate Deum S. B. qui dixit, & fuit mundus; quia gentes mundi interrogant Israel; quantus est amor tuus præ amore, quo ita adjurasti nos, quod ita pro illo in perpetuum mortui estis; pariterque vos pro illo occiditis; dictum est enim *Cantic*. I. 3. *Idcirco* עלמות *diligunt te; diligunt te* usque ad mortem. Et scriptum est *Psal*. XLIV. 22. *Quoniam propter te occidimur tota die*. Ecce vos estis pulchri, ecce vos estis fortes; venite, & commiscemini nobiscum. Et Israel dicebat illis; Cognoscitis ne illum? Dicta est vobis pars ejus laudis; *Dilectus meus candidus, & rubicundus*; Quando audierunt quod ita laudaverunt, dixerunt ad Israel; Incendemus cum illis; Dictum est enim ibid. v. 17. *Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? quo declinavit dilectus tuus? & quæremus eum tecum?* & Israel respondit illis; non est vobis pars in eo, *sed dilectus meus mihi, & ego illi* &c. Ibid. II. 16. *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi; qui pascitur inter lilia*. At sapientes dicunt; deduc nos, donec adducas cum eo in domum sanctuarii sui.

Simile est regi, qui mittit filium suum in provinciam maritimam, & egreditur post eum, & consistit cum eo; Abit in aliam provinciam, & egreditur post eum, & consistit cum eo. Sic quando Israel descendit in Ægyptum, Divinitas fuit cum eo; dictum est enim *Genes*. XLVI. 4. *Ego descendam tecum in Ægyptum*. Adscenderunt; adscendit cum illis Divinitas; Dictum est ibid. *Et ego faciam te adscendere*, De-

ההולך לפני וגו׳. יצאו למדבר שכינה עמהם שנאמר ויהוה הולך לפניהם יומם עד שהביאוהו עמם לבית מקדשו וכן הוא אומר כמעט שעברתי מהם וגו׳. אלי עמי ינהוג במדת רחמים ועם אבותי נהג במדת רחמים. ומנין שאין אלי אלא מדת רחמים שנאמר אלי אלי למה עזבתני ואומר אל נא רפא נא לה. ואומר אל יהוה ויאר לנו אלהי אבי וארוממנהו אני מלכה בת מלכים אהובה בת אהובים קרושה ברת קרושים טהורה בת טהורים.

משל לאדם שהלך לקדש אשה פעמים בוש בה פעמים בוש במשפחתה פעמים בוש בקרובותיה. אבל אני איני כן אלא מלכה בת מלכים וגו׳ אלהי אבי וארוממנהו שמעון בן אלעזר אומר כשישראל עושין רצונו של מקום אז מתגדל שמו בעולם שנאמר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו׳ וכן אמרה רחב לשלוחי יהושע כי שמענו את אשר הוביש יהוה. ואומר ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ובזמן שאינן עושין רצונו בביכול שמו מתחלל בעולם שנאמר ויבא אל הגוים אשר באו ויחללו את שם קדשי ואומר וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים וגו׳. אלהי אבי וארוממנהו. אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לא על נסים שעשית עמי אומר לפניך שיר וזמרה אלא על נסים שעשית עם אבותי ועמי שאתה עושה עמי בכל דור ודור אלהי אבי וארוממנהו.

פרשה ד

יהוה איש מלחמה יהוה שמו. רבי יהודה אומר הרי זה מקרא עשיר במקומות הרבה מגיד שנגלה עליו בכל כלי זין נגלה

Descenderunt in mare, Divinitas fuit cum eis; Dictum est enim; *Et profectus est Angelus Domini, qui præcedebat eos &c.* Venerunt in desertum, Divinitas fuit cum eis; Dictum est enim: *Et Dominus præcedebat eos interdiu;* donec venit cum illis in domum sanctuarii sui. Et similiter dictum est *Cantic.* III. 4. *Paululum cum pertransissem eos &c. Deus meus;* Cum me observavit conditionem misericordiæ, & cum patribus meis observavit conditionem misericordiæ; & unde probatur, quod אל non significet nisi conditionem misericordiæ? Dictum est enim *Psalm.* XXII. 1. *Domine Deus meus quare dereliquisti me?* Et dictum est *Num.* XII. 13. *Domine, quæso, sana nunc illam:* Et dictum est *Psal.* CXVIII. 27. *Deus Dominus & illuxit nobis. Deus patris mei, exaltabo eum.* Ego regina filia regum, dilecta filia dilectorum, sancta filia sanctorum, munda filia mundorum.

Simile homini, qui abit ad desponsandam uxorem; aliquando de illa erubescit, aliquando de ejus propinqua erubescit; Sed ego non sic, sed regina filia regum &c. *Deus patris mei, exaltabo illum.* Simeon ben Eliezer dicit; quando Israel facit voluntatem Dei, magnificatur ejus nomen in mundo; Dictum est enim *Jos.* IX. 1. *Et fuit cum audissent omnes reges Amorrhæi &c.* Et sic dixit Rahab nunciis Josue; *Audivimus quod siccaverit Dominus &c.* Et dictum est; *& hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Jos.* II. 10. Et quando non faciunt ejus voluntatem, quasi ejus nomen in mundo profanatur; dictum est enim *Ezech.* XXXVI. 20. *Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum &c.* Et dictum est ibid. *Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes &c. Deus patris mei, & exaltabo illum.* Dixit congregatio Israel coram Deo S. B. Domine mundi; non propter miracula, quæ fecisti mihi, dixi coram te canticum, & psalmodiam, sed propter miracula, quæ fecisti patribus meis, & mihi; quia tu facis mihi in singulis generationibus; *Deus patris mei, & exaltabo illum.*

SECTIO IV.

Dominus, *vir bellator, Dominus nomen ejus.* R. Jehuda dicit; Ecce hic textus in multis locis; ostendit; quod apparuerit cum omnibus instru-

עליהם כגבור חגור חרב שנאמר חגור חרבך על ירך גבור. נגלה עליהם כפרש שנאמר וירכב על כרוב ויעף וגו׳ נראה עליהם בשריין וכובע כגבור שנאמר וילבש צדקה כשריין. ונגלה עליהם כחנית שנאמר לנוגה ברק חניתך ואומר והרק חנית וסגור וגו׳. נגלה עליהם בקשת ובחצים שנאמר עריה תעור קשתך. ואומר וישלח חצים. נגלה עליהם בצנה ומגן שנאמר צנה וסוחרה אמתו וגו׳ ואומר החזק מגן וצנה. שומע אני ולא שהוא צריך לאחד מכל המדות האלו תלמוד לומר יהוה איש מלחמה יהוה שמו. בשמו הוא נלחם ואינו נלחם באחד מכל הכלים. אם כן למה הוצרך לפרט כל אחד בפני עצמו אלא שאם נצרכו לישראל עושה להם מלחמות. ואוי לאומות מה הם שומעין באזניהם שהרי מי שאמר והיה העולם עתיד להלחם בם יהוה איש מלחמה. למה נאמר לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמה שנאמר יהוה איש מלחמה. נגלה בסיני בזקן מלא רחמים שנאמר ויראו את אלהי ישראל. וכשנגלו מה הוא אומר וכעצם השמים לטוהר ואומר חזה הוית עד די כרסון ואומר נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי וגו׳. שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר שתי רשויות הן אלא יהוה איש מלחמה יהוה שמו. הוא על הים. הוא במצרים. הוא לשעבר. הוא לעתיד לבא. הוא בעולם הזה. הוא לעולם הבא. שנאמר ראו עתה כי אני אני הוא וגו׳ ואומר מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אני יהוה ראשון ואת אחרונים אני הוא יש גבור במדינה ועליו כל כלי זיין אבל אין לו כח ולא גבורה ולא תכסים ולא מלחמה. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן יש לו כח

mentis bellicis contra illos; quasi fortis præcinctus gladio: Dictum est enim *Psal.* XLV. 4. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime*. Apparuit contra illos quasi eques; dictum est enim *Psalm.* XVIII. 11. *Et adscendit super Cherubim, & volavit*. Apparuit contra illos quasi cum lorica & galea quasi fortis; dictum est enim *Isai.* LIX. 17. *Indutus est justitia ut lorica*. Et apparuit contra illos quasi cum lancea; Dictum est enim *Habac.* III. 11. *In splendore fulgurantis hastæ tuæ &c.* Et dictum est. *Psalm.* XXXV. 3. *Effunde lanceam*. Apparuit contra illos quasi cum arcu, & sagittis; Dictum est enim *Habac.* III. 9. *Suscitans suscitabis arcum tuum*. Et dictum est 2. *Sam.* XXII. 15. *Et misit sagittas*. Apparuit contra illos in armis & scuto. Dictum est enim *Psalm.* XCI. 2. *Scuto circumdabit te veritas ejus*. Et dictum est Ibid. XXXV. 2. *Apprehende arma & scutum*. Crederem hæc omnia fuisse necessaria? Idcirco dictum est. *Dominus vir bellator, Dominus nomen ejus*; suo nomine pugnavit, non autem pugnavit hisce instrumentis. Si ita est; cur necesse est hæc omnia sigillatim comemorari? Verum quando opus habet Israel; facit illi bella. Væ gentibus; quid suis auribus audierunt? Qui dixit, & fuit mundus, pugnaturus est adversus illas. Dictum est enim; *Dominus vir bellator*. Cur dictum est? Quia apparuit super mare, tanquam fortis gerens bellum. Dictum est enim. *Dominus vir bellator*. Apparuit in Sinai tanquam senex plenus misericordia; Dictum est enim *Exod.* XXIV. 10. *Et viderunt Deum Israel*: & quando apparuit, quid dictum est? *Et quasi cœlum cum serenum est*. Et dictum est *Dan.* VII. 9. *Et adspiciebam, donec throni elevati sunt*. Ne daretur facultas loquendi nationibus mundi, dicendo: duæ sunt potestates; *Sed Dominus vir bellator, Dominus nomen ejus*. Ipse fuit super mare; ipse in Ægypto, ipse in tempore præterito, ipse in tempore futuro, ipse in hoc mundo, ipse in mundo futuro; Dictum est enim *Deut.* XXXII. 39. *Videte nunc quod ego ego sum ipse &c.* Et dictum est *Jesai* XLI. 4. *Quis hæc operatus est, & fecit vocans generationes ab exordio? Ego Dominus primus, & novissimus ego sum*. Est fortis in provincia, & indutus omni genere armorum; Et non est in eo robur, neque fortitudo, neque facultas, neque bellandi virtus; Sed Deus S. B. non ita est; in eo est robur, & fortitudo, & virtus bellica; Dictum est enim 1. *Sam.* XVII.

47.

וגבורה ותכסים ומלחמה שנאמר כי ליהוה המלחמה ונתן אותם בידינו וכתוב לדוד ברוך יהוה צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה. יש גבור מלחמה וכחו עליו בן ארבעים שנה ואינו דומה לבן ששים ולא בן ששים לבן שבעים אבל כל שהוא הולך כחו מתמעט. אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן שנא׳ אני יהוה לא שניתי וגו׳. יש גבור במדינה שמשקנאה וגבורה לובשתו אפילו אביו ואפילו אמו ואפילו קרובו הכל מכה בחמה והולך לו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן יהוה איש מלחמה יהוה שמו. יהוה איש מלחמה שהוא נלחם על המצריים. יהוה שמו. שהוא מרחם על בריותיו. שנאמר יהוה יהוה ל רחום וחנון וגו׳. יש גבור במדינה בשעה שהחצי יוצא מידו עוד לא יכול להחזירה אליו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן. כשאין ישראל עושין רצונו כביכול גזרה יוצאה מלפניו שנאמר אם שנותי ברק חרבי וגו׳ עשו תשובה מיד הוא מחזירה. שנאמר ותאחז במשפט ידי. או שומע אני שהוא מחזירה ריקם. תלמוד לומר אשיב נקם לצרי. ועל מי מחזירה על אומות העולם. שנאמר ולמשנאי אשלם. מלך בשר ודם יוצא למלחמה ומדינות קרובות באים ושואלות צרכיהן מלפניו אומר להן זעוף הוא למלחמה הוא יוצא לכשינצח וישוב באין אתם ושואלין צרכיהן מלפניו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן יהוה איש מלחמה שהוא נלחם במצרים. יהוה שמו. שהוא שומע צעקת כל באי העולם. שנאמר שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. מלך בשר ודם עומד במלחמה. אינו יכול לזון ולא לספק אכסניות לכל חיילותיו. והקדוש ברוך הוא אינו כן שנא יהוה איש מלחמה. שהוא נלחם

47. *Quia Domini est bellum, & tradet vos in manus nostras*. Et scriptum est de David. *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum*. *Psal.* CXLV. I. Est bellator fortis in bello, & robustus; & homo quadraginta annorum non est similis homini sexaginta annorum, neque qui natus sit sexaginta annos similis est homini septuaginta annorum; sed ejus robur procedendo minuitur; Sed qui dicit, & fuit mundus, non est ita; Sed: *Ego Dominus & non mutor; &c. Malach.* III. 6. Vir fortis in provincia quando zelo abducitur, vel patrem vel matrem, vel proximum in æstu percutit, & abit. Sed Deus S. B. non ita est: *Dominus vir bellator, Dominus nomen ejus*. *Dominus, vir bellator*, qui bellavit contra Ægyptios, *Dominus nomen ejus*. Qui miseretur creaturis suis; Dictum est enim *Exod.* XXXIV. 6. *Dominus, Dominus Deus, & misericors, & gratificans &c.* Vir fortis in provincia, quando emittit sagittas de manu sua, non potest amplius eas ad se reducere. Sed Deus S. B. non ita est; quando Israel non facit ejus voluntatem, & scriptura constat, quasi prodit ex ejus conspectu; Dictum est enim *Deut.* XXXII. 41. *Si acuero fulgur gladii mei*. Si faciat pœnitentiam, statim reducit: Dictum est enim ibid. *Et apprehenderit judicium manus mea*. Aut crederem, ut vacuum reduceret? Idcirco dictum est ibid. *Referam ultionem hostibus meis*. At contra quos reducit? Contra nationes mundi; Dictum est enim ibid. *Et inimicis meis rependam*. Rex terrestris egreditur ad bellum, & provinciæ proximæ venientes petunt ab eo quæ sunt sibi necessaria coram eo; respondit illis; iratus sum propter bellum, post victoriam egreditur, & sedatur, veniunt illæ, & petunt, quæ sunt sibi necessaria coram eo. Sed Deus S. B. non ita est: *Dominus, vir bellator*, qui bellavit contra Ægyptios, *Dominus nomen ejus*, qui audit clamorem omnium venientium in mundum; Dictum est enim *Psal.* LXIV. 2. *Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet*. Rex terrestris consistit in bello, & non potest alere, & suppeditare hospitium omnibus militibus suis; At Deus S. B. non ita est, sed *Dominus vir bellator*, qui bellavit contra Ægyptios, *Dominus nomen ejus; Dictum est enim; Qui divisit mare rubrum in divisiones, &c. Qui dat escam omni carni*. Ibid. *Qui dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum*. Ibid. CXLVII. 9. Et

במצרים יהוה שמו שהוא זן ומפרנס לכל
באי העולם. שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים
וגו׳ נותן לחם לכל בשר. נותן לבהמה
לחמה לבני עורב אשר יקראו. ומספק
אכסניות לכל באי העולם יהוה שמו שהוא
נותן לחם לכל בשר. יהוה איש מלחמה
אפשר לומר כן והלא כבר נאמר הלא
את השמים ואת הארץ אני מלא נאם
יהוה. וכתוב וקרא זה אל זה ואמר וכתיב
והנה יהוה אלהי ישראל. וכתיב והנה כבוד
יהוה אלהי ישראל וגו׳. ומה תלמוד לומר
איש מלחמה. מפני חבתכם ומפני קדושתכם
אקדש שמי בכם. שנאמר כי אל אנכי ולא
איש וגו׳. יהוה שמו. בשמו הוא נלחם
ואינו צריך לאחת מכל מדות אלו וכן דוד
אומר אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון
ואני בא אליך בשם יהוה צבאות. וכתיב
אלה ברכב ואלה בסוסים. ואנחנו בשם יהוה
אלהינו וכן אסא אומר ויקרא אסא אל
יהוה אלהינו וגו׳. מרכבות פרעה וחילו.
במדה שאדם מודד בה מודדין לו. הם
אמרו מי יהוה אשר אשמע בקולו. ואף
אתה באותה מדה מדדת להם. לכך נאמר
מרכבות פרעה. כתוב אחד אומר ירה
וכתוב אחד אומר רמה כיצד יתקיימו שני
פסוקים הללו. ירה. שהן יורדין לתהום.
רמה שהן עולין למרום. דבר אחר מרכבות
פרעה. במדה שאדם מודד בה מודדין לו
הן אמרו כל הבן הילוד היאורה. אף אתה
באותה מדה מדדת להם שנאמר מרכבות
פרעה. הם אמרו ויקח שש מאות רכב
בחור. אף אתה ומבחר שלישיו טבעו בים
סוף. הן שמו. שלישים על כולו. אף אתה
תהומות יכסיומו. הן מררו את חייהם
בעבודה קשה בחומר ואף אתה עשית להם
המים כטיט. והיו משתקעין בה. לכך נאמר
טובעו בים סוף ואין טובעו אלא בטיט
שנאמר טבעתי ביון מצולה. וכתיב ויטבע
ירמיהו בטיט. לכך נאמר טובעו בים סוף.

9. Et suppeditat hospitia omnibus venientibus in mundum; *Dominus nomen ejus*; qui alit, & pascit omnes venientes in mundum. *Dominus nomen ejus*; qui dat panem universæ carni. *Dominus vir bellator*; Impossibile est hæc dicere. Atqui jam dictum est *Jerem.* XXIII. 24. *Nunquid non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus*. Et scriptum est *Isai.* VI. 3. *Et clamabat alter ad alterum, & dicebat*. Et scriptum est; *Et ecce Dominus Deus Israel &c.* Et scriptum est; *Et ecce gloria Domini Dei Israel*. Et cur dictum est: *Vir bellator?* propter vestrum amorem, & propter vestram sanctitatem sanctificabo nomen meum in vobis; Dictum est enim; *Quia Deus ego, & non homo &c. Dominus nomen ejus*; nomine suo bellavit; neque hisce præsidiis ullo modo opus habuit; Et sic David dixit I. *Sam.* XVII. 45. *Tu venis ad me cum gladio, & hasta; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum*. Et scriptum est *Psal.* XX. 8. *Hi in curribus, & hi in equis; Nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus*. Et sic Asa dixit: *Et invocavit Asa Dominum Deum &c.* 2. *Paralip.* XIV. 11. *Currus Pharaonis, & exercitum ejus*. Mensura, qua metitur homo, metiuntur illi; Illi dixerunt, *Quis Dominus, qui audit vocem ejus?* Tu quoque, eadem mensura metire illis. Alius textus dicit; ירה projecit, & alter dicit רמה; Quomodo hi duo textus conciliantur? ירה quia descendebant in abyssum; רמה, quia adscendebant in altitudinem. Alia expositio: *Currus Pharaonis*; mensura, qua quis metitur, metiuntur illi; Dicebant illi; *Et omnes obstetrices timuerunt Deum*. *Exod.* I. 21. Tu quoque eadem mensura metire illis; Dictum est enim; *currus Pharaonis*. Illi dixerunt. *Tulitque sexcentos currus electos*; Tu quoque; *& selectissimi duces fluxu demersi sunt in mare Suph*. Illi dixerunt; *Et duces super omnes*: Tu quoque. *Abyssi operuerunt eos*. *Illi amaram fecerunt vitam eorum in opere duro, & luto*. *Exod.* I. 14. Tu quoque fecisti illis aquas quasi lutum, in qua illi infigebantur. Idcirco dictum est; *demersi sunt in mari Suph*. Et non sunt demersi nisi in luto; Dictum est enim *Psal.* LXIX. 3. *Et tempestas demersit me*. Et scriptum est *Jerem.* XXXVIII. 6. *Et demerserunt Jeremiam in luto*. Idcirco dictum est; *Demersi sunt in mari Suph*.

SE-

פרשה ה

תהומות יכסיומו. וכי תהומות יש שם והלא עשונית היא ומה תלמוד לומר יכסיומו אלא שעלה תהום התחתון ותהום העליון והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות לכך נאמר תהומות יכסיומו. דבר אחר תהומות יכסיומו. וכי תהומות יש שם. והלא עשונית היא ומה תלמוד לומר תהומות יכסיומו אלא שעלה תהום התחתון לתהום העליון והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורענות לכך נאמר תהומות יכסיומו. והנה עליהם הרקיע והקדיר עליהם הכוכבים. שנאמר כל מאורי אור וגו' ולמה ונתתי חשך על ארצך. וכתיב כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם ולמה חשך השמש וגו'. וכתיב ובתחפנחס חשך היום וגו'. מפני מה היא ענן יכסנה. וכתיב ופקדתי על תבל רעה. יונה ירד לתהום אחד. שנאמר תהום יסובבני וגו'. הם ירדו לשני תהומות שנאמר תהומות יכסיומו. יונה ירד למצולה אחת והם ירדו לשתים שנאמר במצולות. ואין מצולות אלא מים עד ים. שנאמר ותשליכני מצולה בלבב ימים וכתיב ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים. ירדו במצולות וכי במצולות יש שם. והלא עשונית היתה מה תלמוד לומר ירדו במצולות. מלמד שנפרש הים הגדול לתוהו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות לכך נאמר ירדו במצולות. כמו אבן. במדה שאדם מודד בה מודדין לו. הן אמרו וראיתן על האבנים אף אתה עשית להם המים כאבנים והיו המים מכין אותן על מקום האבנים. לכך נאמר כמו אבן. דבר אחר כמו אבן היא היתה מכה בינונית.

SECTIO V.

ABYſſi operuerunt eos*. Quid? ibine erant abyſſi? Atqui ibi erat tranquillitas. Et cur dictum eſt; *operuerunt*? Quia adſcendebat abyſſus inferior, & abyſſus ſuperior, & aquæ cum illis pugnabant contra illos omni genere ſuppliciorum; Idcirco dictum eſt; *Abyſſi operuerunt eos*. Quid? ibine erant abyſſi? Atqui tranquillitas ibi erat. At cur dictum eſt; *Et abyſſi operuerunt eos*? Quia adſcendebat abyſſus inferior ſuper abyſſum inferiorem, & aquæ pugnabant contra illos omni genere ſuppliciorum; Idcirco dictum eſt; *& abyſſi operuerunt eos*; & operuit contra illos firmamentum, & obſcuravit ſtellas. Dictum eſt enim *Ezech.* XXXII. 8. *Omnia luminaria mærere faciam &c.* At qua de cauſa? *Et dabo tenebras ſuper terram tuam*: Et ſcriptum eſt *Iſai.* XIII. 10. *Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum?* Qua de cauſa? *Obtenebratus eſt ſol*. Et ſcriptum eſt *Ezech.* XXX. 18. *Et in Taphnis nigreſcet dies &c.* Qua de cauſa? *Ipſam nubes operiat*. Et ſcriptum eſt *Iſai.* XIII. 11. *Et viſitabo ſuper orbis mala*. Jona deſcendit in unam abyſſum; dictum eſt enim *Jon.* II. 6. *Abyſſus vallavit me*. Illi deſcenderunt in duas abyſſos; Dictum eſt enim; *& abyſſi operuerunt eos*. Jona deſcendit in unum gurgitem; & illi in duos; dictum eſt enim: *In gurgites*; Et non ſunt מצולות niſi aque uſque ad mare; Dictum eſt enim *Jon.* ibid. verſ. 4. *Et projeciſti me in profundum in corde aquarum*. Et ſcriptum eſt *Nehem.* IX. 11. *Perſecutores autem eorum projeciſti in vortices, quaſi lapidem in aquas validas*. *Deſcenderunt in gurgites*. Quid? num ibi erant gurgites? Atqui tranquillitas ibi erat. Cur dictum eſt: *Deſcenderunt in gurgites*? Ad docendum; quod diviſum fuerit mare magnum in ſciſſuras; & aquæ pugnabant contra illos omni genere ſuppliciorum; idcirco dictum eſt; *deſcenderunt in vortices quaſi lapis*; menſura, qua quis metitur, metiuntur illi; Dixerunt illi: *Videbitis ſuper lapides Exod.* I. 16. Tu quoque feciſti illis aquas quaſi lapides; & aquæ pro lapidibus illos percutiebant; Idcirco dictum eſt; *quaſi lapis*. Alia expoſitio: *quaſi lapis*; percutiebat mediocres; impii qui erant inter illos contundebantur quaſi palea; mediocres quaſi lapis; ſagaciores quaſi plumbum. Alia expoſitio; *quaſi lapis*; quia induratum eſt cor eorum quaſi lapis. Sed bonitas

tua,

הרשעים שבהן היו מטורפין כקש הבינונית כאבן. הפקחים כעופרת. דבר אחר כמו אבן על שהקשו לבם כאבן. אבל טובך וחסדיך הרבים ורחמיך עלינו וימינך פשוטה לכל באי העולם. שנאמר ימינך יהוה. ימינך שני פעמים כי ימינך וזרועך ואור פניך. וכתיב בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב. נאדרי בכח. נאה אתה ואדיר בכח שנתת ארכה לדור המבול לעשות תשובה ולא עשו תשובה. ואומר לא ידון רוחי באדם ולא גמרת להם כלייה עד שהשלימו רשעים לפניך. וכן אתה מוצא באנשי המגדל שהארכת להם לעשות תשובה ולא עשו. שנאמר ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה וגו' ואין עתה אלא תשובה שנאמר ועתה ישראל מה יהוה אלהיך דורש וגו' ולא גמרת עליהם כלייה עד שהשלימו לפניך רשעים. וכן את מוצא באנשי סדום שהארכת להם לעשות תשובה ולא עשו שנאמר ויאמר יהוה צעקת סדום ועמורה כי רבה. ארדה נא ואראה. ואומר ויהוה המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו'. אם עשו תשובה הרי מטר. ואם לאו גפרית ואש. נאמר כאן מטר ונאמר להלן מטר. מה להלן מטר אף כאן מטר ואי מה כאן גפרית ואש אף להלן גפרית ואש. תלמוד לומר מאת יהוה מן השמים. ולא גמרת עליהן עד שהשלימו רשען. עשר מכות הבאה על המצרים במצרים. ולא גמרת עליהן כלייה עד שהשלימו רשען. דבר אחר ימינך יהוה נאדרי בכח. כשישראל עושין רצונו של מקום הן עושין שמאל ימין שנאמר ימינך יהוה ימינך יהוה שני פעמים. וכשאין ישראל עושין רצונו. כביכול הן עושין ימין שמאל

tua, & pietas tua multa, & misericordia tua super nos, & dextera tua extensa omnibus venientibus in mundum; *dextera tua*, bis dictum est; *quia dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui*. *Psal.* XLIV. 4. Et scriptum est *Isai.* XLV. 23. *In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitiæ verbum, & non revertetur*. Formidabilis in virtute, qui dedisti tempus diuturnum generationi diluvii, ut facerent pœnitentiam, & non fecerunt. Et dictum est *Genes.* XI. 3. *Non permanebit spiritus meus in homine*. Et non perfecisti illis perditionem, donec completa est iniquitas impiorum coram te. Et sic tu deprehendis in hominibus turris, quod productum sit illis tempus, ut facerent pœnitentiam, & non fecerunt; Dictum est enim Ibid. XI. 6. *Dicitque Dominus; en populus unus, & sermo unus omnibus illis; & hæc inceptio eorum ad faciendum? nunc* &c. Et עתה non est nisi pœnitentia. Dictum est enim *Deut.* X. 12. *Nunc ergo Israel, quid Dominus Deus tuus requirit?* &c. Neque absoluta est perditio contra illos, donec completa fuerit iniquitas impiorum coram te. Et sic tu deprehendis in viris Sodomæ; quibus productum est tempus, ut facerent pœnitentiam, & non fecerunt; Dictum est enim *Genes.* XVIII. 20. *Dixit itaque Dominus; Clamor Sodomæ & Gomorrhæ quia multus est; descendam nunc & videbo*. Et dictum est Ibid. XIX. 24. *Et Deus pluit super Sodomam & super Gomorrham sulphur & ignem*. Si facient pœnitentiam; ecce erit pluvia; si minus; *sulphur & ignem*; Dictum est hic מטר & dictum est illic מטר, sicut illic pluvia, ita pariter hic; aut sicut hic sulphur, & ignis, ita pariter illic. Idcirco dictum est: *a Deo de cœlo*; Neque absolutum est contra illos, donec completa fuerit iniquitas eorum impiorum. Decem plagis percussit Ægyptios in Ægypto; neque absoluta est eorum perditio, donec completa est iniquitas eorum impiorum. Alia expositio: *Dextera tua, Domine, formidabilis in virtute*; Quando Israel facit voluntatem Dei, facit sinistram dexteram; Dictum est enim; *Dextera tua Domine; Dextera tua, Domine*; bis. Et quando Israel non facit voluntatem Dei; quasi facit dexteram sinistram. Dictum est enim *Thren.* II. 3. *Avertit retrorsum dexteram suam*. Quando Israel facit voluntatem Dei; Non est somnus coram eo: Dictum est enim *Psalm.* CXXI. 4. *Ecce non dormitabit, neque dormiet*; & quando non fa-

שנאמר השיב אחור ימינו. כשישראל עושין רצונו אין שינה לפניו. שנאמר הנה לא ינום ולא ישן וכשאין עושין רצונו כביכול שינה לפניו שנאמר ויקץ כישן יהוה כגבור מתרונן מיין. וכשישראל עושין רצונו אין חימה לפניו שנאמר חימה אין לי וכשאין עושין רצונו חמה לפניו שנאמר וחרה אפי בכם וגו׳ כשישראל עושין רצונו הוא נלחם להם שנאמר יהוה ילחם לכם. וכשאין עושין רצונו הוא נלחם בם שנאמר ויהפך להם לאויב. והוא נלחם בם. ולא עוד אלא שעושין רצון רחמן אכזרי. שנאמר היה יהוה כאויב וגו׳. תרעץ כאויב רעצת אויב אינו אומר אלא תרעץ אויב לעתיד לבא שנאמר בזעם תצעד ארץ באף תדוש גוים. תרעץ אויב. זה פרעה שנאמר אמר אויב וגו׳ דבר אחר זה עשו. שנאמר יען אמר האויב עליהם האח וגו׳.

פרשה ו

וברוב גאונך תהרוס קמיך הרבית להתגאות נגד מי שקם נגדך ומי הם שקמו נגדיך הם שקמו נגד בניך. תהרוס קמיך תהרוס קמינו אין כתיב כאן אלא תהרוס קמיך. מגיד שכל מי שקם כנגד ישראל כב׳ קם כנגד הקדוש ברוך הוא וכן הוא אומר אל תשכח קול צורריך שאון קמיך עולה תמיד. כי הנה אויביך יהמיון מפני מה על עמך יערימו סוד וגו׳ הלא משנאיך יהוה אשנא ובתקוממיך אתקוטט מפני מה תכלית שנאה שנאתים וגו׳. וכן הוא אומר והנוגע בהם כנוגע בבבת עינו. רבי יהודה אומר בבבת עין אינו אומר אלא בבבת עינו כתיב כביכול כלפי מעלה אלא שכנה הכתוב כיוצא בו ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו אלא שכנה הכתוב כיוצא בו בעון אשר ידע כי מקללים להם

facit voluntatem ejus; est quasi somnus coram eo; dictum est enim ibid. LXXVIII. 65. *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino*. Et quando Israel facit ejus voluntatem, non est ira coram eo; Dictum est enim *Isai.* XXVII. 4. *Indignatio non est mihi*. Et quando non facit ejus voluntatem, est indignatio coram illo; Dictum est enim *Deut.* VII. 4. *Et excandesiet ira Domini in vos*. Quando Israel facit ejus voluntatem, pugnat pro illis; Dictum est enim. *Dominus pugnabit pro vobis*. Et quando non facit ejus voluntatem, pugnat contra illos; dictum est enim *Isai.* LXIII. 10. *Et conversus est eis in inimicum; & ipse debellavit eos*; Neque hoc tantum, sed quando facit ejus voluntatem, ejus misericordia proclamatur; dictum est enim *Thren.* II. 5. *Factus est Dominus velut inimicus &c. Confringes quasi hostem*; non dictum est; confregisti hostem; sed *confringet hostem*, in tempore futuro: Dictum est enim *Habac.* III. 12. *In fremitu conculcabis terram, in furore obstupefacies gentes. Confringes hostem*. Iste est Pharao; Dictum est enim: *Dixit inimicus &c.* Alia expositio: Iste est Esau; dictum est enim *Ezech.* XXXVI. 2. *Eo quod dixerit inimicus de vobis: Euge &c.*

SECTIO VI.

ET *multitudine magnitudinis tuæ confringens insurgentes tibi*; Multiplicasti magnitudinem tuam contra illum, qui insurgit contra te: & qui sunt qui insurgunt contra te? Sunt illi, qui insurgunt contra filios tuos. *Confringes tibi*; *confringes* nobis; non scriptum est hoc loco nisi, *confringes tibi*; Ostendit, quod si insurgat contra Israel, æque reputatur ac si insurgat contra Deum S. B. Et sic dictum est *Psal.* LXXIV. 23. *ne obliviscaris vocem inimicorum tuorum; superbia eorum, qui te oderunt, adscendit semper*. Et dictum est ibid. LXXXIII. 3. *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt*; Qua de causa? *Super populum tuum malignaverunt consilium* &c. & dictum est ibid. CXXXIX. 21. *Nonne, qui oderunt te, Domine, oderunt, & super inimicos tuos tabescebam?* Qua de causa? *Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi* &c. Et similiter dictum est *Zachar.* II. 8. *Qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi sui*. R. Jehuda dicit; *pupillam oculi* non dictum est, sed *pupillam oculi sui*. Scriptum est. Quasi diceret propter dignitatem,

וגו׳ לא שכנה הכתוב. כיוצא בו למה
שמתני למפגע לך. ואהיה עלי למשא
כינה הכתוב. כיוצא בו הלא אתה מלכי
מקדם יהוה אלהים ולא נמות כנה הכתוב
כיוצא בו ההמיר גוי אלהים והמה לא
אלהים ועמי המיר כבודו. כינה הכתוב.
כיוצא בו וימירו את כבודם בתבנית שור.
כינה הכתוב ואל אראה ברעתי כינה הכתוב
כיוצא בו אין לנו חלק בדוד. איש לאהליו
ישראל כינה הכתוב והנם שולחים הזמורה
אל אפם. כינה הכתוב בצאתו מרחם אמו
מרחם אמנו היה לו לומר כינה הכתוב,
אף כאן אתה אומר הנוגע בו כנוגע בבבת
עינו כביכול כלפי מעלה הכתוב מדבר אלא
שכנה הכתוב וכל מי שעוזר את ישראל
כאלו עוזר להקדוש ברוך הוא שנאמר אורו
מרוז אמר מלאך יהוה אורו ארור יושביה
כי לא באו לעזרת יהוה לעזרת יהוה
בגבורים. הרבית להתגאות כנגד מי שקם
כנגדך מי שקם כנגד בניך הוא קם כנגדך
ומה טיבן אות כדרלעומר ותדעל מלך
גוים וגו׳ ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו
ויכם. מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגליו
מהו אומר ירדפם יעבור שלום וגו׳. וכן
הוא אומר נאם יהוה לאדוני שב לימיני
וגו׳ מטה עזך ישלח יהוה מציון וגו׳ עמך
נדבות ביום חילך וגו׳ נשבע יהוה ולא
ינחם. מהו אומר יהוה על ימינך וגו׳ הרבית
להתגאות כנגד פרעה וחילו שנאמר ויקח
שש מאות רכב בחור וגו׳. מהו אומר
מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו׳. סיסרא
וכל רכבו שנאמר ויזעק סיסרא את כל
רכבו וגו׳ מהו אומר מן שמים נלחמו
סנחריב וכל אגפיו שנאמר ביד עבדיך וגו׳
מהו אומר וישלח יהוה מלאך ויך כל גבור
חיל נבוכדנצר וכל המונו שנאמר ואתה

ſed ſic, ſcriptum eſt. Simile dictum eſt *Malch.* I. 13. *Et dixiſtis; ecce de labore, & exſufflaſtis illud.* Sed ſic ſcriptum eſt. Huic ſimile dictum eſt I. *Sam.* III. 13. *Propter iniquitatem, eo quod noverat, quod indigne agerent* &c. Sed ſic ſcriptum eſt. Huic ſimile dictum eſt *Job* VII. 20. *Quare poſuiſti me contrarium tibi? Et factus ſum mihimetipſi gravis* Sic ſcriptum eſt. Hinc ſimile dictum eſt *Habac.* I. 12. *Nunc jam tu rex meus ab oriente Domine Deus, & non moriemur.* Huic ſimile dictum eſt *Jerem.* II. 11. *Si mutavit gens Deos ſuos, & recte ipſi non ſunt dii, populus vero meus mutavit gloriam ſuam.* Sic ſcriptum eſt Huic ſimile dictum eſt *Pſal.* CVI. 20. *Et mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli.* Sic ſcriptum eſt *Num.* 11.15. *Et non videbo in malo meo.* Huic ſimile dictum eſt 2. *Sam.* XX. 1. *Non eſt nobis pars in David;* Vir ad Deum ſuum Iſrael. Sic ſcriptum eſt. *Ezech.* VIII. 17. *Et ecce applicant ramum ad nares ſuas.* Sic ſcriptum eſt. *Quod cum egreditur ex utero matris ſuæ. Num.* XII. 12. Ex utero matris noſtræ dicendum erat; ſic ſcriptum eſt. Ita pariter hoc loco tu dicis. *Qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi ſui;* quaſi diceret, verſus Altiſſimum textus loquitur; ſed ſic ſcriptum eſt; Qui auxiliatur Iſraeli, æque reputatur ac ſi auxilietur Deo S. B. Dictum eſt enim *Judic.* V. 23. *Maledicite terræ Meroz, dicit Angelus Domini, maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, ad auxilium fortiſſimorum ejus.* Multiplicaſti magnitudinem contra illum, qui inſurrexit tibi, qui inſurgit contra filios tuos, æque reputatur ac ſi inſurgat contra te. Et quæ utilitas fuit Codorlahomor, & Thadal regi gentium? *Et expeditione ſuſcepta adverſus eos illa nocte, ipſe & ſervi ejus percuſſit eos: Gen.* XIV. 15. *Quis ſuſcitavit ab oriente juſtum, vocavit eum, ut ſequeretur ſe? Iſai.* XLI. 2. Quid dictum eſt *Iſai.* XLI? 3. *Perſequetur eos, tranſibit in pace.* Et ſic dictum eſt *Pſal.* CIX. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis &c. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion &c. Tecum principium in die virtutis tuæ &c. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum.* Quid dictum eſt: *Dominus a dextris tuis?* Multiplicaſti magnitudinem contra Pharaonem, & exercitum ejus. Dictum eſt enim: *Tulitque ſexcentos currus electos &c.* Quid dictum eſt: *Currus Pharaonis, & exercitum ejus projecit in mare? &c.* Siſara

& om-

אמרת בלבבך השמים אעלה. אמר נבוכדנצר
אעשה לי עב קטנה ואדור בתוכה שנאמר
אעלה על במתי עב וגו'. אמר הקדוש
ברוך הוא אתה רצית לפרוש עצמך מבני
אדם סוף בני אדם נפרשין ממך: שנאמר
לקצת ירחין תרי עשר וגו'. ענא מלכא
ואמר וגו' עוד מלתא בפום מלכא וגו'
בה שעתא מלתא ספת על נבוכדנצר
כולא מטא על נבוכדנצר מלכא מה
הוא אומר כולא מטא. לקצת ירחין תרי
עשר בלשאצר מלתא עבד לחם רב
בלטשאצר אמר בטעם חמרא באדין
הייתיו מאני דהבא וגו' אשתיו חמרא
בה שעתא נפקת אצבעתא אדין מלכא
זוהי שניך ועליו הוא אומר הוי משקה
רעהו מספח חמתך ואף שכר. ואומר
שבעת קלון מכבוד בירה בליליה קטיל
בלשאצר. הרסת קמיך. אין כתיב כאן
אלא תהרוס קמיך לעתיד לבא. שנאמר
ﭏהים הרס שינמו בפימו מפני מה כי לא
יבינו ﭏ פעולות יהוה ואל מעשה ידיו
יהרסם ולא יבנם. יהרסם בעולם הזה
ולא יבנם לעולם הבא. שלחת חרונך
אין כתיב כאן. ﭏא תשלח חרונך. לעתיד
לבא שפוך עליהם זעמך וגו' שפוך חמתך
על הגוים מפני מה כי אכלו את יעקב
אכלמו כקש אין כתיב כאן ﭏא יאכלמו
כקש ﭏו לעתיד לבא שנאמר והיה בית
יעקב אש ובית יוסף להבה וגו'. ואומר
ביום ההוא אשית את ﭏופי יהודה ככיור
אש ובעצים וכלפיד אש וגו'. כל העצים
כשהן דולקין אין קולן נשמע. אבל הקש
כשהוא דולק והולך נשמע. כך היה קולן
של מצרים הולך מפני הפורענות. כל
העצים כשהן דולקין יש מהן ממש. אבל
הקש כשהוא דולק אין בו ממש או שומע

& omnes ejus currus. Dictum est enim *Judic.* IV. 25. *Perterruitque Sisaram & omnes currus ejus &c.* Quid dictum est? De cœlis oppugnarunt Senacherib, & omnes rivos ejus? Dictum est enim 2. *Reg.* XIX. 23. *Per manum servorum tuorum &c.* Quid dictum est? *Et misit Dominus Angelum, & percussit omnem virum robustum.* 2. *Paral.* XXXII. 21. Nebuchdnezar, & omnes opes ejus. Dictum est enim *Isai.* XIV. 14. *Et tu dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam.* Dicebat Nebuchdnezar; faciam mihi nubem parvam, & intra eam habitabo; Dictum est enim *Josi.* XIV. 15. *Adscendam super altitudinem nubium &c.* Dixit Deus S. B. Tu cucurristi, ut te separares a ceteris hominibus; finis hominum erit, ut se abs te separent; Dictum est enim *Dan.* IV. 26. *Post finem mensium duodecim &c. Respondit rex, & ait &c. Cumque sermo adhuc esset in ore regis &c. Eadem hora sermo completus est super Nebuchdnezar regem &c.* Quid dictum est? *Omnia hæc venerunt: Post finem mensium duodecim: Balthassar fecit grande convivium: Dixit jam tumulentus: Tunc allata sunt vasa aurea &c. Et biberunt in eo vinum. In eadem hora apparuerunt digiti. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum:* Et de eo scriptum est *Habac.* II. 15. *Væ, qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians.* Et dictum est *Habachuch* II. 10. *Satiasti te vilitate ab honore. Eadem nocte interfectus est Baltasar.* Confregisti insurgentes tibi; non est hoc loco scriptum, nisi: *Confringes insurgentes tibi;* In tempore futuro: Dictum est enim *Psalm.* LVIII. 7. *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum.* Qua de causa? *Quoniam non intellexerunt opera Domini, & opera manuum ejus, destrues illos, & non ædificabis eos.* Confringet eos in hoc mundo, & non ædificabit eos in mundo futuro. Misisti excandescentiam tuam; non est scriptum hoc loco; sed *mittes excandescentiam tuam.* In tempus futurum. *Effunde super eos iram tuam &c. Psal.* LIX. 25. *Effunde iram tuam in gentes.* Qua de causa? *Quia absumserunt Jacob.* Ibid. LXXIX. 6. Et combussisti eos sicut stipulam; non scriptum est hoc loco; sed *combures eos sicut stipulam.* In tempus futurum; Dictum est enim *Abd.* I. 18. *Et erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma.* Et dictum est *Zachar.* XII. 6. *In die illa ponam duces Juda sicut camium ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno &c.* Omnia ligna quan-

אני שהיה בהם ממש תלמוד לומר יאכלמו
כקש. מה הקש כשהוא דולק אין בו ממש
כך המצריים כשהיו דולקין לא היה בהן
ממש מפני פורענות. ויהודה אמר יחדיו
ישכבו בל יקומו דועכו כפשתה ללמדך
שלא היתה מלכות יהודה משל מצרים
אלא שנטלה שררה לשעה בשביל כבודן
של ישראל וכשהוא מושל את המלכיות
אינו מושל אותם אלא בארזים. שנאמר
הנה אשור ארז בלבנון ואומר והנה אנכי
השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה
ארזים גבהו ואומר אילנא די חזית וגו׳
וכשהוא מושל את המצרים אינו מושלם
אלא בקש. שנאמר יאכלמו כקש. וכשהוא
מושל את המלכיות אינו מושלם אלא
בכסף וזהב שנאמר צלמא ראשיה דידהב
טב. וכשהוא מושל את המצרים אינן
מושלם אלא בעופרת. שנאמר צללו כעופרת
וכשהוא מושל את המלכיות אינו
מושלם אלא בחיות שנאמר וארבעה
חיון רברבן וכשהוא ממשל את
המצרים אינו מושלן אלא בשועלים שנאמר
אחזו לנו שועלים. שאל אנטונינוס את
רבינו הקדוש אני מבקש ללך לאלכסנדריא
שמא יעמוד מלך וינצחני אמר לו איני
יודע מכל מקום כתוב לנו שאין ארץ
מצרים יכולה להעמיד לא מלך ולא שר
שנאמר מן המלכות תהיה שפלה ולא
תנשא עוד על כל הגוים והמעטתים
לבלתי רדות בגוים. וברוח אפך במדה
שמדדו בה מדדת להם הם אמרו הבה
נתחכמה לו אף אתה נתת ערמה למים.
והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות
לכך נאמר וברוח אפיך. דבר אחר וברוח
אפיך עשאן כמין ערימות נצבו כמו נד מה
נד צרור אינו לא מוציא ולא מכניס כך

quando comburuntur, eorum sonitus non auditur; sed quando palea comburitur, sonitus auditur; ita pariter vox Ægyptiorum diffundebatur propter ultionem. Quando omnia ligna comburuntur, est in illis aliquid palpabile, sed quando palea comburitur, nihil est in ea palpabile; At crederem fuisse in illis aliquid palpabile? Idcirco dictum est; *Combures eos sicut stipulam;* Sicut palea quando comburitur, nihil est in ea palpabile, ita pariter quando Ægyptii comburebantur, nihil in iis erat palpabile propter ultionem. *Et Dominus dixit: simul obdormierant, nec resurgent, contriti sunt quasi linum. Isai.* XLV. 17. Ut doceare, quod non declinaverit regnum a potestate Ægyptiorum, sed ablatus est principatus ad tempus propter honorem Israel; & quando dominatur regnis, non dominatur illis nisi in cedris. Dictum est enim *Ezech.* XXX. 3. *Ecce Assur quasi cedrus in Libano*. Et dictum est *Amos* II. 9. *Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum, cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus*. Et dictum est *Dan.* IV. 17. *Arborem quam vidisti*. Et quando dominatur Ægyptiis, non dominatur nisi palea; Dictum est enim; *Combures eos sicut stipulam;* & quando dominatur regnis, non dominatur nisi argento & auro; Dictum est enim *Dan.* II. 32. *Hujus statuæ caput ex auro optimo*. Et quando dominatur Ægyptiis, non dominatur nisi plumbo; Dictum est enim *Exod.* XV. 10. *Profundum petierunt ut plumbum*. Et quando dominatur regnis, non dominatur nisi feris; Dictum est enim *Dan.* VII. 3. *Et quatuor bestiæ grandes*. Et quando dominatur Ægyptiis, non dominatur nisi vulpibus; dictum est enim *Cantic.* II. 15. *Capite nobis vulpes*. Interrogavit Antoninus magistrum nostrum sanctum; Ego cupio ire Alexandriam, fortasse constituetur rex, & vincet me; Respondit illi; ignoro nullibi nobis scriptum esse terram Ægypti posse constituere regem, aut principem; dictum est enim *Ezech.* XXIX. 15. *Inter cetera regna erit humillima, & non elevabitur ultra supra nationem, & imminuam eos, ne imperent gentibus. Et in spiritu iracundiæ tuæ;* mensura, qua meriti sunt, metitus es illis. *Venite, versute agemus cum illo. Exod.* I. 10. Tu quoque dedisti calliditatem aquis, & aquæ pugnarunt cum illis omni genere suppliciorum; Idcirco dictum est: *& in spiritu iracundiæ tuæ*. Alia expositio: *& in spiritu iracundiæ tuæ*. Factæ sunt quasi acervi; *Steterunt quasi uter;* sicut uter quan-

היתה נפשם של מצרים צרורה בהם ולא מוציאין ולא מכניסין וישראל אוכלין ושותין ושמחים יצאו להם מים מתוקין מתוך מלוחים שנאמר ויוציא נוזלים מסלע. ואין נוזלים אלא מים חיים. שנאמר מעין גנים באר מים חיים ואומר שתה מים מבוריך ונוזלים מתוך בארך. דבר אחר כמו נד צרור עומד אינו לא מוציא ולא מכניס כך היתה נפשם של מצרים צרורה בהם ולא מוציאין ולא מכניסין מעולפים מריח הים. שנאמר ירתיח כסיר מצולה ונו' וישראל נעשה להם הים מיני בשמים. שנאמר ים ישים כמרקחה. עורי צפון ובואי תימן. הפיחי גני יזלו בשמיו. קפאו תהומות בלב ים ונו'. עשאן כמין קופה בלב ים היאך לבו של אדם נתון משני חלקים ולמעלן כך קפא עליהם הים משני חלקיו ולמעלה הים אין לו לב ונתן לו לב. האלה לא היה לב ונתן לה לב שנאמר עודנו חי בלב האלה. השמים לא היה להם לב ונתן להם לב שנאמר וההר בוער באש עד לב השמים יבא הים שאין לו לב ונתן לו לב ויפרע מן המצרים שהיה להם לב ושעבדו את ישרא בכל מיני פורעניות. שנאמר ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך. תבא האלה שאין לה לב ונתן לה לב ותפרע מאבשלום שהיה לו לב. וגנב שלש גנבות לב אביו. ולב בית דין. ולב ישראל. שנאמר ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל. יבואו השמים שאין להם לב ונתן להם לב. ויורידו המן כטל לישראל שיש להם לב וקבלו התורה ועבדו השם בכל לבבם ובכל נפשם. שנאמר ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ונו'. ולא שמים בלבד שמחו בנאולת ישראל אלא ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים. שנאמר

quando ligatus eſt, nihil egreditur, & ingreditur; ſic erat anima Ægyptiorum in illis ligata, nihil ingrediebatur, & egrediebatur; & Iſraelitæ edebant, & bibebant, & gaudebant; Emanabant illis aquæ dulces de medio aquarum ſalſarum; dictum eſt enim *Pſal.* LXXVIII. 17. *Et eduxit aquas de petra:* At נוזלים non ſunt niſi aquæ vivæ; dictum eſt enim *Cantic.* IV. 15. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium*; & dictum eſt *Prov.* V. 15. *Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui*. Alia expoſitio: *Quaſi uter* ligatus, de quo nihil egreditur, & ingreditur; Sic anima Ægyptiorum illis erat alligata, neque egrediebatur, neque ingrediebatur ex concuſſionibus venti maris. Dictum eſt enim *Job* XLI. 22. *Ferveſcere faciet quaſi ollam profundum mare &c.* Et Iſraeli factum eſt mare ſpecies aromatum; Dictum eſt enim Ibid. *Mare ponet quaſi cum unguenta bulliunt. Surge aquilo, & veni auſter perflua hortum meum, & fluant aromata illius. Congelatæ ſunt abyſſi in corde maris &c.* Factæ ſunt quaſi fornix in corde maris. Quomodo cor hominis datum eſt ex duabus partibus & ſupra; ſic condenſatum eſt mare ſuper illas ex duabus partibus & ſupra; Mare non habet cor, & dedit illi cor. Quercus non habet cor, & dedit illi cor; Dictum eſt enim 2. *Sam.* XVIII. *Cumque adhuc palpitaret in corde quercus*. Cœli non habent cor, & dedit illis cor. Dictum eſt enim *Deut.* IV. 11. *Et mons ardebat uſque ad cor cœlorum*. Veniat mare, cui non eſt cor, & dedit illi cor, & ulciſcatur de Ægyptiis, qui habebant cor, & ſervire fecerunt Iſraelem omni ultionum genere; Dictum eſt enim *Exod.* I. 12. *Et ad ſervitutem adegerunt Ægyptii filios Iſrael cum duritia*. Veniat quercus, cui non eſt mens, & dedit illi mentem, & ulciſcatur de Abſalom, cui erat cor; Et tribus furtis furatus eſt cor patris ſui, & cor Synhedrii, & cor Iſrael; Dictum eſt enim 2. *Sam.* XV. 6. *Et furatus eſt Abſalom cor Iſrael*. Veniant cœli, quibus non eſt cor, & dedit illis cor, & pluant mannam, quaſi ros. Iſraelitæ, qui habent cor, accipiant legem, & ſerviant Domino toto corde, & tota anima eorum; Dictum eſt enim; *Et diliges Dominum Deum tuum toto corde tuo, & tota anima tua &c.* Non ſolum cœli lætati ſunt propter liberationem Iſrael, ſed montes & omnes colles, ligna frugifera, & omnes cedri. Dictum eſt enim *Iſai.* XLIV. 23. *Gaudete cœli, quoniam miſericordiam fecit* Do-

רונו שמים כי עשה יהוה הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל יהוה את יעקב וגו׳ ואמר רונו שמים וגילי ארץ פצחי רנה כי נחם יהוה עמו גאל ירושלם.

פרשה ז

אמר אויב. זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה כיוצא בו בשנת מות המלך עזיהו וגו׳. זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה כיוצא בו בן אדם עמוד על רגליך. ויש אומרים בן אדם חוד חידה. זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו הלוך וקראת באזני ירושלם וגו׳ זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו גפן בוקק ישראל זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר. כיוצא בו אני קהלת הייתי מלך בירושלם וזה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה. אמר אויב וכי מאין ידעו ישראל מה חשב עליהם פרעה במצרים אלא רוח הקדש שרתה עליהם והיו יודעין מה פרעה חשב עליהם במצרים. וכשראה פרעה אמר לא דיינו לרדוף אחרי ישראל. אלא בשביל כסף וזהב שלקחו כדי הוא. כיון שראו מקצת העם שאבדו ממונם מועט אמרו נרדפם כשראה פרעה אמר כולנו שוין בבזה. שנאמר אחלק שלל ולא עוד אלא שאני פותח אוצרות כסף וזהב ומחלק להם אבנים טובות ומרגליות אמר אויב ולא ידע מה אמר לאדם מערכי לב ומיהוה מענה לשון, נרדוף נשיג נחלק אין כתיב כאן לא ארדוף אשיג אחלק. ארדוף מושג מורדף אני להם מותפש אני להם מוחלק הוא שללו וממונו להם. תמלאם אינו אומר לא תמלאמו ממלאים הם

Dominus, jubilate extrema terræ; resonate montes laudationem, saltus & omne lignum ejus, quoniam redemit Dominus Jacob. Et dictum est Ibid. XLIX. 13. *Laudate cœli, & exulta terra, jubilate montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, redemtor Hierusalem.*

SECTIO VII.

Dixit inimicus: Hoc debuit esse principium sectionis, & cur hoc loco scriptum est? Quia non est præmissum, & postpositum in lege: Huic simile dictum est *Isai.* VI. 1. *Anno quo mortuus est rex Usias &c.* Hoc debuit esse principium sectionis; & cur hoc loco scriptum est? Quia non est præmissum & postpositum in lege. Huic simile dictum est *Ezech.* I. 30. *Fili hominis, sta super pedem tuum.* Et alii dicunt: *Propone ænigma.* Hoc debuit esse principium sectionis; & cur scriptum est hoc loco? Quia non est præmissum & postpositum in lege. Huic simile dictum est *Jerem.* II. 2. *Vade & clama in auribus Hierusalem &c.* Hoc debuit esse principium sectionis; & cur scriptum est hoc loco? Quia non est præmissum & postpositum in lege; Huic simile dictum est *Ose.* X. 1. *Vitis frondosa Israel.* Hoc debuit esse principium sectionis; & cur hoc loco scriptum est? Quia non est præmissum & postpositum in lege. Huic simile dictum est *Ecclesiast.* V. 12. *Ego Ecclesiastes fui rex super Hierusalem.* Hoc debuit esse principium sectionis; & cur hoc loco scriptum est? Quia non est præmissum & postpositum in lege. *Dixit inimicus.* Unde cognoscebat Israel, quid de se cogitaret Pharao in Ægypto? Quia Spiritus sanctus habitabat super illis, & cognoscebant, quid cogitaret Pharao in Ægypto. Et quando vidit Pharao, dixit; Non satis est nobis persequi Israelitas; sed propter argentum & aurum, quod acceperunt, satis est. Quando viderunt pars populi, quod perdidissent opes suas, ad minimum dixerunt; persequamur eos; Quando vidit Pharao; dixit; Omnes pares erimus in præda. Dictum est enim; *Assequar, dividam.* Neque hoc tantum; Sed ego aperiam thesauros argenti, & auri, & dividam illis lapides pretiosos, & margaritas; *Dixit inimicus;* & ignorabat quod diceret. Simile homini ex iis, qui disponunt cor, & a Deo exauditur lingua. Persequemur, assequemur, dividemus, non est scriptum hoc loco; sed *persequar,*

נפשם ממנו. תורישם ידי אינו אומר לא תורישמו מוריש אני עושרי וכבודי להם. לשעבר הייתם בוזזים בהם והייתי תובע בידכם בנימוסי מלכות אבל כאן תורישמו ידי. לשעבר הייתם הורגים בהם והייתי תובע בנמוס מלכות. ויש אומרים אתן חרבי. אמר לבעל זכריהם כענין שנאמר ונתתי חרבותם על יפי חכמתך אינו אומר לא והריקו חרבותם ולפי שגבה לבו השפילו הקדוש ברוך הוא ובזוהו כל האומות. שלשה כתות נעשו מצרים על הים. אחת אומרת ניטול ממונם ולא נהרגם. ולא ניטול ממונם. ואחת אומרת נהרגם וניטול ממונם. זו שאומרת ניטול ממונם ולא נהרגם אחלק שלל. זו שאומרת נהרגם ולא ניטול ממונם תמלאמו נפשי. זו שאומרת נהרגם וניטול ממונם תורישמו ידי. חמשה דברים היה פרעה מנאץ בתוך ארץ מצרים. אמר אויב ארדוף אשיג. אחלק שלל. תמלאמו נפשי. אריק חרבי. תורישמו ידי. וכנגדן שלח חמשה דברים השיבתו רוח הקדש ואומר נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים. ימינך יהוה תרעץ אויב וברוב גאונך תהרוס קמיך. תשלח חרונך יאכלמו כקש. נטית ימינך משל ללסטים שהיה עומד ומנאץ אחר פלטרין של מלך אומר אם אמצא בן המלך אני תופשו והורגו וצולבו וממיתו מיתה חמורה. כך פרעה עמד ונאץ בארץ מצרים ארדוף אשיג אחלק שלל ורוח הקדש מלעגת עליו ואומר נשפת ברוחך כסמו ים. ואומר נטית ימינך. וכן הוא אומר למה רגשו גוים. ואומר יושב בשמים ישחק ואומר הנה יביעו בפיהם אחריו וגו'.

quar, assequar, dividam; Persequar exagitatum. Exagitatus sum ego illis; Apprehensus sum ego illis; Divisæ sunt spolia & opes ejus illis. Impleta est, non est scriptum hoc loco; sed *explebitur;* implebuntur ex eo animæ eorum; Propulit, non est scriptum, sed *propellet;* Propellam illis opes meas, & honorem meum. Olim spoliastis illos, & postulavi in manibus vestris leges & jura regni; sed hoc loco *; propellet manus mea*. Olim occidistis illos, & inquisivi in jure regni; Et alii dicunt; vos estis meus gladius; non est dictum; sed *acutum faciam gladium meum;* Dixit Domino eorum ariolorum; sicuti dictum est *Ezech.* XXVII. 7. *Et dabo gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ*. Non dicit; sed *nudabunt gladios suos;* Et quia elevatum est ejus cor, Deus S. B. humiliavit illum, & spreverunt illum omnes gentes. Tres classes factæ sunt Ægyptiorum in mari; Alia dicebat; Auferam opes, & non occidam illos; Altera dicebat; occidam illos; & non auferam opes; Alia dicebat; occidam eos, & auferam opes. Quæ dicebat auferam opes, & non occidam illos; *Dividam spolia*. Quæ dicebat occidam illos, & non auferam opes: *Explebitur eis anima mea*. Quæ dicebat; occidam illos, & auferam spolia: *Propellet eos manus mea*. Quinque res provocavit Pharao in terra Ægypti: *Dixit inimicus; Persequar, assequar, dividam spolia; explebitur anima mea, acutum faciam gladium meum, propellet illos manus mea;* Et contra hæc emissa sunt quinque; Respondit illi spiritus; & dixit: *Flavisti spiritu tuo; & operuit eos mare; Immersi sunt veluti plumbum in aquis validis: Dextera tua, Domine, confringet hostem: & in multitudine magnitudinis tuæ confringes insurgentes tibi*. Simile est latroni qui stans provocat post palatium regis; & dicit; si inveniam filium regis, comprehendam, & occidam, & suspendam, & interficiam morte gravissima. Sic Pharao stans sprevit in terra Ægypti; *Persequar, assequar, dividam spolia*. Et Spiritus sanctus irrisit illum, & dixit: *Flavisti spiritu tuo, & operuit eos mare;* Et dictum est. *Declina manum tuam*. Et similiter dictum est *Psalm.* II. 1. *Quare fremuerunt gentes?* Et dictum est ibid. vers. 4. *Qui habitat in cœlis, irridebit eos:* Et dictum est *Psal.* LIX. *Ecce loquentur in ore suo &c.* Quid postea scriptum est? *Et tu, Domine, irridebis eos &c.* Et dictum est *Ezech.* XXXVIII. 18. *Et erit in die illa,*

אחריו מה כתוב אתה יהוה תשחק וגו׳
ואומר והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על
אדמת ישראל ואומר ירעשו מפניו דגי
הים. הא כל אותן האלפים והרבבות. צללו
כעופרת במי ים אדירים במים אדירים.
ארבעה דברים נקראו אדירים ואלו הן
הקדוש ברוך הוא שנאמר אדיר במרום
יהוה. וישראל שנאמר אדירי כל חפצי
בם. ומצרים שנאמר אתה ובנות גוים
והמה אדירים. במים שנקראים אדירים
שנאמר צללו כעופרת במים אדירים.

פרשה ח

מי כמוך באלים כיון שראו ישראל
שאבד פרעה וחילו בים סוף ובטלה מלכות
של מצרים. ונעשו שפטים בעבודה זרה
פתחו פיהם ואמרו כולם מי כמוך באלים
ולא ישראל בלבד אמרו שירה אלא אף
האומות כששמעו שאבד פרעה ומצרים
בים ובטלה מלכותם ונעשו שפטים בעבודה
זרה שלהן כפרו כלן בעבודה זרה שלהן
ופתחו פיהם כלן והודו למרום ואמרו מי
כמוך באלים וגו׳. וכן את מוצא בעבודה
זרה שעתידין אומות העולם לכפור בה
שנאמר עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה וגו׳
היעשה לו אדם אלהים וגו׳ ביום ההוא
ישליך האדם. ואומר לבא בנקרת הצורים
וגו׳ ואחריו מה כתיב והאלילים כליל יחלוף.
דבר אחר מי כמוך באלים יהוה מי כמוך
באלים ומי כמוך בנסים וגבורות שעשית
לנו על הים. שנאמר נוראות על ים סוף.
שנאמר ויגער בים סוף ויחרב מי כמוך
באלים. שומע עלבון בניך ושותק. שנאמר
החשתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה
אפעה אשום ואשאף יחד. לשעבר אחריש
אתאפק מכאן ואילך אפעה. אחריב הרים
וגבעות וכל עשבם אוביש והולכתי עורים
בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם
אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים
למישור. דבר אחר מי כמוך באלים מי
כמוך באלו שמשמשין לפניך במרום.

la, in die adventus Gog super terram Israel &c. Et dictum est ibid. *Et commovebuntur a facie ejus pisces maris.* Ecce hæc omnia millia hominum, *&* *currus immersi sunt velut plumbum in aquis validis.* Quatuor appellati sunt אדירים & hi sunt, Deus S. B. dictum est enim *Psal.* LXXXIII. 4. *Fortis Dominus in altitudine.* Et Israel; dictum est enim Ibid. XVI. 3. *Fortibus, qui desiderant in eis.* Et Ægyptii; Dictum est *Ezech.* XXXII. 18. *Et tu .. Et filias gentium, & illi fortes.* In aquis quæ appellantur אדירים. Dictum est enim. *Immersi sunt velut plumbum in aquis validis.*

SECTIO VIII.

Quis sicut tu in diis? Quando vidit Israel periisse Pharaonem & exercitum ejus in mari Suph, & abolitum fuisse regnum Ægypti, & facta fuisse judicia contra Idololatriam, aperuerunt ora sua, & dixerunt omnes; *Quis sicut tu in diis?* & non solum Israel dixerunt canticum, sed etiam gentes, quando audierunt periisse Pharaonem, & Ægyptios in mare, & abolitum fuisse regnum eorum, & facta fuisse judicia contra eorum Idololatriam, abnegarunt omnes Idololatriam, & omnes aperuerunt ora sua, & laudarunt Altissimum, & dixerunt; *Quis sicut tu in diis?* &c. Et sic tu deprehendis in Idololatria, quam abnegaturæ sint gentes mundi; dictum est enim *Jerem.* XVI. 19. *Fortitudo mea, & robur meum in die tribulationis &c. Numquid faciet sibi homo Deos? &c. In die illa projiciet homo &c.* Et dictum est: *& in cavernas saxorum.* Ibid. & postea quid scriptum est? *Et idola penitus conterentur.* Alia expositio: *Quis sicut tu in diis Domine?* Quis sicut tu in fortibus? Quis sicut tu in miraculis, & portentis, quæ fecisti nobis super mare? Dictum est enim *Psal.* CVI. 22. *Terribilia in mari rubro.* Et dictum est ibid. vers. 9. *Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est. Quis sicut tu in diis?* Dictum est enim *Isai.* XLII. 14. *Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar, dissipabo, & absorbebo simul.* Olim *tacui, silui*, hinc & ulterius *dissipabo. Desertos faciam montes, & colles, & omne gramen eorum exsiccabo. Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt, & in semitis quas ignoraverunt, ambulare eos faciam, ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in recta.* Ibid. Alia expositio. *Quis sicut tu*

שנאמר מי בשחק יערוך אליך. ואומר אל נערץ בסוד קרושים רבה וגו׳. יהוה אלהי ישראל צבאות מי כמוך חסין יה. מי כמוך כאלו שקורים עצמן אלוהות. פרעה קרא עצמו אלוה שנאמר יען אמר יאור לי ואני עשיתי. וכן סנחריב שנאמר מי בכל אלהי הארצות וכן נבוכדנצר שנאמר אעלה על במתי עב וגו׳ וכן נגיד צור שנאמר אמור לנגיד צור. כה אמר יהוה אלהים יען גבה לבך וגו׳ מי כמוך כאלו שאחרים קורין אותם אלוהות ואין בהם ממש ועליהם נאמר פה להם ולא ידברו. אבל הקדוש ברוך הוא אומר שני דברים בדיבור אחד מה שאי איפשר לבשר ודם לעשות כן. שנאמר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו וגו׳ הלא כה דברי כאש נאם יהוה וכתיב והגה מפיו יצא. מי כמוכה נאדר בקדש. נאה אתה ואדיר בקדש לא כמדת בשר ודם מדתך. מדת בשר ודם אינו יכול לשמוע בשני דברים כאחת. אבל הקדוש ברוך הוא אמר עשרת הדברות כאחד מה שאי איפשר לבשר ודם לעשות כן שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. מדת בשר ודם אינו יכול לשמוע משני בני אדם כשהן צועקין אבל הקדוש ברוך הוא אפילו לכל באי העולם באין וצועקין לפניו הוא שומע צעקתם שנאמר שומע תפלה עדיך וגו׳. נורא תהלות לא מעכשיו אלא מעולם נורא תהלות דבר אחר נורא תהלות מדת בשר ודם מוראו על הרחוקים יותר מהקרובים אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא מוראו על קרוביו יותר מרחוקיו שנאמר בקרובי אקדש. ואומר סביביו נשערה מאד ואומר ונורא על כל סביביו ואומר יהוה אלהי צבאות מי כמוך חסין יה ואמונתך

tu in Diis? Quis ſicut tu in iis, qui miniſtrant coram te in cœlo? Dictum eſt enim *Pſal.* LXXXIX. 7. *Quis in nubibus æquabitur Domino?* Et dictum eſt ibid. *Deus qui glorificatur in conſilio ſanctorum, magnus &c. Domine Deus exercituum, quis ſimilis tibi? potens es; Domine. Quis ſicut tu in iis;* qui ſe appellant Deos? Pharao appellavit ſe Deum; Dictum eſt enim *Ezech.* XXIX. 9. *Pro eo quod dixeris; Fluvius meus eſt; Et ego feci eum.* Et ſimiliter Senacherib; Dictum eſt enim XVIII. 35. *Quinam illi ſunt in univerſis Diis terrarum?* Et ſic Nebuchdnezar; dictum eſt enim *Iſai.* XIV. 14. *Adſcendam ſuper altitudinem nubium.* Et ſic princeps Tyri, Dictum eſt enim *Ezech.* XXVIII. 2. *Dic principi Tyri: Sic dicit Dominus Deus; eo quod elevatum eſt cor tuum &c.* Quis ſimilis tibi in illis, quos alii appellant Deos, & non eſt in iis ſubſtantia? Dictum eſt enim *Pſal.* CXV. 13. *Os habent, & non loquentur.* Sed Deus S. B. duo in una allocutione loquitur, quod fieri non poteſt ab homine. Dictum eſt enim *Pſalm.* LXII. 12. *Unum locutus eſt Dominus, & duo audivimus &c.* Et dictum eſt; *Nunc jam ſic verba mea ſicut ignis; dicit Dominus.* Et ſcriptum eſt *Job* XXXVII. 2. *Et ſonum de ore illius producentem. Quis ſicut tu fortis in ſanctitate?* Bonus tu, & fortis in ſanctitate. Non eſt tua conſuetudo ſicut conſuetudo hominis. Homo non ſolet duo ſimul audire; ſed Deus S. B. decem verba ſimul dicit, quod fieri non poteſt ab homine; dictum eſt enim *Ex.* XX. 1. *Et locutus eſt Deus omnia verba iſta, dicendo.* Homo non ſolet exaudire duobus hominibus, quando exclamant; At Deus S. B. audit clamorem omnium venientium in mundum, qui exclamant in conſpectu ſuo. Dictum eſt enim *Pſal.* LXIV. 3. *Exaudi orationem meam, ad te &c. Formidabilis laudibus;* Non ex hoc tempore, ſed ab æternitate *formidabilis laudibus.* Alia expoſitio: *Formidabilis laudibus:* Solet homo formidabilis eſſe magis longinquis quam proximis; ſed Deus S. B. eſt formidabilis magis proximis quam longinquis; Dictum eſt enim *Levit.* X. 3. *In propinquis meis ſanctificabor.* Et dictum eſt *Pſal.* L. 3. *Et in circuitu ejus tempeſtas valida.* Et dictum eſt ibid. LXXXIX. 7. *Et terribilis ſuper omnes qui in circuitu ejus ſunt.* Et dictum eſt ibid. *Domine Deus exercituum, qui ſimilis tibi? Potens es Domine, & unitas tua in circuitu tuo.* Solet homo, quando facit opus apud patrem familias, arare cum

סביבותיך. מדת בשר ודם כשהוא עושה פועל אצל בעל הבית חורש עמו וזורע עמו ומנכש עמו. מעדר עמו. מטבע אחד נותן לו והולך אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן. אדם תאב לבנים נותן לו שנאמר הנה נחלת יהוה בנים תאב לחכמה ונותן לו. שנאמר כי יהוה יתן חכמה. תאב לנכסים נותן לו שנאמר העושר והכבוד מלפניך. מדת בשר ודם. כשהוא בונה. בונה התחתון ואחר כך העליון אבל הקדוש ברוך הוא בונה העליון ואחר כך בונה התחתון. שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואחר כך את הארץ. מדת בשר ודם כשהוא מקרה מקרה בעצים ועפר ובמים. והקדוש ברוך הוא מקרה עולמו במים. שנאמר המקרה במים עליותיו וגו'. מדת בשר ודם אינו יכול לצור צורה במים אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה במים. הלא כחלב תתיכני. מדת בשר ודם אינו יכול לצור צורה בעפר והקדוש ברוך הוא צר צורה בעפר. שנאמר אשר עשיתי בסתר רוקמתי וגו' מדת בשר ודם כשהוא בא לצור צורה מתחיל בראשה או באחד מאיבריה ואחר כך גומרה אבל הקדוש ברוך הוא צר כולה כאחת. שנאמר כי יוצר הכל הוא. ואומר ואין צור כאלהינו. אין צור כאלהינו מדת בשר ודם הולך אצל עושה צלמים ואומר לו עשה לי צורתו של אבא. והוא אומר לו. יבא אביך ויעמוד לפני או הבא לי אקונין שלו ואעשה צורתו אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נותן לאדם זה מטפה של מים ודומה לצורת אביו. עושה פלא עשה פלא אין כתיב אלא עושה פלא לעתיד לבא. שנאמר לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא יאמר עוד חי יהוה אשר העלה ישראל ממצרים וגו'. דבר אחר עושה פלא עשה עמנו פלא ועושה עמנו בכל דור ודור. שנאמר אודך על כי נוראות נפלאתי. ואומר רבות עשית אתה יהוה. דבר אחר עושה פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים שנאמר כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות. אראנו מה שלא הראתי אל אבות שהרי נסים וגבורות שאני עתיד

eo, & serere cum eo, runcare cum eo, sarrire cum eo, dat illi unam monetam, & abit. At Deus S. B. non ita facere consuevit. Si homo desiderat filios, dat illi. Dictum est enim *Psal.* CXXVII. 3. *Ecce hæreditas Domini, filii*. Si desiderat sapientiam, dat illi. Dictum est enim *Prov.* II. 6. *Quia Dominus dat sapientiam*. Si desiderat opes, dat illi: Dictum est enim I. *Paralip.* XXIX. 12. *Divitiæ & gloria a conspectu tuo*. Solet homo, quando ædificat, ædificare prius partem inferiorem, & postea superiorem; At Deus S. B. ædificat prius superiorem, & postea inferiorem; Dictum est enim *Genes.* I. I. *In principio creavit Deus cœlum*; & posthæc; *terram*. Solet homo quando consignat, consignare lignis, pulvere, & aqua. At Deus S. B. consignavit mundum suum in aquis; Dictum est enim *Job* X. 10. *Nonne sicut lac mulsisti me?* Homo non solet formare effigiem in pulvere; At Deus S. B. format effigiem suam in pulvere; dictum est enim *Ps.* CXXXIX. 15. *Quod fecisti in occulto, & substantia mea &c.* Homo quando solet formare figuram, incipit a capite, aut ab aliquo ex ejus membris, & posthæc perficit. Sed Deus S. B. omnia simul efformat; Dictum est enim *Jer.* X. 15. *Quoniam formavit ipse omnia*. Et dictum est I. *Sam.* II. 2. *Et non est formator, sicut Deus noster*; Non est formator sicut Deus noster. Homo si adeat pictorem, dicens: Fac mihi imaginam mei patris. Ille respondebit; veniat tuus pater, & consistat coram me; aut affer mihi ejus imaginem, & faciam ejus imaginem. At Deus S. B. non ita facere consuevit, sed dat imaginem hominis ex gutta aquæ, & assimilatur imagini sui patris. Qui fecisti miranda; non scriptum est; sed *facies miranda* in tempus futurum; Dictum est enim *Jerem.* XVI. 14. *Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra; vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de Ægypto &c.* Alia expositio: *Qui facies miranda*. Fecisti nobis miranda, & facies nobis in omnibus generationibus. Dictum est enim *Psalm.* CXXXIX. 14. *Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua*. Et dictum est; *multa fecisti tu Deus*. Alia expositio: *Qui facies miranda cum patribus nostris, & facies cum filiis*; Dictum est enim *Mich.* VII. 15. *Secundum dies egressionis tuæ de Ægypto, ostendam mirabilia; Ostendam*; Quæ non ostendi patribus; Quia miracula, & portenta, quæ faciam cum filiis, ma-

לעשות עם הבנים. יותר הם ממה שעשיתי לאבות וכן הוא אומר עושה נפלאות וגו׳ ואומר ברוך יהוה אלהי ישראל וגו׳.

פרשה ט

נטית ימינך תבלעמו ארץ. מגיד שכל הנפשות ביד הקדוש ברוך הוא שנאמר אשר בידו נפש כל חי. ואומר בידך אפקיד רוחי באי זו זכות נתנה להם קבורה בזכות שאמר יהוה הצדיק אמר הקדוש ברוך הוא אם צדקתם עלי את הדין אני לא אקפח לכם שכרכם ואתן לכם מקום קבורה שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ. דבר אחר נטית ימינך. מגיד שהיה זורקן ליבשה והיבשה זורקן לים אמרה יבשה ומה בשעה שלא קבלתי אלא דם הבל שהוא יחידי. נאמר לי ארור אתה וגו׳ עתה איך אוכל לקבל דמן של אבלוסין הללו. עד שנשבע לה הקדוש ברוך הוא שאיני מעמידך בדין שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ ואין ימין אלא שבועה. שנאמר נשבע יהוה בימינו. דבר אחר נטית ימינך כשהקדוש ברוך הוא נוטה ידו רשעים כלים מן העולם שנאמר ויט ידו על צפון ויאבד את אשור וגו׳ ואומר הנני נוטה את ידי על פלשתים וגו׳ ואומר נטיתי ידי על יהודה ואומר נטיתי ידי על אדום משל למה הדבר דומה לבצים הנתונות ביד אדם יטה ידו מעט כולן נופלות ומשתברות. שנאמר ויהוה יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור וגו׳. נחית בחסדך חסד שעשית לנו שלא היה בידינו מעשים שנאמר חסדי יהוה אזכיר וגו׳ חסדי יהוה עולם אשירה וגו׳ והעולם מתחלתו לא נבנה אלא בחסד שנאמר אמרתי העולם חסד יבנה וגו׳. עם זו גאלת

majora erunt, quam ea, quo feci patribus: & sic dictum est *Psal.* LXXII. 18. *Faciens mirabilia*. Et dictum est ibid. *Benedictus Dominus Deus Israel &c.*

SECTIO IX.

INclinasti dexteram tuam, absorpsit eos terra. Ostendit, quod omnes animæ sint in potestate Domini. Et dictum est *Psal.* XXXI. 6. *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*. Quonam merito concessa est illis sepultura? Propter meritum, quia dixit *Exod.* IX. 27. *Dominus justus*; Dixit Deus S. B. Quia justificastis super me judicium, non præcidam vobis mercedem vestram, & dabo vobis locum sepulturæ; dictum est enim. *Inclinasti dexteram tuam, & absorpsit eos terra*. Alia expositio: *Inclinasti dexteram tuam*; Ostendit, quod conspersit eos in aridam, & arida conspersit eos in mare; Dixit arida; quo tempore non recepi nisi sanguinem Abel, qui erat unus, dictum est mihi; *Maledictus tu &c. Genes.* IV. 11. Nunc quomodo potero recipere sanguinem hujus exercitus? Donec illi juraverit Deus S. B. Quod te non constituam in judicio. Dictum est enim. *Inclinasti dexteram tuam absorpsit eos terra*. Dextera non significat nisi juramentum; Dictum est enim *Isai.* LXII. 8. *Juravit Dominus in dextera sua*. Alia expositio: *Inclinasti dexteram tuam*. Quando Deus S. B. inclinat manum suam, impii perduntur de mundo; dictum est enim *Sophon.* II. 13. *Et extendet manum suam super aquilonem, & perdet Assur &c. Ecce ego extendam manum meam super Philistiim &c.* Ezech. XXV. 16. *Extendam manum meam super Judam*. *Sophon.* I. 4. Et dictum est *Ezech.* ibid. *Extendam manum meam super Edom*. Cui hoc est simile? Simile est ovis, quæ imposita sint manui hominis; si inclinet manum, parum abest, qui omnia decidant, & rumpantur; Dictum est enim *Isai.* XXXI. 3. *Et Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet, cui præstatur auxilium*. Quiescam in misericordia tua, quam fecisti nobis; quia in nobis non erant opera. Dictum est enim *Isai.* LXIII. 7. *Miserationum Domini recordabor &c. Misericordias Domini in æternum cantabo Psal.* LXXXIX. 1. Et mundus a principio non est conditus nisi per misericordiam; Dictum est enim ibid. *Mundum misericordia ædificabit &c. Populum tuum salvasti*; Quia universus mundus tuus est; & non est tibi popu-

lus

לפי שכל העולם שלך. ואין לך עם אלא ישראל שנאמר עם זו יצרת לי וגו' וכן הוא אומר ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ששים המה מלכות אלו ששים רבוא ושמונים פלגשים. אלו מבן עשרים שנה ולמעלה ועלמות אין מספר. אלו הקטנים שאין להם מנין. אף על פי כן אחת היא יונתי תמתי. זה משה שנשקל כנגד הכל. וכבר היה רבי יושב ודורש שילדה אשה ששים רבוא נענה תלמיד מלפניו ואמר לו רבי מי גדול העולם. אמר ליה הצדיק למה כשילדה יוכבד את משה היה שקול כנגד כל העולם כלו וכי היכן מצינו שהיה משה שקול כנגד הכל שנאמר כאשר צוה יהוה את משה ובני ישראל. ואומר אז ישיר משה ובני ישראל ואומר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה.

נהלת בעזך. בזכות התורה שהם עתידין לקבל ואין עוזך אלא תורה. שנאמר יהוה עוז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום. ואומר ועוז מלך משפט אהב. דבר אחר נהלת בעזך בזכות מלכות בית דוד שהן עתידין לקבל את המלכות ואין עזך אלא מלכות שנאמר יהוה בעזך ישמח מלך וגו'. ואומר ויתן עוז למלכו.

אל נוה קדשך. בזכות בית המקדש שהן עתידין ליבנות ואין נוה אלא מקדש. שנאמר ואת נוהו השמו ואומר חזה ציון קרית מועדינו.

שמעו עמים ירגזון ביון ששמעו האומות שאבד פרעה וחילו בים. ומלכות המצרים בטלה. ונעשו שפטים בעבודה זרה שלהן התחילו מרגזין לכך נאמר שמעו עמים ירגזון. דבר אחר שמעו עמים ירגזון. כדי שישמעו האומות שהקדוש ברוך הוא מגביה קרנן של ישראל ומכניסן לארץ התחילו מתרגזין לכך נאמר שמעו עמים ירגזון. אמר הקדוש ברוך הוא שוטים

lus nisi Israel. Dictum est enim *Isai.* XLIII. 21. *Populum istum formavi mihi*. Et sic dictum est *Cantic.* VI. 7. *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ; sexaginta reginæ* sunt sexaginta myriades; & *octoginta concubinæ*; sunt qui nati erant a vigesimo anno & ultra; *& adolescentulorum non est numerus*. Sunt pueri, quorum non est numerus, & quamvis ita sit, tamen *una est columba mea, perfecta*. Hic est Mose, qui comparatur omnibus; & Rabi sedens exponebat illud, quod dictum est: *Peperit mulier*. *Exod.* II. 2. Sexaginta myriades respondit discipulus coram illo; & dixit illi Rabi; Quis maximus in mundo? Respondit; Justus; Cur postquam peperit Jocabed Mosen, ille fuit comparatus universo mundo? Et ubi reperimus, quod Mose fuerit omnibus comparatus? Ex eo quod dictum est; *Sicut præcepit Dominus Mosi, & filiis Israel*; Et dictum est *Ex.* XV. *Tunc cecinit Mose, & filii Israel*. Et dictum est *Deut.* XXXIV. 10. *Neque surrexit propheta amplius in Israel sicut Mose*.

Deduxisti fortitudine tua. Propter meritum legis, quam accepturi erant; & עוזך non est nisi lex; dictum est enim *Psal.* XXIX. 11. *Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace*. Et dictum est Ibid. XCIX. 4. *Et virtus regis judicium diligit*. Alia expositio: *Deduxisti fortitudine tua*: propter meritum regni domus David, quia regnum erant accepturi; & עזך est regnum; Dictum est enim ibid. XXI. 2. *Domine in virtute tua gaudebit rex &c.* Et dictum est 2. *Sam.* XX. 2. *Et dedit fortitudinem regi*.

Ad habitationem sanctitatis tuæ; propter meritum domus sanctuarii quam erant ædificaturi; & נוה non est nisi sanctuarium; Dictum est enim *Psalm.* LXXIX. 7. *Et locum ejus desolaverunt*. Et dictum est *Isai.* XXXIII. 20. *Respice Sion civitatem solennitatis nostræ*.

Audierunt populi, contremuerunt; Quando audierunt nationes mundi periisse Pharaonem, & exercitum ejus in mari, & regnum Ægypti abolitum fuisse, & facta fuisse judicia in eorum Idololatriam, inceperunt contremere; idcirco dictum est; *Audierunt populi, contremuerunt*; Alia expositio; *Audierunt populi, contremuerunt*; Ut audirent nationes mundi, quod Deus S. B. elevasset cornu Israel, & introduceret in terram; inceperunt contremere. Idcirco dictum est: *Audierunt populi, contremuerunt*. Dixit Deus S. B. Stulti; in mundo quam multi reges regnarunt coram me, & Israel

שבעולם כמה מלכים מלכו לפני ולא כעסו ישראל. שנאמר ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום. וכמה שלטונות שלטו מכם ולא כעסו ישראל. שנאמר אלוף לוטן אלוף שובל ועכשו אתם כועסים אף אני אתן לכם כעס שאין בו רצון שנאמר יהוה מלך ירגזו עמים.

חיל אחז יושבי פלשת. כיון ששמעו האומות ויושבי פלשת שישראל נכנסין לארץ אמרו הם באו לעורר עידותן של בני אפרים שנאמר בני אפרים שותלח ובכר בנו וגו׳. ואומר בני אפרים נושקי רומי קשת. מפני מה על שלא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת. ועל שעברו על הקץ ועל השבועה אמרו אין להם דרך בכל מקום אלא עלינו ועכשו הם באים ובוזים את נכסינו ומחריבים ארצנו.

אז נבהלו אם תאמר שהם באים לירש את ארצנו והלא כבר נאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו ואומר אל תתגר בם מלחמה. הא מה תלמוד לומר אלופי אדום מפני אנינות אמרו עכשו הם באם לעורר מריבה ששטם אבינו לאביהם שנאמר וישטום עשו את יעקב.

אילי מואב. אם תאמר שהם באים לירש את ארצינו והלא כבר נאמר אל תצר מואב וגו׳ ואומר וקרבת מול בני עמון הא מה תלמוד לומר אילי מואב מפני אנינות הם באים עכשיו לעורר מריבה שבין אבינו לאביהם שנאמר ויהי ריב וגו׳. נמוגו כל יושבי כנען. כיון ששמעו יושבי כנען שאמר הקדוש ברוך הוא למשה רק מערי העמים וגו׳ כי אם החרם תחרימם אמרי אלו ואלו. לא היו מתיראין אלא ממمונם ומנכסיהם. אבל עלינו אינן באין אלא לכלותינו. ולירש את ארצנו. התחילו להמס שנאמר נמוגו. ואין נמיגה אלא נמיסה. שנאמר

& Israel non est indignatus! Dictum est enim; *Et isti sunt reges, qui regnarunt in terra Edom*. Et quam multi principes ex vobis dominati sunt, & Israel non est indignatus! Dictum est enim *Genes.* XXXVI. 29. *Dux Lotan, dux Shobal*. Et nunc vos indignamini? Ego quoque dabo in vos iram, ut non sit amplius conciliatio; Dictum est enim *Psalm.* XCIX. I. *Dominus regnavit, irascantur populi*.

Dolor apprehendit habitatores Philistiim. Quando audierunt nationes mundi, & habitatores Philistiim, quod Israel ingrederetur in terram; dixerunt; isti veniunt ad excitandam litem filiorum Ephraim; Dictum est enim *Num.* XXVI. 35. *Filii autem Ephraim: Suthala*. Et dictum est *Psalm.* LXXVIII. 9. *Filii Ephraim intendentes, & mittentes arcum*. Qua de causa? Quia *Non custodierunt testamentum Dei, & in lege ejus noluerunt ambulare*. Et quod fregerunt pactionem & juramentum; dixerunt; non est illis iter in ullo loco, nisi per terras nostras; & nunc illi veniunt, & depopulabuntur facultates nostras, & desolabunt terras nostras.

Tunc pavore percussi sunt; Si dicas, quod illi veniant ad hæreditandam terram nostram; At dictum est *Deuter.* II. 4. *Vos transituri estis terminum fratrum vestrorum filiorum Esau*. Et dictum est; *Ne hostiliter agas*. Ibidem vers. 9. Cur dictum est *Genes.* XXXVI. 43. *Duces Edom?* Propter lamentationes; Dicebant; Nunc veniunt ad excitandam litem, quod iram conceperit pater noster adversus eorum patrem; Dictum est enim *Genes.* XXVII. 41. *Iram concepit Esau in Jacob*.

Robustos Moab; Si dicas, quod illi veniant ad hæreditandam terram nostram; Verum jam dictum est *Deuter.* II. 9. *Ne hostiliter agas cum Moab &c.* Et dictum est ibid. vers. 19. *Et accedes e regione filiorum Ammon*. Et cur dictum est; *robustos Moab?* Propter lamentationes; Isti nunc veniunt ad excitandam litem; quæ fuerat inter patrem nostrum & eorum patrem; dictum est enim *Genes.* XIII. 7. *Et fuit contentio*. *Liquefacti sunt omnes habitatores Chanaan*. Quando audierunt habitatores Chanaan, quod dixerit Deus S.B. Mosi. *Tantum de urbibus populorum istorum*. *Deut.* XX. 16. *Sed anathemate delendo anathemate delebis eas*. Dixerunt illi & isti; Illi non timebant nisi de eorum opibus, & facultatibus; sed contra nos non veniunt, nisi ad nostrum excidium, & ad hæreditandam terram no-

ונמס כל לב. ואומר נמוגים ארץ וכל יושביה ואומר למען למוג לב. תפול עליהם אימתה אימתה על רחוקים ופחד על קרובים. כענין שנאמר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן. כי יהוה אלהיכם הוא האלהים. וכן רחב אומרת לשלוחי יהושע כי שמענו את אשר הוביש וגו'. בגדול זרועך כיון שיצאו ישראל מן הים כנס עמלק את כל אומות העולם ובא ונלחם עם ישראל ונתפלל משה באותה שעה ודממו כלן כאבן. לכך נאמר בגדול זרועך ידמו כאבן. דבר אחר ידמו כאבן כיון שנכנסו מרגלים לארץ כל מי שהיה אומר אלו מרגלי ישראל היה דומם כאבן. דבר אחר בגדול זרועך. כיון שעברו ישראל את הירדן נתקבצו כל מלכי כנען ובאו ונלחמו עם ישראל שנאמר ויהי כשמוע יבין מלך חצור וגו' יצאו הם וכל מחניהם וגו' ויועדו כל המלכים האלה ויתקבצו כל המלכים יחדו. באותה שעה התפלל יהושע ודממו כלן כאבן. לכך נאמר ידמו כאבן.

עד יעבור עמך יהוה עד יעבור עם זו קנית. לפי שכל העולם שלך ואין לך עם אלא ישראל שנאמר עם זו יצרתי לי ארבעה נקראו קנין ישראל נקראו קנין שנאמר עם זו קנית. שמים וארץ נקראו קנין, שנאמר קונה שמים וארץ. בית המקדש נקרא קנין שנאמר יהוה קנני ראשית דרכו. יבואו ישראל שנקראו קנין לארץ שנקראת קנין. ויבנו בית המקדש שהוא קנין, לכך נאמר עם זו קנית.

nostram; Inceperunt liquescere; dictum est enim; *Liquefacti sunt*; Non est נמיגה nisi liquefactio; Dictum est enim *Ezech.* XXI. 7. *Et liquescet omne cor*. Et dictum est *Psal.* LV. 4. *Liquefacta est terra, & omnes habitatores ejus*. Et dictum est *Ezech.* XXI. 2. *Ut liquescat cor*. Cadet super eos timor ac metus super longinquos, & pavor super vicinos; Sicut dictum est *Jos.* V. 1. *Et fuit, postquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem*, quod Dominus Deus vester esset Deus. Et sic dixit Rahab nunciis Josue. *Audivimus quod siccaverit &c. In magnitudine brachii tui.* Postquam Israel egressus est de mari; collegit Amalech omnes nationes mundi, & proficiscens pugnavit cum Israel, & eo tempore oravit Mose, & tacuerunt omnes sicut lapis; Idcirco dictum est; *In magnitudine brachii tui, tacebunt sicut lapis*. Alia expositio; *Tacebunt sicut lapis*; Postquam ingressi sunt exploratores in terram, omnes qui dicebant, isti sunt exploratores, tacebant sicut lapis. Alia expositio: *In magnitudine brachii tui*; Postquam transgressi sunt Israelitæ Jordanem, congregati sunt omnes reges Chanaan, & profecti pugnaverunt cum Israel; Dictum est enim *Jos.* XI. 1. *Et fuit, quum audisset Jabin rex Asor. Et isti sunt reges, qui erant ab aquilone &c. Egressique sunt omnes cum turmis suis &c. Convenerunt, & congregati sunt omnes reges isti in unum*. Eo tempore oravit Josue, & tacuerunt sicut lapis; Idcirco dictum est; *Tacebunt sicut lapis*.

Donec transierit populus tuus Domine, donec transierit populus iste, quem acquisivisti. Universus mundus tuus est; & non est tibi populus nisi Israel; dictum est enim *Isai.* XLIII. 21. *Populum istum formavi mihi*. Quatuor vocantur acquisitio; Israel; dictum est enim; *populus iste, quem acquisivisti*; Cœlum & terra vocatur acquisitio; dictum est enim *Genes.* XIV. 22. *Possessorem cœli & terræ*. Domus sanctuarii vocatur acquisitio. Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 14. *Montem quem acquisivit dextera ejus*. Lex vocatur acquisitio: Dictum est enim *Prov.* VIII. 22. *Dominus acquisivit me in initio viarum suarum*. Veniant Israelitæ, qui vocantur acquisitio, in terram, quæ vocatur acquisitio, & ædificent domum sanctuarii, quæ vocatur aquisitio, propter meritum legis, quæ vocatur acquisitio; Idcirco dictum est; *Populus iste, quem acquisivisti*.

SE-

פרשה י

תביאמו ותטעמו . נתנבאו אבות ולא ידעו מה תביאנו ותטענו אין כתיב כאן אלא תביאמו ותטעמו אמרו הבנים נכנסין ולא האבות. והכי אמר אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך וגו׳ גדיים נכנסין ולא תיישים. דבר אחר תביאמו ותטעמו בכרם זו שהיא נטועה שורות שנאמר מפאת קדמה עד פאת ימה יהודה אחד דן אחד . נפתלי אחד. תביאמו ותטעמו נטיעה שאין בה נתיצה. שנאמר ונטעתים ולא אתוש ובניתים ולא אהרוס ונטעתים על אדמתם ולא ינטשו עוד. בהר נחלתך. בהר שהבטחתנו בו שנאמר בהר קדשי בהר מרום ישרא׳. ארבעה נקראו נחלה. בית המקדש נקרא נחלה. שנאמר בהר נחלתך ארץ ישרא׳ נקראת נחלה שנאמר בארץ אשר יהוה אהיך נותן לך נחלה. וכן התורה נקראת נחלה . שנאמר וממתנה נחלי׳ וכן ישרא׳ קרויין נחלה שנאמר עמי ונחלתי ישרא׳. אמר הקדוש ברוך הוא יבא ישרא׳ שנקראו נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה . לכך נאמר בהר נחלתך מכון לשבתך . זה אחד מן הדברים שהוא כנגד של מעלה שכסא של מטה הוא מכון כנגד כסא של מעלה והכי אמר יהוה בהיכל קדשו. יהוה בשמים כסאו. ואומר בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים . פעלת יהוה. חביב בית המקדש לפני מי שאמר והיה העולם . שכשברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא בראו א׳א במאמר. שנאמר בדבר יהוה שמים נעשו . כשבא לבית המקדש כביכול

SECTIO X.

INtroduces eos, *& plantabis eos;* Prophetarunt patres, & non cognoverunt quis introduceret; & plantabis nos; non ſcriptum eſt; Sed *introduces eos, & plantabis eos;* Et ſic dicit; *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere & abi poſt veſtigia gregum, & paſces hædos tuos &c. Cantic.* I. 7. Hœdi ingredientur, non autem hirci. Alia expoſitio. *Introduces eos, & plantabis eos* in vinea hac, quæ plantata ſit per lineas. Dictum eſt enim *Ezech.* XLVIII. 1. *A plaga orientali uſque ad plagam maris Juda una, Dan una, Nephtali una. Et introduces eos* plantatione, in qua non ſit demolitio. Dictum eſt enim *Jerem.* XXIV. 6. *Et ædificabo eos, & non deſtruam, & plantabo eos, & non evellam. Et plantabo eos ſuper humum ſuam, & non evellam eos ultra. Amos* IX. 15. *In monte hæreditatis tuæ;* In monte, in quo mactavimus; Dictum eſt enim *Ezech.* XX. 40. *In monte ſancto meo, in monte excelſo Iſrael.* Quatuor vocantur hæreditas; Domus ſanctuarii vocatur hæreditas; dictum eſt enim: *In monte hæreditatis tuæ.* Terra Iſrael vocatur hæreditas; dictum eſt enim *Deuter.* IV. 21. *In terra, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in hæreditatem.* Et ſimiliter lex vocatur hæreditas; Dictum eſt enim *Num.* XXI. 19. *Et e Mattanah Nabaleel.* Iſrael vocatur hæreditas; Dictum eſt enim *Iſai.* XIX. 26. *Populus meus, & hæreditas mea Iſrael.* Dixit Deus S. B. Veniat Iſrael, qui vocatur hæreditas, & ædificet domum ſanctuarii, quæ vocatur hæreditas, propter meritum legis, quæ vocatur hæreditas. Idcirco dictum eſt: *In monte hæreditatis tuæ præparato in reſidendi locum tuum.* Hoc eſt unum ex iis, quod reſpicit ſolium excelſum, quia ſolium inferius reſpicit ſuperius; Dictum eſt enim *Pſal.* XI. 5. *Dominus in templo ſuo; Dominus in cœlo ſedes ejus.* Et dictum eſt 1. *Reg.* VIII. 13. *Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, ſanctiſſimum ſolium tuum in ſempiternum. Quem perfeciſti Domine.* Dilecta eſt domus ſanctuarii coram eo, qui dicit; & fuit mundus; Quando Deus S. B. condidit mundum, non condidit niſi verbo; Dictum eſt enim; *Verbo Domini facti ſunt cœli;* Quando venit in domum ſanctuarii, quaſi factum eſt, coram eo; Dictum eſt enim; *Quem perfeciſti Domine.* Væ nationibus mundi! Quod auribus ſuis audierunt, quod domus ſanctuarii vocaretur

tur

פעולה לפניו. שנאמר פעלת יהוה. אוי להם לאומות העולם מה הן שומעין באזניהם שהרי בית המקדש שקרוי פעולה לפניו עמדו והחריבוהו. והם אמרו ערו ערו עד היסוד בה. כענין מה שנאמר ממרום ישאג. מקדש יהוה כוננו ידיך. חביב בית המקדש לפני הקדוש ברוך הוא שכשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא בראו אלא בידו אחת. שנאמר אף ידי יסדה ארץ. וכשבא לבנות בית המקדש כביכול בשתי ידיו. שנאמר מקדש יהוה כוננו ידיך. אימתי תבנהו בשתי ידיך:

משל ללסטים שנכנסו לפלטרין של מלך בזזו נכסיו והרגו פמליא של מלך והחריבו פלטרין של מלך לאחר זמן ישב מלך עמהם בדין תפש מהם. הרג מהם. צלב מהם. וישב בפלטרין שלו ואחר כך נתודעה מלכותו לעולם. לכך נאמר מקדש יהוה כוננו ידיך. יהוה ימלוך לעולם ועד. רבי יוסי הגלילי אומר אלו אמרו ישראל על הים יהוה מלך לעולם ועד. לא היה אומה ולשון שולטת בהן לעולם. אלא אמרו יהוה ימלוך לעולם ועד. לעתיד לבא. על עמך צאן מרעיתך זרע אברהם אוהבך בני יחידך. יצחק עדת יעקב בנך בכורך. גפן שהסעתה ממצרים. וכנה אשר נטעה ימינך. יהוה ימלוך לעולם ועד. מפני מה כי בא סוס פרעה ברכבו ופרשיו בים וישב יהוה עליהם וגו׳

ותקח מרים הנביאה וכי היכן מצינו שנביאה היתה מרים אלא שאמר לאביה סופך אתה מוליד בן שמושיע את ישראל מיד מצרים. מיד וילך איש מבית לוי ויקח וגו׳ ותהר ותלד בן וגו׳ ולא יכלה עוד הצפינו. נזף בה אביה אמר לה בתי היכן נבואתך ועודה מחזקת בנבואתה, שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו ואין יציבה אלא נביאה שנאמר ראית את יהוה נצב על המזבח ואומר ויבא יהוה ויתיצב ואומר קרא את יהושע והתיצבו וגו׳. מרחוק אין מרחוק

tur opus coram illo, insurrexerunt, & destruxerunt illam; *Et dixerunt. Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea. Psal.* CXXXVII. 7. Sicuti dictum est *Jerem.* XXV. 30. *Dominus de excelso rugiet; Sanctuarium Deus praepararunt manus tuae.* Dilecta est domus sanctuarii coram Deo S. B. quando condidit Deus S. B. mundum suum non condidit nisi una manu; dictum est enim *Isai.* XLVIII. 13. *Manus quoque tua fundavit terram.* Et quando venit ad aedificandam domum sanctuarii, quasi duabus manibus; Dictum est enim. *Sanctuarium Deus praepararunt manus tuae.* Ecquando praepararunt quasi duae tuae manus?

Simile est latronibus, qui ingressi in palatium regis, depopulantur opes, & occidunt familiam regis, & destruunt palatium regis; Post aliquod tempus sedet in judicio, comprehendit ex illis, occidit ex illis, suspendit ex illis, & sedet in suo palatio, & posthaec innotescit regnum suum mundo. Idcirco dictum est; *Sanctuarium Deus praepararunt manus tuae. Deus regnabit in aeternum & ultra.* R. Jose Galilaeus dicit; Haec dixerunt Israelitae super mare; *Deus regnabit in aeternum & ultra.* Non erit natio, & lingua, quae dominetur illis in aeternum. Sed dixerunt: *Deus regnabit in aeternum & ultra; super populum tuum oves pascuae tuae*, semen Abraham dilecti tui, filios unigenti tui Isaac, congregationem Isaac filii tui, primogeniti tui, vitem, quae profecta est de Aegypto, & manipulum, quem plantavit dextera tua. *Dominus regnabit in aeternum & ultra*; Qua de causa? *Quia venientibus equis Pharaonis cum curribus ejus, & equitibus ejus in mare, reverti fecit Dominus super eos aquas maris &c.*

Tulitque Mirjam prophetissa. Et unde deprehendimus Mirjam fuisse prophetissam? nisi quod dixerit patri suo; finis tibi est, quod ex te nascatur filius, qui liberabit Israel de manu Aegyptiorum. Dictum est enim *Exod.* II. I. *Pergens vir quidam de Domo Levi accepit &c. Gravida facta concepit filium. Et quum non potuisset adhuc abscondere eum.* Garrivit pater ejus cum ea, dicens: mea filia; unde tua prophetia? & adhuc apprehenderis in hac prophetia? Dictum est enim ibid. *Stabat autem soror ejus a longe ad sciendum, quid fieret ei.* Et יציבה non est nisi prophetia; Dictum est enim *Amos* IX. I. *Vidi Dominum stantem super altare.* & dictum est I. *Sam.* III. 10. *Et venit*

בכל מקום אלא רוח הקדש. שנאמר מרחוק יהוה נראה לי לדעה אין דעה ﭏא רוח הקדש שנאמר כי מלאה הארץ דעה את יהוה וגו׳ מה יעשה לו אין עשייה ﭏא רוח הקדש. שנאמר כי לא יעשה יהוה ﭏהים דבר. אחות אהרן ולא אחות משה. ומה תלמוד לומר אחות אהרן ﭏא לפי שנתן נפשו אהרן על אחותו נקראת על שמו. כיוצא בו שמעון ולוי אחי דינה והלא אחות כל השבטים היתה מה תלמוד לומר אחי דינה לפי שנתנו נפשם עליה נקראת אחותם על שמם. וכן כזבי בת נשיא מדין אחותם. וכי אחותם היא. והלא ראש אומות בית אב היה שנאמר ולכהן מדין שבע בנות. ומה תלמוד לומר אחותם. ﭏא על שנתנה נפשה על אומתה נקראת על שמה. את התוף בידה וכי מנין היו לה תופים ומחולות במדבר. ﭏא הצדיקים היו מובטחים ויודעים שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים וגבורות עת שיוצאין ממצרים התקינו להם תופים ומחולות.

ותען להם מרים שירו ליהוה כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. מגיד הכתוב כשם שאמר משה שירה לאנשים כך אמרה מרים שירה לנשים שנאמר שירו ליהוה וגו׳.

חסלת שירתא

פרשה א

ויסע משה אמר רבי יהושע זו נסיעה לא נסעו ﭏא על פי משה ושאר כל המסעות כולן נסעו על פי הגבורה. שנאמר על פי יהוה יחנו בני ישראל ועל פי יהוה יסעו. אבל נסיעה זו לא נסעו ﭏא על פי משה שנאמר ויסע משה את ישרﭏ. רבי ﭏיעזר אומר על

nit Dominus, *& stetit* &c. & dictum est *Deut.* XXXI. 14. *Voca Josue*, *& state* &c. *A longe*; Non significat מרחוק omni in loco nisi spiritum sanctum. Dictum est enim *Jerem.* XXXI. 3. *Longe Dominus apparuit mihi a scientia.* Non est scientia nisi spiritus sanctus. Idcirco dictum est *Isai.* XI. 9. *Quia repleta est terra scientia Domini* &c. *Quid fiet illi?* Non est עשייה nisi spiritus sanctus; Dictum est enim *Amos* III. 7. *Quia non facit Dominus Deus verbum. Soror Aharon*; nonne erat soror Mose? Cur dictum est: *Soror Aharon?* Sed quia dedit animam suam Aharon; pro sorore sua, vocata fuit ejus nomine. Hinc simile dictum est *Genes.* XXXIV. 25. *Simeon & Levi fratres Dinæ.* Nonne erat soror omnium tribuum? Cur dictum est; *fratres Dinæ?* Quia dederunt animam suam pro illa, simpliciter eorum soror vocata fuit. Et similiter dictum est *Num.* XXI. 18. *Causa Chozbi filiæ principis Midian sororis eorum*, Quid? eratne soror eorum? Nonne caput gentium Sinhedrii erat? Dictum est enim *Exod.* II. 16. *Sacerdoti vero Midian septem erant filiæ*: Et cur dictum est: *sororis eorum?* Quia dedit animam suam pro sua gente, ejus nomine appellata est. *Tympanum in manu sua.* Quid? num erant species tympanorum, & sistrorum in deserto? Sed justi erant, qui confidebant, & cognoscebant, quod Deus S. B. facturus esset sibi miracula, & portenta, quo tempore essent egressuri de Ægypto, præpararunt sibi tympana, & sistra.

Et accinebat illis Mirjam. Cantate Domino, quia magnitudinem præstando magnitudinem præstitit; Equum & equitem ejus projecit in mare. Ostendit textus; sicut Mose cecinit canticum viris, ita pariter cecinit Mirjam canticum mulieribus. Dictum est enim. *Cantate Domino* &c.

Absolutum est Canticum

SECTIO I.

ET *proficisci fecit Mose*. Dixit R. Jehosua; In hac profectione non profecti sunt nisi ex ore Mosis; & in ceteris profectionibus omnibus non sunt profecti nisi ex ore Dei. Dictum est enim *Num.* IX. 21. *Ex ore Domini castrametabantur filii Israel, & ex ore Domini proficiscebantur.* Sed in hac profectione non sunt profecti nisi ex ore Mosis. Dictum est enim: *Et proficisci fecit Mose Israel.* R. Elieser dicit ex ore

פי הגבורה נסעו. שכן מצינו בשנים ושלשה מקומות שלא נסעו ﭏ מפי הגבורה וכאן לא נסעו ﭏ על פי הגבורה. ומה תלמוד לומר ויסע משה את ישראל להודיע שבחן של ישראל שכיון שאמר להם משה קומו סעו לא אמרו היאך אנו יוצאין במדבר ואין לנו מחיה בדרך ﭏ האמינו והלכו אחר משה ועליהם מפורש בקבלה הלוך וקראת באזני ירושלם וגו׳. וכן מצינו שחזר מסען לאחוריהם שלש מסעות שנאמר ויסעו מפי החירות ויסעו ממרה ויבאו אילימה ויסעו מאילים ויחנו על ים סוף וכן מצינו שחזרו לכבודו של אהרן לקבורתו שמנה מסעות. ובני ישרא׳ נסעו מבארות בני יעקן וגו׳ שם מת אהרן וגו׳ וכי במוסרה מת והלא לא מת ﭏ בהר ההר שנאמר ויעל אהרן הכהן וגו׳ ומה תלמוד לומר שם מת אהרן ויקבר שם ﭏ מלמד שחזרו לאחריהם לכבודו של אהרן לקבורתו שמנה מסעות שנאמר ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן ויחנו בחור הגדגד. ויסעו מחור הגדגד ויחנו ביטבתה. ויסעו מיטבתה ויחנו בעברונה. ויסעו מעברונה ויחנו בעציון גבר. ויסעו מעציון גבר ויחנו במדבר צין היא קדש. ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר. רבי ﭏיעזר אומר על פי הגבורה נסעו שכן מצינו בשנים ושלשה מקומות. ומה תלמוד לומר ויסע משה את ישר׳ שהסיען בעל כרחן במקל. שכיון שראו בפגרי האנשים שהעבידום בפרך ובעבודה קשה כולן פגרים מתים מוטלין על שפת הים. אמרו כמדומה לנו שלא נשתייר אדם במצרים נתנה ראש ונשובה מצרימה ונעשה לנו עבודה זרה ותרד בראשנו

ore Dei profecti ſunt. Quia ſic invenimus in duobus & tribus locis, quod non ſint profecti niſi ex ore Dei; & hoc loco non ſunt profecti niſi ex ore Dei. Et cur dictum eſt. *Et proficiſci fecit Moſe Iſrael?* Ad demonſtrandam laudem Iſraelitarum, quibus quando dicebat Moſe, ſurgite, proficiſcimini; non reſpondebant; Quomodo egrediemur in deſertum, cum non ſit nobis alimentum in itinere? Sed credebant, & proficiſcebantur poſt Moſen; & de illis exponitur in traditione. *Vade, & clama in auribus Hieruſalem* &c. *Jerem.* II. 2. Et ſic invenimus, quod per tria caſtra retroceſſerint; Dictum eſt enim *Num.* XXXIII. 8. *Et profecti ſunt ex Phi-Kiroth; & profecti ſunt ex Marah, & venerunt in Elim, & profecti ſunt de Elim, & caſtrametati ſunt ſuper mare Suph.* Et ſic invenimus, quod per octo caſtra retroceſſerint prepter honorem Aharon ad ejus ſepulturam. *Et filii Iſrael profecti ſunt de Beeroth filiorum Jaacan* &c. *Et Aharon mortuus eſt ibi* &c. *Deut.* X. 6. Quid? num in Moſerah mortuus eſt Aharon? Atqui non mortuus eſt niſi in monte Hor. Dictum eſt enim *Num.* XXXVI. 38. *Adſcenditque Aharon ſacerdos* &c. Et cur dictum eſt l. c. *Deut. Ibi mortuus eſt Aharon, & ſepultus eſt ibi?* Ad docendum, quod octo caſtra retroceſſerint propter honorem ad ſepliendum eum, Dictum eſt enim *Num.* XXXIII. 31. *Et profecti ſunt de Moſeroth, & caſtrametati ſunt in Bene-Jaacan, & caſtrametati ſunt in Chur Gidgad. Et profecti de Chur Gidgad, & caſtrametati ſunt in Jotbatha. Et profecti de Jotbathah caſtrametati ſunt in Abronah. Profecti vero de Abronah caſtrametati ſunt in Eſion-gaber. Et profecti de Eſion-gaber caſtrametati ſunt in deſerto Sin, quod eſt Cades. E profecti de Cades caſtrametati ſunt in monte Hor.* R. Elieſer dicit; ex ore Dei; proficiſcebantur; quia ſic invenimus in duobus, & tribus locis. Et cur dsctum eſt: *Es proficiſci fecit Moſe Iſrael?* Quod baculo vel invitos proficiſci faceret; Poſtquam viderunt in cadaveribus hominum, qui ſervierunt in ſcalptura, & in ſervitute dura, quod omnia cadavera mortuorum deferrentur ſuper litus maris, dixerunt; Quid ſimile eſt nobis? quod nemo relictus fuerit in Ægypto. *Præficiamus nobis ducem & revertamur in Ægyptum Num.* XIV. 4. & faciamus nobis Idololatriam; & deſcendat ante nos, & revertamur in Ægyptum. Crederem quod dixerint, & non fecerint? Idcirco di-

ונחזור למצרים יכול שאמרו ולא עשו
הרי הוא אומר וימאנו לשמוע ולא זכרו
נפלאותיך אשר עשית עמהם. ויקשו
ויתנו ראש לשוב לעבודתם ואתה אלוה
הסליחות חנון ורחום ארך אפים ורב
חסד ולא עזבתם ואומר ואף כי עשו להם
עגל מסכה וגו׳ רבי יהודה בן אלעאי
אומר עבודה זרה עברה עם ישראל
בים והסיעה משה באותה שעה.
שנאמר ויסע משה את ישראל מים סוף.
מדבר שהיה עם ישראל בים סוף ואי זו
זו זו עבודה זרה. לכך נאמר ויסע משה
את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר
שור הוא מדבר כזב אמרו על מדבר כזב
שהיה תשעה מאות פרסה על תשע
מאות פרסה כלו מלא נחשים ועקרבים.
שנאמר המוליכך במדבר הגדול והנורא
נחש שרף ועקרב וגו׳. וכתיב משא מדבר
ים. וכתיב משא בהמות נגב בארץ
צרה וצוקה לביא וליש מהם אפעה
שרף מעופף וגו׳ אין אפעה אלא עכס
אמרו שעכס זה רואה צל עוף שהוא
פורח באויר וכשהוא רואה העוף
ומתחבר אל צלו ואיבריו נושרין ואף על
פי כן לא אמרו איה יהוה המעלה
אותנו. מהו צלמות צל ועמו מות.
אמר רבי עקיבא דבר הסיח לי רבינו
הקדוש אדם אחד היה בארץ ישראל
והיו קורין אותו מרוטה. פעם אחת
עלה להר ללקוט עצים וראה הנחש
ישן. והנחש לא ראהו מיד סר שער
ראשו ולא היה בו שער עד יום מותו.
והיו קורין אותו מרוטה.

וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו
מים. רבי יהושע אומר כשמועו. רבי
אליעזר אומר והלא המים תחת רגלי
ישראל היו. והארץ היתה צפה על המים.
שנאמר לרוקע הארץ על המים. הא
מה תלמוד לומר ולא מצאו מים כדי
לינעך. אחרים אומרים מים שנטלו
ישראל בין הגזרים שלמו מהן באותה

dictum est *Nehem.* IX. 17. *Et noluerunt audire, & non sunt recordati mirabilium tuorum, quæ feceras ei. Et induraverunt cervices suas, & dederunt caput, ut non converterentur ad servitutem suam: Tu autem Deus propitius, clemens, & misericors, & longaminis, & multæ miserationis non dereliquisti eos.* Et dictum est ibid. *Et quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem* &c. R. Jehuda ben Elai dicit; Idololatria transiit mare cum Israel: & fecit Mose eam illa hora proficisci. Dictum est enim; *Et fecit Mose proficisci ab aquis Suph*; ex ea re, quæ erat cum Israel in mari Suph. Et quænam hæc erat? Idololatria; Idcirco dictum est; *Et fecit Mose proficisci Israel. Et egressi sunt in desertum Shur*; Hoc est desertum Chezab; dixerunt de deserto Chezab quod pateret 900. Parsas usque 900. Parsas undequaque totum plenum serpentibus, & scorpionibus. Dictum est enim *Deut.* VIII. 15. *Qui duxit te per desertum magnum & terribile, plenum serpentis adurentis, & scorpionis* &c. Et scriptum est *Isai* XXI. 1. *Onus deserti maris.* Et scriptum est *Isai.* XXX. 6. *Onus jumentorum austri; in terra tribulationis, & angustiæ leæna, & leo ex eis, vipera, & regulus volans* &c. Non est אפעה nisi venenum serpentis. Quando hic serpens videt umbram volucris volantis in aere, & quando videt volucrem simul cum ejus umbra, ejus membra decidua fiunt; & quamvis ita sit, non dixerunt: Hic est Dominus, qui nos facit adscendere. Quid צלמות? umbra, & cum eo mors. Dicit R. Akiba; de hoc mecum locutus est magister noster sanctus. Homo quidam erat in terra Israel, quem vocabant depilatum. Aliquando adscendit in montem ad colligenda ligna, & vidit serpentem dormientem; at serpens illum non vidit: statim decidit cæsaries capitis sui, neque fuit amplius illi cæsaries usque ad diem mortis suæ; & vocabant illum depilatum.

Atque perrexerunt tribus diebus in desertum, & non invenerunt aquam. R. Jehosua dicit juxta sensum literalem. R. Eliefer dicit; Atqui aquæ erant sub pedibus Israel; Et terra natabat super aquas. Dictum est enim *Psal.* CXXXVI. 6. *Qui firmavit super terram aquas.* Ecce quomodo dictum est: *Et non invenerunt aquam?* Ad eorum voluptatem. Alii dicunt: De aquis quas sumserunt Israelitæ inter divisiones, ea hora impleverunt. Cur dictum est; *& non invenerunt aquas?*

שעה הא מה תלמוד לומר ולא מצאו מים שאף בכליהם לא מצאו מים. כענין שנאמר ואדיריהם שלחו צעיריהם למים ולא מצאו שבו כליהם ריקם. דורשי רשומות אמרו לא מצאו דברי תורה שנמשלו למים ומנין שנמשלו למים. שנאמר הוי כל צמא לכו למים לפי שפרשו מדברי תורה שלשת ימים לכך מרדו ולכך התקינו להם הנביאים והזקנים שיהיו קורין בתורה בשבת בשני ובחמישי הא כיצד קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת. וקורין בשני ומפסיקין בשלישי וברביעי. וקורין בחמישי ומפסיקין בערב שבת. ויבאו מרתה. רבי יהושע אומר לשלשה מקומות באו ישראל באותה שעה שנאמר ויבואו מרתה. רבי אלעזר המודעי אומר לא באו אלא למקום אחד.

וילונו העם על משה ועל אהרן רבי יהושע אומר היה להם להמלך בגדול שבהם תחלה. לומר מה נשתה אלא שעמדו ואמרו דברי תרעומת על משה. רבי אליעזר המודעי אומר למודין היו ישראל בדברי תרעומת על משה ולא על משה בלבד אמרו אלא על הגבורה לכך נאמר מה נשתה. ויצעק אל יהוה ויורהו יהוה עץ. מכאן שהצדיקים אין קשין לקבל. לפי דרכך את למד שתפלת צדיקים קצרה.

מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני רבו וקצר בברכותיו אמרו לו תלמידיו רבי ראית פלוני שקצר ברכותיו והיו מלעיגין עליו ואומרים עליו תלמיד חכם קצרן הוא זה אמר להם לא קצר זה יותר ממשה שנאמר אל נא רפא נא לה. שוב מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני רבי אלעזר והיה מאריך ברכותיו אמרו לו תלמידיו רבי ראית זה שהאריך ברכותיו והיו אומרים עליו מארכן הוא זה אמר להם לא האריך זה יותר ממשה שנאמר ואתנפל לפני יהוה בראשונה וגו'. שהיה אומר יש שעה לקצר ויש שעה להאריך.

ויורהו יהוה עץ וישלך אל המים וימתקו

vel in ſuis vaſis non invenerunt; Sicuti dictum eſt *Jerem.* XIV. 3. *Majores miſerunt minores ſuos ad aquam, & non invenerunt, reportaverunt vaſa ſua vacua*: Expoſitores Biblici dicunt; Non invenerunt verba legis, quæ dominantur in aquis; & unde probatur, quod dominantur in aquis? Ex eo quod dictum eſt *Iſai.* LV. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas*. Quia ſegregati fuerunt tribus diebus a verbis legis; Ideoque rebellarunt; Atque ea de cauſa ſtatuerunt Prophetæ, & ſeniores, ut legerent in lege in Sabbatho, ſecunda, & quinta die. Quomodo? Legunt in Sabbatho, & ceſſant in prima die Sabbathi, & legunt in ſecunda die, & ceſſant in tertia, & quarta; & legunt in quinta, & ceſſant in vigilia Sabbathi. *Et venerunt in Marab*. R. Jehoſua dicit In tria loca eo tempore iverunt Iſraelitæ: Dictum eſt enim: *Et venerunt in Marab*: R. Elieſer Amodai dicit: Non venerunt niſi in locum unum.

Et murmurarunt populus in Moſen, & in Abaron. R. Jehoſua dicit: Erat illis, ut conſulerent maximum qui erat inter illos, in principio. *Dicendo: Quid bibemus?* Sed inſurrexerunt, & dixerunt verba murmurationum in Moſen; R. Elieſer Amodai dixit. Docebant Iſrael in verbis murmurationis contra Moſen: Non ſolum contra Moſen dixerunt, ſed contra Deum. Idcirco dixerunt. *Quid bibemus? Et exclamavit ad Dominum; docuitque Dominus lignum*. Hinc probatur, quod juſti non ſunt moleſti Juxta tuum inſtitutum doceris, quod oratio juſtorum ſit brevis.

Hiſtoria de quodam diſcipulo, qui pertranſiens coram magiſttro ſuo abbreviavit benedictiones ſuas; Dixerunt illi ejus diſcipuli. Rabi vidiſti talem, qui abbreviavit benedictionem ſuam? Et illi illudebant; & dixerunt de illo; Diſcipulus ſapiens hic eſt? Reſpondit illis; Non abbreviavit magis, quam Moſe; Dictum eſt enim *Num.* XII. 13. *Deus, quæſo, ſana nunc illam*. Præterea narratur de quodam diſcipulo, qui pertranſiit coram R. Elieſer, & produxit benedictiones ſuas; Dixerunt illi ejus diſcipuli; Rabi, vidiſti hunc producentem ſuas benedictiones? Et de illo dixerunt; Hic eſt qui illas producit. Reſpondit illis: Iſte non producit magis, quam Moſe; dictum eſt enim *Deuter.* IX. 18. *Et procidi coram Domino, ſicut prius &c.* Quod ſit tempus abbreviandi, & ſit tempus producendi.

Docuitque eum Dominus lignum, & pro-

המים שם שם לו חוק ומשפט וגו׳. רבי יהושע אומר זה עץ של ערבה. רבי אליעזר המודעי אומר זה עץ של זית שאין לך עץ מר יותר מעץ זית. רבי יהושע בן קרחה אומר זה עץ הרדפוני. רבי שמעון בן יוחאי אומר דבר מן התורה הראהו שנאמר ויורהו יהוה עץ. ויראהו יהוה עץ. אינו אומר אלא ויורהו. כענין שנאמר ויורני ויאמר לי וגו׳ רבי נתן אומר זה עץ קתרוס ויש אומרים עקר תאנה ועקר רמון. דורשי רשומות אמרו הראהו דברי תורה שנמשלו לעץ. שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. רבי שמעון בן גמליאל אומר בא וראה כמה מפורשין דרכי הקדוש ברוך הוא מדרכי בשר ודם. בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל הקדוש ברוך הוא מרפא את המר במר. הא כיצד נותן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל. כדי לעשות לו נס כיוצא בו אתה אומר ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים וגו׳. והלא בשר חי כשאתה נותן עליו דבלת תאנים מיד נסרח. הא כיצד נתן דבר המתחבל לתוך דבר המתחבל כדי לעשות בו נס. כיוצא בו ויצא אל מוצא המים וגו׳. מהו רפואתו והלא המים יפין שתתן בהם מלח מיד הם נסרחין. הא כיצד נותן דבר המחבל לתוך דבר שמתחבל כדי לעשות בו נס. וישלך אל המים אחרים אומרים היו ישראל מתחננים ומתפללין לפני אביהם שבשמים והיו אומרים כבן שמתגרר לפני רבו כך היו ישראל מתחננין ומתגררים לפני אביהן שבשמים ואומרים לפניו רבונו של עולם חטאנו לפניך על הים שנתרעמנו לפניך על הים וימתקו המים. רבי יהושע אומר מרים היו לפי שעה ונמתקו. רבי אליעזר המודעי אומר מרים היו מתחלתם שנאמר המים המים שני פעמים. שם שם לו חק ומשפט חק זה השבת. ומשפט זה כיבוד אב ואם

projecit in aquas, *& dulces factæ ſunt aquæ: ibi poſuit ei ſtatutum*, *& judicium &c.* R. Jehoſua dicit: Hoc eſt lignum ſalicis: R. Elieſer Amodai dicit; Hoc eſt lignum oleæ, quia nullum eſt tibi lignum, quod ſit amarius ligno oleæ. R. Jehoſua ben Charcha dicit; hoc eſt lignum Hirdophne. R. Simeon ben Jochai dicit; Aliquid ex lege monſtravit ei; dictum eſt enim; *Docuitque eum Dominus lignum:* Et oſtendit illi Dominus lignum; non dictum eſt, ſed; *& docuit*; Dictum eſt enim *Prov.* IV. 4. *Et docebat me*, *atque dicebat &c.* R. Nathan dicit; Hoc eſt lignum cedri; & alii dicunt radicem ficus, & radicem malogranati. Expoſitores Biblici dicunt; Oſtendit illi verba legis, quæ dominantur in ligno; Dictum eſt enim *Prov.* III. 18. *Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderint eam &c.* Raban Simeon ben Gamaliel dicit: veni & vide; quantum differant viæ Dei S. B. a viis hominis; Homo dulci ſanat amarum; At Deus S. B. ſanat amarum amaro. Quomodo? Dedit corrumpens in corruptum; ut faceret illis miraculum; Huic ſimile tu dicis. *Et juſſit Iſaias, ut tollerent maſſam de ficis &c.* *Iſai.* XXXVIII. 21. Atqui erat caro viva; ſed quando impoſuit illi palatham ficuum, ſtatim fœtuit. Quomodo? Dedit corrumpens in corruptum, ut in eo fieret miraculum. Huic ſimile dictum eſt 2. *Reg.* II. 22. *Et exiit hauſtor aquarum*. Et dictum eſt *Numer.* IV. *Tolle ſummam filiorum Gerſon*. Ecce ſi aquæ bonæ ſint, ſi projiciat in illas ſalem, ſtatim fœtent. Quomodo? Dedit corrumpens in corruptum, ut fieret in eo miraculum. *Et projecit in aquas*. Alii dicunt; Iſraelitæ obſecrabant, & orabant coram patre eorum, qui eſt in cœlis, & dicebant, quaſi filius qui magnificatur coram ſuo domino; Sic Iſraelitæ obſecrabunt, & magnificabantur coram patre eorum, qui eſt in cœlis, & dicebant coram eo; Domine mundi, peccavimus coram te ſuper mare, quia murmuravimus coram te ſuper mare; *& dulces factæ ſunt aquæ*. Amaræ erant ante aliquod tempus, & dulces factæ ſunt. R. Elieſer Amodai dicit; Amaræ erant ab earum principio; dictum eſt enim *aquæ*, *aquæ* bis; *ibi poſuit ei ſtatutum*, *& judicium*: חק ſc. *ſtatutum*; Hoc eſt Sabbathum; *& judicium*; hic eſt honor patris & matris; verba Rabi Jehoſuæ. R. Elieſer Amodai dicit: *ſtatutum*; Hæ ſunt fornicationes; Dictum eſt enim *Levit.* XVIII. 30. *Ad non faciendum de ſtatutis abominationum: Et judi-*

דברי רבי יהושע. רבי ﭏעזר המודעי אומר
חק אלו עריות שנאמר לבלתי עשות
מחוקות התועבות. ומשפט. אלו דיני
אונסין ודיני קנסיות והיני חבלות. ושם
נסהו. שם נשא לו גדולה. דברי רבי
יהושע שנאמר נשא אויל מדורך וגו׳
ואומר נשא את ראש בני גרשון. אמר לו
רבי אלעזר המודעי והלא גדולה אינה
תלויה אלא בשין וכאן לא כתיב אלא
בסמך הא מה תלמוד לומר ושם נסהו
ושם נסה המקום את ישראל.

ויאמר אם שמוע תשמע. מכאן אמרו
שמע אדם מצות אחת משמיעין לו מצות
הרבה. שנאמר אם שמע תשמע. שכח
אדם מצוה אחת משכחין לו מצות הרבה.
שנאמר אם שכח תשכח לקול יהוה ﭏהיך.
אלו עשרת הדברות. שנתנו מפה לפה
בעשרה קולות. והישר בעיניו תעשה. אלו
אגדות משובחות הנשמעות באזני כל אדם
והאזנת למצותיו. אלו גזרות. ושמרת כל
חקיו אלו הלכות. כל המחלה אשר שמתי
במצרים לא אשים עליך. הא אם אשים
כי אני יהוה רפאך. דברי רבי יהושע. רבי
אלעזר המודעי אומר שמוע יכול רשות.
תלמוד לומר תשמע. חובה ולא רשות.
תשמע זה הכלל שהתורה כלולה בו. לקול
יהוה ﭏהיך. מלמד שכל מי ששומע מפי
גבורה מעליך עליו כאלו עומד ומשמש לפני
חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים. והישר
בעיניו תעשה. זה משא ומתן. מלמד שכל
מי שנושא ונותן באמונה רוח הבריות
נוחה הימנו. ומעליך עליו כאלו קיים את
כל התורה כולה. והאזנת למצותיו. אלו
הלכות. ושמרת כל חקיו. אלו עריות. כל
המחלה אשר שמתי במצרים וגו׳ ומה
תלמוד לומר כי אני יהוה רופאך. אמר לו
הקדוש ברוך הוא למשה אמור להם לישרא
דברי תורה שנתתי לכם. רפואה הם לכם.
חיים הם לכם. שנאמר כי חיים הם
למוצאיהם. ואומר רפאות תהי לשריך

dicium. Hæc ſunt judicia raptorum, judicia mulctarum, & judicia damnorum. *Et ibi tentavit eum*. Ibi attulit illi magnificentiam; verba R. Jehoſua; dictum eſt enim 2. *Reg.* xxv. 27. *Sublevavit Evilmerodach &c.* Et dictum eſt *Num.* IV. 22. *Et tulit ſummam filiorum Gerſon*. Dixit illi Rabi Elieſer Amodai; Atqui magnificentia non pendet niſi a *Scin*; at hoc loco non ſcriptum eſt niſi cum *Samech*; Cur igitur dictum eſt; *Et ibi tentavit eum?* Ibi tentavit Deus Iſrael.

Et dixit: Si auſcultando auſcultaveris. Hinc dixerunt; ſi quis audiat præceptum unum ſit, ut ei præcepta multa audiantur. Dictum eſt enim: *Si auſcultando auſcultaveris*. Si quis obliviſcatur præceptum unum, ſit, ut obliviſcatur præcepta multa; Dictum eſt enim *Deuter.* VIII. 19. *Erit autem, ſi obliviſcendo oblitus fueris*. *Voci Domini Dei tui*. Hæc ſunt decem verba, quæ tradita ſunt oretenus in decem vocibus; *Et quod decet in conſpectu ejus feceris*. Iſtæ ſunt expoſitiones laudatæ quæ audiuntur in auribus cujuſque hominis. *Et aurem præbueris mandatis ejus*. Hæc ſunt decreta; *& obſervaveris omnia ſtatuta ejus*. Hæ ſunt conſtitutiones. *Omnem morbum, quod poſui in Ægypto, non ponam ſuper te*. Ecce ſi ponam; *quia Ego Dominus ſanans te*. Verba R. Jehoſua. R. Elieſer Amodai dicit: *Si auſcultaveris*; crederem ex arbitrio? Idcirco dictum eſt: *auſcultando*. Ex debito, non ex arbitrio. *Auſcultando*. Hoc eſt generale, quo lex comprehenditur. *Voci Domini Dei tui*. Docetur, quod ſi quis audierit de ore Dei, æque reputatur ac ſi conſiſtat, & miniſtret coram eo, qui vivit, & ſubſiſtit in ſeculum, & in ſecula ſeculorum. *Et quod decet in oculis ejus feceris:* Hoc eſt onus, & donum; Ad docendum, quod ſi quis portet & donet in fide, ſpiritus creaturarum quieſcit ſuper illo; & æque reputatur ac ſi obſervet totam legem. *Et aurem præbueris mandatis ejus*. Hæ ſunt conſtitutiones. *Et obſervaveris omnia ſtatuta ejus*. Hæ ſunt fornicationes. *Omnem morbum, quem poſui in Ægypto &c.* Et cur dictum eſt: *Quia ego Dominus ſanans te?* Dixit Moſi Deus S. B. Dic Iſraeli verba legis, quam dedi illis; Salus erunt vobis; Vita erunt vobis; Dictum eſt enim *Prov.* IV. 22. *Vita enim ſunt invenientibus ea*. Et dictum eſt Ibid. III. 8. *Sanitas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio oſſium tuorum*. Rabi Iſaach dicit: Si non erat in iis morbus, cur opus habebant medicina?

ושיקוי לעצמותיך. רבי יצחק אומר הא אם אין בהם מחלה מפני מה הם צריכין רפואה אלא כל המחלה בעולם הזה. ואם אשים כי אני יהוה רופאך בעולם הבא. שמעון בן עזאי אומר שמוע. מה תלמוד לומר תשמע. מכאן אומר רצה אדם לשמוע משמיעין לו לאחר זמן. לשכח משכחין לו לאחר זמן תלמוד לומר שמוע תשמע שכח תשכח. הא כיצד רצה לשמוע משמיעין לו מיד. לשכח משכחין אותו מיד. הוא היה אומר רצה אדם לשמוע בטובתו משמיעין לו שלא בטובתו. לשכח בטובתו משכחין אותו שלא בטובתו הרשות נתונה אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. אחרים אומרים אם חבול תחבול. אם חבלת חבולה אחת סוף שחובלין בך.

ויבאו אלימה ושם וכו׳ מגיד הכתוב שאותו מקום מחולל במים מכל המקומות תדע שכן שהרי היו שנים עשר מבועין ולא ספקו אלא לשבעים דקלים. כיון שבאו ישראל ושרו עליהם ששים רבוא וספקו להם ושנו ושלשו. ויחנו שם על המים. לעולם אין ישראל חונין אלא על המים דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר כיון שברא הקדוש ברוך הוא עולמו ברא שנים עשר מבועין כנגד שנים עשר שבטי יעקב ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים ומה תלמוד לומר ויחנו שם על המים. מלמד שהיו עוסקים בדברי תורה שנתנו להם במרה. ויסעו מאלים ויבאו. למה נאמר יום. מגיד שאותו היום אירעה שבת להיות שהיא סדורה ובאה מששת ימי בראשית עד שנתנה תורה לישראל. בחמשה עשר יום לחדש למה נאמר יום לידע באי זה יום נתנה תורה לישראל. ניסן שיצאו ישראל ממצרים אירע להיות בחמישי בשבת השלים ניסן. אירע אייר להיות בשבת חסר אייר אירע סיון להיות באחד בשבת. ואומר ממחרת יצאו ואומר בחמשה עשר יום לחדש השני

na? Non intelligitur nisi omnis morbus in hoc mundo; Et si ponam; *quia ego Dominus sanans te*. In mundo futuro. Simeon ben Azai dicit; Cur dictum est: *auscultando*? Hinc probatur, quod si quis velit auscultare, auscultabitur illi alio tempore; si velit oblivisci, oblivioni dabitur illi alio tempore. Idcirco dictum est; *auscultando auscultaveris; obliviscendo oblitus fueris*. Quomodo? Si quis velit auscultare, auscultabitur statim illi; si velit oblivisci, statim illi oblivioni dabitur. Ipse dicit; siquis velit auscultare in bono suo, auscultatur illi vel excepto bono suo; si velit oblivisci in bono suo, oblivioni dabitur illi vel excepto bono suo; Data est facultas. *Ipse deludet illusores, & humilibus dabit gratiam Proverb.* III. 34. Alii dicunt *Num.* XXII. 25. *Si fœnerando fœneraberis*. Si fœnerationem fœneraberis, finis erit, ut in te fœnerentur.

Et venerunt in Elim, & ibi &c. Ostendit textus, quod iste locus sit celebratus in aquis præ omnibus locis; Scito, quod ibi essent duodecim fontes, & non erant sufficientes nisi septuaginta palmis; Quando venerunt Israelitæ, & prope eas habitarunt sexaginta myriades, & sufficientes fuerunt illis, atque iterarunt, & triplicarunt; *Et castrametati sunt ibi prope aquas*; semper Israelitæ non castrametabantur nisi prope aquas; verba R. Jehosua. R. Elieser Amodai dicit; quando creavit Deus S. B. mundum suum, creavit duodecim fontes contra duodecim tribus Jacob, & septuaginta palmas contra septuaginta seniores; & cur dictum est; *& castrametati sunt ibi prope aquas*? Ad docendum; quod fuerint occupati in verbis legis, quæ data est eis in Marah. *Et profecti sunt de Elim, & venerunt.* Cur dictum est *die*? Ostendit, quod eo die contigerit, ut esset Sabbathum, quod ordinaretur, & derivaretur ab sex diebus creationis, usque dum daretur lex Israeli in quintodecimo die mensis; Cur dictum est: *die*? ad demonstrandum, quo die data esset lex Israeli; Nisan, quo egressi sunt Israelitæ de Ægypto, contigit, ut esset in quinta die Sabbathi; Absoluto Nisan, contigit, ut esset Ijar in Sabbatho. Deficiente Ijar, contigit ut Sivan esset in prima Sabbathi. Et dictum est *Num.* XXXIII. 3. *Postridie Paschatis*. Et dictum est *Exod.* XV. 1. *Quintadecima die mensis secundi*. Et dictum est ibid. XIX. 1. *Mense tertio egressionis*. Deprehenditur, quod dicat in mense tertio, die tertia mensis, die sexta Sabbathi. Alia expositio:

ואומר בחרש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים נמצאת אומר בחרש השלישי בששי בחרש בששי בשבת. דבר אחר בחמשה עשר יום למה נאמר יום לידע באי זה יום ירד המן לישראל. חררה שנטלו ישראל ממצרים אכלו ממנה שלשים ואחד יום שנאמר ויאפו את הבצק וגו'. ואומר בחדש השני לצאתם מארץ מצרים. ובצדו מה הוא אומר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. רבי שילא אומר נתפרנסו ממנה שבעים ואחד סעודות וילונו העם על משה ועל אהרן במדבר רבי יהושע אומר היה להם לישראל להמלך בגדול שבהם מה נאכל. אלא עמדו ואמרו דברי תרעומת על משה. רבי אליעזר המודעי אומר למודין היו ישראל היות אומרים דברי תרעומת על משה ולא על משה בלבד אלא על אהרן ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותינו וגו' לואי מתנו בשלשת ימי אפלה של מצרים. בשבתנו על סיר הבשר. רבי יהושע אומר תאבים היו ישראל לאכל. רבי אלעזר המודעי אומר עבדים היו ישראל למלכים במצרים יצאו לשוק נוטלין פת בשר ודגים. וכל דבר ואין כל בריה מוחה בידם. יוצאין לשדה נוטלים ענבים ותאנים ורמונים ואין ברית מוחה בידם. רבי יוסי המודעי אומר תדע שלא נתן אלא באחרונה לכך נאמר את הקישואים קשים למעיהם. כי הוצאתם אותנו אל המדבר. אמרו להם הוצאתם אותנו אל המדבר הזה תוהו שאין בו כלום להמית את כל הקהל הזה ברעב. רבי יהושע בן קרחא אומר אין לך מיתה קשה יותר ממיתת רעב. שנאמר טובים היו חללי חרב מחללי רעב וגו'. רבי אלעזר המודעי אומר ברעב בא עלינו רעב אחר רעב. דבר אחר דבר. חשך אחר חשך.

פרשה ב

ויאמר יהוה אל משה הנני ממטיר לכם וגו' רבי יהושע אומר אמר הקרוש ברוך הוא למשה הריני נגלה מיד ואיני מעכבת. רבי אליעזר המודעי אומר אינו אומר הנני אלא בזכות אברהם ויצחק ויעקב. מן השמים מאוצר הטוב. של השמים שנאמר יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר בא וראה כמה חביבין ישראל לפני

sitio: *Die quintadecima*; cur dictum est *die?* Ostendit, quo die descenderit Mannah Israeli. De placenta, quam acceperunt Israelitæ ex Ægypto comederunt uno & triginta diebus; Dictum est enim *Exod.* XII. 39. *Et coxerunt pastam &c.* Et dictum est; *In mense secundo eorum egressionis de Ægypto*. Et proxime quid scriptum est? *Ecce ego pluam vobis panem de cœlo*. R. Sila dicit; Nutriti sunt ex eo uno & septuaginta conviviis. *Et murmurarunt populus contra Mosen & Aharon in deserto*. R. Jehosua dicit; erat Israeli ut consuleret maximum, qui erat inter eos. Quid comedemus? Sed insurgentes dixerunt verba murmurationis in Mosen. R. Eliefer Amodai dicit; docemur, quod Israelitæ dixerint verba murmurationis contra Mosen, non solum contra Mosen, sed etiam contra Aharon; *Et dixerunt illis filii Israel, quis dabit? Utinam mortui essemus*. Utinam mortui essemus in tribus diebus tenebrarum Ægypti; *Quando sedebamus juxta ollam carnis*. Rabi Jehosua dicit; Desiderabant Israelitæ comedere. R. Eliefer Amodai dicit; servi erant Israelitæ regibus in Ægypto, egredientes in forum, sumebant panem, carnem, & pisces, & res omnes; & nemo erat, qui cohiberet manus eorum. Egredientes in agrum sumebant uvas, & ficus, & malogranata, & nemo cohibebat eorum manus. R. Jose Amodai dicit; Scito, quod non daret illis nisi in fine. Idcirco dictum est *Numer.* XI. 4. *Cucumeres*; quod essent duri eorum visceribus. *Quod eduxisti nos in desertum*. Dixerunt illis; eduxistis nos in hoc desertum inane, ubi nihil est. *Ad interficiendum totum cœtum istum fame*. Rabi Jehosua ben Chorcha dicit; Non est tibi mors darior morte famis; Dictum est enim *Thren.* IV. 9. *Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame*. Rabi Eliefer Amodai dicit de fame; Venit super nos fames post famem, pestis post pestem, tenebræ post tenebras.

SECTIO II.

ET *dixit Dominus ad Mosen. Ecce pluam vobis &c.* R. Jehosua dicit: Deus S. B. dixit Mosi; Ecce apparebo statim, non morabor: R. Eliefer dicit; non dictum est הנני *ecce* nisi propter meritum Abraham, Isaach, & Jacob: *De cœlo*; De Thesauro optimo cœlorum; Dictum est enim *Deuter.* XXVIII. 12. *Aperiet tibi Dominus thesaurum suum optimum*. Raban Simeon ben Gamalielis dicit: Veni & vide, quam sint amabiles

המקום. ולפי שהם חביבין לפניו שנה
עליהם מעשה בראשית. עשה להם
תחתונים עליונים ועליונים תחתונים
לשעבר היה הלחם עולה מן הארץ
והטל יורד מן השמים שנאמר ארץ דגן
ותירוש אף שמיו יערפו טל. ועתה
נתחלפו הדברים התחיל הלחם יורד מן
השמים והטל עולה מן הארץ דכתיב
ההני ממטיר לכם לחם מן השמים
וכתיב ותעל שכבת הטל וגו׳. ויצא
העם ולקטו שלא יהיו יוצאין לחצרות
ומלקטין אלא יוצאין למדברות ומלקטין
דבר יום ביומו. רבי יהושע אומר כדי
שילקוט אדם מהיות למחר כענין מערב
שבת לערב שבת. רבי אלעזר המודעי
אומר כדי שלא ילקט אדם מהיות למחר
בעין מערב שבת לערב שבת. דבר יום
ביומו. מי שברא יום ברא פרנסתו.
מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר כל
מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה
אוכל למחר. הרי זה מחוסר אמנה.
שנאמר למען אנסנו הילך בתורתי אם
לא. רבי יהושע אומר שונה אדם שתי
הלכות בשחרית ושתים בערבית.
ועוסק במלאכתו כל היום מעלין עליו
כאלו קיים כל התורה כולה. מכאן היה
רבי שמעון בן יוחאי אומר לא נתנה
תורה לדרוש אלא לאוכלי המן הוא
כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע
מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש
ומכסה לא נתנה תורה לדרוש אלא
לאוכלי המן ושניים להם אוכלי תרומה.

biles filii Israel coram Deo; & quia sunt amabiles coram eo, mutavit pro illis opus creationis. Fecit illis inferiora superiora, & superiora inferiora; Olim panis adscendebat de terra, & ros descendebat de cœlo; dictum est enim *Deut.* XXXIII. 28. *Terram frumenti & musti; etiam cœli ejus stillabunt rorem*. Et nunc res mutatæ sunt; Incepit panis descendere de cœlo, & ros adscendere de terra; scriptum est enim. *Ecce ego pluam vobis panem de cœlo*: Et scriptum est ibid. *Et adscendit diffusio nocturna roris &c. Egredietur populus, & colligat*. Non egrediebantur in atria, ut colligerent, sed egrediebantur in deserta, & colligebant. *Rem diei in die suo*. R. Jehosua dicit, ut homo colligeret de die in crastinum; e. g. de vespera Sabbathi. R. Eliеser Amodai dicit; nequis colligeret de die in crastinum; e. g. de vespera Sabbathi in vesperam Sabbathi. *Rem diei in die suo*; Qui creavit diem, creavit quoque alimentum ejus. Hinc dicebat R. Eliеser Amodai; Cui sit, quod comedat hoc die, & dicat, quid comedam cras? Hic est deficiens fide. Dictum est enim. *Ut tentem eum, an ambulaverit in lege mea necne*. R. Jehosua dicit; Si legat homo duas constitutiones mane, & duas vespera, & occupetur in suo cibo tota die, æque reputabitur illi, ac si observet totam legem. Hinc R. Simeon ben Jochai dicebat; Non data est lex ad exponendum, sed ad edendum Manna. Quomodo? Sedebit, & meditabitur, & nesciet, unde comedet, & bibat, atque unde vestiatur, & operiatur; non data est lex ad meditandum, sed ad edendum Manna; & duplicabat illis cibos Thruma.

והיה ביום הששי והכינו. שמערב אדם
מערב שבת לשבת. והיה משנה לחם
משונה. אתה אומר לחם משונה הוא
או אינו אלא לחם כפול. כשהוא אומר
שני העמר לאחד הרי לחם כפול אמור
הא מה תלמוד לומר לחם משנה
לחם משונה כיצד בכל יום בכל יום
היה בו עומר אחד ובשבת שני עמרים
בכל יום היה ריחו נודף ובשבת יותר.
בכל יום היה מצולהב בזהב ובשבת
יותר.

Eritque, in die sexto parabunt; Hinc homo præparabat a vespera Sabbathi in Sabbathum. *Et erit duplum*; Panis duplex; Tu dicis panem duplicem; at ego non dicam, nisi panem duplicatum. Quando vero dicit: *Duo Gomer pro unoquoque*; Ecce panis duplex jam dictus est. At quare dictum est; *duplum*? Panis sc. duplex. Quomodo? Singulis diebus erat Gomer unum, & in Sabbatho duo Gomer. Singulis diebus excellebat odor, & in Sabbatho multo magis. Quotidie micabat in auro, & in Sabbatho multo magis.

ויאמר משה אל בני ישראל ערב וידעתם
וגו׳. אמרו להם עד שאתם ישנים
במטותיכם הקדוש ברוך הוא מפרנס
אתכם. וידעתם כי יהוה הוציא אתכם.
מכאן אתה למד ששקולה יציאת מצרים

Dixit Mose filiis Israel; vesperi scietis &c. Dixerunt illis; Dum vos dormietis in lectis vestris, Deus S. B. numietis vos. *Et scietis, quod Dominus eduxit vos*. Hinc tu discis, quid æquiparatur egressio Ægypti omnibus miracu-

כנגד כל נסים וגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל.

ובקר וראיתם מכאן אתה למד שבפנים מאירות ניתן המן לישראל. השלו שאלו ממלא מעים. ניתן להם בפנים חשכות אבל המן ששאלו אותו כהלכה. ניתן להם בפנים מאירות. בשמע את תלונותיכם אמרו להם וכי מה אנו ספוניך שאתם עומדים ומתערמים עלינו.

ויאמר משה בתת יהוה מכאן את למד שבפנים חשכות ניתן השלו לישראל והמן ששאלו אותו כהלכה נתן בפנים מאירות. בשמע יהוה את תלונותיכם. אמרו להם אל עלינו הייתם עומדים ומתרעמים היינו סובלין אתכם אלא הרי אתם עומדים ומתרעמים לפני חי וקיים לעולמים.

ויאמר משה אל אהרן אמור אל כל עדת בני ישראל רבי יהושע אומר קרבו על שנגלתה גבורה. רבי אלעזר אומר קרבו כדי ליתן את הדין כדבר אהרן. ויהי מה תלמוד לומר ויהי מלמד שכשם שגזר הקדוש ברוך הוא כן היה. ויפנו אל המדבר. רבי יהושע אומר לא נפנו עד שנגלתה גבורה. רבי אלעזר אומר לא הפנו אלא על מעשה אבות. שנאמר המדבר מה מדבר אין בו כלום אף אבות הראשונים אין בהם לא עון ולא חטאת. הנה כבוד יי׳ נראה בענן. רבי יוסי הגלילי אומר כל זמן שישראל מבקשין לרגום את משה ואת אהרן מיד וכבוד יהוה נראה בענן. ולהלן הוא אומר ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכאן מהו אומר כבוד יהוה נראה בענן וכל כך למה. אמר הקדוש ברוך הוא מוטב שילקה עמוד הענן ואל יסקל משה ואהרן.

lis & portentis, quæ fecit Deus S. B. Israeli.

Et mane videbitis. Hinc tu discis, quod in media luce datum sit Manna Israelitis; Coturnix, quam petierunt, quæ implebat viscera, data est illis in mediis tenebris; At Manna, quod juxta ritum petierunt, data est illis in media luce. *Eo quod audivit murmurationes vestras*. Dixerunt illis. Quid? Num nos causa sumus; quod insurgentes murmuretis contra nos?

Et dixit Mose; cum dederit vobis Dominus. Hinc discis, quod in mediis tenebris data sit coturnix Israeli; & Manna, quod juxta ritum petierunt, datum sit in media luce. *Eo quod audivit Dominus murmurationes vestras*. Dixerunt illis. Vos contra nos insurgentes murmuratis; Ecce ferimus vos; Veruntamen vos insurgitis, & murmuratis coram illo, qui vivit, & subsistit in æternum.

Et dixit Mose ad Aharon. Alloquere ad omnem cœtum Israel. R. Jehosua dicit; Accedite ad illud, quod revelavit Deus. R. Eliezer dicit; Accedite, ut detur judicium juxta verbum Aharon: *& fuit*: Ad docendum, quod quando decernit Deus S. B. ita sit. *Respexerunt ad desertum*. R. Jehosua dicit: Non respexerunt, nisi postquam apparuit Deus. R. Elieser dicit: Non respexerunt nisi ad opera patrum. Dictum est enim: *Desertum*; Sicut desertum est illud, in quo nihil est; Ita primi patres erant hujusmodi, ut in iis non esset iniquitas, neque peccatum. *Et ecce gloria Domini apparuit in nube*. R. Jose Galilæus dicit; Quo tempore Israelitæ quærebant occidere Mosen & Aharon, statim gloria Domini apparebat in nube; & dictum est *Num.* XIV. 10. *Et dixerunt universa congregatio ad occidendum eos lapidibus*. Et hoc loco dictum est: *Gloria Domini apparuit in nube*. Et hoc qua de causa? Dicit Deus S. B. Bonum est, ut recedat columna nubis, & non lapidetur Mose & Aharon.

פרשה ג

SECTIO III.

שמעתי את תלונות בני ישראל. אמר הקדוש ברוך הוא למשה. גלוי לפני מה שאמרה כנסת ישראל. ומה שהן עתידין לומר דבר אליהם בין הערבים תאכלו בשר. אמר להם בין שני דברים אתם עומדים שאלתם לחם לפי שאי אפשר

Audivi murmurationes filiorum Israel. Dixit Mosi: Manifestum est mihi, quod dixerit congregatio Israel; & quid illi sint dicturi. *Alloquere ad illos; Inter vesperas comedetis carnem. Alloquere ad illos*. Inter duas res vos constitistis; Petistis panem; quia impossibile est, ut homo vivat sine pane; & dedi illum vobis. Iterum petistis carnem ple-

לבשר ודם בלא לחם ונתתיו לכם. חזרתם שאלתם בשר ממלא מעים הרי אני נותנו לכם מפני מה אני נותנו לכם שלא תאמרו אין ספק בידו ליתנו לנו אלא הריני נותנה לכם ולבסוף אפרע מכם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם. דייך אני להפרע מכם.

ויהי בערב ותעל השלו. מכאן אתה למד שבפנים חשכות ניתן להם השלו.

ותכס את המחנה איני יודע כמה תלמוד לומר וכאמתים על פני כל הארץ ושתי אמות היתה גבוהה מן הארץ כדי שיהא עומד כנגד לבו ונוטל כדי שלא יצטער שמלבו ולמטה שתי אמות. ומלבו ולמעלה אמה אחת. רבי יוסי הגלילי אומר ויטוש על המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה שלשה פרסאות. וכאמתים על פני כל הארץ ואומר ויפל בקרב מחנהו סביב למשכנותם רבי ישעיה אומר הרי הוא אומר ויטש על המחנה שלשה פרסאות לכל רוח ורוח. ומה תלמוד לומר כדרך יום כה וכדרך יום כה. שלשה כלפי למעלה שלשה על שלשה הרי תשעה ותשעה על תשעה הרי שמנה עשר וכאמתים על פני כל הארץ ואומר ויפל בקרב מחנהו סביב למשכנותם. אחרים אומרים ויטש על המחנה כדרך יום דרך בינונית עשרה פרסאות כה הרי עשרים כדרך יום כה הרי ארבעים. וכאמתים על פני כל הארץ. ואומר תערוך לפניו שלחן יכול יהוא אסטרטיאות מקולקלות תלמוד לומר על פני כל הארץ על הפנוי שבארץ. כתוב אחד אומר סביבות המחנות. וכתוב אחד אומר סביב למשכנותם אלא שהיה סובב למשכנות. רבי אליעזר אומר וכאמתים על פני כל הארץ שתי אמות היה המן גבוהה מן הארץ ולא נטלוהו ישראל אלא מן הגבוה. אמרת צא וראה כיצד היה המן יורד לישראל יוצאה רוח צפונית ומכבדת המדבר יורד מטר ומכבס הארץ והטל עולה ורוח מנשבת בו ועושתו כמן שלחנות של זהב והמן יורד עליהם ומה היו ישראל אוכלין אם מן זמן הקדוש ברוך הוא למכעיסיו קל וחומר שישלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא. הבשר עודנו בין שיניהם אמרו הבשר שביניהם אוכלין

plenam suavitatis; Ecce ego dedi illam vobis: Qua de causa ego dedi illam vobis? Ne diceretis; Non est sufficientia in manu ejus, ut det vobis. Verum ecce ego dedi vobis; Et in fine ulcisçar de nobis; *Et scietis, quia Ego Dominus Deus vester*; Satis est mihi, ut ulciscar de vobis.

Et fuit vespera ascendens coturnix. Hinc tu discis, quod in mediis tenebris dederit illis coturnices.

Et operuit castra. Nescio quantum! Dictum est *Num.* XI. 31. *Et quasi duos cubitos super faciem universæ terræ*. Et ejus altitudo erat duorum cubitorum de terra, ut adscenderet contra ejus cor, & sumeret, ne defatigaretur, & ab ejus corde & infra duorum cubitorum, & ab ejus corde & supra unius cubiti. R. Jose Galilæus dicit. *Et demisit in castra quantum itinere diei fit huc, & quantum itinere diei fit huc*: Ibid. tres Parsas: *Et quasi duos cubitos super faciem universæ terræ*. Et dictum est *Psal.* LXXVIII. 28. *Et ceciderunt in medio castrorum; circa tabernacula vestra*. Rabi Isaia dicit: Ecce dictum est: *Et demisit in castra*; tres Parsas ad singula latera. Et cur dictum est; *quantum itinere diei fit huc, & quantum itinere diei fit huc?* Tres ad superiorem partem, & tres supra tres; Ecce novem, novem supra novem, ecce octodecim: *Et quasi duos cubitos super faciem universæ terræ*. Et dictum est *Psal.* XXIII. 5. *Parasti in conspectu meo mensam*. Crederem semitas corruptas? Idcirco dictum est. *Super faciem universæ terræ*; Super spatium vacuum, quod erat in terra. Alter textus dicit: *Circa castra*. *Num.* XI. 31. Et alter dicit: *Circa tabernacula eorum*. *Psal.* LXXVIII. 28. sc. in circuitu tabernaculorum. R. Eliezer dicit; *& quasi duos cubitos super faciem universæ terræ*; duos cubitos erat altam Manna de terra; & Israelitæ non sumebant nisi de superiori. Dixisti? Veni & vide; Quomodo descendit Manna Israeli? Egressus est ventus aquilonaris, & everrit, sive purgavit desertum; descendit pluvia, & lavit terram, & ros ascendit, & ventus perflavit illum; & factæ sunt quasi mensæ aureæ, & manna descendebot super illas. Et quid Israelitæ comedebant? Si Manna præparavit Deus S. B. iracundis, multo magis reddet mercedem bonam justis in tempore futuro. Caro adhuc erat inter eorum dentes dixerunt; rectus, qui erat inter eos comedit, & statim excussit. Impius, qui inter eos erat, comedit illud, & doluit usque

ונתרז מיד. הרשע שביניהם אוכלו ומצטער עד שלשים יום. ואף יהוה חרה בעם מכה רבה מאד. מקברות התאוה נסעו העם מחצרות. וכי מחצרות נסעו ובחצרות חנו אלא מלמד שחזר מסען לאחוריהם שלש מסעות בשביל מרים.

ובבקר היתה שכבת הטל. לעניין שאמרנו ותעל שכבת הטל והרי בא ללמדך הכתוב כיצד המן יורד לישראל יוצאה רוח צפונית ומכבדת המדבר יורד מטר מכבס הארץ והטל עולה והרוח מנשבת בו ועושהו כמין שולחנות של זהב והמן יורד עליהם. והנה על פני המדבר לא על המדבר כלו אלא על מקצתו. דק מלמד שהוא דק מחוספס. מלמד שהיה יורד כגליד על הארץ. דברי רבי יהושע רבי אליעזר המודעי אומר ותעל שכבת הטל עלתה תפלתן של אבותינו שהיו שכובים בעפר על פני הארץ. והנה על פני המדבר כלו לא על מקצתו. דק שהיה יורד מן הרקיע שנאמר הנוטה כדוק שמים ולפי שהיה יורד מן הרקיע. יכול יהא יורד צונן תלמוד לומר פס. יכול יהא יורד בקולות ומנין שאינו יורד לא בשתיקה תלמוד לומר חם. יכול יהא יורד על הארץ ומנין שאינו יורד לא על הכלים תלמוד לומר ככפור. רבי טרפון אומר אינו יורד לא על האופסים כביכול פשט הקדוש ברוך הוא ידו ונטל תפלתם של אבותינו שהיו שכובים כעפר והוריד המן כטל לישראל שנאמר ויחננו ויאמר פרעהו מרדת שחת מצאתי כופר. כבר היה רבי טרפון והזקנים יושבין ורבי אליעזר המודעי יושב לפניהם אמר להם רבי אלעזר המודעי ששים אמה ארכו היה גבהו של מן אמר לו מודעי עד מתי אתה מתמה עלינו אמר להם מקרא הוא מן התורה. וכי אי זו מדה מרובה טובה אומר רעה הוי או מדה טובה ממדת פורענות הרי הוא אומר חמש עשרה אמה גבהו ובמדה טובה מה

usque ad triginta dies. *Dominus quoque exarsit ira in populum plaga valde magna. De sepulchris concupiscentiæ profectus populus de Haseroth.* Quid? num de atriis profecti sunt, & in atriis castrametati sunt? Ut doceare, quod retrocesserint tria castra causa Mirjam.

Mane fuit diffusio roris. Eo modo quo diximus; *Cumque adscendisset diffusio roris.* Ecce venit textus, ut discas, quomodo Manna descenderit Israeli; Egressus est ventus aquilonaris, & everrit desertum, descendit pluvia, & abluit terram, & ros adscendit, & ventus perflavit in eum, & factæ sunt quasi mensæ aureæ, & Manna descendebat super illas. *Et ecce super faciem deserti;* Non supra omne desertum, sed super ejus partem. *Minutum;* Ad docendum, quod esset purum a luto. Ad docendum, quod descenderit quasi pruina super terram. Verba R. Jehosua. R. Eliezer Amodai dicit; *Et adscendit diffusio roris;* Adscendit oratio nostrorum patrum, qui jacebant in pulvere super faciem deserti. *Et ecce super faciem deserti.* Non super omne desertum, sed super ejus partem. *Minutum,* quod descendit de firmamento. Dictum est enim *Isai.* XL. 22. *Qui extendit velut nibilum cœlos.* Et quoniam descendit de cœlo; crederem descendisse frigidum? Idcirco dictum est פס. Crederem descendisse cum strepitu descendisse? Et unde probatur non descendisse nisi cum silentio? Idcirco dictum חם. Crederem descendisse super terram? Et unde probatur non descendisse nisi super vasa? Ex eo quod dictum est; *sicut pruina.* R. Tarphon dicit: Unde probatur non descendisse nisi per glebas? Quasi dicatur, quod extenderit Deus S. B. manum suam, & receperit preces patrum nostrorum, qui jacebant in pulvere, & demiserit Mannam sicut rorem Israeli; Dictum est enim *Job* XXXIII. 24. *Miserebitur ejus; & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem; inveni, in quo ei propitior.* Jam dixit R. Tarphon: Senes sedebant, & R. Eliezer Amodai sedebat coram illis; Dixit illis R. Eliezer Amodai; Sexaginta cubitorum erat altitudo Manna. Dixerunt illi; Amodai, usquequo miraris de nobis? Respondit illis; est textus ex lege. Quænam est mensura major bonine, an mali? Mensura mali est major mensura pœnarum. Ecce dictum est *Genes.* VII. 20. *Quindecim cubitis prævaluerunt.* Et de mensura boni quid dictum est *Psal.* LXXVIII. 23? *Et mandavit nubibus desuper, & januas cœli* ape-

הוא אומר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח. לעניץ שאמרנו מה נפשך על גבי גבי ההר חמשה עשר אמה מיעט דלתות שנים וכמה ארובות בדלת ארבע ארבע על ארבע שמונה שמנה על שמנה ששה עשר. באו וחשבו ששים אמה היה גבהו של המן. אסי בר שמיי אומר כשירד המן לישראל ראוהו כל האומות שנאמר תערוך לפני שלחן וגו׳. ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו וגו׳ כאדם שאומר לחבירו מה הוא. כך אמרו זה לזה. דורשי רשומות אמרו ישראל קראוהו מן שנאמר ויאמר משה אליהם הוא הלחם. רבי יהושע אומר אמר משה לזקנים וזקנים לכל ישראל מכאן היה רבי יוסי ורבי שמעון אומר כסוסים נתפטמו ישראל באותה שעה נאמר כאן לאכלה ונאמר להלן לחם אבירים אכל איש אל תיקרי אבירים אלא איברים לחם שניטוח באיברים. אמר להם המן הזה שאתם אוכלים נטוח באיבריכם צדה שלח להם לשובע זה יהושע בן נון שירד לו מן כנגד כל ישראל ויש אומרים על איבריו היה יורד ומאבריו היה נוטל ואוכל לכך נאמר לחם אבירים אכל איש.

פרשה ד

זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו וגו׳ אמרו עכשיו יצא נחשון בן עמינדב וביתו ומלקט הרבה יצא עני שבישראל ומלקט קימעא. וכשהן באין לידי מדה וימודו בעומר אמרו אוכל כשיעור בריא ומבורך פחות מכאן קללה במעיו יותר מכן רעבתן. ויעשו בני ישראל. עשו מה שנתפקדו ולא עברו על גזרת משה וילקטו המרבה והממעיט לא החסיר. ויאמר איש אל יותר ממנו עד בקר ולא שמעו אל משה. אלו מחוסרי אמנה שבישראל ויותירו אנשים ממנו. אמרו אנשים טובים לא הותירו אנשים שאינן טובים הותירו. וירם תולעים ויבאש הרי מקרא זה מסורס וכי מרחיש ואחר כך מבאיש אלא מבאיש

aperuit. Eo modo quo diximus. Quid putas? ſuper altiſſimum montem quindecim cubitos, exceptis duabus januis; & quantæ ſunt longitudines in janua? Quatuor, quatuor ſupra quatuor, octo, octo ſupra octo, ſexdecim. Venite, & computate; ſexaginta cubitorum erat altitudo Manne. Aſe bar Same dicit; quando deſcendit Manna Iſraeli, viderunt illud omnes nationes; dictum eſt enim *Pſal.* XXIII. 5. *Paraſti in conſpectu meo menſam &c. Et viderunt filii Iſrael, & dixerunt quiſque fratri ſuo.* Sicut homo, qui dicit ſocio ſuo; quid eſt hoc? Sic inter ſe dixerunt. Expoſitores Biblici vocarunt illud מן; Dictum eſt enim: *Et dixit Moſe eis. Iſte eſt panis.* Rabi Jehoſua dicit; Dixit Moſe ſenioribus, & ſeniores omnibus Iſraelitis. *Hinc* Rabi *Joſe*, & Rabi Simeon dixerunt, quod quaſi equi, eo tempore Iſraelitæ ſaginarentur; Dictum eſt hic *ad comedendum*; & dictum eſt *Pſal.* LXXVIII. 25. *Panem fortium manducavit homo.* Ne legas אבירים ſed איברים; Panem, qui extenſus fuit in membra. Dixit illis; Manna hoc, quod vos comeditis, impingitur in veſtra membra; De induſtria miſit illis ad ſatietatem; Hic eſt Joſue filius Nun, qui fecit deſcendere Manna contra univerſum Iſrael; & alii dicunt ſuper ejus membra deſcendebat, & ab ſuis membris ſumebat, & edebat; Idcirco dictum eſt. *Panem fortium manducavit homo.*

SECTIO IV.

HOC *eſt verbum, quod præcepit Dominus; colligite ex eo &c.* Dixerunt; Nunc egreſſus eſt Nachſon ben Aminadab, & domus ejus, & collegit multum, & exiit pauperrimus in Iſraele, & collegit parum; & quando metiti ſunt Gomer; dixerunt; comedam juxta hanc menſuram; Ecce hic erat ſanctus, & benedictus; Minus hoc, maledictio erat in viſceribus ſuis magis quam eorum fames. *Et fecerunt filii Iſrael.* Fecerunt, quod ilis præceptum fuit, & non violarunt decretum Moſis: *Et collegerunt multum, & parum. Et menſi ſunt Gomer, & non ſuperabundavit multum, & parum non defecit. Et dixit: Nemo reſiduum faciat ex eo uſque mane; & non auſcultarunt Moſi.* Iſti erant deficientes fide in Iſrael. *Et reliquerunt de eo reſiduum.* Dixerunt: Viri boni non reliquerunt; viri qui non erant boni, reliquerunt. *Et produxit vermes, & putruit;* Ecce hic textus inverſus eſt. Quid? num ſerpit, & poſtea fœtet?

ואחר כך מרחיש . כענין שנאמר ולא הבאיש וגו׳.

ויקצף עליהם משה כעס עליהם ואמר להם מפני מה עשיתם כן. וילקטו אותו בבקר בבקר . בשחרית בשחרית . דורשי רשומות אמרו מכאן שהיה במן בזעת אפיך תאכל לחם . וחם השמש ונמס . בארבעה שעות . אתה אומר בארבעה שעות או אינו ﭏא בשש שעות כשהוא אומר וחם השמש משמע בשעה שהשמש חם והצל צונן זו היא שעה רביעית ביום ונמס כיון שחמה זורחת עליו היה פושר והולך ונחלים היו מושכין ממנו ומוליכין לים הגדול ובאין איליס וצבאים ויחמורים וכל בהמה ושותין מהם ואחר כך באין האומות וצדין מהם ואוכלין אותן וטועמים בהם טעם מן שהיה יורד לישרﭏ.

ויהי ביום הששי לקטו וגו׳ . רבי יהושע אומר זה לחם כפול . שני העומר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה. אמרו לו משה רבינו מה נשתנה היום הזה מכל הימים . ויאמר ﭏיהם הוא אשר דבר יהוה אמרו לו אימתי אמר להם מחר את אשר תאפו אפו . רבי יהושע אומר מי שהוא רוצה אפוי היה מתאפע לו. והרוצה מבושל היה מתבשל לו . רבי ﭏעזר המודעי אומר הרוצה דבר אפוי היה טועם כל אפויים שבעולם והרוצה לבשל היה טועם כל בשולים שבעולם. רבי אלעזר אומר על אפוי אפוי ועל מבושל מבושל . הא כיצד יום טוב שחל להיות ערב שבת מנין שאין רשאין לא לאפות ולא לבשל ﭏא אם כן עירבו תלמוד לומר את אשר תאפו אפו . אפו על אפוי ובשלו על מבושל . ואת כל העודף הניחו אותו למשמרה . ויניחו אותו עד הבקר לענין שאמר ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאוהו בשדה. רבי זריקה אומר מכאן שלש סעודות בשבת לפי שהיו רגילין לצאת בשחרית . אמרו לו משה רבינו נצא בשחרית. אמר להם אכלוהו היום אמרו לו הואיל ולא יצאנו שחרית נצא בין הערבים אמר להם כי שבת היום ליהוה ומה תלמוד לומר היום לא

tet? Sed fœtet, & poſtea ſerpit; Sicuti dictum eſt: *Neque fœtidum redditum eſt*.

Et iratus eſt in eos Moſe. Indignatus eſt contra illos; Qua de cauſa ſic feciſtis? *Collegerunt illud mane mane*. Unoquoque tempore matutino. Expoſitores Biblici dixerunt; Hinc de Manna dictum eſt *Geneſ*. III. 19. *In ſudore frontis tuæ*. In ira furoris tui comedes panem. *Incaleſcente autem ſole liqueſcebat;* hora quarta. Tu dicis hora quarta; Crederem ſexta hora? Quando vero dicit. *Incaleſcente autem ſole*. Intelligitur quo tempore ſol incaleſcit, & umbra frigida eſt; hæc eſt hora quarta diei; *& liqueſcebat;* Poſtquam incleſcebat ſplendor ſuper illud, liqueſcebat, & flumina ex eo derivabantur, & defluebant in mare magnum; & veniebant cervi, capri, bubali, & animalia omnia, & de illis bibebant. Et poſtea veniebant nationes, & de his venabantur, & comedebant, & in his guſtabant guſtum Manna, quod deſcenderat Iſraeli.

Et fuit die ſexto, collegerunt &c. R. Jehoſua dicit; hic eſt panis duplus. *Duo Gomer pro unoquoque. Et venerunt omnes principes congregationis*. Dixerunt Moſi; Magiſter noſter; Cur differt hic dies ab ceteris diebus? *Et dixit illis*: Hoc eſt, quod dixit Dominus? Dixerunt: quando? Reſpondit illis: *Cras quod coquetis, coquite*. R. Jehoſua dicit: Qui volebat coquere, parabatur illi; Et qui volebat elixare, illi elixabatur. R. Elieſer Amodai dicit; Si vellet rem coctam, erat guſtus omnium rerum coctarum, quæ ſunt in mundo; Si vellet elixare, erat guſtus omnium elixorum, quæ ſunt in mundo. Rabi Elieſer dicit; ſuper coctum coctum, & ſuper elixum elixum. Quomodo? Si feſtum cadat in veſperam Sabbathi, unde probatur, quod non liceat coquere, & elixare, niſi fiat commixtio? Ex eo quod dictum eſt; *Quod coquetis, coquite*: Coctum ſuper coctum & elixum ſuper elixum. *Quicquid vero abundaverit, ſeponite in cuſtodiam. Et ſepoſuerunt uſque ad mane*. Eo modo quo dictum eſt. *Et dixit Moſe. Comedite illud hodie; quoniam Sabbathum eſt hodie Domino. Hodie non invenietis illud in agro*. R. Zericha dicit: Hinc probantur tria convivia in Sabbatho; ut promti eſſent egredi in tempore matutino. Dixerunt illi; Moſe magiſter noſter; egrediemur mane? Reſpondit illis. *Comedite illud hodie*. Dixerunt illi, quoniam mane non egredimur, egrediemur inter veſperas. Reſpondit illis;

quo-

תמצאוהו בשדה. אמרו בקע לבן של
אבותינו באותה שעה שהיו אומרים
הואיל ולא מצאנוהו היום שמא לא
נמצאהו למחר אמר להם היום הזה
אי אתם מוצאים אותו אבל אתם
מוצאים אותו מחר. רבי ﭏעזר בן חסמא
אומר בעולם הזה אי אתם מוצאים
אותו אבל לעולם הבא אתם מוצאים
אותו.

ויאמר משה אכלוהו היום. רבי יהושע
אומר אם תזכו לשמור את השבת
עתיד הקדוש ברוך הוא לתת לכם
שלשה מועדות פסח ועצרת וסוכות.
לכך נאמר ויאמר משה אכלוהו היום.
רבי ﭏעזר המודעי אומר אם תזכו לשמור
את השבת עתיד הקדוש ברוך הוא
ליתן לכם שש מדות טובות. ארץ
ישרﭏ. ועולם הבא. ועולם חדש. ומלכות
בית דוד. וכהנה. ולויה. לכך נאמר
אכלוהו היום. רבי ﭏעזר אומר אם תזכו
לשמור את השבת תנצלו משלשה
פורענויות מיומו של גוג ומגוג. ומחבלו
של משיח. ומיום דין הגדול. לכך
נאמר אכלוהו היום. ששת ימים
תלקטוהו. רבי יהושע אומר למדנו שאין
יורד בשבת ביום טוב מנין תלמוד לומר
לא יהיה בו. רבי ﭏעזר המודעי אומר
למדנו שאינו יורד בשבת. ביום טוב
מנין תלמוד לומר שבת. ביום הכפורים
שהוא שבתון מנין תלמוד לומר לא יהיה
בו. ויהי ביום השביעי יצאו מן העם
ללקוט ולא מצאו ﭏו מחוסרי אמנה
שבישרﭏ.

פרשה ה

ויאמר יהוה ﭏ משה עד אנה מאנתם
רבי יהושע אומר אמר לו הקדוש ברוך
הוא למשה משה אמור להם לישראל
הוצאתי אתכם ממצרים וקרעתי לכם
את הים והורדתי לכם המן והעלתי
הבאר והגזתי לכם השליו. ונלחמתי לכם
מלחמת עמלק. ועשיתי לכם נסים
וגבורות. עד מתי מאנתם לשמור מצותי
ותורותי. שמא תאמרו מצות הרבה
הטלתי לכם שבת זה הטלתי לכם
ממרה לשמרה ולא שמרתם אתם
שמא תאמרו כל מי שמשמר השבת

quoniam Sabbathum est hodie Domino. Et cur dictum est; *Hodie non invenietis in agro.* Dixerunt; Diffissum est cor patrum nostrorum eo tempore qui dixerunt, quandoquidem non invenerunt illud hodie, non invenient mane. Dixit illis; hac hodierna die vos non invenietis illud, sed invenietis mane: R. Eliefer ben Asama dicit; In hoc mundo non invenietis illud, sed in mundo futuro illud invenietis.

Et dixit Mose; Comedite illud hodie: R. Jehosua dicit; Si digni eritis observare Sabbathum; futurum est ut Deus S. B. det vobis tres solennitates, Pascha, festum septimanarum, & tabernaculorum. Idcirco dictum est: *Et dixit Mose: Comedite illud hodie.* R. Eliefer dicit; Si digni eritis observare Sabbathum, futurum erit, ut Deus S. B. det vobis sex bona, terram Israel, & mundum futurum, & seculum novum, & regnum domus David, & Chanucha, & ordinem Leviticum. Idcirco dictum est: *Comedite illud hodie.* Rabi Eliefer dicit; Si digni eritis observare Sabbathum, liberabimini a tribus pœnis, a diebus Gog, & Magog, a doloribus Messiæ, & a die judicii magni. Idcirco dictum est: *Comedite hodie. Sex diebus colligite illud.* R. Jehosua dicit: Docemur, quod non descenderit in Sabbatho, in die festo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non erit in eo*: R. Eliefer Amodai dicit; Docemur, quod non descenderit in Sabbatho, in die festo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sabbathum.* In die expiationum, in quo erat cessatio, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non erit in eo*: *& fuit in die septimo, egressi sunt de populo ad colligendum, & non invenerunt.* Hi sunt deficientes fide in Israel.

SECTIO V.

ET *dixit Deus ad Mosen: Usquequo renuitis?* R. Jehosua dicit. Deus S. B. dixit Mosi. Mose alloquere ad Israel; Eduxi vos de Ægypto, induravi vobis mare, & feci vobis descendere Manna, & feci vobis adscendere fontem, & dedi vobis coturnices, & bellavi vobis bellum Amalech, & feci vobis miracula & portenta: *Usquequo renuitis observare præcepta mea, & leges meas?* Fortasse dicetis: Præcepta multa imposui vobis. Sabbathum hoc imposui vobis in Marah ut custodiretis, & non custodistis; Fortasse; Qui observat Sabbathum, quam mercedem recipit? Idcir-

מה שכר נוטל עליו תלמוד לומר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע. הא למדנו שכל מי שמשמר את השבת מרוחק מן העבירה. ראו כי יהוה נתן לכם את השבת. אמר להם משה לישראל הזהרו כי יהוה נתן לכם את השבת שתשמרוה על כן הוא נותן לכם זהו שהיה רבי יהושע אומר לחם כפול שני העומר לאחד. שבו איש תחתיו אלו ארבעה אמות. אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה. ומנין ששמעו דבר זה וקבלו עליהם שנאמר וישבתו העם ביום השביעי. דבר אחר וישבתו העם ביום השביעי. רבי יהושע אומר אמר להם לישראל אם תשמרו שבת זו עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכם שלשה מועדות. חג ניסן וחג סיון וחג תשרי. כיון ששמעו דבר זה קבלו עליהם ושבתו. רבי אלעזר המודעי אומר אמר להם המקום אם תשמרו שבת זו עתיד אני ליתן לכם שש מדות טובות ארץ ישראל וכו׳. רבי אלעזר אומר אם תשמרו שבת זו תנצלו משלשת פורעניות. מחבלו של משיח ומיומו של גוג ומיום דין הגדול. וכששמעו דבר זה קבלו ושבתו. ויקראו בית ישראל את שמו מן. דורשי רשומות אמרו בית ישראל קראו את שמו מן. והוא כזרע גד לבן. איני יודע של מי דומה. רבי יהושע אומר דומה לזרע פשתן. מה זרע פשתן אדום כך זה אדום תלמוד לומר לבן. רבי אלעזר אומר דומה להגדה שהוא מושך לבו של אדם. אחרים אומרים הוא מעיד על עצמו שהוא מן שאינו יורד לא בשבת ולא ביום טוב ולא ביום הכפורים. רבי יוסי אומר כשם שהנביא מגלה חדרים וסתרים כך היה המן מגיד

circo dictum est *Isai.* LVI. 2. *Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendet istud, custodiens Sabbathum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum.* Ecce docemur, quod qui observat Sabbathum, removetur a peccato. *Videte quod Dominus dedit vobis Sabbathum.* Dixit Mose Israeli: Moneamini, *quod Dominus dedit vobis Sabbathum*, ut observetis; *ideoque ipse dat vobis*; hoc dicebat R. Jehosua; *panem duplum* duo Gomer unicuique. *Sedete quisque in loco suo*; Hi sunt quatuor cubiti. *Ne egrediatur vir e loco suo.* Hæc sunt duo millia cubitorum. Et unde probatur, quod hoc auscultaverint, & receperint? Ex eo quod dictum est. *Et quieverunt populus die septimo.* Alia expositio: *Et quieverunt populus die septimo.* R. Jehosua dicit: Dixit illis; si observabitis hoc Sabbathum, futurum est, ut Deus S. B. det vobis tres solennitats, solennitatem Nisan, solennitatem Sivan, & solennitatem Tisri. Quando hoc audierunt, super se receperunt, & quieverunt. R. Eliefer Amodai dicit: Dixit illis Deus, si observabitis hoc Sabbathum, dabo vobis sex mensuras bonorum, sc. terram Israel &c. R. Eliefer dicit; Si observabitis Sabbathum hoc, liberabimini a tribus pœnis, sc. a doloribus Messiæ, & a diebus Gog & Magog, & a die judicii magni. Quando hoc audierunt, receperunt, & quieverunt. *Et vocarunt domus Israel nomen ejus Man.* Expositores Biblici dixerunt: *Domus Israel vocarunt nomen ejus Man; Et illud sicut semen coriandri, album.* Ignoro cuinam assimiletur. R. Jehosua dicit; assimilatur semini lini, sicut semen lini est rubrum, ita pariter hoc est rubrum. Idcirco dictum est: *Album.* R. Eliefer dicit: assimilatur coriandro quod attrahit cor hominis: Alii dicunt, quod testetur de seipso, quod sc. Manna non descenderit neque in Sabbatho, neque in die festo, neque in die expiationum. Rabi Jose dicit: Sicut prophetia aperit res manifestas, & absconditas; ita pariter Manna ostendit Israeli manifesta & abscondita. Quomodo? Homo & fœmina qui venerunt coram Mose; & similiter duo, qui veniant coram Synhedrio; Iste dicit; servum meum furatus es &c. *Et sapor ejus tanquam lagani in melle.* R. Jehosua dicit tanquam cacabus, & tanquam crustula. R. Eliefer dicit; tanquam simila, quæ obtecta sit super cribro, & subacta sit melle, & butyro. *Hoc est verbum &c.* Crederem esse dicendum, quod non reposuerit Aharon nisi

לישראל חדרים וסתרים . הא כיצד איש ואשה שבאו לפני משה . וכן שנים שבאו לפני בית דין זה אומר עבדי גנבת וכו'. וטעמו כצפיחית ברבש . רבי יהושע אומר כלפם וכעין אסקריטי . רבי אליעזר אומר כסולת זו שצפה על גבי נפה ונלושה ברבש וחמאה. זה הדבר וגו' שיכול לומר לא הניחו אהרן אלא בשנת הארבעים תלמוד לומר ויניחהו אהרן. אימתי נעשה הארון בשנה שניה כך לא הניחו אהרן אלא בשעה שניה והוא אחד מעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות הקשת והמן והמטה והכתב והשמיר והלוחות ופתיחת פי הארץ לבלוע הרשעים ופתיחת פי האתון וקברו של משה . ומערה שעמד בה משה ואליהו . ויש אומרים אף בגדיו של אדם הראשון ומקלו של אהרן שקדיו ופרחיו. שבעה דברים מכוסין מבני אדם ואלו הן. יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין. ואין אדם יודע במה משתכר ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו. ומלכות בית דוד אימתי תחזור למקומה. ומלכות חייבת אימתי תעקר. ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת איני יודע של מה היא. אם של כסף היתה או של ברזל או של עופרת או של נחשת או של בדיל תלמוד לומר צנצנת לא אמרתי אלא דבר שהוא מציץ מחברו אי אתה מוצא אלא כלי חרס . ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני יהוה למשמרת לדורותיכם . רבי יהושע אומר לאבות. רבי אלעזר המודעי אומר לדורות. רבי אליעזר אומר לימות המשיח ולימות ירמיה הנביא שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אתם עוסקין בתורה אמרו לו במה נתפרנס הוציא להם צלוחית של מן ואמר להם הדור אתם ראו דבר יהוה . אבותיכם שהיו עוסקין בתורה ראו במה נתפרנסו אף אתם אם תעסקו בתורה הקדוש ברוך הוא יפרנסכם מזה וזה אחד משלשה דברים שאליהו עתיד להעמיד לישראל. צלוחית המן . וצלוחית של מי נדה. וצלוחית של שמן המשחה. ויש אומרים אף מקלו של אהרן שקדיו ופרחיו. שנאמר השב את מטה אהרן . ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה. רבי יהושע אומר

nisi anno quadragesimo? Idcirco dictum est: *Sepofuit illud Aharon*. Quando ædificata est arca? Anno secundo; Idcirco non reposuit Aharon nisi in hora secunda: & hoc est unum ex decem, quæ creata sunt in vigilia Sabbathi inter soles, sc. Arcus cœlestis, & Manna, & Virga, & Scriptura, & Schamir, & tabulæ, & apertio oris terræ ad absorbendos impios, & apertio oris fornacis, & sepulchrum Mosis, & specus, ubi stetit Mose, & Elia. Et alii dicunt; Etiam vestes primi hominis, & baculus Aharonis, ejus amygdalæ & flores: Septem abscondita sunt hominibus, & hæc sunt; Dies mortis suæ, & dies consolationis, & profunditas judicii, quantum lucretur, & nemo cognoscit; Et nemo cognoscit, quid sit in corde socii sui; & quando in locum suum restituatur regnum domus David; & quando regnum impium destruatur. *Et dixit Mose ad Aharon: Tolle lagenam unam*. Ignoro qualis esset; num esset argentea, an ferrea, an plumbea, an ænea, an stamnea. Idcirco dictum est צנצנת; Non dixi nisi de eo, quod exsugat ab suo simili. Tu non invenis nisi vas testaceum. *Et dabis in illa plenitudinem Gomer Mannæ, & repone coram Domino in custodiam ad generationes vestras*. R. Jehosua dicit: ad patres. Rabi Eliefer Amodai dicit: ad generationes; R. Eliefer dicit; ad dies Messiæ, & ad dies Jeremiæ prophetæ; quia eo tempore dicet Jeremia Israelitis; Quare non dedistis operam legi? Respondebunt illi. Quo nutriemur? Ostendet illis lagenam Mannæ, & dicet illis. *Generatio vestra videte verbum Domini*. *Jerem.* II. 30. Patres vestri, qui legi operam dederunt, videte quo alimento nutriti sunt; Vos quoque si operam dabitis legi, Deus S. B. ex hoc vos erit nutriturus; & hoc est unum ex tribus, quæ Elia constituet Israelitis, sc. lagenam Mannæ, & vasculum aquæ menstruæ, & lechytum olei unctionis; & alii dicunt; etiam baculum Aharon, & ejus amygdalas & flores: Dictum est enim *Deuter.* XVII. 10. *Refer virgam Aharon*. *Et filii Israel comederunt Manna quadraginta annis*. R. Jehosua dicit. Quadraginta dies comederunt Manna post mortem Mosis. Quomodo? Mose mortuus est septima die Adar, & de eo comederunt quatuor & viginti dies Adar primi, & sedecim Nisan; Ecce quadraginta; Dictum est enim *Jos.* V. 12. *Cessavitque Manna, postridie comederunt de frugibus terræ*. Et dictum est ibid. *Et comederunt de*

ארבעים יום אכלו את המן אחרי מות משה. כיצד משה מת בשבעה באדר ואכלו ממנו ארבעה ועשרים יום של אדר הראשון. וששה עשר של ניסן הרי ארבעים. שנאמר וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ. ואומר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי. רבי אליעזר המודעי אומר שבעים יום אכלו את המן אחר מיתתו של משה הא כיצד משה מת בשבעה באדר ואכלו ממנו עשרים וארבעה ימים של אדם הראשון ושלשים של אדר השני ששנת עבור היתה וששה עשר של ניסן הרי שבעים שנאמר וישבות המן ממחרת. ובני ישראל אכלו את המן וגו׳ רבי יהושע אומר ארבעים יום אכלו ישראל את המן אחר מותו של משה כיצד משה מת בשמונה באדר ואכלו ממנו עשרים וארבעה ימים של אדר וששה עשר של ניסן שנאמר וישבת המן ממחרת. רבי אליעזר המודעי אומר שבעים יום אכלו ישראל את המן אחר מיתת משה כיצד משה מת בששה באדר ואכלו את המן עשרים וארבעה באדר ושלשים של ואדר ואותה שנה לא היתה מעוברת. וששה עשר של ניסן שנאמר וישבות המן. רבי יוסי אומר חמשים וארבעה שנה אכלו ישראל את המן ארבעים שנה בחיי משה. וארבע עשרה אחר מיתתו שנאמר ובני ישראל אכלו את המן. שאין תלמוד לומר את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען אלא אלו ארבעה עשר שנה שאכלוהו אחר מיתת משה. ואלו הן שבע שכבשו ושבע שחלקו. מתה מרים נסתלק הבאר. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד. מת משה נסתלק המן. רבי יהושע אומר מתה מרים נסתלקה הבאר וחזר בזכות משה ואהרן. מת אהרן נסתלק עמוד הענן וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה נסתלקו שלשתן ולא חזרו. והצרעה לא עברה עמהם את הירדן. והעומר אינו ידוע כמה הוא תלמוד לומר עשירית האיפה. וכמה הוא עשירית האיפה אחד משבעה רביעים ועוד עומר זה איני יודע כמה הוא אחד מחמשה ברביע.

פרשה ו

ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין לפי שפרשו ישראל מן התורה לכך

frugibus terræ die altero Paschatis azymorum panes, & polentam. R. Elieser Amodai dicit septuaginta dies comederunt Manna post mortem Mosis. Quomodo? Mose mortuus est die septimo Adar, & de eo comederunt quatuor & viginti dies Adar primi, & triginta Adar secundi, quia annus intercalatus fuit, & sedecim Nisan, ecce septuaginta. Dictum est enim: *Et cessavit Manna postridie; & filii Israel comederunt Manna &c.* R. Jehosua dicit; quadraginta dies comederunt Israelitæ Manna post mortem Mosis. Quomodo? Moses mortuus est die octava Adar, & de eo comederunt quatuor & viginti dies Adar, & sedecim Nisan; dictum est enim: *Et cessavit Manna postridie:* Rabi Eliesер dicit; Septuaginta dies comederunt Israelitæ Manna post mortem Mosis. Quomodo? Mose mortuus est die sexta Adar, & comederunt de Manna quatuor & viginti Adar, & triginta Adar secundi, & ille annus non fuit intercalatus; & sedecim Nisan; Dictum est enim: *Cessavitque Manna.* R. Jose dicit: Quatuor & quinquaginta annis comederunt Israelitæ de Manna, quadraginta annis vivente Mose, & quatuordecim post ejus mortem; Dictum est enim: *Et Filii Israel comederunt Manna.* Quod non erat necesse ut diceretur; *De Manna comederunt priusquam ingrederentur in partem terræ Chanaan.* Isti sunt quatuordecim anni, quibus comederunt post mortem Mosis, septem, quibus subegerunt terram, & septem, quibus diviserunt; Mortua est Mirjam, recessit fons; Mortuus est Aharon, & recesserunt nubes, mortuus est Mose, & recessit Manna. R. Jehosua dicit: Mortua est Mirjam, & recessit fons, & restitutus est propter meritum Mosis & Aharon: Mortuus est Aharon, & recessit columna nubis, & ambo restituta sunt propter meritum Mosis; mortuus est Mose, & hæc tria omnia recesserunt, & nunquam amplius restituta sunt; & lepra non transiit cum illis Jordanem. Et Omer ignoratur quantum esset; Dictum est; *Decima pars Ephæ;* & quanta erat decima pars Ephæ? Unum ex septem quartariis; & præterea hoc Omer ignoratur quantum esset; Una ex quinque partibus in quartario.

SECTIO VI.

Et profecta est universa congregatio filiorum Israel ex deserto Sin. Quia se separarunt Israelitæ ab lege; Idcirco venit inimicus contra illos; Quia non ve-

בא שונא עליהם שאין השונא בא לא על החטא ועל העבירה.

ויריב העם עם משה. עברו על שורת הדין דרך ארץ אדם כועס בביתו ואין נותן עינו לא בבנו הקטן אבל אלו לא נתנו עיניהם לא בגדול לכך נאמר וירב העם עברו על שורת הדין.

ויאמר להם משה מה תריבון וגו׳ אמר להם כל זמן שאתם מריבין עמי אתם מנסין המקום שנאמר מה תנסון את יהוה. דבר אחר כל זמן שאתם מנסין המקום שנאמר מה תנסון את יהוה. דבר אחר כל זמן שאתם מדינין עמי הקדוש ברוך הוא עושה לכם נסים ונפלאות לשמו מתגדל בעולם. ויצמא שם העם במים וגו׳ אבל כאן נגע בהם צמאון וגו׳. ומקום אחר מה הוא אומר ויבאו מרתה אבל כאן נגע בהם צמאון. וילן העם על משה. מכאן היה רבי הושעיא נפל ביתא אבל לכוותא. השוו בהמתן לגופו אמרין בהמתו של אדם היא חייו אדם המהלך בדרך אם אין בהמתו עמו מסתגף הוא.

ויצעק משה אל יהוה להוריע שבחו של משה שלא אמר משה הואיל והם מדינין עמי איני מבקש עליהם רחמים אלא ויצעק משה אל יהוה לאמר מה אעשה לעם הזה אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם בינך לבינם אני הרוג ואתה אומר לי אל תפקיד כנגדן. כי תאמר אלי שאהו בחיקך והם רוצין להרגני. כאן המקום ממיך ומשה מגביה. ובמקום אחר המקום מגביה ומשה ממיך כענין שנאמר ועתה הניחה לי. ואחריו מה הוא אומר ויחל משה. ויאמר יהוה אל משה עבור. עבור על דבריהם. רבי יהודה אומר עבור מהם שאתה מוצא להם את המים. רבי נחמיה אומר עבור על חטא שלהם. דבר אחר עבור לפני העם ודנגישה ליה ימלל. וקח אתך מזקני העם לעדות. שלא יאמרו מעיינות היו שם. ומטך אשר הכית בו את היאור מפני התרעומות. וזהו אחד משלשה דברים שישראל מתרעמין עליהם והיו אומרים מיני פורענות הן ואלו הן הקטרת הארון והמטה. אמרו הקטרת

nit inimicus nisi propter peccatum & delictum.

Et rixatus est populus cum Mose. Violarunt ordinem judicii. Juxta consuetudinem terræ quando quis indignatur in domo sua, non intuetur nisi filium suum minorennem; At isti dederunt oculos suos super maximum; Idcirco dictum est; *Et rixatus est populus*; violarunt ordinem judicii.

Et dixit ad illos Mose; quid rixamini vos mecum? Vos tentatis Deum; Dictum est enim: *Quid tentatis Dominum?* Quo tempore vos mecum contenditis, Deus S. B. facit vobis miracula, & mirabilia, & nomen ejus magnificatur in mundo. *Sitivit ibi populus aquam &c.* At hoc loco; Pervenit ad illos sitis &c. Alio loco quid dictum est? *Et venerunt in Marah. Et murmuravit populus contra Mosen.* Hinc dicebat R. Josia; Si cadat domus, luctus est illi loco; Similes sunt in suis pecoribus quod spectat eorum corpora; Dixerunt; In animali hominis est vita hominis; si incedat per viam, si non sit animal suum cum eo affligitur.

Et clamavit Mose ad Dominum. Ad demonstrandam laudem Mosis; Non enim dixit Mose, quoniam mecum contendunt, non quæram pro illis misericordiam; Verum *& clamavit Mose ad Dominum; dicendo: quid faciam populo huic?* Dixit Mose coram Deo S. B. Domine mundi; Inter te & inter illos ego interficiar; & tu dicis mihi; Ne irascaris contra illos; Quia dixisti mihi; Porta illum in sinu tuo; & illi volunt me interficere; Hic Deus humiliatur, & Mose extollitur; & alio loco Deus extollitur, & Mose humiliatur; sicuti dictum est *Exod.* XXXII. 10. *Nunc igitur sine me.* Et postea quid dictum est? *Et oravit Mose. Et dixit Dominus ad Mosen. Transi.* Transi super eorum verba. R. Jehuda dicit: *Transi ab iis*; quia tu educes illis aquas; R. Nehemia dicit. Transi super eorum peccatum. Alia expositio. *Transi coram populo. Et tolle tecum de Senioribus populi.* In testes; Ne dicant; Fontes ibi erant. *Et virgam quoque tuam, quo percussisti flumen.* Propter murmurationes. Et hoc est unum ex iis, in quibus murmuravit Israel; & dixerunt; species pœnarum sunt, & illæ sunt suffitus, Arca, & virga; Dixerunt hic suffitus est causa pœnarum, & interfecit Nadab & Abihu; Dictum est enim *Levit.* X. 1. *Et acceperunt duo filii Aharon Nadab & Abihu.* Idcirco cognoverunt omnes Israelitæ quod inserviret ad ex-

V 2

הזו של פורענות היא הרגת נדב ואביהוא לכך ידעו כל ישראל שהיא של כפרה שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם . אמרו הארון הזה של פורענות הוא הכה עזא ואנשי בית שמש שנאמר ויך באנשי בית שמש. הכה עזא שנאמר ויחר אף יהוה בעזא לכך ידעו ישראל של ברכה הוא עתה שנאמר וישב ארון יהוה בבית עובד אדום וגו' ויגד למלך דוד וגו' . וילך דוד ויעל וגו' . אמרו המטה הזה של סנפירינון הוא . הביא עשר מכות על המצריים במצרים ועשרה על הים. לפיכך ידעו שהוא של נסים שנאמר ומטך אשר הכית בו וגו' מפני התרעומת הנני עומד לפניך שם. אמר לו הקדוש ברוך הוא מכל מקום שאתה מוצא רושם רגל אדם שם אני לפניך . והכית בצור . מכאן היה רבי יוסי בן זימרא אומר המטה של סנפירינון הוא. והכית על הצור אינו אומר כאן אלא והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם וגו' ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה. רבי יהושע אומר מסה ומריבה שנאמר ויקרא שם המקום וגו'. רבי אלעזר המודעי אומר המקום קראו מסה ומריבה שנאמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה מכאן לבית דין הגדול שהוא קרוי מסה. על ריב בני ישראל רבי יהושע אומר אמרו ישראל אם יש הוא רבון כל המעשים כשם שהוא רבון עלינו נדע ואם לאו לא נדע רבי אליעזר אומר אמרו אם מספק לנו צרכנו נעבדנו ואם לאו לא נעבדנו. לכך נאמר על ריב בני ישראל ועל נסותם את יהוה לאמר היש יהוה בקרבנו אם אין.

חסלת פרשתא דויסע

פרשה א

ויבא עמלק. רבי יהושע ורבי אלעזר בן חסמא אומר המקרא הזה רשום ומפורש על ידי איוב שנאמר היגאה גומא בלא ביצה ישגא אחו בלי מים. וכי איפשר לגומא להתגדל בלא ביצה הישגא אחו בלי מים וכי איפשר לאחו בלי מים. כך אי איפשר לישראל בלא תורה ולפי שפרשו מדברי תורה לכך בא עליהם

expiationem. *Et dedit suffitum, & expiavit super populo.* Dixerunt: ista arca est causa pœnarum; Illa percussit Ozam, & Bethsamitas: Dictum est enim 1. *Sam.* VI. 19. *Percussit autem de viris Bethsamitibus.* Percussit Ozam; dictum est enim 2. *Sam.* VI. 7. *Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam.* Idcirco cognoverunt Israelitæ causam esse benedictionis. Dictum est enim Ibid. *Et habitavit arca Domini in domo Obededom, & benedixit Dominus Obededom &c. Nuntiatumque est regi David &c. Abiit ergo David, & adduxit &c.* Dixerunt: Virga ista adamantina adduxit decem plagas super Ægyptios in Ægypto, & decem super mare: Idcirco cognoverunt esse causam miraculorum. Dictum est enim. *Et virgam tuam, qua percussisti &c.* Propter murmurationem. *Ecce ego sto coram te ibi;* In omni loco, in quo invenies vestigium pedis humani, ego sto coram te. Hinc R. Jose ben Zimra dicebat; Virga erat adamantina. *Et percuties petram;* Non dictum est hic nisi*; & percuties petram, & egredientur ex ea aquæ, & bibet populus &c. Et vocavit nomen loci illius: tentatio, & contentio.* R. Jehosua dicit: *tentatio & contentio;* Dictum est enim: *& vocavit nomen loci &c.* R. Eliesér Amodai dicit; locum vocarunt: *tentatio & contentio:* Dictum est enim: *& vocavit nomen loci; tentatio & contentio.* Hinc Synhedrium magnum vocatur tentatio: *Propter jurgium filiorum Israel.* Rabi Jehosua dicit: Dixerunt Israelitæ, si ille sit Dominus omnium operum, cognoscemus illum, si minus, non cognoscemus illum. R. Eliesér dicit: Dixerunt; Si nobis necessaria suppeditabit, serviemus illi, si minus, non serviemus. Idcirco dictum est: *Propter jurgium filiorum Israel, & quod tentassent Dominum, dicendo: An est Dominus in medio nostrum, necne?*

Absolvitur Sectio, quæ inscribitur:
Et proficisci fecit.

SECTIO I.

ET *venit Amalec.* R. Jehosua & R. Eliesér dicunt; Hic textus signatus est, & *Job* ope explicatur: Dictum est enim ibid. VIII. 11. *Nunquid vivere potest scirpus absque humore, aut crescere carectum sine aqua?* Quid? Num possibile est, ut crescat scirpus sine humore, & crescat carectum sine aqua? Sic non est possibile, ut Israel vivat sine lege; & quia se a verbis legis separa-

השונא שאין השונא בא אלא על החטא ועל העבירה לכך נאמר ויבא עמלק. רבי אלעזר המודעי אומר ויבא עמלק. לפי שהיה עמלק נכנס תחת כנפי ענן וגונב נפשות מישראל והורגן שנאמר אשר קרך בדרך וגו׳. אחרים אומרים ולא ירא אלהים. אלו ישראל שלא היו בידם מצות. רבי אליעזר אומר ויבא עמלק שבא בגלוי פנים. לפי שכל הביאות שבא לא בא אלא במטמוניות שנאמר אשר קרך בדרך וגו׳ אבל ביאה זו לא בא אלא בגילוי פנים. רבי יוסי בן חלפתא אומר ויבא עמלק שבא בעצה מלמד שכנס כל אומות העולם ואומר להם בואו וסייעוני על ישראל אמרו לו לא נוכל לעמוד כנגדן. פרעה לא עמד כנגדן שטבעו הקדוש ברוך הוא בים סוף שנאמר וניער פרעה וחילו בים סוף אבל אנו היאך נוכל לעמוד כנגדן. אמר להם בואו ואתן לכם עצה מה תעשו אם הם ינצחוני ברחו לכם. ואם לאו בואו וסייעוני על ישראל לכך נאמר ויבא עמלק שבא בעצה. רבי יהודה אומר חמשה עממים פסע עמלק ובא ונלחם עם ישראל שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב החתי והחוי והיבוסי והאמורי יושב בהר לפי שהיה לפנים מכולן. רבי נתן אומר לא בא אלא מהררי שעיר. ארבע מאות פרסה פסע עמלק ובא ונלחם עם ישראל. אחרים אומרים יבא עמלק כפויי טובה ויפרע מן העם כפויי טובה שנאמר ואלה המתקשרים עליו וגו׳. יבא אלו כפויי טובה שנאמר ולא זכר יואש המלך החסד וגו׳ ובמותו אמר ירא אלהים וידרוש מה ענשו ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם וגו׳ וכתיב ויהוה נתן בידם חיל לרוב מאד. מפני מה כי עזבו את יהוה אלהים ואת יואש עשו שפטים אל תקרי שפטים אלא שפוטים. ומה שפוטים עשו בו אמרו העמידו עליו

pararunt, venit contra illos inimicus; quoniam non venit inimicus nisi propter peccatum, & delictum; Ideoque dictum est. *Et venit Amalec*. R. Eliefer Amodai dicit: *& venit Amalec*. Quia Amalec ingressus sub alas nubis furabatur animas, & interficiebat; dictum est enim *Deut.* xxv. 18. *Quomodo insidias fecerit tibi in via &c.* Alii dicunt. *Et non timuit Deum*. Ibid. Isti sunt Israelitæ, qui non habebant in manibus suis præcepta. R. Eliefer dicit: *& venit Amalec*; sc. venit facie aperta. Quia in omnibus adventibus, quibus venit, non venit, nisi clam. Dictum est. *Quomodo insidias fecerit tibi in via &c.* Sed in hoc adventu non venit nisi palam. Ideoque dictum est; *& venit Amalec*; sc. venit palam. R. Jose Chalphta dicit: *& venit Amalec*; sc. venit dolo; Docetur, quod collegerit omnes nationes mundi, & dixerit illis; venite, & mihi auxiliamini contra Israel; Responderunt illis; non possumus consistere contra illos; Pharao non potuit consistere contra illos, quia illum demersit Deus S. B. in mare Suph. Dictum est enim: *& projecit Pharaonem, & exercitum ejus in mare Suph*. Quomodo nos poterimus consistere contra illos? Respondit illis; Venite, & dabo vobis consilium; Quid facietis? si me vicerint, advolabunt ad vos; si minus, venite, & auxiliamini mihi contra Israel. Idcirco dictum est; *& venit Amalec*. sc. venit dolo. Rabi Jehuda dicit; Per regiones quinque populorum incessit Amalec, & venit, & pugnavit cum Israel; Dictum est enim *Num.* XIII. 30. *Amalec habitat in terra australi, & Hittæus, & Jebusæus, & Emorræus habitat in monte*. Quia habitabat in terra præ omnibus interiore. R. Nathan dicit; non venit nisi de montibus Seir. Quadringentas Parsas incessit Amalec, & venit, & pugnavit cum Israel. Alii dicunt; Venit Amalec ingratus, & ultus est de populo ingrato; Dictum est enim 2. *Paral.* XXV. 27. *Et tetenderunt ei insidias &c.* Venit iste ingratus, & ultus est de Joas ingrato; Dictum est enim ibid. XXIV. 22. *Et non recordatus est Joas rex misericordiæ &c. Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat*. Quomodo punitus est? *Et fuit, cum evolveretur annus, adscendit contra eum exercitus Syriæ &c.* Et scriptum est: *& tradidit Dominus in manus eorum infinitam multitudinem*. Qua de causa? *Quod dereliquissent Dominum Deum: In Joas quoque exercuere judicia*. Ne legas שפטים, sed

ברינות קשים אשר לא ידעו אשה מימיהם וענו אותו במשכב זכור כענין שנאמר וענה גאון ישראל וגו׳ ובלכתם ממנו כי עזבו אותו בחלאים רבים התקשרו עליו עבדיו בדמי יהוידע הכהן ויהרגוהו על מטתו וימות וילחם ישראל ברפידים. אמר רבי חנניה דבר זה שאלתי את רבי אלעזר במתיבתא רבא רפידים מהו אמר לי כמשמעו. ועוד אמר רבי חנינא שאלתי את רבי אלעזר מה ראו ישראל לפדות פטרי חמורים ולא פטרי סוסים וגמלים אמר לי גזרת מלך היא שלא היה בידן באותה שעה אלא חמורים בלבד שאין כל אחד ואחד מישראל שלא העלה עמו תשעים חמורים טעונין כסף וזהב. אחרים אומרים אין רפידים אלא רפיון ידים לפי שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה לכך בא שונא עליהם לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה. שנאמר ויהי במלכות ירבעם ובחזקתו וגו׳. מה היה ענשו של דבר עלה שישק מלך מצרים וגו׳ וזה אחד משלשה דברים שחזרו למקומן גלות יהודה חזרה למקומה שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם וגו׳ ביתא דנא סתריה וגו׳. כתב שמים חזר למקומו שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו. ויאמר משה אל יהושע מכאן שהיה עושהו כמותו למדו כל אדם דרך ארץ ממשה שלא אמר ליהושע בחר לי אנשים אלא בחר לנו אנשים מכאן שהיה עושה אותו כמותו מכאן שיהא תלמיד חביב לפני רבו כמותו שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי ארוני. והלא אהרן היה גדול ממנו מה תלמוד לומר בי ארוני עשאו כרבו ומנין שמורא רבו כמורא שמים שנאמר

sed שפוטים. Et quæ ignominiosa judicia fecerunt contra illum? Dixerunt; Statuamus super illum homines robustissimos, qui nunquam in diebus suis cognoverint mulierem, & affligant illum concubitu masculino; Sicuti dictum est *Ose.* VII. 9. *Et humiliabitur superbia Israel &c. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus multis; surrexerunt contra eum servi sui in ultionem sanguinis Joajadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est.* 2. *Paral.* ibid. *Et pugnavit cum Israel in Rhephidim.* Dicit R. Chananja; Hoc quæsivi a R. Eliesèr in Academia magna; רפידים quid significat? Respondit mihi; juxta sensum suum literalem. Et præterea dicit R. Chananja; quæsivi a R. Eliesèr; quid viderunt Israelitæ, ut redimerent primogenitos asinorum, non autem primogenitos equorum, & camelorum? Respondit illi; Decretum regis est; quod non essent eo tempore in eorum potestate nisi asini tantum, nemo ex Israelitis non fecit secum adscendere nonaginta asinos onustos argento, & auro. Et alii dicunt; non est רפידים nisi רפיון ידים, i. e. *remissio manum*, quia remiserunt Israelitæ manus suas a verbis legis; ideoque venit inimicus contra illos, quia non venit inimicus nisi propter remissionem manuum a lege; Dictum est enim 2. *Paral.* XII. *Et fuit in regno Jeroboam, & cum roboratum esset &c. Ascendit Sesac rex Ægypti &c.* Et hoc est unum ex tribus, quæ in locum suum restituta sunt. Captivitas Judæ restituta est in locum suum; Dictum est enim; *Trans fluvium habitarunt patres vestri &c.* Domus judicii occulta fuit &c. Scriba cœli restitutus est in locum suum. Dictum est enim *Prov.* XXXIII. 5. *Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere. Et dixit Mose ad Josue*; Hinc, quod illum sui similem fecerit, addiscimus consuetudinem terræ ex Mose, qui non dixit Josue; *selige mihi viros*, sed *selige nobis viros*; Hinc fecit illum sui similem; Hinc coram magistro suo erit amabilis discipulus sapiens sicut ille; Dictum est enim *Num.* XII. 11. *Et dixit Aharon ad Mosen; obsecro Domine mi.* Atqui Aharon erat illo major; Cur dictum est: *Obsecro Domine mi*? Fecit illum sicut suum magistrum; Unde probatur, quod timor magistri sit sicut timor Dei? Dictum est enim Ibid. XI. 28. *Respondit Josue filius Nun minister Mose ex juvenibus ejus, & dixit illi; Domine mi Mose, prohibe eos*; Sicut Deus prohibuit eos, ita tu quoque

ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ארני משה כלאם כשם שהמקום כלאם כך אתה כלאם. וכן אתה מוצא בגחזי בשעה שאמר לו אלישע חגור מתנך וקח משענתי בידך התחיל לסמוך על מקלו ולילך אמרו לו להיכן אתה הולך גחזי. אמר להם להחיות מת. אמרו לו וכי אתה יכול להחיות מת והלא יהוה ממית ומחיה. אמר להם אף רבי ממית ומחיה. בחר לנו אנשים רבי יהושע אומר בחר לנו אנשים גבורים. רבי אליעזר המודעי אומר בחר לנו יראי חטא. וצא הלחם בעמלק רבי יהושע אומר אמר לו משה ליהושע צא מתחת הענן והלחם בעמלק. רבי אליעזר המודעי אומר אמר לו משה יהושע למה אתה משמר את ראשך לא לכתר. צא מתחת הענן והלחם בעמלק. מחר אנכי נצב מחר נהיה עמכם מעתרים ועומדים על ראש הגבעה דברי רבי יהושע. רבי אליעזר המודעי אומר מחר נגזור תענית ונהיה מעתרים על מעשה אבות. ראש אלו מעשה אבות. גבעה אלו מעשה אמהות. ומטה האלהים בידי. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם במטה הזה הוצאת ישראל ממצרים. במטה זה קרעת להם הים. במטה זה עשית להם נסים וגבורות. במטה זה תעשה להם נסים וגבורות בשעה הזאת. איסי בן יהודה אומר חמשה דברים יש להם בתורה הכרע. שאת. ארור. מחר. משוקדים. וקם. שאת מניק הלא אם תיטיב שאת. או שאת ואם לא תיטיב. ארור אפם כי עז. או כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור מחר אנכי נצב על ראש הגבעה. או צא הלחם בעמלק מחר. משוקדים כפתוריה ופרחיה. או במנורה ארבעה גביעים משוקדים. וקם העם הזה וזנה. או הנך שוכב עם אבתיך וקם. אלו חמשה דברים יש בתורה שאין להם הכרע. ויעש יהושע כאשר אמר לו משה. מה שנתפקד לא עבר על גזירת משה ואהרן. ומשה ואהרן וחור. לענין שאמרנו להזכיר מעשה אבות. ומעשה אמהות שנאמר כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר. וכי ידיו של משה מגבורות ישראל או ידיו

que prohibe eos. Et sic tu invenis in Giezi, quo tempore dixit illi Eliseus; *Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade*; Incepit inniti ejus baculo, & incedenti dixerunt; Quo tu vadis Giezi? Respondit illis; ad vivificandum mortuum. Dixerunt illi; Quid? potesne tu vivificare mortuum? Atqui Deus mortificat, & vivificat. Respondit illis; Meus quoque dominus mortificat, & vivificat. *Selige nobis viros*. R. Jehosua dicit; *Selige nobis viros* fortes. R. Elieser Amodai dicit; *Selige nobis viros* timentes peccatum. *Et egredere & pugna cum Amalec*. R. Jehosua dicit; Dixit Mose Josuæ; egredere de nube, & pugna cum Amalec. R. Eliéser Amodai dicit; Dixit Mose Josuæ; Josue cur custodis caput tuum? Num ad coronam. Egredere de nube, & pugna cum Amalec. *Cras ego staturus sum*; Cras erimus vobis oratores, & precatores super verticem jugi; verba R. Jehosua. R. Elieser Amodai dicit; cras constituemus jejunium, & erimus oratores super opera patrum. *Vertice*; hæc sunt merita patrum; *Jugi* hæc sunt merita matrum. *Cum virga Dei in manu mea*. Dixit Mose coram Deo S. B. Domine mundi; hac virga eduxisti Israel de Ægypto; hac virga indurasti illis mare; hac virga fecisti illis miracula, & portenta. Hac virga facies illi hoc tempore miracula & portenta. Isi ben Jehuda dicit; Quinque sunt res, in quibus non est solutio in lege, שאת ארור מחר משוקדים וקם. Unde probatur שאת? *Nonne si benefeceris, remittetur? Aut remittetur, vel si non benefeceris*. Genes. IV. 6. *Maledicta ira eorum, quia fortis est*. Aut *quia in eorum ira occiderunt virum, & in voluntate sua eradicarunt murum*. Ibid. XLIX. 7. *Mane ego staturus sum in vertice jugi*: Aut: *egrediens pugna cum Amalec mane*. *Amygdalata poma ejus, & flores ejus*; aut *in candelabro quatuor cyathi amygdalati*. Exod. XXV. 34. *Et surget populus iste, & fornicabitur*. Aut; *Ecce tu dormiturus es cum patribus tuis, & surget*. Deut. XXXI. 16. Hæ sunt quinque res, in quibus non est solutio in lege. *Et fecit Josue, quemadmodum dixerat ei Mose*. Quod fuerat præceptum. Non violavit decretum Mosis & Aharon. *Mose autem, & Aharon, & Hur*. Eo modo quo diximus. Ad memoranda opera patrum, & opera matrum. Dictum est enim Num. XXIII. 9. *Nam de vertice rupium videbo eum, & de jugis intuebor illum*. *Fuitque cum elevaret* Mo-

שוברות עמלק. אלא כל זמן שמגביה
ידו כלפי מעלה היו ישראל מסתכלין בו
ומאמינין כמי שפקד משה לעשות כן
והקדוש ברוך הוא עשה להם נסים
וגבורות. כיוצא בו ויאמר יהוה אל משה
עשה לך שרף. וכי נחש ממית ומחיה
אלא כל זמן שהיה עושה כן היו ישראל
מסתכלין ומאמינין במי שפקד את משה
לעשות והקדוש ברוך הוא עשה להם
רפואות. כיוצא בו והיה הדם לכם לאות
וגו'. וכי מה הדם מהנה למלאך או מה
מהנה לישראל. אלא כל זמן שהיו ישראל
עושין כן ונותנין מן הדם על פתחיהם
הקדוש ברוך הוא חס עליהם שנאמר
ופסח יהוה על הפתח. רבי אליעזר אומר
מה תלמוד לומר וגבר ישראל. או וגבר
עמלק. אלא כל זמן שהיה משה מגביה
ידיו כלפי מעלה עתידין ישראל להגביר
בדברי תורה שהם עתידין להנתן על ידיו.
וכשהוא ממיך ידיו עתידין ישראל להמיך
בדברי תורה שהן עתידין להנתן על ידיו.
וידי משה כבדין מכאן שלא ישהה אדם
במצות. אולי שאמר משה ליהושע בחר
לנו אנשים לא היה מצטער בו אמרו
יקרו ידיו של משה באותה שעה כאדם
שתלויין לו כדין של מים. ויקחו אבן
וישימו תחתיו. וכי לא היה לו למשה
כר אחד או כסת אחת או קלוקרון שיניח
תחתיו אלא אמר משה וכו'. אהרן וחור
תמכו בידיו שהיה מעלן ומורידן. ויהי ידיו
אמונה עד בא השמש. מגיד שהיה
בתענית. דברי רבי יהושע. רבי אליעזר
המודעי אומר יקר חטא על ידיו של משה
באותה שעה לא היה יכול לעמוד בו.
משה מה עשה. הפנה על מעשה אבות
שנאמר ויקחו אבן וישימו תחתיו. אלו
מעשה אבות וישב עליה. אלו מעשה אמהות
ואהרן וחור מזה אחד ומזה אחד. ומה
תלמוד לומר אחד. אחד שהיה אהרן
מזכיר מעשה יהודה. וחור מעשה לוי.
מכאן אמרו אין פוחתין משלשה בני אדם
עוברין לפני התיבה בתענית צבור. ויהי
ידיו אמונה. בידו אחת שלא קבל בה
מישראל כלום. ובידו אחת אמר משה
לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם
על ידי הוצאת את ישראל ממצרים:

Mose manum suam, prævalebat. Quid? Num manus Mosis roborabat Israel, an manus ejus frangebant Amalec? Verum quo tempore extollebat manum suam in altum, Israelitæ aspiciebant in eum, & credebant in eo, quod Mose præceperat, ut ita facerent; & Deus S. B. faciebat illis miracula, & portenta. Huic simile dictum est *Num.* XXI. 8. *Et dixit Dominus ad Mosen: Fac tibi serpentem*. Quid? Num serpens mortificabat, & vivificabat? Verum quo tempore sic faciebat, Israelitæ intuebantur, & credebant in eo, quod præceperat Mose faciendum, & Deus S. B. sanabat illos. Huic simile dictum est *Exod.* XII. 13. *Et erit sanguis vobis in signum*. Quid? Num sanguis inserviebat Angelo, an inserviebat Israelitis? Verum quo tempore Israelitæ sic faciebant, & dabant de sanguine super eorum portas, Deus S. B. illis miserabatur; Dictum est enim ibid. *Transiliet autem Dominus super portam*. R. Eliefer dicit; cur dictum est; *& prævalebat Israel*; aut: *& prævalebat Amalec?* Verum quo tempore elevabat Mose in altum manus suas, futurum erat, ut prævalerent Israelitæ in verbis legis, quæ ejus manibus danda erat; & quando demittebat manus suas, futurum erat, ut Israelitæ se demitterent a verbis legis, quæ ejus manibus danda erat; Hinc non morabitur homo in præceptis vanis; Quia dixit Mose Josuæ; *Selige nobis viros*; de eo non doluit; dixerunt; *Porro manus Mosis erant graves* eo tempore; instar hominis, cui appendunt cados aquæ. *Et acceperunt lapidem, & posuerunt subter eum*. Quid? Num Mosi non erat pulvinar, aut pulvillus, ut illi supponeretur? Sed dixit Mose &c. *Aharon vero & Hur tenebant manus ejus*; Quod erat, ut extolleret, & demitteret? *Et fuerunt manus ejus firmæ usque ad occasum solis*. Ostendit, quod esset in jejunio. Verba R. Jehosua; R. Eliefer Amodai dicit: Aggravabat peccatum manus Mosis eo tempore, neque poterat consistere. Mose quid fecit? Convertit se ad opera patrum. Dictum est enim: *Et acceperunt lapidem, & posuerunt subter eum, & sedit super illum*. Hæc sunt opera matrum. *Et Aharon, & Hur, hinc unus, & inde alter*. Et cur dictum est: *unus, alter?* Quia Aharon memorabat opera Jehuda; & Hur opera Levi. Hinc dixerunt; non erunt pauciores tribus hominibus, qui pertranseant coram arca in jejunio congregationis. *Et fuerunt manus ejus firmæ*. Una manu, ne illa ali-

ועל ידי קרעת להם את הים. ועל ידי עשית להם נסים וגבורות. כך על ידי תעשה להם נסים וגבורות בשעה הזאת. עד בא השמש. לפי שלמדנו על כל המלכיות כלם שאין עושין מלחמה אלא עד שש שעות. אבל מלכות חייבת זו עושה מלחמה משחרית לערבית.

ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו. רבי יהושע אומר ירד וחתך ראשי גבורין שעמו. עומדים בשורות המלחמה. רבי אליעזר אומר בא לשון נוטריקון ויחל וישבר את עמלק. כשמעו את. אלו אשתו ובניו. עמו. אלו חיילות שעמו. וכשהוא אומר את. אלו חיילים שעם בניו. לפי חרב. רבי יהושע אומר לא נלוום. אלא דנם ברחמים. רבי אליעזר אומר לפי חרב למה נאמר. למדנו שהמלחמה הזאת לא היתה אלא על פי הגבורה. אחרים אומרים נתקיים עליהם המקרא הזה. לכן חי אני נאם יהוה אלהים כי לדם אעשך ודם ירדפך אם לא דם שנאת ודם ירדפך.

פרשה ב

ויאמר יהוה אל משה. כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע. זקנים הראשונים אומרים כך מדה מהלכת על פני כל הדורות. שוט שישראל לוקין בו סופו ללקות. ילמדו כל אדם דרך ארץ מעמלק שבא להזיק את ישראל ואבדו הקדוש ברוך הוא מחיי עולם הזה ומחיי עולם הבא שנאמר כי מחה אמחה. וכן פרעה הרשע ששעבד את ישראל טבעו הקדוש ברוך הוא בים סוף שנאמר ונער פרעה וחילו בים סוף. וכן כל אומה ומלכות שבא להזיק את ישראל בו בדין דנן לעולם אמרו במדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר כי בדבר אשר זדו עליהם. ונאמר כתוב זאת זכרון בספר וגו'. זאת מה שכתוב בספר זה. זכרון מה שכתוב בנביאים. בספר מה שכתוב במגלה. ושים באזני יהושע מגיד שאותו היום נמשח יהושע דברי רבי יהושע. רבי אליעזר המודעי אומר זה אחד מארבעה צדיקים שנתן להם רמז

aliquid acciperet ab Israel; & manu altera dixit Mose coram Deo S. B. Domine mundi; manu mea eduxisti Israel de Ægypto, & manu mea indurasti illis mare; manu mea fecisti illis miracula, & portenta; pariter manu mea facies illis hoc tempore miracula & portenta. *Usque ad occasum solis*. Quia docemur, quod omnia regna non gerant bellum nisi usque ad sextam horam; Sed regnum impium gessit bellum a mane usque ad vesperam.

Et debilitavit Josue Amalec, & populum ejus. R. Jehosua dicit. Depressit, & excidit principes fortium, qui erant cum eo, qui stabant in ordinibus belli. R. Eliezer dicit. Venit sensus notaricus. *Et oravit, & fregit Amalec*; juxta ejus sensum literalem, את; Hi sunt ejus uxor, & filii ejus; עמו; Hi sunt robusti, qui erant cum eo; & quando dicit את; Hi sunt milites, qui erant cum ejus filiis. *Ore gladii*. Rabi Jehosua dicit; Non deturpavit illos, sed cum misericordia judicavit. R. Eliezer dicit; לפי חרב cur dictum est? Docemur, quod hoc bellum non sit gestum nisi ex ore Dei. Alii dicunt; explicatur de illis hic textus. *Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam sanguini tradam te, & cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te. Ezech.* XXXV. *6.*

SECTIO II.

Et *dixit Dominus ad Mosen. Scribe hoc pro memoriali in libro, & pone in auribus Josuæ*; Veteres senes dixerunt; Hæc est mensura, quæ procedit per omnes generationes. Qui baculo verberant Israel, finis est, ut eo vapulent. Quivis potest addiscere juxta humanam consuetudinem ex Amalec, qui venit ad nocendum Israeli, & Deus S. B. perdidit illum a vita hujus seculi, & a vita seculi futuri; dictum est enim: *Delendo delebo*. Et similiter Pharaonem impium, qui servitute oppressit Israel, Deus S. B. demersit in mare Suph; Dictum est enim: *Et demersit Pharaonem & exercitum ejus in mare Suph*. Et pariter omnem nationem, & regnum, quod veniat ad nocendum Israeli, cum justitia judicabit; semper dixerunt; qua mensura quis metitur, metiuntur illi; dictum est enim *Exod.* XVIII. 11. *Qui ipsa in re, in qua per impudentiam egerunt &c.* Et dictum est. *Scribe hoc pro memoriali in libro &c.* Hoc est quod scribes in isto libro. *Pro memoriali*. Quid scriptum est in prophetis? in libro; Quid scriptum est in

שנים חשו ושנים לא חשו משה נתן לו רמז ולא חש. יעקב נתן לו רמז ולא חש. דוד ומרדכי נתן להם רמז וחשו. משה מנין ושים באזני יהושע. אמר יהושע מנחיל ישראל את הארץ ובסוף משה עומד ומתחנן שנאמר ואתחנן אל יהוה בעת ההיא לאמר. משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס עמו לפלטרין שלו נכנס פתח ראשון ושתקו לו. בשני ושתקו לו. בשלישי ונזפו לו. אמרו לו דייך עד כאן. כך כשכבש משה ארץ שני עממים סיחון ועוג ונתנה לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה אמרו לו דומה שלא נגזרה גזרה אלא על תנאי אף אנו אין אנו נידונין אלא על תנאי. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שמא דרכיך כדרכי בשר ודם אפטרופוס גוזר גזירה קלידיקוס מבטל על ידו. קלידיקוס גוזר גזירה דיקוריון מבטל על ידו. דיקוריון גוזר גזרה. הגמון מבטל על ידו. הגמון גוזר גזירה איפיטיקוס מבטל על ידו. איפיטיקוס גוזר גזירה בא המושל הגדול ומבטל על ידי כלם מפני מה שאין ממונין זה למעלה מזה שנאמר כי גבוה מעל גבוה שומר וגו׳ שמא דרכיך כדרכיהם אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך. כמעשיך על הים. וכגבורותיך על נחלי ארנון. אעברה נא ואראה ואין נא אלא לשון בקשה. את הארץ הטובה זו ארץ ישראל. ההר הטוב זה הר המלך. והלבנון זה בית המקדש שנאמר פתח לבנון דלתיך וכתיב והלבנון באדיר יפול. ויתעבר יהוה בי למענכם רבי אליעזר בן שמוע אומר בי דבר בקשה הוא מה שאי איפשר לבשר ודם לומר כן שמא תאמרו בגיני תלמוד לומר למענכם. בגינכם ולא בגיני. אתם גרמתם לי שלא אכנס לארץ. ויאמר יהוה אלי רב לך אמר לו דייך עד כאן.

volumine? *Et pone in auribus Joſuæ*. Oſtendit, quod eo die unctus fuerit Joſue; Verba R. Jehoſua; R. Elieſer Amodai dicit; Hic eſt unus ex quatuor juſtis, quibus datum eſt ſignum; Duo dubitarunt, & duo non dubitarunt; Moſi datum eſt indicium, & non dubitavit; Jacobo datum eſt indicium, & non dubitavit; Davidi & Mardochæo datum eſt indicium, & dubitarunt. De Moſe unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et pone in auribus Joſuæ*. Dixit Joſue; faciam hæreditare Iſraeli terram. Et in fine Moſe ſtans precabatur; Dictum eſt enim *Deuter.* III. 23. *Precatuſque ſum Dominum in tempore illo dicens*. Simile eſt regi, qui decrevit de filio ſuo, ne ingrediatur ſecum in palatium ſuum; Ingreditur januam primam; & ſilent illi; in ſecundam, & ſilent illi; in tertiam, & clamant illi. Dicunt illi; Satis tibi ſit uſque ad hunc locum. Similiter, quando ſubegit Moſe terram duorum populorum, Sehon, & Gog, & dedit Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manaſſe; dixerunt illi. Expecta; quia non eſt factum decretum niſi cum conditione; nos quoque non judicabimur niſi cum conditione. Dixit Moſe coram Deo S. B. Domine mundi; Num viæ tuæ ſicut viæ hominis? Præfectus facit decretum, & advocatus abolet manu ſua; & advocatus facit decretum, & decurio abolet manu ſua; Decurio facit decretum, & dux abolet manu ſua; dux facit decretum, imperator abolet manu ſua; imperator facit decretum, venit dominator magnus, & abolet omnia manu ſua. Qua de cauſa? quia alter altero eſt potentior. Dictum eſt enim *Eccleſ.* v. 7. *Quia excelſo excelſior eſt alius*. Num viæ tuæ ſicut viæ hominis? *Quinam enim eſt Deus in cœlo, aut in terra, qui faciat ſicut opera tua, & ſicut fortitudines tuas? Deut.* Ibid. *Tranſeam, quæſo, & videam;* נא non eſt niſi modus precandi. *Terram illam bonam*. Hæc eſt terra Iſrael. *Montem bonum iſtum;* Hic eſt mons regis: *Et Lebanon*. Hæc eſt domus ſanctuarii; Dictum eſt enim *Zachar.* XI. 1. *Aperi Libane portas tuas*. Et dictum eſt *Iſai.* x. 33. *Et Libanus cum excelſis cadet*. *Et iratus eſt Dominus contra me propter vos*. R. Elieſer ben Simeonis dicit; *Contra me*; eſt modus precandi; Quod impoſſibile eſt homini ita loqui? Fortaſſe dicetis; propter me; idcirco dictum eſt; *propter vos*; propter vos, non propter me; vos cauſa eſtis mihi, ne ingrediar in terram. *Et dixit Dominus mihi; Satis ſit tibi;*

רבי יהושע אומר רב לך דייך העולם הבא. עדיין היה עומד ומבקש כל אותן הבקשות אמר משה לפניו רבונו של עולם כלום נגזרה גזירה שלא אכנס לה. לכן לא תביאו את הקהל הזה במלכות. אכנס לה כהדיוט. אמר לו אין המלך נכנס כהדיוט. עדיין היה עומד ומבקש כל הבקשות ההם אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הואיל ונגזרה גזרה שלא אכנס לארץ לא כמלך ולא כהדיוט אכנס לה במחילת קסריון שהוא מתחת לפני לפנים. אמר לו ושמה לא תעבור. אמר לפניו רבונו של עולם הואיל ונגזר עלי שלא אכנס לא מלך ולא הדיוט ולא בטחילה של קיסריון שהוא מתחת לפנים מעתה עצמותי יעברו את הירדן. אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה. רבי שמעון בן יוחאי אומר אינו צריך והלא כבר נאמר כי אנכי מת בארץ הזאת ואינני עובר את הירדן וכי איפשר למת לעבור אלא שאמרו לו למשה אך עצמותיך לא יעברו את הירדן. רבי חנניה בן אידי אומר משה היה בוכה על עצמו שנאמר כי אנכי מת בארץ הזאת ואומר כי אתם עוברים ואני איני עובר. אחרים אומרים משה מוטה על רגליו של אלעזר ואומר לו אלעזר בן אחי בקש עלי רחמים כשם שבקשתי על אהרן אביך שנאמר ובאהרן התאנף יהוה להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן. אמר לפניו רבונו של עולם אם כן אראנה במראית העין ובדבר זה נאמר עלה ראש הפסגה רבי חנינא בן עקביא אומר חביבה ראייתו של אברהם אבינו יותר מראייתו של משה שבאברהם לא לבטוהו ומשה לבטוהו באברהם מה הוא אומר שא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה. ובמשה

tibi; Dixit illi; ſatis ſit tibi uſque ad hunc locum. R. Jehoſua dicit; Satis ſit tibi ſeculum futurum. Adhuc ſtans precabatur omnes iſtas precationes; Dixit Moſe coram eo. Domine mundi; jam factum eſt decretum, ne in illam ingrediar. *Idcirco non introducetis congregationem iſtam in regnum. Num.* XX. 12. Ingrediar in illam ſicut privatus. Reſpondit illi; Rex non ingredietur ſicut privatus. Adhuc ſtans precabatur omnes iſtas precationes; Dixit Moſe coram Deo S. B. Domine mundi; quandoquidem decretum factum eſt, ne ingrediar in terram ſicut rex, & ſicut privatus, ingrediar in illam cum permiſſu regio, qui tendit ad intimam partem. Reſpondit illi; *Et in eam non tranſibis*. Dixit coram eo; Domine mundi, quoniam decretum eſt ſuper me, ne ingrediar ſicut rex, aut ſicut profanus, aut cum permiſſu regio qui tendit ad interiorem partem; Modo oſſa mea tranſeant Jordanem. Reſpondit illi. *Non enim tranſibis Jordanem iſtum*. Rabi Simeon ben Jochai dicit; Non eſt neceſſe; Cum jam dictum ſit *Deut.* VI. 22. *Ego enim morior in terra iſta, nec tranſibo Jordanem*. Quid num poſſibile eſt mortuo tranſire? ſed quia dixerunt Moſi; veruntamem oſſa tua non traſibunt Jordanem. R. Chananja ben Idi dicit; Moſe lugebat de ſeipſo; Dictum eſt enim ibid. *Ego enim morior in terra iſta, nec tranſibo Jordanem*. Et dictum eſt; *Vos autem tranſibitis*; at ego non tranſibo; Alii dicunt; Moſe inclinatus erat ad pedes Eleazaris, & illi dicebat; Eleazar fili fratris mei; pete mihi miſericordiam, ſicut quæſivi pro Aharon patre tuo; dictum eſt enim *Deut.* IX. 20. *Et contra Aharon iratus eſt Dominus vehementer, ut perderet eum, & oravi etiam pro Aharon*. Dixit coram eo: Domine mundi, ſi ita eſt, videbo illam pupilla oculi; & de hoc dictum eſt; *Adſcende verticem jugi*. R. Chanina ben Akiba dicit; Amabilior fuit viſio Abraham, quam viſio Moſe; Quia in Abraham non fuit in vanum, & in Moſe fuit in vanum. In Abraham quid dictum eſt? *Attolle nunc oculos tuos, & vide ab eo loco, in quo tu es, ad aquilonem, & ad meridiem, & ad orientem, & ad occidentem. Geneſ.* XIII. 14. At in Moſe quid dictum eſt? *Adſcende verticem jugi, & eleva oculos tuos ad occidentem, & ad aquilonem, & ad meridiem, & ad orientem, & vide oculis tuis*. Adſcende, & conſidera, & vide; & unde probatur, quod ob omnes pre-

מה הוא אומר עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך עלה והביט וראה ומנין לכל הבקשות כלן שבקש משה הראהו הקדוש ברוך הוא. שנאמר ויראהו יהוה את כל הארץ מן הגלעד עד דן. ארץ ישרא בקש לראות בית המקדש והראהו שנאמר ואת כל הגלעד. ואין גלעד אלא בית המקדש שנאמר גלעד אתה לי ראש הלבנון. מנין שהראהו אף שמשון בן מנוח שנאמר עד דן. ולהלן הוא אומר ויהי איש מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח. דבר אחר עד דן עדין לא באו שבטים לארץ ולא נתחלקה ארץ ישרא לישרא. ומה תלמוד לומר עד דן אלא שאמר לו לאברהם שנים עשר שבטים עתידין לצאת מחלציך וזה חלקו של אחד מהם. כיוצא בו וירדוף עד דן. עדין לא באו השבטים לארץ. ולא נתחלקה ארץ ישראל ומה תלמוד לומר עד דן. אלא שאמרו לו לאברהם אבינו במקום הזה עתידין בניך לעבוד עבודה זרה ותשש כחו מעליו. ומנין שהראהו לברק שנאמר ואת כל נפתלי ולהלן הוא אומר ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם מקדש נפתלי. ומנין שהראהו יהושע במלכותו שנאמר ואת ארץ אפרים ומנשה ולהלן הוא אומר למטה אפרים הושע בן נון. ומנין שהראהו גדעון שנאמר ומנשה ולהלן הוא אומר הנה אלפי הדל במנשה ומנין שהראהו דוד במלכותו שנאמר ואת כל ארץ יהודה. ולהלן הוא אומר ויבחר יהוה בי מכל בית אבי להיות למלך על עמי כי ביהודה בחר לנגיד. ומנין שהראהו את כל המערב כלו תלמוד לומר עד הים האחרון. ומנין

catiores, quas petivit Mose, ostenderit Deus S. B.? Dictum est enim *Deut.* XXXIV. I. *Et ostendit ei Dominus omnem terram de Galead usque ad Dan*; Terram Israel: Petiit videre domum sanctuarii, & ostendit illi: Dictum est enim; *Et omnem Galead*: At Galead non est nisi domus sanctuarii. Dictum est enim *Jerem.* XXII. 6. *Galead mihi caput Libani*. Unde probatur, quod ei ostenderit etiam Samsonem filium Manoach? Ex eo quod dictum est. *Usque ad Dan*. Et dictum est. *Judic.* XIII. 2. *Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manoach*. Alia expositio: *Usque ad Dan*. Nondum venerant tribus in terram, & nondum divisa erat terra Israel Israelitis. Et cur dictum est: *usque ad Dan?* Quia dixit Abrahamo. Duodecim tribus egredientur de lumbis tuis, & hæc erit pars unius ex illis: Huic simile dictum est *Genes.* XIV. 14. *Et persecutus est usque ad Dan*. Nondum venerant tribus in terram, & nondum divisa erat terra Israelis; Et cur dictum est: *usque ad Dan?* Quia dixerunt Abrahamo patri nostro; Isto in loco filii tui servituri erunt Idololatriæ; & infirmata est virtus ejus super eum. Et unde probatur quod ostenderit illi Barach? Ex eo quod dictum est: *& universam Nephtali*; & *Judic.* IV. 6. *Quæ misit, & vocavit Barac filium Abinoam de Cedes Nephtali*: Et unde probatur? quod ei ostenderit Josua in regno suo, Ex eo quod dictum est. *Ac terram Ephraim, ac Manasse*. Et dictum est *Num.* XIII. 9. *De tribus Ephraim Hosea filius Nun*. Et unde probatur, quod ei ostenderit Gideonem? ex eo quod dictum est: *& Manasse*. Et dictum est Ibid. VI. 15. *Ecce dux meus infimus Manasse*. Et unde probatur, quod ei ostenderit David in suo regno? ex eo quod dictum est: *& universam terram Juda*. Et dictum est *Paral.* XXVIII. 4 *Sed elegit Dominus Deus Israel me de universa domo patris mei, ut essem rex super populum meum: de Juda enim elegit principes*. Et unde probatur, quod ei ostenderi omnem occidentem? ex eo quod dictum est. *Usque ad mare postremum*. Et unde probatur, quod ei ostenderit sepulcra patrum? ex eo quod dictum est: *& meridiem*. Docemur sepulchra patrum fuisse in meridie: Dictum est enim *Num.* XIII. 23. *Et adscenderunt per meridiem, veneruntque ad Hebron*. Et unde probatur, quod ei ostenderit subversionem Sodomæ & Gomorræ? ex eo quod dictum est: *& omnem*

שהראהו אף קברי אבות שהם בנגב שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון. ומנין שהראהו מהפכת סדום ועמורה שנאמר ואת כל הככר. ולהלן כתיב ויהפוך את כל הערים הא׳. ואת כל הככר. ומנין שהראהו גוג וכל המונו שנאמר בקעת יריחו. ולמדנו שעתידין גוג וכל המונו לעלות ולנפול בבקעת יריחו. דבר אחר בקעת יריחו והלא ההדיוט רואה בקעת יריחו אלא מה בקעה זו מיושבת שדה מלאה חטים כל שהוא. שדה מלאה שעורים כל שהוא כך הראהו כל ארץ ישראל כבקעת יריחו. ומנין שהראהו לדבורה שנאמר עיר התמרים עד צוער. ולהלן הוא אומר והיא יושבת תחת תומר דבורה. ומנין שהראהו אשת לוט שנאמר עד צוער. ולהלן אומר ולוט בא צוערה. יעקב נתן לו רמז ולא חש שנאמר והנה אנכי עמך ושמרתיך והוא היה מפחד וייראו שנאמר וייראו יעקב מאד וייצר לו. אדם שהקדוש ברוך הוא הבטיחו היה ירא ומפחד אלא שאמר יעקב אבינו אוי לי שמא יגרום חחטא. דוד נתן לו רמז וחש שנאמר גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך וכי מה אני ספון שהכתי חיות רעות או לא שמא עתיד לאירע לישראל דבר והם עתידין להינצל על ידי. מרדכי נתן לו רמז וחש שנאמר ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו׳ לא אמר מרדכי איפשר חסידה זו תנשא לערל זה. אלא שמא עתיד לאירע לישראל דבר והם עתידין להנצל על ידה.

כי מחה אמחה. מחה בעולם הזה. אמחה לעולם הבא. את זכר. זה המן. עמלק כשמועו. דבר אחר מחה לו ולתולדותיו. אמחה לו ולמשפחותיו דברי רבי יהושע רבי אלעזר המודעי אומר זכר זה אגג ועמלק כשמועו. מחה לו ולכל תולדותיו. אמחה לו ולכל הדור ההוא. מתחת השמים שלא יהא נין ונכד לעמלק תחת השמים. רבי יהושע אומר כשבא עמלק להזיק את ישראל מתחת

nem planitiem. Et dictum est *Genes.* XIX. 25. *Subvertique has urbes, omnemque planitiem*. Et unde probatur, quod ei ostenderit Gog, & ejus opes? ex eo quod dictum est; *Vallis Jericho*. Docemur, quod Gog, & omnes ejus opes adscendent, & cadent in valle Jericho; Alia expositio *Vallis Jericho*. Atqui privatus videbat vallem Jericho, sed sicut hæc vallis habitatrix agri plena frumenti quantulumcunque, ager plenus herbarum quantulumcunque. Sic ostendit illi universam terram Israel in valle Jericho. Et unde probatur, quod ei ostenderit Deboram? Dictum est enim *Urbis palmarum usque ad Soar*. Et dictum est *Judic.* IV. 5. *Et sedebat sub palma Debora*. Et unde probatur, quod ei ostenderit uxorem Lot? ex eo quod dictum est; *usque ad Soar*. Et dictum est *Genes.* XIX. 23. *Et Loth ingressus est Soar*. Jacob dedit signum, & non dubitavit; dictum est enim *Genes.* XLVIII. 15. *Et ecce ego tecum, & custodiam te*. Ille expavit, & timuit; Dictum est enim ibid. XXXII. 7. *Et timuit Jacob valde, & angustia invasit eum*. Qui confidit in Deo S. B., timet & pavet. Verum hoc dixit Jacob pater noster; Væ mihi; fortasse causam præbuit peccatum. Davidi dedit signum, & dubitavit. Dictum est enim I. *Sam.* XVII. 36. *Nam & leonem & ursum interfeci ego servus tuus*. Quid? nonne ego in honore habitus sum, ut occiderem has malas feras? Verum fortasse futurum erit, ut pestis contingat Israeli, & ipsi liberabuntur manu mea. Mardochæo datum est signum, & dubitavit. Dictum est enim *Esth.* II. II. *Et quotidie Mardochæus deambulabat* &c. Sed Dixit Mardochæus; non est possibile ut misericordia ascendat ad hunc præputiatum. Sed fortasse futurum erat ut res contingeret Israelitis, & ipsi ejus manu salvarentur.

Quod delendo delebo: *Delendo* ab hoc seculo; *Delebo* a seculo futuro; *memoriam*; Hic est Aman; *Amalec*; juxta sensum literalem: Alia expositio: *Delendo* illum, & ejus posteritatem. *Delebo* illum, & ejus familias. Verba R. Jehosua; R. Elieser Amodai dicit; *memoriam*. Hic est Agag; *Amalec*; juxta suum sensum literalem. *Delendo* illum & omnem ejus posteritatem; *Delebo* illum & omnem istam generationem; *Sub cœlo*; ne sit filius, & nepos Amalec sub cœlo. R. Jehosua dicit: Quando venit Amalech ad lædendum Israel sub alis eorum patris, qui est in cœlo, dixit Mose coram Deo S. B. Do-

כנפי אביהם שבשמים. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם רשע זה בא לאבד בניך מתחרת כנפיך. ספר תורה שנתרת להם מי יקרא בו. רבי ﭏעזר המודעי אומר כשבא עמלק להזיק ארת ישרﭏ מתחת כנפי אביהם שבשמים אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם בניך שעתה עתיד לפזרן תחת רוחורת השמים שנאמר כי בארבע רוחות השמים וגו׳ רשע זה בא לכלן מתחרת כנפיך ספר תורה שנתרת להם מי יקרא בו. רבי ﭏעזר המודעי אומר אימתי יאבד שמן של ﭏו בשעה שנעקר עבורה זרה היא ועובדיה ויהא המקום יחידי בעולם ותהי מלכותו לעולם ולעולמי עולמים. באותה שעה ויצא יהוה ונלחם בגוים ההם והיה יהוה למלך וגו׳. תרדוף באף ותשמידם. רבי יהושע אומר לא בא המן ﭏא זכר לדורורת שנאמר וימי הפורים לא יעברו וגו׳. ויבן משה מזבח ויקרא וגו׳ אמר משה הנס הזה שעשה המקום בניני עשאו. וכן אתה מוצא כל זמן שישראל בנס כביכול הנס לפניו שנאמר יהוה נסי צרה לישרﭏ כﭏו צרה לפניו שנאמר בכל צרתם לו צר. שמחה לישראל כאלו שמחה לפניו שנאמר שמחתי בישועתך.

ויאמר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה וגו׳ רבי יהושע אומר לכשישב הקדוש ברוך הוא על כסא מלכותו. ותהי ממלכתו באותה שעה מלחמה ליהוה בעמלק. רבי אלעזר המודעי אומר נשבע הקדוש ברוך הוא בכסא הכבוד שלו אם אניח נין ונכד של עמלק תחרת כל השמים שלא יאמרו גמל זה של עמלק אם אניח נין ונכד לעמלק. רבי אליעזר אומר נשבע המקום בכסא הכבוד שלו שאם יבא מכל האומורת שיקבלוהו ולעמלק ולביתו לא יקבלוהו שנאמר ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי. נזכר לדוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו אם יבא מכל האומורת שבעולם להתגייר שיקבלוהו

Domine mundi; iste impius venit ad perdendum filios tuos sub alis tuis; librum legis quem daturus es illis, quis leget? R. Elieser Amodai dicit; quando venit Amalec ad lædendum Israelitis sub alis eorum patris, qui est in cœlo, dixit Mose coram Deo S. B. Domine mundi; filios tuos, quos aucturus es sub ventis cœli; dictum est enim: *Quod in quatuor ventis cœli* &c. iste impius venit ad destruendum sub alis tuis; librum legis, quem dabis illis, quis leget? R. Elieser Amodai dicit; Quando eorum nomen perdetur? Quando evelletur Idololatria, & ejus servi, & erit Deus S. B. solus in mundo, & erit regnum ejus in seculum & in secula seculorum. Eo tempore *egredietur Dominus, & pugnabit contra gentes istas, & erit Dominus in regem* &c. *Zachar.* XIV. 3. *Persequeris eos in furore, & conteres eos. Thren.* III. 66. R. Jehosua dicit: non venit Aman nisi memoriale generationibus; Dictum est enim *Esth.* IX. 28. *Et dies Purim nulla delebit oblivio* &c. *Et ædificavit Mose Altare, cujus nomen vocavit* &c. Dixit Mose; Hoc miraculum quod fecit Deus mea causa fecit. Et similiter tu deprehendis; quod eo tempore, quo sunt Israelitæ in miraculo, quasi miraculum est in conspectu ejus; Dictum est enim *Exod.* XVII. 9. *Dominus refugium meum.* Quando est tribulatio Israeli, quasi tribulatio erit in conspectu ejus; dictum est enim *Isai:* LXIII. 9. *In omni tribulatione eorum tribulatus est.* Si fuerit lætitia Israeli, quasi erit lætitia coram eo, Dictum est enim I. *Sam.* II. I. *Quia lætata sum in salutari tuo.*

Dixitque, quod per potentiam super thronum majestatis bellum Domino &c. R. Jehosua dicit, quod quando sedet Deus S. B: super trhonum regni sui, & fuit regnum suum in ea hora. *Bellum Domino cum Amalec.* R. Elieser Amodai dicit; juravit Deus S. B. in throno gloriæ suæ; si relinquam filium & nepotem Amalec sub omni cœlo, dicent; Hæc est retributio Amalec, si relinquam filium & nepotem Amalec; R. Elieser dicit; juravit Deus in throno gloriæ suæ; si quis venerit ex omnibus nationibus, recipite eum; Amalec vero, & de ejus domo nolite recipere. Dictum est enim 2. *Sam.* I. 13. *Dixitque David ad adolescentem, qui nuntiabat ei; Quisnam es tu? Et respondit filius viri alienigenæ: Amalecites ego sum.* Memoratum est David, quod dictum est Mosi; si venerit ex omnibus nationibus, quæ sunt in mundo, un fiat pro-

ומביתו שלא יקבלוהו. מיד ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה בך. לכך נאמר מדור דור. דבר אחר מדור דור. רבי יהושע אומר מדור אלו חיי העולם הזה. דור אלו חיי העולם הבא. רבי אליעזר המודעי אומר מדורו של משה ומדורו של שמואל. רבי אליעזר אומר מדורו של משיח שהם שלשה דורות ומנין לדורו של משיח שהן שלשה דורות שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים.

סליקא מסכתא וכולא סדרא

שבח לאלהא תקיף וגברא

פרשת וישמע יתרו

פרשה א

וישמע מה שמועה שמע ובא מלחמת עמלק שמע ובא. שהיא כתובה בצדו. דברי רבי יהושע רבי אלעזר אומר מתן תורה שמע ובא. שבשעה שנתנה תורה לישראל זעו כל מלכי האדמה בהיכליהם שנאמר ובהיכלו כלו אומר כבוד. באותה שעה נתקבצו כל מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע אמרו לו בלעם שמא המעשה זה עושה לנו כשעשה לדור המבול שנאמר יהוה למבול ישב וישב יהוה מלך לעולם אמר להם שוטים שבעולם כבר נשבע הקדוש ברוך הוא לנח שאינו מביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ. אמר לו שמא מבול של מים אינו מביא מבול של אש מביא. אמר להם אינו מביא לא מבול של אש ולא מבול של מים לא תורה נותן הקדוש ברוך הוא לעמו ולידידיו שנאמר יהוה עוז לעמו יתן. כיון ששמעו כולם מפיו הדבר הזה ענו כולם ואמרו אחר כך יהוה יברך את עמו בשלום ופנו

proselytus, recipite eum, de ejus domo nolite recipere. Statim: *Et dixit David sanguis tuus super caput tuum; os enim tuum locutum est adversum te:* Idcirco dictum est. *A seculo in seculum.* Alia expositio: *A seculo in seculum.* R. Jehosua dicit; *A seculo*; hæc est vita hujus mundi; *in seculum*; hæc est vita mundi futuri. R. Elieser Amodai dicit; A seculo Mosis, & ad seculum Samuelis. R. Elieser dicit; A seculo Messiæ; quia træ sunt generationes; Dictum est enim *Psal.* LXXII. 5. *Et permanebit cum sole & ante lunam in generationem & generationem.*

Absolutus est tractatus, & totus ordo

Laus Deo robusto, & forti.

Sectio quæ inscribitur:
Et audivit Jethro.

SECTIO I.

ET *audivit.* Quid audivit? *& venit*; bellum Amalec audivit; *& venit*; quod descripto est in ejus latere; verba R. Jehosua. R. Elieser dicit; Publicationem legis audivit, & venit; Quia cum data est lex Israeli, irati sunt omnes reges terræ in palatiis suis; dictum est enim *Psalm.* XXIX. 9. *Et in templo ejus omnes dicent gloriam.* Tum congregati sunt omnes reges gentium mundi ad Balaam impium, dicentes; fortasse factum hoc erit nobis sicut factum generationi diluvii; Dictum est enim *Psal.* XXIX. 10. *Dominus diluvium inhabitare faciet, & sedebit Dominus rex in æternum.* Respondit illis; Stultissimi omnium, qui sunt in mundo, juravit jam Deus S. B. Noacho nunquam inducturum diluvium in mundum. Dictum est enim *Isai.* LIV. 9. *Sicut in diebus Noe istud mibi est, quod juravi ne inducerem aquas Noe super terram*; Dixerunt illi; fortasse non inducet diluvium aquarum, diluvium ignis inducet. Respondit illis; Non inducet neque diluvium aquarum, neque diluvium ignis, sed dabit legem Deus S. B. populo suo, & dilectis suis. Dictum est enim ibid. *Dominus virtutem populo suo dabit.* Postquam hæc audierunt ex ejus ore, responderunt omnes dicentes; Posthæc Dominus benedicet populo suo in pace, & conversi abierunt quisque in locum suum. R. Elieser dicit; Indurationem maris Suph audivit, & venit; quando induratum est Mare Suph, auditum fuit a fine usque ad finem mundi.

di.

והלכו איש למקומו . רבי אליעזר אומר קריעת ים סוף שמע ובא שבשעה שנקרע ים סוף נשמע מסוף העולם ועד סופו . שנאמר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי . וכן רחב הזונה לשלוחי יהושע כי שמענו את אשר הוביש יהוה את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים וגו' ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם . אמרו רחב הזונה בת עשר שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים. וכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר זנתה לסוף שבעים שנה נתגיירה והיא אומרת רבונו של עולם בשלשה דברים חטאתי נדה חלה הדלקה . בשלשה דברים מחול לי. בחבל. בחלון. בחומה שנאמר ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת.

וישמע יתרו . שבע שמות נקראו לו. יתר. יתרו. חובב. רעואל. חבר. פוטיאל. קני. יתר שהותיר פרשה אחת בתורה. יתרו שייתר במעשים טובים. חובב שהיה חביב למקום. רעואל . שהיה כריע למקום. חבר שנעשה כחבר למקום . פוטיאל. שנפטר מעבודה זרה. קני שקנא לשמים. וקנה לו תורה. דבר אחר וישמע יתרו. מתחלה לא היו קוראין לו אלא יתר שנאמר וילך משה וישב אל יתר חותנו וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת וכן אתה מוצא באברהם שמתחלה לא היו קוראין אותו אלא אברם וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת ונקרא שמו אברהם . וכן אתה מוצא בשרה שמתחלתה היו קוראין אותה שרי וכשעשתה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת גדולה ונקראת שמה שרה. וכן אתה מוצא ביהושע שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע . ויש אחרים שפחתו מהם יש לך ללמד מעפרון שמתחלתה היו קוראין אותו עפרון וכששקל הכסף מיד אברהם פחתו אות אחת משמו שנאמר וישמע אברהם

di. Dictum eſt enim *Joſ.* v. 1. *Et fuit poſtquam audierunt omnes reges Amorbæorum* . Et ſimiliter dixit Rahab meretrix legatis. *Audivimus quod ſiccaverit Dominus aquas maris Supb a facie veſtra in exitu veſtro de Ægypto &c. Et bæc audientes pertimuimus , & elanguit cor noſtrum , nec remanſit in nobis ſpiritus a facie veſtra* . *Joſ.* II. 10. Dixerunt ; Rahab meritrix duodecim erat annorum , quando egreſſi ſunt Iſraelitæ de Ægypto; Et cunctis quadraginta annis , quibus fuerunt Iſraelitæ in deſerto, fornicata eſt , in fine quinquaginta annorum proſelyta facta eſt, & dixit : Domine mundi; In tribus rebus peccavi, in menſtruo , in placenta , & in accendenda lucerna ; & in tribus ignoſce mihi , per funem , per feneſtram , & per murum ; Dictum eſt enim ibid. *Demiſit ergo eos per funem de feneſtra , quia domus adbærebat muro, & in muro ſita erat* .

Et audivit Jetbro . Septem nominibus vocatus fuit; Jether , Jethro , Hobab, Reguel, Chaber, Puthiel , Keni ; Jether ; quia in lege una ſectio addita eſt; Jethro, quia excelluit in bonis operibus ; Hobab, quia dilectus fuit Deo ; Reguel , quia ſe incurvavit Deo; Cheber , quia factus eſt tanquam amicus Deo. Puthiel, quia ſe ſeparavit ab Idololatria ; Keni , quia zelavit Deo , & acquiſivit ſibi legem . Alia expoſitio : *& audivit Jetbro ;* A principio non vocabatur Jethro, ſed Jether; Dictum eſt enim *Exod.* IV. 18. *Pergens itaque Moſe reverſus eſt ad Jetber ſocerum ſuum* . Et quando fecit opera bona, addita eſt ei litera una . Et ſimiliter tu invenis in Abraham, qui a principio, non fuit vocatus Abraham, ſed Abram; & quando fecit opera bona, addita eſt ei litera una , & vocatum eſt nomen ejus Abraham. Pariterque tu deprehendis in Sara, quæ a principio non fuit vocata Sara, ſed Sari, & poſtquam fecit opera bona , addita eſt ei litera una magna , & nomen ejus appellatum fuit Sara . Et ſic tu deprehendis in Jehoſua , qui a principio non fuit vocatus Jehoſua; dictum eſt enim *Num.* XIII. 17. *Et appellavit Moſe Hoſea filium Nun Jehoſua ;* Et alii dicunt, quod ex iis diminuerint . Eſt tibi , quod doceare ex Ephron , qui a principio appellatus fuit Ephron , & quando ponderavit argentum , ſtatim Abraham diminuit illi literam unam ex ejus nomine. Dictum eſt enim *Geneſ.* XXIII. 16. *Et auſcultavit Abraham Ephron , & appendit Abraham Ephron argentum* ; עפרין ſcriptum

eſt,

לעפרון וישקול אברהם לעפרן את הכסף. עפרן כתיב. וכן אתה מוצא ביונדב שמתחלה היו קוראין אותו יהונדב וכשבא לאותו מעשה פחתו לו אות אחרת ונקרא יונדב שנאמר בהתחברך לרשע. מכאן אמרו חכמים ﭏ יתחבר אדם לרשע אפילו לקרבן לתורה.

כהן מדין רבי יהושע אומר כומר היה כענין שנאמר ויהונתן בן גרשום בן מנשה ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ. רבי ﭏעזר המודעי אומר שר היה כענין שנאמר ובני דוד כהנים היו.

חותן משה מתחלה היה משה מתכבד בחמיו שנאמר וילך משה וישב ﭏ יתר חותנו עכשיו חמיו מכבדו. אומר לו מה טיבך אמר אני חתן משה. את כל אשר עשה ﭏהים למשה ולישראל עמו שקל משה כישרﭏ וישרﭏ כמשה שקל רב כתלמיד ותלמיד כרב. כי הוציא יהוה את ישרﭏ ממצרים. מגיד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל הנסים וגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא לישרﭏ.

ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה. רבי יהושע אומר אחר שנפטרה ממנו בגט. נאמר כאן שלוח ונאמר להלן שילוח. מה שלוח האמור להלן גט אף כאן גט. רבי אלעזר המודעי אומר מאחר שנפטרה ממנו במאמר. שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה לך הוצא את עמי בני ישרﭏ ממצרים שנאמר לכה נא ואשלחך אל פרעה באותה שעה נטל אשתו ושני בניו והיה מוליכם למצרים שנאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור וישב ארצה מצרים באותה שעה אמר לאהרן לך לקראת משה יצא לקראת משה וחבקו ונשקו אמר ליה משה היכן היית כל השנים הללו אמר לו במדין אמר ליה מה טף ונשים ﭏו עמך אמר לו אשתי ובני ולאן אתה מוליכם למצרים אמר ליה על הראשונים אנו מצטערים ועכשו נצטער גם בﭏו. באותה שעה אמר לצפורה לכי לבית אביך ובאותה שעה הלכה לבית אביה ונטלה שני בניה לכך נאמר אחר שלוחיה.

est. Et similiter tu deprehendis in Jonadab, qui a principio vocabatur יהונדב & quando venit ad ipsum opus, aperuerunt illi literam unam, & appellatus fuit יונדב; Dictum est enim; *Tu in societate facienda cum impio*. Hinc dixerunt Sapientes; nemo societatem faciat cum impio, vel si accedat ad legem.

כהן *Madian*. R. Jehosua dicit; erat sacrificulus; sicuti dictum est *Judic.* XVIII. 30. *Et Jonathan filium Gersan filii Manasse, ac filios ejus sacerdotes tribui Dan usque ad diem captivitatis terræ;* R. Elieser Amodai dicit; princeps erat; sicuti dictum est 2. *Sam.* VIII. 18. *Filii autem David principes erant*.

Socer Mosis; A principio Mose honoratus fuit a socero suo; Dictum est enim *Exod.* IV. 18. *Pergens itaque Mose reversus est ad Jether socerum suum*. Nunc ejus socer honoratus fuit. Dixit illi; Quid tibi prodest? Respondit: Ego socer sum Mosis. *Omne quod fecerat Dominus Mosi, & Israel populo suo;* Æquiparatur Mose Israeli, & Israel Mosi, æquiparatur magister discipulo, & discipulus magistro. *Quod eduxisset Dominus Israel ex Ægypto*. Ostendit, quod æquiparetur exitus Ægypti omnibus miraculis, & portentis, quæ fecit Deus S. B. Israel.

Tulitque Jethro socer Mosis Sipporah uxorem Mosis post dimissiorem ejus. Rabi Jehosua dicit; postquam se ab ea separavit divortio. Dictum est hic שלוח, & dictum est ibi שילוח. Sicut שלוח eo loco dictum, divortio, ita pariter hic divortio. R. Elieser Amodai dicit; postquam se ab ea separavit. Quo tempore dixit Deus S. B. Mosi; Vade, & educ populum meum filios Israel de Ægypto. Dictum est enim: *Veni & mittam te ad Pharaonem*. Statim accepit uxorem suam, & duos suos filios, & deduxit eos in Ægyptum; Dictum est enim *Exod.* IV. 20. *Et tulit Mose uxorem suam, & filios suos & imposuit super asinum, & reversus est in terram Ægypti*. Eo tempore dixit Aharon. *Vade in occursum Mosis*. Abiit in occursum Mosis, & amplexus, & osculatus est eum. Dixit ad Mosen; Ubi fuisti cunctis his annis? Respondit illi in Madian. Dixit illi; Qui isti pueri, & mulieres tecum? Et illos deduxisti in Ægyptum. Dixit illi; De primis afflicti eramus, nunc autem de istis etiam affligemur; statim dixit Sephoræ; Vade in domum patris tui. Et illa extemplo abiit in domum patris sui, & tulit duos suos filios; idcirco dictum est: *post dimissionem ejus*.

ואת שני בניה וגו׳. נכריה. רבי יהושע אומר נכריה היתה לו ודאי. רבי אלעזר המודעי אומר בארץ נכריה אמר משה הואיל וכל העולם עובדי עבודה זרה אני אעבוד לפני מי שאמר והיה העולם. שבשעה שאמר משה ליתרו תן לי צפורה בתך לאשה. אמר לו יתרו קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה אמר לו מהו אמר לו בן שיהיה תחלה יהיה לעבודה זרה. מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו אמר לו השבע וישבע לו שנאמר ויואל משה אין אלה אלא לשון שבועה. שנאמר ויואל שאול את העם לאמר. וכתיב ויאמר נעמן הואל וקח ככרים. לפיכך הקדים המלאך להרוג את משה מיד ותקח צפורה צר ותכרות את ערלת בנה וגו׳ וירף וגו׳. רבי אלעזר בן עזריה אומר מאוסה ערלה שנתגנו בה רשעים שנאמר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. רבי ישמעאל אומר גדולה מילה ששלש עשרה בריתות נכרתו עליה רבי יוסי הגלילי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה שחייבין עליה כרת. רבי יהושע בן קרחא אומר גדולה מילה שלא נתלה זכות למשה עליה מלא שעה. רבי נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים. רבי אומר גדולה מילה שכל זכיותיו של משה לא עמדו לו בשעת דוחקו כשאמר לו המקום לך הוצא את עמי בני ישראל ממצרים. ועל שנתעצל במילה שעה אחת בקש המלאך להרגו שנאמר ויהי בדרך במלון. רבי יוסי אומר חס ושלום לאותו צדיק שנתעצל במילה שעה אחת. אלא דרש משה קל וחומר

Et duos filios ejus &c. Aliena. Cognita illi fuit & certa. Rabi Eliefer Amodai dicit; *In terra aliena*. Dixit Mose; Quoniam universus mundus servit Idololatriæ, ego serviam coram eo, qui dixit; & fuit mundus; Tunc dixit Mose Jethro; Da mihi Sephora filiam tuam in uxorem: Respondit illi Jethro; Accipe super te hoc, quod tibi dicam, & ego dabo tibi filiam meam in uxorem. Dixit illi; quidnam? Respondit; Filius, qui primus nascetur, erit Idololatriæ; Qui posterius nascentur, nomini cœlorum. Et accepit super se; Dixit illi; jura mihi; & juravit; Dictum est enim *Exod.* II. 21. *Juravit ergo Mose*; Non est אלה nisi modus juramenti. Dictum est enim I. *Sam.* XIV. 24. *Adjuravit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem*. Quia præcessit Angelus, ut occideret Mose, statim *accipiens Sephora lapidem, & circumcidit præputium filii sui &c. Et apposuit*. R. Eliefer ben Azaria dicit; Circumcisum est præputium, in quo pacti erant impii. Dictum est enim *Jerem.* IX. 26. *Quia omnes gentes habent præputium; omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde*. R. Ismael dicit; Magna est circumcisio, quæ pacta est tredecim fœderibus. R. Jose Galilæus dicit: Magna est circumcisio, quæ pellit Sabbathum, quod est grave, cujus causa rei sunt excidii. R. Jehosua ben Chorcha dicit; Magna est circumcisio, quæ non suspendit merita Mosis ne integra quidem hora. R. Nehemia dicit: Magna est circumcisio, quia pellit plagas. Rabi dicit: Magna est circumcisio; quia omnia merita Mosis non substiterunt tempore ejus necessitatis; quando dixit illi Deus; Vade, educ populum meum filios Israel de Ægypto; & quod neglexerit una hora circumcisionem, quæsivit Angelus eum interficere; Dictum est enim: *Fuit in via in diversorio*. R. Jose dicit; Misericordia & pax sit huic justo, qui una hora neglexit circumcisionem. Verum disseruit Mose a minori ad majus; *Circumcidet, & egredietur*; Ecce periculum animarum: *Morabitur, & circumcidet*; Dixit illi Deus; Vade & educ populum meum Israel de Ægypto; Verum quia una hora neglexit circumcisionem, quæsivit Angelus illum interficere; Dictum est enim: *Fuit in via in diversorio &c.* Raban Simeon ben Gamalielis dicit: Non quæsivit Angelus interficere Mosen, sed puerum. Dictum est enim; *Quia sponsus sanguinum tu es mibi*. Dixisti: Exi, & vide, quis vocetur sponsus

ימול ויצא הרי סכנת נפשות. ישהה
וימול המקום אמר לו לך והוציא את
עמי ישראל ממצרים שלא שנתרשל בלינה
קודם המילה לכך בקש המקום להרגו
שנאמר ויהי בדרך במלון וגו׳. רבי שמעון
בן גמליאל אומר לא בקש המלאך להרוג
את משה שלא לתינוק שנאמר כי חתן
דמים אתה לי. אמרת צא וראה מי
קרוי חתן תינוק או משה הוי אומר תינוק
שם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי
ויצילני מחרב פרעה. רבי יהושע אומר
אימתי הצילו המקום באותה שעה שאמר
לו דתן מי שמך לאיש שר ושופט עלינו
וגו׳. וישמע פרעה את הדבר הזה אמר
תפשו את משה והעלוהו לכימה וכפתוהו
והניחו הסייף על צוארו באותה שעה
ירד מלאך ונדמה להם כדמותו של משה
תפסו את המלאך והניחו את משה
עשאן המקום כתים· אלמים.
חרשים. וסומים. והיו אומרים לאלמים
היכן הוא משה ולא היו מדברים
ולחרשים ולא היו שומעים ולסומין ולא
היו רואין בענין שנאמר ויאמר יהוה אליו
מי שם פה לאדם או מי ישום אלם
וגו׳ לכך נאמר כי אלהי אבי בעזרי. ויבא
יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה והלא
כבר נאמר ושני בניו עמו. שומעני שהיו
בניה ממקום אחר תלמוד לומר ובניו
ואשתו אל משה. בניו של משה היו ולא
היו בניה ממקום אחר. אל המדבר אשר
הוא חונה שם הר האלהים. הרי הכתוב
מתמיה עליו שהיה שרוי בתוך כבודו של
עולם. ובקש לצאת למדבר ציה ותוהו
ואין בו בלום לכך נאמר אל המדבר אשר
הוא חונה שם הר האלהים. ויאמר משה
אני חותנך יתרו. ואשתך ושני בניה עמה.
רבי יהושע אומר כתב לו באגרת רבי
אליעזר המודעי אומר שלח לו ביד שליח
ואמר לו עשה בגיני ואם אין אתה
עושה בגיני צא בגין אשתך. ואם לאו
עשה בגין בניה לכך נאמר ויאמר אל
משה וגו׳. רבי אליעזר אומר נאמר למשה
אני הוא שאמרתי והיה העולם. אני
המקרב ולא המרחק שנאמר האלהי מקרוב
אני נאם יהוה ולא אלהי מרחוק אני
שקרבתי את יתרו ולא רחקתיו. אף
אתה כשבא אדם אצלך להתגייר אינו
בא שלא לשום שמים אף אתה קרבהו
ולא תרחיקהו מכאן אתה למד שיהא
אדם דוחה בשמאל וימין מקרב ולא כשם
שעשה אלישע לנחזי ודחפו לעולם. ויצא
משה לקראת חתנו. אמרו יצא אהרן
נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ויש
אומרים אף שכינה יצאת עמהם·
וישתחו וישק לו איני יודע מי השתחוה

sus Mose; an puer? Ecce dicit, puer. *Et nomen alterius Elieser, quia Deus patris mei in auxilium meum, & salvavit me a gladio Pharaonis.* R. Jehosua dicit; quando salvavit illum Deus? Eo tempore, quo dictum est illi *Exod.* II. 14. *Quis posuit te virum principem, ac judicem super nos?* &c. Audiensque Pharao verbum hoc; dixit; Apprehendite Mosen, & extollite in excelsum, & vincite, & collocate gladium super ejus collum; Tunc descendit Angelus, & apparuit illis juxta imaginem Mosis, apprehenderunt Angelum, & dimiserunt Mosen; & Deus divisit illos in classes, sc. mutos, surdos, & cœcos; & isti dicebant mutis; ubi est Mose; & illi non poterant loqui; & mutis, & illi non poterant audire; & cœcis, & illi non poterant videre; sicuti dictum est *Exod.* IV. 11. *Quis posuit os in homine? Aut quis posuit obmutescentiam?* &c. Idcirco dictum est: *Quia Deus patris mei in auxilium meum. Et venit Jethro socer Mosis, & filii ejus, & uxor ejus ad Mosen.* Filii sc. Mosi erant; non autem filii ejus, sc. *Sephoræ* ex alio loco. *In desertum, ubi ipse castrametabatur ad montem Dei.* Ecce textus de eo miratur, quod habitaret in medio gloriæ mundi. Et quæsivit egredi in desertum aridum & inane, ubi nihil erat. Idcirco dictum est; *In desertum, ubi ipse castrametabatur, ad montem Dei.* Et dixit ad Mosen; *Ego socer tuus Jethro, & uxor tua, & duo filii ejus cum ea.* R. Jehosua dicit; Scripsit illi epistolam. R. Eliezer dicit; Misit illi per legatum; & dixit illi; fac mea causa; & si minus, facias mea causa, egredere causa uxoris tuæ; & si minus, fac propter ejus filios; idcirco dictum est; *& dixit ad Mosen* &c. R. Eliezer dicit; dictum est Mosi; Ego sum, qui admoveo, non autem removeo; dictum est enim *Jerem.* XXIII. 23. *Putasne, Deus e vicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longe?* Ego admovi Jethro, & non removi. Ita pariter, quando quis venit ad te, ut fiat proselytus, non venit nisi nomine Dei, fac ut illum admoveas, non autem removeas; Hinc doceris, quo quando quis pellit in dextra, & sinistra, accedit; non autem sicut fecit Elisæus Giezi; qui expulit illum in perpetuum. *Et egressus est Mose in occursum soceri sui.* Dixerunt: egressi sunt Aharon, Nadab, & Abihu, & sexaginta de senioribus Israel; & alii dicunt; vel Divinitas cum illis egressa est.

Et incurvans se osculatus est eum.

למי או מי נשק למי כשהוא אומר וישאלו איש לרעהו מי קרוי איש הלא משה שנאמר והאיש משה הוי אומר לא השתחוה ולא נשק לא משה לחמיו. מכאן אמרו שיהא מוכן לכבוד חמיו ויבאו האהלה זה בית המדרש. ויספר משה לחתנו. למושכו ולקרבו לתורה את כל אשר עשה יהוה. שנתן תורה לעמו ישראל. את כל התלאה אשר מצאתם בדרך אשר מצאתם על הים: בדרך. זו מלחמת עמלק. ויצילם יהוה. הצילם המקום מן הכל. ויחד יתרו וגו' רבי יהושע אומר בטובת המן הכתוב מדבר. אמרו לו המן הזה שנתן לנו המקום אנו טועמין בו טעם הפת. טעם בשר. טעם דגים. טעם חגבים. טעם כל המטעמים שבעולם. שנאמר טובה הטובה. כל הטובה על כל הטובה: רבי אלעזר המודעי אומר בטובת הבאר הכתוב מדבר. אמרו לו הבאר שנתן לנו המקום אנו טועמין בו טעם יין ישן וטעם יין חדש וטעם חלב וטעם דבש טעם כל הממתקין שבעולם שנאמר טובת הטובה. כל הטובה. על כל הטובה. רבי אליעזר אומר בטובת ארץ ישראל הכתוב מדבר אמרו לו עתיד המקום ליתן לנו שש מדות טובות. ארץ ישראל. והעולם הבא. ומלכות בית דוד. ועולם חדש. וכהונה. ולויה. לכך נאמר טובה הטובה וכל הטובה על כל הטובה. ואומר ויאמר יתרו ברוך יהוה וגו'. אמר רבי פפיס בגנות ישראל הכתוב מדבר שהרי יש שם ששים רבוא בני אדם ולא עמד אחד מהם לברך למקום עד שבא יתרו וברך למקום. שנאמר ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים. ומיד פרעה מיד התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו. אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני. מתחת יד מצרים. מתחת שעבוד ההוא של מצרים עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים. עד עכשו לא הודה לו בדבר. כי גדול יהוה. אמרו מתחלה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים לכך נאמר כי גדול יהוה מכל

Ignoratur, quis ſe incurvaverit, & quis fuerit oſculatus; Quando vero dicit; *Et interrogavit vir proximum ſuum*; Quis vocatur *vir*? Moſe; dictum eſt enim: *Et vir Moſe*. Non ſe incurvavit, neque oſculatus eſt niſi Moſe ſocerum ſuum. *Et venerunt in tabernaculum*; Hæc eſt Academia. *Et narravit Moſe ſocero ſuo*; ut illum attraheret & admoveret ad legem. *Cuncta quæ fecerat Dominus*: ſc. quod dediſſet legem populo ſuo Iſrael. *Et omnem anguſtiam, quæ inveniſſet eos in via*; Quæ inveniſſet eos ſuper mare. *In via*. Hoc eſt bellum Amalec; *Et liberaſſet eos Dominus*. Quod Deus ab omnibus eos liberaſſet. *Et lætatus eſt Jethro &c.* Rabi Jehoſua dicit; De bonitate Manna textus loquitur. Dixerunt illi; De Manna hoc, quod dedit nobis Deus, guſtamus ſaporem panis, ſaporem carnis, ſaporem piſcium, ſaporem locuſtarum, ſaporem omnium qui ſunt in mundo ſaporum; Dictum eſt enim. *De omni bono, quo benefecerat*. Omne bonum, ſuper omni bono. R. Elieſer Amodai dicit; de bonitate fontis textus loquitur; Dixerunt illi; De fonte, quem dedit nobis Deus, nos guſtavimus ſaporem vini veteris, & ſaporem vini recentis, & ſaporem lactis, & ſaporem mellis, ſaporem omnium liquorum, qui ſunt in mundo; Dictum eſt enim; *De omni bono*. Omne bonum; ſuper omne bonum. R. Elieſer dicit; de bonitate terræ Iſrael textus loquitur; Dixerunt illi; futurum eſt, ut Deus det nobis ſex menſuras bonorum, ſc. terram Iſrael, & ſeculum futurum, & regnum domus David, & ſeculum novum, & ſacerdotium, & ordinem Leviticum; Idcirco dictum eſt; *De bono, quo benefecerat*; & omne bonum, ſuper omne bonum; Et dictum eſt; *Et dixit Jethro; benedictus Dominus &c.* Dicit R. Pappus; in dedecus Iſrael textus loquitur; quod cum ibi eſſent ſexaginta myriades hominum, nemo ex iis ſteterit ad benedicendum Domino, priuſquam adveniret Jethro, & benediceret Deo; Dictum eſt enim; *Et dixit Jethro; Benedictus Dominus*, qui ſalvavit vos de manu Ægyptiorum, & de manu Pharaonis, & de manu draconis: *Draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis; meus eſt fluvius; & ego feci memetipſum*. Ezech. XXIX. 4. *De ſubter poteſtatem Ægyptiorum*. *Nunc cognovi quod magnus eſt Dominus præ omnibus Diis*; Uſque adhuc non fuit confeſſus; *Quod magnus eſt Dominus*: Dixerunt; a principio non miniſtra-

האלהים. אמרו לא הניח יתרו עבודה
זרה בכל העולם שלא עבר עליה ולא
עבדת. שנאמר מכל האלהים ונעמן
ידע בדבר יותר ממנו שנאמר הנה נא
ידעתי כי אין ﭏהים בכל הארץ כי אם
בישרﭏ. וכן רחב הזונה אומרת כי יהוה
ﭏהיכם הוא הﭏהים בשמים ממעל
ועל הארץ מתחת. כי בדבר אשר זדו
עליהם מכירו היה לשעבר. ועכשיו ביותר
שנתגדל שמו בעולם. שבמה שחשבו
מצרים לאבד את ישרﭏ בו נפרע מהם
המקום שנאמר כי בדבר אשר זדו
עליהם.

ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים
לﭏהים. הכתוב מתמיה עליו אדם שהיה
עובד עבודה זרה ומנסך ומשתחוה
לעבודה זרה שלו עכשו הוא מביא
עולה וזבחים לﭏהים. ויבא אהרן וכל
זקני ישרﭏ לאכל לחם עם חתן משה
לפני הﭏהים. ומשה להיכן הלך. והלא
מתחלה יצא לקראתו. שנאמר ויצא
משה לקראת חותנו. להיכן הלך ﭏא
מלמד שהיה עומד ומשמש עליהם
מהיכן למד מאברהם אבינו. אמרו הדבר
הזה דרש רבי יצחק ואמר כשעשה רבן
גמליﭏ סעודה לחכמים היו כל חכמי
ישראל מסובים אצלו עמד רבן גמליאל
ושמשן אמרו אין אנו כדין שימשמשנו.
אמר להם רבי יהושע הניחו לו שישמש
שמצינו שגדול מרבן גמליﭏ שמש את
הבריות. אמרו אי זה זה אמר להם
אברהם אבינו גדול העולם ששימש
מלאכי השרת שהיה סבור שהם בני
אדם ערביים עובדי עבודה זרה רבן
גמליﭏ שישמש חכמים לומדי תורה על
אחת כמה וכמה. אמר להן רבי יצחק
מצינו גדול מרבן גמליﭏ ומאברהם ששימש
את הבריות אמרו לו אי זה זה אמר
להם שכינה שבכל שעה מספיק מזון
לכל באי העולם כדי צרכן ומשביע לכל
חי רצון. ולא לבני אדם הכשרים
והצדיקים בלבד. ﭏא אף הרשעים עובדי

ſtravit; crederem ut fugeret de Ægypto, quia erat clauſura, & carcer; & nunc eduxit ſex myriades hominum de Ægypto? Idcirco dictum eſt; *quod magnus eſt Dominus præ omnibus Diis*. Dixerunt; Non reliquit Jethro Idololatriam in toto mundo, quod non peccavit ſuper ea, & non miniſtravit; Dictum eſt enim: *præ omnibus Diis*. Et Naaman præ illo magis hoc cognovit; Dictum eſt enim 2. *Reg*. v. 15. *Vere ſcio, quod non ſit alius Deus in univerſa terra, niſi tamen in Iſrael*. Et ſimiliter Rahab meretrix dixit; *Dominus enim Deus veſter, ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum; Qui ipſa re in qua impudentiam commiſerunt*. Olim cognoverunt illum; nunc autem multo magis; quod magnificatum eſſet nomen ejus in mundo; Quod eo, quo cogitarent Ægyptii perdere Iſraelitas, de illis ultus ſit Deus; Dictum eſt enim; *Qui ipſa re, in qua impudentiam commiſerunt in eos*.

Et accepit Jethro ſocer Moſis holocauſtum, & victimas Deo. Textus miratur de hoc viro, qui ſerviebat Idololatriæ, & libabat, & ſe incurvabat Idololatriæ ſuæ, nunc adducebat holocauſtum, & victimas Deo. *Et venit Abaron, & omnes ſeniores Iſrael ad comedendum panem cum ſocero Moſis coram Deo*; At Moſe quo ivit? Nonne a principio obviam illi proceſſit? Dictum eſt enim. *Et egreſſus eſt Moſe in occurſum ſoceri ſui*. Quo ivit? Docetur, quod ſtans illis miniſtraret. Unde percepit? Ex Abrahamo noſtro patre. Dixerunt; De hoc differuit R. Iſaach, & dixit; quando Raban Gamaliel fecit convivium omnibus ſapientibus Iſraelis, qui diſcubuerunt apud eum; Stans Raban Gamaliel illis miniſtrabat. Dixerunt. Non ſicut æquum eſt, nobis miniſtras. Reſpondit illis R. Jehoſua; ſinite, ut nobis miniſtret; quia invenimus, quod vir major Raban Gamaliele creaturis miniſtraverit. Dixerunt; quiſnam hic eſt? Reſpondit illis; Abraham pater noſter, qui miniſtravit Angelis miniſterii, quos exiſtimavit eſſe Arabes ſervientes Idololatriæ; Quod Raban Gamaliel miniſtret ſapientibus, qui docent legem, quanto magis? Dixit illis Rabi Iſaach; invenimus majorem Raban Gamaliele, & Abrahamo creaturis miniſtraſſe. Et quinam hic eſt? Divinitas, quæ ſuppeditat alimentum omnibus venientibus in mundum juxta eorum indigentiam, & ſaturat omnes viventes; Et non ſolum omnibus hominibus rectis, & juſtis, ſed etiam impiis, qui ſer-

עבודה זרה. רבן גמליﭏ על אחת כמה וכמה שישמש חכמים ובני תורה.

ויבא אהרן וכל זקני ישרﭏ מה תלמוד לומר לפני האלהים ﭏה מלמד כל המקבל פני חכמים כאלו מקבל פני שכינה.

פרשה ב

ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם. ממחרת יום הכפורים. מן הבקר עד הערב וכי מן הבקר עד הערב היה משה דן את ישרﭏ והלא אין הדיינין דנין ﭏא על זמן סעודה ומה תלמוד לומר מן הבקר עד הערב. ﭏא מלמד שכל מי שמוציא דין אמת לאמתו מעלה עליו הכתוב כﭏו היה שותף עם הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. כתיב הכא מן הבקר עד הערב ובמעשה בראשית כתיב ויהי ערב ויהי בקר וגו׳.

וירא חתן משה. מה ראה ראהו שהיה כמלך יושב על כסאו והכל עומדין עליו אמר לו מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם מדוע אתה יושב לבדך. ויאמר משה לחתנו וגו׳. אמרו הדבר הזה של יהודה איש כפר עכו את רבן גמליﭏ מה ראה משה לומר כי יבא ﭏי העם. אמר לו אם לאו מה יאמר כשהוא אומר לדרוש ﭏהים יפה אמר. כי יהיה להם דבר בא ﭏי בין טומאה לטהרה. ושפטתי בין איש זה הדין שאין בו פשרה בין רעהו. זה הדין שיש בו פשרה מגיד ששניהם נפטרין זה מזה כרעים. והודעתי את חוקי האלהים ﭏו מדרשות ותורותיו. ﭏו ההוראות. דברי רבי יהושע רבי ﭏעזר המודעי אומר חקים ﭏו עריות. שנאמר לבלתי עשות מחקות. והתורה ﭏו ההוריות. ויאמר חותן משה ﭏיו לא טוב הדבר.

נבול תבול רבי יהושע אומר יחללו אותך וינשרו אותך. רבי ﭏיעזר המודעי אומר ינבלו אותך ויקנטרו אותך. כתאנה זו שעליה נובלות שנאמר כﭏה נובלת עליה. גם אתה אתה זה משה. גם זה אהרן. העם הזה. זה שבעים זקנים דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר אתה זה משה גם זה אהרן נדב ואביהוא. העם הזה אלו

serviunt Idololatriæ; Raban Gamaliel quanto magis æquum est, ut ministret sapientibus, qui docent legem?

Et venit Aharon, & omnes seniores Israel; Cur dictum est; *coram Deo*? Ad docendum, quod qui recipit facies sapientum, æque illi imputatur, ac si recipiat faciem Divinitatis.

SECTIO II.

F*Uit altero die, sedente Mose ad judicandum populum*. Postridie diei expiationum. *A mane usque ad vesperam*. Quid? Num a mane usque ad vesperam Mose judicabat Israel? Atqui non judicabant judices nisi usque ad tempus convivii. At cur dictum est; *a mane usque ad vesperam*? Ad docendum, quod siquis educat judicium veritatis ad ejus veritatem, ab textu æque illi imputatur, ac si se associet cum Deo S. B. in opere creationis; Scriptum est hic; *A mane usque ad vesperam*; & in opere creationis scriptum est; *& fuit vespera, & fuit mane &c.*

Et vidit socer Mosis. Quid vidit? Quod tanquam rex sederet super solio suo, & reliqui omnes starent. *Dixit illi; Quid est hoc quod tu facis populo? Qua ratione tu sedes solus per te ipsum? Et dixit Mose socero suo &c.* Dixerunt. Hoc quæsivit Jehuda vir de vico Acco ex Raban Gamaliele; Quid vidit Mose, ut diceret: *Quia venit ad me populus?* Respondit illi, si minus, quid dicet; quando dicit; *ad interrogandum Deum?* Recte dicit. *Cum fuerit illis negotium, veniunt ad me*; Inter immundum, & mundum. *Atque innotescere facio statuta Dei*; Hæ sunt expositiones; *& leges ejus*. Hæc sunt documenta. Verba R. Jehosua. R. Elieser Amodai dicit; *statuta*; hæc sunt adulteria; dictum est enim *Levit.* XVIII. 30. *Ad non faciendum de statutis abominationum. Et legem*. Hæc sunt documenta. *Et dixit socer Mosis ad eum; Non bonum est.*

Defatigando defatigaberis. R. Jehosua dicit; Profanabunt te & obliviscentur tui. R. Elieser Amodai dicit; defatigabunt te, vexabant te; juxta hanc conditionem super te erunt defatigationes; dictum est enim *Isai.* I. 30. *Velut quercus defluentibus foliis*. *Etiam tu*; Hic est Mose; *etiam*; Hic est Aharon; *Populus iste*; Hi sunt septuaginta seniores; verba R. Jehosua. R. Elieser Amodai dicit; *Tu*: Hic est Mose; *etiam*; Hic est Aharon, Nadab, & Abihu;

Po-

שבעים זקנים. כי כבד ממך הדבר אמר לו הסתכל בקורה זו כשהיא לחה שנים שלשה נכנסין תחתיה ואין יכולין לעמוד בה ארבעה חמשה נכנסין תחתיה יכולין לעמוד בה. כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך ועתה שמע בקולי איעצך אם תשמעני ייטב לך איעצך ויהי אלהים עמך צא והמלך בגבורה. היה אתה לעם וגו' היה להם בכלי מלא דברות. והבאתה אתה את הדברים. דברים שאתה שומע תביא ותרצה בהם.

והזהרת אתהם את החקים אלו מדרשות. והתורות. אלו הוראות דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר חוקים אלו עריות. שנאמר לבלתי עשות מחוקות התועבות והתורות. אלו ההוראות. והודעת להם את הדרך. זו תלמוד תורה. ואת המעשה אשר יעשון. זה מעשה הטוב דברי רבי יהושע. רבי אליעזר המודעי אומר והודעת להם הודע להם בית חייהם. את הדרך זו ביקור חולים ילכו. זה קבורת מתים. בה זה גמילות חסדים. ואת המעשה. זה שורת הדין. אשר יעשון. לפנים משורת הדין.

ואתה תחזה מכל העם. תחזה בנבואה. אנשי חיל. אלו עשירים ובעלי ממון. יראי אלהים. אלו שהם יריאים מן המקום בדין. אנשי אמת. אלו בעלי אבטחה. שונאי בצע. אלו שהם שונאים לקבל ממון בדין. דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר ואתה תחזה מכל העם באספקלריא במחזירת זו שחוזין בה המלכים. אנשי חיל אלו בעלי אבטחה. יראי אלהים אלו שעשין פשרה בדין. אנשי אמת כגון רבי חנינא בן דוסא וחביריו. שונאי בצע ששונאים ממון עצמם. ואם ממון עצמם שונאין קל וחומר ממון אחרים. ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות. שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששים אלף. נמצאו כל שרי ישראל שבע רבוא ושמונה אלפים ושש מאות.

ושפטו את העם בכל עת רבי

Populus iſte; Hi ſunt ſeptuaginta ſenes. *Nam gravius eſt viribus tuis negotium*. Dixit illi; Conſidera hanc trabem, quando virens & humida eſt, tredecim ingrediuntur ſubter eam, & non poſſunt in ea conſiſtere; Quatuor, quinque ingrediuntur ſubter eam, & poſ- in ea conſiſtere. *Nam gravius eſt viribus tuis negotium; Non potes facere illud ſolus per teipſum; Et nunc audi ſermonem meum*; Si mihi auſcultaveris, bonum erit tibi; *& conſilium docebo te, & erit Deus tecum*. Egredere, & regna cum potentia. *Eſto tu populo coram Deo &c.* Sis illis quaſi vas plenum. *Et refer res*. Res, quas audieris, refer, & exaudieris in illis.

Et præmone illos ſtatuta hæc: Hæ ſunt expoſitiones: *& leges*. Hæc ſunt documenta; Verba R. Jehoſua. R. Elieſer dicit; *ſtatuta*; hæc ſunt adulteria; Dictum eſt enim *Levit.* XVIII. 30. *Ad non faciendum de ſtatutis abominationum*; *& leges*; Hæc ſunt documenta. *Et notam facito eis viam*. Hæc eſt doctrina legis; *& opus quod faciant*. Hoc eſt opus bonum. Verba R. Jehoſua. Rabi Elieſer Amodai dicit; *& notam facito eis*. Notam facito eis domum eorum vitæ. *Viam*: Hæc eſt viſitatio infirmorum. *Ambulent*. Hæc eſt ſepultura mortuorum; *In ea*. Hæc ſunt opera juſtorum; *& opus*. Hæc eſt ſeries judicii; *Quod faciant*. Ante ſeriem judicii.

Et tu elige ex univerſo populo. Elige prophetia. *Viros fortes*. Hi ſunt divites, & pecunioſi. *Timentes Deum*; Hi ſunt qui timent a Deo in judicio. *Viros veritatis*. Hi ſunt viri confidentes. *Odio habentes avaritiam*. Hi ſunt; qui odio habent accipere nummos in judicio. Verba R. Jehoſua. R. Elieſer Amodai dicit: *& tu elige ex univerſo populo*. In ſpeculo; Juxta eam electionem, qua eligant reges. *Viros fortes*. Hi ſunt viri confidentes. *Timentes Deum*; Iſti ſunt, qui faciunt interpretationem in judicio. *Viros veritatis*. Similes R. Chananjah ben Doſa, & ejus ſociis. *Odio habentes avaritiam*; Qui, odio habent ſuos nummos; & ſi ſuos nummos odio habent, quanto magis alienos! *Et pone ſuper illos principes millium, principes centum, principes quinquaginta, & principes decem*. *Principes millium*; ſexcentos: *Principes centum*; Sex millia: *Principes quinquaginta*; Duodecim millia; *Principes decem*. Sexaginta millia. Deprehenduntur principum Iſrael ſeptem myriades, & octo millia, & ſexcentum.

Et judicent populum omni tempore,

Rabi

יהושע אומר בני אדם שהם בדלים
ממלאכתם. ועוסקים בתורה והיו דנין
את העם בכל עת. והיה כל הדבר
הגדול יביאו אליך. דברים גדולים אליך
יביאו. דברים קטנים ושפטו הם. אתה
אומר כן או אינו אלא דברים של בני
אדם הקטנים ישפטו הם כשהוא
אומר והדבר הקשה יביאון אל משה
אינו מדבר בבני אדם אלא בדברים
גדולים הכתוב מדבר. ונשאו אתך והקל
מעליך אם את הדבר הזה תעשה וגו'
צא והמלך בגבורה. וצוך אלהים ויכלת
עמוד אם מודה לך ויכלת עמוד ואם
לאו אי אתה יכול לעמוד. וגם כל העם
הזה וגו'. אהרן נדב ואביהוא ושבעים
איש מזקני ישראל יבא לשלום וישמע
משה לקול חותנו ודאי ויעש כל אשר
אמר כל אשר אמר לו חותנו דברי רבי
יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר וישמע
משה לקול חותנו ויעש ככל אשר אמר
לו אלהים וישלח משה את חותנו רבי
יהושע אומר שלחו בכבודו של עולם
רבי אלעזר המודעי אומר נתן לו מתנות
רבות. שמתוך תשובה שנתן לו אתה למד
שנאמר אל נא תעזוב אותנו. אמר לו
אתה נתת לנו עצה טובה ועצה יפה
והמקום הורה לדבריך אל נא תעזוב
אותנו אמר לו כלום הנר מהנה אלא
במקום החשך. וכי מהנר נהנין חמה ולבנה
אתה חמה ואהרן אחיך לבנה. מה יעשה
הנר ביניכם אלא הרני הולך לארצי ואגייר
לכל בני מדינתי ואביאם לתלמוד תורה,
ואקרבם תחת כנפי השכינה. יכול שהלך
ולא עשה. תלמוד לומר ובני קני חותן
משה עלו מעיר התמרים. ואומר וילך
וישב את העם. ואין עם אלא חכמה
שנאמר אמנם כי אתם עם ועמכם תמות
חכמה. אל תקרי תמות אלא תומת
כל זמן שחכם מתקיים חכמתו מתקיימת
מת חכם אבדה חכמתו עמו. וכן מצינו

Rabi Jehosua dicit. Homines, qui distinguuntur ab operibus suis, & operam impendunt legi; *& judicent populum omni tempore. Eritque, omnem rem magnam referent ad te.* Res magnas ad te referent. *Res parvas judicabunt ipsi.* Quando vero dicit: *Negotium arduum referebant ad Mosen.* Non loquitur textus de hominibus, sed de rebus magnis. *Cum sustulerint tecum, allevabitur desuper te. Si rem istam feceris &c.* Egredere, & regna in potentia. *Et præceperit tibi Deus, poteris stare:* si assenserit tibi, *poteris stare*, si minus, non poteris stare; *& etiam universus populus iste &c.* Aharon, Nadab, & Abihu, & septuaginta de senioribus Israel, *veniet in pace; & auscultavit Mose voci soceri sui;* certe; *& fecit omne quod dixit* illi ejus socer; verba R. Jehosua. R. Elieser Amodai dicit; *& auscultavit Mose voci soceri sui; & fecit quod dixit* illi Deus. *Dimisitque Mose socerum suum.* R. Jehosua dicit; dimisit illum cum honore mundi. Rabi Eliesser Amodai dicit; dedit illi multa dona; Quod in medio pœnitentiæ dederit illi, tu doceris; dictum est enim *Num.* x. 31. *Ne quæso relinquas nos.* Dixit illi; tu dedisti nobis consilium bonum, & consilium optimum, & Deus assensus est verbis tuis; *Ne quæso relinquas nos.* Respondit illi; Omnes utuntur lucerna in loco tenebrarum; Quid? Num lucerna utuntur sol, & luna? Tu es sol, & Aharon frater tuus luna; Quid faciet lucerna inter vos? Verum ecce ibo ad terram meam, & proselytos faciam omnes incolas meæ provinciæ, & adducam ad studium legis, & admovebo ad subter alas Divinitatis. Crederem, quod iverit, & non fecerit? Idcirco dictum est *Judic.* I. 16. *Filii autem Keni soceri Mosis adscenderunt de civitate palmarum.* Et dictum est ibid. *Judic.* I. 16. *Et abiit & reversus ad populum.* Non est עם nisi sapientia, dictum est enim *Job.* XII. 2. *Certe vos estis populus, & vobiscum morietur sapientia.* Ne legas תמות sed תומת. Quando sapiens conservatur, conservatur etiam ejus sapientia; si moriatur sapiens, perit cum eo sapientia; & sic deprehendimus; postquam mortuus est R. Nathan, periit cum eo ejus sapientia. Abierunt, & habitarunt prope habitantes Jabes; Quid? num habitantes Jabes erant? Atqui discipuli Jabes erant. Dictum est enim I. *Paral.* II. 55. *Et familia Scribarum habitantium in Jabes &c. Canentes, & resonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi sunt Kinei*

qui

משמת רבי נתן אבדה חכמתו עמו. הלכן וישבו להם אצל יושבי יעבץ וכי יושבי יעבץ וגו׳ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמרת אבי בירת רכב. תרעתים שהיו מתריעים ונענים. שמעתים ששמעו קול תרועת תורה בסיני. סוכתים על שום שישבו בסוכורת שנאמר ונשב באהלים ונשמע ונעשה וגו׳.

מעשה באחד שהקריב קרבן מבני שותה מים ויצארת ברת קול מקדשי הקדשים ואמרה מי שקבל קרבנותיהם במדבר הוא יקבל קורבנותיהם בשעה זו. רבי נתן אומר גדול הברירת שנכרתה עם יונדב בן רכב מהברירת שנכרתה עם דוד. שהברירת שנכרתה עם דוד לא נכרתה אלא על תנאי. שנאמר אם ישמרו בניך בריתי ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם. אבל הברירת שנכרתה עם יונדב בן רכב לא נכרתה עמו על תנאי. שנאמר לכן כה אמר יהוה צבאורת לא יכררת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים. שלשה דברים נתנו על תנאי ארץ ישראל ובירת המקדש. ומלכורת בירת דוד. חוץ מספר תורה ובריתו של אהרן שלא נתנו על תנאי. ארץ ישראל מנין שנאמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו׳ וחרה אף יהוה בכם. ובית המקדש מנין שנאמר והבירת אשר אתה בונה אם תלך בחקתי וארת משפטי תעשה ושמררת את כל מצותי ללכרת בהם והקימותי ארת בריתי אתך אשר דברתי אל דוד אביך וגו׳ ואם לאו והיתה הארץ לשמה על יושביה. ומלכות בירת דוד מנין שנאמר אם ישמרו בניך ארת בריתי וגו׳. ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם. ומנין לספר תורה שלא ניתנה על תנאי שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה. ומנין לבריתו של אהרן שלא נתנה על תנאי שנאמר ברירת מלח עולם היא. והיתה לו ולזרעו אחריו ברירת כהנררת עולם. ומנין לבני יונדב בן רכב שהם מבני בניו של יתרו שנאמר המה הקנים הבאים מחמררת אבי רכב. הם בקשו את הרב ויעבץ בקש חכמה

qui venerunt de Chama patris domus Rechab. תרעתים, quia canebant, & delectabantur; שמעתים, quia audierunt vocem ſtrepitus legis in Sinai. סוכתים; quia habitabant in tabernaculis; Dictum eſt enim *Jerem.* XXXV. 10. *Sed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus, & fecimus &c.*

Narratur de quodam, qui obtulit ſacrificium, quia bibit aquam. Exiit filia vocis de ſancto ſanctorum, & dixit: Qui accepit eorum ſacrificia in deſerto, accipiet quoque hoc tempore. R. Nathan dicit; Majus eſt fœdus, quod pactum eſt cum Jonadab filio Rachab, fœdere, quod pactum eſt cum David; Quia fœdus quod pactum eſt cum David, non pactum eſt niſi conditionaliter; Dictum eſt enim *Pſalm.* CXXXII. 12. *Si cuſtodierint filii tui teſtamentum meum*. Si minus. *Viſitabo in virga iniquitates eorum* Ibid. LXXXIX. 33. Verum fœdus quod percuſſum eſt cum Jonadab filio Rechab, non pactum eſt conditionaliter; dictum eſt enim *Jerem.* XXXV. 19. *Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Non deficiet vir de ſtirpe Jonadab filii Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus*. Tria data ſunt cum conditione; ſc. terra Iſrael, & domus ſanctuarii, & regnum domus David, excepto libro legis, & fœdere Aharon, quæ non ſunt data cum conditione. Terra Iſrael unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Deut.* XI. 16. *Cavete vobiſmet, ne decipiantur corda veſtra &c. Unde excandeſiat ira Domini in vos*. Et domus ſanctuarii unde probatur? Ex eo quod dictum eſt 1. *Reg.* VI. 12. *Domus hæc, quam ædificas, ſi ambulaveris in præceptis meis, & judicia mea feceris, & cuſtodieris omnia mandata mea, incedens per ea; firmabo fœdus meum tibi, quod dixi David patri tuo &c. Si minus & terra erit in deſolationem propter habitatores ſuos*. *Mich.* VII. 13. Et regnum domus David unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Pſalm.* l. c. *Si cuſtodierint filii tui teſtamentum meum*: Si minus. *Viſitabo in virga iniquitates eorum*. Et unde probatur, quod liber legis non datus ſit cum conditione? Ex eo quod dictum eſt *Deuter.* XXXIII. 4. *Legem præcepit nobis Moſe, hæreditatem*. Et unde probatur, quod fœdus Aharon datum ſit ſine conditione? Dictum eſt enim *Num.* XVIII. 19. *Pactum ſalis æternum. Et erit ei & ſemini ejus poſt eum pactum ſacerdotii æternum*. Et unde probatur de filiis Rachab, qui ſunt de filiis Jethro? Dictum eſt enim 1. *Paral.* II. 58. *Hi ſunt Ki-*

שנאמר ויקרא יעבץ לאלהי ישראל
לאמר אם ברך תברכני והרבית את
גבולי והיתה ידך עמי ועשית מרעה לבלתי
עצבי ויבא אלהים את אשר שאל. אם
ברך תברכני. בתלמוד תורה. והרבית
גבולי בתלמידים. והיתה ידך עמי שלא
אשכח את משנתי ועשית לי מרעה
שתעשה לי ריעים כמותי. לבלתי עצבי.
שלא יעציבני יצר הרע מלעסוק בתורה.
ויבא אלהים את אשר שאל מלמד שנתן
לו מה ששאל. ולמה נתן לו מה ששאל
שנאמר רש ואיש תככים נפגשו מאיר
עיני שניהם יהוה. ואומר עשיר ורש
נפגשו עושה כלם יהוה. הא כיצד תלמיד
ששימש את הרב והרב רוצה להשנותו
מאיר עיני שניהם יהוה זה קונה חיי עולם
וזה קונה חיי עולם. אבל תלמיד ששימש
את הרב והרב אינו רוצה להשנותו עושה
שניהם יהוה. מי שעשה זה חכם סוף
יעשהו טפש. ומי שעשה תלמיד טיפש
סוף יעשהו חכם. ביוצא בו אתה מוצא
בנותני צדקה. כיצד העני פושט ידו לבעל
הבית לקבל צדקה ובעל הבית אינו רוצה
ליתן לו כלום עושה כלם יהוה מי שהעני
זה. סוף שיעשרנו. ומי שהעשיר זה סוף
שיעני אותו. רבי יהודה הנשיא אומר הרי
הוא אומר ויקרא יעבץ לאלהי ישראל
לאמר אם ברך תברכני והרבית את גבולי
וגו' אם ברך תברכני. בפריה ורביה.
והרבית את גבולי. בבנים ובבנות. והיתה
ידך עמי במשא ומתן. ועשית מרעה
חיים שנתת לי לא יהיה בהם לא חולי
מיעים ולא מיחוש עינים ולא מיחוש
הראש לבלתי עצבי. הא אם אין אתה
עושה לי כן הרני יורד לבן סיסי לשאול.
ויבא אלהים אשר שאל נתן לו מה ששאל
רבי חנינא בן גמליאל אומר לא נאמרו

nei, *qui venerunt de Chama patris Rachab*. Illi quæsierunt magistrum & Jabes quæsivit sapientiam. Dictum est enim I. *Paral.* IV. 10. *Invocavit vero Jabes Deum Israel, dicens: Si benedicens benedixeris mihi, & dilataveris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris pascuum, ut me non affligas. Et præstitit Deus quæ precatus est. Si benedicens benedixeris mihi*. In doctrina legis; *& dilataveris terminos meos*. In discipulis. *Et fuerit manus tua mecum*. Ne obliviscar studia mea. *Et feceris mihi pascuum*. Ut facias mihi socios mihi similes. Ut ego non affligar. Ne dolorem mihi afferat desiderium malum ab studio legis. *Et præstitit Deus, quæ precatus est*. Docet, quod illi dederit, quod postulavit. Et cur dedit illi, quod postulavit? Dictum est *Prover.* XXIX. 12. *Pauper & creditor obviaverunt sibi, amborum oculos illuminat Dominus*. Et dictum est ibid. XXII. 2. *Dives & pauper obviaverunt sibi; utriusque operator est Dominus*. Quomodo? Si discipulus ministret magistro, & magister variare voluerit; *amborum oculos illuminat Dominus*. Hic acquirit vitam æternam. Verum si discipulus ministret magistro, & magister variare voluerit; *utriusque operator est Dominus*. Qui facit hunc sapientem, finis erit, ut faciat illum stultum. Et qui facit discipulum stultum, finis erit, ut faciat sapientem; Huic simile tu deprehendis in iis, qui dant eleemosynam. Quomodo? Pauper extendit manum suam patrifamilias, ut accipiat eleemosynam, & paterfamilias nihil illi dare vult; *Utriusque operator est Dominus*; Qui pauper est, finis erit, ut illum divitem faciat; qui dives est, finis erit, ut illum pauperem faciat. R. Jehuda princeps dicit; Ecce dictum est: *Invocavit vero Jabes Deum Israel, dicens: Si benedicens benedixeris mihi, & dilataveris terminos meos &c. Si benedicens benedixeris mihi*. Fœtificatione, & multiplicatione. *Et dilataveris terminos meos*. Filiis, & filiabus. *Et fuerit manus tua mecum*. Onere, & dono. *Et feceris pascuum vitæ*, ut des mihi ne sint inter illos ægroti visceribus, neque dolor oculorum neque dolor capitis; Et ego non affligar. Si ita non feceris mihi, ecce descendet sicut filius Susai ad quærendum. *Et præstitit Deus, quæ precatus est*. Dedit illi, quod postulavit. Rabi Chananja ben Gamaliel dicit: Non dictæ sunt hæ conjecturæ nisi anno secundo, eo tempore, quod quæsivit Mose,

כל שיעורים הללו אלא בשנה שנייה
בשעה שבקש משה להעמיד מכסיוטינוס
על ישראל שנאמר איש על דגלו
באותות לבית אבותם. תם

חסלת מסכתא דוישמע

פרשה א

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ
מצרים מגיד שמנים החדשים ליציאת
מצרים אין לי אלא חדשים שנה מנין.
תלמוד לומר בשנה השנית. אין לי אלא
באותו פרק. בפרק אחר מנין. תלמוד
לומר בשנת הארבעים וגו׳ כל אלו עד
שלא נכנסו לארץ. משנכנסו לארץ מנין
תלמוד לומר ויהי בשמונים שנה וארבע
מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ
מצרים. כל אלו עד שלא נבנה הבית.
משנבנה הבית מנין תלמוד לומר ויהי
מקץ ארבעים שנה אשר בנה שלמה
בית יהוה לא רצו למנות לבנינו. ימנו
לחורבנו. שנאמר אחרי אשר הוכתה
העיר. לא רצו למנות לעצמם ימנו
לאחרים שנאמר בשנת שתים למלכות
נבוכדנצר חלם נבוכדנצר חלומות ואומר
בששי בשנת שתים לדריוש המלך. ואומר
ואם לא תדעי לך היפה בנשים. ואומר
תחת אשר לא עבדת את יהוה
אלהיך. ועבדת את אויביך. כבר היה
רבן יוחנן בן זכאי עולה למעון יהודה
ראה ריבה אחת מלקטת שעורים
מתחת גללי הסוס. אמר להם רבן יוחנן
בן זכאי ראיתם ריבה זו מה היא
אמרו לו עברית. סוס זה של מי הוא
אמרו לו פרש ערבי אחד. אמר להם
רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כל ימי
הייתי מצטער על הפסוק הזה והייתי
קורא אותו ולא הייתי יודע מה הוא
אם לא תדעי לך היפה בנשים. לא
רציתם להשתעבד לשמים הרי אתם
משועבדים לפני גוים. לא רציתם
לשקול לשמים בקע לגולגלת. הרי
אתם שוקלים חמשה עשר שקלים
במלכות אויביכם. לא רציתם לתקן
הדרכים והרחובות לעולי רגלים. הרי
אתם מתקנין את הבורגסין. ואת
הבורגנין לעולי לכרמי מלכים. וכן הוא
אומר תחת אשר לא עבדת את יהוה

se, ne constitueret publicanos super Israel; Dictum est enim *Num.* II. 2. *Quisque juxta vexillum suum juxta signa patrum suorum.*

Absolvitur sectio, quæ inscribitur:
Et audivit.

SECTIO I.

MEnse tertio in egressu filiorum Israel de terra Ægypti. Ostendit, quod numerarent menses ad egressum Ægypti; non probo nisi de mensibus, anni unde probantur? Ex eo quod dictum est; *Anno secundo.* Non probo nisi pro eo tempore, pro alio tempore unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Anno quadragesimo &c.* Hæc omnia antequam ingrederentur in terram; Postquam ingressi sunt in terram, unde probatur? Ex eo quod dictum est I. *Reg.* VI. 19. *Et fuit quadringentesimo & octogesimo egressionis filiorum Israel de terra Ægypti.* Hæc omnia usque ad templi ædificium, post templi ædificium unde probatur? Ex eo quod dictum est 2. *Paral.* VIII. I. *Et fuit in fine quadraginta annorum, postquam ædificavit Salomon domum Dei.* Non voluerunt numerare ab ejus ædificio, numerarunt ab ejus excidio. Dictum est enim *Ezech.* XXXIII. 21. *Postquam vastata est civitas.* Noluerunt ab se ipsis numerare, numerarunt ab aliis; Dictum est enim *Dan.* II. I. *In anno secundo regni Nebuchdnezaris, somniavit Nebuchdnezar somnium;* Et dictum est *Hag.* II. I. *Mense sexto, anno secundo Darii regis.* Et dictum est *Cantic.* I. 7. *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres.* Et dictum est *Deut.* XXVIII. 47. *Eo quod non servieris Domino Deo tuo: Servies inimico tuo.* Jam Raban Jochanan ben Zaccai adscendit in habitaculum Judæ, vidit quandam puellam colligentem hordea ex inter excrementa equi. Dixit Raban Jochanan ben Zaccai discipulis suis; Vidistis puellam hanc? Quænam est? Responderunt illi. Hebræa est. Hic equus cujusnam est? Est equus cujusdam Arabis. Dixit illis Raban Jochanan ben Zaccai; omnibus diebus fui sollicitus de hoc versiculo, & legebam, & non intelligebam, quidnam significaret. *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres.* Non voluistis servire Deo, ecce vos servitis coram gentibus; Noluistis solvere siclum Deo dimidium in singula capita; Ecce nunc solvitis quindecim siclos regnis inimicorum vestrorum. Noluistis præparare vias, & pla-

ﭏהיך באהבה ועבדת את אויביך בשנאה תחת אשר לא עבדת את יהוה ﭏהיך בשובע. ועבדת את אויביך ברעב ובצמא בעירום ובחוסר כל מאי בחוסר כל. שניטלה דעת מהם. דבר אחר מאי כל. שיהו חסרים מתלמוד תורה. ביום הזה באו מדבר סיני. ראש חדש היה לכך נאמר בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים. ויסעו מרפידים. ויבואו מדבר סיני. והלא כבר נאמר בפרשת מסעות ויסעו מרפידים וכו׳ ומה תלמוד לומר באו מדבר סיני הקיש נסיעתן מרפידים לביאתם למדבר סיני מה ביאתם למדבר סיני בתשובה אף נסיעתם מרפידים בתשובה. דבר אחר הקיש ביאתם מדבר סיני לנסיעתם מרפידים מה נסיעתם מרפידים מכעיסין למקום לשעה קלה עשו תשובה ונתקבלו. אף ביאתם מדבר סיני היו מכעיסין למקום ולשעה קלה עשו תשובה ונתקבלו. אמר רבי ﭏעזר בר רבי יוסי הגלילי. הרי הוא אומר בצרה קראת ואחלצך. אענך בסתר רעם אבחנך משעה שהייתי עונך ומגן עליך ומרפס עליך את כל העולם מאותה שעה גלוי לפני מה שאתה עתיד לעשות במי מריבה. אבא שאול אומר הרי הוא אומר אענך. אתה קורא בסתר ואני אענך בגלוי ומרעים את כל העולם. רבי יהודה בן לקיש אומר הרי הוא אומר וירא ﭏהים את בני ישראל ראה בהם שעשו תשובה והם לא ראו זה את זה. וידע ﭏהים. ידע בהם שעשו תשובה ולא ידעו זה בזה. רבי ﭏיעזר אומר משום אבא יוסי בן דורמסקית הרי הוא אומר וירא ﭏהים את בני

teas adſcendentibus ad ſolennitates; Ecce nunc præparatis diverſoria, & tabernacula illis, qui adſcendunt ad vineas regum. Et ſic dictum eſt; *Eo quod non ſervieris Domino Deo tuo* amore: *Servies inimico tuo:* odio. *Eo quod non ſervieris Domino Deo tuo*; ſaturitate; *ſervies inimico tuo in fame, & in ſiti & in nuditate, & in indigentia omnium rerum.* Quid *in indigentia omnium rerum?* Quod mentem ab iis auferet. Alia expoſitio. Quid *in indigentia omnium rerum?* Ut deficiant ab doctrina legis. Ipſa die: *Venerunt in deſertum Sin.* Novilunium erat; Idcirco dictum eſt. *In menſe tertio* exitus filiorum Iſrael *de terra Ægypti. Et profecti ſunt ex Rephidim; & venerunt in deſertum Sin.* Atqui dictum eſt in Paraſcha profectionum *Numer.* XXXIII. 15. *Et profecti ſunt de Rephidim &c.* Et cur dictum eſt; *Venerunt in deſertum Sin?* Æquiparat eorum profectionem de Rephidim eorum adventui in deſertum Sin; Sicut eorum adventus in deſertum Sin factus eſt cum pœnitentia, ita pariter eorum profectio de Rephidim cum pœnitentia. Alia expoſitio: Æquiparat eorum adventum in deſertum Sin eorum profectioni de Rephidim; ſicut in eorum profectione de Rephidim Dei iram excitarunt, & per tempus leve fecerunt pœnitentiam, & accepta eſt; Ita pariter in eorum adventu in deſertum Sin Dei indignationem excitarunt, & per tempus leve fecerunt pœnitentiam, & accepta eſt. Dicit R. Elieſer bar Rabi Joſe Galilæi. Ecce dictum eſt *Pſalm.* LXXXI. 8. *In tribulatione invocabis me, & liberabo te, exaudiam te in abſcondito tempeſtatis, probabo te.* Ab eo tempore, quo fui exauditor, & tibi ſcutum, & conculcavi propter te univerſum mundum; ab eo tempore manifeſtum mihi fuit, quod facturus eras in aquis contradictionis, Aba Saul dicit; Ecce dictum eſt; *Et exaudiam te. Tu invocabis in abſcondito;* & ego te exaudiam palam, & conqueri faciam totum mundum. R. Jehuda ben Lakiſch dicit; Ecce dictum eſt *Exod.* II. 25. *Et vidit Dominus filios Iſrael.* Vidit in illis, quod facturi eſſent pœnitentiam. Et illi inter ſe non viderunt. *Et cognovit eos.* Cognovit, quod facturi eſſent pœnitentiam. Et non cognoverunt hoc in illo. R. Elieſer dicit nomine Aba Joſe Drumaſchit. *Et vidit Deus filios Iſrael:* quod ſuam iram eſſent excitaturi, & ſpreturi eſſent. Et hæc omnia qua de cauſa? Ex virtute pœnitentiæ, in qua eſt moleſtia. Huic ſimile expoſuit Rabi

ישראל שהם עתידין להכעיס שהם עתידין לנאץ וכל כך למה מכח התשובה בה הקשה. כיוצא בו דרש רבי אליעזר בן יוסי בכל צרתם לו צר. ויאמר אך עמי המה. וכי לא היה גלוי לפניו שעתידין לשקר תלמוד לומר אך. גלוי היה ומה תלמוד לומר ואהי להם למושיע אלא לא הושיען כבני אדם. שהם עתידין לחכעיס אלא כבני אדם שאינם עתידין לבגוד בו עולמית. וכן הוא אומר ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו. ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון. ואומר השמן לב העם הזה וגו'. ושב לתשובה. לעשות ושב ורפא לו. ויחנו במדבר. נתנה תורה דימוס פרהסייא במקום הפקר שאלו נתנה בארץ ישראל היו אומרים לאומות העולם אין להם חלק בה לפיכך נתנה דימוס פרהסיא במקום הפקר וכל הרוצה לקבל יבא ויקבל, יכול נתנה בלילה תלמוד לומר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר יכול נתנה בשתיקה תלמוד לומר ויהי קולות וברקים. יכול לא היו שומעין את הקולות תלמוד לומר וכל העם רואים את הקולות. ואומר קול יהוה בהדר וכו' אמר בלעם הרשע לכל העומדים עליו יהוה עוז לעמו יתן. ופתחו כלם ואמרו יהוה יברך את עמו ישראל בשלום. רבי יוסי אומר הרי הוא אומר לא בסתר דברתי במקום ארץ חשך וגו'. כשנתתיה אני בתחלה לא נתתי בסתר ולא במקום ארץ חשך ולא במקום אפלה ולא אמרתי לזרע יעקב לאו אני נותנה אלא תוהו בקשוני לא נתתיה פנגוס. וכן הוא אומר אני יהוה דובר צדק מגיד מישרים כבר עד שלא נתתי לכם המצות הקדמתי לכם מתן שכרן שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה וכתיב וציויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וכו' יכול אלו בלבד תלמוד לומר ויתן להם ארצות גוים. מפני מה, בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו, היה רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר הרי הוא אומר מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי וכי מה עשו הגוים דווים האלו שלא רצה ליתן להם את התורה. משפטים בל

bi Eliefer ben Jofe; *In omni tribulatione eorum eft tribulatus*. *Ifai.* LXIII. 9. Et pariter dictum eft ibid. *Verumtamen populus meus ille*. Quid? Num non erat manifeftum in ejus confpectu, quod mentituri effent? Idcirco dictum eft; *Verumtamen*. Manifeftum erat illi; & cur dictum eft; *& fuit illis in falutem*? Sed non falvavit ficut homines; qui iram erant excitaturi, fed ficut homines, qui non erant illum prodituri in æternum. Et fimiliter dictum eft *Pfal.* LXXVIII. 36. *Et dilexerunt eum in ore fuo, & lingua fua mentiti funt ei; Cor autem eorum non erat rectum cum eo; & non crediderunt in pacto ejus*. Et quamvis ita fit, tamen dictum eft ibid. *Ipfe autem eft mifericors, & propitius fiet peccato eorum*, Et dictum eft *Ifai.* VI. 10. *Excæca cor populi hujus &c.* Et convertatur ad pœnitentiam; ad faciendum: *& convertatur & fanem eum*. *Et caftrametati funt in deferto*. Data eft lex palam & manifefto in loco libero & communi. Quæfierunt; Si data effet lex in terra Ifrael; dixiffent nationibus mundi; Non eft illis pars in ea; Idcirco data eft palam & manifefto in loco libero, & communi; & qui vellet accipere, poterat venire, & accipere. Crederem datam effe noctu? Idcirco dictum eft. *Et fuit die tertio cum effet mane*. Crederem datam fuiffe in filentio? Idcirco dictum eft; *& univerfus populus videbant voces*. Et dictum eft *Pfalm.* XXIX. 4. *Vox Domini in virtute &c.* Dixit Balaam impius omnibus, qui in illo confidebant. *Dominus fortitudinem populo fuo dabit Job.* XXIX. 11. Et aperuerunt omnes ora fua, & dixerunt; Dominus benedicat populo fuo Ifrael in pace. R. Jofe dicit; Ecce dictum eft *Ifai.* XLV. 19. *Non in abfcondito locutus fum, in loco terræ tenebrofo; non dixi femini Jacob*. Non in vanum dedi illam. *Fruftra quærite me*. Non dedi illam in vanum, Et fic dictum eft ibid. *Ego Dominus loquens juftitiam, annuncians recta*. Jam antequam dedi vobis præcepta, anticipavi vobis retributionem eorum mercedis; Dictum eft enim *Exod.* XVI. 5. *Eritque in die fexta, parabunt quod introduxerint, & erit duplum*. Et fcriptum eft *Levit.* XXV. 21. *Et mandabo benedictioni meæ pro vobis anno fexto &c.* Crederem hæc tantum? Idcirco dictum eft *Pfal.* CV. 44. *Et dedit illis terras gentium*. Qua de caufa? *Ut cuftodiant ftatuta ejus, & leges ejus requirant*. R. Eliefer filius R. Jofe Galilæi dicit; Ecce dictum eft *Pfal.* CXLVII. 19. *Qui annunciat verba fua Jacob, fta-*

ידעום שלא רצו לקבל . אורה מתימן יבא וגו׳. ונוגה כאור תהיה וגו׳. לפניו ילך דבר וגו׳. עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וגו׳. ויחן שם ישראל כל מקום שהוא אומר ויסעו . ויחנו . נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת. אבל כאן השוו לב אחד. לכך נאמר ויחן שם ישראל נגד ההר שאמר להם זמן הרבה אתם עושים שם וכן מצינו שהיו שנים עשר חדש פחות עשרה ימים. נגד ההר לצד מזרחו של הר. כל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח.

פרשה ב

ומשה עלה אל האלהים. זה יום שני. ויקרא אליו יהוה. מגיד שהקריאה קדמה לדיבור . כה בלשון הקדש. כה כסדר הזה. כה כענין הזה. כה שלא תפחות ולא תוסיף. כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים. ותגד לבני ישראל אלו האנשים, דבר אחר כה תאמר לבית יעקב בלשון רכה. אמור ראשי דברים לנשים ותגד לבני ישראל ותדקדק עמהם ואמור להם אתם ראיתם לא במסורת אני אומר לכם לא כתובים הם לכם. לא כתבים אני משגר לכם. לא עדים אני מעמיד אלא אתם ראיתם ראו על כמה הם חייבין על עבודה זרה. ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים לשעבר לא נפרעתי מהם אלא על ידכם. ואשא אתכם על כנפי נשרים רבי אליעזר אומר זה יום רעמסס לפי שנתקבצו כלם ובאו רעמסס. לשעה קלה. ואביא אתכם אלי לפני הר סיני. רבי עקיבא אומר זה יום מתן תורה. לפי שהיו ישראל נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל וחוזרין שנים עשר מיל. הרי עשרים וארבעה מילין על כל דיבור ודיבור. ואביא אתכם לבית הבחירה. דבר אחר ואשא אתכם על כנפי נשרים. מה נשתנה נשר זה מכל העופות כלם. שכל העופות כלן נותנין את בניהם תחת רגליהם מפני שהן מתייראין מעוף אחר שהוא פורח על גביהם אבל

tuta & judicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi. Quid fecerunt gentes? doluerunt, quod sibi noluerit dare legem. Judicia omnes norant, quod noluerint accipere. *Deus ab austro veniet &c. Habac.* III. 3. *Splendor ejus ut lux erit &c. Ante faciem ejus ibit mors &c. Stetit, & mensus est terram. Aspexit, & dissolvit gentes &c.* Ibid. *Et castrametatus est ibi Israel.* Ubi dicitur; *& profecti sunt, & castrametati sunt*; profecti sunt distributi in partes, & castrametati sunt distributi in partes. Verum hoc loco unanimiter pares fuerunt. Idcirco dictum est; *& castrametatus est ibi Israel ex opposito montis*; Eo quod dixerit illis; multo tempore vos ibi facietis; & sic invenimus fuisse duodecim menses minus decem diebus. *Ex opposito montis.* Ad orientem montis; Ubicunque deprehendis נגד *ex opposito* intelligendum est ad orientem.

SECTIO II.

MOse autem adscendit ad Deum. Hic est dies secundus. *Vocaverat eum Dominus.* Ostendit, quod vocatio præcedat allocutionem. *Sic*; lingua sancta. *Sic*; juxta hunc ordinem. *Sic*; juxta hunc modum. *Sic*; Ne addas neque diminuas. *Sic dices domui Jacob*; Hæ sunt mulieres. *Et annuntiabis filiis Israel.* Hi sunt viri. Alia expositio. *Sic dices domui Jacob*; lingua molli. Dices capita allocutionum mulieribus; *& annuntiabis filiis Israel*; & subtiliter discuties cum illis; & dices illis; *Vos vidistis*; non per traditionem locutus sum vobis; Non hæc scripta sunt vobis; Non scripta hæc demisi vobis; Non testes ego constitui vobis, sed *vos vidistis*. Viderunt in quantis rei essent propter Idololatriam, & turpitudines, & effusiones sanguinum; Olim non sum ultus de illis, nisi per manus vestras; *& tulerim vos super alas aquilarum.* R. Elieser dicit; Hic est dies Ramesses; Tempore levi; *& adduxerim vos ad me* coram monte Sinai. R. Akiba dicit; Hic est dies promulgationis legis; quod Israelitæ duodecim milliaria recesserint, pariterque duodecim milliaria accesserint; ecce quatuor & viginti milliaria ad singulas allocutione. *Et adduxerim vos* ad domum electionis. Alia expositio. *Et tulerim vos super alas aquilarum.* Sicut differt hæc avis ab ceteris omnibus volucribus; quia ceteræ aves omnes collocant filios suos sub pedibus suis, quia timent ab alia ave, quæ avolet super illos; Verum aquila non ti-

הנשר הזה אינו מתירא אלא מאדם בלבד שלא יזרוק בו חץ מוטב שיכנס בו ולא בבנו.

משל לאחד שהיה מהלך בדרך והיה בנו מנהג לפניו ובאו לסטים לשבותו מלפניו נטלו מלפניו ונתנו מלאחריו בא הזאב לטרפו מאחוריו נטלו מאחריו ונתנו לפניו ליסטים מלפניו וזאב מלאחריו נטלו ונתנו על כתיפו. שנאמר ובמדבר אשר ראית אשר נשאך יהוה ﭏהיך. ועתה אם שמוע תשמע בקולי. ועתה קבלו עליכם שכל התחלות קשות. אם שמוע תשמעו. מכאן אמרו שמע מצוה אחת משמיעין לו מצות הרבה. שנאמר אם שמוע תשמעו. שכח אדם מצוה אחת משכחין לו מצות הרבה. שנאמר אם שכח תשכח. ושמרתם את בריתי. רבי ﭏיעזר אומר זה ברית שבת ורבי עקיבא אומר זה ברית מילה ועבודה זרה. והייתם לי שתהיו קנויין לי ועוסקין בתורה ולא תהיו עוסקין בדברים אחרים. סגלה. מה סגולתו של אדם חביבה עליו כך תהיו חביבין עלי. רבי יהושע בן קרחא אומר כדי שתבקע אוזן. כשם שהאשה מסגלת אחר בעלה. והבן מאחר אביו. והעבד מאחר רבו. והשפחה מאחר גבירתה. יכול אף אתם מסוגלין לי מאחרי תלמוד לומר כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי כביכול איני מעמיד ואיני משליט עליכם אחרים. ﭏא אני וכן הוא אומר לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ממלכת. איני ממליך מאומות העולם ﭏא מכם. וכן הוא אומר אחת היא יונתי תמתי וגו׳ רבי ﭏיעזר בנו של רבי יוסי אומר. מניין אתה אומר שכל אחד ואחד מישראל עתיד להיות לו בנים כיוצאי מצרים שנאמר תחת אבותיך יהיו בניך. אי בנים יכול יהו דווים וסנפים: תלמוד לומר תשיתמו שרים בכל הארץ. אי שרים יכול פרגמטיוטין. תלמוד לומר

timet niſi ab homine duntaxat, qui poſſit in illam emittere ſagittam; melius eſt ut in illam ingrediatur, quam in filium ſuum.

Simile eſt cuidam, qui incedat per viam, qui ſoleat præ ſe deducere filium ſuum; Veniunt latrones ad quieſcendum ante conſpectum ſuum; deducit a conſpectu ſuo, & poſt ſe collocat; venit lupus poſt ſe ad prædandum, deducit ab parte poſteriori, & collocat ante conſpectum ſuum; Latrones in parte antica, in poſtica lupus; ſumit illum, & imponit humeris ſuis; Dictum eſt enim *Deut.* I. 31. *Et in deſerto, quo vidiſti, quod portavit te Dominus Deus tuus. Nunc ergo ſi auſcultando auſcultaveritis voci meæ*. Nunc ergo recipite ſuper vos; quia omnia principia moleſta ſunt. *Si auſcultando auſcultaveritis*. Hinc dixerunt; qui audit præceptum unum, perinde habetur ac ſi audiat præcepta multa; Dictum eſt enim; *Si auſcultando auſcultaveritis*. Si quis obliviſcatur præceptum unum, perinde habetur, ac ſi obliviſcatur præcepta multa; Dictum eſt enim *Deut.* V. 19. *Et erit, ſi obliviſcendo oblitus fueris. Et cuſtodieritis pactum meum*. Hoc eſt pactum Sabbathi; & R. Akiba dicit; hoc eſt pactum circumciſionis, & Idololatriæ. *Tum eritis mihi*; ſc. eritis mihi aquiſiti; & occupati eritis in lege, & non in aliis rebus. *Peculium*; ſicut hominis peculium eſt illi dilectum, ſic eritis mihi dilecti. R. Jehoſua ben Chorcha dicit; ut finderetur auris. Sicut uxor eſt proprietas marito, & filius patri, & ſervus domino, & ancilla dominæ. Crederem, quod vos quoque mihi poſt me ſitis peculium? Idcirco dictum eſt; *Quia mihi omnis terra; & vos eritis mihi*: quaſi dicat; non conſtituam, neque faciam dominari alios ſuper vos, ſed ego; & ſic dictum eſt *Pſal.* CXXI. 4. *Ecce non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſrael; Regnum*; Non regnabit ſuper nationes mundi ſed ſuper vos. Et ſimiliter dictum eſt *Cantic.* VI. 9. *Una eſt columba mea, perfecta mea &c.* R. Elieſer ben R. Joſe dicit; Unde tu dicis, quod ſinguli ex Iſraele erunt illi filii, ſicut illi, qui egreſſi ſunt de Ægypto? Ex eo quod dictum eſt *Pſalm.* XLV. 17. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii*. Si filii, crederem fuiſſe dolentes, & afflictos? Idcirco dictum eſt ibid. *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram*. Si principes, crederem negotiatores? Idcirco dictum eſt; *Regnum*. Si rex, crederem, quod iterum ſubigeretur? Idcirco dictum eſt: *ſacerdotum*.

Cre-

ממלכרת. אי מלך יכול יהא חוזר ומכבש תלמוד לומר כהנים מבטלים בענין שנאמר ובני דוד כהנים היו. מכאן אמרו ראויין היו כל ישראל לאכל בקדשים. עד שלא עשו העגל משעשו העגל נטלו מהם ונתנו לכהנים. שנאמר שה פזורה ישראל אריורת וגו׳. נבוכדנצר מלך בבל. המשילן כשה מה שה זו כשהיא לוקה מאחת מאיבריה כל איבריה מרגישין כך ישראל אם נהרג אחד מהן כלן מרגישין ומצטערים אבל אומורת העולם אינו כן אלא אם נהרג אחד מהם כלם שמחים במפלתו. וגוי קדוש קראן גוי קדוש. שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וגו׳. קדוש קרושים ומקורשים פרושים מאומורת העולם ומשקוציהם.

אלה הדברים . שלא תפחורת ולא תוסיף אשר תדבר. אל בני ישראל כסדר הזה.

ויבא משה ויקרא לזקני העם מגיד שמשה חלק כבוד לזקנים וישם לפניהם האיר עיניהם. ואת כל הדברים. ראשון. ראשון. אחרון אחרון. אשר צוה יהוה אף לנשים אמור ויענו כל העם יחדו. לא ענו בחנופה. ולא קבלו זה מזה. אלא השוו כלם לב אחד ואמרו כל אשר דבר יהוה נעשה. וישב משה את דברי העם אל יהוה. וכי צריך היה משה להשיב. אלא למדה תורה דרך ארץ בא משה והשיב תשובה לשלחו שכן אמר משה אף על פי שהוא יורע ועד. אשיב תשובה לשולחני. דבר אחר כדי ליתן שכר למשה על כל עלייה ועלייה. ועל כל ירידה וירידה.

ויאמר יהוה אל משה הנני בא אליך בעב הענן בענן עבה ואי זה זה ערפל. שנאמר ומשה נגש אל הערפל. בעבור ישמע העם בדברי עמך. רבי יהודה אומר מנין אתה אומר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה. הריני אומר לך דבר ואתה מחזירני ואני מורה לך שיהו ישראל אומרים גדול משה שהורה לו המקום רבי אומר אין אנו צריכין לעשורת למשה גדול אלא אם כן עשינו להקדוש ברוך הוא שחזר

Crederem sacerdotes otiosos? Sicuti dictum est; *& filii David sacerdotes erant*. Hinc dixerunt; digni erant omnes Israelitæ, ut comederent de sanctitatibus, antequam facerent vitulum, postquam fecerunt vitulum, ablatum est hoc ab illis, & datum est sacerdotibus; Dictum est enim *Jerem.* L. 17. *Grex dispersus Israel, leones &c.* Nebuchdnezar Rex Babylonis assimilavit agno; sicut quando agnus vapulat in aliquo de suis membris, omnia ejus membra commoventur, ita pariter in Israele si quis occidatur, omnes commoventur & dolent; Quod non contingit in nationibus mundi, si aliquis de iis occidatur, omnes lætantur de ejus excidio. *Et populus sanctus*. Vocatur populus sanctus; dictum est enim: *Ecquis sicut tu Israel; gens una in terra*: sanctissimi, & sanctificati, separati ab nationibus mundi, & ab eorum abominationibus.

Hæc sunt verba; Non addes, neque minues; *Quæ loqueris ad filios Israel*. Juxta hunc ordinem.

Et veniens Mose vocavit seniores populi; Ostendit, quod Mose impertivit honorem senioribus, & ponens in eorum conspectu, illuminavit eorum oculos. *Et omnia verba*; primum primum, & ultimum ultimum. *Quæ præcepit Dominus*: Et ad mulieres quoque loqueris? *Et responderunt omnis populus unanimiter*. Non responderunt cum assentatione. Neque alter ab altero accepit; Sed omnes animo concordes fuerunt; *& dixerunt; omne quod locutus est Dominus, faciemus. Et retulit Mose verba populi ad Dominum*. Quid? Num Mosi necesse erat referre? Sed docetur lex juxta humanam consuetudinem; venit Mose, & retulit responsum ei; qui illum misit: Ita enim dixit Mose; quamvis cognoscat, & testetur; tamen referam responsum illi, qui misit me. Alia expositio; ut tribueret mercedem Mosi pro omni adscensu, & descensu.

Et dixit Dominus ad Mosen: Et ego venio ad te in densitate nubis; In nube densa; & quænam hæc est? caligo. Dictum est enim *Exod.* XX. 21. *Et Mose accessit ad caliginem*. Ut audiat populus, quod locutus Sim tecum. R. Jehuda dicit, unde probatur, quod dicas quod dixerit Deus S. B. ipse Mosi? Ecce ego tibi dicam verbum, & tu repetes mihi, & ego tibi assentiar, ut dicerent Israelitæ; magnus est Mose, cui assensus sit Deus: Rabi dicit; nobis non est necesse, ut magnnm faciamus Mosen, nisi quod magnum faciamus Deum S. B. respondit ei, & verbis ejus;

בו ובדברו אלא מלמד שאמר לו המקום למשה הריני קורא לך מראש ההר ואתה עולה שנאמר ויקרא יהוה למשה אל ראש ההר ויעל משה. וגם בך יאמינו לעולם. גם בך גם בנביאים העתידים לעמוד אחריך. ויגד משה. וכי מה אמר המקום למשה לאמר לישראל או מה אמרו לו ישראל למקום. רבי יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר והגבלת את העם סביב לאמר. רבי אליעזר בן פרטא אומר וכי מה אמר המקום לאמר לישראל או מה אמרו ישראל למקום לאמר אלא מתוך שנאמר ויבא משה ויספר לעם. אמר להם אם מקבלים אתם עליכם עונשים בשמחה הרי אתם מקבלים שכר ואם לאו הרי אתם מקבלים עליכם פורענות וקבלו עונשין בשמחה. רבי אומר וכי מה אמר המקום למשה לאמר לישראל או מה אמרו ישראל למשה לאמר למקום אמרו רצוננו לשמוע מפי מלכנו לא דומה שומע מפי פרגוד לשומע מפי המלך. אמר המקום תן להם מה שבקשו בעבור ישמע העם. דבר אחר אמרו רצוננו לראות את מלכנו לא דומה שומע לרואה׃ כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני.

ejus; ſed docetur, quod dixerit Deus Moſi; ecce ego vocabo te de ſummitate montis, & tu adſcende; Dictum eſt enim Ibid. XIX. 20. *Et vocavit Dominus Moſen ad cacumen montis; & adſcendit Moſe. Et etiam in te credant in æternum. Etiam in te*; etiam in prophetis, qui conſtituentur poſt te. *Et nuntiavit Moſe*. Quid? Num quæ dixit Deus Moſi, *dicendo* Iſraeli, an quæ dixerit Iſrael Deo? R. Joſe Galilæus dicit; eo quod dictum eſt; *& terminos pones populo circumcirca, dicendo*. R. Elieſer ben Phartha dicit; quid? Num quæ dixit Deus dicendo Iſraeli, an quæ dixit Iſrael Deo dicendo? Verum quia dictum eſt: *& veniens Moſe, & narravit populo*. Dices ad illos; Si lætanter accipietis ſuper vos mulctos, ecce recipietis mercedem; ſi minus, recipietis ſuper vos pœnas, & recipietis mulctas cum lætitia. Rabi dicit. Quid? Num quæ dixit Deus Moſi dicendo ad Iſrael, an quæ dixit Iſrael Moſi dicendo ad Deum? Dixerunt; voluntas noſtra eſt, ut audiamus ex ore regis noſtri; non eſt ſimilis qui audit ex ore aulæi, illi, qui audit ex ore regis. Dixit Deus; concede illis, quod petunt. Ut audiat populus. Alia expoſitio: dixerunt voluntas noſtra eſt, ut videamus regem noſtrum; non eſt ſimilis audiens videnti. *Quia die tertia deſcendet Dominus in conſpectu oculorum totius populi ſuper montem Sinai*.

פרשה ג

SECTIO III.

ויאמר יהוה אל משה לך אל העם וקדשתם היום. זה יום רביעי. ומחר יום חמישי והיו נכונים. ליום השלישי זה יום ששי שנתנה בו תורה ומה עשה משה בחמישי השכים בבקר ובנה בו מזבח שנאמר וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר. העמיד שנים עשרה מצבות לשנים עשר שבטי ישראל. דברי רבי יהודה וחכמים אומרים שתים עשרה מצבה על כל שבט ושבט. בנה מזבח הקריב עליו עולה ושלמים. נטל מדם העולה בשתי כוסות חלק למקום וחלק לציבור. נטל מדם השלמים בשתי כוסות חלק למקום וחלק לציבור שנאמר ויקח משה חצי הדם זה חלק למקום וחצי הדם זרק על המזבח. זה חלק לציבור. ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם. רבי יוסי ברבי אסי אומר. מתחלת בראשית ועד כאן. רבי אומר

D*ixit Deus ad Moſen; Vade ad populum, & ſantifica illos hodie*. Hic eſt dies quartus; *& cras*; hic eſt dies quintus. *Et ſint parati in diem tertium*; hic eſt dies ſextus, in quo data eſt lex; & quid fecit Moſe in quinto? Conſurgens mane, ædificavit altare; Dictum eſt enim *Exod.* XXIV. 4. *& conſurgens mane ædificavit altare ſub monte, & duodecim ſtatuas pro duodecim tribus Iſrael*. Verba R. Jehuda; & Sapientes dicunt duodecim ſtatuas pro ſingulis tribubus; Ædificavit altare, & obtulit ſuper eo holocauſtum, & pacifica; Et ſumſit ſanguinem holocauſti duobus calicibus, dimidium Deo, & dimidium cœtui; Et accepit ſanguinem pacificorum duobus calicibus, dimidium Deo, & dimidium cœtui; Dictum eſt enim ibid. verſ. 6. *Et accepit Moſe dimidium ſanguinis*; hoc eſt dimidium Deo; *& dimidium ſanguinis adſperſit ſuper altare*, hoc eſt dimidium cœtui; *Accipiens quoque librum fœderis legit in* au-

מצוות שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כלן. רבי ישמעאל אימר בתחלת העניין מה הוא אומר ושבתה הארץ שבת ליהוה. שש שנים תזרע שדך וגו'. שמטים ויובלות ברכות וקללות. בסוף הענין מה הוא אומר אלה החוקים והמשפטים והתורות. אמרו מקבלין אנו עלינו. כיון שראה שקבלו עליהם נטל הדם וזרק על העם. שנאמר ויקח משה את הדם ויזרוק על העם. אמר להם הרי אתם קשורים ענובים תפוסים. מחר בואו וקבלו עליכם המצוות כולן. רבי יוסי ברבי יהודה אומר בו ביום נעשו כל המעשים. וכבסו שמלותם. ומנין שיטענו טבילה הריני דן ומה אם במקום שאין טעונין כיבוס בגדים טעונין טבילה. וכאן שהוא טעון כיבוס בגדים. אינו דין שיהא טעון טבילה. אין כיבוס בגדים בתורה שאינו טעון טבילה. והיו נבונים ליום השלישי. זה יום ששי שבו נתנה תורה. שנאמר כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני זה אחד מעשר ירידות שכתובות בתורה. לעיני כל העם מלמד שלא היה בהם סומים. דבר אחר לעיני כל העם. מלמד שראו באותה שעה. מה שלא ראה יחזקאל וישעיה שנאמר וביד הנביאים אדמה. דבר אחר לעיני כל העם. מלמד שאם היו חסרים עד אחד אינו כדאי לקבל. רבי יוסי אומר אפילו יש שני אלפים ושני רבבות הם כדי לקבל שנאמר ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל. והגבלת את העם סביב. יכול למזרחו תלמוד לומר סביב לאמר. מלמד שהתרו זה כזה. השמרו לכם בלא תעשה. עלות בהר.

auribus populi. Verum non audivimus, undenam legerit in eorum auribus. R. Joſe bar R. Aſſe dicit; A principio Geneſeos uſque ad hunc locum. Rabi dicit; præcepta, quæ mandata ſunt primo homini; & præcepta quæ mandata ſunt filiis Noachi, & præcepta, quæ mandata ſunt in *Ægypto*, & in Marah, & reliqua omnia præcepta. R. Iſmael dicit; a principio ſubjecti. Quid dixit? *Et ceſſabit terra ceſſatione Domimino*. *Levit.* XXII. 2. *Sex annis ſeminabis agrum tuum*. Ibid. Annos ſeptimos, & Jubilæa, benedictiones, & maledictiones. In fine ſubjecti quid dixit? Hæc ſunt ſtatuta, & judicia, & leges. Dixerunt; Accipimus ſuper nos. Quando vidit, quod acciperent ſuper ſe; Accipiens ſanguinem adſperſit ſuper populum. Dictum eſt enim *Exod.* XXIV. 8. *Accipiens Moſe ſanguinem adſperſit ſuper populum*. Dixit illis. Ecce vos eſtis vincti, damnati, & deprehenſi. Cras venite, & accipite ſuper vos præcepta omnia. R. Joſe bar R. Jehuda dicit; eo die facta ſunt omnia opera. *Laventque veſtimenta ſua*. Et unde probatur, quod lotione tenerentur? Ecce argumentum; Si ubi non tenentur lotione veſtium, tenentur immerſione; hic ubi tenentur lotione veſtium, non erit æquum, ut teneantur immerſione? Non eſt lotio veſtium in lege ſine immerſione; *Et ſint parati in diem tertium*. Hic eſt dies ſextus, in quo data eſt lex. Dictum eſt enim: *Quia die tertia deſcendet Dominus in conſpectu oculorum totius populi ſuper montem Sinai*. Hic eſt unus ex deſceſtibus, qui deſcripti ſunt in lege. *Totius populi*. Ad docendum, quod in iis non eſſent cœci. Alia expoſitio. *In conſpectu oculorum totius populi*. Ad docendum, quod eo tempore viderint, quod non vidit Ezechiel, & Iſaias; dictum eſt enim. *Oſe.* XII. 10. *Et in manu prophetarum aſſimilatus ſum*. Alia expoſitio; *In conſpectu oculorum totius populi*. Ad docendum, quod ſi eſſent deficientes, donec unus non poſſet accipere. R. Joſe dicit; Quamvis fuerint duo millia, & duo myriades ſatis erant; ut acciperint; Dictum eſt enim *Num.* X. 35. *Quando vero reſideret, diceret; Revertere Domine, ad myriades millium Iſrael*. *Et terminum pones populo circumcirca*. Crederem ad orientem? Idcirco dictum eſt: *Circumcirca; dicendo*. Ad docendum, quod ſibi inter ſe permiſerunt. *Cuſtodiam adbibere vobis*: Præcepto negativo: *Adſcendere ad montem*. Crederem non licuiſſe adſcendere, ſed licuiſſe attingere?

יכול לא תעלה אבל יגע. תלמוד לומר
ונגע בקצהו. יכול לא יעלה ולא יגע
אבל יכנים תלמוד לומר עלות בהר.
ונגוע בקצהו הרי זה עונש לא תגע בו
יד לא בשילה ולא באהל מועד. ולא
בבית עולמים כי סקול יסקל. מניין
שידחה תלמוד לומר ירה ומנין שאם מת
בדחייה יצא וכו' הגירסא במסכת סנהדרין
בפרק נגמר הדין תנו רבנן מנין שבדחייה.
תלמוד לומר ירה מנין שבסקילה תלמוד
לומר סקול. ומניין שבסקילה ודחייה,
תלמוד לומר או סקול יסקל או ירה יירה
וגו'. ומנין לכל הנסקלים כן תלמוד לומר
או סקול יסקל או ירה יירה. אם בהמה
אין לי אלא בהמה חיה מנין תלמוד לומר
בהמה איש מנין תלמוד לומר אם איש.
אשה מנין תלמוד לומר אם איש לא יחיה
רבי עקיבא אומר נאמר כאן לא יחיה.
ונאמר להלן מכשפה לא תחיה. מה כאן
בסקילה אף להלן בסקילה.

במשוך היובל. בשימשוך היובל את
קולו. אתם רשאין לעלות בהר. רבי יוסי
אומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא
הוא מכבד את מקומו מכאן אמרו כל
זמן שהשכינה בהר כל הנוגע בהר יומת.
נסתלקה שכינה הכל רשאין לעלות בהר.
וירד משה מן ההר. מלמד שלא היה
פונה לעסקיו ולא היה יורד לביתו אלא
מן ההר אל העם. יכול לדיבור זה בלבד.
ושאר כל הדברות מנין תלמוד לומר
וירד יהוה על הר סיני כבר זה אמור ומה
תלמוד לומר וירד משה מן ההר ﭏ העם.
מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו.
ולא יורד לתוך בית ﭏא מן ההר אל
העם אין לי ﭏא דברות הר סיני דברות
אהל מועד מנין ותלמוד לומר ויצא ודבר

re? Idcirco dictum est: *Et accedere ad oram ejus*. Crederem non licuisse adscendere, & attingere, sed ingredi licuisse? Idcirco dictum est: *Adscendere ad montem, & attingere ad oram ejus*. Ecce pœna: *Non accedet ad eum manu*; non in Silo, neque in tabernaculo conventus, neque in domo seculorum; *Quia lapidando lapidabitur*. Unde probatur impulsione? Ex eo quod dictum est: *Sagittis confodietur*. Et unde probatur, quod si impulsione moriatur; satisfaciat officio suo? &c. Legitur in tractatu *Sanhedrin* in cap. quod incipit: *Perfecto judicio*. Tradiderunt sapientes nostri; Unde probatur impulsione? Ex eo quod dictum est, *Sagittis confodietur*. Unde probatur lapidatione? Ex eo quod dictum est: *lapidabitur*. Et unde probatur, lapidatione & impulsione? Ex eo quod dictum est. *Aut lapidando lapidabitur; aut sagittis jaculandis sagittis confodietur* &c. Et unde probatur omnes sic lapidari? Ex eo dictum est *Aut lapidando lapidabitur; Aut sagittis jaculandis sagittis confodietur*: *Si animal*. Non probo nisi de animali, fera unde probatur? Ex eo quod dictum est; *animal*; Vir unde probatur? Ex eo quod dictum est; *si vir*. Mulier unde probatur? Ex eo quod dictum est; *si vir*. *Non vivet*. R. Akiba dicit. Dictum est hic. *Non vivet*: pariterque dictum est *Exod.* XXXII. 18. *Præstigiatricem vivere non permittes*. Sicut hic lapidatione, ita pariter illic lapidatione.

Cum protraxerit buccina. Quando protraxerit buccina sonum suum, vobis licebit adscendere in montem. R. Jose dicit; Locus non honorat hominem, sed ipse honorat locum suum. Hinc dixerunt; Quo tempore Divinitas erat in monte, qui montem attingebat, mori debebat; Quando recesserat Divinitas, omnibus licebat adscendere montem. *Et descendit Mose de monte*; Ad docendum, quod Mose non vacaverit rebus suis neque descenderit in domum suam, sed de monte ad populum? Crederem in hac allocutione duntaxat? In reliquis allocutionibus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Et descendit Dominus super montem Sinai*; Hoc jam dictum est. Cur dictum est; *Et descendit Mose de monte ad populum*? Ad docendum, quod Mose non vacaverit rebus suis neque descenderit in domum, sed de monte ad populum. Non probo nisi in allocutionibus montis Sinai; in allocutionibus tabernaculi conventus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Et egressus locutus est ad* Mo-

אל משה ומנין שכל העליות שהיה עולה בבקר היה עולה. תלמוד לומר והיה נכון לבקר. ואיש לא יעלה עמך. ויפסול שני לוחות אבנים שאין תלמוד לומר כאשר צוה יהוה אותו. ﭏ בבניין. אב כל זמן שהיה משה בבקר היה עולה. ויקדש את העם זמנן. וכבסו בגדיהם והטהרו. ויאמר אל העם היו נכונים אבל לא שמענו שאמר המקום לפרוש מן האשה ﭏ היו נכונים. והיו נכונים לגזרה שוה מה היו נכונים כאן לפרוש מן האשה. רבי אומר ממקומו הוא מכריע לך. אל העם וקדשתם היום ומחר. ואם על ענין טבילה יטבול בחמישי ויהי טהור כמו הערב שמש תלמוד לומר לך אל העם. ﭏ שאמר המקום למשה לפרוש מן האשה. אל תגשו אל אשה. מכאן אמרו הפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טהורה. ראיה לדבר מסיני דברי רבי אלעזר בן עזריה. רבי אליעזר אומר אף פעמים שהם ארבע עונות פעמים שהן חמש פעמים שהן שש. רבי עקיבא אומר לעולם חמש.

ויהי ביום השלישי בהיות הבקר מלמד שהסכים המקום על ידו לקיים מה שנאמר עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו.

ויהי קולות. קולי קולות משונים זה מזה. וברקים ברקי ברקים ומיני ברקים משונים זה מזה. וענן כבד על ההר זה ערפל שנאמר ומשה נגש אל הערפל. וקול שופר חזק מאד מנהג הדיוט. כל זמן שהוא הולך קולו נמוך אבל כאן כל זמן שהוא הולך קולו מגביר ולמה כן מתחלה לשכך את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע.

ויחרד כל העם אשר במחנה מלמד שנזדעזעו. ויוצא משה את העם. אמר רבי יוסי יהודה היה דורש ויאמר יהוה מסיני בא אל תקרא כן ﭏ לסיני בא ליתן תורה לישראל. או אינו אומר כן ﭏ יהוה מסיני בא לקבל את ישראל כחתן זה שהוא יוצא לקראת כלה. ויתיצבו. נכפפו מלמד שנתלש ההר

Mosen. Et unde probatur quod in omnibus adscensibus mane adscenderit? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXXIV. 2. *Esto ergo paratus ad mane; Homo autem ne adscendat tecum. Et sculpsit duas tabulas lapideas.* Neque erat necesse ut diceretur; *sicut præcepit illi Dominus.* Sed hæc est constitutio principii; quod semper mane Mose adscenderit. *Et sanctificavit populum;* Præparavit illos. *Et laverunt vestimenta sua, & purificati sunt: Dixitque ad populum; Estote parati.* At nondum audivimus, quod dixerit Deus, ut se separaret ab uxore, sed tantum: *Estote parati. Et sint parati;* a pari; sicut; *estote parati* hoc loco dictum designat separationem ab uxore, ita pariter *& sint parati* eo loco dictum designat separationem ab uxore. Rabi dicit; ex ipso loco solvitur argumentum. *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras;* Si ratione lotionis, lavabit die quinto, & erit mundus, sicut in occasu solis; Idcirco dictum est. *Vade ad populum,* Sed dixit Deus Mosi de separatione ab uxore. *Ne appropinquate mulieri.* Hinc dixerunt, quod si ejiciat concubitum seminis, die tertio sit pura. Demonstratio rei ex Sinai: verba R. Elieseris ben Azaria. R. Eliser dicit; vel aliquando sunt quatuor tempora, aliquando quinque, & aliquando sex. R. Akiba dicit, semper quinque.

Et fuit in die tertia cum esset mane: ad docendum quod anticipavit Deus super potentia sua ad confirmandum, quod dictum est *Cantic.* I. 11. *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suavitatis.*

Et fuerunt voces; voces vocum, & species vocum, inter se differentes; *Et fulgura,* fulgura fulgurum, & species fulgurum inter se differentes; *Et nubes gravis super montem;* hæc est caligo; dictum est enim: *Et Mose accessit ad caliginem. Et vox tubæ fortis valde;* præ consuetudine vulgari. Quo tempore ejus vox procedit, depressa est, sed hoc loco, quando procedebat, robustior erat: & qua de causa? A principio ut attraheret aurem, ut posse audire.

Tremuitque omnis populus, qui erat in castris. Ad docendum, quod contremuerint. *Et aduxit Mose populum.* Dicit R. Jose; Jehuda exponens dixit; *Dominus de Sinai venit:* ne ita legas; sed ad Sinai venit ad dandam legem Israeli: Aut non ita dicit; sed Dominus de Sinai venit ad recipiendum Israel, sicut sponsus ille, qui egreditur in occursum sponsæ; *steterunt:* incurvarunt se.

Ad

ממקומו וקרבו ועמדו תחרת ההר שנאמר ותקרבון ותעמדו תחרת ההר . עליהם מפורש בקבלה. יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה. הראיני ארת הראיך. השמיעיני ארת קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה. ﭏ שתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישרﭏ. השמיעיני ארת קולך . אלו עשררת הדברורת. ומראך נאוה . ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יהוה. רבי ﭏיעזר אומר על ים סוף הדבר אמור . הראיני ארת מראיך . התיצבו וראו ארת ישוערת יהוה. השמיעיני ארת קולך וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל יהוה כי קולך ערב ותעל שועתם. ומראך נאוה. ויעש האותורת לעיני העם ויאמן העם. דבר אחר כי קולך ערב על הים. אשירה ליהוה כי גאה גאה . ומראך נאוה. מפי עוללים ויונקים יסדרת עוז למען צוררך להשבירת אויב ומתנקם.

פרשה ד

והר סיני עשן כלו . יכול מקום הכבוד תלמוד לומר כולו מפני אשר ירד עליו יהוה באש. מגיד שהתורה אש ומאש נתנה ובאש נמשלה. ומה דרכה של אש. שאם קרב אדם אצלה נכוה רחק ממנה צנן אין לו לאדם להתחמם ﭏא כנגד אורה. ויעל עשנו כעשן הכבשן כעשן זה בלבד. תלמוד לומר כבשן. אי כבשן יכול ככבשן זה בלבד תלמוד לומר וההר בוער באש . ומה תלמוד לומר כבשן . לשבך האוזן מה שהיא יכולה לשמוע . כיוצא בו אריה שאג מי לא יירא . מי נתן כח וגבורה בארי לא הוא ﭏא הרי אנו מכנין אותו לשבך ארת האוזן . כיוצא בו והנה כבוד ﭏהי ישראל בא מדרך הקדים וגו׳. מי נתן כח וגבורה במים לא הוא ﭏא הרי אנו מכנין אותו מבריותיו לשבך האוזן. ויחרד כל ההר והלא בכלל כל ההרים היה שנאמר הרים נזלו מפני יהוה זה

Ad docendum, quod mons evulsus sit de loco suo, & accesserint, & steterint sub monte; Dictum est enim *Deut.* IV. 11. *Et appropinquantes adstitistis sub monte*. De illis exponitur in traditione *Cantic.* II. 14. *Columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora*. Hæ sunt duodecim statuæ pro duodecim tribubus Israel. *Sonet vox tua in auribus meis*. Hæc sunt decem verba. *Vox enim tua dulcis* Hæc sunt post verba. *Et facies tua decora*. Et accesserunt universa congregatio, & constiterunt coram Domino. R. Eliefer dicit, super mare Suph dicitur: *Ostende mihi faciem tuam. State, & videte liberationem Domini. Exod.* XVI. 13. *Sonet vox tua in auribus meis. Et timuerunt valde, & clamaverunt filii Israel ad Dominum*; Ibid. *Vox enim tua tua dulcis. Et ascendit clamor eorum. Et facies tua decora. Et fecit signa in oculis populi, & credidit populus. Exod.* IV. 30. Alia expositio: *Vox enim tua dulcis*; super mare. *Cantabo Domino, quia magnificando magnificavit. Et facies tua decora. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem. Psal.* VIII. 4.

SECTIO IV.

ET *mons Sinai fumosus erat totus*. Crederem locum gloriæ? Idcirco dictum est; *totus*. *Eo quod descendisset super eum Dominus in igne*. Ostendit, quod lex sit ignis, & de igne data sit, & igne perfecta sit. Quænam est ratio ignis? Si quis accedat prope illum, comburitur, si removeatur, frigescit; non potest homo calescere, nisi contra ignem. *Et adscendebat fumus ejus sicut fumus fornacis*; sicut fumus iste duntaxat. Dictum est: *Fornacis*. Si fornacis, crederem ad instar fornacis hujus? Idcirco dictum est; *& mons ardebat igne*. Et cur dictum est; *sicut fumus*? Ad attrahendam aurem ut posset audire. Huic simile dictum est *Amos* III. 8. *Leo rugit, quis non timebit*? Qui dedit robur & fortitudinem in leone non est nisi ut nos præparemus illum ad attrahendum aurem. Huic simile dictum est *Ezech.* XLIII. 2. *Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem* &c. Qui dedit robur & fortitudinem in aquis, non est, nisi ut nos præparemus illum ab suis creaturis ad [attrahendum aurem. *Et tremuit totus mons*;

Ec-

סיני. ואומר למה תרצדון הרים גבנונים אמר להם כלכם גבנונים אתם כמה דארת אמר או גבן או דק. ומפני מה שרתה רוח הקדש בחלקו של בנימין. שכל השבטים היו במכירתו של יוסף ובנימן לא היה עמהם ועוד שכל השבטים נולדו בחוצה לארץ. ובנימן נולד בארץ ישראל. ואף על פי כן ההר חמד ﭏהים לשבתו.

ויהי קול השופר. הרי זה סימן יפה בכתובים כל מקום שנאמר שופר זה סימן יפה לישרﭏ שנאמר עלה אלהים בתרועה יהוה בקול שופר. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. ואומר ויהוה ﭏהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן. הולך וחזק מאד. מנהג ההדיוט כל זמן שהוא הולך מחליש ומעכה אבל כאן כל זמן שהוא הולך קולו מגביר. ולמה כך מתחלה כדי לשכך את האוזן. מה שהיא יכולה לשמוע. משה ידבר והﭏהים יעננו בקול. רבי ﭏיעזר אומר מנין אתה אומר שאין הקדוש ברוך הוא מדבר עד שמשה אמר דבר שכבר קבלו עליהם בניך. לכך נאמר משה ידבר אמר לו רבי עקיבא בודאי כי הוא הדבר. ומה תלמוד לומר משה ידבר ﭏא מלמד שנתן הקדוש ברוך הוא כח וגבורה במשה. והיה הקדוש ברוך הוא מסייעו בקולו ובנעימה שהיה משה שומע בו היה משמיע את ישראל. לכך נאמר משה ידבר והﭏהים יעננו בקול. וירד יהוה על הר סיני שומע אני על כלו תלמוד לומר על ראש ההר. יכול ממש שירד הכבוד והסיעו על הר סיני. תלמוד לומר כי מן השמים. מלמד שהרכין הקדוש ברוך הוא שמים התחתונים ושמי שמים העליונים על ראש ההר וירד הכבוד והציען על הר סיני כאדם שהוא מציע את הכר על

Ecce comprehendit omnes montes. Dictum est enim *Judici* v. 5. *Montes fluxerunt a facie Domini* Hic est Sinai. Et dictum est *Psal.* LXVIII. 17. *Ut quid suspicamini montes gibbosos*. Dixit illis; vos omnes gibbosi estis; sicut tu dicis *Levit.* XXI. 20. *Vel gibbus*, *vel nanus*. Et cur habitavit spiritus sanctus in portione Beniamin? quia omnes tribus vendiderunt Joseph, & Benjamin non fuit cum illis. Et præterea omnes tribus natæ sunt extra terram, & Benjamin natus est in terra Israelis. Quamvis ita sit, tamen dictum est *Psal.* l. c. *Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*.

Et fuit vox buccinæ. Ecce hoc est signum bonum in Hagiographis; ubique quando dicitur שופר hoc est signum bonum Israeli; Dictum est enim *Psal.* XLVII. 6. *Adscendit Dominus in jubilo & Dominus in voce tubæ*. Et dictum est *Isai.* XXVII. 13. *Et erit in die illa*, *clangetur in tuba magna*. Et dictum est. *Zachar.* IX. 14. *Et Dominus Deus in tuba canet*, *& vadet in turbine austri*. *Procedens & invalescens valde*. Juxta consuetudinem vulgarem, quando procedit, infirmatur, & minuitur; sed hoc loco, quando procedebat, ejus sonus invalescebat; Qua de causa? ut a principio attraheret aurem, ut posset audire. *Mose loquebatur*, *& Deus responsum dabat in voce*. R. Eliezer dicit; unde tu dicis, quod Deus S. B. non loqueretur, priusquam Mose verbum diceret? Quia jam acceperunt super se filii tui. Idcirco dictum est. *Mose loquebatur*. Dixit illi R. Akiba; certum est, quod ipse loqueretur; Et cur dictum est; *Mose loquebatur*? Nisi quod Deus S. B. dederit virtutem & robur; & Deus S. B. auxiliatus sit illi voce sua, & suavitate, ut Mose audiret, & significaret Israeli. Idcirco dictum est; *Mose loquebatur*, *& Deus responsum dabat ei voce*. *Et descendit Dominus super montem Sinai*. Crederem super universum montem? Idcirco dictum est. *Super caput montis*. Crederem revera descendisse gloriam, & attigisse super montem Sinai? Idcirco dictum est; *de cœlis*. Ad docendum, quod Deus S. B. produxerit coelos inferiores, & cœlos cœlorum superiorum super cacumen montis, & descendit gloria, & attigit super montem Sinai, sicut homo, qui præparat pulvinar super lecti summitare, & sicut homo, qui loquitur desuper pulvinare; Dictum est enim *Isai.* LXIV. 2. *Sicut exustio ignis tabescerent*, *aquæ arderent igni*. Et similitre

ראש המטה. וכאדם שהוא מדבר מעל הכר. שנאמר כקדוח אש חמסים מים תבעה אש. וכן הוא אומר בעשותך נוראות. רבי יוסי אומר השמים שמים ליהוה. לא עלה אליהו למעלה ולא ירד הכבוד למטה. אלא מלמד שאמר המקום למשה הריני קורא לך מראש ההר ואתה עולה שנאמר ויקרא יהוה למשה.

ויאמר יהוה אל משה לך רד העד בעם. שמא יהרסו לראות ונפל ממנו רב מלמד שנתנה רשות לשלוחים לחבל. יחידי שיפול מהם הרי הוא עלי ככולם מלמד שאף אחד ממעט על ידי כלן. יחידי שיטול מהם הרי הוא עלי כנגד כל מעשה בראשית. שנאמר כי ליהוה עין אדם.

וגם הכהנים הנגשים אל יהוה יכול הכהנים בכלל העם שנאמר על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. אין כהנים בכלל העם ואו הם הכהנים רבי יהושע בן קרחא אומר נדב ואביהוא. אינו אומר הכהנים אלא הכהנים הנגשים. וגם הזקנים עמהם ויאמר משה אל יהוה וגו. כבר העידותי בהם וקבעתי להם תחומין.

ויאמר יהוה לך רד. יפה אמרת וזהו שהיה רבי יהודה אומר מניין אתה אומר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה דבר אומר לך ואתה מחזירני. ואני מודה לך שיהו ישראל אומרים גדול משה שהודה לו הקדוש ברוך הוא רבי אומר אין אנו צריכין לעשות למשה גדול אלא אם כן עשינו להקדוש ברוך הוא שחזר בו ובדברו אלא מזרזין לאדם בשעת תלמוד ומזרזין את האדם בשעת מעשה.

ועלית אתה ואהרן עמך. והכהנים והעם. יכול הכל יעלו תלמוד לומר והעם אל יהרסו לעלות אל יהוה פן יפרץ בם יכול אף הכהנים יעלו עמך תלמוד לומר ועלית אתה אמור מעתה אתה עושה מחיצה לעצמך והעם כל עיקר. אל יהרסו לראות שמא יתביעו. וירד משה אל העם ויאמר אלהם.

וידבר אלהים ויאמר אליהם. אמר להם מיד ולא עכב. דבר אחר ויאמר אליהם אמר להם היו אומרין על לאו לאו ועל הן הן. וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין ליפרע ונאמן לקבל שכר.

ter dictum est ibid. *Cum feceris miracula*. R. Jose dicit; *Cœli cœlorum Domino*. Non adscendit Elia desuper, neque infra descendit gloria; sed docetur quod dixerit Deus Mosi; ecce vocabo te de cacumine montis, & tu adscendes; Dictum est enim: *Et vocavit Dominus Mosen*.

Et dixit Dominus ad Mosen; Descende, & contestare populum; ne forte transcendat ad videndum, & corruat ex eo multitudo. Ad docendum, quod data sit potestas legatis ad lædendum. Si unus corruat ex iis, mihi erit quasi omnes; Docetur, quod si vel unus minuatur per manus omnium; Si unus ex iis salvetur, erit mihi pro universo opere creationis; Dictum est enim; *Quia Domino oculus hominis*.

Et etiam Sacerdotes appropinquantes ad Dominum. Crederem sacerdotes comprehendere populum? Idcirco dictum est *Levit.* XVI. 33. *Et sacerdotes, & universum populum congregationis expiabit*. Sacerdotes non comprehendunt populum. Et isti sunt sacerdotes. R. Jehosua ben Chorcha dicit: Nadab & Abihu. Non dicit sacerdotes, sed *sacerdotes appropinquantes*. Atque etiam seniores cum illis. *Et dixit Mose ad Dominum* &c. Jam contestatus sum illos, & constitui illis terminos;

Et dixit Dominus. Vade, & descende. Recte dixisti; Hoc est quod dixit R. Jehuda; unde tu dicis; quod Deus S. B. diceret Mosi, verbum tibi dicam, & tu repetes mihi, & ego tibi assentior; ut Israelitæ dicerent; magnus est Mose, cui assensus sit Deus S. B. Rabi dicit; non est necesse, ut Mose magnificetur; verum ut Deum S. B. magnificemus, quod repetierit ejus verba; sed excitant hominem tempore studii, & excitant hominem tempore operis.

Adscendes tu & Aharon tecum. Sacerdotes autem & populum. Crederem omnes adscendisse? Idcirco dictum est: *Et populus ne audeat adscendere ad Dominum, ne rupturam faciat in eos*. Crederem etiam sacerdotes adscendisse tecum? Idcirco dictum est; *& adscendes tu*. Dic, nunc tu fac tibi sepimentum & populo omnino: *ne audeat videre*; fortasse inquirent; *Et descendit Mose ad populum, & dixit eis*.

Et locutus est Dominus & dixit eis. Dixit illis statim, & non tardavit. Alia expositio; *& dixit eis*; dixit ad illis; vos dicetis ad non non, & ad sic sic. *Et locutus est Dominus*; non est אלהים nisi judex ad ulciscendum, & fide-

את כל. בדבור אחד מה שאי איפשר לבשר ודם לומר כן שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. אם כן מה תלמוד לומר אנכי יהוה אלהיך. לא יהיה לך מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא בדיבור אחד מעשרת הדברות. חזר ופירשן דיבור דיבור בפני עצמו. שומע אני אף כל דברות שבתורה נאמרו כולם בדיבור אחד. תלמוד לומר את כל הדברים האלה נאמרו בדיבור אחד. ושאר כל הדיברות דיבור דיבור בפני עצמו. לאמר שהיו אומר על הן הן ועל לאו הן דבר אחר לאמר צא ואמור אליהם והשיבני את דבריהם. ומנין שהיה משיב דברים לפני הגבורה שנאמר וישב משה את דברי העם אל השם ומה היו דברי העם. כל אשר דבר השם נעשה ונשמע. ומנין שהודה המקום לדבריהם שנאמר ויאמר יהוה אלי הטיבו את אשר דברו.

פרשה ה

אנכי יהוה אלהיך מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות בתחלת התורה. משלו משל למה הדבר דומה לאחד שנכנס במדינה אמר להם אמלוך עליכם. אמרו לו כלום עשית לנו שתמלוך עלינו מה עשה בנה להם את החומה הכניס להם את המים עשה להם מלחמות אמר להם אמלוך עליכם. אמרו לו הן והן כך המקום הוציא ישראל ממצרים. קרע להם הים. הוריד להם המן. העלה להם הבאר. הגיז להם השלו. עשה להם מלחמת עמלק. אמר להם אמלוך עליכם אמרו לו הן והן. רבי אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה השוו כלם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה ולא עוד אלא שממשכנין זה על זה ולא על הנגלות בלבד גלה הקדוש

delis ad accipiendum mercedem. *Omnia*. In una allocutione; Quod non potest dicere caro & sanguis; Dictum est enim; *Et locutus est Dominus omnia verba ista, dicendo*: Si ita est; Cur dictum est; *Ego sum Dominus Deus tuus; non erit tibi?* Ad docendum, quod Deus S. B. in una allocutione dixerit decem allocutiones; Iterum exponit singulas allocutiones seorsim. Crederem reliquas omnes allocutiones, quæ sunt in lege, una allocutione fuisse dictas? Idcirco dictum est: *Omnia verba ista*: dicta sunt in una allocutione; Et reliquæ omnes allocutiones dictæ sunt seorsim. *Dicendo*; quod dicerent ad sic sic, & ad non non: verba R. Ismaelis; R. Akiba dicit, ad sic sic, & ad non sic. Alia expositio: *Dicendo*, egredere, & dic ad illos, refer mihi eorum verba; Et unde probatur, quod referret verba coram Deo? Dictum est enim: *Et retulit Mose verba populi ad Dominum*; & quænam sunt verba populi? *Omne quod locutus est Dominus faciemus, & audiemus*. Et unde probatur, quod Deus fuerit assensus eorum verbis? Ex eo quod dictum est *Deut.* v. 28. Et dixit Dominus ad me; *benedixerunt quæcunque locuti sunt*.

SECTIO V.

EGO *sum Dominus Deus tuus*. Qua de causa non dicta sunt decem verba in principio legis? Cuinam hac est simile? simile cuidam, qui ingressus in provinciam, dicit illis. Regnabo super vos? Responderunt illi omnes; fac nobis, ut regnes super nos; Quid facit? Ædificat illis muros, introducit aquas, facit illis bella. Dicit illis; Regnabo super vos? Respondent illi; utique, utique. Similiter Deus eduxit Israel de Ægypto, induravit illis mare, demisit illis Manna, fecit illis adscendere fontem; dedit illis coturnicem, fecit illis bellum Amalech. Dixit illis; Regnabo super vos? Responderunt; utique, utique. Rabi dicit; ad demonstrandam laudem Israelitarum, qui postquam constiterunt omnes ad montes Sinai ad accipiendam legem, omnes unanimiter consenserunt ad accipiendum regnum cœlorum lætanter; Neque hoc tantum, sed etiam inter se oppignerati sunt; Et non solum palam apparuit illis Deus ad faciendum fœdus cum illis, sed etiam occulto; Dictum est enim *Deuter.* XXIX. 29. *Abscondita Domino Deo nostro, & manifesta nobis & filiis nostris usque in æternum*. Dixerunt illi; De ma-

ברוך הוא עליהם לכרות ברית עמהם אלא אף על הסתרים שנאמר הנסתרות ליהוה אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. אמרו לו על הגלויים אנו כורתים ברית עמך. ולא על הנסתרים שלא יהא אחד ממנו חוטא בסתר. ויהא הצבור מת משכן אנכי יהוה אלהיך. למה נאמר לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמות שנאמר יהוה איש מלחמה. נגלה על הר סיני כזקן מלא רחמים. שנאמר ויראו את אלהי ישראל וכשנגאלו מה הוא אומר וכעצם השמים. ואומר חזה הוית עד די כרסון רמיו. ואומר נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי וגו׳. שלא יתן פתחון פה לאומות העולם לומר שתי רשויות הן אלא אנכי יהוה אלהיך. אני על הים אני על היבשה אני לשעבר. אני לעתיד לבא. אני לעולם הזה אני לעולם הבא. שנאמר ראו עתה כי אני אני הוא עד זקנה אני הוא כה אמר יהוה מלך ישראל וגואלו יהוה צבאות אני ראשון ואני אחרון. ואומר מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אני יהוה אני ראשון וגו׳ רבי נתן אומר מכאן תשובה למינין שאומרים שתי רשויות הן שכשעמד הקדוש ברוך הוא ואמר אנכי יהוה אלהיך מי עמד ומיחש כנגדו. אם תאמר במטמניות היה הדבר והלא כבר נאמר לא בסתר דברתי וגו׳. לאלו אני נותנה. אלא לא אמרתי להם. תוהו בקשוני ולא נתתיה פנגס. וכן הוא אומר יהוה דובר צדק מגיד משרים. דבר אחר אנכי יהוה אלהיך כשעמד הקדוש ברוך הוא ואמר אנכי יהוה אלהיך היו ההרים מתרעשים והגבעות מתמוטטות. ובא תבור מבית אלהים וכרמל מאספמיא שנאמר חי אני נאם המלך יהוה צבאות

nifestis nos paciscimur fœdus tecum, non autem de occultis; ne quis ex nobis peccet, & cœtus oppigneretur. *Ego sum Dominus Deus tuus*. Cur dictum est? Quia apparuit super mare, tanquam vir fortis faciens bella; Dictum est enim. *Dominus vir bellator*. Apparuit super montem Sinai tanquam senex plenus misericordia; Dictum est enim *Ex.* XXIV. 10. *Et viderunt Deum Israel*. Et quando apparuit, quid dictum est? *Et sicut corpus cœli*. Et dictum est *Dan.* VII. 9. *Et adspiciebam donec throni exaltati fuerunt*. Et dictum est ibid. *Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus &c.* Ne daret facultatem obloquendi nationibus mundi dicendo; Duæ sunt potestates; verum; *Ego sum Dominus Deus tuus*. Ego super mare, ego super aridam, ego tempore præterito, ego in futurum, ego in hoc seculo, ego in seculo futuro; Dictum est enim *Deut.* XXXIII. 39. *Videte nunc, quod ego, ego sum ipse*. *Usque ad senectam ego ipse*. *Isai.* XLVI. 4. *Sic dicit Dominus rex Israel, & redemtor ejus Dominus exercituum; ego primus, & ego novissimus*. Ibid. XLIV. 6. *Quis hæc operatus est, & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, ego primus &c.* Ibid. XLI. 4. R. Nathan dicit; Hinc habetur responsio hæreticis, qui dicunt duas esse potestates; Etenim postquam stetit Deus S. B. & dixit; *Ego sum Dominus Deus tuus*, quis insurrexit, & obstitit contra eum? Si dices, quod in abscondito locutus sit, jam dictum est Ibid. XLV. 19. *Non in abscondito locutus sum &c. Illis ego dedi; Sed non dixi illis; Frustra quærite me; & non dedi illam in vanum*. Et similiter dictum est ibid. *Ego Dominus loquens justitiam, annuncians recta*. Alia expositio. *Ego sum Dominus Deus tuus*; Quando stetit Deus S. B. & dixit; *Ego sum Dominus Deus tuus*; conturbati sunt montes, & colles inclinati sunt. Et veniet Thabor de domo Dei, & Carmelus de Hispania; Dictum est enim *Jerem.* XLVI. 18. *Vivo ego, dicit rex, Dominus exercituum nomen ejus; quoniam sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari veniet*. Hic dixit; Ego vocatus sum; & ille dixit; Ego vocatus sum. Et quando audierunt ex ore ejus; *Qui eduxi te de terra Ægypti*; Unusquisque stans in loco suo, dixit; Non fuit occupatus nisi cum eo qui eduxit de Ægypto. Alia expositio. *Ego sum Dominus Deus tuus*; Terra contremuit; Dictum est enim *Judic.* v. 4. *Domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra* mo-

שמו כי כתבור בהרים וכרמל בים יבא׳
זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני
נקראתי. וכיון ששמעו מפיו אשר הוצאתיך
מארץ מצרים עמד כל אחד ואחד
במקומו ואמרו לא עסק אלא עם מי
שהוציא ממצרים. דבר אחר אנכי יהוה
אלהיך שכשעמד הקדוש ברוך הוא ואומר
אנכי יהוה אלהיך היתה הארץ חלה
שנאמר יהוה בצאתך משעיר בצעדך
משדה אדום ארץ רעשה. ואומר הרים
נזלו מפני יהוה ואומר קול יהוה בכח
קול יהוה בהדר. עד ובהיכלו כולו אומר
כבוד עד שנתמלאו בתיהם מזיו השכינה.
באותה שעה נכנסו כל מלכי אומות
העולם אצל בלעם הרשע וכו׳. וכיון
ששמעו מפיו הדבר פנו כלם והלכו איש
למקומו. ולפיכך נתבעו אומות העולם
כדי שלא ליתן פתחון פה להם כלפי
שכינה לומר אלו נתבענו כבר קיבלנו
עלינו הרי שנתבעו ולא קבלו עליהם
שנאמר ויאמר יהוה מסיני בא. ונגלה
על בני עשו הרשע. ואומר להם מקבלים
אתם את התורה. אמרו לו מה כתיב
בה אמר להם לא תרצח. אמרו זו
היא ירושה שהורישנו אבינו שנאמר על
חרבך תחיה נגלה על בנין עמון ומואב
אמר להם מקבלים אתם את התורה
אמרו לו מה כתוב בה אמר להם לא
תנאף אמר לו כלנו מניאוף דכתיב ותהרן
שתי בנות לוט מאביהם והיאך נקבלה.
נגלה על בני ישמעאל. אמר להם מקבלין
אתם את התורה. אמרו לו מה כתוב
בה אמר להם לא תגנוב. אמרו לו בזו
הברכה נתברך אבינו דכתיב הוא יהיה
פרא אדם. וכתיב כי גנוב גנבתי.
וכשבא אצל ישראל מימינו אש דת למו
פתחו כלם פיהם ואמרו כל אשר דבר
יהוה נעשה ונשמע. וכן הוא אומר
עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים. אמר
רבי שמעון בן אליעזר אם בשבע מצות
שנצטוו בני נח שקבלו עליהן אינן יכולין
לעמוד בהן קל וחומר למצות שבתורה
משל למלך שמנה לו שני אפטרופסין
אחד ממונה על אוצר של תבן ואחד
ממונה על אוצר של כסף ושל זהב.
זה שהיה ממונה על התבן נחשד והיה
מתרעם על שלא מנו אותו על אוצר
של כסף ושל זהב. וזה שהיה ממונה

mota est. Et dictum est ibid. *Montes fluxerunt a facie Domini &c.* Et similiter dictum est *Psal.* XXIX. 4. *Vox Domini in virtute*, *vox Domini in magnificentia*. *Et in templo ejus omnes dicent gloriam*. Donec impleantur domus eorum splendore Divinitatis. Tum ingressi sunt omnes reges gentium mundi ad Balaam impium &c. Et quando hoc de ore ejus audierunt; conversi omnes unusquisque abierunt in locum suum. Idcirco postulavit nationes mundi, ne esset facultas illi obloquendi coram Divinitate, dicendo; Hæc postulavimus, & jam accepimus super nos; Ecce quæsierunt, & non acceperunt; dictum est enim *Deut.* XXXIII. 2. *Et ait: Dominus de Sinai venit*. Et apparuit filiis Esau impii, & dixit illis; Accipitis ne vos legem? Responderunt; Quid scriptum est in ea? Dixit illis; *Non occides*. Responderunt; Hæc est hæreditas, quam nobis hæreditavit pater noster; dictum est enim *Genes.* XXVII. 40. *In gladio tuo vives*. Apparuit filiis Amon, & Moab, & dixit illis; accipitisne vos legem? Responderunt; Quid scriptum est in ea? Dixit illis; *Non mæchaberis*. Responderunt; Nos omnes ex mæchia; scriptum est enim *Genes.* XIX. 36. *Conceperunt ergo duæ filiæ Loth de patre suo*; quomodo accipiemus? Apparuit filiis Ismael; Dixit illis; Accipitisne vos legem? Responderunt illi; Quid scriptum est in ea? Dixit illis. *Non furaberis*. Responderunt; In hac benedictione benedictus fuit pater noster; Scriptum est enim *Genes.* XVI. 12. *Is autem ferus homo*. Et similiter scriptum est ibid. XL. 15. *Quia furando furtim ablatus sum*: At quando venit ad Israel, *a dextra sua de medio ignis legem dedit eis*, omnes aperuerunt ora sua, & dixerunt: *Omne quod locutus est Dominus faciemus, & audiemus*. Et similiter dictum est *Habac.* III. 6. *Stetit & mensus est terram; Aspexit & dissoluit gentes*; Dicit R. Simeon ben Eliezer; si in septem præceptis, quæ mandata sunt filiis Noachi, quæ super se acceperunt, non potuerunt consistere, multo magis in præceptis quæ sunt in lege. Simile est regi, qui constituit duos perfectos, alterum præficit cellæ paleæ, & alterum præficit thesauro argenti, & auri; Qui præficitur cellæ paleæ, suspectus habetur, & conqueritur, quod non fuerit præfectus thesauro argenti & auri; & qui præficitur argento, & auro, dicit illi; inanis est in palea abnegatio, in argento & auro quanto magis! Et ecce argumentum a minori ad majus; Si filii Noachi in septem

על הכסף ועל הזהב אמר לו ריקה
בתבן כפרה. בכסף וזהב על אחת כמה
וכמה. והלא דברים קל וחומר ומה
בני נח בשבע מצות בלבד לא יכלו
לעמוד בהם בשש מאות ושלש עשרה
מצות על אחת כמה וכמה. מפני
מה לא ניתנה תורה בארץ ישראל
שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם
לומר לפי שנתנה בארצו לפיכך לא
קבלנו. דבר אחר שלא להטיל מחלוקת
בין השבטים שלא יהא זה אומר
בארצי נתנה. וזה אומר בארצי נתנה.
לפיכך ניתנה במדבר דימוס פרהסיא
במקום הפקר בשלשה דברים ניתנה
תורה במדבר ובאש ובמים. מה אלו
חנם לכל באי העולם אף אלו חנם
לכל באי העולם. אשר הוצאתיך מארץ
מצרים מבית עבדים. עבדים למלכים
היו. אתה אומר עבדים למלכים היו.
או אינו אלא עבדים לעבדים כשאומר
ויפדך מבית עבדים. עבדים למלכים
היו ולא עבדים לעבדים. דבר אחר
מבית העובדים עבודה זרה.

פרשה ו

לא יהיה לך ﭏהים אחרים על פני
למה נאמר לפי שנאמר אנכי יהוה
ﭏהיך. משל למלך בשר ודם שנכנס
למדינה. אמרו לו עבדיו גוזר עליהם
גזרות אמר להם כשיקבלו את מלכותי
אגזור עליהם שאם מלכותי לא יקבלו
גזרותי לא יקבלו. כך אמר המקום
לישראל אנכי יהוה ﭏהיך לא יהיה לך
אני הוא שקבלתם מלכותי במצרים
אמרו לו כן וכשם שקבלתם מלכותי
קבלו גזרותי. לא יהיה לך ﭏהים אחרים
על פני. רבי שמעון בן יוחאי אומר הוא
שנאמר להלן אני יהוה ﭏהיכם שקבלתי
מלכותי בסיני אמרו לו הן והן קבלתם
מלכותי קבלו גזרותי. כמעשה ארץ מצרים
וגו׳ הוא שנאמר כאן אנכי יהוה ﭏהיך
אשר הוצאתיך מארץ מצרים וקבלתם
מלכותי והן קבלתם מלכותי באהבה.
קבלו גזרותי. לא יהיה לך ﭏהים אחרים
למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך
פסל וכל תמונה. אין לי אלא שלא
תעשו העשוי כבר מנין שלא יקיים
תלמוד לומר לא יהיה לך ﭏהים אחרים
וכי אלוהות הן והלא כבר נאמר ונתון
את ﭏהיהם באש. כי לא ﭏהים המה
ומה תלמוד לומר ﭏהים אחרים אלא

ptem tantum præceptis non potuerunt consistere, in sexcentis & tredecim præceptis quanto magis! Qua de causa non data est lex in terra Israel? Ne daretur facultas obloquendi nationibus mundi, dicendo; quia data est in ejus terra, idcirco non accepimus. Alia expositio; Ne excitaretur dissensio inter tribus; ne ista diceret; in terra mea data est; & illa diceret; in terra mea data est. Idcirco data est in deserto palam, & publice in loco libero & communi; tribus rebus data est lex, sc. in deserto, igne, & aquis. Sicut ista data sunt gratis omnibus venientibus in mundum, ita pariter & illa. *Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servorum*. Servi erant regibus; Tu dicis quod servi essent regibus; at ego dicam, quod servi essent servorum; Quando vero dicit *Deuter.* VII. 8. *Et salvavit te a domo servorum*. Servi regibus erant, non autem erant servi servorum. Alia expositio: *De domo servorum*; Idololatriæ.

SECTIO VI.

NON erunt tibi dii alii coram me. Cur dictum est? Quia dictum est: *Ego sum Dominus Deus tuus*. Simile est regi terreno, qui ingreditur in provinciam; Dicunt illi ejus servi; Decerne super illis decretum; Respondet illi; quando receperint regnum meum, decernam super illis, si vero regnum meum non receperint, decreta mea non recipient. Sic dixit Deus Israeli: *Ego sum Dominus Deus tuus; non erunt tibi*. Ego sum, cujus regnum recepistis in Ægypto. Responderunt; utique; & postquam recepistis meum regnum, recipite mea decreta; *Non erunt tibi dii alii coram me*. R. Simeon ben Jochai dicit; Hoc illis dixit. Ego sum Dominus Deus vester, cujus regnum accepistis in Sinai; Responderunt illi; utique; & postquam accepistis meum regnum, recipite quoque mea decreta. *Juxta opus terræ Ægypti &c.* Dictum est hic; *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*. Et postquam accipietis meum regnum, & accipietis meum regnum amore, accipietis mea decreta; *Non erunt tibi dii alii*; Cur dictum est? Quia dictum est: *Non facies tibi sculptile, & omnem similitudinem*; Non probo, nisi quod non faciat, si fecerit jam, unde probatur, quod non sit conservandum? Ex eo quod dictum est; *Non erunt tibi dii alii*. Quid? num dii sunt? Atqui jam di-

שאחרים קוראין אותם ﭏהות . דבר אחר ﭏהים אחרים שהם מאחרין הטובה מלבא לעולם . דבר אחר ﭏהים אחרים שהם עושין את אלהיהם אחרונים . דבר אחר ﭏהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם וכן הוא אומר והן יצעק ﭏיו ולא יענה ומצרתו לא יושיענו . רבי יוסי אומר ﭏהים אחרים למה נאמר שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר אלו נקראו בשמו כבר היה בהם צורך . והרי נקראו בשמו ואין בהם צורך ואימתי נקראו בשמו בימי אנוש בן שת שנאמר אז הוחל לקרוא בשם יהוה באותה שעה עלה אוקיאנוס והציף שלישו של עולם . אמר להם המקום אתם עושים מעשה חרש וקראתם עצמכם אף אני אעשה מעשה חרש ואקרא עצמי שנאמר הקורא למי הים . רבי אליעזר אומר ﭏהים אחרים שהם מחדשים להם ﭏהות בכל יום . הא כיצד היה לו של זהב נצרך לו עשאו של כסף ונצרך לא עשאו של נחשת . היה לו של נחשת ונצרך לו עשאו של ברזל או מעופרת . וכן הוא אומר חדשים מקרוב באו . רבי יצחק אומר ﭏו נפרש להם כל שם עבודה זרה לא היה מספיק כל העורות שבעולם . רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר בא וראה לשון שתפסה תורה למולך כל שתמליכנו עליך אפילו קיסם אחד או חרס . רבי אומר ﭏהים אחרים שהם אחרונים למי שהוא אחרון במעשים ומי אחרון שבמעשים מי שקורא אותם ﭏהות . על פני . למה נאמר שלא ליתן פתחון פה לישרﭏ לומר לא נצטווה על עבודה זרה ﭏא מי שיצא למצרים לכך נאמר על פני . לומר מה אני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים אף אתה ובנך ובן בנך לא תעבוד עבודה זרה עד סוף כל הדורות .

לא תעשה לך פסל לא יעשה לך גלופה . אבל יעשה לו אטומה תלמוד לומר כל תמונה . לא יעשה לו אטומה אבל יטע לו מטע תלמוד לומר לא תטע לך אשרה . לא יטע לו מטע אבל יעשה

dictum est *Isai.* XXXVII. 19. *Et dederunt deos eorum igni ; non enim erant dii isti* . Et cur dictum est ; *dii alii* ? Nisi quod alii vocant illos deos. Alia expositio : *Dii alii* ; quia tardant bonum ab eo, qui venit in mundum. Alia expositio ; *Dii alii* ; Quia faciunt deos suos postremos. Alia expositio : *Dii alii* ; quia faciunt postremos servos suos. Et sic dictum est *Isai.* XLVI. 7. *Sed & cum clamaverint ad eum, non audiet ; de tribulatione non salvabit eos* . R. Jose dicit : *Dii alii* ; Cur dictum est ? Ne daretur facultas obloquendi nationibus mundi , dicendo ; Isti ejus nomine vocati sunt, jam erit in illis utilitas ; & ecce ejus nomine vocati sunt, & non est in illis utilitas ; At quando ejus nomine vocati sunt? Diebus Enos filii Seth ; dictum est enim *Genes.* IV. 26. *Tunc neglectum est invocare nomen Domini* . Eo tempore adscendit oceanus & alluit tertiam mundi partem . Dixit illis Deus ; Vos fecistis opus novum , & vocastis vos ipsos, ego quoque faciam opus novum , & vocabo me ipsum; Dictum est enim *Amos* v. 8. *Qui vocat aquas maris* . R. Eliezer dicit : *Dii alii* , quia illis quotidie dii innovantur. Quomodo? Si sint illi ex auro, & sibi necesse sit , facit ex argento , si sibi necesse sit, facit ex ære; Si sint ex ære, & necesse sibi sit, facit ex ferro , aut ex plumbo ; & sic dictum est *Deuter.* XXXII. 17. *Novis a propinquo venientibus* . R. Isaach dicit ; Si declaratum fuisset illis omne nomen Idololatriæ , non suffecissent omnes pelles, quæ sunt in mundo . R. Chanina ben Antigoni dicit; Veni & vide dicendi modum , quem apprehendit lex pro Moloch , quemvis regnare facies super te vel hariolum , aut præstigiatorem : Rabi dicit ; *Dii alii ;* quia sunt postremi illi , qui postremus est in operibus suis ; & quis est postremus in operibus suis? qui vocat illos deos; *Coram me* . Cur dictum est ? Ne daretur facultas Israelitis obloquendi , dicendo . Nobis non fuit præceptum de Idololatria; sed illi, qui egressus est de Ægypto ; Idcirco dictum est ; *Coram me* : Dicendo ; sicut ego vivo , & conservor in seculum , & in secula seculorum , ita tu pariter, & filius tuus , & filius filii tui non servietis Idololatriæ usque ad finem omnium generationum.

Non facies tibi sculptile ; Non faciet sibi sculpturam ; sed faciet sibi obstructum Idcirco dictum est ; *& omnem similitudinem* . Non faciet sibi obstructum sed plantabit sibi plantam . Idcirco dictum est *Deuter.* XVI. 21. *Non plantabis tibi lu-*

לו של עץ. תלמוד לומר כל עץ. לא יעשה לו של עץ אבל יעשה לו של אבן תלמוד לומר ואבן משכית. לא יעשה לו של אבן אבל יעשה של כסף תלמוד לומר אלהי כסף. לא יעשה לו של כסף אבל יעשה לו של זהב. תלמוד לומר ואלהי זהב. לא יעשה לו של זהב אבל יעשה לו של נחשת של בדיל של עופרת. תלמוד לומר ואלהי מסכה לא תעשה. לא יעשה לו דמות כל אלה אבל יעשה לו כל סמל תלמוד לומר פן תשחיתון וכו׳. לא יעשה לו כל סמל אבל יעשה לו דמות בהמה חיה ועוף. תלמוד לומר תבנית כל בהמה וגו׳ לא יעשה לו דמות דגים וחגבים שקצים ורמשים תלמוד לומר כל רמש האדמה לא יעשה לו דמות כל אלה אבל יעשה לו דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות תלמוד לומר ופן תשא עיניך השמים. לא יעשה לו דמות כל אלה אבל יעשה לו דמות מלאכים כרובים ואופנים וחשמלים תלמוד לומר אשר בשמים. אי אשר בשמים יכול דמות חמה ולבנה וכוכבים תלמוד לומר ממעל לא דמות כרובים. לא דמות אופנים. לא יעשה לו דמות כל אלה אבל יעשה לו דמות תהום וחשך תלמוד לומר ואשר במים מתחת לארץ להביא את הבוביא. דברי רבי עקיבא ויש אומרים להביא את השברירים. כל כך רדף הקרוש ברוך הוא אחר יצר הרע שלא ליתן פתחון פה למצוא לו מקום מתלא התר. לא תשתחוה להם ולא תעברם למה נאמר לפי שהוא אומר וילך ויעבוד אלהים אחרים לחייב על העבודה בפני עצמה ועל השתחואה בפני עצמה אתה אומר כן. או אינו חייב עד שיעבוד וישתחוה. תלמוד לומר לא תשתחוה להם ולא תעברם לחייב כל אחד בפני עצמו. דבר אחר לא תשתחוה להם. למה נאמר לפי שהוא אומר זובח לאלהים

lucum. Non plantabit sibi plantam, sed faciet sibi ligneum. Idcirco dictum est: *Omne lignum*. Non faciet sibi ligneum; sed faciet sibi lapideum; Idcirco dictum est *Levit.* XXVI. 1. *Et lapidem figuratum*. Non faciet sibi lapideum, at faciet sibi argenteum; Idcirco dictum est *Exod.* XX. 23. *Deum argenti:* Non faciet sibi argenteum, at faciet sibi aureum; Idcirco dictum est ibid. *Et deum auri*. Non faciet sibi deum aureum, at faciet sibi deum æneum, stamneum, & plumbeum. Idcirco dictum est *Exod.* XXXIV. 17. *Deum fusilem non facies*. Non faciet sibi similitudinem omnium istorum, sed faciat sibi imaginem. Idcirco dictum est *Deut.* IV. 16. *Ne corrupte agatis &c.* Non faciet sibi omnem imaginem, at faciet sibi imaginem bestiæ, & volucris. Idcirco dictum est ibid. *Similitudinem omnis quadrupedis &c.* Non faciet sibi imaginem omnium istorum, at faciet sibi imaginem piscium, locustarum, abominationum, & reptilium. Idcirco dictum est ibid. *Similitudinem cujusque reptilis in terra*. Non faciet sibi imaginem omnium istorum, at faciet sibi imaginem solis, & lunæ, stellarum, & planetarum. Idcirco dictum est ibid. *Neve attollas oculos tuos ad cœlum*. Non faciet sibi imagines omnium istorum, at faciet sibi imagines Angelorum, Cherubim, rotarum, & ignium. Idcirco dictum est; *Quæ sunt in cœlo*. Si quæ sunt in cœlo, crederem imagines solis, lunæ, & stellarum? Idcirco dictum est, *Ex desuper*. Non imagines Cherubim, neque imagines rotarum. Non faciet sibi imagines omnium istorum, at faciet sibi imagines abyssi, & tenebrarum. Idcirco dictum est: *Qui in aqua subter terram*. Ad includendum umbram. Verba Rabi Akibæ. Et alii dicunt, ad includendum scotomata. Usque adeo insectatus est Deus S. B. desiderium malum, ne daretur facultas ei inveniendi rationem probabilem permissionis. *Neque adorationem præbebis illis, neque cultum præstabis eis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XVII. 3. *Et perrexerit, & coluerit deos alienos*. Ut reus sit pro cultu seorsim, & pro adoratione seorsim. Tu ita dicis, at ego dicam, quod non sit reus nisi coluerit, & adoraverit. Idcirco dictum est. *Neque adorationem præbebis illis, neque cultum præstabis eis*. Ut reus sit pro singulis seorsim. Alia expositio; *Neque adorationem præbebis illis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXII. 19. *Immolans Diis occidetur, præterquam Domino soli*. Pœnam audivimus,

יחרם בלתי ליהוה לבדו. עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר להם וכן הוא אומר לא תשתחוה לאל אחר כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא אני שליט בקנאה ואין קנאה שולטת בי שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. דבר אחר אני יהוה אלהיך אל קנא. אני שליט בקנאה ואין קנאה שולטת בי. אני שליט בנומה ואין נומה שולטת בי שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. דבר אחר אני יהוה אלהיך אל קנא בקנאה אני נפרע מן עבודה זרה אבל רחום וחנון אני בדברים אחרים שאל פלוסופוס אחד את רבן גמליאל כתיב בתורתכם כי יהוה אלהיך אל קנא. וכי יש כח בעבודה זרה להתקנות בה. גבור מתקנא בגבור. חכם מתקנא בחכם. עשיר מתקנא בעשיר. אלא יש כח בעבודה זרה להתקנות בה. אמר לו אלו אדם קורא לכלבו בשם אביו. וכשהוא נודר נודר בחיי כלב זה במי האב מתקנא בבן או בכלב. אמר לו יש למקצתה צורך. אמר לו מה ראית אמר לו הרי שנפלה דליקה במדינה פלונית חוץ לבית עבודה זרה שלהן לא שעמדה לעצמה. אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיוצא למלחמה עם מי נלחם עם החיים או עם המתים. אמר לו עם החיים. אמר לו הואיל ואין למקצתה צורך מפני מה אינו מבטלה אמר לו וכי לדבר אחד אתם עובדין והרי אתם עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות. להרים ולגבעות לאפיקים וניאות ואפילו לאדם. יאבד עולמו מפני השוטים. אסף אסף כל וגו'. אסף אדם ובהמה וגו' אמר לו הואיל ונכשלו בה רשעים מפני מה אינו מעבירה מן העולם אמר לו מפני השוטין אמר לו אם כן אף לאדם עובדין והכרתי האדם מעל פני האדמה. פוקד עון אבות על

mus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est; *illis*. Et similiter dictum est *Deuter.* v. 9. *Non adorabis deum alium, ego enim Dominus Deus tuus, Deus zelator*. Ego dominor in zelo; at in me zelus non dominatur; Ego dominor in dormitatione, at dormitatio in me non dominatur; dictum est enim. *Ecce non dormitabit, neque dormitet qui custodit Israel*. *Psal.* CXXI. 4. Alia expositio. *Ego Dominus Deus tuus, Deus zelator*. In zelo ultus sum de Idololatria, verum in reliquis sum misericors & gratificans. Quæsivit Philosophus quidam ab Raban Gamaliele; Scriptum est in lege vestra; *Ego enim Dominus Deus tuus, Deus zelator*. Quid? num est virtus in Idololatria, ut in eam zelet? Fortis zelat in fortem; sapiens zelat in sapientem; dives zelat in divitem; Verum est virtus in Idololatria, ut in eam zelet. Respondit illi; ecce homo vocat canem suum nomine patris sui; Quando vovet in vita hujus canis; In quem zelat pater, in filiumne, an in canem? Dixit illi; Illi necesse est. Respondit illi; quid vidisti? Dixit illi; Ecce cadit incendium in quamdam provinciam, excepta domo Idololatriæ; quæ per se non consistit. Respondit illi; Dabo tibi similitudinem; Cuinam est simile? regi terrestri egredienti ad bellum, cum quibus belligerat? cum vivisne an cum mortuis? Respondit illi; cum vivis; Dixit illi, quandoquidem illi non est necesse, quare illam non abolet? Respondit illi. Num rem unam colitis? Ecce vos colitis solem, lunam, & stellas, & plantas, montes, & colles, orizontes, & valles, vel ipsum hominem; destruet mundum suum propter stultos? *Congregans congregabo omnia &c. Sophon.* I. 2. *Congregans hominem & pecus*. Ibid. Dixit illi; quandoquidem in illam impingunt impii, qua de causa non deturbat de mundo? Respondit illi; propter stultos; si ita est; vel hominem colent. *Et excidam hominem a facie terræ*. Ibid. *Puniens peccatum patrum super filios*; eo tempore, quo non sequuntur eorum opera, aut quo tempore sequuntur. Quomodo? Impius filius impii, filii impii. Rabi Nathan dicit; Succisoris filius succisoris, filii succisor. Quando hoc audivit Mose; *Inclinavit se ad terram, & adoravit. Exod.* XXXIV. 8. Dixit; absit; Non est in Israel impius filius impii, filii impii. Sicut conditio pœnarum in quatuor generationes, ita pariter conditio boni in quatuor generationes.

Id-

בנים. בזמן שהם אינן מסרגין או בזמן שהן מסרגין הא כיצד רשע בן רשע בן רשע. רבי נתן אומר קוצץ בן קוצץ בן קוצץ כיון ששמע משה את הדבר הזה ויקד ארצה וישתחו. אמר חס ושלום אין בישראל רשע בן רשע בן רשע. כשם שמידת פורענות לארבעה דורות. כך מדת הטוב לארבעה דורות. תלמוד לומר לאלפים אי לאלפים שומע אני מיעוט אלפים שנים תלמוד לומר לאלף דור לאין חקר ואין מספר. לאוהבי ולשומרי מצותי לאוהבי זה אברהם אבינו וכיוצא בו. ולשומרי מצותי. אלו הנביאים והזקנים. רבי נתן אומר לאוהבי ולשומרי מצותי אלו ישראל שהם יושבין בארץ ישראל ונותנים נפשם על המצות. מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני ישראל. מה לך יוצא לישרף על שקראתי בתורה. מה לך יוצא ליצלב על שאכלתי המצה. מה לך לוקה מאפרגל על שנטלתי את הלולב. ואומר אשר הוכתי בית מאהבי. מכות אלו גרמו לי ליאהב לאבי שבשמים.

פרשה ז

לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא. אף שבועת שוא היית בכלל. או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. והרי הכתוב מוציאה מכללה. ומחמיר עליה ופוטרה מן הקרבן כשם שהיא פטורה מן הקרבן כך תהא פטורה מן המכות. תלמוד לומר את שם יהוה מכלל קרבן יצאת. מכלל מכות לא יצאת. לא תשא למה נאמר לפי שהוא אומר לא תשבעו בשמי לשקר אין לי אלא שלא ישבע. מנין שלא יקבל עליו להשבע תלמוד לומר לא תשא את שם יהוה אלהיך עד שלא קבלת עליך להשבע. הריני לך לדיין. שנאמר כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא. אי איפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר ינקה ואי איפשר לומר ינקה שכבר נאמר לא ינקה. אמור מעתה מנקה הוא לשבים. ואינו מנקה לשאינן שבים. מפני ארבעה דברים אלו הלך מתיא בן חרש אצל רבי אלעזר הקפר ללודיא. אמר לו רבי שמעת בארבע חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר לו כתוב אחד אומר שובו בנים שובבים הא למדת שתשובה מכפרת. וכתוב אחד אומר ביום הזה יכפר עליכם. הא למדנו שיום הכפורים מכפר. וכתוב אחד אומר

Idcirco dictum eſt: *Millibus*; Crederem ad minimum, duo millia? Idcirco dictum eſt *Deut.* VII. 9. *In mille generationes*. Non eſt ſcrutatio, & numerus *diligentibus me, & cuſtodientibus mandata mea; Diligentibus me*; hic eſt Abraham pater noſter, & illius ſimiles. *Et cuſtodientibus mandata mea*. Iſti ſunt prophetæ, & ſeniores. R. Nathan dicit; *Diligentibus me, & cuſtodientibus mandata mea*. Iſti ſunt Iſraelitæ, qui habitant in terra Iſrael, & dant animas ſuas ſuper præcepta. Quid tibi eſt, ut egrediar ad occidendum; quod circumciderim filios Iſrael? Quid tibi, ut egrediar ad comburendum, quod legerim in lege? Quid tibi, ut egrediar ad ſuſpendendum, quod comederim azyma? Quid tibi, ut flagello vapulem, quod elevaverim Lulab? Et dictum eſt *Zachar.* XIII. 6. *His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me*. Plagæ illæ dervivatæ ſunt mihi propter amorem patris mei, qui eſt in cœlis.

SECTIO VII.

NON *aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Etiam juramentum vanum comprehenditur. *Aut anima quæ juraverit exprimendo labiis*. *Levit.* V. 4. At ecce textus educit ex generali, & aggravat, & liberat a ſacrificio; ita pariter liberat a verberibus; Idcirco dictum eſt; *Nomen Domini*. Conſequitur, quod ſacrificio ſatisfeciſti; conſequitur, quod verberibus non ſatisfeciſti. *Non aſſumes*; Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Levit.* XIX. 12. *Neque jurabitis in nomine meo ad mendacium*. Non probo niſi de eo, qui non juraverit; Unde probatur de eo, qui ſuper ſe non acceperit ad jurandum? Ex eo quod dictum eſt; *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum*; Donec ſuper te aſſumas ad jurandum; Ecce tibi Deus; poſtquam ſuper te accepiſti, ecce tibi judex; Dictum eſt enim: *Non enim immunem præſtabit eum, qui aſſumſerit nomen ejus in vanum*; Non poteſt dici; *non immunem præſtabit*; quia jam dictum eſt: *Immunem præſtabit*; Neque poteſt dici; *Immunem præſtabit*. Quia jam dictum eſt; *Non immunem præſtabit*. Dic modo; quod immunes præſtet pœnitentes, non autem immunes præſtat eos, quos non pœniteat. Harum rerum quatuor cauſa ſe contulit Matthia ben Charas ad R. Elieſer Chaphar in Lydiam; Dixit illi; Audivi, quod R. Iſmael expoſuerit, quod expiatio in quatuor partes divi-

אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון, הא למדת שמיתה מכפרת. וכתוב אחר אומר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. הא למדנו שייסורין מכפרין. כיצד יתקיימו ארבעה כתובים אלו. העובר על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו. ועל זה נאמר שובו בנים שובבים והעובר על מצות לא תעשה ועשה תשובה אין כח בתשובה לכפר אלא התשובה תולה ויום הכפורים מכפר ועל זה נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. והמזיד על כריתות ועל מיתות בית דין ועשה תשובה. אין כח בתשובה לתלות ויום הכפורים לכפר אלא תשובה ויום הכפורים מכפרין מחצה וייסורין ממרקין ומכפרין מחצה ועל זה נאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. מי שמחלל שם שמים ועשה השובה אין כח בתשובה לתלות ולא יום הכפורים מכפר ולא ייסורין בלבד ממרקין. אלא התשובה ויום הכפורים תולין, ויום המיתה וייסורין ממרקין. ועל זה נאמר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. ואומר אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה. בזבח ובמנחה אינו מתכפר. אבל מתכפר הוא במיתה. רבי אומר שומע אני שלא יכפר יום מיתה כשהוא אומר בפתחי את קברותיכם הא למדת שיום המיתה מכפר. רבי אומר כל שהוא מלא תשא ולמעלן התשובה מכפרת מלא תשא ולמטה ולא תשא עמהם התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, ואי זה הוא מלא תשא ולמעלה עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא מלא תשא ולמטה דברים שחייבין עליהם מיתות בית דין. מיתה

visa sit. Respondit illi; Alter textus dicit. *Convertimini filii rebelles. Jerem.* III. 14. Doceris, quod pœnitentia expiet. Alter dicit. *In die hac expiabit pro vobis. Levit.* XVI. 30. Ecce docemur, quod dies expiationis expiet: Et alter dicit: *Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini. Isai.* XXII. 14. Ecce doceris quod mors expiet. Et alter dicit; *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Ecce docemur, quod castigationes expient. Quomodo concilientur quatuor hi textus? Si quis violaverit præcepta affirmativa, & fecerit pœnitentiam, non movetur ex eo loco, donec remittatur ei; & hac de causa dictum est; *Convertimini filii rebelles.* Si violaverit præcepta negativa & fecerit pœnitentiam; Non est virtus in pœnitentia ad expiandum, sed pœnitentia suspendit, & dies expiationis expiat; & hac de causa dictum est: *In hac die expiabit pro vobis.* Si ex contumacia peccaverit peccata, quæ merentur pœnas excidii, & mortem Synhedrii, & fecerit pœnitentia; non est virtus in pœnitentia ad suspendendum, & in die expiationum ad expiandum, sed pœnitentia, & dies expiationum partem expiant, & partem expiant castigationes; Idcirco dictum est. *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Qui maledixerit nomini cœlorum, & fecerit pœnitentiam, non est virtus in pœnitentia ad suspendendum, & dies expiationum non expiat, neque perficiunt solum castigationes; sed pœnitentia & dies expiationum suspendunt, & dies mortis, & castigationes perficiunt; Dictum est enim. *Si dimittatur iniquitas hæc vobis, donec moriamini.* Et dictum est I. *Sam.* III. 14. *Quod non expietur iniquitas domus Eli victimis & muneribus*; victimis & muneribus non expiabitur, sed morte expiabitur. Rabi dicit; crederem, diem mortis non expiare? quando autem dicit *Ezech.* XXXVII. 13. *Et aperiam tumulos vestros.* Ecce doceris, quod dies mortis expiet. Rabi dicit; Quicquid sit; *Non assumes*; & supra pœnitentia expiat; *Non assumes*, & infra, & *non assumes* cum illis; pœnitentia suspendit, & dies expiationum expiat. Quidnam est; *non assumes*, & supra? Præceptum affirmativum, & negativum; excepto præcepto; *Non assumes*. *Non assumes* & infra quidnam est? Res, pro quibus rei sunt suppliciis Synhedrii, morte cœlitus inflicta, excidio, & quadraginta plagis, sacrificiis pro peccato, & sacrificiis

בידי שמים כרת ומלקות ארבעים וחטאות ואשמות ולא תשא עמהם.

זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים שניהם בדבור אחד נאמרו. ערות אשת אחיך ויבמה יבא עליה. שניהם נאמרו בדיבור אחד. לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך שניהם נאמרו בדיבור אחד מה שאי איפשר לאדם לומר כן שנאמר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו. הלא כה דברי כאש נאם יהוה זכור ושמור זכור מלפניו ושמור מלאחריו. מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקדש. משל לזאב שהוא טורד מלפניו ומלאחריו. אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן חנניה בן גרון אומר זכור את יום השבת לקדשו. תהא זוכרו מאחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת. רבי יצחק אומר לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין. לא תהא מונה לשם שבת. לקדשו בברכה. מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. אין לי אלא קדושה ליום קדושה ללילה מנין. תלמוד לומר ושמרתם את השבת אין לי אלא שבת. ימים טובים מנין תלמוד לומר אלה מועדי יהוה וגו' ששת ימים תעבוד. וכי איפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששת ימים אלא שבות כאלו מלאכתך עשויה. דבר אחר שבות ממחשבת עבודה ואומר אם תשיב משבת רגליך. ואומר אז תתענג על יהוה. ויום השביעי למה נאמר לפי שהוא אומר כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת עונש שמענו. אזהרה מנין תלמוד לומר ויום השביעי לא תעשה כל מלאכה. אין לי אלא עונש ואזהרה על מלאכת היום. עונש ואזהרה על מלאכת הלילה מנין תלמוד לומר מחלליה

ciis pro delicto; & *non assumes* cum illis.

Memento, & observa; ambo dicta sunt in una allocutione. *Qui profanaverit illud morte morietur; & in die Sabbathi duos agnos*; ambo in una allocutione dicta sunt. *Pudorem uxoris fratris tui. Levir ejus ingredietur ad eam*: Ambo in una allocutione dicta sunt; *Non indues Heterogeneum. Fimbrias facies tibi*. Quod dicere non potest homo. Sic dictum est; *verbum unum dicit Dominus, duo audivimus. Sic verba mea sicut ignis; Dicit Dominus. Memento & observa; memento* ante illud; & *observa* post illud. Hinc dixerunt; Simile addunt de profano ad sanctum; Simile est lupo, qui impellitur ante & post se. Eliefer ben Chananja, ben Ezechia, ben Chananja, ben Garon dicit; *Memento diei Sabbathi; ad sanctificandum illum*; Sit ejus memoria ab aliqua die hebdomadæ; Si quis numeraverit tibi minam, recte erit, ut disponatur nomine Sabbathi. Rabi Ilaach dicit; non numeretur, sicut alii numerant; sed numeretur nomine Sabbathi; *ad sanctificandum illum; ad sanctificandum illum*; benedictione; Hinc dixerunt; Benedicunt super vino in ejus ingressu; Non probo nisi de sanctificatione diei, de sanctificatione noctis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXXI. 14. *Et observabitis Sabbathum*. Non probo nisi de Sabbatho, de diebus festis unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Hæ sunt solennitates Domini &c. Sex diebus operaberis*. Quid? Num possibile est homini facere opus suum sex diebus? Verum cessabis, quasi opus tuum factum sit. Alia expositio; *Cessatio erit* a cogitatione operis; & dictum est *Isai.* LVIII. 13. *Si averteris a Sabbatho pedem tuum*. Et dictum est ibid. *Tunc delectaberis super Domino. At die septimo*; cur dictum est? Quia dictum est; *Quicunque fecerit opus in die Sabbathi, morte morietur*. Pœnam audivimus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est; *At in die septimo non facies ullum opus*. Non probo nisi de pœna & præmonitione de opere diei, pœna & præmonitio de opere noctis unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Qui profanaverit illud, morte morietur*. Pœnam audivimus, præmonitionem nondum audivimus. Idcirco dictum est: *& dies septimus cessatio Domino Deo tuo*; Quod non erat necesse, ut diceretur *cessatio*; nisi ut comprehenderet noctem in genere præmonitionis. R. Achi ben Josia dicit; *Tu, & filius tuus, & filia*

מורת יומרת. עונש שמענו ואזהרה לא שמענו תלמוד לומר ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך שאין תלמוד לומר שבת אלא להביא את הלילה בכלל אזהרה. רבי אחאי בן יאשיה אומר אתה ובנך ובתך. אלו הקטנים. או אלו הגדולים אמרת והלא כבר מוזהרים הם הא מה תלמוד לומר אתה ובנך ובתך. אלו קטנים. עבדך ואמתך. אלו בני ברית. אתה אומר אלו בני ברית. או אינו אלא עבד ערל. כשהוא אומר וינפש בן אמתך והגר. הרי עבד ערל אמור הא מה תלמוד לומר עבדך ואמתך אלו בני ברית וגרך זה גר צדק או אינו אלא גר תושב. כשהוא אומר הגר הרי גר תושב אמור. הא מה תלמוד לומר וגרך זה גר צדק. כי ששת ימים וגו׳ מגיד שהים שקול כנגד כל מעשה בראשית. וינח ביום השביעי. וכי יש לפניו יגיעה והלא כבר נאמר לא ייעף ולא ייגע. ואומר נותן ליעף כח. ואומר בדבר יהוה שמים נעשו ומה תלמוד לומר וינח אלא כביכול הכתיב על עצמו שברא את עולמו בששה ימים ונח בשביעי והרי דברים קל וחומר מי שאין לפניו יגיעה הכתיב על עצמו שברא עולמו בששה ונח בשביעי. אדם שנאמר בו אדם לעמל יולד על אחת כמה וכמה. על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו. ברכו במן וקדשו במן. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר ברכו במן וקדשו בברכה. רבי יצחק אומר ברכו במן וקדשו במאורות. רבי שמעון בן יוחאי אומר ברכו במן וקדשו במאורות. רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון ברכו במן וקדשו במאור פניו של אדם הראשון. על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו.

פרשה ח

כבד את אביך ואת אמך. שומע אני בדברים תלמוד לומר כבד את יהוה מהונך במאכל ובמשתה ובכסות נקייה דבר אחר כבד את אביך. לפי שנאמר איש איש כי יקלל אביו ואמו. אין לי אלא איש אשה מנין טומטום ואנדרונינוס מנין תלמוד לומר כבד את אביך מכל

tua. Isti sunt minorennes; at ego dicam esse majorennes; Dixisti? Atqui jam isti præmoniti sunt. Cur igitur dictum est; *Tu*, *& filius tuus*, *& filia tua*? Isti sunt minorennes. *Servus tuus*, *& ancilla tua*. Isti sunt filii fœderis. Tu dicis istos esse filios fœderis; At ego dicam servum præputiatum. Quando vero dicit; *& quiescat filius ancillæ tuæ*, *& peregrinus*. *Exod.* XXIII. 12. Ecce memoratur servus præputiatus; Cur igitur dictum est: *servus tuus*, *& ancilla tua*? Isti sunt filii fœderis. *Et peregrinus tuus*. Iste est proselytus justitiæ; Aut fortasse non est nisi peregrinus inquilinus. Quando vero dicit; הגר; ecce peregrinus inquilinus memoratur. Cur dictum est; *& peregrinus tuus*? Iste est proselytus justitiæ. *Quia sex diebus &c.* Ostendit, quod dies æquiparetur universo operi creationis; *& quievit die septimo*? Quid? Num est in ejus conspectu labor? Atqui dictum est *Isai.* XL. 17. *Non deficiet*, *neque laborabit*. Et dictum est ibid. *Qui dat lasso virtutem*. Et dictum est; *& verbo Dei cœli facti sunt*. Et cur dictum est; *& quievit*? Nisi quod quasi diceret textus; per se solum creavit mundum suum, & quievit die septimo; & ecce argumentum a minori ad majus; Si de eo, cujus in conspectu non est labor, scribitur, quod per se solum creavit mundum suum sex diebus, & quievit in septimo; Homo, de quo scriptum est *Job* v. 7. *Homo nascitur ad laborem*; Quanto magis! *Quapropter benedixit Dominus diei Sabbathi*; *& sanctificavit eum*. Benedixit ei manna, & sanctificavit eum manna. Verba R. Ismaelis. R. Akiba dicit; Benedixit ei manna, & sanctificavit eum benedictione. R. Isaach dicit; benedixit ei manna, & sanctificavit eum. R. Simeon ben Jochai dicit: benedixit ei manna, & sanctificavit eum illuminationibus. R. Simeon ben Jehuda, vir de vico Acco dicit nomine R. Simeon; benedixit ei manna; & sanctificavit eum illuminando faciem primi hominis. *Quapropter benedixit diei Sabbathi*, *& sanctificavit eum*.

SECTIO VIII.

Honora patrem tuum, *& matrem tuam*. Crederem verbis? Idcirco dictum est *Prov.* III. 9. *Honora Dominum de tua substantia*. Cibo, & potu, & vestitu mundo. Alia expositio. *Honora patrem tuum*. Quia dictum est; *Vir*, *vir*, *qui maledixerit patri suo*, *& matri suæ*. Non probo nisi de viro, de fœ-

מקום. מה כבוד לא חלק בין אשה לאיש אף מורא לא חלקו בין איש לאשה דברי רבי ישמעאל רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו מה שבת לא חלק בין איש לאשה וטומטום ואנדרוגינוס אף מורא לא תחלוק בין איש לאשה בין טומטום לאנדרוגינוס. רבי אומר חביב כבוד אב ואם לפני מי שאמר והיה העולם ששקל כבודן ומוראן לכבודו. וקללתן לקללתו. כתיב כבד את אביך ואת אמך. וכנגדו כתיב כבד את יהוה מהונך. הקיש כבוד אב ואם לכבוד המקום. כתיב איש אמו ואביו תיראו וכנגדו כתיב את יהוה אלהיך תירא. הקיש מוראת אב למוראת המקום כתיב ומקלל אביו ואמו וכנגדו כתיב איש כי יקלל אלהיו. הקיש קללת אב ואם לקללת המקום בא וראה מתן שכרן. נאמר כבד את יהוה מהונך. וכנגדו כתיב וימלאו אסמיך שבע. ואמר כבד את אביך ואת אמך. וכנגדו למען יאריכון ימיך. את יהוה אלהיך תירא וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה איש אמו ואביו תיראו. מה אמור בשבת אם תשיב משבת רגלך. אז תתענג על יהוה והרכבתיך על במתי ארץ. רבי אליעזר אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מכבד אמו יותר מאביו לפי שהיא משדלתו בדברים. לפיכך הקדים אב לאם לכיבוד. וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מתיירא מאביו יותר מאמו לפי שהוא מלמדו תורה לפיכך הקדים אב לאם במורא. מקום שהסר השלים או כל הקודם במקרא קודם במעשה תלמוד לומר איש אמו

fœmina unde probatur? De obstructo, & Androgyno unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Honora patrem tuum*; omnimode. Sicut in honore non est discrimen inter virum & fœminam, ita pariter in timore non erit discrimen inter virum, & fœminam. Verba Rabi Ismaelis; R. Jehuda ben Bethera dicit; Ecce dictum est; *Quisque matrem suam, & patrem suum timebit; & Sabbatha mea observabitis*; Sicut in Sabbatho nullum est discrimen inter virum & fœminam, & obstructum, & Androgynum, ita pariter in timore nullum erit discrimen inter virum, & fœminam, obstructum, & Androgynum; Rabi dicit: Amabilis est honor patris, & matris coram illo, qui dixit; & fuit mundus, quia eorum honor, & timor ejus honori; & eorum maledictio ejus maledictioni æquiparatur; Scriptum est enim; *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Et ex adverso scriptum est. *Honora Dominum de tua substantia*. Æquiparatur honor patris & matris honori Dei. Scriptum est; *Quisque matrem suam, & patrem suum timebit*; & ex adverso scriptum est; *& Dominum Deum tuum timebis*. Æquiparatur timor patris timori Dei. Scriptum est; *& qui maledixerit patri suo, & matri suæ*; & ex adverso scriptum est; *Vir qui maledixerit Deo suo*. Æquiparatur maledictio patris & matris maledictioni Dei; Veni & vide: donum mercedis; Dictum est enim: *Honora Dominum de sua substantia*. Et ex adverso scriptum est: *Ut prolongentur dies tui*. *Dominum Deum tuum timebis*. *Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ*. *Malach.* IV. 2. *Quisque matrem suam, & patrem suum timebit*. Quid scriptum est de Sabbatho? *Si averteris a Sabbatho pedem tuum*. *Tunc delectaberis super Domino; & Sustollam te super altitudines terræ*. R. Eliezer dicit; Certum & manifestum est coram illo, qui dixit, & fuit mundus, quod homo honoret matrem suam magis quam patrem suum, quod illum verbis persuadeat; Idcirco præfertur pater matri in honore. Certum & manifestum est coram eo, qui dixit, & fuit mundus, quod homo timeat patrem suum præ matre sua, quod illum doceat legem; Idcirco præfertur pater matri in timore; locus ubi deficit, perficitur; aut dicam, qui præfertur in textu, præfertur quoque in opere. Idcirco dictum est. *Quisque matrem suam & patrem suum timebit*; ostendit, quod ambo inter se æquiparentur; *Honora patrem tuum, & matrem tuam*;

ואביו תיראו מגיד ששניהן שקולין זה בזה. כבד את אביך ואת אמך אם כברתן למען יאריכון ימיך. ואם לאו למען יקצרון שדברי תורה נוטריקון שכן דברי תורה נדרשין מכלל הן לאו מכלל לאו הן. על האדמה. מכאן אמרו כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין בית דין של מטה מוזהרין עליה.

לא תרצח. למה נאמר לפי שנאמר שופך דם האדם עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תרצח. לא תנאף למה נאמר לפי שהוא אומר מות יומת הנואף והנואפת. עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תנאף לא תגנוב למה לפי שהוא אומר וגונב איש ומכרו עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר לא תגנוב. והרי זה אזהרה לגונב נפש אתה אומר לגונב נפש או אינו אלא לגונב ממון. כשהוא אומר לא תגנובו הרי אזהרה לגונב ממון. הא מה תלמוד לומר לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר או הרי זה אזהרה לגונב ממון ולא אזהרה לגונב נפש. אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות ועוד אמרת שלש מצות נאמרו בענין זה. שתים מפורשות ואחת סתומה נלמד סתומה ממפורשת מה מפורשת מצות שחייבין עליה מיתות בית דין אף סתומה מצוה שחייבין עליה מיתת בית דין הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון הרי זה אזהרה לגונב נפש והלא אזהרה לגונב ממון.

לא תענה ברעך וגו' למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תענה ברעך וגו'. כיצד נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה. כתיב אנכי יהוה אלהיך וכנגדו לא תרצח מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך. משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקונות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות לאחר זמן כפו לו איקונות שברו

tuam; si honorabis; *ut prolongetur dies tui*; si minus; ut abbrevientur; Quia verba legis Notarica sunt, sic verba legis exponuntur, eruitur de sic non, & de non sic. *Super terram*. Hinc dixerunt; De quovis præcepto, in cujus latere est ejus merces, Synhedrium inferius non præmonetur.

Non occides. Cur dictum est? Quia dictum est. *Qui effuderit sanguinem hominis*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus; Idcirco dictum est; *Non occides*. *Non mœchaberis*; Cur dictum est? Quia dictum est; *Interficiendo interficietur adulterans, & adulterata*. *Levit*. XX. 10. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est; *Non mœchaberis*: *Non furaberis*; Cur dictum est? Quia dictum est *Exod*. XXI. 16. *Furans hominem, si vendiderit illum*. Pœnam audivimus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non furaberis*. Ecce hæc est præmonitio ad illum qui furatur animam; Tu dicis de illo, qui furatur animam; At ego dicam de eo, qui furatur pecuniam. Quando vero dicit *Levit*. XIX. 11. *Furtum non facietis*; Ecce præmonitio de furto pecuniæ. Cur igitur dictum est; *Non furaberis*? De furto animarum textus loquitur; Aut non est præmonitio nisi de furto pecuniæ, non vero præmonitio de furto animæ. Dixisti? Egredere, & percipe ex tredecim modis; & præterea dic, quod tria præcepta de re memorentur; duo clara, & manifesta, & unum obscurum; explicetur obscurum a manifestis; sicut manifesta sunt præcepta, quibus tenentur morte a Synhedrio infligenda, ita pariter obscurum erit præceptum, quo teneantur morte a Synhedrio infligenda; Ecce tu non potes dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem; Ecce hæc est præmonitio de furto animæ, & illa est præmonitio de furto pecuniæ.

Non testificaberis contra proximum tuum &c. Cur dictum est? Quia dictum est *Deuter*. XIX. 18. *Et facietis ei, quemadmodum intendit facere fratri suo*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est: *Non testificaberis contra proximum tuum &c*. Quomodo? Data sunt decem verba, quinque in hoc, & totidem in altero lapide. Scriptum est; *Ego sum Dominus Deus tuus*; Et ex adverso: *Non occides*: Ostendit textus, quod si quis effundat sanguinem, æque imputat illi textus, ac si imminuat imaginem regis. Simile est regi terrestri, qui ingreditur in provin-

לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמותו של מלך. כך מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך שנאמר שופך דם האדם כתיב לא יהיה לך וכתיב כנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום שנאמר האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים. וכתיב ויאמר יהוה אליו עוד לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת וגו׳. כתיב לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תגנוב מגיד שכל מי שהוא גונב לסוף בא לידי שבועת שוא שנאמר גנוב רצוח ונאוף. וכתיב אלה וכחש רצוח וגנוב ונאוף. כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנאמר ואתם עדי נאם יהוה. כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה. וחמשה על לוח זה. דברי רבי חנינא בן גמליאל וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר את הדברים האלה דבר יהוה ויכתבם על שני לוחות אבנים. ואמר שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה. ואומר ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש.

לא תחמוד רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד. וכתוב אחד אומר לא

vinciam, & constituit sibi imagines, & facit sibi simulachra, & signat sibi monetas; Post aliquod tempus deprimunt illi imagines, frangunt ejus simulachra, & abolent ejus monetas, & imminuunt imaginem regis. Similiter, qui effundit sanguines, æque illi imputat textus, ac si imminuat imaginem regis. Dictum est enim; *Qui effuderit sanguinem hominis*. Scriptum est: *Non erit tibi*. Et ex adverso scriptum est: *Non mœchaberis:* Ostendit textus, quo si quis colat Idololatriam æque illi imputet textus, ac si adulterium faciat post Deum; Scriptum est enim *Ezech.* XVI. 32. *Sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos*. Et scriptum est *Ose.* III. 1. *Et dixit Dominus ad me; Adhuc vade, & dilige mulierem amantem malum, & adulteram &c.* Scriptum est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*. Et ex adverso scriptum est: *Non furaberis*. Ostendit, quod si quis furtum faciat, finis ejus erit, ut juret in vanum; Dictum est enim *Jerem.* VII. 9. *Furari, occidere, adulterari;* & scriptum est *Ose.* IV. 2. *Maledictum, mendacium, homicidium, & furtum, & adulterium*. Et scriptum est: *Memento diei Sabbathi ad sanctificandum illum*. Et ex adverso scriptum est: *Non testificaberis*. Ostendit textus, quod si quis profanaverit Sabbathum, testificetur coram eo, qui dixit, & fuit mundus, quod non creaverit mundum suum sex diebus, & non quieverit die septimo; & qui observat Sabbathum, testificatur coram eo, qui dixit, & fuit mundus, quod creaverit mundum suum sex diebus, & quieverit die septimo; Dictum est enim *Isai.* XLIII. 10. *Vos testes mei; dicit Dominus*. Scriptum est; *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Et ex adverso scriptum est: *Non concupisces;* Ostendit textus, quod si quis concupiscat, finis ejus sit, ut generet filium, qui maledicat patri suo, & matri suæ, & honoret eum, qui non sit ejus pater; Idcirco data sunt decem verba, quinque in altero, totidemque in altero lapide. Verba R. Chanina ben Gamaliel; & sapientes dicunt; decem in hoc, totidemque in altero lapide; Dictum est enim *Deut.* V. 22. *Verba hæc locutus est Dominus ---- scripsitque illa super duas tabulas lapideas*. Et dictum est *Cantic.* IV. 5. *Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli*. Et dictum est ibid. v. 14. *Manus illius tornatiles aureæ plenæ hyacinthis*.

Non concupisces; Rabi dicit; Alter textus dicit; *Non desiderabis;* & alter di-

תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף, לא תחמוד בית רעך כלל. ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל, אי כלל כלל הראשון. הרי אמרת אלא חזר וכלל. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה. אף כלל מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות. אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה שדהו. מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה. אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים. יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך או אפילו חומד בדבור תלמוד לומר לא תחמוד בכסף וזהב עליהם. מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה:

פרשה ט

וכל העם רואים את הקולות רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה, ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה. ונחצב על הלוחות שנאמר קול יהוה חוצב להבות אש. וכל העם רואין קולי קולות ולפידי לפידים. וכמה קולות היו וכמה לפידים היו. אלא שהיו משמיעים את האדם לפי כחו שנאמר קול יהוה בכח דבר אחר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדבור ומפרשים אותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיו שומעין הדיבור מפרשים אותו. רבי אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל. שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה

dicit. *Non concupisces*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Ecce præmonitio contra dolum post adulterium. *Non concupisces domum proximi tui*; Generale; *& servum ejus, & ancillam ejus, & bovem ejus, & asinum ejus*. Particulare; Generale & particulare; non est in generali, nisi quod sit in particulari; & quando dicit. *Et omne quod est proximo tuo*; Iterum generale; Si generale, generale primum; Ecce dixisti; verum iterum generale; generale, & particulare, non est in generali, nisi quod sit in particulari; Tu non potes explicare nisi juxta rationem particularis; Quid explicatur in particulari? res, quæ acquirit, & facit acquirere; Ita pariter in generali. Aut sicut in particulari explicantur bona mobilia, in quibus non est cautio de futuro damno; ita pariter non probo nisi de bonis mobilibus, in quibus non est cautio de futuro damno. Quando vero dicit *Deut.* v. 21. *Agrum ejus*. Sicut in particulari non explicatur nisi quod acquirit, & facit acquirere; ita pariter non probo nisi de re, quæ acquirit, & facit acquirere. Aut dicam, sicut in particulari non explicatur, nisi quod non veniat in tuam potestatem, nisi voluntate dominorum, ita pariter non probo nisi de re, quæ fieri non potest, ut veniat in tuam potestatem, nisi voluntate dominorum; excluditur, si desideres filiam filii tui, aut filium filiæ tuæ, aut si desideres verbo. Idcirco dictum est. *Non desiderabis argentum & aurum super illis*; sicut illic, donec fiat opus, ita pariter hic donec fiat opus.

SECTIO IX.

ET *universus populus videbant voces* Videbant, quod videndum erat, & audiebant, quod erat audiendum. Verba R. Ismaelis. R. Akiba dicit; videbant, & audiebant, quæ videnda erant; Et res quæ sit ignea non egreditur de ore Dei, & inciditur in lapidibus, dictum est enim *Psal.* XXIX. 7. *Vox Domini intercidentis flammam ignis. Et universus populus videbant voces vocum, & flammas flammarum*; Quammultæ erant flammæ? Sed quæ audire faciebant hominem propter ejus virtutem; dictum est enim *Psal.* XXXIX. 4. *Vox Domini in virtute*. Alia expositio: ad demonstrandam laudem Israel, qui postquam constiterunnt omnes coram monte Sinai ad accipiendum legem, audierunt allocutionem, & exposuerunt; dictum est enim *Deut.* XXXII. 10. *Circum-*

לא היה בהם סומין שנאמר וכל העם רואין. מגיד שלא היה בהם אלמים. ויענו כל העם יחדו. ומלמד שלא היה בהם חרשין שנאמר כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע. ומנין שלא היה בהם חגרים שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר. ומלמד שלא היה בהם טפשים שנאמר אתה הראת לדעת. רבי נתן אומר מנין אתה אומר שהראה המקום לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת ים סוף שנאמר ויהי השמש לבא ועלטה היה והנה תנור זה גיהנם שנאמר ותנור לו בירושלם. ולפיד אש זה מתן תורה. שנאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. בין הגזרים האלה זה קריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים. הראהו בית המקדש וסדר קרבנות שנאמר קחה לי עגלה משלשת וגו'. הראהו ארבע מלכיות שהן עתידין לשעבד את בניו שנאמר ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו. אימה. זו מלכות בבל. חשכה זו מלכות מדי. גדולה זו מלכות יון. נופלת זו מלכות רביעית רומי חייבתא ויש מחליפין בדבר נופלת זו מלכות בבל דכתיב נפלה בבל. גדולה זו מלכות מדי שנאמר גדל המלך אחשורוש. חשכה זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בתענית. אימה. זו מלכות רביעית שנאמר דחילא ואימתני ותקיפא יתירא. וירא העם וינעו אין נוע אלא זיע שנאמר נוע תנוע הארץ. ויעמדו מרחוק חוץ משנים עשר מיל. מגיד שהיו ישראל נרתעים לאחוריהם שנים עשר מיל וחוזרין לפניהם שנים עשר מיל הרי עשרים וארבעה מיל על כל דיבור ודיבור נמצאו מהלכים באותו היום מאתים וארבעים מיל. באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת רדו וסייעו את אחיכם שנאמר מלכי צבאות ידודון ידודון. ידודון בהליכה

cumulit eum, & perspicacem reddidit eum; Qui postquam audierunt allocutionem, exposuerunt eam. R. Eliefer dicit ad demonstrandam laudem Israelis, qui postquam constiterunt omnes coram monte Sinai ad accipiendam legem, non inventus est in illis cœcus; dictum est enim; *Et universus populus videbant.* Ostendit, qui in iis non essent muti; Dictum est enim *Exod.* XIX. 8. *Et responderunt omnis populus unanimiter.* Et docetur, quod in iis, non essent surdi; dictum est enim; *Omne quod dixerit Dominus, faciemus, & audiemus.* Et unde probatur, quod in iis non essent claudi? Ex eo quod dictum est: *Exod.* XIX. 17. *Et steterunt sub monte.* Et docetur, quod in iis non essent stupidi; dictum est enim *Deut.* IV. 35. *Tibi ostensum est, ut scires.* R. Nathan dicit; unde probatur, quod monstravit Deus Abrahamo patri nostro Gehenam, & donum legis, & solidationem maris Suph? Ex eo quod dictum est *Genes.* XV. 17. *Et fuit cum Sol descenderet, caligo exorta est; & ecce furnus.* Hic est Gehenna; dictum est enim *Isai.* XXXI. 9. *Et furnus ejus in Hierusalem. Et flamma ignea*: Hoc est donum legis; dictum est enim. *Et universus populus videbant voces, & flammas. Inter partes istas.* Hæc est induratio maris Suph; dictum est enim *Psal.* CXXXIV. 13. *Qui divisit mare Suph in divisiones.* Ostendit illi domum sanctuarii, & ordinem sacrificiorum. Dictum est enim ibid. vers. 9. *Tolle mihi vitulam triennem* &c. Ostendit illi quatuor regna, quæ servitute oppressura erant ejus filios. Dictum est enim ibid. *Et fuit cum vergeret Sol ad occasum; somnus gravis cecidit super Abraham, & ecce timor tenebrarum magnus cadens super eum. Timor.* Hoc est regnum Babelis. *Tenebrarum.* Hoc est imperium Medorum; *magnus.* Hoc est imperium Græciæ. *Cadens.* Hoc est regnum quartum Romæ impium. Et alii in hac re variant. *Cadens.* Hoc est regnum Babelis; dictum est enim *Isai.* XXI. 9. *Cadet Babel*; *magnus.* Hoc est regnum Medorum; dictum est enim *Esth.* XIII. *Rex maximus Assuerus. Tenebrarum.* Hoc est regnum Græcorum, quod obtenebravit oculos Israel jejunio. *Timor* Hoc est regnum quartum; dictum est enim *Dan.* VII. 7. *Terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis. Et timuit populus, ac tremuerunt*; non significat נוע nisi commotionem; dictum est enim *Isai.* XXIV. 19. *Commovendo commovebitur terra. Et stete-*

וידודון בחזרה. ולא במלאכי השרת בלבד
אלא אף הקדוש ברוך הוא שנאמר
שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני. רבי
יהודה ברבי אלעאי אומר לפי שהיו
משולהבין מחמה של מעלן. אמר הקדוש
ברוך הוא לענני. כבוד הזילו טל חיים
על בני שנאמר ארץ רעשה גם שמים
נטפו מפני אלהים וגו׳. ואומר גשם נדבות
תניף אלהים. אימתי נעשה כל הכבוד
הזה בשעה שהיתה נאה שבאומות ומכבדת
את התורה. ונות בית תחלק שלל.
ואין שלל אלא תורה שנאמר שש אנכי
על אמרתך כמוצא שלל רב. ויאמרו
אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה מגיד
שלא היה בהם כח לקבל יותר מעשרת
הדברות שנאמר אם יוספים אנחנו לשמוע
את קול יהוה אלהינו עוד ומתנו לא
קרב אתה ונשמע מאותה שעה זכו ישראל
להעמיד מהם המקום נביאים שנאמר נביא
אקים להם. נביא עתיד אני להעמיד
מהם אלא שקדמו הם בזכות שנאמר
ויאמר יהוה אלי הטיבו אשר דברו. אשרי
בני אדם שהמקום הודה לדבריהם. וכן
הוא אומר כן בנות צלפחד דוברות כן
מטה בני יוסף דוברים. אשרי בני אדם
שהמקום הודה לדבריהם וכן הוא אומר
סלחתי כדבריך מי יתן והיה לבבם. זה לו
איפשר להעביר מלאך המות הייתי מעבירו
אלא שכבר נגזרה גזירה. רבי יוסי אומר
על תנאי כך עמדו ישראל על הר סיני.
שלא ישלוט בהם מלאך המות שנאמר
אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם

terunt a longe. Extra duodecim milliaria. Oſtendit, quod Iſraelitæ recederent duodecim milliaria, & duodecim milliaria accederent; ecce viginti quatuor milliaria in ſingulis allocutionibus. Deprehenduntur inceſſiſſe eo die ducentum & quadraginta milliaria. Eo tempore dixit Deus S. B. Angelis miniſterii. Deſcendite, & auxiliamini fratribus veſtris; dictum eſt enim *Pſal.* LXVIII. 14. *Rex exercituum dilecti dilecti*. Dilecti in eorum acceſſu, & dilecti in eorum receſſu. Non ſolum dictum eſt de Angelis miniſterii, ſed etiam de Deo S. B. dictum eſt enim *Cant.* II. 6. *Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. R. Jehuda bar R. Elai dicit; Quia ardebant calore excelſi. Dixit Deus S. B. nubibus gloriæ: ſtillate rorem vitæ ſuper meos filios; dictum eſt enim *Judic.* V. 4. *Terra mota eſt, & cœli diſtillarunt coram Domino*. Et dictum eſt *Pſal.* LXVIII. 10. *Pluviam voluntariam ſegregabit Deus*. Quando perficietur omnis hæc gloria? Quando conveniens erit inter gentes, & honorabitur lex. *Et ſpeciei domus dividere ſpolia Pſal.* LXVIII. שלל non eſt niſi lex; dictum eſt enim *Pſal.* CXIX 162. *Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui invenit ſpolia multa. Et dixerunt ad Moſen; Loquere tu nobiſcum, & audiemus*. Oſtendit, quod in iis non eſſet virtus major, quam ut acciperent decem verba; dictum eſt enim *Deut.* V. 25. *Si addentes ſimus audire vocem Domini Dei noſtri iterum, moriemur. Appropinqua tu, & audi*. Ab eo tempore meruerunt Iſraelitæ, ut ex ſe ſtatueret Deus prophetas; dictum eſt enim *Deut.* XVIII. 18. *Prophetam ſuſcitabo illis*. Prophetam conſtituam ex illis; ſed illi meritis præcedent; dictum eſt enim *Deut.* V. 28. *Et dixit Dominus ad me: Bene dixerunt, quæcumque locuti ſunt*. Et ſimiliter dictum eſt *Num.* XXVII. 7. *Rectum filiæ Selophehad loquuntur*. Beati filii hominis, quod eorum verbis Deus aſſentitur. *Bene tribus filiorum Joſeph loquuntur*. Ibid. XXXIV. 5. Beati filii hominis, quod eorum verbis Deus aſſentitur. Et ſimiliter dictum eſt Ibid. XXV. 20. *Remiſi ſecundum verbum tuum*. Quis dabit, & erit hoc in cordibus? Impoſſibile eſt, ut pertranſeat Angelus mortis; ego fui, qui feci illum perſtranſire; ſed jam ſtatutum fuit decretum. R. Joſe dicit; cum conditione ſic conſtiterunt Iſraelitæ ad montem Sinai; Ne in ſe dominaretur Angelus mortis. Dictum eſt enim *Pſal.* LXXXII. 6. *Ego di-*

אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו.

ויאמר משה אל העם אל תיראו הרי משה מרמז להודיע חכמתו של משה היאך היה עומד ומפייס אותם האלפים והרבבות ועליו מפורש בקבלה החכמה תעז לחכם מעשרה שליטים. כי לבעבור נסות אתכם בשביל לגדל אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם. יראתו זה בשת פנים סימן טוב באדם שהוא ביישן. לבלתי תחטאו. מגיד שהבשת מביא לידי יראת חטא שנאמר הובישו כי תועבה עשו.

ויעמדו העם מרחוק. אלו שנים עשר מיל מגיד שהיה מחנה של ישראל שנים עשר מיל ומנין שהיה מחנה ישראל שנים עשר מיל שנאמר ויחנו על הירדן מבית הישימות שנים עשר מיל. ומשה נגש אל הערפל גרם לו ענותנותו שנאמר והאיש משה ענו מאד. מגיד הכתוב שכל מי שהוא ענו סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ שנאמר כה אמר יהוה רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו וגו'. ואומר רוח יהוה עלי ואומר ואת כל אלה ידי עשתה ואומר זבחי אלהים רוח נשברה וכל שהוא גבה לב גורם ליטמא את הארץ ולסלק את השכינה שנאמר גבה עינים ורחב לב אותו לא אוכל. וכל גבהי לבב קרוים תועבה שנאמר תועבת יהוה כל גבה לב. עבודה זרה קרויה תועבה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתיך. כשם שעבודה זרה מטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה. ומשה נגש אל הערפל לפנים משלשה מחיצות. חשך. ענן. וערפל. חשך מבחוץ. ענן מבפנים. ערפל לפני לפנים. שנאמר ומשה נגש אל הערפל

dixi; dii estis, & filii excelsi omnes. Idcirco, sicut homo, moriemini, & sicut unus de principibus cadetis.

Et dixit Mose ad populum; ne timeatis. Ecce Mose admovetur; ad ostendendam sapientiam Mosis, quomodo stans conciliaverit illa duo millia, & myriades, & de eo exponitur in traditione *Eccles.* VII. 20. *Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis. Quia causa tentandi vos;* Ad magnificandum vos venit Deus; *Atque ut sit timor ejus supee facies vestras Timor ejus:* Hic est verecundus facie; Bonum est signum in homine, quando est verecundus, excepto peccato. Ostendit, quod verecundia adducat ad timorem peccati; dictum est enim *Jerem.* VI. 15. *Confusi sunt, quia abominationem fecerunt.*

Stetit populus a longe. Hæc sunt duodecim milliaria. Ostendit, quod castra Israelis paterent duodecim milliaria. Et unde probatur castra Israelis duodecim milliaria patuisse? Ex eo quod dictum est *Num.* XXXIII. 49. *Et castrametati sunt juxta Jordanem a Beth-Jesbimoth.* Duodecim milliaria. *Mose vero accessit ad caliginem.* Hoc illi effecit sua humilitas; dictum est enim *Num.* XII. 3. *At vir Mose humilis valde.* Ostendit textus; quod si quis se humiliet, finis erit, ut habitet Divinitas cum homine in terra; dictum est enim *Isai.* LVII. 15. *Excelsus & sublimis, habitans æternitatem, & sanctum nomen ejus* &c. Et dictum est; *Spiritus Domini super me.* Et dictum est: *Et omnia hæc manus mea fecit.* Et dictum est *Psal.* LI. 19. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Qui vero superbus est corde, facit, ut polluatur terra, & recedat Divinitas; dictum est enim *Psal.* CI. 5. *Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Et omnes superbi corde appellantur abominatio. Dictum est enim *Prov.* XVI. 4. *Abominatio Domini est omnis superbus corde.* Idololatria dicitur abominatio. Dictum est enim. *Et non adduces abominationem in domum tuam.* Quia Idololatria polluit terram, & facit recedere Divinitatem. *Mose vero accessit ad caliginem;* intra tria sepimenta, sc. tenebras, nubem, & caliginem: Tenebræ erant exteriores, nubes inferior, & intima erat caligo. Dictum est enim; *Mose vero accessit ad caliginem. Dixitque Dominus ad Mosen: sic dices.* ea lingua, qua tibi loquor; *Sic dices ad filios Israel;* lingua sancta; Ubicunque dicitur כה כבה עניה ואמירה, sem-

יאמר יהוה אל משה כה תאמר בלשון שאני אומר כה תאמר אל בני ישראל בלשון הקדש. כל מקום שנאמר כה ככה ענייה ואמירה הרי זה בלשון קדש. אתם ראיתם כי מן השמים. הפרש בין שאדם רואה בין שאחרים משיחין לו. כשאחרים משיחין לו פעמים לבו חלוק אבל כאן אתם ראיתם. רבי נתן אומר אתם ראיתם למה נאמר לפי שהוא אומר יודוך יהוה כל מלכי ארץ יכול כשם ששמעו כך ראו תלמוד לומר אתם ראיתם אבל לא ראו אומות העולם. כי מן השמים דברתי עמכם. כתוב אחד אומר כי מן השמים וכתוב אחר וירד יהוה על הר סיני ביצד יתקיימו שני מקראות הללו הכריע השלישי מן השמים השמיעך את קולו ליסרך דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר מלמד שהרכין הקדוש ברוך הוא שמים העליונים על ראש ההר ודבר עמהן מן השמים שנאמר ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. רבי אומר וירד יהוה על הר סיני ראש ההר ויקרא יהוה למשה אל ראש ההר ויעל משה שומע אני בשמעו. אמרת ומה אחד משמש שמשין הרי הוא בא במקומו. ושלא במקומו קל וחומר לכבודו של מי שאמר והיה העולם.

פרשה י

לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. רבי ישמעאל אומר דמות שמשיי המשמשין לפני במרום ולא דמות מלאכים ולא דמות אופנים ולא דמות כרובים. רבי נתן אומר לא תעשון אתי שלא תאמר עושה אני כמן דמות ואשתחוה לו תלמוד לומר לא תעשו לכם. ושמרתם מאד. רבי עקיבא אומר לא תעשון אתי כדרך שאחרים מנהגין במדינות בשהטובה באה א׳להיהם הם מכבדין את א׳להיהם על כן יזבח לחרמות. וכשהפורענות באה עליהן הם מקללין את א׳להיהם שנאמר וקלל במלכו. אבל אם אביא עליהם הטובה יתנו הודאה וכשאביא עליהם יסורים יתנו הודאה. וכן דוד אומר כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא. וכן איוב אומר יהוה נתן ויהוה לקח יהי שם יהוה מבורך על מדה טובה ועל מדה פורענות. מה אשתו אומרת לו עודך מחזיק בתומתך ברך א׳להים ומות. וכן הוא משיב כדבר אחת הנבלות תדברי.

per intelligitur lingua ſancta; *Vos vidiſtis, quod e cœlo*. Diſcrimen eſt inter illum qui videt, & inter alios, qui loquuntur cum illo. Quando alii cum illo loquuntur, cor ejus diſtrahitur; ſed hoc loco; *vos vidiſtis*. R. Nathan dicit; *vos vidiſtis*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Pſal.* CXXXVIII. 4. *Laudarunt te Domine omnes Reges terræ*. Crederem, quod ſicut audierunt ita quoque viderint? Idcirco dictum eſt *vos vidiſtis*; ſed non viderunt nationes mundi. *Quod e cœlo locutus ſum vobiſcum*. Alter textus dixit; *Quod e cœlo*; Et alter dicit; *Et deſcendit Dominus ſuper montem Sinai*. Quomodo conciliatur hi duo textus? Concilier tertius. *De cœlo audire fecit te vocem ſuam, ad erudiendum te*. *Deut.* IV. 36. Verba R. Iſmaelis. R. Akiba dicit; docetur, quod produxerit Deus S. B. cœlos ſuperiores ſuper cacumen montis, & locutus fuerit cum illis de cœlo: dictum eſt enim *Pſal.* XVIII. 10. *Et inclinavit cœlos, & deſcendit; & caligo ſub pedibus ejus*. Rabi dicit. *Et deſcendit ſuper montem Sinai*. Super cacumen montis. *Et vocavit Dominus Moſen ad cacumen montis. Et adſcendit Moſe*: Crederem juxta ſenſum literalem? Dixiſti? Sicut aliquis ſervus ſervorum venit in locum ſuum, & in locum, qui ſuus non ſit, multo magis ad gloriam ejus, qui dixit, & fuit mundus.

SECTIO X.

N*On facietis mecum Deos argenti, & Deos auri*. R. Iſmael dicit; imagines miniſtrorum, qui miniſtrant. *Coram me* in excelſo; non imaginem Angelorum, neque imagines rotarum, neque imagines Cherubim. R. Nathan dicit. *Non facietis mecum*; ne dicas: faciam ego quaſi imaginem, & colam illam; Idcirco dictum eſt; *Non facietis vobis*; Et obſervabitis valde. R. Akiba dicit. *Non facietis mecum*; ſicut alii ſolent in provinciis, quibus quando bonum contigit, honorant deos ſuos; dictum eſt enim *Habac.* I. 16. *Propterea immolabit ſagenæ ſuæ*. Quando mala ſuperveniunt, maledicunt diis ſuis; dictum eſt enim *Iſai.* VIII. 20. *Et maledicet regi ſuo*. Verum quum adducet ſuper illos bonum, dabunt laudem; & quando adducet ſuper illos laudem, dabunt pariter laudem. Atque ita dixit David *Pſal.* CXVI. 13. *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo*. Et ſic pariter dixit *Job* I. 21. *Dominus dedit, Dominus abſtulit; ſit nomen Domini benedi-*

di-

ואנשי דור המבול שהיו כעוררין בטובה וכשבא עליהם פורענות. קבלו אותה בעל כרחם. ואנו שהיינו נאים בטובה לא נהיה בפורענות לפיכך אמר כדבר אחת הנבלות תדברי. ועוד שיהא שמח אדם ביסורין יותר מהטובה שאפילו אדם עומד בטובה כל ימיו אינו נמחל לו העבירות שבידו ומי מוחל לו העבירות הוי אומר היסורין. רבי אליעזר אומר הרי הוא אומר מוסר יהוה בני אל תמאס וגו׳ מפני מה כי את אשר יאהב יהוה יוכיח. אמרת בא וראה מי גרם לבן זה לרצות את האב הוי אומר ייסורין. רבי אומר וידעת עם לבביך כי כאשר ייסר איש את בנו וגו׳ רבי יונתן אומר חביבין יסורין כשם שברית כרותה לארץ. כך ברית כרותה ליסורין. יהוה אלהיך מיסרך. כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה. רבי שמעון בן יוחאי אומר חביבין יסורין ששלש מתנות טובות נתנו לישראל. ואומות העולם מתאוין להם ולא נתנו להם אלא בייסורין. ואלו הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא. תורה דכתיב לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ארץ ישראל מנין דכתיב יהוה אלהיך מיסרך ואומר כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה. העולם הבא מנין דכתיב כי נר מצוה ותורה אור וגו׳. אמרת אי זה דרך שמביאה את האדם לחיי העולם הבא הוי אומר אלו יסורין. רבי נחמיה אומר חביבין יסורין שכשם שהקרבנות מרצין כך יסורין מרצין. בקרבנות מהו אומר ונרצה לו לכפר עליו. בייסורין מה הוא אומר והם ירצו עונם. ולא עוד אלא שמייסורין מרצין יותר מן הקרבנות מפני שהקרבנות בממון והייסורין בגוף וכן הוא אומר עור בעד עור. כבר היה רבי אליעזר חולה ונכנסו ארבעה זקנים לבקרו רבי טרפון ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה רבי טרפון

dictum. Super conditione boni; & super conditione mali. Quid dixit illi uxor? *Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Domino, & morere. Qui ait ad illam; Quasi una de stultis mulieribus locuta es*. Et viri generationis diluvii, qui occupati sunt bonis, quando supervenerunt mala, inviti acceperunt; *Nos vero qui bona suscepimus mala quare non suscipiemus?* Idcirco dixit: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es*. Et præterea, debebit homo lætari magis in pœnis, quam in bonis. Quia si quis sit in bonis cunctis diebus suis, non remittuntur ei sua peccata; & qua de causa condonantur ei peccata? Propter castigationes. R. Eliesser dicit; ecce dictum est *Prov.* III. II. *Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias* &c. Qua de causa? *Quia quem diligit Dominus, corripit*. Quæ causa est filio, ut in eo pater complaceat? castigationes. Rabi dicit: *Consciusque sis cum corde tuo; quod quemadmodum castigat homo filium suum* &c. *Deut.* VIII. 5. R. Jonathan dicit; Amabiles sunt castigationes; sicut fœdus ictum est terræ; ita pariter ictum est fœdus castigationibus: Dictum est enim ibid. *Dominus Deus tuus castigat te. Nam Dominus Deus tuus introducit te in terram bonam*. R. Simeon ben Jochai dicit: Amabiles sunt castigationes, quibus tria bona data sunt Israeli, quæ desiderunt nationes mundi; & non data data sunt illis nisi in castigationibus; & sunt lex, & terra Israel, & seculum futurum. Lex; scriptum est *Prov.* I. 2. *Ad sciendam sapientiam, & disciplinam: ad intelligenda verba prudentiæ. Beatus vir quem castigaverit Deus Psal.* XXXIV. 9. Terra Israel unde probatur? Ex eo quod scriptum est *Dominus Deus tuus castigat te*. Et dictum est: *Nam Dominus Deus tuus introducit te in terram bonam*. Seculum futurum unde probatur? Ex eo quod dictum est *Prov.* VI. 23. *Quia mandatum lucerna est, & lex lux*. Dixisti? Quænam est via, quæ deducit hominem ad vitam seculi futuri? Dicit; istæ sunt castigationes. R. Nehemia dicit; Amabiles sunt castigationes; sicut sacrificia expiant, ita pariter castigationes expiant; de sacrificiis quid dictum est? *Et acceptabile erit illi ad expiandum illum. Levit.* I. 14. De castigationibus quid dictum est? *Placabunt pro peccatis suis* Ibid. XXVI. 41. Neque hoc tantum; sed castigationes magis placant quam sacrificia; quia sacrificium in pecunia, & castigationes in corpore; & sic

ואמר טוב אתה לישראל מגלגל חמה. הא למדת שחביבין ייסורין. אלהי כסף ואלהי זהב. למה נאמר לפי שהוא אומר ועשית שנים כרובים זהב. אמר הריני עושה ארבעה תלמוד לומר אלהי כסף אם הוספת על שנים הרי הם כאלהי זהב. אלהי כסף למה נאמר והלא כבר נאמר אלהי זהב. ומה תלמוד לומר אלהי כסף לפי שמצינו כל כלי בית עולמים שאם אין להם של זהב עושים אותו של כסף. שומע אני אף כרובין כן. תלמוד לומר אלהי כסף. הא אם אינו נותן של זהב הרי הם כאלהי כסף. לא תעשו לכם שלא תאמר הואיל ונתנה תורה רשות לעשות בבית המקדש הריני עושה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות תלמוד לומר לא תעשו לכם. דבר אחר לא תעשו לכם אלהי כסף. שלא תאמרו הרי אנו עושין לנו כדרך שאחרים עושים במדינות תלמוד לומר לא תעשו לכם.

פרשה יא

מזבח אדמה תעשה לי. מזבח מיוחד לי שלא תבנהו מתחלה לשום אחר. רבי ישמעאל אומר מזבח אדמה תעשה לי שלא תבנהו על גבי כיפים ולא על גבי עמודים. רבי נתן אומר חלול באדמה נעשה שנאמר נבוב לוחות תעשה אותו. איסי בן עקיבא אומר מזבח נחשת מלא אדמה תעשה לי. שנאמר כי מזבח הנחשת אשר לפני יהוה קטן מהכיל את העולה. וכי קטן היה והלא כבר נאמר אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא ומה תלמוד לומר קטן. אלא ביום שנבנה זה נגנז זה. וזבחת עליו כנגדו. אתה אומר עליו כנגדו או אינו אלא עליו כמשמעו. והדין נותן ומה אם צפון המזבח שאינו כשר לכפרה כשר לשחיטה. ראש המזבח שהוא כשר לכפרה דין הוא שיוכשר לשחיטה. והרי המזבח הפנימי יוכיח שהוא כשר לכפרה ואינו כשר לשחיטה והוא יוכיח על מזבח החיצון אף על פי שהוא כשר לכפרה לא יוכשר לשחיטה. לא

sic dictum est *Job.* II. 4. *Pellem pro pelle*. Jam ægrotabat R. Eliefer, & ingressi sunt ad eum visitandum quatuor senes, R. Tarphon, R. Jehosua, & R. Eliefer ben Azaria, & R. Akiba. Respondit R. Tarphon & dixit; Melior es tu Israeli, quam rota solis. Ecce doceris, quod amabiles sint castigationes *Deos argenti*, & *deos auri*. Cur dictum est? Quia dictum est : *Et facies duos Cherubim aureos*. Dicis ; ecce faciam quatuor. Idcirco dictum est; *Deos argenti*. Si addes super duos ; ecce sunt sicut dei auri ; *Deos argenti* : cur dictum est? Quia jam dictum sit; *Deos auri*. Et cur dictum est: *Deos argenti*. Quia invenimus, quod omnia vasa domus seculorum, si desit aurum , fiant ex argento. Crederem vel Cherubim? Idcirco dictum est: *Deos argenti*. Ecce si non fiant ex auro , ecce sunt sicut dii argenti. *Non facietis vobis* : ne dicas; quoniam lex dedit facultatem faciendi in domo sanctuarii, ecce faciam in domibus Synagogarum, & Academiarum; Idcirco dictum est ; *non facietis vobis*. Alia expositio ; *Non facietis vobis deos argenti* ; Ne dicatis ; ecce nos facimus nobis , sicut alii faciunt in provinciis: Idcirco dictum est. *Non facietis vobis*.

SECTIO XI.

Altare terreum facies mihi. Altare mihi peculiariter destinatum ne ædifices a principio alieno nomine. R. Ismael dicit; *Altare terreum facies mihi*; ne ædifices super fornices, & columnas. R. Nathan dicit ; vacuum in terra perficiatur; Dictum est enim *Ex.* XXVII. 8. *Cavum lateribus facies illud*. Issi ben Akiba dicit ; Altare æneum plenum terra facies mihi ; Dictum est enim I. *Reg.* VIII. 64. *Quoniam altare æneum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum*. Quid? Num parvum erat? Atqui dictum est ; quod mille holocausta obtulerit Salomon super hoc altare ; Cur igitur dictum est: *minus*? Nisi quod eo die , quo hoc ædificatum fuit , illud fuerit absconditum . *Et immolabis super illud*; E regione illius; Tu dicis עליו e regione illius; at ego dicam עליו juxta sensum literalem ; & est argumentum; Si septentrio altaris, qui non est legitimus ad expiandum ; est tamen legitimus ad mactandum; summitas altaris, quæ est legitima ad expiandum , erit æquum, ut sit legitima ad mactandum. At ecce altare interius probet , quod

אם אמורה במזבח הפנימי שאינו לא
מכשיר ולא מתיר ואינו גומר הכפרה
לפיכך לא יוכשר לשחיטה תלמוד לומר
ועשית עולותיך הבשר והדם. הבשר
והדם בראש המזבח ואין שחיטה בראש
המזבח. רבי אסי אומר אף לשחוט בראש
המזבח והכתוב מסייעו שנאמר מזבח
אדמה תעשה לי. כתוב אחד אומר את
עולותיך ואת שלמיך וכתוב אחד אומר
ועשית עולותיך הבשר והדם כיצד
יתקיימו שני מקראות הללו. אמר רבי
יוסי ברבי יהודה מחצי המזבח לצפון
כצפון. ומחצי המזבח לדרום כדרום.
ואין לי אלא צפון המזבח שהוא כשר
לשחיטה. שאר כל צפון העזרה מנין
תלמוד לומר ושחט את הכבש במקום
אשר ישחט את העולה שאין תלמוד
לומר במקום הקדש אלא להכשיר בו כל
הקדשים אין לי אלא חטאת ועולה
ושלמים. שאר כל קרבנות מנין תלמוד
לומר את צאנך ואת בקרך משמע מביא
את הקדשים ואת החולין. אמרת במי
הענין מדבר בקדשים בכל המקום וגו'
שאני נגלה עליך בבית הבחירה. מכאן
אמרו שם המפורש אסור להאמר בגבולין.
רבי אליעזר בן יעקב אומר אם תבא
לביתי אבא לביתך ואם לא תבא
לביתי לא אבא לביתך. מקום שלבי
אוהב שם רגלי מוליכות אותי. מכאן
אמרו כל עשרה בני אדם שנכנסין
לבית הכנסת שכינה עמהם שנאמר
אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפילו שלשה
שדנין שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ומנין
אפילו שנים שנאמר אז נדברו יראי יהוה
איש אל רעהו. ומנין אפילו אחד שנאמר
בכל המקום אשר אזכיר את שמי
אבוא אליך.

ואם מזבח אבנים תעשה לי. רבי
ישמעאל אומר כל אם שבתורה רשות
חוץ משלשה. ואם תקריב מנחת בכורים

quod est legitimum ad expiandum, non est tamen legitimum ad mactandum, & illud probet de altari exteriori, quod quamvis sit legitimum ad expiandum, non est tamen legitimum ad mactandum; Idcirco dictum est; *Et facies holocausta tua carnem & sanguinem*. *Carnem & sanguinem* in summitate altaris; Non autem facienda est mactatio in summitate altaris. R. Asse dicit; vel mactari potest in summitate altaris; & textus opitulatur; Dictum est enim: *Altare terreum facies mihi*. Et alter textus dicit: *holocausta tua, & pacifica tua*; & alter dicit; *Et facies holocausta tua carnem & sanguinem*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Dicit R. Jose bar R. Jehuda; Dimidia pars aquilonaris ad aquilonem sicut plaga aquilonaris; & dimidium altare ad austrum sicut pars australis; & non est mihi nisi plaga aquilonaris altaris, quæ sit legitima ad mactandum; Reliqua plaga aquilonaris atrii unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit*. XIV. 13. *Mactabitque agnum in loco quo mactat holocaustum*; Neque erat necesse ut diceretur; *In loco sanctitatis*; Nisi ut ibi legitimæ fierent omnes sanctitates; Non probo nisi de sacrificio pro peccato, & de holocausto, & de pacificis. Reliqua omnia sacrificia unde probantur? Ex eo quod dictum est *Oves tuas, & boves tuos*. Ex textu includam sanctitates, & profana. Dixisti? De quo agitur? De sanctitatibus; *In omni loco &c. Ubi apparebo tibi*; in domo electa. Hinc dixerunt; Nomen ineffabile nefas erat profanare in terminis. R. Elieser ben Jacob dicit; Si venies in domum meam, veniam in domum tuam, si vero non venias in domum meam, non veniam in domum tuam; In locum, quem cor meum amat, me pedes mei adducunt: Hinc dixerunt; Si decem ingrediantur in domum congregationis, Divinitas erit cum illis; Dictum est enim; *Psal*. LXXXII. *Deus stetit in congregatione deorum*. Et unde probantur vel tres, qui judicant? Ex eo quod dictum est LXXXII. 1. *In medio autem deos dijudicat*. Et unde probantur vel duo? Ex eo quod dictum est *Malach*. III. 16. *Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque ad proximum suum*; & unde probatur vel unus? Ex eo quod dictum est; *In omni loco, quo mentionem fecero nominis mei, veniam ad te*.

Et si altare lapideum feceris mihi. R. Ismael dicit; ubicunque dicitur *si* in lege, arbitrarium est, exceptis tribus locis. *Si vero obtuleris munus primarum fru-*

חובה. אתה אומר חובה או אינו לא
רשות תלמוד לומר תקריב את מנחת
בכוריך חובה ולא רשות. כיוצא בו
אם כסף תלוה את עמי וגו'. חובה.
אתה אומר חובה או אינו לא רשות
תלמוד לומר העבט תעביטנו חובה ולא
רשות. כיוצא בו ואם מזבח אבנים
תעשה לי חובה. אתה אומר חובה
או אינו לא רשות תלמוד לומר אבנים
שלמות תבנה רשות. אתה אומר
רשות או אינו אלא חובה תלמוד לומר
מזבח אבנים תעשה לי. רשות ולא
חובה ומה תלמוד לומר ואם מזבח
אבנים. לא רוצה של אבנים יעשה
של לבנים עושה. והרי דברים קל
וחומר לשאר כל הכלים ומה אם
מזבח החמור אם רצה לשנות ישנה
קל וחומר לשאר כל' הכלים לא ותבנה
אתהן גזית. אין גזית לא גזוזות.
שהונף עליהם ברזל. רבי נתן אומר
הרי שבנה שתי אבנים גזוזות שהניף
עליהם ברזל שומע אני יהא המזבח
כלו פסול תלמוד לומר לא תבנה אתהן
גזית בו אי אתה בונה אבל אתה
בונה בהיכל ובקדש הקדשים שהיה
בדין ומה אם מזבח הקל אסור לבנות
בו ההיכל' וקדש' הקדשים החמורים
דין הוא שלא יהו בונין בו גזית תלמוד
לומר לא תבנה אתהן גזית בו אי אתה
בונה גזית אבל אתה בונה גזית
בהיכל ובקדש הקדשים. ומה אני מקיים
ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע
בבית בהבנותו בבית אינו נשמע אבל
בחוץ נשמע. כי חרבך הנפת עליה וגו'.
מכאן היה רבי שמעון בן לעזר אומר
המזבח נברא להאריך שנותיו של אדם
והברזל לקצר שנותיו של אדם. אינו
רשאי להניף המקצר על המאריך. רבי
יוחנן בן זכאי אומר הרי הוא אומר אבנים
שלמות תבנה אבנים שמטילות שלום
והרי דברים קל וחומר ומה אם אבנים
מזבח שאינם לא רואות ולא שומעות
ולא מדברות על שמטילות שלום בין
ישראל לאביהם שבשמים אמר הקדוש
ברוך הוא לא תניף עליהם ברזל.

frugum. *Levit.* II. 14. Ex debito. Tu dicis ex debito, at ego dicam ex arbitrio. Idcirco dictum est ibid. *Offeres munus primarum frugum tuarum*. Ex debito, non ex arbitrio. Huic simile tu dicis: *Si argentum fœnerato dederis populo meo &c. Exod.* XXII. 24. Ex debito. Tu dicis ex debito; At ego dicam ex arbitrio: Idcirco dictum est *Deuter.* XV. 8. *Et mutuo dando*, *mutuo dabis ei*; Ex debito, non autem ex arbitrio. Huic simile; *Et si altare lapideum feceris mihi*. Ex debito. Tu dicis ex debito; At ego dicam ex arbitrio. Idcirco dictum est *Deuter.* XXVII. 6. *Lapidibus integris ædificabis*. Ex arbitrio. Tu dicis ex arbitrio; At ego dicam ex debito. Idcirco dictum est. *Altare lapideum facies mihi*. Et arbitrio, non autem ex debito. Idcirco dictum est; *Et si altare lapideum*; Si velis facere ex lapidibus, fiat, si ex lateribus, fiat. Et ecce argumentum a minori ad majus; Si velit variare, licet variare, multo magis in reliquis omnibus vasis. *Non ædificabis eos excisos*; Non est גזית nisi excisum. *Quia si extuleris super illos*. R. Nathan dicit; Ecce si ædificet duos lapides excisos, super quos extulerit ferrum, crederem totum altare profanatum? Idcirco dictum est; *Non ædificabis eos excisos*; Illi sunt profanati, non autem profanatum est totum altare; *Non ædificabis eos excisos*. In illo non potes ædificare, at potes ædificare in templo, & in sancto sanctorum. Et est argumentum. Si in altari, quod est leve, non licet ædificare; Templum, & sanctum sanctorum, quæ sunt gravia, erit æquum, ut non possint ædificari ex lapidibus excisis. Idcirco dictum est; *Non ædificabis eos excisos*; In eo tu non potes ædificare lapides excisos, sed potes ædificare ex lapidibus excisis templum, & sanctum sanctorum. Quomodo ego explicabo quod dictum est I. *Reg.* VI. 17. *Et malleus & securis & omne ferramentum non sunt audita in domo cum ædificaretur?* In domo non sunt audita, at foris audita sunt. *Quia si gladium tuum extuleris super illud &c.* Hinc R. Simeon ben Eleazar dicebat; Altare ædificatum est ad producendos annos hominis, & ferrum ad abbreviandos; Non potest ventilari abbrevians super prolongans. R. Jochanan ben Zaccai dicit; ecce dictum est: *Lapidibus integris ædificabis illud*; lapidibus qui portent pacem; Et ecce argumentum a minori ad majus; Si de lapidibus altaris, qui non vident, neque audiunt neque loquuntur, eo quod portent

המטיל שלום בין איש לאיש בין איש לאשתו. בין עיר לעיר. בין אומה לאומה בין ממשלה לממשלה. בין משפחה למשפחה. על אחת כמה וכמה שלא תבא עליו פורענות.

ולא תעלה במעלות על מזבחי. מכאן אמרו עשה כבש למזבח. אין לי אלא עלייה. ירידה מנין תלמוד לומר לא תגלה ערותך עליו הא לא עלייה ולא ירידה גרמה אלא כסוי גורם. רבי ישמעאל אומר אינו צריך. והלא כבר נאמר ועשה להם מכנסי בד. ומה תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו שלא ילך פסיעה גסה אלא גודל בצד עקב ועקב בצד גודל.

אשר לא תגלה ערותך עליו. עליו אי אתה פוסע פסיעה גסה. אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל ובקדש הקדשים שהיה בדין ומה אם מזבח הקל אסור לפסוע פסיעה גסה בהן לפי שהן חמורין תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו. בו אי אתה פוסע פסיעה יתירה אבל אתה פוסע פסיעה יתירה בהיכל ובקדש הקדשים והרי דברים קל וחומר ומה אם אבנים שאין בהם דעת לא לרעה ולא לטובה אמר הקדוש ברוך הוא לא תנהג בהן מנהג בזיון. חבריך שהוא ברמותו של מי שאמר והיה העולם דין הוא שלא תנהוג בו מנהג בזיון אשר לא תגלה ערותך עליו.

חסלת פרשת יתרו

ואלה המשפטים אשר תשים. נמצינו למדין שסנהדרין באין בצד מזבח אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר וינס יואב ויחזק בקרנות המזבח.

tent pacem inter Israel & eorum patrem, qui est in cœlis, dixit Deus S.B. Non efferes super illos ferrum; Qui portat pacem inter virum & virum, inter virum & uxorem, inter civitatem & civitatem, inter nationem, & nationem, inter dominium & dominium, inter familiam, & familiam, quanto magis non adducet super illum pœnas!

Neque adscendas gradibus super altare meum; Hinc dixerunt, faciendum fuisse collem altari; Non probo nisi de adscensu, descensus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ne reveletur turpitudo tua super illo.* Ecce neque adscensus, neque descensus efficiunt, sed operimentum facit. R. Ismael dicit; non est necesse; Cum jam dictum sit; *Et fac eis femoralia byssina.* Et cur dictum est; *Ne reveletur turpitudo tua super illo?* Ne magno incessu gradiatur; sed pollex sit in latere calcanei, & calcaneus in latere pollicis.

Ne reveletur turpitudo tua super illo. Super illo tu non potes incedere magno incessu, at poteris incedere magno incessu in templo, & in sancto sanctorum, Et est argumentum; Si in altari, quod est leve, vetitum est magno gradu incedere, in templo, & in sancto sanctorum, quæ sunt gravia erit æquum, ut vetitum sit magno gradu incedere. Idcirco dictum est; *Ne reveletur turpitudo tua super illo.* In eo tu non potes magno gradu incedere, sed poteris magno gradu incedere in templo, & in sancto sanctorum; & ecce argumentum a minori ad majus; Si de lapidibus, quibus non est scientia neque ad malum, neque ad bonum, dicit Deus S. B. ne assuescas in illis consuetudine contemtus; In socio tuo, qui est ad imaginem illius, qui dixit; & fuit mundus, erit æquum, ut non assuescas consuetudine contemtus. *Ne reveletur turpitudo tua super illo.*

Desinit Parascha *Jethro.*

HÆC *autem sunt judicia, quæ pones.* Deprehenditur, quod doceamur, quod Synhedria incederent ad latus altaris; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim 1. *Reg.* 11. 28. *Fugit ergo Joab, & apprehendit cornua altaris.*

Tra-

מסכת נזיקין

פרשה א

ואלה המשפטים רבי ישמעאל אומר
ﭏו מוסיפין על העליונים מה עליונים
מסיני אף תחתונים מסיני . רבי עקיבא
אומר ואלה המשפטים למה נאמר לפי
שהוא אומר דבר ﭏ בני ישראל ואמרת
אליהם אין לי אלא פעם אחת מנין
שנה ושלש ורבע עד שילמדו תלמוד לומר
ולמדה את בני ישרﭏ. יכול למדין ולא
שונין. תלמוד לומר שימה בפיהם. יכול
שונין ולא יודעין תלמוד לומר ואלה
המשפטים וגו׳ ערכם לפניהם כשלחן
ערוך כענין שנאמר אתה הראית לדעת.
רבי יהודה אומר וﭏה המשפטים במרה
שנאמר שם שם לו חק ומשפט. רבי
ﭏעזר בן עזריה אומר הרי הגוים שדנו
כדיני ישרﭏ שומע אני יהו קיימים תלמוד
לומר וﭏה המשפטים אתה דן שלהם
והם אינן דנין את שלך מכאן אמרו
גט המעושה בישרﭏ כשר ובגוים פסול
אבל גוים חובטין אותו ואומרין לו עשה
מה שישרﭏ אומר לך כשר. רבי שמעון
אומר מה ראו דינין לקדום לכל מצות
שבתורה שכשהדין בין אדם לחבירו
תחרות ביניהם . נפסק הדין נעשה שלום
ביניהם. וכן יתרו אומר אם את הדבר הזה
תעשה וגו׳ כי תקנה עבד עברי בנמכר
בבית דין הכתוב מדבר שיהא עובדו
ועובד הבן. או אינו מדבר ﭏא במוכר
עצמו . כשהוא אומר וכי ימוך אחיך ונמכר
לך הרי מוכר עצמו אמור. הא מה תלמוד
לומר כי תקנה עבד עברי בנמכר בבית
דין על גניבתו הכתוב מדבר שיהא
עובדו ועובד את הבן. כי תקנה עבד
עברי בבן ישרﭏ הכתוב מדבר או אינו ﭏא

Tractatus de damnis.

SECTIO I.

HÆC *autem sunt judicia*. R. Ismael dicit; Hæc addita sunt superioribus; sicut superiora ex Sinai, ita pariter inferiora ex Sinai. R. Akiba dicit; *Hæc autem sunt judicia*; Cur dictum est? Quia dictum est; *Loquere ad filios Israel*, *&c dic ad eos*. Non probo nisi semel, bis, ter, quater, donec percipiant unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Pone in ore eorum*. Crederem, quod addiscerent, & non iterarent? Idcirco dictum est; *Pone in ore eorum*; Crederem quod repeterent, & scirent? Idcirco dictum est; *Hæc autem sunt judicia &c.* Ordina illa in eorum conspectu sicut mensam ordinatam; sicuti dictum est *Deuter.* IV. 35. *Tibi ostensum est, ut scires*. R. Jehuda dicit: *Hæc autem sunt judicia &c.* In Marha; Dictum est enim *Exod.* XV. 25. *Ibi posuit ei statutum ac judicium*. Rabi Eliezer ben Azaria dicit; Ecce si gentes judicentur juxta judicia Israel, crederem posse confirmari? Idcirco dictum est: *Hæc autem sunt judicia*; Tu judicabis quæ sua sunt, at illi non judicabunt quæ tua sunt. Hinc dixerunt; si divortium factum sit ab Israelita, legitimum est, si ab gentibus, est illegitimum; sed gentiles obsignant illud, & dicunt; fac sicut Israelita: tibi dicit, legitimum est. R. Simeon dicit: Quid viderunt, ut præcedant judicia omnia præcepta quæ sunt in lege? Quia, quando judicant inter hominem & socium ejus, invidia est inter eos; perfecto judicio, fiet pax inter eos. Et sic Jethro dicit: *Sic hoc facies &c. Cum emeris servum Hebræum*; De vendito in Synhedrio propter ejus furtum textus loquitur, quod ipse serviat, & serviat filius ejus; Aut non loquitur nisi de eo, qui seipsum vendiderit. Quando vero dicit *Levit.* XXV. 39. *Quum vero depauperatus fuerit frater tuus apud te, vendideritque se tibi*; Ecce memoratur, qui seipsum vendiderit. Cur igitur dictum est: *Cum emeris servum Hebræum*? De vendito in Synhedrio propter ejus furtum textus loquitur, quod ipse serviat, & serviat filius ejus. *Cum emeris servum Hebræum*; De filio Israelitæ textus loquitur, aut non loquitur nisi de servo Hebræi. Quomodo ego explicabo: *Et possidendos dabitis filiis vestris post vos? &c. Levit.* ibid. vers. 46. Quando emtus sit a gentili, sed quando emtus sit

בעבדו של עברי ומה אני מקיים
והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם וגו'
בנלקח מן הגוי. אבל בנלקח מן ישראל
שומע אני שיהא עובד שש ויצא בשביעית
תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או
העבריה וגו' שאין תלמוד לומר העברי
שהרי כבר נאמר אחיך. ומה תלמוד לומר
העברי מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה
שוה נאמר כאן עברי ונאמר להלן עברי
מה עברי האמור להלן בבן ישראל הכתוב
מדבר אף עבד עברי האמור כאן בבן
ישראל הכתוב מדבר ואף על פי שאין
ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ויאמרו אלהי
העברים נקרא עלינו וגו לאברם העברי
עבד יכול תקראנו עבד לשום בזיון
תלמוד לומר כי תקנה עבד עברי התורה
קראתו עבד בעל כרחה.

כי תקנה עבד עברי. למה נאמר להביא
הגר דברי רבי ישמעאל רבי אלעזר אומר
אינו צריך אם ישראל עובד הגר לא יעבוד
אם ישראל עובד שש שנים. הגר יעבוד
שתים עשרה. אמרת דיו לבא מן הדין
להיות כנדון. מה ישראל עובד שש. לפי
שהוא אומר אם אין לו ונמכר בגניבתו
שומע אני לעולם תלמוד לומר שש שנים
יעבוד. מגיד הכתוב שהוא עובד שש
ויוצא בשביעית.

שש שנים יעבוד. שומע אני כל
עבודה במשמע. תלמוד לומר לא תעבוד
בו עבודת עבד מכאן אמרו לא ירחוץ
לו רגליו ולא ינעול לו מנעליו ולא יטול
לו כלים לבית המרחץ ולא יסמוך לו
במתניו כיון שעולה במעלה ולא יטלנו
לא בפוריון ולא בכסא ולא בלקטקא
כדרך שעבדים עושין תלמוד לומר
ובאחיכם בני ישראל וגו'. אבל בבנו
ובתלמידו רשאי.

שש שנים יעבוד. שומע אני בין
עבודה שיש בה בזיון בין עבודה שאין
בה בזיון תלמוד לומר כשכיר כתושב
מה שכיר אי אתה רשאי לשנותו
מאומנותו אף עבד עברי אי אתה רשאי
לשנותו מאומנותו. מכאן אמרו לא
יושיבנו רבו באומנות שהיא משמשת
לרבים כגון חייט בלן ספר טבח נחתום.
רבי יוסי אומר אם היתה מלאכתו

sit ab Israelita, crederem, quod serviret sex annis, & septimo egrederetur? Idcirco dictum est; *Quum vendiderit se tibi frater tuus Hebræus, aut Hebræa &c.* Neque erat necesse, ut diceretur; *Hebræus*. Convertendum est ad comparandum, & ad argumentandum ex eo a pari; Dictum est hic; *Hebræus*, pariterque dictum est illic, *Hebræus*; sicut in Hebræo eo loco memorato de filio Israelitæ textus loquitur, ita pariter hoc loco; & quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; dictum est enim *Exod.* III. 18. *Et dicetis ei; Deus Hebræorum occurrit nobis &c.* Et dictum est *Genes.* XIV. 13. *Abrahamo Hebræo*. *Servum*. Crederem servum appellari contemtus causa? Idcirco dictum est. *Cum emeris servum Hebræum*; Lex appellat eum servum invitum.

Cum emeris servum Hebræum. Cur dictum est? Ad includendum peregrinum; verba R. Ismaelis; R. Eliefer dicit: Non est necesse; Si Israelita serviet, peregrinus non serviet; Si Israelita serviet sex annis; Peregrinus serviet duodecim annis; Dixisti? Satis est venire ad judicem, ut judicetur. Sicut Israelita servit sex annis, ita pariter peregrinus serviet sex annis. Eo quod dictum sit. *Exod.* XXII. 3. *Si nihil sit ei; tunc vendetur propter furtum suum*. Crederem in perpetuum? Idcirco dictum est; *Sex annis serviet*; Ostendit textus, quod sex annis serviat, & septimo egrediatur.

Sex annis serviet. Crederem omni genere servitutis juxta sensum literalem? Idcirco dictum est *Levit.* XXV. 39. *Non servire eum facias servitutem servi*. Hinc dixerunt; Non lavabit ejus pedes, non induet ei suos calceos, non feret ei vasa ad domum lavacri; Non innitetur illi super ejus lumbos, quando adscendit in excelsum, neque portabit illum lecto, neque sella, neque lectica, sicuti faciunt servi; Idcirco dictum est *Levit.* XXV. 46. *At fratribus vestris filiis Israel*. Sed in filio, & in discipulo licet.

Sex annis serviet; Crederem tam servitute, in qua sit contemtus, quam servitute, in qua non sit contemtus? Idcirco dictum est. Ibid. vers. 40. *Tanquam mercenarius, tanquam inquilinus*: Sicut in mercenario tibi non licet variare ab ejus artificio; ita pariter in servo Hebræo tibi non licet variare ab ejus artificio. Hinc dixerunt; Non convertet eum ejus dominus ab artificiis, quibus multis ministrat, ut sunt sutor, bal-

מיוחדת לכך יעשה . אבל רבו לא ישנה עליו . כשכיר כתושב. מה שכיר עובד ביום ואינו עובד בלילה אף עבד עברי עובד ביום ואינו עובד בלילה. רבי יוסי אומר הכל לפי אומנותו . ובשביעית שביעית למכירה. אתה אומר שביעית למכירה או אינו אומר אלא לשנים . תלמוד לומר שש שנים יעבוד שביעית למכירה ולא שביעית לשנים . יצא לחפשי למה נאמר לפי שהוא אומר וכי תשלחנו חפשי. שומע אני שיכתוב לו גט שחרור תלמוד לומר יצא לחפשי. או יתן לו מעות ויצא תלמוד לומר יצא לחפשי חנם .

אם בגפו למה נאמר לפי שהוא אומר אם ארוניו יתן לו אשה רשות. אתה אומר רשות או אינו אלא חובה. תלמוד לומר אם בגפו יבא בגפו יצא רשות ולא חובה . דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אם בגפו יבא בגפו יצא . אם בראשי איברים נכנס בראשי איברים יצא לפי שהוא אומר וכי ימכור איש את בתו לא תצא בראשי איברים כדרך שהכנענים יוצאים אתה אומר לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי איברים כדרך שהכנענים יוצאין או לא תצא בשנים וביובל כדרך שהעבדים יוצאים תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה. מגיד שהיא יוצאה בשש . ביובל מנין תלמוד לומר כי עבדי הם . מכל מקום הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון. לא תצא כצאת העברים לא תצא בראשי איברים כדרך שהכנענים יוצאים אין לי אלא עבריה שאינה יוצאה בראשי איברים עברי מנין תלמוד לומר העברי או העבריה הקיש עברי לעבריה . מה עבריה אינה יוצאה בראשי איברים אף עברי אינו יוצא בראשי איברים . ועוד קל וחומר ומה עבריה שהיא יוצאה בסימנין אינה יוצאה בראשי איברים . עברי שאינו יוצא בסימנין דין הוא שלא יצא בראשי איברים לא אם אמרת בעבריה שאינה נמכרת על הגנבה לפיכך אינה

balneator, tonsor, coquus, pistor. Rabi Jose dicit, si ejus artificium fuerit peculiare, sic faciet; sed ejus dominus non variabit super eo. *Tanquam mercenarius, tanquam inquilinus*. Sicut mercenarius servit interdiu, non autem noctu, ita pariter servus Hebræus servit interdiu, non autem noctu. Rabi Jose dicit; omnia juxta ejus artificium. *Et in septimo*. In septimo ab sua venditione. Tu dicis in septimo ab sua venditione; Aut non dicit, nisi ad annos. Idcirco dictum est: *sex annis serviet; septimo* ab sua venditione, non autem septimo ad annos. *Egredietur ad libertatem*. Cur dictum est? quia dictum est *Deuter.* xv. 12. *Dimittes eum liberum*. Crederem, quando ei scripserit instrumentum? Idcirco dictum est; *In libertatem*; Aut dabit illi pecuniam, & egredietur. Idcirco dictum est: *in libertatem gratis*.

Si solus. Cur dictum est? Quia dictum est: *Sin herus ejus dederit ei uxorem*. Ex arbitrio: Tu dicis ex arbitrio; At ego dicam ex debito. Verba Rabi Ismaelis. R. Akiba dicit; *Si solus venit, solus egredietur*; Si extremitatibus membrorum ingredietur, extremitatibus membrorum egredietur. Quia dictum est: *Quum autem vendiderit quispiam filiam suam in ancillam; non egredietur*; non egredietur extremitatibus membrorum, uti Chananæi egrediuntur; Tu dicis; *Non egredietur*, sicut egrediuntur servi; *non egredietur*, extremitatibus membrorum, sicut egrediuntur Chananæi; *Non egredietur* annis, & in Jubilæo, sicut egrediuntur servi. Idcirco dictum est: *Quum vendiderit se tibi frater tuus Hebræus, aut Hebræa*; Ostendit, quod egrediatur sex annis; In Jubilæo unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Quia servi sunt*. Omnimode tibi non licet dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem. *Non egredietur* extremitatibus membrorum, sicut Chananæi egrediuntur; Non probo nisi de Hebræa, quod non egrediatur extremitatibus membrorum, de Hebræo unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Hebræus, aut Hebræa*. Comparatur Hebræus Hebrææ. Sicut Hebræa non egreditur extremitatibus membrorum, ita pariter Hebræus non egreditur extremitatibus membrorum. Et præterea; Est argumentum a minori ad majus. Si Hebræa, quæ egreditur signis, non egreditur extremitatibus membrorum; Hebræus, qui non egreditur signis, erit æquum, ut non egrediatur extremitatibus membrorum; Minime; si dixisti de Hebræa, quæ non venditur propter furtum

יוצאה בראשי איברים. תאמר בעברי שהוא נמכר על גנבתו לפיכך יוצאה בראשי איברים תלמוד לומר העברי או העבריה הקיש עברי לעבריה. מה היא אינה יוצאה בראשי איברים. אף הוא אינו יוצא בראשי איברים.

אם בעל אשה הוא בבת ישראל הכתוב מדבר. אתה אומר בבת ישראל הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכנענית כשהוא אומר אם אדוניו יתן לו אשה הרי כנענית אמורה הא מה תלמוד לומר אם בעל אשה הוא בבת ישראל הכתוב מדבר ויצאה אשתו עמו. רבי יצחק אומר מי הביאה שהכתוב מוציאה מה תלמוד לומר ויצאה אשתו עמו מגיד שהוא חייב במזונותיה ובמזונות בניו שנאמר ויצא מעמך הוא ובניו עמו. מכלל יציאה אתה למד על הכניסה יכול יהא חייב במזונות ארוסה ושומרת יבם. תלמוד לומר אשתו להוציא שומרת יבם שאינה אשתו עמו. להוציא ארוסה שאינה עמו.

פרשה ב

אם אדוניו יתן לו אשה. רשות אתה אומר רשות או אינו אלא חובה. כשהוא אומר אם בגפו יבא בגפו יצא רשות ולא חובה. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אם אדוניו יתן לו אשה המיוחדת לו שלא תהא כשפחת הפקר. אם אדוניו יתן לו אשה בכנענית הכתוב מדבר. או אינו אלא בעברית כשהוא אומר האשה וילדיה תהיה לאדוניה. הא בכנענית הכתוב מדבר. וילדה לו בנים אין לי אלא בנים ובנות טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר האשה וילדיה תהיה לאדוניה. מכל מקום רבי נתן אומר אין תלמוד לומר אלא האשה וילדיה. וילדה לו להביא את הרב שבא על שפחתו שילדה עבדים. האשה וילדיה מה תלמוד לומר מגיד שילדיה כמוה אין לי אלא שפחה שילדיה כמוה. נכרית מנין. היה רבי ישמעאל אומר קל וחומר מה

tum ſuum, ideoque non egreditur extremitatibus membrorum dices de Hebræo, qui venditur propter furtum ſuum, ideoque egredietur extremitatibus membrorum? Idcirco dictum eſt; *Hebræus aut Hebræa:* Æquiparatur Hebræus Hebrææ; ſicut hæc non egreditur extremitatibus membrorum, ita pariter ille non egredietur extremitatibus membrorum.

Quod ſi habeat uxorem; De filia Iſraelitæ textus loquitur. Tu dicis, quod de filia Iſraelitæ textus loquatur; aut non loquitur niſi de Chananæa; Quando vero dicit: *Sin herus ejus dederit ei uxorem*; Ecce dictum eſt de Chananæa. Cur igitur dictum eſt: *Quod ſi habeat uxorem?* De filia Iſraelitæ textus loquitur: *Et egredietur uxor ejus cum eo.* R. Iſaach dicit. Quis includit illam, quam textus excludit? Cur dictum eſt; *Et egredietur uxor ejus cum eo?* Oſtendit, quod teneatur ad ejus alimentum, & ad alimentum filiorum ejus. Dictum eſt enim *Levit.* xxv. 41. *Tunc egredietur abs te ipſe, & filii ejus cum eo.* Ex conſequentia excluditur illa; tu doceris de ingreſſu; crederem, quod teneretur de deſponſata, & de ea quæ expectant levirum? Idcirco dictum eſt; *Uxor ejus*; ad excludendum expectantem levirum, quia non eſt uxor ejus cum eo; ad excludendum deſponſatam, quæ non eſt cum eo.

SECTIO II.

Si *herus ejus dederit ei uxorem.* Ex arbitrio; tu dicis ex arbitrio; at ego non dicam niſi ex debito. Quando vero dicit; *Si ſolus venit, ſolus egredietur.* Ex arbitrio, non autem ex debito. Verba R. Iſmaelis. R. Akiba dicit. *Si herus ejus dederit ei uxorem*; De Chananæa textus loquitur; aut non loquitur niſi de Hebræa. Quando vero dicit: *Uxorem & pepererit ei, erunt hero ſuo.* Ecce de Chananæa textus loquitur. *Et pepererit ei filios.* Non probo niſi de filiis & filiabus; Obſtructus, & Androgynus unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Uxorem, & pepererit ejerunt hero ejus.* *Et pepererit ei.* Omnimode. R. Nathan dicit; non dictum eſt, niſi, *uxorem, & pepererit.* *Et pepererit ei*; Ad includendum dominum, qui congreſſus ſit cum ancilla, quæ pariat ſervos; *uxorem, quæ pepererit*; cur dictum eſt? Oſtendit, quod pariat ſibi ſimiles; Non probo niſi de ancilla, quod pariat ſibi ſimiles; Peregrina unde probatur? Dicebat R. Iſmael; a minori ad majus; ſicut ancilla Chananæa, cui ab nullo homi-

ne

שפחה כנענית שאין לה קידושין מכל אדם ילדיה כמוה אף כל שאין לה קידושין מכל אדם ילדיה כמוה ואי זה זה ולד נכרית. והוא יצא בנפו שאינה צריכה ממנו גט. אין לי אלא אמה שאינה צריכה גט מן העבד ישראלית מן העבד מנין תלמוד לומר מהם תקנו עבד ואמה הקיש עבד לאמה ואמה לעבד מה אמה אינה צריכה גט אף בת ישראל אינה צריכה מן העבד גט. דבר אחר זהו יצא בנפו למה נאמר לפי שהוא אומר שש שנים יעבוד אין לי אלא עובד שש שנוהג בו מנהג האמור בפרשה. נרצע מנין תלמוד שש שנים יעבוד להביא את הנרצע. רבי יצחק אומר אינו צריך ומה העובד שש שמיעט הכתוב יציאתו הרי הוא נוהג בו מנהג האמור בפרשה נרצע שריבה הכתוב יציאתו אינו דין שינהוג בו מנהג האמור בפרשה שש שנים יעבוד להביא את החולה. משמע מביא את החולה. בריא מנין תלמוד לומר שש שנים יעבוד אמרת במי הענין מדבר במי הראוי לעבוד.

ואם אמור יאמר העבד. מגיד שאינו נרצע עד שיאמר וישנה. אהבתי את אדוני אין לי אלא בזמן שיש לו אשה ובנים ולרבו אשה ובנים אין לרבו אשה ובנים מנין תלמוד לומר והיה כי יאמר אליך וגו'. מכאן אמרו לעולם אינו נרצע אלא אם כן יש לו אשה ובנים ולרבו אשה ובנים. אהבתי את אדוני וגו'. הוא אוהב את רבו ורבו אוהבו. שנתברכו נכסים על ידיו. לכך נאמר והיה כי יאמר אליך וגו'. כי טוב לו עמך שתהא טובתו שוה לך. מכאן אמרו לא ישנה רבו עליו מאכלו ומשקהו והסכו משלו לכך נאמר כי טוב לו עמך. דבר אחר כי טוב לו עמך שתהיה שוה לו אם היה חגר או סומא אינו נרצע. והגישו אדוניו אל האלהים אצל הדיינין שימלך במוכריו רבי אומר בנמכר בבית דין על גנבתו

ne sint sponsalia, parit sibi similes, ita pariter, omnis, cui ab nullo homine sint sponsalia, pariet sibi similes. Quinam hic est? natus peregrinæ. *Et ipse egredietur solus*; Cui non sit ab eo necessarium divortium. Non probo nisi de ancilla, cui non sit a servo necessarium divortium; Israelitis ex servo unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXV. 45. *Ex iis emetis servum, & ancillam*. Æquiparatur servus ancillæ, & ancilla servo; sicut servo non est necessaria scriptura ita pariter ancillæ non est necessaria scriptura. Alia expositio. *Et ipse egredietur solus*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Sex annis serviet*; Non probo nisi de eo, qui servit sex annis, quod in eo observetur consuetudo, quæ memoratur in Parascha; Qui sit auribus perfossus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sex annis serviet*. Ad includendum auribus perfossum. R. Isaach dicit; non est necesse; Si qui servit sex annis, diminuit textus ejus egressionem, ecce observatur in eo consuetudo, quæ memoratur in Parascha; Qui auribus perfossus sit, in quo textus auget egressionem, non erit æquum, ut in eo observetur consuetudo, quæ memoratur in Parascha? Cur dictum est: *Sex annis serviet*. Ad includendum ægrotum. Dixisti? De quo loquitur? De eo, qui aptus sit ad serviendum.

Si vero dicendo dixerit servus. Ostendit, quod auribus non perfodiatur, donec dixerit, atque iteraverit. *Diligo herum meum*. Non probo, nisi quando fuerit ei uxor, & filii, & uxor, & filii hero suo; Si non fuerit uxor & filii hero suo, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* XII. 16. *Et erit, cum dixerit tibi &c.* Hinc dixerunt, nunquam auribus perfodietur, nisi ei fuerit uxor, & filii, & hero suo uxor & liberi. *Diligo herum meum &c.* Ipse diligit herum suum, & ejus herus ipsum diligit; quod ejus facultates per eum benedicantur. Idcirco dictum est; *Et erit cum dixerit tibi &c. Eo quod bene sit ei tecum*. *Deut.* l. c. Quod ejus bonum sit tibi æquale. Hinc dixerunt; Non variabit ejus herus cum illo a suo cibo potu, & unctione; Idcirco dictum est: *Eo quod bene sit ei tecum*. Alia expositio: *Eo quod bene sit ei tecum*. Ut sit illi æqualis; Si fuerit claudus, aut cœcus, non perfodietur auribus. *Tunc adducet eum herus ejus ad judices*; Prope judices, quos consulet de ejus venditione. Rabi dicit; de vendito in Synhedrio propter suum furtum textus loqui-

הכתוב מדבר אבל כאן אינו נרצע אלא בינו לבין עצמו.

והגישו אל הדלת או אל המוזזה וגו׳. מקיש דלת למזוזה. מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד. אתה אומר לכך בא או ירצענו במזוזה והדין נותן מה הדלת שאינו כשר למצוה כשר לרציעה מזוזה שהיא כשר למצוה אינו דין שתכשר לרציעה תלמוד לומר ונתת באזנו ובדלת. בדלת אתה נותן אבל אי אתה נותן במזוזה או יעבור באזנו ובדלת תלמוד לומר ורצע ארוניו את אזנו במרצע. באזנו אתה מעביר ואי אתה מעביר בדלת. הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון. הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד.

ורצע ארוניו את אזנו למה נאמר לפי שמצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו. אבל כאן הוא ולא שלוחו אזנו בשל ימין הכתוב מדבר אתה אומר בשל ימין הכתוב מדבר או אינו אלא בשל שמאל הרי אתה דן נאמר כאן אזנו ונאמר להלן אזנו מה להלן בימין אף כאן בימין. אזנו מן הדלת. דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר אף מן הסחוס. שהיה רבי מאיר אומר אין כהן נרצע והן אומרים נרצע. אין כהן נמכר והן אומרים נמכר. ומה ראתה אוזן שתרצע מכל איברים היה רבי יוחנן אמר אוזן ששמעה לא תגנוב והלך וגנב היא תרצע מכל אבריו. במרצע בכל דבר והתורה אמר ורצע ארוניו את אזנו במרצע ואמרה בכל דבר. כמין מתכת בלבד. ועבדו לעולם. עד היובל. שהיה בדין. ומה אם הכסף שיפה כחו וקונה הכל אינו קונה אלא שש. רציעה שאינה קונה אלא עבדים אינו דין שלא תקנה אלא שש הא מה תלמוד לומר ועבדו לעולם

quitur; Sed hoc loco non perfoditur auribus inter se & illum.

Et adducet eum ad ostium, vel ad superliminare &c. Æquiparatur ostium superliminari; Sicut superliminare consistit, ita pariter ostium. Tu dicis; idcirco venit; aut auribus perfodietur in superliminari. Et probari potest argumento; Sicut ostium, quod non est legitimum ad præceptum, est legitimum ad perfossionem aurium, superliminare quod est legitimum ad præceptum, non erit æquum, ut sit legitimum ad perfossionem aurium? Idcirco dictum est *Deut.* xv. 17. *Et adiges per aurem ejus. Et in ostio*; In ostio tu adiges, at non licet adigere in superliminari; Aut transire faciet in aure, & in ostio. Idcirco dictum est; *Perforabitque herus ejus aurem ejus subula.* Tu transire facies, at non facies transire porta. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem. Æquiparatur ostium superliminari; sicut superliminare consistit, ita pariter ostium.

Perforabitque herus ejus aurem ejus. Cur dictum est? Quia invenimus semper, quod hominis legatus sit ei similis; Sed hoc loco ipse, non autem ejus legatus: *aurem ejus*; De dextra textus loquitur; Tu dicis, quod de dextra textus loquatur; Aut non loquitur nisi de sinistra! Ecce argumentum; Dictum est hic *aurem ejus*, & dictum est illic *aurem ejus*; Sicut ibi dextra, ita pariter hic. *Aurem ejus*; a porta; Verba Rabi Jehuda. R. Meir dicit; vel a cartilagine. Quia dicebat R. Meir; Sacerdos non perfoditur auribus. Et illi dicunt; perfoditur auribus; Sacerdos non venditur; & illi dicunt; venditur; & cur digna fuit auris, ut præ omnibus membris perfoderetur? Raban Jochanan dicit. Auris audivit; *Non furaberis*: ivit, & furata est, illa præ omnibus membris perforatur. *Subula*; Omni re; & lex dicit; *Perforabitque herus ejus aurem ejus subula*; & dicit omni re: Rabi dicit; specie ænea duntaxat. *Et erit servus ei in æternum.* Usque ad Jubilæum; est argumentum; Si argentum, cujus vis est valida, omnia acquirit, & non acquirit nisi in sex annos; aurium perfossio, quæ non acquirit nisi servos, non erit æquum, quod non acquirat nisi in sex annos? Cur igitur dictum est; *Et erit servus ei in æternum?* usque ad Jubilæum; Aut; *& erit servus ei in æternum*, juxta sensum literalem. Idcirco dictum est *Levit.* xxv. 10. *Et revertemini quisque ad possessionem suam.* Rabi di-

עד היובל. או ועבדו לעולם כמשמעו. תלמוד לומר ושבתם איש אל אחוזתו. רבי אומר בא וראה שאין העולם אלא חמשים שנה שנאמר ועבדו לעולם עד היובל. הא כיצד הגיע היובל יצא מת האדון יצא. ועבדו אותו הוא עובד ואינו עובד הבן. שהיה בדין מה אם העובד שש שמיעט הכתוב יציאתו הרי הוא עובדו ועובד הבן. נרצע שריבה הכתוב יציאתו אינו דין שיהא עבדו ועובד הבן תלמוד לומר ועבדו אותו הוא עובד ואינו עובד הבן. מכאן אמרו עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת נרצע והעבריה לא את הבן ולא את הבת.

פרשה ג

וכי ימכור איש את בתו בקטנה הכתוב מדבר אתה אומר בקטנה הכתוב מדבר או אינו אלא בגדולה. אמרת הואיל ורשאי בהפרת נדריה רשאי במכירתה מה היפר נדריה קטנה ולא גדולה. אף מכירתה קטנה ולא גדולה. ממקום שבאת. מה להלן כשהיא נערה אף כאן כשהיא נערה אמרת הואיל ומוציאין אותם הסימנים מרשות אביה שהוא רשאי בקידושיה כשהיא נערה קל וחומר עד שלא נמכרה. וכי ימכור איש את בתו האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת בתה שהיה בדין ומה אם הבן שאין אביו רשאי למכרו הרי הוא מוכר את בתו הבת שאביה רשאי למוכרה אינו דין שתמכור את בתה תלמוד לומר כי ימכור איש. איש מוכר את בתו ואין אשה מוכרת את בתה.

וכי ימכור איש. האיש מוכר את בתו ואינו מוכר את בנו שהיה בדין מה אם הבת שאינה נמכרת על הגניבה אביה רשאי למכרה הבן שהוא נמכר על הגניבה אינו דין שיהא אביו רשאי למכרו תלמוד לומר וכי ימכור איש את בתו האיש מוכר את בתו ואינו מוכר את בנו. וכי ימכור איש האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה. שהיה בדין מה אם הבן שאין אביו

dicit; Veni & vide; quod העולם non designet nisi quinquaginta annos; Dictum est enim; *& erit servus ei in æternum;* Usque ad Jubilæum. Quomodo? Quum advenit Jubilæus egreditur; Si moriatur dominus, egreditur; *& erit servus ipse*; Ipse servit, at non servit filius; & est argumentum; Si in eo, qui servit sex annos, diminuit textus ejus egressionem, ecce ipse servit ei, & servit filius, in auribus perfosso, in quo textus auget egressionem, non erit æquum, ut serviat ipse, & serviat filius? Idcirco dictum est: *& erit servus ei;* Ipse servit, at non servit filius. Hinc dixerunt; servus Hebræus facit servire filium, at non facit servire filiam; Auribus perfossus, & Hebræa neque filium neque filiam.

SECTIO III.

Quum autem vendiderit vir filiam suam. De minorenni textus loquitur; Tu dicis quod de minorenni loquatur, aut non loquitur nisi de adulta. Dixisti? Quoniam habet potestatem dissolvendi ejus vota, & potestatem habet vendendi eam; Sicut solutio votorum obtinet in parvula, non in adulta; ita pariter venditio in parvula, non in adulta. Ex loco quo adducis; Sicut ibi, quando est puella, ita pariter hoc loco, quando est puella. Dixisti? Quoniam signa educunt illam de potestate patris, qui potestatem habet in ejus sponsalibus, quando puella est, multo magis quando non sit vendita. *Quum autem vendiderit vir filiam suam*; Vir vendit filiam suam, at mulier non potest vendere filiam suam; & est argumentum. Si filius, quem pater non habet potestatem vendendi, potest vendere filiam suam, filia, quam pater habet potestatem vendendi, non erit æquum, ut potestatem habeat vendendi filiam suam? Idcirco dictum est: *Quum autem vendiderit vir*. Vir vendit filiam suam; at mulier non habet potestatem vendendi filiam suam.

Quum autem vendiderit vir; Vir vendit filiam suam, at non potest vendere filium suum: At est argumentum. Si filiam, quæ non venditur propter furtum suum, pater facultatem vendendi habet, filium, qui venditur propter furtum suum, non erit æquum, ut ejus pater vendendi facultatem habeat? Idcirco dictum est: *Quum autem vendiderit vir filiam suam*; Vir vendit filiam suam, at non potest vendere filium suum. *Quum autem vendiderit vir*; Vir po-

רשאי למכרו מוכר את עצמו הבת
שאביה רשאי למכרה אינו דין שתמכור
את עצמה לא אם אמרת בבן שהוא
נמכר בגניבתו לכך הוא מוכר את עצמו
הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך
לא תמכור את עצמה . ותמכר על
גניבתה והדין נותן מה אם הבן שאין
אביו רשאי למכרו הרי הוא נמכר על
גניבתו הבת שאביה רשאי למכרה אינו
דין שתמכר על גניבתה. לא אם אמרת
בבן שהוא נרצע לכך הוא נמכר בגניבתו
תאמר בבת שאינה נרצעת לפיכך לא
תמכר על גניבתה . ותרצע . והדין נותן
מה אם הבן שאין אביו רשאי למכרו הרי
הוא נרצע הבת שאביה רשאי למכרה
אינו דין שתרצע תלמוד לומר כי ימכר לך
אחיך העברי או העבריה וגו' אמרת אם
מוציאה הכתוב מיד מכר החמור קל
וחומר מיד רציעה קלה . וכי ימכור איש
למדנו שהוא רשאי במכירתה ומנין שהוא
רשאי בקדושיה . אמרת אם מוציאה
הוא מידי קדושיה לידי אמהות קל
וחומר לידי קידושיה. ומנין שתהא נקנית
בכסף. היה רבי ישמעאל אומר קל וחומר
ומה אם שפחה כנענית שאינה נקנית
בבעילה נקנית בכסף. בת ישראל שהיא
נקנית בבעילה אינו דין שתהא נקנית
בכסף ומנין אף בשטר תלמוד לומר והלכה
והיתה הקיש הויה להליכה מה הליכתה
בשטר אף הויתה בשטר . רבי עקיבא
אומר הרי הוא אומר אם אחרת יקח
לו מקיש תחתונה לעליונה . מה עליונה
בכסף אף תחתונה בכסף. לאמה . לאמה
הוא מוכרה ואינו מוכרה לשתי אמהות.
רבי יוסי הגלילי אומר נמצינו למדין
שמקדשה קידוש אחר קידוש וקידוש אחר

poteſt ſe vendere; at mulier non poteſt ſeipſam vendere. At eſt argumentum; Si filius, quem pater non poteſt vendere, ſeipſum poteſt vendere, filia, quam pater poteſt vendere, non erit æquum, ut ſeipſam poſſit vendere? Minime; ſi dixiſti de filio, qui venditur propter furtum ſuum, idcirco poteſt ſe ipſum vendere; filia quæ non venditur propter furtum ſuum, idcirco non poterit ſeipſam vendere. *Et vendetur propter furtum ſuum*. Et probari poteſt argumento. Si filius, quem pater non poteſt vendere, venditur propter furtum ſuum, filia, quam pater poteſt vendere, non erit æquum, ut poſſit vendi propter furtum ſuum? *Et auribus perfodietur*. Et probari poteſt argumento; Si filius, quem pater non poteſt vendere, auribus perfoditur, filia, quam pater poteſt vendere, non erit æquum, ut auribus perfodiatur? Idcirco dictum eſt *Levit*. XV. 12. *Quum venditus fuerit tibi frater tuus Hebræus, aut Hebræa &c.* Dixiſti? Si eduxit illam textus de poteſtate venditoris, quod eſt grave, multo magis de perfoſſione aurium, quod eſt leve. *Quum autem vendiderit vir*. Docemur, quod habeat poteſtatem in ejus venditione; & unde probatur, quod habeat poteſtatem in ejus ſponſalibus? Dixiſti? Si eduxit eam a poteſtate ſponſalium ad poteſtatem ancillarum, multo magis a poteſtate ſponſaliam; & unde probatur, quod acquiratur argento? Dicit R. Iſmael; probatur argumento a minori ad majus; Si ancilla Chananæa, quæ non acquiritur concubitu, acquiritur argento, filia Iſraelitæ, quæ acquiritur concubitu, non erit æquum, ut acquiratur argento? Et unde probatur vel ſcripto obligationis? Ex eo quod dictum eſt *Deut*. XXIV. 2. *Abieritque & fuerit*; Æquiparatur eſſentia abitioni, ſicut ejus abitio ſcripto obligationis, ita pariter ejus eſſentia. R. Akiba dicit; Ecce dictum eſt: *Si aliam acceperit illi*. Æquiparatur ſuperior inferiori, ſicut ſuperior argento, ita pariter inferior. *In ancillam*; In ancillam venditur, non autem venditur in duas ancillas: R. Joſe Galilæus dicit; deprehenditur, quod doceamur, quod in ſponſalibus ſint ſponſalia poſt ſponſalia, & ſponſalia poſt ancillas; non autem ancillæ poſt ſponſalia; & non eſt neceſſe, ut dicatur; ancillæ poſt ancillas. *Non egredietur ſecundum egreſſum ſervorum*. Non egredietur ſummitatibus membrorum, ſicut Chananæi egrediuntur; Aut non egredietur annis & Jubilæo, ſicut Hebræi egrediuntur. Idcirco di-

אמהורת. אבל לא אמהורת אחר קידוש ואין צריך לומר אמהורת אחר אמהורת: לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי איברים. כדרך שהכנענים יוצאים אתה אומר לא תצא בראשי אברים כדרך שהכנענים יוצאים. או אינו אלא לא תצא בשנים וביובל כדרך שהעברים יוצאים. תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי וגו' מגיד שהיא יוצאה בשנים וביובל אין לי אלא עבריה שאינה יוצאה בראשי איברים וכו'. ועוד קל וחומר ומה אם עבריה שיוצאה בסימנין לא. אם אמורת עבריה שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך אינה יוצאה בראשי איברים וכו'. אם רעה בעיני אדוניה. אין רעה אלא שלא נמלה חסד לפניו. אשר לא יעדה והפדה. מכאן אמרו מצורת ייעוד קודמת למצורת פדייה. דבר אחר אשר לא יעדה אם לא יעדה ארון זה יפדה אב. לא ייעד לשנים כאחרת. לא ימכור על מנת ליעד דברי רבי יוסי. רבי עקיבא אומר מוכר הוא. אם רצה ליעד מיעד לעם נכרי הרי זה אזהרה לבית דין שלא ימכרנה לגוי. בבגדו בה. מאחר שבגד בה נהג בה מנהג בזיון ולא נהג בה כמשפט הבנות. אף הוא אינו רשאי לקיימה דברי רבי יונתן בן אבטלמוס אומר אין בגידה אלא שקירה. שנאמר בגדה יהודה ואומר כי בגוד בגדו בית ישראל. רבי ישמעאל אומר בארון הכתוב מדבר אשר לקחה על מנת ליעד ולא ייעד אף הוא אינו רשאי לקיימה. רבי עקיבא אומר בבגדו בה מאחר שפירש בגדו עליה.

ואם לבנו ייעדנה. לבנו ייעדנה ולא לאחיו שהיה בדין ומה הבן שאינו נכנס תחתיו ליבום. הרי הוא ייעד אחיו שהוא בא תחתיו ליבום דין הוא שייעד לא אם אמורת בבן שהוא נכנס תחתיו לאחוזה תאמר באחיו שאינו נכנס תחתיו לאחוזה לפיכך לא ייעד. תלמוד לומר אם לבנו ייעדנה לבנו ייעד ולא לאחיו. כמשפט הבנורת. וכי מה למדנו על משפט הבנות לא הרי הוא בא ללמד ונמצא למד מה זו שארה כסותה ועונתה לא יגרע אף בת ישראל שארה כסותה ועונתה לא יגרע. דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר בעבריה הכתוב מדבר. אתה אומר כן או אינו אלא בבת ישראל כשהוא אומר אם אחרת יקח לו הרי בת ישראל אמור ומה תלמוד

dictum est: *Quum venditus fuerit tibi frater tuus Hebræus &c.* Ostenditur, quod egrediatur annis, & jubilæo; Non probo nisi de Hebræa, quod non egrediatur summitatibus membrorum &c. Et præterea est argumentum a minori ad majus; Si Hebræa, quæ egreditur signis. Non; Si dixisti de Hebræa, quæ non venditur propter furtum suum, ideoque non egreditur summitatibus membrorum &c. *Si mala fuerit in oculis heri sui*; Non est רעה nisi quæ non rependerit gratiam in ejus conspectu. *Qui sibi non desponsaverat eam, tum liberabit eam*. Hinc dixerunt; præceptum desponsandi præcedit præceptum liberandi. Alia expositio. *Qui sibi non desponsaverat eam*. Si non desponset eam dominus, liberabit eam pater. Non desponsabit simul duobus; Non vendetur, ut desponsetur. Verba R. Jose. R. Akiba dicit; Vendet ipse; Si velit desponsare, desponset. *Populo alieno*. Ecce præmonetur Synhedrium, ne vendatur gentili. *Quod perfidiam egerit in illam*; Postquam prodidit illam, & consuetudine contemtus usus est in illam, neque consuevit cum illa juxta institutum filiarum; Ita non licet illi eam conservare. Verba R. Jonathan; & Ben Prolemei dicit; non est בגידה nisi fallacia; Dictum est enim *Jerem.* III. 8. *Prævaricatrix Juda*. Et dictum est ibid. v. II. *Prævaricatione prævaricata est domus Israel*. R. Ismael dicit; de hero textus loquitur, qui accepit eam, ut eam desponsaret, & non desponsavit; ita illi non licet eam conservare; Rabi Akiba dicit: *Quod perfidiam egerit in illam*; postquam exercuit perfidiam suam super illam.

Et si filio suo desponsaverat eam; Filio suo desponsabit eam, non autem fratri suo. At est argumentum; Si filius non ingreditur in ejus locum, ut leviri munere fungatur, ecce desponsat, ejus frater, qui in ejus locum ingreditur, ut leviri munere fungatur, erit æquum ut desponset. Minime: si dixisti de filio, qui ingreditur in ejus locum ad eam possidendam, dices de ejus fratre, qui non succedit in ejus locum ad eam possidendam? Idcirco non desponsabit: Idcirco dictum est: *Si filio suo desponsaverit eam*; Filio suo desponsabit, non autem fratri suo. *Juxta institutum filiarum*. Quid docemur de instituto filiarum? Sed ecce venit ad docendum, & deprehenditur, quod doceat; Sicut in ista alimentum, & operimentum, & horam suam non diminuet, ita pariter in filia Israelis alimentum, & operimentum, & horam

suam

לומר כמשפט הבנות בעבריה הכתוב מדבר. אם אחרת יקח לו. מכאן אמרו חייב אדם להשיא את בנו קטן. במקום אחר מהו אומר והודעתם לבניך ולבני בניך. אימתי אתה זכאי לראות את בני בניך בזמן שאתה משיא בניך קטנים. שארה. אלו מזונותיה. וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי וכתיב וימטר עליהם כעפר שאר. כסותה. כמשמעו. ועונתה זו דרך ארץ שנאמר וישכב אותה ויענה. דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר שארה כסותה כסות שהוא נופל לשארה אם היתה ילדה לא יתן לה של זקנה זקנה לא יתן לה של ילדה. ועונתה שלא יתן של ימות החמה בימות הגשמים ולא של ימות הגשמים בימות החמה. אלא נותן כל אחד ואחד בעונתה׃ מזונה מנין אמרת קל וחומר ומה דברים שאינן קיום נפש אי אתה רשאי למנע ממנה דברים שהם קיום נפש דין הוא שלא תהא רשאי למנוע הימנה. דרך ארץ מנין אמרת קל וחומר ומה דברים שלא נשארת עליהם מתחלה אינו רשאי למנוע הימנה. דברים שנשארת עליהם מתחלה דין הוא שלא יהא רשאי למנע הימנה. רבי אומר שארה זו דרך ארץ שנאמר אל כל שאר בשרו וכתיב שאר אביך שאר אמך. כסותה כמשמעו עונתה אלו מזונות שנאמר ויענך וירעיבך. לא יגרע. רבי יאשיה אומר למה נאמר לפי שנאמר אם אחרת יקח לו. שומע אני בבת ישראל הכתוב מדבר תלמוד לומר ממי גורעים. מי שנתנו לו בכר׃ רבי נתן אומר בבת ישראל הכתוב מדבר׃ אתה אומר בבת ישראל או אינו אלא בעבריה. כשהוא אומר כמשפט הבנות

suam non diminuet; Verba R. Josia. R. Jonathan dicit; de Hebræa textus loquitur; tu dicis quod de Hebræa loquatur, aut non loquitur nisi de filia Israelis. Quando vero dicit: *Si aliam acceperit illi*; Ecce jam memoratur filia Israelis; Cur igitur dictum est; *juxta institutum filiarum?* De Hebræa textus loquitur; *Si aliam acceperit illi*. Hinc dixerunt; Debet homo ducere uxorem filio suo minorenni. Alio loco quid dicit? *Et nota facies ea filiis tuis, & filiis filiorum tuorum. Deut.* IV. 9. Quando dignus eris, ut videas filios filiorum tuorum? Quando duces uxorem filiis tuis minorennibus. שארה; Hæc sunt ejus alimenta. Et sic dictum est *Mich.* III. 3. *Qui comederunt alimentum populi mei*. Et pariter scriptum est *Psal.* LXXXVIII. 27. *Et pluit super eos sicut pulverem alimentum. Operimentum ejus*. Juxta sensum literalem; ועונתה. Juxta consuetudinem terræ. Dictum est enim *Genes.* XXXIV. 2. *Concubuit cum ea, oppressitque eam*. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit: שארה כסותה; Operimentum quod cadat super alimentum; si erit puella, non dabit illi, quæ sunt operimentum vetulæ, si vetula, non dabit illi quæ sunt puellæ: ועונתה. Non dabit vestes æstivas tempore pluviarum; neque vestes temporis pluviarum diebus æstivis. Sed dabit singulas juxta tempus suum. Alimentum unde probatur? Dixisti? argumento a minori ad majus; Si res, in quibus non est conservatio animæ, tibi non licet illi denegare; res, in quibus est conservatio animæ, æquum erit, ut tibi non liceat illi denegare. Juxta consuetudinem terræ unde probatur? Dixisti? argumento a minori ad majus; Si res, quibus non desponsasti ab initio, tibi non licet illi denegare, res, quibus ab initio desponsasti, erit æquum ut tibi non liceat illi denegare. Rabi dicit; שארה; hoc est juxta consuetudinem terræ; Dictum est enim *Levit.* XVIII. 6. *Ad ullam propinquam carnis suæ*. Et scriptum est ibid. *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ. Operimentum ejus*. Juxta sensum literalem. ענתה: Hæc sunt alimenta. Dictum est enim *Deut.* VIII. 3. *Affixit te, & esurire fecit te. Non diminuet*. R. Josia dicit: Cur dictum est? Quia dictum est; *Si aliam acceperit illi*. Crederem, quod de filia Israelis textus loquatur? Ideirco dictum est; *Non diminuet*. De quo diminuunt? Qui dedit illi cibum. Rabi Nathan dicit; de filia Israelis textus loquitur; tu dicis, quod de filia Israelis textus loquatur, at

יעשה לה. הרי עבריה אמורה. הא מה תלמוד לומר ואם אחרת יקח לו בבת ישראל הכתוב מדבר. ואם שלש אלה לא יעשה לה. ייעד לך או לבנך. או פדה. אתה אומר יעד לך או לבנך או פדה או אינו אלא שארה כסותה ועונתה. אמרת אין דבר אמור אלא בעבריה. ואם שלש אלה וגו׳. שומעני חנם מן הגט ומה אני מקיים וכתב לה ספר כריתות בשאר הנשים חוץ מעבריה או בעבריה תלמוד לומר ואם שלש אלה וגו׳ חנם מהכסף ולא חנם מהגט. ויצאה חנם. בבגר. אין כסף בנעורים. שהיה בדין הואיל ותצא בימי הנעורים לא תצא בימי בגרות. שאלו לא נאמר אלא אחת הייתי אומר הן הן ימי בגרות. והדין נותן הואיל ויוצא מרשות אב ויוצא מרשות ארון. מה יוצא מרשות אב שנשתנה ממה שהיית ואף יוצאה מרשות ארון שנשתנה ממה שהיית. ואימתי נשתנה ממה שהיית. בשעה שהיית נערה ובגרה לכך נאמר שניהם שלא ליתן מקום לבעל דין לחלוק. ויצאה חנם בבגר. אין כסף בנעורים. רבי יונתן אומר ויצאה חנם בבגר אין כסף בנעורים. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר ויצאה חנם בבגר. אין כסף בסימנין. מגיד שהוא יוצא בגרעון כסף. רבי נתן אומר הואיל ואמרה תורה תן כסף ובל תתן כסף מה תתן כסף עד שלא באו הסימנין ואף בל תתן כסף משיבואו בה סימנין.

פרשה ד

מכה איש ומת מות יומת. למה נאמר לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש אדם שומעני אפילו סטרו סטירה תלמוד לומר מכה איש ומת מגיד שאינו חייב עד שתצא כל נפשו. מכה איש אין לי אלא שהכה את איש. הכה את האשה ואת הקטן מנין תלמוד לומר ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא את שהכה

at non loquitur nisi de Hebræa. Quando vero dicit; *Juxta institutum filiarum faciet ei*. Ecce dictum est de Hebræa. Cur igitur dictum est: *Si aliam acceperit illi*? De filia Israelis textus loquitur. *Et si tria hæc non fecerit ei*; sc. desponsabis tibi, aut filio tuo, aut liberabis eam. Tu dicis; desponsabis tibi, aut filio tuo, aut liberabis eam; aut non est intelligendum nisi de his; *Alimentum ejus, operimentum ejus, & tempus ejus*. Dixisti? Non loquitur nisi de Hebræa. *Et si tria hæc &c*. Crederem gratis absque libello repudii? Quomodo ego explicabo: *Et scripserit ei libellum abscissionis? Deuter*. XXIV. 1. In reliquis mulieribus, excepta Hebræa, aut etiam Hebræa. Idcirco dictum est: *Et si tria hæc &c. Gratis absque argento*; Non autem gratis absque libello repudii. *Et egredietur gratis*; In pubertate. Non est argentum in puellis. At est argumentum; Quoniam egreditur ætate puellari, non egredietur ætate pubertatis? Quæsierunt; Non dictum est, nisi semel dixi; illi sunt dies pubertatis. Et probari potest argumento; Quoniam egreditur de potestate patris, & egreditur de potestate heri; sicut egreditur de potestate patris, quia mutatur ab ea quæ fuerat, ita pariter egredietur de potestate heri, quia mutatur ab ea, quæ fuit. Et quando mutatur ab ea, quæ fuit? Quando est puella, & pubescit; Idcirco ambo dicta sunt, ne daretur facultas causidico disceptandi. *Et egredietur gratis*. In pubertate. Non est argentum in puellis. R. Jonathan dicit; *Et egredietur gratis*. In pubertate. Non est argentum in puellis. Aba Chanen dicit nomine R. Eliezer; *& egredietur gratis*. In pubertate. Non est argentum in signis. Ostendit, quod argenti diminutione egrederetur. R. Nathan dicit; Quoniam dicit lex; Dabis argentum; & non dabis argentum; Sicut dabis argentum, priusquam adveniant signa; ita pariter non dabis argentum, postquam advenerint signa.

SECTIO IV.

Percutiens hominem, si mortuus fuerit, interficiendo interficietur. Cur dictum est? Quia dictum est *Levitic*. XXIV. 17. *Et vir quum percusserit quamlibet animam hominis*. Crederem vel si percutiendo percusserit? Idcirco dictum est: *Percutiens hominem, si mortuus fuerit*; Ostendit, quod non sit reus, nisi postquam omnis anima egressa sit. *Percutiens hominem*. Non probo nisi de eo, qui

את האשה ואת הקטן : אין לי אלא איש ואשה שהרגו את האיש והאיש שהרג את האשה ואת הקטן האשה שהרגה את הקטן ואת חברתה מנין תלמוד לומר רוצח הוא. לתלמודו בא. מכה איש שומעני להוציא את הקטן תלמוד לומר ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא את הקטן שומע אני אף בן שמונה במשמע תלמוד לומר מכה איש מגיד שאינו חייב עד שיהרוג בן קיימא. מכה איש אף הקטן במשמע תלמוד לומר ואיש כי יכה כל נפש אדם להוציא את הקטן שומעני אף בן שמונה במשמע תלמוד לומר מכה איש מגיד שאינו חייב עד שיהרג בן קיימא. מות יומת בהתריית עדים. אתה אומר בהתריית עדים או אינו אלא שלא בהתריית עדים תלמוד לומר על פי שנים עדים. הא מה תלמוד לומר מות יומת בהתריית עדים. מות יומת בבית דין. אתה אומר בבית דין או אינו אלא שלא בבית דין תלמוד לומר יומת הרוצח. הא מה תלמוד לומר מות יומת בבית דין. מות יומת בסייף. אתה אומר בסייף או אינו אלא בחנק הרי אתה דן נאמר כאן מות יומת ונאמר להלן בנואף מות יומת מה להלן בסייף אף כאן בסייף. אתה מקישו למנאף ואני מקישו למגדף נאמר כאן מות יומת ונאמר במגדף מות יומת מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה. אתה מקישו למנאף ואני מקישו למגדף. תלמוד לומר שופך דם האדם וגו'. עדין אנו אומרים יקיז לו דם משני איברים וימות תלמוד לומר וערפו שם את העגלה בנחל ואתה תבער. הקיש

qui percusserit hominem; qui percusserit mulierem, & puerum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et vir quum percusserit quamlibet animam hominis*; ad includendum illum, qui percusserit mulierem, & puerum. Non probo nisi de homine, & muliere, qui occidat hominem, & homo qui occidat mulierem, & puerum, mulier quæ occidat puerum, & ejus sociam unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXXV. 16. *Homicida ille*. Ad docendum venit. *Percutiens hominem*. Crederem excludendum esse puerum? Idcirco dictum est: *Et vir quum percusserit quamlibet animam hominis*. Ad includendum puerum; Crederem vel filium octo mensium juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *percutiens hominem*. Ostendit, quod non sit reus, donec occiderit filium subsistentiæ. *Percutiens hominem*, vel puerum juxta sensum literalem. Idcirco dictum est. *Et vir quum percusserit quamlibet animam hominis*. Ad excludendum puerum. Crederem vel filium octo mensium juxta sensum literalem? Idcirco dictum est: *Percutiens hominem*. Ostendit quod non sit reus, donec occiderit filium subsistentiæ. *Interficiendo interficietur*. Crederem præmonitione testium? Tu dicis præmonitione testium; aut sine præmonitione testium. Idcirco dictum est: *Ex ore duorum testium*. Cur igitur dictum est; *Interficiendo interficietur?* præmonitione testium. *Interficiendo interficietur*. In Synhedrio: Tu dicis in Synhedrio; At ego dicam vel præter judicium Synhedrii. Idcirco dictum est: *Interficietur homicida*. Cur igitur dictum est: *Interficiendo interficietur?* In Synhedrio. *Interficiendo interficietur*. Gladio. Tu dicis gladio; at ego non dicam nisi strangulatione. Ecce tibi argumentum: Dictum est hic; *interficiendo interficietur*; & dictum est in adultero; *Interficiendo interficietur*; sicut illic gladio, ita pariter hoc loco. Tu æquiparas adultero, at ego æquiparabo blasphemo; dictum est hic; *interficiendo interficietur*; & dictum est in blasphemo; *interficiendo interficietur*; Sicut illic lapidatione, ita pariter hoc loco; Tu æquiparasti adultero, at ego æquiparabo blasphemo. Idcirco dictum est. *Qui effuderit sanguinem hominis &c.* Nos testes dicimus; quod venam secans eduxit sanguinem ex duobus membris, & mortuus est. Idcirco dictum est *Deuter.* XXI. 4. *Et cervicem decutient vitulæ in torrente &c. Tu autem deficere facies*. Æquiparat effundentes sanguines vitulæ de-

שופכי דמים לעגלה [ערופה מה עגלה ערופה בהתזת הראש אף כל שופכי דמים בהתזת הראש ענש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תרצח . ואשר לא צדה וגו' אחד שהרג נפש בשוגג ואחד שהרג נפש במזיד בא מזיד ונפל ביד שוגג . הא כיצד היה מעגל במעגלה ונפלה עליו והרגתו היה יורד בסולם ונפלה עליו והרגו. היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו הרי זה גולה אבל היה מושך במעגלה ונפלה עליו והרגתו. היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו . היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפל עליו והרגו. הרי זה אינו גולה. בא מזיד ונפל ביד שוגג וכן הוא אומר כאשר יאמר משל הקדמוני וגו'. והיכן אמור ואשר לא צדה והאלהים אנה וגו' אבל לא שמענו היכן אתה דן. הרי נאמר מנוס לשעה ונאמר מנוס לדורות מה מנוס האמור לדורות ערי הלוים קולטות . אף מנוס האמור לשעה מחנות הלוים קולטות . איסי בן עקיבא אומר ושמתי לך מקום למה נאמר לפי שהוא אומר שבו איש תחתיו וגו' אלפים אמה . אתה אומר אלפים אמה או אינו אלא ארבעה אמות הרי אתה דן נאמר כאן מקום ונאמר להלן מקום . מה מקום האמור להלן אלפים אמה אף מקום האמור כאן אלפים אמה . ושמתי לך מקום וגו' וכי יזיד איש למה נאמר פרשה זו לפי שהוא אומר ואיש כי יכה כל נפש אדם וגו' יכול אף המזיד והשוגג ואחרים והמרפא שהמירת והמכה ברשות בית דין והרודה בבנו ובתלמידו במשמע תלמוד לומר וכי יזיד איש להוציא את הקטן. איש להביא

decollandæ ; ſicut vitula decollatur amputatione capitis, ita pariter omnes effundentes ſanguines amputatione capitis. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum eſt. *Non occides &c. Et qui ſtudioſe non fecerit* : alter per imprudentiam occidit animam, & alter conſulto occidit animam, venit prudens, & cadit in poteſtatem imprudentis. Quomodo? Si circumeat in circulo ; & cadit ſuper eum, & occidit ; ſi deſcendit in ſcalam, & cadens ſuper eum occidit. Si demittit dolium, & cadat ſuper illum & occidit ; Ecce hic exulat ; verum ſi trahatur a curru, & cadens ſuper illum occidat ; ſi ille adſcendat in ſcala, & cadens ſuper illum occidat ; ſi hauriat ex dolio, & exſcindatur dolium, & cadens ſuper eum occidat ; ille non exulabit ; venit prudens, & cadit in poteſtatem imprudentis ; & ſic ille dicit ; *Sicut in proverbio antiquo dicitur &c.* 1. *Sam.* XXIV. 12. Et ubi dicitur? *Et qui ſtudioſe non fecerit, ſed Deus cauſaverit &c.* At nondum audivimus ubinam. Tibi eſt argumentum ; Ecce dictum eſt : *fugiens* eo tempore ; & dictum eſt *fugiens* in generationibus ; Sicut fugientem in generationibus recipiebant urbes Levitarum, ita pariter fugientem eo tempore, recipiebant caſtra Levitarum. Iſſi ben Akiba dicit *; Tum ponam tibi locum* ; Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Exod.* XVI. 29. *Sedete quiſque in loco ſuo* . Hæc ſunt duo millia cubitorum ; Tu dicis hæc eſſe duo millia cubitorum ; aut non ſunt niſi quatuor cubiti. Ecce tu potes argumentari ; Dictum eſt hic *locus*, & dictum eſt illic *locus;* ſicut ibi duo millia cubitorum, ita pariter hoc loco. *Tum ponam tibi locum* . *Quod ſi improbe fecerit vir &c.* Cur dicta eſt hæc Paraſcha? Quia dictum eſt . *Et vir quum percuſſerit quamlibet animam hominis*. Crederem vel prudentem, & imprudentem, & alienos, & medicum, qui occidat, & eum, qui percutiat ex facultate Synhedrii, & eum, qui caſtigat filium, & diſcipulum comprehendi? Idcirco dictum eſt : *Et ſi improbe fecerit vir*; ad excludendum puerum ; *Vir*; ad includendum alienos ; *Proximum ſuum* ; ad includendum puerum. *Proximum ſuum ;* ad excludendum alienos . Iſſi ben Akiba dicit; Ante datam legem, iſti præmonebantur de effuſione ſanguinum; poſt datam legem, qui aggravati erant, allevati ſunt. Vere dixerunt, quod liber ſit ab judiciis terreſtribus; & eorum judicia tradita ſint cœlo. *Interficiendo illum doloſe*. Ad exclu-

את האחרים· רעהו להביא את הקטן רעהו להוציא את אחרים . איסי בן עקיבא אומר קודם מתן תורה היינו מוזהרים על שפיכות דמים לאחר מתן תורה תחת שהוחמרו הוקלו. באמות אמרו פטור מדיני בשר ודם. ודינן מסור לשמים . להרגו בערמה. להוציא חרש שוטה וקטן שאינן מערימין להרגו בערמה להוציא מרפא והמכה ברשות בית דין. והרודה בבנו ובתלמידו ואף על פי שהיו מזידין אינן מערימין. מעם מזבחי וגו׳ מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג מעם מזבחי תקחנו. בא הכתוב ללמדך על רציחה שתדחה את העבודה שהיה בדין ומה אם שבת שעבודה דוחתה . אין רציחה דוחתה . עבודה שהיא דוחה את השבת אינו דין שלא תהא רציחה דוחתה . תלמוד לומר מעם מזבחי תקחנו למות בא הכתוב ללמד על רציחה שתדחה את העבודה . אינו דוחה את השבת . שהיה בדין ומה אם עבודה שהיא דוחה את השבת הרי רציחה דוחתה . שבת שעבודה דוחתה דין הוא שתהא רציחה דוחתה. לא אם אמרת בעבודה שקבורת מת מצוה דוחתה לפיכך רציחה דוחתה. תאמר בשבת שאין קבורת מת מצוה דוחתה לפיכך לא תהא רציחה דוחתה. אמר תלמיד אחד מתלמידי רבי ישמעאל הרי הוא אומר לא תבערו אש וגו׳. שריפה היתה בכלל ויצאת ללמד. מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות בית דין אינה דוחה את השבת . אף כל שאר מיתות בית דין לא ידחו את השבת. ותהא קבורת מת מצוה דוחה את השבת והדין נותן ומה אם עבודה שהיא דוחה שבת קבורת מצוה דוחתה שבת שעבודה דוחתה דין הוא שתהא קבורת מצוה דוחתה. לא אם אמרת בעבודה שרציחה דוחתה לפיכך לא תהא קבורת מצוה דוחתה . לכך נאמר לא תלין נבלתו על העץ וגו׳ בו ביום שנהרג בו ביום יקבר . רציחה דוחה את העבודה ואין פקוח נפש דוחה את העבודה. שהיה בדין ומה אם שבת שאין רציחה דוחתה פקוח נפש דוחתה: עבודה שרציחה דוחתה אינו דין ,שיהא

cludendum surdum, stultum, & puerum, qui non agunt dolose. *Interficiendo illum dolose*; Ad excludendum medicum, qui occidit, & eum qui percusserit ex facultate Synhedrii; & eum, qui castigat filium, & discipulum suum, qui quamvis ex industria agunt, tamen non agunt dolose. *Ab altari meo &c.* Ostendit, quod cessare faciant ministerium ab ejus manu, & egrediatur, ut interficiatur. *Ab altari meo tolles eum*. Venit textus ad te docendum, quod homicidium pellat ministerium: Et est argumentum; Si Sabbathum, quod ministerium pellit, homicidium non pellit, ministerium, quod pellit Sabbathum, non erit æquum, ut homicidium pellat? Idcirco dictum est; *Ab altari meo tolles eum ad interficiendum*; Venit textus ad docendum de homicidio, quod cum pellat ministerium, non pellat tamen Sabbathum. Quod probari potest argumento; Si ministerium, quod pellit Sabbathum, ecce homicidium pellit; Sabbathum, quod ministerium pellit, erit æquum, ut homicidium pellat. Minime; si dixisti de ministerio, quod sepultura mortui præcepti pellit; ideoque homicidium pellit, dices de Sabbatho, quod sepultura mortui præcepti non pellit, ideoque homicidium non pellet? Dixit quidam discipulus de discipulis R. Ismaelis; Ecce dictum est *Exod.* xxxv. 3. *Non accendetis ignem &c.* Combustio erat in genere, & exiit ad docendum; Sicut combustio est peculiaris, atque unum ex suppliciis Synhedrii, & non pellit Sabbathum, ita pariter cetera omnia supplicia Synhedrii non pellent Sabbathum. At sepultura mortui præcepti pellit Sabbathum; & probari potest argumento; Si ministerium, quod pellit Sabbathum, sepultura mortui præcepti pellit Sabbathum, quod ministerium pellit, erit æquum, ut sepultura mortui præcepti illud pellat. Minime; si dixisti de ministerio, quod homicidium pellit, ideoque sepultura mortui præcepti illud pellit, dices de Sabbatho, quod homicidium non pellit, ideoque illud sepultura mortui præcepti non pellet? Idcirco dictum est *Deut.* xxi. 23. *Non remanebit cadaver ejus in ligno &c. Sed quo die occisum fuerit, sepelietur*. Homicidium pellit ministerium, at conservatio animæ non pellit ministerium. Et probari potest argumento; Si Sabbathum, quod homicidium non pellit, conservatio animæ pellit; ministerium, quod homicidium pellit, non erit æquum ut conservatio animæ pellat? R. Simeon

פקוח נפש דוחה את העבודה. רבי שמעון בן מנסיא אומר ויהא פקוח נפש דוחה את השבת והדין נותן אם רציחה דוחה את העבודה שהיא דוחה את השבת. מעם מזבחי תקחנו למות. למות ולא לדון ולא ללקות ולא לגלות. מעם מזבחי תקחנו למות נמצינו למדין שסנהדרין בצד המזבח אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר וינס יואב אל אהל יהוה ויחזק וגו'.

פרשה ה

ומכה אביו ואמו מות יומת. למה נאמר לפי שהוא אומר עין תחת עין וגו' והרי הכתוב מוציאו מכללו להחמיר עליו שיהא במיתה לכך נאמר פרשה זו. ומכה אביו ואמו. אין לי אלא אביו ואמו. אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מנין הרי אתה דן הואיל והמכה חייב והמקלל חייב מה המקלל אחד אחד בפני עצמו אף המכה אחד אחד בפני עצמו. לא אם אמרת במקלל שהוא חייב על המתים בחיים לפיכך הוא חייב על כל אחד ואחד בפני עצמו. תאמר במכה שאינו חייב על המתים בחיים לפיכך אינו חייב על כל אחד ואחד בפני עצמו שאין תלמוד לומר ומכה אביו ואמו אלא אפילו אחד מהן דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר משמע שניהם כאחת ומשמע אחד ואחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב אחד. רבי יצחק אומר וכי לא בארת אמו אלא להחמיר או להקל עליו לא מפני שהוחמר בו הוקל בו תלמוד לומר ומכה אביו ואמו. ומכה אביו ואמו׳ מכה שיש בו חבורה. אתה אומר מכה שיש בו חבורה. או אינו אלא מכה שאין עליה חבורה. אמרת ומה אם מדת נזיקין מרובה אינו חייב עד שיעשה בה חבורה מדת ענשין מעוטה לא יהיה חייב עד שיעשה בהם חבורה. הא מה תלמוד לומר מכה אביו ואמו מכה שיש בה חבורה. מות יומת בחנק. אתה אומר בחנק או אינו אלא אחת מכל המיתות האמורות בתורה אמרת זו מדה בתורה כל מיתה האמורה אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לא מפני

Menascia dicit; & conservatio animæ pellit Sabbathum; & probari potest argumento; si homicidium pellit ministerium, quod pellit Sabbathum. *Ab altari meo tolles eum ad interficiendum. Ad interficiendum*; non autem ad judicandum, neque ad vapulandum, neque ad exulandum. *Ab altari meo tolles eum ad interficiendum*. Docemur, quod Synhedria consisterent in latere altaris; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim 1. *Reg.* II. 28. *Fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, & apprehendit &c.*

SECTIO V.

ET *percutiens patrem suum, & matrem suam, interficiendo interficietur*. Cur dictum est? Quia dictum est; *oculum pro oculo* &c. Et ecce textus educit illum ex ejus generali ad aggravandum super illo, ut mortis reus sit. Idcirco dictum est hæc Parascha. *Percutiens patrem suum, & matrem suam*. Non probo nisi de patre suo, & matre sua; Pater sine mater, & mater sine patre unde probatur? ecce tibi argumentum; Quoniam & percutiens reus est, & maledicens reus est, sicut maledicens quisque seorsim, ita pariter percutiens quisque seorsim. Minime; si dixisti de maledicente, qui reus est tam pro mortuis, quam pro viventibus, ideoque pro singulis seorsim tenetur, dices de percutiente, qui non est reus tam pro mortuis, quam pro viventibus, ideoque non erit reus pro singulis seorsim? Non erat necesse ut diceretur; *& percutiens patrem suum, & matrem suam*; vel unum ex illis; verba R. Josia. R. Jonathan dicit; comprehenduntur ambo simul, & unusquisque seorsim intelligitur, donec tibi aliquis textus explicet. R. Isaach dicit; ad quid venit mater? Ad aggravandum ne, an ad allevandum super illo? Non ea de causa, quod in eo aggravaverit, in eo allevat. Idcirco dictum est: *& percutiens patrem suum, & matrem suam*. Et percutiens patrem suum, & matrem suam; ut ita percutiat, ut in eo sit plaga. Tu dicis, quod ita percutiat, ut in eo sit plaga; aut non ita percutiat, ut in eo sit plaga? Dixisti? Si in conditione damnorum, quæ est frequentior, non est reus, donec fiat in eo plaga, in conditione pœnarum, quæ est minor, non erit reus, donec in eo fiat plaga. Cur igitur dictum est. *Percutiens patrem suum, & matrem suam?* Quod ita percutiat, ut in eo sit plaga. In-

שהיא קלה. אלא מפני שנאמר סתם וכל מיתה האמורה סתם הרי זו בחנק רבי אומר במיתה שנאמרה בידי שמים מה מיתה שנאמרה בידי שמים מיתה שאין בה רושם אף מיתה שנאמר כאן מיתה שאין בה רושם מכאן אמרו מצות חנק היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודרין קשין ברכין וכורך על צוארו. זה מושך להלן וזה מושך להלן עד שנפשו יוצאה זה סדר חנק. עונש שמענו אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר ארבעים יכנו לא יוסיף. הרי דברים קל וחומר ומה מי שהוא מצוה להכות הרי הוא מוזהר שלא להכות מי שהוא מצוה להכות דין הוא שיהא מוזהר שלא להכות.

Interficiendo interficietur. Strangulatione. Tu dicis strangulatione, aut aliquo ex suppliciis, quæ in lege memorantur; dixisti? Hæc est proprietas in lege; Omne supplicium memoratum tibi non licet attrahere ad aggravandum, sed ad allevandum; verba R. Josia. R. Jonathan dicit; non quod sit leve, sed quod simpliciter memoretur, & quod simpliciter memoratur, sit strangulatione. Rabi dicit; supplicio cœlitus inflicto; sicut supplicium, quod dicitur cœlitus inflictum, est supplicium in quo non est signum, ita pariter supplicium hoc loco memoratum, erit supplicium in quo non erit signum. Hinc dixerunt; Præceptum strangulationis hujusmodi est. Immergunt illum in fimo usque ad genna ejus; tum linteum durum molli involvitur; in collo ejus circumdatur. Hic hinc tradit, & ille illinc, donec anima ejus egrediatur. Hic est ordo strangulationis. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Deut.* xxv. 3. *Quadragies percutiet eum, nec addet*. Ecce argumentum a minori ad majus; Qui jubetur percutere, ecce præmonetur, ut non percutiat; Qui non jubetur percutere, æquum erit ut præmoneatur, ut non percutiat.

וגונב איש ומכרו למה נאמר לפי שהוא אומר וכי ימצא איש גונב נפש מאחיו וגו' אין לי אלא עדים על גניבה עדים על מכירה מנין תלמוד לומר וגונב איש ומכרו. וגונב איש אין לי אלא איש שגנב את האיש. גנב את האשה ואת הקטן מנין תלמוד לומר וכי ימצא איש גונב נפש מאחיו להביא את שגנב את האשה ואת הקטן. אין לי אלא איש ואשה שגנבו את האיש והאיש שגנב את האשה ואת הקטן האשה שגנבה חברתה ואת הקטן מנין תלמוד לומר ומת הגנב ההוא מכל מקום. וגונב איש להוציא את הקטן. להביא את הקטן מנין תלמוד לומר כי ימצא איש גונב נפש להביא את הקטן. משמע מביא את הקטן ואת בן שמנה תלמוד לומר וגונב

Et furatus hominem, si vendiderit illum; Cur dictum? Quia dictum est *Deut.* XXIV. 7. *Cum inventus sit vir furatus animam ex fratribus suis* &c. non probo nisi de testibus super furto, de testibus super venditione unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& furatus hominem si vendiderit illum*. *Et furatus hominem*; non probo nisi de homine, qui furetur hominem, si furetur mulierem, & puerum, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Cum inventus sit vir furatus animam ex fratribus suis*. Ad includendum, qui furetur mulierem, & puerum. Non probo nisi de homine, & muliere, qui furetur hominem, & de homine qui furetur mulierem, & puerum, mulier, quæ furetur sociam suam, & puerum unde probatur? Ex eo quod dictum est *& interficietur fur ille*. Omnimode. *Et furatus hominem*; Ad excludendum puerum. Ad includendum puerum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Cum inventus sit vir furatus animam*: Ad includendum puerum. Ex sensu includam puerum, & filium octo mensium. Idcirco dictum est: *& furatus hominem*; ostendit, quod non sit reus, donec furetur filium subsistentiæ. *Et furatus hominem*; vel puer comprehenditur.

איש מגיד שאינו חייב עד שיגנוב בר
קיימא . ונגנב איש אף הקטן במשמע
תלמוד לומר כי ימצא איש גונב נפש
מאחיו להוציא את הקטן . וכי ימצא איש
גונב נפש שומעני אף בן שמונה במשמע
תלמוד לומר וגונב איש ומכרו וכי יגנוב
איש מגיד שאינו חייב עד שיגנב בן
קיימא . ומכרו ולא שמכר את חציו
ונמצא אין מציאה לא בעדים . בידו אין
בידו בכל מקום לא רשותו ואף על פי
שאין ראיה לדבר . זכר לדבר ויקח את
כל ארצו מידו . ואומר ויקח העבד עשרה
גמלים וגו׳ . הא אין בידו בכל מקום
לא רשותו . מות יומת בחנק אתה אומר
בחנק או אינו לא באחת מכל מיתות
האמורות בתורה אמרת זו מדה בתורה
כל מיתה האמורה בתורה סתם אין
אתה רשאי למשכה להחמיר עליה לא
להקל עליה דברי רבי יאשיה . רבי
יונתן אומר לא מפני שהיא קלה . לא
מפני שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמרה
סתם הרי זו בחנק . רבי אומר במיתה
שנאמרה בידי שמים מה מיתה
שנאמרה בידי שמים מיתה שאין בה
רושם אף מיתה שנאמרה כאן מיתה
שאין בה רושם מכאן אמרו מצות
חנק וכו׳ . עונש שמענו אזהרה לא שמענו
תלמוד לומר לא תגנוב . לא תגנוב הרי
זו אזהרה לגונב נפש אתה אומר אזהרה
לגונב נפש או אינו לא אזהרה לגונב
ממון כשהוא אומר לא תגנובו ולא
תכחשו וגו׳ . הרי זו אזהרה לגונב ממון
אמור . הא מה תלמוד לומר לא תגנוב
הרי זו אזהרה לגונב נפש או הרי זו
אזהרה לגונב ממון . והלא אזהרה לגונב
נפש . אמרת שלש מצות נאמרו בענין
שתים מפורשות ואחת סתומה נלמד
סתומה ממפורשות מה מפורשות מצות
שחייבין עליה מיתת בית דין אף
סתומה מצוה שחייבין עליה מיתת בית

tur. Idcirco dictum est: *Cum inventus sit vir furatus animam ex fratribus suis.* Ad excludendum puerum. *Cum inventus sit vir furatus animam*; Crederem vel filium octo mensium comprehendi? Idcirco dictum est; *& furatus hominem si vendiderit illum; & furatus hominem:* Ostendit quod non sit reus, donec furetur filium subsistentiæ. *Si vendiderit illum*; & non vendat dimidium. *Vel inventus fuit.* Non est inventio nisi in testibus. *In manu ejus*; non significat omni in loco, בידו nisi ejus potestatem; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Num.* XXI. 27. *Et ceperat omnem regionem ejus de manu ejus.* Et dictum est *Gen.* XXIV. 10. *Et cæpit servus decem Camelos* &c. Ecce omni in loco non significat בידו nisi ejus potestatem. *Interficiendo interficietur.* Strangulatione; Tu dicis strangulatione, aut aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis. Dixisti? Hæc est proprietas in lege; omne supplicium in lege simpliciter & absolute memoratum, non licet tibi trahere ad aggravandum, sed ad allevandum: verba R. Josia. R. Jonathan dicit; non quod sit leve; sed quia dictum est simpliciter; & omne supplicium simpliciter dictum erit strangulatione. Rabi dicit; supplicio, quod dicitur cœlitus inflictum; sicut supplicium, quod dicitur cœlitus inflictum, est supplicium in quo non est signum, ita pariter supplicium hoc loco memoratum, erit supplicium, in quo non sit signum. Hinc dixerunt; præceptum strangulationis &c. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est: *Non furaberis Non furaberis.* Ecce præmonitio illi, qui furatur animam; Tu dicis præmoneri eum, qui furatur animam, aut non præmonetur nisi ille, qui furatur pecuniam. Quando vero dicit *Levit.* XIX. 11. *Furtum non facietis, neque non denegabitis* &c. Ecce præmonitio dicta est illi, qui furatur pecuniam. Cur igitur dictum est; *Non furaberis?* Ecce hæc est præmonitio illi, qui furatur animam; aut hæc est præmonitio illi, qui furatur pecuniam. Atqui præmonitio est de eo, qui furatur animam. Dixisti? Tria præcepta hoc subjecto dicta sunt, duo expressa, & unum inexplicatum; sicut explicata sunt præcepta, pro quibus rei sunt mortis à Synhedrio infligendæ, ita pariter inexplicatum est præceptum, pro quo rei sunt mortis a Synhedrio infligendæ. Tibi non licet dicere juxta ultimam, sed

jux-

דין הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון זו אזהרה לגונב נפש והלא אזהרה לגונב ממון.

ומקלל אביו ואמו וגו׳ למה נאמר לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל את אביו וגו׳ אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו. ומקלל אביו ואמו. אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מנין תלמוד לומר אביו ואמו קלל מכל מקום דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב אחד ומה תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו לפי שנאמר איש אין לי אלא איש אשה טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו. אין לי אלא בחיים במתים מנין תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו מכל מקום. ומקלל אביו ואמו בשם המפורש. או אינו אלא בכינוי. שאין תלמוד לומר בנקבו שם יומת להביא המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם המפורש דברי רבי אחאי רבי חנינא בן אידי אומר הואיל ואמרה תורה השבע לא תשבע קלל ולא תקלל. מה השבע בשם אף לא תשבע בשם. מה קלל בשם אף לא תקלל בשם.

מות יומת בסקילה. אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. הרי אתה דן נאמר כאן דמיו בו. ונאמר להלן דמיהם בם. מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה. עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר אלהים לא תקלל. אם דיין הוא אביך הרי בכלל אלהים לא תקלל ואם נשיא הוא הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאור. אינו לא דיין ולא נשיא. אלא בור הרי אתה דן בנין אב משניהם. לא הרי דיין כהרי נשיא. ולא הרי

juxta primam rationem; Hæc est præmonitio, de eo qui furatur animam, & illa est præmonitio de eo, qui furatur pecuniam.

Et maledicens patri suo, & matri suæ? Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* xx. 9. *Nam quilibet homo, qui maledixerit patri suo* &c. Non probo nisi de homine, mulier unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& maledicens patri suo, & matri suæ.* Non probo nisi de eo qui maledixerit patri suo, & matri suæ, qui maledixerit patri, excepta matre, aut matri excepto patri, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Patri suo, & matri suæ maledixerit.* Omnimode: verba R. Josia R. Jonathan dicit; ambo simul comprehenduntur, & singuli seorsim intelliguntur, donec tibi distinguat textus aliquis. Cur dictum est: *& maledicens patri suo, & matri suæ?* Quia dictum est *vir.* Non probo nisi de viro, mulier, obstructus, Androgynus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& maledicens patri suo, & matri suæ.* Non probo nisi de viventibus, de mortuis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& maledicens patri suo, & matri suæ*: omnimode. *Et maledicens patri suo, & matri suæ.* Nomine ineffabili, aut non nisi cognomine; Non erat necesse ut diceretur; *& exponens nomen Domini interficietur. Levit.* XXIV. 16. Ad includendum, quod maledicens patri suo, & matri suæ non sit reus, nisi maledixerit illis nomine ineffabili. Verba R. Achai. R. Chanina ben Idi dicit; Quoniam dictum est in lege; *jurabis, & non jurabis.* Sicut jurabis nomine, ita pariter non jurabis nomine; *maledices, & non maledices*; sicut *maledices* nomine, ita pariter *non meledices* nomine;

Interficiendo interficietur. Lapidatione. Tu dicis lapidatione, aut non nisi aliquo ex suppliciis in lege memoratis; Ecce tibi argumentum; Dictum est hic; *sanguis ejus iu eo*; & dictum est illic; *sanguis eorum in eis.* Sicut ibi lapidatione, ita pariter hoc loco lapidatione: Pœnam audivimus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXII. 28. *Judicibus non maledices*; si judex fuerit pater tuus, ecce comprehenditur in præcepto; *Judicibus non maledices*; si princeps fuerit, ecce comprehenditur in præcepto. *Principi in populo tuo non maledicas. Ibid.* Si non fuerit judex, neque princeps, sed stupidus; ecce potes argumentari de ambobus a constitutione principii. Non est judex similis princi-

נשיא כהרי דיין . הצד השוה שבהן שהם בעמך , ואתה מוזהר על קללתם אף אביך שבעמך אתה מוזהר על קללתו . אי מה הצד השוה שבהן שהם גדולים ובעמך וגדולתך גרם להן לפיכך אתה מוזהר עליהם על קללתם , תאמר באביך תלמוד לומר לא תקלל חרש . דבר הכתוב באמללים שבאדם , הרי אתה דן בנין אב מבין שלשתן לא הרי דיין כהרי נשיא , ולא הרי נשיא כהרי דיין ולא כהרי זה וזה כהרי חרש . ולא הרי חרש כהרי זה וזה . הצד השוה שבהן. שהם בעמך . ואתה מוזהר על קללתם אף אביך שבעמך אתה מוזהר על קללתו .

פרשה ו

וכי יריבון אנשים למה נאמר פרשה זו . לפי שהוא אומר עין תחת עין , אבל שבת וריפוי לא שמענו . תלמוד לומר וכי יריבון אנשים . אם יקום , בא הכתוב ללמד דברים המחוסרים בו , וכי יריבון אנשים . אין לי אלא אנשים . נשים מנין היה רבי ישמעאל דורש אומר הואיל ושכל הנזקים שבתורה סתם ופרט הכתוב באחד מהם שעשה בו נשים כאנשים אף פורט אני לכל הניזקים שבתורה לעשות בהם נשים כאנשים . רבי יאשיה אומר והמית איש ואשה למה נאמר אלא לפי שהוא אומר כי יפתח איש בור . אין לי אלא איש . אשה מנין תלמוד לומר איש ואשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל הניזקין שבתורה . רבי יונתן אומר אינו צריך והלא ככר נאמר בעל הבור ישלם . שלם ישלם המבעיר את הבערה . הא מה תלמוד לומר איש ואשה לתלמודו הוא בא . והכה איש את רעהו . לחייב על זה בפני עצמו . ועל זה בפני עצמו . באבן או באגרוף . יהא חייב ובשאר כל דבר יהא פטור , תלמוד לומר אם באבן יד מגיד שאינו חייב עד שיכה בדבר שיש בו כדי להמית . ומנין במקום שיש בו כדי להמית תלמוד

pi, neque princeps similis judici; Paritas quæ inter illos intercedit ea est, ut sint in populo tuo; & tu præmoneris ne illis maledicas, ita pariter patri tuo, qui est in populo tuo præmoneris ne maledicas. Quænam est paritas, quæ inter illos intercedit? Quia sunt dignitate præstantes, & in populo tuo; & præstantia tua causam præbet illis, idcirco tu præmoneris, ne illis maledicas; Dices de patre tuo. Idcirco dictum est: *Non maledices surdo. Levit.* XIX. 14. Loquitur textus de abjectissimo inter homines; ecce tibi argumentum a constitutione principii, quæ sit differentia inter istos tres. Non est similis judex principi, neque princeps similis judici, neque uterque similis est surdo, neque utrique similis est surdus; Paritas, quæ inter illos intercedit, ea est, quod sint in populo tuo; & tu præmoneris ne illis maledicas; ita pariter patri tuo, qui est in populo tuo præmoneris, ne maledicas.

SECTIO VI.

Cum autem jurgium fecerint homines. Cur dictum est hæc Parascha? Quia dictum est; *oculum pro oculo*; sed quietem ejus, & medicinam ejus non audivimus. Idcirco dictum est; *Cum autem jurgium fecerint homines. Si surrexerit.* Venit textus ad docendum, quod in eo res deficiunt. *Cum autem jurgium fecerint homines*; Non probo nisi de hominibus; De mulieribus unde probatur? R. Ismael commentans dicebat; Quoniam memorantur in lege damna simpliciter, & definit textus in aliquo ex his locis, ubi æquiparantur mulieres hominibus; ego pariter ego definiam in omnibus damnis in lege memoratis, ut mulieres hominibus æquiparentur. R. Josia dicit: *Occiderit autem virum & mulierem.* Cur dictum est? Nisi quod dictum sit; *Cum autem aperuerit vir puteum.* Non probo nisi de viro, de muliere unde probatur? Ex eo quod dictum est; *vir & mulier.* Æquiparat textus mulierem viro in omnibus damnis in lege memoratis. R. Jonathan dicit; non est necesse; Cum jam dictum sit. *Dominus putei rependet. Rependendo rependet accendens incendium.* Cur igitur dictum est. *Vir & mulier?* Ad docendum venit. *Percusseritque homo proximum suum*; Ut reus sit de hoc seorsim, & de illo seorsim. *Lapide, vel gleba*; Reus est; sed in reliquis omnibus liber est. Idcirco dictum est *Num.* XXXV. 17. *Si vero lapide*

לומר וארב לו וקם עליו . מגיד שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית ובמקום כדי להמית . רבי נתן אומר הקיש אבן לאגרוף . ואגרוף לאבן . מה האבן שיש בו להמית אף אגרוף שיש בו כדי להמית . ומה אגרוף בידוע אף אבן בידוע. הא אם נתערבה באבנים אחרות פטור . ולא ימות ונפל למשכב . מגיד שהצהיבה מביאה לידי מיתה . ולא ימות ונפל למשכב . הא אם הכהו מכה שיש בו כדי להמית פטור מהשבת והריפוי.

אם יקום והתהלך בחוץ : שומע אני בתוך הבית תלמוד לומר בחוץ . שומע אני אף בשוקים . תלמוד לומר על משענתו . על בוריו זה אחד משלשה דברים שהיה רבי ישמעאל יושב ודורש בתורה כמן משל. כיוצא בו אם זרחה השמש עליו. וכי השמש בלבד עליו זרחה. והלא על כל העולם זרחה. אלא מה שמש זה שלום בעולם אף זה אם ידוע בו שבשלום נהרג הרי זה חייב . כיוצא בו ופרשו השמלה דברים מחוורין כשמלה . אף כאן אתה אומר על משענתו. על בוריו . ונקה המכה שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק תלמוד לומר אם יקום והתהלך בחוץ . מגיד שחובשין אותו עד שמרפא . ונקה המכה מן המיתה שומע אני מן השבת והריפוי תלמוד לומר רק שבתו יתן ורפא ירפא . חוץ ממה שנותנין לו דמי אביריו ונותנין לו דמי שבתו וריפויו . רק שבתו יתן שומע אני לעולם תלמוד לומר ורפא ירפא . מה ריפוי מחמת מכה אף שבת מחמת מכה. או לא חלק מכלל ריפוי כך לא נחלוק מכלל השבת שכשם שהוא זקוק לרפאת את זה כך הוא זקוק לרפאת את זה כשם שנותנין לו שבת לזה כך נותנין שבת

pide manus. Ostendit, quod non sit reus, nisi percutiat re, qua possit mori? Et unde probatur in leo, quo possit mori? Ex eo quod dictum est *Deut.* XIX. 11. *Ac insidias fecerit ei, insurrexeritque in eum*. Ostendit, quod non sit reus, nisi percusserit re, qua possit mori, & in loco, quo possit mori. R. R. Nathan dicit; æquiparat lapidem scaphio, & scaphium lapidi; sicut lapis talis esse debet, ut possit mori, ita pariter scaphium; sicut scaphium est notum, ita pariter lapis. Si autem miscetur cum aliis lapidibus, liber est; *Et non fuerit mortuus, sed deciderit in cubile*; Ostendit, quod ira ducat ad periculum mortis. *Et non fuerit mortuus, sed deciderit in cubile*; Ecce si percusserit plaga, qua possit mori, liber est a quiete, & a medicina.

Si surrexerit, & ambulaverit foris. Crederem intra domum? Idcirco dictum est: *foris*. Crederem vel in plateis? Idcirco dictum est. *Super baculum suum*. Super baculum suum. Hoc est unum ex tribus, quod R. Ismael sedens exponebat; e. g. Huic simile dictum est. *Si splenduerit sol super eum*. *Exod.* XXII. 3. Quid? Num super eum solum splendet sol? Nonne super universum mundum splendet? Verum, sicut hic sol est pax mundo, ita pariter si innotuerit, quod in pace ille sit occisus, ecce iste reus est. Huic simile dictum est. *Et expandent linteum*. *Deut.* XXII. 17. Dealbata instar lintei. Ita pariter hoc loco tu dices. *Super baculum suum*. Super baculum suum. *Immunis erit percussor*. Crederem, quod daret fidejussiones, ut ambularet in foro? Idcirco dictum est. *Si surrexerit, & ambulaverit foris*. Ostendit, quod obligent eum, usque dum sanetur. *Immunis erit percussor*; a morte. Crederem immunem fuisse a quiete, & medicina? Idcirco dictum est: *Tantum quietem ejus dabit, & sanando sanabit*. Excepto eo quod dabunt illi pretium membrorum suorum, & dabunt pretium suæ quietis, & medicinæ suæ. *Tantum quietem ejus dabit*. Crederem in perpetuum. Idcirco dictum est; *Et sanando sanabit*; sicut curatio propter plagam, ita pariter quies propter plagam. Aut sicut non est disceptatio respectu curationis, ita pariter non disceptabimus respectu quietis. Etenim sicut obligatur ad sanationem hujus, ita pariter obligatur ad sanationem illius; sicut dant huic quietem, ita pariter dabunt illi quietem. Idcirco dictum est; *Tantum quietem ejus dabit*. Ostendit, quod sit disceptatio re-

לזה . תלמוד לומר רק שבתו יתן מגיד שחלוק מכלל השברת . ורפא ירפא שאם נתרפא וחזר ונתרפא , וחזר אפילו ארבע פעמים וחמשה חייב לרפאתו תלמוד לומר ורפא ירפא ועלו בו צמחין מחמרת מכה סביבות מכה חייב לרפאתו שלא מחמרת המכה פטור וכשאמרה תורה רק שבתו יתן ורפא ירפא מה שברת מחמרת מכה אף רפואה מחמרת מכה דבר אחר בא הכתוב ללמדך דרך ארץ מן התורה רק שבתו יתן ורפא ירפא.

פרשה ז

וכי יכה איש את עבדו אף את עבדו ושפחתו בכלל שנאמר והמית איש או אשה . והרי הכתוב מוציאו מכללו להקל עליו שיהא נדון ביום או יומים לכך נאמרה פרשה זו . וכי יכה איש אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר איש או אשה . היה רבי ישמעאל אומר הואיל ונאמרו כל הנזקין שבתורה סתם ופרט לך וכו׳ רבי יאשיה אומר איש ואשה למה נאמרו וכו׳ . רבי נתן אומר אינו צריך וכו׳ כדכתיב לעיל את עבדו ואת אמתו . לחייב על זה בפני עצמו . ועל זה בפני עצמו . רבי אליעזר אומר בכנעני הכתוב מדבר . אתה אומר בכנעני הכתוב מדבר אינו אלא בעברי תלמוד לומר מהם תקנו עבד ואמה . הקיש עבד לאמה . ואמה לעבד . מה עבד שגדלו וקטנו עבד . אף אמה שגדלה וקטנה אמה . יצא עבד עברי שאף על פי שגדלו עבד אין קטנו עבד יצאת אמה העבריה שאף על פי שקטנה אמה אין גדלה אמה . אמר רבי יצחק שומע אני עבד של שני שותפין ועבד שחציו בן חורין במשמע תלמוד לומר עבדו ואמתו . מה עבדו שכלו שלו אף אמה שכלה שלה . יצא עבד של שני שותפין ועבד שחציו בן חורין שאין כלו שלו . רבי ישמעאל אומר בכנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעברי תלמוד לומר לא יוקם כי כספו הוא מה כספו שקניינו קנין עולם ורשותו גמורה לו יצא עבד עברי אף על פי שרשותו קנויה לו אבל אין קניינו קנין עולם . יצא עבד של שני שותפין ועבד שחציו בן חורין אף על פי שקנינו קנין עולם אין רשותו גמורת

respectu quietis . *Et sanando sanabit* ; Si curetur, si iterum ac tertio curetur vel quater vel quinquies tenetur ad ejus curationem . Idcirco dictum est; *Et sanando sanabit* ; si adscendant pustulæ propter plagam circa plagam, tenetur ad ejus curationem ; si non propter plagam liber est ; & quando dicit lex; *Tantum quietem ejus dabit*; *& sanando sanabit* ; sicut quies propter plagam , ita pariter curatio propter plagam . Alia expositio : venit textus ad docendum juxta consuetudinem terræ ex lege . *Tantum quietem ejus dabit* , *& sanando sanabit*,

SECTIO VII.

Quunque percusserit homo servum suum ; etiam ejus servus & ancilla ejus comprehenditur. Dictum est enim: *Occiderit autem virum*, *& mulierem*. Et ecce textus educit illum a generali ad allevandum super eo ; ut judicetur uno, aut duobus diebus; ea de causa dicta est hæc Parascha. *Quunque percusserit homo*. Non probo nisi de homine , de muliere unde probatur . Ex eo quod dictum est. *Virum & mulierem* Rabi Ismael dicit ; quoniam memorata sunt omnia damna in lege simpliciter , & definit tibi &c. R. Josia dicit. *Vir & mulier*; cur dictum est? R. Nathan dicit; non est necesse &c. Sicuti scriptum est supra ; *servum suum* , *& ancillam suam*; ut reus sit pro hoc seorsim , & pro illa seorsim. R. Elieser dicit ; De Chananæo textus loquitur, aut non loquitur , nisi de Hebræo. Idcirco dictum est *Levit.* XXV. 44. *Ex iis emetis servum & ancillam* . Æquiparat servum ancillæ , ancillam servo ; sicut servus sive majorennis sive minorrennis servit. ita pariter ancilla , sive majorennis, sive minorennis serviet; Excluditur servus Hebreus , qui quamvis adultus serviat , tamen puer non servit ; excluditur ancilla Hæbrea , quæ quamvis minorrennis sit serva , tamen adulta non est serva . Dicit R. Isaac; crederem vel servum duorum sociorum, & servum, qui ex parte dimidia sit liber juxta sensum literalem? Idcirco dictum est : *servum suum*, *& ancillam suam*; qui totus suus sit, quæ tota sua sit. Excluditur servus duorum sociorum , & servus , qui ex dimidia parte sit liber, qui totus suus non est. R. Ismael dicit ; De Chananæo textus loquitur, aut non loquitur nisi de Hebræo; Idcirco dictum est: *Non vindicabitur*, *quia argentum ejus est ipse* . Sicut argentum ejus est , quod acquisivit acqui-

לו . בשבט שומע אני בין שיש בו כדי
להמית ובין שאין בו כדי להמית תלמוד
לומר או בכלי עץ . מגיד שאינו חייב עד
שיש בו כדי להמית ומנין ﭏ מקום
שהוא כדי להמית . תלמוד לומר וארב
לו וקם עליו. מגיד שאינו חייב עד שיכנו
בדבר שיש בו כדי להמית ﭏ מקום
שיש בו כדי להמית. עד שלא יאמר יש
לי בדין . ומה אם ישרﭏ שהחמיר בו
שאין ביום או יומים אינו חייב עד
שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית ולמקום
שיש בו כדי למות כנעני שהקל בו
שהוא ביום או ביומים דין הוא שלא
יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית
ובמקום כדי להמית אם אמרת כן
הבאת עונש מן הדין . לכך נאמר בשבט
ללמדך שאין עונשין מן הדין . דבר אחר
בשבט למה נאמר עד שלא יאמר יש לי
בדין. אם ישרﭏ שאין בו יום או יומים
אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי
להמית . כנעני שהקל בו שהוא ביום
או ביומים אינו דין שלא יהא חייב עד
שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית אל
מקום שהוא כדי להמית . לא אם
אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר
בשבט . ומה תלמוד לומר בשבט ﭏ
מופנה להקיש לדון גזרה שוה נאמר
כאן בשבט ונאמר להלן בשבט . מה
להלן להוציא הלקוח של שני שותפין .
אף כאן להוציא הלקוח של שני שותפין .
ומת תחת ידו שתהא מכתו ומיתתו
ברשותו הא אם הכהו ומכרו לאחר ומת
הרי זה פטור נקם ינקם מיתה . אתה
אומר מיתה. או אינו אﭏ ממון . רבי
נתן אומר נאמר כאן נקימה ונאמר
להלן נקימה נוקמת נקם ברית . מה

acquisitione perpetua, & illius potestas integra illi est, excluditur servus Hebræus, de quo quamvis potestas sit illi acquisita, tamen non acquisivit illum acquisitione perpetua. Excluditur servus duorum sociorum, & servus, qui sit ex dimidia parte liber, quem quamvis acquisiverit acquisitione perpetua, tamen potestas non est illi integra. *Virga*. Crederem sive in ea sit, ut possit mori? sive in ea non sit, ut possit mori. Idcirco dictum est; *Aut vase ligneo*. Ostendit, quod non sit reus, nisi fuerit in eo, ut possit mori. Et unde probatur in loco, ut possit mori? Ex eo quod dictum est. *Deut.* XIX. 11. *Ac insidias fecerit ei, insurrexeritque in eum*. Ostendit, quod non sit reus, nisi percusserit re, ut possit mori, & in loco ut possit mori. Donec non dicatur; est mihi argumentum. Si in Israelita in quo aggravat, quia de eo non dictum est. *Uno aut duobus diebus*; non est reus, nisi percusserit re, qua possit mori, & in loco, ut possit mori; In Chananæo, in quo allevat, quia de eo dictum est. *Die aut duobus diebus*; erit æquum ut non sit reus, nisi fuerit in eo ut possit mori, & in loco, ut possit mori. Dixisti? Hoc modo deducit pœnam ex argumento. Idcirco dictum est. *Virga*; ad te docendum, quod non puniunt ex argumento. Alia expositio: *Virga*; Cur dictum est? Donec dicatur; est mihi argumentum. Si in Israelita, de quo non dicitur; *uno aut duobus diebus*; non est reus, nisi illum percusserit re, qua possit mori; In Chananæo, in quo allevat, eo quod de illo dictum est; *Die aut duobus diebus*; non erit æquum, quod non sit reus, nisi percusserit illum re, qua possit mori, & in loco, quo possit mori? Minime; Si ita dicas; punies ex argumento. Idcirco dictum est; *Virga*; & cur dictum est: *virga*. Sed converte, ad argumentandum, & ad explicandum a pari; Dictum est hic: *virga*; & dictum est illic; *virga*. Sicut illic ad excludendum emtum a duobus sociis, ita pariter hoc loco ad excludendum emtum a duobus sociis. Cur dictum est; *sub manu ejus?* ut percussio, & mors sit in ejus potestate; si illum percusserit, & alii vendiderit, & morietur, erit liber. *Vindicando vindicabitur ejus mors*; Tu dicis ejus mortem, aut non nisi pecuniam. R. Nathan dicit; dictum est hic; *vindicando vindicabitur*; & dictum est *Levit.* XXV. 26. *Atque inducam super vos gladium ulciscentem ultionem fœderis*. Sicut ibi gladio, ita

pa-

להלן חרב אף כאן חרב ׃ מה כאן בבית דין אף להלן בבית דין ׃ אך אם יום או יומים שומע אני כשמועו תלמוד לומר אם יום כיצד יתקיימו שני מקראות הללו יום שהוא כיומים ויומים שהן כיום הא כיצד מעת לעת ׃ רבי יוסי הגלילי אומר אך אם יום שומע אני כשמועו . תלמוד לומר אך חלק לא יוקם וכו׳ והוא שהיה רבי ישמע׳ אומר בכנעני הכתוב מדבר. רבי שמעון בן יוחאי אומר למה נאמר עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל ושורו במיתה על עבדו ועל אמתו ושור אחר במיתה על עבדו ועל אמתו. הוא במיתה על עבדו ועל אמתו ואחד במיתה על עבדו ועל אמתו אם למדת שלא חלק בין שורו לשור אחר במיתה על עבדו ועל אמתו לא נחלק בינו לבין אחר למיתה על עבדו ועל אמתו . תלמוד לומר לא יוקם כי כספו הוא . מגיד הכתוב שאף על פי שלא חלק בין שורו לשור אחר במיתה על עבדו ועל אמתו . נחלוק בינו לבין אחר המיתה . על עבדו ועל אמתו הא מה תלמוד לומר לא יוקם כי בספו הוא.

פרשה ח

וכי ינצו אנשים למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר וכי יזיד איש לא שמענו אלא על המתכוין להכות שונאו והכה שונאו שהוא במיתה . אבל המתכוין להכות שונאו והכה אוהבו לא שמענו תלמוד לומר וכי ינצו אנשים . ואם אסון יהיה בא הכתוב ללמדך על המתכוין להכות שונאו והכה אוהבו שהוא במיתה לכך נאמרה פרשה זו רבי אומר אם נתכוון להכות שונאו זה והכה אחר שהוא שונאו פטור . אבל המתכוון שלא להכות שונאו והכה אוהבו דין הוא שיהא פטור. אבל בא הכתוב ללמדך שהכל אשה לבעל ודמי וולדות לבעל . וכל המתחייב מיתה פטור מן התשלומין . רבי יצחק אומר אף המתכוין להכות והכה פטור עד שיאמר לאיש פלוני אני מכה . תלמוד לומר

pariter hoc loco gladio. Sicut hic in Synhedrio, ita pariter illic in Synhedrio, *Veruntamen si die vel duobus diebus*. Crederem juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *si die*. Quomodo explicantur hi duo textus? sc. ut dies sit quasi duo dies, & duo dies sint sicut dies unus. Quomodo? De hora in horam. R. Jose Galilæus dicit; *Veruntamen si die*. Crederem juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Veruntamen*. Divide. *Non vindicabitur* &c. Et hoc erat, quod dicebat R. Ismael; De Chananæo textus loquitur. R. Simeon ben Jochai dicit; cur dictum est? Donec dicatur; est mihi argumentum; Quoniam ejus bos interficitur propter ejus servum & ancillam & bos alterius interficitur propter ejus servum & ancillam; Ille interficitur propter ejus servum & ancillam, & alius interficitur propter ejus servum & ancillam; si addiscis, quod non faciat discrimen inter ejus bovem & bovem alterius in morte propter ejus servum, & ancillam, tu distingues inter ipsum & alium in morte propter ejus servum & ancillam; Idcirco dictum est; *Non vindicabitur*; *quia argentum ejus est ipse*. Ostendit textus, quod quamvis non distinguat inter ejus bovem, & bovem alterius in morte ejus servi, & ancillæ, distinguit tamen inter ipsum & alium in morte ejus servi & ancillæ; Idcirco dictum est. *Non vindicabitur*, *quia argentum ejus est ipse*.

SECTIO VIII.

ET *cum rixati fuerint viri*. Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est Ex. XXI. 14. *Quod si improbe egerit vir in proximum suum*. Non audivimus nisi de eo, qui intenderit percutere inimicum, & percutiat inimicum, quod reus sit mortis; verum qui intenderit percutere inimicum, & percutiat amicum, non audivimus. Idcirco dictum est; *& cum rixati fuerint viri*. *Et si fuerit noxa*: Venit textus ad te docendum de illo, qui intenderit percutere inimicum, & percutiat amicum, quod reus sit mortis; Atque ea de causa dicitur hæc Parascha. Rabi dicit; Si intenderit percutere inimicum hunc, & pecutiat alium, qui sit ejus inimicus, erit liber; Verum qui intenderit non percutere inimicum, & percutiat amicum, æquum est ut sit liber; Sed venit textus ad te docendum, quod qui læserit uxorem mariti; & pretium & fœtus sit mariti; & qui reus & qui reus est mortis, liber est a compe-

וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומה תלמוד לומר וכי ינצו שומע לפי שהוא אומר וכי יכה נפש אדם . שומע אני אף בן שמנה . תלמוד לומר וכי ינצו אנשים מגיד שאינו חייב עד שיהרג בן של קיימא. וכי ינצו אנשים . אין לי אלא אנשים נשים מנין היה רבי ישמעאל וכו׳ כדלעיל . רבי יאשיה אומר איש איש למה נאמר וכו׳ רבי יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר בעל הבור ישלם וכו׳ כדליעל . ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה אבא חנין משום רבי אלעזר ונגפו אשה הרה למה נאמר לפי שנאמר ויצאו ילדיה . הא למדנו שהיא הרה ומה תלמוד לומר הרה שאם הכה על ראשה או על אחת מאיבריה שומע אני יהא חייב תלמוד לומר הרה מגיד שאינו חייב עד שיכה במקום עוברה . דבר אחר ונגפו אשה הרה מה תלמוד לומר לפי שנאמר כאשר ישית עליו בעל האשה . אף על פי שאין ההריון שלו תלמוד לומר הרה מגיד שאינו חייב לבעל ההריון . ויצאו ילדיה מיעוט הוולדות שנים ומנין אפילו אחד תלמוד לומר הרה מכל מקום . לא יהיה אסון באשה ענוש יענש . בולדות אתה אומר כן או אינו אלא אסון בולדות וענוש באשה תלמוד לומר ואם אסון יהיה הא מה תלמוד לומר לא יהיה אסון באשה ענוש יענש בוולדות או לא יהיה אסון לא באשה ולא בוולדות אלא אם אמרת כן אף צריך ליתן שכר דמי חיה הא מה תלמוד לומר לא יהיה אסון באשה ענוש יענש בוולדות . ענוש יענש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא מיתה .

pensatione: R. Isaach dicit; Pariter qui intenderit percutere, & percutiat, liber est, donec dixerit viro N., ego percussi; Idcirco dictum est *Deut.* XIX. 11. *Ac insidias fecerit ei, insurrexeritque in eum, & interfecerit ei animam.* Et cur dictum est: *Et cum rixati fuerint viri?* Crederem, quia dictum est; *& quum percusserit animam hominis?* Crederem vel filium octo mensium? Idcirco dictum est; *Et cum rixati fuerint viri?* Ostendit quod non sit reus nisi interfecerit filium subsistentiæ. *Et quum rixati fuerint viri.* Non probo nisi de viris; de mulieribus unde probatur? Rabi Ismael dicit &c. sicuti supra. Rabi Josia dicit; *Vir, vir*; Cur dictum est? R. Jonathan dicit; Non est necesse; Cum jam dictum sit; *Dominus putei rependet &c.* Sicuti supra. *Percusserintque mulierem prægnantem, & egressi fuerint parvuli ejus.* Aba Chanen nomine Rabi Elieser dicit. *Percusserintque mulierem prægnantem*; Cur dictum est? Quia dictum est: *Et egressi fuerint parvuli ejus*; Ecce docemur, quod sit prægnans; Et cur dictum est; *prægnantem?* Si percusserit super caput aut super aliquod ex ejus membris, crederem quod esset reus? Idcirco dictum est; *prægnantem*. Ostendit, quod non sit reus, nisi percusserit in loco conceptionis fœtus. Alia expositio. *Percusserintque mulierem prægnantem*; Cur dictum est? Quia dictum est. *Quod imposuerit ei maritus mulieris*; Quamvis fœtus non sit illius. Idcirco dictum est; *prægnantem*; ostendit, quod non teneatur, nisi domino fœtus; *Et egressi fuerint parvuli ejus*; ad minimum *parvuli* duo; Et unde probatur vel unus? Ex eo quod dictum est; *prægnantem*. Omnimode. *Nec tamen fuerit noxa aliqua.* In muliere. *Mulctando mulctabitur*. De fœtibus tu dicis; aut dicam; noxa in fœtibus; & mulcta in muliere; Idcirco dictum est. *Et si noxa fuerit*; Cur igitur dictum est; *Nec tamen fuerit noxa aliqua: Mulctando mulctabitur?* In fœtibus; Aut *non fuerit noxa aliqua* neque in muliere, neque in fœtibus; Verum si ita dicas, danda erit quoque merces pretii vitæ; Cur igitur dictum est; *Si non fuerit noxa aliqua?* In muliere; *Mulctando mulctabitur*; In fœtibus. *Mulctando mulctabitur*; pecunia; Tu dicis pecunia aut non nisi morte. Ecce tibi argumentum; Dictum est; *mulctabitur*; Et dictum est *Deut.* XXII. 19. *Et mulctabunt illum*; Sicut illic pecunia; ita pariter hoc loco pecunia; *In eo quod imposuerit maritus mulieris.* Venit textus ad te do-

הרי אתה דן . נאמר כאן עונש ונאמר להלן וענשו אותו . מה להלן ממון אף כאן ממון . כאשר ישית עליו בעל האשה . בא ללמדך הכתוב שהכל אשה לבעל ודמי וולדות לבעל וכל המחויבת מיתה פטור מן התשלומין .

דבר אחר כאשר ישית עליו בעל האשה שומע אני כל שירצה . תלמוד לומר ונתן בפלילים . מגיד שאינו משלם אלא על פי דיינין שנאמר ונתן בפלילים אין פלילים אלא דיינין שנאמר ואויבינו פלילים . וכתיב כי יחטא איש לאיש ופללו אלהים . ואם אסון יהיה . אין אסון אלא מיתה ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . וקראהו אסון . ונתת נפש תחת נפש . נפש הוא משלם ואינו משלם ממון תחת נפש . רבי אומר נפש תחת נפש ממון . אתה אומר ממון או אינו אלא מיתה הרי אתה דן נאמר כאן השיתה ונאמר להלן השיתה מה להלן ממון אף כאן ממון . עין תחת עין ממון . אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש היה רבי אלעזר אומר . מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת . הקיש הכתוב נזקי אדם לנזקי בהמה ונזקי בהמה לנזקי אדם ומה נזקי בהמה לתשלומין אף נזקי אדם לתשלומין . רבי יצחק אומר הרי הוא אומר אם כופר יושת עליו . והרי דברים קל וחומר מה במקום שענש הכתוב מיתה לא ענש אלא ממון כאן שלא ענש מיתה דין הוא שלא יענש אלא ממון . רבי יצחק אומר עין תחת עין שומע אני בין מתכוין בין שאינו מתכוין אינו משלם אלא ממון והרי הכתוב מוציא המתכוון לעשות בו מום שאינו משלם אלא ממון שנאמר ואיש כי יתן מום בעמיתו כלל עין תחת עין פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכשהוא אומר כאשר יתן מום באדם חזר וכלל או כלל כלל הראשון אמרת לאו אלא כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מומין הקבועין בו וראשי איברים בגלוי ובמתכוין שאינו משלם אלא ממון

docendum, quod si quis læserit mulierem mariti, pretium & fœtus erunt marito; & qui tenetur morte, liber est a compensatione. Alia expositio; *In eo quod imposuerit maritus mulieris*; Crederem quodcunque voluerit? Idcirco dictum est: *Et dabit per judices*; Ostendit, quod non det compensationem nisi ex ore judicum; Dictum est enim; *Et dabit per judices*; Non sunt פלילים nisi judices; Dictum est enim *Deut.* XXXII. 31. *Et inimici nostri sunt judices.* Et similiter scriptum est I. *Sam.* II. 25. *Si peccaverit vir in virum, placari ei possunt judices. At si noxa aliqua fuerit*; Non est noxa nisi mors; & quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim *Genes.* XLII. 38. *Et superveniet ei noxa. Tunc dabis animam pro anima*; נפש est compensatio; at non erit compensatio pecuniæ pro anima. Rabi dicit; *Animam pro anima*; pecuniam; Tu dicis pecuniam; aut non nisi mortem. Ecce tibi argumentum; Dictum est hic השיתה pariterque dictum est illic השיתה; sicut illic pecunia, ita pariter hoc loco. *Oculum pro oculo*; pecuniam. Tu dicis pecuniam, aut non nisi oculum simpliciter. R. Eliefer dicit; Qui percusserit pecus, compensabit; Qui percusserit hominem, interficietur. Æquiparat textus dammum hominis damnis pecoris, & damna pecoris damnis hominis; sicut damna pecoris compensantur, ita pariter damna hominis compensabantur. R. Isaach dicit: *Et si expiamentum impositum fuerit ei.* Ecce argumentum a minori ad majus; Si ubi textus mulctat morte, non mulctat nisi pecunia, hic ubi non mulctat morte, æquum erit, ut non mulctet nisi pecunia. Rabi Isaach dicit; *Oculum pro oculo*; Crederem, sive intenderit, sive non intenderit, non compenset nisi pecunia? At ecce textus educit illum, qui intenderit facere in eo maculam, ut non compenset nisi pecunia; Dictum est enim *Levit.* XXIV. 19. *Et vir qui dederit maculam in proximo suo.* Generale; *oculum pro oculo*; particulare; generale & particulare; Non est in generali, nisi quod est in particulari; Quando vero dicit ibid. *Quemadmodum dederit maculam in homine.* Iterum generale, aut generale primum. Dixisti? minime; Sed generale, & particulare, & generale, tu non potes explicare nisi juxta sensum particularis; sicut particulare definit vitia stabilia, & principalia membra, & manifesta; qui intenderit, non compenset, nisi pecunia, ita pariter omnia sta-

אף כל מומין הקבועין וראשי איברים ובגלוי ובמתכוין משלם ממון תלמוד לומר כאשר יתן מום באדם עד שיתכוין לעשות בו מום.

כויה תחת כויה . אם תאמר שפצעו והוציא את מוחו והלא כבר נאמר פצע תחת פצע אם תאמר שעשה בו חבורה . והלא כבר נאמר חבורה תחת חבורה . ומה תלמוד לומר כויה תחת כויה לא כוואו על ציפרנו ועל רגלו ולא רשם בו . טענו אבנים וציערו הטיל שלג על ראשו וצננו הרי זה נותן לו דמי צערו . אבל אם היה מרובך . מעודן . מפונק . כל שכן שכפול בו צערו זהו הצער האמור בתורה כויה תחת כויה.

פרשה ט

וכי יכה איש את עין עבדו . למה נאמר לפי שהוא אומר לעולם בהם תעבודו. שומע אני אף הפיל את שנו. וסמא את עינו תלמוד לומר וכי יכה איש את עין עבדו ואת שן אמתו. והרי כתוב מוציא עבדו כנעני מכללו להחמיר עליו שהוא יוצא בראשי איברים לכך נאמרה פרשה זו . וכי יכה איש אשה מנין . היה רבי ישמעאל אומר וכו׳ . רבי יאשיה אומר איש ואשה למה נאמר וכו׳ . רבי יונתן אומר והלא כבר נאמר בעל הבור ישלם וכו׳ כדליעל את עין עבדו או את עין אמתו לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו . רבי אליעזר אומר בכנעני הכתוב מדבר . אתה אומר בכנעני או אינו לא בעברי. תלמוד לומר מהם תקנו עבד ואמה את עין עבדו שומע אני אפילו העלת ירוד . תלמוד לומר ושחתה לא אמרתי לא מכה שיש בה השחתה . מכאן אמרו טפח על אזנו וחרשו על עינו וסומא אותו הרי זה בן חורין . כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אינו יוצא בן חורין דברי רבי חנינא בן גמליאל . שנאמר וכי יכה איש עד שיעשה מעשה. הפיל שתי שיניו באחת סומא שני עיניו באחת הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום תלמוד לומר עין תחת

ſtabilia, & principalia membra, & manifeſta, qui intenderit, non compenſabit niſi pecunia; Idcirco dictum eſt; *Quemadmodum dederit maculam in homine*; Donec intenderit in eo facere maculam.

Aduſtionem pro aduſtione. Si dicas, quod ſi vulneret, & educat ejus cerebrum. Atqui jam dictum eſt; *vulnus pro vulnere*; Si dicas; quod ſi fiat in eo vibex; Atqui jam dictum eſt; *Vibicem pro vibice*. Cur igitur dictum eſt; *Aduſtionem pro aduſtione?* Niſi quod adurat illum ſuper ejus ungue, & ſuper ejus pede, & non ſit ſignum. Si oneret lapidibus & affligat illum; Si projiciat nivem ſuper ejus caput, & frigeſcat; iſte dabit pretium ejus afflictionis; verum ſi fuerit mollis, delicatus, & tener, multo magis duplicatur ejus afflictio; Hic eſt afflictus memoratus in lege; *Aduſtionem pro aduſtione*.

SECTIO IX.

CUM *autem percuſſerit vir dentem ſervi ſui*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Levit*. xxv. 46. *In perpetuum pro ſervis utamini eis*. Crederem vel ſi excuſſerit ejus dentem, vel excæcaverit ejus oculum? Idcirco dictum eſt. *Cum autem percuſſerit vir oculum ſervi ſui, & dentem ancillæ ſuæ*: Et ecce textus educit ſervum ejus Chananæum ab generali, ut aggravet ſuper illo, ut egrediatur principalibus membris; hac de cauſa dicta eſt Paraſcha. *Cum autem percuſſerit vir*; Mulier unde probatur? R. Iſmael dicit &c. R. Joſia dicit; *Virum & mulierem*; cur dictum eſt? Rabi Jonathan dicit; Atqui jam dictum eſt; *Dominus putei rependet &c.* Sicuti ſupra. *Oculum ſervi ſui, aut oculum ancillæ ſuæ*; ut reus ſit pro hoc ſeorſim, & pro illo ſeorſim. R. Elieſer dicit; De Chananæo textus loquitur; Tu dicis de Chananæo, aut non niſi de Hebræo. Idcirco dictum eſt *Levit*. xxv. 44. *Ex iis emetis ſervum, & ancillam*. *Oculum ſervi ſui*. Crederem, vel ſi faciat adſcendere telam *in oculo?* Idcirco dictum eſt; *Et excæcaverit eum*. Non dixi niſi de eo qui percuſſerit hominem, in quo ſit cæcitas. Hinc dixerunt; Si percutiat ſuper ejus aurem, & faſcinet ejus oculum, & excæcet illum, ecce ille egreditur liber; e regione ejus oculi, & non videt, e regione ejus auris, & non audit, non egreditur liber. Verba R. Chanina ben Gamaliel. Dictum eſt enim; *Cum autem percuſ-*

עין שן תחת שן זו אחר זו יוצא על הראשונה ונוטל נזקו על השנייה תלמוד לומר תחת עינו תחת שינו. לחפשי ישלחנו. שומע אני יכתוב לו גט שחרור תלמוד לומר תחת עינו. רבי אליעזר אומר נאמר כאן שילוח ונאמר להלן שילוח מה להלן גט אף כאן גט. אין לי אלא שיכול להשתלח. שאינו יכול להשתלח מנין תלמוד לומר לחפשי ישלחנו תחת שינו מכל מקום. רבי ישמעאל אומר הואיל ואמרה תורה במשלח ואמרה במשתלח אם למדת על משלח שאינו משלח אלא מי שהוא גדול יכול אף המשתלח לא יהא משתלח אלא גדול תלמוד לומר לחפשי ישלחנו תחת עינו מכל מקום שומע אני אפילו הפיל שן של חלב תלמוד לומר העין מה העין שאינה יכולה להחזיר אף השן שאינה יכולה להחזיר. אין לי אלא השן והעין מיוחדות שאר כל איברים מנין הרי אתה אומר ודן בנין אב מבין שניהם לא הרי שן כהרי העין ולא הרי העין כהרי השן הצד השוה שבהן שהם מומין קבועין וראשי איברים ובגלוי ובמתכוין שאינן יכולין לחזור יוצא עליהם בן חורין אף כל ראשי אברים שאינן יכולין לחזור יוצא עליהן בן חורין. לחפשי ישלחנו יכתוב לו גט שחרור תלמוד לומר ישלחנו נאמר כאן שילוח ונאמר להלן שילוח ואין לי אלא שיכול להשתלח שאינו יכול להשתלח מנין תלמוד לומר לחפשי ישלחנו מכל מקום. רבי ישמעאל אומר עבד כנעני אין לו פריון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון שנאמר והתנחלתם אותם ולפי דרכנו למדנו שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם. אבל אם היה רבו

cusserit vir; donec fiat opus. Si excusserit una vice duos dentes, aut excæcaverit una vice duos oculos, ecce egreditur liber, & nihil tollit. Idcirco dictum est; *oculum pro oculo, dentem pro dente;* si alterum post alterum, egreditur pro primo, & pro secundo accipit ejus damnum; Dictum est enim; *Propter oculum ejus; propter dentem ejus. In libertatem dimittet eum.* Crederem, quod ei scribere debeat instrumentum, quo libertate donetur? Idcirco dictum est; *Propter oculum ejus.* R. Eliezer dicit; Dictum est hic, שילוח *dimissio*, pariterque dictum est illic *dimissio;* sicut illic instrumento, ita pariter hoc loco. Non probo nisi de eo, qui possit dimittere; qui non possit dimittere unde probatur? Idcirco dictum est. *In libertatem dimittet eum propter oculum ejus, & propter dentem ejus:* Omnimode; R. Ismael dicit; Quoniam loquitur lex de dimittente, pariterque loquitur de dimisso, si percepisti de dimittente, quod non possit dimittere, nisi fuerit ætate major, crederem pariter, quod dimissus non dimitteretur nisi esset ætate major? Idcirco dictum est. *In libertatem dimittet eum propter oculum ejus;* Omnimode. Crederem, vel si excusserit dentem lactis? Idcirco dictum est; *oculum;* sicut oculus, qui renovari non possit, ita pariter Deus, qui renovari non possit; non probo nisi de dente, & oculo, de reliquis principalibus membris unde probatur? Ecce tu potes explicare, & differere a constitutione principii ex utroque; Non est dens sicut oculus, neque oculus sicut dens; Paritas quæ inter illos intercedit, ea est, ut sint vitia stabilia, & membra principalia, & manifesta, & facta ab eo, qui intenderit, & quæ renovari non possunt, & pro quibus egreditur liber; *In libertatem dimittet eum.* Scribet instrumentum, quo libertate donetur. Idcirco dictum est; *Dimittet eum.* Dictum est hic, *dimissio*, pariterque dictum est illic, *dimissio;* Non probo nisi de eo, qui possit dimitti, de eo qui non possit dimitti, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *In libertatem dimittetur.* Omnimode; R. Ismael dicit; Servo Chananæo non est redemtio in perpetuum, neque egreditur nisi juxta beneplacitum; Dictum est enim *Levit.* XXV. 46. *Et possidendos dabitis eos.* Et juxta nostrum institutum docemur, quod servus Chananæus sit sicut ager possessionis in perpetuum. Verum si ejus herus castiget eum, & excutiat ejus dentem, & excæcet ejus oculum, aut læ-

רודהו והפיל את שינו. וסמא את עינו או אחד מאיבריו שהם ראשין ונלויים הרי זה קונה עצמו ביסורין והרי דברים קל וחומר מה אם מירי בשר ודם קנה עצמו בייסורין קל וחומר מירי שמים וכן הוא אומר יסור יסרני יה׃

פרשה י׳

וכי יגח שור איש אף השור היה בכלל שנאמר והמית איש או אשה. והרי הכתוב מוציאו מכללו להחמיר עליו שיהא בסקילה לכך נאמר בפרשה זו. וכי יגח שור אין לי אלא שור מנין לעשות כל הבהמה כשור. הריני דן נאמר כאן שור ונאמר להלן שור מה שור האמור בסיני עשה בו כל בהמה כשור. אף שור האמור כאן דין הוא שנעשה כל בהמה כשור ומנין לעשות כל המיתות בנגיחה. הרי אתה דן הואיל ומועד בסקילה ותם בסקילה. אם למדת על המועד שעשה בו כל המיתות כנגיחה אף התם נעשה כל המיתות כנגיחה. לא אם אמרת במועד שכן משלם את הכופר תאמר בתם שאינו משלם את הכופר שאין תלמוד לומר והמית איש או אשה אלא להקיש ולדון גזרה שוה נאמר כאן איש או אשה. ונאמר להלן איש או אשה מה להלן עשה כל המיתות כנגיחה. אף כאן דין הוא שנעשה כל המיתות כנגיחה ומנין לעשות הקטנים כגדולים הריני דן הואיל ותם בסקילה ומועד בסקילה. אם למדת על מועד שעשה בו קטנים כגדולים אף התם נעשה בו קטנים כגדולים לא אם אמרת במועד שמשלם את הכופר לפיכך עשה בו את הקטנים כגדולים תאמר בתם שאינו משלם את הכופר שנעשה בו קטנים כגדולים תלמוד לומר או בן יגח וגו׳. אלא מופנה להקיש ולדון גזרה שוה. נאמר כאן יגח ונאמר להלן יגח מה להלן עשה בו קטנים כגדולים אף כאן עשה בו קטנים כגדולים. רבי שמעון בן יוחאי אומר למה נאמר עד שלא יאמר יש לי בדין ומה אם במקום שלא עשה בו קטנים כגדולים בהורגין. עשה קטנים כגדולים בנהרגין. מקום שעשה קטנים כגדולים בהורגין אינו דין שנעשה קטנים כגדולים בנהרגין. לא

lædat aliquod ex ejus membris, quæ principalia sint & manifesta, acquirit seipsum castigationibus; Ecce argumentum a minori ad majus; Si de potestate terrestri acquirit seipsum castigationibus, multo magis de potestate cœlorum; Et sic dictum est *Psalm.* CXVIII. 18. *Castigans castigavit me Dominus.*

SECTIO X.

Et *cum cornu petierit bos virum;* Etiam bos erat in genere; dictum est enim. *Et occiderit virum, aut mulierem.* Et ecce textus educit illum de genere, ad aggravandum super illo lapidatione; Et hac de causa dictum est in hac Parascha; *& cum cornu petierit bos;* Non probo nisi de bove; unde probatur, ut omnes animantes bovi æquiparentur? Ecce argumentum; Dictum est hic, *bos*, & dictum est illic, *bos;* sicut in bove, de quo dictum est in Sinai, æquiparantur omnes animantes bovi; Ita pariter in bove, de quo dictum est hoc loco, æquiparantur bovi omnes animantes; Et unde probatur, ut æquiparentur omnes mortes cornu petitioni? Ecce tibi argumentum; Quoniam cornupeta lapidatur, & convictus lapidatur; Si percepisti de cornupeta, quod omnes mortes considerentur in illo ut cornu petitio, ita pariter in convicto considerandæ erunt omnes mortes ut cornu petitio; Minime; si dixisti de cornupeta, pro quo rependitur expiamentum, dices de convicto, pro quo non rependitur expiamentum? Non erat necesse, ut diceret; *& occiderit virum, aut mulierem;* nisi ad æquiparandum, & differendum a pari; Dictum est hic; *Virum aut mulierem;* & dictum est illic; *Virum, aut mulierem;* Sicut illic considerantur omnes mortes sicut cornu petitio, ita pariter hoc loco æquum erit, ut considerentur omnes mortes sicut cornu petitio; Et unde probatur, ut considerentur minorennes sicut majorennes? Ecce argumentum; & convictus lapidatur, & cornupeta lapidatur; Si percepisti de cornupeta, quod in eo considerentur minorennes sicut majorennes, ita pariter in convicto considerandi erunt minorennes, sicut majorennes: Dixisti? In cornupeta rependitur expiamentum, ideoque considerantur in eo minorennes sicut majorennes, dices de convicto, in quo non rependitur expiamentum, ut in eo considerentur minorennes sicut majorennes? Idcirco dictum est: *Sive filium cornu petierit &c.* Sed converte ad æquiparandum, & ad differendum a pari;

אם אמרת להלן עשה שאינו מתכוין
כמתכוין בנזקיו . לפיכך עשה בו קטנים
כגדולים בנהרגין תאמר כאן שלא עשה
בו שאינו מתכוין כמתכוין שנעשה בו
קטנים כגדולים בנהרגין תלמוד לומר
או בן יגח או בת יגח . מופנה להקיש
ולדון גזרה שוה נאמר כאן יגח ונאמר
להלן יגח כדכתיב לעיל . סקול יסקל
השור למה נאמר ממשמע נאמר סקול
יסקל השור . איני יודע שבשרו אסור
באכילה מה תלמוד לומר לא יאכל
את בשרו לא שור שיוצא ליסקל
וקדמו בעלים ושחטוהו בשרו אסור
באכילה לכך נאמר לא יאכל את
בשרו . אין לי לא באכילה מנין שאף
בהנאה אסור . אמרת קל וחומר ומה
עגלה ערופה שהיא מכפרת על
שפיכות דמים הרי היא אסורה בהנאה
שור הנסקל שהוא שופך דמים אינו
דין שיהא אסור בהנאה . או חילוף ומה
שור הנסקל שהוא שופך דמים מותר
בהנאה עגלה ערופה שהיא מכפרת
על שפיכות דמים אינו דין שתהא
מותרת בהנאה תלמוד לומר וערפו שם
את העגלה בנחל . דנתי וחלפתי ובטל
החלוף וזכיתי בדין מתחלה מה עגלה
ערופה שמכפרת על שפיכות דמים
הרי היא אסורה בהנאה שור הנסקל
שהוא שופך דמים אינו דין שיהא
אסור בהנאה . רבי יצחק אומר אינו
צריך מה עגלה ערופה שאינה מטמאה
את הארץ ולא מסלקת את השכינה
הרי היא אסורה בהנאה שור הנסקל
שהוא מטמא את הארץ ומסלק את
השכינה אינו דין שיהא אסור בהנאה
רבי אומר מה פרים הנשרפים ושעירים

Dictum est hic יגח, pariterque dictum illic יגח, sicut ibi considerantur minorennes sicut majorennes, ita pariter hoc loco. R. Simeon ben Jochai dicit; cur dictum est? donec dicatur; Est mihi argumentum; si ubi non considerantur minorennes sicut majorennes in occisis, considerantur minorennes sicut majorennes in occisoribus, hic ubi considerantur minorennes sicut majorennes in occisis, non erit æquum ut considerentur minorennes sicut majorennes in occisoribus? Minime: Si dixisti: eo loco consideratur qui non intenderit, sicut qui intenderit in ejus damnis, ideoque considerantur in eo minorennes sicut majorennes, dices hoc loco, ubi non consideratur qui non intenderit sicut qui intenderit, ut in eo considerandi sint minorennes sicut majorennes in occisoribus? Idcirco dictum est; *Aut filium cornupetierit, aut filiam cornupetierit*. Converte ad æquiparandum, & ad dissferendum a pari; Dictum est hic יגח, & dictum est illic יגח, sicuti supra scriptum est; *lapidando lapidabitur bos*. Cur dictum est? Ex sensu literali dictum est; *Lapidando lapidabitur bos*; Ignoro an ejus caro sit esu interdicta. Idcirco dictum est. *Et non comedetur caro ejus*; Verum si bos exierit ad lapidandum, & præcesserint domini, & illum mactaverint, ejus caro esu interdicta est; Idcirco dictum est; *& non comedetur caro ejus*. Non probo nisi de esu, unde probatur, quod usu etiam sit interdicta? Dixisti? argumento a minori ad majus; Si vitula decollanda, quæ expiat super effusionem sanguinum, est usu interdicta, bos lapidandus, qui effudit sanguines, non erit æquum, ut sit usu interdictus? Aut potes mutare. Si bos lapidandus, qui effudit sanguines, est usu permissus, vitula decollanda, quæ expiat super effusionem sanguinum, non erit æquum ut sit usu permissa? Idcirco dictum est *Deut. XXI. 4. Et decollabunt vitulam in torrente*. Disserui, & mutavi, & mutatio abolita est, & justificavi argumento a principio; Sicut vitula decollanda, quæ expiat super effusionem sanguinum, usu interdicta est, bos lapidandus, qui effudit sanguines, non erit æquum, ut sit usu interdictus? R. Isaach dicit; non est necesse; sicut vitula decollanda, quæ non polluit terram, & non removet Divinitatem, est usu interdicta, bos lapidandus, qui polluit terram, & removet Divinitatem, non erit æquum, ut sit usu interdictus? Rabi dicit: Sicut juvenci comburendi, & hirci comburendi, qui adducuntur pro-

הנשרפים שהן באין לכפרה לעולם אסור בהנאה . שור הנסקל שאינו בא לכפרה לעולם אינו דין שיהא אסור בהנאה . אין לי אלא בשרו עורו מנין הרי היה רבי ישמעאל אומר קל וחומר ומה חטאת שבשרה מותר בשחיטה עורה אסור במיתתה . שור הנסקל שבשרו אסור בשחיטתו דין הוא שיהא עורו אסור במיתתו נבלה תוכיח אף על פי שבשרה אסור בשחיטתה עורה מותר במיתתה . היא תוכיח על שור הנסקל שאף על פי שבשרו אסור בשחיטתו . דין הוא שיהא עורו מותר במיתתו . אמר אחד מתלמידי רבי ישמעאל לא אם אמרת בנבלה שהיא מותרת בהנאה לפיכך עורה מותרת במיתתה . תאמר בשור הנסקל שהוא אסור בהנאה. לפיכך יהא עורו אסור במיתתו.

סקול יסקל השור לא יאכל את בשרו . בשרו למה להביא דמו וחלבו ועורו ובעל השור נקי . רבי יהודה אומר נקי מידי שמים שהיה בדין הואיל מועד בסקילה ותם בסקילה אם למדת על מועד שיצאו בעליו מידי בית דין בשר ודם לא יצאו מידי שמים אף התם אף על פי שיצאו בעליו מידי בית דין של בשר ודם לא יצאו מידי בית דין של שמים . הא מה תלמוד לומר ובעל השור נקי בידי שמים שמעון בן עזאי אומר ובעל השור נקי נקי מחצי כופר שהיה בדין הואיל ושור שהמית את השור בתשלומין ושור שהמית את הארם בתשלומין מה להלן מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק אף כאן באדם כן ומה תלמוד לומר בעל השור נקי מחצי נזק . רבן גמליאל אומר ובעל השור נקי מדמי עבד שהיה בדין הואיל ומועד בסקילה ותם בסקילה. אם למדת על מועד שהוא משלם דמי העבד יכול אף בתם כן. ומה תלמוד לומר בעל השור נקי . נקי מדמי עבד . רבי עקיבא אומר בעל השור נקי מדמי

propter expiationem in perpetuum, sunt usu interdicti, bos lapidandus, qui non adducitur propter expiationem in perpetuum, non erit æquum, ut sit usu interdictus. Non probo nisi de ejus carne, de ejus pelle unde probatur? Rabi Ismael dicit; argumento a minori ad majus; si in sacrificio pro peccato, cujus caro sua mactatione permissa est, ejus pellis sua morte vetita est; In bove lapidando, cujus caro sua mactatione vetita est, erit æquum, ut ejus pellis sua morte vetita sit. Cadaver probet, cujus caro quamvis vetita sit sua mactatione, pellis tamen sua morte permissa est, ipsum probet de pelle bovis lapidandi, cujus caro quamvis sua mactatione vetita sit, erit æquum, ut ejus pellis sua morte permissa sit. Dixit unus ex discipulis R. Ismaelis; minime; si dixisti de cadavere, quod est usu permissum, ideoque ejus pellis licita est; Dices de bove lapidando, qui usu interdictus est, ideoque ejus pellis sua morte erit interdicta?

Lapidando lapidabitur; non comedetur caro ejus. Qua de causa? Ad includendum ejus sanguinem, & adipem, & pellem. *At dominus bovis erit immunis*. R. Jehuda dicit; Immunis a potestate cœli; At est argumentum; Bos convictus lapidatur, & innocens lapidatur; Si percepisti de bove convicto, quod ejus domini liberi sint a potestate Synhedrii terrestris, non tamen liberi sunt a potestate Synhedrii cœlestis: Ita pariter in bove innocenti, quamvis ejus domini liberi sint a potestate Synhedrii terrestris, non sunt tamen liberi a potestate Synhedrii cœlestis. Simeon ben Azai dicit; *At dominus bovis erit immunis; immunis* ab dimidio expiamento. Et probari potest argumento. Si bos occidat bovem, compensant, & si bos occidat hominem, compensant; Sicut ibi in bove convicto compensatur damnum integrum, & in bove innocenti compensatur dimidium damnum, ita pariter hoc in loco in homine; Cur igitur dictum est; *Et dominus bovis erit immunis*? Immunis a dimidio damno. Raban Gamaliel dicit; *At dominus bovis erit immunis*. Immunis a pretio servi. Quod probari potest argumento; & bos convictus lapidatur, & bos innocens lapidatur; si percepisti de bove convicto, quod compenset pretium servi, crederem pariter de bove innocenti? Cur igitur dictum est; *At dominus bovis erit immunis?* Immunis a pretio servi. R. Akiba dicit; *At dominus bovis erit immunis*, a pretio natorum,

Quod

וולדות שהיה בדין הואיל וחייב באדם
וחייב בשור אם למדת על אדם
שהוא מתכוין לחבירו והכה אשה ויצאו
ילדיה משלם דמי וולדות אף שור
המתכוין לחבירו והכה אשה ויצאו ילדיה
משלם דמי וולדות וכו׳ . הא מה
תלמוד לומר ובעל השור נקי נקי מדמי
וולדות אם שור נגח הוא בא הכתוב
לחלוק בין שור תם למועד מועד צריך
עדים ותם אין צריך עדים . מועד
משלם את הכופר ותם אינו משלם
את הכופר . מועד נותן שלשים סלע ,
ותם אינו נותן שלשים סלע . מועד
משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק
מועד משלם מן העלייה ותם מגופו .
מתמול שלשום יום ואמש ושלפניו . זהו
שור תם ואי זה הוא שור מועד . מועד
שהעידו בו שלשה פעמים ותם שיחזור
בו שלשה ימים . וזה אחר זה רבי יוסי
אומר אפילו העידו בו שלשה פעמים
ביום אחד זה אחר זה חייב . ומה תלמוד
לומר מתמול שלשום אלא אם התרה בו
שלשה ימים שלא כזה אחר זה אינו נידון
אלא כתם והועד . מגיד שאינו חייב עד
שיתרו בו . לא ישמרנו להביא . שומר
חנם ולא ישמרנו כראוי לו . מכאן אמרו
שמרו כראוי פטור · שלא כראוי חייב
קשרו במוסרה ויצא והזיק תם פטור
ומועד חייב . שנאמר ולא ישמרנו בעליו
ולא שמור הוא זה דברי רבי מאיר רבי
יהודה אומר תם חייב ומועד פטור שנאמר
ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה דברי
רבי מאיר . רבי אליעזר אומר אין לו שמירה
אלא סכין . רבי אליעזר בן יעקב פוטר בזה
וזה והמית איש או אשה מופנה להקיש
ולדון . גזרה שוה השור יסקל . למה

Quod probari potest argumento; Quoniam tenetur pro homine, & tenetur pro bove; Si percepisti de homine, qui si intendat contra socium, & percutiat mulierem, & egrediantur ejus filii, compensat damnum natorum, ita pariter si bos intendat contra ejus socium, & percutiat mulierum, & egrediantur filii, compensabit damnum natorum &c. Cur igitur dictum est; *At dominus bovis erit immunis?* Immunis a pretio natorum. *Si autem bos cornupeta fuerit*. Venit textus ad distinguendum inter bovem innocentem & convictum; Convictum indiget testibus, & innocens indiget testibus; Convictus compensat expiamentum, at innocens non compensat expiamentum; Convictus dabit triginta siclos, at innocens non dabit triginta siclos; Convictus compensat integrum damnum, at innocens compensat dimidium damnum; Convictus compensat ex eo, quod sibi impositum est, at innocens ex corpore suo. *Ab heri & nudiustertius*, & heri vesperi, & quod illud præcedit; Hic est bos innocens. Quinam est bos convictus? Convictus est ille, de quo ter contestati sunt; & innocens, quum ab eo abstinuerit tres dies continuos; R. Jose dicit; quamvis contestati sint in eo ter tribus vicibus continuis uno die, tenetur; Cur igitur dictum est: *Ab heri & nudiustertius?* Nisi quod, si non sit præmonitus tribus diebus non continuis, non judicatur nisi, tanquam innocens. *Et contestatum fuerit*. Ostendit, quod non teneatur, donec præmoneatur. *Et non custodiverit* si innocens lapidatur, convictus non lapi*eum*; Ad includendum custodem gratuitum; *& non custodiverit eum*. Sicut illi conveniebat; Hinc dixerunt; qui custodit, sicut convenit, liber est; si non custodiat, sicut convenit, tenetur; Si capistro alligaverit, & egrediatur, & damnum inferat, innocens liber est, & convictus tenetur; Dictum est enim: *Et non custodiverit eum dominus ejus*, non autem iste est custos; Verba R. Meir; R. Jehuda dicit; innocens tenetur, & convictus liber est; dictum est enim; *& non custodiverit eum dominus ejus; & iste est custos*. Verba R. Meir; Rabi Eliesèr dicit; Non est illi custodia, nisi gladio. R. Eliesèr ben Jacob absolvit in hoc & in illo. *Occiderit autem virum vel mulierem;* Converte ad æquiparandum & ad differendum a pari; *Bos lapidabitur*. Cur dictum est? Donec tibi non dicatur; est mihi argumentum, dabitur? Minime; si dixisti de innocenti, qui non compensat expiamentum, ideoque

נאמר עד שלא יאמר יש לי ברין אם
התם בסקילה מועד לא יהא בסקילה
לא אם אמרת בתם שאינו משלם את
הכופר לפיכך בסקילה . תאמר במועד
שהוא משלם את הכופר לפיכך לא
יהא בסקילה תלמוד לומר השור יסקל .
דבר אחר היה בכלל ויצא לידון בדבר
חדש והחזירו הכתוב לכללו . רבי עקיבא
אומר השור יסקל וגם בעליו יומת הקיש
מיתת בעלים למיתת השור מה מיתת בעלים
בעשרים ושלשה אף מיתת השור בעשרים
ושלשה וגם בעליו יומת בידי שמים אתה
אומר בידי שמים או אינו אלא בידי אדם.
כשהוא אומר אם כופר יושת עליו ונתן
פריון נפשו הא נותנין פריון למומתין
בידי שמים ומה תלמוד לומר מות יומת
המכה רוצח הוא ועדיין אני אומר יומת
בידי שמים אתה אומר בידי שמים או
אינו אלא בידי אדם כשהוא אומר לא
תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע
למות הא אין נותנין פריון למומתין
בידי אדם אבל נותנין פריון למומתים
בידי שמים . אם כופר יושת עליו ונתן
פריון נפשו של מומת. דברי רבי ישמעאל
רבי עקיבא אומר פריון נפשו של ממית
וכן מצינו שאין נותנין פריון מומתים בידי
אדם בכל מקום חייבי מיתות בית דין
אין לתן פריון שנאמר כל חרם אשר
יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת
אבל כאן ונתן פריון נפשו. רבי ישמעאל
אומר בא וראה רחמיו של מי שאמר
והיה העולם. על בשר ודם . שאדם קונה
את עצמו בממון מידי שמים שנאמר כי
תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם וגו׳
ואומר איש כסף נפשות ערכו . ואומר
איש כסף נפשות ערכו . ואומר כופר נפש

que non lapidatur; dices de convicto, qui compensat expiamentum, ideoque non lapidabitur? Idcirco dictum est; *Bos lapidabitur*; Alia expositio: Erat in genere, & exiit ad judicandum de re nova, & textus restituit illum in ejus genus. R. Akiba dicit; *Bos lapidabitur*, *atque etiam ejus dominus interficietur*. Æquiparat mortem dominorum morti bovis, sicut mors dominorum statuitur in Synhedrio viginti trium, ita pariter mors bovis statuitur in Synhedrio viginti trium. *Etiam dominus ejus interficietur*; morte cœlitus inflicta; Tu dicis morte cœlitus inflicta, aut non nisi morte manu hominis inflicta; Quando vero dicit; *& si expiamentum impositum fuerit ei, tunc dabit redemtionem animæ suæ*; Ecce dabunt redemtionem illis, qui morte manu hominis inflicta moriuntur; Cur igitur dictum est *Num.* xxxv. 21. *Interficiendo interficietur percussor, homicida ille est?* Et ego dicam; Interficietur morte cœlitus inflicta; tu dicis morte cœlitus inflicta, aut non nisi morte manu hominis inflicta; Quando vero dicit Ibid. vers. 30. *Neque accipietis expiamentum pro anima homicidæ, qui debet interfici*; Non dabunt redemtionem pro iis, qui manu hominis interficiendi sunt, sed dabunt redemtionem pro illis, qui morte cœlitus inflicta debent mori. *Et si expiamentum impositum fuerit ei, tunc dabit redemtionem animæ suæ*; rei; verba Rabi Ismaelis; Rabi Akiba dicit; *redemtionem animæ suæ*; interficientis. Et sic deprehendimus, quod non dent pretium eorum, qui morte manu hominis infligenda debent mori; ubique qui rei sunt mortis in Synhedrio, non dant redemtionem. Dictum est enim *Levit.* xxvii. 29. *Omne anathema, quod devovebitur ab homine, non redimetur, interficiendo interficietur*. Verum hoc loco dictum est; *Tunc dabit redemtionem animæ suæ*. R. Ismael dicit; Veni & vide misericordiam illius qui dicit, & fuit mundus, præ carne & sanguine; Quia homo acquirit se ipsum pecunia de potestate cœli; Dictum est enim *Exod.* xxx. 12. *Quando recensebis capita filiarum Israel per numeros eorum &c.* Et dictum est 2. *Reg.* xii. 4. *Unusquisque argentum quod offertur pro pretio animarum*. Et dictum est *Prov.* xiii. 8. *Redemtio animæ viri divitiæ suæ*. *Dan.* iv. 27. *Et dixit illis rex regum; complaceat super te, & peccata tua eleemosyna redime*. Et dictum est *Job.* xxxiii. 23. *Si fuerit pro eo Angelus loquens, unus de millibus, ut an-*

nun-

איש עשרו. ואומר להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרוק. ואומר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו. ואומר ויחוננו ויאמר פרעהו מרדת שחת מצאתי כופר. נמצינו למדין קדשים יש להם פריון וקדשים אין להם פריון. אסורין באכילה יש להם פריון. אסורין בהנאה אין להם פריון. שדות וכרמים יש להם פריון. ויש שיש להן פריון ויש שאין להם פריון. אומות אין להם פריון תלמוד לומר אח לא פדה יפדה איש ולא יתן לאלהים כפרו ויקר פריון נפשם חביבין ישראל שנתן הקדוש ברוך הוא אומות העולם תחתיהן כפרה תחת נפשותיהם. שנאמר נתתי כפרך מצרים. מפני מה מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך.

פרשה יא

או בן יגח או בת יגח. למה נאמר לפי שהוא אומר והמית איש או אשה אין לי אלא גדולים קטנים מנין תלמוד לומר או בן יגח או בת יגח אין לי אלא בן גמור או בת גמורה טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר או בן יגח או בת יגח אין לי אלא בנו ובתו של אחר. בנו ובתו שלו מנין תלמוד לומר או בן יגח או בת יגח מכל מקום. כמשפט הזה יעשה לו אין לי אלא ישראל גרים מנין תלמוד לומר אם עבד יגח השור או אמה. אף עבד ואמה היו בכלל והמית איש או אשה. והרי הכתוב מוציאו להקל עליו ולהחמיר עליו. להקל עליו שאם יפה מאה מנה נותן שלשים סלעים להחמיר עליהם שאם לא שוה אלא דינר נותן שלשים סלעים. דבר אחר אם עבד יגח השור או אמה. לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. דבר אחר אם עבד יגח השור או אמה בכנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעברי כשהוא אומר כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו הוי בכנעני הכתוב מדבר. כסף שלשים שקלים

nuntiet hominis æquitatem. Et dictum est ibid. *Miserebitur ejus; & dicet; libera eum, ne descendat in corruptionem; inveni in quo ei propitior*. Deprehenditur, quod doceamur, esse sanctitates, quæ redimuntur, & esse sanctitates, quæ non redimuntur. In esu interdictis est redemtio, in usu interdictis non est redemtio; Agris & vineis est redemtio. Et sunt quibus est redemtio, & sunt quibus non est redemtio. Nationibus non est redemtio; Dictum est enim *Psal.* XLIX. 8. *Frater non redimet, redimet homo, non dabit Deo expiationem suam, & pretium redemtionis animæ suæ*. Amabiles sunt Israelitæ, quibus dedit Deus S. B. nationes mundi pro semetipsis in expiationem pro animabus suis. Dictum est enim *Isai.* XLIII. 3. *Dedi expiationem tuam Ægyptum*. Qua de causa? *Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua*.

SECTIO XI.

Sive filium cornu petierit, sive filiam cornu petierit. Cur dictum est? Quia dictum est: *Occiderit autem virum, vel mulierem;* Non probo nisi de majorennibus, de minorennibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sive filium cornu petierit, sive filiam cornupetierit;* Non probo nisi de filio perfecto, & de filia perfecta; de obstructo & Androgyno unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Sive filium cornupetierit, sive filiam cornupetierit;* Non probo nisi de filio, & de filia alterius; de filio suo & de filia sua unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Sive filium cornupetierit, sive filiam cornupetierit*. Omnimode. *Secundum judicium hoc fiet ei*. Non probo nisi de Israelita, de peregrinis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Si servum cornupetierit bos, vel ancillam;* Vel servus & ancilla comprehenduntur. *Occiderit autem virum vel mulierem*. Ecce textus educit illum ad allevandum, & ad aggravandum super eo. Ad allevandum super eo; quod si valeat centum minas, dabit triginta siclos; & ad aggravandum super eo; quod si non æquivaleat nisi denarium, dabit triginta siclos. Alia expositio. *Si servum cornupetierit bos, vel ancillam;* ut reus sit de hoc seorsim, & de illa seorsim. Alia expositio. *Si servum cornupetierit bos, vel ancillam;* De Chananæo textus loquitur, aut non loquitur nisi de Hebræo. Quando

יתן לארוניו אחד איש ואחד אשה . דבר אחר היה בכלל ויצא לידון בדבר חרש והחזירו הכתוב לכללו . השור יסקל למה נאמר עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל והוא במיתה על עבדו ועל אמתו ואחד במיתה על עבדו ועל אמתו ושורו במיתה על עבדו ועל אמתו ושור אחד במיתה על עבדו ועל אמתו אם למדת שחלק בינו לבין אחר במיתה על עבדו ועל אמתו כך נחלוק בין שורו לשור אחר במיתה על עבדו ושפחתו תלמוד לומר שלשים שקלים והשור יסקל .

וכי יפתח איש בור . למה נאמר עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל והשור ממונו והבור ממונו אם למדת שהוא חייב על ידי שורו אינו חייב על בורו . לא אם אמרת בשור שדרכו להזיק תאמר בבור שאין דרכו לילך ולהזיק תלמוד לומר וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש לפי שלא זכיתי בדין צריך הכתוב להביאו בפני עצמו . דבר אחר וכי יפתח איש אין לי לא פותח כורה מנין תלמוד לומר כי יכרה איש עד שלא יאמר יש לי בדין אם הפותח חייב הכורה לא כל שכן . הא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר כי יכרה ללמדך שאין עונשין מן הדין . דבר אחר כי יפתח איש בור הקיש פותח לכורה וכורה לפותח מה פותח ברשות פטור אף כורה ברשות פטור ומה כורה בשיעור אף פותח בשיעור . רבי יהודה בן בתירא אומר לא הרי פותח כהרי כורה ולא הרי כורה כהרי פותח . הצד השוה שבהן כל שהוא חייב בשמרו חייב בנזקו אף כל שהוא חייב בשמרו חייב בנזקו אין לי לא פותח וכורה ציירו וכיירו וסיידו ועשה בו מעשה מנין תלמוד לומר ולא יכסנו . הא לא פתיחה גורם ולא בירה גורם . לא כסוי גורם . לא יכסנו להביא שומר חנם . דבר אחר לא יכסנו שלא כיסה בראוי מכאן אמרו כסהו בראוי

do vero dicit. *Argentum triginta siclorum dabit domino suo*. Sive vir, sive mulier fuerit; Alia expositio: Erat in genere, & egreditur ad differendum de re nova, & restituit textus ad genus suum. *Bos lapidabitur*; Cur dictum est? Donec non dicatur; Est mihi argumentum. Quoniam ipse interficitur pro servo suo, & ancilla sua, & alius interficitur pro servo, & pro ancilla sua, & ejus bos interficitur pro servo & pro ancilla sua; si percepisti, quod distinguat inter ipsum & alium in morte servi sui, & ancillæ suæ, ita pariter distinguet inter suum bovem, & bovem alterius in morte servi sui, & ancillæ suæ. Idcirco dictum est: *triginta siclorum; & bos lapidabitur*.

Cum aperuerit vir puteum. Cur dictum est? donec non dicatur; Est mihi argumentum; Quoniam bos est ex ejus facultatibus, & puteus est ex ejus facultatibus; Si percepisti quod reus sit pro suo bove, non erit reus pro suo puteo? Minime; si dixisti de bove, qui solet incedere, & damnum inferre, dices de puteo, qui non solet incedere, neque damnum inferre? Idcirco dictum est; *Cum aperuerit vir puteum, vel cum effoderit vir*; quia ne justificarem argumento, necesse fuit, ut textus seorsim illum adduceret. Alia expositio: *Cum aperuerit vir*; ut reus sit pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. Alia expositio. *Cum aperuerit vir*; Non probo nisi de aperiente, de incidente unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Cum effoderit vir*; Donec non dicatur; est mihi argumentum; Si aperiens reus est, effodiens nonne multo magis? Si ita dicas, punies ex argumento; Idcirco dictum est; *Cum effoderit*. Ut doceare, quod non puniant argumento. Alia expositio: *Cum aperuerit vir puteum*. Æquiparat aperientem effodienti, & effodientem aperienti; sicut aperiens cum facultate liber est, ita pariter effodiens. Et sicut aperiens juxta ejus mensuram, ita pariter effodiens. Rabi Jehuda ben Bethera dicit; Non est aperiens sicut effodiens, neque effodiens sicut aperiens; paritas quæ inter illos intercedit, ea est, quod qui tenentur propter ejus custodiam, tenentur quoque propter ejus damnum, ita pariter, qui tenetur propter ejus custodiam, tenebitur propter ejus damnum; Non probo nisi de aperiente & incidente; Qui illum efformaverit, & effoderit, & calce obduxerit, & fecerit in eo opus, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Et non operuit illum*. Ecce apertio, & effotio non præ-

פטור . שלא כראוי חייב . כיסהו וגילחו אחר . המגלה חייב . השותפין שכסו את הבור וגלחו אחד מהם . המגלה חייב . נתגלה וידע בו אחד מהם זה שידע בו חייב . וזה שלא ידע בו פטור . ונפל שמה שור או חמור . חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו . שור ולא שור וכליו . חמור . ולא חמור וכליו . שהיה בדין ומה אם במקום שלא חייב על הבהמה חייב על הכלים וכאן שחייב על הבהמה אינו דין שיהא חייב על הכלים תלמוד לומר ונפל שמה שור או חמור . שור ולא כליו ונפל שמה כדרך הילוכו . מכאן אמרו נפל לפניו מקול הכריה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור אבל בבור בין לפניו ובין לאחריו חייב . בעל הבור ישלם מכל מקום . כסף ישיב לבעליו אין לי אלא כסף בהמה מנין הרי אתה דן נאמר כאן והמת יהיה לו ונאמר להלן והמת יהיה לו מה להלן בהמה אף כאן בהמה מה כאן כסף אף להלן כסף . והמת יהיה לו . לניזק אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק . אמרת אלו כן היה מה תלמוד לומר והמת יהיה לו לניזק . אלא מגיד ששמין דמי נבלתו ומנכה לו דמי נזקו .

פרשה יב

וכי יגוף בכלל נגיחה נגיפה דחייה רביצה בעיטה נשיכה דברי רבי יאשיה אבא חנן אומר משום רבי אליעזר נגיחה נגיפה דחייה רביצה בעיטה . נשיכה מנין תלמוד לומר ולא ישמרנו בעליו . והרי דברים קל וחומר אם כשלא שמרו חייב כשהזיק לא כל שכן עד שלא ישמרנו בעליו . ומה תלמוד לומר ולא ישמרנו . הוסיף לו הכתוב שמירה אחרת ואי זו זו נשיכה . שור איש להוציא שור של קטן . שור איש להביא שור של אחרים . את שור רעהו להביא שור של קטן . רעהו להוציא שור של כותי . שור נכרי . שור של תושב גר . ומכרו את השור החי וחצו וגו' יכול

bet causam, sed operimentum præbet causam. *Et non operuit illum*; Ad includendum, qui gratis custodit. Alia expositio: *Et non operuit illum*. Qui non operuerit sicut convenit; Hinc dixerunt; operiens sicut convenit, liber est; si non operiat sicut convenit, reus est; Si operiat, & alius aperiat, qui aperit, reus est; Si apertus sit, & alter ex iis cognoscat, qui cognoscit, reus est, qui non cognoscit, liber est. *Et ceciderit in illum bos, aut asinus*; Reus est pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. *Bos;* non autem bos, & ejus vasa; Asinus; non autem asinus & ejus vasa; At est argumentum: Si ubi non tenetur pro animante, tenetur pro vasis, hic ubi tenetur pro animate, non erit æquum ut teneatur pro vasis? Idcirco dictum est: *Et ceciderit in illum bos, aut asinus*. Bos, non autem ejus vasa: Asinus, non autem ejus vasa: *& ceciderit in illum*. Juxta ejus incessum. Hinc dixerunt; Si ceciderit ante illum a voce murmuris reus est, si post eum a voce murmuris liber est. At in puteo sive ante sive post, reus est. *Dominus putei rependet*. Omnimode. *Argentum restituet Domino suo*. Non probo nisi de argento, de animanti unde probatur? Ecce tibi argumentum. Dictum est hic: *Mortuum vero erit illius*; Sicut hic in animanti, ita pariter illic. Sicut hic argentum, ita pariter illic. *Mortuum vero erit illius*; Lædentis; Tu dicis læsi, aut non nisi lædentis. Dixisti? Hoc ita est; Cur dictum est; *Mortuum vero erit illius?* Læsi; Sed ostendit, quod æstimant pretium cadaveris, & compensat illi pretium damni.

SECTIO XII.

Cum autem cornupetierit. Comprehendit cornu petitionem, impulsionem, recubitionem, calcitrationem, morsum; verba Rabi Josia. Aba Chanen dicit nomine R. Eliezer: cornupetio, vulneratio, impulsio, recubitio, calcitratio, morsus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& non custodierit eum dominus ejus*. Ecce argumentum a minori ad majus. Si quando eum non custodit tenetur, quando lædit, nonne multo magis, quando eum non custodierit dominus ejus? Et cur dictum est; *& non custodierit eum?* Addit illi textus alteram custodiam; & quænam est? Morsus; *Bos viri*. Ad excludendum bovem pueri. *Bos viri*; Ad includendum bovem aliorum. *Bovem proximi sui*. Ad includendum bovem pueri.

Pro-

בשוים הכתוב מדבר או אינו אלא בשוים. וכשאינן שוים אמרת מה דרך המזיקים נשכרים או מפסידין הוי אומר מפסידין אף דרך הניזקין נוטלין נזקן. או יתר על נזקן הוי אומר ולא יותר על נזקן רבי אומר נאמרה חצייה בחי ונאמרה חצייה במת הא בשוין הכתוב מדבר וגם את המת יחצון מכאן אמרו שור שוה מנה שנגח שור שוה מנה או שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים נוטל חציו שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים נוטל כולו שוה מאתים שנגח שוה מנה נוטל רבעו. שוה מאתים שנגח שוה מאתים אמר רבי מאיר ועל זה נאמר ומכרו את השור החי וגו' אמר לו רבי עקיבא קרא את כל המקרא הזה וגם את המת יחצון. ואי זה זה זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבלה שוה מנה מוכרין את החי והמת חולקין בשוה ובעל הנבלה מטפל בנבלתו. לכך נאמר וגם את המת יחצון. או נודע בא הכתוב לחלק בין שור תם למועד וכו' מתמול שלשום ואמש ושל לפניו ולא ישמרנו להביא שומר חנם וכו' שלם ישלם שור אין לי אלא בבהמה. כסף מנין הרי אתה דן נאמר כאן והמת יהיה לו ונאמר להלן והמת יהיה לו. מה להלן בבהמה אף כאן בבהמה. מה כאן כסף אף להלן כסף. והמת יהיה לו אתה אומר לניזק וכו'. או אתה אומר למזיק וכו' כדלעיל.

וכי יגנוב איש וגו' אף הטובח והמוכר היו בכלל שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים והרי הכתוב מוציאו מכללו להחמיר עליו לשלם תשלומי ארבעה וחמשה לכך נאמרה פרשה זו. שור או

Proximi sui; Ad excludendum bovem Cuthæi, bovem alienigenæ, & bovem proselyti inquilini. *Vendent bovem viventem, & partientur &c.* Crederem de æqualibus quod textus loquatur; aut quando sint æquales, & quando non sint æquales. Dixisti? Quænam est consuetudo lædentium? conducunturne? an damnum inferunt? Dictum est; damnum inferunt; ita pariter consuetudo læsorum est, ut accipiant eorum damnum; Aut magis quam sit eorum damnum; at dictum est; & non magis quam sit eorum damnum. Rabi dicit; Dictum est dimidium in vivente, & dictum est dimidium in mortuo; Ecce æqualiter loquitur textus. *Et etiam mortuum partientur*. Hinc dixerunt; Bos, qui æquivaleat minæ si cornupetierit bovem, qui valeat minam; aut bos, qui valeat 200. minas, si cornupetierit bovem, qui valeat 200. minas, dimidium accipiet; Bos, qui valeat 200. si cornupetierit bovem, qui valeat 200. totum accipiet; Bos qui valeat 200. si cornupetierit bovem, qui valeat minam, accipiet quartam ejus partem. Bos qui valeat 200. si cornupetierit bovem, qui valeat 200. dicit R. Meir, de hoc dictum est; *Et vendent bovem viventem*. Dixit illi Rabi Akiba; Lege totum hunc textum; *& etiam mortuum partientur*; & quinam iste est? Bos, qui valeat 200. si cornupetierit bovem qui valeat 200. & cadaver valeat minam, vendent vivum & mortuum, æqualiter partientur, & domino cadaveris adjungetur ejus cadaver. Idcirco dictum est: *& etiam mortuum partientur*. *Vel si cognitum fuerit*; Venit textus ad distinguendum inter bovem innocentem, & convictum &c. *Ab heri & nudiustertius*; & heri vesperi, & quod illud antecessit: *& non custodierit eum*. Ad includendum illum, qui gratis custodit &c. *Rependendo rependet bovem*. Non probo nisi in animanti, argentum unde probatur? Ecce tibi argumentum; Dictum est hic: *Mortuus vero erit illius*. Et dictum est illic; *Mortuum vero erit illius*. Sicut illic in animanti, ita pariter hoc loco. Sicut hic argentum, ita pariter illic. *Mortuus vero erit illius*; Tu dicis læsi &c. Aut dicis lædentis &c. Sicuti supra.

Cum furatus fuerit homo &c. Etiam mactans & vendens comprehenditur. Dictum est enim: *Si deprehensus fuerit fur, duplum rependet*. Et ecce textus educit illum ab suo genere, ad aggravandum super illo, ut rependat compensationem quadruplam, & quintuplam; Idcirco dicta est hæc Parascha.

שה לחייב על זה בפני עצמו. ועל
זה בפני עצמו וטבחו אין לי אלא טובח.
מוכר מנין תלמוד לומר או מכרו. עד
שלא יאמר יש לי בדין אם הטובח חייב
מוכר לא יהא חייב. אם אמרת כן
ענשת מן הדין. דבר אחר הקיש טובח
למוכר ומוכר לטובח מה מכירה חוץ
לרשותו אף טביחה חוץ לרשותו. מה
מכירה מותרת באכילה אף טביחה
מותרת באכילה. מה מכירה מותרת
בהנאה אף טביחה מותרת בהנאה.
מה טביחה שאינה יכולה לחזור אף
מכירה שאינה יכולה לחזור. מה טביחה
כולה אף מכירה כולה. דבר אחר וכי
יגנוב איש אף מוקדשין היו בכלל שאם
גנבן ושחטן בחוץ משלם תשלומי ארבעה
וחמשה. והרי הכתוב מוציאן מכללן
להחמיר עליהם לזוקקן להכרת. יכול
שיהו חייבין בתשלומין קלים והדין נותן
אם חייבין על כרת החמור. לא יהא
חייבין בתשלומין הקלין תלמוד לומר זה
הדבר אשר צוה יהוה מכלל כרת יצאו
ולא יצאו מכלל תשלומין. חמשה בקר
ישלם. ארבעה והוא וארבע צאן שלשה
והוא. אמר רבי מאיר בא וראה כמה
חביבה מלאכה לפני מי שאמר והיה
העולם שור שיש לו מלאכה משלם
חמשה שה שאין לו מלאכה משלם
ארבעה. רבי יוחנן בן זכאי אומר הקדוש
ברוך הוא חס על כבודן של בריות.
שור לפי שהוא הולך ברגליו משלם
חמשה. שה לפי שהוא טוענו על כתפו
משלם ארבעה. רבי עקיבא אומר תחת
שור תחת שה להוציא את החיה
שהיה בדין הואיל והבהמה חייב בתשלומין
והחיה חייב בתשלומין אם למדת על
בהמה שהוא משלם ארבעה וחמשה
אף החיה ישלם ארבעה וחמשה. לא אם
אמרת בבהמה לפי שהיא קריבה על
גבי מזבח. תאמר בחיה שאינה קריבה
לגבי מזבח. לפיכך אינו משלם תשלומי
ארבעה וחמשה והרי בעלת מום תוכיח
שאינה קריבה וחייבין עליה תשלומין.

Bovem, aut ovem; ut teneatur pro hoc seorsim, & pro illa seorsim: *Et jugulaverit eum;* Non probo nisi de jugulante, de vendente unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Aut vendiderit illum.* Donec non dicatur. Mulctabis ex argumento. Idcirco dictum est; *Aut vendiderit illum;* Ut doceare, quod non mulctentur ex argumento. Alia expositio; Æquiparat jugulantem vendenti, & vendentem jugulanti; sicut venditio extra ejus potestatem, ita pariter jugulatio. Sicut venditio esu permissa est, ita pariter jugulatio; Sicut venditio usu permissa est, ita pariter jugulatio; Sicut jugulatio ea est, ut non possit redintegrari, ita pariter & venditio. Sicut jugulatio tota, ita pariter & venditio. Alia expositio. *Cum furatus fuerit vir.* Etiam sanctificata comprehenduntur; Si furatus fuerit illam, & mactaverit foris, rependet quadruplum, & quintuplum. At ecce textus eduxit illam ab eorum genere, ad aggravandum super illa, ut ea obliget ad excidium; Crederem quod obligerentur ad eorum compensationes, quæ sunt leves? & probari potest argumento; Si tenentur excidio, quod est grave, non obligabuntur ad compensationes, quæ sunt leves? Idcirco dictum est: *Hoc est verbum, quod præcepit Dominus.* Ab genere excidii excluduntur, at non excluduntur ab genere compensationum. *Quinque pro bove rependet;* quatuor & ipsum; *& quatuor pro ove,* tres & ipsam. Dicit R. Meir. Veni & vide, quantum sit amabile opus coram eo, qui dixit; Et fuit mundus; Pro bove, in quo est opus, rependet quinque, pro ove, in qua non est opus, rependit quatuor. R. Jochanan ben Zachai dicit; Deus S. B. misertus est honori creaturæ; Pro bove, qui incedit pedibus suis, rependit quinque; pro ove, quam portat humeris suis, rependit quatuor. R. Akiba dicit: *Pro bove, pro ove;* Ad excludendam feram; Et est argumentum. Quoniam pro animanti tenetur ad compensationem, & pro fera tenetur ad compensationem; Si percepisti, quod pro animanti rependat quatuor, & quinque, ita pariter pro fera rependet quatuor & quinque. Minime; si dixisti de animanti, quia offertur super altare; dices de fera, quæ non offertur super altare? Idcirco non rependet quatuor, & quinque; At ecce animans vitiatus probet, qui quamvis non offeratur super altare, tamen pro illo tenentur ad compensationem; ille probet, qui quamvis non offeratur su-

והיא תוכיח על החיה שאף על פי שאינה קריבה ישלם ארבעה וחמשה לא אם אמרת בבעלת מום שאין במינה קריבה על גבי מזבח. תאמר בחיה שאין מין במינה קרב על גבי המזבח. הא מה תלמוד לומר תחת שור תחת שה להוציא חיה.

פרשה יג

אם במחתרת ימצא הגנב. ומה זה ספק שבא לגנוב ספק שבא להרוג. אתה אומר ספק שהוא בא לגנוב וספק להרוג או אינו אלא ספק לגנוב וספק שלא לגנוב אמרת אם כשיגנוב ודאי והרגו הרי זה חיב קל וחומר זה שספק בא לגנוב ספק לא בא לגנוב. מכאן אתה על פקות נפש ששפיכות דמים שמטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה היה דוחה את הספק הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון ספק בא לגנוב ספק בא להרוג. אם זרחה השמש עליו. וכי השמש עליו בלבד זרחה. והלא כל העולם כלו זרחה אלא מה שמש שלום בעולם אף זה ידוע הוא שבשלום עמו והרגו והרי זה חייב. כיוצא בו ופרשו השמלה וגו' מחוורין הדברים בשמלה. כיוצא בו על משענתו על בוריו. ואף כאן אתה אומר כן. אם זרחה השמש רבי ישמעאל אומר אתה אומר לכך בא לחלק בין יום ללילה לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור תלמוד לומר ולנערה לא תעשה דבר. וכי מה למדנו לרוצח מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מה להלן לא חלק בין יום ללילה אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה מה כאן אם קדמו והרגו פטור אף להלן אם קדמה והרגתו פטורה. ומה להלן היו לו מושיעין הימנו והרגתו חייבת אף כאן היו לו מושיעין הימנו והרגו חייב. דמים לו שלם ישלם רבי אליעזר בן יעקב אומר.

ſuper altare, tamen rependit quatuor & quinque. Minime; ſi dixiſti de vitiato, ex cujus ſpecie offertur ſuper altare, dices de fera, ex cujus ſpecie non offertur ſuper altare? Cur igitur dictum eſt: *Pro bove, pro ove*? Ad excludendam feram.

SECTIO XIII.

SI in effoſione inventus fuerit fur. Sicut dubium eſt utrum venerit ad furandum, ita pariter dubium eſt, num venerit ad occidendum. Tu dicis quod dubium ſit utrum venerit ad furandum, & dubium ſit utrum venerit ad occidendum. Aut non eſt niſi dubium utrum venerit ad furandum, necne. Dixiſti? Si furem certum occidat, reus eſt, multo magis ſi dubium ſit utrum venerit ad furandum, necne. Hinc tu argumentaris de conſervatione animæ, quæ licet propter effuſionem ſanguinum polluatur terra, & recedat Divinitas, tamen pellit dubium; Tu non potes dicere juxta ultimam, ſed juxta primam rationem; Dubium eſt utrum venerit ad furandum, & dubium eſt, utrum venerit ad occidendum. *Sin ſplenduerit ſol ſuper eum*. Quid? Num ſol ſuper eum ſolum ſplendet? Atqui ſuper univerſum mundum ſplendet; Verum ſicut ſol eſt pax mundo, ita pariter ſi iſte cognoſcatur, erit pax cum eo; & occiderit eum, reus eſt. Huic ſimile dictum eſt *Deuter.* XXII. 18. *Et expandent linteum &c.* Dealbantur res quaſi linteum. Huic ſimile dictum eſt *Exod.* XXI. 19. משענתו ſc. ſuper baculum ſuum. Hic quoque tu dicis: *Sin ſplenduerit ſol*. Rabi Iſmael dicit; Tu dicis, quod ea de cauſa veniat ad diſtinguendum inter diem & noctem; dicendo; ſi occiderit interdiu, reus erit, ſi noctu liber erit: Idcirco dictum eſt *Deut.* l. c. *Puellæ vero non facies quicquam*. Quid? num docemur de homicida ab eo tempore? Sed hoc venit ad docendum, & deprehenditur, quod addiſcat. Sicut ibi non diſtinguit inter diem & noctem, ita pariter hic non diſtinguet inter diem & noctem; Sicut hoc loco, ſi præveniat, & illum occidat, liber eſt, ita pariter illic ſi præveniat, & occidat, libera eſt. Et ſicut illic ſi liberent, ab eo & occidat, tenetur, ita pariter hoc loco ſi liberant ab eo, & occidat, reus eſt; *Sanguines erunt in illum; rependendo rependet*. R. Elieſer ben Jacob dicit; Si fuerint coram eo cadi vini, & cadi olei, & illos frangat; quo tempore cognoſcit, quod ſibi

הרי שהיו לפניו כדי יין וכדי שמן ושבר? כל זמן שהוא יודע שבשלום עמו והרגו הרי זה חייב לכך נאמר דמים לו שלם ישלם , ואם אין לו ונמכר בגניבתו שומע אני לעולם תלמוד לומר שש שנים יעבוד וגו׳ מגיד שהוא עובד שש שנים ובשביעית יוצא ונמכר בגניבתו לא פחות ולא יותר . רבי יהודה אומר אם גנב פחות ממה ששוה אינו נמכר יותר ממה ששוה הרשות ביד בעל הגניבה. אם רצה למכור ימכור . ואם לאו כותב לו שטר . רבי אליעזר אומר גנב פחות ממה ששוה אינו נמכר יותר ממה ששוה דיו להשתכר מחצה ולהפסיד מחצה.

אם המצא תמצא . אין מציאה אלא בידו אין בידו אלא רשותו . אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . שנאמר ויקח את כל ארצו מידו . וכתיב ויקח העבד עשרה גמלים וגו׳ . הא אין ידו בכל מקום אלא רשותו. משור עד חמור שאין תלמוד לומר חיים להביא את החיה . חיים שנים ישלם ולא מתים שנים ישלם נמצא אתה אומר שבעה גנבין הם . הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות . והמסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו . והמרבה בתקרובת יודע שאינו מקבל. והפותח חביותיו והן מכורות לחנוני . והמעוול במדות . והמשקר במשקולת. והמערב את הגררה בתלתן והחול בפול . והחומץ בשמן . מפני שאמרו השמן אינו מקבל מכל . לפיכך מושחין בו מלכים ולא עוד אלא שמעלין עליו שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה גונבה וכן מצינו באבשלום שגנב שלש גניבות לב אביו ולב בית דין ולב בית ישראל . שנאמר ויגנוב אבשלום וגו׳ . וכי מה גדול הגונב או הנגנב הוי אומר זה הנגנב שהוא יודע שהוא נגנב והוא מחריש . וכן מצינו באבותינו כשעמדו על הר סיני בקשו לגנוב דעת העליונה. שנאמר כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע . כביכול ונגנב לב בית דין בידן שנאמר מי יתן והיה לבבם זה להם ואם תאמר שאין הכל גלוי וידוע לפניו . תלמוד לומר ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו . ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון . ואומר כסף סגים מצופה על חרש וגו׳ למעלה

sibi sit pax cum eo, & occidat, reus est. Idcirco dictum est; *Sanguines erunt in illum; rependendo rependet*. *Si nihil sit ei; tunc vendetur propter furtum suum*. Crederem in perpetuum? Idcirco dictum est: *Sex annis serviet &c.* Ostendit, quod sex annis serviat, & in septimo egrediatur. *Tunc vendetur propter furtum suum*; non magis non minus. R. Jehuda dicit; Si furetur minus quam valeat, non vendetur pluris quam valeat; facultas est in domino furti. Si velit vendere, vendet, si minus, scribet illi instrumentum. Rabi Eliesér dicit: Si furetur minus quam valeat, non vendetur pluris quam valeat; Satis est illi dimidium lucrari, & dimidium perdere.

Si inveniendo inventus fuerit. Non est inventio nisi in manu ejus; Non significat בידו nisi ejus potestatem; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Num.* XXI. 17. *Et ceperat omnem regionem ejus de manu ejus*. Et scriptum est *Genes.* XXIV. 10. *Et accipiens servus decem camelos* &c. ידו non designat omni in loco nisi ejus potestatem. *A bove usque ad asinum*? Quod non erat necesse ut diceret; *vivos*, nisi ad includendum feram; *Vivos duos rependet* non autem mortuos; *Duos rependet*; Deprehenditur, quod dicas septem esse fures. Prima species eorum est, qui furando furantur mentem creaturarum. Qui denegat socio suo hospitium, neque sibi est consilium ejus invitandi; qui multiplicat in munere, sciens, quod non accipiat. Qui aperit dolia sua, & illa vendita sint tabernariis; & qui perversus est in mensuris; & qui mentitur in ponderibus; & qui miscet abrasiones in fœno græco, & arenam in faba, & acetum in oleo; Quia dixerunt; Oleum omnino non recipit: Idcirco ex eo unguntur reges; neque hoc tantum, sed etiam in eo prævaricantur; si potest furari mentem superiorum, furatur; & sic invenimus in Absalom, qui tria furatus est, sc. cor patris sui, & cor Synhedrii, & cor Israel; dictum est enim 2. *Sam.* XV. 6. *Et furatus est Absalom* &c. Quis est major, qui furto auferat, aut qui furto auferatur? Dicitur, qui furto auferatur, qui cognoscit, quod furto auferatur, & ipse fascinatur. Et sic deprehendimus in patribus nostris, qui postquam constiterunt ad montem Sinai, quæsierunt furari mentem superiorem; Dictum est enim *Exod.* XXIV. 7. *Omne quod locutus est Dominus, facie-*

מהן גנב אסורי הנאה פטור מלשלם . כסות וכלים בהמה חיה ועוף משלם תשלומי ארבעה וחמשה עבדים ושטרות שפחות וקרקעות והקדשות אינו משלם אלא קרן . הגונב פטר חמור ישלם תשלומי כפל . אף על פי שהוא אסור עכשו . יש לו התר לאחר זמן . תחת השור ישלם חמשה. תחת השה ישלם ארבעה שנאמר חמשה בקר וגו'. למעלה מהם גונב נפש בני אדם שהוא מתחייב נפשו . רבי שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר חולק עם גנב שונא נפשו משלו למה הדבר דומה לאחד שהיה יוצא מביתו של חבירו טעון כלים מצאו חבירו ואמר לו מה אתה עושה אמר לו טול חלקך ול תגד לאדם לאחר זמן בא בעל הגניבה ואמר לו משביעך אני שלא ראית לפלוני טעון כלים יוצא מביתו אמר לו שבועה שאיני יודע הרי זה מתחייב בנפשו ועליו הוא אומר חולק עם גנב שונא נפשו. אבל המתגנב אחר חבירו והלך לשנות בדברי תורה אף על פי שנקרא גנב הרי זה זכה לעצמו . ועליו הוא אומר לא יבוזו לגנב כי יגנוב לסוף נמצא מתמנה על הצבור וישלם שבעתים שנאמר את כל הון ביתו יתן ואין שבעתים אלא דברי תורה שנאמר אמרות יהוה אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים.

ciemus, *& auscultabimus*. Quasi furto ablatum est cor Synhedrii in manu eorum; Dictum est enim *Deut.* v. 29. *Quis dat, ut sit cor eorum istud illis?* Et si dicas non esse omnia aperta & manifesta in conspectu ejus. Idcirco dictum est *Psal.* LXXVIII. 37. *Et lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo*. Quamvis ita sit, tamen; *Ipse est misericors, & propitius fiet peccatis eorum*. Ibid. Et dictum est *Prov.* XXVI. 23. *Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile* &c. Quæ his superiora sint, si furetur usu interdicta, liber est a compeensatione; Si calices, & vasa, animal, feram, & volucerem, rependet quatuor & quinque; si servos, & instrumenta, & ancillas, & fundos, & sanctificata, non rependet nisi sortem; Si furetur aperturam asini, rependit duplum, quamvis nunc sit interdictum, est illi permissio ad aliud tempus. Pro bove rependet quinque; Pro ove rependet quatuor; Dictum est enim; *Quinque pro bove*. Ad ea quæ superiora sunt his, si furetur animam hominis, anima sua tenetur. R. Simeon Ben Jochai dicit; Ex eo quod dictum est *Prov.* XXIX. 24. *Qui cum fure participat, odit animam suam*. Cuinam est hoc simile? Simile cuidam, qui egreditur de domo socii sui onustus vasis; Deprehendit illum ejus socius, illique dicit, quid facis? Respondit illi; Sume partem tuam, & nemini me publices. Post aliquod tempus venit dominus furti, & dicit illi: Adjuro ego te, quod non vidisti talem onustum vasis egredientem de domo sua; Respondit illi; juramentum, quod non cognosco. Ecce ille tenetur anima sua; & de eo dictum est *Prov.* XXIX. 24. *Qui cum fure participat, odit animam suam*. Verum qui furatur post socium suum, & abeat ad discendum verba legis quamvis vocetur fur, tamen seipsum justificat; Et de illo dictum est ibid VI. 30. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit, furatur enim ut esurientem impleat animam*. Deprehenditur, quod cœtui præficiatur. *Et reddet septuplum*. Dictum est enim ibid. *Et omnem substantiam domus suæ reddet*; Et שבעתים non designat nisi verba legis; Dictum est enim *Psal.* XII. 7. *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum*.

פרשה יד

כי יבער איש שדה למה נאמר עד שלא יאמר הידה לי בדין הואיל והבאר ממונו . וההבער ממונו אם למדת על הבאר שהוא חייב לא יהא חייב על הבערו. אם זכיתי מן הדין. מה תלמוד לומר כי יבער איש . אלא בא הכתוב ללמדך שהשן מועדת לאכול הראוי לה והבהמה מועדת לשבר כדרך הילוכה מכאן אמרו לעולם אינו חייב עד שיצא המזיק מרשותו והזיק ששמין נזקין בעדית וקל וחומר להקדש . דבר אחר כי יבער איש שדה או כרם לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו . שדה או כרם מה כרם יש בו פירות אף שדה יש בו פירות . ושלח את בעירה. מכאן אמרו מסר צאנו לבנו לשלוחו ולעבדו פטור . לחרש שוטה וקטן חייב . וביער בשדה אחר. רבי נתן אומר הרי המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ויצאת בהמתו של בעל הבית והזיקה קורא אני עליו ושלח את בעירה לכך נאמר וביער בשדה אחר ﭏ אחר הוא זה מיטב שדהו ומיטב כרמו. מיטב שדהו של מזיק . ומיטב כרמו של ניזק דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב ללמדך ﭏ ששמין נזקין בעדית קל וחומר להקדש . כי תצא אש למה נאמר עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל וחייב על ידי קוצים לא יהא חייב על ידי עצמו אם זכיתי מן הדין למה נאמר כי תצא אש ﭏ בא הכתוב לעשות את האונס כרצון ושאינו מתכוין כמתכוין ואת האשה כאיש לכל הניזקין שבתורה . ומצאה קוצים . הא לא באו קוצים

SECTIO XIV.

Cum depasci fecerit vir agrum*. Cur dictum est? donec non dicatur; est mihi argumentum; Quandoquidem puteus est ex ejus facultatibus, & depastio est ex ejus facultatibus; Si percepisti, quod teneatur pro puteus, nonne tenebitur pro depastione; Si probavi ex argumento; Cur dictum est; *Cum depasci fecerit vir agrum?* Sed venit textus ad docendum, quod dens sit constitutus ad edendum quod illi sit conveniens, & animal constitutum ad pascendum juxta ejus incessum; Hinc dixerunt: nunquam reus erit, si egrediatur lædens ex ejus potestate, & lædat, æstimant damna ex optimo, & multo magis pro sanctitate. Alia expositio. *Cum depasci fecerit vir agrum aut vineam*; ut reus sit pro hoc seorsim, & pro illa seorsim; *Agrum, aut vineam*; sicut vinea est illa, in qua sunt fructus, ita pariter ager est ille, in quo sint fructus; *immisitque quadrupedem suum*; Hinc dixerunt, tradiderit ovem suam filio suo ad immittendum, & servo suo liber est; Si surdo, stulto, & puero, reus est. *Et pecus paverit in agro alterius*. R. Nathan dicit; si accumulat intra agrum socii sui sine facultate, & egrediatur pecus patris familias, & damnum inferatur, crederem legi de eo; *Immiseritque quadrupedem suum?* Idcirco dictum est; *Et pecus paverit in agro alterius*; Verum alterius iste est, *Optimum agri sui, & vineæ suæ*; Optimum agri lædentis; & optimum vineæ læsi. Verba R. Ismaelis. R. Akiba dicit: Non venit textus ad te docendum, æstimatur damnum ex optimo; multo magis in sanctitate. *Cum egressus fuerit ignis*. Cur dictum est? donec non dicatur; est mihi argumentum; Quoniam tenetur propter spinas, nonne tenebitur propter seipsum? Si justificavi ex argumento; cur dictum est; *Cum egressus fuerit ignis?* Verum venit textus ad æquiparandum invitum volenti, & qui non intenderit intendenti, & mulierem viro in omnibus damnis in lege memoratis. *Et invenerit spinas*; Ecce non veniunt spinæ, nisi ad dandam mensuram; si sint spinæ, erit mensura, si non sint spinæ, non erit mensura; Si petranseat fluvium, viam, & sepem, quæ alta sit decem palmos, & damnum inferat, liber est a compensatione. Quomodo? Consistunt super re, & respiciunt illam quasi esset in medio spatii cori, & dam-

לא ליתן שיעור אם יש קוצים יש שיעור ואם אין קוצים אין שיעור. מכאן אמר עברה הנהר והדרך והגדר שהוא גבוה עשרה טפחים והזיקה פטור מלשלם. כיצד עומדין על הדבר רואין אותו כלו הוא עומד באמצע בית כור ומזיק דברי רבי אליעזר בן עזריה. רבי אליעזר אומר שש עשרה אמה כדרך הרבים. רבי עקיבא אומר חמשים אמה. רבי שמעון אומר שלם ישלם המבעיר את הבעירה הכל לפי הדלקה. מעשה שעברה דליקה הירדן והזיקה מפני שהיא מרובה אימתי בזמן שקפצה. אבל אם היתה מצפצפת ומהלכת אפילו עד מיל הרי זה חייב. ונאכל גדיש הכל במשמע. וכן סואר של קנים ושל קורות וכן מרכן של אבנים ושל צרורות שהתקינו לסיד או הקמה אף האילן במשמע או השדה אפילו ליחכה את העפר או אפילו היו לו כלים טמונים בגדישו והדליקו תלמוד לומר או הקמה או השדה מה השדה בגילוי אף הקמה בגלוי. שלם ישלם המבעיר את הבערה למה נאמר לפי שנאמר איש אין לי אלא איש אשה וטומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר שלם ישלם המבעיר את הבערה מכל מקום אין לי אלא המבעה והבער שאר כל המזיקין שבתורה מנין הרי אתה דן בנין אב משניהם לא הרי המבעה כהרי חבער ולא הרי הבעי כהרי המבעה הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וממונך ושמירתן עליך וכשהזיק המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ ארבעה כללות היה רבי ישמעאל אומר משום רבי מאיר בנזיקין כל מקום שיש רשות למזיק ולא לניזק פטור. לניזק ולא למזיק חייב בכל. לניזק ולמזיק אפילו מיוחדת כגון חצר של שותפין והפונדק לא לניזק ולא למזיק כגון רשות אחרת על השן ועל הרגל חייב. ועל השור מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק בכל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק והבקעה ורשות הרבים וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור ועל השור מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק.

damnum infert. Verba R. Eliefer ben Azaria. R. Eliefer dicit; fexdecim cubitos juxta confuetudinem multorum: R. Akiba dicit quinquaginta cubitos. R. Simeon dicit. *Rependendo rependet accendens incendium, omnia juxta incendium* Exemplum. Si tranfeat incendium Jordanem, & damnum inferat quia multum eft. Quando? quo tempore exfiliit; verum quando comprimitur, & procedit vel milliare, tenetur. *Et combuftus fuerit fafcis*, juxta fenfum literalem; Et fimiliter congeries cannarum, & trabium, pariterque feries lapidum, & fafciculorum, qui calce præparati fint. *Vel feges, vel ager*; vel arbores juxta fenfum literalem, *Vel ager*; quamvis lambiat pulverem; quamvis fint illi vafa recondita in ejus fafce, & comburantur. Idcirco dictum eft. *Vel feges, vel ager*; ficut ager manifeftus eft ita pariter feges. *Rependendo rependet accendens incendium*. Cur dictum eft? Quia dictum eft; *Vir*. Non probo nifi de viro; de fœmina, obftructo, & androgyno unde probatur? Ex eo quod dictum eft: *Rependendo rependet accendens incendium*. Omnimode. Non probo nifi de perquirente, & de accendente; de reliquis damnis in lege memoratis unde probatur? Ecce tibi argumentum ab conftitutione principii ex utroque; Non eft perquirens ficut accendens, neque accendens ficut perquirens; paritas quæ inter illos intercedit ea eft, quod eorum confuetudo fit ad lædendum, & eorum opes, & cuftodia tibi incumbant; & quando lædit, compenfat damnum ex optimo terræ. Quatuor regulas generales R. Ifmael dicebat nomine R. Meir de damnis; ubicunque fit poteftas lædenti, & non læfo, liber eft; læfo, & non lædenti, reus eft in omnibus; læfo, & lædenti; vel in loco peculiari; e. g. in atrio fociorum, & in diverforio; non læfo, neque lædenti, e. g. alia poteftas fuper dente, & fuper pede, reus eft. Et pro bove convicto, intergum damnum rependet; & pro innocenti rependet dimidium damni; ubicunque eft facultas læfo & lædenti, & in valle, & in loco publico, & his fimilibus fuper dente, & fuper pede, liber eft, & pro bove convicto rependet intergum damnum, & pro innocentis, rependet dimidium damni.

פרשה טו

וכי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור רבי ישמעאל אומר עד שיפקוד אצלו ויאמר לו הילך שמור לי זה אבל אם אמר לו עיניך בו הרי זה פטור. כסף או כלים. מה כסף שדרכו להמנות. אף כלים שדרכן להמנות. מכאן אמרו כל טענה שאינה במדה במשקל ובמנין אינה טענה רבי נתן אומר כסף להביא כסף מעשר. כלים. להביא כלים. אין לי אלא כסף וכלים. שאר כל דבר מנין תלמוד לומר לשמור להביא כל דבר שצריך שמירה. וגונב מבית האיש לפטור הגונב מאחר הגנב. וגונב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים אימתי בזמן שלא נמצא ברשותו אבל נמצא ברשותו. שומע אני שישבע ויהא פטור תלמוד לומר אם המצא תמצא בידו הגניבה מכל מקום הא אין עליך לומר כלשון האחרון לא כלשון הראשון. וגונב מבית האיש לפטור הגונב מאחר הגנב. אם המצא תמצא הגניבה שנים ישלם הגנב משלם תשלומי כפל. הגזלן אינו משלם תשלומי כפל. ומה ראת תורה להחמיר על הגנב יותר מהגזלן. רבי יוחנן אומר הגזלן השוה כבוד העבד לקונו והגנב חלק כבוד לעבד יותר מקונו כביכול הגנב עשה את העין של מעלה כלו אינו רואה ואת האוזן כאלו אינה שומעת כענין שנאמר הוי המעמיקים ביהוה לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואהו ומי יודיענו. וכתיב ויאמרו לא יראה יה וכתיב כי יאמרו כי עזב יהוה את הארץ אין יהוה רואה. ואם לא ימצא הגנב למה נאמר ממשמע שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים שומע אני אם נמצא הגנב ויש לו. בעל הבית פטור מכל דבר. מה תלמוד לומר אם לא ימצא הגנב שומע אני שאם נמצא גנב ואין לו לשלם לא יאמר לו בעל גנבה בא והשבע לי שלא היה בלבך למכרם. לכך נאמר אם לא ימצא הגנב שאם נמצא הגנב בעל הבית פטור מכל מקום. ונקרב בעל הבית שומע אני לשאול באורים ותומים תלמוד לומר אשר ירשיעון אלהים לא אמרתי אלא אלהים שהם מרשיעין. ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה אתה אומר לשבועה או

SECTIO XV.

Cum dederit vir proximo suo argentum, aut vasa ad custodiendum R. Ismael dicit, donec committat apud se, & dicat illi; Vade, custodi hoc mihi; Si vero illi dicat; oculi tui in hoc; liber est. *Argentum, aut vasa;* sicut argentum, quod solet numerari, ita pariter vasa, quæ solent numerari. Hinc dixerunt: Omne onus, quod non sit in mensura pondere, & numero, non est onus; R. Nathan dicit*; Argentum*; ad includendum argentum decimæ. *Vasa*; ad includenda vasa; Non probo nisi de argento, & vasis; reliqua omnia unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Ad custodiendum;* ad includenda omnia, quæ opus habent custodia. *Et furto ablatum fuerit a domo illius viri*: ut liber sit fur qui furetur post alium furem. *Et furto ablatum fuerit e domo illius viri. Si inventus fuerit fur, rependet duplum.* Quando? Quo tempore non fuerit inventum in ejus potestate; verum si fuerit inventum in ejus potestate, crederem, quod jurans liber esset? Idcirco dictum est; *Si inveniendo inventum fuerit in manu ejus furtum.* Omnimode; Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem. *Et furto ablatum fuerit e domo illius viri*; Ut liber sit fur qui furatur ab alio fure. *Si inventus fuerit fur, duplum rependet*; fur duplam compensationem rependet; Raptor non rependit compensationem duplam. Quid vidit lex, ut aggravaret furem, & allevaret raptorem? R. Jochanan dicit; Raptor æquiparat honorem servi honori emtoris sui, & fur impartit majorem honorem servo, quam emtori suo; quasi dicat: fur facit oculum inferioris quasi non videat, & aurem, quasi non audiat. Sicuti dictum est *Isai.* XXIX. 15. *Væ qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium; quorum sunt in tenebris opera; & dicunt; quis videt nos, & quis novit nos?* Et scriptum est. *Et dicunt; Non videbit Deus.* Et scriptum est *Ezech.* VIII. 12. *Dicant enim, dereliquit Dominus terram; Dominus non videt. Si non inventus fuerit fur*; Cur dictum est? Ex sensu literali, quo dictum est; *Si inventus fuerit fur, rependet duplum;* crederem; si inventus fuerit fur, & sit illi, unde solvat, quod paterfamilias sit omnino liber. Cur igitur dictum est; *Si non inventus fuerit fur?* Crederem;

אינו אלא בשבועה ושלא בשבועה . הרי
אתה דן נאמר כאן שליחות יד ונאמר
להלן שליחות יד מה להלן שבועה אף
כאן שבועה. מה להלן ביו״ד ה״א. אף כאן
ביו״ד ה״א מה כאן בבית דין אף להלן
בבית דין . מה להלן לצרכה אף כאן
לצרכה . מה כאן על כל דבר פשע אף
להלן על כל דבר פשע. אם לא שלח
ידו במלאכת רעהו לצרכו . אתה אומר
לצרכו או אינו אלא לצרכה ושלא לצרכה.
תלמוד לומר על כל דבר פשע שבית
שמאי אומרים מחייבין על מחשבת הלב
בשליחות יד שנאמר על כל דבר פשע
ובית הלל אומרים אין מחייבין אלא
משעה ששלח בה יד לכך נאמר אם לא
שלח ידו לצרכה. על כל דבר פשע כלל
על שור ועל חמור על שה ועל שלמה
פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה
שבפרט וכשהוא אומר על כל אבדה
אשר יאמר חזר וכלל או כלל בכלל
הראשון . אמרת לאו . אלא כלל ופרט
וכלל אי אתה דן אלא בעין הפרט מה
הפרט מפורש בנכסים מטלטלין שאין
להם אחריות אף אין לי אלא הכלל
מפורש נכסים מטלטלין שאין להם
אחריות בין שומר לשומר או לא בא
הכתוב אלא לחלוק בין כסף לכלים
לבהמה תלמוד לומר שמלה ושמלה
בכלל היית ויצאת מן הכלל ללמד
אלא מה שמלה מיוחדת בין שומר
לשומר הכתוב מדבר אף כל בין שומר
לשומר הכתוב מדבר הא לא בא הכתוב
אלא לחלוק בין כסף לכלים ובהמה.
אשר יאמר כי הוא זה . שזה אומר זה
הוא וזה אומר אינו הוא מכאן אמרו
עד שתהא הודאה במקצת הטענה .

rem; si inventus fuerit fur, & nihil sit illi, unde rependat, quod non diceret illi paterfamilias; Veni, & jura mihi, quod non sit in corde tuo, ut illud vendas? Idcirco dictum est; *Si non inventus fuerit fur*; Si inventus fuerit fur, paterfamilias omnino liber est. *Adducetur Dominus domus*. Crederem ad interrogandum in Urim & Thummim? Idcirco dictum est; *Quem condemnaverint judices*; Non dixi nisi judices, qui condemnant. *Adducetur dominus domus ad judicem*: ad juramentum; tu dicis ad juramentum; aut cum juramento, & sine juramento. Ecce tibi argumentum; Dictum est hic; *immiserit manum suam*; & dictum est illic; *immiserit manum suam*; Sicut illic cum juramento, ita pariter hoc loco; sicut illic in nomine Jehova, ita pariter hoc loco; sicut hic in Synhedrio, ita pariter illo in loco; Sicut ibi ad ejus opus, ita pariter hoc loco; sicut hic *super omni re criminis*, ita pariter & illic. *An non immiserit manum suam in opus proximi sui*; ad ejus opus; Tu dicis ad ejus opus, aut non nisi ad ejus opus, & excepto ejus opere. Idcirco dictum est: *Super omni re criminis*. Dicit enim schola Schammai; rei sunt pro cogitatione cordis in eo, qui immiserit manum; Dictum est enim; *Super omni re criminis*. At schola Hillel dicit, non tenentur nisi propter opus, quod immiserit manum; Idcirco dictum est; *An non immiserit manum suam*; ad ejus opus. *Super omni re criminis*; Generale; *Super bove, super asino, super agno, super vestimento*; particulare; Generale, & particulare; non est in generali, nisi quod est in particulari; Quando vero dicit; *Super omni amisso quod dixerit*; Iterum generale; aut generale in generali primo. Dixisti? Minime; Sed generale, & particulare, & generale, tu non potes differere nisi juxta rationem particularis; Sicut particulare definit bona mobilia, quæ cautione de futuro damno non tenentur, ita pariter ego non probo nisi de generali, quod definiat bona mobilia, quæ cautione de futuro damno non teneantur. *Inter custodem & custodem*. Aut non venit textus nisi ad distinguendum inter argentum & vasa, & pecus; Idcirco dictum est; *vestimentum*; & vestimentum erat in genere, & exiit de genere ad docendum; Sicut vestimentum peculiare est, inter custodem, & custodem textus loquitur; ita pariter de omni, quod est inter custodem, & custodem textus loquitur;

ונקרב בעל הבית אל האלהים הרי אחד עד האלהים יבא דבר שניהם. הרי שנים. אשר ירשיען אלהים הרי שלשה. מכאן אמרו דיני ממונות בשלשה דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר הראשון תחלה נאמר ואין דורשין תחלות. עד האלהים יבא דבר שניהם הרי אחד. אשר ירשיען אלהים הרי שנים. ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי שלשה. רבי אומר עד האלהים יבא דבר שניהם בשנים הכתוב מדבר. אתה אומר כן או אינו לא באחד. כשהוא אומר אשר ירשיען אלהים אין כתיב כאן לא אשר ירשען. הא בשנים הכתוב מדבר ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה. מכאן אמרו דיני ממונות בשלשה. רבי מאיר אומר בחמשה כדי שינמר בשלשה. ישלם שנים לרעהו רבי שמעון אומר קורא אני עליו כאן ישלם שנים לרעהו וקורא אני להלן ושלם אותו בראשו כיצד יתקיימו שני מקראות הללו כל המשלם את הקרן חייב לשלם את החומש. ושאינו משלם את הקרן פטור מהחומש. לרעהו ולא להקדש לרעהו ולא לאחרים.

פרשה יו

וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה. רבי ישמעאל אומר שיפקיד אצלו ויאמר לו הילך שמור לי זה. אבל אם אמר לו עיניך בו הרי זה פטור. חמור או שור או שה אין לי אלא חמור או שה שאר כל בהמה מנין תלמוד לומר וכל בהמה לשמור. אקרא אני כל בהמה ומה תלמוד לומר חמור או שור או שה אם נאמר כן שומע אני לא יהא חייב עד שיפקיד אצלו כל בהמה תלמוד לומר חמור או שור או שה לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. ומה תלמוד לומר כל בהמה לא בא הכתוב ללמדך שכל הכלל שהוא מוסיף

non venit textus nisi ad distinguendum inter argentum, vasa, & pecus. *Quicunque dixerit, quod ipsius sit hoc*; quod iste dicat; est hoc, & ille dicat; non est hoc; Hinc dixerunt, donec confessus fuerit de parte litis. *Et adducetur dominus domus ad judicem*; Ecce unus; *Usque ad judicem perveniet verbum amborum eorum*. Ecce duo. *Quem condemnaverint judices*; Ecce tres; Hinc dixerunt; Judicia pecuniaria exercentur a tribus. Verba R. Josia; R. Jonathan dicit; Primus incipit; dictum est enim; Non exponunt a principio. *Usque ad judicem perveniet verbum amborum eorum*. Ecce unus. *Quem condemnaverint judices*. Ecce duo. At Synhedrium non est æquilibratum; addunt illis præterea unum; Ecce tres. Rabi dicit: *Usque ad judicem perveniet verbum amborum eorum*; De duobus textus loquitur. Tu ita dicis; Aut non loquitur nisi de uno. Quando vero dicit. *Quem condemnaverint judices*; Non est scriptum in hoc loco; nisi; *Quem condemnaverint judices*. Ecce de duobus textus loquitur; at Synhedrium non est æquilibratum; addunt illis præterea unum; Ecce in hoc loco tres; Hinc dixerunt; Judicia pecuniaria a tribus exercentur. R. Meir dicit; a quinque, ut perficiatur a tribus. *Rependet duplum proximo suo*. Rabi Simeon dicit; Legam ego de illo in hoc loco; *Rependet duplum proximo suo*; & legam *Levit.* VI. 5. *Tunc restituet illud in summa sua*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Qui rependit sortem debet etiam rependere quintam partem; qui non rependit sortem, liber est ab solvenda quinta parte. *Proximo suo*; Non autem sanctuario; *Proximo suo*; Non autem alienis.

SECTIO XVI.

Q*Uum dederit vir proximo suo asinum, aut bovem, aut agnum*. R. Ismael dicit. Mandabit prope se, & dicat; Vade, & custodi mihi hoc; si autem dicat illi; oculi tui in hoc; ecce liber est. *Asinum, aut bovem, aut agnum*; Non probo nisi de asino, aut de agno; de ceteris animalibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omnemque quadrupedem ad custodiendum*. Legam ego omnem quadrupedem. Et cur dictum est; *asinum, aut bovem, aut agnum*? Si ita dictum est; crederem, quod prope se præcipiat de omni animanti? Idcirco dictum est; *Asinum, aut bovem, aut agnum*; ut reus sit pro hoc seorsim, & pro illo seor-

על הכלל הכל בכללו. ומת שתהא מיתתו בידי שמים או נשבר ששברתו חיה. או נשבה ששבוהו לסטים. עדין אני אומר השבר והשבי בין שיכול להציל בין שאין יכול להציל תלמוד לומר ומת מה מיתה מיוחדת שאי אפשר לו להצילה פטור מלשלם אף כל דבר שאי אפשר לו להצילו פטור מלשלם דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר הרי אתה דן איפשר מי שאין איפשר למיתה אלא להיות בידי שמים אבל השבר והשבי איפשר להיות בין בידי שמים בין בידי אדם חזר ודנן כמין גנבה רבי שמעון אומר הטרפה לא ישלם יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם. אין רואה. בעדים הכתוב מדבר אין רואה שבועת יהוה תהיה בין שניהם. הא יש רואה בעל הבית פטור מכל דבר. שבועת יהוה תהיה בין שניהם ביו״ד ה״א מכאן אתה דן כל השבועות שבתורה סתם ופרט לך הכתוב כאחת מהם שאינה אלא ביו״ד ה״א. מכאן לכל שבועות שבתורה שאינן אלא ביו״ד ה״א. בין שניהם. להוציא את היורשין. בין שניהם להוציא את שכנגדו חשוד על השבועה. בין שניהם להוציא את הדיין שלא ישביעו בעל כרחו. רבי נתן אומר בין שניהם מגיד ששבועה חלה על שניהם. אם לא שלח ידו במלאכת רעהו לצרכו. אתה אומר לצרכו או אינו אלא לצרכה ושלא לצרכה הריני דן נאמר כאן שליחות יד ונאמר להלן שליחות יד מה כאן שבועה ביו״ד ה״א אף להלן שבועה ביו״ד ה״א. מה להלן בבית דין אף כאן בבית דין מה להלן לצרכה אף כאן לצרכה. מה להלן על כל דבר פשע אף כאן על כל דבר פשע.

ולקח בעליו ולא ישלם מכאן אמרו כל הנשבעין נשבעין ולא משלימין. ולקח בעליו מכאן אמרו בעל הנבלה מטפל בנבילתו.

ואם גנוב יגנב מעמו זה שומר שכר

ſeorſim. Et cur dictum eſt; *Omnemque quadrupedem*? Verum venit textus ad te docendum, quod in quovis generali, quod addit ſuper generale, omne continetur in ſuo generali. *Et mortuus fuerit:* ut moriatur morte cœlitus inflicta; *Aut ablatus*; qui ablatus ſit a latronibus. Dicerem ego fractum, & ablatum, tam quod ſervari poſſit, quam quod ſervari non poſſit? Idcirco dictum eſt; *& mortuus fuerit*. Sicut mors eſt peculiaris; quod ſervari non poteſt, liber eſt ab ejus compenſatione, ita pariter quod ſervari non poteſt, liber erit ab ejus compenſatione. Verba R. Elieſer; R. Akiba dicit; Ecce tibi argumentum a poſſibili; mors non eſt poſſibilis, niſi ſit per manum cœli; ſed fractum & ablatum poſſibile eſt ut ſit tam per manum cœli quam per manum hominis: iterum judicatur juxta ſpeciem furti. R. Simeon dicit; Diſcerptum non compenſatur; eſt diſcerptum, quod compenſatur, & eſt diſcerptum, quod non compenſatur. *Non ſit videns*. De teſtibus textus loquitur. *Non ſit videns*. *Juramentum Domini erit inter ambos*; Ecce ſi viderit paterfamilias, omnino liber eſt. *Juramentum Domini erit inter ambos*. In nomine *Jehova*; Hinc tu potes judicare de omnibus juramentis, quæ in lege memorantur. Quoniam memorantur omnia juramenta in lege abſoluta, & definit tibi textus in aliquo ex illis, quod non fiat niſi nomine *Jehova*; Hinc juramenta omnia in lege non fient niſi nomine *Jehova*. *Inter ambos;* Ad excludendum hæredes. *Inter ambos*. Ad excludendum illum, qui in ejus conſpectu ſuſpectus ſit de juramento. *Inter ambos*. Ad excludendum judicem, qui invitus non adjuratur. R. Nathan dicit: *Inter ambos*; Oſtendit quod juramentum cadat ſuper ambos: *An non immiſerit manum ſuam ad opus proximi ſui*. Ad ejus opus; Tu dicis ad ejus opus; aut non niſi ad ejus opus, & excepto ejus opere; Ecce argumentum; Dictum eſt hic; *immiſerit manum*; & dictum eſt illic; *immiſerit manum*; Sicut hic juramentum in nomine *Jehova*, ita pariter & illic; Sicut illic in Synhedrio, ita pariter & hic; ſicut illic ad ejus opus, ita pariter & hic. Sicut illic; *in omni re criminis*; ita pariter & hic.

Et ſuſcipiat dominus ejus, non rependet. Hinc dixerunt quod jurantes non rependunt. *Et ſuſcipiat dominus ejus*. Hinc dixerunt; dominus cadaveris adhæret ejus cadaveri.

Et ſi furando ablatum fuerit ab eo; Hic

והעליון שומר חנם אתה אומר כן או
אינו אומר לא זה שומר חנם והעליון
שומר שכר הרי אתה דן הואיל והשומר
חייב והשוכר חייב מה שוכר שהוא נהנה
אף שומר שכר שהוא נהנה. יצא שומר
חנם שאינו נהנה. הא אין עליך לומר
כלשון האחרון לא כלשון הראשון. זה
שומר שכר. והעליון שומר חנם. אם
גנוב יגנב. אין לי לא גנבה. אבדה מנין
הרי אתה דן הואיל וגנבה חסרון שמירה
ואבדה חסרון שמירה. אם למדת על
גנבה שהוא חייב עליה לשלם אף אבדה
יהא חייב לשלם. אם גנוב יגנב. רבי
יוסי אומר להביא את הגנבה. מעמו
להביא את הצוער ולהוציא את דמי
הנוקר. אם טרף יטרף זה עדר דברי רבי
יאשיה אף על פי שאין ראיה לדבר זכר
לדבר. שנאמר כה אמר יהוה כאשר יציל
הרועה מפי הארי שתי כרעים או בדל
אוזן וגו׳ רבי יוחנן בר יאשיה אומר אף
טרף יטרף. יבאהו עד. יביא עדים
שנטרפה ויהא פטור מלשלם. רבי יונתן
אומר יביאהו עד הטרפה יוליך הבעלים
אצל טרפה ויהא פטור מלשלם. או אף
על פי כן יהא חייב. והדין נותן הואיל
והאבדה חסרון שמירה. וטרפה חסרון
שמירה. אם למדת על אבדה שחייב
לשלם אף טרפה חייב לשלם. לא אמרת
ממשמע שנאמר והטרפה לא ישלם יש
טרפה שהוא משלם ויש טריפה שאינו
משלם ואי זה טרפה שחייב לשלם כגון
טרפת חתול שועל ונמייה ומתוך שאמרה
תורה אם טרף יטרף מה טרפה מיוחדת
שאפשר לו להצילה חייב לשלם אף כל
דבר שאפשר להצילו חייב לשלם. ואי זו
היא טרפה שהוא פטור מלשלם כגון
טרפת הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס
והנחש. ומתוך שאמרה תורה ומת. ומה
מיתה מיוחדת שאי איפשר לו להצילה

Hic est custos mercenarius; & superior custos gratuitus; Tu ita dicis; aut est dicendum, quod iste sit custos gratuitus, & superior custos mercenarius; Ecce tibi argumentum. Quoniam custos tenetur, & mercenarius tenetur, sicut mercenarius est ille, qui percipit utilitatem, ita pariter custos mercenarius est ille, qui percipit utilitatem; excluditur custos gratuitus, qui non percipit utilitatem; Ecce tibi non licet differre juxta ultimam, sed juxta primam rationem; Hic est custos mercenarius, & superior custos gratuitus. *Et si furando ablatum fuerit*; Non probo nisi de ablato; de amisso unde probatur? Ecce tibi argumentum. Quoniam ablatum destituitur custodia, & amissum destituitur custodia; Si percepisti de ablato, quod teneatur ad compensandum, etiam in amisso obligabitur ad compensandum. *Et si furando ablatum fuerit*. R. Jose dicit ad includendum furtum. *Ab eo*; Ad includendum solicitudinem & ad excludendum pretium pastoris. *Si prædando prædatum fuerit*. Hic est grex; verba R. Josia; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim *Amos* III. 12. *Sic dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extrema auriculæ &c.* R. Jochanan bar Josia dicit. *Si prædando prædatum fuerit; afferet testimonium.* Adducet testes quod discerptum fuerit, & erit liber a compensatione. R. Jonathan dicit. *Afferet testimonium*, quod fuerit discerptum; Et adducet dominos prope discerptum, & erit liber a compensatione. Aut tamen erit reus. Et est argumentum. Et amissum destituitur custodia, & discerptum destituitur custodia; si percepisti de amisso, quod teneatur ad compensationem, ita pariter de discerpto obligabitur ad compensationem. Minime: Si dixisti quod ex sensu literali, quo dictum est; *Et discerptum non rependet*; Est discerptum, quod compensatur, & est discerptum quod non compensatur; & quodnam est discerptum, quod tenetur compensare? e. g. præda felis, vulpis, & formicæ; & propterea quod dicit lex; *Si prædando prædatum fuerit*; Sicut præda est peculiaris, & quod potest servari, debet compensare, ita pariter omne quod servari potest, debet compensare. Et quænam est præda, qua liber sit a compensatione? e. g. præda lupi, & leonis, & ursi, & pardi, & basilisci; & propterea dicit lex; *& mortuum fuerit*; Sicut mors est peculiaris, & non est

פטור מלשלם. אף כל דבר שאי איפשר לו להצילה פטור מלשלם. והטרפה לא ישלם.

וכי ישאל איש מעם רעהו. נתקו הכתוב השואל מכלל השומר ואמרו ענין בפני עצמו. מעם רעהו. מגיד שאינו חייב עד שיוציאנו חוץ לרשותו. ונשבר או מת אין לי אלא שבורה ומתה. שבויה מנין הרי אתה דן נאמר כאן מיתה ונאמר להלן מיתה. מה מיתה האמורה להלן שבוייה בכלל אף כאן כך. גנבה ואבדה מנין אמרת קל וחומר מה במקום שלא חייב על מיתה חייב על הגניבה ואבידה. כאן שחייב על המיתה דין הוא שנתחייב על הגניבה ועל האבידה. בעליו אין עמו שלם ישלם אין בעליו עמו לא ישלם מנין שכיון שיצאת מרשות הנשאל לרשות השואל אפילו שעה אחת בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. אם שכיר הוא בא בשכרו שומע אני ישבע ויהא פטור הרי אתה דן הואיל ונושא שכר מהנה והשוכר מהנה. הא למדת על נושא שכר שנשכר על האונסין משלם הגניבה והאבדה אף שוכר ישלם הגנבה והאבדה. והרי שומר חנם יוכיח שהוא מהנה ופטור מלשלם הוא יוכיח על שוכר אף על פי שהוא מהנה פטור מלשלם. אמרת הפרש הואיל ונושא שכר נהנה ומהנה והשכיר נהנה ומהנה אם למדת על נושא שכר שהוא נשבע על האונסין. ומשלם את הגנבה ואת האבדה אף השכיר נשבע על האונסין ומשלם את הגנבה ואת האבדה ואל יוכיח שומר חנם שהוא מהנה אבל אינו נהנה והשוכר נהנה ומהנה. לכך נאמר אם שכיר הוא בא בשכרו.

est possibile, ut servetur, idcirco liber erit a compensatione. Ita pariter in iis omnibus, quæ non possunt servari, liber erit a compensatione. *Et prædam non rependet.*

Quumque mutuo postulaverit vir a proximo suo. Dividit textus mutuo petentem ab genere custodis, & adducit subjectum seorsim. *A proximo suo.* Ostendit, quod non teneatur, nisi postquam eduxerit extra ejus potestatem. *Et confractum fuerit aut mortuum.* Non probo nisi de confracto, & mortuo; ablatum unde probatur? Ecce tibi argumentum. Dictum est hic *mortuum*, & dictum est illic *mortuum*; sicut in mortuo ibi dicto ablatum comprehenditur, ita pariter hoc loco. Furto ablatum & amissum unde probatur? Dixisti? argumento a minori ad majus; Si ubi non tenetur de mortuo, tenetur de ablato, & amisso; Hic ubi tenetur de mortuo, æquum erit ut teneatur de ablato, & amisso. *Et dominus ejus non fuerit cum eo, rependendo rependet. Sin dominus ejus fuerit cum eo non rependet.* Ostendit, quod postquam exierit a potestate postulati in potestatem postulantis, vel uno momento, si adsint domini, liber est, si absint domini, tenetur. *Si conductitium fuerit, venit pro mercede sua.* Crederem quod jurans liber esset; Ecce tibi argumentum; quoniam qui portat mercedem, utilitatem percipit & mercenarius utilitatem percipit, si percepisti de eo, qui portat mercedem, quod si per vim frangatur, compenset furtum, & amissum, ita pariter mercenarius compensabit furtum & amissum. At ecce custos gratuitus probet, qui utilitatem affert, & liber est a compensatione, ipse probet de mercenario qui licet utilitatem afferat, tamen liber erit a compensatione. Dixisti? distingue; quoniam qui portat mercedem, utilitatem percipit, & affert, & mercenarius utilitatem percipit & affert; si percepisti de eo, qui portat mercedem, quod juret de violentia, & compenset furtum, & amissum, ita pariter mercenarius jurabit de violentia, & compensabit furtum & amissum. Neque probet custos gratuitus, qui licet utilitatem afferat, tamen non percipit utilitatem; & mercenarius utilitatem percipit, & affert; Idcirco dictum est; *Si conductitium fuerit, venit pro mercede sua.*

SE-

פרשה יז

וכי יפתה איש בתולה בא הכתוב ללמד
על המפותה שישלם עליה קנס. והדין
נותן הואיל ותפוסה ברשות אביה
ומפותה ברשות אביה אם למדת על
תפוסה שמשלם עליה קנס אף מפותה
משלם עליה קנס. לא אם אמרת בתפוסה
שעבר על דעתה ועל דעת אביה לפיכך
הוא משלם עליה קנס תאמר במפותה
שלא עבר אלא על דעת אביה לפיכך לא
ישלם עליה קנס. הא לפי שלא זכיתי מן
הדין צריך הכתוב להביאו. אשר לא אורסה
להוציא את שנתארמלה ואת שנתגרשה
מן הנישואין דברי רבי יוסי הגלילי. רבי
עקיבא אומר מנין אפילו נתגרשה ונתארמלה
והדין נותן הואיל ורשאי בהפר נדרים
ורשאי בכסף קנסה מה בהפר נדרים אפילו
נתארמלה או נתגרשה אף בכסף קנסה
אפילו נתארמלה או נתגרשה אם כן מה
תלמוד לומר אשר לא אורסה אלא מופנה
להקיש ולדון ממנו גזירה שוה נאמר כאן
אשר לא אורשה ונאמר להלן אשר לא
אורשה מה להלן חמשים אף כאן חמשים
מה להלן בכסף אף כאן בכסף. מהור
ימהרנה לו לאשה. למה נאמר לפי שנאמר
ונתן האיש השוכב עמה יכול כשם
שבתפוסה נותן מיד כך במפותה נותן מיד
תלמוד לומר מהור ימהרנה לו לאשה מגיד
שהוא עושה עליו מהר ואין מהר אלא
כתובה שנאמר הרבו עלי מאד מוהר ומתן
ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי הנערה
לאשה. מהר ימהרנה לו לאשה. בראויה
לו לאשה הכתוב מדבר להוציא אלמנה
לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט.
ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לנתין

SECTIO XVII.

Et *quando seduxerit vir virginem*. Venit textus ad docendum de seducta, quod rependet illi mulctam; & probari potest argumento; Quoniam deprehensa est in potestate patris, & seducta est in potestate patris, si percepisti de deprehensa, quod rependat illi mulctam, ita pariter seductæ rependet mulctam. Minime: si dixisti de deprehensa, in qua violavit ejus mentem, & mentem patris sui, dices de seducta, in qua non violavit nisi mentem patris sui, ideoque non rependet pro ea mulctam. Ecce quoniam non justificavi ex argumento, necesse habet textus, ut includat. *Quæ non fuerit desponsata*; ad excludendam viduam, & repudiatam ex sponsalibus; verba R. Jose Galilæi R. Akiba dicit; unde probatur de repudiata, & de vidua? Et probari potest argumento. Quoniam potestatem habet solvendi vota, & potestatem habet in argento mulctæ; sicut in solvendis votis quamvis fuerit vidua, aut repudiata, ita pariter in argento mulctæ, quamvis fuerit vidua, aut repudiata. Si ita est; cur dictum est; *Quæ non fuerit desponsata*? Sed converte ad æquiparandum, & argumentandum ab ea a pari. Dictum est hic; *quæ non fuerit desponsata*; Et dictum est illic: *Quæ non fuerat desponsata*. Sicut illic rependit quinquaginta siclos, ita pariter hoc loco. Sicut illic argento, ita pariter hoc loco. *Dotando dotabit eam sibi in uxorem*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Et concubuerit vir cum illa*. Crederem, sicut in deprehensa dabit statim, ita pariter in seducta dabit statim? Idcirco dictum est. *Dotando dotabit eam sibi in uxorem*. Ostendit, quod faciat illi dotem, & dos non est nisi instrumentum dotale; dictum est enim *Genes*. XXXIV. 12. *Augete super me valde dotem, ac sponsalia, & dabo secundum quod dixeritis mihi; dabitis vero puellam mihi in uxorem*; De illa, quæ conveniat sibi in uxorem, textus loquitur; ad excludendam viduam sacerdoti summo, repudiatam, & eam quæ calceum exuit, sacerdoti vulgari, spuriam, & Nethineam Israelitæ, & Israelitidem Nethinæo & notho. *Dotando dotabit eam sibi in uxorem*; Crederem, sive voluerit, sive noluerit pater? Idcirco dictum est: *Si nolendo noluerit pater ejus dare eam illi, argentum appendet juxta dotem virginum*. Ostendit textus, si voluerit pater, confirmatur, si noluerit, egre-

וממזר. מהור ימהרנה לו לאשה . שומע אני בין שהאב רוצה ובין שאינו רוצה תלמוד לומר ואם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול כמוהר הבתולות. מגיד הכתוב שאם רצה האב יקיים ואם רצה יוציא . ואין לי אלא מפותה תפוסה מנין הריני דן הואיל ותפוסה ברשות אביה ומפותה ברשות אביה . אם למדת על מפותה שאם רצה האב יקיים אם רצה יוציא אף תפוסה כן . ועוד קל וחומר ומה מפותה שלא עבר על דעת אביה רצה האב יוציא רצה האב יקיים . תפוסה שעבר על דעתה ועל דעת אביה . דין הוא שאם לא רצה האב יוציא רצה האב יקיים . ואם מאן ימאן אביה . אין לי אלא בזמן שיש לה אב בזמן שאין לה אב מנין תלמוד לומר ואם מאן ימאן מכל מקום דברי רבי יוסי הגלילי כסף ישקול. אבל לא שמענו במה הריני דן נאמר כאן כסף ונאמר להלן כסף מה להלן חמשים אף כאן חמשים . כמוהר הבתולות וכי מה למדנו מן מוהר הבתולות מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה להלן חמשים כסף אף כאן חמשים כסף.

מכשפה לא תחיה . אחד איש ואחד אשה . רבי ישמע׳ אומר נאמר כאן לא תחיה ונאמר להלן לא תחיה מה להלן בסייף אף כאן בסייף . רבי עקיבא אומר נאמר כאן לא תחיה ונאמר להלן לא תחיה. אם בהמה אם איש לא יחיה. מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה . רב, ישמע׳ אומר הריני דן לא תחיה מלא תחיה ואתה משיבני מלא תחיה על לא יחיה . רבי יוסי הגלילי אומר נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר כל שוכב עם בהמה מות יומת וסמכו לומר מה זה בסקילה. אף זה בסקילה. רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב וידעוני והלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש עליהם ולומר לך מה אלו בסקילה אף כל מכשפין בסקילה עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף. כל שוכב עם בהמה למה נאמר לפי שהוא אומר ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה בסקילה . אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות

egreditur. Non probo nisi de seducta; apprehensa unde probatur. Ecce argumentum. Quoniam apprehensa est in potestate patris, & seducta est in potestate patris; si percepisti de seducta, si velit pater, confirmatur, si nolit pater, egreditur, ita pariter in apprehensa. Et præterea est argumentum a minori ad majus; Si in seducta, quæ peccavit contra voluntatem patris, si nolit pater egreditur, si velit, confirmatur; In apprehensa, in qua peccavit præter voluntatem ejus, & voluntatem patris, æquum erit, ut si nolit pater, egrediatur, si velit confirmetur. *Si nolendo noluerit pater ejus*. Non probo nisi de eo tempore, quo sit illi pater, quando non sit illi pater, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Si nolendo noluerit*. Omnimode; verba Rabi Jose Galilæi. *Argentum appendet*. At quantum, nondum audivimus. Ecce argumentum: Dictum est hic *argentum*, & dictum est illic *argentum*, sicut illic quinquaginta siclorum, ita pariter hoc loco. *Juxta dotem virginum*. Quid docemur ex dote virginum? Modo hoc venit ad docendum, & deprehenditur quod addiscat; Sicut ibi quinquaginta argenti, ita pariter & hoc loco.

Præstigiatrix non vivet. Tam vir quam fœmina; R. Ismael dicit; Dictum est hic; *non vivet*, & dictum est illic; *non vivet*; Sicut illic interficitur gladio, ita pariter & hoc loco. Rabi Akiba dicit; Dictum est hic; *non vivet*; & dictum est illic; *non vivet*. *Sive quadrupedes sive homo non vivet*. *Exod*. XIX. 13. Sicut illic lapidatione, ita pariter & hoc loco. R. Ismael dicit; Ecce argumentum; מלא תחיה מלא תחיה & tu deducis מלא תחיה ad לא תחיה. Rabi Jose Galilæus dicit; dictum est hic; *Præstigiatrix non vivet*; & dictum est; *Omnis concumbens cum animali interficiendo interficietur*; Prope illud, dicendo; Sicut hic lapidatione, ita pariter illa lapidatione. Rabi Jehuda ben Bethera dicit; Ecce dictum est *Levit*. XX. 27. *Vir autem vel mulier, cum fuerit in eis Pytho, vel ariolus*; comprehendit præstigiatores; & quare egressi sunt? ad comparandam de illis, & dicendum tibi; sicut illi interficiuntur lapidatione, ita pariter omnes præstigiatores interficiuntur lapidatione; Mulctam audivimus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut*. XVIII. 10. *Non invenietur in te traducens filium suum, aut filiam suam per ignem, non divinans divinationes, tempus observans, & omen capiens, &*

בתורה תלמוד לומר ואת הבהמה תהרוגו . נאמר כאן הריגה ונאמר להלן הריגה מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר ובכל בהמה לא תתן שכבתך אין לי אלא עונש ואזהרה לשוכב. עונש לנשכב מנין תלמוד לומר כל שוכב עם בהמה מות יומת קרא הכתוב לנשכב כשוכב מה זה בסקילה אף זה בסקילה. עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל. ואומר וגם קדש היה בארץ עשו מכל תועבות הגוים אשר הוריש יהוה . זובח לאלהים יחרם עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תשתחוה להם ולא תעבדם זביחה בכלל היתה ויצאת ללמד מה זביחה מיוחדת שכיוצא בה עובדים לשמים וחייבין עליה בין שהוא עובדה בכך בין שאינו עובדה בכך אף כל כיוצא בהן עובדין לשמים יהו חייבין עליהם בין שהוא עובדה בכך ובין שאינו עובדה בכך . אלא כל שאין כיוצא בהן עובדין לשמים לשום עבודתו חייב . שלא לשום עבודתו פטור . בלתי ליהוה לבדו לפי שאחרים אומרים אלולי ששתפו ישראל שמו של הקדוש ברוך הוא בעבודה זרה כלים היו מן העולם שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי ליהוה לבדו . רבי שמעון בן יוחאי אומר והלא כל המשתף שמו של הקדוש ברוך הוא בעבודה זרה חייב כליה שנאמר את יהוה היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים כמשפט הגוים אשר הגלו אותם משם . יש אומרים באותיותיה נתנה תורה שלא יהו ישראל אומרים הואיל ואנו מצווין על עבודה זרה והן כבושין בבורות שיחין ומערות תלמוד

præstigias faciens. *Omnis concumbens cum bestia*; Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XX. 15. *Et vir qui dederit concubitum suum in bestiam*; lapidatione interficietur; Tu dicis lapidatione, aut non nisi aliquo ex suppliciis in lege memoratis. Idcirco dictum est ibid. *Et bestiam occideris*. Dictum est hic *occisio*, & dictum est illic *occisio*, sicut illic lapidatione, ita pariter & hoc loco. Pœnam audivimus; præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XVIII. 23. *Et in omnem bestiam non dabis concubitum tuum*. Non probo nisi de pœna & præmonitione concumbentis; pœna de eo, qui patitur concubitum, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXII. 18. *Omnis concumbens cum bestia, interficiendo interficietur*. Appellat textus illum qui patitur concubitum sicut concumbentem; Sicut iste interficitur lapidatione, ita pariter & ille; Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Deuter.* XXIII. 18. *Non erit meretrix ex filiabus Israel, neque erit cinædus ex filiis Israel*. Et dictum est 1. *Reg.* XIV. 24. *Sed & effæminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus*. *Immolans diis occidetur*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Deut.* V. 9. *Non adorabis eos, neque servies illis*. Immolatio erat in genere, & exiit ad docendum; sicut immolatio est peculiaris, quod in his, quæ illi sunt similia, serviunt cœlo, & propter illam tenentur, sive sit cultus huic similis, sive non sit cultus huic similis, ita pariter in his omnibus, quæ sunt his similia, si serviant cœlo, tenentur, sive sit cultus huic similis, sive non sit cultus huic similis; verum in his omnibus, quæ non sunt his similia, si serviant cœlo, nomine cultus reus est; sine titulo cultus, liber est. *Præterquam Domino soli*; Quia alienigenæ dicunt; Si non conjungerent Israelitæ nomen Dei S. B. cum Idololatria, perderentur de mundo; Dictum est enim; *Immolans diis occidetur, præterquam Domino soli*. R. Simeon ben Jochai dicit. Qui jungat nomen Dei S. B. cum Idololatria, excidio tenetur; Dictum est enim 2. *Reg.* XVII. 33. *Et cum Deum colerent, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant*. Alii dicunt. Cum suis signis data est lex, ne Israelitæ dicerent; quoniam nos jubemur de Idololatria, & illi potiuntur puteos, fossas, & specus. Idcirco dictum est

Isai.

לומר . על ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות . על חגלווים ועל הסתרים.

פרשה יח

ונר לא תונה ולא תלחצנו כי נרים הייתם בארץ מצרים. לא תוננו בדברים ולא תלחצנו בממון שלא יאמר לו אמש היית עובד לבל קורס נבו. והרי חזירים בין שיניך ואתה מדבר מילין כנגדי . ומנין שאם הוניתו שהוא יכול להונך תלמוד לומר ונר לא תונה. מכאן היה רבי נתן אומר מום שבך ﭏ תאמר לחבירך. חביבין הנרים שבכל מקום הוא מחזיר עליהם ונר לא תונה. ואהבתם את הנר. ואתם ידעתם את נפש הנר. רבי ﭏיעזר אומר נר לפי שסורו רע לפיכך מזהיר עליו הכתוב במקומות הרבה. רבי שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. וכי מי גדול מי שאוהב את המלך. או מי שהמלך אוהבו הוי אומר מי שהמלך אוהבו שנאמר ואוהב נר . חביבין הנרים שבכל מקום שנקראו בישרﭏ נקראו בני ישרﭏ עבדים שנאמר כי לי בני ישרﭏ עבדים ונקראו נרים עבדים שנאמר לאהבה את שם יהוה ולהיות לו לעבדים נקראו ישרﭏ משרתים שנאמר ואתם כהני יהוה תקראו משרתי ﭏהים יאמר לכם . ונקראו הנרים משרתים שנאמר ובני הנכר הנלוים על יהוה לשרתו. נקראו בני ישרﭏ אוהבים שנאמר זרע אברהם אוהבי . ונקראו הנרים אוהבים שנאמר ואוהב נר . נאמר בישרﭏ ברית שנאמר והיתה בריתי בבשרכם . וכן בנרים שנאמר ומחזיקים בבריתי . נאמר בישרﭏ רצון שנאמר לרצון לפני יהוה . ונאמר בנרים רצון שנאמר עולותיכם וזבחיכם לרצון על מזבחי . נאמר בישרﭏ שמירה שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישרﭏ . ונאמר

Iſai. II. 14. *Et ſuper omnes montes excelſos, & ſuper omnes colles elevatos, & ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum munitum.*

SECTIO XVIII.

Et peregrinum non vexabis, neque moleſtiam exhibebis ei, quia peregrini fuiſtis in terra Ægypti. Non vexabit verbis, neque moleſtiam exhibebit in pecunia; neque dicat; Heri veſperi fuiſti ſervus. *Iſai.* XVI. I. *Confractus eſt Bel, contritus eſt Nebo.* Et ecce porci ſunt inter tuos dentes, & tu loqueris verba coram me? Et unde probatur, quod ſi illum vexaveris, poſſit te vexare? Ex eo quod dictum eſt; *Et peregrinum non vexabis.* Hinc R. Nathan dicebat; vitium, quod eſt in te, ne dicas ſocio tuo. Amabiles ſunt peregrini, quod de iis ubique repetatur; *& peregrinum non vexabis. Et diligetis peregrinum.* Et vos cognoſcitis animam peregrini. R. Elieſer dicit נר, quia commercium ejus eſt malum; ideoque de eo præmonet textus in multis locis. Rabi Simeon ben Jochai dicit; Ecce dictum eſt *Judic.* V. 31. *Qui autem diligunt illum, ſicut ſol quando egreditur in fortitudine ſua.* Quinam eſt major, qui diligit regem, an quem rex diligit? Quem rex diligit; dictum eſt enim *Deuter.* X. 17. *Et diligens peregrinum.* Amabiles ſunt peregrini, qui quotieſcunque vocantur in Iſrael, appellantur filii Iſrael ſervi; Dictum eſt enim *Levit.* XXV. 55. *Quia mihi filii Iſrael ſervi.* Et peregrini vocantur ſervi; dictum eſt enim *Iſai.* LVI. 6. *Et diligant nomen Domini, ut ſint ei in ſervos.* Et appellantur Iſraelitæ miniſtri; Dictum eſt enim *Iſai.* LXI. 6. *Vos autem ſacerdotes Domini vocabimini; Miniſtri Dei noſtri, dicetur vobis.* Peregrini quoque vocantur miniſtri; Dictum eſt enim *Iſai.* LVI. 6. *Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut miniſtrent ei.* Appellantur Iſraelitæ dilecti; Dictum eſt enim *Iſai.* XLI. 8. *Semen Abraham amici mei.* Peregrini quoque vocantur dilecti; Dictum eſt enim *Deut.* X. 17. *Et diligens peregrinum.* Dictum eſt in Iſrael fœdus. Dictum eſt enim *Geneſ.* XVII. 13. *Eritque pactum meum in carne veſtra.* Et ſimiliter dictum eſt de peregrinis; Dictum eſt enim *Iſai.* LVI. 6. *Et qui tenuerint fœdus meum.* Dictum eſt de Iſrael in beneplacitum; Dictum eſt enim; *In beneplacitum coram Domino.* Et dictum eſt de peregrinis in beneplacitum; dictum eſt enim

בגרים שמירה שנאמר יהוה שומר ארת
גרים. אברהם קרא עצמו גר שנאמר
גר ותושב אנכי עמכם. דוד קרא עצמו
גר שנאמר גר אנכי בארץ. ואומר כי
גרים אנחנו לפניך ותושבים מכל אבותינו
כי צל ימינו על האדמה ואין מקוה
ואומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי
חביבין הגרים שלא מל אברהם אבינו
אלא בן תשעים ותשע שנים שאלו מל
בן עשרים שנה או בן שלשים לא היה
יכול להתגייר אלא בפחות מבן שלשים
לפיכך גלגל המקום עמו עד שהגיעו
לתשעים ותשע שנים שלא לנעול דלת
בפני הגרים הבאים וליתן שכר ימים
ושנים לרבות שכר עושה רצונו שנאמר
יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.
וכן אתה מוצא בארבע כתות שהן עונות
ואומרות לפני מי שאמר והיה העולם
ליהוה אני. וזה יקרא בשם יעקב וזה
יכתוב ידו ליהוה ובשם ישראל יכנה
ליהוה אני ולא יתערב כי חטא וזה יקרא
בשם יעקב. אלו גרי צדק. וזה יכתוב
ידו ליהוה. אלו בעלי תשובה. ובשם ישראל
יכנה אלו יראי שמים.

כל אלמנה ויתום לא תענון. אין לי
אלא אלמנה ויתום שאר כל אדם מנין
תלמוד לומר לא תענון. דברי רבי ישמעאל
רבי עקיבא אומר אלמנה ויתום שדרכן
לענות בהם דבר הכתוב.

אם ענה תענה. אחד עינוי מרובה
ואחד עינוי מועט. דבר אחר רבי אומר
אם ענה תענה מגיד שאינו חייב עד

Isai. LVI. 7. *Et holocausta vestra & sacrificia vestra erunt in beneplacitum super altare meum*. Dictum est in Israel custodia; Dictum est enim *Psal.* CXXI. 4. *Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel*. De peregrinis quoque dicta est custodia. Dictum est enim *Psal.* CXLVI. 9. *Dominus custodit advenas*. Abraham vocavit seipsum peregrinum; Dictum est enim *Genes.* XXIII. 4. *Peregrinus & hospes sum ego apud vos*. David vocavit seipsum peregrinum; Dictum est enim *Psal.* CXIX. 18. *Peregrinus ego sum in terra*; & dictum est I. *Paral.* XXIX. 15. *Peregrini enim sumus coram te, & advenæ sicut omnes patres nostri, & dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora*; Et dictum est *Psal.* XXIX. 14. *Quoniam peregrinus ego sum apud te, & advena, sicut omnes patres mei*. Amabiles sunt peregrini, eo quod Abraham non sit circumcisus nisi anno nono, & nonagesimo ætatis suæ. Quæsierunt; si circumcidat filium viginti, aut triginta annorum, non est proselytus, crederem fieri proselytum? Sed si ætate fuerit minor triginta annorum; idcirco transtulit Deus cum eo, donec perveniat ad annum nonum, & nonagesimum, ne claudatur porta coram peregrinis, qui veniunt, & ut detur merces dierum, & annorum ad amplificandam mercedem illius, qui facit ejus voluntatem; Dictum est enim *Isai.* XLII. 21. *Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, & magnificaret legem, & extolleret*. Et sic tu deprehendis in quatuor classibus, qui respondent & dicunt coram eo, qui dixit; & fuit mundus; *Domino ego sum*. Dictum est enim *Isai.* XLIV. 5. *Iste dicet; Domino ego sum; & ille vocabit in nomine Jacob; & hic scribet manu sua; Domino; Et in nomine Israel assimilabitur*. *Domino ego sum*; Non erit gratus, quia peccavit. *Et ille vocabit in nomine Jacob*. Isti sunt proselyti justitiæ. *Et hic scribet manu sua; Domino*. Isti sunt inquilini. *Et in nomine Israel assimilabitur*. Isti sunt qui timent Deum.

Omnem viduam, & pupillum non affligetis. Non probo nisi de vidua & pupillo; de ceteris omnibus hominibus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Non affligetis*. Verba R. Ismael; Rabi Akiba dicit; de vidua, & pupillo, qui soleat affligi, textus loquitur.

Si affligendo afflixeris eum. Sive sit afflictio, quæ augetur, sive afflictio quæ minuitur. Alia expositio. *Si affligendo afflixeris eum*. Ostendit, quod non tenea-

שיענה וישנה . כבר היה רבי ישמעאל
ורבי שמעון יוצאין ליהרג אמר לו רבי
שמעון לרבי ישמעאל רבי לבי יוצא שאיני
יודע על מה אני נהרג. אמר לו רבי
ישמעאל לרבי שמעון מימיך בא אדם אצלך
לדין או לשאלה ועכבתו עד שתהא שותה
כוסך ונוטל סנדלך או עוטף טליתך
אמרה תורה . אם ענה תענה אחד
עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. אמר לו
ניחמתני רבי וכשנהרגו רבי שמעון ורבי
ישמעאל אמר להם רבי עקיבא לתלמידיו
התקינו עצמכם לפורענות שלו טובה
עתידה טובה לבא בדורנו לא היו
מקבלים אותה אלא רבי שמעון ורבי
ישמעאל. אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר
והיה העולם שפורענות גדולה עתידה
לבא בדורינו וסילק אלו מבינותינו שנאמר
הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי
חסד נאספים ואין מבין . ואומר יבא
שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו
ולבסוף ואתם קרבו הנה בני עוננה זרע
מנאף ותזנה . כי אם צעק יצעק אלי.
שמוע אשמע צעקתו . כל זמן שהוא
צועק אני שומע ואם איני צועק איני שומע
הא מה תלמוד לומר שמוע אשמע אלא
ממהר אני ליפרע על ידי שהוא צועק
יותר ממי שאינו צועק והלא דברים קל
וחומר אם כשהיחיד צועק על היחיד
שמוע אשמע צעקתו כשהרבים צועקים
על אחת כמה וכמה ומה אם מדת
פורענות מעוטה כשיחיד צועק על
הרבים כך. מדה טובה ורבים מתפללים
על היחיד על אחת כמה וכמה. וחרה
אפי רבי ישמעאל אומר נאמר כאן חרון
אף ונאמר להלן חרון אף. וחרה אף יהוה
בכם מה להלן עצירת גשמים וגלות

neatur, donec affligat, atque iterum affligat. Aliquando R. Ismael, & Rabi Simeon egressi sunt ad occidendum; Dixit R. Simeon R. Ismaeli; Cur egredior? Ignoro qua de causa occidar. Dixit R. Ismael R. Simeoni. Diebus tuis venit homo apud te ad judicium, aut ad consulendum, & illum impedi moratus es, donec tu biberes calicem tuum, & tolleres calceum tuum, aut te operires pallio tuo; dicit lex; *Si affligendo afflixeris eum*; sive afflictio, quæ augetur, sive afflictio quæ minuitur. Respondit illi; Excandui ira, Rabi. Et quando occisi sunt R. Simeon, & Rabi Ismael; dixit Rabi Akiba discipulis suis; Præparate vosmetipsos ultioni; Quæsierunt; Bonum venturum est in nostra generatione; non recipient illud nisi R. Simeon, & Rabi Ismael; Sed apertum & manifestum est coram eo, qui dixit; & fuit mundus, quod ultio magna ventura est in nostra generatione, & submovebit istos de medio nostri. Dictum est enim *Isai.* LVII. I. *Justus perit, & non est qui recogitet in corde suo, & viri misericordiæ colliguntur, quia non est, qui intelligat*. Et dictum est ibid. *Veniat pax, requiescat in cubilibus vestris, qui ambulavit in directione sua*. Et in fine. *Vos autem accedite huc filii auguratricis, semen adulteri, & fornicariæ*. *Quod si clamando clamaverit mihi, exaudiendo exaudiam clamorem ejus*. Omni tempore quo clamaverit, ego exaudiam; Si vero non clamaverit, non exaudiam. Cur igitur dictum est; *Exaudiendo exaudiam?* Nisi quod cunctabor ego ulcisci manu mea; quia clamans est excellentior illo, qui non clamat. Ecce argumentum a minori ad majus; si quando privatus clamat contra privatum; *exaudiendo exaudiam clamorem ejus*, quando multi clamant, quanto magis! Si in proprietate ultionis, quæ minor est, quando privatus clamat contra multos, ita pariter in proprietate boni quando multi orant pro privato, quanto magis! *Et excandesiet ira mea*. Rabi Ismael dicit: Dictum est hic; excandesiet ira, & dictum est illic excandesiet ira; *Excandesiet ira Domini in vos. Deuter.* VII. 4. Sicut illic cohibitione pluviarum, & exiliis, ita pariter hoc loco cohibitione pluviarum, & exiliis. Et sicut illic gladio, ita pariter hoc loco gladio. *Eruntque uxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli*. Juxta sensum literalem. Dictum est enim. *Et occidam vos gladio*; Non constat, quod uxores vestræ erunt viduæ. Et cur dictum est; *erunt-*

que

אף כאן עצירת גשמים וגלורת. ומה
להלן חרב אף כאן חרב. והיו נשיכם
אלמנות ובניכם יתומים ממשמע שנאמר
והרגתי אתכם בחרב איני יורע שנשיכם
אלמנות ומה תלמוד לומר והיו נשיכם
אלמנות ובניכם יתומים כענין שנאמר
ותהיין צרורות עד יום מותן אלמנות
חיות. ובניכם יתומים אין יתומים אלא
שאין בית דין מניחין אותם בנכסי אביהן
מפני שהן בחזקת קיימים. והרי דברים
קל וחומר ומה אם כשלא תענון את
הדין אין נשיכם אלמנות כשתעשון את
הדין על אחת כמה וכמה שכתב
משפט אמת שפטו. אמת ושלום שפטו
בשעריכם. ואומר כה אמר יהוה שמרו
משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי
לבא. על אחת כמה וכמה שאין
נשיכם אלמנות ובניכם יתומים. וכן
הוא אומר למען תירא את יהוה אלהיך
ואומר ולמדתם אותם את בניכם ואומר
למען ירבו ימיכם ואומר כי ימי העץ ימי
עמי ואומר לא יגעו לריק ולא ילדו
לבהלה כי זרע ברוכי יהוה המה
וצאצאיהם אתם ואומר ויהי כחול זרעך
וצאצאי מיעך כמעותיו ואומר כי כאשר
השמים החדשים והארץ החדשה וגו׳
ואומר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב
נאם יהוה ואומר ואני זאת בריתי
אותם אמר יהוה רוחי אשר עליך וגו׳
על אחת כמה וכמה שתאריכון ימים
בעולם הזה ותראו לכם בנים ובני בנים
ותזכו לחיי העולם הבא.

פרשה יט

אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל
אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ
מזה. ועוד שנים ואם תקריב מנחת
בכורים חובה. אתה אומר חובה או
אינו אלא רשות תלמוד לומר תקריב
מנחת חובה ולא רשות. כיוצא בו אם
מזבח אבנים תעשה לי חובה. אתה
אומר חובה או אינו אלא רשות כשהוא
אומר אבנים שלמות תבנה חובה ולא
רשות. אף כאן אתה אומר אם כסף
תלוה חובה ולא רשות. אתה אומר
חובה או אינו אלא רשות כשהוא אומר

que uxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli? Sicuti dictum est 2. *Sam.* XX. 3. *Sed erant clausæ usque in diem mortis suæ in viduitate viventes.* *Et filii vestri pupilli*; יתומין non sunt nisi illi, quibus in Synhedrio non permittunt facultates patrum suorum, ut illis possessio confirmetur. Et ecce argumentum a minori ad majus; Si quando non transgredimini judicium, non erunt uxores vestræ viduæ, quando facietis judicium, quanto magis! Scriptum est enim *Zachar.* VII. 9. *Judicium verum judicate.* Et dictum est ibid. VIII. 16. *Veritatem & pacem judicate in portis vestris.* Et dictum est *Isai.* LVI. 1. *Sic dicit Dominus: Custodite judicium, & facite justitiam, quia prope est solus mea, ut veniat.* Quanto magis non erunt uxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli. Et similiter dictum est *Deut.* VI. 2. *Ut timeas Dominum Deum tuum &c.* & dictum est Ibid. XI. 19. *Et docebitis ea filios vestros.* Et dictum est ibid. *Ut prolongentur dies vestri &c.* Et dictum est *Isai.* LXV. 22. *Secundum enim dies ligni erunt dies populi mei &c.* Et dictum est ibid. *Non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione, quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.* Et dictum est Ibid. XLVIII. 19. *Et fuisset quasi arena semen tuum, & stirps uteri tui ut lapilli ejus.* Et dictum est ibid. LXVI. 22. *Quia sicut cœli novi, & terra nova.* Et dictum est ibid. LIX. 20. *Et venerit Sion redemtor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob; dicit Dominus.* Et dictum est ibid. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus; spiritus meus, qui est in te &c.* Quanto magis producentur dies in hoc mundo, & videbitis filios filiorum, & filios filiorum, & acquiretis vitam seculi futuri.

SECTIO XIX.

SI *argentum fœnerato dederis populo meo.* R. Ismael dicit; Omnis particula conditionalis in lege est ex arbitrio excepta hac; & præterea in duobus locis; *Et si obtuleris munus primitiarum tuarum.* *Levit.* II. 14. Ex debito; Tu dicis ex debito; aut non nisi ex arbitrio; Idcirco dictum est: *Offeres munus*; ex debito, non autem ex arbitrio. Huic simile dictum est *Exod.* XX. 25. *Altare lapideum facies mihi.* Ex debito; tu dicis ex debito, aut non nisi ex arbitrio; Quando vero dicit *Deuter.* XXVII. 6. *Lapidibus integris ædificabis.* Ex debito, non autem ex arbitrio. Hic

העבט תעביטנו חובה ולא רשות. אם
כסף תלוה כסף בכסף אתה מלוהו ואי
אתה מלוה ואי אתה מלוהו כסף בפירות
ופירות בכסף וכסף בפירות. את עמי
ישרא׳ וגוי עומדים לפניך ללוות עמי
קודם. עני ועשיר עני קודם. ענייך ועניי
עירך ענייך קודמין לעניי עירך. עניי עירך
ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין שנאמר
את העני עמך. לא תהיה לו כנושה
שלא תראה לו בכל זמן לא תשימון
עליו נשך מה תלמוד לומר לפי שהוא
אומר את כספך לא תתן לו בנשך. הרי
זה אזהרה למלוה שלא ילוה לו
בריבית. אתה אומר למלוה או אינו ﭏא
ללוה. כשהוא אומר ﭏ תקח מאתו הרי
ללוה אמור. אין לי ﭏא אזהרה ללוה
ולמלוה. אזהרה לעדים ולערב ולבלר מנין
תלמוד לומר לא תשימון מכל מקום.
מכאן אמרו המלוה ברבית עובר על חמשה
דברים משום בל תתן ובל תקח לא
תשימון עליו נשך לא תהיה לו כנושה.
לפני עור לא תתן מכשול. כשם שהמלוה
והלוה עוברין בחמשה דברים כך הערב
והעדים והלבלר עוברין רבי מתיר ללבלר
רבי מאיר אומר המלוה ברבית ואומר
לסופר בא כתוב ולעדים חתמו אין לו
חלק במי שפקד על הרבית אם חבול
תחבול רבי ישמע׳ אומר בא הכתוב
ללמדך שתהא עושה מצוה ותהא נוטל
את שלך. עד בא השמש תשיבנו לו זה
כסות יום שאתה מחזיר לו כל היום.
אין לי ﭏא כסות יום שאתה מחזיר לו
כל היום. כסות לילה שאתה מחזיר לו
כל הלילה מנין תלמוד לומר השב תשיב
לו את העבוט כבא השמש. מכאן אמרו
ממשכנים כסות יום בלילה וכסות לילה

Hic quoque tu dicis. *Si argentum fœnerato dederis*; ex debito, non autem ex arbitrio; Tu dicis ex debito, aut non nisi ex arbitrio. Quando vero dicit *Deut.* xv. 8. *Et mutuo dando mutuo dabis ei*; Ex debito, non autem ex arbitrio. *Si argentum fœnerato dederis*; Argentum in argento tuo fœnerato dabis, non autem fœnerato dabis fructus in fructibus. Alia expositio: Argentum in argento tu fœnerato dabis, at non fœnerato dabis argentum in fructibus, neque fructus in argento, & argentum in fructibus. *Populo meo Israel &c.* Si Si consistant coram te, ut fœnerato accipiant, populus meus præcedit; Si pauper & dives, pauperes tui, & pauperes urbis tuæ, pauperes tui præcedunt pauperes urbis tuæ; Si pauperes urbis tuæ, & pauperes alterius urbis, pauperes urbis tuæ præcedunt pauperes urbis alterius; Dictum est enim; *Pauperi, qui est tecum. Non eris ei sicut exactionem faciens*; Ne appareas illi omni tempore. *Non imponetis ei lucrum*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* xxv. 37. *Argentum tuum non dabis ei pro lucro*. Ecce præmonitio mutuo danti, ne mutuo det illi cum fœnore; Tu dicis de mutuo dante, aut non nisi de mutuo accipiente. Quando vero dicit; *& non accipies ab eo*; Ecce dictum est de mutuo accipiente; Non est mihi præmonitio nisi de mutuo accipiente, & mutuo dante, de testibus, de sponsore, & de scriba unde probatur? Ex eo quod dictum: *Non imponetis*. Omnimode. Hinc dixerunt; Qui mutuo dat fœnore transgreditur quinque præcepta; sc. *non dabis, & non accipies; non imponetis ei lucrum. Non eris ei sicut exactionem faciens. Et coram cœco non dabis offendiculum*; Sicut mutuo dans, & mutuo accipiens transgrediuntur quinque præcepta, ita pariter sponsor, & testes, & scriba transgrediuntur; Rabi absolvit scribam. Rabi Meir dicit; Qui mutuo dat cum fœnore si dicat scribæ; veni, & scribe; & testibus; Obsignate; non est illi pars in eo, quod præcipitur super fœnore. *Si pignerando pigneratus fueris*. Rabi Ismael dicit; Venit textus ad te docendum, quod ille faciat præceptum, & tollat quod tuum est. *Ad descensum solis restitues illud ei*. Hoc est vestimentum diurnum, quod restitues illi toto die. Non probo nisi de vestimento diurno, quod restitues toto die; operimentum nocturnum, quod restitues tota nocte, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* xxiv. 13. *Restituendo* re-

ביום ומחזירין כסות יום ביום וכסות
לילה בלילה. כי היא כסותה לבדה זו
טלית היא שמלתו לעורו זו חלוק במה
ישכב להביא עור מצע. והיה כי יצעק אלי
ושמעתי כי חנון אני רבי נתן אומר הרי
שיצא חייב לחבירו מנה בבית דין ועליו
כסות במאתים לא יאמר לו מכור כסותך
והתכסה במנה ותן לי מנה לכך נאמר כי
היא כסותה אי אתה רשאי למנוע ממנו
כסות שהוא נופלת לשארו.

ושמעתי כי חנון אני שברחמים בראתי
את עולמי. אלהים לא תקלל. למה
נאמר לפי שהוא אומר ונוקב שם יהוה
מות יומת. עונש שמענו אזהרה לא
שמענו לכך נאמר אלהים לא תקלל מכל
מקום דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר
בדיינין הכתוב מדבר שנאמר עד האלהים
יבא דבר שניהם. אלהים לא תקלל.
אין לי אלא דיין נשיא מנין תלמוד לומר
ונשיא בעמך לא תאור. אני אקרא
ונשיא בעמך לא תאור. אחד נשיא
ואחד דיין במשמע ומה תלמוד לומר אלהים
לא תקלל לחייב על זה בפני עצמו ועל
זה בפני עצמו. מכאן אמרו יש מדבר דבר
אחד וחייב עליו משום ארבעה דברים
בן נשיא שקלל את האב חייב בארבעה
דברים משום נשיא ואב ודיין ומשום
בעמך לא תאר. רבי יהודה בן בתירא
אומר אלהים לא תקלל ונשיא בעמך
לא תאור שומע אני לא יהא חייב עד
שיהא דיין ונשיא תלמוד לומר אלהים לא
תקלל לחייב עליו משום דיין. ונשיא
בעמך לחייב עליו ומשום נשיא ומה
תלמוד לומר בעמך בזמן שאין עושין מנהג

restitues illi juxta occasum solis. Hinc dixerunt; Attrahunt operimenta diurna in nocte, & operimenta nocturna interdiu, & restituunt operimenta diurna interdiu, & noctu nocturna. *Quia est operimentum ejus solum ipsum*. Hoc est pallium; *Est vestimentum ejus cuti suæ*; hæc est subucula, in qua dormit; ad includendum pellem intermediam. *Et erit, cum clamaverit ad me, exaudiam, nam misericors sum ego*. R. Nathan dicit; Ecce si egrediatur, qui debet minam socio suo, in Synhedrium, & opertus sit operimento ducentarum minarum; non dicet illi; vende operimentum tuum, & operi te vestimento, quod valeat minam, & da mihi minam. Idcirco dictum est: *Quia est operimentum ejus*; Tibi non licet prohibere ab eo operimentum, quod cadit super ejus carnem.

Exaudiam; nam misericors sum ego. Quia in misericordia creavi mundum meum. *Judicibus non maledices*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XXIV. 16. *Et exponens nomen Domini interficiendo interficietur*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus; Idcirco dictum est; *Judicibus non maledices*. Omnimode; Verba R. Ismaelis; Rabi Akiba dicit; de judicibus textus loquitur; Dictum est enim; *Usque ad judices perveniet verbum amborum eorum*. *Judicibus non maledices*; Non probo nisi de judice, de principe unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et principi in populo tuo non maledices*; Ego legam; *Et principi in populo tuo non maledices*; sive sit princeps, sive judex juxta sensum literalem. Et cur dictum est; *Judicibus non maledices?* ut reus sit pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. Hinc dixerunt; est res, pro qua aliquis quater reus est; Filius principis, si patri maledicat, quater reus est, nomine principis, & patris, & judicis, & propter illud quod dicitur; *In populo tuo non maledices*. R. Jehuda ben Bethera dicit. *Judicibus non maledices; & principi in populo tuo non maledices*; crederem quod non esset reus, nisi esset judex, & princeps? Idcirco dictum est; *Judicibus non maledices*; ut reus sit de eo nomine judicis; *Et principi in populo tuo non maledices*; ut reus sit de eo nomine principis. Et cur dictum est: *in populo tuo?* Quando faciunt consuetudinem populi tui. *Judicibus non maledices*; Non probo nisi de judice, & principe, de ceteris omnibus hominibus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *in populo tuo non maledices*. Omnimo-

עמך. אלהים לא תקלל . אין לי אלא
דיין ונשיא שאר כל אדם מנין תלמוד
לומר בעמך לא תאור מכל מקום.
מלאתך ודמעך לא תאחר מלאתך אלו
ביכורים הניטלין מהמלאה לא תאחר שלא
תקדים מעשר שני לראשון וראשון
לתרומה ותרומה לביכורים אבל איני
יודע אי זה מהם יקדים אם תרומה
לבכורים אם בכורים לתרומה אמרת
יקדמו בכורים שהם קרויין ארבעה שמות
ראשית בכורים. תרומה ודמע. לתרומה
שאינה קרויה אלא שלשה שמות . ראשית
ותרומה ומעשר למעשר ראשון שאינו קרוי
אלא שני שמות. ויקדים מעשר ראשון
שהוא קרוי שני שמות . תרומה ומעשר
למעשר שני שאינו קרוי אלא שם אחד
בלבד . מכאן אמרו המקדים תרומה
לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר
שני לראשון אף על פי שהוא עובר בלא
תעשה מה שעשה עשוי תלמוד לומר
מלאתך ודמעך לא תאחר. כן תעשה לשורך
הקיש בכור אדם לבכור בהמה . ובכור
בהמה לבכור אדם מה בכור בהמה
הנפלים פוטרין בה את הבכורה אף בכור
אדם הנפלים פוטרין בה את הבכורה.
מה בכור אדם אתה רשאי ליתן פדיונו
לכל כהן בכל מקום שירצה אף בכור
בהמה אתה רשאי ליתן לכהן בכל מקום
שתרצה לפי שהוא אומר והבאתם שמה
עולותיכם וזבחיכם. שומע אני יהיה חובה
להביאו לבית הבחירה תלמוד לומר
באדם ובבהמה הקיש בכור בהמה לבכור
אדם ובכור אדם לבכור בהמה. מה בכור
אדם אתה מטפל בו שלשים יום.
אף בכור בהמה אתה מטפל בו שלשים
יום. שבעת ימים יהיה עם אמו. למה
נאמר לפי שהוא אומר והיה שבעת ימים
תחת אמו . עם אמו אתה אומר תחת
אמו עם אמו או אינו לא תחת אמו.
כמשמעו תלמוד לומר יהיה עם אמו מה
כאן עם אמו אף להלן עם עמו . רבי
נתן אומר לא בא הכתוב תחת אלא
להדרש תחת אמו אחר אמו . אתה
אומר תחת אמו אחר אמו או אינו
לא תחת אמו ממש . הרי אתה דן
נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו מה
להלן בסמוך לו אף כאן בסמוך לו . מהו
שבעת ימים יהיה עם אמו . מה בכור

mode. *Granum tuum*, *&* *mustum tuum non tardabis afferre*. מלאתך hæc sunt primitiva, quæ tolluntur ex plenitudine. *Non tardabis*; Ne præferas decimam secundam primæ, & primam primitiis, & primitias primitivis; Sed ignoro quodnam ex istis præcedat; utrum primitiæ præcedant primitiva, an primitiva primitias. Dixisti? Præcedant primitiva, quæ quatuor nominibus appellantur; sc. principium, primitiva, separatio, & mustum; præcedant inquam primitias, quæ non designantur nisi tribus nominibus, quæ sunt principium, separatio, & decima, quæ præcedunt decimam primam quæ non designatur nisi duobus nominibus, & præcedant decimam primam, quæ duobus nominibus designatur; Separatio & decima præcedunt decimam secundam, quæ uno tantum nomine designatur. Hinc dixerunt, qui præferat primitias primitivis, & decimam primam primitiis, & decimam secundam primæ, licet transgreditur præceptum negativum, tamen quod factum est, factum est: Idcirco dictum est; *Granum tuum*, *&* *mustum tuum non tardabis*. *Sic facies bovi tuo*. Æquiparat primogenitum hominis primogenito animantis, & primogenitum animantis primogenito hominis; sicut in primogenitos animantis abortus liberant a primogenitura, ita pariter in primogenito hominis abortus liberant a primogenitura. Sicut in primogenitum hominis tibi licet dare redemtionem cuilibet sacerdoti in quovis loco libuerit, ita pariter primogenitum animantis tibi licet dare cuilibet sacerdoti in quovis loco libuerit. Quia dictum est *Deut.* XII. 6. *Et adducetis eo holocausta vestra*, *&* *sacrificia vestra*. Crederem ex debito fuisse adducendum in domum electam? Idcirco dictum est: *In homine*, *&* *in animali*; Æquiparat primogenitum animalis primogenito hominis, & primogenitum hominis primogenito animalis; Sicut primogenito hominis tu adhæres triginta diebus, ita pariter primogenito animalis adhærebis triginta diebus. *Septem diebus erit cum matre sua*; *Cum matre sua*; tu dicis sub matre sua cum matre sua; aut non nisi sub matre sua juxta sensum literalem. Idcirco dictum est: *Erit cum matre sua*; Sicut hic cum matre sua, ita pariter & illic cum matre sua. R. Nathan dicit; Non venit textus ad dicendum *Sub*, nisi ad exponendum sub matre sua post matrem suam; Tu dicis sub matre sua post matrem suam, aut non nisi sub matre sua simpliciter. Ecce tibi argumentum: Di-

קדש אינו יונק אלא מן החולין אף כולן לא יניקו אלא מן החולין. מכאן אמרו כל הקדשים לא יניקו את בניהם ומעושרת קלה לא תניק את בנה וכולן אין למדין אלא מן הבכור מה בכור הקדש אינו יונק אלא מן החולין אף כלן לא יניקו אלא מן החולין כיצד עושין נוטלין מעות מן ההקדש ולוקחין בהמה מן החולין ומרחמת עליהן ומניקות אותן אף על פי שאמרו אחרים מתנדבין היו על מנת כן.

ביום השמיני תתנו לי . אין לי אלא שמיני משמיני ולהלן מנין הרי אתה דן נאמר כאן שמיני ונאמר להלן שמיני מה להלן להכשיר בן שמיני ומשמיני להלן אף כאן להכשיר בן שמיני ומשמיני ולהלן מה כאן ביום השמיני שמיני אף להלן כמו כן וביום השמיני תתנו לי להוציא מחוסר זמן.

פרשה כ

ואנשי קדש תהיון לי רבי ישמעאל אומר כשאתם קדושים הרי אתם שלי. איסי בן יהודה אומר כשהמקום מחדש מצוה על ישראל הוא מוסיף להם קדושה. איסי בן גוריה אומר נאמר כאן קדושה, ונאמר להלן קדושה מה להלן אסורין באכילה אף כאן תהא אסורה באכילה.

ובשר בשדה טרפה אין לי אלא בשדה בבית מנין תלמוד לומר טרפה ונבלה הקיש נבלה לטרפה, מה נבלה לא חלק לה בין בבית בין בשדה אף טרפה לא נחלוק בה בין בבית בין בשדה. הא מה תלמוד לומר ובשר בשדה טרפה דבר הכתוב בהווה כיוצא בו כי בשדה מצאה אין לי אלא בשדה בבית מנין דבר הכתוב בהווה. כיוצא בו מי האיש אשר נטע אין לי אלא כרם שאר אילנות מנין לא דבר הכתוב אלא בהווה אף כאן בשדה

Dictum est hic אמו, & dictum est illic אמו, sicut illic prope illam, ita pariter & hoc loco. Quid designat: *Septem diebus eritcum matre sua?* Sicut primogenitum sanctum non lactat nisi de profanis, ita pariter omnia non lactant nisi de profanis. Hinc dixerunt: omnes sanctitates non lactant filios suos, & decima quæ est levis, non lactabit filium suum; & omnia explicantur ex primogenito, sicut primogenitum sanctum non lactat nisi de profanis, ita pariter omnia non lactabunt nisi de profanis. Quomodo faciunt? Sumunt pecuniam de sanctuario, & emunt animantem ex profanis, & oblinunt, & lactant; quamvis alii dicant; quod hac conditione sponte offerant.

Die autem octavo dabis eum mihi. Non probo nisi de octavo, ab octavo & ultra unde probatur? Ecce tibi argumentum. Dictum est hic *octavo*, & dictum est illic *octavo*; Sicut illic ad reddendum legitimum filium octavi diei, & ab octavo & ultra, ita pariter & hoc loco. Sicut hic die octavo, ita pariter & illic. *Die autem octavo dabis eum mihi.* Ad excludendum, quod deficiat tempore.

SECTIO XX.

Et homines sancti eritis mihi. Rabi Ismael dicit; quando eritis sancti, eritis mei. Isi ben Jehuda dicit; quando Deus innovat præceptum super Israel, addit illis sanctitatem. Isi ben Goria dicit; Dictum est hic *sanctitas*, & dictum est illic *sanctitas*, sicut illic agitur de esu interdictis, ita pariter & hoc loco.

Et carnem in agro discerptam; Non probo nisi in agro, in domo unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Discerptum, & cadaver;* Æquiparat cadaver discerpto; sicut in cadavere non est discrimen sive fuerit in domo sive in agro, ita pariter in discerpto nullum erit discrimen sive fuerit in domo sive in agro. Cur igitur dictum est: *Et carnem in agro discerptam?* Loquitur textus nisi de essentia. Huic simile dictum est; *In agro enim invenit eam.* *Deut.* XII. 27. Non probo nisi in agro, in domo unde probatur? Non loquitur textus de ejus essentia. Huic simile dictum est *Deuter.* XX. 6. *Et vir qui plantaverit vineam.* Non probo nisi de vinea, reliquæ arbores unde probantur? Non loquitur textus nisi de essentia; Ita pariter hoc loco, ubi dicitur *in agro discerptam*, non loquitur textus nisi

טרפה דבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות להטרף.

לכלב תשליכון אותו לכלב ככלב אתה אומר או אינו אלא לכלב כמשמעו תלמוד לומר לא תאכלו כל נבלה והלא דברים קל וחומר מה נבלה שהיא מטמאה במשא הרי היא מותרת בהנאה טרפה שאינה מטמאה במשא אינו דין שתהא מותרת בהנאה. הא מה תלמוד לומר לכלב תשליכון. ללמדך שהכלב מכובד מן העבד שהטרפה לכלב ונבלה לעבד. ללמדך שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקדוש ברוך הוא תן לו שכרו והלא דברים קל וחומר ומה אם חיה כך אדם לא כל שכן שאינו מקפח שכרו שנאמר קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל. ואומר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו.

לא תשא שמע שוא הרי אזהרה למקבל לשון הרע. דבר אחר אזהרה לדיין שלא ישמע מבעל דין עד שיהא בעל דינו עמו. שנאמר עד האלהים יבא דבר שניהם דבר אחר אזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין עד שיהא בעל דינו עמו. שנאמר ועמדו שני האנשים. אבא חנין משום רבי אלעזר להביא שבועת הדיין שתהא באמן. שאם אין עונה אמן אחריו עושה אותו שבועת שוא.

אל תשת ידך עם רשע אמר לו איש פלוני חייב לי מאתים דינרין ולי עד אחד בא והצטרף עליו וטול אתה מנה ואני מנה. לכך נאמר אל תשת ידך וגו' אמר לו רבו אתה יודע כי שאלו נותנין כל ממון שבעולם אין אני מבדה מנה לי אצל פלוני ויש לי עד אחד בא והצטרף עמו כדי שאטול את שלי. לכך נאמר אל תשת ידך וגו'. עד חמס הוא זה כך היו נקיי הדעת שבירושלם עושין לא היה אחד מהם הולך לבית המשתה עד שהוא

nisi de essentia; sc. de loco, ubi animantes solent discerpi.

Cani projicietis illam; Cani quasi cani tu dicis, aut non nisi cani juxta sensum literalem. Idcirco dictum est: *Non comedetis omne cadaver*. Et ecce argumentum a minori ad majus; Si cadaver, quod polluit onere, usu permissum est, discerptum, quod non polluit onere, non erit æquum ut sit usu permissum? Cur igitur dictum est; *Cani projicietis illam*? Ut doceare, quod canis sit servo præstantior, quia discerptum datur cani, & servo cadaver: Ut doceare, quod Deus S. B. omni creaturæ mercedem non auferat; Dictum est enim *Exod.* XI. 7. *At in omnes filios Israel non movebit canis linguam suam*. Dixit Deus S. B. da illi mercedem suam. Et ecce argumentum a minori ad majus; Si feræ ita sit, homini nonne multo magis non succidet mercedem suam? Dictum est enim *Jerem.* XVII. 11. *Perdix fovit, quæ non peperit; fecit divitias & non in judicio; in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in novissimo suo erit insipiens*. Et dictum est ibid. *Solium gloriæ altitudines a principio, locus sanctificationis nostræ*.

Non accipies rumorem futilem. Ecce præmonitio illi, qui accipit linguam malam. Alia expositio; præmonitio judici, ne audiat litigantem, si non fuerit adversarius cum eo. Dictum est enim: *Usque ad judices perveniet verbum amborum eorum*. Alia expositio; præmonitio litiganti, ne faciat auscultare verba sua judici, priusquam fuerit ejus adversarius cum eo; Dictum est enim *Deuter.* XIX. 17. *Tunc stabunt duo illi homines*. Aba Chanen nomine Rabi Elieser dicit; ad includendum juramentum judicis, quod fieri debeat cum *amen*; Si non respondeat *amen* post illud, facit juramentum futile.

Non pones manum tuam cum impio. Si illi dicat; talis vir debet mihi ducentos denarios, & est mihi testis unus; Veni, & te consocia cum illo, & tu accipies minam, & ego minam. Idcirco dictum est; *Non pones manum tuam cum impio &c.* Dicit illi ejus dominus, tu cognoscis me, quod illi dabunt omnem pecuniam, quæ est in mundo, ego non mentiar esse mihi minam apud talem; & est mihi unus testis, veni & te consocia cum illo, ut accipiam quod meum est. Idcirco dictum est: *Non pones manum tuam &c. Esse testem violentiæ*. Sic animo innocentes, Hierosolymis faciebant; Nemo ex iis se conferebat in domum convivii, donec non

יודע מי הולך עמו ולא היה חותם בגט
עד שהוא יודע מי חותם עמו . רבי נתן
אומר אל תשת ידך אל תשת חמס
עד להוציא את החםמנין ואת הגזלנין
שהן פסולין לעדות שנאמר לא יקום עד
חמס באיש . מהו ועשיתם לו כאשר זמם.

לא תהיה אחרי רבים ממשמע שאין
אתה הווה עמהם לרעה . אבל אתה הווה
עמהם לטובה כיצד שנים עשר מזכין ואחד
עשר מחייבין זכאי . שלשה עשר מחייבין
ועשר מזכין חייב . או אחד עשר מזכין
ושנים עשר מחייבין אחד עשר מחייבין
שומע אני יהא חייב תלמוד לומר לא
תענה על ריב אמרה תורה הרוג על פי
עדים הרוג על פי מטין. מה עדים בשנים
אף מטין בשנים. אחד עשר מזכין. ואחד
עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע הרי
זו אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות
שנאמר לא תענה על ריב.

ודל לא תהדר בריבו. למה נאמר לפי
שהוא אומר לא תשא פני דל וגו׳.
אין לי ﭏ זו והלופיהן מנין תלמוד לומר
ודל לא תהדר. אבא חנן בשם רבי ﭏיעזר
בלקט ושכחה ופיאה הכתוב מדבר.

כי תפגע שומע אני כשמועו תלמוד
לומר כי תראה. שומע אני אפילו ברוחוק
ממנו מלא מיל תלמוד לומר כי תפגע
כיצד יתקיימו שני מקראות הללו שיערו
חכמים אחד משבעה ומחצה במיל הוי
אומר ריס נמצינו למדין שהוא עובר על
מצות עשה ועל מצות לא תעשה. שור
אויבך . זהו גוי עובד ﭏילים דברי רבי
יאשיה מכאן מצינו שעובדי ﭏילים קרויים
אויבים לישרﭏ מכל מקום שנאמר כי תצא
מחנה על אויביך כי תצא למלחמה על
אויביך. רבי ﭏיעזר אומר בגר שחזר לסורו
הכתוב מדבר . רבי יצחק אומר בישראל
משומד הכתוב מדבר . ﭏ מה תלמוד
לומר על אויביך ﭏ אם הכה את בנך

non cognoſceret, quis iret cum eo; neque obſignabat inſtrumentum, donec cognoſceret, quis obſignaret cum eo. Rabi Nathan dicit: *Non pones manum tuam. Non pones manum tuam*, donec excludas violentos, & captores, qui illegitimi ſunt ad teſtificandum; Dictum eſt enim *Deut.* XIX. 16. *Quum inſurrexerit teſtis injurioſus in hominem*. Quid dictum eſt? *Et facietis ei, quemadmodum intendit facere*. Ibid.

Non eris poſt multos. Ex ſenſu literali eruitur, quod eſſe non debeas cum illis ad malefaciendum; ſed eris cum illis ad benefaciendum. Quomodo? Duodecim juſtificant, & undecim damnant, juſtificatus eſt; Tredecim damnant, & decem juſtificant, reus eſt; aut undecim juſtificant, & duodecim damnant; undecim damnant; crederem eſſe reum? Idcirco dictum eſt. *Neque judicio multorum acquieſces*. Dicit lex; occide ex ore teſtium, & occide ex ore inclinantium ſicut teſtes ſunt duo, ita pariter inclinantes ſunt duo. Undecim juſtificant, & undecim damnant; & unus dicit; ignoro. Ecce præmonitio judici, ut non declinet niſi ad partem juſtificationis. Dictum eſt enim; *Neque judicio multorum acquieſces*.

Et pauperem non honorabis in lite ſua. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Levit.* XIX. 15. *Honore non habebis faciem pauperis &c.* Non probo niſi de iſtis; de eorum ſubſtitutis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Et pauperem non honorabis*. Aba Chanen nomine R. Elieſer; De ſpicilegio, & manipulo oblivione relicto, & angulo textus loquitur.

Cum occurrerit. Crederem juxta ejus ſenſum literalem? Idcirco dictum eſt; *Cum videris*. Crederem vel procul ab eo plenitudine milliaris? Idcirco dictum eſt: *Cum occurrerit*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Metiti ſunt ſapientes unam ex ſeptem partibus, & dimidium in milliari, ſc. ſtadium; Deprehenditur, quod doceamur, quod tranſgrediatur præceptum affirmativum, & negativum. *Bos inimici tui*; Hic eſt gentilis, qui ſervit diis; verba R. Joſia; Hinc deprehendimus, quod ſervientes diis vocantur ubique inimici Iſraelis. Dictum eſt enim *Deut.* XXIII. 10. *Cum egrederis cum caſtris contra inimicos tuos*. *Cum egrederis ad bellum contra inimicos tuos*. Ibid. XX. 1. R. Elieſer dicit; de proſelyto, qui redit ad conſuetudinem ſuam, textus loquitur. R. Iſaach dicit; de Iſraelita apoſtata textus loquitur. Verum cur dictum eſt; con-

או שעשה עמך מריבה נעשה אויב לשעה
שור אויבך או חמורו לחייב על זה בפני
עצמו ועל זה בפני עצמו . תועה. אין
תועה בכל מקום אלא חוץ לתחום אף על
פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . וימצאהו
איש והנה תועה בשדה. השב תשיבנו לו.
למה נאמר לפי שהוא אומר אם לא קרוב
אחיך אין לי אלא בזמן שהוא קרוב ורחוק
אם אינו מכירו מנין תלמוד לומר ולא
ידעתו ואספתו מציאה שדרכה להאסף
להוציא השבורה והיה עמך ברשותך . עד
דרוש אחיך. עד שתדרוש את אחיך. עד
דרוש אחיך . עד שיצא עליו כרוזה. עד
דרוש אחיך . אותו אתה צריך לבדוק או
אחיך אם רמאי הוא. אם אינו רמאי
והשיבותו לו. מצינו מציאה שהיא עושה
ואוכלת ולא מציאה שיש עמה הפסד.
כי תראה . שומע אני אפילו רחוק ממנו
מלא מיל תלמוד לומר כי תפגע או כי
תפגע שומע אני בשמועו תלמוד לומר כי
תראה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו
שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל
הוי אומר ריסי וחדלת מעזוב לו עזוב
תעזוב עמו . נמצינו למדין שהוא עובר
על עשה ועל לא תעשה. רובץ ולא
רבצן תחת משאו ולא יתר על משאו.
דבר אחר תחת משאו שיהא משאו
בצדו. וחדלת מעזוב לו. פעמים שאתה
חדל פעמים שאתה עוזב. כיצד חמור
של ישראל ומשאו של גוי עזוב תעזוב
עמו . חמור של גוי ומשאו של ישראל
וחדלת מעזוב לו. פעמים שאתה חדל
ופעמים שאתה עוזב היה בין הקברות
אל יטמא . אמר לו אביו הטמא יכול
יטמא . מפני שמצות עשה קודמת
ללא תעשה לכך נאמר וחדלת מעזוב .

contra inimicos tuos? Nisi quod si ita percutiat filium tuum, aut intendat tibi litem, eo tempore fiet inimicus. *Bos inimici tui, aut asinus ejus;* ut teneatur pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. *Errabundus;* non significat omni in loco *errabundus* nisi qui fuerit extra terminum. Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim *Genes.* XXXVII. 14. *Reperit autem eum vir quidam, & ecce errabat in agro. Reducendo reduces eum illi.* Cur dictum est? Quia dictum est *Deuter.* XXII. 2. *Etiamsi non fuerit propinquus frater tuus tibi.* Non probo nisi quando fuerit propinquus, & longinquus, si non fuerit notus, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& non noveris eum;* colliges eum in domum tuam; sc. qui solet colligi; ad excludendum fracturam. *Et erit tecum;* in tua potestate. *Donec requirat frater tuus;* Donec requiret frater tuus; *Donec requirat frater tuus;* Donec de eo egrediatur promulgatio. *Donec requirat frater tuus.* Illum tu debes requirere, aut frater tuus si fuerit deceptor; si non fuerit deceptor; *& restitues ei.* Deprehendimus, quod excludit id quod operatur, & comedit; at non excludit id, in quo sit damnum. *Cum videris.* Crederem vel procul ab eo plenitudine milliaris? Idcirco dictum est; *Cum occurreris.* Crederem juxta ejus sensum literalem? Idcirco dictum est; *Cum videris.* Quomodo conciliantur hi duo textus? Metiti sunt sapientes unam ex septem partibus, & dimidium in milliari, sc. stadium: *Et probibueris te, quominus accedas ad eum. Auxiliando auxiliaberis cum eo.* Deprehenditur, quod doceamur, quod transgrediatur præceptum affirmativum, & negativum; *Decumbentem* non autem decumbere assuetum: *sub onere suo;* non autem cum sit majus quam onus suum. Alia expositio; *Sub onere suo;* ut ejus onus sit in ejus latere; *& probibueris te, quominus accedas ad eum.* Aliquando cessabis, & aliquando auxiliaberis. Quomodo? Si fuerit asinus Israelitæ, & onus gentilis; *auxiliando auxiliaberis ei.* Si fuerit asinus gentilis, & onus Israelitæ; *& probibueris te quominus accedas ad eum.* Aliquando cessabis, & aliquando auxiliaberis; Si fuerit inter sepulchra, non pollueris; Si dixerit ei pater ejus; polluere; crederem quod pollui deberet, quia præceptum affirmativum præcedit negativum? Idcirco dictum est; *Et probibueris te, quominus accedas ad eum.* Aliquando cessabis, & ali-

פעמים שאתה חדל ופעמים שאין אתה חדל. אמר לו אביו לא תפרוק עמו לא תטעון עמו. ולא תחזיר לו אבדתו. הרי זה לא ישמע לו מפני שאביו ואמו חייבין במצות. עזוב תעזוב עמו לכך נאמר לפי שהוא אומר הקם תקים עמו אין לי אלא טעינה פריקה מנין תלמוד לומר עזוב תעזוב עמו. רבי יאשיה אומר אחד זה ואחד זה בפריקה הכתוב מדבר אין לי אלא פריקה טעינה מנין דין הוא מה אם פריקה שהוא יכול לפרוק בפני עצמו הרי זה מוזהר עליה. טעינה שאינו יכול לטעון בפני עצמו אינו דין שיהא מוזהר עליה מפני שדבר הכתוב בהווה בקל ללמד ממנו את החמור. רבי יהודה בן בתירא אומר הקם תקים עמו טעינה. עזוב תעזוב עמו פריקה. מכאן היה רבי ישמעאל אומר כשם שהפריקה מן התורה כך טעינה מן התורה. עזוב תעזוב עמו למה נאמר לפי שהוא אומר הקם תקים עמו אין לי אלא פריקה וטעינה בהמה עצמה מנין תלמוד לומר הקם תקים עמו. הקם תקים בזמן שאתה שוה לו.

לא תטה משפט אביונך בריבו. למה נאמר לפי שהוא אומר ודל לא תהדר בריבו אין לי אלא דל עני ותאב מנין תלמוד לומר לא תטה. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר בלקט שכחה ופאה הכתוב מדבר רשע וכשר עומדין לפניך בדין שלא תאמר הואיל ורשע הוא אטה עליו את הדין תלמוד לומר לא תטה משפט אביונך בריבו אביון הוא במצוות. מדבר שקר תרחק וגו'. כדכתיב ונקי וצדיק אל תהרוג כי אלו היה אחד מעירו שעובד לחמה ואחד עובד ללבנה שומע אני שיצטרפו זה עם זה ויהא חייב תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג. ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והסייף בידו אמרו לו הוי יודע שהוא בן ברית והתורה אמרה ונקי וצדיק אל תהרוג. ואומר שופך דם האדם באדם דמו ישפך. ואמר יודע אני על מורת כן והעלימו עדים עיניהם ואם כן מצאנוהו הרוג מפרפר. והסייף מנטף דם מיד ההורגו שומע אני יהא חייב תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג. כבר הרג שמעון

aliquando non ceſſabis. Si ei dixerit pater ejus; Non exonerabis cum eo, non reſtitues illi ejus rem amiſſam; Non auſcultabit illi; quia pater ejus & mater obligantur ad præcepta. *Auxiliando auxiliaberis ei;* Hac de cauſa dictum eſt, quia dictum eſt *Deuter.* XXII. 4. *Erigendo eriges cum eo;* Non probo niſi de exoneratione, exoneratio unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Auxiliando auxiliaberis ei.* R. Joſia dicit; De utroque in exoneratione loquitur textus. Non probo niſi de exoneratione, de oneratione unde probatur? Argumento; Si de oneratione, eo quod per ſeipſum poteſt exonerare, præmonetur, de oneratione, eo quod per ſeipſum non poteſt onerare, non erit æquum, ut præmoneatur? Quia textus loquitur de eſſentia ab levi, docendo ex eo grave; R. Jehuda ben Bethera dicit: *Erigendo eriges cum eo;* Ecce oneratio; *Auxiliando auxiliaberis ei;* Ecce exoneratio: Hinc dicebat Rabi Iſmael; ſicut exoneratio ex lege, ita pariter oneratio ex lege. *Auxiliando auxiliaberis ei;* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt; *Erigendo eriges cum eo;* Non probo niſi de exoneratione, & oneratione, de animali ipſo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Erigendo eriges cum eo;* Quo tempore ſis illi æqualis.

Non deflectes judicium pauperis tui in lite ſua. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et pauperem non honorabis in lite ſua.* Non probo niſi de mendico, de paupere unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Non deflectes.* Aba Chanen dicit nomine R. Elieſer; De ſpicilegio, de manipulo oblivione relicto, & de angulo textus loquitur; Si tibi adſtent impius, & rectus in judicio, ne dicas; quoniam eſt impius, deflectam in eo judicium. Idcirco dictum eſt; *Non deflectes judicium pauperis tui in lite ſua.* Pauper iſte eſt in præceptis. A verbo mendacii procul eris &c. Sicuti ſcriptum eſt; *Et innocentem, & juſtum non occides.* Si teſtati ſint, alter quod colat ſolem, & alter, quod colat lunam, crederem quod ſimul conjungantur, & ille ſit reus? Idcirco dictum eſt; *Et innocentem & juſtum non occides.* Si viderint illum inſequentem ſocium ſuum ad occidendum, gladium in manu habentem; dicunt illi; notum eſt, quod ille ſit filius fœderis, & lex dicit; *& innocentem & juſtum non occides;* & dictum eſt *Geneſ.* IX. 6. *Effundentis ſanguinem hominis ſanguis per hominem effundetur;* & dicat; Scio ego de morte, & ab-

בן שטח עד זומם אמר לו יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי . ואמרה תורה הרוג על פי עדים הרוג על פי זוממים מה עדים שנים אף זוממים שנים וכבר היה יהודה בן טבאי נכנס לחורבה ומצא שם הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג . אמר לו יהודה בן טבאי תבא עלי אם לא אני או אתה הרגנוהו אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים יקום דבר אבל היודע ובעל מחשבות הוא יפרע מאותו האיש לא הספיק לומר עד שנשכו נחש ומרת ונקי וצדיק אל תהרוג הרי שיצא מבירת דין חייב ומצאו לו זכות לאחר מכאן שומע אני יהא חייב תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג כשם שיצא מבירת דינך כך יצא מבירת דיני תלמוד לומר כי לא אצדיק רשע וצדיק אל תהרוג הרי שיצא מבירת דין זכאי ואחר כך מצאו לו חובה שומע אני יהא חייב תלמוד לומר וצדיק אל תהרוג כשם שיצא מבירת דינך כך יצא מבירת דיני. תלמוד לומר כי לא אצדיק רשע והרי דברים קל וחומר ומה אם מדת פורענות אמרה תורה כי לא אצדיק רשע קל וחומר למדה טובה מרובה . ושוחד לא תקח . שמא תאמר הריני נוטל ממון ואיני נוטה את הדין תלמוד לומר כי השוחד יעור עיני חכמים בתורה אתה אומר או אינו אלא חכמים כשמועו תלמוד לומר יעור עיני פקחים או פקחי הדעת שהן מטהרין ומטמאין מדעת עצמן. מכאן אמרו כל הנוטל ממון ומטה את הדין אינו יוצא מן העולם עד שיחסר מאור עיניו . רבי נתן אומר עד שיהא בו אחת

& abscondant testes oculos suos; & sic inveniant occisum palpitantem, & gladium sanguinem stillantem, statim illum occidant, crederem esse reum? Idcirco dictum est; *Et innocentem & justum non occides*. Aliquando Simeon ben Setach occidit testem falsum. Dixit illi Jehuda ben Thabai; videam consolationem, si non effudisti sanguinem innocentem. Dicit enim lex; occide ex ore testium; occide ex ore testium mendacium; Sicut testes duo; ita pariter testes mendaces sunt duo. Aliquando Jehuda ben Thabai ingressus in desertum invenit ibi occisum palpitantem, & gladium sanguinem stillantem, statim occidit; Dixit illi Jehuda ben Tabai; Veniat super me, si ego aut tu non occidimus illum; sed quid faciam? quia dicit lex *Deut.* XIX. 15. *Ex ore duorum testium confirmabitur verbum*; Sed qui cognoscit & regit cogitationes, ulciscetur de viro isto; Nondum cessaverat loqui, quod eum momorderit serpens, & mortuus est. *Et innocentem & justum non occides*; Ecce si egrediatur de Synhedrio reus, & illi deprehendantur justificationes in posterum, hinc crederem esse reum? Idcirco dictum est; *& innocentem & justum non occides*; Sicut egressus est de tuo Synhedrio, ita pariter egreditur de meo Synhedrio. Idcirco dictum est; *Quia justum non justificabo iniquum. Et justum non occides*. Ecce si egrediatur de Synhedrio justificatus, & postea deprehendatur reus, crederem esse reum? Idcirco dictum est; *Et justum non occides*. Sicut egreditur de Synhedrio tuo, ita pariter egreditur de Synhedrio meo. Idcirco dictum est; *Quia non justificabo iniquum*. Et ecce argumentum a minori ad majus. Si in proprietate ultionis dicit lex; *Quia non justificabo iniquum*; multo magis in proprietate boni, quæ multiplicior est. *Et munus non accipies*. Ne dicas; Ecce accipiam pecuniam, & non declinabo judicium. Idcirco dictum est; *Quia munus excæcat oculos sapientum*; In lege tu dicis; aut nonnisi sapientes juxta sensum literalem. Idcirco dictum est; *Excæcat oculos prudentum*; Hi sunt qui aperiunt scientiam, quia ex eorum sententia mundant, & immundant. Hinc dixerunt; Qui accipit pecuniam, & deflectit judicium, non egreditur de mundo, donec destituatur lumine oculorum. Rabi Nathan dicit; donec sit in eo aliquod ex his tribus rebus, aut direptio mentis in lege, quia mundaverit immundum, & mundum immundaverit,

aut

משלשה דברים הללו או טירוף דעת בתורה שיטהר טמא או שיטמא טהור או יצטרך לבריות או שיחסר מאור עיניו רבי נתן אומר ויסלף דברי צדיקים שונא דברים המצודקים הנאמרות בסיני. שש שנים תזרע שדך רבי אליעזר אומר כשישראל עושין רצונו של מקום הם עושין שמיטה אחת בשבוע אחד שנאמר שש שנים תזרע שדך. וכשישראל אין עושין רצונו של מקום הם עושין ארבעה שמטין בשבוע אחד הא כיצד נרה שנה וזורעה שנה נרה וזורעה שנה. נמצאו שהן עושין ארבעה שמטין בשבוע אחד ואספת את תבואתה. והשביעית. להביא פירות ערב שביעית שנכנסו לשביעי. אין לי אלא פירות ערב שביעית שנכנסו לשביעית מנין לפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית תלמוד לומר כן תעשה לכרמך לזיתך. הרי אתה דן מבין שניהם כאחד. לא הרי הזית כהרי הכרם. ולא הרי הכרם כהרי הזית הצד השוה שבהן שגדלים על מי שביעית הרי הן כפירות. שביעית אף כל שהוא גדל על מי שביעית הרי הן כפירות שביעית דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר ויתרם תאכל חית השדה להביא פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית הרי הן כפירות שביעית. ומה תלמוד לומר כן תעשה לכרמך לזיתך. בא הכתוב ליתן ביעור לזית בפני עצמו ולכרם בפני עצמו שנאמר והשביעית תשמטנה. בעבודתה. ונטשתה באכילתה. ואין לי אלא פירות. עשבים מנין תלמוד לומר ונטשתה מכל מקום. דבר אחר והשביעית וגו'. מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים תלמוד לומר והשביעית מגיד שפורץ מה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם. ואכלו

aut indigebit creaturis, aut deficientia viſus in oculis ſuis; R. Nathan dicit; *& pervertit verba deciſorum*. Odit verba juſtificata, quæ dicta ſunt in Sinai. *Sex amis ſeres agrum tuum*. R. Elieſer dicit; Quando Iſrael facit voluntatem Dei, faciunt unam remiſſionem in uno ſeptennio; Quando non faciunt voluntatem Dei, faciunt quatuor remiſſiones in uno ſeptennio. Quomodo? producit annum, & ſerit annum, producit, & ſerit annum. Deprehenditum quod faciant quatuor remiſſiones in uno ſeptennio. *Et colliges proventum ejus. Septimo autem*. Ad includendum fructus vigiliæ ſeptimi, qui ingrediuntur in ſeptimum; Non probo niſi de fructibus vigiliæ ſeptimi, quod ingrediantur in ſeptimum, unde probatur de fructibus ſeptennii, qui producuntur in exitum ſeptimi? Ex eo quod dictum eſt: *Sic facies vineæ tuæ, ac oliveto tuo*. Ecce tibi argumentum ex eo quod intercedit inter ea ſimul. Non eſt olivetum ſicut vinea, neque vinea ſicut olivetum; Paritas quæ inter illa intercedit, hæc eſt, quod cum creſcant ex ſpecie ſeptimi anni, conſiderentur ſicut fructus ſeptimi anni, ita pariter omnia quæ creſcunt de ſpecie ſeptimi anni, conſideranda ſunt ſicut fructus ſeptimi anni. Verba R. Joſia. R. Jonathan dicit; Non eſt neceſſe, cum jam dictum ſit: *Reſiduum autem comedet fera agri*; ad includendum fructus ſeptennii, qui producuntur in exitu ſeptennii, quod conſiderandi ſint ſicut fructus anni ſeptimi. Cur igitur dictum eſt: *Sic facies vineæ tuæ, ac oliveto tuo?* Venit textus ad dandam remotionem oliveto ſeorſim, & vineæ ſeorſim; Dictum eſt enim: *Septimo autem anno derelinques eum*; In ea colenda; & in ea permittenda ad comedendum. Non probo niſi de fructibus; de herbis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *& derelinques eam*: Omnimode: Alia expoſitio. *Septimo autem anno &c.* Qua de cauſa dicit lex, quod non comedant de illa niſi pauperes? Ecce ego inducam, & dividam illam pauperibus. Idcirco dictum eſt; *Septimo autem anno*. Oſtendit, quod perrumpat illi rupturas. Sed ſepierunt ſapientes propter ordinationem mundi. *Ut comedant pauperes populi tui*: & alius textus dicit; *Ut comedant pauperes populi tui*; Et alter dicit; *Tibi, & ſervo tuo, & ancillæ tuæ*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Quando fructus multiplicant; omnes comedunt; quando fructus diminuuntur; *Tibi, & ſervo tuo, & ancillæ tuæ*. R. Jehuda ben

אביוני עמך. וכתוב אחר אומר לך ולעבדך ולאמתך כיצד יתקיימו שני מקראות הללו כשהפירות מרובין הכל אוכלים כשהפירות מעוטין לך ולעבדך ולאמתך. רבי יהודה בן בתירא אומר עד שלא הגיע שעת הביעור היו הכל מבערין אותה עניים ועשירים. הגיעה שעת הביעור מבערין אותה עניים ולא עשירים. ויתרם תאכל חית השדה. למה נאמר לפי שהוא אומר עשר תעשר שומע אני אף פירות שביעית כשהוא אומר לך ולעבדך ולאמתך הקיש אדם לבהמה מה בהמה אוכלת מהראוי לה בשביעית שלא מעושר אף אדם אוכל מן הראוי לו בשביעית שלא מעושר. אתה אומר לכך בא או לא בא אלא להקיש בהמה לאדם מה אדם אינו אוכל אלא מן המעושר כך בהמה לא תאכל אלא מן המעושר תלמוד לומר ויתרם תאכל חית השדה. אחר שלמדת שהיה אוכלת מן הראוי לה בשביעית שאינו מעושר אף אדם אוכל מן הראוי לו בשביעית שאינו מעושר הא מה תלמוד לומר כן תעשה לכרמך לזיתך כעניין שאמרנו. ששת ימים תעשה מלאכתך נאמר כאן שבת בראשית לענין שביעית שלא תסתרם ענין שבת בראשית ממקומה. למען ינוח שורך וחמורך הוסיף לו הכתוב נייח אחר להיות תולש מן הקרקע ואוכל. אתה אומר לכך בא או אינו אלא יחבשנו בתוך ביתו אמרת אין זה נייח אלא צער תלמוד לומר למען ינוח שורך וחמורך הוסיף לו הכתוב נייח אחד להיות חולש מן הקרקע ואוכל. וינפש בן אמתך והגר. זהו עובד ערל אתה אומר עבד ערל או אינו אלא בן ברית כשהוא אומר עבדך ואמתך הרי בן ברית אמור הא מה תלמוד לומר וינפש בן אמתך זה עבד ערל. והגר. זה גר תושב. אתה אומר זה גר תושב או אינו אלא גר צדיק כשהוא אומר וגרך אשר בשעריך הרי גר צדיק אמור הא מה תלמוד לומר והגר זה גר תושב הרי הן בשבת כישראל ביום טוב. הלוקח עבדים ערלים מן הגוים הרי הן בשבת כישראל בחולו של מועד דברי רבי יאשיה רבי עקיבא מחליף אימתי עושין יין נסך בזמן שמזכירין עבודה זרה על פיהם

ben Bethera dicit; antequam veniat tempus remotionis, omnes removent pauperes, & divites; Postquam advenit tempus remotionis, removent pauperes, non autem divites. *Residuum autem comedet fera agri*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Decimando decimabis*. Crederem vel fructus anni septimi? Quando vero dicit; *Tibi*, *& servo tuo*, *& ancillæ tuæ*. Æquiparat hominem animali; Sicut animal comedit de iis, quæ sibi idonea sunt in anno septimo sine decimatione; ita pariter homo comedit de iis, quæ sibi conveniunt, sine decimatione. Tu dicis, quod ea de causa veniat, aut non venit, nisi ad æquiparandum hominem animali; sicut homo non comedit nisi de decimato, ita pariter animal non comedet nisi de decimato. Idcirco dictum est; *Residuum autem comedet fera agri*. Postquam percepisti, quod fera comedet de iis, quæ sibi conveniunt anno septimo, quæ non sint decimata, ita pariter homo comedet de iis quæ sibi conveniant, anno septimo, quæ non sint decimata. Cur igitur dictum est; *Sic facies vineæ tuæ, ac oliveto tuo*? Ea ratione, quam diximus. *Sex diebus facies opus tuum*. Dictum est hic Sabbathum in principio propter subjectum septimi anni, ne destrueretur subjectum Sabbathi in principio a loco suo. *Ut quiescat bos tuus*, *& asinus tuus*; Addit illi textus quietem unam, ut evellat de solo, & comedat. Tu dicis quod ea de causa veniat, aut non venit, nisi ut obligetur intra domum suam. Dixisti? Non est hæc quies nisi mœror. Idcirco dictum est. *Ut quiescat bos tuus*, *& asinus tuus*. Addit illi textus quietem unam, ut evellat de solo, & comedat. *Quiescatque filius ancillæ tuæ*, *& peregrinus*; Hic est servus præputiatus; Tu dicis servum præputiatum, aut non est nisi filius fœderis. Quando vero dicit; *& servo tuo & ancilla tua*; ecce dictum est de filio fœderis. Cur igitur dictum est; *Quiescat filius ancillæ tuæ*? Hic est servus præputiatus; *Et peregrinus*; Hic est peregrinus inquilinus. Tu dicis esse peregrinum inquilinum; aut non est nisi proselytus justitiæ. Quando vero dicit *Exod.* XX. 10. *Et peregrinus tuus qui in portis tuis*. Ecce de proselyto justitiæ dictum est. Cur igitur dictum est; *& peregrinus*? Hic est peregrinus inquilinus. Ecce sunt in Sabbatho, sicut Israelita in die festo. Si quis emat servos præputiatos a gentilibus, ecce sunt in Sabbatho, sicut Israelita in die intermedio solennitatis. Verba

ואימתי מזכירין עבודה זרה על פיהם בזמן שנודרין בהם . ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו למה נאמר לפי שהוא אומר לא תעשה כל מלאכה אין לי אלא דברים שהן משום מלאכה דברים שהן משום שבות מנין תלמוד לומר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ובשם אלהים אחרים לא תזכירו שלא תשבע לגוי ביראתו . ובשם אלהים אחרים לא תזכירו שלא תעשנו בית ועד לא יאמר לו היכן אתה שרוי במקום עבודה זרה פלונית . אתה ממתין לי אצל עבודה זרה פלונית רבי נתן אומר הרי הוא אומר הבה נבנה לנו עיר. ונאמר להלן שם . ונאמר כאן שם מה להלן עבודה זרה אף כאן עבודה זרה . רבי אומר ושם אלהים אחרים לא תזכירו לשבח. אבל לגנאי תלמוד לומר שקץ תשקצנו . עבודה זרה נקראת בלשון פנימה . חרם. שקץ תועבה. פסל מסכה. אלילים. תרפים. עצבים. גלולים. שיקוצים. חמנים. אבל המקום קרוי לשון שבח. אל אלהים. שדי צבאות. אהיה אשר אהיה . חנון ורחום. ארך אפים ורב חסד ואמת. חסין להגיד כי ישר יהוה צורי ולא עולתה בו.

שלש רגלים למה נאמר לפי שהוא אומר שלש פעמים . שומע אני בכל מקום ובכל עת שירצה תלמוד לומר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות יראה . להוציא הסומין . זכורך להוציא הנשים. כל זכורך. להוציא את חגרים טומטום ואנדרוגינוס . תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם . להוציא חרשים . ושמחת . להוציא חולה וקטן . לפני יהוה אלהיך . להוציא את הטמא מכאן אמרו הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן. וטומטום ואנדרוגינוס. החגר והסומא והחולה והקטן. את חג

R. Josia. R. Akiba immutat, Quando faciunt vinum libaminis? Quando memorant oribus suis Idololatriam. Et quando commemorant oribus suis Idololatriam? Quando iis vovent. *Et nunc quod dixi vobis observabitis*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Non facies omne opus*. Non probo nisi de rebus, quæ fiunt causa operis, res, quæ sunt propter quietem, unde probantur? Ex eo quod dictum est. *Et omne quod dixi vobis, observabitis*. *Et nomen deorum aliorum non memorabitis*. Non jurabis gentili in ejus terriculamento, *Et nomen deorum aliorum non memorabitis*. Non facies illis domum conventus; non dices illi; ubi habitas? in loco talis Idololatriæ. Me expecta prope talem Idololatriam. R. Nathan dicit. Ecce dictum est *Genes.* XI. 4. *Veni, ædificemus nobis urbem*. Et dictum est ibi *nomen*, & dictum est hic *nomen*, sicut illic designat Idololatriam, ita pariter hoc loco. Rabi dicit. *Et nomen deorum aliorum non memorabitis*. In laudem, sed in ignominiam. Dictum est enim *Deut.* VII. 27. *Detestando detestaberis illud*. Idololatria vocatur vocabulo turpi, sc. anathema, detestatio, abominatio, profanatio, futile, vanitates, turpitudines, execrationes, stercorarii dii, abominationes, & Chamanim; At Deus appellatur vocabulo laudis, sc. Deus deorum, omnipotens exercituum; ero, qui ero; gratificans, & misericors, tardus in furore, & magnus in misericordia, & veritate, potens; ad ostendendum: *Quoniam rectus Dominus fortitudo nostrum, & non est iniquitas in eo. Psal.* XCII. 16.

Tribus festis? Cur dictum est? Quia dictum est: *Tribus vicibus*. Crederem omni loco, & tempore quo libuerit? Idcirco dictum est; *In festo azymorum, & in festo septimanarum, & in festo tabernaculorum apparebit?* Ad excludendum cœcum: *Omnis masculus tuus*. Ad excludendum fœminas. *Omnis masculus tuus*. Ad excludendum peregrinos, obstructum, & androgynum. *Leges ista coram universo Israele in auribus eorum: Deut.* XXXI. 11. Ad excludendum surdos. *Et lætaberis*. Ad excludendum ægrotum, & puerum. *Coram Domino Deo tuo*. Ad excludendum immundum. Hinc dixerunt; omnes debent comparere, excepto surdo, stulto & puero, & obstructo, & androgyno, & claudo, & cœco, & ægroto, & puero. *Festum azymorum observabis*. Hinc dicebat R. Jehuda ben Bethera. *Sicut præcepi tibi*, Ne adducat nisi men-

המצורת תשמור . מכאן היה רבי יהודה בן בתירא אומר כלי אשר צויתיך . כדי שלא תהא מביא אלא בחרש האביב . לא יראו פני ריקם . בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בכספים הרי אתה דן נאמרה שמחה בארם ונאמרה שמחה בשלמים מה להלן בזבחים אף כאן בזבחים דבר אחר לא יראו פני ריקם בעולות או אינו אלא בשלמים הרי אתה דן נאמר שמחה בארם ונאמרה שמחה בשלמים מה שמחה אמורה בארם ברבר חראוי לבא בידי ארם אף שמחה אמורה בשלמים דבר הראוי לבא בידי שמים אינו דין שיהא שולחן שלך מלא ושלחן של רבך רקם.

וחג הקציר ביכורי מעשיך נאמר שלש רגלים בשביעית שלא יסתרסו שלשה רגלים ממקומן . שלש פעמים בשנה והלא כבר נאמר את פני הארון יהוה אלהיך ומה תלמוד לומר אלהי ישראל אלא על ישראל ייחד שמו ביותר . כיוצא בו שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד . והלא כבר נאמר יהוה אלהינו ומה תלמוד לומר יהוה אחד . אלא עלינו יחד שמו ביותר . כיוצא בו לכן כה אמר יהוה אלהי ישראל והלא כבר נאמר אלהי כל בשר . ומה תלמוד לומר אלהי ישראל . אלא על ישראל יחד שמו ביותר . כיוצא בו שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך . אלהים אלהיך אנכי לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך נגדי תמיד . אלהים אני לכל באי העולם אף על פי כן לא ייחדתי שמי אלא על עמי ישראל.

לא תזבח על חמץ דם זבחי . לא תשחט את הפסח ועדין חמץ קיים . דברי רבי ישמעאל . רבי עקיבא אומר אין לי אלא זביחה זריקה מנין תלמוד לומר דם זבחיך . רבי יהודה אומר הזבח שכלו שלי ואי זה זה תמיד . לא ילין חלב חגי עד בקר בא הכתוב ללמדך על החלבים שהם נפסלין בלינה על גבי הרצפה וזכיתי לדון על האיברים הואיל והחלבים מתנה על האשים ואיברים מתנה לאשים אם למדת על החלבים שהם נפסלין בלינה על גבי הרצפה יכול איברים יהא נפסלין בלינה

mense Abib. *Non apparebunt coram me vacui*. In ſacrificiis; tu dicis de ſacrificiis, aut non eſt dicendum niſi de argenteis nummis. Ecce tibi argumentum. Dictum eſt de lætitia in homine, & dictum eſt de lætitia in ſacrificiis pacificis, ſicut ibi in ſacrificiis, ita pariter hic in ſacrificiis. Alia expoſitio: *Non apparebunt coram me vacui*; In holocauſtis; tu dicis de holocauſtis, aut non eſt dicendum niſi de pacificis. Ecce tibi argumentum; Memoratur lætitia in homine, & memoratur lætitia in pacificis, ſicut in homine lætitia debet eſſet in re, quæ illi conveniat, ita pariter lætitia memorata in pacificis debet eſſe in re, quæ apta ſit, ut veniat de cœlo; non eſt æquum, ut tua menſa ſit plena, & menſa domini tui vacua.

Et feſtum meſſis primarum frugum operis tui: Memorantur tria feſta in anno ſeptimo, ne deſtruantur tria feſta ab locis ſuis. *Tribus vicibus in anno*; Atqui jam dictum eſt. *Coram Domino Deo tuo*. At cur dictum eſt; *Deus Iſrael?* Niſi quod Iſraeli ſit magis peculiare ejus nomen. Huic ſimile dictum eſt *Deut*. VI. 4. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter unus eſt*; Cur dictum eſt: *Deus unus?* Niſi quod nobis ſit magis peculiare ejus nomen. Huic ſimile dictum eſt; *Propterea ſic dicit Dominus Deus Iſrael*. Atqui jam dictum eſt: *Deus omnis carnis*. At cur dictum eſt: *Deus Iſrael?* Niſi quod Iſraeli ſit magis peculiare ejus nomen. Huic ſimile dictum eſt *Pſal*. LI. 7. *Audi, populus meus, & loquar, Iſrael, & teſtificabor tibi; Deus, Deus tuus ego ſum. Non in ſacrificiis tuis arguam te; holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper* Ego ſum Deus omnibus qui veniunt in mundum; quamvis ita ſit; tamen non eſt factum peculiare nomen meum, niſi in populo meo Iſrael.

Non immolabis cum fermento ſanguinem victimæ meæ. Non mactabis Paſcha, cum adhuc conſervetur fermentum. Verba R. Iſmael; R. Akiba dicit; Non probo niſi de immolatione, de aſperſione unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Sanguinem victimæ meæ*. R. Jehuda dicit; ſacrificium, quod totum eſt meum; & quodnam hoc eſt? Sacrificium juge. *Neque pernoctabit adeps ſolennitatis meæ uſque ad mane*. Venit rextus ad te docendum, quod adipes pernoctando profanarentur ſuper pavimento; & confirmo argumento de membris; Quoniam adipes dantur igni, & membra dantur igni, ſi per-

על גבי המערכה תלמוד לומר לא ילין חלב חגי עד בקר . אחר שלמדת על האיברים שאין נפסלין בלינה על גבי המערכה וזכיתי לדון על החלבים הואיל ואיברים מתנה לאשים והחלבים מתנה לאשים אם למדת על איברים שאינם נפסלין בלינה על גבי המערכה . יכול אף החלבים לא יהיו נפסלין בלינה על גבי הרצפה תלמוד לומר לא ילין חלב חגי עד בקר לענין שאמרנו . ראשית ביכורי אמדתך למה נאמרה פרשה זו לפי שנאמר ולקחת מראשית כל פרי האדמה. אין לי אלא פירות דרך ביכורים משקין מנין תלמוד לומר תביא בית יהוה אלהיך מכל מקום . ומה הפרש בין אלו לאלו . אלא אלו מביאין וקורין ואלו מביאין ואין קורין . אשר תביא מארצך להוציא ארוסין וחבורות . והגזלן והסקריקון. אשר יהוה אלהינו להוציא גרים ועבדים. נותן לנו להוציא נשים טומטום ואנדרוגינוס משמע מוציאן שלא יקראו ומוציאן שלא יביאו . תלמוד לומר תביא מכל מקום. ומה הפרש בין אלו לאלו. אלו מביאין וקורין ואלו מביאין ואין קורין.

לא תבשל גדי בחלב אמו. רבי שמעון אומר מפני מה נאמר בשלשה מקומות כנגד שלש בריתות שכרת הקדוש ברוך הוא עם ישראל אחת בחורב ואחת בערבות מואב ואחת בהר גריזים והר עיבל . רבי יאשיה אומר הראשון תחלה נאמר ואין דורשין תחלות. שני לו מה דין בהמה טהורה מטמאה במשא וטמאה מטמאה במשא אם למדת על טהורה שבשרה אסור להתבשל בחלבה: יכול אף טמאה אסור להתבשל בחלבה תלמוד לומר בחלב אמו ולא בחלב טמאה ולא בחלב אדם . רבי יונתן אומר מפני מה נאמרה בשלש מקומות . אחת לבהמה ואחת לחיה ואחת לעוף . אבא חנן משום רבי אלעזר מפני מה נאמר בשלשה מקומות . אחת לבהמה גסה ואחת לעזים ואחת לרחלים . רבי

si percepisti de adipibus, quod pernoctando super pavimento profanentur, crederem membra pernoctando super strue profanari? Idcirco dictum est: *Neque pernoctabit adeps solennitatis meæ usque ad mane*. Postquam percepisti de membris, quod pernoctando super strue non profanentur, & confirmavi argumento de adipibus; Quoniam membra dantur igni, & adipes dantur igni, si percepisti, quod membra pernoctando super strue non profanentur, crederem adipes pernoctando super strue non profanari? Idcirco dictum est; *Neque pernoctabit adeps solennitatis meæ usque ad mane*. Ea ratione, quam diximus. *Principium primitivorum terræ tuæ*. Cur dicta est hæc Paraſcha? Quia dictum est. *Deut.* XXVI. 2. *Tunc accipies de principio omnium fructuum terræ*. Non probo nisi de fructibus juxta consuetudinem primitivorum, de liquoribus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Adduces in domum Domini Dei tui*. Omnimode. Cur distinguit inter hos & illos? Nisi quod isti adducant, & legant, & illi adducant, & non legant. *Quem ingeres e terra tua. Deut.* l. c. Ad excludendum hortulanos, & societates, & raptorem, & tyrannum. *Quam Dominus Deus noster*. Ad excludendum proselytos & servos. *Dedit nobis*; Ad excludendum mulieres, obstructum, & androgynum; ex sensu literali excludam qui non legunt, & excludam qui non adducunt. Idcirco dictum est; *Adduces*: omnimode. Et cur distiguit inter hos & illos? Isti adducunt & legunt; & illi adducunt & non legunt.

Non coques hædum in lacte matris suæ; R. Simeon dicit; quare dictum est in tribus locis? Contra tria fœdera, quæ pactus est Deus S. B. cum Israel; primum in Horeb, & secundum in valle Moab, & alterum in monte Garizim, & Hebal. R. Josia dicit; primum a principio; dictum est enim: Quod non differant a principio duo. Secundo; Quænam est ratio in animali mundo? Quod polluat onere, & polluat, quod polluit onere. Si percepisti de mundo, quod legitimum est, interdictum esse coqui in lacte suo. Crederem etiam immundum interdictum esse coqui in lacte suo? Idcirco dictum est; *in lacte matris suæ*. Non autem in lacte animalis immundi neque in lacte hominis. R. Jonathan dicit; Cur dictum est in tribus locis? Semel in animali, & iterum in fera, & tertium in volucri. Aba Chanan nomine R. Elieser; Cur dictum est in tribus locis? Semel in animali crasso, & ite-

שמעון בן אלעזר אומר מפני מה נאמר בשלשה מקומות אחת לבהמה גסה ואחת לדקה ואחת לחיה. דבר אחר אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה. ואחד איסור בישול. דבר אחר אחד בין בארץ בין בחוצה לארץ. ואחת בפני הבית ואחת שלא בפני הבית. לפי שהוא אומר ראשית ביכורי ארמתך לא שמענו אלא בזמן שהביכורים נוהגים שם נוהג בשר בחלב. מקום שאין הבכורים נוהגים ובזמן שאין הבכורים נוהגין לא שמענו. תלמוד לומר לא תאכלו כל נבלה ונאמר לא תבשל גדי. מה נבלה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בפני הבית ושלא בפני הבית. אף בשר בחלב יהא נוהג כן. רבי עקיבא אומר מפני מה נאמר בשלשה מקומות פרט לחיה פרט לבהמה פרט לעוף רבי יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו כל נבלה ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו את שאסור בנבלה אסור לבשל בחלב. עוף שאסור משום נבלה יהא אסור לבשל בחלב תלמוד לומר בחלב אמו יצא עוף שאין לו חלב. אם יצאת בהמה טמאה אחרת בשחיטתה ואחרת במיתתה. לא תבשל. אין לי אלא שהוא אסור בבישול מנין שהוא אסור באכילה אמרת קל וחומר מה הפסח שאין בו בל תבשל יש בו בל תאכל. בשר בחלב שיש בו בל תבשל דין הוא שיש בו בל תאכל לא אם אמרת בפסח שאיסורו בבל דבר לכך הוא אסור באכילה תאמר בבשר בחלב שאין איסורו באכילה בבל דבר לכך לא יהא אסור באכילה. רבי עקיבא אומר אינו צריך אם גיד הנשה

& iterum in hædis, & tertium in ovibus. R. Simeon ben Elieſer dicit; Cur dictum eſt in tribus locis? Semel in animali craſſo, & iterum in minuto, & tertium in feta. Alia expoſitio: Unum eſu interdictum eſt, alterum uſu vetitum eſt, & alterum coctu interdictum eſt. Alia expoſitio; Alterum tam in terra quam extra terram; & alterum ſtante templo, & alterum diruto templo. Quia dictum eſt: *Principium primitivorum terræ tuæ*. Non audivimus niſi quo tempore obſervantur primitiva, obſervetur ibi etiam conſuetudo carnis in lacte; in loco, ubi primitiva non obſervantur, & tempore quo primitiva non obſervantur, non audivimus. Idcirco dictum eſt *Deut.* XIV. 21. *Ne comedetis ullum cadaver*. Et dictum eſt; *Non coques hædum*. Sicut cadaver obſervatur tam in terra, quam extra terram, tam ſtante templo, quam diruto templo; ita pariter caro in lacte obſervabitur. R. Akiba dicit; qua de cauſa dictum eſt in tribus locis? Specificat feram, ſpecificat animal, & ſpecificat volucrem. R. Joſe Galilæus dicit; Dictum eſt; *Non comedetis ullum cadaver*; Et dictum eſt; *Non coques hædum in lacte matris ſuæ*; Quod vetitum eſt in cadavere, vetitum eſt coquere in lacte, volucrem, qui interdictus eſt nomine cadaveris, vetitum erit coquere in lacte. Idcirco dictum eſt: *In lacte matris ſuæ*. Excluditur volucris, qui non habet lacte ſic excluſiſti animal, quod polluit tam ſua mactatione, quam morte ſua. *Non coques*. Non probo niſi quod coquere ſit vetitum, unde probatur, quod ſit interdictum comedere? Dixiſti? a minori ad majus. Si in Paſchate, ubi non eſt interdictum. *Non coques*; eſt interdictum; *Non comedes*. *Carnem in lacte*, in quo eſt interdictum; *non coques*, erit æquum, ut ſit interdictum; non comedes. Minime; ſi dixiſti in Paſchate, quod ejus interdictum ſit cum omni re; ideoque vetitum eſt comedere, dices de carne in lacte, in qua non eſt interdictum comedere cum omni re, ideoque non erit vetitum comedere? R. Akiba dicit Non eſt neceſſe; ſi in nervo luxato, in quo non eſt interdictum; *Non coques*; eſt interdictum; *Non comedes*; In carne in lacte, in qua eſt interdictum; *Non coques*, æquum eſt, ut ſit interdictum; *Non comedes*. Minime: ſi dixiſti de nervo luxato, interdictum fuit ante datam legem, ideoque vetitum eſt comedere; Dices de carne in la-

שאין בו בל תבשל יש בו בל תאכל
בשר בחלב שיש בו בל תבשל . דין הוא
שיש בו בל תאכל . לא אם אמרת
בגיד הנשה שאיסורו קודם מתן תורה
לכך אסור באכילה . תאמר בבשר בחלב
שאין איסורו קודם מתן תורה לכך לא
יהא אסור באכילה תלמוד לומר לא
תאכלנו הרי נבלה תוכיח שאין אסורה
קודם מתן תורה והיא אסורה באכילה
לא אם אמרת בנבלה שהיא מטמאה
במשא תאמר בבשר בחלב שאינו מטמא
במשא . חלב ודם יוכיחו שאין מטמאין
במשא ואסורין באכילה הם יוכיחו על
בשר בחלב אף על פי שאין מטמא
במשא יהא אסור באכילה . לא אם
אמרת בחלב ודם שחייבין עליהם כרת
תאמר בבשר בחלב שאין איסורו משום
כרת תלמוד לומר לא תאכל בו להביא
בשר בחלב שאסור באכילה . איסי אומר
לא תאכל הנפש עם הבשר להביא
בשר בחלב שאסור באכילה . איסי בן
נוריא אומר נאמר כאן קדושה ונאמר
להלן קדושה מה להלן אסור באכילה
אף כאן אסור באכילה. אין לי אלא אסור
באכילה . אסור בהנאה מנין . אמרת
קל וחומר . ומה ערלה שלא נעברה
בה עבירה אסורה באכילה ובהנאה
לא אם אמרת בערלה שלא היה
לה שעת ההיתר לפיכך אסורה בהנאה
תאמר בבשר בחלב שהיה לה שעת
היתר. חמץ בפסח יוכיח שהיה לו שעת
היתר ואסור בהנאה . לא אם אמרת
חמץ בפסח שחייבין עליו כרת תאמר
בבשר בחלב שאין חייבין עליו כרת. כלאי
הכרם יוכיחו שאין חייבין עליו כרת
ואסורין בהנאה. רבי אומר או מכור לנכרי
לא תבשל גדי אמרה תורה כשתמכרנו
לא תבשלנו ותמכרנו . מכאן למדת
שאסור בהנאה. לא תבשל אין לי אלא
חלב אמו וחלב אחותו גדולה מנין קל
וחומר הוא ומה אמו שאינה נכנסת
עמו לדיר להתעשר אסור לבשל בחלבה
אחותו שהיא נכנסת עמו לדיר להתעשר
דין הוא שיהא אסור לבשל בחלבה .
חלב עצמה בבשרה מנין . אמרת קל
וחומר ומה במקום שהתיר פרי עם
פרי בשחיטה אסר פרי עם האם . כאן
שאסר פרי עם פרי בבישול אינו דין

lacte, cujus interdictum non fuit ante datam legem, ideoque non erit vetitum comedere? Idcirco dictum est; *Non comedes de illo*. Ecce cadaver probet, cujus interdictum non fuit ante datam legem, & vetitum est comedere. Minime; si dixisti de cadavere, quod polluit onere, dices de carne in lacte, quæ non polluit onere? Adeps & sanguis probent, qui non polluunt onere, & interdictum est comedere, illi probent de carne in lacte, quæ quamvis non polluat onere, tamen vetitum est comedere. Minime; si dixisti de adipe & sanguine, quorum causa tenentur excidio, dices de carne in lacte, cujus causa non tenetur excidio? Idcirco dictum est. *Non comedes de illo*. Ad includendam carnem in lacte, quod esu sit interdicta. Ase dicit. *Non comedes animam cum carne*. Ad includendum carnem cum lacte, quod sit esu interdicta. Ase ben Nuria dicit; Dictum est hic קרושה, & dictum est illic קרושה, sicut illic interdicitur esus, ita pariter hic interdicitur esus. Non probo nisi quod esu sit interdicta, quod usu etiam interdicta sit, unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si arbor præputiata, in qua non sit peccatum, esu & usu interdicta est, caro in lacte, in qua sit peccatum, non erit æquum, ut sit esu & usu interdicta? Minime; si dixisti de arbore præputiata, in qua nou fuit tempus permissionis? Fermentum in Paschate probet, cui fuit tempus permissionis, & tamen usu interdictum est. Minime si dixisti de fermento in Paschate, cujus causa rei sunt excidii, dices de carne in lacte, cujus causa non fuut rei excidii? Heterogenea vineæ probent, quorum causa non tenentur excidio, tamen sunt usu interdicta. Rabi dicit: *Aut vendes alienigenæ. Deut.* XIV. 21. *Non coques hædum*. Dicit lex; Quando vendes illud, non vendes & coques. Hinc percipis, quod usu sit interdictum: *Non coques*; Non probo nisi, de lacte matris suæ, & de lacte sororis suæ majoris unde probatur? a minori ad majus; Si mater ejus, quæ non ingreditur in caulam, ut decimetur, vetitum est, ut coquatur in lacte suo; ejus soror, quæ ingreditur cum eo in caulam, ut decimetur, erit æquum, ut sit vetitum, ut coquatur in lacte suo. De lacte suo in carne sua unde probatur? Dixisti? argumento a minori ad majus; Si ubi permittit juvencos cum juvencis in mactatione, prohibet juvencos cum matre: Hic ubi prohibet ju-

שנאסור פרי עם האם . חלב עזים
ברחלים מנין . אמרת קל וחומר ומה
במקום שהתיר פרי עם פרי ברביעה
אסר פרי עם האם . כאן שנאסר פרי
עם פרי ברביעה אינו דין שנאסר פרי
עם האם . הוא הדין אף לבקר . מפני
מה דיבר הכתוב בגדי מפני שהחלב
מרובה באמו . רבי אומר נאמר כאן אמו
ונאמר להלן אמו מה להלן בשור וכשב
ועז הכתוב מדבר אף כאן בשור וכשב
ועז הכתוב מדבר . לא תבשל גדי בחלב
אמו . בשר בחלב אתה אסור לבשל
ולא כל שאר האיסורין . והדין נותן
ומה בשר בחלב שזה מותר בפני עצמו
וזה מותר בפני עצמו אסורים בבישול
שאר אסורין שבתורה שזה אסור בפני
עצמו וזה אסור בפני עצמו אינו דין שיהו
אסורין בבשול תלמוד לומר לא תבשל
גדי בחלב אמו . אין לי ﭏא בחולין
במוקדשין מנין אמרת אם נאסר בחולין
לא נאסר במוקדשין . לא אם אמרת
בחולין שכן אסר מליקה בחולין . תאמר
במוקדשין שלא אסר מליקה במוקדשין
תלמוד לומר בית יהוה ﭏהיך לא תבשל
גדי בחלב אמו . עד כאן פרשת דינין.

פרשת כי תשא

ויאמר יהוה ﭏ משה לא על ידי
מלאך ולא על ידי שליח . אך את
שבתותי תשמורו למה נאמר לפי שהוא
אומר לא תעשו כל מלאכה. אין לי
ﭏא דברים שהם משום מלאכה
משום שבות מנין תלמוד לומר את
שבתותי להביא דברים שהן משום
שבות. כבר היה רבי ישמעאל ורבי ﭏעזר
בן עזריה ורבי עקיבא מהלכין בדרך.
ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי ﭏעזר
בן עזריה מהלכין בדרך אחריהם ונשאלה

juvencos cum juvencis in coctione, non erit æquum, ut prohibeat juvencos cum matre? De lacte hædorum in ovibus unde probatur? Dixisti? argumento a minori ad majus. Si ubi permittit juvencos cum juvencis in coitione, prohibet juvencos cum matre, hic ubi prohibet juvencos cum juvencis in coitione, non erit æquum ut prohibeat juvencos cum matre? Ecce argumentum etiam pro bove. Qua de causa loquitur textus de hædo? Quia lac multiplicatur in ejus matre. Rabi dicit; Dictum est hic אמו, pariterque dictum est illic אמו, sic illic de bove, & agno, & hædo textus loquitur, ita pariter & hoc loco. *Non coques hædum in lacte matris suæ.* Carnem in lacte tu prohibes at non prohibes cetera omnia interdicta. At probari potest argumento; Si de carne in lacte, quod altera sit permissa seorsim, & altera sit permissus seorsim, vetitum est, ut simul coquatur; Cetera omnia prohibita in lege, quorum alterum interdictum est seorsim, & alterum interdictum est seorsim, non erit æquum ut vetitum sit, ut simul coquantur? Idcirco dictum est, *Non coques hædum in lacte matris suæ.* Non probo nisi in profanis, in sanctificatis unde probatur. Dixisti? Si vetitum est in profanis, non erit vetitum in sanctificatis? Minime? Si dixisti in profanis, causa est, quod unguesectio sit vetita in profanis; dices in sanctificatis, in quibus unguesectio non est interdicta? Idcirco dictum est: *In domum Domini Dei tui. Non coques hædum in lacte matris suæ.* Hactenus Parascha judiciorum.

SECTIO quæ inscribitur.
Quando accipies

ET *dixit Deus ad Mosen.* Non per Angelum, neque per legatum. *Veruntamen Sabbatha mea observabitis. Exod.* XXXI. 13. Cur dictum est? Quia dictum est: *Non facietis omne opus.* Non probo nisi de rebus, quæ sunt propter opus; propter sabbathum unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Sabbatha mea observabitis.* Ad includenda ea, quæ sunt propter Sabbathum. Aliquando R. Ismael & R. Eliezer ben Azaria, R. Akiba incedebant per viam. Levi Aseder, & R. Ismael ben R. Eliezer ben Azaria incedebant post eos, & coram illis hanc quæstionem excitarunt; unde probatur, quod cura animæ pellat Sabbathum? Respondit R. Ismael & dicit: *Si in effusione in-*

ven-

שאלה זו בפניהם. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי ישמעאל ואמר אם במחתרת ימצא הגנב. ומה זה הוא ספק שבא לגנוב ספק שבא להרוג. והרי דברים קל וחומר ומה שפיכות דמים שמטמא את הארץ ומסלקת את השכינה הרי היא דוחה שבת. קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר מה מילה שאינה אלא אחד מאיבריו של אדם דוחה שבת קל וחומר לשאר כל גופו אמרו לו ממקום שבאת מה להלן בודאי אף כאן בודאי. רבי עקיבא אומר אם דוחה רציחה את העבודה שהיא דוחה שבת קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה השבת. רבי יוסי הגלילי אומר כשם שהוא אומר אך את שבתותי תשמורו. אך חלק. ויש שבתות שאתה דוחה ויש שבתות שאתה שובת. רבי שמעון בן מנסיא אומר הרי הוא אומר ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם שבת מסורה ואי אתם מסורין לשבת. רבי נתן אומר ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם. חלל שבת אחת כדי שתשמור שבתות הרבה. כי אות היא ביני וביניכם ולא ביני ובין אומות העולם. לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות. לדעת כי אני יהוה מקדשכם למה למה נאמר לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת. שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן תלמוד לומר לדעת כי אני יהוה. לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת. כי אני יהוה מקדשכם לעולם הבא. כגון קדושת שבת בעולם הזה נמצינו למדין שהוא מעין קדושת העולם הבא וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת. לעולם שכלו שבת.

ושמרתם את השבת. זה הוא שהיה רבי שמעון בן מנסיא אומר לכם שבת מסורה. ואי אתם מסורים לשבת כי קדש היא לכם. מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל. מה לפלוני חנותו נעולה שהוא משמר את השבת. מה לפלוני בטל ממלאכתו שהוא משמר את השבת. מעיד למי שאמר והיה העולם שברא את עולמו בששה ימים ונח ביום השביעי וכן הוא אומר ואתם

ventus fuit fur. Exod. XXII. I. Sicut iste dubium est utrum veniat ad furandum, an ad occidendum. Ecce argumentum a minori ad majus; Si effusio sanguinum, qui polluit terram, & removet Divinitatem, pellit Sabbathum; multo magis cura animæ pellet Sabbathum. Respondit R. Elieser ben Azaria, & dixit. Si circumcisio, quæ non est nisi in aliquo ex membris hominis pellit Sabbathum; multo magis pro toto corpore. Dixerunt illi; ab loco unde adduxisti; sicut ibi certe, ita pariter & hic. R. Akiba dixit; si homicidium pellit ministerium, quod pellit Sabbathum, multo magis cura animæ pellet Sabbathum. R. Jose Galilæus dixit; sicut dictum est; *Veruntamen Sabbatha mea observabitis*; ita pariter distingue; Sunt Sabbatha, quæ tu pelles; & sunt Sabbatha, quæ tu observabis. R. Simeon ben Manasia dixit: Ecce dictum est *Exod.* XXXI. 14. *Et observabitis Sabbathum*; *quia sanctitas est vobis*; vobis Sabbathum est traditum; at vos non traditi estis Sabbatho. R. Nathan dicit; Dictum est ibid. *Observabunt filii Israel Sabbathum, ad faciendum Sabbathum in generationibus suis*. Qui profanat unum Sabbathum, ut observet multa Sabbatha: *Quia signum est inter me, & inter vos*. Non autem inter me, & inter nationes mundi: *In generationibus vestris*; ut observetur in generationibus. *Ad sciendum*; *quia ego Dominus sanctificans vos*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et observabunt filii Israel Sabbathum*; Crederem vel surdus, stultus, & puer? Idcirco dictum est: *Ad sciendum quia ego Dominus*. Non dixi nisi de eo, in quo sit scientia. *Quia ego Dominus sanctificans vos*. In seculo futuro; sicut sanctificastis Sabbathum in hoc seculo. Deprehenditur, quod percipiamus, quod sit fons sanctificationis seculi futuri: Et sit dictum est *Psal.* XCII. I. *Psalmus cantici in die Sabbathi*. In æternum, quod perfecerunt Sabbathum.

Et observabitis Sabbathum. Hoc est quod dicebat R. Simeon ben Manasia; vobis traditum est Sabbathum; Non autem vos traditi estis Sabbatho. *Quia sanctitas est voais*. Ostendit, quod Sabbathum augeat sanctitatem Israeli: Sicut tali clausa est officina, quia observavit Sabbathum; Sicut tali intermissum est de ejus opere, quia observavit Sabbathum, testatur illi, qui dixit; & fuit mundos, quod creavit sex diebus mundum suum, & die septimo quievit. Atque ita dictum est *Isai.*

עדי נאם יהוה ואני אל. מחלליה מות
יומת למה נאמר לפי שהוא אומר כל
העשה בו מלאכה ביום השבת עונש
שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר
ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך. לא
תעשה כל מלאכה אין לי אלא עונש
ואזהרה על מלאכת היום. עונש
ואזהרה על מלאכת הלילה מנין
תלמוד לומר מחלליה מות יומת. עונש
שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר
ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך שאין
תלמוד לומר שבת מה תלמוד לומר
שבת אלא להביא את הלילה בכלל
אזהרה דברי רבי יוסי ברבי יאשיה. רבי
יהודה בן בתירא אומר הרי הגוים
שהקיפו את ארץ ישראל וחללו ישראל את
השבת שלא יהו ישראל אומרין הואיל
והללנו מקצתה נחלל את כולה תלמוד
לומר מחלליה מות יומת. אפילו כהרף
עין. מחלליה מות יומת. כי כל העושה
בו מלאכה ונכרתה הנפש ההיא עד
שיעשה מלאכה גמורה הרי שכתב אות
אחת שחרית ואות אחת בין הערבים.
או שארג חוט אחד בשחרית וחוט אחד
בין הערבים שומע אני יהא חייב תלמוד
לומר ושמרתם את השבת כי קדש
היא לכם מחלליה מות יומת כי כל
העושה בו מלאכה ונכרתה הנפש
ההיא עד שיעשה מלאכה גמורה.

ונכרתה הנפש ההיא מעמיה. למה
נאמר לפי שהוא אומר מחלליה מות
יומת. אין לי אלא המזיד בהתראת
עדים. המזיד בינו לבין עצמו מנין תלמוד
לומר ונכרתה להביא המזיד בינו לבין
עצמו. ונכרתה. אין הכרתה אלא
הפסקה. הנפש ההיא מזידה. דברי
רבי עקיבא מקרב עמה. ועמה בשלום.
ששת ימים תעשה מלאכה. וכתוב
אחד אומר ששת ימים תעבוד ועשית
כל מלאכתך. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו
אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום
מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר

XLIII. 10. *Vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus. Profanans illud, interficiendo interficietur.* Cur dictum est? Quia dictum est. *Quia omnis faciens opus in die Sabbathi.* Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Exod.* XX. 20. *At die septimo Sabbathum erit Domino Deo tuo. Non facies omne opus.* Non probo nisi de pœna, & præmonitione de opere diurno, pœna, & præmonitio de opere nocturno, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Profanans illud interficiendo interficietur.* Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est: *At die septimo, Sabbathum erit Domino Deo tuo.* Quod non erat necesse ut diceretur *Sabbathum.* Cur igitur dictum est *Sabbathum?* Ad includendam noctem in genere præmonitionis. Verba R. Jose bar R. Josia. R. Jehuda ben Bethera dicit: Ecce gentiles circumeunt terram Israel, & profanant Israelitæ Sabbathum; ne dicant Israelitæ, quoniam partem profanavimus, profanemus totum; Idcirco dictum est; *Profanans illud interficiendo interficietur;* vel ictu oculi, *sc. momento. Profanans illud interficiendo interficietur. Quia omnis faciens in eo opus excindetur anima illa.* Donec faciat opus perfectum. Ecce si scribat literam unam mane, & alteram vespera, si consuat filum unum mane, & alterum inter vesperas, crederem esse reum? Idcirco dictum est. *Et observabitis Sabbathum, quia sanctitas est vobis; Profanans illud interficiendo interficietur; Quia omnis faciens in eo opus, excindetur anima illa.* Donec faciat opus perfectum.

Et excindetur anima illa de populo suo. Cur dictum est? Quia dictum est: *Profanans Sabbathum interficiendo interficietur.* Non probo nisi de eo, qui per contumaciam faciat videntibus testibus; Qui per contumaciam faciat inter se & seipsum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& excindetur.* Ad includendum illum, qui per contumaciam faciat inter se & seipsum. *Et excindetur.* Non est ונכרתה, nisi excidium; *Anima illa;* quæ faciat per contumaciam. Verba R. Akiba. *De medio populi sui;* & populus suus in pace. *Sex diebus fiet opus.* Et alter textus dicit *Exod.* XX. 9. *Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum.* Quomodo conciliantur hi duo textus? Nisi quod quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, opus eorum per manus aliorum perficitur; Dictum est enim: *fiet opus.* Et similiter dictum

תעשה מלאכה. וכן הוא אומר ועמדו
זרים ורעו צאנכם . ובני נכר איכרכם
וכרמיכם. וכשאין עושין רצונו של מקום
מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר
ועשית כל מלאכתך . ולא עוד אלא
ועבדת את אויביך אשר ישלחנו יהוה
בך . ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך .
למה נאמר לפי שהוא אומר אלה מועדי
יהוה מקראי קדש יכול כשם שקדושת
מועדות מסורה לבית דין כך תהא
קדושת שבת מסורה לבית דין . תלמוד
לומר ויום השביעי שבת שבתון קדש
ליהוה לשם שבת מסורה ואינה מסורה
לבית דין וכן הוא אומר ושמרתם את
השבת . ושמרו בני ישראל את השבת
זה הוא שהיה רבי נתן אומר חלל
עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות
הרבה . רבי אליעזר אומר דבר שהברית
כרותה לו ואי זו זו מילה. רבי אלעזר
בן פרטא אומר כל המשמר את השבת
כאלו עשה השבת שנאמר לעשות את
השבת . רבי אומר כל המשמר שבת
אחת כתקנה מעלה עליו הכתוב כאלו
שומר שבתות מיום שברא הקדוש ברוך
הוא את עולמו עד שיהיו מתים שנאמר
ושמרו בני ישראל את השבת ביני ובין
בני ישראל אות היא לעולם . ולא ביני
ובין אומות העולם. אות היא לעולם
מגיד שאין שבת בטלה מישראל וכן את
מוצא שבכל דבר שנתנו ישראל נפשם
עליו כגון שבת ומילה ותלמוד תורה
וטבילה הרי אלו נתקיימו בידם ואין
ניטלין. וכל דבר שלא נתנו ישראל נפשם
עליו כגון בית המקדש ושמטים ויובלות
והדיינין לא נתקיימו בידם . שבת וינפש
ממה שבת מן העבודה או מן הדין
תלמוד לומר וינפש . מגיד שאין הדין
בטל מלפניו לעולם . וכן הוא אומר
צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו

eſt *Iſai.* LXI. 5. *Et ſtabunt alieni, & paſcent pecora veſtra, & filii peregrinorum, agricolæ, & vinitores veſtri erunt.* Et quando non faciunt voluntatem Dei, eorum opus per eorum manus perficitur; Dictum eſt enim. *Et facies omne opus tuum;* Non ſolum hoc, ſed: *Operaberis inimicis tuis, quos immiſerit Dominus contra te. Deut.* XXVIII. 48. *At die ſeptimo Sabbathum erit Domino Deo tuo.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Levit.* XXIII. 4. *Iſti ſunt conventus Domini convocationes ſanctæ.* Crederem ſicut ſanctificatio conventuum tradita eſt Synhedrio, ita pariter ſanctificatio Sabbathi tradita ſit Synhedrio? Idcirco dictum eſt: *At die ſeptimo quieta ceſſatio erit Domino, ſancta Domino.* Domino Sabbathum traditum eſt, at non traditum eſt Synhedrio. Atque ita dictum eſt; *Et obſervabitis Sabbathum. Et obſervabunt filii Iſrael Sabbathum.* Hoc eſt quod dicebat R. Nathan; In quo profanetur unum Sabbathum, æque reputabitur, ac ſi obſervaverit multa Sabbatha; R. Elieſer dicit; propter rem, cujus cauſa ictum eſt fœdus. Et quænam hæc eſt? circumciſio. R. Elieſer ben Partha dicit; Qui obſervaverit Sabbathum æque reputatur, ac ſi fecerit Sabbathum; Dictum eſt enim: *Ad faciendum Sabbathum.* Rabi dicit; Qui obſervat unum Sabbathum, ab textu illi imputatur, æque ac obſervaverit omnia Sabbatha ab die, qua creavit Deus S. B. mundum ſuum uſque ad reſurrectionem mortuorum; Dictum eſt enim: *Et obſervabunt filii Iſrael Sabbathum; Inter me & filios Iſrael ſignum eſt ipſum in æternum.* Non autem inter me & nationes mundi. *Signum eſt ipſum in æternum;* Oſtendit, quod non ceſſabit Sabbathum ab Iſraele; Et ſic tu invenis, quod in quavis re, in qua dederunt filii Iſrael animas ſuas, ſicut eſt Sabbathum, & circumciſio, & doctrina legis, & lavatio, conſerventur in eorum manibus; & nunquam auferentur. Res vero, in quibus non dederunt Iſraelitæ animas ſuas, ſicuti eſt domus ſanctuarii, & anni ſeptimi, & jubilæa, & judicia, non ſervabuntur in eorum manibus. *Sabbathum, & quieſcet;* A quo quieſcet? ab miniſterione, an ab judicio? Idcirco dictum eſt: *Et quieſcet.* Oſtendit; quod judicium in conſpectu ejus non ceſſabit in æternum. Et ſic dictum eſt *Pſal.* LXXXIX. 14. *Juſtitia, & judicium præparatio ſolii tui: Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam.* Et ſimiliter dictum eſt *Deuter.*

Crea-

פניך . ואומר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וגו׳.

חסלת מסכת נזיקין
והיא פרשת ואלה
המשפטים.

פרשת ויקהל

ויקהל משה וגו׳ . למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר ועשו לי מקדש שומע אני בין בחול בין בשבת. ומה אני מקיים מחלליה בשאר כל מלאכות חוץ ממלאכת המשכן. ומה אני מקיים ועשו לי מקדש בשאר כל הימים חוץ מן השבת . או אף בשבת והדין נותן . ומה עבודה שאינה באה אלא מכח המכשירין הרי היא דוחה שבת . מכשירי עבודה שאין באה אלא מכחן אינו דין שידחו את השבת. כגון שנטל קרנו של מזבח או שנפגמה הסכין שומע אני . יתקנם בשבת תלמוד לומר ויקהל משה בחול ולא בשבת ויאמר אליהם את הדברים וגו׳ . רבי אומר להביא שלשים ותשע מלאכות שאמר להם משה על פה . ששת ימים תעשה מלאכה . וכתוב אחד אומר ששת ימים תעבוד בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים . וכשאינן עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן. וביום השביעי שלא יהו ישראל אומרים הואיל ומותרים בעשיית מלאכה בבית המקדש נהא מותרין בגבולין תלמוד לומר וביום השביעי יהיה לכם קדש ולמקום חול וכל העושה בו מלאכה יומת ולא בו ובחברו . והרי שחל יום הכפורים להיות ערב שבת ועשה מלאכה בין השמשות שומע אני יהא חייב תלמוד לומר כי כל העושה בו מלאכה יומת ולא בו ובחברו.

לא תבערו אש וגו׳ לפי שהוא אומר בחריש ובקציר תשבות שבות מחריש בשעת הקציר . שבות מערב שביעית לשביעית אין לי אלא שהוא שובת

Creatoris perfectum est opus, *nam omnes viæ ejus sunt judicium*.

Absolutus est tractatus damnorum, & hæc Parascha, quæ inscribitur;
Et hæc sunt judicia.

SECTIO, quæ inscribitur:
Et congregavit.

ET congregavit Mose &c. Cur dicta est hæc sectio? Quia dictum est: *Et facient mihi sanctuarium*. Crederem tam die profano, quam Sabbatho? Quomodo ego explicabo. *Profanans illud*? In reliquis omnibus operibus, excepto opere tabernaculi. Et quomodo ego explicabo: *Et facient mihi sanctuarium*? Ceteris diebus, excepto Sabbatho; aut etiam Sabbatho. Et probari potest argumento. Si ministerium, quod non venit nisi ex facultate rectificantium, pellit Sabbathum; Quæ rectificant ministerium, quæ non veniunt ex sua facultate, non erit æquum, ut pellant Sabbathum? e. g. si elevetur cornu alteris, aut incidatur secespita, crederem concinnari posse Sabbatho? Idcirco dictum est; *Et congregavit Mose*. In die profano, non autem in Sabbatho. *Et locutus est ad eos hæc verba*. Rabi dicit; ad includenda novem & triginta opera, de quibus Mose ad illos oretenus locutus est. *Sex diebus fiet opus*; Et alter textus dicit: *Sex diebus operaberis*. Quo tempore Israelite faciunt voluntatem Dei, aliorum manu fit eorum opus; quando vero non faciunt Dei voluntatem, eorum opus eorum manibus fit: *At die septimo*. Ne dicerent Israelitæ; quandoquidem nobis licet facere opus in domo sanctuarii, licebit quoque in terminis; Idcirco dictum est; *At die septimo sit vobis sanctitas*; At in loco profano; *Omnis faciens in eo opus interficietur*; Et non in eo, & in ejus simili. Si cadat dies expiationum in vigiliam Sabbathi, & faciat opus inter soles, crederem esse reum? Idcirco dictum est; *Omnis faciens in eo opus, interficietur*. Non autem in eo, & in ejus simili.

Non accendetis ignem; Quia dictum est in *Exod.* XXXIV. 22. *In aratione & messe cessatione cessabis*. Quies a vigilia septimi ad septimum; non probo nisi quod quiescat a vigilia septimi, ad septimum; crederem quod quiesceret etiam a vespera Sabbathi ad vesperam

מערב שביעית לשביעית יכול כן ישבות
מערב שבת לערב שבת . ועוד קל
וחומר ומה שביעית שאין חייבין עליה
כרת ולא מיתת בית דין הרי הוא
שובת מערב שביעית לשביעית . שבת
שחייב עליו כרת ומיתת בית דין דין
הוא שישבות מערב שבת לשבת או
יהיה רשאי להדליק לו נר או להטמין
לו את החמין או לעשות לו מדורה
תלמוד לומר לא תבערו אש בכל
מושבותיכם ביום השבת ביום השבת
אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר
מערב שבת לשבת . דבר אחר לא
תבערו אש בכל מושבותיכם. לפי שנאמר
אש תמיד וגו׳ שומע אני בין בחול בין
בשבת ומה אני מקיים מחלליה מות
יומת בשאר כל מלאכות חוץ מן המערכה
ומה אני מקיים לא תכבה כל הימים
חוץ מן שבת תלמוד לומר לא תבערו
אש בכל מושבותיכם אי אתה מבער
אבל אתה מבער בבית המקדש . אמר
אחד מתלמידי רבי ישמעאל הרי הוא אומר
לא תבערו אש למה נאמר לפי שהוא
אומר וכי יהיה באיש חטא . שומע אני
בין בחול בין בשבת . ומה אני מקיים
מחלליה מות יומת בשאר כל המיתות
חוץ ממיתת בית דין או אינו אפילו
במיתת בית דין. ומה אני מקיים ותלית
אותו על עץ בשאר כל הימים חוץ מן
השבת תלמוד לומר לא תבערו אש וגו׳.
שריפה בכלל היתה ויצאת ללמד מה
שרפה שהיא אחת ממיתות בית דין
אינה דוחה את השבת אף כל שאר
מיתות בית דין לא ידחו את השבת ,
רבי יונתן אומר לא תבערו אש למה
נאמר לפי שנאמר ויקהל משה שומע
אני לא יהא חייב עד שיעבור על
שלשים ותשע אבות מלאכות תלמוד לומר
בחריש ובקציר עד שיעבור על שתים .
ואם לאו אינו חייב תלמוד לומר לא
תבערו . הבערה היתה בכלל ויצאת
ללמד לא מה הבערה מיוחדת שהיא
אחת משלשים ותשע אבות מלאכות חייב
עליה אף כל שאר שלשים ותשע אבות
מלאכות חייב עליה בפני עצמה. רבי
נתן אומר לא תבערו אש למה נאמר

Sabbathi : & præterea probatur argumento a minori ad majus; Si in septimo , ubi non tenetur excidio , neque morte a Synhedrio infligenda , quiescere debebat a vespera septimi usque ad vesperam septimi; In Sabbatho, in quo tenebatur excidio , & morte a Synhedrio infligenda , erit æquum , ut quiescere debeat a vespera Sabbathi ad Sabbathum . Aut fortasse erit illi facultas accendendæ lucernæ , aut obtegendi res calidas , aut faciendi pyram ? Idcirco dictum est , *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus vestris in die Sabbathi* . In die Sabbathi tibi non licet accendere , sed potes accendere a vespera Sabbathi ad Sabbathum. Alia expositio . *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus vestris* . Quia dictum est *Levit.* VI. 13. *Ignis perpetuus* . Crederem tam die profano , quam Sabbatho? Quomodo ego explicabo : *Profanans illud interficiendo interficietur* ? In ceteris omnibus operibus, excepta strue. Et quomodo ego explicabo ; *Non extinguetur* ? *Levit.* ibid. Cunctis diebus , excepto Sabbatho . Idcirco dictum est ; *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus vestris*; Tu non potes accendere , at potes accendere in domo sanctuarii . Dixit unus ex discipulis Rabi Ismael ; Ecce dictum est : *Non accendetis ignem* , Cur dictum est ? Quia dictum est *Deuter.* XXI. 22. *Cum autem fuerit in viro peccatum* . Crederem tam die profano , quam Sabbatho ? Quomodo ego explicabo: *Profanans illud interficiendo interficietur* ? Exceptis suppliciis Synhedrii, aut non etiam non exceptis suppliciis Synhedrii . Quomodo ego explicabo ; *& suspendens eum in ligno* ? Ibid. Reliquis omnibus diebus excepto Sabbatho : Idcirco dictum est : *Non accendetis ignem &c.* Combustio erat in genere , & exiit ad docendum ; Sicut combustio , quæ est unum ex suppliciis Synhedrii , non pellit Sabbathum , ita pariter reliqua omnia supplicia Synhedrii non pellent Sabbathum . Rabi Jonathan dicit ; *Non accendetis ignem* ; Cur dictum est ? Quia dictum est . *Et congregavit Mose*. Crederem , quod non teneatur , donec transgrediatur novem & triginta patres operum ? Idcirco dictum est : *In aratione & messe* ; donec duos transgrediatur; Si minus, non erit reus : Idcirco dictum est : *Non accendetis*. Combustio erat in genere , & exiit ad docendum ; Sicut combustio est peculiaris , quod sit unus ex novem & triginta patribus operum , & propter eam

לפי שהוא אומר ויקהל משה שומע אני יהא רשאי להדליק לו את הנר ולהטמיק לו את החמין לעשות לו מדורה תלמוד לומר לא תבערו אש ביום השבת ביום השבת אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר ביום טוב.

eam tenetur, ita pariter in reliquis omnibus patribus operum reus erit seorsim. R. Nathan dicit; *Non accendetis ignem*; Cur dictum est? Quia dictum est: *Et congregavit Mose*; Crederem facultatem esse accendendi lucernam, & obtegendi res calidas & faciendi pyram? Idcirco dictum est: *Non accendetis ignem in die Sabbathi*; In die Sabbathi non potes accendere; at potes accendere in die festo.

SI-

SIPHRA

Commentarius antiquiſſimus, & eruditiſſimus in *Leviticum*.

NUNC PRIMUM A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine redditus.

א

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת מקל וחומר מגזרה שוה מבנין אב מכתוב אחד . מבנין אב משני כתובים. מכלל ופרט מפרט וכלל. מכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל.

ב כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא . כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ליטען טען אחר שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ליטען טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר כל דבר שהיה בכלל

I.

RABI Iſmael dicit; Tredecim modis exponitur lex, ſc. [1] a minori ad majus [2] a pari; [3] conſtitutione principii ex duobus textibus, [4] a generali, & particulari; [5] a particulari & generali; [6] a generali, & particulari, & generali, tu non potes differere niſi juxta ſubjectum particularis; [7] a generali, quod opus habeat particulari; & a particulari, quod opus habeat generali.

II. [8] Omne quod erat in genere, & exiit ex genere ad docendum, non ad docendum de ſeipſo exiit, ſed ad docendum de toto genere exiit. [9] Omne quod erat in genere, & exiit ab genere ad diſceptandum de eodem ſubjecto, exit ad allevandum, non ad aggravandum: [10] Omne quod erat in genere, & exiit de genere ad diſceptandum de re, quæ non ſit ejuſdem ſubjecti, exit ad allevandum, & ad aggravandum. [11] Omne quod erat in gene-

ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש ואי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו וכן שני כתובין המכחישין זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהן.

ג מקל וחומר כיצד ויאמר יהוה אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון תסגר מרים שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף.

ד מגזרה שוה כיצד נאמר בשומר חנם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ונאמר בשומר שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. מה בשומר חנם שנאמר בו אם לא שלח ידו פטר את היורשין אף בשומר שכר שנאמר בו אם לא שלח ידו יפטור בו את היורשין.

ה מבנין אב מכתוב אחד כיצד לא המשכב כהרי המושב ולא המושב כהרי המשכב הצד השוה שבהן שהן כלים עשויין לנוח אדם לבד והזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים אף כלים שהן השויין לנוח אדם לבדו יהא הזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים יצא המרכב שהוא עשוי לסיבלון אחד.

ו מבנין אב משני כתובים כיצד לא פרשת הנידות כהרי פרשת שלוח טמאים ולא פרשת שלוח טמאים כהרי פרשת הנידות הצד השוה שבהן שהם בצו מיד ולדורות אף כל דבר שהוא בצו יהא מיד ולדורות.

ז מכלל ופרט כיצד מן הבהמה כלל מן הבקר ומן הצאן פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט.

ח מפרט וכלל כיצד כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט וכל

nere, & exiit ex genere ad differendum de re nova, tibi non licet reducere ad genus, donec expresse ipse textus ad genus reducat: [12] Res quæ docetur ab ejus subjecto; & res, quæ docetur ab suo fine. [13] Et similiter duo textus, qui sint contradictorii, donec veniat tertius textus, & conciliet.

III. A minori ad majus quomodo? *Tum dixit Dominus ad Mosen: Si pater ejus spuisset in faciem ejus, nonne pudore suffunderetur septem diebus? Numer.* XII. 14. Multo magis pro Divinitate quatuordecim diebus; Sed satis est, ut deductum sit simile deducenti; Claudatur Mirjam septem diebus extra castra, & deinde recipiatur.

IV. A pari quomodo? Dictum est in custode gratuito; *Quando non extenderit manum sua ad opus proximi sui. Exod.* XXII. 8. Et dictum est in custode mercenario: *Quando non extenderit manum suam ad opus proximi sui.* Ibid. Sicut custos gratuitus, de quo dictum est; *Quando non extenderit manum suam*, absolvit hæredes; ita pariter custos mercenarius, de quo dictum est; *Quando non extenderit manum suam*; absolvit hæredes.

V. Ab constitutione principii ex uno textu; Quomodo? Non est stratum sicut sedile, neque sedile sicut stratum; paritas, quæ inter ea intercedit, hæc est; quod sint vasa facta ad quietem hominis duntaxat, & seminifluus immundat illud in majori parte, ad polluendum hominem tactu, & onere, atque etiam ad polluendum vestes. Ita pariter vasa omnia, quæ facta sint ad quietem hominis, seminifluus in majori parte immundabit, ad polluendum hominem tactu & onere, & ad polluendum vestes; excluditur sella, quæ solum facta est ad portandum.

VI. Ab constitutione principii ex duobus textibus; quomodo? Non est separatio menstruatarum, sicut separatio missionis immundorum, neque separatio dimissionis immundorum sicut separatio menstruatarum; paritas quæ inter illos intercedit, hæc est, quod ambo jubeantur tam pro eo tempore quam pro generationibus; ita pariter quæ sunt his similia, jubentur tam pro eo tempore, quam pro generationibus.

VII. Ab generali & particulari; quomodo? *De animalibus*. Generale; *De bobus, & ovibus*: particulare; generale & particulare, non est in generali, nisi quod sit in particulari.

VIII. A particulari, & generali; quomodo? *Quum dederit vir socio suo asi-*

בהמה לשמור כלל פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט · מכלל ופרט וכלל כיצד ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל. בבקר ובצאן ביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגדולי קרקע אף אין לי אלא כלל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגדולי קרקע יצאו כמהין ופטריות.

ט מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל כיצד קדש לי כל בכור . יכול אף נקבה במשמע תלמוד לומר זכר · אי זכר יכול אפילו יצאת נקבה לפניו . תלמוד לומר פטר רחם אי פטר רחם יכול אפילו לאחר יוצא דופן תלמוד לומר בכור זהו כלל הצריך לפרט ופרט שהוא צריך לכלל.

פרק א

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא · כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר ליהוה וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא והלא שלמים בכלל כל הקרשים היו דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה לחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים · וכשיצאו מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצאו . אלא ללמד על הכלל כלו יצאו לומר לך מה שלמים מיוחדין קדשים שקדושתן קדושת מזבח . אף אין לי אלא כל דבר שקדושתו קדושת מזבח יצאו קדשי בדק הבית.

ב כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטעון טען אחר שהוא כענינו יצא

asinum, *aut bovem*, *aut agnum*. *Exod.* XXII. 10. Particulare; *& omne animal ad custodiendum*; Generale, particulare, & generale; generale addit particulari. Ab generali, & particulari, & generali; quomodo? *Et dabis argentum pro omni*, *quod desideraverit anima tua*. *Deut.* XIV. 26. Generale; *Pro bobus & pro ovibus*, *pro vino*, *& pro sycera*; Particulare; *Pro cunctis denique quæ petierit anima tua*; Iterum generale; generale, & particulare, & generale; Tu non potes explicare nisi juxta particulare; & hic tibi dici; Sicut particulare definit rem, quæ nata sit, & nata sit ex terra, & quæ crescat de terra; ita pariter ego non probo nisi de omni re, quæ nata sit, & nata sit ex terra, & quæ crescat de terra; excluduntur fungi, & boleti.

IX. Ab generali, quod opus habeat particulari, & a particulari quod opus habeat generali; quomodo? *Sanctifica mihi omne primogenitum*. *Exod.* XIII. 2. Crederem vel fœminam juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *masculum*; Si masculum, crederem vel si fœmina egrediatur ante illud? Idcirco dictum est; *Aperturam vulvæ*; Si aperturam vulvæ, crederem vel postquam egressum sit ex latere? Idcirco dictum est: *primogenitum*: Hoc est generale, quod opus habet particulari, & particulare, quod opus habet generali.

CAPUT I.

I. Omne quod est in genere, & egreditur de genere ad docendum, non ad docendum de seipso egreditur, sed ad docendum de toto genere egreditur. Quomodo? *Et anima*, *quæ comederit carnem de victima pacificorum*, *quæ est Domino*, *& immunditiès fuerit super ea*, *excindetur anima illa*. *Levit.* VII. 20. Atqui pacifica erant in genere omnium sacrificiorum; scriptum est enim Ibid. vers. 37. *Hæc est lex holocausto*, *& muneri*, *sacrificio pro peccato*, *& sacrificio pro delicto*, *& implementis*, *& sacrificio pacificorum*. Et quando educta sunt de genere ad docendum, non educta sunt ad docendum de seipsis, sed ad docendum de toto genere educta sunt; Tibi dicit; Sicut pacifica sunt peculiaria, quod eorum sanctitas est sanctitas altaris; ita pariter ego non probo nisi de omni re, cujus sanctitas sit sanctitas altaris; excluduntur sanctitates instaurationis domus.

II. Omne quod erat in genere, & egreditur ex genere, ad disceptandum de

להקל ולא להחמיר כיצד ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא וכתיב או בשר כי יהיה בעורו מכות אש . והלא השחין והמכוה בכלל כל הנגעים היו . וכשיצאו מן הכלל ליטעון טען אחר שהוא בענינו יצאו להקל ולא להחמיר . להקל עליהן שלא ידונו במחיה ושלא ידונו אלא בשבוע אחד.

ג כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטען טען אחר שלא בענינו יצא להקל ולהחמיר . כיצד ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן. והלא הראש והזקן בכלל עור ובשר היו . וכשיצאו מן הכלל ליטען טען אחר שלא בענינו יצאו להקל ולהחמיר להקל עליהן שלא ידונו בשער לבן. ולהחמיר עליהן שידונו בשער צהוב.

ד כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש ואי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש . כיצד ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה במקום הקדש שאין תלמוד לומר כי כחטאת האשם הוא לכהן . אלא לפי שיצא לידון בדבר חדש בבוהן יד ובבוהן רגל ובאזן הימנית וכו' . לא יהא טעון מתן דמים למזבח . תלמוד לומר כי כחטאת האשם הוא לכהן . הרי החזירו הכתוב לכללו בפירוש לומר לך מה חטאת טעונה מתן מזבח אף אשם טעון מתן מזבח.

ה דבר הלמד מענינו כיצד ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא. יכול יהא טהור מכל טומאה . תלמוד לומר וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם דבר הלמד מענינו שאינו טהור

de re alia quæ sit ejusdem subjecti; egreditur ad allevandum, non ad aggravandum. Quomodo? *Et caro, cum fuerit in cute ejus pustula, & sanata est. Levit.* XIII. 18. Et similiter scriptum est ibid. vers. 24. *Et caro, cum fuerit in cute ejus adustio ignis.* Atqui pustula, & adustio erant in genere omnium plagarum, & quando eductæ sunt ad disceptandum de re alia, quæ sit ejusdem generis, eductæ sunt ad allevandum, non ad aggravandum; ad allevandum de illis, quæ non judicantur (immundæ) pro carne viva, nisi una tantum hebdomada.

III. Omne, quod erat in genere, & exiit ex genere ad disceptandum de re alia, quæ non sit ejusdem subjecti, exiit ad allevandum, & aggravandum. Quomodo? *Et vir, aut mulier, cum fuerit in eo plaga in capite vel in barba.* Ibid. vers. 29. Atqui caput & barba erant in genere cutis, & carnis, & quando eductæ sunt ex genere ad disceptandum de alia re, quæ non est ejusdem subjecti, eductæ sunt ad allevandum, & aggravandum, ad allevandum, ut non judicentur (immundæ) pro pilo albo, & ad aggravandum, ut judicentur (immundæ) pro pilo aureo.

IV. Omne quod erat in genere, & exiit ex genere ad judicandum de re nova, tibi non licet reducere ad ejus genus, nisi expresse ipsa reducat. Quomodo? *Mactabitque agnum in loco quo mactabit sacrificium pro peccato, & holocaustum in loco sancto. Levit.* XIV. 13. Neque erat necesse, ut diceretur; *Nam sicut sacrificium pro peccato, sacrificium pro delicto sacerdoti.* Verum quia exiit ad judicandum de re nova, sc. ut imponeret sanguinem pollici manus, & pollici pedis, & auri dextræ; crederem non fuisse adspergendos sanguines ad altare? Idcirco dictum est; *Sicut sacrificium pro peccato, sacrificium pro delicto sacerdoti;* Ecce expresse textus reduxit ad ejus genus; Tibi dicit; sicut sacrificium pro peccato tenetur adspersione sanguinis ad altare, ita pariter sacrificium pro delicto tenetur adspersione sanguinum ad altare.

V. Res quæ docetur ab ejus subjecto. Quomodo? *Vir, quum effusum fuerit capillitium capitis ejus, calvus est, mundus est ipse. Levit.* XIII. 40. Crederem fuisse mundum ab omni immunditie? Idcirco dictum est ibid. vers. 42. *Quum autem fuerit in calvitio, aut in recalvitione plaga alba subrufa, lepra efflorescens est &c.* Docetur ex ejus subjecto, quod non sit mundus ab omni immun-

מכל טומאה לא מטמואת נתקים בלבד.

ו דבר למד מסופו כיצד ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם משמע בית שיש בו אבנים ועצים ועפר מטמא. יכול אף בית שאין אבנים ועצים ועפר שמטמא. תלמוד לומר ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית. דבר למד מסופו שאין הבית מטמא עד שיהא בו אבנים ועצים ועפר.

ז שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא השלישי ויכריע ביניהם. כיצד כתוב אחד אומר וירד יהוה על הר סיני אל ראש ההר וכתוב אחד אומר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך. הכריע השלישי כי מן השמים דברתי עמכם. מלמד שהרכין הקדוש ברוך הוא שמי שמים העליונים על הר סיני ודבר עמהם. וכן אמר דוד בספר תהלים ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. הלל הזקן דרש שבע מדות לפני זקני בתירה. קל וחומר. וגזרה שוה. ושני כתובים. וכלל ופרט. וכיוצא בו. במקום אחר. ודבר למד מענינו. אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה.

ח כתוב אחד אומר ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו. וכתוב אחד אומר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד לדבר אתו. וכתוב אחד אומר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד הכריע כי שכן עליו הענן אמור מעתה כל זמן שהיה הענן שם לא היה משה נכנס לשם נסתלק הענן היה נכנס ומדבר עמו. רבי יוסי הגלילי אומר הרי הוא אומר ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד יהוה את בית יהוה מלמד שנתנה רשות למלאכים לחבל. וכך הפסוק אומר ושכותי כפי עליך עד עברי. מלמד שנתנה רשות למלאכים לחבל. וכך הפסוק אומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי. כשישוב אפי יבואון אל מנוחתי.

ditie, sed solum ab immunditie porriginis.

VI. Res quæ docetur ab ejus fine. Quomodo? *Et dedero plagam lepræ in domo aliqua possessionis vestræ. Levit.* XIV. 34. Ex sensu literali domus, quæ constat lapidibus, lignis, & pulvere, immundatur; Crederem vel domum, quæ non constet lapidibus lignis, & pulvere, immundari? Idcirco dictum est ibid. vers. 45. *Eradicabitque domum, lapides ejus, & ligna ejus, & universum pulverem domus.* Res quæ docetur ab ejus fine, quod domus non polluat, nisi constet lapidibus, lignis, & pulvere.

VII. Si duo textus sint contradictorii, veniat tertius, & conciliet; quomodo? Alter textus dicit: *Et descendit Dominus super montem Sinai ad caput montis. Exod.* XIX. 20. Et alter dicit: *E cœlo audire fecit te vocem suam, ad erudiendum te. Deut.* IV. 36. Conciliet tertius. *Quod e cœlo locutus sum vobiscum. Exod.* XX. 22. Docemur, quod demiserit Deus S. B. cœlos cœlorum superiorum super montem Sinai, & locutus sit cum illis. Et similiter dixit David in libro *Psalmorum. Inclinavit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus ejus. Psal.* XVIII. 10. Hillel senior docuit septem proprietates coram senioribus Bethera; sc. argumentum a minori ad majus, a pari, & duos textus, & generale & particulare, & his similia; & alibi; res quæ ab suo subjecto docetur. Hæ sunt septem proprietates, quas docuit Hillel senior coram senioribus Bethera.

VIII. Alter textus dicit: *Cum vero ingrederetur Mose in tentorium conventus. Num.* VII. 89. Et alter dicit: *Et non poterat Mose ingredi in tentorium conventus. Exod.* XL. 34. Conciliat tertius: *Quia habitavit in eo nubes.* Ibid. Dic igitur, quando ibi habitabat nubes, non ingrediebatur Mose, quando recedebat nubes, ingrediebatur, & loquebatur cum eo. R. Jose Galilæus dicit: *Et non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam, impleverat enim gloria Domini domum Domini.* I. *Reg.* VIII. II. Docemur; datam fuisse potestatem Angelis lædendi. Et sic dicit textus. *Et abducam manum meam super te, donec transiero. Exod.* XXXIII. Docemur; datam fuisse potestatem Angelis lædendi. Et sic textus dicit: *Ut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Psal.* XCV. II. Quando restituetur meus furor, introibunt in requiem meam.

SE-

פרשה א

א ויקרא וידבר הקדים קריאה לדיבור הלא דין הוא נאמר כאן דבר ונאמר בסנה דבר . מה דיבר האמור בסנה הקדים קריאה לדיבר . אף דיבר האמור כאן הקדים קריאה לדיבר.

ב לא אם אמרת בדבור הסנה שהוא תחלה לדברות . תאמר בדבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות . דבור הר סיני יוכיח שאינו תחלה לדברות והקדים בו קריאה לדבר.

ג לא אם אמרת בדיבור הר סיני שהוא לכל ישראל תאמר בדיבור אהל מועד שאינו לכל ישראל . הרי אתה דן מבנין אב . לא דבר הסנה שהוא תחלה לדברות כהרי דבור הר סיני שאינו תחלה לדברות. ולא דיבור הר סיני שהוא לכל ישראל . כהרי דבור הסנה שאינו לכל ישראל.

ד הצד חשוה שבהן שהן דיבור ומפי קדש למשה והקדים קריאה לדיבור . אף כל שהוא דיבור ומפי קדש הקדים בו קריאה לדבור.

ה אי מה והצד השוה שבהן שהן דבר ובאש ומפי קודש למשה והקדים בהן קריאה לדבר אף כל שהוא דיבר ובאש ומפי קדש למשה נקדים קריאה לדיבר. יצא דבר אהל מועד שאינו באש תלמוד לומר ויקרא וידבר הקדים קריאה לדבור.

ו יכול לא היה קריאה אלא לדיבר זה בלבד ומנין לכל הדברות שבתורה תלמוד לומר מאהל מועד כל שהוא מאהל מועד נקדים בו קריאה לדיבר :

ז יכול לא היתה הקראה אלא לדברות בלבד ומניז אף לאמירות ולצווייז . אמר רבי שמעוז תלמוד לומר

SECTIO I.

I. ET *vocavit*, & *locutus est*. Præcessit vocatio allocutionem. Hoc poterat argumento probari. Dictum est hic; *locutus est*, pariterque dictum est in rubo; *locutus est*; sicut ibi præcessit vocatio locutionem, ita pariter & hoc loco.

II. Minime; si dixisti de allocutione in rubo, ea de causa fuit, quod fuerit prima ex allocutionibus, dices de allocutione tabernaculi conventus, quæ non fuit prima ex allocutionibus? Allocutio montis Sinai probet, quæ non fuit prima ex allocutionibus, & tamen præcessit vocatio allocutionem.

III. Minime; Si dixisti de allocutione montis Sinai, quæ facta fuit ad universum Israel, dices de allocutione tabernaculi conventus, quæ non facta fuit ad universum Israel? Ecce tibi argumentum a constitutione principii. Non est allocutio rubi, quæ fuit prima ex allocutionibus, sicut allocutio montis Sinai, quæ non fuit prima ex allocutionibus; neque locutio montis Sinai, quæ facta fuit ad universum Israel, sicut allocutio rubi, quæ non facta fuit ad universum Israel.

IV. Paritas, quæ inter illas intercedit, hæc est, quod sint allocutiones factæ ex ore Dei S. B. & in iis præcesserit vocatio allocutionem; ita pariter in omnibus allocutionibus, quæ factæ sunt ex ore Dei S. B. præcessit vocatio allocutionem.

V. Sed dici posset, quod paritas, quæ inter illas intercessit, hæc fuerit, quod allocutiones factæ fuerint in igne, & ex ore Dei S. B. Mosi, & in iis præcesserit vocatio allocutionem; ita pariter in omnibus allocutionibus, quæ factæ fuerint in igne, & ex ore Dei S. B. Mosi, præcessit vocatio allocutionem. Excluditur allocutio tabernaculi conventus, quæ facta non fuit in igne. Idcirco dictum est; *& vocavit*, *& locutus est*; præcessit vocatio allocutionem.

VI. Crederem non fuisse vocationem nisi in hac tantum? Et unde probatur in omnibus allocutionibus, quæ memorantur in lege? Idcirco dictum est; *De tabernaculo conventus*. Quod de tabernaculo conventus præcesserit vocatio allocutionem.

VII. Crederem, vocationem non fuisse factam nisi in allocutionibus? Unde probatur vel in dictis, & præceptis? Dicit R. Simeon: Ex eo quod dictum est:

דבר וידבר לרבות אף לאמירות ולצוויין.

ח יכול אף להפסקות תלמוד לומר וידבר לדיבר היתה קריאה ולא היתה קריאה להפסקות.

ט וכי מה היו הפסקות משמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין והרי דברים קל וחומר . ומה אם מי שהוא שומע מפי הקדוש ומדבר ברוח הקדש צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין . על אחת כמה וכמה הדיוט מן הדיוט.

י ומנין שכל הקריאות היו משה משה. תלמוד לומר ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה שאין תלמוד לומר ויאמר ומה תלמוד לומר ויאמר מלמד שכלי הקריאות היו משה משה.

יא ומנין שעל כל קריאה היה אומר הנני תלמוד לומר ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני . שאין תלמוד לומר ויאמר ומה תלמוד לומר ויאמר הנני מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הנני.

יב משה משה . אברהם אברהם . יעקב יעקב . שמואל שמואל . לשון חבה . ולשון זירוז. דבר אחר משה משה הוא משה עד שלא נדבר עמו . הוא משה משנדבר עמו.

פרק ב

א אליו. למעט את אהרן . אמר רבי יהודה בן בתירא שלשה עשר דברות נאמרו למשה ולאהרן וכנגדן נאמרו שלשה עשר מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן.

ב ואלו הן ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו . וידבר אליו. ונועדתי לך. ודברתי אתך אשר אועד לכם שם . לדבר אליו ביום צוותו את אשר צוה יהוה אל משה . את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל.

est : *Et locutus est* ; loquitur. Ad includendum dicta, & præcepta.

VIII. Crederem vel in pausis? Idcirco dictum est : *& locutus est*. Allocutionem præcessit vocatio, non autem vocatio præcedebat pausas.

IX. Ad quid hæ pausæ inserviebant? Ut tempus daretur Mosi considerandi inter unam, & alteram sectionem, & inter unum & alterum subjectum; Ecce argumentum a minori ad majus; Si qui audiebat de ore Dei S. B. qui in Spiritu sancto loquebatur, debebat considerare inter unam & alteram sectionem, quanto magis idiota ab idiota!

X. Et unde probatur, omnes allocutiones hoc modo factas suisse : *Mose, Mose?* Ex eo quod dictum est *Exod.* III. 4. *Et vocavit eum Deus e medio rubi, dicens : Mose, Mose*. Neque necesse erat, ut diceretur; *dicens*. At cur dictum est; *dicens?* Ut doceamur, quod omnes allocutiones hoc modo factæ fuerint : *Mose, Mose*.

XI. Et unde probatur, quod in omnibus allocutionibus responderet; *ecce me?* Ex eo quod dictum est : *Et vocavit eum Deus e medio rubi dicens : Mose, Mose . Et respondit ; Ecce me*. Neque erat necesse ut diceret ; *& respondit* ; & cur dictum est ; *& respondit : ecce me* ? Ad docendum, quod in omnibus allocutionibus responderet : *Ecce me*.

XII. Mose, Mose; Abraham, Abraham; Jacob, Jacob; Samuel, Samuel. Modus loquendi, quo demonstratur amor, & solicitudo. Alia expositio : *Mose, Mose*; Erat ipse Mose, priusquam cum eo loqueretur, & erat ipse Mose, postquam cum eo locutus erat.

CAPUT II.

I. EUM : Ad excludendum Aharon, Dicit R. Jehuda ben Bethera; tredecim allocutiones memorantur in lege factæ Mosi & Aharon; & contra illas tredecim exclusiones; ut doceare; non fuisse dictas Aharon, sed Mosi, qui dixit Aharon.

II. Et istæ sunt, *Cum vero ingrederetur Mose in tentorium conventus ad loquendum cum eo, audivit vocem colloquentem secum. Num.* VII. 89. *Et locutus est ad eum*. Ibid. *Et conveniam te illic ; & loquar tecum. Quo conveniam vos ad alloquendum te ibi*. Ibid. XXIX. 42. *Ad loquendum cum eo*. Ibid. XXXII. *Die quo præcepit. Quam præcepit Dominus in monte Sinai*. Levit. VII. 38. *Quodcunque præcipiam tibi ad filios Israel*. Exod.

ויהי ביום דבר יהוה אל משה בארץ מצרים . ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר יהוה אל משה בהר סיני ויקרא אל משה וידבר אליו.

ג מיעט את אהרן מדברות הר סיני באהל מועד מהו אומר ויקרא אל משה מיעט את אהרן מדברות אהל מועד.

ד רבי יוסי הגלילי אומר בשלשה מקומות נאמר התורה דבר למשה. בארץ מצרים. בהר סיני. ובאהל מועד. כל התורה כלה . בארץ מצרים מהו אומר ויהי ביום דבר יהוה אל משה בארץ מצרים מיעט את אהרן מדברות ארץ מצרים. בהר סיני מהו אומר ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר יהוה אל משה בהר סיני. באהל מועד מהו אומר ויקרא אל משה מיעט את אהרן מדברות אהל מועד דבר אל משה ולא לאהרן.

ה רבי אלעזר אומר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי . עתיד אני להיות וועד להם ולהתקדש בהן. אימתי היה זה זה יום שמיני שנאמר וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם . או אינו אלא ליתן להם יעידה לדברות תלמוד לומר ונועדתי לך לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכל ישראל.

ו אוציא את ישראל שלא כשרו לעלות בהר. ולא אוציא את הזקנים שכשרו לעלות בהר. אוציא את הזקנים שלא נראו בדיבר עם משה. ולא אוציא את בני אהרן שנראו בדיבר עם משה. אוציא את בני אהרן שלא נתועדו עם משה בדיבר . ולא את אהרן עצמו שנתוועד עם משה בדיבר תלמוד לומר אשר אועד לך . לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכלם.

ז או אוציאם מן היעידה ולא אוציאם מן הדברות . תלמוד לומר ודברתי אתך . אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים. אוציא את הזקנים

Exod. XXV. 22. *Fuit in die, quo locutus est Dominus in terra Ægypti.* Ibid. VI. 28. *Hæ autem sunt generationes Abaron, & Mose in die, quo locutus est Dominus ad Mosen in monte Sinai. Et vocavit Mosen, & locutus est ad eum: Levit.* I. 1.

III. Excludit Aharon ab allocutionibus montis Sinai. In tentorio conventus quid dicit? *Et vocavit Mosen.* Excludit Aharon ab allocutionibus tentorii conventus.

IV. R. Jose Galilæus dicit; In tribus locis dictum est in lege, quod locutus sit Dominus ad Mosen; in Ægypto, in monte Sinai, & in tentorio conventus; Ibi data fuit tota lex. In terra Ægypti quid dictum est? *Et fuit in die, quo locutus est Dominus in terra Ægypti;* Excludit Aharon ab allocutionibus terræ Ægypti. In monte Sinai quid dictum est? *Hæ autem sunt generationes Abaron, & Mose in die quo locutus est Dominus ad Mosen in monte Sinai.* In tentorio conventus quid dictum est? *Et vocavit Mosen:* Excludit Aharon ab allocutionibus tentorii conventus; locutus est ad Mosen, non autem ad Aharon.

V. R. Elieser dicit: *& conveniam illic filios Israel, & sanctificabitur gloria mea. Exod.* XXIX. 43. Ego paratus sum, ut conveniam illos, & sanctificabor in illis. Quando hoc fuit? Die octavo; Dictum est enim *Levit.* IX. 24. *Vidensque universus populus clamaverunt, & ceciderunt super facies suas.* At ego possum dicero datum esse illis conventum pro allocutionibus. Idcirco dictum est: *& conveniam te;* Tibi erit conventus, non autem erit conventus universo Israeli.

VI. Excludam Israelem, qui non erat idoneus, ut adscenderet in montem, at non excludam seniores, qui idonei erant, ut adscenderent in montem. Excludam seniores, qui non visi sunt, quando locutus est Dominus cum Mose; At non excludam filios Aharon, qui visi sunt, quando locutus est Dominus cum Mose; Excludam filios Aharon, qui non convenerunt cum Mose, quando locutus est illi Dominus; At non excludam Aharon, qui convenit cum Mose, quando locutus est illi Dominus. Idcirco dictum est; *& conveniam te;* Tibi erit conventus; at ceteris omnibus non erit conventus.

VII. Excludam illos ab conventu, at non excludam ab allocutionibus. Idcirco dictum est; *& loquar tecum.* Excludam Israelem, at non excludam seniores; Excludam seniores, at non exclu-

ולא אוציא את בני אהרן. אוציא את בני אהרן ולא את אהרן עצמו. תלמוד לומר לדבר אליך. עמך היה הדיבר ולא היה הדיבר עם כלם.

ח יכול לא היו שומעין את הדיבר. אלא יהו שומעין את הקול. תלמוד לומר קול לו. אוציא את כל ישראל. ולא אוציא את הזקנים. אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן. אוציא בני אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו תלמוד לומר קול לו.

ט אוציא את כלם ולא אוציא את מלאכי השרת שאין משה יכול להכנס לתוכן עד שיקרא. תלמוד לומר קול לו קול אליו. משה היה שומע את הקול ואין כל אלו שומעין את הקול.

י מאהל מועד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ מאהל מועד. יכול מפני שהיה נמוך תלמוד לומר וישמע את הקול שאין תלמוד לומר הקול ומה תלמוד לומר הקול הקול המתפרש בכתובים. ומהו המתפרש בכתובים קול יהוה בכח קול יהוה בהדר קול יהוה שובר ארזים וישבר יהוה את ארזי הלבנון. קול יהוה חוצב להבות אש אם כן למה נאמר מאהל מועד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל.

יא כיוצא בדבר אתה אומר וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה יכול מפני שהיה הקול נמוך תלמוד לומר כקול שדי בדברו בסיני ואם כן למה נאמר עד החצר החיצונה אלא כיון שהיה מגיע עד החצר החיצונה היה נפסק. מאהל מועד יכול מכל הבית תלמוד לומר מעל הכפרת. אי מעל הכפרת יכול מעל הכפרת כולה. תלמוד לומר מבין שני הכרובים דברי רבי עקיבא אמר רבי שמעון בן עזאי איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו הכבוד שנאמר בו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ראה חיבתן של ישראל להיכן גרמה לכבוד הזה כלומר רחק לראות מדבר מעל

cludam filios Aharon. Excludam filios Aharon, at non excludam ipsum Aharon; Idcirco dictum est: *Ut loquar tecum*. Tecum est allocutio, at cum reliquis omnibus non est allocutio.

VIII. Crederem non audivisse allocutionem, sed audivisse vocem? Idcirco dictum est: *Vocem colloquentem secum*. *Num.* VII. 89. Excludam universum Israelem, at non excludam seniores, excludam seniores, at non excludam filios Aharon, excludam filios Aharon, at non excludam ipsum Aharon. Idcirco dictum est; *Vocem colloquentem secum*.

IX. Excludam omnes, at non excludam Angelos ministerii, quod Mose inter illos ingredi non posset, donec vocaretur. Idcirco dictum est: *Vocem colloquentem secum, vocem colloquentem secum*. Mose audiebat vocem, at illi omnes non audiebant vocem.

X. *De tentorio conventus*. Ostendit, quod vox cessaret, & non egrederetur ex de tabernaculo conventus. Crederem, quod submissa esset? Idcirco dictum est: *& audivit vocem*. Neque erat necesse ut diceretur; *vocem*. Et cur dictum est: *vocem*? vocem, quæ explicatur in Hagiographis; At quid explicatur in Hagiographis? *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros, & confregit Dominus cedros Libani. Vox Domini intercidentis flammas ignis*. *Psal.* XXIX. 4. Cur igitur dictum est: *De tentorio conventus*? Ad docendum, quod ibi vox cessaret, & non egrederetur de tentorio.

XI. Huic simile tu dicis. *Et vox alarum Cherubim audiebatur usque ad atrium exterius*. *Ezech.* X. 5. Crederem vocem fuisse submissam? Idcirco dictum est: *Quasi vox Dei omnipotentis loquentis in Sinai*. Ibid. Cur igitur dictum: *usque ad atrium exterius*? Ostendit, quod quando perveniret ad atrium exterius, cessaret. *De tentorio conventus*; Crederem de tota domo? Idcirco dictum est: *Ex desuper propitiatorio*. *Num.* ibid. *Si desuper propitiatorio*. Crederem de toto propitiatorio? Idcirco dictum est: *Ex inter duos Cherubim*. Ibid. Verba R. Akiba. Dicit Rabi Simeon ben Azai; Ego non sum sicut opponens ad verba mei magistri, sed quasi addens ad ejus verba. Gloria, de qua dictum est *Jerem.* XXIII. 24. *Numquid non cœlum & terram ego impleo?* (Vide amorem Israelis?) quo convenit? Recessit ut loqueretur de super propitiatorio ex inter duos Cherubim.

Ra-

הכפרת מבין שני הכתובים · רבי דוסא אומר הרי הוא אומר כי לא יראני האדם וחי בחייהם אינן רואים אבל רואים במיתתן וכן הוא אומר לפני יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה · רבי עקיבא אומר כי לא יראני האדם וחי אף חיות הקדש הנושאות אינן רואות את הכבוד. אמר רבי שמעון איני כמשיב על דברי רבי ﭏא כמוסיף על דבריו כי לא יראני האדם וחי אף מלאכים שחיים חיי עולם אינן רואין את הכבוד. לאמר אמור להם דברי כבושים בשבילכם מדבר עמי שכן מצינו שכל שלשים ושמנה שנה שהיו ישרﭏ כמנודים לא היה מדבר עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר יהוה אלי. דבר אחר לאמר צא ואמור להן והשיבני ומנין שהיה משה יוצא ומדבר עמהם שנאמר ודבר אל בני ישראל את כל אשר יצוה · ומנין שהיה משה משיב את הדברים לפני הגבורה תלמוד לומר וישב משה את דברי העם אל יהוה. אלעזר בן אהווי אומר יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו תלמוד לומר לאמר לאמר לישראל בשביל ישראל היה מדבר עמו ולא היה מדבר עמו לצורך עצמו · דבר אחר לאמר צא ואמור להם והשיבני ומנין שהיה משה יוצא ומדבר עמהם שנאמר ויצא משה ודבר אל בני ישראל. ומנין שהיה משה משיב דברים לפני הגבורה שנאמר וישב משה את דברי העם אל יהוה.

פרשת ב

א דבר ﭏ בני ישרﭏ וסמכו. בני ישרﭏ סומכין ואין הגוים סומכין וכי אי זו מדה מרובה מדת תנופה או מדת סמיכה· מרובה מדת תנופה ממדת סמיכה שהתנופה נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים וסמיכה אינה נוהגת ﭏא בדבר שיש בו רוח חיים · אם מעטתים מתנופה מרובה

Rabi Dosa dicit; Ecce dictum est *Exod.* XXXIII. 20. *Quia non videbit me homo, & vivet;* Viventes non possunt videre, at mortui videre possunt. Et sic dictum est *Psal.* XXII. 30. *Coram eo procident omnes qui descendunt in terram; & anima ejus non vivit.* Rabi Akiba dicit: *Quia non videbit me homo, & vivet.* Vel animalia sancta, quæ trahunt (currum cœlestem) non vident gloriam. Dicit R. Simeon; Non ego sum sicut opponens ad verba mei magistri, sed tanquam addens ad ejus verba. *Quia non videbit me homo, & vivet.* Vel Angeli, qui vivunt vitam æternam, non vident gloriam. *Dicendo.* Dic illis verba hortatoria; Causa vestri mecum loquitur; ita enim invenimus, quod octo & triginta annis, in quibus Israelitæ fuerunt quasi excommunicati, non locutus est cum Mose; Dictum est enim *Deut.* II. 16. *Et fuit quando consumti sunt omnes viri bellatores moriendo, loquutus est Dominus ad me.* Alia expositio. *Dicendo*; Egredere & loquere ad illos, & refer ad me. Et unde probatur, quod Mose egrederetur, & loqueretur cum illis? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXXIV. 34. *Et loquebatur Mose cum Israel, quod jussus erat.* Et unde probatur, quod Mose referret responsa coram Deo? Ex eo quod dictum est Ibid. XIX. 8. *Et retulit Mose verba populi ad Dominum.* Eleasar ben Ahovi dicit; Crederem quod cum eo loqueretur sui ipsius causa? Idcirco dictum est; *dicendo ad Israel.* Israelis causa cum eo loquebatur, ut suimet causa non loquebatur. Alia expositio: *Dicendo*; Egredere & alloquere ad illos, & refer responsum ad me; & unde probatur: quod Mose egrederetur, & loqueretur cum illis? Ex eo quod dictum est: *Et egressus Mose locutus est ad filios Israel.* Et unde probatur, quod Mose referret responsum coram Deo? Ex eo quod dictum est: *Et retulit Mose verba populi ad Dominum.*

SECTIO II.

A*Lloquere ad filios Israel; & imponent manus.* Filii Israel imponebant manus; at gentiles non imponebant manus; Quænam erat crebrior consuetudo; consuetudone ventilationis, an impositionis manuum? Crebrior erat consuetudo ventilationis præ consuetudine imponendi manus; nam ventilatio observabatur tam in viventibus quam in mortuis, at impositio manum non ob-

לא אמעטם מסמיכה מועטה. אתה אומר בצד הזה נתרבת תנופה ונתמעטת סמיכה. או בצד זה נתרבת סמיכה ונתמעטת תנופה שהסמיכה נוהגת בכל החוברים ואין התנופה נוהגת בכל החוברים. אם מעטתים מתנופה מועטה אמעטם מסמיכה מרובה. הא לפי שיש בתנופה מה שאין בסמיכה ובסמיכה מה שאין בתנופה צריך לומר דבר אל בני ישראל בני ישראל סומכין ואין הגוים סומכין.

ב בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים הנשים סומכות רשות. אמר רבי יוסי אמר לי אבא אלעזר היה לנו עגל זבחי שלמים והוצאנוהו לעזרת הנשים וסמכו עליו הנשים לא מפני שהסמיכה בנשים אלא מפני נחת רוח של נשים יכול לא יסמכו על העולות שאין העולות טעונות תנופה אבל יסמכו על השלמים שהרי השלמים טעונין תנופה. תלמוד לומר ואמרת אלהם לרבות כל האמור בענין כשם שאין סומכין על העולות כן לא יסמכו על השלמים.

ג אדם. לרבות את הגרים. מכם. להוציא את המשומדים ומה ראית לומר כן אמור אדם לרבות המשומדים. מכם להוציא את הגרים. אחר שריבה הכתוב מיעט תלמוד לומר בני ישראל מה בני ישראל מקבלי ברית. אף הגרים מקבלי ברית. יצאו המשומדים שאינן מקבלי ברית. אי מה ישראל בני מקבלי ברית אף המשומדים בני מקבלי ברית יצאו הגרים שאינן בני מקבלים ברית תלמוד לומר מכם. ועכשו הא אל תאמר אלא מה ישראל מקבלי ברית אף הגרים מקבלי ברית יצאו המשומדים שאינן

observabatur nisi in viventibus. Si igitur exclusi eos a ventilatione, quæ crebrior est, non excludam ab impositione manuum, quæ est minus frequens? Tu dicis, quod ex hac parte sit frequentior ventilatio, quam impositio manuum; Ecce ex alia parte frequentior est impositio manuum, quam ventilatio; quia impositio manuum observabatur in omnibus societatibus, at ventilatio non observabatur in omnibus societatibus; Si exclusi illos a ventilatione, quæ est minus frequens, excludam ab impositione manuum, quæ est frequentior. Ecce quia deprehenditur in ventilatione, quod non deprehenditur in impositione manuum, & in impositione manuum, quod non deprehenditur in ventilatione, dicendum erat; *Alloquere ad filios Israel*; Filii Israel imponebant manus, at gentiles non imponebant manus.

II. Filii Israel imponebant manus, at filiæ Israel non imponebant manus. R. Jose, & R. Simeon dicunt; Mulieribus licet imponere manus. Dicit Rabi Jose; dixit mihi pater meus Eleasar; Erat nobis vitulus sacrificiorum pacificorum, & eduximus in atrium mulierum, illi imposuerunt manus mulieres; non quod mulieres imponant manus, sed propter gratiam mulierum. Crederem, quod non imponerent manus holocaustis, quia holocausta non requirebant ventilationem, sed imponerent manus pacificis, quia pacifica requirebant ventilationem? Idcirco dictum est: *& dic ad illos*. Ad includendum, quod dictum est in subjecto. Sicut non imponunt manus holocaustis, ita pariter non imponunt manus pacificis.

III. *Homo*. Ad includendum proselytos: *ex vobis*; Ad excludendum Apostatas: Et quid vidisti ut ita diceres? *Dic*; *homo*. Ad includendum Apostatas. *Ex vobis*; ad excludendum proselytos: Postquam inclusit textus, excludit. Idcirco dictum est; *Filios Israel*; Sicut filii Israel, qui accipiunt pactum, ita pariter proselyti, qui accipiunt pactum excluduntur Apostatæ, qui non accipiunt pactum: Aut sicut filii Israel sunt filii, eorum qui acceperunt pactum; ita etiam Apostatæ sunt filii eorum, qui accipiunt pactum; excluduntur proselyti qui non sunt filii eorum, qui acceperunt pactum: Idcirco dictum est: *ex vobis*. Nunc non poteris nisi ita dicere; sicut Israelitæ sunt illi, qui acceperunt pactum, ita pariter proselyti sunt illi, qui acceperunt pactum; excluduntur Apostatæ, qui non accipiunt pactum, immo violarunt pactum. Idcirco di-

בני ברית שהרי הפרו ברית וכן הוא אומר זבח רשעים תועבה.

ד אדם כי יקריב יכול גזרה תלמוד לומר כי יקריב אינה אלא רשות. קרבן ליהוה כשיקדום הקדשו להקרבתו דברי רבי יהודה. אמר רבי שמעון מנין שלא יאמר אדם ליהוה עולה ליהוה מנחה ליהוה שלמים אלא יאמר עולה ליהוה מנחה ליהוה שלמים ליהוה קרבן ליהוה והלא דברים קל וחומר ומה אם מי שהוא עתיד להתקדש אמרה תורה לא יזכיר שם שמים אלא על הקרבן על אחת כמה וכמה שאין מזכירים שם שמים לבטלה.

ה רבי יוסי אומר כל שנאמר קרבן אמור ביו״ד ה״א שלא ליתן פתחון פה למינין לרדות.

ו קרבן ליהוה בהמה יכול את החיה שהיא קרויה בהמה שנאמר זאת הבהמה אשר תאכלו שור ושה וגו׳ איל וצבי וגו׳ תלמוד לומר בקר וצאן. אין לך בבהמה אלא בקר וצאן. יכול לא יביא ואם הביא כשר. משל למה הדבר דומה למי שאמר לו רבו לך והביא חטים והלך והביא לו חטים ושעורים הרי זה מוסיף על דבריו. תלמוד לומר בקר וצאן בלבד הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטין הא אם הוסיף זה על החטים הר זה עובר על דבריו.

ז מן הבהמה להוציא את הרובע ואת הנרבע. והלא דין הוא ומה אם בעל מום שלא נעברה בו עבירה פסול מעל גבי המזבח הרובע והנרבע שנעברה בהן עבירה אינו דין שיפסלו מעל גבי המזבח הרי שור שחרש עם החמור יוכיח שנעברה בו עבירה וכשר על גבי המזבח.

ח לא אם אמרת כשחרש עם החמור שאינן חייבי מיתה תאמר ברובע ונרבע שכן חייבין מיתה. טול לך מה שהבאת אין לי אלא כשנעברה בו עבירה

dictum est *Prov.* XV. 8. *Sacrificium impiorum est abominatio.*

IV. *Homo quando offeret*; Crederem ex debito? Idcirco dictum est; *Quando offeret*. Non nisi ex arbitrio. *Sacrificium Domino*; Quando præcedit ejus sanctificatio ejus oblationem. Verba Rabi Jehuda. Unde probatur, quod homo non dicat; Domino holocaustum; Domino munus; Domino pacifica; sed dicet; holocaustum Domino, munus Domino, pacifica Domino, sacrificium Domino? Argumento a minori ad majus. Si quando sanctificandum est, dicit lex, ne memoretur nomen Dei, nisi postquam memoratum sit sacrificium, quanto magis non est memorandum nomen Dei in vanum!

V. R. Jose dicit, quoties memoratur sacrificium, memorandum est nomen cum *Jod he* (sc. nomen ineffabile) ne detur hæreticis facultas errandi.

VI. *Sacrificium Domino de animali*. Crederem feram appellari animal? Dictum est enim *Deuter.* XIV. 4. *Hoc est animal, quod comederis, bovem, agnum &c. cervum, & capream &c.* Idcirco dictum est; *Boves, & oves*; Non sunt tibi in animali nisi boves & oves. Crederem non debuisse adducere, sed si adduxisset, fuisse legitimum? Cuinam est simile? simile illi, cui dicit ejus dominus; Vade & affer mihi frumenta; & abiens affert illi frumenta, & hordea; Ecce hic addit ad ejus verba. Idcirco dictum est; *Boves & oves offeretis*; & non sunt tibi in animali nisi boves & oves duntaxat. Cuinam est simile? simile illi, cui dicit ejus dominus; ne afferas mihi nisi frumenta; si addat ad ejus verba; ecce transgreditur ejus verba.

VII. *De animali*. Ad excludendum animal, quod coiit cum fœmina, vel initum sit ab homine. Quod probari potest argumento; si vitiatum, in quo nullum est commissum peccatum, illegitimum est ut adscendat super altare; quod coiit cum fœmina, & quod initum est ab homine, in quibus commissum est peccatum, non erit æquum, ut illegitima sint, ut adscendant super altare? Ecce bos, qui aravit cum asino, probet, in quo licet sit commissum peccatum, tamen legitimum est, ut adscendat super altare.

VIII. Minime; si dixisti de bove qui arat cum asino, qui non tenentur morte, dices de animali, quod coiit cum fœmina, & quod initum sit ab homine, quæ hac de causa tenentur morte? Sume tibi, quod accepisti. Non probo nisi

על פי שני עדים נעברה בו עבירה על פי עד אחד או על פי הבעלים מנין. אמר רבי ישמעאל הריני דן ומה אם בעל מום שאין יעידוה שני עדים פוסלתו מן האכילה יעידוה עד אחד פוסלתו מן ההקרבה. הרובע והנרבע שיעידוה שני עדים פוסלת מן האכילה אינו דין שתהא יעידות עד אחד פוסלתן מן ההקרבה. אמר לו רבי עקיבא לא אם אמרת בבעל מום שמומו בגלוי תאמר ברובע ונרבע שאין מומו בגלוי הואיל ואין מומו בגלוי לא יפסל מעל גבי המזבח. תלמוד לומר מן הבהמה להוציא את הרובע ואת הנרבע.

ט מן הבקר להוציא את הנעבד והלא דין הוא ומה אם אתנן ומחיר שצפוייהן מותרין פסולין מעל גבי המזבח נעבד שצפוייהן אסורין אינו דין שיפסל מעל גבי המזבח. או חילוף ומה אתנן ומחיר שהן אסורין על גבי מזבח צפוייהן מותרין נעבד שהוא מותר אינו דין שיהו צפויי מותרין אתה ביטלת לא תחמוד כסף וזהב עליהם ואני אקיימנו לא תחמוד כסף וזהב עליהם. ולקחת לך בדבר שאין בו רוח חיים. אבל בדבר שיש בו רוח חיים הואיל והוא מותר יהו צפויין מותרין תלמוד לומר מן הבקר להוציא את הנעבד. וכשהוא אומר מן הבקר למטן שאין תלמוד לומר אלא להוציא את הטרפה. והלא דין הוא ומה אם בעל מום שהוא מותר בחולין פסול מעל גבי המזבח טריפה שהיא אסורה בחולין אינו דין שתפסל מעל גבי המזבח חלב ודם יוכיחו שהן אסורין בחולין וכשרין על גבי המזבח. לא אם אמרת בחלב ודם שהן מדבר מותר. תאמר בטרפה שכלה אסורה

nisi de eo, in quo commissum sit peccatum ex ore duorum testium, in quo commissum sit peccatum ex ore unius testis, aut ex ore dominorum, unde probatur? Dicit R. Ismael; Ecce argumentum; Si vitiatum, quod esu non interdicitur ex testimonio duorum testium, ex testimonio unius testis interdicitur ab oblatione; Quod coiit cum fœmina, & quod initum est ab homine, quod ex testimonio duorum testium esu interdicitur, non erit æquum, ut testimonio duorum testium ab oblatione interdicatur? Respondit illi R. Akiba; minime; si dixisti de vitiato, cujus vitium manifesto apparet; dices de eo quod coiit cum fœmina, at quod initum est ab homine, cujus vitium manifesto non apparet? Quoniam ejus vitium manifesto non apparet, non erit rejiciendum ab altari; Idcirco dictum est. *De animanti*; ad excludendum quod coiit cum fœmina, aut quod initum est ab homine.

IX. *De bobus*. Ad excludendum cultui Idololatrico oblatum. Et probari potest argumento; Si merces meretricia, & donum canis, quorum ornamenta licita sunt, rejiciuntur ab altari; Animal cultui Idololatrico oblatum, cujus ornamenta interdicta sunt, non erit æquum, ut rejiciatur ab altari? Sed ego contradicam: Si merces meretricis, & donum canis rejiciuntur ab altari, eorum ornamenta permissa sunt; Cultui Idololatrico oblatum, quod permissum est, non erit æquum ut ejus ornamenta sint permissa? Aboleres quod dictum est *Deut.* VII. 25. *Non concupisces argentum & aurum, quod est super ea*. Et tibi sumes quod non est animatum; sed in animato quoniam & ipsum permissum est, erunt quoque ejus ornamenta permissa. Idcirco dictum est; *de bobus*; Ad excludendum cultu Idololatrico adoratum; & quando infra dicit; *de bobus*, quod non erat dicendum; sed dictum est ad excludendum discerptum. At ecce argumentum; Si vitiatum, quod est permissum in profanis, est illegitimum, quod offeratur super altare, discerptum quod est prohibitum in profanis, non erit æquum, ut sit illegitimum, quod offeratur super altare? Adeps & sanguis probent, qui sunt illegitimi in profanis, & legitimi ut offerantur super altare; Minime; si dixisti de adipe & sanguine, qui sunt ex re permissa, dices de discerpto, quod totum est interdictum? Unguefectio volucris probet, quæ tota est vetita, & legitima est ut offeratur super altare. Minime; Si dixisti de ungue-

מליקת העוף תוכיח שבולה אסורה וכשר על גבי המזבח . לא אם אמרת במליקת העוף שקדושתה אוסרתה והואיל ואין קדושתה אוסרתה לא תפסל מעל גבי המזבח הא אם השבתה וכשהוא אומר מן הבקר למטן שאין תלמוד לומר אלא להוציא את הטרפה מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן להוציא את הנוגח. אמר רבי שמעון יש ברובע מה שאין בנוגח ובנוגח מה שאין ברובע . רובע עשה בו את האונס כרצון . נוגח לא עשה בו את האונס כרצון . נוגח משלם את הכופר לאחר מיתה רובע אינו משלם את הכופר לאחר מיתה . יש ברובע מה שאין בנעבד ובנעבד מה שאין ברובע. רובע בין שלו בין של אחרים אסור . נעבד שלו אסור של אחרים מותר. רובע צפויין מותרין ונעבד צפויין אסורין. לפיכך צריך הכתוב לומר את כלם.

פרק ג

א תקריבו מלמד שהיא באה נדבת שנים והלא דין הוא עולת העוף באה בנדר ובנדבה ועולת בהמה באה בנדר ובנדבה מה עולת העוף שהיא באה בנדר ובנדבה הרי היא באה נדבת שנים אף עולת בהמה שהיא באה בנדר ובנדבה תבא נדבת שנים .

ב או כלך לדרך זו מנחה באה בנדר ובנדבה ועולת בהמה באה בנדר ובנדבה מה מנחה שהיא באה בנדר ובנדבה אינה באה נדבת שנים . אף עולת בהמה שהיא באה בנדר ובנדבה לא תבא נדבת שנים .

ג נראה למי דומה דנין דבר שכלו עולה לאישים מדבר שכולה עולה

gueſectione volucris , quod illud , quod ipſum ſanctificat prohibeat ; dices de diſcerpto, quod illud, quod ipſum ſanctificat , non interdicit ? Quoniam illud , quod ipſum ſanctificat, non interdicit , non erit illegitimum ut offeratur ſuper altare. Si igitur opponis , quod iterum dicat inferius; *de bobus* ; quod non erat dicendum ; ea de cauſa dictum eſt ; ad excludendum diſcerptum . *De ovibus* ; ad excludendum deſtinatum (Idololatriæ) . *Et de ovibus* ; ad excludendum cornupetam . Dicit R. Simeon ; eſt in eo, quod coiit cum fœmina, quod non eſt in cornupeta, & in cornupeta, quod non eſt in eo, quod coiit cum fœmina; In eo quod coiit cum fœmina, conſideratur æque invitum , ac libens; In cornupeta non conſideratur æque libens ac invitus ; In cornupeta compenſatur expiamentum poſt ejus mortem ; In eo quod coiit cum fœmina, non compenſatur expiamentum poſt ejus mortem ; Eſt in eo, quod coiit cum fœmina, quod non eſt in eo , quod cultu Idololatrico cultum eſt , & in eo quod cultu Idololatrico cultum eſt , quod non eſt in eo , quod coiit cum fœmina ; Quod coiit cum fœmina , ſive ipſius fuerit , ſive aliorum , interdictum eſt ; Quod cultu Idololatrico adoratum eſt, ſi ipſius fuerit, eſt interdictum, ſi aliorum, eſt permiſſum . In eo quod coiit cum fœmina, ornamenta permiſſa ſunt; at in eo, quod cultu Idololatrico cultum eſt , ornamenta ſunt interdicta; Idcirco de omnibus dicendum erat .

CAPUT III.

I. *Offeretis* ; Docemur , quod ab duobus ſponte poſſet offerri . Quod probatur argumento ; Holocauſtum volucris adducitur ex voto & ſponte, & holocauſtum animantis adducitur ex voto & ſponte : Sicut holocauſtum volucris , quod adducitur ex voto & ſponte , poterat offerri ſponte ab duobus , ita pariter holocauſtum animantis, quod afferebatur ex voto, & ſponte, poterit offerri ſponte ab duobus.

II. Aut hoc modo erit explicandum: Munus affertur ex debito , & ſponte , & holocauſtum animantis adducitur ex voto , & ſponte; ſicut munus , quod afferebatur ex voto & ſponte, non poterat ſponte offerri ab duobus , ita pariter holocauſtum animantis quod offerebatur ex voto & ſponte, non poterit ſponte offerri ab duobus.

III. Videamus , cuinam ſit ſimilius ; explicetur res , quæ tota adſcendebat in ignem,

לאישים ואל תוכיח מנחה שאין כולה לאישים. או כלך לדרך זו ודין דבר שהיא באה חובת ציבור ואל תוכיח עולת העוף שאינה באה חובת ציבור תלמוד לומר תקריבו מלמד שהיא באה בנדר ובנדבה נדבת שנים.

ד קרבנכם מלמד שהיא באה נדבת ציבור. והלא דין הוא מנחה באה בנדר ובנדבה ועולת בהמה באה בנדר ובנדבה מה מנחה שהיא באה בנדר ובנדבה אינה באה נדבת ציבור אף עולת בהמה שהיא באה בנדר ובנדבה לא תבא נדבת ציבור.

ה לא אם אמרת במנחה שאינה באה נדבת שנים תאמר בעולת בהמה שהיא באה נדבת שנים. עולת העוף תוכיח שהיא באה נדבת שנים ואינה באה נדבת צבור.

ו לא אם אמרת בעולת העוף שאינה באה חובת צבור תאמר בעולת בהמה שהיא באה חובת צבור שלמים יוכיחו שהן באין חובת ציבור ואין באין נדבת ציבור תלמוד לומר קרבנכם מלמד שהיא באה חובת ציבור.

ז אף אתה לא תתמה על עולת בהמה שאף על פי שהיא באה חובת ציבור לא תבא נדבת ציבור.

ח דין אחר מה אם היחיד שאינו מביא עולת חובה בכל יום מביא עולת בהמה נדבה. נדבת ציבור שהוא מביא עולת חובה בכל יום אינו דין שיביא עולת בהמה נדבה. לא אם אמרת ביחיד שהוא מביא מנחת נדבה תאמר בציבור שאינו מביא מנחת נדבה. שותפין יוכיחו שאינן מביאין מנחת נדבה ומביאין עולת בהמה נדבה.

ט מה לשותפין שכן מביאין עולת בהמה נדבה שכן מביאין עולת העוף נדבה. תאמר שיביא הציבור עולת בהמה נדבה שכן אינו שמביא עולת העוף נדבה. מה לציבור אינו מביא

ignem, ab re, quæ tota adſcendebat in ignem; & non probet munus, quod totum non adſcendebat in ignem. Aut hoc modo; explicetur res, quæ adducebatur ex debito a cœtu, ab re, quæ afferebatur ex debito a cœtu; non probet holocauſtum volucris, quod non offerebatur ex debito a cœtu. Idcirco dictum eſt: *Offeretis;* Docemur, quod offeretur ex voto & ſponte ab duobus.

IV. *Sacrificium veſtrum*; Docemur, quod ſponte ab cœtu poſſet offerri. Et probatur argumento. Munus afferebatur ex debito, & ſponte, & holocauſtum animantis afferebatur ex debito & ſponte. Sicut munus, quod afferebatur ex debito & ſponte, non poterat ſponte offerri ab cœtu, ita pariter holocauſtum animantis non poterit ſponte offerri ab cœtu.

V. Minime; Si dixiſti de munere, quod ſponte non poteſt offerri ab duobus, dices de holocauſto animantis, quod poterat ſponte offerri ab duobus? Holocauſtum volucris probet, quod licet poſſet offerri ſponte ab duobus, tamen ſponte ab cœtu non poterat offerri.

VI. Minime; ſi dixiſti de holocauſto volucris, quod ex debito non afferebatur ab cœtu, dices de holocauſto animantis, quod ex debito offerebatur ab cœtu? Pacifica probent, quæ licet ex debito afferrentur ab cœtu, tamen ſponte non adducebantur ab cœtu. Idcirco dictum eſt. *Sacrificium veſtrum*. Docemur, quod ex debito afferretur ab cœtu.

VII. Tu quoque ne mireris de holocauſto animantis, quod licet ex debito afferretur ab cœtu, tamen ſponte non adducebatur ab cœtu.

VIII. Aliud argumentum: Sicut privatus, qui licet non afferat quotidie holocauſtum ex debito, poteſt tamen adducere ſpontaneum holocauſtum animantis; Cœtus qui quotidie affert holocauſtum ex debito, non erit æquum, ut poſſit afferre ſpontaneum holocauſtum animantis? Minime: ſic dixiſti de privato, qui affert munus ſpontaneum, dices de cœtu, qui non affert munus ſpontaneum? Socii probent, qui licet non afferant munus ſpontaneum, tamen afferunt holocauſtum ſpontaneum animantis.

IX. Quid dicendum eſt de ſociis? qui ſi afferant holocauſtum ſpontaneum animantis, afferunt etiam holocauſtum ſpontaneum volucris; dices de cœtu, qui non affert holocauſtum avis ſpontaneum, quod afferre debeat holocauſtum ani-

עולת העוף נדבה שכן אינו מביאה
חובה תאמר שלא יביא ציבור עולת
בהמה נדבה שכן הוא מביאה חובה
והואיל והוא מביאה חובה יביאנה
נדבה . מנחה תוכיח שהציבור מביאה
חובה ואינו מביאה נדבה.

י אף אתה אל תתמה על עולת
בהמה שאף על פי שהציבור מביאה
חובה לא יביאנה נדבה תלמוד לומר
קרבנכם מלמד שהיא באה נדבת
ציבור.

יא דבר אחר את קרבנכם ממקום
שהיחיד מביאה משם הציבור מביא.

פרשת ג

א עולה מה תלמוד לומר שיכול
לא יהו כל הפסולין האלו נוהגין אלא
בעולת נדבה . עולת חובה מנין ודין
הוא נאמר הבא עולת נדבה ונאמר
הבא עולת חובה . מה עולת נדבה
כל הפסולים האלו נוהגים בה אף עולת
חובה יהו כל הפסולים האלו נוהגין בה.

ב לא אם אמרת בעולת נדבה
שאין לה חלופין . תאמר בעולת חובה
שיש לה חלופין . הואיל ויש לה חלופין
לא יהו כל הפסולין האלו נוהגין בה
תלמוד לומר עולה . אחד עולת נדבה
ואחד עולת חובה כל הפסולין האלו
נוהגין בהן.

ג ומנין שינהגו בתמורה ודין הוא
נאמר הבא עולה נאמר הבא תמורה .
מה עולה כל הפוסלין האלו נוהגין בה .
אף תמורה כל הפסולין האלו נוהגין בה.

ד לא אם אמרת בעולה שאין
קדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע .
תאמר בתמורה שקדושה חלה עליה בבעלת
מום קבוע הואיל וקדושה חלה עליה
בבעלת מום קבוע לא יהו כל הפסולין
האלו נוהגין בה תלמוד לומר אם עולה
לרבות את התמורה.

ה ומנין שינהגו בשלמים ודין הוא
נאמר הבא עולה ונאמר הבא שלמים
מה עולה כל הפסולין האלו נוהגין בה

animantis ſpontaneum? Quid? Si cœtus, non affert holocauſtum avis ſpontaneum, non affert pariter ex debito, dices quod cœtus non afferat holocauſtum animantis ſpontaneum, eo quod non afferat ex debito? Quoniam affert ex debito, afferet etiam ſponte. Munus probet, quod licet cœtus afferat ex debito, tamen non affert ſpontaneum.

X. Ita pariter ne mireris de holocauſto animantis, quod licet cœtus affert ex debito, tamen ſponte non affert. Idcirco dictum eſt; *Sacrificium veſtrum*. Docemur, quod ſponte ab cœtu afferatur.

XI. Alia expoſitio: *Sacrificium veſtrum*. Unde affert privatus, inde afferre debet cœtus.

SECTIO III.

I. HOlocauſtum: Crederem non obſervari has omnes excluſiones niſi in holocauſto ſpontaneo; In holocauſto ex debito, unde probatur? Ecce dictum eſt; affer holocauſtum ſpontaneum, & dictum eſt affer holocauſtum ex debito; ſicut in holocauſto ſpontaneo iſtæ omnes excluſiones obſervantur, ita pariter in holocauſto ex debito omnes iſtæ excluſiones obſervantur.

II. Minime: ſi dixiſti de holocauſto ſpontaneo, quod non habet commutationes, dices de holocauſto ex debito, quod habet commutationes? Quoniam habet commutationes, non erunt in eo iſtæ omnes excluſiones obſervandæ. Idcirco dictum eſt; *Holocauſtum*. Tam in holocauſto ſpontaneo, quam in holocauſto ex debito erunt iſtæ omnes excluſiones obſervandæ.

III. Et unde probatur obſervandas eſſe in commutato? Argumento. Dictum eſt; affer holocauſtum, & dictum eſt affer commutatum; Sicut in holocauſto iſtæ omnes excluſiones obſervantur, ita pariter in commutato iſtæ omnes excluſiones erunt obſervandæ.

IV. Minime; ſi dixiſti de holocauſto, in quod non cadit ſanctitas, quando habeat vitium ſtabile, dices de commutato, in quod cadit ſanctitas, quando habeat vitium ſtabile? Quoniam in illud cadit ſanctitas, quando habeat vitium ſtabile, non erunt in eo iſtæ omnes excluſiones obſervandæ. Idcirco dictum eſt; *Holocauſtum*; ad includendum commutatum.

V. Et unde probatur eſſe obſervandas in pacificis? Probatur argumento. Dictum eſt; affer holocauſtum; & dictum eſt; affer pacifica; ſicut in holocau-

אף שלמים יהו הפסולין הא֞ו נוהגין בהן.

ו קל וחומר ומה אם עולה שכשרה לבא מן העוף כל הפסולין הא֞ו נוהגין בה שלמים שלא כשרו לבא מהעוף אינו דין שיהו כל הפסולין האלו נוהגין בהן . לא אם אמרת בעולה שלא כשרה לבא נקבות כזכרים תאמר בשלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים . הואיל וכשרו לבא נקבות כזכרים לא יהו כל הפסולין הא֞ו נוהגין בהן תלמוד לומר קרבנו לרבות שלמים.

ז מן הבקר זהו שאמרנו להוציא את הטרפה . זכר ולא נקבה וכשהוא אומר למטן זכר שאין תלמוד לומר לא להוציא טומטום ואנדרוגינוס.

ח הלא דין הוא מה אם שלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים לא כשרו לבא טומטום ואנדרוגינוס . עולה שלא כשרה לבא נקבות כזכרים אינו דין שלא תכשר לבא טומטום ואנדרוגינוס. לא אם אמרת בשלמים שלא כשרו לבא מן העוף תאמר בעולה שכשרה לבא מן העוף חטאת תוכיח שכשרה לבא מן העוף ולא כשרה לבא טומטום ואנדרוגינוס.

ט לא אם אמרת בחטאת שלא כשרה לבא כל מין זכרים תאמר בעולה שכשרה לבא כל מין זכרים . הבכור יוכיח שכשר לבא כל מין זכרים . לא כשר לבא טומטום ואנדרוגינוס.

י לא אם אמרת בבכור שקרושתו מרחם תאמר בעולה שאין קרושתה מרחם . המעשר יוכיח שאין קרושתו מרחם ולא כשר לבא טומטום ואנדרוגינוס.

יא לא אם אמרת במעשר שהוא אחד מעשרה תאמר בעולה שהיא אחד באחד.

causto istæ omnes exclusiones observantur, ita pariter in pacificis omnes istæ exclusiones erunt observandæ.

VI. Probatur argumento a minori ad majus. Si in holocausto, quod legitimum est, ut adducatur de volucri, omnes istæ exclusiones observantur, in pacificis, quæ non est legitimum, ut adducantur de volucri, non erit æquum, ut istæ omnes exclusiones observentur? Minime; Si dixisti de holocausto, quod non est legitimum ut afferatur ex fœminis, sicut ex masculis, dices de pacificis, quæ legitima sunt ut adducantur ex fœminis sicut ex masculis? Quoniam legitima sunt, ut adducantur ex fœminis sicut ex masculis, non erunt omnes istæ exclusiones observandæ. Idcirco dictum est: *offeretis;* ad includendum pacifica.

VII. *De bobus*: Jam dictum est, quod venit ad excludendum discerptum; *Masculum*; non autem fœminam; Quando autem infra dicit; *masculum*; quod non erat dicendum; non venit nisi ad excludendum obstructum, & androgynum.

VIII. Ecce argumentum; Si pacifica, quæ legitime adducuntur tam de masculis quam de fœminis non adducuntur legitime de obstructo, & adrogyno; holocaustum, quod legitime non affertur tam de fœminis, quam de masculis, non erit æquum, ut non sit legitimum, quod afferatur de obstructo, & androgyno? Minime; si dixisti de pacificis, quæ legitime non adducuntur de volucri, dices de holocausto, quod legitime adducitur de volucri? Sacrificium pro peccato probet, quod legitime adducitur de volucri, at non potest legitime adduci de obstructo & androgyno.

IX. Minime, si dixisti de sacrificio pro peccato, quod legitime non adducitur ex omni specie masculorum, dices de holocausto, quod legitime affertur ex omni specie masculorum? Primogenitum probet, quod licet legitime affertur ex omni specie masculorum, tamen legitime non affertur ex obstructo, & androgyno.

X. Minime; si dixisti de primogenito, quod habet sanctitatem ab utero; dices de holocausto, quod non habet sanctitatem ab utero? Decimum probet, quod licet non habeat sanctitatem ab utero, tamen legitime non adducitur de obstructo, & androgyno.

XI. Minime; si dixisti de decimo, quod est unum ex decem; dices de holocausto, quod est unum in uno? Quoniam

הואיל והוא אחר באחר תכשר לבא טומטום ואנדרוגינוס תלמוד לומר זכר ולא נקבה וכשהוא אומר למטן זכר שאין תלמוד לומר אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס.

יב תמים כשם שאם אינו תמים אינו לרצון כך אם אינו כענין הזה אינו לרצון. תמים יקריבנו. תמים יקדישנו. רבי יוסי אומר תמים יקריבנו יבקרנו ויקריבנו. אמר רבי יוסי שמעתי בשוחט תמיד בשבת שאין מבוקר חייב חטאת ויביא תמיד אחר.

יג אל פתח אהל מועד מיטפל בו ומביאו אל פתח אהל מועד. מה הוא אומר יקריב יקריב מנין אתה אומר נתערבה עולה בעולה עולה בתמורה עולה בחולין יקרבו תלמוד לומר יקריב יקריב. יכול אפילו נתערב בפסולין תלמוד לומר יקריבנו אוציא את שנתערב בפסולין שאינן כשרין ליקרב.

יד מנין אפילו נתערבה בחטאות החיצונות. אוציא את שנתערב בחטאות החיצונות שזו למעלן וזו למטן. ומנין אפילו נתערב בחטאות הפנימיות. אוציא את שנתערב בחטאות הפנימיות שזו מבפנים וזו מבחוץ ומנין אפילו נתערב בבכור ובמעשר ובפסח אוציא את שנתערב בבכור ובמעשר ובפסח שזו מתן ארבע וזו מתנה אחת ומנין אפילו נתערב בשלמים ובתודה אוציא את שנתערב בשלמים ובתודה שזו קדשי קדשים וזו קדשים קלים יכול אפילו נתערב באשם תלמוד לומר יקריבנו לבדו הוא קרב ולא שנתערב באחרים.

טו מה ראית לומר עולה בעולה שהוא שם אחר עולה בתמורה שתמורה קריבה בעולה עולה בחולין

niam est unum in uno, legitime adducetur de obstructo, & androgyno. Idcirco dictum est; *Masculum*; non autem fœminam; & quando infra dicit; *masculum*; quod non erat dicendum, nisi ad excludendum obstructum, & androgynum.

XII. *Perfectum*; Sicut quando non est perfectum, non est in beneplacitum, ita pariter si non erit hujusmodi, non erit in beneplacitum. *Perfectum offeret illud*, perfectum sanctificabit illud: Rabi Jose dicit; Perfectum debet offerre, visitare, & sanctificare. Dicit R. Jose; Audivi; Si quis mactet sacrificium juge in Sabbatho, quod non sit visitatum, debet afferre sacrificium pro peccato; & afferet alterum sacrificium juge.

XIII. *Ad ostium tabernaculi conventus*; Illi adhærens deducebat ad ostium tabernaculi conventus. Cur dictum est; *offeret, offeret?* unde probatur, quod dicas, si misceatur holocaustum cum holocausto, holocaustum cum commutato, holocaustum cum profanis, quod debeat offerre? Ex eo quod dictum est: *offeret, offeret*. Crederem, vel si misceatur cum illegitimis? Idcirco dictum est: *offeret illud*: Ad excludendum, quod misceatur cum illegitimis, quæ non sunt legitima, ut offerantur.

XIV. Unde probatur, vel si misceatur cum sacrificio pro peccato exteriori? Excludam, quod misceatur cum sacrificio pro peccato exteriori, quod hujus sanguines supra, & illius infra adspergantur. Et unde probatur, vel si misceatur cum sacrificio pro peccato interiori? Excludam, si misceatur cum sacrificio pro peccato interiori, quod hujus sanguines infra; & illius foris adspergantur: Et unde probatur, vel si misceatur cum primogenito, & decimo, & sacrificio Paschali? Excludam, si misceatur cum primogenito, decimo, & sacrificio Paschali, quod hujus sanguines quater, & illorum semel adspergantur. Et unde probatur, vel si misceatur cum pacificis, & sacrificio Eucharistico? Excludam si misceatur cum pacificis, & sacrificio Eucharistico, quod hæc sint sacrificia sanctissima, & illæ sint sanctitates leves; Crederem vel si misceatur cum sacrificio pro delicto? Idcirco dictum est; *offeret illud*; solum offertur, non autem quando sit cum aliis commixtum.

XV. Quid vidisti ut diceres; holocaustum in holocausto? Quia habent unum nomen; Holocaustum in commutato? Quia commutatum accedit ad holo-

שהוא יכול להקריש את החולין ולעשותה עולה . יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול על כרחו תלמוד לומר לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,

פרק ד

א לפני יהוה וסמך ידו ואין סמיכה בבמה . צפונה לפני יהוה ואין צפונה בבמה . וכי אי זו מידה מרובה מדת צפון או מדת סמיכה מרובה . מדת צפון ממדת סמיכה שהצפון נוהג בקרבנות היחיד ובקרבנות הציבור . והסמיכה אינה נוהגת לא בקרבנות היחיד . אם מיעטתם מצפון מרובה לא אמעטם מסמיכה מעוטה . אתה אומר בצד הזה נתרבה צפון ונתמעטת סמיכה, או בצד הזה נתרבה סמיכה ונתמעט צפון שהסמיכה נוהגת בקרשי קרשים ובקרשים קלים והצפון אינו נוהג לא בקרשי קרשים . אם מעטתים מצפון ממועט. אמעטם מסמיכה מרובה. הא לפי שיש בצפון מה שאין בסמיכה ובסמיכה מה שאין בצפון צריך לומר לפני יהוה וסמך ואין סמיכה בבמה צפונה לפני יהוה ואין צפונה בבמה לפני יהוה וסמך אף על פי שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך מבפנים.

ב וסמך ידו לא יד בנו ידו לא יד עבדו ידו לא יד שלוחו . ידו על ראש ולא על גב ידו . על ראש לא על הצוואר . על ראש לא על הגבים . אוציא את כלם ולא אוציא את החזה ודין הוא מה אם הראש שאינו טעון תנופה טעון סמיכה . החזה שטעון תנופה איני דין שיטען סמיכה . תלמוד לומר על ראש ולא על החזה.

ג יכול אין טעון סמיכה לא עולה נרבה עולה חובה מנין ודין הוא נאמר הבא עולה נדבה ונאמר הבא עולה

locaustum. Holocaustum in profanis? Quia potest sanctificare profana; & facere holocaustum. *Offeret illud:* Docemur, quod illum cogerent; crederem vel invitum? Idcirco dictum est: *Ad ejus voluntatem*; Quomodo? Cogebatur, donec diceret; mihi placet.

CAPUT IV.

I. C*oram Domino, & imponet manum suam;* At non erat manuum impositio in excelso. *Ad aquilonem;* At non erat consuetudo aquilonis in excelso. Quænam est consuetudo frequentior? consuetudone aquilonis, an consuetudo impositionis manuum? Frequentior est consuetudo aquilonis præ consuetudine impositionis manuum; quia consuetudo aquilonis observatur tam in sacrificiis privatis, quam in publicis, at impositio manuum non observabatur nisi in sacrificiis privatis: Si illa exclusi ab aquilone, qui est frequentior, non excludam ab impositione manuum, quæ est minus frequens? Tu dicis, quod ab hac parte aquilo sit frequentior, & minus frequens manuum impositio; Aut ex illa parte erit frequentior impositio manuum, & minus frequens aquilo; etenim impositio manuum observatur in sanctitatibus sanctitatum, & in sanctitatibus levibus, & consuetudo aquilonis non observatur nisi in sanctitatibus sanctitatum; Si exclusi ab aquilone, qui est minus frequens, excludam ab impositione manuum, quæ est frequentior; Verum cum sit in aquilone, quod non est in impositione manuum, & in impositione manuum, quod non est in aquilone, dicendum erat; *Coram Domino, & imponet*. Licet foris manus imposuerit, tamen iterum intus imponet.

II. *Et imponet manum suam;* Non manum filii sui, neque manum servi sui, neque manum legati sui. *Super caput;* non super collum; *Super caput;* non super dorsum; Excludam hæc omnia, at non excludam pectus. Et probari potest argumento; Si caput, quod non requirit ventilationem, requirit manuum impositionem; pectus, quod requirit ventilationem, non erit æquum, ut requirat manuum impositionem? Idcirco dictum est; *Super caput;* non super pectus.

III. Crederem, quod non requireret manuum impositionem nisi holocaustum spontaneum, holocaustum ex debito unde probatur? Dictum est; Affer holocaustum spontaneum, & dictum est; Af-

חובה. מה עולה נדבה טעונה סמיכה אף עולה חובה תטען סמיכה.

ד לא אם אמורת בעולת נדבה שאין חליפין עוף לפוטרה מן הסמיכה תאמר בעולת חובה שיש לה חליפין עוף לפטרה מן הסמיכה תאמר בעולת חובה שיש לה חליפין עוף לפטרה מן הסמיכה . הואיל ויש לה חילופין עוף לפטרה מן הסמיכה לא תטען סמיכה תלמוד לומר עולה . אחד עולה נדבה ואחד עולה חובה זו וזו טעונה סמיכה.

ה אין לי אלא עולת בקר עולת הצאן מנין ודין הוא נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן מה עולת בקר טעונה סמיכה אף עולת הצאן תטען סמיכה.

ו לא אם אמרת בבן הבקר שנתרבה בנסכים תאמר בבן הצאן שנתמעט בנסכים הואיל ונתמעט בנסכים לא יטען סמיכה תלמוד לומר עולה אחד עולת בקר ואחד עולת הצאן זו וזו טעונות סמיכה.

ז יכול אף עולת העוף תטען סמיכה תלמוד לומר העולה פרט לעולת העוף.

ח ונרצה לו מלמד שהמקום רוצה לו ועל מה המקום רוצה לו אם תאמר דברים שחייבין עליהן מיתת בית דין מיתה בידי שמים כרת בידי שמים מלקות ארבעים חטאות ואשמות הרי ענשן אמור . ועל מה המקום רוצה לו על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שיש בה קום ועשה . רבי שמעון אומר ונרצה לו לו ולזבחו אף על פי שלא סמך הזבח מרצה.

ט ונרצה לו לכפר במכפר אי זהו המכפר זה הדם שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר . אין לי אלא דם הטהור דם הטמא מנין וכשהוא אומר ונשא אהרן את עון הקדשים וגו׳. ואי זה עון נושא

Affer holocaustum ex debito. Sicut holocaustum spontaneum requirit manuum impositionem, ita pariter holocaustum ex debito requirit manuum impositionem.

IV. Minime; si dixisti de holocausto spontaneo, quod non potest commutari in volucrem, ut absolvatur ab impositione manuum, dices de holocausto ex debito, quod potest commutari in volucrem, ut absolvatur ab impositione manuum? Quoniam potest commutari in volucrem, ut absolvatur ab impositione manuum, non requiret manuum impositionem: Idcirco dictum est: *Holocaustum*. Tam holocaustum spontaneum, quam holocaustum ex debito, utrumque requirit manuum impositionem.

V. Non probo nisi de holocausto bovis, de holocausto ovium unde probatur? Ex argumento; Dictum est affer holocaustum ex bove, & dictum est; affer holocaustum ex ovibus; sicut holocaustum bovis requirit impositionem manuum, ita pariter holocaustum ovium requirit impositionem manuum.

VI. Minime; si dixisti de filio bovis, qui majora requirit libamina, dices de filio ovium, qui minora requirit libamina? Quoniam minora requirit libamina, non erunt illi manus imponendæ. Idcirco dictum est; *Holocaustum*; Tam holocaustum bovis, quam holocaustum ovium, utrumque requirit impositionem manuum.

VII. Crederem vel holocaustum volucris requirere impositionem manuum? Idcirco dictum est; *Holocaustum*; Ad excludendum holocaustum volucris.

VIII. *Et acceptabile erit illi*; Docemur, quod Deus ignosceret illi; De quo autem Deus illi ignoscebat? Si dicas in iis, quorum causa tenerentur morte ab Synhedrio infligenda, morte cœlitus infligenda, excidio de manu Dei, quadraginta plagis, sacrificiis pro peccato, & sacrificiis pro delicto; Eorum pœna jam expressa est. Et in quo Deus ignoscebat illi? In præceptis affirmativis, & negativis; in quibus erat præceptum; Surge, & fac. R. Simeon dicit; *Et acceptabile erit illi*; illi & ejus sacrificio, quamvis non imposuisset manus sacrificio suo, erat acceptabile.

IX. *Et acceptabile erit illi ad expiandum*; Non probo nisi de sanguine mundo, de immundo in expiante; Quidnam erat expians? Sanguis; Dictum est enim *Levit.* XVII. 11. *Quia sanguis ipse pro anima expiabit*; unde probatur? Quando vero dicit *Exod.* XXVIII. 38. *Et portabit Aharon delictum sanctitatum &c.*

אם תאמר עון פגול כבר נאמר פגול
הוא לא יחשב אם עון נותר כבר נאמר
לא ירצה ואי זה עון הוא נושא עון
טומאה שמותר מכלל טומאה לציבור.

י אין לי אלא עונות דם . מנין
הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים
ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים.
תלמוד לומר לכל מתנות קדשיהם .
אין לי ﭏ של אנשים של נשים
מנין אין לי ﭏ של ישרﭏ של גרים
ושל עבדים מנין . תלמוד לומר עון
הקדשים ריבה הואיל ומצינו שאין כפרה
ﭏ בדם מה תלמוד לומר וסמך ונרצה
ﭏ ללמד שאם עשה סמיכה שירי מצוה
כט לא כפר וכפר עליו רבי שמעון אומר
את שהוא עליו חייב באחריותו ואת
שאינו עליו אינו חייב באחריותו.

פרשת ד

א וסמך ושחט במקום שסומכין
שוחטין ותכף לסמיכה שחיטה מה סמיכה
בטהורים אף שחיטה בטהורים.

ב ושחט שחיטה כשרה בזרים בנשים
ובעבדים ובטמאים ואפילו בקדשי קדשים
ובלבד שלא יהו טמאים נוגעים בבשר
או אינו אלא בכהן וכי מנין באתה מכלל
שנאמר ואתה ובניך אתך תשמרו את
כהונתכם לכל דבר המזבח יכול אף
לשחיטה . ובשהוא אומר והקריבו בני
אהרן הכהנים את הדם ﭏיו וזרקו מיכן
ואילך מצות כהונה אבל שחיטה כשרה
בכל אדם.

ג בן הבקר לפני יהוה ואין השוחט
לפני יהוה . שמעון התימני אומר מנין
שתהא ידו של שוחט לפנים מן הנשחט

&c. Et quodnam erat delictum, quod portabat? Si dicas delictum abominandi; Jam dictum est *Levit.* XIX. 17. *Abominandum ipsum non acceptabitur*. Si delictum residui. Jam dictum est; *Non acceptabitur*. Quodnam est igitur delictum, quod portabat? Delictum immunditiei, quod ex genere permissa esset immundities cœtui.

X. Non probo nisi de delictis sanguinis; pugillus, & thus, & suffitus, & munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXVIII. 38. *In omnibus muneribus sanctificationum suarum*. Non probo nisi de viris, de mulieribus unde probatur? Non probo nisi de Israelitis, de proselytis, & de servis unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Delictum sanctitatum*. Includit; Quoniam invenimus, quod non fit expiatio nisi in sanguine; cur igitur dictum est; *& imponet manus; & erit acceptabile illi?* Nisi ad docendum, quod si in imposisset manus quasi esset accessorium præcepti, imputaretur illi æque ac non expiasset; *& expiabit illi*; R. Simeon dicit; Quod illi incumbit, de eo cautione de futuro damno, tenetur; quod illi non incumbit, de eo cautione de futuro damno, non tenetur.

SECTIO IV.

I. ET *imponet, & mactabit*; In loco, ubi imponunt manus, mactabatur; & statim post impositionem manuum, mactabatur, sicut manuum impositio a mundis fieri debebat, ita pariter & mactatio.

II. *Et mactabit*. Mactatio legitima erat per alienos, mulieres, & servos, & immundos, vel in sanctitatibus sanctitatum; dummodo immundi non attingerent carnem. Aut non erat legitimum nisi per sacerdotem: & unde tu probas? Num ex eo quod dictum est *Num.* XVIII. 7. *Et tu & filii tui tecum observabitis sacerdotium vestrum in omni re altaris?* Crederem etiam in mactatione? Quomodo vero dicit; *Et offerent filii Aharon sacerdotes sanguinem, & spargent sanguinem?* Hinc & ulterius præceptum incumbit sacerdotibus; sed mactatio legitima est per quemvis hominem.

III. *Filium bovis coram Domino*. At non erit mactans coram Domino. R. Simeon Temani dicit; unde probatur quod manus mactantis debeat esse intra locum mactati? Ex eo quod dictum est;

תלמוד לומר ושחט את בן הבקר לפני יהוה.

ד והקריבו זו קבלת הדם יכול זריקה וכשהוא אומר וזרקו הרי זריקה אמורה הא אינו אומר כן והקריבו. זו קבלת הדם שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת אמר רבי עקיבא מנין לקבלת הדם שלא תהא אלא בכהן כשר נאמר כאן כיהון ונאמר להלן כיהון מה כיהון האמור להלן בכהן כשר ובכלי שרת אף כיהון האמור כאן בכהן כשר ובכלי שרת.

ה אמר ליה רבי טרפון עקיבא עד אימתי אתה מגבב ומביא עלינו אקפח את בני אם לא שמעתי שיש הפרש בין קבלה לזריקה ואין לי לפרש. אמר ליה תרשיני לומר לפניך מה שלמדתני אמר ליה אמור. אמר ליה קבלת לא עשה בה את המחשבה כמעשה זריקה עשה בה את המחשבה כמעשה. המקבל בחוץ פטור והזורק בחוץ חייב. קבלוהו טמאים אין חייבין עליו. זרקוהו טמאין חייבין עליו אמר ליה רבי טרפון אקפח את בני שלא היטיתה ימין ושמאל אני הוא ששמעתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים לשמועה הא כל הפורש ממך כפורש מחייו.

ו בני אהרן יכול חללים. אוציא חללים ולא אוציא את בעלי מומין תלמוד לומר בני אהרן מה אהרן כשר אף בניו כשרין יצאו חללים ובעלי מומין.

ז והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם מה תלמוד לומר דם דם מנין אתה אומר נתערב דם עולה בדם עולה דם עולה בדם תמורה דם עולה בדם חולין יקרב תלמוד לומר דם דם יכול אפילו נתערבו בלו יקרבו שכן אפילו נתערבו חיים יקרבו. ומנין אפילו נתערב באשם אביא את שנתערב באשם שזה וזה קדשי קדשים. ומנין

est; *& mactabit filium bovis coram Domino.*

IV. *Et offerent*; Hæc est acceptio sanguinis; Crederem esse adspersionem? Quando vero dicit; *& spargent*; ecce jam dictnm est de adspersione; ecce non ita dicit: *& offerent*; Hæc est acceptio sanguinis, quod fieri non debeat nisi per sacerdotem legitimum, & in vestibus ministerii. Dicit R. Akiba; unde probatur, quod acceptio sanguinis fieri non debent nisi per sacerdotem legitimum? Dictum est hic ministerium, & dictum est illic ministerium, sicut ministerium eo loco dictum per sacerdotem legitimum & in vestibus ministerii, ita pariter & hoc loco.

V. Dixit illi R. Tharphon; quamdiu conquires, & adduces super nos? Possim ego excindere meum filium, si non audivi esse discrimen inter acceptionem & adspersionem; at mihi non est explicatio. Respondit illi; Das mihi facultatem dicendi coram te, quod me docuisti? Dixit illi; dic: Respondit: In acceptione non est cogitatio, sicut opus, & in adspersione est cogitatio sicut opus. Si foris accipiat, liber est, si foris spargat, reus est; si immundi accipiant, non tenentur, si immundi spargant, rei sunt. Dixit illi R. Tarphon; Possim ego excindere meum filium, quod non declinasti neque ad dextram, neque ad sinistram; ego qui audivi, non fuit mihi explicatio; tu autem exponis, & confirmas traditionem; ecce qui ab te se separat, est similis illi, qui se separat a vita sua.

VI. *Filii Aharon*; Crederem profanos? Idcirco dictum est; *Sacerdotes*; excluduntur profani. Excludam profanos, at non excludam vitiatos. Idcirco dictum est; *Filii Aharon*; sicut Aharon idoneus ita pariter ejus filii idonei; excluduntur profani, & vitiati.

VII. *Et offerent filii Aharon sacerdotes sanguinem*. Cur dictum est: *sanguinem, sanguinem?* Unde tu dicis, quod si misceatur sanguis holocausti cum sanguine holocausti, & sanguis holocausti in sanguine commutati, sanguis holocausti in sanguine profanorum, fuisse offerendum? Ex eo quod dictum est: *sanguinem sanguinem*. Crederem, quando cum his commisti essent, quod offerrentur, eo quod ita sit, quando viva miscentur? Et unde probatur, quando commixtus fuisset cum sacrificio pro delicto? includam, quando commixtus fuerit cum sacrificio pro delicto, quia ambo sunt sanctitates sanctitatum. Et unde probatur, quando fuerit commixtus cum pa-

אפילו נתערב בשלמים ובתודה . אביא את שנתערב בשלמים ובתודה שהן ושן מתן ארבע . ומנין אפילו נתערב בבכור ובמעשר ובפסח אביא את שנתערב בבכור ובמעשר ובפסח תלמוד לומר דם דם .

ח יכול אפילו נתערב בפסולין תלמוד לומר דמו אוציא את שנתערב בפסולין שאינן כשרין ליקרב . מנין אפילו נתערב בחטאות הפנימיות. אוציא את שנתערב בחטאות הפנימיות שהן מבפנים והן מבחוץ . ומנין אפילו נתערב בחטאות החיצונות אביא את שנתערב בחטאות החיצונות תלמוד לומר דם דם.

ט וזרקו יכול זריקה אחת תלמוד לומר סביב אי סביב יכול יקיפנו בחוט תלמוד לומר וזרקו הא ביצד שתי מתנות שהן ארבע.

י רבי ישמעאל אומר נאמר כאן סביב ונאמר להלן סביב מה סביב האמור להלן הפסק ארבע מתנות אף סביב האמור כאן הפסק ארבע מתנות.

יא והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם אין וזרקו מה תלמוד לומר שוב את הדם . מנין אתה אומר נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר תלמוד לומר שוב את הדם. יכול אפילו נשפך מצואר בהמה על גבי הרצפה יחזור ויאספנו ויהא כשר תלמוד לומר הדם הדם שנתקבל בכלי.

יב הדם על גבי המזבח ואין הזורק על גבי המזבח . דבר אחר הדם על גבי המזבח אף על פי שאין בשר מה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם הקיש הדם לבשר מה הדם בזריקה אף הבשר בזריקה . יכול יהא זורק ורובג תלמוד לומר וערך הכהן אותם הא כיצד זורק ועורך.

יג המזבח סביב בזמן שהוא סביב ולא בזמן שנטלה קרנו של מזבח הא אם

pacificis, & facrificio Euchariftico? Includam, quando fuerit commixtus cum pacificis, & cum facrificio Euchariftico quia de his, & de illis quatuor fiunt adfperfiones. Et unde probatur, vel fi fuerit commixtus cum primogenito, & decimo, & facrificio Pafchali? Idcirco dictum eft: *fanguinem*, *fanguinem*.

VIII. Crederem, vel fi fuerit commixtus cum illegitimis? Idcirco dictum eft: *fanguinem ejus*? Excludam, fi fuerit commixtus cum illegitimis, quæ non funt idonea, ut offerantur. Unde probatur, vel fi fuerit commixtus cum facrificiis pro peccato interioribus? Excludam facrificia pro peccato interiora, quia horum fanguines intus, & illorum foris adfperguntur. Et unde probatur, vel fi fuerit commixtus cum facrificiis pro peccato exterioribus? Includam, fi fuerit commixtus cum facrificiis pro peccato exterioribus: Idcirco dictum eft: *fanguinem*, *fanguinem*.

IX. *Et fpargent*. Crederem una tantum adfperfione? Idcirco dictum eft: *Circumcirca*; *circumcirca*, crederem, quod circumdarent inftar fili? Idcirco dictum eft: *& fpargent*. Quomodo? duabus adfperfionibus, quæ funt quatuor.

X. R. Ifmael dicit; Dictum eft hic *circumcirca*, pariterque dictum eft *Levit.* VIII. 15. *Circumcirca*: ficut illic faciendæ erant quatuor adfperfiones inter fe diftinctæ, ita pariter & hoc loco.

XI. *Et offerent filii Aharon facerdotes fanguinem, & fpargent fanguinem*. Cur iterum dictum eft; *fanguinem*, *fanguinem*. Unde tu dicis, fi effundatur de vafe fuper pavimentum, & colligatur, effe legitimum? Idcirco iterum dictum eft; *fanguinem*. Crederem, vel fi effufus effet de collo animalis fuper pavimentum, & fuiffet iterum collectus, fuiffe legitimum? Idcirco dictum eft: *fanguinem*, *fanguinem*: qui vafe recipiatur.

XII. *Sanguinem fuper altare*; non autem erit fpargens fuper altare. Alia expofitio: *fanguinem fuper altare*; Quamvis non fit caro. Quomodo ego explicabo quod dictum eft *Deut.* XII. 27. *Et facies holocaufta tua carnem & fanguinem*? Æquiparat fanguinem carni, ficut fanguis adfpergitur, ita pariter caro adfpergitur: Crederem, quod fpargeret membrum fuper membrum, & ordinaret? Idcirco dictum eft: *& ordinabit illa*. Quomodo? Spargebat, & ordinabat.

XIII. *Altare circumcirca*; Quo tempore in eo eft ambitus; non vero cum ablata effent cornua altaris; etenim fi ablata effent cornua altaris, & fuper illo

ניטלה קרנו של מזבח ועבד עליו עבודתו פסולה.

יד אשר פתח אהל מועד ולא בזמן פירוקו ולא בזמן שנגללה הרוח את היריעה. רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר אשר פתח אהל מועד לפי שנאמר ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח. יכול בין אהל מועד ובין המזבח יהא הכיור נתון תלמוד לומר המזבח סביב אשר פתח אהל מועד המזבח פתח אהל מועד ואין הכיור פתח אהל מועד ואיכן היה הכיור נתון בין האולם ולמזבח משוך כלפי דרום.

פרק ה

א והפשיט ונתח יכול יהא מפשיט אבר אבר ומנתח תלמוד לומר העולה מפשיט בולה ואחר כך מנתחה.

ב יכול אין טעון הפשטה אלא עולת נדבה עולה חובה מנין ודין הוא נאמר הבא עולה נדבה והבא עולה חובה מה עולה נדבה טעונה הפשטה אף עולה חובה תטען הפשטה.

ג אין לי אלא עולת בקר עולת הצאן מנין ודין הוא נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן מה עולת בקר טעונה הפשטה אף עולת הצאן תטען הפשטה.

ד אין לי אלא של אנשים של נשים מנין אין לי אלא של ישראל של גוים של עברים מנין עד שתהא מרבה להביא את של גוים מנין תלמוד לומר העולה כל שהיא עולה טעונה הפשטה. מה ראית להביאן להפשט וניתוח ולהוציאם מן הסמיכה. אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה אני מביאם להפשט וניתוח שהפשט ונתוח בשרים בכל אדם ומוציא אני הסמיכה שאין הסמיכה אלא בבעלים.

ה רבי חייא אומר צא וראה את מה מיעט הכתוב למעלן את הקריבים

illo ministrasset, ejus ministerium erat illegitimum.

XIV. *Quod est ad ostium tentorii conventus*. Non autem cum esset avulsum, aut cum ventus devoluisset aulæum. R. Jose Galilæus dicit: Cur dictum est; *Quod est ad ostium tentorii conventus*? Quia dictum est *Exod. XL. 7. Et pones labrum inter tentorium conventus & altare*. Crederem inter tentorium conventus & inter altare fuisse collocatum labrum? Idcirco dictum est. *Altare circumcirca, quod est ad ostium tentorii conventus*: Altare erat ad ostium tentorii conventus, at labrum non erat situm ad ostium tentorii conventus. Et ubi collocatum erat? Inter vestibulum & altare, protractum ad plagam australem.

CAPUT V.

I. E*T decorticabit; & in membra concidet*. Crederem, quod membratium decorticaret, & concideret? Idcirco dictum est: *Holocausti*; Totum decorticabat, & deinde in membra concidebat.

II. Crederem non fuisse decorticandum nisi holocaustum spontaneum, holocaustum ex debito unde probatur? Argumento: Dictum est enim; Affer holocaustum spontaneum, & affer holocaustum ex debito; sicut holocaustum spontaneum erat decorticandum, ita pariter holocaustum ex debito.

III. Non probo nisi de holocausto bovis, holocaustum ovium unde probatur. Argumento; Dictum est enim; affer holocaustum de bobus, & affer holocaustum de ovibus; sicut holocaustum bovis erat decorticandum, ita pariter & holocaustum ovium.

IV. Non probo nisi de holocausto virorum, & de holocausto mulierem unde probatur? Non probo nisi de holocausto Israelitarum, de holocausto gentilium, & servorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Holocausti*; Omne holocaustum erat decorticandum; Cur vidisti ut includeres illud in decorticatione, & dissectione, & excluderes ab impositione manuum? Postquam inclusit textus, excludit. Qua de causa illud inclusi in decorticatione & dissectione? Quia decorticatio, & dissectio legitime fieri poterat a quovis homine, at manuum impositio non erat legitima, nisi fieret a dominis.

V. R. Chjiah dicit; egredere & vide, quæ exclusit supra textus. Oblata an offerentes? Certe offerentes; ego quo-

או את המקריבים הוי אומר המקריבים אף אני אמעטם מן הסמיכה מפני שאני ממעט את המקריבים לא אמעטם מהפשט וניתוח מפני שאני ממעט את מעשה עולה עצמה.

ו אין לי אלא שנשחטה לשמה שלא לשמה מנין תלמוד לומר העולה כל שהיא עולה טעונה הפשטה.

ז ונתח יכול ונתח נתחיה לנתחיהם תלמוד לומר אותה אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחיהם, יכול אף הפסולה תהא טעונה הפשט וניתוח. תלמוד לומר אותה כשרה לא פסולה ופסולה שעלתה על גבי המזבח קריבה כמות שהיא.

ח ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח. אמר רבי יהודה מנין להצתת האליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת תלמוד לומר ונתנו בני אהרן אש על המזבח אמר רבי שמעון וכי עלת על לב שהזר קרב על גבי המזבח אם כן למה נאמר ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח לימד על הצתת האש שלא תהא אלא בראשו של מזבח.

ט ונתנו בני אהרן מה תלמוד לומר הכהן ממשמע שנאמר אהרן איני יודע שהוא כהן אם כן למה נאמר הכהן בכיהונו לימד על כהן גדול שעבד בבגדי כהן הדיוט שעבודתו פסולה. ומנין לכהן הדיוט שעבד בבגדי כהן גדול תהא עבודתו פסולה תלמוד לומר הכהנים בכיהונן הא כהן גדול שעבד בבגדי כהן הדיוט וכהן הדיוט שעבד בבגדי כהן גדול עבודתן פסולה.

י ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה ליתן אש מן ההדיוט. אש שירדה בימי משה לא נסתלקה ממזבח הנחשת עד שבאו לבית העולמים אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה ממזבח העולה עד שנסתלקה בימי מנשה.

יא וערכו עצים על האש. עצים על

quoque excludam illos ab impositione manuum; quia ego excludo offerentes; non excludam ab decorticatione, & dissectione; quia non excludo illos ab opere ipsius holocausti.

VI. Non probo nisi de illo, qui nomine suo mactatum sit, quod non sit nomine suo mactatum, unde probatur. Ex eo quod dictum est: *Holocausti*: Omne quod erat holocaustum, erat decorticandum.

VII. *Et in membra concidet*: Crederem quod posset membra in membra concidere? Idcirco dictum est: *illud*; illud in membra concidet, non autem membra concidet in membra. Crederem vel illegitimum fuisse decorticandum, & in membra concidendum? Idcirco dictum est; *illud*; legitimum, non illegitimum si adscendisset super altare, quale erat, offerebatur.

VIII. *Et dabunt filii Aharon sacerdotis ignem super altare*. Dicit R. Jehuda, unde probatur, non fuisse incendenda tenuia segmenta nisi ab sacerdote legitimo, & vestibus ministerii? Ex eo quod dictum est; *Et dabunt filii Aharon sacerdotis ignem super altare*. Dicit R. Simeon; Quid? Num putas, quod alienus accesserit ad altare? si ita est; Cur dictum est: *Et dabunt filii Aharon sacerdotis ignem super altare*? Ad docendum fuisse incendenda segmenta tenuia in vertice altaris.

IX. *Et dabunt filii Aharon*. Cur dictum est: *sacerdotis*? Ex sensu literali, ubi dicitur; *Aharon*, sciebam, quod esset ille sacerdos: si ita est; cur dictum est; *sacerdotis*? In ejus sacerdotio: Ad docendum, quod si summus sacerdos ministret vestibus sacerdotis vulgares, ejus ministerium sit illegitimum; & unde probatur, si sacerdos vulgaris ministret vestibus summi sacerdotis, ejus ministerium esse illegitimum? Ex eo quod dictum est: *sacerdotes*; In eorum sacerdotio; ecce si summus sacerdos ministret vestibus sacerdotis vulgaris, & sacerdos vulgaris si ministret vestibus summi sacerdotis, eorum ministerium est illegitimum.

X. *Et dabunt filii Aharon sacerdotis ignem super altare*; Quamvis ignis descenderit de cœlo, tamen præceptum est, ut portetur de igni vulgari. Ignis qui descendit diebus Mose, non sublatus est de altari æneo, nisi postquam venerunt in domum seculorum; Ignis qui descendit diebus Salomonis non sublatus est ex altari holocausti, nisi postquam sublatus est diebus Manasse.

XI. *Et ordinabunt ligna super ignem*. Li-

גבי האש ולא האש על גבי עצים. אמר רבי שמעון מנין לרבות שני גזרי עצים למערכה על תמיד של בין הערבים תלמוד לומר וערכו עצים על האש.

פרק ו

א וערכו בני אהרן יכול אפילו מאה תלמוד לומר וערך הכהן יכול יהא כהן אחר עורך את כל האברים תלמוד לומר וערכו הא כיצד אחד עורך שני אברים וכמה הן אברים עשרה ואחד בקרביים נמצא טלה עולה בששה דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר וערכו שני בני אהרן שנים. הכהנים שנים. מלמד שטלה עולה בששה. הכהנים לרבות הקרביים דברי רבי יהודה.

ב וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים מה תלמוד לומר את הראש ואת הפדר מלמד שאין הראש והפדר מהנתחים. דבר אחר שיהא פורש את הפדר על בית השחיטה שהוא דרך כבוד של מעלה. ומנין שהראש והפדר קודמין לכל האימורין תלמוד לומר את ראשו ואת פדרו. וערך הכהן אותם. מלמד שהראש והפדר קודמין לכל האיברים.

ג רבי חייא אומר מנין לשחיטה שהיא מן הצואר תלמוד לומר וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים שאין תלמוד לומר את הראש ואת הפדר והלא הראש והפדר בכלל האיברים היו ואם כן למה נאמר את הראש ואת הפדר לא לפי שנאמר והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים נתחים שהיו בכלל הפשטה ומנין לראש שכבר הותז בשחיטה תלמוד לומר את ראשו ואת פדרו.

ד על העצים אשר על האש עצים נתונים להיות אש וכי כל העצים כשרים חוץ משל זית ושל גפן אבל כאן רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן רבי אליעזר מוסיף אף של חרוב ושל רקל ושל שקמה ושל מייש ושל אלון.

Ligna super ignem; non ignem super ligna. Dicit R. Simeon; unde probatur ad includendum duo ligni segmenta, quod ordinarentur super strue pro sacrificio jugi vespertino? Ex eo quod dictum est: *& ordinabunt ligna super ignem.*

CAPUT VI.

I. *Et ordinabant filii Abaron.* Crederem vel centum? Idcirco dictum est; *& ordinabit sacerdos illa.* Crederem unum sacerdotem ordinasse omnia membra? Idcirco dictum est: *& ordinabunt.* Quomodo? Unus ordinabat duo membra. Et quot erant membra? Decem, & unus portabat intestina; Deprehenditur, quod agnus ab sex portaretur; verba R. Ismael: R. Akiba dicit; *& ordinabunt*; ecce duo; *Filii Abaron*; ecce duo; *sacerdotes*; ecce duo. Docemur, quod agnus ab sex portaretur. *Sacerdotes*; ad includendum intestina; verba R. Jehuda.

II. *Et ordinabunt filii Abaron sacerdotes membra*; Cur dictum est: *Caput & adipem*? Docemur, quod caput & adeps non dissecarentur. Alia expositio; quod extenderetur adeps super ea parte qua mactabatur, propter honorem Dei: & unde probatur, quod caput & adeps omnia membra praecederent? Ex eo quod dictum est: *Caput & adipem. Et ordinabit sacerdos illa.* Docemur, quod caput & adeps omnia membra praecederent.

III. R. Chjiah dicit; unde probatur quod mactatio in collo esset facienda? Ex eo quod dictum est: *Et ordinabant filii Abaron sacerdotes membra.* Neque dici oportebat; *caput & adipem*, cum caput & adeps in membris comprehenditur; si ita est, cur dictum est; *caput & adipem*? Nisi quod dictum sit; *Et dicorticabit bolocaustum, & concidet illud in membra; & ordinabunt filii Abaron sacerdotes membra: membra*; dicerem membra, quae inclusa erant in decorticationem. Unde probatur caput, quod jam concisum erat, comprehendi in mactatione? Ex eo quod dictum est: *Caput ejus, & adipem ejus.*

VI. *Super ligna, quae super ignem.* Ligna ponebantur, ut essent ignis. Quid? Num omnia ligna erant strui idonea; Omnia ligna erant strui convenientia, excepto ligno oleae, & vitis, sed ex illis uti solent ramis ficus, nucis, & arboris oleaginosae. R. Eliesser addit lignum siliquae, ficus sylvestris, & palmae, roboris, & quercus.

V. Cre-

ה יכול המתנדב עולה יהא מביא עציה ואישיה עמה תלמוד לומר על העצים אשר על האש אשר על המזבח מה מזבח משל צבור אף אש ועצים משל צבור. דברי רבי אלעזר ברבי שמעון רבי אליעזר אומר מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט. דבר אחר על העצים אשר על האש אשר על המזבח שלא יהו הגיזרין יוצאין חוץ למערכה.

ו והקרב ירחץ והכרעים ירחץ אפילו נתערבו קרבי עולה בקרבי עולה קרבי עולה בקרבי תמורה. יכול אפילו נתערבו בפסולין תלמוד לומר והקרב אוציא את שנתערבו בקרשי קדשים ובקדשים קלים תלמוד לומר וקרבו וכרעיו.

ז ירחץ יכול מה רחיצה אמור להלן בארבעים סאה אף כאן בארבעים סאה תלמוד לומר במים מים כל שהן במים ולא יין במים ולא במזג במים להכשיר את כל המים קל וחומר למי הכיור.

ח והקטיר אף על פי שפסול אף על פי שיוצא אף על פי שפגול אף על פי שנותר אף על פי שטמא יכול כשהן למטה תלמוד לומר המזבחה כשהן בראש המזבח אמרתי ולא כשהן למטה.

ט את הכל לרבות העצה והגידים והקרנים והטלפים והצמר שבראשי כבשים השער שבזקן תישים יכול אפילו פרשו תלמוד לומר ועשית עולותיך הבשר אי ועשית עולותיך הבשר והדם יכול יתלשו הגידים והעצמות ויעלה הבשר תלמוד לומר את הכל ריבה הכיצד בזמן שהן יעלו. פרשו אף על פי שהן בראשו של מזבח ירדו. עולה לשם עולה. אשה לשם אישים. ריח לשם ריח. ניחוח לשם נחת רוח. ליהוה לשם מי שעשה את העולם,

V. Crederem, ſi quis ſponte offerret holocauſtum, quod ſecum ligna, & ignem adduceret; Idcirco dictum eſt: *Super ligna, quæ ſuper ignem, qui ſuper altare*; Sicut altare erat cœtus, ita pariter ignis & ligna erant cœtus. Verba R. Elieſer bar R. Simeonis. R. Elieſer dicit. Sicut de altari non fit uſus vulgaris; ita pariter ignis & ligna ea debent eſſe, ut in his non factus ſit uſus vulgaris. Alia expoſitio: *ſuper ligna, quæ ſuper ignem, qui ſuper altare*; Ne ſegmenta egrederentur extra ſtruem.

VI. *Et inteſtina ejus, & crura ejus lavabit*; Quamvis commixta ſint inteſtina holocauſti cum inteſtinis holocauſti; & inteſtina holocauſti com inteſtinis commutati. Crederem vel ſi eſſent commixta cum illegitimis? Idcirco dictum eſt; *& inteſtina*, Excludam ſi commixta eſſent cum ſanctitatibus ſanctitatum, & cum ſanctitatibus levibus? Idcirco dictum eſt; *& inteſtina ejus, & crura ejus*.

VII. *Lavabit*. Crederem ſicut lavacrum, de quo illic dictum eſt, continebat quadraginta Sata, ita pariter hoc loco in quadraginta Satis? Idcirco dictum eſt; *Aquis*; Quantalacunque ſit aqua. *Aquis*; non in vino; *aquis*: non aquis commixtis. *Aquis*; ut fiat idonea quævis aqua, multo magis aqua labri.

VIII. *Et adolebit*; quamvis profanetur, quamvis egrediatur, quamvis fiat abbominandum, quamvis fiat reſiduum, quamvis fiat immundum; Crederem, vel ſi deſiliiſſent ab altari? dixi, quando ſunt in altari, non quando deſilierunt ab altari.

IX. *Omnia*; Ad includendum oſſa, & nervos, & cornua, & ungulas, & lanam, quæ eſt in capitibus agnorum, pilum, quæ eſt in barba hircorum. Crederem vel ſi ſeparata eſſent? Idcirco dictum eſt; *Et facies holocauſta tua carnem & ſanguinem*; ſi *& facies holocauſta tua carnem & ſanguinem*, crederem evellendum eſſe nervos & oſſa, & offerendam eſſe carnem? Idcirco dictum eſt; *Omnia*; includit: Quomodo? Quando ſunt conjuncta, offerentur; ſi ſeparentur, quamvis ſint in vertice altaris, demittentur. *Holocauſtum*; nomine holocauſti; *Ignitum*; nomine igniti; *odoris*; nomine odoris. *Acceptabilis*; nomine odoris acceptabilis. *Domino*; nomine illius, qui fecit mundum,

פרשת ה

א ואם הרי זה מוסף על ענין ראשון ולמה הפסיק ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין והרי דברים קל וחומר ומה מי שהוא שומע מפי הקדש ומדבר ברוח הקדש צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין על אחת כמה וכמה הדיוט מהדיוט.

ב מן הצאן ומן הכבשים ומן העזים הרי אלו מעוטים פרט לחולה ולזקן ולמוקצה ולמוזהם . קרבנו להוציא את הגזול . כבשים ועזים להוציא את הכלאים אתה אומר לכך נאמר מעוטים הללו . או לא נאמרו אלא להוציא את שנעברה בו עבירה שחרש בשור ובחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם ושביעית ויום טוב ויום הכפורים ושבת תלמוד לומר כבשים לעולה ועזים לעולה לרבות את כולם דברי רבי יהודה.

ג רבי שמעון אומר מה תלמוד לומר כבשים לעולה ועזים לעולה לרבות תמורה והלא דין הוא מה אם שלמים שלא כשרו לבא מן העוף כשרה תמורתן. עולה שכשרה לבא מן העוף אינו דין שתכשר לבא תמורתה. לא אם אמרת בשלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים תאמר בעולה שלא כשרה לבא נקבות כזכרים הואיל ולא כשרה לבא נקבות כזכרים לא תכשר תמורתה תלמוד לומר כבשים ועזים לעולה לרבות תמורתה.

ד רבי אליעזר אומר מה תלמוד לומר כבשים לעולה ועזים לעולה לרבות תמורה שיכול אין לי שיקרב עולה אלא מותר עולה בלבד מנין לרבות מותר חטאות מותר אשמות מותר עשירית

SECTIO V.

I. **E**T *si*. Ecce addit ad primum ſubjectum. Cur ceſſat? Ut daretur tempus Moſi conſiderandi inter ſectionem & ſectionem, inter ſubjectum & ſubjectum; & ecce argumentum a minori ad majus; Si qui audivit de ore Dei S. B. & loquebatur in ſpiritu ſancto, debebat conſiderare inter ſectionem, & ſectionem; & inter ſubjectum & ſubjectum, quanta magis idiota, qui diſcit ab idiota!

II. *De ovibus, & de agnis, & de capris;* Ecce iſtæ ſunt excluſiones. Excludit infirmum, & ſenem, & deſtinatum Idololatriæ, & ſordidum: *Sacrificium ejus;* Ad excludendum raptum. *De agnis & capris;* Ad excludendum heterogenea. Tu dicis quod hac de cauſa dictæ ſint hujuſmodi excluſiones, aut non dictæ ſunt niſi ad excludendum illud, in quo commiſſum ſit peccatum, & illud, in quo aratum ſit cum bove & aſino, & ſanctificata, & hæterogenea in vinea, & in anno Sabbathico, & in die feſto, & in die expiationum, & in Sabbatho? Idcirco dictum eſt; *De agnis in holocauſtum; & de capris in holocauſtum;* Ad includenda omnia: verba R. Jehuda.

III. R. Simeon dicit: Cur dictum eſt; *De agnis in holocauſtum, & de capris in holocauſtum?* Ad includendum commutatum. Quod probari poteſt argumento; Si in pacificis, quæ non ſunt legitima, ut offerantur de volucri, eorum commutatum eſt legitimum; In holocauſto, quod eſt legitimum, ut offeratur de volucri, non erit æquum, ut ſit legitimum ejus commutatum? Minime; ſi dixiſti de pacificis, quæ idonea ſunt, ut offerantur tam de fœminis quam de maſculis, dices de holocauſto, quod non eſt idoneum ut afferatur tam de fœminis quam de maſculis? Quandoquidem non eſt idoneum ut afferatur tam de fœminis quam de maſculis, non erit legitimum ejus commutatum. Idcirco dictum eſt; *De agnis, & capris in holocauſtum.* Ad includendum commutatum.

IV. R. Elieſer dicit; Cur dictum eſt; *De agnis in holocauſtum, & de capris in holocauſtum?* Ad includendum commutatum; Crederem non poſſe probare, quod offerretur in holocauſtum niſi reſiduum holocauſti duntaxat? Unde probatur ad includendum reſiduum ſacrificii pro peccato, reſiduum ſacrificii pro delicto, reſiduum decimæ partis

האיפה מותר קיני זבים קיני זבות וקיני יולדות מותר קרבנות הנזיר והמצורע, המקדיש נכסיו והיו בהם דברים ראוים על גבי המזבח ייגות ושמנים ועופות מנין שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות. תלמוד לומר כבשים לעולה ועזים לעולה לרבות את כלן, וחכמים אומרים יפלו לנדבה והלא אף הנדבה עולות הוא. מה בין דברי רבי ﭏיעזר לדברי חכמים. ﭏ בזמן שהיא באה חובה הוא סומך עליה ומביא עליה נסכים משלו ואם היה כהן עבודתה ועורה שלו אבל בזמן שהיא באה נדבה אינו סומך עליה ואינו מביא עליה נסכים ונסכיה משל צבור אבל אם היה כהן עבודתה ועורה של אנשי המשמר.

ה ושחט אותו. אותו בצפון ואין העוף בצפון. והלא דין הוא ומה אם בן הצאן שלא קבע לו כהן קבע לו צפון עוף שקבע לו כהן אינו דין שיקבע לו צפון. תלמוד לומר ושחט אותו אותו בצפון ואין העוף בצפון.

ו רבי ﭏיעזר בן יעקב אומר אותו בצפון ואין הפסח בצפון והלא דין הוא ומה אם עולה שלא קבע לה זמן שחיטה קבע לו מקום שחיטה. הפסח שקבע לו זמן שחיטה אינו דין שיקבע לו מקום שחיטה תלמוד לומר אותו אותו בצפון ואין הפסח בצפון.

ז רבי חייא אמר אותו בצפון ואין השוחט צריך להיות עומד בצפון לפי שמצינו שהמקבל צריך להיות עומד בצפון ומקבל בצפון אם עמד בדרום וקבל בצפון פסול. יכול אף השוחט תלמוד לומר אותו אותו בצפון ואין השוחט צריך להיות עומד בצפון.

ח על ירך המזבח צפונה שהירך בצפון והיכן הן פונים לדרום הא למדנו שהכבש בדרום. רבי יהודה אומר

tis Ephæ, residuum nidorum seminifluorum, & residuum nidorum seminifluarum, & nidorum puerperarum, residuum sacrificiorum Nazyræi, & leprosi? Si quis sanctificet facultates suas, & in iis deprehenduntur res convenientes altari, sc. columbæ, & olea, & volucres, unde probatur, quod vendantur iis qui ea specie indigent, & ex eorum pretio afferantur holocausta; Ex eo quod dictum est: *De agnis in holocaustum, & de capris in holocaustum*; Ad includendum omnia; At sapientes dicunt Cedant in oblationes spontaneas; atqui etiam oblationes spontaneæ sunt holocausta. Quodnam est discrimen inter verba R. Eliefer & verba Sapientum? Nullum, nisi hoc; quando adducit ex debito, imponit illi manus; & adfert libamina de suis bonis; & si fuerit sacerdos, ministerium & pellis ad illum spectabit; Quando vero sponte adducit, non imponit illi manus; & non adducit libamina de suis bonis; & ejus libamina erant de bonis cœtus; si vero fuerit sacerdos; ministerium & pellis erit virorum classis ministrantis.

V. *Et mactabit illud; Illud* in aquilone, non autem volucrem in aquilone; & probari potest argumento; si filio ovis, cui non constitutus est sacerdos, constituta est plaga aquilonaris; Volucri, cui constitutus est sacerdos, non erit æquum ut statuatur plaga aquilonaris? Idcirco dictum est; *Et mactabit illud. Illud* in aquilone, non autem volucrem in aquilone.

VI. R. Eliefer ben Jacob dicit; *Illud in aquilone*: non autem sacrificium Paschale in aquilone. Atqui probari potest argumento. Si holocausto, cui non est statutum tempus mactationis, statutum est locus mactationis, sacrificio Paschali, cui statutum est tempus mactationis, non erit æquum ut statuatur locus mactationis? Idcirco dictum est; *Illud in aquilone*: non autem sacrificium Paschale in aquilone.

VII. R. Chjiah dicit; *Illud in aquilone*; non autem mactans necessario consistet in aquilone; quia invenimus, quod accipiens consistere debeat in aquilone, & accipere in aquilone, si autem consistat in austro, & accipiat in aquilone, illegitimum est; Crederem vel mactantem? Idcirco dictum est; *illud*; illud in aquilone, non autem mactans debet consistere in aquilone.

VIII. *Ad latus altaris aquilonare*; ut ejus latus sit in aquilone; Et ubi erunt ejus facies? ad austrum; Ecce docemur collem fuisse situm in austro. R. Jehuda

ומעלתהו פנות קדים שיהא העולה לו פונה לימינו למזבח הא למדנו שהכבש בדרום.

ט המזבח צפונה שהמזבח כלו ראוי להיות צפונה. שאם שחט בראשו קדשי קדשים כשרים דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר מחצי המזבח ולצפון כצפון ומחצי המזבח ולדרום כדרום.

פרק ז

א צפונה לפני יהוה שהצפון פנוי דברי רבי אליעזר בן יעקב. המזבח מכוון כנגד הצד פתחו של היכל וכנגד אחד מן הדלתות משוך כלפי הדרום. רבי יהודה אומר המזבח ממצע באמצע העזרה שלשים ושתים אמה עשר אמות כנגד פתחו של היכל אחת עשרה אמה מן הדרום נמצא המזבח מכוון כנגד היכל וכותליו.

ב אי זהו צפון מקירו של מזבח צפוני ועד כותל העזרה הצפוני ואף כנגד המזבח דברי רבי יוסי ברבי יהודה. רבי אליעזר ברבי שמעון מוסיף אף מכנגד בין האולם ולמזבח ועד כותל העזרה צפוני. רבי מוסיף מכנגדן מקום דריסת רגלי ישראל ואף מכנגד מקום דריסת רגלי הכהנים ואף כותל העזרה הצפוני אבל מכנגד בית החלפות ולפנים הכל מודים שהוא פסול.

ג ונתח אותו כשר לא הפסול. אותו אותו לנתחיו ואין נתחיו לנתחיה ואת ראשו ואת פדרו מלמד שהראש והפדר קודמין לכל האברים. וערך הכהן אותם כסדרן על העצים אשר על האש אשר על המזבח שלא ישנה בהם מקום המערכה.

ד והקרב והכרעים ירחץ אפילו נתערבו קרבי עולה בקרבי עולה בקרבי תמורה יכול אפילו נתערב בפסולין תלמוד לומר והקריב אוציא את שנתערב בפסולין ולא אוציא את שנתערב בקדשי קדשים

da dicit; *Et gradus ejus versus orientem*. *Ezech.* XLIII. 17. Quando adscendebat, convertebat se ad latus dextrum altaris; Ecce docemur collem situm fuisse in austro.

IX. *Altaris aquilonare*; quod totum altare conveniens erat, ut esset aquilonare. Si mactaret in ejus vertice sanctitates sanctitatum, legitimæ erant; verba R. Jose. R. Jehuda dicit; A dimidio altaris ad aquilonem, erat sicut plaga aquilonaris; a dimidio altaris ad austrum erat sicut plaga australis.

CAPUT VII.

I. *Ad latus aquilonare coram Domino*. Quod plaga aquilonaris vacua esset; verba R. Eliefer ben Jacob. Altare situm erat recta contra portam templi, & contra unam ex valvis, protractum ad austrum. Rabi Jehuda dicit; Altare erat medium, & in medio atrii situm, & patebat duos & triginta cubitos, decem contra portam templi, undecim ab austro; deprehenditur altare situm fuisse recta contra templum, & ejus parietes.

II. Quænam erat plaga aquilonaris? A muro altaris aquilonari usque ad murum atrii aquilonare, atque etiam spatium e regione altaris. Verba Rabi Jose bar R. Jehuda. R. Eliefer bar R. Simeonis addit etiam spatium, quod situm erat contra locum inter vestibulum & altare & usque murum atrii aquilonarem. Rabi addit spatium, quod erat e regione loci ambulacri Israelitarum, atque etiam spatium qnod erat e regione ambulacri sacerdotum, & præterea murum atrii aquilonarem; Sed spatium, quod erat e regione domus secespitarum, & interius, omnes consentiunt fuisse illegitimum.

III. *Et concidet in membra illud*; legitimum, non autem illegitimum; *illud*; illud in membra, non autem membra in membra; *& caput ejus, & adipem ejus*. Docemur, quod caput & adeps omnia membra præcederent. *Et ordinabit sacerdos illa*; juxta eorum ordinem; *Super ligna, quæ super ignem, qui super altare*. Quod non mutandus sit locus struis.

IV. *Et intestina lavabit, & crura*; Licet commixta sint intestina holocausti cum intestinis holocausti, & intestina cum intestinis commutati; crederem vel si commixta essent cum illegitimis? Idcirco dictum est; *& intestina*. Excludam si commixta sint cum illegitimis, & non excludam si commixta sint cum sancti-

ובקדשים קלים תלמוד לומר וקרבו ירחץ יכול מה רחיצה אמורה להלן בארבעים סאה אף כאן בארבעים סאה . תלמוד לומר במים במים כל שהן. במים ולא ביין ולא במזג במים להכשיר את כל המים קל וחומר למי הכיור.

ה והקריב הכהן את הכל לכבש והקטיר אף על פי שפסול אף על פי שיוצא אף על פי שפגול אף על פי שנותר אף על פי שטמא יכול כשהוא למטן תלמוד לומר המזבחה כשהן בראש המזבח אמרתי לא כשהן למטן.

ו עולה אף על פי שלא הפשיט אף על פי שלא נתח או יכול אף על פי שלא שחט בצפון תלמוד לומר הוא מה ראית להכשיר בהפשט ונתוח ולפסול בצפון . אחר שרבה הכתוב מעט . מפני מה אני מכשיר בהפשט וניתוח שהן לאחר הרציה, פוסל בצפון שהוא לפני הרציה.

ז עולה אף על פי שלא סמך והלא סמיכה קודמת להרציה אף על פי שלא סמך כשר מה ראית להכשיר בסמיכה ולפסול בצפון אחר שריבה הכתוב מעט מפני מהאני מכשיר בסמיכה שאין סמיכה נוהגת בכל העולות ופוסל בצפון שהצפון נוהג בכל העולות.

ח עולה לשם עולה . אשה לשם אישים . ריח לשם ריח . ניחוח לשם נחת רוח . ליהוה לשם מי שעשה את העולם.

פרשת ו

א עוף עולה ואין העוף זבחי שלמים. הלא דין הוא ומה עולה שלא כשרה לבא נקבות כזכרים כשרה לבא מן העוף שלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים אינו דין שיכשרו לבא מן העוף תלמוד לומר

tatibus sanctitatum, & cum sanctitatibus levibus. Idcirco dictum est; *& intestina lavabit*; Crederem, sicut lavacrum ibi commemoratum continebat quadraginta Sata, ita pariter hoc loco? Idcirco dictum est. *Aquis*; Aquis; Quantalacunque sit aqua; *Aquis*; non vino, *Aquis*; non autem in aqua liquoribus commixta. *Aquis*; Ut fiant idoneæ omnes aquæ, multo magis aquæ labri.

V. *Et offeret sacerdos omnia*; Ad collem; *& adolebit*; quamvis illegitimum, quamvis fuerit egressum, quamvis abominandum, quamvis residuum, quamvis immundum; Crederem vel si ex altari desilierint? Idcirco dictum est: *Ad altare*. Quando sunt in vertice altaris; dixi; non quando exsilierint de altari.

VI. *Holocaustum*; Vel si non decorticaverit, vel si in membra non conciderit; Crederem, vel si non mactasset in aquilone? Idcirco dictum est; *illud*. Quid vidisti, ut probares in decorticatione, & in dissectione, & reprobares in aquilone? Postquam inclusit textus, excludit; Qua de causa ego probavi in decorticatione, & dissectione? quia sunt post acceptationem; Reprobavi in aquilone, quia est ante acceptationem.

VII. *Holocaustum*. Quamvis non imposuerit manus; Atqui impositio manus præcedebat acceptationem, quamvis non imponat manus, legitimum est; Quid vidisti, ut probares in impositione manuum, & reprobares in aquilone? Postquam inclusit textus, excludit; Quare ego probavi in impositione manuum? Quia impositio manuum non observatur in omnibus holocaustis, & reprobavi in aquilone, quia plaga aquilonaris observatur in omnibus holocaustis.

VIII. *Holocaustum*; nomine holocausti; *ignitum*, nomine ignitorum; *odoris*; nomine odoris. *Acceptabilis*; nomine acceptabilis odoris; *Domino*; nomine illius, qui fecit mundum.

SECTIO VI.

I. *Si de avibus fuerit holocaustum*; At avis non offerebatur in sacrificia pacifica. Probari potest argumento; Si holocaustum, quod legitime non adducitur tam de fœminis, quam de masculis, legitime adducitur de avibus, pacifica, quæ legitime adducuntur tam de masculis quam de fœminis, non erit æquum ut legitime de avibus adducantur? Idcirco dictum est. *Si de avi-*

עוף עולה . או העוף זבחי שלמים דברי רבי שמעון.

ב אמר רבי יהודה מה אם נקבות שבבהמה שלא כשרו לבא עולה כשרו שלמים נקבות שבעוף שכשרו לבא עולות אינו דין שיכשרו לבא שלמים תלמוד לומר העוף עולה ואין העוף שלמים.

ג מן העוף ולא כל העוף לפי שנאמר תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים תמות זכרות בבהמה ואין תמות זכרות בעוף יכול שיבש גפו ושנסמית עינו ושנקטעה רגלה תלמוד לומר מן העוף ולא כל העוף.

ד אמר רבי שמעון מה אם המוקדשים שהמום פוסל בהם אין אתנן ומחיר חל עליהם העוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליו תלמוד לומר לכל נדר להביא את העוף.

ה רבי אליעזר אומר כל מקום שנאמר זכר ונקבה טומטום ואנדרוגינוס פוסלין בו . העוף שלא נאמר בו זכר ונקבה אין טומטום ואנדרוגינוס פוסלין בו.

ו קרבנו היחיד מביא עוף ואין הצבור מביא עוף הלא דין הוא עולת בהמה באה בנדר ונדבה ועולת העוף באה בנדר ונדבה מה עולת בהמה שהיא באה בנדר ונדבה הרי היא באה נדבת צבור אף עולת העוף שהיא באה בנדר ונדבה תביא נדבת צבור.

ז מנחה תוכיח שהיא באה בנדר ונדבה ואינה באה מנחת צבור לא אם אמרת במנחה שאינה באה מנחת שנים תאמר בעולת העוף שהיא באה מנחת שנים. שלמים יוכיחו שהן באין נדבת שנים ואינה באה נדבת צבור.

ח מה לשלמים שאינן באין נדבת צבור שהרי נתמעטו בתמות ובזכרות תאמר בעוף שהרי נתרבה בתמות ובזכרות הואיל ונתרבה בתמות ובזכרות יבא נדבת צבור תלמוד לומר קרבנו

avibus fuerit holocaustum; Non autem de avibus sacrificia pacifica; verba Rabi Simeonis.

II. Dicit R. Jehuda; Si fœminæ ex animantibus, quæ legitime non offeruntur in holocaustum, legitime offeruntur in sacrificia pacifica? Idcirco dictum est. *Si de avibus fuerit holocaustum*; Non de avibus pacifica.

III. *Si de avibus*; non de omnibus avibus. Quoniam dictum est perfectum, masculum in bove, in agnis, & in hœdis; perfecta & mascula in animali; non perfectæ & masculæ in avibus, crederem vel si arefactum fuerit ejus corpus, vel si excœcatus fuerit ejus oculus, vel si mutilus esset ejus pes? Idcirco dictum est; *De avibus*; non de omnibus avibus.

IV. Dicit R. Simeon; Si in sanctificata, quæ vitium reprobat, donum meretricis, & pretium canis non cadit; In volucrem, quem vitium non reprobat, non erit æquum, ut donum meretricis, & pretium canis non cadat? Idcirco dictum est *Deuter.* XXIII. 19. *Ad omne votum*. Ad includendum volucrem.

V. R. Eliefer dicit; Ubicunque dicitur masculus, & fœmina, obstructus, & androgynus, reprobatur; volucris, de quo non dicitur masculus, & fœmina, obstructus, & androgynus, non reprobatur.

VI. *Scrificium suum*. Privatus afferebat volucrem, at cœtus non afferebat volucrem. Quod probatur argumento. Holocaustum animantis afferebatur ex voto, & sponte, & holocaustum volucris afferebatur ex voto, & sponte; sicut holocaustum animalis, quod afferebatur ex voto & sponte, afferebatur sponte ab cœtu, ita pariter holocaustum volucris, quod afferebatur ex voto & sponte, afferebatur sponte ab cœtu.

VII. Munus probet, quod afferebatur ex voto, & sponte, tamen non afferebatur munus sponte ab cœtu. Minime; si dixisti de munere, quia munus non afferebatur a duobus, dices de holocausto avis, quod afferri poterat a duobus? Pacifica probent, quæ poterant sponte afferri a duobus, tamen sponte non afferebantur ab cœtu.

VIII. Quid probant pacifica? quæ sponte ab cœtu non afferuntur, quia exclusa sunt ob perfectionem, & ob sexum masculinum, dices de volucre, qui includitur ob perfectionem, & ob sexum masculinum? Afferatur ergo sponte ab cœtu. Idcirco dictum est; *Sacrificium suum*; Privatus afferebat volucrem

היחיד מביא עוף ואין הצבור מביא עוף.

ט דין אחד מה אם עולת בהמה שמעט הכתוב בהבאתה ואינה באה נקבות בזכרים ובעלי מומים בתמימים הרי היא באה נדבת צבור עולת העוף שריבה הכתוב בהבאתה ובאה כזכרים ובעלי מומין כתמימים אינו דין שתבא נדבת צבור תלמוד לומר קרבנו היחיד מביא עוף ואין הצבור מביא עוף.

פרק ח

א יכול כשם שאינה באה נדבת צבור כך לא תבא נדבת שנים תלמוד לומר והקריב מלמד שהיא באה נדבת שנים.

ב רבי אומר הרי הוא אומר אשר יקריב קרבנו לכל נדר ולכל נדבה אשר יקריבו ליהוה לעולה כל הקדשים באין בשותפות אלא שסלק הכתוב את המנחה.

ג יכול כל העוף כלו יהא כשר תלמוד לומר והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו אין לך בעוף אלא תורים ובני יונה תורים גדולים ולא קטנים הלא דין הוא ומה אם בני יונה שלא כשרו לבא גדולים כשרו לבא קטנים. תורים שכשרו לבא גדולים. אינו דין שיכשרו לבא קטנים. תלמוד לומר תורים גדולים ולא קטנים.

ד בני יונה קטנים ולא גדולים הלא דין הוא ומה אם התורים שלא כשרו לבא קטנים כשרו לבא גדולים. בני יונה שכשרו לבא קטנים אינו דין שיכשרו לבא גדולים. תלמוד לומר בני יונה קטנים ולא גדולים.

ה יכול כל התורים יהו כשרין וכל בני יונה יהו כשרין תלמוד לומר מן התורים לא כל התורים מן בני יונה ולא כל בני יונה פרט לתחלת הצהוב שבזה ושבזה מאימתי תורים כשרים

crem, at cœtus non afferebat volucrem.

IX. Aliud argumentum. Si holocaustum animalis, cujus adductionem diminuit textus, & non poterat adduci tam de fœminis, quam de masculis, tam de vitiatis, quam de perfectis, tamen afferebatur sponte ab cœtu, holocaustum volucris, cujus adductionem multiplicat textus, & adduci poterat tam de fœminis, quam de masculis, tam de vitiatis, quam de perfectis, non erit æquum ut offeratur sponte ab cœtu? Idcirco dictum est; *Sacrificium suum*. Privatus afferebat volucrem, at cœtus non afferebat volucrem.

CAPUT VIII.

I. Crederem; sicut sponte non afferebatur ab cœtu, ita pariter sponte non afferretur ab duobus? Idcirco dictum est: *& offeret*. Docemur, quod sponte ab duobus afferebatur.

II. Rabi dicit: Ecce scriptum est *Levit.* XXII. 18. *Qui obtulerit sacrificium suum pro omnibus votis suis, & pro omnibus spontaneis suis, quæ obtulerint Domino in holocaustum*. Omnes sanctitates ab societatibus afferebantur, solum excludit textus munus.

III. Crederem quemvis volucrem esse legitimum? Idcirco dictum est: *Et offeret de turturibus, aut de filiis columbarum sacrificium suum*; Non habes in volucri nisi turtures, & filios columbarum; Turtures, non parvos; At est argumentum. Si filii columbarum, qui legitime non afferuntur ex magnis, legitime afferuntur ex parvis, turtures, qui legitime afferuntur ex magnis, non erit æquum, ut legitime afferantur ex parvis? Idcirco dictum est; Turtures, magnos, non parvos.

IV. *Filios columbarum*; parvos, non magnos. At est argumentum; Si turtures, qui legitime ex parvis non adducuntur, legitime ex magnis afferuntur, filii columbæ, qui legitime ex parvis afferuntur, non erat æquum ut legitime ex magnis afferantur? Idcirco dictum est: *Filios columbæ*; parvos non magnos.

V. Crederem omnes turtures fuisse legitimos, & omnes filios columbarum fuisse legitimos? Idcirco dictum est; *De turturibus*; non omnes turtures. *De filiis columbarum*: non omnes filios columbarum; excludit principium splendoris, qui in utrisque conspicitur; Quando legitimi sunt turtures? Postquam flavescunt; Quando filii columbarum

משיהיבו ומאימתי בני יונה פסולין משיצהיבו.

ו קרבנו תורים ובני יונה ואין תכשרו תורים ובני יונה. הלא דין הוא מה אם הצפרין שלא כשרו לכפר בפנים כשרו לכפר בחוץ. תורין ובני יונה שכשרו לכפר בפנים. אינו דין שיכשרו לכפר בחוץ. תלמוד לומר קרבנו תורים ובני יונה ואין הכשרן תורים ובני יונה.

ז קל וחומר לצפרין שיכשרו לכפר בפנים מה אם תורים ובני יונה שלא כשרו לכפר בחוץ כשרו לכפר בפנים צפרים שכשרו לכפר בחוץ אינו דין שיכשרו לכפר בפנים תלמוד לומר והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו. אין לך בעוף אלא תורים ובני יונה.

ח אמר רבי יהודה מה אם במקום ששוה המכשיר שבפנים לכפר שבפנים חלק המכשיר שבחוץ מהם מקום שלא שוה המכשיר שבפנים לכפר שבפנים אינו דין שנחלוק המכשיר שבחוץ מהן. הא דין דין לעני לעשיר מנין תלמוד לומר קרבנו תורים ובני יונה אין הכשרו תורים ובני יונה.

פרשת ז

א והקריבו מה תלמוד לומר לפי שנאמר והקריב מן התורים או מן בני יונה את קרבנו יכול אין פחות משתי פרידין תלמוד לומר והקריבו אפילו בפרידה אחרת.

ב והקריבו אל המזבח מה תלמוד לומר והקריבו הכהן ומלק מלמד שלא תהא מליקה אלא בכהן. הלא דין הוא מה אם בן הצאן שקבע לו צפון לא קבע לו כהן מליקה שלא קבע לה צפון אינו דין שלא יקבע לה כהן. תלמוד לומר הכהן ומלק מלמד שלא תהא מליקה אלא בכהן.

ג יכול ימלקנו בסכין ודין הוא מה

rum ſunt illegitimi? Poſtquam flaveſcunt.

VI. *Sacrificium ſuum turtures, & filios columbarum*; non autem ejus diſponens erit ex turturibus & filiis columbarum. At eſt argumentum; Si paſſeres, qui non ſunt idonei ad expiandum intus, ſunt idonei ad expiandum foris; Turtures & filii columbarum, qui idonei ſunt ad expiandum intus, non erit æquum, ut ſint idonei ad expiandum foris? Idcirco dictum eſt: *Sacrificium ſuum turtures, & filios columbarum*; Non autem eorum habilitans erit ex turturibus, & filiis columbarum.

VII. Argumentum a minori ad majus pro paſſeribus, quod idonei ſint ad expiandum intus. Si turtures, & filii columbarum, qui non ſunt idonei ad expiandum foris, ſunt idonei ad expiandum intus, paſſeres, qui ſunt idonei ad expiandum foris, non erit æquum ut ſint idonei ad expiandum intus? Idcirco dictum eſt; *Et offeret de turturibus, aut de filiis columbarum ſacrificium ſuum*; Non habes in volucri niſi turtures, & filios columbarum.

VIII. Dicit Rabi Jehuda; Si ubi eſt æquale diſponens interius expianti interiori, differens eſt diſponens exterius ab illis; ubi vero non eſt æquale diſponens interius expianti interiori, non erit æquum ut diſponens exterius ſit differens ab illis? Sed hoc argumentum favet pauperi, de divite unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Sacrificium ſuum turtures, & filios columbarum*; Non autem ejus diſponens erit ex turturibus & filiis columbarum.

SECTIO VII.

I. *Et offeret illud*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et offeret de turturibus, aut de filiis columbarum ſacrificium ſuum*; Crederem non fuiſſe pauciores duobus? Idcirco dictum eſt: *& offeret illud*; vel unum.

II. *Et offeret illud ad altare*. Cur dictum eſt: *& offeret illud ſacerdos, & findet?* Docemur, quod non fieret ungueſectio niſi ab ſacerdote. At eſt argumentum. Si filio ovium, cui ſtatuta eſt plaga aquilonaris, non ſtatutus eſt ſacerdos, ungueſectioni, cui non ſtatuta eſt plaga aquilonaris, non erit æquum, ut non ſtatuatur ſacerdos? Idcirco dictum eſt: *Sacerdos, & findet*. Docemur, quod ungueſectio non eſſet facienda niſi ab ſacerdote.

III. Crederem ungueſectionem cultro fuiſ-

אם שחיטה שלא קבע לה כהן קבע
לה כלי . מליקה שקבע לה כהן אינו
דין שיקבע לה כלי . תלמוד לומר הכהן
ומלק. אמר רבי עקיבא וכי עלת על לב
שהזר קרב על גבי המזבח . ואם כן
למה נאמר ומלק . מלמד שלא תהא
מליקה לא בעצמו של כהן.

ד יכול ימלקנו בין מלמעלן בין מלמטן
ודין הוא בהמה שחטאתה מלמעלן
עולתה למטן עוף שחטאתו למטן אינו
דין שתהא עולתו למטן תלמוד לומר
ומלק את ראשו והקטיר המזבח אמור
לענין הקטרה ולענין מליקה מה הקטרה
למעלן אף מליקה למעלן.

ה ומלק מליקה ממול העורף יכול
מכל מקום הרי אני דן נאמרה כאן
מליקה מה מליקה אמורה להלן ממול
העורף. אף כאן ממול העורף . אי ומה
מליקה אמורה להלן מולק ואינו מבדיל
אף כאן ימלוק ולא יבדיל תלמוד לומר
ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה
דמו על קיר. וכי אפשר לומר כן מאחר
שהוא מקטיר הוא מוצה לא מולקו
כדרך הקטרתו . מה מצינו בהקטרת
הראש לעצמו והגוף לעצמו.

ו ומנין שהקטרת הראש לעצמו
כשהוא אומר והקטיר אותו הכהן המזבחה
הרי הקטרת הגוף אמורה . הא אינו
אומר כן את ראשו והקטיר לא זו
הקטרה לראש לעצמו . מה מצינו
בהקטרה הראש לעצמו והגוף לעצמו.
אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו.

ז ונמצה דמו דם כלו אוחז בראש
ובגוף ומוצה משניהם. על קיר המזבח
לא על קיר הכבש. לא על קיר היסוד.
לא על קיר ההיכל. על קיר העליון.
יכול על קיר התחתון. ודין הוא בהמה

fuisse faciendam? Et probari potest argumento; Si mactationi, cui non statutus est sacerdos, statutum est instrumentum, unguesectioni, cui statutus est sacerdos, non erit æquum ut statuatur instrumentum? Idcirco dictum est: *Sacerdos, & findet*. Dicit Rabi Akiba; Quid? putasne, quod alienus accesserit ad altare? Si ita est; cur dictum est; *& findet*? Docemur, quod unguesectio non esset facienda nisi ab ipso sacerdote.

IV. Crederem unguesectionem factam fuisse tam supra quam infra? Et probari potest argumento: Si in animali sacrificium pro peccato supra, & holocaustum infra peragebatur, in volucri, cujus sacrificium pro peccato infra peragebatur, non erit æquum, ut ejus holocaustum infra fieret? Idcirco dictum est: *Et findet caput ejus, & adolebit ad altare*. Altare dicitur tam respectu adolitionis, quam respectu unguesectionis, sicut adolitio supra, ita pariter unguesectio supra erat facienda.

V. *Et findet*; Unguesectio fiebat in cervice; Crederem omni in loco? Ecce argumentum; Memoratur hic unguesectio, & memoratur illic unguesectio; Sicut unguesectio ibi memorata peragebatur in cervice, ita pariter unguesectio hic memorata peragebatur in cervice; Aut dicendum est; Sicut in unguesectione ibi memorata findebat, & non dividebat, ita pariter hoc loco findet, & non dividet. Idcirco dictum est: *Et separabit caput ejus, & adolebit ad altare, & exprimetur sanguis ejus super parietem*. Quid? num potest hoc dici, ut post adolitionem exprimeret? Verum ejus unguesectio erat similis ejus adolitioni. Quid invenimus in adolitione? Caput seorsim, & corpus seorsim, ita pariter in unguesectione caput seorsim, & corpus seorsim.

VI. Et unde probatur, quod adoleretur caput seorsim? Quando dicit: *Et adolebit illum sacerdos ad altare*; Ecce dictum est de adolitione corporis; aut non ita dicit; *Caput ejus, & adolebit*; nisi quod sit adolitio capitis seorsim. Quid invenimus in adolitione? caput seorsim, & corpus seorsim; ita pariter in unguesectione caput seorsim, & corpus seorsim.

VII. *Et exprimetur ejus sanguis*; totus sanguis; Apprehendens caput, & corpus, de utroque exprimebat. *Super parietem altaris*; non super parietem collis; non super parietem fundamenti, non super parietem templi; Super parietem superiorem; Crederem super parie-

שחטאתה למעלן עולתה למטן עוף שחטאתו למטן אינו דין שתהא עולתו למטן. תלמוד לומר ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבחה המזבחה האמור לענין הקטרה אמור לענין מצייה מה הקטרה למעלן אף מצייה למעלן.

ח כיצד הוא עושה עלה לכבש ופנה לסובב בא לו לקרן דרומית מזרחית היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל ומוצה את דמה על קיר המזבח ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשרה. רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומר כל עצמה אינה נעשית לא בראשו של מזבח.

ט והסיר את מראתו בנוצתה זה הזפק יכול יעקור בסכין ויטלנה תלמוד לומר בנוצתה יטלנה עם הנוצה אבא יוסי בן חנן אומר נוטל את הקרקבנין עמה.

פרק ט

א והשליך אותה כשרה לא פסולה אותה לא חטאת העוף אותה אותה בהשלכה. ואין עולת בהמה בהשלכה.

ב הלא דין הוא מה אם במקום שהכשיר את העור פסל בית הראי. מקום שפסל את העור אינו דין שיפסול בית הראי. תלמוד לומר אותה אותה בהשלכה אין עולת בהמה בהשלכה.

ג אצל המזבח סמוך למזבח. קדמה למזרחו של כבש. אל מקום הדשן ששם יהו נותנין את הדשן. רבי חנניה בן אנטיגנס אומר שני בתי דשנין היו שם אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח. זה שבמזרחו של כבש שם היו נותנין מוראות העוף ודשון מזבח הפנימי והמנורה וזה שבמזרחו של מזבח שם היו שורפין פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים.

ד ושסע אותו כשר לא הפסול אותו אותו בשסוע ואין עולת בהמה בשסוע

rietem inferiorem? Atqui probari potest argumento. Si in animali sacrificium pro peccato supra, & holocaustum infra peragebatur, in volucri, cujus sacrificium pro peccato infra peragebatur, non erit æquum, ut ejus holocaustum infra offerretur? Idcirco dictum est: *Et findet caput ejus, & adolebit ad altare, & exprimetur sanguis ejus super parietem altaris*. Altare, quod dicitur respectu adolitionis, dicitur etiam respectu expressionis sanguinis; Sicut adolitio supra, ita pariter expressio sanguinis supra peragebatur.

VIII. Quomodo peragebatur? Adscendebat collem, & se convertens ad ambitum veniebat ad cornu australe orientale, unguesecabat caput ejus e regione cervicis, & separabat, & exprimebat ejus sanguinem super parietem altaris, si operaretur infra pedes suos vel unum cubitum, legitimum erat. R. Nehemia, & R. Elieser ben Jacob dicit; hoc ipsum non peragebatur nisi in vertice altaris.

IX. *Et removebit ingluviem ejus cum ventriculo ipsius*. Hæc est ingluvies; Crederem quod cultro evelleret, & removeret? Idcirco dictum est; *Cum ventriculo suo*; removebat eam cum ventriculo. Aba Jose ben Chanen dicit; removebat cum ea ventriculos.

CAPUT IX.

I. PRojicietque *illam*; legitimam, non illegitimam; *illam*, non sacrificium pro peccato volucris; *Illam*; illa projiciebatur; At holocaustum animalis non projiciebatur.

II. Atqui est argumentum; Si ubi habilitat pellem; reprobat vasa stercoris, ubi reprobat pellem, non erit æquum ut reprobet vasa stercoris? Idcirco dictum est; *illam*; Illa projiciebatur; At holocaustum animalis non projiciebatur.

III. *Prope altare*. Juxta altare: *Ad orientem*. Ad orientem collis. *Ad locum cineris*; ubi reponebatur cinis. Rabi Chananjah ben Antigoni dicit; Duæ erant domus cineris, altera in oriente collis, & altera in oriente altaris; In ea, quæ erat in oriente collis, reponebantur ingluvies volucris, & cinis altaris interioris, & candelabri; in ea, quæ erat in oriente altaris, comburebantur profanata de sanctitatibus sanctitatum, & adipes sanctitatum levium.

IV. *Et findet ipsum*; legitimum, non illegitimum; Ipsum unguesectione, non autem holocaustum animalis ungue-

הלא דין הוא מה אם עולת העוף שאינה טעונה נתוח טעונה שסוע. עולת בהמה שהיא טעונה נתוח אינו דין שתטען שסוע. תלמוד לומר ושסע אותו. אותו בשסוע ואין עולת בהמה בשסוע.

ה בכנפיו להכשיר את העור הלא דין הוא מה אם במקום שהכשיר בית הראי פסל את העור כאן שפסל את הראי אינו דין שיפסול את העור תלמוד לומר בכנפיו להכשיר את העור.

ו ולא יבדיל יכול אם יבדיל פסל תלמוד לומר והקטיר אי והקטיר יכול אף על פי שמלקו בסכין תלמוד לומר אותו מה ראית להכשיר בהבדלה ולפסול במליקה אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה אני מכשיר בהבדלה שהוא לאחר הרציה ופוסל במליקה שהוא לפני הרציה.

ז עולה אף על פי שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש או יכול אף על פי המיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף תלמוד לומר הוא. עולה לשם עולה. אשה. לשם אישים. ריח. לשם ריח. ניחוח. לשם נחת רוח. ליהוה לשם מי שעשה את העולם. נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח בעולת העוף אשה ריח ניחוח. במנחה אשה ריח ניחוח. ללמד שאחד מרבה ואחד ממעט ובלבד שיכוין את דעתו לשמים.

פרשת ח

א ונפש לרבות כהן משיח שיביא מנחת נרבה הלא דין הוא מה אם היחיד שאינו מביא מנחת חובה בכל יום מביא מנחת נרבה. משיח שהוא מביא מנחת חובה בכל יום. אינו דין שיביא מנחת נרבה. לא אם אמרת ביחיד שהוא מביא מנחה על טומאת מקרש וקרשיו. תאמר במשיח שאין מביא מנחה על טומאת מקרש וקרשיו. הואיל ואינו מביא מנחה על טומאת מקרש

gueſectione. Atqui eſt argumentum; Si holocauſtum volucris, quod non requirit diſſectionem, requirit ungueſectionem, holocauſtum animalis, quod requirit diſſectionem, non erit æquum, ut requirat ungueſectionem? Idcirco dictum eſt; *& findet ipſum*. Ipſum ungueſectione, non autem holocauſtum animalis ungueſectione.

V. *Cum alis ſuis*: Ad habilitandam pellem. Atqui eſt argumentum; Si ubi habilitat vaſa ſtercoris, reprobat pellem, hic ubi reprobat vaſa ſtercoris, non erit æquum, ut reprobet pellem? Idcirco dictum eſt; *Cum alis ſuis*. Ad habilitandam pellem.

VI. *Et non ſeparabit*; Crederem ſi ſeparet, eſſe illegitimum? Idcirco dictum eſt: *& adolebit*; Si *& adolebit*, crederem, vel ſi findat cultro? Idcirco dictum eſt; *ipſum*. Quid vidiſti ut habilitares in diviſione, & reprobares in ungueſectione? Poſtquam incluſit textus excludit. Quare ego habilito in diviſione? Quia eſt poſt acceptationem; & reprobo in ungueſectione? Quia eſt ante acceptationem.

VII. *Holocauſtum*. Quamvis expreſſiſſet ſanguinem corporis, & non expreſſiſſet ſanguinem capitis; aut crederem, vel ſi expreſſiſſet ſanguinem capitis, & non expreſſiſſet ſanguinem corporis? Idcirco dictum eſt; *ipſum*. *Holocauſtum* nomine holocauſti; *Ignitum* nomine ignitorum. *Odoris*; nomine odoris; *acceptabilis*; nomine acceptabilis odoris; *Domino*: nomine illius, qui fecit mundum: Dictum eſt in holocauſto animalis; *ignitum odoris acceptabilis*; Dictum eſt in holocauſto volucris; *ignitum odoris acceptabilis*; In munere; *ignitum odoris acceptabilis*; Ad docendum, quod idem ſit qui multum, ac qui parum affert, dummodo ejus mens dirigatur ad Deum.

SECTIO VIII.

I. *ET anima*. Ad includendum ſacerdotem unctum, quod afferre poſſet munus ſpontaneum. Et probatur argumento. Si privatus, qui non afferebat munus ex debito quotidie, poterat afferre munus ſpontaneum; Unctus qui afferebat munus ex debito quotidie; non erit æquum, ut poſſet afferre munus ſpontaneum? Minime; ſi dixiſti de privato, qui afferebat munus pro immunditie ſanctuarii & ejus ſanctitatum; dices de uncto, qui non afferebat munus pro immunditie ſanctuarii, & ejus ſanctitatum? Quoniam non afferebat munus pro immunditie ſanctua-

וקדשיו לא יביא מנחת נדבה תלמוד לומר ונפש לרבות כהן משיח שיביא מנחת נדבה.

ב הוא הדין לציבור הלא דין הוא מה אם היחיד שאין מביא מנחת חובה בכל יום מביא מנחת נדבה · צבור שהוא מביא מנחת חובה בכל יום אינו דין שיביא מנחת נדבה. לא אם אמרת ביחיד שהוא מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו. תאמר בציבור שאין מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו. משיח יוכיח . שאין מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו ומביא מנחה נדבה . אף אתה ל תתמה על הציבור שאף על פי שאין מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו יביא מנחה נדבה תלמוד לומר נפש . היחיד מביא מנחה נדבה ואין הצבור מביא מנחת נדבה.

ג נפש תקריב יכול גזרה תלמוד לומר כי תקריב אינה אלא רשות. קרבן מנחה. מלמד שהיחיד מתנדב לבונה נאמר הבא בהמה. והבא מנחה חובת לה הבא מנחה והבא לבונה חובת לה מה מנחה שהיא באה חובה עם הבהמה באה נדבה בפני עצמה אף לבונה שהיא באה חובה עם המנחה תבא נדבה בפני עצמה.

ד מה למנחה באה נדבה בפני עצמה. שכן היא באה חובה בפני עצמה תבוא לבונה נדבה בפני עצמה שכן אינה באה חובה בפני עצמה . הואיל ואינה באה חובה בפני עצמה לא תבא נדבה בפני עצמה. תלמוד לומר קרבן. מלמד שהיחיד מתנדב לבונה מכמה לא יפחות מקומץ.

ה ומנין שהיחיד מתנדב יין נאמר הבא בהמה והבא מנחה חובה לה הבא בהמה והבא יין חובה לה מה מנחה שהיא באה חובה עם הבהמה באה נדבה בפני עצמה אף היין שהוא בא חובה עם הבהמה יבא נדבה בפני עצמו.

ו מה למנחה באה נדבה בפני עצמה שכן באה חובה בפני עצמה . יבא יין נדבה בפני עצמו שכן אינו בא חובה בפני

ctuarii & ejus sanctitatum, non afferet munus spontaneum. Idcirco dictum est; *Et anima*. Ad includendum sacerdotem unctum, quod possit afferre munus spontaneum.

II. Idem probari potest de cœtu. Si privatus qui non affert munus ex debito, affert munus spontaneum, cœtus qui affert munus ex debito quotidie, non erit æquum ut possit afferre munus spontaneum? Minime; si dixisti de privato qui affert munus pro immunditia sanctuarii & ejus sanctitatum, dices de cœtu, qui non affert munus pro immunditie sanctuarii & ejus sanctitatum? Unctus probet, qui non affert munus pro immunditie sanctuarii & ejus sanctitatum, & affert munus spontaneum; tu quoque ne mireris de cœtu, qui licet non afferat munus pro immunditia sanctuarii & ejus sanctitatum, tamen debeat afferre munus spontaneum. Idcirco dictum est; *anima*. Privatus affert munus spontaneum, at cœtus non affert munus spontaneum.

III. *Anima quando offeret*; Crederem ex decreto? Idcirco dictum est; *Quando offeret*; Non est nisi ex arbitrio. Sacrificum muneris. Docemur, quod privatus sponte offerebat thus; Dictum est enim; Affer animal, & affer munus pro ejus debito; affer munus, & affer thus pro ejus debito. Sicut munus, quod ex debito adducitur cum animali, potest sponte seorsim afferri; ita pariter thus, quod ex debito affertur cum munere, potest sponte seorsim afferri.

IV. Quodnam argumentum illud est? Si munus spontaneum seorsim affertur, ea de causa fit, quia munus quoque ex debito seorsim affertur; Afferetur thus sponte seorsim, quod nunquam seorsim ex debito affertur? Quoniam seorsim ex debito non affertur, non afferetur sponte seorsim. Idcirco dictum est; *Sacrificium*; Docemur, quod privatus seorsim possit sponte offerre thus. Quantum? Non minus pugillo.

V. Et unde probatur, quod privatus possit sponte offerre vinum? Dictum est; affer animal, & affer munus cum illo ex debito; Affer animal, & affer vinum cum illo ex debito; sicut munus, quod ex debito afferebatur cum animali; sponte afferebatur seorsim, ita pariter vinum, quod ex debito cum animali afferebatur, sponte seorsim offeretur.

VI. Quod argumentum illud est? Si munus afferebatur sponte seorsim, id ea de causa fiebat, quia afferebatur ex debito seorsim, afferetur ergo vinum sponte

עצמו. הואיל ואינו בא חובה בפני עצמו לא יבא נדבה בפני עצמו. תלמוד לומר קרבן מלמד שהיחיד מתנדב יין מכמה לא יפחות משלשת לוגין.

ז ומנין שהיחיד מתנדב שמן. הוא הדין והיא התשובה תלמוד לומר קרבן. דברי רבי טרפון. אמר רבי טרפון מה מצינו ביין שהוא בא חובה ובא נדבה אף השמן שהוא בא חובה יבא נדבה. אמר ליה רבי עקיבא לא אם אמרת ביין שכן הוא קרב חובתו בפני עצמו תאמר בשמן שאין קרב חובתו בפני עצמו. ומנין שהיחיד מתנדב עצים מכמה לא יפחות משני גזירין.

ח רבי יוסי אומר קורא אני קרבן יכול יהא היחיד מתנדב קטרת קורא אני עליו מוצא שפתיך תשמור ועשית מה אני מקיים לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה. יכול יתנדב ויבא על מזבח החיצון תלמוד לומר את שמן המשחה וקטרת סמים לקדש ואין שמן המשחה וקטרת סמים קרבין אלא בפנים.

פרק י

א מנחה ליתן את האמור כאן בכל המנחות ואת האמור כאן בכל המנחות כאן. סלת מה סלת אמורה להלן מן החיטין אף כאן מן החיטין. סלת קרבנו סולת יהיה שלא יתנדב ויביא אלא מן החיטין. הלא דין הוא ציבור מביא מנחה מן החיטין חובה ויחיד מביא מנחה מן החיטין נדבה. מה ציבור שהוא מביא מנחה מן החיטין חובה מביא מנחה מן השעורים חובה. אף יחיד שהוא מביא מנחה מן החטין נדבה. יביא מנחה מן השעורים נדבה

te seorsim, quod non affertur ex debito seorsim? Quoniam non affertur ex debito seorsim, non afferetur pariter sponte seorsim. Idcirco dictum est; *Sacrificium*. Docemur quod privatus posset offerre sponte vinum. Quantum? non minus tribus logis.

VII. Et unde probatur, quod privatus posset sponte offerre oleum: Idem argumentum, & idem responsum; Dictum est; *sacrificium*; Verba R. Tarphon; Dicit R. Tarphon; Quid deprehendimus in vino? sc. quod afferretur ex debito, & quod afferretur sponte, ita pariter oleum, quod ex debito affertur, afferetur etiam sponte. Respondit illi R. Akiba; Minime; si dixisti de vino, ea de causa est, quod offertur ex debito seorsim, dices de oleo, quod non offerebatur ex debito seorsim? Et unde probatur, quod privatus posset sponte offerre ligna? Ex eo quod dictum est; *sacrificium*. Docemur quod privatus sponte posset offerre ligna: Quantum? non minus duobus segmentis.

VIII. Rabi Jose dicit; ego lego *sacrificium*; Ego crederem, quod privatus posset seorsim offerre suffitum? De illo legam: *Pronunciationem labiorum tuorum observabis, & præstabis. Deut.* XXIII. 23. Quomodo ego confirmabo quod dictum est *Exod.* XXX. 9. *Non offeretis super illud suffitum alienum, & holocaustum*? Crederem, quod sponte posset offerre, & afferret super altare exterius? Idcirco dictum est *Exod.* XXXIX. 28. *Oleum unctionis, & suffimentum aromatum sanctuario*; Oleum unctionis & suffitus aromatum non offerebantur nisi intus.

CAPUT X.

I. Munus. Ad explicandum quod dictum est hoc loco pro omnibus muneribus, & quod dictum est in omnibus muneribus pro eo quod dictum est hoc loco. *Simila*; Sicut simila ibi dicta de frumento, ita pariter simila hoc loco dicta de frumentis; *Simila erit sacrificium ejus; Simila erit*; ne sponte offerat, & non adducat nisi de frumentis. At est argumentum. Cœtus afferebat munus ex debito de frumentis, & privatus affert munus spontaneum de frumentis; Sicut cœtus, qui afferebat munus ex debito de frumentis, afferebat munus ex debito de hordeis, ita pariter privatus, qui affert munus spontaneum de frumentis, afferet munus ex debito de hordeis. Idcirco dictum est; *Simila erit sacrificium ejus*;

תלמוד לומר סלת קרבנו סלת יהיה שלא יתנדב ויביא אלא מן החטין.

ב הא אם אמר הרי עלי מנחה מן השעורין יביא מן החיטין. קמח יביא סלת. שלא שמן ולבונה יביא עמה שמן ולבונה. חצי עשרון יביא עשרון שלם. עשרון ומחצה יביא שנים רבי שמעון פוטר שלא נתנדב כדרך המתנדבין.

ג קרבנו היחיד מביא מנחה נדבה אין השותפין מביאין מנחה נדבה. הלא דין הוא עולת בהמה באה בנדר ובנדבה ומנחה באה בנדר ובנדבה מה עולת בהמה שהיא באה בנדר ובנדבה הרי היא באה נדבת שנים אף מנחה שהיא באה בנדר ובנדבה תבא נדבת שנים.

ד לא אם אמרת בעולת בהמה שהיא באה נדבת צבור תאמר במנחה שאינה באה נדבת צבור. עולת העוף תוכיח שאין באה נדבת צבור ובאה נדבת שנים.

ה אף אתה אל תתמה על המנחה שאף על פי שאינה באה נדבת צבור תבוא נדבת שנים תלמוד לומר קרבנו היחיד מביא מנחה נדבה ואין השותפין מביאים מנחה נדבה.

ו כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים אבל מתנדבין עולה ושלמים ובעוף אפילו פרידה אחת.

ז ויצק עליה שמן על כולה ונתן עליה לבונה על מקצתה מה ראית לומר כן ויצק עליה שמן על כלה ונתן עליה לבונה על מקצתה שאין רבוי אחר רבוי בתורה אלא למעט:

ח דבר אחר ויצק עליה שמן עד כלה מפני שהוא נבלל עמה ונקמץ עמה ונתן עליה לבונה על מקצתה שאינה לא נבללת עמה ולא נקמצת עמה.

ט ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה ואינו יודע כמה הרי אני דן טעונה קמיצה וטעונה לבונה מה קמיצה מלא הקומץ

ejus; Simila erit, ne ſponte offerat, & ne adducat niſi de frumentis.

II. Ecce ſi quis dicat; Super me munus hordeaceum, afferet triticeum; Si ex farina, afferet de ſimila; Si ſine oleo & thure, afferet cum eo oleum & thus; Si dimidiam decimam, afferet integram decimam; ſi decimam cum dimidio, afferet duas decimas. Rabi Simeon abſolvit, quia non ſponte obtulit juxta morem offerentium.

III. *Sacrificium ejus*. Privatus afferebat munus ſpontaneum, at ſocii non afferebant munus ſpontaneum. Ecce argumentum. Holocauſtum animalis afferebatur ex voto & ſponte, & munus afferebatur ex voto, & ſponte; Sicut holocauſtum animalis, quod afferebatur ex voto & ſponte, afferebatur pariter a duobus ſponte, ita quoque munus, quod afferebatur ex voto & ſponte, poterit a duobus ſponte afferri.

IV. Minime; Si dixiſti de holocauſto animalis, quod ſponte etiam offerebatur a cœtu, dices de munere, quod ſponte a cœtu non offerebatur? Holocauſtum avis probet, quod non afferebatur ſponte a cœtu, & afferebatur ſponte a duobus.

V. Ita pariter ne mireris de munere, quod licet non afferretur ſponte a cœtu, afferetur ſponte a duobus. Idcirco dictum eſt; *Sacrificium ejus*. Privatus afferebat munus ſpontaneum, at ſocii non afferebant munus ſpontaneum.

VI. Sicut duo non afferebant munus ſpontaneum, ita pariter non afferebant nec vinum, nec thus, nec ligna, ſed poterant offerre ſponte holocauſtum, & pacifica, & in volucri vel unum.

VII. *Fundetque ſuper illud oleum*. Super totum. *Et dabit ſuper illud thus*; ſuper ejus partem. Quid vidiſti ut ita diceres; *Fundetque ſuper illud oleum*; ſuper totum; & *dabit ſuper illud thus*; ſuper ejus partem? Quia non eſt incluſio poſt incluſionem in lege, niſi ad excludendum.

VIII. Alia expoſitio. *Fundetque ſuper illud thus*; ſuper omne, quia cum eo miſcebatur, & cum eo pugillus capiebatur. *Et dabit ſuper illud thus*. Super ejus partem; quia non miſcetur cum eo, neque cum eo pugillus capitur.

IX. *Fundetque ſuper illud oleum*, & *dabit ſuper illud thus*. At neſcio quantum. Ecce argumentum; Obligatur ad pugillum, & obligatur ad thus; ſicut pugillus debebat eſſe plenitudo pugilli, ita pariter in thure plenitudo pugilli.

R. Je-

אף לבונה מלא הקומץ רבי יהודה אומר אם מיעט לבונתה כשרה.

י ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה והביאה מלמד שיציקה ובלילה כשרים לכל אדם.

פרשת ט

א והביא והביאה שלא יביאנה חציים הא אם אמר הרי עלי מנחה של שני עשרונות לא יביאנה בשני כלים אלא בכלי אחד. ט בני אהרן אפילו הן רבואות וכך הוא אומר ברב עם הדרת מלך. הכהנים וקמץ מלמד שהקמיצה מצות כהונה. הלא דין הוא מה אם שחיטה שקבע לה צפון לא קבע לו כהן. קמיצה שלא קבע לה צפון. אינו דין שלא יקבע לה כהן. מליקה תוכיח. שלא קבע לה צפון וקבע לה כהן. לא אם אמרת במליקה שקבע לה מזבח. תאמר בקמיצה שלא קבע לה מזבח. הואיל ולא קבע לה מזבח לא יקבע לה כהן. תלמוד לומר הכהנים. וקמץ מלמד שהקמיצה מצוות כהונה.

ב יכול מצוה שיקמצנה הכהן ואם קמצה זר תהא כשרה. תלמוד לומר שוב והרים הכהן קבעה מאם קמצה זר תהא פסולה.

ג וקמץ קומץ אחד לעשרון אחד קומץ אחד לששים עשרון. או וקמץ קומץ אחד לעשרון אחד ששים קומץ לששים עשרון. הרי אני דן טעונה קמיצה וטעונה לבונה מה לבונה קומץ אחד לעשרון אחד קומץ אחד לששים עשרון אף קמיצה קומץ אחד לעשרון אחד קומץ אחד לששים עשרון.

ד או כלך לדרך הזו טעונה קמיצה וטעונה שמן מה שמן לוג אחד לעשרון אחד ששים לוג לששים עשרון אף קמיצה קומץ אחד לעשרון אחד ששים קומץ לששים עשרון.

ה נראה למי דומה דנין דבר שכלו עולה לאישים מדבר שכלו עולה

R. Jehuda dicit; si minuatur ejus thus, legitimum est.

X. *Fundetque super illud oleum*, & *dabit super illud thus*, & *adducet*. Docemur, quod infusio, & commixtio sit legitima per quemvis hominem.

SECTIO IX.

I. *Et adducet*, & *adducet illud*; Ne adducat dimidium; Si dicat; Ecce super me munus duarum decimarum, non adducet duobus vasis, sed uno. *Ad filios Aharon*; quamvis essent myriades; Sic enim dictum est *Prov. In multitudine populi est decor regis*. *Sacerdotes*; & *pugillo capiet*; Docemur, quod pugillandi præceptum incumberet sacerdotio. Atqui est argumentum; Si mactationi, cui statuta est plaga aquilonaris, non statuitur sacerdos, pugillationi, cui non est statuta plaga aquilonaris, non erit æquum ut non statuatur sacerdos? Unguesectio probet, cui quamvis non sit statuta plaga aquilonaris, tamen statuitur sacerdos; Minime, si dixisti de unguesectione, cui statuitur altare, dices de pugillatione, cui non statuitur altare? Quoniam non statuitur illi altare, non statuetur quoque sacerdos. Idcirco dictum est: *Sacerdotes*; & *pugillo capiet*; Docemur, quod pugillationis præceptum incumberet sacerdotio.

II. Crederem præceptum esse, ut pugillaret sacerdos, si vero pugillasset alienus, fuisse legitimum? Idcirco dictum est iterum; & *tollet sacerdos*. Constituit textus, si pugillasset alienus, fuisse illegitimum.

III. *Et pugillabit*; pugillum unum pro una decima; pugillum unum pro sexaginta decimis; Aut pugillabit pugillum unum pro una decima, & sexaginta pugillos pro sexaginta decimis. Ecce mihi argumentum; Requirit pugillum, & requirit thus; sicut in thure unus pugillus pro una decima, pugillus unus pro sexaginta decimis, ita pariter in pugillo pugillus unus pro una decima, & pugillus unus pro sexaginta decimis.

IV. Aut hoc modo: Requirit pugillum, & requirit oleum; sicut olei unus logus pro una decima, sexaginta logi pro sexaginta decimis; ita pariter in pugillo pugillus unus pro una decima, & sexaginta pugilli pro sexaginta decimis.

V. Sed videamus cuinam sit similius: Explicetur res, quæ tota adscendebat in ignem, ab re, quæ tota adscendebat in

לאישים . ואל יוכיח השמן שאין כלו
עולה לאישים . או כלך לדרך הזו דניז
דבר שמיעוטו מעכב את רובו . ואל
תוכיח לבונה שאין מעוטה מעכב את
רובו . תלמוד לומר וקמץ קומץ אחד
לעשרון אחד . קומץ אחד לששים עשרון
וקמץ משם ממקום שרגלי הזר עומדות.
בן בתירה אומר מנין אם קמץ בשמאל
יחזיר ויחזור ויקמוץ בימין . תלמוד לומר
משם ממקום שקמץ כבר.

ו מלא קמצו יכול מלא קמצו מבורץ
תלמוד לומר בקמצו או בקמצו יכול
יקמוץ בראשי אצבעותיו . תלמוד לומר
מלא קמצו . הא כיצד חופה את פס
ידו במחבת ובמרחשת ומוחק בגודלו
באצבעו מלמעלן ולמטן.

ז מלא קמצו סלת יכול מקום
הקמיצה יהא סלת והשאר יהא קמח.
תלמוד לומר מסלת אי מסלת יכול
מקום הקמיצה והצדדין יהא סולת
השאר יהא קמח . תלמוד לומר הסלתה
שתהא כלה סלת ומשמנה שתהא כלה
שמן.

ח מסלתה ומשמנה שתהא הסלת
בלולה בשמן. דבר אחר מסלתה שאם
חיסר סולתה כל שהיא פסולה .
ומשמנה שאם חסר שמן כל שהוא
פסל.

ט מסלתה לא מסלת חברתה .
ומשמנה לא משמן חברתה שלא יביא
שתי מנחות בכלי אחד . מכאן אמרו
שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו
בזו אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה
ומזו בפני עצמה כשרות . ואם לאו
פסולות.

י מלא קמצו מסלתה ומשמנה שאם
קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או
קורט של לבונה פסל . מסלתה ומשמנה
על כל לבונתה שתהא שם לבונה
בשעת הקמיצה על כל לבונתה .
והקטיר שילקט לבונה ויעלה לאשים.

יא והקטיר הקומץ אף על פי שאין
שירים . נטמא הקומץ . או אבד. יכול
יאכלו הכהנים בשירים . ודין הוא מה
אם במקום שהורע כח המזבח בשתי

in ignem; & non probet oleum, quod totum non adſcendebat in ignem. Aut hoc modo. Explicetur res, cujus minor pars impedit majorem, ab re, cujus minor pars impedit majorem; & non probet thus, cujus minor pars non impediebat majorem. Idcirco dictum eſt: *Et pugillabit*; pugillum unum pro una decima, pugillum unum pro ſexaginta decimis. *Et pugillabit*; ab loco, ubi pedes alieni conſiſtere poterant. Ben Bethera dicit; unde probatur, quod ſi pugillaverit ſiniſtra, debeat iterum dextra pugillare? Ex eo quod dictum eſt; *Inde*; ab loco, unde jam pugillavit.

VI. *Plenitudinem pugilli ſui*; Crederem plenitudinem pugilli ſui accumulati? Idcirco dictum eſt; *pugillo ſuo*. *Levit.* VI. 8. *Si pugillo ſuo*, crederem pugillaſſe extremis digitis ſuis? Idcirco dictum eſt; *plenitudinem pugilli ſui*. Quomodo? extendebat volam manus ſuæ in ſartaginem, & in frixorium, & abradebat pollice ſupra & infra.

VII. *Plenitudinem pugilli ſui de ſimila*; Crederem in loco pugillationis fuiſſe ſimilam, & reliquam fuiſſe farinam? Idcirco dictum eſt. *De ſimila*. Si de ſimila, crederem in loco pugillationis & in ejus lateribus fuiſſe ſimilam, & reliquam fuiſſe farinam? Idcirco dictum eſt; *de ſimila ejus*; ut tota ſit ſimila; *& de oleo ejus*; ut in toto ſit oleum.

VIII. *De ſimila ejus, & de oleo ejus*, ut ſimila ſit commixta oleo. Alia expoſitio. *De ſimila ejus*; ſi deficiens ſit quantulumcunque ejus ſimila, illegitima eſt; *& de oleo ejus*; Si deficiens ſit oleum quantulumcunque, illegitimum eſt.

IX. *De ſimila ejus*. Non de ſimila alterius muneris. *Et de oleo ejus*; Non de oleo alterius muneris; ne adducat duo munera uno vaſe. Hinc dixerunt: Si de duobus muneribus, de quo non fuiſſet acceptus pugillus, & commixta fuiſſent, ſi poſſit accipi pugillus de altero ſeorſim, & de altero ſeorſim, legitima ſunt, ſi minus, ſunt illegitima.

X. *Plenitudinem pugilli ſui de ſimila ejus, & de oleo ejus*; Quod ſi pugillet, & adſcendat in ejus manum lapillus, aut granum ſalis, aut thuris, illegitimum eſt. *De ſimila ejus, & de oleo ejus*; *Super totum thus ejus*; ut ſit in eo thus tempore pugillationis. *Super totum thus ejus*. *Et adolebit*; ut colligat thus, & offerat ſuper altare.

XI. *Et adolebit pugillum*; Quamvis non ſint reliquiæ: Si polluatur pugillus, aut amittatur; crederem ſacerdotes comediſſe reliquias? Et probatur argumento. Si ubi inferior eſt conditio al-

הלחם ובלחם הפנים יפה כח הכהנים בהם מקום שיפה כח המזבח בקומץ אינו דין שיפה כח הכהנים בשירין. מה אני מקיים והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קודש קדשים מאשה יהוה. אין להם אלא לאחר מתנת האישים.

יא אזכרתה נזכרים בה נזכרים בקמיצה ונזכרים בלבונתה. רבי שמעון אומר נאמר כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה אמורה להלן מלא קומץ אף כאן מלא קומץ.

פרק יא

א והנותרת אף על פי שלא הומלחה אף על פי שלא הוגשה אף על פי שלא הקטיר את כל לבונתה. מן המנחה פרט לשחסרה היא פרט לשאסר קמצה. ולא הקטיר מלבונתה כלום. לאהרן ולבניו לאהרן תחלה ואחר כך לבנים. לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בני כהנים גדולים אוכלין שלא במחלוקל.

ב לאהרן ולבניו קדש קדשים להתיר מנחות ישראל. וכי מנין יצאו מכלל שנאמר כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה שאם רצה לרבות ירבה. או אינו אומר אלא שיהו מנחות ישראל ניתנות על גבי האישים ומה אני מקיים והנותרת מן המנחה של גרים ושל נשים ושל עבדים תלמוד לומר לאהרן ולבניו קדש קדשים להתיר מנחת ישראל.

ג אין לי אלא מנחותיהן מלוקותיהן מנין אמר רבי שמעון קורא אני נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה תלמוד לומר לאהרן ולבניו קדש קדשים להתיר מלוקות ישראל.

ד אין לי אלא מלוקות ישראל מלוקות כהנים מנין אמר רבי שמעון ודין הוא מה אם במקום שהתיר סלת

altaris in duobus panibus, & in pane facierum, superior erat in illis conditio sacerdotum, ubi superior erat conditio altaris in pugillo, non erit æquum, ut sit superior conditio in reliquiis? Quomodo ego explicabo quod dictum est. *Et reliquum de munere erit Aharon, & filiorum ejus, sanctitas sanctitatum ex ignitis Domini*? Non est illis pars, nisi postquam sit data pars igni.

XII. *Memoriale ejus*; Memorantur in eo, & memorantur in ejus pugillo, & memorantur in ejus thure. R. Simeon dicit; dictum est hic *memoriale*, & dictum est vers. 9. *Memoriale*. Sicut in memoriali ibi dicto intelligitur plenitudo pugilli, ita pariter in hoc loco.

CAPUT XI.

I. E*T reliquum*; Quamvis non salierit, quamvis non admoverit, quamvis totum thus non adoleverit. *De munere*; Excludit, quando ipsum esset deficiens; excludit, quando ejus pugillus esset deficiens, & non adolevisset totum de ejus thure. *Aharon, & filiorum ejus*. Aharon in principio, & deinde filiorum ejus. Aharon sine partitione; & filii ejus cum partitione. Sicut Aharon, qui est summus sacerdos, comedit sine partitione, ita pariter filii ejus summi sacerdotes comedunt sine partitione.

II. *Aharon & filiorum ejus; sanctitas sanctitatum*; Ad permittendum munera Israelitarum. Quid? unde poterant excludi ab genere? Dictum est enim *Numer.* XV. 13. *Omnis indigena faciet sic ista ad offerendum ignitum*. Si velit augere, augere licet. Aut non dicit, nisi quod munera Israelitarum igni imponerentur. Quomodo ego explicabo; *& reliquum de munere?* sc. proselytorum, & mulierum, & servorum. Idcirco dictum est; *Aharon & filiorum ejus; sanctitas sanctitatum*. Ad permittendum munus Israelitarum.

III. Non probo nisi de eorum muneribus, de eorum unguesectionibus unde probatur? Dicit R. Simeon; Ego lego; *Cadaver & discerptum non comedet ad polluendum se in eis. Lev.* XXII. 8. Idcirco dictum est. *Aharon, & filiorum ejus, sanctitas sanctitatum*; ad permittendum munus Israelitarum.

IV. Non probo nisi de unguesectionibus Israelitarum, de unguesectionibus sacerdotum unde probatur? R. Simeon dicit; Est argumentum; si ubi permisit similam ex arbitrio, prohibet similam præ-

רשורת אסר סלרת מצוה מקום שאסר מלוקרת רשורת. אינו דין שנאסר מלוקרת מצוה. מלוקורת ישרא׳ יוכיחו שאסר בהן מלוקרת רשורת והתיר בהן מלוקת מצוה.

ה מה התיר מלוקרת מצוה של ישראל שהרי התיר סלת מצוה שלהם נתיר מלוקרת מצוה של כהנים שהרי אסר סלרת מצוה שלהן. הואיל ואסר סלרת מצוה שלהן נאסר מלוקרת מצוה שלהן. תלמוד לומר לאהרן ולבניו קדש קדשים מאישי יהוה להתיר מלוקורת הכהנים. מאישי יהוה אין להן אלא לאחר מתנרת האישים.

פרשת י

א וכי תקריב כשתקריב לעשות הדבר רשורת קרבן מנחה. אמר רבי יהודה מניז לאומר הרי עלי מנחרת מאפה לא יביא מחצה חלורת ומחצה רקיקין. תלמוד לומר קרבן. קרבן אחד הוא מביא. ואינו מביא חלורת ורקיקין.

ב אמר רבי שמעון וכי נאמר קרבן קרבן שני פעמים. הא לא נאמר אלא קרבן אחד ונאמר בו חלורת ורקיקין. מעתה רצה להביא חלורת יביא. רקיקין יביא. מחצה חלורת ומחצה רקיקין יביא. וכשהוא קומץ בולל וקומץ משניהם. הא קמץ ולא עלה בידו אלא אחד משניהם דיו.

ג מאפה תנור לא מאפה כופה לא מאפה רעפין ולא מאפה יורות הערביים רבי יהודה אומר מה תלמוד לומר תנור תנור שני פעמים להכשיר את הכופה. רבי שמעון אומר מה תלמוד לומר תנור תנור שני פעמים שיהא הקדשה התנור וכל מעשיה בתנור.

ד סלרת מה סלרת אמורה להלן מן החיטין אף כאן מן החיטין חלורת בלולות ואין הרקיקין בלולין. הלא דין הוא מה אם החלורת שאינן טעונורת משיחה

præcepti, ubi prohibet ungueſectionem ex arbitrio, non erit æquum ut prohibeat ungueſectionem præcepti? Ungueſectiones Iſraelitarum probent, in quibus prohibuit ungueſectiones ex arbitrio, & permiſit ungueſectiones præcepti.

V. Quod permittat ungueſectiones præcepti Iſraelitarum, cauſa eſt, quod permiſit eorum ſimilam præcepti, permittemus ungueſectionem præcepti ſacerdotum, quando prohibuit eorum ſimilam præcepti? Quoniam prohibuit eorum ſimilam præcepti, interdicemus eorum ungueſectionem præcepti. Idcirco dictum eſt: *Aharon, & filiorum ejus, ſanctitas ſanctitatum de ignitis Domini*. Ad permittendum ungueſectiones ſacerdotum. *De ignitis Domini*; Non eſt illis pars, niſi poſtquam ſit data pars igni.

SECTIO X.

I. *ET ſi obtulerit*. Quando offeres; ut ſit ex arbitrio: *ſacrificium muneris*. Dicit R. Jehuda; Unde probatur, ſi quis dicat; Ecce ſuper me munus coctum in furno, quod non poſſit offerre dimidium ex placentis, & dimidium ex laganis? Ex eo quod dictum eſt: *Sacrificium*; unum ſacrificium debet afferre; & non poterit afferre placentas, & lagana.

II. Dicit R. Simeon. Quid? Num hoc loco dictum eſt; *ſacrificium*, *ſacrificium* duabus vicibus? Ecce non dictum eſt niſi ſemel ſacrificium, & in eo memorantur placentæ & lagana; Igitur ſi velit afferre placentas, adducet, ſi velit afferre lagana, adducet, ſi dimidium ex placentis, & dimidium ex laganis, adducet; & quando pugillabit, miſcebit, & pugillabit ex ambobus. Si igitur pugillaret, & non adſcenderet in ejus manus niſi unum, ſatis eſt.

III. *Coctum in clibano*; non coctum in furnulo, non coctum in lateribus, non coctum in ahenis Arabum. Rabi Jehuda dicit; Cur dictum eſt; *Clibanus*, *clibanus* duabus vicibus? Ad permittendum furnulum. Rabi Simeon dicit: Cur dictum eſt; *Clibanus*, *clibanus* duabus vicibus? Ut ejus ſanctificatio fit pro furno, & omnis ejus operationes in furno.

IV. *Ex ſimila*. Sicut ſimila ibi dicta ex frumentis, ita pariter hoc loco ex frumentis. *Placentæ mixtæ oleo erunt*; At lagana non erant oleo commixta. Atqui eſt argumentum; Si placentæ, quæ non requirunt unctionem, requirunt

טעונות בלילה רקיקין שהן טעונין משיחה אינו דין שיטענו בלילה תלמוד לומר חלות בלולות ואין רקיקי בלולין.

ה רקיקין משוחין ואין חלות משוחות. הלא דין הוא מה אם הרקיקין שאינן טעונין בלילה. טעונין משיחה חלות שהם טעונות בלילה אינו דין שיטענו משיחה. תלמוד לומר לרקיקין משוחין ואין חלות משוחות.

ו סלת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן. מה תלמוד לומר בשמן בשמן שני פעמים להכשיר בשמן השני ולהכשיר בשמן השלישי. רבי אליעזר בן יעקב אומר מושח את הרקיקין כמין כי שאין רבוי אחר רבוי בתורה אלא למעט. רבי יהודה אומר מצות מצות למצות שוו לא שוו לבלילה.

ז וכיוצא בו אמר רבי יהודה ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה יכול כשם שמרחיצין מן הכיור כך מרחיצין מן הכן. תלמוד לומר נחשת לנחשת שוה לו לא שוה לו לרחיצה. כיוצא בו אמר רבי יהודה ועשית חשן משפט מעשה חושב כמעשה אפוד תעשנו יכול כש' שזה בפול ז ה בפול תלמוד לומר זהב. לזהב שוה לו. לא שוה לכפילו.

פרק יב

א ואם מנחה על המחבת מלמד שהיא טעונה בלי קרבנך קרבנך לגזרה שוה. מה קרבנך אמור כאן טעונה יציקה ובלילה. אף קרבנך אמורה למטן טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה אף קרבנך אמורה כאן טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה.

ב סלת בלולה מלמד שהוא בוללה סלת. רבי אומר חלות. אמרו לו והלא בתורה נאמר חלות בלולות ואי אפשר לבוללן אלא סלת כיצד הוא עושה נותן

runt commixtionem, lagana, quæ requirunt unctionem, non erit æquum, ut requirant commixtionem? Idcirco dictum est: *Placentæ commixtæ erunt*; at lagana non erant mixta.

V. *Lagana uncta*, At placentæ non erant unctæ. At est argumentum. Si lagana, quæ non requirunt mixtionem, requirunt unctionem, placentæ, quæ requirunt mixtionem; non erit æquum, ut requirant unctionem? Idcirco dictum est: *Lagana uncta*; non autem placentæ unctæ.

VI. *Ex simila placentæ azymæ mixtæ oleo erunt, lagana azyma uncta oleo erunt*. Cur dictum est bis *oleo*, *oleo*. Ad permittendum secundum oleum, & ad permittendum tertium oleum. R. Eliezer ben Jacob dicit; ungebat lagana instar literæ χ Græci. Quia non est inclusio post inclusionem in lege, nisi ad excludendum. R. Jehuda dicit; *azymæ*, *azyma*; Paria erant, ut essent azyma, sed non erant æqualia in mixtione.

VII. Huic simile dicit R. Jehuda. *Facies & labrum æneum, & pelvim ejus æneam ad lavandum*. *Exod.* XXX. 18. Crederem, sicut lavant ex labro, ita pariter lavarent ex pelvi? Idcirco dictum est: נחשת, in ære erant æqualia, & non erant æqualia in lotione. Huic simile dicit R. Jehuda; *Et facies humerale judicii opere artificis, secundum opus pectoralis facies illud*. Ibid. XXVIII. 15. Crederem sicut hoc duplicabatur, ita pariter illud duplicaretur? Idcirco dictum est: *ex auro*. In auro erant æqualia, at non erant æqualia in duplicatione;

CAPUT XII.

I. SIN *autem munus in sartagine*. Docemur, quod requireret vas. *Sacrificium tuum*, *sacrificium tuum* a pari. Sicut sacrificium tuum hoc loco dictum requirit infusionem & mixtionem, ita pariter *sacrificium tuum* infra dictum requirebat infusionem, & mixtionem. Sicut *sacrificium tuum* infra dictum requirebat, ut oleum infunderetur in vas, priusquam perficeretur, ita pariter *sacrificium tuum* hoc loco dictum requirebat, ut infunderetur oleum in vas, priusquam perficeretur,

II. *Ex simila mixta*. Docemur, quod simila misceretur. R. dicit. Placentæ. Dixerunt illi; Atqui in lege dictum est; *placentæ mixtæ*; Impossibile est, quod misceret, placentas, sed similam miscebat. Quomodo faciebat? In-

שמן בסלת ובלולה בכלי ועושה אותה ופותתה ובוללה בשמן . רבי אומר נותן שמן בכלי ועושה אותה ופותתה ובוללה בשמן. וחזר ויוצק עליה. מצה יכול מצוה תלמוד לומר תהיה הכתוב קבעה חובה.

ג פתות יכול שתים תלמוד לומר פתים אי פתים יכול יעשנה כפירורים תלמוד לומר אותה אותה לפתים ואין פתיה לפתים.

ד מכאן אמרו מנחת ישרא׳ כופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל מנחות כהנים כופל אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל מנחת כהן משיח לא היה מכפלה . רבי שמעון אומר מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהן פתיחה מפני שאין בהן קמיצה וכל שאין בה קמיצה אין בה פתיחה וכל פתיתין בכזתים.

ה פתות אותה פתים מנחה לרבות את כל המנחות לפתיתה . יכול אף שתי הלחם ולחם הפנים. תלמוד לומר אותה מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא שתי הלחם ולחם הפנים אחר שריבה הכתוב מיעט . מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישים אף כל שיש מהן לאישים . יצאו מהן שתי הלחם ולחם הפנים שאין מתן לאישים.

ו ויצקת עליה שמן מנחה לרבות את כל המנחות ליציקה יכול אף מנחה מאפה תלמוד לומר עליה אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין תלמוד לומר היא.

ז ואם מנחת מרחשת קרבנך מה בין מחבת למרחשת אלא שהמרחשת יש לה כסוי והמחבת אין לה כסוי דברי רבי יוסי הגלילי . רבי חנניה בן גמליאל אומר מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ומחבת צפה ומעשיה קשים סלת בשמן תעשה מלמד שהיא טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה.

Indebat oleum in similam, & illam miscebat oleo in vase, & subigebat, & concidebat in frusta, & miscebat oleo. Rabi dicit; Indebat oleum in vas, & subigebat, & in frusta concidebat, & miscebat oleo; atque iterum super eam infundebat. *Azyma*; Crederem tantum ex præcepto? Idcirco dictum est; *erunt:* Textus ex debito constituit.

III. *Concidens*; Crederem in duo frusta? Idcirco dictum est; *frusta*; si frusta; crederem quasi in minutissimas partes? Idcirco dictum est; *illud*; Illud in frusta, non autem ejus frusta in frusta.

IV. Hinc dixerunt; munus Israelitæ duplicabat unum in duo, & duo in quatuor, & separabat; munus sacerdotum duplicabat unum in duo, & duo in quatuor, & non separabat; Munus sacerdotis uncti non duplicabatur. R. Simeon dicit; munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti non concidebatur, quia non obligatur ad pugillum; & ubi non erat pugillatio, non erat concisio; & omnia ejus frusta erant magna, sicut oleæ.

V. *Concidens illud in frusta munus.* Ad includendum, quod omnia munera conciderentur. Crederem vel duos panes, & panem facierum? Idcirco dictum est; *illud*. Quid vidisti, ut includeres omnia munera, & excluderes duos panes, & panem facierum? Postquam inclusit textus, excludit; Sicut hæc peculiaria sunt, ut ex his pars aliqua detur igni; ita pariter ea omnia, ex quibus pars aliqua detur igni; excluduntur ex his duo panes, & panes facierum, ex quibus nulla pars dabatur igni.

VI. *Et effundat super illud oleum*: *Munus*; ad includendum omnia munera, ad infusionem; Crederem vel munus coctum in furno? Idcirco dictum est: *super illud*. Excludam placentas, & non excludam lagana? Idcirco dictum est; *illud*.

VII. *Et si munus in frixorio sacrificium tuum*; Quod est discrimen inter sartaginem, & frixorium? Frixorio est operculum; verba R. Jose Galilæi. R. Chananjah ben Gamaliel dicit; Frixorium est profundum; & quæ in eo fiunt, sunt tenera; At sartago est extensa, & quæ in ea fiunt, sunt dura. *Ex simila cum oleo fiet*. Docemur, quod requireret infusionem olei in vas priusquam perficeretur.

פרשת יא

א ת״ל אומר והבאתה אשר יעשה מ״ח ליהוה והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח יכול אין לטעון הגשה אלא הקומץ בלבד ומנין לרבות את המנחה תלמוד לומר מנחה. מנין לרבות את כל המנחות תלמוד לומר ואת המנחה.

ב יכול אין לטעון הגשה אלא מנחת נדבה מנחת חובה מנין ודין הוא נאמר הבא מנחת נדבה והבא מנחת חובה מה מנחת נדבה טעונה הגשה אף מנחת חוטא תטען הגשה.

ג לא אם אמרת במנחת נדבה שהיא טעונה שמן ולבונה תאמר במנחת חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה. מנחת שוטה תוכיח שאינה טעונה שמן ולבונה וטעונה הגשה.

ד לא אם אמרת במנחת שוטה שהיא טעונה תנופה תאמר במנחת חוטא שאינה טעונה תנופה הרי את דן מבנין אב לא מנחת נדבה שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת שוטה שאינה טעונה שמן ולבונה. לא מנחת שוטה שהיא טעונה תנופה כהרי מנחת נדבה שאינה טעונה תנופה.

ה הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה אף אני אביא מנחת חוטא ששוו להן לקמיצה שתשוה להם להגשה.

ו או מה להצד השוה שבהן ששוו לבא בעשיר בבעני וטעונות הגשה יצאה מנחת חוטא שלא שוה לבא בעשיר כבעני שלא תטען הגשה. תלמוד לומר מנחה. אחד מנחת נדבה ואחד מנחת חוטא זו וזו טעונות הגשה. רבי שמעון אומר והבאת לרבות מנחת העומר להגשה שנאמר והבאתם את עמר

SECTIO XI.

I. Si diceret; *Et adduces quod fiet ex iis Domino, offeretque illud sacerdoti, & admovebit illud ad altare.* Crederem non fuisse admovendum altari nisi pugillum duntaxat? Et unde probatur ad includendum munus? Ex eo quod dictum est: *munus*. Unde probatur ad includendum omnia munera? Ex eo quod dictum est: *& munus*.

II. Crederem non fuisse admovendum nisi munus spontaneum, munus ex debito unde probatur? Argumento. Dictum est; Affer munus spontaneum, & affer munus ex debito; sicut munus spontaneum requirebat admotionem, ita pariter munus peccatoris requiret admotionem.

III. Minime si dixisti de munere spontaneo, quod requirit oleum, & thus; dices de munere peccatoris, quod non requirebat neque oleum, neque thus? Munus mulieris adulterii suspectæ probet, quod licet non requireret neque oleum, neque thus, tamen requirebat admotionem.

IV. Minime: si dixisti de munere mulieris adulterii suspectæ, quod requirebat ventilationem, dices de munere peccatoris, quod non requirebat veutilationem? Probabitur ex constitutione principii. Non est munus spontaneum, quod requirebat oleum, & thus, sicut munus mulieris adulterii suspectæ quod non requirebat neque oleum, neque thus; non erat munus mulieris adulterii suspectæ, quod requirebat ventilationem, sicut munus spontaneum, quod non requirebat ventilationem.

V. Paritas quæ inter illa intercedit, hæc est, quod cum æqualia sint in pugillo, sint qnoque æqualia in admotione; Ita pariter includam munus peccatoris, quod cum illi sit simile in pugillo, sit quoque illi simile in admotione.

VI. A paritate, quæ inter illa intercedit quod æqualia sint, ut afferantur tam a divite, quam a paupere, & requirant admotionem, excluditur munus peccatoris, quod cum non æqualiter adducatur a divite, & paupere, non erit admovendum. Idcirco dictum est: *Munus*: Sive sit munus spontaneum, sive munus peccatoris, omnia requirunt admotionem. R. Simeon dicit; *Et adduces*. Ad includendum munus manipuli, ut sit admovendum: Dictum est enim *Levit.* XXIII. 10. *Et adducetis manipulum, principium mes-*

ראשית קצירכם אל הכהן והקריבה לרבות מנחת שוטה להגשה שנאמר והקריב אותה אל המזבח.

פרק יג

א הלא דין הוא מה אם מנחת חוטא שאינה טעונה תנופה טעונה הגשה מנחת שוטה שהיא טעונה תנופה אינו דין שתטען הגשה. לא אם אמרת במנחת חוטא שהיא מן החיטין תאמר במנחת שוטה שאינה מן החיטין. מנחת העומר תוכיח שאינה באה מן החיטין וטעונה הנשה.

ב לא אם אמרת במנחת העומר שהיא טעונה שמן ולבונה. תאמר במנחת שוטה שאינה טעונה שמן ולבונה. הרי את דן מבנין אב לא מנחת חוטא שהיא מן החטין כהרי מנחת העומר שאינה מן החטין. לא מנחת העומר שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה.

ג הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה. אף אני אביא מנחת שוטה ששוה להן לקמיצה שתשוה להן להגשה.

ד או מה הצד השוה שבהן שלא כשרו לבא קמח אלא סולת וטעונות הגשה. יצאת מנחת שוטה שכשרה לבא קמח שלא תטען הגשה תלמוד לומר והקריבה לרבות מנחת שוטה להגשה.

ה רבי יהודה אומר והבאת לרבות מנחת שוטה להגשה שנאמר והביא את קרבנה עליה. או אינו אומר והבאת אלא שיהא היחיד מתנדב מנחה אחרת חוץ מטו שבענין. ודין הוא ציבור מביא מנחה מן החיטין חובה ויחיד מביא מנחה מן החיטין נדבה. מה צבור שהוא מביא מנחה מן החיטין חובה מביא מנחה מן

messis vestræ ad sacerdotem, *& admovebit illud*. Ad includendum munus mulieris adulterii suspectæ, quod sit admovendum. Dictum est *Num.* v. 25. *Et admovebit illud ad altare*.

CAPUT XIII.

I. ATQUI est argumentum: si munus peccatoris, quod non requirit ventilationem, requirit admotionem, munus mulieris adulterii suspectæ, quod requirit ventilationem, non erit æquum, ut requirat admotionem? Minime: si dixisti de munere peccatoris, quod erat triticeum, dices de munere mulieris adulterii suspectæ quod non erat triticeum? Munus manipuli probet, quod non erat triticeum, tamen requirebat admotionem.

II. Minime; si dixisti de munere manipuli, quod requirebat oleum, & thus, dices de munere mulieris adulterii suspectæ, quod non requirebat neque oleum, neqe thus? Probabo igitur a principii constitutione; non est munus peccatoris, quod erat triticeum, sicut munus manipuli, quod non erat triticeum, neqne munus manipuli, quod requirebat oleum & thus, sicut munus peccatoris, quod non requirebat neque oleum neque thus.

III. Paritas, quæ inter illa intercedit, hæc est, quod cum æqualia sint in pugillo, sint quoque æqualia in admotione; ita pariter ego includam munus mulieris adulterii suspectæ, quod cum sit illis æquale in pugillo, sit quoque æquale in admotione.

IV. Aut paritas, quæ inter illa intercedit, hæc est, quod non possint legitime afferri de farina, sed de simila, & requirant admotionem, excluditur munus mulieris adulterii suspectæ, quod cum legitime afferatur de farina, non requirat admotionem. Idcirco dictum est; *& admovebit illud*; Ad includendum, quod munus mulieris adulterii suspectæ requireret admotionem.

V. R. Jehuda dicit: *& adduces*; Ad includendum, quod munus mulieris adulterii suspectæ requirat admotionem; dictum est enim *Num.* v. 15. *Et adducet sacrificium ejus pro illa*. Aut non dictum est; *& adduces*; nisi quod privatus possit offerre munus spontaneum aliud exceptis his, quæ in subiecto sunt memorata. Et probatur argumento. Cœtus offert munus triticeum ex debito, & privatus affert munus triticeum spontaneum; Sicut cœtus qui affert munus triticeum ex debito, af-

השעורין חובה . אף יחיד שהוא מביא מנחה מן החטין נדבה . יביא מנחה מן השעורין נדבה . תלמוד לומר אלה אין לך אלא אלה בלבד . או אינו אומר אלה אלא האומר הרי עלי מנחה יביא חמשתן תלמוד לומר מאלה יש מביא אחרת מהן ויש מביא חמשתן.

ו רבן שמעון אומר מנחה לרבות את כל המנחות להגשה . יכול אף שתי הלחם ולחם הפנים תלמוד לומר מאלה מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא שתי הלחם ולחם הפנים . אחר שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישים אף כל שיש מהן לאישים . יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים.

ז והלא מנחת נסכין כלה לאישים יכול תטען הגשה תלמוד לומר והקריבה. מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא מנחת נסכין. אחר שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות שהן באות בגלל עצמן. יצאת מנחת נסכים שאין באה בגלל עצמה .

ח והלא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח באות בגלל עצמן יכול יטענו הגשה תלמוד לומר והגישה מה ראית לרבות את כל המנחות ולהוציא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח . אחר שריבה הכתוב מיעט. מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישים . ובאות בגלל עצמן . ויש מהן לכהנים . יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים . יצאת מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה . יצאו מנחות כהנים ומנחת כהן משיח שאין מהם לכהנים. והרים יכול בכלי תלמוד לומר להלן בקמצו מה הרמה אמורה להלן בקמצו אף כאן בקמצו.

פרשת יב

א אלו אשר תקריבו ליהוה לא תעשה חמץ יכול אין לי בלא תעשה. חמץ אלא הקומץ בלבד ומנין לרבות את המנחה

affert muuus hordeaceum ex debito, ita pariter privatus, qui affert munus triticeum ſpontaneum, affert quoque munus hordeaceum ſpontaneum. Idcirco dictum eſt: *Ex iis*: Tibi non ſunt niſi iſta duntaxat. Aut non dicit; *ex iis*; niſi quod ſi quis dicat, ecce ſuper me munus, quod quinque hæc omnia debeat afferre? Idcirco dictum eſt: *Ex iis*; eſt qui affert unum ex iis, & eſt qui hæc quinque omnia afferat.

VI. Raban Simeon dicit: *Munus*; Ad includendum, quod omnia munera eſſent admovenda. Crederem vel duos panes, & panem facierum? Idcirco dictum eſt: *Ex iis*. Quid vidiſti, ut includeres omnia munera, & excluderes duos panes, & panem facierum? Poſtquam incluſit textus, excludit; Sicut hæc peculiaria ſunt, quod ex iis pars aliqua detur igni, excluduntur duo panes & panis facierum, de quibus nulla pars datur igni.

VII. Atqui eſt munus libaminum, quod totum dabatur igni, crederem fuiſſe admovendum? Idcirco dictum eſt: *& offeret illud*. Quid vidiſti, ut includeres omnia munera, & excluderes munus libaminum? Poſtquam incluſit textus, excludit; Sicut iſta ſunt peculiaria, & ſeorſim afferuntur, excluditur munus libaminum, quod ſeorſim non afferatur.

VIII. Atqui eſt munus ſacerdotum, & munus ſacerdotis uncti, quæ ſeorſim adducuntur, crederem fuiſſe admovenda? Idcirco dictum eſt: *& admovebit illud*. Quid vidiſti, ut includeres omnia munera, & excluderes munus ſacerdotum, & munus ſacerdotis uncti? Poſtquam incluſit textus, excludit; Sicut iſta ſunt peculiaria, quod ex iis pars aliqua detur igni, & ſeorſim afferantur, & de iis pars aliqua datur ſacerdotibus; Excluduntur duo panes & panis facierum, de quibus nulla pars datur igni, excluditur munus libaminum, quod ſeorſim non afferatur; excluduntur munera ſacerdotum, & munus ſacerdotis uncti, de quibus nulla pars datur ſacerdotibus. *Et tollet ſacerdos*. Crederem vaſe? Idcirco ibi dictum eſt; *pugillo ſuo*; ſicut ibi ſuo pugillo, ita pariter hoc loco ſuo pugillo.

SECTIO XII.

I. SI diceret: *Quod offeretis Domino non fiet fermentatum*; Crederem in hoc præcepto negativo; *non fiet fermentatum*, unum tantum pugillum com-

תלמוד לומר מנחה ומנין לרבות את כל המנחות תלמוד לומר וכל המנחה.

ב אין לי אלא מנחות ששיריהן נאכלין מנחות שאין שיריהן נאכלין מנין תלמוד לומר וכל המנחה אשר תקריבו ליהוה לא תעשה חמץ. רבי יוסי הגלילי אומר להביא את לחם הפנים רבי עקיבא אומר להביא מנחת נסכים.

ג לא תעשה חמץ יכול לאו אחד לכלם. תלמוד לומר לא תאפה חמץ אפייה בכלל הייתה. ולמה יצאת להקיש ליה ולומר מה אפייה מיוחדת ומעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה אף אני ארבה לישתה ועריכתה וכל מעשה ומעשה שיש בה לחייב עליו בפני עצמו.

ד שאור לא תקטירו אין לי אלא המרובה המסועט מנין תלמוד לומר כל שאור אין לי אלא הוא עצמו עירובו מנין תלמוד לומר כי כל שאור. יכול מנחות שהן במצה תהיה יהו בבל ותקטירו חמץ. מנחות שאינן במצה תהיה לא יהו בבל תקטירו חמץ. תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו. אין לי אלא המרובה המסועט מנין תלמוד לומר וכל דבש אין לי אלא הוא עצמו עירובו מנין תלמוד לומר וכל דבש אין לי אלא דברים שאין הדבש יפה להן דברים שהדבש יפה להן מנין שהפטמין אומרין יפה הדבש לקטרת מנין תלמוד לומר וכל דבש.

ה מה תלמוד לומר כל שאור ומה תלמוד לומר וכל דבש לפי שיש בשאור מה שאין בדבש. ובדבש מה שאין בשאור. שאור הותר מכללו למקדש. ודבש לא הותר מכללו למקדש דבש הותר בשירי מנחות שאור לא הותר בשירי מנחות. הא לפי שיש בשאור מה שאין בדבש ובדבש מה שאין בשאור

comprehendi? Unde probatur ad includendum munus? Ex eo quod dictum est; *munus*: & unde probatur ad includenda omnia munera? ex eo quod dictum est: *& omne munus*.

II. Non probo nisi de illis muneribus, quorum reliquiæ comedebantur, de muneribus quorum reliquiæ non comedebantur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& omne munus, quod offeretis Domino, non fiet fermentatum*. R. Jose Galilæus dicit ad includendum panem facierum; R. Akiba dicit; ad includendum munus libaminum.

III. *Non fiet fermentatum*. Crederem unum præceptum negativum pro toto? Idcirco dictum est; *non coquetur fermentatum*: *Levit.* VI. 17. Coctio erat in genere, & cur exiit? ad arguementandum, & docendum; sicut coctio est opus peculiare, & opus unum, & pro illa rei sunt seorsim, ita pariter ego includam subactonem, & ordinationem, & reliquas omnes operationes, quæ in illo sunt, ut teneantur seorsim.

IV. *Fermentatum non adolebitis*; non probo nisi de multo, de pauco unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Omne fermentum*; non probo nisi de ipsomet, de ejus mixtione unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quod omne fermentum*; Crederem munera quæ azyma esse debebant, comprehendi præcepto: *Non adolebitis fermentatur*; at munera, quæ azyma esse non debebant, non comprehendi præcepto. *Non adolebitis fermentatum?* Idcirco dictum est: *Quod omne fermentum & omne mel non adolebitis*; non probo nisi de multo, de pauco unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& omne mel*; non probo nisi de ipsomet, de ejus mixtione unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et omne mel*. Non probo nisi de rebus, quibus non convenit mel, de rebus, quibus mel convenit, unde probatur? Quia aromatorii dicunt; convenit mel suffitui: Ex eo quod dictum est: *& omne mel*.

V. Cur dictum est: *Omne fermentum*; Et cur dictum est: *& omne mel*? Quia est in fermento, quod non est in melle & in melle quod non est in fermento; Fermentum ab suo genere permissum est sanctuario; mel ab suo genere non est permissum sanctuario. Mel permissum est in reliquiis munerum, fermentum non est permissum in reliquiis munerum; Ecce quia est in fermento, quod non est in melle, & in melle, quod non est in fermento; dicendum erat;

צריך לומר כל שאור וצריך לומר כל דבש.

ו ומנין המעלה מבשר חטאת ומבשר אשם ומבשר קדשי קדשים ומבשר קדשים קלין ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות והקטירם. מן השאור ומן הדבש עובר בלא תעשה תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו. אשה ליהוה. הא כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בל תקטירו.

ז קרבן ראשית שיהא ראשית לכל המנחות וכן הוא אומר והקרבתם מנחה חדשה ליהוה שתהא חדשה לכל המנחות אין לי אלא מנחת חיטין מנחת שעורין מנין וכשהוא אומר וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבועותיכם אם אינו ענין למנחת חטין תנהו ענין למנחת שעורין.

ח ומנין שיקדימו לבכורים תלמוד לומר בכורי קציר חטים אין לי אלא של חטין של שעורים מנין תלמוד לומר אשר תזרע. אין לי אלא שיזרע עלה מאיו מנין תלמוד לומר אשר בשדה. אין לי אלא שבשדה שבגג ושבחצר ושבחרבה מנין תלמוד לומר בכורי כל אשר בארצם. ומנין שיקדימו לנסכין ולפירות האילן תלמוד בכורי מעשיך ואומר באספך את מעשיך מן השדה.

ט יכול אם קדמן דבר אחר לא יקרבו תלמוד לומר תקריבו. יכול אם לא קרבו בעצרת יקרבו לאחר עצרת תלמוד לומר אותם יכול יביא היחיד כיוצא בהן נדבה תלמוד לומר אותם. יכול לא יביא היחיד כיוצא בהן נדבה שכן אינו מביא כיוצא בהן חובה אבל יביא צבור כיוצא בהן נדבה שכן הוא מביא כיוצא בהן חובה תלמוד לומר

erat; *omne fermentum*. Pariterque dicendum erat: *Omne mel*.

VI. Et unde probatur, quod si afferat de carne sacrificii pro peccato, & de carne sacrificii pro delicto, & de carne sanctissimorum, & de carne sanctitatum levium, & de residuo manipuli, & de duobus panibus, & de pane facierum, & de reliquiis munerum, & adoleat, transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Quod omne fermentum, & omne mel non adolebitis ignitum Domino*. Igitur omnia, de quibus pars dabatur igni, comprehendebantur præcepto; *Non adolebitis*.

VII. *Sacrificium principii*. Ut sit principium omnibus muneribus; Idcirco dictum est *Levit.* XXIII. 16. *Et offeretis munus novum Domino*, ut sit novum omnibus muneribus; Non probo nisi de munere triticeo, de munere hordeaceo unde probatur? Quando vero dicit *Num.* XXVIII. 26. *Et in die primitiæ, quando offeretis munus novum Domino in hebdomadis vestris*. Si non potest explicari respectu muneris triticei, explicetur respectu muneris hordeacei.

VIII. Et unde probatur, quod præcederent primitiva? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXXVI. 22. *Primitiis messis triticeæ*. Non probo nisi de primitiis triticeis, de primitiis hordeaceis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIII. 16. *Quæ seminaveris*. Non probo nisi de eo quod seritur, de eo quod sponte crescit, unde probatur? *Quæ sunt in agro*. Non probo nisi de eo quod sit in agro, de eo quod est in tecto, in atrio, & in deserto, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Num.* XVIII. 13. *Primitiæ omnes, quæ in terra eorum*. Et unde probatur, quod præcedant libamina, & fructus arboris? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIII. 16. *Primitiam operis tui*. Et similiter dictum est. *In colligendo opere suo ex agro*. Ibid.

IX. Crederem si aliud præcessisset, non fuisse offerendas? Idcirco dictum est: *offeretis*. Crederem si in festo hebdomadarum non fuissent oblatæ, fuisse offerendas post Pentecostem? Idcirco dictum est: *illas*. Crederem, quod privatus his similes in munus spontaneum posset offerre? Idcirco dictum est; *illas*. Crederem, quod privatus his similes non posset afferre in munus spontaneum, quia his similes ne ex debito quidem poterat afferre, sed cœtus his similes in munus spontaneum posset afferre; quia his similes ex debito afferebat? Id-

אותם . המזבח אין לי אלא המזבח ומנין לרבות את הכבש תלמוד לומר ואל המזבח לא יעלו יכול לעבודה ושלא לעבודה תלמוד לומר לריח ניחוח לא אמרתי אלא לעבודה.

פרק יד

א הוא אומר ועל כל קרבנך תקריב מלח יכול אף על העצים אף על הדם תלמוד לומר קרבן מנחתך מה קרבן מנחתך דבר שאחרים באין חובה לו . יצאו העצים והדם שאין אחרים באין חובה להן.

ב אי מה קרבן מנחתך דבר שהוא מתיר אף אני אביא את הדם שהוא מתיר . תלמוד לומר מעל מנחתך לא מעל דמך. אי מעל מנחתך יכול תהא מנחה כולה טעונה מלח תלמוד לומר קרבן הקומץ טעון מלח ואין מנחה כלה טעונה מלח.

ג אין לי אלא הקומץ ומנין לרבות את הלבונה תלמוד לומר על כל קרבנך תקריב מלח. ארבה את הלבונה הבאה עם המנחה מנין לבונה באה בפני עצמה ולבונה הבאה עם לחם הפנים ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים . ואימורי קדשים קלים. מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים ואיברים עולה . ועולת העוף מנין תלמוד לומר וכל קרבן.

ד רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר ומה קרבן מנחתך דבר שיש בו טומאה ועולה לאישים על מזבח החיצון . יצאו העצים שאין בהן טומאה. יצא הדם שאינו עולה לאישים יצאת הקטרת שאינה על מזבח החיצון . במלח יכול תבונהו תלמוד לומר תמלח אי תמלח יכול במי מלח תלמוד לומר במלח . לא תשבית מלח להביא מלח שאינה שובתת ואי זו זו סרומית ומנין אם לא מצא סרומית יביא סלקונדריס. תלמוד לוסר תקריב מלח ריבה יכול המתנרב מנחה יהא עמה מלח

Idcirco dictum est : *illas*. *Altare* non probo nisi ad altare, & unde probatur ad includendum collem? Ex eo quod dictum est. *Et ad altare adscendet*. Crederem tam pro ministerio, quam præter ministerium? Idcirco dictum est. *In odorem suavitatis*. Non dixi nisi ad ministerium.

CAPUT XIV.

I. Quoniam dicitur: *Et super sacrificium tuum offeres salem*. Crederem vel super ligno, vel super sanguinem? Idcirco dictum est: *Sacrificium muneris tui*; sicut sacrificium muneris tui illud est, cujus causa ex debito alia adducuntur; excluduntur ligna, & sanguis, quorum alia ex debito non adducebantur.

II. Aut sicut sacrificium muneris tui est illud, quod permittat, ita pariter ego includam sanguinem, qui permittit. Idcirco dictum est; *De super munere tuo*; non autem de super sanguine tuo. Si *de super munere tuo*, crederem totum munus fuisse saliendum? Idcirco dictum est: *sacrificium*. Pugillus erat saliendus, at munus totum non erat saliendum.

III. Non probo nisi de pugillo, unde probatur ad includendum thus? Ex eo quod dictum est: *Super omne sacrificium tuum offeres salem*. Includam ego thus, quod affertur cum munere, unde probatur thus, quod seorsim affertur, & thus quod adducebatur cum pane facierum, & adipes sacrificii pro peccato, & adipes sacrificii pro delicto & adipes sanctissimorum, & adipes sanctitatum levium, munus sacerdotum & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum, & membra holocausti, & membra volucris? Ex eo quod dictum est; *& omne sacrificium*.

IV. R. Ismael ben R. Jochanan ben Berocha dicit; sicut *sacrificium muneris tui*; est illud, quod poterat immundari, & dabatur igni super altare exterius; excluduntur ligna, quæ non poterant immundari; excluditur sanguis, qui non dabatur igni; excluditur suffitus, quod non adolebatur super altare exterius. *Sale*. Crederem sale fuisse operiendum? Idcirco dictum est: *Salies* Si *salies*, crederem aquis salsis; Idcirco dictum est; *Sale*. *Non facies cessare salem*. Ad includendum salem incessabilem; & quinam est? Sal Sodomæus; Et unde probatur, si non inveniatur sal Sodomæus, quod adduceret salem Salkondrimum? Ex eo quod dictum est. Of-

כדרך שהוא מביא לבונה מתוך ביתו ודין הוא נאמר הבא מנחה והבא לבונה הבא מנחה והבא מלח . מה לבונה משל בעל המנחה אף המלח משל בעל המנחה.

ה או כלך לדרך הזו נאמר הבא מנחה והבא עצים הבא מנחה והבא מלח. מה עצים משל ציבור אף המלח משל צבור.

ו נראה למי דומה דנים דבר שהוא קרב עם כל הזבחים מדבר שהוא קרב עם כל הזבחים . ול׳ תוכיח לבונה שאינה קרבה עם כל הזבחים . או כלך לדרך הזו דנין דבר שהוא קרב עם מנחה עצמה מדבר שהוא קרב עם מנחה עצמו . ואל יוכיחו עצים שאינן קרבין מנחה לעצמן. תלמוד לומר ולא תשבית מלח ברית א׳היך מעל מנחתך ולהלן הוא אומר מאת בני ישר׳ ברית עולם מה ברית אמורה להלן משל צבור אף כאן משל צבור.

ז תקריב אף בשבת תקריב אף בטומאה תקריב מלח כל שהוא תקריב מלח מכל מקום.

פרשת יג

א ואם תקריב מנחת בכורים ליהוה רבי יהודה אומר עתידה מנחת בכורים לפסוק ולחזור . וכן הוא אומר אם יהיה היובל לבני ישראל עתיד היובל לפסוק ולחזור.

ב רבי שמעון אומר ואם תקריב מנחת בכורים ליהוה זו מנחה באה חובה יכול נדבה בשהוא אומר והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן לימד שאינה באה אלא חובה.

ג ואם כן למה נאמר ואם לומר אם אתם מביאין אותה לרצון מעלה אני עליכם כאילו נדבה הבאתם אותה ואם אין אתם מביאין אותה לרצון מעלה אני עליכם כאילו לא הבאתם אותה אלא לצורך עצמכם.

ד וכן הוא אומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן א׳היכם . ואם תקריב מנחת ביכורים ליהוה זו מנחת העומר

Offeres ſalem; includit. Crederem, ſi quis offerret munus, cum illo quoque offerret ſalem, ſicut afferebat thus de domo ſua? Et probari poteſt argumento. Dictum eſt enim; *Affer munus, & affer thus, affer munus, & affer ſalem*; ſicut thus ex bonis domini muneris, ita pariter ſal de bonis domini muneris.

V. Aut hoc modo; dictum eſt: afſer munus, & affer ligna, affer munus, & affer ſalem; ſicut ligna de bonis cœtus, ita pariter ſal de bonis cœtus.

VI. Videamus cuinam ſit ſimilius; explicetur res, quæ offertur cum omnibus ſacrificiis, ab re, quæ offertur cum omnibus ſacrificiis; & non probet thus, quod non offertur cum omnibus ſacrificiis. Aut hoc modo: explicetur res, quæ offertur cum ipſo munere, ab re, quæ offertur cum ipſo munere; & non probent ligna, quæ non offerebantur cum ipſo munere. Idcirco dictum eſt: *Et non facies ceſſare ſalem fœderis Dei tui de ſuper munere tuo*. Et *Levit.* XXIV. 8. *Et filiis Iſrael pacto æterno*. Sicut pactum eo loco dictum de bonis cœtus, ita pariter hoc loco de bonis cœtus.

VII. *Offeres*; vel in Sabbatho; *Offeres* vel in immunditie. *Offeres ſalem*; Quantulumcunque; *Offeres*. Omnimode.

SECTIO XIII.

I. *Et ſi offeres munus primitiarum Domino*. R. Jehuda dicit; futurum eſt, ut munus primitiarum ceſſet, & innovetur. Et ſimiliter dictum eſt *Numer.* XXXI. 4. *Si fuerit Jubilæus filiis Iſrael*. Futurum eſt, ut Jubilæus ceſſet, & innovetur.

II. R. Simeon dicit: *Et ſi offeres munus primitiarum Domino*. Hoc eſt munus, quod adducitur ex debito, crederem fuiſſe ſpontaneum? Quando vero dicit *Levit.* XXIII. 10. *Et adduceris manipulum principii meſſis veſtræ ad ſacerdotem*. Docetur, quod non adduceret niſi ex debito.

III. Si ita eſt; cur dictum eſt; *Et ſi*? ut dicat, ſi vos ſponte adducetis, ego vobis imputabo æque ac ſi ſponte offeratis; Si vero vos non ſponte offeratis, vobis imputabo æque ac ſi non adduxeritis niſi neceſſitatis veſtræ cauſa.

IV. Et ſimiliter dictum eſt l. c. *Levit.* verſ. 14. *Panem vero, & toſtum, & triticum recens non comedetis uſque ad iſtum diem ipſum, donec obtuleritis ſacrificium Dei veſtri*. *Et ſi offeres munus*

מנין היא באה מן השעורין או יכול מן החטין. אמר רבי אליעזר נאמר כאן אביב ונאמר אביב במצה מה אביב אמור במצה שעורין אף כאן שעורין. רבי עקיבא אומר נאמר לציבור הבא בכורים בפסח והבא בכורים בעצרת כמה מצינו שממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הקבור מביא בכוריו בפסח. אף ממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הצבור מביא בכוריו בעצרת. מאי זה מן היחיד מביא חובתו מן השעורין אף צבור לא יביא אלא מן השעורין. אם תאמר מן החטין אין שתי הלחם בכורים.

ה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר יכול תבוא מן הכוסמין ושבולת שועל ושיפון ודין הוא מה אם החטין שכשרו לשאר כל המנחות לא כשרו למנחת העומר. כוסמים ושבולת שועל ושיפון שלא כשרו לשאר כל המנחות אינו דין שלא יכשרו למנחת העומר השעורין יוכיחו שלא כשרו לשאר כל המנחות וכשרו למנחת העומר. לא אם אמרת בשעורים שמנחת סוטה באה מהם תאמר בכוסמין ושבולת שועל ושיפון שאין מנחת סוטה באה מהם. יצאו החטין מן הכתוב. וכוסמין ושבולת שועל ושיפון מקל וחומר.

ו אביב קלוי באש גרש כרמל מלמד שמהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלוי דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אין לשון קלוי אלא לשון אבוב של קלאים היה שם ומנוקב כמין נפה כדי שיהא האור שולט בכולו.

ז אביב אלו נאמר אביב קלוי גרש הדבר שקול. אפשר יקלנו גרש כשהוא אומר אביב קלוי באש גרש תלמוד לומר באש הפסיק הענין ויקלנו אביב.

ח כרמל רך מל וכן הוא אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם

nus primitiarum Domino; Hoc eſt munus manipuli; Unde afferebatur? De hordeis. Aut crederem ex tritico? Dicit Rabi Elieſer; Dictum eſt hic אביב ſc. ſpica, & dictum eſt in placenta ſpica, ſicut ſpica dicta in placenta erat ex hordeis, ita pariter hoc loco ex hordeis. R. Akiba dicit; Dictum eſt cœtui; Affer primitias in Paſchate, & affer primitias in Pentecoſte; Quid invenimus? Quod ex ea ſpecie, unde privatus adducebat debitum ſuum, inde cœtus adduceret ſuas primitias in Paſchate; ita pariter ex ea ſpecie, unde privatus adducebat debitum ſuum, inde cœtus adduceret primitias ſuas in Pentecoſte. Quænam erat ſpecies, unde privatus adducebat debitum ſuum? Ex hordeis; ita pariter cœtus non adducebat niſi ex hordeis. Si dices ex tritico; Duo panes non erant primitiæ.

V. R. Iſmael ben R. Jochanan ben Berocha dicit; Crederem potuiſſe adduci de ſpelta, avena, & ſecali? Atqui eſt argumentum; Si frumenta, quæ permittuntur in ceteris omnibus muneribus, non permittuntur in munere manipuli; Spelta, avena, & ſecale, quæ non permittuntur in ceteris omnibus muneribus, non erit æquum, ut non permittantur in munere manipuli? Hordea probent, quæ non ſunt legitima in ceteris omnibus muneribus, & legitima ſunt in munere manipuli. Minime; ſi dixiſti de hordeis, ex quibus adducitur munus mulieris adulterii ſuſpectæ, dices de ſpelta, avena, & ſecali, ex quibus non adducitur munus mulieris adulterii ſuſpectæ? Excluduntur frumenta ab textu, & ſpelta, avena, & ſecale argumento a minori ad majus.

VI. *Spicam toſtam igne, triticum contuſum, tenerum;* Docemur, quod igne torreretur, ad obſervandum præceptum, quod dictum eſt; *Spicam toſtam*. Verba R. Meir; At ſapientes dicunt; Hæc vox קלוי non deſignat niſi vas torrentium, quod ibi erat, & erat perforatum inſtar cribri, ut undequaque ignis dominaretur.

VII. אביב *ſpicam* ſi dixiſſet; ſpicam toſtam, contuſam; res eſſet dubia; credi poterat, quod tenera torreretur; Quando vero dicit; *ſpicam toſtam igne, contuſam*; Hoc dicit, cum interponatur *igne*, quo ſpica torreretur.

VIII. כרמל, ſc. ſpica tenera. Et ſimiliter dictum eſt 2. *Reg.* IV. 42. *Vir autem venit de Baalſcialiſcia deferens viro Dei panem primitiarum viginti panes hordeaceos, & triticum tenerum cum*

שעורים וכרמל בצקלונו. כרמל רך ומל בצקלונו בא ויצק לנו ואכלנו ונאוה היה.

ט וכן הוא אומר כנף רננים נעלסה נושא ועולה ומתחטא. וכן הוא אומר נתעלסה באהבים נישא וניתן ונעלה ונתחטא באהבים וכן הוא אומר כי ירט הדרך לנגדי יראתה ראתה נטתה.

פרשת טו

א תקריב מנחת בכוריך מה תלמוד לומר לפי שנאמר כרמל מצוה להביא רך מל מנין לא מצא רך מל יביא יבש תלמוד לומר תקריב את מנחת בכוריך מצותו לבוא מן הקציר לא מצא מן הקציר. מנין אף מן העליה תלמוד לומר תקריב מנחת בכוריך מכל מקום.

ב בכוריך בכורי כל יחיד ויחיד מלמד שאינה באה אלא משל צבור דברי רבי עקיבא. רבי שמעון אומר נאמר כאן בכורים ליהוה ונאמר להלן בכורים ליהוה. מה בכורים ליהוה אמורים להלן משל צבור אף בכורים אמורים כאן משל צבור. אם תאמר זו משל יחיד והלן משל צבור אמרת לאו אם זו בכורים ליהוה אין הלן ראשית קציר ואם הלן ראשית קציר אין זו בכורים ליהוה. דברים מחוסרין כאן אמרן הכתוב להלן.

ג ונתת עליה שמן עליה שמן לא על לחם הפנים. הלא דין הוא מה אם מנחת נסכין שאינה טעונה לבונה טעונה שמן. לחם הפנים שהוא טעון לבונה אינו דין שיטעון שמן. תלמוד לומר עליה עליה שמן לא על לחם הפנים.

ד עליה לבונה לא על מנחת נסכין הלא דין הוא מה אם לחם הפנים שאין טעון שמן טעון לבונה, מנחת נסכים שהיא טעונה שמן אינו דין שתטען לבונה. תלמוד לומר עליה לבונה לא על מנחת נסכים.

ה מנחה לרבות מנחת יום השמיני

ejus cortice. כרמל sc. spicam teneram. Cum cortice suo; venit, & nobis dedit; *& comedimus, & fuit bonum.*

IX. Et similiter dictum est *Job* XXXIX. 12. *Penna struthionis exaltata.* Exaltatur, adscendit, & expurgatur. Et similiter dictum est *Prov.* VII. 18. *Exultabimus in amoribus.* Agemus, & adscendemus, & delectabimur in amoribus. Et pariter dictum est *Num.* XXII. 32. *Quod deflexit viam contra me.* Timuit, vidit, declinavit.

CAPUT XV.

I. O*Fferes munus primitiarum tuarum.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Spicam teneram;* Præceptum est, ut adducat spicam teneram, unde probatur, quod si non inveniat spicam teneram, possit adducere siccam? Ex eo quod dictum est; *Offeres munus primitiarum tuarum:* Præceptum ejus est, ut adducat de messe, si non inveniat de messe, unde probatur, quod possit adducere ex horreo? Ex eo quod dictum est: *Offeres munus primitiarum tuarum.* Omnimode.

II. *Primitiarum tuarum;* primitias omnis, & cujusque privati: Docemur, quod non adducatur nisi de bonis cœtus; verba R. Akiba. R. Simeon dicit; dictum est hic *primitias Domino,* & dictum est illic *primitias Domino,* sicut ibi de bonis cœtus, ita pariter hoc loco de bonis cœtus: Si dicas has de bonis privati, & illas de bonis cœtus; Dixisti? Minime; Si istæ sunt primitiæ Domino, non sunt illæ principium messis, si illæ sunt principium messis; istæ non sunt primitiæ Domino. Res quæ desunt in hoc loco, memorat textus illo in loco.

III. *Et dabis super illud oleum:* Super illud oleum; non autem super panem facierum. At est argumentum. Si munus libaminum, quod non requirit thus, requirit oleum, panis facierum, qui requirit thus, non erit æquum, ut requirat oleum? Idcirco dictum est; *super illud;* Super illud oleum, non autem super panem facierum.

IV. *Super illud thus.* Non autem super munus libaminum. At est argumentum. Si panis facierum, quod non requirit oleum, requirit thus, munus libaminum, quod requirit oleum, non erit æquum, ut requirat thus? Idcirco dictum est: *Super illud thus;* non super munus libaminum.

V. *Munus:* Ad includendum munus diei octavi, quod requireret thus. *Illud;*

ללבונה. היא פרט לשתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה.

ו הלא דין הוא אם מעטתים מן השמן שהוא נוהג במנחת נסכין לא אמעטם מן הלבונה שאינה נוהגת במנחת נסכין. אם מעטתים מן הלבונה שהיא נוהגת בלחם הפנים לא אמעטם מן השמן שאינו נוהג בלחם הפנים. הוא הדין אם מיעטתים מן השמן שאינו נוהג בלחם הפנים אמעטם מן הלבונה שהיא נוהגת בלחם הפנים. הין אם מיעטתים מן הלבונה שאינה נוהגת במנחת נסכין אמעטם מן השמן שהוא נוהג במנחת נסכין. תלמוד לומר היא פרט לשתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה.

פרק יו

א ואם זבח שלמים קרבנו. רבי יהודה אומר כל המביא שלמים מביא שלום לעולם אין לי ﭏ שלמים ומנין לרבות את התודה. ארבה את התורה שהיא באה מן השלמים. ומנין לרבות את העולה ארבה את העולה שהיא באה בנדר ובנדבה. ומנין לרבות את הבכור ואת המעשר ואת הפסח. ארבה את הבכור ואת המעשר ואת הפסח שאינן באין על חטא. ומנין לרבות חטאת ואשם תלמוד לומר זבח. ומנין לרמות את העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים תלמוד לומר שלמים קרבנו. הא כל המביא שלמים מביא שלום לעולם.

ב דבר אחר שלמים שהכל שלום בהן הדם והאימורין למזבח החזה ושוק לכהנים העור והבשר לבעלין.

ג רבי שמעון אומר מי שהוא שלום מביא שלמים דאין האונן מביא שלמים. אין לי ﭏ שלמים שהן של שמחה ומנין לרבות את התודה. ארבה את התודה שהיא באה שלמים ומנין לרבות את העולה ארבה את העולה שהיא באה בנדר ובנדבה. ומנין לרבות את הבכור ואת המעשר ואת הפסח. ארבה את הבכור ואת המעשר ואת

lud; Excludit duos panes, qui non requirunt neque oleum, neque thus.

VI. Atqui extat argumentum. Si eos exclusi ab oleo, quod observatur in munere libaminum, non excludam a thure, quod non observatur in munere libaminum? Si exclusi a thure, quod observatur in pane facierum, non excludam ab oleo, quod non observatur in pane facierum? Sed est argumentum. Si exclusi ab oleo, quod non observatur in pane facierum, excludam a thure, quod observatur in pane facierum? Maxime. Si exclusi a thure, quod non observatur in munere libaminum, excludam ab oleo, quod observatur in munere libaminum? Idcirco dictum est: *Illud*; excludit duos panes, quod non requirant neque oleum, neque thus.

CAPUT XVI.

I. Quod si *sacrificium pacificorum fuerit sacrificium ejus*. R. Jehuda dicit; Qui adducit pacifica, affert pacem mundo. Non probo nisi de pacificis, & unde probatur ad includendum sacrificium Eucharisticum? Includam sacrificium Eucharisticum, qui adducitur de pacificis; & unde probatur ad includendum holocaustum? Includam holocaustum, quod adducitur ex voto, & sponte. Et unde probatur ad includendum primogenitum, & decimum, & sacrificium Paschale? Includam primogenitum, & decimum, & sacrificium Paschale, quod non adducantur propter peccatum. Et unde probatur ad includendum sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto? Ex eo quod dictum est: *Sacrificium*. Et unde probatur ad includendum volucres, & munera, & vinum, & thus, & ligna? Ex eo quod dictum est: *Pacificorum sacrificium ejus*. Ecce qui adducit pacifica, affert pacem mundo.

II. Alia expositio: *Pacificorum*; quod in iis totum sit pax; Sanguis & adipes altari, & pectus & femur sacerdotibus; & pellis & caro dominis.

III. Rabi Simeon dicit; qui erat pacificus, adducebat pacifica; etenim lugens non adducebat pacifica. Non probo nisi de pacificis, quæ erant lætitiæ; Unde probatur ad includendum sacrificium Eucharisticum? Includam sacrificium Eucharisticum, quod adducebatur de pacificis. Et unde probatur ad includendum holocaustum? Includam holocaustum, quod adducebatur ex voto, & sponte. Et unde probatur ad includen-

הפסח שאינן באין על חטא ומנין לרבות חטאת ואשם תלמוד לומר זבח ומנין העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים תלמוד לומר שלמים קרבנו . הא כל קרבן שהוא מביא היה שלום מביא היה אונן אינו מביא.

ד בקר לרבות את אחר עשר מן הבקר להוציא את התשיעי מה ראית לרבות את אחר עשר ולהוציא את התשיעי אחר שריבה הכתוב מיעט שתמצא אומר איםתי הקדש עושה תמורה לפניו או לאחריו הוי אומר לאחריו מרבה אני את אחר עשר שהן לאחר הקדושה ומוציא את התשיעי שהוא לפני הקדושה.

ה הוא היחיד מביא שלמים נדבה אין הצבור מביא שלמים נדבה . הלא דין הוא עולת בהמה באה בנדר ובנדבה ושלמים באין בנדר ובנדבה . מה עולת בהמה שהיא באה בנדר ובנדבה הרי היא באה נדבת צבור . אף שלמים שהן באין בנדר ובנדבה יבואו נדבת צבור.

ו מנחה תוכיח שהיא באה בנדר ובנדבה ואינה באה נדבת צבור . לא אם אמרת במנחה שאין באה נדבת שנים תאמר בשלמים שהן באין נדבת שנים . עולת העוף תוכיח שהיא באה נדבת שנים ואינה באה נדבת צבור.

ז לא אם אמרת בעולת העוף שאין באה חובת ציבור תאמר בשלמים שהן באין חובת ציבור . הואיל והין באין חובת צבור יבואו נדבת צבור. תלמוד לומר הוא היחיד מביא שלמים נדבה אין הצבור מביא שלמים נדבה.

ח זכר. לרבות את הולד. ונקבה לרבות את התמירה . זכר לרבות את הולד, הלא דין הוא מה אם תמורה שאינה גידולי הקדש כשרה לקרב . הוולד שהוא גידולי הקדש אינו דין שיכשר לקרב. לא

dendum primogenitum, & decimum, & ſacrificium Paſchale? Includam primogenitum, & decimum, & ſacrificium Paſchale, quod non adducebantur propter peccatum. Et unde probatur ad includendum ſacrificium pro peccato, & ſacrificium pro delicto? Ex eo quod dictum eſt: *Sacrificium*. Et unde probatur ad includendum volucres, & munera, & vinum, & thus, & ligna? Ex eo quod dictum eſt: *Pacificorum ſacrificium ejus*. Omne ſacrificium, ſi erat pacificus, afferebat; ſi eſſet lugens, non afferebat.

IV. *De ove*; Ad includendum undecimum. *De bove*; ad excludendum nonum. Quid vidiſti ut includeres undecimum, & excluderes nonum? Poſtquam incluſit textus, excludit; Quod deprehenditur, ut dicat; Quando ſanctitas facit commutatum? antea ne an poſt? certe poſt: Includam ego undecimum, quod erat poſt ſanctificatum, & excludam nonum, quod eſt ante ſanctificatum.

V. *Ille*. Privatus afferebat pacifica ſpontanea, at cœtus non afferebat pacifica ſpontanea. At eſt argumentum: Holocauſtum animas afferebatur ex voto, & ſponte, & pacifica afferebantur ex voto & ſponte; ſicut holocauſtum animalis, quod afferebatur ex voto & ſponte, poterat ſponte ab cœtu afferri, ita pariter pacifica, quæ ex voto, & ſponte afferebantur, afferenda erant ſponte ab cœtu.

VI. Munus probet, quod licet ex voto, & ſponte afferebatur, non afferebatur ſponte ab cœtu. Minime; ſi dixiſti de munere, quod ſponte non afferebatur a duobus, dices de pacificis, quæ ſponte a duobus poterant afferri? Holocauſtum volucris probet, quod licet poterat ſponte a duobus afferri, tamen ſponte a cœtu afferri non poterat.

VII. Minime; ſi dixiſti de holocauſto volucris, quod non affertur ex debito a cœtu, dices de pacificis, quæ ex debito a cœtu afferebantur? Quoniam ex debito a cœtu afferebantur, poterunt ſponte a cœtu offerri. Idcirco dictum eſt. *Ille*. Privatus affert pacifica ſpontanea, at cœtus non affert pacifica ſpontanea.

VIII. *Maſculum*: Ad includendum partum. *Et fœminam*; ad includendum commutatum. *Maſculum*; ad includendum partum. At eſt argumentum; Si commutatum, quod non eſt natum ſanctum, legitimum eſt ut offeratur; partus, qui naſcitur ſanctus, non erit æquum ut ſit legitimus, ut offeratur? Mi-

אם אמרת בתמורה שהיא נוהגת בכל הקדשין תאמר בוולד שאין נוהג בכל הקדשין. הואיל ואינו נוהג בכל הקדשין לא יכשר לקרב. תלמוד לומר זכר לרבות את הוולד.

ט נקבה לרבות תמורה הלא דין הוא מה אם הוולד שאינו נוהג בכל הקדשין כשר לקרב. תמורה שהיא נוהגת בכל הקדשין אינו דין שתכשר לקרב. לא אם אמרת בוולד שהיא גדול הקדש תאמר בתמורה שאינה גדול הקדש. הואיל ואינה גדול הקדש לא תכשר לקרב. תלמוד לומר נקבה לרבות את התמורה.

י אין לי אלא ולדות ותמורות של תמימים וולדות ותמורות של בעלי מומין מנין תלמוד לומר זכר לרבות ולד בעלי מומין. אם נקבה לרבות תמורה בעלי מומין או הן בעלי מומין כל שקדם הקדישן את מומן הא אם קדם מום קבוע להקדשן ונפדו הרי או כהקדש נכסין רבי יהודה אומר הרי הוא אומר ארי ודוב הכה עבדך אין לי אלא ארי ודוב. ומנין לרבות את הארי עם הדוב ואת הדוב עם הארי תלמוד לומר גם את הארי וגם הדוב הכה עבדך.

פרק יז

א וסמך ידו לא יד בנו. ידו לא יד עבדו. ידו ולא יד שלוחו. ידו על ראש לא ידו על גב. ידו על הראש. לא על הצואר. על ראש לא על הגביין. אוציא את כלם ולא אוציא את החזה. ודין הוא מה אם הראש שאין טעון תנופה טעון סמיכה. החזה שהוא טעון תנופה אינו דין שיטען סמיכה תלמוד לומר על ראש לא על החזה.

ב קרבנו קרבנו קרבנו לרבות כל בעלי קרבן הלא דין הוא מה אם תנופה שהיא נוהגת בחיין ובשחוטין נתמעטה

Minime; si dixisti de commutato, quod observatur in omnibus sanctitatibus, dices de partu, qui non observatur in omnibus sanctitatibus? Quoniam non observatur in omnibus sanctitatibus, non erit legitimus, ut offeratur. Idcirco dictum est. *Masculum*: Ad includendum partum.

IX. *Fœminam*; Ad includendum commutatum. Est argumentum. Si partus, qui non observatur in omnibus sanctitatibus, legitime offertur, commutatum, quod observatur in omnibus sanctitatibus, non erit æquum, ut legitime offeratur? Minime; si dixisti de partu, qui nascitur sanctus, dices de commutato, quod non nascitur sanctum? Quoniam non nascitur sanctum, non erit legitimum ut offeratur. Idcirco dictum est; *Fœminam*. Ad includendum commutatum.

X. Non probo nisi de partu, & commutato perfectorum, de partu & commutato vitiatorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Masculum*; Ad includendum partum vitiatorum. *Sive fœminam*: Ad includendum commutatum vitiatorum. Hæc sunt vitiata, *quæ licita sunt*; quando eorum sanctificatio præcesserit vitium, si vero vitium stabile præcesserit sanctificationem, & redimantur, considerantur sicut sanctitas facultatum. R. Jehuda dicit: Dictum est 1. Reg. XVI. 35. *Leonem, & ursum percussit servus tuus*. Non probo nisi de Leone, & urso, unde probatur ad includendum leonem una cum urso, & ursum una cum leone? Ex eo quod dictum est. *Etiam leonem, etiam ursum percussit servus tuus*.

CAPUT XVII.

I. *Et imponet manum suam*; non manum servi; *manum suam*; non manum legati sui: *Manum suam super caput*. Non manum suam super tergum: *Manum suam super caput*: Non super collum; *Super caput*; Non super dorsum: Excludam hæc omnia; at non excludam pectus; Et est argumentum. Si caput, quod non requirit ventilationem, requirit impositionem manuum, pectus quod requirit ventilationem, non erit æquum, ut requirat impositionem manuum? Idcirco dictum est: *Super caput*; non super pectus.

II. *Sacrificii sui; sacrificii sui, sacrificii sui*; Ad includendum omnes dominos sacrificii. Et est argumentum. Si ventilatio, quæ observatur in vivis, & in mactatis, excluditur in societatibus, im-

בחוברין . סמיכה שאינה נוהגת אלא בחיין אינו דין שתתמעט בחוברין תלמוד לומר קרבנו קרבנו קרבנו לרבות כל בעלי קרבן.

ג קרבנו לא קרבן אביו קרבנו לא קרבן אחר. קרבנו לא קרבן הגר . שרבי יהודה אומר אין היורש סומך.

ד קרבנו לא הבכור . הלא דין הוא ומה אם שלמים שאין קדושתן מרחם טעונין סמיכה . הבכור שקדושתו מרחם אינו דין שיטען סמיכה . תלמוד לומר קרבנו לא הבכור.

ה קרבנו לא המעשר. הלא דין הוא מה אם שלמים שאינן בעמוד והבא טעונין סמיכה . המעשר שהוא בעמוד והבא אינו דין שיטען סמיכה . תלמוד לומר קרבנו לא המעשר.

ו קרבנו לא הפסח הלא דין הוא מה אם שלמים שלא ריבה כהן הכתוב מצוות יתירות טעונות סמיכה. הפסח שריבה בו הכתוב מצוות יתרות אינו דין שיטען סמיכה . תלמוד לומר קרבנו לא הפסח.

ז ושחטו ושחט אותו ושחט אותו מה תלמוד לומר לפי שנאמר וכי ירחק ממך המקום וזבחת ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום פרט לחולין שלא נשחטו בעזרה.

ח אין לי אלא תמימים שהן כשרין לקרב ומנין לרבות את בעלי מומין. ארבה את בעלי מומין שהן ממין הכשר ומנין לרבות את החיה ארבה את החיה שהיא בשחיטה כבהמה . ומנין לרבות העופות תלמוד לומר ושחטו ושחט אותו ושחט אותו.

ט יכול לא ישחוט ואם שחט יהא מותר באכילה תלמוד לומר כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת מה שאת זובח ברחוק מקום אתה אוכל . אין

impositio manuum, quæ non observatur nisi in vivis, non erit æquum, ut excludatur in societatibus? Idcirco dictum est; *sacrificii sui*, *sacrificii sui*, *sacrificii sui*; ad includendum omnes dominos sacrificii.

III. *Sacrificii sui*; Non sacrificii patris sui; *sacrificii sui*, non sacrificii alterius: *Sacrificii sui*; non sacrificii alienigenæ. Dicebat enim R. Jehuda; quod hæres non imponeret manus.

IV. *Sacrificii sui*; non primogeniti: Atqui est argumentum: Si pacifica, quæ ab utero non sunt sanctificata, requirunt impositionem manuum, primogenitum, quod ab utero sanctificatum est, non erit æquum, ut requirat impositionem manuum? Idcirco dictum est: *sacrificii sui*; non primogeniti.

V. *Sacrificii sui*; Non decimi. Atqui est argumentum; Si pacifica quæ non obligantur præcepto; surge, & affer; (sc. quæ non debentur) requirunt impositionem manuum; Decimum, quod obligatur præcepto; Surge & affer, non erit æquum, ut requirat impositionem manuum? Idcirco dictum est; *sacrificii sui*; Non decimi.

VI. *Sacrificii sui*; Non sacrificii Paschalis. Atqui extat argumentum: Si pacifica, in quibus textus præ ceteris aliis præcepta non multiplicat, requirunt impositionem manuum, sacrificium Paschale, in quo præ ceteris aliis textus præcepta multiplicat, non erit æquum, ut requirat impositionem manuum? Idcirco dictum est: *Sacrificii tui*; non sacrificii Paschalis.

VII. *Et mactabit illud*, *& mactabit illud*, *& mactabit illud*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deuter.* XII. 21. *Cum procul fuerit a te locus*, *& mactabis*. In loco remoto poteris mactare, at non poteris mactare in loco proximo. Excludit animalia profana, quod non possint in atrio mactari.

VIII. Non probo nisi de perfectis, quæ sunt idonea, ut offerantur; & unde probatur ad includendum vitiata? Includam vitiata, quæ sunt de specie legitimi; & unde probatur ad includendam feram? Includam feram, quæ mactanda erat, sicut animal; & unde probatur ad includendum volucres? Ex eo quod dictum est; *Et mactabit illud*, *& mactabit illud*, *& mactabit illud*.

IX. Crederem non licuisse mactare, sed si mactasset, fuisse esu legitimum? Idcirco dictum est. *Cum procul fuerit a te locus*, *& mactabis & vesceris*. Quod mactas in loco remota, potes comedere; sed non potes comedere, quod

את אוכל מה שאת זובח במקום קרוב פרט לחולין שנשחטו בעזרה.

י יכול לא יאכלנו אבל יטילנו לכלב תלמוד לומר לכלב תשליכון אותו אותו אתה משליך לכלב אין אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה.

יא פתח אהל מועד לפני אהל מועד להכשיר כל הרוח קל וחומר לצפון. הלא דין הוא מה אם שאר הרוחות שלא כשרו לשחיטת קדשי הקדשים כשרו לשחיטת קדשים קלים. צפון שכשר לשחיטת קדשי קדשים אינו דין שיכשר לשחיטת קדשים קלים. רבי אליעזר אומר לפני אהל מועד להכשיר בצפון.

יב הלא דין הוא מה אם שלמים שכשרו לישחט בכל הרוח לא כשר מקומן לשחיטת קדשי קדשים. עולה שלא כשרה לישחט אלא בצפון אינו דין שלא יכשר מקומה לישחט קדשים קלים תלמוד לומר לפני אהל מועד להכשיר בצפון.

פרשת יד

א והקריב המזבחה אף על פי ששחטו שלא לשמו. שלמים אף על פי שלא סמך עליהם. אשה לשם אישים. ליהוה למי שעשה את העולם.

ב מיכן אמרו לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח. לשם זובח. לשם שם. לשם אישים. לשם ריח · לשם ניחוח. חטאת ואשם לשם חטא. אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי בית דין שאין המחשבה הולכת אלא לאחר העובד.

ג את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב מה תלמוד לומר לפי שנאמר כל חלב ליהוה וכל חלב וכל דם לא תאכלו כי כל אוכל חלב מן הבהמה ונכרתה יכול אף

quod mactas in loco proximo. Excludit animalia profana, quæ mactata essent in atrio.

X. Crederem non posse comedere, sed posse projicere canibus? Idcirco dictum est *Exod.* XXII. 31. *Cani projicietis illam*; Illam potes projicere cani, at non potes projicere cani profana quæ mactata essent in atrio.

XI. *Ad ostium tentorii conventus.* Ante tentorium conventus; ut legitima sint omnia latera, multo magis plaga aquilonaris. Et est argumentum. Si cetera latera, quæ non legitima sunt, ubi mactentur sanctitates sanctitatum, legitima sunt, ubi mactentur sanctitates leves, plaga aquilonaris, quæ legitima est, ubi mactentur sanctitates sanctitatum, non erit æquum, ut legitima sit, ubi mactentur sanctitates leves? Rabi Elieser dicit; *Ad ostium tentorii conventus*; ut legitima fiat plaga aquilonaris.

XII. Ecce argumentum; Si pacifica legitima sunt, quæ mactentur in omnibus lateribus, non est legitimus eorum locus, ubi mactentur sanctitates sanctitatum; holocaustum quod non est legitimum, ut mactetur nisi in aquilone, non erit æquum, ut ejus locus sit legitimus, ubi mactentur sanctitates leves? Idcirco dictum est. *Ad ostium tentorii conventus*; ut legitima fiat plaga aquilonaris.

SECTIO XIV.

I. ET *offeret de sacrificio pacificorum*; Quamvis mactaverit sine ejus nomine. *Pacificorum*; licet illis non imposuerit manus. *Ignitum*; nomine ignitorum. *Domino*; nomine illius, qui fecit mundum.

II. Hinc dixerunt; nomine sex titulorum sacrificandum est sacrificium; nomine sacrificantis, nomine Dei, nomine igniti, nomine odoris; nomine beneplaciti. Sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto nomine sacrificii pro peccato. Dicit R. Jose, si quis ad nullum ex his interdisset, sacrificium erat legitimum; quia est conditio Synhedrii, quod cogitatio non sequatur nisi ministrantem.

III. *Adipem operientem intestina; & omnem adipem, qui est super intestina.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Omnis adeps Domino: & omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis.* Ibid. vers. 17. *Nam omnis comedens adipem animalis, excindetur.* Ibid. VII. 25. Crederem vel adipem laterum comprehendi?

חלב הפנורת בכלל. תלמוד לומר את
החלב המכסה את הקרב . יכול לא
יהא בכלל עונש אבל יהא בכלל
אזהרה . תלמוד לומר את החלב המכסה
את הקרב. אוציא את חלב החולין ולא
אוציא את חלב המוקדשין. תלמוד לומר
את החלב המכסה . יכול לא יהא בכלל
עונש אבל יהא בכלל אזהרה . תלמוד
לומר את החלב המכסה את הקרב .
יכול לא יהא בכלל אזהרה אבל יהא
בכלל הקרב . תלמוד לומר את החלב
המכסה את הקרב.

ד אוציא את כלם ולא אוציא את
חלב השליל המכסה את הקרב תלמוד
לומר חלב ושתי כליות . יכול לא יהא
בכלל עונש אבל יהא בכלל אזהרה
תלמוד לומר חלב ושתי כליות. יכול לא
יהא בכלל אזהרה אבל יהא בכלל
עמוד והקרב תלמוד לומר חלב ושתי
כליות באשם שאין תלמוד לומר שכבר
קל וחומר הוא.

ה מה אם השלמים שאין כל מינן
טען אליה . טעונין חלב ושתי כליות .
אשם שכל מינו טען אליה אינו דין
שיטען חלב ושתי כליות . ואם כן למה
נאמר חלב ושתי כליות באשם נלמד
ממנו מה חלב ושתי כליות אמורין
באשם מוצא מכלל השליל אף חלב
ושתי כליות אמורין כאן מוצא מכלל
השליל.

ו את כל החלב אשר על הקרב
רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל
הקיבה . רבי עקיבא אומר להביא את
החלב שעל הדקים.

ז ואת שתי הכליות לא בעל כליה
אחת ולא בעל שלש , ואת החלב אשר
עליהן לא הבשר שעליהן . אשר על
הכסלים זה החלב שבין הפקוקלות דברי
רבי עקיבא. רבי יוסי הגלילי אומר להביא
את החלב שעל העוקץ . רבי ישמעאל
אומר מה החלב המכסה את הקרב קרום
נקלף אין לי אלא קרום נקלף. רבי עקיבא
אומר מה החלב המכסה את הקרב תותב

di? Idcirco dictum est. *Adipem operientem intestina*. Crederem non comprehendi in pœna, sed comprehendi in præmonitione? Idcirco dictum est: *Adipem operientem intestina*. Excludam adipem profanorum, at non excludam adipem sanctificatum: Idcirco dictum est, *Adipem operientem*. Crederem non comprehendi in pœna, sed comprehendi in præmonitione? Idcirco dictum est. *Adipem operientem intestina*. Crederem non comprehendi præmonitione, sed comprehendi intestina: Idcirco dictum est, *Adipem operientem intestina*.

IV. Excludam hæc omnia, & non excludam adipem fœtus operientem intestina. Idcirco dictum est: *adipem, & duos renes*. Crederem non comprehendi in pœna, sed comprehendi in præmonitione? Idcirco dictum est; *Adipem, & duos renes*; Crederem non comprehendi in præmonitione, sed comprehendi præcepto; surge, & offer? Idcirco dictum est; *Adipem, & duos renes in sacrificio pro delicto*; Quod non erat dicendum; etenim probatur argumento a minori ad majus.

V. Si pacifica, quorum tota species non tenebatur ad caudam, obligabantur ad adipem, & duos renes, sacrificium pro delicto, cujus tota species tenebatur ad caudam, non erit æquum, ut obligaretur ad adipem & duos renes? Si ita est; cur dictum est; *Adipem & duos renes in sacrificio pro delicto?* Ut ex eo doceatur; quia sicut in adipe & duobus renibus in sacrificio pro delicto memoratis excluditur ab genere fœtus, ita pariter in adipe & duobus renibus hoc loco memoratis, excluditur ab genere fœtus.

VI. *Omnem adipem, qui est super intestina*: R. Ismael dicit; Ad includendum adipem, qui est super coagulum. Rabi Akiba dicit: Ad includendum adipem, qui est super viscera minuta.

VII. *Et duos renes*; non eum qui habeat unum, neque eum, qui habeat tres renes; *& adipem, qui est super illos*; non carnem, quæ est super illos; *qui super latera*; Hic est adeps, qui est inter ramos nervi; verba R. Akiba. R. Jose Galilæus dicit; ad includendum adipem, qui est super spinam dorsi. R. Ismael dicit, sicut adeps, qui operit intestina, est pellicula, quæ decorticatur; ita non probo nisi de pellicula quæ decorticatur. R. Akiba dicit; sicut adeps, qui operit intestina, est extensus, & habet pelliculam, & decorticatur; ita pariter non probo nisi de exten-

וקרום ונקלף אף אין לי אא תותב וקרום נקלף.

ח ואת היותרת על הכבד דבר שקול שיטול מן הכבד על היותרת ומן היותרת על הכבד. וכשהוא אומר ואת היותרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה שיטול מן הכבד על היותרת.

ט יסיר יותרת אף על פי שאין כליות יסיר כליות אף על פי שאין יותרת יסירנה אפילו כוליא אחת.

י והקטירו אותו והקטירו והקטירם מה תלמוד לומר והקטירו אותו כשר לא הפסול. והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים. והקטירם כלם כאחת. נאמר כאן אשה ולא נאמר לחם נאמר למטן לחם ולא נאמר לריח ניחוח נאמר למטן ריח ניחוח ולא נאמר לשם ומנין ליתן את האמור בכלן בכל אחד ואחד תלמוד לומר אשה אשה לגזרה שוה.

פרק יח

א ומה תלמוד לומר שלמים מבן הבקר ומה תלמוד לומר שלמים מבן הצאן לפי שיש בבן הבקר מה שאין בבן הצאן ובבן הצאן מה שאיז בבן הבקר. בן הבקר נתרבה בנסכין. ובן הצאן נתמעט בנסכין. בן הצאן נתרבה בצבור בן הבקר נתמעט בצבור. הא לפי שיש בבן הבקר מה שאין בבן הצאן. ובבן הצאן מה שאין בבן הבקר. צריך לומר שלמים מבן הבקר. וצריך לומר שלמים מבן הצאן.

ב זכר או נקבה הזכר ודאי והנקבה ודאי לא טומטום ואנדרוגינוס. הלא דין הוא מה אם עולה שכשרה לבא מן העוף לא כשרה לבא טומטום ואנדרוגינס שלמים שלא כשרו לבא מן העוף אינו דין שלא יכשרו לבא טומטום ואנדרוגינס לא אם אמרת בעולה שלא כשרה לבא נקבות כזכרים. תאמר בשלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים. חטאת תוכיח שכשרה

tenso, qui habet pelliculam, & decorticatur.

VIII. *Et augumentum super jecur*; Dubium est utrum tollere debeat de jecore cum augumento, an de augumento super jecore? Quando vero dicit: *Et augumentum super jecur; & de sacrificio pro peccato; & adolebit ad altare*. Deciditur, quod tollat de jecore super augumentum.

IX. *Removebit augumentum*; quamvis non sint renes; *Removebit renes*, quamvis non sit augumentum: *Removebit illud*; vel unum renem.

X. *Et adolebunt illud, & adolebit illud, & adolebit illa*. Quid dicendum erat: *Et adolebunt illud*? Legitimum non illegitimum: *& adolebit illud*; ne misceat adipes cum adipibus. *Et adolebit illa*. Adolebit omnia simul. Dictum est hic *ignitum*, & non dictum est; *panis*; dictum est infra; *panis*, & non dictum est; *In odorem suavitatis*. Dictum est inferius; *odoris suavitatis*; & non dictum est; *Domino*; & unde probatur, quod sit explicandum in singulis, quod dictum est in omnibus? Ex eo quod dictum est. *Ignitum*, *ignitum*. A pari.

CAPUT XVIII.

I. CUR dictum est; Pacifica de filio bovis, & cur dictum est pacifica de filio ovis? Quia est in filio bovis, quod non est in filio ovis, & in filio ovis, quod non est in filio bovis; Filius bovis multiplicatur in libaminibus, filius ovis diminuitur in libaminibus; Filius ovis sæpe offertur ab cœtu, & filius bovis raro affertur ab cœtu. Ecce quoniam est in filio bovis, quod non est in filio ovis, & in filio ovis, quod non est in filio bovis; dicendum erat; Pacifica de filio bovis, & pacifica de filio ovis.

II. *Masculum*, *sive fœminam*; masculum certe, & certe fœminam; non obstructum, & androgynum. Et est argumentum. Si holocaustum, quod legitime affertur de volucri, non est legitimum ut afferatur obstructum, & androgynum; Pacifica, quæ legitime non possunt afferri de volucri, non erit æquum, ut non possint legitime afferri de obstructo, & androgyno? Minime; si dixisti de holocausto, quod non est legitimum ut afferatur de fœminis sicut de masculis, dices de pacificis, quæ legitima sunt ut afferantur de fœminis, sicut de masculis. Sacrificium pro peccato probet, quod legitime potest afferri de fœ-

לבוא נקבות כזכרים ולא כשרה לבא טומטום ואנדרגינס.

ג לא אם אמרת בחטאת שלא כשרה לבוא כל מין זכרים וכל נקבות. המעשר יוכיח שכשר לבא כל מין זכרים וכל מין נקבות ולא כשר לבא טומטום ואנדרוגינס. לא אם אמרת במעשר שהוא אחד מעשרה תאמר בשלמים שהן אחד מאחד. הואיל והן אחד מאחד יכשרו לבא טומטום ואנדרוגינס. תלמוד לומר זכר או נקבה הזכר ודאי והנקבה ודאי לא טומטום ואנדרוגינס.

ד כשב ולמה נאמר כשב לרבות את הפסח לאליה וכשהוא אומר אם כשב לרבות פסח שעובר זמנו ושלמים באין מחמת הפסח לכל מצות שלמים שיטענו סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק. שיכול הואיל ומה אם אביו אינו טעון סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק. הבאים מכחו אינו דין שלא יטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. וכשהוא אומר אם כשב לרבות פסח שעבר זמנו ושלמים הבאין מחמת הפסח לכל מצות שלמים שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק אבל אינן נאכלין אלא ליום ולילה בתחלת הקרשן. בן עזאי אומר אינן נאכלין אלא בלילה ואינן נאכלין אלא צלי.

ט הוא היחיד מביא שלמים נדבה ואין הצבור מביא שלמים נדבה. אם תאמר כבר מיעטתים מבן הבקר שיכול לא יביא צבור מן הבקר שלמים נדבה שכן אינו מביא כיוצא בהם חובה. אבל יביא צבור מבן הצאן שלמים נדבה שכן הוא מביא כיוצא בהן חובה תלמוד לומר הוא. היחיד מביא שלמים נדבה ואין הצבור מביא שלמים נדבה.

fœminis, ſicut de maſculis, & non poteſt legitime afferri de obſtructo & androgyno.

III. Minime; ſi dixiſti de ſacrificio pro peccato, quod non poteſt legitime afferri de omni ſpecie maſculorum, & de omni ſpecie fœminarum; dices de pacificis, quæ legitime afferuntur de omni ſpecie maſculorum, & de omni ſpecie fœminarum? Decimum probet, quod legitime affertur de omni ſpecie maſculorum, & de omni ſpecie fœminarum, & non eſt legitimum, ut afferatur de obſtructo, & androgyno. Minime; ſi dixiſti de decimo, quod eſt unum ex decem, dices de pacificis, quæ ſunt unum ex uno? Quoniam ſunt unum ex uno; legitime poterant afferri de obſtructo, & androgyno. Idcirco dictum eſt; *Maſculum, aut fœminam*; Certe maſculum, & certe fœminam, non obſtructum & androgynum.

IV. *Agnum*. Cur dictum eſt; *agnum*? Ad includendum ſacrificium Paſchale, quod obligetur ad caudam. Quando vero dicit; *Si agnum*; Ad includendum ſacrificium Paſchale, cujus tempus præterierit, & pacifica, quæ propter Paſcha adducuntur, ut obligentur ad omnia præcepta pacificorum, ut teneantur impoſitione manuum, libaminibus, & ventilatione pectoris & cruris. Crederem, ſi eorum pater, i. e. principale non obligatur ad impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem pectoris & cruris, quæ cauſa Paſchatis afferebantur, non erit æquum, ut non obligentur ad impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem pectoris, & cruris? Et quando dicit: *Si agnum*; Ad includendum ſacrificium Paſchale, cujus tempus præterierit, & pacifica, quæ cauſa Paſchatis adducuntur, ut obligentur ad impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem pectoris & cruris; Sed non comedebantur niſi uno tantum die, & una nocte propter principium eorum ſanctitatis. Ben Aſai dicit; Non poterant comedi niſi una tantum nocte, & aſſa comedenda erant.

V. *Ille*. Privatus affert pacifica ſpontanea, at cœtus non affert pacifica ſpontanea. Si dicas; Jam excluſi a filio bovis; quia dicere poteram, quod de filio non poterat afferre cœtus pacifica, quia ſimilia non affert ex debito; ſed afferre poterit cœtus de filio ovis, pacifica ſpontanea, quia illi ſimila affert ex debito: Idcirco dictum eſt; *Ille*; privatus affert pacifica ſpontanea, at cœtus non affert pacifica ſpontanea.

פרק יט

א והקריב מזבח אף על פי ששחטן שלא לשמו שלמים אף על פי שלא סמך עליהם . אשה לשם אישים . ליהוה לשם מי שעשה את העולם.

ב חלבו האליה להביא את החלב הסמוך לאליה זה החלב שבין הפקוקלות דברי רבי עקיבא רבי יהודה אומר חלבו האליה הקיש החלב לאליה מה החלב בשני לאוים אף אליה בשני לאוים.

ג אליה יכול יקיים בה מצות אליה תלמוד לומר תמימה או תמימה יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעמת העצה אי לעומת העצה יכול לא יכנס לפנים מן העצה . תלמוד לומר יסירנה יכנס לפנים מן העצה.

ד את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב מה תלמוד לומר שיכול יתרבה בחלב דפנות . ודין היא מה אם בן הבקר שנתרבה בנסכים נתמעט כחלב דפנות . בן הצאן שנתמעט בנסכין אינו דין שיתמעט בחלב דפנות. לא אם אמרת בבן הבקר שנתמעט באליה תאמר בבן הצאן שנתרבה באליה הואיל ונתרבה באליה יתרבה בחלב דפנות. תלמוד לומר את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב ואת שתי הכליות וגו׳. אין לך אלא מה שאמור בענין משם רבי ישמעאל אמרו לפי שיצא לידון בדבר החדש החזירו הכתוב לכללו.

ה והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים לחם אשה ליהוה לימד על החלבים שהן קרואין לחם.

פרק כ

א ואם עז קרבנו הפסיק הענין שלא תהא העז טעונה אליה.

ב והקריב ממנו מן המחובר . קרבנו אשה ליהוה את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב מה תלמוד לומר שיכול יתמעט בכלם . ודין

CAPUT XIX.

I. *ET offeret de ſacrificio*, quamvis ſuo nomine non mactaverit. *Pacificorum*; quamvis non impoſuerit manus; *Ignitum*; nomine ignitorum; *Domino*; nomine illius qui fecit mundum.

II. *Adipem ejus, caudam*. Ad includendum adipem, qui vicinus eſt caudæ; Hic eſt adeps, qui eſt ſuper nervos; verba R. Akiba; R. Jehuda dicit: *Adipem ejus, caudam*. Æquiparat adipem caudæ, ſicut adeps prohibetur duobus præceptis negativis, ita pariter cauda interdicitur duobus præceptis negativis.

III. *Caudam*. Crederem in ea tantum obſervari præceptum caudæ? Idcirco dictum eſt: *totam*; Si *totam*, crederem quod tollere deberet cum ſpina dorſi? Idcirco dictum eſt; *e regione ſpinæ dorſi*; Si *e regione ſpinæ dorſi*: Crederem, quod non deberet penetrare in ſpinam dorſi? Idcirco dictum eſt. *Removebit illam*. Penetrabit in ſpinam dorſi.

IV. *Adipem operientem inteſtina, & omnem adipem, qui eſt ſuper inteſtina*. Quid dicendum erat? Quia ego poteram includere adipem laterum. Et eſt argumentum; Si filius bovis, qui multiplicatur in libaminibus, excluditur ab adipe laterum, filius ovis, qui minuitur in libaminibus, non erit æquum, ut excludatur ab adipe laterum? Minime; ſi dixiſti de filio bovis, qui excluditur a cauda, dices de filio ovis, qui includitur in cauda? Quoniam includitur in cauda, includetur etiam in adipe laterum. Idcirco dictum eſt: *Adipem operientem inteſtina, & omnem adipem, qui eſt ſuper inteſtina, & duos renes &c.* Tibi nihil aliud eſt, niſi quod memoratur in ſubjecto. Nomine R. Iſmael dixerunt; Quia exiit ad diſſerendum de re nova, reſtituit textus ad ſuum genus.

V. *Et adolebit illud*. Ne miſceat adipes cum adipibus; *ignitum Domino*. Docet; quod adipes vocentur panis.

CAPUT XX.

I. *SI vero capra fuerit ſacrificium ſuum*. Diſtinguit ſubjectum, quod capra non obligetur ad caudam.

II. *Et offeret de illo*; de conjuncto; *Sacrificium ſuum ignitum Domino adipem operientem inteſtina, & omnem adipem, qui eſt ſuper inteſtina*. Cur dictum eſt? Quia poteram omnia excludere. Et ecce

הוא מה מצינו בבן הצאן שנתרבה באיה נתרבה בכלם . אבל בן העז הואיל ונתמעט באיה יתמעט מכלם . בן הבקר יוכיח שנתמעט באיה ונתרבה בכלם.

ג לא אם אמרת בבן הבקר שנתרבה בנסכין תאמר בבן העז שנתמעט בנסכין. הואיל ונתמעט בנסכין יתמעט מכלם תלמוד לומר את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב ואת שתי הכליות וגו'. לרבות את כלם.

ד והקטירם כלם כאחת לחם אשה לריח ניחוח כל חלב ליהוה לחייב על חלב מעילה.

ה משם רבי ישמעאל אמרו והרי הוא אומר אך בבכור שור או בבכור כשב או בבכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר למדנו לבכור שהוא טעון דמים וחלבים למזבח למעשר ולפסח מנין. כשהוא אומר ודם זבחיך ישפך על מזבח יהוה ﭏהיך והבשר תאכל שיכול אין לי ﭏא דמן. חלבן מנין תלמוד לומר כל חלב ליהוה.

ו חקת עולם לבית העלמים. לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות . בכל מושבותיכם בארץ ובחוצה לארץ . כל חלב וכל דם לא תאכלו . רבי יהודה אומר חלב ודם הקיש החלב לדם מה החלב בשני לאוין אף הדם בשני לאוין וחכמים אומרים אין בהן אלא אזהרה אחת.

ז יכול אף דם פסולי המוקדשים יהו חייבין עליהם משם שני לאוין תלמוד לומר רק הדם לא תאכלו אין בהן ﭏא אזהרה אחרת . אין לי ﭏא דמן . חלבן מנין תלמוד לומר חלב ודם הקיש חלב לדם מה הדם בלאו אחד אף החלב בלאו אחד.

ce argumentum ; Si invenimus in filio ovis , qui cum sit inclusus in cauda , inclusus est in omnibus ; sed filius capræ, qui excluditur ab cauda , excludetur ab omnibus . Filius bovis probet ; qui exclusus est ab cauda , & inclusus est in omnibus.

III. Minime ; si dixisti de filio bovis , qui multiplicatus est in libaminibus , dices de filio capræ , qui diminutus est in libaminibus ? Quoniam diminutus est in libaminibus, excludetur ab omnibus . Idcirco dictum est . *Adipem operientem intestina , & omnem adipem , qui est super intestina , & duos renes &c.* Ad includendum omnia.

IV. *Et adolebit illud* ; simul . *Panis ignitus in odorem acceptabilem . Omnis adeps Domino est* . Ut teneatur propter adipem prævaricatione.

V. Nomine Rabi Ismael dixerunt ; Quoniam dictum est *Num.* XVIII. 17. *Tantum primogenitum bovis , aut primogenitum agni , aut primogenitum capræ non redimes ; sanctitas illa sunt ; sanguinem eorum sparges super altare , & adipem adolebis* . Docemur , quod in primogenito sanguis , & adipes deberentur altari, de decimo , & sacrificio Paschali unde probatur ? Ex eo quod dictum est *Deut.* XII. 27. *Et sanguis sacrificiorum tuorum spargetur super altare Domini Dei tui , & carnem comedes* . Crederem non posse probari nisi de eorum sanguine , de eorum adipe unde probatur ? Ex eo quod dictum est ibid. *Et omnem adipem Domino*.

VI. *Statuto perpetuo* ; domui seculorum ; *In generationes vestras* ; ut observetur in generationibus. *In omnibus generationibus vestris* ; In terra , & extra terram. *Omnem adipem , & omnem sanguinem non comedetis* . R. Jehuda dicit ; *Adipem , & sanguinem* ; Æquiparat adipem sanguini , sicut adeps prohibetur duobus præceptis negativis , ita pariter sanguis interdicitur duobus præceptis negativis . At sapientes dicunt ; non est in illis nisi una præmonitio.

VII. Crederem vel propter sanguinem eorum , quæ profanata sunt de sanctitatibus , quod tenerentur duobus præceptis negativis ? Idcirco dictum est *Deut.* XII. 16. *Tantum sanguinem non comedetis*. Non est in illis nisi una præmonitio. Non probo nisi de eorum sanguine, de eorum adipe unde probatur ? Ex eo quod dictum est; *Adipem & sanguinem* ; Æquiparat adipem sanguini , sicut sanguis uno præcepto negativo interdicitur, ita pariter adeps uno præcepto negativo prohibetur.

VIII.

ח שמתוך שיצא הבכור מכלל פסולי המוקדשין יכול יהו חייבין על דמו משם שני לאוין תלמוד לומר רק את דמו לא תאכלו אין בו אלא אזהרה אחת אין לי אלא דמו חלבו מנין . תלמוד לומר חלב ודם הקיש החלב לדם מה הדם בלאו אחד אף החלב בלאו אחד.

סליק דיבורא

פרשת א

א נפש כי תחטא. בני ישראל מביאין חטאת ואין הגוים מביאין חטאת. ואין צורך לומר מצות שלא נצטוו עליהם בני נח אלא אף מצות שנצטוו עליהם בני נח ואין מביאין עליהם חטאת. בני ישראל אין לי אלא בני ישראל ומנין לרבות את הגרים ואת העבדים תלמוד לומר נפש כי תחטא בשגגה על השגגה הוא מביא ואינו מביא על הזדון.

ב הלא דין הוא מה אם עבודה זרה החמורה לא עשה בה את הזדון כשגגה מצות הקלות אינו דין שלא נעשה בהן את הזדון כשגגה הין אם הונח זדונה של עבודה זרה ליום הכפורים שהיא חמורה יונח זדונן של מצות ליום הכפורים שהן קלות . אלא יביא חטאת ויכפר מיד . תלמוד לומר כי תחטא בשגגה על השגגה הוא מביא אינו מביא על הזדון.

ג קל וחומר לעבודה זרה מעתה מה אם מצות הקלות הונח זדונן ליום הכפורים . עבודה זרה החמורה אינו דין שיונח זדונה ליום הכפורים הין אם הקלתה במצות הקלות נקל בעבודה זרה החמורה . אלא יביא חטאת מיד ותתלה לו

VIII. Quoniam exiit primogenitum ab genere eorum, quæ profanata sunt de ſanctitatibus, crederem, quod propter ejus ſanguinem tenerentur duobus præceptis negativis? Idcirco dictum eſt; *Tantum ſanguinem ejus non comedetis*; Non eſt in eo, niſi una præmonitio; non probo niſi de ejus ſanguine, de ejus adipe unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Adipem & ſanguinem*. Æquiparat adipem ſanguini, ſicut ſanguis uno præcepto negativo interdicitur, ita pariter adeps uno præcepto negativo prohibetur.

Abſolvitur allocutio.

SECTIO I.

I. Anima quum peccaverit. Filii Iſrael adducunt ſacrificium pro peccato; at gentiles non afferunt ſacrificium pro peccato; Neque dicendum eſt de præceptis, quæ mandata non ſunt filiis Noachi, ſed etiam de præceptis, quæ mandata ſunt filiis Noachi, non afferunt pro illis ſacrificium pro peccato. *Filios Iſrael*; non probo niſi de filiis Iſrael, unde probatur ad includendos proſelytos, & ſervos? Ex eo quod dictum eſt. *Anima quum peccaverit per errorem*; *Per errorem* affert; ſed non affert propter contumaciam.

II. At eſt argumentum: Si in Idololatria, quæ eſt gravis, non conſideratur contumacia ſicut error, in præceptis, quæ ſunt levia, non erit æquum, ut non conſideretur contumacia, ſicut error? Itane? ſi peccatum Idololatriæ ex contumacia patratum refertur ad diem expiationum, quod eſt grave, referentur peccata patrata ex contumacia in reliquis præceptis ad diem expiationum, quæ ſunt levia? Idcirco dictum eſt. *Anima quum peccaverit per errorem*. *Per errorem* affert, at non affert per contumaciam.

III. Probatur argumento a minori ad majus ex Idololatria; Si in præceptis, quæ ſunt levia, peccatum ex contumacia commiſſum refertur ad diem expiationum, in Idololatria, quæ eſt gravis, non erit æquum, ut peccatum ex contumacia commiſſum referatur ad diem expiationum. Itane? Si allevaſti in præceptis levibus, allevabimuſne in Idololatria, quæ eſt gravis? Sed adducet ſtatim ſacrificium pro peccato, quod ſuſpendat uſque ad diem expiationum. Idcirco dictum eſt; *per errorem* in præce-

עד יום הכפורים תלמוד לומר בשגגה במצות בשגגה בעבודה זרה.

ד מה תלמוד לומר בשגגה בשעיר ומה תלמוד לומר בשגגה בשעירה לפי שיש בשעיר מה שאין בשעירה ובשעירה מה שאין בשעיר. שעיר נתרבה בצבור ושעירה לא נתרבה בצבור. שעירה נתרבה בעבודה זרה ושעיר לא נתרבה בעבודה זרה הא לפי שיש בשעיר מה שאין בשעירה ובשעירה מה שאין בשעיר. צריך לומר בשגגה בשעיר וצריך לומר בשגגה בשעירה.

ה מצות יהוה ולא מצות המלך ולא מצות בית דין. מכל מצות יהוה ולא כל מצות יהוה פרט לשמיעת קול ולבטוי שפתים ולטומאת מקדש וקרשיו. מצות שומע אני עשה ולא תעשה תלמוד לומר אשר לא תעשנה אוציא מצות עשה הקלה ולא אוציא מצות עשה החמורה. תלמוד לומר אשר לא תעשנה אוציא את מצות שאין חייבין עליהם כרת ולא אוציא את הפסח ואת המילה שחייבין עליהם כרת תלמוד לומר אשר לא תעשנה אוציא את הפסח שאין תדיר ולא אוציא את המילה שהיא תדירה תלמוד לומר אשר לא תעשינה.

ו או יכול שאני מוציא את מצות עשה שבנדה תלמוד לומר מכל מצות יהוה. ריבה מה ראית להוציא את כל המצות ולהביא מצות עשה שבנדה אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה אני מוציא את כל המצות שאין בהן בלא תעשה ומביא את מצות עשה שבנדה שיש בה בלא תעשה.

ז אשר לא תעשנה יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה הרי כל העושה בשגגה כעבודה זרה מה עבודה זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתו

ceptis, pariterque dictum est per errorem in Idololatria.

IV. Cur dictum est *per errorem* in hædo? Et cur dictum est *per errorem* in capella? Quia est in hædo, quod non est in capella, & in capella quod non est in hædo; Hædus sæpe affertur a cœtu, at capella non affertur a cœtu; capella sæpe affertur in Idololatria, at hædus non affertur in Idololatria. Ecce quoniam est in capella, quod non est in hædo, & in hædo, quod non est in capella; dicendum erat; per errorem in hædo, & dicendum erat per errorem in capella.

V. *Ex mandatis Domini*; non ex mandatis regis, neque ex mandatis Synhedrii; *Ex omnibus mandatis Domini*; non autem ex cunctis mandatis Domini. Excludit auditionem vocis, & promissum labiorum, & immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum. *Ex mandatis Domini*. Ego crederem præcepta affirmativa, & negativa? Idcirco dictum est: *Quæ non sunt facienda*. Excludam præceptum affirmativum leve, at non excludam præceptum affirmativum grave. Idcirco dictum est; *Quæ non sunt facienda*. Excludam præcepta, pro quibus non tenentur excidio, & non excludam Pascha, & circumcisionem, pro quibus tenentur excidio. Idcirco dictum est: *Quæ non sunt facienda*. Excludam Pascha, quod non est continuum, & non excludam circumcisionem, quæ est continua. Idcirco dictum est; *Quæ non sunt facienda*.

VI. Aut crederem posse excludere præcepta affirmativa, quæ expressa sunt in muliere menstruata? Idcirco dictum est: *Quæ non sunt facienda*. Includit; Quid vidisti, ut præcepta omnia excluderes, & includeres præcepta affirmativa, quæ expressa sunt in muliere menstruata? Postquam inclusit textus, excludit; Cur ego excludo omnia præcepta? Quia in iis non est præceptum negativum; & includo præcepta affirmativa, quæ sunt expressa in muliere menstruata, quia in iis est præceptum negativum.

VII. *Quæ non sunt facienda*; Crederem tam ea, quæ si fiant ex contumacia, tenentur excidio, quam ea, quæ si fiant ex contumacia, non tenentur excidio? Idcirco dictum est *Num.* xv. 25. *Lex una erit vobis facienti per errorem*. Si quis igitur faciat per errorem, est similis Idololatriæ; Sicut Idololatria est opus peculiare, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato; ita pariter

חטאת אף כל מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.

ח או דבר שאתה לומדו בדרך אחרת אתה לומדו בכל דרכין שיש בו מה עבודה זרה מיוחדת שמשנאסרה לא הותרה ולא הותרה מכללה וחייבין עליה מיתת בית דין ואיסורה נוהג בבני נח כישראל אף אני אינו מרבה אלא כיוצא בה אף מה אני מרבה את משכב זכור והבהמה שמשנאסרו לא הותרו לא והותר מכללן וחייבין עליהם מיתת בית דין ואסורין נוהג בבני נח כישראל אלא שיש בזכור מה שאין בבהמה . ובבהמה מה שאין בזכור . הזכור בין במינו בין שלא במינו אסור והבהמה במינה מותרת ושלא במינה אסורה . הזכור לא עשה בו את הקטן כגדול והבהמה עשה בה את הקטנה כגדולה.

ח וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות את האם ואת אשת אב ואת הכלה שהן בסקילה כעבודה זרה ומוסף עליהם בתו ובת בתו ובת בנו.

י וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות בת אשתו ובת בתו ובת בנו שמשנאסרו לא הותרו כעבודה זרה ומוסף עליהם חמותו ואם חמותו ואם חמיו.

יא וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות נערה מאורסה והמחלל את השבת אלא שיש בנערה מאורשה מה שאין בשבת ובשבת מה שאין בנערה מאורשה . נערה מאורשה יש לה התר . והשבת אין לה התר . השבת הותרה מכללה נערה מאורשה לא הותרה מכללה.

יב וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות אשת איש והנדה אלא שיש באשת איש מה שאין בנדה ובנדה מה שאין באשת איש . אשת איש חייבין עליה מיתות בית דין. והנדה אין חייבין עליה

ter ob omne opus quod ſi fiat per contumaciam, tenentur excidio, ſi per errorem, ſacrificio pro peccato.

VIII. Res igitur quæ uno modo docetur, abs te omnibus modis docebitur? Sicut Idololatria eſt opus peculiare, quæ poſtquam interdicta eſt, nunquam fuit permiſſa, nec unquam permiſſa eſt ab ſuo genere, & propter illam rei ſunt mortis a Synhedrio infligendæ, & ejus interdictum obſervatur tam a filiis Noachi, quam ab Iſraelitis, ita pariter non includam ego niſi illi ſimilia. Quid ego includam? Concubitum maſculi, & beſtiæ, qui poſtquam interdictus eſt, nunquam fuit permiſſus, neque permiſſus fuit ab ſuo genere, & propter illum tenentur morte a Synhedrio infligenda, & eorum interdictum obſervatur tam a filiis Noachi, quam ab Iſraelitis; At eſt in maſculo, quod non eſt in beſtia, & in beſtia, quod non eſt in maſculo; In maſculo tam in ejus ſpecie, quam in aliena ſpecie interdictum eſt; & in beſtia in ejus ſpecie permiſſum eſt, & in aliena ſpecie interdictum eſt; In maſculo non conſideratur puer, ſicut majorennis; in beſtia conſideratur tam minorennis, quam majorennis.

IX. Et quando dicit; *Ex omnibus mandatis Domini*. Ad includendum matrem, & uxorem patris, & nurum, in quibus eſt lapidatio, ſicut in Idololatria; & addit illis filiam, & filiam filiæ, & filiam filii.

X. Et quando dicit; *Ex omnibus mandatis Domini*; Ad includendum filiam uxoris ſuæ, & filiam filiæ ſuæ, & filiam filii ſui, quæ poſtquam interdictæ ſunt, nunquam fuerunt permiſſæ, ſicut Idololatria; & addit illis ſocrum, & matrem ſocrus, & matrem ſoceri.

XI. Et quando dicit: *Ex omnibus mandatis Domini*: Ad includendum puellam deſponſatam, & profanantem Sabbathum; Quia eſt in Sabbatho, quod non eſt in puella deſponſata, & in puella deſponſata, quod non eſt in Sabbatho; In puella deſponſata poteſt eſſe permiſſio, at in Sabbatho nunquam poteſt eſſe permiſſio; Sabbathum permiſſum fuit ab ſuo genere, at puella deſponſata nunquam permiſſa fuit ab ſuo genere.

XII. Et quando dicit: *Ex omnibus mandatis Domini*. Ad includendum uxorem viri, & menſtruatam; Sed eſt in uxore viri, quod non eſt in menſtruata, & in menſtruata, quod non eſt in uxore viri; propter uxorem viri tenentur morte a Synhedrio infligenda; at propter menſtruatam non tenentur morte a Synhe-

מיתות בית דין . אשת איש מותרת לבעלה והנדה אסורה לכל אדם.

יג וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות אשת אחיו ואשת אחי אביו אלא שיש באשת אחיו מה שאין באשת אחי אביו ובאשת אחי אביו מה שאין באשת אחיו . אשת אחיו אם יש לו בנים אסורה . אין לו בנים מותרת . ואשת אחי אביו בין שיש לו בנים ובין שאין לו בנים אסורה . אשת אחיו עשה בה אח מן האם כאח מן האב . ואשת אחי אביו לא עשה בה אח מן האם כאח מן האב.

יד וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות אחותו ואחות אביו ואחות אמו שלא היה להם שעת התר כעבודה זרה. וכשהוא אומר מכל מצות יהוה לרבות אחות אשתו.

פרק א

א אחר שריבינו דברים שהן כעבודה זרה ודברים שאינן כעבודה זרה ולמה נאמר עבודה זרה מעתה אלא מה עבודה זרה מיוחדת . מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.

ב או מה עבודה זרה מיוחדת וחייבין עליה מיתת בית דין אף אינו מרבה אלא את מחוייבין מיתת בית דין. הא מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו המסית והמדיח והמכשף ונביא השקר והעדים הזוממין תלמוד לומר ועשה. יצאו אלו שאין בהם מעשה.

ג אוציא את אלו שאין בהן מעשה ולא אוציא את המכה אביו ואמו וגונב נפש מישראל וזקן ממרא על פי בית דין ובן סורר ומורה והרוצח . תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה הרי כל העושה בשגגה כעבודה זרה אלא מה עבודה זרה מיוחדת מעשה

nhedrio infligenda. Uxor viri permissa est marito suo, at menstruata interdicta est omnibus.

XIII. Et quando dicit: *Ex omnibus mandatis Domini*. Ad includendum uxorem fratris & uxorem fratris patris; Quia est in uxore fratris, quod non est in uxore fratris patris, & in uxore fratris patris, quod non est in uxore fratris; Uxor fratris si habeat filios, interdicta est, si non habeat filios, permissa est; at uxor fratris patris, sive habeat, sive non habeat filios, interdicta est; In uxore fratris consideratur tam frater ex matre, quam frater ex patre; at in uxore fratris patris non consideratur frater ex matre, sicut frater ex patre.

XIV. Et quando dicit: *Ex omnibus mandatis Domini*. Ad includendum sororem, & sororem patris, & sororem matris, in quibus nunquam fuit tempus permissionis sicut in Idololatria. Et quando dicit: *Ex omnibus mandatis Domini*: Ad includendum sororem uxoris.

CAPUT I.

I. POstquam inclusit res similes Idololatriæ, & res, quæ non sunt similes Idololatriæ; cur igitur memoratur Idololatria? Nisi ut dicat; sicut Idololatria est opus peculiare, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem, sacrificio pro peccato; ita pariter includenda sunt omnia, quorum causa per contumaciam teneantur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

II. Aut dicam; sicut Idololatria est opus peculiare, cujus causa teneatur morte a Synhedrio infligenda; ita pariter non includam nisi illa, quorum causa teneantur morte a Synhedrio infligenda. Quos ego includam? Maledicentem patri & matri, seducentem alium, aut totam urbem & præstigiatorem, & prophetam falsum, & falsos testes. Idcirco dictum est: *Et faciet*. Excluduntur isti, in quibus non est actio.

III. Excludam istos, in quibus non est actio, at non excludam percutientem patrem, & matrem, & furantem animam ex Israele, & senem rebellem ex ore Synhedrii, & filium contumacem, & rebellem, & homicidam. Idcirco dictum est. *Lex una erit vobis facienti per errorem*. Ecce qui facit per errorem est similis Idololatriæ; sicut Idololatria est opus peculiare, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro pecca-

שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כל מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.

ד ועשה אחת יכול עד שיכתוב את כל השם עד שיארוג את כל הבגד עד שיעשה את כל הנפה תלמוד לומר מאחת. אי מאחת יכול אפילו כתב אות אחת אפילו ארג חוט אחד אפילו עשה בית אחד בנפה ובכברה תלמוד לומר ועשה אחת. הכיצד עד שיכתוב שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל ונח מנחור ודן מדניאל וגד מגדיאל.

ה רבי יהודה אומר אפילו כתב שתי אותיות והן שם אחד חייב כגון שש תת רר גג חח אמר רבי יוסי וכי משם כותב הוא חייב והלא איננו חייב אלא משם רושם שהן רושמין על קרשי המשכן לידע אי זהו בן זוגו לפיכך אם שרט שירטה אחת על שני נסריו או שתי שריטות על נסר אחד חייב.

ו רבי שמעון אומר ועשה אחת עד שיכתוב את כל השם עד שיארג את כל הבגד עד שיעשה את כל הנפה תלמוד לומר מאחת. אי מאחת יכול אפילו כתב אות אחת אפילו ארג חוט אחד אפילו עשה בית אחד בנפה ובכברה תלמוד לומר ועשה אחת. הכיצד עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת. רבי יוסי אומר ועשה אחת ועשה שני פעמים שהוא חייב אחת על כלם ופעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת.

ז הכיצד מי שאין יודע עקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אף על פי שמעין אבות מלאכות עשה אינו חייב אלא חטאת אחת כל ימיו והיודע עקר שבת ועשה ואמר אין זו שבת אין זו שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אם מעניז אבות מלאכות ועשה חייב על כל מלאכה ומלאכה ואם מעין מלאכה אחת חייב על כל העלם והעלם.

ח אמר רבי עקיבא שאלתי את רבן

cato, ita pariter includam omne opus, cujus causa per contumaciam teneantur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

IV. *Et fecerit unum*; Crederem donec scriberet nomen integrum, donec texeret integram vestem, donec perficeret integrum cribrum? Idcirco dictum est: *De uno*. Si *de uno*; crederem, vel si scribat unam literam, vel si texat unum filum, vel si faciat unum ordinem in cribro, & in ventilabro? Idcirco dictum est; *& fecerit unum*. Quomodo? Donec scribat nomen parvum ex nomine magno, Sem ex Simeone, Dan ex Daniele, & Gad ex Gadiel.

V. R. Jehuda dicit; vel si scribat duas literas unius nominis, reus est; e. g. שש תת גג חח. Dicit R. Jose; Quid? Num ob unam scriptionem reus est? Atqui non est reus nisi causa signandi, quia sic signabant super asseribus tabernaculi, ad cognoscendum, quinam similes essent; Idcirco si faciat unum signum super duabus tabulis, aut duo signa super una tabula reus est.

VI. Rabi Simeon dicit: *Et fecerit unum*; Crederem; donec scriberet integrum nomen, donec texeret integram vestem, tonec faceret totum cribrum? Idcirco dictum est; *Ex uno*. Si *ex uno*; crederem, vel si scriberet unam literam, vel si texeret unum filum, vel si faceret unum ordinem in cribro, & in ventilabro? Idcirco dictum est: *Et fecerit unum*. Quomodo? Donec faciat opus, cui simile conservatur. R. Jose dicit; *& fecerit unum*; *& fecerit*: bis, quod aliquando teneatur uno pro omnibus, & aliquando pro omnibns & singulis.

VII. Quomodo? Qui ignorat fundamentum Sabbathi, & facit multa opera in multis Sabbathis, quamvis varia opera principalia faciat; non tenetur nisi uno tantum sacrificio pro peccato cunctis diebus vitæ suæ. Qui cognoscit fundamentum Sabbathi, & operatur, & dicit; Hoc non est Sabbathum, hoc non est Sabbathum, & facit multa opera in multis Sabbathis, tenetur pro singulis Sabbathis. Qui cognoscat esse Sabbathum, & errans dicat, hoc non est opus, hoc non est opus; & faciat multa opera in multis Sabbathis, si sint variæ species operum principalium, tenetur pro singulis operibus, si sint ex una specie principalium operum, tenetur pro omnibus, & singulis erroribus.

VIII. Dicit Rabi Akiba; Quæsivi a Ra-

נמליא ואת רבי יהושע באטלס של
אמאוס שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו
הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל
אחות אמו בהעלם אחד מהו חייב אחת
על כלם או אחת על כל אחת
ואחת. אמרו לו לא שמענו אבל
שמענו בבא על חמש נשים נדות
בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת
ואחת ורואין אנו שהדברים קל וחומר.

ט שאל רבי עקיבא אבר המדולדל
בבהמה מהו אמרו לו לא שמענו אבל
שמענו באבר המדולדל באדם שהוא
טהור וכך היו מוכי שחין שבירושלים
עושין הולך לו ערב פסחים אצל הרופא
וחותכו עד שהוא מניח בו כשערה ותוחבו
בסירה, ונמשך ממנו והלה עושה פסחו
והרופא עושה פסחו ורואין אנו שהדברים
קל וחומר.

י ועוד שאל רבי עקיבא השוחט
חמשה זבחין בחוץ בהעלם אחת מהו
חייב אחת על כלם או אחת על כל
אחת ואחת אמרו לו לא שמענו. אמר
רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד
בחמשה תמחויין בהעלם אחד שהוא
חייב על כל אחד ואחד משום מעילה
ורואה אני שהדברים קל וחומר.

יא אמר רבי שמעון וכי מה ראייה
האוכל לשחוט לא כך שאל באוכל נותר
מחמשה זבחין בהעלם אחד מהו חייב
אחת על כלם או אחת על כל
אחת ואחת אמר ליה לא שמענו.
אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח
אחד בחמשה תמחויין בהעלם אחד
שהוא חייב על כל אחד ואחד משם
מעילה ורואה אני שהדברים קל
וחומר.

יב אמר רבי עקיבא אם הלכה
נקבל ואם לדין יש תשובה אמר ליה
השב אמר ליה לא אם אמרת במעילה
שעשה בה את המאכיל כאוכל ואת

Raban Gamaliele, & a R. Simeone in foro carnario Emmauntis, quo iverunt ut emerunt bestiam pro convivio sui filii; si quis congreditur cum sua sorore, & cum sorore patris sui, & cum sorore matris suæ in una ignorantia, qua pœna tenetur? unone tantum sacrificio pro omnibus, an singulis sacrificiis pro singulis? Responderunt illi; non audivimus, at audivimus, quod si quis congrediatur cum quinqe uxoribus suis menstruatis in una ignorantia, teneatur pro singulis; & videntur hæc probari posse argumento a minori ad majus.

I X. Quæsivit ab illis R. Akiba. Membrum pendulum in bestia quidnam est? Responderunt illi; Non audivimus, at audivimus de membro pendulo in homine, quod sit mundum; nam sic percussi ulcere Hierosolymæ faciebant: Adibat vespera Paschatis medicum, & abscindebat illud, ut in eo relinqueret instar capilli; & infigebat illud spina, ut ille a se avelleret; & ille faciebat suum sacrificium Paschale, & medicus faciebat suum sacrificium Paschale, & videntur hæc probari posse argumento a minori ad majus.

X. Et præterea quæsivit ab illis R. Akiba; Si quis mactet quinque sacrificia foris in una ignorantia, qua pœna tenetur? unone sacrificio pro omnibus, an singulis pro singulis? Responderunt illi: Non audivimus; Dicit R. Simeon; Audivi; quod si quis comedat de sacrificio uno ex quinque patinis in una ignorantia, teneatur pro singulis nomine prævaricationis; & mihi videntur hæc demonstrari posse argumento a minori ad majus.

XI. Dixit R. Simeon; Quæ demonstratio adduci posset de comedente pro mactante? Sed ita eos interrogavit; si quis comedat residuum de quinque sacrificiis in una ignorantia, qua pœna tenetur? unone sacrificio pro omnibus, an singulis pro singulis? Responderunt illi; Non audivimus. Dixit R. Jehusua; Audivi; quod si unus comedat de uno sacrificio ex quinque patinis in una ignoratia, tenetur pro singulis nomine prævaricationis; & mihi videntur hæc demonstrari posse argumento a minori ad majus.

XII. Respandit R. Akiba, si est constitutio accipiemus, se si deducatur ex consequentia, est argumentum in contrarium. Dixit illi. Argumentare; Respondit; Minime probat; si dixisti de prævaricatione, in qua consideratur cibans sicut comedens, qui dat ad fruen-

המהנה כנהנה צרף את המעילה לזמן המרובה תאמר בנותר שאין בו אחת מכל אלו.

יג אמר רבי עקיבא שאלתי את רבי אליעזר העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד מהו חייב אחת על כלם או אחת על כל אחת ואחת אמר לי חייב על כל אחת ואחת מקל וחומר מה אם הנדה שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה חייב על כל אחת ואחת. שבת שיש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו לא אם אמרת בנדה שיש בה שתי אזהרות שהוא מוזהר על הנדה והנדה מוזהרת עליו תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת. אמר לי הבא על הקטנות יוכיח שאין בהן אלא אזהרה אחת וחייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו לא אם אמרת בבא על הקטנות שאף על פי שאין בהן עכשו יש בהן לאחר זמן. תאמר בשבת שאין בה לא עכשו ולא לאחר זמן. אמר לי הבא על הבהמה יוכיח ואמרתי לו הבהמה כשבת.

פרשת ב

א נפש בני ישראל הרי ציבור כיחיד מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף ציבור לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ב הלא דין הוא מה אם היחיד שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. צבור שאין מביא על שגגת המעשה אינו דין שלא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. לא אם אמרת ביחיד שאין מביא חטאת על לא הודע. תאמר בצבור שהוא מביא חטאת על לא הודע. משיח יוכיח שהוא מביא חטאת על לא

fruendum, sicut ille qui fruitur, quod conjungit prævaricationem in tempus longum, dices de residuo, in quo ne unum quidem ex his omnibus deprehenditur?

XIII. Dicit R. Akiba; Quæsivi a R. Eliesero, si quis faciat multa opera in multis Sabbathis ejusdem speciei operis in una ignorantia, qua pœna tenetur? unone sacrificio pro omnibus, an singulis pro singulis? Respondit mihi; tenetur pro singulis; Quod probatur argumento a minori ad majus: Si propter menstruatam, in qua non sunt multæ egressiones, & multa peccata, tenetur pro singulis; Pro Sabbatho, in quo sunt multæ egressiones, & multa peccata, non erit æquum ut teneatur pro singulis? Dixi illi; Non probat; Si dixisti de menstruata, in qua sunt duæ admonitiones, quod ipse per menstruatam admoneatur, & menstruata per ipsum admoneatur, dices de Sabbatho, in quo una tantum præmonitio deprehenditur? Respondit mihi; Congrediens cum minorennibus probet, in quibus licet sit una præmonitio, tamen pro singulis tenetur. Dixi ei; non probat; si dixisti de congrediente cum minorennibus, in quibus licet adhuc non sint, tamen in posterum erunt duæ præmonitiones? Respondit mihi; Congrediens cum bestia probet. Dixi illi; Bestia ut Sabbathum se habet.

SECTIO II.

I. Anima; *filios Israel*; Ecce cœtus sicut privatus; sicut privatus non affert propter rem, cujus causa per contumaciam excidio teneatur & propter errorem sacrificio pro peccato, ita pariter cœtus non afferet nisi propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

II. Probatur argumento; Si privatus qui affert propter errorem operis, non affert nisi propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato; cœtus, qui non affert propter errorem operis, non erit æquum ut non afferat nisi propter rem cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato? Minime; si dixisti de privato, qui non affert sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscit, dices de cœtu, qui affert sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscit? Unctus probet, qui affert sacrificium pro peccato pro eo quod non

co-

הורע ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ג לא אם אמרת במשיח שאין מביא חטאת על לא הורע במזבח החיצון. תאמר בצבור שהוא מביא חטאת על לא הורע במזבח החיצון. הואיל והוא מביא חטאת על לא הורע על מזבח החיצון יביא על דבר שזדונו כרת ועל דבר שאין זדונו כרת. תלמוד לומר נפש בני ישראל הרי ציבור כיחיד. מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף ציבור לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ד הוא הדין למשיח הלא דין הוא מה אם היחיד שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. משיח שאין מביא אלא על שגגת המעשה אינו דין שלא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. לא אם אמרת ביחיד שאין מביא חטאת על לא הורע. תאמר במשיח שהוא מביא חטאת על לא הורע. צבור יוכיח שהוא מביא חטאת על לא הורע ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ו לא אם אמרת הציבור שאין מביא אשם ודאי תאמר במשיח שהוא מביא אשם ודאי. נשיא יוכיח שהוא מביא אשם ודאי ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאתו. לא אם אמרת בנשיא שאין מביא חטאת על לא הורע תאמר במשיח שהוא מביא חטאת על לא הורע. הואיל והוא מביא חטאת על לא הורע יביא על

cognoscit, & non affert nisi propter rem, cujus causa per contumacia teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

III. Minime; Si dixisti de uncto, qui non affert sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscit super altare exterius, dices de cœtu, qui afferebat sacrificium pro peccato pro eo quod non agnoscebat, super altare exterius? Quoniam affert sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscit, super altare exterius, afferet quoque propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & propter rem cujus causa non teneatur excidio. Idcirco dictum est; *Anima; filios Israel*; Ecce cœtus sicut privatus; sicut privatus non affert nisi propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, ita pariter cœtus non afferet nisi propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

IV. Idem de uncto probatur argumento; Si privatus, qui non affert propter errorem operis, non affert nisi propter rem, cujus causa per contumaciam tenetur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato; Unctus, qui non affert propter errorem operis, non erit æquum ut non afferat nisi propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato? Minime; si dixisti de privato, qui non afferebat sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscebat, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscebat? Cœtus probet, qui licet afferret sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscebat, tamen afferebat sacrificium pro peccto propter rem, cujus causa per contumaciam tenebatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

V. Minime; si dixisti de cœtu, qui non afferebat sacrificium pro delicto certo, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro delicto certo? Princeps probet, qui afferebat sacrificium pro delicto certo, & non afferebat nisi propter rem, cujus causa per contumaciam tenebatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato. Minime; si dixisti de principe, qui non afferebat sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscebat, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscebat? Quoniam afferebat sacrificium pro peccato pro eo quod non cognoscebat, afferet quoque propter rem, cu-

דבר שזדונו כרת ועל דבר שאין זדונו כרת תלמוד לומר נפש . אם הכהן המשיח הרי המשיח כיחיד מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף משיח לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ו משיח יכול זה המלך תלמוד לומר הכהן אי כהן יכול המרובה בבגדים . תלמוד לומר משיח המשיח שאין על גביו משיח . משיח יחטא מה תלמוד לומר שיכול יביא על הקודמות ודין הוא מה אם הנשיא שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא על הקודמות . משיח שאין מביא על שגגת המעשה . אינו דין שלא יביא על הקודמות . לא אמרת בנשיא שאין מביא חטאתו משעבר תאמר במשיח שהוא מביא חטאתו משעבר . הואיל והוא מביא חטאתו משעבר יביא על הקודמות . תלמוד לומר משיח יחטא בשיחטא והוא משיח לא כשיחטא ועודנו הדיוט.

ז רבי שמעון אומר אם נודע לו עד שלא נתמנה ואחר כך נתמנה חייב . ואם משנתמנה נודע לו פטור . משיח יחטא יכול גזרה עליו שיחטא תלמוד לומר אם יחטא כשיחטא.

פרק ב

א לאשמת העם הרי משיח כציבור מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר ועם שגגת המעשה . אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה. הלא דין הוא צבור מוצא מכלל היחיד ומשיח מוצא מכלל היחיד . מה ציבור אינו מביא אלא על העלם דבר ועם שגגת המעשה אף משיח לא

cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato; Idcirco dictum est; *Anima; Si sacerdos unctus*; Ecce unctus, sicut privatus; sicut privatus non afferebat nisi propter rem, cujus causa per contumaciam tenebatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, ita pariter unctus non afferet nisi propter rem, cujus causa per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato.

V. *Unctus*; crederem esse regem? Idcirco dictum est; *sacerdos*; si *sacerdos*; crederem multiplicatum vestibus? Idcirco dictum est; *unctus*; unctus, cui nemo unctus sit superior. *Unctus peccaverit*. Crederem, quod afferret pro peccatis quæ ejus inaugurationem præcessissent? Atqui est argumentum; si princeps, qui afferebat propter errorem operis, non afferebat pro peccatis, quæ suam electionem præcessissent, unctus qui non afferebat propter errorem operis, non erit æquum, ut non afferret pro peccatis, quæ suam inaugurationem præcessissent? Minime: si dixisti de principe, qui non afferebat sacrificium pro peccato post suam abdicationem, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro peccato, post suam abdicationem? Quoniam afferebat sacrificium pro peccato post suam abdicationem, afferet quoque pro peccatis, quæ suam inaugurationem præcesserunt. Idcirco dictum est; *unctus peccaverit*; quando peccat, & sit unctus; non autem quando peccat, & sit adhuc sacerdos vulgaris.

VII. R. Simeon dicit, si innotuerit illi peccatum, priusquam præficiatur summo sacerdotio, & deinde præficiatur, tenetur; si postquam præfectus fuerit, innotuerit, liber est: *Unctus peccaverit*; Crederem quod ex decreto peccare deberet? Idcirco dictum est; *si peccaverit*.

CAPUT II.

I. *Propter delictum populi*. Ecce unctus sicut cœtus; sicut cœtus non affert nisi propter ignorantiam rei cum errore operis, ita pariter unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore operis. Et est argumentum; Cœtus eductus est de genere privati, & unctus pariter eductus est de genere privati; sicut cœtus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore operis, ita pariter unctus non

יביא אלא על העלם דבר ועם שגגת המעשה.

ב או כלך לדרך הזו נשיא מוצא מכלל הצבור ומשיח מוצא מכלל הציבור . מה נשיא מביא על שגגת המעשה אף משיח יביא על שגגת המעשה.

ג נראה למי דומה אם דומה לציבור נלמדנו מן הציבור . ואם דומה לנשיא נלמדנו מן הנשיא . ציבור בפר ואינו מביא אשם תלוי ומשיח בפר ואינו מביא אשם תלוי . מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה.

ד או כלך לדרך הזו נשיא מביא שעירה לעבודה זרה ומביא אשם ודאי ומשיח מביא שעירה לעבודה זרה ומביא אשם ודאי . מה נשיא מביא על שגגת המעשה אף משיח יביא על שגגת המעשה תלמוד לומר לאשמת העם . הרי משיח כציבור מה ציבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה . אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה.

ה אי מה צבור אם הורו ועשו אחרים על פיהם חייבין . יכול אף משיח אם הורה ועשו אחרים על פיו יהא חייב. תלמוד לומר אשר חטא על מה שחטא הוא מביא ואינו מביא על מה שחטאו אחרים.

ו והקריב על חטאתו מלמד שהוא מביא חטאתו משעבר . הלא דין הוא מה אם הנשיא שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא חטאתו משעבר . משיח שאין מביא על שגגת המעשה אינו דין שלא יביא חטאתו משעבר . תלמוד לומר והקריב על חטאתו מלמד שהוא מביא חטאתו משעבר.

ז יכול חטא עם הציבור יביא פר לעצמו ודין הוא נשיא מוציא מכלל הציבור . ומשיח מוצא מכלל הצבור . מה נשיא חטא לעצמו מביא לעצמו . חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור.

non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore operis.

II. Aut hoc modo: Princeps eductus est de genere cœtus, & unctus eductus est de genere cœtus; sicut princeps afferebat propter errorem operis, ita pariter unctus afferet propter errorem operis.

III. Videamus cuinam sit similius; si similius cœtui, docebimur ex cœtu, si principi, docebimur ex principe. Cœtus expiabatur juvenco, & non afferebat sacrificium pro delicto dubio. Et unctus expiabatur juvenco, & non afferebat sacrificium pro delicto dubio; sicut cœtus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore operis, ita pariter unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore operis.

IV. Aut hoc modo. Princeps afferebat capellam pro peccato Idololatriæ, & afferebat sacrificium pro delicto certo, & unctus afferebat capellam pro peccato Idololatriæ, & afferebat sacrificium pro delicto certo. Sicut princeps afferebat propter errorem operis, ita pariter unctus afferet propter errorem operis. Idcirco dictum est; *Propter delictum populi*. Ecce unctus sicut cœtas; sicut cœtus non affert nisi propter ignorantiam rei cum errore operis, ita pariter unctus non afferet nisi proper ignorantiam rei cum errore operis.

V. Aut dicam; Si cœtus doceret, & alii ex ejus dicto agerent, tenebatur; crederem, quod si unctus doceret, & alii ex ejus dicto agerent, teneretur? Idcirco dictum est; *Quod peccavit*. Propter id quod peccavit, afferebat, sed non afferebat propter id, quod alii peccaverunt.

VI. *Offeret pro peccato suo*; Docetur, quod afferret sacrificium pro peccato suo post suam abdicationem. At est argumentum; si princeps, qui afferebat propter errorem operis, non afferebat sacrificium pro peccato suo post suam abdicationem; unctus, qui non afferebat propter errorem operis, non erit æquum, ut non afferret sacrificium pro peccato suo post suam abdicationem? Idcirco dictum est; *Et afferet pro peccato suo*. Docetur, quod afferret sacrificium pro peccato suo post suam abdicationem.

VII. Crederem, si peccaret cum cœtu, quod pro seipso seorsim afferet juvencum? Et est argumentum. Princeps eductus est de genere cœtus, & unctus eductus est de genere cœtus; Sicut princeps, si seorsim peccat, pro se seorsim affert, si cum cœtu peccat, cum

אף משיח חטא לעצמו מביא לעצמו. חטא עם הצבור מתכפר לו עם הציבור.

ח לא אם אמרת בנשיא שמתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים. תאמר במשיח שאין מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים. הואיל ואין מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים יביא פר לעצמו. תלמוד לומר אשר חטא. הא כיצד חטא לעצמו מביא לעצמו. חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור.

פרק ג

א פר יכול זקן תלמוד לומר בן אי בן יכול קטן. תלמוד לומר פר הא כיצד בן שלש כדברי חכמים. רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרין. ﭏ שאין מביאין זקנים מפני הכבוד.

ב רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת אם ללמד שהן שנים והלא כבר נאמר ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה ליהוה. אם כן למה נאמר ופר שני בן בקר תקח לחטאת ﭏ לפי שנאמר ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה ליהוה. יכול תקדום חטאת לעולה בכל מקום ובכל מעשיה תלמוד לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת. אי ופר שני בן בקר לחטאת יכול תקדים עולה לחטאת בכל מעשיה תלמוד לומר ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה ליהוה. הא כיצד דם חטאת קודם לדם עולה מפני שהיא מרצה איברי עולה קודמין לאימורי חטאת מפני שהן כליל לאישים.

ג רבי שמעון אומר מה תלמוד לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת אם ללמד שהן שנים והלא כבר נאמר ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה ליהוה

cum cœtu expiatur, ita pariter unctus, ſi ſeorſim peccaverit, ſeorſim pro ſe afferet, ſi cum cœtu peccaverit, cum cœtu expiabitur.

VIII. Minime; ſi dixiſti de Principe qui expiatur cum cœtu in die expiationum, dices de uncto, qui non expiatur cum cœtu in die expiationum? Quoniam non expiatur cum cœtu in die expiationum, afferet ſeorſim pro ſe ipſo juvencum? Idcirco dictum eſt: *Quod peccavit*. Quomodo? Si peccaverit ſeorſim, ſeorſim pro ſe affert, ſi peccaverit cum cœtu, expiabitur cum cœtu.

CAPUT III.

I. J*Uvencum*. Crederem ſenem? Idcirco dictum eſt; *Filium bovis*; Crederem parvulum? Idcirco dictum eſt; *Juvencum*. Quomodo? Triennem; juxta verba ſapientem; R. Meir dicit vel quadriennes, & quinquennes legitimi ſunt; ſed non afferebantur ſenes decoris gratia.

II. R. Joſe Galilæus dicit. Cur dictum eſt *Num.* VIII. 8. *Et juvencum ſecundum filium bovis capies in ſacrificium pro peccato?* Ad docendum, quod eſſent duo; Atqui jam dictum eſt Ibid. *Et facies unum ſacrificium pro peccato, & unum holocauſtum Domino*. Si ita eſt; cur dictum eſt; *Et juvencum ſecundum filium bovis capies in ſacrificium pro peccato?* Niſi quod dictum ſit; *& facies unum ſacrificium pro peccato, & unum holocauſtum Domino*; Crederem omnimode in omnibus ſeparationibus ſacrificium pro peccato præceſſiſſe holocauſtum? Idcirco dictum eſt: *Et juvencum ſecundum filium bovis capies in ſacrificium pro peccato*. Si *juvencum ſecundum filium bovis capies in ſacrificium pro peccato*: Crederem holocauſtum in omnibus operationibus præceſſiſſe ſacrificium pro peccato? Idcirco dictum eſt; *Et facies unum ſacrificium pro peccato, & unum holocauſtum Domino*. Quomodo? Sanguis ſacrificii pro peccato præcedebat ſanguinem holocauſti, quia conciliabat, membra holocauſti præcedebant adipes ſacrificii pro peccato, quia tota integra igni comburebantur.

III. R. Simeon dicit; Cur dictum eſt; *Et juvencum ſecundum filium bovis capies in ſacrificium pro peccato?* Si ad docendum fuiſſe duos; jam dictum eſt; *& facies unum ſacrificium pro peccato, & unum holocauſtum Domino*. Si ita eſt; cur dictum eſt; *& ju-*

אם כן למה נאמר ופר שני תקח לחטאת
שיכול שתהא נאכלת חטאת זו תלמוד
לומר ופר שני שני לעולה . מה עולה
לא נאכלת אף חטאת זו לא נאכלת .

ד כיוצא בו אמר רבי יוסי הבאים
מחשבי בני הגולה הקריבו עולות לאהי
ישראל פרים שנים עשר על כל ישראל
אלים תשעים וששה . כבשים שבעים
ושבעה צפירי חטאת שנים עשר הכל
עולה ליהוה אפשר חטאת עולה אלא
מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא
נאכלת . רבי יהודה אומר על עבודה
זרה הביאום.

ה רבי שמעון אומר כל מקום שנאמר
עגל בתורת סתם בן שנה שנאמר
ועגל וכבש בני שנה בן בקר בן שתי
שנים שנאמר קח לך עגל בן בקר
לחטאת ואיל לעולה תמים תמימים
אף בשנים פר סתם בן שלש אף בני
ארבע ובני חמש כשרין אלא שאין מביאין
זקנים מפני הכבוד.

פרשה ג

א והביא אף לאחר יום הכפורים
פר פר הוא מביא ואינו מביא חלופין.

ב הלא דין הוא מה אם היחיד
שלא שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו
ליום הכפורים שוה קרבנו לכל מצות
לקרבנו למצוה יחידית . משיח ששוה
קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים
אינו דין שישוה קרבנו לכל מצות
לקרבנו למצות יחידית . נשיא יוכיח
ששוה קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום
הכפורים ולא שוה קרבנו לכל מצות
לקרבנו למצוה יחידית.

ג אף אתה אל תתמה על המשיח
שאף על פי ששוה קרבנו לכל מצות
לקרבנו ליום הכפורים לא ישוה קרבנו

juvencum secundum capies in sacrificium pro peccato? Crederem, quod hoc sacrificium pro peccato comederetur? Idcirco dictum est; *& juvencum secundum;* secundum holocausto; sicut holocaustum non comedebatur, ita pariter hoc sacrificium pro peccato non comedebatur.

IV. Huic simile dixit R. Iose: *Sed & qui venerant filii captivitatis, obtulerunt holocausta Deo Israel juvencos duodecim pro omni Israel, arietes nonaginta sex, agnos septem & septuaginta, hircos in sacrificium pro peccato duodecim; omnia in holocaustum Domino. Ezr.* VIII. 35. Potesne fieri, ut sit sacrificium pro peccato, & holocaustum? Verum sicut holocaustum non comestum, ita pariter hoc sacrificium pro peccato non fuit comestum. R. Jehuda dicit. Pro peccato Idololatriæ adduxerunt.

V. R. Simeon dicit; Ubicunque dicitur in lege vitulus simpliciter, est anniculus; dictum est enim *Leuit.* IX. 3. *Et vitulum, & agnum anniculos.* Filius bovis simpliciter, est biennis; Dictum est enim Ibid. vers. 2. *Tolle tibi vitulum bovis in sacrificium pro peccato, & arietem in holocaustum perfectos.* Perfectos, vel annis. Juvencus simpliciter est triennis, vel quadriennes, vel quinquennes legitimi sunt; sed non adducuntur senes decoris gratia.

SECTIO III.

I. ET *adducet*, vel post diem expiationum; *Juvencum*. Juvencus adducebatur, at non potest adduci commutatum.

II. Est argumentum. Si sacrificium privati pro omnibus præceptis non est æquale suo sacrificio diei expiationum, est tamen ejus sacrificium pro omnibus præceptis æquale sacrificio suo pro præcepto particulari (sc. Iodololatriæ.) In uncto, cujus sacrificium pro omnibus præceptis est æquale sacrificio suo diei expiationum, non erit æquum ut ejus sacrificium pro omnibus præceptis sit æquale sacrificio suo pro præcepto particulari? Princeps probet, cujus sacrificium pro omnibus præceptis licet sit æquale sacrificio suo diei expiationum tamen sacrificium ejus pro omnibus præceptis non erat æquale sacrificio suo pro præcepto particulari.

III. Tu quoque ne mireris de uncto, cujus sacrificium pro omnibus præceptis licet sit æquale sacrificio suo diei expiationum, tamen sacrificium ejus pro

לכל מצורת לקרבנו למצוה יחידית אלא לפי שנאמר והביא יכול יביא חלופין תלמוד לומר פר פר הוא מביא ואינו מביא חלופין.

ד וסמך ידו על ראש הפר לרבות פר יום הכפורים לסמיכה . הלא דין הוא מה אם זה שאין טעון שני וידויין ואינו טעון אנא טעון סמיכה . פר יום הכפורים שהוא טעון שני וידויין וטעון אנא אינו דין שיטעון סמיכה . לא אם אמרת בזה שהוא בא על עבירת מצוה ידועה . תאמר בפר יום הכפורים שאין בא על עבירת מצוה ידועה . הואיל ואין בא על עבירת מצוה ידועה. לא יטעון סמיכה. תלמוד לומר. וסמך ידו על ראש הפר לרבות פר יום הכפורים לסמיכה . ושחט את הפר לפני יהוה בצפון.

ה ולקח נאמר כאן לקיחה ונאמרה להלן לקיחה מה לקיחה אמורה להלן בכלי אף כאן בכלי.

ו ולקח המשיח אין לי אלא המשוח בשמן המשחה המרובה בבגדים מנין תלמוד לומר הכהן . אם סופנו לרבות כהן אחר מה תלמוד לומר ולקח הכהן המשיח . אלא מצוה שיקבל כהן משיח ואם קבל כהן אחר עבודתו כשרה.

ז מדם הפר מדם הנפש לא מדם הבשר ולא מדם התמצית . מן הפר יקבל . והביא אותו כשר ולא פסול . אותו אל אהל מועד למעט קרבנו למצוה יחידית שלא ינתן מדמו על מזבח הזהב.

ח וטבל לא המספג . וטבל והזה על כל הזיה טבילה . אצבעו נאמר כאן אצבעו ונאמר להלן אצבעו מה אצבעו אמורה להלן הימנית המיומנת שבימין אף אצבעו אמורה כאן הימנית המיומנת שבימין.

ט בדם שיהא בדם כדי טבילה.

pro omnibus præceptis non erat æquale sacrificio suo pro præcepto particulari. Eo quod textus dicat; *Et adducet*; crederem quod posset adducere commutatum? Idcirco dictum est; *juvencum*; Juvencum ipse adducet, & non adducet commutatum.

IV. *Et imponet manum suam super caput juvenci*; Ad includendum juvencum diei expiationum, quod essent illi manus imponendæ. Quod probatur argumento; Si iste, qui non requirebat duas confessiones, neque requirebat orationem; *Ab Domine*, requirebat tamen impositionem manuum; juvencus diei expiationum, qui requirebat duas confessiones, & orationem; *Ab Domine*; non erit æquum, ut illi manus essent imponendæ? Minime; si dixisti de hoc, qui adducebatur propter peccatum præcepti cogniti, dices de juvenco diei expiationum, qui non adducebatur propter peccatum præcepti cogniti? Quoniam non adducebatur propter peccatum præcepti cogniti, non erunt illi manus imponendæ. Idcirco dictum est; *& imponet manum suam super caput juvenci*. Ad includendum juvencum diei expiationum, quod illi essent manus imponendæ. *Et mactabit juvencum coram Domino*: in aquilone.

V. *Et accipiet*. Memoratur hic acceptio, & memoratur *Exod.* XXIV. *6. acceptio*; sicut ibi vasis, ita pariter hic vasis.

VI. *Et accipiet unctus*; Non probo nisi de uncto oleo unctionis, de vestibus multiplicato unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sacerdos*. Si finis ejus est, ut includatur alius sacerdos; cur dictum est: *Et accipiet sacerdos unctus*? Verum præceptum est, ut accipiat sacerdos unctus; si vero accipiat alius sacerdos, ministerium ejus legitimum est.

VII. *De sanguine juvenci*; de sanguine vitali; non de sanguine carnis; neque de sanguine expresso; De juvenco accipiet; *& adducet illum*; legitimum, non illegitimum. *Illum in tentorium conventus*: Ad excludendum ejus sacrificium pro præcepto particulari, cujus sanguis non spargebatur super altare aureum.

VIII. *Et intinget*; non autem quasi spongia abstergat. *Et intinget, & sparget*; in singulis adspersionibus fiat infusio. *Digitum suum*. Dictum est hic אצבעו, & dictum est in Leproso אצבעו, sicut ibi intelligitur aptissimus manus dextræ, ita pariter hoc loco.

IX. *In sanguinem*; ut satis sit sangui-

והזרה לא המטיף והזרה לא הזורק מן הדם. מן הדם שבענין. שבע פעמים לא שבע טיפים. שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים לא אחת ושבע.

י לפני יהוה. יכול על כל הבית תלמוד לומר אל פני הפרכת או אל פני הפרוכת. יכול אל פני הפרכת כלה. תלמוד לומר הקדש מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים.

יא ונתן הכהן מן הדם. מן הדם שבענין. על קרן קרנות הרי שתים ולמטן הוא אומר על קרן קרנות הרי ארבע דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר אשר באהל מועד לרבות כל קרנות שבאהל מועד מזבח הקטרת שיתחנך המזבח בקטרת. קטרת שתהא משל צבור. סמים שהיו סממניה לתוכה. לפני יהוה מה תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר הבא ביום הכפורים שהוא עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן. תלמוד לומר מזבח קטרת. הסמים לפני יהוה. ואין הכהן לפני יהוה.

יב את כל דם הפר ישפך לרבות דם פר יום הכפורים לשפיכה ישפך לא יטיף. ישפך ולא יזה. ישפך ולא יזרק אל יסוד מזבח העלה. לא על יסוד מזבח הפנימי. הלא דין הוא מזבח החיצון זכה במתן דמים. ומזבח הפנימי זכה במתן דמים. מה מזבח החיצון מקום מתן דם קרניו. שם מתן דם יסודו. אף מזבח הפנימי מקום דם קרניו שם מתן דם יסודו.

יג כשהוא אומר בעדה אל יסוד מזבח העולה שאין תלמוד לומר אלא ללמד שאין יסוד לפנימי עצמו. וכשהוא אומר בנשיא אל יסוד מזבח העולה שאין תלמוד לומר אם את שיריו לא קבל מזבח הפנימי. שירי מזבח החיצון הוא מקבל. דבר אחר וכי יש יסוד לפנימי עצמו. ואם כן למה

guinis, ut possit infundi; *& sparget*; non distillabit; *& sparget*; non effundet: *De sanguine*. De sanguine, de quo agitur. *Septies*; non septem guttas; *Septies*; ut numeret septies, non semel & septies.

X. *Coram Domino*. Crederem per universam domum? Idcirco dictum est: *Ante velum*; Si *ante velum*, crederem ante totum velum? Idcirco dictum est; *Sanctuarii*. Docemur, ut recta dirigeret contra vectes.

XI. *Et dabit sacerdos de sanguine*; de sanguine, de quo agitur; *Super cornua*. Ecce duo; & infra dicit; *Super cornua*; Ecce quatuor: verba R. Simeonis. R. Jehuda dicit: *Quod est in tentorio conventus*. Ad includendum omnia cornua, quæ erant in tentorio conventus; *Altaris suffitus*; ut altare dedicetur suffitu. *Suffitus*; ut sit de bonis cœtus. *Aromatum*; ut sint in eo aromata. *Coram Domino*; cur dictum est? Dicit Rabi Nehemia; quia invenimus quod in juvenco, qui adducebatur in die expiationum, consisteret in spatio interiori post altare, & spargeret super velum, quando spargebat; Crederem in hoc quoque idem factum fuisse? Idcirco dictum est: *altaris suffitus aromatum coram Domino*; at sacerdos non stabat coram Domino.

XII. *Totum vero sanguinem juvenci effundet*. Ad includendum sanguinem juvenci diei expiationum, quod esset effundendus: *Effundet*; non distillabit; *effundet*; non sparget; *effundet*; non adsperget: *Ad fundamentum altaris holocausti*; non ad fundamentum altaris interioris. At probari potest argumento. Altare exterius dignum habitum est adspersione sanguinum, & altare interius dignum habitum est adspersione sanguinum; sicut in altari exteriori, ubi adspergebatur sanguis super cornua, ibi quoque ad ejus fundamentum erat effundendus sanguis: Ita pariter in altari interiori, ubi aspergebatur sanguis super cornua, ibi quoque ad ejus fundamentum erat sanguis effundendus.

XIII. Quando vero dicit in juvenco cœtus; *ad fundamentum altaris holocausti*; quod non erat dicendum; venit solum ad docendum, quod ipsi altari interiori non esset fundamentum. Et quando dicit in principe; *ad fundamentum altaris holocausti*; quod non erat dicendum; Si suas reliquias non recepit altare interius, reliquias altaris exterioris recipiet? Alia expositio. Quid? num erat fundamentum altari interiori? Si ita est; cur dictum est: *Ad fundamentum*

נאמר אל יסוד מזבח העולה שיהא יסוד מזבח . של עולה אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד זה יסוד מערבי.

פרק ד

א ואת כל חלב פר לרבות חלב פר יום הכפורים לשתי כליות וליותרת הכבד . החטאת לרבות שעירי עבודה זרה לכל האמור בענין ירים ממנו מן המחובר.

ב כאשר יורם משור זבח השלמים וכי מה מפורש בזבח השלמים שאין מפורש כאן . אלא מה שלמים לשמן אף זה לשמו . מה שלמים מביאין שלום לעולם אף זה מביא שלום לעולם.

ג אי מה שלמים טעונים הפרש אליה אף זה יטען הפרש אליה תלמוד לומר משור זבח . לשלמי שור הקשתיו . לא הקשתיו לשלמי כבש . רבי יהודה בן שמען אומר מה שלמים מביאים שלום לעולם אף זה מביא שלום לעולם.

ד או מה זבחי שלמי צבור דוחין את השבת ואת הטומאה אף זה ידחה את השבת ואת הטומאה תלמוד לומר משור זבח לשלמי שור הקשתיו לא הקשתיו לשלמי כבש.

ה והקטירם הכהן על מזבח העולה לא על מזבח הפנימי . הלא דין הוא מזבח החיצון ובהמתן דמים ומזבח הפנימי זכח במתן דמים . מה מזבח החיצון מקום מתן דמים דם קרניו שם הקטר חלכיו. אף מזבח הפנימי מקום מתן דם קרניו שם הקטר חלביו.

ו מה אני מקיים לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה בקדשין שלא זכה במתן דמן . אבל קדשים שזכה במתן דמן הואיל וזכה במתן דמן יזכה בהקטר

tum altaris holocausti? Ut sit fundamentum altari holocausti. *Ad fundamentum altaris holocausti, quod est ad ostium tentorii conventus;* Hoc est fundamentum occidentale.

CAPUT IV.

I. *Et omnem adipem juvenci.* Ad includendum adipem juvenci diei expiationum ad duos renes, & ad augumentum jecoris: *Sacrificii pro peccato.* Ad includendum hircos Idololatriæ ad ea omnia, quæ hoc loco dicta sunt. *Removebit*: de conjuncto.

II. *Sicut removetur a bove sacrificii pacificorum.* Quid explicatur in sacrificio pacificorum, quod hoc loco non sit explicatum? Verum, sicut pacifica nomine suo offeruntur, ita pariter hoc suo nomine erat offerendum. Sicut pacifica afferebant pacem mundo, ita pariter hoc afferebat pacem mundo.

III. Aut dicam: Sicut pacifica obligabantur ad separationem caudæ, ita pariter hoc obligabitur ad separationem caudæ. Idcirco dictum est: *A bove sacrificii.* Pacificis bovis æquiparavi, at non æquiparavi pacificis agni. R. Jehuda ben Simeon dicit: sicut pacifica afferebant pacem mundo, ita hoc pariter afferebat pacem mundo.

IV. Aut dicam; Sicut sacrificia pacifica cœtus pellebant Sabbathum, & immunditiam; ita pariter hoc pellebat Sabbathum & immunditiam. Idcirco dictum est; *A bove sacrificii.* Pacificis bovis æquiparavi, at non æquiparavi pacificis agni.

V. *Et adolebit ea sacerdos super altare holocausti*; non super altare interius. At est argumentum. Altare exterius dignum habitum est adspersione sanguinum, & altare interius dignum habitum est adspersione sanguinum; Sicut in altari exteriori, ubi adspergebatur sanguis super ejus cornua, ibi adolebantur ejus adipes, ita pariter in altari interiori, ubi adspergebatur sanguis super ejus cornua, ibi quoque ejus adipes erant adolendi.

VI. Quomodo ergo explicabo, quod dictum est *Exod.* xxx. 9. *Non offeretis super illud suffimentum alienum, & holocaustum?* sc. pro iis sanctitatibus, in quibus non fuit dignum habitum adspersione sanguinum; sed in sanctitatibus, in quibus dignum fuit habitum adspersione sanguinum. Quoniam dignum habitum est adspersione earum sanguinum, dignum quoque habebitur adolitione earum adipum. Idcirco dictum

חלבם תלמוד לומר והקטירם הכהן על מזבח העולה לא על מזבח הפנימי.

פרק ה

א ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא מלמד שהוא מוציאו כלו כשהוא שלם.

ב יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם תלמוד לומר ראשו וכרעיו. מה ראשו וכרעיו אמורים להלן על ידי נתוח. אף כאן על ידי נתוח. או מה ראשו וכרעיו אמורין להלן על ידי הפשט אף כאן על ידי הפשט תלמוד לומר וקרבו ופרשו.

ג והוציא את כל הפר ט מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות או יכול חוץ למחנה אחת. וכשהוא אומר בעדה ט מחוץ למחנה שאין תלמוד לומר שכבר נאמר ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ואם כן למה נאמר ט מחוץ למחנה ליתן לו מחנה שנייה.

ד וכשהוא אומר בדשן ט מחוץ למחנה שאין תלמוד לומר שכבר נאמר אל מקום טהור ט שפך הדשן. ואם כן למה נאמר ט מחוץ למחנה ליתן לו מחנה שלישית.

ה ט מקום טהור שיהא מקומו טהור ואם טמא יטהרנו שיהא מקום מתוקן להם לכך. ט שפך הדשן שיהא שם דשן שיקדום את הדשן ששם יהו נותנין את הדשן. רבי אליעזר בן יעקב אומר שיהא מקומו משופך.

ו ושרף אותו כשר לא הפסול. על עצים באש מה תלמוד לומר שיכול הואיל ונאמרה שריפה בפנים ונאמר שריפה בחוץ מה שריפה אמורה בפנים בעצים כשרין למערכה אף שריפה אמורה בחוץ בעצים כשרין למערכה תלמוד לומר עצים לרבות כל משמע עצים אפילו בקש אפילו בתבן אפילו בגבבה. באש ולא בסיד ולא ברמץ ישרף אף על פי שאין שם דשן. ישרף עד שמצית האור בגופו.

ctum est : *Et adolebit ea sacerdos super altare holocausti* . Non super altare interius.

CAPUT V.

I. P*Ellem bovis* , *& omnem carnem ejus cum capite ejus* , *& cruribus ejus* , *cum intestinis ejus* , *& fimo ejus* . Docemur , quod totum , quando erat integrum , educeret.

II. Crederem , integrum educendum , & integrum fuisse comburendum ? Idcirco dictum est ; *cum capite ejus* , *& cruribus ejus* ; Sicut caput ejus , & crura ejus in holocausto dicta per dissectionem , ita pariter hoc loco ; Aut sicut caput ejus & crura ejus ibi dicta per decorticationem , ita pariter hoc loco per decorticationem ; Idcirco dictum est : *Cum capite ejus* , *& cruribus ejus*.

III. *Educetque totum juvencum extra castra*. Extra tria castra ; aut crederem extra una castra ? Quando dictum est in juvenco cœtus : *extra castra* ; Quod non egat dicendum ; Quia jam dictum erat ; *& comburet illum* , *sicut combussit juvencum primum* ; Si ita est ; cur dictum est *extra castra?* ad assignanda illi secunda castra.

IV. Et quando dicit in cinere ; *extra castra* ; quod non erat dicendum ; quia jam dictum erat ; *Ad locum mundum* , *ubi est effusio cineris* : Si ita est ; cur dictum est ; *extra castra ?* ad assignanda illi tertia castra.

V. *Ad locum mundum* ; ut locus ejus sit mundus ; & si fuerit immundus , purificetur , ut sit illis locus accomodatus ad hunc usum. *Ubi est effusio cineris* ; ut ibi sit cinis , qui præcedat cinerem , qui ibi reponebatur . R. Eliesser ben Jacob dicit ; ut sit ejus locus declivis.

VI. *Et comburet eum* ; Legitimum , non illegitimum : *Super ligna igne* ; Cur dictum est ? Quia dici poterat ; quoniam memoratur combustio intus , & memoratur combustio foris , sicut combustio intus memorata facienda erat lignis idoneis strui , ita pariter combustio foris memorata facienda erit lignis strui idoneis. Idcirco dictum est ; *Lignis* ; Ad includendum omnia , quæ comprehenduntur in lignis , vel palea , vel fœno. *Igne* ; non calce , non cinere ignito ; quamvis non esset ibi cinis . *Comburetur* ; donec accendatur ignis in ejus corpore.

SE-

פרשה ד

א ואם הרי זה מוסף על ענין הראשון שתימצא אומר פר משיח ופר עדה עומדין. פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו.

ב עדת ישראל יכול בכל העדה הכתוב מדבר תלמוד לומר כאן עדה ולהלן נאמר עדה. מה עדה אמורה להלן בית דין. אף כאן בית דין. או מה עדה אמורה להלן בכהן גדול אף כאן בכהן גדול תלמוד לומר עדת ישראל. העדה המיוחדת שבישראל ואי זו זו סנהדרי גדולה היושבת בלשכת הגזית.

ג היה אחד מהם גר או ממזר או נתין או זקן שלא ראה לו בנים יכול יהו חייבים תלמוד לומר כאן עדה ולהלן נאמר עדה מה עדה אמורה להלן כלם ראויים להוריה אף עדה אמורה כאן עד שיהו כלם ראויים להוריה.

ד ולא היה מופלא של בית דין שם או אמר אחד מהם איני יודע או שאמר להם טועין אתם. יכול יהו חייבין תלמוד לומר עדת ישראל ישגו עד שיורו כלם.

ה ישגו יכול יהו חייבין על שגגת המעשה תלמוד לומר ישגו ונעלם דבר. הא אינן חייבין אלא על העלם דבר. ועל שגגת המעשה.

ו מתוך שיצאת עבודה זרה לידון בעצמה יכול יהו חייבים על שגגת המעשה שלה. תלמוד לומר כאן מעיני ולהלן נאמר מעיני. מה עיני האמור להלן בית דין. אף כאן בית דין. ומה מעיני האמור להלן העלם דבר ועם שגגת המעשה אף מעיני האמור כאן העלם דבר ועם שגגת המעשה.

ז ונעלם דבר לא שתעלם מצוה כלה. כיצד אמרו אין נדה בתורה אין שבת בתורה אין עבודה זרה בתורה

SECTIO IV.

I. Et *si*: Ecce addit primo subjecto; deprehenditur enim, quod dicat; Si adstent juvencus uncti, & juvencus congregationis; juvencus uncti præcedet juvencum congregationis in omnibus suis operationibus.

II. *Congregatio Israel*; Crederem quod de tota congregatione textus loquatur? Dictum est hic; *congregatio*, & dictum est *Num.* XXXV. 24. *Congregatio*; sicut congregatio ibi memorata est Synhedrium, ita pariter congregatio hic commemorata est Synhedrium; aut sicut congregatio ibi dicta est Synhedrium 73. virorum, ita pariter hoc loco Synhedrium 73. virorum. Idcirco dictum est; *Congregatio Israel*; congregatio quæ sit peculiaris in Israel; & quænam est? Synhedrium magnum, quod considebat in conclavi cæsi lapidis.

III. Si ex iis quis fuerit proselytus, aut spurius, aut Nethinæus, aut senex, qui non vidisset filios, crederem, quod tenerentur? Idcirco dictum est hic *congregatio*, & dictum est illic *congregatio*, sicut in congregatione ibi dicta omnes idonei sunt ad docendum, ita pariter in congregatione hoc loco dicta omnes idonei sunt ad docendum.

IV. Si ibi non adesset maximus Synhedrii, aut si unus ex iis diceret; ignoro; aut illis diceret; vos erratis; crederem quod tenerentur? Idcirco dictum est: *Congregatio Israel erraverint*, Donec omnes docuerint.

V. *Erraverint*. Crederem quod tenerentur propter ignorantiam operis? Idcirco dictum est; *Erraverint*, & *abscondita fuerit res*. Ecce non sunt rei nisi propter ignorantiam rei, & errorem operis.

VI. Quoniam exiit Idololatria ad docendum de seipsa, crederem quod tenerentur propter ignorantiam ejus operis? Dictum est hic: *ab oculis*, & ibi dictum est *ab oculis*; sicut oculi ibi dicti designant Synhedrium, ita pariter oculi hoc loco dicti designant Synhedrium; & sicut *ab oculis* eo loco dictum designat ignorantiam rei cum errore operis, ita pariter *ab oculis* hoc loco dictum designat ignorantiam rei cum errore operis.

VII. *Et abscondita fuerit res*; non quod fuerit absconditum totum præceptum. Quomodo? Si dixerint; non est præceptum mulieris menstruatæ in lege, non est præceptum Sabbathi in lege, non est præceptum de Idololatria

in

יכול יהו חייבים תלמוד לומר ונעלם דבר לא שתעלם מצוה כלה.

ח אבל אמרו יש נדה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות לרשות ומרשות היחיד לרשות הרבים פטור. יש עבודה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור. יכול יהו פטורים תלמוד לומר ונעלם דבר לא כל הגוף.

ט מתוך שיצאת עבודה זרה לידון בעצמה יכול יהו חייבים על העלם מצוה כלה תלמוד לומר כאן מעיני ולהלן נאמר מעיני. מה מעיני אמור כאן פרט לכל גוף אף מעיני האמור להלן פרט לכל הגוף.

י הורו בית דין ועשו יכול יהו חייבים תלמוד לומר הקהל ועשו ההוריה תלויה בבית דין והמעשה תלוי בקהל.

יא מצות יהוה לא מצות המלך ולא מצות בית דין. מצות האמורים במשיח הן מצות האמורות כאן. מכל מצות יהוה לא כל מצות יהוה פרט לשמיעת הקול ולבטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו. אשר לא תעשנה ואשמו כשם שנפרעים מן היחיד כך נפרעים מן הצבור.

יב ידעו שהורו וטעו ולא ידעו מה הורו יכול יהו חייבים תלמוד לומר ונודעה החטאת לא שיודעו החוטאים.

יג אשר חטאו והקריבו חטאו שני שבטים מביאין שני פרים. חטאו שלשה מביאין שלשה. או אינו אומר לא חטאו שני יחידים מביאין שני פרים. חטאו שלשה מביאין שלשה תלמוד לומר הקהל הקהל חייב. וכל קהל וקהל חייבין.

יד הכיצד חטאו שני שבטין מביאין שני פרים חטאו שלשה מביאין שלשה ושאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר שאף לו שלא חטאו מביאין על

in lege, crederem quod sacrificio pro peccato tenerentur? Idcirco dictum est: *Et abscondita fuerit res*; Non quod fuerit absconditum totum præceptum.

VIII. Si vero dixerint: Est præceptum in lege de muliere menstruata; at qui congreditur cum ea, quæ observat de die in diem, liber est; est præceptum in lege de Sabbatho, sed qui educit de loco in locum, & de loco privato in publicum, liber est. Est præceptum de Idololatria in lege, sed qui se incurvat coram illa, liber est; Crederem esse liberos? Idcirco dictum est; *& abscondita fuerit res*. Non totum fundamentum præcepti.

IX. Quoniam exiit Idololatria ad docendum de se ipsa, crederem quod rei essent propter ignorantiam totius præcepti? Idcirco dictum est *ab oculis*, & ibi dictum est *ab oculis*; sicut hic, ubi dicitur *ab oculis*, excluditur totum fundamentum præcepti, ita pariter illic ubi dicitur *ab oculis*, excluditur totum fundamentum præcepti.

X. Si docuerit Synhedrium, & fecerit, crederem quod teneretur? Idcirco dictum est: *Congregatio, & fecerint*. Doctrina dependebat ab Synhedrio, & opus a congregatione.

XI. *Ex præceptis Domini*; Non ex præceptis regis, neque ex præceptis Synhedrii. Præcepta, quæ dicta sunt in uncto, hoc loco memorantur. *Ex omnibus præceptis Domini*; non ex omnibus præceptis Domini; Excludit auditionem vocis, & pronunciationem labiorum, & immunditiem sanctuarii & ejus sanctitatum; *Quæ non sunt facienda, & deliquerint*; Sicut ulciscitur de privato, ita pariter ulciscitur de cœtu.

XII. Si scirent, quod docuerint, & erraverint, & nescirent, quid docuerint, crederem, quod tenerentur? Idcirco dictum est: *Et innotuerit peccatum*; Non quod cognoscant peccatores.

XIII. *Quod peccarunt, & offerent*; Si duæ tribus peccassent, afferebant duos juvencos, si tres, tres afferebant; Aut dicam; si duo privati peccassent, afferebant duos juvencos, si tres, tres afferebant: Idcirco dictum est; *Congregatio*; Congregatio tenetur; & omnes & singulæ congregationes tenentur.

XIV. Quomodo? Si duæ tribus peccassent, duos juvencos afferebant, si tres, tres afferebant, & reliquæ tribus, quæ non peccarunt earum causa afferebant juvencum; etenim vel illæ quæ non peccarant, peccatorum causa afferebant; Idcirco dictum est; *Congregatio*. Ad obligandum omnes, & singu-

ידי החוטאין לכך נאמר הקהל לחייב על כל קהל וקהל דברי רבי יהודה.

טו רבי שמעון אומר שבעה שבטים שחטאו מביאין שבעה פרים ובית דין מביאין עליהם פר. שנאמר כאן קהל ולהלן נאמר קהל. מה קהל אמור להלן בית דין אף כאן בית דין.

יו רבי מאיר אומר חטאו שבעה שבטים או רובן ובית דין מביאין עליהם פר כלם פטורים שנאמר כאן קהל ולהלן נאמר קהל מה קהל אמור להלן בית דין אף כאן בית דין.

יז רבי שמעון בן ﭏעזר אומר משמו חטאו ששה והן רובו או שבעה אף על פי שאינן רובו הרי ﭏו חייבין.

פרק ו

א וסמכו זקני יכול זקנים מן השוק תלמוד לומר זקני עדה אי זקני עדה יכול כל הזקנים שבעדה תלמוד לומר העדה המיוחדים שבעדה.

ב וכמה הן וסמכו שנים זקני שנים אין בית דין שקול הרי חמשה דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר וסמכו זקני שנים אין בית דין שקול הרי שלשה.

ג ידיהם ידי כל יחיד ויחיד ידיהם על ראש הפר פר טעון סמיכה ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר פר טעון סמיכה בזקנים אין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה בזקנים. שרבי שמעון אומר כל חטאת צבור שדמה נכנס לפנים טעונה סמיכה.

ד ושחט את הפר לפני יהוה בצפון נאמר כאן פני פרכת ונאמר להלן פני פרכת מה פני פרכת אמור להלן פני פרכת הקדש אף פני פרכת האמור כאן פני פרכת הקדש.

ה ועשה כאשר עשה וכפר מה

gulas congregationes; verba Rabi Jehuda.

XV. Rabi Simeon dicit: Si ſeptem tribus peccaſſent, ſeptem afferebant juvencos, & pro illis Synhedrium afferebat juvencum; Dictum eſt enim hic *congregatio*, & dictum eſt illic *congregatio*; Sicut congregatio ibi dicta loquitur de Synhedrio, ita pariter congregatio hoc loco dicta loquitur de Synhedrio.

XVI. R. Meir dicit; Si peccaſſent ſeptem tribus, aut eorum major pars, ſi pro illis Synhedrium afferret juvencum, omnes erant liberæ; dictum eſt enim hoc loco *congregatio*, pariterque dictum eſt illic *congregatio*; ſicut congregatio ibi dicta loquitur de Synhedrio, ita pariter congregatio hoc loco dicta loquitur de Synhedrio.

XVII. Rabi Simeon ben Elieſer dicit ſuo nomine; Si ſex peccaſſent, & illæ eſſent major pars, aut ſeptem, vel ſi non eſſent major pars, tenentur.

CAPUT VI.

I. ET *imponent ſeniores*. Crederem ſenes de foro? Idcirco dictum eſt; *Seniores congregationis*; Si *ſeniores congregationis*, crederem omnes ſeniores congregationis? Idcirco dictum eſt; *Congregationis*: Optimates congregationis.

II. Et quot ſunt? *Et imponent*: Ecce duo; *Seniores*; Ecce duo; Non ſtatuebatur Synhedrium æquilibratum; Ecce quinque. Verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; *Et imponent ſeniores*; duo; non conſtituebatur Synhedrium æquilibratum; Ecce tres.

III. *Manus ſuas*. Manus ſingulorum; *Manus ſuas ſuper caput juvenci*. Juvencus requirebat impoſitionem manuum, at hirci Idololatriæ non requirebant impoſitionem manuum; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; Juvencus requirebat impoſitionem manuum faciendam a ſenioribus, at hirci Idololatriæ non requirebant impoſitionem manuum faciendam a ſenioribus; etenim dicit R. Simeon; Omne ſacrificium pro peccato cœtus, cujus ſanguis inferebatur, requirebat impoſitionem manuum.

IV. *Et mactabit juvencum coram Domino*; in aquilone. Dictum eſt hic *ante velum*, & dictum eſt ibi *ante velum*, ſicut ibi intelligitur ante velum ſanctuarii, ita pariter hoc loco ante velum ſanctuarii.

V. *Et faciet*, *ſicut fecit*, *& expiabit*. Cur dictum eſt? Ad duplicandum ad-

תלמוד לומר לכפול את ההזות וללמד שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה כלום. יכול אף מתן שבע שאם חיסר אחת מהן לא עשה כלום שכן מתן שבע מעכבות בכל מקום. ומנין למתן ארבע אם חיסר אחת מהן לא עשה כלום תלמוד לומר וכן יעשה.

ו ועשה לפר לרבות פר יום הכפורים כאשר עשה לפר לרבות פר כהן משיח. החטאת לרבות שעירי עבודה זרה. או יכול שאני מרבה את שעירי רגלים. תלמוד לומר לו החטאת. מה ראית לרבות שעירי עבודה זרה ולהוציא שעירי רגלים. אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני שעירי עבודה זרה שהן באין על עבירת מצוה ידועה. ומוציא שעירי רגלים שאין באין על עבירת מצוה ידועה.

ז וכפר עליהם אף על פי שלא סמכו. ונסלח להם אף על פי שלא נתן בשירי הדם. מה ראית להכשיר בסמיכה ובשירי הדם. ולפסול בהזית. אחר שריבה הכתוב מיעט. מפני מה אני מכשיר בסמיכה ובשירי הדם שאין מעכבין את הכפרה. ופוסל אני בהזית שהן מעכבות את הכפרה.

ח והוציא את הפר ט מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות. ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון. הא מיכן את אומר פר משיח ופר עדה עומדים. פר משיח קודם לפר עדה בכל מעשיו.

ט יכול אף שעירי עבודה זרה יקדמוהו ודין הוא אם פר יחיד קודמו. פר ושעיר לא יקדמוהו תלמוד לומר פר. פר ראשון ואין שעירי עבודה זרה ראשונים.

י או אינו אומר לא פר ישרף ואין שעירי עבודה זרה נשרפין תלמוד לומר חטאת הקהל בנין אב לכל חטאות הקהל שישרפו.

יא והלא שעירי רגלים שהן חטאות הקהל יכול ישרפו תלמוד לומר הוא. ומה ראית לרבות שעירי עבודה זרה

adſperſiones; & ad docendum, quod ſi una ex adſperſionibus defuiſſet, nihil prodeſſet; Crederem vel in ſeptem adſperſionibus ſi una defuiſſet, nihil prodeſſe, quoniam ſemper ſeptem adſperſiones inter ſe impediebant? Et unde probatur vel in quatuor adſperſionibus ſi una defuiſſet, nihil profuiſſe? Ex eo quod dictum eſt: *& ſic faciet*.

V. *Et faciet juvenco*; Ad includendum juvencum diei expiationum: *Sicut fecit juvenco*; Ad includendum juvencum ſacerdotis uncti: *Sacrificii pro peccato*; ad includendum hircos Idololatriæ; & ad excludendum hircos feſtorum. Aut crederem poſſe etiam includere hircos feſtorum? Idcirco dictum eſt: *Illi ſacrificium pro peccato*. Quid vidiſti ut includeres hircos Idololatriæ, & excluderes hircos feſtorum? Poſtquam incluſit textus, excludit; Includam hircos Idololatriæ, qui adducuntur propter peccatum præcepti cogniti, & excludam hircos feſtorum, qui non adducuntur propter peccatum præcepti cogniti.

VII. *Et expiabit pro illis*; Quamvis non impoſuerint manus. *Et remittetur eis*; Quamvis non effuderit reliquias ſanguinis. Quid vidiſti ut probares in impoſitione manuum, & in reliquiis ſanguinis, & reprobares in adſperſionibus? Poſtquam incluſit textus excludit. Cur ego probavi in impoſitione manuum, & in reliquiis ſanguinis? Quia non impediunt expiationem; & reprobavi in adſperſionibus, quia impediunt expiationem.

VIII. *Et educet juvencum extra caſtra*. Extra tria caſtra. *Et comburet illum, ſicut combuſſit juvencum primum*: Hinc tu dicis: Si adſtent juvencus uncti, & juvencus congregationis, juvencus uncti præcedit juvencum congregationis in omnibus ſuis operationibus.

IX. Crederem, vel hircos Idololatriæ præceſſiſſe? Et probari poteſt argumento; Si juvencus, qui ſolus eſt, præcedit, juvencus & hircus non præcedent? Idcirco dictum eſt; *Juvencus; juvencus primus*; at hirci Idololatriæ non ſunt primi.

X. Aut non dicit, niſi quod juvencus combureretur; at hirci Idololatriæ non comburerentur; Idcirco dictum eſt; *Sacrificium pro peccato congregationis*. Conſtitutio principii, quod omnia ſacrificia pro peccato congregationis ſint comburenda.

XI. Crederem hircos feſtorum, qui erant ſacrificia pro peccato congregationis, fuiſſe comburendos? Idcirco dictum eſt; *illum*. Quid vidiſti ut inclu-

de-

ולהוציא שעירי רגלים אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני את שעירי עבודה זרה שהן באין על עבירת מצוה ידועה. ומוציא שעירי רגלים שאין באין על עבירת מצוה ידועה.

יב. והלא פר יום הכפורים אינו בא אלא על עבירת מצוה ידועה וטעון שריפה. מה זה מיוחד שדמו נכנס לפנים יצאו אלו שאין דמן נכנס לפנים. חטאת שיהו כל מעשיה לשם חטאת הוא פרט לששרפו שלא לשמו.

פרשה ה

א אשר נשיא יחטא אמר רבן יוחנן בן זכאי אשרי הדור שהנשיא שלו מביא חטאת על שגגתו. אם על שגגתו מביא חטאת צריך לומר מהו על זדונו אם נשיא שלו מביא חטאת צריך לומר מהו הדיוט נשיא יכול נשיא שבטים כנחשון תלמוד לומר ועשה אחת מכל מצות יהוה אלהיו ולהלן הוא אומר למען ילמד ליראה את יהוה אלהיו מה אמור להלן נשיא שאין על גבי ואלא יהוה אלהיו אף נשיא האמור כאן שאין על גביו אלא יהוה אלהיו.

ב נשיא יחטא מה תלמוד לומר שיכול יביא על הקודמות ודין הוא ומה אם משיח שמביא חטאתו משעבר. אין מביא על הקודמות. נשיא שאין מביא חטאתו משעבר אינו דין שלא יביא על הקודמות. לא אם אמרת במשיח שאין הביא על שגגת מעשה תאמר בנשיא שמביא על שגגת מעשה הואיל והוא מביא על שגגת מעשה יביא על הקודמות תלמוד לומר יחטא. לכשיחטא והוא נשיא ולא כשיחטא ועוד יהו הדיוט.

deres hircos Idololatriæ, &c excluderes hircos festorum? Postquam inclusit textus, excludit. Includam ego hircos Idololatriæ, qui afferuntur propter peccatum præcepti cogniti, & excludam hircos festorum, qui non afferuntur propter peccatum præcepti cogniti.

XII. Atqui est juvencus diei expiationum, qui licet non adducatur propter peccatum præcepti cogniti, tamen erat comburendus; Sicut iste erat pecularis, cujus sanguis inferebatur; excluduntur isti, quorum sanguis non inferebatur. *Sacrificium pro peccato*; ut ejus omnes operationes fiant nomine sacrificii pro peccato: *Illud*; excludit, quod sine suo nomine esset combustum.

SECTIO V.

I. Q*Uum princeps peccaverit*. Dicit R. Jochanan ben Zaccai; Beatum seculum, cujus princeps adducebat sacrificium pro peccato propter suum errorem; si ejus princeps affert sacrificium pro peccato propter suum errorem, dicendum erit, quid faciet propter suam contumaciam? Si ejus princeps affert sacrificium pro peccato, dicendum erit, quid faciet idiota? *Princeps*, crederem principem tribuum, sicut erat Nachsion? Idcirco dictum est: *Et fecerit unum ex omnibus præceptis Domini Dei sui*: Et dictum est Deut. XVII. 19. *Ut discat timere Dominum Deum suum*. Sicut ibi dicitur de principe, cui nemo sit superior, nisi Dominus Deus suus, ita pariter hoc loco dicitur de principe, cui nemo sit superior nisi Dominus Deus suus.

II. *Princeps peccaverit*: Cur dictum est? Crederem quod afferret pro peccatis, quæ suam electionem præcessissent? Et est argumentum. Si unctus, qui afferebat sacrificium pro peccato suo post suam abdicationem, non afferebat pro peccatis, quæ præcessissent suam inaugurationem, princeps qui non afferebat sacrificium pro peccato suo post suam abdicationem, non erit æquum ut non afferret pro peccatis quæ suam electionem præcessissent? Minime; si dixisti de uncto, qui non afferebat propter errorem actionis, dices de principe, qui affert propter errorem actionis? Quoniam affert propter errorem actionis, afferet quoque pro peccatis, quæ suam electionem processerunt. Idcirco dictum est; *Peccaverit*. Quando peccaverit, & fuerit princeps; non autem quando peccaverit, & fuerit idiota.

ג רבי שמעון אומר אם נודע לו עד שלא נתמנה ואחר כך נתמנה חייב אם משנתמנה פטור. נשיא יכול גזרה תלמוד לומר יחטא כשיחטא.

ד ועשה אחת לחייב על כל אחת ואחת כיצד חלב וחלב משם אחד בשנים העלמות או משני שמות בהיעלם אחד חייב שני חטאות חלב ודם בין בהיעלם אחד בין בשני העלמות חייב חטאות.

ה סקילה וסקילה משם אחד בשני עלמות או משני שמות בהיעלם אחד חייב שני חטאות סקילה ושריפה בין בהיעלם אחד בין בשני העלמות חייב שתי חטאות.

ו מצות יהוה ולא מצות המלך ולא מצות בית דין מצות האמורות במשיח מצות האמורות בעדה הן מצות האמורות כאן מכל מצות יהוה ולא כל מצות יהוה פרט לשמיעת הקול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו אשר לא תעשינה בשגגה מלמד שמביא על שגגת מעשה ואשם מלמד שמביא אשם תלוי.

ז והלא דין הוא ומה אם היחיד שאין מביא על הודעו זכר מביא אשם תלוי. נשיא שמביא על הודעו זכר אינו דין שיביא אשם תלוי. משיח יוכיח שמביא על הודעו זכר ואין מביא אשם תלוי.

ח ואף אתה ל תתמה על הנשיא שאף על פי שמביא על הודעו זכר לא יביא אשם תלוי.

ט דין אחר יחיד מוצא מכלל ציבור ונשיא מוצא מכלל ציבור מה יחיד מביא אשם תלוי אף נשיא מביא אשם תלוי.

י או כלך לדרך זו משיח מוצא מכלל

III. R. Simeon dicit: Si innotuerit peccatum, priusquam præficiatur regno, & deinde regno præficiatur, tenetur; si postquam regno præfectus sit, liber est. *Princeps;* crederem ex decreto? Idcirco dictum est; *Peccaverit;* quando peccaverit.

IV. *Et feceris unum;* Ut teneatur pro singulis. Quomodo? Si comedat adipem, & adipem unius qualitatis in duabus ignorantiis, aut duarum qualitatum in una ignorantia, tenetur duobus sacrificiis pro peccato; Si comedat adipem, & sanguinem tam in una ignorantia, quam in duabus ignorantiis, tenetur duobus sacrificiis pro peccato.

V. Si pœna fuerit ut bis lapidetur, propter unum titulum in duabus ignorantiis, aut propter duos titulos in una ignorantia tenetur duobus sacrificiis pro peccato; Si pœna fuerit ut lapidetur, & comburatur, tam in una, quam in duabus ignorantiis, tenetur duobus sacrificiis pro peccato.

VI. *Præceptis Domini;* Non præceptis regis, neque præceptis Synhedrii; Præcepta quæ dicta sunt de uncto, & præcepta, quæ dicta sunt de congregatione, sunt ea, quæ hic memorantur. *Ex omnibus præceptis Domini;* Non autem omnia præcepta Domini; excludit auditionem vocis, & pronunciationem labiorum, & immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum. *Quæ non sunt facienda per errorem;* Docemur, quod afferret propter errorem actionis; *Et deliquerit.* Docemur, quod afferret sacrificium pro delicto dubio.

VII. At est argumentum; Si privatus, qui non afferebat, quando innotuerat, masculum, afferebat sacrificium pro delicto dubio; princeps qui afferebat, quando innotuerat, masculum, non erit æquum, ut afferret sacrificium pro delicto dubio? Unctus probet, qui licet afferret, quando innotuerat, masculum, tamen non afferebat sacrificium pro delicto dubio.

VIII. Tu quoque ne mireris de principe, qui licet afferret, quando innotuerat, masculum, tamen non afferebat sacrificium pro delicto dubio. Idcirco dictum est; *& deliquerit.* Docemur, quod afferret sacrificium pro delicto dubio.

IX. Aliud argumentum. Privatus eductus est de genere cœtus, & princeps eductus est de genere cœtus; sicut privatus afferebat sacrificium pro delicto dubio, ita pariter princeps afferet sacrificium pro delicto dubio.

X. Aut hoc modo: Unctus eductus est

ציבור ונשיא מוצא מכלל ציבור מה משיח אין מביא אשם תלוי אף נשיא יביא אשם תלוי.

יא נראה למי דומה דנין מי שמביא על שגגת מעשה ממי שמביא על שגגת מעשה. ולא יוכיח משיח שאין מביא על שגגת מעשה. או כלך לדרך זו דנין מי שמביא על הודעו זכר. ממי שמביא על הודעו זכר. ולא יוכיח יחיד שאין הודעו זכר תלמוד לומר ואשם. מלמד שמביא אשם תלוי.

פרק ז

א הודע לו ולא שאמרו לו אחרים אין לי אלא שאמרה לו שפחה מנין אפילו אמרה לו אשה. אוציא את שאמרה לו אשה שאין אשה כשרה לעדות מנין אפילו אמרו לו קרובים. אוציא את שאמרו לו קרובים שאין כשרים להעיד בו מנין אפילו אמר לו עד אחד אוציא את שאמר לו עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה מנין אפילו אמרו לו שנים תלמוד לומר הודע לו ולא שיודיעוהו אחרים.

ב יכול אף על פי שאינו מכחיש תלמוד לומר או הודע אליו והביא. אביא את שאמרו לו שנים שכן מחייבים אותו מיתה מנין אפילו אמר לו עד אחד אפילו את שאמר לו עד אחד שכן מחייבו שבועה. מנין אפילו אמרו לו שנים קרובים אביא את שאמרו לו קרובים שכן כשרים להעיד במקום אחר. מנין אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו.

ג אמר רבי מאיר אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל. אמר לו רבי יהודה היאך אומרים לו עמוד והתודה והוא אומר לא חטאתי אמר רבי שמעון אם אמר מזיד אני פטור.

est de genere cœtus, & princeps eductus est de genere cœtus; sicut unctus non afferebat sacrificium pro delicto dubio, ita pariter princeps non afferebat sacrificium pro delicto dubio.

XI. Videamus cuinam sit similius: Explicetur is, qui affert propter errorem actionis, ab eo, qui affert propter errorem actionis; & non probet unctus, qui non afferebat propter errorem actionis. Aut hoc modo; Explicetur is, qui afferebat, quando innotuerat, masculum, ab eo, qui afferebat, quando innotuerat, masculum, & non probet privatus, qui non afferebat, quando innotuerat, masculum: Idcirco dictum est; *& deliquerit*: Docemur, quod afferret sacrificium pro delicto dubio.

CAPUT VII.

I. ET *cognitum fuerit illi*; Non quod alii dixerint; Non probo nisi quod dixerit ancilla; unde probatur, vel si dixerit mulier? Excludam, si dixerit illi mulier; quia mulier non est idonea ad testificandum; unde probatur vel si dixerint propinqui? Excludam propinquos, qui non sunt idonei ad testificandum pro illo; Unde probatur, vel si illi dixerit unus testis? Excludam, vel si dixerit illi unus testis, qui non potest illum obligare nisi ad juramentum; Unde probatur, vel si illi dixerint duo testes? Ex eo quod dictum est; *Et cognitum fuerit illi*. Non quod alii significaverint.

II. Crederem vel si non contradiceret? Idcirco dictum est; *Aut cognitum fuerit illi, & offeret*; Includam, si duo illi dixerint, quia possunt reum facere mortis; unde probatur, vel si illi dixerit unus testis? vel si dixerit unus testis, quia potest illum obligare ad juramentum; Unde probatur, vel si illi dixerint duo propinqui? Includam, vel si dixerint illi propinqui, quia sunt legitimi ad testificandum in loco alio: Unde probatur, vel si illi dixerit mulier? Vel si illi dixerit ancilla? Ex eo quod dictum est; *Et cognitum fuerit illi peccatum suum, quod peccavit, & afferet sacrificium suum*.

III. Dicit R. Meir; Si duo possunt illum adducere ad mortem, quæ est gravis, non poterunt adducere ad sacrificium, quod est leve? Respondit illi R. Jehuda; Quomodo illi dicemus? Surge & confitere, quando dicat, non peccavi. Dicit Rabi Simeon; Si dicat: ex contumacia feci, liber est (a sacrificio pro peccato.)

IV. R.

ד רבי מאיר אומר אם אמר מתחלה מזיד אני שומעים לו. אבל אם היה דן עמהם כל היום ולבסוף אמר מזיד אני אין שומעים לו.

ה כיוצא בו אמר רבי מאיר אמרו לו נזיר אתה ואמר תנאי היה בלבי שומעים לו. אבל אם היה מונע כל היום ובאחרונה אמר תנאי היה בלבי אין שומעים לו.

ו אשר חטא בה מה תלמוד לומר מנין אתה אומר אשתו נדה ואחותו עמו בבית שגג באחת מהן ואין ידוע באיזו מהם שגג. שבת ויום הכפורים ועשה מלאכה בין השמשות באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם עשה. חלב ונותר לפניו ואכל אחד מהם ואין ידוע איזהו מהם אכל. רבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר.

ז אמר לו רבי אליעזר מה נפשך אשתו נדה בעל חייב. אחותו בעל חייב. שבת חילל חייב. יום הכפורים חילל חייב. חלב אכל חייב. נותר אכל חייב. אמר לו רבי יהושע אשר חטא בה לימוד שאין חייב עד שתתודע לו חטאתו.

ח אמר רבי יוסי לא נחלקו על העושה מלאכות שפטור שאני אומר מקצתה עשה היום ומלצתה עשה למחר. על מה נחלקו על העושה בתוך היום שאין יודע אם בשבת עשה אם ביום הכיפורים עשה. או על העושה מלאכה ואין יודע מעין איזו מלאכה עשה. רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה פוטר היה רבי יהושע אף משום אשם תלוי.

ט רבי ישמעאל ורבי שמעון שזורי אומר לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב. על מה נחלקו על דבר שהוא משום שני שמות. שרבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר. ורבי יהודה אומר אף על דבר שהוא משום שם אחד היה רבי יהושע פוטרו.

י כיצד שתי נשיו נדות ושתי אחיותיו עמו בבית נתכון לבוא על זו ובא על זו. תאנים וענבים לפניו נתכון ללקוט תאנים וליקט ענבים. ענבים וליקט תאנים.

IV. R. Meir dicit: Si dicat a principio; ex contumacia ego feci; illi fides habetur; verum ſi diſputet cum illis toto die, & in fine dicat; ex contumacia ego feci; fides illi non habetur.

V. Huic ſimile dixit R. Meir; ſi dixerint illi; Nazyræus tu es; & respondeat; pactio erat in corde meo; fides illi habetur; verum ſi denegaret toto die; & in fine diceret; pactio erat in corde meo; fides illi non habetur.

VI. *Quod peccavit in eo*. Cur dictum eſt? unde tu dicis; Si ſint cum eo uxor menſtruata, & ejus ſoror in domo, & cum una ex iis erravit, & neſciat, cum qua erraverit; Si fuerit Sabbathum, & dies expiationum, & fecerit opus inter ſoles, & ignoret in quo die ex iis fecerit; ſi adſint in in ejus conſpectu adeps & reſiduum, & comedat unum ex iis, & ignorat, quidnam ex iis comederit: R. Elieſer obligat ad ſacrificium pro peccato; & R. Jehoſua abſolvit.

VII. Dixit illi R. Elieſer: Per ſe ipſum; Si congreſſus ſit cum muliere menſtruata, reus eſt, ſi cum ſorore ſua, reus eſt; Si profanaverit Sabbathum, reus eſt, ſi diem expiationum profanaverit, reus eſt; ſi adipem commederit, reus eſt, ſi reſiduum comederit, reus eſt. Dixit illi R. Jehoſua; *Quod peccavit in eo*; Docetur, quod non teneatur, donec illi innotuerit peccatum ſuum.

VIII. Dicit R. Joſe, non diſſenſerunt de faciente opera, quod ſit liber; quando poſſim dicere, quod partem operis fecerit hodie, & partem fecerit die craſtino; De quo diſſenſerunt? de eo, qui fecerit ipſo die, & ignoret, utrum fecerit in Sabbatho, an die expiationum; aut de eo qui fecerit opus & neſciat, quænam ſit ſpecies operis; R. Elieſer obligat ad ſacrificium pro peccato, & R. Jehoſua abſolvit. Dicit R. Jehuda; abſolvit etiam R. Jehoſua a ſacrificio pro delicto dubio.

IX. R. Iſmael, & R. Simeon Sciezori dicit; non diſſeſerunt, de re, quæ eſt unius nominis, quin teneatur; de quo igitur diſſenſerunt? de re, quæ eſt duorum nominum? Nam R. Elieſer obligat ad ſacrificium pro peccato, & R. Jehoſua abſolvit; & R. Jehuda dicit; quamvis res ſit unius nominis, R. Jehoſua illum abſolvit.

X. Quomodo? Si adſint duæ uxores menſtruatæ, & duæ ejus ſorores cum eo, ſi in animo habuerit congredi cum altera, & congreſſus ſit cum altera; ſi ſint in ejus conſpectu ficus, & uvæ, & in-

שחורות וליקט לבנות . לבנות וליקט שחורות . רבי אליעזר מחייב חטאת . ורבי יהושע פוטר. תמיה אני אם פוטר בה רבי יהושע אם כן למה נאמר אשר חטא בה פרט למתעסק.

פרשה ו

א והביא אף לאחר יום הכיפורים. קרבנו בקרבנו הוא יוצא ואין יוצא בקרבן אביו.

ב יכול לא יצא בקרבן אביו שהפריש מן הקלה לחמורה . ומן החמורה לקלה. אבל יוצא בקרבן אביו שהפריש מן הקלה לקלה. ומן החמורה לחמורה תלמוד לומר קרבנו . בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו.

ג יכול לא בקרבן אביו בבהמה שהפריש מן הקלה לחמורה. ומן החמורה לקלה . ומן החמורה לחמורה. ומן הקלה לקלה. שכן אין מגלח על בהמת נזירות אביו. אבל יוצא בקרבן אביו במעות שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן הקלה לקלה ומן החמורה לחמורה . שכן הוא מגלח על מעות אביו בזמן שהם סתומים ולא בזמן שהם מפורשים תלמוד לומר קרבנו . בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו.

ד יכול לא יצא בקרבן אביו אבל יוצא בקרבן עצמו תלמוד לומר על חטאתו. עד שיהא קרבנו לשם חטאתו.

ה יכול לא יצא בקרבן עצמו בבהמה שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן הקלה לקלה ומן החמורה לחמורה שכן אם הפריש בהמה לחלב והביא לדם . לדם והביא לחלב . הרי זה לא מעל ולא כיפר . אבל יוצא בקרבן עצמו במעות שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן החמורה לחמורה

& intendерit colligere ficus, & collegerit uvas, uvas, & collegerit ficus, ficus nigras, & collegerit albus, albas & collegerit nigras. R. Eliefer obligat ad facrificium pro peccato, & R. Jehofua abfolvit: Ego miror, fi in hoc abfolvat R. Jehofua; fi ita eft; cur dictum eft; *Quod peccavit in eo?* Excludit illum, qui ad aliud intenderit.

SECTIO VI.

I. **E**T *afferet*; vel poft diem expiationum; *facrificium fuum*; facrificio fuo fatisfacit, at non fatisfacit facrificio patris fui.

II. Crederem, quod non fatisfaciat facrificio patris fui, quod feparaffet a peccato levi pro gravi, & a gravi pro levi, fed fatisfaceret facrificio patris fui, quod feparaffet a peccato levi pro levi, & a gravi pro gravi? Idcirco dictum eft; *facrificium fuum*; facrificio fuo fatisfacit, at non fatisfacit facrificio patris fui.

III. Crederem, quod non fatisfaceret facrificio patris fui ex animali, quod feparaffet a peccato levi pro gravi, & a gravi pro levi, & a gravi pro gravi, & a levi pro levi; quia pariter non poterat tonderi animali, quod voverat ejus pater pro Nazyræatu; Sed poffet fatisfacere facrificio fui patris, nummis, quos feparaffet a peccato levi ad grave, & a gravi ad leve, & a levi ad leve, & a gravi ad grave, quia poterat tonderi fuper nummis patris fui, quo tempore non effent definiti, non autem quando effent definiti? Idcirco dictum eft; *facrificium fuum*. Sacrificio fuo fatisfacit, at non poteft fatisfacere facrificio patris fui.

IV. Crederem, quod non fatisfaceret facrificio patris fui, at poffet fatisfacere alio facrificio fuipfius? Idcirco dictum eft; *propter facrificium pro peccato fuo*; donec facrificium fit nomine peccati fui.

V. Crederem, quod non fatisfaceret fuo facrificio ex animali, quod feparaffet a peccato levi ad grave, & a gravi ad leve, & a levi ad leve, & a gravi ad grave; quia fi feparaffet animal, eo quod comediffet adipem, & adduceret pro fanguine; fi pro fanguine, & adduceret pro adipe, in hoc non fit prævaricatio, neque expiat, fed fatisfaciet facrificio fuipfius nummis, quos feparavit a peccato levi ad grave, & gravi ad leve, & a gravi ad grave, & a levi ad leve, quia fi feparaffet pro adipe, & adduceret pro fan-

ומן הקלה לקלה שכן אם הפריש לחלב
והביא לדם לדם והביא לחלב הרי זה מעל
וכיפר. תלמוד לומר קרבנו על חטאתו.
עד שיהא קרבנו לשום חטאתו.

ו שעיר ולא שעירת עזים ולא חילופין
והלא דין הוא ומה אם היחיד שלא שוה
קרבנו על כל המצות לקרבן יום הכיפורים
שוה קרבנו על כל המצות לקרבן מצות
יחידית. נשיא ששוה קרבנו על כל המצות
לקרבן יום הכיפורים. אינו דין שישוה
קרבנו על כל המצות לקרבן מצות יחידית
משיח יוכיח ששוה קרבנו לקרבן יום
הכיפורים ולא שוה קרבנו על כל המצות
לקרבן מצות יחידית.

ז לא אם אמרת במשיח שאין מביא
זה וזה מן הצאן תאמר בנשיא שמביא
זה וזה מן הצאן הואיל ומביא זה וזה מן
הצאן ושוה קרבנו על כל המצות לקרבן
מצות יחידית. תלמוד לומר שעיר ולא
שעירת עזים ולא חילופין זכר ולא נקבה
תמים ולא בעל מום.

ח וסמך ידו על ראש השעיר [לרבות
שעיר נחשון לסמיכה דברי רבי יהודה.
רבי שמעון אומר לרבות שעירי עבודה
זרה לסמיכה שהיה רבי שמעון אומר כל
חטאת צבור שדמה נכנס לפנים טעון
סמיכה.

ט ושחט אותו ולא תמורתו. כשהוא
אומר למטה ושחט אותה ולא חילופה.
ולא ולדה. ולא תמורתה. מיכן היה רבי
שמעון אומר חמש חטאות הן מיתות.
ולד חטאת. ותמורת חטאת. וחטאת
שמתו בעליה. ושכיפרו בעליה. ושעברה
שנתה. אי אתה יכול לומר ולד חטאת
בציבור שאין הצבור מביא נקיבה. ואין
תמורת חטאת בציבור שאין הצבור ממירין.
ולא חטאת שמתו בעליה שאין ציבור
מתים שיכפרו בעלים ושעברה שנתה יכול

sanguine, si pro sangnine, & adduceret pro adipe, ecce in hoc fieri poterat prævaricatio, & expiabat. Idcirco dictum est; *sacrificium suum, propter sacrificium pro peccato suo*. Donec sit sacrificium suum nomine peccati sui.

VI. *Hædum*; non capellam caprarum, neque commutatum. At est argumentum: Si in privato, cujus sacrificium pro omnibus præceptis non est æquale sacrificio suo diei expiationum, est æquale sacrificium suum pro omnibus præceptis sacrificio suo pro præcepto particulari Idololatriæ, in principe cujus sacrificium pro omnibus præceptis est æquale sacrificio suo diei expiationum, non erit æquum, ut sacrificium suum pro omnibus præceptis sit æquale sacrificio pro præcepto particulari? Unctus probet, cujus sacrificium est æquale sacrificio diei expiationum, at non est æquale sacrificium suum pro omnibus præceptis sacrificio pro præcepto particulari.

VII. Minime; si dixisti de uncto, qui non affert neque hoc neque illud de ovibus, dices de principe, qui affert utrumque de ovibus? Quoniam affert utrumque de ovibus; erit æquale sacrificium suum pro omnibus præceptis sacrificio pro præcepto particulari. Idcirco dictum est; *hædum*, & non capellam caprarum, neque commutatum; *masculum*; non fœminam; *perfectum*; non vitiatum.

VIII. *Et imponet manum suam*; super caput hirci; ad includendum hœdum Nachscion, quod illi essent manus imponendæ; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; ad includendum hircos Idololatriæ, quod illis essent manus imponendæ; R. Simeon dicit; Omne sacrificium, cujus sanguis inferebatur, requirebat impositionem manuum.

IX. *Et mactabit illum*; non ejus commutatum; Quando infra dicit; *& mactabit illum*; non ejus commutationem, neque ejus partum, neque ejus commutatum: Hinc R. Simeon dicebat; Quinque sacrificia pro peccato, moriebantur; partus sacrificii pro peccato, & commutatum sacrificii pro peccato, & sacrificium pro peccato, cujus mortui sint ejus domini, & cujus domini expiati sint, & cujus annus præterierit; Tu non potes dicere, quod sit partus sacrificii pro peccato in cœtu, quia cœtus non afferebar fœminam neque commutatum sacrificii pro peccato in cœtu, quia cœtus non commutabat; neque sacrificium pro peccato, cujus domini sint mortui, quia cœ-

יהו מתות בציבור . אמרת לאו . ילמדו סתומות ממפורשות . מה מפורשות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ביחיד דברים אמורים ולא בצבור אף שכיפרו בעלים ושעברה שנתה ביחיד דברים אמורים ולא בציבור.

י ושחט אותו במקום אשר ישחט העולה היכן עולה נשחטת בצפון אף זה בצפון . וכי מיכאן אני למד . והלא כבר נאמר במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת לפני יהוה . ולמה יצא מעתה לקובעו שאם לא נשחט בצפון פסול.

יא אתה האומר לכך יצא או לא יצא אלא ללמד שאין טעון צפון . תלמוד לומר במקום אשר ישחט . אין לי אלא זו בלבד מנין לרבות כל חטאות תלמוד לומר ושחט את החטאת במקום אשר ישחט את העולה לרבות כל החטאות שלא תהא שחיטתה אלא בצפון.

פרק ח

א או אינו מביא אלא כיוצא בזה מה זה מיוחד חטאת זכר קבוע מכפר ובא מן הצאז. ובא על חטא ידוע אף אני איני מרבה אלא את כיוצא בו ואת מה אני מרבה את שעירי עבודה זרה שהם חטאת זכרים קבועים ומכפרים ובאים מן הצאן. ובאים על חטא ידוע או פרים הנשרפים שהן חטאת זכרים קבועין מכפרין ובאין על חטא ידוע. אבל אינן באין מן הצאן או שעירי רגלים שהן חטאת זכרים קבועין מכפרין ובאין מן הצאן אבל אינן באין על חטא ידוע שקל הוא שיבאו כולן.

ב וכשהוא אומר תשחט לרבות חטאת עבודה זרה שהיא חטאת קבועה

cœtus non moritur; cujus expiati sint domini, & cujus annus præterierit, crederem mori debuisse in cœtu? Dixisti? Minime; explicentur occulta a a manifestis; sicut manifesta sunt partus sacrificii pro peccato, & commutatum sacrificii pro peccato, & sacrificium pro peccato, cujus mortui sint domini, de privato non de cœtu dicuntur, ita pariter, cujus domini expiati sunt, & cujus annus præterierit; de privato non de cœtu dicuntur.

X. *Et mactabit illum in loco, quo mactaverit holocaustum*. Ubi mactabatur holocaustum? In aquilone, ita hoc pariter in aquilone. Quid? Num ex hoc loco percipio? Nonne jam dictum est *Levit.* VI. 25. *In loco quo mactabitur holocaustum, mactabitur sacrificium pro peccato coram Domino*. Cur igitur exiit? Ad statuendum, si non fuerit mactatum in aqnilone, fuisse profanatum.

XI. Tu dicis quod ea de causa exierit, aut non exiit nisi ad docendum, quod non requireret aquilonem? Idcirco dictum est. *In loco quo mactaverit*. Non probo nisi, de hoc duntaxat, de reliquis omnibus sacrificiis pro peccato unde probatur? Ex eo quod dictum est *Et mactabit sacrificium pro peccato in loco quo mactabit holocaustum*. Ad includendum omnia sacrificia pro peccato, quod mactanda non fuissent nisi in aquilone.

CAPUT VIII.

I. AUT non includam nisi his similia; Sicut hoc est peculiare sacrificium pro peccato masculum stabile, expians, & adducitur ex ovibus, & affertur pro peccato cognito; ita pariter ego non includam nisi his similia; & quænam ego includam? Hircos Idololatriæ, qui erant sacrificium pro peccato masculi, stabiles, & expiantes, & afferebantur ex ovibus, & afferebantur pro peccato cognito; Aut juvencos comburendos, qui erant sacrificium pro peccato, masculi, stabiles, expiantes, & afferebantur pro peccato cognito, at non adducebantur ex ovibus; Aut hircos festorum, qui erant sacrificium pro peccato masculi, stabiles, expiantes, & adducebantur ex ovibus; sed non afferebantur pro peccato cognito; Probabile est hæc omnia esse includenda.

II. Et quando dicit: *mactabitur*; Ad includendum sacrificium Idololatriæ, quod erat sacrificium pro peccato sta-

מכפרת ובאה מן הצאן ובאה על חטא ידוע אבל אינה באה זכר או שעיר יום הכפורים שהוא חטאת זכר קבוע מכפר ובא מן הצאן אבל אינו בא על חטא ידוע שקל הוא שיבואו שתיהן.

ג כשהוא אומר תשחט לרבות חטאת מטמא מקדש שהיא חטאת מכפרת ובאה מן הצאן ובאה על חטא ידוע. אבל אינה באה זכר ואינה באה קבועה או חטאת נזיר שהיא חטאת קבועה וטכפרת ובאה מן הצאן אבל אינה באה זכר ואינה באה על חטא ידוע שקל הוא שיביאו שניהם כשהוא אומר תשחט לרבות חטאת מצורע שאינה חטאת קבועה ולא מכפרת.

ד אחר שריבינו דברים שהם כיוצא בו ודברים שאינן כיוצא בו ולמה יצאת מעתה לקובעו שאם לא נשחט בצפון פסול.

ה יכול זה בלבד אם לא נשחט בצפון יהא פסול. אבל כל שאר חטאות מצוה לשוחטם בצפון ואם לא נשחטו בצפון יהיו כשרות. תלמוד לומר ושחט את החטאת במקום העולה בנין אב לכל חטאות שאם לא נשחטו בצפון יהו פסולות.

ו חטאת שיהו כל מעשיו לשום חטאת. פרט לששחטו שלא לשמו.

פרק ט

א באצבעו ולקח שיקבל בימין באצבעו ונתן שיתן בימין. אמר רבי שמעון וכי נאמר בו יד הואיל ולא נאמר בו יד קיבל בשמאל כשר ונתן על קרנות מזבח העולה ולא על קרנות מזבח הפנימי. והלא דין הוא משיח מוצא מכלל יחיד. ונשיא מכלל יחיד. מה משיח דם חטאתו נכנס לפנים אף נשיא יהא דם

stabile, expians, & adducebatur ex ovibus, & afferebatur pro peccato cognito, sed non afferebatur masculum. Aut hircum diei expiationum, qui erat sacrificium pro peccato masculus, stabilis, expians, & adducebatur ex ovibus, sed non afferebatur pro peccato cognito. Probabile est hæc ambo includenda esse.

III. Quando dicit: *Mactabitur*; Ad includendum sacrificium pro peccato polluentis sanctuarium, quod erat sacrificium pro peccato, expians, & adducebatur ex ovibus, & afferebatur pro peccato cognito; sed non afferebatur masculum, neque erat stabile; Aut sacrificium pro peccato Nazyræi, quod erat sacrificium pro peccato stabile, & expians, & adducebatur ex ovibus, sed non afferebatur masculum, & non afferebatur pro peccato cognito. Probabile est utrunque esse includendum. Quando dicit; *Mactabitur*; Ad includendum sacrificium pro peccato leprosi, quod non erat sacrificium pro peccato stabile, sed erat expians.

IV. Postquam inclusimus ea, quæ sunt huic similia, & ea, quæ non sunt huic similia; Cur igitur exiit? ad statuendum, si non fuisset mactatum in aquilone, fuisse profanatum.

V. Crederem hoc unum duntaxat, si non fuisset mactatum in aquilone, fuisse illegitimum, sed reliqua omnia sacrificia pro peccato præceptum fuisse, ut mactarentur in aquilone; si vero non fuissent in aquilone mactata, fuisse legitima? Idcirco dictum est; *Et mactabit sacrificium pro peccato in loco holocausti*. Constitutio principii pro omnibus sacrificiis pro peccato, si non fuissent mactata in aquilone fuisse illegitima.

VI. *Sacrificium pro peccato*; Ut omnes ejus operationes fiant nomine sacrificii pro peccato.

CAPUT IX.

I. D*igito suo, & accipiet*; quod accipiat dextra. *Digito suo, & dabit*, ut spargat dextra. Dicit Rabi Simeon; quid? num dicitur manus? Quoniam non dicitur manus, si accipiat sinistra, erit legitimum: *& dabit super cornua altaris holocausti*; non super cornua altaris interioris. At est argumentum. Unctus eductus est de genere privati, & princeps eductus est de genere privati; sicut in uncto sanguis sui sacrificii pro peccato inferebatur, ita pariter in principe sanguis sacrificii

חטאתו נכנס לפנים. תלמוד לומר ונתן על קרנות מזבח העולה ולא על קרנות מזבח הפנימי.

ב ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה ולא על יסוד מזבח הפנימי. אמר רבי ישמעאל ומה אם שירי חטאת שאין מכפרים ניתנים על היסוד תחילה עולה שהיא מכפרת אינו דין שתנתן על היסוד. אם כן למה נאמר אל יסוד מזבח העולה שהוא יסוד במזבחה של עולה. אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד זה יסוד דרומית.

ג יכול זה יסוד מערבי. אמרת לאו מה מצינו ביציאתו מן ההיכל אינו נותן את הדמים אלא אל יסוד הסמוך לו אף בירידתו מן המזבח אינו נותן את הדם אלא אל יסוד הסמוך לו ואיזה זה יסוד דרומית.

ד ואת כל חלבו יקטיר המזבחה כחלב זבח השלמים. מה פירש בזבח השלמים. חלב תותב וקרום ונקלף. שתי כליות ויותרת. אף כאן חלב תותב וקרום ונקלף ושתי הכליות ויותרת.

ה וכפר עליו שתהא כפרה לשמו שלא יכפר לשנים כאחד. שיהא כהן מכפר על ידי עצמו. ונסלח לו אין משיירים לו ליום הכיפורים יכול אף על פי שישב ולא הביא תלמוד לומר לו.

פרשה ז

א נפש כי תחטא אחת תחטא בעשותה תחטא הרי אילו מיעוטים העושה על פי עצמו חייב ולא העושה על פי הוראת בית דין.

ב כיצד הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות. בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם בין שעשו ועשה עמהם בין שעשו ועשה אחריהם ובין שלא עשו ועשה יכול יהיה חייב תלמוד לומר נפש תחטא אחת תחטא בעשותה תחטא הרי אילו מיעוטים

cii sui pro peccato erit inferendus. Idcirco dictum est; *Et dabit super cornua altaris holocausti*, non super cornua altaris interioris.

II. *Et sanguinem ejus effundet ad fundamentum altaris holocausti;* non ad fundamentum altaris interioris. Dicit Rabi Ismael. Si reliquiæ sacrificii pro peccato, quæ non erant expiantes, fundebantur ad fundamentum a principio, holocaustum, quod erat expians, non erit æquum ut effundatur ad fundamentum? Si ita est, cur dictum est; *Ad fundamentum altaris holocausti?* Ut sit fundamentum in altari holocausti. *Ad fundamentum altaris holocausti, quod est ad ostium tentorii conventus:* Hoc est fundamentum australe.

III. Crederem esse fundamentum occidentale? Dixisti? minime; Quid invenimus in ejus egressu de templo? Quod non funderet sanguines nisi ad fundamentum, quod esset ei proximum. Ita pariter in ejus descensu ex altari, non effundet sanguinem nisi ad fundamentum ei' proximum; & quodnam erat? Fundamentum australe.

IV. *Et omnem adipem adolebit ad altare, sicut adipem sacrificii pacificorum.* Quid exprimitur in adipe pacificorum? *Adipem separatum, qui habet pelliculam, & decorticatur, duos renes, & augumentum;* ita pariter hoc loco, *adipem separatum, qui habet pelliculam, & decorticatur, & duos renes, & augumentum.*

V. *Et expiabit pro eo;* ut expiatio sit ejus nomine; ne pro duobus simul expiet; ut sacerdos possit se ipsum expiare; *& remittetur ei;* ut ei nihil esset reliquum ad diem expiationum; Crederem vel si sederet, & non adduceret? Idcirco dictum est: *ei*.

SECTIO VII.

I. Quod si anima peccaverit una, *peccaverit faciendo ipsa, peccaverit*. Istæ sunt exclusiones; Si suo consilio faciat, tenetur; & non faciat ex doctrina Synhedrii.

II. Quomodo? si docerent Synhedri, ut violaretur unum ex præceptis in lege memoratis, & iret privatus, & faceret per errorem ex eorum consilio, sive ipsi facerent, & ille cum ipsis faceret, sive ipsi facerent, & ille post ipsos faceret, sive ipsi non facerent, & ille faceret, crederem quod teneretur? Idcirco dictum est; *Anima peccaverit, una peccaverit, in faciendo ipsa peccaverit*. Ecce istæ sunt exclusiones; si fa-

העושה על פי עצמו חייב ולא העושה על פי הוראת בית דין.

ג ורבי שמעון מוסיף הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהם בין משהביאו כפרתן בין שלא הביאו כפרתן. והלך היחיד ועשה על פיהם הרי זה פטור, ורבי מאיר מחייב. ורבי אליעזר אומר ספק סומכוס אומר תלוי בעשותה התולה בעצמו חייב התולה בבית דין פטור כיצד הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו או שהיה תלמיד וותיק יושב לפניהם וראוי להוראה כשמעון בן עזאי והלך ועשה על פיהם יכול יהיה פטור תלמוד לומר בעשותה התולה בעצמו חייב.

ד אתה אומר לכך נאמר המיעוטין הללו נפש תחטא אחת תחטא בעשותה תחטא או אינו אומר אלא יחיד שעשה חייב שנים שלשה שעשו פטורים תלמוד לומר עם הארץ. אפילו הן מרובין.

ה עדין אני אומר מעוט הקהל שעשו חייבין שאין בית דין מביאין עליהם פר אבל רוב הקהל שעשו יהו פטורין שכן בית דין מביאין עליהם פר תלמוד לומר עם הארץ אפילו רובו אפילו כולו,

ו עם הארץ פרט לנשיא מעם הארץ פרט למשיח. אם תאמר כבר יצא משיח לידון בפר והנשיא בשעיר שיכול על העלם דבר עם שגגת המעשה יביא פר ועל שגגת המעשה יביא כבשה ושעירה תלמוד לומר עם הארץ פרט לנשיא מעם הארץ פרט למשיח.

ז מעם הארץ פרט למשומד. רבי שמעון בן יוסי אמר משם רבי שמעון מה תלמוד לומר אשר לא תעשנה בשגגה היושב לו מידיעתה חייב על שגגתה ויצא משומד שאין יושב לו מידיעתה.

ח בעשותה התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור כיצד הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו או תלמיד שהוא יושב לפניהן וראוי להוריה כשמעון בן

ſi faciat ſuo conſilio, reus eſt; non autem quando faciat ex doctrina Synhedrii.

III. Et R. Simeon addit; Si Synhedri docerent, & ſcirent, quod erraſſent, & ſe converterent, ſive adduxiſſent, ſive non adduxiſſent eorum expiationem, & iret privatus, & ex eorum conſilio faceret, erit liber; & R. Meir obligat; & R. Elieſer dicit; dubium eſt: Soncos dicit; dubium eſt; dictum eſt enim: *In faciendo illa:* per ſe ipſum, reus eſt, ſi per Synhedrium, liber eſt. Quomodo? Si doceant Synhedri, & aliquis ex iis ſciret, quod erraſſent, aut eſſet diſcipulus eruditus ſedens in eorum conſpectu, & idoneus ad docendum ſicut Simeon ben Azai, & iret, & faceret ex eorum conſilio, crederem quod eſſet liber? Idcirco dictum eſt: *In faciendo ipſa;* qui a ſeipſo pendet, reus eſt.

IV. Tu dicis hac de cauſa dictas fuiſſe hujuſmodi excluſiones; *Anima peccaverit, una peccaverit in faciendo illa.* Aut non dictæ ſunt, niſi quod ſi privatus faciat, reus ſit, ſi duo, tres faciant, liberi ſint. Idcirco dictum eſt: *De populo terræ;* Vel ſi multi eſſent.

V. Ita pariter ego dicam; ſi minor pars congregationis faciat, tenetur, quia Synhedrium non affert pro illis juvencum; ſed ſi faciat major pars congregationis, libera eſt, quia pro illis Synhedrium affert juvencum. Idcirco dictum eſt; *de populo terræ;* vel major pars, vel omnes.

VI. *De populo terræ. Excludit principem: De populo terræ;* Excludit unctum. Fortaſſe dices; Jam exiit unctus, ut obligetur ad juvencum, & princeps, ut obligetur ad hœdum. Crederem, quod propter ignorantiam rei cum errore actionis adduceret juvencum, & propter errorem actionis adduceret agnam, & capellam? Idcirco dictum eſt; *De populo terræ.* Excludit principem: *De populo terræ;* Excludit unctum.

VII. *De populo terræ*: Excludit apoſtatam. R. Simeon ben Joſe dicit nomine Rabi Simeonis, cur dictum eſt: *Quæ non ſunt facienda per errorem?* Qui reſipiſcit poſtquam innoteſcat peccatum, tenetur propter ſuum errorem; excluditur apoſtata, qui non reſipiſcit, poſtquam innoteſcat peccatum.

VIII. *In faciendo illa Anima:* qui ab ſe ipſo pendet, tenetur, qui pendet a Synhedrio, liber eſt. Quando? Si docerent Synhedrii, & ſciret aliquis ex iis, quod erraſſent, aut diſcipulus qui ſederet in eorum conſpectu, & idoneus ad docendum, ſicut Simeon ben Azai,

עזאי והלך ועשה על פיהן יכול יהא פטור. תלמוד לומר בעשותה. התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור׃

ט בעשותה אחת העושה כולה לא העושה מקצתה כיצד שנים אוחזים במלגז ולוגזים בכרכר ושובטים בקולמוס וכותבין בקנה והוציאוהו לרשות הרבים. יכול יהו חייבין תלמוד לומר בעשותה אחת. העושה כולה ולא העושה מקצתה.

י בעיגול של דבילה והוציאוהו לרשות הרבים בקורה והוציאוהו לרשות הרבים רבי יהודה אומר אם אין אחד יכול להוציאו והוציאוהו שנים חייבין רבי שמעון אומר אף על פי שאין אחד מהן יכול להוציאו והוציאוהו שנים פטורין תלמוד לומר בעשותה אחת. יחיד שעשה חייב שנים שלשה שעשו יהו פטורין.

יא מצות יהוה לא מצות המלך לא מצות בית דין מצוות האמורות במשיח ובעדה ובנשיא הן מצות האמורות כאן ממצות יהוה לא כל מצות יהוה. פרט לשמיעת הקול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו. אשר לא תעשנה ואשם מלמד שהוא מביא אשם תלוי.

פרק י

א או הודע לו לא שיאמרו לו אחרים או יכול אף על פי שאינו מכחיש. תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו והביא.

ב והביא את קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה מנין שתבא בת שנתה ודין הוא זה מביא חטאת ומצורע מביא חטאת מה חטאת מצורע בת שנתה אף זו בת שנתה. לא אם אמרת בחטאת מצורע שהיא טעונה נסכים תאמר בזו שאינה טעונה נסכים. חטאת נזיר תוכיח שאין טעונה נסכים ובאה בת שנתה. לא אם אמר

Azai, & iret, & faceret ex eorum consilio, crederem esse liberum? Idcirco dictum est; *In faciendo illa Anima;* Qui pendet ab se ipso, tenetur, qui pendet a Synhedrio, absolvitur.

IX. *In faciendo illa unum*: Si faciat totum, non autem si partem faciat. Quomodo? Si duo apprehendant furcam, & colligant, si virgam, & excutiant, si calamum, & scribant, si cannam, & educant in locum publicum, crederem esse reos? Idcirco dictum est; *In faciendo illa unum*. Si faciat totum, non autem si faciat partem.

X. Si massam orbicularem ficuum educant in locum publicum, si trabem educant in locum publicum, Rabi Jehuda dicit; si unus non possit educere, & duo educant, rei sunt. R. Simeon dicit; licet unus non possit educere, & duo educant, liberi sunt. Idcirco dictum est; *In faciendo illa unum*. Unus qui facit, reus est, duo, tres, qui faciunt, liberi sunt.

XI. *Ex præceptis Domini*; non ex præceptis regis, neque ex præceptis Synhedrii; Præcepta memorata in uncto, in congregatione, & in principe, sunt præcepta, quæ hoc loco memorantur. *Ex omnibus præceptis Domini*. Non omnia præcepta Domini. Excludit auditionum vocis, & pronunciationem labiorum, & immunditiem sanctuarii & ejus sanctitatum; *Quæ non sunt facienda*: Docemur, quod afferat sacrificium pro delicto dubio.

CAPUT X.

I. *VEL cognitum fuerit illi;* non quod illi alii dicant: Aut crederem, quando contradiceret? Idcirco dictum est; *Vel cognitum fuerit illi peccatum suum & afferet.*

II. *Et afferet sacrificium suum capellam caprarum perfectam, fœminam*. Et unde probatur, quod afferret anniculam? Est argumentum; Hic afferebat sacrificium pro peccato, & leprosus afferebat sacrificium pro peccato, sicut sacrificium pro peccato leprosi erat anniculum, ita pariter hoc erat anniculum. Minime; si dixisti de sacrificio pro peccato leprosi, quod requirebat libamina, dices de hoc, quod non requirebat libamina? Sacrificium pro peccato Nazyræi probet, quod non requirebat libamina, & adducebatur anniculum. Minime; si dixisti de sacrificio pro peccato Nazyræi, cum illo erant

alii

בחטאת נזיר שיש עמה דמים אחרים
תאמר בזו שאין עמה דמים אחרים
חטאת עבודה זרה תוכיח. שאין עמה
דמים אחרים ובאה בת שנתה. לא
אם אמרת בחטאת עבודה זרה שהיא
קבועה תאמר בזו שאינה קבועה. הואיל
ואינה קבועה לא תבא בת שנתה.
תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם
לעושה בשגגה הרי כל העושה בשגגה
כעבודה זרה מה חטאת עבודה זרה
באה בת שנתה אף זו באה בת
שנתה או מה חטאת עבודה זרה
בשעירה אף זו בשעירה. כשהוא אומר
יהיה לרבות שעירי רגלים לכם לרבות
שעירי עבודה זרה לעושה לרבות שעיר
נשיא.

ג וסמך את ידו על ראש החטאת
לרבות חטאת עבודה זרה לסמיכה
ושחט את החטאת במקום העולה שלא
תהא שחיטתה ﭏא בצפון במקום העולה
ולקח שלא יהא קיבול דמה ﭏא בצפון
מיכן אמרו שחט בצפון וקיבל בדרום
בדרום וקיבל בצפון פסל עד שישחוט
בצפון ויקבל בצפון.

ד ואת כל דמה ישפוך ולמעלן הוא
אומר ואת דמו ישפוך מיכן אמרו חטאת
שקיבל דמה בארבעה כוסות נתן מזה
אחת ומזה אחת מזה אחת מנין שכלו
נשפכין על היסוד תלמוד לומר ואת כל
דמה ישפוך.

ה יכול אפילו לא נתן ﭏא מאחד
מהן מתן ארבע יהו כולן נשפכין על
היסוד. תלמוד לומר ואת כל דמה ישפוך.
הא כיצד הוא נשפך על היסוד והן
נשפכין לאמה.

ו רבי ﭏעזר ברבי שמעון אומר ומנין
אפילו לא נתן ﭏא מאחד מהן מתן ארבע
יהו כולן נשפכין על היסוד תלמוד לומר
ואת דמו ישפוך. הא כיצד הוא נשפך
על היסוד והן נשפכין לאמה.

ז ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר
חלב מעל זבח השלמים. מה פרש בזבח
השלמים חלב תותב וקרום נקלף ושתי

alii sanguines, dices de hoc, cum quo non erant alii sanguines? Sacrificium pro peccato Idololatriæ probet, cum quo non erant alii sanguines, & adducebatur anniculum. Minime; si dixisti de sacrificio pro peccato Idololatriæ, quod erat stabile; dices de hoc, quod non erat stabile? Quoniam non erat stabile, non adducetur anniculum. Idcirco dictum est: *Lex una erit vobis facienti per errorem.* Ecce qui facit per errorem in Idololatria; Sicut sacrificium pro peccato Idololatriæ afferebatur anniculum, ita pariter hoc afferetur anniculum; aut sicut in sacrificium pro peccato Idololatriæ afferebatur capella, ita pariter in hoc afferetur capella. Quando vero dicit: *Erit*; Ad includendum hircos festorum. *Vobis*; ad includendum hircos Idololatriæ. *Facienti*; Ad includendum hircum principis.

III. *Et imponet manum suam super caput sacrificii pro peccato.* Ad includendum sacrificium pro peccato Idololatriæ, quod illi essent manus imponendæ. *Et mactabit sacrificium pro peccato in loco holocausti*; Ne fiat mactatio nisi in aquilone. *In loco holocausti. Et accipiet.* Ne accipiat sanguinem, nisi in aquilone. Hinc dixerunt; Si mactet in aquilone, & accipiat in austro, si in austro, & accipiat in aquilone, illegitimum est; donec mactet in aquilone, & accipiat in aquilone.

IV. *Et omnem sanguinem ejus effundet.* Et supra dicit: *Et sanguinem ejus effundet.* Hinc dixerunt; si accipiat sanguinem quatuor calicibus, si de uno unam faciat adspersionem, de altero alteram, unde probatur omnes fuisse ad fundamentum effundendos? Ex eo quod dictum est; *Et omnem sanguinem ejus effundet.*

V. Crederem, vel si non fecerit nisi ex uno eorum quatuor adspersiones, omnes fuisse ad fundamentum effundendos? Idcirco dictum est; *Et omnem sanguinem ejus effundet.* Quomodo? Iste effundebatur in fundamentum, & illi effundebantur in fossam.

VI. R. Eliezer bar R. Simeonis dicit: Et unde probatur, vel si non fecerit nisi ex uno eorum quatuor adspersiones, omnes fuisse ad fundamentum effundendos? Ex eo quod dictum est: *Et sanguinem ejus effundet.* Quomodo? Iste effundebatur in fundamentum, & illi effundebantur in fossam.

VII. *Et omnem adipem ejus removebit, quemadmodum removit adipem de super sacrificio pacificorum.* Quid explicatur in sacrificio pacificorum? *Adipem se-*

כליות ויותרת אף כאן חלב תותב וקרום נקלף ושתי כליות ויותרת.

ח וכפר עליו שתהא כפרה לשמו שלא יכפר לשנים כאחת שיהא כהן מכפר על ידי עצמו ונסלח אין משיירין לו ליום הכפורים . או יכול אף על פי שישב ולא הביא תלמוד לומר לו.

ט אם כבש יביא קרבנו לחטאת רבי שמעון אומר כבשים קודמין לעזים בכל מקום . יכול מפני שהן מחוברין מהן. תלמוד לומר אם כבש יביא קרבנו לחטאת מלמד ששניהם שקולין.

י תרין קודמין לבני יונה בכל מקום יכול מפני שהן מובחרין מהן תלמוד לומר ובן יונה או תור לחטאת מלמד ששניהן שקולין האב קודם לאם בכל מקום יכול מפני שכבוד האב עודף על כבוד האם. תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהן שקולין . אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו.

פרק יא

א מה תלמוד לומר יביא יביא מנין אתה אומר המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ואחר כך נמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות מנין שיביא אי זו מהן שירצה תלמוד לומר יביא יביא יכול יביא שתיהן תלמוד לומר יביאנה . אחת הוא מביא אינו מביא שתים.

ב יכול לא יביא שתיהן על שני חטאים אבל יביא שתיהן על חטא חטא אחד . תלמוד לומר יביאנה אחת הוא מביא אינו מביא שתים.

ג וסמך ידו על ראש החטאת לרבות חטאת נזיר וחטאת מצורע וחטאת מטמא מקדש לסמיכה ושחט אותה לחטאת שתהא שחוטתה לשם חטאת ולקח הכהן

separatum , cum pellicula , & qui decorticatur ; Et duos renes , & augumentum ; ita pariter hoc loco adipem separatum cum pellicula , & qui decorticatur , & duos renes , & augumentum .

VIII. *Et expiabit pro illo*. Ut expiatio sit ejus nomine ; ne simul expietur pro duobus ; ut sacerdos per se ipsum possit expiari ; *& remittetur* ; Ut nihil sit illi reliquum in diem expiationum ; Crederem, vel si stans non adduceret ? Idcirco dictum est; *illi*.

IX. *Quod si agnum attulerit sacrificium suum in sacrificium pro peccato* . R. Simeon dicit ; Agni semper præcedunt hœdos ; Crederem fuisse præstantiores ? Idcirco dictum est ; *Quod si agnum attulerit sacrificium suum in sacrificium pro peccato* . Docemur , quod ambo sibi mutuo æquiparentur.

X. Turtures præcedunt semper filios columbarum ; Crederem fuisse præstantiores ? Idcirco dictum est ; *Et filium columbarum , aut turturem in sacrificium pro peccato* . Docemur , quod ambo sibi mutuo æquiparentur. Pater semper præcedebat matrem ; quia honor patris est præstantior honore matris . Idcirco dictum est ; *Unusquisque matrem suam & patrem suum timebitis* . Docemur , quod ambo sibi mutuo æquiparentur. Sed dixerunt sapientes ; Pater semper præcedit matrem; quia tam ipse, quam mater obligatur ad honorem patris.

CAPUT XI.

I. CUR dictum est : *Adducet , adducet ?* Unde tu dicis ; si separaverit sacrificium suum pro peccato , & amiserit , & ejus vice alterum separaverit , & deinde primum fuerit inventum, & ambo adstiterint , unde probatur, quod ex iis adduceret, quod sibi libuerit? Ex eo quod dictum est ; *Adducet , adducet* . Crederem ambo fuisse adducenda ? Idcirco dictum est ; *Adducet illud* ; Unum adducet , non adducet duo.

II. Crederem non fuisse ambo adducenda pro duobus peccatis , sed fuisse adducenda pro uno peccato? Idcirco dictum est ; *Adducet illud* ; Unum adducit, non adducit duo.

III. *Et imponet manum suam super caput sacrificii pro peccato ;* Ad includendum sacrificium pro peccato Nazyræi, & sacrificium pro peccato leprosi, & sacrificium pro peccato polluentis sanctuarium , quod illis essent manus imponendæ. *Et mactabit ipsum in sacrificium pro peccato ;* ut mactatio fiat nomine

מדם החטאת שיהא קיבול דמה לשם חטאת וכפר עליו הכהן מחטאתו שתהא כפרה לשם חטאת . מכאן אמרו שחט שלא לשמה קיבל שלא לשמה הילך שלא לשמה זרק שלא לשמה פסל.

ד ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב הכשב מזבח השלמים חלב תותב וקרום נקלף ושתי כליות ויותרת והאליה אף כאן חלב תותב וקרום נקלף ושתי כליות ויותרת וא׳יה.

ה וכפר עליו וכפר עליו וכפר עליו מה תלמוד לומר מפני הדין שיכול נאמרו דמים למטן ונאמרו דמים למעלן מה דמים אמורים למטן אם נתנן מתנה אחת כפר אף דמים אמורים למעלן אם נתנן מתנה אחת כיפר.

ו או כלך לדרך הזו נאמרו דמים בפנים ונאמרו דמים בחוץ מה דמים אמורם בפנים אם חיסר אחת מן המתנות לא כיפר . אף דמים אמורים בחוץ אם חיסר אחת מן המתנות לא כיפר.

ז נראה למי דומה דנין דמים שבחוץ מדמים שבחוץ ו׳א יוכיחו הפנימיים שהן בפנים או כלך לדרך הזו דנין דם חטאת על הקרנות מדם חטאת על הקרנות ו׳א יוכיחו התחתונים שאין דם חטאת על הקרנות. תלמוד לומר וכפר עליו אף על פי שלא נתן א׳א שלש וכפר עליו אף על פי שלא נתן א׳א שתים וכפר עליו אף על פי שלא נתן א׳א אחת.

פרשה ח

א אילו אמר ושמעה יכול האומר לחבירו נלך ונעבוד עבודה זרה יהא חייב. הין אם האומר אינו חייב השומע חייב.

mine ſacrificii pro peccato : *Et accipiet ſacerdos de ſanguine ſacrificii pro peccato* ; ut accipiat ejus ſanguinem nomine ſacrificii pro peccato : *& expiabit pro illo ſacerdos a peccato ſuo* ; ut expiatio fiat nomine peccati ; Hinc dixerunt ; ſi mactet ſine ejus nomine , ſi accipiat ſine ejus nomine , ſi incedat ſine ejus nomine , ſi adſpergat ſine ejus nomine , eſt illegitimum.

IV. *Et omnem adipem removebit , quemadmodum remotus fuit adeps agni a ſacrificio pacificorum* . Quid explicatur in ſacrificio pacificorum ? *Adipem ſeparatum cum pellicula , qui decorticatur , duos renes , & augumentum , & caudam* ; ita pariter hoc loco , adipem cum pellicula, qui decorticatur, duos renes, & augumentum, & caudam.

V. *Et expiabit pro illo , & expiabit pro illo , & expiabit pro illo* . Cur dictum eſt ? Propter argumentum ; Quia dicere poteſt ; Memorantur ſanguines inferiores , & memorantur ſanguines ſuperiores ; ſicut in ſanguinibus inferioribus memoratis , ſi unam adſpergeret adſperſionem , expiabat ; ita pariter in ſanguinibus inferioribus memoratis ſi adſpergeret unam adſperſionem , expiabat.

VI. Aut hoc modo ; memorantur ſanguines interiores , & memorantur ſanguines exteriores ; ſicut in ſanguinibus interioribus memoratis , ſi una ex adſperſionibus deficeret , non expiabat ; ita pariter in ſanguinibus exterioribus memoratis ſi una ex adſperſionibus deficeret, non expiabat.

VII. Videamus cuinam ſit ſimilius ; Explicentur ſanguines exteriores a ſanguinibus exterioribus ; & non probent interiores , qui intus adſpergebantur . Aut hoc modo ; explicetur ſanguis ſacrificii pro peccato ſuper cornua , a ſanguine ſacrificii pro peccato ſuper cornua ; & non probent inferiores ; Nonne ſanguis ſacrificii pro peccato ſpargebatur ſuper cornua ? Idcirco dictum eſt : *& expiabit pro illo* . Vel ſi non adſperſerit duas adſperſiones : *Et expiabit pro illo* ; vel ſi non adſperſerit duas , *Et expiabit pro illo* ; vel ſi non adſperſerit niſi unam.

SECTIO VIII.

I. Si diceret : *Et audierit* . Crederem , ſi diceret ſocio ſuo ; eamus , & ſerviamus Idololatriæ ; quod reus eſſet . Quomodo ? Si qui dicit , non eſt , qui audit , erit reus ? Hoc pro-

זה יוכיח שהאומר אינו חייב והשומע חייב.

ב אף אתה אל תתמה על האומר לחבירו נלך נעבוד עבודה זרה שאף על פי שהיא אינו חייב השומע חייב. תלמוד לומר ושמעה קול אלה ואין אלה אלא שבועה וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. אין לי אלא שבועה שיש עמה אלה מנין לעשות שבועה שאין עמה אלה בשבועה שיש עמה אלה תלמוד לומר ושמעה אלה ושמעה קול לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה.

ג רבי עקיבא אומר אין לי אלא מפי עצמו מזיד מנין מפי עצמו שוגג מפי אחרים מזיד מפי אחרים שוגג תלמוד לומר והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו לרבות את כלן.

ד שלח להן ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או שאמר להן הנתבע משביעני עליכם אם יודעין אתם לו עדות שתבואו ותעידוהו יכול יהו חייבין תלמוד לומר ושמעה קול אלה והוא עד עד שישמעו מפי התובע.

ה אמר לשנים משביעני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעין אתם לי עדות שתבואו ותעידוני והן שיודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול יכול יהו חייבין. תלמוד לומר ושמעה קול אלה והוא עד בזמן שהן כשרים לעדות לא בזמן שהן פסולין מן העדות.

ו עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם אם יודעין אתם לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין. תלמוד לומר ושמעה קול אלה והוא עד עד שיהא מתכוין להן.

ז משביעני אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין. תלמוד לומר ושמעה קול אלה והוא עד בזמן שקדמה עדות לשבועה לא בזמן שקדמה שבועה לעדות.

probet; quod qui dicit, non tenetur, qui audit tenetur.

II. Tu quoque ne mireris de eo, qui dicit socio suo; Eamus & serviamus Idololatriæ, licet ipse non teneatur, tamen qui audit, tenetur. Idcirco dictum est; *& audierit vocem maledictionis*; Non est אלה nisi juramentum; Et sic dictum est *Num.* v. 19. *Et adjurabit sacerdos mulierem juramento maledictionis*. Non probo nisi de juramento, in quo sit maledictio; unde probatur, ut consideretur juramentum, in quo non sit maledictio, sicut juramentum in quo sit maledictio? Ex eo quod dictum est; *& audierit maledictionem, & audierit vocem*; Ut consideretur juramentum in quo non sit maledictio, sicut juramentum, in quo sit maledictio.

III. R. Akiba dicit; Non probo nisi ex ipsius ore per contumaciam, unde probatur ex ipsius ore per errorem, ex ore aliorum per contumaciam, ex ore aliorum per errorem? Ex eo quod dictum est: *& ipse testis, vel vidit, vel cognovit, si notum non fecerit, & portabit delictum suum*. Ad includendum omnes.

IV. Si ad illos misisset per filium suum, per servum suum, per legatum suum, aut illis dixisset is a quo res exigitur. Adjuro vos, si scitis testimonium pro isto, ut veniatis, & pro illo testificemini, crederem esse reos? Idcirco dictum est: *Et audierit vocem maledictionis, & iste testis*: Ut audiat ex ore illius, a quo res exigitur.

V. Si diceret duobus: adjuro vos: tu N. & N. si testimonium scitis pro me, ut veniatis, & testificemini mihi; & illi sciant testimonium pro ipso, sed testis ex ore testis, aut aliquis ex iis est propinquus aut illegitimus, crederem teneri? Idcirco dictum est; *& audierit vocem maledictionis, & ipse testis*. Quando sunt legitimi ad testificandum; non autem quando sunt illegitimi ad testificandum.

VI. Si stans in domo congregationis dicat; Adjuro vos, si testimonium scitis pro me, ut veniatis, & testificemini mihi, crederem teneri? Idcirco dictum est; *& audierit vocem maledictionis, & ipse testis*; testis, qui sit illis conveniens.

VII. Adjuro vos, quando sciatis pro me testimonium, ut veniatis, & testificemini mihi; crederem teneri? Idcirco dictum est: *& audierit vocem maledictionis, & ipse testis*; Quando præcesserit testimonium juramentum, non quando juramentum præcesserit testimonium.

ח ומנין שאינו מדבר ﭏ בתביעת ממון אמר רבי ﭏיעזר נאמר כאן או אין ונאמר או אין בפקדון מה או אין אמורים בפקדון אינו מדבר ﭏ בתביעת ממון אף אויים אמורים כאן לא ידבר ﭏ בתביעת ממון . אויי דרוצח יוכיחו שהן אויים ואינו מדבר בתביעת ממון.

ט דנין אויים שיש עמהן שבועה מאויים שיש עמהן שבועה וג׳ יוכיחו אויי רוצח שאין עמהן שבועה אויי סוטה יוכיחו שהן אויים ואינו מדבר בתביעת ממון.

י דנין אויים שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן. מהו אין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן וג׳ יוכיחו אויי רוצח שאין עמהן שבועה וג׳ יוכיחו אויי דסוטה שאף על פי שיש עמהן שבועה יש עמהן כהן.

פרק יב

א רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. לא אמרתי ﭏ בעדות שאפשר לה להתקיים בראייה ושלא בידיעה בידיעה ושלא בראייה ואי זו זו זו תביעת ממון. רבי עקיבא אומר מטה יש מטה חייב ויש מטה פטור.

ב ברבר שהוא של ממון חייב וברבר שאינו של ממון פטור. רבי שמעון אומר חייב כאן וחייב בפקרון מה בפקרון אינו מדבר ﭏ בתביעה ממון אף כאן לא ידבר ﭏ בתביעת ממון.

ג קל וחומר ומה אם הפקרון שעשה בו נשים כאנשים קרובים כרחוקים פסולין ככשרין וחייב על כל אחת ואחת בפני בית דין ושלא בפני בית דין ואינו מדבר ﭏ בתביעת ממון כאן שלא עשה בו נשים כאנשים קרובים כרחוקים פסולים ככשרים ולא חייב ﭏ אחת

VIII. Et unde probatur, quod non loquatur nisi de petitione pecuniæ? Dicit R. Eliefer; Dictum est hic *vel*, *vel*, & dictum est *vel vel* in deposito, sicut ibi non loquitur nisi de petitione pecuniæ, ita pariter hoc loco. Particulæ disjunctivæ dictæ in homicida probent, ubi deprehenduntur particulæ disjunctivæ, & tamen ibi non loquitur de petitione pecuniæ.

IX. Explicentur particulæ disjunctivæ, cum quibus conjunctum est juramentum, a particulis disjunctivis, cum quibus conjunctum est juramentum, & non probent particulæ disjunctivæ dictæ in homicida, cum quibus non est conjunctum juramentum. Particulæ disjunctivæ mulieris adulterii suspectæ probent, quæ licet sunt disjunctivæ, tamen in iis non loquitur de petitione pecuniæ.

X. Explicentur particulæ disjunctivæ, cum quibus conjunctum est juramentum, & in quibus non est sacerdos, a particulis disjunctivis, cum quibus non est conjunctum juramentum, & in quibus non est sacerdos; & non probent particulæ disjunctivæ homicidæ, cum quibus non est conjunctum juramentum; & non probent particulæ disjunctivæ mulieris adulterii suspectæ, cum quibus licet sit conjunctum juramentum, tamen in illis est sacerdos.

CAPUT XI.

I. R. Jose Galilæus dicit: Cur dictum est; *& ipse testis*, *vel vidit*, *vel cognovit*, *si notum non fecerit*, *& portabit delictum suum*? Non dixi nisi de testimonio, quod possit confirmari visu sine notitia, notitia sine visu: Et quodnam est? petitio pecuniæ. R. Akiba dicit: *Ex his*. *Ex his* est qui tenetur, & *ex his* est qui absolvitur.

II. In rebus pecuniariis tenetur; in rebus non pecuniariis liber est. Rabi Simeon tenetur hoc loco, & tenetur in deposito; sicut in deposito non loquitur nisi de petitione pecuniæ, ita pariter in hoc loco non loquitur nisi de petitione pecuniæ.

III. Argumentum a minori ad majus; Si in deposito, ubi considerantur mulieres sicut viri, propinqui sicut longinqui, legitimi sicut illegitimi, & tenetur pro singulis, tam præsente quam absente Synhedrio, & non loquitur nisi de petitione pecuniæ, hic, ubi non considerantur fœminæ sicut viri, propinqui sicut longinqui, illegitimi sicut legitimi,

בפני בית דין אינו דין שלא ידבר אלא בתביעת ממון. לא אם אמרת בפקדון שלא עשה בו את המושבע כנשבע ואת המזיר כשוגג. תאמר כן שעשה בו את המושבע כנשבע ואת המזיר כשוגג. הואיל ועשה בו את המושבע כנשבע ואת המזיר כשוגג ידבר בתביעת ממון ושלא בתביעת ממון תלמוד לומר כאן נפש כי תחטא ולהלן נאמר נפש כי תחטא אמור להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף נפש כי תחטא האמור כאן לא ידבר אלא בתביעת ממון.

ד משביעני עליכם אם לא תבאו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי זו תביעת ממון. יכול יהו חייבין תלמוד לומר נפש כי תחטא לגזירה שוה מה נפש כי תחטא אמור להלן תובע ממון ויש לו. אף נפש כי תחטא אמור כאן תובע ממון ויש לו.

ה השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לבית דין ובאו לפני בית דין והודו יכול יהו חייבין. תלמוד לומר והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. לא אמרתי אלא במקום שאין מגיד שיתחייב זה בממונו ואי זה זה בית דין.

ו מכאן אמרו השביען בהוץ וכפרו ובאו לבית דין והודו פטורים בחוץ והודו ובאו לבית דין וכפרו חייבין. השביע עליהן חמש פעמים בין בבית דין בין שלא בפני בית דין וכפרו אינן חייבין אלא אחת אמר רבי שמעון מה הטעם מפני שהן יכולין לחזור ולהודות.

ז כפרו שניהן כאחת שניהן חייבין זה אחר זה הראשון חייב כפר אחד והודה אחר הכופר חייב. היו שני כיתי עדים כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השנייה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן.

פרק יג

א או נפש אשר תגע בכל דבר טמא. הזקנים הראשונים היו אומר. יכול אפילו אם נגע אדם במגע טמאות יהא חייב. תלמוד לומר בנבלת חיה בנבלת בהמה בנבלת שרץ מה אל

mi, & non tenetur nisi uno, coram Synhedrio, non procul Synhedrio, non loquetur de petitione pecuniæ? Minime; si dixisti de deposito, ubi non consideratur juratus sicut jurans, & prudens, sicut imprudens, dices hoc loco, ubi consideratur juratus sicut jurans, & prudens sicut imprudens? Quoniam in hoc consideratur juratus sicut jurans, & prudens sicut imprudens, loquitur tam de petitione pecuniæ, quam præter petitionem pecuniæ. Idcirco dictum est hoc loco; *Anima quum peccaverit*; & illic dictum est; *Anima quum peccaverit*; Sicut ibi non loquitur nisi de petitione pecuniæ, ita pariter hoc loco non loquetur ni de petitione pecuniæ.

IV. Adjuro vos, si non veniatis, & testificemini mihi, quod dixerit vir N. daturum mihi ducentum zusas, & non dedit; Ecce hæc est petitio pecuniæ; crederem quod tenerentur? Idcirco dictum est; *Anima quum peccaverit, anima quum peccaverit*. A pari; Sicut ibi petit pecuniam, & facultatem petendi habet, ita pariter & hoc loco.

V. Si quinquies adjurasset extra synhedrium, & venirent ad conspectum Synhedrii, & faterentur, crederem quod tenerentur? Idcirco dictum est; *Et ipse testis, vel vidit, vel cognovit, si notum non fecerit, & portabit delictum suum*. Non dixi nisi de loco, ubi si ille non significet, iste debitor esset pecuniæ; & quinam hic est? Synhedrium.

VI. Hinc dixerunt; Si foris adjurasset, & negent, & veniant in Synhedrium, & fateantur, absolvuntur, si foris fateantur, & veniant in Synhedrium, & negent, rei sunt. Si quinquies illos adjurasset sive præsente sive absente Synhedrio, & negeat, non tenentur nisi semel. Dicit Rabi Simeon; qua de causa? quia possunt iterum confiteri.

VII. Si ambo simul negassent, ambo tenentur; si alter post alterum, primus tenetur; si alter negat, & alter fateatur, negans tenetur; Si duæ fuerint classes testium, si neget prima, & deinde neget secunda, ambæ tenentur, quia testimonium ab utrisque potest confirmari.

CAPUT XII.

I. AUT *anima si tetigerit omnem rem immundam*. Veteres seniores dicebant; crederem vel si tetigerit homo id, quod tetigerat immundities, teneri? Idcirco dictum est; *cadaver animalis immundi, cadaver jumenti, cada-*

מיוחדין שהן אבות הטומאה יצא דבר שאין אב הטומאה.

ב רבי עקיבא אומר יכול אפילו נגע באוכלים במשקים ובכלי חרס יהא חייב תלמוד לומר בהמה מה בהמה מיוחדת שהיא אב הטומאה יצאו אלו שאינן אבות הטומאה.

ג או דבר שאת למידו בדרך אחד את למידו בכל דרכים שיש בו מה בהמה טמאה מיוחדת שחלק מגעה ממשאה ועשאה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים אף אני מרבה אלא את כיוצא בה ואת מה אני מרבה את מעוט מי חטאת והמרכב שחלק מגען ממשאן ועשאן אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים כשהוא אומר בכל טמא לרבות את רוב מי חטאת. והמשכב ששוה מגען למשאן ועשאן אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים כשהוא אומר בכל טמא לרבות השורף הפרה ופרים והמשלח את השעיר שהן מטמאין במשא וכשהוא אומר בכל דבר טמא לרבות הסככות והפרעות והקרי דברי רבי יהודה.

ד בנבלת חיה מה תלמוד לומר טמאה שיכול אין לי אלא כולה כזית ממנה מנין תלמוד לומר טמאה.

ה בנבלת בהמה מה תלמוד לומר טמאה שיכול אין לי אלא נבלה עצמה קרנה שערה חיבורה מנין תלמוד לומר טמאה.

ו בנבלת שרץ מה תלמוד לומר טמא שיכול אין לי אלא בשרו דמו צירופו עירובו מנין תלמוד לומר טמא.

ז ונעלם ממנו ונעלמה ממנו טומאה או יכול ונעלם ממנו מקדש תלמוד לומר ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב אינו חייב על העלם מקדש דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ

ver reptilis; Sicut ista sunt peculiaria, & sunt patres immunditiei; excluditur illa res, quæ non est immundities principalis.

II. R. Akiba dicit; Crederem vel si tetigerit cibos, & liquores, & vasa testacea, teneri? Idcirco dictum est: *Jumenti*; sicut jumentum est peculiare, quod est pater immunditiei, excluduntur ista, quæ non sunt patres immunditiei.

III. Aut rem, quam docuisti una ratione, docebis omnibus suis rationibus? Sicut jumentum immundum est peculiare, ubi distinguitur tactus ab onere, & fit pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, ita pariter ego huic similia includam; & quænam ego includam? paucam quantitatem de aquis expiatoriis, & ephippium, ubi distinguitur tangens a portante, & fit pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes; quando vero dicit; *Omnem rem immundam*; Ad includendum magnam partem de aquis expiatoriis, & cubile, ubi æqualis est tangens portanti, & fit pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes; Quando vero dicit; *Omnem rem immundam*. Ad includendum comburentem vaccam ruffam, & juvencos, & emittentem hircum, qui polluunt onere. Quando vero dicit: *Omnem rem immundam*; Ad includendum ramos, protegentia, & derecta, & tigna; verba R. Jehuda.

IV. *Cadaver animalis*. Cur dictum est; *immundi*? Crederem non posse includere nisi totum? quantum sit oliva unde probatur? Ex eo quod dictum est; *immundi*.

V. *Cadaver jumenti*; Cur dictum est; *immundi*? Crederem non posse includere nisi ipsum cadaver, ejus cornua, & pilos conjunctos, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *immundi*.

VI. *Cadaver reptilis*; Cur dictum est *immundi*? Crederem non posse includere nisi ejus carnem, ejus conjunctio, & commixtio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *immundi*.

VII. *Et absconditum fuerit ab eo*: Et abscondita fuerit ab eo immundities; aut crederem; & absconditum fuerit ab eo sanctuarium? Idcirco dictum est: *Et absconditum fuerit ab eo, & ille immundus*. Propter ignorantiam immunditiei tenetur, at non tenetur propter ignorantiam sanctuarii; verba R. Akiba. R. Eleasar dicit; *Reptile, & absconditum fuerit ab eo*. Propter ignorantiam

הוא חייב אינו חייב על העלם מקדש רבי ישמעאל אומר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש.

ח או כי יגע בטומאת אדם. אדם זה המת. בטומאת אדם זה טמא מת. טומאתו לרבות זבים וזבות נדות ויולדות. אין לי אלא ימי חומרן ימי קולן מנין תלמוד לומר לכל טומאתו אשר יטמא לרבות בועל נדה בה לרבות הבולע נבלת העוף הטהור.

ט אם נאמרו הקלות למה נאמרו חחמורות שלא נאמרו הקלות. ולא נאמרו החמורות הייתי אומר על הקלות בעולה ויורד על החמורות בקבועה צריך לומר החמורות או אלו נאמרו החמורות ולא נאמרו הקלות הייתי אומר על החמורות יהא חייב ועל הקלות יהא פטור. צריך לומר הקלות וצריך לומר החמורות.

י ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן על הטומאה מה עונש ואזהרה אמורין להלן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו אף קרבן שחייב כאן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו.

יא ומנין שאינו חייב עד שיהא בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים תלמוד לומר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים דברי רבי עקיבא. רבי אומר ונעלם ממנו מכלל ידיעה והוא ידע הרי שתי ידיעות.

פרשה ט

א יכול הנודר בנזיר ובקרבן יהא מביא קרבן זה תלמוד לומר כי תשבע על שבועה הוא חייב לא שנדר בנזיר ובקרבן.

tiam reptilis tenetur, at non tenetur propter ignorantiam ſanctuarii. Rabi Iſmael dicit; *& abſconditum fuerit ab eo, & abſconditum fuerit ab eo*; bis; ut teneatur propter ignorantiam immunditiei, & propter ignorantiam ſanctuarii.

VIII. *Aut qui tetigerit immunditiem hominis. Hominis*; Hic eſt mortuus. *Immunditiam hominis*. Hic eſt immundus mortuo. *In immunditie ejus*; Ad includendum ſeminifluos, & ſeminifluas, menſtruatas, & puerperas; non probo niſi de diebus gravibus, de levibus unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *In omni immunditie ejus, qua polluitur*. Ad includendum congredientem cum menſtruata; *In ea*; ad includendum abſorbentem cadaver volucris mundi.

IX. Si memoratæ ſunt immundities leves, cur memoratur graves? ſi memoratæ eſſent leves, & non graves, dicerem; pro levibus adducitur ſacrificium adſcendens, & deſcendens, at pro gravibus duntaxat adſcendens; Idcirco memoratæ erant graves; Aut ſi eſſent memoratæ graves, & non leves, dicerem; pro gravibus tenetur, pro levibus abſolvitur; Idcirco dicendæ erant leves, pariterque dicendæ erant graves.

X. Et unde probatur, quod non loquatur niſi de immunditia ſanctuarii & ejus ſanctitatum? Præmonet & damnat propter immunditiam, & obligat ad ſacrificium pro peccato propter immunditiam; ſicut pœna, & præmonitio eo loco memorantur propter immunditiam ſanctuarii, & ejus ſanctitatum, ita pariter ſacrificium pro peccato, quo hic obligatur, propter immunditiam, & propter immunditiam ſanctuarii, & ejus ſanctitatum.

XI. Et unde probatur, quod non teneatur, donec in eo ſit notitia in principio, & notitia in fine, & ignorantia in medio? Ex eo quod dictum eſt: *& abſconditum fuerit ab eo, & abſconditum fuerit ab eo*; bis, verba R. Akiba. R. dicit; *& abſconditum fuerit ab eo*. Hinc conſequitur notitia. *Ab eo, & ipſe cognoverit*: ecce duæ notitiæ.

SECTIO IX.

I. Crederem; ſi voveret Nazyræatum, & ſacrificium, quod teneretur adducere hoc ſacrificium? Idcirco dictum eſt: *Quum juraverit*; Propter juramentum tenetur, non autem tenetur propter Nazyræatum, & ſacrificium.

II. Cre-

ב יכול המהרהר בלב יהא חייב תלמוד לומר בשפתים לא בלב או יכול שאינו מוציא את הגומר בלב תלמוד לומר לבטא.

ג יכול הנשבע להרע לאחרים יהא חייב תלמוד לומר להרע ולהטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. יצא הנשבע להרע לאחרים.

ד יכול הנשבע להרע לעצמו יהא פטור. תלמוד לומר להרע ולהטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אף אני אביא הנשבע להרע לעצמו שיהא חייב.

ה יכול שאני מוציא אף הנשבע להטיב לאחרים. וכשהוא אומר או להטיב להטיב אף לאחרים.

ו או יכול הנשבע לעבור על המצוה יהא חייב תלמוד לומר להרע ולהטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא הנשבע לעבור על המצוה.

ז אוציא את הנשבע לעבור על המצוה ולא אוציא את הנשבע לקיים את המצוה שהיה בדין שיהא חייב דברי רבי יהודה בן בתירה אמר רבי יהושע בן בתירה מה אם הרשות שאין מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמר ליה לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה לאו כהין תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהין.

ח להרע ולהטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר לבטא אין לי אלא לבא לשעבר מנין תלמוד לומר לכל אשר יבטא דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע ולהטיב לבא אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי

II. Crederem; si corde cogitaret, quod teneretur? Idcirco dictum est: *labiis*; non corde: Crederem quod labiis pronunciare deberet, quod corde statuit? Idcirco dictum est; *ad pronunciandum*.

III. Crederem si quis juraret mala facere aliis, quod teneretur? Idcirco dictum est; *Ad malefaciendum*, & *ad benefaciendum*; sicut benefacere ex arbitrio, ita pariter malefacere ex arbitrio; excluditur, qui juraverit malefacere aliis.

IV. Crederem; si quis juraverit sibi malefacere, quod absolveretur? Idcirco dictum est; *Ad malefaciendum*, *& ad benefaciendum*; sicut benefacere ex arbitrio, ita pariter malefacere ex arbitrio; ecce ego includo, si quis juraverit sibimet malefacere, quod teneatur.

V. Crederem posse excludere vel jurantem benefacere aliis? Quando vero dicit: *Aut ad benefaciendum*. Ad benefaciendum etiam aliis.

VI. Aut crederem, si juraret transgredi præceptum, quod teneretur? Idcirco dictum est; *Ad malefaciendum*, *& ad benefaciendum*; sicut benefacere ex arbitrio, ita pariter malefacere ex arbitrio; excluditur, qui jurat transgredi præceptum.

VII. Excludam, qui jurat transgredi præceptum, at non excludam, qui juret observare præceptum; quod probatur argumento, ut teneatur; verba R. Jehuda ben Bethera; dicit enim R. Jehuda ben Bethera; si propter rem arbitria, de qua non juratum est ab monte Sinai, tenetur, propter præceptum de quo juratum est a monte Sinai, non erit æquum ut teneatur? Dixerunt illi; Minime: si dixisti de juramento rei arbitrariæ, ubi consideratur negatio, sicut affirmatio, dices de juramento præcepti, ubi non consideratur negatio cut affirmatio?

VIII. *Ad malefaciendum*, *& ad benefaciendum*. Non probo nisi de rebus, ubi sit malefacere, & benefacere; de rebus ubi non sit malefacere & benefacere, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ad pronunciandum*. Non probo nisi de futuro, de præterito unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Juxta omnia quæ pronunciat*. Verba R. Akiba; R. Ismael dicit; *Ad malefaciendum*, *& benefaciendum*. In futurum. Dixit illi R. Akiba; si ita est; non probo nisi de rebus ubi sit malefacere, & benefacere, de rebus ubi non sit malefacere, & benefacere, unde probatur? Respondit illi; Ex eo quod in-

הכתוב אמר לו אם ריבוי הכתוב לכך ריבוי הכתוב לכך.

ט האדם בשבועה פרט לאנוס. ונעלם ממנו פרט למזיד. ונעלם ממנו ונעלמה ממנו שבועה או יכול ונעלם ממנו החפץ. תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב אינו חייב על העלם החפץ.

פרק יד

א ומנין שהוא חייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

ב יכול טומאת מקדש וקדשיו שהן בהכרת חייב על כל אחת ואחת. שמיעת הקול וביטוי שפתים שאינן בהכרת לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

ג יכול על טומאת מקדש וקדשיו לא יהא חייב אלא אחת מנין על טומאת מקדש בפני עצמו אפילו בעלם אחד מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

ד יכול על כל טומאת מקדש וקדשיו לא יהא חייב אלא אחת מנין על המקדש בפני עצמו ועל כל טומאת הקודש בפני עצמה אפילו בעלם אחד מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת וגו׳. יכול על כל טומאת מקדש לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

ה כיצד ניטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה ונכנס למקדש ויצא וידע. מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת יכול על כל טומאת הקודש לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת וגו׳.

ו נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה

includit textus; Dixit illi; Si includit textus propter hoc, inclusit textus etiam propter illud.

IX. *Homo cum juramento*. Excludit invitum. *Et absconditum fuerit ab eo*; excludit, qui facit per contumaciam. *Et absconditum fuerit ab eo*: & absconditum fuerit ab eo juramentum. Aut crederem; & abscondita fuerit ab eo res? Idcirco dictum est; *Cum juramento*; & *absconditum fuerit ab eo*; propter ignorantiam juramenti tenetur, at non tenetur propter ignorantiam rei;

CAPUT XIV.

I. ET unde probatur, quod teneatur pro singulis? Ex eo quod dictum est: *Tunc reus erit in uno*. Ut teneatur pro singulis.

II. Crederem, quod propter immunditiam sanctuarii, & ejus sanctitatum, in qua est pœna excidii, teneretur pro singulis, propter auditionem vocis, & pronuntiationem labiorum, ubi non erat pœna excidii, non teneretur nisi uno? Idcirco dictum est; *Tunc reus erit in uno*: ad obligandum pro singulis.

III. Crederem, quod propter immunditiam sanctuarii & ejus sanctitatum non teneretur nisi uno? Unde probatur, quod teneretur propter immunditiam sanctuarii seorsim, & propter immunditiam rerum sanctarum seorsim, vel in una ignorantia, unde probatur, ut pro singulis teneatur? Ex eo quod dictum est; *In uno*; ut teneatur pro singulis.

IV. Crederem, quod propter omnes immundities sanctuarii & ejus sanctitatum non teneretur nisi uno? Unde probatur, ut teneatur propter sanctuarium seorsim, & propter omnes immundities, rerum sanctarum seorsim vel in una iguorantia, unde probatur, quod teneatur pro singulis? &c. Crederem quod propter omnes immundities sanctuarii non teneretur nisi uno? Idcirco dictum est; *uno*. Ut teneatur pro singulis.

V. Quomodo? Si polluatur, & sciat & ab eo abscondatur immundities, & ingrediatur in sanctuarium, & egrediatur, & sciat, unde probatur quod teneatur pro singulis? Ex eo quod dictum est; *uno*. Ut teneatur pro singulis. Crederem, quod propter omnes immundities sanctuarii non tenerentur nisi uno? Idcirco dictum est; *uno*. Ut teneatur pro singulis &c.

VI. Si polluatur, & sciat, & absconda-

ואכל את הקודש וידע מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

ז יכול על טומאת מקדש וקדשיו שהן בהכרת חייב על כל אחת ואחת. שמיעת הקול וביטוי שפתים שאינן בהכרת לא יהא חייב ﭏ אחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

פרק טו

א כיצד היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו בוא והעידנו שיש לנו ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שבועה שאיני יודע לכם עדות שיש לכם ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת.

ב יכול מפני שהן חמשה ומנין אפילו אמר לו אדם אחד בוא והעידני שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה שבועה שאיני יודע לך עדות. שיש ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה. מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת וגו'.

ג יכול מפני שהן הרבה מיני תביעות. מנין אפילו אמר לו בא והעידני שיש לי ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין. שבועה שאיני יודע לך עד שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין. מנין שהוא חייב על כלא חרת ואחת וגו'.

ד יכול מפי שהן מינין הרבה מנין אפילו אמר לו בוא והעידני שיש לי ביד פלוני חטין שהפקדתי אצלו אמש ושלפניו שבועה שאיני יודע לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין שהפקדת אצלו אמש ושלפניו ושלפניו מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת וגו'.

ה יכול שמיעת הקול שעשה בה את המזיד כשוגג חייב על כל אחת ואחת. שבועת ביטוי שלא עשה בה את המזיד כשוגג לא יהא חייב ﭏ

datur ab eo immundities, & comedat de sanctitate, & sciat, unde probatur, quod teneatur pro singulis? Ex eo quod dictum est; *uno*; ut teneatur pro singulis.

VII. Crederem, quod propter immunditiam sanctuarii, & ejus sanctitatum, in quibus est pœna excidii, teneretur pro singulis; Propter auditionem vocis, & pronuntiationem labiorum. ubi non est pœna excidii, non teneretur nisi uno? Idcirco dictum est; *uno*; ut teneatur pro singulis.

CAPUT XV.

I. Quomodo? Si quinque petierint ab illo, & dixerint; veni, & testificare nobis, quod nobis sit in manu N. depositum, & concreditum, raptum, & amissum; juramentum esto quod ego ignoro vobis testimonium, quod sit vobis in manu N. depositum concreditum, raptum, & amissum; unde probatur, quod teneatur pro singulis? Ex eo quod dictum est; *uno &c.*

II. Crederem, quod essent quinque? Unde probatur, vel si ei dixerit vir unus; Veni, & testificare mihi, quod mihi sit in manu N. depositum, & concreditum, raptum, & amissum, juramentum esto, quod ego ignoro testimonium, quod sit in manu N. depositum, concreditum, raptum, & amissum, unde probatur quod teneatur pro singulis? Ex eo quod dictum est; *uno &c.*

III. Crederem, ea de causa, quod multæ essent species petitionum; unde probatur, vel si illi dixerit; veni, & testificare mihi, quod sint in manu N. tritica, & hordea, & speltæ; juramentum esto, quod ignoro, quod tibi sint in manu N. tritica, hordea, & speltæ, unde probatur quod pro singulis teneatur &c.

IV. Crederem, propterea quod multæ essent species? Unde probatur vel si illi dixerit; veni, & testificare mihi, quod mihi sint in manu N. tritica, apud quem ego deposui heri & nudiustertius; juramentum esto, quod ignoro tibi juramentum, quod tibi sint in manu N. tritica, apud quem deposueris, heri & nudiustertius, & nudiusquartus, unde probatur, quod teneatur pro singulis? &c.

V. Crederem, quod propter auditionem vocis, ubi consideratur contumax, sicut errans, teneatur pro singulis? propter juramentum pronunciationis labiorum, ubi non consideratur contumax sicut

אחרת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחרת ואחרת.

ו כיצד שבועה שלא אוכל פרת חטין ופרת שעורין ופרת כוסמין ואכל מנין שהוא חייב וגו'.

ז שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה מנין שהוא חייב וגו'.

פרק יו

א ומנין שהוא מביא אחרת על דברים הרבה תלמוד לומר אחרת על חטאתו אשר חטא.

ב כיצד שבועה שלא אשתה ושתה משקים הרבה מנין שאינו חייב אלא אחת תלמוד לומר אחת על חטאתו.

ג שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים הרבה מנין שאינו חייב אלא אחרת וגו'.

ד יכול שבועת ביטוי שלא עשה בה את המזיד כשוגג אין חייב אלא אחרת שמיעת הקול שעשה בה את המזיד כשוגג יהא חייב על כל אחרת ואחת תלמוד לומר אחת וגו'.

ה כיצד היה אחד תובעו ואומר לו בוא והעידני שיש לי ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין שבועה שאיני יודע לך עדות מנין שאינו חייב אלא אחרת וגו'.

ו כיצד היה אחד תובעו ואומר לו בא והעידני שיש לי ביד פלוני חטין שהפקדתי אצלו אמש ושלפניו שבועה שאיני יודע לך עדות מנין שאין חייב אלא אחרת וגו'.

ז יכול מפני שהוא מין אחד מנין אפילו אמר לו בא והעידני שיש לי ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין שבועת שאיני יודע לך עדות מנין שאינו חייב אלא אחת תלמוד לומר אחרת וגו'.

ח יכול מפני שהם מיני תביעות מנין אפילו אמר לו בוא והעידני שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה

sicut errans, non teneatur nisi uno? Idcirco dictum est; *uno*; ut teneatur pro singulis.

VI. Quomodo? Juramentum esto me non comesturum panem triticeum, & panem hordeaceum, & panem speltæ, & comedat, unde probatur, quod teneatur? &c.

VII. Juramentum esto, me non potaturum vinum, & oleum, & mel, & bibat; unde probatur, quod teneatur? &c.

CAPUT XVI.

I. ET unde probatur, quod unum pro multis afferret? Ex eo quod dictum est: *Unum pro peccato suo quod peccavit.*

II. Quomodo? Juramentum mihi, quod non bibam; & bibat liquores multos, unde probatur, quod non teneatur nisi uno? Ex eo quod dictum est? *Unum pro peccato suo.*

III. Juramentum mihi, quod non comedam; & comedat multos cibos, unde probatur, quod non teneatur nisi uno? &c.

IV. Crederem de juramento, quod pronunciat, in quo non consideratur contumax sicut errans, quod non teneretur nisi uno, in auditione vocis, ubi consideratur contumax sicut errans, teneretur pro singulis? Idcirco dictum est; *unum &c.*

V. Quomodo? Si unus peteret, & illi diceret; veni & testificare mihi, quod mihi sint in manu N. triticum, hordea, & speltæ; juramentum mihi; quod ignoro tibi testimonium, unde probatur, quod non teneatur nisi uno? &c.

VI. Quomodo? Si unus peteret, illique diceret; veni & testificare mihi, quod mihi sint in manu N. tritica, quæ apud illum deposui heri & nudiustertius; juramentum mihi, quod ignoro testimonium, unde probatur, quod non teneatur nisi uno? &c.

VII. Crederem, quod esset una species; Unde probatur, vel si diceret; veni & testificare mihi, quod mihi sint in manu N. tritica, hordea, & speltæ; juramentum mihi, quod ignoro testimonium, unde probatur quod non teneatur nisi uno? Ex eo quod dictum est &c.

VIII. Crederem, quod species essent petitionum; unde probatur vel si diceret; Veni, testificare mihi, quod mihi sint in manu N. depositum, & concreditum, & raptum, & amissum; juramentum mihi, quod ignoro tibi testimonium,

שבועה שאין אני יודע לך עדות מנין שאין חייב תלמוד לומר אחת וגו'.

ט יכול מפני שהוא אדם אחד מנין אפילו אמר לו חמשה בוא והעידנו שיש לנו ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שבועה שאין אני יודע לכם עדות מנין שאין חייב וגו'.

י יכול שמיעת הקול וביטוי שפתים שאינן בהכרת אינו חייב אלא אחת טומאת מקדש וקדשין שהם בהכרת יהא חייב על כל אחת ואחת וגו'.

יא כיצד נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה אכל את הקדש ולא ידע ובאחרונה ידע מנין שאינו חייב וגו'.

יב נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה נכנס למקדש ויצא נכנס למקדש ויצא ולא ידע ובאחרונה ידע מנין שאין חייב אלא אחת וגו'.

פרק יז

א זה הכלל כלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת. רבי אלעזר אומר לא לך ולא לך ולא לך שבועה עד שיאמר שבועה באחרונה. רבי שמעון אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. רבי עקיבא אומר מטה יש מטה חייב ויש מטה פטור.

ב בתוך שנאמר ובנבלתם לא תגעו יכול יהו ישראל חייבין על מגע נבלות תלמוד לומר מטה יש מטה חייב ויש מטה פטור.

ג אוציא את ישראל שאינן מוזהרין על אבות הטומאה כל ימות השנה ולא אוציא את הכהנים שהן מוזהרין על אבות הטומאה כל ימות השנה שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם תלמוד לומר מטה וגו'.

ד רבי אליעזר בן יעקב אומר בתוך שנאמר לא אכלתי ממנו ולא בערתי

nium, unde probatur, quod non teneatur? Ex eo quod dictum est &c.

IX. Crederem, propterea quod unus tantum homo esset; unde probatur, vel si quinque illi dixerint; veni, & testificare nobis, quod nobis sint in manu N. depositum, & concreditum, & raptum, & amissum? Juramentum mihi, quod ignoro vobis testimonium; unde probatur quod non teneatur? &c.

X. Crederem, quod propter auditionem vocis, & pronunciationem labiorum, ubi non est pœna excidii, non teneretur nisi uno, propter immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum, ubi est pœna excidii, pro singulis teneretur? &c.

XI. Quomodo? Si pollutus esset, & sciret, & abscondita esset ab eo immundities, si comedisset de sanctitate, & non sciret, & in fine sciret, unde probatur, quod non teneretur? &c.

XII. Si pollutus esset, & sciret, & abscondita esset ab eo immundities, si ingrediatur in sanctuarium, & egrediatur, si iterum ingrediatur in sanctuarium, & egrediatur, & ignoret, & in fine sciat, unde probatur quod non teneatur nisi uno? &c.

CAPUT XVII.

I. HÆC est regula generalis; si generaliter juraverit, non tenetur nisi uno, si particulariter, tenetur pro singulis, verba R. Meir; R. Jehuda dicit; pro te, pro te, pro te, tenetur pro omnibus & singulis. Rabi Eleazar dicit; Si dicat; Non est mihi juramentum pro te, pro te, pro te, donec dicat juramentum in fine. R. Simeon dicit; donec dicat juramentum singulis vicibus. Rabi Akiba dicit: *Ex bis*; est *ex bis*: quo teneatur, & est *ex bis* quo absolvatur.

II. Quando textus dicit *Levit.* XI. 8. *Et cadaver eorum non attingetis*. Crederem Israelitam teneri propter tactum cadaverum? Idcirco dictum est; *Ex bis*; est *ex bis*, quo teneatur, & est *ex bis*, quo absolvatur.

III. Excludam Israelitas, qui non monentur de patribus immunditiei cunctis anni diebus, at non excludam sacerdotes, qui monentur de patribus immunditiei cunctis anni diebus; dictum est enim *Levit.* XXI. 1. *Alloquere ad sacerdotes filios Aharon, & dices ad eos*. Idcirco dictum est: *ex bis*.

IV. R. Eliezer ben Jacob dicit; textus dicit *Deuter.* XXVI. 14. *Neque comedi in mœstitia ex ea, neque insumsi quicquam*

ex

ממנו בטמא יכול ישרא׳ שאכלו את המעשר אוננין או בטומאה יהו מביאין קרבן זה תלמוד לומר וגו׳.

ה אוציא את המעשר שאינו בעון מיתה ולא אוציא את התרומה שהיא בעון מיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו תלמוד לומר מהם יש מהם חייב ויש מהם פטור.

פרשה י

א והיה מיד מה יעשה והביא מנין שהוא טעון וידוי תלמוד לומר והתודה ומנין שוידויו על חי נאמר כאן וידוי ונאמר להלן וידוי מה וידוי שנאמר להלן וידויו על חי אף וידוי שנאמר כאן וידויו על חי.

ב מנין שהוא טעון סמיכה תלמוד לומר עליה. ולהלן נאמר עליו מה עליו אמור להלן טעון סמיכה אף עליה אמור כאן תיטען סמיכה.

ג והביא אף לאחר יום הכיפורים אשמו נאמר כאן אשמו ונאמר להלן אשמו מה אשמו אמור להלן מותריו נדבה אף אשמו אמור כאן מותריו נדבה.

ד אשמו על חטאתו מה חטאת מותרו נדבה אף אשם מותרו נדבה.

ה נקבה לא טומטום ואנדרוגינס צאן לרבות כל משמע צאן אף החרשת אף השוטה אף הננסת מן הצאן לא הפלגס כשבה או שעירת עזים לחטאת מה זה בא ללמדנו אם ללמד שאם לא מצא כשבה יביא שעירה מנין אם לא מצא שעירה יביא כשבה והלא קל וחומר הוא מה אם החטאת הבאה על כל המצות שאין לה חילופין עוף יש לה חילופין. שעירה זו שיש לה חילופין עוף אין לה חילופין שעירה חטאת

ex eo in immundum; Crederem, si Israelitæ comedissent decimam in luctu, atque in immunditia, quod adducerent hoc sacrificium? Idcirco dictum est &c.

V. Excludam decimam, in qua non est pœna mortis, at non excludam ablationem, in qua est pœna mortis? Dictum est enim *Levit.* XXII. 9. *Et morientur in eo, cum profanaverint ipsam.* Idcirco dictum est; *Ex his;* est *ex his,* ubi teneatur, & est *ex his,* ubi absolvitur.

SECTIO X.

I. *Et erit.* Statim; Quid faciet? *Et adducet;* Unde probatur, quod obligetur ad confessionem? Ex eo quod dictum est: *& confitebitur;* Et unde probatur, quod confireretur super animali vivo? Memoratur hic confessio, & memoratur illic confessio, sicut illic confitebatur super vivo, ita pariter hoc loco super vivo.

II. Unde probatur quod obligetur ad impositionem manuum? Ex eo quod dictum est; *Super illo;* & ibi dictum est; *Super illo;* sicut ibi dicitur *super illo,* obligatur ad impositionem manuum, ita pariter hoc loco.

III. *Et adducet;* vel post diem expiationum. *Sacrificium pro delicto suo.* Dictum est hic; *sacrificium pro delicto suo,* pariterque dictum est illic; *sacrificium pro delicto suo;* sicut ibi residuum offerebatur in oblationem spontaneam, ita pariter hoc loco.

IV. *Sacrificium pro delicto suo propter peccatum suum;* sicut in sacrificio pro peccato residuum offerebatur in oblationem spontaneam, ita pariter in sacrificio pro delicto residuum offerebatur in oblationem spontaneam.

V. *Fœminam;* non obstructum & androgynum; *De ovibus;* Ad includendum omnem, quæ vocatur ovis; vel surdam, vel stultam, vel nanam; *De ovibus;* Ad excludendum Palgas; *Agnam, aut capellam caprarum in sacrificium pro peccato;* Quid venit ad docendum? Si ad docendum, quod si non inveniat agnam, possit afferre capellam; & unde probatur, quod si non inveniat capellam, possit afferre agnam? Argumento a minori ad majus; Si sacrificium pro peccato, quod affertur pro omnibus præceptis, non habet commutationem volucris, habet commutationem capellæ; Hoc quod habet commutationem volucris, non erit æquum ut habeat commutatum capellæ? Sacrificium pro peccato leprosi probet, quod licet habeat com-

מצורע תוכיח שיש לה חילופין עוף ואין לה חילופין שעירה.

ו לא אם אמרת בחטאת מצורע שאין לה חילופין עשירית האיפה תאמר בזו שיש לה חילופין עשירית האפה אם ירדה לעשירית האפה לא תרד לשעירה תלמוד לומר כשבה או שעירת עזים לחטאת שהיה בדין שיבוא עמה עולה.

ז הלא דין הוא זה מביא מהשג יד ומצורע מביא מהשג יד מה מצורע מביא שנים תחת אחד אף זה הואיל והעני שלו מביא שנים יהא העשיר שלו מביא שנים תלמוד לומר כשבה או שעירת עזים לחטאת אחד הוא מביא אינו מביא שתים.

ח מחטאתו על חטאתו מה תלמוד לומר מנין אתה אומר מביאין מהקדש כשבה שעירה מהקדש שעירה כשבה מהקדש כשבה ושעירה תרין ובני יונה מהקדש תרין ובני יונה עשירית האיפה.

ט כיצד הפריש לכשבה או לשעירה העני יביא עוף העני יביא עשירית האיפה הפריש לעשירית האיפה העשיר יביא עוף העשיר יביא כשבה ושעירה הפריש כשבה או שעירה ונסתאבה אם רצה יביא בדמיה עוף. הפריש העוף ונסתאב לא יביא בדמיו עשירית האיפה שאין לעוף פדיון לכך נאמר מחטאתו מחטאתו על חטאתו.

פרק יח

א ואם לא תגיע ידו די שה אין אומרים לו ללוות ולא לעסוק באומנותו יש לו שה ואין לו צרכיו מנין שיביא קרבן עני תלמוד לומר די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה שנים הוא מביא אינו מביא אחד.

ב הלא דין הוא זה מביא מהשג יד

commutationem volucris, tamen non habet commutationem capellæ.

VI. Minime; si dixisti de sacrificio pro peccato leprosi, quod non habet commutationem decimæ partis Ephæ, dices de hoc, quod habet commutationem decimæ partis Ephæ; si descendit ad decimam partem Ephæ, non descendet ad capellam? Idcirco dictum est; *agnam, aut capellam caprarum in sacrificium pro peccato:* At probari poterat argumento, ut cum eo afferret holocaustum.

VII. Hoc est argumentum; Hic adducit juxta suas facultates, & leprosus affert juxta suas facultates; sicut leprosus afferebat duos pro uno, ita pariter & hic; Quoniam ejus pauper afferebat duos, ejus dives afferet duos; Idcirco dictum est; *Agnam, aut capellam caprarum in sacrificium pro peccato;* Unum afferebat, at non afferebat duos.

VIII. *A peccato suo: a peccato suo; propter peccatum suum;* Cur dictum est? Unde probatur, quod dicas, quod possint adducere de sanctificato pro agna capellam, de sanctificato pro capella agnam, & de sanctificato pro agna & capella turtures, & duos filios columbarum de sanctificato pro turturibus, & duobus filiis columbarum decimam partem Ephæ.

IX. Quomodo? Si separasset nummos pro agno, aut pro capella, & pauper factus esset, afferebat decimam partem Ephæ; si separasset pro decima parte Ephæ, & ditesceret, afferebat volucrem, si magis ditesceret, afferebat agnam, & capellam; si separasset agnam & capellam, & vitiaretur, si vellet, poterat ex ejus pretio afferre volucrem; si separasset volucrem, & vitiaretur; non poterat ex ejus pretio afferre decimam partem Ephæ, quia volucer non redimitur; Idcirco dictum est; *A peccato suo, a peccato suo pro peccato suo.*

CAPUT XVIII.

I. Q*uod si non attigerit manus ejus valorem agni;* Non dicunt illi, ut mutuo accipiat; & non dabit operam artificio suo; si illi fuerit agna, & desint, quæ sibi opus sunt, unde probatur, quod afferre possit sacrificium pauperis? Ex eo quod dictum est; *valorem agni; & afferet sacrificium pro delicto suo, quod peccavit, duos turtures, aut duos filios columbarum;* Duos adducebat, at unum non adducebat.

II. Quod probari poterat argumento; Hic afferebat juxta suas facultates, & le-

ומצורע מביא מהשג יד מה מצורע מביא אחד תחת אחד אף זה הואיל והעשיר שלו מביא אחד יהא העני שלו מביא אחד תלמוד לומר שתי תורים או שני בני יונה שנים הוא מביא אינו מביא אחד.

ג אחד לחטאת ואחד לעולה שתקדים חטאת לעולה שממין חטאת תבא עולה שאם הפריש חטאתו ומת יביאו יורשין עולתו דבר אחר מה תלמוד לומר אחד לחטאת ואחד לעולה שיכול הואיל ושנים באין תחת חטאת יהא שניהם חטאת תלמוד לומר אחד לחטאת אין שניהן חטאת אחד לעולה אין שניהם לעולה.

ד אחד לחטאת ואחד לעולה והביא שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה ומנין אם הפרישם הוא יהא הפרישו הפרש תלמוד לומר אחד לחטאת ואחד לעלה והביא אותם אל הכהן.

ה והביא אותם אין לעוף פדיון אל הכהן מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתן והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה בא זה ללמדנו אם ללמד שתקדים חטאת לעולה בכל מעשיה והלא כבר נאמר ואת השני יעשה עולה כמשפט אם כן למה נאמר והקריב את אשר לחטאת ראשונה בנין אב לכל החטאות הבאות עם העולות.

ו בין חטאת העוף עם עולת העוף בין חטאת העוף עם עולת בהמה בין חטאת בהמה עם עולת בהמה חטאות קודמות לעולות הבאות עמהן.

ז ומלק את ראשו ממול ערפו ממול הרואה את העורף וכן הוא אומר והוא ישב ממולי לא יבדיל ואם הבדיל פסל

leprosus afferebat juxta suas facultates; sicut leprosus afferebat unum pro uno, ita pariter & iste; quoniam ejus dives unum afferebat, ita pariter ejus pauper unum afferet. Idcirco dictum est; *Duos turtures, aut duos filios columbarum*. Duos non unum afferebat.

III. *Alterum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum*; ut præcedat sacrificium pro peccato holocaustum; ut ex eadem specie, qua affertur sacrificium pro peccato, afferatur holocaustum; si separasset sacrificium suum pro peccato, & mortuus esset, afferent ejus hæredes ejus holocaustum. Alia expositio: Cur dictum est: *Alterum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum?* Crederem, quoniam ambo afferebantur pro peccato, ambo fuisse afferenda in sacrificium pro peccato? Idcirco dictum est; *Alterum in sacrificium pro peccato*; Non ambo in sacrificium pro peccato; *Alterum in holocaustum*; Non ambo in holocaustum.

IV. *Alterum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum; & adducet*; Ut separare deberet sacerdos alterum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum; unde probatur, vel si ipse separasset, ejus separationem fuisse separationem? Ex eo quod dictum est; *Alterum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum; & adducet illos ad sacerdotem*.

V. *Et adducet illos*. Non est volucri redemtio. *Ad sacerdotem*. Docemur, quod deberet operam dare in eorum deductione; *& offeret eum, qui est in sacrificium pro peccato, primum*. Quid venit ad docendum? si ad docendum, quod præcedat sacrificium pro peccato holocaustum in omnibus suis operationibus; jam dictum est; *& secundum faciet holocaustum juxta institutum*. Si ita est; cur dictum est; *& offeret eum, qui est in sacrificium pro peccato, primum?* Constitutio principii pro omnibus sacrificiis pro peccato, quæ afferuntur cum holocaustis.

VI. Sive fuerit sacrificium volucris cum holocausto volucris, sive sacrificium pro peccato volucris cum holocausto quadrupedis, sive sacrificium pro peccato quadrupedis cum holocausto quadrupedis, sacrificia pro peccato præcedunt holocausta, quæ cum illis afferuntur.

VII. *Et findet caput ejus e regione cervicis*; E regione spatii, quo respicit cervix; & similiter dictum est *Numer. XXII. 5. Et ipse sedet e regione mei*. *Non separabit*; si separet, illegitimum est.

VIII.

ח והיזה מדם החטאת מעצמה של חטאת על קיר המזבח לא על קיר הכבש לא על קיר היסוד לא על קיר ההיכל על קיר התחתון יכול על קיר העליון ודין הוא מה אם בהמה שעולתה למטן חטאתה למעלן עוף שעולתו למעלן אינו דין שתהא חטאתו למעלן תלמוד לומר והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח ששירי הדם שלו מתמצים על היסוד ואיזה זה קיר התחתון.

ט חטאת שיהו כל מעשיה לשם חטאת הוא פרט לשמלקו שלא לשמו.

י ואת השני יעשה עולה כמשפט כמשפט עולת בהמה או יכול כמשפט חטאת העוף וכשהוא אומר והקריבו חלק עולה מן החטאת שתמצא אומר כמשפט כמשפט עלת בהמה מה אם עולת בהמה מן החולין וביום וביד ימנית אף עלת העוף מן החולין וביום וביד ימנית רבי ישמעאל אומר כמשפט . כמשפט חטאת העוף . מה חטאת העוף ממול ערפו אף עלת העוף ממול ערפו רבי אלעזר בר רבי שמעון אומר כמשפט. כמשפט חטאת העוף מה חטאת העוף ומוצה ומזה ומזה. אף עולת העוף מוצה ומזה ומזה.

פרק יט

א אם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והקריב את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה רבי יהודה אומר חביבה מצוה בשעתה שמיד הוא מביא עשירית האיפה אין ממתינין לו עד שיעשיר ויביא כשבה או שעירה.

ב רבי אלעזר אומר חביבה מצוה בשעתה שמיד בערכין הוא מביא סלע

VIII. *Stillabitque de sanguine sacrificii pro peccato*. Ex ipso sacrificio pro peccato. *Super parietem altaris*; non super parietem collis, non super parietem fundamenti, non super parietem templi; super parietem inferiorem; Crederem super parietem superiorem? Et probari potest argumento; Si in quadrupede, cujus holocaustum infra, ejus sacrificium pro peccato supra offerebatur, in volucre cujus holocaustum supra, non erit æquum, ut ejus sacrificium pro peccato supra offeratur? Idcirco dictum est; *& quod reliquum fuerit de sanguine, exprimet ad fundamentum altaris*. Quod reliquiæ sui sanguinis exprimantur super fundamentum. Et quodnam hoc est? Paries inferior.

IX. *Sacrificium pro peccato est*; ut omnes ejus operationes fiant nomine sacrificii pro peccato; *Illud*; Excludit; si unguesecuerit sine ejus nomine.

X. *Et secundum faciet holocaustum juxta institutum*; juxta institutum holocausti quadrupedis, aut crederem juxta institutum sacrificii pro peccato volucris? Quando vero dicit: *Et offeret illum*. Distinguit holocaustum a sacrificio pro peccato; Deprehenditur, quod dicat: *juxta institutum*; juxta institutum holocausti quadrupedis; sicut holocaustum quadrupedis adducitur de profanis, & interdiu, & manu dextra, ita pariter holocaustum volucris adducitur de profanis, & interdiu, & manu dextra. Rabi Ismael dicit; *Juxta institutum*; Juxta institutum sacrificii pro peccato volucris; Sicut sacrificium pro peccato volucris findebatur e regione cervicis, ita pariter holocaustum volucris findebatur e regione cervicis. R. Eliefer bar R. Simeonis dicit; *Juxta institutum*; Juxta institutum sacrificii pro peccato volucris exprimebat, spargebat, & spargebat, ita pariter in holocausto volucris exprimebat, spargebat, & spargebat.

CAPUT XIX.

I. S*I vero non attigerit manus ejus ad duos turtures, aut ad duos filios columbarum; afferet sacrificium suum, qui peccavit, decimam partem Ephæ*. R. Jehuda dicit; Amabile est præceptum suo tempore, quod statim afferre debeat decimam partem Ephæ; Neque expectabatur, dum ditesceret, ut afferret agnam, aut capellam.

II. R. Eliefer dicit; Amabile est præceptum suo tempore; quod in æstimationibus statim offerebat siclum, neque

ואין ממתינין לו עד שיעשיר ויביא חמשים סלעים.

ג רבי שמעון אומר חביבה מצוה בשעתה שהקטר חלבים כשרין כל הלילה ודוחין את השבת בשעתן ואין ממתינין להן שיקרבו עד מוצאי שבת.

ד והביא את אשר חטא עשירית האיפה אין לי אלא קרבן חובתו עשירית האיפה מנין לקרבן נדבתו עשירית האיפה תלמוד לומר קרבנו עשירית האיפה.

ה עשירית האפה אחד מעשרה לשלש סאין שהן שבעה רביעים ועוד סלת מה סלת אמורה להלן מן החטים אף כאן מן החטים. לחטאת שיהא הפרש מעות לשם חטאת. לא ישים עליה שמן נותן הוא על שיריה לא ישים עליה שמן ואם נתן פסל. לא יתן עליה לבונה. יכול אם נתן פסל תלמוד לומר כי חטאת או כי חטא יכול אפילו נתן עליה שמן תהא כשרה תלמוד לומר היא. ומה ראית להכשיר בלבונה ולפסול בשמן אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה אני מכשיר בלבונה שהוא יכול ללקטה ופוסל בשמן שאין יכול ללקטו.

ו או אינו מדבר אלא בשני כהנים תלמד לומר עליה. עליה בגופה של מנחה הוא מדבר אינו מדבר בשני כהנים.

ז או אינו אומר אלא שלא יתן כלי על גבי כלי תלמוד לומר עליה. עליה בגופה של מנחה הוא מדבר לא שיתן כלי על גבי כלי.

ח כי חטאת היא אמר רבי יהודה הא מנחת כהן גדול אינה חטאת וטעונה לבונה.

ט והביאה אל הכהן וקמץ הכהן ממנה מלא קומצו את אזכרתה והקטיר המזבח שיהא מקטיר לאישים ומתכוין לשם חטאת היא פרט לשנקמצה שלא לשמה.

י וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה מה תלמוד לומר. שיכול

que expectabatur, dum ditesceret, ut afferret quinquaginta siclos.

III. R. Simeon dicit; Amabile est præceptum tempore suo, quod adolitio adipum legitima erat tota nocte, & propter eorum tempus pellebant Sabbathum, neque expectabatur, ut offerrentur in exitu Sabbathi.

IV. *Et afferet, qui peccavit, decimam partem Ephæ*; Non probo nisi de ejus oblatione ex debito, quod afferret decimam partem Ephæ, unde probatur in oblatione spontanea, quod afferret decimam partem Ephæ? Ex eo quod dictum est; *Sacrificium suum decimam partem Ephæ*.

V. *Decimam partem Ephæ; Unam ex decem partibus decem satorum*, quæ sunt septem quartaria & amplius. *Similæ*; sicut simila eo loco dicta erat triticea, ita pariter hoc loco erat triticea. *In sacrificium pro peccato*; ut separet nummos in sacrificium pro peccato. *Et non ponet super eam oleum*; sed licet ponere super reliquias. *Non ponet super eam oleum*; Si vero ponet, profanatur. *Non ponet super eam thus*; Crederem si poneret, profanari? Idcirco dictum est; *Quia sacrificium pro peccato est*; Aut, quia sacrificium pro peccato est, crederem si poneret super eam oleum, fuisse legitimam? Idcirco dictum est; *illud*. Quid vidisti, ut probares thus, & reprobares oleum? Postquam inclusit textus, excludit; Quare ego probo in thure? Quia potest colligi; Quare reprobo in oleo? Quia non potest colligi.

VI. Aut non loquitur nisi de duobus sacerdotibus: Idcirco dictum est; *Super eam*. De ipso munere loquitur; & non loquitur de duobus sacerdotibus.

VII. Aut non loquitur nisi quod non possit imponere vasa vasis. Idcirco dictum est; *super eam*; *super eam*; de ipso munere loquitur; at non loquitur non fuisse vasa vasis imponenda.

VIII. *Quia sacrificium pro peccato illud est*. Dicit R. Jehuda; ecce munus summi sacerdotis, quod licet sit sacrificium pro peccato, tamen requirit thus.

IX. *Et adducet ad sacerdotem, & pugillabit sacerdos de illo plenum pugillum suum, memoriale ejus, & adolebit super altare*; ut adoleat igni, & intendat pugillare nomine sacrificii pro peccato, ut omnes ejus operationes fiant nomine sacrificii pro peccato, excludit si pugillaverit sine ejus nomine.

X. *Et expiabit pro eo sacerdos pro peccato ejus, quod peccavit de uno ex istis*.

pe-

החמורים שבהן יהיו בכשבה ושעירה הקלים יהיו בעוף. הקלים שבקלים יהו בעשירית האיפה תלמוד לומר מאחת מטה או מאחת מטה להשוות את הקלים לחמורים לכשבה ושעירה ואת החמורים לקלים לעשירית האיפה.

יא והיתה לכהן כמנחה שתהא עברת מנחה של כהן שלו או אינו אומר אלא להתיר עשירית האיפה של כהן. מה אני מקיים וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל מנחת נדבתו אבל עשירית האיפה שלו תאכל. תלמוד לומר לכהן כמנחה. הרי היא לכהן כמנחת נדבתו. מה מנחת נדבתו אינה נאכלת. אף עשירית האיפה אינה נאכלת. רבי שמעון אומר והיתה לכהן כמנחה הרי עשירית האיפה של כהן בעשירית האיפה של ישראל. מה עשירית האיפה של ישראל נקמצת. אף זו נקמצת. הקומץ קרב בעצמו והשירים בעצמם.

פרשה יא

א נפש לרבות כהן משיח למעילה. כי תמעול מעל. אין מעילה שזנו וכן הוא אומר וימעלו ביהוה אלהי אבותם ויזנו אחרי הבעלים. וכן הוא אומר בסוטה כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל.

ב כי תמעול מעל מקדשי יהוה. יכול נהנה ולא פגם או פגם ולא נהנה במחובר לקרקע ובשליח שעשה שליחותו תלמוד לומר וחטאה. נאמר כאן חטא. ונאמר חטא בתרומה. מה חטא האמור בתרומה פגם ונהנה. מה שפגם נהנה. בדבר שפגם בו נהנה פגמו והנאתו כאחד בתלוש מן הקרקע פרט לשליח שעשה שליחותו. אף חטא האמור כאן

istis. Cur dictum est? Crederem graviora ejus agna, & capella, & leviora volucri, & levissima decima parte Ephæ expiari? Idcirco dictum est; *de uno ex istis*; aut *de uno ex istis*; ut æquiparentur gravibus levia in agna, & capella, & levia gravibus in decima parte Ephæ.

XI. *Et erit sacerdoti sicut munus*; ut ipse sacerdos possit afferre munus suum; Aut non loquitur nisi ad permittendum decimam partem Ephæ sacerdotis. Quomodo ego explicabo, quod dictum est *Levit.* VI. 16. *Et omne munus sacerdotis absumtum erit, non comedatur?* Munus ejus spontaneum, sed ejus decima pars Ephæ comedi poterit. Idcirco dictum est; *Sacerdoti sicut munus*; ecce erit sacerdoti, sicut ejus munus spontaneum; sicut munus ejus spontaneum non comedebantur ita pariter decima pars Ephæ non comedebatur. R. Simeon dicit; *& erit sacerdoti sicut munus*. Ecce decima pars Ephæ sacerdotis est sicut decima pars Ephæ Israelitæ. Sicut decima pars Ephæ Israelitæ pugillabatur; ita pariter hæc pugillabatur; Pugillus seorsim offerebatur, & reliquiæ seorsim offerebantur.

SECTIO XI.

I. **A**nima. Ad includendum sacerdotem unctum ad sacrificium prævaricationis; *Quæ prævaricata fuerit prævaricationem*; Non designat מעולה nisi fornicationem; & sic dictum est 1. *Psalm.* v. 25. *Et prævaricati sunt in Dominum Deum patrum suorum, & fornicati sunt post Idola*. Et similiter dictum est de muliere adulterii suspecto *Num.* v. 12. *Et prævaricata fuerit in eum prævaricationem*.

II. *Quæ prævaricata fuerit prævaricationem in his, quæ sanctificata sunt Domino*. Crederem si commodum perceperit, & non fuerit damnum, aut fuerit damnum, sed non perceperit commodum ex eo quod solo conjunctum sit, aut in legato, qui faciat ejus legationem? Idcirco dictum est; *& peccaverit*; Dictum est hic peccatum, & dictum est in ablatione peccatum; Sicut in peccato, quod dicitur in ablatione, damnum infert, & utilitatem percipit; qui damnum infert, utilitatem percipit ex re, ubi in qua qui damnum infert, utilitatem percipit, ejus damnum & commodum simul fiunt in eo, quod solo evellitur; excludit legatum, qui expediat ejus legationem; Ita pa-

פגם ונהנה מה שפגם הוא נהנה ובדבר שפגם הוא נהנה ופגמו והנאתו כאחד בתלוש מן הקרקע פרט לשליח שעשה שליחותו.

ג אי מה חטא האמור בתרומה אוכל ונהנה אף אין לי אלא אוכל ונהנה מנין אכילתו ואכילת חבירו והנאתו והנאת חבירו. אכילתו והנאת חבירו הנאתו ואכילת חבירו מצטרפים זה עם זה ואפילו לזמן מרובה תלמוד לומר כי תמעול מעל ריבה.

ד או מה חטא האמור בתרומה לא צירף שתי אכילות כאחד אף כאן לא יצרף שתי אכילות כאחד. מנין אכל היום ואכל למחר נהנה היום נהנה למחר. נהנה היום ואכל למחר. אכל היום ונהנה למחר. אפילו לאחר שלש שנים בהיעלם אחד מצטרפים זה עם זה. תלמוד לומר תמעול מעל ריבה.

ה אי מה חטא האמור בתרומה המוציא מהקודש לחול. אף כאן המוציא מהקודש לחול. מנין המוציא מהקודש לקודש מנין לקח קיני זבים קיני זבות וקיני יולדות הביא חטאתו ואשמו ופסחו מן הקודש. והשוקל שקלו מן הקודש. כיון שלקח מעל דברי רבי שמעון וחכמים אומרים לא מעל עד שיזרקו דמם תלמוד לומר כי תמעול מעל ריבה.

ו בשגגה פרט למזיד והלא דין הוא ומה אם שאר מצות שזדונן כרת פטר בהם את המזיד. מעילה שאין זדונה כרת אינו דין שיפטור בהם את המזיד.

pariter in peccato, de quo hic dicitur, damnum infert, & commodum percipit; qui damnum infert, est ille, qui commodum percipit, & in re, in qua qui damnum infert, commodum percipit; & ejus damnum & commodum una simul fiunt in eo, quod e solo evellitur; excludit legatum, qui expediat legationem suam.

III. Aut dicam sicut in peccato, de quo dicitur in ablatione, comedit, & commodum percipit, ita pariter ego non dicam nisi de illo, qui comedat, & commodum percipiat; unde probatur vel ejus comestio, & comestio socii sui, & ejus commodum, & commodum socii sui, ejus comestio, & commodum socii sui, ejus commodum & comestio socii sui quod inter se conjungantur vel multo tempore? Ex eo quod dictum est; *Quæ prævaricata fuerit prævaricationem*. Includit.

IV. Aut dicam; Sicut in peccato, de quo dicitur in ablatione, non conjunguntur simul duæ comestiones, ita pariter hoc loco non conjungentur simul duæ comestiones. Unde probatur, si comedat hodie, & comedat cras, si commodum percipiat hodie, & commodum percipiat cras; si commodum percipiat hodie, & comedat cras, si comedat hodie, & commodum percipiat cras vel post triennium in una ignorantia, quod inter se conjunguntur; Ex eo quod dictum est; *Quæ prævaricata fuerit prævaricationem:* Includit.

V. Aut dicam; Sicut in peccato, de quo dicitur in ablatione, intelligitur ille, qui educit de sancto in profanum; ita pariter in hoc loco, qui educit de sancto in profanum; Unde probatur qui extrahit de sancto in sanctum? Unde probatur, si quis emat *de pecunia sancta* nidos seminifluorum, & nidos seminifluarum, & nidos puerperarum, & adducat sacrificium suum pro peccato, & sacrificium suum pro delicto, & sacrificium suum Paschale de sancto; & solvat siculum suum de sancto, quod postquam emerit, prævaricetur? Verba R. Simeonis; at sapientes dicunt; Non prævaricatur, donec spargatur eorum sanguis. Idcirco dictum est; *Quæ prævaricata fuerit prævaricationem*. Includit.

VI. *Per errorem;* Excluditur qui agat ex contumacia. Quod probari potest argumento; Si in reliquis præceptis, ubi qui faciunt ex contumacia, rei sunt excidii, absolvit ab sacrificio, qui facit ex contumacia; in prævaricatione, ubi qui facit ex contumacia, non est reus excidii, non erit æquum, ut qui facit

לא אם אמרת בשאר מצות שאינן בעון
מיתה. תאמר במעילה שהיא בעון מיתה.
הואיל והיא בעון מיתה לא יפטור בה
את המזיד. תלמוד לומר בשגגה פרט
למזיד.

ז אמר רבי אליעזר זה בא על חטא
וחטאת באה על חטא. מה חטא אינה
באה על הזדון כשגגה אף זה לא יביא
על הזדון כשגגה.

י או כלך לדרך זו זה קרוי אשם.
ושאר אשמות קרויים אשם. מה שאר
אשמות באים על זדון כשגגה. אף זה
יביא על זדון כשגגה.

ט נראה למי דומה דנים דבר שהוא
עון מיתה. מדבר שהוא עון מיתה. ואל
יוכיח שאר חטאות שאין בהם עון מיתה.
או כלך לדרך זו דנים אשם קשה בין
שתי שנים מאשם קשה בין שתי שנים
ואל תוכיח חטאת נקבה בת שנתה תלמוד
לומר בשגגה. פרט למזיד.

פרק כ

א מקדשי יהוה המיוחדים לשם יצאו
קדשים קלים שאינם לשם אין לי אלא
פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים
שכולם לשם מנין לרבות עולה שעירה
מתנה לכהן. קדשי קדשים בשרם
ואימוריהם לפני זריקת דמים תלמוד
לומר קדשי יהוה ריבה.

ב מנין לרבות את החלב למעילה.
תלמוד לומר קדשי יהוה ריבה. יכול שאני
מרבה את הדם תלמוד לומר מקדשי
יהוה מיעט. מה ראית לרבות את החלב
ולהוציא את הדם. אחר שריבה הכתוב

ex contumacia, liber sit a sacrificio? Minime; si dixisti in reliquis præceptis, in quibus non est pœna mortis, dices in prævaricatione, ubi est pœna mortis? Quoniam in ea est pœna mortis, non absolvetur a sacrificio, qui facit ex contumacia. Idcirco dictum est; *Per errorem*. Excluditur, qui facit ex contumacia.

VII. Dicit R. Eliezer; Hoc adducitur propter peccatum, & sacrificium pro peccato adducitur propter peccatum; Sicut sacrificium pro peccato non adducitur ab eo, qui faciat per contumaciam, sicut ab eo, qui faciat per errorem, ita pariter hoc non adducetur ab eo, qui faciat per contumaciam, sicut ab eo, qui faciat per errorem.

VIII. Aut hoc modo; Hoc appellatur sacrificium pro delicto, & reliqua sacrificia pro delicto vocantur sacrificium pro delicto; Sicut reliqua sacrificia pro delicto adducuntur tam ab eo qui faciat per contumaciam, quam ab eo, qui faciat per errorem, ita pariter & hoc.

IX. Videamus cuinam sit similius; explicetur res, in qua est pœna mortis, ab re, in qua sit pœna mortis; & non probent reliqua sacrificia pro peccato, in quibus non est pœna mortis; Aut hoc modo; explicetur sacrificium pro delicto arietis biennis a sacrificio pro delicto arietis biennis; & non probet sacrificium pro peccato ex fœmina, quod erat anniculum; Idcirco dictum est; *Per errorem*; Excluditur qui facit per contumaciam.

CAPUT XX.

I. De *sanctitatibus Domini*; de iis, quæ dicata sint Domino; Excluduntur sanctitates leves, quæ non sunt dicatæ Domino; Non probo nisi de juvencis comburendis, & de hircis comburendis qui toti erant dicati Domino, unde probatur ad excludendum holocaustum, cujus pellis dabatur sacerdoti; sanctissimorum carnem & adipes ante adspersionem sanguinum, & adipes sanctitatum levium post adspersionem sanguinum? Ex eo quod dictum est: *De sanctitatibus Domini*; Includit.

II. Unde probatur ad includendum adipem ad prævaricationem? Ex eo quod dictum est; *De sanctitatibus Domini*. Includit. Crederem posse includere sanguinem? Idcirco dictum est. *De sanctitatibus Domini*. Excludit. Quid vidisti ut includeres adipem, & excluderes sanguinem? Postquam inclusit textus, ex-

מיעט. מרבה אני את החלב ששוה לבשר בפיגול ובנותר ובטמא. ומוציא אני את הדם שלא שוה לבשר בפיגול ובנותר ובטמא.

ג מנין לרבות קדשי בדק הבית למעילה. תלמוד לומר קדשי יהוה ריבה. אין לי אלא בזמן שהקדיש למזבח דברים הראוים למזבח. לבדק הבית. דברים הראוים לבדק הבית. הקדיש לבדק הבית דברים הראוים למזבח. הקדיש למזבח דברים הראוים לבדק הבית הקדיש לזה ולזה דברים שאינן ראוים לזה ולזה כגון ציר וחומץ דגים וחגבים מנין תלמוד לומר קדשי יהוה ריבה.

ד הקדיש תרנגולת למזבח מועלים בה ובביצתה. חמורתא למזבח מועלים בה ובחלבה. תורים לבדק הבית מועלים בהם ובביציהם. בור מלא מים. אשפה מליאה זבל. שובך מלא יונים. אילן מלא פירות. שדה מליאה זרעים. ומנין שמועלים במה שבתוכו תלמוד לומר קדשי יהוה ריבה.

ה יכול אפילו הקדיש תורים למזבח יהו מועלים בביציהם הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים. אשפה ואחר כך נתמלא זבל. שובך ואחר כך נתמלא יונים. אילן ואחר כך נשא פירות. שדה ואחר כך נתמלא עשבים. יכול יהו מועלים במה שבתוכן תלמוד לומר מקדשי יהוה מיעט. רבי יוסי אומר המקדיש את השדה ואת האילן מועלים בהם ובגידוליהם מפני שהם גידולי הקדש.

ז והביא אף אחר יום הכיפורים. איל קשה בין שתי שנים. צאן לרבות כל משמע צאן אף חרשת אף שוטה אף הנאנסת. מן הצאן ולא מן הפלגס. בערכך כסף יכול דינרים. תלמוד לומר שקלים. יכול שקלי נחשת תלמוד לומר שקלים. יכול בבליות מדיות קפוטקיות תלמוד לומר בשקל הקודש. סלעים של קודש.

excludit; Includam ego adipem, qui æquiparatur carni in abominando, residuo, & immundo; & excludam sanguinem, qui non æquiparatur carni in abominando, residuo, & immundo.

III. Unde probatur ad includendum sanctitates instaurationis domus ad prævaricationem? Ex eo quod dictum est; *De sanctitatibus Domini*; Includit. Non probo nisi quando sanctificat altari res altari convenientes, instaurationi domus res instaurationi domus convenientes, si sanctificet instaurationi domus res altari convenientes, si sanctificet altari res instaurationi domus convenientes, si sanctificet utrique res, quæ non sint utrique convenientes, e. g. muriam, & acetum, pisces, & locustas, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *De sanctitatibus Domini*. Includit.

IV. Si sanctificet gallinam altari, prævaricantur in ea, & in ejus ovis; Si asinam altari, prævaricantur in ea, & in ejus lacte; si sanctificent turtures instaurationi domus, prævaricantur in eis & in eorum ovis; Si puteum plenum aquis, si sterquilinium plenum fimo, si columbarium plenum columbis, si arborem plenam fructibus, si agrum plenum seminibus, & unde probatur, quod prevaricentur in eo, quod in ipsis est? Ex eo quod dictum est; *De sanctitatibus Domini*. Includit.

V. Crederem, vel si sanctificasset turtures altari, quod prævaricarentur in eorum ovis? si sanctificasset puteum, & deinde impleretur aquis, si sterquilinium, & deinde impleretur fimo, si columbarium, & deinde impleretur columbis, si arborem, & deinde oneraretur fructibus, si agrum, & deinde impleretur herbis, crederem, quod prævaricarentur in eo, quod in ipsis erat? Idcirco dictum est; *De sanctitatibus Domini*. Excludit. Rabi Jose dicit; Si sanctificet agrum, & arborem, prævaricantur in iis, & in iis, quæ crescunt ab ipsis, quia crescunt de sancto.

VI. *Et adducet*; vel post diem expiationum; *Arietem perfectum*; biennem. *De ovibus*; Ad includendum omnem, quæ appellatur ovis, vel surdam, vel stultam, vel nanam; *De ovibus*; non autem Palgas. *Juxta æstimationem tuam argenti*; Crederem denariorum? Idcirco dictum est; *Siclorum*; Crederem siclos æneos? Idcirco dictum; *Siclorum*; Crederem siclos Babylonis, Mediæ, & Cappadociæ? Idcirco dictum est; *In pondere sanctuarii*; Siclos sanctuarii; Siclos Tyri; *In sacrificium pro delicto*; Ut se-

סלעים של צורים . לאשם שהוא מפריש מעות לשום אשם.

ז ואשר חטא מן הקודש ישלם לאותו שעל הקודש מנין לרבות פחות משוה פרוטה . שיכול שאין חייבין עליו משום מעילה לא יהו חייבים עליו בתשלומים . תלמוד לומר מן הקודש לרבות פחות משוה פרוטה . מנין שמשלם חומש ואשם על התשלומים הוו. תלמוד לומר הקודש ישלם.

ח וחמישיתו יוסיף עליו שיהא הוא וחומשו חמשה . ונתן אותו פרט לחמש חטאות מיתות ונתן אותו לכהן והכהן מה תלמוד לומר שיכול האיל ומעילה באה על ידי כהן . לא יהא הכהן מועל. תלמוד לומר ונתן אותו לכהן והכהן מלמד שהכהן מועל.

ח והכהן יכפר עליו מה תלמוד לומר מניך אתה אומר הביא מעילתו ולא הביא אשמו לא יצא תלמוד לומר באיל האשם. הביא אשמו ולא הביא מעילתו לא יצא תלמוד לומר לאשם. יכול כשם שאיל אשם מעכב כך יהא חומש מעכב תלמוד לומר באיל האשם . ונסלח לו איל האשם מעכב ואין החומש מעכב . ונסלח מלמד שאין משיירין לו ליום הכיפורים יכול אף על פי ששב ולא הביא תלמוד לומר לו.

פרשה יב

א ואם הרי מוסיף על ענין ראשון לומר שספק מעילות באשם תלוי דברי רבי עקיבא . אמר לו רבי טרפון מה לזה שמביא שתי אשמות . לא מביא מעילה וחומשה. ומביא אשם בשתי סלעים ויאמר אם ודאי מעלתי זו היא מעילתי וזו היא אשמי . ואם ספק . מעות לנדבה. ואשם

separet nummos nomine sacrificii pro delicto.

VII. *Et quod peccaverit ex sanctitate, rependet* præfecto sanctuarii; Unde probatur, ad includendum quod sit minus pruta? Crederem sicut pro eo non tenentur nomine prævaricationis, ita pariter non obligarentur ad restituendum? Idcirco dictum est. *Ex sanctitate*. Ad includendum quod minus sit pruta. Et unde probatur, quod rependat quintam partem, & sacrificium pro delicto ultra restitutionem sortis? Ex eo quod dictum est. *Sanctitatem rependet*.

VIII. *Et quintam partem ipsius addet ei*; ut ipsum & quinta pars sint quinque partes; *& dabit illud*; Excludit quinque sacrificia pro peccato, quæ mori debent; *& dabit illud sacerdoti*; *& sacerdos*; Cur dictum est? Crederem, quoniam sacrificium prævaricationis adducebatur per manus sacerdotis, quod sacerdos non prævaricaretur? Idcirco dictum est; *& dabit illud sacerdoti*; *& sacerdos*; Docemur, quod sacerdos prævaricetur.

IX. *Et sacerdos expiabit pro illo*. Cur dictum est? Unde probatur, quod dicas; Si afferat prævaricationem suam, & non afferat sacrificium suum pro delicto, quod non satisfaciat? Ex eo quod dictum est; *In ariete sacrificii pro delicto*; Si afferat sacrificium suum pro delicto, & non afferat prævaricationem suam, non satisfacit. Idcirco dictum est; *In sacrificium pro delicto*. Crederem sicut aries sacrificii pro delicto impedit, ita pariter quinta pars impediret? Idcirco dictum est; *In ariete sacrificii pro delicto*. *Et remittetur illi*; Aries sacrificii pro delicto impedit, at quinta pars non impedit. *Et remittetur*; Docemur, quod illi nihil reliquum sit ad diem expiationum; Crederem vel si pœnituisset, & non attulisset? Idcirco dictum est: *Illi*.

SECTIO XII.

I. *Et si*; Addit primo subjecto dicendo, quod propter dubium prævaricationis debeat afferre sacrificium pro delicto dubio; verba R. Akiba. Dixit illi R. Tarphon; Cur iste afferet duo sacrificia pro delicto? Sed afferet prævaricationem, & ejus quintam partem; & afferet sacrificium pro delicto ex pretio duorum siclorum; & dicat; si certo prævaricatus sum, hæc est mea prævaricatio, & hoc est meum sacrificium pro delicto; & si dubium erit; Nummi impendantur in oblationem

תלוי שממין שמביא על הורע. מביא על לא הורע.

ב אמר לו רבי עקיבא נראים רבריך במעילה המועטה. הרי שבא לידו ספק מעילה במאה מנה מורה רבי עקיבא לרבי טרפון במעילה המועטה.

ג ועשתה אחת לחייב על כל אחת ואחת שאם בא לפניו ספק חלב ודם ונותר ופיגול בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. חלבו שומן לפניו ואכל את אחד מהם ואין ידוע אי זה מהן אכל. אשתו ואחותו עמו בבית שגג באחת מהם ואינו יורע באיזו מהם שגג. שבת ויום חול עשה מלאכה באחת מהן בין השמשות ואינו יורע באיזו מהם עשה. מנין שמביא אשם תלוי תלמוד לומר אם נפש כי תחטא. ועשתה אחת מכל מצות יהוה אשר לא תעשינה ולא ירע ואשם ונשא עונו והביא איל.

ד רבי יהודה אומר אשתו נדה ואחותו בבית ושגג באחת מהם ואין ידוע באי זו מהם שגג. שבת ויום הכיפורים ועשה מלאכה בין השמשות ואין ידוע באי זו מהם עשה. חלב ונותר לפניו אכל אחד מהם ואין ידוע אי זה מהם אכל. רבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר שנאמר כי תחטא ולא ידע. פרט לזה שידע שחטא רבי שמעון אומר זה הוא עצמו מביא אשם תלוי שנאמר כי תחטא ועשתה ולא ידע ועשה ואינו יודע מה עשה. אבל ספק לא עשה צא ובקש מנין שיביא אשם תלוי.

ה ולא ידע פרט להודע יכול לא הודע של קלות ולא הודע של חמורות הכל בכלל היה. אם את הודע שלהם פטרתי אינו דין שנפטר את לא הודע. או חילוף אם את לא הודע שלהם חייבתי. אינו דין שנתחייב את הודע. הודע פטרתו. הודע של חמורות שיצא לידון בחטאת.

nem spontaneam, & sacrificium pro delicto dubio ex eadem specie, ex qua sciens adducit, ignorans adducet.

II. Respondit illi R. Akiba; Probabilia videntur tua verba in parva prævaricatione; sed si sit dubium de prævaricatione centum minarum; Assentitur R. Akiba R. Tarphon in parva prævaricatione.

III. *Et fecerit unum*; Ut teneatur pro singulis; Si veniat in ejus conspectum dubium adipis & sanguinis, & residui, & abominandi in una ignorantia, tenetur pro singulis; Si adsint coram eo adeps, & pinguedo, & unum ex iis comedat, & nesciat de quonam comederit; Si adstent cum eo in domo uxor & soror, & erret cum una ex iis, & ignoret, cum qua erraverit; si sit Sabbathum & dies profanus, & in uno ex iis faciat opus inter soles, & ignoret, in quo ex iis fecerit opus, unde probatur quod afferat sacrificium pro delicto dubio? Ex eo quod dictum est: *Si autem quum peccaverit, & fecerit unum ex omnibus præceptis Domini, quæ non sunt facienda, & non cognoverit, & deliquerit, afferet arietem.*

IV. R. Jehuda dicit; Si sint uxor menstruata, & soror in domo, & erret cum una ex iis, & ignoret, cum qua erraverit; si sabbathum & dies expiationum, & faciat opus inter soles, & ignoret in quo opus fecerit; si sint coram eo adeps & residuum, & de iis unum comedat, & ignoret de quo comederit; R. Elieser obligat ad sacrificium pro peccato, & R. Jehosua absolvit; Dictum est enim; *Quum peccaverit, & non cognoverit*. Excluditur ille, qui peccaverit, & cognoverit. Rabi Simeon dicit; Hic est ille, qui affert sacrificium pro delicto dubio; Dictum est enim; *Quum peccaverit, & fecerit, & non cognoverit*; & faciat & non cognoscat quid faciat. At quando dubium est, quod non fecerit, egreditur, & inquirit, unde probatur, quod debeat afferre sacrificium pro delicto dubio?

V. *Et non cognoverit*; Excluditur qui cognoverit; Crederem, qui non cognosceret præcepta levia, & qui non cognosceret præcepta gravia in genere comprehendi? Itane? Si scientem absolvi, non erit æquum, ut ignorans absolvatur? Aut dicam in contrarium. Si ignorantem obligavi, non erit æquum, ut sciens obligetur? Scientem absolvisti, sed ego non absolvi scientem in gravibus; Quod exiit, ut probet ex sacrificio pro peccato.

VI.

ו והלא דין הוא ומה אם במקום שחייב את הודע של חמורות חטאת. פטר את לא הודע שלהם מחטאת. מקום שפטר את הודע של קלות מן האשם אינו דין שנפטור את לא הודע שלהם מן האשם או חילוף ומה אם במקום שפטר את לא הודע של חמורות מן החטאת חייב את הודע שלהם חטאת מקום שחייב את לא הודע של קלות אשם. אינו דין שנחייב את הודע שלהם אשם. ודין אחר ומה אם במקום שחייב את הודע של חמורות חטאת. פטר את הודע של קלות מן האשם. מקום שפטר את לא הודע של חמורות מן חטאת. אינו דין שנפטור את לא הודע של קלות מן אשם. או חילוף ומה במקום שפטר את לא הודע של חמורות מן חטאת. חייב לא הודע של קלות אשם. מקום שחייב את הודע של חמורות חטאת. אינו דין שנתחייב את הודע של קלות אשם. תלמוד לומר אשם אשם לגזירה שוה מה אשם האמור להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. וספיקו אשם תלוי. אף אשם האמור כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וספיקו אשם תלוי.

ז ולא ידע ואשם ונשא עונו רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שאינו יודע. אם כך ענש הכתוב למי שאינו יודע על אחת כמה וכמה שיענוש למי שיודע.

ח רבי עקיבא אומר האוכל חלב מביא חטאת בסלע. ספק אכל ספק לא אכל מביא אשם תלוי בשתי סלעים. אם כך ענש הכתוב למי שבא לידו ספק עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר לעושה מצוה.

ט רבי מנחם ברבי יוסי אומר הנהנה שוה פרוטה מן הקודש מביא מעילה וחומשה. ומביא אשם בשתי סלעים. צא וחשוב כמה פרוטות בשתי סלעים קרוב לאלפים אם כך ענש הכתוב את

VI. Ecce argumentum; si ubi obligatur sciens in gravibus ad sacrificium pro peccato, absolvitur ignorans a sacrificio pro peccato; ubi absolvitur sciens in levibus a sacrificio pro delicto, non erit æquum ut absolvatur ignorans in levibus a sacrificio pro delicto? Aut contra dicendum est; Si ubi absolvitur ignorans in gravibus a sacrificio pro peccato, obligatur sciens in gravibus ad sacrificium pro peccato, ubi obligatur ignorans in levibus ad sacrificium pro delicto, non erit æquum ut obligetur sciens ad sacrificium pro delicto? Est aliud argumentum. Si ubi obligatur sciens in gravibus ad sacrificium pro peccato, absolvitur sciens in levibus a sacrificio pro delicto, ubi absolvitur ignorans in gravibus a sacrificio pro peccato, non erit æquum ut absolvatur ignorans in levibus a sacrificio pro delicto? Aut contra dicendum est. Si ubi absolvitur ignorans in gravibus a sacrificio pro peccato, obligatur ignorans in levibus ad sacrificium pro delicto, ubi obligatur sciens in gravibus ad sacrificium pro peccato, non erit æquum ut sciens in levibus obligetur ad sacrificium pro delicto? Idcirco dictum est; *deliquerit*, *deliquerit*. A pari; Sicut *deliquerit* eo loco dictum designat rem, cujus causa per contumaciam excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, & propter dubium tenetur sacrificio pro delicto dubio; ita pariter *deliquerit* hoc loco dictum designat rem, cujus causa per contumaciam excidio, per errorem sacrificio pro peccato, & propter dubium tenetur sacrificio pro delicto dubio.

VII. *Et non cognoverit*, *& deliquerit*, *& portabit delictum suum*. R. Jose Galilæus dicit; Ecce textus punit qui non cognovit; si ita textus punit qui non cognovit, quanto magis qui cognovit?

VIII. R. Akiba dicit; Si quis comedat de adipe, afferet sacrificium pro peccato ex pretio sicli; Si dubium sit utrum comederit necne, afferet sacrificium pro delicto dubio ex pretio duorum siclorum; Si ita punit textus, qui adducitur in dubium peccati, quanto magis rependet mercedem illi, qui facit præceptum?

IX. R. Menachem bar R. Jose dicit; qui utilitatem percepit de re sacra, quæ prutæ æquivaleat, adducet prævaricationem, & quintam ejus partem, & afferet sacrificium pro delicto ex pretio duorum siclorum prope duo millia; si ita punit textus qui facit per errorem,

השוגג על אחת כמה וכמה שיענש את המזיר.

י רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא צא ולמד מאדם הקדמוני שלא נצטוה אלא מצוה אחת בלא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף דורותיו. וכי אי זו מדה מרובה מדת הטובה או מדת פורענות הוי אומר מדת הטובה. אם מדת פורענות מועטת הרי כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. השב מן הפגול ומן הנותר והמתענה ביום הכיפורים על אחת כמה וכמה שמזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

יא רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר על פי שני עדים או שלשה אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך הכתוב שלשה אלא להביא השלישי להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא באילו. אם כך ענש הכתוב את המטפל לעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר לעושי מצוה כעושי מצוה.

יב רבי אומר הרי הוא אומר ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא רעהו ומת והוא ינוס קבע הכתוב פיקוח נפש למי שבא לידו ספק נפש ולא ידע. אמור מעתה המנבה הצדקות והמפרנס את העניים והגומל חסדים על אחת כמה וכמה תינתן לו נפשו.

יג רבי אלעזר בן עזריה אומר הרי הוא אומר כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכך יהוה יהוה אלהיך קבע הכתוב ברכה למי שבא לידו מצוה בלא ידיעה אמור מעתה היתה סלע צרורה לו בכנפיו ונפלה ממנו מצאה העני ומתפרנס בה הרי הכתוב קובע לו ברכה כשוכח עומר בתוך שדהו.

יד והביא איל קשה בן שתי שנים צאן לרבות כל משמע צאן אף השוטה

rem, quanto magis, qui facit per contumaciam?

X. R. Jose dicit; si scire cupias, quanta sit merces justorum in seculo futuro; exi & addisce ab antiquo Adamo, qui licet non esset ei mandatum nisi unum præceptum negativum, tamen transgressus est; vide quot mortes inflictæ sint illi, & ejus generationibus, & generationibus generationum, usque ad finem omnium generationum. Quid? quænam est major proprietas? proprietasne boni, an proprietas mali? Certe proprietas boni; si proprietas mali minor est; vide quot mortes inflictæ sunt illi, & ejus generationibus, & generationibus generationum usque ad finem omnium generationum; Ille qui abstinet abominando, & residuo, & jejunat in die expiationum, quanto magis merebitur sibi, & ejus generationibus, & generationibus generationum, usque ad finem omnium generationum?

XI. R. Akiba dicit: *Ex ore duorum testium, aut trium. Deuter.* XVII. 6. Si confirmatur testimonium a duobus, cur specificat tibi textus tres? Ad includendum tertium ad aggravandum, ut ejus judicium sit simile illorum. Si ita punit textus qui se associat peccatoribus quanto magis rependet mercedem illi, qui se associat observantibus præcepta, qui similis erit observantibus præcepta?

XII. Rabi dicit: Ecce dictum est *Deut.* XIX. 5. *Quique venerit cum socio suo in sylvam ad cædendum ligna & impulsa fuerit manus ejus in securim ad cædendum ligna, & avulsum fuerit ferrum a ligno inveneritque socium ejus, & moriatur, fugiat*. Statuit textus conservationem vitæ illius, qui ignorans occidit animam; Dic nunc, qui exigit eleemosynam, & qui nutrit pauperes, & facit misericordiam, quanto magis salvabitur ejus anima!

XIII. R. Elieser ben Azaria dicit; Ecce dictum est *Deut.* XXIV. 19. *Cum messueris messem tuam in agro tuo, & oblitus fueris manipulum in agro, non revertere ad tollendum, peregrino, pupillo, & viduæ erit, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus*. Constituit textus benedictionem illi, qui eo deveniat, ut ignorans faciat præceptum; Dic nunc; si quis habeat siclum colligatum in alis suis, & cadat, & inveniat pauper, at de eo nuntiatur, ecce textus illi constituit benedictionem, quasi oblitus sit manipulum in agro suo.

XIV. *Et adducet arietem perfectum biennem de ovibus*; ad includendum omnem, quæ vocatur ovis, vel stultam, vel

אף הנאנסר־רמן הצאן ולא מן הפלגס׳ בערכך מה ערכך האמור להלן בכסף שקלים אף ערכך האמור כאן בכסף שקלים. לאשם שיהא מפריש מעותיו. לשום אשם.

פרק כא

א וכפר עליו הכהן מה תלמוד לומר מנין אתה אומר שאם בא לפניו ספק חלב ודם פיגול בהיעלם אחד מנין שחייב על כל אחרת ואחרת. תלמוד לומר שגגתו. בא לפניו ולא ידע מנין שאינו חייב אלא אחרת תלמוד לומר אשר שגג. בא לפניו ספק חלב וידע ספק חלב וידע. רבי אומר כשם שמביא חטאת על כל אחרת ואחרת כך מביא אשם תלוי על כל אחרת ואחרת.

ב רבי אלעזר בר שמעון ורבי שמעון בר יהודה אמרו משום רבי שמעון אינו חייב אלא אחרת שנאמר על שגגתו אשר שגג. והוא לא ידע פרט לשאמרו לו אחרים. יכול אף על פי שאינו מכחיש תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו והביא. והוא לא ידע ונסלח לו. הא אם ידע אין מתכפר לו. הא למה הדבר דומה לעגלה ערופה. שאף על פי שנתערפה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג.

ג אשם הוא אשם מה תלמוד לומר. מנין אתה אומר הביא אשם תלוי שחטו וזרק את דמו ואחר כך נודע לו שחטא. או לו שלא חטא. מנין שמותר באכילה תלמוד לומר אשם אשם. יכול אף על פי שלא נזרק הדם תלמוד לומר הוא מה יעשה לו הדם ישפך והבשר יצא לבירת השריפה. נזרק הדם יאכל הבשר. רבי יוסי אומר אפילו הדם בכוס וזרק והבשר יאכל.

ד יכול אף על פי שלא נשחט תלמוד לומר אשם מה יעשה לו יצא וירעה בעדר דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו

vel nanam; *De ovibus*; non autem Palgas; *Juxta æstimationem tuam*; sicut æstimatio tua ibi dicta argento siclorum, ita pariter hoc loco. *In sacrificium pro delicto*; ut separet nummos suos nomine sacrificii pro delicto.

CAPUT XXI.

I. **E***T expiabit pro illo sacerdos*. Cur dictum est? unde probatur, quod dicas; si veniat coram eo dubium adipis, & sanguinis, & abominandi in una ignorantia, unde probatur quod pro singulis teneatur? Ex eo quod dictum est; *Pro errore ejus*. Si veniat coram eo, & non cognoverit; unde probatur, quod non teneatur nisi uno? Ex eo quod dictum est; *quem erravit*. Si veniat coram eo dubium adipis, & cognoscat, dubium adipis, & cognoscat; Rabi dicit; sicut affert sacrificium pro peccato pro singulis, ita pariter affert sacrificium pro delicto dubio pro singulis.

II. R. Eliefer bar Simeonis, & Rabi Simeon bar Jehuda dixerunt nomine R. Simeonis, non tenetur nisi uno; dictum est enim. *Pro errore suo, quem erravit; & ille non cognoverit*; excluditur, cui dixerint alii; Crederem, vel si non contradiceret? Idcirco dictum est; *& innotuerit illi peccatum suum & adducet, & ille non cognoverit, & remittetur ei*. Si cognoverit, non remittitur; Cuinam hoc est simile? Simile vitulæ decollandæ; quæ quamvis decollata sit, & deinde inveniatur occisor, iste occidebatur.

III. *Sacrificium pro delicto illud; delinquendo deliquit*. Cur dictum est? Unde probatur, quod dicas, si adduceret sacrificium pro delicto dubio, & mactasset, & adspersisset sanguinem, & posthæc innotuerit, quod peccasset, aut quod non peccasset; unde probatur, quod liceat de eo comedere? Ex eo quod dictum est; *Delinquendo deliquit*; Crederem vel si non fuisset adspersus sanguis? Idcirco dictum est; *illud*. Quid de eo faciendum est? Sanguis effunditur, & caro adducitur in locum combustionis; Si adspersus fuisset sanguis, comeditur caro; R. Jose dicit; vel si sanguis fuerit in calice, adspergendus est, & caro comeditur.

IV. Crederem vel si non fuisset mactatum? Idcirco dictum est; *Sacrificium pro delicto*; Quid de illo faciendum est? Egredietur & pascet cum grege; verba R. Meir; At sapientes dicunt; Pascet, donec vitietur, & vendetur; & ejus pre-

לנדבה. רבי אליעזר אומר יקרב שאם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר.

ה אשם ליהוה יכול אפילו כולו לבדק הבית תלמוד לומר אשם לכהן אי אשם לכהן. יכול יגתן כולו לכהן תלמוד לומר אשם ליהוה . הא כיצד מותר אשמות נופל לנדבה וילקח בהם עופות. הבשר לשם והעורות לכהנים.

ו אין לי אלא מותר אשמות ומניין מותר חטאות. מותר עשירית האיפה מותר קיני זבים. קיני זבות וקיני יולדות ומותר קרבנות נזיר ומצורע והמקדיש נכסיו ויש בהם דברים ראוים למזבח יינות שמנים סלתות ועופות . מניין שימכרו לצורכי אותן המין ויביא בדמיהם תלמוד לומר אשם אשם. זה הכלל כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה ילקח עולות . הבשר לשם ועורות לכהנים. והמדרש דרש יהוידע כהן גדול אשם. הוא אשום אשם ליהוה נמצאו שני כתובים קיימים אשם ליהוה ואשם לכהן . ואומר כסף אשם כסף חטאות לא יובא בית יהוה לכהנים יהיו.

ז מנין לאשם שפחה חרופה לא יביא אלא בכסף שקלים תלמוד לומר אשם אשם יכול שאני מרבה אף אשם נזיר ומצורע תלמוד לומר הוא . ומה ראית לרבות אשם שפחה חרופה. ולהוציא אשם נזיר ואשם מצורע. אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני אשם שפחה חרופה שהוא איל . ומוציא אני אשם נזיר ומצורע שאינו איל.

pretium offeratur in oblationem spontaneam. R. Eliesér dicet; offeretur; quia si non adducitur propter hoc peccatum, ecce adducetur propter aliud peccatum.

V. *Deliquit Domino*; Crederem totum impendendum instaurationi domus? Idcirco dictum est; *Sacrificium pro delicto Sacerdoti*; Ibid. VI. 6. Si sacrificium pro delicto sacerdoti, crederem totum fuisse dandum sacerdoti? Idcirco dictum est; *Deliquit Domino*. Quomodo? Residuum sacrificiorum pro delicto cadit in oblationem spontaneam, & ex ea comparabit holocausta; caro erit Domino, & pelles sacerdotibus.

VI. Non probo nisi de residuo sacrificiorum pro delicto; unde probatur residuum sacrificiorum pro peccato, residuum decimæ partis Ephæ, residuum nidorum seminifluorum, & residuum nidorum seminifluarum, & residuum puerperarum, & residuum sacrificiorum Nazyræi, & leprosi; & qui sanctificaverit facultates suas, & in iis fuerint res convenientes altari, sc. vina, olea, similæ, & volucres; unde probatur vendenda fuisse illis, qui opus haberent ex eadem specie, & ex eorum nummis fuisse afferenda? Ex eo quod dictum est; *Delinquendo deliquit*. Hæc est regula generalis; Ex eo quod adducebatur nomine sacrificii pro peccato, & nomine sacrificii pro delicto, emebantur holocausta; caro erat Domino, & pelles sacerdotibus. Hoc exposuit Jehojada summus sacerdos: *Sacrificium pro delicto illud; Delinquendo deliquit Domino*; Deprehenduntur duo textus, qui confirmant; *sacrificium pro delicto Domino*, & *sacrificium pro delicto sacerdoti*; & dictum est 2. *Reg.* XII. 16. *Argentum vero pro delicto, & pro peccato non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat*.

VII. Unde probatur, quod sacrificium pro delicto, & pro ancilla desponsata non fuerit nisi ex argento siclorum? Ex eo quod dictum est; *Sacrificium pro delicto, sacrificium pro delicto*. Crederem posse includere sacrificium pro delicto Nazyræi & leprosi? Idcirco dictum est; *Illud*. Quid vidisti ut includeres sacrificium pro delicto ancillæ desponsatæ & excluderes sacrificium pro delicto Nazyræi, & leprosi? Postquam inclusit textus, excludit. Includam ego sacrificium pro delicto ancillæ desponsatæ, & excludam sacrificium pro delicto Nazyræi, & leprosi, quod non erat aries.

פרק כב

א מה תלמוד לומר עמיתו עמיתו שני פעמים עמיתו פרט לגבוה . עמיתו פרט לאחרים . וכחש פרט לאומר לחבירו אכלתי היום והיום לא אכל . הלכתי לעיר פלוני והוא לא הלך. תלמוד לומר כי תחטא וכחש לא אמרתי אלא כיחש שקדמו חטא . יצא כיחש שלא קדמו חטא.

ב רבי אומר וכיחש בעמיתו בפיקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר מה אילו מיוחדים שהם של ממון. יצאו אילו שאינן של ממון.

ג ומעלה מעל ביהוה . רבי יוסי הגלילי אומר להביא את קדשים קלים. בן עזאי אומר להביא את השלמים . אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא היה בן עזאי אומר אלא בבכור בלבד . רבי שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים שחייב באחריותן קורא אני בהם וכחש בעמיתו . ושאין חייב באחריותן קורא אני בהם ביהוה וכחש.

ד רבי עקיבא אומר מה תלמוד לומר ומעלה מעל ביהוה. לפי שהמלוה ולוה והנושא והנותן . אינו מלוה ואינו לוה. ואינו נושא ואינו נותן אלא בשטר ובעדים. לפיכך בזמן שהוא מכחיש מכחיש בעדים ובשטר . אבל המפקיד אצל חבירו אינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם בזמן שמכחיש מכחיש בשלישי שביניהם.

ה וכחש בעמיתו יכול בדברים תלמוד לומר בפקדון שהוא של ממון. יצא דבר שאינו של ממון.

ו או מה פקרון מיוחד שאין לו רשות להוציאו . מלוה שיש לו רשות להוציאו. מנין תלמוד לומר או בתשומת יד . או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שיש בהם מתנת יד. תלמוד לומר או בגזל. או מה אילו ואילו מיוחדים דברים

CAPUT XXII.

I. CUR dictum est: *Populari suo, populari suo* bis? *Populari suo*; excludit Deum; *Populari suo*; excludit alienos: *Et negaverit*; excludit qui dicat socio suo; Comedi hodie, & non comedit; Ivi in urbem N. & non ivit. Idcirco dictum est: *Quum peccaverit, & negaverit*; non dixi nisi de negatione, quam præcesserit peccatum; Excluditur negatio, quam non præcessit peccatum.

II. Rabi dicit; *Et negaverit populari suo in deposito, aut credito in manum suam, aut in rapto, aut a fraudem fecerit populari suo, aut invenerit amissum, & negaverit in eo, juraveritque super mendacio*; sicut hæc sunt peculiaria, & respiciunt pecuniam, excluduntur, quæ non respiciunt pecuniam.

III. *Et prævaricata fuerit prævaricationem in Dominum*. R. Jose Galilæus dicit; ad includendum sanctitates leves. Ben Azai dicit; ad includendum pacifica. Aba Jose ben Dosthai dicit, non locutus est ben Azai nisi de primogenito duntaxat. R. Simeon dicit; tam de sanctissimis, qnam de sanctitatibus levibus pro quibus cautione de futuro damno tenetur, ego lego; *& negaverit populari suo*; & de quibus non tenetur cautione de futuro damno, ego lego; *In Dominum, & negaverit*.

IV. R. Akiba dicit; Cur dictum est; *Et prævaricata fuerit prævaricationem in Dominum?* quia mutuo dat, & mutuo accipit; qui portat, & dat, non dat mutuo, neque mutuo accipit, neque portat neque dat, nisi scriptura & testibus; ideoque quando negat, negat in scriptura, & in testibus; sed qui tradit depositum socio suo, cepit, ut nemo sciat, nisi tertius, qui sit inter eos, quando negat, negat tertio, qui est inter eos, sc. Deo.

V. *Et negaverit populari suo*; crederem in verbis? Idcirco dictum est; *In deposito*; Quod est in nummis; Excluditur verbum, quud non continet nummos.

VI. Aut sicut depositum est peculiare, quod non licet educere; mutuum, quod sibi licet educere unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Aut credito in manum suam*. Aut hæc & illa sunt peculiaria, & manu dantur; raptum, quod non manu datur, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Aut in rapto*; Aut hæc & illa sunt peculiaria, & au-

הניטלים מרשות בעלים . הכובש שכר שכיר שאינו ניטל מרשות בעלים מנין תלמוד לומר או עשק את עמיתו . או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שדעת שנים יודעת. אבידה שאין דעת שניהם יודעת מנין. תלמוד לומר או מצא אבידה וכחש בה ולא במוצאיה. בן עזאי אומר שלש אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה . לא בה ולא במוצאיה.

ז או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שאיפשר לדעתן דברים שאיפשר לדעתן כגון המערב מים ביין . בלבקיי בשמן . מי מעיין ברבש . חלב חמור בקטף . קימוס במור . חול בפול . עלי גפנים בפילון . מנין תלמוד לומר על שקר . על כל דבר שיש שקר.

ח או מה אילו מיוחדים שאין נזיקים של ממון דברים הנזיקים כגון חובל אדם באדם קניין בקניין . אדם בקניין . קניין באדם מנין תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה.

ח או מה אילו ואילו מיוחדים דבר שמשלמים עליהם את הקרן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה . והאונס והמפתה והמוציא שם רע מנין תלמוד לומר ומעלה מעל ביהוה ריבה.

י אחת בה ובהנה או הרי אילו מיעוטים . פרט לאומר לחבירו חבלת בי בשבת. והוא אומר לא חבלתי . הדלקת גדישי בשבת . והוא אומר לא הדלקתי . אמר לו אביו חבלת בי . עשית בי חבורה. והוא אומר לא חבלתי בך . לא עשיתי בך חבורה . תלמוד לומר אחת בה ובהנה או מכל הרי אילו מיעוטים מה ראית לרבות את אילו ולהוציא את אילו . אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני את אילו שאין נידונין עליהם בנפשו ומוציא אני את אילו שנידון עליהם בנפשו.

יא רבי שמעון אומר יכול האומר

auferuntur a poteſtate dominorum; Qui moratur mercedem mercenarii, qui non aufert de poteſtate dominorum, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt? *Aut injuriam fecerit populari ſuo*. Aut hæc & illa peculiaria ſunt, in quibus mens amborum cognoſcit; Amiſſum, ubi non eſt amborum notitia, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Aut invenerit amiſſum. Et negaverit in eo*; non quod negaſſet in illis, qui inveniſſent. Ben Azai dicit; tres ſpecies amiſſorum ſunt; Qui ſcit amiſſum, & ignorat inventorem, cognoſcit inventorem, & non amiſſum; ignorat amiſſum, & inventorem.

VII. Aut iſta, & illa ſunt peculiaria, & poſſunt cognoſci, quæ non poſſunt cognoſci; e. g. ſi quis miſceat aquam cum vino; aquam ſpeltæ cum oleo, aquam fontanam cum melle; lac aſinæ cum balſamo, gummi cum myrrha, terram cum faba, folia vitium cum aromatibus, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *ſuper mendacio*; Super qualibet re, in qua ſit mendacium.

VIII. Aut hæc & illa ſunt peculiaria, in quibus non eſt damnum pecuniarium; ea quæ damnum inferunt, e. g. ſi quis lædat hominem in homine, poſſeſſionem in poſſeſſione, hominem in poſſeſſione, poſſeſſionem in homine, unde probantur? Ex eo quod dictum eſt; *In uno ex omnibus quæ fecit homo delinquendo in ipſo*.

IX. Aut hæc & illa peculiaria ſunt, pro quibus rependitur ſors; illa pro quibus rependitur duplum, quadruplum, & quintuplum; e. g. ſi quis convicium inferat deſponſatæ, aut ſeducat, & qui educat nomen malum, unde probantur? Ex eo quod dictum eſt; *Et prævaricata fuerit prævaricationem in Dominum*. Includit.

X. *Unum in illo, & in illis*. Ecce iſtæ ſunt excluſiones. Excludit qui dicat ſocio ſuo; Læſiſti me in Sabbatho; & ille dicit; non te læſi; Accendiſti meam ſegetem in Sabbatho; & ille dicit; non accendi. Dicit illi; Patrem mihi læſiſti; feciſti mihi vulnus; & ille dicit; non te læſi, non feci in te vulnus. Idcirco dictum eſt; *Unum in illo, & in illis*. Aut *ex omnibus*; Hæ ſunt excluſiones: Quid vidiſti, ut hæc includeres, & illa excluderes? Poſtquam incluſit textus excludit. Includam ego iſta, quæ non judicantur in corpore, & excludam illa, quæ judicantur in corpore.

XI. R. Simeon dicit; crederem ſi quis

לחבירו אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי. המית שורך את שורי והוא אומר לא המית. המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית אמר לו עבדי הפלתה את שיני. וסימיתה את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי. יכול יהיה חייב תלמוד לומר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר מה אילו מיוחדים שאינן קנסות יצאו אילו שהם קנסות.

פרשה יג

א והיה מיד מה יעשה והשיב אי והשיב תלמוד לומר ושילם יכול יהיה משיב ומשלם ואתתמה שהרי הגנב משלם תשלומי כפל אם טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה תלמוד לומר גזילה. גזילה הוא משלם ואין משיב ומשלם.

ב והשיב את הגזילה אשר גזל מה תלמוד לומר אשר גזל שיכול ישלם אשם על מה שגזל גזל אביו.

ג יכול לא ישיב כל עיקר תלמוד לומר את העושק מה תלמוד לומר אשר עשק שיכול ישלם חומש ואשם. על שעשק אביו תלמוד לומר אשר עשק על מה שעשק הוא משלם ולא על מה שעשק אביו.

ד יכול לא ישיבנו כל עיקר תלמוד לומר את הפקדון. מה תלמוד לומר אשר הפקד אתו כל זמן שעמו ישיבינו אין עמו משיב לו דמיו.

ה ועדין אני אומר אימתי אינו משלם חומש ואשם על מה שגזל אביו בזמן שלא נשבע לא הוא ולא אביו. נשבע הוא ולא אביו. אביו ולא הוא. הוא ואביו מנין תלמוד לומר אשר גזל. ואשר עשק ואשר הפקד אתו אשר מצא.

ו עדין אני אומר עד מתי הוא משלם קרן על גזל אביו בזמן שנשבע הוא ואביו. הוא ולא אביו. אביו ולא הוא.

quis diceret socio suo; Vim intulisti, aut seduxisti meam filiam; & ille diceret; non vim intuli, neque seduxi; Bos tuus meum bovem occidit; & ille diceret; non occidit; bos tuus meum servum occidit, & ille diceret; non occidit. Si illi diceret; servo meo dentes excussisti, & excæcasti oculos; & ille diceret; non excussi, neque excæcavi, crederem quod reus esset? Idcirco dictum est; *Et negaverit populari suo in deposito, aut in credito in manum suam, aut in rapto, aut fraudem fecerit populari suo, aut invenerit amissum, & negaverit in eo, & juraverit super mendacio*; Sicut hæc peculiaria sunt, ubi non sunt mulctæ, excluduntur hæc, in quibus sunt mulctæ.

SECTIO XIII.

I. ET *erit*; statim. Quid faciendum est? *Et restituet*. Si restituet; Cur dictum est; *& rependet?* Crederem, quod restitueret, & rependeret? Ne mireris, quod fur rependat duplum; si mactasset, & vendidisset, rependet quadruplum, & quintuplum. Idcirco dictum est; *raptum*; Raptum rependit, at non restituit, & rependit.

II. *Et restituet raptum, quod rapuit*. Cur dictum est; *quod rapuit?* Crederem, quod rependeret sacrificium pro delicto, propter furtum, quod rapuit ejus pater?

III. Crederem, quod nullo modo restitueret? Idcirco dictum est. *Fraudem*. Cur dictum est. *Quam fecerit*: Fraudem, quam ipse defraudavit ipse rependit, non autem fraudem, quam ejus pater defraudavit.

IV. Crederem, quod nullo modo restitueret? Idcirco dictum est; *depositum*; Cur dictum est; *Quod depositum fuerit apud illum?* Quando fuerit apud illum, restituere debet, si non fuerit apud illum, restituet ejus pretium.

V. Et adhuc ego dico; Quandonam non rependit quintam partem & sacrificium pro delicto propter raptum quod rapuit ejus pater? Quo tempore non juravit neque ipse neque ejus pater; si vero ipse, non ejus pater juraverit, ejus pater, non ipse, ipse, & ejus pater, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Quod rapuit; & fraudem quam fecerit, & quod depositum fuerit apud illum, & quod invenerit*.

VI. Et adhuc ego dico; Quandonam rependet sortem pro rapto patris sui? Quando juraverit ipse, & ejus pater, ipse, & non pater, pater, & non ipse, ne-

לא הוא ולא אביו מנין תלמוד לומר הגזילה והעושק והפקדון והאבידה ישתלמו מכל מקום.

ז מנין ליתן את האמור למעלה למטה. תלמוד לומר מכל אשר ישבע עליו לשקר. עד שיהא מתכוין לו מיכאן אתה אומר שחייב על זדון שבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון. ואינו חייב על שגגתה מה הוא חייב על זדונה אשם בכסף שקלים.

ח עליו לשקר ושלם ואין משלם אלא לאחר שבועה. והלא דין הוא ומה אם הטוען טענת גנב שמשלם תשלומי כפל אין משלם אלא לאחר שבועה. זה שאין משלם תשלומי כפל אינו דין שאינו משלם אלא לאחר שבועה. לא אם אמרת בטוען טענת גנב שאין משלם חומש ואשם. תאמר בזה שמשלם חומש ואשם. הואיל ומשלם חומש ואשם ישלם לפני שבועה ולאהר שבועה. תלמוד לומר עליו ושילם ואין משלם אלא לאחר שבועה.

ט ושלם אותו הוא משלם ואינו משלם תשלומי כפל. והלא דין הוא ומה אם הטוען טענת גנב שאין משלם חומש ואשם משלם תשלומי כפל. זה שמשלם חומש ואשם אינו דין שישלם תשלומי כפל. תלמוד לומר ושלם אותו. אותו הוא משלם ואינו משלם תשלומי כפל.

י אוציא את תשלומי כפל ולא אוציא תשלומי ארבעה ואמשה. תלמוד לומר בראשו. בראשו הוא משלם. ואינו משלם תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה.

יא קל וחומר לטוען טענת גנב שישלם חומש ואשם ומה אם זה שאין משלם תשלומי כפל משלם חומש ואשם. הטוען טענת גנב שמשלם תשלומי כפל אינו דין שישלם חומש ואשם. תלמוד לומר בראשו וחמישיתו יוסף עליו. המשלם בראש מוסיף המש

neque ipse, neque pater, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Raptum & fraudem, & depositum, & amissum*; rependenda sunt omnimode.

VII. Unde probatur, quod sit exponendum, quod dictum est supra, pro illo, quod infra dictum est? Ex eo quod dictum est; *Ex omnibus, de quibus juraverit pro eo in mendacium*. Donec ad illud intenderit. Hinc tu dicis, quod teneatur propter contumaciam juramenti, & propter errorem suum cum contumacia depositi; & non tenetur propter errorem suum; Ad quid obligatur propter suam contumaciam? Ad sacrificium pro delicto in argento siclorum.

VIII. *Pro eo in mendacium; & rependet*; At non rependet nisi post juramentum. Et est argumentum. Si qui petit petitionem furti, qui duplum rependit, non rependit nisi post juramentum, hic, qui non rependit duplum, non erit æquum ut non rependat nisi post juramentum? Minime; si dixisti de petente petitionem furti, qui non rependit quintam partem, & sacrificium pro delicto: Dices de hoc, qui rependit quintam partem, & sacrificium pro delicto? Quoniam rependit quintam partem & sacrificium pro delicto, rependet ante juramentum, & post juramentum. Idcirco dictum est; *Pro eo; & rependet*; Et non rependet nisi post juramentum.

IX. *Et rependet illud*. Illud rependet, at non rependet duplum. At est argumentum; Si qui petit petitionem furti, qui non rependit quintam partem, & sacrificium pro delicto, rependit duplum, iste, qui rependit quintam partem, & sacrificium pro delicto, non erit æquum, ut rependat duplum? Idcirco dictum est; *Et rependet illud*. Illud rependet, & non rependet duplum.

X. Excludam compensationem duplam, at non excludam quadruplam, & quintuplam? Idcirco dictum est; *In summa sua*. In summa sua restituet, at non restituet duplum, quadruplum, & quintuplum.

XI. Probatur argumento a minori ad majus ex eo, qui petit petitionem furti, quod rependat quintam partem, & saerificium pro delicto; Si iste, qui non rependit duplum, rependit quintam partem, & sacrificium pro delicto; qui petit petitionem furti, non erit æquum ut rependat quintam partem, & sacrificium pro delicto? Idcirco dictum est; *In summa sua, & quintam partem illius addet super illud*;

Qui

ואין משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה מוסיף חומש.

יב וחמישיתיו מלמד שמוסיף חומש על חומש עד שתתמעט הקרן משוה פרוטה. יוסף עליו שיהא הוא וחומשו חמשה. לאשר הוא לו יתנינו ביום אשמתו יכול לא יתנינו לשלוחו שיולך לו. יכול לא יתן לשליח בית דין וליורש תלמוד לומר יתנינו.

יג ביום אשמתו. בית שמאי אומרים ילקה בחסר ויתר ובית הלל אומרים בשעת הוצאה. רבי עקיבא בשעת התביעה.

יד את אשמו אף אחר יום הכיפורים איל קשה בין שתי שנים. צאן לרבות כל. משמע צאן אף חרשת אף שוטה אף הנאנסת. מן הצאן ולא מן הפלגס. בערכך מה ערכך האמור להלן בכסף שקלים אף ערכך האמור כאן בכסף שקלים לאשם שיהא מפריש מעות לשום אשם.

פרק כג

א וכפר עליו הכהן לפני יהוה ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה מנין שחייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת לחייב על כל אחת ואחת.

ב כיצד היו חמשה תובעים אותו אמרו לו תן לנו פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שיש לנו בידך שבועה שאין לכם בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה לא לך ולא לך מנין שחייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת. לחייב על כל אחת ואחת.

ג מפני שהן חמשה מנין אמר לו תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה מנין שחיב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת. לחייב על כל אחת ואחת.

ד יכול מפני שהן מיני תביעות. מנין אפילו אמר לו תן לי חטים ושעורים.

Qui rependit summam, addit quintam partem, at qui rependit quadruplum, & quintuplum, non addit quintam partem.

XII. *Et quintam partem illius*. Docemur, quod addet quintam super quintam partem, donec diminuatur sors ab pretio prutæ. *Addet super illud*; at illud; ut illud & quinta pars efficiant quinque partes: *Eique, cujus erat dabit illud in die delicti sui*; Crederem, quod non posset dare legato suo, ut afferret? Crederem, quod dare non posset legato Synhedrii, & hæredi? Idcirco dictum est. *Dabit illud*.

XIII. *In die delicti sui*. Schola Schammai dicit; obligatur ad defectum, & augumentum. Schola Hillel dicit; juxta tempus eductionis; R. Akiba dicit; juxta tempus postulationis.

XIV. *Sacrificium pro delicto suo*; vel post diem expiationum; *Arietem perfectum*; biennem; *De ovibus*; ad includendum omnem, quæ appellantur ovis vel surdam, vel stultam, vel nanam; *De ovibus*; non Palgas. *Secundum æstimationem suam*; sicut æstimatio sua eo loco dicta, argento siclorum, ita pariter æstimatio sua hoc loco dicta argento siclorum; *In sacrificium pro delicto*; ut separat nummos nomine sacrificii pro delicto.

CAPUT XXIII.

I. *Et expiabit pro illo sacerdos coram Domino, & remittetur illi de uno ex omnibus quæ fecit*. Unde probatur, quod teneatur pro singulis? Ex eo quod dictum est; *De uno*; ut teneatur pro singulis.

II. Quomodo? Si quinque essent, qui peterent, dicentes; Da nobis depositum, & creditum in manum, & raptum, & amissum, quæ nobis sunt in manu tua; Juramentum mihi, quod non sit vobis in manu mea depositum, & creditum in manum, & raptum, & amissum non tibi, non tibi, non tibi, unde probatur quod teneatur pro sigulis? Ex eo quod dictum est; *De uno*; ut teneatur pro singulis.

III. Crederem, eo quod essent quinque? unde probatur, si illi diceret; Da mihi depositum, & creditum in manum, & raptum, & amissum, unde probatur, quod pro singulis teneatur? Ex eo quod dictum est; *De uno*; ut teneatur pro sigulis.

IV. Crederem, eo quod variæ essent petitionum species? Unde probatur, si il-

וכוסמים מנין שחייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת. לחייב על כל אחת ואחת.

ה יכול מפני שהן שני מינים הרבה מנין אפילו אמר לו תן לי חטים שהפקדתי לך אמש ושלפניו ושלפני פניו. שבועה שאין לך בידי חיטים שהפקדתה לי אמש ושלפניו ושלפני פניו מנין שחייב על כל אחת ואחת תלמוד לומר לאחת. להייב על כל אחת ואחת.

ו מנין אחת על דברים הרבה תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה.

ז כיצד היה תובעו אמר לו תן לי חיטים שהפקדתי לך אמש ושלפניו ושלפני פניו. שבועה שאין לך בידי כלום מנין שאינו חייב אלא אחת. תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה.

ח יכול מפני שהוא מין אחד מנין אפילו אמר לו תן לי חיטים ושעורים וכוסמים שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי כלום מנין שאינו חייב אלא אחת תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה.

ט יכול מפני שאינו מיני תביעה מנין אפילו אמר לו תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי כלום מנין שאינו חייב אלא אחת תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה.

י יכול מפני שהוא אדם אחד מנין אפילו אמרו לו חמשה תן לנו פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שיש לנו בידך שבועה שאין לכם בידי כלום מנין שאינו חייב אלא אחת תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה. לאשמה בה. פרט לפחות משוה פרוטה.

סליק דיבורא

חסלת פרשת ויקרא

illi diceret; Da mihi tritica, & hordea, & speltas, unde probatur, quod pro singulis teneatur? Ex eo quod dictum est; *De uno*; ut teneatur pro singulis.

V. Crederem, quod variæ essent species? Unde probatur, vel si diceret: Da mihi tritica, quæ apud te deposui, heri & nudius tertius, & nudius quartus; juramentum mihi, quod tibi non sint in manu mea tritica, quæ apud me deposuisti heri, & nudius tertius, & nudius quartus, unde probatur, quod teneatur pro sigulis? Ex eo quod dictum est; *De uno*; ut teneatur pro sigulis.

VI. Unde probatur unum pro multis rebus? Ex eo quod dictum est: *De uno ex omnibus quæ fecit.*

VII. Quomodo; Si petens illi diceret; Da mihi tritica, quæ apud te deposui heri, & nudius tertius, & nudius quartus; juramentum mihi, quod nihil tibi sit in manu mea, unde probatur, quod non teneatur nisi uno sacrificio pro delicto? Ex eo quod dictum est; *De uno, ex omnibus quæ fecit.*

VIII. Crederem, eo quod una esset species? unde probatur, vel si diceret; Da mihi tritica, & hordea, & speltas, quæ sunt mihi in manu tua; juramentum mihi, quod nihil tibi sit in manu mea; unde probatur, quod non teneatur nisi uno? Ex eo quod dictum est; *De uno, ex omnibus quæ fecit.*

IX. Crederem, eo quod variæ essent petitionum species, unde probatur vel si diceret; Da mihi depositum, & creditum in manum, & raptum, & amissum, quod est mihi in manu tua; juramentum mihi, quod nihil tibi sit in manu mea, unde probatur, quod non teneatur nisi uno? Ex eo quod dictum est: *De uno ex omnibus quæ fecit.*

X. Crederem, eo quod esset vir unus? Unde probatur, vel si dicerent quinque; Da nobis depositum, & creditum in manum, & raptum, & amissum, quæ nobis sunt in manu tua; juramentum mihi, quod vobis nihil sit in manu mea; unde probatur, quod non teneatur nisi uno? Ex eo quod dictum est: *De uno ex omnibus, quæ fecit; ut reus sit in eo*; Excluditur, quod prutæ non æquivaleat.

Absolvitur allocutio.

Absolvitur Parascha; quæ inscribitur; *Et vocavit.*

CA-

פרק א

א צו אין צו אלא זירוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר כל מקום שיש חסרון כיס.

ב רבי יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש. שומע אני דברים הראוים למזבח ודברים שאינן ראוים למזבח תלמוד לומר כבשים. מה כבשים המיוחדים שהם ראוים למזבח יצא דבר שאין ראוי למזבח.

ג רבי עקיבא אומר מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני דברים הראוים למזבח ודברים שאינן ראוים למזבח תלמוד לומר עולה. מה עולה מיוחדת שהיא ראויה למזבח אף כל דבר שראוי למזבח יצא דבר שאין ראוי למזבח.

ד רבי יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד. היא העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד כך כל דבר שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד.

ח רבן גמליאל אומר היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה למזבח אם עלתה לא תרד. כך כל דבר שהוא ראוי למזבח. אם עלה לא ירד.

ו אין בין דברי רבן גמליאל לדברי רבי יהושע אלא הדם והנסכים שרבן גמליאל אומר לא ירדו ורבי יהושע אומר ירדו.

ז רבי יהודה אומר זאת היא העולה הרי אילו מיעוטים פרט לנשחטה בלילה ושנשפך דמה ושיצא דמה חוצה לקלעים. רבי שמעון אומר עולה אין לי אלא כשרה שנשפך דמה ושנשחטה בלילה ושיצא דמה חוצה לקלעים מנין להלן והיוצא והטמא והנשפך והנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו ושקיבלוהו פסולים וזרקו את דמו והניתנים למטה

CAPUT I.

I. **P***Racipe*; Non designat præceptum nisi admonitionem. Statim; & pro generationibus. Dicit R. Simeon; eo magis, ubi sit defectus marsupii.

II. R. Jose Galilæus dicit; propterea quod dictum est Exod. XXIX. 37. *Omne quod tetigerit altare*, *sanctum erit*; Crederem tam res altari conveoientes, quam res, quæ non sint altari convenientes? Idcirco dictum est; *agnos*. Sicut agni sunt peculiares, & sunt convenientas altari; excluditur res, quæ non sit altari conveniens.

III. R. Akiba dicit; Propterea quod dictum est: *Omne quod tetigerit altare*, *sanctum erit*; Crederem tam res, convenientes altari, quam res, quæ non sint convenientes altari? Idcirco dictum est; *holocaustum*; Sicut holocaustum est peculiare, & est conveniens altari; ita pariter omne, quod sit conveniens altari; excluditur res, quæ non sit conveniens altari.

IV. R. Jehosua dicit; Omne quod est conveniens igni, si adscendit, non descendit; *Illud est holocaustum super incendium*; sicut holocaustum, quod erat convediens igni, si adscenderet, non descendebat, ita pariter omne, quod esset conveniens igni, si adscendisset, non descendebat.

V. Raban Gamaliel dicit: *Illud est holocaustum super incendium super altare*; Sicut holocaustum, quod est conveniens altari, si adscenderet, non descendebat; ita pariter omne, quod essent conveniens altari, si adscendisset, non descendebat.

VI. Non est discrimen inter verba R. Jehosua & verba Raban Gamaliel; nisi in sanguine, & in libaminibus; quia dicit Raban Gamaliel; non descendent; & R. Jehosua dicit; descendent.

VII. R. Jehuda dicit; *Hæc est lex*, *illud holocaustum*; Istæ sunt exclusiones; excludit, si noctu mactatum fuisset, & cujus sanguis fuisset effusus, & cujus sanguis oblatus esset extra vela. Rabi Simeon dicit; *Holocaustum*; Non probo nisi de legitimo; si ejus sanguis fuisset effusus, si mactatum esset noctu, & cujus sanguis oblatus esset extra vela; unde probatur? Et cujus sanguis oblatus esset, & pollutus esset, & effusus esset, & quod mactatum esset extra tempus suum, & extra locu t suum, & cujus sanguinem accepissen il-

שנתנם למעלה . והניתנים למעלה שנתנם למטה. והניתנים בפנים שנתנם בחוץ והניתנים בחוץ שנתנם בפנים . והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן . תלמוד לומר זאת תורת העולה תורה אחת לכל העולים שאם עלו לא ירדו.

ח יכול אף הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והאתנן והמחיר והכלאים והטרפה והיוצא דופן ובעלי מומים אם עלו לא ירדו תלמוד לומר זאת היא העולה הרי אילו מיעוטים . ומה ראית לרבות את אילו ולהוציא את אילו . אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את אילו שהיה פסולן בקודש ומוציאני את אילו שלא היה פסולן בקודש.

ט שתמצא לומר כלל שרבי עקיבא אומר שפסולים בקודש הקודש מקבלו. לא היה פסולם בקודש אין הקודש מקבלו . חוץ מבעל מום בעוף כשר . רבי חנניה סגן הכהנים אומר דוחה היה אבא בעלי מומין מעל המזבח יכול אף הנסכים אם עלו לא ירדו תלמוד לומר עולה . מה עולה מיוחדת שהיא באה בגלל עצמה יצאו נסכים שאינן באים בגלל עצמם.

י מיכן אתה אומר הזבח בשר והנסכים פסולים . הזבח פסול והנסכים כשרים אפילו זה וזה פסול שהזבח לא ירד. והנסכים ירדו.

יא לתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש למדנו שהמזבח מקדש את הראוי לו . מניין אף הכבש מקדש את הראוי למזבח תלמוד לומר ע המזבח לא יעלו לריח ניחוח . מנין שאף הכלים מקדשים את הראוי להם תלמוד לומר וקדשת אותם והיו קדש קדשים כל הנוגע בהם יקדש.

יב כלי הלח מקדש את הלח . כלי

illegitimi, & adſperſiſſent, & qui infra fuiſſent adſpergendi, ſupra adſperſi eſſent, & qui ſupra, infra adſperſi fuiſſent, & qui intus, foris adſperſi fuiſſent, & qui foris, intus adſperſi eſſent; & ſacificium Paſchale, & ſacrificium pro peccato, quod mactatum fuiſſet ſine ſuo nomine? Ex eo quod dictum eſt; *Hæc eſt lex holocauſti*; Lex una omnibus adſcendentibus, quæ ſi adſcendiſſent, non deſcendebant.

III. Crederem vel animal, quod concubuerit cum muliere, & cum quo homo concubuerit, & Idololatriæ deſtinatum, & cultu Idololatrico adoratum, & donum meretricis, & pretium canis, & heterogeneum, & diſcerptum, & de latere eductum, & vitiatum, ſi adſcendiſſent, non deſcendiſſe? Idcirco dictum eſt; *Hæc eſt lex holocauſti*; Iſtæ ſunt excluſiones; Quid vidiſti, ut hæc includeres, & illa excluderes? Poſtquam incluſit textus, excludit; Includam ego hæc, quæ in ſancto profanata ſunt, & excludam illa, quæ in ſancto non ſunt profanata.

IX. Deprehenditur, quod dicas regulam generalem, qoam dicebat R. Akiba; Quæ profanata ſunt in ſancto, ſanctum recipit, ſi non ſint profanata in ſancto, ſanctum non recipit; excepto vitiato in volucri, qui eſt legitimus. R. Chananja Segen ſacerdotum dicit; Expellebat meus pater vitiata ab altari; crederem vel libamina, ſi adſcendiſſent, deſcendiſſe? Idcirco dictum eſt; *Holocauſtum*; Sicut holocauſtum erat peculiare, & ſui ipſius cauſa ſeorſim afferebatur; excluduntur libamina; quæ per ſe ſeorſim non afferebantur.

X. Hinc tu dicis; ſi fuerit ſacrificium legitimum, & libamina illegitima, & ſacrificium illegitimum, & libamina legitima; quamvis utrumque illegitimum, ſacrificium non deſcendebat, & libamina deſcendebant.

XI. Propterea quod dictum eſt; *Omne quod tetigerit altare, ſanctum erit*; Docemur, quod altare ſanctificaret, quod ſibi erat conveniens; unde probatur, quod etiam collis ſanctificaret, quod eſſet conveniens altari? Ex eo quod dictum eſt *Levit.* II. 12. *At ſuper altare non adſcendent in odorem acceptabilem*; Unde probatur, quod etiam vaſa ſanctificarent, quæ ſibi eſſent convenientia? Ex eo quod dictum eſt *Exod.* XXX. 29. *Et ſanctificabis ea, & erunt ſanctitas ſanctitatum; Omne quod tetigerit ea, ſanctum erit.*

XII. Vaſa liquidi ſanctificabant liquidum;

מידת היבש מקדש מידת היבש ואין כלי הלח מקדש את היבש. ואין מידת היבש מקדש את הלח. כלי הקודש שניקבו אם עושים מהם מעין מלאכתם שהיו עושים כשהם שלימים מקדשים. ואם לאו אין מקדשין וכולם אין מקדשים אלא בקודש.

יג היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר. שיהא נותנן מבוא השמש והם מתעכלים והולכים על המזבח כל כל הלילה אין לי אלא דברים שהם ראוים לקרב בלילה שיהא נותנם מבוא השמש והם מתעכלים והולכים מעל גבי המזבח כל הלילה. דברים שהם ראוים לקרב קיום כגון הקומץ והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים מנין. תלמוד לומר צו את אהרן ואת בניו לאמר.

יד אתה אומר לכך נאמר כל הלילה שיהא נותנין מבוא השמש והם מתעכלים והולכים על גבי המזבח כל הלילה או אינו אלא שיהו מעלים מן הארץ לגבי מזבח כל הלילה. בשהוא אומר חלב חגי עד בקר זה האמורים. לימד שיהו מעלים מן הארץ למזבח כל הלילה.

טו שיהא נותנן מבוא השמש והם מתעכלים והולכים בכל הלילה על גבי המזבח מה תלמוד לומר עד הבקר. אם אינו ענין לעיכול איברים תנהו ענין לתרומת הדשן. לימד שיהו תורמים את המזבח כל הלילה.

יו ואש המזבח תוקד בו. מנין לאש המזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון תלמוד לומר אש המזבח תוקד בו אש מחתה ומנורה מנין ודין הוא נאמר אש במזבח הפנימי ונאמר הן אש במחתה ומנורה מה אש מזבח הפנימי ממזבח החיצון אף אש מחתה ומנורה ממזבח החיצון. או כלך לדרך זו תן אש במזבח הפנימי ונאמר תן אש במחתה ומנורה מה אש מזבח הפנימי ממזבח חוצה לו אף אש מחתה ומנורה ממזבח חוצה להם. תלמוד לומר אש תמיד תוקד על

dum; vasa mensuræ aridi sanctificabant mensuram aridi; at vasa liquidi non sanctificabant aridum, neque mensura aridi sanctificabat liquidum. Vasa sanctuarii, quæ perforata essent, si in iis fiat summa eorum operum, quæ fieri solent, dum sunt integra, sanctificant, si minus non sanctificant; & omnia non sanctificant nisi in sanctuario.

XIII. *Illud est holocaustum super incendium super altare tota nocte usque ad mane*; ut imponantur in occasu solis, & absumebantur tota nocte super altare; Non probo nisi de rebus, quæ convenientia erant, ut noctu offerrentur, quod imponerentur in occasu solis, & absumerentur tota nocte super altare; Res quæ convenientes erant, ut interdiu offerrentur, e. g. pugillus, & suffitus, & thus, & munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum, unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Præcipe Aharon, & filiis ejus; dicendo*.

XIV. Tu dicis ea de causa dictum esse; *Tota nocte*; quod imponerentur in occasu solis, & absumerentur super altare tota nocte; Aut non est dicendum, nisi quod extollerent de terra tota nocte super altare? Quando vero dicit *Exod*. XXIII. 18. *Et non remanebit adeps victimæ meæ usque ad mane*. Isti sunt adipes; Ad docendum; quod extollerent de terra super altare tota nocte.

XV. Quod imponerentur in occasu solis, & absumerentur super altare tota nocte; Cur igitur dictum est; *Usque ad mane*; Si non propter absumtionem abipum, explicetur pro ablatione cineris. Ad docendum, quod decinerarent altare tota nocte.

XVI. *Et ignis altaris succendetur in eo*: Unde probatur, quod ignis altaris interioris non esset nisi de altari exteriori? Ex eo quod dictum est; *Et ignis altaris succendetur in eo*. Ignis acerræ, & candelabri unde probatur? Ex argumento; memoratur ignis in altari interiori; & dictum est. Pone ignem in acerra, & candelabro; sicut ignis altaris interioris erat ex altari exteriori, ita pariter ignis acerræ & candelabri erat ex altari exteriori; Aut hoc modo; Pone ignem in altari interiori; & dictum est; pone ignem in acerra, & in candelabro; Sicut ignis altaris interioris ex altari, quod erat illi exterius, ita pariter ignis acerræ & candelabri ex altari, quod erat illis exterius. Idcirco dictum est: *Ignis perpetuus ardebit super altare*; Ignis, de quo dixi tibi,

המזבח אש שאמרתי לך תהא תמיד לא תהא אלא ממזבח החיצון.

פרק ב

א ולבש הכהן מדו בד מדו כמידתו. בד שיהו של בוץ. בד שיהו חדשים. בד שיהו כפולים. בד שלא ילבש עמהם אחרים. יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש עמהם בגדי צמר. תלמוד לומר בד. יכול לא ילבש עמהם בגדי קודש אבל ילבש עמהם בגדי חול. תלמוד לומר ומכנסי בד ילבש על בשרו ומה תלמוד לומר ילבש להביא את המצנפת ואת האבנט דברי רבי יהודה. רבי דוסא אומר להביא בגדי כהן גדול שיהו כשרים לכהן הדיוט. רבי אומר שתי תשובות בדבר וכי אבנטו של כהן גדול זהו אבנטו של כהן הדיוט. דבר אחר בגדים ששמשו קדושה חמורה יחזרו וישתמשו בקדושה קלה אם כן מה תלמוד לומר ילבש אפילו הם שחקין.

ב רבי שמעון אומר ממשמע שנאמר בד שומעני ארבעה כלים שנאמר ולבש את בגדי הבד בגדי הקודש. אם כן למה נאמר מדו בד ממידתו.

ג מכנסי בד ילבש על בשרו ולא רטייה על בשרו. כשהוא אומר להלן מכנסי בד יהיו על בשרו שלא יהיה דבר קודם למכנסים.

ד והרים את הדשן אשר תאכל האש יכול עצים תלמוד לומר עולה אי עולה יכול איברי עולה תלמוד לומר אש תאכל האש הא כיצד חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד. ושמו בנחת ושמו כולו. ושמו שלא יפזר. אצל המזבח סמוך למזבח. מנין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שמסלקן לצידי המזבח ואם אין לו צדדים מחזירם וסודרם על הסובב או על הכבש עד שסודר את המערכה ומחזירם למערכה תלמוד לומר אש תאכל האש את העולה על המזבח.

ה מנין לאיברים שפקעו מעל המזבח קודם לחצות יחזיר ומועלים בהם תלמוד

bi, quod sit perpetuus, non erat nisi ex altari exteriori.

CAPUT II.

I. ET *induet sacerdos vestem suam lineam;* מדו juxta ejus mensuram; בד, ut sit byssina; בד, ut vestes sint novæ; בד, ut sint duplices; בד; ne cum illis alias vestes induat; Crederem, quod non posset cum illis induere vestes sanctas, at posset cum illis induere vestes profanas? Idcirco dictum est; *Et fœminalia linea induet super carnem suam*: Et cur dictum est: *Induet?* Ad includendum cydarim, & balteum; verba R. Jehuda; R. Dosa dicit; ad includendum vestes summi sacerdotis, quod essent legitimæ sacerdoti vulgari. Rabi dicit; duæ oppositiones in hac re; Quid? Num balteus summi sacerdotis erat balteus sacerdotis vulgaris? Alia expositio; Vestes, quibus ministrarunt in sanctitate gravi, iterum ministrabunt in sanctitate levi? Si ita est; cur dictum est; *Induet?* Vel si fuerint detritæ.

II. R. Simeon dicit; Cur dictum sit בד sc. *lineas*, crederem quatuor vestes? dictum est enim; *Et induet vestes lineas, vestes sanctitatis;* Si ita est, cur dictum est; מדו בד? Juxta ejus mensuram.

III. *Feminalia linea induet super carnem suam*. Ne sit empiastrum super carnem suam. Quando vero dicit *Levit.* XVI. 4. *Feminalia linea erunt super carnem suam;* Ne quid antecedat feminalia.

IV. *Et removebit cinerem, quem concremaverit ignis*. Crederem ligna? Idcirco dictum est: *Holocaustum*. Si holocaustum, crederem membra holocausti? Idcirco dictum est; *Quem concremaverit ignis*. Quomodo? Sumebat ex interioribus consumtis, & descendebat: *& ponet illum*. Leviter; *& ponet illum*; totum; *& ponet*; Ne dispergat. *Prope altare*; Juxta altare; & unde probatur, quod adipes & membra, quæ a vespera nondum consumta essent, subduceret ad latera altaris, & si non sufficerent latera, quæ comprehenderent, ordinaret super ambitum, aut super collem, donec ordinaret struem, & rursus in struem restitueret? Ex eo quod dictum est; *Quem concremaverit ignis, holocaustum super altare*.

V. Unde probatur, quod membra, quæ desiliissent de altari ante mediam noctem, restituerentur, & in iis prævaricarentur? Ex eo quod dictum est; *Quem*

לומר אשר תאכל האש את העולה על המזבח.

ו ופשט ולבש יכול במצות יום הכיפורים יהיה פושט ולובש תלמוד לומר בגדיו בגדים מקיש בגדים שפושט לבגדים שלובש מה בגדים שלובש הראוים למלאכתו אף בגדים שפושט הראוים למלאכתו אם כן למה נאמר אחרים פחותים מהם. רבי אלעזר אומר והוציא את הדשן לימד על בעלי מומים שיהו כשרים להוציא את הדשן.

ז והאש על המזבח תוקד בו אמר רבי יהודה מנין להצתת האש שלא תהא אלא בראשו של מזבח תלמוד לומר והאש על המזבח תוקד בו. אמר רבי יוסי מנין לעשות מערכה אחרת לקיום האש תלמוד לומר והאש על המזבח תוקד בו מנין שכל המכבה עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תכבה.

ח ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר נאמר כאן בבקר בבקר ונאמר בתמיד בבקר איני יודע אי זה יקדים יקדים דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלו הבקר אחד. נאמר בעצים בבקר בבקר. ונאמר בקטרת בבקר בבקר. איני יודע מי יקדים את מי. מי מכשיר את מי. עצים מכשירים הקטרת הם יקדימו את הקטרת.

ט נאמר בקטרת בבקר בבקר ונאמר בנרות בבקר בבקר איני יודע איזה יקדים כשהוא אומר בהטיבו את הנרות יקטירנה סמכו ענין לקטורת אף הם יקדימו את הקטורת. מנין שיעשה את המערכה גדולה כדי שתקבל את כל העולות תלמוד לומר עליה. מנין לאימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים תלמוד לומר עליה חלבי השלמים. מנין הקומץ והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים תלמוד לומר עליה. והקטיר כל. והקטרת יהיו עליה. יכול אף הקטרת תהא עליה תלמוד לומר ובער עליה. וערך עליה. עשה הבערה אחת לקטורת עשה מערכה אחרת לקטרת.

Quem concremaverit ignis, *holocaustum super altare*.

VI. Et exuet, & induet; crederem quod juxta præceptum diei expiationum exueret, & indueret? Idcirco dictum est; *Vestes suas, vestes*. Æquiparat vestes quas exuit, vestibus quas induit; Sicut vestes quas induit, erant decentes ejus operi, ita pariter vestes, quas exuit, erant decentes ejus operi. Si ita est; cur dictum est; *Alias*? his deteriores. R. Eliezer dicit: *Et educet cinerem*. Docetur, quod vitiati legitimi essent ad educendum cinerem.

VII. *Et ignis altaris succendetur in eo*. Dicit R. Jehuda; Unde probatur, ignem non fuisse accendendum nisi in vertice altaris? Ex eo quod dictum est; *Et ignis altaris succendetur in eo*. Dicit R. Jose; unde probatur faciendam fuisse unam struem ad conservandum ignem? Ex eo quod dictum est; *Et ignis altaris succendetur in eo*. Et unde probatur, quod extinguens transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est; *Non extinguetur*.

VIII. *Et succendet super illo sacerdos ligna mane mane*. Et dictum est in sacrificio jugi *mane*; ignoro quidnam præcedat; quando vero dicit hoc loco *mane mane*, præcedet de quo dictum est *mane mane*, illud de quo non dictum est, nisi semel *mane*. Dictum est in lignis *mane mane*; & dictum est in suffitu, *mane mane*. Ignoro quidnam præcedat; Præcedat, qui permittit; Ligna, quæ permittunt suffitum, præcedant suffitum.

IX. Dictum est in suffitu *mane mane*; & dictum est in lucernis *mane mane*; Ignoro quidnam præcedat; quando vero dicit Exod. xxx. 7. *Quando accendit lucernas, adolebit illud*. Innituntur subjecto suffitus; Ergo præcedant suffitum. Unde probatur faciendam fuisse struem magnam, quæ comprehenderet holocausta? Ex eo quod dictum est: *Super illud*; unde probatur de adipibus sacrificii pro peccato, & de adipibus sacrificii pro delicto, & de adipibus sanctissimorum, & de adipibus sanctitatum levium? Ex eo quod dictum est: *Super illud adipes pacificorum*. Unde probatur pugillus, & thus, & munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum? Ex eo quod dictum est; *Super illud*, *& adolebit*. Quævis adolitio facienda est super illud; Crederem vel suffitum super illud? Idcirco dictum est: *& succendet super illud*, *& ordinabit super illud*. Fac incendium pro suffitu, & fac struem pro suffitu.

X. Un-

י מנין שלא יהיה דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר עליה. עולה מנין שלא יהיה דבר מתעכב אחר תמיד של בין הערבים תלמוד לומר עליה שלמים. אש תמיד. תמיד אף בשבת. תמיד אף בטומאה. לא תכבה אף במסעות. מה עושים לה כופים עליה פסכתר דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר אף בשבת ומסעות מרשנים אותה שנאמר ודשנו את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן.

יא רבי יהודה אומר שתי מערכות בכל יום ושלש ביום הכיפורים רבי יוסי אומר שלש בכל יום וארבע ביום הכיפורים אחת מערכה גדולה. ואחת מערכה לקטרת. ואחת לקיום האש. ואחת שמוסיפים ליום הכיפורים. רבי מאיר אומר ארבע מערכות בכל יום וחמש ביום הכפורים. אחת מערכה גדולה ואחת לקטרת ואחת לקיום האש ואחת לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב. ואחת שמוסיפים ליום הכפורים.

X. Unde probatur, quod nihil præcederet sacrificium juge matutinum? Ex eo quod dictum est; *Super illud holocaustum;* Unde probatur, quod nihil offerretur post sacrificium juge vespertinum? Ex eo quod dictum est: *Super illud pacifica. Ignis perpetuus; perpetuus* vel in Sabbatho; *Perpetuus* vel in immunditie. *Non extinguetur*. Vel ita itineribus: quomodo faciebant? Operiebatur lebete; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; vel in Sabbatho & in itineribus illud decinerabant; Dictum est enim *Num.* IV. 13. *Et decinerabunt altare, & expandent super illud vestimentum purpureum.*

XI. R. Jehuda dicit; Duæ strues quotidie parabantur, & in die expiationum, tres; R. Jose dicit; tres quotidie, & quatuor in die expiationum; Una erat strues magna, & altera strues pro suffitu, & altera ad conservandum ignem, & postrema addebatur pro die expiationum. R. Meir dicit; quatuor erant strues quotidie, & quinque in die expiationum; Una erat strues magna, & altera pro suffitu, & altera ad conservandum ignem, & altera pro membris & adipibus, quæ nondum vespera consumta essent, & altera, quæ addebatur in die expiationum.

פרשה ב

SECTIO II.

א זאת תורת המנחה לבית עולמים: זאת אינה נוהגת בבמה. תורת המנחה תורה אחת לכל המנחות שיהו טעונות שמן ולבונה.

ב וכי מנין יצאו מכלל שנאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. יכול אין טעונה שמן ולבונה לא מנחות ששיריהם נאכלין. מנחות שאין שיריהם נאכלין מנין תלמוד לומר תורת המנחה. תורת אחת לכל המנחות שיהו טעונות שמן ולבונה.

ג אמר רבי עקיבא מה מצינו שלא חלק הכתוב בין מנחת חוטא של ישרא׳ למנחת חוטא של כהנים ללתיתון לא נחלוק בין מנחת נדבה של ישראל למנחת נדבה של כהנים ללתיתין אמר לו רבי חנניה בן יהודה וכי מה ראית לאו להין עשה ללא תעשה. תלמוד

I. HÆC *autem est lex muneris*, domui seculorum; *Hæc*, quæ non erit observanda in excelso. *Lex muneris*; lex una omnibus muneribus, ut requirant oleum & thus.

II. Quid? num e genere excludenda erant? Cum jam dictum sit; *& fundet super illud oleum, & dabit super illud thus; Levit.* II. I. *Et residuum de munere erit Aharon, & filiorum ejus.* Ibid. Crederem, non requisisse oleum & thus nisi munera, quorum reliquiæ comederentur; Munera vero, quorum reliquiæ non comedebantur, unde probantur? Ex eo quod dictum est; *Lex muneris*; Lex una omnibus muneribus, quod requirerent oleum & thus.

III. Dicit R. Akiba; Quid invenimus? quod lex non distinguat inter munus peccatoris Israelitæ, & munus peccatoris sacerdotum in condimentis: non distinguemus inter munus spontaneum Israelitæ & munus spontaneum sacerdotum in condimentis? Respondit illi R. Chananja ben Jehuda; Quale argumentum est? negativum pro affirmativo? quod faciendum est pro non faciendo? Idcirco dictum est; *Lex muneris*; Lex

una

לומר תורת המנחה תורת אחת לכל המנחות כשיהו טעונות שמן ולבונה.

ד והקריב אותה כשרה ולא פסולה. אותה כולה כאחת. בני אהרן ולא בנות אהרן. לפני יהוה יכול במערב תלמוד לומר על פני המזבח. אי על פני המזבח יכול בדרום תלמוד לומר לפני יהוה. הא באיזה צד מגישה בקרן דרומית מערבית.

ה רבי אלעזר אומר יכול יגישנה בדרומה של קרן מערבה או במערבה. אמרת לאו שני כתובים אחד מקיים עצמו ומקיים את חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל חבירו תופסים זה שמקיים עצמו ומקיים את חבירו ומניחים זה שמקיים עצמו ומבטל חבירו כשאתה אומר לפני יהוה במערב ביטלתה על פני המזבח בדרום. וכשאתה אומר על פני המזבח בדרום קיימתה לפני יהוה במערב הא באיזה צד מגישה בדרומה של קרן. והרים ממנו מן המחובר שלא יביא עשרון אחד בשני כלים. בקומצו שלא יעשה מירה לקומץ. מסולת המנחה ולא מסולת חבירתה. ומשמנה ולא משמן חבירתה. שלא יביא שתי מנחות בכלי אחד. מסלת המנחה ומשמנה את כל הלבונה שתהא שם לבונה בשעת קמיצה ואת כל הלבונה אשר על המנחה. והקטיר שילקוט את הלבונה ויעלה לאישים.

ו והקטיר המזבחה לריח ניחוח אזכרתה ליהוה נזכרים בה ונזכרים בקמיצתה ונזכרים בלבונתה.

ז והנותרת ממנה כשרה יאכל יאכלו אהרן ובניו ריבה אכילתה בכל מאכל שירצה. יאכלוהו שיאכלו עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מועטת.

ח לאהרן ולבניו לאהרן תחלה ואחר כך לבניו. לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול יאכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים יאכלו שלא במחלוקת.

ט מצות תאכל מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה. יכול תחזור להיתירה הראשון תלמוד לומר מצות תאכל מצוה.

una omnibus muneribus, ut requirant oleum & thus.

IV. *Et offeret illud*; legitimum non illegitimum; *Illud*; totum simul; *Filii Aharon;* non filiæ Aharon; *Coram Domino*; Crederem in occidente? Idcirco dictum est; *Ante altare*; Crederem in austro; Idcirco dictum est; *Coram Domino*; Ad quod latus admovebit? Ad cornu australe occidentale.

V. Crederem, quod admoveret ad partem australem cornu occidentalis, aut ad partem occidentalem? Dixisti? minime; Ex duobus textibus alter seipsum confirmat, & confirmat sui similem, & alter seipsum confirmat, & destruit sui similem, sumendus est, qui confirmat seipsum, & confirmat sui similem, & deserendus, qui confirmat seipsum, & destruit sui similem; Quando dicis; *Coram Domino* ad occidentem; aboles facies altaris, quod erat in austro; Quando dicis; ad facies altaris in austro, confirmas coram Domino in occidente; Ad quam igitur partem admovebat? In plaga australi cornu; *& levabit ex illo*. Ex conjuncto. Ne unam decimam afferat in duobus vasis. *Pugillo suo*; ne faciat mensuram pugillo; *De simila muneris*; non de simila alterius muneris; *& de oleo ejus*; non de oleo alterius muneris; Ne duo munera afferat in uno vase. *De simila muneris, & de oleo ejus totum thus*; ut sit ibi thus tempore pugillationis; *& totum thus, quod est super munus; & adolebit*; ut colligat thus, & imponat.

VI. *Et adolebit ad altare in odorem acceptabilem memoriale ejus Domino*; Ut memorentur in illo, & memorentur in ejus pugillo, & memorentur in ejus thure.

VII. *Et residuum ex illo*; legitimum; *Comedendo comedent Aharon, & filii ejus*; Includit posse comedi quocunque libuerit cibo. *Comedent illud*; ut possint cum eo comedere profana, & ablalionem, quo tempore modicum fuerit.

VIII. *Aharon & filiis ejus*; Aharon in principio, & deinde filiis ejus. Aharon sine partitione, & filiis ejus in partitione; Sicut Aharon summus sacerdos comedit sine partitione, ita pariter filii ejus summi sacerdotes comedent sine partitione.

IX. *Azymum comedetur*; est præceptum; quia permissum fuit a genere, & interdictum, atque iterum permissum; crederem quod restituatur ad suam primam permissionem? Idcirco dictum est; *Azymum comedetur*; est præceptum.

X. Huic

וכיוצא בה יבמה יבוא עליה מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה . יכול תחזור להיתירה הראשון תלמוד לומר יבמה יבא עליה.

יא מצות תאכל מה תלמוד לומר לפי שנאמר יאכלוה אין לי אלא כולה מנין אף מקצתה . תלמוד לומר תאכל . אפילו כל שהוא.

יב במקום קדוש תאכל יכול במחנה לויה תלמוד לומר בחצר אהל מועד יאכלוה . מנין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות בקדש תלמוד לומר במקום קדוש יאכלוה . ושלא יאכל עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מרובה.

פרק ג

א לא תאפה חמץ מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תעשה חמץ . יכול לאו אחד על כולם תלמוד לומר לא תאפה חמץ . אפייה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה אפייה מיוחדת מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה . אף אני מרבה את לישתה ואת עריכתה ואת כל מעשה ומעשה שחייב שיש בה לחייב על לאו בפני עצמו.

ב חלקם נתתי להם מאישי אינן רשאין לחלקת אלא מותר מן האישים אין לי אלא בו בלבד . מנין לרבות את כל הקדשים תלמוד לומר כי קודש קדשים . יכול אף הפסולה במחלוקת . תלמוד לומר מאישי . הכשרה ולא הפסולה יכול אף חלקוה תהא פסולה תלמוד לומר הרי היא בקדושתה.

ג בחטאת מה חטאת מן החולין וביום ובידו הימנית אף זו מן החולין וביום ובידו הימנית . אי מה חטאת אם נשחטה שלא לשמה פסולה אף זו אם נקמצה שלא לשמה פסולה תלמוד לומר

X. Huic simile dictum est *Deuter.* xxv. 5. *Levir ejus ingredietur ad eam*. Est præceptum; quia permissa fuit ab genere, & interdicta, atque iterum permissa; Crederem, quod restitueretur ad suam primam permissionem? Idcirco dictum est; *Levir ejus ingredietur ad eam*. Est præceptum.

XI. *Azymum comedetur*; Cur dictum est? Quia dictum est; *Comedent illud*; Non probo nisi de toto, de ejus parte unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Comedetur*. Vel quantuluncunque.

XII. *In loco sancto comedetur*; Crederem in castris Levitarum? Idcirco dictum est; *In atrio tentorii conventus comedent illud*. Unde probatur ad includendum conclavia ædificata in profano, & aperta in sanctum? Ex eo quod dictum est. *In loco sancto comedent illud*. Unde probatur ad includendum conclavia ædificata in profano, & aperta in sanctum? Ex eo quod dictum est. *In loco sancto comedent illud*. Ne comedantur cum illo profana, & ablatio, quando in copia sit.

CAPUT III.

I. NON *coquetur fermentatum*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* II. 11. *Non fiet fermentatum*. Crederem unum fuisse præceptum negativum pro omnibus? Idcirco dictum est; *Non coquetur fermentatum*. Coctio erat in genere; Cur exiit? Ad differendum de seipsa; Sicut coctio erat peculiaris, & opus particulare, cujus causa seorsim tenebantur; Ita pariter ego includam subactionem, & omnia & singula opera, quorum causa seorsim teneantur.

II. *Portionem eorum dedi eis de ignitis meis*; Non licet illis accipere, nisi quod reliquum sit de ignitis; Non probo nisi de hoc duntaxat, unde probatur ad includendum omnes sanctitates? Ex eo quod dictum est; *Sanctitas sanctitatum est*. Crederem vel illegitimum fuisse divisum? Idcirco dictum est; *de ignitis meis*; legitimum, non illegitimum; Crederem vel si divisissent, fuisse illegitimum? Idcirco dictum est; *Illud*; remanet in sua sanctitate.

III. *Sicut sacrificium pro peccato*; Sicut sacrificium pro peccato adducebatur de profanis, interdiu, & manu dextra, ita hoc pariter de profanis, interdiu, & manu dextra; Aut sicut sacrificium pro peccato, si mactaretur sine suo nomine, erat illegitimum, ita pariter hoc, si pugillaretur sine suo nomine

כאשם . מה אשם אם נשחט שלא לשמו כשר אף זו אם נקמצה שלא לשמה כשרה.

ד רבי שמעון אומר יש מהם כחטאת ויש מהם כאשם מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפיכך אם נקמצה שלא לשמה פסולה . מנחה נדבה הרי היא כאשם לפיכך אם נקמצה שלא לשמה כשרה.

ה כל זכר בבני אהרן לרבות בעלי מומין. למה אם לאכילה כבר אמור אם כן למה נאמר כל זכר לרבות בעלי מומין למחלוקת . יאכלוה כשרה ולא פסולה . חוק עולם לבית עולמים . לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות . מאשי יהוה אין להם לא אחר מתן אישים.

ו כל אשר יגע בהם יקדש . יכול אף על פי שלא בלע. תלמוד לומר בהם משיבלע. יכול אם נגע במקצתו יהא כולו פסול . תלמוד לומר כל הנוגע בהם יקדש הנוגע פסול. הא כיצד חותך מקום הבלע . יקדש להיות כמוהו אם פסול יפסל. ואם כשר יאכל כחמור שבו.

פרשה ג

א זה קרבן אהרן ובניו יכול יהו אהרן בניו מביאים כאחד את הקרבן הזה . תלמוד לומר בניו אשר יקריבו. הא כיצד אהרן מביא לעצמו ובניו מביאים לעצמם.

ב בניו אילו כהנים הדיוטים או בניו הרי כהנים גדולים. כשהוא אומר הכהן המשיח תחתיו מבניו הרי כהן גדול אמור. הא מה אני מקיים בניו אילו כהנים הדיוטים.

ג שאם היה כהן מתקרב תחלה לעבודה מביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעברו. עד שלא הביא עשירית האיפה משלו עבודתם פסולה.

ne erit illegitimum? Idcirco dictum est; *Sicut sacrificium pro delicto*. Sicut sacrificium pro delicto si mactaretur sine suo nomine, erat legitimum, ita pariter hoc si non pugillaretur suo nomine, erat legitimum.

IV. R. Simeon; sunt in his similia sacrificio pro peccato, pariterquæ sunt similia sacrificio pro delicto; Munus peccatoris est sicut sacrificium pro peccato; idcirco si non pugillaretur suo nomine, erat illegitimum; munus spontaneum erat sicut sacrificium pro delicto, ideoque si non pugillaretur suo nomine, erat legitimum.

V. *Omnis masculus in filiis Abaron*. Ad includendum vitiatos. Qua de causa? Si pro comedendo, jam dictum est; si ita est, cur dictum est; *Omnis masculus*? Ad includendum vitiatos ad partitionem. *Comedet illud*; legitimum, non illegitimum. *Statutum perpetuum*, domui seculorum; *In generationibus vestris*. Ut observetur in generationibus. *De ignitis Domini*; Non est illis pars, nisi postquam data sit portio igni.

VI. *Omnis, qui tetigerit ea, sanctus erit*; Crederem vel si non absorbuerit? Idcirco dictum est; *Ea*; Postquam absorbuerit; Crederem si ejus partem attigerit, totum fuisse profanatum? Idcirco dictum est; *Omnis qui tetigerit ea, sanctus erit*; Quod fuerit tactum profanatur. Quomodo? Abscindebatur locus absorptionis. *Sanctus erit*; Ut fiat ipsi simile, si illegitimum, erat illegitimum; si legitimum, comedebatur juxta ejus graviorem conditionem.

SECTIO III.

I. HOC *est sacrificium Abaron, & filiorum ejus*; Crederem Aharon & filios ejus simul attulisse hoc sacrificium? Idcirco dictum est; *filiorum ejus, quod offerent*. Quomodo? Aharon seorsim, & filii seorsim afferebant.

II. *Filiorum ejus*; Hi sunt sacerdotes vulgares; Aut *filiorum ejus*; isti sunt summi sacerdotes; Quando vero dicit. *Et sacerdos unctus loco ejus e filiis ejus*. Ecce memoratur summus sacerdos. Quomodo ego explicabo *filiorum ejus*? Isti sunt sacerdotes vulgares.

III. Quando sacerdos accedebat a principio ad ministerium, afferebat decimam partem Ephæ de suo; & manu sua offerebat; Sive summus sacerdos sive sacerdos vulgaris si ministrassent, & non attulissent decimam partem Ephæ, eorum ministerium erat illegitimum.

IV.

ד ביום המשח אותו אין כהן גדול נמשח אלא ביום. אותו. אין מושחין שני כהנים גדולים כאחד. ביום המשח מיום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם או אינו אומר ביום. ביום המשח אותו ביום שנמשח מביא עשירית האיפה ומפסיק. תלמוד לומר מנחת תמיד. הא מה אני מקיים ביום המשח ביום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם עשירית האיפה אחד מעשרה בשלש סאים שהם שבעה רבעים ועוד.

ה סולת מה סלת האמור להלן חיטים אף סולת האמור כאן חיטים. מנחת הרי היא לכל המנחות ללבונה. תמיד אף בטומאה תמיד אף בשבת.

ו אילו נאמר מחציתה בבקר ומחציתה בערב. יכול יביא שני עשרון בבקר וחצי עשרון בערב תלמוד לומר מחציתה בבקר ומחציתה בערב משלם מביא מחציתה בבקר ומחציתה משלם בערב.

ז כיצד הוא עושה מביא עשרון שלם וחוציהו. מקריב מחצה בבקר ומחצה בערב נטמא חציו של בין הערבים יכול יביא חצי עשרון מתוך ביתו בערב תלמוד לומר ומחציתה בערב משלם.

ח כיצד הוא עושה מביא עשרון שלם וחוציהו מקריב מחצה ומחצה כהן שהקריב מחצה שחרית. ומינואבד כהן אחר תחתיו יכול יביא עשרון מביתו תלמוד לומר מחציתה בבקר ומחציתה בערב מחציתה משלם מביא בערב.

ט כיצד הוא עושה מביא עשרון שלם וחוציהו מקריב מחצה ומחצה אבד. נמצאו שני חצאים קריבים ושני חצאים אובדים.

פרק ד

א על מחבת בשמן מלמד שטעונה כלי בשמן להוסיף לה שמן אחר. ואיני

IV. *In die unctionis ejus.* Summus sacerdos non ungebatur nisi interdiu. *Ejus.* Non ungebantur simul duo summi sacerdotes. *In die unctionis.* Ab die quo ungebatur, adducebat decimam partem Ephæ in perpetuum. Aut non dicit; *In die unctionis ejus*; nisi quod in die quo ungebatur afferebat decimam partem Ephæ, & deinde cessaret? Idcirco dictum est; *Munus juge.* Quomodo ego explicabo; *In die unctionis?* Postquam unctus erat afferebat decimam partem Ephæ in perpetuum. *Decimam partem Ephæ*; Unam ex decem partibus trium satorum, quæ sunt septem quartaria & amplius.

V. *Similæ*; Sicut simila eo loco dicta erat triticea, ita pariter simila hoc loco dicta erat triticea. *Munus*; Ecce omnia munera requirebant thus; *Juge*; vel in immunditie; *Juge*; vel in Sabbatho.

VI. Quoniam dictum est; *Dimidium ejus mane, & dimidium ejus vespera*; Crederem fuisse afferendas duas decimas mane, & dimidiam vespera? Idcirco dictum est; *Dimidium ejus mane, & dimidium ejus vespera*; Dimidiam de integra afferebat mane, & dimidiam vespera de integra afferebat.

VII. Quomodo faciebat? Afferebat decimam integram, & in duas dimidias partes dividebat. Offerebat dimidiam mane, & dimidiam vespera. Si ejus dimidium pollutum fuisset inter vesperas, crederem, quod dimidium afferret vespera de domo sua? Idcirco dictum est; *& dimidium ejus vespera.* Ex integro.

VIII. Quomodo faciebat? Adducebat decimam integram, & in duas dimidias partes dividebat? Dimidiam afferebat, & dimidiam perdebat. Si sacerdos dimidiam mane obtulisset, & in ejus locum præficeretur alius sacerdos, crederem quod afferre deberet decimam de domo sua? Idcirco dictum est; *Dimidium ejus mane, & dimidium ejus vespera.* Dimidium ejus de integro vespera afferebat.

IX. Quomodo faciebat? Afferebat decimam integram, & in duas dimidias partes dividebat, dimidiam offerebat, & dimidiam perdebat. Deprehenduntur duo dimidia oblata, & duo dimidia perdita fuisse.

CAPUT IV.

I. IN *sartagine cum oleo*; Docemur, quod requireret vas; *Cum oleo.* Ad includendum aliud oleum. At igno-

יורע כמה. הריני דן זו טעונה שמן ומנחת נסכים טעונה שמן . מה מנחת נסכים שלשת לוגין לעשרון. אף זו שלשת לוגין לעשרון.

ב או כלך לדרך זו זו טעונת שמן . ומנחת נרבה טעונה שמן . מה נרבה טעונה לוג אחד לעשרון אף זו לוג אחד לעשרון.

ג נראה למי דומה דנין מנחה שהיא באה תמיד ודוחה את השבת ואת הטומאה. ולא תוכיח מנחת נרבה שאינה באה תמיד ואינה דוחה את השבת ואינה דוחה את הטומאה.

ד או כלך לדרך זו דנין מנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה וטעונה לבונה ולא תוכיח מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה וטעונה לבונה ממנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה ואינה טעונה לבונה.

ה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר כשהוא אומר מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמידים. מה מנחת תמידים שלשת לוגים לעשרון אף זו שלשת לוגים לעשרון. ורבי שמעון אומר ריבה שמן במנחת חביתים וריבה שמן במנחת כבשים . מה מנחת כבשים שלשת לוגים לעשרון . אף זו שלשת לוגים לעשרון . או כלך לדרך זו ריבה שמן במנחת חביתים וריבה שמן במנחת אילים. מה מנחת אילים שני לוגים לעשרון אחד . אף זו שני לוגים לעשרון אחד . נראה למי דומה דנים מנחה שכולה עשרון . ממנחה שכולה עשרון . ולא תוכיח מנחת אילים שאין כולה עשרון.

ו תעשה מורבכת מלמד שנעשית ברותחים כל צורכה . אין לך רבוכה בתורה אלא זו ורבוכה שבמילואים תופיני יכול לפני הנסכים כשהוא אומר תקריב אף לאחר הנסכים. תופיני. תאפה נאה. רבי יהודה אומר תופיני תאפה נאה . רבי יוסי אומר תאפה ריכה מנחת פיתים מלמד שכופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל . תקריב ריח ניחוח ליהוה יכול מה אהרן מביא בכל

ro, quantum. Ecce argumentum. Hoc requirebat oleum, & munus libaminum requirebat oleum; Sicut munus libaminum requirebat tres logos in ſingulas decimas, ita pariter hoc requirebat tres logos in ſingulas decimas.

II. Aut hoc modo; Hoc requirebat oleum, & munus ſpontaneum requirebat oleum; Sicut munus ſpontaneum requirebat logum unum in ſingulas decimas, ita pariter hoc requirebat logum unum in ſingulas decimas.

III. Videamus cuinam ſit ſimilius; Explicetur munus, quod afferebatur jugiter, & pellebat Sabbathum, & immunditiem; Et non probet munus ſpontaneum, quod non afferebatur jugiter, & non pellebat Sabbathum & immunditiem.

IV. Aut hoc modo. Explicetur munus privati, quod ſeorſim afferebatur, & requirebat thus; & non probet munus libaminum, quod non afferebatur ſeorſim, & requirebat thus; de munere privati, quod afferebatur ſeorſim, & non requirebat thus.

V. R. Iſmael ben R. Jochanan ben Beroka dicit; Quando dicit; *Munus juge;* Ecce ſimile eſt muneribus jugibus; ſicut munus juge requirebat tres logos in ſingulas decimas, ita pariter hoc requirebat tres logos in ſingulas decimas. R. Simeon dicit; Includit *oleum* in munere ſartaginum, & includit *oleum* in munere agnorum; Sicut munus agnorum requirebat tres logos in ſingulas decimas, ita pariter hoc requirebat tres logos in ſingulas decimas. Aut hoc modo; Includit *oleum* in munere ſartaginum, & includit *oleum* in munere arietum; ſicut munus arietum requirebat duos logos in ſingulas decimas, ita pariter hoc requirebat duos logos in ſingulas decimas. Videamus cuinam ſit ſimilius; Explicetur munus, quod totum erat decima, a munere quod totum erat decima; & non probet munus arietum, quod totum non erat decima.

VI. *Frixum fiet*; Docemur, quod omnes ejus operationes oleo ferventi fierent; Non eſt frixum in lege niſi hoc, & frixum impletionum. תופיני. Crederem ante libamina? Idcirco dictum eſt; *Offeret*. תופיני ut decenter coquatur. R. Jehuda dicit; תופיני; ut decenter coquatur. R. Joſe dicit; ut tenere coquatur. *Munus fruſtorum;* Docemur, quod duplicaret unum in duo, & duo in quatuor, & divideret. *Offeret in odorem acceptabilem Domino*. Crederem; ſicut Aharon ſingulis diebus afferebat, ita

יום אף בניו מביאים בכל יום תלמוד לומר זה. יכול מה אהרן דוחה את השבת ואת הטומאה אף בניו יהיו מביאים ודוחין את השבת ואת הטומאה תלמוד לומר זה מה אהרן מביא חצאים אף בניו יהו מביאים חצאים תלמוד לומר זה. מה אהרן מביא שלשת לונין לעשרון אף בניו יהו מביאים שלשת לונין לעשרון. תלמוד לומר זה. מה אהרן מביא רבוכה אף בניו מביאים רבוכה תלמוד לומר זה.

פרק ה

א משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין תלמוד לומר והכהן. יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה תלמוד לומר תחתיו מבניו אם שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה. יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו. ומנין שאין בנו עומד תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבוא אל אהל מועד לשרת בקודש. את שבא אל אהל מועד לשרת בקודש בנו עומד תחתיו. יצא משוח מלחמה שאינו בא אל אהל מועד לשרת בקודש.

ב מבניו יעשה אותה מלמד שיהא בן קודם לכל שבעולם. יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אביו תלמוד לומר אשר ימלא את ידו בזמן שימלא את מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם. ואם אינו ממלא מקום אביו יבא אחר וישמש תחתיו.

ג מנין לכהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו שתהא מנחתו קריבה משל יורשים. תלמוד לומר מבניו יעשה יכול יביאוה לחצאים תלמוד לומר אותה. כולה אמרתי ולא מקצתה דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר אינה באה אלא משל ציבור שנאמר חק עולם ממי שהברית שלו. כליל תקטר כליל להקטרה.

ה כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל מנחת כהנת נאכלת. מנחת

ita quoque ejus filii singulis diebus deberent afferre? Idcirco dictum est; *Hoc*. Crederem, sicut Aharon pellebat Sabbathum, & immunditiem, ita pariter ejus filii pellerent Sabbathum & immunditiem? Idcirco dictum est; *Hoc*. Sicut Aharon dimidium afferebat, ita pariter ejus filii dimidium afferre debebant. Idcirco dictum est: *Hoc*. Sicut Aharon afferebat tres logos in singulas decimas, ita pariter ejus filii tres logos in singulas decimas afferre debebant. Idcirco dictum est: *Hoc*. Sicut Aharon afferebat frixum, ita pariter ejus filii afferre debebant frixum. Idcirco dictum est. *Hoc*.

CAPUT V.

I. U*Nctus*. Non probo nisi de uncto oleo unctionis, de vestibus multiplicato unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Sacerdos*. Crederem posse includere vel unctum belli? Idcirco dictum est; *Loco ejus e filiis ejus*; Cujus filius in ejus loco constituitur, afferebat decimam partem Ephæ; Excluditur unctus belli, cujus filius in ejus loco non constituebatur. Et unde probatur, quod ejus filius in ejus loco non constituebatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIX. 30. *Septem diebus induet eas qui sacerdos fuerit loco ipsius de filiis ejus, qui ingredietur tentorium conventus ad ministrandum in sanctitate*; Cujus filius ejus loco constituitur. Excluditur unctus belli, cujus filius ejus loco non constituitur.

II. *E filiis ejus faciet illud*; Ut filius præcedat omnes, qui sunt in mundo; Crederem vel si non impleverit locum patris sui? Idcirco dictum est *Levit.* XVI. 32. *Qui impleverit manus suas*. Quando impleverit locum patris sui, præcedet omnes homines; si non impleverit locum patris sui, alius afferebat, & ejus loco ministrabat.

III. Et unde probatur, quod si moriatur summus sacerdos, & alius sacerdos ejus loco præficiatur, ejus munus ab ejus hæredibus sit offerendum? Ex eo quod dictum est; *E filiis ejus faciet*. Crederem quod dimidium afferrent? Idcirco dictum est; *Illud*. Totum dixi, & non dimidium; Verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; Non afferebatur nisi de bonis cœtus; Dictum est enim; *Statutum perpetuum*; Ex eo, cujus est statutum. *Totum adolebitur*; Totum adolebatur.

IV. *Omne munus sacerdotis totum erit incensum, non comedetur*. Munus sacer-

כהן אינה נאכלת . אין לי אלא מנחת חובתו מנחת נדבתו מנין . תלמוד לומר כל מנחת כהן אין לי אלא כולה מקצתה מנין תלמוד לומר תהיה . ואפילו כל שהוא. אין לי אלא העליונה בכליל תקטר והתחתונה בכליל תהיה . מנין העליונה בכליל תהיה והתחתונה בכליל תקטר תלמוד לומר כליל . לגזירה שוה . רבי אליעזר אומר כליל תהיה לא תאכל כל שבכליל ליתן לא תעשה על אכילתן.

פרשה ג

א זאת תורת החטאת זאת אינה נוהגת בבמה . תורת חטאת . תורת אחת לכל חטאות שיהא דמם טעון כיבוס וכי מאין יצאת מכלל שנאמר הכהן המחטא אותה יאכלנה . ואשר יזה מדמה תכבס. יכול אין לי אלא חטאות החיצונות שיהא דמם טעון כיבוס. חטאות הפנימיות מנין ודין הוא ומה אם קדשי קדשים ששוו לחטאות החיצונות למריקה ולשטיפה לא שוו לכיבוס חטאות הפנימיות שלא שוו למריקה ולשטיפה אינו דין שלא ישוו להם לכיבוס . תלמוד לומר תורת החטאת. תורה אחת לכל חטאות שיהא דמם טעון כיבוס.

ב יכול אף חטאת העוף יהא טעון כיבוס תלמוד לומר זאת . במקום אשר תשחט העולה תשחט את החטאת לפני יהוה זהו שאמר לרבות כל חטאות שלא תהא שחיטתן אלא בצפון . ורבי אליעזר אומר מיכאן לעולת חובה שלא תהא שחיטתה אלא בצפון קודשי קדשים לרבות זבחי שלמי ציבור שלא תהא שחיטתה

dotis fœminæ comedebatur ; at munus sacerdotis non comedebatur . Non probo nisi de munere ex debito , de munere spontaneo unde probatur ? Ex eo quod dictum est ; *Omne munus sacerdotis*. Non probo nisi de integro, de dimidio unde probatur ; Ex eo quod dictum est; *Erit ;* vel quantuluncunque ; Non probo nisi de superiori , quod de eo extet præceptum; *Totum adolebitur ;* De inferiori quod de eo extet præceptum ; *Totum erit incensum ;* unde probatur , quod de superiori extet præceptum ; *Totum erit incensum ;* & de inferiori extet præceptum ; *Totum adolebitur ?* Ex eo quod dictum est ; *Totum incensum erit* . A pari . R. Eliefer dicit ; *Totum incensum erit , non comedetur ;* Omne quod continetur in præcepto , *Totum incensum erit* , explicandum est de præcepto negativo pro eorum comestione.

SECTIO III.

I. HÆC *est lex sacrificii pro peccato ;* Non observanda in excelso . *Lex sacrificii pro peccato* ; lex una omnibus sacrificiis pro peccato , ut eorum sanguis requireret lotionem vestium . At quando exiit de genere ? Quia dictum est: *Sacerdos purificans per illud , comedet illud , & spargens de ejus sanguine lavabit* . Crederem , quod solum sacrificia pro peccato exteriora ribus sanguis requireret lotionem ; De sacrificiis pro peccato interioribus unde probatur ? Argumento : Si sanctitates sanctitatum , quæ sunt æquales sacrificiis pro peccato exterioribus in lotione & fricatione , non sunt æquales in lotione vestium , sacrificia pro peccato interiora, quæ non sunt illis æqualia in lotione & fricatione , non erit æquum , ut non sint illis æqualia in lotione vestium ? Idcirco dictum est : *Lex sacrificii pro peccato*. Lex una omnibus sacrificiis pro peccato , ut eorum sanguis requireret lotionem vestium.

II. Crederem , quod vel sacrificium pro peccato volucris requireret lotionem vestium ? Idcirco dictum est; *Hæc. In loco quo mactabitur holocaustum , mactabitur sacrificium pro peccato coram Domino*. Hoc dictum est, ad includendum omnia sacrificia pro peccato, ut eorum mactatio non fiat nisi in aquilone . Et R. Eliefer dicit ; Hinc probatur , quod holocaustum ex debito non fuerit mactandum nisi in aquilone. *Sanctitas sanctitatum* ; Ad includendum sacrificia pacifica cœtus , ut eorum mactatio non

fiat

אלא בצפון . היא פרט לתודה ואיל נזיר.

ג הכהן המחטא אותה יאכלנה. פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן . אותה כשרה ולא פסולה . אותה שיתן דמה למעלה ושלא יתן דמה למטה . וכי מאין באת מכלל שנאמר ודם זבחיך ישפך על מזבח יהוה אלהיך והבשר תאכל שומע אני חטאת שניתן דמה למטה כשרה . והא מה אני מקיים על קרנות המזבח מצוה . יכול כשם שטעון ארבע מתנות ואם נתנם מתנה אחת כיפר כך תהא טעונה דמים למעלה ואם נתנם למטה כשרה . והלא דין הוא דמים ניתנים למטה דמים ניתנים למעלה. מה הניתנים למטה אם נתנם למעלה לא הורצו אף הניתנים למעלה אם נתנם למטה לא הורצו . מה לתחתונים אם נתנם למעלה לא הורצו שאין מהם קרב למעלה. תאמר בעליונים אם נתנם למטה לא הורצו שיש מהם קרב למטה. הפנימיים יוכיחו שיש מהם קרב לחוץ ואם נתנם בחוץ לא הורצו . מה לפנימיים אם נתנם בחוץ לא הורצו שאין מזבח הפנימי ממרקו . תאמר בעליונים שהרי קרנות ממרקות אותם והואיל וקרנות ממרקות אותם אם נתנם למטה כשרה תלמוד לומר אותה שניתן דמה למעלה ולא שניתן דמה למטה.

ד במקום קדוש יכול במחנה לויה. תלמוד לומר בחצר אהל מועד . אין לי אלא חצר אהל מועד . מנין הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תלמוד לומר במקום קדוש יאכל.

ה כל אשר יגע בבשרה יקדש. יכול אף על פי שלא בלע תלמוד לומר בבשרה. עד שיבלע. יכול אף נגע במקצתו יהיה כולו פסול. תלמוד לומר אשר יגע יקדש הנוגע פסול הא כיצד חותך מקום הבלע. בבשרה ולא בעצמות ולא בגידים

fiat nisi in aquilone . *Illud* . Excludit sacrificium Eucharisticum , & arietem Nazyræi.

III. *Sacerdos purificans illud , comedet illud ;* Excludit lotum diei , & indigentem expiationis , & lugentem . *Illud* ; legitimum non illegitimum ; *illud* ; ut ejus sanguis supra non infra adspergatur . Et qua de causa venit ex genere? Quia dictum est *Deut.* XII. *Et sanguis sacrificii tui effundetur super altare Domini Dei tui , & carnem comedes* . Crederem , sacrificium pro peccato , si ejus sanguis infra spargeretur , fuisse legitimum ? Quomodo ego explicabo : *Super cornua altaris ?* Ex præcepto; Crederem sicut requirebat quatuor adspersiones , si unam adspersisset , expiabat , ita quoque sicut ejus sanguines supra erant adspergendi , si infra adspersisset, fuisse legitimum? Et probari potest argumento . Sunt sanguines qui supra , & sunt sanguines qui infra erant adspergendi ; Sicut qui infra erant adspergendi; si supra adspergerentur, non acceptabantur , ita pariter qui supra erant adspergendi, si infra adspergerentur, non acceptabantur . Quid probant sanguines inferiores ? qui si supra adspergerentur , non acceptabantur , quia pars eorum supra non offerebatur , dices de superioribus , qui si infra adspergerentur, quod non essent acceptandi, quum pars eorum infra offerretur ? Interiores probent , quorum pars foris offerebatur , quod si foris adspergerentur, non acceptabantur . Quid probant interiores? Si foris adspergerentur, non acceptabantur, quia altare interius non perficiebat opus, dices de superioribus, quorum opus cornua perficiebant? Quoniam cornua perficiebant , si infra adspergerentur, erat illegitimum . Idcirco dictum est ; *illud* ; ut ejus sanguis supra, non infra sit adspergendus.

IV. *In loco sancto* . Crederem in castris Levitarum ? Idcirco dictum est : *In atrio tentorii conventus* . Non probo nisi de atrio tentorii conventus ; Unde probatur de conclavibus exstructis in profano & apertis in sanctum ? Idcirco dictum est ; *In loco sancto comedetur* .

V. *Omnis qui tetigerit carnem ejus , sanctus erit* ; Crederem vel si non absorberet ? Idcirco dictum est ; *carnem ejus* . Donec absorbeat; Crederem vel si tetigerit partem ejus, totum fuisse profanatum? Idcirco dictum est ; *Qui tetigerit , sanctus erit* ; Qui tetigerit , profanatum erit. Quomodo? Incidendus est locus absorptionis. *Carnem ejus*; non in ossibus , neque in nervis , neque in cor-

ולא בקרנים ולא בטלפים . יקדש . להיות כמוה ואם פסולה פסל . ואם כשרה שאכל בחמור שבה.

פרק ו

א אשר יזה מדמה מדם הכשרה ולא מדם הפסולה . רבי עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה דמה טעון כיבוס שלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין טעון כיבוס. ורבי שמעון אומר אף על פי שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס.

ב מדמה ולא מדם קדשי קדשים. והלא דין הוא ומה אם חטאות הפנימיות שלא שוו לחטאות החיצונות למריקה ולשטיפה שוו להם לכיבוס. קדשי קדשים ששוו לחטאות החיצונות למריקה ולשטיפה אינו דין שישוה להם לכיבוס. תלמוד לומר מדמה ולא מרוטבה . והלא דין הוא ומה אם הדם שאין טעון מריקה ושטיפה טעון כיבוס. הרוטב שטעון מריקה ושטיפה אינו דין שטעון כיבוס. תלמוד לומר מדמה ולא מרוטבה.

ג על הבגד ניתז על מקצתו של בגד יכול יהא בגד כולו טעון כבוס תלמוד לומר אשר יזה עליה תכבס מקום הדם טעון כיבוס ואין הבגד כולו טעון כיבוס.

ד ניתז מן הצואר על הבגד יכול יטעון כיבוס תלמוד לומר ואשר יזה עליה מדמה תכבס במקום קדוש מקום שכשר להזות עליה טעון כיבוס ושאין כשר להזות עליה אין טעון כיבוס.

ה ניתז מידו של מזה עד שלא הזה טעון כיבוס משהיזה אין טעון כיבוס נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו טעון כיבוס

cornibus, neque in ungulis. *Sanctus erit*; Ut sit ei simile; si interdictum, erit interdictum; & si fuerit legitimum, comedetur juxta ejus graviorem conditionem.

CAPUT VI.

I. ET *quum stillaverit de ejus sanguine*; legitimi, non de sanguine illegitimi; R. Akiba dicit; Si fuisset aliquandiu legitimum, & profanum factum esset, ejus sanguis requirit lotionem vestium; si aliquandiu non fuisset legitimum, & profanatum esset, ejus sanguis non requirebat lotionem vestium. At R. Simeon dicit, quamvis aliquandiu fuerit legitimum, & profanum factum sit, ejus sanguis non requirit lotionem vestium.

II. *De ejus sanguine*; non de sanguine sanctissimorum; At est argumentum; Si sacrificia pro peccato interiora, quæ non sunt æqualia sacrificiis pro peccato exterioribus in lotione & fricatione, sunt tamen æqualia in lotione vestium, sanctitates sanctitatum, quæ sunt æquales sacrificiis pro peccato exterioribus in lotione, & fricatione non erit æquum ut sint illis æquales in lotione vestium? Idcirco dictum est; *De ejus sanguine*; Non autem de jusculo suo. At est argumentum; Si sanguis, qui non requirit lotionem, & fricationem, requirit tamen lotionem vestium, jusculum, quod requirit lotionem, & fricationem, non erit æquum ut requirat lotionem vestium? Idcirco dictum est; *De ejus sanguine*; non de ejus jusculo.

III. *Super vestem*; Si stillasset super partem vestis, crederem totam vestem fuisse lavandam? Idcirco dictum est; *Illud super quod stillaverit, lavabit*; locus sanguinis lavandus est, tota vestis non erat lavanda.

IV. Si adspergat de collo super vestem, crederem fuisse lavandam? Idcirco dictum est; *Quum stillaverit super illam de ejus sanguine, lavabit in loco sancto*; locus, qui idoneus est, unde super illam spargatur, requirit lotionem vestium, qui non est idoneus, unde super illam spargatur, non requirit lotionem vestium.

V. Si stillasset de manu spargentis, priusquam adspergeret, requirebat lotionem vestium, si post adspersionem, non requirebat lotionem vestium: Si effusus esset de vase super pavimentum, & collectus esset, requirebat lotionem vestium, si de collo animantis, non requirebat lotionem vestium, si de

מצואר בהמה אין טעון כיבוס מן הקרן מן היסוד אין טעון כיבוס.

ו בגד אין לי אלא בגד מנין לרבות את העור משהופשט תלמוד לומר אשר יזה עליה תכבס יכול שאני מרבה את העור עד שלא הופשט תלמוד לומר בגד מה בגד ראוי לקבל טומאה אף כל ראוי לקבל טומאה פרט לעור עד שלא הופשט דברי רבי יהודה. רבי אליעזר אומר בגד אין לי אלא בגד מנין לרבות את השק וכל דבר שמקבל טומאה. תלמוד לומר אשר יזה עליה תכבס. יכול שאני מרבה את העור עד שלא הופשט תלמוד לומר בגד. מה בגד מיוחד לקבל טומאה וראוי לכיבוס אף כל המקבל טומאה וראוי לכיבוס . יצא דבר שאין ראוי לקבל טומאה ואין ראוי לכיבוס.

ז תכבס במקום קדוש מלמד שהכיבוס במקום קדוש . הא כיצד הבגד שיצא חוץ לקלעים נכנס ומכבסו במקום קדוש. אי לי אלא כיבוס במקום קדוש. מנין אף שבירת כלי חרס במקום קדוש . תלמוד לומר תכבס במקום קדוש . וכלי חרש ישבר.

ח מיכאן אמרו בגד שיצא חוץ לקלעים נכנס ומכבסו במקום קדוש . נטמא חוץ לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש כלי חרש שיצא חוץ לקלעים נכנס ושוברו במקום קדוש. נטמא הוץ לקלעים נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש . כלי נחשת שיצא חוץ לקלעים נכנס ומורקו ושוטפו במקום קדוש.

פרק ז

א כלי חרש אין לי אלא כלי חרש מנין לרבות כלי נתר. תלמוד לומר וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר. אין לי אלא שבישל בה . עירה לתוך רותח מנין

de angulo, si de fundamento, non requirebat lotionem.

VI. *Vestem*; Non probo nisi de veste, unde probatur ad includendum pellem, postquam decorticata sit? Ex eo quod dictum est. *Quum stillaverit super illam lavabit*. Crederem posse includere pellem, priusquam decorticata sit? Idcirco dictum est; *Vestem*. Sicut vestis ea est, quæ idonea est ad recipiendam immunditiem, ita pariter omne quod sit idoneum ad recipiendum immunditiam. Excluditur pellis, priusquam decorticata sit; Verba R. Jehuda; R. Elieser dicit; *Vestem*; Non probo nisi de veste, unde probatur ad includendum saccum, & omnia, quæ recipiunt immunditiem? Ex eo quod dictum est; *Quum stillaverit super illam lavabit*. Crederem posse includere pellem, priusquam decorticata sit? Idcirco dictum est; *Vestem*; Sicut vestis est peculiaris ad recipiendum immunditiem, & idonea, quæ lavetur, ita pariter omnia, quæ recipiunt immunditiem, & idonea sunt quæ laventur; Excluditur res, quæ non est idonea ad recipiendum immunditiem, neque potest lavari.

VII. *Lavabit in loco sancto*; Docemur, quod lavaretur in loco sancto. Quomodo? Si vestis educta esset extra vela, inferenda erat, & lavanda in loco sancto; Non probo nisi quod esset lavanda in loco sancto, quod vas testaceum frangendum esset in loco sancto, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Lavabit in loco sancto*; *Et vas testaceum confringetur*.

VIII. Hinc dixerunt; Si vestis educta esset extra vela, inferebatur, & lavabatur in loco sancto; Si pollueretur extra vela, laceranda erat, & inferenda, & lavanda in loco sancto. Si vas testaceum eductum esset extra vela, inferendum erat, & confringendum in loco sancto; Si pollueretur extra vela, perforandum erat, & inferendum, & confringendum in loco sancto. Si vas æneum eductum esset extra vela, inferendum erat, fricandum & lavandum in loco sancto.

CAPUT VII.

I. V*AS testaceum*. Non probo nisi de vase testaceo; unde probatur ad includendum vas nitreum? Ex eo quod dictum est; *Et vas testaceum, in quo coquetur, confringetur*. Non probo nisi quando in eo coxerit; Si fervens in illud evacuaverit, unde proba-

תלמוד לומר אשר תבושל בו ישבר. אין לי אלא כלי חרש. שעירה לתוך רותח כלי נחשת שעירה לתוך רותח מניין תלמוד לומר אשר תבושל בו ישבר.

ב ואם בכלי נחשת אין לי אלא כלי נחשת מניין לרבות כל שאר מתכות תלמוד לומר ואם בכלי נחשת בושלה מלמד שמבשל ושונה ומשליש ובאחרונה מורקו ושוטפו ומניין לכלי חרש שמבשל ושונה ומשליש ובאחרונה שוברו תלמוד לומר ישבר. ואם בכלי נחשת בושלה. רבי טרפון אומר בישל בו תחלת הרגל מבשל בו כל הרגל וחכמים אומרים עד זמן אכילה. מריקה ושטיפה מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס מריקה ושטיפה בצונן. השפוד והאסכלא מגעילן בחמין.

ג ומורק ושוטף יכול מה שטיפה האמורה להלן בארבעים סאה אף כאן בארבעים סאה תלמוד לומר במים. במים כל שהן במים ולא ביין במים ולא במזג. במים להכשיר את כל המים קל וחומר למימי הכיור.

ד יכול אף הפסולה תהא טעונה מריקה ושטיפה תלמוד לומר ומורק ושוטף במים. כל זכר בכהנים יאכל אותה. הכשרה טעונה מריקה ושטיפה ואין הפסולה טעונה מריקה ושטיפה רבי יעקב אומר היתה לו שעת הכושר ונפסלה טעונה מריקה ושטיפה. ושלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה אינה טעונה מריקה ושטיפה.

ה רבי שמעון אומר אף על פי שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה אינה טעונה מריקה ושטיפה. בישל בו קדשים או חולין או קדשי קדשים וקדשים קלים אם יש בהם בנותן טעם הרי אילו

batur? Ex eo quod dictum est. *In quo coquetur confringetur*. Non probo nisi de vase testaceo, in quod evacuaverit fervens, de vase æneo, in quod fervens evacuaverit, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *In quo coquetur, confringetur*.

II. *Quod si in vase æneo*. Non probo nisi in vase æneo, unde probatur ad includendum reliqua metalla? Ex eo quod dictum est; *Quod si in vase æneo coctum fuerit*; Docemur, quod posset coquere, iterum ac tertio coquere, & postremo fricabat, & lavabat. Non probo nisi de vasis æneis, quod in iis posset coquere, iterum ac tertio coquere, & postremo fricabat & lavabat; Et unde probatur de vasis testaceis, quod in iis posset coquere, iterum ac tertio coquere, & postremo confringeret? Ex eo quod dictum est: *Confringetur*. *Quod si in vase æneo coctum fuerit*. R. Tarphon dicit; Si in eo coxisset in principio festi, poterat coquere integro festo; At sapientes dicunt; usque ad tempus comestionis; *Defricabitur*, *&* *lavabitur*; Defricabitur juxta defricationem calicis; & lavabitur juxta lotionem calicis; Defricabitur & lavabitur in aquis frigidis; At veru, & craticula circumagebatur in aquis calidis.

III. *Et defricabitur*, *&* *lavabitur*; Crederem juxta lotionem dictam illo loco, sc. *in seminifluo* in quadraginta satis, ita pariter hoc loco in quadraginta satis? Idcirco dictum est; *In aquis*; *In aquis*; in quantalacumque aqua; *In aquis*; non in vino; *In aquis*; Non in commixto. *In aquis*; Ut legitimæ sint omnes aquæ, multo magis aquæ labri.

IV. Crederem vel illegitimum requisisse defricationem & lotionem? Idcirco dictum est; *&* *defricabitur* *&* *lavabitur in aquis*. *Omnis masculus in sacerdotibus comedet illud*. Legitimum requirebat defricationem, & lotionem, at illegitimum non requirebat defricationem, & lotionem. R. Akiba dicit; Si aliquandiu fuisset legitimum, & pollueretur, requirebat defricationem, & lotionem; si aliquandiu non fuisset legitimum, & pollueretur, non requirebat defricationem, & lotionem.

V. Rabi Simeon dicit; quamvis aliquandiu fuisset legitimum, & pollueretur, non requirebat defricationem, & lotionem: Si in eo coxisset sanctitates & profana, aut sanctitates sanctitatum, & sanctitates leves, si in iis fuerit portio, quæ saporem præbeat, comeduntur

sicut

נאכלים כחמורים וטעונים מריקה ושטיפה ופסולה במגע.

ו כל זכר לרבות כל בעלי מומין למה אם לאכילה כבר אמור אם למחלוקת כבר אמור. אם כן למה נאמר כל זכר שיכול אין לי אלא בעלי מומין עובר בעל מום קבוע מנין תלמוד לומר כל זכר בכהנים יאכל אותה קדושה ולא פסולה קודש קדשים מה תלמוד לומר שיכול אין לי שטעונה מריקה ושטיפה אלא חטאת בלבד מנין לרבות כל הקדשים. תלמוד לומר קודש קדשים. יכול אף התרומה תלמוד לומר אותה. פרט לתרומה דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר קודש קדשים טעונים מריקה ושטיפה ואין קדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה.

ז אוציא את אלו ולא אוציא את התודה ואיל נזיר שנאכלים ליום אחד כקדשי קדשים. תלמוד לומר הוא בישל בו קדשים וחולין וקודשי קדשים וקדשים קלים אם יש בהן בנותן טעם הרי הקלים נאכלים כחמורים. ואין טעונים מריקה ושטיפה ופוסלים במגע.

פרק ח

א חטאת אין לי אלא חטאות מנין לרבות כל הקדשים תלמוד לומר וכל חטאת דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יוסי הגלילי עקיבא אפילו אתה מרבה כל היום אין כאן אלא חטאת אם כן למה נאמר וכל שיכול אין לי אלא חטאת יחיד חטאת ציבור מנין תלמוד לומר כל אין לי אלא חטאת זכר. חטאת נקבה מנין תלמוד לומר וכל חטאת. רבי אליעזר אומר אף האשם שנאמר כחטאת כאשם.

ב אשר יובא מדמה אפילו מקצת דמה. מיכאן אמרו חטאה שקיבל דמה

ficut graviora, & requirunt defricationem & lotionem, & tactu profanantur.

VI. *Omnis masculus*; Ad includendum omnes vitiatos; Qua de causa? Si propter comestionem; jam dictum est; si propter partitionem, jam dictum est; si ita est, cur dictum est; *Omnis masculus*? Crederem non posse includere nisi vitiatos, quorum vitia sint instabilia, de vitiatis, quorum vitia sint stabilia, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *omnis masculus in sacerdotibus comedet illud*; sanctum, non profanatum. *Sanctitas sanctitatum est*. Cur dictum est? Crederem non posse probare nisi de sacrificio pro peccato, quod requireret defricationem & lotionem, unde probatur ad includendum omnes sanctitates? Ex eo quod dictum est; *Sanctitas sanctitatum est*. Crederem posse includere vel separationem? Idcirco dictum est; *Illud*. Excludit separationem. Verba R. Jehuda; R. Simeon dicit. Sanctitas sanctitatum requirit defricationem & lotionem; at sanctitates leves non requirunt defricationem & lotionem.

VII. Excludam hæc, at non excludam sacrificium Eucharisticum & arietem Nazyræi, quæ uno die comedebantur, sicut sanctissima. Idcirco dictum est: *Illud*. Si in eo coxisset sanctitates, & profana, & sanctitates sanctitatum, & sanctitates leves, si iis fuerit portio, quæ præbeat saporem, ecce levia comeduntur sicut graviora, & non requirunt defricationem & lotionem, & tactu profanantur.

CAPUT VIII.

I. S*Acrificium pro peccato*; Non probo nisi de sacrificio pro peccato, unde probatur ad includendum omnes sanctitates? Ex eo quod dictum est; *Et omne sacrificium pro peccato*. Verba R. Akiba. Dixit illi Rabi Jose Galilæus; Akiba, quamvis includas toto hoc die, hic non agitur nisi de sacrificio pro peccato privati, de sacrificio pro peccato cœtus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Omne*. Non probo nisi de sacrificio pro peccato masculo, de sacrificio pro peccato fœmina, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Et omne sacrificium pro peccato*. R. Elieser dicit; vel sacrificium pro delicto, de quo dictum est; *Sicut sacrificium pro peccato sacrificium pro delicto*.

II. *De cujus sanguine infertur*; vel de parte ejus sanguinis. Hinc dixerunt; Si de sacrificio pro peccato accepisset sangui-

בשתי כוסות יצא אחד מהם לחוץ הפנימי כשר נכנס אחד מהם לפנים רבי יוסי הגלילי מכשיר בחיצון חכמים פוסלים. אמר רבי יוסי הגלילי ומה אם במקום שמחשבה פוסלת בחוץ לא פסל הדם שבחוץ את הדם שבפנים . מקום שאין מחשבה פוסלת בפנים . אינו דין שלא יפסול את הדם שבפנים את הדם שבחוץ. תלמוד לומר מדמה . אפילו מקצת דמה.

ג אמר להם קל וחומר ליוצא מעתה ומה אם במקום שאין מחשבה פוסלת פוסלת בפנים פסל הדם שבפנים את הדם שבחוץ . מקום שמחשבה פוסלת בחוץ. אינו דין שיפסול הדם שבחוץ את הדם שבפנים . תלמוד לומר אשר יובא. הנכנס פוסל. ואין היוצא פוסל.

ד אל אהל מועד אין לי אלא אהל מועד שילה ובית עולמים מנין תלמוד לומר לכפר בקודש. הנכנס לכפר אף על פי שלא כיפר פסל דברי רבי אליעזר. אמר רבי אליעזר נאמר כאן וכיפר ונאמר להלן וכיפר. מה וכיפר האמור להלן שלא כיפר אף וכיפר האמור כאן שלא כיפר . רבי שמעון אומר נאמר כאן לכפר בקודש ונאמר להלן לכפר בקודש מה לכפר בקודש האמור להלן שכבר כיפר אף לכפר בקודש האמור כאן שכבר כיפר . ואם הכניס שוגג כשר.

ה בקודש באש תשרף . מלמד ששריפתה בקודש אין לי אלא זו בלבד מנין לרבות פסולי קודשי קדשים ואימורי קדשים קלים תלמוד לומר כל בקודש באש ישרף.

ו מיכאן אמרו בשר קודשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים . ובית הילל אומרים הכל ישרף בחוץ . חוץ שנטמא בולד הטומאה בפנים דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים . חוץ שנטמא באב הטומאה בחוץ . ובית הילל אומרים הכל ישרף בחוץ . חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים.

guinem duobus calicibus, si alter efferatur, interior est legitimus, si alter eorum illatus esset in interiorem partem, R. Jose Galilæus exteriorem probat, & sapientes reprobant. Dixit Rabi Jose Galilæus; Quid? Si ubi foris cogitatio reprobat, non reprobat sanguis exterior sanguinem interiorem, ubi cogitatio intus non reprobat, non erit æquum, ut sanguis interior non reprobet sanguinem exteriorem? Idcirco dictum est; *De cujus sanguine*; Vel de parte ejus sanguinis.

III. Dixit illis; Probatur argumento a minori ad majus deducto ex egrediente; Si ubi cogitatio intus non reprobat, reprobat sanguis interior sanguinem exteriorem, ubi cogitatio foris reprobat, non erit æquum ut reprobet sanguis exterior sanguinem interiorem? Idcirco dictum est: *De cujus sanguine infertur*. Ingrediens reprobatur, at egrediens non reprobatur.

IV. *In tentorium conventus*; Non probo nisi de tentorio conventus, Silo & domus seculorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ad expiandum in sancto*. Ingrediens ad expiandum, quamvis non expiaverit, reprobatur, verba R. Elieser. Dicit enim Rabi Elieser; Dictum est hic; *Ad expiandum*; & dictum est *Levit.* XVI. 17. *Ad expiandum*; Sicut ibi vel si non expiaverit; ita pariter hoc loco vel si non expiaverit. R. Simeon dicit: Dictum est hic; *Ad expiandum in sancto*; & dictum est illic; *Ad expiandum in sancto*; Sicut ibi intelligitur, quod jam expiaverit, ita pariter hoc loco; Si vero per errorem illatus sit, legitimus est.

V. *In sancto igne comburetur*; Docemur, quod in sancto combureretur; non probo nisi de hoc duntaxat; unde probatur ad includendum quæ profanata sint de sanctitatibus sanctitatum, & adipes sanctitatum levium? Ex eo quod dictum est; *Omne in sancto igne comburetur*.

VI. Hinc dixerunt; Carnem sanctissimorum, quæ polluta fuisset sive patre, sive nato immunditiei, sive intus, sive foris, schola Schammai dicit fuisse intus comburendam. At schola Hillel dicit, omnia foris fuisse comburenda; Excepto illo, quod pollutum fuisset nato immunditiei; verba R. Meir; R. Jehuda dicit; Schola Schammai dicit; Omnia intus comburebantur, excepto illo, quod pollueretur patre immunditiei; At schola Hillel dicit; omnia foris comburebantur, excepto illo, quod pollutum esset intus nato immunditiei.

ז רבי אלעזר אומר את שנטמא באב הטומאה בין בפנים ובין בחוץ ישרף בחוץ ארת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים . רבי עקיבא אומר נטמא בחוץ בין באב הטומאה בין בולד הטומאה ישרף בחוץ . ניטמא בפנים בין באב הטומאה בין בולד הטומאה ישרף בפנים. רבי אלעזר אומר לא תאכל באש ישרף כל שטעון שרפה בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו.

ח רבי יוסי הגלילי אומר כל הענין הזה אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים . ושעירים הנשרפים . ליתן לא תעשה על אכילתן ללמד שפסוליהם נשרפים לפני הבירה . אמרו לו מנין לחטאת שנכנס דמה לפנים שהיא תהיה פסולה אמר להם הן לא הובא את דמה של הקודש פנימה.

פרשה ד

א זארת תורת האשם לבית עולמים זארת אינה נוהגרת בבמה . תורת האשם תורה אחרת לכל אשמות שיהא דמם ניתן למטה.

ב וכי מאין בא מכלל שנאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן מה חטאת דמה ניתן למעלה . אף אשם יהיה דמו ניתן למעלה. תלמוד לומר קדש קדשים ואת דמו יזרוק לרבורת כל אשמורת ואשם מצורע שיהא דמם ניתן למטה . מנין לדם האשם שנתערב בדם שלמים יזרק תלמוד לומר קודש קדשים ואת דמו יזרוק יכול אפילו נתערבה חיים תלמוד לומר הוא . מה יעשה להם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא מדמי היפה ממין זה ומדמי היפה ממין זה ויפסיד מותר מביתו . רבי שמעון אומר אשם שנתערב בשלמים שניהם ישחטו בצפון זה יקרב לשום שהוא וזה יקרב לשום שהוא ויאכלו כחמור שבהם . אמרו לו והלא

VII. Rabi Eliefer dicit; si polluatur patre immunditiei, sive foris sive intus, foris comburitur, si polluatur nato immunditiei sive foris sive intus, intus comburitur. R. Akiba dicit, si polluatur foris tam patre quam nato immunditiei, foris comburitur, si intus polluatur tam patre quam nato immunditiei, intus comburitur. R. Eliefer dicit; *Non comedetur, igne comburetur*. Omne quod erat comburendum; Venit textus ad statuendum præceptum negativum de ejus comestione.

VIII. R. Jose Galilæus dicit; Hoc loco non agitur nisi de juvencis comburendis, & hircis comburendis; ad statuendum præceptum negativum de eorum comestione; ad docendum, quod si profanentur, comburantur ante palatium. Dixerunt illi, unde probatur sacrificium pro peccato, cujus sanguis inferatur, fuisse illegitimum? Respondit illis; Ex eo quod dictum est *Levit.* x. 18. *Ecce nequaquam illatus est sanguis ejus in sanctuarium interius.*

SECTIO IV.

I. HÆC *est lex sacrificii pro delicto*; Domui seculorum; *Hæc*; non observanda in excelso; *Lex sacrificii pro delicto*; Lex una omnibus sacrificiis pro delicto, ut eorum sanguis infra adspergatur.

II. Quid? unde deducitur? Ex eo quod dictum est: *Sicut sacrificium pro peccato, sic sacrificium pro delicto, illud sacerdoti*. Sicut sanguis sacrificii pro peccato supra, ita pariter sanguis sacrificii pro delicto supra adspergebatur. Idcirco dictum est; *Sanctitas sanctitatum; & sanguinem ejus sparget*; Ad includendum omnia sacrificia pro delicto, & sacrificium pro delicto leprosi, ut eorum sanguis infra adspergatur; unde probatur, quod si sanguis sacrificii pro delicto misceatur cum sanguine pacificorum, sit adspergendus? Ex eo quod dictum est; *Sanctitas sanctitatum; & sanguinem ejus sparget*; crederem vel si viva fuissent commixta? Idcirco dictum est: *illud*. Quid faciet de illis? Pascant, donec vitientur, & vendantur, & de eorum pretio optimum ex utraque specie comparetur, & perdatur excessum de domo sua. R. Simeon dicit; Si sacrificium pro delicto misceatur cum pacificis, ambo mactabuntur in aquilone, & alterum offerebatur nomine illius quicunque sit, & alterum offerebatur nomine illius, quicunque sit; & comedebantur juxta eorum graviorem

שלמים טעונים תנופה . ואין אשם טעון תנופה. אמר להם ומה בכך ויניף אשם. אמרו לו אין מביאין לבית הפסול קדשי קדשים . הוא קרב ואין תמורתו קריבה.

ג ישחטו ריבה כאן שוחטים הרבה אף הגרים ואף הנשים ואף העבדים . אין לשון שחיטה אלא משיכה שנאמר זהב שחוט. רבי אליעזר אומר מיכאן לעולת ציבור שלא תהא שחיטתה אלא בצפון. קודש קדשים לרבות זבחי שלמי ציבור שלא תהא שחיטתן אלא בצפון הוא פרט לתודה ואיל נזיר.

ד והקטיר אותה הכהן המזבחה אשה ליהוה. אשה . יכול אף על פי שלא שחטו בצפון תלמוד לומר הוא.

ה רבי אליעזר אומר אשה לשום אישים . אשם אף על פי שלא סמך עליו . יכול אף על פי ששחטו שלא לשמו תלמוד לומר הוא.

ו אמר רבי אליעזר חטאת באה על חטא ואשם בא על חטא מה חטאת פסולה שלא לשמה . אף אשם פסול שלא לשמו.

ז אמרו לו לא אם אמרת בחטאת שדמה נתון למעלה תאמר באשם שדמו נתון למטה . אמר להם הפסח יוכיח שדמן ניתן למטה אם שחטו שלא לשמו פסול.

ח אמרו לו והלא נאמר פסח הוא אמר להם אף נאמר אשם הוא.

ט כל זכר לרבות בעלי מומים למה אם לאכילה כבר אמור. אם למחלוקת כבר אמור ואם בעלי מומים קבועים כבר אמורין. ואם בעלי מומים עוברים כבר אמורין . אם כן למה נאמר כל זכר לרבות בעלי מומים . שיכול אין לי אלא שנולד . תמים ונעשה בעל מום

rem conditionem. Dixerunt illi; Atqui pacifica requirebant ventilationem; at sacrificium pro delicto non requirebat ventilationem. Respondit illis; Quid refert? Ventiletur sacrificium pro delicto. Dixerunt illi; Non adducuntur in statum reprobationis. *Sanctitas sanctitatum illud*. Illud offerebatur, at ejus commutatum non offerebatur.

III. *Mactabunt*. Includit hoc loco multos mactatores, vel peregrinos, vel mulieres, vel servos. Non significat mactatio nisi tractum; idcirco dictum est 2. *Paral.* IX. 15. *Aurum tractum*. R. Eliéser dicit; Hinc probatur, quod holocaustum cœtus non mactaretur nisi in aquilone. *Sanctitas sanctitatum*; Ad includendum sacrificia pacifica cœtus, quod non essent mactanda nisi in aquilone. *Illud*. Excludit sacrificium Eucharisticum, & arietem Nazyræi.

IV. *Et adolebit illud sacerdos super altare ignitum Domino*; Crederem vel si non mactasset in aquilone? Idcirco dictum est; *Illud*.

V. R. Elieser dicit; *Ignitum*; nomine ignitorum; *Sacrificium pro delicto*. Vel si non imposuerit manus. Crederem vel si non mactasset suo nomine? Idcirco dictum est; *Illud*.

VI. Dicit R. Elieser: Sacrificium pro peccato afferebatur pro peccato, & sacrificium pro delicto afferebatur pro peccato; si sacrificium pro peccato erat illegitimum, si non offerebatur suo nomine, ita paritar sacrificium pro delicto erat illegitimum, si non offerretur suo nomine.

VII. Dixerunt illi; Minime; si dixisti de sacrificio pro peccato, cujus sanguis supra adspergebatur, dices de sacrificio pro delicto, cujus sanguis infra adspergebatur? Respondit illis; Sacrificium Paschale probet, cujus sanguis licet infra spargeretur, tamen si non oblatum fuisset suo nomine, erat illegitimum.

VIII. Dixerunt illi: Atqui dictum est; *Sacrificium Paschale illud*. Respondit illis; At pariter dictum est: *Sacrificium pro delicto illud*.

IX. *Omnis masculus*; Ad includendum vitiatos. Qua de causa? Si ad comestionem jam dictum est. Si ad divisionem; jam dictum est; si habeant vitia stabilia, jam dictum est; si habeant vitia instabilia; jam dictum est; si ita est; Cur dictum est; *Omnis masculus*? Ad includendum vitiatos. Crederem non posse probare nisi de eo, qui natus fuerit vitiatus; De perfecto, qui factus fuerit vitiatus, & de vitiato ab utero matris

נולד בעל מום ממעי אמו מנין תלמוד לומר בכהנים.

י יאכלנו כשר ולא פסול. קדש קדשים לרבות זבחי שלמי ציבור שלא יהו נאכלים ﭏ לזכרי כהונה. הוא פרט לתודה ואיל נזיר.

פרק ט

א כחטאת כאשם מה חטאת מן החולין בידו הימנית וביום. אף אשם מן החולין ביום ובידו הימנית. תורה אחת להם לסמיכה. לכהן אשר יכפר בו לו יהיה פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ואונן והכהן המקריב את עולת איש פרט לעולת הקדש דברי רבי יהודה רבי יוסי בר רבי יהודה אומר אף עולת הגר. עולת איש אין לי ﭏ עולת איש עולת גרים נשים ועבדים מנין תלמוד לומר עור העולה ריבה. אם כן למה נאמר עולת איש עולה שעלתה לאיש פרט לשנשחטה חוץ למקומה.

ב יכול אם נשחטה שלא לשמה הואיל ולא עלתה לבעלים לשום חובה לא יהיו הכהנים זכאים בעורה. תלמוד לומר עור העולה ריבה. אין לי ﭏ עור העולה עורות קודשי קדשים מנין. תלמוד לומר אשר הקריב. יכול שאני מרבה אף עורות קדשים קלים תלמוד לומר העולה. מה עולה מיוחדת קדשי קדשים יצאו קדשים קלים.

ג רבי ישמעאל אומר עור העולה אין לי ﭏ עור העולה עורות קדשי קדשים מנין ודין הוא ומה אם במקום שלא זכו כהנים בבשר זכו בעורות. כאן שזכו בבשר אינו דין שיזכו בעורות. מזבח יוכיח שזכה בבשר ולא זכה בעורות.

ד לא אם אמרת במזבח שלא זכו במקצתם תאמר בכהנים שזכו במקצתם. הואיל וזכו במקצתם יזכו בכולן. רבי אומר כל עצמינו לא צרכינו ﭏ לעור העולה

tris suæ unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In sacerdotibus*.

X. *Comedet illud*; Legitimum non illegitimum; *Sanctitas sanctitatum*. Ad includendum sacrificia pacifica cœtus, quod non essent comedenda nisi a maribus sacerdotii. *Illud*. Excludit sacrificium Eucharisticum, & arietem Nazyræi.

CAPUT IX.

I. *Sicut sacrificium pro peccato sic sacrificium pro delicto;* Sicut sacrificium pro peccato afferebatur de profanis, manu dextra, & interdiu, ita pariter sacrificium pro delicto afferendum erat de profanis, manu dextra, & interdiu. *Lex una illis*. Ut manus imponantur. *Sacerdoti, qui expiabit in illo, ei erit*. Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem. *Et sacerdos offerens holocaustum viri;* Excludit holocaustum sancti; Verba R. Jehuda; R. Jose bar R. Jehuda dicit; vel holocaustum peregrini; *Holocaustum viri*. Non probo nisi de holocausto viri, holocaustum proselytorum, mulierum, & servorum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *pellis holocausti*. Includit; si ita est; cur dictum est; *Holocaustum viri*? Holocaustum, quod inserviat viro; Excludit holocaustum, si mactatum fuisset extra locum suum.

II. Crederem vel si non fuisset mactatum suo nomine, quoniam non inserviebat dominis nomine debiti, quod sacerdotes non acquirerent pellem? Idcirco dictum est. *Pellis holocausti*. Includit. Non probo nisi de pelle holocausti, de pellibus sanctissimorum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Quod obtulerit*. Crederem posse includere pelles sanctitatum levium? Idcirco dictum est; *Holocausti*. Sicut holocaustum erat peculiare, & erat sanctitas sanctitatum, excludendæ erunt sanctitates leves.

III. R. Ismael dicit; *Pellis holocausti;* Non probo nisi de pelle holocausti, de pellibus sanctissimorum unde probatur? Argumento: Si ubi sacerdotes non acquirunt carnem, acquirunt pellem, hic ubi acquirunt carnem, non erit æquum, ut acquirant pelles? Altare probet, quod licet acquirat carnem, non tamen acquirit pelles.

IV. Minime; si dixisti de altari, quod de iis non habet partem, dices de sacerdotibus, qui de iis habebant partem? Quoniam de iis partem acquirebant, acquirent in omnibus. Rabi dicit;

בלבר שבכלל המקום העור מהלך אחר הבשר. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים עורותיהם נשרפים עמהם שנאמר ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם.

ה חטאת ואשם וזבחי שלמי ציבור ניתנים מתנה לכהן לעולם. רצו להפשיט מפשיטים. רצו לאוכלן אוכלים אותן ואת עורותיהם. אבל העולה לפי שנאמר בה והפשיט את העולה צריך הכתוב לומר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה. ונתן לכהן פרט לטבול בו ולמחוסר כיפורים ולאונן. יכול לא יחלקו בבשר שהוא לאכילה אבל יחלקו בעורות שאינו לאכילה תלמוד לומר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן.

פרק י׳

א כל המנחה אשר תאפה בתנור אמר רבי יוסי ברבי יהודה מנין לאומר עלי עולת מנחה מאפה הנור שיביא מחצה חלות ומחצה רקיקים כל המנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה מה כל וכל האמור למטה שני מינים אף כל וכל האמור כאן שני מינים וכל נעשה במרחשת ועל מחבת על שום כליין נקראו ולא על שום מעשיהם מה תנור כלי אף מחבת ומרחשת כלי.

ב לכהן המקריב אותה לו תהיה יכול לו לבדו תלמוד לומר לכל בני אהרן תהיה. יכול לכולן תלמוד לומר לכהן המקריב אותה. הא כיצד זה בית אב המקריבים אותה.

ג מנין שאין חולקים מנחות כנגד זבחים. תלמוד לומר כל המנחה אשר תאפה בתנור לכל בני אהרן תהיה.

ד יכול לא יחלקו מנחות מאפה תנור כנגד זבחים. אבל יחלקו שאר

cit; Nobis non eſt opus probare niſi de pelle holocauſti duntaxat, quod ubique pellis ſequatur carnem; In juvencis comburendis, & hircis comburendis pelles cum illis comburebantur; Dictum eſt enim *Levit.* XVI. 27. *Et comburent igne pellem eorum, & carnem eorum, & fimum eorum.*

V. Sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, & sacrificia pacifica cœtus donabantur ſemper ſacerdoti; Si vellent decorticare, decorticabant, ſi vellent comedere, comedebant cum ſuis pellibus: At in holocauſto, de quo dictum eſt *Levit.* I. 6. *Et decorticabit holocauſtum*; Dicendum erat; *Pellis holocauſti, quod obtulerit, ſacerdoti ipſi; Sacerdoti*; Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem. Crederem, quod non dividerent in carne, quæ erat in cibum, ſed dividerent in pellibus, quæ non erant in cibum? Idcirco dictum eſt; *Pellis holocauſti, quod obtulerit, ſacerdoti ipſi erit.* Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem.

CAPUT X.

I. *Omne munus, quod coquetur in clibano.* Dicit R. Joſe bar R. Jehuda; unde probatur; ſi quis dicat; Ecce ſuper me munus coctum in clibano, quod afferre debeat dimidium de placentis, & dimidium de cruſtulis? Ex eo quod dictum eſt: *Omne munus, quod coquetur in clibano, & omne præparatum in cacabo, & ſartagine; & omne munus mixtum cum oleo, & ſiccum*; ſicut omnia & ſingula infra dicta ſunt de duabus ſpeciebus, ita pariter omnia & ſingula hoc loco dicta ſunt de duabus ſpeciebus; *& omne præparatum in cacabo, & ſartagine* ex nomine vaſorum appellatur, non autem ex nomine ſuarum operationum; ſicut clibanus eſt vas, ita pariter cacabus & ſartago ſunt vaſa.

II. *Sacerdoti offerenti illud ipſi erit*; Crederem illi uni? Idcirco dictum eſt; *Omnibus filiis Aharon erit.* Crederem omnibus? Idcirco dictum eſt; *Sacerdoti offerenti illud.* Quomodo? Hæc eſt domus patris, quæ illud offerebat.

III. Unde probatur, quod non dividerent munera contra ſacrificia? Ex eo quod dictum eſt. *Omne munus, quod coquetur in clibano, omnibus filiis Aharon erit.*

IV. Crederem, quod non poſſent dividere munera cocta in clibano contra ſacrificia, ſed poſſent dividere reliqua mu-

מנחות כנגד זבחים תלמוד לומר כל נעשה במרחשת ועל מחבת לכל בני אהרן.

ה יכול לא יחלקו מנחות כנגד זבחים. אבל יחלקו עופות כנגד מנחות תלמוד לומר ועל מחבת לכל בני אהרן תהיה.

ו יכול לא יחלקו עופות כנגד מנחות אבל יחלקו מנחות כנגד מנחות תלמוד לומר וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן.

ז יכול לא יחלקו מחבת כנגד מרחשת ומרחשת כנגד מחבת אבל יחלקו מחבת כנגד מחבת ומרחשת כנגד מרחשת תלמוד לומר וחרבה לכל בני אהרן תהיה.

ח יכול לא יחלקו בקרשי קדשים אבל יחלקו בקדשים קלים. תלמוד לומר איש כאחיו. כשם שאין חולקים מקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים.

ט איש כאחיו האיש חולק אף על פי שבעל מום ואין הקטן חולק אף על פי שהוא תם.

פרשה ה

א מנין לעשות זמן בבמה בזמן אהל מועד הואיל ואמרה תורה הלן והיוצא ישרף מה היוצא אינו נוהג בבמה אף הלן לא ינהוג בבמה.

ב והלא דין הוא. ומה העוף שאין המום פוסל בו זמן פוסל בו קדשים במה שהמום פוסל בהן אינו דין שיהא זמן פוסל בהן. לאומה לעוף שאף על פי שאין המום פוסל בו זמן פוסל בו שכן הזר פוסל בו תאמר בקדשים שהואיל שהמום פוסל בהם שיהא הזמן פוסל בהם שכן אין הזר פוסל בהם הואיל ואין הזר פוסל בהם לא יהא זמן פוסל בהם תלמוד לומר תורת זבח השלמים. אם על תודה לעשות זמן בבמה בזמן אהל מועד.

ג תורת זבח השלמים אם על תורה

munera contra sacrificia? Idcirco dictum est: *Et omne præparatum in cacabo, & sartagine omnibus filiis Aharon.*

V. Crederem, quod non possent dividere munera contra sacrificia, sed possent dividere volucres contra munera? Idcirco dictum est; *Et in sartagine omnibus filiis Aharon erit.*

VI. Crederem, quod non possent dividere volucres contra munera, sed possent dividere munera contra munera? Idcirco dictum est: *Et omne munus mixtum cum oleo, & siccum omnibus filiis Aharon.*

VII. Crederem, quod non possent dividere munus factum in sartagine contra munus factum in cacabo, & e contra, sed possent dividere munus factum in sartagine contra munus factum in sartagine, & munus factum in cacabo contra munus factum in cacabo? Idcirco dictum est; *Et siccum omnibus filiis Aharon erit.*

VIII. Crederem quod non possent dividere in sanctitatibus sanctitatum, at possent dividere in sanctitatibus levibus? Idcirco dictum est; *viro sicut fratri suo*. Sicut non poterant dividere in sanctitatibus sanctitatum, ita pariter non poterant dividere in sanctitatibus levibus.

IX. *Viro sicut fratri suo*. Vir dividebat, quamvis vitiatus; at puer quamvis perfectus non dividebat.

SECTIO V.

I. Unde probatur considerandum fuisse tempus in excelso, sicut consideratur in tentorio conventus? Quoniam dicit lex; quod pernoctans, & egrediens sit comburendum; sicut egrediens non observatur in excelso, ita pariter pernoctans non observatur in excelso.

II. Atqui est argumentum; Si volucris, qui vitio non profanatur, tempore profanatur, sanctitates excelsi, quæ vitio profanantur, non erit æquum ut tempore profanentur? Minime; sicut volucris, quamvis vitio non profanetur; tempore profanatur, quia ab alieno profanatur, dices de sanctitatibus quæ quoniam vitio profanantur, tempore etiam profanentur, quæ ab alieno non profanantur? Quoniam ab alieno non profanantur, ne tempore quidem profanabuntur. Idcirco dictum est; *Lex sacrificii pacificorum; Si pro sacrificio Eucharistico*; Ut consideretur tempus in excelso, sicut in tentorio conventus.

III. *Lex sacrificii pacificorum; Si pro*

sa-

מלמר שהתודה נשחטת לשום תודה ולשום. שלמים יכול אף שלמים יהיו נשחטים לשום שלמים ולשום תודה. תלמוד לומר זאת.

ד תורת זבח השלמים אם על תורת. מה שלמים טעונה סמיכה ונסכים ותנופה וחזה ושוק. אף תודה תטען סמיכה ונסכים ותנופה וחזה ושוק.

ה דברי רבי ישמעאל. אמר לו מפני מה שיצאת לידון בדבר החדש יכול אין לה אלא חידושה תלמוד לומר תורת זבח השלמים אם על תודה מה שלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופה וחזה ושוק אף תודה טעונה סמיכה ותנופה וחזה ושוק.

ו. תורת זבח השלמים אם על תודה. מה שלמים באים מן המעשר אף תודה באה מן המעשר.

ז יכול אף על פי שלא פירש תלמוד לומר תורת זבח השלמים מה שלמים פירש מן המעשר מביא מן המעשר. לא פירש מן המעשר אין מביא אלא מן החולין. אף תודה פירש מן המעשר מביא מן המעשר. לא פירש מן המעשר אין מביא אלא מן החולין.

ח מנין ללחם שמביא מן המעשר. תלמוד לומר אשר יקריב. מה שלמים באים מן המעשר אף הלחם יביא מן המעשר.

ט אמר הרי עלי תודה מן המעשר ולא פירש לחמה מן המעשר. יכול יביא היא ולחמה מן המעשר. תלמוד לומר שלמים אשר יקריב. מה שלמים פירש מן המעשר מביא מן המעשר. לא פירש מן המעשר אין מביא אלא מן החולין. אף הלחם פירש מן המעשר מביא מן המעשר לא פירש מן המעשר אין מביא אלא מן החולין. אמר הרי עלי תודה מן החולין ולחמה מן המעשר.

ſacrificio Euchariſtico; Ad docendum, quod ſacrificium Euchariſticum mactari potuerit nomine ſacrificii Euchariſtici, & nomine pacificorum; Crederem etiam pacifica potuiſſe mactari nomine pacificorum, & nomine ſacrificii Euchariſtici? Idcirco dictum eſt: *Hæc*.

IV. *Lex ſacrificii pacificorum; ſi pro ſacrificio Euchariſtico*. Sicut pacifica requirebant impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem, & pectus, & crus; ita pariter ſacrificium Euchariſticum requirebat impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem, & pectus & crus.

V. Verba R. Iſmaelis; Dixerunt illi; quare exiit? Ad differendum de re nova; Crederem non poſſe probare, niſi quod exprimitur in novo ſubjecto? Idcirco dictum eſt: *Lex ſacrificii pacificorum; ſi pro ſacrificio Euchariſtico*. Sicut pacifica requirunt impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem, & pectus, & crus, ita pariter ſacrificium Euchariſticum requirit impoſitionem manuum, & ventilationem, & pectus, & crus.

VI. *Lex ſacrificii pacificorum; ſi pro ſacrificio Euchariſtico*; Sicut pacifica afferebantur ex decima, ita pariter ſacrificium Euchariſticum afferebatur ex decima.

VII. Crederem, vel ſi non expreſſiſſet? Idcirco dictum eſt: *Lex ſacrificii pacificorum*; ſicut pacifica, ſi expreſſiſſet ex decima, ex decima afferebat, ſi non expreſſiſſet ex decima, non afferebat niſi de profanis; Ita pariter ſi ſacrificium Euchariſticum ſi expreſſiſſet ex decima, afferebat ex decima, ſi non expreſſiſſet ex decima, non afferebat niſi de profanis.

VIII. Unde probatur quod panis poſſet afferri ex decima? Ex eo quod dictum eſt; *Quod offeret*; Sicut pacifica poterant afferri ex decima, ita pariter panis poterat afferri ex decima.

IX. Si dicat! Ecce ſuper me, ſacrificium Euchariſticum ex decima; & non exprimeret ejus panem ex decima; Crederem licuiſſe afferre illud & ejus panem ex decima? Idcirco dictum eſt; *Pacificorum, quod offeret*. Sicut pacifica ſi expreſſiſſet ex decima, poterat afferre ex decima, ſi non expreſſiſſet ex decima, non poterat afferre niſi de profanis; Ita pariter panem ſi expreſſiſſet ex decima, poterat afferre ex decima, & ſi non expreſſiſſet ex decima, non poterat afferre niſi de profanis. Si dicat; Ecce ſuper me ſacrificium Euchariſticum de profanis, & ejus panis ex

הואיל ופירש זה יכול יביא תלמוד לומר שלמים אשר יקריב בזמן שאמר הרי עלי תודה היא ולחמה מן המעשר יביא תודה ולחמה מן המעשר. תודה מן המעשר ולחמה מן החולין יביא תודה מן החולין אף על פי שפירש לחמה מן המעשר לא יביא אלא מן החולין.

י יכול יביא מחיטי מעשר שני. תלמוד לומר שלמים אשר יקריב. מה שלמים מן הלקוח בכסף מעשר אף לחם מן הלקוח בכסף מעשר.

יא ומנין לאומרי הרי עלי שלמים שלא יביא אלא מן החולין. תלמוד לומר וזבחת פסח ליהוה אלהיך. צאן ובקר. והלא אין פסח בא אלא מן הכשבים ומן העזים. אם כן למה נאמר צאן ובקר להקיש כלה בא מן הצאן ומן הבקר לפסח. מה פסח שהוא בא בחובה ואינו בא אלא מן החולים אף כל דבר שהוא בא בחובה לא יביא אלא מן החולים. הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל ואין באים חובה לא יביא אלא מן החולים ונסכים בכל מקום לא יבואו אלא מן החולין.

פרק יא

א מהו תודה יקריב מנין אתה אומר המפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ולא הספיק להקריבם עד שנמצאת הראשונה והרי שתיהם עומדות מנין שיבוא איזו מהם שירצה ויביא עמה לחם ושנייה יביא בלא לחם. תלמוד לומר תודה יקריב. יכול יהיו שתיהם טעונות לחם. תלמוד לומר יקריבו. אחת טעונה לחם ואין שתיהם טעונות לחם.

ב ומנין לרבות את הולדות ואת התמורות. תלמוד לומר אם על תודה יכול יהיו כולן טעונות לחם תלמוד לומר התודה. התודה טעונה לחם ואין ולדה

ex decima; quoniam hunc exprimit, crederem quod possit afferre? Idcirco dictum est; *Pacificorum, quod offeret*; Quando dicit; Ecce super me sacrificium Eucharisticum, & ejus panis ex decima, afferet sacrificium Eucharisticum & ejus panem ex decima; Sacrificium Eucharisticum ex decima, & ejus panis de profanis, afferet sacrificium Eucharisticum de profanis; quamvis expressisset ejus panem ex decima, non afferet nisi de profanis.

X. Crederem licuisse afferre ex triticis secundæ decimæ? Idcirco dictum est: *Pacificorum, quod offeret*; Sicut pacifica ex emto cum argento decimæ, ita pariter panis ex emto cum argento decimæ.

XI. Unde probatur, si dicat; ecce super me pacifica, quod non possit afferre nisi de profanis? Ex eo quod dictum est *Deut.* XVI. 2. *Et immolabis Pascha Domino Deo tuo ex ovibus, & bobus*. Atqui Pascha non afferebatur nisi de agnis, & hœdis. Si ita est; cur dictum est; *ex ovibus, & bobus*? Ad æquiparandum omnia, quæ adducuntur ex ovibus & bobus sacrificio Paschali; Sicut Pascha, quod ex debito afferebatur, non afferebatur nisi de profanis, ita pariter id quod ex debito afferebatur, non afferebatur nisi de profanis. Si dicat; ecce super me Pacifica; quoniam & illa ex debito afferebantur, non afferet nisi de profanis; & libamina semper non afferebantur nisi de profanis.

CAPUT XI.

I. Quid designat; *Sacrificium Eucharisticum offeret*? Unde tu dicis, si separasset sacrificium suum Eucharisticum, & amitteretur, & alterum ejus loco separasset, & nondum absoluta ejus oblatione inveniretur primum, & ambo adstarent, unde probatur, quod libuerit ex iis potuisse offerri, & cum eo offerri panem, & alterum offerri sine pane? Ex eo quod dictum est: *Sacrificium Eucharisticum offeret*. Crederem, quod ambo requirerent panem? Idcirco dictum est; *offeret illud*; Unum requirebat panem; at ambo non requirebant panem.

II. Et unde probatur ad includendum fœtus, & commutata? Ex eo quod dictum est; *Si pro sacrificio Eucharistico*. Crederem omnia requisisse panem? Idcirco dictum est; *Sacrificium Eucharisticum*; Sacrificium Eucharisticum requirebat panem; at fœtus non re-

טעונה לחם ולא חילופה ולא התמורתה טעונה לחם.

ג והקריב על זבח לחייב על כל זבח זבח והלא דין הוא ומה במקום שמיעט בלחם ריבה בכבשים כאן שריבה בלחם אינו דין שירבה בכבשים תלמוד לומר והקריב על זבח לחייב על כל זבח וזבח.

ד והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן. מה תלמוד לומר בשמן בשמן שני פעמים. אמר רבי עקיבא אילו נאמר בשמן אחד. הייתי אומר הרי היא ככל המנחות ללוג. כשהוא אומר בשמן ריבה ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

ה מיעטו לחצי לוג יכול ישליש לחצי לוג שלשת מינים לחלות ולרקיקים ולרבוכה תלמוד לומר סולת מורבכת חלות בלולות בשמן ריבה ואין ריבוי אחר מיעוט אלא לרבות.

ו כיצד הוא עושה נותן רביעית לרבוכה ורביעית לשני מינים מחצה לחלות ומחצה לרקיקים. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון מושח את הרקיקים כמין כי ומחזר את השאר לחלות אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא אפילו אתה אומר כל היום כולו בשמן למעט בשמן לרבות איני שומע לך אלא חצי לוג שמן לתודה ורביעית שמן לנזיר ואחד עשר יום שבין נידה לנידה הלכה למשה מסיני.

ז סולת מורבכת למדנו לרבוכה שהיא סולת. מנין לכולן שיהו סולת. תלמוד לומר סלת חלות מה חלות האמורות ברבוכה סולת אף חלות האמורות בכולן סולת.

ח והלא רקיקים לא נאמר בהם חלות ומנין שיהיו סולת. תלמוד לומר מצות מצות. מה מצות האמורות בחלות סולת אף מצות האמורות ברקיקים סלת.

ט אם נפשך לומר סולת מורבכת הרי הוא כמוסיף על רבוכה מה רבוכה סלת אף כולם סולת.

requirebat panem, neque commutatio, neque commutatum requirebat panem.

III. *Et offeret super sacrificium*; ut teneatur pro singulis sacrificiis. Et probatur argumento; Si ubi diminuit in pane, auget in agnis, hic ubi auget in pane, non erit æquum ut augeat in agnis? Idcirco dictum est; *Et offeret super sacrificium*. Ut teneatur pro singulis sacrificiis.

IV. *Et offeret super sacrificium Eucharisticum placentas azymas mixtas cum oleo, & lagana azyma uncta oleo*. Cur dictum est; *oleo*, *oleo* bis? Dicit R. Akiba; si dictum fuisset semel cum oleo, dicerem, quod hoc sicut reliqua munera, requireret logum? Quando vero dicit; *oleo*; includit; At non est inclusio post inclusionem nisi ad minuendum.

V. Diminuit ad dimidium logum; Crederem in tres partes dividendum fuisse dimidium logum pro tribus speciebus, sc. pro placentis, laganis, & frixo? Idcirco dictum est: *Similam frixam, placentas mixtas cum oleo*. Includit, at non includit post diminutionem nisi ad augendum.

VI. Quomodo faciebat? Indebat quartarium in frixum, & duo quartaria in duas species, dimidium in placentas, & dimidium in lagana. R. Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeon; ungebat lagana instar χ Græci; & residuum indebat in placentas. R. Elieser ben Azaria dixit R. Akibæ; Vel si integro hoc die diceres; quod id quod dictum est *cum oleo* veniat ad diminuendum; & *cum oleo* veniat ad augendum, tibi non assentior nisi de dimidio logo olei pro sacrificio Eucharistico, & de quartario olei pro Nazyræo, & pro undecim diebus inter unum & alterum menstruum; Constitutio Mosis de Sinai.

VII. *Similam frixam*; Docemur frixum fuisse ex simila; Unde probatur vel omnia fuisse ex simila? Ex eo quod dictum est; *Similam, placentas*; Sicut placentæ memoratæ in frixo erant ex simila, ita pariter placentæ in omnibus memoratæ ex simila.

VIII. Atqui in laganis non dicuntur placentæ, & unde probatur fuisse ex simila? Ex eo quod dictum est; *Azyma, azyma*; Sicut azyma dicta in placentis ex simila, ita pariter azyma dicta in laganis ex simila.

IX. Si putas dicendum; *Similam frixam*; quod sit, quasi addatur frixo; sicut frixum ex simila, ita pariter omnia ex simila.

י׳ על חלות לחם חמץ כנגד חמץ יביא מצה . מה חמץ עשרה עשרונות. אף מצה עשרה עשרונות . על חלת לחם חמץ מלמד שאין הלחם מתקדש עד שיקדמו פניה בתנור . והקריב קרבנו על זבח מלמד שאין הזבח מתקדש אלא בשחיטה על זבח תודת . מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא שחיטתה לשום תודה. מיכאן אמרו שחטה לשמה וזרק דמה שלא לשמה הלחם מקודש . רבי לעזר ברבי שמעון אומר אין הלחם מקודש.

יא שלמיו לרבות שלמי נזיר יכול לכל האמור בענין תלמוד לומר בו מצות. מצות הוא בא. ואינו בא חמץ . הא מה אני מקיים שלמיו לרבות שלמי נזיר לעשרה קבים ירושלמיות ולרביעית שמן.

פרשה ז

א והקריב ממנו מן המחובר אחד שלא יטול פרוס מכל קרבן שיהו כל הקרבנות שוים שלא יטול מן הקרבן על חבירו תרומה ליהוה איני יודע כמה . הריני דן נאמר כאן תרומה . ונאמר תרומה בתרומת מעשר . מה תרומת מעשר אחד מעשרה . אף כאן אחד מעשרה.

ב או כלך לדרך זו נאמר כאן תרומה ונאמר בביכורים תרומה . מה תרומה ביכורים אין לא שיעור אף זו אין לה שיעור.

ג נראה למי דומה דנים תרומה שאין אחריה תרומה מתרומה שאין אחריה תרומה. ול׳ תוכיח תרומת ביכורים שיש אחריה תרומה . או כלך לדרך זו דנים תרומה הנאכלת במקום תרומה מתרומה הנאכלת במקום תרומה . ול׳ תוכיח תרומת מעשר שאינה נאכלת במקום תלמוד לומר ותרומה ליהוה לגזירה שוה מה תרומה ליהוה האמור

X. *Super placentas panis fermentati.* Contra fermentatum afferet azymum; Sicut fermentatum continebat decem decimas; ita pariter azymum continebit decem decimas. *Super placentas panis fermentati*. Docemur, quod panis non sanctificaretur, antequam amburerentur ejus superficies in furno. *Et offeret oblationem suam in sacrificium.* Docemur, quod sacrificium non sanctificaretur nisi mactatione. *Super sacrificium Eucharisticum*. Docemur, quod non santificarentur panes, nisi mactaretur nomine sacrificii Eucharistici. Hinc dixerunt; Si mactasset nomine suo, & adspersisset ejus sanguinem suo nomine, sanctificabatur panis. R. Eliéser bar R. Simeonis dicit; Non sanctificabatur panis.

XI. *Pacificorum suorum*. Ad includendum pacifica Nazyræi; Crederem omnia, quæ hoc loco dicta sunt? Idcirco dictum est in illo. *Azyma*. Ex azymis afferatur; at non afferatur fermentatum; Quomodo ego explicabo; *Pacificorum suorum*? Ad includendum pacifica Nazyræi in decem Cabis Hierosolymitanis, & in quartario olei.

SECTIO VII.

I. ET *offeret ex illo*; ex conjuncto *Unum*. Ne sumat fractum; *Ex omni sacrificio*; ut omnia sacrificia sint æqualia; ne sumat de uno sacrificio pro altero. *Separationem Domino*. Ignoro quanta illa fuerit. Ecce argumentum; memoratur hic separatio, & memoratur in separatione decimæ separatio; Sicut separatio decimæ erat unus ex decem, ita pariter hoc loco unus ex decem.

II. Aut hoc modo; Memoratnr hic separatio, & memoratur in primitivis separatio; Sicut in separatione primitivorum non erat mensura, ita pariter in hac non erit mensura.

III. Videmus cuinam sit similius; Explicetur separatio, quam altera non consequatur separatio, a separatione, quam altera non consequatur separatio; & non probet separatio primitivorum, quam altera consequitur separatio. Aut hoc modo; Explicetur separatio, quæ comeditur in loco separationis, a separatione, quæ comeditur in loco separationis; & non probet separatio decimæ, quæ in loco, sc. *Hierosolymæ* non comedebatur. Idcirco dictum est; *Et separationem Domino*. A pari; Sicut *separationem Domino*, de qua ibi dicitur, erat unus ex decem; ita pariter

להלן אחר מעשרה. אף תרומה ליהוה האמור כאן אחר מעשרה.

ד למרנו לתרומה שהיא אחר מעשרה אבל איני יודע מכמה היא חלה. הריני דן נאמר כאן לחם חמץ ונאמר להלן חמץ בשתי הלחם . מה לחמץ האמור בשתי הלחם עשרון לחלה אף לחם חמץ האמור כאן עשרון לחלה.

ה או כלך לדרך זו נאמרו כאן חלות ונאמרו חלות בלחם הפנים מה חלות האמור בלחם הפנים שני עשרונים לחלה אף חלה האמור כאן שני עשרונים לחלה.

ו נראה למי דומה דנים מנחה שהיא באה חמץ ובאה עם הזבח. ממנחה שבאה חמץ ובאה עם הזבח. ולא יוכיח לחם הפנים שאינו בא חמץ ואינו בא עם הזבח.

ז או כלך לדרך זו דנים מנחה שהיא באה בארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן ולא יוכיחו שתי הלחם שאינן באות לא מן הארץ ואין באות לא מן החדש תלמוד לומר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה . שאין תלמוד לומר תביאו לא מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה. מה זו עשרון לחלה אף מה שאתה מביא ממקום אחר עשרון לחלה.

ח או מה אילו שני עשרונים אף הללו שני עשרונים. תלמוד לומר תהיינה אילו שני עשרונים.

ט למרנו לחמץ שהיא עשרה עשרונות ומניז למצה שהיא עשרה עשרונות . תלמוד לומר על חלות לחם חמץ . כנגד חמץ הביא מצה . מה חמץ עשרה עשרונים אף מצה עשרה עשרונים . יכול עשרה עשרונים שבמצה לא יהו כולן לא קרבן תלמוד לומר והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות [משוחים בשמן וסלת מורבכת חלות בלולות

riter *ſeparationem Domino* de qua hic dicitur, erat unus ex decem.

IV. Docemur, ſeparationem fuiſſe unum ex decem. At ignoro, quanta eſſet placenta. Ecce argumentum. Dictum eſt hic; *Panem fermentatum*, & dictum eſt ibi: *panem fermentatum* in duobus panibus; Sicut fermentatus dictus in duobus panibus continebat decimam pro ſingulis placentis; ita pariter panis fermentatus hoc loco dictus continebit decimam pro ſingulis placentis.

V. Aut hoc modo; Memorantur hic placentæ, & memorantur placentæ in pane facierum. Sicut placentæ memoratæ in pane facierum continebant duas decimas pro ſingulis placentis, ita pariter placentæ hic memoratæ continebunt duas decimas pro ſingulis placentis.

VI. Videamus cuinam ſimilius; Explicetur munus, quod adducitur fermentatum, & affertur cum ſacrificio, a munere, quod adducitur fermentatum, & affertur cum ſacrificio; Et non probet panis facierum, qui licet afferatur fermentatus, non tamen adducitur cum ſacrificio.

VII. Aut hoc modo. Explicetur munus quod adducitur ex terra, & ex loco extra terram, tam de novo quam de veteri; & non probent duo panes, qui non afferebantur niſi ex terra, & non adducebantur niſi de novo. Idcirco dictum eſt *Levit.* XXIII. 17. *Ex habitationibus veſtris adducetis panem ventilationis*. Neque erat neceſſe ut diceretur; *Adducetis*; ſed ea cauſa dictum eſt; Quum adducetis ex alio loco, erit huic ſimilis; Sicut hic continebat decimam pro ſingulis placentis; ita pariter panis, quum adduces ex alio loco, continebit decimam pro ſingulis placentis.

VIII. Aut, ſicut iſti continebant duas decimas, ita pariter illi continebunt duas decimas? Idcirco dictum eſt; *Erunt*; Iſti continebant duas decimas.

IX. Docemur fermentatum continuiſſe decem decimas; unde probatur azymum continuiſſe decem decimas? Ex eo quod dictum eſt; *Super placentis panis fermentati*. Contra fermentatum adducet azymum. Sicut fermentatum continebat viginti decimas, ita pariter azymum continebat decem decimas. Crederem decem decimas azymi, non fuiſſe omnes niſi ſacrificium? Idcirco dictum eſt; *Et offeret ſuper ſacrificium Euchriſticum placentas azymas mixtas cum oleo, & lagana azyma un-*

cta

בשמן. ואומר והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליהוה נמצאו שלשה עשרונים ושליש קרבן אחד לכל מין. נמצאו שליש עשרון. ונמצאו לחמה של תודה ארבעים חלות נוטל אחד מהם מכל מין הרי ארבע חלות ונותן לכהן והכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה והשאר יהיה נאכל לבעלים.

פרק יב

א ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל. הרי זה בא ללמד על הנאכלין ליום אחד שאכילתם ליום אחד ואין לי אלא תודה מנין לרבות את הלחם תלמוד לומר קרבנו. מנין לרבות הוולדות והתמורות. תלמוד לומר ובשר. מנין לרבות חטאת ואשם. תלמוד לומר זבח מנין לרבות שלמי נזיר ושלמים הבאים מחמת פסח תלמוד לומר שלמיו.

ב ביום קרבנו יאכל אין לי אלא אכילתם ליום אחד ומנין אף תחלת זביחתן לא תהא אלא על מנת לאכול ליום אחד תלמוד לומר וכי תזבחו זבח תודה ליהוה לרצונכם תזבחו ביום ההוא יאכל. שאין תלמוד לומר אלא אם אינו ענין לאכילה תניהו ענין לזביחה שאף תחלת זביחתה לא תהא אלא על מנת להיאכל ליום אחד.

ג אין לי אלא תודה מנין לרבות לכל הנאכלין ליום אחד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להיאכל ליום אחד. תלמוד לומר וכי תזבחו זבח לרבות כל הנאכלין ליום אהד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להיאכל ליום אחד.

ד לא יניח ממנו עד בוקר אבל אוכל הוא כל הלילה. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות להרחיק מן העבירה. אבל אין מחשבה פוסלת

cta oleo, *& similam frixam*, *placentas mixtas cum oleo*. Et pariter dictum est; *Et offeret ex illo unum ex omni sacrificio separationem Domino*; Deprehenduntur tres decimæ, & deprehenditur panis sacrificii Eucharistici continuisse quadraginta placentas. Sumebat unam ex iis de omni specie, sc. quatuor placentas, & dabat Sacerdoti; *Sacerdoti spargenti sanguinem pacificorum, ei erit*. Et reliquum comedebatur a dominis.

CAPUT XII.

I. E*T caro sacrificii Eucharistici pacificorum ejus*, *in die oblationis ejus comedetur*. Ecce venit ad docendum, sacrificia quæ uno die comedebantur, fuisse comedenda uno die. Non probo nisi de sacrificio Eucharistico; unde probatur ad includendum panem? Ex eo quod dictum est; *Oblationis suæ*. Unde probatur ad includendum fœtus, & commutata? Ex eo quod dictum est: *Et caro*. Unde probatur ad includendum sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto? Ex eo quod dictum est; *Sacrificii*. Unde probatur ad includendum pacifica Nazyræi, & pacifica, quæ propter Pascha afferebantur? Ex eo quod dictum est; *Pacificorum ejus*.

II. *In die oblationis suæ comedetur*. Non probo nisi de eorum comestione uno die facienda, unde probatur principium eorum immolationis non fuisse nisi cum conditione, ut uno die comederentur? Ex eo quod dictum est *Levit*. XXII. 29. *Et quum immolaveritis sacrificium Eucharisticum Domino*, *juxta placitum vestrum*, *immolabitis; die ipsa comedetur;* Neque erat necesse ut diceretur; Si non explicetur respectu ejus comestionis, explicetur respectu ejus immolationis; quod principium ejus immolationis non sit nisi cum conditione, ut uno die comedatur.

III. Non probo nisi de sacrificio Eucharistico; unde probatur ad includendum omnia, quæ uno die comedebantur, non fuisse mactanda nisi cum conditione, ut uno die comederentur? Ex eo quod dictum est; *Et quum immolaveritis sacrificium*. Ad includendum omnia, quæ comedebantur uno die, non fuisse mactanda nisi cum conditione, ut uno die comederentur.

IV. *Non relinquet ex eo usque ad mane*; sed poterit comedere tota nocte; Si ita est; cur dixerunt sapientes, usque ad dimidiam noctem? ad removendum a peccato; At cogitatio illa non profanat; neque ejus causa rei sunt nomi-

בהם ואין חייבין עליה משום נותר עד שיעלה עמוד השחר.

ה או נדר או נדבה זבח קרבנו. הרי זה בא ללמד על הנאכלים לשני ימים שנאכלים לשני ימים אין לי אלא שלמים מנין לרבות את החגיגה ארבה את החגיגה הבאה בזמנה מנין חגיגה הבאה מחמת פסח חגיגה הבאה תשלומים. שלמים הבאים בתוך המועד. שלמים הבאים לאחר המועד. תלמוד לומר נדר. אם נדר או נדבה.

ו בתוך שנאמר לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתיאכל לשני ימים. יכול ליום אחד תלמוד לומר לבקר לבקרו של שלישי. יכול לבקרו של שני. ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים חוץ מזו תלמוד לומר נדר. אם נדר או נדבה.

ז לרבות חגיגה הבאה עם הפסח שתיאכל לשני ימים מנין לרבות את התמורות ואת הוולדות. תלמוד לומר נדר. אם נדר או נדבה. מנין לרבות את הבכור ואת המעשר תלמוד לומר אם זבח.

ח ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת. אין לי אלא אכילתן לשני ימים מנין שאף תחלת זביחתן לא תהיה אלא על מנת להיאכל לשני ימים תלמוד לומר וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה. ביום זבחכם יאכל וממחרת שאין תלמוד לומר אלא אם אינו ענין לאכילה תניהו ענין לזביחה שאף תחלת זביחתן לא תהא אלא על מנת להיאכל לשני ימים.

ט אין לי אלא שלמים מנין לכל הנאכלים לשני ימים שלא תהא זביחתן אלא על מנת להיאכל לשני ימים תלמוד

mine residui priusquam adscendat columna auroræ.

V. *Si votivum, aut spontaneum fuerit sacrificium oblationis ejus.* Ecce venit ad docendum illa, quæ comedebantur duobus diebus, iis duobus diebus fuisse comedenda. Non probo nisi de pacificis, unde probatur ad includendum sacrificium solennitatis? Includam sacrificium solennitatis, quæ tempore suo adducitur, unde probatur sacrificium solennitatis, quod propter Pascha afferebatur, sacrificium solennitatis, quod compensationis causa adducebatur, pacifica, quæ afferebantur in medio solennitatis, pacifica, quæ afferebantur post solennitatem? Ex eo quod dictum est. *Votivuum; Si votivuum aut spontaneum.*

VI. Quoniam dictum est; *Non pernoctabit de carne, quam immolaveris vespera diei primi usque ad mane.* De sacrificio solennitatis, quod afferebatur cum sacrificio Paschali, textus loquitur, quod comederetur duobus diebus; Crederem uno die? Idcirco dictum est; *Usque ad mane;* Usque ad mane diei tertii; Crederem usque ad mane diei secundi? Quomodo ego explicabo, sacrificium solennitatis potuisse comedi duobus diebus, excepto hoc? Ex eo quod dictum est; *Si votivum, aut spontaneum.*

VII. Ad includendum sacrificium solennitatis, quod afferebatur cum sacrificio. Paschali, potuisse comedi duobus diebus? Unde probatur ad includendum commutata, & fœtus? Ex eo quod dictum est? *Votivum.* Et unde probatur ad includendum primogenitum, & decimum? Ex eo quod dictum est; *Si sacrificium.*

VIII. *Quo die obtulerit sacrificium suum, comedetur, & altero die;* Non probo nisi, quod fuisset comedendum duobus diebus, quod a principio fuerit immolandum cum intentione, ut comederetur duobus diebus, unde probatur? Ex eo quod dictum est Levit. XIX. 5. *Et quando immolaveritis sacrificium pacificorum Domino; quo die mactaveritis comedetur, & altero die.* Quod non erat dicendum; Si non potest explicari pro ejus comestione, explicetur pro ejus immolatione; quod etiam a principio sit immolandum cum conditione, ut comedatur duobus diebus.

IX. Non probo nisi de pacificis; unde probatur omnia, quæ comedebantur duobus diebus, non fuisse immolanda nisi cum conditione, quod comederentur duobus diebus? Ex eo quod dictum est;

לומר תזבחו זבח שלמים . וכי תזבחו זבח שלמים לרבות כל הנאכלים לשני ימים שלא תהא תחלת זביחתן אלא על מנת להיאכל לשני ימים.

י ביום הקריבו את זבחו נאכל מצוה לאכול ממנו ביום הראשון יכול לשני ימים תלמוד לומר וממחרת אי ממחרת יכול מצוה לאוכלו לשני ימים תלמוד לומר והנותר. אם הותיר הותיר.

יא או והנותר יכול אם הותירו כולו יהא פסול תלמוד לומר יאכל . ואפילו כולו.

יב יכול יהיה נאכל לאור שלישי . ודין הוא זבחים נאכלים ליום אחד . והבחים נאכלים לשני ימים. מה זבחים הנאכלים ליום אחד לילו אחריו אף זבחים הנאכלים לשני ימים לילו אחריו תלמוד לומר עד יום. עד יום הוא נאכל ואינו נאכל לאור שלישי.

יג יכול ישרף מיד ודין הוא זבחים נאכלים ליום אחד זבחים נאכלים לשני ימים מה זבחים הנאכלים ליום אחד תכף זמן אכילתן שריפתן אף זבחים הנאכלים לשני ימים תכף אכילתן שריפתן תלמוד לומר ביום . ביום הוא נשרף ואין נשרף בלילה. או אינו אומר בשלישי ישרף עבר שלישי לא ישרף . תלמוד לומר ישרף אפילו לעלם.

יד מבשר ולא העצמות ולא מן הגידין ולא מן הקרנים ולא מן הטלפים. זבח פרט לעובר ולשליא. ביום השלישי באש ישרף בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום.

פרשה ח

א ואם האכל יאכל ביום השלישי לא ירצה . אמר רבי אליעזר כוף אזנך לשמוע שהשוחט את זבחו על מנת לאוכלו ביום השלישי הרי זה בלא ירצה אמר רבי עקיבא שומע אני אם האכל

est; *Immolaveritis sacrificium pacificorum. Et quando immolaveritis sacrificium pacificorum*; Ad includendum, quod omnia, quæ comedebantur duobus diebus, non fuerint a principio immolanda nisi cum conditione, ut comederentur duobus diebus.

X. *Quo die obtulerit sacrificium suum, comedetur*; Præceptum est, ut comederetur primo die; crederem duobus diebus? Idcirco dictum est; *& altero die*; si altero die; crederem præceptum esse, ut comederetur duobus diebus? Idcirco dictum est; *& reliquum*; si reliquum fuerit reliquum sit.

XI. Aut dicam; *& reliquum*. Crederem si reliquum fuerit, totum fuisse interdictum? Idcirco dictum est; *comedetur*; vel totum.

XII. Crederem potuisse comedi tertia nocte? Et probari potest argumento. Sacrificia comedebantur uno, & sacrificia comedebantur duobus diebus; Sicut in sacrificiis, quæ comedebantur uno die, nox post illum erat, ita pariter in sacrificiis, quæ comedebantur duobus diebus, nox erat post illos; Idcirco dictum est; *usque ad diem*; usque ad diem poterat comedi, at non poterat comedi usque ad noctem tertiam.

XIII. Crederem statim fuisse comburendum? Et probari potest argumento; Sacrificia comedebantur uno die, & sacrificia comedebantur duobus diebus, sicut sacrificia, quæ comedebantur uno die, statim post eorum comestionem comburebantur, ita pariter sacrificia, quæ duobus diebus comburebantur, statim post eorum comestionem comburebantur; Idcirco dictum est; *In die*; In die comburebatur, & non comburebatur noctu; Aut dicam; *In die tertia comburetur*; si tertia præterierit, non comburetur. Idcirco dictum est; *comburetur*: vel in perpetuum.

XIV. *De carne*; Non de ossibus, neque de nervis, neque de cornibus, neque de ungulis: *Sacrificii*; Excludit fœtum, & secundinam. *In die tertia igne comburetur*; Principii constitutio pro omnibus comburendis, non fuisse nisi interdiu comburenda.

SECTIO VIII.

I. *Si autem comedendo comedatur in die tertia; Non acceptabitur.* Dicit R. Elieser; Inclina aurem tuam ad audiendum; si quis mactet sacrificium suum cum conditione, ut de illo comedat die tertia, interdicitur præcepto; *Non acceptabitur*. Dicit R. Akiba; Ego

יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה. אם אכל ממנו ביום השלישי יהיה פסול ואי איפשר לומר כן מאחר שהוכשר יחזור ויפסל. הן אם מצינו בזב וזבה ושומרת יום כנגד יום שהן בחזקת טהרה ובשראו סתרו. אף זה שהיה בחזקת היתר אם אכל ממנו ביום השלישי יהיה פסול תלמוד לומר המקריב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל ביום השלישי.

ב או אינו אומר המקריב אלא זה כהן המקריב. תלמוד לומר אותו בזבח הוא מדבר ולא בכהן.

ג בן עזאי הוא אומר מה תלמוד לומר אותו. לפי שאומר כי תדור נדר ליהוה אלהיך לא תאחר לשלמו יכול המאחר נדרו בלא ירצה תלמוד לומר אותו אותו בלא ירצה. ואין מאחר נדרו בלא ירצה אחרים אומרים לא יחשב במחשבה הוא נפסל ואין נפסל בשלישי.

ד יכול אין מחשבה פוסלת אלא בזריקה מנין לרבות שחיטה וקיבול הדם תלמוד לומר אם האכל יאכל לרבות שחיטה וקיבול הדם. יכול שאני מרבה שירי הדם והקטר חלבים ואכילת בשר תלמוד לומר המקריב. זריקה בכלל הייתה למה יצאה להקיש אלה מה זריקה מיוחדת שמעכבת כפרה. אף אני מרבה שחיטה וקיבול הדם שמעכבים את הכפרה: ומוציאני את שירי הדם והקטרת חלבים ואכילת בשר שאין מעכבים את הכפרה.

ה רבי מאיר אומר פוסלת בהילוך שאיפשר בה לעבודה בלא הילוך ורבי שמעון אומר אין מחשבה בהילוך שאי איפשר לעבודה שלא בשחיטה ושלא בקבלה ושלא בזריקה. אבל איפשר לה שלא בהילוך. שוחט בצד המזבח וזורק. רבי אליעזר אומר המהלך במקום שצריך להלך מחשבה פוסלת. מקום שאין צריך להלך אין מחשבה פוסלת.

Ego intelligo; *Sin autem comedendo comedatur de carne ſacrificii pacificorum ejus in die tertia, non acceptabitur;* ſi de illo comedat die tertia, erit illegitimum; at hoc modo non eſſet dicendum; Cur poſtquam legitimum fuit, iterum profanatur? Utique; Si invenimus in feminifluo, & feminiflua, & in ea quæ obſervat de die in diem, qui erant in præſumtione puritatis, & quando vident, abolentur *ſc. dies numerati*; Ita pariter hoc, quod erat in præſumtione permiſſionis, ſi de eo comedat die tertia, profanatur. Idcirco dictum eſt; *offerens;* tempore oblationis profanatur, & non profanatur die tertia.

II. Aut dicam; Non dictum eſt; *offerens;* niſi quod referatur ad ſacerdotem offerentem. Idcirco dictum eſt; *Illud;* De ſacrificio textus loquitur, & non loquitur de ſacerdote.

III. Ben Azai dicit; cur dictum eſt; *illud?* Quia dictum eſt *Deut.* XXIII. 21. *Cum voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis ſolvere, illud*. Crederem, quod qui tardet votum ſuum, prohibeatur præcepto: *Non acceptabitur?* Idcirco dictum; *illud;* Illud interdicitur præcepto; *Non acceptabitur;* At qui tardat votum ſuum, non prohibetur præcepto: *Non acceptabitur*. Alii dicunt: *Non imputabitur*. Cogitatione profanatur; at non profanatur die tertia.

IV. Crederem cogitationem non profanaſſe niſi in adſperſione? Unde probatur ad includendum mactationem, & acceptionem ſanguinis? Ex eo quod dictum eſt: *Si comedendo comedatur*. Ad includendum mactationem, & acceptionem ſanguinis. Crederem poſſe includere vel reliquias ſanguinis, & adolitionem adipum, & comeſtionem carnis? Idcirco dictum eſt: *offerens:* Adſperſio erat in genere; & cur exiit? Ad diſſerendum; Sicut adſperſio erat peculiaris, quæ impediebat expiationem; ita pariter ego includam mactationem, & acceptionem ſanguinis, quæ impediebant expiationem; & excludam reliquias ſanguinis, & adolitionem adipum, quæ non impediebant expiationem.

V. R. Meir dicit: Profanatur inceſſu; quia non poteſt fieri miniſterium ſine inceſſu; & R. Simeon dicit; Non eſt cogitatio in inceſſu; quia non poteſt fieri miniſterium ſine mactatione, & ſine acceptione ſanguinis, & ſine adſperſione; at fieri poteſt ſine inceſſu; Poterat mactari & adſpergi ad latus altaris. R. Elieſer dicit; In inceſſu, ubi incedendum ſit, cogitatio profanat, in inceſſu, ubi non ſit opus incedere, cogita-

שאין מחשבה פוסלת אלא בדבר הכשר לעבודה וכמי שראוי לעבודה ובמקום שהוא כשר לעבודה.

ו יכול אין מחשבה פוסלת אלא באכילת בשר מנין לרבות זריקה והקטר חלבים תלמוד לומר אם האכל יאכל אכילה לאדם ואכילה למזבח.

ז למדנו לזבחים הנאכלים לשני ימים שמחשבה פוסלת בהם בשלישי. מנין לזבחים הנאכלים ליום אחד. ודין הוא זבחים נאכלים לשני ימים. זבחים נאכלים ליום אחד. מה זבחים הנאכלים לשני ימים מחשבה פוסלת בהם. אף זבחים הנאכלים ליום אחד מחשבה פוסלת בהם בשני. דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה אילו לשלשה אף אילו שלשה.

ח אני אדיננו דין אחר זבחים נאכלים ליום אחד. זבחים נאכלים לשני ימים. מה זבחים הנאכלים לשני ימים אחר זמן אכילתם מחשבה פוסלת בהן בשלישי. אף זבחים הנאכלים ליום אחד תהא מחשבה פוסלת בהם בשני אחר זמן אכילתם.

ט הין אם פסלה מחשבה בשלישי שאינו כשר לאכילה. כל זבח תפסול מחשבה בשני שהוא כשר לאכילת קדשים קלים תלמוד לומר אם האכל יאכל לרבות זבחים הנאכלים ליום אחד שתהא מחשבה פוסלת בהם בשני.

פרק יג

א יכול אין מחשבה פוסלת אלא בחוץ לזמנו חוץ למקומו מנין ודין הוא זמן פוסל ומחיצה פוסלת מה הזמן מחשבה פוסלת בו אף מחיצה תהא מחשבה פוסלת בה.

ב הין אם פסלה מחשבה בזמן שהזמן נוהגת בבמה תפסול מחשבה במחיצה שאין מחשבה נוהגת בבמה. תלמוד לומר בפרשת קדשים אם האכל יאכל ביום השלישי פיגול הוא לא

gitatio non profanat; quia cogitatio non profanat nisi in eo, quod conveniat ministerio, & in eo, qui conveniat ministerio, & in loco, qui conveniat ministerio.

VI. Crederem, quod cogitatio non profanaret nisi in comestione carnis? unde probatur ad includendum adspersionem, & adolitionem adipum? Ex eo quod dictum est; *Comedendo comedet*; Indicatur comestio hominis, & comestio altaris.

VII. Docemur; quod sacrificia, quæ erant comedenda duobus diebus, cogitatio profanaret in die tertia. Unde probatur de sacrificiis, quæ comedenda erant uno die? Argumento. Sacrificia, quæ comedebantur duobus diebus, cogitatio in tertia die profanabat; ita pariter sacrificia, quæ comedebantur uno die, cogitatio in secundo die profanabat: Satis est ut deductum sit sicut deducens; Sicut ista tertio die, ita pariter illa tertio die.

VIII. At ego alio modo argumentabor; Sacrificia comedebantur uno die, & sacrificia comedebantur duobus diebus. Sicut sacrificia, quæ comedenda erant duobus diebus, post tempus eorum comestionis cogitatio profanabat; ita pariter sacrificia, quæ erant comedenda uno die, cogitatio profanabat in secundo die post tempus eorum comestionis.

IX. Itane? Si cogitatio in die tertia profanabat, quæ non erat legitima ad comedendum quodvis sacrificium, profanabit cogitatio in secunda die, quæ legitima est ad comedenda sanctitates leves? Idcirco dictum est; *Comedendo comedet*; Ad includendum sacrificia, quæ comedebantur uno die, quod cogitatio in secundo profanaret.

CAPUT XIII.

I. Crederem quod cogitatio non profanaret nisi sacrificium, quod intenderit offerre extra tempus suum; extra locum suum unde probatur? Argumento; Tempus profanabat, & sepimentum profanabat; sicut temporis cogitatio profanabat, ita pariter sepimenti cogitatio profanabat.

II. Itane? Si cogitatio temporis profanabat, ea de causa est, quod tempus observatur in excelso, cogitatio sepimenti profanabit de quo non habebatur ratio in excelso? Idcirco dictum est in sectione, quæ inscribitur; *Sancti estote. Levit.* XIX. 7. *Quod si comedendo comedatur die tertia, abominandum est*

illud,

ירצה. שאין תלמוד לומר אלא אם אינו ענין לחוץ זמנו תניהו ענין לחוץ למקומו. יכול יהו חייבים עליו כרת תלמוד לומר בשלמים. עונו ישא. חוץ לזמנו בהכרת ואין חוץ למקומו בהכרת. יכול השוחט לערלים ולטמאים יהיה בלא ירצה תלמוד לומר אותו. אותו בלא ירצה. ואין השוחט לערלים ולטמאים בלא ירצה.

ג יכול אין לי בלא ירצה אלא שנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו. מנין לנשחט בלילה ושנשפך דמה ושיצא דמה חוץ לקלעים הלן והיוצא ושקיבלו פסולים וזרקו את דמן והניתנים למטה שנתנם למעלה והניתנים למעלה שנתנם למטה והניתנים בפנים שנתנם בחוץ והניתנים בחוץ שנתנם בפנים והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמם תלמוד לומר לא ירצה ולא יחשב לאוכל. יכול יהו חייבים עליו כרת תלמוד לומר אותו. הוא ואוכליו. אילו בהכרת. ואין הללו בהכרת.

ד אתה אומר לכך נאמרו מיעוטים האילו לא ירצה ולא יחשב לאוכל. או לא נאמרו אלא ללמד שאין עליו כרת אלא על השלמים בלבד. מנין לרבות כל הקדשים. תלמוד לומר וינזרו מקדשי בני ישראל או אינו מביא אלא כיוצא בשלמים. מה שלמים המיוחדים הנאכלים לשני ימים אף כל הנאכלים לשני ימים. הנאכלים ליום אחד מנין תלמוד לומר בשר אין לי אלא שהיו שיריו נאכלים. עולה שאין שיריה נאכלים מנין תלמוד לומר זבח מיני זבחים. העופות והמנחות שאין מיני זבחים עד שאתה מרבה להביא לוג שמן של מצורע מנין. תלמוד לומר אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לרבות את כולן.

illud, non acceptabitur. Quod non erat amplius dicendum; Si non explicatur pro subjecto extra tempus suum, explicetur pro subjecto extra locum suum; Crederem quod ejus causa excidio tenerentur? Idcirco dictum est in Pacificis; *Delictum suum portabit*. In eo quod profanatur extra tempus, est pœna excidii, at in eo quod profanatur extra locum suum, non est pœna excidii. Crederem si mactaretur pro præputiatis & immundis interdici præcepto. *Non acceptabitur*? Idcirco dictum est: *illud*. Illud interdicitur præcepto: *Non acceptabitur*; At illud, quod mactatur pro præputiatis, & immundis, non interdicitur præcepto; *Non acceptabitur*.

III. Crederem non interdici præcepto; *Non acceptabitur*; nisi si mactaverit extra tempus suum, & extra locum suum? Unde probatur, si mactaverit noctu, & ejus sanguis effundatur, & educatur extra vela, si pernoctet, si egrediatur; si illegitimi accipiant, & adspergant eorum sanguinem, & qui infra erant adspergendi supra adspergantur, & qui supra, infra adspergantur, & qui intus, foris, & qui foris, intus adspergantur, & Pascha, & sacrificium pro peccato, quod mactatum sit sine suo nomine? Ex eo quod dictum est; *Non acceptabitur; & non imputabitur comedenti*; Crederem, quod tenerentur ejus causa excidio? *Ille*; Ille & qui comedit illud; Illi tenentur excidio, at isti non tenentur excidio.

IV. Tu dicis hac de causa dictas fuisse has exclusiones; *Non acceptabitur, & non imputabitur comedenti*; Aut non dictæ sunt nisi ad docendum, quod non sit excidium nisi in pacificis duntaxat; Unde probatur ad includendum omnes sanctitates? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXII. 2. *Et separabunt a sanctitatibus filiorum Israel*. Aut non includam nisi quæ similia sint pacificis. Sicut pacifica sunt peculiaria, quæ comeduntur duobus diebus, ita pariter, quæ comedebantur duobus diebus; quæ comedebantur uno die, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ex carne*; Non probo nisi de iis, quorum reliquiæ comedebantur, de holocausto, cujus reliquiæ non comedebantur, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Sacrificii*; species sacrificiorum; De volucribus, & muneribus, quæ non sunt species sacrificiorum, donec includas logum olei leprosi, unde probatur? Ex eo quod dictum est Ibid. vers. 3. *Ad sanctitates, quas sanctificaverint filii Israel*.

V. Post-

ה אחר שריבינו דברים שהם כשלמים ודברים שאינן כשלמים למה נאמרו שלמים מעתה. אלא מה שלמים מיוחדים שיש להן מתירים בין לאדם בין למזבח. אף אני מרבה אלא את שיש לו מתירים בין לאדם בין למזבח. כגון חטאת העוף שיש לה מתירים לאדם ואין לה מתירים למזבח וכגון עולת העוף שיש לה מתירים למזבח ואין לה מתירים לאדם. וכגון פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שיש להם מתירים למזבח ואין להם מתירים לאדם. את מה אני מוציא את הקומץ והלבונה והקטרת ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים והדם שאין להם מתירים לא לאדם ולא למזבח. רבי שמעון אומר מה שלמים המיוחדים שהם על מזבח החיצון יצאו פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שאינן על מזבח החיצון.

ו רבי אלעזר אומר משום רבי יוסי פיגול בנעשה מהם בחוץ פיגול. בנעשה מהם בפנים לא פיגל. שחט וקיבל על מנת לזרוק את הדם למחר לא פיגל שבמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים.

ז זרק את הדם על מנת להקטיר אימוריו למחר לא פיגל שבמחשבה בפנים בדבר שנעשה בחוץ.

ח אבל שחט וקיבל על מנת לשפוך שירי הדם ולהקטיר אימוריו למחר פיגל שבמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

ט הנפש ולא הציבור האוכלת ולא המאכלת. אוכלת כזה אכילה כזית. עונה תשא. עונו ישא לגזירה שוה. מה עונו ישא לגזירה שוה. מה עונו ישא האמור להלן כרת אף עונו ישא האמור כאן עונו ישא בכרת.

פרשה ט

א יכול יהא טמא מטמא בשר הקודש במשא ודין הוא ומה אם אפר חטאת שאין טבול יום מטמא במגע הטמא מטמא במשא בשר הקודש שטבול יום מטמא במגע אינו דין שיהא טמא

V. Postquam inclusimus ea, quæ similia sunt pacificis, & ea quæ non sunt similia pacificis, cur igitur dicta sunt pacifica? Sicut pacifica sunt peculiaria, quibus sunt permittentia tam homini quam altari; ita pariter ego non includam nisi ea, quibus sint permittentia tam homini, quam altari; e. g. sacrificium pro peccato volucris, quod habebat permittentia homini, at non habebat permittentia altari, & holocaustum volucris, quod habebat permittentia altari, at non habebat permittentia homini; & juvencos comburendos, & hircos comburendos, qui habebant permittentia altari, at non habebant permittentia homini. Quid excludam? Excludam pugillum, & thus, & suffitum, & munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum, & sanguinem, quibus non sunt permittentia neque homini, neque altari. R. Simeon dicit; Sicut pacifica sunt peculiaria, quæ offerebantur super altare exterius, excluduntur juvenci comburendi, & hirci comburendi, qui non offerebantur super altare exterius.

VI. R. Elieser nomine R. Jose; In abominando, quod de iis fit foris, est abominandum, quod intus, non est abominandum. Si mactet, & accipiat, ut die crastino adspergat sanguinem, est abominandum, quia cogitatio est de loco exteriori in eo, quod fit intus.

VII. Si adspergat sanguinem ea conditione, ut adoleat ejus adipes die crastino, non est abominandum, quia cogitatio est de loco interiori in eo quod fit foris.

VIII. Si vero mactet, & accipiat ea conditione, ut effundat reliquias sanguinis, & adoleat ejus adipes postridie, abominandum est, quia cogitatio est de loco exteriori in eo, quod fit foris.

IX. *Anima*; non cœtus; *Comedens*; non quæ faciat comedere; *Comedens* quanta est oliva; *Delictum suum portabit*, *delictum suum portabit*: A pari; Sicut ibi sc. *Levit.* XXIX. 8. est excidium, ita pariter hoc loco.

SECTIO IX.

I. Crederem immundum polluere onere carnem sanctam? Et probari potest argumento; Si cinerem purificationis, quam lotus die tactu non polluit, immundus onere polluit, carnem sanctam, quam lotus diei tactu polluit, non erit æquum ut immundus onere polluat? Idcirco dictum est:

מטמא במשא תלמוד לומר אשר יגע במגעו מטמא ואינו מטמא במשא.

ב אין לי ﭏ טמאות הקלות. טמאות חמורות טמא מת ובועל נדה וכל המטמאים את האדם מנין תלמוד לומר בכל אשר יטמא בכל טמא ואפילו במחוסר כיפורים אמר רבי יוסי מנין לרביעי בקודש שהוא פסול ודין הוא ומה אם מחוסר כיפורים שאין פוסלו ﭏ בתרומה פוסל בקודש. שלישי שפוסל בתרומה אינו דין שיפסל בקודש למדנו לשלישי מן הכתוב ולרביעי מקל וחומר.

ד לא יאכל באש ישרף אין לי ﭏ טעון. שריפה ﭏ הטמא והנותר בשל שלמים. ובחטאת שנכנס כל דמה לפנים. מניך לרבות כל הנותר. תלמוד לומר אם יותר מבשר המילואים ושרפת את הנותר באש שאין תלמוד לומר את הנותר באש ﭏ זה בנין אב כל שנותר טעון שריפה.

ד אין לי ﭏ נותר מנין לשנשחטה בלילה ושנשפך דמה ושיצא חוץ לקלעים והלן והיוצא והנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו ושקיבלוהו פסולים וזרקו את דמם והניתנים למטה שנתנן למעלה והניתנים למעלה שנתנם למטה והניתגים בפנים שנתנם בחוץ. והניתנים בחוץ שנתנם בפנים. והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן וחטאת העוף הבא על הספק ואשם תלוי. תלמוד לומר לא יאכל כי קודש הם כל שהוא קודש טעון שריפה.

ח יכול אף שמתו ושהפילו ונטמאו בחוץ ישרפו. תלמוד לומר הוא. רבי יהודה אומר יכול חטאת העוף הבאה על הספק ואשם תלוי וחולים שנשחטו בעזרה ישרפו תלמוד לומר הוא.

ו והבשר לרבות בשר הפנימי שיהא מותר שהיה בדין הואיל והטמא פסול והיוצא פסול מה הטמא נטמא מקצתו

Quam tetigerit; Tactu polluit, at onere non polluit.

II. Non probo niſi de immunditiis levibus, e. g. de immundo propter mortuum, de congrediente cum menſtruata, & de omnibus, quæ polluunt hominem, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Omne immundum*. *Omne immundum*; vel de indigente expiationis. Dicit R. Joſe; unde probatur, quod quartus gradus in ſancto ſit interdictus? Argumento; ſi indigens expiationis, qui non reprobat ſeparationem, reprobat ſanctum; tertius gradus qui reprobat ſeparationem, non erit æquum, ut reprobet ſanctum? Docemur tertium ex textu, & quartum argumento a minori ad majus,

III. *Non comedetur*; *igne comburetur*; Non probo, quod non ſit comburendum, niſi immundum, & reſiduum de ſacrificio pacificorum, & ſacrificium pro peccato, cujus ſanguis illatus fuerit; Unde probatur ad includendum omne reſiduum? Ex eo quod dictum eſt *Exod.* XXIX. 34. *Quod ſi ſuperfuerit de carne impletionum, comburetur reſiduum igne*; Neque erat dicendum; *Reſiduum igne*; Sed hæc eſt conſtitutio principii, omne reſiduum eſſe comburendum.

VI. Non probo niſi de reſiduo, unde probo, ſi mactetur noctu, ſi ejus ſanguis effundatur, ſi egrediatur extra vela, ſi pernoctet, ſi exeat, ſi mactetur extra tempus ſuum, & extra locum ſuum, & ſi illegitimi acceperint eorum ſanguinem, & ſi qui infra adſpergendi erant, ſupra adſpergantur, & ſi qui ſupra, infra adſpergantur, & qui intus, foris, & qui foris intus adſpergantur, & Paſcha, & ſacrificium pro pro peccato ſi mactatum ſit ſine ſuo nomine, & ſacrificium pro peccato volucris quod propter dubium allatum ſit & ſacrificium pro delicto dubio? Ex eo quod dictum eſt. *Non comedetur*; *quia ſanctitas illa*; Omne quod eſt ſanctum erat comburendum.

V. Crederem vel ſi morerentur, & abortirent, & polluurentur foris, fuiſſe comburendos? Idcirco dictum eſt, *Illud*. R. Jehuda dicit; Crederem ſacrificium pro peccato volucris, quod afferatur propter dubium, & ſacrificium pro delicto, & profana, quæ mactata eſſent in atrio, fuiſſe comburenda? Idcirco dictum eſt: *Illud*.

VI. *Et carnem*: Ad includendam carnem interiorem, quod eſſet permiſſa. Probatur argumento; Quoniam immundum illegitimum eſt, & egrediens

נטמא כולו פסול . אף היוצא אם נטמא
מקצתו יהא כולו פסול . תלמוד לומר
והבשר לרבות בשר הפנימי שהוא מותר .

ז מיכאן אמרו אבר שיצא חוץ לחומה
בפסחים חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד
שמגיע לפרק ומתירו מן הפרק וחותך .
ובמוקדשים גורר כל מקום שירצה אין בו
משום שבירת עצם. כל טהור יאכל בשר
מה תלמוד לומר לפי שנאמר ודם זבחיך
ישפך על מזבח יהוה ﭏהיך והבשר תאכל
יכול לא יאכלו ﭏ בעליו קל וחומר
לפסח. לכך נאמר כל טהור יאכל בשר.

ח יכול יהיו חייבים עליו משום
טומאה לפני זריקת דמים תלמוד לומר
כל טהור יאכל בשר . והנפש אשר
תאכל בשר המותר לטהורים חייבים עליו
משום טומאה לפני זריקת דמים. הואיל
ואין מותר לטהורים לא יהיו חייבין עליו
משום טומאה . אתה אומר לכך נאמר.
או אינו נאמר ﭏ הנאכל לטהורים חייבים
עליו משום טומאה . יוצא לאחר זריקת
דמים הואיל ואינו נאכל לטהורים לא
יהו חייבים עליו משום טומאה תלמוד
לומר אשר ליהוה לרבות היוצא והלן.

ט יכול שאני מרבה את הפינול
ואת בעל מום תלמוד לומר משלמים
מיעט . מה ראית לרבות את היוצא ואת
הלן ולהוציא את הפינול ואת בעל מום
אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את
היוצא ואת הלן שהיתה להם שעת הכושר
ומוציא אני את הפינול ואת בעל מום
שלא היתה להם שעת הכושר.

י אם נטמא לפני זריקת דמים מפני
מה אין חייבים עליו לאחר זריקת דמים
משום טומאה מפני שהציץ מרצה עליו.

diens eſt illegitimum ; Sicut immundum , ſi pars polluatur , polluitur totum , & eſt illegitimum ; ita pariter egrediens, ſi pars polluatur, omne erit illegitimum . Idcirco dictum eſt ; *Et carnem*; Ad includendum carnem interiorem, quod eſſet permiſſa.

VII. Hinc dixerunt ; Si membrum egrediatur extra murum in ſacrificiis Paſchalibus , incidendum eſt , donec perveniat ad os , & abradet , donec perveniat ad juncturam , & diſſolvet ab junctura , & abſcindet. At in ſanctitatibus diſſecabit ubicunque libuerit, in quibus non eſt interdicta fractio oſſis . *Omnis mundus comedet carnem* . Cur dictum eſt ? Quia dictum eſt *Deut.* XII. 28. *Sanguis autem ſacrificiorum ſuorum fundetur ſuper altare Domini Dei tui, & carnem comedes*; Crederem non potuiſſe comedere niſi dominos, argumento a minori ad majus de ſacrificio Paſchali . Idcirco dictum eſt: *Omnis mundus comedet carnem*.

VIII. Crederem quod ejus cauſa tenerentur nomine immundi ante adſperſionem ſanguinum ? Idcirco dictum dſt: *Omnis mundus comedet carnem. Et anima quæ comederit carnem*; Propter eam, quæ permiſſa eſt mundis , tenentur nomine immundi ante adſperſionem ſanguinum ; Si vero non permiſſa fuerit mundis , non tenentur ejus cauſa nomine immundi . Tu dicis ea de cauſa dictum eſſe , aut non dictum eſt niſi quod propter illa , quod comedebatur a mundis , tenerentur nomine immundi ; Si egrediatur poſt adſperſionem ſanguinum, quoniam non comedebatur a mundis, non erunt rei ejus cauſa nomine immundi . Idcirco dictum eſt : *Quæ eſt Domino*; Ad includendum egrediens, & pernoctans.

IX. Crederem poſſe includere abominandum , & vitiatum ? Idcirco dictum eſt; *De pacificis*. Excludit . Quid vidiſti , ut includeres egrediens , & pernoctans , & excluderes abominandum , & vitiatum? Poſtquam incluſit textus, excludit. Includam ego egrediens, & pernoctans , quibus fuit tempus , quo eſſent legitima , & excludam abominandum , & vitiatum, quibus non fuit tempus, quo eſſent legitima.

X. Si polluerentur ante adſperſionem ſanguinum, cur non erunt rei poſt adſperſionem ſanguinum nomine immundi ? Quia lamina reddebat acceptabile.

פרק יד

א רבי יהושע אומר הפסח שבא בטומאה ואכלו ממנו זבים וזבות נידות ויולדות יכול יהו חייבים תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר הנשחט לטהורים חייבים עליו משום טומאה. הנשחט לטמאים אין חייבים עליו משום טומאה.

ב רבי אליעזר אומר דחקו זבים ומצורע ונכנסו לעזרה יכול יהו חייבים תלמוד לומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בשעה שטמאי נפש חייבים זבים ומצורעים חייבים. ובשעה שאין טמאי מתים חייבים אין זבים ומצורעים חייבים.

ג וטמאתו עליו טומאת הגוף או יכול טומאת בשר תלמוד לומר וטומאתו טומאתו לגזירה שוה. מה טומאה להלן בטומאת הגוף מדבר ולא דיבר בטומאת בשר ואף בטומאתו האמור כאן בטומאת הגוף מדבר ולא בטומאת בשר.

ד רבי אומר ואכל וטומאתו עליו בטומאת הגוף דיבר ולא דיבר בטומאת בשר.

ה רבי חייא אומר נאמרו קדשים על שם רבים ונאמר טומאתו על שם היחיד. והא מה אני מקיים וטומאתו עליו בטומאת הגוף דיבר ולא בטומאת בשר.

ו ואחרים אומרים במי שהטומאה פורשת הימינו.

ז ונכרתה הנפש ולא הציבור. ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. מעמיה ועמיה בשלום.

פרק טו

א יכול יהא טמא מטמא את הטהור לקדש במשא תלמוד לומר כי תגע במגע מטמא ואין מטמא במשא.

ב בכל טמא ואפילו טומאת מת. בטומאת אדם או בבהמה טמאה או

CAPUT XIV.

I. RAbi Jehoſua dicit; Si de Paſchate, quod venit in immunditie, comediſſent ſeminiflui, & ſeminifluæ, menſtruatæ, & puerperæ, crederem quod tenerentur? Idcirco dictum eſt; *Omnis mundus comedet carnem; & anima quæ comederit carnem*; Propter illam, quæ mactabatur mundis, tenebantur nomine immundi; propter illam, quæ mactabatur immundis, non tenebantur nomine immundi.

II. R. Elieſer dicit; Si impellerent ſeminiflui, & leproſus, & ingrederentur in atrium, crederem quod tenerentur? Idcirco dictum eſt *Num.* v. 2. *Ut emittant de caſtris omnem leproſum, & omnem ſeminifluum, & omnem immundum anima*; Quando tenentur immundi anima, tenentur pariter ſeminiflui, & leproſi; Quando non tenentur immundi propter mortuum, non tenentur pariter ſeminiflui & leproſi.

III. *Et immunditia ejus ſuper ipſum*. Immunditia corporis, aut crederem immunditiam carnis? Idcirco dictum eſt; *Immunditia ejus; Immunditia ejus Levit.* XXII. 3. A pari; Sicut ibi loquitur de immunditia corporis, & non loquitur de immunditia carnis, ita pariter hoc loco loquitur de immunditia corporis, & non loquitur de immunditia carnis.

IV. Rabi dicit; *& comedet; & immunditia ejus ſuper ipſum*. De immunditia corporis loquitur, at non loquitur de immunditia carnis.

V. Rabi Chjiah dicit. Memorantur ſanctitates numero plurali, & memoratur *immunditia ejus* numero ſingulari; Quomodo ego explicabo; *& immunditia ejus ſuper ipſum*? De immunditia corporis loquitur, at non loquitur de immunditia carnis.

VI. Et alii dicunt; De eo loquitur, a quo immundities ſeparatur.

VII. *Et excindetur anima*. Non cœtus; *Illa*; Non coacta, non errans, non decepta. *De populis ſuis*, & populi ſui in pace.

CAPUT XV.

I. CRederem immundum polluere mundum onere in ſanctitate? Idcirco dictum eſt; *Quæ tetigerit*. Tactu non onere polluit.

II. *Omne immundum*; vel immunditiam mortui. *Immunditiam hominis, aut animalis immundi, aut omnem abomina-*

בכל שקץ טמא אם נאמרו קלות למה נאמרו חמורות שאילו נאמרו קלות ולא נאמרו חמורות הייתי אומר על הקלות יהא חייב על טומאת הגוף. אבל לא על טומאת בשר. ועל החמורות יהיה חייב. על טומאת הגוף ועל טומאת בשר צריך לומר חמורות. אילו נאמרו חמורות ולא נאמרו קלות הייתי אומר החמורות יהיה חייב ועל הקלות יהיה פטור צריך לומר קלות וצריך לומר חמורות.

ג ואכל מבשר זבח שלמים אשר ליהוה וטומאתו עליו ונכרתה מה תלמוד לומר לפי שהוא אומר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים והלא שלמים בכלל כל הקדשים יהיו. יכול אין חייבים כרת משום טומאה אלא על השלמים בלבד מנין לרבות כל הקדשים תלמוד לומר לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אין לי אלא כיוצא בשלמים מה שלמים מיוחדים הנאכלים לשני ימים הנאכלים ליום אחד מנין תלמוד לומר בשר אין לי אלא ששיריו נאכלים עולה שאין שיריה נאכלים מנין תלמוד לומר זבח אין לי אלא זבחים העופות והמנחות שאינן מיני זבחים עד שאתה מרבה לוג שמן של מצורע מנין תלמוד לומר כל איש אשר יקרב מכל זרעכם ל הקדשים.

ד יכול לא יהו חייבים משום טומאה אלא על דבר שחייבים עליו משום פיגול. ודין הוא אם פיגול שהוא בקבועה ובידיעה אחת ולא הותר מכללו אינו נוהג אלא בדבר שיש לו מתירים. טומאה שבשתי ידיעות ובעולה ויורד והותרה מכללה אינו דין שלא תנהוג אלא בדבר שיש לו מתירים. ומנין הקומץ והלבונה והקטרת מנחת נסכים מנחת כהנים ומנחת משיח תלמוד לומר ל הקדשים אשר יקדישו לרבות את כולם.

ה יכול יהו חייבים עליו תלמוד

tionem immundam. Si memorantur leves, cur memorantur graves? Quia si dictæ fuissent leves, & memoratæ non fuissent graves, dicerem, in levibus tenetur immunditia corporis, non autem immunditia carnis; & in gravibus tenetur immunditia corporis, & immunditia carnis; Idcirco exponuntur graves; si memoratæ fuissent graves, & non dictæ fuissent leves, dicerem; in gravibus tenetur, & in levibus absolvitur, idcirco dicendæ erant leves, pariterque dicendæ erant leves.

III. *Et comederet de carne sacrificii pacificorum, quod est Domino; & immunditia ejus super ipsum, & excindetur.* Cur dictum est? Quia dictum est; *Et anima, quæ comederit carnem pacificorum.* Pacifica erant in genere omnium sanctitatum; Crederem, quod non tenerentur excidio propter immunditiem nisi propter pacifica duntaxat? Unde probatur ad includendum omnes sanctitates? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXII. 3. *In generationibus vestris omnis vir, qui accesserit ex omni semine vestro.* Non probo nisi de iis, quæ sunt similia pacificis; Sicut pacifica sunt peculiaria, quæ comeduntur duobus diebus, quæ comeduntur uno die unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Carnem*. Non probo nisi de iis, quorum reliquiæ comedebantur, de iis, quorum reliquiæ non comedebantur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sacrificii*; Non probo nisi de sacrificiis, de volucribus, & muneribus, quæ non sunt species sacrificiorum, donec includatur logus olei leprosi, unde probatur? Ex eo quod dictum est? *Omnis vir, qui accesserit ex omni semine vestro ad sanctitates.*

IV. Crederem, quod non tenerentur propter immunditiem nisi de re, cujus causa tenerentur abominando? Et probari potest argumento. Si abominandum, cui statutum est sacrificium stabile, atque in una notitia, & nunquam permissum fuit ab suo genere, non observatur nisi in re, cui sint permittentia; immundities, in qua sunt duæ notitiæ, & expiatur sacrificio adscendenti, & descendenti, & permissa fuit ab suo genere, non erit æquum, ut observetur in re, cui sint permittentia? Et unde probatur de pugillo, & thure, & suffitu, & munere libaminum, & munere sacerdotum, & munere uncti? Ex eo quod dictum est: *Ad sanctitates, quas sanctificaverint*; Ad includendum omnia.

V. Crederem, quod ejus causa tenerenren-

לומר אשר יקריבו. אמר רבי אליעזר וכי יש נוגע חייב אם כן למה נאמר אשר יקריבו לומר שאין חייבים עליו עד שיוכשר ליקרב . הא כיצד את שיש לו מתירים משיקרבו מתיריו . את שאין לו מתירים משיקדש בכלי.

ו אחר שריבינו דברים שהן כשלמים למה נאמרו שלמים מעתה פרט לדם. רבי ישמעאל אומר מה שלמים מיוחדים שהם ראוים לאכילה. אף כל שראוים לאכילה . יצאו עצים ולבונה וקטרת שאינן ראוים לאכילה.

ז אתה אומר לכך בא הכתוב לחלוק בין הטמאות . או לא בא אלא לחלוק בין קודש לקדשים לומר על קדשים קלים חייבים עליהם לפני זריקת דמים. תלמוד לומר ואכל בשר ואכל זבח ואכל שלמים ונכרתה הנפש ולא הציבור ההוא ולא אנוס ולא מוטעה מעמיה ועמיה בשלום.

פרשה י

א בני ישראל מוזהרים על החלב ואין הגוים מוזהרים על החלב והלא דין הוא ומה אבר מן החי שאין חייבים עליו כרת איסורו נוהג בבני נח כישראל: חלב שהיו חייבים עליו כרת אינו דין שאיסורו נוהג בבני נח תלמוד לומר בבני ישראל.

ב אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות הגרים והמשוחררים תלמוד לומר כי כל אוכל חלב. כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו פרט לבהמה טמאה ולחיה ולעופות.

ג והלא דין הוא ומה אם הדם שאין חייבים עליו משום פיגול נותר וטמא הרי הוא נוהג בבהמה טמאה ובחיה ובעופות . חלב שחייבים עליו משום פיגול ונותר טמא אינו דין שינהוג בבהמה טמאה ובחית ובעופות תלמוד לומר כל חלב שור וכשב ועז לא

rentur? Idcirco dictum est; *Qui accesserit*. Dicit Rabi Eliezer; Quid? Num tangens tenetur? Si ita est; cur dictum est; *Qui obtulerit*? Dicit, quod ejus causa non teneantur, donec sit idoneum, quod offeratur. Quomodo? Si illi sint permittentia, postquam oblata fuerint ejus permittentia, si illi non fuerint permittentia, postquam sanctificatum sit in vase.

VI. Postquam inclusa sunt ea quæ sunt similia pacificis; Cur modo memorantur pacifica? Excludit sanguinem. R. Ismael dicit: Sicut pacifica sunt peculiaria, quæ apta sunt ut comedantur; excluduntur ligna, & thus, & suffitus, quæ non sunt idonea, ut comedantur.

VII. Tu dicis; quod hac de causa veniat textus ad distinguendum inter immundities; aut non veniat nisi ad distinguendum inter sanctitatem & sanctitates; tibi dicendo; quod in sanctitatibus levibus teneantur ante adspersionem sanguinum? Idcirco dictum est. *Et comedet carnem, & comedet sacrificium, & comedet pacifica; & excindetur anima*; Non cœtus; *illa*; Non coacta, & non decepta; *De populis suis*; & populi sui in pace.

SECTIO X.

I. Filii Israel præmonentur de adipe; at gentiles non præmonentur de adipe. Et probari potest argumento. Si membrum animalis viventis, cujus causa non tenentur excidio, interdictum observatur tam a filiis Noachi, quam ab Israelitis; Adipis, cujus causa tenentur excidio, non erit æquum ut interdictum observetur a filiis Noachi? Idcirco dictum est: *Ad filios Israel*.

II. Non probo nisi de filiis Israel, unde probatur ad includendum proselytos, & servos libertate donatos? Ex eo quod dictum est. *Nam omnis comedens adipem. Omnem adipem bovis, & agni, capræ non comedetis*. Excludit bestiam immundam, & feram, & volucres.

III. Et probari potest argumento. Si sanguis, cujus causa non tenentur abominando, residuo, & immundo, observatur in bestia immunda, fera, & volucribus; adeps, cujus causa tenentur abominando, residuo & immundo, non erit æquum, ut observetur in bestia immunda, fera, & volucribus? Idcirco dictum est; *Omnem adipem bovis, & agni*,

תאכלו פרט לבהמה טמאה ולחיה ולעופות.

ד אין לי אלא חלב שור וכשב ועז המיוחדים. מנין לרבות את הכלאים שיכול כל שהיה בכלל עונש לא יהיו בכלל אזהרה כוי ופחות מכזית שאינן בכלל עונש לא יהיו בכלל אזהרה תלמוד לומר כל חלב.

ה וחלב נבלה וחלב טרפה בנבלת בהמה טהורה הכתוב מדבר יכול בנבלת בהמה טמאה במשמע ודין הוא טיהר מכלל חלב טיהר מכלל נבלה מה מצינו שטיהר מכלל נבלה בטמאה. אף לא טיהר מכלל חלב אלא בטמאה. או כלך לדרך זו טיהר מכלל חלב וטיהר מכלל שחוטה מה מצינו שטיהר מכלל שחוטה בטהורה. אף לא טיהר מכלל חלב אלא בטהורה. כשאתה בא. כלך לדרך זו אין כאן אלא בהמה טהורה. וכשאתה כלך לדרך זו אין כאן אלא בהמה טמאה תלמוד לומר טרפה. יצאת בהמה טמאה שאין לה טרפה.

ו המשמע מוציא את בהמה טמאה שאין לה טרפה ומביא חיה טהורה שיש לה טרפה. תלמוד לומר חלב לא תאכלוהו שאסור באכילה טיהרתו. יצא חלב חיה טהורה שמותר באכילה.

ז לא תאכלוהו יכול לא יאכילנו לאחרים תלמוד לומר ואכל. מאכילו אתה לאחרים. או ואכל יכול חלב שמותר בהנאה טהור חלב שור הנסקל ועגלה ערופה שאינו מותר בהנאה לא יהיה טהור תלמוד לומר כל חלב יעשה לכל מלאכה. מה תלמוד לומר לכל מלאכה.

ח רבי יוסי הגלילי אומר יכול במלאכת הקודש יהיה מותר. במלאכת חולין לא יהיה מותר. תלמוד לומר לכל מלאכה. רבי עקיבא אומר יכול למלאכת

agni, & capræ non comedetis; Excludit bestiam immundam, & feram, & volucres.

IV. Non probo nisi de adipe bovis, agni, & capræ, qui sunt peculiares, unde probatur ad includendum heterogenea? Ex eo quod dictum est; *Bovis, & agni, & capræ.* Verba R. Akiba; Et si vis dicere; *de animali;* ad includendum heterogenea; crederem omne, quod includitur in pœna, includi in præmonitione? Cavi, & quantitas olivæ, qui non includuntur in pœna, non includentur in præmonitione? Idcirco dictum est. *Omnem adipem.*

V. *Adeps autem cadaveris, & adeps discerpti.* De cadavere bestiæ mundæ textus loquitur, crederem de cadavere bestiæ immundæ esse intelligendum? Quod probari potest argumento. Purificat a genere adipis, & purificat a genere cadaveris; Quid invenimus, quod purificat a genere cadaveris? cadaver bestiæ immundæ; ita pariter non purificat a genere adipis nisi adipem bestiæ immundæ. Aut hoc modo; Purificat a genere adipis, & purificat a genere bestiæ mactatæ. Quid invenimus quod purificet a genere bestiæ mactatæ? bestiam mundam; ita pariter non purificat a genere adipis, nisi bestiam mundam. Quando hoc modo argumentaris, non probas nisi de animali mundo; quando illo modo argumentaris, non probas nisi de animali immundo. Idcirco dictum est; *Discerpti;* Excluditur animal immundum in quo non est discerptum.

VI. Ex sensu literali excludam animal immundum, in quo non est discerptum; & includam feram mundam, in qua est discerptum. Idcirco dictum est; *Adeps -- -- non comedetis illum.* Adipem, qui esu interdictus est, purificat; Excluditur adeps feræ mundæ, qui esu permissus est.

VII. *Non comedetis illum;* Crederem non posse præbere comedendum aliis? Idcirco dictum est: *Comedendo;* Potes aliis præbere comedendum. Aut dicam; *comedendo;* Crederem adipem, qui esu permissus sit, esse purum; adipem bovis lapidandi, & vitulæ decollandæ, qui est esu interdictus, non esse purum? Idcirco dictum est: *Omnem adipem. Parabitur ad omne opus.* Cur dictum est: *ad omne opus?*

VIII. R. Jose Galilæus dicit; Crederem, in opere sanctuarii fuisse permissum in opere profanorum non fuisse permissum? Idcirco dictum est: *Ad omne opus.* R. Akiba dicit; Crederem in ope-

חולין יהיה טהור במלאכת הקדש לא יהיה טהור תלמוד לומר לכל מלאכה.

ט. כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה ליהוה אין לי אלא חלב תמימים שכשר ליקרב חלב בעלי מומין מנין תלמוד לומר מן הבהמה חלב חולין מנין תלמוד לומר כי כל אוכל חלב. אם כן למה נאמר אשר יקריב אשה ליהוה חלב שכמותו כשר לקרב. אמורתי יצא חלב דפנות שאין כשר לקרב.

י׳ ונכרתה הנפש. ולא ציבור. הנפש להביא את השותה. האוכלת ולא המאכלת. אוכלת כדי אכילת כזית מעמיה ועמיה בשלום.

יא כל דם לא תאכלו יכול אף דם מהלכי שתים דם שרצים ודם ביצים דם חגבים ודם דגים הכל בכלל תלמוד לומר לעוף ולבהמה. מה עוף ובהמה מיוחדים יש בהם טומאה קלה ויש בהם טומאה חמורה יש בהם איסור ויש בהם היתר והם מין בשר. יצא דם מהלכי שתים שאין בו טומאה קלה דם שרצים שאין בו טומאה חמורה. דם ביצים שאין מין בשר דם חגבים ודם דגים שכולו מותר. לעוף ולבהמה מה עוף שאין בו כלאים אף בהמה שאין בה כלאים. תלמוד לומר ולבהמה או מה בהמה שאין בה באם על הבן. אף עוף שאינו באם על הבן תלמוד לומר ולעוף.

פרשה יא

א בני ישראל מניפים ואין הגוים מניפים. וכי איזו מדה מרובה מדת סמיכה מרובה או מדת תנופה מרובה מדת סמיכה מרובה ממדת תנופה שהסמיכה נוהגת בכל החוברים. ותנופה אינה נוהגת בכל החוברים.

opere profanorum fuisse purum, & in opere sanctuarii non fuisse purum? Idcirco dictum est; *Ad omne opus.*

IX. *Nam omnis comedens adipem animantis, ex quo offerunt ignitum Domino.* Non probo nisi de adipe perfectorum, qui legitimus est ut offeratur, de adipe vitiatorum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *De animanti.* De adipe profanorum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Nam omnis comedens adipem*; Si ita est; cur dictum est; *ex quo offerunt ignitum Domino?* Adipem, cujus similis legitimus est, ut offeratur. Dixi; excludatur adeps laterum, qui non est legitimus ut offeratur.

X. *Et excindetur anima*; Non cœtus; *Anima*; ad includendum bibentem; *Comedens*; non quæ præbeat ad comedendum; *Comedens*; ut comedat quanta est oliva; *De populis suis.* Et populi sui in pace.

XI. *Omnem sanguinem non comedetis*; Crederem vel sanguinem bipedum, sanguinem reptilium, sanguinem ovorum, sanguinem locustarum, & sanguinem piscium comprehendi? Idcirco dictum est: *De volucri & jumento*; Sicut volucris & jumentum sunt peculiaria, in quibus est immundities levis, & immundities gravis, & in quibus est interdictum, & permissio, & est species carnis, Excluditur sanguis bipedum, in quibus non est immundities levis, sanguis reptilium, in quibus non est immundities gravis; sanguis ovorum, in quibus non est species carnis, sanguis locustarum, & piscium, in quibus omne permissum est. *De volucri & jumento*; sicut in volucri in quo non sint heterogenea, ita pariter in jumento, in quo non sint heterogenea. Idcirco dictum est; *& jumento*; Sicut jumentum, in quo non sit interdictum; ne capiatur mater cum filio; ita pariter volucris, in quo non sit interdictum; ne capiatur mater cum filio; Idcirco dictum est; *De volucri.*

SECTIO XI.

I. Filii Israel debent ventilare at gentiles non debent ventilare; Et quænam est consuetudo frequentior? Consuetudo impositionum manuum; an consuetudo ventilationis? Consuetudo imponendi manus est frequentior, quam consuetudo ventilationis; quia impositio manus observatur in omnibus societatibus, at ventilatio non observatur in omnibus societatibus; impositio manuum ob-

סמיכה נוהגת בקרבנות היחיד ובקרבנות הציבור . התנופה אינה נוהגת אלא בקרבנות היחיד אם מיעטתים מסמיכה מרובה לא אמעטם מתנופה מועטת. אתה אומר בצד זה נתרבת סמיכה ונתמעטה תנופה או בצד זה נתרבה תנופה ונתמעטה סמיכה . שהתנופה נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים . אם מיעטתים מסמיכה מועטת אמעטם מתנופת מרובה . הא מפני שיש בסמיכה שאין בתנופה. ובתנופה שאין בסמיכה. צריך לומר בני ישראל סומכים ואין הגוים סומכים.

ב בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. אמר רבי אם מצינו שלא חלק הכתוב בין קרבנות גוים לקרבנות נשים לסמיכה לא נחלוק לקרבנות גוים לקרבנות נשים לתנופה . מה לי לא חלק בין קרבנות גוים לקרבנות נשים לסמיכה שאין הסמיכה אלא בבעלים. לא נחלוק בין קרבנות גוים לקרבנות נשים לתנופה התנופה בכהן ומה תלמוד לומר בני ישראל . בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות.

ג ואין לי אלא בני ישראל מנין לרבות הגרים העבדים המשוחררים . תלמוד לומר המקריב. או אינו אומר המקריב אלא זה כהן המקריב כשהוא אומר ידיו תביאנה לרבות ידי בעלים הא כיצד כהן מניח תחת יד בעלים.

ד יכול כל הקרבנות כולן יטענו תנופה . תלמוד לומר זבח יצאו עופות ומנחות שאינן שני זבחים.

ה אוציא עופות ומנחות שאינן זבחים ולא אוציא את הבכור והמעשר והפסח שהם זבחים. תלמוד לומר מזבח ולא כל זבחים.

ו אוציא הבכור הפסח והמעשר שאין טעונים סמיכה ולא אוציא חטאת ואשם שהם טעונים סמיכה תלמוד לומר שלמיו.

observatur in sacrificiis privati, & in sacrificiis cœtus; at ventilatio non observatur nisi in sacrificiis privati. Si illa exclusi ab impositione manuum, quæ est frequentior, non excludam a ventilatione, quæ rarius usurpatur? Tu dicis ex hac parte, quod frequentior sit impositio manuum, quam ventilatio; Aut dicam, quod ex alia parte sit frequentior ventilatio, quam impositio manuum; Quia ventilatio observatur tam in viventibus, quam in mortuis; at impositio manuum non observatur nisi in viventibus; Si illos exclusi ab impositione manuum, quæ est minus frequens, non excludam a ventilatione, quæ est frequentior? Ecce quoniam est impositio manuum, quod non est in ventilatione, & in ventilatione, quod non est in impositione manuum; dicendum erat; Filii Israel imponunt manus; at gentiles non imponunt manus;

II. Filii Israel ventilant, at filiæ Israel non ventilant. Dicit Rabi; si invenimus, quod non distinguat textus inter sacrificia gentilium & sacrificia mulierum in impositione manuum, non distinguet inter sacrificia gentilium & sacrificia mulierum in ventilatione. Quid probat? Si non distinguit inter sacrificia gentilium, & sacrificia mulierum in impositione manuum, ea causa est, quod impositio manuum non fiat nisi a dominis; Non distinguemus inter sacrificia gentilium & sacrificia mulierum in ventilatione, quia ventilatio fieri poterat a sacerdote? Cur igitur dictum est; *Ad filios Israel*. Filii Israel ventilant, at filiæ Israel non ventilant.

III. Non probo nisi de filiis Israel, unde probatur ad includendum proselytos, & servos libertate donatos? Ex eo quod dictum est. *Offerens*; Aut dicam quod *offerens* non sit nisi sacerdos offerens? Quando vero dicit: *Manus ejus adducent*. Ad includendum manus dominorum. Quomodo? Sacerdos manum supponebat manui dominorum.

IV. Crederem omnia sacrificia fuisse ventilanda? Idcirco dictum est: *Sacrificium*; Excluduntur volucres, & munera, quæ non sunt sacrificia.

V. Excludam volucres, & munera quæ non sunt sacrificia, at non excludam primogenitum, & decimum, & Pascha, quæ sunt sacrificia; Idcirco dictum est; *De sacrificio*; Non omnia sacrificia.

VI. Excludam primogenitum, Pascha, & decimum, quibus non erant manus imponendæ, at non excludam sacrificium pro peccato, & sacrificium pro

אוציא חטאת שאין למינה תנופה ולא אוציא אשם שיש למינו תנופה. אוציא את כל אשמות. ולא אוציא את אשם מצורע. ודין הוא ומה אם שלמי יחיד שאין טעונים תנופה חיים. טעונים תנופה שחוטים. אשם מצורע שטעון תנופה חי אינו דין שיטעון תנופה שחוטה תלמוד לומר שלמיו ולא אשם מצורע.

ז או אינו אומר שלמיו אלא לרבות זבחי שלמי ציבור כשהוא אומר מזבחי שלמיכם לרבות זבחי שלמי ציבור שיטענו תנופה שחוטים.

ח והלא דין הוא ומה אם שלמי יחיד שאין טעונים תנופה חיים טעונים תנופה שחוטים. זבחי שלמי ציבור שטעונים תנופה חיים אינו דין שיטענו תנופה שחוטים. אשם מצורע יוכיח שטעון תנופה חי שאין טעון תנופה שחוט.

ט אף אתה אל תתמה לכל זבחי שלמי ציבור שאף על פי שטעונים תנופה חיים לא יטענו תנופה שחוטים. כשהוא אומר מזבחי שלמיכם לרבות זבחי שלמי ציבור שיטענו תנופת שחוטים.

י יכול כל הזבח כולו יטעון תנופה. תלמוד לומר חלב. אין לי אלא חלב מנין לרבות את החזה תלמוד לומר חלב חזה. כשהוא אומר יביא לרבות את האליה. מאשי יהוה לרבות שתי הכליות יביאנו לרבות יותרת הכבד.

יא למדנו שטעונים כולן מנין שיטענו הרמה תלמוד לומר שוק התרומה. שאין תלמוד לומר שיכול אין לי אלא שוק מנין לרבות את כולו תלמוד לומר וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם אלא זה בנין אב כל שטעון תנופה טעון הרמה.

pro delicto, quibus erant manus imponendæ. Idcirco dictnm est: *Pacificorum suorum*. Excludam sacrificium pro peccato, in cujus specie non est ventilatio, at noa excludam sacrificium pro delicto, in cujus specie est ventilatio; Excludam omnia sacrificia pro delicto; at non excludam sacrificium pro delicto leprosi; & probari potest argumento; Si pacifica privati, quæ viva non requirunt ventilationem, mactata requirunt ventilationem, sacrificium pro delicto leprosi, quod vivum requirit ventilationem, non erit æquum ut mactatum ventilationem requirat? Idcirco dictum est; *Pacificorum suorum*. Non sacrificium pro delicto leprosi.

VII. Aut non dictum est: *Pacificorum suorum*; nisi ad includendum sacrificia pacifica cœtus; Quando vero dicit; *De sacrificiis pacificorum vestrorum*. At includendum sacrificia pacifica cœtus, quod essent mactata ventilanda.

VIII. Et probari potest argumento; Si pacifica privati, quæ viva non erant ventilanda, mactata ventilanda erant, sacrificia pacifica cœtus, quæ viva erant ventilanda, non erit æquum, ut mactata essent ventilanda? Sacrificium pro delicto leprosi probet, quod licet vivum esset ventilandum, tamen mactatum non erat ventilandum.

IX. Tu quoque ne mireris de sacrificiis pacificis cœtus, quæ licet viva essent ventilanda, tamen mactata non erant ventilanda. Quando vero dicit. *De sacrificiis pacificorum vestrorum*. Ad includendum sacrificia pacifica cœtus, quod mactata essent ventilanda.

X. Crederem totum sacrificium fuisse ventilandum? Idcirco dictum est; *Adipem*. Non probo nisi de adipe, unde probatur ad includendum pectus? Ex eo quod dictum est; *Adipem cum pectore*; Quando dicit; *Adducet*; Ad includendum caudam. *De ignitis Domini*; Ad includendum duos renes; *Adducet illud*. Ad includendum augumentum jecoris.

XI. Docemur, quod omnia tenerentur; unde probatur, quod tenerentur ad elevationem? Ex eo quod dictum est: *Crus elevationis*. Quod non erat necesse ut diceretur; Crederem non posse includere nisi crus, unde probatur ad includenda omnia? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIX. 27. *Sanctificabisque pectus ventilationis, crus elevationis, quod ventilatum est, & elevatum*. Verum hæc est constitutio principii omnia, quæ fuerunt ventilanda, fuisse elevanda.

פרק יו

א או אינו מביא אלא כיוצא בזה מה זה מיוחד איל קשה בן שתי שנים וטעון לחם אף אין לי אלא איל קשה בן שתי שנים וטעון לחם מנין קשה ואין טעון לחם . רך וטעון לחם רך ואין טעון לחם עד שאתה מרבה בבקר בכשבים ובעזים תלמוד לומר כי תרומה היא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה לרבות את כולן.

ב נטמאו את כולם ונשתייר אחת מהם מנין שיטעון תנופה תלמוד לומר החזה להניף אותם אפילו כוליא אחת תנופה ולא תנופות.

ג לפני יהוה . במזרח . כיצד הוא עושה יביא את החלבים על ידי הבעלים וחזה ושוק למעלה מהם . שתי כליות ויותרת הכבד למעלה מהם . אם יש לחם לחם נותן למעלה מהם . מוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר אשר הונף ואשר הורם תנופה היתה במזרח והגשה במערב התנופות קודמות להגשות.

ד מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים תלמוד לומר והקטיר את החלב המזבחה ואחר כך והיה החזה לאהרן ולבניו.

ה נטמאו אימורים או שאבדו יכול לא יהיו אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק תלמוד לומר יהיה. וכן הוא אומר בבני עלי גם בטרם יקטירון את החלב. כי אם חי. מה נאמר בהם ותהי חטאת הנערים גדולה מאד לפני יהוה כי נאצו האנשים את מנחת יהוה.

ו שוק הימין אין לי אלא שוק שנוהג זרוע. חולין מנין תלמוד לומר תתנו. זרוע מוקדשים מנין תלמוד לומר מזבחי שלמיכם. זהו שאמרנו לרבות זבחי שלמי ציבור שיטעננו תנופה שחוטים.

ז מנין טמא בשעת זריקה. וטהור

CAPUT XVI.

I. Ut non includam nisi huic similia; Sicut hic est peculiaris, aries fortis, biennis; & qui requirit panem, ita pariter non includam nisi arietem fortem, biennem, & qui requirat panem, unde probatur de forti, qui non requirit panem, & de tenero qui requirit panem, de tenero, qui non requirit panem, donec includas boves, agnos, & capras? Ex eo quod dictum est ibid. *Quia elevatio est illud, & elevatio erit a filiis Israel de sacrificiis pacificorum suorum, elevatio eorum eorum Domino*. Ad includendum omnia.

II. Si omnia polluantur, & unum de iis reliquum erat, unde probatur fuisse ventilandum? Ex eo quod dictum est: *Pectus, ad ventilandum illa*; vel unum renerum; *ventilationem*; non ventilationes.

III. *Coram Domino*. In plaga orientali Quomodo faciebat? Imponebat adipes manibus dominorum, quibus superimponebat pectus & crus, super his duos renes, & augumentum jecoris; Si adesset panis, omnibus imponebatur; & deducebat & adducebat, elevabat, & demittebat; Dictum est enim; *Quod ventilatum est, & elevatum est*; ventilatio erat in plaga orientali, & elevatio in occidentali; ventilationes præcedebant elevationes.

VI. Unde probatur, quod Aharon, & filii ejus non acquirerent pectus & crus nisi post adolitionem adipum? Ex eo quod dictum est; *Et offeret adipem super altare*. Et posthæc. *Et erit pectus Aharon & filiis ejus*.

V. Si polluti aut amissi essent adipes, crederem quod Aharon & filii ejus non acquirerent pectus & crus? Idcirco dictum est: *erit*. Et similiter dictum est 1. *Sam.* 11. 15. de filiis Eli. *Etiam antequam adolerent adipem &c. Sed tantum crudam*. Quid dictum est de illis? *Et fuit peccatum juvenum grande coram Domino; quia spreverunt homines munus Domini*.

VI. *Crus dextrum*. Non probo nisi de crure; crus, quod observabatur in profanis, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Dabitis*. De crure ex sanctitatibus unde probatur? Ex eo quod dictum est? *De sacrificiis pacificorum vestrorum*. Quæ diximus, ad includendum sacrificia pacifica cœtus, quod mactata essent ventilanda.

VII. Unde probatur, si fuerit immun-

בשעת הקטר חלבים . שאינו חולק. תלמוד לומר המקריב את דם השלמים ואת חלב מבני אהרן.

ח אבא שאול אומר מנין טהור בשעת זריקת דמים וטמא בשעת הקטר חלבים שאינו חולק בבשר תלמוד לומר המקריב את דם השלמים. ואת החלב מבני אהרן.

ט ואמר רבי שמעון כל מי שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה. אמר רבי שמעון לא זו בלבד אלא יציקות ובלילות ופתיתות והמליחות והתנופות וההגשות וההקטרות והקמיצות והמליקות וההקבלות וההזאות והשקאות סוטות ועריפת עגלה וטהרת מצורע ונשיאות כפים בפנים ובחוץ תלמוד לומר מבני אהרן כל עבודה שהיא מסורה לבני אהרן.

י וכן היה רבי שמעון אומר הרי הוא אומר מי גם בכם ויסגור דלתים אמר יהוה צבאות ומנחה לא ארצה מידכם שני דברים המשמשים את הגוף אין נמנעים לעשותן ואין נוטלים עליהם שכר שאומר אדם לחבירו הדליק לי את הנר הזה ואגף לי את הדלת אחריך אין נמנעים לעשותם ואין נוטלים עליהם שכר לא עשיתם עמי שכר על אחת כמה וכמה שנוטלים עליהם שכר:

פרק יז

א רבי אלעזר בר רבי שמעון אומר בא טבול יום ואמר לכהן תן לי מן המנחה שאוכל אמר לו ומה אם במקום שיפה כחך בחטאתך דחיתיך מחטאת ישראל מקום שהורע כחך במנחתך אינו דין שירחק ממנחת ישראל היום . אמר לו לרחותו מחטאת ישראל שהרי יפה כחך בחטאתי תרחני ממנחת ישראל שהרי הורע בוחי במנחתי. אמר לו כהן המקריב אותה לו תהיה בוא והקרב ואכול.

ב אמר לו אם לאו תן לי מן החטאת שאוכל אמר לו ומה במקום שהורע

mundus tempore adsperſionis , & mundus tempore adolitionis adipum , quod non dividat ? Ex eo quod dictum eſt: *Offerenti ſanguinem pacificorum, & adipem e filiis Abaron.*

VIII. Aba Saul dicit ; & unde probatur , ſi mundus fuerit tempore adſperſionis ſanguinum , & immundus tempore adolitionis adipum , quod non dividat ? Ex eo quod dictum eſt : *Offerenti ſanguinem pacificorum , & adipem e filiis Abaron .*

IX. Et dicit R. Simeon ; Qui non fatetur miniſterium , non habet partem in ſacerdotio. Dicit R. Simeon; Neque hoc duntaxat; Sed etiam unctiones , & commixtiones, & conciſiones in fruſta , & ſalitiones , & ventilationes , & admotiones , & adolitiones , & pugillationes, & ungueſectiones , & acceptiones , & adſperſiones, & potationes mulierum adulterii ſuſpectarum , & decollationes vitulæ, & purificationem leproſi , & elevationes manuum tam intus quam foris unde probantur ? Ex eo quod dictum eſt. *E filiis Abaron ;* Omne miniſterium, quod traditum eſt filiis Aharon.

X. Et ſic R. Simeon dicebat : *Quis eſt in vobis qui claudat oſtia? dicit Dominus exercituum . Et munus non ſuſcipiam de manu veſtra . Malach.* I. 10. Duo ſunt quæ inſerviunt corpori , neque cohibentur , quo minus faciant , pro quibus non recipiunt mercedem ; ſi quis dicat ſocio ſuo ; accende mihi lucernam , & trahe januam poſt te ; non cohibentur , quominus faciat , quamvis nullam accipiant mercedem ; Hæc mihi non feciſtis gratuito ; quanto magis pro illis recipietis mercedem !

CAPUT XVII.

I. Rabi Elieſer bar Rabi Simeonis dicit; Venit lotus diei , & dicit ſacerdoti; Da mihi de munere , de quo comedam . Reſpondit illi ; Si ubi validum erat jus tuum in tuo ſacrificio pro peccato , te expuli a ſacrificio pro peccato Iſraelitæ, ubi infirmum eſt tuum jus in tuo munere , non erit æquum ut te expellam a munere Iſraelitæ hoc die? Reſpondit illi ; Quid ? ſi me potes expellere a ſacrificio pro peccato Iſraelitæ , quia validum eſt tuum jus in meo ſacrificio pro peccato , me expelles a munere Iſraelitæ, quod infimum ſit jus meum in meo munere ? Dixit illi; *Sacerdoti offerenti, ipſi erit.* Veni, & offer, & comede.

II. Dixit illi, ſi minus , da mihi de ſacrificio pro peccato , de quo comedam.

כוחך במנחתך רחיתיך ממנחת ישראל. מקום שיפה כוחך בחטאתך. אינו דין שירחך מחטאת ישראל. אמר לו לרחותיני ממנחת ישראל שהרי הורע כוחי במנחתי תרחיני מחטאת ישראל שהרי יפה כוחי בחטאתי אמר לו הכהן המחטא אותה יאכלנה בא חטאו ואכול.

ג אמר ליה תן לי מחזה ושוק של שלמים אמר ליה וסרה אם במקום שיפה כוחך בקדשי קדשים שכולן שלך רחיתך מהם. מקום שהורע כוחך בקדשים קלים שאין לך בהן אלא חזה ושוק אינו דין שירחך מהם אמר לו ומה אם לדחותיני מקדשי הקדשים שהרי הורע כוחי בהם באכילת נשיי ועבדיי תדחיני מקדשים קלים שהרי יפה כוחי בהם באכילת נשיי ועבדיי אמר לו הכהן הזורק דם השלמים לו יהיה בוא וזרקו ואכול.

ד יצא טבול יום בקוליו וחומריו על ראשו אונן מימינו ומחוסר כיפורים משמאלו.

ה חזה זה חזה התנופה זו תנופת הסל. שוק זה שוק התרומה זו תרומה. תודה לקחתי מאת בני ישראל ראוים היו לישראל וכשנתחייבו ניטלו מהם ונתנו לכהנים. יכול כשם שנתחייבו ניטלו מהם כך אם זכו ונתנו להם תלמוד לומר ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחוק עולם נתונים לכהן מתנה לעולם.

ו יכול אף הקדשים יהו חייבים במתנות ודין הוא ומה אם חולים שאין חייבים במתנות בחזה ושוק וחייבים במתנות קדשים שחייבים בחזה ושוק אינו דין שיהיו חייבים במתנות תלמוד לומר ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו אין לך אלא מה שאמור בענין מאת בני ישראל מרצון כל ישראל.

dam. Dixit illi; si ubi infirmum est jus tuum in tuo munere, te expuli a munere Israelitæ, ubi validum est tuum jus in tuo sacrificio pro peccato, non erit æquum ut te expellam a sacrificio pro peccato Israelitæ? Respondit illi; Minime; si me expulisti a munere Israelitæ, ea de causa est, quod infirmum sit jus meum in meo munere, me expelles a sacrificio pro peccato Israelitæ, cum sit validum jus meum in meo sacrificio pro peccato? Dixit illi. *Sacerdos qui expiat illum, comedet de eo:* Veni, expia & comede.

III. Dixit illi; da mihi de pectore, & crure pacificorum. Respondit illi; si ubi validum erat tuum jus in sanctitatibus sanctitatum, quæ totæ tuæ erant, te ab illis expuli; ubi infirmum est tuum jus in sanctitatibus levibus, in quibus non habes nisi pectus & crus, non erit æquum, ut te ab illis expellam? Respondit illi; Si me expulisti a sanctitatibus sanctitatum, ea de causa est, quod infimum sit jus meum in illis in cibandis meis uxoribus & meis servis, me expelles a sanctitatibus levibus, in quibus validum est meum jus in cibandis meis uxoribus, & servis? Respondit illi. *Sacerdoti spargenti sanguinem pacificorum, ipsi erit.* Veni & sparge, & comede.

IV. Abiit lotus diei cum suis argumentis a minori ad majus in capite, lugens ad ejus dextram, & egens expiationis ad ejus sinistram.

V. *Pectus.* Hoc est pectus ventilationis; *ventilationis;* Hæc est ventilatio canistri. *Crus;* Hoc est crus elevationis; *elevationis.* Hæc est elevatio sacrificii Eucharistici. *Tuli a filiis Israel.* Debebantur filiis Israel; postquam peccarunt, ablata sunt illis, & data sunt sacerdotibus; Crederem, quod sicut ablata sunt illis, quando peccarunt, ita pariter si justificentur, restituantur? Idcirco dictum est. *Et dedi illa Aharon sacerdoti, & filiis ejus in statutum perpetuum;* Data sunt sacerdoti in donum perpetuum.

VI. Crederem vel sanctitates teneri donis? Et est argumentum; Si profana, quæ non tenentur donis pectoris & cruris, tenentur donis, sanctitates, quæ tenentur donis pectoris, & cruris, non erit æquum ut teneantur donis? Idcirco dictum est; *& dedi illa Aharon sacerdoti, & filiis ejus;* Tibi non est aliud, nisi quod exprimitur in subjecto. *E filiis Israel.* Ex beneplacito universi Israelis.

CA.

פרק יח

א זאת משחת אהרן ומשחת בניו אמר רבי שמעון יכול עד שנצטרפה זכות אהרן ובניו כאחת לא זכו בשמן המשחה תלמוד לומר זאת משחת אהרן ומשחת בניו. כדיי אהרן בעצמו וכדיי בניו בעצמם. רבי יהודה אומר יכול יהו אהרן ובניו צריכים לשמן המשחה לעתיד לבא תלמוד לומר זאת משחת אהרן ומשחת בניו. הא מה אני מקיים אלא שני בני יצהר העומדים על אדון כל הארץ זה אהרן ודוד מאישי יהוה מלמד שאף האישים סייעו. ביום הקרב אותם ליהוה מלמד שאף היום מסייע.

ב אשר צוה יהוה להם אמר רבי שמעון מנין היו ישראל מפרישים מתנות כהונה מהר סיני ולא זכו אהרן ובניו עד שזכו בשמן המשחה תלמוד לומר אשר צוה יהוה לתת להם ביום משחו אותם. ומאת בני ישראל מרצון ישראל. חוקת עולם לבית עולמים. לדורותיהם שינהוג הדבר לדורות.

ג זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים מה מילואים נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם בסיני אף כולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם בסיני.

ד אי מה מילואים קרבן ציבור אף אין לי אלא קרבן ציבור קרבן יחיד מנין תלמוד לומר ולאשם. אי מה אשם קרבן יחיד אף אין לי אלא קרבן יחיד. קרבן ציבור מנין תלמוד לומר ולמילואים. כשתמצי לומר לעולה לעולת יחיד ולעולת ציבור למנחה למנחת יחיד ולמנחת ציבור. ולחטאת יחיד ולחטאת

CAPUT XVIII.

I. HÆC *est unctio Aharon, & unctio filiorum ejus*. Dicit R. Simeon; crederem, donec conjungerentur simul merita Aharon, & filiorum ejus, non sint facti digni oleo unctionis? Idcirco dictum est; *Hæc est unctio Aharon, & unctio filiorum ejus*. Sufficiens erat per seipsum, & filii ejus per semetipsos; Crederem quod Aharon & filii ejus opus haberent oleo unctionis in seculo futuro? Idcirco dictum est; *Hæc est unctio Aharon, & filiorum ejus;* Quomodo ego explicabo: *Isti sunt duo filii uncti, qui assistunt Dominatori universæ terræ? Zachar.* IV. 14. Hic est Aharon, & David. *De ignitis Domini;* Docemur, quod etiam ignes opem præstiterint; *In die, quo admovit illos.* Docemur, quod etiam dies faverit.

II. *Quæ præcepit Dominus illis*. Dicit R. Simeon; unde probatur, quod Israelitæ separaverint dona sacerdotio de monte Sinai, neque meruerint illa Aharon & filii ejus, nisi postquam facti sint digni oleo unctionis? Ex eo quod dictum est; *Quæ præcepit Dominus dari ei in die unctionis eorum a filiis Israel;* Ex beneplacito Israelis. *Statuto perpetuo;* Domui seculorum; *In generationibus suis*. Ut res observetur in generationibus.

III. *Hæc est lex holocausto, & muneri, & sacrificio pro peccato, & sacrificio pro delicto, & impletionibus, & sacrificio pacificorum;* Sicut de impletionibus dicta sunt generalia, & particularia in monte Sinai, ita pariter de omnibus dicta sunt generalia, & particularia in Sinai.

IV. Aut dicam; Sicut impletiones sunt sacrificium cœtus, ita pariter non probo nisi de sacrificio cœtus, de sacrificio privati unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& sacrificio pro delicto;* Sicut sacrificium pro delicto est sacrificium privati; ita pariter non probo nisi de sacrificio privati; Sacrificium cœtus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& impletionibus*. Quando invenis, quod dictum est; *Holocausto;* intelligendum est de holocausto privati, & de holocausto cœtus; quando invenis; *muneri;* intelligendum est de munere privati, & de munere cœtus; quando invenis; *sacrificio pro peccato;* intelligendum est de sacrificio pro peccato privati, & de sacrificio pro peccato cœtus. Quando invenis; *sacrificio pacificorum;* intelligendum est de sacrificio pacificorum privati,

ציבור ולזבח השלמים לזבח שלמי יחיד ולזבחי שלמי ציבור.

ה אשר צוה יהוה את משה בהר סיני זה הבכור המעשר והפסח לרבות את כולן שכולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני.

ו אשר צוה יהוה אל משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם זה הבכור והמעשר והפסח. ליהוה לרבות את כולם שכולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני.. אשר צוה יהוה את משה למדנו לכל הקרבנות שאין כשרים אלא ביום. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר הרי הוא אומר ויקח משה חצי הדם וישם באגנות למדנו לעולת סיני שהיא טעונה כלי.

ז ומנין לעולת דורות שטעונה כלי תלמוד לומר עולת תמיד העשויה בהר סיני מקיש עולת הדורות לעולת הר סיני מה עולת הר סיני טעונה כלי אף עולת הדורות תטעון כלי.

ח אין לי אלא עולה מנין לרבות את כולם תלמוד לומר זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח שלמים למדנו לרבות את כולם שטעונים כלי.

ט אשר צוה יהוה למדנו לדיברות מדבר סיני שלא נאמרו אלא ביום. ומנין לדברות הר סיני שלא נאמרו אלא ביום תלמוד לומר אלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר יהוה אל משה בהר סיני. ומנין לדברות אהל מועד שלא נאמרו אלא ביום תלמוד לומר במדבר סיני באהל מועד מקיש דברות אהל מועד לדברות מדבר סיני. מה דברות מדבר סיני ביום אף דברות אהל מועד ביום.

סליק דיבורא

vati, & de sacrificio pacificorum cœtus.

VI. *Quam præcepit Dominus Mosi in monte Sinai*; Hoc est primogenitum; decimum, & Pascha; Ad includenda omnia; quia de omnibus dicta sunt generalia, & particularia in Sinai.

VII. *Quam præcepit Dominus Mosi in monte Sinai in die, quo præcepit filiis Israel offerre sacrificia sua*. Hoc est primogenitum, & decimum, & Pascha. *Domino*; Ad includenda omnia; quia de omnibus dicta sunt generalia, & particularia in Sinai. *Quam præcepit Dominus Mosi*. Docemur, quod omnia sacrificia non sint legitima, nisi interdiu. R. Ismael ben R. Jochanan ben Berocha dicit; Ecce dictum est *Exod.* XXIV. 6. *Accipiensque Mose dimidium sanguinis posuit in pelves*. Docemur, quod holocaustum Sinai requisierit vas.

VIII. Et unde probatur; quod holocaustum generationum requisierit vas? Ex eo quod dictum est. *Num.* XXVIII. 6. *Holocaustum juge est; factum in monte Sinai*. Æquiparat holocaustum generationum holocausto montis Sinai; sicut holocaustum montis Sinai requisivit vas, ita pariter holocaustum generationum requisivit vas.

IX. Non probo nisi de holocausto, unde probatur ad includenda omnia? Ex eo quod dictum est: *Hæc est lex holocausto, & muneri, & sacrificio pro peccato, & sacrificio pro delicto, & sacrificio pacificorum*. Docemur, quod includenda sint omnia, ut vas requirant.

X. *Quam præcepit Dominus*; Docemur allocutiones, ex allocutione montis Sinai, quod non fuerint dictæ nisi interdiu; Et unde probatur allocutiones montis Sinai non fuisse dictas nisi interdiu? Ex eo quod dictum est *Num.* III. 1. *Hæ sunt generationes Aharon, & Mose in die quo locutus est Dominus ad Mosen in monte Sinai*; Et unde probatur, allocutiones in tentorio conventus non fuisse dictas nisi interdiu? Ex eo quod dictum est Ibid. cap. 1. *In deserto Sinai in tentorio conventus*. Æquiparat allocutiones tentorii conventus allocutionibus deserti Sinai; sicut allocutiones deserti Sinai interdiu, ita pariter allocutiones tentorii conventus interdiu.

Finis allocutionis.

פרשה

א וידבר יהוה אל משה קח את אהרן ואת בניו מה תלמוד לומר לפי שהוא אומר ויגף את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן היה במשמע שנתרחק אהרן כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו אתו היה במשמע שנתקרב אהרן מנין שידע משה שנתרחק אהרן שנאמר ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא ולא נאמר בו וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו אתו ידע משה שנתקרב אהרן. מנין שהיה בלבו של אהרן שנתרחק נאמר בסוף הענין קרב אל המזבח . והלא כבר הסדיר משה לפניו כל העבודות אלא שלא יהיה לבו לדבר אחר כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו אתו ידע אהרן שנתקרב.

ב דבר אחר קח את אהרן ואת בניו אתו מה תלמוד לומר והלא בכמה מקומות נאמרו בו במשה לקיחה בבני אדם שנאמר ולקחת את הלוים לי אני יהוה ולקחת אותם אל אהל מועד ויקח משה את האנשים האלה אשר נקבו בשמות . קח לך את יהושע בן נון וכי מפשיל היה משה בני אדם לאחריו אלא אמר לו הקדוש ברוך הוא קחם בדברים שלא יהיה לבם לדבר אחר.

ג את הבגדים אילו בגדים שפקדתיך עליהם שנאמר אלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד וגו׳ . ואת שמן המשחה. זה שמן המשחה שפקדתיך עליו שנאמר ועשית אותו שמן משחת קודש וגו׳ ואת פר החטאת כמה שנאמר והקרבת את הפר לפני יהוה . ואת שני האילים כמה שנאמר ואת האיל האחד תקח ולקחת את האיל השני ואת סל המצות שלא כסדר האמורים להלן אמורים כאן.

ד ואת כל העדה הקהל עשה במעמד כל העדה שיהו נוהגים קדושה בכהונה . ויעש משה את כל אשר

SECTIO

I. **E**T *locutus est Dominus ad Mosen : Tolle Abaron , & filios ejus* . Cur dictum est ? Quia dictum est *Exod.* XXXII. 35. *Plaga itaque percussit Dominus populum , eo quod fecissent vitulus quem fecerat Abarou* ; Intelligitur , quod recessisset Aharon ; Quando dicit ; *Tolle Abaron , & filios ejus cum eo*; intelligitur, quod accessisset Aharon ; unde probatur quoe sciret Mose , quod te recessisset Aharon ? Ex eo quod dictum est *Deut.* IX. 20. *Et contra Abaron iratus est Dominus vebementer , ad excindendum eum ; & oravi etiam pro Abaron tempore illo* . At ibi non dictum est ; *Et exaudivit Dominus me etiam tempore illo* : Quando vero dicit; *Tolle Abaron, & filios ejus cum eo* ; Cognovit Mose , quod accessisset Aharon . Unde probatur , quod ipse Aharon cogitaret in corde suo , quod recessisset ? Ex eo quod dictum in fine subjecti IX. 7. *Accede ad altare*. Atqui jam ordinavit Mose in ejus conspectu omne ministerium ; verum non animum interdebat ad aliud. Quando dicit . *Tolle Abaron , & filios ejus cum eo*; Cognovit Aharon, quod accessisset.

II. Alia expositio. *Tolle Abaron, & filios ejus cum eo* . Cur dictum est? Cum jam memoratur in Mose acceptio sicut in filiis hominum . Dictum est enim; *Et tolles Levitas mibi; ego Dominus ; & tolles illos ad tentorium conventus; & cæpit Mose viros istos , qui nominibus declarati sunt ; Tolle tibi Josue filium Nun*. Quid ? Num Mose appendebat homines dorso suo ? Sed dixit illi Deus S. B. cape illos verbis , ne cor eorum in aliud distrahatur.

III. *Vestes*. Hæ sunt vestes , de quibus tibi præcepi ; Dictum est enim *Exod.* XXVIII. 4. *Hæ autem sunt vestes quas facies , pectorale , & humerale* &c. *Et oleum unctionis*. Hoc est oleum unctionis, de quo tibi præcepi; Dictum est enim Ibid. XXX. 25. *Et facies illud oleum unctionis sanctæ* &c. *Et juvencum sacrificii pro peccato*; sicut dictum est Ibid. XXIX. 10. *Et offeres juvencum coram Domino*. *Et duos arietes*; sicuti dictum est ibid. vers. 15. *Et arietem unum accipies*. *Et accipies arietem secundum* . *Et canistrum azymorum* . Quamvis ibi ex ordine non sint dicta, dicta tamen sunt hoc loco.

IV. *Et omnem cœtum congrega*; Fac congregationem universi cœtus, ut observent sanctitates in sacerdotio . *Et fecit*

צוה יהוה אותו כשם שהסדיר משה עבודת מקדש כך הסדיר עבודת כהונה ולויה בגדי כל אחד ואחד לפי מה שהוא מקריב.

ה ויקח משה את אהרן ואת בניו וירחץ אותם במים באותה שעה שזכו לקידוש ידים ורגלים . באותה שעה זכו בטבילת יום הכפורים.

ו ויתן עליו את הכתונת ויחגר אותו באבנט מלמד שנעשה משה סגן הכהנים לאהרן והוא היה מפשיטו והוא היה מלבישו וכשם שנעשה לו סגן בחייו כך נעשה לו סגן במותו . שנאמר קח את ﭏעזר בנו והפשט את אהרן את בגדיו ומנין שעשה משה כן שנאמר ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו ﭏ הר ההר ויפשט משה אהרן את בגדיו וכי היאך היה משה יכול להפשיט את בגדיו כסידרן והעליונים הן עליונים לעולם והתחתונים הן תחתונים לעולם אילו מעשה ניסים שעשה משה. ועשה לו הקדוש ברוך הוא במיתתו יותר מבחייו והעמידו משה על הסלע והפשיטו בגדי כהונה בגדי שכינה המלובשים תחתיהם וילבש אותם את ﭏעזר בנו וכי היאך היה יכול משה להלביש את ﭏעזר בגדים כסידרן אלא כבוד גדול חלק לו המקום במיתתו יותר מבחייו שלבשו בגדי שכינה תחלה למטה וחזר משה והפשיט אהרן את הבגדים כסידרן והלביש את ﭏעזר בגדים כסידרן.

ז וישם עליו את החשן פרשה זו נלמדה בשעתן ונלמדה לדורות . נילמד לשירות יום ולשירות יום הכיפורים בכל יום משמש בבגדי זהב וביום הכיפורים בבגדי לבן.

ח וישם את המצנפת על ראשו ולא כסדר האמור להלן האמורים כאן להלן הסדיר את הקרבנות כסידרן . וכאן הוא מסדר את הבגדים . להלן הסדיר את הקרבנות תחלה ואחר כך הסדיר את הבגדים וכאן הסדיר את הבגדים תחלה ואחר כך הסדיר את הקרבנות.

ט ויקח משה את שמן המשחה רבי יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה

fecit Mose omnia, *sicut præceperat ei Dominus*. Sicut Mose ordinavit ministerium sanctuarii, ita quoque ordinavit ministerium sacerdotii & ordinis Levitici, vestes singulorum, juxta ordinem, quo admovebat.

V. *Et applicuit Mose Aharon*, *&* *filios ejus*, *& lavit eos aqua*. Ea hora digni facti sunt sanctificatione manuum & pedum. Ea hora digni facti sunt lotione diei expiationum.

VI. *Et posuit super eum tunicam*, *&* *cinxit illum cingulo*. Docemur, quod factus sit Mose Segen sacerdotum Aharoni, & exueret, & indueret; sicut factus est illi Segen in vita, ita pariter factus est illi Segen in morte; Dictum est enim *Num.* XX. 25. *Accipe Eleazarum filium ejus*, *& detrahe Aharoni vestes ejus*. Et unde probatur, quod Aharon ita fecerit? Ex eo quod dictum est ibid. *Fecitque Mose*, *quemadmodum præceperat Dominus*; *& adscenderunt in montem Hor*, *& exuit Aharon vestibus suis*. Quomodo poterat Mose exuere ejus vestes juxta earum ordinem? Superiores semper erant superiores, & inferiores semper erant inferiores; Nisi quod hoc fuit opus miraculorum, quod fecit Mose; & fecit illi Deus S. B. in ejus morte amplius quam in ejus vita. Et statuit illum Mose super petra, & exuit vestibus sacerdotii, & earum vice vestes Divinitatis illum induebant; *Et induit illis Eleazarum filium ejus*. Quomodo poterat Mose induere Eleazarum vestibus juxta earum ordinem? Sed magnum honorem ei impertivit Deus S. B. in morte magis quam in vita; quod a principio interius induerit vestibus Divinitatis; atque iterum Mose exuebat vestes juxta earum ordinem, & induebat Eleazarum vestibus juxta earum ordinem.

VII. *Et posuit pectorale*. Hæc Parascha dicta fuit pro eo tempore, & pro generationibus; Docemur ministerium quotidianum, & ministerium diei expiationum; Quotidie induebat vestes aureas, & in die expiationum vestes albas.

VIII. *Et imposuit illi cidarim super caput ejus*; Quod non dictum est ibi ex ordine, dictum est hoc loco; Ibi ordinata sunt sacrificia juxta eorum ordinem; & hoc loco ordinatæ sunt vestes; Ibi ordinavit sacrificia a principio, & deinde ordinavit vestes; hoc loco ordinavit vestes a principio, & deinde ordinavit sacrificia.

IX. *Accepit Mose oleum unctionis*. Rabi Jehuda dicit; In oleo unctionis, quod

במדבר מעשה ניסים נעשו בו מתחלתו עד סופו שמתחלה לא היה אלא שנים עשר לוג שמן זית הין לסוך בו עצים לא היה מסתפק. עד כמה האור שורף. עד כמה העצים בולעים. עד כמה יורה בולעת. ממנו נמשחו אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים. ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה. ואין מושחים מלך בן מלך ומפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו. ואת יואש מפני מחלקותו של יהויקים. שהיה גדול ממנו שתי שנים. וכולו קיים לעתיד לבא שנאמר שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם.

י ויִמשח את המשכן את כל אשר בו לא כמשחת אהרן ובניו של אחר שמלביש היה מושחם וכן הוא אומר כשמן הטוב על הראש. יכול שמשחם עד שלא הלבישם. תלמוד לומר היורד על פי מדותיו אבל משחת כל הכלים כל כלי וכלי בפני עצמו טעון משיחה שנאמר וימשח את המזבח ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו לקדשם. הא למדנו שכל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו.

יא ויקרב משה את בני אהרן וילבישם כתנות. כשם שנעשה משה סגן לאהרן כך נעשה סגן לבניו כשם שפיקדו על בגדי אהרן כך פיקדו על בגדי בניו שנאמר ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת ואומר ואת בניו תקריב והלבשתם כותנות.

יב ויגש את פר חחטאת מתחלה לא נקרא פר החטאת שנאמר זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לקח פר אחד בן בקר ואילים. כשהוא פורט את מעשיו היה נקרא פר החטאת את הפר ואת עורו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה. אין אנו יודעים אם חטאת אהרן ובניו היה אם חטאת הציבור היה כשהוא אומר קח את אהרן ואת

quod fecit Mose in deserto, quam multa facta sunt miracula a principio ad finem! Quod a principio non fuerunt nisi duodecim logi olei olivæ, sc. Hin; Ad ungenda ligna non satis erant; Quantum combussit ignis! Quantum absorpserunt ligna! Quantum absorpsit ahenum! Ex eo uncti sunt Aharon, & filii ejus integro septiduo impletionum; Ex eo uncti fuerunt summi sacerdotes & reges; Licet summus sacerdos fuerit filius summi sacerdotis, tamen ungendus erat; at non ungebant regem filium regis; Qua de causa unxerunt Salomonem? Propter dissensionem Adoniæ; & Joas propter dissensionem Joakim, quod esset biennio natu major; & omne conservatur in tempus futurum; Dictum est enim *Exod.* XXX. 31. *Oleum unctionis, sanctum erit hoc mihi in generationibus vestris.*

X. *Et unxit tabernaculum, & omne quod erat in illo*; Non juxta unctionem Aharon, & filiorum ejus, quos postquam induerat, ungebat; Et sic dictum est *Psalm.* CXXXIII. 2. *Sicut oleum bonum super caput;* Credo quod ungeret, priusquam indueret? Idcirco dictum est Ibid. *Quod descendit super extremitatem vestium suarum.* Sed in unctione singulorum vasorum, seorsim ungenda erant; Dictum est enim; *Et unxit altare, & omnia vasa ejus, & labrum, & basim ejus ad sanctificandum ea;* Hinc percipis, omnia, & singula vasa fuisse seorsim ungenda.

XI. *Et admovit Mose filios Aharon, & induit eos tunicis.* Sicut factus est Mose Segen Aharoni, ita pariter factus est Segen filiis ejus; sicut jussus fuit de vestibus Aharon, ita pariter jussus fuit de vestibus filiorum ejus. Dictum est enim *Exod.* XXVIII. 2. *Faciesque vestes sanctas Aharon fratri tuo in gloriam & decorem;* & dictum est: *Et filios ejus admovebis, & indues eos tunicis.*

XII. *Adduxit quoque juvencum sacrificii pro peccato;* A principio non fuit vocatus juvencus sacrificii pro peccato; Dictum est enim *Exod.* XXIX. 1. *Et hoc est quod facies eis ad sanctificandum eos, ut sint sacerdotes, tolle juvencum unum filium bovis, & arietes.* Quando definit eorum operationes, appellatur juvencus sacrificii pro peccato: *Juvencum, & pellem ejus, & carnem ejus combussit igne extra castra. Levit.* VIII. 17. Ignoramus utrum fuerit sacrificium pro peccato Aharon, & filiorum ejus, an sacrificium pro peccato cœtus. Quando dicit; *Tolle Aharon, & filios ejus cum eo;* Ecce dictum est fuisse sacrificium

pro

בניו אותו הוי אומר חטאת אהרן ובניו. ולא חטאת ציבור היה.

יג ויסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש פר החטאת וכי אהרן ובניו סומכים על כל הקרבנות לא מפני שהן קרבנותיהם סמכו עליו מקיש קרבנות ציבור לקרבנותיהם מה קרבנותיהם טעונים סמיכה אף קרבנות ציבור טעונים סמיכה מה הוא סומך על קרבנותיו אף הוא סומך על קרבנות ציבור אבל יחיד כל אחד ואחד סומך על קורבנו. שנאמר וסמך ידו על ראש קרבנו.

יד וישחט ויקח משה מן הדם כל שבעת ימי המילואים היה משה משמש בכהונה גדולה הוא היה שוחט הוא היה זורק הוא היה מזה הוא היה מחטא הוא היה יוצק הוא היה מכפר לכך נאמר וישחט ויקח משה. משל למה הדבר דומה לבת מלכים שנישאת כשהיא קטנה ופסקו עם אמה שתהא משמשת עד שעה שתלמוד בתה אף כך אהרן תחלה היה לוי שנאמר הלא אהרן אחיך הלוי כשנבחר להיות כהן גדול אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אתה תשמשני עד שילמוד אהרן היה משה שוחט ואהרן רואה אותו זורק ואהרן רואה אותו מזה ורואה אותו מחטא ורואה אותו יוצק ורואה אותו מכפר ורואה אותו.

טו וישחט ויקח משה את הדם ויקדשהו לכפר עליו כפרה זו איני יודע מהו מנין אתה אומר שלא היה כפרה זו אלא שאמר משה בשעה שהוא אדון העולם להתנדב בדבר המקדש דחקו ישר׳ איש איש והביאו שלא בטובתם. תהא כפרה זו שלא יתנדב אדם גזל למקדש. וכן הוא אומר כי אני יהוה אוהב משפט שונא גזל בעולה.

יז ויקח את כל החלב אשר על הקרב למדנו משתי פרשיות אילו מנהג לדורות מפני שהייתי אומר פרים הנשרפים

pro peccato Aharon, & filiorum ejus; non autem sacrificium pro peccato coetus.

XIII. *Et imposuit Aharon & filiis ejus manus suas super caput juvenci sacrificii pro peccato*. Quid? Num Aharon & filii ejus imponebant manus omnibus sacrificiis? Verum quia sua erant sacrificia, illis manus imposuerunt; Æquiparat sacrificia coetus eorum sacrificiis; sicut eorum sacrificia requirebant impositionem manuum, ita pariter sacrificia coetus requirebant impositionem manuum. Sicut ille imponebat manus suis sacrificiis, ita pariter imponebat manus sacrificiis coetus; sed in sacrificio privati omnes & singuli imponebant manus sacrificio suo. Dictum est enim *Levit*. I. *Et imponet manum suam super caput sacrificii sui*.

XIV. *Et mactavit, & accepit Mose sanguinem*; Integro septiduo impletionum ministravit Mose in summo sacerdotio; ipse mactabat, ipse spargebat, ipse stillabat, ipse expurgabat, ipse effundebat, ipse expiabat; Dictum est enim: *& mactavit & accepit*. Cuinam hoc est simile? Simile filiæ regiæ, quæ parvula nubit, & paciscuntur cum ejus matre, ut ministret, donec ejus filia addiscat. Ita pariter Aharon a principio erat Levita; Dictum est enim *Exod*. IV. 14. *Nonne Aharon fratrem tuum Levitam*? Quando electus est ut esset summus sacerdos, dixit Deus S. B. Mosi; tu mihi ministrabis, donec addiscat Aharon; Mose mactabat, & Aharon ipsum inspiciebat, spargebat, & Aharon ipsum inspiciebat, stillabat, & ipsum inspiciebat, expurgabat, & ipsum inspiciebat, effundebat, & ipsum inspiciebat, expiabat, & ipsum inspiciebat.

XV. *Et mactavit, & accepit Mose sanguinem; & sanctificavit illud ad expiandum super eo*. Hæc expiatio ignoro quænam sit: Hinc tu dicis non fuisse hanc expiationem nisi ea de causa, quam dixit Mose, quando Dominus mundi præcepit oblationem spontaneam pro sanctuario, omnes & singuli Israelitæ coacti fuerunt adducere, & fortasse attulerunt, quod non erat in eorum bonis: sit hæc expiatio pro eo, quod potuerit homo sponte offerre de furto pro sanctuario. Et sic dictum est *Isai*. LXI. 8. *Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto*.

XVI. *Et accepit totum adipem, qui super intestina*. Docemur ex his duobus Paraschis consuetudinem pro generationibus; quia dicere poteram, juvencos com-

ושעירים הנשרפים הואיל ואין נאכלים
יהיו כולם נשרפים ולא יהא מהם למזבח
כלום לכך נאמר ויקח את החלב זאת
היתה תרומתן למזבח ושאר הפר ישרף
שנאמר את הפר את עורו ואת בשרו
שרף באש מחוץ למחנה.

יז ויקרב את איל העולה מיכן למדנו
סמיכה לעולה וישחט ויזרוק משה את
הדם מיכן למדנו זריקה לעולה ואת האיל
נתח לנתחיו . כל המפורש בעולת יחיד
מפורש כאן חוץ מהפשט ויש אומרים אין
נתוח בלא הפשט.

יח. ויקטר משה את הנתחים ואת
הראש ואת הפדר כמה שנאמר להלן ונתח
אותו לנתחיו את ראשו ואת פדרו מיכן
למדנו את הקרב ואת הכרעים ירחץ במים
כמה שנאמר להלן וקרבו וכרעיו ירחץ
במים מיכן למדו ויקטר משה את כל
האיל המזבחה כמה שנאמר להלן והקטיר
הכהן המזבחה מיכן למדו עולה היא לריח
ניחוח אשה הוא ליהוה כמה שנאמר
להלן אשה ריח ניחוח ליהוה אשה הוא
ליהוה מיכן שכולם ניתנים לאישים.

יט ויקרב את האיל השני והלא כבר
נאמר זיוג הכתוב שני אילים והם נגד זה
אם כן למה נאמר ויקרב את האיל השני
שאם פר ואחד מן האילים לא יצא ידי
קידושם . שני אילים ולא הביא פר לא
יצא ידי קידושם . שני אילים ופר ולא
הביא סל המצות לא יצא ידי קידושם.

כ איל המילואים שמושלם על הכל
מלמד שהמילואים שלמים לאהרן ולבניו
ויסמכו את ידיהם על ראש האיל סמכו
ידיהם עליו בשמחה ועשו יום טוב. משל
למי שפרע חובו ועשה יום טוב אף כך
אהרן ובניו כיון שהשלימו עבודת יום
טוב וקידושיו עבודת כלים וקידושיו והביאו
איל וסמכו ידיהם עלו בשמחה ועשו
יום טוב.

כא וישחט ויקח משה מדמו שלשה

comburendos, & hircos comburendos quia non comedebantur, totos fuisse comburendos, neque ex iis ullam partem oblatam fuisse altari; Idcirco dictum est: *& accepit adipem &c.* Hoc erat, quod offerebatur altari; & reliquum juvenci comburebatur. Dictum est enim; *Juvencum, & pellem ejus, & carnem ejus combussit igne extra castra.*

XVII. *Et admovit arietem holocausti*; Hinc docemur fuisse manus imponendas holocausto; *& mactavit, sparsitque Mose sanguinem*; Hinc docemur adspersionem pro holocausto. *Et arietem dissecuit in membra sua*; Quod exprimitur in holocausto privati, hoc loco exprimitur, excepta decorticatione; & alii dicunt; non est dissectio sine decorticatione.

XVIII. *Et adolevit Mose membra, & caput, & adipem*; sicut dictum est *Levitic.* I. *Et dissecabit illud in membra sua, caput ejus, & adipem ejus.* Hinc percepi; *Intestina, & genua lavit aqua.* Sicut dictum est ibid. *Intestina sua & genua sua lavabit aqua.* Hinc percepi. *Et adolevit Mose totum arietem super altare*; sicut dictum est ibid. *Et adolebit sacerdos super altare.* Hinc percepi. *Holocaustum illud in odorem acceptabilem, ignitum illud Domino.* Sicut dictum est ibid. *Ignitum in odorem acceptabilem Domino, ignitum illud.* Hinc docetur, omnia danda fuisse igni.

XIX. *Et admovit arietem secundum.* Atqui jam æquiparavit textus dicendo: *duos arietes*; Alter erat par alteri; si ita est; cur dictum est; *& admovit arietem secundum*; Si adduxerit juvencum, & unum ex arietibus, non sanctificabantur; Si duos arietes, & non adduxerit juvencum, non sanctificabantur; Si duos arietes, & juvencum, & non adduxisset canistrum azymorum, non sanctificabantur.

XX. *Arietem impletionum*; quod in eo fuerint omnia perfecta; Docemur, quod impletiones perfecerint Aharon, & filios ejus; *& imposuerunt manus suas super caput arietis*; Imposuerunt illi manus suas lætantes, & celebrarunt diem festum. Cuinam est simile? simile illi, qui solvit debitum suum, & celebrat diem festum; ita pariter Aharon & filii ejus, postquam perfecerunt ministerium diei festi, & sanctificationes suas, & ministerium vasorum, & eorum sanctificationes, adduxerunt arietem lætantes, & celebrarunt diem festum.

XXI. *Et mactavit, & accepit Mose de*

רמים האמורים בפרשה אין דומים זה לזה הראשון טעון שש מתנות . והשני שתים. והשלישי שלש עשרה. לכך נאמר וישחט ויקח משה מדמו ויתן על תנוך אוזן אהרן הימנית זה גדר האמצעי. ועל בהן ידו הימנית זו פרק האמצעי.

כב ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן הדם על תנוך אזנם הימנית זה גדר האמצעי . ועל בהן ידם הימנית זה פרק האמצעי.

כג ויקח את כל החלב אין לך כל דבר ודבר שאין בו מצוה למקום . פירות יש בהם מצות הרבה תרומה ומעשרות חלה וביכורים הלקט והשכחה והפיאה שערי בתים ושערי מדינות יש בהם מצוה למקום שנאמר וכתבתם על מזוזות בתיך ובשעריך.

כד בגדים יש בהם מצוה למקום שנאמר לא תלבש שעטנז. טלית יש בה מצוה למקום. שנאמר גדילים תעשה לך.

כה בהמה טהורה יש בה מצוה למקום שנאמר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש ליהוה אלהיך.

כו בהמה טמאה יש בה מצוה למקום שנאמר ופטר חמור תפדה בשה. חיה גדילה במדבר והעוף הפורח באויר הזהיר עליהם הכתוב כשיבואו לידך לא יהו מחוסרים מצוה שנאמר איש איש מבית ישראל אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר ושאר בהמה וחיה שלא פרט הכתוב שמם עשאם כלל שלא יהו מחוסרים מצוה שנאמר אך כל חרם אשר יחרים איש ליהוה קדשי מקדש קודשי גבולים יש בהם מעלות על גב מעלות כיצד פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים אמר הכתוב יהי דמם ואימוריהם למזבח.

כז עולה כולה כליל אמר הכתוב יהי עורה מתנה לכהנים שלמים הנאכלים

de sanguine ejus; Tres sanguines in Parascha memorantur; & inter se differebant; Primus requirebat tres adspersiones, & secundus duas, & tertius tredecim; Idcirco dictum est; *& mactavit, & accepit Mose de sanguine ejus; & dedit super cartilaginem auriculæ Aharon dextræ*; Hæc est cartilago, quæ est in medio; *& super pollicem manus suæ dextræ*; Hæc est junctura, aut nodus medius.

XXII. *Et admovit filios Aharon, & dedit Mose de sanguine super cartilaginem auris eorum dextræ*; Hæc est cartilago media; *& super pollicem manus eorum dexteræ*. Hic est nodus medius.

XIII. *Et accepit omnem adipem*; Nihil est in quo non sit præceptum Deo; In fructibus sunt multa præcepta, sc. separatio, decimæ, placenta, & primitiva, spicilegium, & manipulus oblivione relictus, & angulus; In portis domorum, & in portis urbium sunt præcepta Deo. Dictum est enim *Deuter.* VI. 9. *Et scribes illa in superliminaribus domus tuæ, & in portis tuis*.

XXIV. In vestibus sunt præcepta Deo; Dictum est enim *Deut.* XXII. II. *Non indues misturam*. In pallio est præceptum Deo. Dictum est enim ibid. *Fimbrias facies tibi*.

XXV. In animali mundo est præceptum Deo; dictum est enim ibid. XV. 19. *Omne primogenitum quod nascetur in bobus tuis, & in ovibus tuis, masculum sanctificabis Domino Deo tuo*.

XXVI. In animali immundo est præceptum Deo; Dictum est enim *Exod.* XIII. 12. *Et aperturam asini redimes agno*. De fera quæ crescit in deserto, & de volucri, qui volat per aerem præmonet textus, quando veniunt in manum tuam, quod non destituantur præcepto; Dictum est enim *Levit.* XVII. 13. *Quilibet vir de domo Israel, qui venatus fuerit venationem feræ, aut volucris, qui comedatur, effundet sanguinem ejus, & operiat illum pulvere*. Et reliqui animantes & feræ, quorum nomen non definit textus generaliter, non destituuntur præcepto; Dictum est enim *Levit.* XXVII. 28. *Veruntamen omne anathema, quod devovet vir Domino*. In sanctitatibus sanctitatum, & in sanctitatibus terminorum varii sunt gradus. Quomodo? De juvencis comburendis, & de hircis comburendis dicit textus, ut sit eorum sanguis, & adipes altari.

XXVII. Holocaustum totum absumebatur; dicit textus; sit pellis sacerdotibus; Pacifica comedebantur a Dominis; di-

לבעלים אמר הכתוב יהי דמם ואימוריהם למזבח לכך נאמר ויקח את החלב ואת האליה ואת שוק הימין היתה תרומתן למזבח.

כח ויתן את הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו. וכי כל הקרבנות ניתנים לידי הבעלים אלא ללמדך היאך משקים את הסוטה ומטהרים את היולדות ומטהרים את המצורעים.

כט וינף אותם אהרן תנופה לפני יהוה הוא הדין ללמדך תנופות הקרבנות. ויקח משה מעל כפיהם הוא הדין ללמדך היאך כהן נוטל מנחה מעל ידי סוטה ומניפה.

ל מילואים הם לריח ניחוח מלמד שהמילואים קרואים ריח ניחוח והלא דברים קל וחומר מלך בשר ודם קונה לו אוהב ועושה לו יום טוב. מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהעמיד לו כהן על אחת כמה וכמה.

לא ויקח משה את החזה וינפיהו תנופה לפני יהוה מלמד שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה וכן הוא אומר מי גם בכם ויסגר דלתים ולא תאירו מזבחי חנם.

לב מאיל המילואים למשה היה למנה והרי דברים קל וחומר ומה אם מי ששימש בכהונה גדולה שעה אחת נוטל לו חלק בכהונה גדולה המשמש בכהונה לעולם על אחת כמה וכמה.

לג ויקח משה מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה שלשה דמים האמורים בפרשה אין דומים זה לזה הראשון טעון שש מתנות והשני שתים והשלישי שלש עשרה הראשון טעון זריקה ומתן סביב הזאה וחיטוי יציקה וכפרה. והשני שתים זריקה ומתן סביב. והשלישי שלש עשרה טעון שש מתנות כהונות שלש באהרן ושלש בבניו ויש אומרים תשעה שלש באהרן ושש בבניו ויש אומרים חמש עשרה שלש באהרן ושתים עשרה בארבעה בניו שנאמר אלה שמות בני אהרן המשוחים אשר מילא ידם לכהן וטעון זריקה לגבי מזבח.

dicit textus; sit eorum sanguis & adipes altari. Idcirco dictum est; *Et accepit adipem, & caudam, & crus dextrum*. Fuit separatio altari.

XXVII. *Et dedit omnia super manus Aharon, & super manus filiorum ejus*. Quid? Num omnia sacrificia imponebantur manibus dominorum? Sed venit ad te docendum, quomodo potarent mulierem adulterii suspectam, & purificarent puerperas, & purificarent leprosos.

XXIX. *Et ventilavit ea Aharon ventilatione coram Domino*. Eadem ratione ut doceare ventilationes sacrificiorum: *Et accepit Mose de manibus eorum*. Eadem ratione ut doceare, quomodo sacerdos sumeret munus de manu mulieris adulterii suspectæ, & ventilaret.

XXX. *Sacrificium impletionum in odorem acceptabilem*. Docemur, quod impletiones vocarentur odor acceptabilis; Hinc potes argumentari a minori ad majus; Rex terrestris acquirit sibi amicum, & celebrat illi diem festum; Rex omnium regum S. B. qui sibi constituit sacerdotem, quanto magis!

XXXI. *Et accepit Mose pectus, & illud ventilavit ventilatione coram Domino*; Docemur; quod Deus S. B. non tardat mercedem ulli creaturæ; & sic dictum est *Malach.* I. 10. *Quis est in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito?*

XXXII. *De ariete impletionum Mosi fuit in portionem*; Ecce tibi argumentum a minori ad majus; Si qui ministravit in summo sacerdotio una hora, accepit partem in summo sacerdotio; qui in perpetuum in sacerdotio ministrat, quanto magis!

XXXIII. *Et accepit Mose de sanguine, qui erat super altare, & de oleo unctionis*; Tres sanguines memorantur in Paralcha, & inter se sunt differentes; Primus requisivit sex adspersiones, & secundus duas, & tertius tredecim; Primus requirebat sparsionem, & adspersionem in circuitu, stillationem, & expurgationem, effusionem, & expiationem; Secundus duo requirebat, sparsionem, & adspersionem in circuitu. Tertius requirebat sex adspersiones, tres in Aharon, & tres in ejus filiis; Et alii dicunt novem; tres in Aharon, & sex in ejus filiis; & alii dicunt quindecim; tres in Aharon, & duodecim in quatuor ejus filiis; Dictum est enim *Num.* III. 3. *Ista sunt nomina filiorum Aharon oleo unctorum, quorum compleverat manus ad ministrandum*. Et adspergendus erat super altare.

XXXIV.

לה טעון שש הזאות שלש באהרן ושלש בבניו ויש אומרים תשע שלש באהרן ושש בבניו ויש אומרים חמש עשרה שלש באהרן שנים עשרה בבניו. ויז על אהרן ועל בגדיו ועל בגדי בניו הא למדת שלא שלם קידוש אהרן ובניו אלא בהזאת הדם.

לה ויאמר משה אל אהרן ואל בניו בשלו את הבשר פתח אהל מועד כמה שנאמר להלן ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל וכתיב והנותר בבשר ובלחם באש תשרף מלמד שהמילואים מותרים לשריפה.

לו ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים מיכאן אמרו בעשרים ושלשה באדר קרבו מילואים עשרים ושלשה ושבעה הרי שלשים באחד בניסן שלמו מילואים כי שבעת ימים ימלא את ידיכם כל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן כל בוקר ובוקר מקריב קרבנותיו עליו ומפרקו בשמיני העמידו ולא פירקו רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף בשמיני העמידו ופירקו.

לז כאשר עשה ביום הזה צוה יהוה מיכאן אמרו שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גרול מביתו ללשכת פרהדרין. וכשם שמפרישין כהן גדול מביתו כך מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו. ולמה מפרישין שבעה שמא תמצא את אשתו ספק נדה וידחה כל שבעת הימים. צוה יהוה לעשות לכפר עליכם אמר להם כפרה זו תכפר עליכם עד שיחיו המתים.

לח ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת יהוה והרי דברים קל וחומר ומה אם מקיים דברי בשר ודם המקום מקבלו. המקיים דברי המקום על אחת כמה וכמה. ויעש אהרן ובניו ששים ושמחים ששומעים דברים לקבל מפי משה כששומעים מפי הקדוש ברוך הוא לכך נאמר ויעש אהרן ובניו את כל הדברים

XXXIV. Requirebat tres adſperſiones, tres in Aharon, & tres in ejus filiis; & alii dicunt, novem; tres in Aharon, & ſex in ejus filiis; & alii dicunt, quindecim; tres in Aharon, & duodecim in ejus filiis. *Stillavit ſuper Aharon, & ſuper veſtes ejus, & ſuper filios ejus, & ſuper veſtes filiorum ejus.* Ecce doceris, quod non fuerit perfecta ſanctificatio Aharon & filiorum ejus niſi adſperſione ſanguinis.

XXXV. *Et dixit Moſe ad Aharon & filios ejus. Coquite carnem ad oſtium tentorii conventus.* Sicut dictum eſt *Exod.* XXIX. 31. *Et comedet Aharon, & filii ejus carnem arietis, & panem, qui eſt in caniſtro.* Et ſcriptum eſt ibid. *Quod ſi ſuperfuerit de carne, & de pane igne comburetur.* Docemur, quod reſiduum impletionum combureretur.

XXXVI. *Et de oſtio tentorii conventus non egrediemini ſeptem diebus.* Hinc dixerunt; quod die tertia & vigeſima Adar oblatum ſit ſacrificium impletionum; tres & viginti & ſeptem, ecce triginta; In primo Niſan perfectæ ſunt impletiones. *Quia ſeptem diebus implebitur manus veſtra.* Toto ſeptiduo impletionum Moſe ſtatuebat tabernaculum, & omnibus horis matutinis offerebat ejus ſacrificia, & diſſolvebat, in octavo conſtituit, & non diſſolvit; Rabi Joſe bar Rabi Jehuda dicit; etiam in octavo conſtituit, & diſſolvit.

XXXVII. *Sicut fecit die hac, ſic præcepit Dominus.* Hinc dixerunt; ſeptem diebus ante diem expiationum ſeparabant ſummum ſacerdotem a domo ſua in conclave Parhedrin; & ſicut ſeparabant ſummum ſacerdotem de domo ſua, ita pariter ſeparabant ſacerdotem combuſturum vaccam rufam de domo ſua. Et qua de cauſa ſeparabant ſeptem diebus? Quia fieri poterat, ut deprehenderetur ejus uxor dubie menſtruata, & depelleret omnes ſeptem dies. *Præcepit Dominus facere ad expiandum pro vobis.* Donec reſurgant mortui.

XXXVIII. *Et in oſtio tentorii conventus ſedebitis die ac nocte ſeptem diebus, & cuſtodietis cuſtodiam Domini.* Ecce argumentum a minori ad majus. Qui obſervat verba hominum, Deus illum recipit, qui obſervat verba Dei, quanto magis! *Et fecit Aharon, & filii ejus;* lætantes, & gaudentes, quod audierint verba de ore Moſis æque ac audiſſent de ore Dei S. B. Idcirco dictum eſt. *Et fecit Aharon, & filii ejus omnia verba, quæ præcepit Dominus per manum Moſis;* Conveniens erat legatus illi, a quo legabatur, conve-

אשר צוה יהוה ביד משה כדיי השלית לשולחיו כדיי המצוה למי שנצטוה.

פרשת שמיני

א ויהי ביום השמיני קרא זה אחד מן הכתובים צריך לדרוש נאמר כאן ויהי ביום השמיני ונאמר להלן ויהי ביום השלישי אין אנו יודעים אם שלישי לשבת אם שלישי למניין כשהוא אומר כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר הוי אומר שלישי למניין שהוא ששה בחודש. וכאן נאמר ויהי ביום השמיני אין אנו יודעים אם שמיני למניין אם שמיני לחודש כשהוא אומר כי שבעת ימים ימלא את ידכם הוי אומר שמיני למניין ולא שמיני לחודש אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית. ראשון לנשיאים. ראשון לכהונה . ראשון לעבודה . ראשון לירידת האש . ראשון לאכילת קדשים . ראשון לאיסור הבמות . ראשון לראשי חדשים . ראשון לשכון שכינה בישראל . ראשון לברך את ישראל.

ב קרא משה לאהרן ולבניו לפי שכיבדו המקום תחלה לאהרן . אף משה כיבדו בסוף . ומניין שכיבדו תחלה לאהרן שנאמר קרא משה לאהרן ולבניו ואחר כך לזקני ישראל.

ג ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת מלמד שאמר לו משה לאהרן אהרן אחי אף על פי שנתרצה המקום לכפר על עונותיך צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן שלח דורון לפניך עד שלא תיכנס למקדש שמא ישנאך בביאתך למקדש ושמא תאמר אין צריך כפרה לא אני. והלא אף ישראל צריכים כפרה שנאמר ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן . לא אמר להם אתם יש בידכם בתחלה ויש בידכם בסוף. ישי בידכם בתחלה וישחטו שעיר עזים.

niens erat præceptum illi, cui præcipiebatur.

SECTIO, quæ inscribitur: *In die octavo.*

I. **F***Uit autem die octavo*; Hic textus est ex iis, qui exponendus est. Dictum est hic; *Fuit autem die octavo*; Et dictum est illic *Exod.* XIX. 16. *Et fuit in die tertia*. Ignoramus utrum fuerit tertia hebdomadæ, an tertia enumerationis. Quando vero dicit; *Quia die tertia descendet Dominus in conspectu oculorum universi populi super montem Sinai*; *& fuit die tertia, cum esset mane*; Dicenda est fuisse tertia enumerationis, quæ erat sexta mensis. Et hoc loco dictum est; *& fuit in die octavo*; Ignoramus utrum fuerit octavus enumerationis, an octavus mensis; Quando vero dicit; *Quia septem diebus implebitur manus vestra*; Ecce dicendus est octavus enumerationis, non vero octavus mensis. Iste dies insignitus fuit decem coronis; fuit primus operis creationis, primus principum, primus sacerdotii, primus ministerii, primus descensus ignis, primus comestionis sanctitatum, primus interdicti excelsorum, primus Neomeniarum, primus, in quo habitavit Divinitas in Israel, primus benedictionis Israelis.

II. *Vocavit Mose Aharon & filios ejus*. Quia Deus honoravit Aharon in principio, Mose quoque honoravit in fine; Et unde probatur, quod honoraverit in principio Aharon? Ex eo quod dictum est *Exod.* XIX. *Et adscendes tu & Aharon tecum*. Mose quoque honoravit in fine; Dictum est enim. *Vocavit Mose Aharon, & filios ejus*. Et deinde: *Seniores Israel*.

III. *Et dixit ad Aharon*; *Tolle tibi vitulum filium bovis in sacrificium pro peccato*; Docemur, quod Mose dixerit Aharon; Aharon mi frater, quamvis conciliatus sis Deo, quod expiaverit tua peccata, necesse est, ut obseras os Satan; mitte munus præ te, donec ingrediaris in sanctuarium; fortasse te oderit, quando ingredieris in sanctuarium; & fortasse dices, non est necessaria expiatio nisi mihi? Atqui etiam Israelitæ indigent expiatione; Dictum est enim; *& ad filios Israel loqueris, dicendo*; *Tollite hircum ex capris in sacrificium pro peccato*; & quid viderunt Israelitæ ut afferrent plusquam Aharon? Nisi quod illis dixerit; Fuit in manibus vestris in principio, & fuit in fine; Fuit in principio. *Et mactarunt hœdam ca-*

pra-

ויש בירכם בסוף עשו להם עגל מסכה. יבא שעיר עזים ויכפר על מעשה שעיר עזים. יבא עגל ויכפר על מעשה עגל.

ד ושור ואיל לשלמים לפי שנרמית עבירה לשני מינים שנאמר עשו להם עגל מסכה ולהלן הוא אומר וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב. יבוא שור ויכפר על מעשה שור. יבא עגל ויכפר על מעשה עגל. תרעו שנתרצה המקום לכפר על עונותיכם עבירה שאם מיראים ממנה כבר נזבחה לפני המקום שנאמר לזבוח לפני יהוה אמרו ישרﭏ לפני משה וכי היאך מקלסת מדינה את המלך ואינה רואה פני המלך אמר להם על מנת כן כי היום יהוה נראה ﭏיכם.

ה ויקחו את אשר צוה משה בזריזות. ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יהוה קרבו כולם בשמחה ועמדו לפניו. ומשל למלך שכעס על אשתו והוציאה. לאחר ימים נתרצה לו מיד חגרה מתניה קשרה כתיפיה והיתה משמשת אותו יותר מראי. אף כך ישראל כיון שראו שנתרצה המקום לכפר על עונותיהם קרבו כולם בשמחה ועמדו לפניו לכך נאמר ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יהוה.

ו ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה תעשו אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבכם. ותהיו כולם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום כשם שהוא יחידי בעולם כן תהא עבודתכם מיוחדת לפניו שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. מפני מה כי אני יהוה ﭏהיכם הוא ﭏהי האﭏהים ואדוני הארונים עשיתם כן וירא ﭏיכם כבוד יהוה.

ז ויאמר משה ﭏ אהרן זהו שאמר הכתוב משה ואהרן בכהניו ושמוﭏ בקוראי שמו קוראים ﭏ יהוה והוא יענם בעמוד ענן ידבר ﭏיהם כלמר ששלשתן שקולים זה בזה.

ח קרב ﭏ המזבח משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנשא אשה

prarum. *Genes.* XXXVII. 30. Et fuit in fine, quia fecerunt sibi vitulum fusilem. Veniat hircus caprarum, & expiet pro opere hirci caprarum; veniat vitulus & expiet pro opere vituli.

IV. *Bovem quoque & arietem pro pacificis;* Cuinam assimilatum fuit eorum peccatum? duabus speciebus; Dictum est enim *Exod.* XXXII. 8. *Fecerunt sibi vitulum fusilem*. Et dictum est *Psalm.* CVI. 19. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem bovis comedentis herbam*. Veniat bos, & expiet pro opere bovis. Scitote, quod conciliatus sit Deus, ut expiaret peccata vestra; Peccatum, cujus causa timetis, jam mactatum est coram Deo; Dictum est enim; *Ad sacrificandum coram Domino*. Dixerunt Israelitæ coram Mose; quomodo potest laudare provincia regem, si non videat faciem regis? Respondit illis; *Hodie Dominus apparebit vobis*.

V. *Tulerunt itaque quæ præcepit Mose;* Festinanter; *& accesserunt universus cœtus, & steterunt coram Domino;* Omnes lætantes accesserunt, & steterunt coram eo. Simile est regi, qui iratus uxori suæ, ab se illam ejecit; post aliquot dies placatur; illa statim præcingit lumbos suos, sibique colligat humeros, illique plusquam consuevit, ministrat. Ita pariter Israelitæ, postquam viderunt, quod placatus esset Deus, ut expiaret eorum peccata, accesserunt omnes lætantes, & steterunt coram eo; Idcirco dictum est; *& accesserunt universus cœtus, & steterunt coram Domino*.

VI. *Et dixit Mose: Hoc est verbum, quod præcepit Dominus, ut faciatis*. Dixit Mose Israelitis; Ejicite de cordibus vestris malum desiderium; & estote omnes uno timore, & una mente, ut serviatis coram Deo; sicut ille est unicus in mundo, ita pariter ministeria vestra sint peculiaria coram eo: Dictum est enim *Deuter.* X. 15. *Et circumcidetis præputium cordis vestri;* Qua de causa? *Quia ego Dominus Deus vester;* Ipse est Deus Deorum, & Dominus Dominorum. Si ita feceritis. *Apparebit vobis gloria Domini*.

VII. *Et dixit Mose ad Aharon*. Hoc est quod dicit textus: *Mose & Aharon in sacerdotibus ejus, & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus; invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. Psal.* XCIX. 6. Docemur, quod tres omnes sibi mutuo æquipararentur.

VIII. *Accede ad altare*. Cuinam est simile? simile regi terrestri, ducenti uxo-

והיתה מתבישת מלפניו ונכנסה אחותה אצלה אמר לה על מה נכנסת לדבר זה אלא שתשמשי את המלך הניסי דעתיך ובואי ושמשי את המלך. כך אמר משה לאהרן אחי על מה נתבחרת להיות כהן גדול אלא שתשרת לפני הקדוש ברוך הוא הגיס דעתך ובוא ועבוד עבודתך. ויש אומרים היה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתיירא ממנו. הגיס דעתך וקרב אליו לכך נאמר קרב אל המזבח.

ט ויקרב אהרן אל המזבח בזריזות. וישחט את עגל החטאת אשר לו. בקרבנו התחיל תחלה. ויקרב את קרבן העם משנפנה מקרבנותיו. בא לו לקרבן העם תדע שקרבנו מכפר יותר מקרבן העם. שקרבן העם אינו מכפר על הכהנים. וקרבנו מכפר על ידו ועל יד העם שנאמר ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם שנאמר וישחטהו ויחטאהו כראשון. מה הראשון טעון חיטוי אף זה טעון חיטוי. מה הראשון טעון שתי מתנות שהם ארבע אף זה טעון שתי מתנות שהם ארבע. ויקרב את העלה ויעשה כמשפט מה עולה כולה כליל לאישים אף זו כולה כליל לאישים. מה עולה עומד בצד המזבח וזורק. אף זו עומד בצד המזבח וזורק. מה עולה פקעו איברים מעל המזבח מחזירם למערכה. אף זו פקעו איברים מעל המזבח מחזירם למערכה.

י ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה נאמר כאן מילוי ונאמר להלן מילוי מה מילוי האמור להלן מלא קומצו אף מילוי האמור כאן מלא קומצו. ומה מילוי האמור להלן קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה פסול אף מילוי האמור כאן קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה פסול.

uxorem, quæ erubescit, ut ad eum egrediatur, & ingreditur ejus soror prope eam, eique dicit; quare huc ingressu es? nulla alia de causa, quam ut ministres regi; Confide, & ingredere, & ministra regi. Sic dixit Mose ad Aharon; Aharon mi frater; qua de causa electus es, ut sis summus sacerdos? nulla alia ratione, nisi ut ministres coram Deo S. B. confide, & ingredere, & operare ministerium tuum. Et alii dicunt; Aharon videbat altare in similitudinem bovis, & ab eo timebat; & dixit ad illum Mose; mi frater, ne timeas ab eo; confide, & accede ad illud. Idcirco dictum est: *Accede ad altare*.

IX. *Et accessit Aharon ad altare*; festinanter. *Et mactavit vitulum sacrificii pro peccato, qui ejus erat*. A sacrificio suo a principio incepit. *Et obtulit sacrificium populi*; Postquam cessavit ab suis sacrificiis, venit ad sacrificium populi; Scito, quod ejus sacrificium expiaret plusquam sacrificium populi; quia sacrificium populi non expiabat sacerdotes; at ejus sacrificium expiabat pro se & pro populo; Dictum est enim: *Et fac sacrificium tuum pro peccato, & holocaustum tuum, & expia pro te, & pro populo; Fac quoque sacrificium populi, & expia pro eis*. Et dictum est: *& mactavit eum, & purificavit per ipsum, sicut primum*. Sicut primus requirebat expurgationem, ita pariter iste requirebat expurgationem; Sicut primus requirebat duas adspersiones, quæ erant quatuor, ita pariter iste requirebat duas adspersiones, quæ erant quatuor: *Et obtulit holocaustum, & fecit juxta institutum*. Sicut holocaustum requirebat decorticationem, & dissectionem, ita pariter hoc requirebat decorticationem & dissectionem; Sicut holocaustum totum absumebatur igne, ita pariter hoc totum absumebatur igne; Sicut in holocausto stans prope altare adspergebat, ita pariter in hoc stans prope altare adspergebat; Sicut in holocausto, si exsiliissent ejus membra ex altari, restituebantur in struem, ita pariter in hoc, si exsiliissent ejus membra ex altari, restituebantur in struem.

X. *Et obtulit munus, implevitque manum suam ex eo*: Dictum est hic implere, & dictum est in pugilatione implere; sicut ibi designat plenitudinem pugilli sui, ita pariter hoc loco; sicut ibi si pugillet, & adscendat in ejus manum lapillus, aut granum salis aut thuris, profanatur, ita pariter & hoc loco.

XI.

יא ויקטר על המזבח מלבד עולת הבוקר מה זה בא ללמרנו אם ללמד שאם לא מצא מנחה יביא בהמה כבר נאמר ויקרב את העולה. ויעשה כמשפט. אם כן למה נאמר ויקטר על המזבח. מלבד עולת הבוקר. מלמד ששתי מנחות היו שם אחת עם העולה ואחת בפני עצמה.

יב וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם מכאן למדו שלמים לציבור. ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה להגיד גדולתו של אהרן ושל בניו שבשעה קלה למדו שבעה עבודות שחיטה וקבלה זריקה והזאה וחיטוי יציקה וכפרה.

יג ויהי ביום השמיני הוא יום שמיני לקרושת אהרן ובניו. או יכול שמיני בחודש כשהוא אומר ויהי בחודש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן. מלמד שבראש חודש הוקם המשכן. יכול הוקם בראש חודש ושרתה שכינה בשמיני בחודש. תלמוד לומר וביום הקים את המשכן כסה הענן. מלמד שביום הוקם המשכן בו ביום שרת שכינה על מעשה ידי אהרן. שכל מעשה שבעת ימי המילואים היה משה משמש ולא שרת שכינה על ידו. עד שבא אהרן ושימש בבגדי כהונה גדולה ושרתה שכינה על ידיו שנאמר כי היום יהוה נראה אליכם.

יד מה תלמוד לומר ויהי מלמד שהיתה שמחה לפניו במרום כיום שנבראו בו שמים וארץ. במעשה בראשית הוא אומר ויהי ערב ויהי בוקר וכאן הוא אומר ויהי כיון שכילו ישראל את מלאכת המשכן בא משה וברכם. שנאמר וירא את כל המלאכה ויברך אותם משה מה ברכה ברכן אמר להם תשרה השכינה במעשה ידיכם רבי מאיר אומר כך בירכן יהוה אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים והם אמרו לו ויהי

XI. *Et adolevit super altare; præter holocaustum matutinum.* Quid venit hoc ad nos docendum? Si ad docendum, quod si non inveniat munus, afferat animal, jam dictum est; *Et obtulit holocaustum, fecitque juxta institutum.* Si ita est; Cur dictnm est; *Et adolevit super altare, præter holocaustum matutinum?* Docemur, quod ibi adstarent duo munera, alterum cum holocausto, & alterum seorsim.

XII. *Et mactavit bovem, & arietem, sacrificium pacificorum, quod erat populi;* Hinc docemur pacifica cœtus. *Pectusculum vero & crus dextrum ventilavit Aharon ventilatione.* Ad demonstrandum dignitatem Aharon, & filiorum ejus, quod brevi tempore didicerint septem ministeria, mactationem, & acceptionem, & distillationem, & expurgationem, effusionem, & expiationem.

XIII. *Et fuit die octavo;* Hic est dies octavus sanctificationis Aharon & filiorum ejus; aut crederem octavum mensis? Quando vero dicit *Exod.* XLI. 17. *Fuit mense primo, anno secundo uno mensis erectum est tabernaculum.* Docemur, in principio mensis fuisse erectum tabernaculum. Crederem erectum fuisse in principio mensis, & Divinitatem habitasse io octavo mensis? Idcirco dictum est: *Et die, quo erectum est tabernaculum operuit nubes.* Docemur, quod eo die, quo erectum fuit tabernaculum, habitaverit Divinitas propter opera Aharon; quia omnia opera septiduo impletionum Mose ministravit, neque per eum habitavit Divinitas, donec venit Ahron, & ministravit vestibus summi sacerdotii, & per eum habitavit Divinitas; Dictum est enim; *Quia hodie Dominus apparebit vobis.*

XIV. Cur dictum est: *Et fuit?* Docemur quod fuerit lætitia coram eo in cœlo, sicut in die, quo creati sunt coeli & terra; In opere creationis dictum est; *Et fuit vespera, & fuit mane;* & hoc loco dictum est; *& fuit.* Postquam perfecerunt Israelitæ opus tabernaculi, venit Mose, & benedixit illis; Dictum est enim *Exod.* XXXIX. 43. *Viditque Mose universum opus, & benedixit illis Mose.* Qua benedictione benedixit illis? Habitet Divinitas in opere manuum vestrarum. R. Meir dicit; ita benedixit. *Dominus Deus patrum vestrorum addat super vos, sicut estis, mille vicibus.* Et illi responderunt: *Sit jucunditas Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super*

nos,

נועם יהוה אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ועל אותה שעה הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון. בנים המצויינים במלך שלמה במלך שהשלום שלו בעטרה שעטרה לו אמו זה אהל מועד שמצוייר בתכלת ובארגמן ובתולעת שני ובשש. אמו אין אמו אלא ישראל שנאמר ולאומי אלי האזינו.

טו ביום חתונתו ביום ששרתה שכינה בבית וביום שמחת לבו ביום שירדה אש חדשה ממרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים.

יו וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם באותה שעה זכה במתנות כהונה וזכה בנשיאות כפים לו ולדורותיו עד שיחיו המתים.

יח וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים משנפנה מקורבנותיו ירד לו מן המזבח בשמחה.

יח ויבא משה ואהרן אל אהל מועד כיון שראה אהרן שקרבו כל הקורבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה עומד אהרן ומצטער אמר יודע אני שכעס עלי המקום בשבילי לא ירדה שכינה לישראל כך עשה לי משה אחי שנכנסתי ונתביישתי ולא ירדה שכינה לישראל מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל לכך נאמר ויבא משה ואהרן אל אהל מועד.

יט ותצא אש לפני יהוה כיון שראו אש חדשה שירדה משמי מרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים פתחו פיהם ואמרו שירה ועל אותה שעה הוא אומר רננו צדיקים ביהוה לישרים נאוה תהלה.

כ באותה שעה קפצה פורענות על נדב ואביהוא. ויש אומרים מסיני נטלו להם שראו את משה ואת אהרן שהיו מהלכים תחלה הן באין אחריהם וכל ישראל אחריהם אמר לו נדב לאביהוא עוד שני זקנים הללו מתים ואנו ננהוג את הקהל. אמר הקדוש ברוך הוא נראה מי קובר את מי הם קוברים אתכם ויהיו הם מנהיגים את הקהל.

nos, & opera manuum nostrarum dirige. *Psal.* CX. 17. Et de eo tempore dictum est: *Egredimini & videte filiæ Sion. Cantic.* III. 11. Filiæ illustres. *Regem Salomonem*; Regem, cujus est pax; *Cum corona, qua coronavit mater ejus*; Hoc est tentorium conventus, quod efformatum erat hyacintho, purpura, & coccino bis tincto, & bysso: *Mater ejus*; non designat אמו nisi Israel; Dictum est enim *Isai.* LI. 4. *Gens mea audite me*.

XV. *In desponsatione illius*. In die quo habiravit Divinitas in domo. *Et in die lætitiæ cordis ejus*. In die quo descendit ignis novus de coelo, & absumsit super altare holocaustum & adipes.

XVI. *Et elevavit Abaron manus suas ad populum, & benedixit eis*. Illa hora factus est dignus donis sacerdotii, & acquisivit elevationem manuum sibi & ejus generationi usque ad resurrectionem mortuorum.

XVII. *Descenditque a faciendo sacrificium pro peccato, & holocaustum, & pacifica*; Postquam cessavit a suis sacrificiis, descendit ab altari cum lætitia.

XVIII. *Et venit Mose & Abaron ad tentorium conventus*. Postquam vidit Aharon, quod jam oblata essent omnia sacrificia, & omnia opera peracta essent, & non descendisset Divinitas super Israel, stans Aharon angebatur, dixitque; Sciebam, quod mihi indignatus esset Deus, mea causa non descendit Divinitas super Israel; sed hoc mihi fecit Mose frater meus, ut ingressus erubescerem, & nondum descendit Divinitas. Confestim ingressus est Mose cum eo, & petierunt misericordiam & descendit Divinitas super Israel; Idcirco dictum est. *Et venit Mose & Abaron ad tentorium conventus*.

XIX. *Egressusque ignis de conspectu Domini*. Quando viderunt, quod descendisset ignis novus de altitudine coelorum, & absumsisset super altare holocaustum, & adipes, aperuerunt ora sua, & dixerunt canticum; & de eo dictum est *Psalm.* XXXIII. 1. *Exultate justi in Domino, rectos decet collaudatio*.

XX. Eo tempore exsiliit poena super Nadab & Abihu; & alii dicunt; A Sinai sibi meruerunt; Postquam viderunt, quod Moses & Aharon primi incederent, & ipsi illis, & sibi universi Israelitæ succederent, dixit Nadab ad Abihu; quando morientur isti duo senes, & nos regemus congregationem? Dixit Deus S. B. Videbimus, quis sepeliet; Ipsi vos sepelient, & ipsi regent congregationem.

XXI.

כא דבר אחר כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל אמר לו נדב לאביהוא וכי יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש . מיד נטלו אש זרה ונכנסו לבית קודשי הקדשים שנאמר ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהם אש אמר להם הקדוש ברוך הוא אני אכבד אתכם יותר ממה שכבדתם אותי אתם הכנסתם לפני אש טמאה אני אשרוף אתכם באש טהורה.

כב כיצד היתה מיתתן שני חוטים של אש יצאו מבית קודשי הקדשים ונחלקו לארבעה שנים נכנסו בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ונשרף גופם ובגדיהם קיימים שנאמר ותצא אש לפני יהוה היה אהרן עומד ותוהא אומר אוי לי כך עבירה בידי וביד בני שכך הגעתני נכנס משה אצלו והיה מפייסו אמר לו אהרן אחי מסיני נאמר לי עתיד אני לקדש את הבית הזה באדם גדול אני מקדשו הייתי סבור או בי או בך הבית מתקדש. עכשיו נמצאו בניך גדולים ממני וממך שבהם הבית נתקדש . כיון ששמע אהרן כך צדק עליו את הדין שתק שנאמר וידום אהרן ולמודים צדיקים שמצדיקים עליהם את הדין . אברהם צידק עליו את הדין שנאמר ואנכי עפר ואפר יעקב צידק עליו את הדין שנאמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך.

כג דוד צידק עליו את הדין שנאמר הבאישו נמקו חבורותי מפני אולתי.

כד ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם.

כה מיכאן אמרו אין מטמאים למתים שהרי אלעזר ואיתמר כהנים חיו ולא נטמאו להם מי נטמאו להם הלוים.

כו ויקרבום וישאום בכותנותם מלמד שחס המקום עליהם במותתן יותר מבחייהם שאילו נשרפו גופן ואין בגדיהם קיימים

XXI. Alia expositio; Quando viderunt filii Aharon oblata fuisse omnia sacrificia, & perfecta esse omnia opera, & nondum descendisse Divinitatem super Israel, dixit Nadab ad Abihu; Quid? Num est homo, qui possit coquere decocta sine igne? Confestim acceperunt ignem alienum, & ingressi sunt in domum sancti sanctorum. Dictum est enim; *Et acceperunt duo filii Aharon Nadab & Abihu quisque thuribulum suum, & dederunt in ea ignem*. Dixit illis Deus S. B. Ego vos honorabo plusquam vos me honorastis; Vos intulistis coram me ignem immundum, at ego vos comburam igne mundo.

XXII. Quomodo fuit eorum mors? Duo fila ignis egressa de domo sancti sanctorum in quatuor divisa sunt, duo ingressa sunt in alterius narices, totidemque in narices alterius ingressa sunt, & combustum est eorum corpus, & conservatæ sunt eorum vestes; Dictum est enim; *& egressus ignis de conspectu Domini*; Aharon stans obstupuit; & dixit; Væ mihi; Tantum est in me peccatum, tantumque est in meis filiis, ut hoc mihi contigerit. Ingressus Mose ad eum, sedavit illum; dicens, Aharon mi frater; In Sinai dictum est mihi; Sanctificaturus sum hanc domum, viro maximo sanctificaturus sum; Ego putabam aut per me aut per te sanctificatum in domum. Nunc inventi sunt filii tui me, & te majores, quod iis domus sanctificata sit. Quando hoc audivit Aharon, justificavit in se judicium, & tacuit; Dictum est enim: *& siluit Aharon*: Assueti sunt justi justificare in se judicium. Abraham justificavit in se judicium; Dictum est enim *Genes.* XVIII. 27. *Et ego pulvis, & cinis*. Jacob justificavit in se judicium; Dictum est enim ibid. XXXII. 10. *Parvus sum ego præ omnibus beneficiis*.

XXIII. David justificavit in se judicium; Dictum est enim *Psal.* XXXVIII. 6. *Corruptæ & liquefactæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ*.

XXIV. *Et vocavit Mose Mishael, & Elsaphan filios Uzziel, patrui Aharon, & dixit eis; accedite, & exportate fratres vestros*.

XXV. Hinc dixerunt; quod sacerdotes non se polluerent mortuis; quia Eleasar, atque Ithamar erant sacerdotes, & non se polluerunt pro illis; quinam se polluerunt? Levitæ.

XXVI. *Et accedentes exportarunt tunicis suis*; Docemur, quod misertus sit Deus illis mortuis magis, quam viventibus; quia si fuisset corpus combustum,

היו מפורסמים ומבוזים לא נשרף גופן ובגדים קיימים והרי דברים קל וחומר ומה אם אילו שהכעיסו את המקום שנכנסו לפניו שלא ברצונו כך עשה להם קל וחומר לשאר צדיקים.

כז ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר. מכאן אמרו הרוגי בית דין אין מתעסקים עליהם לכל דבר שמא תאמרו אנו הולכים לבתינו ומתאבלים ואוננים ובוכים הלא פיקדנו המקום שלא נצא מבית הקדש שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו מיכאן אמרו כהן גדול שמת לו מת אינו יוצא אחר המטה הם נכסים והוא נגלה. הם נגלים והוא נכסה. ויעשו כדבר משה צידקו עליהם את הדין ושתקו.

כח וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם זה מקרא מסורס זה ראוי לומר אלא וירד מעשות החטאת העולה והשלמים וישא אהרן את ידיו ויברכם שבירידתו נשא את כפיו ובירך את העם. ויברכם אתה אומר בעמידה ושלא בעמידה תלמוד לומר לעמוד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו. מקיש ברכה לשירות. מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה. וכן הוא אומר ויקומו הכהנים והלוים ויברכו את העם וישמעו את קולם ותבוא את תפילתם למעון קרשו השמימה. ברורו של חזקיהו מלך יהודה שהיו עוסקים בתורה מה נאמר בהם ותבוא תפילהם למעון קרשו השמימה ברורות האחרונים שהיו עובדים עבודה זרה מה נאמר בהם ובפרשכם כפיכם.

כט ויברכם זו ברכה סתומה שאין אתה יודע. וחזר הכתוב ופירש להלן יברכך יהוה וישמרך עד וישם לך שלום. ויבוא משה ואהרן אל אהל מועד. למה נכנס משה ואהרן ביחד ללמד אהרן על מעשה הקטורת. או לא נכנס אלא לדבר אחר. הריני דן ירידה טעונה ברכה. וביאה

ſtum, & veſtes non fuiſſent conſervatæ, omnium oculis expoſiti contemti fuiſſent; Verum eorum corpus combuſtum, eſt eorum veſtes conſervatæ ſunt. Ecce argumentum a minori ad majus; Si his, qui ad iram provocarunt Deum, quod ingreſſi ſint in locum interiorem contra ejus voluntatem, ſic fecit, multo magis ceteris juſtis.

XXVII. *Et dixit Moſe ad Aharon, & Elcazar, & Ithamar.* Hinc dixerunt; quod nullo modo ſint ſoliciti in iis, qui occiduntur a Synhedrio. Fortaſſe dicetis. Ibimus in domos noſtras, & mœrebimus, & plangemus, & lugebimus: Atqui Deus nobis præcepit, ne egrediamur de domo ſanctuarii; Dictum eſt enim. *Et de oſtio tentorii conventus ne egrediamini:* Hinc dixerunt; Si ſummo ſacerdoti moriatur mortuus, non egredietur poſt lectum; Illi ſe operiebant, & ipſe ſe diſcooperiebat; Ipſe ſe operiebat, & illi ſe diſcooperiebant. *Et fecerunt juxta verbum Moſe;* Juſtificarunt in ſe judicium, & tacuerunt.

XXVIII. *Et elevavit Aharon manus ſuas ad populum, & benedixit illis.* Hic textus tranſpoſitus eſt; ſed videtur dicendum; & deſcendit a faciendo ſacrificium pro peccato, & holocauſtum, & pacifica, & elevavit manus ſuas, & benedixit illis; quia in ejus deſcenſu elevavit manus ſuas, & benedixit populo. *Et benedixit illis;* Tu dicis tam ſtando, quam non ſtando. Idcirco dictum eſt *Deut.* x. 8. *Ad ſtandum coram Domino, ad miniſtrandum ei, & benedicendum in nomine ejus.* Æquiparat benedictionem miniſterio; ſicut miniſterium ſtando peragendum erat, ita pariter & benedictio. Et ſic dictum eſt 2. *Paral.* xxx. 27. *Surrexerunt autem ſacerdotes, atque Levitæ benedicentes populo, & exaudita eſt vox eorum, & pervenit oratio eorum in habitaculum ſanctum ejus ad cœlum.* In generatione Ezechiæ regis Juda, qui dederunt operam legi, quid dictum eſt? *Et pervenit oratio eorum in habitaculum ſanctum ejus ad cœlum.* Et de generationibus noviſſimis, quæ ſervierunt Idololatriæ, quid dictum eſt? *Et cum extenderitis manus veſtras. Iſai.* I. 15.

XXIX. *Et benedixit illis:* Hæc eſt benedictio inexplicata, quam tu ignoras; Repetit textus, & explicat *Num.* VI. 26. *Et benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te, & ponat tibi pacem. Et venit Moſe, & Aharon in tentorium conventus.* Cur ingreſſus eſt Moſe, & Aharon ſimul? Ad docendum Aharon opus ſuffitus; non eſt ingreſſus, niſi ob aliam

טעונה ברכה. מה יציאה מעין עבודה אף ביאה מעין עבודה. מנין לביאה שהיא טעונה ברכה. ודין הוא ומה אם יציאה שאינה טעונה רחיצה טעונה ברכה. ביאה שטעונה רחיצה אינו דין שטעונה ברכה. או חילוף ומה אם ביאה שאינה טעונה ברכה טעונה רחיצה. יציאה שטעונה ברכה אינו דין שטעון רחיצה. לא אם אמרת בביאה שכן יצא מחול ל הקודש. תאמר ביציאה שכן יוצא מקודש לחול. בטל החילוף. וחזרנו לדין ירידה טעונה ברכה. וביאה טעונה ברכה. מה ירידה מעין עבודה. אף ביאה מעין עבודה. הא למה נכנס משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטרת.

ל ותצא אש מלפני יהוה כיון שראו אש חדשה שירדה מן השמים וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים נפלו על פניהם ושיבחו לשמים. וכן בימי שלמה נפלו על פניהם שנאמר וכל בני ישרא רואים ברדת האש מן השמים וכבוד יהוה על הבית ויכרעו על אפים ארצה על הרצפה וישתחוו להודות ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו. ועל אותה שעה הוא אומר וערבה ליהוה מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות. כימי עולם כימי משה. וכשנים קדמוניות. כשני שלמה. רבי אומר כימי עולם כימי נח וכשנים קדמוניות כשנות הכל שלא היתה עבודה זרה בעולם.

לא ויקחו שני בני אהרן אף הם בשמחתם כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה. ויקחו אין קיחה לא שמחה נדב ואביהוא מה תלמוד לומר בני אהרן שלא חלקו כבוד לאהרן. נדב ואביהוא לא נטלו עצה ממשה. איש מחתתו איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה. ויקריבו לפני יהוה אש זרה אשר לא צוה אותם.

aliam causam. Ecce argumentum. Descensus requisivit benedictionem, & ingressus requisivit benedictionem; sicut exitus fuit species ministerii, ita pariter ingressus species ministerii; unde probatur, quod ingressus requireret benedictionem? Argumento; Si exitus, qui non requirebat lotionem, requirebat benedictionem, ingressus, qui requirebat lotionem, non erit æquum, ut requireret benedictionem? Aut contra. Si ingressus, qui requirebat lotionem, non requirebat benedictionem, exitus qui requirebat benedictionem, non erit æquum ut requirat lotionem? Minime; si dixisti de ingressu; egrediebatur de profano in sanctum, dices de exitu, quod egrederetur de sancto in profanum? Aboletur argumentum in contrarium, & redit ad primum argumentum. Descensus requirebat benedictionem, & ingressus requirebat benedictionem, sicut descensus erat species ministerii, ita pariter ingressus species ministerii. Cur ingressus est Mose cum Aharon? Ad docendum eum opus suffitus.

XXX. *Et egressus ignis de conspectu Domini;* Quando viderunt ignem novum descendisse de cœlo, & absumsisse super altare holocaustum, & adipes, ceciderunt in facies suas, & laudarunt Deum. Et similiter in diebus Salomonis ceciderunt in facies suas; dictum est enim 2. *Paral.* 3. *Sed & omnes filii Israel videbant descendentem ignem de cœlo, & gloriam Domini super domum, & corruerunt proni super terram super pavimentum, & incurvarunt se ad laudandum Dominum, quia in seculum misericordia ejus.* Et de eo tempore dictum est *Malach.* III. 4. *Et suave erit Domino munus Juda, & Hierusalem, sicut dies ab æterno, & sicut anni antiqui. Sicut dies ab æterno*, sicut tempora Mosis; *& sicut anni antiqui;* Sicut tempora Salomonis; Rabi dicit; *Sicut dies ab æterno*, sicut dies Noachi; *& sicut anni antiqui;* sicut anni Abel; in quibus non erat Idololatria in mundo.

XXXI. *Et acceperunt duo filii Aharon.* Ipsi quoque lætantes quando viderunt ignem novum, surrexerunt, ut adderent amorem amori; *& acceperunt;* Acceptio non designat nisi lætitiam. *Nadab & Abibu;* Cur dictum est; *Filii Aharon?* Quia non impartiverunt honorem Aharon; Nadab & Abihu non consuluerunt Mosen; *Quisque cum thuribulo suo.* Quisque seorsim egressi sunt, neque se invicem consuluerunt. *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum;*

רבי ישמעאל אומר יכול אש זרה ממש תלמוד לומר אשר לא צוה אותם הכניסוה בלא עצה. רבי עקיבא אומר לא הכניסוה ﭏ מן הכיריים שנאמר ויקריבו לפני יהוה אש זרה אם כן למה נאמר אשר לא צוה אותם שלא נמלכו במשה רבן רבי ﭏיעזר אומר לא נתחייבו ﭏ על שהורו הלכה בפני משה רבן וכל המודה הלכה בפני רבו חייב מיתה.

לב ומעשה שאירע בתלמיד אחד שהורה בפניו אמר לה לאימה שלום אשתו אינו מוציא שבתו ומת לאחר שבת נכנסו חכמים אצלו אמרו לו רבי נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי ﭏ כך מקובלני מרבותי שכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה.

לג ותצא אש מלפני יהוה מלמד שיצא אש מבית קדשי הקדשים ושרף נשמתם. אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטים של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבעה ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה. ותאכל אותם נשמתם נשרפה ולא בגדיהם שנאמר ויקרבו וישאום בכותנותם בכתונותם בכתנות הנישאים. יכול או בכותנות הנושאים תלמוד לומר ותאכל אותם. אותם ולא בגדיהם. ואומר ולבני אהרן תעשה כתנות כתנות לכהנים ולא כתנות הלוים.

לד וימותו לפני יהוה רבי ﭏיעזר אומר לא מתו אלא בחוץ מקום שהלוים מותרים ליכנס לשם. שנאמר ויקרבו וישאום בכותנותם אם כן למה נאמר וימותו לפני יהוה נגפן מלאך ודחפם לחוץ והוציאם רבי עקיבא אומר לא מתו ﭏ בפנים שנאמר וימותו לפני יהוה אם כן למה נאמר ויקרבו וישאום בכתנותם מלמד שהטילו חכורת של ברזל וגררום והוציאום לחוץ.

לה ויאמר משה הוא אשר דבר יהוה לאמר בקרובי אקדש זה דיבור נאמר

quod non præceperat eis. R. Iſmael dicit; Crederem abſolute fuiſſe ignem alienum? Idcirco dictum eſt; *Quod non præceperat eis;* Sine conſilio intulerunt. R. Akiba dicit; Non intulerunt niſi ex furnulis. Dictum eſt enim; *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum*. Si ita eſt; cur dictum eſt; *Quod non præceperat eis*? Quia non conſuluerunt Moſen ſuum magiſtrum. R. Elieſer dicit; non facti ſunt rei, niſi quod docuerint conſtitutionem coram Moſe ſuo magiſtro; & qui docet conſtitutionem coram magiſtro ſuo, reus eſt mortis.

XXXII. Narratur factum, quod contigit cuidam diſcipulo, qui docuit in ejus conſpectu. Dixit Ima Salum ſuæ uxori; Non complebitur hæc hebdomada, iſte morietur; Poſt hebdomadam, ingreſſi ſunt ad eum ſapientes, eique dixerunt; Rabi eſne tu propheta? Reſpondit illis; non ſum ego propheta, neque filius prophetæ; ſed hoc accepi a præceptoribus meis, quod ſi quis doceat conſtitutionem coram magiſtro ſuo reus ſit mortis.

XXXIII. *Et egreſſus ignis de conſpectu Domini*. Docemur, quod ignis egreſſus ſit de domo ſancti ſanctorum, & combuſſerit eorum animam. Aba Joſe ben Doſthai dicit; Duo fila ignis egreſſa ſunt de domo ſancti ſanctorum, & diviſa ſunt in quatuor, quorum duo in alterius nares, totidemque in nares alterius ingreſſa ſunt: *Et abſumſit illos*: eorum anima combuſta eſt, non eorum veſtes; Dictum eſt enim; *Acceſſerunt, & exportarunt illos cum tunicis*; Tunicis exportatorum; Crederem tunicis exportantium? Idcirco dictum eſt; *& abſumſit illos*. Illos non eorum veſtes. Et dictum eſt; *& filiis Aharon facies tunicas*; tunicas ſacerdotibus, non tunicas Levitis.

XXXIV. *Et mortui ſunt coram Domino*. R. Elieſer dicit; Non mortui ſunt niſi foris in ſpatio, quo Levitis introire licebat; Dictum eſt enim; *& acceſſerunt, & exportarunt illos cum tunicis ſuis*. Si ita eſt, cur dictum eſt; *& mortui ſunt in conſpectu Domini*? Percuſſit eos Angelus, & expulit, & ejecit eos. R. Akiba dicit; non mortui ſunt niſi intus; Dictum eſt enim; *& mortui ſunt coram Domino*. Si ita eſt, cur dictum eſt; *& acceſſerunt, & exportarunt illos cum tunicis ſuis*? Docemur, quod apprehenſa forfice ferrea extraxerint, & eduxerint foris.

XXXV. *Et dixit Moſe; Hoc eſt quod locutus eſt Dominus, dicendo; In propinquis meis ſanctificabor*. Hoc dictum eſt

Moſi

בסיני למשה ולא ידעו עד שבא מעשה לידו. וכיון שבא מעשה לידו. אמר לו משה אהרן אחי לא מתו בניך אלא על קדושת שמו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי כיון שידע אהרן שבניו ידועי המקום שתק וקיבל שכר על שתיקתו. מיכאן אמרו כל המקבל עליו ושותק סימן יפה לו. על ידי דוד הוא אומר דום ליהוה והתחולל לו. ועל ידי שלמה הוא אומר עת לחשות ועת לדבר. עתים לכל. עתים שאדם שותק עתים שאדם מדבר.

לו ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן ממשמע שנאמר ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל. איני יודע שעוזיאל דוד אהרן מה תלמוד לומר דוד אהרן. מקיש מעשה עוזיאל למעשה אהרן. מה אהרן רודף שלום בישראל אף עוזיאל רודף שלום בישראל. ומנין שאהרן רודף שלום בישראל שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל. ובמשה הוא אומר ויבכו בני ישראל את משה ומפני מה בכו את אהרן שלשים כל בית ישראל ומשה לא בכו אלא בני ישראל ולא כל בית ישראל שאהרן לא אמר לאיש ולא לאשה סרחת אבל משה מפני שהוכיחם נאמר בו ויבכו בני ישראל את משה. וכן הכתוב מפורש על ידי אהרן בקבלה. בריתי היתה אתו החיים והשלום שהיה רודף שלום בישראל ואתנם לו מורא ויראני שקיבל עליו כל דברי התורה באימה וברתת ובזיע מה תלמוד לומר מפני שמי נחת הוא. אמרו בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש אהרן נרתע ונפל לאחוריו אמר אוי לי שמעלתי בשמן המשחה. השיבתו רוח הקודש הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד כשמן הטוב על הראש היורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מידותיו כטל חרמון שיורד על הררי ציון

Mosi in Sinai, & non cognovit, priusquam contigit factum; & postquam contigit factum, dixit Mose ad Aharon; Frater mi, non mortui sunt filii tui, nisi propter sanctificationem nominis Dei S. B. Dictum est enim; *Et congregabor ibi filiis Israel, & sanctificabitur mea gloria*. Quando cognovit Aharon suos filios esse amicos Dei, tacuit, & accepit mercedem silentii sui. Hinc dixerunt; qui in se accipit, & tacet, optimum est illi signum; Per David dictum est *Psal.* XXXVII. 7. *Tace Domino, & spera*; Et per Salomonen dictum est *Eccles.* III. 7. *Tempus tacendi, tempus loquendi*. Tempus pro omnibus; tempus, quo homo taceat, & tempus quo homo loquatur.

XXXVI. *Et vocavit Mose Misael, & Elsaphan filios Uzziel patrui Aharon*. Quando textus dicit *Exod.* VI. 18. *& filii Cahath, Amram, & Ishar, & Hebron, & Uzziel*. Ignorabatur Uzziel esse patruum Aharon? Quid igitur dicendum erat; *Patrui Aharon*? Æquiparat factum Uzziel facto Aharon; Sicut Aharon sectabatur pacem in Israel, ita pariter Uzziel sectabatur pacem in Israel; Et unde probatur, quod Aharon esset sectator pacis in Israel? Ex eo quod dictum est *Num.* XX. 29. *Viderunt autem universa congregatio, quod mortuus esset Aharon, & fleverunt Aharon triginta diebus universa domus Israel*. At de Mose dictum est: *& fleverunt filii Israel Mosen*. Qua de causa fleverunt Aharon triginta diebus universa domus Israel, & Mosen non fleverunt nisi filii Israel, non autem universa domus Israel? Quia Aharon non dicebat viro, & mulieri; peccasti; At de Mose, quia eos correxit, dictum est; *& fleverunt filii Israel Mosen*. Et similiter explicatur textus in traditione de Aharon *Malach.* II. 5. *Pactum meum fuit cum eo, vita & pax*. Quia fuit sectator pacis in Israel; *& dedi ei timorem, & timuit me*. Quod in se suscepit omnia verba legis timore, & tremore; Quid dicendum erat; *& a facie nominis mei pavebat*? Dicunt; Quando effudit Mose oleum unctionis super caput Aharon, tremuit, & cecidit retrorsum, dicens; Væ mihi, quod prævaricatus sum in oleo unctionis. Respondit illi Spiritus sanctus: *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum; sicut oleum bonum super caput, quod descendit in barbam barbam Aharon. Quod descendit in oram vestium ejus; sicut ros Hermon, qui descendit super montes Sion Psal.* CXXXIII.

מה הטל הזה אין בו מעילה אף שמן המשחה אין בו מעילה.

לז תורת אמת היתה בפיהו שלא טימא את הטהור. ולא טיהר את הטמא. ועולה לא נמצא בשפתיו. שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי שלא היהר אחר המקום כדרך שלא הירהר אברהם. רבים השיב מעון שהשיב פושעים לתורה ואומר משרים אהבוך.

לח ויאמר משה ﭏ אהרן וﭏ אלעזר וﭏ איתמר בניו רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מתחילין מן הקטן מנין שנאמר ויאמר יהוה ﭏ הנחש כי עשית זאת וגו'. ואיבה אשית בינך ובין האשה וﭏ האשה אמר וגו'. בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חוה ואחר כך נתקלל אדם.

לט ראשיכם אל תפרעו אל תגדילו פרע. יכול ﭏ תפרעו מן הכובע הרי אתה דן נאמר כאן פריעה ונאמר להלן פריעה מה פריעה האמורה להלן גידול שיער אף פריעה האמורה כאן גידול שיער.

מ ובגדיכם לא תפרומו ולא תקרעו בגדיכם ולא תמותו ממשמע לאו אתה שומע הין. ועל כל העדה יקצוף. ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף יהוה מה תלמוד לומר את השרפה. הרי אתה דן. נאמר כאן שרפה ונאמר להלן שרפה. מה שרפה האמורה כאן שרפת נשמה וגוף קיים. אף שרפה האמורה להלן שרפת נשמה וגוף קיים. שרפה האמורה בבת כהן והאמורה באשה ואמה.

מא ומפתח אהל מועד לא תצאו יכול בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל אימתי אינו יוצא ולא יחלל הוי אומר בשעת עבודה. פן תמותו ממשמע לאו אתה שומע הין.

מב כי שמן משחת יהוה עליכם ויעשו כדבר משה קיימו עליהם מצות משה רבן וכן הכתוב משבח ישראל

Sicut in hoc rore non erat prævaricatio, ita pariter in oleo unctionis non erat prævaricatio.

XXXVII. *Lex veritatis fuit in ore ejus*; quia non immundavit mundum neque mundavit immundum. *Et iniquitas non est inventa in labiis ejus.* Quia non interdixit permissum, neque permisit interdictum. *In pace & in æquitate ambulavit mecum*; Quod non judicavit de operibus Dei, sicut Abraham non judicavit: *& multos avertit ab iniquitate*; Quod revocavit rebelles ad legem. Et dictum est *Cantic.* I. 3. *Recti diligunt te.*

XXXVIII. *Et dixit Mose ad Aharon, & Eleasar, & Ithamar filios ejus.* Rabi dicit; In dignitate fit initium a majore, & in castigatione a minore. Unde probatur? Ex eo quod dictum est *Genes.* III. 14. *Tum dixit Dominus ad serpentem: quia fecisti hoc* &c. *Odium ponam inter te, & mulierem, & ad mulierem dixit* &c. In principio maledictus fuit serpens, & deinde maledicta fuit Eva & postremo maledictus fuit Adam.

XXXIX. *Capita vestra nolite discooperire.* Nolite alere comam; Crederem; nolite discooperire mitram? Ecce tibi argumentum; Dictum est hic פריעה, & dictum est in Nazyreo פריעה sicut פריעה eo loco dicta significat alere comam, ita parite & hoc loco.

XL. *Et vestimenta vestra ne scindite*; Nolite scindere vestes; *& non moriemini*; Ab negatione deducis affirmationem; *Neque in totam congregationem irascatur*; *Fratres autem vestri, universa domus Israel plangant combustionem, quam combussit Dominus*: Cur dictum est; *Combustionem*? Ecce tibi argumentum; Memoratur hic combustio, & memoratur in filia sacerdotis fornicante combustio; sicut hic intelligitur combustio animæ & corpus conservatur, ita pariter & hoc loco; Combustio quæ memoratur in filia sacerdotis, memoratur etiam in uxore, & matre.

XLI. *Et de ostio tentorii conventus ne egredimini*; Crederem tam tempore ministerii, quam præter tempus ministerii? Idcirco dictum est *Levit.* XXI. 12. *& de sanctuario non egredietur, & non profanabit*. Quand non egreditur, & non profanat? Dicere debes; tempore ministerii. *Ut non moriamini*. A negatione deducis affirmationem.

XLII. *Quia oleum unctionis Domini est super vos; & fecerunt juxta verbum Mosis*; Observarunt præceptum Mosis sui præceptoris; & sic textus laudat Israe-

בפרשת שילוח טמאים . ויעשו כן בני ישרﭏ וישלחו אותם ﭏ מחוץ למחנה וכן הכתוב משבח את יהושע כאשר צוה יהוה את משה כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע.

סליק דיבורא

פרשה א

א יין ושכר ﭏ תשת. יכול כל שהוא יכול מגיתו. תלמוד לומר שכר לא אמרתי ﭏא כדי לשכר רביעית בן ארבעים. אם כן למה נאמר יין מוזהרים עליו כל שהוא ומוזהרים עליו מגיתו.

ב רבי יהודה אומר יין אל תשת אין לי ﭏא יין מנין לרבות כל המשכרים תלמוד לומר שכר. אם כן למה נאמר יין על היין במיתה ועל שאר כל המשכרים באזהרה. רבי ﭏיעזר אומר יין ﭏ תשת ושכר ﭏ תשתיהו כדי שכרותו הא אם נתן לתוכו מים כל שהוא פטור.

ג אתה ובניך יכול חללים. תלמוד לומר אתך אוציא חללים ולא אוציא את בעלי מומים. תלמוד לומר אתה ובניך מה אתה כשר. אף בניך בשרים. יצאו חללים ובעלי מומים.

ד בבואכם אין לי ﭏא בביאה מנין אף ביציאה תלמוד לומר אתה ובניך. מנין לעשות המזבח באהל מועד תלמוד לומר אתה ובניך. ומנין שאינו חייב ﭏא בשעת עבודה תלמוד לומר אתה ובניך. רבי אומר נאמר כאן בבואכם ונאמר להלן בבואם מה בבואם ﭏ אהל מועד עשה את היציאה בביאה ואת המזבח כאהל מועד ואינו חייב ﭏא בשעת עבודה אף בבואכם ﭏ אהל מועד האמור כאן עשה יציאה כביאה ואת המזבח באהל מועד ולא יהיה חייב ﭏא בשעת עבודה.

ה אהל מועד אין לי ﭏא אהל מועד מנין לרבות שילה ובית עולמים תלמוד

Iſraelitas in Paraſcha dimiſſionis immundorum; *& fecerunt ſic filii Iſrael, & emiſerunt eos extra caſtra*. *Num.* v. 4. Et ſimiliter laudat textus Joſue; *Quemadmodum præcepit Dominus Moſi, ſic præcepit Moſe Joſua, & ſic fecit Joſue*.

Finis allocutionis.

SECTIO I.

I. *Vinum & ſiceram non bibes*. Crederem omne, quod ſit eſt torculari? Idcirco dictum; *ſiceram*; Non dixi, niſi quod poſſit inebriare; ſc. quartarium quadraginta dierum. Si ita eſt; cur dictum eſt; *Vinum?* Ut de eo in quavis quantitate præmoneantur, & de eo, quando emanat de torculari, præmoneantur.

II. Rabi Jehuda dicit; *Vinum non bibes*. Non probo niſi de vino; unde probatur ad includendum omnia inebriantia? Ex eo quod dictum eſt שכר. Si ita eſt, cur dictum eſt; *vinum*? In vino pœna erat mortis, & in ceteris omnibus inebriantibus eſt præmonitio. R. Elieſer dicit; *Vinum non bibes*, ושכר ne bibas, ut inebriare poſſit; Si infundat aquam quantalancunque, liber eſt.

III. *Tu, & filii tui*. Crederem ſpurios? Idcirco dictum eſt; *tecum*; Excludam ſpurios, at non excludam vitiatos? Idcirco dictum eſt; *Tu & filii tui*; ſicut tu legitimus; ita pariter filii tui legitimi; Excluduntur ſpurii & vitiati.

IV. *In ingreſſu veſtro*. Non probo niſi de ingreſſu; unde probatur de exitu? Ex eo quod dictum eſt. *Tu & filii tui*; unde probatur conſiderandum eſſe altare, ſicut tentorium conventus? Ex eo quod dictum eſt. *Tu & filii tui*. Et unde probatur, quod non teneatur niſi tempore miniſterii? Ex eo quod dictum eſt. *Tu & filii tui*. Rabi dicit; dictum eſt; *In ingreſſu veſtro*; & dictum eſt *Exod.* XL. *In eorum ingreſſu in tentorium conventus*; Sicut *in eorum ingreſſu in tentorium conventus* conſideratur exitus ſicut ingreſſus, & altare, ſicut tentorium conventus, & non tenetur niſi tempore miniſterii, ita pariter in ingreſſu veſtro in tentorium conventus, de quo hic dicitur, conſideratur exitus ſicut ingreſſus, & altare ſicut tentorium conventus, & non tenetur niſi tempore miniſterii.

V. *Tentorium conventus*. Non probo niſi de tentorio conventus, unde probatur ad includendum Silo, & domum ſeculo-

לומר חוקת עולם ולא תמותו מכלל לאו אתה שומע הין.

ו יכול יהו ישרﭏ חייבים מיתה על ההוראה תלמוד לומר אתה ובניך ולא תמותו אתה. ובניך במיתה. ואין ישראל חייבים על ההוראה במיתה.

ז יכול ﭏ יהו ישרﭏ חייבים על ההוראה במיתה אבל יהו אהרן ובניו חייבים על ההוראה במיתה. ודין הוא ומה אם ישרﭏ שמוזהרים לבוא ﭏ אהל מועד שתויי יין ולא שתויי יין אין חייבים מיתה על ההוראה. אהרן ובניו שאין מוזהרים לבוא ﭏ אהל מועד לא שתויי יין אינו דין שלא יתחייבו מיתה על ההוראה יצאו ישרﭏ מן הכתוב אהרן ובניו מקל וחומר.

ח חוקת עולם לרבות יציקות ובלילות ותנופות והגשות וקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות והזאות. מנין לשתויי יין שאם עבד עבודה פסולה תלמוד לומר ולהבדיל בין הקודש ובין החול. ומנין למחוסר בגדים ושלא רחץ ידים ורגלים נאמר חוקה חוקה לגזרה שוה.

ט ולהבדיל בין הקודש ובין החול אילו הערכים. בין הטמא ובין הטהור אילו הטמאות והטהרות. ולהורות את בני ישראל אילו ההוראות. את כל החוקים אילו המדרשות. אשר דיבר יהוה אליהם אילו ההלכות. ביד משה זה המקרא. יכול אף התרגום תלמוד לומר ולהורות.

פרק א

א ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו. בניו שקולים בו בכבוד ושקולים בו בדמימה. יכול אף הראשונים שקולים בו בכבוד. תלמוד לומר הנותרים. הנותרים שקולים בו בכבוד ואין הראשונים שקולים בו בכבוד.

ב רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי אלעזר בן עזריה הרי הוא אומר וימת נדב ואביהוא לפני יהוה ובניו לא היו

culorum? Ex eo quod dictum est: *Statutum perpetuum; & non moriemini*. Ex negatione potes deducere affirmationem.

VI. Crederem Israelitas reos fuisse mortis propter doctrinam? Idcirco dictum est. *Tu & filii tui; & non moriemini*; Tu & filii tui rei estis mortis, at non sunt rei mortis Israelitæ ob docendum.

VII. Crederem, quod Israelitæ docendi causa non essent rei mortis, sed Aharon & filii ejus docendi causa rei essent mortis? Et probari potest argumento. Si Israelitæ, qui præmonentur non ingredi sive potaverint, sive non potaverint vinum, ob docendum non sunt rei mortis, Aharon & filii ejus, qui non præmonentur ingredi in tentorium conventus, nisi postquam potaverint vinum, non erit æquum ut docendi causa rei sint mortis? Excluduntur Israelitæ a textu, & Aharon & filii ejus argumento a minori ad majus.

VIII. *Statutum perpetuum*. Ad includendum effusiones, & commixtiones, & ventilationes, & admotiones, & pugillationes, &. adolitiones, & unguesectiones, & acceptiones, & adspersiones? Unde probatur, si potaverint vinum, eorum ministerium fuisse illegitimum? Ex eo quod dictum est. *Ad distinguendum inter sanctum & profanum*. Unde probatur de eo, qui sit vestibus deficiens, & de eo, qui non laverit manus & pedes? Ex eo quod dictum est; *Statutum, statutum*. A pari.

IX. *Et ad distinguendum inter sanctum & profanum*. Istæ sunt æstimationes. *Inter immundum & mundum*; Istæ sunt immundities & mundities. *Et ad docendum filios Israel*. Ista sunt documenta. *Omnia statuta*. Istæ sunt expositiones. *Quæ locutus est Dominus eis*. Istæ sunt constitutiones; *Per manum Mosis*. Hic est textus. Crederem fuisse Targum? Idcirco dictum est: *& ad docendum*.

CAPUT I.

I. ET *dixit Mose ad Aharon, & Eleazar, & Ithamar filios ejus*. Filii ejus sunt illi æquales in gloria, & æquales in silentio. Crederem & priores fuisse illi æquales in gloria? Idcirco dictum est. *Reliquos*. Reliqui sunt illi æquales in gloria, at priores non sunt illi æquales in gloria.

II. Raban Simeon ben Gamaliel dicit nomine Rabi Elieser ben Azaria; Ecce dictum est *Num*. III. 4. *Ecce mortuus est Nadab & Abibu coram Domino*

להם שאילו היה להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר שכל הקודם בנחלה הוא קודם בכבוד. אם כן למה נאמר הנותרים אמר להם לא היה לכם להסתכל באילו שעשו דבר שלא בעצה ונשטפו. רבי אלעזר אומר קרובים היו לשטף. אלא שריחם המקום על אהרן.

ג קחו את המנחה זו מנחת נחשון הנותרת. זו מנחת יום השמיני. מאישי יהוה אין להם אלא אחר מתן אישים.

ד ואכלוה מצות מה תלמוד לומר מפני שהיא מנחת ציבור והיא מנחת מצות שעה ואין כיוצא בה לדורות לכך נאמר ואכלוה מצות.

ה אצל המזבח ולא בהיכל לא על גבי המזבח. אין לי אלא זו בלבד מנין לרבות קודש קדשים. תלמוד לומר קודש קדשים היא ואותה והיא הרי אילו מיעוטי פרט לתודה וללחמה. לאיל נזיר וללחמו. לאיל המילואים וללחמו.

ו ואכלתם אותה במקום קדוש מה תלמוד לומר לפי שאמר אצל המזבח אין לי אלא סמוך למזבח מנין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תלמוד לומר במקום קדוש.

ז כי חקך וחוק בניך הוא חק לבנים ואין חק לבנות. מאישי יהוה אין להם אלא לאחר מתן אישים.

ח כי כן צויתי כאשר צויתי כאשר צוה יהוה כי כן צויתי לומר לכם בשעת אנינות יאכלוה. כאשר צויתי בשעת מעשה כאשר צוה יהוה ולא מעצמי אני אומר לכם.

ט חזה זה חזה התנופה זה תנופת הסל. שוק זה שוק. התרומה. זו תרומת תודה. תאכל במקום טהור. אמר רבי נחמיה וכי הראשונים אינם במקום טהור. אלא זו טהורה שאינה ממין טומאה לטהר

no cum offerrent ignem alienum coram Domino, & filii non fuerunt eis. Si fuissent illis filii, præcessissent Eleazarum, & Ithamar; quia qui præcedit in hæreditate, præcedit in dignitate; si ita est; cur dictum est; *reliquos?* Dixit illis (Mose) Nonne considerare debetis, quod his contigerit, qui inconsulto egerunt, & exterminati sunt? R. Eliezer dicit; Prope erat, ut ipsi quoque exterminarentur, sed propter Aharon misertus est Deus.

III. *Accipite munus.* Hoc erat munus Nachscion. *Reliquum.* Hoc est munus diei octavi. *De ignitis Domini;* Non participabant de eo, priusquam pars data esset igni.

Et comedite illud azymum. Cur dictum est? Quia erat munus cœtus; Et fuit munus azymum eo tantum tempore usitatum; & huic simile non fuit in generationibus; Idcirco dictum est; *& comedite illud azymum.*

V. *Prope altare;* Non in templo, neque super altare; Non probo nisi de hoc tantum, unde probatur ad includendum sanctitates sanctitatum? Ex eo quod dictum est; *Sanctitas sanctitatum illud; & illud;* sunt exclusiones; Excludit sacrificium Eucharisticum, & ejus panem, arietem Nazyræi & ejus panem, arietem impletionum & ejus panem.

VI. *Et comedetis illud in loco sancto.* Cur dictum est? Quia dictum est; *Prope altare.* Unde probatur ad includendum conclavia extructa in profano, & aperta in sanctum? Ex eo quod dictum est; *In loco sancto.*

VII. *Quia statutum est tibi, & statutum filiis tuis.* Statutum filiis, non filiabus. *De ignitis Domini;* Non participabant nisi postquam data pars esset igni.

VIII. *Quoniam sic jussus sum; Quemadmodum jussus sum; sicut præcepit Dominus. Quoniam sic jussus sum.* Ut vobis dicerem, tempore luctus comedendum esse. *Quemadmodum jussus sum;* tempore operis. *Sicut præcepit Dominus;* Non ex meo ingenio locutus sum vobis.

IX. *Pectusculum;* Hoc est pectusculum; *Ventilationis;* Hæc est ventilatio canistri; *Crus;* Hoc est crus; *Separationis;* Hæc est separatio sacrificii Eucharistici. *Comedatur in loco mundo.* Dicit R. Nehemia; Quid? Num priora non fuerunt in loco mundo? Sed hæc mundities hujusmodi est, ut non sit similis immunditiæ; ut sit locus mundus, quo non ingrediatur leprosus; dicen-

מטומאת מצורע לומר שהיו נאכלים בתוך ירושלם.

י אתה ובניך ובנותיך אתה ובניך בחלק ובנותיך במתנות או יכול אתה ובניך ובנותיך בחלק. כשהוא אומר כי חקך וחק בניך הוא. אין חוק לבנות. הא מה אני מקיים אתה ובניך ובנותיך. אתה ובניך בחלק ובנותיך במתנות.

יא נתנו מזבחי שלמי בני ישראל לרבות זבחי שלמי ציבור שיהו שם באותו היום. ושור ואיל לשלמים לזבוח לפני יהוה. שוק התרומה וחזה התנופה על אישי החלבים יביאו מלמד שהחלבים למטה.

פרק ב

א שעיר זו שעיר נחשון. חטאת זה חטאת יום השמיני.

ב דרש דרש משה זה שעיר של ראש חודש. יכול שלשתם נשרפו. תלמוד לומר והנה שורף. אחד נשרף ולא נשרפו שלשתם מה תלמוד לומר דרוש דרש שתי דרישות. אמר להם מפני מה נשרף זה. ומפני מה נאכלו אילו. איני יודע איזה נשרף כשהוא אומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליכם איזה שעיר נושא את עון העדה זה שעיר של ראש חודש שנאמר ושעיר אחד לחטאת לכפר עליכם.

ג ויקצוף על אלעזר ועל איתמר מלמד שנתן פניו כלפי בניו וכעס כנגד אהרן מלמד שאף אהרן היה בקיצפון. הנותרים לא היה פנחס עמהם לאמר השיבוני על דברי.

ד מדוע לא אכלתם את החטאת במקום קדוש וכי חוץ לקודש נאכלה והלא נשרפה שנאמר והנה שורף אם כן למה נאמר מדוע לא אכלתם. אמר להם שמא חוץ לקלעים יצאת מפני שחטאת שיצא חוץ לקלעים פסולה. אין לי אלא זו בלבד מנין לרבות קודשי קדשים תלמוד לומר קודש קדשים. מנין שאכילת קדשים

cendo, quod intra Hieroſolymam comederentur.

X. *Tu & filii tui, & filiæ tuæ*; Tu & filii tui in partitione, & filiæ tuæ in donis; Aut crederem, tu & filii tui, & filiæ tuæ in partitione? Quando vero dicit; *Quia in ſtatutum tibi, & ſtatutum filiis tuis illud*; Non eſt ſtatutum filiabus. Quomodo ego explicabo; *Tu & filii tui, & filiæ tuæ?* Tu & filii tui in partitione, & filiæ tuæ in donis.

XI. *Data ſunt de ſacrificiis pacificorum filiorum Iſrael*. Ad includendum ſacrificia pacifica cœtus, quæ ibi eſſent eo die; *& juvencum, & arietem in pacifica, ut immolentur coram Domino. Crus ſeparationis, & pectuſculum ventilationis ſuper ignitis dipum afferent*; Docemur, quod adipes ſupponerentur.

CAPUT II.

I. HOedum. Hic eſt hœdus Nachſcion. *Sacrificii pro peccato*. Hoc eſt ſacrificium pro peccato diei octavi.

II. *Requirendo requiſivit Moſe*. Hic eſt hœdus novilunii; Crederem tres omnes fuiſſe combuſtos? Idcirco dictum eſt; *& en combuſtus erat*. Unus fuit combuſtus, at tres omnes non fuerunt combuſti; Cur dictum eſt; *Requirendo requiſivit Moſe?* Duas fecit inquiſitiones; Dixit illis; Cur combuſtus eſt iſte, & cur non comeſti ſunt iſti? Ignoro quinam fuerit combuſtus; Quando vero dicit; *Illudque dedit vobis ad portandum delictum congregationis ad expiandum pro vobis*. Quinam eſt hircus qui portat delictum congregationis? Hic eſt hircus Neomeniæ; Dictum eſt enim *Numer.* XXVIII. *Et hircum ſacrificii pro peccato ad expiandum pro vobis*.

III. *Et iratus eſt ſuper Eleazar & Ithamar*. Docemur, quod dederit facies ſuas contra facies filiorum ejus, & iratus eſt contra Aharon; Docemur, quod etiam contra Aharon fuit indignatio: *Reliquos*; non erat Pinchas cum illis; *Dicendo*. Reſpondete meis verbis.

IV. *Quare non comediſtis ſacrificium pro peccato in loco ſancto?* Quid? unum extra locum ſanctum comeſtum fuit? Atqui combuſtum fuit; Dictum eſt enim: *& en combuſtus erat*. Si ita eſt, cur dictum eſt; *Quare non comediſtis?* Dixit illis; Fortaſſe extra vela elatum fuit? Quia ſacrificium pro peccato, quod efferatur extra vela, eſt illegitimum. Non probo niſi de hoc duntaxat, unde probatur ad includendum ſanctitates ſanctitatum? Ex eo quod

כפרה לישרﭏ תלמוד לומר ואותה נתן לכם לשארת ארת עון הערה לכפר עליכם לפני יהוה הא כיצד כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

ה הן לא הובא ארת דמרת אל הקודש פנימה אמר להם שמא נכנס מרמה לפנים. מפני שחטארת שנכנס מרמה לפנים פסולה. רבי יוסי הגלילי אומר מיכאן לחטארת שנכנס דמה לפניי ולפנים שהיא פסולה ואין חטאת פסולה עד שיכנס רמה לפנים.

ו אין לי ﭏ לפניי ולפנים. מנין אף בהיכל תלמוד לומר ﭏ הקודש. תאכלו קרוש. מלמד שאכילתה בפנים. מנין שאף שריפתה בפנים תלמוד לומר אכל תאכלו אותה בקודש. יכול אף אם ניטמארת בחוץ תהא שריפתה בפנים תלמוד לומר אותה מה זו מיוחדרת טומאתה בפנים שריפתה בפנים יצאת זו שנטמארת בחוץ שלא תהא שריפתה ﭏ בחוץ.

ז וידבר אהרן ﭏ משה אין דיבור ﭏ לשון עז וכן הוא אומר וידבר העם בﭏהים ובמשה.

ח הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני יהוה. רבי נחמיה אומר מפני אנינורת נשרף לכך נאמר ﭏה.

ט ומה תלמוד לומר כﭏה שיכול אין לי אסור באנינה ﭏ בנים. מנין כל האמור בפרשה מוסיף עליהם אחיו ואחותו מאמו ואחותו נשואה. לכך נאמר ﭏה כﭏה. רבי יעקב אומר יכול יהיו הלוים אסורים באנינה בשיר. תלמוד לומר אותי אני אסור באנינה ואין הלוים אסורים באנינה לשיר.

י רבי יהודה ורבי שמעון אומרים וכי מפני אנינורת נשרפה והלא לא נשרף ﭏ מפני טומאה שאילו מפני אנינורת נשרף היה להם לשלשתם לישרף. דבר

quod dictum est; *Sanctitas sanctitatum*. Unde probatur quod comestio sanctitatum expiaret Israel? Ex eo quod dictum est. *Illudque dedit vobis ad portandum delictum congregationis, ad expiandum pro vobis coram Domino*. Quomodo? Sacerdotes comedebant, & domini expiabantur.

V. *Ecce nequaquam illatus est sanguis ejus in sanctuarium interius*. Dixit illis; Fortasse illatus est ejus sanguis in locum interiorem? Quia sacrificium pro peccato, cujus sanguis in locum interiorem inferatur, est illegitimum. Rabi Jose Galilæus dicit; Hinc probatur, sacrificium pro peccato, cujus sanguis in adytum esset illatus, fuisse illegitimum; Non est illegitimum sacrificium pro peccato, donec ejus sanguis in locum interiorem inferatur.

VI. Non probo nisi de adyto, unde probatur de templo? Ex eo quod dictum est: *In sanctuarium. Comedere debebatis in loco sancto*; Docemur quod intus comederetur. *Comedendo comedere debebatis illud in sancto*; Crederem vel si foris pollutum esset, intus fuisse comburendum? Idcirco dictum est; *Illud*; sicut hæc immundities erat peculiaris intus, & combustio intus; excluditur illud, quod foris polluitur, quod ejus combustio non fieret, nisi foris.

VII. *Et locutus est Aharon ad Mosen*; Non significat allocutio nisi duritiem; & sic dictum est *Numer.* XXI. 5. *Et locutus est populus contra Deum, & Mosen*.

VIII. *Ecce hoc die obtulerunt sacrificium suum pro peccato, & holocaustum suum coram Domino*. R. Nehemia dicit; propter luctum combustum fuit; Idcirco dictum est: *Res hujusmodi*.

IX. Et cur dictum est; *Sicut istæ*? Crederem non fuisse interdictum in luctu nisi propter filios. Unde probatur omnes, qui memorantur in Parascha *Levit.* XXI. & his addendos fratrem, & sororem ex matre, & sororem desponsatam? Ex eo quod dictum est; *Res hujusmodi, sicut istæ*. R. Jacob; Crederem in luctu fuisse interdictum cantum Levitis? Idcirco dictum est; *Mihi*; mihi interdictum est in luctu, at non est in luctu cantus Levitis interdictus.

X. R. Jehuda, & R. Simeon dicunt; Quid? num propter luctum combustum est? Atqui non est combustum nisi propter immunditiem; Quia si fuisset combustum propter luctum, tria illa erant comburenda. Alia expositio; Atqui licebat vespera comedere. Alia expositio:

אחר והלא מותרים לאוכלם לערב. דבר אחר. והלא פנחס היה עמהם מה תלמוד לומר ﭏה לא היה לי להסתכל באילו שעשו שלא בעצה ונשטפו. מה תלמוד לומר כﭏה אשר אילולי לא אילו בלבד קברתי ﭏא אפילו ﭏה קברתי עם אילו לא כך הייתי מבזה קודשי המקדש.

יא ואכלתי חטאת היום היום אני אסור ומותר בלילה. ולדורות אסור ביום ובלילה. דברי רבי יהודה. רבי אומר אין האונן אסור לאכול בקדשים בלילה ﭏא מדברי סופרים. תדע שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב.

יב וישמע משה וייטב בעיניו הודה מיד ולא בייש לומר לא שמעתי. אמר רבי יהודה חנניה בן יהודה היה דורש כל ימיו קשה הקפדה שגרמה לו למשה לטעות אחר מיתתו הריני כמשיב על דבריו ומי גרם לו שהקפיד אלא שטועה.

פרשה ב

א וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר ﭏיהם. לאמר להם לבנים לﭏעזר ולאיתמר. או לאמר להם לישרﭏ. כשהוא אומר דברו אל כל עדת בני ישראל זו דיבור האמור לישרﭏ. הא מה אני מקיים לאמר ﭏיהם לבנים לﭏעזר ולאיתמר.

ב זאת החיה אשר תאכלו מלמד שהיה משה אוחז החיה ומראה להם לישראל ואומר להם זו תאכלו וזו לא תאכלו. את זה תאכלו מכל אשר במים זה תאכלו וזה לא תאכלו. את ﭏה תשקצו מן העוף את ﭏה תשקצו ואת ﭏה לא תשקצו. זה לכם הטמא זה טמא וזה לא טמא.

ג זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה משמע מוציא מיד משמע מכלל שנאמר כירק עשב נתתי לכם את כל יכול הכל היה בכלל היתר תלמוד לומר זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה

tio: Atqui Pinchas erat cum illis; Cur igitur dictum est; *Istæ*? Hoc significat; Non debebam considerare in his, qui inconsulto agentes exterminati sunt. Cur igitur dictum est; *Sicut istæ*? Dixit; Non solum si hos sepelissem, sed etiam si sepelissem hos cum illis, non sprevissem tantopere sanctitates sanctitatum.

XI. *Et si comedissem sacrificium pro peccato hodie*. Hodie mihi est interdictum, at permissum in nocte; & in generationibus interdictum tam die quam nocte; verba Rabi Jehuda; Rabi dicit; non est interdictum lugenti comedere de sanctitatibus nisi ex verbis Scribarum.

XII. *Et audivit Mose, & placuit in oculis ejus*; Extemplo confessus est, & non puduit, dicendo; Non intellexi. Dicit R. Jehuda, quod Chananjah ben Jehuda inquireret cunctis diebus vitæ suæ dicens; molestam esse iram, quæ effecerit, ut Mose erraret; Et ego post ejus mortem quasi opponerem ejus verbis; Quid effecit, ut ille irasceretur, nisi error?

SECTIO II.

I. ET *locutus est Dominus ad Mosen & Aharon, dicendo eis; dicendo eis*; filiis, Eleazaro, atque Ithamar; aut *dicendo eis*; Israeli. Quando vero dicit: *Loquimini ad universam congregationem filiorum Israel*; Hæc allocutio facta est Israeli. Quomodo ego explicabo; *dicendo eis*? Dicendo filiis, Eleazaro, atque Ithamar.

II. *Hoc est animal, quod comedetis*. Docemur, quod Mose apprehenderet animal, & ostenderet Israeli, & illis diceret; Hoc comedetis, & hoc non comedetis; De hoc comedetis ex omnibus, quæ sunt in aquis; hoc comedetis, & hoc non comedetis; Hæc abominabimini ex volucri, hæc abominabimini, & hæc non abominabimini; Hoc erit vobis immundum; hoc erit immundum, & hoc non erit immundum.

III. *Hoc est animal, quod comedetis ex omni jumento*; Sensus nos educit a sensu generali; Dictum est enim *Genes.* IX. 3. *Sicut herbam viridem dedi vobis omnia*. Crederem omnia quæ sunt in genere, fuisse permissa? Idcirco dictum est; *Deuter.* XIV. 4. *Hoc est jumentum quod comedetis, bovem, agnum agnorum, & agnum caprarum, cervum, & capream, & bubulum, & rupicapram, & uni-*

כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר.

ד יכול תהא כל הבהמה כולה מותרת תלמוד לומר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. אסר אבר מן החי. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. אסר גיד הנשה. כל חלב שור ועז לא תאכלו. אסר את החלב. כל דם לא תאכלו. אסר את הדם. יכול יהיו מותרים בזביחה ושלא בזביחה תלמוד לומר וזבחת ואכלת.

ה אין לי אלא כשבים ועזים המיוחדים. מנין לרבות את הכלאים תלמוד לומר חיה ובהמה. אין לי אלא חיה ובהמה חיה מן חיה בהמה מן בהמה מנין בהמה מן חיה וחיה מן בהמה תלמוד לומר חיה מכל מקום ובהמה מכל מקום.

ו יכול אף חיה ובהמת הים תלמוד לומר על הארץ להוציא את שבים.

ז או אינו אלא שעל הארץ תהא מותרת בסימנים. ושבים בין בסימנים בין שלא בסימנים תלמוד לומר זאת אשר על הארץ אין לך אלא שעל הארץ.

ח זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ מלמד שהחיה בכלל בהמה. מנין שאף בהמה בכלל חיה. תלמוד לומר זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר.

ט כל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו. תאכלו לרבות את השליל. הוציא העובר את ידו והחזירה מותר באכילה. יכול אפילו הוציא את ראשו והחזירו יהא מותר. תלמוד לומר אך. מה ראית לומר הוציא העובר את ידו

unicornum, *& bovem sylvestrum*, *& pygargum*.

IV. Crederem totum animal fuisse permissum? Idcirco dictum est *Genes.* I. c. *Tantummodo carnem cum anima ejus, idest sanguine ejus non comedetis.* Prohibet membrum animalis viventis. *Idcirco non comedunt filii Israel nervum luxatum.* Ibid. XXXII. 32. Prohibet nervum luxatum. *Omnem adipem bovis, agni, & capræ non comedetis. Lev.* VII. 23. Prohibet adipem. *Et omnem sanguinem non comedetis.* Ibid. vers. 34. Prohibet sanguinem; Crederem permissa fuisse sive mactata, sive non mactata? Idcirco dictum est *Deuter.* XXXII. 21. *Et mactabis, & comedes.*

V. Non probo nisi de agnis, & capris, qui sunt peculiares, unde probatur ad includendum heterogenea? Ex eo quod dictum est; *Animal*, *& jumentum*. Omnimode. Non probo nisi animal, & jumentum, animal de specie animalis, & jumentum de specie jumenti, unde probatur, jumentum de specie animalis, & animal de specie jumenti? Ex eo quod dictum est; *Animal*; omnimode; *& jumentum*; omnimode.

VI. Crederem vel animal & jumentum maris? Idcirco dictum est: *Super terram*. Ad excludendum, quæ sunt in mari.

VII. Aut crederem non esse permissum signis nisi illud, quod est super terram, & quod est in mari, sive habeat sive non habeat signa? Idcirco dictum est: *Hoc, quod est super terram;* Tu non habes, nisi quod sit super terram.

VIII. *Hoc est animal, quod comedetis ex omni jumento, quod est super terram;* Docemur quod animal comprehendatur in jumento; unde probatur, quod etiam jumentum comprehendatur in animali? Ex eo quod dictum est: *Hoc est jumentum, quod comedetis, bovem, agnum agnorum, & agnum caprarum, cervum, & capream, & bubulum, unicornum, & bovem sylvestrem, & pygargum.*

IX. *Omne jumentum, quod dividit ungulam, & findit fissuram in ungulis, & quod adscendere facit ruminationem, in jumentis illud comedetis. Comedetis*; ad includendum fœtum; Si fœtus eduxisset manum, & retrocessisset, licitum est de illo comedere. Crederem vel si eduxisset caput suum, & retrocessisset, fuisse licitum de illo comedere? Idcirco dictum est: *Tantummodo*. Quid vidisti ut diceres, si eduxerit fœtus manum suam, & retrocesserit, fuisse per-

והחזירה מותר באכילה מפני שאינו כילוד. ומה ראית לומר הוציא את ראשו והחזירו אסור מפני שהוא כילוד.

י אתה אומר לכך בא הכתוב לחלק בין איברים לאיברים או לא בא הכתוב לחלוק אלא בין עוברים לעוברים לומר איזה עובר יהא מותר שאילו נולד היה מותר. ואיזה זה בן תשעה וחי בחולין מנין בן תשעה ומת בן שמונה וחי או מת. במוקדשים בן תשעה ומת. בן שמונה וחי. או מת ולד מעושר בן תשעה ומת. בן שמונה וחי או מת. תלמוד לומר כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלה גרה.

פרק ג

א בבהמה אותה תאכו לרבות את השליא יכול אפילו יצאת מקצתה תלמוד לומר אותה תאכלו אותה באכילה. ואין בהמה טמאה באכילה.

ב אין לי אלא בעשה. בלא תעשה מנין תלמוד לומר הגמל והארנבת והשפן והחזיר מבשרם לא תאכלו. אין לי אלא אילו בלבד. שאר בהמה טמאה מנין ודין הוא ומה אילו שיש בהם סימני טהרה הרי זה בלא תעשה על אכילתן. ושאין בהם סימני טהרה אינו דין שיהו בלא תעשה על אכילתן. נמצאו הגמל והארנבת והשפן והחזיר מן הכתוב ושאר בהמה טמאה מקל וחומר. נמצא מצות עשה שלהם מן הכתוב ומצות לא תעשה שלהם מקל וחומר.

ג אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה יש לך במעלת הגרה שאין אתה אוכל ואי זה זה טהור שנולד מן הטמא.

missum de eo comedere? quia consideratur quasi non sit natus; & quid vidisti ut diceres, si eduxerit caput suum, & retrocesserit, fuisse interdictum de eo comedere? Quia consideratur ut natus.

X. Tu ita dicis, quod hac ratione veniat textus, ut distinguat inter membra, & membra, aut non venit nisi ad distinguendum inter fœtus, & fœtus, dicendo; quinam est fœtus permissus? Est ille, qui si natus fuisset, fuisset licitus. Et quinam est? Filius novem mensium, & vivus in profanis; unde probatur filius novem mensium; & qui mortuus sit octavo mense, vivus, aut mortuus in sanctitatibus, filius novem, & qui mortuus sit, filius octo, & sit vivus, aut mortuus, & partus decimæ, filius novem mensium, & qui mortuus sit, filius novem, & sit vivus, aut mortuus? Ex eo quod dictum est; *Omne quod dividit ungulam, & findit fissuram in ungulis, & quod facit adscendere ruminationem*.

CAPUT III.

I. IN *jmentis illud comedetis*. Ad includendum secundinam; Crederem vel si pars exiisset? Idcirco dictum est; *Illud comedetis*; Illud potest comedi, at non potest comedi animal immundum.

II. Non probo nisi de præcepto affirmativo; de negativo unde probatur: Ex eo quod dictum est: *Camelum, leporem, cuniculum, & porcum; de carne eorum non comedetis*. Non probo nisi de his duntaxat, de reliquis jumentis immundis unde probatur? Argumento, si istorum, in quibus sunt signa puritatis, comestio præcepto negativo interdicitur; Ceterorum, in quibus non sunt signa puritatis, non erit æquum, ut comestio præcepto negativo interdicatur. Deprehenduntur camelus, lepus, cuniculus, & porcus interdicti ab textu, & reliqua jumenta immunda interdicta argumento a minori ad majus; Deprehenditur istorum præceptum negativum in textu, & reliquorum præceptum negativum in argumento a minori ad majus.

III. *Tantum hoc non comedetis ex iis qui faciunt adscendere ruminationem, & ex dividentibus ungulam*. Tibi sunt in iis, qui faciunt adscendere ruminationem, de quibus non potes comedere, pariterque tibi sunt in iis, qui dividunt ungulam, de quibus non potes comedere; & quodnam est? Mundum quod nascatur ex immundo.

IV.

ד יכול אף טמא שנולד מן הטהור. תלמוד לומר גמל טמא הוא זה טמא ואין זה טמא. רבי שמעון אומר מה תלמוד לומר גמל גמל שני פעמים אחד גמל שנולד מן הגמלה ואחד גמל שנולד מן הפרה.

ה אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה יש לך במעה הגרה וממפריסי הפרסה שאי אתה אוכל ואילו הן הטרפות.

ו נקובת הוושט. ופסוקת הגרגרת. ואפילו רובה. נפסק חוט השדרה. וניקב קרום של מוח ניקב הלב לבית חללו. נשברה השדרה. ניטלה הכבד ולא נשתייר הימנה כלום הריאה שניקבה או שחסרה. רבי שמעון אומר עד שתינקב לבית הסימפונות. ניקבה הקיבה ניקבו הדקים רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף ניקבה המרה פסולה.

ז הכרס הפנימי שניקב או שנקרע רוב החיצונה. רבי יהודה אומר בגדולה טפח ובקטנה מרובה.

ח המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ ונפלה מן הגג נשתברו רוב צלעותיה. דרוסת הזאב בדקה. רבי יהודה אומר דרוסת הזאב בדקה. ודרוסת ארי בגסה. ודרוסת הנץ בעוף הדק ודרוסת הגס בעוף הגס. יכול אף נפחתה הגלגלת ולא ניקב קרום של מוח. ניקב הלב לבית חללו. נשברה השדרה. ולא נפסק החוט שלה. ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית המסס ובית הכוסות שניקבו זה לתוך זה.

ט ניטלו הכליות ניטל הטחול. ניטל לחי התחתון ניטלה האם שלה. וחרותה בידי שמים תלמוד לומר נבלה וטרפה. מה נבילה שאין כמוה חיה אף טרפה שאין כמוה חיה. יצאת זו שכמוה חיה.

י יכול אפילו אכלה הרדפוני או שאכלה צואת תרנגולים או ששתה מים הרעים תלמוד לומר נבלה וטרפה מה נבלה שאינה בת חיים אף טרפה שאינה

IV. Crederem vel immundum, quod nascatur ex mundo? Idcirco dictum est; Camelum; *immundus ille erit;* Hic est immundus, at ille non est immundus. R. Simeon dicit: Cur dictum est; *Camelum, camelum* bis? Tam camelus, qui nascatur ex camela, quam camelus, qui nascatur ex vacca.

V. *Tantum hoc non comedetis ex iis qui faciunt ruminationem, & ex dividentibus ungulam.* Tibi sunt in iis, qui faciunt adscendere ruminationem, & dividunt ungulam, de quibus non potes comedere; & ista sunt discerpta.

VI. Æsophagus perforatus, & guttur abscissum, vel major pars, abscissum filum dorsi, perforata cerebri medulla, cor intra concavum suum perforatum, spina dorsi confracta; jecur ablatum, ut nihil supersit, pulmo perforatus vel deficiens. R. Simeon dicit, usque dum perforatus sit intra suas fistulas; si ventriculus perforatus sit, si perforata intestina tenuia. R. Jose bar R. Jehuda dicit; si perforatam sit; animal est illegitimum.

VII. Si venter interior perforatus sit, vel maxima pars exterior fissa sit; R. Jehuda dicit; in animali crasso, in quantitate palmi, & in parvo juxta majorem partem.

VIII. Stomachus, & fistula exterius perforata, si de tecto ceciderit, si maxima pars costarum confracta fuerit, & conculcata a lupo in parvo; Rabi Jehuda dicit; conculcatio lupi in parvo, & conculcatio leonis in crasso. Conculcatio accipitris in volucri minuto, & conculcatio magni volucris in volucri magno; Crederem vel si defecerit cranium, quamvis non sit perforata medulla cerebri, si perforatum sit cor, non ejus concavum, si confractum sit dorsum, & ejus filum non sit abscissum, si jecur ablatum sit, & ex eo quantum est oliva, supersit; si stomachus, & fistula ab hoc in illam perforati sint?

IX. Si renes ablati sint, si lien ablatus sit, si inferior maxilla ablata sit, si matrix illius ablata sit, & quod manu cœli arefactum sit? Idcirco dictum est; *Cadaver, & discerptum;* Sicut cadaver est illud, cui simile non vivit, ita pariter discerptum est illud, cui simile non vivit. Excluduntur ista, quibus similia vivere possunt.

X. Crederem, vel si comederit herbam mortiferam, vel si comederit stercus gallinarum, vel si potaverit aquas malas? Idcirco dictum est; *Cadaver, & discerptum;* Sicut cadaver non vivit,

ברת חיים יצארת זו שהיא ברת חיים. הגלודה רבי מאיר מכשיר וחכמים אוסרים ומודים שאם נשתייר עליה עור כסלע שהיא כשרה.

פרק ד

א מניץ לרבורת חמש חטאורת מתורת תלמוד לומר ממעלי הגרה טמא מניץ לרבורת פסולי המוקדשים. תלמוד לומר וממפריסי הפרסה טמא מניץ לרבות חלב חמש חטאורת מיתות תלמוד לומר ממעלי הגרה טמא. מניץ לרבורת חלב פסולי המוקדשים תלמוד לומר מן השסועה. טמא. מניץ לרבורת חלב בהמה טמאה. ודין הוא אסר בהמה טמאה אסר ענבים בנזיר מה ענבים בנזיר עשה מה שיוצא מהם כמותם אף בהמה נעשה את שיוצא מהם כמותם.

ב היץ אם עשה ארת היין כענבים שהו בנופן נעשה חלב בהמה כבהמה שאינה בנופה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אם עשה ארת היין כענבים בנזיר שאסור בפסולתם נעשה חלב בהמה כבהמה שאין אסור בפסולתם תרומה תוכיח שאין אסור בפסולתה ועשו את שיוצא ממנה כמותה.

ג היץ אם החמיר בתרומה באיסור חמור נחמיר בבהמה באיסור הקל. תלמוד לומר גמל גמל שני פעמים אם אינו עניץ לבשרה תניהו עניץ לחלבה.

ד יכול אף חלב מהלכי שתים יהא בלא תעשה על אכילתו ודין הוא ומה אם בהמה שהקלרת במגעה החמרתה בחלבה מהלכי שתים שהחמיר במגעץ אינו דיץ שנחמיר בחלבם תלמוד לומר זה

vit, ita pariter discerptum non vivit; Excluduntur ista, quæ possunt vivere. Animal pelle undatum Rabi Meir permittit, at sapientes prohibent; & fatentur, si reliquum fuerit de pelle, quantum est siclus, esse legitimum.

CAPUT IV.

I. Unde probatur ad includendum quinque sacrificia pro peccato, quæ mori debebant? Ex eo quod dictum est; *Ex iis quæ adscendere faciunt ruminationem, immundum*. Unde probatur ad includendum ea quæ sunt profanata de sanctitatibus? Ex eo quod dictum est; *& ex dividentibus ungulam; immundum*; Unde probatur ad includendum lac quinque sacrificiorum pro peccato, quæ mori debebant? Ex eo quod dictum est; *Ex iis qui adscendere faciunt ruminationem, immundum*. Unde probatur ad includendum lac ex iis quæ profanata sint de sanctitatibus? Ex eo quod dictum est; *findens fissuram, immundum*. Unde probatur ad includendum lac animalis immundi? Argumento; Prohibet animal immundum, & prohibet uvas in Nazyræo; sicut in uvis in Nazyræo consideratur quod ex iis emanat, sicut ipsæ sunt, ita pariter in animali immundo considerandum est quod ex eo emanat, sicut ipsum est.

II. Itane? Si consideratur vinum sicut uvæ, ratio est, quia est in eorum corpore, considerandum erit lac in animali sicut ipsum animal, quod non est in ejus corpore? Raban Simeon ben Gamaliel dicit; si consideratur vinum sicut uvæ in Nazyræo, ratio est quia interdicantur earum fœces, considerandum erit lac in animali, sicut ipsum animal, cum ejus fœces non interdicantur? separatio probet, in qua licet non interdicantur ejus fœces, tamen quod ex ea emanat, consideratur sicut ipsa.

II. Itane? Si aggravatur in separatione, ratio est, quod ejus interdictum sit grave, aggravabitur in animali, cujus interdictum est leve? Idcirco dictum est; *Camelum, camelum*, bis. Si non potest explicari de ejus carne, explicetur de ejus lacte.

IV. Crederem vel lac bipedum esu interdictum esse præcepto negativo? Et est argumentum. Si animal, quod allevasti in tactu, aggravasti in ejus lacte, bipedes, quos in tactu aggravasti, non erit æquum, ut in eorum lacte aggraves? Idcirco dictum est; *Hoc*: excludam lac, quod non observatur in omnibus, at non excludam sanguinem, qui obser-

אוציא את החלב שאינו נוהג בכל ולא אוציא את דם שנוהג בכל תלמוד לומר זה טמא הוא זה בלא תעשה על אכילתו ואין דם מהלכי שתים בלא תעשה על אכילתם.

ה ואת הגמל כי מעלה גרה הוא ואת השפן כי מעלה גרה הוא ואת הארנבת כי מעלת גרה היא מה תלמוד לומר אם לתיקון המקרא הרי כבר נאמר הגמל והארנבת והשפן כי מעלה גרה המה ולמה באו לרבות את הרבויים שאמרנו.

ו ואת הגמל כי מעלה גרה הוא שיכול יתירנו סימן אחר ודין הוא ומה אם חזיר שמפריס פרסה טמא גמל שאין מפריס פרסה אינו דין שיהא טמא אילו כן הייתי אומר מי אוסר את החזיר היא תתיר גמל. תלמוד לומר ואת הגמל. כי מעלת גרה היא יאמר וקל וחומר לחזיר ומה גמל שמעלה גרה טמא חזיר שאינו מעלה גרה אינו דין שיהא טמא.

ז אילו כן הייתי אומר מי אוסר את הגמל פרסה. והיא תתיר את החזיר תלמוד לומר ואת החזיר כי מפריס פרסה ולא גרה טמא הוא.

ח מבשרם ולא מן העצמות ולא מן הנידים ולא מן הטלפים שלהם. ונבלתם לא תגעו יכול יהו ישראל מוזהרים על מגע נבלות. תלמוד לומר אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. הכהנים אין מטמאים למתים ישראל מטמאים למתים.

ט קל וחומר אם מטמאים למתים חמורים לא יטמא לנבלות הקלות. הא מה אני מקיים ובנבלתם לא תגעו ברגל.

י אחרים אומרים ובנבלתם לא תגעו יכול אם נוגע אדם בנבלה ילקה את הארבעים תלמוד לומר ואלה תטמאו. או ואלה תטמאו יכול אם ראה אדם את הנבלה ילך ויטמא בה תלמוד לומר ובנבלתם לא תגעו. הא כיצד הוי אומר רשות.

servatur in omnibus. Idcirco dictum est *Hoc, immundum illud*; Hoc est esu interdictum præcepto negativo; at sanguis, lac bipedum non est esu interdictum præcepto negativo.

V. *Et camelum qui adscendere facit ruminationem ille, & cuniculum qui adscendere facit ruminationem ille, & leporem, qui adscendere facit ruminationem ille*. Cur dictum est? Si ad ornamentum dictionis; Ecce jam dictum est; *Camelum, & cuniculum, & leporem, quia faciunt adscendere ruminationem illi*. Cur veniunt? Ad includendum inclusiones, quas diximus.

VI. *Et camelum, qui adscendere facit ruminationem, ille*. Cur dictum est? Crederem uno signo potuisse permitti? Et est argumentum; si porcus, qui dividit ungulam, est immundus, camelus, qui non dividit ungulam, non erit æquum, ut sit immundus? Si ita diceret, ego dicerem; Quid interdicit porcum? ruminatio, illa permittat camelum: Idcirco dictum est; *Et camelum, qui facit adscendere ruminationem*; De camelo dicat; & erit argumentum a minori ad majus in porco; si camelus qui facit adscendere ruminationem, est immundus, porcus qui non facit adscendere ruminationem, non erit æquum, ut sit immundus?

VII. Si ita diceret, ego dicerem. Quid interdicit camelum? ungula; & illa permittet porcum; Idcirco dictum est; *Et porcum, qui dividit ungulam, & non ruminat, immundus ille*.

VIII. *De carne eorum*; non ex ossibus, neque ex nervis, neque ex eorum ungulis. *Et cadaver eorum non attingetis*; Crederem Israelitas præmoneri de tactu cadaverum? Idcirco dictum est *Levit*. XXI. I. *Alloquere ad sacerdotes filios Aharon, & dices ad eos; pro anima non polluetur in populis suis*. Sacerdotes non polluuntur mortuis, at Israelitæ possunt sepelire mortuos.

IX. Argumentum a minori ad majus. Si mortuis, qui sunt graves se polluere possunt, non poterunt se polluere cadaveribus, quæ sunt levia? Quomodo ego explicabo; *& cadaver eorum non attingetis*? In festo.

X. Alii dicunt; *Et cadaver eorum non attingetis*; crederem si quis attigisset cadaver, quadraginta plagis vapulasse? Idcirco dictum est: *Et his polluemini*; Si *& his polluemini*; Crederem, siquis videat cadaver, quod ire debeat ad se polluendum? Idcirco dictum est: *Et cadaver eorum non attingetis*. Quomodo? Dicendum tibi est esse ex arbitrio.

XI.

יא מלמד שמצטרפים זה עם זה בשר ובשר. חלב וחלב. בשר וחלב בין בחייהם בין במיתתן.

יב טמאים לאסר צירן ורוטבן. ואת הקיפה שלהם. הן פרט לשאין בהם בנותן טעם להם סותרים הם בהנאה.

פרשה ג

א ממשמע שנאמר אכול את שיש לו למה נשנו ליתן עליהם עשה וליתן עליהם לא תעשה שיכול והותר במפורש והותר בסתום מה לא הותר במפורש אלא בכלים אף לא נתיר בסתום אלא בכלים. מנין אפילו הם בבורות בשיחים ובמערות ששוהה ושותה ואינו נמנע תלמוד לומר תאכלו מכל אשר במים.

ב ימים זה ים הגדול שנאמר ולמקוה המים קרא ימים ובנחלים אילו הנהרות שנאמר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. אין לי אלא ימים ונחלים שמושחים בימות החמה ובימות הגשמים מנין לרבות שאר ימים ושאר נחלים שמושכים בימות הגשמים ואין מושכים בימות החמה עד שאתה מרבה מים שבבורות. תלמוד לומר במים.

ג יכול לענין היתר עשה כל המים כימים וכנחלים מנין אף לענין איסור נעשה כל המים כימים וכנחלים תלמוד לומר ימים ימים נחלים נחלים לגזירה שוה. מה ימים ונחלים האמורים לענין היתר עשה את כל המים כימים וכנחלים אף ימים ונחלים האמורים לענין איסור נעשה כל המים כימים וכנחלים.

ד אתה אומר נאמר במים במים שהתרתי בהם במים אסרתי או אינו אומר אלא במין שהתרתי בו באותו המין אסרתי ואי זה מין. התרתי בעל עצמות

XI. *Immunda*; Docemur, quod inter se conjungantur, caro & caro, lac & lac, caro & lac, tam viva, quam mortua.

XII. *Immunda illa;* ad prohibendum eorum muriam, & jusculum; & jus concretum; *Illa*; excludit, quando in iis non sit quantitas, quæ saporem præbeat, usu licita sunt.

SECTIO III.

I. Quoniam juxta sensum literalem dicitur; Comede quod habet signa; & non comede, quæ non habet signa; comede illud quod habet; Qua de causa repetitur? Ut in illis exprimatur præceptum affirmativum, & præceptum negativum; crederem, quoniam permisit in expresso, permisisse etiam in eo quod non exprimitur? Sicut in expresso non permisit nisi in vasis, ita pariter in eo quod non exprimitur, non permittemus nisi quod est in vasis. Unde probatur vel si fuerint in puteis, in fossis, & in specubus, quod possit se demittere, & libere bibere? Ex eo quod dictum est. *Comederis ex omni, quod est in aquis*.

II. *In mari*. Hoc est mare magnum; Dictum est enim *Genes.* I. 10. *Et locum collectionis aquarum vocavit maria*. *Et in fluminibus*. Hæc sunt flumina; Dictum est enim ibid. II. *Fluvius autem egrediens ab Heden ad adaquandum hortum*. Non probo nisi de maribus & fluminibus, quæ defluunt tam hyemali, quam æstivo tempore, unde probatur ad includenda reliqua maria, & flumina, quæ defluunt hyemali tempore, & æstivo non defluunt, donec includantur aquæ puteorum? Ex eo quod dictum est. *In aquis*.

III. Crederem respectu permissionis consideranda esse maria sicut aquas, & flumina, unde probatur respectu interdicti consideranda esse omnia maria sicut aquas, & flumina? Ex eo quod dictum est: *Aquis, aquis, fluminibus, fluminibus*. A pari. Sicut in aquis & fluminibus memoratis respectu permissionis considerantur omnia maria sicut aquæ & flumina, ita pariter in maribus & fluminibus memoratis respectu interdicti considerandi erunt omnia maria sicut aquæ & flumina.

IV. Tu dicis, ea de causa dictum esse *in aquis in aquis*; ut nobis dicat; Aquæ quas permisi, sunt illæ, quas prohibui; aut non dicit, nisi quod in specie, in qua permisi, in eadem prohibui; & quænam est species, quam permisi?

ופרה ורבה. אף לא אסרתי אלא בעל עצמות ופרה ורבה. ומנין בעל עצמות ואין פרה ורבה ואין בעל עצמותו ואין פרה ורבה. עד שאתה מרבה הגלים והצפרדעים הגדילים בים והגדילים ביבשה תלמוד לומר כל אשר אין לו סנפיר וגו'.

ה אין לי אלא המרבה בקשקשים ובסנפרים כגון קיפונות. מנין אפילו אין לו אלא כנפיר אחת ואין לו אלא קשקשת אחת תלמוד לומר קשקשת אחת רבי יהודה אומר אף שני קשקשים ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ושיריון קשקשים הוא לבוש. רבי יוסי בן דומרסקית אומר לויתן דג טהור הוא שנאמר גאוה אפיקי מגינים תחתיו חדודי חרש. גאוה אפיקי מגינים אילו קשקשים תחתיו חדודי חרש אילו סנפירים שלו.

ו תאכלו לרבות את הטהור שבמעי הטמא. יכול אף טמא שבמעי הטהור תלמוד לומר אותם. מה ראית לומר בבהמה שבמעי הטמא טמא שבמעי הטהור טהור. ודגים שבמעי הטהור טמא שבמעי הטמא טהור לפי שאין גידוליו תאכלו לרבות את הטהור שנכבש עם הטמא. יכול אף על פי שנימק תלמוד לומר אותם.

ז חיה זו חית הים. הנפש להביא את הסילונית יכול תהא מטמא באהל כדברי רבי חנינא תלמוד לומר והם.

ח שקץ לאסור את צירן ורוטבן ואת הקפה שלהם והם פרט לשאין בהם בנותן טעם להם מותרים הם בהנאה.

ט שקץ הוא לכם לאסור את עירובם כמה יהיה בו ויהא אסור עשר זוז ביהודה שהן עשר סלעים בגליל בגרב שמחזיק סאתים. דג טמא צירו אסור רבי יהודה אומר רביעית בסאתים. רבי יוסי אומר אחד בששה עשר בו.

י מבשרם ולא מן העצמות ולא מן הסנפירים שלהם. את נבלתם תשקצו להביא היבחושים שסיננן.

misi? Quæ habet ossa, & propagat, & crescit; & unde probatur id quod habet ossa, at non propagat & crescit, id quod non habet ossa, & non propagat, & crescit, donec includas ranas, & similes, quæ crescunt in aquis & in arida? Idcirco dictum est; *Omne cui non sunt piunæ &c.*

V. Non probo nisi pro eo, qui habet multas squammas, & alas, ut sunt illi, qui dicuntur Kiponot; unde probatur de illo, qui non habeat nisi unam alam, & unam squammam? Ex eo quod dictum est; *& squammam*. Rabi Jehuda dicit, vel duas squammas; quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim I. *Sam.* XVII. 5. *Et thoracem squammarum indutus erat*. R. Jose ben Dormaschit dicit; Leviatan est piscis mundus; Dictum est enim *Job.* XLI. 7. *Superbia, fortitudines scutorum; Sub ipso erunt acumina testacea*. Ibid. vers. 22. Fortitudines scutorum sunt squammæ; *Sub ipso acumina testacea*. Hæ sunt ejus alæ.

VI. *Comedetis*; Ad includendum mundum, quod sit in visceribus immundi; Crederem vel immundum quod sit in visceribus mundi? Idcirco dictum est: *illa*. Quid vidisti, ut diceres animal, quod sit in visceribus immundi, esse immundum, & quod est in visceribus mundi, esse mundum; & pisces qui sint in visceribus immundi, esse immundos, & qui sunt in visceribus immundi, mundos? Quia non crescit de illo. *Comedetis*; Ad includendum si condiatur cum immundo; Crederem vel si fuerit liquefactum? Idcirco dictum est: *Illa*.

VII. *Animalis*. Hoc est animal maris *Anima*; ad includendum Sirenem. Crederem quod in tentorio pollueret juxta verba Rabi Chanina? Idcirco dictum est; *&*.

VIII. *Abominatio*. Ad prohibendum eorum muriam, & jusculentum, & jus concretum; *Illa*; excludit quando in iis non sit quantitas, quæ præbeat saporem, usu permissa sunt.

IX. *Abominatio erunt vobis*; Ad prohibendum illa, quæ cum istis commixta sint. Quantum erit, ut sit interdictum? Decem Zusæ in Judæa, quæ sunt decem sicli in Galilæa in vase, quod contineat duo sata. Piscis immundi jus interdictum est; R. Jehuda dicit; Quartarium in duobus satis; R. Jose dicit; Una ex sedecim partibus.

X. *De carne eorum*. Non de eorum ossibus, neque de eorum alis. *Cadaver eorum abominabimini*. Ad includendum culices, quos percolant.

יא כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא המעלה סימני טהרה שלו ליבשה השירו במים מנין תלמוד לומר במים. שקץ הוא לכם שלא יעשה בהם סחורה.

יב תשקצו לאסור צירם ורוטבם ואת הקיפה שלהם ואת ביציהם ואת עורותיהם ואת עירוביהם. הם ומן הרי אילו מיעוטים פרט לחרטום ולצפורניים ולכנפיים ולנוצה שלהם.

פרק ח

א לא יאכלו לחייב את המאכיל כאוכלו. או לא יאכלו לאוסרם בהנאה תלמוד לומר לא תאכלו הא כיצד בהנאה מותרת באכילה אסורים הא מה אני מקיים לא יאכלו לחייב את המאכיל כאוכלו.

ב את הנשר ואת הפרס ואת העזניה רבי עקיבא אומר נאמר כאן נשר ונאמר להלן נשר מה נשר האמור כאן עשה את כל האמורים עם הנשר כל תאכיל כבל תאכל. אף נשר האמור להלן נעשה את כל האמורים עם הנשר בל תאכיל כבל תאכל.

ג רבי ישמעאל אומר נאמר כאן איה ונאמר להלן איה מה איה האמור להלן עשה את הראה מן איה. אף איה האמור כאן עשה את הראה מן איה.

ד עורב זו עורב. כל עורב להביא עורב העמקי. ועורב הבא בראש יונים למינו להביא את הזרזירים למינהו להביא את הסנונית.

ה נץ זה הנץ. למינהו להביא בין ההדיה וההואה. מה תלמוד לומר למינהו למינהו ארבעה פעמים. שיכול אילו יהיו אסורים והשאר יהיו מותרים תלמוד לומר למינהו למינהו ריבה הא כיצד הריני למד מן המפורש.

ו מה הנשר מפורש אין לו זפק ואין לו אצבע יתירה ואין קורקבנו נקלף ודורס ואוכל. אף כל כיוצא בו אסור. מה

XI. *Omne, cui non sunt pinnæ, & squammæ in aquis*; Cur dictum est? Crederem non posse probare nisi de iis, quæ ferunt signa puritatis suæ in aridam; de iis, quæ relinquunt in aquis, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *In aquis. Abominatio erunt vobis*; Ne cum his mercaturam faciat.

XII. *Abominabimini*; Ad prohibendum eorum muriam, & jusculentum, & jus concretum, & ova, & pelles, & commixtiones; *Illa*; *& ex his*. Istæ sunt exclusiones; Excludit eorum rostra, ungulas, alas, & pinnas.

CAPUT V.

I. *NON comedentur*. Ut reus sit tam cibans, quam comedens; Aut dicam; *Non comedentur*; ut eorum usus sit interdictus. Idcirco dictum est: *Non comedetis*. Quomodo? Usu permissa sunt, esu interdicta. Quomodo explicabo; *Non comedentur*? Ut reus sit tam cibans, quam comedens.

II. *Aquilam, Vulturem, & Gryphen*. R. Akiba dicit; memoratur hic *aquila*, & memoratur *Deut.* XIV. 12. *aquila*, sicut in aquila hoc loco dicta considerantur omnes volucres, qui memorantur in aquila, ut interdicatur tam comedenti, quam cibanti; ita pariter in aquila eo loco dicta consideranda erunt omnes volucres, qui memorantur cum aquila, ut interdicantur tam comedenti, quam cibanti.

III. R. Ismael dicit; dictum est hic *Milvum*, & dictum est l. c. *Deut. Milvum*; Sicut in milvo eo loco dicto consideratur Merulus species Milvi, ita pariter hoc loco.

IV. *Corvum*; hic est Corvus; *omnem corvum*: ad includendum Corvum vallis, & Corvum, qui præcedit volucres; *Juxta speciem suam*; Ad includendum Coturnices. *Juxta speciem suam*; Ad includendum Hirundinem.

V. *Accipitrem*; Hic est Accipiter. *Juxta speciem suam*; Ad includendum Vulturem, & Milvum. Cur dictum est quater *juxta speciem suam, juxta speciem suam*? Crederem hos esse interdictos, & reliquos permissos? Idcirco dictum est; *Juxta speciem suam*; *juxta speciem suam*. Includit. Quomodo? Ecce docetur ex eo, quod expressum est.

VI. Sicut Aquila, quæ expressa est, non habet ingluviem, & digitum superfluum, & non habet ventrem, qui decorticatur, & dilacerat, & comedit; ita pariter huic similes sunt interdictæ; Sicut Turtures, & filii columba-

תורים ובני יונה מיוחדים שיש להם זפק ואצבע יתירה וקורקבנו נקלף ואין דורסים ואוכלים אף כל כיוצא בהם מותר.

ז כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא לכם יכול הכל יהא אסור תלמוד לומר אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע. יכול הכל יהא מותר תלמוד לומר ארבה וסלעם חרגול וחגב אין לי אלא אילו בלבד. מנין לרבות שאר המינים תלמוד לומר למינהו למינהו ריבה. הא כיצד הריני למד מן המפורש.

ח מה ארבה מפורש יש לו ארבעה רגלים וארבע כנפים וקרסוליו וכנפיו חופים את רובו אף כל כיוצא בו מותר. רבי יוסי אומר ושמו חגב. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר אשר לו כרעים אף על פי שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן.

ט ארבה זה גובאי. סלעם זה הרשון. חרגול זה נפול. חגב זה נדייך. מה תלמוד לומר למינהו ארבעה פעמים להביא צפורת כרמים ויוחנה ירושלמית והצדיא ואת הערצוביא ואת הארזבונית.

י רבי אומר כל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים טמא הוא לכם. אם יש לו חמש הרי זה טהור. שקץ הוא פרט לעירוביו מכאן אמרו חכמים חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את צירן. העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור.

פרשה ד

א ולאלה תטמאו יכול לכל האמור בענין ומה אמור בענין בהמה חיה ועופות ודגים וחגבים יכול יהיו אבר מן החי מטמא בכולם תלמוד לומר בהמה. אוציא את הדגים הגדילים בים שאין מקבלים טומאה ולא אוציא החגבים תלמוד לומר מפרסת. אוציא את החגבים שאין למינן טומאה ולא אוציא את העופות שיש למינן טומאה. תלמוד לומר פרסה. אוציא את העוף הטמא ולא

barum, qui habent ingluviem, & digitum ſuperfluum, & ventrem qui decorticatur, & non dilacerant, & comedunt, ita pariter his ſimiles ſunt permiſſæ.

VII. *Omne reptile volucrum gradiens ſuper quatuor, abominatio erit vobis*. Crederem omnia eſſe prohibita? Idcirco dictum eſt. *Tantum hoc comedetis ex omni reptili volucrum gradienti ſuper quatuor*. Crederem omnia eſſe permiſſa? Idcirco dictum eſt; *Locuſtam, & Attacum, & Ophiomachum*. Non probo niſi de his, unde probatur ad includendum reliquas ſpecies? Ex eo quod dictum eſt; *Juxta ſpeciem ſuam, juxta ſpeciem ſuam*. Includit. Quomodo? Docendum eſt ex eo, quod expreſſum eſt.

VIII. Sicut locuſta expreſſa eſt, quæ habet quatuor pedes, & quatuor alas, & genua, & cujus alæ majorem ſui partem operiunt, ita pariter omnia huic ſimilia ſunt permiſſa. R. Joſe dicit; dummodo habeat nomen locuſtæ. R. Elieſer bar R. Joſe dicit; *Quod habet genua*; Quamvis non habeat, ſatis eſt, ut aliquando illi creſcant.

IX. ארבה Hæc eſt locuſta; סלעם hic eſt bruchus; חרגל hæc eſt Niphol (*locuſtæ ſpecies*) חגב hæc eſt Nadain (*locuſtæ ſpecies*) Cur dictum eſt; *juxta ſpeciem ſuam* quater? Ad includendum aviculam vinearum, & Johana Hieroſolymitanum (*& hæc quoque eſt locuſtæ ſpecies*) & Zadja, & Arzuva, & Arzebonit? (*ſpecies locuſtæ*)

X. Rabi dicit: *Omne reptile volucris, cui ſunt quatuor pedes, immundum illud vobis*. Si habeat quinque, erit mundum. *Abominatio illud*. Excludit illa, in quibus ſit commixtum. Hinc dixerunt ſapientes; Si locuſtæ immundæ condiantur cum locuſtis mundis, non reprobant eorum muriam. Teſtatus eſt R. Sadoch muriam locuſtarum immundarum eſſe mundam.

SECTIO IV.

I. *Et his polluemini*; Crederem omnibus, quæ dicta ſunt in ſubjecto? At quid dictum eſt in ſubjecto? Animal, fera, volucres, piſces, locuſtæ; Crederem membrum ex vivo in omnibus polluere? Idcirco dictum eſt. *Jumentum*; Excludam piſces, qui creſcunt in mari, qui non recipiunt immunditiem, at non excludam locuſtas. Idcirco dictum eſt: *Quod dividit*. Excludam locuſtas, quæ non habent in earum ſpecie immunditiem, at non excludam volucres, in quorum ſpecie eſt im-

אוציא את העוף הטהור. ודין הוא ומה אם בהמה שאינה מטמאים בגדים אבית הבליעה אבר מן החי ממנו מטמא. עוף שמטמא בגדים אבית הבליעה אינו דין שיהא אבר מן החי מטמא. תלמוד לומר שסע אין לי אלא בהמה טהורה בהמה טמאה מנין תלמוד לומר לכל הבהמה. חיה טהורה מנין תלמוד לומר מפרסת. חיה טמאה מנין תלמוד לומר פרסה. לשיסועים מנין תלמוד לומר ושסע. לאין שיסועים מנין תלמוד לומר איננה שוסעת מעלת גרה בבהמה מנין תלמוד לומר מעלת גרה. לשאין מעלה גרה מנין תלמוד לומר איננה מעלה. והלא חזיר מפריס ומשוסע. יכול לא יהא אבר מן החי מטמא הימנו תלמוד לומר גרה איננה מעלה טמא הוא.

ב במה הוא מדבר אם במיתתן הרי מיתתן אמורה. אם כאבר מן המת הרי אבר מן המת אמור למטה. הא במה זה מדבר באבר מן החי.

ג והלא דין הוא טימא האדם טימא הבהמה מה אדם אבר מן החי מטמא הימנו אף בהמה יהא אבר מן החי מטמא הימנה.

ד הין אם החמיר באדם בטומאה חמורה נחמיר בבהמה בטומאה קלה. אני ארונינו מן שרצים הקלים. טימא בבהמה. טימא בשרץ מה שרץ אבר מן החי ממנו מטמא אף בהמה יהא אבר מן החי ממנו מטמא.

ה הין אם החמיר בשרץ שעשה דמו כבשרו נחמיר בבהמה שלא עשה דמה כבשרה. אני ארונינו מן אבר מן המת שאין איסורו נוהג בבני נח כישראל הרי מטמא. אבר מן החי שאיסורו נוהג בבני נח כישראל. אינו דין שיטמא. לא אם

immunditiés. Idcirco dictum est; *Ungulam*. Excludam volucrem immundum, at non excludam mundum. Et probari potest argumento; Si jumentum quod non immundat vestes, quando est in gula, membrum ex eo vivum polluit; Volucris, qui immundat vestes, quando est in gula, non erit æquum, ut membrum ex eo vivum polluat? Idcirco dictum est; *Et fissuram*; Non probo nisi de jumento mundo, de immundo unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ad omne jumentum*. De fera munda unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Quod dividit*. De fera immunda unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Ungulam*; De iis, quæ fissuram habeant, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& fissuram*; De iis, quæ fissuram non habeat, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Et fissuram non habet*. De eo, quod facit adscendere ruminationem in jumento, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ruminationem*; De eo, quod non facit adscendere ruminationem, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Nec facit adscendere*. Verum in porco, qui dividit ungulam, & fissuram habet, crederem quod membrum ex eo vivum non pollueret? Idcirco dictum est; *Ruminationem non facit adscendere, immundum illud*.

II. De quo loquitur? si de eorum morte, jam eorum mors expressa est; si de membro mortui, jam membrum mortui infra expressum est. De quo igitur loquitur? De membro ex vivo.

III. Atqui est argumentum. Polluit in homine, & polluit jumentum; sicut in homine membrum ex eo vivum polluit, ita pariter in jumento membrum ex eo vivum polluet.

IV. Itane? Si aggravas in homine, causa est, quia ejus immunditiés est gravis, aggravabimus in jumento, cujus immunditiés est levis? Argumentabor ex reptilibus, quæ sunt levia. Polluit in jumento, & polluit in reptili, sicut in reptili membrum ex eo vivum polluit, ita pariter in jumento membrum ex eo vivum polluet.

V. Itane? Si aggravas in reptili, cujus sanguis consideratur sicut ejus caro, aggravabimus in jumento, cujus sanguis non consideratur sicut ejus caro? Argumentabor ex membro mortui, cujus interdictum licet non observatur a filiis Noachi, sicut a filiis Israel, tamen polluit, membrum ex vivo, cujus interdictum observatur tam a filiis Noachi, quam ab Israelitis, non erit æquum ut

אמורת באבר מן המות שהבשר הפורס ממנו טמא. תאמר באבר מי החי שהבשר הפורס ממנו טהור לא יטמא. תלמוד לומר הנוגע והנושא להביא כזית מן המת.

ו יכול אף בשר הפורש מן החי יטמא תלמוד לומר נבלה. מה נבלה שאין לה חילופים אף אבר מן החי שאין לו חילופין דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר מה נבלה גידים ועצמות אף אבר מן החי גידים ועצמות. רבי אומר מה נבלה בשר גידים ועצמות אף אבר מן החי כבירייתו בשר וגידים ועצמות.

ז הנוגע יטמא עד הערב ואין הנוגע מטמא בגדים והלא הין הוא ומה אם משא מועט הרי הוא מטמא בגדים מגע מרובה אינו דין שיטמא בגדים תלמוד לומר יטמא עד הערב ואין הנוגע מטמא בגדים.

ח הנושא יכבס בגדיו מלמד שהנושא מטמא בגדים והלא דין הוא ומה אם מגע מרובה אינו מטמא בגדים משא מועט אינו דין שלא יטמא תלמוד לומר הנושא יכבס בגדיו מלמד שהנושא מטמא בגדים.

ט יכול אף הציפה תלמוד לומר בגד. אי בגד יכול בגד גדול. לבן מטמא בזב ומטמא בנגעים. ומנין גדול צבוע קטן לבן. הא קטן צבוע עד שאתה מרבה שביץ של סבכא והגגלים תלמוד לומר בגד בגדיו ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים. תלמוד לומר טמא. יכול יטמא אדם וכלי חרס תלמוד לומר בגד. בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס. מנין לרבות הציב היוצא ממנו ושערה שבנגדו תלמוך לומר טמא.

ut polluat? Minime; si dixisti de membro ex mortuo, ratio est, quia caro, quæ ab eo separatur, est immunda, dices de membro ex vivo, cujus caro cum sit munda, polluere non debet? Idcirco dictum est; *Omnis attingens, & portans*. Ad includendum quantitatem olivæ.

VI. Crederem, vel carnem, quæ separatur de vivo, polluere? Idcirco dictum est: *Cadaver*. Sicut cadaver non renovatur, ita pariter membrum, quod non renovetur. Verba R. Jose Galilæi. R. Akiba dicit; Sicut cadaver habet nervos, & ossa, ita pariter membrum ex vivo habet membra & ossa. Rabi dicit; Sicut cadaver habet carnem, nervos, & ossa, ita pariter membrum ex vivo habet carnem, nervos, & ossa.

VII. *Attingens polluetur usque ad vesperam*; At attingens non polluet vestes. Atqui est argumentum; Si portans quod minus est, polluit vestes, attingens, quod frequentius est, non erit æquum, ut polluat vestes? Idcirco dictum est; *Attingens polluetur usque ad vesperam*. Verum attingens non polluet vestes.

VIII. *Et portans lavabit vestimenta sua*. Docemur, quod portans pollueret vestes. Atqui est argumentum. Si attingens quod frequentius est, non polluit vestes, portans, quod minus est; non erit æquum, quod non polluat? Idcirco dictum est; *Portans lavabit vestimenta sua*. Docemur, quod portans pollueret vestes.

IX. Crederem vel lanam non textam? Idcirco dictum est; *vestimentum*; Si vestimentum, crederem vestimentum magnum, album, quod polluit in seminifluo, & polluit in plagis? Et unde probatur magnum coloratum, parvum album, album coloratum, donec includatur vitta reticuli, & fila? Ex eo quod dictum est; *vestimentum*, *vestimenta sua*. Includit. Unde probatur ut considerentur reliqua instrumenta sicut vestes? Ex eo quod dictum est; *Pollutum*. Crederem, quod pollueret hominem, & vasa testacea? Idcirco dictum est; *vestimentum*. Vestimentum polluit, at non polluit hominem & vasa testacea. Unde probatur ad includendum pinguedinem, quæ ex eo profluit, & pilum, quod in eo est? Ex eo quod dictum est. *Pollutum*.

פרק ו

א לכל הבהמה להביא את השליל שיהא אבר מן החי ממנו מטמא. טמאים מלמד שמצטרפים זה עם זה. יכול לא יצטרפו למתים החמורים. אבל יצטרפו עם נבלות הקלות תלמוד לומר הן. כל הנוגע בהם יטמא להביא את בהמה טמאה שלא תהא שחיטתה מטהרתה.

ב והלא דין הוא שרץ אסור באכילה ובהמה טמאה אסורה באכילה. מה שרץ אין שחיטתו מטהרתו אף בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה.

ג או כלך לדרך זו טרפה אסורה באכילה. ובהמה טמאה אסורה באכילה מה טרפה שחיטתה מטהרתה אף בהמה תטהרינה שחיטתה.

ד נראה למי דומה דנין דבר שאינו למינו שחיטה מדבר שאין למינה שחיטה ואל תוכיח טרפה שיש למינה שחיטה. או כלך לדרך זו דנין דבר שמטמא במשא מדבר שמטמא במשא. ואל יוכיח שרץ שאינו מטמא במשא. תלמוד לומר כל הנוגע בהם יטמא. להביא בהמה טמאה שלא תהא שחיטתה מטהרתה.

ה כל הולך על כפיו זה הקוף כל הולך להביא את הקופד ואת חולדת הסנאים. ואת אבני השדה ואת כלב הים זו חיה טהורה. חיה טמאה מנין תלמוד לומר ההולכת על ארבע כל חיה להביא את הפיל.

ו אם נאמרו למעלה למה נאמרו למטה אלא העליונים באבר מן החי, והתחתונים באבר מן המת. והלא דין הוא ומה אבר מן החי שהבשר הפורש ממנו טהור הרי הוא מטמא. אבר מן המת שהבשר הפורש ממנו טמא אינו דין שיהא טמא. לא אם אמרת באבר מן החי שאיסורו נוהג בבני נח כישראל. תאמר באבר מן המת שאין איסורו נוהג

CAPUT VI.

I. *AD omnia jumenta*. Ad includendum fœtum, quod ejus membrum ex vivo polluat. *Immunda*. Docemur, quod inter se conjungerentur. Crederem quod non conjungerentur mortuis quæ sunt gravia, sed conjungerentur cum cadaveribus quæ sunt levia? Idcirco dictum est; *Illa; omnis attingens illa polluetur*. Ad includendum jumentum immundum, quod mactatione non fit mundum.

II. Atqui est argumentum. Reptile est esu interdictum, & animal immundum est esu interdictum; sicut reptile mactatione non fit mundum, ita pariter animal immundum mactatione non fit mundum.

III. Aut hoc modo: Discerptum est esu interdictum, & animal immundum est esu interdictum; sicut discerptum mactatione fit mundum, ita pariter animal immundum mactatione fiet mundum.

IV. Videamus cuinam sit similius: Explicetur res, in cujus specie non est mactatio, ab re in cujus specie non est mactatio, & non probet discerptum in cujus specie non est mactatio. Aut hoc modo. Explicetur res, quæ onere polluit, ab re quæ onere polluit; & non probet reptile, quod non polluit onere. Idcirco dictum est: *Omnis attingens illa polluetur*. Ad includendum animal immundum, quod mactatione non fiat mundum.

V. *Omne gradiens super volas suas*; Hæc est Simia. *Omne gradiens*. Ad includendum Ericium, & Mustelam, quæ habitat in spinis, & homines silvestres, & canem marinum. Hoc est animal mundum; De immundo unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Gradientia super quatuor. Omne animal*; ad includendum Elephantem.

VI. Si supra dicta sunt, cur infra memorantur? Quia in superioribus agitur de membro ex vivo, & in inferioribus de membro ex mortuo. Atqui est argumentum; Si in membro ex vivo, cujus caro, quæ ab eo separatur, licet sit pura, tamen polluit, in membro ex mortuo, cujus caro ab eo separatu est immunda, non erit æquum ut polluat? Minime; si dixisti de membro ex vivo, cujus interdictum observatur, tam a Noachidis, quam ab Israelitis, dices de membro ex mortuo, cujus interdictum non observatur a Noachidis, sicut ab Israelitis? Quoniam ejus interdi-

בבני נח כישראל הואיל ואין איסורו נוהג
בבני נח כישראל לא יטמא. תלמוד לומר
הנוגע והנושא להביא אבר מן המת.

ז הנוגע יטמא עד הערב ואין הנוגע
מטמא בגדים. והלא דין הוא ומה אם
במקום שלא נטמא מחמת עצמם
במשא. נטמאו מחמת הנושא. מקום
שיטמאו מחמת עצמם במגע אינו דין
שיטמאו מחמת הנוגע תלמוד לומר הנוגע
יטמא עד הערב ואין הנוגע מטמא
בגדים.

ח והנושא יכבס בגדיו מלמד שהנושא
מטמא בגדים. והלא דין הוא ומה אם
במקום שנטמאו מחמת עצמם במגע
לא נטמאו מחמת הנוגע. מקום שלא
נטמאו מחמת עצמם במשא אינו דין
שלא יטמא מחמת הנושא תלמוד לומר
והנושא יכבס בגדיו. מלמד שהנושא מטמא
בגדים.

ט קל וחומר שלא יטמאו מחמת
עצמם במגע. ומה אם במקום שנטמאו
מחמת הנושא. לא נטמאו מחמת עצמם.
מקום שלא נטמאו מחמת הנוגע אינו
דין שלא יטמאו מחמת עצמם במגע
תלמוד לומר כל הנוגע בהם יטמא בין
אדם בין כלים.

י קל וחומר שיטמאו מחמת עצמם
במשא. ומה אם במקום שלא נטמאו
מחמת הנוגע נטמאו מחמת עצמם
במגע. מקום שנטמאו מחמת הנושא אינו
דין שיטמאו מחמת עצמם במשא תלמוד
לומר לכם. לכם אין מטמאים ואין
מטמאים לא אוכלים ולא משקים ולא כלים
במשא הנושא ולא הנישא.

פרשה ה

א וזה לכם הטמא בשרץ השורץ
על הארץ החולד והעכבר והצב למינהו
והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת
אלה הטמאים לכם בכל השרץ מה
תלמוד לומר לפי שנאמר לא תטמאו בהם
ונטמתם בם שומע אני טומאת הגויות
וטומאת הקדושות. תלמוד לומר החולד
והעכבר והצב למינהו. טמאים יכול אילו
מטמאים אדם וכלים ואילו יהו מטמאים
אדם ולא כלים או כלים ולא אדם
תלמוד לומר אלה. אין לך אלא אילו. או
אינו מוציא אלא אילו. שלא היה בענין
הפרט מה הפרט מפורש בעל עצמות
ופרה ורבה אף אינו מוציא אלא כל

dictum non observatur a Noachidis sicut ab Israelitis, non polluet. Idcirco dictum est; *Attingens*, & *portans*. Ad includendum membrum ex mortuo.

VII. *Attingens polluetur usque ad vesperam*; verum attingens non polluet vestes. Atqui est argumentum; Si ubi sui causa onere non polluuntur, portantis causa polluuntur, ubi sui causa tactu polluuntur, non erit æquum ut attingentis causa polluantur? Idcirco dictum est; *Attingens polluetur usque ad vesperam*; verum attigens non polluet vestes.

VIII. *Portans lavabit vestimenta sua*. Docemur quod portans pollueret vestes. Atqui est argumentum; Si ubi sui causa tactu polluuntur, non polluuntur causa attigentis, ubi sui causa onere non polluuntur, non erit æquum, ut oneris causa non polluantur? Idcirco dictum est. *Et portans lavabit vestimenta sua*. Docemur quod portans pollueret vestes.

IX. Argumento a minori ad majus, quod sui causa tactu polluantur. Si ubi causa portantis polluuntur, sui causa non polluuntur, ubi causa attingentis non polluuntur, non erit æquum ut sui causa tactu non polluantur? Idcirco dictum est: *Omnis attingens illa polluetur*; tam homo, quam vestes.

X. Argumento a minori ad majus, quod sui causa onere polluantur. Si ubi causa attingentis non polluuntur, sui causa tactu polluuntur, ubi causa portantis polluuntur, non erit æquum ut sui causa onere polluantur? Idcirco dictum est: *Vobis*; Vos polluunt, at non non polluunt cibos, neque liquores, neque vasa onere. *Portans*; non qui portatur.

SECTIO V.

I. *Et hoc vobis immundum in reptili, quod reptat super terram, Mustela, & Mus, & Buso juxta speciem suam, & Ericius, & Testudo, & Lucerta, & Lymax, & Talpa. Ista immunda sunt vobis in omni reptili*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Non polluemini illis, ut illis polluamini*. Crrderem immunditiem corporum, & immunditiem sanctitatum? Idcirco dictum est; *Mustela, Mus, & Buso juxta speciem suam* &c. *Immunda*. Crederem hos polluere hominem, & vasa, & illos polluere hominem, & non vasa, aut vasa, & non hominem? Idcirco dictum est: *Ista*. Non probas nisi de his. aut ego dicam, quod non excludat nisi illos, qui non sunt similes his, qui expressi sunt; Quis exprimitur?

Ex-

שאינו בעלי עצמות ופרה ורבה . מניין
בעל עצמות ואינו פרה ורבה . או אינו
בעל עצמות ופרה ורבה. עד שאתה
מרבה את בעל עצמות שהם פרים
ורבים. תלמוד לומר אלה הטמאים לכם
בכל השרץ אין לך מטמא בשרץ אלא
אילו בלבד.

ב זה לכם הטמא להביא את דמו
שיטמא כבשרו. והלא דין הוא ומה אם
בהמה שהיא מטמאה במשא לא עשה
דמה כבשרה שרץ שאינו מטמא במשא
אינו דין שלא נעשה דמו כבשרו . תלמוד
לומר זה טמא להביא את דמו שיטמא
כבשרו.

ג יכול יכשיר הזרעים ודין הוא ומה
דם בהמה שאינו מטא טומאה חמורה
מכשיר את הזרעים. דם השרץ שהוא
מטמא טומאה חמורה אינו דין שיהא
מכשיר את הזרעים תלמוד לומר לכם
לכם הוא ואינו מכשיר את הזרעים.

ד לתוך שנאמר עכבר יכול אף עכבר
של ים יטמא. והלא דין הוא טימא
בחולדה וטימא בעכבר. מה חולדה מין
הנדל על הארץ אף עכבר מין הנדל
על הארץ. או מה חולדה כמשמעו אף
עכבר כמשמעו . אף אני אביא עכבר שבים
ששמו עכבר . תלמוד לומר על הארץ
להוציא את שבים.

ה או אינו אומר על הארץ יטמא
ירד לים לא יטמא תלמוד לומר השרץ
כל מקום שהוא שורץ יטמא.

ו או אינו אלא השורץ יטמא עכבר
שחציו בשר וחציו ארמה שאין שורץ לא
יטמא . ודין הוא טימא חולדה וטימא
עכבר מה חולדה כשמועו אף עכבר
כשמועו. אי מה חולדה פרה ורבה אף
עכבר פרה ורבה. יצא עכבר שחציו בשר
וחציו ארמה שאין פרה ורבה תלמוד
לומר בשרץ להביא את העכבר שחציו
בשר וחציו ארמה : הנוגע בבשר טמא

Exprimitur, qui habet oſſa, & propagat, & multiplicat; ita pariter non excludam niſi illos, qui non habent oſſa, neque propagant, neque multiplicant. Unde probatur de eo qui habet oſſa, & non propagant, neque multiplicant, aut de eo, qui non habet oſſa, ſed creſcit & multiplicat donec includas illum qui habet oſſa, & propagat? Ex eo quod dictum eſt. *Iſta immunda ſunt vobis in omni reptili*. Non habes quod polluat in reptili niſi hæc duntaxat.

II. *Hoc vobis immundum*; Ad includendum ejus ſanguinem, quod polluat ſicut ejus caro. Atqui eſt argumentum; ſi in jumento, quod polluit onere, non conſideratur ejus ſanguis ſicut ejus caro; in reptili, quod non polluit onere, non erit æquum ut non ſit conſiderandus ejus ſanguis ſicut ejus caro? Idcirco dictum eſt: *Hoc vobis immundum*; Ad includendum ejus ſanguinem, quod polluat ſicut ejus caro.

III. Crederem, diſpoſuiſſe ſemina? Et probari poteſt argumento. Sanguis jumenti, qui polluit immunditie gravi, diſponit ſemina, ſanguis reptilis, qui polluit immunditie gravi, non erit æquum ut diſponat ſemina? Idcirco dictum eſt; *Vobis*: vobis illud immundum: verum non diſponit ſemina.

IV. Quoniam dictum eſt; *Mus*, crederem vel ſoricem marinum polluere? Atqui eſt argumentum. Polluit in muſtela, & polluit in mure; ſicut muſtela eſt ſpecies, quæ creſcit ſuper terram, ita pariter mus eſt ſpecies, quæ creſcit ſuper terram; Aut ſicut muſtela juxta ſenſum literalem, ita pariter mus juxta ſenſum literalem; Ego includam murem marinum, cujus nomen eſt mus. Idcirco dictum eſt: *Super terram*. Ad excludendum murem marinum.

V. Aut crederem; Super terram polluet; ſi deſcendat in mare, non polluet? Idcirco dictum eſt; *Reptile;* ubicunque fuerit reptile, polluet.

VI. Aut dicam; non polluit niſi reptans, mus, qui partim carne, partim terra conſtat, & non reptat, non polluet. Et probari poteſt argumento; Polluit muſtela, & polluit mus, ſicut muſtela juxta ſenſum literalem, ita pariter mus juxta ſenſum literalem; aut ſicut muſtela creſcit, & multiplicat, ita pariter mus creſcit & multiplicat; excluditur mus, qui partim carne, & partim terra conſtat, & non creſcit, neque multiplicat (*Mendoſus mihi videtur hic locus*.) Idcirco dictum eſt. *In reptili*. Ad includendum reptile, cujus di-

ובארמה טהור רבי יהודה אומר אף הנוגע בארמה שכנגד הבשר מאחוריו טמא.

ז צב זה הצב למינהו לרבות מינים של חברבר ובן הנפילים וסלמנדרא שהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה היה אומר מה רבו מעשיך יהוה וגו'. יש לך בריות גדילות בים וגדילות ביבשה. גדילות בים אם עלו ליבשה מתו . והגדילות ביבשה אם עלו בים מתו . גדילות באור אם פרשו לאויר מתו. גדילות באויר אם פרשו לאור מתו . מקום חיות של זה מיתתו של זה ומקום חיות של זה מיתתו של זה ואומר מה רבו מעשיך יהוה כולם וגו'.

פרק ז

א טמאים לרבות עורותיהם יכול עורות כולם תלמוד לומר אלה . אילו עורות הטמאים עור האנקה . הכח והלטאה והחומט . רבי יהודה אומר הלטאה כחולדה . רבי יוחנן בן נורי אומר שמונה שרצים יש להם עורות.

ב טמאים לרבות ביצת השרץ וקליפת השרץ. יכול אף על פי שלא ריקמה תלמוד לומר בשרץ מה שרץ משירקם אף ביצה משתירקם. יכול אף על פי שהיא סתומה תלמוד לומר הנוגע יטמא ארת שאיפשר לו ליגע טמא. עד כמה תינקב . עד כשעורה שכן איפשר לו ליגע בכשעורה.

ג טמאים מלמד שמצטרפים זה עם זה יש דם בדם ובשר בבשר . דם בבשר ובשר בדם בין במין אחד בין בשני מינים.

ד כל הנוגע בהם יטמא לרבות ידות הכלים. או יכול שאני מרבה יתר מכשעורה תלמוד לומר לכם לכל שהוא לצורכיכם דברי רבי עקיבא . אמר לו רבי יוחנן בן נורי הכתוב אומר במטמא ואתה אומר במטמא . אמר לו רבי

dimidium est caro, & dimidium terra; Attingens ejus carnem immundus est, ejus terram, est mundus: R. Jehuda dicit; etiam attingens ejus terram, quæ respicit carnem ad posteriorem partem, est immundus.

VII. *Babo*; hic est bubo; *Juxta speciem suam*; Ad includendum species bubonis serpentini, & filium bubonum, & Salamandræ. Quando R. Akiba perveniebat ad hunc textum, dicebat; *Quam magna sunt opera tua Domine &c.* Sunt tibi creaturæ quæ crescunt in mari, & creaturæ, quæ crescunt in arida; Quæ crescunt in mari si adscendant in aridam, moriuntur, & quæ crescunt in arida, si adscendant in mare, moriuntur; Quæ crescunt in igne, si separentur in aerem moriuntur; Quæ crescunt in aere, si separentur in ignem, moriuntur; Locus vitæ hujus, est locus mortis illius, & locus mortis illius est locus vitæ hujus; & dictum est; *Quam magna sunt opera tua Domine, omnia &c.*

CAPUT VII.

I. Immunda; Ad includendum eorum pelles; crederem pelles omnium? Idcirco dictum est: *Hæc*: Hæ sunt pelles immundæ, pellis ericei, testudinis, & lacertæ, & lymacis. R. Jehuda dicit; Lacerta est sicut mustela. R. Jochanan ben Nuri dicit; octo reptilia sunt, quæ habent pelles.

II. *Immunda*. Ad includendum ovum reptilis, & corticem reptilis. Crederem, vel si non fuerit figuratum? Idcirco dictum est; *In reptili*: Sicut reptile, postquam fuerit figuratum, ita pariter ovum postquam fuerit figuratum; Crederem vel si fuerit clausum? Idcirco dictum est; *Attingens polluetur*; Quod potest attingi polluit; Quantum erit perferotatum? Juxra quantitatem hordei; quia in quantitate hordei potest attingi.

III. *Immunda*. Docemur, quod inter se conjungerentur, sanguis cum sanguine, & caro cum carne; sanguis cum carne, & caro cum sanguine, sive fuerint ejusdem speciei, sive duarum specierum.

IV. *Omnis attingens illa polluetur*. Ad includendum manubria vasorum. Crederem posse includere vel si essent sua mensura majora? Idcirco dictum est; *vobis*; In omnibus, quæ sint vobis necessaria; Verba R. Akiba. Dixit illi R. Jochanan ben Nuri; Textus loquitur de polluente, & tu dicis de polluto.

עקיבא אף אני אומר כל הנוגע בהם יטמא עד הערב. אין האוכל אוכלים טמאים ולא השותה משקים טמאים מטמאים טומאת ערב.

ה כל הנוגע בהם יכול בחייהם תלמוד לומר במותם אי במותם יכול לא בשחיטתן. תלמוד לומר בהם אף על פי שחוטים. הא מה אני מקיים בהם במותם ולא בחייהם.

ו כל הנוגע בהם יכול בכולם תלמוד לומר מהם. אי מהם יכול במקצתם תלמוד לומר בהם. הא כיצד שיגע במקצתו שהוא בכולו שיערו חכמים כבעדשה שכן החומט תחלת ברייתו בכעדשה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר כזנב הלטאה.

פרשה ו

א וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא. במי הוא מדבר אם במיתתן הרי מיתתן אמור אם באבר מן המת הרי אבר מן המת אמור למטן. הא אינו מדבר אלא באבר מן החי. הלא דין הוא מה אם בהמה שלא עשה דמה כבשרה אבר מן החי ממנה מטמא. שרץ שעשה דמו כבשרו אינו דין שיהא אבר מן החי ממנו מטמא. לא אם אמרת בבהמה שהיא מטמאה במשא תאמר בשרץ שאינו מטמא במשא׃ הואיל ואינו מטמא במשא לא יהא אבר מן החי ממנו מטמא. תלמוד לומר וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא לרבות אבר מן החי.

ב יכול אפילו תלוי בו בשערה תלמוד לומר אשר יפול הא אינו מטמא אלא כשיפול.

ג יכול הבשר הפורש מן החי יטמא תלמוד לומר במותם. מה מיתה שאין לה חליפים אף אבר מן החי שאין לה חליפים דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר מה מיתה גידים ועצמות אף אבר מן החי גידים ועצמות. רבי אומר

to. Respondit illi R. Akiba; Ego quoque dicam; *Omnis attingens illa, polluetur usque ad vesperam*. At qui edit cibos immundos, & qui bibit liquores immundos, non polluitur usque ad vesperam.

V. *Omnis attingens illa*. Crederem viva? Idcirco dictum est: *Cum mortua fuerint*; si cum mortua fuerint, crederem, quando non essent mactata? Idcirco dictum est: *Illa*. Vel si fuerint mactata. Quomodo ego explicabo: *Illa*? Cum mortua fuerint, non cum fuerint viva.

VI. *Omnis attingens illa*. Crederem totum? Idcirco dictum est: *Ex illis*. Crederem eorum partem? Idcirco dictum est. *Illa*: Quomodo? Si attingat ejus partem, quæ sit tanquam ejus totum; Metiti sunt sapientes in quantitate lentis; quia lymax in principio suæ creationis est sicut lens. R. Jose bar R. Jehuda dicit: juxta caudam lacertæ.

SECTIO VI.

I. ET *omne super quod ceciderit ex eis in morte eorum, pollutum erit*. De quo loquitur? Si de eorum morte, jam de eorum morte dictum est, si de membro ex mortuo, ecce de membro ex mortuo infra dictum est; Ecce non loquitur nisi de membro ex vivo. Est argumentum. Si in jumento, in quo non consideratur ejus sanguis sicut ejus caro, membrum ex eo vivum polluit, in reptili, in quo consideratur ejus sanguis sicut ejus caro, non erit æquum, ut membrum ex eo vivum polluat? Minime; si dixisti in jumento, quod polluit onere, dices de reptili, quod non polluit onere? Quandoquidem non polluit onere, membrum ex eo vivum non polluet. Idcirco dictum est: *Et omne super quo ceciderit ex eis in morte eorum, pollutum erit*. Ad includendum membra ex vivo.

II. Crederem vel si illi appensum esset pilo? Idcirco dictum est: *Quod ceciderit*; Ecce non polluit, nisi quando ceciderit.

III. Crederem carnem separatam ex vivo polluere? Idcirco dictum est: *In morte eorum*. Sicut mors non renovatur, ita pariter membrum ex vivo est illud, quod non renovatur. Verba Rabi Jose Galilæi: R. Akiba dicit; sicut mors est illa, quæ habeat nervos & ossa; ita pariter membrum ex vivo, quod habeat nervos & ossa. Rabi dicit; Sicut reptile habet carnem, nervos, & os-

מה השרץ בשר גידים ועצמות אף אבר מן החי כברייתו בשר גידים ועצמות.

ד כלי עץ יכול הסולם והקולב והנחותה והמנורה. תלמוד לומר מכלי עץ ולא כל כלי עץ. או יכול שאני מרבה השלחן והטבלא והדולפקי. תלמוד לומר לכל כלי עץ ריבה. מה ראית לרבות את אילו ולהוציא את אילו שריבה הכתוב מיעט תלמוד לומר שק. מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם. אף אני מרבה השולחן והדולפקי מהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם. ומוציא את הסולם שהוא משמש את האדם ואינו משמש משמשי האדם. ואינן משמשים את האדם.

ה כלי עץ יכול השידה תיבה ומגדל וכוורת קש וכוורת קנים ובור ספינה אלכסנדרית שיש להם שוליים והם מחזיקים ארבעים סאה לח שהם כוריים ביבש. תלמוד לומר מכלי עץ ולא כל כלי עץ. או יכול שאני מוציא דרור עגלה וקסתות מלכים ועריבת העובדים ובור ספינה קטנה והארון. תלמוד לומר כל כלי עץ ריבה. מה ראית לרבות את אילו ולהוציא את אילו. אחר שריבה הכתוב מיעט. תלמוד לומר שק. מה שק מיוחדים שהוא מטלטל במלואו אף אני ארבה דרור עגלה. וקסתות מלכים. ועריבת העובדים. ובור וספינה קטנה והארון שהם מטלטלים במלואם. ומוציא אני השידה התיבה והמגדל וכוורת קש וכוורת קנים ובור ספינה אלכסנדרית שיש להם שוליים והם מחזיקים ארבעים סאה לח שהם כוריים ביבש שאינן מטלטלים במלואו.

ו' רבי מאיר אומר כל שמנו חכמים בטהרה טהור והשאר טמא. רבי יהודה אומר כל שמנו חכמים בטומאה טמא והשאר טהור. אין בין דברי רבי מאיר לדברי רבי יהודה אלא עריבת בעל הבית.

ז רבי נחמיה אומר קופות הגדולות וסינים גדולים יש להם שוליים והם

& ossa; ita pariter membrum ex vivo, quod habeat, sicut in ejus creatione, carnem, nervos, & ossa.

IV. *Vase ligneo*. Crederem vel scalam, & lignum uncinatum, & segmentum, & candelabrum? Idcirco dictum est. *Ex vase ligneo*; non omnia vasa lignea. Aut crederem posse includere fenestram, & mensam, & abacum? Idcirco dictum est. *Ad omne vas ligneum*. Includit. Quid vidisti ut hæc includeres; & illa excluderes? Postquam inclusit textus, excludit; Idcirco dictum est; *sacco*. Sicut saccus est peculiaris, & inservit homini, inservit iis, quæ homini inserviunt; ita pariter includam mensam, & abacum, qui inserviunt, quæ inserviunt homini, & inserviunt homini, & excludam scalam, quæ inservit homini, sed non inservit iis, quæ inserviunt homini.

V. *Vase ligneo*. Crederem posse includere arcam, & capsam, & turrim, & alveare stramineum, & alveare arundineum, puteum navis Alexandrinæ, quibus sunt fundi, & quæ comprehendunt quadraginta Sata in humidis, quæ in aridis sunt Cori? Idcirco dictum est: *Ex vase ligneo*. Non omnia vasa lignea. Aut crederem excludere cupam plaustrinam, & sextarium regum, mactram coriariorum, & puteum exiguæ navis, & arcam? Idcirco dictum est: *Ex omni vase ligneo*. Includit; Quid vidisti ut ista includeres, & illa excluderes? Postquam textus exclusit, includit. Idcirco dictum est: *Sacco*. Sicut saccus est peculiaris, qui dimoveri potest, quando est plenus, ita pariter includam cupam plaustrinam, & sextarium regum, & mactram coriariorum, & puteum exiguæ navis, & arcam, vel si fuerint plena, dimoveri possunt; & excludam arcam, capsam, & turrim, & alveare stramineum, & alveare arundineum, & puteum navis Alexandrinæ, quibus sunt fundi, & quæ comprehendunt quadraginta Sata in humidis, quæ in aridis sunt Cori, quæ cum fuerint plena, dimoveri non possunt.

VI. R. Meir; omnia, quæ numerarunt sapientes munda, sunt munda, & reliqua sunt immnnda; R. Jehuda dicit; omnia, quæ numerarunt sapientes immunda, sunt immunda, & reliqua sunt munda. Non est discrimen inter verba R. Meir, & verba R. Jehuda, nisi de mactra patris familias.

VII. R. Nehemia dicit; Sportæ magnæ, & arcæ magnæ, quibus sunt fundi, & quæ comprehendunt quadraginta Sa-

מחזיקים ארבעים סאה לח שהם כוריים ביבש שאף על פי שאין מטלטלים במה שנשתייר בהם.

ח יכבס יכול אף הצופה תלמוד לומר בגד. אי בגד יכול בגד גדול לבן המטמא בזב והמטמא בנגעים. מנין גדול צבוע קטן לבן. קטן צבוע עד שתהא מרבה להביא שביץ של סבכה וגגלים מנין תלמוד לומר בגד בגדים ריבה. מנין לעשור שאר כלים כבגדים תלמוד לומר טמא יכול יטמא אדם וכלי חרס תלמוד לומר בגד בגד הוא מטמא ואין מטמא לא אדם ולא כלי חרס. מנין לרבות אל הלבדים תלמוד לומר או בגד.

ט עור יכול אף עורה שבים יהו טמאים. ודין הוא טימא בנגעים וטימא בשרצים. מה נגעים פטר בהם עורות של ים אף שרצים יפטור בהם עורות של ים.

י קל וחומר ומה אם נגעים שטימא בהם שתי וערב פטר בהם עורות של ים שרצים שלא טימא בהם שתי וערב אינו דין שיפטור בהם עורות של ים. לא אם אמרת בנגעים שלא טימא בהם צבועים, תאמר בשרצים שטימא בהם צבועים. הואיל וטימא בהם צבועים יטמא בהם עורות של ים תלמוד לומר בגד. מה בגד מין הגדל בארץ אף עור מין הגדל בארץ, או יכול שאינו מוציא את שחיבר לו מין הגדל בארץ כל שהוא תלמוד לומר בעור אי בעור יש להביא את שחיבר לו מין הגדל בארץ כל שהוא אפילו חוט אפילו משיחה ובלבד שיחברנו לו כדרך חיבורו לטומאה.

יא יכול אף עור מצה ועור האיפה במשמע תלמוד לומר מלאכת עור יצאו עור המצה ועור האיפה שלא נעשה בהם מלאכה. אוציא עור המצה ועור האפה שלא נעשה בהם מלאכה ולא אוציא

Sata in humidis, quæ in aridis sunt Cori, quamvis, quando fuerint plenæ, non possunt dimoveri, tamen quando sint diminutæ dimoveri possunt.

VIII. *Lavabitur*. Crederem vel lanam non textam? Idcirco dictum est; *veste*; si vestem, crederem vestem magnam albam, quæ polluit in seminifluo, & polluit in plagis? Unde probatur ad includendum vestem magnam coloratam, & parvam album, parvam colaratam, donec includas vittas calanticæ, & fila, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *veste*, *vestibus*. Includit. Unde probatur, ut consideranda sint cetera vestimenta sicut vestes? Ex eo quod dictum est: *Pollutum*. Crederem polluere hominem, & vasa testacea? Idcirco dictum; *vestem*, vestem polluit, at non polluit hominem & vasa testacea. Unde probatur ad includendum lanam sine netione, & textura? Ex eo quod dictum est. *Aut veste*.

IX. *Pelle*. Crederem vel pellem eorum, qui nascuntur in mari, esse immundam? Et probari potest argumento, Polluit in plagis, & polluit in reptilibus; sicut in plagis excludit pelles marinas, ita pariter in reptilibus excludet pelles marinas.

X. Argumento a minori ad majus; Si in plagis, in quibus polluitur stamen, & subtegmen, liberat pelles marinas, in reptilibus, in quibus polluitur stamen & subtegmen, non erit æquum ut absolvat pelles marinas? Minime; Si dixisti de plagis, in quibus vestes coloratæ non polluuntur, dices de reptilibus, in quibus vestes coloratæ polluuntur? Qnoniam in iis pollunt vestes coloratæ, polluunt etiam pelles marinæ? Idcirco dictum est; *veste*. Sicut vestis est species, quæ crescit ex terra, ita pariter pellis quæ crescit ex terra. Aut crederem non posse excludere illud, cui sit annexum quantalucumque de specie, quæ nascitur ex terra? Idcirco dictum est; *Aut pelle, aut cilicio*; Ad includendum illud, cui annexum sit quantulucumque de speciæ, quæ nascitur ex terra, vel filum, vel funiculus, dummodo illi annectatur, quomodo annectitur, ut recipiat immunditiem.

XI. Crederem vel pellem non præparatam, & pellem semipræparatam juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Quo fit opus*; *pelle*; excluditur pellis non præparata, & pellis semipræparata, in qna non est factum opus at non excludam pelles funiculorum, & san-

עורות רצועות וסנדלים שנעשו בהם מלאכה תלמוד לומר כלי. יצאו רצועות סנדלים שאינן כלי. או יכול שאני מוציא עורות אהלים שכן כלים תלמוד לומר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם לרבות עורות אהלים.

פרק ח

א שק אין לי אלא שק מנין לרבות את הקלקלים ואת החבק תלמוד לומר או שק. יכול יטמא חבלים ומשיחות תלמוד לומר שק. מה שק מיוחד טווי וארוג אף אין לי אלא טווי וארוג.

ב והלא דין הוא אומר במת וכל מעשה עזים יכול יטמא חבלים ומשיחות ודין הוא טימא את המת וטימא השרץ מה השרץ לא טימא בו אלא טווי וארוג אף המת לא יטמא בו אלא טווי וארוג.

ג הין אם היקל בשרץ הקל. נקל במת החמור. אלא יטמא חבלים ומשיחות תלמוד לומר בגד. ועור לגזרה שוה. מה בגד ועור אמורים בשרץ לא טימא בו אלא טווי וארוג אף בגד ועור אמורים במת לא יטמא בו אלא טווי וארוג.

ד אין לי אלא שק העשוי מן העזים העשוי מן החזיר ומזנבה של פרה מנין תלמוד לומר שק. אין לי אלא השרץ המת מנין ודין הוא ומה אם שרץ הקל עשה בו מעשה חזיר כמעשה עזים המת החמור לא נעשה בו מעשה החזיר כמעשה העזים. אף בגד ועור אמורים במת נעשה בו מעשה החזיר כמעשה עזים.

ה הין אם ריבה טומאת הערב מרובה. ארבה טומאת שבעה מעוטה תלמוד לומר בגד ועור. בגד ועור לגזירה שוה. מה בגד ועור אמורים בשרץ. עשה בו מעשה חזיר במעשה עזים.

ו כל כלי לרבות הקלע והקמיע והתפלה או יכול שאני מרבה את העץ ואת העבות. תלמוד לומר אשר יעשה

& sandaliorum, in quibus factum est opus; Idcirco dictum est: *Vas*. Excluduntur funiculi sandaliorum, quæ non sunt vasa. Aut crederem posse excludere pelles tentoriorum, quæ sunt vasa? Idcirco dictum est: *Omne vas, quo fit opus*. Ad includendum pelles tentoriorum.

CAPUT VIII.

I. *Sacco*. Non probo nisi de sacco; unde probatur ad includendum cilicia, & cingulum venrale? Ex eo quod dictum est: *Aut sacco*; Crederem quod pollueret funes, & funiculos? Idcirco dictum est: *Sacco*. Saccus est peculiaris, qui netur & texitur, ita ego non probo nisi de neto, & texto.

II. Tamen in mortuo dictum est: *& omne opus caprarum*; Crederem quod pollueret funes, & funiculos; Et est argumentum; Polluit mortuum, & polluit reptile, sicut in reptili non polluit nisi netum, & textum, ita pariter in mortuo non polluet nisi netum & textum.

III. Itane? Si allevo in reptili, quod est leve, allevabimus in mortuo, quod est grave? Idcirco polluet funes, & funiculos. Hac de causa dictum est; *Veste, & pelle*. A pari. Sicut in veste & pelle, quæ memorantur in reptili, non polluit nisi netum, & textum, ita pari er in veste & pelle, quæ memorantur in mortuo, non polluet nisi netum, & textum.

IV. Non probo nisi de sacco, qui factus sit de capris, qui factus sit de porco, & de cauda vaccæ, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sacco*. Non probo nisi de reptili, de mortuo unde probatur? Argumento. Si in reptili, quod est leve, consideratur opus porci, sicut opus caprarum, in mortuo quod est grave, non erit considerandum opus porci, sicut opus caprarum.

V. Itane? Si includit immunditiem vesperæ, quæ est frequentior, includam immunditiem septem dierum, quæ est minus frequens; Idcirco dictum est: *Veste, & pelle; veste, & pelle*; A pari. Sicut in veste & pelle, quæ memorantur in reptili, consideratur opus porci, sicut opus caprarum, ita pariter in veste & pelle, quæ memorantur in mortuo, considerandum erit opus porci, sicut opus caprarum.

VI. *Omne vas*; Ad includendum fundam, pittacium, & precatorium. Aut crederem posse includere lignum, & frustum, (*quod imponitur collo molentis equi?*)

מלאכה בהם . לא העושה מלאכה באחרים.

ו או יכול שאני מרבה את חפויי כלים תלמוד לומר בהם פרט לחפויי כלים.

ח במים יובא כולו כאחת יכול מקצתו תלמוד לומר ובא השמש וטהר . מה טהרה אמורה למטן ביאת שמש כלו כאחת אף כאן ביאת כלי כלו כאחת.

ט וטמא עד הערב יכול לכל דבר תלמוד לומר וטהר . או וטהר יכול לכל דבר תלמוד לומר יטמא עד הערב הא כיצד טהור לחולים מבעוד יום ולתרומה משתחשך.

פרשה ז

א כלי חרס אין לי אלא כלי חרס מנין לרבות כלי נתר תלמוד לומר וכלי חרס. מנין לרבות את האהלים ודין הוא ומה אם כלי עץ שטימא פשוטים טיהר אהלים כלי חרס שטיהר פשוטים אינו דין שנטהר אהלים תלמוד לומר כלי חרס לרבות את האהלים מנין לרבות שברי כלי חרס תלמוד לומר וכל כלי חרס.

ב מיכאן אמרו הדקים שבכלי חרס. הם קרקרותיהם ודופנותיהם יושבים שלא מסומכים שיעורן בכדי סיכת קטן ועד לוג מלוג ועד סאה ברביעית מסאה ועד סאתים בחצי לוג. מסאתים ועד שלש ועד חמש סאים בלוג דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אני איני נותן בהם מדה אלא הדקים שבכלי חרס הם קרקרותיהם ודופנותיהם יושבים שלא מסומכים שיעורן מכדי סיכת קטן ועד קדירות דקות מקדירות דקות ועד חביות לודיות ברביעית. מלודיות ועד לחמיות בחצי לוג. מלחמיות ועד חצבים גדולים בלוג . נשתקע הדבר ולא נאמר עכשיו. רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב

equi?) Idcirco dictum est ; *In quo fit opus* ; Non illud, quod ope aliorum facit opus.

VII. Aut crederem posse includere opercula vasorum? Idcirco dictum est : *in illis*. Excludit opercula vasorum.

VIII. *Ad aquam adducetur*: Simul totum. Crederem partem? Idcirco dictum est : *Et occiderit sol ; & purificabitur*. Sicut in purificatione infra dicenda occasus solis fit omnino uno tempore, ita pariter hoc loco adductio vasis totius fiet uno tempore.

IX. *Et pollutum erit usque ad vesperam*. Crederem pro qualibet re? Idcirco dictum est*: & purificabitur*; Si purificabitur, crederem qualibet re? Idcirco dictum est : *& pollutum erit usque ad vesperam*. Quomodo? Purus est pro profanis, dum adhuc dies est, & pro separatione post obortas tenebras.

SECTIO VII.

I. V*AS testaceum*. Non probo nisi de vase testaceo; unde probatur ad includendum vas nitreum? Ex eo quod dictrm est: *& vas testaceum*. Unde probatur ad includendum tentorium? Argumento. Si vasa lignea, quorum extensiones immundæ sunt, sunt munda, si faciant tentoria, vasa testacea, quorum extensiones mundæ sunt, non erit æquum, ut si faciant tentoria, sint munda? Idcirco dictum est : *Vas testaceum* ; Ad includendum tentoria. Unde probatur ad includendum fragmenta vasis testacei? Ex eo quod dictum est: *Et omne vas testaceum*.

II. Hinc dixerunt, Vasorum testaceorum tenuissimorum fundis & lateribus ita collocatis, ut nullo modo suffulciantur, mensura erit in quantitate unctionis parvæ usque ad logum, e logo usque ad satum in quartario, e sato usque ad duo sata in dimidio logi, e duobus satis usque ad tria, & usque ad quinque sata in logo; verba Rabi Ismael. Rabi Akiba dicit; Ego istis non definio mensuram, nisi tenuissimis vasis testaceis, & eorum fundis & lateribus sic collocatis, ut non suffulciantur, & mensura eorum minor est quantitate unctionis parvæ & usque ad ollas tenuissimas, & ab ollis tenuissimis usque ad dolia Ludia in quartario, & a Ludiis usque ad Bethlemitica in dimidio logi, & a Bethlemiticis usque ad urceos magnos in logo; Hinc & ulterius oblivioni data est res, & in præsentiarum non memoratur. R. Nehemia, & R. Eliezer ben Jacob dicit; Urceorum ma-

אומר חצבים גדולים שיעורן כשני לוג הפכים הגלילים והחבינות שיעורן קרקרותיהם כל שהם ואין להם דפנות.

ג אל תוכו את שיש לו תוך טמא ואת שאין לו תוך טהור פרט למיטה ולכסא ולספסל ולשלחן ולספינה ומנורה של חרס. זאת עידות העיד חזקיה אבי עקש לפני רבן גמליאל הזקן כל שאין לו תוך בכלי חרס אין לו אחורים.

ד אל תוכו. מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו הלא דין הוא מה כלי שטף שאינו מטמא מתוכו מטמא מאחוריו כלי חרס שמטמא מתוכו אינו דין שמטמא מאחוריו תלמוד לומר מתוכו. מתוכו הוא מטמא ואין מטמא מאחוריו.

ה קל וחומר לכלי שטף שיטמא מאוירו ומה אם כלי חרס שאינו מטמא מאחוריו מטמא מאוירו. כלי שטף שמטמא מאחוריו אינו דין שיטמא מאוירו. תלמוד לומא כלי חרס אל תוכו ואין כלי שטף אל תוכו.

ו אל תוכו כשיפול לתוכו טמא ולא כשיפול לתוך תוכו ביצד חבית שהיא נתונה בתנור ופיה למעלה מן התנור השרץ בחבית אוכלים ומשקים שבתנור טהורים. וכי איזו מידה מרובה מידת לטמא או מידת ליטמא מרובה מידת לטמא מליטמא שהוא מטמא את אחרים מאחוריו ואין מיטמא אחוריו. ומה מקום שמטמא מאחוריו לא יטמא את תוך תוכו מקום שאין טטמא מאחוריו אינו דין שלא יטמא מתוך תוכו. או מרובה ליטמא מלטמא שהוא מטמא מתוך שאור ואינו מטמא את השאור. ומה במקום שניטמא מבית שאור לא ניטמא מתוך תוכו. מקום שאין מטמא את השאור אינו דין שלא טימא את תוך תוכו תלמוד לומר אל תוכו

magnorum mensura in duobus logis; lenticularum Galilæarum, & doliorum mensura in eorum fundis quantalacunque, & latera nullo modo considerantur.

III. *In cujus medium*; Quod habet concavum, immundum est; quod non habet, est mundum; excludit lectum, & sedile, & sellam, & mensam, & navem, & candelabrum testaceum. Hanc testificationem testatus est Ezechia Abi Nikes coram Raban Gamaliele seniore; Vas testaceum, quod non habet concavum, a posteriori parte non polluitur.

IV. *In cujus medium*; ejus medium polluitur, at non polluitur a posteriori parte. At est argumentum; Si vase immersionis, quod in ejus concavo non polluitur, a posteriori parte polluitur, vas testaceum, quod in ejus concavo polluitur, non erit æquum ut a posteriori parte polluatur? Idcirco dictum est; *In cujus medium*. In ejus medio polluitur, at non polluitur a posteriori parte.

V. Argumentum a minori ad majus pro vase immersionis, quod a posteriori parte polluitur. Si vas testaceum, quod a posteriori parte non polluitur, ejus aere polluitur, vas immersionis, quod a posteriori parte polluitur, non erit æquum ut ejus aere polluatur? Idcirco dictum est: *Vas testaceum, in cujus medium*. Non autem vas immersionis, in cujus medium.

VI. *In cujus medium*; Quando ceciderit in ejus medium, polluitur, non quando ceciderit in medium medii illius. Quomodo? Si dolium positum sit in furno; & ejus os promineat extra furnum, & sit reptile in dolio, cibi & liquores, qui sunt in furno, mundi sunt. Quænam est proprietas frequentior? proprietas polluentis, an proprietas polluti? Frequentior est proprietas polluentis, quam proprietas polluti. Quia alia polluit a posteriori parte, & non polluitur a posteriori parte; Si ubi polluit a posteriori parte, non polluit quod est in medio medii illius, ubi non recipit immunditiem a posteriori parte, non erit æquum ut non polluat, quod est in medio medii illius? Aut frequentior est proprietas polluti, quam proprietas polluentis, quia polluitur propter fermentum, at non polluit fermentum. Si ubi polluitur propter domum fermenti non polluitur ex medio illius, ubi non polluit fermentum, non erit æquum, ut non polluat medium, quod est in ejus medio? Idcirco dictum est.

כשיפול לתוכו טמא ולא כשיפול לתוך תוכו.

ז כל אשר בתוכו יטמא ולא מה שבתוך תוכו ביצד חבית שהיא נתונה בתנור ופיה למעלה מן התנור השרץ בתנור אוכלים ומשקים שבחבית טהורים. וכי איזו מידה מרובה מידת לטמא או מידת ליטמא. מרובה מידת ליטמא מלטמא שהוא מטמא מבית שאור ואינו מטמא את הסואר. ומה אם במקום שניטמא מבית סואר לא ניטמא מתוך תוכו מקום שאין מטמא את הסואר אינו דין שלא יטמא את תוך תוכו. או מרובה מידת לטמא מליטמא שהוא מטמא את אחרים מאחוריו ואינו מטמא מאחוריו אף הוא יטמא את תוך תוכו אף על פי שלא יטמא מתוך תוכו. תלמוד לומר כל אשר בתוכו יטמא ולא מה שבתוך תוכו.

ח יכול אף על פי שניקבה תלמוד לומר כל אשר בתוכו יטמא. וכמה הוא שיעורו של נקב בכלי חרס בכונס משקה ובכלי שטף במוציא זתים.

ט מיכאן אמרו כוורת פחותה ופקוקה בקש ומשולשלת לאויר התנור השרץ בתוכה התנור טמא. השרץ בתנור אוכלים ומשקים שבתוכה טמאים. רבי אליעזר אומר מצלת אמר רבי אליעזר אם הצילה במת החמור לא תצול בכלי חרס הקל. אמרו לו אם הצילה במת החמור שכן חולקים אוהלים תצול כלי חרס הקל שהם חולקים כלי חרס.

י אמר רבי יוחנן בן נורי אמרתי לו לרבי אליעזר אם הצילו אהלים מיד אהלים במת החמור. מקום שמחיצת מצלת יצילו אהלים מיד אהלים בשרץ הקל מקום שאין מחיצת מצלת. אמר רבי יוסי אמרתי לו לרבי יוחנן בן נורי תמיה אני

eſt. *In ejus medium*. Quando cadit in ejus medium pollutum eſt, at non eſt pollutum, quando cadit in medium, quod eſt in ejus medio.

VIII. *Omne quod fuerit in ejus medio, pollutum erit*. At non quod erit in medio, quod eſt in ejus medio. Quomodo? Si poſitum ſit dolium in furno, & ejus orificium promineat de furno, & reptile ſit in furno; cibi & liquores, qui ſunt in furno, mundi ſunt. Quænam eſt proprietas frequentior? proprietas polluentis, an proprietas polluti? Frequentior eſt proprietas polluti, quam proprietas polluentis; quia polluitur a domo fermenti, at non polluit fermentum. Si ubi polluitur a domo fermenti, non polluitur a medio, quod eſt in ejus medio, ubi non polluit fermentum, non erit æquum, ut non polluat medium, quod eſt in ejus medio? Aut frequentior erit proprietas polluentis, quam proprietas polluti, quia alia polluit a poſteriori parte, at non polluitur a poſteriori parte, ita pariter polluet medium, quod eſt in ejus medio quamvis non polluatur a medio, quod eſt in ejus medio. Idcirco dictum eſt; *Omne quod fuerit in ejus medio, pollutum erit*. Non medium, quod fuerit in ejus medio.

VIII. Crederem vel ſi fuerit perforatum? Idcirco dictum eſt; *Omne quod fuerit in ejus medio, pollutum erit*. Quanta erit menſura foraminis? In vaſe teſtaceo tanta, ut poſſit ingredi potus, & in vaſe immerſionis tanta, ut poſſit egredi oliva.

IX. Hinc dixerunt: Alvearium, ſi id ſit diminutum, & ſtramine obſtruxerit, idque concatenatum ſit in aere furni, & reptile ſit in ipſo, furnus immundus eſt; ſi reptile ſit in furno, cibi & liquores, qui ſunt in eo, ſunt immundi. R. Elieſer dicit; liberat: Dicit Rabi Elieſer, ſi liberaverit mortuo, qui eſt gravis, nonne liberabit vaſe teſtaceo, quod eſt leve? Reſponderunt illi; Si liberabit mortuo, qui eſt gravis ratio eſt, quia tentoria dividunt, liberabit vaſe teſtaceo, quod eſt leve, quia non dividunt vas teſtaceum?

X. Dicit Rabi Jochanan ben Nuri; Dixi R. Elieſeri; Si liberant tentoria a tentoriis in mortuo, qui eſt gravis, ratio eſt, quia interſtitium liberat, liberabunt tentoria a tentoriis in reptili, cum non ſit interſtitium, quod liberet? Reſpondit R. Joſe; Dixit R. Jochanani ben Nuri; Miror ego, ſi abs te accepit R. Elieſer reſponſionem, quia eſt ſubjectum ſuæ. Sed hæc eſt rei reſponſio;

אם קיבל רבי אליעזר ממך התשובה מפני שהוא הנדון לא זו תשובה לדבר אם הצילו אהלים מיד אהלים במרת החמור שכן עשה טפח על טפח על רום טפח בבית טהור. יצילו אהלים מיד אהלים בשרץ הקל שכן העושה טפח על טפח על רום טפח בכלי חרס טמא אמר לו הוא הנדון.

יא כל אשר בתוכו רבי עקיבא אומר אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים וללמד על ככר השני שיטמא השלישי הא כיצד התנור תחלה והככר שני והנוגע בככר שלישי. אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מבין עיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר הככר השלישי שאין לו מן התורה והרי עקיבא תלמידך הביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא.

יב אותו תשבורו יכול ישברנו ודיו והרי הוא אומר בזב ובלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר יכול ישברנו ודיו תלמוד לומר אותו תשברו אותו אתה שובר ואי אתה שובר כלי חרס של זב. קל וחומר מה אם הנוגע בזב החמור אינו טעון שבירה הנוגע בשרץ הקל אינו דין שלא יטעון שבירה. ואם כן למה נאמר אותו תשבורו מלמד שאין לו טהרה אלא שבירתו דבר אחר אותו אתה שובר על טהרתו ואי אתה שובר אוכלים ומשקים לטהרתו.

פרק ט

א יכול אף הכלים מטמאים באויר כלי חרס תלמוד לומר אוכל אוכלים מטמאים באויר כלי חרס. יכול אף אוכלים בהמה יהיו מטמאים באויר כלי חרס תלמוד לומר האוכל האוכל אוכלים מיוחדים מטמאים באויר כלי חרס. או יכול שאני מוציא את אוכלי בהמה

sio; Si liberant tentoria a tentoriis in mortuo, qui est gravis, ratio est, quia si faciat palmum quaquaversum in altitudine palmi in domo, munda est, liberabunt tentoria a tentoriis in reptili, quod est leve, quod si faciat palmum quaquaversum in altitudine palmi in vase testaceo, est immundum? Respondit illi; veruntamen hoc est discussum.

XI. *Omne quod fuerit in ejus medio*. R. Akiba dicit; non dicit; pollutum; sed *polluet*; Ut alia polluat, ad docendum de frusto, quod est secundum, quod polluat tertium. Quomodo? Furnus est primus, frustum est secundum, & quod attingit frustum, est tertium. Dicit R. Jehosua; Quis aperiat pulverem, qui est inter tuos oculos, Raban Jochanan ben Zaccai, qui dicebas, futuram generationem, in qua tertium frustum mundaretur, cui non esset probatio ex lege? Ecce Akiba discipulus tuus adduxit probationem ex textu legis, quod sit immundum; Dictum est enim; *Omne quod fuerit in ejus medio, pollutum erit*.

XII. *Ipsum confringetis*. Crederem ex præcepto tantum fuisse confringendum? Atqui manifesto dictum est in seminifluo: *Et vas testaceum, quod tetigerit seminifluus, confringetur*. Crederem certe fuisse confringendum? Idcirco dictum est: *Ipsum confringetis*. Ipsum tu confringes, at non tibi est necesse confringere vas testaceum seminiflui. Est argumentum a minori ad majus; Si quod attingit seminifluum, quod est grave, non requirit fractionem, quod attingit reptile, quod est leve, non erit æquum, ut non requirat fractionem? Si ita est; cur dictum est; *Ipsum confringetis*? Docemur, quod non sit ei purificatio, nisi ejus fractione. Alia expositio: Ipsum tu confringes propter ejus purificationem, at non confringes cibos & liquores propter eorum purificationem.

CAPUT IX.

I. Crederem vel vasa pollui in aere vasis testacei? Idcirco dictum est; *Edulium*; Cibi polluuntur in aere vasis testacei; Crederem vel cibos animalis pollui in aere vasis testacei? Idcirco dictum est: *Edulium, edulium*. Cibi peculiares polluuntur in aere vasis testacei; Aut crederem posse excludere cibos animalis, quibus cogitaverit cibare hominem? Idcirco dictum est. *Omne edulium, pollutum erit*. Crederem omnem cibum? Idcirco dictum est.

שחישב עליהם למאכל אדם תלמוד לומר כל אוכל יטמא. יכול כל אוכל תלמוד לומר אשר יאכל. פרט לאוכל סרוח. אוכל יטמא מלמד שהוא מטמא בכל שהוא יכול יטמא לאחרים בכל שהוא תלמוד לומר אשר יאכל. הא אינו מטמא אלא בכביצה.

ב יכול המוקף צמיד פתיל בכלי שטף חרס ונותן לתוך התנור יהא טהור ודין הוא אם כלי חרס שלא הציל עצמו בלא צמיד פתיל באהל המת הציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת. כלי שטף שהציל עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרס אינו דין שיציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל תלמוד לומר מכל האוכל. להביא את המוקף צמיד פתיל בכלי שטף ונותן לתוך התנור. קל וחומר לכלי שטף שלא יציל על עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרס. ומה אם כלי חרס שהציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל לא הציל את עצמו בלא צמיד פתיל באהל המת. כלי שטף שלא הציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באויר כלי חרס אינו דין שלא יציל על עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרס תלמוד לומר מכל האוכל. אוכלים מטמאים באויר כלי חרס ואין הכלים מטמאים באויר כלי חרס קל וחומר לכלי חרס שלא יציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת מה אם כלי שטף שהציל על עצמו בלא צמיד פתיל באויר. כלי חרס לא הציל על מה שבתוכו באויר כלי חרס בצמיד פתיל. כלי חרס שלא הציל כלי חרס על עצמו בלא צמיד פתיל באהל המת אינו דין שלא יציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת תלמוד לומר וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא. הא יש צמיד פתיל עליו טהור.

פרשה ח

א יכול אף הדלעת שנפלה לאויר התנור ולא הוכשרה תהא טמאה תלמוד לומר אשר יבוא עליו מים. אין לי אלא מים מנין הטל והיין והשמן והדם

Quod comeditur. Excludit cibum foetidum: *Edulium, pollutum erit*. Docemur, quod quantuluncunque pollueretur; Crederem, quod quantuluncunque alia pollueret? Idcirco dictum est: *Quod comeditur*. Ecce non polluit nisi in quantitate ovi.

II. Crederem, quod circumdatum sit operculo filaceo in vase immersionis, si positum esset in furno, esse mundum? Et probari potest argumento; Si vas testaceum, quod seipsum non liberat sine operculo filaceo in tentorio mortui, liberat, quod est in ejus medio ope operculi filacei, vas immersionis, quod seipsum liberat sine operculo filaceo in aere vasis testacei, non erit æquum, ut liberet, quod est in ejus medio ope operculi filacei? Idcirco dictum est: *De omni edulio*. Ad includendum, quod circumdatum sit operculo filaceo in vase immersionis, & quod positum sit in furno. Argumentum a minori ad majus pro vase immersionis, quod se ipsum non liberat sine operculo filaceo in aere vasis testacei: Si vas testaceum, quod liberat, quod est in ejus medio operculi filacei, non liberat seipsum sine operculo filaceo in tentorio mortui, vas immersionis, quod non liberat quod est in ejus medio ope operculi filacei in aere vasis testacei, non erit æquum, ut non liberet seipsum sine operculo filaceo in aere vasis testacei? Idcirco dictum est: *Ex omni edulio*. Cibi polluuntur aere vasis testacei, at vasa non polluuntur aere vasis testacei. Argumentum a minori ad majus pro vase testaceo, quod non liberet, quod est in ejus medio ope operculi filacei in tentorio mortui. Si vas immersionis, quod liberat seipsum sine operculo filaceo in aere vasis testacei, non liberat quod est in ejus medio in aere vasis testacei ope operculi filacei, vas testaceum, quod non liberat seorsim vas testaceum sine operculo filaceo non erit æquum, ut non liberet, quod est in ejus medio ope operculi filacei in tentorio mortui? Idcirco dictum est *Num.* XIX. 15. *Et omne vas apertum, cui non fuerit operculum filaceum, pollutum est*. Ecce si illi fuerit operculum filaceum, erit mundum.

SECTIO VIII.

I. Crederem vel cucurbitam, quæ ceciderit in aerem furni, & quæ non esset disposita (ad recipiendam immunditiem) esse immundam? Idcirco dictum est: *Super quod venerint aquæ*.

Non

והדבש והחלב תלמוד לומר וכל משקה אי כל משקה יכול מי תותים או מי פירות או מי רימונים ושאר כל מיני פירות תלמוד לומר מים . מה מים מיוחדים שאין להם שם לווי אף אני מרבה הטל והיין והשמן והדם והדבש והחלב שאין להם שם לווי ומוציא מי תותים ומי רימונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לווי.

ב יכול אפילו הם בבורות ובשיחים ובמערות יהו מכשירים . תלמוד לומר בכלי יטמא. אין לי אלא שמילאן בכלים׃ מנין אם מילאן לגבל בהם את הטיט ולכבס בהן את הכלים תלמוד לומר בכלי יטמא אי בכלי יטמא . יכול בבורות ובשיחים ובמערות תלמוד לומר כלי. מה כלי מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל תלוש מן הקרקע . מרבה אני את שמילאן לגבל בהם ולהדיח בהם את הכלים שהם תלושים מן הקרקע ומוציא את שבבורות ובשיחים ובמערות שאין תלוש מן הקרקע.

ג יכול אפילו חישב שירדו לבורות ולשיחים ולמערות יהו מכשירים תלמוד לומר אשר ישתה. אין לי אלא שמילאן לשתייה מנין אם חישב לשתייה להדיח בהם עצים ואבנים תלמוד לומר מים. אי מים יכול אפילו חישב שירדו לבורות ולשיחים ולמערות יהו מכשירים תלמוד לומר אשר ישתה. מה שתייה מיוחדת שיש עמה מחשבה אף אני ארבה את שחישב להדיח בהם עצים ואבנים שיש עמהם מחשבה . ומוציא את שחישב עליהם שירדו לבורות ולשיחים שאין עמהם מחשבה.

ד משקה זה היין. אשר ישתה. זה הדם . וכן הוא אומר מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש . דברי רבי יהודה. רבי אליעזר אומר אשר ישתה פרט למשקה סרוח . אמרו לו אין משקים יוצאים לא לידי עופות ולא לידי פרה.

ה וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא מלמד שהמשקים מטמאים

Non probo nisi de aqua, unde probatur ros, & vinum, & oleum, & sanguis, & mel, & lac? *Et omnis liquor;* Si omnis potus; Crederem comprehendi aquas mororum, aquas fructuum, aut aquas malogranatorum, & reliquarum omnium specierum fructuum? Idcirco dictum est: *Aquæ;* Sicut aquæ sunt peculiares, quæ non habent nomen conjunctum, ita pariter ego includam rorem, & vinum, & oleum, & sanguinem, & mel, & lac, quæ non habent nomen conjunctum, & excludam aquas mororum, & aquas malogranatorum, & reliquarum omnium specierum fructuum, quæ habent nomen conjunctum.

II. Crederem vel si essent in puteis, & fossis, & speluncis, quod disponerent? Idcirco dictum est; *In vase, immundum erit*. Non probo, nisi quando hauriat in vasibus; unde probatur, vel si hauriat ad subigendum lutum, & ad lavanda vasa? Ex eo quod dictum est: *In vase immundus erit;* Si *in vase immundus erit*. Crederem in puteis, & in fossis, & in speluncis? Idcirco dictum est; *Vase*. Sicut vas est peculiare, quod a solo separatum est; ita pariter ego includam si hauriat ad subigendum lutum, & ad lavanda vasa, quæ separata sunt a solo, & excludam ea, quæ sunt in puteis, & in fossis, & in speluncis, quæ a solo non sunt separatæ.

III. Crederem, vel si intenderit demittere in puteos, & fossas, & speluncas, quod disponerent? Idcirco dictum est: *Qui potatur;* Non probo nisi de eo, qui hauriat ad potandum, unde probatur de eo, qui intenderit in iis lavare ligna, & lapides? Ex eo quod dictum est: *Aquæ;* si *aquæ;* Crederem, si intenderit demittere in puteos, quod disponerent? Idcirco dictum est; *Qui potatur*. Sicut potus est peculiaris, cum quo est cogitatio; ita pariter ego includam, si intenderit lavare in iis ligna & lapides, in quibus est cogitatio; & excludam si intendat demittere in puteos, & fossas, & speluncas, cum quibus non est cogitatio.

IV. *Liquor;* Hoc est vinum. *Qui potatur;* Hic est sanguis; & similiter dictum est *Psal.* cx. 7. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput*. Verba R. Jehuda. R. Eliefer dicit. *Qui potatur*. Ad excludendum liquorem fœtidum: Dixerunt illi; liquores non egrediuntur ad aves, neque ad vaccam.

V. *Et omnis liquor qui potatur in vase, immundus erit*. Docemur, quod liquores polluant vasa. Verba R. Jehuda.

את הכלים דברי רבי יהודה . רבי יוסי אומר אין טומאת המשקה לכלים מן התורה אלא מדברי סופרים . אמר רבי יהושע בן קרחה אמרתי לו ליהודה מפני מה אין אנו רואים את דברי רבי יוסי ברבי שאמר שאין טומאת משקים לכלים מן התורה אלא מדברי סופרים . שאין טומאה מן התורה אין עולים ידי טומאתם בו ביום וכלים שניטמאו במשקים עולין ידי טומאתם בו ביום. רבי אומר תדע שאין טומאת משקים לכלים מן התורה אלא מדברי סופרים . שאין טומאה מן התורה מטמא כלי שטף מאחוריו שאין תוכו טמא וכלים שנטמאו במשקים תוכו טהור . אם כן למה נאמר משקה בכל כלי יטמא . מלמד שהכלים מטמאים את המשקים . רבי אליעזר אומר אין טומאה למשקים כל עיקר תדע לך שהוא כן . שהרי העיד יוסי בן צרידה . על מטבחיא שהם דכיין . רבי עקיבא אומר השרץ מטמא את המשקים והמשקים מטמאים את הכלים . והכלים את האוכלים . הא למדנו ששלשה טמאים בשרץ.

פרק י

א וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא במי הוא מדבר אם במיתתן הרי מיתתן אמורה. אם באבר מן החי הרי אבר מן החי אמור למעלן הא אינו מדבר אלא באבר מן המות.

ב בנבלתם לא מן העצמות לא מן השינים לא מן הצפרנים ולא מן השיער שלהם יטמא . תנור אם שלם טמא, אם חותכו טהור . מיכאן אמרו תנור שניטמא כיצד מטהרים אותו חלקו לשלשה וגורר את הטפלה עד שיהא בארץ. רבי מאיר אומר אין צריך לגרר הטפלה ולא עד שיהא בארץ אלא ממעטו ארבעה טפחים . רבי שמעון אומר צריך להסיעו.

ג חלקו לשנים אחד גדול ואחד קטן הגדול טמא והקטן טהור. חלקו לשלשה אחד גדול בשנים הגדול טמא והשנים קטנים טהורים. חלקו לשנים והם שוים טמאים מפני שאי אפשר.

ד נטמא תנור אם שלם טמא ואם חותכו הרי הוא טהור . מיכאן אמרו תנור שבא מחותך מבית האומן . עושה לו

da. R. Jose dicit; Immundities liquoris pro vasis non est ex lege, sed ex verbis Scribarum. Dicit R. Jehosua ben Korcha; Dixi Jehudæ, cur non probamus verba R. Jose bar Rabi, quod immundities liquorum pro vasis non sit ex lege, sed ex verbis Scribarum? Quia si immundities esset ex lege, non liberarentur ab immunditie sua ipso die; at vasa, qui liquoribus polluuntur, ipso die ab immunditie sua liberantur. Rabi dicit; Scito, quod immundities liquorum pro vasis non sit ex lege, sed ex verbis Scribarum, quia immundities ex lege non polluit vas immersionis a posteriori parte quod non sit ejus medium immundum; & in vasis, qui liquoribus polluuntur, medium mundum est. Si ita est; cur dictum est; *Liquor in omni vase immundus erit?* Docemur, quod vasa liquoribus polluantur. Rabi Eliéser dicit; nulla omnino est immundities liquoribus; Scito quod ita sit. R. Akiba dicit; Reptile polluit liquores, & liquores polluunt vasa, & vasa cibos; Ecce docemur, quod tria in reptili polluantur.

CAPUT X.

I. ET *omne super quod ceciderit cadaver eorum, pollutum erit.* De quo loquitur? Si de eorum morte; Jam de eorum morte dictum est; Si de membro ex vivo, jam de membro ex vivo supra dictum est; Ecce non loquitur nisi de membro ex mortuo.

II. *Cadaver eorum*; Non ex ossibus, neque ex nervis, neque ex ungulis, neque ex eorum pilo polluet. *Clibanus*; si integer sit, immundus est, si incisus sit, mundus est. Hinc dixerunt; si furnus polluatur, quomodo purificant? Dividum illum in tres partes, & adjunctorium ipsius abradit, donec sit super terra. R. Meir dicit; Non est necesse abradere adjunctorium, donec sit super terra, sed intus diminuunt quatuor palmis. Rabi Simeon dicit; sejungere oportet.

III. Si dividat in duas partes, alteram magnam, & parvam alteram; Magna est immunda, & parva munda est. Si dividat in tres partes, & una magna æquipolleat duabus, magna immunda est, & duæ parvæ sunt mundæ; Si dividat in duas partes æquales, immundæ sunt; quia impossibile est; (ut ambæ sint æquales.)

IV. Si pollutus esset furnus, si integer est, est immundus, si incidatur, est mundus; Hinc dixerunt; Si furnus diffisus

לימודים ונותנה עליו והוא טהור מטמא סילק את הלימודים טהור החזירם לו טהור מרחו בטיט מקבל טומאה אינו צריך להסיקו שכבר הוסק.

ה תנור שומעני בין חדש בין ישן ודין הוא טימא כלי חרס וטימא תנור מה כלי חרס משתגמר מלאכתו אף תנור משתגמר מלאכתו דברי רבי אליעזר. אמר ליה רבי עקיבא דנים איפשר משאיפשר אמר לו רבי אליעזר אף שאיפשר ראיה גדולה היא.

ו חזר רבי עקיבא וחילף את הדין טימא כלי חרס וטימא תנור. מה כלי חרס משתגמר מלאכתו באור אף תנור משתגמר מלאכתו באור אי מה כלי חרס כשמו אף תנור כשמו. תנור קודם שהוסק תנור שמו תלמוד לומר אך מאימתי מקבל טומאה מיסיקנו כדי לאפות בו סופגנים. רבי יהודה אומר משיסיק את החדש כדי לאפות בישן סופגנים.

ז יותץ טמאים את שיש לו נתיצה יש לו טומאה את שאין לו נתיצה אין לו טומאה פרט לתנור של אבן בשל מתכת ולכירה של אבן ושל מתכות. מיכאן אמרו תנור של אבן ושל מתכת טהור וטמא משום כלי מתכות. נקב נפגם נסדק עשה לו טפלה או מוסף של טיט טמא וכמה יהיה בנקב כדי שיצא בו האור וכן בכירה.

ח כירה של אבן ושל מתכת טהורה וטמאה משום כלי מתכות. נקבה נפגמה וסדקה עשה לה פטפוטים טמאה. מרחה בטיט בין בפנים בין מבחוץ טהורה. רבי יהודה אומר מבפנים טמאה מבחוץ טהורה.

ט יותץ טמאים את שיש לו נתיצה יש לו טומאה ואת שאין לו טומאה אין לו נתיצה. מיכאן אמרו האבן שהיה שופת עליה ועל התנור עליה ועל הכירה עליה ועל הכופה טמאה מפני שיש לו נתיצה. עליה ועל האבן עליה

fisus e domo artificis si venerit, & asseres fecerit, & ei imponantur, mundus est. Si pollutus fuerit, & asseres ablati ei fuerint, mundus est, si restituantur, mundus est. Si luto eum obleverit, immunditiem recipit, neque accendendus est, quia jam accensus est.

V. *Clibanus*. Crederem tam novum, quam veterem? Et probari potest argumento. Polluit vas testaceum, & polluit furnum; Sicut in vase testaceo, postquam absolutum sit ejus opus, ita pariter in furno, postquam absolutum sit ejus opus; Verba R. Eliefer. Dixit illi R. Akiba. Num explicatur possibile ab impossibili? Respondit illi Rabi Eliefer; Quamvis sit possibile, argumentum est magnum.

VI. Respondit R. Akiba, & convertit argumentum; Polluit vas testaceum, & polluit furnum; Sicut in vase testaceo, postquam igne absolutum sit ejus opus, ita pariter in furno, postquam igne absolutum sit ejus opus. Aut dicam; sicut vas testaceum juxta ejus nomen, ita pariter furnus juxta ejus nomen. Furnus, priusquam incendatur, furni nomen habet. Idcirco dictum est; *Verumtamen*. At quando recipit immunditiem? Quando accenderit ad coquendum in eo placentas. R. Jehuda dicit; ex quo accenderit novum & in veteri coquere possit placentas.

VII. *Destruetur; Immunda*; Cui fuerit destructio, erit etiam immundities; cui non fuerit destructio, non erit pariter immundities. Excludit furnum lapideum, & æneum, & furnulum lapideum, & æneum: Hinc dixerunt; furnus lapideus, & æneus mundus est, & immundus est nomine vasorum æneorum; Si perforatus, diminutus, & fissus esset, si faciat illi adjunctorium, aut additamentum luti, immundus est? At quantum erit foramen? ut possit ex eo egredi ignis; & similiter in furnulo.

VIII. Furnulus lapideus & æneus mundus est, & est immundus nomine vasorum æneorum. Si perforatus, diminutus, & fissus sit, si fecerit ei tripodem, immundus est; Si luto eum obleverit, sive intus, sive foris, mundus est: Rabi Jehuda dicit; intus immundus est, foris est mundus.

IX. *Destruetur immunda*. Cui fuerit destructio, erit etiam immundities; cui non fuerit destructio; non erit immundities. Hinc dixerunt. Lapis, super quo disponebat, & super furno, super ipso, & super furnulo, & super cupa, immundus est, quia est illi destructio. Si super ipso, & super lapide, & su-

ועל הסלע עליה ועל הכותל טהורה מפני שאין לו נתיצה . עליה ועל זיז רואים שאם ינטל הכותל והוא עומד בפני עצמו טמא ואם לאו טהור .

י יותץ יכול יתצם ודיו תלמוד לומר וטמאים יהיו מקיימים אותם בטומאתם. יהיו לכם . כל שהוא לצורכיכם לרבות ידות הכלים מיכאן אמרו האבן היוצא מן התנור טפח ומן הכירה שלש אצבעות. חיבור היוצא מן הכופה עשאו לאפייה שיעורו כתנור. עשאו לבישול שיעורו כבירה אמר רבי יהודה והלא אמרו האבן היוצא מן התנור כל שהן טמאה לא אמרו טפח אלא בין התנור לכותל היו שני תנורים סמוכים זה לזה נותן לזה טפח ולזה טפח והשאר טהור. או יכול שאני מרבה יתר מכשיעור תלמוד לומר הם.

פרשה ט

א אילו אמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא בכתיפו ועשה מקוה בתחלה יהיה טהור . תלמוד לומר מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם יצא המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים . תלהוד לומר בור . אי בור יכול אף בור שבספינה יהא טהור תלמוד לומר מעין. מה מעין מעיקרו בקרקע. אף מקוה שעיקרו בקרקע. אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר אך מעין. המעין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה.

ב מנין אם טמא יטהרנו תלמוד לומר מקוה ומעין יהיה טהור אין לי אלא מעין המקוה מנין תלמוד לומר מקוה אם המקוה . מקוה. אם חבור . בור. ארת המקוה מנין תלמוד לומר מעין יהיה טהור

& super ipso, & super petra, super ipso, & super muro, mundus est, quia non est illi destructio. Super ipso, & super prominentia; videbunt, si removeatur murus, quod consistat, immundus est, si minus, est mundus.

X. *Destruetur*. Crederem fuisse destruendum? Idcirco dictum est: *& immunda*. Poterunt conservari in eorum immunditie. *Erunt vobis*: Omne quod vobis sit necessarium; ad includendum manubria vasorum. Hinc dixerunt; si lapis promineat e furno, est mensura palmi, ex furnulo, trium digitorum; Vinculum prominens ex copach si factum sit ad coquendum, ejus mensura est sicut furni; si ad elixandum, ejus mensura est sicut furnuli. Dicit R. Iehuda; Atqui dixerunt si lapis promineat e furno quantuluncunque sit immundus est non dixerunt palmum nisi inter furnum & parietem; sint duo furni sibi invicem vicini, tum utrique cedit palmus, & reliquum mundum est; Aut crederem posse includere vel majorem mensuram? Idcirco dictum est: *Illa*.

SECTIO IX.

I. SI diceret. *Congregatio aquarum erit pura*. Crederem, vel si impleat humeris suis, & faciat congregationem in principio, esse puram? Idcirco dictum est: *Fons;* Sicut fons opera Dei, ita pariter lavacrum opera Dei; Aut dicam; sicut fons, in quo non sit artificium humanum, ita pariter lavacrum, in quo non sit artificium humanum; excluditur, si quis ponat vasa in summitate tecti, ut exsiccentur, & impleantur aquis? Idcirco dictum est. *Puteus*; si puteus, crederem vel puteum, qui est in navi, esse purum? Idcirco dictum est: *Fons*. Sicut fons est ille, cujus origo sit in terra, ita pariter lavacrum, cujus origo sit in terra; Aut sicut fons purificat quantalucunque aqua, ita pariter lavacrum purificabit quantalacunque aqua? Idcirco dictum est. *Tantummodo fons*. Fons purificat quantalacunque aqua, at lavacrum non purificat nisi quadraginta Satis.

II. Unde probatur, si esset immundus, posse purificari? Ex eo quod dictum est: *Lavacrum, & fons erit purus*: Non probo nisi de fonte; de lavacro unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Lavacro*: De lavacro cum lavacro, de puteo cum puteo, de puteo cum lavacro unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Fons erit purus*, pu-

בור יהיה טהור ומקוה מים יהיה טהור.

ג אי מה מעין מטהר בזוחלים אף מקוה מטהר בזוחלים תלמוד לומר אך המעין מטהר בזוחלים. והמקוה באשבורן.

ד מקוה מים. לא מקוה כל משקים כולם. פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינוי את מראיו דברי רבי מאיר. שהיה רבי מאיר אומר כל הפוסלו בשלשה לוגים פוסלים אותו בשינוי מראה. מי כבשים ומי צבעים פוסלים אותו בשלשת לוגים מים ופוסלים אותו בשינוי מראה.

ה ונוגע בנבלתם יטמא. הילל אומר אפילו הם בתוך המים שהייתי אומר הואיל והארץ מעלה את הטמאים מטומאתן והמקוה מעלה את הטמאים מטומאתן מה הארץ מצלת את הטהורים מלטמא אף המקוה יציל את הטהורים מלטמא תלמוד לומר ונוגע בנבלתם יטמא אפילו הם בתוך המים.

ו רבי יוסי הגלילי אומר ונוגע בנבלתם יטמא במגע הם מטמאים ואין מטמאים במשא. והלא דין הוא ומה אם בהמה שלא עשה דמה כבשרה מטמא במשא. שרץ שעשה דמו כבשרו. אינו דין שיטמא במשא. תלמוד לומר ונוגע בנבלתם יטמא במגע הם מטמאים ואין מטמא במשא.

ז רבי עקיבא אומר ונוגע בנבלתם יטמא לרבות כלי עצם. הלא דין הוא מה אם העץ שאביו טהור כלים הנעשים ממנו מקבלים טומאה. העצם שאביו טמא אינו דין שיהו כלים הנעשים ממנו מקבלים טומאה. לא אם אמרת בעץ שהוא מכשיר בבית המנוגע תאמר בעצם שאינו מכשיר בבית המנוגע הואיל ואינו מכשיר בבית המנוגע לא יהו כלים הנעשים ממנו מקבלים טומאה תלמוד לומר והנוגע בנבלתם יטמא. לרבות כלי עצם. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה הרי הוא אומר כל מעשה עזים לרבות כל העשוי מן העזים אפילו מן הקרנים ומן הטלפים ושאר בהמה וחיה

puteus erit purus, & *congregatio aquarum erit pura*.

III. Aut dicam: Sicut fons purificat aquis fluentibus; ita pariter duntaxat dicam, quamlibet aquam fluentem in lavacro? Idcirco dictum est: *Tantummodo*: fons purificat aquis fluentibus, at lavacrum in fossa.

IV. *Congregatio aquarum*; non congregatio omnium liquorum: Excludit, si quando in illas ceciderint aquæ conditæ, & aquæ coloratæ, quæ earum aspectum mutaverint. Verba R. Meir: Dicebat enim R. Meir: Quod reprobat tribus logis, reprobat etiam mutatione adspectus; Aquæ conditæ & aquæ coloratæ reprobant illas tribus logis, & reprobant mutatione adspectus.

V. *Attingens cadaver eorum, pollutus erit*. Hillel dicit; Vel si essent intra aquas: Quia dicerem; terra liberat immuudos ab eorum immunditie & lavacrum liberat immundos ab eorum immunditie; sicut terra liberat mundos, ne polluantur, ita pariter lavacrum liberabit mundos, ne polluantur: Idcirco dictum est: *Et attingens cadaver eorum, pollutus erit*. Vel si fuerint in aquis.

VI. R. Jose Galilæus dicit: *Et attingens cadaver eorum, pollutus erit*. Tactu polluuntur, & onere non polluuntur. Atqui est argumentum: Si jumentum, in quo non consideratur ejus sanguis, sicut ejus caro, polluit onere, reptile, in quo consideratur ejus sanguis sicut ejus caro, non erit æquum, ut onere polluat? Idcirco dictum est: *Et attingens cadaver eorum, pollutus erit*: Tactu polluunt, at onere non polluunt.

VII. R. Akiba dicit: *Et attigens cadaver eorum, pollutus erit*: Ad includenda vasa ossea. Quod probatur argumento; Si vas ligneum, cujus pater (sc. arbor) est mundus, vasa ex eo facta recipiunt immunditiem; Os, cujus pater est immundus, non erit æquum ut vasa ex eo facta recipiant immunditiem? Minime; si dixisti de ligno, quod disponit in domo leprosa, dices de osse, quon non disponit in domo leprosa? Quoniam non disponit in domo leprosa, vasa ex eo facta non recipient immunditiem? Idcirco dictum est: *Et attingens cadaver eorum, pollutus erit*. Ad includendum vasa ossea. R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka; ecce dictum est: *Omne opus caprarum*. Ad includendum omnia, quæ facta sint ex capris, vel ex cornibus, vel ex ungulis; De reliquis jumentis, & feris unde probatur? Ex eo quod dictum est:

Et

מנין תלמוד לומר וכל מעשה אם כן למה נאמר עזים פרט לעופות.

פרק יא

א וכי יפול מנבלתם יש מנבלתם מטמא ויש מנבלתם שאינו מטמא פרט ליבשה שאין יכולה להשרות.

ב מנין לזרעים טמאים שזרען טהרו תלמוד לומר אשר יזרע טהור. או יכול אף על פי שלא השרישו תלמוד לומר הוא.

ג וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא יש לי בענין הזה זרעים טמאים וזרעים טהורים מחוברים לקרקע ותלושים מן הקרקע מתן בידי אדם ומתן בידי שמים אוכלי אדם ואוכלי בהמה יש לך לחילוק אם אומר אתם מחוברים טמאים ותלושים טהורים טמאת את הכל. וכשאתה אומר מחוברים טהורים ותלושים טמאים טמאת מקצת וטהרת מקצת.

ד אם אתה אומר בידי שמים טמאים ובידי אדם טהורים טמאת הכל. וכשאתה אומר בידי שמים טהורים ובידי אדם טמאים טמאת מקצת וטהרת מקצת. ואם אומר אתם אוכלי בהמה טמאים. אוכלי אדם טהורים טמאת את הכל. וכשאתה אומר אוכלי אדם טמאים ואוכלי בהמה טהורים. טמאת מקצת וטהרת מקצת.

ה וכי יתן מים על זרע. הרי זה בא ללמד על השרץ שלא יטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר. הלא דין הוא טימא כלי חרס. וטימא בשרץ. מה כלי חרס אינו מטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר. אף השרץ לא יטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר. דין אם הקל בכלי חרס הקל. נקל בשרץ החמור. לא יטמא בהכשר ושלא בהכשר תלמוד לומר וכי יתן מים טמא הרי זה בא ללמד על השרץ שלא יטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר.

Et omne opus. Si ita est; cur dictum est: *Caprarum?* Ad excludendum volucres.

CAPUT XI.

I. C*Umque ceciderit de cadavere eorum*. Est in eorum cadavere quod polluit, & est in eorum cadavere, quod non polluit: Excludit terram aridam, quæ non potest humida fieri.

II. Unde probatur de seminibus immundis, quæ si serat, munda fiant? Ex eo quod dictum est: *Omne semen satum mundum*. Crederem vel si non egissent radices? Idcirco dictum est: *Illud*.

III. *Cumque ceciderit de cadavere eorum super omne semen satum, quod seminabitur, mundum illud: & cum datæ fuerint aquæ super semen, & ceciderit de cadavere eorum super illud, immundum illud*. Sunt in hoc subjecto semina immunda, & semina munda; terræ adhærentia, & de terra avulsa; Est adspersio aquarum per manum hominis, & est adspersio per manum Dei; sunt in his cibi hominis, & cibi jumenti. Tu debes distinguere. Si dicas: Terræ adhærentia sunt immunda, & de terra avulsa munda; omnia polluisti. Et quando dicis; Terræ adhærentia sunt munda, & avulsa immunda, partem polluisti, & partem purificasti.

IV. Si dicas; Quæ madefacta sunt manu Dei sunt immunda, quæ per manum hominis, sunt munda, polluisti omnia; & quando dicis; Quæ madefacta sunt manu Dei munda sunt, & quæ manu hominis, immunda, partem polluisti, & partem purificasti: Si dicas: Cibi jumenti sunt immundi, & cibi hominis sunt mundi, polluisti omnia. Et quando dicis, cibi hominis sunt mundi, & cibi jumenti mundi, partem polluisti, & partem purificasti.

V. *Et cum datæ fuerint aquæ super semen*. Ecce venit ad docendum, quod non polluat semina, nisi postquam dispofuerit. Quod probatur argumento. Polluit vas testaceum, & polluit in reptili, sicut vas testaceum non polluit semina, nisi postquam dispofuerit; Ita pariter reptile non polluit semina nisi postquam dispofuerit. Itane? Si allevas in vase testaceo quod est leve, allevabimus in reptili, quod est grave? Polluet, sive dispofuerit, sive non dispofuerit: Idcirco dictum est: *Et cum datæ fuerint aquæ, immundum*. Ecce venit ad docendum, quod reptile non polluat, nisi postquam dispofuerit.

VI.

ו אין לי אלא אחר הכשר מים מנין לרבות לעשות שאר משקים כמים ודין הוא ומה אם כלי חרס הקל עשה בו שאר משקים כמים השרץ החמור אינו דין שנעשה בו שאר משקים כמים. או כלך לדרך זו חמור כלי חרס שהוא מטמא מאוירו. תלמוד לומר מים. מים אמורים למעלה ומים אמורים למטה. מה מים אמורים למעלה עשה בהם שאר משקים כמים. אף מים האמורים למטה עשה בו שאר משקים כמים.

ז דין אחר ומה מים שהם חוזרים לידי אביהם לטהר מכשירים את הזרעים. משקים שאין חוזרים לידי אביהם לטהר אינו דין שמכשירים את הזרעים. לא אם אמרת במים שנעשים אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים תאמר במשקים שאין נעשים אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים. הואיל ואין נעשים אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים לא יכשירו את הזרעים. תלמוד לומר מים מים נאמר מים למעלה. ומים אמורים למטה. מה מים אמורים למעלה עשה בהם שאר משקים כמים. אף מים האמורים למטה עשה בהם שאר משקים כמים.

ח מנין לעשות את המחשבה כמתנה ודין הוא ומה אם כלי חרס הקל עשה בה את המחשבה כמתנה. השרץ החמור אינו דין שנעשה המחשבה כמתנה. או כלך לדרך זו חמור כלי חרס שהוא מטמא מאוירו תלמוד לומר מים מים. מים אמורים למעלה ומים אמורים למטה. מה מים אמורים למעלה. עשה בהם המחשבה כמתנה. אף מים האמורים למטה עשה בהם המחשבה כמתנה.

ט אין לי אלא בזמן שנתן מים על גבי הזרע. נתן זרע על גבי מים מנין תלמוד לומר טמא. טמא הוא לכם שהוא לצרכיכם. לרבות ידות האוכלים. מיכאן אמרו יד הפרכיד טפח מיכאן וטפח מיכאן ויד האשכול כל שהוא. וזנב האשכול שריקנה. ויד מכבר של תמרה

VI. Non probo, nisi postquam disposuerit aquas, unde probatur, ut considerentur reliqui liquores, sicut aquæ? Et est argumentum. Si in vase testaceo, quod est leve considerantur reliqui liquores sicut aquæ, in reptili, quod est grave, non erit æquum, ut considerentur reliqui liquores, sicut aquæ? Aut hoc modo: Gravius est vas testaceum, quod ejus aere polluit. Idcirco dictum est: *Aquæ; aquæ*. Aquæ supra memorantur, & aquæ infra memorantur; sicut in aquis supra memoratis considerantur ceteri liquores sicut aquæ, ita pariter in aquis infra memoratis, considerantur ceteri liquores sicut aquæ.

VII. Aliud argumentum. Si aquæ, quæ redeunt ad earum patrem, ut purificentur, disponunt semina, liquores, qui non redeunt ad eorum patrem, ut purificentur, non erit æquum, ut disponant semina? Minime: si dixisti de aquis, quæ fiunt pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, dices de liquoribus, qui non fiunt pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes? Quoniam non fiunt pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, non disponent semina. Idcirco dictum est: *Aquæ, aquæ*. Memorantur supra aquæ, & infra memorantur aquæ; sicut in aquis supra memoratis, considerantur ceteri liquores sicut aquæ, ita pariter in aquis infra memoratis considerantur reliqui liquores, sicut aquæ.

VIII. Unde probatur, quod consideranda sit cogitatio, sicut adspersio? Argumento. Si in vase testaceo, quod est leve, consideratur cogitatio sicut adspersio, in reptili, quod est grave, non erit æquum, ut consideretur cogitatio sicut adspersio? Aut hoc modo. Gravius est vas testaceum, quod suo aere polluit. Idcirco dictum est. *Aquæ, aquæ*. Memorantur supra aquæ, & infra memorantur aquæ; sicut in aquis supra memoratis consideratur cogitatio sicut adspersio, ita pariter in aquis infra memoratis consideratur cogitatio sicut adspersio.

IX. Non probo nisi quando effuderit aquas super semen, quando projecerit semen super aquas, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Immundum; immundum illud vobis:* quod sit vobis necessarium. Ad includendum ansas ciborum: Hinc dixerunt: Ansa racemi in quantitate palmi hinc inde, & ansa botri quantalacunque, & cauda botri,

ארבעה טפחים . וקנה של שיבולת שלשה טפחים ויד כל הנקצרים שלשה ושאין דרכן להקצר כל שהן ומלעין של שיבולים . יכול אף על פי שבססן בגורן תלמוד לומר הוא.

פרשה י

א וכי ימות מן הבהמה הרי מיתה ודאי. מן הבהמה יש מן הבהמה מטמא ויש מן הבהמה שאינו מטמא . פרט לטרפה ששחטה אם מצינו בבהמה טמאה שלא השם פוסלה מן האכילה מביאה לידי טומאתה אלא מיתתה. אף טרפה לא השם פוסלה מן האכילה מביאה לידי טומאתה אלא מיתתה . או כלך לדרך הזו בהמה טמאה אסורה קודם למיתתה וטרפה אסורה קודם למיתתה מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה אף טרפה לא תטהרנה שחיטתה תלמוד לומר מן הבהמה . יש מן הבהמה מטמאה ויש מן הבהמה שאין מטמאה פרט לטרפה ששחטה.

ב דין אחר בהמה טמאה אסורה באכילה וטרפה אסורה באכילה . מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה אף טרפה לא תטהרנה שחיטתה.

ג לא אמרת בבהמה טמאה שלא היתה לה שעת הכושר תאמר בטרפה שהיתה לה שעת הכושר . טול לך מה שהבאתה הרי שנולדה טרפה מן הבטן מנין. לא אם אמרת בבהמה טמאה שאין למינה שחיטה תאמר בטרפה שיש למינה שחיטה . בן שמונה יוכיח שיש למינו שחיטה ואין שחיטה מטהרתו אף אתה אל תתמה על הטרפה שאף על פי שיש למינו שחיטה לא תטהרנה שחיטתה · תלמוד לומר מן הבהמה יש בהמה שאינה מטמאה ויש בהמה שמטמאה פרט לטרפה ששחטה. אשר היא מטמא במשא ואין השרץ מטמא במשא . הלא דין הוא ומה אם בהמה שלא עשה דמה כבשרה מטמא במשא. השרץ שעשה דמו כבשרו אינו דין שנטמא במשא תלמוד לומר

quæ sit evacuata, & ansa scopæ dactyli in quatuor palmis, & calamus spicæ in tribus palmis; & ansa omnium, quæ demeti solent, in tribus palmis; & ansa omnium, quæ demeti non solent, quantalacunque, & aristæ spicarum; Crederem vel si eas trivisset in area? Idcirco dictum est: *Illud*.

SECTIO X.

I. CUM *vero mortuum fuerit de animali:* Hic certo loquitur de ejus morte. *De animali*. Est in animali, quod polluit, & est in animali quod non polluit. Excludit discerptum, quod fuisset mactatum; Si invenimus in animali immundo, quod non sit nomen, quod excludat ab esu, ut adducat ad immunditiem, sed mors tantum, ita pariter in discerpto, non erit nomen quod excludat ab esu, ut adducat ad immunditiem, sed mors tantum. Aut hoc modo. Jumentum immundum est interdictum ante ejus mortem, & discerptum est interdictum ante ejus mortem; sicut jumentum immundum mactatio non purificat, ita pariter discerptum mactatio non purificabit. Idcirco dictum est: *De animali*. Est in animali quod polluit, & est in animali, quod non polluit; Excludit discerptum, quod esset mactatum.

II. Aliud argumentum: Animal immundum est esu interdictum, & discerptum est esu interdictum, sicut animal immundum mactatio non purificat, ita pariter discerptum mactatio non purificabit.

III. Minime: Si dixisti in jumento immundo, cui nunquam fuit tempus permissionis, dices de discerpto, cui fuit tempus permissionis? Accipe tibi, quod adduxisti: Quod natum sit discerptum a ventre matris unde probatur? Minime; Si dixisti de jumento immundo, quod in ejus specie non obtinet mactatio, dices de discerpto, in cujus specie obtinet mactatio? Filius octo mensium probet, in cujus specie licet obtineat mactatio, tamen mactatio non purificat. Idcirco dictum est. *De animali!* Est in animali, quod polluit, & est in animali, quod non polluit; Excludit discerptum, quod esset mactatum. *Quod illud*. Illud onere polluit, at reptile onere non polluit. Est argumentum; Si jumentum, in quo non consideratur ejus sanguis sicut ejus caro, polluit onere, reptile, in quo consideratur ejus sanguis, sicut ejus caro, non erit æquum, ut onere polluat? Idcirco dictum

אשר היא . היא מטמא במשא ואין השרץ מטמא במשא.

ד לכם להביא בהמה טמאה שתטמא במשא הלא דין הוא מה אם בהמה טהורה ששחיטתה מטהרתה מטמא במשא. בהמה טמאה שאין שחיטתה מטהרתה אינו דין שתיטמא במשא . השרץ יוכיח שאין שחיטתה מטהרתו ואינו מטמא במשא אף אתה אל תתמה על בהמה טמאה שאף על פי שאין שחיטתה מטהרתו לא תטמא במשא תלמוד לומר לכם . להביא בהמה טמאה שתטמא במשא.

ה לאכלה להביא את בן שמנה שלא תהא שחיטתן מטהרתו . רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אליעזר ברבי שמעון בן שמנה שחיטתן מטהרתו . בנבלתה לא בעצמות ולא בגידים ולא בקרנים ולא בטלפים. או יכול אפילו בשעת חיבורן תלמוד לומר טמא. בנבלתה ולא בקולית סתומה . או יכול אפילו נקובה תלמוד לומר טמא.

ו בנבלתה ולא באלל המפוזר . או יכול אף על פי מכונס דברי רבי יהודה תלמוד לומר טמא. בנבלתו ולא במפשיט לשטיח כדי אחיזה ולחמתם עד שיוציא כל החזה. או יכול שאני מוציא פחות מכשיעור. תלמוד לומר טמא . בנבלתה ולא בעור שיש עליו כזית בשר . או יכול שאני מוציא את הנוגע בעור שכנגד הבשר מאחוריו תלמוד לומר טמא . בנבלתם לא ככשני חצאי זיתים שעל גבי העור יכול לא יטמא במשא דברי רבי ישמעאל תלמוד לומר טמא . רבי עקיבא אומר הנוגע והנושא. שבא לכלל מגע בא לכלל משא . לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא. ומודה רבי עקיבא ככשני חצאי זיתים שתחבן בקיסם או שהיסיטם . שהוא טמא. מפני מה רבי עקיבא אומר מטהר מפני שהעור מבטלו.

ז יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים בבית הבליעה . תלמוד לומר

ctum est: *Quod illud*. Illud onere polluit, at reptile onere non polluit.

IV. *Vobis:* Ad includendum jumentum immundum, quod onere polluat, Est argumentum. Si jumentum mundum, quod mactatione purificatur, onere polluit, jumentum immundum, quod mactatione non purificatur, non erit æquum, ut onere polluat? Reptile probet, quod licet mactatione non purificatur, tamen onere non polluit. Tu pariter ne mireris de jumento immundo, quod licet non purificetur mactatione, tamen onere non polluet; Idcirco dictum est. *Vobis*. Ad includendum jumentum immundum, quod onere polluat.

V. *Ad comedendum*. Ad includendum filium octo mensium, quod mactatione non purificetur. R. Jose bar R. Jehuda, & R. Eliesер bar R. Simeonis dicit; quod filius octo mensium mactatione purificetur. *Cadaver ejus*. Non ossa, neque nervos, neque cornua, neque ungulas. At crederem, quando conjuncta essent? Idcirco dictum est; *Pollutus*. *Cadaver ejus*. Non medullam clausam. Aut crederem, quando esset perforata? Idcirco dictum est; *Pollutus*.

VI. *Cadaver ejus*. Non carnem mortuam dispersam; Crederem vel si esset conjuncta? Verba R. Jehuda. Idcirco dictum est: *Pollutus*. *Ad cadaver ejus;* Non pellem decorticatam ad extendendum quantitatem apprehensionis, & pro utre, donec exeat totum pectus. Crederem posse excludere quando fuerit minus mensura? Idcirco dictum est: *Pollutus*. *Cadaver ejus;* non pellem, in qua sit de carne quantitas olivæ. Aut crederem posse excludere illum, qui tetigerit pellem, quæ sit e regione carnis, a posteriori parte; Idcirco dictum est. *Pollutus*. *Cadaver ejus*. Non quando fuerint quasi duo olivæ dimidia, super ejus pelle. Crederem, quod onere non pollueret? verba R. Ismaelis. Idcirco dictum est. *Pollutus*. R. Akiba dicit; qui tangit, & qui portat; qui comprehenditur in genere tactus, comprehenditur etiam in genere oneris; si non comprehenditur in genere tactus, non comprehenditur in genere oneris: Et fatetur R. Akiba in ea quantitate, quæ comprehendat quasi duo olivæ dimidia quæ infixerit ligno tenui, & calcaverit, esse immundum. Qua de causa Rabi Akiba dicit: Pellis pura est? Quia pellis illa cessare facit.

VII. Crederem cadaver jumenti non polluere vestes in œsophago? Idcirco dictum est *Levit.* XXII. 8. *Cadaver &* di-

נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה את שאין לו אלא באכילתה. יצתה נבלת בהמה שהיא מטמאה עד שלא יאכילנה. יכול נבלת עוף תטמא מן הכתוב ונבלת בהמה מקל וחומר. תלמוד לומר בה. בה את מטמא בבית הבליעה ואי אתה מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה. אם כן למה נאמר האוכל ליתן שיעור לנוגע ולנושא מה האוכל כזית אף הנוגע והנושא כזית.

ח יכול אף הצופה תלמוד לומר בגד אי בגד יכול בגד גדול לבן המטמא בזב והמטמא בנגעים. מנין גדול צבוע קטן לבן. קטן צבוע. עד שתהא מרבה להביא שבים של סבכא ונגלים ונגליון כנין תלמוד לומר בגד בגדים ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים תלמוד לומר טמא. יכול טמא אדם וכלי חרס. תלמוד לומר בגד. בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס.

פרק יב

א בכל השרץ השורץ על הארץ להוציא את היתושים שבכליסים ואת היזים שבעדשים ואת התולעים שבתמרים ושבגרוגרות לא יאכלו לחייב את המאכיל כאוכל או לא יאכלו לאוסרם בהנאה תלמוד לומר לא תאכלום הא כיצד באכילה הם אסורים בהנאה הם מותרים הא מה אני מקיים לא יאכלו לחייב את המאכיל כאוכל.

ב הולך על גחון זה נחש. כל הולך על גחון להביא את השלשולים ואת הדומה לדומה. הולך על ארבע זה עקרב. כל הולך להביא את החיפושית ואת הדומה לדומה. מרבה רגלים זה נדל. עד כל מרבה להביא את הדומה ואת הדומה לדומה. בכל השרץ השורץ להביא את התולעים שבעקרי זיתים ושבעקרי תאנים

discerptum non comedet ad polluendum se in eo. Non est immundities nisi in ejus comestione; Excluditur cadaver jumenti, quod polluit, antequam comedatur. Crederem cadaver volucris polluere ex textu, & cadaver jumenti argumento a minori ad majus? Idcirco dictum est: *In eo*. In eo tu recipis immunditiem, cum fuerit in œsophago, at non immundat in cadavere jumenti, quando fuerit in œsophago. Si ita est, cur dictum est; *Qui comedet*? Ut detur mensura tangenti, & portanti; sicut comedens in quantitate olivæ, ita pariter tangens & portans in quantitate olivæ.

VIII. Crederem vel lanam textam? Idcirco dictum est: *vestem*; si vestem, crederem vestem magnam albam, quæ polluit in seminifluo, & polluit in plagis? unde probatur de magna colorata, de parva alba, de parva colorata, donec includas vittas calanticæ, & fila? Ex eo quod dictum est; *Vestem*, *vestes*. Includit: unde probatur ad consideranda cetera vestimenta sicut vestes? Ex eo quod dictum est. *Pollutus*. Crederem, quod pollueret hominem, & vas testaceum? Idcirco dictum est: *Vestem*. Vestem polluit, at non polluit hominem, & vas testaceum.

CAPUT XII.

I. ET *omne reptile, quod reptat super terram*. Ad excludendum vermes, qui deprehenduntur in leguminibus, & in lentibus, & in palmis, & in ficubus. *Non comedetur*; ut reus sit tam cibans, quam comedens; Aut non dictum est; *Non comedetur*: nisi quod usu interdicantur. Idcirco dictum est: *Non comedetis illa*. Quomodo? Esu, sunt interdicta, usu sunt permissa. Quomodo ego explicabo: *Non comedetur*? Ut reus sit tam cibans, quam comedens.

II. *Gradiens super ventrem*. Hic est serpens. *Omne gradiens super ventrem*. Ad includendum lumbricos, & qui sunt his similes, & his similes. *Gradiens super quatuor*; Hic est scorpio: *Omne gradiens*; Ad includendum scarabæum, & qui sunt illi similes & illi similes: *Multiplicans pedes*. Hæc est scolopendra, & qui sit illi similis, & qui sit similis illi. *Usque ad omne multiplicans pedes*; Ad includendum quod sit illi simile, & illi simile. *Omne reptile quod reptat*. Ad includendum vermes, qui sunt in radicibus olivarum, & in radicibus ficuum. *Non comedetis illa*; Crederem po-

לא תאכלום . יכול יאכילום לקטנים תלמוד לומר לא יאכלו.

ג ﭏ תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ להביא את שפרשו לארץ וחזרו. יכול יטמאו טומאה חמורה. תלמוד לומר ולא תטמאו בהם. יכול לא יהו פוסלים את הגוף תלמוד לומר ונטמתם בם . יכול אף דמם וחלבם כיוצא בהם . תלמוד לומר בם בם את מטמא ואי אתה מטמא בדמם וחלבם. ולא תטמאו בהם ונטמתם בם. ואם מטמים אתם בהם סופכם ליטמא בם . כי אני יהוה ﭏהיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני יהוה. כשם שאני קדוש כך אתם קדושים . כשם שאני פרוש כך אתם היו פרושים.

ד ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרע הרומש על הארץ אף על פי שאין פרה ורבה . כי אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים על כן העלתי אתכם מארץ מצרים על תנאי שתקבלו עליכם עול מצות שכל המודה בעול מצות מודה ביציאת מצרים . וכל הכופר בעול מצות כופר ביציאת מצרים להיות לכם לﭏהים . בעל כורחכם והייתם קדושים כי קדוש אני . כשם שאני קדוש כך אתם קדושים . כשם שאני פרוש כך אתם כמו כן פרושים.

ה זאת תורת הבהמה והעוף באי זו תורה שותה בהמה לעוף ועופות לבהמה. בהמה מטמא במשא ובמגע. והעוף אינו מטמא במגע ובמשא. העוף מטמא בגדים בבית הבליעה ובהמה אינה מטמאה בגדים בבית הבליעה. באי זו תורה שותה בהמה לעוף והעוף לבהמה מה בהמה לשחיטה. אף עופות בשחיטה. אי מה בהמה בשנים אף עוף בשנים וברוב שנים תלמוד לומר זאת . רבי ﭏעזר אומר באיזו תורה שותה בהמה לעוף ועוף לבהמה העוף הכשירו מן הצואר ובהמה הכשירה מן הצואר. אי מה העוף ממול ערפו אף בהמה ממול עורפו תלמוד לומר ראשו. ראשו של עוף ממול ערפו ואין ראשה של בהמה ממול ראשה.

ו וכל נפש החיה הרומשת במים

potuisse præbere comedenda pueris? Idcirco dictum est. *Non comedetur*.

III. *Non abominabimini animas vestras in omni reptili gradiente super terram*. Ad includendum, qui se separassent (de fructu) ad terram, & deinde rediissent. Crederem, quod polluerent immunditie gravi? Idcirco dictum est; *Et non polluamini in eis*. Crederem, quod non profanarent corpus? Idcirco dictum est: *Ut polluti sitis in eis*. Crederem, eorum sanguinem & adipem esse illis similes? Idcirco dictum est: *In eis*. In eis immundaris, at non immundaris eorum sanguine & adipe: *& non polluamini in eis, ut polluti sitis in eis*. Si polluamini in eis, finis vester erit, ut in iis immundi sitis. *Quia ego Dominus Deus vester; & sanctificamini, & estote sancti; quia sanctus sum ego*. Sicut ego sum sanctus, sic vos estote sancti; sicut ego sum separatus, ita vos pariter estote separati.

IV. *Neque polluatis animas vestras in omni reptili reptante super terram*; quamvis non propaget, & multiplicet. *Quia ego Dominus, qui adscendere vos feci de terra Ægypti*. Hac de conditione vos adscendere feci de terra Ægypti, ut super vos reciperetis jugum præceptorum; quia qui fatetur jugum præceptorum, fatetur pariter exitum Ægypti; & qui negat jugum præceptorum, negat pariter exitum Ægypti. *Ut sim vobis in Deum*. Vel invitis; *& sitis sancti, quia sanctus sum ego*; sicut ego sanctus, ita & vos sancti sitis; sicut ego separatus, ita & vos separati sitis.

V. *Hæc est lex jumenti, & volucris*. In quo æquiparat lex jumentum volucri, & volucrem jumento? Jumentum polluit onere, & tactu; at volucris non polluit tactu, & onere; volucris polluit vestes in œsophago, at jumentum non polluit vestes in œsophago. In quo æquiparat lex jumentum volucri, & volucrem jumento? Sicut jumentum mactandum est, ita pariter volucris est mactandus; sicut jumentum duobus signis, ita pariter volucris duobus signis, aut in majore parte duorum; Idcirco dictum est: *Hæc*. R. Eliesér dicit: In quo lex æquiparat jumentum volucri, & volucrem jumento? Volucris permittitur ex collo, & jumentum permittitur ex collo; aut sicut volucris e regione cervicis, ita pariter jumentum e regione cervicis: Idcirco dictum est. *Caput ejus*. Caput volucris e regione cervicis, at non caput jumenti e regione cervicis.

VI. *Omnisque animæ viventis reptantis*

להביא את הדגים וכל נפש השורצת על הארץ להביא את החגבים ולמה בא להבדיל לא בלבד השונה אלא ביודע אי זה טמא ואי זה טהור.

ז ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור צריך לומר בין פרה לחמור והלא כבר הם מפורשים אם כן למה נאמר ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור בין טמאה לך לטהורה לך בין שנשחט רובו של קנה לנשחט חציו וכמה הוא בין רובו לחציו מלא שערה.

ח בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל צריך לומר בין צבי לערוד והלא הם כבר מפורשים אם כן למה נאמר בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל. בין טרפה כשרה לטרפה פסולה. אחרים אומרים בין החיה אשר לא תאכל בא ליתן אזהרה לחיה.

סליק פרשת שרצים

פרשת תזריע

א בני ישראל בענין הזה ואין הגוים בענין הזה בני ישראל אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות את הגיורות ואת השפחות בין משוחררות ובין אין משוחררות תלמוד לומר ואשה. ואשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים. מה תלמוד לומר לפי שנאמר והזהרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם. שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו תלמוד לומר ביולדת ואל המקדש לא תבא.

ב יכול יולדה הקלה תהא מטמאה אותו מתוכו ושאר כל הטמאים בין מתוכו בין מאחוריו תלמוד לומר בני ישראל הרי בני ישראל כיולדת מה יולדת אינה מטמאה אותם אלא מתוכו אף כולם לא יטמאו אותו אלא מתוכו.

ג אין לי אלא הבא מידי טומאה חמורה ביולדת הבא מידי טומאה קלה. טמא מת ובועלי נדה וכלי המטמא

tis in aqua ; Ad includendum piſces. *& omnis animæ reptantis ſuper terram*: Ad includendum locuſtas. Cur venit ad diſtinguendum ? Non ſolum, qui theorice agat, ſed etiam qui ſciat, quid ſit immundum, & quid mundum.

VII. *Et ad diſtinguendum inter pollutum & purum*. Dicendumne eſt inter vaccam & aſinum? Atqui jam memorati ſunt, ſi ita eſt; cur dictum eſt: *Et ad diſtinguendum inter pollutum & purum?* Inter illud, quod tibi eſt immundum, & illud, quod tibi eſt purum; inter illud, quod in majori parte cannæ mactatum ſit, & illud, quod in dimidia parte mactatum ſit; & quodnam eſt diſcrimem inter majorem partem, & dimidiam? plenitudo pili.

VIII. *Inter animal comedendum, & inter animal non comedendum*. Dicendumne eſt inter cervum & aſinum ſilveſtrem? Atqui iſti jam memorati ſunt; ſi ita eſt; cur dictum eſt: *Inter animal comedendum, & animal non comedendum?* Sc. inter diſcerptum licitum, & diſcerptum illicitum. Alii dicunt: *Inter animal non comedendum.* Ut daretur præmonitio pro fera.

Abſolutus eſt tractatus reptilium.

Tractatus de Puerpera.

I. Filii Iſrael comprehenduntur in ſubjecto, at gentiles non comprehenduntur in hoc ſubjecto. Non probo niſi de filiis Iſrael, unde probatur ad includendum proſelytas, & ancillas, ſive ſint ſive non ſint libertate donatæ? Ex eo quod dictum eſt. *Mulier. Et mulier ſi ſemen fecerit, & pepererit maſculum, polluta erit ſeptem diebus.* Cur eictum eſt? Quia dictum eſt *Levit.* XV. 31. *Et ſeparabitis filios Iſrael a pollutionibus ſuis, nec morientur in pollutionibus ſuis, dum polluerint tabernaculum meum, quod eſt in medio eorum.* Crederem tam intus, quam foris? Idcirco dictum eſt in puerpera: *Et ad ſanctuarium non veniet*:

II. Crederem quod puerpera, quæ eſt immunditia levis, illud polluat, ſi introeat, & reliquæ omnes immunditiеs polluant tam intus, quam foris? Idcirco dictum eſt: *Filios Iſræel*. Ecce filii Iſrael ſunt ſicut puerpera; Sicut puerpera non polluit niſi intus, ita pariter omnes reliquæ immunditiеs non polluent, niſi intus.

III. Non probo, quod polluat, niſi quod veniat cum immunditie gravi, ſicut immunditiеs gravis puerperæ, quod venit cum immunditie levi, ſicut immun-

ארת הארם מנין תלמוד לומר לא ימותו בטמאם ארת משכני אשר בתוכם לרבות ארת כולם.

ד׳ וילדה פרט לשילדה לפני הדיבר או יכול שאני מוציא או שעיברה לפני הדבר וילדה לאחר הדבר תלמוד לומר ואם נקבה תלד. אין הדבר תלוי אלא בילדה וילדה עד שתצא ממקום הוולד פרט ליוצא דופן רבי שמעון אומר יוצא דופן הרי הוא כילוד וחייבים עליו קרב ובלבד שהוא פטור מחמש סלעים של בן.

ה אשה כי תזריע וילדה זכר מה תלמוד לומר לפי שנאמר וטמאה שבעת ימים וביום השמיני ימול. שומע אני ביוצא חי שהוא מטמא את אמו טומאת לידה מנין ליוצא מת שיטמא את אמו טומאת לידה. אמר רבי יהודה הריני דן ומה אם ביוצא חי שאינו מטמא את אמו ואת הבא עם אמו ט האהל טומאת שבעה הרי היא מטמא את אמו טומאת לידה. היוצא מת שהוא מטמא את אמו ואת הבא עם אמו ט האהל טומאת שבעה. אינו דין שיטמא את אמו טומאת לידה אמר לו לרבי יהודה כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין אם טיהר החי את אמו יטהר המת את אמו תלמוד לומר זכר לרבות את המת.

ו אין לי אלא בני תשעה בן שמנה בן שבעה בן ששה בן חמשה מנין תלמוד לומר וילדה זכר כל שתלד או וילדה אין לי אלא הוולד. מנין המפלת סנדל או שליא ושפיר מרוקם והיוצא מחותך תלמוד לומר כי תזריע וילדה כל זרע שתלד.

ז יכול המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים תהא טמאה תלמוד לומר זכר מה זה מיוחד שיש בו מצורת האדם. יצאו אילו שאין בהם צורת האדם.

mundus mortuo, & qui congreditur cum menstruata, & omne quod polluit hominem, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Non polluent in eorum pollutione tabernaculum meum, quod est in medio eorum*. Ad includendum omnia.

IV. *Et pepererit*. Excludit quæ pepererit ante allocutionem; aut credere posse excludere, quæ conceperit ante allocutionem, & pepererit post allocutionem? Idcirco dictum est: *Fœminam pepererit*: Allocutio non pendet nisi a partu: *& pepererit*: Donec egrediatur a loco fœtus; excludit egredientem ex latere. R. Simeon dicit: Qui egreditur ex latere consideratur ut natus, & pro eo tenetur sacrificio, sed liber est a quinque siclis filii.

V. *Mulier, quæ semen fecerit, & pepererit masculum*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Et pollura erit septem diebus: & die octava circumcidetur*. Crederem, quod is qui egreditur vivus, pollueret matrem immunditie partus, unde probatur quod is, qui egreditur mortuus, pollueret matrem immunditie partus? Dicit R. Jehuda: Ecce argumentum: Si qui egreditur vivus, qui non polluit matrem, & qui ingreditur cum matre in tentorium, immunditie septem dierum, polluit matrem immunditie partus; qui egreditur mortuus, qui polluit matrem, & qui ingreditur cum matre in tentorium, septem diebus, non erit æquum, ut polluat matrem pollutione partus? Dixit R. Jehudæ: Omne argumentum, quod argumentaris, principium ad aggravandum, & finem ad allevandum, non est argumentum; Si vivus purificat matrem, purificabit etiam mortuus matrem. Idcirco dictum est: *Masculum*, Ad includendum mortuum.

VI. Non probo nisi de filio novem mensium, de filio octo, septem, sex, quinque mensium unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& pepererit masculum*: Omne quod pariat. Aut dicam: *& pepererit*: Non probo nisi de fœtu; Unde probatur, si abortiat frustum carnis, aut secundinam, aut molam figuratam, & quod mutilatum egreditur? Ex eo quod dictum est: *Mulier quæ semen fecerit, & pepererit*: Omne semen, quod pariat.

VII. Crederem, si abortiat in figura piscium, & locustarum, & abominabilium, & reptilium, quod polluatur? Idcirco dictum est: *masculum*. Sicut hic est peculiaris, & habet figuram hominis; excludantur ista, quæ non habent figuram hominis.

VIII.

ח יכול המפלת בריית ראש שאינו חתוכה בריית הגוף שאינו חתוך הואיל ויש בהם מצורת האדם יהא טמאה תלמוד לומר וטמא שבעת ימים. ובשמיני ימול מה זה מיוחד שהוא ראוי לבריית נשמה. יצאו אלו שאין ראוים לבריית נשמה. וטמאה. היא טמאה ואין הולד טמא. הלא דין הוא ומה אם שהולד גרם לה טומאה הרי היא טמאה הולד שגרם לטומאה אינו דין שיהא טמא. שעיר המשתלח יוכיח שגרם לטומאה והרי הוא טהור. לא אם אמרת בשעיר המשתלח שאין לו טומאה. תאמר בולד שיש לו טומאה הואיל ויש לו טומאה יהא טמא תלמוד לומר היא היא טמאה ואין הולד טמא.

ט וילדה וטמאה שבעת ימים שתספור שבעה לוולד האחרון. הלא דין הוא מטמאה במת ומטמאה בולד מה מצינו כשהוא מטמאה במת אינה סופרת שבעה אלא לטומאה האחרונה אף כשהיא מטמאה בולד לא תספור אלא לולד האחרון.

י או כלך לדרך זו מטמאים בדמים ומטמאה בולד מה מצינו כשהוא מטמא בדמים אינה סופרת שבעה אלא לטומאה הראשונה אף כשהיא מטמאה בולד לא תספור שבעה אלא לולד הראשון.

יא נראה למי דומה דנים טומאה שהיא ממקום אחר מטומאה שהיא ממקום אחר ואל יוכיחו דמים שהם גורמים או כלך לדרך זו דנים טומאה שהיא ממנה. מטומאה שאינה ממנה. ואל תוכיח טומאת המת שאין ממנה תלמוד לומר וילדה וטמאה שבעת ימים שתספור שבעה לולד האחרון.

יב שבעת ימים יכול בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר כימי נדתה מה ימי נדתה סמוכים אף ידי לדתה סמוכים.

יג כימי נדתה הקיש ימי נדתה לימי לדתה. מה ימי נדתה אינן ראוים לזיבה ואין ספירת שבעה עולה מהם אף ימי

VIII. Crederem, si abortiat formam capitis non figurati, & formam corporis non figurati, quoniam ista habent figuram hominis, quod polluatur? Idcirco dictum est: *Polluta erit septem diebus: Et in die octava circumcidetur:* Sicut iste est peculiaris, & qui conveniens est ad recipiendam animam, excluduntur ista, quæ non sunt idonea ad recipiendam animam. *Et polluta erit;* Illa erit polluta, at fœtus non erit pollutus. Atqui est argumentum; Si mater cui fœtus facit immunditiem, est immunda, fœtus, qui facit illi immunditiem, non erit æquum, ut sit immundus? Hircus emissarius probet, qui licet causaret immunditiem, tamen erat purus. Minime; si dixisti de hirco emissario, cui non erat immunditiеs, dices de fœtu, cui erat immunditiеs? Quoniam illi erat immunditiеs, erit immundus: Idcirco dictum est: *Illa;* illa est immunda, at fœtus non est immundus.

IX. *Et pepererit, & polluta erit septem diebus:* Ut numerare debeat a novissimo fœtu. Et est argumentum. Illa polluitur mortuo, & polluitur fœtu; Sicut invenimus, quando polluitur mortuo, quod non numeret septem dies, nisi a prima pollutione, ita pariter, quando polluitur fœtu, non debet numerare nisi a novissimo fœtu.

X. Aut hoc modo. Illa polluitur sanguinibus, & polluitur fœtu. Sicut invenimus, quando polluitur in sanguinibus, quod non numeret septem dies nisi a prima pollutione, ita pariter quando polluitur fœtu, non debet numerare septem dies, nisi a primo fœtu.

XI. Videamus, cuinam sit similius: Explicanda est immunditiеs quæ fit ab alio loco, ab immunditie, quæ fit ab alio loco; & non probent sanguines, qui causam præbent. Aut hoc modo; Explicetur immunditiеs, quæ ab ea fit, ab immunditie, quæ ab ea sit; & non probet immunditiеs mortui, quæ ab ea non est. Idcirco dictum est: *Et pepererit, & polluta erit septem diebus;* quod numerare debeat a novissimo fœtu.

XII. *Septem diebus;* Crederem tam continuos, quam disjunctos? Idcirco dictum est: *Juxta dies menstrui sui;* Sicut dies menstrui sui sunt continui, ita pariter dies partus sui sunt continui.

XIII. *Juxta dies menstrui sui.* Æquiparat dies menstrui sui diebus partus sui. Sicut dies menstrui non considerantur in diebus fluxus seminis, neque numerus septem dierum ingreditur in illos, ita pariter dies partus non considerantur

לדתה אינן ראוים לזיבה ואין ספירת שבעה עולה מהם.

יד דותה תטמא לרבות בועלה. דותה תטמא לרבות כל הלילות. דותה תטמא לרבות את היולדת בזוב שלא תהא טהורה. עד שתשב שבעה נקיים.

פרק א

א בשמיני יכול בין יום ובין לילה תלמוד לומר ביום. ביום ולא בלילה אין לי אלא הנימול לשמונה שיהא ביום מנין לתשעה ולעשרה לאחד עשר. ושאר כל הנימולים לא יהו אלא ביום תלמוד לומר וביום.

ב אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא צריך לאמרו אך שומעני. וטמאה שבעת ימים וביום השמיני ימול. יכול שבעה ושמנה הרי חמשה עשר תלמוד לומר וביום. אמר לו רבי עקיבא צללתה. והלא כבר נאמר ובן שמנה ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם.

ג וביום מלמד שכל היום כשר למילה אלא שהזריזים מקדימים למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו. בשמיני ימול אפילו בשבת. ומה אני מקיים מחלליה מות יומת אף במילה ומה אני מקיים בשמיני ימול חוץ מן השבת תלמוד לומר וביום. אפילו בשבת.

ד ימול בשר ערלתו אף על פי שיש שם בהרת הא מה אני מקיים השמר בנגע הצרעת חוץ מן המלה. או מקיים אני השמר בנגע הצרעת אף במילה. ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין שם בהרת. תלמוד לומר בשר אף על פי שיש שם בהרת.

ה ערלתו ערלתו ודאי דוחה את השבת ואין הספק דוחה את השבת.

derantur in diebus fluxus ſeminis, neque numerus ſeptem dierum ingreditur in illos.

XIV. *Menſtrui ſui erit immunda.* Ad includendum qui cum ea congreditur: *Menſtrui ſui erit immunda*: Ad includendum omnes noctes. *Menſtrui ſui erit immunda*; Ad includendum quæ pepererit in fluxu ſeminis, quod non ſit munda, donec ſederit ſeptem diebus puris.

CAPUT I.

I. D*IE octava*. Crederem tam interdiu quam noctu? Idcirco dictum eſt. *Die*. Interdiu, non noctu; Non probo niſi de eo, qui circumciditur die octava, quod ſit interdiu; unde probatur de nona, decima, & undecima, & de ceteris omnibus, quod non circumcidantur niſi interdiu? Ex eo quod dictum eſt: *& die*.

II. Dixit quidam diſcipulus coram R. Akiba; Dicendum erat, quia ſi dixiſſet; *Polluta erit ſeptem diebus, & die octava circumcidetur*; Crederem ſeptem & octo, ſc. quindecim? Idcirco dictum eſt: *& die*. Reſpondit illi R. Akiba: ſubſidiſti: Nonne jam dictum eſt *Geneſ.* XVII. 12. *Et filius octo dierum circumcidetur vobis omnis maſculus in generationibus veſtris?*

III. *Et die*: Docemur, quod tota dies legitima ſit ad circumcidendum. Sed viri diligentes anticipant præcepta: Dictum eſt enim *Geneſ.* XXII. 3. *Anteluculo ſurgens Abraham mane ſtravit aſinum ſuum. Octava*: Vel in Sabbatho; Quomodo ego explicabo; *Profanans illud, interficiendo interficietur*? In ceteris omnibus operibus; excepta circumciſione: Aut explicabo: *Profanans illud interficiendo interficietur*: Etiam in circumciſione: Quomodo ego explicabo: *Octava circumcidetur*? Excepto Sabbatho. Idcirco dictum eſt: *& die*. Vel in Sabbatho.

IV. *Circumcidetur caro præputii ſui*: Quamvis in eo eſſet macula: Quomodo ego explicabo, quod dictum eſt *Deut.* XXIV. 8. *Cautus ſis tibi in plaga lepræ*? Excepta circumciſione. Aut explicabo: *Cautus ſis tibi in plaga lepræ*; vel in circumciſione: Quomodo ego explicabo: *Circumcidetur caro præputii ſui*? Quo tempore non ſit macula. Idcirco dictum eſt: *Caro*. Vel ſi fuerit macula.

V. *Præputii ſui*; Præputium certum pellit Sabbathum; at dubium non pellit Sabbathum. *Præputii ſui*. Præputium

ערלתו ערלתו ודאי דוחה את השבת. ואין אנדרוגינוס דוחה את השבת. או אנדרוגינוס דוחים עליו את השבת. וחייבים עליו כרת. ערלתו ערלתו ודאי דוחה את השבת ואין בין השמשות דוחה את השבת ואין שנולד מהול דוחה את השבת. שבית שמאי אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הילל אומרים אינו צריך.

ו אמר רבי שמעון בן לעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הילל על שנולד מהול שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית מפני שהיא ערלה כבושה על מה נחלקו על גר שנתגייר מהול שבית שמאי אומר צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הילל אומרים אינו צריך.

ז ושלשים יום יכול בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר יום. מה יום כולו אחד אף שלשים כולו אחד. יכול שלשים סמוכים ושלשה בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר ושלשים יום ושלשת ימים. מה שלשים סמוכים אף שלשת סמוכים. ושלשים יום ושלשת ימים מה תלמוד לומר נקבה. שימי טומאתה מעוטים אינו דין שימי טהרתו מרובים. תלמוד לומר ושלשים יום ושלשת ימים. תשב להביא את המקשה בתוך אחד עשר יום שתהא טהורה מן הזיבה יכול תהא טהורה מן הנדה תלמוד לומר דותה תטמא בימי טהרה אף על פי שהיא רואה.

ח בכל קודש לא תגע יכול אף מן המעשר תלמוד לומר ואל המקדש לא תבוא מה מקדש שיש בו נטילת נשמה אף קודש שיש בו נטילת נשמה יצא המעשר. אי מה מקדש הנכנס לו בטומאה ענוש כרת אף קודש האוכלו בטומאה ענוש כרת. יצתה תרומה תלמוד לומר בכל קודש לרבות תרומה. אי מה קודש משמע נגיעה אף מקדש משמע נגיעה

tium certum pellit Sabbathum, at androgynus non pellit Sabbathum. Aut dicam, quod pro androgyno pellant Sabbathum, & ejus causa teneantur excidio. *Præputii sui*. Præputium certum pellit Sabbathum, at qui nascitur inter soles non pellit Sabbathum; Præputium certum pellit Sabbathum, at qui nascitur circumcisus non pellit Sabbathum; Quia dicit Schola Schammai, quod distillandus sit ex eo sanguis fœderis; At Schola Hillel dicit: Non est necesse.

VI. Dicit R. Simeon ben Eleasar: Non dissentiunt Schola Schammai & Schola Hillel de eo, qui natus sit circumcisus, quod sit ex eo distillandus sanguis fœderis, quia præputium est tectum: De quo dissenserunt? De peregrino, qui proselytus factus sit circumcisus; quod Schola Schammai dicit; distillandus est ex eo sanguis fœderis, & Schola Hillel dicit; Non est necesse.

VII. *Et triginta:* Crederem tam continuos, quam disjunctos? Idcirco dictum est: יום: Sicut dies est omnino conjunctus, ita pariter triginta dies omnes conjuncti. Crederem triginta fuisse continuos, & tres sive continuos sive disjunctos? Idcirco dictum est: *Et triginta diebus, & tribus diebus*. Sicut triginta sunt continui, ita pariter tres sunt continui. *Et triginta diebus, & tribus diebus*. Cur dictum est? Quia ego crederem, quod in fœmina, in qua sicut dies immunditiei sunt multi, & dies purificationis sunt multi, ita pariter in masculo, in quo dies immunditiei sunt pauci, pauci etiam essent dies purificationis? Idcirco dictum est: *Et triginta diebus, & tribus diebus, sedebit*. Ad includendam, quæ difficulter pariat intra undecim dies, quod pura sit a fluxu seminis; crederem esse puram a menstruo? Idcirco dictum est: *Menstrui sui, polluta erit, in diebus purificationis suæ*. Quamvis in his videat (sanguinem)

VIII. *Omne sanctum non tanget*. Crederem vel decimam? Idcirco dictum est: *Et ad sanctuarium non veniet:* Sicut sanctuarium, in quo sit ablatio animæ, ita pariter sanctitas, in qua sit ablatio animæ. Excluditur decima. Aut dicam; sicut si quis ingrediatur in sanctuarium in immunditie, pœna est excidium, ita pariter de sanctitate, quæ si comedatur in immunditie, pœna sit excidium. Excluditur separatio: Idcirco dictum est: *Omne sanctum*. Ad includendum separationem. Aut dicam; sicut in sanctuario intelligitur tactus ita

ומנין שלא בנגיעה תלמוד לומר ואל המקדש לא תבא. עד מלאת ימי טהרה לרבות יולדת נקבה.

פרק ב

א נקבה אין לי אלא נקבה מנין לרבות טומטום ואנדרוגינוס תלמוד לומר ואם נקבה תלד וטמאה אין הדבר תלוי אלא בלידה וטמאה שבועים. שני שבועות שהם ארבעה עשר יום.

ב שאלו תלמידיו את רבי יהודה בן רועץ שומעים אנו וטמאה שבועים יכול תהא טמאה שבועים אמר להם טימא וטיהר בזכר טימא וטיהר בנקבה מה ימי טהרתה בנקבה כפלים אף ימי טומאתה כפלים בזכר. מאחר שנפטרו יצא ומחזר אחריהם אמר להם לא הייתי צריך להיזקק לכם מפני שיש אם למקרא אלא זו תשובה. לדבר טימא וטיהר בזכר טימא וטיהר בנקבה. מה ימי טהרתה בנקבה כפלים בזכר אף ימי טומאתה בנקבה לפלים בזכר או כלך לדרך זו. זכר שימי טהרתו מעוטים. ימי טומאתו מעוטים. נקבה שימי טהרתה מרובים אינו דין שיהו ימי טומאתה מעוטים תלמוד לומר וטמאה שבועים כנדתה שני שבועות שהם ארבעה עשר יום.

ג וששים יום בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר יום. מה יום כולו אחד אף ששים כולו אחד. יכול ששים סמוכים וששה בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר וששים יום וששת ימים מה ששים סמוכים אף ששה סמוכים. ששים יום וששת ימים מה תלמוד לומר זכר שימי טומאתו מעוטים. ימי טהרתו מעוטים. נקבה שימי טומאתה מרובים אינו דין שיהו ימי טהרתה מעטים. תלמוד לומר וששים יום וששת ימים תשב. תשב להביא את המקשה בתוך שמונים של נקבה שכל דמים שהיא רואה טהורים עד שיצא הולד

ita pariter in sanctitate, intelligitur tactus. Unde probatur, vel sine tactu? Ex eo quod dictum est; *Et ad sanctuarium non veniet. Usque ad completionem dierum purificationis suæ*. Ad includendum, quæ pariat fœminam.

CAPUT II.

I. **F***Oeminam*. Non probo nisi de fœmina: unde probatur ad includendum obstructum, & androgynum? Ex eo quod dictum est: *Quod si fœminam pepererit, polluta erit*. Res non pendet nisi a partu: *Polluta erit duabus hebdomadis*. Duabus hebdomadis, quæ sunt quatuordecim dies.

II. Interrogarunt discipuli R. Jehuda ben Rohaz; nos credimus: *& polluta erit duabus hebdomadis*, quod polluta fuerit septuaginta diebus? Respondit illis. Textus polluit, & purificat in masculo, polluit & purificat in fœmina: Sicut dies purificationis in fœmina duplicantur, ita pariter dies immunditiei duplicantur. Postquam illos dimisit, egressus post eos revocavit, dixitque; hi non esset necesse vobis adducere argumentum; dum accipiendus est sensus verborum ex forma, qua conjunguntur; verum hoc est rei responsum. Textus polluit, & purificat in masculo, polluit & purificat in fœmina; Sicut dies purificationis in fœmina duplicantur præ masculo, ita pariter dies immunditiei in fœmina duplicantur præ masculo. Aut hoc modo: Sicut in masculo, in qua dies purificationis sunt pauci, dies immunditiei sunt pauci, in fœmina, in qua dies purificationis sunt multi, non erit æquum ut dies immunditiei sint pauci? Idcirco dictum est: *Et polluta erit duabus hebdomadis, secundum menstruum suum*. Duabus hebdomadis, quæ sunt quatuordecim dies.

III. *Et sexaginta diebus*. Crederem tam continuos, quam sejunctos? Idcirco dictum est: יום. Sicut dies est omnino conjunctus, ita pariter sexaginta dies omnino conjuncti. Crederem sexaginta dies continuos, & sex tam continuos, quam sejunctos? Idcirco dictum est: *Et sexaginta diebus, & sex diebus*: Sicut sexaginta sunt continui, ita pariter sex continui. *Sexaginta diebus, & sex diebus*: Cur dictum est? Si in masculo, in quo dies immunditiei sunt pauci, dies purificationis sunt pauci, in fœmina, in qua dies immunditiei sunt multi, non erit æquum, ut dies purificationis sint pauci? Idcirco dictum est: *Et sexaginta diebus, & sex diebus sedebit*:

ורבי אליעזר מטמא אמרו לו לרבי אליעזר ומה אם במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד היקל בשופי שלאחר הולד . מקום שהיקל בקושי שלפני הולד אינו דין שנקל בקושי שלאחר הולד . אמרו לו דיו לבא אינו דין להיות כנדון ממה הקיל עליה מטומאת זיבה אבל טמאה היא טומאת נדה. אמר ליה הרי אנו משיבים אותך בלשון אחרת מה אם במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד היקל בשופי מבשופי מקום שהיקל בשופי שלאחר הולד אינו דין שניקל בקושי מבשופי אמר להם אפילו אתם משיבים אותי כל היום דין לבא מן הדין להיות כנדון מה קושי הראשון טמאה נדה אף קושי האחרון טמאה נדה על דמי טהרה אף על פי שרואה.

פרק ג

א ובמלאת אינה מביאה בתוך מלאת ואם הביאה בתוך מלאות לא יצא . יכול לא יביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות . תלמוד לומר תביא. לבן . לחייב על כל בן ובן. לבת. לחייב על כל בת ובת. וכשהוא אומר או לבת להביא את המפלת אור לשמונים ואחר. שתהא חייבת בקרבן כדברי בית הילל. שבית שמאי פוטרים מן הקרבן . אמרו להם בית הילל לבית שמאי אי אתם מודים לנו ברואה אור לשמונים ואחד שהיא טמאה . אמרו להם בית שמאי אי אתם מודים במפלת לשמונים ואחד שהיא חייבת בקרבן . אמרו להם בית הילל מה שנה אור לשמונים . אור לשמונים ואחד מיום שמונים ואחד אם שוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן. אמרו להם בית שמאי לא אם אמרתם במפלת יום לשמונים ואחד שכן יצא לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן. אמרו להם בית הילל והרי המפלת יום

bit : Ad includendum quæ difficulter pariat intra octoginta dies fœminæ ; quia omnes sanguines, quos videt, sunt puri donec egrediatur partus. At Rabi Eliesser immundat: Dixerunt R. Eliesseri; Si ubi aggravat in quiete ante partum, allevat in quiete post partum, ubi allevat in difficultate ante partum, non erit æquum ut allevemus in difficultate post partum? Dixerunt illi; satis est, ut deductum sit sicut deducens; postquam allevavit in immunditie fluxus; sed semper est polluta immunditie menstrui. Dixerunt illi; Ecce argumentabimur tibi alio modo. Si ubi aggravat in quiete ante partum, allevat in difficultate magis, quam in quiete, ubi allevat in quiete post partum, non erit æquum ut allevemus in difficultate magis, quam in quiete? Respondit illi. Quamvis vos mihi argumentamini toto die, satis est ut deductum sit sicut deducens: Sicut in prima difficultate est polluta menstruo, ita pariter in ultima difficultate erit polluta menstruo. *Super sanguinibus purificationis*. Quamvis videat (sanguinem).

CAPUT III.

I. CUM *autem impleti fuerint*. Non afferebat intra tempus impletionis; si vero attulisset intra tempus impletionis, non satisfacit debito. Crederem, quod non afferret intra tempus impletionis pro primis partubus? Idcirco dictum est. *Adducet pro filio*. Ut obligetur pro singulis filiis. *Pro filia*. Ut obligetur pro singulis filiabus. Et quando dicit: *Aut pro filia*. Ad includendum, quæ abortierit vespera octogesimi primi diei, ut teneatur sacrificio; juxta verba Scholæ Hillel; at Schola Schammai absolvit a sacrificio. Dixit Schola Hillel Scholæ Schammai; Nonne vos nobis fatemini, quod illa quæ videat (sanguinem) in vespera octogesimi primi diei, sit immunda? Respondit illi Schola Schammai; Nonne vos nobis fatemini, quod illa quæ abortierit octogesimo primo die, teneatur sacrificio? Respondit illis Schola Hillel; Quale est discrimen inter vesperam octogesimi primi diei & diem octogesimi primi diei? Si idem est pro immunditie non erit idem pro sacrificio? Respondit illis Schola Schammai; Minime; si dixistis de illa, quæ abortierit interdiu in die octogesimo primo, ratio est quia exiit in tempus idoneum, ut afferret sacrificium. Respondit illis Schola Hillel: Ecce si abortierit interdiu in die octogesimo primo, qui incidat

לשמונים ואחד שחל להיות בשבת תוכיח שלא יצא לשעה שהיא ראויה בה קרבן וחייבת בקרבן אמרו להם בית שמאי לא אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת שאף על פי שאינו ראוי לקרבן יחיד ראוי לקרבן ציבור . תאמרו במפלת אור שמונים ואחד שהרי הלילות אין ראוים לא לקרבן יחיד ולא לקרבן ציבור.

ב הרואה דם אינה מוכחת שהמפלת תוך מלאה דמיה טהורים ופטורה מן הקרבן. אמרו להם בית הילל וכשהוא אומר לבת להביא את המפלת אור לשמונים ואחד שתהא חיבת בקרבן.

ג תביא כבש בן שנתו לעולה שנתו שלו לא שנה למנין עולם ובן יונה או תור לחטאת . או זה או זה. הלא דין הוא מה אם במקום שלא כשרה חטאת העוף עם עולת בהמה. כשרה חטאת בהמה עם עולת בהמה . כאן שכשרה חטאת העוף עם עולת בהמה אינו דין שתכשר חטאת בהמה עם עולת בהמה. תלמוד לומר ובן יונה או תור. לחטאת או זה או זה.

ב ט פתח אהל מועד ט הכהן מלמד שהיא מיטפלת בהם ומביאה אותם ט פתח אהל מועד ט הכהן.

ה והקריבו מה תלמוד לומר לפי שהיא טעונה שנים . יכול יהיו שנים מעכבים אותם תלמוד לומר והקריבו אחד מעכבה ואין שנים מעכבים אותה איני יודע אם חטאת אם עולה כשהוא אומר וכפר מה מצינו בכל מקום חטאת כפרה בחטאת אף כפרה בחטאת.

ו וטהרה לאכול בזבחים . ממקור. מלמד שכל דמים שהיא רואה אינן לא מן המקור . דמיה . מלמד שדמים הרבה טמאים בה . האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזג. בית שמאי אומר אף כמימי תלתן וכמימי בשר

dat in Sabbathum, probet, quod non exierit in tempus idoneum, ut afferet sacrificium, & tenetur sacrificio. Respondit illis Schola Schammai; Minime; si dixistis de illa, quæ abortierit die octogesimo primo, qui incidat in Sabbathum, qui licet non sit idoneus pro sacrificio privati, est tamen idoneus pro sacrificio cœtus, dicetis de illa, quæ abortierit in vespera diei octogesimi primi, quando noctes non sunt idoneæ neque pro sacrificio privati, neque pro sacrificio cœtus?

II. Quæ videt sanguinem non probat; quia quæ abortierit intra impletionem, ejus sanguines sunt mundi, & libera est a sacrificio. Respondit illis Schola Hillel; quando vero dicit: *Pro filia*. Ad includendum quæ abortierit vespera octogesimi primi diei, quod teneatur sacrificio.

III. *Adducet agnum, anniculum in holocaustum;* ut sit ætate sui anni, non anni juxta computum mundi. *Et filium columbæ, aut turturem in sacrificium pro peccato;* Aut hunc, aut illum. At est argumentum; si ubi non est legitimum sacrificium pro peccato volucris cum holocausto jumenti, est legitimum holocaustum jumenti cum holocausto jumenti, hic ubi est legitimum sacrificium pro peccato jumenti cum holocausto jumenti non erit æquum, ut legitimum sit sacrificium pro peccato jumenti cum holocausto jumenti? Idcirco dictum est. *Et filium columbæ, aut turturem in sacrificium pro peccato*. Aut hunc, aut illum.

IV. *Ad ostium tentorii conventus ad sacerdotem*: Docemur, quod ipsa illis adhærere debeat, & adducere ad ostium tentorii conventus ad sacerdotem.

V. *Et offeret ipsum*. Cur dictum est? Quia cum duos afferre deberet, crederem quod ambo impedirent? Idcirco dictum est: *Et offeret ipsum*; unus impediebat, at ambo non impediebant. Ignoro utrum sacrificium pro peccato, an holocaustum. Quando vero dicit: *& expiabit*. Quid ubique invenimus? Expiationem in sacrificio pro peccato; ita pariter hoc loco expiationem in sacrificio pro peccato.

VI. *Et purificabitur*; ut possit comedere de sanctitatibus: *A vena*; Docemur, quod omnes sanguines, quos videbat, non profluerent nisi de vena. *Sanguinum suorum*. Docemur multos esse sanguines, qui illam polluant; sc. rubrum, nigrum, & splendori croci similem, & similem aquis terræ rubræ, & similem vino diluto. Schola Schammai dicit, vel similem aquis fæni Græci, & si-

צלי. בית הילל מטהרים תורת היולדת
האשה שילדה וולדות הרבה והפילה
בתוך שמונים נקבה. ובן המפלת תאומים
רבי יהודה אומר מביאה על הראשון
ואינה מביאה על השני מביאה על
השלישי ואינה מביאה על הרביעי. תורת
היולדת. האשה שיש עליה ספק חמש
לידות. וספק חמש זיבות מביאה קרבן
אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה
חובה. חמש לידות ודאות וחמש זיבות
וודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים
והשאר עליה חובה. מעשה שעמדו
קינים בירושלם בדינר זהב. אמר רבי
שמעון בן גמליאל המעון הזה לא אלין
הלילה עד שיהו בדינרים של כסף נכנס
לבית דין ולימד האשה שיש עליה חמש
לידות וודאות וחמש זיבות וודאות
מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים והשאר
עליה חובה ועמדו קנין ביום בריבעתין.

פרק ד

א יכול אף ללידה אף לזיבה תביא
קן אחד תלמוד לומר זאת לזכר או לנקבה
להביא את המפלת סנדל או שליא
או שפיר מרוקם. ואם לא תמצא ידה
די שה אין אומרים לה ללוות ולא
לעסוק באומנותה. יש לה שה ואין לה
צורכין מנין שתביא קרבן עני תלמוד
לומר די שה.

ב ולקחה שתי תורים או שני בני
יונה שנים היא מביאה ואינה מביאה
שלשה. והלא דין הוא זו מביאה מהשג
יד ומצורע מביאה מהשג יד מה מצורע
מביא אחד תחת אחד אף זו תביא אחד
תחת אחד. או כלך לדרך זו ומביאה
מהשג יד וטמא מקדש מביא מהשג יד.
מה טמא מקדש מביא שתים תחת
אחד אף זו שנים תביא תחת אחד.
נראה למי דומה דנים מחוסר כיפורים
ול יוכיח טמא מקדש שאינו מחוסר כיפורים.
או כלך לדרך זו דנים מי שאין העני שלו

& similem aquis carnis assatæ. Schola Hillel hos mundos pronunciat. *Lex parientis*. Mulier quæ pepererit partus multos, si abortierit intra octoginta dies puerperii fœminini, iterumque aborierit intra octoginta dies partus fœminini, & similiter si aborierit gemellos; R. Jehuda dicit; affert pro primo & non affert pro secundo, affert pro tertio, & non affert pro quarto. *Lex parientis*. Si super muliere fuerit dubium quinque partuum, & dubium quinque fluxuum, affert unum sacrificium, & comedit in sanctitatibus, & non relinquitur super ea debitum. Si erunt quinque partus certi; & quinque fluxus certi; affert unum sacrificium, & comedit in sanctitatibus, & relinquitur super ea debitum: Narratur historia, quod valuerint nidi Hierosolymæ denarium aureum. Dicit R. Simeon ben Gamaliel; per habitaculum (sc. templum) non pernoctabo hac nocte, donec valeant duos denarios argenteos; Ingressus in Synhedrium docuit: Si super muliere sint quinque partus certi; & quinque fluxus certi, affert unum sacrificium, & comedit in sanctitatibus, nec relinquitur super ea debitum. Et eo die valuerunt nidi duas quartas partes denarii argentei.

CAPUT IV.

I. Crederem, quod pro partu & fluxu unum afferret nidum? Idcirco dictum est. *Hæc pro masculo, aut pro fœmina*. Ad includendum, quæ abortierit sandalium, aut secundinam, aut molam figuratam. *Quod si non invenerit manus ejus valorem agni*: Non dicunt illi, ut mutuo accipiat, aut ut operam det artificio suo: Si debeat agnum; si vero non habeat, quod sibi necesse est, unde probatur, quod afferat sacrificium pauperis? Ex eo quod dictum est: *Valorem agni*.

II. *Accipiet duos turtures, aut duos filios columbæ*; duos non tres afferebat. Atqui est argumentum; Ista afferebat juxta suas facultates, & leprosus afferebat juxta suas facultates; sicut leprosus afferebat unum pro uno, ita pariter ista afferet unum pro uno. Aut hoc modo. Ista afferebat juxta suas facultates, & qui polluit sanctuarium, afferebat juxta suas facultates, sicut qui polluit sanctuarium afferebat duos pro uno, ita pariter ista afferet duos pro uno. Videamus cuinam sit similius; explicetur indigens expiationum ab indigente expiationum; & non probet qui polluit san-

מביא בהמה ממי שאין העני שלו מביא בהמה ואל יוכיח מצורע שהרי העני שלו מביא בהמה תלמוד לומר ולקחה שתי תורים או שני בני יונה שנים היא מביאה ואינה מביאה שלשה.

ג אחד לעולה ואחד לחטאת כל מקום שנתחלפה חטאת הקדים חטאת לעולה כאן שנתחלפה עולה הקדים עולה לחטאת. כל שהיא באה על חטא הקדים חטאת לעולה. עולה כאן שאינה באה על חטאת הקדים עולה לחטאת. כל מקום ששנים באים תחת חטאת הקדים חטאת לעולה. כאן שאין שנים באים תחת חטאת הקדים עולה לחטאת דבר אחר מה תלמוד לומר אחד לעולה ואחד לחטאת לפי שנאמר אחד לחטאת ואחד לעולה שאם הביאה חטאתה תחלה תביא עולתה ממין עולתה תחלה אינו דין שתביא חטאתה ממין עולתה תלמוד לומר אחד לעולה ואחד לחטאת. הביאה חטאתה תור ועולתה בן יונה תכפול ותביא עולתה תור. עולתה תור וחטאתה בן יונה תכפול ותביא עולתה בן יונה בן עזאי אומר הולכים אחר הראשונה. אחד לעולה ואחד לחטאת וכפר מלמד שהכפרה בחטאת וטהרה לאוכל בנגעים.

פרשת נגעים.

פרק א

א וידבר יהוה ﭏ משה וﭏ אהרן לאמר אדם כי יהיה בערו. בשור מה תלמוד לומר לפי שנאמר ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרו בהרות בהרות טהורות. אין צריך לומר בהרות שאין בהם מראות

ſanctuarium, qui non indiget expiationum. Aut hoc modo. Explicetur illud cujus pauper non affert jumentum ab eo, cujus pauper non affert jumentum, & non probet leproſus, cujus pauper afferebat jumentum. Idcirco dictum eſt: *Et accipiet duos turtures, aut duos filios columbæ*; Duos non tres afferebat.

III. *Unum in holocauſtum, & alterum in ſacrificium pro peccato*. Ubicunque commutatur ſacrificium pro peccato, præcedit ſacrificium pro peccato holocauſtum, hic ubi commutatur holocauſtum, præcedit holocauſtum ſacrificium pro peccato. Ubi venit pro peccato, præcedit ſacrificium pro peccato holocauſtum; holocauſtum hoc loco, quod non venit in ſacrificium pro peccato, præcedit holocauſtum ſacrificium pro peccato; ubi duo veniunt propter peccatum, præcedit ſacrificium pro peccato holocauſtum; hic ubi duo non veniunt propter peccatum, præcedit holocauſtum ſacrificium pro peccato? Alia expoſitio: Cur dictum eſt: *Unum in holocauſtum, & alterum in ſacrificium pro peccato*? Quia dictum eſt *Num.* VIII. 12. *Unum in ſacrificium pro peccato, & alterum in holocauſtum*; ſi a principio afferat ſacrificium pro peccato, adducet ejus holocauſtum de ſpecie ejus ſacrificii pro peccato; hic ubi affert ejus holocauſtum a principio, non erit æquum, ut afferat ejus ſacrificium pro peccato de ſpecie ejus holocauſti? Idcirco dictum eſt: *Unum in holocauſtum, & alterum in ſacrificium pro peccato*. Si afferat ſuum ſacrificium pro peccato turturem, & ſuum holocauſtum filium columbæ, iterum afferet ſuum holocauſtum turturem. Si holocauſtum turturem, & ſuum ſacrificium pro peccato filium columbæ, iterum afferet ſuum holocauſtum filium columbæ. Ben Azai dicit: Incedunt poſt primum. *Unum in holocauſtum, & alterum in ſacrificium pro peccato; & expiabit*. Docemur, quod expiatio eſſet in ſacrificio pro peccato; *& purificabitur*; Ut poſſit comedere in ſanctitatibus.

Tractatus de Plagis.

CAPUT I.

I. ET *locutus eſt Dominus ad Moſen & Aharon dicens. Homo cum fuerit in cute carnis ejus*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt. *Vir aut mulier, cum fuerint in cute carnis eorum maculæ*, maculæ puræ; Non eſt dicendum, de maculis candidis, in quibus non

נגעים ושלא באו לכלל ﭏ בהרות שבהם מראות נגעים שהיו בגוי ונתגייר בקטן ונולד . ונולד בקמט ונגלה בראש הזקן בשחין ובמכוה בקרח המורדין נשתנו מראיהם בין להקל' בין להחמיר , רבי ﭏעזר בן עזריה מטהר . רבי ﭏעזר בן חסמא אומר להקל טהור ולהחמיר תהיה בתחלה רבי עקיבא אומר בין להקל' בין להחמיר תהיה בתחלה לכך נאמר אדם כי יהיה.

ב כי יהיה מן הדיבר והילך , והלא דין הוא . טימא בזבים וטימא בנגעים. מה זבים פטר בהם לפני הדיבר אף נגעים פטר בהם לפני הדיבר.

ג קל וחומר ומה אם זבים שטומאתן וטהרתן בכל' אדם פטר בהם לפני הדיבר נגעים שאין טומאתן וטהרתן ﭏ בכהן אינו דין שיפטור בהם לפני הדיבר. לא אם אמרת בזבים שלא טימא בהם אנוסים . תאמר בנגעים שטימא בהם אנוסים . הואיל וטימא בהם אנוסים יפטור בהם לפני הדיבר תלמוד לומר כי יהיה מן הדיבר ואילך.

ד בעור בשרו מה תלמוד לומר לפי שנאמר ושער בנגע הפך לבן שיכול אין לי ﭏ מקום שהוא ראוי לגדל שער לבן . מקום שאינו ראוי לגדל שער לבן מנין תלמוד לומר בעור בשרו ריבה. שאת זו שאת . בהרת זו בהרת . ספחת זו שיני לבהרת. ומראהו עמוק. שיני לשאת מה לשון שאת . מובהקת. כמראה הצל שהם גבוהים ממראה החמה . מה לשון עמוק. עמוקה כמראה החמה שהם עמוקים מן הצל . מה לשון ספחת טפילה , שנאמר ספחני נא ﭏ אחת הכהונות. והיה מלמד שהם מצטרפים זה עם זה לפטור ולהחליש ולהסגיר , בעור בשר. בעור בשר של נראה. מיכאן אמרו בהרת

non sunt, adspectus plagarum, & quæ non comprehenduntur in genere plagarum, sed de maculis, in quibus sunt adspectus plagarum, quæ erant in gentili, qui proselytus factus sit, in parvulo, & in nato, & in ruga, quæ detecta sit, in capite, & in barba, in ulcere, & adustione, in inflammatione, & in rebellantibus, & mutarunt eorum aspectu tam ad allevandum, quam ad aggravandum. R. Eliefer ben Azaria purificat; R. Eliefer ben Chisma dicit; ad allevandum, (macula) est munda, & ad aggravandum, erit sicut a principio. Idcirco dictum est: *Homo; cum fuerit*.

II. *Cum fuerit*: ab allocutione & ulterius. Atqui est argumentum. Polluit in seminifluis, & polluit in plagis; Sicut seminifluos absolvit ante allocutionem, ita pariter plagas absolvit ante allocutionem.

III. Probatur argumento a minori ad majus. Si seminifluos, qui polluuntur, & purificantur a quovis homine, absolvit ante allocutionem, plagas, quæ non polluuntur, neque purificantur nisi a sacerdote, non erit æquum, ut absolvat ante allocutionem? Minime: Si dixisti de seminifluis, in quibus non polluit coactos, dices de plagis, in quibus polluit coactos? Quoniam polluit coactos, absolvet ante allocutionem. Idcirco dictum est: *Cum fuerit*. Ab allocutione & ulterius.

IV. *In cute carnis ejus*: Cur dictum est? Quia dictum est: *Et pilus in plaga versus sit in album*; Crederem non posse probare nisi locum, qui sit idoneus, in quo crescat pilus albus, locus, qui non est idoneus, in quo crescat pilus albus, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In cute carnis ejus*. Includit. *Tumor*. Hic est tumor: *Scabies*; Hæc est scabies; *Macula alba*; Hæc est macula alba. *Calvities*. Hic est secundus gradus maculæ candidæ: *Et aspectus ejus fuerit profundior*: Secundus gradus tumoris. Quid significat *tumor elevatus*? Sicut aspectus umbræ est superior aspectu solis. Quid significat *profundior*? profunditas juxta aspectum solis, qui est profundior, i. e. inferior umbra. Quid significat ספחת? Consociationem. Dictum est enim 1. *Sam.* II. 36. *Consocia me quæso ad aliquam partem sacerdotalem*, *Et fuerit*; Docemur, quod inter se conjungerentur ad absolvendum, ad definiendum, & ad claudendum. *In cute carnis*. In cute carnis illius in quo apparet: Hinc dixerunt: Papula fortis conspicitur in can-

עזה נראירת כנריסני. כהה. והכהה ככושי עזה.

ה רבי ישמעאל אומר בית ישראל הריני כפרתן הרי הן כאשכרוע לא שחורים ולא לבנים אלא בינוניים . רבי עקיבא אומר יש לצירים סממנירת שהם צרים עורות שחורות לבנות ובינוניות מביא סם בינונירת ומקיפו מבחוץ ותראה כבינוני . רבי יוסי אומר כתוב אחד אומר בעור בשר וכתוב אחד אומר בעור בשרו. מצינו שמראות נגעים להקל . אבל לא להחמיר וראה הגרמיני בבשרו להקל נמצאת מקיים בעור בשרו . והכושי בבינונית להקל נמצארת מקיים בעור הבשר וחכמים אומרים זה וזה בבינוני.

ו והיה בעור בשרו מלמד שהוא מצטער ממנו . ומנין שאף אחרים מצטערים ממנו רואים אותו שהוא מצטער ממנו תלמוד לומר לנגע צרעת כגריס . הלא דין הוא טימא כאן וטימא במחיה מה מחיה כגריס אף כאן כגריס.

ז לא אם אמרת במחיה שהיא צריכה כעדשה תאמר בשיער לבן שאין מקום שיער לבן צריך כלום תלמוד לומר צרעת כגריס.

ח והובא אל אהרן . אין לי אלא אהרן עצמו . מנין לרבות כהן אחר תלמוד לומר הכהן . מנין לרבות בעלי מומים תלמוד לומר מבניו. או יכול שאני מרבה חללים. תלמוד לומר הכהנים יצאו חללים. ומנין לרבות כל ישראל . תלמוד לומר או אל אחד.

ט אם סופינו לרבות כל ישראל מה תלמוד לומר או אל אחד מבניו הכהנים . אלא ללמד שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן . הא כיצד חכם שבישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן אף על פי שוטה אמור טמא והוא אומר טמא. אמור טהור והוא אומר טהור . דבר אחר מה תלמוד לומר או אל אחד מבניו הכהנים לפי שנאמר על פיהם יהיה כל ריב וכל

candidiſſimo obſcura, & obſcura conſpicitur in Æthiope fortis.

V. R. Iſmael dicit; Ego ſim expiatio domui Iſrael: Ipſi ſunt ſicut buxus, non nigri nec albi, ſed medii. Rabi Akiba dicit: Pictores habent colores, quibus pingunt formas nigras, albas, & medias; adducit auripigmentum medium, idque exterius circumdat, ut appareat ac ſi eſſet medium. R. Joſe dicit: Alter textus dicit: *In cute carnis*; & alter dicit: *In cute carnis ſuæ*. Invenimus, in aſpectibus plagarum allevandum, non aggravandum eſſe. Si viderit colorem candidiſſimun in ejus carne, tum allevandum eſt; Deprehenditur quod explicetur; *In cute carnis ſuæ*; & Æthiops ut medius ad allevandum; deprehenditur quod explicetur; *In cute carnis*: Sapientes dicunt: uterque conſideratur ut medius.

VI. *Et fuerit in cute carnis ſuæ*. Docemur, quod ex ea angatur. Et unde probatur, quod vel alii ex ea angantur; cum videant illum, quod doleat? Ex eo quod dictum eſt: *In plagam lepræ*. In quantitate fabæ. Quod probatur argumento. Hoc loco polluit, & polluit in vitalitate; Sicut vitalitas in quantitate fabæ, ita pariter hoc loco in quantitate fabæ.

VII. Minime; ſi dixiſti de vitalitate, quæ requirit quantitatem lentis, dices de pilo albo cui ſpatium omnino non eſt neceſſarium? Idcirco dictum eſt: *Lepræ*. In quantitate fabæ.

VIII. *Et adducetur ad Aharon*. Non probo niſi de ipſo Aharon, unde probatur ad includendum alium ſacerdotem? Ex eo quod dictum eſt: *Sacerdotem*. Unde probatur ad includendum (ſacerdotes) vitiatos? Ex eo quod dictum eſt: *E filiis ejus*. Crederem poſſe includere etiam profanatos? Idcirco dictum eſt: *Sacerdotibus*. Excluduntur profanati: Unde probatur ad includendum omnes Iſraelitas? Ex eo quod dictum eſt: *Aut ad unum*.

IX. Finis ejus eſt, ut includat omnes Iſraelitas, cur dictum eſt; *Aut ad unum, e filiis ejus ſacerdotibus*? Ad docendum, quod non ſit immundities & purificatio niſi ex ore ſacerdotis. Quomodo? Sapiens Iſraelita inſpicit plagas, & dicit ſacerdoti, vel ſi fuerit ſtupidus; Dic; immundus eſt; & ipſe reſpondebat; eſt immundus; Dic; mundus eſt; & ipſe reſpondebat; mundus eſt: Alia expoſitio; Cur dictum eſt: *Aut ad unum e filiis ejus ſacerdotibus*? Quia dictum eſt *Deut*. XXI. 5. *Juxta verbum eorum erit omnis lis, & omnis plaga*.

נגע הקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום אף ריבים ביום.

י מה נגעים שלא בקרובים. אף ריבים שלא בקרובים. אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה קל וחומר אם ממונו בשלשה. אינו דין שלא יהא גופו בשלשה. אם כן למה נאמר או אל אחד מבניו הכהנים מלמד שכהן אחד רואה את הנגעים.

פרק ב

א וראה הכהן את הנגע שיהו עיניו בו בשעת שהוא רואה אותו. בעור. בעור הבשר הבינוני. בעור הבשר שיהא רואה כל הבשר עמו כולו כאחד. רבי יוסי ברבי יהודה אומר מה תלמוד לומר בעור הבשר שיהא כל החוצה לו סמוך לעור הבשר וראוי לפיסיון שאם היה סמוך לראש ולזקן ולשחין ולמכוה. ולקרח אינו טמא.

ב ושיער. מיעוט שיער שתי שחרורת בנגע. להביא את מה שבתוכו ושוכב חוצה לו פרט לשחוצה לו. ושוכב בתוכו. בנגע הפך לבן לא הקודם. מכאן אמרו אם בהרת קדמת לשיער לבן טמא ואם שיער לבן קדם לבהרת טהור ואם ספק טמא. רבי יהושע אומר קיהה.

ג ושיער בנגע הפך לבן שתי שערות משחיר וראשם מלבין טהור עיקרן מלבין וראשן משחיר טמא. וכמה יהא כל בלונית רבי אומר כל שהוא. וחכמים כשיער רבי מאיר אומר שלא יהא בני אדם מרמין שבכולם הם נידונים. לא חוד שיער לבן טמא. ושאינו שיער לבן טהור.

ד לבן לא אדום ולא ירוק ולא שחור אוציא את כולם ולא אוציא שיער צהוב. ודין הוא ומה אם שיער לבן שאינו סימן טומאה בנתק הרי הוא סימן טומאה בנגע. שער צהוב שהוא סימן טומאה בנתק אינו

Æquiparat lites plagis, sicut plagæ definiebantur interdiu, ita pariter & lites interdiu.

X. Sicut plagæ non judicabantur a propinquis, ita pariter lites non judicabantur a propinquis. Aut dicam, sicut lites judicabantur a tribus, ita pariter plagæ judicandæ erunt a tribus: Quod probatur argumento a minori ad majus. Si ejus facultates judicantur a tribus, non erit æquum, ut quod spectat ejus corpus, judicetur a tribus? Si ita est, cur dictum est: *Aut ad unum e filiis ejus sacerdotibus?* Docemur, quod unus sacerdos inspiceret plagas.

CAPUT II.

I. *ET aspiciet sacerdos plagam*; ut ejus oculi intenti sint in illum, quando illum lustrat. *In cute*. In cute carnis mediæ. *In cute carnis*. Ut una vice inspiciat totam carnem Rabi Jose bar R. Jehuda dicit: Cur dictum est: *In cute carnis?* Omne quod extra illam est, & prope cutem carnis, est idoneum, ubi fiat diffusio; si vero fuerit prope caput, & barbam, & ulcus, & adustionem, & inflammationem, non est immundum.

II. *Et pilus*. Ad minimum pilus comprehendit duos pilos. *In plaga*; Ad includendum, quod est intra illam, & cubat extra illam; Excludam quod sit extra illam, & cubet in illa. *In plaga versus fuerit in album*: Non quod præcesserit: Hinc dixerunt: Si papula præcedat pilum album, immundus est, si pilus albus præcedat papulam, mundus est, si dubium sit, est immundus. R. Jehosua hæsitavit.

III. *Et pilus in plaga versus fuerit in album*. Duorum pilorum radix si nigra sit, & caput eorum albuerit, est mundus, si radix sit alba, & caput nigrum, immundus est. Quanta vero erit albedo? R. Meir dicit: Quantalacunque. Et sapientes dicunt; juxta mensuram. R. Meir dicit; Ne putent homines, quod in toto pilo plagæ judicentur; sed si fuerit punctum pili album, immundus est, si vero pilus non fuerit albus, mundus est.

IV. *Albus*; non ruber neque subfulvus, neque niger. Excludam omnes, at non excludam aureum. Et probari potest argumento. Si pilus albus, qui non est signum immunditiei in porrigine, est signum immunditiei in plaga; pilus aureus, qui est signum immunditiei in porrigine, non erit æquum, ut sit signum

דין שיהא סימן טומאה בנגע תלמוד לומר שיער לבן ולא צהוב.

ה מראה הנגע עמוק. ממשן עמוק מראה הנגע עמוק. אין מראה שער לבן עמוק. מראה הנגע לרבות לו מראה רביעי הוא. אין לו מראה חמישי.

ו מראה הנגע עמוק מעור בשרו נגע צרעת הוא מה תלמוד לומר לפי שנאמר וטמאו הכהן לא יסגירנו למדנו שאין מסגירין את המוחלט.

ז מנין שאין מחליטין את המוסגר ואין מסגירין את המוסגר ואין מחליטין את המוחלט. תלמוד לומר ולא יסגירנו כי טמא כל שנקרא עליו טמא אין זקוק עליו.

ח יכול לא יאמר הרי את מוסגר בזה ומוחלט בזה מוחלט בזה ומוסגר בזה. ומוחלט בזה ובזה תלמוד לומר נגע וראהו צרעת וראהו כולו כאחת שאם היה בראש חוטמו שופע הילך הילך בראש אצבעו הילך והילך אינו טמא.

ט מיכאן אמרו עשרים וארבעה ראשי איברים שבאדם שאינן מטמאים משום מחיה ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הגויה וראשי דדים באשה. רבי יהודה אומר אף של איש רבי אליעזר אומר היבולות והלדולים והמסמרות אינן מטמאין משום מחיה.

י וטימא אותו אותו הוא מטמא ואינו מטמא את התלוש סימני טומאה מתוך נגעו עד שלא בא אצל הכהן. אמר רבי עקיבא שאלתי את רבי ישמעאל ואת רבי יהושע בהולכים לנדבת תוך הסגירו מהו אמרו לו לא שמענו אבל שמענו עד שלא בא אצל הכהן טהור לאחר חלוטו טמא התחלתי מביא להם ראיות אחד עומד לפני כהן ואחד עומד בתוך הסגירו טהור עד שיטמאנו הכהן מאימתי הוא טהורתו.

signum immunditiei in plaga? Idcirco dictum est: *Pilus albus*, non aureus.

V. *Et adspectus plagæ fuerit profundior*. Non quod absoluta plaga sit profunda; *Adspectus plagæ profundior*. Non autem, quod sit adspectus pili albi profundus. *Adspectus plagæ;* Ad includendum quartum aspectum: *Illa*. Non est illi quintus aspectus.

VI. *Et aspectus plagæ fuerit profundior cute carnis suæ, plaga lepræ est illa*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et polluet illum sacerdos. Non includet illum*. Docemur non fuisse includendum, qui esset definitus (immundus).

VII. Unde probatur, quod non definiretur (immundus) qui includebatur, neque inclusus iterum includeretur, neque definitus iterum definiretur? Ex eo quod dictum est: *Non includet illum, quia immundus ille*. Quando appellatur immundus; de illo amplius non obligatur.

VIII. Crederem, quod dicere non deberet; Tu includeris propter hoc, & definiris propter illud, definiris propter hoc, & includeris propter illud, & definiris propter hoc & illud? Idcirco dictum est: *Plaga; & contemplabitur eam lepram; Eam;* totam una vice. Si esset in extremitate nasi, & ad utranque partem diffunderetur, & in extremitate digiti, & ad utranque partem diffunderetur, non est immundus.

IX. Hinc dixerunt; Quatuor & viginti extremitates sunt in homine, quæ ratione vitalitatis non polluuntur, extremitates digitorum, manuum, & pedum, & extremitates aurium, & extremitas nasi, & extremitas membri virilis, & extremitates mammarum in muliere; R. Jehuda dicit; vel in homine. R. Eliefer dicit; Etiam verrucæ & membra pendula ratione vitalitatis non polluuntur.

X. *Et polluet illum*. Illum polluit, at non polluit si avulserit signa immunditiei, quæ sunt intra plagam, priusquam adeat sacerdotem. Dicit Rabi Akiba; Quæsivi a Raban Gamaliele, & R. Jehosua euntibus ad Nadobat: Si fuerit, quo tempore sit inclusus, quid? Responderunt; Non audivimus, sed audivimus, quod sit mundus, priusquam adeat sacerdotem; postquam definitus est, est immundus. Incepi afferre illis demonstrationes. Si unus stet coram sacerdote, & alter intra inclusionem suam, tum mundus est, donec sacerdos illum immundaverit. Quando erit illius purificatio? R. Eliefer dicit; Ex quo plaga alia nata fuerit, & mundus

רבי אלעזר אומר כשיולד נגע אחר וטהר ממנו. וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו, או תתמעט בהרתו מכגריס.

פרשה ב

א בהרת לבנה אין לי אלא בהרת לבנה, מנין לרבות את השאת תלמוד לומר למטן שאת לבנה. ומנין לרבות שאר המראות תלמוד לומר ואם בהרת.

ב יכול כשם שהוא שלישי לכתוב כך תהא שלישי למראות תלמוד לומר לבנה לבנה היא. לבנה היא ואין למעלה הימנה, וכמה תהא לבנוניתה כשלג שנאמר והנה מרים מצורעת כשלג.

ג יכול לכל מראה השלג יהיו טמאים ושאר כל המראות יהיו טהורים תלמוד לומר בוהק הוא. בוהק טהור הוא ממנו ולמעלה טמא.

ד מיכאן אמרו מראות נגעים שנים שהם ארבעה בהרת עזה כשלג. שנייה לה כסיד ההיכל. השאת כקרום ביצה שנייה לה כצמר לבן דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים השאת כצמר ושנייה לה כקרום ביצה.

ה הפתוך שבשלג כיין המזוג. הפתוך שבסיד כדם המזוג בחלב. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים. אלא של שלג עזה ושל סיד דיהא הימנה.

ו רבי חנינה סגן הכהנים אומר מראות נגעים ששה עשר. רבי דוסא בן הרכינס אומר שלשים וששה. עקביא בן מהללאל שבעים ושנים. אמר רבי יוסי שאל רבי יהושע בנו של רבי עקיבא את רבי עקיבא אמר לו מפני מה אמרו מראות נגעים שהם ארבעה אמר לו אם לאו מה יאמרו אמר לו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפים זה עם זה. אמר לו מלמד שאם אינו בהם ובשמותיהם לא יראה את הנגעים.

ז ושערה לא שיער מחיתה כיצד בהרת כגריס ומה מחיה כעדשה ושיער לבן בתוך המחיה. הלכה המחיה טמאה משום שיער לבן. הלכה שיער לבן טמא

dus declaratus sit ab ea; Et sapientes dicunt; donec ea tota effloruerit; vel donec diminuta sit papula ejus de quantitate fabæ.

SECTIO II.

I. Macula alba; Non probo nisi de macula alba; Unde probatur ad includendum tumorem? Ex eo quod infra dictum est: *Tumor albus*. Et unde probatur ad includendum reliquos aspectus? Ex eo quod dictum est: *Et si macula*.

II. Crederem, sicut habet tertium locum in textu, ita pariter fuisse tertiam in aspectibus? Idcirco dictum est: *Alba, alba illa*; *Alba illa*; Nulla est illa candidior, & quanta erit ejus albedo? Sicut vix; Dictum est enim *Numer*. XII. 10. *Et ecce Mirjam leprosa sicut nix*.

III. Crederem quovis aspectu nivis fuisse immundos, & ceteris omnibus aspectibus fuisse mundos? Idcirco dictum est: *Vitiligo illa*; Vitiligo est pura; Quod est illa superius, est immundum.

IV. Hinc dixerunt; Aspectus plagarum sunt duo, qui continent quatuor; papula fortis ut nix, ei secundus est ut calx palatii; tumor est ut testa ovi, ei secundus, sicut lana alba; verba Rabi Meir; & sapientes dicunt; Tumor sicut lana, & ei secundus ut testa ovi.

V. Commixtum in nive, ut vinum temperatum; commixtum in calce, sicut sanguis lacte temperatus; verba Rabi Ismael; R. Akiba dicit; rubicundum quod est in utroque, sicut vinum aqua temperatum, sed nivis plaga fortior est, & calcis plaga obscurior est illa.

VI. R. Chanina Segen sacerdotum dicit: Aspectus plagarum sunt sedecim. R. Dosa ben Archinas dicit: Aspectus plagarum sunt sex & triginta; Akiba ben Mehallel; duo & septuaginta. Dicit R. Jose: quæsivit R. Jehosua ben R. Akiba a R. Akiba, illique dixit; Qua de causa dixerunt; Aspectus plagarum sunt duo, qui continent quatuor? Respondit illi, si non ita dixissent, quid dixissent? Dixit illi; dicere debebant; Ab testa ovi & supra, immundus est, & inter se conjunguntur. Dixit illi; Docemur, quod si non sit expers in illis, & in eorum nominibus, non inspiciat plagas.

VII. *Et pilus ejus*. Non pilus suæ vitalitatis. Quomodo? Papula in quantitate fabæ, & in ea vitalitas in quantitate lentis, & pilus albus intra vitalitatem, & vitalitas abeat, tam ea immun-

משום המחיה. רבי שמעון מטהר מפני שלא הפכתו הבהרת אמר לו והלא כבר נאמר ושיער בנגע הפך לבן נגע זה בכל מקום.

ח ושערה לא הפך לבן ולא שער מקצתה בהרת היא מחיתה כגריס ושיער לבן בתוך הבהרת הלכה המחיה טמאה משום שיער לבן הלך שיער לבן משום המחיה. רבי שמעון מטהר מפני שלא הפכתו הבהרת כגריס. ומודים שאם יש במקום שיער לבן כגריס שהוא טמא.

ט ושערה לא הפך לבן והסגיר הא אם יש בה שיער שחור אינו ממעטה. שאלו התלמידים את רבי יוסי בהרת ובה שיער שחור חוששים אנו שמא מיעט ממקומו את הבהרת מכגריס אמרו לו לא אם אמרת בשיער לבן שהוא סימן טומאה תאמר בשיער שחור שאינו סימן טומאה אמר להם הרי שיש בה עשר שערות לבנות כלום הרי הם סימני טומאה אלא שתים. חוששים אנו על המותר שמא מיעט ממקומו את בהרת מכגריס. אמרו לו לא אם אמרת בשיער לבן שהוא מין טומאה תאמר בשיער שחור שאינו מין טומאה אמר להם אף שיער שחור הופך והיה מין טומאה ואומר ושערה לא הפך לבן והסגיר הא יש בה שיער שחור אינו ממעטה והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים תחלה.

פרק ג

א בשביעי יכול בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום ולא בלילה.

ב יכול כל מראה היום יהו כשרים תלמוד לומר לכל מראה עיני הכהן. ומה כהן פרט לשתחשך מאור עיניו.

ג מיכאן אמרו אין רואים את הנגעים בשחרית ובין הערבים ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן לפי שכהה נראית עזה ולא בצהרים מפני שעזה נראית כהה. אימתי רואים בשלש בארבע בחמש בשבע בשמונה ותשע דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בארבע בחמש בשמונה

munda est ob pilum album; si pilus albus abierit, immunda est ab vitalitatem: R. Simeon purificat, quia illam non convertit papula. Dixit illi; Atqui jam dictum est: *Et pilus in plaga versus in album: Plaga ista:* omnimode.

VIII. *Et pilus ejus non versus fuerit in album;* Non pilus partis ipsius. Si papula, & vitalitas sit in quantitate fabæ, & pilus albus in papula, abieritque vitalitas, immunda est ob pilum album; si abierit pilus albus (immunda est) ob vitalitatem. R. Simeon purificat; quia illam non convertit papula in quantitate fabæ; & concedunt, si fuerit in loco pili albi quanta est faba, quod sit immunda.

IX. *Et pilus ejus non versus fuerit in album, includet:* Si fuerit in ea pilus niger, non diminuet. Quæsierunt discipuli a Rabi Jose. Si in papula sit pilus niger, dubitabimusne, quod fortasse minuat ab loco suo papulam de quantitate fabæ? Dixerunt illi; minime; si dixisti de pilo albo, qui est signum immunditiei, dices de pilo nigro, qui non est signum immunditiei? Respondit illis: Si in ea fuerint decem pili albi, num omnes erunt signum immunditiei? Sed tantum duo; Dubitabimusne de superfluo, quod minuat ab loco suo papulam, de quantitate fabæ? Responderunt illi; minime: si dixisti de pilo albo, qui est species immunditiei, dices de pilo nigro, qui non est species immunditiei? Respondit illis; etiam pilus niger, si convertatur, est species immunditiei; Dictum est enim: *Et pilus ejus non fuerit versus in album; & includet sacerdos plagam septem diebus prima vice.*

CAPUT III.

I. *In septimo.* Crederem tam interdiu quam noctu? Idcirco dictum est: *In die.* Non noctu.

II. Crederem omnes aspectus diurnos fuisse legitimos? Idcirco dictum est: *Ad omnem aspectum oculorum sacerdotis.* Sicut in sacerdote excluditur, quando ejus aspectus oculorum esset obscuratus, ita pariter in die excluditur, quando obscuratus sit visus oculorum.

III. Hinc dixerunt: Non lustrant plagas mane, neque inter vesperas, neque in domo, neque in die nubilo, quia plaga obscura apparet fortis, nec meridie, quia fortis apparet obscura. Quando lustrant? Hora tertia, quarta, septima, octava, & nona. Verba Rabi Meir; Rabi Jehuda dicit: Quarta, quinta,

ובתשע . רבי יוסי אומר בארבע וחמש
בתשע בעשר אבל אמר רואה אני את
דברי רבי .

ד והנה הנגע עמד בעיניו שאם העז
והכהה כהה והעז כאילו לא כהה ולא
פשה שאם כנס ופשה או פשה וכנס
כאילו לא פשה . והסגיר שבעת ימים
שנית מלמד שיום שביעי עולה לו מן
המניין בין מלפניו בין מלאחריו וראה
הכהן אותו ביום השביעי שנית כהן
שרואהו בראשונה רואהו בשניה . ואם
מת רואהו כהן אחר .

ה והנה כהה יכול למטה מארבע
מראות תלמוד לומר והנגע . אי הנגע
יכול במראיו תלמוד לומר והנה כהה .
הא כיצד כהה מן הכהה . לא למטה
מארבע מראות .

ו והנה כהה שאם העז כהה כאילו
לא העז הנגע . שאם כהה והעז כאילו
לא כהה .

ז לא פשה שאם כנס ופשה כאילו
לא כנס הנגע שאם פשה וכנס כאילו
פשה .

ח אם נאמרו בשבוע ראשון למה
נאמרו בשבוע שני לא שבבגד העומד
בראשון מסגיר ובשני שורף . ובאדם העומד
בראשון . מסגיר ובשני פוטר . צריך לומר
בשבוע ראשון וצריך לומר בשבוע שני .

ט וטהרו הכהן מספחת אף על פי
שלא נשתנו מראיה או יכול אף על
פי שהלכה וחזרה תלמוד לומר הוא
מה יעשה לה רבי יהודה אומר תראה
כתחלה וחכמים מטהרים .

י וכבס בגדיו . וכבס בגדיו מלטמא
משכב ומושב . ומלטמא בביאה . וטהר
מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת
ומן הצפרים . וכבס בגדיו יכול הרי הוא
מסולק . תלמוד לומר תפשה טמא .

יא אין לו אלא כמראה שלא כמראה

ta, octava, & nona. Rabi Jose dicit; quarta, & quinta, nona, & decima. Sed dicit; Probabilia mihi videntur verba Rabi.

IV. *Et en si plaga steterit in aspectu suo.* Sc. si fuerit fortis, & facta sit obscura, & facta sit fortis, considerabatur quasi non facta esset obscura. *Et non fuerit diffusa.* Si collecta sit & postea diffusa erat, si diffusa, & postea collecta, consideratur, quasi non esset diffusa. *Et includet septem diebus secunda vice;* Docemur, quod dies septimus illi numeretur ex computo tam in diebus anterioribus, quam posterioribus. *Et contemplabitur sacerdos illum in die septimo secunda vice;* Sacerdos qui prima vice illam inspexit, inspiciet secunda vice.

V. *Et ecce obscurata est;* Crederem infra quatuor aspectus? Idcirco dictum est. *Et plaga;* si plaga, crederem in ejus aspectibus? Idcirco dictum est; *& ecce obscurata est.* Quomodo? Obscurata ex obscurata; non infra quatuor aspectus.

VI. *Et ecce obscurata est;* Si prius erat fortis, & obscura facta sit, consideratur quasi nunquam fuisset fortis. Plaga si esset obscura, & facta esset fortis, consideratur quasi nunquam fuisset obscura.

VII. *Neque fuerit diffusa;* Si vero collecta sit, & diffundatur, consideratur, quasi nunquam fuisset collecta plaga; si esset diffusa, & colligatur, consideratur, quasi nunquam fuisset diffusa.

VIII. Si dictum est de prima hebdomada, cur dicitur de secunda hebdomada? Quia vestis quæ constiterit in prima, includitur, & in secunda comburitur. Et in homine, qui constiterit in prima, includitur, & in secunda absolvitur. Idcirco dicendum erat in hebdomada prima, & dicendum erat in hebdomada secunda.

IX. *Mundabit eum sacerdos* quamvis nondum mutati sint aspectus; aut crederem, licet abierit, & redierit? Idcirco dictum est: *Illa.* Quid faciet? R. Jehuda dicit; inspiciatur sicut in principio: & sapientes purificant.

X. *Et lavabit vestimenta sua:* Et lavabit vestimenta sua, ut polluat stratum & sedile, & polluat congressu; & liber sit a coma alenda, & discissione vestium, tonsura, & avibus. *Et lavabit vestimenta sua;* Crederem fuisse liberum? Idcirco dictum est: *Si diffusa fuerit, immundus.*

XI. Non probo nisi quando sit juxta

מניז תלמוד לומר תפשה . ואם פשה תפשה.

יב החליטו בשיער לבן הלך שיער לבן וחזר שיער שחור וכן במחיה ובפיסיון כתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור הרי הוא במורת שהוא חליטו במחיה . הלכה המחיה וחזרה המחיה . וכן בשיער לבן ובפסיון כתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור הרי הוא כמורת שהיא תפשה. ואם פשה תפשה.

יג יהיה הפיסיון מטמא כתחלה . תלמוד לומר אחרי הראותו ﬏ הכהן לטהרתו . יכול אם ראהו כהן שהוא פושה והולך יזקק . תלמוד לומר לטהרתו איני נזקק לו ﬏א משעה שהוא רואה אותו מטומאה לטהרה ונראה שנית ﬏ הכהן . כהן שהוא רואהו בראשונה רואהו בשניה ואם מת רואה כהן אחר.

יד וראה הכהן והנה פשתה המספחת בעור הרי זה בא ללמד על הפיסיון שלא יטמא ﬏א בארבע מראות ובהם המראות שהאום מטמא והפיסיון מטמא.

טו הלא דין הוא האום מטמא והפיסיון מטמא מה האום אינו מטמא אלא בארבע מראות אף פיסיון אינו מטמא ﬏א בארבע מראות.

יו או כלך לדרך זו שיער לבן סימן טומאה ופיסיון סימן טומאה מה שיער לבן מטמא בכל מראות לובן . אף פיסיון יטמא בכל מראה לובן.

יז נראה למי דומה דנים דבר שהוא מטמא . בכל נגעים מדבר שאינו מטמא בכל נגעים . ו﬏ יוכיח שיער לבן שאין מטמא בכל נגעים . או כלך לדרך זו דנים דבר שהוא סימן טומאה מדבר שהוא סימן טומאה ו﬏ תוכיח האום שאינו סימן טומאה תלמוד לומר וטימאו הכהן צרעת היא הרי זה בא ללמד על הפיסיון שלא יטמא ﬏א בארבע מראות היא פרט לספחת לבוהק.

ta aspectum, quando non sit juxta aspectum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Si diffusa fuerit. Si diffundendo diffusa fuerit.*

XII. Si definierit eum ob pilum album, & abierit pilus albus; & redierit pilus niger; & similiter in vitalitate, & in diffusione sicut in principio in fine primæ hebdomadæ, in fine secundæ hebdomadæ post dimissionem, consideratur sicut antea fuit. Si definierit ob vitalitatem, si abierit vitalitas; & similiter in pilo albo, & in diffusione sicut in principio in fine primæ hebdomadæ, in fine secundæ hebdomadæ post dimissionem, consideratur sicut erat, ex eo quod dictum est: *Si diffusa fuerit; si diffundendo diffusa fuerit.*

XIII. Crederem, quod diffusio sicut a principio pollueret? Idcirco dictum est: *Post ostensionem ejus sacerdoti in purificatione ejus.* Crederem, si illam videret sacerdos diffundi, quod deberet illam immundare? Idcirco dictum est: *in purificatione ejus.* Non obligatur nisi ad factum, quod inspiciat illum ab immunditie ad ejus puritatem. *Videbitur secunda vice sacerdoti.* Sacerdos, qui vidit a principio, videbit secunda vice; si moriatur, videbit illum alius sacerdos.

XIV. *Et contemplabitur sacerdos & en diffusa fuit scabies in cute.* Ecce hoc venit ad docendum, de diffusione, quod non polluat nisi quatuor aspectibus, & iis aspectibus, quibus polluit radix, diffusio polluit.

XV. quod probatur argumento; Radix polluit, & diffusio polluit, sicut radix non polluit, nisi quatuor aspectibus, ita pariter diffussio non polluit nisi quatuor aspectibus.

XVI. Aut hoc modo: Pilus albus est signum immunditiei, & diffussio est signum immunditiei, sicnt pillus albus polluit omnibus aspectibus albedinis, ita pariter diffussio polluit omnibus aspectibus albedinis.

XVII. Videamus cuinam sit similius. Explicetur res, quæ polluit in plagis, ab re quæ polluit in omnibus plagis. Et non probet pilus albus, qui non polluit in omnibus plagis. Aut hoc modo. explicetur res, quæ est signum immunditiei ab re quæ est signum immunditiei, & non probet radix, quæ non est signum immunditiei. Idcirco dictum est: *Et immundabit illum sacerdos, lepra est illa.* Ecce hoc venit ad docendum de diffussione, quod no polluat nisi quatuor aspectibus: *Illa.* Excludit diffussionem vitiliginis.

פרשה ג

א נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן וראהו הכהן למדנו לשאת שהיא מטמא במחיה . ומנין לרבות שאר המראות . ודין הוא אם מצינו שישוו כל המראות לשאת ליטמא בשער לבן ישוו כל המראות לשאת ליטמא במחיה . קל וחומר אם ישוו כל המראות לשאת ליטמא בשיער לבן שאין שיער לבן מיטמא בקרחת ובגבחת . לא ישוו כל המראות לשאת ליטמא במחיה שהמחיה מטמא בקרחת ובגבחת . לא אם שוו כל המראות לשאת ליטמא בשיער לבן ששיער לבן מטמא בשחין ובמכוה . ישוו כל המראות לשאת ליטמא במחיה שאין המחיה מטמאה בשחין ובמכוה תלמוד לומר נגע צרעת . ומה השאת אום אף הבהרת אום . ומנין לרבות שאר המראות הוא הדין והיא תשובה תלמוד לומר נגע צרעת.

ב כי תהיה מן הדיבר ואילך. באדם להביא את הבא בכולו . לבן. שתהא המחיה מטמאתו . והלא דין הוא בהרת קטנה מחיה מטמאתה בהרת גדולה לא כל שכן. לא אם אמרת בבהרת קטנה שהוא סימן טומאה. תאמר בבהרת גדולה שאינו סימן טומאה. הואיל ואינה סימן טומאה . לא תהא מחיה מטמאתה . תלמוד לומר באדם להביא את הבא בכולו. לבן שתהא מחיה מטמאתה.

ג קראו לו לראות נגע אחר וצמח בו נגע אחר מנין שהוא זקוק לו. תלמוד לומר וראה הכהן והנה שאת והיא הפכה שהפכתו כולה . היא לא שהפכתו חבירתה.

ד זהו שער פקידה שעקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרים . אמר רבי עקיבא מודה בזה שהוא טהור . איזהו שער פקידה מי שהיתה בו בהרת ובה שתי שערות הלך ממנו כחצי גריס והניח לשיער לבן במקום

SECTIO III.

I. P*Laga lepræ cum fuerit in homine*, *& contemplabitur sacerdos*. Docemur, quod tumor pollueret vitalitate. Et unde probatur ad includendum reliquos aspectus? Argumento; si invenimus, quod æquales sint omnes aspectus in tumore, ut polluat in pilo albo, pariter erunt æquales omnes aspectus in tumore, ut polluat vitalitate? Multo magis si sunt æquales omnes aspectus in tumore, ut polluat in pilo albo, quia pilus albus non polluit calvitie, & recalvitie, non erunt æquales omnes aspectus in tumore ut polluat vitalitate, eo quod vitalitas polluat calvitie & recalvitie? Minime: Si sunt æquales omnes aspectus in tumore, ut polluat pilo albo, quia pilus albus polluit ulcere, & adustione, erunt æquales omnes aspectus in tumore, ut polluat vitalitate, cum vitalitas non polluat ulcere, & adustione? Idcirco dictum est. *Plaga lepræ*. Sicut tumor est radix, ita pariter papula est radix: Et unde probatur ad includendum reliquos aspectus? Ex eo quod dictum est: *Plaga lepræ*.

II. *Cum fuerit*. Ab allocutione & ulterius. *In homine*. Ad includedum, quando veniat in toto corpore: *Alba*: Ut vitalitas eum polluat. Et probatur argumento. Si quando papula est parva, vitalitas illam polluit, quando papula fuerit magna, nonne multo magis? Minime: Si dixisti de papula parva, quæ est signum immunditiei, dices de papula magna quæ non est signum immunditiei? Quoniam non est signum immunditiei, vitalitas illam non polluet. Idcirco dictum est: *In homine*: Ad includendum illam, quæ veniat in toto corpore. *Alba*; ut vitalitas illam polluat.

III. Si vocarent (sacerdotem) ad inspiciendum unam plagam, & alia plaga in ea effloruerit, unde probatur quod debeat (definiri?) Ex eo quod dictum est: *Et contemplabitur sacerdos*; *& ecce tumor*, *& ipse versus est*; Quod totum converterit; *Ipse*; non quod alius tumor converterit.

IV. Hic est pilus depositus, quem Akabia ben Mahallel immundabat, & sapientes purificabant. Dicit R. Akiba Ego concedo, quod hic sit purus; Quinam est pilus depositus? in quo sit papula, & in ea duo pili, si abierit ab eo papula quanta est dimidia faba, & reliquerit pilum album in loco papulæ, & redierit. Dixerunt illi; sicut abrogarunt

הבהרת וחזר . אמרו לו כשם שביטלו רבי עקיבא אף כך דבריך אנו מקויימים׳

ה והיא הפכה שהפכתו כולה . ולא שהפכתו מקצתה . כיצד בהרת כחצי גריס ובא שערה אחת ונולדה בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת הרי זה להסגיר.

ו בהרת כחצי גריס ואין בה כלום ונולדה בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות הרי זו להחליט מפני שהפכתו הבהרת.

ז ומחית בשר חי יכול כל שהוא תלמוד לומר שיער לבן . ומחית מה שיער לבן מקום שתי שערות אף מחיה מקום שתי שערות.

ח יכול לא תהא בה עד שיהא בה שיער לבן ומחית. תלמוד לומר צרעת נושנת היא . היא טמאה ואינה צריכה דבר אחר לסעדה.

ט ואם כן למה נאמר שיער לבן ומחית בשר חי מלמד שלא תהא טמאה עד שיהא בה כדי לקבל שיער לבן ומחית.

י יכול שיער לבן מצד זה ומחית מצד זה תלמוד לומר בשאת שתהא מבוצרת בשאת.

יא ונמצא מקום שתי שערות משמאלה וכן למעלה הימנה. וכן למטה הימנה מרובעות ונמצאו שלשים ושש שערות נמצא גופה של בהרת כגריס הקילקי מרובע. בשר חי לא השחין . בשר חי לא בוהק. בשאת לא השחין . בשאת לא בוהק.

פרק ד

א צרעת בנין אב לכל הצרעות שיהו כגריס . נושנת מלמד שהוא מטמא שלא הפוכה . הלא דין הוא שיער לבן סימן טומאה . ומחיה סימן טומאה . מה שיער לבן אינו מטמא לא הפוך . מחיה לא תטמא לא הפוכה . תלמוד לומר נושנת מלמד שהוא מטמא שלא הפוכה.

ב היא מלמד שהיא מטמא הפוכה הלא דין הוא מה אם שיער לבן שאינו מטמא שלא הפוך מטמא הפוך . מחיה שהיא מטמאה שלא הפוכה אינו דין

runt verba R. Akiba, ita nec sua confirmata sunt.

V. *Et ipse verterit* ; ut totum non partem verterit. Quomodo? Si fuerit papula quanta est dimidia faba, & in ea fuerit pilus unus, & oriatur alia papula, quanta est dimidia faba, & in ea sit pilus unus, includenda erit.

VI. Si sit papula quanta est dimidia faba, & in ea nihil sit, & oriatur alia papula quanta est dimidia faba, & in ea sint duo pili, erit definienda; quia convertit papula.

VII. *Et vitalitas carnis vivæ*; Crederem quantalancunque? Idcirco dictum est: *Pilum album, & vitalitas*; Sicut pilus albus occupat spatium duorum pilorum, ita pariter vitalitas occupabit spatium duorum pilorum.

VIII. Crederem non fuisse (immundum) donec in ea non esset pilus albus, & vitalitas? Idcirco dictum est: *Lepra vetus est illa*. Illa est immunda neque ad opem rem aliam requirit.

IX. Si ita est; cur dictum est: *Pilum album, & vitalitas carnis vivæ?* Docemur, quod non sit immunda, nisi in ea fuerit satis spatii, ut recipiat pilum album, & vitalitatem.

X. Crederem pilum album ab hoc latere, & vitalitatem ab altero latere? Idcirco dictum est: *In tumore*, ut sit quasi munita & cincta in tumore.

XI. Deprehenditur locus duorum pilorum ab ejus sinistra, & similiter ad superiorem ejus partem, & pariter ad inferiorem in forma quadrata, deprehenduntur sex & triginta pili, deprehenditur corpus papulæ quanta est faba Cilicia quadrata. *Carnis vivæ*; Non ulceris; *Carnis vivæ*: non vitiliginis. *In tumore*; non in ulcere; *In tumore*; non in vitiligine.

CAPUT IV.

I. L*Epra*. Constitutio principii pro omnibus lepris, ut sint in quantitate fabæ. *Vetus*. Docemur, quod polluat, vel si non fuerit versa. At est argumentum: Pilus albus est signum immunditiei, & vitalitas est signum immunditiei; sicut pilus albus non polluit, nisi fuerit versus, ita pariter vitalitas non polluet, nisi fuerit versa. Idcirco dictum est: *Vetus*; quod polluat, vel si non fuerit versa.

II. *Illa*. Docemur, quod versa polluat. At est argumentum; si pilus albus, qui non versus polluit, versus polluit, vitalitas, quæ non versa polluit, non erit æquum ut versa polluat? Idcir-

שתטמא הפוכה . תלמוד לומר היא מלמד שהיא מטמאה הפוכה.

ג וטמאו הכהן ולא יסגירנו מלמד שאין מסגירים את המוחלט . מנין שאין מחליטים לא את המוסגר ולא מסגירים את המוחלט . תלמוד לומר ולא יסגירנו כי טמא הוא כל שנקרא שמו עליו טמא ואין זקוק לו.

ד או אינו אלא ולא יסגירנו נטמא הוא שלא יסגירנו כהן אבל מוחלט יסגירנו תלמוד לומר כי טמא הוא בנראה דברתי לך ולא דברתי לך ברואה.

ה ואם פרוח תפרח אין לי אלא בזמן שפרחה בכולו . באחת מנין . פורחת ותוזרת פורחת וחוזרת מנין תלמוד לומר פרוח יפרח.

ו אין לי אלא מלמטה למעלה. למעלה למטה מנין תלמוד לומר תפרח. ואם פרח תפרח.

ז אין לי אלא מטמאה לטהורה מטהורה לטמאה מנין תלמוד לומר תפרח. ואם פרח תפרח . רבי נחמיה אומר אם מתחלה פרחה מטמאה לטהורה טהור, מטהורה לטמאה טמא.

פרק ה

א צרעת מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא פריחה שאינה מטהרת אלא בשאת בלבד מנין לרבות שאר המראות תלמוד לומר הצרעת . וכסתה הצרעת לא הבוהק שהייתי אומר הואיל והוא סימן טהרה בסוף תהא סימן טהרה תחלה . תלמוד לומר וכסתה הצרעת לא הבוהק.

ב את כל עור הנגע עור הראוי לקבל נגע פרט לשחין המורד ולמכוה המורדת . או אינו אומר את כל עור הנגע עור הראוי לקבל נגע כגריס יעכב. ושאינו ראוי לקבל נגע כגריס לא יעכב. תלמוד לומר כולו הפך לבן . אי כולו הפך לבן יכול תוך ראשו תוך רגליו תלמוד

circo dictum est: *Illa;* Docemur, quod versa polluat.

III. *Et immundabit illum sacerdos, nec includet eum.* Docemur, quod definitus non includeretur; unde probatur quod non definiretur ille, qui erat includendus, neque definitus includeretur? Ex eo quod dictum est: *Neque includet eum; Quia immundus est ipse;* Qui nomine immundi vocatur, pro eo amplius non obligatur.

IV. Aut dicam; *neque includat eum,* significet, quod si fuerit immundus sacerdos, eum non includat, sed quando fuerit definitus eum includat! Idcirco dictum est; *quia immundus est ipse.* De viso locutus sum tibi, at non locutus sum tibi de vidente.

V. *Si autem florendo floruerit;* Non probo nisi quando floruerit simul in toto; si floruerit, & redierit, si floruerit & redierit; unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Florendo floruerit.*

VI. Non probo nisi quando floruerit ab inferiori parte ad superiorem, a superiori ad inferiorem, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Floruerit, & si florendo floruerit.*

VII. Non probo nisi ab immunditie ad puritatem, a puritate ad immunditiem unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Floruerit; & si florendo floruerit.* R. Nehemia dicit; si a principio floruerit ab immunditie ad puritatem, est mundus, si a puritate ad immunditiem, est immundus.

CAPUT V.

I. LEpra. Cur dictum est? Crederem non posse probare, quod germinatio non purificet nisi in tumore, unde probatur ad includendum reliquos aspectus? Ex eo quod dictum est: *Lepra. Et operuit lepra;* non vitiligo; quoniam poteram dicere, quandoquidem est signum puritatis in fine, erit signum puritatis in principio. Idcirco dictum est; *& operuit lepra;* non vitiligo.

II. *Totam cutem plagæ;* Cutem, quæ idonea est ad recipiendam plagam; excludit ulcus rebellans, & adustionem rebellantem; Aut dicam; *totam cutem plagæ;* quod cutis apta ad recipiendam plagam in quantitate fabæ impediat; quæ non sit apta ad recipiendam plagam in quantitate fabæ non impediat. Idcirco dictum est: *Et tota versa fuerit in album;* Si *tota versa fuerit in album,* crederem intra ejus caput, intra ejus pedes? Idcirco dictum est: *A capite ejus,* Ad excludendum intra ca-

לומר למראשו . להוציא תוך ראשו . עד רגליו. להוציא תוך רגליו.

ג לכל מראה עיני הכהן פרט לבית הסתרים. מיכאן אמרו האיש נראה כעודר וכמוסק זתים . כעודר בבית הסתרים וכמוסק בבית השחי . האשה כעורכת וכמניקה את בנה . כעורכת בבית הסתרים . וכמניקה את בנה תחת הדד . כאורגת בעומדים לשחי ליד הימנית . רבי יהודה אומר אף כטוה פשתן לשמאלית כשם שהוא נראה לנגעו כך נראה לתגלחתו,

ד דבר אחר לכל מראה עיני הכהן פרט לכהן שחשך מאור עיניו . מיכאן אמרו כהן שחשך מאור עיניו והסומא באחת מעיניו . או שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים.

ה. וראה הכהן והנה כסתה הצרעת מה תלמוד לומר שיכול אין לי פריחה מטהרתו אלא מן השאת בלבד . מנין לרבות שאר המראות תלמוד לומר את הצרעת . את כל בשרו להביא בין האצבעות ידים ורגלים. דבר אחר מה תלמוד לומר את כל בשרו מנין אתה אומר פרחה בכולו . אבל לא כחצי עדשה הסמוך לראש ולזקן לשחין ולמכוה ולקרח . חזר תוך הראש והזקן ונקרחו. השחין והמכוה והקרח ונעשו צרבת יכול יהיה טהור . תלמוד לומר את כל בשרו עד שתפרח בכולו.

ו וטהר הנגע . טהור מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא פריחה מטהרת אלא לאחר חליטה מחיה בתחלה . מנין אחר החלט מחיה בסוף שבוע ראשון. בסוף שבוע שני לאחר החליט . שער לבן בתחלה בסוף שבוע ראשון . בסוף שבוע שני לאחר הפטור אחר החלט הפיסיון בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני בסוף שבוע שלישי לאחר הפטור ופריחת הסגר

caput ejus; *Usque ad pedes ejus*. Ad excludendum intra ejus pedes.

III, *Per totam visionem oculorum sacerdotis*. Excludit locum absconditum. Hinc dixerunt. Vir inspicitur quasi sarriens, & sicut destrictor olearum, & & sicut effodiens in loco abscondito, & sicut decerpens in loco axillarum; Mulier ut disponens panem, & sicut lactans filium; ut disponens in loco abscondito, & sicut lactans filium pro spatio, quod est sub mamma; sicut texens, quæ stando elevat axillam manus dextræ. R. Jehuda dicit; etiam ut ea quæ net linum manu sinistra; Sicut lustratur pro ejus plaga, ita pariter lustratur pro ejus rasura.

IV. Alia expositio. *Per totam visionem oculorum sacerdotis*; Excludit sacerdotem, cui visus oculorum obscuratus esset: Hinc dixerunt; Si sacerdoti visus oculorum obscuratus esset, & qui uno oculo esset cœcus, aut infirmus esset visus oculorum, non lustrat plagas.

V. *Et videbit sacerdos. Et en si operuerit lepra*; Cur dictum est; Crederem non posse probare, nisi quod germinatio non purificet nisi in tumore duntaxat? Unde probatur ad includendum ceteros aspectus? Ex eo quod dictum est: *Lepra: Totam carnem ejus;* Ad includendum quod est inter digitos, manus, & pedes. Alia expositio: Cur dictum est: *Totam carnem ejus*? Unde tu dicis, quod si floruerit in toto corpore (sit mundus) non autem si fuerit quanta est dimidia lens prope caput, & barbam, & ulcus, & adustionem, & inflammationem; Si caput & barba iterum calvitium induxerint, ulcus vero, adustio, & inflammatio contracta fuerint, & facta sit in iis cicatrix; Crederem esse purum? Idcirco dictum est: *Totam carnem ejus*. Donec in toto floreat.

VI. *Et purificabit plagam. Purificabit*; Cur dictum est? Crederem non posse probare, nisi quod germen non purificaret nisi post definitionem vitalitatis in principio; unde probatur post definitionem vitalitatis in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ post dimissionem? Unde probatur de pilo albo in principio, in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ post dimissionem, post definitionem? Unde probatur de diffusione in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ, in fine hebdomadæ tertiæ post dimissionem, & germen in inclusione? Ex eo quod dictum est: *Et purificabis* pla-

תלמוד לומר וטהר הנגע טהור לרבות את כולם.

ז יכול הפורח מן הטהור יהיה טהור תלמוד לומר הוא. הוא טהור. ואין הפורח מן הטהור טהור לא טמא.

פרק ו

א וביום הראות בו בא ללמד על ראשי איברים שנתגלו שיהו טמאים. יכול כל שהוא תלמוד לומר כאן בשר חי. ולהלן הוא אומר בשר חי. מה בשר חי נאמר להלן כעדשה אף כאן כעדשה רבי יוסי אומר אמר רבי מאיר וכי משום מחיה הוא מטמא. והלא אין מחיה מטמא בראשי איברים לא גזירת מלך הוא ואפילו כל שהן. אמר רבי יוסי וכי משום ראשי איברים הוא מטמא והלא אם חזרה לאמצעיתו טמא אלא נאמר כאן בשר חי ולהלן נאמר בשר חי מה בשר חי האמור להלן בכעדשה אף כאן בכעדשה.

ב וביום מלמד שנותנים לו שני ימים שני ימים לביתו שני ימים לכסותו דברי רבי יהודה. רבי אומר הרי הוא אומר וצוה הכהן וגו׳. אם ממתינים לדבר הרשות לא ימתינו לדבר מצוה וכמה היא מצותו נראה בחתן נותנים שבעת ימי המשתה לו ולביתו ולכסותו. וכן ברגל נותנים לו כל ימי הרגל.

ג בו מה תלמוד לומר מנין אתה אומר פרחה בכולו אבל לא בראש ובזקן בשחין ובמכוה ובקרחת המורדים חזר הראש והזקן ונקרחו והשחין והמכוה והקרח ונעשו צרבת יכול יהא טמא תלמוד לומר בו בהופך. אם הפך טמא: הא אם חזר לראש ולזקן ולשחין ולמכוה ולקרח אינו טמא.

ד בשר חי החוזר טמא. אין שיער לבן החוזר טמא. רבי יהושע מטמא שרבי יהושע אומר שיער לבן סימן טומאה ומחיה סימן טומאה. מה מחיה חוזרת טמא אף שיער לבן יחזור ויטמא. אמר

plagam ; Purificabit : ad includendum omnia.

VII. Crederem, si floreat ex puro, esse purum? Idcirco dictum est: *Ille;* Ille est purus; At quod florer ex puro, non est purum, sed immundum.

CAPUT VI.

I. AT *in die, quo apparuerit.* Venit ad docendum de extremitate membrorum, quæ detectæ sint, ut sint immunda. Crederem quantuluncunque? Dictum est hic *caro viva*, & supra vers. 10. dictum est *caro viva*; sicut caro viva eo loco dicta in quantitate lentis, ita pariter hoc loco in quantitate lentis. R. Jose dicit; dicit Rabi Meir; Quid? num propter vitalitatem polluit? Atqui vitalitas non polluit in extremitate membrorum; sed est decretum regis; Vel quantuluncunque (polluit) Dicit R. Jose; quid? num propter extremitatem membrorum polluit? Atqui si redeat in ejus medium, polluit. Sed dictum est hic; *caro viva*. Et dictum est illic; *caro viva*; sicut caro viva eo loco dicta in quantitate lentis, ita pariter & hoc loco.

II. *Et in die quo apparuerit.* Docemur, quod concedantur illi duo dies, duo dies ejus domui, duo dies ejus operimento; verba Rabi Jehuda. Rabi dicit; Ecce dictum est *Levit.* XIV. 36. *Et præcipiet sacerdos &c.* Si expectandum erat pro rebus arbitrii, non erit expectandum pro rebus præcepti? Et quandiu erit præceptum? Sponso conceduntur septem dies convivii, tam illi, quam domui, quam operimento; Ita pariter in festo, conceduntur illi omnes dies festi.

III. *In illo.* Cur dictum est? Unde tu dicis; Si floreat in toto, at non in capite, barba, in ulcere, in adustione, & in inflammatione, quæ sint rebellantes; si iterum caput & barba calvitium induxerint; & ulcus, & adustio, & inflammatio cicatricem fecerint, crederem fuisse immundum? Idcirco dictum est; *in illo;* In quo converti debet; si versus fuerit, est immundus; Si redierit ad caput, & barbam, & ulcus, & adustionem, & inflammationem, non est immundus.

IV. Caro viva si redeat, est immundus; At si redeat pilus albus, non est immundus. R. Jehosua immundat; etenim R. Jehosua dicit; Pilus albus est signum immunditiei; & vitalitas est signum immunditiei; sicut vitalitas si redeat, est immundus, ita pariter si redeat

ליה רבי עקיבא אימתי יפה כוחו של שיער לטמא בזמן ששימש החלט. או בזמן שלא שימש החלט. אמר ליה בזמן שלא שימש החלט. אמר ליה בזמן ששימש החלט אינו מעכב את הפריחה. בזמן שלא שימש החלט אינו דין שלא יעכב את הפריחה. ועוד שנאמר בשר חי בשר חי החוזר טמא ולא הבהק החוזר טמא. הלא דין הוא בוהק מעכב ומחיה מעכבת מה מחיה חוזרת ומטמאה אף הבוהק יחזור ויטמא.

ה תלמוד לומר בשר חי בשר חי החוזר טמא ואין הבוהק טמא החוזר טמא.

ו וראה הכהן את הבשר החי וטמא מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא ראשי איברים שנתגלו שיהו טמאים לא לאחר פריחת החלט. מחיה בתחלה, מנין אחר פריחת החלט מחיה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור אחר פריחת החלט שיער לבן בתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני. לאחר פריחת החלט. הפיסיון בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני. לאחר הפטור פריחת החלט. מה תלמוד לומר וראהו הכהן את הבשר החי וטמאו. לרבות את כולו.

ז יכול הבא בכולו לבן שחזרו בו, ראשי איברים מתוך הפטור יהא טמא תלמוד לומר הוא. אוציא את הבא בכולו לבן שחזרו בו ראשי איברים מתוך הפטור. ולא אוציא את הבא בכולו. לבן שחזרו בו ראשי איברים בין מתוך החלט בין מתוך הסגר תלמוד לומר טמא הוא צרעת הוא ואין הבא בכולו, לבן שחזרו בו ראשי איברים בין מתוך החלט בין מתוך הסגר בין מתוך הפטור טמא לא טהור,

פרק ז

א או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן הרי זה בא ללמד על ראשי איברים שנתגלו וחזרו ונתכסו שיהו טהורים יכול

deat pilus albus, est immundus. Dixit illi R. Akiba. Quando vim habet pilus polluendi? Quando inservit ad definiendum: Respondit illi; Sicut quando inservit ad definiendum, non impedit germen, quando non inservit ad definiendum, non erit æquum ut non impediat germen? Et præterea dictum est; *Caro viva;* caro viva quæ redit, polluit, at vitiligo, quæ redit, non polluit. Et probatur argumento; Vitiligo impedit, & vitalitas impedit; sicut vitalitas quæ redit, polluit, ita pariter vitiligo, quæ redit, polluit.

V. Idcirco dictum est: *Caro viva*, quæ redit polluit, at vitiligo, quæ redit non polluit.

VI. *Et videbit sacerdos carnem vivam, & immundabit*. Cur dictum est? Crederem non posse probare, quod extremitates membrorum, quæ detectæ essent, non essent immundæ nisi post germen, quod consequitur definitionem; de vitalitate in principio, unde probatur post germinationem, quæ consequitur definitionem? De virilitate in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ post dimissionem, post germinationem quæ consequitur definitionem? De diffusione in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ, post dimissionem, & germinationem, quæ consequitur definitionem? Cur dictum est: *Et videbit sacerdos carnem vivam, & immundabit illum?* Ad includendum omnia.

VII. Crederem si totus venerit albus, si in eo redierint extremitates membrorum intra tempus dimissionis, fuisse immundum? Idcirco dictum est: *illum*. Excludam illum, qui venerit totus albus, & redierint in eo extremitates membrorum intra tempus dimissionis, at non excludam illum, qui venerit totus albus, in quo redierint extremitates membrorum tam intra tempus definitionis, quam intra tempus inclusionis. Idcirco dictum est: *Polluta est. Lepra est ipsa;* Non quando venerit totus albus, in quo redierint extremitates membrorum, tam intra tempus definitionis, quam intra tempus inclusionis, & dimissionis, non est immundus, sed mundus.

CAPUT VII.

I. AUT *cum reversa fuerit caro viva, & versa fuerit in album*. Ecce venit ad docendum de extremitatibus membrorum, quæ fuerint detectæ, atque iterum tegantur, quod sint mun-

פעם אחרת. ומנין אפילו מארה פעמים נתכסו טהור נתגלו טמא תלמוד לומר ישוב. או כי ישוב.

ב ונהפך ללבן אפילו למראה בוהק, שהייתי אומר הואיל והוא סימן טומאה בתחלה תהא סימן טומאה בסוף. תלמוד לומר ונהפך ללבן למראה בוהק.

ג וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר את הנגע. טהור הוא מה תלמוד לומר שיכול אין לי לא ראשי איברים שנתגלו וחזרו ונתכסו שיהו טהורים לא אחר חזרת פריחת הלט מחיה בתחלה. מנין אחר חזרת פריחת חלט מחיה בתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני אחר הפטור אחר חזירת פריחת חלט הפסיון בסוף שבוע ראשונה בסוף שבוע שני אחר הפטור אחר חזירת פריחת חלט הסגר. תלמוד לומר וראהו והנה נהפך כולו לרבות כולם.

ד יכול בכולו לבן בתחלה יהא טהור תלמוד לומר הוא. הוא טהור ואין הבא בכולו לבן. בתחלה טהור לא טמא.

ה שחין יכול מורד תלמוד לומר ונרפא. אי ונרפא יכול עד שיעשה צלקת תלמוד לומר שחין. הא כיצד נרפא ולא נרפא וכן הוא אומר למטה צרבת השחין הוא עד שתקרום כקליפת השום;

ו אין לי לא שחין שעלה מעליו מנין לקה בעץ ובאבן ובגפת ובמי טבריא ובכל שאינו בא מחמרת האש הוא שחין תלמוד לומר שחין שחין ריבה אין לי לא שחין שלאחר הדיבר. שלפני הדיבר מנין. בגוי משנתגייר. עד שלא נתגייר מנין. בקטן משנולד. עד שלא נולד מנין

mundæ. Crederem semel tantum? Et unde probatur vel centies si detectæ essent, esse mundum, & si tegantur, esse immundum? Ex eo quod dictum est: *Aut cum reversa fuerit*.

II. *Et versa fuerit in album*. Vel in aspectum vitiliginis. Dicerem; quoniam illa est signum immunditiei in principio, erit signum immunditiei in fine: Idcirco dictum est; *& versa fuerit in albam*. In aspectu vitiliginis.

III. *Et videbit eam sacerdos, & ecce si conversa fuerit plaga in albam, tunc purificabit plagam; Mundus est ipse*. Cur dictum est? Crederem non posse probare, quod extremitates membrorum, quæ detectæ essent, atque iterum tegantur, non essent mundæ nisi post renovationem germinationis, quæ consequitur definitionem; De vitalitate in principio unde probatur post renovationem germinationis, quæ consequitur definitionem, de vitalitate in principio in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ post dimissionem, post renovationem germinationis, quæ consequitur definitionem, de diffusione in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ, post dimissionem, post renovationem germinationis, quæ consequitur definitionem inclusionis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et videbit; & ecce si conversa fuerit*. Ad includendum omnia.

IV. Crederem, si venerit in principio totus albus, esse mundum? Idcirco dictum est: *Mundus est ipse;* Ipse est mundus; non autem, qui venerit totus albus in principio, est mundus, sed immundus.

V. *Ulcus*; crederem rebellans? Idcirco dictum est: *& sanatum est:* Si *sanatum est*, crederem, si obduxisset cicatricem? Idcirco dictum est: *Ulcus*. Quomodo? Si sanatum fuerit, & non omnino sanatum fuerit; & sic infra dictum est; *Cicatrix ulceris illa;* donec incrustetur instar corticis allii.

VI. Non probo nisi de ulcere, quod per se natum sit, unde probatur de eo, qui percussus sit ligno, & lapide, & olivarum cortice, vel aqua Tiberiensi, aut alia quavis re, quæ non veniat propter ignem, esse ulcus? Ex eo quod dictum est: *Ulcus*. Includit. Non probo nisi de ulcere, quod contigerit post allocutionem, ante allocutionem unde probatur? De gentili postquam proselytus factus sit, antequam factus sit proselytus, unde probatur? De puero postquam sit natus, & antequam sit natus,

תלמוד לומר שחין. שחין ריבה . אין לי
אלא שחין שיש לו להיכן שיפשה . שחין
שאין לו להיכן שיפשה מנין תלמוד לומר
כי יהיה בו אפילו בכולו . אין לי אלא בזמן
שמקצרת שחין ומקצרת בהרת מקצרת
בהרת וכולו שחין, כולו שחין וכולו בהרת
מנין תלמוד לומר כי יהיה בו. בו אפילו
בכולו. בעורו אפילו בכולו.

ז שאלו את רבי אליעזר מה שעלה
לתוך ידו בהרת כסלע ומקומה צרבת
השחין מהו אמר להם יסגיר . אמרו לו
למה . לגדל שיער לבן אינה ראויה
ולפיסיון אינה פוסה ולמחיה אינה
מטמאה . אמר להם שמא תכנוס ותפשה
אמרו לו והרי מקומה כגריס . אמר להם
כך שמעתי יסגיר . אמר לו רבי
יהודה בן בתירה אלמד בו אמר לו אם
לקיים דברי חכמים הין . אמר לו שמא
יולד לו שחין אחר חוצה לו ויפשה לתוכו
אמר לו חכם אתה שקיימתה את דברי
חכמים.

פרשה ד

ד והיה במקום השחין שאת. שיקדום
השחין לשאת . ולא תקדום השאת
לשחין . רבי אליעזר בן יעקב אומר קרוי
הוא במקומו עד שלא בא לשם.

ב כיצד היה בעור הבשר עד שלא
נעשה שחין והיה רבי אליעזר בן יעקב
מטמא וחכמים מטהרים.

ג שאת לבנה. מלמד שהיא מטמא
חלקה. בהרת לבנה אדמדמת . מלמד
שהיא מטמא בפתוך . יכול השאת תטמא
חלקה והבהרת תטמא בפתוך . ומנין
ליתן את האמור בשאת בבהרת. ואת
האמור בבהרת בשאת . תלמוד לומר כי
צרעת.

ד מראה שפל אין לי אלא מראה
שפל. ומנין לרבות את השוה לגבוה.
תלמוד לומר ושפלה איננה מן העור .
בשחין פרחה ולא בעור הבשר . יכול
לא תפשה בעור הבשר אבל תפשה
בעור המכוה. תלמוד לומר ואם תחתיה

tus, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Ulcus; ulcus*; includit. Non probo nisi de ulcere, cui sit spatium se diffundendi, de ulcere cui non sit spatium se diffundendi, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quando fuerit in eo*. Vel in toto. Non probo nisi quando partim fuerit ulcus, & partim papula, quando vero fuerit partim papula, & totum ulcus, totum ulcus, & tota papula, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quando fuerit in eo*. In eo, vel in toto. *In cute ejus*; vel in tota.

VII. Quæsierunt a R. Eliefer, si adscenderet super ejus manum papula instar sicli, & in ea esset cicatrix ulceris, quid? Respondit illis; Includatur. Dixerunt illi; qua de causa? Ad alendum pilum album non est idonea, & pro diffusione, non se diffundit, & pro vitalitate non polluit. Respondit illis; Forsan intrabit, & se diffundet. Dixerunt illi; Atqui locus ejus in quantitate fabæ. Respondit illis; sic audivi; includatur. Dixit illi R. Jehuda ben Bethera; ego docebo. Dixit illi; Si ad confirmandum verba sapientum; maxime. Dixit illi; Fortasse potest illi nasci aliud ulcus præter ipsum, & se diffundi in ipsum. Respondit ei: Sapiens es tu, qui confirmas verba sapientum.

SECTIO IV.

I. ET *erit in loco ulceris tumor*; ut præcedat ulcus tumorem, non ut præcedat tumor ulcus. Rabi Eliefer ben Jacob dicit; semper dicitur in ejus loco, antequam illuc venerit.

II. Quomodo? Si esset (tumor in cute) antequam fieret ulcus; R. Eliefer ben Jacob polluit, & sapientes purificant.

III. *Tumor albus*; Docemur, quod pollueret albus. *Papula alba subrufa*; Docemur quod commixta pollueret; crederem quod tumor albus pollueret, & papula commixta pollueret? Et unde probatur, ut sit explicandum de papula, quod dictum est de tumore, & de tumore, quod dictum est de papula? Ex eo quod dictum est: *Quia lepra ista est*.

IV. *Aspectus ejus depressior*; Non probo nisi quando ejus aspectus esset depressus, unde probatur, ad includendum æqualem eminenti? Ex eo quod dictum est. *Et depressior non fuerit cute*. *In ulcere effloruit*; non autem in cute carnis. Crederem, quod non dicatur diffusio, non quando se diffuderit in cute carnis, sed quando se diffuderit in

cute

תעמוד הבהרת לא פשה. מקום שתחתית היא פושה אינו פושה לא בעור הבשר ולא בעור המכוה.

ה ואם יראנה כולה כאחת והנה אין בה ולא בחוט היוצא ממנה. יכול אפילו יש בו רוחב שתי שערות. תלמוד לומר והנה אין בבהרת שער לבן.

ו ואם פשה תפשה בעור מה תלמוד לומר לפי שנאמר וראהו הכהן ביום השביעי. ואם פשה תפשה בעור שיכול אין לי אלא פיסיון מטמא אלא בשביעי בלבד. שמיני. תשיעי עשירי מנין תלמוד לומר תפשה. ואם פשה תפשה.

ז החליטו בשיער לבן. הלך שיער לבן וחזר שיער לבן. וכן בפיסיון בתחלה ובסוף שבוע לאחר הפטור החליטו בפיסיון. הלך הפיסיון וחזר הפיסיון. וכן בשיער לבן בסוף שבוע לאחר הפטור. לכך נאמר תפשה. ואם פשה תפשה.

ח וטמא אותו. את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק. כיצד שנים שהיו אצל כהן בזה בהרת כגריס ובזה כסלע. בסוף שבוע בזה כסלע ובזה כסלע ואין ידוע באיזה מהם פשה בין באיש אחד בין בשני אנשים טהור. רבי עקיבא אומר באיש אחד טמא בשני אנשים טהור. אמרו והלא כבר נאמר נגע הוא אם כן למה יטמא אותו. את הודאי הוא מטמא. ואינו מטמא את הספק.

ט ואם תחתיה תעמוד הבהרת לא פשתה מקום שתחתיה הוא פושה. לא פושה לא בעור הבשר ולא בעור המכוה צרבת שיהא מקומה צריב. ושיהא מקומה ניכר. וטהרו. את הודאי מטהר. ואינו מטהר את הספק. כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה ובזה בהרת כגריס ובזה כסלע בסוף שבוע בזה כסלע ועוד. בזה כסלע ועוד. שניהם טמאים. אף על פי שחזרו להיות כסלע וכסלע שניהם טמאים.

cute adustionis? Idcirco dictum est: *At si loco suo steterit pustula, nec se diffuderit*; locus qui est sub illa, dicitur diffusio, at non dicitur diffusio, si diffundatur in cute carnis, & in cute adustionis.

V. *Et si videbit illam*; totam simul. *Et ecce non fuerit in ea*; non in filo, quod ex ipsa exeat. Crederem vel si in ea fuerit filum in latitudine duorum pilorum? Idcirco dictum est: *Et ecce fuerit in ea papula pilus albus*.

VI. *Si vero diffundendo diffusa fuerit in cute*. Cur dictum est? Quia dictum est: *& videbit illum sacerdos in die septimo: Si vero diffundendo diffusa fuerit in cute*; Crederem non posse probare, quod ulcus non polluat nisi die septimo duntaxat: octavo, nono, & decimo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Diffusa fuerit; Si vero diffundendo diffusa fuerit*.

VII. Si definisset ob pilum album, & evanuerit pilus albus, & rediisset pilus albus; & similiter in diffusione in principio, & in fine septimanæ, post dimissionem definisset ob diffusionem, si evanuisset diffusio, & rediisset diffusio; & similiter in pilo albo in fine hebdomadæ post dimissionem; Idcirco dictum est; *Diffusa fuerit; Si vero diffundendo diffusa fuerit*.

VIII. *Immundabit illum*: Certum immundabit, at dubium non immundabit: Quomodo? Si duo consistant prope sacerdotem, in quorum altero sit papula in quantitate fabæ, & in altero in quantitate sicli, in fine hebdomadæ in altero instar sicli, & in altero instar sicli, & ignoret, in quo ex his diffusa fuerit (plaga) sive fuerint in uno, sive in duobus hominibus, mundus est. Dixerunt: Atqui dictum est; *Plaga illa*; Si ita est, cur dictum est: *Immundabit illum*? Certum immundabit, at dubium non immundabit.

IX. *Si vero in loco suo steterit papula, nec fuerit diffusa*; Locus, qui sub ipsa est, dicitur diffusio; non quando diffundatur in cute carnis; & in cute adustionis. *Stigma ignis*; ut ejus locus sit adustus; & ejus locus sit notus; *& purificabit illum*; Certum purificabit, at non purificabit dubium: Quomodo? Si duo adeant sacerdotem, in quorum altero sit papula in quantitate fabæ, & in altero instar sicli, in fine hebdomadæ in altero instar sicli, & in altero instar sicli, & amplius præterea, ambo sunt immundi, quamvis ambo restituantur ut sit instar sicli, & sicli, ambo sunt immundi, donec redeant ad eum

עד שיחזרו להיורת כגריס לכך נאמר וטהרו. ארת הודאי הוא מטהר ואינו מטהר ארת הספק.

פרק ח

א ובשר כי יהיה בו בעורו שחין. או בשר כי יהיה בעורו מכורת אש מלמד שאין שחין ומכוה מצטרפים זה עם זה.

ב לא שבאו ואין ידוע אם שחין הוא אם מכוה היא. אלא אפילו בגריס שחין וכחצי גריס מכוה אין מצטרפים.

ג מכורת אש יכול מורדרת תלמוד לומר והיתה מחירת המכוה. יכול עד שתעשה צלקרת תלמוד לומר מכות אש. הא כיצד היתה ולא היתה. וכן הוא אומר למטן צרברת המכוה היא עד שתקרום בקליפרת השום.

ד אין לי אלא בזמן שנכוה באור מנין נכוה בגחלרת או ברמץ או בסיד רותח בגיפסים רותח וכל שהוא מחמרת האש זו היא מכוה. תלמוד לומר מכוה. מכוה ריבה. אין לי אלא מכוה שלאחר הדיבר שלפני הדיבר מנין. בגוי משנתגייר עד שלא נתגייר מנין. בקטן. משנולד. עד שלא נולד מנין תלמוד לומר מכוה. מכוה ריבה. אין לי אלא מכוה שיש לה להיכן שתפשה. מכוה שאין לה להיכן שתפשה מנין תלמוד לומר כי יהיה בו. אפילו בכולו. אין לי אלא בזמן שמקצתה מכוה ומקצתה בהררת. מקצתה מכוה וכולה בהרת. מקצתה בהרת וכולה מכוה. כולה מכוה וכולה בהררת. מנין תלמוד לומר בעורו. בעורו ריבה.

ה בהררת לבנה ארמדמרת מלמד שהיא מטמאה בפנים ומנין שתטמא חלקה תלמוד לומר לבנה. מנין לרבורת שאר המראורת תלמוד לומר או לבנה.

ו ואם יראנה כולה כאחת. והנה אין

eum statum, ut in iis sit (plaga) in quantitate fabæ; Idcirco dictum est: *Et purificabit illum;* Certum purificabit, at dubium non purificabit.

CAPUT VIII.

I. ET *caro, cum fuerit in cute ejus ulcus, aut caro, cum fuerit in cute ejus stigma ignis;* Docemur, quod ulcus, & adustio inter se non coalescant.

II. Non autem quod ita adveniant, ut ignoretur, utrum sit ulcus, an adustio; Vel si fuerit ulcus in quantitate dimidiæ olivæ, & in quantitate dimidiæ olivæ adustio, non coalescunt.

III. *Stigma ignis;* Crederem quando fuerit rebellans? Idcirco dictum est: *& fuerit vitalitas adustionis.* Crederem donec obducat cicatricem? Idcirco dictum est: *stigma ignis.* Quomodo? Si id sanatum sit, & non sanatum; Et sic infra dictum est: *Adustio stigmatis;* Donec obduxerit crustam instar corticis allii.

IV. Non probo nisi quando aduratur igni, unde probatur carbone, cinere ignito, calce ferventi, aut gypso ferventi, & quavis re alia ob causam ignis, quod dicatur adustio? Ex eo qaod dictum est; *Adustio; adustio;* includit; Non probo nisi de adustione, quæ fuerit post allocutionem, ante allocutionem unde probatur? In gentili, postquam proselytus factus sit, antequam proselytus factus sit? In puero, postquam sit natus, antequam sit natus, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Adustio, adustio.* Includit: Non probo nisi de adustione, cui sit spatium se diffundendi, de adustione, cui non sit locus se diffundendi, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& fuerit in ea.* Vel in toto. Non probo nisi quando partim est adustio, & partim papula, partim adustio, & tota papula, partim papula, & tota adustio, tota adustio, & tota papula, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In cute ejus; In cute ejus.* Includit.

V. *Maculam albam subrufam.* Docemur, quod aspectibus pollueret, & unde probatur, quod suo tantum aspectu pollueret? Ex eo quod dictum est. *Albam.* Unde probatur ad includendum ceteros aspectus? Ex eo quod dictum est: *Aut albam.*

VI. *Si autem viderit eam:* Totam uno tempore. *Et non fuerit in macula alba pilus albus;* Hoc est quod dixerunt;

בבהרת שיער לבן זהו שאמרו לרבות את החוט שיש בו רוחב שתי שערות.

ז ושפלה איננה מן העור והיא כהה

זהו שאמרו לרבות את השוה לגבוה.

ח וראה הכהן ביום השביעי ואם פשה תפשה בעור. בעור שיכול אין לי פיסיון מטמא אלא בסוף שבו מנין אף לאחר הפטור תלמוד לומר תפשה ואם פשה תפשה.

ט החליטו בשער לבן הלך שיער לבן וחזר שיער לבן וכן פיסיון בתחלה ובסוף שבוע לאחר הפטור החליטו בפיסיון הלך הפיסיון וחזר. וכן בשיער לבן בסוף שבוע לאחר הפטור לכך נאמר תפשה. ואם פשה תפשה. מה תלמוד לומר צרעת צרעת צרעת שלש פעמים. צרעת כגריס. צרעת ליתן את האמור בשאת בבהרת ואת האמור בבהרת בשאת. צרעת ליתן את האמור בשחין במכוה. ואת האמור במכוה בשחין מה תלמוד לומר היא היא היא שלשה פעמים היא אינה מטמאה במחיה בתחלה ובסוף שבוע לאחר הפטור. היא פרט לשפשרת לבוהק בסוף שבוע לאחר הפטור. היא אין לה מראה חמישית היא אין השחין והמכוה מצטרפים זה עם זה.

פרשה ה

א איש להביא את שניתק נתק בתוך נתק דברי רבי עקיבא. איש ואשה אין לי אלא איש ואשה. מנין לרבות טומטום ואנדרוגינוס תלמוד לומר או כי יהיה בו נגע בראש או בזקן מלמד שאין הראש והזקן מצטרפים זה עם זה.

ב יכול לא יצטרפו זה עם זה. אבל יפסו מזה לזה תלמוד לומר צרעת הראש או הזקן כשם שאין מצטרפים זה עם זה כך אין פוסים מזה לזה.

ג אין לי אלא בזמן שיש לו בראש ובזקן. יש לו בראש אבל לא בזקן. בזקן אבל לא בראש. לא בראש ולא בזקן.

runt; ad includendum filum, quod in ea est, ut habeat latitudinem duorum pilorum.

VII. *Neque fuerit depressior cute, & ipsa fuerit obscura*: Hoc est quod dixerunt; ad includendum æqualem eminenti.

VIII. *Et videbit sacerdos in die septimo, si diffundendo diffusa fuerit in cute; in cute*; crederem quod diffusio non pollueret nisi in fine septimanæ; unde probatur vel post dimissionem? Ex eo quod dictum est: *Diffusa fuerit; & si diffundendo diffusa fuerit*.

IX. Si definisset in pilo albo, si abierit pilus albus, & redierit, & similiter diffusio in principio, & in fine septimanæ post dimissionem; & si definierit in diffusione, & abierit diffusio, & redierit; & similiter in pilo albo in fine hebdomadæ post dimissionem; Idcireo dictum est: *Diffusa fuerit, & si diffundendo diffusa fuerit*. Cur dictum est: *Lepra, lepra, lepra* tribus vicibus? *Lepra* in quantitate fabæ; *Lepra*; Ut explicetur de tumore, quod dictum est de papula, & de papula, quod dictum est de tumore. *Lepra*. Ut explicetur de ulcere, quod dictum est de adustione, & quod dictum est de adustione, explicetur de ulcere; Cur dictum est: *Illa, illa, illa* tribus vicibus? *Illa* non polluit in vitalitate in principio, & in fine septimanæ post dimissionem. *Illa* ad excludendum, si diffusa fuerit in vitiliginem in fine septimanæ post dimissionem. *Illa*; non est illi quintus aspectus; *Illa*; Ulcus & adustio inter se non conjunguntur.

SECTIO V.

I. VIR. Ad includendum illum, qui habuerit porriginem intra porriginem: Verba R. Akiba. *Vir, aut mulier*. Non probo nisi de viro & muliere; unde probatur ad includendum obstructum, & androgynum? Ex eo quod dictum est: *Aut cui fuerit plaga in capite, aut in barba*. Docemur quod caput & barba inter se non conjungerentur.

II. Crederem quod inter se non conjungerentur; sed hinc inde diffunderentur? Idcirco dictum est: *Lepra capitis aut barbæ*. Sicut inter non conjunguntur, ita pariter hinc inde non diffunduntur.

III. Non probo nisi quo tempore fuerit in ejus capite, & barba; si non fuerit neque in ejus capite, neque in ejus barba, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vir aut mulier, cui*

מנין תלמוד לומר ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן.

ד מראה עמוק אין לי לא מראה עמוק מנין לרבות את השוה לגבוה תלמוד לומר והנה אין מראה עמוק מן העור ואם כן למה נאמר מראהו עמוק. יכול אם נתקו אדם יהא טמא תלמוד לומר מראהו עמוק. מה מראהו עמוק בידי שמים. אף אין לי אלא בידי שמים.

ה ובו. להביא את שבתוכו ושוכב חוצה לו פרט לשחוצה לו ושוכב בתוכו. ושיער מיעוט שיער שתי שערות. צהוב לא ירוק לא ארום ולא שחור. אוציא את כולו ולא אוציא את שיער לבן. ודין הוא ומה אם שיער צהוב שאינו סימן טומאה בנגע. הרי הוא סימן טומאה בנתק. שיער לבן שהוא סימן טומאה בנגע. אינו דין שיהא סימן טומאה בנתק. תלמוד לומר צהוב. צהוב ולא לבן. ולמה הוא דומה להבנית הזהב.

ו רק לקוי קצר דברי רבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי אמר אפילו ארוך. אמר רבי יוחנן בן נורי ומה הלשון הוא אומר דק מקל זה דק. קנה זה דק. לקוי קצר או דק לקוי ארוך. אמר לו רבי עקיבא עד שאנו למידים מן הקנה נלמד מן השיער. דק שערו של פלוני דק לקוי. קצר לא דק. לקוי ארוך.

ז יכול יהיה מוסף על ארבע מראות שבעור הבשר. תלמוד לומר וטמא אותו הכהן נתק הוא.

ח יכול אינו מוסף על ארבע מראות שבעור הבשר אבל יטמא מקום הבהרת תלמוד לומר נתק הוא. הוא אינו מטמא מקום הבהרת.

ט יכול לא יטמא מקום הבהרת אבל תהא הבהרת מטמאה בראש ובזקן תלמוד לומר נתק הוא צרעת הראש או הזקן הוא. אין לראש ולזקן טומאתה לא מטומאת נתקים בלבד.

cui fuerit plaga in capite, aut in barba.

IV. *Et si aspectus ejus fuerit depressior*, Non probo nisi de aspectu profundo; unde probatur ad includendum, vel si fuerit æqualis eminenti? Ex eo quod dictum est: *Et si non fuerit adspectus depressior cute*. Si ita est, cur dictum est: *Aspectus ejus depressior*? Crederem, si alius illi plagam infligeret, fuisse immundum? Idcirco dictum est: *Aspectus ejus depressior*. Sicut aspectus profundior per manum Dei, ita pariter non probo nisi per manum Dei.

V. *Et in illo*. Ad includendum, quod intra illum est, & cubat extra illum; Excludit, quod extra illum sit, & cubat intra illum; *& pilus*. Ad minimum pilus comprehendit duos pilos: *Flavus*, non viridis, neque rufus, neque niger. Excludam omnes, at non excludam pilum album: Et probari potest argumento; si pilus flavus, qui non est signum immunditiei in plaga, est signum immunditiei in porrigine; pilus albus, qui est signum immunditiei in plana, non erit æquum ut sit signum immunditiei in porrigine? Idcirco dictum est: *Flavus*, non albus? Et cuinam est similis? colori aureo.

VI. *Et tenuis*; minutus, & brevis; verba R. Akiba. R. Jochanan ben Nuri dicit; vel prolixus. Dicit enim R. Jochanan ben Nuri; Quo sensu dicitur tenuis? Sc. hæc virga est tenuis; hæc canna est tenuis; Potest intelligi tam tenuis brevis, quam tenuis prolixus. Dixit illi Rabi Akiba; donec doceamur ex canna, docebimur ex pilo; *Tenuis*, pilus N. tenuis, minutus; brevis, non tenuis, minutus prolixus.

VII. Crederem, quod adderet ad quatuor aspectus, qui sunt in cute carnis? Idcirco dictum est: *Et emundabit illum sacerdos; Porrigo illa*.

VIII. Crederem, quod non adderent, ad quatuor aspectus, qui sunt in cute carnis, sed polluerent spatium papulæ? Idcirco dictum est. *Porrigo illa*. Illa non polluit spatium papulæ.

IX. Crederem, quod non pollueret spatium papulæ, sed papula pollueret in capite, & in barba? Idcirco dictum est: *Porrigo illa; Lepra capitis, aut barbæ illa*. Caput & barbam non polluit, nisi porrigo duntaxat.

פרק ט

א וכי יראה הכהן את נגע הנתק . אמר רבי שמעון מה תלמוד לומר נגע נתק הקיש נגע לנתק מה נגע שיער לבן שבו אינו מטמא אלא הפוך . אף הנתק שיער צהוב שבו לא יטמא אלא הפוך . שיער צהוב דק.

ב קל וחומר . ומה אם שיער לבן שאין שיער אחד מציל מידו אינו מטמא אלא הפוך שער צהוב דק שיש שער אחד מציל אינו דין שלא יטמא אלא הפוך . לא אמרת בשיער לבן שלא יפה כוחו במקומו ליטמא בכל מראה תאמר בשיער צהוב דק שיפה כוחו במקומו ליטמא בכל מראה הואיל ויפה כוחו במקומו ליטמא בכל מראה יטמא הפוך ושלא הפוך . תלמוד לומר נגע נתק . הקיש נגע לנתק . מה נגע שיער לבן שבו אינו מטמא אלא הפוך אף הנתק שיער צהוב שבו לא יטמא אלא הפוך.

ג רבי יהודה אומר כל מקום שצריך לומר הפך אמר הפך . אבל הנתק שנאמר בו ושיער צהוב מטמא הפוך ושלא הפוך.

ד אם כן למה נאמר נגע נתק הקיש נגע לנתק מה נגע אינו פחות מכגריס אף נתק מכגריס . וכשהוא אומר למטן נגע נתק הקיש נתק לנגע מה נתק שאין הפיסיון לתוכו אף הנגע שאין הפיסיון לתוכו.

ה ושיער מיעט שער שתי שערות . שחור אין לי אלא שחור ומנין לרבות את הירוק ואת האדום . תלמוד לומר שיער אם כן למה נאמר שחור . השחור מציל והאדום והצהוב אינו מציל.

ו איזהו צהוב שאינו מציל הרי שקדם את הנתק טמא דברי רבי יהודה אלא שהיו בו שתי שערות אחת צהובה ואחת שחורה . ואחת צהובה ואחת לבנה הייתי אומר הואיל ואינו מצטרפים לטומאה יצטרפו לטהרה . תלמוד לומר

CAPUT IX.

I. ET *si viderit sacerdos plagam porriginis*. Dicit R. Simeon; Cur dictum est; *plagam porriginis*? Æquiparat plagam porrigini; Sicut plagam pilus albus, qui in ea fuerit, non polluit nisi convertatur, ita pariter in porrigine pilus flavus qui in ea fuerit, non polluit, nisi convertatur. *Pilus flavus, tenuis*.

II. Argumentum a minori ad majus: Si pilus albus, quem pilus alius non liberat, non polluit nisi convertatur, pilus flavus tenuis, quem pilus alius liberat, non erit æquum, ut non polluat, nisi convertatur? Minime; Si dixisti de pilo albo, qui non habet magnam potestatem in loco suo, ut polluat in quovis adspectu, dices de pilo flavo, qui magnam habet potestatem in loco suo, ut polluat omnibus aspectibus? Quoniam habet magnam potestatem in loco suo, ut polluat omnibus adspectibus, polluet sive convertatur, sive non convertatur. Idcirco dictum est: *Plagam porriginis*. Æquiparat plagam porrigini; sicut plagam pilus albus, qui in ea fuerit, non polluit, nisi convertatur, ita pariter porriginem pilus flavus, qui in ea fuerit, non polluet, nisi convertatur.

III. R. Jehuda dicit: Ubicunque dicendum est; *versus est*; dicit; *versus est*: Sed in porrigine, ubi dictum est; *Et pilus flavus*, polluit sive convertatur, sive non convertatur.

IV. Si ita est; Cur dictum est: *Plagam porriginis?* Æquiparat plagam porrigini; sicut plaga non est minor faba, ita pariter porrigo non erit minor faba: Et quando infra dicit; *plaga porriginis*. Æquiparat plagam porrigini; Sicut in porrigine non debet esse diffusio intra illam, ita pariter in plaga non debet esse diffusio intra illam.

V. *Et pilus*; Pilus ad minimum comprehendit duos pilos; *Niger*; Non probo nisi de nigro, unde probatur ad includendum flavum, & ruffum? Ex eo quod dictum est: *Pilus*. Si ita est, cur dictum est; *Niger?* Niger liberat, at flavus, & ruffus non liberat.

VI. Quinam est pilus flavus, qui non liberat? Si præcedat porriginem immundus est; verba R. Jehuda; Si in eo fuerint duo pili, alter flavus, & alter niger, & alter flavus, & alter albus, dicerem, quoniam non coalescunt pro immunditie, coalescere pro puritate? Idcirco dictum est: *Niger*; Ni-

שחור השחור מציל והצהוב אינו מציל. רבי אליעזר בן יעקב אומר שיער צהוב שקדם את הנתק לא מטמא ולא מציל. רבי שמעון אומר כל שאינו סימן טומאה בנתק הרי סימן טהרה בנתק.

ז אין בו עד שיהא מבוצר. בו מיכאן אמרו שני נתקים זה בצד זה ושיטה של שיער מפסקת בניהם נפרץ ממקום אחד טמא משני מקומות טהור. כמה תהא פרצה מקום שתי שערות. נפרץ ממקום אחד כגריס טמא מפני שלא כנס שיער שחור לתוכו.

ח שני נתקים זה לפנים מזה ושיטה של שיער מפסקת בניהם נפרץ ממקום אחד טמא משני מקומות טהור. כמה תהא פריצה מקום שתי שערות נפרץ ממקום אחד כגריס טהור מפני שכנס שיער שחור לתוכו.

ט ושיער שחור אין בו והסגיר: ואם יש בו פטור או אינו אומר אלא ושיער שחור אין בו והסגיר ואם יש בו מטמא. כשהוא אומר ואם בעיניו עמד הנתק טהור הוא הרי זה בא ללמד על שיער שחור שהוא סימן טהרה בנתק הא מה אני מקיים ושיער שחור אין בו ואם יש בו פטור והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים תחלה.

פרק י

א בשביעי יכול בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום ולא בלילה.

ב יכול עור הבשר שהוא מטמא בארבע מראות יהא צריך יום. נתקים שאין מטמאים בארבע מראות לא יהו צריכים יום תלמוד לומר ביום ולא בלילה.

ג והנה לא פשה הנתק ובו שיער צהוב. רבי יהודה אומר אינו אומר לא הפך בו השיער צהוב אלא לא היה בו שיער צהוב. הא אם קדם את הנתק טמא. רבי יוחנן בן נורי אינו אומר לא היה בו שיער צהוב רק אלא לא היה בו שיער צהוב ואפילו ארוך. ומראה הנתק אין עמוק מן העור. לא ממשו.

Niger liberat, at flavus non liberat. R. Eliefer ben Jacob dicit; Pilus flavus, si præcedat porriginem, non polluit, neque liberat. R. Simeon dicit; omne quod non est signum immunditiei in porrigine, est signum puritatis in porrigine.

VII. *Non fuerit in ea*. Donec sepiatur. *In ea*. Hinc dixerunt. Si duæ porrigines sint sibi invicem vicinæ, & linea pilorum inter eas dividat, si disruptus sit pilus ab una parte, immundus est, si ab utraque parte, est mundus. Quanta erit disruptio? locus duorum pilorum; si disruptus sit ab una parte in quantitate fabæ, immundus est, quia pilus niger in eam non ingreditur.

VIII. Si duæ porrigines una intra alteram, & linea pilorum dividat inter illas, si disrupta sit in loco uno immunda est, si in duobus locis, est munda. Quanta erit disruptio? locus duorum pilorum; si disrupta sit uno in loco in quantitate fabæ, munda est, quia in eam ingreditur pilus niger.

IX. *Et pilus niger non fuerit in ea; includet illam*. Si vero in ea fuerit, liber est; Aut dicam. *Et pilus niger non fuerit in ea, includet*; At si fuerit, erit immundus. Quando vero dicit: *Quod sit in aspectu suo steterit porrigo, mundus est*. Ecce venit ad docendum, quod pilus niger sit signum puritatis in porrigine. Quomodo ego explicabo; *& pilus niger non fuerit in ea?* Si in ea fuerit, liber est: *Et includet sacerdos plagam porriginis septem diebus, prima vice*.

CAPUT X.

I. *Et in septimo*. Crederem tam interdiu quam noctu? Idcirco dictum est: *In die*, non noctu.

II. Crederem quod cutis carnis quæ polluit quatuor aspectibus, requireret diem; porrigines, quæ non polluunt quatuor aspectibus, non requirerent diem? Idcirco dictum est; *In die*; non noctu.

III. *Et ecce non fuerit diffusa porrigo, & in ea pilus flavus*. R. Jehuda dicit; non dictum est. Non est versus in ea pilus flavus, sed; *non fuerit in ea pilus flavus*. Ecce si præceda porriginem, est immundus. R. Jochanan ben Nuri dicit; non dictum est; *non fuerit in ea pilus flavus tenuis*, sed: *non fuerit in ea pilus flavus*; vel prolixus. *Et aspectus porriginis non fuerit profundior in cute*. Non ipsa porrigo.

IV.

ד והתגלח בכלי אדם. לפי שמצינו שתגלחת האחרונה בכהן תלמוד לומר והתגלח בכלי אדם.

ה והתגלח בכלי דבר למי שמצינו שתגלחת אחרונה בתער יכול אף זו בתער תלמוד לומר והתגלח בכלי דבר.

ו והתגלח אף על פי נזיר. לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו. יכול אף על פי מנוגע תלמוד לומר והתגלח אף על פי נזיר.

ז יכול כשם שתגלחת הנגע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי. כך תהא תגלחת הנזיר דוחה לתגלחת הנתק בזמן שהוא ספק תלמוד לומר ואת הנתק לא יגלח. וכי מה יש בו. ואם כן למה נאמר ואת הנתק לא יגלח אלא סמוך לנתק לא יגלח הא כיצד מגלח חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לו. כדי שיהא ניכר אם פשה. ומנין לתולש סימני טומאה מתוך נגעו עובר בלא תעשה תלמוד לומר ואת הנתק לא יגלח.

ח וכבס בגדיו מלטמא משכב ומושב ומלטמא בביאה וטהר מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הציפרים, וכבס בגדיו וטבל. יכול הרי הוא מסולק תלמוד לומר יפשה טמא.

ט אחרי טהרתו אין לי לאחר הפטור, ומנין אף בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני תלמוד לומר יפשה. ואם פשה תפשה.

י החליטו בשיער צהוב והלך שיער צהוב וחזר. וכן בפיסיון בתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור אחר החליטו הרי היא כמות שהוה לכך נאמר יפשה. ואם פשה יפשה.

יא ומנין לשיער צהוב החוזר לאחר הפטור טמא. תלמוד לומר ולא יבקר הכהן לשיער צהוב טמא הוא.

יב ומנין לשיער צהוב שיטמאו שלא

IV. *Et radet se*. Per quemvis hominem. Quia invenimus, quod ultima abrasio fieret per sacerdotem. Idcirco dictum est; *& radet se*. Per quemvis hominem.

V. *Et radet se*. Quovis instrumento; quia invenimus, quod ultima abrasio novacula fieret; Crederem hanc quoque novacula fuisse faciendam? Idcirco dictum est: *Et radet se*. Quovis instrumento.

VI. *Et radet se*; vel si fuerit Nazyræus. Quia dictum est *Num.* VI. 5. *Novacula non transibit super caput ejus*. Crederem vel si esset plaga affectus? Idcirco dictum est: *& radet se*: vel si fuerit Nazyræus.

VII. Crederem sicut abrasio plagæ pellit abrasionem Nazyræi, quando sit certa, ita pariter abrasio Nazyræi pelleret abrasionem porriginis, quando fuerit dubia? Idcirco dictum est: *Porriginem vero non radet*: Quid est in ea, quod si radendum? Si ita est, cur dictum est: *Porriginem vero non radet?* Quod est prope porriginem, non radet. Quomodo? Radet spatium, quod extra illam fuerit, & relinquet prope eam duos pilos; ut cognosci possit, utrum diffundatur: & unde probatur, quod si quis evellat signa immunditiei de medio plagæ transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Porriginem vero non radet*.

VIII. *Et lavabit vestimenta sua*; ut non polluat strato, & sedili, neque polluat congressu, liber sit a retectione, & laceratione, & ab rasione, & ab avibus. *Et lavabit vestimenta sua; & lavabit se*; Crederem, quod dimitteretur? Idcirco dictum est. *Si diffusa fuerit; pollutus est*.

IX. *Post purificationem suam*. Non probo nisi post dimissionem, & unde probatur vel in fine hebdomadæ primæ, & in fine hebdomadæ secundæ? Ex eo quod dictum est: *Si diffusa fuerit; Si diffundendo diffusa fuerit*.

X. Si eam definisset ab pilum flavum, & abierit pilus flavus, & redierit; & similiter in diffusione in principio, in fine hebdomadæ primæ, in fine hebdomadæ secundæ, post dimissionem, post ejus definitionem, ecce erit sicut erat; Idcirco dictum est: *Diffusa fuerit; Si diffundendo diffusa fuerit*.

XI. Et unde probatur, si pilus flavus redierit post dimissionem, quod sit pollutus? Ex eo quod dictum est: *Non requiret sacerdos pilum flavum; pollutus ille*.

XII. Et unde probatur, quod pilus fla-

בפיסיון. ומנין לפיסיון שיטמאו שלא בשיער צהוב. תלמוד לומר לא יבקר לשיער הצהוב טמא הוא.

יג ומנין אין מסגירים את המוסגר ואין מחליטים את המוחלט ואין מסגירים את המוחלט ואין מחליטים את המוסגר מנתקים תלמוד לומר לא יבקר הכהן לשיער הצהוב טמא.

יד ואם בעיניו. אין לי אלא בעיני עצמו בעיני בנו בעיני תלמידו מנין תלמוד לומר ואם בעיניו עמד הנתק. ושיער מיעוט שער שתי שערות. שחור אין לי אלא שחור. מנין לרבות את הירוק ואת האדום תלמוד לומר ושיער שחור צמח בו אף על פי שאינו מבוצר בו. אין לי אלא הצומח בתחלה והמשואר בסוף. ומנין למשואר בתחלה וצומח בסוף תלמוד לומר שיער שער ריבה.

טו רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון כל נתק שטהור שעה אחת אין לו טומאה לעולם.

יו נרפא הנתק. הילל אומר לא שנתק בתוך נתק רבי עקיבא אומר לא טיהרתי אלא הרפוי. טהור הוא. יכול יפטור וילך לו. תלמוד לומר וטהרו הכהן. אי וטהרו הכהן יכול אם אמר כהן על טמא טהור יהא טהור תלמוד לומר טהור וטהרו הכהן על הדבר הזה עלה הילל מבבל.

פרק יא

א בוהק טהור מלמד שבוהק טהור. יכול לא יטמא משום אום. אבל יטמא משום פיסיון. תלמוד לומר הפורח טהור. יכול יטהר את הבהרת שיצאת ממנו. תלמוד לומר הוא. יכול לא יטהר את הבהרת שיצאת ממנו אבל יטהר את הבהרת שנסמך לה. תלמוד לומר בוהק הוא טהור הוא. הוא טהור ואין הבהרת שיצאת ממנו ושנסמך לה טהורה אלא טמאה.

flavus polluat sine diffusione? Et unde probatur, quod diffusio polluat sine pilo flavo? Ex eo quod dictum est: *Non requiret sacerdos pilum flavum; pollutus ille*.

XIII. Et unde probatur non fuisse includendum inclusum, nequa fuisse definiendum definitum, neque fuisse includendum definitum, neque fuisse definiendum inclusum in porriginibus? Ex eo quod dictum est: *Non requiret sacerdos pilum flavum, pollutus ille*.

XIV. *Quod si in oculis ejus*; Non probo nisi in oculis ipsius, in oculis filii sui, in oculis discipuli sui, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& si in oculis ejus steterit porrigo; & pilus*; pilus ad minimum comprehendit duos pilos. *Niger*. Non probo nisi de nigro, unde probatur ad includendum flavum, & ruffum? Ex eo quod dictum est: *& pilus niger germinaverit in ea*. Quamvis non fuerit in medio ipsius. Non probo nisi de eo, qui germinaverit in principio, & remanserit in fine, de eo qui remanserit in principio, & germinaverit in fine, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Pilus, pilus*. Includit.

XV. R. Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeonis: Omnis porrigo, quæ una hora fuerit munda, non erit immunda in perpetuum.

XVI. *Et sanata est porrigo*. Hillel dicit: Non porrigo intra porriginem. R. Akiba dicit. Non purificavi nisi sanatum. *Et mundus ille*; Crederem, quod liber abiret? Idcirco dictum est; *& purificabit illum sacerdos*; Si purificabit illum sacerdos; Crederem, si diceret sacerdos de immundo esse mundum, quod esset mundus? Idcirco dictum est: *Mundus, & purificabit illum sacerdos*. Hujus rei causa adscendit Hillel de Babylonia.

CAPUT XI.

I. V*itiligo munda*; Docemur quod vitiligo esset munda; Crederem quod radice non pollueret, sed diffusione pollueret? Idcirco dictum est: *Quæ effloruit, mundus*. Crederem quod purificaret papulam, quæ ex ea egrederetur? Idcirco dictum est. *Ipse*. Crederem quod non purificaret papulam, quæ ex ea egrederetur, sed purificaret papulam, quæ illi esset proxima? Idcirdictum est. *Vitiligo illa*; Illa munda est; at non est munda papula, quæ ab ea egrediatur, aut illi proxima sit, sed est immunda.

II.

ב מניין אתה אומר היה בו נתק כגריס ונתק כל ראשו טהור. תלמוד לומר ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא . יכול יהא הזקן מעכבו ודין הוא ומה אם עור הפנים ועור הבשר שיש דבר אחר מפסיק בניהם מעכבים בניהם זה את זה. הראש והזקן שאין דבר אחר מפסיק בניהם אינו דין שיעכבו זה את זה . תלמוד לומר ראשו . ראשו טהור ואין הזקן מעכבו.

ג או אינו לא ניתק את ראשו טהור. ניתק זקנו לא יהא טהור . תלמוד לומר ואיש להביא את הזקן.

ד או אינו אומר איש אלא להוציא את האשה ואת הקטן . תלמוד לומר הצרוע בין איש בין אשה בין קטן.

ה אם כן למה נאמר איש להביא את הזקן . אם כן למה נאמר ראשו. ראשו טהור . ואין הזקן מעכבו דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר ודין הוא ומה אם עור הפנים ועור הבשר שיש דבר אחר מפסיק בניהם מעכבים זה את זה. הראש והזקן שאין דבר מפסיק בניהם אינו דין שיעכבו זה את זה. דבר אחר מצינו בכל הראוי ליטמא בנגע הבהרת מעכב את פריחת הבהרת . אף כל שהוא ראוי ליטמא בנגע הנתק יעכב את פריחת הנתק . תלמוד לומר ראשו . ראשו טהור ואין הזקן מעכבו.

ו יכול אפילו נמרט ראשו מחמת חולי יהא טמא תלמוד לומר קרחת וגבחת מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים . אי מה קרחת שאינה ראויה לגדל שיער . אף גבחת שאינה ראויה לגדל שיער . מנין אכל נשם סך נשם תלמוד לומר קרחת קרחת ריבה . ואם מפאת פניו ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא.

ז פאת פניו אין לי אלא פאת פניו מנין לרבות הצדעין מיכאן ומיכאן . תלמוד לומר ואם מפאת פניו . איזהו קרחת מן הקדקד השופע לאחוריו עד

II. Unde probatur, quod dicas, si fuerit in eo porrigo in quantitate fabæ & effloresceret per totum caput, quod sit purus? Ex eo quod dictum est: *& vir cum depilatum fuerit caput ejus, calvus ille*. Crederem, quod barba impediret? & probari potest argumento; si cutis faciei, & cutis carnis, inter quas alia res dividit, inter se impediunt, caput & barba, inter quæ nulla res dividit, non erit æquum ut inter se impediant? Idcirco dictum est; *Caput ejus*. Ejus caput est mundum; at barba non impedit.

III. Aut dicam, quando porrigo effloruerit in capite esse mundum, si vero effloreat in barba, non esse mundum? Idcirco dictum est. *& vir*; ad includendum barbam.

IV. Aut non dictum est; *Vir*; nisi ad excludendum fœminam, & puerum? Idcirco dictum est: *Leprosus*; Tam vir quam fœmina, & puer.

V. Si ita est; Cur dictum est; *Vir*? Ad includendum barbam. Si ita est, cur dictum est; *Caput ejus?* Caput ejus mundum est; & barba non impedit; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; probari potest argumento. Si cutis faciei, & cutis carnis, inter quas res alia dividit, inter se non impediunt, caput, & barba, inter quæ nulla res dividit, non erit æquum ut inter se non impediant? Alia expositio: Invenimus, quod omne, quod idoneum est ad polluendum in plaga papulæ, impediat germinationem papulæ, ita pariter omne, quod idoneum est ad polluendum in plaga porriginis, impediat germinationem porriginis; Idcirco dictum est; *Caput ejus*. Caput ejus mundum est; & barba non impedit.

VI. Crederem vel si esset depilatum ejus caput morbi causa esse immundum? Idcirco dictum est; *Calvitie, & recalvitie*. Sicut calvities per manum Dei; ita pariter recalvities per manum Dei; Aut sicut calvities non est apta in qua crescat pilus, ita pariter recalvities non est idonea, in quo crescat pilus. Unde probatur si comederit aroma, aut unxerit aromute? Ex eo quod dictum est: *Calvities: calvities*. Includit. *Si vero ab angulo faciei ejus depilatum fuerit caput ejus, recalvaster est, mundus est ipse*.

VII. *Angulo faciei ejus*; Non probo nisi de angulo faciei ejus, unde probatur ad includendum tempora ad utramque partem? Ex eo quod dictum est: *Ab angulo faciei ejus*. Quænam est calvities? Quæ a vertice posterius cum de-

פיקה של צואר ואיזהו גבחת מן הקדקד שופע לפניו זו היא גבחת.

ח וכי יהיה בקרחתו או בגבחתו מלמד שאין קרחת וגבחת מצטרפים זו עם זו. יכול לא יצטרפו זה עם זה. אבל יפסו מזו לזו. תלמוד לומר צרעת הראש והזקן הא כשם שאין מצטרפים זה עם זה כן אין פוסות מזו לזו.

פרק יב

א נגע לבן אדמדם מלמד שהיא מטמא בפתוך. צרעת. מלמד שהוא מטמא במחיה. הלא דין הוא מה אם השחין והמכוה שהם מטמאים בשיער לבן אין מטמאים במחיה. קרחת וגבחת שאינן מטמאות בשיער לבן אינו דין שלא יטמאו במחיה. תלמוד לומר צרעת. מלמד שהוא מטמא במחיה.

ב פורחת מלמד שהיא מטמאה בפיסיון. היא אינה מטמאה בשיער לבן הלא דין הוא מה אם השחין והמכוה שאינן מטמאים במחיה מטמאים בשיער לבן. קרחת וגבחת שהם מטמאים במחיה. אינו דין שיטמאו בשיער לבן. תלמוד לומר היא. היא אינה מטמאה בשיער לבן.

ג וראה אותה הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת. למדנו לשאת שהיא מטמאה בפתוך. ומנין לרבות שאר המראות תלמוד לומר נגע לבן אדמדם. כמראה שער עור הבשר בשני שבועות.

ד הלא דין הוא טימא כאן וטימא בעור הבשר מה עור הבשר בשני שבועות אף כאן בשני שבועות.

ה או כלך לדרך זו טימא כאן וטימא בשחין ובמכוה. מה שחין ומכוה בשבוע אחד אף כאן בשבוע אחר.

ו נראה למי דומה דנים דבר שהוא מטמא במחיה. מדבר שהוא מטמא במחיה. ואל יוכיחו שחין ומכוה שאינן מטמאים במחיה. או כלך לדרך זו דנים דבר שהוא מטמא בשני סימנים. מדבר שהוא מטמא בשני סימנים. ואל יוכיח עור הבשר שהוא מטמא בשלשה סימנים. תלמוד לומר מראה צרעת עור בשר בשני שבועות. הרי עור הבשר בזו

declivitate desinit usque ad uvam colli. Quænam est recalvities? Quæ cum declivitate desinit anterius, hæc est recalvities.

VIII. *Cum autem fuerit in calvitie, aut in recalvitie*; Docemur, quod calvities & recalvities inter se non coalescunt. Crederem quod inter se non coalescerent, sed ex altera in alteram diffunderentur? Idcirco dictum est: *Lepra capitis, & barbæ*. Sicut inter se non coalescunt, ita pariter ab altera in alteram non diffunduntur.

CAPUT XII.

I. **P***laga alba subrufa*. Docemur, quod commixtione pollueret. *Lepra*. Docemur, quod vitalitate pollueret. Est argumentum. Si ulcus & adustio, quæ polluunt pilo albo, non polluunt vitalitate, calvities & recalvities quæ non polluunt pilo albo, non erit æquum ut vitalitate non polluant? Idcirco dictum est; *Lepra*; Docemur, quod vitalitate pollueret.

II. *Efflorescens*. Docemur, quod diffusione non pilo albo pollueret. At est argumentum: Si ulcus & adustio, quæ vitalitate non polluunt, pilo albo polluunt, calvities & recalvities, quæ vitalitate polluunt, non erit æquum, ut pilo albo polluant? Idcirco dictum est: *Illa*; Illa non polluit pilo albo.

III. *Et videbit illam sacerdos*; *Et ecce tumor plagæ albus subrufus*. Docemur, quod tumor commixtione pollueret. Et unde probatur ad includendum ceteros aspectus? Ex eo quod dictum est; *Plaga alba subrufa juxta aspectum lepræ, quæ est in cute carnis*. In duabus hebdomadis.

IV. Probatur argumento; Polluit in hoc loco, & polluit in cute carnis; sicut cutis carnis in duabus hebdomadis, ita pariter hoc loco in duabus hebdomadis.

V. Aut hoc modo; Polluit hoc loco, & polluit in ulcere, & in adustione; sicut ulcus & adustio una hebdomada, ita pariter hoc loco una hebdomada.

VI. Videamus cuinam sit similius; explicetur res, quæ polluit vitalitate, ab re quæ polluit vitalitate, & non probet ulcus & adustio, quæ non polluunt vitalitate. Aut hoc modo: Explicetur res, quæ polluit duobus signis, ab re, quæ polluit duobus signis, & non probet cutis pellis, quæ tribus signis polluit. Idcirco dictum est: *Juxta aspectum lepræ, quæ est in cute carnis*: In duabus hebdomadis. Ecce cutis car-

מה זו מטמאה בפתוך אף עור הבשר מטמאה בפתוך . רבי אומר הרי היא בעור הבשר. מה עור הבשר מטמא חלקה שלא פתוכה אף זו תטמא חלקה שלא פתוכה . יכול אף תטמא צרעת כגריס . הלא דין הוא טימא כאן וטימא בשחין ובמכוה . מה שחין ומכוה כגריס אף כאן כגריס .

ז לא אם אמרת בשחין ומכוה שהן מטמאים בשיער לבן ואין מקום שיער לבן צרך כלום . תאמר בקרחת ובגבחת שהם מטמאות במחיה . ומחיה צריכה כעדשה. עור הבשר יוכיח . שהוא מטמא במחיה ומטמא כגריס .

ח לא אם אמרת בעור הבשר שהוא מטמא בשלשה סימנים תאמר בקרחת ובגבחת שאין מטמא אלא בשנים . הואיל ואין מטמאות אלא בשנים לא יהיו כגריס תלמוד לומר צרעת כגריס .

פרק יג

א איש אין לי אלא איש מנין לרבות את האשה ואת הקטן תלמוד לומר צרוע . בין איש בין אשה בין קטן . אם כן למה נאמר איש לענין שלמטן האיש פורע ופורס . ואין האשה פורעת ופורמת .

ב יטמאנו הכהן . מלמד שטומאתו בכהן . אין לי אלא זה בלבד . מנין לרבות שאר המנוגעים . תלמוד לומר טמא יטמאנו הכהן .

ג או מה זו מיוחד שבראשו ונגעו אף אני מרבה את הנתקים שבראשם נגעם . ומנין לרבות שאר המנוגעים תלמוד לומר טמא יטמאנו הכהן .

ד יכול שאר הטמאים תהא טומאתם בכהן תלמוד לומר הוא . אוציא שאר הטמאים שאין טומאתם מגופם ולא אוציא הזב והזבה שטומאתם מגופם תלמוד לומר טמא הוא טמא יטמאנו

carnis sicut hæc, sicut hæc commixtione polluit, ita pariter cutis carnis commixtione polluet. Rabi dicit; Ecce ista sicut cutis carnis, sicut cutis carnis alba sine commixtione polluit, ita pariter hæc sine commixtione polluet; Crederem quod vel lepra pollueret in quantitate fabæ? Et probatur argumento; Polluit hoc loco, & polluit in ulcere & in adustione, sicut ulcus & adustio in quantitate fabæ, ita pariter hoc loco in quantitate fabæ.

VII. Minime; si dixisti de ulcere & adustione, quæ pilo albo pollunt, neque locus pili albi requirit quantitatem, dices de calvitie, & recalvitie, quæ vitalitate polluunt, & vitalitas requirit quantitatem lentis? Cutis carnis probet, quæ vitalitate polluit, & polluit in quantitate fabæ.

VIII. Minime; Si dixisti de cute carnis, quæ tribus signis polluit, dices de calvitie, & recalvitie, quæ non polluit nisi duobus? Quoniam non polluit nisi duobus, non erit in quantitate fabæ. Idcirco dictum est: *Lepra*; In quantitate fabæ.

CAPUT XIII.

I. VIR: Non probo nisi de viro, unde probatur ad includendum fœminam, & puerum? Ex eo quod dictum est: *Leprosus*. Tam vir quam fœmina & puer: Si ita est, cur dictum est: *Vir*? Ob causam, quæ infra memoratur; Vir retegitur, & ejus vestes lacerantur; at fœmina non retegitur, neque vestes ejus lacerantur.

II. *Immundabit illum sacerdos*. Docemur, quod per sacerdotem pollueretur; Non probo nisi de hoc duntaxat, unde probatur ad includendum ceteros plaga affectos? Ex eo quod dictum est: *Immundando immundabit illum sacerdos*.

III. Aut sicut iste est peculiaris, quod in ejus capite sit plaga, ita pariter ego includam porrigine laborantes, in quorum capite est plaga. Unde probatur ad includendum ceteros plaga affectos? Ex eo quod dictum est: *Immundando immundabit illum sacerdos*.

IV. Crederem, quod reliqui immundi ab sacerdote immundarentur? Idcirco dictum est; *Ille*; Excludam reliquos immundos, quia eorum immundities ex eorum corpore non egreditur; At non excludam seminifluum & seminifluam, quorum immundities ex eorum corpore egreditur? Idcirco dictum est; *Immundus ille; immundando immundabit illum sacerdos*: Hic ab sacerdote immundatur, at

הכהן . זה טומאתו בכהן ואין שאר הטמאים טומאתם בכהן.

ה והצרוע אף על פי כהן גדול לפ' שנאמר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום יכול אף על פי מנוגע מה אני מקיים בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע בכל אדם חוץ מכהן גדול . תלמוד לומר אשר בו הנגע אף על פי כהן גדול.

ו בגדיו יהיו פרומים . יהיו קרועים וראשו יהא פרוע לגדל פרע דברי רבי א'יעזר . רבי עקיבא אומר נאמר הויה בראש ונאמר הויה בבגדים מה הויה אמורה בבגדים דברים שהם חוץ מגופו. אף הויה האמורה בראש דברים שהם חוץ מגופו.

ז ועל שפם יעטה חופה ראשו כאבל. וטמא טמא יקרא. אומר פרוש. אין לי א'א זה בלבד מנין לרבות שאר המנוגעים תלמוד לומר טמא טמא יקרא.

ח או מה זה מיוחד שבראשו נגעו. אף אני אביא את הנתקים שבראשו נגעו. ומנין לרבות שאר המנוגעים תלמוד לומר טמא טמא יקרא.

ט ארבה את הטמאים החמורים ולא ארבה הטמאים הקלים . טמא מת ובועל נדה. וכל המטמאים את האדם מנין תלמוד לומר טמא טמא יקרא.

י ימי אשר הנגע בו יטמא. לא ימים שהיתה בו בהרת ונקצצה . יכול אפילו קצצה במתכוין תלמוד לומר כל ימי . מאימתי היא טהרתם . רבי א'יעזר אומר כשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו.

יא אמר רבי א'יעזר לא נחלקו רבי א'יעזר וחכמים על שקצצה וקצץ עמה בשר חי שאין לו טהרה עולמית ועל שקצצה ושייר ממנה כל שהוא אלו פרחה יהא טהור ועל מה נחלקו על שקצצה מובאות. רבי א'יעזר אומר בשיולד לו נגע

at reliqui immundi non immundantur a sacerdote.

V. *Et leprosus*; vel summus sacerdos; Quia dictum est *Levit.* XXI. 10. *Et caput suum non discooperiet*, & *vestimenta sua non scindet*. Crederem, vel si esset plaga affectus? Quomodo ego explicabo; *Vestimenta ejus sunt scissa*, & *caput ejus erit discoopertum*? In quovis homine, excepto summo sacerdote. Idcirco dictum est. *In quo fuerit plaga*: Vel summus sacerdos.

VI. *Vestimenta ejus erunt scissa*: Erunt lacerata: & *caput ejus erit discoopertum*. Ut nutriat comam: Verba R. Eliefer. R. Akiba dicit: Dictum est *esse* in capite, & dictum est *esse* in vestibus; sicut esse, quod memoratur in vestibus, designat res, quæ sunt extra corpus, it a pariter esse, quod dicitur in capite, designat res, quæ sunt extra corpus.

VII. *Et super labium se operiet*: Operiebat caput suum sicut lugens: & *pollutus pollutus clamabit*: Dicebat (singulis) recede. Non probo nisi de hoc duntaxat, unde probatur ad includendum ceteros plaga affectos? Ex eo quod dictum est: *Pollutus pollutus clamabit*.

VIII. Aut sicut iste est peculiaris, quod in ejus capite sit plaga, ita pariter includam porrigine affectos, quod in eorum capite sit plaga; unde probatur ad includendum ceteros plaga affectos? Ex eo quod dictum est: *Pollutus pollutus clamabit*.

IX. Includam immundos graves, at non includam immundos leves: Pollutus mortuo, & congrediens cum menstruata, & omnes, qui polluunt hominem, unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Pollutus pollutus clamabit*.

X. *Diebus, quibus plaga fuerit in eo, pollutus erit*. Non autem diebus, quibus fuerit in eo papula & excisa fuerit; Crederem, vel si de industria exciderit? Idcirco dictum est: *Omnibus diebus*. Quando erit eorum purificatio? R. Eliefer dicit. Quando nascitur illi alia plaga, & purificatus fuerit ab ea; At sapientes dicunt; donec undique effloruerit.

XI. Dicit R. Eliefer: Non dissentiunt R. Eliefer, & sapientes in eo, qui illam exciderit, & cum ea exciderit carnem vivam, quod illi in perpetuum non sit purificatio, & de eo, qui illam exciderit, & reliquerit de ea quantaluncumque, quod si undique effloreat, sit purus; At de quo dissentiunt? De eo, qui apte illam excidisset. R. Eliefer dicit; quando plaga alia nata fuerit, & ab ea fuerit purifica-

אחר יטהר ממנו וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו.

יב בדד ישב אין לי אלא זה בלבד מנין לרבות שאר המנוגעים תלמוד לומר בדד ישב.

יג או מה זה מיוחד שבראשו נגעו אף אני אביא את הנתקים שבראשו נגעו. ומנין לרבות שאר המנוגעים תלמוד לומר בדד ישב. יכול יהיו שנים טמאים עמו תלמוד לומר בדד ישב אין שנים טמאים עמו.

יד מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות מושבו. מושבו טמא מיכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן והטהור עובר טמא. הטהור יושב תחת האילן והטמא עובר טהור. ואם ישב טמא. וכן כאבן המנוגעת טהור ואם הסיט הרי זה טמא. רבי יוסי הגלילי אומר מחוץ למחנה מושבו הבגד לימד על הבגדים שהם טעונים שילוח חוץ לשלש מחנות.

פרק יד

א והבגד יכול השיריים והסיריקון והכלך וצמר גפן וצמר גמלים וצמר ארנביים ונוצה של עזים תלמוד לומר בבגד צמר או בבגד פשתים.

ב אין לי אלא צמר ופשתים המיוחדים מנין לרבות את הכלאים תלמוד לומר והבגד אין לי אלא אחד מן המינים הבא מקצתו. ומנין לאחד מן המינים הבא בכולו. כלאים שבא בכולו. כלאים שבא במקצתו מנין תלמוד לומר והבגד. אין לי אלא בגד וארג בו שלש על שלש בגד ולא ארג בו שלש על שלש מנין תלמוד לומר והבגד אין לי אלא בגד שיש לו להיכן שיפשה. בגד שאין לו להיכן שיפשה מנין תלמוד לומר והבגד דברי רבי אליעזר. אמר ליה רבי ישמעאל הרי את אומר לכתוב שתוק עד שאדרוש אמר לו רבי אליעזר ישמעאל דקל הרים אתה.

ficatus, & sapientes dicunt, donec undique effloruerit.

XII. *Solitarius habitabit*. Non probo nisi de hoc tantum; unde probatur ad includendos ceteros immundos? Ex eo quod dictum est: *Solitarius habitabit*.

XIII. Aut sicut hic est peculiaris, quod in ejus capite sit plaga, ita pariter includam porrigine affectos in quorum capite est plaga, unde probatur ad includendum ceteros plaga affectos? Ex eo quod dictum est: *Solitarius habitabit*. Crederem, quod duo alii immundi secum stare non possent? Idcirco dictum est: *Solitarius habitabit*. Non autem duo alii immundi secum stare poterunt.

XIV. *Extra castra*. Extra tria castrua: *erit habitatio ejus*: Habitatio ejus est immunda: Hinc dixerunt. Si immundus stet sub arbore, & mundus transeat, immundus est; si mundus stet sub arbore, & immundus transeat, mundus est: Et similiter si lapidem leprosus portet, mundus est, si deponat, est immundus. R. Jose Galilæus dicit: *Extra castra erit habitatio ejus*; *&* *vestis*; Docet, quod vestes essent emittendæ extra tria castra.

CAPUT XIV.

I. VEstis; Crederem vestes sericas, & bombycinas, & lanam vitis, & lanam camelorum, & lanam leporum, & pilum caprarum? Idcirco dictum est: *In veste lanæ, aut in veste lini*.

II. Non probo nisi de lana & lino, quæ sunt peculiaria, unde probatur ad includendum heterogenea? Ex eo quod dictum est: *& vestis*. Non probo nisi de una ex speciebus, de qua pars afferatur, & unde probatur de una ex speciebus, de qua tota afferatur, de heterogeneis, quæ tota afferantur, de heterogeneis, de quibns pars afferatur, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& vestis*. Non probo nisi de veste, in qua texi possit mensura trium digitorum quaquaversum, de veste in qua non texi possit mensura trium digitorum quaquaversum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& vestis*. Non probo nisi de veste, in qua (plaga) possit diffundi, de veste, in qua diffundi non possit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& vestis*. Verba R. Elieser. Dicit illi R. Ismael; Ecce tu dicis textui, ut taceat, donec exponas. Respondit illi R. Eliefer; Ismael, eradicator montium tu es.

III.

ג יכול יהיו מטמאים בין צבועים בין שאינן צבועים תלמוד לומר בבגד צמר או בבגד פשתים מה פשתים כברייתה אף צמר כברייתו.

ד אוציא את הצבוע בידי אדם ולא אוציא את הצבוע בידי שמים. תלמוד לומר לפשתים ולצמר מה פשתים לבנה אף צמר לבנה.

ה או בשתי או בערב יכול שתי וערב של נפה ושל כברה תלמוד לומר בפשתים ובצמר אוציא שתי וערב של נפה ושל כברה ולא אוציא את של שער ודין הוא מה הצמר שלא הוכשר לקבל שרפה על ידי טומאה במקום אחר הרי שתי וערב שלו טמא. שער שהוכשר לקבל שרפה על ידי טומאה אינו דין שיהא שתי וערב שלו טמא תלמוד לומר לפשתים ולצמר ולא של שיער.

ו יכול יהו מטמאים מיד תלמוד לומר בגד. מה בגד משתגמר מלאכתו אף כולם משתגמר מלאכתם. איזהו גמר מלאכתם השתי משישלק והערב מיד והאונים של פשתן משיתלבנו דברי רבי יהודה. יכול יהו מטמאים בכל שהוא תלמוד לומר בגד מה בגד משיארג בו שלש על שלש שתי וערב. אף כולו משיארג בו שלש על שלש שתי וערב. אפילו כולה שתי. ואפילו כולה ערב. היתה פסיקות אינה מטמאה בנגעים רבי יהודה אומר אפילו פסיקה אחת וקשרה אינה מטמאה בנגעים.

ו עור יכול אף עורות שבים יהו טמאים. ודין הוא טימא בשרצים וטימא בנגעים מה שרצים פטר בהם עורות שבים אף נגעים פטר בהם עורות שבים.

ח קל וחומר מה אם שרצים שטימא בהם צבועים פטר בהם עורות שבים נגעים שלא טימא בהם צבועים. אינו דין שיפטור בהם עורות שבים. לא אם אמרת בשרצים שלא טימא בהם שתי

III. Crederem, quod polluerent, sive fuerint, sive non fuerint coloratæ (vestes?) Idcirco dictum est: *In veste lanæ, & in veste lini*. Sicut linum sicut in sua creatione, ita pariter lana in sua creatione.

IV. Excludam quod sit coloratum manu hominis, at non excludam, quod naturaliter sit coloratum? Idcirco dictum est: *Lino, & lana*; Sicut linum est album, ita pariter lana est alba.

V. *Aut stamine, vel subtegmine*. Crederem stamen & subtegmen vanni, & cribri? Idcirco dictum est: *In lino, & lana*. Excludam stamen & subtegmen vanni, & cribri, at non excludam stamen & subtegmen pili. Et probari potest argumento: Sicut in lana, quæ non disposita est ad recipiendam combustionem propter immunditiem in alio loco; ejus stamen & subtegmen est immundum; In pilo, qui dispositus est ad recipiendam combustionem propter immunditiem, non erit æquum, ut ejus stamen & subtegmen sit immundum? Idcirco dictum est. *Lino & lana*: Non autem stamen & subtegmen pili.

VI. Crederem, quod statim polluerent? Idcirco dictum est; *vestis*; Sicut vestis est illa, postquam perfectum sit ejus opus, ita pariter includam ea omnia, quorum perfectum sit eorum opus: Quænam est perfectio eorum operis? Stamen ex quo elixatum est, at subtegmen statim, & fasciculi lini, postquam dealbati sunt; verba R. Jehuda. Crederem, quantalacunque polluere? Idcirco dictum est: *vestis*; Sicut vestis est illa, in qua texta sit mensura trium digitorum undequaque staminis, & subtegminis; ita pariter omnia, in quibus texta sit undequaque mensura trium digitorum staminis & subtegminis, licet totum sit stamen, & totum sit subtegmen. Si divisa sint fila, non polluitur plagis. R. Jehuda dicit; licet unum filum divisum sit, & colligatum, non polluitur plagis.

VII. *Pelle*; Crederem vel pelles marinas esse immundas? Et probari potest argumento. Polluit in reptilibus, & polluit in plagis; sicut in reptilibus liberat pelles marinas, ita pariter in plagis liberabit pelles marinas.

VIII. Probatur argumento a minori ad majus: Si in reptilibus, in quibus polluuntur colorata, liberantur pelles marinæ, in plagis, in quibus non polluuntur colorata, non erit æquum, ut liberentur pelles marinæ? Minime: si dixisti de reptilibus, in quibus non pollui-

וערב . תאמר בנגעים שטימא בהם שתי וערב . הואיל וטימא בהם שתי וערב יפטור בהם עורות שבים . תלמוד לומר בגד מה בגד הגדל בארץ אף עור הגדל בארץ . או יכול שאני מוציא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא אפילו חוט אפילו משיחה ובלבד שיחברנו לו כדרך חיבורו לטומאה .

ט יכול אף עור המצה ועור האפה במשמע תלמוד לומר מלאכת עור . יצאו עור המצה ועור האפה שלא נעשה בהם מלאכה .

י אוציא את עור המצה ועור האפה שלא נעשה בו מלאכה ולא אוציא עורות רצועות סנדלים שנעשה בהם מלאכה תלמוד לומר כלי . יצאו רצועות סנדלים שאינן כלים .

יא או יכול שאני מוציא עורות אהלים שהן כלים תלמוד לומר לכל אשר יעשה העור למלאכה לרבות עורות אהלים .

פרק טו

א אי מה צמר מן בהמה דקה בנאכל . אף אין לי אלא מן בהמה דקה בנאכל מנין מין בהמה דקה ואינו נאכל . בהמה גסה ונאכל . בהמה גסה ואינו נאכל . עד שתהא מרבה להביא עורות שלי שרצים מנין תלמוד לומר בעור בעור ריבה יכול יהו מטמאים בין צבועים בין שאינן צבועים תלמוד לומר בגד . מה בגד כולו לבן אף עורות כולם לבנים דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר או בעור לרבות את הצבועים . רבי שמעון אומר כתוב אחד אומר בבגד וכתוב אחד אומר בעור הא ביצד צבועים בידי שמים מטמאים . בידי אדם אין מטמאים .

ב והיה הנגע ירקרק יכול כל מראה ירוק תלמוד לומר ירקרק ירוק שבירוקים . אדום יכול כל מראה אדום תלמוד לומר אדמדם אדום שבאדומים . ירקרק או אדמדם מלמד שאין מטמאים בפתוך יכול

luitur stamen, & subtegmen, dices de plagis, in quibus polluitur stamen & subtegmen? Quoniam in iis polluitur stamen & subtegmen, & liberæ erunt pelles marinæ. Idcirco dictum est: *vestis*. Sicut vestis est illa, quæ crescit ex terra, ita pariter pellis, quæ crescat ex terra. Aut crederem posse excludere quod est illi adjunctum ex eo quod crescit ex terra, quantuluncunque, vel filum, vel funiculum, quando illi sit adjunctum, quomodo debet adjungi, ut recipiat immunditiem?

IX. Crederem comprehendi pellem non aptatam, & pellem Ephæ? Idcirco dictum est: *Opere pelliceo*. Excluditur pellis non aptata, & pellis Ephæ, in qua non factum esset opus.

X. Excludam pellem non aptatam, & pellem Ephæ, in qua non factum esset opus, at non excludam pelles corrigiarum sandaliorum, in quibus factum est opus. Idcirco dictum est: *Vase*. Excluduntur pelles corrigiarum sandaliorum, quæ non sunt vasa.

XI. Aut crederem posse excludere pelles tentoriorum, quæ sunt vasa? Idcirco dictum est: *In omni opere pelliceo*. Ad includendum pelles tentoriorum.

CAPUT XV.

I. Sicut lana est de animali minuto, quod potest comedi, ita non probo nisi de lana ex animali minuto, quod potest comedi. Unde probatur de lana ex animali minuto, quod non comeditur? de animali crasso, quod comeditur, de animali crasso, quod non comeditur, donec includas pelles reptilium, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In pelle, in pelle*. Includit. Crederem quod polluerentur tam coloratæ, quam non coloratæ? Idcirco dictum est: *vestis;* Sicut vestis est tota alba, ita pelles totæ albæ; verba Rabi Meir. Rabi Jehuda dicit: *Aut in pelle;* Ad includendum coloratas. R. Simeon dicit. Alter textus dicit; *In veste;* & alter dicit: *In pelle*. Quomodo? Quæ natura sua coloratæ sunt, polluuntur, quæ opera humana, non polluuntur.

II. *Et fuerit plaga viridis*. Crederem omnem aspectum viridem? Idcirco dictum est; *Viridis, viridis;* Qui sit inter virides maxime viridis. *Ruffa;* Crederem omnem aspectum ruffum? Idcirco dictum est: *Ruffa;* Qui sit inter ruffos maxime ruffus. *Viridis, aut ruffus*. Docemur, quod commixtione Cre-

כשם שאין מטמאים בפתוך כך לא יצטרפו זה עם זה תלמוד לומר והיה.

ג כבגד ולא הניטין. בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור בצמר מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא בגד שיש בו לעשיר ולעני. יש בו לעשיר אבל לא לעני לעני אבל לא לעשיר. לא לעשיר ולא לעני מנין תלמוד לומר נגע צרעת הוא והראה אל הכהן לרבות את כולם.

ד צרעת בגדים והלא דין הוא טימא כאן וטימא בעור הבשר מה עור הבשר כגרים אף כאן כגרים.

ה או כלך לדרך זו טימא כאן וטימא בבתים מה בבתים כשני גריסים אף כאן כשני גריסים.

ו נראה למי דומה דנים דבר שהוא מטמא בשני שבועות מדבר שמטמא בשני שבועות ואל יוכיחו בתים שהם מטמאים בשלשה שבועות. או כלך לדרך זו דנים דבר שהוא מטמא בירקרק ואדמדם מדבר שהוא מטמא בירקרק או אדמדם ואל יוכיח עור ובשר שאינו מטמא בירקרק או אדמדם. תלמוד לומר צרעת כגרים.

ז וראה הכהן את הנגע והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים תחלה.

ח בשביעי יכול שבעת ימים בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום ביום ולא בלילה.

ט כי פשה זה פיסיון הסמוך כל שהוא ומנין לרבות את הרחוק תלמוד לומר בבגד. יכול כל שהוא נאמר כאן נגע ונאמר להלן נגע מה נגע האמור להלן כגריס אף כאן כגריס.

י נמצאת אתה אומר הפיסיון הסמוך כל שהוא. והרחוק כגריס. והחוזר כגריס.

יא צרעת ממארת תן בו מאירה ולא תהנה בו אין לי אלא מוחלט ומוסגר מנין תלמוד לומר צרעת. או מה מוחלט

non polluerentur; Crederem, ficut commixtione non polluuntur, ita pariter inter fe non coalefcerent? Idcirco dictum eft: *Et fuerit*.

III. *In vefte:* Et non in filis. *In vefte, aut in ftamine, vel in fubtegmine, vel in omni vafe pelliceo, in lana;* Cur dictum eft? Quia ego poteram dicere; Non probo nifi de vefte, quæ poffit infervire diviti, & pauperi, quæ inferviat diviti, & non pauperi, quæ pauperi, & non diviti, quæ neque divifi, neque pauperi, unde probatur? Ex eo quod dictum eft: *Plaga lepræ eft ipfa; & oftendet facerdoti*. Ad includendum omnia.

IV. *Lepra veftium*. Atqui eft argumentum. Polluit hoc loco, & polluit in cute carnis; ficut cutis carnis polluitur in quantitate fabæ, ita pariter hoc loco in quantitate fabæ.

V. Aut hoc modo: Polluit hoc loco, & polluit in domibus; ficut in domibus in quantitate duarum fabarum, ita pariter hoc loco in quantitate duarum fabarum.

VI. Videamus cuinam fit fimilius. Explicetur res, quæ polluitur in duabus hebdomadis, ab re, quæ polluitur in duabus hebdomadis, & non probent domus, quæ tribus hebdomadis polluuntur. Aut hoc modo. Explicetur res, quæ polluitur viridi, & ruffo, ab re, quæ polluitur viridi, & ruffo, & non probet pellis, quæ non polluitur viridi & ruffo. Idcirco dictum eft: *Lepra*. In quantitate fabæ.

VII. *Et videbit facerdos plagam, & includet facerdos plagam feptem diebus*. In principio.

VIII. *In feptimo*. Crederem feptem diebus tam interdiu, quam noctu? Idcirco dictum eft; *In die;* Interdiu, non noctu.

IX. *Quod fi fuerit diffufa:* Hæc eft diffufio prope plagam, quantalacunque. Et unde probatur ad includendum, vel fi fuerit procul? Ex eo quod dictum eft. *In vefte*. Crederem quantulucunque? Dictum eft hic *plaga*, & memoratur illic *plaga*, ficut illic in quantitate fabæ, ita pariter hoc loco in quantitate fabæ.

X. Deprehenditur quod dicas; Diffufio prope plagam, quantalacunque; fi procul, in quantitate fabæ; Si redierit, in quantitate fabæ.

XI. *Lepra maledictionis:* Dabis illis maledictionem, & non mifereberis illi; Non probo nifi de definita, de inclufa unde probatur? Ex eo quod dictum eft: *Lepra;* Aut ficut definita fi fecerit

ועשאו מוכין טמא ואסור בהגייתו יכול אף מוסגר תלמוד לומר כי צרעת.

פרק יו

א ושרף את הבגד או את השתי או את הערב בצמר או בפשתים. יכול יביא ניזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמה. תלמוד לומר היא. היא באש תשרף אינה צריכה דבר אחר לישרף עמה.

ב אם כן למה נאמר בצמר או בפשתים להוציא את האימריות.

ג אוציא את האימריות של שיראים ושל זהב שאינן מינן מטמאים בנגעים ולא אוציא את של ארגמן ושל זהורית טובה שמינן מטמאים בנגעים תלמוד לומר אשר בו הנגע הראוי לקבל נגעו.

ד ואם יראה הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד או בכל כלי עור זה העומד וצוה הכהן וכבסו הצואה בכהן והכיבוס בכל אדם.

ה וכבסו הנגע יכול הנגע בלבד תלמוד לומר וכבסו אשר בו הנגע. הא כיצד יכבס מן הבגד עמו.

ו והסגירו שבעת ימים שנית מלמד שיום שביעי עולה מן המנייז בין מלפני' בין מלאחריו.

ז וראה הכהן אחרי הכבס ולא פשת טמא הא אם לא הפך ולא פשה טמא הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו תלמוד לומר והסגירו שבעת ימים שנית דברי רבי יהודה וחכמים אומרים הטמא משם עומד הא מה אני מקיים והנה לא הפך הנגע את עינו והנה לא פשה טמא הפך טמא בכל מין שהוא מטמא לו.

ח פחתת שיהו כל מראיה שוקעין או אינו פחתת לא כמראה שני כשהוא אומר הרי הוא כמוה שהיתה הא מה אני מקיים פחתת שיהו כל מראיה שוקעין. בקרחתו אילו השחקים. בגבחתו אילו החרשים. מיכאן סגום שנראה בו

rit in fila est immunda, & usu interdicta est, crederem id quoque in inclusa? Idcirco dictum est: *Quia lepra*.

CAPUT XV.

I. **E**T *comburet vestem vel stamen, vel subtegmen in lana, vel in lino*. Crederem adducenda fuisse segmenta lanæ & manipulos lini, & cum ea comburenda? Idcirco dictum est: *Illam*; Illa igne comburenda erat, neque res alia cum ea erat comburenda.

II. Cur igitur dictum est. *In lana, vel in lino*? Ad excludendum fimbrias.

III. Excludam fimbrias sericas, & aureas, cum non sit in iis species, quæ polluatur plagis, at non excludam fimbrias purpureas, & coccineas, si sit in iis species, quæ polluatur plagis? Idcirco dictum est: *In quo fuerit plaga*; Quod idoneum est ad recipiendam plagam.

IV. *Si autem viderit sacerdos, & ecce non fuerit diffusa plaga in veste, aut in omni vase pelliceo*. Hæc est plaga consistens in statu suo: *Præcipiet sacerdos, & lavabunt*. Præceptum incumbit sacerdoti, & lotio a quovis homine fieri poterat.

V. *Et lavabunt plagam*; Crederem plagam duntaxat? Idcirco dictum est: *Ut lavent id, cui inest plaga*. Quomodo? Lavabatur de veste cum ea.

VI. *Et includet illud septem diebus secunda vice*. Docemur, quod dies septimus ingrederetur in numerum dierum tam priorum, quam novissimorum.

VII. *Et videbit sacerdos post lotionem, & ecce non fuerit diffusa, polluta est*; Ecce si conversa non fuerit, & non fuerit diffusa, polluta est; Si conversa fuerit, at non fuerit diffusa, nescio quid de illa sit faciendum. Idcirco dictum est: *Et includet illud septem diebus secunda vice*. Verba R. Jehuda. Et sapientes dicunt; Non est polluta, quia in statu suo permansit. Quomodo ego explicabo: *Et ecce non mutaverit plaga aspectum suum; Et ecce non fuerit diffusa, polluta est*? Si conversa fuerit, polluta est in quavis specie, qua pollui potest.

VIII. *Si ea diminuta sit*. Quod omnes ejus aspectus sint profundi; aut non significat פחתת nisi juxta aspectum secundum. Quando vero dicit: *Illa*; Ecce est, sicut antea erat: Quomodo ego explicabo: *Si ea diminuta sit*? Ut omnes ejus aspectus sint profundi: *In calvitio suo*. Hæc sunt veteramenta: *In recalvitione sua*. In novis vestibus. Hinc dixerunt; Si in strato conspicia-

tur

נגע. רבי אליעזר בן יעקב אומר עד שיראה באריג ובמוכים.

ט וראה הכהן והנה כהה הנגע. כהה למראה שני או כהה למראה שלישי. תלמוד לומר והנגע. אי והנגע יכול כמראיו תלמוד לומר והנה כהה הא כיצד למראה שני ולא כהה למראה שלישי.

פרק יז

א וקרע יכול יקרע בו קרע קטן ויקיים בו מצות קריעה תלמוד לומר אותו. אי אותו יכול ישצפנו וינחנו במקומו. תלמוד לומר מן הבגד. אי מן הבגד ינתקנו מן הבגד.

ב יכול יקרע וישליך את הקרעים לאשפות. תלמוד לומר באש תשרפנו. את אשר בו הנגע לימד על כל הקרעים שהם טעונים שרפה.

ג למדנו לכהה בסוף שבוע שני שהוא קורעו ומנין לכהה בסוף שבוע ראשון למראה שני שהוא מכבסו תלמוד לומר נגע. נאמר כאן נגע ונאמר להלן נגע מה נגע האמור כאן כהה למראה שני ולא כהה למראה שלישי אף נגע האמור להלן כהה למראה שני ולא כהה למראה שלישי.

ד ומנין שהוא טולה עליו מטלית תלמוד לומר ואם תראה עוד ואין עוד טלא מקומו. מלמד שהוא טולה עליו מטלית.

ה רבי נחמיה אומר אין צריך מטלית חזר נגע על הבגד מציל על המטלית. חזר על המטלית שורף הבגד הטולה מן המוסגר בטהור. חזר נגע על הבגד שורף את המטלית. חזר על המטלית הבגד ראשון ישרף והמטלית תשמש את הבגד השני בסימנים.

ו אין לי טלא מקומו. מנין לרבות כל הבגד תלמוד לומר בבגד יכול כל

tur plaga, R. Eliezer ben Jacob dicit; donec conspiciatur in textura, & in mollibus.

IX. *Quod si viderit sacerdos, & ecce obscurior facta est plaga;* Obscurior facta est in secundo aspectu, aut obscurior in tertio aspectu. Idcirco dictum est: *& plaga;* si plaga, crederem juxta ejus aspectus? Idcirco dictum est: *Et ecce obscurior facta est.* Quomodo? In secundo aspectu, non autem obscurior in tertio aspectu.

CAPUT XVII.

I. E*T lacerabit;* Crederem, quod si laceraret parvum frustum, observaret præceptum lacerandi? Idcirco dictum est: *Eam; si eam;* crederem reparari, & in locum suum restitui licuisse? Idcirco dictum est: *De veste.* Si de veste; de veste debet abscindi.

II. Crederem fuisse lacerandum, & projiciendum segmenta in sterquilinia? Idcirco dictum est. *Igne combures illud, in quo est plaga.* Docetur omnia segmenta fuisse comburenda.

III. Percepimus eam (plagam) quæ obscura facta sit in fine hebdomadæ primæ in secundo aspectu, fuisse lacerandam, & unde probatur quæ obscura facta sit in fine hebdomadæ primæ, in secundo aspectu, fuisse lavandam? Ex eo quod dictum est; *Plaga.* Memoratur hic *plaga*, & ibi memoratur *plaga*, sicut plaga hoc loco memorata est illa, quæ obscura facta est in aspectu secundo, non autem in tertio aspectu, ita pariter plaga eo loco memorata est illa, quæ obscura facta sit in secundo, non autem in tertio aspectu.

IV. Et unde probatur fuisse illi assuendum segmentum? Ex eo quod dictum est: *Quod si apparuerit ultra;* Non significat *ultra* nisi locum suum. Docemur fuisse illi apponendum segmentum.

V. Rabi Nehemia dicit: Non requiritur segmentum; si redierit plaga, super vestem ea liberat segmentum; Si redierit super segmentum, comburebatur vestis. Si assuerit segmentum vestis inclusæ vesti puræ, si redierit plaga in segmentum, comburitur segmentum; si redierit super segmentum, vestis prima comburitur, & segmentum inserviet vesti secundæ in signis.

VI. Non probo nisi de ejus loco; unde probatur ad includendum totam vestem? Ex eo quod dictum est: *In veste.* Crederem quantumcunque? Idcir-

שהוא תלמוד לומר עוד . מה ראשונה
כגריס אף שנייה כגריס.

ז אין לי אלא במראה שלא במראה
מנין תלמוד לומר פורחת כמראה ושלא
במראה.

ח או אינו אלא פורחת אלא שלא
תהא טמאה עד שתחזור ותפשה. וכשהוא
אומר היא הרי היא כמות שהיית הא
מה אני מקיים פורחת במראה ושלא
במראה.

ט קיטא שיש בה פסי פסים צבועים
לבנים פוסים מזו לזו . שאלו את רבי
אליעזר והרי הוא פספס יחידי אמר להם
לא שמעתי . אמר לו רבי יהודה בן
בתירה אלמד בו . אמר לו אם לקיים
דברי חכמים הין אמר לו שמא יעמוד
בו שני שבועות . והעומד בבגדים שני
שבועות טמא . אמר לו חכם גדול אתה
שקיימתה דברי חכמים . הפיסיון הסמוך
כל שהוא . הרחוק כגריס.

י והבגד או השתי או הערב או כלי
כלי עור אשר תכבס יכול יקיים בו מצות
כבוס תלמוד לומר וסר מהם הנגע . אי
וסר יכול מצד זה לצד זה תלמוד לומר
מהם עד שיעקר מהם מכולו.

יא וכיבס שנית וטהר והשנית לטהרו
והראשונה להסגיר את נגעו.

יב זאת תורת נגע צרעת בגד
הצמר או הפשתים מקישים לבית . מה
בית מטמא בביאה אף כולם מטמאים
בביאה . או מה בית טעון ציפרים אף
כולם יטענו ציפרים תלמוד לומר זאת .
רבי אומר הרי הוא אומר . או זאת
התורה לכל נגע צרעת לנתק ולצרעת
הבגד ולבית הקיש בגד לבית מה בית
מטמא בביאה אף כולם מטמאים בביאה.
אי מה בגד מטמא בכל הטמאות אף
כולם יטמאו בכל הטמאות תלמוד לומר
ואת . לטהרו או לטמאו כשם שמצוה
בארץ . כך ובחוצה לארץ . לטהרו או

circo dictum est; *Ultra*; Sicut prima in quantitate fabæ, ita pariter secunda in quantitate fabæ.

VII. Non probo nisi in ejus aspectu, si non fuerit in ejus aspectu, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Efflorescens*; Tam in ejus aspectu, quam si non fuerit in ejus aspectu.

VIII. Aut dicam, quod *efflorescens* non significet, quod non sit polluta, nisi quando redierit, & fuerit diffusa; & quando dicit; *illa*; ut sit sicut antea erat. Quomodo ego explicabo; *efflorescens*? Tam in ejus aspectu, quam si non fuerit in ejus aspectu.

IX. Si vestis facta esset segmentis coloratis & albis, si hinc inde se diffundant, quæsierunt a R. Eliezer, si esset in veste unicum segmentum. Respondit; Non audivi. Dixit illi R. Jehuda ben Betera; Ego docebo. Respondit illi; maxime; si verba sapientum confirmentur. Dixit illi; fortasse plaga in ipso consistit duabus septimanis; si consistat in vestibus duabus septimanis, est immunda. Respondit illi; Sapiens magnus es tu, qui confirmas verba sapientum. Diffusio illi proxima quantacunque; si remota, in quantitate fabæ.

X. *Vestis, autem sive stamen, sive subtegmen, aut omne vas pelliceum, quod lotum fuerit*. Crederem simpliciter fuisse lavandum, ut in eo observaretur præceptum lotionis? Idcirco dictum est: *Recesseritque ab eis plaga*: Si recesserit, crederem ab hoc ad illud latus? Idcirco dictum est: *Ab eis*; Donec omnino ab eis evellatur.

XI. *Et lavabitur secunda vice, & purificabitur*; Prima vice ad purificandum, & secunda ad includendum plagam.

XII. *Hæc est lex plagæ lepræ vestis lanæ, aut lini*; Æquiparatur domui; Sicut domus polluit ingressu, ita pariter hæc omnia polluunt ingressi. Aut sicut domus requirit aves, ita pariter hæc omnia requirent aves. Idcirco dictum est. *Hæc*. Rabi dicit: Aut dictum est: Hæc est lex *omni plagæ lepræ, & porrigini, & lepræ vestis, & domui; Levit.* XIV. 14. Æquiparat vestem domui, sicut domus ingressu polluit, ita pariter hæc omnia ingressu polluent; Aut sicut vestis polluitur omnibus immunditiis, ita pariter hæc omnia polluentur omnibus immunditiis. Idcirco dictum est. Hæc. *Ad mundum, aut immundum reddendum illud*. Sicut est præceptum in terra, ita pariter est præceptum extra terram. *Ad mundum aut immundum* red-

לטמאו. כשם שמצוה לטהרו כך מצוה לטמאו. לטהרו או לטמאו. כהן שהוא מטהרו מטמאו ואם מת כהן אחר רואהו.

מגלת מצורע

פרשה א

א תורת המצורע לבית עולמים. זאת אינה נוהגת בבמה תהיה בזמן הזה.

ב תורת המצורע תורה אחת לכל המצורעים עד שיהיו מביאים קרבן זה. וכי מנין יצאו לפי שמצינו שחילק הכתוב בטומאותיהם ובשבועותיהם יכול אף כן נחלוק בקרבנם תלמוד לומר תורת המצורע תורה אחת לכל המצורעים שיהו מביאים קרבן זה.

ג תורת המצורע ביום. מלמד שטומאתו וטהרתו ביום. אין לי אלא טומאתו וטהרתו ביום. מנין שחיטת ציפרים והזיית דם ציפרים ותנלחתו ביום. תלמוד לומר תורת המצורע. יכול אף לקיחת ציפרים ושילוח ציפרים וכיבוס בגדיו ורחיצתו ביום. תלמוד לומר תורת המצורע ביום. תורת המצורע בכהן. מלמד שטומאתו וטהרתו בכהן. אין לי אלא טומאתו וטהרתו בכהן. מנין שחיטת ציפרים והזיית דם ציפרו ותגלחתו בכהן. תלמוד לומר תורת המצורע בכהן. יכול אף לקיחת ציפריה ושילוח ציפרים וכיבוס בגדיו ורחיצתו בכהן תלמוד לומר זאת. ביום טהרתו והובא אל הכהן שלא ישהא.

ד כשהיה מונבז דן לפני רבי עקיבא אם משפטרתיו בעמירתו אחזתיו בהליכתו שבעה. משאחזתיו בעמידתו שבעה אינו דין שיאחזינו בהליכתו שבעה. אמר ליה רבי עקיבא מוסיף אני על דבריך וכי במה החמירה תורה. בימי גמר או בימי ספר. חמורים ימי גמר מימי ספר. שבימי ספר אינו מטמא משכב ומושב. ואינו מטמא בביאה. ימי גמר מטמא

reddendum illud; Sicut est præceptum purificandi, ita pariter est præceptum polluendi. *Ad mundum aut immundum redendum illud*. Sacerdos qui purificabat, idem immundabat; si moreretur, alius sacerdos inspiciebat.

Rasio Leprosi.

SECTIO I.

I. LEX *leprosi*; domui seculorum: *Hæc*; non observanda in excelso: *Erit*. Hoc tempore.

II. *Lex leprosi*; Lex una omnibus leprosis, donec adducant hoc sacrificium. At ubi excluduntur? Quia invenimus, quod textus eos distinguat in eorum immunditiis, & in eorum hebdomadis; Crederem fuisse distinctos in eorum sacrificiis? Idcirco dictum est. *Lex leprosi*; Lex una omnibus leprosis, ut hoc sacrificium adducere debeant.

III. *Lex leprosi*, *in die*. Docemur, quod interdiu immundaretur, & purificaretur. Non probo, nisi quod immundaretur, & purificaretur interdiu; unde probatur mactationem avium, & adspersionem sanguinis avium, & ejus rationem interdiu fuisse faciendam? Ex eo quod dictum est: *Lex leprosi*. Crederem etiam interdiu capiendos, & dimittendos fuisse aves, & vestes lavandas, & ipsum abluendum? Idcirco dictum est: *Lex leprosi*; *Lex leprosi in sacerdote*. Docemur, ejus immundationem, & purificationem per sacerdotem fuisse faciendam. Et unde probatur mactationem avium, & adspersionem sanguinis avium, & ejus rasionem fuisse per sacerdotem faciendam? Ex eo quod dictum est: *Lex leprosi in sacerdote*. Crederem etiam captionem avium, & dimissionem avium, & lotionem vestium, & ejus ablutionem fuisse per sacerdotem faciendam? Idcirco dictum est: *Hæc*; *in die purificationis suæ*, *adducetur ad sacerdotem*: Ne moretur.

IV. Quando Mumbaz differebat coram R. Akiba: Si eum absolvi in ejus consistentia, in ejus discessu septem dies retinui, postquam retinui in ejus subsistentia septem dies, non erit æquum ut retineam in ejus discessu septem dies? Respondit illi R. Akiba; Addam ego ad verba tua; Ubi aggravat magis lex, in diebus absolutionis, an in diebus enumerationis? Sunt graviores dies absolutionis quam dies enumerationis; quia in diebus enumerationis non polluit stratum & sedile, neque polluit ingres-

משכב ומושב ומטמא בביאה . ואם לימי ספר הקלים נתנה לו שבעה . לימי גמר החמורים אינו דין שאתן לו שבעה . אמר ליה רבי כל שכן הוספת . וכשנתתה לימי גמר שבעה נעשו אף הם ימי ספר ונמצאו לו ולו ארבעה עשר . ואם לימי ספר הקלים נתת לו ארבעה עשר לימי גמר החמורים אינו דין שאתן לו ארבעה עשר נמצאת מרבה לו והולך עד לעולם הא מפני הדין הוה צריך הכתוב לומר ביום טהרתו והובא ל הכהן שלא ישהא.

ה ויצא ל מחוץ למחנה מה תלמוד לומר לפי שנאמר וראה הכהן שיכול אין לי מטהר את המצורע אלא כהן שהיה לפנים מן המחנה היה בימים ובנהרות ובמדברות מנין תלמוד לומר וראה הכהן. אם כן למה נאמר ויצא הכהן . כהן שאיפשר לו ליכנס לפנים מן המחנה מטהר את המצורע . אין מצורע מטהר את המצורע.

ו והנה נרפא שהלך לו נגעו . הנגע שהלך לו שער לבן . צרעת שהלכה לה המחיה. אין לי אלא כולם . ומנין אף מקצתם . תלמוד לומר מן הנגע אפילו מקצת שיער לבן מן הצרעת . אפילו מקצת המחיה מן הצרוע להביא את שפרחה בכולם שיטען ציפרים.

ז הלא דין הוא מה אם מי שטיהר ואין סימנים מטמאים עמו טעון ציפרים. מי שטיהר וסימנים מטמאים עמו אינו דין שיטען ציפרים . הרי שעמד בו שני שבועות יוכיח שטהר וסימנים מטמאים ואין טעון ציפרים.

ח ואף אתה ל תתמה על שפרחה בכולו שאף על פי שטהר וסימנים מטמאים עמו לא יטען ציפרים תלמוד לומר מן הצרוע להביא את שפרחה בכולו שטעון ציפרים.

ט וצוה הכהן ולקח . הציווי. בכהן והלקיחה בכל אדם.

י ולקח למיטהר. לשם מטהר בין איש בין אשה בין קטן . מיכאן אמרו לקח

greſſu; In diebus abſolutionis polluit ſtratum & ſedile, & polluit ingreſſu; Si diebus enumerationis, qui ſunt leves, attribuit ſeptem dies, diebus abſolutionis, qui ſunt graves, non erit æquum, ut aſſignet ſeptem dies? Reſpondit illi; Rabi magis addidiſti; poſtquam aſſignaſti diebus abſolutionis ſeptem dies, fient illi quoque dies enumerationis; & hi atque illi deprehendentur quatuordecim; ſi diebus enumerationis, qui ſunt leves, aſſignaſti quatuordecim dies, diebus abſolutionis, qui ſunt graves, non erit æquum, ut aſſignes quatuordecim dies? Deprehenditur, quod multiplicares, & procederes ad infinitum. Igitur hujus argumenti cauſa neceſſe eſt ut textus dicat: *In die purificationis ſuæ; & adducetur ad ſacerdotem*: ne moretur.

V. *Et egredietur extra caſtra*; Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et videbit ſacerdos*. Crederem; quod non purificaret leproſum niſi ſacerdos, qui eſſet intra caſtra, ſi eſſet in maribus, in fluminibus & *in* deſertis, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *& videbit ſacerdos*. Si ita eſt: Cur dictum eſt: *Et egredietur ſacerdos?* Sacerdos qui poterat ingredi in caſtra, poterat purificare leproſum; at leproſum non poterat purificare leproſnm.

VI. *Et en ſi ſanata fuerit*. Quod abierit ab eo plaga; *plaga*, ex quo abierit pilus albus. *Lepræ*; quod abierit vitalitas: Non probo niſi de toto, de parte unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *De plaga*; Vel pars pili albi. *Et leproſo*: Vel pars vitalitatis. *Et leproſo*: Ad includendum illum, in quo undique lepra effloruerit, quod requiret aves.

VII. Quod probatur argumento; Si quis purificatur, & non habet ſigna immunda, requirit aves, qui purificatur, & habet ſigna immunda, non erit æquum, ut requirat aves? Ecce qui conſiſtit duabus hebdomadis purificabatur, ſi haberet ſigna immunda, non requirebat aves.

VIII. Tu quoque ne mireris de eo, in quo undique lepra effloruerit, licet purificatur, & habeat ſigna immunda, tamen non requiret aves: Idcirco dictum eſt: *A leproſo*. Ad includendum illum, in quo undique lepra effloruerit, quod requirat aves.

IX. *Præcipietque ſacerdos, & accipiet*; Præceptum fieri debebat a ſacerdote, & acceptio a quovis homine.

X. *Et accipiet ad purificandum*; nomine purificantis; tam vir quam fœmi-

לאיש כשרות לאשה . לאשה כשרות לאיש. לבית כשר למצורע. למצורע כשר לבית.

יא ולקח ציפרים: מיעוט ציפרים שנים אם כן למה נאמר שתי שיהו שוות · ומנין שאף על פי שאינן שוות כשירות תלמוד לומר ציפור ציפור ריבה.

יב חיות ולא שחוטות. טהורות ולא טרפות . ועץ יכול כל עץ תלמוד לומר ארז אי ארז יכול טרף תלמוד לומר ועץ הא כיצד בקעת של ארז . רבי חנניה בן גמליאל אומר ובראשה טרף.

יג אמר רבי יהודה שבתי הייתה והלכתי אחר רבי טרפון לביתו אמר לי יהודה בני תן לי סנדלי ונתתי לו . פשט ידו לחלון ונתן לי ממנה מקל אמר לי יהודה בזו טיהרתי שלשה מצורעים ולמדתי בה שבע הלכות שהיא של ברות ובראשה טרף . וארכה אמה . ועביה כרביע כרע המטה אחד לשנים ושנים לארבעה ומזים ושונים ומשלשים ומטהרים בפני הבית ושלא בפני הבית ומטהרים בגבולים.

יד ושני יכול פיקס . תלמוד לומר תולעת אי תולעת יכול אחד מן הצבעים תלמוד לומר ושני הא כיצד זו זהורית טובה . יוחנן בן דהבאי אומר ושני תולעת. שני שבתולעת.

טו ומנין שאם טעמה פסלה תלמוד לומר ושני תולעת.

יו אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כחלית ולא אזוב רומי ולא אזוב מדברי ולא כל אזוב שיש לו שם לווי.

פרק א

א וצוה הכהן ציווי בכהן ושחיטה בכל דברי רבי יהודה בר יוסי · רבי אומר אף שחיטה בכהן.

ב ושחט את הציפור האחת. האחת שבשתים . האחת הברורה שבשתים

mina, & puer; Hinc dixerunt; Si capiat pro viro, sunt legitimæ fœminæ, si pro fœmina, sunt legitimæ viro; si pro domo, sunt legitimæ leproso, si pro leproso, sunt legitimæ domui.

XI. *Et accipiet aves*; Ad minimum aves sunt duæ; si ita est, cur dictum est; *duas*? Ut sint æquales: Et unde probatur, vel si non fuerint æquales, fuisse legitimas? Ex eo quod dictum est; *avem*, *avem*. Includit.

XII. *Vivas*; non mactatas; *Mundas*; non immundas: *Mundas*; non discerptas; *Et lignum*. Crederem quodvis lignum? Idcirco dictum est: *Cedrinum*. Crederem frondem? Idcirco dictum est: *Lignum*. Quomodo? Ramum cedri. R. Chananjah ben Gamaliel dicit; Habebat in extremitate frondem.

XIII. Dicit R. Jehuda: In mea hebdomada conveni R. Tharphon in domo sua; Dixit mihi Jehuda fili mi da mihi meum sandalium, & illi dedi; Extendit manum extra fenestram, & virgam ex ea mihi dedit; & mihi dixit; Jehuda; Hac purificavi tres leprosos; & ex hoc didici septem constitutiones; sc. quod illa esset abiegna, & in extremitate haberet frondem, & cubitum esset longa, & crassa juxta quartam partem cruris lecti, unum pro duobus, & duo pro quatuor; & quod aspergerent iterum, ac tertio, & purificarent tam stante, qnam diruta domo, & in terminis purificarent.

XIV. *Et coccineum*. Crederem lanam coccineam naturaliter tinctam? Idcirco dictum est: *Coccineum*, *coccineum*: Crederem unum ex coloribus; Idcirco dictum est: *Coccineum*. Quomodo? optimum coccineum. Jochanan ben Dahabai dicit: ושני תולעת: Secundus color, qui fit in purpura.

XV. Et unde probatur, si voluisset gustare, fuisse illegitimum; Ex eo quod dictum est. ושני תולעת.

XVI. *Hysopum*. Non hysopum Græcum, neque hysopum fucatum, neque hysopum Romanum, neque hysopum silvestrem, neque hysopum, qui nomen adjunctum habeat.

CAPUT I.

I. PRæcipietque *sacerdos*. Præceptum incumbebat sacerdoti; at mactatio per quemvis fieri poterat. Verba R. Jehuda bar Jose. Rabi dicit; etiam mactatio fieri debebat per sacerdotem.

II. *Et mactabit avem unam*; Unam ex duabus. *Unam*. Optimam ex duabus.

האחרת שאם מתה אחרת מהם אי שנעשית טרפה יקח זוג לשניה.

ג האחרת אל כלי חרס ואין שתיהם אל כלי חרס, והלא דין הוא מה אם במקום שלא כשרו משם לשם כשרו לעירובים, כאן שכשרו משם לשם אינו דין שיכשרו לעירובים תלמוד לומר האחת אל כלי חרס, ואין שתים אל כלי חרס.

ד כלי יכול אחד מן הכלים. תלמוד לומר חרס. אי חרס יכול מקידה. תלמוד לומר כלי הא כיצד זו פיילי של חרס. מים חיים ולא מים מלוחים ולא מים פושרים ולא מים מכזבים ולא מים מנטפים. רבי אליעזר אומר מה מים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשה בהם מלאכה. רבי שמעון אומר מה מים הברורים שבמינן אף ציפור הברורה שבמינה זו קיפל.

ה כיצד הוא עושה נוטל ארז ואזוב ושני תולעת. וכורכן בשירי לשון ומקיף להם ראשי גפיים וראש הזנב משל שניה וטובל ומזה בדם. יכול בדם ודאי תלמוד לומר מים חיים. אי מים יכול עד שיהא כולם מים חיים תלמוד לומר דם. הא כאיזה צד מים חיים שדם הציפור ניכר בהם שיערו חכמים רביעית.

ו ומנין אם נשפך הדם תמות המשתלחת. מתה המשתלחת ישפך הדם תלמוד לומר את הציפור החיה יקח אותה מלמד שהוא מפרישה לעצמה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב וטבל. מה תלמוד לומר יכול הואיל ולא היתה עמהם בכלל אגודה לא תהא בכלל טבילה תלמוד לומר וטבל אותה ואת הצפור החיה בדם הציפור השחוטה. החזיר את הציפור לכלל טבילה.

ז השחוטה ולא המלוקה והלא דין הוא. הואיל ודרך הכשירו בפנים בעוף ודרך הכשירו בחוץ בעוף. מה דרך הכשירו בפנים מליקה אף דרך הכשירו בחוץ במליקה. תלמוד לומר השחוטה ולא

bus. *Unam*; Si una moriatur, aut fiat discerpta, sumat consortem pro secunda.

III. *Unam in vase testaceo*; Non ambas in vase testaceo. Atqui est argumentum. Si ubi non sunt legitimæ; si de nomine ad nomen mutentur, legitimæ sunt quando miscentur, hic, ubi legitimæ sunt, si mutentur de nomine ad nomen, non erit æquum, ut legitimæ sint quando miscentur? Idcirco dictum est: *Unam in vase testaceo*; Non autem duas in vase testaceo.

IV. *Vase*. Crederem unum ex vasis? Idcirco dictum est: *Testaceo*. Si *testaceo*; crederem frustum testaceum? Idcirco dictum est. *Vase*. Quomodo? Phiala testacea. *Aquas vivas*; Non aquas salitas, neque aquas tepidas, neque mortuas, neque aquas fœtentes. R. Eliezer dicit. Sicut aquæ sunt illæ, in quibus non factum sit opus, ita pariter vas, in quo non factum sit opus. R. Simeon dicit; Sicut aquæ, quæ sint electissimæ in sua specie; ita pariter avis, quæ sit electissima in sua specie: Hæc est Kipel.

V. Quomodo faciebat? Sumebat cedrum, & hysopum, & coccinum bis tinctum, quæ convolvebat in reliquiis ligulæ, quibus circumdat extremitates alarum; Caudæ vero extremitatem avis secundæ intinget, & sparget cum sanguine; Crederem cum ipso sanguine? Idcirco dictum est: *Aquas vivas*; Si *aquas*, crederem donec totæ fierent aquæ vivæ? Idcirco dictum est: *Sanguine*. Quænam erat mensura aquarum vivarum, ut in iis sanguis discerneretur? Sapientes metiti sunt quartarium.

VI. Et unde probatur, si effunderetur sanguis, quod emittenda moreretur, & si emittenda moreretur, quod effunderetur sanguis? Ex eo quod dictum est, *Avem vivam tollet illam*. Docemur, quod separaret; *Et lignum cedrinum, & coccineum, & hyssopum, intingetque*. Cur dictum est? Crederem, quando non erat cum illis in fasciculo, non fuisse cum illis in immersione? Idcirco dictum est: *Intingetque illa*, & *avem vivam in sanguine avis mactatæ*. Iterum includit avem in genere immersionis.

VII. *Mactatæ*; non autem unguesectæ. Atqui extat argumentum. Disponebatur intus leprosus ave & disponebatur foris leprosus ave; sicut intus disponebatur unguesectione, ita pariter foris disponetur unguesectione: Idcirco dictum est: *Mactatæ*; non unguesectæ. *Avis mactatæ super aquas vivas*. Non au-

המלוקה. ציפור השחוטה ע״ מים החיים אין כלי חרס על מים חיים.

פרשה ב

א והזה לאחר ידו של מצורע ויש אומרים על מצחו והזה על המטהר. מן הצרעת שבע פעמים הטהר מן הצרעת טעון שבע הזיות. אין טמא מת טעון הזיות שבע.

ב הלא דין הוא מה אם מצורע שאינו טעון הזייה בשלישי ובשביעי טעון הזיית שבע טמא מת שטעון הזיית שלישי ושביעי אינו דין שיטעון הזיית שבע תלמוד לומר והזה על המטהר הטהר מן הצרעת טעון הזיית שבע.

ג קל וחומר למצורע שיטעון הזיית שלישי ושביעי מה אם טמא מת שאינו טעון הזיית שבע טעון הזייה בשלישי ובשביעי מצורע שהוא טעון הזיית שבע אינו דין שיטעון הזייה בשלישי ובשביעי תלמוד לומר שבע פעמים וטהרו הזיית שבע הוא טעון ואינו טעון הזייה בשלישי ובשביעי.

ד וטהרו בדברים הנעשים בגופו. יהי מסולק תלמוד לומר ושלח וגלח וכבס ורחץ. יכול יהיו כולם מעכבים אותו תלמוד לומר וטהרו וטהר. טהרה אמורה למעלה וטהרה אמורה למטה. מה טהרה האמורה למעלה בדברים הנעשים בגופו. אף טהרה האמורה למטה בדברים הנעשים בגופו.

ה ושלח את הציפור החי שלא יעמד ביפו וישלחנה לים. שלא יעמד בנינות וישלחנה למדבר. שלא יעמד חוץ לעיר וישלחנה כלפי העיר ע״ פני השדה הא אם שלחה׳ וחזרה לתוך ידו תהא מותרת באכילה.

ו וכבס המטהר את בגדיו אמר רבי שמעון מה זה בא ללמדנו אם ללמד לטמא בגדים במגע והלא קל וחומר הוא. ומה אם בימי ספרו שאינו מטמא בביאה מטמא בגדים במגע. בימי גמרו שמטמא בביאה אינו דין שיטמא בגדים

autem vas teſtaceum ſuper aquas vivas.

SECTIO II.

I. ET *ſtillabit*; Poſt manum leproſi. Et alii dicunt ſuper ejus frontem. *Et ſtillabit ſuper purificaudum a lepra ſepties*; Qui purificabatur a lepra requirebat ſeptem adſperſiones, at immundus ex mortuo non requirebat ſeptem adſperſiones.

II. At eſt argumentum: Si leproſus, qui non requirit adſperſionem tertio & ſeptimo die, requirit ſeptem adſperſiones, immundus mortuo, qui requirit adſperſionem tertio & ſeptimo die, non eri æquum, ut requirat ſeptem adſperſiones? Idcirco dictum eſt: *Et ſtillabit ſuper purificandum*. Qui purificatur a lepra, requirit ſeptem adſperſiones.

III. Eſt argumentum a minori ad majus, ut leproſus requirat adſperſionem tertio & ſeptimo die. Si pollutus mortuo, qui non requirit ſeptem adſperſiones, requirit adſperſionem tertio & ſeptimo die, leproſus, qui requirit ſeptem adſperſiones, non erit æquum ut requirat adſperſionem tertio & ſeptimo die? Idcirco dictum eſt: *Sepies*; *& purificabit eum*. Septem adſperſiones requirit, at non requirit adſperſionem tertio & ſeptimo die.

IV. *Et purificabit eum*: rebus, quæ fiebant in ejus corpore. Crederem fuiſſe dimittendum? Idcirco dictum eſt: *Atque emittet, & radet, lavabitque, & lavabitur*. Crederem quod hæc omnia impedirent? Idcirco dictum eſt: *Et purificabit eum, & purificabitur*. Memoratur ſupra purificatio, & memoratur infra purificatio; ſicut purificatio ſupra dicta perficiebatur iis rebus, quæ fiebant in ejus corpore, ita pariter purificatio infra dicta perficiebatur iis rebus, quæ fiebant in ejus corpore.

V. *Atque emittet avem vivam*; ne conſiſtat in Japho & emittat in mare; Ne conſiſtat in tabernaculo, & emittat in deſertum; Ne conſiſtat extra civitatem, & emittat verſus civitatem. *Super faciem agri*. Si emiſiſſet & rediiſſet in ejus manum, eſu licita erat.

VI. *Lavabitque purificandus veſtimenta ſua*. Quid hoc venit ad nos docendum? Si ad docendum, quod tactu veſtes polluat; Atqui eſt argumentum a minori ad majus; Si in diebus enumerationis non polluit ingreſſu, polluit veſtes tactu, diebus abſolutionis in quibus polluit ingreſſu, non erit æquum, ut

במגע אם כן למה נאמר וכבס המטהר את בגדיו אחד מלטמא משכב ומושב, ואחד מלטמא בגדים במגע.

ז ונלח את כל שערו. יכול אף בית הסתרים ודין הוא נאמר תגלחת בימי ספרו ונאמר תגלחת בימי גמרו. מה תגלחת האמורה בימי ספרו פרט לבית הסתרים אף תגלחת האמורה בימי גמרו פרט לבית הסתרים.

ח הין אם הקיל בימי ספרו שאינו מטמא משכב ומושב ואינו מטמא בביאה. ניקל בימי גמרו שהוא מטמא משכב ומושב ומטמא בביאה. הואיל והוא מטמא משכב ומושב ומטמא בביאה. יגלח אף בית הסתרים תלמוד לומר כל שערו לגזרה שוה. מה כל שערו האמור בימי ספרו פרט לבית הסתרים אף כל שערו האמור בימי גמרו פרט לבית הסתרים.

ט ורחץ אפילו במי מקוה. והלא דין הוא מה אם הזב שאינו טעון הזיית מים חיים טעון ביאת מים חיים. מצורע שטעון הזיית מים חיים אינו דין שיטעון ביאת מים חיים. תלמוד לומר ורחץ במים אפילו במי מקוה.

י ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה רחיצת גופו מעכבתו ליכנס לפנים מן המחנה ואין ציפרים מעכבים אותו ליכנס לפנים מן המחנה.

יא וישב מחוץ לאהלו. ישב מחוץ לאהלו יהא כמנודה והוא אסור בתשמיש המטה. אהלו אין אהלו אלא אשתו שנאמר שובו לכם לאהליכם. שבעת ימים ולא ימי החליטות דברי רבי יוסי ברבי יהודה קל וחומר לימי החליטו. אמר רבי חייא השבתי לפני רבי והלא למדנו רבי שלא היה יותם לעוזיה אלא בימי החליטו אמר להם אף אני כך אמרתי.

ut tactu vestes polluit? Si ita est; cur dictum est; *Lavabitque purificandus vestimenta sua?* Tam ob immunditiem strati & sedilis, quam ob pollutionem vestium tactu.

VII. *Et radet omnem pilum suum.* Crederem vel locum occultum? & probari potest argumento. Memoratur abrasio diebus enumerationis, & memoratur abrasio diebus absolutionis; Sicut in abrasione memorata in diebus enumerationis excluditur locus occultus, ita pariter in abrasione memorata in diebus absolutionis excludetur locus occultus.

VIII. Itane? Si allevasti in diebus enumerationis, in quibus non polluit stratum & sedile, neque polluit ingressu, allevabimus in diebus absolutionis, in quibus polluit stratum & sedile, & polluit ingressu? Quoniam polluit stratum & sedile, & polluit ingressu, abradet locum occultum. Idcirco dictum est: *Omnem pilum suum.* A pari; Sicut *omnem pilum suum*, de quo dicitur in diebus enumerationis, excludit locum occultum; ita pariter *omnem pilum suum*, de quo dicitur in diebus absolutionis, excludet locum occultum.

IX. *Et lavabitur.* Vel aquis lavacri. Atqui est argumentum; Si seminifluus, qui non requirebat adspersionem aquarum vivarum, requirebat ingressum aquarum vivarum, leprosus qui requirebat adspersionem aquarum vivarum, non erit æquum ut requirat ingressum aquarum vivarum? Idcirco dictum est: *Et lavabitur aquis.* Vel aquis lavacri.

X. *Et lavabitur aquis & purificabitur*; & deinde veniet in castra; lotio corporis impediebat, quin posset ingredi in castra; at aves non impediebant, quin posset ingredi in castra.

XI. *Et sedebit extra tentorium suum.* Et sedebit extra tentorium suum quasi excommunicatus; & interdicitur usu lecti: *Tentorium suum.* Non est tentorium suum nisi uxor; Dictum est enim *Deuter. v. 30. Revertimini vos ad tentoria vestra. Septem diebus*; Non autem diebus suæ definitionis. Verba R. Jose bar R. Jehuda; multo magis diebus suæ definitionis. Dixit R. Chjah; argumentatus sum coram Rabi; Atqui nos docuit Rabi, quod non generatus sit Jotam Uziæ nisi diebus definitionis suæ; Dixit illis; Ego quoque ita dixi.

פרק ב

א בשביעי יכול בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום ולא בלילה.

ב יגלח את כל שערו יכול אף בית הסתרים תלמוד לומר גבות עיניו מה גבות עיניו בנראה פרט לבית הסתרים. אף כל שערו בנראה פרט לבית הסתרים.

ג אי מה גבות עיניו מקום כיבוס שיער ונראה. אף אין לי אלא מקום כיבוס שיער ונראה. מנין לרבות כיבוס שיער שאינו נראה. פיזור שיער בנראה. פיזור שיער ואינו נראה. תלמוד לומר את כל שערו יגלח.

ד ראשו מה תלמוד לומר לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו. יכול אף על פי מנוגע תלמוד לומר ראשו. וזקנו מה תלמוד לומר לפי שנאמר פאת זקנם לא יגלחו יכול אף על פי מנוגע תלמוד לומר זקנו. מה תלמוד לומר ראשו ומה תלמוד לומר זקנו. לפי שיש בראש שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש הראש אסור במספריים ובתער. והזקן אינו אסור במספריים ובתער. הראש מותר בכל אדם. והזקן אסור בכל אדם. הא לפי שיש בראש מה שאין בזקן ובזקן מה שאין בראש צריך לומר ראשו וצריך לומר זקנו.

ה רבי יוסי הגלילי אומר גבות עינים ולא ריסי עינים. את כל שערו מה תלמוד לומר. גלח אלא ליתן אחריות לתגלחת שאם לא גלח בשביעי מגלח בשמיני בתשיעי ובעשירי.

ו שלשה מגלחים ותגלחתו מצוה הנזיר המצורע הלוים וכולם שגלחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו כלום.

ז בשביעי יגלח בשמיני יביא. שאם גילח בשביעי יביא קרבנותיו בשמיני ואם גלח בשמיני מביא קרבנותיו בו ביום

CAPUT II.

I. *In septimo*; Crederem tam interdiu quam noctu? Idcirco dictum est. *In die*; Non noctu.

II. *Abradet omnem pilum suum*; Crederem vel locum occultum? Idcirco dictum est: *Et superciliorum oculorum suorum*; Sicut supercilia oculorum suorum sunt in loco visibili; excludit locum occultum; ita pariter *omnem pilum suum*, qui sit in loco visibili; excludit locum occultum.

III. Aut sicut *superciliorum oculorum suorum* est locus collectionis pili, & est visibilis; ita pariter ego non includam nisi locum collectionis pili, & qui sit visibilis. Unde probatur ad includendum collectionem pili, qui non sit visibilis, & pilum dispersum, qui est visibilis, & pilum dispersum, qui non est visibilis? Ex eo quod dictum est: *& omnem pilum suum abradet*.

IV. *Capitis sui*. Cur dictum est? *Et novacula non pertransibit super caput ejus*? Crederem vel si esset plaga affectum? Idcirco dictum est: *Capitis sui*. *Et barbæ suæ*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XXI. 5. *Et angulum barbæ suæ non radent*. Crederem vel si esset plaga affecta? Idcirco dictum est: *Barbæ suæ*. Cur dictum est: *Capitis sui*? Et cur dictum est: *barbæ suæ*? Quia est in capite, quod non est in barba, & in barba, quod non est in capite; Caput non licebat radere neque forfice, neque novacula; at barbam non erat vetitum radere forfice, & novacula; Caput poterat radi a quovis homine; at barba a nemine poterat radi. Ecce quoniam est in capite, quod non est in barba, & in barba, quod non est in capite, idcirco dicendum erat; *capitis sui*, & dicendum erat: *Barbæ suæ*.

V. R. Jose Galilæus dicit. *Superciliorum oculorum*; Non palpebras oculorum: *Omnem pilum suum*; Cur dictum est: *Abradet*? Nisi ut obligetur ad radendum; Si non fuerit rasus in septimo, radatur in octavo, nono, & decimo.

VI. Tres radebantur; & eorum rasio erat ex præcepto; sc. Nazyræus, Leprosus, & Levita; & isti omnes si se abrasissent sine novacula, aut duo pili remansissent, nihil inserviebat.

VII. *In septimo abradet se*, *& in octavo adducet*; Si se raserit in septimo, in octavo adducet sacrificium suum; sin autem se raserit octavo, eo ipso die

דברי רבי עקיבא . אמר לו רבי טרפון מה בין זה לנזיר. אמר לו שהנזיר טהרתו תלויה בימים ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו. ואינו מביא קרבנותיו אלא אם כן היה מעורב שמש.

ח יקח כבשים מיעוט כבשים שנים. אם כן למה נאמר שני שיהו שוים מנין אף על פי שאינן שוים כשרים. תלמוד לומר כבש כבש ריבה.

ט וכבשה אחת בת שנתה שתהא ברורה. אחת מלמד אחת על נגעים הרבה . בת שנתה לא שנה למנין עולם. ושלשה עשרונים סלת בלולה בשמן לבהמה. יכול אף למנחה. כשהוא אומר והעלה הכהן את העולה המזבחה לימד שאינה אלא מנחת בהמה.

י עדין הדבר צריך כשהוא אומר תעשה על העולה זו עולת מצורע. לזבח להביא חטאת . או לזבח להביא את אשמו.

פרשה ג

א רבי יהודה בן בתירה אומר הרי הוא אומר ואם דל הוא וגו׳. ועשרון מה מצינו בעני שהוא מביא בהמה אחת ומביא עשרון אחד. אבל העשיר שהוא מביא שלשה בהמות . יביא שלשה עשרונים. הא מה אני מקיים שלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן לבהמה.

ב ולוג אחד שמן. שהיה בדין שיביא שלשת לוגים מה מצינו בעני שהוא מביא עשרון ומביא לוג אחד . אבל עשיר שהוא מביא שלשה עשרונים יביא שלשה לוגים תלמוד לומר ולוג אחד שמן.

ג והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואותם למדנו שהם טעונים עמידה כולם . יכול כשם שטעונים עמידה כך יטענו תנופה תלמוד לומר האיש . לא חטאת ולא עולה.

ד או אינו אלא איש אלא להוציא את האשה ואת הקטן. תלמוד לומר המטהר בין איש בין אשה בין קטן.

die adducet sacrificium suum. Verba R. Akiba. Dixit illi Rabi Tarphon. Quodnam est discrimen inter hunc & Nazyræum? Respondit illi; In Nazyræo ejus purificatio pendet a diebus, & in Leproso ejus purificatio pendet a tonsione; neque affert sacrificia sua, nisi sibi sol occiderit.

VIII. *Tollet agnos*. Ad minimum כבשים sunt duo. Si ita est, cur dictum est: *Duos*? Ut sint æquales. Et unde probatur, vel si non fuerint æquales? Ex eo quod dictum est: *Agnum, agnum*. Includit.

IX. *Et agnam unam filiam anni sui*; Ut sit electa: *Unam*; Docemur, quod afferret pro multis plagis: *Filiam anni sui*; non anni juxta computum mundi. *Et tres decimas similæ mixtas oleo*; Pro animantibus. Crederem vel pro munere? Quando vero dicit: *Et faciet adscendere sacerdos holocaustum ad altare*. Docemur non esse nisi munus animantis.

X. Hoc opus habet argumento: Quando vero dicit *Num. xv. Facies pro holocausto*: Hoc est holocaustum leprosi: *In sacrificium*. Ad includendum sacrificium pro peccato: Aut *in sacrificium*: Ad includendum suum sacrificium pro delicto.

SECTIO III.

I. RAbi Jehuda ben Betera dicit: Ecce dictum est: *Si pauper fuerit &c. Et decimam*. Quid invenimus in paupere? Quod afferat unum animal, & afferat unam decimam; sed dives, qui affert tria animalia, afferet tres decimas. Quomodo ego explicabo: *Tres decimas similæ, in munus mistas oleo*; Pro animantibus.

II. *Et logum unum olei*. At probari potest argumento, quod deberet afferre tres logos. Quid invenimus in paupere? Quod afferat decimam, & afferat unum logum. At dives, qui affert tres decimas, afferet tres logos. Idcirco dictum est: *Et logum unum olei*.

III. *Statuetque sacerdos purificans virum purificandum, & illa*. Docemur, quod omnes stare deberent; Crederem quod omnes stare debebant, ita pariter sicut omnes stare deberent ventilandi? Idcirco dictum est: *Virum*. Non sacrificium pro peccato, neque holocaustum.

IV. Aut non dictum est: *Virum*; nisi ad excludendum mulierem & puerum. Idcirco dictum est; *Purificandum*. Tam virum, quam fœminam & puerum.

V. Si

ה אם כן למה נאמר איש לא חטאת ולא עולה. אם כן למה נאמר אשם שיכול הואיל ואשם בא להכשיר והאיש בא להכשיר. מה אשם טעון תנופה אף האיש טעון תנופה תלמוד לומר אותו לאשם. והניף אשם טעון תנופה ואין האיש טעון תנופה.

ו לפני יהוה אל פני אהל מועד מעמידו בשער ניקנור אחוריהן למזרח ופניהם למערב.

ז ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם. למדנו שהם טעונים תנופה כאחת מנין. אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יצא תלמוד לומר אותו לאשם. יכול יניף ויחזור ויניף תלמוד לומר והניף תנופה. תנופה ולא תנופות. לפני יהוה במזרח.

ח ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ישחט את העולה מה תלמוד לומר. לפי שיצא לידון בעמידה יכול מקום העמדה תהא שחיטה תלמוד לומר במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה.

ט יכול על טבעתו תלמוד לומר במקום הקודש להכשיר את כל הרוח.

י אין לי אלא אשם במקום הקודש. מנין אף חטאת ועולה במקום הקודש. תלמוד לומר את החטאת ואת העולה במקום הקודש.

פרק ג

א כי כחטאת האשם הוא לכהן מה חטאת מן החולין ביום בידו הימנית אף אשם מן החולין וביום ובידו הימנית. מה חטאת טעונה כלי אף אשם טעון כלי. מה חטאת דם מזבח מתירה. אף אשם דם מזבח מתירו. אי מה חטאת דמה נתון

V. Si ita eſt, cur dictum eſt: *Sacrificium pro delicto?* Crederem, quoniam ſacrificium pro delicto adducebatur ad diſponendum, & vir adducebatur, ut diſponeretur, ſicut ſacrificium pro delicto erat ventilandum, ita pariter virum fuiſſe ventilandum? Idcirco dictum eſt: *Eum in ſacrificio pro delicto; & ventilabit*. Sacrificium pro delicto erat ventilandum, at vir non erat ventilandus.

VI. *Coram Domino:* Ad facies tentorii conventus; ſtatuebatur in porta Nikanoris, ejus dorſum reſpiciebat orientem, & facies occidentem.

VII. *Tolletque ſacerdos agnum unum, & offeret eum in ſacrificium pro delicto.* Docemur, quod ſimul eſſent ventilandi. Et unde probatur, ſi alterum ſeorſim, & alterum ſeorſim ventilaſſet, debito ſatisfacere? Ex eo quod dictum eſt: *Sacrificium pro delicto*; Crederem iterum fuiſſe ventilandum? Idcirco dictum eſt: *Et ventilationem ventilabit: Ventilationem*, non autem ventilationes. *Coram Domino*. In oriente.

VIII. *Mactabitque agnum in loco quo mactatur ſacrificium pro peccato, & holocauſtum*. Cur dictum eſt? Quia exiit ad differendum, ut ſtare deberet; Crederem quo loco ſtaret, ibi fuiſſe mactatum? Idcirco dictum eſt: *In loco quo mactatur ſacrificium pro peccato, & holocauſtum*.

IX. Crederem in ſuo annulo? Idcirco dictum eſt: *In loco ſanctitatis*; Ut totum latus ſit legitimum.

X. Non probo niſi de ſacrificio pro delicto, quod eſſet mactandum in loco ſancto; unde probatur etiam ſacrificium pro peccato & holocauſtum fuiſſe mactandum in loco ſancto? Ex eo quod dictum eſt. *Sacrificium pro peccato, & holocauſtum in loco ſancto*.

CAPUT III.

I. NAM *ſicut ſacrificium pro peccato, ſacrificium pro delicto, illud ſacerdoti*. Sicut ſacrificium pro peccato adducendum erat de profanis, interdiu, & manu dextra, ita pariter ſacrificium pro delicto adducendum erat de profanis, interdiu, & manu dextra. Sicut ſacrificium pro peccato requirebat vas, ita pariter ſacrificium pro delicto requirebat vas; Sicut ſacrificium pro peccato, ſanguis qui adſpergebatur ſuper altare, permittebat, ita pariter ſacrificium pro delicto, ſanguis qui adſpergebatur ſuper altare, permittebat: Aut ſicut in ſacrificio pro peccato ſan-

למעלה. אף אשם יהיה דמו נתון למעלה׃ תלמוד לומר קודש קדשים היא. ואת דמו יזרוק לרבות כל האשמות ואשם מצורע שיהא דמו נתון למטה.

ב ואיני יודע איזה יקדום אם מזבח אם כהונות כשהוא אומר לכהן הכהן יקדום. מה מצינו מכשירו לכהן המזבח המזבח יקדום. הוא פרט לששחטו שלא לשמו. קודש קדשים לרבות לוג שמן של מצורע. הוא פרט לשחסר כל שהוא.

ג ולקח. יכול בכלי תלמוד לומר ולקח הכהן ונתן הכהן מה נתינה בעצמו של כהן אף קבלה בעצמו של כהן.

ד יכול אף של מזבח תהא ביד תלמוד לומר כי כחטאת האשם הוא לכהן מה חטאת טעונה כלי אף אשם טעון כלי. נמצאת אומר שני כהנים מקבלים את דמו אחד בכלי ואחד ביד. זה שקיבל בכלי בא וזרקו על המזבח. וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע. ומצורע טבל בלשכת המצורעים בא ועמד בשער ניקנור רבי יהודה אומר לא היה צריך טבילה שכבר טבל מבערב.

ה ונתן על תוך. יכול על תוך ודאי תלמוד לומר על תנוך אי על תנוך יכול על גובה של אוזן תלמוד לומר תוך נוך. הא כיצד זה גדר האמצעי. על בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית.

ו מלוג השמן ויצק חסר הלוג עד שלא יצק ימלאנו. משיצק יביא אחר כתחלה דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר חסר הלוג עד שלא נתן ימלאנו. משנתן יביא אחר כתחלה.

ז ויצק על כף הכהן השמאלית מצוה שיצק לתוך כפו של חבירו. ואם לתוך

guis supra adspergebatur, ita pariter in sacrificio pro delicto sanguis supra erat adspergendus. Idcirco dictum est: *Sanctitas sanctitatum illud; & sanguinem ejus sparget*. Ad includendum omnia sacrificia pro delicto, & sacrificium pro delicto leprosi, quod eorum sanguis infra esset adspergendus.

II. Ignoro, quidnam præcederet, pollicesne an altare? Quando dicit: *Illud sacerdoti*. Quid invenimus quod permittat sacerdoti? Altare; altare igitur præcedet. *Illud*. Excludit, si non fuisset mactatum suo nomine. *Sanctitas sanctitatum*. Ad includendum logum olei leprosi. *Illud*. Excludit; si vel quantuluncunque deficeret.

III. *Accipietque*. Crederem vase? Idcirco dictum est: *Accipietque sacerdos, & dabit sacerdos*; Sicut ipse sacerdos dabat, ita pariter ipse sacerdos accipiebat.

IV. Crederem vel sanguinem, qui adspergebatur super altare, fuisse manu accipiendum? Idcirco dictum est. *Nam sicut sacrificium pro peccato, sacrificium pro delicto est sacerdoti*. Sicut sacrificium pro peccato requirebat vas, ita pariter sacrificium pro delicto requirebat vas. Deprehenditur, quod dicas, quod duo sacerdotes ejus sanguinem acciperent, alter vase, & alter manu. Qui vase accipiebat, adveniens adspergebat super altare, qui manu accipiebat veniebat prope leprosum & leprosus lavabatur in conclavi leprosorum, & adveniens stabat in porta Nikanoris. Rabi Jehuda dicit; Non erat illi necessaria lotio, quia jam superiori vespera laverat.

V. *Et dabit super partem interiorem*. Crederem prorsus super partem interiorem? Idcirco dictum est. תנוך, sc. super partem exteriorem; *Si super partem exteriorem*, crederem super summitatem auris? Idcirco dictum est: תוך נוך sc. *intus & foris*. Quomodo? Hoc est septem medium. *Super pollicem manus ejus dextræ, & super pollicem pedis ejus dextri*.

VI. *De logo olei, & fundet*; si deficiens esset logus, priusquam fundatur, implendus est, si postquam fusus est, adducat alium sicut a principio; verba Rabi Akiba; Rabi Ismael dicit; si deficiens sit logus, priusquam imponat, implendus est, si postquam imposuit, adducet alium sicut in principio.

VII. *Et fundet super volam sacerdotis sinistram*: Præceptum est ut fundat in medium volæ socii sui; si vero fundat in

כף עצמו יצא. וטבל ולא המספג.

ח וטבל והזה על כל הזייה טבילה. אצבעו. נאמר כאן אצבעו ונאמר להלן אצבעו מה אצבעו האמור כאן המיומנת שבימין אף אצבעו האמור להלן המיומנת שבימין.

ט והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים מלמד שהוא טובל ומזה שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים ועל כל הזיה טבילה.

י ומיתר השמן אשר על כפו. על דם האשם שיקדום הדם לשמן או אינו אלא יש שם דם יתן אין שם דם לא יתן תלמוד לומר אל מקום דם האשם הווי אין הדם גורם אלא המקום גורם.

יא אין לו בוהן יד בוהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית רבי אליעזר אומר נותן הוא על מקומו. רבי שמעון אומר אם נתן על שמאל יצא.

יב והנותר בשמן. על כף הכהן יתן על ראש המטהר לכפר אם נתן כיפר לא נתן לא כיפר דברי רבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי אומר שירי מצוה הם בין שנתן בין שלא כיפר מעלים עליו כאילו לא כיפר.

יג ועשה הכהן את החטאת שיהו כל מעשיה לשם חטאת. ועשה הכהן את החטאת וכפר. מה תלמוד לומר לפי שנאמר והעלה הכהן את העולה ואת המנחה המזבחה יכול יהו כולם מעכבים אותו תלמוד לומר ועשה הכהן את החטאת וכפר מלמד שכפרה בחטאת וכפר על המטהר מטומאתו ולא מזובו. ואחר ישחט את העולה אחר המעשה הזה.

יד והעלה הכהן את העולה. אף על פי ששחטה שלא לשמה והעלה הכהן את העולה אף על פי שקדמה לחטאת והעלה הכהן את העולה. מלמד שאיברי עולה קודמים לאימורי חטאת אמר רבי

in ſuam volam, ſatisfacit debito. *Intingetque*; non deterget.

VIII. *Intingetque*, & *ſtillabit*. In ſingulis aſperſionibus erit immerſio: *Digitum ſuum*; Dictum eſt hic digitum ſuum, & dictum eſt (in juvenco ſacerdotis uncti) digitum ſuum; ſicut illic intelligitur aptiſſimus manus dextræ, ita pariter hoc loco intelligitur aptiſſimus manus dextræ.

IX. *Et ſtillabit de oleo digito ſuo ſepties*. Docemur, quod immergeret & ſpargeret ſepties contra domum ſancti ſanctorum; & in ſingulis adſperſionibus erat immerſio.

X. *Et de reliquiis olei, quod eſt in vola ſua; ſuper ſanguinem ſacrificii pro delicto*; ut ſanguis præcedat oleum; Aut dicam; ſi fuerit ſanguis, imponet oleum, ſi non fuerit ſanguis, non imponet. Idcirco dictum eſt: *Super locum ſanguinis ſacrificii pro delicto*. Itaque non ſanguis ſed locus cauſam præbebat.

XI. Si deeſſet pollex manus, pollex pedis, & auris dextra, non erat illi expiatio in perpetuum. R. Elieſer dicit; Dabat in locum ſuum: R. Simeon dicit; ſi daret ſuper ſiniſtram, ſatisfaciebat debito.

XII. *Et reſiduum olei, quod eſt in vola ſacerdotis, dabit ſuper caput purificandi ad expiandum*; Si dat, expiat, ſi non dat non expiat; verba R. Akiba. R. Jochanan ben Nuri dicit; Reliquiæ præcepti ſunt; ſive dederit, ſive non dederit, expiabit; ſed conſideratur perinde ac non expiaſſet.

XIII. *Et faciet ſacerdos ſacrificium pro peccato*; ut omnes ejus operationes fiant nomine ſacrificii pro peccato; *Et faciet ſacerdos ſacrificium pro peccato*, & *expiabit*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et faciet adſcendere ſacerdos holocauſtum*, & *manus ſuper altare*. Crederem quod hæc omnia impedirent? Idcirco dictum eſt: *Et faciet ſacerdos ſacrificium pro peccato*, & *expiabit*; Docemur quod expiatio eſſet in ſacrificio pro peccato. *Et expiabit purificandum ab immunditia ſua*; non autem a gonorrhæa ſua; & deinde: *Mactabit holocauſtum*. Poſt hanc operationem.

XIV. *Et faciet adſcendere ſacerdos holocauſtum*; Quamvis mactaverit ſine ſuo nomine; & *faciet adſcendere ſacerdos holocauſtum*; quamvis præceſſerit ſacrificium pro peccato: & *faciet adſcendere ſacerdos holocauſtum*; Docemur quod membra holocauſti præcederent an adipes ſacrificii pro peccato. Dicit Rabi Simeon. Sacrificium pro peccato ſimile eſt advocato, qui ingreditur ad placandum,

שמעון חטארת דומה לפרקליט שנכנס לרצות רצה הפרקליט ונכנס הדורון.

פרשה ד

א ואם דל הוא שומע אני דל איש פלוני ממה שהיה בן מאה מנה ונעשה בן חמשים מנה תלמוד לומר ואין ידו ידו משגת או ואין ידו משגת יש לו ואינו מוצא ליקח תלמוד לומר אם דל הוא הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו.

ב הוא ולא נודריו לפי שבערכים עני שהעריך את עשיר נותן ערך עני. יכול אפילו אמר קרבנו של מצורע זה עלי והיה מצורע עשיר יביא קרבן עני תלמוד לומר הוא ולא נודריו.

ג רבי אומר אומר אני אף בערכים כן וכי מפני מה עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני שאין העשיר חייב כלום אבל עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר היה עני והעשיר או עשיר והעני נותן ערך עשיר. אף זה הואיל והוא חייב בשלש בהמות ובקש האיש זה לפוטרו. לפיכך הוא מביא קרבן עשיר.

ד ולקח כבש אשם מה תלמוד לומר אחד. זו שאל רבי עקיבא את רבי נחמיה מה תלמוד לומר אחד. אמר לו זה מביא מהשג יד ומטמא מקדש מביא מהשג יד מה מטמא מקדש מביא שנים תחת אחד. אף זה יביא שנים תחת אחד. והעולה העולה תעלה חובה. אמר ליה רבי עקיבא ממקום שבאת זה מביא מהשג יד ומטמא מקדש מביא מהשג יד. מה מטמא מקדש מביא שנים תחת כפרתו אף זה יביא שנים תחת כפרתו תלמוד לומר אחד. אמר ליה אם לאו מניין אתה מקיימו אמר ליה זה מביא מהשג יד. ובערכים מביא מהשג יד. מה בערכים מביא כל השג ידו

dum, postquam placavit advocatus, ingreditur munus.

SECTIO IV.

I. ET *si fuerit pauper*; Crederem esse pauperem virum N. N. qui cum habuerit centum minas, quinquaginta tantum habeat? Idcirco dictum est: *Manus ejus attingere non possit*: Si, & *manus ejus attingere non possit*; crederem quod habeat, sed non invenit, a quo emere possit? Idcirco dictum est; & *si fuerit pauper*. Donec referantur ambo textus, si minus, non intelligeremus.

II. *Ille*; non illi, qui vovent super eo; Quia in æstimationibus si pauper æstimaret divitis, dabit æstimationem pauperis; crederem vel si diceret; sacrificium hujus leprosi super me, & esset leprosus dives, quod afferret sacrificium pauperis? Idcirco dictum est; *Ille*; non qui vovent super illo.

III. Rabi dicit; Ego dico, vel in æstimationibus ita fieri; etenim quænam est causa, qua pauper æstimans divitem det æstimationem pauperis? Quia tum dives ad nihil obligatur; Sed dives qui dicat; mea æstimatio super me, & audiat pauper, & dicat; quod iste dixit, sit super me; tum dabit æstimationem divitis; Si fuerit pauper, & ditescat, aut dives, & fiat pauper dabit æstimationem divitis; Hic pariter, quoniam debet adducere tria animalia; & vir iste, qui quærit eum absolvere; idcirco afferet sacrificium divitis.

IV. *Accipiat agnum in sacrificium pro delicto*. Cur dictum est: *unum*? Hoc quæsivit R. Akiba a R. Nehemia; cur dictum est: *unum*? Respondit: Iste affert quod attingere possit ejus manus, & qui polluit sanctuarium, affert quod attingere possit ejus manus; sicut qui polluit sanctuarium affert duo pro uno, ita pariter iste afferet duo pro uno, & holocaustum offeret pro debito; Dixit illi R. Akiba; ex loco ex quo adduxisti; Iste afferebat quod attingere poterat ejus manus, & qui polluit sanctuarium afferebat, quod attingere poterat ejus manus; sicut qui polluit sanctuarium afferebat duo pro sua expiatione, ita pariter iste afferet duo pro sua expiatione: Idcirco dictum est: *Unum*. Respondit; si ita non est; unde confirmabus? Dixit illi; Iste afferebat juxta suas facultates, & in æstimationibus afferebat juxta suas facultates; sicut in æstimationibus afferebat omne juxta suas facultates, ita pariter iste afferet omne

jux-

אף זה יביא כל השג ידו. תלמוד לומר אחד.

ה לתנופה לכפר וכי יש תנופה מכפרת אם כן למה נאמר לתנופה לכפר אלא ללמד שאם עשה תנופה שירי מצוה כלו לא כיפר. ועשרון מלמד שכל עשרון ועשרון טעון לוג כדברי חכמים. רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו מנחה של ששים עשרון אין לה אלא לוג שנאמר למנחה ולוג שמן.

ו ולוג מה תלמוד לומר שהיה בדין שיביא שליש לוג. מה מצינו בעשיר שהוא מביא שלשה עשרונים ומביא לוג אחד אף עני שהוא מביא עשרון אחד יביא שליש לוג. תלמוד לומר ולוג שמן.

ז ושתי תורים או שני בני יונה שנים הוא מביא ואינו מביא ארבעה.

ח הלא דין הוא זה מביא מהשג יד. ויולדת מביאה מהשג יד. מה יולדת מביאה אחד תחת אחד. אף זה יביא אחד תחת אחד.

ט או כלך לדרך זו מביא מהשג יד ומטמא מקדש מביא מהשג יד. מה מטמא מקדש מביא שנים תחת אחד. אף זה יביא שתים תחת אחד.

י נראה למי דומה דנים מחוסר כיפורים מן מחוסר כיפורים ואל יוכיח מטמא מקדש שאינו מחוסר כיפורים. או כלך לדרך זו דנים קרבן שנוהג באיש כבאשה ולא יוכיח קרבן יולדת שאינו נוהג באיש כבאשה תלמוד לומר שתי תורים או שני בני יונה. שנים הוא מביא ואינו מביא ארבעה.

יא אשר תשיג ידו מאשר תשיג ידו ואת אשר תשיג ידו. אשר תשיג ידו.

יב אשר תשיג ידו מה תלמוד לומר שיכול אימתי אני אומר יביא קרבן עני בזמן שהוא עני מתחלתו. היה עשיר והעני מנין תלמוד לומר אשר תשיג ידו.

יג את אשר תשיג ידו מה תלמוד לומר שיכול אימתי אני אומר יגמר בעני

juxta suas facultates. Idcirco dictum est: *Unum.*

V. *In ventilationem ad expiandum.* Quid? Num ventilatio expiabat? Si ita est; cur dictum est; *In ventilationem ad expiandum?* Ad docendum; si consideraverit ventilationem reliquias præcepti, perinde habetur ac si non expiasset: *& decimam.* Docemur, quod omnes & singulæ decimæ requirerent logum, juxta verba sapientum. R. Nehemia & R. Elieser ben Jacob dicit; vel si fuerit munus sexaginta decimarum, non requirebat nisi logum. Dictum est enim: *Pro munere & logum olei.*

VI. *Et logum;* Cur dictum est? Quia ex argumento probari poterat quod afferret tertiam partem logi. Quid invenimus in divite? Quod afferret tres decimas, & afferret unum logum, ita pariter pauper qui afferebat unam decimam, afferret tertiam partem logi. Idcirco dictum est: *Et logum olei.*

VII. *Et duos turtures, aut duos filios columbæ;* Duos non quatuor adducebat.

VIII. At est argumentum. Iste affert juxta suas facultates, & puerpera affert juxta suas facultates; Sicut puerpera afferebat unum pro uno, ita pariter iste afferet unum pro uno.

IX. Aut hoc modo: Iste afferebat juxta suas facultates, & qui polluit sanctuarium afferebat juxta suas facultates, sicut qui polluit sanctuarium afferebat duo pro uno, ita pariter iste afferet duo pro uno.

X. Videamus cuinam sit similius. Explicetur ille qui indiget expiatione ab eo qui indiget expiatione, & non probet qui polluit sanctuarium, qui non indiget expiatione. Aut hoc modo. Explicetur sacrificium, quod observatur tam in viro quam in muliere, & non probet sacrificium puerperæ quod non observatur in viro sicut in fœmina. Idcirco dictum est: *Duos turtures, aut duos filios columbæ.* Duos non quatuor afferebat.

XI. *Quod attigerit manus ejus. Ab eo quod attigerit manus ejus, & quod attigerit manus ejus. Quod attigerit manus ejus.*

XII. *Quod attigerit manus ejus.* Cur dictum est? Quia poteram dicere; quando ego dicam, quod afferat sacrificium pauperis? Quando sit pauper a principio suo. Si fuerit dives, & factus sit pauper, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Quod attigerit manus ejus.*

XIII. *Quod attigerit manus ejus.* Cur dictum est? Quia poteram dicere; quando

בזמן שהתחיל בעני . הביא את אשמו. עשיר והעני מנין תלמוד לומר מאשר תשיג ידו . ואת אשר תשיג ידו מה תלמוד לומר שיכול אימתי אני אומר יגמר בעשיר בזמן שהתחיל מבעשיר הביא אשמו עני . והעשיר . מנין תלמוד לומר ואת אשר תשיג ידו.

יד יכול אפילו הביא קירבנו עני והעשיר יגמר בעני . תלמוד לומר אחד לחטאת ואחד לעולה ממין חטאת תביא עולה. למנחה. שתקדום מנחת בהמה לחטאת העוף.

טו יכול אף יולדת שהביאה קרבן עמה עניה והעשירה תגמור כענייה תלמוד לומר זאת.

יו תורת אשר בו נגע צרעת מלמד שעני שהביא קרבן עשיר יצא . יכול אף עשיר שהביא קרבן עני יצא תלמוד לומר זאת תורת אשר בו נגע צרעת מלמד שאדם מביא על ידי בנו ועל ידי בתו ועל ידי עבדו ושפחתו קרבן עני ומאכילו בזבחים יכול אף על ידי אשתו יביא קרבן עשיר תלמוד לומר זאת דברי רבי יהודה . אמר רבי יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בה שכן היא כותבת לו ואחרן די איתיין לי עלך מן קדמת דנא.

פרשה ה

א כי תבואו יכול משבאו לעבר הירדן תלמוד לומר אל הארץ . אל הארץ המיוחדת.

ב יכול משבאו לעמון ומואב תלמוד לומר אשר אני נותן לכם . ולא עמון ומואב.

ג לאחוזה עד שיכבשו מנין אתה אומר כיבשו אבל לא חילקו חילקו למשפחות ולא חילקו לבית אבות ואין כל אחד ואחד מכיר את שלו . יכול יהו מטמאים בנגעים תלמוד לומר ובא אשר

do ego dicam, quod perficiat in paupere? Quando incepit in paupere; unde probatur, si attulisset dives sacrificium suum pro delicto, & factus esset pauper, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ab eo quod attigerit manus ejus: Et quod attigerit manus ejus;* Cur dictum est? Quia poteram dicere; Quando ego dicam, quod perficiat in divite? Quando incepit a divite; Si attulisset sacrificium suum pro delicto pauper, & dives factus esset, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et quod attigerit manus ejus.*

XIV. Crederem, vel si attulisset sacrificium suum pauper, & dives factus esset, quod perficeret in paupere? Idcirco dictum est: *Unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum.* Ex ea specie, ex qua adduxit sacrificium pro peccato, adducet holocaustum. *Pro munere.* Quod munus animantis præcedat holocaustum volucris.

XV. Crederem vel puerpera, quæ attulerit sacrificium pauperis, si dives facta esset, quod perficeret in paupere? Idcirco dictum est. *Hæc.*

XVI. *Est lex ejus, in quo est plaga lepræ.* Docemur, si pauper attulisset sacrificium divitis, quod debito satisfaceret; Crederem, vel si dives attulisset sacrificium pauperis, quod debito satisfaceret? Idcirco dictum est: *Hæc est lex ejus, in quo est plaga lepræ.* Docemur, quod homo afferre poterat pro filio, & pro filia, & pro servo, & ancilla sacrificium pauperis, & cibare eos de sacrificiis; crederem quod pro uxore posset afferre sacrificium divitis? Idcirco dictum est. *Hæc*; verba R. Jehuda: Dicit enim R. Jehuda; si absolvisset, (sc. si ei dotem dedisset) non tenetur pro illa; quia sic illa scribit; & omnes obligationes, quæ sibi erant pro me, ante hoc tempus.

SECTIO V.

I. CUM *veneritis*. Crederem statim ac transgressi essent Jordanem? Idcirco dictum est: *In terram*. In terram peculiarem.

II. Crederem postquam venerunt in Ammon, & Moab? Idcirco dictum est. *Quam ego do vobis*. Non autem Ammon & Moab.

III. *In possessionem:* Donec subigant; unde tu dicis; si subegissent, & non divisissent, si divisissent in familias, & non divisissent in domos patrum, & singuli partem suam non cognoscerent, crederem, quod polluerentur plagis? Idcir-

לו הבית עד שיהא כל אחד מכיר את שלו.

ד ונתתי נגע צרעת אמר רבי יהודה וכי בשורה היא להם שבאים עליהם נגעים. רבי שמעון אומר ונתתי נגע צרעת פרט לנגעי אנסים. בבית ארץ אחוזתכם. פרט לבית בנוי בספינה ובאסכדיא על ארבע קורות ולהביא את הבנוי על העצים ועל העמודים.

ה אחוזתכם אחוזה מטמאה בנגעים ואין ירושלם מטמאה בנגעים. אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא בית המקדש בלבד.

ו רבי ישמעאל אומר אחוזתכם. אחוזתכם מטמאים בנגעים ואין אחוזת גוים מטמאים בנגעים. וכשם שאין אחוזתם מטמאים בנגעים כך אין בגדיהם מטמאים בנגעים.

ז אשר לו הבית שלא ישלח ביד שליח יכול אפילו זקן. ואפילו חולה. תלמוד לומר ובא והגיד לכהן. ודקדק הכהן כיצד בא הנגע לביתו. לאמר יאמר לו הכהן דברי כיבושים בני אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות. זכור את אשר עשה יהוה למרים. וכי מה ענין זה לזה אלא מלמד שלא נענשה אלא על לשון הרע.

ח והלא דברים קל וחומר ומה אם מרים שדברה שלא בפניו של משה כך מדבר גנאי של חבירו בפניו על אחת כמה וכמה.

ט רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על גסות הרוח נגעים באים שכן מצינו בעזיה שנאמר ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימרוד ביהוה אלהיו ויבא אל היכל יהוה להקריב על מזבח הקטורת ויבא אחריו עזריהו הכהן ועמו כהנים ליהוה שמונים בני חיל ויעמדו על עזיה ויאמרו לו לא לך עזיה להקריב ליהוה כי אם לכהנים בני אהרן

circo dictum est: *Veniet ille, cui erit domus.* Donec singuli partem suam agnoscant.

IV. *Dederoque plagam lepræ.* Dicit R. Jehuda; Quid? num erat illis nuncius, quod adduceret super illos plagas? R. Simeon dicit: *Dederoque plagam lepræ.* Excludit plagas violenter illatas. *In domo terræ possessionis vestræ.* Excludit domum constructam in navi, & in Acasadia (vid. *Bartenoram Negaim* XII.) super quatuor lignis, & ad includendum quæ constructa sit super lignis, & columnis.

V. *Possessionis vestræ.* Possessio polluebatur plagis, at Hierosolyma non polluebatur plagis. Dicit R. Jehuda; Non audivi nisi de domo sanctuarii duntaxat.

VI. R. Ismael dicit. *Possessionis vestræ;* Possessiones vestræ polluuntur plagis; at possessiones gentilium non polluuntur plagis. Sicut eorum possessio non polluitur plagis, ita pariter eorum vestes non polluuntur plagis.

VII. *Cui erit domus.* Ne mittat per legatum; Crederem vel si fuerit senex, vel si fuerit ægrotus? Idcirco dictum est: *Et veniet, & ostendet sacerdoti;* & docebit diligenter sacerdotem quomodo venerit plaga in domum suam. *Dicendo.* Sacerdos debebat ille dicere verba humiliationis; Fili mi, non veniunt plagæ nisi propter linguam malam; dictum est enim *Deuter.* XXIV. 8. *Cautus sis tibi in plaga lepræ observando diligenter, & faciendo. Recordare quod fecit Dominus Mirjam;* Quæ relatio est inter hoc & illud subjectum? Sed docemur, quod mulctata non sit, nisi propter linguam malam.

VIII. Ecce argumentum a minori ad majus. Si Mirjam, quæ non locuta est coram Mose, hoc contigit, qui loquitur in dedecus socii sui in ejus conspectu, quanto magis?

IX. Rabi Simeon ben Elieser dicit; Etiam propter elationem spiritus veniunt plagæ, sicut invenimus in Uzzia; Dictum est enim 2. *Paral.* XXVI. 16. *Sed cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & rebellavit in Dominum Deum suum, & venit in templum Domini, ut offerret super altare suffitum; & ingressus est post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, & insurrexerunt adversus Uzziam, atque dixerunt: Non est tui officii, Uzzia, ut offeras Domino, sed tantum sacerdotibus filiis Aharon, qui consecrati sunt; Egredere de sanctuario; Et* ira-

המקודשים צא מן המקדש. ויזעף עוזיהו ובידו וכו'.

י נגע מה תלמוד לומר כנגע אפילו תלמיד חכם ויודע שהוא נגע וודאי לא ינזור ויאמר נגע נראה לי בבית אלא כנגע נראה לי בבית.

יא נראה לי ולא לאורי. מיכאן אמרו בית אפל אין פותחים בו חלונות לראות את נגעו. בבית להביא את הצבוע. בבית להביא העליה. בבית מתוכו הוא מטמא ואין מטמא מאחוריו.

יב וצוה הכהן ופינו. הציווי בכהן והפינוי בכל אדם ופינו את הבית אפילו חבלי עצים חבלי קנים דברי רבי יהודה' רבי שמעון אומר עסק הוא לפינוי. אמר רבי מאיר וכי מה מטמאים לו אם שאמר כלי עציו ובגדיו ומתכתו מטבילם והם טהורים. על מה חסה התורה על כלי חרסו ועל פכו וכי מה מטמא בנגעים הרשעים או הצדיקים הוי אומר הרשעים אם כן חסה תורה על ממונו הבזוי קל וחומר על ממונו החביב. אם כן על ממונו קל וחומר על נפש בניו ובנותיו. אם כן על של רשע קל וחומר על צדיק.

יג בטרם יבוא הכהן לראות את הנגע לראות את הפנוי. ולא יטמא כל אשר בבית מה תלמוד לומר לפי שמצינו בנכנס לבית המנוגע שאינו מטמא בגדים עד שישהא בכדי אכילת פרס. יכול אפילו היו שם כלים מקופלים ומונחים על כתפו. כלים מקופלים ומונחים בתוך הבית יכול אפילו טמאים עד שישהו כדי אכילת פרס תלמוד לומר ולא יטמא כל אשר בבית מיד. ואחרי כן אחרים כיוצא בהם רבי אומר אם ממתינים לדבר הרשות לא ימתינו לדבר מצוה. וכמה היא מצותו נראה בחתן נותנים שבעה ימי משתה לו ולביתו ולכסותו וכן ברגל נותנים לו כל ימי הרגל.

iratus est Uzzias, tenens in manu &c.

X. *Plaga*. Cur dictum est; *tanquam plaga*? Vel discipulus sapientis, qui sciat, quod certe sit plaga, non decernet dicens; Plaga apparuit mihi in domo: Sed tanquam plaga apparuit mihi in domo.

XI. *Apparuit mihi*; non meo lumini. Hinc dixerunt, quod in domo tenebrosa non aperirentur fenestræ ad inspiciendam ejus plagam. *In domo*. Ad includendum vel coloratam. *In domo*. Ad includendum vel cœnaculum. *In domo*; In interiori polluebatur, at in parte posteriori non polluebatur.

XII. *Tunc præcipiet sacerdos, & evacuabunt*. Præceptum incumbebat sacerdoti; at evacuari poterat a quovis homine; *& evacuabunt domum*; vel fasciculos lignorum, vel fasciculos cannarum. Verba R. Jehuda. R. Simeon dicit: An hæc opera everrendi est? Dicit R. Meir; Quidnam eam polluebat? Si dices; vasa lignea, & ejus vestes, & fusilia lavantur, & purificantur; cui rei pepercit lex? Vasi testaceo, & lenticulæ. Quinam polluebantur plagis? Impiine, an justi? Certe debes dicere impios; Si ita est, pepercit lex facultatibus vilibus, eo magis pretiosis: Si ita de facultatibus, quanto magis de anima filiorum, & filiarum suarum? Si ita de impio, quanto magis de justo?

XIII. *Priusquam veniat sacerdos ad videndum plagam*. Ad videndum locum evacuatum; *Ne pollutum reddat omne quod est in domo*. Cur dictum est? Quia deprehendimus, quod ingrediens in domum plaga affectam, non pollueret vestes, nisi moraretur quandiu Peras comedere possit; Crederem vel si ibi essent vestes duplicatæ, & ejus humeris impositæ, vestes duplicatæ & collocatæ in domo, crederem quod non polluerent, donec morarentur, quandiu comedi posset Peras? Idcirco dictum est: *Ne pollutum reddat omne quod est in domo*; statim: *& postmodum*: Pro aliis his similibus. Rabi dicit; si expectabatur pro re arbitraria, non expectabitur pro re præcepti? Et quantum erit præceptum inspiciendi in sponso? Conceduntur septem dies convivii illi, & ejus domui, & ejus operimento; & similiter in festo conceduntur illi omnes dies festi.

פרשה ו

א וראה את הנגע יכול כגריס תלמוד לומר וראה את הנגע והנה הנגע מלמד שאין הבית מטמא אלא כשני גריסים.

ב בקירות הרי שנים ולמטה הוא אומר בקיר קירות הרי ארבע מלמד שאין מטמא אלא בארבעה כתלים.

ג מיכאן אמרו בית עגול בית טריגון אינו מטמא בנגעים.

ד יכול עד שיראה בשני כתלים תלמוד לומר ומראיהם שפל מן הקיר אפילו בכותל אחד. יכול עד שיראה בשתי אבנים תלמוד לומר וחלצו את האבנים אין פחות משתי אבנים דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר וחלצו את האבנים אין פחות משתי אבנים מנין אפילו לא נראה אלא על אבן אחת תלמוד לומר ומראיהם שפל מן הקיר. ירקרקות או אדמדמות. שפל מן הקיר אפילו על אבן אחרת.

ה שקערורות שוקעות כמראיהם. ירקרקות או אדמדמות. ירוק שבירוקים אדום שבאדומים ומראיהם שפל מן הקיר ולא ממשן.

ו ויצא הכהן מן הבית יכול לביתו ויסגיר תלמוד לומר אל פתח הבית אי אל פתח הבית יכול יעמוד תחת השקוף ויסגיר תלמוד לומר מן הבית. עד שיעקר מכולו.

ז מיכאן אמרו אינו הלך לתוך ביתו והסגיר. עמד על פתח הבית שהנגע בתוכו והסגיר. תלמוד לומר ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית. והסגיר את הבית מכל מקום.

ח בשביעי. יכול בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום ולא בלילה.

ט והנה פשה. זה פיסיון הסמוך כל שהוא. מנין לרבות את הרחוק תלמוד לומר בבית. יכול כל שהוא תלמוד לומר נגע. נאמר כאן נגע ונאמר להלן נגע מה נגע האמור להלן כגריס אף כאן כגריס.

י נמצאת אומר הפיסיון סמוך כל

SECTIO VI.

I. ET *videbit plagam*. Crederem in quantitate fabæ? Idcirco dictum est: *Et videbit plagam; & ecce plaga;* Docemur, quod domus non pollueretur nisi in quantitate duarum fabarum.

II. *In parietibus;* Ecce duo; & infra dictum est: *In pariete parietum*. Ecce quatuor; Docemur, quod non pollueretur, nisi haberet quatuor parietes.

III. Hinc dixerunt; Domus circularis, domus triangularis non polluitur plagis.

IV. Crederem donec inspiciat in duobus parietibus? Idcirco dictum est: *Et aspectus eorum fuerit depressior pariete:* Vel in uno pariete. Crederem donec inspiciat in duobus lapidibus? Idcirco dictum est: *& removebunt lapides:* Non minus duobus lapidibus. Verba Rabi Akiba. R. Ismael dicit: *& removebunt lapides;* non minus duobus lapidibus. Unde probatur, vel si non appareret nisi super uno lapide? Ex eo quod dictum est: *Et aspectus eorum fuerit depressior pariete. Viridibus, aut rubris, depressior pariete*. Vel super uno lapide.

V. *Depressiores;* profundæ. *Juxa eorum aspectum: Viridibus, aut rubris;* Quod in viridibus sit maxime viridis, & in rubris maxime rubra; *& eorum aspectus depressior pariete;* non autem ipsæ.

VI. *Tunc egredietur sacerdos e domo*. Crederem, quod abiens domum suam clauderet? Idcirco dictum est: *Ad ostium domus*. Si *ad ostium domus*. Crederem quod consistens sub superliminari illam clauderet? Idcirco dictum est: *E domo;* Donec omnino avulsus sit.

VII. Hinc dixerunt. Non se conferet in domu suam, & occludet, neque consistet ad ostium domus, in qua sit plaga, ut occludat. Idcirco dictum est: *Tunc egredietur sacerdos e domo ad ostium domus, & occludet domum*. Omnimode.

VIII. *In septimo;* Crederem tam interdiu quam noctu? Idcirco dictum est; *In die*. Non nocte.

IX. *Et en si diffusa fuerit:* Hæc est diffusio proxima, quantalacunque ea fuerit. Unde probatur ad includendum vel remotam? Ex eo quod dictum est: *In domo*. Crederem quantalancunque? Idcirco dictum est: *Plaga*. Memoratur hic plaga, & memoratur illic plaga, sicut plaga ibi memorata in quantitate fabæ, ita pariter hoc loco in quantitate fabæ.

X. Deprehenditur quod dicas; Diffusio

שהוא. הרחוק כגריס. והחוזר כגריס׳

יא בקירות הבית ולא בקירות היציע ולא בקירות האיבוס ולא בקירות המחיצה ולא בקירות המגורה.

פרק ד

א וצוה הכהן וחלצו. הציווי בכהן והחליצה בכל אדם.

ב וחלצו מלמד ששניהם חולצים מיכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו שניהם חולצים שניהם קוצעים שניהם מביאים את האבנים יכול הכותל סמוך לאחד יהו שניהם חולצים תלמוד לומר ואחר חלץ את האבנים. הכיצד כותל שבינו לבין חבירו שניהם חולצים וכותל הסמוך לאויר הוא לבדו חולץ.

ג חלצו את האבנים יכול יחלוץ בו שתי אבנים ויקיים בו מצות חליצה תלמוד לומר אשר בהם הנגע. אי אשר בהם הנגע יכול אפילו קרומרים אפילו לבנים תלמוד לומר אבנים הא עד שיאמרו שני כתובים אם לאו לא שמענו.

ד והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר. אתהן חוץ לכל העיר אין אדם חוץ לכל העיר לא חוץ לעיירות המוקפות חומה בלבד. אל מקום טמא שיהא מקומו טמא׳ רבי יהודה אומר אל מקום טמא לרבות את הניטל.

ה ואת הבית יקציע יכול מבפנים ומבחוץ. תלמוד לומר מבית. אי מבית יכול מן הקרקע ומן הקירות תלמוד לומר סביב לא אמרתי לא סביב לנגע.

ו ושפכו אשר הקצו יכול צרורות תלמוד לומר עפר. אי עפר יכול אף הנושר תלמוד לומר את אשר הקצו עד שיאמרו שני הכתובים. ואם לאו לא שמענו.

ו ולקחו אבנים. אין פחות משתי אבנים מיכאן אמרו אין חולצים פחות משתים. ואין מביא אחת תחת שתים. ולא שתים תחת אחת. לא מביא שתים תחת שתים תחת שלש תחת ארבע. וארבע תחת שלש תחת שתים.

ח ולקחו אבנים יכול יטול אבנים מצד זה ויביא לצד זה תלמוד לומר

sio proxima quantalacunque ea fuerit; remota in quantitate fabæ.

XI. *In parietibus domus*; non autem in parietibus ambulacri, neque in parietibus præsepii, neque in parietibus interstitii, neque in parietibus horrei.

CAPUT IV.

I. ET *præcipiet sacerdos, & removebunt*. Præceptum incumbit sacerdoti, & remotio fieri poterat a quovis homine.

II. *Et removebunt*. Docemur, quod ambo removerent; Hinc dixerunt. Væ impio, væ ejus proximo. Ambo eruunt, ambo excidunt, ambo lapides adducunt; crederem in pariete uni tantum proximo quod ambo eruerent? Idcirco dictum est: *Post remotionem lapidum*. Quomodo? Parietem, qui inter ipsum & ejus socium intercedebat, ambo eruebant; Parietem, qui aeri erat proximus ipse solus eruebat.

III. *Removebunt lapides*. Crederem quod in eruendis duobus lapidibus observaret præceptum eruendi? Idcirco dictum est; *quibus inest plaga*; si *quibus inest plaga*, crederem vel si essent tegulæ, & lateres? Idcirco dictum est; *Lapides*. Ecce referendi erant duo textus, secus non intellexissemus.

IV. *Et projicient illos extra civitatem:* Illos extra omnes civitates, non hominem extra omnes civitates, sed extra civitates muro munitas duntaxat. *In locum pollutum;* ut ejus locus sit pollutus. R. Jehuda dicit. *In locum pollutum*. Ad includendum, quod cum lapidibus eruebatur.

V. *Domum vero radet*. Crederem tam intrinsecus, quam extrinsecus? Idcirco dictum est. *Intrinsecus*; si *intrinsecus*, crederem ex solo, & ex parietibus? Idcirco dictum est: *Circumcirca*. Non dixi nisi circa plagam.

VI. *Et effundet, quem abraserint*. Crederem lapillos? Idcirco dictum est; *Pulverem*; si *pulverem*, crederem qui decidit? Idcirco dictum est; *Quem abraserint*; Donec referantur duo textus, secus non intellexissemus.

VII. *Et accipient lapides*; non minus duobus lapidibus; *Inducentque in locum lapidum*; non minus duobus lapidibus; Hinc dixerunt; Non eruunt minus duobus; neque adducet unum sub duobus, neque duos sub uno; sed adducet duos sub duobus, sub tribus, sub quatuor, & quatuor sub tribus, sub duobus.

VIII. *Et accipient lapides*; Crederem quod erueret ex hoc latere, & induce-

אחרות. אי אחרות יכול אפילו קרומרים אפילו לבנים תלמוד לומר אבנים הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו.

ט לעפר לרבות כל משמע. עפר אפילו לבנים אפילו מדר אפילו חרסית. יכול יטול עפר מצד זה ויביא לצד זה תלמוד לומר אחר או אחר יכול אפילו סיד אפילו גבסס תלמוד לומר עפר הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו.

י ועפר אחר יקח וטח את הבית אין חבירו מטפל עמו בטיחה.

פרשה ז

א אם ישוב הנגע ופרח בבית. משל חזר איש פלוני למקומו. כשיחזור הנגע לאותם האבנים אין לי אלא מקומו. מנין לרבות את כל הבית תלמוד לומר בבית. יכול כגריס נאמר כאן נגע ונאמר להלן נגע מה נגע האמור להלן כגריס אף כאן כגריס.

ב נמצאת אומר הפיסיון סמוך כל שהוא. הרחוק כגריס. והחוזר בבתים כשני גריסים.

ג אין לי אלא כמראיו ושלא כמראיו מנין. תלמוד לומר ופרח כמראיו ושלא כמראיו.

ד או אינו אומר ופרח אלא שלא יהא טמא עד שיחזור ויפסה. ודין הוא טמא הוא בבגדים וטמא בבתים מה בבגדים טימא החוזר אף על פי שאינו פושה. אף בבתים יטמא החוזר אף על פי שאינו פושה.

ה הין החמיר בבגדים שהעומד בהם בסוף שני שבועות. שורף נחמיר בבתים שהעומד בסוף שני שבועות אינו נותץ תלמוד לומר צרעת ממארת צרעת ממארת לגזרה שוה. מה צרעת ממארת האמור בבגדים טימא את

ceret in illud latus? Idcirco dictum est: *alios*. Si *alios*, crederem vel tegulas, vel lateres? Idcirco dictum est: *Lapides*. Donec referantur duo textus, secus non intellexissemus.

IX. *Et pulverem*. Ad includendum id omne, quod dicitur pulvis, vel tegulas, vel glebam terræ, vel testam. Crederem quod erueret ex hoc latere pulverem, & induceret in illud latus? Idcirco dictum est: *Alium*; Si *alium*; crederem cel calcem, vel gypsum? Idcirco dictum est: *Pulverem*. Donec referantur duo textus, secus non intellexissemus.

X. *Et pulverem alium accipiet; & incrustabit domum*; ejus socius non cogebatur cum eo societatem inire in incrustatione.

SECTIO VII.

I. Quod si reversa fuerit plaga, & effloruerit in domo; Simile est viro N. N. qui redeat in locum suum; Quando revertitur plaga in eosdem lapides; Non probo nisi de loco suo; unde probatur ad includendum totam domum? Ex eo quod dictum est: *In domo*. Crederem in quantitate fabæ? Memoratur hic plaga, & memoratur ibi plaga, sicut plaga ibi memorata in quantitate fabæ, ita pariter hoc loco in quantitate fabæ.

II. Deprehenditur, quod dicas; si diffusio fuerit proxima, quantalacunque; si remota, in quantitate fabæ; Si revertatur in domos in quantitate duarum fabarum.

III. Non probo nisi quando fuerit juxta ejus aspectus, si non fuerit juxta ejus aspectus, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Et effloruerit*. Quando fuerit juxta ejus aspectus, & quando non fuerit juxta ejus aspectus.

IV. Aut non dictum est; *& effloruerit*; nisi quod non polluatur, si non iterum diffusa fuerit? Et probatur argumento: Polluit in vestibus, & polluit in domibus, sicut in vestibus polluit, quando redierit plaga, vel si non fuerit diffusa, ita pariter in domibus polluet, quando redierit, vel si non fuerit diffusa.

V. Itane? Si aggravas in vestibus, in quibus si consistat plaga in fine secundæ septimanæ, comburitur, aggravabimus in domibus, in quibus si consistat plaga in fine secundæ septimanæ, non diruebatur? Idcirco dictum est: *Lepra maledicta, lepra maledicta*. A pari; sicut lepra maledicta memorata in vestibus, polluit plaga, quæ redierit, quam-

החוזר אף על פי שאינו פושה אף צרעת האמור בבתים וטמא החוזר אף על פי שאינו פושה.

ו אם קופינו לרבות את החוזר מה תלמוד לומר ובא הכהן וראה והנה פשה הנח לו. או שומע אני אם ישוב הנגע ופרח בבית וחזר הנגע בו ביום יהי טמא תלמוד לומר וישב ושב הכהן. ואם ישוב הנגע. מה שיבה האמורה להלן בסוף שבוע. אף כאן בסוף שבוע.

ז ומנין אם עמד בראשון ופשה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע תלמוד לומר ובא הכהן וראה והנה פשה במה הוא מדבר אם בפושה בראשון הרי אמור הא אינו אומר ובא הכהן וראה והנה פשה אלא שבא בסוף שבוע ראשון ומצאו עומד. ובא בסוף שבוע שני ומצאו פושה. מה יעשה לו הרי אני דן מה מצינו בפושה בראשון חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע אף בפושה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. הין אם היקל בפושה בראשון שהרי היקל בעומד בו. נקל בפושה בשני שהרי החמיר בעומד בו ויהיה הפושה כעומד תלמוד לומר ושב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה. מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע אף ביאה זו חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע.

ח מנין אם עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע תלמוד לומר ובא ואם בא יבא במי הוא מדבר אם בפושה בראשון הרי אמור ואם בפושה בשני הרי אמור. הא אינו אומר יבא ואם בוא יבא אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני וראה והנה לא פשה זה העומד. מה יעשה לו וטהר הכהן את הבית. יכול

quamvis non fuerit diffusa, ita pariter lepra maledicta memorata in domibus, polluit plaga, quæ redierit, quamvis non fuerit diffusa.

VI. Si finis ejus est, ut includatur, quæ redierit, cur dictum est: *& veniet sacerdos, & videbit, & en si diffusa fuerit?* Nunc dimittit argumentum. Aut crederem, *si reversa fuerit plaga*, & effloruerit in domo, & redierit plaga in eodem die, quod pollueretur? Idcirco dictum est: *& revertatur sacerdos; & si reversa fuerit plaga*; sicut reversio ibi dicta in fine hebdomadæ, ita pariter hoc loco in fine hebdomadæ.

VII. Et unde probatur, si consistat in prima, & diffundatur in secunda, quod eruatur, excidatur, illinatur, & ei septimana concedatur? Ex eo quod dictum est: *& veniet sacerdos, & videbit, & en si diffusa fuerit*; De quo loquitur? Si diffundatur in prima; Ecce jam dictum est; aut non dicit; *& veniet sacerdos, & videbit, & en si diffusa fuerit*; nisi quod venerit in fine septimanæ, & invenerit consistentem; si veniat in fine septimanæ secundæ, & inveniat diffusam, quid faciet? Ecce ego argumentor. Quid invenimus in diffusione in prima hebdomada? Quod eruatur, excidatur, illinatur, & ei septimana concedatur; ita pariter in diffusione in secunda eruatur, excidatur, illinatur, & ei septimana concedatur. Itane? Si allevat in diffusione in prima, ratio est, quia allevat in ejus consistentia, allevabimus in diffusione in secunda, cum aggravet in ejus consistentia, & consideratur diffusio, sicut consistentia? Idcirco dictum est: *& revertetur sacerdos, & veniet sacerdos*; Hæc est reversio, & ille est adventus; sicut in reversione eruitur, exciditur, & illinitur, eique septimana conceditur, ita pariter in adventu eruitur, exciditur, illinitur, eique septimana conceditur.

VIII. Unde probatur, si consistat in una, & in altera, quod eruatur, excidatur, illinatur, eique septimana concedatur? Ex eo quod dictum est: *& veniet: & si veniendo venerit*. De quo loquitur? Si de diffusione in prima, ecce dictum est; si de diffusione in secunda, ecce dictum est; non dictum est; *& veniet, & si veniendo venerit*; nisi quod si venerit in fine septimanæ primæ, & venerit in fine septimanæ secundæ, & viderit, & ecce non fuerit diffusa; hæc est plaga consistens; quid faciet? *Purificabit sacerdos domum*. Crederem quod liberaret & abiret? Idcir-

יפטר וילך לו תלמוד לומר כי נרפא הנגע. לא טיהרתי את הריפוי.

ט מה יעשה לו הרי אני דן מה מצינו בפושה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. אף העומד בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע.

י הין אם נחמיר בפושה בשני שהרי החמיר בפושה בראשון נחמיר בעומד בשני שהרי הקל בעומד בראשון ויהא עומד כפושה בשני. תלמוד לומר ובא ואם בוא יבא הרי כאן שתי ביאות. ביאה האמורה למעלה וביאה האמורה למטה. מה ביאה האמורה למעלה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע אף ביאה האמורה למטה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע.

יא משום רבי ישמעאל אמרו נאמר צרעת ממארת בבגדים. ונאמר צרעת בבתים. מה צרעת ממארת האמור בבגדים עשה העומד בשני כפושה בשני אף צרעת ממארת האמורה בבתים נעשה העומד בשני כפושה בשני. שיכול אין לי חוזר אלא אחר פושה בראשון. מנין לרבות את החוזר אחר פושה בשני. ואחר העומד בשני· תלמוד לומר ואחר חלץ את האבנים שאין תלמוד לומר ואחרי הקצות ואחרי הטוח. וכי יש חליצה שאין עמה קציה וטיחה אם כן למה נאמר אחרי הקצות את הבית ואחרי הטוח אלא לרבות את החוזר אחר הפושה בשני ואחר העומד בשני.

יב מנין לכהה בשני והולך לו קולפו והוא טעון ציפרים. תלמוד לומר ולקח לחטא את הבית הרי כאן בית אחד. מיכאן אמרו עשרה בתים הן הכהה הראשון והולך לו קולפו והוא טעון ציפרים והפושה בראשון הולץ וקוצה

circo dictum eſt; *Quia ſanata eſt plaga*: Non purificavi, niſi fuerit ſanata.

IX. Quid faciet? Ecce tibi argumentum; Quid invenimus, ſi fuerit diffuſa in ſecunda? Eruetur, excidetur, & illinetur, eique ſeptimana concedetur; Ita pariter ſi conſiſtat in ſecunda, eruetur, excidetur, illinetur, eique ſeptimana concedetur.

X. Itane? Si aggravavimus in ea, quæ diffundatur in ſecunda, ratio eſt quia aggravat in ea, quæ diffundatur in prima, aggravabimus in ea quæ conſiſtit in ſecunda, cum allevatum ſit in ea, quæ conſiſtit in prima? Et conſiderabitur conſiſtens ſicut diffuſio in ſecunda. Idcirco dictum eſt; *& veniet, & ſi veniendo venerit*; Ecce hoc loco memorantur duo adventus; adventus ſupra, & adventus infra memoratus; ſicut in adventu ſupra memorato eruitur, exciditur, illinitur, eique ſeptimana conceditur, ita pariter in advento infra memorato eruitur exciditur, illinitur, eique ſeptimana conceditur.

XI Nomine Rabi Iſmael dixerunt; Memoratur lepra maledicta in veſtibus, pariterque memoratur lepra maledicta in domibus; ſicut in lepra maledicta memorata in veſtibus conſideratur conſiſtens in ſecunda, ſicut diffuſa in ſecunda, ita pariter in lepra maledicta memorata in domibus conſideranda erit conſiſtens in ſecunda ſicut diffuſa in ſecunda. At ego dicere poteram; Non probo niſi quando redierit, poſtquam diffuſa fuerit in prima, unde probatur ad includendum ſi redierit, poſtquam diffuſa fuerit in ſecunda, & poſtquam conſtiterit in ſecunda? Ex eo quod dictum eſt: *Poſt amotionem lapidum*; Neque erat dicendum; *& poſt abraſionem domus, & poſt incruſtationem*. Quid? num eſt remotio, in qua non ſit abraſio, & incruſtatio? Si ita eſt, cur dictum eſt: *Poſt abraſionem domus, & poſt incruſtationem*? Ad includendum, ſi redierit, poſtquam diffuſa fuerit in ſecunda, & poſtquam conſtiterit in ſecunda.

XII. Unde probatur, ſi obſcura facta ſit in ſecunda, & abierit, quod ſit decorticanda, & quod requirat aves? Ex eo quod dictum eſt: *Et tollet ad purificandum domum*: Ecce hic una domus: Hinc dixerunt; Decem ſunt domus; Cujus plaga obſcura facta ſit in prima, & abierit, decorticanda erit, & erit munda; cujus plaga obſcura facta ſit in ſecunda, & abierit, decorticanda erit, & requiret aves; & cujus plaga diffuſa ſit in prima, eruatur,

ex-

וטח ונותן לו שבוע חזר ניתץ . לא חזר
טעון ציפרים . עמד בראשון ופשה בשני
חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע . חזר
ונתץ. לא חזר טעון ציפרים. עמד בזה
ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע .
חזר ונותץ. לא חזר טעון ציפרים.

יג מה תלמוד לומר וטמא לפי
שמצינו בבית המוסגר שאינו מטמא
אלא מתוכו . יכול אף המוחלט כן תלמוד
לומר כי טמא הוא הוסיף לו טומאה
שיטמא בין מתוכו בין מאחריו.

פרק ה

א ונתץ את אבניו ואת עציו ואת
כל עפר הבית מלמד שאין הבית מטמא
בנגעים עד שיהו בו אבניו ועציו ועפר.

ב וכמה אבנים יהו בתוכו רבי
ישמעאל אומר ארבע רבי עקיבא אומר
שמונה שרבי עקיבא אומר עד שיראה
כשני גריסים על שתי אבנים. ולא על
אבן אחת . רבי אלעזר ברבי שמעון אומר
עד שיראה בשני גריסים על שתי
אבנים כשתי כתלים בזוית . ארכו
כשתי גריסים . ורחבו כגריס.

ג אבניו שלו ועפר שלו ועציו שלו
מלמד שהוא נורר ומוציא את אבניו
כל אבנים שנבנו עמו עציו כל עצים
שנבנו עמו אבניו ולא אבני העלייה .
עציו ולא עצי העלייה . עפר ולא עפר
העלייה . מיכאן אמרו נראה נגע בבית
נותן את הקורות בעלייה . נראה
בעלייה נותן את הקורות לבית. אבניו
ולא אבנים שהכניס לו משנבנה . עציו
ולא עצים שהכניס לו משנבנה . עפר
הבית ולא עפר המתכורת שלו . אם
נאמר בחליצה למה נאמר בנתיצה. ואם
נאמר בנתיצה למה נאמר בחליצה.
אלא לפי שיש בחליצה מה שאין כן
בנתיצה . ובנתיצה מה שאין בחליצה
בחליצה האבן שבזוית בזמן שהוא חולץ

excidetur, & illinetur, eique ſeptimana concedetur; ſi redierit, deſtruetur, ſi non redierit, requirit aves. Si conſtiterit in prima, & diffundatur in ſecunda, eruetur, excidetur, illinetur, eique ſeptimana concedetur; Si redierit, deſtruatur, ſi non redierit, requirit aves; ſi utraque conſtiterit, eruetur, excidetur, illinetur, eique ſeptimana concedetur; ſi redierit deſtruetur, ſi non redierit, requiret aves.

XIII. *Polluta*. Cur dictum eſt? Quia invenimus, quod domus incluſa non pollueret niſi in ejus medio; Crederem etiam definitam? Idcirco dictum eſt; *Quia polluta eſt*; Addit illi immunditiem, quod polluat tam interius quam poſterius.

CAPUT V.

I. E*Radicabitque domum*, *lapides ejus*, *& ligna ejus*, *& omnem pulverem domus*. Oſtendit, quod domus non pollueret plagis, donec haberet lapides, ligna, & pulverem.

II. Quot lapides intra illam erunt? R. Iſmael dicit; quatuor; R. Akiba dicit octo; etenim dicit R. Akiba; donec videatur plaga in quantitate duarum fabarum ſuper duobus lapidibus; non autem ſuper uno lapide. R. Elieſer bar Rabi Simeonis dicit, donec videantur quaſi duæ fabæ, & latitudo quaſi duæ fabæ.

III. *Lapides ejus*; ut lapides ſint illius; & pulverem, ut pulvis ſit illius; & ligna ejus, ut ligna ſint illius; Docemur, quod extraheret & educeret: *lapides ejus*, omnes lapides, qui cum ea extructi erant; *ligna ejus*. Omnia ligna, quæ cum ea extructa erant; *lapides ejus*; non autem lapides cœnaculi; *ligna ejus*; non autem ligna cœnaculi; *pulverem*; non autem pulverem cœnaculi. Hinc dixerunt; Si conſpiciatur plaga in domo, concedat tigna cœnaculo, ſi videatur in cœnaculo, concedat tigna domui; *lapides ejus*; non autem lapides quos induxerit, poſtquam fuerit ædificata; *ligna ejus*; non autem ligna, quæ induxerit, poſtquam fuerit ædificata; *Pulverem domus*; non autem pulverem, qui ex ea fuerit reſiduus. Si dictum eſt in extractione, cur memoratur in exciſione? Et ſi dictum eſt in exciſione, cur memoratur in extractione. Quia eſt in extractione, quod non eſt in exciſione, & in exciſione, quod non eſt in extractione. In extractione, lapis angularis, quando extrahitur, extrahitur totus, & quando exci-

חולץ את כולה ובזמן שהוא נותץ נותץ את שלו ומניח של חבירו . ובנתיצה נותץ את האבנים שיש בהם נגע ואת האבנים שאין בהם נגע ובחליצה אינו חולץ אלא את האבנים שיש בהם הנגע הא לפי שיש בחליצה מה שאין בנתיצה. ובנתיצה מה שאין בחליצה צריך לומר בחליצה וצריך לומר בנתיצה.

ד והבא אל הבית כשיכנס ראשו ורובו . ימי הסגיר אותו לא ימים שקלף את נגעו: יכול שאני מוציא את המוחלט שכלה נגעו. תלמוד לומר כל ימי.

ה וטמא עד הערב מלמד שאין מטמא בגדים . יכול אפילו שהה כדי אכילת פרס. תלמוד לומר והאוכל בבית יכבס.

ו אין לי אלא אוכל . שוכב מנין תלמוד לומר והשוכב בבית יכבס.

ז אין לי אלא אוכל ושוכב. אוכל ולא שוכב שוכב ולא אוכל מנין תלמוד לומר וכבס בגדיו ריבה.

ח אם סופינו לרבות את כל האוכל אף על פי שאינו שוכב . מה תלמוד לומר האוכל והשוכב . אלא כדי ליתן שיעור לשוכב כדי שיאכל וכמה היא שיעור אכילה כדי אכילת פרס פת חיטים ולא פת שעורים מיסב ואוכלו בליפתן.

ט כל ניבוס בגדים האמור בתורה להחמיר וזה להקל . אפילו לבוש עשרה סבריקים ועטוף עשרה פוליוניות כולם טהורים עד שישהא כדי אכילת פרס.

י יכול הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע תלמוד לומר יכבס בגדים ריבה המטמא בגדים מציל בגדים בבית המנוגע יצאו הבהמה והגוים שאין מטמאים בגדים אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

יא מיכאן אם היה עומד בפנים ופשט ידו לחוץ וטבעותיו בידו . אם שהה כדי אכילת פרס טמא . היה עומד בחוץ ופשט

ciditur, excidit suum, & relinquit qui proximi est: & in excisione destruit lapides, in quibus est plaga, & lapides in quibus est plaga, & lapides in quibus non est plaga; & in extractione non extrahit nisi lapides, in quibus sit plaga. Ecce quoniam est in extractione, quod non est in excisione, & in excisione, quod non est in extractione; Dicendum erat in extractione, pariterque dicendum erat in excisione.

IV. *Et qui ingressus fuerit domum*. Quando introduxerit caput suum, & maximam sui partem. *Diebus, quibus clausit eam*. Non diebus, quibus decorticavit ejus plagam. Crederem posse excludere domum definitam, cujus absoluta sit plaga? Idcirco dictum est: *Omnibus diebus*.

V. *Immundus erit usque ad vesperam*; Docemur, quod non pollueret vestes; Crederem, vel si moretur, quandiu comedi possit Peras? Idcirco dictum est: *Et qui comederit in domo, lavabit*.

VI. Non probo nisi de comedente, jacens unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& qui jacuerit in domo, lavabit*.

VII. Non probo nisi de comedente, & jacente; comedens & non jacens, jacens & non comedens unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et lavabit vestimenta sua*. Includit.

VIII. Si finis est, ut includat comedentem quamvis non jaceat, cur dictum est; *qui comederit, & jacuerit?* Nisi quod assignet mensuram jacenti, ut possit comedere; & quanta est mensura comestionis? Ut possit comedere dimidium panis triticei, non hordeacei sedens ad mensam, & comedat cum obsonio.

IX. Omnis lotio vestimentorum in lege memorata venit ad aggravandum, & hæc ad allevandum; quamvis indutus fuerit decem vestibus, & velatus decem mitris, omnes sunt puræ, donec moretur quandiu possit comedere tria ova.

X. Crederem, quod animal & gentilis liberaret vestes in domo plagis affecta? Idcirco dictum est: *Lavabit vestimenta*. Includit; quod illa qui polluit vestes, liberet vestes in domo plagis affecta; excludit animalia, & gentiles, quæ cum non polluant vestes, non liberant vestes in domo plagis affecta.

XI. Hinc dixerunt; Si intus constiterit, & foris extenderit manum suam, & fuerit annulus in ejus manu, si expectet quandiu possit comedere tria ova, est immundus; si foris constiterit, & in eo

ידו לפנים וטבעותיו בידו. רבי יהודה מטמא מיד. וחכמים אומרים עד שישהא כדי אכילת קרבן.

יב אמרו לרבי יהודה ומה אם בזמן שכל גופו טמא לא טימא מה שעליו עד שישהא כדי אכילת פרס. בזמן שאין כל גופו טמא לא יטמא את מה שעליו עד שישהא כדי אכילת פרס.

יג אמר להם רבי יהודה מצינו שיפת כח הטמא להציל יתר מן הטהור ישראל מקבלים טומאה ומצילים בגדים בבית המנוגע. הבהמה והגוי שאין מקבלים טומאה אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

יד והזה על הבית ועל השקופו. ויש אומרים על כולו. ושלח את הצפור החיה. רבי יוסי הגלילי אומר ציפור שחיה חוץ לעיר ואיזו זו דרור.

טו וכפר על הבית וטהר אם נאמר במצורע למה נאמר בבתים. ואם נאמר בבתים למה נאמר במצורע. לפי שיש בבתים מה שאין במצורע. ובמצורע מה שאין בבתים. מצורע טעון קרבן והבית אינו טעון קרבן. מצורע יש לו טהרה מטומאתו. והבית אין לו טהרה מטומאתו. הא לפי שיש במצורע מה שאין בבתים. ובבתים מה שאין במצורע. צריך לומר במצורע וצריך לומר בבתים.

יו זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולשאת ולספחת ולבהרת מנין אתה אומר כהן שבקי בנגעים אבל לא בנתקים. בנתקים אבל לא בקרחות בקרחות אבל לא באדם. באדם אבל לא בבגדים. בבגדים אבל לא בנתקים לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהם ובשמותיהם. תלמוד לומר זאת התורה. ולצרעת ולשאת ולצרעת הבגד וכו'. ולהורות. רבי אומר ולמה בו ביום מלמד שביום הוא מטמא וביום הוא מטהר חנניה בן חכינאי אומר ולמה בא להורות מלמד שאינו רואה את הנגעים עד שיורנו רבו.

חסילו פירקי נגעים:

eo extenderit manum suam, & fuerint annuli in ejus manu; R. Jehuda polluit statim; & sapientes dicunt; donec expectet quandiu possit comedere tria ova.

XII. Dixerunt R. Jehudæ; si quando totum ejus corpus immundum est, non polluit quæ sibi imposita sint, nisi expectet, quandiu possit comedere tria ova; quando vero totum ejus corpus non fuerit immundum, non polluet quæ sibi imposita sint, donec expectet, quandiu possit comedere tria ova?

XIII. Respondit illis R. Jehuda; Deprehendimus majorem esse vim immundi, ut liberet plusquam mundus. Israelitæ recipiunt immunditiem, & liberant vestes in domo plagis affecta. Jumentum, & gentilis, quæ non recipiunt immunditiem, non liberant vestes in domo plagis affecta.

XIV. *Et sparget super domum*; Super superliminare; & alii dicunt: super totam. *Et emittet avem vivam*. R. Jose Galilæus dicit; avem, quæ vivit extra urbem. Et quænam hæc est? A vis libertatis.

XV. *Et expiabit pro domo, & purificabitur*. Si dictum est in leproso, cur dictum est in domibus? Si dictum est in domibus, cur dictum est in leproso? Quia est in domibus, quod non est in leproso, & in leproso, quod non est in domibus. Leprosus requirit sacrificium, at domus non requirit sacrificium; Leproso est purificatio ab sua immunditie, at domui non est purificatio ab sua immunditie. Ecce quoniam est in leproso quod non est in domibus, & in domibus quod non est in leproso, dicendum erat in leproso, pariterque dicendum erat in domibus.

XVI. *Hæc est lex omni plagæ lepræ, & porrigini, & tumori, & diffusioni, & papulæ*; Unde tu dicis; si fuerit sacerdos peritus in plagis, non autem in porriginibus, in porriginibus, non in calvitiis, in calvitiis, & non in homine, in homine, & non in vestibus, in vestibus, & non in porriginibus, non inspiciet plagas, donec sit peritus in illis, & in earum nominibus. Idcirco dictum est: *Hæc est lex lepræ & tumori, & lepræ vestium &c. Et ad docendum*. Rabi dicit: Cur dictum est: *In die*? Docemur, quod interdiu pollueret, & interdiu purificaret. Chananjah ben Chachinai dicit; Quare venit ad docendum? Docemur, quod non inspiceret plagas, donec ejus magister doceret.

Absoluta sunt capita plagarum.

CA-

פרק זבים

פרשה א

א בני ישרא מטמאים בזיבה ואין הגיים מטמאים בזיבה . ואף על פי שאינן מטמאים בזיבה מטמאים בזבים ושורפים עליהם את התרומה וחייבים עליהם על ביאת המקדש . אי בני ישראל . אין לי אא בני ישראל מנין לרבות את הגרים ואת העבדים תלמוד לומר ואמרת אליהם איש . אין לי אא איש מנין לרבות את האשה ואת הקטן. תלמוד לומר איש איש דברי רבי יהודה. ורבי שמעון בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר הרי הוא אומר והזב את זובו לזכר ולנקבה . לזכר כל שהוא זכר בין גדול בין קטן . נקבה בין גדולה בין קטנה .

ב כי יהיה . מן הדיבר ואילך . והלא הוא דכתיב טימא בנגעים וטימא בזבים מה נגעים פטר בהם לפני הדיבר אף זבים יפטר בהם לפני הדיבר קל וחומר ומה אם נגעים שטימא בהם אנסים פטר בהם לפני הדיבר זבים שלא טימא בהם אנסים אינו דין שיפטר בהם לפני הדיבר לא אם אמרת בנגעים שאין טומאתן וטהרתן אא בכהן . תאמר בזבים שטומאתן וטהרתן בכל אדם לא יפטר בהם לפני הדיבר תלמוד לומר כי יהיה מן הדיבר ואילך.

ג כי יהיה זב . יכול אפילו זב מכל מקום יהיה טמא . ודין הוא טימא בזב וטימא בזבה מה זבה מקום שמטמאה בטומאה קלה מטמאה טומאה חמורה. אף הזב במקום שמטמא בטומאה קלה מטמא טומאה חמורה.

ד לא אם אמרת בזבה שאינה מטמאה אא בשלשה ראיות לשלשה ימים . ונאמר בזב שהוא מטמא בשלשה ראיות ליום אחד . הואיל והוא מטמא בשלשה ראיות ליום אחד יטמא מכל מקום תלמוד לומר מבשרו ולא כל בשרו.

CAPUT de Seminifluis.

SECTIO I.

I. Filii Israel polluuntur fluxu, at gentiles fluxu non polluuntur; & quamvis non polluant fluxu, polluunt tamen ut seminiflui, & pro illis comburunt separationem, & pro illis tenentur propter ingressum sanctuarii. Aut dictum est: *Filios Israel;* Non probo nisi de filiis Israel, unde probatur ad includendum proselytos, & servos? Ex eo quod dictum est: *Et dices ad eos. Vir;* Non probo nisi de viro, unde probatur ad includendum fœminam, & puerum? Ex eo quod dictum est: *Vir, vir.* Verba R. Jehuda; & R. Simeon ben R. Jochanan ben Beroka dicit; Ecce dictum est. *Et seminifluus, in quo fuerit fluxus, tam masculus, quam fœmina; Tam masculus;* omnis qui fuerit masculus, tam majorennis, quam minorennis, *Fœmina*, tam majorennis, quam minorennis.

II. *Cum fuerit.* Ab allocutione & in posterum. At ecce argumentum: Polluit in plagis, & polluit in seminifluis, sicut in plagis absolvit ante allocutionem, ita pariter in seminifluis absolvit ante allocutionem. Quod probatur argumento a minori ad majus; Si in plagis, in quibus licet polluat coactos, tamen absolvit ante allocutionem, in seminifluis, in quibus non polluit coactos, non erit æquum ut absolvat ante allocutionem? Minime: Si dixisti in plagis, quæ non polluuntur, neque purificantur nisi per sacerdotem, dices de seminifluis, quorum pollutio, & purificatio fieri poterat per quemvis hominem? Ecce dictum est in illis non absolvet ante allocutionem: Idcirco dictum est: *Cum fuerit;* Ab allocutione & in posterum.

III. *Cum fuerit seminifluus.* Crederem vel si ex quovis loco fuerit seminifluus, fuisse immundum? At est argumentum. Polluit seminifluum, & polluit seminifluam; sicut seminifluus in loco ubi polluit immunditie levi, polluet immunditie gravi; ita pariter seminiflua in loco, ubi polluit immunditie levi, polluet immunditie gravi.

IV. Minime: Si dixisti de seminiflua, quæ non polluit, nisi ter viderit tribus diebus, dices de seminifluo, qui polluit si ter viderit uno die? Quoniam polluit, si ter viderit uno die, omni loco polluet; Idcirco dictum est: *De carne sua.* Non autem de tota carne sua.

ה אחר שחילק הכתוב זכיתי לדין. טימא בזב וטימא בזבה. מה זבה מקום שמטמאה טומאה קלה מטמאה טומאה חמורה. אף הזב מקום שמטמא טומאה קלה מטמאה טומאה חמורה.

ו מבשרו עד שתצא טומאתו חוץ לבשרו והלא דין הוא. ומה אם הזבה שאינה מטמאה לא בשלשה ראיות לשלשה ימים מטמא בפנים כבחוץ. זב שהוא מטמא בשלשה ראיות ליום אחד אינו דין שיטמא בפנים כבחוץ תלמוד לומר מבשרו. עד שתהא טומאתו חוץ לבשרו.

ז מבשרו טמא ולא מחמת דבר אחר. מיכאן אמרו בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק בזיבה במאכל ובמשתה בקפיצה במשא ובחולי ובמראה ובהרהור. משנזקק לזיבה אין בודקים אותו. אונסו וספיקו ושכבת זרעו טמאים כי רגלים לדבר.

ח זובו טמא. לימד על הזוב שהוא טמא. הלא דין הוא ומה אם הזב שהזוב גרם לו טומאה הרי הוא טמא הזוב שהוא גרם לטומאה אינו דין שיהא טמא. שעיר המשתלח יוכיח שגרם לטומאה והרי הוא טהור.

ט אף אתה אל תתמה על הזוב שאף על פי שגרם לטומאה לא יהיה טמא תלמוד לומר זובו הוא. טמא. לימד על הזוב שהוא טמא.

י יכול יהיה הדם היוצא מן האמה שלו יהיה טמא תלמוד לומר הוא. הוא טמא ואין דם היוצא מן האמה שלו טמא לא טהור.

יא אין לי לא זובו מימי רגליו מנין ודין הוא. ומה אם רוק שהוא יוצא ממקום טהרה הרי הוא טמא. מימי רגליו שהם יוצאים ממקום טומאה אינו דין שיהא טמא. הדם היוצא משם יוכיח שהוא יוצא ממקום טומאה והרי הוא טהור.

יב ואף אתה לא תתמה על מימי רגלים שאף על פי שהם יוצאים ממקום טומאה לא יהיו טמאים תלמוד לומר וזאת. לרבות את מימי רגלים.

V. Postquam textus assignat discrimen, mihi est locus differendi. Polluit seminifluum, & polluit seminifluam; Sicut seminiflua in loco, ubi polluit immunditie levi, polluit immunditie gravi, ita pariter seminifluus in loco, ubi polluit immunditie levi, polluet immunditie gravi.

VI. *De carne sua*. Donec egrediatur ejus immundities extra carnem suam: At est locus argumentandi; Si seminiflua, quæ non polluit, si non videat ter tribus diebus, polluit intus & foris, seminifluus, qui polluit si viderit ter uno die, non erit æquum, ut polluat intus & foris? Idcirco dictum est. *De carne sua*; Donec egrediatur ejus immundities extra carnem suam.

VII. *De carne sua, immundus est*; Non causa alterius rei. Hinc dixerunt: Septem modis inquirunt de seminifluo, antequam ad fluxum obligetur, esu, potu, onere, motu, morbo, visu, & cogitatione; sed postquam obligatus fuerit ad fluxum, non inquirunt amplius de illo, ejus necessitas, ejus dubium & semen ejus concubitus sunt immunda, quia est rei fundamentum.

VIII. *Fluxus ejus, immundus*. Ad docendum, quod fluxus sit immundus: At est argumentum; si seminifluus, in quos fluxus efficit immunditiem, est immundus, fluxus, qui efficit immunditiem, non erit æquum ut sit immundus? Hircus emissarius probet, qui licet faciat immunditiem, tamen non est immundus.

IX. Tu quoque ne mireris de fluxu, qui licet efficiat immunditiem, tamen non erit immundus. Idcirco dictum est: *Fluxus ejus, ille immundus*. Ad docendum, quod fluxus sit immundus.

X. Crederem vel sanguinem, qui egreditur ex ejus membro virili, esse immundum? Idcirco dictum est: *Ille*; ille est immundus; at sanguis, qui egreditur ex ejus membro virili, non est immundus, sed mundus.

XI. Non probo nisi de fluxu, de ejus urina unde probatur? Argumento. Si sputum, quod egreditur de loco mundo, est immundum, ejus urina, quæ egreditur de loco immundo, non erit æquum, ut sit immunda? Sanguis, qui inde egreditur, probet, qui licet egrediatur de loco immundo, tamen est mundus.

XII. Tu quoque ne mireris de urina, quæ licet egrediatur de loco immundo, non est immunda. Idcirco dictum est: *Et hæc*. Ad includendum urinam.

XIII.

יג הזיעה והליחה סרוחה והראי יהו טמאים תלמוד לומר הוא. אוציא את אלו שאינן מטמאים טומאת משקים. ולא אוציא דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה שהם מטמאים טומאת משקים. תלמוד לומר זאת. נמצאת אתה אומר תשעה משקים בזב הליחה והזיעה סרוחה והראי טהורים מכלום. דמעת עינו ודם מגפתו. וחלב האשה מטמאים טומאת משקים. זובו ורוקו ומימי רגליו מטמאים טומאה חמורה.

פרק א

א וזאת תהיה טומאתו בזובו. טומאתו. בזובו תלויה. ואינה תלויה בימים.

ב והלא דין הוא. ומה אם הזבה שהיא מטמאה את בועלה אינה מטמאה אלא בשלשה ראיות לשלשה ימים. זב שאינו מטמא את שהוא בועל אינו דין שלא יטמא אלא בשלשה ראיות לשלשה ימים. תלמוד לומר וזאת תהיה טומאתו בזובו. טומאתו בזובו תלויה ואינה תלויה בימים.

ג זובו רר. זוב מלמד שהוא מטמא בשלשה ראיות אין לי אלא גדולות. קטנות מנין. תלמוד לומר תהיה אפילו כל שהוא, החתים אפילו כל שהוא. בשרו אפילו כל שהוא. אם נאמר בגדולות. למה נאמר בקטנות. אלא ליתן שיעור לגדולות. שאם ראה אחת מרובה בשלש שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות. ובשני סיפוגים הרי זב גמור.

ד רבי אומר למה הדבר דומה לחבל של מאה אמה. ראה בתחלה מאה ובסוף חמשים ובסוף מאה אמה. הרי זה זב גמור ראה בתחלה מאה בתוך חמשים ובסוף מאה או בתחלה מאה ולאחר חמשים ובסוף מאה אין זה זב גמור.

ה מזובו אף מקצת זובו מטמא משכב ומושב. להביא את שראה שתי ראיות שיטמא משכב ומושב.

ו והלא דין הוא ומה אם הזבה שאין סופרת שבעה לשתי ראיות מטמאה

XIII. Crederem ejus sudorem, & ejus humorem fœtentem, & stercus fuisse immunda? Idcirco dictum est: *ille*. Excludam hæc, quæ non polluunt immunditie liquidorum, at non excludam lacrimam ejus oculi, & sanguinem sui vulneris, & lac mulieris, quæ polluunt immunditie liquidorum: Idcirco dictum est: *Hæc*. Deprehenditur, quod dicas novem esse liquores in seminifluo, humorem, & sudorem fœtentem, & stercus omnino esse munda, lacrymam ejus oculi, & sanguinem sui vulneris, & lac mulieris immunda esse immunditie liquorum, ejus fluxum, & sputum, & urinam immunda esse immunditie gravi.

CAPUT I.

I. ET *hæc erit immunditia sua in fluxu suo*. Immundities ab ejus fluxu pendet; at non pendet a diebus.

II. At est argumentum: Si seminiflua, quæ polluit illum, qui secum congreditur, non polluit, si ter non videat tribus diebus, seminifluus, qui non polluit eam cum qua congreditur non erit æquum, ut non polluat, si ter non videat tribus diebus? Idcirco dictum est: *& hæc erit immundities sua in fluxu suo*. Immunditia a fluxu suo pendet, at non pendet a diebus.

III. *Fluxu suo, si spuerit fluxum suum*. Docemur, quod si ter viderit, polluat; non probo nisi de multo, de parvo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Erit*: Vel quantuluncunque, *Obturata*: Vel quantalucunque: *Caro ejus*. Vel quantalucunque. Si dictum est de magno, cur dictum est de parvo? Nisi ut assignet mensuram magnæ quantitati; Si viderit una vice tantum quantum tribus vicibus, quantum est spatium a Gad Javan ad Siloah, quæ duæ sunt lotiones, & duæ abstersiones, perfectus seminifluus est.

IV. Rabi dicit: Hoc simile est funi centum cubitorum, si videat in principio centum, & in in fine quinquaginta, & in fine centum cubitorum, perfectus est seminifluus. Si videat in principio centum in medio quinquaginta, & in fine centum, aut in principio centum, & post quinquaginta, & in fine centum, non est perfectus seminifluus.

V. *A fluxu suo*: Vel pars sui fluxus polluet stratum & sedile: Ad includendum, qui bis videat, quod polluat stratum & sedile.

VI. Atqui est argumentum; Si seminiflua, quæ non numerat septem dies,

si bis

משכב ומושב בשתי ראיות . זב שהוא
סופר שבעה לשתי ראיות אינו דין
שיטמא משכב ומושב בשתי ראיות . לא
אם אמרת בזבה שהיא מטמאה משכב
ומושב בראיה אחת . תאמר בזב שאינו
מטמא משכב ומושב בראיה אחת. הואיל
ואינו מטמא משכב ומושב בראיה אחת
לא יטמא משכב ומושב בשתי ראיות
תלמוד לומר מזובו . אף מקצת זובו
מטמא משכב ומושב. להביא זב שראה
שתי ראיות שיטמא משכב ומושב.

ז טומאתו בזובו בלובן הוא מטמא
ואינו מטמא בדם. והלא דין הוא ומה
אם הזבה שאינה מטמאה בלובן
מטמאה בדם . זב שהוא מטמא בלובן
אינו דין שיטמא בדם . תלמוד לומר
טומאתו בלובן הוא מטמא ואינו מטמא
בדם.

ח קל וחומר לזבה שמטמאה בלובן
ומה אם הזב שאינו מטמא בדם מטמא
בלובן . זבה שמטמאה בדם אינו דין
שמטמאה בלובן תלמוד לומר טומאתו
היא . טומאת האיש בלובן וטומאת
האשה בדם.

פרק ב

א אשר ישכב עליו הזב יטמא . יכול
אפילו שכב על עריינה ועל הדלת .
תלמוד לומר משכב ולא עריינה ולא
הדלת.

ב אוציא את אלו ולא אוציא מחצלת
הקנים ושל חלף תלמוד לומר משכב
המיוחד.

ג אין לי אלא מיטה והכר מנין הסינוס
והרדיד והחלוק והטלית והקלסטר ארבעת
קבים והתורמל חמשת קבים והכריתית
סאה. והחמרת של שבעה קבים תלמוד
לומר כל משכב ריבה . או יכול שאני
מרבה הסרוד והדף של נחתומים ועריבה
גדולה שהנדות שוכבות בתוכה תלמוד
לומר אשר ישכב עליו המיוחד לשכיבה
ולא שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו
או יכול שאני מוציא הסנוס והרדיד
והחלוק והקלסטר ארבעה . ותורמל חמשת
קבים והכריתית סאה והחמרת של
שבעה קבים תלמוד לומר כל משכב
ריבה. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא

ſi bis videat, polluit ſtratum & ſedile, ſi bis videat, ſeminifluus, qui numerat ſeptem dies, ſi bis videat, non erit æquum ut polluat ſtratum & ſedile, ſi bis videat? Minime: ſi dixiſti de ſeminiſtua, quæ polluit ſtratum & ſedile ſi ſemel videat, dices de ſeminifluo, qui non polluit ſtratum & ſedile, ſi ſemel videat? Quoniam non polluit ſtratum & ſedile, ſi ſemel videat, non polluet ſtratum & ſedile, ſi bis videat Idcirco dictum eſt: *A fluxu ſuo*. Vel pars ſui fluxus polluit ſtratum & ſedile; Ad includendum ſeminifluum, ſi bis videat, quod polluat ſtratum & ſedile.

VII. *Immunditia ſua in fluxu ſuo*. Albo polluit, at non polluit ſanguine. Atqui eſt argumentum; Si ſeminiflua, quæ albo non polluit, ſanguine polluit, ſeminifluus, qui albo polluit, non erit æquum, ut ſanguine polluat? Idcirco dictum eſt: *Immunditia ſua*. Albo polluit, at ſanguinem non polluit.

VIII. probatur argumento a minori ad majus pro ſeminiflua, quæ albo polluere deberet; ſi ſeminifluus, qui non polluit ſanguine, albo polluit, ſeminiflua, quæ ſangine polluit, non erit æquum, ut albo polluat? Idcirco dictum eſt: *Immunditia ſua illa*; ut viri immundities albo fiat, fœminæ vero ſanguine.

CAPUT II.

I. *Super quo jacuerit ſeminifluus, immundum erit*, Crederem vel ſi jaceret ſuper operculo putei, & valva? Idcirco dictum eſt: *Stratum*; non operculum putei, & valva.

II. Excludam hæc, at non excludam ſtoream arundineam, & vimineam. Idcirco dictum eſt: *Stratum*: Peculiare.

III. Non probo niſi de lecto, & pulvillo, unde probatur de ſago velo, & camiſia, & pallio, & corbe quatuor caborum, & era quinque caborum, & ſacco coriaceo ſati; & utre ſeptem caborum? Ex eo quod dictum eſt: *Omne ſtratum*. Includit. Aut crederem poſſe includere tabulam in qua ordinatur panis, & mactram piſtorum, & mactram magnam, in qua jacent ſeminifluæ? Idcirco dictum eſt: *In quo jacuerit*. Quod ſit deſtinatum ad jacendum: Non autem illud de quo dicunt; ſurge, ut faciamus noſtrum opus: Aut crederem poſſe excludere ſagum, & velum & camiſiam, & corbem quatuor caborum, & peram quinque caborum, & ſaccum coriaceum ſati, & utrem ſe-

את אלו. אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את אלו שהם משמשים שכיבה עם מלאכתם. אשר ישב עליו הזב יטמא. יכול אפילו ישב על האבן ועל הקורה תלמוד לומר כלי ולא אבן ולא קורה. אוציא את אילו ולא אוציא כסא של גללים ושל אדמה ושל אבנים. תלמוד לומר כלי. כלי המיוחד.

ד אין לי אלא כסא וספסל וקתדרה המיוחדים מנין תיבת הבלנים ותיבה שפתחה מצדיה ועריבה משני לוג ועד תשעה קבים שנסדקה שאינו יכול להרחיץ בה רגלו אחת תלמוד לומר כל כלי ריבה. יכול אפילו כפה סאה וישב עליה תרקב וישב עליה. תלמוד לומר אשר ישב עליו. המיוחד לשכיבה לא שאומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו.

ה או יכול שאני מוציא תיבת הבלנים ותיבה שפתחה מצדיה ועריבה משני לוג ועד תשעה קבים שנסדקה או שאינו יכול לרחוץ רגלו אחת תלמוד לומר כל כלי ריבה. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני את אלו שהם משמשים ישיבה עם מלאכתם. ומוציא אני את אלו שאין משמשים ישיבה עם מלאכתם.

ו אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב. מנין שכב על המושב וישב על המשכב עומד ונתלה ונשען מנין תלמוד לומר יטמא יטמא ריבה.

ז הזב ולא בעל קרי. והלא דין הוא ומה אם הזב טומאתו ממקור ובעל קרי טומאה ממקור מה הזב מטמא משכב ומושב אף בעל קרי יטמא משכב ומושב תלמוד לומר הזב ולא בעל קרי.

ח הזב ולא אבן המנוגעת. הלא דין הוא ומה אם הזב שאין מטמא בביאה מטמא משכב ומושב. אבן המנוגעת שהיא

septem caborum? Idcirco dictum est: *Omne stratum*: Includit; Quid vidisti ut hæc includeres, & illa excluderes? Postquam includit textus, excludit: Includam ego hæc, quæ inserviunt ad jacendum cum eorum opere, & excludam illa, quæ non inserviunt ad jacendum una cum eorum opere. *Super quo jacuerit seminifluus immundum erit*: Crederem vel si jaceret super lapide, & super tigno? Idcirco dictum est: *Vas* non lapis, neque tignum: Excludam hæc, at non excludam sellam factam ex luto, ex terra, & lapidibus; Idcirco dictum est. *Vas*; vas peculiare.

IV. Non probo nisi de sella scamno, & catedra, quæ sunt peculiares, unde probatur de arca balneatorum, & de arca, quæ in latere aperta sit, & de mactra a duobus logis usque ad novem cabos, quæ fissa esset, aut in qua lavari non posset unus pes? Ex eo quod dictum est: *Omnes vas*. Includit: Crederem vel si converteret mensuram sati & jaceret super illa, si converterit mensuram dimidii sati, & sederet super illa? Idcirco dictum est; *In quo jacuerit*; Quod aptum est ad jacendum; non illud de quo dicunt: surge, ut faciamus nostrum opus.

V. Aut crederem posse excludere arcam balneatorum, & arcam, quæ ex latere aperta sit, & mactram a duobus logis usque ad novem cabos, quæ fissa esset, aut in qua unus pes lavari non posset? Idcirco dictum est: *Omne vas*: Includit: Quid vidisti ut hæc includeres & illa excluderes? Postquam inclusit textus, excludit. Includam ego hæc quæ inserviunt ad jacendum cum eorum opere, & excludam illa, quæ non inserviunt ad jacendum cum eorum opere.

VI. Non probo nisi quando jacuerit super strato, & sederit super sedili, unde probatur si jaceat super sedili, & sedeat super strato, si stet, aut appendatur, aut innitatur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Immundum erit*. Includit.

VII. *Seminifluus*; Non ille, qui viderit semen. Atqui est argumentum. Si in seminifluo immundities profluit ex vena, & in eo qui viderit semen immundities profluit ex vena, sicut seminifluus polluit stratum & sedile; ita pariter qui viderit semen polluet stratum & sedile: Idcirco dictum est: *Seminifluus*. Non qui viderit semen.

VIII. *Seminifluus*; Non lapis plaga affectus. Atqui est argumentum. Si seminifluus, qui non polluit ingressu, polluit stratum & sedile, lapis plaga affe-

מטמא בביאה אינו דין שיטמא משכב ומושב. תלמוד לומר הזב ולא אבן המנוגעת.

ט הזב ולא טמא מת והלא דין הוא הזב שאין טעון הזייה בשלישי ובשביעי מטמא משכב ומושב. טמא מת שטעון הזייה בשלישי ובשביעי אינו דין שיטמא משכב ומושב תלמוד לומר הזב ולא טמא מת.

י הזב ולא המת והלא דין הוא ומה הזב שאינו מטמא טומאת שבעה מטמא משכב ומושב. מת שהוא מטמא טומאת שבעה אינו דין שיטמא משכב ומושב תלמוד לומר הזב ולא המת.

יא רבי שמעון אומר אשר ישכב עליו ואשר ישב עליו את שיש לו שכיבה ויש לו ישיבה מטמא משכב ומושב ואין זב שמת מטמא משכב ומושב.

יב ושאמרו הזב שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר מדברי סופרים אשר ישכב עליו ואשר ישב עליו עד שינשא רובו עליו;

פרשה ב

א ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו אדם נוגע במשכב מטמא בגדים ואין המשכב הנוגע במשכב מטמא בגדים. הלא דין הוא ומה אם במקום שלא נטמא אדם מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים נטמא משכב מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים מקום שנטמא אדם במגע משכב לטמא בגדים אינו דין שיטמא משכב במגע משכב לטמא בגדים. תלמוד לומר ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו. אדם הנוגע במשכבו מטמא בגדים ואין המשכב הנוגע במשכב מטמא בגדים.

ב קל וחומר שיטמא אדם מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים ומה במקום שלא נטמא משכב במגע משכב לטמא בגדים מטמא אדם במגע משכב לטמא בגדים. מקום שנטמא משכב מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים אינו דין שיטמא אדם מתחת הזב

affectus, qui polluit ingressu, non erit æquum ut polluat stratum & sedile? Idcirco dictum est. *Seminifluus*; non lapis plaga affectus,

IX. *Seminifluus*; Non immundus mortuo: Atqui est argumentum. Si seminifluus, qui non requirit adspersionem in die tertio & septimo, polluit stratum & sedile, immundus mortuo qui requirit adspersionem in die tertio & septimo, non erit æquum ut polluat stratum & sedile? Idcirco dictum est *Seminifluus*. Non immundus mortuo.

X. *Seminifluus*. Non mortuus. Atqui est argumentum; si seminifluus, qui non polluit immunditie septem dierum, polluit stratum & sedile, mortuus, qui polluit immunditie septem dierum, non erit æquum, ut polluat stratum & sedile? Idcirco dictum est: *Seminifluus*. Non mortuus.

XI. R. Simeon dicit: *Super quo jacuerit*, *& super quo sederit*. Ille, qui possit jacere & sedere, polluit stratum & sedile, at seminifluus qui mortuus sit, non polluit stratum & sedile.

XII. Quod dixerunt, quod seminifluus, qui mortuus sit polluat onere, donec liquefacta sit caro, est ex verbis scribarum: *Super quo jacuerit*, *& super quo sederit*; donec major sui pars portetur super illo.

SECTIO II.

I. VIR *qui tetigerit stratum ejus, lavabit vestimenta sua*. Homo qui tangat stratum, polluit vestes; at stratum quod tangat stratum, non polluit vestes. Atqui est argumentum: Si ubi non polluitur homo sub seminifluo ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, polluitur strato sub seminifluo ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, hic ubi polluitur homo tactu strati ad polluendum vestes, non erit æquum ut polluat stratum tactu strati ad polluendum vestes? Idcirco dictum est: *Et vir qui tetigerit stratum ejus, lavabit vestimenta sua*. Vir qui tangat ejus stratum, polluit vestes; at stratum quod tangit stratum, non polluit vestes.

II. At est argumentum a minori ad majus, quod polluat hominem sub seminifluo ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes: Si ubi non polluitur stratum tactu strati ad polluendum vestes, polluit hominem tactu strati ad polluendum vestes, hic ubi polluitur stratum sub seminifluo ad polluendum hominem, & ad polluendum

לטמא אדם ולטמא בגדים. תלמוד לומר כל משכב אשר ישכב עליו הזב יטמא. משכב מטמא מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים. ואין אדם מטמא מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים.

ג משכב במשכבו ואם נשבר טהור. הלא דין הוא מה אם כלי חרש שאין לו טהרה מטומאתו אם נשבר טהור. משכב שיש לו טהרה מטומאתו אם נשבר לא יהיה טהור. לא אם אמרת בכלי חרס שאין נעשה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים. תאמר במשכב שהוא נעשה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים. הואיל והוא נעשה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים. ואם נשבר לא יהיה טהור תלמוד לומר משכב במשכבו אם נשבר טהור.

ד במשכבו ולא בחבל היוצא מן המטה פחות מחמשה או יתר על עשרה. או יכול שאני מוציא מחמשה עד עשרה תלמוד לומר טמא.

ה במשכבו ולא בנימין היוצאים מן הקשר חוץ משלש אצבעות. או יכול שאני מוציא משלש ולמטן תלמוד לומר טמא.

ו במשכבו ולא תגזול או יכול שאני מוציא את הגנוב תלמוד לומר טמא.

ז רבי שמעון אומר במשכבו ולא הגנוב או יכול שאני מוציא את הגזול תלמוד לומר טמא.

ח אמרו לו מה ראית לרבות את זה ולהוציא את זה אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את זה שנתייאשו הבעלים ממנו. ומוציא אני את זה שלא נתייאשו הבעלים ממנו.

ט ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו בשעת מגעו מטמא בגדים פירש אינו מטמא בגדים.

י וכבס בגדיו יכול הצופה תלמוד לומר בגד. אי בגד יכול בגד גדול לבן. המטמא בזב והמטמא בנגעים מנין גדול צבוע. גדול לבן. קטן לבן קטן צבוע. עד שתהא מרבה להביא שבים של סבכה

dum vestes, non erit æquum, ut polluat hominem sub seminifluo ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes? Idcirco dictum est: *Omne stratum, super quo jacuerit seminifluus, immundum erit*. Stratum polluit sub seminifluo ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes; at homo non polluit sub seminifluo ad polluendum, hominem, & ad polluendum vestes.

III. *Stratum in strato suo*; Et si rumpatur, mundum est. Est argumentum; Si vas testaceum, cui non est purificatio ab immunditia sua, si rumpatur, mundum est; stratum, cui est purificatio ab immunditie sua, si rumpatur, non erit mundum? Minime: si dixisti de vase testaceo, quod non sit pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, dices de strato, quod sit pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendom vestes? Quoniam sit pater immunditiei ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, si rumpatur, non erit mundum. Idcirco dictum est: *Stratum in strato suo*; si rumpatur, erit mundum.

IV. *In strato suo*, Non in funiculo qui egrediatur de lecto minus quinqne aut plus decem palmis. Aut crederem posse excludere a quinque usque ad decem? Idcirco dictum est; *Immundus*.

V. *In strato suo*. Non in filis; qui egrediuntur de nodo extra tres digitos; aut crederem posse excludere a tribus digitis & infra? Idcirco dictum est. *Immundus*.

VI. *In strato suo*. Non in rapto, aut crederem posse excludere furto ablatum? Idcirco dictum est: *Immundus*.

VII. R. Simeon dicit; *In strato suo*; Non quod furto ablatum sit; crederem posse excludere raptum? Idcirco dictum est: *Immundus*.

VIII. Dixerunt illi. Quid vidisti, ut hoc includeres, & illud excluderes? Postquam inclusit textus, excludit; Includam ego illud, de quo desperaverint domini, & includam hoc, de quo non desperverint domini.

IX. *Et vir qui tetigerit strasum ejus lavabit vestimenta sua*; Quando tangit, polluit vestes, si vero se separaverit, non polluit vestes.

X. *Lavabit vestimenta sua*; Crederem lavandam esse lanam non textam? Idcirco dictum est; *Vestem*: si *Vestem* crederem vestem magnam albam, quæ polluit in fluxu, & polluit in plagis, unde probatur de magna colorata, de magna alba, de parva alba, de parva co-

וננגילון מנין תלמוד לומר בגד בגדיו ריבה מנין לעשות שאר כלים כבגדים תלמוד לומר טמא , יכול יטמא אדם וכלי חרס תלמוד לומר בגד . בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס.

יא מיכאן אמרו כל המטמא בגדים בשעת מגעו מטמא אוכלים ומשקים להיות תחלה והידים להיות שניות , ומטמא שאר כלים כבגדים ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש לאחר פרישתן מטמאים משקים להיות תחלה והאוכלים והידים להיות שניות ואינו מטמא בגדים ואין צורך לומר אדם וכלי חרס.

פרק ג

א והיושב על הכלי אשר ישב עליו יטמא . אין לי אלא בזמן שיושב עליו ונוגע בו מנין לעשרה מושבות זה על זה ואפילו על גבי אבן מסמה תלמוד לומר והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא מקום שהזב יושב ומטמא ישב הטהור ויטמא.

ב אין לי אלא בזמן שהוא יושב עליו והזב שם מנין לעשותו ריקם כמלא .

ג אין לי אלא משכב , מרכב מנין ודין הוא אם מצינו שלא חלק הכתוב בין נושא לנישא למשכב , כך לא נחלוק בין נישא לנושא למרכב . מה לו , לא חלק בין נושא לנישא למשכב שלא חלק מגעו ומשאו לא נחלוק בין נושא לנישא למרכב שהרי חלק מגעו ממשאו תלמוד לומר כלי לרבות את המרכב.

ד רבי חנניה בן חנינא אומר אם כדרך שלא ירדה עליו הטומאה יצאת ממנו . כדרך שירדה עליו הטומאה אינו דין שתצא ממנו . לאו מה לא החמיר במרכב הנישא שהרי החמיר בזב הנישא נחמיר במרכב הנושא שהרי היקל בזב

colorata, donec includas filamenta calanticæ & cingulum ex variis filis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vestem vestimenta sua*. Includit; Unde probatur, ut considerentur cetera instrumenta sicut vestes? Ex eo quod dictum est: *Immundus*. Crederem quop pollueret hominem, & vas testaceum? Idcirco dictum est: *Vestem*. Vestem polluit at non polluit hominem, & vas testaceum.

XI. Hinc dixerunt; qui polluit vestes, quo tempore tangit, polluit cibos & liquores, ut sint primus gradus, & manus, ut fiant secundus gradus; & polluit cetera instrumenta, ut vestes, at non polluit hominem, & vas testaceum. Post separationem ipsorum polluunt liquores, ut sint primus gradus, & cibos, & manus, ut sint secundus gradus, & non polluit vestes; neque est necesse, ut dicatur, hominem & vas testaceum.

CAPUT III.

I. ET *qui sedet super vase, super quo sedet seminifluus, polluetur*. Non probo nisi quando super eo sederit, & illud attigerit, unde probatur pro decem sellis superimpositis, vel super lapide pavimentali? Ex eo quod dictum est: *Et qui sedet super vase, super quo sedet seminifluus, polluetur* In loco ubi sedet, & polluit, si mundus sedet, polluitur.

II. Non probo nisi quando sedeat, & ibi sit seminifluus, unde probatur, ut consideretur locus vacuus sicut plenus? Ex eo quod dictum est: *Vase*: Ut consideretur vacuum, sicut plenum.

III. Non probo nisi de strato, de ephippio unde probatur? Argumento. Si invenimus, quod textus non distinguat inter portantem & portatum in strato, ita pariter non distiaguemus inter portans & portatum in ephippio: Quid refert? Non distinguit inter portans & portatum in strato, quia non distinguit intet tactum & onus, non distinguemus inter portans & portatum in ephippio, ubi distinguit inter tactum & onus? Idcirco dictum est: *Vase*. Ad includendum ephippium.

IV. R. Chananjah ben Chanina dicit: Si eo modo, quo non descendit super eum immundities, ab eo egreditur, eo modo quo super eum descendit, immundities, non erit æquum, ut ab eo egrediatur? Minime: Si non aggravat in ephippio portato, ratio est quia aggravat in seminifluo portato, ag-

הנושא תלמוד לומר כלי לרבות את המרכב.

ה בבשר הזב ולא כצואה שעליו. ולא בשירים ולא בנזמים ולא בטבעות. אף על פי שאין יוצאים. או יכול שאני מרבה את השיער ואת הצפורן תלמוד לומר טמא.

ו בבשר הזב ולא בעצם הפורש ממנו ולא בבשר הפורש ממנו. קל וחומר לפורש מן הטהור שיהיה טהור הא מה אני מקיים או בעצם אדם או בקבר. זה אבר הפורש מן החי בין פרק לפרק.

ז אם נאמרו בזב למה נאמרו במשכב ואם נאמרו במשכב למה נאמרו בזב לא לפי שיש בזב מה שאין במשכב. ובמשכב מה שאין כן בזב. הזב עושה משכב ואין המשכב עושה זב. חיבורי הזב טהורים וחיבורי המשכב טמאים. הא לפי שיש בזב מה שאין כן במשכב. ובמשכב מה שאין כן בזב. צורך לומר במשכב וצורך לומר בזב.

ח וכי ירוק הזב בטהור יכול אפילו רקק ולא נגע בו יהיה טמא. תלמוד לומר בטהור עד שיגע בו. אין לי אלא רוקו. כיחו וניעו ורירו ומימי האף שלו מנין תלמוד לומר וכי ירוק.

ט אשר ירכב עליו הזב יטמא יכול אפילו רכב על המשכב ועל המושב תלמוד לומר מרכב ולא משכב ומושב.

י אוציא את אילו ולא אוציא את האיסוף תלמוד לומר מרכב מרכב המיוחד.

יא איזה המרכב המיוחד. זרז האשקלוני ומדיכה המדית. ועביט של גמל וטפיטו של סוס. רבי יוסי אומר טפיטו של סוס טמא מושב מפני שעומדים עליו בקומפון: אבל איסוף של נקה טמא.

יב אין לי אלא בזמן שהוא רוכב עליו ונוגע עליו מנין לעשרה מרכבות זה על גבי זה אפילו על גבי אבן מסמא תלמוד

aggravabimus in ephippio portato, cum allevaverit in ſeminifluo portante? Idcirco dictum eſt. *Vaſe*. Ad includendum ephippium.

V. *In carne ſeminiflui:* At non in ejus ſtercore, quod ſuper illo ſit, neque in ejus cilicio, quod ſuper illo ſit, neque in armillis, neque in auribus, neque annulis, quamvis non egrediantur. Aut crederem poſſe includere pilum, & unguem? Idcirco dictum eſt: *Immundus*.

VI. *In carne ſeminiflui*; non in oſſe, quod ab eo ſeparatum ſit; neque in carne, quæ ab eo ſeparata ſit: Eſt argumentum a minori ad majus, quod ſit mundum, quod de mundo ſit ſeparatum: Quomodo ego explicabo quod dictum eſt *Num.* XIX. 16. *Aut in oſſe hominis, aut in ſepulcro?* Hoc eſt membrum, quod ſeparatur de vivo inter unam & alteram juncturam.

VII. Si hæc dicta ſunt in ſeminifluo, cur memoratur in ſtrato? & ſi dicta ſunt in ſtrato, cur memoratur in ſeminifluo? niſi quod ſit in ſeminifluo, quod non eſt in ſtrato, & in ſtrato, quod non eſt in ſeminifluo; ſeminifluus facit ſtratum, at ſtratum non facit ſeminifluum; Quæ adhærent ſeminifluo munda ſunt, quæ adhærent ſtrato, ſunt immunda: Ecce quoniam eſt in ſeminifluo, quod non eſt in ſtrato, & in ſtrato, quod non eſt in ſeminifluo, dicendum erat in ſtrato, & dicendum erat in ſeminifluo.

VIII. *Et ſi ſpuerit ſeminifluus in mundum*. Crederem, vel ſi ſpueret, & non attingeret, fuiſſe immundum? Idcirco dictum eſt: *In mundum*. Donec illum attingat. Non probo niſi de ejus ſputo, de ejus pituita, & ejus ſalivo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et ſi ſpuerit*.

IX. *Super quod equitaverit ſeminifluus, immundum erit*; Crederem vel ſi equitaverit ſuper ſtratum & ſedile? Idcirco dictum eſt: *Ephippium*; non ſuper ſtratum & ſedile.

X. Excludam hæc, at non excludam ſellam? Idcirco dictum eſt: *Ephippium*. ephippium peculiare.

XI. Quodnam eſt ephippium peculiare? Cingulum Askeloniticum, mortarium Medum: clitellæ cameli, & tapes equi. R. Joſe dicit; tapes equi eſt immundus ſedili, quod ſtaret ſuper illo in campo, ſed ephippium cameli immundum eſt.

XII. Non probo niſi quando equitaverit ſuper illo, & illud attigerit, unde probatur de decem ephippiis ſuperimpoſitis vel ſuper lapide pavimentali?

לומר וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא עד שינשא רובו עליו.

פרק ד

א וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. תחתיו של זב. יכול תחתיו של מרכב ודין הוא אם הזב החמור לא טימא כלי שטף לא במגע. מרכב הקל אינו דין שלא יטמא כלי שטף לא במגע. הא מה אני מקיים וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. תחתיו של זב.

ב והנושא אותם מה תלמוד לומר. שיכול אין לי לא מטמא במשא אלא המרכב בלבד משכב ומושב מנין ודין הוא ומה אם מרכב שאין מגעו מטמא בגדים משאו מטמא בגדים. משכב ומושב שמגעם מטמא בגדים אינו דין שיהא משאם מטמא בגדים. גולל ודופק יוכיחו. שמגעם מטמא בגדים ואין משאם מטמאים בגדים.

ג אף אתה לא תתמה על המשכב ועל המושב שאף על פי שמגעם מטמא בגדים לא יהיה משאם מטמא בגדים תלמוד לומר והנושא אותם לרבות את המשכב ואת המושב.

ד רבי אליעזר אומר והנושא אותם מה תלמוד לומר שיכול אין לי מטמא במשא אלא אלו בלבד. מנין זובו של זב ורוקו ומימי רגליו ושכבת זרעו ודם הנדה תלמוד לומר והנושא אותם לרבות כל האמור בענין.

ה בו ולא בצואה שעליו ולא בקלקים שעליו ולא בשירים ולא בנזמים ולא בטבעות. אף על פי שאין יוצאים. או יכול שאני מוציא את השיער ואת הצפורן? תלמוד לומר טמא. וידיו לא שטף במים מה תלמוד לומר לפי שנאמר ורחץ את בשרו במים יכול אף בית הסתרים תלמוד לומר וידיו. מה ידיו בנראה פרט לבית הסתרים שאין פרט לבית הסתרים.

ו מנין לעשות אחר ספרו של זב בימי גמרו תלמוד לומר וידיו לא שטף

Ex eo quod dictum est: *Et omne ephippium, super quo equitaverit seminifluus, immundum erit*; donec pars major super illo portetur.

CAPUT IV.

I. E*T quicunque tetigerit omne, quod sub eo fuerit*: Sub seminifluo; Crederem sub ephippio? & est argumentum; si seminifluus, qui est gravis, non polluit vasa immersionis nisi tactu, ephippium, quod est leve, non erit æquum, ut non polluat vasa immersionis nisi tactu? Quomodo ego explicabo *Et quicunque tetigerit omne, quod sub eo fuerit*? Sub seminifluo.

II. *Et qui portaverit illa*; Cur dictum est; Crederem non posse probare, quod non pollueret onere nisi ephippium duntaxat, stratum & sedile unde probatur? argumento; si ephippium, quod tactu non polluit vestes, onere polluit vestes, stratum & sedile, quæ tactu polluunt vestes, non erit æquum ut onere polluant vestes? operculum, & latus arcæ sepulcralis probent, quæ licet tactu polluant vestes, tamen portatione non polluunt vestes.

III. Tu quoque ne mireris de strato & sedili, quæ licet tactu polluant vestes, tamen portatione non polluunt vestes: Idcircco dictum est: *Et qui portaverit illa*: Ad includendum stratum & sedile.

IV. R. Eliéser dicit: *Et qui portaverit illa*: Cur dictum est? Crederem non posse probare, quod non pollueret onere, nisi hæc duntaxat, unde probatur de fluxu seminiflui, & ejus sputo, & ejus urina, & concubitu ejus seminis, & sanguine menstruatæ? Ex eo quod dictum est: *Et qui portaverit illa*. Ad includendum quod dictum est in subjecto.

V. *In eo*: Non in stercore, quod erit super illo, neque in cilicio, quod erit super illo, neque in armillis, neque in auribus, neque in annulis, quamvis non egrediantur: Aut crederem posse excludere pilum, & unguem? Idcirco dictum est. *Immundus*: *Et manus suas immersit in aquis*: Cur dictum est? Quia dictum est: *Et lavabit carnem suam aqua*; Crederem vel locum absconditum? Idcirco dictum est: *Et manus suas*. Sicut manus conspiciuntur, excludit locum absconditum, qui non conspicitur.

V. Unde probatur, quod considerandi sint dies post enumerationem seminiflui, sicut dies ejus absolutionis?

Ex

במים אפילו לאחר מאה שנים . אמר רבי אֶלעזר בן ערך מיכאן סמכו חכמים לטהרת ידים מן התורה.

פרשה ג

א כלי חרס אין לי אלא כלי חרס מנין לרבות כלי נתר תלמוד לומר וכלי חרס אשר יגע בו הזב יכול אפילו נגע בו הזב מאחוריו והוא טמא ודין הוא . ומה אם מת החמור לא טימא כלי חרס מאחוריו. הזב הקל אינו דין שלא יטמא כלי חרס מאחוריו . לא אם אמרת במת שאינו עושה משכב ומושב. תאמר בזב שמטמא משכב ומושב. הואיל והוא עושה משכב ומושב יטמא כלי חרס מאחוריו . תלמוד לומר אשר יגע בו, ולהלן הוא אומר אשר תבושל בו. מה בו האמור להלן מאוירו אף כאן מאוירו.

ב מאחר שלמדנו שאין מטמאים אותו אלא מאוירו מה תלמוד לומר אשר יגע בו מגע שהוא בכולו הוי אומר זה היסטו.

ג וכל כלי עץ אשר ישטף במים אמר רבי שמעון מה זה בא ללמדנו אם ללמד שמטמא כלי שטף במגע והלא כבר נאמר והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו. אם הנוגע בו מטמא כלי שטף במגע. הוא עצמו לא יטמא כלי שטף במגע . אם כן למה נאמר וכל כלי עץ ישטף במים אלא אלו אוכלים ומשקים וכלים שעל גבי הזב.

ד והלא דין הוא ומה אם במקום שעשה משכב תחתיו לא עשה תחתיו מרף. מקום שלא עשה על גביו משכב אינו דין שלא נעשה על גביו מרף תלמוד לומר וכל כלי עץ ישטף מלמד שעושה תחתיו מרף.

ה קל וחומר שיעשה על גביו משכב. ומה אם במקום שלא עשה תחתי מרף עשה תחתיו משכב , מקום שעשה על גביו מרף . אינו דין שנעשה על גביו

Ex eo quod dictum eſt: *Et manus ſuas non immerſit in aquis*. Vel poſt centum annos. Dicit R. Elieſer ben Arach; Hinc probant ſapientes purificationem manuum ex lege.

SECTIO III.

I. V*AS teſtaceum*. Non probo niſi de vaſe teſtaceo; unde probatur ad includendum vas nitreum? Ex eo quod dictum eſt; *Et vas teſtaceum, quod tetigerit ſeminifluus*; Crederem vel ſi tetigerit illud ſeminifluus ad partem poſteriorem, immundum eſſe? Et probari poteſt argumento; ſi mortuus, qui eſt gravis, non polluit vas teſtaceum ad partem poſteriorem; ſeminifluus qui eſt levis, non erit æquum, ut non polluat vas teſtaceum ad partem poſteriorem? Minime: ſi dixiſti de mortuo, qui non facit ſtratum & ſedile, dices de ſeminifluo, qui polluit ſtratum & ſedile? Quoniam facit ſtratum & ſedile, polluet vas teſtaceum ad partem poſteriorem: Idcirco dictum eſt: *Quod tetigerit*; & *Levit.* VI. dictum eſt. *Quod coctum fuerit in eo*. Sicut *in eo*, quod ibi dictum eſt, deſignat ejus aerem, ita pariter hoc loco.

II. Poſtquam percepimus, quod non polluuntur niſi ejus aere, cur dictum eſt; *Quod tetigerit*? Deſignat tactum, quaſi totum tangeret; & hic eſt ejus motus.

III. *Et omne vas ligneum, quod immergetur in aquis*. Dicit R. Simeon; Quid hoc venit ad nos docendum? Si ad docendum, quod polluat vas teſtaceum tactu; atqui jam dictum eſt; *Et qui tetigerit carnem ſeminiflui, lavabit veſtimenta ſua*; Si quis attingat, polluit vaſa immerſionis tactu, ipſemet non polluet vas immerſionis tactu? Si ita eſt cur dictum eſt: *Et omne vas ligneum immergetur in aquis*? Niſi quod ſint cibi & liquores, & vaſa quæ ſunt ſuper ſeminifluo.

IV. Atqui eſt argumentum; Si ubi facit ſtratum ſub eo, non facit ſub eo immunditiem levem, ubi vero non facit ſuper eo ſtratum, non erit æquum ut non faciat ſuper eo immunditiem levem? Idcirco dictum eſt: *Et omne vas ligneum immergetur*. Docemur quod faciat ſuper eo immunditiem levem.

V. Eſt argumentum a minori ad majus, quod faciat ſuper eo ſtratum; Si ubi non facit ſub eo immunditiem levem, facit ſub eo ſtratum, ubi facit ſuper eo immunditiem levem, non erit æquum, ut faciat ſuper eo ſtratum?

Id-

משכב . תלמוד לומר וכל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא משכב הוא עושה תחתיו . ואין עושה על גביו משכב .

ו קל וחומר שיעשה תחתיו מדף . מה אם במקום שלא עשה על גביו משכב עשה על גביו מדף . מקום שעשה תחתיו משכב אינו דין שיעשה תחתיו מדף . תלמוד לומר וכל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא . משכב הוא עושה תחתיו מדף .

ז קל וחומר שלא יעשה תחתיו משכב ומה אם במקום שעשה על מדף לא עשה על גביו משכב . מקום שלא עשה תחתיו מדף אינו דין שלא יעשה תחתיו משכב . תלמוד לומר אשר ישכב עליו הזב יטמא מלמד שהוא עושה תחתיו משכב .

פרק ה

א וכי יטהר הזב מזובו . כשיפסוק מזובו מזובו ולא מנגעו . מזובו וספר אף מקצרת זובו טעון ספירת שבעה .

ב להביא את שראה שתי ראיות שיטען ספירת שבעה . הלא דין הוא ומה אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לא יטעון ספירת שבעה לשתי ראיות . זבה תוכיח שהיא מטמא משכב ומושב בשתי ראיות ואינה סופרת שבעה לשתי ראיות .

ג אף אתה ﭏ תתמה על הזב שאף על פי שהוא מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לא יטען ספירת שבעה לשתי ראיות תלמוד לומר מזובו וספר . אף מקצרת זובו טעון ספירת שבעה להביא את שראה שתי ראיות שטעון ספירת שבעה .

ד וספר לו לעצמו . מיכאן אמרו הזב והזבה שבדקו את עצמן ביום הראשון ומצאו טהורים וביום השביעי מצאו טהור . ושאר כל הימים לא בדקו . רבי ﭏעזר אומר הרי ﭏו בחזקת טהרה . ורבי יהושע אומר אין להם ﭏא יום ראשון ויום השביעי בלבד . רבי עקיבא אומר אין להם ﭏא יום השביעי בלבד .

Idcirco dictum est: *Et omne stratum, super quo jacuerit seminifluus polluetur:* Stratum facit sub eo, at non facit sub eo immunditiem levem.

VI. Quod probatur argumento a minori ad majus, quod faciat super eum immunditiem levem. Si ubi non facit super eo stratum, facit super eo immunditiem levem, ubi vero facit sub eo stratum, non erit æquum ut faciat sub eo immunditiem levem? Idcirco dictum est: *Et omne stratum, super quo jacuerit seminifluus polluetur:* Stratum facit sub eo, at non facit sub eo immunditiem levem.

VII. Quod probatur argumento a minori ad majus, quod non faciat sub eo stratum. Si ubi facit super eo immunditiem levem, non facit super eo stratum, ubi non facit sub eo immunditiem levem, non erit æquum, ut non faciat sub eo stratum? Idcirco dictum est: *Omne stratum, super quo jacuerit seminifluus, polluetur:* Docemur quod sub eo faceret stratum.

CAPUT V.

I. **E***T postquam seminifluus purificatus fuerit a fluxo suo:* Quando cessaverit a fluxu suo; *A fluxu suo*; non a plaga sua. *A fluxu suo: Et numerabit:* Vel ex parte fluxus sui debet numerare septem dies.

II. Ad includendum, si bis videat, quod debeat numerare septem dies. Quod probatur argumento: Qui polluit stratum & sedile, si bis videat, non debet numerare septem dies si bis videat. Seminiflua probet, quæ quando bis videat, polluit stratum & sedile, tamen non debet numerare septem dies si bis videat.

III. Tu quoque ne mirerit de seminifluo, quod licet, si bis videat, polluat stratum & sedile, tamen non debet numerare septem dies, si bis videat? Idcirco dictum est: *A fluxu suo, & numerabit*: Vel a parte fluxus sui debet numerare septem dies; ad includendum si bis videat, quod debeat numerare septem dies.

IV. *Et numerabit sibi:* Sibi ipsi. Hinc dixerunt; Seminifluus, & seminiflua, si inquisierint primo die, & se deprehenderint mundos, & die septimo, & se puros deprehenderint, & ceteris diebus non inquisierint, R. Eleasar dicit; putantur mundi; & R. Jehosua dicit; non esr illis nisi dies primus & septimus duntaxat. R. Akiba dicit: non est illis nisi dies septimus duntaxat.

V. R.

ה רבי יוסי ורבי שמעון אומרים נראים דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע. ודברי רבי עקיבא מדברי שניהם אבל הלכה כדברי רבי אליעזר.

ו שבעת ימים יכול בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר לטהרתו שתהא טהרתו אחת.

ז וכבס בגדיו ורחץ בשרו. הקיש כיבוס בגדיו לרחיצת בשרו. מה רחיצת גופו בנקיות אף כיבוס בגדיו בנקיות. הא למדנו חוצצים בכלים.

ח ורחץ בשרו במים חיים. הזב טעון ביאת מים חיים ואין מצורע טעון ביאת מים חיים.

ט הלא דין הוא ומה אם הזב שאין טעון הזיית מים חיים טעון ביאת מים חיים. מצורע שהוא טעון הזיית מים חיים אינו דין שיטען ביאת מים חיים. תלמוד לומר ורחץ בשרו במים חיים. הזב טעון ביאת מים חיים ואין מצורע טעון ביאת מים חיים.

י יכול אף כליו יטענו ביאת מים חיים. תלמוד לומר בשרו. בשרו טעון ביאת מים חיים. וכלים עולים בכל מימות.

יא וטהר מלטמא כלי חרס במשא. בן עזאי אומר ומה אם במקום שלא עשה ולד הטומאה קל כולד הטומאה קל לטמא באב הטומאה קל. מקום שעשה ולד הטומאה החמור לטומאה באב הטומאה החמור אינו דין שנעשה ולד הטומאה החמור כולד הטומאה החמור לטמא באב הטומאה החמור. א״ל רבי יוסי הגלילי שניהו. אמר לו אין שונים לחכם אמר לו פרשיהו אמר לו אין מפרשים לחכם. חזר רבי יוסי הגלילי ופירש ומה אם במקום שלא עשה בגדי המטמאים בשרץ כבגדים בשרץ עשה כלי חרס בשרץ כאדם בשרץ. כאן שעשה בגדי המטמאים בזב כבגדים בזב

V. R. Jose & R. Simeon dicunt: Probabiliora videntur verba R. Elieser præ verbis R. Jehosua, & verba R. Akiba præ verbis amborum; sed constitutio est juxta verba R. Elieser.

VI. *Septem dies*. Crederem tam continuos, quam divisos? Idcirco dictum est: *Pro sua emundatione*; ut una sit ejus purificatio.

VII. *Et lavabit vestimenta sua, & lavabit carnem suam*. Æquiparat lotionem vestium suarum lotioni carnis suæ, sicut iotio corporis sui peragenda erat cum munditie, ita pariter lotio vestium suarum peragenda erat cum munditie.

VIII. *Et lavabit carnem suam in aquis vivis*. Seminifluus debebat ingredi in aquas vivas; at leprosus non debebat ingredi in aquas vivas.

IX. Atqui est argumentum. Si seminifluus, qui non obligatur ad adspersionem aquarum vivarum, obligatur ad ingressum aquarum vivarum, leprosus qui obligatur ad adspersionem aquarum vivarum, uon erit æquum, ut obligetur ad ingressum aquarum vivarum? Idcirco dictum est: *Et lavabit carnem suam in aquis vivis*. Seminifluus obligatur ad ingressum aquarum vivarum; at leprosus non obligatur ad ingressum aquarum vivarum.

X. Crederem vel ejus vestes fuisse immergendas in aquis vivis? Idcirco dictum est: *Carnem suam*; ejus caro erat immergenda in aquis vivis; at ejus vestes liberabantur (immunditie) omni aquarum genere.

XI. *Et mundus erit*; ut polluat onere vas testaceum. Ben Azai dicit; Si ubi non consideratur natus immunditiei levis, sicut natus immunditiei levis, ut polluantur patre immunditiei levis, facit natum immunditiei gravis sicut natum immunditiei gravis, ut polluatur patre immunditiei gravis, ubi consideratur natus immunditiei gravis ut polluatur patre immunditiei gravis, non erit æquum ut consideretur natus immundiei gravis, sicut natus immunditiei gravis ut polluatur patre immunditiei gravis? Dixit illi R. Jose Galilæus, repete argumentum. Respondit illi: Non repetitur sapienti. Dixit ei: Explica illud: Respondit. Non explicatur sapienti: Repetit R. Jose Galilæus, & explicavit. Si ubi non considerantur vestes, quæ polluuntur reptili, sicut vestes in reptili, considerantur vasa testacea in reptili, sicut homo in reptili, hic ubi considerantur vestes, quæ polluuntur seminifluo, sicut

אינו דין שנעשה כלי חרס בזב כאדם בזב. תלמוד לומר וטהר מלטמא כלי חרס במשא.

יב בשמיני יכול בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום. ביום ולא בלילה.

יג יקח לו לעצמו שאם הפרישו לזיבתו הראשונה לא יביאם לזיבתו שנייה. שתי תורים או שני בני יונה חלופי תורים בני יונה וחלופי בני יונה תורים ואין חילופיהם עשירית האיפה.

יד מנין שהוא טובל מבעוד יום תלמוד לומר ובא לפני יהוה אל פתח אהל מועד. כיצד הוא בא אל פתח אהל מועד אלא אם כן היה מעורב שמש. מלמד שהוא טובל מבעוד יום.

טו ועשה אותם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה שיפרישם הכהן אחד להטאת ואחד לעולה. מנין שאם הפרישם הוא יהיה הפרשו הפרש. תלמוד לומר אחת לחטאת ואחד לעולה ונתנם אל הכהן.

טז וכפר עליו הכהן לפני יהוה מזובו מקצת זבים מביאים ומקצת זבים אין מביאים. הא כיצד ראה שלש יביא. ראה שתים לא יביא. או אינו לא ראה שתים יביא. שלש לא יביא. והלא מי שראה שלש ראה שתים. הא מה אני מקיים וכפר עליו הכהן לפני יהוה מזובו. מקצת זבים מביאים קרבן ומקצת זבים אין מביאים קרבן הא כיצד ראה שלש יביא ראה שתים לא יביא.

פרק ו

א ואיש פרט לקטן. או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד תלמוד לומר ואיש.

ב כי תצא ממנו שכבת זרע עד שתצא טומאתו חוץ לבשרו. מיכאן אמר הזב ובעל קרי שהרגישו אוחזים באמה ובולעים את התרומה.

ג שכבת זרע פרט למערה. ורחץ במים אפילו במי מקוה. את כל בשרו.

vestes in seminifluo, non erit æquum ut considerentur vasa testacea in seminifluo, sicut homo in seminifluo? Idcirco dictum est: *Et mundus erit*. Ut polluat onere vasa tastacea.

XII. *In octavo*. Crederem tam interdiu quam noctu? Idcirco dictum est: *In die*. Interdiu non noctu.

XIII. *Sumet sibi*: Sibimet: Quod si separasset pro suo primo fluxu, non adducet pro fluxu secundo: *Duos turtures aut duos filios columbæ*. In commutationem turturum filios columbæ; & in commutationem filiorum columbæ turtures; at non in eam commutationem decimam partem Ephæ:

XIV. Unde probatur, quod interdiu lavare deberet? Ex eo quod dictum est: *Et veniet in conspectum Domini ad ostium tentorii conventus*. Quomodo venire poterat ad ostium tentorii conventus, nisi occidisset sol? Docemur, quod interdiu lavaret.

XV. *Et faciet illos sacerdos, unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum*. Ut illos separet sacerdos unum in sacrificium pro peccato & alterum in holocaustum; unde probatur, si ipsemet separasset, quod separatum erat, fuisse separatum? Ex eo quod dictum est: *Unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum; & dabit illos sacerdoti:*

XVI. *Et expiabit pro illo sacerdos coram Domino a fluxu suo*. Pars seminifluorum afferebant sacrificium, & pars non afferebant. Quomodo. Si ter videat, afferebant, si bis, non afferebant: Aut dicam; si bis viderat, afferebat, si ter, non afferebat; Atqui qui ter viderat, jam bis viderat. Quomodo ego explicabo. *Et expiabit pro illo sacerdos coram Domino a fluxu suo*? Pars seminifluorum afferebant sacrificium & pars seminifluorum non afferebant sacrificium. Quomodo? Si ter viderat, afferebat, si bis, non afferebat.

CAPUT VI.

I. Et *vir*. Excludit puerum. Aut crederem posse excludere filium novem annorum, & unus diei? Idcirco dictum est: *Et vir*.

II. *De quo egreditur concubitus semen*: donec egrediatur ejus immundities extra carnem suam. Hinc dixerunt: Seminiflui, si eorum membra commota fuerint, possunt apprehendere membrum virile, & inglutire separationem.

III. *Concubitus semen*. Excludit quod effunditur. *Et lavabit aquis*; Vel aquis la-

מים שכל בשרו עולה בהם וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות נמצאת אתה אומר שיעור המקוה ארבעים סאה.

ד בגד ועור אין לי אלא בגד ועור מנין לעשות שאר כל הכלים כבגד ועור תלמוד לומר כל בגד וכל עור. ואם נפשך לומר. נאמר בגד ועור בשרץ ונאמר בגד ועור במת. ונאמר בגד ועור בשכבת זרע. מה בגד ועור האמור בשרץ ובמת עשה כל שאר הכלים כבגד ועור. אף בגד ועור האמור בשכבת זרע נעשה שאר כל הכלים כבגד ועור.

ה אשר יהיה עליו אף על מקצתו שכבת זרע. מה שכבת זרע האמור למטה כברייתה. אף כאן כברייתה פרט לשכבת זרע שנסרחת. מכאן אמרו הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה דברי רבי אליעזר בן עזריה. רבי ישמעאל אומר פעמים שהם ארבע עונות פעמים שהם חמש עונות פעמים שהם שש עונות. רבי עקיבא אומר לעולם חמש.

ו ואם יצאת מקצת עונה ראשונה משלימים לו מקצת עונה ששית.

ז ואשה פרט לקטנה. או יכול שאני מוציא בת שלש שנים ויום אחד תלמוד לומר ואשה.

ח אשר ישכב איש פרט לקטן. אותה פרט לכלה דברי רבי יהודה אמרו לו לרבי יהודה וכי מה ראייה לכלה. לא אותה פרט לדבר אחר. שכבת זרע פרט למערה.

ט ורחצו במים וטמאו עד הערב. הקיש רחיצתו לרחיצתה מה רחיצתו בנקיות. אף רחיצתה בנקיות מה רחיצתו בארבעים סאה אף רחיצתה בארבעים סאה. מה רחיצתה פרט לבית הסתרים אף רחיצתו פרט לבית הסתרים.

י רבי שמעון אומר מה תלמוד לומר ורחצו במים וטמאו עד הערב אם לענין הנוגע בשכבת. הרי הנוגע בשכבת זרע

lavacri: *Totam carnem suam*: *Aquis*. Ut tota ejus caro operiatur aquis. At quantæ sunt? Cubitus super cubito in altitudine trium cubitorum. Deprehenditur quod dicas, mensuram lavacri esse quadraginta satorum.

IV. *Vestis & pellis*. Non probo nisi de veste & pelle; unde probatur ut sint consideranda cetera omnia instrumenta sicut vestis, & pellis? Ex eo quod dictum est: *Omnis vestis*, *& omnis pellis*; Si vis, potes dicere: Memoratur vestis & pellis in reptili, & memoratur vestis & pellis in mortuo, & memoratur vestis & pellis in semine concubitus; Sicut vestis & pellis memorata in reptili & in mortuo considerantur cetera omnia instrumenta sicut vestis & pellis, ita pariter in veste & pelle memorata in semine concubitus consideranda erunt cetera omnia instrumenta sicut vestis & pellis.

V. *In qua fuerit*. Vel in ejus parte, *Concubitus semen*. Sicut concubitus semen infra dictum intelligitur juxta naturam suam, ita pariter hoc loco juxta naturam suam; Excludit concubitus semen, quod putruerit. Hinc dixerunt: Quæ ejecerit semen tertio die, est munda. Verba R. Eliezer ben Azaria. Rabi Ismael dicit: Aliquando sunt quatuor tempora, aliquando quinque, aliquando sex. R. Akiba dicit: semper quinque.

VI. Si exierit pars primi temporis, compensatur illi pars sexti temporis.

VII. *Et mulier*: Excludit parvulam. Aut crederem posse excludere filiam trium annorum, & unius diei. Idcirco dictum est: *Et mulier*.

VIII. *Cum qua jacuerit vir*. Excludit puerum. *Cum qua*; Excludit sponsam. Verba R. Jehuda. Dixerunt Rabi Jehudæ. Quodnam est argumentum pro sponsa? Sed *cum qua*; excludit rem aliam. *Concubitus semine*. Excludit.

IX. *Lavabunt se aquis*, *& immundi erunt usque ad vesperam*. Æquiparat lotionem viri lotioni mulieris; sicut hujus lotio peragenda erat in munditie, ita pariter illius lotio peragenda erat in munditie, sicut hujus lotio peragenda erat in quadraginta satis, ita pariter illius lotio peragenda erat in quadraginta satis. Sicut illius lotio excludit locum absconditum, ita pariter hujus lotio excludet locum absconditum.

X. Rabi Simeon dicit: Cur dictum est: *& lavabunt se aquis*, *& immundi erunt usque ad vesperam?* Si propter illum, qui tangit concubitus semen, ecce de eo qui tangit concubitus semen in-

אמור למטן . אם כן למה נאמר ורחצו במים וטמאו עד הערב . וכי מפני שהוא בבית הסתרים הלא אין אדם מטמא בבית הסתרים אלא גזירת מלך היא אפילו כל שהוא לכך נאמר ורחצו במים וטמאו עד הערב.

פרשה ד

א ואשה אין לי אלא אשה גמורה מנין לרבות את הקטנה תלמוד לומר ואשה מיכאן אמרו בת יום אחד לנדה בת עשרה ימים לזיבה.

ב כי תהיה מן הדיבר ואילך . כי תהיה זבה יכול אפילו זבה מכל מקום תהא טמאה תלמוד לומר והיא גלתה את מקור דמיה . לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור.

ג יכול כל מראה זב שתזוב תהיה טמאה תלמוד לומר דם אי דם אין לי אלא מראה דם אחד כשהוא אומר דמיה מלמד שדמים הרבה טמאים בה האדום והשחור וכקרן כרכום . וכמימי אדמה וכמזוג . בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי ובית הילל מטהרים.

ד בבשרה . מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ . והלא דין הוא . ומה אם הזב שהוא טעון ביאת מים חיים אין מטמא בפנים כבחוץ . נדה שהיא טעונה ביאת מים חיים אינו דין שלא תטמא בפנים כבחוץ תלמוד לומר בבשרה מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ אין לי אלא נדה זבה מנין תלמוד לומר זובה . הפולטת שכבת זרע מנין תלמוד לומר תהיה . רבי שמעון אומר דייה כבועלה . מה בועלה אינו מטמא בפנים כבחוץ אף היא לא תטמא בפנים כבחוץ.

ה שבעת ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה . כל שבעה . יכול עד שתהא

infra dictum est; si ita est; cur dictum est : *& lavabunt se aquis , & immundi erunt usque ad vesperam ?* Quid ? Num eo quod esset immundities loci abscon- diti ? Atqui homo non polluitur in lo- co abscondito. Sed est decretum regis; vel quantuluncunque : Idcirco dictum est : *& lavabunt se aquis , & immundi erunt usque ad vesperam.*

SECTIO IV.

I. ET *mulier ;* Non probo nisi de muliere perfecta ; unde proba- tur ad includendum parvulam ? Ex eo quod dictum est : *& mulier*. Hinc di- xerunt: Puella unius diei polluitur men- struo , & puella decem dierum pollui- tur fluxu.

II. *Si fuerit* : Ab allocutione & in posterum : *Si fuerit seminiflua* ; Crede- rem vel si fuerit seminiflua in omni loco, quod pollueretur? Idcirco dictum est : *Levit.* xx. 18. *Et ipsa aperuit ve- nam sanguinum suorum*. Docemur , quod sanguines non sint ninsi ex vena.

III. Crederem , quod omnis aspectus fluxus, quem flueret, illam pollueret ? Idcirco dictum est: *Sanguis*; si *sanguis ;* Non probo nisi de uno aspectu sangui- nis ; Quando vero dicit: *sanguinum suo- rum*. Docemur , quod multi in ea sint sanguines immundi ; sc. ruber , & ni- ger , & splendori croci similis , & qui aquæ terrestris , & vini mixti speciem habet : Schola Schammai dicit ; etiam qui aquis fœni Græci , & aquis carnis assatæ similis est : At schola Hillelis mundos pronunciat.

IV. *In carne sua*. Docemur , quod polluat tam intus quam foris . Atqui est argumentum . Si seminifluus , qui requirebat immersionem in aquas vi- vas , non polluebat intus sicut foris ; menstruata , quæ non requirit immer- sionem in aquas vivas , non erit æquum , ut non polluat intus sicut foris? Idcir- co dictum est: *In carne sua*; Docemur, quod polluat intus sicut foris: Non pro- bo nisi de menstruata , de seminiflua un- de probatur? Ex eo quod dictum est : *Fluxus ejus* : Si ejecerit concubitus se- men , unde probatur ? Ex eo quod di- ctum est : *Erit*. R. Simeon dicit : Sa- tis est , ut sit similis illi , qui cum ea congreditur. Sicut qui cum ea congre- ditur, non polluit intus sicut foris , ita pariter illa non polluet intus sicut foris.

V. *Septem diebus erit in menstruo suo ;* Non autem in fluxu suo : *Cunctis se- ptem ;* Crederem donec videret sangui- nem

רואה דם כל שבעה. תלמוד לומר תהיה אף על פי שאינה רואה.

ו אין לי אלא ימים. לילות מנין תלמוד לומר תהיה לרבות את הלילות.

ז יכול בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר תהיה תהא הוייתן אחת.

ח מנין שאינה טובלת מבעוד יום תלמוד לומר שבעת ימים תהיה בנדתה תהיה בזיבתה כל שבעה.

ט כל הנוגע בה יטמא יכול לא יהיה נוגע בה מטמא בגדים במגע. הין אם מטמא במשכב לטמא אדם ולטמא בגדים היא עצמה לא תטמא בגדים במגע. אם כן למה נאמר כל הנוגע בה יטמא עד הערב יכול יהיה הנוגע מטמא אדם וכלי חרס ודין הוא הנוגע בזב מטמא והנוגע בנדה מטמא. מה הנוגע בזב אינו מטמא אדם וכלי חרס אף הנוגע בנדה לא יטמא אדם וכלי חרס.

י לא אם אמרת בזב שאינו מטמא אדם לטמא אדם ממקום אחר. תאמר בנדה שהיא מטמאה אדם לטמא אדם ממקום אחר. הואיל והיא מטמאה אדם ממקום אחר. יהא הנוגע בה מטמא אדם וכלי חרס. אם כן למה נאמר כל הנוגע בה יטמא עד הערב אין הנוגע בה מטמא אדם וכלי חרס.

יא כל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא וכל אשר תשב עליו תטמא. יכול תטמא משכב שאינו מיוחד לשכיבה. ומושב שאינו מיוחד לישיבה. תלמוד לומר כל הנוגע במשכבה יכבס בגדיו.

יב וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב יכבס בגדים מה למטה אינה מטמאה אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה. אף כאן לא תטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה.

יג יכול לענין לטמא לא תטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב

nem cunctis septem? Idcirco dictum est: *Erit*. Vel si non videat.

VI. Non probo nisi de diebus, de noctibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Erit*. Ad includendum noctes.

VII. Crederem tam continuos, quam disjunctos? Idcirco dictum est. *Erit*: Ut eorum essentia sit una.

VIII. Unde probatur, quod non lavet interdiu? Ex eo quod dictum est: *Septem diebus erit in menstruo suo*. Erit in fluxu suo cunctis septem.

IX. *Et omnis qui tetigerit eam, immundus erit*. Crederem, quod si eam tetigerit non pollueret tactu vestes. Itane? Si polluit stratum ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, ipsamet non polluet vestes tactu? Si ita est; cur dictum est: *Omnis, qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperam*. Crederem, si quis tetigerit eam, quod pollueret hominem, & vasa testacea? Et est argumentum. Qui tangit seminifluum, polluit, & qui tangit menstruatam, polluit; sicut qui tangit seminifluum, non polluit hominem, & vas testaceum, ita pariter qui tangit menstruatam, non polluet hominem, & vas testaceum.

X. Minime: si dixisti de seminifluo, qui non polluit hominem ad polluendum hominem ex alio loco, dices de menstruata, quæ polluit hominem ad polluendum hominem ex alio loco? Quoniam polluit hominem ex alio loco, qui eam tetigerit, polluet hominem & vas testaceum: Si ita est; cur dictum est: *& omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperam*? Qui tetigerit eam non polluet hominem & vas testaceum.

XI. *Et omne super quo illa jacuerit in menstruo suo, immundum erit, & omne illud, super quo sederit, immundum erit:* Crederem quod pollueret stratum, quod non esset aptum ad jacendum; & sedile, quod non esset aptum ad sedendum? Idcirco dictum est: *Et qui tetigerit stratum ejus, lavabit vestimenta sua*.

XII. *Et omnis, qui tetigerit omne vas, super quo sederit, lavabit vestimenta sua*. Sicut infra non polluit nisi stratum, aptum ad jacendum, & sedile aptum ad sedendum, ita pariter hoc loco non polluet nisi stratum peculiare ad jacendum, & sedile aptum ad sedendum.

XIII. Crederem, quod respectu polluendi non pollueret nisi stratum aptum ad jacendum, & sedile aptum ad se-

המיוחד לישיבה אבל לענין לטמא תטמא את הכל . שהרבה מטמאים ואינן מטמאים תלמוד לומר עליו עליו. עליו אמור לענין לטמא . עליו אמור לענין לטמא . מה עליו האמור לענין לטמא אינו מטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה . אף עליו האמור לענין לטמא לא יטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה.

יד ואם על המשכב הוא . עד שינשא רובו עליו או על הכלי אשר היא יושבת עליו או על מקצתו מיכאן אמרו רוב טמא על הטהור או על מקצתו רוב טהור על הטמא או על מקצתו אחד זב ואחד משכב טמא . מקצת טמא על הטהור או על מקצתו . מקצת טהור על הטמא או על מקצתו בזב טמא ובמשכב טהור . רבי שמעון אומר אף מקצת טמא על הטהור אף בזב טהור.

טו משכב זה משכב אשר היא יושבת עליו זה המושב . כלי זה המרכב שנאמר בנגעו בו . ואיזה דבר חלק מגעו ממשאו הוי אומר זה המרכב.

פרק ז

א ואם שכב ישכב לרבות שתי שכיבות. אם שכב ישכב לרבות למערה איש פרט לקטן או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד . תלמוד לומר ואם שכב ישכב.

ב אותה פרט למצורעת והלא דין הוא מה הנדה שאינה מטמאה בביאה מטמא את בועלה . מצורעת שהיא מטמאה בביאה אינו דין שתטמא את בועלה תלמוד לומר אותה פרט למצורעת.

ג ותהי נדתה עליו יכול תעלה לרגלה תלמוד לומר וטמא שבעת ימים . יאמר וטמא שבעת ימים . מה תלמוד לומר ותהי נדתה עליו . יכול לא יטמא אדם וכלי חרס . תלמוד לומר ותהי נדתה עליו . מה היא מטמא אדם וכלי חרס אף הוא יטמא אדם וכלי חרס . או מה היא מטמא משכב לטמא אדם ולטמא בגדים יכול אף הוא יטמא משכב

dendum, sed ratione qua pollueretur, pollueret omnia; quia multa sunt, quæ polluuntur? Idcirco dictum est: *Super quo, super quo: Super quo* dictum est ratione qua pollueretur: *Super quo* dictum est respectu polluendi; non polluit nisi stratum aptum ad jacendum, & sedile aptum ad sedendum; Ita pariter *super quo* dictum ratione qua pollueretur, non polluit nisi stratum aptum ad jacendum, & sedile aptum ad sedendum.

XIV. *Quod si super stratum illud*: Donec major pars super illud portetur: *Aut super vas, super quo ipsa sederit*: Aut super ejus parte: Hinc dixerunt: Si pars major immundi fuerit super mundo, aut super ejus parte, si pars immundi super mundo, aut super ejus parte, tam seminifluus quam stratum immundum est; si pars immundi super mundo, aut super ejus parte, si pars mundi super immundo, aut super ejus parte, in seminifluo est immundus, at in strato est mundus. R. Simeon dicit; vel pars immundi super mundo, etiam in seminifluo est mundus.

XV. *Stratum*. Hoc est stratum: *Super quo sederit*: Hoc est sedile: *Vas*. Hoc est ephippium, sicuti dictum est: *Quando tetigerit illud*. Quid est, quod distinguit inter ejus tactum & onus? Dicendum est, quod sit ephippium.

CAPUT VII.

I. *Quod si jacendo jacuerit vir*: Ad includendum duos concubitus: *Quod si jacendo jecuerit*. Ad includendum quod effunditur. *Vir*. Excludit puerum; Aut crederem posse excludere filium novem annorum, & unius diei? Idcirco dictum est: *Quod si jacendo jacuerit*.

Cum ea. Excludit leprosum. Atqui est argumentum: Si menstruata, quæ non polluit ingressu, polluit illum qui cum ea congreditur, leprosa quæ polluit ingressu, non erit æquum ut polluat illum, qui cum ea congreditur? Idcirco dictum est. *Cum ea*. Excludit leprosum.

III. *Et erit menstruum ejus super illo*: Crederem quod cum ea simul liberaretur Idcirco dictum est: *Immundus erit septem diebus*: Si dictum est: *Et immundus erit septem diebus*, cur dictum est: *Et erit menstruum ejus super illo:* Crederem quod non pollueret hominem, & vas testaceum? Idcirco dictum est: *& erit menstruum ejus super illo:* Sicut ipsa polluit hominem, & vas testaceum, ita pariter ille polluet hominem

לטמא אדם ולטמא בגדים תלמוד לומר ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים. וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא שאין תלמוד לומר לא שנתקו הכתוב מטומאה חמורה והביאו לטומאה קלה שלא יטמא אלא אוכלים ומשקים.

ד נמצאת אתה אומר מבושב במגעו מה מגעו לטמא אחד ולפסול אחד אף משכבו לטמא אחד ולפסול אחד.

ה נמצאת אתה אומר ככר של תרומה שהיא כרוכה במפה ונתונה בין כר לחבירו אם כנגדו נתונה טמאה שאם נטמאת המפה נטמאת הככר. ושלא כנגדו טהורה שאין מגעו מטמא בגדים.

ו וטמא שבעת ימים שיספור שבעה לביאה אחרונה הלא דין הוא מטמא במת ומטמא בנדה מה מצינו כשהוא מטמא במת אינו סופר שבעה אלא לטומאה אחרונה. אף כשהוא מטמא בנדה לא יספור שבעה אלא לביאה האחרונה.

ז או כלך לדרך זו היא מטמא ומטמא את בועלה מה היא אינה סופרת שבעה אלא לראייה הראשונה אף כשהוא מטמא בנדה לא יספור שבעה אלא לביאה ראשונה.

ח נראה למי דומה דנים טומאה שהיא ממקום אחר ואל יוכיחו דמים שהם מגופה. או כלך לדרך זו דנים טומאה שהיא מחמת דמים מטומאה שהיא מחמת דמים ואל תוכיח טומאת המת שאין מחמת דמים תלמוד לומר וטמא שבעת ימים שיספור שבעה לביאה אחרונה.

ט כל אשר ישכב עליו יטמא. וכל אשר ישב עליו יטמא. יכול יטמא משכב שאינו מיוחד לשכיבה ומושב שאינו מיוחד לישיבה. לאו מה היא אינה מטמאה אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה אף הוא לא

nem & vas testaceum; Aut sicut ipsa polluit stratum ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes, crederem quod ille quoque pollueret stratum ad polluendum hominem, & ad polluendum vestes? Idcirco dictum est: *& erit menstruum ejus super illo, & immundus erit septem diebus: & omne stratum super quo jacuerit immundum erit*. Quod non erat dicendum; sed educit textus ab immunditie gravi, & adducit ad immunditiem levem, ut non polluat nisi cibos & liquores.

IV. Deprehenditur quod dicas, quod ejus stratum æquivaleat ejus tactui: sicut ejus tactus polluit unum, & reprobat unum, ita pariter ejus stratum polluit unum & reprobat unum.

V. Deprehenditur quod dicas: Si panis separationis involutus sit in sudario, & positus inter unam & alteram culcitam, si e regione illius positus sit, est immundus; quia si sit immundus sudarium erit panis immundus, si non fuerit e regione illius, erit mundus, quia ejus stratum non polluit vestes.

VI. *Et immundus erit septem diebus*; Ut numeret septem dies ab ultimo congressu. Est argumentum: Iste polluitur mortuo, & polluitur menstruata. Quid invenimus? Quando polluitur mortuo, non numerat nisi ab ultima immunditie, ita pariter quando polluitur menstruata, non namerabit nisi ab ultimo congressu.

VII. Aut hoc modo. Ista polluitur & polluit illum, qui secum congreditur; sicut ista non numerat nisi a primo aspectu, ita pariter ille, quando polluitur menstruata, non numerabit septem dies nisi a primo congressu.

VIII. Videamus cuinam sit similius: Explicetur immunditíes, quæ fit ab alio loco, ab immunditie quæ fit ab alio loco, & non probent sanguines, qui sunt ab ejus corpore. Aut hoc modo: Explicetur immunditíes, quæ fit propter sanguines, ab immunditie quæ fit propter sanguines, & non probet immundities mortui, quæ non est propter sanguines. Idcirco dictum est: *& immundus erit septem diebus*. Ut numeret septem dies ab ultimo congressu.

IX. *Omne super quo jacuerit, immundum erit; & omne illud super quo sederit, immundum erit*. Crederem quod pollueret stratum, quod non esset aptum ad jacendum, & sedile quod non esset aptum ad sedendum? Minime. Sicut ipsa non polluit nisi stratum aptum ad jacendum, & sedile aptum ad sedendum; ita pariter ille non polluet nisi

יטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה.

י יכול היא והוא לא יטמאו טומאה המורה אבל היא והוא יטמאו טומאה קלה. תלמוד לומר משכב אין לי אלא משכב. מרכב מנין תלמוד לומר וכל המרכב. אין לי אלא בזמן שהוא שוכב עליו ונוגע בו. מנין למשכבות עשרה זו על גב זו ואפילו על גבי אבן מסמא. תלמוד לומר וכל המשכב אשר ישכב עליו עד שינשא רובו עליו׃

פרשה ה

א ואשה בין גיורת בין שפחה בין משוחררת בין בת ישראל. כי יזוב זוב דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת הולד. או דמה מחמת עצמה. ולא דמה מחמת האונס. כשהוא אומר זוב לרבות את האנסים. הא מה אני מקיים דמה. דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת הולד,

ב כמה יהיה בקושי ויהיה תלוי בולד. רבי מאיר אומר אפילו ארבעים וחמשים יום. רבי יהודה אומר דיה חודשה. רבי יוסי ורבי שמעון אומר אין קישוי יותר משתי שבתות. לפיכך אם קישתה שבעה עשר שלשה ראשונים ראוים לזיבה וילדה בזוב.

ג ויש מקשה עשרים וחמשה ואינה בהם שנים לבלא עת. שבעה נדה ושנים אחר הנדה וארבעה עשר של נקבה אבל אי איפשר שתקשה עשרים וששה. מקום שאין הולד ולא ילדה בזוב.

ד ויש רואה מאה ימים ואינה זבה בהם. שנים לבלא עת. שבעה נדה ושנים לאחר הנדה. ושמונים של נקבה. שבעה נדה ושנים לאחר הנדה.

ה ימים שנים יכול לימים הרבה אמר רבי עקיבא כל ששמעו מרובה ושמעו מועט תפשתה המרובה לא תפשתה תפשתה המועט תפשתה.

ו רבי יהודה בן בתירה אומר שתי מדות אחת כלה ואחת מדה שאינה

nisi stratum aptum ad jacendum, & sedile aptum ad sedendum.

X. Crederem quod ipsa, & ille non polluerent immunditie gravi, sed polluerent immunditie levi? Idcirco dictum est. *Stratum*. Non probo nisi de strato: De ephippio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& omne ephippium*. Non probo nisi quando jacuerit super illo, & attigerit illud; unde probatur vel si decem fuerit superimpositum, atque etiam super lapide pavimentali? Ex eo quod dictum est: *& omne stratum super quo jacuerit*; Donec major pars super eo portetur.

SECTIO V.

I. ET *mulier*: Sive fuerit proselyta, sive ancilla, sive libertate donata, sive filia Israelitæ. *Quæ emiserit fluxum sui sanguinis*. Sui ipsius causa, non causa fœtus: Aut dicam: *sui sanguinis*; sui ipsius causa; non *sui sanguinis*; violentiæ causa. Quando vero dicit. *Fluxum*: Ad includendum violentiam. Quomodo ego explicabo: *sui sanguinis*? *Sui sanguinis* sui ipsius causa non autem sui sanguinis propter fœtum.

II. Quandiu erit angor partus, ut dependeat a partu? Rabi dicit; Vel quadraginta, vel quinquaginta diebus. R. Jehuda dicit; mensis ei sufficit. R. Simeon dicit: angor partus non erit diuturnior duabus hebdomadis. Idcirco si fuerit angor partus septendecim diebus, tres primi tribuuntur ejus fluxui, & censenda est parere in fluxu.

III. Est mulier, quæ est in angore partus quinque & viginti diebus, & tamen non censetur feminiflua; si viderit duos extra tempus, septem menstrui, & duos post menstruum, & quatuordecim fœminæ: Verum fieri non potest, ut sit in angore partus sex & viginti, quando non sit fœtus, pariet in fluxu.

IV. Est quæ videt centum diebus, & tamen non est feminiflua; duos extra tempus; septem menstrui, & duos post menstruum, & octoginta fœminæ, septem menstrui, & duos post menstruum.

V. *Diebus*. Duobus. Crederem multos dies? Dicit R. Akiba. Quod designat multum, potest etiam designare parum, si accipias multum non es certus, si accipias parum es certus.

VI. R. Jehuda ben Bethera dicit: Si fuerint duæ menstruatæ, altera definita, & altera indefinita, metiuntur men-

כלה . מורדים מרה כלה ואין מורדים מרה שאינה כלה.

ז רבי נחמיה אומר וכי למה בא הכתוב לפתוח או לנעול . והלא לא בא לנעול אלא לפתוח . אם אומר אחת ימים עשרה אינו אלא מאה אלא מאתים אלא אלף . אלא ריבוא . וכשאתה אומר ימים שנים פתחת.

ח רבי מונא אומר משום רבי יהודה ימים שנים יכול ימים הרבה . אם מרובים הם והלא כבר נאמר רבים הא לא דבר אלא ימים מועטים וכמה הם הוי אומר שנים.

ט רבים שלשה . יכול רבים עשרה אמר ימים ואמר רבים מה ימים מיעוט ימים שנים אף רבים מיעוט רבים שלשה.

י יכול שנים ושלשה הרי חמשה. וכי נאמר ימים ורבים והלא לא נאמר אלא ימים רבים הא כיצד הרבים הללו יהו מרובים על שנים וכמה הם הוי אומר שלשה.

פרק ח

א יכול הרואה שלשה בתחלה תהא זבה . ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה דם. ברואה יום אחד אבל הרואה שלשה בתחלה תהא זבה . תלמוד לומר על נדתה אחר נדתה היא מטמאה ואינה מטמאה בתחלה.

ב אין לי אלא סמוך לנדתה. מופלג מנדתה מנין תלמוד לומר או כי תזוב על נדתה אין לי אלא מופלג מנדתה יום אחד . מנין שנים שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה עשרה . מה מצינו ברביעי שהוא כשר לספירת וכשר לזיבה אף אני ארבה את אלו שהם כשרים לספירה וכשרים לזיבה.

ג מנין לרבות אחד עשר תלמוד לומר בלא עת נדתה . או יכול שאני מרבה את שנים עשר אמרת לאו . מה ראית לרבות אחד עשר ולהוציא את שנים עשר אחר שריבה הכתוב מיעט . מרבה אני את אחד עשר שהיא בספירת בלא עת נדתה . ומוציא את שנים עשר שאינו בספירת בלא עת נדתה.

menſura definita , & non metiuntur menſura indefinita.

VII. R. Nehemia dicit: Quare venit textus ? Ad explicandum, an non ad explicandum ? Atqui non venit ad non explicandum, ſed ad explicandum. Si tu dicas dies decem , ego dicam non eſſe niſi centum , niſi ducentum, niſi mille, niſi decem millia. Et quando tu dicis duos, explicas.

VIII. R. Mona dicit nomine R. Jehuda: *Diebus*: Duobus. Crederem multos dies? Si multi ſunt ; ecce jam dictum eſt : *Multis* . Ecce non loquitur niſi de diebus paucis . At quot ſunt? duo.

IX. *Multis* . Tribus; Crederem multos eſſe decem ? Dictum eſt: *Diebus*; & dictum eſt: *Multis*; ſicut *diebus* , ad minimum dies ſunt duo ; ita pariter *multis* , ad minimum multi ſunt tres.

X. Crederem duos & tres , ſc. quinque ? Quid ? num dictum eſt : *diebus*, & *multis* ? Atqui dictnm eſt : *Diebus multis*. Quomodo ? Iſti multi ſunt plures duobus. Et quot ſunt ? tres.

CAPUT VIII.

I. Crederem ſi videret tres dies a principio, fuiſſe ſeminifluam? Quomodo ego explicabo : *Quando mulier emiſerit fluxum ſanguinis*? De illa, qui viderit diem unum, quæ vero viderit tres dies a principio eritne ſeminiflua? Idcirco dictum eſt: *Ultra menſtruum ſuum*; Poſt menſtruum ſuum polluitur, at a principio non polluitur.

II. Non probo niſi prope ſuum menſtruum , procul a ſuo menſtruo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Aut ſi fluxerit ultra menſtruum ſuum* : Non probo niſi procul a menſtruo ſuo uno dies; unde probatur duobus , tribus, quatuor, quinque, ſex, ſeptem, octo, novem, decem diebus? Quid invenimus in quarto ? Quod ſit legitimus ad ejus enumerationem , & ſit legitimus ad ejus fluxum , ita pariter ego includam iſtos, ut ſint legitimi ad ejus enumerationem , & legitimi ad ejus fluxum.

III. Unde probatur ad includendum undecimum ? Ex eo quod dictum eſt: *Extra tempus menſtrui ſui*. Aut crederem poſſe includere duodecimum ? Dixiſti? Minime: Quid vidiſti, ut includeres undecimum , & duodecimum excluderes? Poſtquam incluſit textus , excludit : Includam ego undecimum, qui eſt in enumeratione ; *extra tempus menſtrui ſui*; & excludam duodecimum , qui non eſt in enumeratione ; *extra tempus menſtrui ſui* .

ד אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה מנין לרואה שנים תהיה זבה תלמוד לומר ימי זובה כימי נדדה . מנין לרואה יום אחד תהיה זבה תלמוד לומר כל: עבה כימי נדתה.

ה מנין שהיא משמרת להם יום אחד תלמוד לומר טמא יהיה . יכול: כשם שהיא משמרת אחד לאחד כך תשמר שנים לשנים . ודין הוא ומה אם הזב שאינו סופר אחד לאחד סופר שבעה לשנים. זבה שהיא סופרת אחד לאחד: אינו דין שתספור שנים לשנים . תלמוד לומר יהיה לה . אין לה אלא יום אחד.

ו אין לי אלא הרואה שלשה שהיא מטמא משכב ומושב . מנין לרואה שנים שתטמא משכב ומושב . תלמוד לומר ימי זובה כמשכב נדתה.

ז מנין לרואה יום אחד שתטמא משכב ומושב תלמוד לומר כל ימי זובה כמשכב נדתה.

ח תהיה טמאה לרבות את בועלה היא מטמאה את בועלה ואין הזב מטמא את שהוא בועל.

ט הלא דין הוא ומה אם הזבה שאין מטמאה אלא בשלש ראיות לשלשה ימים מטמאה את בועלה הזב שהוא מטמא בשלש ראיות ליום אחד אינו דין שיטמא את שהוא בועל . תלמוד לומר תהיה טמאה לרבות את בועלה . היא מטמאה את בועלה ואין הזב מטמא את שהוא בועל אלא שדברו חכמים בלשון נקייה.

י כטומאת נדתה ולא כימי נדדה והלא דין הוא ומה אם במקום שלא עשה טומאת המטמא כמטמא עשה ימי הטמא כמטמא : כאן שעשה טומאת המטמא כמטמא אינו דין שנעשה ימי המטמא כמטמא תלמוד לומר כטומאת נדתה ולא כימי נדתה . כל הנוגע בם יטמא. על ידי חיבוריהם.

IV. Non probo nisi de ea, quæ tres dies viderit, quod sit seminiflua, unde probatur si duos viderit, quod sit seminiflua? Ex eo quod dictum est: *Dies fluxus sicut dies menstrui sui?* Unde probatur, si viderit diem unum, esse seminifluam? Ex eo quod dictum est: *Omnes dies fluxus, sicut dies menstrui sui.*

V. Unde probatur, quod observet uno die? Ex eo quod dictum est: *Immunda erit*. Crederem sicut observat de die in diem, ita pariter observare deberet de duobus diebus in duos dies? Et probari potest argumento. Si seminifluus qui non numerat de die in diem, numerat septem pro duobus, seminiflua quæ numerat de die in diem, non erit æquum ut numeret duos pro duobus; Idcirco dictum est: *Erit illi*; Non est illi nisi unus dies.

VI. Non probo nisi de ea, quæ ter viderit, quod polleat stratum & sedile; unde probatur si bis viderit, quod polluat stratum & sedile? Ex eo quod dictum. *Dies menstrui sui, sicut immundities menstrui sui.*

VII. Unde probatur si semel videat, quod polluat stratum & cubile; Ex eo quod dictum est; *Omne dies fluxus, sicut immundities menstrui sui.*

VIII. *Erit immunda*: Ad includendum illum, qui cum ea congreditur. *Illa*; illa polluit qui cum ea congreditur, at seminifluus non polluit eam, cum quo ipse congreditur.

IX. At est argumentum. Si seminiflua, quæ non polluit, si ter non videat tribus diebus, polluit illum, qui secum congreditur, seminifluus, qui polluit, si bis videat uno die, non erit æquum ut polluat illam, cum qua congreditur? Idcirco dictum est: *Erit immunda*; Ad includendum illum, qui cum ea congreditur. *Illa* polluit qui cum ea congreditur, at seminifluus non polluit illum, cum qua congreditur: Sed sapientes modo puro locuti sunt.

X. *Sicut immundities menstrui sui*; Non autem sicut dies menstrui sui. Atqui est argumentum; Si ubi non consideratur immundities polluti sicut immundities polluentis, considerantur dies polluti, sicut polluentis, hic ubi consideratur immundities polluti sicut polluentis, non erit æquum, ut sint considerandi dies polluti, sicut polluentis? Idcirco dictum est: *Sicut immundities menstrui sui*; Non autem sicut dies menstrui sui. *Et omnis qui tetigerit eam immundus erit:* Per ea, quæ illis erunt conjuncta.

פרק ט

א ואם טהרה מזובה . כשתפסוק מזובה . מזובה . ולא מזובה מנגעה . מזובה ולא מזוב ולידתה . וספרה לה לעצמה שבעת ימים. יכול בין סמוכים בין מפוזרים תלמוד לומר ואחר תטהר אחר אחר לכולם.

ב רבי שמעון אומר ואחר תטהר אחר המעשה תטהר . כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק. בשמיני . יכול בין ביום ובין בלילה תלמוד לומר ביום ולא בלילה.

ג תקח לה לעצמה שאם הפרישתן לזיבתה הראשונה לא תביאה לזיבתה שנייה . שתי תורים או שני בני יונה חילופי תורים בני יונה חילופי בני יונה תורים ואין חילופיהם עשירית האיפה.

ד מנין שהיא טובלת מבעוד יום תלמוד לומר והביאה אותם אל הכהן אל פתח אהל מועד כיצד הוא מביאה אותם אל פתח אהל מועד אלא אם כן תהיה מעורבת שמש מלמד שהיא טובלת מבעוד יום.

ה ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה שיפרישם הכהן אחד לעולה ואחד לחטאת . ומנין שאם הפרישתן היא יהי הפרשה הפרש תלמוד לומר אחד לחטאת ואחד לעולה. והביא אותם אל הכהן וכפר עליה הכהן לפני יהוה מזוב טומאתה.

ו והזהרתם את בני ישראל . אין נזירה לא הפרשה וכן הוא אומר וינזרו מאחרי ויעל גילוליו אל לבו . ואומר נזורו אחור.

ז והזהרתם את בני ישראל מטומאתם . הרי זו אזהרה . ולא ימותו בטומאתם . זו עונש בטמאם את משכני אשר בתוכם . אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם.

ח תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע . זה שראה ראייה אחת שהוא כבעל קרי וטובל ואוכל פסחו לערב.

CAPUT IX.

I. ET *poſtquam mundata fuerit a fluxu ſuo*. Quando ceſſaverit ejus fluxus. *A fluxu ſuo*. Non autem a fluxu ſuo, quo tempore ſit plaga affecta. *Numerabit ſibi*. Sibimet: *Septem dies*. Crederem tam continuos, quam disjunctos? Idcirco dictum eſt: *& poſtea emundabitur*: Simul pro omnibus.

II. R. Simeon dicit: *& poſtea emundabitur*: Poſt opus emundabitur: Poſtquam lota fuerit, cenſetur munda, ut poſſit attingere puritates. At dixerunt ſapientes. Non eſt, ita faciendum; ne cadat in dubium. *In octavo*. Crederem tam interdiu, quam noctu? Idcirco dictum eſt: *In die*. In die, non noctu.

III. *Sumet ſibi*. Sibimet: Si illos ſeparaſſet pro fluxu primo, non ſeparabit pro ſecundo. *Duos turtures*, *aut duos filios columbæ*: Commutantur turtures in duos filios columbæ, & duos filii columbæ in duos turtures, at non commutantur in decimam partem Ephæ.

IV. Unde probatur, quod lavaret interdiu? Ex eo quod dictum eſt: *& adducet eos ad ſacerdotem; ad oſtium tentorii conventus?* Quomodo poteſt adducere illos ad oſtium tentorii conventus, ſi nondum ſol occidiſſet? Docemur, quod interdiu lavaret.

V. *Et faciet ſacerdos unum in ſacrificium pro peccato, & alterum in holocauſtum*. Quod ſepararet ſacerdos alterum in ſacrificium pro peccato, & alterum in holocauſtum. Et unde probatur, ſi vel ipſa ſeparaſſet, quod ſeparatum eſt, fuiſſe ſeparatum? Ex eo quod dictum eſt; *Unum in ſacrificium pro peccato, & alterum in holocauſtum*, *Et adducet eos ad ſacerdotem, & expiabit pro ea ſacerdos coram Domino a fluxu immunditiei ſuæ*.

VI. *Et ſeparabitis filios Iſrael:* נזירה non ſignificat niſi ſeparationem; & ſic dictum eſt: *Ezech.* XIV. *Et recedat poſt me, & faciet adſcendere opprobria ſua ad cor ſuum*. Et ſimiliter dictum eſt *Iſai.* I. *Receſſerunt*.

VII. *Et ſeparabitis filios Iſrael ab immunditia eorum:* Hæc eſt præmonitio: *Ne moriantur in immunditia ſua*. Hæc eſt pœna: *Si polluerint tabernaculum meum, quod eſt inter eos*. Quamvis illi ſint polluti, tamen Divinitas habitant inter eos.

VIII. *Lex ſeminiflui, & de quo egreditur ſemen concubitus:* Hic eſt ille, qui ſemel viderit, qui ſimilis eſt ſemifluo qui lavat, & comedit veſpera Paſcha ſuum.

ט והדוה בנדתה זו שראתה שתי ראיות שהיא כנדה מטמא משכב ומושב וצריך ביאת מים חיים . ופטור מן הקרבן . תורת הזב והזבה את זובו זה שראה שלש ראיות שהוא זב גמור מטמא משכב ומושב וצריך ביאת מים חיים וחייב בקרבן.

י תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה הזיב סותר בזב אף שכבת זרע סותרת בזוב אי מה הזוב סותרת את הכל אף שכבת זרע תסתור את הכל תלמוד לומר לטמאה בה אין לה אלא יום אחד.

יא יכול אף מימי רגלים יהיו סותרים בזב תלמוד לומר זאת.

יב והדוה בנדתה זקנים הראשונים. היו אומרים תהיה בנדתה לא תכחול ולא תפקום עד שתבא במים עד שבא רבי עקיבא ולמד נכנס הדבר לידי איבה והוא מבקש לגרשה . הא מה אני מקיים והדוה בנדתה תהא בנדתה עד שתבא במים.

יג והזב את זובו אחרים אומרים מה הזב מטמא במשא אף הזוב מטמא במשא לזכר לרבות את המצורע . ולנקבה לרבות את היולדת . רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר הרי הוא אומר והזב את זובו לזכר ולנקבה . לזכר כל שהוא זכר בין גדול ובין קטן . ולנקבה בין שהיא קטנה בין שהיא גדולה . ולאיש אשר ישכב עם טמאה להביא את הבא על שומרת יום כנגד יום.

פרשה אחרי מות

פרשה א

א וידבר יהוה אל משה אחרי מות שני בני אהרן מה תלמוד לומר לפי שנאמר ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו . בני אהרן לא נטלו עצה מאהרן . נדב ואביהוא לא נטלו עצה ממשה . איש מחתתו איש איש

IX. *Et ejus, quæ fuerit menstruata in menstruo suo, aut qui fluxum suum emiserit*. Hæc est, quæ bis viderit, & quæ consideratur ut menstruata, quæ polluit stratum & sedile, & necesse est, ut ingrediatur in aquas vivas, & absolvitur a sacrificio. *Lex seminiflui in fluxu suo*. Hic est, qui ter viderit, quod sit seminifluus perfectus, ut polluat stratum & sedile, & necesse est ut ingrediatur in aquas vivas, & obligatur ad sacrificium.

X. *Lex seminiflui, & de quo egreditur semen concubitus*. Sicut fluxus destruit in seminifluo, ita pariter semen concubitus destruit in fluxu. Aut sicut fluxus destruit omne, ita pariter semen concubitus destruit omne: Idcirco dictum est: *Ut polluatur in eo*. Non habeo nisi unum diem.

XI. Crederem quod vel urina etiam destrueret in seminifluo? Idcirco dictum est: *Hæc*.

XII. *Et menstruata in menstruo suo*: Senes veteres dicebant: *Erit in menstruo suo*. Non debet se fucare, nec ornare caput nisi prius se conferat ad lavacrum; donec venit R. Akiba, quid docuit; quod res excitaret odium, & illa esset causa repudii: Quomodo ego explicabo: *& menstruata in menstruo suo?* Donec se conferat ad lavacrum.

XIII. *Et seminifluus in fluxu suo*: Alii dicunt; sicut seminifluus polluit onere, ita pariter fluxus polluet onere *Sive mas fuerit*. Ad includendum leprosum: *Sive foemina*; Ad includendum puerperam. R. Ismael ben R. Jochanan ben Berka dicit: *& seminifluus in fluxu suo; sive mas fuerit sive foemina*. *Sive mas fuerit*: qualiscunque fuerit *mas*, sive majorennis, sive minorennis: *Sive foemina*; sive fuerit majorennis, sive minorennis: *& qui jacuerit cum immunda*; Ad includendum illum qui congrediatur cum ea, quæ observat de die in diem.

Parascha quæ inscribitur: *Post mortem*

SECTIO I.

I. *ET locutus est Dominus ad Mosen post mortem duorum filiorum Aharon*. Cur dictum est? Quia dictum est: *& acceperunt duo filii Aharon Nadab & Abibu, unusquisque thuribulum suum. Filii Aharon* non acceperunt consilium ab Aharon: *Nadab & Abibu* non acceperunt consilium a Mose. *Unusquisque thuribulum suum*; unusquisque seorsim per se operatus est: Alter alte-

מעצמו עשו . לא נטלו עצה זה מזה מנין שכשם שעבירת שניהם שוה כך מיתת שניהם שוה תלמוד לומר אחרי מות שני בני אהרן.

ב בקרבתם לפני יהוה וימותו. רבי יוסי הגלילי אומר על הקריבה מתו ולא מתו על ההקרבה. רבי עקיבא אומר כתוב אחד אומר בקרבתם לפני יהוה וימותו . וכתוב אחד אומר ויקריבו לפני יהוה אש זרה. הכריע בהקריבם אש זרה לפני יהוה הוי על הקריבה מתו . ולא מתו על ההקרבה. רבי אלעזר בן עזריה אומר כדיי קרבה לעצמה וכדיי קריבה לעצמה.

ג ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת. ואין אנו יודעים מה נאמר לו בדבור הראשון, היה רבי אלעזר בן עזריה אומר משלו למה הדבר דומה לחולה שנכנס אצל הרופא אמר לו אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב . בא אחר ואמר לו אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני וזה זרז יותר מכולם לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת.

ד ואם בא מת הוא שנאמר ואל יבוא ואל ימות . ואם בא מת הוא כאשר מת פלוני לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת.

ה משום רבי ישמעאל אמרו הואיל ונאמרו שני דיברות זה בצד זה אחד פתוח ואחד סתום . ילמד פתוח על הסתום . מה פתוח דבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת הקודש אף סתום דבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת הקודש ואיזה זה דיבר של יין ושל שכר שנאמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף יהוה , וידבר יהוה אל אהרן לאמר יין ושכר אל תשת.

ו אחיך באל יבוא. ואין משה בכלל יבוא . או אחיך בכל יבוא ואין הבנים

alterum consuluit. Unde probatur, sicut eorum peccatum fuerit æquale, ita pariter eorum mortem fuisse æqualem? Ex eo quod dictum est: *Post mortem duorum filiorum Aharon.*

II. *Quando obtulerunt coram Domino, & mortui sunt*. R. Jose Galilæus dicit; propter accessionem non propter oblationem mortui sunt. R. Akiba dicit: Alter textus dicit: *Quando obtulerunt coram Domino, & mortui sunt*: Et alter textus dicit. *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum*. Reconciliet textus tertius textus, ubi dicitur. *Quando admoverunt ipsi ignem alienum coram Domino*: Propter admotionem, non propter oblationem mortui sunt. R. Eliеser ben Azaria dicit; Oblatio per se satis erat, & admotio per se satis erat.

III. *Et dixit Dominus ad Mosen: Loquere ad Aharon fratrem tuum. Ne omni tempore veniat*. Et nos ignoramus, quid dictum sit illi in prima allocutione. R. Elieser ben Azaria dicit: Cuinam hoc est simile? simile est ægroto, quem adit medicus dicens, ne bibas frigidum; ne dormias in loco frigido. Venit alter, qui dicit: ne bibas frigidum, ne dormias in loco frigido ne moriaris, sicut mortuus est N. at iste præ omnibus est sollicitus: Idcirco dictum est: *Post mortem duorum filiorum Aharon; & dixit Dominus ad Mosen; loquere ad Aharon fratrem tuum ut omni tempore veniat.*

IV. Et si venerit, morietur; Dictum est enim: *Ne veniat, & non morietur*. Et si venerit, morietur, sicut mortuus est N. Idcirco dictum est: *Post mortem duorum filiorum Aharon, & dixit Dominus ad Mosen; loquere ad Aharon fratrem tuum, ne veniat omni tempore.*

V. Nomine R. Ismael dixerunt; Quoniam memorantur duæ allocutiones, altera prope alteram, altera explicita, & altera inexplicita; Doceat explicita inexplicitam. Sicut in explicita locutus est per Mosen, qui dixit ad Aharon de ingressu sanctuarii, ita pariter in ea quæ est inexplicita locutus est per Mosen, qui dixit ad Aharon de ingressu sanctuarii: & quænam fuit? Hæc fuit allocutio de vino & sicera: Dictum est enim: *Et fratres vestri, universa domus Israel plangent incendium, quod incendit Dominus, & locutus est Dominus ad Mosen dicendo: Vinum & siceram non bibes.*

VI. *Fratrem tuum, ne veniat*; At Mose non comprehenditur in præcepto;

בלא יבא. אמר רבי אלעזר ודין הוא ומה אם שנצטוה לבוא נצטוה שלא לבוא. מי שלא נצטוה לבא אינו דין שנצטוה שלא לבוא. תמימים יוכיחו שנצטוו לבוא אל אהל מועד ונצטוו לבוא שלא שתויי יין ושכר.

ז אבל בעלי מומים שלא נצטוו לבוא לא נצטוו לבוא שלא שתויי יין אבל כאן המצוה נצטוה תלמוד לומר דבר אל אהרן אחיך שאין תלמוד לומר אחיך ומה תלמוד לומר אחיך לרבות את הבנים.

ח ואל יבוא בכל עת. זה יום הכיפורים. אל הקודש לרבות שאר ימות השנה. אמר רבי ﭏעזר ודין הוא ומה אם על יום שנצטוה לבוא נצטוה שלא לבוא. על יום שלא נצטוה לבוא אינו דין שיצטוה שלא לבוא. ישרﭏ יוכיחו שנצטוו לבוא ברגלים ונצטוו לבוא שלא ריקנים.

ט אבל בשאר ימות השנה שלא נצטוו לבוא לא נצטוו לבוא שלא ריקנים אבל כאן על יום שנצטוה נצטוה תלמוד לומר ﭏ הקודש לרבות שאר ימות השנה.

י מבית לפרכת להזהיר על כל הבית. יכול על כל הבית במיתה תלמוד לומר ﭏ פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות. הא כיצד ﭏ פני הכפורת במיתה ושאר כל הבית באזהרה.

יא ﭏ פני הכפורת אשר על הארון מה תלמוד לומר לפי שנאמר כפורת יכול יהי כסוי לארון תלמוד לומר כפורת. כפורת לארון ואין כסוי לארון.

יב יכול לא יהיה כסוי לארון אבל יהיה דבר חוצץ בין כפורת לערות תלמוד לומר וכסה ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות. הא אין דבר חוצץ בין כפורת לעדות.

יג ולא ימות הרי זה עונש. כי בענן אראה ﭏ הכפורת הרי זו אזהרה. ואמר רבי ﭏעזר יכול עונש ואזהרה נאמרו קודם למיתת שני בני אהרן תלמוד לומר אחרי מות שני בני אהרן. יכול

pto: *Ne veniat:* Aut dicam: *Fratrem tuum ne veniat*; At filii non comprehenduntur in præcepto: *ne veniat*. Dicit R. Eliefer: At eſt argumentum: Si qui jubetur venire, jubetur non venire, qui non jubetur venire, non erit æquum, ut jubeatur non venire? Perfecti probent, qui jubentur venire in tentorium conventus, & jubentur venire, quando non biberint vinum & ſiceram.

VII. At vitiati, qui non jubentur venire, non jubentur venire, quando non biberint vinum. Ita pariter hoc loco juſſus jubetur. Idcirco dictum eſt. *Loquere ad Aharon*; neque erat dicendum: *Fratrem tuum:* Cur dictum eſt: *Fratrem tuum*? Ad includendum filios.

VIII. *Ne omni tempore veniat:* Hic eſt dies expiationum. *In ſanctuarium*. Ad includendum reliquos anni dies. Dicit R. Eliefer. At eſt argumentum. Si quo die jubetur venire, jubetur non venire, quo die non jubetur venire, non erit æquum ut jubeatur non venire? Iſraelitæ probent, qui jubentur venire in ſolennitatibus, & jubentur venire non vacui.

IX. Sed in reliquis anni diebus, quibus non jubentur venire, non jubentur venire non vacui. Sed in hoc loco quo die jubetur, jubetur: Idcirco dictum eſt: *In ſanctuarium*. Ad includendum reliquos anni dies.

X. *Intra velum:* Ad præmonendum de tota domo: Crederem pro tota domo ſub pœna mortis? Idcirco dictum eſt: *Ad facies propiatiatorii, quod eſt ſuper arcam, ne moriatur*. Quomodo? *Ad facies propitiatorii*; reus eſt mortis. Et pro leliqua domu, præmonetur.

XI. *Ad facies propitiatorii, quod eſt ſuper arcam*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Propitiatorii:* Crederem fuiſſe operculum arcæ? Idcirco dictum eſt: *Propitiatorii:* Propitiatorium erat arcæ, at non erat arcæ operculum.

XII. Crederem non fuiſſe operculum arcæ, at fuiſſe rem intermediam inter propitiatorium & teſtimonium? Idcirco dictum eſt: *Et operiet nubes ſuffitus propitiatorium quod eſt ſuper teſtimonium, & non moriatur:* Ecce nihil erat intermedium inter propitiatorium, & teſtimonium.

XIII. *Et non morietur*. Ecce mulcta: *Quia in nube apparebo ſuper propitiatorium*. Ecce præmonitio: & dicit R. Eliefer. Crederem mulctam, & præmonitionem memoratas fuiſſe ante mortem duorum filiorum Aharon; Idcirco dictum eſt: *Poſt mortem duorum filiorum*

שניהם נאמרו לאחר מיתת שני בני אהרן. תלמוד לומר כי בענן אראה על הכפורת הא ביצד אזהרה נאמר קודם למיתת שני בני אהרן ועונש נאמר לאחר מית שני בני אהרן.

פרק א

א בזאת יבוא אהרן אל הקודש מה תלמוד לומר לפי שנאמר אל הקודש אל פני הכפורת אשר על הארון שיכול אין לי אלא קודש שיש בו ארון וכפורת שאין בו ארון וכפורת מנין תלמוד לומר בזאת יבוא אהרן אל הקודש לעשות קדש שאין בו ארון וכפורת כקודש שיש בו ארון וכפורת.

ב אתה אומר לכך נאמר אל הקודש לעשות קדש שאינו כזה בפר זה. או אינו אומר אלא לעשות פר שאינו כזה בקודש זה ואיזה זה פר הבא על כל המצות.

ג הלא דין הוא ומה אם פרו הבא על לא הודע נכנס בו לפניי ולפנים. פרו הבא על הודע. אינו דין שיכנס בו לפניי ולפנים. תלמוד לומר בזאת יבוא אהרן אל הקודש למעט פר הבא על כל המצות שלא יכנס בו לפניי ולפנים.

ד בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה יכול מקום מתן דמו של פר שם מתן דמו של איל. אמר רבי יוסי מה אני מקיים לא תעלו עליו קטרת זרה עולה ומנחה איזו היא עולה שצריך הכתוב למעטת זהו איל העולה לכך נאמר בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה.

ה בד שיהו של בוץ. בד שיהו חדשים. בד שיהו כפולים בד שלא ילבש עמהם בגדים אחרים. יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש עמהם בגדי צמר. תלמוד לומר בד. יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש

rum Aharon. Crederem ambas fuiſſe memoratas poſt mortem duorum filiorum Aharon? Idcirco dictum eſt: *Quia in nube apparebo ſuper propitiatorium*. Quomodo? Præmonitio memorata eſt ante mortem duorum filiorum Aharon, & mulcta memorata eſt poſt mortem duorum filiorum Aharon.

CAPUT I.

I. CUM *hoc ingredietur Aharon in ſanctuarium*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt. *In ſanctuarium ad facies propitiatorii, quod eſt ſuper arcam*. Crederem non poſſe probari niſi de ſanctuario in quo fuerit arca, & propitiatorium, de ſanctuario in quo non fuerit arca, neque propitiatorium, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Cum hoc ingredietur Aharon in ſanctuarium*. Ut æquiparetur ſanctuarium in quo fuerit arca, neque propitiatorium ſanctuario in quo fuerit arcæ & protiatorium.

II. Tu ita dicis hac de cauſa dictum eſſe *in ſanctuarium*, ut obligetur ſanctuarium, quod non fuerit huic ſimile ad hunc juvencum; aut non dictum eſt, niſi ut obligetur juvencus, qui non fuerit huic ſimilis, ad hoc ſanctuarium. Et quinam hic eſt? Juvencus, qui affertur pro omnibus præceptis.

III. Et eſt argumentum. Si cum juvenco, qui affertur pro eo quod non innotuerit, ingreditur in adytum, cum juvenco, qui affertur pro eo quod innotuerit, non erit æquum ut ingrediatur in adytum? Idcirco dictum eſt: *Cum hoc ingredietur Aharon in ſanctuarium*. Ad excludendum juvencum, qui affertur pro omnibus præceptis, quod cum eo non ingrederetur in adytum.

IV. *Cum juvenco filio bovis in ſacrificium pro peccato*. Non autem in holocauſtum. Crederem ubi adſpergebatur ſanguis juvenci, ibi fuiſſe adſpergendum ſanguinem arietis? Dicit R. Joſe: Quomodo ego explicabo: *Non offeretis ſuffitum alienum, & holocauſtum, & munus? Exod. xxx. 9.* Quodnam eſt holocauſtum, quod textus obligat ad excludendum? Hic eſt aries in holocauſtum. Idcirco dictum eſt: *Cum juvenco filio bovis in ſacrificium pro peccato, & ariete in holocauſtum*.

V. בד, ut ſint byſſinæ; בד ut ſint novæ; בד ut ſint duplices: בד, ne cum illis alias veſtes induat. Crederem non poſſe cum illis induere veſtes lineas, at poſſe cum illis induere veſtes laneas? Idcirco dictum eſt: בד: Crederem non poſſe induere cum illis veſtes line-

עמהם בגדי חול תלמוד לומר בד . ומה תלמוד לומר בד בד ארבעה פעמים למעט ארבעה כלים . שנאמר בהם לפני יהוה.

ו בתוך שנאמר בחשן ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבואו אל הקודש לזכרון לפני יהוה תמיד. יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד ולא בחשן.

ז בתוך שנאמר באפוד ונשא אהרן את שמותם לפני יהוה על שתי כתיפיו לזכרון . יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד ולא באפוד.

ח בתוך שנאמר במעיל והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקודש יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד ולא במעיל.

ט בתוך שנאמר בציץ והיה על מצחו תמיד לפני יהוה יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד ולא בציץ.

י קודש ילבש שיהו משל קודש אין לי אלא אלו בלבד. מנין לרבות שאר בגדי כהונה גדולה ובגדי אחיו הכהנים תלמוד לומר בגדי קודש . בנין אב לכל הבגדים שיהיו משל קודש.

יא מנין שהוא טעון טבילה שנאמר ורחץ במים את בשרו ולבשם.

יב ומנין המשנה מבגדי לבן לבגדי זהב ומבגדי זהב לבגדי לבן שיהא טעון טבילה תלמוד לומר בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם.

יג יכול המשנה מבגדי זהב לבגדי זהב ומבגדי לבן לבגדי לבן וטעון טבילה תלמוד לומר הם . יכול יטעון טבילה בין מכנסים לכתונת בין כתונת לאבנט ובין אבנט למצנפת תלמוד לומר ולבשם כולם כאחת.

יד ומה תלמוד לומר ילבש יחגר ויצנוף לפי שסופנו לרבות לו כלים אחרים בין הערבים . אין לו יכול לא ילבש בשחרית תלמוד לומר ילבש ויחגור ויצנוף.

lineas, sed posse cum illis induere vestes profanas? Idcirco dictum est: בד. Cur dictum est בד בד quater? Ad excludendum quatuor vestes, de quibus dictum est: *Coram Domino*.

VI. Quoniam dictum est de pectorali: *Et portabit Aharon nomina filiorum Israel in pectorali judicii super cor suum, quando ingredietur in sanctuarium in memoriam coram Domino jugiter*. Crederem quod cum eo ingrederetur in adytum? Idcirco dictum est: בד. Non cum pectorali.

VII. Quoniam dictum est de Ephod: *Et portabit Aharon nomina eorum coram Domino super duos ejus humeros in memoriam*. Crederem quod cum eo ingrederetur in adytum? Idcirco dictum est: בד. Non cum ephod.

VIII. Quoniam dictum est de pallio: *Et erit super Aharon ad ministrandum, & audietur ejus sonitus, quando ingredietur in sanctuarium*. Crederem, quod cum eo ingrederetur in adytum? Idcirco dictum est: בד. Non cum pallio.

IX. Quoniam dictum est de lamina: *Et erit super ejus frontem jugiter in memoriam coram Domino*. Crederem, quod cum ea ingrederetur in adytum? Idcirco dictum est: בד, Non cum lamina.

X. *Sanctitatis induet*; Ut sint de sanctuario. Non probo nisi de his duntaxat, unde probatur ad includendum reliquas vestes summi sacerdotii, & vestes fratrem suorum sacerdotum? Ex eo quod dictum est: *Vestes sanctitatis*. Constitutio principii; quod omnes vestes sint de sanctuario.

XI. Unde probatur, quod lavare deberet? Ex eo quod dictum est: *Et lavabit carnem suam, & induet eas*.

XII. Et unde probatur, quod mutans vestes albas in vestes aureas, & vestes aureas in vestes albas lavaret? Ex eo quod dictum est. *Vestes sanctitatis illæ, & lavabit aquis carnem suam, & induet eas*.

XIII. Crederem, quod mutans vestes aureas in vestes aureas, & vestes albas in vestes albas lavaret? Idcirco dictum est: *Illæ*. Crederem quod lavaret inter femoralia & tunicam, & inter tunicam & balteum, & inter balteum & cidarim? Idcirco dictum est: *Et induet eas*. Omnes simul.

XIV. Et cur dictum est: *Induet, se præcinget, se operiet*? Quia finis ejus est, ut includat alias vestes inter vesperas: Si non haberet, crederem, quod mane non indueret? Idcirco dictum est *Induet, se præcinget, & se operiet*.

SE-

פרשה ב

א ומארת עדרת בני ישראל שיהו משל ציבור יקח שעירי מיעוט שעירים שנים. אם כן למה נאמר שני שיהיו שוים. ומנין אף על פי שאינן שוים כשרים תלמוד לומר שעיר. שעיר ריבה.

ב ואיל אחד לעולה. רבי אומר איל אחד הוא האמור כאן והוא האמור בחומש הפיקודים. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר שני אלים הם. אחד אמור כאן ואחד אמור בחומש הפיקודים. והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו. שלא יביא משל ציבור. יכול לא יביא משל ציבור שאין ציבור מתכפרים בו. אבל יביא משל אחיו הכהנים שהרי אחיו הכהנים מתכפרים בו תלמוד לומר אשר לו. יכול לא יביא ואם הביא כשר תלמוד לומר שוב אשר לו. וכפר בעדו ובעד ביתו. זה וידוי דברים. יכול כפרה בדמים הריני דן נאמר כפרה בפר ונאמר כפרה בשעיר. מה כפרה האמורה בשעיר וידוי דברים חוץ מדמים. אף כפרה האמורה בפר וידוי דברים חוץ מדמים.

ג אם נפשך לומר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ועדיין לא נשחט.

ד כיצד היה מתודה אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו. ואומר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאותם דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים עונות או הזדונות. פשעיהם או

SECTIO II.

I. *Et a congregatione filiorum Israel.* Ut sint de bonis cœtus. *Accipiet hircos*. Ad minimum hirci sunt duo. Si ita est: Cur dictum est: *duos?* Ut sint pares; & unde probatur, vel si non fuerint pares, fuisse legitimos? Ex eo quod dictum est: *Hircum, hircum*: Includit.

II. *Et arietem unum in holocaustum.* Rabi dicit: Aries unus memoratur hoc loco, & memoratur in quinto enumeratorum. R. Eliefer bar R. Simeonis dicit: Duo sunt arietes, alter hoc loco, & alter in quinto enumeratorum memoratus; *Et offeret Aharon juvencum in sacrificium pro peccato, qui ejus est:* Ne afferat de bonis cœtus. Crederem, quod non afferret de bonis cœtus, quia cœtus cum eo non expiabatur, sed afferret de bonis fratrum suorum sacerdotum, quia fratres sui sacerdotes cum eo expiabantur? Idcirco dictum est, *Qui ejus est*. Crederem, quod non afferre posset, sed si attulisset, fuisse legitimum? Idcirco dictum est: *Qui ejus est*: *& expiabit pro se, & pro domo sua*. Hæc est confessio verborum: Crederem fuisse expiationum sanguinum? Et ecce argumentum. Memoratur expiatio in juvenco, & memoratur expiatio in hirco: Sicut expiatio dicta in hirco intelligitur confessio verborum sine sanguinibus, ita pariter expiatio dicta in juvenco intelligitur confessio verborum sine sanguinibus.

III. Si contradicere velles; dictum est: *Et offeret Aharon juvencum in sacrificium pro peccato, qui ejus est, & expiabit pro se, & pro domo sua*. Nondum erat mactatus.

IV. Quomodo confitebatur. Ah Domine! Deliqui, rebellis fui, peccavi coram te, ego & domus mea; ah Domine! expia, quæso, delicta, rebelliones, & peccata, quæ deliqui, & in quibus rubellis fui, & quæ peccavi coram te ego & domus mea, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo: Quia in die hac expiabit pro vobis ad purificandum vos ab omnibus peccatis vestris, coram Domino mundabimini. Et dictum est: *Et confitebitur super omnia delicta filiorum Israel, & omnes rebelliones eorum, pro omnibus peccatis eorum*; verba R. Meir. Et sapientes dicunt: עונות sunt peccata ex contumacia commissa; פשעיהם; istæ sunt rebelliones; חטאתם ista sunt peccata ex ignorantia commissa; Postquam confessus est peccata

המרדים . חטאתם אלו השגגות מאחר שהוא מתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות . אלא כך היה מתודה אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אני וביתי . אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי בכתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם . ועונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ה וכן מצינו כל המתודים מתודים, דוד אמר חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו. שלמה בנו אמר חטאנו והעוינו והרשענו . דניאל אמר חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו . אף הוא כך היה מתודה חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך.

ו מהו שמשה אמר נושא עון ופשע וחטאה ונקה ואומר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאותם. אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים כאלו הם שגגות לפניו.

פרק ב

א ולקח את שני השעירים מלמד שהם מעכבים זה את זה לפני יהוה פתח אהל מועד. מעמידו בשערי ניקנור אחוריהם למזרח ופניו למערב.

ב ונתן אהרן על שני השעירים גורלות גורלות של כל דבר . יכול שנים על זה ושנים על זה תלמוד לומר גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל. יכול של שם ושל עזאזל על זה ושל שם ושל עזאזל על זה תלמוד לומר גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל אין כאן לעזאזל אלא אחד.

ג אם כן למה נאמר גורלות שיהיו שוים שלא יעשה אחד גורל גדול ואחד קטן אחד של כסף ואחד של זהב אחד של שייש ואחד של אשכרוע.

cata ex contumacia commissa, & rebelliones, iterum confitebatur peccata ex ignorantia commissa: Sed hoc modo confitebatur. Ah Domine, peccavi, deliqui, & rebellis fui coram te ego & domus mea; ah Domine expia, quæso peccata, & delicta, & rebelliones, quæ peccavi, & deliqui, & in quibus rebellis fui coram te ego & domus mea, sicuti scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo; quia in die hac expiabit pro vobis ad purificandum vos; & respondebant post illum: sit benedictum nomen gloriosum regni ejus in secula seculorum.

V. Et sic invenimus, hoc modo qui confitebantur, confiteri. David dicit *Psal.* CVI. *Peccavimus cum patribus nostris, deliquimus, impie egimus:* Salomon ejus filius dicit. 2. *Paral.* IV. *Peccavimus, & deliquimus, & impie egimus:* Daniel dicit IX. 5. *Peccavimus, & deliquimus, & impie egimus, & rebellavimus.* Ipse quoque ito confessus est; *Peccavi & deliqui. & rebellis fui coram te.*

VI. Quid dicit Mose *Exod.* XXXIV. 7. *Ignosce delictum, & rebellionem, & peccatum, & remitte.* Et dictum est, *Et confitebitur super eo omnia delicta filiorum Israel, & omnes rebelliones eorum pro omnibus peccatis eorum.* Verum postquam confessus est peccata ex contumacia commissa, & rebelliones considerantur quasi peccata ex ignorantia commissa in ejus conspectu.

CAPUT II.

I. ET *accipiet duos hircos.* Docemur, quod inter se impedirent: *Coram Domino ad ostium tentorii conventus:* Statuebantur in porta Nikanoris, eorum dorsum ad orientem, & facies ad occidentem.

II. *Et dabit Aharon super duos hircos sortes.* Sortes ex quavis materia; Crederem duas super hoc, totidemque super altero? Idcirco dictum est: *Sors una erit pro Domino; & sors altera pro Azazel;* Crederem sortem Domini, & Azazel alteri & alteri sortem Domini & Azazel fuisse impositam? Idcirco dictum est: *Sors una pro Domino, & sors altera pro Azazel.* Non est hoc loco nisi una sors pro Domino & altera pro Azazel.

III. Si ita est; cur dictum est: *Sortes?* ut sint æquales; ne sortem unam faciat magnam, & alteram parvam, alteram argenteam, & alteram auream, alteram marmoream, & alteram buxeam:

IV. Et

ד והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה יכול יהא נותנו על גביו תלמוד לומר אשר עליו הגורל שעלה לשמו מתוך קלפי.

ו ועשהו שאם מת אחד מהם משיגריל יביא שנים ויגריל עליהם כתחלה ואומר אם של שם מת. זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת אמר זה שעלה לעזאזל יתקיים תחתיו. והשני ימות דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמים לנדבה. ועשהו חטאת שיאמר ליהוה חטאת. רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת אינו אומר אלא לשם.

ו והשעיר אשר עלה עליו הגורל. יכול יהא נותנו על גביו תלמוד לומר אשר עלה עליו הגורל. שעלה לשמו מתוך קלפי. יעמד חי לפני יהוה. מה תלמוד לומר לפי שנאמר לשלח אותו שילוחו למיתה. יכול שילוחו לחיים תלמוד לומר יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו הא כיצד עמודתו חי לפני יהוה. ומיתתו בצוק.

ז עד מתי הוא זקוק להיות חי. לכפר. עד שיכפר שנאמר וכלה מכפר את הקודש את אהל מועד ואת המזבח דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר לכפר עליו כפרה שהיא בגופו. לשלח אותו. שאם נשפך הדם ימות המשתלח. מת המשתלח ישפך הדם.

ח לעזאזל למקום הקשה בהרים. יכול ביישוב תלמוד לומר המדברה. ומנין שיהיה בצוק תלמוד לומר אל ארץ גזרה.

ט והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו. זהו שאמרו שלא יביא משל ציבור. וכפר בעדו ובעד ביתו זהו וידוי דברים. כיצד היה מתודה אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אני וביתי

IV. *Et offeret Aharon hircum*, *super quem adscendit sors Domino*. Crederem quod illi imponeret? Idcirco dictum est: *Super quem adscendit sors*; Quæ adscenderit ejus nomini ex urna.

V. *Et faciet*: Si unus moriatur ex iis, postquam fuerit sortitus, adducat duos, & de illis sortiatur sicut in principio, & dicet: Si hircus Domini mortuus est, hic super quo adscenderit sors pro Domino, statuetur ejus loco; si hircus Azazel mortuus est, dicet; hic super quo adscenderit sors pro Azazel, statuetur ejus loco; & secundus interficiebatur; verba R. Jehuda. Et sapintes dicunt; Pascebat, donec vitiabatur, & vendebatur, & ejus pretium cedebat in oblationem spontaneam; *& faciet illum sacrificium pro peccato*; quia dicit; *Domino sacrificium pro peccato*. R. Ismael dicit; non erat necesse ut diceretur. *Sacrificium pro peccato*; sed tantum dicebat: *Domino*;

VI. *Et hircus*, *super quem adscendit sors*. Crederem quod ei imponeretur? Idcirco dictum est: *Super quem adscendit sors*. Quæ adscenderit ejus nomini ex urna: *Statuetur vivus coram Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Ut emittat eum*; ut emittat eum ad mortem; Crederem quod emitteretur ad vitam? Idcirco dictum est. *Statuetur vivus coram Domino*, *ad expiandum per eum*. Quomodo? Statuebatur vivus coram Domino, & ejus mors erat in saxo.

VII. Quandiu necesse erat, at esset vivus? Dictum est: *ad expiandum*. Donec expiasset: Dictum est enim: *Et perficiet expiare sanctuarium*, *& tentorium conventus*, *& altare*. Verba R. Jehuda: R. Simeon dicit: *Ad expiandum per eum*. Ut expiatio fiat in ejus corpore. *Ut emittat eum*; Quod si effundatur sanguis, interficietur emissarius; Si moriatur emissarius, effundetur sanguis.

VIII. *Ad Azazel*. Ad locum desertum in montibus. Crederem in loco habitato? Idcirco dictum est: *Ad desertum*. Et unde probatur fuisse in saxo? Ex eo quod dictum est: *Ad terram desertam*.

IX. *Et offeret Aharon juvencum sacrificii pro peccato*, *qui ejus est*. Hoc est quod dixerunt, non fuisse afferendum de bonis cœtus: *& expiabit pro se*, *& pro domo sua*; Hæc est confessio verborum. Quomodo confitebatur? Ah Domine! Peccavi, deliqui, & rebellis fui coram te ego, & domus mea, & filii Aharon, populus sanctitatis tuæ,

sicu-

ובני אהרן עם קורשן ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה. והם עונים אחריו ברוך שם כבור מלכותו לעולם ועד.

פרק ג

א ושחט את פר החטאת אשר לו ולקח מלא המחתה והביאותו שם. שהוא נותנו לאחר למרס את דמו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרש.

ב ולקח מלא המחתה והביא. בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה לתוך של זהב. והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס.

ג בכל יום היה חותה בשל ארבעת קבים ומערה בתוך שלשת קבים היום חותה בשל שלשת קבים ובה היה מכניס.

ד גחלי יכול עוממות תלמוד לומר אש. אי אש יכול שלהבת תלמוד לומר גחלי אש. הא כיצד מן הלוחשות הללו. ומניין שתהא האש בטילה על גבי הגחלים תלמוד לומר גחלי אש.

ה מעל המזבח יכול כולו תלמוד לומר אשר לפני יהוה הא כיצד הסמוך למערב.

ו אמר רבי יוסי זה סימן כל הניטל בחוץ להינתן בפנים ניטל מן הסמוך לפנים.

ז וכל היוצא מבפנים להינתן בחוץ ניתן על הסמוך בפנים.

ח ומלא חפניו קטורת סמים דקה. הגרול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. כך היתה מידתה. קטורת שתהא משל ציבור. סמים שיהו סממניה לתוכה. דקה מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר ושחקת ממנה הדק ואם כן למה נאמר דקה שתהא דקה מן הדקה.

ט כיצד היה עושה מפריש בשלשת מנים מערב יום הכיפורים ומחזירים למכתשת כדי למלאות הפניו לקיים בה דקה מן הדקה.

י והביא מבית לפרוכת ונתן את הקטורת על האש לפני יהוה שלא יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים. שהרי

sicuti scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo; quia in die hac &c. Et illi respondebant post eum: Sit benedictum nomen gloriosum regni ejus in seculum seculi.

CAPUT III.

I. ET *mactabit juvencum sacrificii pro peccato, qui ejus est; & sumet plenum thuribulum, & adducet illuc:* Dabat alteri, ut misceret super scamnum quartum, quod erat in templo, ne concresceret.

II. *Et sumet plenum thuribulum, & adducet:* Quotidie depromebat thuribulo argenteo, & infundebat in aureum; at hodie depromebat aureo, & cum eo ingrediebatur.

III. Quotidie depromebat thuribulo, quod continebat quatuor chabos, & infundebat in thuribulum, quod continebat tres chabos, hodie depromebat thuribulo, quod continebat tres chabos, & cum eo ingrediebatur;

IV. *Prunis*. Crederem obscuras? Idcirco dictum est: *Ignitis*; si *ignitis*; crederem flammam? Idcirco dictum est: *Prunis ignitis*. Quomodo? Ex ignitis. Et unde probatur flammam fuisse minorem partem? Ex eo quod dictum est: *Prunis ignitis*.

V. *De super altare*: Crederem ex toto? Idcirco dictum est: *Quod est coram Domino*. Quomodo? Prope occidentem.

VI. Dicit R. Jose: Hoc erat signum Omne quod desumebatur de spatio exteriori, ut in interius inferretur, sumebatur ex eo, quod proximum erat interiori.

VII. Et omne quod afferebatur ex interiori, ut exteriori daretur, sumebatur ex eo, quod proximum erat interiori.

VIII. *Et plenitudinem pugilli sui suffitus aromatum tenuis*. Magnus juxta magnitudinem suam, & parvus juxta parvitatem suam. Sic erat ejus mensura: *Suffitus*: Ut sit de bonis cœtus. *Aromatum*. Ut in eo sint ejus aromata. *Tenuis*; cur dictum est? Atqui jam dictum est *Exod.* XXX. 36. *Et conteres eum comminutim*. Si ita est cur dictum est: *Tenuis?* ut sit tenue ex tenui.

IX. Quomodo faciebat? Separabat tres minas vespera diei expiationum, & in mortarium restituebat juxta plenitudinem pugilli sui; ut observeret in eo tenue ex tenui.

X. *Et adducet intra velum, & dabit suffitum super ignem coram Domino*; Ne præparet foris, & inferat: Etenim Sadducæi dicebant; Præparabit foris, & infe-

הצדוקים אומרים יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים. אם לפני בשר ודם עושים כן. קל וחומר לפני המקום. ואומר כי בענן אראה אל הכפורת. אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני יהוה. אינו נותן אלא בפנים. אם כן למה נאמר כי בענן אראה אל הכפורת מלמד שהיה נותן בה מעלה עשן. ומנין שהוא נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות. הא אם לא נתן בה לא היה מעלה עשן. או שחיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה.

יא ולקח מדם הפר. נוטלו ממי שהוא ממרס בו. והזה. ולא המטיף. והזה ולא הזורק. אצבעו נאמר כאן אצבעו ונאמר להלן אצבעו. מה אצבעו האמור להלן הימנית המיומנת שבימין אף אצבעו האמור כאן הימנית המיומנת שבימין.

יב אל פני הכפורת קדמה זה בנין אב כל מקום שנאמר כפורת זה הפנים למזרח.

יג דבר אחר אל פני הכפורת קדמה. אינו מתכוין להזות לא למעלן ולא למטן אלא כמצליף.

יד לפני הכפורת יזה שבע פעמים לא שבע טיפים. שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים הרי אחת ושבע.

פרשה ג

א ושחט את שעיר החטאת אשר לעם. שלא יהיו אחיו הכהנים מתכפרים בו. ובמה הן מתכפרים בפרו של אחיהם. יכול לא יתכפרו בפרו של אחיהם שהרי הוא אומר אשר לו. מעתה אין להם כפרה וכשהוא אומר על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר הוי אומר יש להם כפרה ובמה הם מתכפרים מוטב שיתכפרו בפרו של אחיהם. שכן מצינו שחלק מכללו. שהרי הוא וביתו מתכפרים בו ואל יתכפרו בשל ציבור שלא מצינו שחלק משל ציבור. ואם נפשך לומר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו. ביתו של אהרן הם.

inferet. Si coram carne & sanguine sic faciunt, multo magis coram Domino. Atqui dictum est: *Quia in nube apparebo super propitiatorium*. Responderunt illis sapientes: Atqui dictum est. *Et dabit suffitum super ignem coram Domino*. Non dabat nisi intus. Si ita est cur dictum est: *Quia in nube apparebo super propitiatorium*? Docemur, quod in eo inderetur herba fumum adscendere faciens; Et unde probatur, quod in eo inderetur herba fumum adscendere faciens? Ex eo quod dictum est: *Et operiet nubes suffitus propitiatorium, quod est super testimonium, & non morietur*. Ecce si non dabat in eo herbam fumum adscendere facientem, aut unum ex ejus aromatibus defuerit, reus erit mortis.

XI. *Et sumet de sanguine juvenci*. Sumebat ab eo, qui miscebat. *Et sparget*. Non distillabit. *Et sparget*: non adsperget. *Digito suo*. Dictum est hic *digito suo*, & dictum est ibi *digito suo*; sicut ibi designat aptissimum manus dextræ, ita pariter hic designat aptissimum manus dextræ.

XII. *Intra velum ad orientem*: Hæc est constitutio principii; Ubi memoratur velum, designat plagam orientalem.

XIII. Alia expositio: *Ad facies veli ad orientem*: Non animum advertebat ad spargendum neque supra neque infra, sed spargebat instar flagellantis.

XIV. *Intra velum sparget septem vicibus*. Non septem guttas. *Septem vicibus*; Ut numeret septies sc. semel & septies.

SECTIO III.

I. *Et mactabit hircum sacrificii pro peccato, qui est populi*; Quod per eum fratres ejus sacerdotes non expiarentur: Et quonam expiabantur? Expiabantur juvenco fratris sui. Crederem quod non expiarentur juvenco fratris sui, de quo dictum est: *Qui ejus est*; Igitur non erat illis expiatio: Quando vero dicit: *Et pro sacerdotibus & pro universo populo congregationis expiabit*: Ecce erat illis expiatio: & quonam expiabantur? Melius erat, ut juvenco fratris sui expiarentur; quia invenimus, quod divisit ab suo genere; quia ille & ejus domus in eo expiabantur; neque expiabantur in eo, qui est cœtus, quia non invenimus quod partem haberet in eo qui erat cœtus; & si vis, potes dicere; *Et offeret Aharon juvencum sacrificii pro peccato, qui ejus est, & expiabit pro se & pro domo sua*: Illi erant domus Aharon.

ב והביא את דמו אל מבית לפרוכת מלמד שהוא נכנס בו לפני ולפנים אין לי אלא דם השעיר שהוא נכנס בו לפניי ולפנים. מנין לדם הפר שיכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. מה דם השעיר נכנס בו לפניי ולפנים. אף דם הפר יכנס בו לפניי ולפנים.

ג והזה אותו אל הכפורת מלמד שהיה נותן אחת למעלה ולפני הכפורת. איני יודע כמה הם הריני דן נאמר מתן דמים בפר למטה ונאמר מתן דמים בשעיר למטה מה מתן דמים האמורים בפר למטן שבע אף מתן דמים האמורים בו למטן שבע.

ד או כלך לדרך זו נאמר דמים למעלה ונאמר דמים למטה מה למעלה אחת אף למטה אחת נראה למי דומה דנים מלמטן משל מטן. ואין דנין למטה משל מעלן. או כלך לדרך זו. דנים דם השעיר מדם השעיר ואין דנים דם השעיר מדם הפר. תלמוד לומר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. מה דם הפר למטן שבע אף דם השעיר למטן שבע.

ה ואיני יודע כמה ליתן מדם הפר למעלה. נאמר למעלה מתן דמים בשעיר. ונאמר מתן דמים בפר למעלה. מה מתן דמים האמורים בשעיר למעלה אחת. אף מתן דמים האמוריס בפר למעלה אחת.

ו או כלך לדרך זו. נאמרו דמים למטן ונאמרו דמים למעלן. מה דמים האמורים בו למטן שבע אף דמים האמורים בו למעלה שבע.

ז נראה למי דומה דנים של מעלן משל מעלן. ואין דנים של למעלה משל מטה. או כלך לדרך זו דנים דם הפר מדם הפר ואין דנים דם הפר מדם השעיר. תלמוד לומר ועשה את דמו

II. *Et adducet ejus ſanguinem intra velum*: Docemur, quod cum eo in adytum ingrederetur: Non probo niſi de ſanguine hirci, quod cum eo in adytum ingrederetur, unde probatur de ſanguine juvenci, quod cum eo in adytum ingrederetur? Ex eo quod dictum eſt. *Et faciet ejus ſanguinem, ſicut fecit ſanguini juvenci*. Sicut cum ſanguine hirci ingrediebatur in adytum, ita pariter cum ſanguine juvenci ingrediebatur in adytum.

III. *Et ſparget illum ſuper propitiatorium*. Docemur, quod ſemel ſupra ſpargeret coram propitiatorio. Ignoro quoties. Ecce argumentum: Memorantur adſperſiones ſanguinum in juvenco inferiores, & memorantur adſperſiones ſanguinum in hirco inferiores, ſicut adſperſiones inferiores in juvenco memoratæ ſeptem erant, ita pariter adſperſiones inferiores in hirco memoratæ ſeptem erant.

IV. Aut hoc modo: Memorantur ſanguines ſuperiores, & memorantur ſanguines inferiores, ſicut ſupra ſemel, ita pariter infra ſemel. Videamus cuinam ſit ſimilius: explicentur inferiores ab inferioribus, & non explicentur inferiores a ſuperioribus. Aut hoc modo: Explicetur ſanguis hirci ab ſanguine hirci; at non explicetur ſanguis hirci ab ſanguine juvenci. Idcirco dictum eſt: *Et faciet ejus ſanguinem, ſicut fecit ſanguini juvenci*. Sicut ſanguis juvenci ſepties infra aſpergebatur, ita pariter ſanguis hirci infra ſepties erat adſpergendus.

V. Ignoro, quoties ſupra juvenci ſanguinem adſpergeret. Memorantur adſperſiones ſanguinum ſuperiores in hirco, & memorantur adſperſiones ſanguinum ſuperiores in juvenco; Sicut adſperſio ſanguinum, qui memorantur in hirco, ſupra ſemel adſpergebatur, ita pariter adſperſio ſanguinum, qui memorantur in juvenco, ſupra ſemel erat adſpergenda.

VI. Aut hoc modo: Memorantur adſperſiones ſanguinum inferiores, & memorantur adſperſiones ſanguinum ſuperiores; ſicut ſanguines in eo memorati infra ſepies adſpergebantur, ita pariter ſanguines in eo memorati, ſepties ſupra erant adſpergendi.

VII. Videamus cuinam ſit ſimilius. Explicentur ſuperiores a ſuperioribus; at non explicentur ſuperiores ab inferioribus. Aut hoc modo. Explicetur ſanguis juvenci a ſanguine juvenci, at non explicetur ſanguis juvenci a ſanguine hirci. Idcirco dictum eſt: *Et faciet*

כאשר עשה לדם הפר שהיו כל מעשיו שוים. מה דם הפר למטה שבע אף דם השעיר למטה שבע. ומה דם השעיר למעלן אחת אף דם הפר למעלן אחת.

פרק ד

א וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד וגו'. יש לי בענין הזה להביא שלשה טמאות טומאת עבודה זרה. כמה שנאמר למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קודשי. טומאת גילוי עריות שנאמר לבלתי עשות מחקות התועבות אשר נעשו לפניכם ולא תטמא בהם. טומאת שפיכות דמים שנאמר ולא תטמא הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכם.

ב יכול על כל הטומאות הללו יהיה שעיר זה מכפר תלמוד לומר מטומאותם ולא כל טומאותם מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל הטמאות בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן לא נחלוק אלא בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע שנאמר וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ולא כל טמאות שבקודש.

ג יכול על כל טומאת מקדש וקדשיו. יהיה שעיר זה מכפר תלמוד לומר פשעיהם. אלו המרדים. וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי. וכן הוא אומר אז תפשע לבנה בעת ההיא. מיכאן אמרו כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף תולה לו עד שתוודע לו יביא בעולה ויורד. וכן הוא אומר לכל חטאתם. במחוייבי חטאות.

ד וכן יעשה לאהל מועד כשם שהוא עושה לפניי ולפנים כך הוא עושה בהיכל מה לפני ולפנים אחת למעלן ושבע

faciet sanguinem ejus, sicut fecit sanguini hirci; ut omnes ejus operationes sint æquales: Sicut sanguis juvenci infra septies adspergebatur, ita pariter sanguis hirci infra septies erat adspergendus; Sicut sanguis hirci supra semel adspergebatur, ita pariter sanguis juvenci supra semel erat adspergendus.

CAPUT IV.

I. ET *expiabit pro sanctuario ab immunditiis filiorum Israel, & delictis eorum, pro omnibus peccatis eorum, & sic faciet tentorio conventus* &c. In hoc subjecto mihi probatur ad includendum tres immunditiеs, immunditiam Idololatriæ, sicuti dictum est supra. Dictum est enim *Levit.* XX. 3. *Ad polluendum sanctuarium meum, & ad profanandum nomen sanctum meum.* Immunditiem adulterii. Dictum est enim ibid. XVIII. 30. *Ad non faciendum de statutis abominationum, quæ facta sunt ante vos neque polluemini in eis*. Immunditiеs effusionis sanguinum. Dictum est enim *Num.* XXXV. 34. *Et non polluetur terra, in qua vos statis, in qua ego habito.*

II. Crederem, quod pro omnibus istis immunditiis hircus expiaret? Idcirco dictum est. *Ab immunditiis eorum.* At non ab omnibus immunditiis eorum. Quid invenimus, quod distinguat textus ab generali? Omnes immunditiеs in immunditie sanctuarii & ejus sanctitatum. Ita pariter hoc loco non distinguemus nisi immunditiеs sanctuarii, & ejus sanctitatum. Verba R. Jehuda. R. R. Simeon dicit ex hoc loco eruitur. Dictum est enim. *Et expiabit pro sanctuario ab immunditiis filiorum Israel*; non autem ab omnibus immunditiis, quæ sint in sanctuario.

III. Crederem quod pro omnibus immunditiis sanctuarii & ejus sanctitatum hircus expiaret? Idcirco dictum est. *Delictis eorum*: Istæ sunt rebelliones: Et sic dixit rex Moab 2. *Reg.* III. 7. *Rex Moab rebellavit in me:* Et similiter dictum est ibid. VIII. 22. *Rebellavit Libna tempore illo.* Hinc dixerunt: In quo fuerit notitia in principio, & notitia in fine, suspendebatur illi, donec illi innotesceret, ut adducat sacrificium adscendens & descendens: Et sic dictum est: *Pro omnibus peccatis eorum*: Pro iis qui tenebantur sacrificio pro peccato:

IV. *Et sic faciet tentorio conventus*, sicut fecit in adyto; sic faciet in templo. Sicut in adyto semel sursum, & septies deorsum de sanguine juvenci, ita

למטן מדם הפר . אף בהיכל אחת למעלה ושבע למטן מדם הפר . ומה לפנים ולפניי אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר . אף בהיכל אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר . השוכן אתם בתוך טומאותם אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם.

ה וכל אדם לא יהיה יכול בעזרות תלמוד לומר באהל מועד אין לי אלא באהל מועד מנין לרבות שילה ובית עולמים. תלמוד לומר לכפר בקודש . אין לי אלא בשעה שנכנס לכפר בקטורת . מנין כשנכנס לכפר בדמים תלמוד לומר בבואו לכפר . אין לי אלא בביאה מנין אף ביציאה תלמוד לומר בצאתו עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל כפרתו קודמת לכפרת ביתו. וכפרת ביתו קודמת לכל ישראל.

ו ויצא אל המזבח אשר לפני יהוה מה תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפרו הבא על כל המצות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן תלמוד לומר אשר לפני יהוה . והיכן היה לפנים מן המזבח.

ז או אינו מדבר אלא במזבח החיצון תלמוד לומר אשר לפני יהוה הא אינו מדבר אלא במזבח הפנימי.

ח וכפר עליו כפרה שהיא בגופו. ולקח מדם הפר ומדם השעיר בזמן שהיה מעורבים יכול מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. תלמוד לומר מדם חטאת הכיפורים אחת . הא מה אני מקיים ולקח מדם הפר ומדם השעיר . בזמן שהם מעורבים.

ט ונתן על קרנות המזבח . מתחיל מקרן מזרחית צפונית . צפונית מערבית. מערבית דרומית : דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון. שם הוא גומר על מזבח הפנימי. רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר

ita pariter in templo semel sursum, & septies deorsum de sanguine juvenci. Sicut in adyto semel sursum, & septies deorsum de sanguina hirci, ita pariter in templo semel sursum, & septies deorsum de sanguine hirci. *Qui habitat cum ipsis inter immunditics eorum*. Quamvis sint immundi, Divinitas habitat inter eos.

V. *Nullus autem sit*. Crederem in atriis? Idcirco dictum est: *In tentorio conventus*. Non probo nisi de tentorio conventus: unde probatur ad includendum Silo, & domum seculorum? Ex eo quod dictum est: *Ad expiandum in sanctuario*. Non probo nisi quando ingreditur ad expiandum cum suffitu, unde probatur quando ingreditur ad expiandum cum sanguinibus? Ex eo quod dictum est. *Quando ingredietur ad expiandum*. Non probo nisi quando ingreditur, unde probatur etiam quando egreditur? Ex eo quod dictum est: *Donec egrediatur*: Usque ad ejus egressum. *Et expiabit pro se & pro domo sua, & pro universa congregatione Israel*. Ejus expiatio præcedebat expiationem domus suæ, & expiatio domus suæ præcedebat expiationem universi Israelis.

VI. *Et egredietur ad altare, quod est coram Domino*. Cur dictum est? Dicit R. Nehemia; quia invenimus, quod in ejus juvenco, qui adducebatur pro omnibus præceptis, consisteret in spatio quod erat exterius altari, & adspergeret super velum, quando adspergebat; crederem in hoc similiter? Idcirco dictum est: *Quod est coram Domino*. Et ubi erat? In spatio, quod erat interius altari.

VII. Aut non loquitur nisi de altari exteriori? Idcirco dictum est: *Quod est caram Domino*. Ecce non loquitur nisi de altari interiori.

VIII. *Et expiabit super illo*: Ut super ipsomet sit expiatio: *Et sumens de sanguine juvenci, & de sanguine hirci*. Quando fuerint commixti. Crederem de hoc seorsim, & de illo seorsim? Idcirco dictum est. *De sanguine sacrificii pro peccato expiationum semel*. Quomodo ego explicabo: *Et sumens de sanguine juvenci, & de sanguine hirci*? Quando fuerint commixti.

IX. *Et dabit super cornua altaris*. Incipiebat ab cornu orientali aquilonari, aquilonari occidentali, occidentali australi, australi orientali, ubi incipiebat in sacrificio pro peccato in altari exteriori, ibi perficiebat in altari interiori. R. Jehuda dicit nomine R. Elieser: In loco suo stans expiabat, & in omnibus adspergebat

במקומו הוא עומד ומחטא ועל כולם הוא נותן מלמטן למעלן חוץ מזו שהיתה לפניו. שהיה נותן מלמעלן למטן.

י סביב רבי ישמעאל אומר נאמר כאן סביב. ונאמר להלן סביב מה סביב האמור כאן הפסיק ארבע מתנות אף סביב האמור להלן הפסיק ארבע מתנות.

יא והזה עליו על טהרו של מזבח מן הדם שבענין. שבע פעמים לא שבע טיפים. שבע שיהא מונה שבע פעמים. לא אחת ושבע.

יב וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל. טהרו לשעבר וקידשו לעתיד לבוא.

פרשה ד

א וכלה מכפר אל הקודש אם כיפר כלה דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה מפני מה הוא אומר אם כלה כיפר. אלא ללמד שאם חיסר אחת מכל המתנות כאילו לא כיפר. וכלה מכפר את הקודש זה לפניי ולפנים. את אהל מועד זה היכל. המזבח זה המזבח. מלמד שכל אחד ואחד כפרה בפני עצמו.

ב מיכאן אמרו נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך דם יביא דם אחר ויתחיל כתחלה במתנות שבפנים. רבי אלעזר ורבי שמעון אמרו אינו מתחיל אלא ממקום שפסק. גמר את המתנות שבפנים ונשפך את הדם יביא דם אחר ויתחיל כתחלה במתנות שבחוץ. נתן מקצת מתנות ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל כתחלה במתנות שבחוץ. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק. גמר מתנות שבחוץ ונשפך הדם. יביא דם אחר ויתחיל במתנות המזבח. נתן מקצת מתנות במזבח ונשפך הדם יביא דם אחר כתחלה ויתחיל במתנות המזבח. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק.

ג גמר מתנות המזבח ונשפך הדם אין מתן היסוד מעכב. וכולם מטמאים בגדים. ונשרפים בבית הדשן דברי רבי אליעזר. רבי שמעון ורבי מאיר אומרים אינן מטמאים בגדים ולא נשרפים בבית

gebat ab inferiori parte ad superiorem, excepta illa, quæ erat coram eo, ubi adspergebat a superiori parte ad inferiorem.

X. *In circuitu*. Dictum est hic *in circuitu*, & dictum est ibi *in circuitu*, sicut ibi definiuntur quatuor adspersiones distinctæ, ita pariter hoc loco quatuor adspersiones distinctæ.

XI. *Et sparget super illud*. Super puritatem altaris. *De saguine*. De quo dictum est. *Septem vicibus*. Non septem guttas. *Septem vicibus*. Ut numeret septies, non semel & septies.

XII. *Et mundabit illud, & sanctificabit illud ab immunditiis filiorum Israel*. *Emundabit illud*; in tempus præteritum: *Et sanctificabit illud*. In futurum.

SECTIO IV.

I. ET *postquam perfecerit expiare sanctuarium*. Si expiaverit, perfecerat; verba R. Akiba. Dixit illi R. Jehuda; Cur dictum est; si perfecisset, expiaverat? Nisi ad docendum, quod si una ex omnibus adspersionibus defuisset, quasi non expiaret: *Et postquam perfecisset expiare sanctuarium*. Hoc est adytum: *Tentorium conventus*. Hoc est templum. *Altare*: Hoc est altare. Docemur, quod omnia & singula seorsim expiarentur.

II. Hinc dixerunt; Si partem de adspersionibus interioribus adspersisset, & effunderetur, sanguis adducendus erat alius sanguis, & incipiebat, sicut a principio, ab adspersionibus interioribus. R. Eliefer & R. Simeon dicunt; non incipiebat nisi a loco, ubi cessaverat: Si perfecisset adspersiones interiores & effunderetur sanguis, adducendus erat alius sanguis, & incipiebat, sicut a principio, ab adspersionibus exterioribus. R. Eliefer, & R. Simeon dicunt; non incipiebat nisi a loco, ubi cessaverat: Si perfecisset adspersiones exteriores, & effunderetur sanguis, adducendus erat alius sanguis, & incipiebat ab adspersionibus altaris: Si adspersisset partem de adspersionibus in altare, & effunderetur sanguis, adducendus erat alius sanguis, sicut in princio, & incipiebat ab adspersionibus altaris. R. Eliefer & R. Simeon dicunt; non incipiebat nisi ab loco, ubi cessavit.

III. Si perfecisset adspersiones altaris, & effunderetur sanguis, adspersio ad fundamentum non impediebat: Et omnes polluebant vestes, & conburebantur in loco cineris. Verba R. Eliefer. R. Simeon & R. Meir dicunt; non pol-

הרשן אלא האחרון שהוא גוטר את הכפרה . והקריב את השעיר החי . עד כאן הוא זקוק לו להיות חי.

ד וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר מלמד שהסמיכה בשתי ידיו . בנין אב לכל הסמיכות שיהיו בשתי ידים.

ה על ראש החי. חי טעון סמיכה ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה. דברי רבי יהודה . רבי שמעון אומר חי טעון סמיכה באהרן . ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה באהרן . שהיה רבי שמעון אומר כל חטאת ציבור שדמה נכנס לפנים טעונים סמיכה.

ו והתודה עליו . זה וידוי דברים , כיצד היה מתודה אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל . אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ז אין לי אלא ודייהם ספיקותיהם ואגסיהם ושיגגותיהם מנין תלמוד לומר עונות לכל עונות . פשעיהם לכל פשעיהם . חטאתם לכל חטאתם . יכול אף חייבי חטאות ואשמות עמהם תלמוד לומר אותם . אותם על ראש השעיר ואינן חייבי חטאות ואשמות על ראש השעיר.

ח מיכאן אמרו חייבי חטאות ואשמות וודיים שעבר עליהם יום הכיפורים חייבים להביא לאחר יום הכיפורים. וחייבי אשמות תלויים פטורים . ושלח ביד איש עתי להכשיר את הזר . עתי שיהא מזומן. עתי אף בשבת. עתי אף בטומאה.

ט ונשא השעיר עליו עליו הוא נושא. ואין שאר שעירים עמו . ועל מה שאר

polluebant vestes, neque comburebantur in loco cineris, nisi ultimus, qui perfecerat expiationem. *Et admovebit hircum vivum*. Hactenus necesse erat, ut esset vivus.

IV. *Et imponet Aharon duas manus suas super caput hirci*. Docemur, quod impositio manuum fieret ambabus manibus. Constitutio principii, quod omnes impositiones manuum ambabus manibus fierent.

V. *Super caput vivi*. Vivus requirebat impositionem manuum; at hirci Idololatriæ non requirebant impositionem manuum. Verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; Vivus requirebat impositionem manuum Aharonis; at hirci Idololatriæ non requirebant impositionem manuum Aharonis; Dicebat enim R. Simeon; Omne sacrificium pro peccato cœtus, cujus sanguis inferebatur, requirebat impositionem manuum.

VI. *Et confitebitur super illo*. Hæc est confessio verborum. Quomodo confitebatur? Ah Domine; Peccarunt, deliquerunt, rebellarunt coram te populus tuus domus Israel; Ah Domine; expia quæso, peccata, & delicta, & rebelliones, quæ peccarunt, & in quibus deliquerunt; & in quibus rebellarunt coram te populus tuus, domus Israel, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui; & illi respondebant post eum Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in seculum seculi.

VII. Non probo nisi pro peccatis certis, pro dubiis, & pro delictis ex errore commissis unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Delicta*. Pro omnibus delictis. *Rebelliones eorum*. Pro omnibus eorum rebellionibus: *Pro omnibus peccatis eorum*. Pro omnibus eorum peccatis. Crederem, quod ii qui deberent sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto, cum his expiarentur? Idcirco dictum est: *Illa*. Illa super caput hirci, non autem, qui deberent sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto super caput hirci.

VIII. Hinc dixerunt; qui debebant sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto certo, super quibus præterierit dies expiationum, debebant adducere post diem expiationum; Qui debebant sacrificia pro delicto dubio, liberi erant: *Et emittet per manum viri parati*. Ut sit legitimus etiam alienus. *Parati*. Ut sit paratus. *Parati*. Vel in Sabbatho, *Parati*. Vel in immunditie.

IX. *Et portabit hircus super se*. Super se portabat; Alii hirci non portabant cum eo. Quidnam expiabant cete-

שעירים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו . ואיזהי טומאת מקדש וקדשיו ששאר שעירים מכפרים עליה . מזידים וטומאת מקדש וקדשיו הם כשעיר הפנימי.

פרק ה

א מיכאן אמרו כל שיש בה ידיעה בתחלה ובסוף והעלם בינתים יהודה הרי זו בעולה ויורד. יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף. שעיר הנעשה בפנים ויום הכיפורים תולה עד שתודע לו יביא בעולה ויורד.

ב אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף . שעיר הנעשה בחוץ יום הכיפורים מכפר שנאמר מלבד חטאת הכיפורים . על מה שזה מכפר זה מכפר. מה הפנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה . אף החיצון לא יכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה.

ג ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף . שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים דברי רבי יהודה . רבי שמעון אומר שעירי רגלים מכפרים אבל לא שעירי ראשי חדשים מכפרים . ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל טמא . רבי מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה על שטימא מקדש וקדשיו.

ד היה רבי שמעון אומר שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל טמא . ושל רגלים מכפרים על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף . ושל יום הכיפורים מכפרים על שאין בה ידיעה בתחלה . אבל יש בה ידיעה בסוף.

ה אמרו לו ומהו שיקרבו זה בזה אמר להם יקרבו . אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הם קריבים . אמר להם כולם באים על טומאת מקדש וקדשיו לכפר.

ו רבי שמעון בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל טמא . מוסף עליהם של רגלים שהם מכפרים על טהור שאכל טמא. ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא

ceteri hirci. Immunditiem sanctuarii & ejus sanctitatum. Et quænam erat immundities sanctuarii & ejus sanctitatum, quam ceteri hirci expiabant? Qui ex contumacia polluebant sanctuarium, & ejus sanctitates, isti hirco interiori expiabantur.

SECTIO V.

I. HINC dixerunt: In quo fuerit notitia in principio, & notitia in fine, & ignorantia in medio, debebat sacrificium adscendens & descendens. In quo fuerit notitia in principio, & non in fine, hircus, qui afferebatur intus, & dies expiationum suspendebat, donec illi innotesceret, & suum adducebat sacrificium adscendens, & descendens.

II. Si non fuerit notitia in principio, sed fuerit notitia in fine, hircus, qui foris offerebatur, & dies expiationum expiabat: Dictum est enim: *Præter sacrificium pro peccato expiationum*: Quodnam alter expiabat, expiabat alter; Sicut interior non expiabat nisi in re, in qua esset notitia, ita pariter exterior non expiabat nisi in re, in qua esset notitia.

III. Si in eo non esset notitia neque in principio, neque iu fine, hirci festorum, & hirci noviluniorum expiabant; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit: Hirci festorum expiabant, at hirci noviluniorum non expiabant: Quemnam hirci noviluniorum expiabant? Mundum, qui comedisset immundum: R. Meir dicit: Omnium hircorum expiatio erat æqualis pro immunitie sanctuarii & ejus sanctitatum.

IV. R. Simeon dicit: Hirci noviluniorum expiabant mundum, qui comedisset immundum, & hirci festorum expiabant illum, in quo non esset notitia neque in principio neque in fine; at hirci diei expiationum expiabant illum, in quo non esset notitia in principio, sed esset in fine.

V. Dixerunt. Quid? Si alter pro altero offeratur? Respondit illis: Offerantur. Dixerunt illi; quoniam eorum expiatio non erat æqualis, quomodo offerentur? Respondit illis. Omnes afferebantur propter immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum ad expiandum.

VI. R. Simeon ben Jehuda nomine suo dicit. Hirci noviluniorum expiabant mundum, qui comedisset immundum; addit illis hircos festorum, qui expiabant mundum, qui comedisset immundum, & illum, in quo non esset notitia neque in principio neque in fine,

Mmmm ex

בסוף מוסף עליהם של יום הכיפורים שהם מכפרים על טהור שאכל טמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף.

ז אמרו לו אומר היה שיקרבו זה בזה אמר להם הן. אמרו לו אם כן יהיו של יום הכיפורים קריבים לראשי חדשים. אבל היאך של ראשי חדשים קריבים ליום הכיפורים לכפר כפרה שאינה שלהם. אמר להם כולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו.

ח ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים יום הכיפורים מכפר. ועל שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר.

פרק ו

א המדברה המדבר במדבר. לרבות מדבר נוב וגבעון. שילה ובית עולמים.

ב ובא אהרן אל אהל מועד כל הפרשה כולה אמורה על הסדר חוץ מן הפסוק הזה. ובא אהרן אל אהל מועד ולמה בא כדי להוציא את הכף ואת המחתה.

ג אמר רבי יהודה מנין שחמש טבילות ועשרה קידושים טבל ומקדש בו ביום תלמוד לומר ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקודש ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו. מלמד שחמש טבילות ועשרה קידושים טובל ומקדש בו ביום.

ד רבי אומר וכי מיכאן אני למד והלא כבר נאמר בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם מלמד שהמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן. ומבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה.

ה חמש עבודות היה עושה תמיד של שחר בבגדי זהב. ועבודת היום בבגדי לבן. ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם. אילו ואיל העם ושבעת כבשים תמימים. בבגדי זהב. נכנס להוציא

& addit illis hircos diei expiationum, qui expiabant mundum qui comedisset immundum, & illum, in quo non esset notitia neque in principio neque in fine, & illum, in quo non esset notitia in principio, sed esset in fine.

VII. Dixerunt illi: Dicebat ipse; offeratur alter pro altero. Respondit illis; maxime. Dixerunt illi; si ita est; offerantur hirci diei expiationum in noviluniis, at hirci noviluniorum quomodo offerentur in die expiationum ut expiarent expiationem, quam non habebant? Respondit illis: Omnes offerebantur ad expiandum pro immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum.

VIII. Et qui ex contumacia pollueret sanctuarium & ejus sanctitates, hircus, qui intus offerebatur in die expiationem expiabat; at reliqua peccata in lege memorata levia, & gravia delicta ex industria, & errore commissa, sive innotuisset, sive non innotuisset, & præcepta affirmativa, & negativa, excidia, & pœnas mortis a Synhedrio infligendas, hircus emissarius expiabat.

CAPUT VI.

I. AD *desertum*, *ad desertum*, *in desertum*. Ad includendum desertum Nob, & Gabaon, Silo, & domus seculorum.

II. *Et veniet Aharon in tentorium conventus*. Tota sectio dicta est juxta ordinem, excepto hoc textu; *& veniet Aharon in tentorium conventus*. At qua de causa veniebat? Ad educendum cupam, & thuribulum.

III. Unde probatur, quod hac die quinquies lavaret, & decies sanctificatet manus & pedes? Ex eo quod dictum est: *Et veniet Aharon in tentorium conventus, & exuet vestes lineas, quas induerat, quando veniet in sanctuarium, & lavabit carnem suam aqua in loco sancto, & induet vestes suas*. Docemur, quod quinquies lavaret, & decies sanctificaret manus & pedes hoc die.

IV. Quid? Num ex hoc loco percipio? Nonne jam dictum est: *Vestes sanctitatis illæ, & lavabit aqua carnem suam & induet eas*? Docemur, quod varians a vestibus aureis in vestes albas, & a vestibus albis in vestes aureas lavare deberet.

V. Decem ministeria operabatur; faciebat sacrificium juge matutinum vestibus aureis, & ministerium hodiernum vestibus albis; & egrediens faciebat holocaustum suum, & holocaustum populi, arietem suum, & arietem populi, & of-

את הכף ואת המחתה בבגדי לבן. ועושה תמיד של בין הערבים בבגדי זהב. ואומר בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם. מלמד שהמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה.

ו אם כן למה נאמר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו הא אינו מדבר אלא בקידוש ידים ורגלים. ומנין ששני קידושי ידים ורגלים על כל טבילה וטבילה תלמוד לומר ופשט ורחץ. ורחץ ולבש. אמר רבי אלעזר ברבי שמעון ודין הוא ומה אם במקום שאינו טעון טבילה טעון קידוש ידים ורגלים. במקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש ידים ורגלים. טול לך מה שהבאת או מה להלן אחת כל היום. אף כאן אחת כל היום. ואם כן למה נאמר ופשט את בגדי הבד שאין תלמוד לומר אשר לבש בו וכי עלת על דעתך כלום הוא פושט אלא מה שהוא לובש. ואם כן למה נאמר אשר לבש. הקיש פשיטה ללבישה מה לבישה בקידוש ידים ורגלים אף פשיטה צריך קידוש ידים ורגלים.

ז והנחם שם מלמד שהם טעונים גניזה ואינם כשרים ליום הכיפורים הבא. רבי יוסי אומר כשרים לכהן הדיוט.

ח ורחץ בשרו במים במקום קדוש בלשכת בירת הפרוה. וחמש טבילות היו שם באותו היום. וכולם בקודש בבירת הפרוה חוץ מזו הראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים. ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד העם. עולתו קודמת לעולת העם וכפרתו קודמת לכפרת העם.

ט ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה יקטיר אף בשבת יקטיר אף בטומאה.

פרשה ט

א והמשלח. לא המשלח את המשלח והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו. יכול יטמא בגדיו משיצא חומת

& offerebat septem agnos perfectos, vestibus aureis; Ingrediebatur ad educendum cupam, & thuribulum vestibus albis; & faciebat sacrificium vespertinum vestibus aureis; & dictum est: *Vestes sanctitatis illæ, & lavabit aqua carnem suam, & induet eas.* Docemur, quod varians a vestibus aureis in vestes albas, & a vestibus albis in vestes aureas, lavare deberet.

VI. Si ita est, cur dictum est: *Et lavabit carnem suam in loco sancto, & induet vestes suas?* Ecce non loquitur nisi ad sanctificatione manuum & pedum; Et unde probatur, quod bis sanctificaret manus & pedes in singulis lotionibus? Ex eo quod dictum est; *& exuet, & lavabit, & lavabit & induet.* Dicit R. Eliefer bar R. Simeonis; & probatur argumento; Si ubi non debet lavare, debet sanctificare manus & pedes, ubi debet lavare, non erit æquum ut debeat sanctificare manus & pedes? Sume tibi, quod adduxisti; Sicut ibi semel in die, ita pariter hoc loco semel in die; si ita est cur dictum est; *Et exuet vestes lineas?* Quod non erat dicendum, *quas induerat.* Putasne omnes exuisse? Sed eas tantum, quas induerat. Si ita est, cur dictum est; *quas induerat?* Æquiparat spoliationem vestitioni; sicut vestitio peragebatur sanctificatione manuum & pedum, ita pariter spoliatio peragebatur sanctificatione manuum & pedum.

VII. *Et deponet eas ibi.* Docemur fuisse abscondendas, neque fuisse legitimas in diem futurum expiationum; R. Jose dicit: Legitimæ erant sacerdoti vulgari.

VIII. *Et lavabit carnem suam aqua in loco sancto:* In conclavi domus Happarvæ; & quinquies eo die lavabat; & omnes lotiones peragebantur in domo Happarvæ, excepta prima, quæ fiebat in loco profano super porta aquarum; *& egrediens faciet holocaustum suum, & holocaustum populi, & expiabit pro se, & pro domo sua, & pro populo;* Ejus holocaustum præcedebat holocaustum populi, & ejus expiatio præcedebat expiationem populi,

IX. *Et adipem sacrificii pro peccato adolebit super altare. Adolebit* vel in Sabbatho; *Adolebit* vel in immunditie.

SECTIO V.

I. ET *qui emiserit.* Non autem qui emittit emissarium. *Et qui emiserit hircum ad Azazel lavabit vestes suas;* Crederem quod pollueret ve-

העזרה תלמוד לומר לעזאזל יכבס בגדיו. אי לעזאזל יכבס בגדיו יכול לא יטמא בגדים עד שיגיע לצוק. תלמוד לומר והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו הא כיצד כיון שיצא חומת ירושלם מטמא בגדיו דברי רבי יהודה.

ב רבי יוסי אומר לעזאזל יכבס בגדיו אינו מטמא בגדים עד שיגיע לצוק. רבי שמעון אומר המשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו. והזוקרו בבית ראש מטמא בגדים.

ג יכבס בגדיו ורחץ בשרו במים יכול יהא גזירת מלך תלמוד לומר ואחר יבוא אל המחנה מה ואחר האמור להלן בטומאה אף כאן מפני טומאה.

ד ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת. אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא. והשורף אותם יכבס בגדים מה תלמוד לומר שיכול אין לי מטמאים בגדים ונשרפים בבית הדשן אלא אילו בלבד. ומנין לרבות פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה תלמוד לומר חטאת חטאת דברי רבי יהודה. רבי אומר ממקומו הוא מוכרע. אשר הובא את דמם לכפר בקודש. זה בנין אב כל שדמו נכנס לפנים השורפו מטמא בגדים.

ה לכפר בקודש. אם כפרו במצותם נשרפים בבית הדשן ומטמאים בגדים. אם לא כפרו במצוותם נשרפים בבית הבירה ואינן מטמאים בגדים.

ו יוציא אל מחוץ למחנה מה להלן אתה נותן שלש מחנות וכאן אתה נותן מחנה אחת. אם כן למה נאמר יוציא אל מחוץ למחנה. אלא כיון שיצא חוץ למחנה אחת השורפו מטמא בגדים.

ז מיכאן אמרו סובלים אותם במוטות יצאו הראשונים לחומת העזרה ואחרונים לא יצאו. הראשונים מטמאים בגדים ואחרונים אין מטמאים בגדים עד שיצאו.

ח ושרפו באש את עורותם ואת

stes suas statim ac egressus esset de muris atrii? Idcirco dictum est: *Ad Azazel lavabit vestes suas*. Crederem quod non pollueret vestes, priusquam perveniret ad saxum? Idcirco dictum est. *Et qui emiserit hircum ad Azazel, lavabit vestes suas*. Quomodo? postquam egressus erat de muris Hierosolymæ, polluebat vestes suas; verba R. Jehuda.

II. R. Jose dicit. *Ad Azazel lavabit vestes suas*. Non polluebat vestes suas priusquam pervenisset ad saxum. R. Simeon dicit: *Qui emiserit hircum ad Azazel, lavabit vestes suas*. Quando impellebat de cacumine montis, polluebat vestes.

III. *Lavabit vestes suas, & lavabit carnem suam aqua*; crederem esse decretum regis? Idcirco dictum est: *& postea ingredietur in castra*: Sicut, *& postea*, quod ibi sc. in leproso propter immunditiem, ita pariter hoc loco propter immunditiem.

IV. *Et juvencum sacrificii pro peccato, & hircum sacrificii pro peccato, quorum sanguis adductus est ad expiandum in sanctuario educet, & qui comburet eos, lavabit vestes*. Cur dictum est? Crederem non polluisse vestes, neque fuisse combustos in domo cineris nisi hos duntaxat? Et unde probatur ad includendum juvencum sacerdotis uncti, & juvencum propter ignorantiam rei cœtus, & hircos Idololatriæ? Ex eo quod dictum est: *Sacrificii pro peccato, sacrificii pro peccato*; verba R. Jehuda. Rabi dicit. Ab contextu eruitur: *Quorum sanguis adductus est ad expiandum in sanctuario*. Hæc est constitutio principii; cujus sanguis inferebatur, qui comburebat, polluebat vestes.

V. *Ad expiandum in sanctuario*: Si expiaverint juxta eorum præceptum, comburebantur in domo cineris, & polluebant vestes; si non expiaverint juxta eorum præceptum, comburebantur in domo palatii, & non polluebant vestes.

VI. *Educet extra castra*. Si ibi, sc. in juvenco sacerdotis uncti, assignas tria castra, cur hoc loco una castra? Si ita est; cur dictum est: *Educet extra castra*? Nisi quod postquam eduxerit extra una castra, qui comburit, polluit vestes.

VII. Hinc dixerunt, Quando exportant ista super vectibus; Si primi egressi essent de muris atrii, & novissimi nondum essent egressi, primi polluebant vestes, & ultimi non polluebant vestes nisi postquam essent egressi.

VIII. *Et comburent igne pelles eorum, & car-*

בשרם ואת פרשם. נאמר כאן עור ובשר ופרש. ונאמר להלן עור ובשר ופרש מה עור ובשר ופרש האמור להלן על ידי ניתות אף כאן על ידי ניתוח.

ט והשורף לא המצית את האור ולא המסדר את המערכה. איזהו השורף המסייע בשעת שריפה. יכול יטמא בגדים משיעשה אפרו. תלמוד לומר אותם אותם מטמאים בגדים. ואין השורף משיעשה אפר מטמא דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר אינן מטמאים בגדים עד שיצת האור ברובן. אותם ניתך הבשר ואין השורף מטמא בגדים.

פרק ז

א והיתה לכם ולא לאחרים. לחוקת עולם לבית עולמים. בחודש השביעי יכול כולו. תלמוד לומר בעשור לחודש תענו את נפשותיכם. יכול ישב לו בחמה ובצינה כדי שיצטער. תלמוד לומר וכל מלאכה לא תעשו. מה מלאכה אסרתי לך במקום אחר מלאכה שחייבים עליה כרת. אף עינוי שאסרתי לך במקום אחר עינוי שחייבים כרת.

ב ואילו הם הנותרים והפיגולים מניין לרבות את הטבלים תלמוד לומר תענו את נפשותיכם ריבה.

ג ארבה את הטבלים שהן במיתה ולא ארבה את הנבילות שאינן במיתה תלמוד לומר תענו את נפשותיכם ריבה. ארבה את הנבילות שהן בלא תעשה ולא ארבה את החולין שאינן בלא תעשה תלמוד לומר תענו את נפשותיכם ריבה. ארבה את החולין שאינו בעמור ואכול. ולא ארבה את התרומה ומעשר שני שהן בעמור ואכול. תלמוד לומר תענו את נפשותיכם ריבה. ארבה התרומה ומעשר שני שאין בבל תותירו ולא ארבה את הקדשים שהן בבל תותירו תלמוד לומר תענו את נפשותיכם

& carnem eorum & fimum eorum. Memoratur hic pellis, & caro, & fimus, sc. in holocausto, & memoratur ibi pellis, & caro, & fimus; sicut ibi pellis & caro, & fimus per dissectionem, ita pariter hoc loco.

IX. *Et qui comburit*. Non qui accendit ignem, neque ille, qui struem ordinat. Quinam est comburens? Qui opem præstat tempore combustionis. Crederem quod pollueret vestes, postquam factus sit cinis? Idcirco dictum est: *Illos*: Illi polluebant vestes; at comburens, postquam factus esset cinis, non polluebat vestes. Verba R. Jehuda. R. Simeon dicit: Noc polluebant vestes, priusquam ignis accensus esset in majori eorum parte. *Illos*. Si consumta esset caro, qui comburebat, non polluebat vestes.

CAPUT VII.

I. ET *erit vobis*. Non aliis. *In statutum perpetuum*. Domui seculorum. *In mense septimo*. Crederem integro mense? Idcirco dictum est: *In decima mensis affligetis animas vestras*. Crederem, quod sedere deberet in æstu, & in frigore, ut angeretur? Idcirco dictum est: *Et omne opus non facietis*: Sicut opus, de quo tibi dixi, est opus, cujus causa tenentur excidio, ita pariter afflictio, quam tibi alibi interdixi, est afflictio cujus causa tenentur excidio.

II. Et illa sunt residua, & abominanda; unde probatur ad includendum indecimata? Ex eo quod dictum est: *Et affligetis animas vestras*. Includit.

III. Includam indecimata, quæ pœna mortis interdicuntur, at non includam cadavera, quæ pœna mortis non interdicuntur. Idcirco dictum est: *Affligetis animas vestras*. Includit. Includam cadavera, quæ prohibentur præcepto negativo, at non includam profana, quæ non interdicuntur præcepto negativo. Idcirco dictum est: *Affligetis animas vestras*. Includit. Includam profana, in quibus non est præceptum: surge, & comede, at non includam separationem, & decimam secundam, in quibus est præceptum: Surge & comede. Idcirco dictum est: *Affligetis animas vestras*. Includit. Includam separationem, & decimam secundam, in quibus non est præceptum: Non relinquetis de eo residuum, at non includam sanctitates, in quibus est præceptum: Non relinquetis ex eo residuum. Idcirco dictum est: *Affligetis animas*

ריבה. דבר אחר תענו את נפשותיכם עינוי שיהא בבית נפשותיכם. ואיזו זו אכילה ושתייה.

ד משום רבי ישמעאל אמרו נאמר כאן תענו את נפשותיכם ונאמר להלן ויענך וירעיבך. מה עינוי האמור להלן רעבון אף עינוי האמור כאן רעבון.

ה וכל מלאכה לא תעשו יכול לא יקנב את הירק ולא יציע את המטה ולא ידיח את הכוסות ודין הוא נאמר כאן מלאכה ונאמר מלאכה במלאכת המשכן מה מלאכה האמורה במלאכת המשכן שיש עמה חשובה אף מלאכה האמורה כאן שיש עמה חשובה.

ו או מה מלאכה אמורה במלאכת המשכן מלאכה גמורה. אין לי אלא מלאכה גמורה שלא יכתוב על הספר ולא יארוג את הבגד ולא יעשה את הנפה. מנין שלא יכתוב שתי אותיות ושלא יארוג שני חוטים. ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר מלאכה וכל מלאכה ריבה.

ז אין לי אלא מלאכת רשות מלאכת מצוה מנין. שלא יכתוב שני אותיות בספרים תפילין ומזוזות ושלא יארוג שני חוטים במכנסים ובפרכות תלמוד לומר מלאכה וכל מלאכה ריבה.

ח אין לי אלא מלאכה שחייבים עליה כרת. מלאכה שאין חייבים עליה כרת מנין שלא יכתוב אות ושלא יארוג חוט אחד ושלא יעשה בית אחד בנפה ובכברה תלמוד לומר מלאכה וכל מלאכה ריבה.

ט אין לי אלא מלאכה שחייבים על מינה כרת מלאכה שאין חייבים על מינה כרת מנין שלא יעלה באילן ושלא ירכב על גבי בהמה ולא ישוט על המים. ולא יספוק ולא יטפיח ולא ירקד תלמוד לומר שבתון שבות. אין לי אלא שביתת רשות. שביתת מצוה מנין לא יקדיש ולא יעריך ולא יחרים ולא יגביה ולא יתרום ולא יעשר ולא יקדש ולא יגרש ולא ימאן ולא יחלוץ ולא ייבם ולא יפדה נטע רבעי ומעשר שני. תלמוד לומר שבתון

mas vestras: Alia expositio: *Affligetis animas vestras*: Afflictio, quæ sit in animabus vestris: & quænam illa est? Cibus & potus.

IV. Nomine R. Ismael dixerunt: Dictum est hic: *Et affligetis animas vestras*. Et dictum est *Deut.* VIII. 3. *Et afflixit te, & fecit te esurire*. Sicut afflictio ibi dicta est fames, ita pariter afflictio hoc loco dicta est fames.

V. *Et omne opus non facietis*. Crederem non licuisse purgare olus, neque sternere lectum, neque lavare calices? Et est argumentum: Nemoratur hic opus, & memoratur opus in opere tabernaculi; sicut opus memoratum in opere tabernaculi, erat opus in quo esset meditatio, ita pariter hoc loco.

VI. Aut dicam; Sicut opus memoratum in opere tabernaculi, erat opus perfectum; Non probo nisi de opere perfecto, sc. ne scribat in libro, ne texat vestes, ne faciat integrum librum; unde probatur vel si non scribat nisi duas literas, vel si non texat nisi duo fila, vel si non faciat duos ordines in cribro? Ex eo quod dictum est: *Opus, & omne opus*. Includit.

VII. Non probo nisi de opere arbitrario, de opere ex præcepto unde probatur? sc. ne scribat duas literas in libris Thephiln, & Mesusot, ne texat duo fila in femoralibus, & in velis? Ex eo quod dictum est: *Opus, & omne opus*. Includit.

VIII. Non probo nisi de opere cujus causa tenentur excidio, de opere cujus causa non tenentur excidio, unde probatur? Sc. ne scribat unam literam, ne texat unum filum, ne faciat unum ordinem in cribro, & in vanno? Ex eo quod dictum est: *Opus, & omne opus*? Includit.

IX. Non probo nisi de opere, in quo sit species, cujus causa tenentur excidio, de opere, in quo non sit species, cujus causa teneantur excidio, unde probatur? sc. ne adscendat super arbores, ne equitet super jumento, ne natet in aquis, ne complodat manus, & plaudat, & saltet? Ex eo quod dictum est: *Sabbatum quietis*: Non probo nisi de quiete arbitraria, de quiete ex præcepto unde probatur? sc. ne sanctificet, neque æstimet, neque devoveat, neque elevet, neque faciat separationem, neque redimat, neque faciat sponsalia, neque det repudium, neque renuat, neque discalceat, neque cum fratria congrediatur, neque redimat plantam anni quarti, neque decimam secundam? Ex eo quod dictum est: *Sabbathum quietis*. *Indigena*.

שבורת. אזרח. זה אזרח. האזרח. לרבות נשי אזרח. גר. זה הגר. הגר: לרבורת נשי גרים. בתוככם. לרבורת נשים ועבדים.

פרק ח

א כי ביום הזה יכפר עליכם בקרבנות. ומנין שאף על פי שאין קרבנורת ואין שעיר היום מכפר תלמוד לומר כי ביום הזה יכפר. עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה ארת חבירו.

ב זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו. דברים שבינך לבין המקום מוחלים לך דברים שבינך לבין חבירך אין מוחלים לך עד שתפייס ארת חבירך.

ג ומנין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה תלמוד לומר שבתון שבות. יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם תלמוד לומר הוא. הוא אסור בכולם ואין שבת בראשית אסור בכולם.

ד וכיפר אשר ימשח אותו מה תלמוד לומר לפי שכל הפרשה אמורה באהרן אין לי אלא אהרן עצמו מנין לרבות כהן אחר תלמוד לומר אשר ימשח אותו. אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו. מנין לרבות כהן אחר המתמנה תלמוד לומר וכפר הכהן.

ה לכהן תחת אביו. מלמד שהבן קודם לכל אדם. יכול אף על פי שאין ממלא מקומו של אביו תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו בזמן שהוא ממלא מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם. ואם אינו ממלא מקומו של אביו יבוא אחר וישמש תחתיו.

ו מנין שכשם שמתקינים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול כך מקדשים לו אשה אחרת על תנאי שמא יארע דבר

na. Hic ast civis; *Indigena*. Ad includendum uxores indigenæ. *Peregrinus*. Iste est proselytus. *Qui peregrinatur*. Ad inclucendum uxores proselytorum. *Inter vos*. Ad includendum mulieres, & servos.

CAPUT VIII.

I. Quia iq die hac expiabit pro vobis. Sacrificiis; Et unde probatur vel sine sacrificiis, & sine hirco hodierno, quod expiaret? Ex eo quod dictum est: *Quia in die hac expiabit*. Delicta, quæ erant inter hominem & Deum, dies expiationum expiat, quæ erant inter hominem & ejus socium, dies expiationum non expiat nisi postquam placaverit socium suum.

II. Hoc exposuit R. Eliezer ben Azaria: *Et omnibus peccatis vestris coram Domino mundabimini*. Quæ sunt inter te & Deum, tibi remittuntur; quæ sunt inter te & socium tuum, tibi non remittuntur, nisi postquam satisfeceris socio tuo.

III. Et unde probatur, quod in die expiationum sit interdictus cibus, & potus, & lotio, & unctio, & indutio calceorum, & concubitus? Ex eo quod dictum est: *Sabbathum quietis*. Crederem hæc omnia in Sabbatho creationis fuisse interdicta? Idcirco dictum est: *Illud*. In illo hæc omnia sunt interdicta, at hæc omnia non sunt interdicta in Sabbatho creationis.

IV. *Et expiabit, qui unctus fuerit*. Cur dictum est? Quia tota sectio dicta est de Aharon. Non probo nisi de ipso Aharon, unde probatur ad includendum alium sacerdotem? Ex eo quod dictum est: *Qui unctus fuerit*: Non probo nisi de uncto oleo unctionis, de vestibus multiplicato, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et qui impleverit manus suas*. Et unde probatur ad includendum sacerdorem alium, qui præficiatur? Ex eo quod dictum est: *Et expiabit sacerdos*.

V. *Ut sacerdotio fungatur pro patre suo*: Docemur, quod filius omnes præcederet. Crederem, vel si non impleverit locum patris sui? Idcirco dictum est: *Et qui impleverit manus suas*. Quando impleverit locum patris sui, omnes antecedet, si non impleverit locum patris sui, veniat alius, & ejus loco ministret.

VI. Unde probatur, quod sicut probatur illi sacerdos alius ejus loco, ne fortasse illi contingeret profanatio, ita pariter desponderetur illi alia uxor, ne for-

באשתו תלמוד לומר וכפר בעדו ובער ביתו היא אשתו דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי אם כן אין לדבר סוף.

ז מנין לרבות כלים אחרים בין הערבים תלמוד לומר ולבש את בגדי הבד בגדי הקודש. בנין אב לכל בגדי בוץ שיהו משל קודש.

ח וכפר את מקדש הקודש. זה לפניי ולפנים. אהל מועד זה ההיכל. המזבח זה מזבח. יכפר אף לעזרות. הכהנים. אלו הכהנים. עם הקהל. אלו ישראל. יכפר אף ללוים. השוה כולם בכפרה אחת מלמוד שהם מתכפרים בשעיר המשתלח דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל. כך דם הפר מכפר על הכהנים. כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל. כך וידוין של פר מכפר על הכהנים.

ט והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל. מכל חטאתם אחת בשנה מה תלמוד לומר לפי שמצינו שזה מכפר עליו שלא בשעיריו יכול אף שאר הימים כך מכפרים שלא בשעיריהם תלמוד לומר אחת בשנה. אוציא את הפסח ואת החג שהם שבעת ימים ולא אוציא את העצרת שהוא יום אחד תלמוד לומר אחת בשנה. אוציא את העצרת שהם רגל כרגלים. ולא אוציא את ראש השנה שהוא יום טוב כיום הכיפורים. תלמוד לומר זאת אחת בשנה. זה מכפר שלא בשעיריו ואין שאר ימים מכפרים שלא בשעיריהם.

י מנין שכל הפרשה אמורה על הסדר תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יהוה את משה. מנין שאין אהרן לובש בגדים לגדולתו אלא כמקיים גזירת מלך. תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יהוה את משה מנין שאף אהרן שומע מפי משה כשומע מפי הקודש תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יהוה את משה. ובן הכתוב משבחו בקבלה

fortasse aliquid uxori suæ contingeret? Ex eo quod dictum est: *& expiabit pro se, & pro domo sua*: Hæc est ejus uxor; Verba R. Jehuda. Dixit illi R. Jose, si ita est, non erit rei finis.

VII. Unde probatnr ad includendum alias vestes inter vesperas? Ex eo quod dictum est: *& induet vestes lineas, vestes sanctitatis*. Constitutio principii, omnes vestes byssinas fuisse comparandas de bonis sanctuarii.

VIII. *Et expiabit sanctuarium sanctitatis*: Hoc est adytum: *Tentorium conventus*: Hoc est templum: *Altare*; hoc est altare: *expiabit*; etiam atria: *Sacerdotes*. Isti sunt sacerdotes: *Populum congregationis*. Isti sunt Israelitæ: *expiabit*; etiam Levitas: Omnes æquiparantur in una expiatione: docemur, quod expiarentur hirco emissario: Verba R. Jehuda: R. Simeon dicit: Sicut sanguis hirci, qui offerebatur intus, expiabat pro Israele, ita pariter sanguis juvenci expiabat pro sacerdotibus; sicut confessio hirci emissarii expiabat pro Israele, ita pariter confessio juvenci expiabat pro sacerdotibus.

IX. *Et erit hoc vobis in statutum perpetuum ad expiandum pro filiis Israel ab omnibus peccatis eorum, semel in anno*. Cur dictum est? Quia invenimus quod hoc expiaret pro illo; vel sine ejus hircis: Crederem vel reliquis diebus expiasse sine suis hircis? Idcirco dictum est: *Semel in anno*. Excludam Pascha, & solennitatem tabernaculorum, quibus erant septem dies, at non excludam festum septimanarum, cui erat unus dies. Idcirco dictum est: *Semel in anno*. Excludam festum septimanarum, quod erat festum, sicut reliqua festa; at non excludam principium anni, quod erat dies festus, sicut dies expiationum. Idcirco dictum est: *Hoc semel in anno*: Hoc expiabat sine hircis, at reliqui dies non expiabant sine suis hircis.

X. Unde probatur, quod tota sectio dicta sit juxta ordinem? Ex eo quod dictum est. *& fecit sicut præcepit Dominus Mosi*. Unde probatur, quod Aharon non indueret vestes ad ostentandam magnificentiam, sed tantum ad observandum præceptum regis? Ex eo quod dictum est: *& fecit sicut præcepit Domins Mosi*. Et unde probatur, quod Aharon audierit ex ore Mosis perinde ac audisset ex ore Dei S. B.? Ex eo quod dictum est: *& fecit sicut præcepit Dominus Mosi*: Et hac de causa textus illum laudat in traditione *Malach.* II. 5. *Pactum meum fuit cum eo, lex veritatis*

בריתי היתה אתו . תורת אמת היתה בפיהו . ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון שהשיב פושעים לתורה.

פרשה ו

א בני ישראל חייבים משום השוחט והמעלה בחוץ ואין הגוים חייבים משום השוחט והמעלה בחוץ ולא זו בלבד אלא שהגוים מותרים לעשות במה בכל מקום ולעלות לשמים. אי בני ישראל אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות את הגרים ואת העבדים תלמוד לומר ואמרת אליהם יכול ישראל שחייבים על העלייה בפנים חייבים על השחיטה בחוץ . אהרן ובניו שאין חייבים על העלייה בפנים לא יהו חייבים על השחיטה בחוץ תלמוד לומר אהרן ובניו ובני ישראל . אין לי אלא אהרן ובניו ובני ישראל מנין לרבות ראשי המטות תלמוד לומר זה הדבר ולהלן נאמר זה הדבר. מה זה הדבר האמור להלן ראשי המטות אף זה הדבר האמור כאן ראשי המטות . ומה זה הדבר האמור כאן אהרן ובניו ובני ישראל . אף זה הדבר האמור להלן אהרן ובניו ובני ישראל.

ב זה הדבר אשר צוה יהוה מלמד שהפרשה נאמרה בכה אמר . אין לי אלא זו בלבד מנין שכל הפרשות נאמרו בכה אמר תלמוד לומר זה הדבר אשר צוה יהוה בנין אב לכל הפרשות שהיו בכה אמר.

ג איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה. יכול השוחט חטאת בדרום יהיה חייב. תלמוד לומר מחוץ למחנה . אי מחוץ למחנה יכול עד שישחט חוץ לשלש מחנות. ומנין אף במחנה לוים. תלמוד לומר במחנה . אי במחנה יכול אף השוחט חטאת בדרום יהיה חייב תלמוד לומר מחוץ למחנה. מה מחוץ למחנה מיוחד שאינו כשר לשחיטת כל זבח .

tatis fuit in ore ejus, & iniquitas non fuit inventa in labiis ejus, in pace & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.

SECTIO VI.

I. Filii Israel rei sunt, si foris mactent & offerant, at gentiles non sunt rei, si foris mactent, & offerant: Non solum hoc, sed peregrino licet extruere excelsum in omni loco, & offerre Deo. *Ad filios Israel.* Non probo nisi de filiis Israel, unde probatur ad includendum proselytos, & servos? Ex eo quod dictum est: *& dices ad eos*; Crederem, quod filii Israel, qui tenebantur propter ingressum interiorem, tenerentur, si foris mactaverint, Aharon & filii ejus, qui non tenebantur propter ingressum interiorem, non tenerentur, si foris mactarent? Idcirco dictum est. *Ad Aharon & filios ejus, & filios Israel.* Non probo nisi de Aharon, & filiis ejus, & filiis Israel, unde probatur ad includendum principes tribuum? Ex eo quod dictum est: *Hoc est verbum*; *Num.* xxx. 1. dictum est: *Hoc est verbum*; Sicut *hoc est verbum* ibi dictum includit principes tribuum, ita pariter *hoc est verbum* hoc loco dictum includit principes tribuum. Et sicut *hoc est verbum* hoc loco dictum includit Aharon, & filios ejus, & filios Israel, ita pariter *hoc est verbum* ibi dictum includit Aharon & filios ejus, & filios Israel.

II. *Hoc est verbum, quod locutus est Dominus.* Docemur, quod hæc sectio hoc modo dicta sit: *Sic dixit*: Non probo nisi de hoc duntaxat, unde probatur omnes sectiones hoc modo fuisse dictas: *Sic dixit*? Ex eo quod dictum est: *Hoc est verbum, quod præcepit Dominus.* Constitutio principii, omnes sectiones hoc modo fuisse dictas: *Sic dixit.*

III. *Vir vir de domo Israel, qui mactaverit bovem, aut ovem, aut capram in castris.* Crederem si mactasset sacrificium pro peccato in plaga australi, fuisse reum? Idcirco dictum est: *Extra castra.* Si extra castra, crederem, donec mactet extra tria castra? Et unde probatur vel in castris Levitarum? Ex eo quod dictum est: *In castris.* Si in castris, crederem, vel si mactaverit sacrificium pro peccato in plaga australi, fuisse reum? Idcirco dictum est: *Extra castra.* Sicut spatium extra castra erat peculiare, quod non erat legitimum, ubi nullum mactaretur sacrificium, ita pariter castra, quæ non erant legitima

אף מחנה שאינו כשר לשחיטת כל זבח. יצא השוחט חטאת בדרום שהוא כשר לשחיטת קדשים קלים.

ד אין לי אלא השוחט את הבהמה יהיה חייב. מנין לשוחט את העוף יהיה חייב תלמוד לומר או אשר ישחט. יכול המולק את העוף יהיה חייב ודין הוא ומה אם שחיטה שאין דרך הכשרה בכך בפנים חייבים עליה בחוץ. מליקה שדרך הכשרה בפנים אינו דין שיהא חייב עליה בחוץ. תלמוד לומר אשר ישחט. על השחיטה הוא חייב ואינו חייב על המליקה.

ה יכול השוחט חולין בפנים יהא חייב ודין הוא ומה אם קדשים שהיה להם שעת היתר בחוץ חייבים עליהם משום שוחט בחוץ חולין שלא היתה להם שעת היתר בפנים אינו דין שיהו חייבים עליהם משום השוחט בפנים. תלמוד לומר קרבן. על הקרבן הוא חייב. ואינו חייב על החולין.

ו אי קרבן יכול יהיו חייבים על הקדש בדק הבית. תלמוד לומר אל פתח אהל מועד לא הביאו. יצא הקדש בדק הבית שאינו בא אל פתח אהל מועד. אוציא הקדש בדק הבית שאינו בא אל אהל מועד ולא אוציא את הרובע ואת הנרבע והמוקצה והנעבד. והאתנן והמחיר והכלאים והטרפה ויוצא דופן. ובני יונה שעבר זמנם. ובעלי מומים קבועים. תלמוד להקריב הכשרים ליקרב. יצאו אלו שאין כשרים ליקרב. או יכול אוציא פר חטאת ושעיר המשתלח תלמוד לומר ליהוה המיוחדים לשם יצאו אלו שאין מיוחדים לשם.

ז או אוציא את אלו שאינן מיוחדים לשם ולא אוציא עולה ומחוסר זמן בגופה וחטאת בין בגופה בין בבעלים

ubi nullum mactaretur sacrificium. Excluditur, qui mactasset sacrificium pro peccato in plaga australi, quæ erat legitima, ubi mactarentur sanctitates leves.

IV. Non probo nisi de eo, qui mactaret jumentum, quod teneretur, unde probatur, vel si mactaverit volucrem fuisse reum? Ex eo quod dictum est: *Qui mactaverit*; Crederem si unguesecuerit volucrem fuisse reum? Et probari potest argumento. Si propter mactationem, quæ non erat ratio legitima volucri intus, tenebantur, si foris mactaretur, propter unguesectionem, quæ erat ratio legitima volucri intus, non erit æquum, ut teneatur, si foris unguesecetur? Idcirco dictum est: *Qui mactaverit*; Propter mactationem tenetur, at non tenetur propter unguesectionem.

V. Crederem, si mactaret intus profana, quod teneretur? Et probari potest argumento. Si propter sanctitates, quibus fuit tempus permissionis foris, rei sunt, si foris mactantur, propter profana, quibus non fuit tempus permissionis intus, non erit æquum ut rei sint, si intus mactentur? Idcirco dictum est: *Sacrificium*. Propter sacrificium tenetur at non tenetur propter profana.

VI. Si sacrificium; Crederem quod teneantur propter id, quod consecratum esset instaurationi domus? Idcirco dictum est: *Ad ostium tentorii conventus non adduxit illud*. Excluditur, quod consecratum sit instaurationi domus, quod non adducitur ad ostium tentorii conventus. Excludam quod consecratum sit instaurationi domus, quia non adducitur ad tentorium conventus, at non excludam quod concubuerit cum fœmina, & quod initum sit ab homine, & destinatum Idololatriæ, & cultu Idololatrico adoratum, & donum meretricis, & pretium canis, & heterogenea, & discerptum, & quod egressum sit ex latere matris, & filios columbæ, quorum tempus præterierit, & vitiis instabilibus vitiata; Idcirco dictum est: *Ad offerendum*. Quæ legitima sint ut offerantur. Excluduntur ista, quæ non sunt legitima, ut offerantur. Aut crederem posse excludere juvencum sacrificii pro peccato, & hircum emissarium? Idcirco dictum est: *Domino*. Quæ sint destinata Domino: Excluduntur ista, quæ non sunt destinata Domino.

VII. Aut excludam hæc, quæ non sunt destinata Domino, at non excludam holocaustum temporis indigens in corpore suo, & sacrificium pro peccato

ותורים שלא הגיע זמנם ובעלי מומים עוברים תלמוד לומר לפני משכן יהוה הכשרים ליקרב עכשיו. יצאו אלו שאין כשרים אלא לאחר זמן. רבי שמעון אומר הואיל והם כשרים לאחר זמן. יהו הייבים עליהם בלא תעשה.

פרק ט

א או יכול שאני עולה מחוסר זמן בבעלים. ואשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן. תלמוד לומר שור מכל מקום. כשב מכל מקום. עז מכל מקום דם יחשב לאיש ההוא. ולא לשולחיו דם שפך אחד ששפך חייב. שנים ששחטו פטורים.

ב והלא דין הוא ומה אם במקום שהמעלה להדיוט פטור. חייב שנים שהעלו. מקום ששוחט להדיוט חייב. אינו דין שנחייב שנים ששחטו. תלמוד לומר דם שפך. אחד ששחט חייב. שנים ששחטו פטורים. ונכרת האיש ולא הציבור ההוא. לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. מקרב עמו. ולא עמו ועמו שלום.

ג עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישם בשעת איסור הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות מבחוץ שהרי ענשים אמור. אזהרתם מנין תלמוד לומר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה. כי אם במקום.

ד מיכאן ואילך הוא מדבר בקדשים שהקדישם בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות שנאמר למען יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים. זבחים המותרים להם כבר. על פני השדה. מלמד שכל הזובח בבמה כזובח בשדה.

ה והביאום ליהוה מצות עשה ומצות לא תעשה מנין תלמוד לומר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם. ואינו יודע אם אלו

cato, sive sit indigens temporis in corpore suo, sive in dominis, & turtures, quorum nondum advenerit tempus, & vitiata vitiis instabilibus. Idcirco dictum est: *Coram tabernaculo Domini*; legitima, quæ statim offerantur. Excluduntur ista, quæ non sunt legitima nisi post aliquod tempus. R. Simeon dicit: Quoniam hæc sunt legitima post aliquod tempus, eorum causa rei erant præcepto negativo.

CAPUT IX.

I. AUT crederem non posse excludere holocaustum indigens temporis in dominis, & sacrificium pro delicto Nazyræi, & sacrificium pro delicto leprosi, quæ sine eorum nomine mactata essent? Idcirco dictum est: *Bovem*: Omnimode. *Ovem*. Omnimode: *Capram*. Omnimode. *Sanguis imputabitur viro illi*. Non ejus legato: *Sanguinem effudit*; Si unus effundat, reus est, si duo mactent, liberi sunt.

II. Atqui est argumentum. Si ubi offerens pro privato, liber est, si duo offerant, rei sunt, hic ubi, si mactet pro idiota, reus est, non erit æquum ut rei sint, si duo mactent? Idcirco dictum est: *Sanguinem effudit*; Unus si mactet reus est, si duo mactent, liberi sunt: *Et excindetur vir*; non cœtus: *Ille*. Non duo, neque ignorans, neque errans. *De medio populi sui*; Non autem ejus populus, & populus ejus in pace.

III. Hactenus loquitur de sanctitatibus, quæ sanctificatæ fuerint tempore interdicti excelsorum, & oblatæ fuerint foris tempore interdicti excelsorum; eorum pœna expressa est, eorum præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* XII. *Cave ne offeras holocausta te in omni loco, quam videris sed tantum in loco*.

IV. Hinc & ulterius loquitur de sanctitatibus, quæ sanctificatæ fuerint tempore permissionis excelsorum, & oblatæ fuerint tempore interdicti excelsorum: Dictum est enim: *Unde quando adducunt filii Israel sacrificia sua, quæ ipsi sacrificant*: Sacrificia jam illis permissa. *In superficie agri*. Docemur, quod qui sacrificat in excelso perinde habetur ac si sacrificet in agro.

V. *Et adducant illa ad Dominum*. Præceptum affirmativum, præceptum negativum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et non sacrificabunt amplius dæmonibus post quos fornicati sunt*. At ignoro, utrum istæ sanctitates possent offer-

קרבים בבמה תלמוד לומר שלמים. אין לי ﭏ שלמים מנין לרבות את העולה תלמוד לומר זבחי.

ו או יכול שאני מרבה חטאת ואשם תלמוד לומר אתם. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו. אחר שריבה הכתוב מיעט. תלמוד לומר שלמים. מה שלמים מיוחדים שהם באים בנדר ובנדבה אף איני מרבה ﭏ כל שהוא בא בנדר ובנדבה. אף המנחות והנזירות דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אין לך קרב בבמה ﭏ עולה ושלמים בלבד.

ז וזרק הכהן את הדם על מזבח יהוה. זריקת כהן במזבח. ואין זריקת כהן בבמה ﭏ אף הגרים אף הנשים אף העבדים כשרים בבמה. מזבח יהוה פתח אהל מועד אין מזבח יהוה בבמה. אלא אפילו העלה על הסלע או על האבן חייב דברי רבי מאיר. רבי ישמעאל אומר לעולם אינו חייב עד שיבנה כמין מזבח ויעלה עליו. והקטיר את החלב לריח ניחוח ליהוה ואין ריח ניחוח בבמה.

ח ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים. ואין שעירים ﭏ שידים שנאמר ושעירים ירקדו שם. אשר הם זונים אחריהם לרבות שאר עבודה זרה חוקת עולם לבית עולמים.

ט תהיה בזמן הזה זאת להם ואין חייבים עליהם כרת. לדורותיהם. שינהוג הדבר לדורות.

פרק י

א ואליהם תאמר ככל האמור בעני׳ ישראל. אלו ישראל. גר אלו הגרים אשר יגור לרבות נשי הגרים. בתוכם. לרבות נשים ועבדים.

ב ואם כן למה נאמר איש איש לרבות שנים שהעלו דברי רבי שמעון. אמר רבי שמעון ודין הוא ומה אם במקום שהשוחט להדיוט חייב פטר שנים ששחטו. מקום שהמעלה להדיוט פטור

offeri in excelso; Idcirco dictum est: *Pacifica*. Non probo nisi de pacificis, unde probatur ad includendum holocaustum? Ex eo quod dictum est: *Sacrificia*.

VI. Aut crederem posse includere sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto? Idcirco dictum est: *Illa*. Quid vidisti ut hæc includeres, & illa excluderes? Postquam inclusit textus, excludit: Idcirco dictum est: *Pacifica*. Sicut pacifica sunt peculiaria, quæ adducuntur ex voto, & sponte, ita pariter ego non includam, nisi quæ adducuntur ex voto & sponte; etiam munera, & sacrificia Nazyræi. Verba R. Meir, Et sapientes dicunt; Tu non habes, quod offerretur in excelso, nisi holocaustum, & pacifica duntaxat.

VII. *Et sparget sacerdos sanguinem super altare Domini*. Adspersio per sacerdotem peragenda erat super altare, at adspersio super excelsum non erat peragenda per sacerdotem; sed etiam mulieres & servi erant legitimi in excelso. *Altare Domini ad ostium tentorii conventus*. At non erat altare Domini in excelso; si obtulisset vel super saxum, vel super lapidem reus erat; Verba R. Meir, R. Ismael dicit; nunquam erat reus, nisi ædificasset ad similitudinem altaris, & obtulisset super illo. *Et adolebit adipem in odorem acceptabilem Domino*. At non erat odor acceptabilis in excelso.

VIII. *Et non sacrificabunt amplius sacrificia sua dæmonibus*. Et שעירים non sunt nisi Dæmones; Dictum est enim *Isai.* XIII. 21. *Et Senghirim saltant ibi*. *Post quos fornicati sunt*: Ad includendum ceteras Idololatrias; *Statutum perpetuum*. Domui seculorum.

IX. *Erit*: Hoc tempore: *Istud erit*; At horum causa non erant rei excidii. *In generationibus eorum*; Ut res observetur in generationibus.

CAPUT X.

I. *Et ad eos dices*. Sicut omne, quod exprimitur in subjecto. *Israel*. Isti sunt Israelitæ. *Peregrinus*; Illi sunt proselyti; *Qui peregrinatur*. Ad includendum mulieres peregrinorum. *Inter vos*. Ad includendum mulieres, & servos.

II. Si ita est, cur dictum est: *Vir, vir*? Ad includendum si duo obtulissent: Verba R. Simeonis. Dicit R. Simeon; Probari potest argumento: si ubi quando unus mactat pro privato, reus est. si mactant duo liberi sunt, hic ubi, si unus

אינו דין שנפטור שנים שהעלו תלמוד לומר איש איש להביא את השנים. רבי יוסי אומר ההוא אחד שהעלה חייב שנים שהעלו פטורים.

ג אשר יעלה עולה או זבח. אין לי אלא עולה מנין אימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורים קדשים קלים תלמוד לומר זבח. ומנין לרבות את הדם תלמוד לומר או זבח.

ד מנין הקומץ והלבונה והקטורת מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים ושלשת לוגים מים ושלשת לוגים יין תלמוד לומר אל פתח אהל מועד לא יביאנו. כל שהוא בא אל פתח אהל מועד חייבים עליו.

ה אין לי אלא כשרים פסולים מנין הלן והיוצא והטמא ושנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו ושקיבלו בו הפסולים וזרקו את דמו והניתנים למטה שנתנם למעלה והניתנים למעלה שנתנם למטה. והניתנים בפנים שנתנם בחוץ. והניתנים בחוץ שנתנם בפנים והפסח והחטאת ששחטם שלא לשמם תלמוד לומר לא יביאנו לעשות כל המתקבל לבוא אל אהל מועד חייבים עליו.

ו חייב על השחיטה ועל העלייה רבי יוסי הגלילי אומר שחט בפנים והעלה בחוץ חייב. שחט בחוץ והעלה בחוץ פטור שלא העלה אלא דבר פסול אמרו לו אף השוחט בפנים והעלה בחוץ כיון שהוציאו פסלו.

ז רבי אומר מה לשוחט בפנים ומעלה לחוץ חייב שכן היתה לו שעת הכושר. תאמר בשוחט בחוץ ומעלה בחוץ שלא היתה לו שעת הכושר. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ חייב שכן המזבח מקבלו תאמר בשוחט בחוץ ומעלה לחוץ שאין המזבח מקבלו. טמא שאכל בין קודש טמא בין קודש טהור חייב. רבי יוסי הגלילי אומר טמא שאכל טהור חייב. וטמא שאכל

si unus offerat pro privato, liber est: non erit æquum, ut liberi sint duo si offerant? Idcirco dictum est. *Vir*, *vir*. Ad includendum duos. R. Jose dicit: Si unus offerat, reus est, si duo offerant, liberi sunt.

III. *Qui obtulerit holocaustum aut sacrificium*. Non probo nisi de holocausto, unde probatur de adipibus sacrificii pro peccato, de adipibus sacrificii pro delicto, de adipibus sanctissimorum, & de adipibus sanctitatum levium? Ex eo quod dictum est: *Sacrificium*. Et unde probatur ad includendum sanguinem? Ex eo quod dictum est: *Aut sacrificium*.

IV. Unde probatur de pugillo, de thure, de suffitu, de munere sacerdotum, & de munere sacerdotis uncti, & de munere libaminum, & de tribus logis aquarum, & de tribus logis vini? Ex eo quod dictum est: *Ad ostium tentorii conventus non adduxerit*. Pro omni quod adducebatur ad tentorium conventus, rei sunt.

V. Non probo nisi de legitimis, de illegitimis unde probatur, pernoctans, eductum, & immundum, & quod mactatum sit extra tempus suum, & extra locum suum, & cujus sanguinem accepissent illegitimi, & adsperserint, & sanguines, qui infra erant adspergendi, supra adspergerentur, & qui supra, infra adspergerentur, & qui intus, foris adspergerentur, & qui foris, intus adspergerentur, & Pascha, & sacrificium pro peccato, quod mactatum esset sine suo nomine? Ex eo quod dictum est: *Non adduxerit illud, ut faciat*. Pro omni quod erat acceptabile, ut adduceretur ad tentorium conventus, rei erant.

VI. Reus est pro mactatione, & pro oblatione. R. Jose Galilæus dicit: Si mactat intus, & foris offerat, reus est; si foris mactat, & intus offerat, liber est, quia non offert nisi rem illegitimam. Dixerunt illi; vel qui intns mactet, & foris offerat, quando educat, reprobatur.

VII. R. dicit: Si mactans intus, & foris offerens reus est, quia fuit illi tempus permissionis, dices de mactante foris, & de offerente foris, cui non fuit tempus permissionis? R. Eliefer bar R. Simeonis dicit: Si mactans intus, & offerens foris reus est, quia altare accepit, dices de eo, qui mactet foris, & offerat foris, cum illud altare non acceperit? Immundus sive comedat sanctum immundum, sive sanctum mundum reus est: R. Jose Galilæus dicit; Immun-

טמא פטור . שלא אכל אלא דבר טמא. אמר לו אף טמא שאכל טהור כיון שנגע בו טמאהו . וטהור שאכל טמא פטור שאין חייב אלא על טומאת הגוף.

ח יכול המעלה פחות מכזית מן העולה פחות מכזית מן האימורים פחות מכזית מן הקומץ פחות משלשת לוגים יין יהיה חייב תלמוד לומר אותם על השלם הוא חייב ואינו חייב במקצת.

ט יכול המעלה מבשר חטאת מבשר אשם מבשר קודש קדשים מבשר קדשים קלים . מותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים. ושירי מנחות יהיה חייב תלמוד לומר עולה. מה עולה מיוחדת שהיא ראויה לאישים יצאו אלו שאין ראוים לאישים.

י יכול היוצא והיוצק והבולל והפותת והמולח והמניף והמגיש . המסדר את השלחן והמטיב את הנרות הקומץ והמקבל דמים בחוץ יהא חייב . תלמוד לומר עולה מה עולה מיוחדת שהיא ראויה לאישים והיא משם עבודה יצאו אלו שאינן משם עבודה.

יא ונכרתה האיש ההוא ולא הציבור. ההוא אחד שהעלה חייב . שנים שהעלו פטורים דברי רבי יוסי . רבי שמעון אומר איש איש להביא את שנים. חזר והעלה וחזר והעלה חייב על כל העליה והעליה דברי רבי שמעון. רבי יוסי אומר אינו חייב אלא אחת . אינו חייב עד שיעלה ראש המזבח . רבי שמעון אומר אפילו העלה על הסלע או על האבן חייב.

פרשה ז

א ישראל אלו ישראל . גר אלו גרים. הגר לרבות נשי הגרים . בתוכם לרבות נשים ועבדים.

ב אם כן למה נאמר איש איש אמר רבי אלעזר ברבי שמעון להביא ולד ישראל מן הגר ומן העבד.

ג אשר יאכל כל דם מה תלמוד לומר לפי שנאמר כי נפש הבשר בדם

mundus qui comedat mundum, reus est, & immundus, qui comedat immundum liber est, quia non comedit nisi immundum. Dixit illi; Vel immundus, qui comedat mundum, quando tetigerit, immundum est; & mundus, qui comedat mundum, liber est, quia non tenetur nisi propter immunditiem corporis.

VIII. Crederem si offerat minus oliva de holocausto, de adipibus, de pugillo, de tribus logis, vini fuisse reum? Idcirco dictum est: *Illa*: Pro integro, non pro parte tenetur.

IX. Crederem si offerat de carne sacrificii pro peccato, de carne sacrificii pro delicto, de carne sanctissimorum, de carne sanctitatum levium, & de residuo manipuli, de duobus panibus, de pane facierum, de reliquiis munerum, fuisse reum? Idcirco dictum est: *Holocaustum*. Sicut holocaustum est peculiare, quod conveniens est igni, excluduntur ista, quæ non sunt igni convenientia.

X. Crederem, si effundat, si adspergat, si commisceat, si infrusat, si dividat, si saliat, si ventilet, si admoveat, si ordinet mensam, si componat lucernas, si pugillet, si accipiat sanguines foris fuisse reum? Idcirco dictum est: *Holocaustum*. Sicut holocaustum est peculiare, & est cooveniens igni, & est ex titulo ministerii, excluduntur ista, quæ non sunt ex titulo ministerii.

X. *Et excindetur vir ille*. Non cœtus: *Ille*. Si unus offerat tenetur; si duo offerant, liberi sunt. Verba R. Jose. R. Simeon dicit: *Vir*, *vir*. Ad includendum duos: si iterum, ac tertio offerat, tenetur pro singulis oblationibus. Verba R. Simeonis: R. Jose dicit. Non tenetur nisi semel, & non tenetur, donec offerat super summitatem altaris: R. Simeon dicit: Vel si offerat super saxum, aut super lapidem, reus est.

SECTIO VII.

I. ISrael: Isti sunt Israelitæ: *De peregrino*. Isti sunt proselyti. *Qui peregrinatur*. Ad includendum mulieres peregrinorum. *Inter vos*. Ad includendum mulieres, & servos.

II. Si ita est. Cur dictum: *Vir*, *vir*? Dicit R. Elieser bar R. Simeonis, ad includendum filium Israelitidis ex proselyto, & ex servo.

III. *Qui comederit omnem sanguinem*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Quia anima carnis in sanguine*; Crederem

שיכול . אין לי חייבים אלא על דם הנפש במוקדשים . מנין על דם הנפש בחולין ועל דם התמצית בחולין . ועל דם התמצית במוקדשים תלמוד לומר אשר יאכל כל דם דברי רבי יהודה וחכמים אומרים על כולם אינן חייבים אלא על דם הנפש בלבד.

ד ונתתי פני . פונה אני מכל עסקי ועוסק בה. בנפש ולא בציבור. האוכלת ולא המאכלת . האומר האוכלת את הדם אין הדם והחלב מצטרפים זה עם זה והכרתי אותה מקרב עמה ועמה שלום.

ה כי נפש הבשר בדם להגיד מה גרם. ואני נתתיו. ואם נתנם במתנה אחת כיפר. לכם ולא לאחרים: על המזבח כל מקום שיתן על המזבח יכפר . לכפר על נפשותיכם . ולא על קרקעו של מזבח. כי הדם הוא בנפש יכפר הא אם נתן מדם התמצית לא עשה כלום.

ו וכל כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם להזהיר גדולים על ידי קטנים. יכול יהיו נכרתים על ידיהם . תלמוד לומר האוכלת האוכל נכרת.

ז יכול לא יהיו נכרתים על ידי הקטנים שאין הקטנים נכרתים על ידי עצמם. אבל יהיו נכרתים על ידי גדולים שהרי גדולים נכרתים על ידי עצמם . תלמוד לומר כל אוכליו יכרת . אינו נכרתים לא על ידי גדולים ולא על ידי קטנים.

פרק יא

א ישראל . אלו ישראל . גר אלו הגרים. הגר לרבות נשי הגרים . בתוכם לרבות נשים ועבדים.

ב אם כן למה נאמר איש איש לרבות . לפי שנאמר אשר יצוד אין לי אלא הצד לקח ירש נתן לו במתנה מנין תלמוד לומר איש איש . אין לי אלא צד נצוד כגון אווזים ותרנגולים מנין תלמוד לומר צד מכל מקום אם כן למה

rem non fuiſſe reos niſi propter ſanguinem vitalem in ſanctitatibus, propter ſanguinem vitalem in profanis, & propter ſanguinem expreſſum in profanis, & propter ſanguinem expreſſum in ſanctitatibus, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Qui comederit omnem ſanguinem*. Verba R. Jehuda; Et ſapientes dicunt: In omnibus non tenetur niſi propter ſanguinem vitalem duntaxat,

IV. *Et dabo faciem meam*: Convertam me ab omnibus meis curis, & in hanc unam intendam. *Contra animam*: Non contra cœtum; *Quæ comederit*; non quæ cibaverit. Dictum eſt: *Quæ comederit ſanguinem*; Sanguis & adeps inter ſe non conjunguntur: *Et excidam illam de medio populi ſui*; & populus ſuus in pace.

V. *Quia anima carnis in ſanguine eſt*, Ad oſtendendum, quænam ſit cauſa: *Et ego dedi illum*. Si una adſperſione adſpergeret, expiabat: *Vobis*; non aliis *Super altare*: In quovis loco ſuper altare adſpergeret, expiabat: *Ad expiandum pro animabus veſtris*: Non autem pro ſolo altaris. *Quia ſanguis ille animam expiat*: Si ita eſt, ſi ſpargat ſanguinem expreſſum, nihil inſervit.

VI. *Ideoque dixi filiis Iſrael; Omnis anima ex vobis non comedet ſanguinem*. Ad præmonendum majorenes per minorennes; Crederem quod per illos exciderentur? Idcirco dictum eſt: *Qui comederit*. Qui comedit, excidetur.

VII. Crederem, quod non exciderentur per minorennes, quia minorennes per ſeipſos non exciduntur, ſed exciderentur per majorennes, quia majorennes per ſeipſos exciduntur? Idcirco dictum eſt: *Omnis qui comederit illum, excidetur*. Non exciduntur neque per majorennes, neque per minorennes.

CAPUT XI.

I. ISrael. Iſti ſunt Iſraelitæ. *De peregrino*. Iſti ſunt proſelyti. *Qui peregrinatur*. Ad includendum mulieres proſelytorum. *Inter vos*. Ad includendum mulieres, & ſervos.

II. Si ita eſt: Cur dictum eſt: *Vir vir?* Ad includendum. Quia dictum eſt: *Qui venatus fuerit*. Non probo niſi de venante, ſi emiſſet, ſi hereditaſſet, ſi dono datum eſſet, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Vir, vir*. Non probo niſi de venante, quod venari ſolet, de anſeribus, & gallinis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Venationem*: Omnimode. Si ita eſt, cur dictum

נאמר אשר יצוד רבי אומר לימדך תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה זו.

ג עוף יכול אף עוף טמא במשמע תלמוד לומר חיה. מה חיה שהיא מטמא בגדים אף עוף שהוא מטמא בגדים יצא עוף טמא שאינו מטמא בגדים. או מה חיה שאינה באם על הבנים אף העוף שאינו באם על הבנים. יצא עוף טהור שהוא באם על הבן. תלמוד לומר אשר יאכל יצא עוף טמא שאינו נאכל.

ד אין לי אלא עוף נאכל חיה נאכלת מנין תלמוד לומר חיה או עוף אשר יאכל. חיה לרבות כל משמע. חיה בין מרובה בין מועטת. עוף לרבות כל משמע. עוף בין מרובה בין מועט. מיכאן אמרו שחט מאה חיות במקום אחד כיסוי אחד לכולם. מאה עופות במקום אחד. כיסוי אחד לכולם. חיה ועוף במקום אחד. כיסוי אחד לכולם. רבי יהודה אומר שחט חיה יכסה ואחר כך ישחט את העוף שנאמר חיה או עוף אשר יאכל. אמר לו והלא כבר נאמר כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא.

ה ושפך פרט לשוחט ונתבלה בידו ולנוחר ולמעקר להביא השוחט לאכילת גוים ולאכילת כלבים.

ו השוחט ונמצאת טרפה השוחט לעבודה זרה השוחט חולין בפנים וקדשים בחוץ. חיה ועוף הנסקלים רבי מאיר מחייב שנאמר ושפך וכסה. וחכמים אומרים אשר יאכל ושפך וכסה. שחיטה שהיא כשרה לאכילה חייב לכסות. ושאינה כשרה לאכילה פטור מלכסות.

ז ושפך וכסה במה ששפך בו יכסה. לא יכסנו ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו. ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ולא יקפיד אם אחר יכסה ומנין שאף

ctum est: *Qui venatus fuerit?* Rabi dicit: Ut te doceat lex juxta consuetudinem terræ; ne comedat homo carnem, quæ non sit hoc modo præparata.

III. *Volucrem*. Crederem vel volucrem immundum juxta sensum literalem? Idcirco dictum est: *Feram*: Sicut fera, quæ polluit vestes, ita pariter volucris, qui polluat vestes, excluditur volucris immundus, qui non polluit vestes; aut sicut fera est illa, in qua non est præceptum, ne capiatur marer cum filiis, ita pariter dicendum est de volucri; excluditur volucris mundus, in quo est præceptum, ne capiatur mater cum filiis. Idcirco dictum est: *Qui comeditur*: excluditur volucris immundus, qui non comeditur.

IV. Non probo nisi de volucri, qui comeditur, de fera, quæ comeditur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Feram, & volucrem, qui comeditur*. *Feram*; Ad includendum omnia, quæ comprehenduntur; *Feram*: Tam multas, quam paucas: *Volucrem*; Ad includendum omne, quod comprehenditur. *Volucrem*; Tam multos, quam paucos: Hinc dixerunt: Si mactaverit centum feras uno in loco, una tectio erit pro omnibus; centum volucres uno in loco, una tectio erit pro omnibus. Feram, & volucrem uno in loco, tectio una erit pro omnibus. R. Jehuda dicit; si mactaverit feram, operiet, & posthæc mactabit volucrem; Dictum est enim: *Feram & volucrem, qui comeditur*. Dixerunt illi: Atqui jam dictum est: *Quia anima omnis carnis sanguis ejus in anima ejus ille*.

V. *Et effundet*: Excludit si in mactando fiat cadaver in ejus manu, & si mactasset cuspide gladii, aut si evelleret cannas gulæ: Ad includendum, si mactaret ad cibandum gentiles, & canes.

V. Si mactet, & deprehendatur discerptum, si mactet Idololatriæ, si mactet intus profana, & sancta foris, feram, & volucrem lapidandos. R. Meir obligat: Dictum est enim. *Et effundet, & teget*: Et sapientes dicunt: *Qui comeditur*; *& effundet, & teget*. Mactatio, quæ sit legitima ad comestionem, obligat ad tegendum, si non fuerit legitima ad comestionem, libera est a tegendo.

VII. *Et effundet, & teget*: Non teget pede, ne fiat in eo præceptum aspernabile: *Et effundet & teget*: Qui effundit, tegere debet, neque erit solicitus, si alius tegat: Et unde probatur,

אחרים מוזהרים עליו תלמוד לומר כי נפש הבשר דמו בנפשו הוא׃

ח ושפך וכסה. מצוה שיכסנו הוא כיסהו ונתגלה פטור מלכסות כיסהו הרוח חייב לכסות.

ט את דמו וכסה מלמד שכל דמו חייב לכסות. מיכאן אמרו דם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות. אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין שם דם אלא הוא אבל אם יש שם דם שלא הוא פטור מלכסות.

י וכסהו יכול יכפה עליו כלים ויכפה עליו אבנים תלמוד לומר עפר. מנין בשחיקת אבנים בשחיקת חרסים. בנעורת של פשתן דקה. בנסורת של חרסים דקה. בזבל דק בחול דק בסיד ובחרסית ובלבינה ובמגופה שכתשה תלמוד לומר וכסהו. אי וכסהו יכול בשחיקות כלי מתכות בקמח בסובין ובמורסן תלמוד לומר עפר. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו. אחר שריבה מיעט. מרבה אני את אלו שהם ממין עפר ומוציא אני אלו שאינן ממין עפר.

יא שתמצי אומר כלל שהיה רבן שמעון בן גמליאל אומר מה עפר שהוא מיוחד שהוא מגדל הצמחים ומכסים בו. אף כל דבר שמגדל צמחים ומכסים בו. יצא דבר שאין מגדל צמחים אין מכסים בו.

יב כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא. להגיד מה גרם ויאמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו. גדולים על הקטנים. יכול יהיו נכרתים על ידיהם תלמוד לומר כל אוכליו יכרת. הא אין נכרתים לא על ידי גדולים ולא על ידי קטנים.

פרק יב

א וכל נפש יכול אף הגוי תלמוד לומר גר. אי גר יכול אף גר תושב

tur, quod vel alii de eo præmoneantur? Ex eo quod dictum est: *Quia anima carnis sanguis ejus in anima ejus ille*.

VIII. *Et effundet*, *& teget*. Præceptum est, ut ipse tegat; si texisset, & detegeretur non tenetur iterum ad tegendum; si ventus operuisset, tenetur ad tegendum.

IX. *Sanguinem ejus*, *& teget*. Docemur, quod totus ejus sanguis sit tegendus: Hinc dixerunt; sanguis distillans, & qui sit in cultro, tegendus est: Dicit R. Jehuda; Quando? Quando non fuerit alius sanguis nisi ille, si vero fuerit alius sanguis præter illum, non tenetur ad tegendum.

X. *Et teget illum*: Crederem posse tegere vasis, & lapidibus? Idcirco dictum est; *Pulvere*: Non probo nisi pulvere. Unde probatur contritis lapidibus, contritis testis, stupis lini tenuis, segmentis ligni fabrorum tenuibus, fimo tenui, pulvere tenui, calce, luto, latere, & imbrice contuso? Ex eo quod dictum est: *Et operiet illud*. *Si operiet illud*; Crederem pulvere vasorum æneorum, farina, & furfure minuto & crasso? Idcirco dictum est: *pulvere*. Quid vidisti ut hæc includeres, & illa excluderes? Postquam inclusit textus, excludit: Includam ego ista, quæ sunt species pulveris, & producunt, & excludam illa, quæ non sunt species terræ, & non producunt.

XI. Deprehenditur, quod dicas regulam, quam dicebat Raban Simeon ben Gamaliel: Sicut pulvis est peculiaris, qui facit crescere flores & cum eo tegunt; ita pariter includuntur ea omnia, quæ faciunt crescere flores, & cum iis tegunt: excludantur res, quæ non faciunt crescere flores, & cum iis non tegunt.

XII. *Quia anima omnis carnis*, *sanguis ejus in anima ejus ille*. Ad ostendendum, quænam sit causa. *Et dixi filiis Israel: Sanguinem omnis carnis non comedetis*. Ut præmoneantur majorennes per minorennes: Crederem, quod per eos exciderentur? Idcirco dictum est: *Omnis qui comederit illum*, *excidetur*. Ecce non exciduntur neque per majorennes, neque per minorennes.

CAPUT XII.

I. ET *omnis anima*. Crederem vel gentiles? Idcirco dictum est: *Peregrinus*: Si *peregrinus*, crederem peregrinum inquilinum? Idcirco dictum est: *Civis*: Sicut civis filius fœderis,

תלמוד לומר אזרח מה אזרח בן ברית אף גר בן ברית.

ב אשר תאכל אין אכילה פחותה מכזית. או אשר תאכל נבלה פרט לחרטום ולצפרניים ולכנפיים ולנוצה ולבנים.

ג יכול יהא מטמא בתוך המעים תלמוד לומר יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר. אינו מטמא בגדים בתוך המעים. יכול לא יטמא בגדים בתוך המעים אבל תטמא בגדים בתוך הפה תלמוד לומר נפש. אבבית נפש היא מטמאה ולא בתוך המעים ולא בתוך הפה.

ד יכול אם הקיאה תהא מטמאה בגדים דרך יציאתה תלמוד לומר אשר תאכל כדרך אכילתה היא מטמאה ואינה מטמאה דרך יציאתה.

ה יכול תהא נבלה בהמה מטמא בגדים אבית הבליעה תלמוד לומר נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה את שאין לה טומאה אלא אכילתה. יצאת נבלת בהמה שהיא מטמאה עד שלא יאכלנה.

ו יכול נבלת עוף תטמא מן הכתוב ונבלת בהמה מקל וחומר תלמוד לומר בה. בה את מטמא בגדים בבית הבליעה. אין את מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה.

ז יכול אף נבלת עוף תטמא תהא מטמא בגים בבית הבליעה תלמוד לומר אשר תאכל נבלה וטרפה. את שאיסורו משום בל תאכל נבלה. יצא עוף טהור שאין איסורו משום בל תאכל נבלה דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים נבלה וטרפה נבלה שיש לה טרפה יצא עוף טמא שאין לו טרפה.

ח אשר תאכל נבלה. מה תלמוד לומר טרפה אמר רבי יהודה אם טרפה חיה והלא כבר נאמר נבלה. ואם טרפה מתה הרי היא בכלל נבלה. ואם כן מה תלמוד לומר נבלה פרט לשחוטה.

ט אמר רבי מאיר ומה אם נבלת בהמה שהיא מטמא במגע ובמשא שחיטתה מטהרת טריפה מטומאתה. נבלת העוף שאינה מטמא במגע ובמשא.

ita pariter peregrinus filius fœderis.

II. *Quæ comederit*: Comestio non est minor oliva. Aut dicam: *Qui comederit cadaver*. Excludit rostrum, & ungulas, & alas, & plumam, & ova.

III. Crederem, quod pollueret vestes, quando fuerit in visceribus? Idcirco dictum est: *Lavabit vestes suas, & lavabit se aquis, & immundus erit usque ad vesperam*. Non polluit vestes, quando fuerit in visceribus. Crederem, quod non pollueret vestes, quando sit in visceribus, sed pollueret vestes, quando sit in ore? Idcirco dictum est. *Anima*. Quando fuerit, ubi est anima, polluit, non autem quando fuerit in visceribus, & in ore.

IV. Crederem, quod si evomeret, per ejus exitum pollueret vestes? Idcirco dictum est: *Quæ comederit*. Ejus comestione polluit, at ejus exitu non polluit.

V. Crederem, quod cadaver jumenti pollueret vestes, quando fuerit in gula? Idcirco dictum est. *Cadaver & discerptum non comedet, ut polluatur in eo*: Cui non sit immundities, nisi comestionis causa. Excluditur cadaver jumenti, quod polluit, priusquam comedatur.

VI. Crederem, quod cadaver volucris pollueret ex textu, & cadaver jumenti argumento a minori ad majus? Idcirco dictum est: *In eo*. *In eo* polluit vestes, quando fuerit in gula, at non polluit cadaver animalis, quando fuerit in gula.

VII. Crederem, quod etiam cadaver animalis immundi pollueret vestes, quando fuerit in gula? Idcirco dictum est. *Quæ comederit cadaver & discerptum*. Quod interdictum est præcepto, ne comedatur cadaver; excluditur volucris mundus, qui non est interdictus præcepto, ne comedatur cadaver. Verba Rabi Jehuda. Et sapientes dicunt: *Cadaver & discerptum*. Cadaver, cui non est discerptum; Excluditur volucris immundus, cui non est discerptio.

VIII. *Quæ comederit cadaver*. Cur dictum est: *Discerptum*? Dicit R. Jehuda. Si discerptum sit, & vivum; atqui dictum est; *cadaver*; Si sit discerptum, & mortuum, ecce comprehenditur in cadavere. Si ita est, cur dictum est: *Cadaver*? Excludit mactatum,

IX. Dicit R. Meir: Si cadaver jumenti, quod polluit tactu & onere, mactatio purificat discerptum ab immunditie sua, cadaver volucris, quod non polluit tactu & onere, non erit æquum,

אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה. מה מצינו בשחיטתה שהיא מכשרתה לאכילה מטהרה טריפתה מטומאתה. אף מליקתה שהיא מכשרתה לאכילה תטהר טריפתה מטומאתה. רבי יוסי אומר חיה בנבלת בהמה שחיטתה מטהרת ולא מליקתה.

י יכול המלוקה שבפנים שתהא מטמא בגדים בבית הבליעה. תלמוד לומר נבלה וטרפה מה נבלה שאינה מתרת את האסור. אף טרפה שאינה מתרת את האסור. יצתה המלוקה שבפנים שהיא מתרת את האסור ובא המולק קדשים בחוץ וחולין בין בפנים ובין בחוץ שאינן מתירים את האסור.

יא אחרים אומרים באזרח ובגר את שאיסורו שוה באזרח ובגר יצאת מלוקה שבפנים שאין איסורם שוה באזרח ובגר.

יב יכול השוחט חולין בפנים וקדשים בין בפנים בין בחוץ יהיו מטמאים בגדים בבית הבליעה תלמוד לומר נבלה וטרפה. מה נבלה ששוה בפנים כבחוץ. אף טרפה ששוה בפנים כבחוץ יצא השוחט חולין בפנים וקדשים בין בפנים בין בחוץ שלא שוו בפנים כבחוץ. וכבס יכול אף הצופה תלמוד לומר בגד. אי בגד יכול בגד גדול לבן המטמא בזב והמטמא בנגעים מנין גדול צבוע קטן לבן. קטן צבוע עד שתהא מרבה להביא את שבים של סבכה מנין תלמוד לומר בגד בגדים ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים תלמוד לומר אמא: יכול יטמא אדם וכלי חרש תלמוד לומר בגד. בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש.

יג נמצאת אתה אומר חיה אוכל בנבלת עוף טהור וידו אחת על גבי התנור וידו אחת על גבי חבירו שניהם טהורים. ואם לא יכבס ונשא עוונו. יכול על כיבוס בגדים יהיה ענוש כרת. תלמוד לומר ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. הא

æquum, ut mactatio purificet discerptum ab immunditie sua? Quid invenimus in mactatione, quæ facit illud legitimum, ut possit comedi? quod sc. purificet discerptum ab sua immunditie; Ita pariter unguesectio, quæ legitimum facit, ut possit comedi, purificabit discerptionem ab sua immunditie? R. Jose dicit: Satis sit de cadavere jumenti, quod mactatio, non unguesectio purificat.

X. Crederem, quod si intus unguesecetur, polluat vestes, si fuerit in gula? Idcirco dictum est: *Cadaver, & discerptum:* Sicut cadaver est illud, quod non permittit interdictum, ita pariter discerptum est illud, quod non permittit interdictum. Excluditur si intus unguesecetur, quod permittat interdictum, & includitur, si unguesecet sanctitates intus, & profana tam intus quam foris, quod non permittant interdictum.

XI. Alii dicunt: *In cive & in peregrino.* Quod æque interdictum sit civi ac peregrino. Excluditur si unguesecetur intus, quod æque non interdicitur civi, ac peregrino.

XII. Crederem si mactaret profana intus, & sanctitates tam intus quam foris, quod pollueret vestes, si fuerint in gula? Idcirco dictum est: *Cadaver & discerptum.* Sicut cadaver est æquale tam intus quam foris, ita pariter discerptum, quod sit æquale tam intus quam foris; excluditur si mactet profana intus, & sanctitates tam intus quam foris, quæ non sunt æqualia intus sicut foris. *Et lavabit.* Crederem vel lanam non textam? Idcirco dictum est: *Vestem.* Si *vestem*, crederem vestem magnam albam, quæ polluit in seminifluo, & polluit in plagis? Unde probatur magna colorata, parva alba, parva colorata, donec includantur fila calanticæ, & cingulum ex variis filis? Ex eo quod dictum est: *Vestem, vestes:* Unde probatur, ut considerentur reliqua instrumenta sicut vestes? Ex eo quod dictum est: *vestem*; vestem polluit, at non polluit hominem & vasa testacea.

XIII. Deprehenditur quod dicas; si comedat cadaver volucris mundi, & altera ejus manus sit super furno, & altera super socio, ambo sunt mundi. *Et si non laverit, portabit iniquitatem suam.* Crederem, quod propter lotionem vestium multaretur excidio? Idcirco dictum est: *Et carnem suam non lavabit, & portabit iniquitatem suam.* Quomodo? propter lotionem corporis, mul-

כיצד על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כיבוס בגדים בארבעים.

יד מנין שאינו מדבר לא בטומאת מקדש וקדשיו. הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן על ידי טומאה. מה קרבן שחייב להלן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו. אף עונש ואזהרה אמורים כאן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו.

טו אחרים אומרים ונשא עוונו ונשא עוונו לגזירה שוה מה נשיאות עון אמור להלן בכרת אף כאן בכרת.

פרשה ח

א וידבר יהוה אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה אלהיכם. אני יהוה שאמרתי והיה העולם אני דיין אני מלא רחמים. אני דיין להיפרע ונאמן לשלם שכר.

ב אני הוא שפרעתי מדור המבול ומאנשי סדום. ומן המצריים ועתיד ליפרע מכם אם תעשו כמעשיהם.

ג מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים לא תעשו מנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים לא תעשו. מנין למקום שישבו בו ישראל שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם תלמוד לומר אשר ישבתם בה ולא תעשו. ומנין שישיבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו.

ד ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען לא תעשו ומנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען לא תעשו. ומנין למקום שבאו בו ישראל וכבשו שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם

mulctatur excidio, propter lotionem vestium, quadraginta plagis.

XIV. Unde probatur, quod non loquatur nisi de immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum? Præmonet, & mulctat propter immunditiem; & obligat ad sacrificium propter immunditiem: Sicut sacrificium, ad quod ibi obligat propter immunditiem, est propter immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum; ita pariter præmonitio & pœna hoc loco memoratæ propter immunditiem, sunt propter immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum.

XV. Alii dicunt: *Et portabit iniquitatem suam*, & *portabit iniquitatem suam*. A pari: Sicut portatio iniquitatis ibi dicta mulctatur excidio, ita pariter & hoc loco.

SECTIO VIII.

I. Et locutus est Dominus ad Mosen, dicendo. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Ego Dominus Deus vester. Ego Dominus*, qui dixi; Et fuit mundus; Ego judex, ego judex ad ulciscendum, & fidelis ad compensandam mercedem.

II. Ego sum, qui sum ultus de seculo diluvii, & de viris Sodomæ, & de Ægyptiis; & in posterum ulciscar de vobis, si juxta opera eorum facietis.

III. Et unde probatur, nullam fuisse gentem inter nationes, cujus opera præ Ægyptiis magis essent abominanda? Ex eo quod dictum est: *Juxta opera terræ Ægypti non facietis:* Unde probatur, quod opera ultimæ generationis præ ceteris omnibus faciat abominanda? Ex eo quod dictum est: *Juxta opera terræ Ægypti non facietis*. Unde probatur, quod in loco, ubi habitarunt Israelitæ, opera eorum præ ceteris omnibus fuerint abominanda? Ex eo quod dictum est: *Juxta opera terræ Ægypti, in qua stetistis, non facietis*. Unde probatur, quod habitatio Israelitarum causaverit illis hæc omnia opera? Ex eo quod dictum est: *In qua stetistis, non facietis*.

IV. Et unde probatur nullam fuisse gentem inter nationes, cujus opera præ Chananæis fuerint magis abominanda? Ex eo quod dictum est: *Et juxta opera terræ Chanaan non facietis*. Et unde probatur, quod opera ultimæ generationis fuerint præ ceteris omnibus magis abominanda? Ex eo quod dictum est: *Et juxta opera terræ Chanaan non facietis*. Et unde probatur, quod in loco, quo venerunt Israelitæ, & subegerunt,

תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה ומנין שביאתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו.

ה רבי שמעון אומר הרי הוא אומר מי פעל ועשה קורא הדורות מראש. זימן לדור החייב שיבואו ישראל ויפרעו מהם.

ו רבי יוסי הגלילי אומר אחר שהכתוב שוקל מעשה ארץ מצרים כמעשה ארץ כנען ומעשה ארץ כנען כמעשה ארץ מצרים. מפני מה זכו הכנענים לישב בארצם ארבעים ושבע שנים שנאמר וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים אלא בשביל שכר שכבדו את אברהם אבינו שאמרו לו שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכינו. בני אדם שכבדו את אברהם אבינו זכו לישב בארצם שבע וארבעים שנה.

ז רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהודם בן לקיש הרי הוא אומר האדם הגדול בענקים הוא והארץ שקטה ממלחמה. בני אדם שכבדו את הצדיק זכו שתשקוט עליהם את הארץ.

ח או כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו. יכול לא יבנו בניינות ולא יטעו נטיעות כמותם תלמוד לומר ובחקותיהם לא תלכו. לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהם ולאבות אבותיהם ומה היו עושים האיש נושא לאיש והאשה לאשה. האיש נושא אשה ובתה והאיש ניסת לשנים לכך נאמר ובחוקותיהם לא תלכו.

ט משפטי אלו הדינים. חוקותי אלו המדרשות. תשמורו זו המשנה. ללכת בהם זה המעשה. תשמרו ללכת בהם. לא המשנה נגור אלא המעשה נגור.

י ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם. ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים. וחי בהם לעולם הבא. ואם תאמר בעולם הזה והלא סופו מת

runt, eorum opera præ. ceteris omnibus fuerint magis abominanda? Ex eo quod dictum est: *In quam ego vos adduco*: Et unde probatur, quod adventus Israelitarum causaverit illis ista omnia opera? Ex eo quod dictum est: *In quam ego vos adduco, non facietis*.

V. Rabi Simeon dicit: Ecce dictum est *Isai.* XLI. 4. *Qui operatus est, & fecit, vocavit generationes a principio*. Præparavit generationem scelestiorem, ut advenirent Israelitæ, & de iis ulciscerentur.

VI. R. Jose Galilæus dicit. Quoniam textus æquiparat opus terræ Ægypti operi terræ Chanaan, & opus terræ Chanaan operi terræ Ægypti, qua de causa digni facti sunt Chananæi, ut incolerent suam terram septem & quadraginta annis? Dictum est enim *Num.* XIII. 21. *Et Hebron septem annis extructa fuit ante Zoban in Ægypto*. Hoc fuit ob mercedem, qua honorarunt Abraham patrem nostrum, quia dixerunt illi. *Audi nos, domine mi, princeps Dei tu es inter nos. Genes.* XXIII. Viri illi, qui honorarunt Abraham patrem nostrum, digni facti sunt, ut incolerent suam terram septem & quadraginta annis.

VII. Raban Simeon ben Gamaliel dicit nomine R. Jehuda ben Lakisch: Ecce dictum est *Jos.* XIV. 14. *Et vir magnus in gigantibus ille, & terra quievit a bello*. Viri, qui honorarunt justum, digni facti sunt, ut pro illis quiesceret terra a bello.

VIII. Aut dicam: *Juxta opera terræ Ægypti, & juxta opera terræ Chanaan non facietis*. Crederem, quod ædificia non exstruant, & plantas non plantent sicut illi? Idcirco dictum est: *Et in statutis eorum non incedetis*. Non dixi nisi de statutis, quæ statuta sunt illis, & eorum patribus, & patribus patrum: Et quid faciebant? Vir nubebat viro, & fœmina fœminæ, vir nubebat mulieri, & ejus filiæ, & vir nubebat duabus. Idcirco dictum est: *Et in statutis eorum non incedetis*.

IX. *Judicia mea*; Hæc sunt judicia. *Statuta mea*. Hæ sunt expositiones allegoricæ. *Custodietis*. Hæc est doctrina: *Ut incedatis in illis*. Hoc est opus. *Custodietis ut incedatis in illis*. Non est doctrina fundamentum, sed opus.

X. *Et custodietis statuta mea, & judicia mea, quæ si fecerit homo*. Ut detur custodia, & opus statutis, & custodia & opus judiciis. *Et vivet in eis*. In seculo futuro. Si dicas in hoc seculo: Atqui finis ejus est, ut moriatur;

Quo-

הוא הא מה אקיים וחי בהם לעלם הבא. אני יהוה נאמן לשלם שכר.

פרק יג

א איש מה תלמוד לומר איש איש, להביא את הגוים שיהיו מוזהרים על העריות כישראל. לא תקרבו מה תלמוד לומר לפי שנאמר איש איש שיכול אין לי אלא איש ממש שהוא מוזהר על ידי אשה אשה מוזהרת על ידי איש מנין תלמוד לומר לא תקרבו הרי כאן שנים.

ב וידבר יהוה אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה אלהיכם רבן שמעון בן יוחאי אומר הוא שנאמר להלן אנכי יהוה אלהיך וגו׳ אני יהוה שקבלתם מלכותי עליכם במצרים אמרו לו הין והין קבלתם מלכותי קבלו גזרותי לא יהיה לך אלהים אחרים על פני הוא שנאמר כאן אני יהוה אלהיכם אני הוא שקבלתם מלכותי בסיני אמרו לו הין והין קבלתם מלכותי קבלו גזרותי כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו. רבי ישמעאל אומר חמורות העריות שהוא פותח ביו״ד ה״א וחותם בהם ביו״ד ה״א שבתחלת הענין הוא אומר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה ובסוף הענין הוא אומר ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחוקות וגו׳ אני יהוה אלהיכם הא חמורות העריות שהוא פותח בהם ביו״ד ה״א וחותם בהם ביו״ד ה״א.

ג רבי אומר גלוי היה לפני מי שאמר והיה העולם שסופן לינתק בעריות לכך בא עליהם בגזרה אני יהוה אלהיכם דעו מי העוזר עליכם וכן מצינו שניתקו בעריות שנאמר וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו וגו׳ וכן מלאכי אומר להם וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח יהוה בכו ואנקה אמר להם אין זו תחלה לכם כבר בכיתם בימי משה אמרו לו ולא אחד עשה ושאר רוח לו לאמו שברא את ישראל הוא

Quomodo ego explicabo: *Et vivet in iis*. In seculo futuro. *Ego Dominus*. Fidelis ad retribuendam mercedem.

CAPUT XIII.

I. *VIR*. Cur dictum est. *Vir, vir*? Ad includendum gentiles, qui præmonentur sicut Israelitæ. *Non accedetis*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Vir, vir*; Non probo, nisi de uno viro, qui per mulierem præmonetur, de muliere, quod per virum præmoneatur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non accedetis*. Ecce hoc loco memorantur.

*II. *Et locutus est Dominus ad Mosen dicens; Loquere ad filios Israel, & dices ad eos; ego Dominus Deus vester*. R. Simeon ben Jochai dicit; Dictum est illic: *Ego Dominus Deus tuus*. Sum ego, cujus regnum, super vos accepistis in Ægypto? Responderunt: Maxime. Si igitur accepistis meum regnum, accipite mea statuta. *Non erunt tibi dii alii coram me*: Hoc est quod dictum est hoc loco. *Ego Dominus Deus vester*. Sum ego, cujus regnum accepistis in Sinai? Responderunt. Maxime. Si igitur accepistis meum regnum, accipite quoque mea statuta. *Juxta opus terræ Ægypti, in qua stetistis, non facietis*. R. Ismael dicit: Sunt gravia adulteria, quia in iis incipit nomine ineffabili, & in iis desinit nomine ineffabili. In principio subjecti dictum est. *Vir vir, ad omnem propinquum carnis suæ non accedetis, ad detegendum nuditatem. Ego Dominus*. Et in fine subjecti dictum est: *Et custodite custodiam meam, nec facietis de statutis &c. Ego Dominus Deus vester*. Ecce sunt gravia adulteria, quia in iis incipit nomine ineffabili, & desinit nomine ineffabili.

III. Rabi dicit: Manifestum erat coram eo, qui dixit; & fuit mundus, quod tandem contingerent adulteria; idcirco venit contra illos decreto: *Ego Dominus Deus vester*. Scitote, qui sit ille, qui contra vos decernit; & sic invenimus, quoe se addixerunt adulteriis: Dictum est enim *Num*. XXI. 10. *Et audivit Mose populum flentem in familiis suis*. Et similiter *Malachia* II. 3. dicit. *Et hcc rursnm fecistis: operiebatis lacrymis altare Domini*. Illis dixit: Non est hoc prima vice; Jam diebus Mosis flevistis. Responderunt ilii: *Nonne unus fecit, residuum spiritus ejus est*? Ibid. qui

* Hæc quæ consequuntur usque ad articulum XVI. quæ deerant in editione *Bombergiana*; ex *Garana* supplevimus.

בראת את האומות אמר להם ומה מבקש זרע אלהים ענו בלבו ואמרו יכרת יהוה לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב לא יהיה לו לא זרע בחכמים והוא עונה בתלמידים ואם היה כהן ומגיש הותרה ליהוה וכן הוא אומר ומבני יוידע בן אלישיב הכהן הגדול חתן לסנבלט החרני.

ד רבי אומר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה אלהיכם אמור להם אף אני מוזהר כשם שאמרתי לך וקבלת כך אמרו להם ויקבלו ואמרת אליהם הרי זו אזהרה לבית דין אני יהוה אלהיכם אני דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר.

ה כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו לא מגיד הכתוב שמעשיהם של מצרים מקולקלים מכל עממים ואותו המקום שישבו בו ישראל מקולקל מכלם.

ו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו והלא בידוע שבארץ כנען הם באים ומה תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען וכו׳ אלא מגיד הכתוב שמעשיהם של כנעניים מקולקלים מכל עמים ואותו מקום שנתכונו בו ישראל מקולקל מכולם.

ז כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וכו הקיש מעשה מצרים למעשה כנעניים ומעשה כנעניים למעשה מצרים מה מעשיהם של כנעניים שטופים בעבודת אלילים ובגילוי עריות ובשפיכות דמים ובמשכב זכור ובתערבת בהמה אף מעשיהם של מצרים כיוצא בהם ואם כן למה קדמו מצרים לכנעניים בארבעים שנה לפורענות מפני שכיבדו את אותו הצדיק שמענו ארוני נשיא אלהים וגו׳ ואומר האדם הגדול בענקים הוא וגו׳

ח ובחוקותיהם לא תלכו וכי מה הניח כתוב שלא אמרו והלא כבר נאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו׳ וחובר חבר וגו׳. ומה תלמוד לומר ובחוקותיהם לא תלכו שלא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקין להם

qui creavit Israel, nonne creavit ceteras gentes? Dixit illis. *Et quid unus quærit nisi semen Dei?* Responderuut gentes, & dixerunt: *Disperdet Dominus virum, qui fecerit hoc, qui promovet, & qui respondet in tabernaculis Israel*; Ne sit qui promoveat sapientes, nec qui respoddeat in discipulis. *Et sacerdotem offerentem munus Drmino*. Ibid. Et similiter dictum est *Nehem.* III. 28. *Et de filiis Jehojada filii Eliasib sacerdotis magni generi Samballat Heronitæ*.

IV. Rabi dicit: *Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Ego Dominus Deus vester*: Dic illis; Ego pariter præmonitus sum; sicut quod tibi dixi, accepisti, ita pariter dic illis, quod accipiant: *Et dices ad eos:* Hæc est præmonitio Synhedrio: *Ego Dominus Deus vester:* Ego judex ad ulciscendum, & fidelis ad compensandam mercedem.

V. *Juxta opus terræ Ægyptis non facietis:* Ostendit textus, opera Ægyptiorum fuisse corruptiora operibus ceterarum gentium, & locum ubi steterunt Israelitæ, fuisse omnium corruptissimum.

VI. *Et juxta opus terræ Chanaan ad quam vos adduco, non facietis.* Atqui notum erat ipsis, quod in terram Chanaan adducerentur; Cur igitur dictum est; *Ad quam vos adduco?* Verum ostendit textus, opera Chananæorum præ ceteris gentibus fuisse corruptissima, & locum, quo intendebant Israelitæ, fuisse omnium corruptissimum.

VII. *Juxta opus terræ Ægypti, in qua stetistis, non facietis; & juxta opus terræ Chanaan &c.* Æquiparat opus Ægyptiorum operi Chananæorum, & opus Chananæorum operi Ægyptiorum: Sicut opera Chananæorum hujusmodi erant, ut immersi essent in Idololatria, in adulteriis, in homicidiis, & in concubitu masculorum, & in concubitu jumenti, ita pariter opera Ægyptiorum erant his similia. Cur igitur pœna Ægyptiorum præcessit quadraginta annis Chananæorum supplicium? Quia Chananæi honorarunt illum justum; Dictum est enim *Genes.* XXXIII. 6. *Audi nos domine mi princeps Dei* &c. Et similiter dictum est: *Vir magnus in gigantibus ille* &c.

VIII. *Et in statutis eorum non incedetis.* Quid præteriit textus, quod non expresserit? Atqui dictum est: *Deut.* XVIII. 10. *Non invenietur in te, qui faciat transire filium suum, & filiam suam per ignem* &c. *Et incantans incantamenta*. Quid igitur dicendum erat: *Et in statutis eorum non incedetis?* Ne in-

כגון מיטריות וקרקסאות והאסטריות רבי מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים רבי יהודה בן בתירה אומר שלא תגדל שער ושלא תספור קומי שפה ושמא תאמר להם חוקים ולנו אין חוקים תלמוד לומר את משפטי תעשו ואת מצותי תשמרו ללכת בהם אני יהוה ﭏהיכם עדין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר שלהם נאים משלנו תלמוד לומר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם וגו׳.

ט את משפטי תעשו ﭏו הדברים הכתובים בתורה שﭏו לא נכתבו בדין היה לכתבן כגון הגזלות והעריות ועבודת ﭏילים וקללת השם ושפיכות דמים שﭏו נכתבו בדין היה לכתבן.

י ואת מצותי תשמרו ﭏו מצות שיצר הרע משיב עליהם והאומות העולם עבודת אלילים משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת כלאים וחליצת יבמה וטהרת המצורע ושעיר המשתלח שיצר הרע משיב עליהם ואומות העולם עבודת ﭏילים משיבין עליהם תלמוד לומר אני יהוה הקמים אין את רשאי להשיב עליהם.

יא ללכת בהם עשה עקר וﭏ תעשם טפלה ללכת בהם דברים אחרים בעולם שלא יהא משאך ומתוך הוא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם שלא תאמר למדתי חכמת ישרﭏ ﭏמוד חכמת אומות העולם תלמוד לומר ללכת בהם אינך רשאי ליפטר מתוכן וכן הוא אומר יהיו לך לבדך וגו׳ באתה לכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בשעת מיתה והקיצות היא תשיחך לעולם הבא וכן הוא אומר הקיצו ורננו שוכני עפר וגו׳, ושמא תאמר אבד מברי ואבד סמני תלמוד לומר אני יהוה אני סברך ואני סכייך ועלי בטחונך וכן הוא אומר ועד זקנה אני הוא וגו׳ . ואומר כה אמר יהוה מלך ישרﭏ וגﭏו יהוה צבאות וגו׳ ואומר אני יהוה ראשון אף אני אחרון

incedatis in iis, quæ sibi statuta erant, sc. in theatris, in ludis, & in spectaculis: R. Meir dicit: Hæc sunt statuta Emorræorum, quæ sapientes numerarunt: R. Jehuda ben Bethera dicit: Ne nutriat comam, neque abradat ante faciem: Dices fortasse; illis sunt instituta, & nobis non erunt instituta? Idcirco dictum est: *Judicia mea facietis, & præcepta mea custodietis, non incendetis in illis: Ego Dominus Deus vester:* Jam erit, ut concupiscentia mala vos tentet dicendo: eorum statuta sunt nostris elegantiora: Idcirco dictum est *Deut.* IV. 9. *Et custodietis & facietis, quia illa est sapientia vestra, & scientia vestra* &c.

IX. *Judicia mea facietis*. Hæc sunt quæ scripta sunt in lege; si minus scripta essent, ratio requireret, ut essent scripta e. g. furta, adulteria, & Idololatria, & maledictio nominis Divini, & effusiones sanguinum, quæ licet non essent scripta, tamen ratio vellet, ut essent scripta.

X. *Et præcepta mea custodietis*. Hæc sunt præcepta, quibus concupiscentia mala opponitur, & quibus nationes mundi idololatræ contradicunt, sc. comestio carnis suillæ, & vestes heterogeneæ, & discalceatio leviræ, & purificatio leprosi, & hirci emissarii, quibus concupiscentia mala opponitur, & quibus nationes mundi idololatræ contradicunt: Idcirco dictum est: *Ego Dominus* qui illa constitui; tibi non licet illis contradicere.

XI. *Ut incedatis in illis*: Considera illa ut essentialia, non tanquam accessoria. *Ut incedatis in illis*: Ut tua attentio non sit nisi in illis, ne illis alia quæ sint in mundo commisceas: Ne dicas: Percepi sapientiam Israelis, percipiam quoque sapientiam ceterarum gentium: *Ut incedatis in illis*. Tibi non licet discedere ab illis; Et similiter scriptum est: *Prov.* v. 17. *Erunt tibi solum &c. In incessu tuo te ducet*, Ibid. VI. 22. In hoc seculo: *Cum dormieris*. In hora mortis: *Et si evigilaveris, loquetur tecum*. In seculo futuro: Et pariter dictum est *Isai.* XXVI. 19. *Expergiscimini, & cantate, qui habitatis in pulvere*. Fortasse dices; Periit spes mea, & periit expectatio mea. Idcirco dictum est: *Ego Dominus*; Ego spes tua, ego expectatio tuo; & in me debet esse fiducia tua. Et sic dictum est *Isai.* XLVI. 4. *Et usque ad senectam ego ipse*. Et pariter dictum est ibid. XLIV. 6. *Hæc dicit Dominus rex Israel, & redemtor ejus Dominus exercituum*. Et pariter dictum est ibid. *Ego primus, & ego*

ואומר אני יהוה ראשון ואת אחרונים אני הוא.

יב ושמרתם את חקתי ואת משפטי שאין לי אלא מה שפרש הכתוב שאר דקדוקי הפרשה מנין תלמוד לומר ושמרתם את חקותי ואת משפטי.

יג אשר יעשה אותם היה רבי ירמיה אומר אתה אומר מנין אפילו עובדת אלילים ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול תלמוד לומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וכן הוא אומר וזאת תורת הכהנים והלוים וישראלים לא נאמר כאן אלא וזאת תורת האדם יהוה אלהים וכן הוא אומר פתחו שערים ויבאו כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא ויבא גוי צדיק שומר אמונים וכן הוא אומר זה השער ליהוה כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא צדיקים באו בו וכן הוא אומר רננו כהנים לוים וישראלים לא נאמר כאן אלא רננו צדיקים ביהוה וכן הוא אומר הטיבה יהוה לכהנים ללוים לישראלים לא נאמר כאן אלא הטיבה יהוה לטובים הא אפילו גוי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול.

יד וחי בהם לא שימות בהם היה רבי ישמעאל אומר מנין אתה אומר שאם אמרו לו לאדם בינו לבין עצמו עבור עבודת אלילים ואל תהרוג יעבור ואל יהרג תלמוד לומר וחי בהם לא שימות בהם או אפילו ברבים ושמע להם תלמוד לומר ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אם מקדישים אתם את שמי אף אני אקדש את שמי על ידיכם שכשם שעשו חנניה מישאל ועזריה שהיו כל אומות העולם בזמן ההוא שטוחין לפני הצלם והם עומדים דומים לתמרים עליהם ומפורש בקבלה ואת קומתך דמתה לתמר וגו׳ אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסיניו היום אני מתעלה לפני אומות העולם מרחישי היום אני נפרע להם משונאיהם היום אני מחיה

ego novissimus. Et dictum est ibid. XLI. 4. *Ego Dominus primus*, *& cum novissimis ego ipse*.

XII. *Et custodietis statuta mea*, *& judicia mea*. Crederem illa tantum, quæ exprimit textus, de ceteris considerationibus Paraschæ unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et custodietis statuta mea*, *& judicia mea*.

XIII. *Quod faciet illa*: Dicit Rabi Jeremia; dicis unde probatur, vel si gentilis observet legem, quod sit considerandus sicut summus sacerdos? Ex eo quod dictum est. *Quod faciet illa homo*, *& vivet in illis*: Et pariter dictum est: Hæc est lex Sacerdotum, Levitarum, & Israelitarum: Non dictum est hoc loco; Sed *hæc est lex hominis Dei deorum*. Et similiter dictum est: *Aperite portas*, *& venient* sacerdotes, & Levitæ, & Israelitæ; at non dicit: Sed *veniet gentilis justus custos fidelitatis*. *Isai.* XXVI. 2. Et similiter dictum est: *Hæc est porta Domino Psal.* CXVIII. 20. Sacerdotes, Levitæ, & Israelitæ ingredientur in illam; Non dictum est; sed *justi ingredientur in illam*. Et similiter dictum est: *Cantate*. Ibid. XXXIII. I. Sacerdotes, Levitæ, & Israelitæ non dictum est; sed *cantate justi Domino*. Et pariter dictum est: *Benefac*, *Domine*. Ibid. CXXV. 4. Sacerdotibus, Levitis, & Israelitis non dictum est; sed *benefac*, *Domine*, *bonis*. Vel gentilis si obseruet legem, æquiparandus est summo sacerdoti.

XIV. *Et vivet in illis*. Non ut moriatur in illis. Dicit R. Ismael, unde probatur, quod dicas; quod si gentiles dicant alicui inter se & ipsum solum; servi Idololatriæ; ne occidaris; quod possit prævaricari, ne occidatur? Ex eo quod dictum est: *Et vivet in illis*. Non ut moriatur in illis: Vel coram multis illis auscultabit? Idcirco dictum est *Levit.* XXII. 29. *Non profanabitis nomen sanctum meum*, *& sanctificabor*. Si vos sanctificabitis nomen meum, ego quoque per vos nomen meum sanctificabo, sicut fecerunt Chananja, Misael, & Azaria, qui, cum omnes nationes mundi se prosternerent coram imagine, stabant recti instar palmarum; De ipsis explicatur in traditione *Cantic.* VII. 8. *Statura tua assimilata est palmæ &c.* Dixi: *Adscendam in palmam*, *& apprehendam ramos ejus*. Hodie ego exaltor coram nationibus mundi, qui me negant; Hodie ego ulciscar de eorum inimicis; hodie per eos vivificabo mortuos. *Ego Dominus*; Ego judex ad ulci-

בהם את המתים אני יהוה אני דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר.

טו איש איש את כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה כלל׳ ערות אביך וערות אמך לא תגלה פרט כלל׳ ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הואיל ומותר בבת אחי אביו ואחי אביו מותר בבתו אם למדתי שהוא אסור באשת אחי אביו והא אסור באשתו הואיל ומותר באשת חורגו וחורגו מותר באשתו אם למדתי שהוא אסור בבת חורגו אף חורגו והא אסור בבתו אם אמרת כן הבאת עריות מן הדין לכך נאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה כלל ערות אביך וערות אמך לא תגלה פרט כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט אני יהוה אני דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר.

יו ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה. אין לי אלא שלא יגלה מנין שלא תקרב תלמוד לומר לא תקרב אין לי אלא נדה בל תקרב בל תגלה. מניין לכל העריות בל תקרבו ובל תגלו תלמוד לומר לא תקרבו לגלות. אני יהוה אני נאמן לשלם שכר.

יז אל תטמאו בכל אלה. בין בכולן בין במקצתן. כי בכל אלה נטמאו הגוים אלו המצריים. אשר אני משלח מפניכם אלו הכנעניים. ותטמא הארץ מלמד שהארץ מטמא על ידי הדברים האלו. ואפקוד עונה עליה. כיון שאני פותח הפינקס מיד אני גובה את הכל. ותקיא הארץ את יושביה כאדם שמקיא את מזונו.

יח ושמרתם אתם, אתם נאים שומרים אותם שאתם פתחתם אותם וכן הוא אומר גן נעול אחותי כלה גל נעול מעיין חתום.

יט ולא תעשו מכל התועבות האלה בין מכולם בין מקצתם. אזרח זה אזרח. האזרח לרבות נשי אזרחים. גר זה הגר

ciscendum, & fidelis ad compensandam mercedem.

XV. *Vir, vir, ad omnem propinquum carnis suæ non accedetis ad detegendam nuditatem*. Generale. *Nuditatem patris tui, & nuditatem matris tuæ non deteges*. Particulare; Generale & particulare; non est in generali nisi quod est in particulari; Quoniam illi licita est filia fratrum patris, & fratribus patris licita est ejus filia; si percepi, quod illi sit interdicta uxor fratris patris, ita pariter dicam, quod fratribus sui patris sit interdicta ejus uxor. Quoniam licita est illi uxor privigni, privigno erit licita ejus uxor. Si percepi, quod illi sit interdicta filia privigni, dicam, quod etiam privigno sit interdicta ejus filia. Si ita dicas, probarentur adulteria argumento; Idcirco dictum est: *Vir, vir, ad omnem propinquum carnis suæ non accedetis ad detegendum nuditatem*. Generale. *Nuditatem patris tui, & nuditatem matris tuæ non deteges*. Particulare: Generale, & particulare: Non est in generali nisi quod est in particulari. *Ego Dominus*. Ego judex ad ulciscendum, & ego fidelis ad rependendum mercedem.

XVI. *Et ad mulierem menstruatam immunditiæ suæ non accedes ad detegendam nuditatem ejus*. Non probo nisi, quod non detegat, unde probatur, quod non accedat? Ex eo quod dictum est: *Non accedes*. Non probo nisi de menstruata, quod non accedat, & non detegat, unde probatur de omnibus adulteriis, quod non accedant, & non detegant? Ex eo quod dictum est: *Non accedetis ad detegendum: Ego Dominus*: Fidelis ad retribuendam mercedem.

XVII. *Ne polluamini omnibus istis*. Sive in omnibus, sive in parte. *Quia omnibus istis se polluerunt gentes*. Isti sunt Ægyptii. *Quas ego mitto ante vos*. Isti sunt Chananæi. *Et polluta est terra*. Docemur, quod terra per hæc polluitur. *Et visitavi delictum suum super illum*. Quando aperio codicem statim exigo omne. *Et evomuit terra habitatores suos*. Sicut homo, qui evomit alimentum suum.

XVIII. *Et custodietis vos*. Vos idonei, qui illa custodiatis, quia vos primi incepistis; & sic dictum est *Cantic*. IV. 12. *Hortus conclusus, soror mea, sponsa, cumulus conclusus, fons signatus*.

XIX. *Et non facietis ex omnibus abominationibus istis*. Sive ex omnibus, sive ex parte. *Civis*; Hic est civis. *Civis*. Ad includendum mulieres civium.

נר לרבות נשי הגרים. בתוככם לרבות נשים ועבדים.

כ כי כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם מלמד שהארץ מטמאה על ידי הדברים הללו. ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם מלמד שהארץ חייבת גלות על ידי הדברים האלה.

כא כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל בין מכולם בין מקצתם. ונכרתו הנפשות מה תלמוד לומר לפי שנאמר איש שיכול אין לי אלא איש שהוא ענוש כרת על ידי אשה. אשה ענושה כרת על ידי האיש מנין. תלמוד לומר הנפשות הרי כאן שנים.

כב העושות מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תקרבו יכול יהו חייבים כרת על הקריבה תלמוד לומר העושות ולא הקריבות. מקרב עמם ועמם שלום.

כג ושמרתם את משמרתי שמרו לי משמרת. ושמרתם משמרתי להזהיר בית דין על כך. לבלתי עשות מחוקות התועבות אשר נעשה לפניכם. ולא תטמאו בהם מלמד שכל העריות קרויות טומאה. ולא תטמאו בהם ונטמתם בם. אם מטמאים אתם בהם נפסלים אתם מאחרי. מה הנייה יש לי בכם ואתם מתחייבים לי כלייה לכך נאמר אני יהוה. אני יהוה אלהיכם.

כד וכן עזרא אומר הנשוב להפר מצותיך ולהתחתן בעמי התועבות האלה הלא תאנף בנו עד כלה לאין שארית ופלטה. יהוה אלהי ישראל צדיק אתה.

פרשת קדושים

פרשה א

א וידבר יהוה אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו. מלמד שהפרשה נאמרה בהקהל ומפני מה נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוים בה. קדושים תהיו פרושים היו קדושים תהיו כי קדוש אני יהוה

vium. *Peregrinus*. Hic est proselytus *Qui peregrinatur*. Ad includendum mulieres proselytorum. *Inter vos*. Ad includendum mulieres & servos.

XX. *Quia omnes abominationes istas fecerunt viri terræ, qui fuerunt ante vos*. Docemur, quod his terra polluatur: *Et non evomet terra vos, sicut evomuit gentes quæ fuerunt ante vos*. Docemur, quod terra propter hæc ad exilia teneatur.

XXI. *Quia omnis, qui fecerit ex omnibus abominationibus istis*. Sive ex omnibus, sive ex parte. *Et excidentur animæ*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Vir*. Crederem non posse probare nisi de viro, quod per mulierem puniatur excidio, de muliere, quod per virum mulctetur excidio, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Animæ*. Ecce hoc loco ambo memorantur.

XXII. *Quæ fecerint*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Non accedetis*. Crederem, quod propter accessionem tenerentur excidio? Idcirco dictum est: *Quæ fecerint*: Non quæ accesserint: *De medio populi sui*. Et populus suus in pace.

XXIII. *Et custodietis custodiam meam*. Custodite mihi custodiam. *Et custodietis custodiam meam*. Ut de hoc synhedrium præmoneatur: *Ex statutis abominationum, quæ factæ sunt ante vos*. *Et non polluemini in illis*. Docemur, quod omnia adulteria appellentur immundities. *Et non polluemini in illis; & immundi eritis in illis*. Si in illis polluemini, vos a me eritis reprobati. Quæ utilitas est mihi in vobis? Vos hac de causa rei eritis excisionis. Idcirco dictum est. *Ego Dominus*, ego *Dominus Deus vester*.

XXIV. Et similiter *Ezra* dicit IX. 14. *Ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis; Nunquid iratus es nobis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? Domine Deus Israel, justus es tu*.

SECTIO, quæ inscribitur. *Sancti*.

SECTIO I.

I. ET *locutus est Dominus ad Mosen, dicendo: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Sancti eritis*. Docemur, quod Parascha dicta sit in congregatione. Et cur dicta est in congregatione? Quia maxima pars essentialis legis ab ea dependet. *Sancti eritis*.

אלהיכם . לומר אם מקרישים אתם עצמיכם מעלה אני עליכם כבו קירשתם אותי ואם אין אתם מקרישים עצמיכם מעלה אני עליכם כבו לא קידשתם אותי . או אינו אומר אלא אם מקדישים אתם אותי הרוני מקודש ואם לאו איני מקודש תלמוד לומר כי קדוש אני . בקדושתי אני בין מקרשים אותי ובין אין מקרשים אותי . אבא שאול אומר פמליא למלך . ומה עליה להיות מחקה למלך .

ב אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר תיראו הרי כאן שנים .

ג אם כן למה נאמר איש אלא שהאיש ספיקה בידו והאשה אין ספיקה בידה . מפני שיש רשות אחרים עליה .

ד נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את יהוה אלהיך תירא הקיש מורא אב ואם למורא המקום .

ה נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד יהוה מהונך הקיש כיבוד אב ואם לכיבוד המקום .

ו נאמר מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו הקיש קללות אב ואם לקללת המקום .

ז אבל אי אפשר לומר מכה כלפי למעלה וכן בדין מפני ששלשתם שותפים בו .

ח רבי שמעון אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום . יכול מפני שהם מובחרים . תלמוד לומר אם כבש יביא קרבנו לחטאת מלמד ששניהם שקולים . תורים קודמים לבני יונה בכל מקום . יכול מפני שהם מובחרים תלמוד לומר ובן יונה או תור לחטאת מלמד ששניהם שקולים .

ט האב קודם לאם בכל מקום יכול שכבוד האב עודף על כבוד האם תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולים . אבל אמרו חכמים האב קודם

Eritis separati. *Sancti eritis; quia sanctus ego Dominus Deus vester.* Dicendo, si vos sanctificabimini, ego vobis imputabo perinde ac me sanctificaveritis; & si vos non sanctificabimini, ego vobis imputabo perinde ac, me non sanctificaveritis. Aut non dictum est nisi hac de causa; Si me sanctificaveritis, ecce ego sanctificabor, & si me non sanctificaveritis, ecce ego non sanctificabor. *Quia sanctus ego.* In mea sanctitate ego sum, sive me sanctificaveritis, sive me non sanctificaveritis. Aba Saul dicit: Palatium regis. Quid aliud debet facere? nisi ut sit ad institutum regis.

II. Non probo nisi de viro, de muliere unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Timebitis.* Ecce hoc loco ambo memorantur.

III. Si ita est: Cur dictum est: *Vir?* Nisi quod in viro sit causa in ejus potestate, at in fœmina non est causa in ejus facultate, cum sit sub aliorum potestate.

IV. Dictum est: *Quisque matrem suam, & patrem suum timebitis.* Et dictum est *Deut.* VI. 2. *Dominum Deum tuum timebis.* Æquiparat timorem patris & matris timori Dei.

V. Dictum est: *Honora patrem tuum, & matrem tuam:* Et dictum est *Proverb.* III. 9. *Honora Dominum ex facultate tua.* Æquiparat honorem patris, & matris honori Dei.

VI. Dictum est: *Maledicens patri suo, & matri suæ, interficiendo interficietur.* Et dictum est: *Vir qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum:* Æquiparat maledictionem patris & matris maledictioni Dei.

VII. At non potest dici; Qui percutiat contra Deum; & sic ratione probatur, quod tres sint.

VIII. R. Simeon dicit. Agni antecedunt capras omnimode; Crederem quod essent præstantiores? Idcirco dictum est. *Si agnum adduxerit oblationem suam in sacrificium pro peccato.* Docemur quod ambo sint pares. Turtures antecedunt filios columbarum omnimode. Crederem fuisse præstantiores? Idcirco dictum est: *& filium columbæ, aut turturem in sacrificium pro peccato.* Ad docendum, quod ambo sint pares.

IX. Pater antecedit matrem omnimode. Crederem, quod honor patris esset præstantior honore matris? Idcirco dictum est: *Quisque matrem suam, & patrem suum timebitis.* Docemur, quod ambo sint pares: Sed dixerunt sapientes; Pater antecedit matrem omnimo-

לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו.

י איזו היא מורא לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו איזהו כיבוד מאכיל ומשקה. מלביש ומכסה מכניס ומוציא. או איש אמו ואביו תיראו. יכול אם אמר לו אביו ואמו לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה ישמע להם. תלמוד לומר ואת שבתותי תשמורו. כולכם חייבים בכבודי. אל תפנו אל האלילים אל תפנה לעובדם. רבי יהודה אומר אל תפנה לראותם ודיי.

יא אלילים זה אחד מעשרה שמות המגונים שנתגנה בהם עבודה זרה לשם מעשיה. אלילים על שם שהם חלולים. פסל על שם שהם נפסלים. מסכה על שם שהם ניסוכים. מצבה על שם שהם עומדים. עצבים על שם שנעשים פרקים פרקים. תרפים על שם שהם מרקיבים. גילולים על שם שהם מגועלים. שיקוצים על שם שהם משוקצים. חמנים על שם שהם עומדים בחמה. אשרים על שם שהם מתאשרים מאחרים. אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה תחלתם אלילים הם אם פונה את אחריהן את עושה אותן אלוהות.

יב ואלהי מסכה לא תעשו יכול יעשו להם אחרים. תלמוד לומר לא לכם. או לא לכם יכול הם יעשו לאחרים. תלמוד לומר לא תעשו לא לכם. מיכאן אמרו העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם. רבי יוסי אומר משום שלש משום לא תעשו משום לא לכם ומשום לא יהיה לך.

פרק א

א וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצונכם תזבחוהו ביום זבחכם יאכל וממחרת שאין תלמוד לומר אלא אם אינו ענין לאכילה תניהו ענין לזביחה אף תחלת זבחכם לא יהיה אלא על מנת לאכול לשני ימים.

ב אין לי אלא שלמים מנין לכל הנאכלים לשני ימים שלא תהיה זביחתו אלא על מנת לאכל לשני ימים, תלמוד לומר וכי תזבחו זבח לרבות זבחים

mode, eo quod ipſe, & ejus mater debent honorare patrem.

X. Quinam eſt iſte timor? Non ſedebit in ejus loco, non loquetur in ejus loco, non contradicet ejus verbis. Quinam eſt iſte honor? Debet illum cibare, & potare, & induere, & operire, & deducere tam in exitu, quam in reditu. Aut dictum eſt. *Quiſque matrem ſuam, & patrem ſuum timebitis*. Crederem, ſi illi diceret pater & mater, ut tranſgrediatur aliquod ex omnibus præceptis in lege memoratis, illi obediret? Idcirco dictum eſt; *& Sabbatha mea cuſtodietis*. Omnes debent me honorare: *Non reſpicietis ad idola*. Non reſpicies ad miniſtrandum illis. R. Jehuda dicit. Ne te convertas ad ea videnda; & hoc ſatis eſt.

XI. אלילים: Hoc eſt unum ex decem nominibus vituperabilibus, quibus vituperantur Idola. אלילים, quia ſunt excavata: פסל, quia exſulpta ſunt; מסכה, quia ſunt fuſa, מהצבה, quia ſtatuuntur. עצבים, quia ſunt formata, membratim תרפים, quia conteruntur, גילולים, quia ſunt abominabilia, שיקוצים quia ſunt deteſtabilia, קמנים, quia ſtatuuntur in ſole. אשרים, quia recipiunt beatitudinem ab aliis. *Non reſpicietis ad Idola, neque ad Deos conflatiles*. Ab eorum principio ſunt Idola; ſi te ad eos convertas, facis illos Deos.

XII. *Et deos conflatiles non facietis*. Crederem, quod poſſent alii facere vobis? Idcirco dictum eſt: *Non vobis*. Si non vobis, crederem, quod poſſent facere aliis? Idcirco dictum eſt: *Non facietis non vobis*. Hinc dixerunt; ſi quis ſibimet faciat Idololatrias tranſgreditur duas præmonitiones; ſc. *non facietis*, & *non vobis*. R. Joſe dicit; tres; ſc. *non facietis*, *non vobis*, & *non erit*.

CAPUT I.

I. QUando obtuleritis ſacrificium pacificorum Domino pro voluntate veſtra offeretis illud. *In die ſacrificii veſtri comedetur, & poſtero die*. Quod non erat dicendum; ſi non explicatur reſpectu comeſtionis, explicetur reſpectu ſacrificii; ita pariter principium ſacrificii veſtri non erit niſi cum conditione, ut biduo comedatur.

II. Non probo niſi de pacificis, unde probatur de omnibus quæ comedebantur duobus diebus, non fuiſſe ſacrificanda niſi cum intentione, ut biduo comederentur? Ex eo quod dictum eſt. *Quando obtuleritis ſacrificium pacificorum*. *Quando obtuleritis ſacrificium*. Ad inclu-

הנאכלים לשני ימים שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכל לשני ימים.

ג תזבח תזבחוהו אין שוחטים שני ראשים בבת אחת.

ד אם האכל יאכל ביום השלישי, פיגול הוא לא ירצה. שאין תלמוד לומר אלא אם אינו ענין לחוץ לזמנו תניהו ענין חוץ למקומו.

ה ואוכליו עונו ישא כי את קדש יהוה חלל ונכרתה. הזה בנין אב כל שהוא קודש חייבים עליו כרת.

ו ובקוצרכם פרט לשקצרוהו הליסטים קירסמוה נמלים שיברתה הרוח או בהמה ובקצכם פרט לשקצרוה גוים מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט והשכחה והפיאה. ורבי יהודה מחייב בשכחה שאין שכחה אלא בשעת העימור.

ז אין לי אלא קוצר תולש מנין תלמוד לומר לקצור קוטף מנין תלמוד לומר קצירך אין לי אלא תבואה. קוטניות מנין תלמוד לומר בארצכם. אילנות מנין תלמוד לומר שדך. יכול הירק והקישואים והדילועים והאבטיחים והמלפפונות הכל בכלל תלמוד לומר קציר. מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום יצאו ירקות אף על פי שלקיטתן כאחת אבל אין מכניסן לקיום יצאו התאנים שאף על פי שמכנסן לקיום אבל אין לקיטתן כאחת והתבואה והקוטנית בכלל הזה.

ח ובאילן האוג והחרובים האגוזים והשקדים. הגפנים והרמונים הזיתים והתמרים חייבים בפיאה.

ט לא תכלה פאת שדך, ואין פאת אלא מחמת הכילוי. ואין פאת אלא שיש לה שם. ואין פאה אלא בסוף. מיכן אמרו נתן בין בתחלה בין באמצע הרי זו

cludenda sacrificia, quæ biduo comedebantur, non fuisse eorum sanctificationem nisi cum intentione, ut biduo comederentur.

III. *Sacrificando sacrificabitis illud:* Non poterant una vice mactari duo capita.

IV. *Si comedendo comedetur die tertia, abominandum illud, non acceptabitur.* Quod non erat dicendum: Si non potest explicari respectu extra tempus suum, explicetur respectu extra locum suum.

V. *Et qui comederit illud, iniquitatem suam portabit, quia sanctitatem Domini profanavit, & excidetur.* Hæc est constitutio principii; quod pro omni sanctitate tenerentur excidio.

VI. *Cum autem messueritis.* Excludit, si latrones messuerint, si formicæ fiderint, si fregerit ventus, aut jumentum. *Cum autem messueritis.* Excludit, si messuerint gentiles. Hinc dixerunt; Si alienus messuerit agrum, & postea fiat proselytus, liber est a spicilegio, manipulo oblivione relicto, & angulo. Et R. Jehuda obligat ad manipulum oblivione relictum, quia manipulus oblivione relictus non observatur, nisi quando fiunt manipuli.

VII. Non probo nisi de metente, de evellente unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ad metendum.* De decerpente unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Messis tuæ.* Non probo nisi de proventu, legumina unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Agri tui.* Crederem olus, & cucumeres, & cucurbitas, & pepones, & melopepones omnia esse inclusa? Idcirco dictum est: *Messis.* Sicut messis est peculiaris, quæ comeditur, & custoditur, & crescit ex terra, & uno tempore colligitur, & introducitur ut conservetur; excluduntur olera, quæ licet uno tempore colligantur, tamen non introducuntur, ut conserventur. Excluduntur ficus, quæ quamvis introducantur, ut conserventur, tamen una vice non colliguntur. Et proventus & legumina in hoc genere comprehenduntur.

VIII. Et in arbore Samach siliquæ, nuces, & amygdali, vites, & malogranata, & olivæ, & palmæ obligantur ad angulum.

IX. *Non perficies angulum agri tui.* Non est angulus, nisi propter perfectionem neque vocatur angulus, nisi dederit illi nomen; & non est angulus nisi in fine. Hinc dixerunt: si assignaverit sive in principio, sive in medio, ecce ille est angulus, dummodo relinquat

פיאה. ובלבד שלא יפחות באחרונה אחד מששים.

י וכן היה רבי שמעון אומר בשביל ארבעה דברים אמרו. לא יתן אדם פיאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים מפני בטול עניים ומפני מראית העין ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך. מפני גזל עניים. כיצד שלא יראה אדם שעה פנויה ויאמר לקרובו העני בוא וטול לך פיאה מפני בטול עניים כיצד. שלא יהיו עניים יושבים ומשמרים כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פיאה אלא ילכו זילקטו בשדה אחרת ויבואו בשעת הכילוי. מפני מראית העין כיצד שלא יהיו העוברים והשבים אומרים ראו היאך קצר איש פלוני את שדהו ולא הניח פיאה לעניים. ומשום שאמרת תורה לא תכלה פאת שדך.

יא שדך ולא שדה אחרים. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שדך ולא שותף עם הגוי. שדך לחייב על כל שדה ושדה.

פרק ב

א מיכן אמרו אלו מפסיקים לפיאה הנחל והשלולית. דרך היחיד ודרך הרבים ושביל הרבים. ושביל היחיד הקבוע ביםות החמה ובימות הגשמים. הבור והניר. וזרע אחר. והקוצר לשחת מפסיק דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש.

ב אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת רבי יהודה אומר אם אינה יכולה ליקצר כאחת הרי זו מפסקת כל ההרים אשר במעדר יעדרון אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו הוא נותן פיאה לכל.

ג הכל הפסיקים לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים אם היה שער כותש אינו מפסיק לאילן אלא נותן פיאה לכל.

ד לחרובים כל הרואים זה את זה. אמר רבן גמליאל נוהגים היו בית אבא נותנים ביאה אחת לזיתים שהיה להם בכל הרוח. ולחרובים כל שרואים זה את זה. רבי אליעזר בר צדוק אומר משמו אף לחרובים שהיה להם בכל העיר.

ה ולקט קצירך לא לקט קיטוף. ולקט קצירך אין לקט אלא מחמת הקציר. מיכן אמרו קוצר קצר מלא ידו. תלש מלא

quat in fine minus una sexaginta partium.

X. Et sic dicebat R. Simeon. Quatuor rerum causa dixerunt: Nemo assignabit angulum nisi in fine agri sui, propter rapinam pauperum, propter otium pauperum, propter aspectum oculi, & propterea quod dicit lex: *Non perficies angulum agri tui*. Propter rapinam pauperum, quomodo? Ne quis videat tempus vacuum, & dicat propinquo suo pauperi; veni, & sume tibi angulum. Propter otium pauperum, quomodo? Ne pauperes sedentes expectent toto die, & dicant; nunc assignat angulum, sed euntes possint colligere in alio agro, & veniant tempore perfectionis. Propter aspectum oculorum quomodo? Ne prætereuntes, & sedentes dicant; quomodo vir N. messuit agrum suum, & non reliquit angulum pauperibus? Et propterea quod dicit lex: *Non perficies angulum agri tui*.

XI. *Agri tui*; Non agri alieni. R. Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeonis. *Agri tui*. Non illius, in quo societatem habeat cum gentili. *Agri tui*, Ad obligandum omnes & singulos agros.

CAPUT II.

I. Hinc dixerunt: Hæc dividunt angulum, fluvius, alveus, via privata, & publica, semita publica, & semita privata, constituta tam æstivo, quam hyberno tempore, & ager rudis, & novole, & semen diversum; & qui metit in pabulum dividit; Verba R. Meir; & sapientes dicunt; non dividit, nisi araverit.

II. Canalis aquarum stabilis dividit; R. Jehuda dicit, si non possit metere una vice, dividit. In omnibus montibus, ubi non possit sarculo fodi, licet bos pertransire non possit cum suis instrumentis, dabit angulum pro omnibus.

III. Hæc omnia dividunt in seminibus, at non dividit in arbore nisi maceria quæ promineat decem palmos, si frondes collidantur, non dividit, sed dabit angulum pro omnibus.

IV. In siliquis omnes quæ inter se respiciunt. Dicit Raban Gamaliel: Solebat domus patris mei dare unum angulum in olivis, quæ erant in uno latere. Et in siliquis, si inter se respicerent. R. Elieser bar Zadoch dicit suo nomine; etiam pro siliquis, quæ erant in tota urbe.

V. *Et spicilegium messis tuæ non colliges:* Decerpendo. *Et spicilegium messis tuæ*. Non est spicilegium nisi pro-

pter

קומצו. הכהו קוץ. עקצתו עקרב. נבערת נפל מידו על הארץ הרי של בעל הבית. תוך היד ותוך המגל לעניים אחר יד ואחר המגל לבעל הבית. ראש המגל וראש היד רבי ישמעאל אומר לעניים. רבי עקיבא אומר לבעל הבית.

ו לא תלקט לעני לא תסייע את העני. לא תלקט הזהיר את העני בשלו.

פרק ג

א וכרמך לא תעולל מיכן אמרו כרם שכולו עוללות. רבי אליעזר אומר לבעל הבית. רבי עקיבא אומר לעניים. אמר רבי אליעזר וכי תבצר לא תעולל. ואם אין בציר מנין עוללות. אמר לו רבי עקיבא וכרמך לא תעולל אפילו כולו עוללות שיכול הואיל והתיר הכתוב את העוללות לעניים. יכול יבואו עניים ויטלו אותם בכל שעה שירצו. אם כן למה נאמר וכי תבצר לא תעולל. אין לעניים בעוללות קודם לבציר.

ב ופרט כרמך. אין פרט אלא מחמת הבציר. מיכן אמרו היה בוצר עקץ את האשכולות. הוסבך בעלים ונפל לארץ ונפרט הרי של בעל הבית. המניח כלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל העניים. על זה נאמר לא תשיג גבול עולים.

ג איזו היא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף. יש לה כתף אבל לא נטף. נטף אבל לא כתף לבעל הבית אם ספק לעניים. עוללות שבארכובה אם נקצרת עם האשכול הרי של בעל הבית. ואם לאו הרי של עניים. גרגיר יחיד. רבי יהודה אומר אשכול. וחכמים אומרים עוללת.

ד לעני יכול לעני מאחרים תלמוד לומר לגר. אי לגר יכול לגר תושב. תלמוד לומר ללוי מה לוי בן ברית אף גר בן ברית.

ה תעזוב. הנח לפניהם והם יבזבזו אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק

pter messem: Hinc dixerunt; si metens implesset manum, aut eulsisset plenitudinem pugilli sui, si spina percutiat, aut scorpio pungat ita ut decidat de manu sua in terram, ecce hoc erit patris familias: Si cadat intra manum, & intra falcem erit pauperum; si post manum, & post falcem, erit patris familias: De extrema falce, & de extrema manu; R. Ismael dicit; erit pauperibus; R. Akiba dicit; erit patri familias.

VI. *Non colliges pauperi*; non auxiliaberis pauperi. *Non colliges*: Monet pauperem de suo.

CAPUT III.

I. *Et vineam tuam non racemabis*: Hinc dixerunt; Vinea, quæ tota constet racemis, R. Eliefer dicit; erit patri familias, R. Akiba dicit: erit pauperibus. Dicit R. Eliefer: Atqui dictum est; *Et cum vindemiaveris, non racemabis*. Si non vindemiat, quomodo obligatur ad racemos? Respondit illi R. Akiba: *Et vineam tuam non racemabis*; quamvis tota constet racemis. Quoniam permittit textus racemos pauperibus, crederem, quod pauperes venientes illos sumerent quovis tempore libuerit? Si ita est, cur dictum est: *Et cum vindemiaveris non racemabis*? Non sunt racemi pauperibus ante vindemiam.

II. *Et granum vineæ tuæ*: Non est granum nisi propter vindemiam: Hinc dixerunt. Si vindemians uvam decerpat, atque illa frondibus inplexa e manu ejus descendens in terram discerpatur, erit patris familias: Si supponit canistrum viti, quo tempore vindemiat hæc erit rapina pauperum: Hac de causa dictum est *Prov.* XXIII. 9. *Non retroages terminum adscendentium*.

III. Quinam est racemus? ille cui deest humerus, & stria. Si habeat humerum & striam, erit patris familias, si dubius sit, erit pauperibus. Racemi, in eodem palmite si vindemiantur cum uva, erant patris familias, si minus, erant pauperibus. Acinum peculiare; R. Jehuda dicit esse uvam; & sapientes dicunt: est racemus.

IV. *Pauperi*. Crederem pauperi alienorum? Idcirco dictum est: *Peregrino*; Si *peregrino*. Crederem pregrino inquilino? Idcirco dictum est: *Levitæ*. Sicut Levita est filius fœderis, ita pariter peregrinus filius fœderis.

V. *Deseres*: Relinque coram illo, & ipsi sumat; Quamvis novem & nonagin-

ואחר אומר לבזבז אפילו בריא אפילו ידיו יפורת לזה שומעים שאמר כהלכה. יכול בדלירת ובדקל כן תלמוד לומר אותם. אפילו תשעים ותשעה אומרים לבזבז ואחר אומר לחלק אפילו זקן אפילו חולה לזה שומעים שאמר כהלכה.

ו מה ראית לומר בדלית ובדקל לחלק ובשאר כל הפירות לבזבז. אחר שריבה הכתוב מיעט תלמוד לומר קציר מה קציר מיוחד שהקטן מושל בו כגדול. יצאו הדלית והדקל שאין הקטן מושל בהם כגדול. רבי שמעון אומר חלקי אגוזים כדלית ובדקל.

ז תעזוב לפניהם הנח. תבואה בקשה תלתן בעמיר. תמרים במכבדות יכול אפילו השירה אותן הרוח כשם שזכו בהם כך זכו בעציהם. מנין שספק לקט לקט ספק שכחה שכחה. ספק פיאה פיאה תלמוד לומר לעני ולגר תעזוב אותם. אני יהוה אלהיכם אני איני גובה מכם אלא נפשות שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער. וכן הוא אומר כי יהוה יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש.

פרשה ב

א לא תגנובו מה תלמוד לומר לפי שנאמר גניבה שנים ישלם. למדנו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר לא תגנובו.

ב לא תגנובו על מנת ללקט. לא תגנובו על מנת לשלם תשלומי כפל ולא על מנת לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב שלא תראה גונב.

ג לא תכחשו מה תלמוד לומר לפי

ginta dicerent ut dividat, & unus diceret, ut deserat, vel si esset robustus, & manus ejus essent validæ, illi auscultant, quia locutus est juxta legem. Crederem ita fuisse faciendum in vite suspensa, & in palma? Idcirco dictum est: *Illi*. Quamvis novem & nonaginta dicerent, ut deserat, & unus diceret, ut dividat, vel si fuerit senex, vel ægrotus, huic auscultant, qui locutus est juxta legem.

VI. Quid vidisti ut diceres in vite suspensa, & in palma, ut dividat, & in reliquis omnibus fructibus, ut deserat? Postquam inclusit textus, excludit. Idcirco dictum est. *Messis*. Sicut messis est peculiaris, qua potiri potest tam minorennis, quam majorennis, excluduntur vitis suspensa & palma, qua non potest potiri minorennis, sicut majorennis. R. Simeon dicit: nuces glabræ considerandæ sunt sicut vitis suspensa & palma.

VII. *Deseres: Coram illis relinques:* Proventum cum palea, fœnum Græcum cum gramine, dactylos cum palmis; Crederem vel si ventus excussisset? Idcirco dictum est. *Illos*. Si separasset, & postea ventus excussisset, sicut habent jus in illis, ita pariter jus habebunt in eorum lignis; unde probatur, quod dubium spicilegium sit spicilegium, & dubius manipulus oblivione relictus sit manipulus oblivione relictus, & dubius angulus sit angulus? Ex eo quod dictum est: *Pauperi, & peregrino deseres illos; Ego Dominus Deus vester:* Ego non exigo a vobis, nisi animas: Dictum est enim: *Non rapies pauperi, quia pauper ille, & non affliges pauperem in porta*. Et similiter dictum est: *Quia Dominus contendet contentionem eorum, & configet eos, qui confixerunt animam ejus. Prov.* XXII. 23.

SECTIO II.

I. *Non furabimini*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXII. 4. *Furtum bis rependet*. Percepimus pœnam, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non furabimini*.

II. *Non furabimini*; Cum conditione ut curam excitetis. *Non furabimini*. Cum conditione rependendi duplum, quadruplum, & quintuplum. Ben Bagbag dicit. Non furaberis quod tuum est ab alio, qui furatus sit, ne fur videare.

III. *Non negabitis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* VI. 2. *Et negaverit in eo*. Docemur pœnam; præmoni-

Qqqq

שנאמר וכחש בה למדנו עונש. אזהרה מנין תלמוד לומר ולא תשקרו.

ד איש בעמיתו אין לי אלא איש באיש אי באשה מנין תלמוד לומר בעמיתו מכל מקום.

ה לא תגנובו לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר. הא אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להישבע בשמי לשקר.

ו לא תשבעו בשמי לשקר מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא שיכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את כל הכינויים תלמוד לומר בשמי כל שם שיש לי.

ז וחללת את שם יהוה אלהיך. מלמד ששבועת שוא חילול השם. דבר אחר וחללת, נעשה אתה חולין לחיה ולבהמה.

ח וכן הוא אומר על אלה אבלה ארץ ויאשמו יושבי בה על כן חרו יושבי ארץ ונשאר אנוש מזער.

ט לא תעשוק את רעך. יכול אפילו אמר איש פלוני גבור הוא והוא אינו גבור איש פלוני חכם והוא אינו חכם איש פלוני עשיר והוא אינו עשיר תלמוד לומר לא תגזל. מה הגזל מיוחד שהוא של ממון אף עושק דבר של ממון ואיזה זה הכובש שכר שכיר. לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. אין לי אלא שכר הבהמה והכלים מנין. שכר הקרקעות מנין. תלמוד לומר לא תלין פעולת כל דבר.

י עד בוקר אינו עובר עליו אלא עד בוקר הראשון יכול אפילו לא בא ולא תבעו תלמוד לומר אתך. לא אמרתי אלא שלא ילין אתך לרצונך.

יא יכול אפילו השחהו אצל החנוני ואצל השולחני יהי עובר עליו. תלמוד לומר אתך לא ילין אתך לרצונך.

יב לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר אין לי אלא שכיר יום שהוא גובה כל הלילה, שכיר הלילה שגובה כל

nitio unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Non negabitis*.

IV. *Vir in socio suo*. Non probo nisi de viro in viro, de viro in muliere unde probatur? Ex eo quod dictum est, *In socio suo*. Omnimode.

V. *Non furabimini, non negabitis, & non mentimini in socio suo. Et non jurabitis in nomine meo in vanum*. Si furaberis, finis tuus erit, ut deneges, finis tuus erit ut mentiaris finis tuus erit, ut jures in nomine meo in vanum.

VI. *Non jurabitis in nomine meo in vanum*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* VII. *Non assumes nomen Dei tui in vanum*. Crederem, quod non tenerentur nisi propter nomen Dei peculiare duntaxat? Unde probatur ad includendum omnia cognomina? Ex eo quod dictum est. *In nomine meo*. Omne nomen, quod mihi sit.

VII. *Et profanabis nomen Domini Dei tui*. Docemur, quod juramentum vanum sit profanatio nominis Dei. Alia expositio. *Et profanabis*. Tu sis profanus feræ, & jumento.

VIII. Et similiter dictum est *Isai.* XXIV. 6. *Propter hoc juramentum desertam fecit terram & desolati sunt habitatores in ea, ideoque irati sunt habitatores terræ, & pauci facti sunt homines.*

IX. *Non calumniam facies proximo tuo*. Crederem, vel si diceret: Vir N. est fortis, & ille non esset fortis; Vir N. est sapiens, & non esset sapiens; Vir N. est dives, & non esset dives? Idcirco dictum est: *Neque diripies*. Sicut factum est peculiare, quod consistit in pecunia, ita pariter fraus consistit in pecunia. Et de quo agitur? De eo, qui moratur mercedem mercenarii. *Non pernoctabit opus mercenarii tecum usque ad mane*. Non probo nisi de mercede hominis, de mercede jumenti, & vasorum unde probatur? de mercede agrorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non pernoctabit opus*. Quidlibet.

X. *Usque ad mane*. Non transgreditur nisi ad primum mane; Crederem vel si non veniat ad petendum? Idcirco dictum est: *Tecum*. Non dixi, nisi quod non pernoctet tecum ex tua voluntate.

XI. Crederem vel si misisset ad exigendum ab tabernario, & a mensario, quod transgrederetur? Idcirco dictum est: *Tecum*: Non pernoctabit tecum ex tua voluntate.

XII. *Non pernoctabit opus mercenarii tecum usque ad mane*. Non probo nisi de mercenario diurno, qui exigit tota nocte, de mercenario nocturno, qui exi-

היום מניין תלמוד לומר ביומו תתן שכרו.

יג לא תקלל חרש אין לי אלא חרש מניין לרבות כל אדם תלמוד לומר ונשיא בעמך לא תאור. אם כן למה נאמר חרש. מה חרש מיוחד שהוא בחיים. יצא המת שאינו בחיים.

יד ולפני עיור לא תתן מכשול לפני סומא בא ואמר לך בת איש פלוני מה היא לכהונה אל תאמר לו כשרה והיא אינה אלא פסולה. היה נוטל ממך עצה. אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים בשביל שישתרב. אל תאמר לו מכור את שדך. וקח לך חמור. ואת עוקף עליו ונוטלה ממנו. שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו. והרי הדבר מסור ללב. שנאמר ויראת מאלהיך אני יהוה.

פרק ד

א לא תעשו עול במשפט בדין. מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול. שנוי משוקץ חרם ותועבה. וגורם לחמשה דברים מטמא את הארץ ומחלל את השם. ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב. ומגלה אותו מארצו.

ב לא תשא פני דל. שלא תאמר עני הוא זה. הואיל ואני והעשיר הזה חייבים לפרנסו אזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות לכך נאמר לא תשא פני דל.

ג ולא תהדר פני גדול. שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה לא אביישנו ואראה בבושתו. על אחת כמה שאני מביישו לכך נאמר לא תהדר פני גדול.

ד בצדק תשפוט עמיתך שלא יהיה אחד מדבר כל צורכו. ואחד אתה אומר לו קצר בדבריך. שלא יהיה אחד עומד ואחד יושב. אמר רבי יהודה שמעתי שאם רצו להושיב את שניהם מושיבים ואיזהו אסור שלא יהיה אחד עומד ואחד יושב. דבר אחר בצדק תשפט עמיתך הוי דן את כל האדם לכף זכות.

exigit toto die, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* XXIV. *In die suo dabis mercedem suam.*

XIII. *Non maledices surdo.* Non probo nisi de surdo; unde probatur ad includendum omnes homines? Ex eo quod dictum est. *Et principi in populo tuo non maledices. Exod.* XXII. Si ita est, cur dictum est: *surdo*? Sicut surdus est peculiaris, qui vivit; Excluditur mortuus, qui non vivit.

XIV. *Et coram cœco non dabis offendiculum.* Coram cœco. Si veniat, & tibi dicat; Filia viri N. idoneane est sacerdotio? Ne dicas, quod sit legitima, quando fuerit illegitima: Si te consulat non dabis illi consilium, quod non sit illi conveniens. Ne illi dicas: Egredere cum tenebris, ut illum latrones adoriantur. Egredere in meridie, ut solem patiatur. Ne dicas illi: Vende agrum tuum, & eme tibi asinum; dum in animo nubes ab illo emere. Fortasse dices: Ego do illi optimum consilium: Sed hoc repositum est in corde: Dictum est enim: *Et timebis Deum tuum: ego Dominus.*

CAPUT IV.

I. NON *facietis iniquitatem in judicio.* In judicando. Docemur; quod judex si pervertat judicium, vocatur iniquitas, odium, opprobrium, anathema, & abominatio; & quinque efficit; polluit terram, & profanat nomen Dei, & removet Divinitatem, & facit cadere Israel in gladium, & exulare facit illum ab terra sua.

II. *Nec suscipies faciem pauperis.* Ne dicas: Hic est pauper; quoniam ego, & dives debemus illum alere, justificabo illum; & deprehendetur, quod recte alam. Idcirco dictum est: *Non suscipies faciem pauperis.*

III. *Neque honorabis vultum magnatis.* Ne dicas; Hic est dives, summo loco natus; non incutiam illi verecundiam, ut videam ejus ruborem; ideoque illum non suffundam pudore. Idcirco dictum est: *Non honorabis vultum magnatis.*

IV. *In justitia judicabis socium tuum.* Ne alter loquatur, quandiu sit illi necessarium; & alteri dicas; sis brevis in tuis verbis; ne alter stet, & alter sedeat. Dicit R. Jehuda; Audivi; si velint, ut ambo sedeant, sedere licet: & quodnam est interdictum? Ne alter stet, & alter sedeat: Alia expositio. *In justitia judicabis socium tuum.* Recte de quovis judicandum est.

ה לא תלך רכיל בעמך. שלא תהיה רך דברים לזה וקשה לזה. דבר אחר שלא תהיה כרוכל שהיא מטעין דברים והולך.

ו אמר רבי נחמיה כך הוא מנהגן של דיינים בעלי הדין עומדים לפניהם ושומעים את דבריהם ומוציאים לחוץ ונושאים ונותנים בדבר. גמרו את הדבר הזה. מכניסים אותם. הגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב. ומנין שכשיצא אחד מן הדיינים לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבים אבל מה אעשה ורבו עלי לכך נאמר לא תלך רכיל בעמך. וכן הוא אומר הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר.

ז ומנין שאם אתה יודע לו עדות אין אתה רשאי לשתוק עליה תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך. ומנין אם ראית טובע בנהר או לסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו חייב אתה להצילו בנפשו תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך. ומנין לרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסת חייב אתה להצילו בנפשו תלמוד לומר ולא תעמוד על דם רעך.

ח ולא תשנא את אחיך יכול לא תקללנו לא תכנו ולא תסטרנו. תלמוד לומר בלבבך. לא אמרתי אלא בשנאה שבלב. ומנין שאם הוכחתו ארבעה וחמשה פעמים חזור והוכיח. תלמוד לומר הוכח תוכיח. יכול אפילו את מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.

ט אמר רבי טרפון העבודה אם יש בדור הזה יכול להוכיח. אמר רבי אלעזר בן עזריה העבודה אם יש בדור הזה יכול לקבל תוכחת. העבודה אם יש בדור הזה יודע היאך מוכיחים. אמר רבי יוחנן בן נורי מעידני עלי שמים וארץ שיותר מארבעה וחמשה פעמים לקח עקיבא על ידי לפני רבן גמליאל שהייתי קובל

V. *Non incedes fraudolentus in populo tuo*. Ne sit alteri benignus, & alteri difficilis. Alia expositio. Ne sit quasi fraudolentui, ut errans in verbis abeat.

VI. Dicit R. Nehemia: Hæc erat consuetudo judicum. Litigantes stabant coram illis, & audiebant eorum verba, & dimittebant, & judices de re agebant: Postquam definita esset res; introducebant illos; maximus inter judices dicebat; Vir N. tu absolutus es; Vir N. tu damnatus es. Et unde probatur, quod si aliquis ex judicibus exeat, dicere non debeat; ego te absolvi, & socii mei damnarunt; at quid ego facere poteram, cum illi numero præ me præstarent? Idcirco dictum est: *Non incedes fraudolentus in populo tuo*. Et similiter dictum est *Proverb.* XI. 13. *Qui prodit arcanum, calumniator est, & fidelis spiritu celat rem*.

VII. Et unde probatur, quod si sit tibi pro illo testimonium, tibi non liceat tacere? Ex eo quod dictum est: *Non consistes super sanguine proximi tui*. Et unde probatur, quod si videas illum immergi in flumen, aut si illum latrones, aut fera insequantur, quod debeas illi animam servare? Ex eo quod dictum est. *Non consistes super sanguine proximi tui*. Et unde probatur, si videas aliquem insequentem socium suum, ut occidat, & marem, & puellam desponsatam, quod debeas servare illis animam? Ex eo quod dictum est: *Et non consistes super sanguine proximi tui*.

VIII. *Non odio habebis fratrem tuum*. Crederem, quod non deberet maledicere, neque percutere, neque cædere? Idcirco dictum est. *In corde tuo*. Non dixi, nisi de odio cordis. Et unde probatur, quod si quater, & quinquies reprehenderit, iterum reprehendere debeat? Ex eo quod dictum est: *Redarguendo redargues*. Crederem, quod redarguere debeas, vel si facies ejus mutetur? Idcirco dictum est: *Non portabis pro illo peccatum*.

IX. Dicit R. Tarphon. Per sacrificium, si sit in hoc seculo, qui redarguere possit. Dicit R. Elieser ben Azaria; Per sacrificium si sit in hoc seculo, qui possit accipere reprehensionem; Per sacrificium, si sit in hoc seculo, qui sciat, quomodo fiat reprehensio. Dicit R. Jochanan ben Nuri; Testificor super me cœlum & terram, quod plus quater, & quinquies passus sit Akiba mea causa coram Raban Gamaliele, quod de eo conquererer, & eo magis

לו עליו וכל כך הייתי יודע שהיה מוסיף לי אהבה.

י לא תקום עד היכן היא כוחה של נקימה אמר לו השאולני מגלך ולא השאילו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כשם שלא השאלתה לי מגלך לכך נאמר לא תקום.

יא עד היכן כחה של נטירה אמר לו השאילני קרדומך ולא השאילו . למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך איני כמותך שלא השאלת לי קרדומך לכך נאמר לא תטור.

יב לא תקום ולא תטור את בני עמך. נוקם אתה ונוטר לאחרים . ואהבת לרעך כמוך . רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה . בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם. זה כלל גדול מזה.

יג לו נאמר בהמתך לא תרביע כלאים יכול לא יאחוז בבהמה ויעמידנה לפני הזכר תלמוד לומר כלאים . לא אמרתי לך אלא משום כלאים.

יד אין לי אלא בהמתך על בהמתך. מנין בהמתך על בהמת אחרים בהמת אחרים על בהמתך. בהמת אחרים על בהמת אחרים מנין תלמוד לומר את חוקותי תשמורו.

טו אין לי אלא בהמה על בהמה. בהמה על חיה וחיה על בהמה מנין . טמאה על טהורה . טהורה על טמאה מנין תלמוד לומר את חוקותי תשמורו.

טז שדך לא תזרע אין לי אלא שלא יזרע . שלא יקיים מנין תלמוד לומר לא כלאים לא אמרתי אלא משום כלאים.

יז מנין שאין מרקיבים עץ סרק על גבי עץ מאכל ולא עץ מאכל על גבי עץ סרק ולא עץ מאכל על גבי עץ מאכל תלמוד לומר את חוקותי תשמורו.

יח ובגד כלאים מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו . יכול לא ילבש גיזי צמר ועניצי פשתן. תלמוד לומר בגד . אין לי אלא

gis sciebam, quod mihi ejus amor accresceret.

X. *Non ulcisceris*? Quonam procedit vis ultionis. Si diceret: Commoda mihi tuam falcem, & non commodat: Postridie dicit illi: Commoda mihi securim tuam: Respondit: Non commodabo securim, sicut tu non commodasti mihi falcem tuam. Idcirco dictum est: *Non ulcisceris*.

XI. Quonam procedit vis odii? Si illi diceret: Commoda mihi securim tuam, & non commodat; Postridie si dicat: Commoda mihi falcem tuam: Si respondeat: Ecce tibi; non sum ego tui similis, qui mihi tuam securim non commodasti. Idcirco dictum est: *Non servabis injurias*.

XII. *Non ulcisceris, neque servabis injurias contra filios populi tui*. At potes ulcisci, & odio habere alienos: *Et amabis proximum tuum sicut teipsum*: Rabi Akiba dicit. Hæc est regula maxima in lege. Ben Azai dicit: *Hic est liber generationum Adam*.

XIII. Si dictum esset: *Jumentum tuum ne vire facias proni suæ*. Crederem non licuisse illi apprehendere jumentum, & statuere coram masculo? Idcirco dictum est. *Promiscue*. Non dixi tibi nisi promiscue.

XIV. Non probo nisi de jumento tuo; unde probatur de jumento tuo cum jumento aliorum, de jumento aliorum cum jumento tuo, de jumento aliorum cum jumento aliorum unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Et statuta mea custodietis*.

XV. Non probo nisi de jumento super jumento; de jumento super fera, de fera super jumento unde probatur? De immundo super mundo, de mundo super immundo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *statuta mea custodietis*.

XVI. *Agrum tuum non seres*. Non probo nisi quod non seras; ne conserves unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Mixtione*: Non dixi nisi propter mixtionem.

XVII. Et unde probatur, quod non liceat inoculare lignum silvestre in ligno frugifero, neque lignum frugiferum in ligna sylvestri, neque lignum frugiferum in ligno frugifero? Ex eo quod dictum est: *Statuta mea custodietis*.

XVIII. *Et vestem misturæ*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XXII. *Non indues misturam lanæ & lini*. Crederem non licuisse induere frusta lanæ, & manipulos lini? Idcirco dictum est,

Ve-

בגד מנין לרבות את הלבדים . תלמוד לומר שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז . רבי שמעון רבי ﭏעזר אומר נלוז ומליז הוא אביו שבשמים עליו . מכלל שנאמר לא יעלה עליך יכול לא יפשיל את הקופה לאחריו תלמוד לומר לא תלבש לא תלבש אין לי ﭏא שלא ילבש מנין שלא יתכסה. תלמוד לומר לא יעלה עליך מותר אתה להציעו תחתיך . אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תהיה נימא אחת עולה על בשרו.

פרק ה

א איש פרט לקטן או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד תלמוד לומר ואיש.

ב כי ישכב את אשה פרט לקטנה. שכבת זרע פרט למערה . והיא שפחה יכול בשפחה כנענית הכתוב מדבר תלמוד לומר והפדה אי והפדה יכול כולה תלמוד לומר לא נפדתה הא כיצד פדויה ואינה פדויה. את שחציה שפחה וחציה בת חורין . במאורסת לבן חורין הכתוב מדבר דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר בשפחה כנענית הכתוב מדבר המאורסת לבן חורין . רבי ﭏעזר בן עזריה אומר כל עריות כבר אמורות משאר אין לנו ﭏא שחציה שפחה וחציה בת חורין.

ג והפדה לא נפדתה בכסף ושוה בכסף. בשטר מנין תלמוד לומר או חופשה לא נתן לה. ולהלן הוא אומר וכתב לה מה לה האמור להלן בשטר אף כאן בשטר . או אין לי ﭏא כסף בחציה ובשטר בכולה מנין אף שטר בחציה תלמוד לומר או חופשה לא נתן לה. מה כסף בחציה אף שטר בחציה.

ד בקורת תהיה מכות מלמד שהיא לוקה יכול אף הוא ילקה תלמוד לומר

Vestem. Non probo nisi de veste; Unde probatur ad includendum lanam, & linum compressum? Ex eo quod dictum est שעטנז. Sc. res quæ sit pexa, neta, & contorta. R. Simeon, R. Eliefer dicunt; quod si induat, sit perversus, & faciat recedere patrem suum, qui est in cœlis. Quoniam dictum est: *Non adscendet super te*. Crederem, quod sibi post dorsum non liceret appendere sportam? Idcirco dictum est: *Non indues, non indues:* Non probo nisi quod non induat, unde probatur, quod se non tegat? Ex eo quod dictum est: *Non adscendet super te:* Liceret tibi sub te extendere; sed sapientes dixerunt non esse ita faciendum, ne aliquod filum adscendat super ejus carnem.

CAPUT V.

I. *VIR*. Excludit puerum; Aut crederem posse excludere filium novem annorum, & unius diei? Idcirco dictum est: *Et vir*.

II. *Qui dormierit cum muliere*. Excludit puellam. *Concubitu seminis*; Excludit qui non fecerit concubitum. *Quæ ancilla est;* Crederem quod de ancilla Chananæa textus loquatur? Idcirco dictum est: *Et redimendo:* Si *redimendo*, crederem omnino redemtam? Idcirco dictum est: *non fuit redemta*. Quomodo redemta, & non fuit redemta? Quæ sit partim ancilla, & partim libertate donata: De ea, quæ sit desponsata libero, textus loquitur. Rabi Ismael dicit: de serva Chanauæa textus loquitur, quæ libero desponsata sit. R. Eliefer ben Azaria dicit: Omnes mulieres interdictæ jam memoratæ sunt, una nobis reliqua erat, sc. quæ sit partim ancilla, & partim libertate donata.

III. *Et redimendo non fuit redemta*. Argento, & quod æquivalet argento. Scriptura unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Nec libertate donata*. Et dictum est *Deuter*. XXIV. 3. *Et scribet ipsi*. Sicut *ipsi* eo loco dictum significat scripturam, ita pariter & hoc loco scripturam. Aut dicam argento, quando partim est libera, atque etiam scriptura, quando tota sit libera; unde probatur vel scriptura, quando partim sit libera? Ex eo quod dictum est: *Nec libertate donata:* sicut argento, quando partim sit libera, ita pariter scriptura, quando partim sit libera.

IV. *Loro taurino ipsa erit percussa*. Docemur, quod ipsa vapularet; crederem quod vel ipse vapularet? Idcirco di-

תהיה. היא לוקה והוא אינו לוקה.

ה לא יומתו כי לא חופשה. הא אם חופשה הרי ש͏ו חייבים מיתה. רבי שמעון אומר משום רבי עקיבא יכול יהיה הכסף גומר בה תלמוד לומר לא יומתו כי לא חופשה. עירה כל הפרשה כולה לכי לא חופשה מלמד שאין גומר בה כי אם בשטר.

ו והביא את אשמו ליהוה אל פתח אהל מועד איל האשם. נאמר כאן איל אשם ונאמר להלן איל אשם. מה איל האמור להלן בכסף שקלים. אף כאן בכסף שקלים.

ז וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני יהוה על חטאתו אשר חטא מלמד שהיה מביא אחת על ביאות הרבה ונסלח לו מחטאתו אשר חטא לעשות את המזיד כשוגג.

ח כל העריות לא עשה בהם את הקטן כגדול. ושפחה עשה הקטנה כגדולה.

ט כל העריות עשה בהם המערה כגומר ושפחה לא עשה בה את המערה כגומר.

י כל העריות אחד האיש ואחד האשה שוים במכות ובקרבן. ובשפחה היא לוקה והוא אינו לוקה הוא מביא קרבן והיא אינה מביאה קרבן. כל העריות בחטאת. ושפחה חרופה באשם. כל העריות בנקבה ושפחה בזכר. כל העריות חייב על כל ביאה וביאה. ובשפחה אינו חייב אלא אחת על ביאות הרבה. כל העריות לא עשה בהם מזיד כשוגג ושפחה עשה בה את המזיד כשוגג.

פרשה ג

א כי תבואו יכול משבאו לעבר הירדן תלמוד לומר אל הארץ הארץ המיוחדת.

ב כי תבואו ונטעתם. פרט לשנטעו גוים עד שלא באו לארץ. או יכול

dictum est: *Ipsa erit.* Ipsa vapulabat, at ipse non vapulabat.

V. *Non interficientur, quia non fuit liberata.* Si libertate fuisset donata, rei erant mortis. R. Simeon dicit nomine R. Akiba; crederem, quod argentum perficeret (ejus libertatem?) Idcirco dictum est: *Non interficientur, quia non fuit liberata.* Refertur tota sectio ad hanc conditionem. *Quia non fuit liberata.* Docemur, quod ipsi non definiretur, nisi scriptura.

VI. *Et adducet sacrificium pro delicto suo ad ostium tentorii conventus arietem sacrificii pro delicto:* Memoratur hic aries pro delicto, & memoratur *Levit.* VI. 16. aries pro delicto. Sicut aries ibi memoratus æquivalebat pretio duorum siclorum, ita pariter hoc loco.

VII. *Et expiabit pro eo sacerdos ariete sacrificii pro delicto coram Domino pro peccato suo, quod peccavit.* Docemur, quod adduceret unum pro multis congressibus. *Et dimittetur illi a peccato suo, quod peccavit.* Ut cnnsideretur prudens sicut imprudens.

VIII. In omnibus congressibus interdictis non consideratur minerennis, sicut majorennis; At in ancilla consideratur minorennis sicut majorennis.

IX. In omnibus congressibus interdictis consideratur incipiens sicut perficiens; At in ancilla non consideratur incipiens sicut perficiens.

X. In omnibus congressibus interdictis consideratur tam vir quam fœmina in vapulando, & in sacrifico: At in ancilla ipsa vapulabat, & ille offerebat sacrificium, at ipsa non offerebat sacrificium: In omnibus congressibus interdictis afferebatur sacrificium pro peccato; at in ancilla desponsata sacrificium pro delicto. In omnibus congressibus interdictis afferabatur sacrificium ex foeminis, at in ancilla adducebatur ex masculis. In omnibus congressibus interdictis tenebatur pro singulis congressibus; at in ancilla tenebatur uno sacrificio pro multis congressibus: In omnibus congressibus non considerabatur prudens sicut imprudens; At in ancilla considerabatur prudens sicut imprudens.

SECTIO III.

I. *Quando veneritis*, Crederem quando venissent trans Jordanem? Idcirco dictum est: *Ad terram.* Ad terram peculiarem.

II. *Quando veneritis & plantaveritis.* Excludit, si plataverint gentiles, antequam ad terram advenissent: Aut cre-

de-

שאני מוציא את שנטעו גוים משבאו
לארץ. תלמוד לומר כל עץ . מיכן אמרו
עד שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור
נטעו אף על פי שלא כיבשו חייב.
ונטעתם פרט לעולה מאיו. ונטעתם פרט
למרכיב ולמבריך . מיכן אמרו סיפוק על
סיפוק אף על פי שהבריכה בארץ מותר
רבי מאיר אומר מקום שיפה כחה מותר
מקום שכחה רע אסור . אין לי אלא
שנטע אגוז ושקד. נטע ייחור מנין תלמוד
לומר כל עץ. עץ מאכל ולא עץ סרק.
עץ מאכל פרט לנוטע לסייג ולקורות
ולעצים . רבי יוסי אומר אפילו אמר
הפנימי למאכל והחיצון לסייג . הפנימי
חייב והחיצון פטור.

ג אמר רבן שמעון בן גמליאל במה
דברים אמורים בזמן שנטע לסייג ולקורות
ולעצים . דבר שהוא ראוי להם . שאין
ראוי להם מנין. תלמוד לומר כל עץ .
נטעו לעצים והיושב עליו לאכילה מנין
תלמוד לומר כל עץ. מאימתי הוא מונה
לו משעת נטיעתו . פריו פרט לעלים
ולולבים ולמי נפנים ולמי סמדר . או
יכול שאני מוציא את ענקוקלות סמדר
תלמוד לומר פריו פריו דברי רבי יוסי
הגלילי רבי עקיבא אומר וערלתם את
ערלתו. ערלים לרבות כולם.

ד שלש שנים יכול בתוך שלש שנים
הוא אסור ולאחר שלש שנים יהיה
מותר תלמוד לומר יהיה לכם . להביא
את הנטוע לרבים . רבי יהודה אומר
לכם פרט לנוטע לרבים . רבי שמעון בן
אלעזר משמו הנוטע לרבים חייב בעורלה·
עלה מאליו לרבים פטור מן הערלה.

ה לא יאכל אין לי אלא שלא יאכע
מנין שלא יצבע בו ושלא יהנה בו תלמוד
לומר וערלתם ערלים . ערלים לרבות
את כולם.

ו מנין לשלשים יום לפני ראש

derem posse excludere si plantaverint gentiles, postquam advenissent in terram? Idcirco dictum est: *Omne lignum* Hinc dixerunt, priusquam advenissent patres nostri ad terram & plantatum invenissent, liberum erat: *Plantaveritis:* Quamvis non subegissent terram, tenebatur: *Et plantaveritis*. Excludit, quod sponte crescit & adscendit. *Et plantaveritis*. Excludit qui inoculat, & propagat. Hinc dixerunt: Ligatio vitium, & ligatio super ligationem, & si propagaverit eas in terra, permissum est. R. Meir dicit; ubi vis ejus est valida licet, ubi non est valida non licet. Non probo nisi, quando plantasset nucem, & amygdalum, si plantasset palmitem unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne lignum*. Lignum frugiferum, non autem lignum sylvestre. *Lignum frugiferum*. Excludit si plantet pro sepe, aut pro tignis, aut pro lignis. R. Jose dicit; vel si dicat: Interius pro cibo, & exterius pro sepe; Interius tenetur, & exterius absolvitur.

III. Dicit Raban Simeon ben Gamaliel: De quo hæc dicta sunt? Quando plantaverit pro sepe, tignis, & lignis rem, que sit illis conveniens; si non fuerit illis conveniens, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne lignum:* Si plantaverit pro lignis, & postea de eo cogitet pro cibo, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne lignum*. Quando illi numerat? A tempore suæ plantationis. *Fructus ejus*. Excludit frondes, & palmites, & aquas vitis, & omphacium. Aut crederem posse excludere uvas immaturas, & uvam omphaciam? Idcirco dictum est: *Fructus ejus*: *Fructus ejus*. Verba R. Jose Galilæi; R. Akiba dicit. *Circumcidetis præputium suum*. Præputia ad includendum omnia.

IV. *Tribus annis*. Crederem intra triennium fuisse interdictum, & post triennium fuisse permissum? Idcirco dictum est: *Erit vobis:* Ad includendum qui plantaverit pro multis. R. Jehuda dicit. *Vobis*. Excludit, qui plantaverit pro multis. R. Simeon ben Eleasar dicit suo nomine: Qui plantaverit pro multis, tenetur præputio. Si sponte crescat & adscendat pro multis liberum est a præputio.

V. *Non comedetur:* Non probo nisi quod non sit comedendum, unde probatur, quod ex eo non sit colore inficiendum, neque ullum ex eo commodum percipiendum? Ex eo quod dictum est: *Circumcidetis circumcidendo præputia*. Ad includendum omnia.

VI. Unde probatur, triginta dies ante

השנה הרי הן ככל השנה תלמוד לומר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו להביא את הפרט ואת העוללות כדברי בית הילל. בית שמאי אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות. והעניים פודים לעצמם. ובית הילל אומרים כולו לגת.

ז קודש מה קודש אמור להלן טעון חומש וביעור אף קודש האמור כאן טעון חומש וביעור.

ח הילולים מלמד שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו. מיכן היה רבי עקיבא אומר לא יטעון אדם כלום קודם שיברך. מנין לשלשים יום לפני ראש השנה הרי הן ככל השנה תלמוד לומר ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו. רבי יוסי הגלילי אומר הרי אתה כמוסיף פירות חמישית על פירות רביעית. מה פירות חמישית לבעלים אף פירות רביעית לבעלים. רבי עקיבא אומר דברה תורה כנגד היצר שלא יהיה אדם אומר הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם לכך נאמר להוסיף לכם תבואתו.

י תבואתו מלמד שאין נפדה אלא תבואה מיכן אמרו אין פודים את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות.

פרק ו

א מנין לאוכל מן הבהמה עד שלא תצא נפשה עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תאכלו על הדם. דבר אחר לא תאכלו על הדם. אל תאכל מן הבשר והדם קיים במזרק.

ב לא תנחשו כגון אלו מנחשים בחולדה בעופות ובכוכבים. לא תעוננו אלו אוחזים עינים. רבי ישמעאל אומר זה המעביר על העינים. רבי עקיבא אומר אלו נותני עתים כגון אלו שהם אומרים למורות ערבי שביעיות להיות יפות. עקירות קטניות להיות רעות.

ג לא תקיפו אחד המקיף ואחד הנקף

te principium anni considerari sicut annum integrum? Ex eo quod dictum est. *Et anno quarto erit vobis omnis ejus fructus*. Ad includendum granum, & racemos juxta verba Scholæ Hillel; Schola Schammai dicit. Est illi granum, & illi sunt racemis, & pauperes sibi ipsis rediment: At Schola Hillel dicit. Omne cedit torculari.

VII. *Sanctus*. Sicut sanctitas ibi dicta tenebatur ad quintam partem, & ad remotionem, ita pariter sanctitas hoc loco dicta tenebatur ad quintam partem & ad remotionem.

XIII. *Et laudabilis*. Docemur, quod teneretur ante & postea ad benedictionem. Hinc dicebat R. Akiba: Nihil homo gustabit, antequam benedicat: Unde probatur triginta dies ante principium anni considerari sicut integrum annum? Ex eo quod dictum ast: *Et anno quinto comedetis fructum ejus; ut addatur vobis ejus proventus*. R. Jose Galilæus dicit: Ecce tu quasi addis fructus anni quinti ad fructus anni quarti: Sicut fructus anni quinti cedunt dominis, ita pariter fructus anni quarti cedent dominis: R. Akiba dicit: Loquitur lex contra tentationem: Ne quis dicat: Ecce gratis ego quadriennio affligor: Idcirco dictum est: *Ut addatur vobis ejus proventus*.

IX. *Ejus proventus*: Docemur quod non redimatur nisi proventus: Hinc dixerunt: Non redimebat fructus anni quarti, priusquam advenisset tempus decimarum.

CAPUT VI.

I. Unde probatur, si comederit de jumento, priusquam egrediatur ejus anima, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non comedetis super sanguine*. Alia expositio: *Non comedetis super sanguine*. Non comedes de carne, quando sanguis sit adhuc in pelvi.

II. *Non observabitis auguria*. Sicut illi qui augurantur per mustelam, & aves, & stellas: Nec tempora observabitis: sicut illi, qui eludunt oculos. R. Ismael dicit: Hic est, qui portat in oculis (semen humanum) R. Akiba dicit: Isti sunt qui assignant rebus tempora; sicut illi, qui dicunt, ex consuetudine vigilia annorum Sabbathicorum triticum bonum est, avulsa legumina non corrumpuntur.

III. *Non attondetis in gyro*: Tam qui tondet, quam qui tondetur. *Angulum* ca-

פארת ראשיכם סוף ראשיכם . ולו הם הצדעים מיכן ומיכן.

ד ולא תשחית את פאת זקנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו יכול אפילו גלחו במספריים כבתער יהיה חייב תלמוד לומר לא תשחית פארת זקנך. אי לא תשחית פארת זקנך יכול אפילו לקטו במלקט וברהיטני והיה חייב. תלמוד לומר ופארת זקנם לא יגלחו הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער.

ה פארת זקנך סוף זקנך מלמד שהוא חייב על הראש שתים אחת מיכן ואחת מיכן. ועל הזקן שתים מיכן ושתים מיכן ואחת מלמטן. רבי אליעזר אומר אם נטלן כלם כאחת אינו חייב עד שיטלנו בתער.

ו רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט וברהיטני חייב.

ז ושרט לנפש. יכול אפילו סרט על ביתו שנפל. ועל ספינתו שאבדה בים יהי חייב תלמוד לומר לנפש. לא אמרתי סריטה אלא שהוא על המת.

ח מניין לחמש סריטות על מת אחד שהוא חייב על כל שריטה ושריטה. תלמוד לומר ושרט לחייב על כל שריטה ושריטה.

ט רבי יוסי אומר מניין לסריטה אחת על חמש מתים שהוא חייב על כל מת ומת תלמוד לומר לנפש לחייב על כל מת ומת.

י וכתובת קעקע יכול אפילו כתב ולא קעקע יהי חייב תלמוד לומר קעקע, אי קעקע יכול קעקע ולא כתב יהי חייב תלמוד לומר וכתובת. הא כיצד עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכוחל ובכל דבר שהוא רושם. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון אינו חייב עד שיכתוב שם משם שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני יהוה.

פרק ז

א אל תחלל את בתך להזנותה יכול לא יתנגה ללוי ולא יתנגה לישראל תלמוד לומר להזנותה. לא אמרתי אלא חילול שהוא לשם זנות. ואיזה זה

capitis vestri: Hæc sunt tempora ab altera ad alteram partem.

IV. *Neque corrumpes angulum barbæ tuæ*. Cur dictum est? Si dictum est *Levit.* XXX. 5. *Et angulum barbæ suæ non radent*. Crederem si forcipibus raderet, sicut novacula, quod teneretur? Idcirco dictum est: *Non corrumpes angulum barbæ tuæ*. Si *non corrumpes angulum barbæ tuæ*; Crederem, vel si raderet forcipe quod teneretur? Idcirco dictum est: *Et angulum barbæ suæ non radent*. Quomodo? Si radat, ut in ea sit corruptio: ecce tibi non est dicendum nisi novacula.

V. *Angulum barbæ tuæ*. Finem barbæ tuæ. Docemur, quod teneatur in capite bis, semel ab una, & semel altera parte: In barba bis in utroque latere, & semel inferius. R. EliesER dicit: Si simul omnes una vice avellat, non tenetur, nisi radat novacula.

VI. R. EliesER dicit; Vel si radat forcipe, & vel sellis; tenetur.

VII. *Et incisionem pro anima*. Crederem vel si incideret pro domo sua, quæ ceciderit; & pro navi sua, quæ perierit in mari, quod teneretur? Idcirco dictum est: *Pro anima*. Non dixi nisi de incisione, quæ sit pro mortuo.

VIII. Unde probatur pro quinque incisionibus pro uno mortuo, quod pro singulis teneretur? Ex eo quod dictum est: *Et incisionem*. Ut teneatur pro singulis incisionibus.

IX. R. Jose dicit; unde probatur de una incisione pro quinque mortuis, quod teneatur pro singulis mortuis? Ex eo quod dictum est: *Pro anima*. Ut teneatur pro singulis mortuis.

X. *Et scripturam stigmatis*. Crederem vel si scripserit, & non inciderit, quod teneretut? Idcirco dictum est: *Stigmatis*. Si *stigmatis*. Crederem si inciderit & non scripserit quod teneretur? Idcirco dictum est: *Et scripturam*. Quomodo? Donec scribat & incidat atramento, & stibio, & quavis re, quæ imprimat signum. R. Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeonis: Non tenetur, nisi scribat nomen Dei: Dictum est enim. *Et scripturam stigmatis non dabitis in vobis: Ego Dominus*.

CAPUT VII.

I. NOn *profanabis filiam tuam, ut scortari facias*: Crederem non licuisse dare Levitæ, neque Israelitæ? Idcirco dictum est: *Ut scortari facias*. Non dixi nisi de profanatione, quæ sit causa scortationis: & quænam illa est?

Qui

זה המוסר דין לחבירו בתו פנויה שלא
לשם אישות. וכן המוסרת עצמה שלא
לשם אישות.

ב ולא תזנה הארץ. מזנים הם
הפירות. יכול על מעשה יחידי תלמוד
לומר ומלאה הארץ זמה. ולא על
מעשה יחידי.

ג רבי יהודה אומר הרי הוא אומר
ותחניפי ארץ בזנותיך וברעתך. מהו עונשו
של דבר וימנעו רביבים ומלקוש לא היה
ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם.

ד רבי אליעזר בן יעקב אומר מתוך
שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע
על איזה מהם בא. והיא שקיבלה
באנשים הרבה ואין יודע מאיזה מהם
קיבלה. שנה ונשא לבתו. שנג והשיאה
לבנו נמצא הוא נשוי לבתו ובנו לאחותו
נמצא ממלא את העולם ממזרים
שנאמר זמה. זה מה הוא.

ה רבי אליעזר אומר מנין שהוא ענוש
לפני המקום כבא על אשה ואמה.
נאמר כאן זמה ונאמר להלן ואיש אשר
יקח את אשה ואת אמה זמה היא
מלמד שהוא ענוש לפני המקום כבא
על אשה ואמה.

ו יכול יהיה בניין בית המקדש דוחה
שבת. תלמוד לומר את שבתותי תשמורו
ומקדשי תיראו. אמר שבת משם שמירה
ואמר מקודש משם מורא. יכול יהיה
ירא מן המקדש תלמוד לומר ואת שבתותי
תשמורו ומקדשי תיראו מה שבת לא
מן השבת את מתירא אלא ממי שפקד
על השבת אף מקדש לא מן המקדש
אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש.

ז אין לי אלא בזמן שבית המקדש
קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין
תלמוד לומר את שבתותי תשמורו.
ומקדשי תיראו מה שמירה שבת לעולם
אף מקדש לעולם.

ח איזהו מורא לא יכנס להר הבית
במקלו ובתרמילו במנעלו ובאפונדתו ובאבק

Qui tradit potestatem socio suo filiæ suæ liberæ sine titulo matrimonii: & similiter, quæ tradit semetipsam sine titulo matrimonii.

II. *Ne & terra scortetur.* Ipsi facient scortari fructus. Crederem propter opera privati? Idcirco dictum est: *Et impleatur terra scelere*, Non autem propter opera privati.

III. Rabi Jehuda dicit: Ecce dictum est *Jerem.* III. 2. *Et polluisti terram fornicationibus tuis, & malitia tua*: Quænam est hujus rei pœna? *Et cohibitæ sunt pluviæ, & serotinus imber non fuit; frons mulieris meretricis fuit tibi, & noluisti erubescere.*

IV. R. Eliéser ben Jacob dicit: Quia iste congressus est cum multis mulieribus, & ignorat cum qua sit congressus; & illa cum multis viris congressa est, & ignorat cum quo fuerit congressa; Imprudens ille nubit filiæ suæ, & ista imprudens nubit filio suo, deprehenditur, quod nupserit filiæ suæ, filio suo, sorori suæ, deprehenditur, quod mundus spuriis impleatur; Dictum est enim. זימה. Iste cujus est?

V. R. Eliéser dicit; unde probatur, quod puniatur a Deo, quasi congrediatur cum muliere & ejus matre. Dictum est hic זימה, & dictum est ibi; *Et vir, qui acceperit mulierem, & matrem ejus, scelus illud.* Docemur, quod puniatur a Deo, quasi congrediatur cum muliere & ejus matre.

VI. Crederem, quod constructio domus sanctuarii pelleret Sabbathum? Idcirco dictum est: *Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis:* Dicit Sabbathum nomine custodiæ, & dicit sanctuarium nomine timoris: Crederem, quod timere deberet a sanctuario? Idcirco dictum est: *Et Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis:* Sicut Sabbathum non causa Sabbathi tu times, sed causa illius, qui præcepit Sabbathum, ita pariter tu non debes timere sanctuarium causa sanctuarii, sed ejus causa, qui præcepit sanctuarium.

VII. Non probo nisi de tempore, quo conservatur domus sanctuarii, quo tempore non conservatur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis;* Sicut custodia Sabbathi in perpetuum, ita pariter timor sanctuarii in perpetuum.

VIII. Quinam est iste timor? Non ingredietur in montem domus baculo, & marsupio, & calceo, & cingulo, &

שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ובקיקה מקל וחומר.

ט אל תפנו אל האובות ואל הידעונים. אוב זה פיתום המדבר משחיו. וידעוני המדבר בפיו הרי אלו בסקילה ותשאל בהם באזהרה.

י אל תבקשו לטמאה בהם מלמד שאינם באים עליו על אדם אלא אם כן הפנה דעתו להם ונטמא בהם הא אם מטמא את בהן. דע מה את מחליף מה במה.

יא מפני שיבה תקום יכול מפני אשמי תלמוד לומר זקן ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא זה שקנה חכמה שנאמר יהוה קנני ראשית דרכו.

יב יכול יעמוד לפניו מרחוק תלמוד לומר והדרת פני זקן. אי והדרת יכול יהדרינו בממון. תלמוד לומר תקום והדרת. מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בה חסרון כיס.

יג איזהו הידור לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו. יכול אם ראהו יעצום עיניו כלו לא ראהו. הרי הדבר מסור ללב. שנאמר ויראת מאלהיך אני יהוה. הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר ויראת מאלהיך.

יד רבי שמעון בן אליעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח. תלמוד לומר זקן ויראת מאלהיך.

פרק ח

א בא ואמר לו גר אני יכול קיבלו תלמוד לומר אתך במוחזק לך את שבאו עדים מנין תלמוד לומר וכי יגור בארצכם אין לי אלא בארץ. בחוצה לארץ מנין תלמוד לומר אתכם בכל מקום שאתם. אם כן למה נאמר בארצכם אלא בארץ

pulvere in pedibus suis, & multo magis non exspuet.

IX. *Non respicietis ad Hobot & Idebonim*. אוב: Hic est Pithon qui ex suis axillis loquebatur. Et ידעוני ore suo loquebatur: Isti lapidabantur, & qui consulebat illos, præmonetur.

X. *Non respicietis ad Hobot, & ad Idebonim*. Docemur, quod non advenirent homini, nisi ad illos converteret mentem suam, & illis pollueretur; si illis pollueris, scito, quod commutes ens pro alio, quod nihil est.

XI. *A conspectu cani assurges*; Crederem vel si esset reus? Idcirco dictum est: *Senis*: Non est senex nisi sapiens: Dictum est enim *Num*. XI. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel*. R. Jose Galilæus dicit. Non est senex, nisi qui comparaverit sapientiam. Dictum est enim *Prov*. VIII. 22. *Dominus possedit me in initio viarum suarum*.

XII. Crederem, quod procul assurgere illi deberet? Idcirco dictum est. *Et honorabis facies senis*; Si *honorabis*, crederem, quod nummis honorare deberet? Idcirco dictum est: *Assurges*, *& honorabis*: Sicut in assurrectione non est subtractio marsupii, ita pariter in honore non erit subtractio marsupii.

XIII. Quinam est iste honor? Non sedebit in ejus loco, neque ejus loco loquetur, neque contradicet ejus verbis: Crederem si illum videat, quod possit claudere ejus oculos, quasi non videat? Ecce hoc est, quod traditum est cordi. Dictum est enim: *Et timebis a Deo tuo*; *Ego Dominus*: Ecce quod traditum est cordi, de eo dictum est: *Et timebis a Deo tuo*; *Ego Dominus*. De omni re, quod traditum est cordi, dictum est. *Et timebis a Deo tuo*.

XIV. Rabi Simeon ben Eliezer dicit: unde probatur, quod seni non sit molestia infligenda? Ex eo quod dictum est: *Seni*; *Et timebis a Deo tuo*.

CAPUT VIII.

I. Si veniat, & dicat: Ego sum proselytus, crederem, quod suscipere debeat? Idcirco dictum est. *Tecum*. In eo, de quo sis certus. Quando advenerint testes, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Si peregrinatus fuerit in terra vestra*. Non probo nisi in terra; extra terram unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vobiscum*: Ubicunque vos fueritis: si ita est, cur dictum est: *In terra vestra*? Nisi quod in terra adducenda est probatio; at extra ter-

צריך להביא ראיה. ובחוצה לארץ אין צריך להביא ראיה:

ב לא תונו אותו שלא תאמר לו אמש היית עובד עבודה זרה ועכשיו נכנסת תחת כנפי השכינה.

ג כאזרח מה אזרח שקיבל עליו את כל דברי התורה. אף גר שקיבל עליו כל דברי התורה. מיכן אמרו גר שקיבל עליו את כל דברי התורה חוץ מדבר אחד אין מקבלים אותו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר אפילו דבר קטן מדקדוקי סופרים.

ד והיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כשם שנאמר לישראל ואהבת לרעך כמוך. כך נאמר לגרים ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים דעו מנפשו של גרים שאף אתם הייתם גרים בארץ מצרים.

ה לא תעשו עול במשפט אם לדין כבר הדין אמור אם כן למה נאמר לא תעשו עול במשפט במדה ובמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין. שאם שיקר במידה קרוי עול שנאוי ומשוקץ. חרס ותועבה. וגורם לחמשה דברים. מטמא את הארץ. ומחלל את השם. ומסלק השכינה ומפיל ישראל בחרב. ומגלה אותם מארצם.

ו במידה זו מידת הארץ. במשקל זו טריטני. ובמשורה זו זיר הגדול. ויש אומרים זו קוטית קטנה. ויש אומרים זו המחוק.

ז מאזני צדק צדק את המאזנים יפה. אבני צדק צדק את המשקלות יפה. איפת צדק. צדק את האיפות יפה. והין צדק צדק את ההין יפה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר והלא ההין בכלל איפה היה שנאמר ואיפת צדק אם כן למה נאמר והין צדק יהיה לך. לאו צדק והין צדק.

ח יהיה לך. מנה לך אגרדימים על כן. מיכן אמרו הסיטון מקנח את מידותיו אחת לשלשים יום. בעל הבית אחת לשנים עשר חודש. רבן שמעון בן גמליאל אומר חילוף הדברים. החנוני מקנח מידותיו פעמים בשבת. וממחה משקלותיו פעם אחת בשבת. ויקנח מאזנים על כל משקל ומשקל.

ט אמר רבן שמעון בן גמליאל במה

terram non est necesse, ut adducatur probatio,

II. *Non vexabitis illum*. Ne illi dicas: Heri serviebas Idololatriæ, & nunc ingressus es sub alas Divinitatis.

III. *Sicut civis*; Sicut civis, qui in se accepit omnia verba legis, ita pariter proselytus, qui in se acceperit omnia verba legis: Hinc dixerunt; si proselytus accipiat omnia verba legis excepto uno, illum non accipiunt. Rabi Jose bar Rabi Jehuda dicit, vel subtilitates ex institutis scribarum.

IV. *Et erit vobis peregrinus, qui peregrinatur vobiscum; & amabis illum sicut te ipsum*. Sicut dictum est Israelitæ; *Et amabis proximum tuum sicut teipsum*. Similiter dictum est de proselytis. *Et amabis illum sicut teipsum. Quia peregrini fuistis in terra Ægypti:* Scire poteritis conditionem peregrini vos qui peregrini fuistis in terra Ægypti.

V. *Non facietis iniquitatem in judicio*. Si respectu judicii, jam de judicio dictum est; si ita est, cur dictum est; *Non facietis iniquitatem in judicio:* in mensura, & in pondere. Docemur quod qui metitur, vocetur judex: Si enim mentiatur in mensura, vocatur perversus, odiosus, detestabilis, anathema, & abominatio, & causat quinque res; sc. polluit terram, & profanat nomen Dei, & removet Divinitatem, & facit cadere Israelem in gladium, & facit illum exulare a terra sua.

VI. *In dimensione*. Hæc est mensura terræ. *In pondere*: Hæc est trutina: *Et in pondere:* hæc est mensura magna; & alii dicunt; hæc est mensura parva; & alii dicunt; Hæc est mensura abrasa.

VII. *Stateræ justitiæ*; Ut justas omnino faciat stateras. *Lapides justitiæ*. Ut justa omnino faciat pondera; *Ephæ justitiæ*; Ut omnino faciat justas mensuras Ephæ. *Et Hin justitiæ*; Ut omnino justum faciat Hin. Rabi Jose bar Rabi Jehuda: Atqui Hin includitur in Epha: Dictum est enim: *Epha justitiæ*. Quid dicendum erat: *Hin justitiæ erit tibi?* Ut ejus negatio sit justa, & ejus affirmatio sit justa.

VIII. *Erit tibi*. Præfice tibi ad hoc officium præfectos; Hinc dixerunt; venditor absterget mensuras suas semel tricesimo quoque die. Paterfamilias semel duodecimo quoque mense Raban: Simeon ben Gamaliel dicit. Muta verba: Tabernarius absterget mensuras suas singulis hebdomadis, & absterget ejus pondera singulis hebdomadis, & absterget trutinas in singulis ponderibus.

IX. Dicit Raban Simeon ben Gamaliel.

דברים אמורים בלח אבל ביבש אינו צריך וחייב להכריע לו טפח . היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומים אחד מעשרה נותן לו בלח ואחד מעשרים ביבש .

י אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים . על תנאי שתקבלו עליכם מצות מידות שכל המודה במצות מידות מודה ביציאת מצרים . וכל הכופר במצות מידות כופר ביציאת מצרים .

יא ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ליתן שמירה ועשיה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים אני יהוה אני נאמן לשלם שכר .

פרשה ד

א ואל בני ישראל תאמר . ואל בני ישראל תדבר . אמור אל בני ישראל . דבר אל בני ישראל . צו את בני ישראל ואתה תצוה אל בני ישראל . רבי יוסי אומר דברה תורה כלשון בני אדם בלשונות הרבה . וכולם צריכים להידרש . ישראל אלו ישראל . גר אלו הגרים . הגר . לרבות נשי הגרים . בישראל . לרבות נשים ועבדים .

ב אם כן למה נאמר איש איש להביא את הגרים שבאו אל העריות האומות שידונו בדיני האומות ושבאו על העריות ישראל שידונו בדיני ישראל .

ג אשר יתן מזרעו למולך לא שיתן מזרעו מיכן כך . אשר יתן מזרעו למולך מה תלמוד לומר לפי שנאמר ומזרעך לא תתן יכול אפילו מסר ולא העביר יהיה חייב תלמוד לומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך . יכול אפילו מסר להעביר למולך שלא באש יהיה חייב תלמוד לומר לא ימצא מעביר בנו ובתו באש וקוסם קסמים העברה העברה לגזירה שוה . מה העברה האמורה להלן למולך . אף כאן העברה האמורה כאן למולך . ומה העברה האמורה להלן באש אף העברה

liel. De quo hæc dicta sunt? In humido; at in sicco non est necesse; & debet illi præponderare palmum; & ponderabit speciem in specie; dabit illi augumenta, unam partem ex decem dabit in humido, & unam ex viginti in sicco.

X. *Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti*. Hac conditione vos eduxi de terra Ægypti; Cum hac conditione, ut acciperetis præcepta mensurarum: Qui confitetur præcepta mensurarum, fatetur exitum Ægypti; & qui negat præcepta mensurarum, negat exitum Ægypti.

XI. *Et custodietis omnia statuta mea, & omnia judicia mea, & facietis illa*; Ut tribuatur custodia, & operatio statutis, & custodia & operatio judiciis. *Ego Dominus*. Ego fidelis ad rependendam mercedem.

SECTIO IV.

I. *Et ad filios Israel dices: Et ad filios Israel loqueris: Dic filiis Israel; Alloquere ad filios Israel; præcipe filiis Israel; & tu præcipies filiis Israel*. R. Jose dicit: More humano variis modis lex loquitur: Et omnes sunt exponendi. *Israel*. Isti sunt Israelitæ: *De peregrino*. Isti sunt proselyti. *Qui peregrinatur*. Ad includendum mulieres proselytorum. *In Israel*. Ad includendum mulieres & servos.

II. Si ita est, cur dictum est: *Vir vir*? Ad includendum peregrinos, qui si congressi fuissent cum mulieribus interdictis gentilium, judicabantur juxta judicia gentium, si cum mulieribus interdictis Israelitarum congressi essent, judicabantur juxta judicia Israelitarum.

III. *Qui dederit de semine suo Molech*. Non quod dederit hoc modo alteri Idolo. *Qui dederit de semine suo Molech*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Levit*. XVIII. 21. *Et de semine tuo non dabis Molech*. Crederem vel si tradiderit, & non traduxerit per ignem, quod teneretur? Idcirco dictum est: *Et de semine tuo non dabis traducendum Molech*. Crederem vel si tradiderit traducendum Molech, at non per ignem, quod teneretur? Idcirco dictum est *Deuter*. XVIII. *Non invenietur qui faciat transire filium suum, & filiam suam per ignem, divinans divinationes*. Traductio, traductio a pari: Sicut traductio eo loco dicta erat pro Molech, ita pariter hoc loco. Sicut traductio ibi dicta erat per ignem, ita pariter & hoc loco. Deprehenditur, quod dicas: Quod tradi-

האמורה כאן באש נמצירת אתרה אומר שימסור ויעביר באש למולך.

ד מורת יומרת, בבירת דין מנין אם אין בבירת דין כח יפה שעם הארץ מסייעים אותו תלמוד לומר עם הארץ ירגמוהו. דבר אחר עם הארץ. עם הארץ שבגינו נבראתה הארץ. רבן גמליאל אומר עם שהם עתידים לירש את הארץ על ידי הדברים הללו. ירגמוהו ולא כסותו. באבן. מלמד שאם מרת באבן אחרת יצא.

ה ואני אתן את פני. פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. באיש ולא בציבור. ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה.

והכרתי אותו מקרב עמו ועמו שלום.

ו כי מזרעו נתן למולך מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא ימצא בך מעביר בתו ובנו באש. אין לי אלא בנו ובתו. בן בנו ובן בתו מנין תלמוד לומר כי מזרעו נתן למולך.

ז אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין תלמוד לומר בבתו מזרעו למולך כל זרע שיש בו.

ח למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי מלמד שהוא מטמא את המקדש ולחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם.

ט ואם העלם יעלימו מנין אם העלימו בדבר אחד סוף שדברים הרבה מעלימים. תלמוד לומר אם העלם יעלימו.

י ומנין אם העלימו בירת דין אחד סוף שבבתי דינים הרבה מעלימים תלמוד לומר אם העלם יעלימו.

יא מנין אם העלימו בסנדריורת של ישראל שסוף סנהדרי גדולה מעלמת ודיני נפשורת נטלין מהם על כך לכך נאמר ואם העלם יעלימו.

יב ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למולך לבלתי המירת אותו בבל מיתה שירצו.

ditio, & traductio per ignem fit pro Molech.

IV. *Interficiendo interficietur*. In Synhedrio; si Synhedrium vim validam non haberet, populus terræ illi opem præstabat: Dictum est enim: *Populus terræ lapidabunt illum*. Alia expositio: *Populus terræ*: Populus terræ, cujus causa creata est terra: Raban Gamaliel dicit; Populus, qui per hæc erat hæreditaturus terram. *Lapidabunt illum*: Non ejus vestem. *Lapide*. Docemur, quod si uno lapide interficiatur, debito satisfactum sit.

V. *Et ego dabo faciem meam*: Convertam me ab omnibus curis, & animum intendam in illum. *Contra virum*: Non contra cœtum: *Illum*. Non coactum, non imprudentem, non deceptum. *Et excidam illum de medio populi sui*. Et populus suus in pace.

VI. *Quod dederit de semine tuo Molech*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Non invenietur in te, qui faciat transire filium suum, & filiam suam per ignem*. Non probo nisi de filio, & filia sua; de filio filii sui, de filio filiæ suæ unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quod de semine suo dederit Molech*.

VII. Non probo nisi de semine legitimo, de illegitimo unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Qui de semine suo dederit Molech*. Omne semen, quod illi fuerit.

VIII. *Ut pollueret sanctuarium meum, & profanaret nomen sanctum meum*. Docemur, quod pollueret sanctuarium, & profanaret nomen Dei, & removeret Divinitatem, & faceret cadere Israelem in gladium, & faceret illos exulare de terra sua.

IX. *Et si abscondendo absconderint*, Unde probatur, quod si in una re absconderint, finis erit, ut in multis abscondant? Ex eo quod dictum est: *Si abscondendo absconderint*.

X. Et unde probatur, si abscondat unum Synhedrium, finis erit, ut omnia Synhedria abscondant? Ex eo quod dictum est: *Et si abscondendo absconderint*.

XI. Unde probatur, quod si absconderint in Synhedriis Israelis, finis erit, ut in Synhedrio magno abscondant, & ab iis judicia animarum his de causis auferantur? Ex eo quod dictum est: *Et si abscondendo absconderint*.

XII. *Et si abscondendo absconderint populus terræ oculos suos a viro illo, qui dederit de semine suo Molech, & non interfecerint eum*. Quo libuerit supplicio.

XIII.

יג ושמתי אני את פני . פונה אני מכל עסקי ועוסק בו . באיש ולא בציבור ההוא ולא אנוס לא שוגג. ולא מוטעה. ובמשפחתו מה תלמוד לומר אמר רבי שמעון וכי מה חטאת המשפחה אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שכולה מוכסים שיש בה לסטים שכולה לסטים מפני שמחפים עליו.

יד והכרתי אותו מה תלמוד לומר לפי שנאמר ובמשפחתו יכול תהא משפחתו בהכרת . תלמוד לומר אותו. אותו בהכרת ואין משפחתו בהכרת. אלא בייסורים.

טו והכרתי אותו ואת כל הזונים אחריו לזנות אחרי המולך לרבות שאר עבודה זרה. בהיכרת מקרב עמם ועמם שלום.

פרק ט

א איש אין לי אלא איש. אשה מנין תלמוד לומר איש איש כי יקלל אביו. אביו ולא אבי אביו. ואת אמו. ולא את אבי אמו . אביו ודאי ולא הספק, אמו ודאית לא הספק.

ב אביו ואמו קילל . מה תלמוד לומר לפי שנאמר ומקלל אביו ואמו מות יומת יכול לא יהיה חייב עד שיקלל שניהם בבת אחת תלמוד לומר אביו קילל אמו קלל . אפילו אחד מהם . והלא הגר חייב על אמו ואינו חייב על אביו דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר אביו ואמו קלל . את שהוא חייב על אביו חייב על אמו. ואת שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו . מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו אף על פי שאינו חייב על אביו.

ג אביו ואמו קלל. אפילו לאחר מיתה והלא דין הוא הואיל והמכה חייב והמקלל חייב מה המכה אינו חייב אלא בחיים, אף המקלל אינו חייב אלא בחיים תלמוד לומר אביו ואמו קילל . ואפילו לאחר מיתה. דמיו בו בסקילה.

ד ושמרתם את חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ליתן שמירה

XIII. *Et ponam ego faciem meam*. Convertam me ab omnibus meis curis, & animum intendam in illum. *Contra virum*. Non contra cœtum: *Illum*; non contra coactum, imprudentem & deceptum. *Et contra cognationem ejus*. Cur dictum est? Dicit Rabi Simeon. Quid? Nam peccavit ejus cognatio? Sed venit ad docendum: quod tibi non sit familia, in qua non sit publicanus, erunt omnes sint publicani, si fuerit in ea latro, omnes erunt latrones, quia illum occultant.

XIV. *Et exterminabo illam*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et contra cognationem ejus*. Crederem, quod ipsa quoque exterminaretur? Idcirco dictum est: *illum*. Ille exterminatur, at ejus familia non exterminatur; sed castigabatur.

XV. *Et exterminabo illam, & omnes qui fornificantur post ipsum, ut fornificentur post Molech*. Ad includendum reliquas Idololatrias ad excidium. *De medio populi sui*. Et populus suus in pace.

CAPUT IX.

I. **V**IR. Non probo nisi de viro; de muliere unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vir, vir, qui maledixerit patri suo*; patri suo; non patri patris sui; *Et matri suæ*; non patri matris suæ. *Patri suo*. Certo, non dubio: *Matri suæ*; certæ, non dubiæ.

II. *Patri suo, & matri suæ maledixit*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Qui maledixerit patri suo, & matri suæ, interficiendo interficietur*: Crederem, quod non teneretur, donec simul ambobus maledixerit? Idcirco dictum est: *Patri suo maledixit, matri suæ maledixit*: Vel si uni maledicat: Atqui proselytus tenetur pro matre sua, at non tenetur pro patre suo: Verba Rabi Jose Galilæi. R. Akiba dicit: *Qui patri suo, & matri suæ maledixit*. Qui tenetur pro patre, tenetur etiam pro matre: Fatetur R. Akiba de eo, qui ignorat patrem quod teneatur pro matre, quamvis non teneatur pro patre.

III. *Patri suo, & matri suæ maledixit*. Vel post mortem. Atqui est argumentum. Quoniam percutiens tenetur, & maledicens tenetur, sicut percutiens non tenetur nisi in vita; ita pariter maledicens non tenetur nisi in vita: Idcirco dictum est: *Patri suo, & matri suæ maledixit*; Vel post mortem: *Sanguis ejus sit in eo*. Ut lapidetur.

IV. *Et custodietis statuta mea, & omnia judicia mea, & facietis illa*. Ut tribua-

ועשית לחוקים ,ושמירה ועשיה למשפטים. ולא תקיא אתכם הארץ אמר אני מביא אתכם שמה לרשת בה. ואני איני מביא אתכם אלא על מנת לירש לא בכנענים שהיו שומרי המקום עד שתבואו.

ה ולא תלכו בחוקות הגוים. אלו המצריים אשר אני משלח מפניכם אלו הכנענים כי את כל אלה עשו מלמד שהיו כנענים שטופים בדברים הללו. אני איני מגלה אותם אלא על ידי דברים הללו. ואקוץ בם. כאדם שהוא קץ ממזונו.

ו ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם אתם נאים יורשים אותם שאתם פותחים תהלה וכן הוא אומר גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום.

ז ואני אתננה לכם לרשת אותה עתיד אני ליתנה לכם ירושת עולם. שמא תאמרו אין לך ליתן לנו אלא משל אחד והלא משלכם היא והיא אינה אלא חלקו של שם ואתם בניו של שם. והן אינן אלא בני חם ומה טיבן בתוכה. אלא שהיו שומרין המקום עד שתבואו.

ח אני יהוה אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים ראו כמה בינכם ולאומות באומות אדם מקשט את אשתו ומוסרה לאחר אדם מקשט את עצמו ונמסר לאחר.

ט והבדלתם מן הבהמה הטהורה לטמאה. צריך לומר בין פרה לחמור והלא כבר מפורשים הם. אם כן למה נאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה בין טהורה לך לטמאה לך. בין שנשחט רובו של קנה בין שנשחט חציו וכמה הוא בין רובו לחציו מלא שיער.

י ובין העוף הטמא לטהור. ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה הבדלתי אתכם לטמא לאסר.

יא והייתם לי קדושים כי קדוש אני כשם שאני קדוש כך אתם קדושים. כשם שאני פרוש כך אתם היו פרושים.

יב ואבדיל אתכם מן העמים להיות

buatur custodia & operatio statutis, & custodia & operatio judiciis: *Ut non evomat vos terra ad quam ego adduco vos, ut hæreditetis eam:* Non sicut Chananæi, qui custodierunt locum, donec adveniretis.

V. *Non incedetis in statutis gentis:* Isti sunt Ægyptii. *Quam ego ejicio a facie vestra.* Isti sunt Chananæi. *Quoniam omnia ista fecerunt.* Docemur, quod Chananæi in his immersi essent; Ego non facio exulare nisi per hæc: *Et abominatus sum eas.* Sicut homo, qui fastidit suum alimentum.

VI. Et dixi vobis: *Vos hæreditabitis eorum terram:* Vos digni estis, qui hæreditetis; Quia vos a principio incepistis. Et sic dictum est: *Hortus conclusus, soror mea, sponsa mea, cumulus conclusus, fons signatus.*

VII. *Et ego dabo illam vobis, ut illam hæreditetis:* Ego dabo vobis illam in hæreditabam perpetuam: Fortasse enim dicetis; Non est tibi, quod des nobis, nisi quod alterius sit. Atqui vestra est. Nonne est de portione Sem? & vos estis filii Sem; At illi non sunt nisi filii Cham; Quæ utilitas est illis, ut ibi morarentur? Nisi quod custodirent locum, donec vos adveniretis.

VIII. *Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos ex populis.* Videte quod sit discrimen inter vos & nationes. In nationibus vir ornat uxorem, & alteri viro prostituit, ornat seipsum, & se alteri prostituit.

IX. *Et separabitis inter jumentum mundum, & immundum.* Dicendum est inter vaccam, & asinum. Atqui jam de istis expositum est: si ita est, cur dictum est: *& separabitis inter jumentum mundum, & immundum?* Inter illud, quod tibi sit mundum, & inter illud, quod tibi sit immundum; Inter illud, quod in majori parte cannæ mactatum sit, & illud, quod in dimidia sit mactatum: & quod nam est discrimen inter illud, quod in majori parte cannæ, & illud, quod in dimidia mactatum sit? Plenitudo pili.

X. *Et inter volucrem immundum & mundum. Et non contaminabitis animas vestras in jumento, & in volucri, & in omni eo, quod reptat super terram; segregavi vos ad polluendum:* Ad prohibendum.

XI. *Et eritis mihi sancti, quia sanctus ego Dominus.* Sicut ego sanctus, ita pariter & vos sitis sancti. Sicut ego separatus, ita pariter & vos sitis separati.

XII. *Et separavi vos a populis, ut esse-*

לי. אם מובדלים אתם מן העמים הרי
אתם לשמו ואם לאו הרי אתם של
נבוכדנצר מלך בבל וחביריו · רבי אלעזר
בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם
אי איפשי ללבוש אי איפשי לאכל בשר
חזיר. אי איפשי לבוא על הערוה. אבל
אבל איפשי מה אעשה ואבי שבשמים
גזר עלי כך ואבדיל אתכם מן העמים
להיות לי נמצא פורש מן העבירה ומקבל
עליו מלכות שמים.

יג איש ואשה אין לי אלא איש ואשה
טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר או
אשה. כי יהיה בהם לא הנשאל בהם
אוב זה הפיתום המדבר משחיו · וידעוני
המדבר בפיו . הרי אלו בסקילה והנשאל
בהם באזהרה.

יד מות יומתו באבן ירגמו אותם
דמיהם בם · זה בנין אב כל דמים
בם האמורים בתורה בסקילה.

פרק י

א והנפש אשר תפנה אל האובות ואל
הידעונים לזנות אחריהם למה נאמר
לפי שהוא אומר איש איש או אשה כי
יהיה בהם אוב או ידעוני וגו' עונש
שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר אל
תפנו אל האובות ואל הידעונים עונש
ואזהרה שמענו כרת לא שמענו תלמוד
לומר והנפש אשר תפנה אל האובות ואל
הידעונים.

ב והתקדשתם והייתם קדושים זו
קדושת פרישות עבודת אלילים אתה
אומר קדושת פרישות עבודת אלילים
או אינה אלא קדושת כל המצות אמורה
ומה תלמוד לומר והתקדשתם והייתם
קדושים זו וקדושת פרישות עבודת
אלילים כי אני יהוה אלהיכם אני דיין
ליפרע ונאמן לשלם שכר.

ג ושמרתם את חוקותי ועשיתם
אותם שאין לי אלא מה שפרש הכתוב
שאר דקדוקי הפרשה מנין תלמוד לומר
ושמרתם חוקותי ועשיתם אותם.

ד אני יהוה מקדישכם כשם שאני
קדוש כך אתם היו קדושים.

ה איש איש מה תלמוד לומר איש

essetis mihi: Si separati fueritis a populis, eritis nomini meo; si minus, eritis Nebuchndnezari regi Babel, & ejus sociis. R. Eliefer ben Azaria dicit: Unde probatur, quod nemo dicere debeat; impossibile esset mihi induere heterogenea, impossibile esset mihi comedere carnem suillam, impossibile esset mihi congredi cum muliere interdicta; sed dicet: Possibile esset, ut hæc facerem; sed pater meus, qui est in cœlis, de me ita decrevit: *Et separavi vos a populis, ut sitis mihi*. Deprehenditur, quod se removeat a peccato, & recipiat in se regnum cœlorum.

XIII. *Vir aut mulier*. Non probo nisi de viro, & de muliere; de obstructo, & androgyno unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Aut mulier. In quibus fuerit Pyton*. Non qui illos consulit. אוב. Hic est Pyton; qui de axillis loquitur: Et ידעוני, qui ore loquitur: Ecce isti lapidantur, & qui consulunt, præmonentur.

XIV. *Interficiendo interficietur; lapide lapidabunt illos. Et sanguis eorum in eis*. Hæc est constitutio principii, quod ubicunque dicitur in lege: *Sanguis eorum in iis*: Sint lapidandi.

CAPUT X.

I. *Et anima quæ respexerit ad Hobot, & Idebonim, ut fornicetur post eos*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Vir, aut mulier in quo fuerit Hob, aut Ideboni* &c. Pœnam audivimus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non respicietis ad Hobot, & Idebonim*. Pœnam, & præmonitionem audivimus, excidium non audivimus: Idcirco dictum est; *Et anima quæ respexerit ad Hobot, & Idebonim*.

II. *Sanctificabimini, & estote sancti*. Ista est sanctitas separationis ab Idololatria; aut non dicitur nisi de sanctitate omnium præceptorum: Et cur dictum est: *Sanctificabimini & estote sancti*? Hæc est sanctitas separationis ab Idololatria: *Quia ego Dominus Deus vester*. Ego judex ad ulciscendum, & fidelis ad rependendum mercedem.

III. *Et custodietis statuta mea, & facietis illa*. Non probo nisi de iis, quæ expressa sunt in textu; de ceteris deductionibus Paraschæ unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& custodietis statuta mea, & facietis illa*.

IV. *Ego Dominus sanctificator vester*; Sicut ego sum sanctus, ita vos quoque estote sancti.

V. *Vir, vir*. Cur dictum est: *Vir, vir?*

איש לרבות ברת טומטום ואנדרוגינוס ומקלל אביו ואמו מות יומת אין לי אלא אביו ואמו אמו שלא אביו אביו שלא אמו מנין תלמוד לומר אביו ואמו קלל מכל מקום דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר משמע הוא שניהם כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו עד שיאמר לך הכתוב ביחוד.

ו כי איש איש אשר יקלל אביו ואת אמו בשם אתה אומר בשם או אינו אלא בכינוי תלמוד לומר בנקבו שם יומת שאין תלמוד לומר שם ומה תלמוד לומר שם אלא לאביה את המקלל אביו ואמו שלא יהא חייב עד שיקללם בשם דברי רבי אחי בר רבי יאשיה רבי חנינא בר אדי אומר הואיל ואמרה תורה השמע ואל תשמע קלל ואל תקלל מה השמע בשם אף אל תשמע בשם.

ז מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או באחת מכל המיתות שבתורה תלמוד לומר דמיו בו ולהלן נאמר דמיהם בם מה דמיהם בם שנאמר להלן בסקילה אף דמיו בו שנאמר כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר אלהים לא תקלל ואם נשיא הוא אביו הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאור אינו לא דיין ולא נשיא אלא בור הרי את בבנין אב מבנין אב שניהם לא ראו דיין כראי נשיא ולא ראו נשיא כראי דיין הצד השוה שבהם שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אביך שבעמך אתה מוזהר על קללתו אי מה הצד השוה שבהם שהן גדולים ומעמך וגדולתך גרמה להן ואתה מוזהר על קללתן אף אביך שהוא גדול ומעמך וגדולתו גרמה לו ואתה מוזהר על קללתו תלמוד לומר לא תקלל חרש דבר הכתוב באמללין של אדם מה לחרש שכן חרישותו גרמה לו נשיא ודיין

vir? Ad includendum obstructum, & androgynum. *Et maledicens patri suo, & matri suæ, interficiendo interficietur.* Non probo nisi de patre suo, & matre sua, de patre excepta matre, & de matre excepto patre unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Patri suo, & matri suæ maledixit*. Verba R. Jehuda; R. Jonathan dicit; possunt intelligi ambo simul, & potest intelligi unusquisque seorsim, donec conjungat textus.

VI. *Quia vir, vir qui maledixerit patri suo, & matri suæ*. Nomine Divino; tu dicis nomine Divino; at ego dicam cognomine. Idcirco dictum est *Levit.* XXIV. 16. *Exponens nomen Domini interficiendo interficietur*. Dictum est *nomen*; cur dictum est *nomen?* Ad includendum, qui maledixerit patri suo, & matri suæ, quod non sit reus donec maledixerit nomine Divino. Verba R. Achai bar R. Josia. R. Chanina bar Idi dicit. Quoniam dicit lex; Jura, & noli jurare; maledic, & noli maledicere: sicut juramentum nomine Divino, ita pariter maledictum nomine Divino.

VII. *Interficiendo interficietur*. Lapidatione; tu dicis lapidatione, aut aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis. Idcirco dictum est: *Sanguis ejus in eo*. & vers. 27. dictum est; *Sanguis eorum in eis*. Sicut ibi lapidatione, ita pariter hoc loco lapidatione Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Exod.* XXII. 28. *Judici non maledices*. Et si princeps fuerit ejus pater comprehenditur in eo quod dictum est. *Et principi in populo tuo non maledices*; Si non fuerit judex, & princeps, sed privatus; Erit constitutio principii ex utroque; Non est similis princeps judici, neque judex principi, paritas, quæ inter illos intercedit, hæc est, quod ambo sint in populo tuo; & tu præmoneris de eorum maledictione; Ita pariter tuo patri, qui est in tuo populo, præmoneris ne maledicas. Quid potes probare ex hac paritate, quæ inter illos intercedit? Nisi qued sint magni, & ex populo tuo, & eorum magnitudo hoc efficit, & tu præmoneris, ne illis maledicas, ita pariter pater tuus cum sit magnus, & ex populo tuo, ejus magnitudo hoc efficit, & tu premoneris ne illi maledicas. Idcirco dictum est. *Ne maledicas surdo*. Non loquitur textus nisi de abjectissimis hominum. Quid poterit probare surdus, cui surditas hoc efficit? Princeps, & judex probent: Quid possunt probare princeps, & ju-

יוכיחו מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן חרש יוכיח הרי את דן בבנין אב שלשתן לא ראו דיין כראי נשיא ולא ראי נשיא כראי דיין ולא ראי זה וזה כראי חרש ולא ראי חרש כראי שניהם הצד השוה שבהם שבשלשתן בעמך ואתה מוזהר על קללתן ואף אביך שהוא בעמך את מוזהר על קללתו מה הצד השוה שבהם שכן משונין אם כן נכתוב קרא ﭏהים וחרש אי נשיא וחרש ﭏהים למה לי אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו.

ח ואיש להוציא את הקטן אשר ינאף את אשת איש להוציא את אשת קטן אשר ינאף את אשת רעהו להוציא את אשת אחרים מות יומת בחנק אתה אומר בחנק או אינו ﭏא בה את מכל מיתות שבתורה אמרת צא וראה כל מיתה הסתומה בתורה אין את רשאי למושכה להחמיר עליה ﭏא להקל עליה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לא מפני שהיא קלה ﭏא מפני שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמרה סתם אינה ﭏא חנק רבי אומר נאמרה מיתה בידי שמים ונאמרה מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים מיתה שאין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם מכאן אמרו מצוה הנחנקין היו משקעין אותו בזבל על ארכבותיו ונותנין סודר קשה הרבה וכורך על צוארו או מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה לא תנאף אחד איש ואחד האשה.

ט איש להוציא את הקטן אשר ישכב את אשת אביו משמע היא אשת אביו שהיא אמו אשת אביו שאינה אמו אמו אמו שאינה אשת אביו מנין תלמוד לומר ערות אביו גלה מופנה להקיש ולדון גזרה שוה מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או באחת מכל המיתות שבתורה תלמוד לומר דמיהם בם ולהלן נאמר דמיהם בם מה דמיהם בם שנאמר להלן בסקילה אף דמיהם

dex, quibus magnitudo hoc efficit? Surdus probet. Ecce tu argumentaris constitutione principii ex his tribus. Non est similis judex principi, neque princeps judici, neque uterque similis est surdo, neque utrique similis est surdus: paritas quæ inter eos intercedit, ea est, quod isti tres sint de tuo populo, & tu præmoneris ne illis maledicas; ita pariter tuo patri, qui est de tuo populo præmoneris, ne maledicas. Quid probat paritas, quæ inter illos intercedit, dum inter se differunt? Scribendum ergo erat in textu, judici & surdo, aut principi & surdo; de judice cur dictum est? Si de ipso non potest explicari, explicetur de patre.

VIII. *Et vir*. Ad excludendum puerum. *Qui mæchatus fuerit cum uxore viri*: Ad excludendum uxorem pueri. *Qui mæchatus fuerit cum uxore proximi sui*. Ad excludendum uxorem alienorum. *Interficiendo interficietur*. Strangulatione; tu dicis strangulatione; at ego dicam aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis. Dixisti? Exi, & vide. Omne supplicium quod non sit explicitum in lege, tibi non licet mutare in grave sed allevandum tibi est; verba R. Josia. R. Jochanan dicit: non quod sit pœna levis, sed quia absolute memorata est, & omne supplicium, quod absolute memoratum est, non est nisi strangulatio. Rabi dicit; Memoratur mors Divinitus inflicta, & memoratur mors per homines inflicta; sicut mors Divinitus inflicta est mors in qua non est signum. Hinc dixerunt. Præceptum strangulationis hujusmodi erat. Immergunt illum (sc. reum) in fimum usque ad genua, & collo ejus circumdatum sudarium durum, molli involutum hinc inde diversi trahunt, donec ejus anima egrediatur. *Non mæchaberis*: Tam vir, quam foemina.

IX. *Vir*. Ad excludendum puerum. *Qui dormierit cum uxore patris sui*. Intelligitur quæ sit uxor sui patris, & sit ejus mater, mater, quæ non sit uxor sui patris, & quæ non sit ejus mater unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Nuditatem patris sui revelaverit*. Quod non erat dicendum, sed dictum est, ut argumentetur a pari. *Interficiendo interficietur*. Lapidatione; tu dicis lapidatione; aut non est dicendum nisi aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis: Idcirco dictum est: *Sanguis eorum in ipsis*; & ibi dictum est: *Sanguis eorum in ipsis*. Sicut ibi lapidatione, ita pariter hoc loco lapidatione. Pœnam audivimus, præmonitionem

non

בכם שנאמר כאן בסקילה עונש שמענו
אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ערות
אביך וערות אמך לא תגלה ערות אביך
זו אשת אביך אתה אומר זו אשת אביך
או ערות אביך כשמועו הרי אתה דן
נאמר כאן ערות אביך ונאמר להלן
ערות אביך לא תגלה מה ערות אביך
שנאמר להלן באשת אביך הכתוב מדבר
אף ערות אביך שנאמר כאן באשת אביך
הכתוב מדבר ומשמע בין אשת אביו שהיא
אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו
שאינה אשת אביו מנין תלמוד לומר
אמך היא מכל מקום אין לי שלא
אזהרות שעשה אמו שאינה אשת אביו
כאמו שהיא אשת אביו בעונשין מנין
הרי אתה דן נאמר כאן ערות אביך
ונאמו להלן ערות אביו מה ערות אביו
שנאמר להלן עשה אמו שאינה אשת
אביו כאמו שהיא אשת אביו אף כאן
עשה אמו שאינה אשת אביו כאמו
שהיא אשת אביו אמך היא משום אמו
אתה מחייבו ואין אתה מחייבו משום
אשת אב.

י ואיש אשר ישכב את כלתו תבל
עשו על שם שתבל את החוט מות
יומתו בסקילה אתה אומר בסקילה או
באחת מכל מיתות האמורות בתורה
תלמוד לומר דמיהם בם ונאמר להלן
דמיהם בם מה דמיהם האמור להלן
בסקילה אף דמיהם האמור כאן בסקילה
עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד
לומר ערות כלתך לא תגלה אי כלתך
אפילו שפחה אפילו נכרית תלמוד לומר
אשת בנך היא לא אמרתי שלא באשה
שיש לה אישות עם בנך יצאו השפחה
והנכרית שאין להן אישות עם בנך.

יא איש להוציא את הקטן אשר
את זכר אף הקטן במשמע משכבי אשה
מגיד הכתוב ששתי משכבות באשה רבי
ישמעאל אומר הרי זה בא ללמד ונמצא
למד מות יומת בסקילה אתה אומר

non audivimus. Idcirco dictum est *Levit.* XVIII. 7. *Nuditatem patris tui*, & *nuditatem matris tuæ ne detegas*: *Nuditatem patris*: Hæc est uxor patris tui. *Nuditatem patris tui*; tu dicis: Hæc est uxor patris tui. Aut *nuditatem patris tui*; juxta sensum literalem: Tu ita argumentaris. Dictum est hic: *Nuditatem patris tui*; & dictum est *Levit.* l. c. *Nuditatem patris tui ne detegas*. Sicut ibi ubi dicitur *nuditatem patris tui*, de uxore patris textus loquitur, ita pariter hoc loco ubi dicitur: *Nuditatem patris tui*, de uxore patris textus loquitur. Et intelligitur tam uxor patris quæ sit ejus mater, quam uxor patris, quæ non sit ejus mater, mater, quæ non sit uxor sui patris, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Mater tua illa*: Omnimode: Non probo nisi in præmonitionibus, in quibus consideratur mater, quæ non sit uxor patris, sed mater, quæ sit uxor patris, in poenis unde probatur? Tu ita argumentaris; Dictum est hic: *Nuditatem patris sui*, & dictum est ibi: *Nuditatem patris sui*; sicut ibi, ubi dicitur: *nuditatem patris sui*; consideratur ejus mater, quæ non sit uxor sui patris, sicut ejus mater, quæ sit uxor sui patris, ita pariter hoc loco consideratur ejus mater, quæ non sit uxor sui patris, sicut ejus mater, quæ sit uxor sui patris. *Mater tua illa*. Quod sit ejus mater, tu illum damnas, at non damnas, eo quod sit uxor patris.

X. *Et vir qui dormierit cum nuru sua: scelus fecerunt*. Quia miscuerant filum. *Interficiendo interficietur*. Lapidatione. Tu dicis lapidatione; at ego dicam aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis: Idcirco dictum est: *Sanguis eorum in ipsis*: Et dictum est ibi. *Sanguis eorum in ipsis*: Sicut ibi, ubi dicitur: *Sanguis eorum*. Lapidatione; ita pariter hoc loco, ubi dicitur: *Sanguis eorum*: lapidatione. Poenam audivimus præmonitionem non audivimus: Idcirco dictum est: *Nuditatem nurus tuæ non deteges: Levit.* XVIII. Si *nurus tuæ*, crederem vel ancillam, vel gentilem? Idcirco dictum est. *Uxor filii tui illa*: Non dixi nisi de muliere, quæ possit nubere filio tuo; excluditur ancilla, & gentilis, quæ non possunt nubere filio tuo.

XI. *Vir*: Ad excludendum puerum: *Qui concubuerit cum masculo*. Vel puer comprehenditur. *Concubitu foeminæ*: Ostendit textus duos esse concubitus in foeminam: R. Ismael dicit: Venit ad explicandum, & deprehenditur, quod

ex-

בסקילה או באחת מכל מיתות שבתורה תלמוד לומר דמיהם בם ולהלן הוא אומר דמיהם בם מה דמיהם האמור להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה אין לי אלא אזהרה לשוכב אזהרה לנשכב מנין תלמוד לומר לא יהיה קדש בבני ישראל וגם קדש היה בארץ רבי עקיבא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה קרי ביה תשכב רבי חנינא בן אדי אומר משכב זכר והנקבה היו בכלל כל העריות והרי הכתוב מוציאן שכולן קוראין תועבה לומר מה או ערוה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועליהם גלו כנענים אף כל ערוה שחייבים על כל זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ועליהם גלו כנענים.

יב ואיש להוציא את הקטן אשר יקח את אשה ואת אמה בכלן הוא אומר שכיבה וכאן הוא אומר לקיחה ללמדך שאינו חייב אלא דרך ליקוחין מכאן אמרו נושאין על האנוסה ועל המפותה והאונס והמפתה על הנשואה חייב.

יג אשה ואמה אין לי אלא אשה ואמה בתה ובת בתה ובת בנה מנין הרי את אומר נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה זמה האמורה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף זמה שנאמר כאן בתה ובת בתה ובת בנה.

יד מנין לעשות זכרים לנקבות הרי את דן נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה זמה האמורה להלן עשה את הזכרים כנקבות אף זמה האמורה כאן עשה הזכרים כנקבות ומנין לעשות למטה

explicetur. *Interficiendo interficientur*. Lapidatione: Tu dicis lapidatione; at ego dicam aliquo ex omnibus ſuppliciis in lege memoratis: Idcirco dictum eſt: *Sanguis eorum in ipſis*; & ibi dictum eſt. *Sanguis eorum in ipſis*: Sicut ibi, ubi dicitur: *Sanguis eorum*: lapidatione, ita pariter hoc loco lapidatione. Poenam audivimus, præmonitionem non audivimus: Idcirco dictum eſt *Levit.* XVIII. *Et cum maſculo non concubueris concubitu foeminæ*. Non probo niſi de præmonitione illius, qui concubuerit, de præmonitione illius, qui concubitu vitiatus fuerit, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Deut.* XXIII. 18. *Non erit ſcortator in filiis Iſrael*. Et ſimiliter dictum eſt I. *Reg.* XIV. 24. *Atque etiam ſcortator fuit in terra*. R. Akiba dicit: *Et cum maſculo non* תשכב *concubitu foeminæ*: Poteſt etiam intelligi; Concubitu initus fueris. R. Chanina ben Idi dicit: Concubitus maſculi & foeminæ erant comprehenſi in genere cujuſque concubitus interdicti; & ecce textus educit ex eorum genere, & appellat abominationes; ſicut iſti ſunt concubitus, pro quibus ex contumacia tenentur excidio, & ex errore ſacrificio pro peccato; & eorum cauſa Chananæi exularunt: Ita pariter propter omnes concubitus, pro quibus ex contumacia tenentur excidio, & ex errore ſacrificio pro peccato, exularunt Chananæi.

XII. *Et vir*. Ad excludendum puerum. *Qui acceperit mulierem, & matrem ejus*: In omnibus dicitur concubitus, & hic dicitur acceptio: Ut doceare, quod non teneatur pœna, niſi quando acceperit uxorem: Hinc dixerunt: Ducunt ſuper vi compreſſam, & ſeductam; Qui vi compreſſerit, & ſeduxerit ſuper nuptam, reus eſt.

XIII. *Mulierem & matrem ejus*. Non probo niſi de muliere & ejus matre. De filia, & de filia ſuæ filiæ, & filia ſui filii unde probatur? Dictum eſt hic: *ſcelus*; & dictum eſt ibi: *ſcelus*: Sicut ibi, ubi dicitur: *ſcelus*; intelligitur filia, & filia ſuæ filiæ, & filia ſui filii; ita pariter hoc loco, ubi dicitur: *ſcelus*; intelligitur filia, & filia ſuæ filiæ, & filia ſui filii.

XIV. Unde probatur, ut ſint conſiderandi mares, ſicut fœminæ? Ecce tu argumentaris. Dictum eſt hic: *ſcelus*: & dictum eſt *Levit.* XVIII. 17. *Scelus*; Sicut ibi, ubi dicitur: *ſcelus*: conſiderantur mares ſicut fœminæ; ita pariter hoc loco, ubi dicitur: *ſcelus*: conſiderandi erunt mares ſicut fœminæ: Et unde probatur, quod ſint conſiderandi de-

בלמעלה הרי אתה דן נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה זמה שנאמר להלן עשה למטה כלמעלה אף זמה שנאמר כאן נעשה למטה כלמעלה.

טו באש ישרופו אותו ואתהן את אחת מהן דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אתהן עד שיהיו שתיהן שהם היה נשוי אשה ובא על בתה חייב בתה ובא על אמה חייב באש ישרופו אותו ואתהן עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ערות אשה ובתה לא תגלה.

פרק יא

א ואיש להוציא אשר יתן שכבתו בהמה בין גדולה בין קטנה מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או באחת מכל המיתות שבתורה תלמוד לומר ואת הבהמה תהרוגו נאמר כאן הריגה ונאמר להלן הריגה מה הריגה האמורה להלן סקילה אף כאן סקילה.

ב למדנו עונש לשוכב נשכב מנין תלמוד לומר לכל שוכב בחמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תנהו לנשכב למדנו עונש בין לשוכב לנשכב אזהרה מנין תלמוד לומר ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה למדנו אזהרה לשוכב אזהרה לנשכב מנין תלמוד לומר לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר וגם קדש היה בארץ דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך,

ג ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחר מכל מיתות שבתורה תלמוד לומר כאן דמיהם בם ולהלן נאמר דמיהם בם מה דמיהם

descendentes sicut adscendentes? Ecce tu argumentaris: Dictum est hic: *scelus*; & dictum est ibi: *scelus*. Sicut ibi, ubi dicitur: *scelus*; considerantur descendentes sicut adscendentes; Ita pariter hoc loco, ubi dicitur: *scelus*: considerandi erunt descendentes sicut adscendentes.

XV. *Igne comburent illum, & illas*. Unam ex illis: Verba R. Ismael: Rabi Akiba dicit; *Illas*: Donec ambæ sint: Si nubat mulieri, & congrediatur cum ejus filia, reus est; si filiæ, & congrediatur cum matre, reus est. *Igne comburent illum, & illas*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est: *Nuditatem mulieris, & ejus filiæ non deteges*. *Levit*. XVIII. 17.

CAPUT XI.

I. Et *vir*. Ad excludendum puerum. *Qui dederit concubitum suum in jumentum*: Tam magnum, quam parvum. *Interficiendo interficietur*. Lapidatione: Tu dicis lapidatione: At ego dicam aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis. Idcirco dictnm est: *Et jumentum occideris*. Memoratur hic occisio, & ibi memoratur occisio; sicut occisio ibi memorata lapidatione, ita pariter hoc loco lapidatione.

II. Percepimus pœnam concumbentis, de succumbente unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod*. XXII. 18. *Et omnis, qui concubuerit cum jumento, interficiendo interficietur*. Si non potest explicari de concumbente, explicetur de succumbente. Percepimus pœnam inter concumbentem & succumbentem, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit*. XVIII. *Et in omne jumentum non dabis concubitum tuum, ut polluaris in eo*. Percepimus præmonitionem de concumbente, præmonitio de succumbente unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non erit scortator in filiis Israel*. Et similiter dictum est: *Atque etiam scortator erat in terra*. Verba R. Ismael; R. Akiba dicit: Non est necesse; Ecce jam dictum est: *Non dabis concubitum tuum*. Non dabis concubitum tuum, (sc. non succumbes).

III. *Et mulier, quæ accesserit ad omne jumentum, & succubuerit ei; & occides mulierem, & jumentum; interficiendo interficientur*. Lapidatione; tu dicis lapidatione; aut ego dicam aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis. Idcirco dictum est hic: *Sanguis eorum in ipsis*: Et dictum est ibi: *Sanguis eorum in ipsis*. Sicut ibi, ubi dicitur: *Sanguis* eo-

בם האמור להלן סקילה אף דמיהם בם שנאמר כאן סקילה.

ד עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא.

ה והרגת את האשה ואת הבהמה אם אדם חטא מה חטא בהמה אלא לפי שבא לאדם תקלה על ידיה לפיכך אמר הכתוב תסקל קל וחומר ומה אם בהמה שאינה יודעת להבחין בין טוב לרע על שבאת תקלה על ידה לאדם אמר הכתוב תסקל אדם שגורם לחבירו להטותו מדרך החיים לדרך המות על אחת כמה וכמה שיעבירנו המקום מן העולם.

ו ביוצא בו אתה אומר אבד תאבדון את כל המקומות וגו׳ ונתצתם את מזבחותם וגו׳ והרי דברים קל וחומר ומה המקומות והאילן שאין לא רואים ולא שומעים ולא מדברים על שבא לאדם תקלה על ידיהם אמר הכתוב השחת ושרוף וכלה והעבר מן העולם אדם שהוא גורם לחבירו להטותו מדרך חיים לדרך המות על אחת כמה וכמה שיעבירנו המקום מן העולם וכי למה אמרה התורה להחריב את המקומות ולאבד את האילנות מפני שמוכיחין גנותו של אדם והלא דברים קל וחומר ומה אם כן חס הקדוש ברוך הוא על הרשעים קל וחומר על כבודם של צדוקים לענין צדיקים מהו אומר כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדוח עליה גרזן כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות והרי דברים קל וחומר ומה האילנות שאינן לא רואים ולא שומעים ולא מדברים על שעושים את הפירות חס עליהם המקום מלעבירם מן העולם אדם שעושה את התורה ועושה רצון אביו שבשמים על אחת כמה וכמה שיחוס עליו המקום מלעבירו מן העולם.

ז לענין רשעים הוא אומר רק עץ אשר תדע וגו׳ והרי דברים קל וחומר וכי אם האילנות שאינן לא רואים ולא שומעים ולא מדברים עד שאינן עושים את הפירות לא חס עליהם המקום מלהעבירם העולם אדם שאינו עושה את התורה ואינו עושה רצון אביו שבשמים על אחת כמה וכמה שלא יחוס עליו המקום מלעבירו מן העולם.

ח רבי יוחנן בן זכאי אומר הרי הוא

eorum in ipsis: Lapidatione; ita pariter hoc loco, ubi dicitur*: Sanguis eorum in ipsis:* Lapidatione.

IV. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus: Idcirco dictum est *Levit.* XVIII. 23. *Et mulier non stabit coram jumento, ut coeat cum eo; flagitium illud.*

V. *Et occides mulierem, & jumentum.* Si homo peccat, quid peccavit jumentum? Si quia a principio homo peccavit ejus causa; idcirco dicit textus: lapidetur. Argumentum a minori ad majus. Si jumentum, quod non distinguit inter bonum & malum, eo quod ejus causa homo peccavit, textus dicit; lapidetur: hominem, qui facit, ut ejus socius declinet a via vitæ ad viam mortis, quanto magis Deus exterminabit de mundo?

VI. Huic simile tu dicis: *Perdendo perdetis omnia loca &c. Extirpabitis aras eorum. Deut.* XII. 2. Argumentum a minori ad majus: Si de locis, & arboribus, quæ non vident, neque audiunt, neque loquuntur, eo quod eorum causa homo peccavit, dicit textus: Perdes, combures, dirues, & exterminabis a mundo; Hominem, qui facit declinare socium suum a via vitæ ad viam mortis quanto magis exterminabit Deus de mundo? Quare dicit lex, quod destruantur omnia loca, & perdantur arbores? Quia memorant errorem hominis. Ecce argumentum a minori ad majus. Si miseretur Deus S. B. impiis, quanto magis justis? De justis quid dictum est? *Cum expugnare tentaveris urbem diebus multis pugnando in eam, ad capiendam eam, non corrumpes arborem ejus, impellendo in eam securim, quia ex ea vesceris, propterea ipsam non succides. Deut.* XX. 19. Hinc argumentum a minori ad majus. Si arborum, quæ non vident, neque audiunt, neque loquuntur, quia frugiferæ sunt, miserentur Deus, ut non exterminet ex mundo; Hominis, qui observat legem, & facit voluntatem patris sui, qui est in cœlis, quanto magis miserebitur Deus, ut non exterminet ex mundo.

VII. De impiis dictum est ibid. *Veruntamen arborem, quam noveris &c.* Ecce argumentum a minori ad majus. Si arborum, quæ non vident, neque audiunt, neque loquuntur, non miseretur Deus, ut exterminet de mundo; Hominis, qui non observat legem, neque facit voluntatem patris sui, qui est in cœlis, quanto magis non miserebitur Deus, ut eum exterminet de mundo?

VIII. R. Jochanan ben Zachai dicit: Di-

אומר אבנים שלמות תבנה את מזבח יהוה אלהיך וגו׳ אבנים המטילות שלום והרי דברים קל וחומר ומה אם אבנים שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות על ידי שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמר הכתוב לא תניף עליהם ברזל אדם שמטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין עיר לעיר בין מדינה למדינה ובין אומה לחברתה על אחת כמה וכמה שלא תבואו הפורענות.

ט. רבי שמעון בן אלעזר אומר הברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם אינו בדין שיניף המקצר על המאריך.

י ואיש להוציא את הקטן אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא בת אביו ולא בת אמו בת אמו ולא בת אביו מן אב ומן האם מנין תלמוד לומר אחותו מכל מקום ועד שלא יאמר הכתוב יש לי בדין אם חייב על אחותו מן האב ושלא מן אמה מן האם ושלא מן האב קל וחומר מן האב ומן האם אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר אחותו ללמדך שאין עונשין מן הדין.

יא וראה את ערותה והיא תראה את ערותו עד שיהיו שניהם מזידין חסד הוא ושמא תאמר קין נשא את אחותו תלמוד לומר לחסד הוא והעולם מתחלתו לא נברא אלא לחסד שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו׳.

יב ונכרתו לעיני בני עמם עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו ולא בת אמו בת אמו ולא בת אביו מן האב ומן האם מנין תלמוד לומר אחותך מכל מקום ועד שלא יאמר הכתוב יש לי בדין אם הזהיר על אחותו מן האב ולא מן האם מן האם ולא מן האב קל וחומר מן

Dictum est *Deut.* XXVII. 5. *De lapidibus* שלמות *integris ædificabis Domino Deo tuo altare &c.* De lapidibus, qui afferant pacem. Ecce argumentum a minori ad majus: Si de lapidibus, qui non vident, neque audiunt, neque loquuntur eo quod afferant pacem inter Israelitas & eorum patrem, qui est in cœlis, dicit textus ibid. *Non admovebis super eos ferrum*. Homo, qui statuit pacem inter virum & ejus uxorem, inter familiam, & familiam, inter civitatem & civitatem, inter provinciam & provinciam, inter unam & alteram nationem, quanto magis non afficietur pœnis?

IX. Rabi Simeon ben Eleazaris dicit: Ferrum creatum est ad abbreviandum dies hominis, & altare creatum est ad producendum dies hominis, non est æquum ut admoveatur abbrevians super prolongans.

X. *Et vir*. Ad excludendum puerum: *Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, aut filiam matris suæ*. Non probo nisi de filia patris sui, quæ non sit filia matris suæ, de filia matris, quæ non sit filia patris, ex patre, & ex matre unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sororem suam:* Omnimode. Vel si non diceret textus, probari posset argumento: Si reus est propter sororem ex patre, quamvis non sit ex matre, & ex matre, quamvis non sit ex patre, multo magis ex patre, & ex matre: Si ita dicas, ex argumento puniremus. Idcirco dictum est: *Sororem suam*. Ut doceare quod ex argumento puniri non possit.

XI. *Et viderit nuditatem ejus; & ipsa viderit nuditatem illius*. Donec ambo ex contumacia operentur. *Ignominia illa*. Fortasse dices: Chain duxit sororem suam. Idcirco dictum est: חסד *misericordia illa;* & mundus a principio non fuit creatus nisi in misericordia; Idcirco dictum est *Psal.* LXXXIX. *Dixi; Mundus cum misericordia ædificabitur*.

XII. *Et exterminabuntur in oculis filiorum populi sui*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus: Idcirco dictum est *Levit.* XVIII. *Nuditatem sororis tuæ, filiæ patris tui, aut filiæ matris tuæ*. Non probo nisi de filia patris sui, quæ non sit filia matris suæ, de filia matris suæ, quæ non sit filia patris sui, neque filia patris sui neque ex patre neque ex matre, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sororis tuæ*. Omnimode. Et quamvis non diceret textus, a me probari posset argumento; Si præmonetur de sorore ex patre, quæ non sit ex matre, de matre,

האב ומן האם. אלא אם אמרת כך הזהר מן הדין לכך נאמר אחותך ללמדך שאין מזהרין מן הדין.

יג אי אחותך אפילו שפחה אפילו נכרית תלמוד לומר לבת אשת אביך אי בת אשת אביך אפילו מאיש אחר תלמוד לומר מולדת אביך ואם כן למה נאמר מולדת בית או מולדת חוץ בין שאומרים לו קיים בין שאומרים לו הוציא.

פרק יב

א ואיש להוציא את הקטן אשר ישכב את אשה דוה אין דוה אלא נדה שנאמר והדוה בנדתה והזב את זובו מכל מקום.

ב וגלה את ערותה ואת מקורה הערה מגיד הכתוב שעשה בה את המערה כגומר אין לי אלא נדה שעשה את המערה כגומר שאר כל העריות מנין אמרת מה נדה שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת עשה בה את המערה כגומר אף כל ערוה שחייבין עליו זדונה כרת ועל שגגתה חטאת נעשה בה את המערה כגומר ולא אם אמרת בנדה שיש בה טומאה לפיכך עשה בה את המערה כגומר תאמר בשאר כל העריות שאין בהם טומאה לפיכך לא עשה בה את המערה כגומר תלמוד לומר כי את שארו הערה הרי את מבנין אב מבנין שניהם לא ראי נדה כראי אחות אב ולא ראי אחות אב כראי נדה הצד השוה שבהם ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ועשה בה את המערה כגומר אף כל ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל

tre, quæ non sit ex patre, multo magis quæ ex patre, & matre; Verum si ita diceres, argumento præmoneretur, Idcirco dictum est: *Soror tua illa*. Ut doceare, quod non liceat argumento præmoniri.

XIII. Si *soror tua*; Crederem vel ancillam, vel gentilem? Idcirco dictum est: *Filiam uxoris patris tui*. Si *filiam uxoris patris tui*. Vel filiam ex alio viro. Idcirco dictum est *Levit.* XVIII. II. *Quam genuit pater tuus*. Si ita est, cur dictum est ibid. vers. 9. *Natæ domi, aut natæ foris?* Sive illi dicant, ut eam retineat, sive illi dicant, ut eam ejiciat.

CAPUT XII.

I. **E**T *vir*. Ad excludendum puerum. *Qui concubuerit cum muliere menstruata*. Non est דוה nisi menstruata. Dictum est enim *Levit.* XV. 33. *Et pollutæ in menstruo suo, & seminiflui in fluxu suo*. Omnimode.

II. *Et detexerit nuditatem ejus, venam ejus prodidit*. Ostendit textus, quod consideretur in eo qui incipit, sicut qui absolvit concubitum: Non probo nisi de menstruata, quod in ea consideretur qui incipit sicut qui absolvit concubitum, de ceteris fornicationibus unde probatur? Dixisti? Sicut in menstruata, ubi tenetur ex contumacia excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, consideratur qui incipit, sicut qui absolvit concubitum; ita pariter in omni fornicatione, ubi per contumaciam teneatur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, considerandus erit qui incipit, sicut qui absolvit concubitum. Minime; si dixisti de menstruata, in qua est immundities, idcirco in ea consideratur qui incipit, sicut qui absolvit concubitum, dices de reliquis omnibus fornicationibus, in quibus non est immundities, ideoque non erit considerandus qui incipit sicut qui absolvit concubitum? Idcirco dictum est. *Propinquam suam prodidit*. Ecce constitutio principii ex ambobus; Non est similis menstruata sorori patris, neque soror patris similis est menstruatæ; paritas quæ inter illas intercedit, hæc est, quod propter fornicationem ex contumacia teneantur excidio, & ex errore sacrificio pro peccato, & consideretur qui incipit sicut qui perficit concubitum; ita pariter in ceteris omnibus fornicationibus, in quibus per contumaciam teneantur excidio, & per errorem sacrificio pro pec-

שנגתה חטאת נעשה בה את המערה כגומר.

ג ונכרתו שניהם מקרב עמם עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ואל אשה בנדת טומאתה.

ד ערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה אחות אמך בין מן האב בין מן האם ואחות אביך בין מן האב בין מן האם אתה אומר אחות אמך בין מן האב בין מן האם ואחות אביך בין מן האב בין מן האם או אחות אמך מן האב ושלא מן האם והדין נותן הואיל ואסר אשת אחי אביו אסר אחות אמו ואחות אביו מה אשת אחי אביו מן האב ושלא מן האם אף אחות אמו ואחות אביו מן האב ושלא מן האם תלמוד לומר ערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה אחות אמך בין מן האב ובין מן האם ואחות אביך בין מן האב בין מן האם כי את שארו הערה לענין שאמרנו.

ה עונש נשאו עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך היא ערות אחות אמך לא תגלה כי שאר אמך היא.

ו איש להוציא את הקטן אשר ישכב את דודתו באשת אחי אביו הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשת אחי אמו תלמוד לומר ערות אחי אביך לא תגלה ואל אשתו לא תקרב וגו' נאמר כאן דדתך ונאמר להלן דדתך מה להלן באשת אחי אביו הכתוב מדבר אף דדתך שנאמר כאן באשת אחי אביו הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשת אחי אביו מאמו והדין נותן הואיל ואסר אחות אמו ואחות אביו ואסר אשת אחי אביו מה אחות אמו ואחות אביו בין מן האב בין מן האם אף אשת אחי אביו בין מן האב בין מן האם ועוד קל וחומר ומה אם במקום התיר מכלל אשת אחיו מאביו אסר מכלל אשת אחיו מאמו מקום שלא התיר מכלל אשת אחי אביו מאביו דין הוא שלא נתיר מכלל אשת אחי אביו מאמו תלמוד לומר דודו נאמר כאן דודו ונאמר להלן דודו מה דודו שנאמר להלן

peccato, considerandus erit qui incipit, sicut qui absolvit concubitum.

III. *Et exterminabuntur ambo de medio populi sui*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Levit*. XVIII. 19. *Et ad mulierem in menstruo immunditiei suæ*.

IV. *Et nuditatem sororis matris tuæ, & sororis patris tui ne detegas*. *Sororis matris tuæ* tam ex patre quam ex matre. *Et sororis patris tui*; tam ex patre, quam ex matre. Tu dicis: *Sororis matris tuæ*, tam ex patre quam ex matre; *Et sororis patris tui*, tam ex patre quam ex matre; aut dicam: *Sororis matris tuæ*, ex patre, & non ex matre; & probari potest argumento; quoniam interdicta est uxor fratris patris, & interdicta est soror matris, & soror patris; sicut uxor fratris patris ex patre, at non ex matre, ita pariter soror matris, & soror patris ex patre, at non ex matre. Idcirco dictum est: *Nuditatem sororis matris tuæ, & sororis patris tui ne detegas*. *Sororis matris tuæ* tam ex patre, quam ex matre: *Et sororis patris tui* tam ex patre, quam ex matre. *Quia propinquam suam prodidit*. Eo modo quo diximus.

V. *Pœnam portabunt*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est. *Nuditatem sororis patris tui ne detegas; propinqua patris tui illa*. *Nuditatem sororis matris tuæ ne detegas; Quia propinqua matris tuæ illa*.

VI. *Vir*: Ad excludendum puerum, *Qui concubuerit cum uxore patrui sui*. De uxore fratris patris textus loquitur, aut non loquitur nisi de uxore fratris matris. Idcirco dictum est *Levit*. XVIII. *Nuditatem fratris patris tui ne detegas, & ad ejus uxorem ne accedas &c*. Dictum est hic דדתך, & dictum est ibi דדתך, sicut ibi de uxore fratris patris textus loquitur, ita pariter hoc loco de uxore fratris patris textus loquitur; aut non loquitur nisi de uxore fratris patris ex matre. Et probari potest argumento: Quoniam interdicta est soror matris, & interdicta est soror patris, & interdicta est uxor fratris patris; sicut soror matris, & soror patris tam ex patre, quam ex matre, ita pariter uxor fratris patris tam ex patre quam ex matre: & præterea probari potest argumento; Si ubi permittitur ab genere uxor fratris ex patre, interdicitur ab genere uxor fratris ex matre, hic ubi non permittitur ab genere uxor fratris patris ex patre, æquum erit ut non permittatur ab genere uxor fratris patris ex matre. Idcirco dictum est: *Pa-*

במשפחת אביו הכתוב מדבר אף דודו שנאמר כאן במשפחת אביו הכתוב מדבר.

ז חטאם ישאו ערירים ימותו אם יש להם בנים קוברים את בניהם אם אין להם בנים מתים בלא בנים ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר כה אמר יהוה כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו וגו׳ עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ערות אחי אביך לא תגלה.

ח איש להוציא את הקטן אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר או אינו אלא באשת אחיו אפילו מאמו והדין נותן הואיל ואסר אחות אמו ואחות אביו ואסר אשת אחיו מה אחות אביו ואחות אמו בין מן האב בין מן האם אף אשת אחיו בין מן האב בין מן האם תלמוד לומר כנדה היא לא אמרתי אלא באשת אחי שהיא כנדה מה נדה יש לה איסור ויש לה התר אף אשת אח יש לה איסור ויש לה התר ואיזו היא אשת אח שיש לה איסור ויש לה התר זו אשת אחיו מאביו אם יש לה בנים אסורה אם אין לו בנים מותרה.

ט ערות אחיו גלה ערירי יהיו אם יש להם בנים קוברים את בניהם אם אין להם בנים מתים בלא בנים ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר כה אמר יהוה כתבו את האיש הזה ערירי וכו׳ עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר ערות אשת אחיך לא תגלה.

י ואשה את אחותה לא תקח וגו׳. עלוה למה נאמר לפי שהוא אומר יבמה יבא עליה שומע אני על אחת מכל העריות האמורות בתורה תלמוד לומר עליה לכך נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה מה עליה שנאמר להלן ביבמה הכתוב מדבר אין לי אלא אחות אשתו שאר כל העריות מנין אמרת מה אחות אשתו ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל

trui sui. Dictum est hic דודו, & dictum est *Levit.* XXV. 40. דודו, sicut ibi ubi dicitur דודו de familia patris textus loquitur, ita pariter hoc loco, ubi dicitur דודו de familia patris textus loquitur.

VII. *Peccatum eorum portabunt*; *sine prole morientur*: si fuerint illis filii, sepelient suos filios, si non fuerint filii, morientur sine filiis; Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Jerem.* XXII. 30. *Sic dicet Dominus: Scribite virum istum sterilem, qui non prosperabitur in diebus suis*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Levit.* XVIII. *Nuditatem fratris patris tui ne detegas*.

VIII. *Vir*. Ad excludendum puerum. *Qui acceperit uxorem fratris sui*. De uxore fratris ex patre textus loquitur; aut non loquitur nisi de uxore fratris vel ex matre. Et probari potest argumento. Quoniam interdicta est soror matris, & soror patris, & interdicta est soror fratris, sicut soror patris, & soror matris tam ex patre quam ex matre, ita pariter uxor fratris tam ex patre quam ex matre. Idcirco dictum est: *Sicut menstruata illa*; non dixi nisi de uxore fratris, quæ sit sicut menstruata; sicut menstruatæ est interdictum, & est permissio; ita pariter uxori fratris est interdictum & est permissio; & quænam est uxor fratris, cui sit interdictum, & sit permissio? Hæc est uxor fratris ex patre. Si illi sint filii, est interdicta, si non sint filii, est permissa.

IX. *Nuditatem fratris sui detexit*, *sine prole erunt*; si illis sint filii, sepelient suos filios, si illis non sint filii, morientur sine filiis; & quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Jerem.* l. c. *Sic dicit Dominus: Scribite virum istum sterilem &c.* Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est *Levit.* l. c. *Nuditatem uxoris fratris tui ne detegas*.

X. *Uxorem cum sorore sua non accipies &c. Super eam*. *Deut.* XVIII. 18. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XXV. 5. *Et levir ingredietur ad eam*. Crederem posse intelligi de aliqua ex omnibus fornicationibus in lege memoratis? Idcirco dictum est עליה. Ideo dictum est hoc loco עליה, & dictum est ibi עליה, sicut ibi de levira textus loquitur, ita pariter hoc loco de levira textus loquitur. Non probo nisi de sorore uxoris, de reliquis omnibus fornicationibus unde probatur? Dixisti? Sicut soror uxoris est for-

שנגתה חטאת ואסורה להתיבם אף כל ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת ואסורה להתיבם אין לי אלא היא גרמה מנין תלמוד לומר לצרר צרת כל העריות מנין אמרת מה אם אחות אשתו ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת צרתה אסורה אף כל ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת צרתה אסורה מכאן אמרו חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן עד סוף כל העלם.

יא או שש עריות חמורות שאמרו שימיו צרותיהן אסורות אמרת מה אחורת אשתו ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת ומותרת לינשא לאחיך וצרתה אסורה אף כל ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת ומותרת לינשא לאחיך שאין צרה אלא מאח אמרו שש עריות חמורות מלו מפני שהן נשואות לאחרים צרותיהן מותרות.

יב אזהרה שמענו עונש לא שמענו תלמוד לומר כי כל אשר נעשה מכל התועבות וגו׳.

יג ולא תקיא אתכם הארץ בטמאכם אותה וגו׳ ארץ ישראל אינה כשאר כל הארץ אינה מקיימת בעלי עוברי עבירות מושלו המשל למה הדבר דומה לבן מלכי שהאכילוהו דבר שאינו עומד במעיו אלא מקיאו. כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירות לכך נאמר ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם.

fornicatio, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, & interdicta est leviro, ita pariter in omnibus fornicationibus, quarum causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, interdicta est leviro. Non probo nisi de illa, de ejus æmula unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XVIII. 18. *Ad æmulandum emulationem*. De reliquis omnibus fornicationibus unde probatur? Dixisti? Si in sorore uxoris, quæ est fornicatio, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, æmula est interdicta; ita pariter in omni fornicatione, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, æmula erit interdicta. Hinc dixerunt; Quindecim mulieres liberant æmulas ipsarum, & æmulas æmularum ipsarum, usque ad finem omnium seculorum.

XI. Aut sex incestus his graviores, de quibus dixerunt, quod earum æmulæ sint interdictæ. Dixisti? Quid dictum est? *Sororis uxoris*; sc. fornicatio, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per contumaciam sacrificio pro peccato, & potest nubere fratri suo, & ejus æmula interdicta est; ita pariter in omni fornicatione, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, & poterat nubere fratri suo, quæ non est æmula nisi fratris. Hinc dixerunt; sex incestus his graviores quia sunt nuptæ aliis, eorum æmulæ sunt permissæ.

XII. Præmonitionem audivimus, pœnam non audivimus: Idcirco dictum est *Levit.* XVIII. 19. *Omnis, qui fecerit ex omnibus abominationibus &c.*

XIII. *Et non evomet terra vos, quando pollueris illam &c.* Terra Israel non est similis ceteris terris; Non patitur transgressores. Simile est filio regis, qui, cum edendum præbuerint cibum, cum ferre non possit, evomit; Ita pariter terra Israel non potest ferre transgressores; Idcirco dictum est: *Et non evomet terra vos, quando pollueris illam; Sicut vomit, gentem, quæ fuit ante vos.*

Vo-

מגלתא אמור

פרשה א

א ויאמר יהוה אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. בני אהרן אין מיטמים למתים. מטמורת הן בנות אהרן למתים בני אהרן יכול חללים תלמוד לומר הכהנים יצאו חללים. ומנין לרבות בעלי מומין תלמוד לומר בני אהרן אף הכהנים.

ב ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. אין לי אלא המת. ומנין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש. ואומר כי הדם הוא הנפש.

ג מנין לרבות כל הטמאות הפורשות ממנו מן המת. תלמוד לומר ואמרת אליהם לרבות את הטמאות הפורשות מן המת. לנפש לא יטמא בעמיו בזמן שעמיו שם אינו מטמא. מטמא הוא למת מצוה.

ד כי אם לשארו הקרוב אליו. אי שארו אלא אשתו. שנאמר שאר אביך היא. הקרוב לא את הארוסה. אליו לא את הגרושה. יאמר לאמו מה תלמוד לומר לאביו מה אמו שהיא מתחללת הרי הוא מטמא לה. אביו שאינו מתחלל אינו דין שיטמא לו. אלו כן היתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע. אביו חזקה מנין תלמוד לומר ולאביו.

ה או אלו נאמר לאביו ולא נאמר לאמו היתי אומר מה אביו שהוא חזקה הרי הוא מטמא לו אמו ודאי אינו דין שיטמא לה אלו כן היתי אומר מה אביו שאינו מתחלל אף אמו שאינה מתחללת. אמו שנתחללה מנין תלמוד לומר לאביו.

ו יאמר לבנו ולבתו. מה תלמוד לומר לאמו ולאביו. בנו ובתו שאינו חייב בכבודם. הרי הוא מטמא להם. אמו

* Volumen, quod inscribitur: *Loquere*.

SECTIO I.

I. ET *dixit Dominus ad Mosen. Loquere ad sacerdotes filios Abaron, & dices ad eos. Pro anima non polluetur in populis suis.* Filii Aharon non poterant pollui mortuis, at filiæ Aharon poterant se mortuis polluere. *Filios Abaron*. Crederem profanatos? Idcirco dictum est: *Sacerdotes*. Excluduntur profanati. Et unde probatur ad includendum vitiatos? Ex eo quod dictum est: *Filios Abaron*; vel pueros.

II. *Et dices ad eos: Pro anima non polluetur in populis suis.* Non probo nisi de mortuo. Unde probatur ad includendum sanguinem? Ex eo quod dictum est: *Pro anima*. Et dictum est. *Quia sanguis ipse est anima*.

III. Unde probatur ad includendum omnes immundities, quæ a mortuo separantur? Ex eo quod dictum est: *Et dices ad eos*. Ad includendum immundities, quæ separantur a mortuo. *Pro anima non polluetur in populis suis*. Quando populi sui ibi affuerint, non polluetur, at pollui potest mortuo præcepti.

IV. *Nisi pro consanguineo, qui propinquus est ei*. אשרו non est nisi ejus uxor. Dictum est enim *Levit*. XVIII. *Quia consanguinea patris tui illa*. הקרוב non quæ fuerit illi desponsata: אליו non repudiata. Cum dictum sit: *Pro matre sua*? Cur dictum est: *Pro patre suo*? Si pro matre, a qua profanatur, polluitur, pro patre, a quo non profanatur, non erit æquum ut polluatur? Si ita esset, ego dixissem, sicut mater est certa, ita pater erit certus. Pro patre præsumtivo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et pro patre suo*.

V. Et si dixisset: *Pro patre suo*; & non dixisset: *Pro matre sua*; Dicerem; sicut pro patre suo, qui sit præsumptivus polluitur, pro matre certa, non erit æquum, ut polluatur? Si ita dixisset, ego dicerem: sicut pro patre, a quo non profanatur; ita pariter pro matre, a qua non profanatur. Pro matre, a qua profanatur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et pro matre sua*.

VI. Quum dicat: *Pro filio suo, & pro filia sua*; Cur dictum est: *Pro patre suo*,

* Hæc tria quæ consequuntur capita, quæ pariter in editione *Bombergiana* deerant, ex *Garana* supplenda curavimus.

ואביו שהוא חייב בכבודם אינו דין שיטמא להם. אלו כן הייתי אומר לבנו ולבתו. יכול לבנו ולבתו הנפלים. תלמוד לומר לאמו ולאביו. מה אמו ואביו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא. יצאו בנו ובתו הנפלים שאינן בני קיימא. ומה תלמוד לומר לבנו ומה תלמוד לומר לבתו לפי שיש בבן מה שאין בבת. ויש בבת מה שאין בבן. הבן אינו חייב בו מצות למולו ולפדותו ללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה מה שאין כן בבת. הבת אביה זכאי במציאתה במעשה ידיה. ובהפר נדריה מה שאין כן בבן הא לפי מה שיש בבן מה שאין בבת בבת מה שאין בבן. צריך לומר לבנו וצריך לומר בבתו.

ז יאמר לאחיו ולאחותו מה תלמוד לומר לבנו ולבתו באחיו ובאחותו שאינו חייב בהם מצות הרי הוא מטמא להם. בנו ובתו שהוא חייב בהם מצות אינו דין שיהא מטמא להם. אלו כן היתי אומר לאחיו ולאחותו יכול לאחיו ולאחותו יכול לאחיו ולאחותו מאמו תלמוד לומר לבנו ולבתו. מה בנו ובתו שהוא יורשו. אף אחיו ואחותו שהוא יורשו. יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשו.

ח יאמר לאחיו מה תלמוד לומר לאחותו. שלא נאמר לאחיו ולא נאמר לאחותו היתי אומר מה אחיו בין גדול בין קטן. אף אחותו בין קטנה בין גדולה תלמוד לומר ולאחותו הבתולה הקטנה ולא הגדולה.

ט אלו נאמר לאחותו ולא נאמר לאחיו היתי אומר מה אחותו שהיא קטנה ולא גדולה אף אחיו הקטן ולא הגדול תלמוד לומר ולאחיו בין גדול בין קטן.

י ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה

suo, & pro matre sua? Pro filio suo, & pro filia sua, quos non debet honorare, polluitur; pro patre suo, & pro matre sua, quos debet honorare, non erit æquum, ut polluatur? Si ita dixisset, ego dicerem: Pro filio suo, & pro filia sua; crederem etiam pro filio suo, & pro filia sua abortivis? Idcirco dictum est: *Pro patre suo, & pro matre sua.* Sicut pater & mater sunt filii permanentes, ita pariter filius & filia erunt filii permanentes: excluduntur filius & filia abortivi, qui non sunt filii permanentes. Cur dictum est: *Pro filio suo?* Et cur dictum est: *Pro filia sua?* Quia est in filio, quod non est in filia, & in filia, quod non est in filio: Filium debet pater alere, & circumcidere, & redimere, & docere legem, & docere artificium, ducere illi uxorem, quod non observatur in filia. In filia pater jus habet in iis, quæ ab ea inveniuntur, in opere manuum suarum, & in solvendis ejus votis; quod non observatur in filio; Ecce quoniam est in filio, quod non est in filia, & in filia, quod non est in filio, dicendum erat: *Pro filio suo:* Et dicendum erat: *Pro filia sua.*

VII. Si dictum est: *Pro fratre sua, & pro sorore sua;* Cur dicendum erat: *Pro filio suo, & pro filia sua?* Si pro fratre suo, & pro sorore sua, pro quibus non tenetur præceptis, polluitur, pro filio suo, & pro filia sua, pro quibus tenetur præceptis, non erit æquum, ut polluatur? Si ita dixisset, ego dicerem: *Pro fratre suo, & pro sorore sua.* Crederem pro fratre suo, & pro sorore sua uterinis? Idcirco dictum est: *Pro filio suo, & pro filia sua.* Sicut filius & filia sunt illi, quorum est hæres, ita pariter frater, & soror sunt illi, quorum est hæres. Excluduntur frater, & soror uterini, quorum non est hæres.

VIII. Si dictum est, *Pro fratre suo.* Cur dictum est: *Pro sorore sua?* Quia si dixisset: *Pro fratre suo;* & non dixisset: *Pro sorore sua.* Dixissem: Sicut frater tam majorennis quam minorennis, ita pariter soror tam majorennis quam minorennis. Idcirco dictum est: *Et pro sorore sua virgine.* Minorenni, non majorenni.

IX. Si dixisset: *Pro sorore sua;* & non dictum esset: *Pro fratre suo.* Dixissem; Sicut soror est minorennis, non majorennis, ita pariter frater erit minorennis, non majorennis. Idcirco dictum est. *Et pro fratre suo.* Tam majorenni quam minorenni.

X. *Et pro sorore sua virgine.* Excludit

ולמפותה. או יכול שאני מוציא מוכת עץ תלמוד לומר אשר לא היתה לאיש. שהוויתה על ידי איש. ולא שהוויתה בדבר אחר.

יא הקרובה לרבות את הארוסה. לא לרבות את הבוגרת לה יטמא מצוה. לא רצה ליטמא מטמין אותו בעל כרחו. ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו ובערבי פסחים ולא רצה ליטמא לה ודחפוהו חכמים וטימאוהו על כרחו.

יב לה יטמא. מטמא הוא על הודאי. ואינו מטמא על הספק. לה יטמא. אינו מטמא לאחרים עמה שלא יאמר אדם הואיל ונטמאה אלקט עצמות פלוני בידי לה יטמא. אינו מטמא על איבריה. שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו. אבל מטמא הוא על עצם כשעורה מאביו. רבי יוסי אומר אין אדם מטמא על עצם כשעורה מאביו.

יג מעשה ביוסף בן פכסס שעלת גומי על רגלו ובקש הרופא לחותכה אמר לו כשתנח בה כחוט הסערה הודיעני חתכה והניח בה כחוט הסערה והודיעו. קרא לנחוניא בנו אמר לו חוניא בני עד כאן היתה חייב ליטפל בי מיכן ואילך צא לך שאין מטמא על אבר מן החי מאביו. וכשבא דבר לפני חכמים אמרו על זה נאמר יש צדיק אובד בצדקו. הצדיק אבד וצדקו עמו.

יד לא יטמא בעל בעמיו. מה תלמוד לומר לפי שנאמר לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו. מטמא להם בין פסולים בין כשרים יכול אף לאשתו יטמא בין כשרה בין פסולה תלמוד לומר לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש בעל שאין מטמא. הא כיצד מטמא הוא לאשתו כשרה. ואינו מטמא לאשתו פסולה.

טו בעמיו בזמן שעושים כמעשה עמיו. לא בזמן שפרשו מדרכי ציבור. להחלו. נהג מנהג כזה הרי הוא חולים יכול יהיו חולים לעולם תלמוד לומר בעמיו בזמן שהוא עמו הרי הוא חולים. פירש הרי הוא בקדושתו.

dit coactam, & seductam: Aut crederem posse excludere ligno percussam? Idcirco dictum est. *Quæ non fuerit viro*. Quæ fuerit per manum viri, non per rem aliam.

XI. *Propinqua*. Ad includendum desponsatam, & adultam. *Pro ea polluetur*. Ex præcepto. Si pollui noluerit, vel invitum polluunt. Narratur de Joseph sacerdote, cui mortua est uxor in vespera Paschatis; & nolebat pollui; & coegerunt sapientes, & invitum polluerunt.

XII. *Pro ea polluetur*. Pro certa polluetur, at pro dubia non polluetur. *Pro ea polluetur*. At non polluetur pro aliis cum ea; Nequis dicat, quoniam ego sum immundus, colligam ossa N. manu mea. *Pro ea polluetur*. At pro ejus membris non polluetur; Quia nemo potest pollui membro vivo patris sui; at potest pollui osse in quantitate hordei ex patre suo. Rabi Jose dicit, Nemo potest pollui osse in quantitate hordei ex patre suo.

XIII. Narratur de Joseph ben Pacsas, in cujus pedem incidit tumor, & voluit medicus incidere; at ille dixit; quando fuerit in eo quasi filum pili, significa mihi: incidit, & reliquit in eo quasi filum pili, & significavit; vocavit Chunjah filium suum; Eique dixit: Chunjah fili mi: Hactenus tu debuisti mihi adhærere. Hinc & ulterius, egredere, discede, quia non potes pollui membro vivo patris tui. Et quando hoc venit coram sapientibus, dixerunt; de hoc dictum est *Eccles.* VII. *Est justus, qui perit in justitia sua*: Justus perit, & justitia sua cum eo.

XIV. *Non polluetur maritus in populis suis*? Cur dictum est? Quia dictum est: *pro patre suo, & pro matre sua, & pro filio suo, & pro filia sua, & pro fratre suo, & pro sorore sua polluetur*? Sive illegitimis, sive legitimis. Crederem quod vel pollueretur pro uxore sua sive legitima, sive illegitima? Idcirco dictum est. *Non polluetur maritus in populis suis*. Est maritus, qui polluitur, & est maritus qui non polluitur. Quomodo? Polluetur pro uxore sua legitima, at non polluetur pro uxore sua illegitima.

XV. *In populis suis*. Quando faciunt juxta opera populi sui; non autem quando recesserint ab institutis cœtus. *Ut profanetur*. Si ita fecisset, profanabatur; Crederem in perpetuum fuisse profanatum? Idcirco dictum est: *In populis suis*. Quo tempore est cum eo, est profanus; Si recedat, ecce est in sanctitate sua.

CA-

פרק א

לא יקרחו . יכול חמש קריחות לא יהיו חייב אלא אחת. תלמוד לומר קרחה לחייב על כל קריחה וקריחה.

ב בראשם מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. שיכול אין לי חייבים אלא על בין העינים בלבד. מנין לרבות את הראש תלמוד לומר בראשם לרבות את הראש.

ג יכול הכהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות. חייבים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים . אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת ולא יהיו חייבים אלא בין העינים בלבד. תלמוד לומר קרחה קרחה לגזירה שוה. מה קרחה האמורה בכהנים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים. אף קרחה האמורה בישראל חייבים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים . ומה קרחה האמורה בישראל אין חייבים אלא על המת אף קרחה האמורה בכהנים לא יהיו חייבים אלא על המת.

ד ובבשרם לא ישרטו שרטת. יכול על חמש סריטות יהיה חייב אלא אחת תלמוד לומר שרטת לחייב על כל סריטה וסריטה.

ה יכול הכהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות חייבים על כל שריטה ושריטה. אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת תלמוד לומר שרטת . שרטת לגזירה שוה . מה סריטה האמורה בכהנים חייבים על כל סריטה וסריטה אף סריטה האמורה בישראל חייבים על כל סריטה וסריטה . ומה סריטה האמורה בישראל אינו חייבים אלא על המת אף סריטה האמורה בכהנים לא יהיו חייבים אלא על המת.

ו קדושים יהיו לאלהיהם על כרחם. ולא יחללו את שם אלהיהם . כי את אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קודש להגיד מה גרם. הם מקריבים לא הלוים והיו קודש לרבות בעלי מומים.

ז אשה זונה רבי יהודה אומר זונה איילונית וחכמים אומרים אין זונה

CAPUT I.

I. NON *facient calvitium ;* Crederem, quod pro quinque calvitiis non teneretur niſi ſemel ? Idcirco dictum eſt : *Calvitium* . Ut teneatur pro ſingulis calvitiis.

II. *In capite eorum*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Deut.* XIV. I. *Non incidetis vos neque ponetis calvitium inter oculos veſtros pro mortuo* . Crederem, quod non tenerentur niſi inter oculos duntaxat? Unde probatur ad includendum caput ? Ex eo quod dictum eſt : *In capite eorum*. Ad includendum caput.

III. Crederem ſacerdotes , in quibus textus multiplicat præcepta, quod tenerentur pro ſingulis calvitiis, & in capite , & inter oculos , ſed Iſraelitæ , in quibus non multiplicat textus præcepta, non tenerentur niſi ſemel , & non tenerentur niſi inter oculos duntaxat? Idcirco dictum eſt: *Calvitium* , *calvitium*. A pari . Sicut in calvitio dicto de ſacerdotibus tenetur pro ſingulis calvitiis & in capite , & inter oculos, ita pariter in calvitio dicto in Iſraelitis tenetur pro ſingulis calvitiis & in capite , & inter oculos ; ſicut in calvitio dicto in Iſraelita non tenetur niſi propter calvitium pro mortuo , ita pariter in calvitio dicto in ſacerdote non tenetur niſi propter calvitium pro mortuo.

IV. *Et in carne ſua non incident inciſionem* . Crederem quod pro quinque inciſionibus non tenerentur niſi una tantum pœna? Idcirco dictum eſt: *Inciſionem*. Ut reus ſit pro ſingulis.

V. Crederem quod ſacerdotes, in quibus textus multiplicat præcepta , tenerentur pro ſingulis , ſed Iſraelitæ , in quibus textus non multiplicat præcepta, non tenerentur niſi ſemel tantum ? Idcirco dictum eſt : *Inciſionem :* A pari : Sicut in inciſione dicta in ſacerdotibus tenentur pro ſingulis: ita pariter in inciſione dicta in Iſraelitis tenentur pro ſingulis : Et ſicut in inciſione dicta in ſacerdotibus non tenentur niſi pro mortuo , ita pariter in inciſione dicta in Iſraelitis non tenentur niſi pro mortuo.

VI. *Sancti erunt Deo ſuo* . Vel inviti. *Et non profanabunt nomen Dei ſui ; quia ignita Domini , panem Dei ſui ipſi offerunt : Et erunt ſancti* . Ad oſtendendum , quænam ſit cauſa . *Ipſi offerunt* . Non Levitæ : *Et erunt ſancti* . Ad includendum vitiatos.

VII. *Mulierem meretricem*. R. Jehuda dicit: זונה ; hæc eſt ſterilis. At ſapientes dicunt : זונה , non eſt niſi proſely-

ta ,

אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות . רבי אלעזר אומר אף הפנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות.

ח וחללה איזו היא חללה זו שנולדה מכל הפסולים.

ט גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ודין הוא ומה אם גרושה שהיא מותרת למגרש פסולה מן הכהונה. חלוצה שהיא אסורה לחזור לחולץ אינו דין שתהא פסולה מן הכהונה . צרה תוכיח שהיא אסורה לחזור לחולץ וכשרה לכהונה.

י הפרש גרושה עשה בה מעשה חלוצה עשה בה מעשה ואל תוכיח שלא עשה בה מעשה . ואם נפשך לומר ואשה לרבות את החלוצה יכול אף הצרה תהי חלוצה ופסולה מן הכהונה תלמוד לומר ואשה גרושה מאישה שגירושיה ביד אישה ולא שגירושיה ביד אשה.

יא זו דרש רבי אלעזר בן מתיא הרי שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך ונתקדשה ואחר כך בא בעלה מנין שהיא מותרת לחזור לראשון שאף על פי שנתן לה האחרון גט לא פסלה מן הכהונה תלמוד לומר ואשה גרושה מאישה ולא מאיש שאינו אשה.

יב לא יקחו לא יקחו מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האיש.

יג ומנין אם אינו רוצה דפנו תלמוד לומר וקדשתו בעל כרחו. כי את לחם אלהיו הוא מקריב . להגיד מה גרם קדוש יהיה לך לרבות בעלי מומים. כי קדוש אני יהוה מקדישכם להזהיר בית דין על כך.

יד ובת כהן כי תחל יכול אם חיללה את השבת. תידון בשריפה תלמוד לומר כי תחל לזנות כשחיללתה בזנות ולא חיללה בדבר אחר.

טו יכול אם זינת פנויה תדון בשריפה תלמוד לומר אביה ונאמר להלן אביה. מה אביה האמור להלן זנות עם

ta, & ancilla libertate donata, quæ meretricio concubitu inita sit. R. Eliefer dicit: Etiam liber, qui cum libera congrediatur sine titulo matrimonii.

VIII. *Et profanam*. Quænam est profana? Quæ nata sit ab aliqua ex profanatis.

IX. *Repudiatam*. Non probo nisi de repudiata, de ea quæ calceum exuerit, unde probatur? Argumento: Si repudiata, quæ permissa est repudianti, reprobatur a sacerdotio, quæ calceum exuit, qui interdicta est discalceato, non erit æquum, ut sit interdicta sacerdotio? Æmula probet, quæ interdicta est discalceato, & tamen est legitima sacerdotio.

X. Distinguo. In repudiata sit opus, & in discalceante sit opus; & non probet æmula, in qua non sit opus: Et si vis dicere: *Et mulierem:* Ad includendum discalceatam; crederem vel æmulam fuisse sicut discalceantem, & fuisse illegitimam sacerdotio? Idcirco dictum est: *Et mulierem repudiatam a viro;* Quæ per virum repudiata sit, non quæ per mulierem fuerit repudiata.

XI. Hoc exposuit Rabi Eliefer ben Matthia: Si quis abierit in provinciam maritimam, & advenerint, eique dixerint; mortuus est maritus tuus; & ipsa alteri nubat; & postea advenerit ejus maritus, unde probatur, quod possit redire ad primum; & quamvis ultimus dederit illi divortium, non sit illegitima sacerdotio? Ex eo quod dictum est; *Et mulierem repudiatam a viro*. Non autem a viro, qui non sit ejus maritus.

XII. *Non accipient. Non accipient*. Docemur, quod mulier per virum præmoneretur.

XIII. Et unde probatur, quod si nolit, castigetur? Ex eo quod dictum est. *Et sanctificabis illum:* Vel invitum: *Quia panem Dei sui ille offert*. Ad ostendendum, quænam sit causa: *Sanctus erit tibi*. Ad includendum vitiatos. *Quia sanctus ego Dominus, sanctificans vos:* Ut de hoc præmoneatur Synhedrium.

XIV. *Et si filia sacerdotis profanaretur*. Crederem si profanaverit Sabbathum, fuisse comburendam? Idcirco dictum est: *Si profanaretur ad scortandum*. Quæ profanetur ad scortandum, non quæ alia re profanetur.

XV. Crederem vel si libera scortaretur, fuisse comburendam? Idcirco dictum est: *Patrem suum*; & dictum est in puella desponsata: *Patrem suum*. Sicut ibi intelligitur, quod scortetur, quan-

זיקת הבעל. אף אביה האמור כאן זנות עם זיקת הבעל.

יו או מה אביה האמור להלן נערה ארוסה אף אין לי אלא נערה ארוסה מנין נערה נשואה בוגרת ארוסה בוגרת נשואה אפילו זקנה מנין תלמוד לומר ובת כהן מכל מקום.

יז אין לי אלא בת כהן לכהן. מנין בת כהן ללוי. בת כהן לישראל אפילו לנתין ולממזר מנין תלמוד לומר ובת איש כהן אף על פי שאינה כהנת.

יח את אביה היא מחללת רבי אליעזר אומר עם אביה בשרפה ועם חמיה בסקילה. היא באש תשרף. היא בשריפה ואין בועלה בשריפה. היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה.

פרשה ב

א והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בנוי בעושר בכח בחכמה ובמראה אין לו מנין שיגדלוהו משל אחיו תלמוד לומר הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו: אמרו עליו על פנחס איש חבתה שעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו אחריו גיזברים ומרכולין ומצאוהו חוצב. ומלו עליו את המחצב דינרי זהב. אמר רבי חנניה בן גמליאל וכי סתת היה והלא חתנינו היה והלא לא מצאוהו אלא חורש כענין שנאמר ושנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים עשר.

ב אשר יוצק על ראשו שמן המשחה. לפי שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקודש שיכול אין לי אלא שנמשח שבעה ונתרבה יום אחד נמשח יום אחד ונתרבה שבעה. נתרבה יום אחד ונמשח יום אחד ואפילו שעה אחת מנין תלמוד לומר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה אפילו שעה אחת. ומילא

quando fuerit ſub poteſtate viri, ita pariter hoc loco, quod ſcortetur, quando fuerit ſub poteſtate viri.

XVI. Aut dicam; Sicut ibi non intelligitur niſi puella deſponſata, ita ego non probo niſi de puella deſponſata; Unde probatur de puella nupta, de adulta deſponſata, de adulta nupta, vel de anu? Ex eo quod dictum eſt: *Et filia ſacerdotis*. Omnimode.

XVII. Non probo niſi de filia ſacerdotis, quæ nupta ſit ſacerdoti, unde probatur de filia ſacerdotis, quæ nupta ſit Levitæ, de filia ſacerdotis, quæ nupta ſit Iſraelitæ, vel Nethinæo, vel ſpurio, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et filia viri ſacerdotis*. Quamvis ipſa non ſit ſacerdos.

XVIII. *Patrem ſuum illa profanat*. R. Elieſer dicit: ſi cum patre ſuo comburitur, ſi cum ſocero, lapidatur. *Illa igne comburetur*. Illa comburitur, at qui cum illa congreditur, non comburitur. Illa comburitur; at ejus teſtes, ſi falſi arguantur, non comburuntur.

SECTIO II.

I. ET *ſacerdos magnus ex fratribus ſuis*: Ut ſit præ fratribus ſuis maximus, forma, opibus, robore, ſapientia, & aſpectu; Unde probatur, quod ſi defuerint illi opes, quod diteſcat de bonis fratrum ſuorum? Ex eo quod dictum eſt: *Magnus ex fratribus ſuis*. Ut ſit magnus ex fratribus ſuis. Dixerunt de Pinchas viro de Chabat, quod adſcenderit ſors, ut eſſet ſummus ſacerdos; & abierunt poſt eum præfecti & quæſtores, & deprehenderunt incidentem lapides; & impleverunt lapidicinam denariis aureis. Dicit R. Chananjah ben Gamaliel; Quid? Num erat lapicida? Atqui erat noſter gener, & non deprehenderunt niſi arantem, ſicuti dictum eſt 1. Reg. XIX. 19. *Et duodecim juga bonum ante eum, & ipſe in duodecim jugis*.

II. *Super cujus caput effuſum fuerit oleum unctionis*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt Exod. XXIX. *Septem diebus veſtietur illis cerdos ejus vice ex filiis ejus, qui ingredietur in tentorium conventus ad miniſtrandum in ſanctuario*. Non probo niſi de uncto ſeptem diebus, & de veſtibus multiplicato uno die, de uncto uno die, & de veſtibus multiplicato ſeptem diebus, de veſtibus multiplicato uno die, & de uncto uno die, vel una hora, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Super cujus caput effuſum fuerit oleum unctionis*. Vel una hora. *Et imple-*

ידו ללבוש את הבגדים אפילו שעה אחת.

ג אל אמר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום. יכול לא יפרע ולא יפרום. של סוטה תלמוד לומר ראשו . רבי מאיר אומר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום על מתו כדרך שבני אדם פורעים ופורמים על מתיהם. לא יפרום . לא יפרום כדרך הפורמים . הא כיצד כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה.

ד ועל כל נפשות מת לא יבא. אמר רבי עקיבא מנין לרביעית דם שהוא משני מתים תלמוד לומר ועל כל נפשות מת . שתי נפשות ומת אחד לא יבא ולא יטמא חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא. אין לי אלא כהן גדול שהוא חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא . מנין לכהן הדיוט שהוא בלא יבוא ושהוא בלא יטמא . תלמוד לומר לא יטמא לא יטמא לגזירה שוה מה לא יטמא אמור בכהן גדול חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא . אף לא יטמא האמור בכהן הדיוט חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא . לאביו ולאמו לא יטמא מטמא הוא למת מצוה.

ה ומן המקדש לא יצא . עמהם אינו יוצא יוצא הוא אחריהם. אלא הן נכסין והוא נגלה . הן נגלין והוא נכסה ויוצא עמהם עד פתח העיר דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר ומן המקדש לא יצא אינו יוצא כל עיקר.

ו ומנין אם עבד עבודתו כשרה תלמוד לומר ולא יחלל את מקדש אלהיו הא כהן הדיוט שעבד אונן עבודתו פסולה. כי שמן משחת אלהיו עליו . אין לי אלא משוח בשמן המשחה המרובה בגדים מנין תלמוד לומר כי שמן משחת אלהיו עליו אני יהוה להגיד מה גרם.

ז הוא לא המלך. הוא ולא הנזיר. הוא לרבות כהן משוח מלחמה. אשה

pleverit manum suam ad induendum vestes. Vel una hora.

III. Quoniam dictum est: *Caput suum non deteget, & vestes suas non lacerabit*. Crederem, quod non detegeret, & non laceraret vestes mulieris adulterii suspectæ? Idcirco dictum est. *Caput suum*. R. Meir dicit: *Caput suum non deteget, & vestes suas non lacerabit*; pro suo mortuo, sicut filii hominum solent detegere, & lacerare pro suis mortuis. *Non lacerabit*; Non lacerabit, sicut solent lacerare. Quomodo? Summus sacerdos lacerabat ab inferiori parte, & sacerdos vulgaris a superiori.

IV. *Et ad omnes animas mortui non veniet*. Dicit R. Akiba: unde probatur pro quartario sanguinis, quod sit ex duobus mortuis? Ex eo quod dictum est. *Et ad omnes animas mortui*. Duas animas, & unum mortuum. *Non veniet; & non polluetur*: Tenetur præcepto: *Non veniet*; & tenetur præcepto: *Non polluetur*. Non probo nisi de summo sacerdote, quod teneatur præcepto: *Non veniet*: Et teneatur præcepto: *Non polluetur*. Unde probatur de sacerdote vulgari, quod teneatur præcepto: *Non veniet*; & teneatur præcepto. *Non polluetur*? Ex eo quod dictum est: *Non polluetur; non polluetur*. A pari: Sicut: *Non polluetur*, quod dictum est in summo sacerdote, tenetur præcepto: *Non veniet*. Et tenetur præcepto: *Non polluetur*: Ita pariter. *Non polluetur*, quod dictum est in sacerdote vulgari, tenetur præcepto: *Non veniet*: Et tenetur præcepto. *Non polluetur*. *Pro patre suo & pro matre sua non polluetur*: At potest pollui mortuo præcepti.

V. *Et de sanctuario non egredietur*. Cum illis non egreditur, at post illos potest egredi. At illi se tegunt, & ipse se detegit; Illi se detegunt, & ipse se tegit; & egreditur cum illis usque ad portam civitatis. Verba R. Meir. Rabi Jehuda dicit: *Et de sanctuario non egredietur*: Omnino non egredietur.

VI. Et unde probatur si ministraverit, ejus ministerium fuisse legitimum? Ex eo quod dictum est: *Et non profanabit sanctuarium Dei sui*: Ecce, si sacerdos vulgaris lugens ministraverit, ministerium ejus est illegitimum. *Quia oleum unctionis Dei sui super eo*. Non probo nisi de uncto oleo unctionis, de vestibus multiplicato unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quia oleum unctionis Dei sui super eo; Ego Dominus*. Ad ostendendum, quænam sit causa.

VI. *Et ille*: Non rex: *Ille*; Non Nazyræus. *Ille*. Ad includendum sacer-

do-

בבתולירה יקח . פרט לבוגרת שבלו בתולירה. רבי אליעזר ורבי שמעון מכשירים בבוגרת.

פרק ב

א יאמר אלמנה מה תלמוד לומר גרושה שאלו נאמר אלמנה ולא נאמר גרושה היתי אומר אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט אסורה לכהן גדול . גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט אינו דין שתהא אסורה לכהן גדול אלו כן היתי אומר אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט זרעו ממנו חולין . גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט יהא זרעו ממנה ממזר תלמוד לומר גרושה ולא יחלל.

ב או אלו נאמר גרושה ולא נאמר אלמנה היתי אומר גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט . זרעו ממנה חולין אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט זרעו ממנה כשר תלמוד לומר אלמנה ולא יחלל גרושה ולא יחלל אלמנה להחמיר עליה וגרושה להקל עליה.

ג וחללה איזו היא . זו שנולדה מאחד מכל הפסולים.

ד זונה מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא כהן גדול שנעשה זרעו מן הפסולות ממנה חולין מנין לכהן הדיוט שנעשה זרעו מן הפסולות ממנה חולין תלמוד לומר זונה זונה לגזירה שוה מה זונה אמורה בכהן גדול זרעו מן הפסולות ממנה חולין אף זונה האמורה בכהן הדיוט זרעו ממנה חולין.

ה את אלה לא יקח , אלה לא יקח ולא יחלל . ואין זרעו מן הנדה חולין והלא דין הוא . מה אלו שאינו חייב על ביאתו כרת זרעו ממנה חולין . נדה שהוא חייב על ביאתה כרת אינו דין שיהא זרעו ממנה חולין , תלמוד לומר את אלה לא יקח ולא יחלל אין זרעו מן הנדה חולין.

ו כי אם בתולה מלמד שהוא מצווה על הבתולה. מעמיו. להביא בת גיורת עמונית שתהא כשרה לכהונה. יקח אשה. מה תלמוד לומר מנין אתה אומר אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס תלמוד לומר יקח אשה . מעשה

dotem belli causa unctum. *Uxorem in virginitatibus suis ducet*. Excludit adultam, cujus virginitas absumta sit: R. Elieser, & R. Simeon probant adultam.

CAPUT II.

I. **S**I dictum est: *Viduam*: Cur dicendum erat: *Repudiatam?* Quia si dictum esset; *Viduam*; & non dictum esset: *Repudiatam*; dixissem; Vidua, quæ licita est sacerdoti vulgari, est interdicta summo sacerdoti, repudiata quæ est interdicta sacerdoti vulgari, non erit æquum, ut sit interdicta summo sacerdoti? Si ita esset, dicerem; Viduæ, quæ licita est sacerdoti vulgari, semen erit profanum; repudiatæ, quæ sacerdoti vulgari interdicta est, semen erit spurium. Idcirco dictum est: *Repudiatam; & non profanabit*.

II. Aut si dictum esset; *Repudiatam*; & non dictum esset: *Viduam*; Dixissem; Repudiatæ, quæ sacerdoti vulgari licita est, semen erit profanum; Viduæ quæ permissa est sacerdoti vulgari, semen erit legitimum. Idcirco dictum est: *Viduam; & non profanabit; repudiatam; & non profanabit*. *Viduam* ad aggravandum, & *repudiatam* ad allevandum.

III. *Et profanam*. Quænam est? Quæ nata sit de aliqua ex profanatis.

IV. *Meretricem*. Cur dictum est? Crederem, quod unus summus sacerdos prolem habitam ex interdictis profanaret; unde probatur, quod etiam sacerdos vulgaris prolem ex interdictis habitam profanaret? Ex eo quod dictum est: *Meretricem, meretricem*. A pari; Sicuti meretrix dicta in summo sacerdote profanat prolem habitam ex interdictis, ita pariter meretrix dicta in sacerdote vulgari profanat prolem habitam ex inaudictis.

V. *Istas non ducet*: Istas non ducet, *Et non profanabit*. At proles habita ex menstruata, non est profana. Atqui est argumentum: Si istarum, quarum concubitu non tenetur excidio, proles est profana, menstruatæ, cujus concubitu tenetur excidio, non erit æquum ut proles sit profana? Idcirco dictum est: *Istas non ducet: & non profanabit:* Proles ex menstruata non erit profana.

VI. *Sed tantum virginem*. Docemur, quod præcipiatur ducere virginem. *De populis suis*. Ad includendam proselytam Ammonitidem, ut sit legitima sacerdotio. *Ducet uxorem*. Cur dictum est? Unde tu dicis, si viduam desponsasset, & deinde eligeretur, ut esset summus sacerdos, quod possit cum ea congredi?

Ex

ביהושע בן גמלא שקידש מרתא בת ביתוס ומינהו המלך להיות כהן גדול וכנסה יכול אפילו עשה מאמר ביבמתו יכנוס תלמוד לומר יקח אשה ולא יבמה.

ז ולא יחלל זרעו אין לי אלא זרע שהוא מתחלל היא עצמה מנין ודין הוא ומה אם הזרע שלא עבר עבירה הרי הוא מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שיתחלל הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואינו מתחלל.

ח לא אם אמרת באיש שאין מתחלל בכל מקום תאמר באשה שהיא מתחללת בכל מקום. ואם נפשך לומר לא יחלל ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונתחלל.

ט בעמיו להביא בת חלל זכר שתהא פסולה מן הכהונה. רבי יהודה אומר בת גר זכר כבת חלל זכר. כי אני יהוה מקדשו. להגיד מה גרם.

פרשה ג

א וידבר יהוה אל משה לאמר איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יגש להקריב לחם אלהיו. אמר רבי אלעזר ברבי יוסי הא תינוק פסול. אף על פי שהוא תמים. מאימתי עבודתו כשרה משיביא שתי שערות אבל אין אחיו הכהנים מקריבים אותו לעבודתו עד שיהיה בן עשרים שנה.

ב אשר יהיה בו מום אין לי אלא שלא יהיה בו מום לאחר הדיבר. בזיבה ובנגעים. היה בו מום לפני הדיבר מנין תלמוד לומר אשר יהיה בו מום. אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום נולד בעל מום ממעי אמו מנין תלמוד לומר אשר יהיה בו מום.

ג לא יקרב להקריב לחם אלהיו אין לי אלא תמידים שהם קרוים לחם. שנאמר את קרבני לחמי לאשי. ושאר כל הקרבנות מנין תלמוד לומר שוב לחם. מנין לרבות את הדם תלמוד

Ex eo quod dictum est: *Ducet uxorem*. Narratur de Jehosua ben Gamla, qui desponsavit Martam filiam Baitos, & elegit rex, ut esset summus sacerdos, & cum ea congressus est. Crederem, vel si promisisset ducere fratriam, quod cum ea liceret congredi? Idcirco dictum est: *Ducet uxorem*. At non fratriam.

VII. *Et non profanabit semen suum*. Non probo nisi quod semen profanetur, ipsomet unde probatur? Argumento; Si semen, quod non peccavit, profanatur, ipsa, quæ peccavit, non erit æquum, ut profanetur? Ipse probet, qui peccavit, tamen non profanatur,

VIII. Minime? Si dixisti de viro, qui nullomodo profanatur, dices de fœmina, qui omnimodo profanatur? Et si velles dicere; textus dicit: *Non profanabit, & non profanabit*. Etiam ille, qui prius erat legitimus, & profanatur.

IX. *In populis suis*. Ad includendum filiam profani maris, ut sit illegitima sacerdotio. R. Jehuda dicit: Filiam proselyti maris est similis filiæ profani maris. *Quia ego Dominus sanctificans illum*. Ad ostendendum, quænam sit causa.

SECTIO III.

I. *Et locuuts est Dominus ad Mosen, dicendo. Vir de semine suo in generationibus suis, in quo fuerit macula, non accedet ad offerendum panem Dei tui*. Dicit R. Elieser bar R. Jose: Ecce puer est illegitimus, quamvis sit perfectus. Quando ejus ministerium erit legitimum? Quando eduxerit duos pilos. At fratres ejus sacerdotes non admovebant ad ministerium, priusquam filius esset viginti annorum.

II. *In quo fuerit macula*; Non probo nisi de eo, in quo fuerit macula post allocutionem, sicut in fluxu seminis, & in plagis lepræ; si in eo fuerit macula ante allocutionem, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In quo fuerit macula*. Non probo nisi de eo, qui natus sit perfectus, & factus sit vitiatus, de eo, qui natus sit vitiatus ab utero matris suæ, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In quo fuerit macula*;

III. *Non accedet ad offerendum panem Dei sui*. Non probo nisi de sacrificiis jugibus, quæ vocantur panis: Dictum est enim *Levit.* XVIII. 2. *Sacrificium meum, panem meum, & ignita mea*. De ceteris omnibus sacrificiis unde probatur? Ex eo quod dictum est iterum, *Panem:* Unde probatur ad includendum san-

לומר להקריב . ואומר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו.

ד מנין אימורי חטאת ואמורי אשם ואמורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים מנין תלמוד לומר לא יגש להקריב. מנין הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים תלמוד לומר לא יגש להקריב . מנין היציקות והבלילות והתנופות וההגשות והקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות וההזיות תלמוד לומר לא יגש להקריב . יכול יהיו חייבים על כולם תלמוד לומר לחם . מה לחם מיוחד שהוא משום עבודה יצאו אלו שאינו משום עבודה.

ה כל איש אשר בו מום מה תלמוד לומר לפי שנאמר זרע אהרן. אהרן עצמו מנין תלמוד לומר כי כל איש אשר בו מום. אין לי אלא בעל מום קבוע. בעל מום עובר מנין תלמוד לומר כל אשר בו מום.

ו עיור בין סומא בשתי עיניו בין סומא אפילו בעינו אחת . חרור קבוע והמים הקבועים מנין תלמוד לומר איש עיור.

ז פסח בין חגר בשתי רגליו בין חיגר ברגלו אחת. רגלו חלולה ועמוקה ודומה למגל מנין תלמוד לומר פסח . חרום שחוטמו שקוע . חוטמו בלום . חוטמו סולד. חוטמו נוטף מנין תלמוד לומר או חסום.

ח אבא יוסי אמר החרם איזהו החרם הכוחל שתי עיניו כאחת אמרו לו הפלגתא. אף על פי שאין יכול לכחול שתי עיניו כאחת.

ט שרוע שנשמטה ירכו. פיקה יוצא מגדלו. עקיבו יוצא לאחוריו. פרסתו רחבה כשל אווז מנין תלמוד לומר או איש.

י שבר רגל אין לי אלא שנשברה רגלו

sanguinem? Ex eo quod dictum est: *Ad offerendum*. Et similiter dictum est *Levit.* IX. *Et obtulerunt filii Aharon sanguinem*.

IV. Unde probatur de adipibus sacrificii pro peccato, & de adipibus sacrificii pro delicto, de adipibus sanctissimorum, de adipibus sanctitatum levium? Ex eo quod dictum est: *Non accedet ad offerendum*. Unde probatur de pugillo, de thure, & de suffitu, & de munere sacerdotum, & de munere sacerdotis uncti, & de munere libaminum? Ex eo quod dictum est: *Non accedet ad offerendum*. Unde probantur effusiones, & commistiones, & ventilationes, & admotiones, & pugillationes, & adolitiones, & unguesectiones, & acceptiones; & adspersiones? Ex eo quod dictum est. *Non accedet ad offerendum*. Crederem, quod pro omnibus tenerentur? Idcirco dictum est: *Panem*. Sicut panis est peculiaris, quod sit nomine ministerii; excluduntur hæc, quæ non sunt nomine ministerii.

V. *Quicumque vir, in quo fuerit macula*. Cur dictum est? Quia dictum est: *De semine Aharon*. Non probo nisi de semine Aharon; De ipsomet Aharon unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quicumque vir, in quo fuerit macula*. Non probo nisi de eo, qui vitio stabili fuerit affectus, de eo qui vitio instabili fuerit affectus, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In quo fuerit macula*.

VI. *Cœcus*; Sive duobus, sive uno oculo fuerit coecus: Macula stabilis, & aquæ stabiles unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Vir coecus*.

VII. *Claudus*; sive duobus, sive uno pede fuerit claudus; si pes ejus esset vacuus, si contortus, & falci similis, unde probatur? Ex eo quod dictтm est *Claudus:* חרום; cujus nasus fuerit profundus, cujus nasus fuerit depressus, cujus nasus fuerit obstructus, cujus nasus fuerit attractus, & cujus nasus fuerit distillans unde probatur? Ex eo quod dictum est: Aut חרום.

VIII. Aba Jose dicit: החרם. Quinam est החרם? qui una vice simul possit fucare ambos oculos. Dixerunt illi; nimis recessisti. Vel si una vice simul non possit fucare ambos oculos.

IX. שרוע cui femur luxatum sit: si pica prodierit ex ejus pollice, si calcaneus ad posteriorem partem egrediatur; si planta lata sit instar anseris, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Aut vir*.

X. *Fractura pedis*. Non probo nisi de

הקשן והעיקלן והקולבן מנין תלמוד לומר איש.

יא שבר יד אין אלא שנשברה ידו אצבעותיו מורכבות זו על זו או קולטות עד הפרק כשר. למטה מן הפרק פסול. חתכה כשר מנין תלמוד לומר או שבר יד.

יב גבן שיש לו שני גבינים. אין לו גבינים אלא אין לו אלא גבין אחד. זהו גבן האמור בתורה. רבי דוסא אומר כל שגביניו שוכבים. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כל שיש לו שתים גבים ושתי שדראות. דק זה הדוק חלזון נחש עיניו מנין תלמוד לומר או דק.

יג תבלול לבן נכנס בשחור ושחור בלבן רבי יוסי אומר אין מומים בלבן. איזהו תבלול לבן פוסק בסירה ונכנס בשחור.

יד בעינו להביא את שבעינו שתי עיניו למעלה ושתי עיניו למטה. עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה ורואה את החדר ואת העלייה. כאחת. סכי שמש והונדם והרואה את חבירו ואמר לו הוא וראה.

טו גרב זו החרס. ילפת זו חזית מצרית. מרוח אשך. רבי ישמעאל אומר כל שנמרחו אשכיו. רבי עקיבא כל שרוח באשכיו. חנניה בן אנטיגנוס אומר כל שמראיו חשוכים.

פרק ג

א אין לי אלא את אלו בלבד מנין לרבות שאר המומים. תלמוד לומר מום מום ריבה.

ב הכושי והחינר יהלבקן והקיפח והננס והחרש והשוטה והשיכור. ובעלי נגעים טהורים מנין תלמוד לומר איש איש ריבה.

ג והלא דין הוא ומה אם בהמה שפסל בה אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן הכשיר בו הכושי והגיחור והלבקן והקיפח. הננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים אדם שהכשיר בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן אינו

de eo, cui sit fractus pes; Cui crura collisa sint, & tortuosa, & luxata unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Aut vir*.

XI. *Fractura manus*. Non probo nisi de eo, cui fracta sit manus; Qui habet digitos sibi invicem incubantes, aut adhærentes, usque ad juncturam, legitimus est, infra juncturam, est illegitimus, & qui habet abscissos quod sit legitimus unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Aut fractura manus*.

XII. גבן. Qui habeat duo supercilia; si non habeat supercilia, si non habeat, nisi unum supercilium; hic est גבן memoratus in lege. R. Dosa dicit; Qui habet sua supercilia desidentia. R. Chanina ben Antigoni dicit; qui habet duo dorsa, aut duas spinas dorsi. דק Hæc est tela in oculo & verruca unde probatur? Ex eo quod dictum est. Aut דק.

XII. תבלול. Album, quod se diffundit in nigrum, & nigrum in album. R. Jose dicit: Non sunt maculæ in albo: Quodnam est תבלול? Album, quod se diffundit in Sira, & nigrum intrat.

XIV. *In oculo suo*: Ad includendum, quod possit esse in oculo. Si habeat ambos oculos superius aut ambos oculos inferius, unum superius, & alterum inferius, & qui conclave, & cœnaculum videt simul, qui oculos comprimit præ sole impar oculis, & qui videt socium suum, & dicit ille, & videt.

XV. גרב. Hæc est scabies sicca. ילפת Hoc est ulcus Ægyptiacum. מרוח אשך. R. Ismael dicit; Cui testiculi attriti sunt. R. Akiba dicit, Cui ventus est in testiculis. Chananjah ben Antigoni dicit; cui est color obscurus.

CAPUT III.

I. NON probo nisi de his duntaxat; unde probatur ad includam reliquas maculas? Ex eo quod dictum est: *Maculam, maculam*. Includit.

II. Nigrum, ruber, candidus, gigas, & nanus, & surdus stultus, & ebrius, & qui affecti sint plagis mundis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vir vir*. Includit.

III. Atqui est argumentum; Si in animante, in quo est illegitimus ipse & ejus filius, & discerptus, & egrediens ex latere, probatur niger, & ruber, & candidus, & gigas, & nanus, & surdus, & stultus, & ebrius; In homine, in quo probatur ipse, & ejus filius, & discerptus, & egrediens ex late-

דין שנכשיר בו את הכושי והניחור והלבקן והקיפח והננס והחרש והשוטה ובעלי נגעים טהורים איש איש ריבה.

ד אשר מום בו פרט לאותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן . והלא דין הוא ומה אם בהמה שהכשיר בו הכושי והניחור והקיפח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים . פסל בה אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן . אדם שפסל בו הכושי והניחור והלבקן והקיפח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים אינו דין שנפסל בו אותו ואת בנו וטרפה ויוצא דופן תלמוד לומר אשר בו מום פרט לאותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן.

ה מום בו פרט לשעבר מומו . והלא דין הוא ומה אם בהמה שפסל בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן אם עבר מומה כשרה . אדם שהכשיר בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן אם עבר מומם לא יהיה כשר . לא אם אמרת בבהמה שהכשיר בה הכושי והניחור והלבקן והקיפח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים תאמר באדם שפסל בו את כל אלו אם עבר מומו לא יהיה כשר תלמוד לומר מום בו פרט לשעבר מומו.

ו לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל . אם נאמר מקדשי הקדשים למה צרך לומר ומן הקדשים. ולמה נאמר ומן הקדשים שאלו נאמר מקדשי הקדשים ולא נאמר מן הקדשים הייתי אומר קדשי קדשים . שהותרו לזר מהם יאכל ומקדשים קלים לא יאכל. צרך לומר מן הקדשים. או אלו נאמר מן הקדשים ולא נאמר מקדשי הקדשים היתי אומר מקדשים קלים יאכל ומקדשי קדשים לא יאכל צרך לומר מקדשי הקדשים וצרך לומר ומן הקדשים.

ז יאכל אף במחלוקת והלא דין הוא

tere , non erit æquum ut probetur Æthiops, ruber , candidus, gigas , nanus, ſurdus, ſtultus, & ebrius, & qui affecti ſunt plagis mundis ? Idcirco dictum eſt : *Vir, vir*. Includit.

IV. *In quo fuerit macula*. Excludit ipſum & ejus filium, diſcerptum, & egredientem ex ab latere . Atqui eſt argumentum. Si in animanti, in quo probatur niger , & ruber, & gigas, & nanus, & ſurdus , & ſtultus, & ebrius, & plagis mundis affecti, reprobatur ipſe & ejus filius , & diſcerptus , & egrediens ex latere; In homine, in quo reprobatur Æthiops, ruber, & candidus, & gigas, & nanus, & ſurdus, & ebrius, & plagis mundis affecti , non erit æquum, ut reprobetur in eo ipſe & ejus filius, & diſcerptus, & egrediens ex latere? Idcirco dictum eſt: *In quo fuerit macula*. Excludit ipſum, & ejus filium & diſcerptum , & egredientem ex latere.

V. *In quo fuerit macula* . Excludit illum , in quo fuerit præterierit macula. Atqui eſt argumentum . Si in animante , in quo reprobatur ipſe & ejus filus, & diſcerptus, & egrediens ex latere , ſi præterierit ejus vitium, legitimum eſt ; Homo, in quo probatur ipſe & ejus filius, & diſcerptus , & egrediens ex latere , ſi ejus vitium præterierit, non erit legitimus ? Minime; ſi dixiſti de animante , in quo probatur niger , & ruber , & candidus, & gigas, & nanus & ſurdus, & ſtultus, & ebrius, & plagis mundis affecti, dices de homine, in quo hæc omnia reprobantur ; ſi fuerit in eo vitium inſtabile, non erit legitimus. Idcirco dictum eſt . *In quo fuerit macula* . Excludit illum , in quo fuerit macula inſtabilis.

VI. *Panem Dei ſui , de ſanctitatibus ſanctitatum, & de ſanctitatibus comedet*. Si dictum eſt: *De ſanctitatibus ſanctitatum;* Quid dicendum erat: *Et de ſanctitatibus* ? Et cur dictum eſt: *Et de ſanctitatibut ?* Quia ſi dictum eſſet de ſanctitatibus ſanctitatum, & non dictum eſſet de ſanctitatibus, dixiſſem, de ſanctitatibus ſanctitatum , quæ permiſſæ ſunt alieno, comedet, & de ſanctitatibus levibus non comedet; Idcirco dicendum erat de ſanctitatibus; Aut ſi dictum eſſet de ſanctitatibus , & non dictum fuiſſet de ſanctitatibus ſanctitatum, dixiſſem de ſanctitatibus levibus comedet , & de ſanctitatibus ſanctitatum non comedet ; idcirco dicendum erat de ſanctitatibus ſanctitatum, & dicendum erat de ſanctitatibus levibus.

VII. *Comedet*. Etiam in partitionibus:

ומה אם טבול יום ומחוסר כפורים שהם כשרים לעבודת מחר אינו אוכלים במחלוקת. בעל מום שאינו כשר לעבודת מחר אינו דין שלא יאכל במחלוקת תלמוד לומר יאכל אף במחלוקת.

ח אם נאמר על הפרוכת למה נאמר על המזבח. שﭏו נאמר על הפרוכת ולא נאמר על המזבח. היתי אומר ﭏ הפרוכת שהוא בפנים יהיה פסול. ﭏ המזבח שאינו בפנים לא יהיה פסול צרך לומר ﭏ המזבח וﭏו נאמר ﭏ המזבח ולא נאמר ﭏ הפרוכת היתי אומר ﭏ המזבח שהוא כשר לעבודה יהיה פסול. פרוכת שאינה כשרה לעבודה לא יהיה פסול צרך לומר ﭏ המזבח וצרך לומר ﭏ הפרוכת.

ט יכול לא יכנס לעשות רקיעות תלמוד לומר אך כך הוא מצותו. הכהנים נכנסים. אם אין כהנים לוים נכנסים. אם אין טהורים נכנסים טמאים. ואם אין תמימים נכנסים בעלי מומים. ומניין אם עבד עבודתו פסולה תלמוד לומר ולא יחלל את מקדשי. ומנין שבעל מום במיתה. רבי יהודה אומר נאמר כאן חילול ונאמר להלן חילול מה חילול שנאמר להלן מיתה אף כאן מיתה. וחכמים אומרים אין בעל מום במיתה ﭏא באזהרה.

י וידבר יהוה ﭏ משה וﭏ אהרן וﭏ בני ישרﭏ הזהיר את אהרן על ידי הבנים ואת הבנים על ידי ישרﭏ ואת הבנים זה על ידי זה.

פרשה ד

א וידבר יהוה ﭏ משה לאמר. דבר ﭏ אהרן וﭏ בניו. וינזרו. אין נזירה ﭏא הפרשה וכן הוא אומר וינזר מאחרי ויעל גילוליו. ואומר נזרו אחור. וינזרו מקדשי בני ישרﭏ. על קרשי בני ישרﭏ חייבים על פיגול נותר וטמא. ואין חייבים על קרשי הגוים משום פיגול נותר וטמא.

bus: Atqui est argumentum. Si lotus diei, & indigens expiationum, qui non sunt legitimi postridie ad ministerium, non comedunt in partitionibus; Vitiatus, qui non est legitimus postridie ad ministerium, non erit æquum ut non comedat in partitionibus? Idcirco dictum est: *Comedet*. Etiam in partitionibus.

VIII. Si dictum est: *ad velum*, cur dicendum erat: *ad altare*? Quia si dictum fuisset ad velum, & non dictum fuisset ad altare, dixissem, ad velum, quod erat interius, erat illegitimus, ad altare, quod non erat interius, non erat illegitimus: Idcirco dicendum erat: *ad altare*: Si dictum esset ad altare, & non dictum fuisset ad velum, dixissem; Ad altare, quod erat legitimum ad ministerium, erat illegitimus; ad velum, quod non erat legitimum ad ministerium, erat illegitimus. Idcirco dicendum erat: *Ad altare*, & dicendum erat *ad velum*.

IX. Crederem non licuisse ingredi ad resarciendum? Idcirco dictum est: *Tantummodo*: Sic erat præceptum; sacerdotes ingrediebantur, si non adessent sacerdotes, ingrediebantur Levitæ, si non adessent mundi, ingrediebantur immundi; si non adessent perfecti, ingrediebantur vitiati. Et unde probatur, si ministrasset, ministerium ejus fuisse illegitimum? Ex eo quod dictum est: *Et non profanabit sanctuarium meum?* Et unde probatur, quod vitiatus puniretur morte? Rabi Jehuda dicit: Memoratur hic profanatio, & memoratur in Sabbatho profanatio; sicut profanatio ibi dicta puniebatur morte, ita pariter profanatio hoc loco dicta puniebatur morte; At sapientes dicunt; Vitiatus non puniebatur morte, sed præmonebatur.

X. *Et locutus est Dominus ad Mosen, & Aharon, & ad filios Israel:* Præmonetur Aharon pro filiis, & filii pro Israelitis, & filii inter se præmonentur.

SECTIO IV.

I. E*T locutus est Dominus ad Mosen dicendo; Loquere ad Aharon, & ad filios ejus: Et separentur*. Et נזירה non est nisi separatio: Et sic dictum est *Ezech.* XIV. 7. *Et recedet post me, & faciet adscendere opprobria sua*. Et dictum est *Isai.* I. 4. *Recesserunt retrorsum, & separentur de sanctitatibus filiorum Israel*. Pro sanctitatibus filiorum Israel tenentur abominando, residuo, & immundo; at non tenentur pro sanctitatibus gentilium abominando, residuo, & immundo. *De sanctitatibus filiorum Israel*.

קרשי ישראל אין לי אלא קרשי בני ישראל. קרשי עצמם מנין תלמוד לומר אשר הם מקרישים לי אני יהוה לרבות את כולם.

ב מנין שאין מדבר אלא בזמן. נאמר כאן חילול ונאמר להלן חילול. מה חילול שנאמר להלן זמן אף כאן זמן. ומה חילול שנאמר להלן מיתה אף כאן מיתה. ומה חילול שנאמר להלן הרצייה אף כאן הרצייה. רבי יהודה אומר נאמר כאן אני יהוה ונאמר למטה אני יהוה. מה אני יהוה האמור למטה מכרית. אף אני יהוה האמור כאן מכרית.

ג אמור אליהם אלו העומדים לפני הר סיני. לדורותיכם שינהג דבר לדורות. אם נאמר לאבות למה נאמר לבנים. ואם נאמר לבנים למה נאמר לאבות לפי שיש באבות מה שאין בבנים. ובבנים מה שאין באבות. באבות מהו אומר וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחה מטה אבותיו תהיה לאשה למען ירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו בתוך בני ישראל. הרבה מצות בבנים מה שאין באבות. הא לפי שיש באבות מה שאין בבנים. ובבנים מה שאין באבות צרך לומר באבות וצרך לומר בבנים.

ד איש אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר מכל זרעכם. מנין לרבות כל ישראל תלמוד לומר כל איש.

ה כל איש אשר יקרב מכל זרעכם, אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל ליהוה וטומאתו עליו ונכרתה מה תלמוד לומר לפי שנאמר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר ליהוה וטומאתו עליו ונכרתה והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו. שיכול אין לי חייבים כרת משום טומאה אלא על השלמים בלבד מנין לרבות כל הקדשים תלמוד לומר אמור להם לדורותיכם כל איש אשר

Israel. Non probo nisi de sanctitatibus filiorum Israel, suæ ipsorum sanctitates unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Quas sanctificaverint mihi; ego Dominus*. Ad includenda omnia.

II. Et unde probatur, quod non loquatur nisi de tempore? Memoratur hic profanatio, & memoratur *Levit*. XIX. 8. profanatio; sicut profanatio ibi dicta refertur ad tempus, ita pariter hoc loco refertur ad tempus; & sicut profanatio ibi dicta punitur morte, ita pariter hoc loco punitur morte. Sicut in profanatione ibi dicta, non acceptatur, ita pariter & hoc loco non acceptatur. Rabi Jehuda dicit: Dictum est hic: *Ego Dominus*; & infra dictum est: *Ego Dominus*; Sicut infra, ubi dicitur: *Ego Dominus*; punitur excidio; ita pariter & hoc loco, ubi dicitur: *Ego Dominus*; punitur excidio.

III. *Dic ad eos*. Isti sunt qui steterunt coram monte Sinai: *In generationibus vestris*. Ut res observetur in generationibus. Si dictum est patribus, cur dictum est filiis? Quia est in patribus, quod non est in filiis, & in filiis, quod non est in patribus. De patribus quid dictum est *Num*. XXXVI. 8. *Et omnis filia hæreditarie capiens possessionem de tribubus filiorum Israel, uni de familia tribus patris sui erit in uxorem, ut hæreditarie capiant filii Israel quisque possessionem patris sui*. Multiplicat præcepta in filiis, quæ non erant in patribus: Ecce quoniam erat in patribus, quod non erat in filiis, & in filiis, quod non erat in patribus: Dicendum erat de patribus, & dicendum erat de filiis.

IV. *Vir*: Non probo nisi de viro, de muliere unde probatur? Ex eo quod dictum est; *De omni semine vestro*. Unde probatur ad includendum omnes Israelitas? Ex eo quod dictum est: *Omnis vir*.

V. *Omnis vir, qui accesserit de omni semine vestro, ad sanctitates, quas sanctificaverint filii Israel Domino, & immundities ejus super illo, & excidetur*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit*. VII. 20. *Et anima, quæ comederit carnem de sacrificio pacificorum, quæ est Domino, & immundities ejus super illa, & excidetur*: Ecce pacifica includunt omnes sanctitates. Crederem quod non tenerentur excidio propter immunditiem, nisi pro pacificis duntaxat, unde probatur ad includendum omnes sanctitates? Ex eo quod dictum est: *Dic ad eos; in generationibus de vestris; omnis vir, qui accesserit de omni semine vestro*

יקרב מכל זרעכם אל הקדשים. או אינו מביא אלא כיוצא בשלמים מה שלמים המיוחדים הנאכלים לשני ימים וגו׳. ליום אחד מנין תלמוד לומר בשר ששיריו נאכלים. על שאין שיריה נאכלים מנין. תלמוד לומר זבח. מיני זבחים. העופות והמנחות שאינן מיני זבחים עד שתהא מרבה לוג שמן של מצורע מנין תלמוד לומר אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים.

ו יכול כל שחייבים עליו משום פיגול יהיו חייבים עליו משום טומאה ודין הוא ומה אם פיגול שהוא בקבועה ובידיעה אחת ולא הותר מכללו אינו נוהג אלא בדבר שיש לו מתירים. טומאה שהיא בשתי ידיעות ועולה ויורד והותרה מכללה. אינו דין שלא תנהוג אלא בדבר שיש לו מתירים. מנין הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים. תלמוד לומר אל הקדשים אשר יקדישו לרבות את כולם.

ז יכול יהיו חייבים עליו מיד תלמוד לומר אשר יקריבו. אמר רבי אלעזר וכי יש נוגע חייב. אם כן למה נאמר אשר יקרב עד שיכשר ליקרב. את שיש לו מתירים עד שיקרבו מתירים. את שאין לו מתירים עד שיקדש בכלי.

ח וטומאתו עליו. טומאת הגוף. יכול טומאת בשר. תלמוד לומר וטומאתו עליו לגזירה שוה. מה טומאתו עליו נאמר להלן בטומאת הגוף דבר לא דבר בטומאת בשר. אף טומאתו אמורה כאן בטומאת הגוף דבר לא דבר בטומאת הבשר.

ט רבי אומר ואיש טומאתו עליו בטומאת הגוף דבר לא דבר בטומאת בשר. אחרים אומרים לא דיבר אלא במי שהטומאה פורשת ממנו. יצא הבשר שאין טומאה פורשת ממנו.

י ונכרתה הנפש ההיא. יכול מצד

stro ad sanctitates. Aut non includit, nisi quæ similia sint pacificis; sicut pacifica sunt peculiaria, quæ comeduntur duobus diebus &c. Quæ comeduntur uno die, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Carnem:* cujus reliquiæ comedebantur: Cujus reliquiæ non comedebantur, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *De sacrificio*. Species sacrificiorum. Aves, & munera quæ non sunt species sacrificiorum, donec includatur logus olei leprosi, unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Qui accesserit de omni semine vestro ad sanctitates*.

VI. Crederem, quod qui tenerentur in hoc propter abominandum tenerentur pariter propter immunditiem? Et probari potest argumento: Si abominandum, quod expiatur sacrificio stabili, & una tantum notitia, & nunquam permittitur ab suo genere, non observatur nisi in re, cui sint permittentia; Immundities, in qua sunt duæ notitiæ, & expiatur sacrificio adscendenti & descendenti, & permittitur ab suo genere, non erit æquum, ut non observetur nisi in re, cui sint permittentia? Et unde probatur de pugillo, de thure, & de suffitu, & de munere sacerdotis uncti, & de munere libaminum? Ex eo quod dictum est: *Ad sanctitates, quas sanctificaverint*. Ad includendum omnia.

VII. Crederem quod propter illud statim tenerentur? Idcirco dictum est: *Quas sanctificaverint*. Dicit R. Elieser: Quid? nam est qui tangens reus sit? Si ita est, cur dictum est: *Qui accesserit?* Donec legitimum sit quod offeratur; Quod habet permittentia, donec permittentia offerantur; quod non habet permittentia, donec sanctificetur in vase.

VIII. *Et immundities ejus super illo:* Immundities corporis: Crederem immunditiem carnis? Idcirco dictum est: *Et immundities ejus super illo, & immundities ejus super illo*. A pari. Sicut; *immundities ejus*, quæ memoratur Levit. VII. loquitur de immunditie corporis, non de immunditie carnis, ita pariter hoc loco loquitur de immunditie corporis, non de immundititie carnis.

IX. Rabi dicit. *Et vir, & immundities ejus super illo*. De immunditie corporis loquitur, at non loquitur de immunditie carnis. Alii dicunt; Non loquitur nisi de eo, a quo separata sit immundities: Excluditur caro, a qua immundities non separatur.

X. *Et excidetur anima illa;* Crederem

זה לצד זה תלמוד לומר מלפני יהוה בכל מקום אני.

פרק ד

א זרע אהרן אין לי ﭏ זרע אהרן. אהרן עצמו מנין תלמוד לומר והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר אוכלים הם ישרﭏ במעשר . טבולי יום. אהרן ובניו מנין . ודין הוא ומה ישרﭏ שאינן אוכלים בתרומה במעורבי שמש הרי הן אוכלים במעשר. טבול יום אהרן ובניו שהם אוכלים בתרומה במעורבי שמש אינו דין שיאכלו במעשר טבולי יום. יצאו ישרﭏ מן הכתוב ואהרן ובניו מקל וחומר.

ב עד אשר יטהר. יכול עד שיבוא במים תלמוד לומר ובא השמש וטהר. מה טהרה האמורה למטן ביאת שמש. אף כאן ביאת שמש.

ג והנוגע בכל טמא נפש ואין טמא נפש ﭏ במגע. אשר תצא ממנו שכבת זרע זה בעל קרי . מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע תלמוד לומר או איש.

ד אשר יגע בשרץ אין לי ﭏ השרץ מנין לרבות את הנבלה תלמוד לומר בכל שרץ אשר יטמא לו לרבות את השיעורים . ארם זה המת . טומאת ארם זה טמא מת טומאתו לרבות זבים וזבות נדות ויולדות. אין לי ﭏ ימי קולן . ימי חומרן מנין תלמוד לומר לכל טומאתו. אשר יטמא לרבות בועל נדה. לו לרבות בולע . לרבות נבלת עוף הטהור.

ה ונפש כי תגע בו. לא המסיטה. וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים. יש לך קדשים שהוא אוכל בהם. פרט לעירובים ולפחות ממאה.

ו אין לי ﭏ אוכלי תרומה באוכלי תרומה . מנין אוכלי תרומה באוכלי

rem ab uno ad alium locum? Idcirco dictum est. *De conspectu meo. Ego Dominus*. Ex omni loco, ubi ego sum.

CAPUT IV.

I. DE *semine Aharon*. Non probo nisi de semine Aharon, de ipso Aharon, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et ipse fuerit leprosus, aut seminifluus, de sanctitatibus non comedet, donec mundetur*. Comedunt Israelitæ decimam, si loti fuerint eo die; De Aharon & de filiis ejus unde probatur? Argumento. Si Israelitæ, qui non comedunt separationem in occasu solis, comedunt decimam, si loti fuerint eo die, Aharon & ejus filii, qui in occasu solis comedunt separationem, non erit æquum, ut comedant decimam, si loti fuerint eo die? Excluduntur Israelitæ ab textu, & Aharon & filii ejus argumento a minori ad majus.

II. *Donec mundetur*. Crederem, donec ingrederetur in aquas? Idcirco dictum est: *Et occiderit sol, & mundabitur*: Sicut purificatio infra dicta in occasu solis, ita pariter hoc loco in occasu solis.

III. *Et qui tetigerit omnem immundum anima*; Non dicitur immundus anima nisi tactu. *Ex quo exierit semen concubitus*. Hic est seminifluus. Unde probatur ad includendum, qui tetigerit semen concubitus? Ex eo quod dictum est: *Et vir*.

IV. *Qui tetigerit reptile*. Non probo nisi de reptili; unde probatur ad includendum cadaver? Ex eo quod dictum est: *Omne reptile: quo polluatur*: Ad includendum quantitates. *Hominem:* Hic est mortuus: *Immunditiam hominis:* Hic est immundus mortuo: *Juxta immunditiam ejus*. Ad includendum seminifluos, & seminifluas, menstruatas, & puerperas: Non probo nisi de diebus levibus, de diebus gravibus, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Juxta omnem immunditiem ejus*; *qua polluetur*. Ad includendum, qui congreditur cum menstruata. *Illi*; Ad includendum, qui absorbet: *Illi*. Ad includendum cadaver volucris mundi.

V. *Et anima, quæ tetigerit in illo*. Non quæ moverit: *Immunda erit usque ad vesperam, & non comedet de sanctitatibus:* Sunt tibi sanctitates, ex quibus non comedit: Excludit commixta, & quod sit minus sato.

VI. Non probo nisi de cibis separationis in cibis separationis, unde probatur de cibis separationis in cibis profa-

חולין. אוכלי חולין באוכלי תרומה. אוכלי תרומה באוכלי קודש. אוכלי קודש באוכלי תרומה. משקה תרומה במשקה חולין. משקה חולין במשקה תרומה. משקה תרומה במשקה קודש. משקה קודש במשקה תרומה. משקה קודש במשקה קודש מנין תלמוד לומר מן הקדשים ריבה.

ז כי אם רחץ בשרו. יכול יהיה מרחיץ אבר אבר תלמוד לומר ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולם כאחת אף מים כולם כאחת.

ח ובא השמש וטהר ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין רחיצת גופו מעכבתו מלאכול בתרומה.

ט ואחר יאכל מן הקדשים יש לך קדשים שאינו אוכל בהם פרט לעירובים לאחורת ממאה.

י אין לי אלא אוכלי תרומת באוכלי תרומה. מנין אוכלי תרומה באוכלי חולין. אוכלי חולין באוכלי תרומה. אוכלי תרומה באוכלי קודש. אוכלי קודש באוכלי תרומה משקה תרומה במשקה חולין. משקה חולין במשקה תרומה. משקה קודש במשקה תרומה משקה תרומה במשקה קודש מנין תלמוד לומר מן הקדשים.

יא כי לחם. כי לחמו מסלת את החיטים כל שהוא רוצה. ומקניב את הירק כל שהוא רוצה. יכול תהיה קניבת ירק חול תלמוד לומר היא. הרי היא בקדושתה.

יב יכול תהיה נבלת בהמה מטמאה בגדים בבית הבליעה תלמוד לומר נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה את שאין לו טומאה אלא אכילתה יצתה נבלת בהמה שהיא מטמא עד שלא יאכלנה.

יג יכול נבלת העוף תטמא מן הכתוב ונבלת בהמה מקל וחומר תלמוד לומר בה את מטמא בבית הבליעה ואין מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה.

יד ושמרו את משמרתי. ישמרו לי משמרת. ושמרו את משמרתי להזהיר

fanis, de cibis profanis in cibis separationis, de cibis separationis in cibis sanctitatis, de cibis sanctitatis in cibis separationis, de liquoribus separationis in liquoribus profanis, de liquoribus profanis in liquoribus separationis, de liquoribus separationis in liquoribus sanctitatis, de liquoribus sanctitatis in liquoribus separationis, de liquoribus sanctitatis in liquoribus sanctitatis, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *De sanctitatibus*. Includit.

VII. *Nisi laverit carnem suam:* Crederem, quod membratim lavaret? Idcirco dictum est: *Et occiderit sol, & mundabitur;* Sicut occasus solis totus uno tempore, ita pariter aquæ totæ uno tempore.

VIII. *Et occiderit sol, & mundabitur;* Occasus solis impediebat, quominus comederet de separatione; at lotio sui corporis non impediebat, quominus posset comedere de separatione.

IX. *Et postea comedet de sanctitatibus:* Sunt tibi sanctitates, quas ipse non comedit. Excludit commixta, & quod sit minus fato.

X. Non probo nisi de cibis separationis in cibis separationis, unde probatur de cibis separationis in cibis profanis, de cibis profanis in cibis separationis, de cibis separationis in cibis sanctitatis, de cibis sanctitatis in cibis separationis, de liquoribus separationis in liquoribus profanis, de liquoribus profanis in liquoribus separationis, de liquoribus sanctitatis in liquoribus separationis, de liquoribus separationis in liquoribus sanctitatis, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *De sanctitatibus*.

XI. *Quia panis*. Quia panis ejus est, poterit fricare ex triticum, quantum liberit: & abscindere olus, quantum liberit. Crederem olus succisum esse profanum? Idcirco dictum est: *Ille:* Ecce ille est in sua sanctitate.

XII. Crederem, quod cadaver jumenti pollueret vestes, quando fuerit in gula? Idcirco dictum est: *Cadaver & discerptum non comedet, ut polluatur in eo;* cui non est immundities nisi in ejus comestione. Excluditur cadaver jumenti, quod non polluit, nisi comedatur.

XIII. Crederem, quod cadaver volucris pollueret ex textu, & cadaver jumenti argumento a minori ad majus? Idcirco dictum est: *In eo*. Illud polluit, quando est in gula, at cadaver jumenti non polluit, quando est in gula.

XIV. *Et custodient custodiam meam*. Custodient mihi custodiam. *Et custodient custodiam meam*. Ut de eo præmo-

בית דין על כך. ולא ישאו חטא יכול בנבלת הכתוב מדבר . תלמוד לומר עליו בקודש הוא מדבר ואינו מדבר בנבלה.

טו ומתו בו ולא המעשר. כי יחללוהו פרט לטהור שאכל מן הטמא.

יו אם נאמרו הקלות למה נאמרו החמורות שלא נאמרו הקלות ולא נאמרו החמורות היתי אומר על הקלות בלא תעשה ועל החמורות בקבועה צרך לומר החמורות. אלו נאמרו החמורות ולא נאמרו קלות הייתי אומר על החמורות יהיה חייב ועל הקלות יהיה פטור צרך לומר הקלות וצרך לומר החמורות זר אין לי אלא ממזר מנין אפילו לוי אפילו ישראל תלמוד לומר וכל זר לא יאכל ואין אכילה פחותה מכזית . קודש מה קודש אמור להלן בקרשי הגבול הכתוב מדבר, אף קודש האמור כאן בקרשי הגבול הכתוב מדבר.

יז תושב זה קנוי קניין עולם. ושכיר זה קנוי קניין שנים. יאמר תושב מה תלמוד לומר שכיר אם הקנוי קניין עולם אינו אוכל. הקנוי קניין שנים יאכל. אלו כן היתי אומר תושב זה קנוי קניין שנים וכשהוא אומר שכיר בא שכיר ולימד על התושב שהוא קנוי קניין עולם.

יח רבי ישמעאל אומר נאמר כאן תושב ושכיר ונאמר תושב ושכיר בפסח מה תושב ושכיר האמור בפסח פסל בו את הערל אף תושב ושכיר האמור כאן יפסל בו את הערל . רבי עקיבא אומר איש איש לרבות את הערל.

פרשה ח

א מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה תלמוד לומר וכהן כי יקנה קניין אף קנינו שקנה קנין אוכל.

moneatur Synhedrium; *Et non portabant peccatum*. Crederem, quod textus de cadavere loquatur? Idcirco dictum eſt: *Propter illud*. De ſanctitate textus loquitur, at non loquitur de cadavere.

XV. *Et moriantur propter illud*. Non propter decimam: *Si profanaverint illud*. Excludit mundum, qui comederit de immundo.

XVI. Si memorantur res leves, cur memorantur graves? ſi memorantur graves, cur memorantur leves? Quia ſi memoratæ eſſent leves, & non eſſent memoratæ graves. Dixiſſem; pro levibus eſt præceptum negativum, & pro gravibus eſt ſacrificium ſtabile; idcirco dicendæ erant graves: Aut ſi dictæ eſſent graves, & dictæ non fuiſſent leves, dixiſſem; pro gravibus tenetur, at pro levibus liber èſt, idcirco dicendæ erant leves, & dicendæ erant graves. *Alieno*. Non probo niſi de ſpurio; unde probatur vel de Levita, vel de Iſraelita? Ex eo quod dictum eſt: *Et omnis extraneus non comedet*: At comeſtio non eſt minor oliva. *Sanctum*. Sicut in ſancto de quod dictum eſt *Deut*. XXIV. 13. de ſanctitatibus provinciæ textus loquitur; ita pariter hoc loco de ſanctitatibus provinciæ textus loquitur.

XVII. *Inquilinus*: Hic eſt acquiſitus acquiſitione perpetua. *Et mercenarius*. Hic eſt acquiſitus in annos: Si dictum eſt. *Inquilinus*; Cur dicendum erat: *Mercenarius*? Si acquiſitus acquiſitione perpetua non comedit, qui acquiſitus eſt in annos, comedet? Si ita eſſet; ego dixiſſem; *Inquilinus* eſt acquiſitus in annos; Quando vero dicit: *Mercenarius*. Veniat mercenarius, & doceat de inquilino, quod ſit acquiſitus acquiſitione perpetua.

XVIII. R. Iſmael dicit: Memoratur hic *inquilinus*, & *mercenarius*, & dictum eſt in ſacrificio Paſchali *inquilinus* & *mercenarius*; ſicut inquilinus & mercenarius dictus in ſacrificio Paſchali præputio reprobatur; ita pariter inquilinus & mercenarius hoc loco dictus præputio reprobatur. R. Akiba dicit; Dictum eſt: *Vir, vir*. Ad includendum præputiatum.

SECTIO V.

I. Unde probatur ſi ſacerdos ducat uxorem, & acquirat ſervos, quod poſſint comedere de ſeparatione? Ex eo quod dictum eſt: *Et ſacerdos, qui acquiſierit acquiſitione*. Vel ejus acquiſitio, ſi acquiſierit acquiſitionem comedet.

II.

ב יכול אפילו קנה עבד עברי יאכל בתרומה תלמוד לומר כספו יצא עבד עברי שאין כספו.

ג אוציא את עבד עברי שאין כספו ולא אוציא את של שותפים תלמוד לומר כספו הוא פרט לשחציו עבד וחציו בן חורין.

ד יליד ביתו מה תלמוד לומר אם הקנוי קניין כספו אוכל ויליד ביתו לא יאכל. אלו כן הייתי אומר מה קניין כספו שיש בו כסף. אף יליד ביתו שיש בו כסף ומנין שאף על פי שאין שוה כלום תלמוד לומר ויליד בית מכל מקום.

ה אדין אני אומר יליד ביתו בין שיש בו כסף בין שאין בו כסף אוכל. אבל קניין כספו אם יש בו כסף אוכל. אם אין בו כסף לא יאכל. תלמוד לומר קניין כספו ויליד ביתו מה יליד ביתו אף על פי שאינו שוה כלום אף קניין כספו אף על פי שאינו שוה כלום.

ו מנין לבן שיאכיל את אמו בתרומה ודין הוא אם עשה זרע כאב לפסול נעשה את הזרע כאב להאכיל. הין אם עשה את הזרע כאב לפסול. שמידת הפסול מרובה. נעשה את הזרע כאב להאכיל. שמידת אכילה מעוטה. אמר רבי שמעון תלמוד לומר ויליד ביתו יאכיל הם אוכלים ואין הבהמה אוכלת. יכול לא תאכל בכרשינים. תלמוד לומר נפש בלחמו. יצא המת שאין לו לחם.

ז ובת כהן כי תהיה לאיש זר אין לי אלא לממזר. מנין אפילו ללוי ולישראל תלמוד לומר לאיש זר. מנין אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. תלמוד לומר לאיש. לאיש המאכיל.

ח והלא דין הוא ומה אם ישראל שאין ביאתו פוסלתה מן הכהונה. ביאתו פוסלתה מן התרומה כהן גדול שביאתו פוסלתה מן הכהונה. אינו דין שתהא ביאתו פוסלתה מן התרומה. לא אם אמרת בישראל שאינו מאכיל אחרות.

II. Crederem vel ſi acquireret ſervum Hebræum, quod poſſet comedere? Idcirco dictum eſt: *Argento*. Excluditur ſervus Hebræus, qui non acquiritur argento.

III. Excludam ſervum Hæbræum, qui non acquiritur argento, at non excludam ſervum ſociorum? Idcirco dictum eſt: *Argenti ſui*. Excludit, qui ſit partim ſervus, & partim liber.

IV. *Natus domi:* Cur dictum eſt. Si acquiſitus acquiſitione argenti comedit, natus domi non comedet? Si ita eſſet, dixiſſem; Sicut acquiſitus argento, qui valeat argentum, ita pariter natus domi, qui valeat argentum; & unde probatur vel ſi nihil valeret? Ex eo quod dictum eſt. *Et natus domi*. Omnimode.

V. Ego quoque argumentabor: Natus domi, ſive valeat, ſive non valeat argentum, comedit; at acquiſitus argento, ſi valeat argentum, comedet, ſi ſi non valeat argentum non comedet; Idcirco dictum eſt: *Aquiſitione argenti ſui, & natus domi ſuæ*. Vel ſi nihil valeat; ita pariter acquiſitus argento ſuo, vel ſi nihil valeat.

VI. Unde probatur, quod filius faciat comedere matrem ſuam de ſeparatione? Argumento. Si textus conſiderat ſemen ſicut patrem ad reprobandum, conſiderabimus ſemen ſicut patrem, ut faciat comedere; Itane? Si conſiderat ſemen ſicut patrem ad reprobandum, ratio eſt quia proprietas reprobandi frequentior eſt, conſiderabimus ſemen ſicut patrem ut faciat comedere, cum proprietas, qua faciat comedere, minus ſit frequens? Dicit R. Simeon: Dictum eſt: *Et natus domi ſuæ comedit*. Illi comedent, at jumentum non comedet. Crederem quod non poſſet comedere vicias; Idcirco dictum eſt: *Anima*: *In pane ſuo*. Excluditur mortuus, cui non eſt panis.

VII. *Et filia ſacerdotis, quæ fuerit viro extraneo*: Non probo niſi de ſpurio; unde probatur, vel ſi nupta fuerit Levitæ, & Iſraelitæ? Ex eo quod dictum eſt: *Viro extraneo*. Unde probatur de vidua ſummo ſacerdoti, & de repudiata, & de diſcalceante ſacerdoti vulgari? Ex eo quod dictum eſt: *Viro; Viro* qui poſſit facere comedere.

VIII. At eſt argumentum; Si Iſraelita, qui concubitu ſuo non reprobat illam a ſacerdotio, concubitu ſuo reprobat a ſeparatione, ſacerdos ſummus, qui concubitu ſuo reprobat illam a ſacerdotio, non erit æquum ut reprobet concubitu ſuo a ſeparatione? Minime; Si

תאמר בכהן גדול שמאכיל אחרות. הואיל והוא מאכיל את אחרות לא תהא ביאתו פוסלתה מן התרומה תלמוד לומר לאיש המאכיל.

ט היא בתרומת הקדשים לא תאכל היא אינה אוכלת אוכלת היא את אמה.

י כיצד בת ישראל לכהן שניסת לכהן וילדה ממנו בת. והלכה הבת ונשאת לעבד וניסת לנכרי היתי אומר כשם שאינה אוכלת כך אמה לא תאכל. תלמוד לומר היא בתרומת הקדשים לא תאכל. היא אינה אוכלת אבל אוכלת היא אמה.

פרשה ו

א אם נאמר בתרומה למה נאמר בקדשים ואם נאמר בקדשים למה נאמר בתרומה לפי שיש בקדשים מה שאין כן בתרומות. ובתרומות מה שאין בקדשים. קדשים הותרו לזר. ותרומות לא הותרו לזר. קדשים חייבים עליהם משום פיגול. ותרומות אין חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא. הא לפי שיש בתרומות מה שאין כן בקדשים ובקדשים מה שאין כן בתרומות צרך לומר בתרומות וצרך לומר בקדשים,

פרק ח

א יאמר גרושה מה תלמוד לומר אלמנה שאלו נאמר גרושה ולא נאמר אלמנה היתי אומר גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט הרי היא חוזרת. אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט אינו דין שתחזור. אלו כן היתי אומר גרושה שאין לה זרע תחזור. אלמנה שיש לה זרע בין שאין לה זרע תחזור. תלמוד לומר אלמנה וזרע אין לה.

ב או אלו נאמר אלמנה ולא נאמר גרושה היתי אומר אלמנה שאין לה זרע תחזור בין גרושה בין שיש לה זרע לא תחזור תלמוד לומר אלמנה וזרע אין לה

Si dixisti de Israelita; qui non facit alios comedere, dices de summo sacerdote, qui facit alios comedere? Quoniam facit alios comedere, non reprobabit illam concubitu suo a separatione; Idcirco dictum est: *Viro; Viro*; qui possit illam facere comedere.

IX. *Illa in separatione sanctitatum non comedet:* Illa non comedet, at potest facere comedere matrem suam.

X. Quomodo? Filia Israelitæ, quæ nupta sacerdoti, pariat ex eo filiam, si abiens filia nubat servo, & nubat gentili, dicerem quod sicut ipsa non comedit, ita pariter ejus mater non comederet? Idcirco dictum est. *Illa in separatione sanctitatum non comedet*. Illa non comedit, sed potest facere comedere matrem suam.

SECTIO VI.

I. Si dictum est *in separatione*; cur dicendum erat: *in sanctitatibus?* Si dictum est: *in sanctitatibus*; cur dicendum erat: *in separatione?* Quia est in sanctitatibus, quod non est in separatione, & in separatione quod non est in sanctitatibus: Sanctitates sunt permissæ alieno, at separatio non est permissa alieno: In sanctitatibus tenentur abominando, residuo, & immundo, at in separatione non tenentur abominando, residuo, & immundo: Ecce quoniam est in separatione, quod non est in sanctitatibus, & in sanctitatibus, quod non est in separatione; dicendum erat *in separatione*; & dicendum erat: *In sanctitatibus*.

CAPUT V.

I. Si dictum est: *repudiata:* Cur dicendum erat: *Vidua?* Quia si dictum esset: *Repudiata*; & dictum non fuisset: *Vidua*; Dixissem: Si repudiata, quæ erat interdicta sacerdoti vulgari, redibat, vidua, quæ permissa erat sacerdoti vulgari, non erit æquum, ut rediret? Si ita esset, ego dicerem; Repudiata, cui non erat proles, redibat; vidua, sive esset, sive non esset illi proles, redibat. Idcirco dictum est: *Vidua, & semen non fuerit illi*.

II. Aut si dictum esset; *Vidua*; & non dictum esset; *Repudiata:* dixissem; Vidua, cui non fuerit semen, redibit; Repudiata, sive fuerit, sive non fuerit semen, non redibit: Idcirco dictum est: *Vidua, & semen non fuerit illi. Et repudiata, & semen non fuerit illi*. Vidua,

ונרושה וזרע אין לה . ﭏמנה להחמיר עליה ונרושה להקל עליה.

ג וזרע אין לה אין לי ﭏא זרעה זרע זרעה מנין תלמוד לומר וזרע אין לה . כיצד בת כהן שניסת לישרﭏ וילדה ממנו בת והלכה הבת ונשאת לכהן וילדה ממנו בן הרי זה ראוי להיות כהן גדול ועומד ומשמש על גבי המזבח . מאכיל את אמו ופוסל את אמו . ואת אומרת לא כבני כהן גדול שהוא פוסלני מן התרומה.

ד אין לי ﭏא זרע כשר זרע פסול מנין תלמוד לומר וזרע אין לה כיצד בת ישרﭏ לכהן. ובת כהן לישרﭏ וילדה ממנו בת. והלכה הבת וניסת לעבד וניסת לנכרי וילדה ממנו בן הרי זה ממזר. היתה אם אמו בת ישרﭏ לכהן תאכל בתרומה. ובת כהן לישרﭏ לא תאכל בתרומה.

ה יכול אפילו זרע מן השפחה ומן הנכרית יפסול או יאכיל. תלמוד לומר לה. לה. יצא זה שאינו זרעה כיצד בת ישרﭏ לכהן ובת כהן לישרﭏ וילדה ממנו בן והלך הבן ונכבש עם השפחה והנכרית וילדה ממנו בן יכול יפסול או יאכיל . תלמוד לומר אין לה יצא זה שאינו זרעה.

פרק ו

א ושבה ﭏ בית אביה. פרט לשומרת יבם . כנעוריה . פרט למעוברת והלא דין הוא ומה אם במקום שלא עשה הולד מן הראשון כולד מן האחרון לפוטרה מן היבם עשה את העובר גולד . כאן שעשה את הולד מן הראשון כולד מן האחרון לפוסלה מן התרומה אינו דין שנעשה את העובר כילוד לא מה עשה להלן את העובר כולד לפוטרה מן היבם שכן עשה את המתים כחיים כאן נעשה את העובר כולד לפוסלה מן התרומה

dua, ad aggravandum, & repudiata ad allevandum.

III. *Et ſemen non fuerit illi*. Non probo niſi de ejus ſemine, de ſemine ejus ſeminis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et ſemen non fuerit illi*. Quomodo? Filia ſacerdotis, quæ nupta Iſraelitæ pariat ex eo filiam, quæ abiens nubat ſacerdoti, ſi & pariat ex eo filium, ecce ille dignus eſt, ut ſit ſummus ſacerdos, & ſtans miniſtret ſuper altare; facit comedere matrem ſuam, & reprobat matrem matris ſuæ; & iſta dicit; Non ſint ſicut meus filius ſummus ſacerdos, qui me reprobavit a ſeparatione.

IV. Non probo niſi de ſemine legitimo, de illegitimo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et ſemen non fuerit illi*. Quomodo? Filia Iſraelitæ, quæ nupta ſacerdoti, & filia ſacerdotis, quæ nupta Iſraelitæ pariat ex eo filiam, quæ abens nubat ſervo, & nubat gentili, & pariat ex eo filium; ecce iſta eſt ſpurius; ſi mater ſuæ matris ſit filia Iſraelitæ nupta ſacerdoti poterit comedere de ſeparatione; & filia ſacerdotis nupta Iſraelitæ non poteſt comedere de ſeparatione.

V. Crederem vel ſemen ex ancilla, & ex gentili quod reprobaret, aut faceret comedere? Idcirco dictum eſt: Illi; *illi*. Excluditur, quod non eſt ejus ſemen. Quomodo? Si Iſraelitis nupta ſacerdoti, & filia ſacerdotis nupta Iſraelitæ ſi pariat ex eo filium, qui abiens congrediatur cum ancilla, & cum gentili, quæ pariat ex eo filium, crederem quod reprobaret, aut faceret comedere? Idcirco dictum eſt: *Non fuerit illi*: Excluditur iſte, qui non eſt ejus ſemen.

CAPUT VI.

I. *Et redibit ad domum patris ſui*: Excludit expectantem levirum. *Sicut in pueritiis ſuis*. Excludit gravidam. Atqui eſt argumentum. Si ubi non conſideratur partus ex primo, ſicut partus ex ultimo, ut libera ſit a leviro, conſideratur fœtus ſicut natus, hic ubi conſideratur partus ex primo ſicut partus ex ultimo, ut excludatur a ſeparatione, non erit æquum, ut conſiderandus ſit fœtus ſicut natus? Minime; ſi ibi conſideratur fœtus ſicut natus, ut liberetur a leviro, ratio eſt, quia conſiderantur mortui ſicut vivi, hic conſiderandus erit fœtus, ſicut natus, ut excludatur a ſeparatione, cum non conſiderentur mortui ſicut vivi? Id-

שלא עשה את המתים כחיים תלמוד לומר ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם . כנעוריה פרט למעוברת מלחם אביה תאכל הא אינו מדבר אלא בקדשי הגבול.

ב מנין לבת כהן שניסת לישראל ואחר כך אכלה תרומה ובן כהן שאכל תרומה חבירו יכול יהיו חייבים בחומש תלמוד לומר וכל זר לא יאכל קודש. ואיש כי יאכל קודש בשגגה יצאו אלו שאין זרים לה. איש פרט לקטן או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד תלמוד לומר ואיש.

ג כי יאכל אין אכילה פחותה מכזית. קורש . מה קודש האמור להלן בקודשי הגבול הכתוב מדבר . אף קודש האמור כאן בקודשי הגבול הכתוב מדבר.

ד בשגגה פרט למזיד. אמר רבי יוסי שמעתי באוכל מבשר קדשי קדשים לאחר זריקת דמים שהוא משלם את הקרן לכהנים . והכהנים לוקחים בדמיו שלמים. ויסף חמישיתו עליו. שיהיה הוא וחומשו חמש.

ה מנין שאין משלימים מן הלקט מן השכחה ומן הפיאה ומן ההפקר ולא ממעשר ראשון והקרש שניטלה תרומתו ולא ממעשר שני שנפרו ונתן לכהן את הקודש שאין הקדש פודה את ההקדש דברי רבי מאיר . וחכמים אומרים משלמים מכולם.

ו מנין שאין משלמים אלא ממין על מין תלמוד לומר ונתן לכהן את הקודש לפיכך אם אכל קישואים של ערב שביעית ימתין לקישואים של מוצאי שביעית וישלם מהם דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר משלמים ממין על שאינו מין ובלבד שישלם מן היפה על הרעה . הא כיצד אכל גרוגרות ושילם לו תמרים תבא לו ברכה.

ז יכול תהא הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש תלמוד לומר ונתן לכהן את הקורש מתנתו מקדשתו לחייב עליו

Idcirco dictum eſt : *Et redibit ad domum patris ſui*. Excludit expectantem levirum. *Sicut in pueritiis ſuis*. Excludit gravidam. *De pane patris ſui comedet*. Ecce non loquitur niſi de ſanctitatibus provinciæ.

II. Unde probatur de filia ſacerdotis, quæ nubat Iſraelitæ, & poſtea comedat de ſeparatione, & ſimiliter de ſacerdote, qui comedat de ſeparatione ſocii ſui, crederem quod obligarentur ad quintam partem? Idcirco dictum eſt: *Et omnis alienus non comedet ſanctitatem. Et vir qui comederit ſanctum per errorem*. Excluduntur iſti, qui non ſunt alieni. *Vir*: Excludit puerum. Crederem poſſe excludere filium novem annorum, & unius diei? Idcirco dictum eſt; *Et vir*.

III. *Quando comederit*. Non eſt comeſtio minor dimidia oliva. *Sanctitatem*. Sicut in ſanctitate, de qua ibi dictum eſt, de ſanctitatibus provinciæ textus loquitur, ita pariter in ſanctitate hoc loco dicta, de ſanctitatibus provinciæ textus loquitur.

IV. *Per errorem*. Excludit, qui ex induſtria comedit. Dixit R. Joſe: Audivi; ſi quis comederet de carne ſanctiſſimorum, poſtquam adſperſi eſſent ſanguines, quod reſtitueretur ſors ſacerdotibus, & ſacerdotes his nummis emerent pacifica: *Et addet quintam partem ſuam ſuper illud*: Ut ipſum cum ſuo quinto faciat quinque partes.

V. Unde probatur, quod non rependant ex ſpicilegio, manipulo oblivione relicto, angulo, communi, neque ex decima prima, & ex ſanctitate, de qua ablata ſit ſeparatio, neque ex decima ſecunda, quæ redemta ſit? Ex eo quod dictum eſt: *Et dabit ſacerdoti ſanctitatem*. Sanctum non poteſt redimere ſanctum. Verba R. Meir. At ſapientes dicunt: Ex omnibus rependi poteſt.

VI. Unde probatur, quod non rependant niſi ex ſpecie ſuper ſpeciem? Ex eo quod dictum eſt. *Et dabit ſacerdoti ſanctitatem*. Idcirco ſi comedat de cucumeribus vigiliæ anni Sabbathici, expectabit cucumeres poſt exitum anni Sabbathici, & ex iis rependet: Verba R. Akiba; R. Elieſer dicit; poteſt rependi ex ſpecie ſuper illa, quæ non ſit ſpecies, dummodo rependat ex optimo ſuper malo. Quomodo? Si comediſſet caricas, & rependeret dactylis, veniet illis benedictio.

VII. Crederem, quod ſeparatio ex ejus ſanctitate illum obligaret ad ſortem, & quintam partem? Idcirco dictum eſt: *Et dabit ſacerdoti ſanctitatem*.

קרן וחומש. ואין הפרשתו מקרשתו לחייב עליו קרן וחומש דברי רבי מאיר . רבי אליעזר ברבי שמעון אומר אף הפרשתו מקרשתו לחייב עליו קרן וחומש.

ח ולא יחללו להביא את הסך ואת השותה ואת קדשי בני ישראל . על קדשי בני ישראל חייבים חומש ואין חייבים על קדשי גוים בחומש.

ט יכול יהיו חייבים בתרומה שבטבל תלמוד לומר אשר ירימו ליהוה על המורם הם חייבים ואינו חייבים על התרומות שבטבל.

י והשיאו אותם עון אשמה מלמד שאף על הטבל חייבים מיתה. באכלם את קדשיהם פרט לזורע ולטמא . כי אני יהוה מקדשם להגיד מה גרם.

פרשה ז

א ישראל אילו ישראל . גר אילו הגרים הגר. לרבות נשי הגרים . בישראל לרבות נשים ועבדים.

ב אם כן מה תלמוד לומר איש איש להביא את הגוים שהם נודרים בנדרים ובנדבות כישראל . אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם . אשר יקריב ליהוה לעולה . אין לי אלא עולה. מנין לרבות את השלמים. תלמוד לומר נדריהם. מנין את התודה תלמוד לומר נדבותם . מנין לרבות את העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים תלמוד לומר נדריהם לכל נדריהם נדבותם לכל נדבותם . אם כן למה נאמר אשר יקריבו ליהוה לעולה . פרט לנזירות דברי רבי עקיבא . אמר ליה רבי יוסי הגלילי אפילו אתה מרבה כל היום אין כאן אלא עולה בלבד. לרצונכם אין כופים את הציבור על כרחו. תמים זכר בבקר ובכשבים ובעזים. תמות וזכרות

rem. Donatio ex ejus ſanctitate illum obligat ad ſortem, & ad quintam partem, at ſeparatio ex ejus ſanctitate illum non obligat ad ſortem, & ad quintam partem. Verba R. Meir. R. Elieſer bar R. Simeonis dicit: Vel ſeparatio ex ejus ſanctitate illum obligat ad ſortem, & ad quintam partem.

VIII. *Et non profanabunt*: Ad includendum ungentem, & bibentem: *Sancta filiorum Iſrael*. Pro ſanctitatibus filiorum Iſrael obligantur ad ſortem & ad quintam partem, & pro ſanctitatibus gentilium non obligantur ad ſortem, & ad quintam partem.

IX. Crederem quod tenerentur pro ſeparatione indecimata? Idcirco dictum eſt: *Quæ ſeparant Domino*: Pro ſeparata tenentur, at non tenentur pro ſeparatione indecimata.

X. *Nec portabunt peccatum delicti*. Docemur, quod etiam pro indecimata rei eſſent mortis: *Dum comederint ſancta eorum*. Excludit ſerentem, & polluentem. *Quia ego Dominus ſanctificans eos*. Oſtendit quænam ſit cauſa.

SECTIO VII.

I. I*Srael*. Iſti ſunt Iſraelitæ. *De peregrino*. Iſti ſunt proſelyti: *Qui peregrinatur*; Ad includendum mulieres proſelytorum: *In Iſrael*. Ad includendum mulieres, & ſervos.

II. Si ita eſt; cur dictum eſt: *Vir, vir?* Ad includendum gentiles, qui poſſunt vovere vota, & offerre oblationes ſpontaneas, ſicut Iſraelitæ: *Qui obtulerit ſacrificium ſuum pro omnibus votis ſuis, & pro omnibus oblationibus ſuis ſpontaneis; quæ obtulerit Domino in holocauſtum*. Non probo niſi de holocauſto; unde probatur ad includendum pacifica? Ex eo quod dictum eſt: *Vota ſua*. Unde probatur ad includendum ſacrificium Euchariſticum? Ex eo quod dictum eſt: *Oblationes ſuas ſpontaneas*. Unde probatur ad includendum volucres, & munera, & vinum, & thus, & ligna? Ex eo quod dictum eſt. *Vota ſua pro omnibus votis ſuis; oblationes ſuas ſpontaneas pro omnibus oblationibus ſuis ſpontaneis*: Si ita eſt, cur dictum eſt: *Quæ obtulerit Domino in holocauſtum?* Excludit Nazyræatus: Verba Rabi Akiba. Reſpondit illi R. Joſe Galilæus; vel ſi includas toto hoc die, non memoratur hoc loco niſi holocauſtum duntaxat: *Pro voluntate veſtra*; Non cogebant cœtum invitum offerre. *Perfectum, maſculum de bobus, de ovibus, & de capris*; Perfecta & maſcula in ju-

בבהמה. ואין תמורת וזכרות בעופות:
יכול שיבש גפה ושנימסת עינה ושקטעה
רגלה. תלמוד לומר מן העוף ולא כל
העוף.

ג אשר בו מום. אין לי ﭏא בעלי
מום קבוע. בעל מום עובר מנין. תלמוד
לומר כל אשר בו מום.

ד לא תקריבו. אם משום בל
תשחט הרי בל תשחט אמור למטה הא
אינו אומר כן לא תקריבו ﭏא משום
בל תקדיש.

ה מיכן אמרו המקדיש בעל מום
למזבח עובר משום חמשה דברים משום
בל תקדיש משום בל תשחט ובל
תזרק את הדם. ובל תקטיר את החלב
ובל תקטיר מקצתו. רבי יוסי ברבי יהודה
אומר או משום בל תקבל את הדם
כי לא לרצון יהיה לכם מלמד שאין
מרצים.

ו ואיש היחיד מביא שלמי נדבה ואין
הציבור מביא שלמי נדבה.

ז או אינו אומר ואיש ﭏא להוציא
את השותפים כשהוא אומר איש לרבות
את השותפים. הא מה אני מקיים
ואיש היחיד מביא שלמי נדבה ואין
הצבור מביאים שלמי נדבה.

ח כי יקריב שלמים. מנין לרבות
העולה תלמוד לומר נדר מנין לרבות את
התודה תלמוד לומר נדבה. מנין לרבות
את היולדות ואת הנזירות. תלמוד
לומר לפלא מנין לרבות חטאת ואשם
תלמוד לומר בצאן. מנין לרבות את
המעשר תלמוד לומר בבקר. מנין לרבות
את הוולדות ואת התמורות תלמוד
לומר בבקר או בבקר. בצאן או בצאן.

ט תמים יהיה לרצון. מצות עשה.
מצות ﭏ תעשה מנין תלמוד לומר וכל
מום לא יהיה בו. נפל מן הגג ונשתבר
יכול יהיה עובר עליו תלמוד לומר וכל
מום לא יהיה בו ﭏ תתן בו מום.

י מיכן אמרו בכור שאחזו דם אפילו
מת אין מקיזים בו את הדם דברי רבי

jumentis; At non perfecti & masculi in volucribus. Crederem vel si arefacta esset ejus ala, si excæcatus esset ejus oculus, si abscissus esset ejus pes? Idcirco dictum est: *Ex volucri*. Non ex omni volucri.

III. *In quo fuerit macula*. Non probo nisi de eo, in quo fuerit vitium stabile, de eo, in quo fuerit vitium instabile, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne in quo fuerit macula*.

IV. *Non offeretis*: Si propter præceptum: Ne mactetur; jam præceptum: Ne mactetur; infra dictum est: Ecce non dictum est: *Non offeretis*; nisi propter rationem: Non sanctificabitur.

V. Hinc dixerunt: Si quis sanctificet vitiatum altari; transgreditur quinque præcepta; 1. Non sanctificabitur; 2. Non mactabitur. 3. Non adspergetur sanguis. 4. Non adolebitur adeps: 5. Non adolebitur ejus pars. R. Jose bar Rabi Jehuda dicit: Non acceptabitur sanguis. *Quia non erit vobis in acceptationem*. Docemur, quod non acceptaretur.

VI. *Et vir*. Privatus affert sacrificia pacifica spontanea, at cœtus non affert sacrificia pacifica spontanea.

VII. Aut non dictum est: *Et vir*; nisi ad excludendum societates: Quando vero dicit. *Vir*. Ad includendum societates: Quomodo ego explicabo: *Et vir*? Privatus affert sacrificia pacifica spontanea, at cœtus non affert sacrificia pacifica spontanea.

VIII. *Qui obtulerit pacifica*. Unde probatur ad includendum holocaustum? Ex eo quod dictum est: *Votum*. Unde probatur ad includendum sacrificium Eucharisticum? Ex eo quod dictum est: *Spontaneam oblationem*. Unde probatur ad includendum puerperas, & Nazyræos? Ex eo quod dictum est: *Secundum quod destinaverit*. Unde probatur ad includendum sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto? Ex eo quod dictum est: *In ove*. Unde probatur ad includendum decimum? Ex eo quod dictum est. *In bove*. Unde probatur ad includendum partus, & commutata? Ex eo quod dictum est. *In bove, aut in bove, in ove aut in ove*.

IX. *Perfectus acceptus erit*: Præceptum affirmativum: Præceptum negativum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et omnis macula non erit in eo*; Si cadat ex tecto, & frangatur crederem, quod in eo transgrederetur? Idcirco dictum est: *Et omnis macula non erit in eo*. Non facies in eo vitium.

X. Hinc dixerunt; Si primogenitum sanguine correptum sit, & si mori debeat,

יהודה . וחכמים אומרים יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום , ואם עשה בו מום הרי זה לא ישחט עליו. רבי שמעון אומר יקיז אף על פי שעושה בו מום.

יא. עוורת בין סומא בשתי עיניו בין סומא אפילו בעינו אחת . שבור מה תלמוד לומר לפי שנאמר שבר יד או שבר רגל. שיכול אין לי אלא שנשברה ידו או נשברה רגלו , מנין לרבות שבר זנב , תלמוד לומר או שבור , או יכול שאני מרבה שבר צלע. תלמוד לומר שבר יד. או שבר רגל. מה אלו מיוחדים שמומן בגלוי ואין חוזרים יצא שבר צלע שאין מומו בגלוי.

יב חרוץ ריס של עיני שניקב שנפגם ושנסרק. שפתו שנקבה ושנפגמה ושנסרקה חיטיו החיצונות שנפגמו ושנגממו ופנימיות שנעקרו . רבי חנניה בן אנטיגנוס אומר אין בודקים מן המתאימות ולפנים אף לא המתאימות.

יג יבלת. זה בעל יבלת. גרב זה החרס . ילפת זה חזזית מצרית. אם כן למה לא נאמר כאן דק תבלול ולהלן לא נאמר יבלת. מנין ליתן את האמור בבהמה באדם ואת האמור באדם בבהמה תלמוד לומר גרב גרב לגזירה שוה ילפת ילפת לגזירה שוה.

פרק ז

א לא תקריבו . אם משום בל תקדיש הרי בל תקדיש אמור למעלה הא אינו אומר כן לא תקריבו אלא משום בל תשחט.

ב לא תקריבו אלה ליהוה אלה אין אתה מקריב אבל מקריב אתה את שנעברה בה עבירה.

ג והלא דין הוא ומה אם העגלה שאין המום פוסל בה . עבירה פוסלת בה. קדשים שהמומים פוסלים בהם . אינו דין שתהא עבירה פוסלת בהם תלמוד לומר לא תקריבו אלה . אלה אין אתה מקריב אבל אתה מקריב את שנעברה בה עבירה.

ד ואשה לא תתנו מהם . אילו החלבים

beat, non secant ei venam. Verba R. Jehuda: At sapientes dicunt; secant venam; dummodo in eo non fiat vitium; si vero in eo fiat vitium, non mactabitur super altari. Rabi Simeon dicit: secant venam, vel si in eo fiat vitium.

XI. *Cœcum;* sive utroque, sive uno oculo fuerit cœcus. *Confractum:* cur dictum est? Quia dictum est: *Confractum manu, aut confractum pede.* Crederem non posse probare nisi de eo, qui fuerit confractus manu, aut pede; unde probatur ad includendum, qui sit confractus cauda? Ex eo quod dictum est: *Aut confractum.* Aut crederem posse includere fracturam costæ? Idcirco dictum est: *Confractum manu, aut confractum pede.* Sicut ista sunt vitia peculiaria, quorum signa sunt perspicua, & non restituuntur; excluditur confractus costa, cujus vitium non est perspicuum.

XII. *Scissum.* Si palpebra oculi perforata sit, læsa, & diffissa, si ejus labium perforatum sit, læsum, & diffissum. Si dentes exteriores læsi fuerint, aut prosilierint, & interiores eradicati fuerint. R. Chananjah ben Antigoni dicit; a molaribus & interius non visitant, nec ipsos molares.

XIII. *Verrucosum.* Iste est verrucosus; *Scabiosum:* Hæc est scabies sicca. *Impetiginosum:* Hæc est impetigo Ægyptiaca. Si ita est, cur hoc loco non memoratur tela, & suffusio, & ibi non memoratur verrucosus? Unde probatur, quod applicandum sit homini, quod dictum est de jumento, & quod dictum est de homine, applicandum sit jumento? Ex eo quod dictum est: *Scabies, scabies:* a pari; *impetigo, impetigo.* A pari.

CAPUT VII.

I. NON *offeretis:* Si ob præceptum: Non sanctificabitur: Ecce præceptum: non sanctificabitur supra dictum est: Aut non dictum est: *Non offeretis.* Nisi ob præceptum: Non mactabitur.

II. *Non offeretis ista Domino:* Ista non potes offerre; sed potes offerre illud, in quo factum sit opus.

III. At est argumentum: Si vitula, quæ macula non reprobatur, reprobatur opere, sanctitates, quæ maculis reprobantur, non erit æquum ut opere reprobentur? Idcirco dictum est: *Non offeretis ista.* Ista tu non potes offerre, at potes offerre illud, in quo factum fuerit opus.

IV. *Et sacrificium ignitum non dabitis*

לא תתנו אין לי אלא כולם מנין אף מקצתם תלמוד לומר מהם אף מקצתם. על המזבח זה הדם. ליהוה לרבות שעיר המשתלח.

ה מנין לרבות כל הפסולים שבשור ושבשה תלמוד לומר ושור ושה לרבות כל הפסולים שבשור ושבשה.

ו שרוע שנשמטה ירכו. וקלוט פרסת רגלו דומה לשל סוס. פרסת רגלו דומה לשל חמור. נדבה תעשה אותו לבדק הבית מנין אף לנדר תלמוד לומר ולנדר. יכול על המזבח תלמוד לומר לא ירצה. אין לי אלא נדר לנדבה מנין. תלמוד לומר ולנדר ולנדבה לא ירצה. רבי אומר ממקומו שהוא מוכרע שנאמר ולנדר לא ירצה. ואיזה הקודש מרצה זה קודש מזבח תלמוד לומר ונרצה לו.

ז נדבה תעשה אותו. אותו אתה עושה נדבה ואין אתה עושה תמים נדבה לבדק הבית.

ח מיכן אמרו המקדיש תמים לבדק הבית עובר בעשה ומנין אף בלא תעשה תלמוד לומר וידבר יהוה אל משה לאמר דברי רבי יהודה וחכמים אומרים אין בו בלא תעשה.

ט ומעוך וכתות ונתוק וכרות כלם בביצים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר מעוך וכתות בבצים נתוק וכרות בגיד.

י לא תקריבו אלה זו היא שאמר רבי יוסי ברבי יהודה אי משום בל תקדיש הרי אמור. ובל תזרוק הדם הרי אמור. ובל תשחט הרי אמור. ובל תקטיר החלב הרי אמור. ובל תקטיר מקצתו הרי אמור. הא אינו אומר כן אלא משום בל תקבל את הדם.

יא לא תקריבו אין לי אלא שלא יקריבו מנין שלא יחשו תלמוד לומר לא תעשו.

tis ex illis. Isti sunt adipes: *Non dabitis*. Non probo nisi de toto, de eorum parte unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ex illis*: Vel ex eorum parte: *Super altare*. Hic est sanguis: *Domino*. Ad includendum hircum emissarium.

V. Unde probatur ad includendum omnes, qui reprobantur in bove, & in agno? Ex eo quod dictum est: *Et bovem & agnum*: Ad includendum omnes, qui reprobantur in bove & in agno.

VI. *Redundantem*: Cui femur dissolutum sit: *& deficientem*; quod ungula sui pedis sit similis ungulæ equi, aut asini. *Pro spontanea oblatione potes facere illum*. Pro instauratione domus; unde probatur vel pro voto? Ex eo quod dictum est: *Et pro voto*. Crederem super altare? Idcirco dictum est: *Non acceptabitur*. Non probo nisi de voto, de spontanea oblatione unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et pro voto, & pro spontanea oblatione non acceptabitur*. Rabi dicit: ab contextu eruitur; dictum est enim: *Et pro voto non acceptabitur*: Et quænam est sanctitas quæ acceptatur? Sanctitas altaris; Dictum est enim Levit. 1. *Et acceptabitur illi*.

VII. *Pro spontanea oblatione potes facere illum*. Illum potes facere pro spontanea oblatione; at non potes facere perfectum pro spontanea oblatione pro instauratione domus.

VIII. Hinc dixerunt: Qui sanctificet jumentum perfectum pro instauratione domus, transgreditur præceptum affirmativum; & unde probatur vel præceptum negativum? Ex eo quod dictum est vers. 11. *Et locutus est Dominus ad Mosen dicendo*. Verba R. Jehuda: At sapientes dicunt: Non est in eo præceptum negativum.

IX. *Et compressum, & contusum, & evulsum, & excisum*: Hæc omnia referuntur ad testiculos: Verba R. Jehuda: R. Jose dicit: *Compressum & contusum* refertur ad testiculos: *Evulsum & excisum* respicit membrum virile.

X. *Non offeretis ista*. Hoc est quod dicebat R. Jose bar R. Jehuda; Si propter præceptum. Non sanctificabitur: Jam dictum est: Si ob præceptum; Non adolebitur adeps: Jam dictum est: Si ob præceptum: Non adolebitur ejus pars: Jam dictum est: Ecce hic non loquitur nisi de præcepto: Non acceptabitur sanguis.

XI. *Non offeretis*. Non probo nisi de præcepto, quod non sint offerenda, quod

non

אין לי אלא תמימים בעלי מומים מנין תלמוד לומר לא תעשו אין לי אלא בהמה חיה ועוף מנין תלמוד לומר בארצכם. אין לי אלא בארץ בחוצה לארץ מנין תלמוד לומר לא תעשו בכל מקום שאתם. מנין אף באדם תלמוד לומר ובכם כדברי בן חכינאי.

יב מנין שאין מקבלים שקלים מן הגוי תלמוד לומר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה . אין לי אלא תמידים שהם קרוים לחם שנאמר את קרבני לחמי לאשי. שאר כל קרבנות הציבור מנין תלמוד לומר מכל אלה מנין שהנקבות בסירוס תלמוד לומר כי משחתם בהם מום בם רבי יהודה אומ בהם אין נקבות בסירוס . כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם. מלמד שאין מרצים.

פרשה ח

א שור כי יולד לא אדם . והלא דין הוא ומה אם טרפה שהיא אסורה בחולים לא עשה בה את המקריבים בקריבים יוצא דופן שהוא מותר בחולים אינו דין שלא נעשה בו את המקריבים בקריבים . בעלי מום יוכיח שהוא מותר בחולים ועשה בו את המקריבים בקריבים.

ב אף אתה אל תתמה על יוצא דופן שאף על פי שהוא מותר בחולים נעשה בו את המקריבים בקריבים. תלמוד לומר שור כי יולד ולא אדם כי יולד.

ג שור או כשב או עז פרט לכלאים כי יולד פרט ליוצא דופן . יהיה שבעת ימים פרט למחוסר זמן. תחת אמו פרט ליתום . רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר נאמר כאן תחת ונאמר להלן תחת. מה תחת אמור כאן פרט לכלאים וליוצא דופן ולמחוסר זמן וליתום. אף תחת האמור להלן פרט לכלאים ויוצא דופן ולמחוסר זמן וליתום . ומה

non sint facienda, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non facietis*. Non probo nisi de jumento, de fera & volucri unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In terra vestra*. Non probo nisi in terra, extra terram unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Non facietis*; Ubicunque fueritis: Unde probatur vel in homine? Ex eo quod dictum est: *& in vobis*. Juxta verba ben Chachinai.

XII. Unde probatur, quod non recipiantur sicli ab gentili? Ex eo quod dictum est: *Et ex manu filii alieni non offeretis panem Deo vestro ex omnibus istis*. Non probo nisi de sacrificiis jugibus, quæ vocantur panis, de quibus dictum est: *Sacrificium meum, panem meum pro ignitis meis*. De reliquis omnibus sacrificiis cœtus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ex omnibus istis*. Unde probatur de eo, qui facit steriles fœminas? Ex eo quod dictum est: *Quia corruptio eorum in eis est; vitium in ipsis est*. R. Jehuda dicit: *In eis*: Fœminæ non castrantur. *Quia corruptio eorum in eis est, vitium in ipsis est. Non acceptabuntur pro vobis*. Docemur, quod non acceptarentur.

SECTIO VIII.

I. **B**OS *cum natus fuerit*; Non homo: Atqui est argumentum: Si in discerpto, quod est interdictam in profanis, non considerantur offerentes sicut oblata; in eo quod egreditur ex latere, quod permissum est in profanis, non erit æquum ut non sint considerandi offerentes sicut oblata? Vitiatum probet, quod est permissum in profanis, & in eo considerantur offerentes sicut oblata.

II. Tu quoque ne mireris de eo, quod egreditur ex latere, quod licet sit permissum in profanis, in eo considerandi sint offerentes sicut oblata: Idcirco dictum est: *Bos cum natus fuerit*; Non homo cum natus fuerit.

III. *Bos, aut agnus, aut capra*. Excludit heterogenea. *Cum natus fuerit*. Excluditur egrediens de latere. *Erit septem diebus*. Excluditur deficiens tempore. *Sub matre sua*: Excluditur pupillus. R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka dicit: Dictum est hic: *Sub*: Et dictum est in decimo: *Sub*. Sicut hoc loco excluduntur heterogenea, & egrediens ex latere, & deficiens tempore, & pupillus; ita pariter ibi excluduntur heterogenea & egrediens ex latere, & deficiens tempore, & pupillus; Sicut ibi ex-

תחרת האמור להלן פרט לטריפה אף תחרת האמור כאן פרט לטריפה.

ד רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר והיה שבעת ימים תחת אמו. לפי שנאמר שבעת ימים יהיה עם אמו. יכול עד שיהא עם אמו כל שבעת תלמוד לומר תחת אמו. אי תחת אמו יכול אפילו יצא ממנה כשהיא מתה. תלמוד לומר עם אמו הא כיצד אפילו נתקיימה לו אמו שעה אחת.

ה ומיום השמיני והלאה ירצה. יכול משמיני ולהלן יהיה מותר. ובשמיני עצמו יהיה אסור. תלמוד לומר הבכור ביום השמיני תתנו לי. יכול יהיה הבכור מותר בשמיני. ומשמיני ולהלן יהיה אסור. תלמוד לומר במוקדשים ומיום השמיני והלאה ירצה. ארון אני הבכור יהא מותר בשמיני ובמוקדשים משמיני ולהלן מנין ליתן את האמור בבכור ובמוקדשים, ואת האמור במוקדשים בבכור תלמוד לומר אמו אמו לגזירה שוה.

ו ירצה אשה לאישים מנין אף להקדש תלמוד לומר לקרבן אשה ליהוה לרבות שעיר המשתלח.

ז מנין לשוחט אותו ואת בנו במוקדשים הרי זה בלא ירצה. תלמוד לומר ירצה לקרבן אשה ליהוה ושור או שה אותו ואת בנו מום אחד מלמד שהשוחט אותו ואת בנו במוקדשים הרי זה בלא ירצה.

ח שור ולא חיה. והלא דין הוא ומה בהמה במצות כיסוי הרי היא במצות אותו ואת בנו. חיה שהוא במצות כיסוי אינו דין שיהא במצות אותו ואת בנו. תלמוד לומר שור ולא חיה.

ט שה ולא עופות. והלא דין הוא ומה אם בהמה שאינה באם על הבנים הרי היא במצות אותו ואת בנו. עוף שהוא באם על הבנים אינו דין

excluditur discerptum; ita pariter hoc loco excluditur discerptum.

IV. R. Jose Galilæus dicit: Cur dictum est: *Et erit septem diebus sub matre sua?* Quia dictum est: *Septem diebus erit cum matre sua. Exod.* XXII. Crederem, quod stare deberet cum matre sua toto septiduo? Idcirco dictum est. *Sub matre sua*. Crederem si ex ea egrediatur, quando mortua sit? Idcirco dictum est: *Cum matre sua*; vel si vivat ejus mater una hora.

V. *Et ab die octavo & ulterius acceptabitur*. Crederem ab die octavo & ulterius fuisse permissum, & ipso die octavo fuisse interdictum? Idcirco dictum est. *Primogenitum die octavo dabis illud mihi*. Crederem primogenitum fuisse permissum in octavo, & ab octavo & ulterius fuisse interdictum? Idcirco dictum est: *Et in sanctitatibus & ab die octavo & ulterius acceptabitur*. Ego dicam, primogenitum fuisse permissum in octavo, & sanctitates ab octavo & ulterius, unde probatur explicandum esse de sanctitatibus, quod dictum est de primogenito, & de primogenito, quod dictum est de sanctitatibus? Ex eo quod dictum est: *Matre sua, matre sua*. A pari.

VI. *Acceptabitur ignitum;* quando erit combustum; unde probatur, vel quando fuerit sanctificatum? Ex eo quod dictum est: *In sacrificium ignitum Domino:* Ad includendum hircum emissarium.

VII. Unde probatur; si mactaverit ipsum & filium ejus in sanctitatibus, prohiberi præcepto: Non acceptabitur? Ex eo quod dictum est: *Acceptabitur ignitum in sacrificium ignitum Domino. Et bovem aut ovem, ipsum & filium ejus in die uno*. Docemur; si quis mactet ipsum & filium ejus in sanctitatibus, prohiberi præcepto: Non acceptabitur.

VIII. *Bovem*. Non feram. Atqui extat argumentum: Si in jumento, in quo non est præceptum: ut tegatur ejus sanguis, est præceptum: *Ipsum & ejus filium*. In fera, de qua extat præceptum, ut tegatur ejus sanguis non erit æquum, ut sit præceptum: *Ipsum, & ejus filium?* Idcirco dictum est: *Bovem*. Non feram.

IX. *Ovem*. Non volucres. Atqui extat argumentum. Si in jumento, in quo non est præceptum; ne capiatur mater cum filiis, est præceptum: *Ipsum, & ejus filium*. In volucri in quo est præceptum, ne capiatur mater cum filiis, non erit æquum ut sit præceptum;

שיהיה במצות אותו ואת בנו תלמוד לומר שה ולא עופות.

י אילו אומר ושור ושה ובנו יכול לא יהיה חייב עד שישחוט שניהם ובנו תלמוד לומר או שה או זה או זה.

יא יכול יהא אותו ואת בנו נוהג בזכרים כבנקבות ודין הוא חייב כאן וחייב באם על הבנים. מה אם על הבן לא עשה בו את הזכרים כנקבות אף כאן לא נעשה בו את הזכרים כנקבות.

יב לא אם אמרת באם על הבנים שלא עשה בו את המזומן כשאין מזומן. תאמר כאן שעשה את המזומן כשאינו מזומן הואיל ועשה בו את המזומן כשאינו מזומן יהא אותו ואת בנו נוהג בזכרים כבנקבות. תלמוד לומר אותו על אחד הוא חייב. ואינו חייב על שנים.

פרק ח

א אחר שריבה הכתוב זכיתי לדין חייב כאן וחייב באם על הבנים. מה אם על הבן לא עשה בו את הזכרים כנקבות. אף כאן לא נעשה בו את הזכרים כנקיבות.

ב אם נפשך לומר אותו ואת בנו את שבנו כרוך אחריו. יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו.

ג אותו ואת בנו אין לי אלא אותו ואת בנו. אותו ואת אמו מנין תלמוד לומר לא תשחטו הרי כאן שנים.

ד את שבא אחר ושחט את הפרה ובא אחר ושחט את אמה. ובא אחר ושחט את בתה. שנים האחרונים חייבים תלמוד לומר אותו ואת בנו ולא אותה ואת האחים. כיצד שחט חמשה אחים ואחר כך שחט את האם אינו חייב אלא אחד. אבל שחט את האם ואחר כך חמשה אחים חייב על כל אחה ואחת.

ה אותו ואת בנו ולא אותה ואת אם אמה כיצד שחטה ואת אמה שכן הוא רשאי ואחר כך שחט את האמצעית

Ipsum & ejus filium? Idcirco dictum est: *Ovem*. Non volucres.

X. Si dixisset: *Et Bovem, & ovem, & ejus filium;* crederem quod non teneretur, donec ambos mactaret & ejus filium? Idcirco dictum est: *Aut ovem*. Alterutrum.

XI. Crederem præceptum; *Ipsum, & ejus filium:* usurpari in masculis sicut in fœminis? Et probari potest argumento. Tenetur hoc loco; & tenetur præcepto: Ne capiatur mater cum filiis; sicut in matre cum filio non considerantur masculi sicut fœminæ, ita pariter hoc loco non considerandi erant masculi sicut fœminæ.

XII. Minime: Si dixisti in præcepto; ne capiatur mater cum filiis; ubi non consideratur cogitans, sicut non cogitans, dices hoc loco, ubi consideratur cogitans sicut non cogitans? Quoniam in eo consideratur cogitans sicut non cogitans; præceptum: *Ipsum, & ejus filium:* Turpabitur in masculis, sicut in fœminis. Idcirco dictum est: *Ipsum*. De uno tenetur, at de duobus non tenetur.

CAPUT VIII.

I. Postquam inclusit textus, ego ita argumentabor: Tenetur hoc loco, & tenetur præcepto; Ne capiatur mater cum filiis; sicut in matre cum filio non considerantur masculi sicut fœminæ; ita pariter hoc loco non erunt considerandi masculi sicut fœminæ.

II. Si velis, potes argumentari; *Ipsum & ejus filium:* sc. filium, qui sibi adhæret, excluditur masculus, cui filius non alligatur, neque adhæret.

III. *Ipsum & ejus filium*. Non probo nisi de ipso, & ejus filio; De ipso & ejus matre unde probatur? Ex eo quod dictum est, *Non mactabitis:* Ecce hic ambo memorantur.

IV. Si alter veniat & mactet vaccam, & veniens alter mactet ejus matrem, & alter veniens mactet ejus filiam: Duo postremi rei sunt. Dictum est enim: *Ipsum & ejus filium*; non autem ipsum, & fratres: Quomodo? Si mactet quinque fratres, & deinde mactet matrem, non tenetur nisi una pœna. Si vero mactet matrem, & deinde quinque fratres, tenetur pro singulis.

V. *Ipsum, & ejus filium:* Non autem ipsum & matrem suæ matris. Quomodo? Si mactaret ipsam, & ejus matrem, quod permissum est, & deinde

סופג את הארבעים: סומכוס אומר משום רבי מאיר סופג שמנים שחטה ואת אמה ואת אם אמה סופג שמנים.

ו אותו ואת בנו ולא אותה ואת בתה. כיצד שחטה ואת בת בתה שכן הוא רשאי ואחר כך שחט את האמצעית סופג ארבעים סומכוס אומר משום רבי מאיר סופג שמונים. שחטה ואת בתה ואת בת בתה סופג שמונים.

ז לא תשחט פרט לשוחט ונתנבלה בידו לנוחר ולמעקר להביא את השוחט לאכילת גוים ולאכילת כלבים.

ח השוחט ונמצית טרפה. השוחט לעבודה זרה. השוחט פרה חטאת. ושור הנסקל. ועגלה ערופה. רבי מאיר מחייב ורבי שמעון פוטר. השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר פטור משום אותו ואת בנו.

ט ביום אחד, רבי מאיר אומר יום מיוחד וטעון כרוז.

י מיכן אמרו בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט. בתה מכרתי לשחוט. אילו הן ערב יום טוב האחרון של חג. וערב יום טוב הראשון של פסח. וערב עצרת. וערב ראש השנה. וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל. אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין לו ריוח אבל יש לו ריוח אינו צריך להודיעו ומודה רבי יהודה במוכר את האם לחתן. ואת הבת לכלה. שהיה צריך להודיעו שהדבר ידוע ששניהם שוחטים ביום אחד.

יא ובארבעה פרקים אילו כופים את הטבח לשחוט בעל כרחו אפילו שור שוה אלף דינרים ואין ללוקח אלא דינר כופים אותו לשחוט לפיכך אם מת. מת ללוקח. אבל בשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת מת למוכר מפני שלא משך.

יב יום אחד האמור באותו ואת בנו. היום הולך אחר הלילה. זו דרש רבי

de mactaret mediam, vapulabit quadraginta plagis; Somcas dicit nomine R. Meir; vapulabit octoginta plagis; si mactaret ipsam & ejus matrem, & matrem suæ matris, vapulabit octoginta plagis.

VI. *Ipsum & ejus filium*. Non autem ipsam & ejus filiam. Quomodo? Si mactaret ipsam, & filiam suæ filiæ, quod permissum est, & deinde mactaret mediam, vapulabit quadraginta plagis. Somcos dicit nomine Rabi Meir; vapulabit octoginta plagis: Si mactaret ipsam, & ejus filiam, & filiam suæ filiæ, vapulabit octoginta plagis.

VII. *Non mactabitis*. Excludit qui mactaverit, idque cadaver deprehensum fuerit in ejus manu, & qui perforaverit, atque extirpaverit: & includitur, qui mactaverit, ut de eo comedant gentiles, & canes.

VIII. Qui mactat, & deprehendatur cadaver, qui mactat Idololatriæ, qui mactat vaccam sacrificii pro peccato, & bovem lapidandum, & vitulam decollandam: R. Meir damnat; & Rabi Simeon absolvit: Qui mactat, & fiat cadaver in ejus manu, qui perforat, atque extirpat, liber est a præcepto; *Ipsum & ejus filium*.

IX. *In die uno*. R. Meir dicit: Dies peculiaris, & requirit præconem.

X. Hinc dixerunt; Quatuor temporibus in anno vendens jumentum socio suo debebat indicare; Vendidi ejus matrem, ut mactetur; filiam ejus vendidi ut mactetur; Ista tempora erant vespera diei festi ultimi tabernaculorum, & vespera diei festi primi Paschatis, & vespera festi septimanarum, & vespera principii anni; & juxta verba R. Jose Galilæi etiam vespera diei expiationum in Galilæa. Dicit R. Jehuda; Quando? Cum non fuerit spatium (sc. tempus intermedium) at si fuerit spatium, non est necesse, ut ab eo indicetur. Et fatetur R. Jehuda de vendente matrem sponso, & filiam sponsæ, quod sit indicandum, quia manifestum est, quod ambo mactent uno die.

XI. Et quatuor temporibus istis obligant lanionem vel invitum ad mactandum, vel bovem, qui mille denarios valeat, & emtor unicum habeat denarium, obligant illum ad mactationem, idcirco si moriatur, moritur emtori: at reliquis anni diebus non ita se res habet, si enim moriatur, moritur venditori; quia nondum attraxit.

XII. *In die uno*: qui memoratur de eo de quo dictum est: *Ipsum, & ejus filium*; dies sequitur noctem; Hoc ex-

שמעון בן זומא לפי שכל הענין שלמעלן ושלמטן אינו מדבר אלא במוקדשים ובמוקדשים הלילה הולך אחר היום. יכול אף לענין אותו ואת בנו יהיה הלילה הולך אחר היום נאמר כאן יום אחד ונאמר להלן במעשה בראשית יום אחד. מה יום אחד האמור במעשה בראשית היום הולך אחר הלילה אף יום אחד האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה.

פרק ט

א וכי תזבחו זבח תודה ליהוה לרצנכם תזבחו. ביום ההוא יאכל שאין תלמוד לומר. אלא אם אינו ענין לאכילה תניהו ענין לזביחה. אף תחלת זביחתו לא תהיה אלא על מנת לאכול ליום אחד.

ב אין לי אלא תודה מנין לכל הנאכלים ליום אחד שלא תהא זביחתם אלא על מנת לאכול ליום אחד. תלמוד לומר וכי תזבחו זבח תודה וכי תזבחו זבח לרבות זבחים הנאכלים ליום אחד שלא תהא זביחתם אלא על מנת לאכול ליום אחד.

ג ושמרתם זו משנה ועשיתם זו המעשה וכל שאינו במשנה אינו במעשה. ושמרתם מצות יהוה ועשיתם אותם ליתן שמירה ועשייה במצות. אני יהוה. אני נאמן לשלם שכר.

ד ולא תחללו שומע אני ממשמע שנאמר ולא תחללו שמי וכשהוא אומר ונקדשתי מסור את עצמך וקדש שמי. יכול ביחידי תלמוד לומר בתוך בני ישראל המרובים.

ה מיכן אמרו כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס אין עושים לו נס. ושלא לעשות לו נס עושים לו נס. שכן מצינו חנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר לא חשחין אנחנא על דנא פתגם להתבותך. הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכיל לשיזבותן מן אתון נורא יקידתא ומן ידך מלכא ישיזב.

posuit Rabi Simeon ben Zoma; Quia omne subjectum supra & infra non loquitur nisi de sanctitatibus, & in sanctitatibus dies sequitur noctem; Crederem vel in hoc subjecto, ubi dicitur: *Ipsum & ejus filium;* quod dies sequatur noctem? Dictum est hic: *In die uno;* & dictum est ibi in opere creationis; *dies unus;* sicut dies unus dictus in opere creationis est dies qui sequitur noctem; ita pariter dies unus, dictus hoc loco; *Ipsum & ejus filium;* est dies qui sequitur noctem.

CAPUT IX.

I. *Et quando sacrificabitis sacrificium Eucharisticum Domino, juxta voluntatem vestram sacrificabitis; die ipso comedetur.* Quod non erat necesse ut diceretur: Si non potest explicari respectu comedendi, explicetur respectu sacrificandi; ita pariter principium sacrificandi non erit nisi cum conditione, ut uno die comedatur.

II. Non probo nisi de sacrificio Eucharistico, unde probatur de omnibus sacrificiis, quæ comedenda erant uno die, non fuisse sacrificanda nisi cum conditione, ut uno die comederentur? Ex eo quod dictum est. *Et quando sacrificabitis sacrificium Eucharisticum; Et quando sacrificabitis sacrificium;* ad includendum sacrificia, quæ comedenda erant uno die, non fuisse sacrificanda nisi cum conditione, ut uno die comederentur.

III. *Et custodietis.* Hæc est Deuterosis. *Et facietis illa;* Hoc est opus. Qui non attendit studio legis, non attendit operi. *Et custodietis præcepta Domini, & facietis illa;* Ut assignetur custodia, & operatio præceptis: *Ego Dominus;* Ego fidelis ad rependendam mercedem.

IV. *Et non profanabitis.* Crederem juxta sensum literalem? Dictum est enim: *Et non profanabitis nomen sanctum meum.* Quando vero dicit: *Et sanctificabor:* Trade teipsum, & sanctifica nomen meum; Crederem privatim? Idcirco dictum est: *In medio filiorum Israel;* qui sunt multi.

V. Hinc dixerunt: Qui tradit seipsum cum conditione, ut sibi fiat miraculum, non fit illi miraculum; si atque conditione, ut sibi fiat miraculum, fit illi miraculum: Ita enim invenimus in Chananja, Misael, & Azaria: *Dixerunt regi Nebuchdnezari: Non oportet nos de hac re respondere tibi: Ecce enim Deus noster, quem nos colimus, qui poterit nos eripere de camino ignis ardentis;*

והן לא ידיע ליהוי לך מלכא דלאלהך
לירת אנן פלחין ולצלם דהבא דהקמת לא
סגדין . וכשתפס מריינוס את פפוס ואת
לוליינוס אחיו בלודקיא אמר להם אין
מעמם של חנניה מישאל ועזריה יבוא
אלהיכם ויציל אתכם מידי ואמרו לו חנניה
מישאל ועזריה כשרים היו . ונבוכדנצר היה
הגון שיעשה נס על ידו . אבל אתה
מלך רשע אתה . ואין אתה הגון שיעשה
נס על ידך , ואנו מחוייבי מיתה עד
לשמים ואם אין אתה הורגינו , הרבה
מזיקים לפני המקום . הרבה דובים
הרבה אריות הרבה נמרים הרבה
נחשים שרפים הרבה עקרבים שיפגעו בנו
אלא סוף שהמקום עתיד לתבוע דמינו
מידך . אמרו לא נסע משם עד שבאו
עליו דיופלי מרומי והוציאו את מוחו
בבקעיות .

ו המוציא אתכם מארץ מצרים . על
תניי הוצאתי אתכם מארץ מצרים , על
תניי שתמסרו עצמיכם לקדש את שמי
להיות לכם לאלהים . על כרחכם . אני
יהוה. אני נאמן לשלם שכר .

פרשה ט

א ומניין שמעברים את השנה על
הגליות שגלו ועדיין לא הגיעו תלמוד
לומר בני ישראל מועדיי , עשה את
המועדות שיעשו אותם כל ישראל .

ב הייתה שנה צריכה להתעבר וישבו
בדבר ועמדו ולא הספיקו לומר מעוברת
עד שיגע ניסן יכול תהא מעוברת.
תלמוד לומר אשר תקראו אותם מועדיי
קראתם אתם מועדיי ואם לאו אינם
מועדיי,

ג לא הייתה השנה צריכה לעבר
ועיברוה אנוסים או שוגגים או מוטעים
מניין שהיא מעוברת שנאמר אשר תקראו
אותם מועדיי אם קראתם אתם מועדיי אם
לאו אינם מועדיי,

ד עיברוה בלילה עברוה משנה
לחבירתה פחות חודש או יתר חודש יכול

tis; & de manibus suis, o rex, liberabit. Si minus, notum sit tibi, o rex, quod deo tuo non serviemus, & statuam auream, quam erexisti, non adorabimus. Dan. III. 16. Et cepit Marinus Papum, & Lulianum ejus fratrem in Laodicæa, dixit illis; estisne de populo Chananja, Misael, & Azaria? Veniat Deus vester, & liberet vos de manu mea. Responderunt illi: Chananja, Misael, & Azaria digni erant, & Nebuchdnezar gratiam habuit, ut per eum fieret miraculum; Sed tu es rex impius, neque gratiam habes, ut per te fiat miraculum: & nos rei sumus mortis Deo; si tu nos occidas; Multa damna sunt coram Deo; quam multi sunt ursi, leones, pardi, serpentes, seraphim, & scorpiones, qui possunt in nos incurrere: Tandem futurum erit, ut Deus repetat abs te sanguinem nostrum: Dixerunt: Non discessit ab eo loco, donec venerunt super eum acies Romæ; & fissionibus eduxerunt ejus cerebrum.

VI. *Qui vos eduxit de terra Ægypti.* Cum hac conditione vos eduxi de terra Ægypti, cum conditione ut traderetis vosmetipsos ad sanctificandum nomen meum; *Ut essem vobis Deus.* Vel invitis. *Ego Dominus.* Ego fidelis ad rependendum mercedem.

SECTIO IX.

I. ET unde probatur, quod intercalaretur annus pro abductis in captivitatem, qui nondum pervenissent? Ex eo quod dictum est. *Filios Israel; solennitates meæ.* Fac solennitates, quas possint facere omnes Israelitæ.

II. Si esset annus intercalandus, & de hoc meditentur, & constituissent, neque fuerit tempus proclamandi: intercalatus est? priusquam adveniret mensis Nisan, crederem fuisse intercalatum? Idcirco dictum est: *Quas vocabitis, istæ solennitates meæ.* Quas vocabitis vos, sunt solennitates meæ, si minus, non sunt solennitates meæ.

III. Si esset annus intercalandus & intercallessent coacti, errantes, aut decepti, unde probatur fuisse intercalatum? Ex eo quod dictum est: *Quas vocabitis, istæ sunt solennitates meæ;* Si vos proclamabitis, erunt solennitates meæ, si minus non erunt solennitates meæ.

IV. Si intercalassent noctu, aut intercalassent de anno in annum, si minus, si plus mense, crederem fuisse intercalatum? Idcirco dictum est: *Istæ*

sunt

תהא מעוברת תלמוד לומר אותם אלה הם. אין אלה מועדיי.

ה ומנין שמעברים את השנה מפני הצורך תלמוד לומר אלה מועדי יהוה מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם.

ו יכול כשם שמעברים את השנה מפני הצורך כך יעברוה מפני הטומאה תלמוד לומר ובחודש הראשון פסח לא יצא חודש הראשון ידי פסח.

ז ומה ענין שבת למועדות אלא ללמד שכל המחלל את המועדות מעלים עליו כאלו חילל את השבתות. וכל המקיים את המועדות מעלים עליו כאלו קיום את המועדות ואת השבתות.

ח ומנין ליום הכיפורים שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה מנין שהוא חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו תלמוד לומר שבת היא יום הכיפורים הוא דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר אינו חייב אלא אחת.

פרק י

א למעלן הוא מדבר בעיבור שנה וכאן הוא מדבר בקידוש חדש נראה בעליל או שבאו עדים והעידו לפניהם ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה. יכול יהיה מקודש תלמוד לומר אשר תקראו אותם במועדם. אם קריתם אתם מועדיי ואם לאו אינם מועדיי.

ב קידשתו שלא בעדים. או שבאו העדים והעידו ונמצאו זוממים מנין שיהיה מקודש תלמוד לומר אשר תקראו אותם במועדיי. אם קריתם אתם מועדיי ואם לאו אינם מועדיי.

ג קידשוהו אנוסים או שוגגים או מוטעים מנין שהוא מקודש תלמוד לומר אשר תקראו אותם מועדי. אם קריתם אתם מועדי ואם לאו אינם מועדיי.

ד קידשוהו קודם זמנם או לאחר עיבורו יום אחד יכול יהיה מקודש

sunt solennitates meæ; istæ sunt; at illæ non sunt solennitates meæ.

V. Et unde probatur intercalandum esse annum propter necessitatem? Ex eo quod dictum est: *Istæ suns solennitates meæ: convocationes sanctitatis, quas vocabitis in tempore suo.*

VI. Crederem, sicut intercalabatur annus propter necessitatem, ita pariter fuisse intercalandum propter immunditiem? Idcirco dictum est: *In mense primo Pascha*; Non præteriet mensis primus sine Paschate.

VII. Cur subjectum Sabbathi deprehenditur prope subjectum solennitatum? Ad docendum; si quis profanaret solennitates, imputatur illi, perinde ac profanaret Sabbathum; & si quis observaret solennitates, imputatur illi perinde ac observaret solennitates, & Sabbathum.

VIII. Et unde probatur, si dies expiationum incideret in Sabbathum, & per errorem faceret opus, unde probatur, quod teneatur pro hoc seorsim, & pro illo seorsim? Ex eo quod dictum est: *Sabbathum illud; dies expiationum ille.* Verba R. Akiba; R. Ismael dicit: Non tenetur nisi semel.

CAPUT X.

I. Supra loquitur de intercalatione anni, & hoc loco loquitur de sanctificatione novilunii. Si manifesto apparuisset (luna) aut advenirent testes, & testificarentur in eorum conspectu, & non restaret satis temporis ad sanctum pronunciandum ante obortas tenebras, crederem fuisse sanctificatum? Idcirco dictum est: *Quas convocabitis in tempore suo*; Si convocabitis, erunt meæ solennitates, si minus, non erunt meæ solennitates.

II. Si conservassent sine testibus, aut advenissent testes, & testificarentur, & deprehenderentur falsi, unde probatur fuisse sanctificatum? Ex eo quod dictum est. *Quas convocabitis, istæ sunt solennitates meæ.* Si convocabitis, erunt solennitates meæ, si minus non erunt solennitates meæ.

III. Si sanctificassent coacti, aut errantes, aut decepti, unde probatur fuisse sanctificatum? Ex eo quod dictum est. *Quas convocabitis, istæ sunt solennitates meæ*; si convocabitis, erunt solennitates meæ, si minus, non erunt solennitates meæ.

IV. Si sanctificassent ante eorum tempus, aut intercalassent diem unum, crederem fuisse sanctificatum? Idcirco di-

תלמוד לומר אותם. אותם אילו הם אילו מועדי.

ה יכול כשם שמעברים את השנה מפני הצורך כך יקדשו את החודש מפני הצורך תלמוד לומר החודש אחר החודש הם הולכים.

ו יכול אם הוצרך שני ימים נותנים לו שני ימים תלמוד לומר יום. אין לו אלא יום אחד בלבד. ומנין שמחללים את השבת להעיד עליהם תלמוד לומר אלה מועדי.

ז יכול כשם שמחללים את השבת להעיד עליו כך יחללו את השבת להודיע עליהם שנתקיימו תלמוד לומר אשר תקראו. על קריאתם אתה מחלל את השבת ואי אתה מחלל את השבת להודיע עליהם שנתקיימו.

פרק יא

א ובחודש הראשון בארבעה עשר יום לחודש בין הערבים. יכול משתחשך תלמוד לומר יום. אי יום יכול משתי שעות תלמוד לומר ובין הערבים. מה בין הערבים מיוחד משנפנה יום. אף יום משנפנה יום משש שעות ולמעלה. אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר. אוי לנו כי פנה יום כי נטו צללי ערב.

ב ובחמשה עשר יום לחודש הזה חג המצות יום זה טעון מצה ואין חג הסכות טעון מצה. והלא דין הוא ומה אם זה שאין טעון סוכה טעון מצה זה שטעון סוכה אינו דין שטעון מצה תלמוד לומר זה. חג המצות זה טעון מצה. ואין חג הסוכות טעון מצה.

ג חג המצות שבעת ימים ליהוה מה תלמוד לומר לפי שנאמר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג ליהוה שביעי בכלל היה. ולמה יצא להקיש אליו. מה שביעי רשות אף כולם

dictum est: *Istæ*, *istæ sunt*; Istæ sunt meæ solennitates, at illæ non sunt meæ solennitates.

V. Crederem, sicut intercalabant annum, propter necessitatem, ita pariter sanctificasse mensem propter necessitatem? Idcirco dictum est: *Mensem*. Post mensem incedunt.

VI. Crederem, si necessarii forent duo dies, assignandos illi fuisse duos dies? Idcirco dictum est: *Diem*: Non est illi nisi unus dies duntaxat. Et unde probatur, quod possit profanari Sabbathum, ut de iis testificarentur? Ex eo quod dictum est: *Istæ sunt solennitates meæ*.

VIII. Crederem, sicut profanatur Sabbathum, ut de illis testificarentur, ita pariter licuisse profanari Sabbathum ad indicandum, quod confirmatum sit? Idcirco dictum est: *Quas convocabitis*. Propter convocationem potes profanare Sabbathum, at non potes profanare Sabbathum ad indicandum, quod confirmatum sit.

CAPUT XI.

I. *Et in mense primo, in quartadecima die mensis inter vesperas*. Crederem post obortas tenebras? Idcirco dictum est: *Die*. Si *die*, crederem vel a duabus diei horis? Idcirco dictum est: *Et inter vesperas*; Sicut spatium *inter vesperas* est peculiare, quod designat tempus, quando declinat dies; ita pariter *dies* designat tempus, quando declinat dies, sc. ab sex horis & supra; & licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim *Jerem.* VI. 4. *Væ nobis, quia inclinavit dies; quia declinarunt umbræ vesperæ*.

II. *Et in quarta decima die mensis hujus festum azymorum*. Hic dies requirit azymum, at festum tabernaculorum non requirit azymum. Atqui est argumentum: Si iste, qui non requirit tabernaculum, requirit azymum, ille, qui requirit tabernaculum, non erit æquum, ut requirat azymum? Idcirco dictum est: *Istud festum azymorum*; Festum azymorum requirit azymum, at festum tabernaculorum non requirit azymum.

III. *Festum azymorum septem diebus Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Sex diebus comedes azyma, & in die septimo solennitas Domino:* Septimus erat in genere; at qua de causa exiit? ut ipsi reliqui dies æquipararentur. Sicut in septimo ex arbitrio, ita pariter in

רשות. יכול אף לילה הראשון רשות תלמוד לומר עליו תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה.

ד אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן זה שאין בית המקדש קיים מנין תלמוד לומר בערב תאכלו מצות. אם כן למה נאמר שבעת ימים מצות תאכלו. מצה נאכלת כל שבעה ויוצא בה ידי חובתו בפסח יצאו חלות ורקיקי נזיר שאין נאכלים כל שבעה.

ה והקרבתם אשה ליהוה שבעת ימים מנין אם אין לך פרים הבא אילים. ואם אין לך אילים הבא כבשים. ואם אין לך בטהרה. הבא בטומאה. תלמוד לומר והקרבתם אשה ליהוה שבעת ימים יקריבו אשה ליהוה מכל מקום.

פרשה י׳

א כי תבואו יכול משבאו לעבר הירדן תלמוד לומר אל ארץ המיוחדת.

ב יכול משבאו לעמון ומואב תלמוד לומר אשר נתן לכם. לכם ולא עמון ומואב.

ג וקצרתם את קצירה שתהא תחלת לכל הנקצרים. יכול אף של בית השלחים ושל בית העמקים. תלמוד לומר קצירכם קצירכם של כולכם אמרתי. ולא של בית השלחים ושל בית העמקים.

ד קציר ולא הקטניות. קצירה לא השחת. רבי יהודה אומר אם התחיל עד שלא הביאה שליש קוצר ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה וחייב במעשרות רבי שמעון אומר אף משהביאה שליש מתחיל קוצר ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה וחייב במעשרות. וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן אין מצות קצירה בכהן.

ה והניף את העומר לפני יהוה שלשה שמות יש לו עומר שבלים. עומר תנופה

in omnibus ex arbitrio; Crederem vel prima nocte ex arbitrio (licuisse comedere azyma?) Idcirco de illa dictum est: *Comedetis azyma*. Textus ex debito constituit.

IV. Non probo nisi stante domo, post excidium domus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In vespera comedetis azyma*; Si ita est, cur dictum est: *Septem diebus azyma comedetis*? Azymo quod comedebatur toto septiduo, satisfaciebat debito suo in Paschate, excluduntur placentæ, & crustula Nazyræi, quæ non comedebantur toto septiduo.

V. *Et offeretis ignitum Domino septem diebus*. Unde probatur, quod si tibi non adsint boves, liceat afferre arietes, & si non adsint arietes, liceat afferre agnos, & si non possis afferre in puritate, liceat afferre in immunditie? Ex eo quod dictum est. *Et offeretis ignitum Domino septem diebus: Et offerent ignitum Domino*. Omnimode.

SECTIO X.

I. CUM *veneritis*. Crederem postquam transgressi essent Jordanem? Idcirco dictum est. *Ad terram*. Terram peculiarem.

II. Crederem postquam venerunt ad ram Ammon, & Moab? Idcirco dictum est. *Quam ego do vobis: Vobis*. Non autem terram Ammon & Moab.

III. *Et messueritis messem ejus*; Ut sit principium omnibus messibus. Crederem ex agro siticuloso, aut ex agro in valle sito? Idcirco dictum est: *Messis vestræ, messis vestræ*; Messem omnium vestrum dixi; non autem messem agri siticulosi, & agri in valle siti.

IV. *Messem*. Non autem legumina; *Messem ejus*; Non pabulum recens. Rabi Jehuda dicit; si inceperit antequam tertia ex parte maturuerit, poterit demetere, & pabulum præbere jumento, & feræ, & volucribus, & absolvitur a spicilegio, & manipulo oblivione relicto, & angulo, & obligatur ad decimas. R. Simeon dicit; vel si ex tertia parte maturuerit, poterit incipere metere, & pabulum præbere jumento, & feræ, & volucribus, & absolvitur a spicilegio, manipulo oblivione relicto, & angulo, & obligatur ad decimas: *Et messueritis messem ejus, & adducetis manipulum principii messis vestræ ad sacerdotem*. Non incumbit præceptum messis sacerdoti.

V. *Et ventilabit manipulum coram Domino*: Tribus nominibus insignitur mani-

עומר שמו לרצונכם אין כופים את הצבור על כרחו . ממחרת השבת . מחרת יום טוב יניפנו הכהן בנין אב לכל התנופות שיהו בכהן.

ו ועשיתם ביום כבש בן שנתו אף על פי שאין עומר ועשיתם עומר אף על פי שאין כבש . ביום הניפכם ואין תנופה אלא ביום כבש בן שנתו תמים לעולה ליהוה לא שנה למנין עולם.

ז ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה ליהוה לריח ניחוח זה יצא מכלל כל הכבשים ליטען שני עשרונות.

ח יכול כשם שנכפלה סולתו כן יכפול יינו תלמוד לומר רביעית ההין. יכול לא יכפול יינו שאין היין נכלל עם הסולת . אבל יכפל שמנו שהרי השמן נכלל עם הסולת תלמוד לומר ונסכו רביעית ההין . כל נסכיו יהיו רביעית.

ט אילו אומר קלי וכרמל לא תאכלו יכול אף הקיטניות בכלל תלמוד לומר לחם. אין לי אלא חיטים שקרוים לחם שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה ומנין לרבות שעורים וכוסמים ושיבולת שועל ושיפק תלמוד לומר וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה.

י עד הביאכם את קרבן אלהיכם זה העומר יכול זה הכבש צא וראה מה אמור למטן משם הבארת עומר אף כאן עומר . משקרב העומר מוצאום שוקי ירושלים מלא קמח קלי שלא כרצון חכמים דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר כרצון חכמים היו עושים . משקרב העומר הותר החדש מיד . והרחוקים מותרים מחצות היום ואילך . ולהלן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור . אמר רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור שנאמר עד

nipulus; appellatur spicæ, manipulus ventilationis, & manipulus simpliciter. *Juxta voluntatem vestram*. Non cogunt cœtum. *Postridie Sabbathi*. Postridie diei festi. *Ventilabit illum sacerdos*. Constitutio principii; omnes ventilationes non fuisse peragendas nisi a sacerdote.

VI. *Et facietis in die agnum anniculum;* Vel si non affuerit manipulus; *& facietis manipulum;* vel si non affuerit agnus. *In die quando ventilaveritis*. Non erat peragenda ventilatio nisi interdiu. *Agnum anniculum, perfectum in holocaustum Domino:* Non numeratur annus juxta computum mundi.

VII. *Et munus ejus duæ decimæ similæ commixtæ oleo ignitum Domino in odorem acceptabilem*. Ecce hic eductus est ex genere omnium agnorum, ut requirat duas decimas.

VIII. Crederem, sicut agno duplicatur simila, ita pariter fuisse duplicandum vinum? Idcirco dictum est: *Quarta pars Hin*. Crederem non fuisse duplicandum ejus vinum, quia non miscebatur cum simila, sed fuisse duplicandum ejus oleum, quia oleum cum simila miscebatur? Idcirco dictum est: *Et libamen ejus quarta pars Hin*. Omnia ejus libamina erant quarta pars Hin.

IX. Cum dictum sit: *Grana torrefacta, & spicas recentes non comedetis*. Crederem vel legumina comprehendi? Idcirco dictum est: *Panem*: Non probo nisi de triticis, quæ appellantur panis: Dictum est vers. 27. *Ex habitationibus vestris adducetis panem ventilationis*. Et unde probatur ad includendum hordeum, speltam, avenam & secale? Ex eo quod dictum est: *Et grana torrefacta, & spicas recentes non comedetis usque ad ipsum diem istum*.

X. *Donec adduxeritis sacrificium Deo vestro*. Hic est manipulus: Crederem hunc fuisse agnum? Egredere & vide, quid infra dictum sit, ubi vox adducendi attribuitur manipulo, ita pariter hoc loco agitur de manipulo. Post oblatum manipulum egrediebantur, & inveniebant plateas Hierosolymæ plenas farina, & granis torrefactis contra voluntatem sapientum: Verba R. Meir; R. Jehuda dicit: Juxta voluntatem sapientum faciebant: Post oblatum manipulum, statim proventus novus erat permissus; & iis, qui longinqui erant permissus erat a meridie & ulterius. Post excidium domus sanctuarii constituit Raban Jochanan ben Zachai, ut dies totus ventilationis esset interdictus. Dicit R. Jehuda: Atqui ex lege erat in-

עצם היום הזה מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן מפני שהם יודעים שאין בית דין מתעצלים בו.

יא חוקת עולם לבית עולמים • לדורותיכם. שינהוג הדבר לדורות, בכל מושבותיכם בארץ ובחוצה לארץ. אמר רבי שמעון שלשה דברים תלוים בארץ ונוהגים בארץ ובחוצה לארץ החדש והערלה והכלאים. החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים.

פרק יב

א וספרתם לכם כל כל׳ אחד ואחד, ממחרת השבת. ממחרת יום טוב. יכול ממחרת שבת בראשית. אמר רבי יוסי ברבי יהודה כשהוא אומר עד ממחרת השבת השביעית תשמרו חמשים יום כל ספירתם לא יהיה אלא חמשים יום.

ב אם אומר את ממחרת שבת בראשית פעמים שאתה מונה חמשים ואחד חמשים ושתים חמשים ושלש חמשים וארבעה חמשים וחמשה חמשים וששה. הא מה אני מקיים ממחרת השבת ממחרת יום טוב.

ג רבי יהודה בן בתירה אומר ממחרת השבת. ממחרת יום טוב. יכול ממחרת שבת בראשית כשהוא אומר שבעה שבועות תספור לך ספירה שהיא תלויה בבית דין יצאה שבת בראשית שאינה תלויה בבית דין שספירתה בכל אדם.

ד רבי יוסי אומר ממחרת השבת ממחרת יום טוב. יכול ממחרת שבת בראשית וכי נאמר ממחרת שבת בפסח והלא כל השנה מלאה שבתות צא וחשוב מאי זו שבת. נאמר כאן ממחרת שבת. ונאמר למטה ממחרת שבת. מה מחרת שבת האמור למטן רגל ותחלת רגל. אף ממחרת שבת אמור כאן רגל ותחלת רגל.

ה רבי שמעון בן אלעזר אומר כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות. וכתוב אחד שבעת ימים מצות תאכלו. הא

interdictus. Dictum est enim: *Usque ad ipsum diem istum*. Quare longinquis permissum erat a meridie & ulterius? Quia sciebant, quod synhedrium in eo non esset negligens.

XI. *Statutum perpetuum*: Domui seculorum. *In generationibus vestris*; Ut res observetur in generationibus. *In omnibus habitationibus vestris*. In terra, & extra terram. Dicit Rabi Simeon: Tria dependebant a terra, & observabantur in terra, & extra terram; sc. triticum recens, & præputium ex constitutione, & heterogenea ex verbis scribarum.

CAPUT XII.

I. *ET numerabitis vobis*. Singulis; *Postridie Sabbathi*. Postridie diei festi? Crederem postridie Sabbathi creationis? Dicit R. Jose bar R. Jehuda: Quando dicit: *Usque ad diem posterum Sabbathi septimi numerabitis quinquaginta dies*. Integer eorum computus non erat nisi quinquaginta dierum.

II. Si dicas: postridie Sabbathi creationis; aliquando numerabis unum & quinquaginta, duos & quinquaginta, tres & quinquaginta, quatuor & quinquaginta, quinque & quinquaginta, sex & quinquaginta; Quomodo ego explicabo: *Postridie Sabbathi*? Postridie diei festi.

III. R. Jehuda ben Bethera dicit: *Postridie Sabbathi*: Postridie diei festi: Crederem postridie Sabbathi creationis? Quando vero dicit: *Septem hebdomadas numerabis tibi*; Ut sit numeratio, quæ pendeat a Synhedrio; Excluditur Sabbathum creationis, cujus numeratio non pendet a Synhedrio, sed a quovis homine.

IV. R. Jose dicit. *Postridie Sabbathi*. Postridie diei festi. Crederem postridie Sabbathi creationis. Quid? Num dictum est postridie Sabbathi in Paschate? Atqui non dictum est nisi: *Postridie Sabbathi*: Atqui totus annus plenus est Sabbathis: Egredere, & considera, quodnam sit hoc Sabbathum: Dictum est hic: *Postridie Sabbathi*. Et infra dictum est: *Postridie Sabbathi*: Sicut *postridie Sabbathi*, quod infra dictum est designat festum, & principium festi, ita pariter *postridie Sabbathi* hoc loco dictum designat festum, & principium festi.

V. R. Simeon ben Elieser dicit: Alter textus dicit: *Sex diebus comedes azyma*; Et alter dicit: *Septem diebus azyma comedetis*: Quomodo conciliantur hi duo

כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מצה שאי אתה יכול לאוכלה כל שבעה. אכלה ששה מן החדש הא מה אני מקיים ממחרת השבת. ממחרת יום טוב.

ו מיום הביאכם תספרו יכול יקצור ויביא ויספור אימתי שירצה תלמוד לומר מהחל חרמש בקמה תחל לספור. יכול יקצור ויספור ויביא אימתי שירצה תלמוד לומר מיום הביאכם תספרו. יכול יקצר ביום ויספור ביום ויביא ביום תלמוד לומר שבע שבתות תמימות תהיינה. אימתי הם תמימות בזמן שמתחיל בערב. יכול יקצור בלילה ויספור בלילה ויביא בלילה תלמוד לומר מיום הביאכם. אין הבאה לא ביום הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום.

ז עד ממחרת השבת שביעית תספרו חמשים יום זו היא שאמר רבי יוסי ברבי יהודה כל ספירתך לא תהיה לא חמשים יום.

ח תספרו חמשים יום יכול יספור חמשים ויקדש חמשים ואחד תלמוד לומר שבע שבתות תמימות תהיינה. אי שבע שבתות תמימות תהיינה יכול יספור ארבעים ושמנה ויקדש יום ארבעים ותשעה תלמוד לומר תספרו חמשים יום הא כיצד מנה ארבעים ותשעה וקדש יום חמשים ביובל.

ט והקרבתם מנחה חדשה ליהוה שתהא חדשה לכל המנחות אין לי לא מנחת חטים מנחת שעורים מנין כשהוא אומר וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבועותיכם אם אינו ענין למנחת חטים תנהו ענין למנחת שעורים.

פרק יג

א ממושבותיכם ולא בחוצה לארץ. ממושבותיכם אף מן העלייה תביאו. מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה. מה זה עשרון לחלה. אף מה שאתה מביא ממקום אחר עשרון לחלה. או מה

duo textus? Azymum, quod non potes comedere toto septiduo, comede sex diebus ex recenti. Quomodo ego explicabo: *Postridie Sabbathi*? Postridie diei festi.

VI. *Ab die quo adduxeritis, numerabitis:* Crederem, quod posset metere, & adducere, & numerare, quando vellet? Idcirco dictum est *Deuter.* XVI. 9. *Ab inceptione falcis in messem, incipies numerare.* Crederem quod posset metere & numerare, & adducere quando vellet? Idcirco dictum est: *Ab die, quo adduxeritis, numerabitis.* Crederem quod posset interdiu metere, & interdiu numerare, & interdiu adducere? Idcirco dictum est: *Septem hebdomadæ perfectæ erunt.* Quando erunt perfectæ? Quando inceperit in vespera. Crederem quod posset noctu metere, & noctu numerare, & noctu adducere? Idcirco dictum est, *Ab die quo adduxeritis*; Non erat adductio nisi interdiu. Quomodo? Messio, & numeratio erat noctu, & interdiu adductio.

VII. *Usque ad diem posterum Sabbathi septimi numerabitis quinquaginta dies.* Hoc est quod dicebat R. Jose bar Rabi Jehuda; Tota tua numeratio non erit nisi quinquaginta dierum.

VIII. *Numerabitis quinquaginta dies.* Crederem quod numeraret quinquaginta dies, & quinquagesimum primum sanctificaret? Idcirco dictum est: *Septem hebdomadæ perfectæ erunt.* Si *septem hebdomadæ perfectæ erunt*; crederem quod octavum & quadragesimum numeraret, & nonum & quadragesimum sanctificaret? Idcirco dictum est: *Numerabitis quinquaginta dies.* Quomodo? Numerabat novem & quadraginta, & quinquagesimum diem sanctificabat sicut in Jubilæo.

IX. *Et offeretis munus novum Domino:* Ut sit novum omnibus muneribus. Non probo nisi de munere triticeo, de munere hordeaceo unde probatur? Quando dicit: *Et in die primitivorum, quando offeretis munus novum Domino.* Si non explicetur de munere triticeo, explicetur de munere hordeaceo.

CAPUT XIII.

I. *Ex habitationibus vestris.* Non ex locis extra terram. *Ex habitationibus vestris.* Vel ex horreo. *Adducetis.* Quod afferes ex alio loco, erit huic simile; Sicut huic erat decima pro singulis placentis; ita pariter illi, quod adduces ex alio loco, erit decima pro singulis placentis; aut sicut huic sunt

אילו שני עשרונות אף הללו שני עשרונות
תלמוד לומר תהיינה . אלו שני עשרונות
ואין הללו שני עשרונות.

ב לחם תנופה שתים שיהו שוות.
שני עשרונים שיהו שוות סולת תהיינה
חמץ תאפינה שאור בודה להם מתוכן
ומחמצן דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר
אף היא איננה מן המובחר אלא מביא
את השאר ונותנו לתוך המידה וממלא
את המידה אמרו לו אף היא היתה
חסירה או יתירה.

ג ביכורים ליהוה רבי שמעון אומר
נאמר כאן ביכורים ליהוה . ונאמר להלן
ביכורים ליהוה מה ביכורים אמורים
כאן של ציבור אף ביכורים אמורים
ליהוה להלן משל ציבור . אם
תאמרו זו משל ציבור והלן משל יחיד
אמרת לאו אם זו ראשית קציר אין
הלן ביכורים ליהוה . ואם הלן ביכורים
ליהוה אין זו ראשית קציר . דברים
מחוסרים להלן אמרן הכתוב כאן.

ד והקרבתם על הלחם חובה ללחם
והקרבתם על הלחם שבעת כבשים
תמימים בני שנה . כבשים אף על פי
שאין לחם דברי רבי טרפון . אם כן
למה נאמר לחם מלמד שלא נתחייבו
כבשים עד שנתחייבו בלחם.

ה ופר בן בקר אחד ואילים שנים
יהיו עולה ליהוה ומנחתם ונסכיהם
אשה ליהוה ריח ניחוח ליהוה דבר
הכתוב בקצרה.

ו ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת
ליהוה יכול שבעת כבשים ושעיר
האמור בחומש הפיקודים הם שבעת
כבשים ושעיר האמור כאן . וכשאתה
מגיע לפרים ולאילים אינם הם אמור
אלא שבעת כבשים ושעיר האמור בחומש
הפיקודים הם שבעת כבשים ושעיר
האמור כאן . אלא אלו קרבו בגלל לחם
ואילו קרבו בגלל היום.

ז ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים
שתהיה זביחתם לשם שלמים . ושני
כבשים בני שנה לזבח שלמים . אמר
רבי שמעון על מה שני כבשי עצרת
מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו אם
כיפר הראשון על מה השני בא ומכפר
על טומאה שאירעה בין זה לזה אמור

duæ decimæ, ita pariter illis erunt duæ decimæ; Idcirco dictum est: *Erunt*. Isti continebant duas decimas, at illi non continebant duas decimas.

II. *Panes ventilationis duos*. Ut sint æquales. *Ex duabus decimis*; Ut sint æquales. *Simila erunt; fermentatæ coquentur*. Fermentum diffindebat eos in medio, & fermentabat. Verba Rabi Meir. Rabi Jehuda dicit: Hoc quoque non erat selectissimum; sed afferebat fermentum, & indebat mensuræ, & implebat mensuram. Dixerunt illi; Illa quoque erat deficiens, aut superabundans.

III. *Primitiva Domino*, Rabi Simeon dicit: Dictum est hic: *Primitiva Domino*; & dictum est *Levit.* 11. *Primitiva Domino*: Sicut primitiva hoc loco dicta erant ex cœtu, ita pariter primitiva Domino ibi dicta erant ex cœtu. Si dicetis: Hæc erant cœtus, & illa privati. Dixisti? Minime; Si hæc sunt principium messis, illa non sunt primitiva Domino, si illa sunt primitiva Domino, hæc non sunt principium messis. Quæ ibi desunt, hoc loco memorat textus.

IV. *Et offeretis super panem*. Panis erat ex debito. *Et offeretis super pane septem agnos perfectos anniculos*. Agnos, vel si desit panis: Verba Rabi Tarphon: Si ita est, cur dictum est: *Panem?* Docemur, quod non fuerint obligati ad agnos, nisi postquam obligati fuerunt ad panem.

V. *Et juvencus filius bovis unus, & arietes duo erunt holocaustum Domino, & munera eorum, & libamina eorum ignitum Domino, odor acceptabilis Domino*. Breviter loquitur textus.

VI. *Et facietis hircum caprarum unum in sacrificium pro peccato Domino*. Crederem septem agnos, & hircum memoratos in libro *Num.* esse septem agnos & hircum, qui hoc loco memorantur? Quando pervenis ad juvencos, & arietes, non sunt septem agni & hircus memorati in libro *Num.* septem agni & hircus, qui hoc loco memorantur: Quia isti offerebantur propter panem, & illi causa diei offerebantur.

VII. *Et duos agnos anniculos in sacrificium pacificorum*; Ut eorum sacrificium sit nomine pacificorum: *Et duos agnos anniculos in sacrificium pacificorum*. Dicit Rabi Simeon; Quidnam expiabant duo agni Pentecostes? Num immunditiem sanctuarii, & ejus sanctitatum? Si primus expiabat, cur adducebatur secundus? Adducebatur ad expiandam illam immunditiem, quæ contingere potuis-

מעתה. כך היו ישראל צריכים בכל שעה אלא שחיסר הכתוב ארץ ישראל.

ח והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה לפני יהוה. יכול יהיה הלחם מלמטן. כשהוא אומר על שני כבשים ארין הדבר צריך מה מצינו בכל מקום הלחם מלמעלן אף כאן הלחם מלמעלן. רבי יוסי בן משולם אומר כבשים על גבי הלחם.

ט קודש ליהוה לכהן. לחם אף על פי שאין כבשים דברי רבי שמעון בן ננס לא כי אלא כבשים אף על פי שאין לחם. אמר רבי שקול מי מכריע. אמר לו בן ננס אני אכריע שכן מצינו במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם. אף כאן בלא לחם.

י אמר רבי שמעון הלכה כדברי בן ננס אבל אין הטעם כדבריו שכל האמור בחומש הפיקודים קרב במדבר והאמור בתורת כהנים לא קרב במדבר ומשבאו לארץ קרבו זו וזו שנאמר כי תבואו והבאתם מפני מה אני אומר יקרבו כבשים בלא לחם שהכבשים מתירים את עצמן לא לחם בלא כבשים אין לי מי יתירנו.

יא וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש.

יב ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך לא תלקט. אמר רבי אוורדימס ברבי יוסי וכי מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים פסח ועצרת מיכן וראש השנה ויום הכיפורים מיכן. אלא ללמד שכל מי שהוא מוציא לקט שכחה ופיאה ומעשר עני מעלים עליו כאילו בית המקדש קיים. והוא מקריב קורבנותיו לתוכו. וכל מי שאינו מוציא לקט שכחה ופיאה ומעשר

tuiſſet inter unum & alterum: Dic igitur; ſi ita eſt; omni momento hoc indigebant: Sed miſertus eſt Deus Iſraelis.

VIII. *Et ventilabit ſacerdos illos ſuper panem primitivorum ventilando coram Domino*, Crederem illis ſuppoſitum fuiſſe panem? Quando vero dicit: *Super duos agnos*. Res explicanda eſt: Quid ubique invenimus? panem illis fuiſſe impoſitum; ita pariter hoc loco panis erat illis imponendus. Rabi Joſe ben Meſſulam dicit: Agni pani imponebantur. *

IX. *Sanctum erit Domino pro ſacerdote. Panem*; quamvis deſint agni; Verba Rabi Simeon ben Nanas: Non ita ſe res habet; offerentur agni, licet non ſit panis. Dixit Rabi. Res æquilibrata eſt; quis decidet? Reſpondit illi ben Nanas; ego decidam; Etenim invenimus, quod quadraginta annis in deſerto obtulerint agnos ſine pane, ita pariter hoc loco offerendi erant agni ſine pane.

X. Dicit Rabi Simeon: conſtitutio eſt juxta verba ben Nanas; verum non eſt ratio juxta ejus verba; etenim quod dictum eſt in lib. *Num.* offerebatur in deſerto, & quod dictum eſt in lege ſacerdotum, ſc. in *Levit.* non offerebatur in deſerto; & poſtquam venerunt in terram, utroſque obtulerunt: Dictum eſt enim: *Quando veneritis, & adducetis*. Qua de cauſa ego dico; quod offerrentur agni ſine pane? Quia agni ſeipſos permittebant; ſed panem ſine agnis nihil erat quod permitteret.

XI. *Et convocabitis in ipſo die iſto; Convocatio ſancta.*

XII. *Et cum meſſueritis meſſem terræ veſtræ; non perficies angulum agri tui, in meſſione tua, & ſpicilegium meſſis tuæ non colliges.* Dicit Rabi Aurdimas bar R. Joſe; Quid vidit textus, ut collocaret inter feſta Paſchatis & Pentecoſtes, ex una parte principium anni, & ex altera diem expiationum? Ad docendum, quod ſi quis educat ſpicilegium, manipulum oblivione relictum, & angulum, & decimam pauperis, perinde imputatur illi, ac ſi ſtaret domus ſanctuarii, & ipſe in ea ſacrificia ſua offerret; & qui non educit ſpicilegium, & ma-

* Defectus hujus loci ex editione *Garana* ſupplendus eſt, ubi legitur: Quomodo explicatur: *Super duos agnos?* Ut excludantur ſeptem. Chanina ben Achinai dicit: Ponebat duos panes inter coxas agnorum, & ventilabat; atque ita confirmantur hi duo textus: *Panem ſuper agnos, & agnos ſuper panem*. Si coram rege terreſtri non fit hoc modo, coram rege regum Deo S. B. ita fiet? Sed ponebat alterum prope alterum, & ventilabat.

עני מעלים עליו כאילו בירת המקדש קיים
ואינו מקרב קרבנותיו לתוכו . לעני ולגר
תעזוב אותם אני יהוה ﭏהיכם.

פרשה יא

א בני ישרﭏ מקרא קודש ואין הגוים
מקרא קודש . או בני ישרﭏ אין לי ﭏא
בני ישרﭏ מנין לרבות את הגרים ואת
העבדים. תלמוד לומר יהיה לכם שבתון
זכרון תרועה מקרא קודש . רבי ﭏיעזר
אומר שבתון זו קדושת היום . מקרא
קודש קדשיהו , אמר לו רבי עקיבא אינו
אומר שבתון ﭏא שבות שכן הוא פותח
בשביתה ראשון. ﭏא זכרון אילו הזכרונות
תרועה אילו השופרות. מקרא קודש זה
קדושת השם, ומנין שיהיה כולל עמה
את המלכיות תלמוד לומר לפני יהוה
ﭏהיכם בחודש השביעי.

ב רבי יוסי ברבי יהודה אומר מה
תלמוד לומר והיו לכם לזכרון לפני יהוה
ﭏהיכם שאין תלמוד לומר אני יהוה
ﭏהיכם ﭏא זה בניין אב כל מקום שאתה
אומר זכרונות את סומך לה המלכיות.

ג כיצד סדר ברכות אומר אבות
ונבורות וקדושת השם וכולל מלכיות
עמהם ואינו תוקע. קדושת היום ותוקע.
ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים
דברי רבי יוחנן בן נורי.

ד אמר לו רבי עקיבא אם אינו תוקע
למלכיות למה היא מזכיר . ﭏא אומר
אבות ונבורות וקדושת השם וכולל
מלכיות עם קדושת היום ותוקע. שופרות
ותוקע . ואומר עבודה והודאה וברכת
כהנים.

ה רבי אומר קדושת היום עם
הזכרונות . אמר רבן שמעון בן גמליאל
מה מצינו בכל יום אומרה רביעית אף
כאן אומרה רביעית . וכשיקדשו את

& manipulum oblivione relictum, & angulum, & decimam pauperis, perinde imputatur illi, ac si staret domus sanctuarii, & ipse in ea sacrificia sua non offerret: Dictum est enim *Levit.* XIX. 10. *Pauperi & peregrino relinques ea: Ego Dominus Deus vester.*

SECTIO XI.

I. Filios *Israel: Convocatio sancta*. At gentilibus non erit convocatio. Aut dicam. *Filios Israel*. Non probo nisi de filiis Israel, unde probatur ad includendum proselytos, & servos? Ex eo quod dictum est: *Erit vobis quies memorialis clangoris, convocatio sancta*. R. Eliezer dicit: *Quies:* Hæc est sanctificatio diei. *Convocatio sancta*. Illam debes sanctificare. Dicit illi R. Akiba; Non significat שבתון nisi cessationem ab opere; etenim sic exprimitur in prima quiete vers. 3. *Memorialis*. Hæ sunt memoriæ. *Clangoris:* Hæc sunt cornua: *Convocatio sancta*. Hæc est sanctificatio nominis Divini. Et unde probatur in ea includendum esse imperia? Ex eo quod dictum est: *Coram Domino Deo vestro in mense septimo.*

II. R. Jose bar R. Jehuda dicit. Cur dictum est: *Et erit vobis in memoriam coram Domino Deo vestro? Num.* X. 10. Neque erat dicendum: *Ego Dominus Deus vester*. Verum hæc est constitutio principii; ubicunque recitantur memoriæ, prope eas recitanda sunt imperia.

III. Qualis erat ordo benedictionum? Dicat *sectionem* patrum, fortitudinum, & sanctificationis nominis Divini, & in ea comprehendat *sectionem* de imperiis, & non clanget. Dicat *sectionem* sanctificationis diei, & clanget, *sectionem* de cornibus, & clanget; & recitet *sectionem* de ministerio, de confessione, & de benedictione sacerdotem. Verba R. Jochanan ben Nuri.

IV. Dicit illi R. Akiba: Si non clangit in *sectione* de imperiis, cur memorant? Verum recitabit *sectionem* patrum, & fortitudinum, & sanctificationis nominis Divini, & comprehendet *sectionem* de imperiis cum sanctificatione diei, & clanget, *sectionem* de cornibus, & clanget; & recitabit *sectionem* de ministerio, & de confessione, & de benedictione sacerdotum.

V. R. dicit: Recitabit sanctificationem diei, cum *sectione* de memoriis: Dicit Raban Simeon ben Gamaliel: Quid invenimus in singulis diebus? sc. quod quarto loco recitaretur, ita pariter hic quarta loco erat recitandum: Et

השנה באושה ביום הראשון עבר רבי שמעון בנו של רבי יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגים כן ביבנה ביום השני עבר חנניה בנו של רבי יוסי הגלילי ואמר כדברי רבי עקיבא אמר רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגים ביבנה.

ו ומנין שהוא בשופר תלמוד לומר והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים שאין תלמוד לומר בחודש השביעי. ומה תלמוד לומר בחודש השביעי הרי תרועת שביעית כזו. מה זו בשופר אף תרועת ראש השנה בשופר.

ז ומנין שהיא פשוטה לפניה תלמוד לומר תעבירו שופר. אין לי אלא ביובל בראש השנה מנין תלמוד לומר והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים שאין תלמוד לומר בחודש השביעי. ומה תלמוד לומר בחודש השביעי הרי תרועה כזו. מה זו פשוטה לפניה ולאחריה אף תרועת ראש השנה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

ח ומנין ליתן את האמור ביובל בראש השנה. ואת האמור בראש השנה ביובל. תלמוד לומר בחודש השביעי בחודש השביעי לגזירה שוה.

ט מנין שלש של שלש שלש תלמוד לומר והעברת שופר תרועה זכרון תרועה מקרא קודש. יום תרועה יהיה לכם מלמד שהם שלש שלש שלש.

י כיצד סדר תקיעות תוקע ומריע ותוקע. ותוקע ומריע ותוקע שלש תקיעות שהם תשע שיעור תקיעה כדי תרועה ושיעור תרועה שלשה שברים. שיעור שופר כדי שיהא תוקע.

Et quando sanctificatus est annus in Usa, in die primo ministravit R. Simeon ben R. Jochanan ben Beroka, & dixit juxta verba R. Jochanan ben Nuri. Dixit Raban Simeon ben Gamaliel; Non erat hæc nobis consuetudo in Jabne; In die secundo ministravit Chananja ben R. Jose Galilæi, & dixit juxta verba R. Akiba. Dixit Raban Simeon ben Gamaliel; Hæc erat nobis consuetudo in Jabne.

VI. Et unde probatur clangendum fuisse cornu? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXVI. 9. *Et transire facies cornu clangoris in mense septimo, decima mensis*: Neque erat dicendum: *In mense septimo*. Cur dictum est: *In mense septimo?* Ecce erit clangor mensis septimi sicut iste; sicut iste erat peragendus cornu; ita pariter clangor principii anni cornu peragendis erat.

VII. Et unde probatur fuisse in principio clangendum sonum sinplicem? Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu clangoris*. Et unde probatur fuisse in fine clangendum sonum simplicem? Ex eo quod dictum est: *Facietis transire cornu*. Non probo nisi de Jubilæo, de principio anni unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu clangoris in mense septimo, decima mensis in die expiationum*. Neque erat dicendum: *In mense septimo*. Et cur dictum est: *In mense septimo?* Ecce erit ejus clangor, sicut iste; Sicut in hoc erat sonus simplex in principio, & in fine; Ita pariter in clangore principii anni erat sonus simplex in principio & in fine.

VIII. Et unde probatur quod dictum est in Jubilæo, explicandum esse de principio anni, & quod dictum est de principio anni, explicandum esse de Jubilæo? Ex eo quod dictum est: *In mense septimo, in mense septimo*. A pari.

IX. Unde probatur, quod ter repeteretur (ordo clangorum?) Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu clangoris, memoriale clangoris, convocatio sancta, dies clangoris erit vobis*. Docemur, quod ter repeteretur (ordo clangorum)

X. Qualis erat ordo clangorum? Clangebat, & edebat sonum tremulum, & clangebat; clangebat, & edebat sonum tremulum, & clangebat tres clangores, qui sunt novem. Quantitas Tekia instar Terua, & quantitas Terua erat tres fracturæ. Quantitas cornu tanta erat, ut posset clangere.

CA-

פרק יד

א מקרא קודש יום כיפורים הוא ועניתם את נפשותיכם כי יום כיפורים הוא . וכל מלאכה לא תעשו כי יום כיפורים שיכול אין לי אלא יום הכיפורים מכפר אלא אם כן עשאו מקרא קודש. והתענה ולא עשה בו מלאכה לא קראו מקרא קודש . ולא נתענה בו ועשה מלאכה מנין אפילו שלא עשאו מקרא קודש תלמוד לומר יום הכיפורים הוא שיכול אין לי יום הכיפורים מכפר אלא עם הקרבנות ועם השעירים מנין אף על פי שאין קורבנות ואין שעירי היום מכפר תלמוד לומר יום הכיפורים הוא. יכול יכפר על השבים ועל שאינן שבים ודין הוא חטאת ואשם מכפרים . ויום הכיפורים מכפר . מה חטאת ואשם אין מכפרים אלא על השבים אף יום הכיפורים לא יכפר אלא על השבים.

ב לא אם אמרת באשם וחטאת שאין מכפרים על הזדון כשגגה . תאמר ביום הכיפורים שהוא מכפר על הזדון כשגגה . הואיל והוא מכפר על הזדון כשגגה יכפר על השבים ועל שאינן שבים תלמוד לומר אך הא אינו מכפר אלא על השבים.

ג וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה הרי זו אזהרה למלאכה . כל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי הרי זו עונש למלאכה.

ד כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה הרי זו עונש עינוי . והאבדתי מה תלמוד לומר לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מהו. כשהוא אומר והאבדתי לימד על הכרת שאין אלא אבדן . ומנין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל תלמוד לומר שבתון שבות . יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם תלמוד לומר שבתון הוא לכם ועיניתם . הוא

CAPUT XIV.

I. Convocatio *sancta*, *dies expiationum erit*: *Et affligetis animas vestras*: *Quia dies expiationum est*. *Et omne opus non facietis*, *quia dies expiationum est*. Crederem, quod dies expiatiorum non expiaret, nisi quando fecerit illum convocationem sanctam & se affixerit & non fecerit in eo opus, si non vocaverit illum convocationem sanctam, & se non afflixerit, & fecerit in eo opus unde probatur vel si non fecerit illum convocationem sanctam? Ex eo quod dictum est: *Dies expiationum ille*. Crederem, quod dies expiationum non expiaret nisi cum sacrificiis, & cum hircis, unde probatur, vel sine sacrificiis, & sine hircis quod dies expiaret? Ex eo quod dictum est: *Dies expiationum ille*. Crederem quod expiaret tam pœnitentes, quam non pœnitentes? Et probari potest argumento: Sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto expiant, & dies expiationum expiat, sicut sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto non expiant nisi pœnitentes, ita pariter dies expiationum non expiabit nisi pœnitentes.

II. Minime: Si dixisti de sacrificio pro peccato, & de sacrificio pro delicto, quæ non expiabant peccantem ex contumacia, sicut peccantem ex errore. Dices de die expiationum, qui expiabat peccantem ex contumacia, sicut peccantem ex errore? Quoniam expiabat peccantem ex contumacia, sicut peccantem ex errore, expiabit pœnitentes, & non pœnitentes: Idcirco dictum est: *Solum*. Ecce non expiabat nisi pœnitentes.

III. *Et omne opus non facietis in ipso die isto*. Ecce præmonitio pro opere. *Omnis anima*, *quæ fecerit omne opus in ipso die isto*, *perdam*. Ecce hæc est pœna pro opere.

IV. *Quia omnis anima*, *quæ se non afflixerit in ipso die isto*, *excidetur*. Hæc ex pœna pro afflictione: *Et perdam*. Cur dictum est? Quia ubique dicitur excidium. Ignoro quodnam fuerit. Quando vero dicit: *Et perdam*. Docet, quod excidium non fit nisi perditio. Et unde probatur, quod in die expiationum interdictus fuerit cibus, potus, & lotio, & unctio, & usus lecti, & calceus? Ex eo quod dictum est: *Sabbathum quietis*. Crederem vel in Sabbatho creationis hæc omnia fuisse interdicta? Idcirco dictum est: שבתון *illud vobis*, *& affligetis*. In illo interdicta sunt hæc omnia, at

אסור בכולם ואין שבת בראשית אסור בכולם.

ה ועיניתם את נפשותיכם בתשעה יכול יתחיל ויתענה בתשעה תלמוד לומר בערב. אי בערב יכול משתחשך. תלמוד לומר ועיניתם את נפשותיכם בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום שכן מוסיפים מחול על הקודש.

ו אין לי אלא מלפניו מלאחריו מנין תלמוד לומר מערב ועד ערב. אין לי אלא יום הכיפורים שבת בראשית מנין תלמוד לומר תשבתו. ימים טובים מנין תלמוד. לומר שבתכם. הא כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה.

ז יכול יהיו חייבים כרת על התוספות תלמוד לומר וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי על עצם היום הזה ענוש כרת ואין ענוש כרת על תוספת מלאכה.

ח יכול לא יהיו חייבים כרת על מלאכה אבל יהיו חייבים על תוספת ענוי תלמוד לומר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על עצם היום הזה חייבים כרת ואין חייכים כרת על תוספת עינוי. יכול לא יהיה בכלל ענש. אבל יהיה בכלל אזהרה. תלמוד לומר כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. על עצם היום הזה מוזהרים. ואין מוזהרים על תוספת מלאכה.

ט יכול לא יהיו מוזהרים על תוספת מלאכה אבל יהיו מוזהרים על תוספת עינוי. ודין הוא ומה מלאכה שהיא נוהגת בימים טובים ובשבתות הרי זה מוזהר עליה. עינוי שאין נוהג בימים טובים ובשבתות אינו דין שיהיה מוזהר עליו אבל אזהרה לעינוי ליום עצמו לא שמענו וכשהוא אומר ענש מלאכה שאין תלמוד לומר שכבר קל וחומר. ומה אם עינוי שאינו נוהג בימים טובים ובשבתות הרי הוא ענוש כרת. מלאכה שהיא נוהגת בימים טובים ובשבת אינו דין שיהא ענוש עליו. אם כן למה נאמר ענש מלאכה נלמד ממנו אזהרה לעינוי מה

at in Sabbatho creationis non ſunt hæc omnia interdicta.

V. *Et affligetis animas veſtras in die nona*: Crederem, quod in nona inciperet ſe affligere? Idcirco dictum eſt: *In veſpera*. Si *in veſpera*, crederem, poſt obortas tenebras? Idcirco dictum eſt: *Et affligetis animas veſtras in die nona?* Quomodo. Incipiet jejunare ante noctem; quia addunt de ſancto ad profanum.

VI. Non probo niſi ante illud, poſt illud unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *A veſpera ad veſperam*. Non probo niſi de die expiationum, de Sabbatho creationis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Quieſcetis*. De diebus feſtis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *In Sabbatho veſtro*: Idcirco in omni quiete, qua quieſces, addendum eſt tibi tam ante, quam poſt illam.

VII. Crederem, quod tenerentur excidio pro additamentis? Idcirco dictum eſt: *Et omnis anima quæ fecerit omne opus in ipſo die iſto, perdam*. In ipſo die iſto punit excidio, at non punit excidio pro additamento operis.

VIII. Crederem, quod non tenerentur excidio propter additamentum operis, ſed tenerentur excidio propter additamentum jejunii? Idcirco dictum eſt: *Quia omnis anima, quæ ſe non afflixerit in ipſo die iſto, excidetur*. Pro ipſo die iſto tenetur excidio, at non tenetur excidio propter additamentum jejunii. Crederem non comprehendi in pœna, ſed comprehendi in præmonitione? Idcirco dictum eſt: *Omne opus non facietis in ipſo die iſto*. Pro ipſo die iſto præmonentur, at non præmonentur pro additamento operis.

IX. Crederem, quod non præmonerentur pro additamento operis, ſed præmonerentur pro additamento jejunii? Quod probari poteſt argumento. Si de opere, quod obſervatur in diebus feſtis & in Sabbathis, præmonetur; de jejunio, quod non obſervatur in diebus feſtis & in Sabbathis, non erit æquum, ut præmoneatur? Verum præmonitionem de jejunio in ipſo die non audivimus; & quando dicit pœnam operis de qua non erat dicendum; quia probari poterat argumento a minori ad majus; Si propter jejunium, quod non obſervatur in diebus feſtis & in Sabbathis, punit excidio, propter opus, quod obſervatur in diebus feſtis & in Sabbathis, non erit æquum, ut puniat excidio? Si ita eſt, cur dictum eſt de pœna operis? Ut ex ea doceamur præmonitionem de jejunio; ſicut pœna operis de-

עונש מלאכה לאחר אזהרה אף עונש עינוי לאחר אזהרה׃

פרשה יב

א וידבר יהוה אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים ליהוה מה תלמוד לומר לפי שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים ואיני יודע אם שבעה ראשונים ואם שבעה אחרונים כשהוא אומר ובחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה. חג הסוכות שבעת ימים ליהוה הרי שבעה ראשונים ולא שבעה אחרונים.

ב זה חג הסוכות. זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה. והלא דין הוא ומה אם זה שאינו טעון מצה טעון סוכה. חג המצות שהוא טעון מצה. אינו דין שיטעון סוכה תלמוד לומר זה חג הסוכות זה טעון סוכה. ואין חג המצות טעון סוכה.

ג חג הסוכות שבעת ימים ליהוה יכול תהיה חגיגה וסוכה לגבוה תלמוד לומר חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים. אי חג הסוכות תעשה לך יכול יהא חגיגה וסוכה להדיוט. תלמוד לומר חג הסוכות שבעת ימים ליהוה. הא כיצד חגיגה לגבוה וסוכה להדיוט.

ד ביום הראשון מקרא קודש קדשיהו וביום השמיני מקרא קדש קדשהו. במה אתה מקדשו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה.

ה וכל מלאכה לא תעשו הרי זה בא ללמד על ימי מועד שהם אסורים במלאכה.

ו יכול יהיו אסורים במלאכת עבודה תלמוד לומר הוא הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי מועד אסורים במלאכת עבודה דברי רבי יוסי הגללי.

ז רבי עקיבא אומר מה תלמוד לומר אלה מועדי יהוה אשר תקראו אותם

deprehenditur post præmonitionem, ita pariter pœna jejunii post præmonitionem.

SECTIO XII.

I. ET locutus est Dominus ad Mosen, dicendo: Loquere ad filios Israel, dicens: *In quintadecima die mensis septimi hujus solennitas tabernaculorum per septem dies Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est: *In tabernaculis habitabitis septem diebus*; At ignoro, utrum sint septem primi, an septem postremi dies. Quando vero dicit: *Et in quintadecima die mensis septimi hujus solennitas tabernaculorum per septem dies Domino*. Ecce memorantur septem primi, non septem postremi dies.

II. *Hæc solennitas tabernaculorum*. Hæc requirebat tabernaculum; at solennitas azymorum non requirebat tabernaculum. At probari potest argumento. Si hæc, quæ non requirit azymum, requirit tabernaculum, solennitas azymorum, quæ requirit azymum, non erit æquum, ut requirat tabernaculum? Idcirco dictum est: *Hæc solennitas tabernaculorum*. Hæc requirit tabernaculum, at solennitas azymorum non requirit tabernaculum.

III. *Solennitas tabernaculorum per septem dies Domino*. Crederem sacrificium solennitatis, & tabernaculum fuisse destinatum Domino? Idcirco dictum est Deuter. XVI. *Solennitatem tabernaculorum tibi facies per septem dies*. Si *solennitatem tabernaculorum facies tibi*, crederem sacrificium solennitatis, & tabernaculum fuisse homini destinatum? Idcirco dictum est: *Solennitas tabernaculorum per septem dies Domino*. Quomodo? Sacrificium solennitatis Domino, & tabernaculum homini.

IV. *In die primo convocatio sancta*. Debes illum sanctificare. *Et in die octavo convocatio sancta*. Debes illum sanctificare. Quonam sanctificabis illum? cibo, potu, & vestimentis mundis.

V. *Et omne opus non facietis*. Ecce venit ad docendum de diebus festi intermediis, quod in iis esset opus interdictum.

VI. Crederem in iis fuisse interdictum opus servile? Idcirco dictum est: *Illo*. In illo interdictum est opus servile; at in diebus festi intermediis non est interdictum opus servile: Verba R. Jose Galilæi.

VII. Rabi Akiba dicit: Cur dictum est: *Istæ sunt solennitates Domini, quas convocabitis, convocationes sanctæ*? Si respe-

מקראי קודש . אם לענין ימים טובים כבר ימים טובים אמורים. שנאמר מלבד שבתות יהוה ואומר ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. אם כן למה נאמר אשר תקראו אותם מקראי קודש . כבר ימים טובים אמורים אלא אילו ימי מועד שאסורים במלאכה.

ח יכול יהיו אסורים במלאכת עבודה תלמוד לומר הוא. הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי מועד אסורים במלאכת עבודה.

ט להקריב אשה ליהוה עולה ומנחה אם אין עולה אין מנחה שתקדום עולה למנחה . שאם קדמה מנחה לעולה פסולה . זבח ונסכים אם אין זבח אין נסכים שיקדום זבח לנסכים . שאם קדמו זבחים לנסכים פסולים. דבר יום ביומו מלמד שכל היום כשר למוספין . ביומו עבר זמנו אינו חייב באחריותו . יכול לא יהיו חייבים באחריות נסכים למחר תלמוד לומר ומנחתם ונסכיהם ביום ומנחתם ונסכיהם למחר.

י מנין למוספי שבת שיקרבו עם אימורי הרגל תלמוד לומר מלבד שבתות יהוה מלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבותיכם אשר תתנו ליהוה. מה תלמוד לומר שיכול אין לי קרב ברגל אלא קרבנות הרגל בלבד מנין קרבנות היחיד וקרבנות הציבור ושהוקדשו ברגל שיבואו ברגל תלמוד לומר מלבד שבתות יהוה מלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבותיכם אשר תתנו ליהוה אילו העופות והמנחות לרבות את כולם שכולם יבואו ברגל.

פרק טו

א יכול רשות מה תלמוד לומר אלה תעשו ליהוה במועדיכם . אם להתיר כבר התיר . אם כן למה נאמר אלה תעשו

ſpectu dierum feſtorum; jam dictum eſt de diebus feſtis; Dictum eſt enim: *Præter Sabbatha Domini:* Et pariter dictum eſt: *In die primo quies, & in die octavo quies*. Si ita eſt, cur dictum eſt: *Quas couvocabitis, convocationes ſanctæ?* Cum jam dictum ſit de diebus feſtis: Verum iſti ſunt dies feſti intermedii, in quibus opus eſt interdictum.

VIII. Crederem in iis fuiſſe interdictum opus ſervile? Idcirco dictum eſt: *Illo*. In illo interdictum eſt opus ſervile, at in diebus feſti intermediis non eſt interdictum opus ſervile.

IX. *Ad offerendum ignitum Domino holocauſtum, & munus*. Si non eſt holocauſtum, non eſt munus, quia holocauſtum antecedit munus; ſi enim munus antecedat holocauſtum, eſt illegitimum. *Sacrificium & libamina*; ſi non eſt ſacrificium, non ſunt libamina; quia ſacrificium antecedit libamina; ſi enim libamina antecedant ſacrificia, ſunt illegitima. *Statutum diei in die ſuo*. Docemur, quod totus dies legitimus eſſet ad offerenda ſacrificia addititia. *In die ſuo*. Si præterierit ejus tempus, non tenetur de ejus cautione. Crederem quod non tenerentur de cautione libaminum in diem poſterum? Idcirco dictum eſt Num. XXIX. *Et munus eorum, & libamina eorum:* In die; & munus eorum, & libamina in diem poſterum.

X. Unde probatur, quod ſacrificia addititia Sabbathi offerenda eſſent cum adipibus ſacrificii feſti? Ex eo quod dictum eſt. *Præter Sabbatha Domini, & dona veſtra, & præter omnia dona veſtra, & præter omnia vota veſtra, & præter omnes ſpontaneas oblationes veſtras, quas dabitis Domino*. Cur dictum eſt? Crederem non fuiſſe offerenda in feſto niſi ſacrificia feſti duntaxat? Unde probatur ſacrificia privati, & ſacrificia cœtus, quæ ſanctificata eſſent in feſto, in feſto adduci potuiſſe? Ex eo quod dictum eſt: *Præter Sabbatha Domini, præter dona veſtra, & præter omnia vota veſtra, & præter omnes ſpontaneas oblationes veſtras, quas dabitis Domino:* Iſti ſunt volucres, & munera: Ad includendum omnia, quia omnia offerri poterant in feſto.

CAPUT XV.

I. Crederem ex arbitrio? Idcirco dictum eſt Deut. XXIX. *Hæc facietis Domino in ſolennitatibus veſtris*. Cur dictum eſt? Si ad permittendum; jam permiſit; Si ita eſt, cur dictum eſt: *Hæc facietis Domino in ſolennitati-*

bus

ליהוה במועדיכם. שלא קבעם חובה שיבואו ברגל כולם.

ב יכול באיזה רגל שירצה תלמוד לומר ובאת שמה והבאתם שמה אם להתיר כבר התיר אם לקבוע כבר קבוע אם כן למה נאמר ובאת שמה והבאתם שמה שלא זה רגל ראשון שפגעתה בו.

ג יכול אם עבר רגל ולא הביא יהיה עובר עליו משום בל תאחר תלמוד לומר אלה תעשו ליהוה במועדיכם אינו עובר עליו משום בל תאחר. עד שיעברו עליו רגלי שנה כולה. רבי שמעון אומר שלשה רגלים כסידרן וחג המצות ראשון.

ד כיצד נדר לפני הפסח עד שיעברו עליו הפסח והעצרת והחג. נדר לפני עצרת עד שיעברו עליו העצרת והחג והפסח ועצרת והחג. נדר לפני החג עד שיעברו עליו החג ופסח ועצרת וחג.

ה בית שמאי אומר יכול יחוג אדם ביום טוב תלמוד לומר אך במועד אתה חוגג ואין אתה חוגג ביום טוב. בית הילל אומר יכול יחוג אדם בשבת תלמוד לומר אך. ביום טוב אתה חוגג ואין אתה חוגג בשבת.

ו באספכם את תבואת הארץ עבר את השנה שתיעשה החג באסיפת הפירות.

ז יכול באסיפת כל הפירות תלמוד לומר באספך מגרנך מיקבך. מגורנך ולא כל גורנך. מיקבך ולא כל יקביך. אי באספך מגורנך ומיקביך יכול מקצתם תלמוד לומר באספכם את תבואת הארץ כיצד השתדר לעבר את השנה שתעשה את החג ברוב אסיפת כל הפירות.

ח תחוגו את חג יהוה שבעת ימים בתשלומים כל שבעה ביום הראשון שבתון שבות וביום השמיני שבתון שבות.

bus vestris? Verum hoc statuit ex debito, quod omnia in festo sint offerenda.

II. Crederem in quovis festo libuerit? Idcirco dictum est *Deut.* XII. 5. 6. *Et venies illuc; Et adducetis eo*. Si ad permittendum, jam permisit; si ad obligandum jam obligavit; si ita est, cur dictum est; *Et venies illuc; & adducetis eo?* Verum hoc erit in primo die festo, qui occurrit.

III. Crederem, si præterierit festum, & non attulerit, quod transgrediatur præceptum: *Ne tardaveris?* Idcirco dictum est: *Hæc facietis Domino in solennitatibus vestris*. Non transgreditur præceptum: *Ne tardaveris;* nisi postquam præterierit dies festi totius anni: Rabi Simeon dicit: Tres solennitates juxta eorum ordinem, & solennitas azymorum erit prima.

IV. Quomodo? Si voverit ante Pascha, donec præterierit Pascha, & Pentecostes, & festum tabernaculorum; Si voverit ante Pentecosten, donec præterierit Pentecostes, & Pascha, & Pentecostes, & festum tabernaculorum. Si voverit ante festum tabernaculorum, donec præterierit festum tabernaculorum, & Pascha, & Pentecostes, & festum tabernaculorum.

V. Schola Schammai dicit: Crederem, quod afferret sacrificium solenne in die festo? Idcirco dictum est: *Solum;* In die festi intermedio tu afferre debes sacrificium solenne, at non debes afferre in die festo. Schola Hillel dicit: Crederem quod afferret sacrificium solenne in Sabbatho? Idcirco dictum est: *Solum*. In die festo tu afferes sacrificium solenne, at non debes afferre sacrificium solenne in Sabbatho.

VI. *Cum congregaveritis proventum terræ;* intercalandus est tibi annus; ut celebretur festum tabernaculorum in collectione fructuum.

VII. Crederem in collectione omnium fructuum? Idcirco dictum est *Deut.* XVI. *Quum collegeris de area tua, & de torculari tuo. De area tua*, non de tota area tua; *De torculari tuo;* non de toto torculari tuo: Si *quum collegeris de area tua, & de torculari tuo;* Crederem eorum partem? Idcirco dictum est: *Cum congregaveritis proventum terræ*. Quomodo? Operam dabis, ut intercaletur annus, ut celebretur festum tabernaculorum in majori collectione omnium fructuum.

VIII. *Celebrabitis solennitatem Domino septem diebus*. Potest compensari toto septiduo. *In die primo quieta cessatio: Et in die octavo quieta cessatio*.

CA-

פרק יו

א ולקחתם לכם רבי יהודה אומר דאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן לקיחה. מה לקיחה האמורה להלן אגודה, אף כאן אגודה. וחכמים אומרים אף על פי שאינו אגוד כשר.

ב ולקחתם לכם כל אחד ואחד. לכם משלכם ולא את הגזול. מיכן אמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן רצה נותנו מתנה לחבירו וחבירו לחבירו אפילו הן מאה. מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באים בספינה ולא נמצא לולב כי אם ביד רבן גמליאל בלבד. ונתנו רבן גמליאל מתנה לרבי יהושע ורבי יהושע לרבי אלעזר בן עזריה ורבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא וכולם יצאו ידי חובתם.

ג ביום ולא בלילה. ביום הראשון ואפילו בשבת. ביום הראשון אין דוחים את השבת. אלא על יום טוב הראשון בלבד.

ד פרי עץ את שטעם עצו דומה לפיריו זה אתרוג. בן עזאי אומר הדר הדר באילנו שמנה לחברתה.

ה וכפות תמרים. רבי טרפון אומר כפות ואם פרור יכפתינו.

ו וענף עץ עבות את שענף עצו דומה לקליעה זה הדס וערבי נחל אין לי אלא של נחל של בעל ושל הרים מנין תלמוד לומר וערבי נחל. אבא שאול אומר ערבי נחל שתים ערבה ללולב וערבה למקדש.

ז רבי ישמעאל אומר פרי הדר אחד, וכפות תמרים אחד. וענף עץ עבות שלשה וערבי נחל שתים. שתי דליות ואחד שאין קטום רבי טרפון אומר אפילו שלשתם קטומים. רבי עקיבא אומר פרי הדר אחד וכפות תמרים אחד וענף עץ עבות אחד וערבי נחל אחד. הא כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת. רבי אלעזר אומר יכול אף האתרוג יהיה עמהם בכלל אגודה. וכי נאמר פרי עץ

CAPUT XVI.

I. *Sumetisque vobis*. Rabi Jehuda dicit: Memoratur hic acceptio; & memoratur *Exod.* XII. 22. acceptio; sicut ibi designat fasciculum, ita pariter hoc loco designat fasciculum: Et sapientes dicunt; vel si non fuerit fasciculus, est legitimus.

II. *Sumetisque vobis*. Singuli: *Vobis*. De facultatibus vestris, non ex rapto. Hinc dixerunt, nemo satisfacit officio suo in die festo primo tabernaculorum palma socii sui; sed si velit, dabit in donum socio suo, & socius socio, vel si fuerint centum. Narratur historia de Raban Gamaliel, & de senibus, qui navigabant in navi, & non est inventa palma nisi in manu Raban Gamaliel duntaxat; & dedit Raban Gamaliel in donum R. Jehosuæ, & R. Jehosua R. Eliefer ben Azaria, & R. Eliefer ben Azaria R. Akibæ. Et omnes satisfecerunt officio suo.

III. *In die*; Non noctu. *In die primo*. Vel in Sabbatho. *In die primo*: Non pellunt Sabbathum nisi propter diem primum duntaxat.

IV. *Fructum ligni*. Cujus arboris gustus similis est ejus fructui; Hoc est malum citreum. Ben Azai dicit: *Decoræ, decoræ*. In ejus arbore fructus de altero in alterum annum.

V. *Et spatulam palmarum*. R. Tarphon dicit: כפות sc. *conjunctam*; & si disjuncta sit, conjungenda erit.

VI. *Et ramum arboris implexæ*; sc. cujus arboris ramus implexioni similis est: Hæc est myrtus. *Et salices fluviatiles*. Non probo nisi de fluviatilibus, de campestribus, & de montanis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et salices fluviatiles*. Aba Saul dicit: *Salices fluviatiles*: Duos: salicem pro palma, & salicem pro sanctuario.

VII. Rabi Ismael dicit: *Fructum arboris decoræ*: Unum: *Et spatulam palmarum*. Unam. *Et ramum arboris implexæ*: Tres: *Et salices fluviatiles*. Duos ramos: Et si duo attenuati sint, & unus, qui non sit amputatus: R. Tarphon dicit; vel si tres omnes fuerint amputati. Rabi Akiba dicit: *Fructum arboris decoræ*. Unum. *Et spatulam palmarum*. Unam. *Et ramum arboris impletæ*. Unum. *Et salices fluviatiles*. Unam. Sicut Lulab unus, & malum citreum unum, ita pariter myrtus una, & una salix. R. Eliefer dicit. Crederem vel malum citreum in fasciculo fuisse comprehensum? Quando vero dicit:

הדר וכפות הא כיצד אתרוג לעצמו הללו אנודה לעצמם.

ח ומנין שמעכבים זה את זה שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל מלמד שהם מעכבים זה את זה.

ט ושמחתם לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים. ולא בגבולים כל שבעה. ומשחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. ושיהיה יום הנף כולו אסור,

פרק יז

א וחגותם אותו חג ליהוה שבעת ימים מה תלמוד לומר לפי שנאמר שבעת ימים תחוג ליהוה אלהיך. יכול יטעון חגיגה כל שבעה תלמוד לומר אותו. יום אחד בלבד.

ב ואם כן למה נאמר שבעת ימים בתשלומים כל שבעה.

ג ומנין שאם לא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון תלמוד לומר בחודש השביעי תחגהו. יכול אם חג ברגל חוגג אחר הרגל תלמוד לומר תחגוהו. במועד אתה חוגג. ואי אתה חוגג חוצה לו.

ד בסוכות. ולא בסוכה שבתוך הבית ולא בסוכה שתחת האילן. ולא בסוכה שתחת סוכה. רבי יהודה אומר אם אין דיורים בעליונה התחתונה כשרה.

ה תשבו. ואין תשבו אלא כעין תדורו. מיכן אמרו אוכל בסוכה. שותה בסוכה. ומטייל בסוכה. ומעלה כליו בסוכה. ימים. אין לי ימים. לילות מנין הריני דן נאמר כאן שבעה ונאמר שבעה באוהל מועד. מה שבעה האמור באוהל מועד עשה בהם לילות כימים. אף שבעה

cit: *Fructum arboris decoræ*, *& spatulam palmarum*. Quomodo? Malum citreum seorsim, & illi in fasciculo seorsim.

VIII. Et unde probatur, quod inter se impediant? Ex eo quod dictum est: *Sumetisque vobis in die primo fructum arboris decoræ, spatulam palmarum, & ramum arboris implexæ, & salices fluviatiles*. Docemur quod inter se impedirent.

IX. *Et lætabimini in conspectu Domini Dei vestri septem diebus*. At non in provinciis toto septiduo: Post excidium domus sanctuarii decrevit Raban Jochanan ben Zachai, ut palma sumeretur in provincia toto septiduo in memoriam sanctuarii; & integer dies agitationis manipuli esset interdictus.

CAPUT XVII.

I. **E**T *celebrabitis festum illud Domino septem diebus*. Cur dictum est *Deut*. XVI. *Septem diebus celebrabis festum Domino Deo tuo*. Crederem quod deberet offerre sacrificium solenne toto septiduo? Idcirco dictum est: *Illud*: Die uno duntaxat.

II. Si ita est; cur dictum est: *Septem diebus*? Ut compensari possit toto septiduo.

III. Et unde probatur, si non celebraverit festum (i. e. si non attulerit sacrificium solenne) primo die festo solennitatis, potuisse celebrare toto tempore festi, vel die festo novissimo? Ex eo quod dictum est: *In mense septimo celebrabitis illud*. Crederem si non celebraverit in festo, potuisse celebrare post festum? Idcirco dictum est: *Celebrabitis illud*: In die festi intermedio potes celebrare: At post illud non potes celebrare.

IV. *In tabernaculis*: At non in tabernaculo, quod sit intra domum, neque in tabernaculo, quod sit sub arbore, neque in tabernaculo, quod sit sub tabernaculo: R. Jehuda dicit; Si non habitant in superiori, inferius est legitimum.

V. *Habitabitis*: תשבו non significat nisi תדורו sc. *habitabitis*. Hinc dixerunt: Edet in tabernaculo, potabit in tabernaculo, & deliciabitur in tabernaculo, & appendet vasa sua in tabernaculo. *Diebus*. Non probo nisi de diebus, de noctibus unde probatur? Ecce argumentum: Dictum est hic *septem*, & dictum est *septem* in tentorio conventus; sicut in septem, qui memorantur in tentorio conventus considerantur noctes sicut dies, ita pariter in septem, qui

האמורים כאן נעשה בהם הלילות כימים.

ו. או כלך לדרך זו. נאמר כאן שבעה ונאמר שבעה בלולב מה שבעה אמורים בלולב לא עשה בהם את הלילות כבימים. אף שבעה האמורים כאן לא נעשה בהן את הלילות כבימים.

ז נראה למי דומה דנין שבעה שהם תדירים כל היום משבעה שהם תדירים כל היום ואל יוכיחו שבעה שבלולב שאינן תדירים כל היום.

ח או כלך לדרך זו דנין שבעה שהם מנהג לדורות משבעה שהם מנהג לדורות. ואל יוכיחו שבעה שבאהל מועד שאין מנהג לדורות. תלמוד לומר תשבו שבעת ימים תשבו שבעת ימים לגזירה שוה. מה תשבו שבעת ימים שנאמר באהל מועד עשה בהם את הלילות כימים. אף תשבו שבעת ימים אמורים כאן נעשה בהם את הלילות כימים.

ט אזרח. זה אזרח. האזרח. לרבות את הנשים. כל האזרח לרבות את הקטנים. בישראל. לרבות גרים ועבדים משוחררים.

י ישבו בסוכות. בסוכות של כל דבר. שהיה רבי יהודה אומר והדין נותן שלא תהא סוכה אלא בארבעת המינים. ומה אם לולב שאינו נוהג בלילות כבימים אינו בא אלא בארבעת המינים סוכה שהיא נוהגת בלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא מארבעת המינים: אמרו לו לרבי יהודה כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין. הא אם לא מצא מארבעת המינים ישב לו שלא בסוכה. והכתוב אומר ישבו בסוכות בסוכות של כל דבר.

יא וכן עזרא אומר ואשר ישמעו ויעבירו קול בכל מחניהם ובעריהם ובירושלם לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים.

qui hoc loco memorantur, considerandæ erunt noctes sicut dies.

VI. Aut hoc modo: Dictum est hic *septem*, & dictum est *septem* in Lulab; sicut in septem, qui memorantur in Lulab, non considerantur noctes sicut dies; ita pariter in septem, qui hoc loco memorantur, non erunt considerandæ noctes sicut dies.

VII. Videamus cuinam sit similius; Explicentur septem, qui sint continui toto die, ab septem qui sint continui toto die; & non probent septem, qui memorantur in Lulab, qui non sunt continui toto die.

VIII. Aut hoc modo: Explicentur septem, qui observandi erant a generationibus, a septem qui observandi erant a generationibus; & non probent septem, qui memorantur in tentorio conventus, qui non erant observandi a generationibus. Idcirco dictum est: *Habitabitis septem diebus; habitabitis septem diebus*. A pari. Sicut *habitabitis septem diebus*; de quibus dicitur in tentorio conventus, considerantur noctes sicut dies, ita pariter *habitabitis septem diebus*, de quibus dicitur hoc loco considerandæ erunt noctes sicut dies.

IX. אזרח. Hic est indigena. האזרח. Ad includendum mulieres: *Omnis indigena*. Ad includendum pueros: *In Israel*. Ad includendum proselytos, servos, & libertinos.

X. *Habitabunt in tabernaculis*. In tabernaculis ex quavis materia exstructis. R. Jehuda dicebat. At probari potest argumento, non fuisse construendum tabernaculum nisi ex quatuor speciebus. Si Lulab, qui non observatur noctu sicut interdiu, non venit nisi ex quatuor speciebus, tabernaculum quod observatur tam noctu quam interdiu, non erit æquum ut non veniat nisi ex quatuor speciebus? Dixerunt R. Jehudæ: Omne argumentum, quod tu argumentaris, cujus principium sit ad aggravandum, & finis ad allevandum, non est argumentum; Si non inveniat ex quatuor speciebus, non habitabit in tabernaculo? Atqui textus dicit. *Habitabunt in tabernaculis*. In tabernaculis ex quavis materia extructis.

XI. Et similiter Ezra dicit. *Et ut prædicent & divulgent vocem in universis urbibus suis, & in Hierusalem, dicentes. Egredimini in montem, & afferte frondes olivæ, & frondes myrti, & frondes palmarum, & frondes arboris implexæ, ut faciatis tabernacula, sicuti scriptum est*. 2. Ezr. VIII. 15. *Ut sciant generationes vestræ, quod in tabernaculis* ha-

רבי ﭏיעזר אומר סוכות ממש היו . רבי עקיבא אומר בסוכות ענני כבוד היו. בהוציאי אותם מארץ מצרים . מלמד שאף הסוכה זכר ליציאת מצרים.

יב וידבר משה את מועדי יהוה ﭏ כל בני ישרﭏ. מלמד שהיה משה אומר להם לישרﭏ הילכות הפסח בפסח והילכות עצרת בעצרת . והילכות החג בחג בלשון שהיה שומע בו בלשון הוא אומר להם לישרﭏ. וכל פרשיות נאמרו בענין אחר. רבי יוסי הגלילי אומר מועדי יהוה נאמרו ולא נאמרו שבת בראשית עמהם בן עזאי אומר נאמרו מועדי יהוה ולא נאמרה פרשת נדרים עמהם.

יג רבי אומר מה תלמוד לומר וידבר משה את מועדי יהוה ﭏ כל בני ישרﭏ לפי שלא למדנו ﭏא על הפסח ועל התמיד שידחו את השבת שנאמר בהם במועדו ושאר כל קרבנות הציבור מנין שנאמר ﭏה תעשו ליהוה במועדיכם לעומר ולקרב עמו. ולשתי הלחם ולקרב עמהם לא שמענו. וכשהוא אומר וידבר משה את מועדי יהוה ﭏ כל בני ישרﭏ קבע מועד לכולם.

פרשה יג

א צו אין צו ﭏא זירוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר בכל מקום שיש בו חסרון כיס . ויקחו ﭏיך . אתה גיזבר לדבר. שמן זית ולא שמן שומשמין ולא שמן אגוזים ולא שמן צנונות שמן זית מזיתו . מיכן אמרו שלשה זיתים ובו שלשה שמנים הזית הראשון מגרגרו בראש הזית וכונסן לתוך הבד וטוחנו בריחים ונותנם בסלים וטוענם בקורה. והיוצא ההם ראשון פורקם וטוחנם. שנייה היוצא מהם שני וחזר וטוחן זה שלישי . הראשון למנורה . והשאר למנחות.

habitare feci filios Israel, quando eduxi illos de terra Ægypti. R. Eliefer dicit; Tabernacula revera erant. R. Akiba dicit. In tabernaculis nubium gloriæ erant. *Quando eduxi illos de terra Ægypti*. Docemur, quod etiam tabernaculum sit memoriale exitus Ægypti.

XII. *Et locutus est Mose de solennitatibus Domini*. Docemur, quod Mose loquebatur Israeli de constitutionibus Paschatis in Paschate, & de constitutionibus Pentecostis in Pentecoste, & constitutiones tabernaculorum in festo tabernaculorum; eo modo, quo intelligebat, loquebatur Israeli; & omnes Paraschæ dictæ sunt in uno subjecto. Rabi Jose Galilæus dicit. *Solennitates Domini* hoc loco dictæ sunt, at non dictum est de Sabbatho creationis cum illis. Ben Azai dicit: Dictæ sunt *solennitates Domini*; at non dicta est Parascha de votis cum illis.

XIII. Rabi dicit: Cur dictum est: *Et locutus est Mose de solennitatibus Domini ad omnes filios Israel?* Quia non percepimus nisi de Paschate, & de sacrificio jugi, quod polluerent Sabbathum: Dictum est enim de illis: *In tempore suo*; Et unde probatur de ceteris omnibus sacrificiis coetus? Ex eo quod dictum est: *Ista facietis Domino in solennitatibus vestris*. De manipulo, & de eo, quod cum ipso offerebatur, & de duobus panibus, & quod cum illis offerebatur, non audivimus. Quando vero dicit: *Et locutus est Mose de solennitatibus Domini ad omnes filios Israel*. Statuit tempus omnibus.

SECTIO XIII.

I. Præcipe. Non designat צו nisi promtitudinem: statim, & pro generationibus. Dicit R. Simeon & amplius dicendum est: ubicunque sit defectus marsupii. *Et sument tibi*. Tu in hoc es quæstor. *Oleum olivæ;* Non oleum sesaminum, neque oleum nucum, neque oleum raphanorum. *Oleum olivæ:* Ab sua oliva. Hinc dixerunt. Tres sunt species olivarum, & in iis tres oleorum species. Prima species est illa, cujus grana singula in cacumine oleæ colligebat, & in torcular conjiciebat, eamque molis molebat, & in canistra indebat, & trabe comprimebat; & oleum, quod inde defluebat, erat primum. Avellebat, & molebat iterum, quod inde defluebat, erat secundum; Atque iterum molebat, quod inde emanabat, erat tertium. Primum pro candelabro, & cetera pro muneribus.

II. Se-

ב הזית השני מגרגרו בראש הגג וכונסו לתוך הבד וטוחנו בריחים ונותנו בסלים . וטוענו בקורה והיוצא מהם ראשון פורקן וטוחנן שנייה היוצא מהם שני. חזר וטחן וטען זה שלישי. הראשון למנורה והשאר למנחות.

ג הזית השלישי טוענו בבית עד שילקה ומעלהו ועושהו תמרה בראש הגג כונסן לבית וטוחנן בריחים ונותנן בסלים וטוענן בקורה והיוצא מהם ראשון פורקן וטוחנן שנייה היוצא מהם שני . חזר וטחן וטען זה שלישי הראשון למנורה והשאר למנחות.

ד רבי יהודה אומר לא היה טוחנן בריחים אלא כותשן במכתשת ולא היה טוענן בקורה אלא באבנים . ואינו נותן בתוך הסל אלא סביבות הסל נותנן וקורח מתוך הסל .

ה הראשון שבראשון אין למעלה הימנו . השני שבראשון והראשון שבשני שוים . השלישי שבראשון והשני שבשני והראשון שבשלישי שוים . השלישי שבשני והשני שבשלישי שוים. השלישי שבשלישי אין למטה הימנו.

ו זך שיהא נקי כתית רבי יהודה אומר אינו אומר כתית אלא כתיש . יכול לא יהיה כתית כשר למנחות וכשהוא אומר עשרון סולת בלול בשמן כתית רבע ההין לימד על הכתית שהוא כשר למנחות הא מה אני מקיים כתית כתית למאור לא כתית למנחות.

ז להעלות נר שתהא שלהבת עולה להעלות נר שתהא נר המערבי תדיר שממנו יהיה מתחיל ובו יהיה מסיים ובשעה שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות הוא היה מקדם לפניהם . כיצד נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליקים את המנורה בין הערבים . מצאו שכבה מדשנו ומדליקו

II. Secunda olivæ species est illa, cujus grana singula colligebat in summitate tecti, & in torcular conjiciebat, & molis molebat, & in canistra indebat & trabe comprimebat, quod inde emanabat oleum, erat primum; secunda vice avellebat, & molebat; quod inde defluebat, erat secundum. Iterum molebat, & comprimebat, hoc erat tertium. Primum pro candelabro, & cetera pro muneribus.

III. Tertia olivæ species est illa, quam domi reponebat, donec putresceret, & exsiccaretur in cacumine tecti, introducebat in domum, & molis molebat, & in canistra conjiciebat, & trabe conprimebat; quod inde emanabat oleum, erat primum; secunda vice avellebat, & molebat; hoc erat secundum: Iterum molebat, & conprimebat; hoc erat tertium.

IV. R. Jehuda dicit: Non molebat molis, sed mortario contundebat; neque trabe comprimebat, sed lapidibus; neque in canistrum conjiciebat, sed cirum canistrum, & purum intra canistrum defluebat.

V. Quod erat primum in prima specie omnium erat præstantissimum; Secundum in prima, & primum in secunda erant æqualia. Tertium in prima, & secundum in secunda, & primum in tertia erant æqualia. Tertium in secunda, & secundum in tertia, erant æqualia. Quod erat tertium in tertia, nullum erat eo inferius.

VI. *Purum:* Ut sit mundum. *Contusum*, R. Jehuda dicit: Non כתית, sed כתיש. Crederem contusum non fuisse legitimum muneribus? Quando vero dicit *Num.* xv. 4. *Decimam similæ commixtam cum quarta parte Hin olei contusi.* Ad docendum contusum fuisse legitimum muneribus. Quomodo ego explicabo: *Contusum?* Necesse erat ut esset contusum pro candelabro, at non erat necesse ut esset contusum pro muneribus.

VII. *Ad faciendum adscendere lucernam jugiter.* Ut flamma adscendat. *Ad Ad faciendum adscendere lucernam;* Ut lucerna occidentalis jugiter ardeat; Etenim ex ea incipiebat, & in ea cessabat; & quando fratres sui sacerdotes intrabant ad adorandum, illos antecedebat. Quomodo? Ingrediens si invenisset duas lucernas orientales accensas, decinerabat orientalem, & relinquebat occidentalem accensam, quia ex ea accendebant candelabrum inter vesperas; Si extinctam invenisset, decinerabat, & accendebat ex altari holocausti. *Jugiter*

מזבח העולה. תמיד אף בשבת, תמיד אף בטומאה.

ח מחוץ לפרוכת העדות מה תלמוד לומר לפי שנאמר וישם את המנורה באהל מועד נוכח השולחן. ואיני יודע אם סמוכה לפרוכת ואם סמוכה לפתח. וכשהוא אומר מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד מלמד שהיא סמוכה לפרוכת יותר מן הפתח.

ט העדות עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל וכי צריכים לנר. והלא כל ארבעים שנה שעשו ישראל במדבר לא צרכו לנר שנאמר כי ענן יהוה על המשכן ואש תהיה לילה בו. אם כן למה נאמר העדות עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל.

י יערוך אותו אהרן ובניו מה תלמוד לומר לפי שנאמר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות יכול יהיה כהן אחד נכנס בשבעה נרות תלמוד לומר להעלות נר תמיד. יכול לא יהיה כהן אחד נכנס בשבעה נרות אבל יהיו שבעה כהנים נכנסים בשבעה נרות תלמוד לומר יערוך אותו אהרן ובניו. הא אהרן ובניו אינן עורכים אלא אחד.

יא מערב ועד בוקר. תן להם מדתן שיהו דולקים מערב ועד בוקר. ושלא תהיה להם עבודה מערב ועד בוקר אלא הם תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה.

יב על המנורה הטהורה על טהרה של מנורה שלא יסמכם בקיסמים ובצרורות. יערוך את הנרות לפני יהוה שלא יתקן מבחוץ ויכניס. תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה.

פרק יח

א סולת ואפית אותה. מנין אף חיטים יקח תלמוד לומר ולקחת סולת. יכול אף שאר מנחות נלקחות חיטים תלמוד לומר אותה. זו נלקחת חיטים ואין שאר מנחות נלקחת חיטים.

ב שתים עשרה חלות שיהו שוות

Vel in Sabbatho: *Jugiter*. Vel in immunditie.

VIII. *Extra velum testimonii*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XL. *Et posuit candelabrum in tentorio conventus e regione mensæ*. Ignoro, utrum fuerit proximum velo, an portæ. Quando vero dicit: *Extra velum testimonii in tentorio conventus*. Docemur fuisse propinquius velo, quam portæ.

IX. *Testimonii*. Ut esset testimonium omnibus venientibus in mundum, quod Divinitas habitaret in Israel: Num necessaria illis erat lucerna? Atqui omnibus quadraginta annis, quibus fuerunt Israelitæ in deserto, non fuit illis necessaria lucerna: dictum est enim *Exod.* XL. 38. *Quod nubes Domini super tabernaculum interdiu, ignis vero esset noctu super illud*. Si ita est; cur dictum est: *Testimonii?* Ut esset testimonium omnibus venientibus in mundum, quod Divinitas habitaret in Israel.

X. *Disponet eam Aharon, & filii ejus*. Cur dictum est? Quia dictum est *Num.* VIII. 2. *Contra faciem candelabri illuminabant septem lucernæ*. Crederem, quod unus sacerdos ingrederetur cum septem lucernis? Idcirco dictum est: *Ad faciendum adscendere lucernam jugiter*. Crederem quod unus sacerdos non ingrederetur cum septem lucernis, sed septem sacerdotes ingrederentur cum septem lucernis? Idcirco dictum est: *Componet eam Aharon, & filii ejus*. Aharon & filii ejus non component nisi unam.

XI. *A vespera usque ad mane*. Assigna illis mensuram, ut ardeant a vespera usque ad mane; & nullum aliud erat ministerium nisi hoc a vespera usque ad mane. *Jugiter*. Vel in Sabbatho. *Jugiter*. Vel in immunditie.

XII. *Super candelabrum purum*. Super puritatem candelabri; ne fragminibus ligneis, & lapillis fulciatur. *Disponet lucernas coram Domino*; Ne foris præparet, & introducat. *Jugiter*. Vel in Sabbatho; *Jugiter*; Vel in immunditie.

CAPUT XVIII.

I. *Similam, & coques ex eam*. Unde probatur vel triticum ipsum potuisse accipere? Ex eo quod dictum est: *Et sumes similam*. Crederem vel in ceteris muneribus potuisse accipere ipsum triticum? Idcirco dictum est: *Ex ea*. In hac poterat accipi ipsum triticum, at in ceteris muneribus triticum accipi non poterat.

II. *Duodecim placentas*. Ut sint æquales:

שני עשרונים שיהו שוים . החלה האחת כל לישתה ועריכתה לא יהיו לא אחרת אחת יכול אף שתי הלחם לישתן ועריכתן אחת אחת תלמוד לומר יהיה החלה האחת ומנין שירדו לתנור שתים שתים תלמוד לומר ושמת אותם יכול אף שתי הלחם ירדו לתנור שתיהם תלמוד לומר אותה . זו נאפת שתים שתים ושתי הלחם נאפים אחת אחת . ושמת אותם ליטפס . ושלשה טופסים היו שם ונותנם לטופס . כשהם בצק . ובתנור היה להם טפוס . וכשהוא רודס נותנם ליטפס כדי שלא יתקלקלו.

נ שתים מערכות יכול שמונה וארבע תלמוד לומר שש המערכת . אי שש המערכת יכול שש ושש ושש תלמוד לומר שתים עשרה . אי שתים עשרה יכול ארבע ארבע וארבע תלמוד לומר שתים המערכות ושש המערכת הא עד שיאמרו שלשה כתובים ואם לאו לא שמענו.

ד על השולחן הטהור על טהרו של שלחן. שלא יהו הסניפים מגביהים את הלחם מעל גבי השולחן . מיכן אמרו ארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלים מראשיהם שיהו סמוכים בהם שנים לסדר זה ושנים לסדר זה ועשרים ושמנה קנים בחצי קנה חלול ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה.

ה ונתת על המערכת . יכול מערכת אחת הריני דן נאמר כאן מערכת . ונאמר להלן מערכת מה מערכת אמור להלן תופס שתים מערכות. אף מערכת האמור כאן תופס שתים מערכות.

ו לבונה זכה שתהא ברורה. והיתה ללחם . חונה ללחם . והיתה ללחם מלמד שהייתה מעכבת ומפגלת ופוסלת את הלחם . והיתה ללחם . אינה על גבי לחם לא נותנה לשני בזיכים שיש להם שולים ונותנם על גבי השלחן כדי שלא יבצעו את הלחם.

ז לאזכרה. רבי שמעון אומר נאמרה כאן אזכרה. ונאמרה להלן אזכרה. מה אזכרה אמורה להלן מלא הקומץ . אף כאן מלא הקומץ מלמד שהיא טעונה שני קמצים מלא הקומץ לסדר הזה ומלא הקומץ לסדר הזה.

ח ביום השבת ביום השבת עורך חדשה ובשבת יקטיר ישנה . יערכנו אין

les: *Duæ decimæ*. Ut ſint æquales: *Placenta una*. Ut ſigillatim depſendæ & ordinandæ fuerint. Crederem vel duos panes ſigillatim depſendos & ordinandos fuiſſe? Idcirco dictum eſt: *Erit placenta una*; Et unde probatur, quod binæ binæ demitterentur in furnum? Ex eo quod dictum eſt: *Et pones illas*. Crederem vel duos panes, ambos una vice in furnum fuiſſe demittendos? Idcirco dictum eſt: *Ex ea*. In hac binæ binæ coquebantur, at duo panes ſigillatim coquebantur. *Et pones illos*. In formam; & tres ibi erant formæ; & conjiciebatur in formam, dum adhuc maſſa eſſet; & in furno erat illis pariter forma, & quando educebantur e furno, indebantur in formam, ne corrumperentur.

III. *Duobus ordinibus?* Crederem octo, & quatuor? Idcirco dictum eſt: *Sex ordine*; Si *ſex ordine*; crederem ſenas, & ſenas, & ſenas? Idcirco dictum eſt: *Duodecim*. Si *duodecim*, crederem quaternas, quaternas, quaternas? Idcirco dictum eſt: *Duobus ordinibus; & ſex ordine*. Donec memorentur tres textus, ſi minus, non intelligebamus.

IV. *Super menſam puram*. Super puritatem menſæ; Ne furculæ elevarent panem ex deſuper menſa. Hinc dixerunt; quatuor furculæ aureæ ibi erant, fiſſæ in capitibus ſuis, quibus fulciebantur, duæ pro altero, & totidem pro altero ordine; & octo & viginti cannæ, inſtar dimidiæ cannæ perforatæ, quatuordecim pro altero, totidemque pro altero ordine.

V. *Et pones ſuper ordinem*. Crederem ſuper unum ordinem? At eſt argumentum. Dictum eſt hic *ordinem*, & dictum eſt ſupra *ordine*; ſicut ibi comprehendit duos ordines, ita pariter hoc loco comprehendet duos ordines.

VI. *Thus purum*. Ut ſit lucidum. *Et erit pro pane*. Erat neceſſarium pani, *Et erit pro pane*. Docemur, quod impediret, & redderet abominandum, & illegitimum panem: *Et erit pro pane*; Non ſupra panem; ſed ponebat in acerris concavis, quæ imponebantur menſæ, ne frangerent panem.

VII. *In memoriale*. R. Simeon dicit: Dictum eſt hic: *memoriale*; & dictum eſt ibi *memoriale*; ſicut ibi requirebatur plenus pugillus, ita pariter hoc loco plenus pugillus; Docemur, quod requireret duos pugillos, plenum pugillum pro altero, & plenum pugillum pro altero ordine.

VIII. *In die Sabbathi, in die Sabbathi*: Diſponebat novum, & in Sabba-

עורך עמו קנים בשבת ﭏ נכנס מערב שבת ושומטם ונותנם לאורכו של שלחן כל הכלים שהיו במקדש ארכן לאורכו של בית חוץ מן הארון.

ט ואחר שבת היה נכנס וסודר שלשה תחת כל אחת ואחת ושנים תחת העליונה אף על פי שאין עליה. מאת בני ישרﭏ. מרצון בני ישרﭏ. ברית עולם. ממי שהברית שלו.

י והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש. מלמד שאכילתה במקום קדוש. אין לי ﭏ אכילתה במקום קדוש מנין אף לישתה ועריכתה במקום קדוש. תלמוד והיתה. יכול אף שתי הלחם לישתם ועריכתם במקום קדוש תלמוד לומר כי קודש קדשים. רבי יהודה אומר כל מעשיהם בפנים רבי שמעון אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה וכשרות בבי פגי.

יא הוא היה אומר שאם נפרסה אחת מהם כולם פסולות לו. יכול לו לבדו תלמוד לומר ולבניו. אי ולבניו יכול לבניו ולא לו תלמוד לומר ולבניו. לאהרן שלא במחלוקת ובבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת. אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת. מאשי יהוה. אין להם ﭏ לאחר מתנות האשים. חק עולם. לבית עולמים.

פרשה יד

א ויצא בן אשה ישרﭏית מנין יצא מבית דינו של משה שבא ליטע אהלו בתוך מחנה דן. אמרו לו מה טיבך ליטע אהלך בתוך מחנה דן. אמר להם מבנות דן אני אמרו לו הכתוב אומר איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישרﭏ. נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב ועמד וגידף. והוא בן איש מצרי. אף על פי שלא היו ממזרים באותה השעה הוא היה כממזר. בתוך בני ישרﭏ. מלמד שנתגייר. ויגצו

tho vetus adolebat: ***Ordinabit illum;*** at non ordinabat cum eo cannas in Sabbatho; sed ingrediens a vespera Sabbathi, demittebat, & statuebat ad longitudinem mensæ; omnium vasorum in sanctuario longitudo statuebatur ad longitudinem domus, excepta arca.

IX. Et post Sabbathum ingrediens ordinabat tres cannas sub singulis placentis, & duas sub superiori, quamvis nihil illi esset impositum. *Ex filiis Israel.* Ex voluntate filiorum Israel. *Pactum perpetuum:* Ex eo, cujus est pactum.

X. *Et erit Aharon, & filiis ejus, & comedent illum in loco sancto;* Docemur comedendum fuisse in loco sancto. Non probo nisi quod fuerit comedendus in loco sancto, unde probatur, quod fuerit depsendus & ordinandus in loco sancto? Ex eo quod dictum est: *Et erit;* Crederem vel duos panes fuisse depsendos & ordinandos in loco sancto? Idcirco dictum est: *Sanctitas sanctitatum.* R. Jehuda dicit: Omne eorum opus intus erat faciendum. R. Simeon dicit: Semper soles dicere; Duo panes, & panis facierum legitimi sunt in atrio, & legitimi quoque sunt in Betphage.

XI. Hoc est quod dicit: Si una ex his placentis fracta esset, omnes erant illegitimæ. *Ei.* Crederem ei uni? Idcirco dictum est. *Et filiis ejus;* Si *filiis ejus.* Crederem filiis ejus, & non ei? Idcirco dictum est: *Ei, & filiis ejus;* Aharoni sine partitione, & filiis ejus cum partitione. Sicut Aharon, qui erat summus sacerdos comedebat sine partitione, ita pariter filii ejus, qui fuerint summi sacerdotes, comedent sine partitione. *De ignitis Domini.* Non erat illis pars, nisi prius data esset pars igni. *Statutum perpetuum.* Domui seculorum.

SECTIO XIV.

I. Et *egressus est filius mulieris Israelitidis.* Unde egressus est? De Synhedrio Mosis, qui venerat ad statuendum suum tentorium in castris filiorum Dan. Dixerunt illi; Quæ tua est utilitas, ut statuas tentorium tuum in castris Dan? Respondit illis: De filiabus Dan ego sum. Dixerunt illi: Textus dicit *Num.* 1 1. 2. *Quisque juxta vexillum suum, in signis domus patrum suorum castrametabuntur filii Israel.* Ingressus in Synhedrium, egressus est condemnatus, & stans blasphemavit. *Et ipse filius viri Ægyptii.* Quamvis eo tempore non erant spurii, tamen reputabatur sicut spurius. *Inter filios Israel.* Docemur, quod factus esset proselytus. Jur-

במחנה. על עיסקי מחנה. בן ישראלית. ואיש הישראלי. זה שכנגדו.

ב ויקב בן האשה הישראלית את השם. זה שם המפורש ששמע מסיני ויקלל אינו אומר ויברך כענין שנאמר ברך נבות אלהים ומלך אלא ויקלל מלמד שאינן הורגים בכינוי.

ג אמר רבי יהושע בן קרחה בכל יום דנים את העדים בכינוי. יכה יוסה את יוסה נגמר הדין לא היו הורגים בכינוי. אלא מוציאים את כל אדם בחוץ ומשאילים את הגדול שבהם ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר. והדיינים עומדים על רגליהם וקורעים ולא מאחים. והשני אומר אף אני כמוהו. ואין העדים צריכים ליקרע שכבר קרעו משעה ששמעו.

ד ויביאו אותו אל משה ולא הביאו המקושש עמו. ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן. גניי הוא לו וגניי לאמו וגניי למשפחתו וגניי לשבטו שיצא ממנו. וכנגדו אתה אומר. ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחושב. שבח הוא לו ושבח לאביו ושבח למשפחתו ושבח לשבטו שיצא ממנו.

ה ויניחוהו במשמר. ולא הניחו המקושש עמו ושניהם היו בפרק אחד ויודעים היו במקושש שהוא חייב מיתה שנאמר מחלליה מות יומת. אבל לא היו יודעים באיזו מיתה ימות שנאמר כי לא פורש מה יעשה לו. וכאן הוא הוא אומר לפרוש להם על פי יהוה מלמד שלא היו יודעים. אם חייב מיתה אם לאו.

פרק יט

א וידבר יהוה אל משה לאמר. הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ וסמכו השומעים את ידיהם. אילו העדים. כל השומעים אילו הדיינים. את ידיהם ידי כל יחיד ויחיד.

Jurgatique sunt in castris. Castrorum causa: *Filius Israelitidis, & vir Israelita:* Hic se illi opposuit.

II. *Et exposuit filius mulieris Israelitidis nomen:* Hoc est nomen expositum, quod audivit ab Sinai, & maledixit. Non dicit: Et benedixit; sicuti dictum est 1. Reg. XXI. 10. *Benedixit Nabot Deo, & regi.* Sed *& maledixit.* Docemur, quod si per cognomen maledixissent, non occiderentur.

III. Dicit R. Jehosua ben Korcha. Quotidie testes judicantur adhibito cognomine. *Percutiat Jose Josen.* Quando definitum erat judicium, propter cognomen non occidunt; sed exactis omnibus, interrogabant maximum inter eos (sc. testes) illique dicebant. Edissere quod audisti, expresse; & ille dicebat: Judices autem stantes lacerant vestes, & non resarciunt: Et secundus dicebat: Ego idem, quod ille, audivi. Neque erat necesse, ut testes vestes lacerarent, quia lacerarunt, quod tempore audierunt.

IV. *Et adduxerunt illum ad Mosen;* At cum eo non adduxerunt ligna colligentem. *Et nomen matris suæ Salomis filiæ Dibri de tribu Dan.* Hoc erat illi turpe, & turpe matri suæ, & turpe familiæ suæ, & turpe tribui suæ, ex qua ortus erat: & ex adverso tu dicis *Exod.* XXXVIII. 23. *Et cum eo Aholiab filius Achisamach de tribu Dan Sculptor, & artifex.* Laudabile erat illi, & laudabile patri suo, & laudabile familiæ suæ, & laudabile tribui suæ, ex qua ortus est.

V. *Et posuerunt in custodiam;* At non posuerunt cum eo ligna colligentem; & ambo uno tempore fuerunt; at sciebant, quod ligna colligens reus esset mortis. Dictum est enim *Exod.* XXXI. 14. *Et profanans illud interficiendo interficietur:* At nesciebant, quo supplicio esset interficiendus: Dictum est enim *Num.* XV. 34. *Quia non erat expositum, quid faciendum esset ei.* Et hoc loco dicit. *Ut exponeretur eis ex ore Domini.* Docemur, quod igoorarent, utrum reus esset mortis nec ne.

CAPUT XIX.

I. *Et locutus est Dominus ad Mosen dicendo: Educ maledictorem extra castra.* Docemur, quod Synhedrium intus fuerit situm, & foris locus lapidationis: *Et imposuerunt qui audierunt manus suas.* Isti sunt testes. *Omnes qui audierunt.* Isti sunt Judices: *Manus suas.* Omnes & singuli.

II. *Ma-*

ב ידיהם על ראשו. סומכים ידיהם עליו אומרים לו דמך בראשך שאתה גרמתה לכך.

ג ורגמו אותו ולא כסותו. כל העדה וכי כל העדה רוגמתו אם כן למה נאמר העדה. אילו עדים במעמד כל העדה; יכול הוריית שעה הייתה תלמוד לומר ואל בני ישראל תדבר לאמר, יהי מנהג לדורות.

ד איש מה תלמוד לומר איש להביא את הגוים שיהו נהרגים על קללת השם כישראל אבל אינן נהרגים אלא בסייף שלא נתנה מיתה לבני נח. אלא דין הרג בלבד.

ה כי יקלל אלהיו מה תלמוד לומר לפי שנאמר ונוקב שם יהוה מות יומת. שיכול אין לי חייבים מיתה אלא על שם המיוחד. מנין לרבות כל הכינוים, תלמוד לומר כי יקלל אלהיו דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה. ועל שאר כל הכנויים באזהרה.

ו ונשא חטאו. רבי יהודה אומר נאמר כאן נשיאות חטא. ונאמרה להלן נשיאות חטא. מה נשיאות חטא אמור להלן כרת אף כאן כרת.

ז ונוקב שם יהוה מות יומת. רגום ירגמו בו כל העדה. יהיו כל העדה כבעלי דבב לו. גר. זה הגר. כגר. לרבות נשי גרים. אזרח. זה אזרח. כאזרח לרבות נשי אזרחים. בנוקבו שם יומת. אמר רבי מנחם ברבי יוסי להביא את המקלל אביו ואמו שלא יהיה חייב עד שיקללם בשם.

פרק כ

א ואיש כי יכה אין לי אלא מכה איש. מכה אשה מנין תלמוד לומר מכה בין איש בין אשה. אין לי אלא שהכה את האיש ואת האשה ואת הקטן מנין. תלמוד לומר כי יכה נפש בין איש בין אשה בין קטן, יכול אפילו הכה את

II. *Manus suas super caput ejus*. Imponentes manus suas super illum dicebant. Sanguis tuus super caput tuum: Quia hoc tibi effecisti.

III. *Et lapidabunt illum*. Non ejus tegumentum: *Omnis congregatio*. Isti sunt testes; adstante tota congregatione; Crederem hoc esse documentum pro illa vice tantum? Idcirco dictum est: *Et ad filios Israel loqueris, dicendo*. Hoc observetur in generationibus.

IV. *Vir*: Cur dictum est: *Vir*? Ad includendum gentiles, qui erunt interficiendi propter maledictionem nominis Divini, sicut Israelitæ, at non erant occidendi nisi gladio; quia non fuit definita mors Noachidis, sed tantum judcium occisionis.

V. *Qui maledixerit Deo suo*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Qui maledixerit nomini Domini, interficiendo interficietur*. Crederem non fuisse reos mortis, nisi propter nomen peculiare? Unde probatur ad includendum omnia cognomina? Ex eo quod dictum est: *Qui maledixerit Deo suo*. Verba R. Meir. At sapientes dicunt: Propter nomen peculiare reus est mortis; at propter reliqua omnia cognomina præmonetur.

VI. *Et portabit peccatum suum*. R. Jehuda dicit; Memoratur hic portatio peccati, & memoratur *Num.* IX. 14. portatio peccati, sicut ibi significat excidium, ita pariter hoc loco significat excidium.

VII. *Et qui maledixerit nomini Domini, interficiendo interficietur. Lapidando lapidabunt illum omnis congregatio*. Omnis congregatio erit sicut ejus inimici? *Peregrinus*. Iste est proselytus. *Sicut peregrinus*. Ad includendum uxores proselytorum. *Indigena*. Iste est civis. *Sicut indigena*. Ad includendum uxores indigenarum. *Cum exposuerit nomen, interficiendo interficietur*. Dicit Rabi Menachem bar R. Jose. Ad includendum maledicentem patri suo, & matri suæ, quod non teneatur, nisi quando nomine Divino maledixerit.

CAPUT XX.

I. ET *vir, qui percusserit*. Non probo nisi de eo, qui percutiat virum, qui percutiat mulierem, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Qui percusserit*: sive virum sive mulierem. Non probo nisi de eo qui percusserit virum & mulierem, qui percutiat puerum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Qui percusserit animam*. Tam vi-

הנפלים יהיה חייב. תלמוד לומר איש. מה איש מיוחד שהוא בן קיימא. יצאו נפלים שאינן בני קיימא. כי יכה כל נפש עד שיכה כל נפשו: להביא את שהכה ויש בו כדי להמית ובא אחר והמית הרי זה חייב.

ב אילו אומר מכה נפש בהמה ישלם היתי אומר מכה אדם ישלם בהמה וכשהוא אומר ישלמנה בבהמה עסקתי.

ג ואיש כי יתן מום בעמיתו. אין לי אלא בזמן שנתן בו מום מנין צרם מאזנו תלש בשערו. רקק והגיע בו הרוק. והעביר טליתו ממנו. ופרע ראשה של אשה בשוק. תלמוד לומר ועשה כאשר עשה כן יעשה לו.

ד ומנין הכהו באחר ידו בלוח ובפנקס ובטימסמירות שבידו תלמוד לומר ועשה.

ה מנין אחזו והעמידו בחמה ונשתרב בצינה ונצטנן. השיך בו את הכלב. השיך בו את הנחש תלמוד לומר ועשה.

ו יכול אפילו אמר ליה המתן לי כאן בחמה ונשתרב. בצינה ונצטנן. שיסה בו את הכלב. שיסה בו את הכלב. שיסה בו את הנחש. תלמוד לומר מום. מה ראית לרבות את אילו ולהוציא את אילו. אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את אילו שהם מעשה ביד ומוציא אני את אילו שאין מעשה ביד.

ז יכול סימא את עינו. יסמא את עינו. קיטע את ידו יקטע את ידו. שיבר את רגלו. ישבר את רגלו. תלמוד לומר מכה בהמה מכה אדם. מה מכה בהמה בתשלומים אף מכה אדם בתשלומים. אם נפשך לומר לא תקחו כופר לנפש רוצח. לרוצח אין את נוטל כופר נוטל את לאיברים כופר.

ח מכה בהמה מכה אדם מה תלמוד לומר לפי שנאמר מכה אביו ואמו יכול לא יהיה חייב עד שיכה שניהם כאחת תלמוד לומר ומכה אדם יומת אפילו אחד

virum, quam fœminam & puerum. Crederem vel si percusserit abortus, quod sit reus? Idcirco dictum est: *Viri*. Sicut vir est peculiaris, qui subsistit, excluduntur abortus, qui non subsistunt. *Qui percusserit omnem animum*. Donec percusserit totam ejus animam; ad includendum qui ita percusserit, ut mori possit, & venerit alius, & interfecerit, ecce ille (sc. primus) reus est.

II. Cum dictum sit: *Qui percusserit animam jumenti, rependet:* Dicam; qui percusserit hominem, rependet jumentum: Quando vero dicit. *Rependet ipsum*. Non agitur nisi de jumento.

III. *Et vir qui maculam posuerit in proximo suo*; Non probo nisi quando vitiaverit, unde probatur vel si evellat aures, vel si evellat capillos, vel si excreans eum conspuat, & pallium ei detrahat, & detegat caput suæ uxoris in platea? Ex eo quod dictum est: *Quemadmodum fecit, sic fiat illi*.

IV. Et unde probatur, si percutiat manu inversa, tabula, libello, & sudariis, quæ habeat in manu? Ex eo quod dictum est: *& fecit*.

V. Unde probatur, si illum apprehendens statuat ad solem, & calescat, ad frigus, & frigescat, si ejus causa mordeat illum canis, aut serpens? Ex eo quod dictum est: *& fecit*.

VI. Crederem, vel si illi dicat: Expecta me hoc loco in sole, & calescat in frigore, & frigescat, & incitet contra illum canem aut serpentem? Idcirco dictum est: *Maculam*. Quid vidisti, ut hæc includeres, & illa excluderes? Postquam inclusit textus, excludit. Includam ego ista, quæ sunt opus manu factum, & excludam illa, quæ non sunt opus manu factum.

VII. Crederem, si illius oculum excæcaret, ejus oculum fuisse excæcandum, si manum amputaret, ejus manum fuisse amputandam, si pedem frangeret, ejus pedem fuisse frangendum? Idcirco dictum est: *Qui percusserit jumentum; qui percusserit virum*; Sicut qui percutiat jumentum, rependit damnum, ita pariter qui percutiat hominem, rependet damnum. Et si dices: *Non recipies redemtionem pro anima occisoris*. *Num.* XXXV. 31. Pro homicida non accipies redemtionem, ut accipies pro membris redemtionem.

VIII. *Qui percusserit jumentum, qui percusserit hominem*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Qui percusserit patrem suum, & matrem suam*. Crederem, quod non esset reus, nisi quando ambos simul percusserit? Idcirco dictum est:

מהם . יכול אפילו הכהו ולא עשה בו חבורה יהיה חייב תלמוד לומר מכה בהמה ומכה אדם מה מכה בהמה עד שיעשה בה חבורה אף מכה אדם עד שיעשה בו חבורה . יכול אפילו הכהו לאחר מיתה יהיה חייב. תלמוד לומר מכה בהמה ומכה אדם . מה מכה בהמה בחייה אף מכה אדם בחייו.

ט משפט אחד יהיה לכם כמשפט דיני נפשות דיני ממונות . מה דיני נפשות בדרישה ובחקירה . אף דיני ממונות בדרישה ובחקירה . אי מה דיני נפשות בעשרים ושלשה אף דיני ממונות בעשרים ושלשה תלמוד לומר עין תחת עין ריבה.

י וידבר משה אל בני ישראל הוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה זו היא שאמר מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ . וירגמו אותו ולא כסותו . אבן מלמד שאם מת באבן אחת יצא . ובני ישראל עשו כאשר צוה יהוה את משה אף לסמיכה אף לדחייה אף לתלייה אף ללא תלין נבלתו על העץ.

סליק דיבורא

פרשת בהר סיני

פרשה א

א וידבר יהוה אל משה בהר סיני לאמר מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני . אף כולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני.

ב כי תבאו יכול משבאו לעבר הירדן תלמוד לומר אל הארץ . ארץ המיוחדת יכול משבאו לעמון ומואב תלמוד לומר

est: *Et qui percusserit hominem, interficietur*. Vel unum ex illis. Crederem, vel si percusserit, & non fecerit in eo viticem, fuisse reum? Idcirco dictum est: *Qui percusserit jumentum, & qui percusserit hominem*. Sicut qui percutiat jumentum, donec in eo fiat vibex; ita pariter qui percutiat hominem, donec in eo fiat vibex. Crederem vel si percusserit post mortem, fuisse reum? Idcirco dictum est: *Qui percusserit jumentum, & qui percusserit hominem:* Sicut qui percutiat jumentum dum vivit, ita pariter qui percutiat hominem, dum vivit.

IX. *Judicium unum erit vobis*. Juxta judicia capitalia erunt judicia pecuniaria. Sicut judicia capitalia peragebantur cum investigatione, & perscrutatione, ita pariter judicia pecuniaria cum investigatione, & perscrutatione. Aut sicut judicia capitalia agebantur a tribus & viginti, ita pariter judicia pecuniaria a tribus & viginti erant agenda. Idcirco dictum est: *Oculum pro oculo*. Includit.

X. *Et locutus est Mose ad filios Israel, & eduxit maledictorem extra castra*. Hoc est quod dictum est; docemur, quod Synhedrium intus consideret, & locus lapidationis foris situs esset. *Et lapidarunt illum*. Non ejus tegumentum. *Lapide*. Docemur, quod si uno lapide moreretur, officio satisfactum erat. *Et filii Israel fecerunt, sicut præceperat Dominus Mosi*. Vel in manuum impositione, vel in depulsione, vel in suspensione, vel in præcepto: *Non pernoctabit cadaver ejus in ligno*.

Finis allocutionis.

Parascha, quæ inscribitur:
In monte Sinai.

SECTIO I.

I. ET *locutus est Dominus ad Mosen in monte Sinai, dicendo*. Qua de causa fit mentio de anno Sabbathico separatim in monte Sinai? Nonne omnia præcepta memorata sunt de Sinai? Verum sicut de anno Sabbathico memorata sunt omnia ejus generalia & particularia de Sinai, ita pariter de omnibus præceptis memorata sunt generalia & particularia de Sinai.

II. *Quando veneretis*. Crederem, postquam venissent trans Jordanem? Idcirco dictum est: *Ad terram*; Terram peculiarem. Crederem postquam venissent ad terram Ammon, & Moab? Idcirco di-

אשר אני נותן לכם ולא עמון ומואב ·· מנין אתה אומר כיבשו אבל לא חילקו. חילקו למשפחות. ולא חילקו לבתי אבות אין כל אחד ואחד מכיר את חלקו. יכול היו חייבים בשמיטה תלמוד לומר שדך שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו. כרמך שיהיה כל אחד ואחד מכיר את כרמו.

ג נמצאת אתה אומר כיון שעברו ישרא את הירדן נתחייבו בחלה ובערלה ובחרש . הגיע ששה עשר בניסן נתחייבו בעומר. שהו חמשים יום נתחייבו בשתי הלחם . לארבע עשרה שנה נתחייבו במעשרות. התחילו מונים לשמיטה לעשרים ואחת עשו שמיטה . לששים וארבע עשו יובל.

ד ושבתה הארץ יכול מלחפור בורות ושיחים ומערות ומלתקן את המקוואות תלמוד לומר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור . אין לי אלא לזרע ולזמיר לחריש לעידור לניכוש ולכיסוח ולביקוע מנין תלמוד לומר שדך לא וכרמך לא כל מלאכה שבשדך ושבכרמך.

ה ומנין שאין מזבלים ואין מפרקים ואין מעשנים בעלים ואין מאבקים תלמוד לומר שדך לא . ומנין שאין מקרסמים ואין מזרודים ואין מפסלים באילנות תלמוד לומר שדך לא.

ו וכרמך לא. יכול לא יקשש תחת הזיתים ולא ימלא את הנקעים שתחת הזיתים ולא יעשה עוגיאות בין אילן לאילן חבירו. תלמוד לומר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור . הזרע והזמיר בכלל היו. ולמה יצאו להקיש להם. אלא מה זרע וזמיר מיוחדים שהם עבודה בארץ ובאילן אף אין לי אלא דבר שהיא עבודה בארץ ובאילן . יכול אף שנת היובל תהיה עולה למנין שני שבוע תלמוד לומר שש

dictum est: *Quam ego do vobis*: Non terram Ammon, & Moab: Unde probatur, quod dicas: Si subegissent, & non divisissent, si divisissent familiis, at non divisissent domibus patrum, & omnes & singuli nondum agnoscerent partem suam; crederem quod obligati essent ad annum Sabbathicum? Idcirco dictum est: *Agrum tuum*; Ut unusquisque agnoscat agrum suum: *Vineam tuam*. Ut unusquisque agnoscat vineam suam.

III. Deprehenditur, quod dicas: Postquam transierunt Israelitæ Jordanem, obligati fuerunt ad placentam, & ad præputium, & ad triticum novum: Cum advenisset dies decimus sextus Nisan, obligati fuerunt ad manipulum: Morati fuerunt quinquaginta dies, obligati fuerunt ad duos panes; Post annos quatuordecim, obligati fuerunt ad decimas; Intermiserunt numerare annum Sabbathicum, & post annum vigesimum primum fecerunt intermissionem; Post quartum & sexagesimum annum fecerunt Jubilæum.

IV. *Et quiescet terra*. Crederem ab effodiendis puteis, fossis, & specubus, & a præparandis lavacris? Idcirco dictum est: *Agrum tuum non seres*, & *vineam tuam non putabis*. Non probo nisi de satione, & putatione; de aratione, de fossione, de herbarum runcatione, arborum succisione, & amputatione, & de stirpium extirpatione, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Agrum tuum non*, & *vineam tuam non*: Omne opus, quod fieri solet in agro tuo, & in vinea tua.

V. Unde probatur non licuisse stercorare, neque sucidere, neque suffumigare frondes, neque pulverem adjicere? Ex eo quod dictum est: *Agrum tuum non*; Et unde probatur non licuisse succidere (ramos) neque amputare, & exscindere in arboribus? Ex eo quod dictum est: *Agrum tuum non*.

VI. *Et vineam tuam non*. Crederem non licuisse sarrire sub oleis, neque implere fossas sub oleis, neque facere areolas inter arborem & arborem? Idcirco dictum est: *Agrum tuum non seres*, & *vineam tuam non putabis*. Satio & putatio erant in genere; cur exierunt? Ut ex his argumentetur: Sicut satio, & putatio sunt peculiares, quæ inserviunt ad culturam terræ & arboris; ita ego non probo nisi de re, quæ respiciat culturam terræ, & arboris. Crederem annum Jubilæi annumeratum fuisse annis heptaeteridis? Idcirco dictum est: *Sex annis seres agrum tuum*, & *sex* an-

שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך שני זרעים עולות ממנין שני שבוע ואין שנת היובל עולה למנין שני שבוע.

ז מניין לאורז ולדוחן ולפרגים ולשומשמים שהשרישו לפני ראש השנה כונס אתה בשביעית תלמוד לומר ואספת את תבואתה בשביעית.

ח יכול אף על פי שלא השרישו תלמוד לומר שש שנים תזרע שדך ואספת ששה זרעים וששה אסיפים. לא ששה זרעים ושבעה אסיפים.

ט רבי יונתן בן יוסף אומר מנין לתבואה שהביאה שליש לפני ראש השנה. כונסה אתה בשביעית תלמוד לומר ואספת את תבואתה. ואף משהביאה שליש.

פרק א

א ומנין לשלשים יום לפני ראש השנה והרי הן ככל השנה תלמוד לומר ובשנה השביעית שבתון יהיה לארץ. מכאן אמרו בנות שוח שביעית שלהם שנייה שהם עושות לשלש שנים. רבי יהודה אומר הפרסיות שביעית שלהם מוצאי שביעית שהם עושות לשתי שנים. אמרו לו לא אמרו אלא בבנות שוח. שבת ליהוה. כשם שנאמר בשבת בראשית שבת ליהוה כך נאמר בשביעית שבת ליהוה. שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. כל מלאכה שבשדך וכל מלאכה שבכרמך.

ב את ספיח קצירך לא תקצור. מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהו אסורים בשביעית. ואת ענבי נזירך לא תבצור. מן השמור בארץ אין אתה בוצר. אבל אתה בוצר מן המבוזר. לא תבצר לא תבצר כדרך הבוצרים. מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצים אותה במוקצה אבל קוצה אתה בחורבה. אין דורכים ענבים בגת אבל דורכים בעריבה. אין עושים זיתים בבד ובקוטבי. אבל כותש ומכניס לבדידה. רבי שמעון אומר אף טוחן הוא בבד ומכניס לבדידה.

ג שבת שבתון יהיה לארץ כיון שיצתה שביעית אף על פי שפירותיה

annis putabis vineam tuam. Anni sationis annumerantur annis Heptaeteridis, at annus Jubilaei non annumerantur annis heptaeteridis.

VII. Unde probatur, si oriza, millium, papavera, & sesamum radices egissent ante principium anni, quod possint colligi in anno septimo? Ex eo quod dictum est. *Et colliges proventum suum in anno septimo*.

VIII. Crederem, vel si radices non egissent? Idcirco dictum est: *Sex annis seres agrum tuum, & colliges*: Sex sationes, & sex collectiones; non autem sex sationes, & septem collectiones.

IX. R. Jochanan ben Joseph dicit: Unde probatur proventum, qui tertiam partem creverit ante principium anni, potuisse colligi in anno septimo? Ex eo quod dictum est: *Et colliges proventum suum*. Vel postquam tertiam partem creverit.

CAPUT I.

I. Unde probatur, quod triginta dies ante principium anni considerentur sicut integer annus? Ex eo quod dictum est: *Et in anno septimo quies erit terrae*. Hinc dixerunt: Albarum ficuum annus septimus est secundus, quia triennio fructum perficiunt. R. Jehuda dicit: Persearum annus septimus post exitum septimi, quia biennio fructum perficiunt. Dixerunt illi; Non dictum est nisi de ficubus albis. *Sabbathum Domino*; Sicuti dictum est in Sabbatho creationis: *Sabbathum Domino*; Ita pariter dictum est in anno septimo: *Sabbathum Domino*: *Agrum tuum non seres, & vineam tuam non putabis*. Sc. omne opus, quod facere soles in agro tuo; & omne opus, quod soles facere in vinea tua.

II. *Quod sponte nascitur in messe tua, non metes*: Hinc confirmarunt sapientes, sponte nata fuisse vetita in anno septimo: *Et uvas a te derelictas non vindemiabis*. Ex eo quod custodis in terra, non potes vindemiare: sed de communi poteris vindemiare. *Non vindemiabis*. Non vindemiabis quomodo solent vindemiare. Hinc dixerunt. Ficus anni septimi non abscindunt falcula, sed gladiolo succidet: Non licet calcare uvas in torculari, sed in mactra licet. Oleas facere trapeto, & prelo non licet; sed licet tundere, & indere in pressorium. R. Simeon dicit: Licet trapeto molere, & indere in pressorium.

III. *Quies erit terrae*. Postquam cessaverat annus septimus, quamvis ejus fructus sint

שמיטה מותר אדם לעשות מלאכה בנופו של אילן אבל פירותיו אסורים עד חמשה עשר בשבט.

ד והיתה שבת הארץ לכם מן השבות בארץ אתה אוכל ואין אתה אוכל מן השמור . מיכן אמרו שדה שנטייבה. בית שמאי אומרים אין אוכלים פירותיה בשביעית . ובית הלל אומרים אוכלים. בית שמאי אומרים אין אוכלים פירות שביעית בטובה ובית הילל אומרים בטובה ושלא בטובה . רבי יהודה אומר חילוף הדברים זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הילל.

ה לכם ולא לאחרים . לאוכלה ולא להביא ממנה מנחות . ולא להביא נסכים ממנה . לך ולעבדך ולאמתך. מה תלמוד לומר לפי שנאמר ובשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך. שיכול אין לי אלא פירות שביעית נאכלים לא לעניים בלבד. מנין אף לעשירים. תלמוד לומר לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים עשירים אמורים . עבדים ושפחות אמורים. אם כן למה נאמר ואכלו אביוני עמך העניים אוכלים אחר הביעור. ולא עשירים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור.

ו דבר אחר ואכלו אביוני עמך הראוי לאדם לאדם . והראוי לבהמה לבהמה. ולשכירך מן הגוי . ולתושבך מן הגוי. הגרים עמך לרבות את האכסניא.

ז ולבהמתך ולחיה מה תלמיד לומר ומה אם חיה שאינה ברשותך הרי היא אוכלת . בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל . אילו כן הייתי אומר יכנוס לבהמה ותהא אוכלת לעולם מה אני מקיים ביעור פירות שביעית בפירות אדם אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם וכשהוא אומר ולבהמתך ולחיה מקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה בהמה אוכלת

sint intermissionis, tamen licet facere opus in ipso arbore, sed ejus fructus sunt vetiti usque ad quintum decimum diem Scevat.

IV. *Et erit quies terræ vobis*. Ex eo quod quievit in terra tu potes comedere, at non poteris comedere ex custodito. Hinc dixerunt: Agri exculti schola Schammai dicit, non possunt comedi fructus in anno septimo. At schola Hillel dicit; possunt comedi. Schola Schammai dicit: Non possunt comedi fructus anni septimi cum gratiæ retributione; At Schola Hillel dicit; possunt comedi cum gratiæ retributione, & sine gratiæ retributione. R. Jehuda dicit: Mutanda sunt verba; Hoc est unum ex iis, ubi allevat schola Schammai, & ex iis, ubi aggravat schola Hillel.

V. *Vobis:* Non aliis: *In cibum*. Non ut ex eo adducantur munera; neque ut ex eo afferantur libamina. *Tibi*, *servo tuo*, *& ancillæ tuæ*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXIII. II. *In septimo intermittes eam*, *& derelinques*, *ut comedant pauperes populi tui*. Crederem, quod de fructibus anni septimi non comederent nisi pauperes duntaxat? Unde probatur de divitibus? Ex eo quod dictum est: *Tibi*, *& servo tuo*, *& ancillæ tuæ*; Ecce Domini divites memorati sunt, pariterque servi & ancillæ memorati sunt; Si ita est, cur dictum est. *Ut comedant pauperes populi tui*? Pauperes comedunt post pollucturam, non autem divites. R. Jose dicit. Tam pauperes, quam divites vescuntur post pollucturam.

VI. Alia expositio: *Ut comedant pauperes populi tui*. Quod est conveniens homini, comedet homo; & quod est conveniens jumento, comedet jumentum. *Et mercenario tuo*. Ex gentilibus. *Et inquilino tuo*. Ex gentilibus: *Qui peregrinantur tecum*. Ad includendum hospitem.

VII. *Et jumento tuo*, *& feræ*. Cur dictum est? Si fera, quæ non est in potestate tua comedit, jumentum quod est in potestate tua, non erit æquum, ut comedat? Si ita dixisset, ego dicerem; quod posset introducere cibum pro jumento in domum, ut de eo semper comederet. Quomodo ego explicabo pollucturam fructuum septimi anni? De fructibus hominis; sed jumentum semper de iis comedet. Quando vero dicit: *Et jumento tuo & feræ*. Æquiparat jumentum feræ; Quandiu fera comedet in agro, jumentum poterit comedere in domo: Si consumtus sit cibus feræ in agro,

בבירת. כלו׳ לחיה שבשדה כלה לבהמתך שבבית.

ח אשר בארצך. מה שבארצך אוכלים לא מה שהוציא עקילס לעבדיו לפונשוס. אמר רבי שמעון שמעתי בפירוש שמוציאים לסוריא ואין מוציאים לחוצה לארץ.

ט תהיה. אף להדלקת הנר אף לצבוע בה צבע. כל׳ תבואתה. מלמד שאין נאכלת אלא תבואה. מיכן אמרו מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית הפגים משיזריחו אוכל׳ בהם פיתו. ביחלו כונס לתוך ביתו.

י וכן כיוצא בהם ושאר שני שבוע חייבים במעשרות הבוסר משגריע אוכל בו פיתו בשדה, הבאיש כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו. ושאר שני שבוע חייבים במעשרות זיתים כל זמן שהם עושים שלשת לוגים לסאה.

יא רביע פוצע ואוכל׳ בשדה הבניסם חצי לוג כותש וסך בשדה הכניסו שליש לוג כותש בשדה. וכונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהם ושאר שני שבוע חייבים במעשרות. ושאר כל פירות האילן אין ארת רשאי לכבוש מהם ולשלוק מהם ולא לאכול מפניהם, אלא כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית. לאוכל׳ ולא לעשות ממנה זלחין. ולא לעשות ממנה מלונמא ולא לעשות ממנה איספלנית. ולא לעשות ממנה אפיקטפיזים.

פרשה ב

א וספרת לך בבית דין, שבע שבתות יכול שבע שבתות ימים תלמוד לומר שבע שבתות שנים. אי שבע שבתות שנים. יכול׳ יספור שבע שמיטים זו אחר זו. ויעשה יובל תלמוד לומר שבע שנים שבע פעמים הא עד שיאמרו שני כתובים הללו ואם לאו לא שמענו.

ב ומנין שיספור לשני שבוע תלמוד לומר והיו לך ימי שבע שבתות השנים מנין שיספור לשני יובל תלמוד לומר והיו לך תשע וארבעים שנה. מנין עשה שביעית

agro, consumetur quoque jumento tuo cibus, qui sit in domo.

VIII. *Quæ in terra tua est*. Quod est in terra tua comedunt; non quod educebat Akibas servis suis in Pancsos. Dicit R. Simeon: Ego certe audivi, quod liceat educere in Syriam; at non licet educere extra terram.

IX. *Erit*. Vel ad accendendam lucernam, vel ad inficiendum colore. *Omnis proventus suus*. Docemur, quod non posset comedi nisi proventus. Hinc dixerunt; quando poterant comedi fructus arboris in anno septimo? Grossos quamprimum purpurescunt, poterat comedere cum pane suo. Cum jam maturuerint, domum inferet.

X. Atque ita quæ ejusmodi sunt, & in ceteris annis heptaeteridis obligantur ad decimas. Omphaces postquam grana produxerant, poterant comedere cum pane suo in agro; quando succus in iis fuerit, domum inferebat. Atque ita, quæ ejusmodi sunt, reliquis heptaeteridis annis obligantur ad decimas. Olivas, quando faciunt sex logos pro sato, domum inferet.

XI. Si semilogum, potest elidere, & comedere in agro; si semilogum comprehendunt, potest elidere, & inungi in agro. Quando comprehendunt tertiam partem logi, potest elidere in agro, & domum inferre: & sic de ceteris, in reliquis annis heptaeteridis obligantur ad decimas. Ceteros omne fructus arboris non licet condire, neque elixare, neque comedere ante eorum tempus; Verum sicut tenentur ad decimas, ita pariter tenentur ad annum Sabbathicum. *Ad comedendam*. Non ut ex eo fiant distillationes, neque malgama, neque emplastrum, neque vomitoria.

SECTIO II.

I. Et *numerabitis tibi*. In Synhedrio. *Septem Sabbatha*. Crederem septem Sabbatha dierum? Idcirco dictum est: *Septem Sabbatha annorum*. Si *septem Sabbatha annorum*. Crederem, quod numerare deberet septem annos Sabbathicos, alterum post alterum, & faceret Jubilæum? Idcirco dictum est: *Septem annos septem vicibus*. Donec isti duo textus memorentur, si minus, non intelligebamus.

II. Et unde probatur, quod numerare debeat annos heptaeteridis? Ex eo quod dictum est: *Et erunt tibi dies septem Sabbathorum annorum*. Ut unde probatur numerandos fuisse annos Jubilæi?

אף על פי שאין יובל תלמוד לומר והיו לך תשע וארבעים שנה. ומנין עשה יובל אף על פי שאין שביעית תלמוד לומר תשע וארבעים שנה דברי רבי יהודה וחכמים אומרים שביעית נוהגת אף על פי שאין יובל, והיובל אינו נוהג אלא אם כן יש עמו שביעית.

ג ומנין שהיא בשופר תלמוד לומר והעברת שופר. אין לי אלא ביובל. בראש השנה מנין תלמוד לומר והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים. שאין תלמוד לומר בחודש השביעי ומה תלמוד לומר בחודש השביעי. הרי תרועת שביעי כזו מה זו בשופר אף תרועת ראש השנה כזו.

ד ומנין שהיא פשוטה לפניה תלמוד לומר והעברת שופר תרועה, ומנין שפשוטה לאחריה תלמוד לומר תעבירו שופר. אין לי אלא ביובל בראש השנה מניז תלמוד לומר והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים שאין תלמוד לומר בחודש השביעי. ומה תלמוד לומר בחודש השביעי שתהא תרועת שביעי כזו מה זו פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה אף תרועת ראש השנה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

ה ביום ולא בלילה. ביום הכיפורים אפילו בשבת. תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד שכל יחיד ויחיד חייב. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה את השבת תלמוד לומר בכל ארצכם והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים שאין תלמוד לומר בעשור לחודש ביום הכיפורים ממשמע שנאמר ביום הכיפורים אני יודע שהוא יום הכיפורים בעשור לחודש. אם כן למה נאמר בעשור לחודש אלא בעשור לחודש דוחה את השבת. בכל ארצכם ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד.

læi? Ex eo quod dictum est: *Et erunt tibi novem & quadraginta anni*. Et unde probatur fuisse celebrandum annum Jubilæum, quamvis non fuerit celebratus annus Sabbathicus? Ex eo quod dictum est: *Novem & quadraginta anni*. Verba R. Jehuda: At sapientes dicunt; Annus Sabbathicus observabatur, quamvis non esset annus Jubilæus; at annus Jubilæus non observabatur, nisi simul cum eo observetur annus Sabbathicus.

III. Et unde probatur fuisse celebrandum cum cornu? Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu*. Non probo nisi in Jubilæo, in principio anni unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu clangoris in mense septimo in decima mensis in die expiationum*. Neque erat dicendum: *In mense septimo*. Et cur dictum est: *In mense septimo*? Ecce clangor septimi erit huic similis; Sicut iste cum cornu, ita pariter clangor principii anni erit huic similis.

IV. Et unde probatur fuisse simplicem in principio? Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu clangoris*: Et unde probatur fuisse simplicem in fine? Ex eo quod dictum est: *Et facietis transire cornu in cunctis terris vestris*: Non probo nisi in Jubilæo, in principio anni unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et facies transire cornu clangoris in mense septimo in decima mensis in die expiationum*. Neque erat docendum, *In mense septimo*: Cur dictum est: *In mense septimo*? Ut clangor septimi sit huic similis; sicut iste erat simplex in principio & in fine, ita pariter clangor principii anni erat simplex in principio, & in fine.

V. *In die*: Non noctu. *In die expiationum*: Vel in Sabbatho: *Facietis transire cornu in cunctis terris vestris*. Docemur quod omnes & singuli tenerentur. Crederem, quod etiam clangor principii anni pelleret Sabbathum? Idcirco dictum est: *In cunctis terris vestris; & facietis transire cornu clangoris in mense septimo in decima mensis in die expiationum*. Neque erat dicendum, *In decima mensis in die expiationum*; ex sensu, quo dictum est: *In die expiationum*; Ego non ignorabam diem expiationum fuisse in decima mensis: Si ita est: cur dictum est: *In decima mensis*? Nisi quod decima mensis pellat Sabbathum: *In cunctis terris vestris*. At clangor principii anni non pellit Sabbathum *in cunctis terris vestris*, sed in Synhedrio duntaxat.

CA-

פרק ב

א וקדשתם את שנת החמשים שנה מה תלמוד לומר לפי שנאמר בעשור לחודש שיכול אין לי שנה מתקדשת אלא בעשור לחודש. ובשהוא אומר וקדשתם את שנת החמשים שנה מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה. אמר רבי יוחנן בן ברוקה לא היו עבדים משועבדים נפטרים לבתיהם ולא שדות חוזרות לבעליהם אלא אוכלים ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם עד שהגיע יום הכיפורים. הגיע יום הכיפורים תקעו בשופר חזרו שדות לבעליהם ועבדים נפטרים לבתיהם.

ב וקראתם דרור אין דרור אלא חירות אמר רבי יהודה מה הלשון דרור מדבר כאידרא ומסחר בכל מרינה.

ג יושביה. בזמן שיושביה עליה. ולא בזמן שגלו מתוכה. היו עליה אבל היו העורבבים שבט יהודה בבנימן. ושבט בנימן ביהודה. יכול יהיה היובל נוהג תלמוד לומר יושביה. לכל יושביה. נמצאת אומר כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות.

ד יובל אף על פי שלא השמיטו אף על פי שלא תקעו בשופר. או יכול אף על פי שלא שילחו העבדים תלמוד לומר היא דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר יובל אף על פי שלא השמיטו אף על פי שלא שילחו העבדים. או יכול אף על פי שלא תקעו בשופר תלמוד לומר היא. אמר רבי יוסי אחר שהכתוב תולה אותה לענין תקיעת שופר ואחר כתוב תולה אותה לענין שילוח עבדים. מפני מה אני אומר יובל שלא בשילוח עבדים שאפשר ליובל שלא בשילוח עבדים אבל אי איפשר ליובל שלא בתקיעת שופר. דבר אחר תקיעת שופר תלויה בבית דין ושילוח עברים תלויה בכל אדם.

ה ושבתם איש אל אחוזתו. ואיש אל משפחתו תשובו אמר רבי אליעזר בן יעקב במי מדבר אם בנמכר שש הרי אמור. אם

CAPUT II.

I. **E**T *ſanctificabitis annum, quinquageſimum annum*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *In decima menſis*. Crederem non poſſe probare, niſi quod annus non ſanctificaretur niſi in decima menſis; Quando vero dicit: *Et ſanctificabitis annum, quinquageſimum annum*. Docemur, quod ſanctificaretur a principio anni. Dicit R. Jochanan ben Beroka: Servi qui ſerviebant, non dimittebantur liberi in domos ſuas, neque agri reſtituebantur dominis ſuis; ſed edebant, & bibebant, coronas habentes in capitibus ſuis, donec adveniret dies expiationum. Poſtquam advenerat dies expiationum, clangebant cornu; reſtituebantur agri dominis ſuis, & ſervi dimittebantur liberi in domos ſuas.

II. *Et proclamabitis libertatem*: Non eſt דרור niſi libertas. Dicit R. Jehuda: Quid ſignificat דרור? Quod poſſit incolere, ubi libuerit, & vagari per totam provinciam.

III. *Pro habitatoribus ejus*: Quo tempore ejus habitatores in ea fuerint; non quando ex ea tranſmigraverint; ſi in ea fuerint; ſed commixta fuerit tribus Jehuda in Benjamin, & tribus Benjamin in Jehuda, crederem fuiſſe obſervandum Jubilæum? Idcirco dictum eſt: *Pro habitatoribus ejus*. Deprehenditur, quod dicas; Poſtquam tranſmigrarunt tribus Ruben, & Gad, & dimidia tribus Menaſſe, aboliti fuerunt anni Jubilæi.

IV. *Jubilæus*. Vel ſi non feciſſent pollucturam, vel ſi cornu non clanxiſſent, vel ſi ſervos non dimiſiſſent. Idcirco dictum eſt: *Ille*. Verba R. Jehuda. Rabi Joſe dicit. *Jubilæus*. Vel ſi non feciſſent pollucturam, vel ſi ſervos non dimiſiſſent; crederem vel ſi cornu non clanxiſſent? Idcirco dictum eſt. *Ille*. Dicit R. Joſe: Alter textus illud applicat ſubjecto clangoris cornu, & alter ſubjecto dimiſſionis ſervorum; Quomodo ego dicam: *Jubilæus* ſive dimiſſione ſervorum? quia poteſt eſſe Jubilæus ſine dimiſſione ſervorum; at non poteſt eſſe Jubilæus ſine clangore cornu: Alia expoſitio: Clangor cornu pendet a Synhedrio, at dimiſſio ſervorum pendet a quovis homine.

V. *Et revertemini unuſquiſque ad poſſeſſionem ſuam, & unuſquiſque ad familiam ſuam revertemini*. Dicit R. Elieſer ben Jacob. De quo loquitur textus? Si de vendito in ſex annos; jam di-

בנמכר שנה או שתים הרי אמור . הא אינו מדבר אלא בנרצע לפני היובל שיהא היובל מוציאו . דבר אחר ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו . למה שהוחזקה משפחתו הוא שב דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר לאחוזתו ולמשפחתו הוא שב ואינו שב לסררה שהיה בה . וכן הוא אומר בנולה . תשובו לרבות את האשה .

פרק ג

א יובל היא שנת החמשים שנה . שיכול בכניסתה תהיה מקודשת מראש השנה ובציאתה תהיה מושכת והולכת עד יום הכיפורים שכן מוסיפין מחול על הקודש תלמוד לומר יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם . אין קדושתה אלא עד ראש השנה .

ב לא תזרעו לא תקצרו את ספחיה ולא תבצרו את נזריה כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל .

ג כי יובל היא קודש . מה קודש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה . אי מה קודש יוצא לחולין ודמיו נתפסים יכול אף שביעית כן תלמוד לומר היא . הרי היא בקדושתה נמצית אומר האחרון אחרון נתפס בשביעית ופירי עצמו אסור . כיצד לקח בפירות שביעית בשר אילו ואילו מתעברים בשביעית . לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים . בדגים שמן יצאו דגים ונתפס שמן האחרון אחרון נתפס ופרי עצמו אסור .

ד מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מתוך הבית . כלה מן השדה כלה מן הבית .

ה מיכן אמרו הכובש שלשה כבשים בחבית אחד רבי אלעזר אומר כיון שכלה

dictum est; si de vendito in annum, aut in duos annos, jam dictum est: Ecce non loquitur nisi de auribus perfosso ante Jubilæum, quod Jubilæus eum educat a servitute. Alia expositio: *Et revertemini unusquisque ad possessionem suam, & unusquisque ad familiam suam revertemini:* Ad possessionem, quæ erat peculiaris familiæ suæ, revertitur; verba R. Meir. R. Jehuda dicit: Ad possessionem suam, & ad familiam suam revertitur, at non revertitur ad pristinam dignitatem. Atque ita dictum est de eo, (qui propter homicidium involuntarium) exulavit. *Revertemini*. Ad includendum uxorem suam.

CAPUT III.

I. *Jubilæus ille annus, quinquagesimus annus*. Crederem in ejus initio fuisse sanctificatum a principio anni, & in ejus exitu fuisse protractum usque ad diem expiationum, quia addunt de profano ad sanctum? Idcirco dictum est: *Jubilæus ille annus, quinquagesimus annus erit vobis*. Ejus sanctitas non protrahebatur nisi ad principium anni.

II. *Non seretis, neque metetis sponte nascentia ejus, neque vindemiabitis separationes ejus*. Sicut dictum est in anno septimo, ita pariter dictum est in Jubilæo.

III. *Jubilæus ille sanctus*. Sicut sanctitas comprehendebat ejus pretium, ita pariter in septimo anno sanctitas comprehendebat ejus pretium. Aut dicam; sicut sanctitas cedebat in profana, & ejus pretium comprehendebatur, crederem hoc pariter fuisse observatum in anno septimo? Idcirco dictum est: *Ille*. Ecce ille est in sua sanctitate. Deprehenditur, quod dicas novissimum comprehensum fuisse in septimo anno, & ipsius fructus fuisse interdictos. Quomodo? Si emisset de fructibus septimi anni carnem, tam hæc quam illi erant removendi in anno septimo. Si ex carne emerit pisces, caro egreditur de sanctitate, & pisces in ea comprehenduntur; Si ex piscibus emisset oleum, pisces egrediuntur de sanctitate, & comprehenditur oleum; Novissimum comprehendebatur, & ipsius fructus sunt interdicti.

IV. *Ex agro comedetis proventum ejus*. Quando comedes ex agro, poteris etiam comedere de eo, quod sit in domo: Si defecerit proventus in agro, deficiet quoque in domo.

V. Hinc dixerunt: Si quis condiderit tria condimenta in eadem fidelia; R. Elie-

מין אחד מן השדה יבער כל החבית. רבי יהושע אומר אוכל והולך עד שיכלה האחרון שבה. רבן גמליאל אומר מין שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית והלכה כדבריו. רבי שמעון אומר כל הירק אחד לביעור אכלים. ברגילה עד שיכלו סנדריות מבקעת בית נטופה.

ו בשנת היובל הזאת זו מוציאה עבדים. ואין השביעית מוציאה עבדים. והלא דין הוא. ומה אם היובל שאינו משמיט כספים מוציא עבדים שביעית שמשמטת כספים אינו דין שתוציא עבדים תלמוד לומר בשנת היובל הזאת. זו מוציאה עבדים ואין השביעית מוציאה עבדים קל וחומר ליובל שישמיט כספים. ומה אם השביעית שאינו מוציאה עבדים משמטת כספים. יובל שהוא מוציא עבדים אינו דין שישמיט כספים תלמוד לומר וזה דבר השמיטה שמוט. שביעית משמט כספים ואין יובל משמט כספים והיובל מוציא עבדים. תשובו איש אל אחוזתו. לרבות המוכר שדהו ועמד בנו ונאלה שתחזור לאביו ביובל.

פרשה ג

א מנין כשהוא מוכר לא תהיה מוכר אלא לעמיתך תלמוד לומר וכי תמכרו ממכר לעמיתך. ומנין כשהוא קונה לא תהיה קונה אלא מיד עמיתך. או קנה מיד עמיתך אין לי אלא קרקעות שבהם דיבר הכתוב. מנין לרבות דבר המטלטל תלמוד לומר ממכר לרבות דבר המטלטל. מנין שאין הוניה לקרקעות תלמוד לומר או קנה מיד אל תונו. המטלטלים יש להם הוניה ואין הוניה לקרקעות.

ב ומנין שאין הוניה לעבדים תלמוד

R. Eliefer dicit; quando defecerit una ex his fpeciebus in agro, removenda eft tota fidelia. R. Jehofua dicit: Poteft comedere, donec in ea defecerit noviffima. Raban Gamaliel dicit: Si defecerit fpecies in agro, ea fpecies removenda erit ex fidelia: & decifio eft juxta ejus verba. Rabi Simeon dicit: Omnia olera confideranda funt una fpecies quoad pollucturam. Portulaca vefci licet, ufque dum defecerint Sendioth ex valle Bet-Netopha. (*In Mifnico tractatu de anno feptimo legitur* סגריות *cinaræ*)

VI. *In anno Jubilæi hujus*. Ifte educebat fervos de fervitute, at feptimus annus non educebat fervos. Atqui eft argumentum. Si Jubilæus, qui non remittebat argentum, educebat fervos, annus feptimus, qui remittebat argentum, non erit æquum, ut educeret fervos? Idcirco dictum eft: *In anno Jubilæi hujus*. Ifte educebat fervos; at annus feptimus non educebat fervos. At probari poteft argumento a minori ad majus, quod Jubilæus remitteret argentum. Si annus feptimus, qui non educebat fervos, remittebat argentum, Jubilæus, qui educebat fervos, non erit æquum ut remitteret argentum? Idcirco dictum eft *Deut. xv. 2. Hæc autem eft ratio remiffionis, remittendo*. Annus feptimus remittebat argentum, at Jubilæus non remittebat argentum; & Jubilæus educebat fervos. *Revertemini unufquifque ad poffeffionem fuam*. Ad includendum qui vendiderit agrum fuum, quem furgens filius ejus recuperaverit, quod reftituatur ejus patri in Jubilæo.

SECTIO III.

I. ET unde probatur, quod vendens non debeas vendere nifi populari tuo? Ex eo quod dictum eft: *Quunque vendideris populari tuo*. Et unde probatur, quod emens non debeas emere nifi a manu popularis tui? Ex eo quod dictum eft: *Aut emeris de manu popularis tui*. Non probo nifi de rebus immobilibus, de quibus loquitur textus, de mobilibus unde probatur? Ex eo quod dictum eft: *Venditionem*. Ad includendum mobilia. Unde probatur, quod non obtineat defraudatio in immobilibus? Ex eo quod dictum eft: *Aut emeris de manu popularis tui, non decipietis*. In mobilibus obtinet defraudatio, at in immobilibus non obtinet defraudatio.

II. Et unde probatur, quod non obtineat defraudatio in fervis? Ex eo quod

לומר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה . מה אחוזה אין להם הוניה אף עבדים אין להם הוניה.

ג מנין שאין הוניה להקדשות תלמוד לומר את אחיו לא הקדש . מנין שאין הוניה לשטרות תלמוד לומר ממכר. מה זה מיוחד שגופו מכר וגופו לקח . יצאו שטרות שלא גופם מכר ושלא גופם לקח. לא מכר לא הראיות שיש בהם לפיכך המוכר שטרותיו לבסם יש לו הוניה.

ד ל תונו איש את אחיו . זו הניית ממון יכול זו הניית דברים וכשהוא אומר לא תונו איש את עמיתו הרי הוניית דברים אמורה . את אחיו. הא מה אני מקיים ל תונו איש את אחיו זו הונאת ממון.

ה וכמה היא הונאה ארבעה כסף מעשרים וארבע כסף לסלע ושתות למקח. עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לבקי . הורה רבי שמעון בלוד ההוניה שמונת כסף לסלע ושליש למקח ושמחו תגרי לוד אמר להם מותר להחזיר כל היום אמרו נית לנו רבי טרפון מקומינו וחזרו לדברי חכמים.

ו אחד לוקח ואחד מוכר יש להם הונאה וכשם שיש הונאה להדיוט כך יש הונאה לתגר. רבי יהודה אומר אין לתגר הונאה משהוטל עליו ידו על העליונה שהוא אומר לו תן לי מעותי או תן מה שהוניתני.

ז וכמה תהיה הסלע הסירה ולא יהיה בה הונאה רבי מאיר אומר ארבע איסרות מאיסר לדינר. רבי יהודה אומר ארבע פונדיונות מפונדיון לדינר . רבי שמעון אומר שמנה פונדיונות משני פונדיונים לדינר.

ח עד מתי מותר להחזיר בכרכים עד כדי שיראה לשולחני. ובכפרים עד ערבי שבתות שכן דרך השוק להיות עומד בעיירות מערב שבת לערב שבת. ואם

quod dictum est vers. 46. *Et possidendos dabitis eos filiis vestris post vos, ad hæreditario accipiendam possessionem*. Sicut in possessione non obtinet defraudatio, ita pariter in servis non obtinet defraudatio.

III. Unde probatur, quod non obtineat defraudatio in sanctitatibus? Ex eo quod dictum est: *Fratrem suum:* Non sanctitatem. Unde probatur, quod non obtineat defraudatio in chirographis? Ex eo quod dictum est: *Venditionem*; Sicut hoc est peculiare, quod ipsamet vendatur, & ematur; excluduntur chirographi, quia ipsimet non venduntur, neque emuntur; sed in iis tantum sunt probationes; Idcirco qui vendit chirographos suo aromatario, tum in iis obtinet defraudatio.

IV. *Non decipietis quisque fratrem suum*. Hic agitur de defraudatione pecuniæ; crederem agi de dolo verborum? Quando vero dicit vers. 17. *Non decipietis quisque popularem suum*; Ecce dictum est de dolo verborum. *Fratrem suum;* Quomodo ego explicabo: *Non decipietis quisque fratrem suum*. Hic est dolus pecuniæ.

V. Quanta erit defraudatio? Quatuor argenteorum nummorum de viginti quatuor in Sela, & sextarius in emtione. Quandiu licet reddere? Usque dum ostenderit mercatori, aut perito. Docuit R. Simeon in Lud, quod defraudatio est octo argenteorum in Sela, & tertia pars in emtione; & lætati sunt mercatores Lud; Dixit illis; Licet reddere toto die: Dixerunt ei: Relinque nobis R. Tarphon in loco nostro; & sic reversi sunt ad verba sapientum.

VI. Tam emtor quam venditor possunt facere defraudationem; & quemadmodum idiota facere potest defraudationem, sic etiam negotiator. R. Jehuda dicit; In mercatore non obtinet defraudatio. Cui defraudatio facta est, ejus manus superior est; quia potest dicere; da mihi meos nummos; aut da mihi id, in quo defraudatus sum.

VII. Quanti erit sela deficiens, ut in ea non sit defraudatio? R. Meir dicit: Quatuor Assarii, unus Assarius pro denario. R. Jehuda dicit: Quatuor pondiola, unum pondiolum pro denario. R. Simeon dicit: Octo pondiola: unum pondiolum pro denario.

VIII. Quandiu reddere licet? In civitatibus, donec ostenderit mensario; Et in pagis, a vespera usque ad vesperam Sabbathorum. Hæc fuit consuetudo constans in foro in urbibus a vespera usque ad vesperam Sabbathi.

היה מכירה לאחר שנים עשר חודש מקבלה ממנו ואם לאו אין לו עליו אלא תרעומת ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינו אלא נפש רעה.

ט ואל תונו איש את אחיו אין לי אלא איש את איש איש את אשה מנין. תלמוד לומר את אחיו מכל מקום. רבי יהודה אומר תגר להדיוט יש לו הוניה. הדיוט לתגר אין לו הוניה. אין לי אלא תגר לתגר. תגר להדיוט הדיוט לתגר הדיוט להדיוט מנין תלמוד לומר את אחיו מכל מקום.

י מנין למוכר שדהו בשנת היובל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים תלמוד לומר במספר שנים תקנה מאת עמיתך. אחר היובל סמוך ליובל. ומופלג מן היובל מנין תלמוד לומר לפי רוב השנים תרבה מקנתו ולפי מעוט השנים תמעיט מקנתו. שני תבואות לא שנת שדפון ולא שנת ירקון. ולא שביעית עולה לו מן המנין. נרה או הבירה עולה לו מן המנין. רבי אלעזר אומר מכרה לו לפני ראש השנה והיא מלאה פירות. יכול יאמר לו הניחה לפני מלאה כדרך שהנחתיה לפניך מלאה תלמוד לומר כי מספר תבואות הוא מוכר לך. פעמים שאתה אוכל ממנה שלשה תבואות לשתי שנים.

פרק ד

א ולא תונו איש את עמיתו זו הונאת דברים יכול זה הונאת ממון כשהוא אומר אל תונו איש את אחיו הרי הונאת ממון אמורה הא מה אני מקיים ולא תונו איש את עמיתו הרי הונאת דברים.

ב כיצד אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים מה היו ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מה היו מעשה אבותיך. כיצד היו חליים באים עליו יסורים באים עליו היה קובר

Si cognoſcebat nummos poſt duodecim menſes, recipiet ab eo, ſi minus, illi non eſt amplius niſi querendi facultas; at dabit pro decima ſecunda; neque erit ſolicitus; quia non eſt niſi anima mala.

IX. *Et non decipietis quiſque fratrem ſuum.* Non probo niſi de viro, qui virum decipiat, de viro, quæ mulierem decipiat unde probatur? De muliere, quæ virum decipiat, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Fratrem ſuum.* Omnimode. R. Jehuda dicit. Mercator poteſt defraudare idiotam, at idiota non poteſt defraudare mercatorem. Non probo niſi de mercatore contra mercatorem, de mercatore contra idiotam, de idiota contra mercatorem, de idiota contra idiotam unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Fratrem ſuum.* Omnimode.

X. Unde probatur, ſi quis vendiderit agrum ſuum in anno Jubilæo, non licet ei redimere niſi poſt biennium? Ex eo quod dictum eſt. *Pro numero annorum a populari tuo.* Poſt Jubilæum; prope Jubilæum, procul a Jubilæo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Juxta multitudinem annorum multiplicabis emtionem tuam; & juxta paucitatem annorum diminues emtionem tuam.* Anni proventus, non annus, quo ſeges uredinem, vel rubiginem contraxit, neque ſeptimus, ei in numerum computantur. Si eum in novale, vel incultum reliquerit, computatur illi in numerum. R. Elieſer dicit; ſi ante principium anni ei vendiderit, & fuerit plenus fructibus crederem, quod poſſet illi dicere; redde mihi plenum fructibus, ut tibi tradidi plenum? Idcirco dictum eſt: *Quod pro numero proventuum vendet tibi.* Aliquando de ipſo comedes tres proventus, & aliquando duos.

CAPUT IV.

I. **E***T non decipietis quiſque popularum ſuum.* Hæc eſt deceptio verborum; Crederem hunc eſſe dolum pecuniæ? Quando vero dicit: *Non decipietis quiſque fratrem ſuum.* Ecce hæc deceptio pecuniæ? Quomodo ego explicabo: *Et non decipietis quiſque popularem ſuum?* Hæc eſt deceptio verborum.

II. Quomodo? Si eſſet pœnitens; Non dicet illi; Recordare operationes tuas priſtinas, quales fuerint. Et ſi fuerit filius proſelytorum; Non dicet illi: Recordare qualia fuerint opera tuorum patrum: Quomodo? Si morbis, & af-

את בניו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב הלא יראתך כסלתך תקותך ותום דרכיך. זכור נא מי הוא נקי אבד ואיפוא ישרים נכחדו. ראה חמרים מבקשים תבואה מבקשים יין לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא לא מכר חטה מימיו רבי יהודה אומר אף לא יתלה עיניו על המקח ולא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח. עצה טובה אני מוסר לו והרי הדבר מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת.

ג ועשיתם את חוקותי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם ליתן שמירה ועשיה לחוקים ושמירה ועשיה למשפטים. וישבתם על הארץ ולא גולים. לבטח ולא מפוזרים.

ד ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע שיהא אדם אוכל הרבה ושבע דברי רבי יהודה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף אינה סימן ברכה אם כן למה נאמר ואכלתם לשובע. אוכל ולא גוסי. דבר אחר ואכלתם לשובע שלא יהא דבר חסר משולחנו שלא יהיה עולה לו. וישבתם לבטח. ולא מפוזרים ולא מפחדים עליה ולא גולי.

ה וכי תאמרו עתידים אתם לומר מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתינו. אם אין אנו זורעים מה אנו אוספים. אמר רבי עקיבא מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהו אסורים בשביעית וחכמים אומרים אין ספחים אסורים מדברי תורה אלא מדברי סופרים. אם כן למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתינו. אמרת לנו לא תזרעו ומה שאנו אוספים אין מכנסו לקיום אמרת לנו בערוהו ומה אנו אוכלים מן הביעור ואילך.

ו וציוותי את ברכתי לכם בשנה הששית אין לי אלא בששית בחמישית וברביעית בשלישית ובשניה מנין. משנה לחברתה מנין תלמוד לומר ובשנה. ועשה את התבואה לשלש השנים. לששית

& afflictionibus opprimeretur, & ſuos filios ſepeliret; Non dicet illi, quæ dixerunt ſocii Jobo; *Ubi eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum? Recordare obſecro, quis unquam innocens periit, aut quando do recti deleti ſunt? Job* IV. 6. Si videat aſinarios quærentes proventum, & vinum; Non dicet illis; Ite ad N. quando ille nunquam triticum vendiderit: R. Jehuda dicit: Non licebit illi quoque obſervare quod venditur & emitur; neque poterit dicere; quanti hoc venditur: quando emere nolit; ſi vero diceret; bonum conſilium illi dabo; Ecce hoc traditum eſt cordi: Idcirco hoc loco dictum eſt: *Et timebis a Deo tuo*. De eo, quod traditum eſt cordi, dictum eſt: *Et timebis*.

III. *Et facietis ſtatuta mea, & judicia mea cuſtodietis, & facietis illa:* Ut tribuatur cnſtodia, & operatio ſtatutis, & cuſtodia & operatio judiciis: *Et habitabitis ia terra*. Non exulabitis: *Cum confidentia*. Non cum timore.

IV. *Et dabit terra fructus ſuos; & comedatis ad ſaturitatem*; ſc. quod homini multum erit, de quo poſſit comedere, & ſaturabitur; verba R. Jehuda. Raban Simeon ben Gamaliel dicit; licet hoc non ſit ſignum benedictionis; ſi ita eſt, cur dictum eſt; *Et comedetis ad ſaturitatem?* ſc. comedet, & non inflabitur. Alia expoſitio; *Et comedetis ad ſaturitatem*: ſc. quod nihil deerit in ſua menſa; *& habitabitis cum confidentia*. Non diſperſi, neque timentes: *In ea*. Et non exulabitis.

V. *Quod ſi dixeritis*. Vos dicturi eritis. *Quid comedemus in anno ſeptimo? Ecce non ſeremus, neque congregabimus proventum noſtrum*. Si non ſeremus, quomodo colligemus? Dicit R. Akiba: Hinc confirmati ſunt ſapientes, quod ſponte nata interdicta eſſent in anno ſeptimo; At ſapientes dicunt: Sponte nata non ſunt interdicta ex verbis legis, ſed ex verbis ſcribarum: Si ita eſt, cur dictum eſt: *Ecce non ſeremus, neque congregabimus proventum noſtrum*. Dixiſti nobis; Non ſeretis; & quod collegeritis, non inferetis ad conſervandum; dixiſti nobis removendum eſſe: Quid comedemus a polluctura & ulterius?

VI. *Et mandabo benedictioni meæ in anno ſexto*: Non probo niſi pro ſexto, pro quinto, pro quarto, pro tertio, & pro ſecundo unde probatur? De altero in alterum annum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et in anno; Et faciat fructum in tres annos*. In ſextum,

ולשביעית ולמוצאי שביעית. דבר אחר לשלש השנים לשביעית וליובל ולמוצאי יובל.

ז וזרעתם את השמינית זו שמינית שלאחר שמיטה כשהוא אומר שנה זו תשיעית שלאחר היובל ושלאחר השמיטה ואכלתם מן התבואה ישן לא מלמטן עד התשיעית זו תשיעית שאחר השמינית שאחר השמיטה כשהוא אומר שנה זו עשירית שאחר תשיעית ושאחר השמיטה עד בוא תבואתה תאכלו ישן שהיא אחת עשרה לזית.

ח והארץ לא תמכר לצמיתות. לחולטנית. כי לי הארץ אל תרע עינך בה כי גרים ותושבים אתם. אל תעשו עצמיכם עיקר. וכן הוא אומר כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו. וכן דוד אומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי. אתם עמדי, דיו לעבד שיהיה כרבו כשתבוא שלי הרי היא שלכם.

ט ובכל גאולה תתנו יכול בעבדים ובשטרות ובמטלטלים. תלמוד לומר ארץ אחוזה. אם כן למה נאמר ובכל גאולה תתנו לרבות בתים ועבד עברי.

פרק ה

א מנין שאין אדם רשאי למכור את שדהו ולהניח אפונדתו וליקח לו בהמה וליקח לו כלים וליקח לו בית אלא אם כן העני תלמוד לומר כי ימוך ומכר. הא אינו מוכר אלא אם כן העני. יכול יצא מכל נכסיו בבת אחת. תלמוד לומר מאחוזתו מאחוזתו. ולא כל אחוזתו. אמר רבי אליעזר בן עזריה ומה אם לגבוה שאין אדם רשאי להחרים את כל נכסיו על אחת כמה וכמה יהיה אדם חייב להיות חס על נכסיו. ובא גואלו הקרוב אליו. מלמד שהקרוב קודם וגאל את ממכר אחיו להבות את הנותן מתנה.

ב ואיש כי לא יהיה לו גואל. וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אם כן

tum, in septimum, & inexitum septimi. Alia expositio: *In tres annos*. In septimum, & in Jubilæum, & in exitum Jubilæi.

VII. *Et seretis in octavo*: Hic est octavus qui est post intermissionem: Quando vero dicit: *Annum*: Hic est nonus post Jubilæum, & nonus post intermissionem: *& comedetis de proventu veteri*: Non ex inferiori. *Usque ad nonum*. Hic est nonus, qui est post octavum, nonus, qui est post intermissionem. Quando vero dicit: *Annum*: Hic est decimus, qui est post nonum, & post intermissionem: *Donec advenerit proventus ejus, comedetis de veteri*. Qui est undecimus respectu olivæ.

VIII. *Terra autem non vendetur in exterminationem*. Absolute. *Mea enim est terra*. Ne tibi displiceat: *Quia peregrini & incolæ vos estis*: Nolite vosmetipsos existamare quasi principales: Et similiter dictum est: *Quia peregrini nos sumus coram te, & incolæ, sicut omnes patres nostri*. Et pariter David dicit *Psal.* XXIX. *Quia peregrinus ego tecum, & incolæ, sicut omnes patres mei*. *Vos servi mei*. Satis est servo, ut sit sicut dominus. Quando fuerit mea, erit vestra.

IX. *Et in omni redentionem dabitis*. Crederem in servis, & chirographis, & in rebus mobilibus? Idcirco dictum est: *Terra possessionis*. Si ita est; cur dictum est: *& in omni redemtionem dabitis?* A includendum domos, & servum Hebræum.

CAPUT V.

I. Unde probatur, quod nemini liceat vendere agrum suum, ut recondat pretium in marsupio suo, ut ex eo emat sibi jumentum, & vasa, & domum, sed solum, quando pauper factus sit? Ex eo quod dictum est, *Quum depauperatus fuerit, & vendideris*: Ecce non potest vendere, nisi pauper factus sit: Crederem, potuisse una vice vendere omnes suas facultates? Idcirco dictum est: *De possessione sua; de possessione sua*; non de tota possessione sua. Dicit R. Eliezer ben Azaria; si nemini licet consecrare Deo omnia bona sua, quanto magis debet rationem habere de suis bonis? *Veneritque redemtor ejus, qui propinquus est illi*. Docemur, quod propinquus præferatur: *& redimet venditionem fratris sui*: Ad includendum, qui dono dederit.

II. *Et vir, cui non fuerit redemtor*. Quid? Num est aliquis in Israel, cui non

למה נאמר גואל שהוא יכול לגאול. והשיגה ידו. יד עצמו. ומצא שלא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב. ברע ויגאול ביפה. ולא ילוה ויגאול . כדי גאולתו. ולא יגאל חציים.

ג וחשב את שני ממכרו. שנים הוא מחשב. ואינו מחשב חרשים. מנין שאם רצה לעשות חרשים שנה יעשה תלמוד לומר וחשב . והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו . מנין אתה אומר מכרה לראשון במנה . ומכר הראשון לשני במאתים . מנין שאינו מחשב אלא עם הראשון תלמוד לומר לאשר מכר לו. מכרה לראשון במאתים ומכר הראשון לשני במנה. מנין שאין מחשב אלא עם האחרון תלמוד לומר לאיש . לאיש אשר בתוכה עד כאן דברי רבי.

ד רבי דוסתאי בן יהודה אומר מכרה לו ממנה מנה והשביחה והרי היא יפה ממאתים מאתים . מנין שאינו מחשב אלא ממנה מנה תלמוד לומר העודף . מה שנשתייר בקרקע . ושב לאחוזתו . בבעל אחוזה דברתי ולא במוכר למוכר.

ה ואם לא מצאה ידו. מה תלמוד לומר מנין אתה אומר אם אינו ענין לבעל השדה תניהו ענין לגואל שיגאל בסדר הזה. תלמוד לומר אם לא מצאה ידו. לא ילוה די השיב לו. ואינו גואל חציים חציים.

ו והיה ממכרו ביד הקונה אותו עד שנת היובל . לא בהקדש עד שנת היובל . אלא מוכר ברחוק וגואל בקרוב ברע וגואל ביפה וגואל יגאל חציים.

ז אמר רבי שמעון מה הטעם לפי שבא הדיוט אם הגיע יובל ולא נגאלה. חוזרת היא שדה לבעלים ובהקדש. אם הגיע יובל ולא נגאלה חליטה היא שדה של הקדש. עד שנת היובל. שלא יכנס בה כלום נמצאת אומר שדות וכספים משמטים כאחד . יובל מוציא

non sint redemtores? Si ita est, cur dictum est: *Redemtor*? Qui possit redimere: *& assecuta fuerit manus ejus*: Manus ipsius: *& invenerit:* Ne vendat dissitum, ut redimat proximum, nec malum, ut redimat bonum; neque mutuo sumat, ut redimat. *Juxta sufficientiam redemtionis suæ*. Ne redimat per dimidia.

III. *Computabitque annos venditionis suæ*. Annos computabit, at non computabit menses. Unde probatur, quod si velit menses facere annum, facere liceat? Ex eo quod dictum est. *Computabitque: & restituet excessum viro, cui venditum fuerit:* Unde tu dicis, quod si vendiderit primo mina, & primus vendiderit secundo ducentis; unde probatur, quod non supputabit nisi cum primo? Ex eo quod dictum est. *Viro cui venditum fuerit*. Si vendiderit primo ducentis, & vendiderit primus secundo mina, unde probatur, quod non supputabit nisi cum primo? Ex eo quod dictum est: *Viro*, viro, qui erat in agro. Hactenus verba Rabi.

IV. R. Dostai ben Jehuda dicit; Si vendiderit mina, cum valeat mina; si meliorem fecisset, & valeret ducentum, unde probatur, quod non supputet ex mina nisi minam? Ex eo quod dictum est: *excessum*. Quod reliquum est ex agro. *Et revertetur ad possessionem suam*. De domino possessionis dixi; non autem de emtore, qui vendit.

V. *Et si manus ejus non invenerit*. Cur dictum est? Unde tu dicis, si non potest explicari de domino agri, explicetur de redemtore, quod hoc ordine redimere debeat? Ex eo quod dictum est: *& si non invenerit manus ejus*; non mutuo accipere debeat. *Quod sufficiat, ut reddat illi*: Non redimet dimidiatim.

VI. *Erit venditio ejus in manu ementis eam usque ad annum Jubilæum*. At non agitur de sanctitatibus usque ad annum Jubilæum, sed potest vendere dissitum ut redimat proximum; malum ut redimat bonum, & redemtor potest redimere dimidium.

VII. Dicit R. Simeon: Qua de causa? Quia cum agatur de privato, si adveniat Jubilæus, & nondum redemtus sit ager, restituitur ager dominis; at in sanctitate, si adveniat Jubilæus, & non redemtus sit ager, appropriatur ager sanctitati. *Usque ad annum Jubilæum*. Ut nihil in eum ingrediatur. Deprehenditur, quod dicas: Agri & pecunia credita una simul remittebantur. Jubilæus educebat in suo principio, & annus

בתחלתו והשביעית משמטת בסופה. ויצא ביובל אף מן ההקדש. ושב לאחוזתו לרבות האשה.

פרשה ד

א׳ ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה. יכול אפילו הקיפוה חומה מיכן ולהבא תלמוד לומר בית מושב. עיר חומה המוקפת חומה מימות יהושע בן נון. ולא שהקיפוה מיכן ולהבא. ואילו הן בתי ערי חומה שלש חצרות של שני בתים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורים וחקרה של גוש חלב ויודפת הישנה וגמלה בגליל וגדור בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלם ביהודה. אמר רבי ישמעאל בר רבי יוסי לא מנו אילו אלא שקידשום כשעלו בני הגולה אבל הראשונות בטלו כיון שבטלה הארץ.

ב והיתה גאולתו מיד עד תום שנת ממכרו. לא שנה למנין עולם. ימים תהיה גאולתו. רבי אומר אני ימים אין פחות משני ימים.

ג ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה. מה תלמוד לומר מנין אתה אומר מכרה לראשון ועמד ראשון ומכרה לשני ואיני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני כשהוא אומר עד מלאות לו שנה הוי שנה לראשון ולא שנה לאחרון.

ד תמימה. שלש מאות וששים וחמשה ימים כמנין ימות החמה דברי רבי. וחכמים אומרים שנה תמימה שנים עשר חודש מיום ליום לפיכך אם נתעברה השנה נתעברה לו.

ה וקם הבית אין לי אלא הבית. מנין בתי בדים בורות ושיחים ומערות. והמרחצאות והשובכות והמגדלות והשדות תלמוד לומר אשר בעיר אשר לו חומה פרט לבית הבנוי בחומה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר כותל החיצון היא חומתן. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר אשר לו חומה אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו לפנים מיכן.

ו לצמיתות. לחולטנית. דבר אחר

nus septimus remittebant in suo fine. *Et egredietur in Jubilæo*. Vel ex sanctitate. *Et revertetur ad possessionem suam*. Ad includendum uxorem.

SECTIO IV.

I. ET *vir si vendiderit domum habitationis civitatis muro cinctæ*. Crederem vel si cingeret muro hinc & in posterum? Idcirco dictum est: *Domum habitationis civitatis muro cinctæ*. Quæ sit muro circumdata a diebus Josue filii Nun; non autem quod muro cingatur hinc & in posterum, & istæ sunt domus civitatis muro circumdatæ, quæ habeant tria atria quorum singula duas domos contineant muro circumdatas a diebus Josue filii Nun, e. g. Kizra vetus, Tsipporim, & Cakra Gus-Aleb; & Jurphath vetus, & Gamla in Galilæa & Gedor trans Jordanem, & Chadid, & Ono, & Hierusalem in Judæa. Dicit R. Ismael bar R. Jose; Non numerarunt istas, sed illas, quas sanctificarunt, quando adscenderunt filii captivitatis; sed primæ abolitæ sunt quando vacavit terra.

II. *Et erit redemtio ejus*. Statim. *Usque ad finem anni venditionis suæ*. Non anni juxta supputationem mundi. *Die erit redemtio ejus*. Rabi dicit: Ego dico: *Die*: Non pauciores duobus diebus.

III. *Et si non redemerit usque ad completionem anni integri*. Cur dictum est? Unde tu dicis; si vendiderit primo, & surgens primus vendiderit secundo, ignoro, utrum supputandus sit annus primo, an secundo; Quando vero dicit. *Donec impleatur ei annus*. Ecce supputatur annus primo, & non supputatur ultimo.

IV. *Integer*: sc. ter centum & sexaginta quinque dies juxta numerum dierum solis. Verba Rabi: At sapientes dicunt: *Annus integer*; Duodecim menses de die in diem; Ideoque si intercaletur annus, illi quoque intercalatur.

V. *Confirmabitur domus*: Non probo nisi de domo, unde probatur de locis torcularium, de puteis, & fossis & specubus, & balneis, & columbariis, & turribus, & agris? Ex eo quod dictum est: *Quæ est in civitate muro cincta*. Excludit domum exstructam in mœnibus. Verba R. Jehuda. R. Simeon dicit: Paries exterior est eorum murus. R. Eliezer bar R. Jose dicit: *Muro cincta*; vel si modo non fuerit, at fuerit olim.

VI. *In exterminationem*. In perpetuum.

לצמיתות לרבות את הנותן מתנה בראשונה היה נטמן יום שנים עשר חורש שתהא חלוטה לו . התקין הילל הזקן שיהא חולש את מעותיו בלשכת והיה שובר את הדלת ונכנס אימתי שירצה הלז יבוא ויטול מעותיו .

ז לקונה אותו. יכול לו לבדו תלמוד לומר לדורותיו . אי לדורותיו יכול לדורותי ולא לו תלמוד לומר ולדורותיו הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו.

ח לצמיתות לקונה אותו לדורותיו ולא יצא ביובל יצא הקדש שאין לו דורות.

פרק ו

א אשר אין להם חומה סביב מה תלמוד לומר ובתי לא שאף על פי שיש להם רואים אותם כאילו שאין להם . וכמה הם שני בתי החצרים שנים שתי חצרות של שני שני בתים . היו שלש של שני שני בתים . הרי אילו כבתי חצרים.

ב אשר אין להם חומה סביב על שדה הארץ יחשב. הרי הן כשדה הארץ. מה שדה הארץ ביובל יצא ובגירעון כסף אף זה כן . אי מה שדה הארץ אינו מותר לגאול פחות משתי שנים. יכול אף זה כן. תלמוד לומר גאולה תהיה לו מיד.

ג אחר שנתתה לו בכח יפה שבבתי ערי חומה ובכח יפה שבשדות יכול לא יצא ביובל תלמוד לומר וביובל יצא.

ד וערי הלוים בתי ערי אחוזתם מה תלמוד לומר לפי שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים. יכול בעבדים ובשטרות ובמטלטלים תלמוד לומר וערי הלוים בתי ערי אחוזתם גאולת עולם תהיה ללוים. מה תלמוד לומר לפי שנאמר שנים תקנה מאת עמיתך יכול אף בלוים כן תלמוד לומר גאולת עולם תהיה ללוים.

ה מתוך שנאמר ואם לא יגאל עד

tuum. Alia expositio: *In exterminationem*. Ad includendum, qui dono dederit. In principio abscondebatur dies mensis duodecimi, donec ei confirmatio fuisset. Instituit Hllel senior, ut nummos suos in conclave immitteret, & janua fracta introiret, quando luberet, & alter veniret, & acciperet suos nummos.

VII. *Emtori illius*. Crederem illi solum? Idcirco dictum est: *Generationibus suis*; Si *generationibus suis*; Crederem generationibus suis, non ipsi? Idcirco dictum est: *Et generationibus suis*. Donec memorarentur duo textus; si minus, non intelligebamus.

VIII. *In exterminationem emtori illius, generationibus suis; & non egredietur in Jubilæo*. Excluditur sanctificatio, cui non erant generationes.

CAPUT VI.

I. Q*UÆ non habent murum per circuitum*. Cur dictum est: *Et domus?* Nisi quod, licet habeant, considerentur quasi non habeant. Et quot sunt? Domus, duæ: Atria duo; Duo atria, quorum singula habeant duos domos; si tria essent, quorum singula duas domos haberent, considerabantur quasi domus atriorum.

II. *Quæ non habent murum per circuitum, cum agro terræ reputabitur:* Ecce erunt sicut ager terræ; sicut ager terræ in Jubilæo & cum diminutione argenti, ita in hoc similiter erit agendum. Aut dicam: Sicut agrum terræ non licet redimere nisi post biennium, crederem in hoc quoque ita fuisse agendum? Idcirco dictum est: *Redemtio erit illi*. Statim.

III. Postquam concessit illi conditionem meliorem, quæ est in domibus civitatis muro cinctæ, & conditionem meliorem, quæ est in agris, crederem, quod non egrederetur in Jubilæo? Idcirco dictum est: *Et in Jubilæo egredietur*.

IV. *Et urbes Levitarum, & domus urbium possessionis eorum*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Redemtio perpetua erit Levitis*. Crederem in servis, & in chirographis, & in rebus mobilibus? Idcirco dictum est: *Et urbes Levitarum, domus urbium possessionis eorum, redemtio perpetua erit Levitis*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Secundum numerum annorum emes a populari tuo*. Crederem vel de Levitis? Idcirco dictum est: *Redemtio perpetua erit Levitis*.

V. Postquam dictum est: *Et si non* re-

מלאות לו שנה תמימה יכול אף בלוים כן תלמוד לומר גאולת עולם תהיה ללוים. בתוך שנאמר ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. והיה השדה בצאתו ביובל קודש ליהוה כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו. יכול אף בלוים כן תלמוד לומר גאולת עולם תהיה ללוים.

ו ואשר יגאל מן הלוים מה תלמוד לומר שיכול לוי מישראל יגאל כסדר הזה שהרי הורע כח ישראל בשלו. אבל לוי מלוי לא יגאל. תלמוד לומר ואשר יגאל מן הלוים. אף לוי מלוי גואל.

ז מן הלוים. ולא כל הלוים. פרט לבן לוי נתין ולבן לוי ממזר. ויצא ממכר יכול בעבדים ובשטרות ובמטלטלים תלמוד לומר בית ועיר ואחוזה. ואם כן מה תלמוד לומר ממכר. ממכרו יצא ביובל. ואין הקדשו יצא ביובל אלא בפריון.

ח כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם מה תלמוד לומר מנין אתה אומר ישראל שירש את אבי אמו לוי יכול יגאל כסדר הזה תלמוד לומר ואשר יגאל מן הלוים. ואי אשר יגאל מן הלוים יכול לוי שירש את אבי אמו ישראל וגאל כסדר הזה. תלמוד לומר כי בתי ערי הלוים. עד שיהא לוי. ובערי הלוים דברי רבי וחכמים אומרים אין דבריו אמורים אלא בערי הלוים. כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם בתוך בני ישראל. להגיד מה גרם.

ט מנין שאין עושים שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש. אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש ולא מגרש שדה. מגרש עיר ולא עיר מגרש. כדי שלא יחריבו את ערי ישראל תלמוד לומר ושדה מגרש עריהם. לא ימכר. לא ימכר

redemerit, donec impleatur illi annus integer. Crederem id quoque faciendum fuiſſe in Levitis? Idcirco dictum eſt: *Redemtio perpetua erit Levitis.* Poſtquam dictum eſt: *Et ſi non redemerit agrum, & ſi vendiderit agrum viro alteri non redimetur ultra; ſed erit ager, quum egredietur in Jubilæo, ſanctus Domino, ſicut ager anathematis, ſacerdoti erit poſſeſſio ejus. Levit.* XXVII. 20. Crederem id quoque fuiſſe obſervandum in Levitis? Idcirco dictum eſt: *Redemtio perpetua erit Levitis.*

VI. *Et qui redemerit a Levitis.* Cur dictum eſt? Crederem quod Levita hoc ordine poſſet redimere ab Iſraelita, quia infirmam Iſraelita vim habet in ſuo; ſed Levita ab Levita non poſſet redimere? Idcirco dictum eſt: *Et qui redemerit a Levitis.* Etiam Levita ab Levita poteſt redimere.

VII. *A Levitis.* Non ab omnibus Levitis: Excludit filium Levitæ Nethinæum, & filium Levitæ ſpurium: *Et egredietur venditio.* Crederem in ſervis, & chirographis, & rebus mobilibus? Idcirco dictum eſt: *Domus, & urbis poſſeſſionis.* Si ita eſt: cur dictum eſt: *Venditio?* Ejus venditio egreditur in Jubilæo, at ejus ſanctificationes non egrediuntur in Jubilæo niſi cum redemtione.

VIII. *Quia domus civitatum Levitarum illa eſt poſſeſſio eorum.* Cur dictum eſt? Unde tu dicis; Si Iſraelita a matris ſuæ Leviticæ patre hæreditatem conſecutus fuerit, crederem quod hoc ordine redimeret? Idcirco dictum eſt. *Et qui redemerit a Levitis.* Si *& qui redemerit a Levitis*; crederem ſi Levita a matris ſuæ Iſraelitidis patre hæreditatem conſecutus fuerit, quod hoc ordine redimeret? Idcirco dictum eſt: *Quia domus civitatum Levitarum.* Donec ſit Levita, & in civitatibus Levitarum. Verba Rabi. At ſapientes dicunt; Hæc verba non ſunt dicta niſi de urbibus Levitarum. *Quia domus civitatum Levitarum illa eſt poſſeſſio eorum inter filios Iſrael.* Ad oſtendendum, quænam ſit cauſa.

IX. Unde probatur non licuiſſe fieri agrum ex ſuburbio, neque ſuburbium ex agro, neque ex ſuburbio civitatem, neque ex civitate ſuburbium? Dicit R. Elieſer; De quo hæc dicta ſunt? De urbibus Levitarum; at in urbibus Iſraelitarum, faciunt agrum ex ſuburbio, at non ſuburbium ex agro; ex ſuburbio civitatum, at non ex civitate ſuburbium, ne civitates Iſraelitarum vaſtarentur. Idcirco dictum eſt; *Et ager ſuburbanus civitatum eorum non vendetur.*

Non

מכר גיזבר. או לא ימכר מכר עולם. תלמוד לומר כי אחוזת עולם הוא להם הא מה אני מקיים לא יםכר מכר גיזבר. כי אחוזת עולם היא להם להגיד מה גרם.

פרשה ח

א כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך אל תניחנו שירוה. הא למה זה דומה למשוי על גבי החמור עודנו במקומו אחד תופש בו ומעמידו. נפל לארץ חמשה אין מלמידים אותו. ומנין אם החזקת אפילו ארבעה וחמשה פעמים חוזר והחזק תלמוד לומר והחזקת בו. יכול אפילו אתה מפסידו לתרבות רעה תלמוד לומר עמך. גר. זה גר צדק. תושב. זה אוכל נבלות. וחי עמך. חייך קודמים לחייו.

ב לא תקח מאתו נשך ותרבית. ממנו אי אתה לוקח נעשה את לו ערב. איזהו נשך ואיזהו תרבית. איזהו נשך. המלוה סלע בחמשה דינרים סאתים חיטים בשלש מפני שהוא נשך. איזהו תרבית. המרבה בפירות. כיצד לקח הימנו חטים מדינר זהב לכור. וכן השער. עמדו חטים בשלשים דינרים. אומר לו תן לי חיטי שאני מוכרם ולוקח אני לו בהם יין. אמר לו והרי חטיך עשויות עלי בשלשים דינרים והרי לך אצלי בהם יין. ויין אין לו אם יש לו חייב ליתן לו.

ג וחי אחיך עמך. זו דרש בן פטירי שנים שהיו הולכים במדבר ואין ביד אחד אלא קיתון של מים אם שותיהו אחד מגיע לישוב ואם שותים אותו שנים שניהם מתים׃ דרש בן פטירי ישתו שתיהם וימותו שנאמר וחי אחיך עמך. אמר לו רבי עקיבא וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבירך. כספך. ולא כסף אחרים. ואכלך. ולא אוכל חבירים. או כספך ולא כסף מעשר. ואוכלך ולא אוכל בהמה. כשהוא אומר נשך בכסף לרבות כסף מעשר נשך אוכל לרבות אוכל בהמה אמרו כל המקבל עליו עול ריבית מקבל עול שמים. אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי

Non vendetur venditione quæstoris. Aut non vendetur venditione perpetua. Idcirco dictum est: *Quia possessio perpetua illa ipsis:* Quomodo ego explicabo: *Non vendetur*? Venditione quæstoris. *Quia possessio perpetua illa ipsis*. Ad ostendendum quænam sit causa.

SECTIO V.

I. **E**T *si attenuatus fuerit frater tuus, & declinaverit manus ejus apud te*; Non deseres illum, ut perdatur. Cuinam hoc simile? Simile oneri, quod impositum est asino, si consistat in loco suo, si unus apprehendit, eum statuit; si cadat in terram, quinque illum non erigunt: Unde probatur, quod vel quater & quinquies eum sustentare debeas? Ex eo quod dictum est. *Et apprehendes eum*. Crederem, vel si corrumperet eum in indolem malam? Idcirco dictum est; *Tecum*. *Peregrinus*. Iste est proselytus justitiæ. *Inquilinus*. Iste est peregrinus, qui comedit cadavera. *Ut vivat tecum*; Tua vita illius vitam antecedit.

II. *Non accipies ab eo usuram, & incrementum*. Ab eo non potes accipere, sed potes esse illi fideijussor. Quid est נשך? & quid est תרבית? Quid est נשך? siquis mutuo dederit Selam pro quinque denariis, duo sata tritici pro tribus, quia mordet. Et quid est תרבית? Siquis augeat in fructibus. Quomodo? Si emerit ab eo pro denario aureo cornum tritici; & sic fuerit pretium. Si triticum triginta denariis constiterit; si illi dicat; da mihi triticum meum, nam volo illud vendere, & pro eo emere vinum: & ille dicat; ecce triticum tuum æstimetur a me triginta denarios, & ecce tibi apud me pro illis vinum; at ei non est vinum; si esset, deberet illi dare.

III. *Et vivet frater tuus tecum*. Hoc exposuit filius Pituri. Si duo incederent per desertum, & non esset in manu alterius nisi scyphus aquæ, si alter eorum illum bibat, poterit pervenire ad locum habitabilem, si ambo illum bibant, ambo morientur. Exposuit filius Pituri: Ambo bibant, & moriantur. Dictum est enim: *Et vivet frater tuus tecum*. Respondit illi R. Akiba. *Et vivet frater tuus tecum:* Vita tua præfertur vitæ socii tui. *Argentum tuum*. Non argentum aliorum. *Et cibum tuum*, Non cibum aliorum: Aut dicam: *Argentum tuum*. Non argentum decimæ. *Et cibum tuum*. Non cibum jumenti. Quando vero dicit: *Usuram argenti*. Ad includendum argentum decimæ. *Usuram* ci-

אתכם מארץ מצרים. על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים על תנאי שתקבלו את מצות ריבית שכל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים. וכל הכופר במצות ריבית כאלו כופר ביציאת מצרים.

ד לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. מיכן אמרו כל היושב בארץ ישראל מקבל עליו מלכות שמים. וכל היוצא לחוצה לארץ באילו עובד עבודה זרה. וכן בדוד הוא אומר ארורים הם לפני יהוה כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהוה לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי עלת על דעתינו שדוד המלך עובד עבודה זרה אלא שהיה דורש ואומר כל היושב בארץ ישראל מקבל עליו מלכות שמים, וכל היוצא לחוצה לארץ כאלו עובד עבודה זרה.

פרק ז

א מנין שאין אדם רשאי למכור עצמו ולהניח אפונדתו וליקח לו בהמה וליקח לו כלים וליקח לו בית אלא אם כן העני. תלמוד לומר וכי ימוך ונמכר הא אינו נמכר אלא אם כן העני. ומנין כשהוא נמכר אינו נמכר אלא לך. תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך מנין כשהיא מכר אותו אותו בית דין אינו מכר אלא לך תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך שתנהוג בו באחוה יכול אף הוא ינהוג בעצמו באחוה, תלמוד לומר עבד יכול אף את תתנהג בו כעבד תלמוד לומר אחיך הוא הא כיצד את נוהג בו באחוה והוא נוהג בעצמו בעבדות.

ב לא תעבוד בו עבודת עבד. שלא יטול אחריך בלניות ולא יטול לפניך כלים כמרחץ. דבר אחר לא תעבד בו עבודת עבד בו אין אתה עובד עבודת עבד. אבל עובד אתה בבן חורין עבודת עבד.

cibi. Ad includendum cibum jumenti. Dixerunt: Qui accipit super se jugum usuræ, accipit jugum cœlorum, & qui rejicit jugum usuræ, rejicit jugum cœlorum. *Ego Dominus Deus vester qui eduxi vos de terra Ægypti*. Cum hac conditione eduxi vos de terra Ægypti, ut acciperetis præcepta usuræ; Etenim qui fatetur præceptum usuræ, fatetur exitum Ægypti, & qui negat præceptum usuræ, quasi negat exitum Ægypti.

IV. *Ad dandam vobis terram Chanaan, ut sim vobis in Deum*. Hinc dixerunt: Qui habitat in terra Israel, accipit super se regnum cœlorum; & qui egreditur de terra Israel, perinde reputatur, ac si serviat Idololatriæ. Et sic de David dictum est I. *Reg.* XXVI. *Maledicti illi coram Domino, qui me ejecerunt hodie, ut societatem haberem in hæreditate Domini; dicendo; Abi, & servi diis alienis*. Quid? Num existimamus, quod David rex serviret Idololatriæ? Sed ipse exponens dicebat: Qui habitat in terra Israel, accipit super se regnum cœlorum. Et qui egreditur de terra Israel, perinde reputatur ac si serviat Idololatriæ.

CAPUT VII.

I. Unde probatur, quod nemini liceat vendere seipsum, ut recondat nummos in marsupio suo, aut sibi emat jumentum, & vasa, & domum, sed solum, quando pauper factus sit? Ex eo quod dictum est: *Et si attenuatus fuerit, vendideritque se*: Hinc non poterit se vendere, nisi pauper factus sit. Et unde probatur, quod quando se vendat, non possit se vendere nisi tibi? Ex eo quod dictum est: *Vendideritque se tibi frater tuus*. Et unde probatur, quod si vendat illum Synhedrium, non possit vendere nisi tibi? Ex eo quod dictum est *Deuter.* XV. 12. *Quum venditus fuerit tibi: Frater tuus*; Ut cum eo observes fraternitatem; Crederem, quod ipse quoque observaret fraternitatem? Idcirco dictum est; *Servus*. Crederem, quod eo uterere tanquam servo? Idcirco dictum est: *Frater tuus ille*. Quomodo? Tu debes cum illo observare fraternitatem; at ille observabit servitutem.

II. *Non servire eum facias servitutem servi*. Ne portet post te vestimenta balneatoria; ne portet ante te vasa ad balneum. Alia expositio. *Non servire eum facias servitutem servi*. Tu non potes servire facere servitutem servi, sed uteris illo tanquam libero in servitute servi.

III.

ג כשכיר. מה שכיר ביומו תתן שכרו אף זה ביומו תתן שכרו . כתושב . מה תושב בטוב לו לא תוננו . אף זה בטוב לו לא תונינו . יהיה עמך. עמך במאכל עמך במשתה עמך בכסות נקיה שלא תהא אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר. אתה שותה יין ישן. והוא שותה יין חדש. אתה ישן על מוכים . והוא ישן על התבן. יעבד עמך. שלא תמסור לו אומנותו לאחר שאם היה בלן לרבים ספר לרבים נחתום לרבים לא יעשה. רבי יוסי אומר אם היתה אומנותו לפנים מיכן יעשה. אבל רבו לא ילמדנו בתחלה אבל אמרו חכמים מספר לו את שערו ומכבס לו את כסותו ואופה לו את עיסתו. ויצא מעמך. שלא תהיה אתה בכפר והוא בכרך. את בכרך והוא בכפר הוא ובניו עמו. מה רבו חייב במזונותיו. אף רבו חייב במזונותיו. אשתו ובניו. יכול אפילו נשא אשה שלא מדעת רבו תלמוד לומר הוא ואשתו ובניו . מה הוא מדעת רבו אף אשתו ובניו מדעת רבו.

ד ושב ﭏ משפחתו וﭏ אחוזת אבותיו ישוב . אמר רבי אליעזר ברבי יעקב במי הוא מדבר אי בנרצע הרי אמור אי בנמכר שש הרי אמור הא אינו מדבר אלא בנמכר שנה או שתים לפני היובל שיהא היובל מוציאו . דבר אחר ושב ﭏ משפחתו וﭏ אחוזת אבותיו ישוב למה שהוחזקה משפחתו הוא שב דבר. רבי מאיר. רבי יהודה אומר ﭏ אחוזת משפחתו הוא שב ואינו שב לסרדה שהיה בה. וכן הוא אומר בגולה ישוב לרבות את האשה.

פרשה ו

א כי עבדי הם. שטרי קדם עליהם ראשון. אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים על תנאי שלא ימכרו ממכרת עבד. דבר אחר לא ימכרו ממכרת עבד . שלא

III. *Sicut mercenarius*. Sicut mercenario in die suo das mercedem suam; ita pariter isti in die suo dabis suam mercedem. *Sicut inquilinus*. Sicut in bonis suis non debes decipere inquilinum, ita pariter in bonis suis non debes istum decipere. *Et erit tecum*. *Tecum* in cibo, *tecum* in potu, *tecum* in vestimentis mundis; Ne tu comedas panem purum, & ille comedat panem furfuraceum, ne tu bibas vinum vetus, & ille bibat vinum novum; ne tu dormias super molli lecto, & ille dormiat super gramine. *Serviet tecum*. Ne facias, ut alteri serviat in artificio suo; Si enim erat balneator multorum, tonsor multorum, pistor multorum, non faciet. R. Jose dicit; Si antea hoc erat ejus artificium, faciet; at ejus dominus hoc a principio non debet illum docere. Sed sapientes dicunt: Potest tondere ejus comam, & lavare ejus vestes, & coquere ejus massam: *Et egredietur tecum;* Ne tu sis in pago, & ille in civitate, tu in civitate, & ille in pago. *Ille & filii ejus cum eo*. Sicut dominus obligatur ad ejus alimentum, ita pariter obligatur dominus ad alimentum uxoris, & filiorum ejus. Crederem vel si duceret uxorem insciente domino? Idcirco dictum est: *Ipse, & uxor ejus, & filii ejus*. Sicut ipse ex sententia domini, ita pariter uxor ejus, & filii ejus ex sententia domini.

IV. *Et revertetur ad familiam suam, & ad possessionem patrum suorum revertetur*. Dicit R. Elieser bar R. Jacob. De quo loquitur? Si de auribus perosso; jam dictum est; si de vendito in sex annos, jam dictum est; ecce non loquitur nisi de vendito in annum, aut in biennium ante Jubilæum; quod eum Jubilæus ex servitute educeret. Alia expositio: *& revertetur ad familiam suam & ad possessionem patrum suorum revertetur*. Ad id quod spectabat possessionem familiæ suæ revertebatur; verba R. Meir: R. Jehuda dicit. Ad possessionem familiæ suæ revertebatur, at non revertebatur ad pristinam dignitatem. Et hinc dictum est de exulante propter homicidium involuntarium. *Revertetur*. Ad incledendum uxorem suam.

SECTIO VI.

I. Q*uia servi mei illi*. Meus chirographus præferatur illis. *Quos eduxi de terra Ægypti*. Cum conditione; *Non vendentur venditione servorum*. Alia expositio. *Non vendentur venditio*-

יעשם מסומטא ויעמידם על אבן הלקח.

ב לא תרדה בו בפרך. שלא תאמר בי החם את הכוס הזה והוא אינו צריך הצין לי את הכוס הזה והוא אינו צריך עדור תחת הגפן עד שאבוא שמא תאמר לצורך עצמי אני עושה. והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלהיך. הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך.

ג שמא תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אלו במה נשתמש תלמוד לומר ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים מה תלמוד לומר מנין אתה אומר ישראל שבא על שפחתו וילדה ממנו בן מותר אתה לשעבדו עבד. תלמוד לומר אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבותיכם ולא מן הכנענים שבארץ. מהם תקנו בניהם ובנותיהם הם עצמן מנין תלמוד לומר מהם תקנו עבד ואמה. הקיש עבד לאמה מה אמה אין לה קידושים אף עבד אין לו קידושים.

ד וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו בניהם ובנותיהם. הן עצמם מנין תלמוד לומר מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם מה תלמוד לומר. מנין אתה אומר אחד מכל משפחות האדמה שבא על אחת מן הכנענית וילדה ממנו בן מותר אתה לקנותו עבד תלמוד לומר וממשפחתם אשר עמכם או אחד מן הכנענים שבא על אחת מכל משפחות הארצות וילדה ממנה בן מותר אתה לקנותו עבד תלמוד לומר אשר הולידו בארצכם והיו לכם לאחוזה הרי הם כאחוזה מה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה אף עבדים נקנים בכסף בשטר ובחזקה.

ה והתנחלתם אותם. אותם לבניכם ואין בנותיכם לבניכם. מלמד שאין אדם מוריש זכות בתו לבניו ומנין לכל המוחזק אחריו בנו שהוא בנו תלמוד לומר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם

ne servorum; Ne statuantur in vicis, neque super petra emtionis.

II. *Non dominaberis ei cum duritia*: Ne dicas: Cura ut calefacias mihi hunc calicem, & illi non sit necessarius; Cura, ut mihi frigescat hic calix; & ille non opus habeat: Sarri sub vite, donec veniam; Fortasse dicet: Propter meam necessitatem ego faci; At hoc traditum est cordi: Dictum est enim. *Et timebis a Deo tuo*. De omni re quæ tradita sit cordi, dictum est: *& timebis a Deo tuo*.

III. Fortasse dicetis; Cum hæc omnia nobis interdicta sint; quibus utemur? Idcirco dictum est: *Servus tuus, & ancilla tua, qui fuerint tibi de gentibus*. Cur dictum est? unde tu dicis; si Israelita congrediatur cum ejus ancilla, & pariat ex eo filium, quod liceat, ut servo uti? Ex eo quod dictum est: *Qui fuerint tibi de gentibus, quæ sunt in circuitu vestro*. Non autem ex Chananæis, qui sunt in terra. *Ex illis emetis*. Non probo nisi de eorum filiis, & filiabus, de ipsimet ipsis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ex illis emetis servum & ancillam*. Æquiparant servum ancillæ; sicut ancillæ non sunt sponsalia, ita pariter servo non sunt sponsalia.

IV. *Et etiam de filiis inquilinorum, qui peregrinatur vobiscum, ex iis emetis eorum filios & filias*. Ipsimetipsi unde probantur? Ex eo quod dictum est: *ex iis emetis*; *& de familia eorum, qui sunt vobiscum*: cur dictum est? Unde tu dicis; si aliquis ex cunctis familiis terræ, congrediatur cum Chananitide, & pepererit ex eo filium, quod tibi liceat illum emere servum? Ex eo quod dictum est: *& de familia eorum, qui sunt vobiscum*. Aut si aliquis ex Chananæis, qui congrediatur cum aliqua ex cunctis familiis terræ, & pepererit ex eo filium, unde probatur, quo tibi liceat eum emere servum? Ex eo quod dictum est. *Qui nati sunt in terra vestra*; *& erunt vobis in possessionem*. Ecce isti considerantur sicut possessio: sicut possessio aquiritur argento, chirographo, & occupatione, ita pariter servi aquiruntur argento, chirographo, & occupatione.

V. *Et possidendos dabitis eos*. Eos filiis vestris; at non filias eorum filiis vestris; Docemur, quod nemo possit facere hæreditare filiis suis jus filiæ suæ; Et unde probatur, quod si quis præsumatur esse suus filius, post suam mortem, sit habendus ejus filius? Ex eo quod dictum est: *& possidendos dabitis eos filiis vestris post vos, in hæreditariam*

לרשת אחוזה. מה אחוזה אין לו הוניה. אף עבדים אין להם הוניה.

ו לעולם בהם תעבודו אין לך בהם אלא עבודה בלבד. ובאחיכם בני ישראל איש באחיו אין לי אלא איש באיש איש באשה אשה באיש מנין תלמוד לומר איש באחיו מכל מקום. ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך. בו אין אתה רודה בפרך. רודה את בבן חורין בפרך.

פרק ח

א וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם לזה שיעשיר דיבוקו עמך. ומך אחיך עמו. מי גרם לזה שיעני דיבוקו עמו. ונמכר לגר. זה גר צדק. תושב. זה גר אוכל נבלות. משפחת גר. זה הגוי. כשהוא אומר. או לעקר. להביא הנמכר לעבודה זרה עצמה. בא ואמר לו הרי אני נמכר יכול היזקק לו תלמוד לומר אחרי נמכר הא אין אתה נזקק לו אלא משימכר. גאולה תהיה לו מיד. אל תניחנו שיטמע. מנין שאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו תלמוד לומר אחד מאחיו יגאלנו.

ב דודו זה אחי אביו. בן דודו. זה בן אחי אביו. או משאר בשרו ממשפחתו. מלמד שהקרוב קודם.

ג או השיגה ידו. יד עצמו. ונגאל ביד כל אדם. מה תלמוד לומר יגאלנו, יגאלנו שלשה פעמים לרבות את כל הגאולות שיהו כסדר הזה.

ד וחשב עם קונהו. עמו הוא מחשב ואינו מחשב עם היורשים. משנת המכרו לו עד שנת היובל אינו יוצא בשש והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו. בכסף הוא נגאל ואינו נגאל בתבואה. ולא בכלים.

ה ומנין שהוא בגרעון כסף תלמוד לומר אם עוד רבות שנים לפיהן ישיב

riam possessionem. Sicut in possessione non est dolus, ita pariter in illis non est dolus.

VI. *In perpetuum pro servis utemini eis*. Tibi non est in eis nisi servitus tantum. *Et fratribus vestris filiis Israel, vir fratri suo*; non probo nisi de viro in virum, de viro in fœminam, de fœmina in virum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vir fratri suo*. Omnimode. *Et fratribus vestris filiis Israel, vir fratri suo non dominabitur cum duritie*. Illi non potes dominari cum duritie; sed potes libero dominari cum duritie.

CAPUT VIII.

I. Q*Uod si assequatur manus peregrini, & inquilini apud te*. Quæ fuit causa, ut ille ditesceret? Habitatio tecum: *& attenuatus fuerit frater tuus apud eum*. Quid effecit, ut iste pauper fieret? Habitatio apud eum: *& se vendiderit peregrino*: Iste est proselytus justitiæ. *Inquilino*. Iste est peregrinus qui comedit cadavera: *Familiæ peregrini*. Iste est gentilis. Quando vero dicit: *Aut stirpi*. Ad includendum, qui se vendiderit Idololatriæ. Si veniret, & diceret; Ecce ego me vendam Idololatriæ, crederem quod pro eo teneretur? Idcirco dictum est: *Postquam se vendiderit*. Ecce tu non obligaris nisi pro eo, qui se vendiderit. *Redemtio erit illi statim*. Non deseres, ut ne immergatur. Unde probatur, quod frater ex patre antecedat fratrem ex matre? Ex eo quod dictum est. *Unus de fratribus ejus redimet eum*.

II. *Patruus ejus*. Hic est frater patris. *Filius patrui ejus*. Iste est filius fratris patris. *Aut aliquis de reliquis propinquis ejus de familia ejus*. Docemur, quod propinquus præcedat.

III. *Aut si assequatur manus ejus*. Manus sui ipsius; *& redimetur*; manu cujusque. Cur dictum est: *Redimet eum, redimet eum* tribus vicibus? Ad includendum, omnes redemtiones hoc ordine fuisse peragendas.

IV. *Et supputabit cum emtore suo*. Cum illo supputabat, at non supputabat cum ejus hæredibus. *Ab anno venditionis suæ usque ad annum Jubilæum*. Non egreditur in sexto. *Et erit argentum venditionis suæ juxta numerum annorum, sicut dies mercenarii erit cum eo*. Argento redimitur, at non redimitur proventu, neque vasis.

V. Et unde probatur quod egrediatur diminutione argenti? Ex eo quod di-

נאולתו מכסף מקנתו . מנין אתה אומר נמכר לו ממנה מנה והשביה והרי הוﭏ יפה ממאתים מאתים כסף . מנין שאין מחשב ﭏ ממנה מנה תלמוד לומר מכסף מקנתו ישיב . נמכר לו ממאתים מאתים כסף אינו יפה ﭏ ממנה מנה מנין שאינו מחשב ﭏ ממנה מנה תלמוד לומר כפי שניו ישיב את גאולתו.

ו למדנו לנמכר לגוי כשהוﭏ נגﭏ ידו על העליונה . מנין לנמכר לישרﭏ כשהוﭏ נגﭏ ידו על העליונה תלמוד לומר שכיר שכיר לגזירה שוה . מה שכיר אמור לגוי כשהוﭏ נגﭏ ידו על העליונה. אף שכיר אמור לישרﭏ כשהוﭏ נמכר ידו על העליונה.

ז כשכיר שנה בשנה יהיה עמך . מה שהוﭏ אוכל הוﭏ אוכל ומה שהוﭏ שותה הוﭏ שותה.

ח לﭏ ירדנו בפרך . יכול יכנס לביתו לידע מה הוﭏ עושה לו תלמוד לומר לעיניך. אין אתה מצוה ﭏ לעיניך.

פרק ט

א ואם לﭏ יגﭏ בﭏה. רבי יוסי הגלילי אומר בﭏה לשיחרור . ובשאר כל אדם לשיעבוד . רבי עקיבא אומר בﭏה לשיעבוד ובשאר כל אדם לשיחרור.

ב רבי שמעון אומר מנין שגזל הגוי גזל תלמוד לומר אחרי נמכר . יכול מושכו וצא תלמוד לומר גאולה תהיה לו. יכול יגלום עליו תלמוד לומר וחשב עם קונהו ידקדק עמו.

ג או אינו מדבר ﭏ בגוי שאינו תחת ידך וכי מה אתה יכול לעשות לו כשהוﭏ אומר ויצﭏ בשנת הוﭏ ובניו עמו הﭏ בגוי שתחת ידך הכתוב מדבר . אם כן דברה תורה בגוי שתחת ידך על אחת

dictum est: *Si adhuc multi fuerint anni, secundum illos reddet redemtionem suam ex argento emtionis suæ*. Unde probatur, quod dicas, si venditus esset mina, cum valeat mina, & æstimaretur ducentis minis argenteis, unde probatur, quod non debeat supputare nisi ex mina minam? Ex eo quod dictum est. *Ex argento venditionis suæ reddet*. Si venditus illi fuerit ducentis denariis argenteis, & non estimaretur nisi mina, unde probatur, quod non debeat supputare nisi ex mina minam? Ex eo quod dictum est: *Juxta annos suos reddet redemtionem suam*.

VI. Docemur; Si quis se vendat gentili, quando redimitur, manus ejus est superior; unde probatur, si quis se vendat Israelitæ, quando redimitur, quod manus ejus sit superior? Ex eo quod dictum est: *Mercenarius mercenarius*. A pari. Sicut mercenarius dictus pro gentili, quando redimitur, manus ejus est superior, ita pariter mercenarius dictus pro Israelita, quando redimitur, manus ejus erit superior.

VII. *Sicut mercenarius de anno in annum erit tecum*. Quod ille comedit, ipse comedet, quod ille bibit ipse bibet.

VIII. *Non dominabitur illi cum duritie*. Crederem, quod posset ingredi in domum ejus, ut sciat, quid ille faciat? Idcirco dictum est: *In conspectu tuo*. Tibi non incumbit præceptum, nisi in conspectu tuo.

CAPUT IX.

I. Q*uod si non redemtus fuerit per hæc*. R. Jose Galilæus dicit: Per hæc liberabatur, at per ceteros omnes homines obligabatur ad servitutem. R. Akiba dicit; Per hæc obligabatur ad servitutem, sed per ceteros omnes homines liberabatur.

II. R. Simeon dicit: Unde probatur, quod rapina facta gentili sit rapina? Ex eo quod dictum est. *Postquam se vendiderit*. Crederem quod per vim attrahere posset? Idcirco dictum est. *Redemtio erit illi*. Crederem quod posset decipere? Idcirco dictum est: *Et supputabit cum emtore suo*. Subtiliter cum eo supputabit.

III. Aut non loquitur nisi de gentili, qui non sit sub tua potestate? Si ita est, quid potes illi facere? Quando vero dicit: *Et egredietur in anno Jubilæo ipse, & filii ejus cum eo*. Ecce de gentili, qui sit sub tua potestate, textus loquitur. Si ita loquitur lex de gentili, qui sit sub tua potestate, quanto ma-

כמה וכמה בגוי שאינו תחת ידך . אם כן החמירה התורה על גזילו של גוי קל וחומר על גזילו של ישראל.

ד כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים על תנאי שלא ישתעבדו בהם . אני יהוה אלהיכם מה תלמוד לומר מלמד שכל המשתעבד בהם למטן מעלן עליו כאילו משתעבד בהם למעלה למעלן.

ה לא תעשו לכם אלילים. זה אחד מן השמות המגונים שנתגנת בהם עבודה זרה לשם מעשיה . ופסל ומצבה . מה פסל אם עשית פסלתו אף מצבה אם עשיתה פסלתה . מה מצבה בבל תקימו אף פסל בבל תקימו, לא תקימו . אילו המרקוליס שעל גבי הדרכים . רבן שמעון בן גמליאל אומר אלו החמנים שבראשי הגגות. ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה . בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים . אבל אתם משתחוים על האבנים שבמקדש.

ו כי אני יהוה אלהיכם את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו . כנגד זה הנמכר לגוי הכתוב מדבר שלא יאמר הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני אעבוד עבודה זרה. הואיל ורבי מחלל שבתות אף אני אחלל את השבתות תלמוד לומר לא תעשו לכם אלילים. את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו הזהיר כן הכתוב על כל המצות אני יהוה אני נאמן לשלם שכר.

סליק סידרא

פרשת אם בחוקותי

פרשה א

א אם בחוקותי תלכו. מלמד שהמקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה . וכן הוא אומר לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו. כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי . לו הקשבת למצוותי

magis de gentili, qui non sit sub tua potestate! Si ita est, aggravat lex rapinam factam gentili multo magis, quam rapinam Israelitæ.

IV. *Quia mihi sunt filii Israel, servi mei illi, quos eduxi de terra Ægypti*; Cum conditione ut illis non dominarentur. *Ego Dominus Deus vester*. Cur dictum est? Docemur; Si quis dominatur illis in terra, perinde imputatur ac si eis dominetur in cœlo.

V. *Non facietis vobis idola*. Hoc est unum ex nominibus ignominiosis, quibus vituperata est Idololatria propter suas operationes. *Et sculptile & statuam*. Sicut sculptile si facias, profanasti, ita pariter statuam, si facias, profanasti. Sicut sculptile prohibetur præcepto: *Non erigetis*. Ita pariter statua prohibetur præcepto: *Non erigetis*. *Non erigetis*. Isti sunt Markolis, qui statuebantur in viis. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Isti sunt Chamanim, qui statuebantur in summitate tectorum. *Et lapidem figuratum non ponetis in terra vestra ad adorandum coram eo*. In terra vestra vobis non licet vos incurvare super lapidibus, sed vobis licet vos incurvare super lapidibus, qui sunt in sanctuario.

VI. *Quia ego Dominus Deus vester. Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis*. Contra illum, qui se vendit gentili, textus loquitur, ne dicat; quoniam dominus meus servit Idololatriæ, ego quoque Idololatriæ serviam; quoniam dominus meus detegit nuditates, ego quoque nuditates detegam; quoniam dominus meus profanat Sabbatha, ego quoque Sabbatha profanabo. Idcirco dictum est: *Non facietis vobis Idola: Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis*. Ita præmonet textus de omnibus præceptis. *Ego Dominus*. Fidelis ad rependendam mercedem.

Absolvitur ordo.

Paraſcha, quæ inscribitur:
Si in statutis meis.

SECTIO I.

I. *Si in statutis meis ambulaveritis*. Docemur, quod Deus desideret, ut Israelitæ se exerceant in lege. Et similiter dictum est illi *Psal.* LXXXII. 14. *Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset; pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam*,

ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים. ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך כמעותיו לא יכרת ולא ישמד שמו מלפני. וכן הוא אומר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם. מלמד שהמקום מתאוה שיהו עמלים בתורה.

ב אם בחוקותי תלכו. יכול אלו המצות. כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הרי מכות אמורות הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו להיות עמלים בתורה. וכן הוא אומר אם לא תשמעו לי יכול אלו המצות, וכשהוא אומר ולא תעשו את כל המצות האלה הרי מה שכתוב בתורה אמור. אם כן למה נאמר אם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה.

ג וכן הוא אומר זכור את יום השבת לקדשו יכול בלבך. כשהוא אומר שמור הרי שמירת לב אמורה. הא מה אני מקיים זכור. שתהיה שונה בפיך. וכן הוא אומר זכור אל תשכח את אשר הקצפת את יהוה אלהיך במדבר. יכול בלבך. כשהוא אומר אל תשכח. הרי שכיחת לב אמורה. הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך. וכן הוא אומר זכור את אשר עשה יהוה אלהיך למרים. יכול בלבך כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות הרי שכיחת לב אמורה. הא מה אני מקיים זכור שתהיה שונה בפיך. וכן הוא אומר זכור את אשר עשה לך עמלק. יכול בלבך. כשהוא אומר לא תשכח הרי שכיחת לב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהיה שונה בפיך.

ד וכן הוא אומר ונתתי את עריכם חרבה. יכול מאדם כשהוא אומר והשמותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים ונתתי עריכם חרבה מעובר ומשב. וכן הוא אומר והשימותי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות כשהוא

meam. Et similiter dictum est *Isai.* XLVIII. 18. *Si attendisset mandata mea, fuisset sicut flumen pax tua, & justitia tua sicut fluctus maris, & fuisset sicut arena semen tuum, & stirps uteri tui ut lapilli ejus, non interiisset, neque abolitum esset nomen ejus coram me*. Et pariter dictum est *Deut.* v. 29. *Quis det ut sit cor eorum istud illis ad timendum me, & ad custodiendum omnia præcepta mea cunctis diebus, ut bonum eveniat illis, & filiis eorum in æternum?* Docemur, quod Deus desideret, ut se exerceant in lege.

II. *Si in statutis meis ambulaveritis*. Crederem hæc esse præcepta? Quando vero dicit: *& præcepta mea custodieritis, & feceritis ea*. Ecce præcepta memorata sunt. Quomodo ego explicabo: *Si in statutis meis ambulaveritis?* sc. ut se exerceant in lege. Et similiter dictum est: *Si autem non audieritis me*. Crederem hæc esse præcepta? Quando vero dicit: *& non feceritis omnia præcepta ista*: Ecce quod textus de lege loquitur. Si ita est, cur dictum est: *Si autem non audiveritis me?* sc. ut se exerceant in lege.

III. Et similiter dictum est. *Memento diei Sabbathi ad sanctificandum illum*. Crederem in corde tuo? Quando vero dicit: *Custodi*. Ecce custodia cordis dicta est: Quomodo ego explicabo: *Memento?* sc. ut legas, & discat ore suo: Et pariter dictum est *Deut.* IX. 7. *Memento, ne obliviscaris, quod ad iram excitasti Dominum Deum tuum in deserto*. Crederem in corde tuo? Quando vero dicit: *Ne obliviscaris*. Ecce oblivio cordis jam dicta est. Quomodo ego explicabo: *Memento?* sc. ut legas & discas ore tuo. Et pariter dictum est *Deut.* XXIV. 9. *Memento, quod fecit Dominus Deus tuus Mirjam*. Crederem in corde tuo? Quando vero dicit ibid. *Cautus sis tibi in plaga lepræ observando diligenter, & faciendo*. Ecce oblivio cordis jam dicta est: *Memento, quod fecit Amalech*. Crederem in corde tuo? Quando vero dicit. *Ne obliviscaris*. Ecce oblivio cordis jam dicta est. Quomodo ego explicobo: *Memento?* sc. ut legas & discas ore tuo.

IV. Et pariter dictum est: *& dabo civitates vestras in desolationem*: Crederem ab hominibus? Quando vero dicit: *& vastabo ego terram*: Ecce desolatio hominum jam dicta est: Quomodo ego explicabo: *& dabo civitates vestras in desolationem?* A viatore, & hospite. Et pariter dictum est: *& desolabo sanctuaria vestra*; Crederem a sacri-

אומר ולא אריח בריח ניחוחכם הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן הגרודיות.

ה אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא.

פרק א

א ונתתי גשמכם בעתם. ברביעיות אתה אומר ברביעיות או אינו אלא בערבי שבתות אמרו אפילו שנים כשני אליהו וגשמים יורדים בערבי שבתות אינו אלא סימן קללה. הא מה אני מקיים ונתתי גשמיכם בעתם ברביעיות. מעשה בימי הורודוס שהיו גשמים יורדים בלילות. בשחרית זרחה חמה ונשבה הרוח ונתנגבה הארץ והפועלים יוצאים למלאכתם ויודעים שמעשיהם לשם שמים. ונתתי גשמיכם בעתם. בלילות שבתות. מעשה בימי שמעון בן שטח בימי שלמצו המלכה שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת. עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זתים. ועדשים כדינרי זהב. וצררו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים להודיע במה חטא גורם לקיים מה שנאמר עוונותיכם הטו אלה וחטאתיכם הסתירו פנים מכם משמוע מנעו הטוב מכם.

ב ונתתי גשמיכם בעתם. לא גשמי כל הארצות. הא מה אני מקיים ונברכו בך כל משפחות הארמה ובזרעך. שיהיה שבע בארץ ישראל ורעב בכל הארצות. והם באים ולוקחים מכם ומעשירים אותם בכספים כענין שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שוברים. וכן הוא אומר

crificiis? Quando vero dicit: *Nec odorabor odorem acceptabilem vestrum*. Ecce sacrificia jam dicta sunt. Quomodo ego explicabo: *& desolabo sanctuaria vestra*? A ruderibus parietum.

V. *Si in statutis meis ambulaveritis, & præcepta mea custodieritis, & feceritis ea*. Ut ea mente addiscantur, ut fiant; non autem ea mente addiscantur ut non fiant; Qui enim addiscit ea mente, ut non faciat, melius fuisset illi, si non esset creatus.

CAPUT I.

I. ET *dabo pluvias vestras in tempore suo*. In diebus quartis hebdomadæ, tu dicis in diebus quartis hebdomadæ; At ego dicam; non nisi in vesperis Sabbathorum. Dixerunt: Si essent anni sicut anni Eliæ, & pluviæ descenderent in vesperis Sabbatorum, non essent nisi signum maledictionis. Quomodo ego explicabo: *& dabo pluvias vestras in tempore suo*? In quartis diebus hebdomadæ. Narratur historia, quæ contigit diebus Herodis, quod descenderint pluviæ in noctibus; mane illuxit sol, & flavit ventus, & exsiccata est terra, & operarii egressi sunt ad opera sua, & cognoverunt, quod eorum opera essent nomine cœlorum. *Et dabo pluvias vestras in tempore suo*; In noctibus Sabbathorum. Narratur historia, quæ contigit diebus Simeonis ben Sciatach tempore Salmazo reginæ, quod pluviæ descenderint a noctibus Sabbathi ad noctes Sabbathi, donec tritica creverint sicut renes, & hordea sicut granum olivarum, & lentes sicut denarium aurei; & colligarunt sapientes, & reposuerunt pro generationibus futuris, ut ex his cognoscerent, quid efficiat peccatum, ad confirmandum quod dictum est *Isai*. LIX. 2. *Sed iniquitates vestræ hoc fecerunt, & peccata vestra absconderunt faciem meam a vobis, ne exaudirent, & probibuerunt bonum a vobis*.

II. *Et dabo pluvias vestras in tempore suo*. Non pluvias cunctarum terratum. Quomodo ego explicabo: *& benedicentur in te omnes familiæ terræ, & in semine tuo*? *Genes*. XII. 3. sc. erit ubertas in terra Israel, & fames in reliquis terris, & ille venient, & ement a vobis, & vos argento incupletabunt; sicuti dictum est *Genes*. XLVII. 14. *& collegit Joseph omne argentum inventum in terra Ægypti, & in terra Chanaan pro frumento quod ipsi emebant*. Et similiter dictum est *Deut*. XXXIII. 25. *& sicut juventus tua senectus tua*. Quod om-

וכימיך דבאן שיהו כל הארצות דובאות כסף ומביאות לארץ ישראל.

ג ונתנה הארץ יבולה לא כדרך שעושה בימי אדם הראשון. ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה תלמוד לומר זכר עשה לנפלאותיו. וכן הוא אומר תדשא הארץ דשא עשב מלמד שבו ביום שהיא נזרעת בו ביום עושה פירות.

ד ועץ השדה יתן פריו. לא כדרך שהיא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. ומנין שהעץ עתיד להיות נטוע ועושה פירות בן יומה תלמוד לומר זכר עשה לנפלאותיו. ואומר עץ פרי עושה פרי למינו מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות.

ה מנין שהעץ עתיד להיות נאכל תלמוד לומר עץ פרי. אם ללמד שהוא עושה פרי, והלא כבר נאמר עושה פרי, אם כן למה נאמר עץ פרי אלא מה פרי נאכל אף העץ נאכל.

ו ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות תלמוד לומר ועץ השדה יתן פריו.

ז והשיג לכם דיש את בציר. שתהו עסוקים בבציר עד שמגיע הזרע. ואכלתם לחמכם לשובע. אין צורך לומר שיהא אדם אוכל הרבה ושבע. אלא אוכל קימעא והוא מתברך במעיו כענין שנאמר ועבדתם את יהוה אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך וישבתם לבטח בארצכם בארצכם אתם יושבים לבטח ואי אתם יושבים לבטח חוצה לה.

ח שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה אם אין שלום אין כלום תלמוד לומר ונתתי שלום בארץ. מגיד שהשלום שקול כנגד הכל. וכן הוא אומר עושה שלום ובורא רע. מגיד שהשלום שקול כנגד הכל.

omnes terræ affluentes argento apportarent illud in terram Israel.

III. *Dabitque terra proventum suum*. Non quomodo hoc tempore consuevit, sed quomodo faciebat diebus primi hominis: & unde probatur, quod futurum sit, ut terra quo die sata fuerit producat fructum suum? Ex eo quod dictum est *Psal.* cx. *Memoriam fecit mirabilium suorum*. Et similiter dictum est *Genes.* 1. *Germinet terra germen herbæ*. Docemur, quod eo quo sata erat, die produceret fructus.

IV. *Et arbor agri dabit fructum suum*: Non quomodo hoc tempore facere consuevit, sed quomodo faciebat diebus primi hominis; & unde probatur, quod futurum sit, ut arbor eo, quo sata sit die, producat fructum suum? Ex eo quod dictum est *Psal.* I. c. *Memoriam fecit mirabilium suorum*. Et similiter dictum est *Genes.* ibid. *Arboremque fructiferam producentem fructum juxta speciem suam*. Docemur, quod eo quo sata fuerit die, produceret fructus.

V. Unde probatur, quod futurum sit, ut vel lignum ipsum comedatur? Ex eo quod dictum est. *Arborem fructiferum*. Si ad docendum, quod producat fructum; atqui jam dictum est: *Producentem fructum*. Si ita est, cur dictum est: *Arborem fructiferam*? Sicut fructus comeditur, ita quoque arbor comedetur.

VI. Et unde probatur, quod futurum sit, ut vel arbores sylvestres producant fructus? Ex eo quod dictum est: *Et arbor agri dabit fructum suum*.

VII. *Attingetque vobis tritura vindemiam*. Sc. occupati eritis in trituratione, donec adveniat vindemia; *Et vindemia attinget sementem*. Sc. eritis occupati in vindemia, donec adveniat sementis. *Et comedetis panem vestrum ad saturitatem*. Non est dicendum, quod homo multum comedens saturaretur, sed cum comederet parum, cibus benediceretur in ejus visceribus. Dictum est enim *Exod.* XXIII. 25. *Et servietis Domino Deo vestro, & benedicet pani suo, & aquis tuis*. *Et habitabitis cum confidentia in terra vestra*. In terra vestra habitabitis confidenter, at non habitabitis confidenter in locis extra terram.

VIII. Fortasse dicetis; Ecce cibus, ecce potus, si non sit pax, non sunt hæc omnia æstimanda: Idcirco dictum est. *Et dabo pacem in terra*. Ostendit, quod pax æquivaleat omnibus: Et similiter dictum est: *Faciens pacem, & creans malum*. Ostendit, quod pax æquivaleat omnibus.

CA-

פרק ב

א ושכבתם ואין מחריד. לא יראים מכל בריה . והשבתי חיה רעה מן הארץ . רבי יהודה אומר מעבירם מן העולם . רבי שמעון אומר משביתן שלא יזוקו . אמר רבי שמעון אימתי הוא שבחו של מקום בזמן שאין מזיקים . או בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים אמור בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים . וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת. למשבית מזיקים מן העולם משביתן שלא יזוקו.

ב וכן הוא אומר וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדיו ונער קטן נוהג בם . ופרה ודוב תרעינה יחדיו ירבצו ילדיהם ואריה כבקר יאכל תבן . ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה מלמד שתינוק מישראל עתיד להושיט את ידו לתוך גלגל עינו של צפעוני ומוציא מרה מתוך פיו . וכן הוא אומר גמול ידו הדה . זו היא ההורגת את הבריות.

ג וחרב לא תעבור בארצכם. אין צריך לומר שלא יהו העוברים והשבים עוברים ממדינה לחברתה כדרך שעברו בימי יאשיהו ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם לחרב . שיהו נופלים לפניכם איש בחרב רעהו.

ד ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו. מכם. מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם . ומאה מכם רבבה ירדופו . וכי היא החשבון והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדופו . אלא אין דומה המרובים העושים את התורה למעוטים העושים את התורה . ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. שיהו נופלים לפניכם שלא כדרך הארץ.

ה ופניתי אליכם. משלו משל למה הדבר דומה למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד ועשה עמו מלאכה ימים הרבה. נכנסו הפועלים ליטול שכרם

CAPUT II.

I. ET *dormietis , nec erit tremefaciens:* Non timebitis. *Et cessare faciam feram malam de terra* . Rabi Jehuda dicit ; Removebit de mundo . Rabi Simeon dicit : Cessare faciet , ne in posterum lædant : Dicit Rabi Simeon ; quænam est major laus Dei; quando non sint qui lædant , an quando sint qui lædere possint , & non lædant ? Dic ; quando sint qui lædere possint , & non lædant : Atque ita dictum est in *Psalmo cantici in diem Sabbathi Psal.* XCIII. *Et qui cessare facit lædentes a mundo*. Facit illos cessare ne lædant.

II. Et similiter dictum est *Isai.* XI. 6. *Habitabit lupus cum agno , & pardus cum hœdo accubabit , & vitulus , & leo , & aries simul , & puer parvulus , qui ducet eos. Et vacca & ursus pascentur , simul accubabunt catuli eorum , & leo quasi bos comedet paleam . Et delectabitur lactans super foramine aspidis , & super lucem basilisci lactans manum suam mittet* . Docemur , quod lactans ex Israel mittet manum suam intra orbem oculi basilisci , & educet fel de ejus ore : Atque ita dictum est : *Lactans manum suam mittet :* Hæc est fera , quæ occidit creaturas.

III. *Et gladius non transibit per terram vestram:* Non est necesse ut dicas; quod non inferent vobis bellum ; sed etiam non transibunt , neque revertentur de provincia in provinciam , sicut transierunt diebus Josiæ . *Et persequemini inimicos vestros , cadentque coram vobis in gladio ;* Cadent coram vobis occisi gladio proximi sui.

IV. *Et persequentur ex vobis quinque centum , & centum ex vobis persequentur decem millia . Ex vobis ;* Ex infirmis, qui sunt in vobis ; non autem ex fortibus , qui sunt in vobis. *Et centum ex vobis persequentur decem millia* . Quid ? Num talis erat computus ? Atqui non erat dicendum , nisi quod centum ex vobis persequentuor duo millia . Verum non sunt pares multi , qui faciunt legem , paucis , qui faciunt legem. *Et cadent inimici vestri coram vobis per gladium* . Sc. cadent coram vobis contra consuetudinem terræ.

V. *Et respiciam ad vos*. Cuinam hoc est simile ? Simile regi , qui mercede conduxit multos operarios , inter quos erat operarius , qui fecerat pro eo opus per multos dies. Ingrediuntur operarii ad accipiendam mercedem , & cum iis in-

ונכנס אותו הפועל עמהם אמר לו המלך לאותו הפועל בני אפנה לך . הרובים הללו שעשו עמי מלאכה ממועטת ואני נותן להם שכר מועט. אבל את חשבון רב אני עתיד לחשב עמך . כך היו ישראל בעולם הזה מבקשים שכרם מלפני המקום ואומות העולם מבקשים שכרם מלפני המקום . והמקום אומר להם לישראל בני אפנה לכם . אומות העולם הללו עשו עמי מלאכה מועטת ואני נותן להם שכר מועט . אבל אתם חשבון רב אני עתיד לחשב עמכם לכך נאמר ופניתי אליכם.

ו ופניתי אליכם . בטובה . והפרתי אתכם . בפריה ורביה . והרביתי אתכם. בקומה זקופה . והקימותי את בריתי אתכם . לא כברית הראשונה שהפרתם אותה . שנאמר אשר המה הפרו את בריתי ואני בעלתי בם נאם יהוה אלא ברית חדשה שלא תופר מעתה שנאמר לכן הנה ימים באים נאום יהוה וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה.

פרק ג

א ואכלתם ישן נושן . מלמד שכל המתישן מחבירו נושן . אין לי אלא יין שדרכו לכן מנין לרבות כל המתיישנים תלמוד לומר ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו . שיהו גרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן . ואתם מפקידים היאך נוציא ישן מפני חדש.

ב ונתתי משכני בתוככם . זה בית המקדש . ולא תגעל נפשי אתכם. משאני גואל אתכם שוב איני מואס בכם.

ג והתהלכתי בתוככם . משלו משל למה הדבר דומה למלך שיצא לטייל עם אריסו בפרדס והיה אותו אריס מיטמר מלפניו . אמר לו המלך לאותו אריס מה לך מיטמר מלפני הריני כיוצא בך . כך עתיד הקדוש ברוך הוא לטייל עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבוא . וצדיקים אתו ומזדעזעים מלפניו . והקדוש ברוך הוא אומר להם לצדיקים מה לכם מזדעזעים מלפני הריני כיוצא בכם . יכול לא יהיה מוראי עליכם תלמוד

ingreditur iste operarius, cui dixit rex; Fili mi respiciam ad te. Istis multis, qui pro me fecerunt parum operis, dabo parvam mercedem; Sed tecum mihi magna ratio supputanda est. Sic Israelitæ in hoc mundo requirunt suam mercedem coram Deo, & nationes mundi requirunt suam mercedem coram Deo, qui dicit Israelitis; Mei filii, respiciam ad vos: Istæ nationes mundi parum operis pro me fecerunt, ideoque parvam mercedem illis dabo; sed vobiscum magna mihi ratio supputanda est; Idcirco dictum est. *Et respiciam ad vos*.

VI. *Et respiciam ad vos*. In bonum: *Et fætificabo vos*. In fætificatione, & multiplicatione. *Et multiplicabo vos*. In statura procera. *Et confirmabo pactum meum vobiscum*. Non sicut pactum primum, quod violastis; Dictum est enim *Jerem*. XXXI. 32. *Pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eis; dicit Dominus*. Sed pactum novum, quod nunquam violatum sit. Dictum est enim ibid. *Ecce dies venient, dicit Dominus; & feriam cum domo Israel, & cum domo Juda pactum novum*.

CAPUT III.

I. E*T comederis vetus inveteratum*. Docemur, quod erat altero vetustius, fuisse præstantius. Non probo nisi de vino, quod ejusmodi solet esse; unde probatur ad includendum omnia inveterata? Ex eo quod dictum est. *Vetus inveteratum, & vetus præ novo educetis*. Sc. quod areæ impleantur novo, & horrea veteri. Et vos soliciti dicetis; quomodo educemus vetus præ novo?

II. *Et dabo tabernaculum meum in medio vestrum*. Hæc est domus sanctuarii. *Neque reprobabit vos anima mea*. Quando vos redimam, non respuam vos amplius.

III. *Et ambulabo in medio vestri*. Cuinam hoc simile est? Simile regi, qui egreditur ad deambulandum cum suo hortulano in hortum; & hortulanus se abscondebat ab ejus conspectu; Dixit rex ipsi hortulano; quare te abscondis a conspectu meo? Ecce ego tui similis. Ita pariter Deus S. B. futurum est, ut in seculo futuro deambulet cum justis in horto Eden; & justi eum videbunt, & timebunt ab ejus conspectu; At Deus S. B. dicet illis; Quid est vobis, quod timeatis a meo conspectu? Ecce ego similis vobis. Crederem, quod

לומר והיתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם. אם אין אתם מאמינים בי כל הדברים הללו. אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם וגו' אני הוא שעשיתי לכם נסים במצרים אני הוא שעתיד לעשות לכם כל הניסים הללו.

ד מהיות להם עבדים. מה תלמוד לומר לפי שנאמר ויפדך מבית עבדים. יכול שיהו עבדים לעבדים תלמוד לומר להם. עבדים היו למלכים ולא היו עבדים לעבדים.

ה ואשבור מוטות עולכם. משלו משל למה הדבר דומה לבעל הבית שהיתה לו פרה חורשת והשאילה לאחר להיות חורש בה והיה לאותו האיש עשרה בנים זה בא וחרש וישב לו. וזה בא וחרש וישב לו עד שנתיגעה הפרה ורבצה לה. נכנסו כל הפרות ואותה הפרה לא נכנסה. לא הספיק בדעתו לקבל פיוס מאותו האיש אלא בא מיד ושבראת העול וקיצץ את הסימונים. כך ישראל בעולם הזה זה שולטן בא ומשעבר והולך לו והמענה ארוכה שנאמר על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם. למחר כשיגיע הקץ אומר הקדוש ברוך הוא לאומות העולם כך וכך עשיתם לבניי כך וכך עשיתם לבני אלא מיד הוא בא ושבר את העול ומקצץ הסימונים שנאמר ואשבור מוטות עולכם וכן הוא אומר יהוה קצץ עבות רשעים.

ו ואולך אתכם קוממיות. רבי שמעון אומר מאתים אמה רבי יהודה אומר מאה אמה כאדם הראשון אין לי אלא אנשים נשים מנין. תלמוד לומר בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל. וכמה היא תבנית היכל מאה אמה. דבר אחר ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה ולא יהיו יראים מכל בריה.

פרשה ב

א ואם לא תשמעו לי. אם לא תשמעו למדרש חכמים. יכול למה שכתוב כשהוא אומר ולא תעשו את כל המצות האלה הרי מה שכתוב בתורה

quod non erit meus timor super vos? Idcirco dictum est: *Et ero vobis in Deum, & vos eritis mihi in populum*. Si vos mihi non creditis per hæc omnia; *Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos &c.* Ego sum, qui feci vobis miracula in Ægypto; Et ego sum, qui facturus sim vobis hæc omnia miracula.

IV. *Ne essetis eis servi*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XIII. 5. *Et liberavit te de domo servorum*. Crederem fuisse servos servorum? Idcirco dictum est: *Eis*. Servi erant regum, at non erant servi servorum.

V. *Et confregi vinculum jugi vestri*. Cuinam hoc est simile? Simile patrifamilias, qui habebat vaccam arantem, & alteri commodavit, ut cum ea araret; Huic erant decem filii; Venit alter ex his, & arat, & cessat; venit alter, & arat, & cessat, donec defatigatur vacca, & recumbit; omnes vaccæ ingrediuntur, at ista non ingreditur: Non acquiescit in mente sua (dominus) ut accipiat deprecationem ab hoc viro, sed statim ingrediens frangit jugum, & præcidit vincula. Ita pariter de Israelitis in hoc seculo; Venit princeps & dominatur illis, & abit; & sulcus longus est; Dictum est enim *Psal.* CXXIX. *Super dorsum meum araverunt aratores, produxerunt sulcum suum*. Cras quando advenerit finis, Deus S. B. dicet nationibus mundi; Sic sic fecistis filiis meis, sic sic fecistis filiis meis; sed statim ipse veniet, & confringet jugum, & succidet vincula: Dictum est enim: *Et confregi vinculum jugi vestri*. Et similiter dictum est ibid. *Dominus succidit funes impiorum*.

VI. *Et duxi vos statura erecta*. Rabi Simeon dicit: ducentos cubitos; Rabi Jehuda dicit; centum cubitos, sicut primus homo: Non probo nisi de viris, de mulieribus unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal.* CXLIII. 13. *Et filiæ nostræ quasi anguli exaltati ad similitudinem templi*. At quanta erat similitudo templi? centum cubitorum. Alia expositio: *Et duxi vos statura erecta*. Et non timebant ab omni creatura.

SECTIO II.

I. *Si autem non audieritis me*. Si non audieritis expositionem sapientum. Crederem quod scriptum esset? Quando vero dicit: *Neque feceritis omnia præcepta ista*. Ecce dictum est, quod scriptum est in lege. Quomodo ego expli-

אמור . הא מה אני מקיים אם לא תשמעו למדרש חכמים.

ב ואם לא תשמעו מה תלמוד קומר אין לי אלא שאין יודע זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו מנין תלמוד לומר אם לא תשמעו וכן הוא אומר כנמרוד גיבור ציד לפני יהוה . שאין תלמוד לומר לפני יהוה אלא זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו . וכן הוא אומר ואנשי סדום רעים וחטאים ליהוה מאד שאין תלמוד לומר ליהוה אלא לו שיודעים את רבונו ומתכוין למרוד בו.

ג ואם לא תשמעו לי מה תלמוד לומר לא תעשו. וכי יש לך אדם שאינו למד אבל עושה תלמוד לומר אם לא תשמעו ולא תעשו. הא כל שאינו למד אינו עושה. רבי אומר יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה אבל אינו מואס באחרים תלמוד לומר ואם בחוקותי תמאסו. הא כל שאינו למד ואינו עושה סוף שהוא מואס באחרים . או יש לך שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים. אבל אינו שונא את חכמים. הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים סוף שהוא שונא את החכמים. או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את החכמים אבל מניח לאחרים לעשות תלמוד לומר לבלתי עשות. הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא החכמים סוף אינו מניח לאחרים לעשות . או יש לך אדם שאינו למד ואיני עושה ומואס באחרים ושונא את חכמים ואינו מניח לאחרים לעשות אבל מודה במצוות שנאמרו מסיני תלמוד לומר את כל מצוותי. הא כל שאינו למד ואינו עושה מואס באחרים ושונא את חכמים ואינו מניח לאחרים לעשות . סוף שהוא כופר במצות שנאמרו מסיני . או יש לך אדם שיש בו כל המידות הללו סוף שהוא כופר בעיקר.

plicabo : *Si autem non audieritis me?* Sc. expositionem sapientum.

II. *Si autem non audieritis me*. Non probo nisi de eo, qui ignorat, de eo, qui cognoscit dominum suum, & statuat illi rebellare, unde probatur? Ex eo quod dictum est : *Si autem non audieritis me*. Et similiter dictum est Genes. x. 9. de Nimrod : *Potens venatione coram Domino*. Neque erat dicendum : *Coram Domino*. Sed iste cognoscebat dominum suum, & statuerat illi rebellare. Et pariter dictum est ibid. XIII. *Et viri Sodomæ mali, & peccatores coram Domino valde*. Neque erat dicendum : *Coram Domino*. Nisi quod illi cognoscerent dominum suum, & statuerint illi rebellare.

III. *Si autem non audieritis me*. Cur dictum est : *Neque feceritis?* Estne tibi vir, qui non discens operetur? Idcirco dictum est : *Si autem non audieritis, neque feceritis :* Ecce qui non discit, non operatur. Rabi dicit; est tibi vir, qui non discit, neque operatur, sed non abhorret alios. Idcirco dictum est : *Et statuta mea rejeceritis :* Ecce qui non discit, neque operatur, finis erit, ut alios abhorreat. Aut dicam; est tibi, qui non discit, neque operatur, & abhorret alios, sed non odit sapientes. Idcirco dictum est : *Et judicia mea repulerit anima vestra*. Ecce qui non discit, neque operatur, & abhorret alios, finis erit, ut odio habeat sapientes. Aut dicam : Est tibi vir, qui non discit, neque operatur, & abhorret alios, & odio habet sapientes, sed finit, ut alii operentur. Idcirco dictum est: *Non faciendo*. Ecce qui non discit, neque operatur, abhorret alios, & odio habet sapientes, finis erit, ut non finat, ut alii operentur. Aut dicam. Est tibi vir, qui non discit, neque operatur, & aborret alios, & odio habet sapientes, & non finit, ut alii operentur, sed confitetur præcepta, quæ dicta sunt ab Sinai. Idcirco dictum est : *Omnia præcepta mea*. Ecce qui non discit, neque operatur, & abhorret alios, & odio habet sapientes, & non finit ut alii operentur, finis erit, ut neget præcepta, quæ dicta sunt ab Sinai. Aut dicam; Est tibi vir, in quo sint omnes istæ conditiones, sed non negat fundamentum. Idcirco dictum est; *Quum aboleveritis pactum meum*. Ecce ille, in quo fuerint omnes istæ conditiones, finis erit, ut neget fundamentum.

CA-

פרק ד

א אף אינו מדבר לא באף. אני אשר בניתי אני אהרוס. אני אשר נטעתי אני אתוש. וכן הוא אומר הנה אשר בניתי אני הורס ואשר נטעתי אני נותש. אעשה זאת. זו קשה לכם יותר מכל. ששמי הגדול הוי עליכם כבעל חוב. לכם מידכם היתה זאת. אין הרעה יוצאה מלפני לעולם. וכן הוא אומר מפי עליון לא תצא הרעות לא הטוב.

ב והפקדתי עליכם בהלה. שיהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו. עד שהראשונה פקודה אצליכם אביא אחרת ואסמכה לה בהלה מכה המבהלת את הבריות. ואיזו זו מכת מותן.

ג את השחפת. וכי יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במיטה ובשרו שמור עליו. תלמוד לומר ואת השחפת מלמד שהוא נשחף. או עתים שהוא שחוף אבל נוח לו ואינו מקדיח. תלמוד לומר ואת הקדחת. מלמד שהוא מקדיח או עתים שהוא מקדיח. אבל סבור בעצמו שיחיה. תלמוד לומר מכלות עינים. או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחרים סבורים בו שיחיה תלמוד לומר ומדיבת נפש. וזרעתם לריק זרעכם זורע ואינה מצמחת. ואם זורע ואינה מצמחת מה אויבים באים ואוכלים לא זורעה שנה ראשונה ואינה מצמחת ובשניה מצמחת ואויבים באים ואוכלים אותה שנאמר וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם. כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר. שתהא עמל בהם ומגדלם והחטא בא ומכלן. וכן הוא אומר אשר טיפחתי וריביתי אויבי כלם.

ד ונתתי פני בכם. כשם שנאמר בטובה ופניתי אליכם כך נאמר ברעה ונתתי פני בכם. משלו משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק עמכם ברעה.

ה ונגפתם לפני אויביכם שיהא המות הורג אתכם מבפנים ובעלי דבב מקיפים אתכם מבחוץ. ורדו בכם שנאכם

CAPUT IV.

I. *Etiam ego*. Non loquitur nisi in furore; Ego qui ædificavi, ego destruam; ego qui plantavi, ego evellam: Et similiter ipse dixit: *Ecce quod ædificavi, ego destruo, & quod plantavi, ego evello*. *Jerem*. XLV. 4. *Faciam hoc*. Hoc erit vobis omnibus molestius, ut nomen magnum meum sit vobis tanquam creditor. *Vobis*. De manibus vestris fuit hoc; Malum non egreditur a conspectu meo in æternum. Et sic dictum est *Jerem. Thren*. III. 38. *Ex ore Altissimi non egredientur malum, & bonum*.

II. *Visitare vos faciam a consternationis plaga*; Ut plagæ cum vos visitaverint, alteri altera succedat; cum vos prima visitaverit, succedat proxime altera. *Consternationis plaga*; quæ perterrefaciat creaturas. Et quænam illa est? Plaga mortis.

III. *Inflationem*; Estne tibi ægrotus, qui decumbat in lecto, & ejus caro conservetur? Idcirco dictum est: *Et inflationem*. Docemur, quod inflaretur; Aut sit tempus, quo inflatur, sed quiescat, & non sit illi febris? Idcirco dictum est: *Et febrem*. Docemur, quod arderet febri. Aut aliquando erit febris, sed sperat in semetipso, ut convalescat, & vivat. Idcirco dictum est: *Consumentes oculos*. Aut ipse non sperat, quod possit vivere, sed alii sperant, quod ipse possit vivere. Idcirco dictum est. *Et dolorem animæ*. *Seretisque in vanum semen vestrum*; Seret, sed non florebit, si serat, & non floreat, de quo comedent inimici? Nisi quod seret anno primo, & non florebit, & in secundo florebit, & venientes inimici de ipso comedent; Dictum est enim. *Et seretis in vanum semen vestrum, & comedent illud inimici vestri*. Contra filios & filias textus loquitur; sc. quod laborabit pro illis, & educabit, & veniens peccatum illos consumet. Et sic dictum est *Thren*, II. 22. *Quos educavi, & enutrivi, inimicus meus consumsit eos*.

IV. *Et dabo faciem meam in vos*. Sicut dictum est in bono; *Et respiciam ad vos*. Ita pariter dictum est in malo: *Et dabo faciem meam in vos*. Cuinam hoc simile est? Simile regi, qui dicit servis suis; Convertam me ab omnibus meis curis, & intendam contra vos in malo.

V. *Et plagam accipietis coram inimicis vestris*. Sc. quod mors vos occidet intus, & foris circumdabunt vos inimici: *Et dominabuntur vobis osores vestri*:

Non

שאיני מעמיד עליכם אלא מכם ובכם ובשעה שאומות העולם עומדים על ישראל אינן מבקשים אלא מה שבגלוי שנאמר והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליו. ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ עד בואך עזה ולא ישאירו מחיה בישראל ושור ושה וחמור. אבל בשעה שהעמיד עליכם בכם ומכם הם מחפשים אחר מטמוניות שלכם שנאמר ואשר אכלו שאר עמי. ונסתם מפני אימה. ואין רודף אתכם מבלי כח.

פרק ה

א ואם עד אלה. רבי אליעזר אומר אין המקום מביא פורענות בישראל עד שהוא מעיד בהם תחלה. שנאמר ואם עד אלה. רבי יהושע אומר שלא יהו אומרים ישראל כלו המכות ועוד אין לו אחרות להביא עלינו תלמוד לומר ואם עד אלה. עוד יש לי אחרות מאלה וכאלה להביא. ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם. אתם עברתם לפני שבע עבירות בואו וקבלו עליכם שבע פורעניות.

ב ושברתי את גאון עוזכם. זה בית המקדש וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדש גאון עוזכם. רבי עקיבא אומר ושברתי את גאון עוזכם. אילו הגיבורים שבישראל כגון יואב בן צרויה וחבריו. אחרים אומרים ושברתי את גאון עוזכם אילו הגאים שהם גאונם של ישראל כגון פפוס בן יהודה ולוליינוס אלכסנדרי וחבריו.

ג ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה. זו קשה לכם יותר מן האחרונה. שבאחרונה מהו אומר והיו שמיך אשר על ראשך נחושת שיהו השמים מזיעים כדרך שהנחושת מזיע והארץ לא תהיה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע. והיא משמרת פירותיה. אבל כאן מהו אומר ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה שלא יהו השמים מזיעים כדרך שאין הברזל מזיע. והארץ תהא מזיעה כדרך

Non ego sum, qui excitem contra vos, sed ex vobis, & in vobis; & quando nationes mundi excitantur contra Israel, non quærunt, nisi quod manifestum est: Dictum est enim. *Judic.* VI. 3. *Et erat, cum servisset Israel, adscendebat Madian, & Amalec, & filii orientis adscendebant contra illum, & castrametabantur contra illum, devastabant fructum terræ usque ad introitum Gazæ, & non relinquebant victum pro Israel, & bovem, & ovem, & asinum.* Sed quando ego excito contra vos & in vobis, & e vobis; ipsi inquirunt vos in latebris vestris; Dictum est enim *Mich.* III. 3. *Et qui comederunt carnem populi mei. Et fugietis.* Propter timorem. *Et nemo sit persequens vos.* Proper defectum virium.

CAPUT V.

I. ET *si usque ad hæc.* Rabi Eliefer dicit: Deus non adducit castigationes in Israel, nisi a principio denunciet, & contestetur. Dictum est enim. *Et si usque ad hæc.* R. Jehosua dicit; ne dicerent Israelitæ; absumtæ sunt plagæ, & Deus non habet aliam, quam adducat super nos. Idcirco dictum est: *Et si usque ad hæc.* Præterea mihi sunt aliæ plagæ præ istis, & istis similes, quas possim adducere. *Et addam castigare vos septies pro peccatis vestris.* Vos transgressi estis coram me septem transgressionibus, veniant & excipiant vos septem castigationes.

II. *Et frangam superbiam roboris vestri.* Hæc est domus sanctuarii. Atque ita dictum est *Ezech.* XXIX. 20. *Ecce ego profano sanctuarium, gloriam nominis vestri. Et frangam superbiam roboris vestri.* Isti sunt robusti in Israel, sicut Joab filius Zeruja, & ejus socii. Alii dicunt: *Et frangam superbiam roboris vestri.* Isti sunt excellentes, qui excellebant in Israel, sicut Papos ben Jehuda, & Lulianus Alexandrinus, & ejus socii.

III. *Et dabo cœlum vestrum sicut ferrum, & terram vestram sicut æs.* Hæc pœna erit vobis molestior quam ultima; Quia in novissima quid dicit? *Et erunt cœli, qui sunt super caput tuum, sicut æs:* Sc. quod cœli sudabunt, sicut sudat æs, & terra non sudabit, sicut non sudat ferrum; & non servabit fructus suos. At hoc loco quid dictum est: *Et dabo cœlum vestrum sicut ferrum, & terram vestram sicut æs:* Sc. quod cœli non sudabunt, sicut ferrum non sudat, & terra erit sudatura, sicut æs sudat, & perdentur fructus ejus. *Et con-*

שהנחושרת מזיע והיא מאבדרת פירותיה. ותם לריק כחכם. רבי אומר זה הכרם ויש אומרים זה הפשתן. ויש אומרים זה הכח. דבר אחר זה שהוא משיא את בתו ונותן לה ממון הרבה ולא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו נמצא קובר את בתו ומאבד את ממונו.

ד ותם לריק כחכם. הרי אדם שלא עמל ולא חרש ולא ניכש. זרע ולא ניכש ולא כיסח ולא עידר ובשעת הקציר בא שידפון וירקון והילקה ואין בכך כלום. אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש ועדר וכיסח ובשעת הקציר בא שדפון והילקה הרי שיניו שלו קהות. ולא תתן ארצך יבולה מה שאת מוביל לה. ועץ השדה לא יתן פריו. שלא יהיה העץ חונט את פירותיו ובשעה שהוא מפרה יהיה מקליח את פירותיו.

ה ואם תלכו עמי בקרי ולא תאבו לשמוע לי אתם עשיתם את דיניי עריי בעולם אף אני אעשה אתכם עריי בעולם. ויכפתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם אתם עברתם לפני שבע עבירות בואו וקבלו שבע פורעניות.

ו והשלחתי בכם את חית השדה משמע. אין לי אלא חיה משכלת חיה שאינה משכלת מנין תלמוד לומר ושן בהמות אשלח בם. יכול יהיו נושכים ולא ממיתין. תלמוד לומר עם חמת זוחלי עפר. מה אילו נושכים וממיתים אף אילו נושכים וממיתים. כבר היו שנים בארץ ישראל. חמור נושך וממית ושור נושך וממית.

ז ושכלה אתכם. אילו הקטנים. והכריתה את בהמתכם מחוץ והמעיטה אתכם מבפנים. ונשמו דרכיכם. דרך דרכי דרכיכם לרבות שבילים גדולים וקטנים.

פרק ו

א והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית. נקם בברית ונקם שאין בברית. איזו היא נקם שאינה בברית כגון סימוי עינים שסימו את עיני צדקיהו מלך יהודה. ונאספתם אל עריכם מפני

consumetur in vanum robur vestrum. Rabi dicit: Hæc est vinea; & alii dicunt; Hoc est linum; & alii dicunt: Hoc est robur. Alia expositio: Hic est, qui despondet filiam, eique dat multas opes; & priusquam præterierint septem dies convivii, moritur ejus filia; deprehenditur quod sepeliat suam filiam, & amittat opes suas.

VI. *Et consumetur in vanum robur vestrum*. Ecce vir, qui non operatur, neque arat, neque runcat, serit at non evellit herbas, neque putat, neque sarrit, & tempore messis venit uredo, & rubigo, & percussio, nihil ejus interest; Verum si quis operatur, & arat, & serit, & runcat, & sarrit, & putat, & tempore messis veniat uredo, & percussio, ecce ejus dentes, hebescunt: *Et non dabit terra vestra proventum suum*. Quod illi attulisti. *Et arbor agri non dabit fructus suos*. Sc. arbor non protrudet fructus suos; & eo tempore, quo fructus proferet, abjiciet fructus suos.

V. *Quod si meum fortuito ambulaveritis, & nolueritis audire me*. Vos fecistis mea judicia fortuito in mundo, ego quoque vos faciam fortuito in muudo. *Et addam super vos plagam septies secundum peccata vestra*. Vos transgressi estis coram me septem transgressiones, venite, & accipite septem supplicia.

VI. *Et immittam contra vos feram agri*. Juxta sensum literalem. Non probo nisi de fera, quæ occidit, de fera quæ non occidit, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* XXXII. 24. *Et dentem bestiarum immittam in eos*. Crederem, quod morderent, at non interficerent? Idcirco dictum est ibid. *Cum veneno serpentium pulveris*. Sicut isti mordent, & interficiunt, isti quoque mordent & interficiunt. Olim in terra Israel asinus mordebat, & occidebat, & bos mordebat, & occidebat.

VII. *Et orbabit eos*. Isti sunt pueri. *Et exterminabit bestias vestras*; Foris. *Et diminuet vos*. Intus. *Et desolabuntur viæ vestræ; via, viæ vestræ*. Ad includum semitas parvas, & magnas.

CAPUT VI.

I. *Et adducam super vos gladium ulciscentem ultionem fœderis*. Ultionem in fœdere, & ultionem, quæ non sit in fœdere. Quænam est ultio quæ non sit in fœdere? sc. excæcatio oculorum, qua excæcati sunt oculi Zedechiæ regis Jehuda. *Et congregabimini in urbes vestras*; Obsidionis causa. *Et* im-

המצודה. ושלחתי דבר בתוככם. שיהיה המות הורג אתכם מבפנים. ובעלי דבב מקיפים אתכם מבחוץ. ונתתם ביד אויב: הלכה אין מלינים את המת בירושלם. וכשהם מוציאים אותו לקוברו יהיו קוברי מיתיהם נתנין ביד אויב.

ב בשברי לכם מטה לחם. לרבות כל מסעדי לחם. ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד מבלי עצים. והשיבו לחמכם במשקל שתהא פת ניפולת; והן יושבות ומשקלות אותה בתנור. רבי יוסי בן דורמסקית אומר משל ביד אדם איסר ופרוטה והוא יושב ומשקלו. ואומר אקח בו פת אוכל אני ולא שבע. אקח בו תמרים שמא אוכל אני ושבע אף על פי כן אוכל ולא שבע. שנאמר ואכלתם ולא תשבעו. דבר אחר ואכלתם ולא תשבעו זה רעב של מהומה.

ג ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו. אמרו עליו על דואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו והיתה מודדתו בטפחים בכל שנה. ונותנת משקלו זהב לשמים. וכשהקיפוה מצודת ירושלם טבחתו בידה ואכלתו ועליה מקונן ירמיה ואומר ריבוני אם תאכלנה נשים פרים עוללי טיפוחים. משיבה רוח הקודש ואומרת אם יהרג במקדש יהוה כהן ונביא. זה זכריה בן יהוידע הכהן. דבר אחר ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו. אין לי אלא אבות אוכלים בשר בנים ובנות בנים אוכלים בשר אבות מנין שנאמר לכן אבות יאכלו בנים בקרבך ובנים יאכלו אבותם.

ד והשמדתי את במותיכם במשמע והכרתי את חמניכם אילו הנחשים והקסמים שבישראל. ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם. וכי מה הפגרים עושים אצל הגילולים. אלא שהיה אליהו זכור לטוב מחזר על כל טפוחי הרעב. מצא אחד תפוח ומוטל ברעב. אמר ליה בני מאיזה משפחה אתה. אמר לו ממשפחת

immittam pestilentiam inter vos. Sc. ut mors vos occidat intus, & inimici vos foris obsideant: *Et trademini in manus inimici*. Constitutio requirit, ut non pernoctaret mortuus Hierosolymæ; & quando illum educebant ad sepeliendum, qui sepeliebant mortuos suos, tradebantur in manus inimici.

II. *Cum confregero vobis virgam panis*. Ad includendum omnia, quæ cum pane comedebantur. *Coquent decem mulieres panem vestrum in clibano uno*. Propter defectum lignorum. *Reddentque panem vestrum in pondere*. Quod panis decideret, & ipse stantes metirentur illum in furno. R. Jose ben Dormaskit dicit. Parabola de viro, qui habebat in manu sua Hissar, & Prutam, & ipse stans ponderabat, dicens: Si emam ex eo panem; comedam, at non saturabor; Emam dactylos, fortasse comedam & saturabor; tamen comedit, & non saturatus est. Dictum est enim: *Et comedetis & non saturabimini*. Alia expositio: *Et comedetis & non saturabimini*: Hæc est fames maledictionis.

III. *Et comedetis carnem filiorum vestrorum, & carnem filiarum vestrarum comedetis*. Dixerunt de Doegh ben Joseph, qui moriens reliquit filium parvulum matri suæ, quæ singulis annis palmis illum metiebatur, & dabat ejus pondus aureum Deo. Quando vero Hierosolyma obsidione cincta est, manu sua illum jugulavit, & comedit; & de ea questus est Jeremias, dicens: *Domine, si comedere debebant muliere fructum suum, parvulos ad mensuram palmorum*. Jerem. 11. 20. Respondit Spiritus sanctus. *Si debebat occ.di in Sanctuario Domini sacerdos, & propheta*. Ibid. Iste est Zacharias filius Jehojada sacerdotis. Alia expositio: *Et comedetis carnem filiorum vestrorum, & carnem filiarum vestrarum comedetis*. Non probo nisi de patribus, quæ comedent carnem filiorum, & filiarum, de filiis, qui comedent carnem patrum, unde probatur; Ex eo quod dictum est *Ezech. v. 10. Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres*.

IV. *Et dextruam excelsa vestra*. Juxta sensum literalem. *Et exterminabo solaria vestra*. Hæc sunt auguria, & divinationes, quæ erant in Israel. *Dabo cadavera vestra super cadavera abominationum vestrarum*. Quid faciunt cadavera prope idola? Nisi quod Elia b. m. circumibat omnes qui fame moriebantur; Invenit quendam oppressum, & jacentem propter famem. Dixit illi: filii

פלונית אמר ליה וכמה הייתם . אמר ליה שלשת אלפים . ובמה נשתייר מכם אמר ליה אני . אמר ליה רצונך לומר דבר אחד ולחיות . אמר ליה אבל . אבל אמר ליה אמור שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד . צעק מיד ואמר הס כי לא להזכיר בשם יהוה לא לימדני אבא כך מה היה עושה נוטל יראתו ונותנה על לבו ומגפפה ומנשקה עד שבריסו נבקעת ונופל הוא ויראתו לארץ לכך נאמר ונתתי את פגריכם על פגרי גילוליכם וגעלה נפשי אתכם . זו הגולה ויש אומרים זה סילוק שכינה . ונתתי את עריכם חורבה . עיר עריכם . לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות . ולא אריח בריח ניחוחכם כמשמעו.

ה והשימותי אני את הארץ . זו מדה טובה שלא יהו ישראל אומרים הואיל וגלינו מארצינו עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח שנאמר ושממו עליה אויביכם היושבים בה . אף האויבים הבאים אחריכם לא ימצאו עליה נחת רוח.

ו ואתכם אזרה בגוים . זו מדה קשה לישראל שבשעה שבני המדינה גולים כולם למקום אחד הם רואים זה את זה ומתנחמים . ואתם אין אתם כן . אלא עתיד אני לזרות אתכם לבין כל האומות כאדם שהוא זורה שעורים במזרה ואין אחת מהם דבקה לחברתה שנאמר ואזרם במזרה בשערי הארץ שיכלתי איבדתי את עמי מדרכיכם לא שבו.

ז והריקותי אחריכם חרב . החרב הנשמטת אחריכם לא במהרה היא חוזרת וכמים הנשפכים שוב אין חוזרים לכלים.

פרק ז

א והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה . זו מדה קשה לישראל שבשעה שאדם גולה מתוך כרמו ומתוך ביתו וסופו לחזור כאן אין כרמו וביתו

filii mi ex qua familia es ; Respondit : Ex familia N. Dixit illi : Quot eratis : Respondit : Tria millia . Et quot reliqui sunt ex vobis ? Respondit : Ego ; Dixit illi ; Placeat tibi dicere unum verbum ; & vives ? Respondit : Certe. Dixit illi ; Dic : *Audi Israel , Dominus Deus noster , Deus unus*. Statim clamavit , dicens ; Tace ; non est enim memorandum nomen Dei ; Non ita me docuit pater meus . Quid tum fecit ; Extulit terriculamentum suum , & posuit super cor suum , & osculatus , & amplexus est illud , donec venter ejus fissus est , & cecidit ipse , & ejus terriculamentum in terram. Idcirco dictum est . *Daboque cadavera vestra super cadavera abominationum vestrarum. Et reprobabit vos anima mea* : Hæc est captivitas : & alii dicunt. Hæc est remotio Divinitatis : *Et dabo civitates vestras in desolationem . Civitatem , civitates vestras*. Ad includendum domos congregationis , & academias. *Nec odorabor odorem acceptabilem vestrum* . Juxta ejus sensum literalem.

V. *Et vastabo ego terram* . Hæc est proprietas boni ; Ne Israelitæ dicerent ; Quoniam exulavimus ab terra nostra , nunc inimici nostri invenient in ea quietem spiritus : Idcirco dictum est : *Et obstupescent super ea inimici vestri , qui habitant in ea* . Inimici quoque vestri , qui venient post vos , non invenient in ea quietem spiritus.

VI. *Et vos dispergam inter gentes*. Hæc est proprietas molestiæ pro Israele . Etenim quando filii provinciæ abducuntur in locum unum , inter se vident , & invicem consolantur ; At vos non ita eritis ; sed futurum erit , ut vos dispergam inter omnes nationes : sicut homo , qui ventilat ventilabro hordea , quorum alterum alteri non adhæret ; Dictum est enim *Jerem.* xv. 7. *Et ventilabo illos ventilabro in portis terræ , orbavi , & disperdidi populum meum , a viis suis non sunt reversi*.

VII. *Et evaginabo post eos gladium*. Gladius , qui evaginatur post vos , cito non revertitur , sicut aquæ effusæ , quæ nunquam revertuntur.

CAPUT VII.

I. E*T erit terra vestra devastata , & civitates vestræ desolatæ* . Hæc est proprietas molestiæ pro Israel ; Etenim quando quis abducitur in captivitatem a vinea sua , & a domo sua , & finis ejus sit , ut revertatur , considerat , quasi non sit desolata ejus vinea , &

חרבים. אתם אין אתם כן אלא והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חורבה מפני מה שאין סופכם לחזור.

ב אז תרצה הארץ את שבתותיה אני אמרתי לכם שתהו זורעים שש ומשמטים לי אחת. בשביל שתדעו שהארץ שלי היא. ואתם לא עשיתם כן. אלא עמדו וגלו ממנה והיא תשמט מאליה כל שמיטים שהיא חייבת לי שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה. כל ימי השמה תשבות.

ג והנשארים בכם והבאתי מורך בלבבם. אינו אומר והבאתי מורך בלבבם אלא והבאתי מרוך בלבבם ואיזו זו אימה ופחדה דאגה ורעדה ויראה.

ד ורדף אותם קול עלה נדף. אמר רבי יהושע בן קרחה פעם אחת היינו יושבים בין האילנות ונשבה הרוח והטיחו העלים זה בזה ועמדנו ורצנו ואמרנו אוי לנו שמא ידביקונו הפרשים לאחר זמן נפנינו אחרינו וראינו שאין בריה וישבנו במקומינו ובכינו ואמרנו אוי לנו שעלינו נתקיים הפסוק ורדף אותם קול עלה נדף ונסו מנוסת חרב, מפני אימה. ונפלו ואין רודף מבלי כח.

ה וכשלו איש באחיו אינו אומר איש באחיו אלא איש בעון אחיו. מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה.

ו ולא תהיה לכם תקומה לפני אויביכם. זו שעה שנלכדה בה ירושלם.

פרק ח

א ואבדתם בגוים. רבי עקיבא אומר אלו עשרת השבטים שגלו למדי. אחרים אומרים ואבדתם בגוים אין אובדן אלא גולה. יכול אובדן ממש בשהוא אומר ואכלה אתכם ארץ אויביכם הרי אובדן ממש אמור. הא מה אני מקיים ואבדתם בגוים אין אובדן אלא גולה.

ב והנשארים בכם ימקו בעונם. ובעונות אבותם אותם ימסו. והלא כבר הבטיח המקום לישראל שאינו דן האבות על ידי

domus; At vos non ita eritis; ſed *erit terra veſtra devaſtata, & civitates veſtræ deſolatæ*. Qua de cauſa? Quia finis veſter erit, ut in eas nunquam revertamini.

II. *Tunc acceptabit terra quieteſ ſuas*. Dixi vobis, ut ſereretis ſex annis, & mihi unum intermitteretis, ut ſciretis, quod mea eſſet terra; at vos non ita feciſtis. Idcirco ſurgite, ex ea exulate, & illa per ſeipſam intermittet. Dictum eſt enim. *Tunc acceptabit terra quietes ſuas; omnibus diebus deſolationis ſuæ, omnibus diebus deſolationis ſuæ, quieſcet*.

III. Et qui reliqui erunt in vobis adducam imbecillitatem in cor eorum; Non dicit: *& adducam* מורך *in cor eorum*, ſed *& adducam* מרוך *in cor eorum*. Et quid hoc eſt? Timor, pavor, angor, & terror.

IV. *Et perſequetur eos vox folii impulſi*. Dicit R. Jehoſua ben Korcha; Aliquando ſedebamus inter arbores, & flante vento, inter ſe percuſſæ ſunt frondes, & ſurgentes, & currentes diximus; Væ nobis, fortaſſe nos aſſecuti ſunt equites. Poſt aliquod tempus reſpexinus poſt nos, & vidimus, quod nulla adeſſet creatura; ſedentes in locis noſtris, flentes diximus; Væ nobis; quod de nobis confirmatur textus. *Et perſequetur eos vox folii impulſi. Fugientque fuga gladii*. Pavoris cauſa. *Cadentque cum nemo ſit perſequens*. Propter defectum virium.

V. *Et impingentur quiſque in fratrem ſuum*: Non dicit *quiſque* באחיו, ſed quiſque propter delictum fratris ſui. Docemur, quod Iſraelitæ inter ſe commiſcentur.

VI. *Et non erit vobis firmitas coram inimicis veſtris*. Hoc fuit tempus, in quo capta fuit Hieroſolyma.

CAPUT VIII.

I. ET *perdemini inter gentes*. R. Akiba dicit: Iſtæ ſunt decem tribus, quæ in captivitatem abductæ ſunt in Mediam. Alii dicunt. *Et perdemini inter gentes*; Perditio non eſt niſi captivitas: Crederem fuiſſe abſolutam perditionem? Quando vero dicit: *Conſumetque vos terra inimicorum veſtrorum*: Ecce abſoluta perditio dicta eſt. Quomodo explicabo: *Et perdemini inter gentes?* Non eſt perditio niſi captivitas.

II. *Et reliqui ex vobis concidentur propter delicta ſua*. Non dicit ימקו, ſed ימסו ſc. *liquefient propter delicta ſua. & propter delicta patrum ſuorum colli*que-

בנים ולא בנים על ידי אבותם שנאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. אם כן למה נאמר אף בעונות אבותם אתם ימסו. אלא בזמן שהם תפוסים מעשה אבותם דור אחר דור דוריהם נידונים על ידיהם.

ג והתודו את עונם ואת עון אבותם. לצד התשובה הם הדברים שמיד שהם מתוודים על עונותיהם מיד אני חוזר ומרחם עליהם שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו בי.

ד אף אני אלך עמם בקרי הם עשו את דיניי עריי בעולם. אף אני אעשה אותם עריי בעולם.

ה והבאתי אותם בארץ אויביהם. זו מדה טובה לישראל שלא יהו ישראל אומרים הואיל וגלינו לבין אומות העולם נעשה כמעשיהם. אני איני מניחם אלא אני מעמיד נביאי עליהם ומחזרים אותם למוטב תחת כנפי. מנין והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן. אלא חי אני נאם יהוה אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. על כרחכם שלא בטובתכם ממליך אני מלכותי עליכם.

ו או אז יכנע לבבם הערל. לצד התשובה הם הדברים שמיד הם מכניעים לבן בתשובה מיד אני חוזר ומרחם עליהם שנאמר או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם.

ז וזכרתי את בריתי יעקב. ולמה נאמרו אבות אחורנית אלא אם אין מעשה אברהם כדיי מעשה יצחק ואם אין מעשה יצחק כדיי מעשה יעקב לכל אחד ואחד שיתלה לעולם בגינו.

ח ולמה נאמר באברהם ויעקב זכירה וביצחק לא נאמרה זכירה אלא רואים את אפרו כאלו הוא צבור על גבי

quescent. Atqui promisit Deus non judicaturum patres per filios, neque filios per patres: Dictum est enim *Deut.* XXIV. *Non interficientur patres pro filiis neque filii interficientur pro patribus*. Si ita est, cur dictum est; *Etiam propter peccata patrum suorum colliquescent?* Nisi quando apprehendunt opera patrum suorum generatio post generationem, eorum generationes propter eorum causam castigantur.

III. *Et confitebuntur delictum suum, & delictum patrum suorum*. Hæc de pœnitentia dicta sunt; Statim ac confitebuntur sua delicta, ego confestim convertar, & illorum miserebor. Dictum est enim: *Et confitebuntur delictum suum, & delictum patrum suorum, propter eorum prævaricationem, qua prævaricati sunt in me*.

IV. *Etiam ego ambulabo cum ipsis fortuito*. Ipsi fecerunt judicia mea fortuito in mundo, ego quoque ipsos fortuito faciam in mundo.

V. *Et adducam illos in terram inimicorum suorum*. Hæc est proprietas boni pro Israel; ne dicerent Israelitæ; quoniam exulaturi sumus inter nationes mundi, operabimur juxta opera earum: Ego non deseram illos, sed constituam super illos prophetas meos & convertent illos ad benefaciendum sub alis meis. Unde hoc probatur? Ex eo quod dictum est *Ezech*. XX. 32. *Et quod adscendit super spiritum vestrum, non fiet; qui dicetis: Erimus sicut gentes, & sicut familiæ terræ, ut colamus lignum, & lapidem; Sed vivo ego: dicit Dominus; nisi manu forti, & brachio extenso, & ira effusa regnabo super vos*. Per vim contra voluntatem vestram regnabo ego regnum meum super vos.

VI. *Vel tum humiliabitur cor eorum præputiatum*. De pœnitentia hæc dicta sunt: Statim ac humiliabunt cor suum per pœnitentiam, confestim ego convertar, & eorum miserebor: Dictum est enim: *Vel tum humiliabitur cor eorum præputiatum, & tum placabunt delictum eorum*.

VII. *Et recordabor fœderis mei cum Jacob*. Cur memorantur modo postposito patres? Nisi quod, si non satisfiant merita opera Abrahami, satisfiant opera Isaach, si non satisfiant opera Isaach, satisfiant opera Jacob pro singulis, quæ semper ad ipsum referuntur.

VIII. Et cur dictum est in Abraham, & Jacob memoria, & in Isaach non dicta est memoria? Nisi quod considerent ejus cinerem quasi coacervatum super altare. Et cur dictum est in Abraham

הפזבח. ולמה נאמר באברהם וביצחק אף וביעקב לא נאמר אף אלא מלמד שמטתו של יעקב אבינו שלימה.

ט אין לי אלא אבות אימהות מנין תלמוד לומר את את. ואין אתים אלא אמהות שנאמר שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו. ומנין שהברית כרותה לארץ תלמוד לומר והארץ אזכור.

י והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה אני אמרתי להם שיהו זורעים להם שש ומשמיטים לי אחת. בשביל שידעו שהארץ שלי. והם לא עשו כן אלא עמדו ויגלו ממנה והיא תשמט מאליה כל שמיטים שהיא חייבת לי. שנאמר והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם יען וביען. וכי ראש בראש פרעתי מהם מישראל והלא לא פרעתי מהם אלא אחת ממאה שחטאו לפני אם כן למה נאמר יען וביען. יען במשפטי מאסו אלו הדינים. ואת חוקותי געלה נפשם אילו המדרשות.

יא זאת. זו עונה של מדבר. גם זאת. זו עונה של בעל פעור. ואף גם זאת. זו עונה של מלכי האמורי. לא מאסתים ולא געלתים לכלותם. וכי מה שנשתייר להם שלא נגעלו ושלא נמאסו. והלא כל מתנות טובות שנתנו להם נטלו מהם. ואילולי ספר תורה שנשתייר להם לא היו משנים מאומות העולם כלום. אלא לא מאסתים בימי אספסיינוס ולא געלתי בימי יון. לכלותם להפר בריתי אתם. בימי המן. כי אני יהוה אלהיכם בימי גוג.

יב ומנין שהברית כרותה לשבטים שנאמר וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים מלמד שהברית כרותה לשבטים.

יג אלה החוקים והמשפטים והתורות. החוקים אלו המדרשות. והמשפטים אלו הדינים. והתורות מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל אחד בכתב ואחד בעל פה אמר רבי עקיבא וכי שתי תורות

ham & Isaach: *etiam*, & in Jacob non dictum est: *etiam*? Ut doceamur, lectum Jacob patris nostri fuisse perfectum.

IX. Non probo nisi de patribus, de matribus unde probatur? Ex eo quod dictum est: את את; & אתים non significant nisi matres. Dictum est enim Genes. xxv. 10. *Ibi sepultus est ipse, & Sara ejus uxor*. Et unde probatur fœdus percussum fuisse etiam cum terra? Ex eo quod dictum est: *Et terræ recordabor*.

X. *Terra autem derelinquetur ab eis, & acceptabit quietes suas*. Ego dixi illis, ut sibi sererent sex annis, & mihi unum intermitterent, ut cognoscerent, quod mea esset terra; at illi ita non fecerunt; sed surgentes ab ea exularunt; & illa per se ipsam intermittet omnes intermissiones, quas mihi debet: Dictum est enim: *Terra autem derelinquetur ab eis, & acceptabit quietes suas, cum deserta erit ab illis, & ipsi acceptabunt delicta sua: propterea quod, & propterea quod*. Num capitatim sicuti debent, ultus sum de Israelitis? Atqui non sum ultus nisi unum ex centum peccatis quæ peccarunt coram me. Si ita est, cur dictum est? *Propterea quod, & propterea quod*? *Propterea quod judicia mea fastidierunt*. Ista sunt judicia. *Et statuta mea reprobavit anima eorum*. Istæ sunt expositiones.

XI. *Hoc*. Hoc est delictum deserti. *Simul hoc*. Hoc est delictum Baal-Peor: *Et etiam simul hoc*. Hoc est delictum regum Amorræorum. *Non rejiciam, neque reprobabo eos ad perdendum illos*. Quid reliquum fuerit ex eis, qui non fuerint rejecti, & reprobati? Nonne omnia dona bona, quæ eis data sunt, sunt illis ablata? Si Lex eis non fuisset relicta, non fuissent dissimiles nationibus mundi. Verum *non rejiciam eos*. Tempore Vespasiani. *Neque reprobabo eos*. Tempore Græcorum. *Ad perdendum illos, dissolvendo pactum meum cum eis*. Diebus Aman. *Quia ego Dominus Deus vester*. Diebus Gog.

XII. Et unde probatur fœdus percussum fuisse cum tribubus? Dictum est enim: *Et recordabor propter eos pacti priorum, quos eduxi de terra Ægypti*. Docemur, fœdus percussum fuisse cum tribubus.

XIII. *Hæc sunt statuta, & judicia, & leges*: *Statuta*; Hæ sunt expositiones: *& judicia*: Hæc sunt judicia: *& leges*. Docemur duas datas fuisse leges Israelitis, alteram scriptam, & oralem alteram. Dicit R. Akiba: Num duæ tan-

היו להם לישראל והלא תורות הרבה ניתנו להם לישראל . זאת תורת העולה . זאת תורת המנחה. זאת תורת האשם . זאת תורת זבח השלמים . זאת התורה אדם כי ימות באהל . אשר נתן יהוה בינו ובין בני ישראל זכה משה ליעשות שליח בין ישראל לאביהם שבשמים . בהר סיני ביד משה . מלמד שניתנה התורה הלכות ודקדוקיהם ופירושים על ידי משה מסיני.

פרשה ג

א בני ישראל מעריכים ואין הגוים מעריכים . יכול לא יהיו נערכים תלמוד לומר איש דברי רבי מאיר . אמר רבי מאיר אחר שהכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט. מפני מה אני אומר נערכים אבל לא מעריכים . שריבה מדת הנערכים ממדת המעריכים . שהרי חרש שוטה וקטן נערכים אבל לא מעריכים.

ב רבי יהודה אומר בני ישראל נערכים ואין הגוים נערכים . יכול לא יהו מערכים תלמוד לומר איש . אמר רבי יהודה אחר שהכתוב אחד מרבה ואחד ממעט. מפני מה אני אומר מעריכים אבל לא נערכים. מפני שריבה מדת המעריכים ממדת הנערכים שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכים אבל לא נערכים.

ג אי בני ישראל יכול אין לי אלא בני ישראל . מנין לרבות את הגרים ואת העבדים תלמוד לומר ואמרת אליהם . איש פרט לקטן . או יכול שאני מוציא את הקטן שיש בו הפלייה תלמוד לומר כי יפליא. כי יפליא. נאמר כאן נדר ונאמר להלן נדר מה נדר האמור כאן כי יפליא אף נדר האמור להלן כי יפליא . ומה נדר האמור להלן בל תאחר לשלמו אף נדר האמור כאן בל תאחר לשלמו.

ד נדר בערכך הקיש נדרים לערכים מה נדרים בל תאחר לשלמו אף ערכים בל תאחר לשלמו.

ה בערכך להביא ערך הסתום . דבר

tantum leges datæ sunt Iſraelitis? Atqui multæ Iſraelitis datæ ſunt leges: *Hæc eſt lex holocauſti. Hæc eſt lex muneris. Hæc eſt lex ſacrificii pro delicto; Hæc eſt lex ſacrificii pacificorum. Hæc eſt lex viri, qui morietur in tentorio. Quas dedit Dominus inter ſe & filios Iſrael.* Dignus habitus eſt Moſe, ut fieret legatus inter Iſrael, & eorum patrem, qui eſt in cœlis. *In monte Sinai per manum Moſis.* Docemur, quod data ſit lex, conſtitutiones, & earum ſubtilitates, & expoſitiones per manum Moſis ex Sinai.

SECTIO III.

I. Filii Iſrael æſtimant, at gentiles non æſtimant. Crederem quod non æſtimarentur? Idcirco dictum eſt: *Vir.* Verba R. Meir. Dicit enim Rabi Meir. Alter textus includit, & alter excludit; Qua de cauſa ego dico: æſtimantur, at non æſtimant? Eo quod major ſit numerus æſtimatorum quam æſtimantium: Quia ſtultus, ſurdus, & puer æſtimantur, at non æſtimant.

II. R. Jehuda dicit: Filii Iſrael æſtimantur; Crederem quod non æſtimarent? Idcirco dictum eſt: *Vir.* Dicit enim R. Jehuda; Poſtquam alter textus incluſit, alter includit: Qua de cauſa ego dico: æſtimant, at non æſtimantur? Quia major eſt numerus æſtimantium, quam æſtimatorum, quia obſtructus, & androgynus æſtimant, at non æſtimantur.

III. Cum dicat: *Filios Iſrael.* Crederem non poſſe probare niſi de filiis Iſrael; Unde probatur ad includendum proſelytos & ſervos? Ex eo quod dictum eſt: *& dices ad eos: Vir.* Excludit puerum: Crederem poſſe excludere puerum, in quo ſit uſus rationis? Idcirco dictum eſt. *Quando ſeparaverit; quando ſeparaverit. Num.* VI. 2. Memoratur hoc loco votum, & memoratur ibid. XXXII. 2. votum; Sicut votum hoc loco dictum eſt, quando ſeparaverit; ita pariter votum ibi dictum erit, quando ſeparaverit. Sicut votum ibi dictum confirmatur præcepto. Non tardabis complere illud; Ita pariter votum hoc loco dictum confirmatur præcepto: Non tardabis complere illud.

IV. *Pro æſtimatione.* Æquiparat vota æſtimationibus: Sicut vota confirmantur præcepto: Non tardabis complere illud: Ita pariter æſtimationes confirmantur præcepto: Non tardabis complere illud.

V. *Secundum æſtimationem tuam.* Ad includendum æſtimationem inexplicitam.

Alia

אחר בערכך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך איבריו.

ו או יכול שאני מוציא דבר שהנשמה תלויה בו. תלמוד לומר נפשות נפשות. לא המת. אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס תלמוד לומר והעריך את שיש לו עומדה יש לו ערכה. ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה.

ז דבר אחר מה תלמוד לומר נפשות שיכול אין לי אלא שהעריך את אחד. אחד שהעריך את מאה מנין תלמוד לומר נפשות דבר אחר מה תלמוד לומר נפשות שיכול אין לי אלא איש שהעריך את האשה אשה שהעריכה את האיש מנין תלמוד לומר נפשות. דבר אחר מה תלמוד לומר נפשות שיכול כל שהיה בכלל דמים יהיה בכלל ערכים. מנוול ומוכה שחין שלא היו בכלל דמים. לא יהיו בכלל ערכים. תלמוד לומר נפשות.

ח יהיה מה תלמוד לומר שיכול כל שהיה בכלל ערכים יהי בכלל דמים מנוול ומוכה שחין טומטום ואנדרוגינוס ופחות מבן חודש שלא היו בכלל ערכים לא יהיו בכלל דמים תלמוד לומר יהיה.

ט זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס יכול לא יהיו בכלל איש אבל יהיו בכלל אשה. תלמוד לומר ואם נקבה היא. נקבה ודאי ולא טומטום ואנדרוגינוס. ומנין ששנת ששים כלמטה הימנו. תלמוד לומר ואם מבן ששים שנה ומעלה אם זכר מלמד ששנת ששים כלמטה הימנה.

י אין לי אלא שנת ששים שנת חמש שנת עשרים מנין ודין הוא חייב בשנת ששים. וחייב שנת חמש ושנת עשרים. מה שנת ששים כלמטה אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה.

יא הין אם עשת שנת ששים כלמטה הימנה להחמיר נעשת שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנו להקל תלמוד לומר שנה שנה לגזירה שוה. מה אמור שנת

Alia expositio: *Secundum æstimationem tuam*. Æstimationem sui totius ipse dat, at non dat æstimationem membri sui.

VI. Aut crederem posse excludere id, a quo pendet anima? Idcirco dictum est: *Animarum*, *animarum*: Non mortui. Excludam mortuum, at non excludam qui in agone mortis versatur: Idcirco dictum est: *& æstimabit*; Cui est subsistentia, est æstimatio; cui vero non sit subsistentia, non erit æstimatio.

VII. Alia expositio: *Animarum*. Crederem non posse probare nisi de eo qui æstimet unum, qui æstimet centum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Animarum*. Alia expositio: Cur dictum est: *Animarum*? Crederem non posse probare nisi de viro, qui æstimet fœminam, de fœmina, quæ æstimet virum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Animarum*. Alia expositio: Cur dictum est: *Animarum?* Crederem qui comprehenditur in pretio, comprehendi quoque in æstimationibus, fœtentem, & plagatum ulceribus, qui non comprehenduntur in pretio, non fuisse comprehensos in æstimationibus? Idcirco dictum est: *Animarum*.

VIII. *Erit*. Cur dictum est? Crederem, qui comprehenditur in æstimationibus, comprehendi quoque in pretio, fœtentem, & plagatum ulceribus, obstructum, & androgynum, & qui nondum mensis ætatem attigerit, quod comprehendantur in æstimationibus, non fuisse in pretio comprehensos? Idcirco dictum est: *Erit*.

IX. *Masculi*. Non obstructi, neque androgyni. Crederem eo quod non comprehendantur in hominibus, fuisse in fœminis comprehensos? Idcirco dictum est: *Et si fœmina illa*. Fœmina certa, non obstructus neque androgynus. Unde probatur annum sexagesimum fuisse sicut inferiorem? Ex eo quod dictum est: *A filio sexaginta annorum*, *& supra; si masculi*. Docemur annum sexagesimum fuisse sicut inferiorem.

X. Non probo nisi de anno sexagesimo, de anno quinto, & de anno vigesimo unde probatur? Argumento. Tenetur anno sexagesimo, & tenetur anno quinto, & anno vigesimo; sicut annus sexagesimus est sicut inferior, ita pariter annus quintus, & annus vigesimus erit sicut inferior.

XI. Itane? Si considerasti annum sexagesimum sicut inferiorem ad aggravandum, considerabimus annum quintum, & annum vigesimum sicut inferiorem ad allevandum? Idcirco dictum est. *Annum*, *annum*. A pari. Sicut annus

ששים כלמטה הימנה בין להקל בין להחמיר . רבי אלעזר אומר מנין לחודש ויום אחד אחר ששים נאמר כאן ומעלה ונאמר להלן ומעלה מה ומעלה האמור להלן חודש אחד ויום אחד . אף כאן חודש אחד ויום אחד.

יב אין לי אלא לאחר ששים אחר חמש אחר עשרים מנין ודין הוא חייב אחר ששים וחייב אחר חמש ואחר עשרים מה אחר ששים חודש אחד ויום אחד הרי הן כשנת ששים אף אחר חמש ואחר עשרים חודש אחד ויום אחד הרי הן כשנת חמש ושנת עשרים.

יג ואם מך הוא מערך . אם הוא עני מליתן ערך והעמידו לפני הכהן להוציא את המת . אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס. תלמוד לומר והעמיד והעריך את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה.

יד יכול אפילו אמר ערך של פלוני זה עלי ומת יהיה פטור תלמוד לומר יעריכנו אפילו מת . והעריך אותו הכהן שלא יתן אלא בזמן הערך על פי אשר תשיג יד הנודר לא יד הנדר . יד הנודר בין איש בין אשה בין קטן מיכן אמרו השג יד בנודר והשנים בנידר והערכים בנערך. והעריך בזמן הערך . יעריכנו הכהן בנין אב לכל הנערכים שיהו בכהן.

פרק ט

א אמר רגלה של זו עולה . יכול יהא כולה עולה תלמוד לומר כל אשר יתן ממנו ליהוה קודש אין כולה קודש יכול תצא לחולים . תלמוד לומר יהיה קודש כולה מה יעשה לה . תמכור לחייבי עולה ודמיה חולין חוץ מדמי אותה הרגל דברי רבי מאיר . ורבי

nus dictus in sexagesimo consideratur sicut inferior, ita pariter annus dictus in quinto, & vigesimo considerabitur sicut inferior, tam ad allevandum, quam ad aggravandum. Rabi Eliesser dicit; unde probatur, addendum esse mensem unum, & diem unum post sexagesimum? Dictum est hic: *Et supra*; & dictum est *Num.* III. *Et supra*; Sicut, *& supra* eo loco dictum denotat mensem unum, & diem unum; ita pariter hoc loco denotat mensem unum, & diem unum.

XII. Non probo nisi post annum sexagesimum, post quintum, post vigesimum unde probatur? Argumento. Tenetur post sexagesimum, & tenetur post quintum, & vigesimum; sicut post sexagesimum mensis unus & dies unus considerantur sicut annus sexagesimus, ita pariter post quintum, & post vigesimum mensis unus, & dies unus considerantur sicut annus quintus, & annus vigesimus.

XIII. *Si autem pauperior fuerit æstimatione*. Si pauper fuerit, ut possit dare æstimationem. *Tum statuet se coram sacerdote*. Ad excludendum mortuum. Excludam mortuum, at non excludam, qui in angone mortis versatur. Idcirco dictum est: *Tum statuet, & æstimabit*; Cui fuerit subsistentia, erit æstimatio, at non erit æstimatio, cui non fuerit subsistentia.

XIV. Crederem, vel si diceret; Æstimatio N. super me, & moriatur, quod liber esset? Idcirco dictum est: *Æstimabit illum*. Vel mortuum: *Et æstimabit illum sacerdos*. Ne det nisi quod valet tempore æstimationis. *Secundum id, quod assequetur manus voventis*. Non manus illius, qui vovetur. *Manus voventis*. Tam viri quam fœminæ, & pueri. Hinc dixerunt: Manus assecutio obtinet in vovente, anni autem in voto, æstimationes in æstimato. *Et æstimabit*. In tempore æstimationis. *Æstimabit illum sacerdos*. Constitutio principii, omnes æstimationes peragendas fuisse a sacerdote.

CAPUT IX.

I. SI dicat: Pes istius sit holocaustum; crederem totum fuisse holocaustum? Idcirco dictum est. *Omne quod dabit ex eo Domino, sanctum*. Crederem impensum fuisse in usum profanum? Idcirco dictum est: *Erit sanctum*. Totum; Quid de eo erit faciendum? Vendendum erit iis, qui debent holocaustum, & ejus pretium profanatur, ex-

יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים
מנין אפילו אמר רגלה של זו עולה
תהא כולה עולה תלמוד לומר כל אשר
יתן ממנו ליהוה יהיה קודש. יהיה
קודש לרבות את כולה.

ב. יכול אף הקדש בדק הבית יעשה
תמורה תלמוד לומר קרבן, יצא הקדש
בדק הבית שאינו קרבן.

ג אוציא הקדש בדק הבית שאינו
קרבן ולא אוציא את של צבור. תלמוד
לומר ולא יחליפנו. אוציא את של
צבור ולא אוציא את של שותפים
תלמוד לומר ולא ימיר אותו. היחיד
עושה תמורה ואין ציבור ולא השותפים
עושים תמורה.

ד אמר רבי שמעון והלא המעשר
בכלל היה. ולמה יצא להקיש לא
מה מעשר קרבן יחיד. אף אין לי לא
קרבן יחיד או דבר שאת למידו בדרך
אחד את למידו בכל הדרכים שיש בו.
מה מעשר מיוחד שהוא הקדש מזבח
ונוהג בבקר ובצאן ונאכל לשני ימים אף
איני מרבה לא את שהוא כיוצא בו
מנין לרבות קדשי קדשים וקדשים
קלים של יחיד תלמוד לומר בהמה.
ואם בהמה.

ה ולא ימיר אותו. הקדש עושה
תמורה ואין תמורה עושה תמורה.
רבי יהודה אומר הולד עושה תמורה.
אמרו לו הקדש עושה תמורה ולא
הולד, ולא התמורה עושה תמורה.

ו טוב ברע או רע בטוב, תמימים
בבעלי מומים ובעלי מומים בתמימים.
מנין לרע שהוא בעל מום תלמוד לומר
לא תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר
יהיה בו מום כל דבר רע. ואם המר
ימיר, לרבות את האשה. ואם המר
ימיר לרבות את היורש. בהמה בבהמה
אחד בשנים ושנים באחד. בהמה בבהמה
אחד במאה ומאה באחד. רבי שמעון
אומר בהמה בבהמה ולא בהמה בבהמות

cepto pretio istius pedis. Verba R. Meir: At R. Jehuda, & R. Jose, & R. Simeon dicunt; Unde probatur, vel si dicat; Pes istius sit holocaustum, totum fuisse holocaustum? Ex eo quod dictum est: *Omne id, quod ex eo Domino, erit sanctum. Erit sanctum*. Ad includendum totum.

II. Crederem vel consecrata instaurationi domus potuisse commutari? Idcirco dictum est: *Sacrificium*. Excluduntur, quæ consecrata sunt instaurationi domus, quæ non sunt sacrificium.

III. Excludam consecrata instaurationi domus, quæ non sunt sacrificium, at non excludam oblationem cœtus? Idcirco dictum est: *Non commutabit ipsum*. Excludam oblationem cœtus, at non excludam oblationem sociorum? Idcirco dictum est: *& non commutabit ipsum*. Privatus potest commutare, at cœtus, & socii non possunt commutare.

IV. Dicit R. Simeon. Atqui decimum erat in genere; cur exiit? Ad comparandum. Sicut decimum est sacrificium privati, ita pariter ego no probo nisi de sacrificio privati: Si ex una ratione explicas, debes explicare ex omnibus rationibus, quæ in illo sunt. Sicut decimum est peculiare, & est sanctitas altaris, & observatur in bove, & in ove, & comeditur duobus diebus, ita pariter ego non includam nisi ea, quæ sint illi similia. Unde probatur ad includendum sanctitates sanctitatum, & sanctitates leves privati? Ex eo quod dictum est; *Jumentum*, *& si jumentum*.

V. *Et non commutabit ipsum*: Sanctum facit commutationem, at commutatio non facit commutationem: R. Jehuda dicit: Filius facit commutationem. Dixerunt illi: Sanctum facit commutationem, at filius & commutatio non faciunt commutationem.

VI. *Bonum in malum, aut malum in bonum*. Perfecta in vitiata, & vitiata in perfecta. Unde probatur de malo, quod sit vitiatum? Ex eo quod dictum est *Deut.* XVII. 1. *Non immolabis Domino Deo tuo bovem & ovem, in quo fuerit macula, quicquam mali. Quod si commutando commutaverit*. Ad includendum mulierem. *Quod si commutando commutaverit*. Ad includendum hæredem. *Jumentum in jumentum*. Unum in duo, & duo in unum. *Jumentum in jumentum*. Unum in centum, & centum in unum. R. Simeon dicit: *Jumentum in jumentum*: Non autem jumentum in jumenta. Dixerunt illi. Jumentum unum vocatur

אמרו לו בהמה אחת קרויה בהמה. ובהמות הרבה קרויות בהמה.

ז בהמה בבהמה. לא בהמה בעופות ולא עופות בבהמה. בהמה בבהמה ולא בהמה במנחות ולא מנחות בבהמה ולא בהמה בהם.

ח בהמה בבהמה ולא בהמה באיברים ולא איברים בבהמה בהמה בבהמה ולא בהמה בעבדים ולא עבדים בבהמה. ולא איברים בשלימים ולא שלימים בהם.

ט רבי יוסי אומר ממירים איברים בשלימים ולא שלימים בהם. אמר רבי יוסי והלא במוקדשים הוא אומר רגלה של זו עולה כולה עולה. אף כשיאמר רגלה של זו תחת זו תהא כולה תמורה תחתיה.

י והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. והיכן קדושה חלה עליו בבית הבעלים אף תמורה בבית הבעלים.

יא והלא הבכור עושה בבית הבעלים ואינו עושה בבית כהן דברי רבי עקיבא אמר רבי יוחנן בן נורי וכי מפני מה אין ממירים בבכור אמר ליה רבי עקיבא חטאת ואשם מתנה לכהן. והבכור מתנה לכהן. מה חטאת ואשם אין ממירים בהם אף הבכור אין ממירים בהם. אמר ליה רבי יוחנן בן נורי מה אינו מימר בחטאת ואשם שאין זכים בהם בחייהם תאמר בבכור שזכים בו בחייו. אמר ליה רבי עקיבא הישבתה על הדין. מה אתה משיב על המקרא והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. היכן קדושה חלה עליו בבית העולמים אף תמורה בבית העולמים.

יב ואם מי שנתן לכהן זה וזה אין עושים תמורה.

יג והיה הוא. הקודש עושה תמורה ואין תמורה עושה תמורה.

יד יהיה קודש מלמד שהקדושה חלה. והלא דין הוא. ומה אם הקדש שאין קדושה חלה עליו במום קבוע עושה תמורה. תמורה שהקדושה חלה עליו

tur jumenta, & jumenta multa vocantur jumenta.

VII. *Jumentum in jumentum*. Non autem jumentum in volucris, neque volucres in jumentum. *Jumentum in jumentum*. Non autem jumentum in munera, neque munera in jumentum, neque jumentum in ea.

VIII. *Jumentum in jumentum*. Non autem jumentum in membra, neque membra in jumentum. *Jumentum in jumentum*. Non autem jumentum in servos, neque servos in jumentum, neque membra in integra, neque integra in ea.

IX. R. Jose dicit. Commutantur membra cum integris, at non integra cum illis. Dicit enim R. Jose: Sicut in sanctificatis si dicat; pes istius sit holocaustum, totum est holocaustum; ita pariter, quando dicat: Pes hujus sit vice istius, erit totum commutatum ejus loco.

X. *Erit ipsum*, *&* *commutatio ejus erit sanctitas*. Et ubi cadit in illud sanctitas? In domo dominorum; ita pariter commutatio in domo dominorum.

XI. Atqui primogenitum facit commutationem in domo dominorum, non in domo sacerdotis. Verba R. Akiba. Dicit R. Jochanan ben Nuri: Qua de causa non commutatur in primogenito? Dicit R. Akiba. Sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto est donum sacerdoti, & primogenitum est donum sacerdoti; Sicut sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto non commutantur, ita pariter primogenitum non erat commutandum. Respondit illi R. Jochanan ben Nuri: Si non commutantur sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, ratio est quia non habent jus in illis, quando sint viva, dices de primogenito, in quo habent jus, dum vivens est? Respondit illi R. Akiba; Respondisti ad argumentum, quid respondebis textui? Ubi dicitur: *&* *erit ipsum*, *&* *commutatio ejus erit sanctitas*. Ubi cadit sanctitas in illud? In domo dominorum, ita pariter commutatio in domo dominorum.

XII. Quando vero dederit sacerdoti, neutrum facit commutationem.

XIII. *Et erit ipsum*; Sanctum facit commutationem, at commutatio non facit commutationem.

XIV. *Erit sanctitas*. Docemur, quod in illud caderet sanctitas. Atqui est argumentum. Si animal consecratum, in quod non cadit sanctitas, si in eo fuerit vitium stabile, facit commutatio-

בבעלת מום קבוע אינו דין שיעשה תמורה תלמוד לומר והיה הוא קודש. הקודש עושה תמורה ואין תמורה עושה תמורה.

טו יהיה קודש. מלמד שהקדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע והלא דין הוא ומה אם הקודש שהיא עושה תמורה אין קדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע תמורה שאינה עושה תמורה אינו דין שלא תהא קדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע. תלמוד לומר יהיה קודש. מלמד שקדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע.

יז רבי יוסי ברבי יהודה אומר יהיה קודש לעשות את השוגג כמזיד,

פרשה ד

א ואם כל בהמה יכול בבהמה טמאה הכתוב מדבר. כשהוא אומר אם בבהמה הטמאה ופדה הרי בהמה טמאה אמורה הא אינו מדבר אלא בפסולי המוקדשים שיפדו. יכול יפדו על מום עובר תלמוד לומר אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליהוה. יצא מום עובר שהוא כשר ליקרב למחר.

ב טמאה לרבות את המתה. יכול אפילו אמר הרי זה הקדש ומתה תפדה תלמוד לומר והעריך. את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה.

ג מנין לרבות ולהוציא את שאמר הרי זו הקדש ומתה. אחר שריבה הכתוב מיעט. הרי אנו למידים אותה מבהמה טמאה מה בהמה טמאה מיוחדת ששוה שעת פריונה לשעת הקדישה אף אני ארבה את המתה ששוה שעת פריונה לשעת הקדישה.

ד או דבר שאת למדו בדרך אחד. את למדו בכל הדרכים שיש בו. מה בהמה טמאה מיוחדת שהיא תחלת הקדש ומועלים בה וכולה לשמים אף

nem, commutatio, in quam cadit sanctitas, si in ea fuerit vitium stabile, non erit æquum, ut faciat commutationem? Idcirco dictum est: *Et erit illud sanctitas*. Sanctum facit commutationem, at commutatio non facit commutationem.

XV, *Erit sanctitas*. Docemur quod sanctitas in illud cadat, in quo fuerit vitium stabile. Atqui est argumentum. Si in sanctum, quod facit commutationem, non cadit sanctitas quando in eo fuerit vitium stabile; In commutationem, quæ non facit commutationem, non erit æquum, ut non cadat sanctitas, quando in ea fuerit vitium stabile? Idcirco dictum est: *Erit sanctitas*. Docemur, quod sanctitas caderet in illam, in qua fuerit vitium stabile.

XVI. R. Jose bar R. Jehuda dicit: *Erit sanctitas*; ut consideretur tam qui ex errore, quam qui ex contumacia operatur.

SECTIO IV.

I. ET *si omne animal*. Crederem, quod de animali immundo textus loquatur? Quando vero dicit: *Quod si ex animali immundo redimat*. Ecce jam de animali immundo dictum est. Ecce non loquitur nisi de profanatis ex sanctitatibus, quod sint redimenda. Crederem fuisse redimenda propter vitium instabile? Idcirco dictum est. *De quo non offerunt Domino sacrificium*. Excluditur, quod habeat vitium instabile, quod cras potest offerri.

II. *Immundum*. Ad includendum mortuum. Crederem, vel si diceret; Ecce hoc sanctum sit, & moriatur, fuisse redimendum? Idcirco dictum est: *Et æstimabit*: Cui fuerit subsistentia, erit æstimatio: Cui non sit subsistentia, non erit æstimatio.

III. Unde probatur ad includendum mortuum, & ad excludendum illud; si diceret. Ecce hoc sanctum sit, & moriatur? Postquam inclusit textus, excludit: Ecce probatur ex animali immundo; Sicut animal immundum est peculiare in quo sit æquale tempus suæ redemtionis tempori suæ sanctificationis, ita pariter includam mortuum, in quo sit æquale tempus suæ redemtionis tempori suæ sanctificationis.

IV. Quod una ratione demonstratur, tu demonstrabis omnibus rationibus, quæ in eo sint? Sicut animal immundum est peculiare, eo quod sit principium sanctificationis, & in eo prævaricentur, & totum offeratur Deo, ita pariter

אני ארבה את כיוצא בו . וכי מה יש לנו פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים מנין לרבות קדשי קדשים וקדשים קלים של ציבור , ושל יחיד תלמוד לומר בהמה ואם בהמה ואם כל בהמה.

ה והעמיד את הבהמה לפני הכהן בהמה נפדית . ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפוים.

ו והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע. אין פודים ההקדישות אכסרה . כערך הכהן כן יהיה , אמר אחד הרי הוא שלי בעשר סלעים. אמר אחד בעשרים. אמר אחד בשלשים . אמר אחד בארבעים ; אמר אחד בחמשים . חזר בו של חמשים ממשכנים מכנסיו עד עשר . חזר בו של ארבעים ממשכנים מכנסיו עד עשר . חזר בו של שלשים ממשכנים מכנסיו עד עשר . חזר בו של עשרים ממשכנים מכנסיו עד עשר . חזר בו של עשר סוכרים אותו בשוה ונפרעים משל עשר המותר.

ז ואם גאל יגאלנה לרבות את האשה. ואם גאל יגאלנה לרבות את היורש . ויסף חמישיתו על ערכו. הרי כאן שנים אחד מוסיף חמישית ואחד שאינו מוסיף חמישית ואין ידוע אם בבעלים אם בכל אדם מה מצינו בגאולות האמורות למטן הבעלים מוסיפין חמישית ואין כל אדם מוסיפין חמישית אף הגאולות האמורות כאן הבעלים מוסיפין חמישית ואין כל אדם מוסיף חמישית.

ח ואיש כי יקדיש את ביתו . יכול בבית דירה הכתוב מדבר , כשהוא אומר ואם המקדיש יגאל את ביתו הרי בית דירה אמור הא מה אני מקיים ואיש כי יקדיש את ביתו . מקדיש אדם את נכסיו.

ט קודש ליהוה . מלמד שסתם הקדישות לבדק הבית.

riter ego includam illi similia. Quænam nobis sunt illi similia? Juvenci comburendi, & hirci comburendi. Et unde probatur ad includendum sanctitates sanctitatum, & sanctitates leves cœtus, & privati? Ex eo quod dictum est: *Animal, quod si animal; quod si omne animal.*

V. *Et statuet animal coram sacerdote.* Animal redimebatur, at volucres, & ligna, & thus, & vasa ministerii non redimebantur.

VI. *Et æstimabit illud sacerdos inter bonum, & malum.* Non redimebantur res sanctificatæ æstimatione rei ex æquo. *Juxta æstimationem sacerdotis, sic erit.* Si alter dixerit: Meum est pro decem selis; & alter dixerit; pro viginti; & alter dixerit; Pro triginta; & alter dixerit: Pro quadraginta; & alter dixerit: Pro quinquaginta; Si pœnituerit eum, qui dixerit quinquaginta, bona illius pro decem selis oppignerant; si pœnituerit eum, qui dixerit triginta, oppignerant bona illius pro decem selis; si pœnituerit eum, qui dixerit viginti, oppignerant bona illius pro decem selis. Si pœnituerit eum, qui dixerit decem, vendant pretio ipsorum, & residuum exigant e decem.

VII. *Quod si redimendo redemerit illud.* Ad includendum fœminam. *Quod si redimendo redemerit illud.* Ad includendum hæredem. *Tum addet quintam partem ejus supra æstimationem ejus.* Ecce hoc loco duo adsunt, alter addit quintam partem, & alter non addit; & ignoramus quis debeat addere quintam partem; utrum domini, an ceteri homines. Sicut invenimus in redemtionibus infra dicendis, quod domini addant quintam partem, & reliqui homines non addant quintam partem; ita pariter in redemtionibus hoc loco dictis domini addunt quintam partem, at ceteri homines non addunt quintam partem.

VIII. *Et vir, qui sanctificaverit domum suam.* Crederem quod de domo habitationis textus loquatur? Quando vero dicit: *Si autem consecrans redemerit domum suam:* Ecce dictum est de domo habitationis. Quomodo ego explicabo: *Et vir, qui sanctificaverit domum suam?* Quando sanctificaverit bona sua.

IX. *Sanctificationem Domino.* Docemur, quod sanctificationes absolutæ cedebant instaurationi domus.

CA-

פרק י׳

א והעריכו הכהן בין טוב ובין רע. אין פודין את ההקדישות אכסרה. כאשר יעריך אותו הכהן כי יקום. הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים מפני שהם מוסיפים חמישית. אמר אחד הרי הוא שלי בעשרים ואחד. הבעלים נותנים עשרים ושש. עשרים ושנים הבעלים נותנים עשרים ושבע. עשרים ושלש. הבעלים נותנים עשרים ושמונה. עשרים וארבע הבעלים נותנים עשרים ותשע. עשרים וחמש. הבעלים נותנים שלשים שאין מוסיפין חמישית על עילויו של זה. אמר אחד הרי הוא שלי בעשרים ושש אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחת ודינר הבעלים קודמים ואם לאו אומרים לו הגעתיך.

ב ואם המקדיש יג׳. לרבות את האשה. ואם המקדיש יג׳ לרבות את היורש. ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו. אם נתן את הכסף הרי הוא שלו. ואם לאו אינו שלו.

ג משדה אחוזתו. אין לי אלא שדה אחוזתו מאביו שדה אחוזתו מאמו מנין תלמוד לומר יקדיש איש. והיה ערכך לפי זרעו. ולא לפי גידוליו. זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. הרי זו גזירת מלך אחד המקדיש בחולת המחוז ואחד המקדיש בפרדיסות סבסטי. נותן בזרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף.

ד מנין שאין אדם רשאי להקדיש שדהו בשנת היובל. ואם הקדישה תהא מקודשת תלמוד לומר אם משנת היובל יקדיש שדהו. שדהו מה תלמוד לומר. מנין אתה אומר היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמרדים עמה. תלמוד לומר שדהו.

ה כערכך יקום. נותן ארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשע פונדיונות מה טיבו של פונדיון זה קולבון לפרוטרוט.

ו אחר היובל. סמוך ליובל מופלג מן היובל מנין תלמוד לומר ואם אחר היובל יקדיש שדהו. שדהו מה תלמוד

CAPUT X.

I. T*UM æſtimabit eam ſacerdos inter bonam & malam*. Non redimebantur res ſanctificatæ æſtimatione rei ex æquo. *Quemadmodum æſtimabit eam ſacerdos, ſic confirmabitur*. Si domini dixerint; pro viginti: & ceteri homines dixerint; pro viginti; domini præferuntur, quia addunt quintam partem. Si unus dixerit; mea ſit pro viginti & una, domini dent ſex & viginti; ſi duas & viginti, domini dent ſeptem & viginti; ſi tres & viginti, domini dent octo, & viginti: ſi quatuor & viginti, domini dent novem & viginti: ſi quinque & viginti, domini dent triginta, quia huic non addenda eſt quinta pars: Si unus dixerit; mea ſit pro ſex & viginti, ſi domini velint dare unam & triginta cum denario, domini præferuntur, ſi minus, dicent ei: tua eſt.

II. *Si autem conſecrans redemerit*. Ad includendum fœminam. *Si autem conſecrans redemerit*. Ad includendum hæredem. *Tum addet quintam partem argenti æſtimationis ſuæ ſuper eam, & erit illius*. Si dederit argentum, illius erit, ſi minus, illius non erit.

III. *De agro poſſeſſionis ſuæ*. Non probo niſi de agro poſſeſſionis ſuæ ex patre, de agro poſſeſſionis ſuæ ex matre, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Conſecraverit vir*. *Tunc erit æſtimatio ejus juxta ſementem ejus*. Non juxta ejus proventum. *Semen Chomer hordeorum quinquaginta ſiclis argenti*. Ecce hoc eſt decretum regis; ſive ſanctificet in circuitu urbis, ſive ſanctificet in hortis Sebaſte, dabit pro ſemente Chomer hordeorum quinquaginta ſiclos argenti.

IV. Unde probatur, nemini licuiſſe ſanctificare agrum ſuum in anno Jubilæo? Ex eo quod dictum eſt: *Si ab anno Jubilæo ſanctificaverit vir agrum ſuum; Agrum ſuum*; quid dicendum erat? Unde tu dicis, ſi illic fuerint foveæ profundæ decem palmos, vel petræ decem palmos eminentes; eas non menſuraſſe? Ex eo quod dictum eſt: *Agrum ſuum*.

V. *Secundum æſtimationem ejus confirmabitur*. Dabit novem & quadraginta Selas, totidemque pondiola. Quænam erat ratio pondioli? Hic erat collybus pro prutis.

VI. *Poſt Jubilæum*. Prope Jubilæum; procul Jubilæo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Quod ſi poſt Jubilæum ſanctificaverit agrum ſuum*. *Agrum ſuum*. Qua

לומר . מנין אתה אומר היו שם נקעים פחותים מעשרה טפחים או סלעים גמוכים מעשרה טפחים הרי אלו נמדדים עמה תלמוד לומר שדהו .

ז מנין שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים ולא נוטלים לאחר היובל פחות משנה . תלמוד לומר וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות .

ח מנין שאין מחשבים את החדשים להקדש . אבל הקדש מחשב חדשים תלמוד לומר וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות .

ט ומנין אם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעים לו אלא נותן את כולם כאחת תלמוד לומר וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות .

י שנים הנותרות שנים הוא מחשב ואין מחשב היובל שלא יכנס בה כלום . ונגרע מערכך . אף מן ההקדש . שאם אכלה ההקדש שנה או שתים לפני היובל או לא אכלה אלא שהיתה לפניו מנכה סלע ופונדיון בכל שנה ושנה .

יא ואם גאל יגאל . לרבות את האשה . ואם גאל יגאל לרבות את היורש . שדה מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא המקדיש בית כור בענין הזה . הקדיש בית לתך בית סאה בית קב מנין תלמוד לומר השדה , ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו . אם נתן את הכסף הרי שלו ואם לאו איננו שלו .

יב ואם לא יגאל את השדה הבעלים . ואם מכר את השדה . הגזבר . לאחר ולא לבנו . או לאחר ולא לאח וכשהוא אומר ולאיש לרבות את האח . ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח . אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני את הבן שהוא קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי . ומוציא אני את האח שאינו קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי .

יג לא יגאל עוד . יכול לא יקחנה מיד הגזבר ותהיה לפניו כשדה מקנה תלמוד לומר לא יגאל עוד לבמות שהיא

Qua de causa? Unde tu dicis, si fuerint foveæ minores decem palmis, aut petræ humiliores decem palmis, quod cum eo mensuraverint? Ex eo quod dictum est. *Agrum suum*.

VII. Unde probatur non licuisse sanctificare ante Jubilæum minus biennio, neque licuisse redimere post Jubilæum minus anno? Ex eo quod dictum est. *Et supputabit illi sacerdos argentum juxta annos reliquos*.

VIII. Unde probatur, quod sancto non enumerarentur menses, sed sanctum enumeraret menses? Ex eo quod dictum est: *Et supputabit illi sacerdos argentum juxta annos reliquos*.

IX. Et unde probatur; si dicat; dabo aliquid de anno in annum, quod ei non auscultent, sed totum dare debeat simul? Ex eo quod dictum est: *Et supputabit illi sacerdos argentum juxta annos reliquos*.

X. *Annos reliquos*. Annos supputabat, at non supputabat Jubilæum, ex quo nihil ingreditur. *Et detrahetur de æstimatione*. Vel de sancto; si sanctum percepisset utilitatem annum aut biennium ante Jubilæum, aut si non percepisset utilitatem, sed fuisset in ejus conspectu, sc. sub ejus potestate, detrahet Selam, & pondiolum singulis annis.

XI. *Quod si redimendo redemerit*. Ad includendum mulierem. *Quod si redimendo redemerit*. Ad includendum hæredem. *Agrum*. Cur dictum est? Crederem non posse probare nisi de eo qui sanctificaverit spatium Cor, juxta hanc rationem, de eo qui sanctificaverit spatium Letech, spatium Sati, spatium Kabi, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Agrum*. *Tunc addet quintam partem argenti super ipsum, & confirmabitur ei*. Si dabit argentum, erit suus, si minus non erit suus.

XII. *Quod si non redemerit agrum*. Domini. *Et vendiderit agrum*. Quæstor. *Alteri*. Non autem filio suo. Aut dicam: *Alteri*. Non fratri suo. Quando vero dicit: *Et viro*. Ad includendum fratrem. Quid vidisti, ut includeres filium, & excluderes fratrem? Postquam inclusit textus, excludit: Includam ego filium, cui pro patre confirmantur sponsalia ancillæ Hebrææ, & potestas in servum Hebræum, & excludam fratrem, cui non confirmantur pro patre sponsalia ancillæ Hæbrææ, neque potestas in servum Hebræum.

XIII. *Non redimetur ultra*. Crederem non licuisse emere de manu quæstoris, sed fuisse quasi agrum emtum? Idcirco dictum est: *Non redimetur ultra*. In ea con-

אינה נגאלת . לוקחה הוא מיד הגזבר ותהי לפניו כשדה מקנה.

פרק יא

א והיה השדה בצאתו ביובל מגיד שהשדה קרוי לשון זכר כלשון קודש. מה קודש אמור להלן אינו יוצא אלא בפריון . אף קודש האמור כאן לא יצא אלא בפריון.

ב מלמד שהכהנים נכנסים לתוכה ונותנים את דמיה דברי רבי יהודה . רבי שמעון אומר נכנסים אבל לא נותנים . רבי אלעזר אומר לא נכנסים ולא נותנים אלא נקראת שדה רטושים עד היובל השני. הגיע היובל השני ולא נגאלה נקראת רטושי רטושים עד היובל השלישי לעולם אין הכהנים נכנסים לתוכה עד שיגאלנה אחר.

ג כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו. מה תלמוד לומר מנין אתה אומר שדה שהיא יוצאה לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים והרי היא תחת ידו . יכול יאמר הואיל והוא יוצא לכל אחי הכהנים ביובל הרי היא תחת ידי הרי היא שלי תלמוד לומר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו . שדה אחוזתו של כהן ושלו . אין זו שלו אלא יוצא לכל אחיו הכהנים.

ד ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו מה תלמוד לומר מנין אתה אומר הלוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה . יכול תהיה לפניו בשדה מקנה תלמוד לומר ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה שדה אחוזה . יצתה זו שהיא שדה אחוזה דברי רבי מאיר . רבי יהודה ורבי שמעון אומר הלוקח שדה מאביו והקדישה הקדישה ואחר כך מת אביו יכול תהיה לפניו כשדה מקנה . תלמוד לומר ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה . יצתה זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה . שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם

conditione, in qua sit, non redimetur; at potest emere de manu quæstoris, & erit in conspectu ejus quasi ager emtus.

CAPUT XII.

I. ET *erit ager, quando egreditur in Jubilæo*. Ostendit, quod ager genere masculino appelletur in lingua sancta. Sicut sanctitas ibi dicta, *sc. vers.* 14. non egreditur nisi redemtione, ita pariter sanctitas hoc loco dicta non egreditur nisi redemtione.

II. Docemur, quod in eum ingrediantur sacerdotes, & dent pretium ejus. Verba R. Jehuda. R. Simeon dicit: Ingrediuntur, sed non dant pretium. R. Eliefer dicit: Non ingrediuntur, neque dant pretium; sed vocatur ager desertus usque ad Jubilæum secundum: Quando advenerit Jubilæus secundus, & non fuerit redemtus, vocatur desertus de deserto, usque ad Jubilæum tertium; Nunquam in perpetuum in illum ingrediuntur sacerdotes, nisi alius redemerit.

III. *Sicut ager anathematis, sacerdoti erit possessio ejus*. Cur dictum est? Unde tu dicis, si ager exierit sacerdotibus in Jubilæo, & unus redemerit ab sacerdotibus, & fuerit sub ejus potestate, crederem, quod dicere posset, quoniam egressus est omnibus fratribus meis sacerdotibus in Jubilæo, cum ille sit sub mea potestate, meus erit? Idcirco dictum est: *Sicut ager anathematis, sacerdoti erit possessio ejus*. Ager possessionis sacerdotis, & illius; non erit suus, nisi quando egrediatur omnibus fratribus suis sacerdotibus.

IV. *Si vero ager emtionis suæ, qui non fuerit de agro possessionis suæ*. Cur dictum est? Unde tu dicis; si emerit agrum a patre suo, & moriatur pater, & posthæc sanctificaverit, crederem fuisse considerandum in conspectu ejus quasi agrum emtionis? Idcirco dictum est: *Si vero ager emtionis suæ, qui non fuerit de agro possessionis suæ*; Ager, qui non sit ager possessionis; excluditur iste, qui est ager possessionis. Verba R. Meir. Rabi Jehuda, & Rabi Simeon dicunt: Si quis emerit agrum a patre suo, & sanctificaverit, & posthæc moriatur ejus pater, crederem fuisse considerandum in ejus conspectu quasi agrum emtionis? Idcirco dictum est: *Si vero ager emtionis suæ, qui non fuerit de agro possessionis suæ*. Qui non sit conveniens, ut sit ager possessionis. Excluditur iste, qui est conveniens, ut sit ager possessionis. Ager emtionis non egreditur sacer-

מקריש רבר שאינו שלו . וחשב לו הכהן את מכסת . אין מכסת אלא דמיה מלמד שהוא נותן את שוויו.

ה אמר רבי אליעזר צא וראה נאמר כאן וחשב ונאמר להלן וחשב מה וחשב האמור להלן נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף . אף וחשב האמור כאן בזרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף.

ו ונתן את הערכך ביום ההוא. שלא ישהה שאפילו מרגלית בקליס אין לה אלא מקומה בשעתה.

ז בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו . יכול הגיזבר הנקנה ממנו מאתו. יכול הגיזבר הנקנה ממנו תלמוד לומר לאשר לו אחוזת הארץ . יאמר לאשר לו אחוזת ארץ מה תלמוד לומר לאשר קנהו מאתו . מנין אתה אומר שדה שיצת לכהנים ביובל ומכרה הכהן והקרישה הלוקח יכול כשיגיע היובל השני תחזור לבעלים הראשונים . תלמוד לומר לאשר קנהו מאתו . לאשר לו אחוזת הארץ וכל ערכך יהיה בשקל ואין בערכים פחות מסלע. בשקל הקודש מה תלמוד לומר . לפי שנאמר ופדה . יכול בעברים ובשטרות ובקרקעות תלמוד לומר בשקל הקודש . אין לי אלא סלעים של קודש . מנין לרבות דבר המטלטל תלמוד לומר ופדה. לרבות דבר המטלטל אם כן למה נאמר בשקל הקודש פרט לעברים ולשטרות ולקרקעות.

ח עשרים גרה יהיה משקל ללמדך כמה היא סלע. מנין אם רצה לרבות ירבה תלמוד לומר יהיה. מנין אם רצה לפחות לא יפחות. תלמוד לומר הוא.

פרשה ה

א אילו נאמר בכור לא יקריש. יכול לא יקריש אדם בכור הקרשות תלמוד לומר אותו . אותו אין אתה מקריש . מקריש הוא אדם בכור הקרשות . אבין אני אומר הוא לא יקריש אבל יקרישוהו

cerdotibus in Jubilæo; quia nemo potest sanctificare quod suum non est. *Et supputabit illi sacerdos summam*. Non est מכסת nisi ejus pretium. Docemur, quod dare debeat ejus pretium.

V. Dicit R. Elieser: Exi, & vide: Dictum est hoc loco: *& supputabit*. Et ibi dictum est: *& supputabit*. Sicut ibi, ubi dicitur: *& supputabit*; dare debet pro semente Chomer hordeorum quinquaginta siclos argenti; ita pariter hoc loco, ubi dicitur: *& supputabit*; dabit pro semente Chomer hordeorum quinquaginta siclos argenti.

VI. *Et dabit æstimattonem in die illo*. Ne tardet. Licet illi sit margarita non relinquitur nisi pro eo tempore.

VII. *In anno Jubilæo revertetur ager ad eum, a quo emerit ipsum*. Crederem ad quæstorem, a quo emerit? Idcirco dictum est: *Ad eum, cujus erat possessio terræ*. Cum dicat: *Ad eum, cujus erat possessio terræ*; Cur dicendum erat: *Ad eum, a quo emerit ipsum?* Unde tu dicis; si ager exierit sacerdotibus in Jubilæo, & vendiderit sacerdos, & illum sanctificaverit emtor, crederem quando advenerit Jubilæus secundus, quod redderetur primis proprietariis? Idcirco dictum est: *Ad eum, a quo emerit ipsum. Ad eum, cujus erat possessio terræ. Et omnis æstimatio erit juxta siclum*. Non æstimabatur, quod valeret minus siclo. *Juxta siclum sanctuarii*. Cur dictum est? Quia dictum est: *& redimet*. Crederem servis, & chirographis, & agris? Idcirco dictum est: *Juxta siclum sanctuarii*. Unde probatur ad includendum mobilia? Ex eo quod dictum est; *& redimet*. Ad includendum mobilia. Si ita est, cur dictum est: *Juxta siclum sanctuarii?* Excludit servos, chirographos, & agros.

VIII. *Viginti obolorum erit siclus*; Ut doceare, quantus esset valor sicli. Unde probatur licuisse augere, si vellet? Ex eo quod dictum est: *Erit*. Unde probatur non licuisse diminuere, si vellet? Ex eo quod dictum est *Num.* XVIII. 16. *Ille*.

SECTIO V.

I. CUM dictum sit: *Primogenitum non sanctificabit*; Crederem virum qui fuerit primogenitus non potuisse sanctificare? Idcirco dictum est: *Ipsum: Ipsum* tu non potes sanctificare; sed vir qui fuerit primogenitus, poterit sanctificare. Ego argumentabor dicens; Ille non potest sanctificare, at alii pos-

אחרים תלמוד לומר בהמה בבהמה עסקתי.

ב יכול לא יקרישוהו מן הבטן תלמוד לומר אשר יבוכר לא יקריש משיתבכר אין אתה מקדישו. מקדישו אתה מן הבטן מיכן אמרו אין מערימים על הבכור. רבי ישמעאל אומר מנין לא יקריש אדם בכור תלמוד לומר בכור. לא יקדיש איש אותו. יכול לא יקדישנו הקדש עילוי תלמוד לומר כל זכר תקדיש. מה ראית להביאו להקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח. אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה אני מביאו להקדש עילוי שהוא חל על הכל ומוציאו מהקדש מזבח שאינו חל על הכל.

ג אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנים אותו מקרושה לקרושת תלמוד לומר בבהמה לא יקדיש איש אותו.

ד יכול לא יקדישנו הקדש עילוי תלמוד לומר בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש. מה ראית להביאו להקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח. אחר שריבה הכתוב מיעט. מפני מה אני מביאו להקדש עילוי שהוא חל על הכל.

ה רבי עקיבא אומר מנין שלא יקדיש אדם בכור תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו.

ו יכול לא יקדישנו הקדש עילוי תלמוד לומר איש. מה ראית להביא הקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה מביאו להקדש עילוי שהוא חל על הכל ומוציאו מהקדש מזבח שאינו חל על הכל.

ז אין לי אלא זה מנין לכל הקדשים שאין משנים אותם מקרושה לקרושה תלמוד לומר לא יקדיש אם שור אם שה.

poſſunt ipſum ſanctificare. Idcirco dictum eſt: *In pecoribus*. De pecoribus ago.

II. Crederem non potuiſſe ſanctificare in utero? Idcirco dictum eſt: *Quod fuerit primogenitum non ſanctificabit*. Poſtquam factum ſit primogenitum, non potes ſanctificare, at potes ſanctificare in utero. Hinc dixerunt, quod non poſſint calliditate uti in primogenito. Rabi Iſmael dicit; unde probatur, quod nemo poſſit ſanctificare primogenitum? Ex eo quod dictum eſt: *Primogenitum non ſanctificabit vir ipſum*. Crederem non licuiſſe ſanctificari ſanctificatione adſcendenti? Idcirco dictum eſt *Deut.* XV. 19. *Omne primogenitum ſanctificabis*. Quid vidiſti, ut includeres ſanctificationem adſcendentem, & excluderes ſanctificationem altaris? Poſtquam incluſit textus, excludit. Quare ego includo ſanctificationem adſcendentem? Quia cadit ſuper omnia. Et excludo ſanctificationem altaris, quia non cadit ſuper omnia.

III. Non probo niſi de primogenito, unde probatur de omnibus ſanctitatibus, quod non ſint commutandæ ab una ad alteram ſanctitatem? Ex eo quod dictum eſt: *In pecoribus non ſanctificabit vir ipſum*.

IV. Crederem non licuiſſe ſanctificari ſanctificatione adſcendenti? Idcirco dictum eſt: *In bobus tuis & in ovibus tuis maſculum ſanctificabis*. Cur vidiſti, ut includeres ſanctificationem adſcendentem, & excluderes ſanctificationem altaris? Poſtquam incluſit textus, excludit. Cur ego includo ſanctificationem adſcendentem? Quia cadit ſuper omnia; & excludo ſanctificationem altaris, quia non cadit ſuper omnia.

V. Rabi Akiba dicit: Unde probatur, quod nemo poſſit ſanctificare primogenitum? Ex eo quod dictum eſt. *Primogenitum non ſanctificabit vir ipſum*.

VI. Crederem non licuiſſe ſanctificare ſanctificatione adſcendenti? Idcirco dictum eſt: *Vir*. Quid vidiſti, ut includeres ſanctificationem adſcendentem, & excluderes ſanctificationem altaris? Poſtquam incluſit textus, excludit. Cur includo ſanctificationem adſcendentem? Quia cadit ſuper omnia; & excludo ſanctificationem altaris, quia non cadit ſuper omnia.

VII. Non probo niſi de hoc, unde probatur de omnibus ſanctitatibus, quod non ſint commutadæ de una in aliam ſanctitatem? Ex eo quod dictum eſt. *Non ſanctificabit; ſive bos ſit, ſive agnus*.

VIII.

ח יכול לא יקדישם הקדש עילוי תלמוד לומר אך . מה ראית להביאו להקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח. אחר שריבה הכתוב מיעט מפני מה אני מביאן להקדש עילוי שהוא חל על הכל . ומוציאן מהקדש מזבח שאינו חל על הכל :

ט אם שור אם שה ליהוה הוא . הוא קרב ואין תמורתו קריבה :

פרק יב

א ואם בבהמה טמאה ופדה בערכך מה תלמוד לומר לפי שנאמר בשקל הקודש . אין לי אלא סלעים של הקדש מנין לרבות דבר המטלטל תלמוד לומר ופדה . לרבות דבר המטלטל . ואם כן למה נאמר בשקל הקודש פודה בכל דבר שהוא מטלטל ובלבד שהוא צריך לישום בכסף . אמר טלית זו תחת חמור זה יצא לחולין וצריך לעשות דמים.

ב ויסף חמישיתו עליו . שיהא הוא וחומשו חמשה. ואם לא יגאל . בבעלים. ונמכר בערכך . לכל אדם.

ג אך כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו . ולא כל אשר לו . מאדם . לרבות עבדו ושפחתו הכנענים או מאדם לרבות עבדו ושפחתו העברים תלמוד לומר מאדם . ולא כל אדם. מבהמה. ולא כל בהמה. ומשדה אחוזתו. ולא כל שדה אחוזתו. יכול אם החרים את אדם כולם יהו מוחרמים. תלמוד לומר אך . דברי רבי אליעזר . אמר רבי אליעזר בן עזריה מנין לגבוה שאין אדם רשאי להחרים את נכסיו על אחת כמה וכמה יהא אדם חייב להיות חס על נכסיו.

ד לא ימכר. לגזבר . ולא יגאל לבעלים . מה יעשה לו בשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו . או יכול אף על פי שפירש לשם תלמוד לומר הוא.

ה רבי יהודה בן בתירה אומר מנין שסתם חרמים לבדק הבית תלמוד לומר כל חרם קודש קדשים הוא ליהוה.

VIII. Crederem non licuiſſe ſanctificari ſanctificatione adſcendenti? Idcirco dictum eſt. *Tantummodo*. Quid vidiſti ut includeres ſanctificationem adſcendentem, & excluderes ſanctificationem altaris? Poſtquam incluſit textus, excludit? Cur ego includo ſanctificationem adſcendentem? Quia cadit ſuper omnia; & excludo ſanctificationem altaris, quia non cadit ſuper omnia.

IX. *Sive bos ſit, ſive agnus Domino ille. Ille offertur*, at ejus commutatio non offertur.

CAPUT XII.

I. Quod *ſi ex pecore immundo, redimat juxta æſtimationem ejus*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Juxta ſiclum ſanctuarii*. Non probo niſi de ſiclis ſanctuarii; unde probatur ad includendum mobilia? Ex eo quod dictum eſt: *& redimet*. Ad includendum mobilia; ſi ita eſt, cur dictum eſt: *Juxta ſiclum ſanctuarii redimet*? Rebus omnibus, quæ ſint mobiles, dummodo æquivaleant argento. Si dicat: Hoc pallium pro hoc aſino; educitur in uſum profanum; ſed ex eo conficiendi ſunt nummi.

II. *Et addet quintam partem ſuper illud*. Ut illud, & quinta ſint quinque partes. *Et ſi non redimatur*. A dominis. *Vendatur juxta æſtimationem ejus*. Cuilibet.

III. *Tantummodo omne anathema, quod voverit vir Domino, ex omnibus, quæ habet*. Non autem omnia quæ habet: *Ex homine*. Ad includendum ſervum, & ancillam ejus Chananæos; Aut dicam: *Ex homine*. Ad includendum & ancillam, & ſervum ejus Hebræos. Idcirco dictum eſt: *Ex homine*. Non omnem hominem. *Ex pecore*. Non omne pecus. *Ex agro poſſeſſionis ſuæ*. Non autem omnem agrum poſſeſſionis ſuæ. Crederem, ſiquis omnia devoveret, fuiſſe devota? Idcirco dictum eſt. *Tantummodo*. Verba R. Elieſer. Dicit R. Elieſer ben Azaria; Si Deo nemini licet devovere omnes facultates ſuas, quanto magis quiſque debet parcere opibus ſuis?

IV. *Non vendetur*. Quæſtori. *Et non redimetur*. A dominis. Quid faciendum erit? *Sicut ager anathematis, ſacerdoti erit poſſeſſio ejus*. Crederem, vel ſi Deo ſeparaſſet? Idcirco dictum eſt: *Illud*.

V. Rabi Jehnda ben Bethera dicit. Unde probatur ſimplicia anathemata ceſſiſſe inſtaurationi domus? Ex eo quod dictum eſt: *Omne anathema ſanctitas ſancti-*

או יכול אף על פי שפירש לכהן תלמוד לומר הוא.

ו מנין שמחרימים אדם את קדשיו תלמוד לומר חרם קודש . מנין שמחרים אדם את קודשי קדשיו תלמוד לומר כל חרם קדש קדשים . יכול הכהנים והלוים יהיו מחרימים . תלמוד לומר אך דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר הכהנים אינן מחרימים שהחרמים שלהם . הלוים מחרימים שאין חרמים שלהם . רבי אומר נראים דברי רבי יהודה בקרקעות שנאמר כי אחוזת עולם היא להם . ודברי רבי שמעון במטלטלים שאין חרמים שלהם.

ז מנין למחוייבי מיתות ולאחר שאמר ערכי עלי ומת תלמוד לומר חרם לא יפדה . אין לי אלא מחוייבי מיתות החמורות ומחוייבי מיתות הקלות מנין. תלמוד לומר כל חרם לא יפדה . יכול עד שלא נגמר דינו תלמוד לומר אשר יחרם מן האדם לא יפדה ולא עד שלא נגמר דינו.

ח רבי חנניה בן עקביא אומר נערך מפני שדמיו קצובים אבל לא נדר מפני שאין דמיו קצובים . רבי יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש. ואם היזק חייב בתשלומין.

ט זרע הארץ. לרבות שום ושחליים ונרגיר או יכול שאני מרבה זרע לפת וצנונות ושאר זרעוני גינה שאינן נאכלים תלמוד לומר מזרע הארץ ולא כל זרע הארץ. מפרי העץ . לרבות כל פירות האילן. או יכול שאני מרבה חרובי שקמה וצלמונה. וחרובי גרידה תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פירות האילן. מנין לרבות את הירקות למעשרות תלמוד לומר וכל מעשר. יכול בשני מעשרות הכתוב מדבר תלמוד לומר הוא . הוא אמור כאן והוא אמור להלן דברים מחוסרים כאן אמרן הכתוב להלן . ואם גא' יגא' . לרבות את האשה . ואם גא' יגא' לרבות את היורש.

ctitatum illud Domino. Crederem, vel si sacerdoti separasset? Idcirco dictum est: *Illud*.

VI. Unde probatur; quod cuique liceat devovere sanctitates suas? Ex eo quod dictum est: *Anathema sanctitas*. Unde probatur, quod cuique liceat devovere sua sanctissima? Ex eo quod dictum est: *Omne anathema sanctitas sanctitatum*. Crederem sacerdotibus & Levitis licuisse devovere? Idcirco dictum est: *Tantummodo;* Verba Rabi Jehuda; Rabi Simeon dicit: Sacerdotes non possunt devovere, quia ipsorum erant anathemata. At Levitæ poterant devovere, quia ipsorum non erant anathemata. Rabi dicit; Probabilia videntur verba Rabi Jehuda in rebus immobilibus; Dictum est enim. *Quia possessio perpetua erit illis*. Et verba R. Simeonis in mobilibus, quia ipsorum non sunt anathemata.

VII. Unde probatur de occidendis, & de aliquo qui dicat; æstimatio mea super me, & moriatur? Ex eo quod dictum est: *Anathema non redimetur*. Non probo nisi de occidendis supplicio gravi, de occidendis supplicio levi, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne anathema non redimetur*. Crederem, donec absolvatur ejus judicium? Idcirco dictum est: *Quod devovebitur ab homine, non redimetur*. Non autem priusquam absolvatur ejus judicium.

VIII. R. Chananja ben Akabia dicit: Æstimetur, quia ejus nummi definiti sunt, at non voveatur, quia ejus nummi non sunt definiti. R. Jose dicit: Potest vovere, æstimare, & sanctificare, & si voveat, debet compensare.

IX. *De semine terræ*. Ad includendum allium, nasturtium, & erucam. Crederem posse includere semen raphanorum, & raporum, & reliqua semina hortensia, quæ non comeduntur? Idcirco dictum est: *De semine terræ*. Non autem de omni semine terræ. *De fructu arboris*. Ad includendum omnes fructus arboris. Crederem posse includere siliquas sylvestres, & Tzalmon, & siliquas Gadara? Idcirco dictum est: *De fructu arboris;* Non autem de omni fructu arboris. Unde probatur ad includenda olera pro decimis? Ex eo quod dictum est: *Et omnis decima*. Crederem, quod de duabus decimis textus loquatur? Idcirco dictum est: *Illa*. *Illa* quæ hic dicta est, & *illa* quæ ibi sc. Deut. XIV. 23. dicta est; quæ hoc loco desunt, ibi dicta sunt. *Quod si redimendo redemerit*. Ad includendum fœminam. *Quod si redimendo redemerit*. Ad includendum hæ-

איש. פרט לקטן. או יכול שאני מרבה בן תשע שנים ויום אחד תלמוד לומר ואם גאל יגאל. ממעשרו. ולא כל מעשרו ממעשרו אין לי אלא מעשר שנכנס משרותיו ולקח וירש. נתן לו במתנה מנין תלמוד לומר ואם גאל יגאל ממעשרו ולא כל מעשרו. ממעשרו. פרט למעשר שנכנס לירושלם ויצא. ממעשרו חמישיתו. פרט לפחות משוה פרוטה יוסף עליו. שיהא הוא ותומשו חמשה.

י מנין שאין מעשרים מן הבקר על הצאן ולא מן הצאן על הבקר תלמוד לומר וכל מעשר בקר וצאן.

יא יכול לא יעשר מן הכשבים על העזים ודין הוא ומה החדש והישן שאינן כלאים זה בזה אינם מתעשרים זה על זה כבשים ועזים שהם כלאים זה בזה אינו דין שלא יתעשרו זה על זה תלמוד לומר וצאן. כל משמע צאן אחד.

יב קל וחומר לחדש ולישן שיתעשרו מזה על זה. ומה אם הכשבים ועזים שהם כלאים זה בזה מתעשרים מזה על זה. החדש והישן שאינן כלאים זה בזה. אינו דין שיתעשרו מזה על זה תלמוד לומר עשר תעשר. שתי מעשרות. שנה. אין מעשרים משנה לחברתה דברי רבי עקיבא.

פרק יג

א כל אשר יעבור תחת השבט פרט לטרפה שאינה עוברת אין לי אלא בזמן שמונים בשבט. מנין רבוצים או עומדים מנין תלמוד לומר העשירי יהיה. אין לו אלא בזמן שקרא שמו עשירי. מנין אף על פי שלא קרא שמו עשירי תלמוד לומר העשירי יהיה קודש, יכול אפילו היה לו מאה ונטל עשרה עשרה ונטל אחד תלמוד לומר העשירי אין זה מעשר, רבי יוסי ברבי יהודה אומר מעשר.

hæredem. *Vir*. Excludit puerum. Aut crederem posse includere filium novem annorum, & unius diei? Idcirco dictum est: *Quod si redimendo redemerit de decima sua*. Non de omni decima sua. *De decima sua*. Non probo nisi de decima, quod exceperit ex agris suis, & emerit, & hæreditaverit; Si dono data illi fuerit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quod si redimendo redemerit de decima sua*. Non de omni decima sua. *De decima sua*. Excludit decimam, quæ illata sit Hierosolymam, & educta sit. *De decima sua, quintam partem ejus*. Excludit, quæ valeat minus pruta. *Addet super eam*. Ut illa & quinta sint quinque partes.

X. Unde probatur non licuisse decimare boves pro ovibus, neque oves pro bobus? Ex eo quod dictum est: *Et omnis decima boum, & ovium*.

XI. Crederem non licuisse decimare ex agnis pro capris? Et probari potest argumento. Si triticum novum & vetus, quæ non sunt inter se heterogenea, non possunt invicem inter se decimari, agni, & capræ, qui sunt inter se heterogenei, non erit æquum ut inter se non possint invicem decimari? Idcirco dictum est: *Et ovium*. Omne quod comprehendit oves, unum idemque est.

XII. Probari potest argumento a minori ad majus, quod triticum novum & vetus possint inter se decimari. Si agni, & capræ, qui sunt inter se heterogenei, possunt inter se invicem decimari, triticum novum, & vetus, quæ non sunt inter se heterogenea, non erit æquum, ut possint inter se invicem decimari? Idcirco dictum est *Deut*. l. c. *Decimando decimabis*. Duæ sunt decimæ. *Anno*. Ibid. Non decimandum est de altero in alterum annum. Verba Rabi Akiba.

CAPUT XIII.

I. *Omne quod transierit sub virga*. Excludit discerptum, quod non transit. Non probo nisi quando virga numeraverint, unde probatur de cubantibus, aut stantibus? Ex eo quod dictum est: *Decimum erit*. Non probo nisi quando, vocaverit decimum, unde probatur, vel si non vocaverit decimum? Ex eo quod dictum est: *Decimum erit sanctum*. Crederem, vel si haberet centum, & tolleret denos denos, & tolleret unum? Idcirco dictum est: *Decimum*. Istud non est decimum. Rabi Jose bar Rabi Jehuda dicit: Est decimum.

II.

ב קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי מנין ששלשתם מקודשים תלמוד לומר העשירי יהיה. או יכול שאני מרבה את שנים עשר. אמרת לא הואיל והוא מקדש וטעותו מקדשת מה הוא אינו מקדש אלא את הסמוך לו אף הוי טעותו לא תקדש אלא הסמוך לה.

ג נמצאת אומר קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשים התשיעי נאכל במומו. העשירי מעשר. ואחד עשר קרב שלמים. ועושה תמורה דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר וכי יש תמורה עושה תמורה אמרו משום רבי מאיר אילו היה תמורה לא היה קרב. קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי. ולאחד עשר עשירי אין אחד עשר מקודש. קרא לתשיעי ולעשירי אחד עשר עשירי רבי אומר אינו מקודש. רבי יוסי ברבי יהודה אומר מקודש. זה הכלל כל שנעקר שם העשירי ממנו לפניו מקודש ולאחריו אינו מקודש מתוך שנאמר וכל מבחר נדרכם. יכול יהיה מורגל ומוציא את היפה תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו. הא אם המיר סופג את הארבעים. אם המר ימירנו. לרבות את היורש. והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל. בבכור הוא אומר לא יפדה נמכר הוא ובמעשר הוא אומר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט ולא תם ולא בעל מום.

ד מנין שמעשר בהמה בעשר תעשר תלמוד לומר יהיה קודש. מלמד שמעשר בהמה בעשר תעשר. רבי יוסי הגלילי אומר והעברת מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשר.

ה רבי אומר אלה המצות. מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשר. רבי עקיבא אומר עשר תעשר מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשר.

ו. רבי אומר אלה המצות מלמד

II. Si nonum vocaverit decimum, & decimum nonum, & undecimum decimum, unde probatur hæc tria fuisse sanctificata? Ex eo quod dictum est: *Decimum erit*. Aut crederem posse includere duodecimum? Dixisti? Minime; Quoniam illud est sanctificatum, & quod ex errore numeratum est, sanctificatum est, sicut illud non sanctificatur nisi per id, quod est sibi proximum, ita pariter id quod per errorem numeratum est, non sanctificatur nisi per id quod est sibi proximum.

III. Deprehenditur quod dicas: Si nonum vocaverit decimum, si decimum nonum, si undecimum decimum, hæc tria sanctificata sunt. Nonum cum vitio suo comeditur; decimum est decima, & undecimum offertur in pacifica, & facit commutationem: verba R. Meir. R. Jehuda dicit: Num commutatio facit commutationem? Dixerunt nomine Rabi Meir; si commutatio sit, ne offeratur. Si nonum vocaverit decimum, & decimum decimum, & undecimum decimum; undecimum non est sanctificatum. R. Jose bar R. Jehuda dicit; sanctificatum est. Hæc est regula generalis. Quando extirpatum sit nomen decimi, si antecedat, sanctificatum est, si postponatur, non est sanctificatum. Dictum est enim *Deut.* XII. *Et omne optimum votorum vestrorum*. Crederem quod assuesceret educere optimum? Idcirco dictum est. *Non disquiret inter bonum, & malum; neque commutabit illud. Si vero commutando commutaverit illud*. Si commutaverit, vapulabit quadraginta plagis. *Si vero commutando commutaverit illud*. Ad includendum fœminam. *Si vero commutando commutaverit illud*. Ad includendum hæredem. *Tum erit illud, & ejus commutatio sanctitas, non redimetur*. Non vendetur, sive fuerit vivens, sive mactatum, sive perfectum, sive vitiatum.

IV. Unde probatur, decimam pecoris juberi præcepto: *Decimando decimabis*? Ex eo quod dictum est: *Erit sanctitas*. Docemur, quod decima pecoris jubeatur præcepto: *Decimando decimabis*. R. Jose Galilæus dicit: *Et transire facies*. *Exod.* XIII. 12. Docemur, quod decima pecoris præcipiatur præcepto. Surge, & decima.

V. Rabi dicit. *Ista sunt præcepta*. Docemur, quod decima pecoris præcipiatur præcepto: Surge, & decima. R. Akiba dicit. *Decimando decimabis*. *Deut.* XIV. Docemur, quod decima pecoris præcipiatur præcepto. Surge & decima.

VI. Rabi dicit: *Ista sunt præcepta*. Do-

שמעשר בהמה בעמוד ועשר. אלה המצות אין נביא עתיד לחדש עוד דבר מעתה.

ז אשר צוה יהוה את משה. כדיי השליח לשלחו. את משה אל בני ישראל. כדיי השליח למי שנשתלח אצלו. וכדיי מי שנשתלח אצלו לשליח. אל בני ישראל. זכות ישראל גרמה. בהר סיני. שכולם נאמרו מסיני.

Docemur quod decima pecoris præcipiatur præcepto : Surge & decima. *Ista sunt præcepta*. Nullus propheta futurus est, qui ex hoc tempore aliquid innovare possit.

VII. *Quæ præcepit Dominus Mosi*. Dignus erat legatus, ut ablegaretur. *Mosi ad filios Israel*; Dignus erat legatus iis, ad quos ablegabatur; & digni erant illi, ut ad eos legatus iste ablegaretur. *Ad filios Israel*; Meritum Israel effecit. *In monte Sinai*. Quod omnia dicta sint ex Sinai.

CORRIGENDA.

Nota quæ legitur pag. MCCCCIV. legenda est pag. MCCCLXXX.